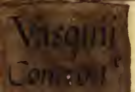

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
8 F
2

Vasquii
Comment

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
8 F
2

D. FERNANDI VASQVII,

MENCHACENSIS PINCIANI HISPANI IVRECONSVLTI IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHOL. Prætorio, Senatoris:

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV frequentium LIBRI TRES.

NVNC DENVO LONGE QVAM ANTEA EMENDATIVS ac elegantius editi: Iureconsultis omnibus summo vsui futuri.

M. D. LXXII.

Francofurti ad Mænum.

MAGNIFICO, CLARISSIMOQVE VIRO, PRVDENTIA, ERVDITIONE, FACVNDIA, VARIISQVE VIRTVTIBVS VERE NOBILI, DN. FRANCISCO MVTZELTIN, V. I. LICENTIATO, CANCELLARIO HILdesheymensi, *Consiliario Brunsuicensi, Luneburgensi, ac Holsatiensi, &c. Domino suo obseruandiss.*

SIGISMVNDVS FEIRABEND S. D. P.

MVLTA sunt omninò, Magnifice FRANCISCE, eaq; diuersa etiam, cum officia, tùm beneficia, quibus homines in hac communi conuersatione, mutuò sese demereri possunt: imò etiam antiquitas omnis, totam posteritatem, potissimùm autem variarum artium ingeniosissimis atq; subtilissimis inuentionibus, quibus hæc humana vita carere nullo modo potest, iam olim est demerita. Inter illa verò omnia, nullum præclarius, vtilius, admirabilius, imò diuinius (nempe singulari Dei opt. max. dono, mortalibus concessum, & non merè humanum inuentum) extat, Litterarum cognitione & vsu. Per eas siquidem non solùm artes omnes (quocunq; illę nomine recẽseantur, tàm inferiores quàm superiores, quarum sanè sunt quàm plurimæ) primùm traditæ, verùm etiam ab ipso inuentionum suarum initio, ad hoc nostrum vsque seculum, fortasse postremum, fidelissimè sunt cõseruatæ. Quanquam autem extra controuersiam sit, præcipuam laudem ipsis primis artium quarumuis inuentoribus, pro ipsorum in indagando solertia & sedulitate, atque in commune porrò, quæ subtiliter excogitàrunt, conferendi candore beneficentiaque, debeatur, tamẽ nec hoc negari verecundè potest, quin illi quoque non mediocrem sint gratiam promeriti, qui semel inuenta, & litteris librisque tradita, earundem litterarum beneficio, in perpetua successione ac conseruatione retinuerunt, adeoque ab interitu vindicârunt. Et olim quidem Regum atque Principum virorum erat hæc cura, immo gloria, vt extructis amplissimis Bibliothecis, optimos quosq; omnis generis Scriptores & Auctores, vndecunque, ex longissimis etiam regionibus, incredibilibus sumptibus conquisitos, in iisdem posteritati saluos retinerent. Sic Ptolomæus Philadelphus laudatissimus Aegypti Rex, Alexandriæ Bibliothecam, quæ septingenta millia librorum: Sic Eumenes Attali filius Pergami Bibliothecam (ex loco postea Pergamenam dictam) supra ducenta millia, sic Imperator Gordius Romæ Bibliothecam, qua Sexaginta duo millia, sic denique (vt taceam de

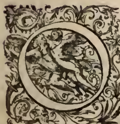
cæteris tam veteribus quàm recentioribus, quorũ alioquin magnus erat futurus Catalogus) Imperatores Cõstãtinopolitani ibidem, in Basilica S. Hilarij, & templo S. Sophiæ vltra centum viginti millia librorum in separatis Bibliothecis recondita habuêre: illique omnes ea re nomen atque laudem æternam sunt consecuti. Nescio autem qui factum sit, vt quòd Regum atque Principum virorum (vt suprà dixi) munus olim fuit, ab ijsdem neglectum, pòstea ad Monasteria, denique nostra tempestate ad priuatos etiam, litterarum artiumque amatores, peruenerit. Sed quorsum hæc, fortè dices, tam altè longeq; repetita, tendunt? Eò nimirum, Clarissime MVTZELTINE, vt ostenderem, non satis esse, multos extare præclaros Scriptores & Auctores, si non sint etiam, qui eosdem perpetua quasi reuirescentia (vt ita loquar) conseruent. Hæc est enim omnium rerum humanarum conditio, seu miseria potius, vt tempore labefactatæ, occasum, atque interitum denique spectent. Hinc est (vt nihil dicam de immanibus illis, quos Antiquitas etiam inter orbis vniuersi miracula, vt reuera fuerunt, retulit, operibus, vrbes nempe, Colossos, Pyramides, Obeliscos, Templa, Amphiteatra, & similia, iam penitùs omnia collapsa) quòd etiam singulæ, de quibus suprà dixi, Bibliothecæ, quantumuis splendidę, quantumuis celebres, tamen funditùs, partim incendijs, partim hostilibus direptionib. iam olim interierũt. Reliquit autẽ Deus in alijs Bibliothecis nõ paucos nec contẽnendos Auctores, qui postea Scribarũ opera, maximè in Monasterijs, sunt cõseruati, tandẽ præclarissimam etiã Typographicam artẽ, pro ineffabili sua benignitate maioribus nostris, proximè præterito seculo, cõcessit: quas sane illi deinceps & huc vsque non modò quasi iuris publici (siue Respublica, vt de Asinio Pollione Plinius scribit, cui primam quoque Romæ Bibliothecam, eiusq; inuentum tribuit) facti sunt, verùm etiam in æternum conseruari possunt. Hæc igitur ego cùm iampridem animò perpenderem, & alioquin singulari rem litterariam pro viribus promouendi studio flagrarem, ea de causa Typographos aliquot iam annos, nõ paucos meis sumptibus huc vsq; foui, operamq; dedi, vt non solùm recentiorum Scriptorum opera noua Studiosis rerumque præstantiarum cognitionis cupidis euulgarem, Sed etiam euulgatos iam & editos Auctores, quos à viris doctis iudicandiq; peritis æterna conseruatione dignos censeri animaduerterem (præsertim in Iure ciuili) recudendos sæpius, curarem. Qua quidem re Studiosis nostræq; nationis hominibus, insuper hac etiam in parte commodare volui, vt qui ex Lusitania, Hispania, Italia & Gallia ad nos importantur magno pretio libri, eos ego recusos, ferè dimidio communicare possim. Quapropter cùm clarissimi atque celeberrimi I. C. Fernandi Vasquij à Menchaca Hispani, Illustrium Controuersiarum Libros tres iam antea Venetijs (sed admodũ, operarum incuria, deprauatè) editos,

editos, à multis harum rerum peritis, summoperè commendari audirem, intermittere nolui, quin illos iisdem meis Typographis recudendos, atque ita ab interitu vindicandos, darem. Nec arbitror necessarium esse, vt hoc loco de istorum librorum præstantia vtilitateque multa disseram (vt vulgus hominum de rebus venalibus solet) cùm vino vendibili, iuxta vetus prouerbium, non sit opus suspensa hædera, & libri ipsi, qui fructus ex ipsis colligēdi sint, abundè demonstrent. Habes iam, vir amplissime, causam quam propter hunc Auctorem recudi voluerim. Nunc alteram accipe, cur hanc nouam æditionē Exc. T. præ cęteris inscribere atq; dedicare constituerim. Cùm in celebri illo statuum Imperij, peculiariter Deputatorum conuentu, apud nos anno superiore habito, tu nomine Illustriss. Principis, Domini Iulij Ducis Brunsuicensis & Luneburgensis, Legatum hic ageres, atq; pro solita tua humanitate, non solùm ædes atq; Tabernas meas librarias inuiseres, sed insuper etiam aliquoties, nunc ad prandium, nunc ad cœnam me perhumaniter inuitares, causam mihi de te (dicam ingenuè quod res est) paulò curiosius percunctandi, dedisti. Comperi igitur omnium (grauissimorum sanè virorum) testimonio, te in omni litterarum genere, Iure verò ciuili potissimùm, eximia eruditione, in rebus consultandis prudentia & perspicacia singulari, in obeundis verò expediendisq; dexteritate atq; fœlicitate summa, præditum esse, adeo vt ob tot insignes tuas virtutes, tot illustres Principes, etiā in tàm longè distantibus locis positi, certatim te inter suos consiliarios legere atq; referre ambiuerint. Et hæc quidem ex illis. Nam cætera animi tui ornamenta, pietatem dico, facundiam, comitatem, humanitatem, & quæ reliqua sunt (corporis etiam dotes non vulgares) ipse coràm perspicere cognoscereq; potui. Cùm igitur cui nouam hanc Fernandi Vasquij editionem potissimū inscriberem, mecum deliberarem, tu vel inprimis occurristi, quem illa dignum iudicarem: cùm ob eximias illas, quas paulò ante commemoraui, virtutes, tum vt deditissimi animi erga te mei specimen aliquod etiam publicè extaret. Itaq; quod reliquum ac extremum est, vt hanc obseruantiæ meæ qualem qualem testificationem, benignè accipias, meque in amicorum tuorum album semel receptum, perpetuò retinere digneris, te vir clarissime, etiam atq; etiam oro. Bene vale,

Francofurti ad Mœnum, ex ædibus nostris, Calend.
Martij. Anno M. D. LXXII.

POTENTISSIMO INVICTISSIMOQVE MONARCHAE PHILIPPO HISPANIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVSQVE SICILIAE, ETC. REGI CATHOLICO,

Fernandus Vasquius Menchacensis in summo dominicæ rei prætorio Senator. S.

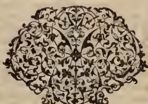

MNES, qui Reipublicæ præessent Principes (Monarcha Christianissime ac potentissime) duo ob oculos tenere debere præcepta, Platonis sententia est: Primum, vt suorum commodorum obliti, ciuium duntaxat vtilitatem tueantur, vt enim tutela minorum, sic & procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum qui commissi sunt, nõ ad eorum quibus cõmissa est, gerenda est. Alterũ, vt vniuerso populo consulant, subueniãt ac prospiciant, ne dum vnã aut alteram tantùm partẽ intuenţ reliquas deserant. Id quod (vt voce Maronis vtar) per paucos, quos æqu⁹ amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, assequuros fuisse, vel ex eo intueri licet, quòd summus Principũ & legũlatorum veteris Testamenti Moses cùm Iudæis præsideret, omnibusque ciuibus æquè solus consulere, ius reddere, omniaque prospicere studeret, nec id vires, aut humana fragilitas concederent, maiora negotia minoribus impeditus, & minora maioribus obrutus, perficere non volebat, quod Exodi cap. 18. memoria proditum est, vt quòd Liricus noster de eo, qui binos lepores pariter insectaretur, sicque vtroq; vt careret necessum esset modulabatur, ipsi Mosi obtigisse videretur. Sicque & rei ipsius experientia probè edoctus, & potissimùm Iethri suasu victus destitit ab incœpto, cœpitque maiora per se, reliqua verò per probos, prudentesque viros, & magistratus peragere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) quòd onus ipsi Mosi (qui solus inter mortales diuinam faciem aspectumque coram intueri & contemplari, cœlitusque latas leges generi humano tradere meruit) impar grauissimumque fuisse, apparuit, id tibi (regum humanissime ac potentissime) leue ac lene & suaue esse videtur, qui res graues & arduas mira peritia, fortitudine & iusticia gubernare & moderare ita soles, vt non solùm mediocriũ, verùm nec minimarum etiã rerum, vel personarum curam & tuitionem, quæ tua Principum optime & maxime, clementia, mansuetudo & beneficentia est) prætermittere videaris, tuique facilem placidumque adytum tam minimis & miserabilibus personis, quàm etiam maximis, non solùm diebus cunctis, sed etiam omnibus horis summa lenitate & benignitate præbere, sicque omnia scitè & veluti afflatu quodam diuino oportunè disponere ac temperare, vt maxima, media, & minima negotia cumulatissimè abs te confecta mutuo concursu sese minimè impedire incomperto sit, vt attestantur cùm omnes regiones & nationes, quibus latissimè, felicissimè & placidissimè dominaris, tum etiam reliquæ gentes & Christiani nominis prouinciæ, quibus summa ope, cura & diligentia ac pietate innummeris animi dotibus consulere, prospicere, ac mederi curasti. Et vt antiquitas animaduertens genus humanum sapientia, sermone, consilio & ratione cæteris præstare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, varia sacrificia dijs immortalibus, quos colebat, instituit, vtq; splendidissimi, ac potentissimi tui maiores imperatorijs regijsq; virtutibus ac dignitatibus decorati, Christiani nominis propagatores ad tuendam veram Redemptoris nostri religionem, ardenti & pijssimo animo, ac incredibili penè cura, studio, diligentia & labore, victricibus armis properàrunt, ita & eorum pietatem erga vera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quàm fueris insectatus, si homines tacerent, iumenta & saxa loquerentur. Totis enim viribus, neruis & conatibus communis salutis causam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus dominaris, sed & ad reliquas etiam omnes Christiani nominis gentes & prouincias fouere, ac saluare semper enixeque ita festinasti, vt meritò te (lucidissimum Principum sidus, ac primarium decus) quia prospicis omnia solus, verum possimus dicere Solem

lem. Tuis ergo cœptis supernus rerum Opifex ac parens Deus faueat, tuque hisce meis laboribus aspira, fructusque ingenioli mei, qui aræ tuæ, quæ suauioribus epulis solita est onerari, libantur & consecrantur, placidè & solita lenitate accipe, summum orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis solet anteferre, quæ si nobis obtigerint, satis ac satis vberem fructum ac mercedem vigiliarum nostrarum percepisse videbimur, easque omnes probaturos sperabimus. Vale Christianissime ac potentissime Regum, lumen Hispaniæ gentis, & Christiani orbis oraculum. Venetijs, V. Kalend. Februarij.

M. D. LXIIII.

CONTRO-

CONTROVERSIARVM IL-LVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBRI TRES.

AVTHORE

FERNANDO VASQVIO A' MENCHACA PINCIANO HISPANO IVRECONSVLTO IN SVMMO DOMINICAE REI PRÆTORIO PHILIPPI HISPANIARVM Regis Catholici Senatore.

SVMMAE.

1 HOMO *homini vt prodesse velit de iure naturae est.*
2 *Iure naturali abutimur falsis imbuti doctrinis.*
3 *Homo homini pernicies.*
4 *Adulatores Principũ humano generi pestis nocentißima.*
5 *Homines ingenij hebetioris seruos non esse.*
6 *Aristo. impia sententia.*
7 *Alexandri Historia & Tyrannis.*
8 *Iustitia quae pestis capitalior.*
9 *Seruus homo iure natura non est.*
10 *Historia Antigoni Macedonum Regis, & numero 42. & 103.*
11 *Vitia virtutis specie tegere venenum est validißimum.*
12 *Libri huius inscriptio declaratur.*
13 *Oratio prima.*
14 *Oratio sequens.*
15 *Iustitia commendatio.*
16 *Potestatis vtriusque finis.*
17 *Iustitiae denegatio Principibus periculosa.*
18 *Maioribus maiora debentur.*
19 *Inuidia pares impetit.*
20 *Inuidia sedatur virtute.*
21 *Aequale nihil.*

22 Homines non esse in æquali fortuna ad decus vniuersi expediebat.
23 Aequalitas inter homines an esse expediat.
24 Historia Licurgi.
25 Historia Curij.
26 Dominum habere nobiliorem, confert ad dignitatem vasallorum, & nobiliores habere subditos, confert ad nobilitatem & dignitatem Principis.
27 Christi in genus humanum beneficia, & nu. 28.
29 Iudices Hispalenses à rege electi digniores cæteris.
30 Vasallos an principibus vendere liceat ob publicam necessitatem.
31 Publica vtilitas reparanda non quorundam impensa aut damno, sed vniuersorum.
32 Dignior qui potentior.
33 Qualitas adiuncta verbo intelligitur secundum tempus verbi.
34 Potentia nulla & finita exequantur.
35 Finitorum sola remanet vmbra.
36 Historia variarum ciuitatum.
37 Fatiscunt saxa & monumenta.
38 Tempus omnium rerum sepulturam.
39 Fabula Saturni.
40 Historia Archidami.
41 Historia Alexandri Magni.
43 Regna, imperia, principatus instabiles.
44 Historia varia Priami & Crœsi & Xerxis.
45 Historia Aeneæ.
46 Historia Romuli & Remi.
47 Historia Sceuolæ.
48 Historia Horatij.
49 Historia Tergeminorum.
50 Historia Crassi.
51 Historia Crœsi.
52 Historia Dionysij.
53 Historia Annibalis.
54 Historia Fabij Maximi.
55 Historia Marij.
56 Historia Pompeij Magni.
57 Historia Lentuli & Cethegi & Catilinæ.
58 Historia Iulij Cæsaris.
59 Historia Priami, Hectoris, Polixenæ, Cassandræ.
60 Historia Solonis & Crœsi.
61 Historia Epaminondæ.
62 Fabula Orlandi Furiosi.
63 Suscitari non pōtest extinctum naturaliter, quod si supernaturaliter suscitetur, tunc non eadem res, sed alia noua videtur.
54 Lazarus resuscitatus.
65 Animas mortales esse qui falso crediderint.
66 Opinio Vasteorum & Saducæorum.
67 Historia Socratis.
68 Mors quid sit.
69 Mortui quo loco iacebunt.
70 Mors indiuidua.
71 Historia Diagoræ.
72 Animas in cœlum redituras asserentes.
73 Animas esse igneas.
74 Anaxagoræ Historia & sententia.
75 Socratis locus.
76 Fabula Pantboides.
77 Diuitiæ conferunt ad maioritatem.
78 Diuitiæ pariunt potentiam.
79 Potentiores digniores.
80 Stipendium deuotat dignitatem mercenarij.
81 Pœna & præmio Rempublicam contineri.
82 Historia Lisandri.
83 Deus præmium & pœnam probè dispensat.
84 Lucrum res efficacissima.
85 Dignitas pendet ab hominum opinione.
86 Populi vox & opinio maximam vim habet.
87 Labor præmio dignus.
88 Labores faciunt viros celebres.
89 Historia & labores Herculis.
90 Hispaniarum rex vt pressus oneribus, ita excellens honoribus.
91 Regis verum trophæum esse omnibus parem.
92 Labores vt ad veram gloriam & æternam vitam conducibiles, ita ad humanam noxij sunt.
93 Historia & error Pompeij Magni.
94 Labores an fugiendi.
95 Clerici monachis quare honoribus præferantur.
96 Gloria vera labore emenda.
97 Historia Adriani Imperatoris.
98 Periculum vbi maius, ibi maior remuneratio.
99 Imperium quo maius, eo maius periculum.
100 Historia regis cuiusdam.
101 Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quàm qui paucioribus vtilis est.
102 Principatus ad vtilitatem subditorum inuentus.
104 Rex est propter regnum, non regnum propter regē.
105 Regnum est iuris gentium.
106 Regnum an sit iuris diuini.
107 Regnum & rex sunt nomina generalia ad omnes magistratus spectantia.
108 Reges prius quàm leges scriptæ.
109 Deus olim mundum per seipsum regebat.
110 Deus cunctis humanis præest, & cunctorum author est.
111 Deo authore omnia fieri, quo sensu accipiendum.
112 Fecisse non tam videtur qui iussus paret, quàm qui iubet.
113 Reges à Deo esse quo sensu accipiendum.
114 Deum nullus mortalium videt.
115 Humana cognitio est per aliquem ex quinque sensibus corporeis.
116 Testis id tantum scire dicitur, quod percipit aliquo ex quinque sensibus corporeis.
117 Principatus, imperium, regnum dici possunt de iure ciuili, & de iure gentium, & de iure diuino.
118 Ius gentium quid.
119 Reges dici possunt omnes legitimi magistratus lata voce.
120 Reges quare inuenti.
121 Homo est animal sociabile naturali instinctu.
122 Humanum ingenium procliue ad dissentiendum.
123 Magistratus quilibet largè dicitur rex.
124 Reges quare non habeant, aut egeant bruta.
125 Regibus, aut magistratibus subesse, non est necessitatis præcisæ.
126 Quo maior administratio, eò sublimior administrans.
127 Doctores actu legentes præferuntur ijs qui actu non legunt.

128 Di-

128 Dignior est qui digniori loco praest.
129 Filius an sit patri ratione officij praferendus.
130 Historia per Aulum Gellium relata.
131 Ciues an digniores quàm municipales.
132 Hispania dignissima.
133 Loci consideratio magni momenti est.
134 Historia Alexandri.
135 Dignior est is, cui Princeps magis fauet.
136 Doctor à Principe creatus reliquis sublimior habetur.
137 Canonicus à Papa creatus reliquis sublimior habetur.
138 Angelus quid significet.
139 Principes sunt Dei ministri.

1 *Homo homini ut prodesse velit, de iure naturæ est.* VT HOMO homini ob eam cau
sam tantùm, quòd is homo sit,
consultum velit, in primisque
edocendo rationibusque pru-
dentię tradendis naturæ iuribus
præscriptum esse, Cicero 2. de finib. scripsit,
qui 3. Tusc. diuino quasi (vt solet) afflatu, in-
genijs nostris semina esse innata virtutũ ait,
quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam
2 *Iure naturali abutimur falsis imbuti doctrinis.* vitam natura perduceret: † verùm nos cùm
primùm magistris traditi sumus, ita varijs, in-
quit, imbuimur erroribus, vt vanitati veritas,
& cæcis opinionibus confirmatis, natura ipsa
cedat, nec aliorsum illod Ausonij spectare vi-
3 *Homo homini pernicies.* detur sic lamentantis: † Pernicies hominum
quæ maxima, solus, inquit, homo alter, iam-
que non possumus non dolere vehementer,
quòd iura naturalia, quæ à veridicis ac pru-
dentissimis Iureconsultis, quasi immutabilia
tradita fuerant, quæque fœlicitatem morta-
libus præferebant. exulare cogantur, ab orbe
ferè vniuerso exterminata. cùm innumeris
alijs in rebus, tùm maximè circa controuer-
4 *Adulatores Principũ humano generi nocentissimi.* siarum illustriores, † dum quasi stipendijs ad
adulandum, conducti scriptorum quiq;, eo-
rũ Principum, à quibus aluntur gesta vtcun-
que noxia. Non excusare modò, verùm hone-
5 *Homines ingenij hebetioris seruos non esse.* stare, decorare, summisque laudibus efferre
nõ verentur, aut pudent. quis enim ferat Ari-
storelis audaciam, ne dicam inexpiabilem
noxiam, 1. Politic. scribentis † hebetioris inge-
6 *Arist. impia sententia.* nij homines natura seruos, aut ad seruiẽdum
prudentioribus, natos videri, † qua infausta
7 *Alexandri historia & tyrannus.* voce Alexandri Magni, à quo alebatur alie-
nas vrbes & regiones, vniuersum denique or-
bem armis infestantis, funestam tyrannidem
non solùm defendere, verùm commendare
& laudare machinatus est: quasi quas gen-
tes, vrbes, prouincias cladibus ille afficiebat,
eas iuuare, ad cultioremq; vitam, aut viuen-
di modum redigere, & non potiùs infernas
ad vmbras, quasi fulminibus adigere vide-
retur. at quid peccauimus hebetiores. Deus
enim fecit nos, non ipsi nos. Vt iam de isto-
8 *Iustitiæ qua pestis capitalior.* rum & similium perniciosissima adulatio-
ne, illud Cicer. Offic. 1. meritò iactare possi-
mus, † Nullam esse iustitiæ pestem capitalio-
rem, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt
aut lædunt, id agunt, vt boni viri videantur,
& si Dijs placet, non pauci nostrorum im-
piam illam Aristot. sententiam sequantur:
quantò instius & sancius veridici ac grauis-
simi Iureconsulti, qui etiam † eosmet de iu- 9 *Seruus homo iure naturæ non est.*
re gentium serui effecti essent, iure naturæ li-
beros permansisse (in l. quod attinet. ff. de reg.
iur. & alibi sæpè) scripserunt. † quantoque 10 *Historia Antigoni.*
splendidius & magis ingenuè Antigonus Ma
cedonum Rex Philosopho cuidam librum,
quo de iustitię partibus agebatur, ei porrigen-
ti, erras, inquit (vt refert Plutarchus in A-
poph.) qui cùm me videas alienas ciuitates
armis infestantem, de iustitia apud me dis-
seras: † noluit enim suam tyrannidem & vio- 11 *Vitia virtutis specie tegere venenũ est validissimum.*
lentiam mentita virtutis specie regere, in hoc
saltem humano generi, quàm Alexander &
sui adulatores officiosior, quod hominibus
tantùm, nõ etiam ipsi iustitiæ bellum inferre
properabat. Iustitiam enim bello & armis
adorari festinat, qui virtutis vestibus & teg-
minibus vitia induit, vt iam vera virtus &
iustitia hominibus non norescat, sed vel la-
teat vel ambigua fiat. † quamobrem de illu- 12 *Libri huius inscriptio declaratur.*
stribus controuersijs agere animus fuit, si for-
tè huic humani generis laxitati, potentio-
rum Principúmve illustrissimorũ, adulatorũ
plerunq; interuentu, & opera, fatigatæ, opem
ferre aliquantulum possemus. circa contro-
uersa verò vsibusque Forensibus agitata &
frequentia, versaturos, plerunque nos ideò
profitemur, quòd illa præceptore vehementer
egere, hæc vberrimum fructum esse allatura
in comperto sit. & propterea huic operi con-
trouersiarum illustrium aliorumque vsu fre-
quentium titulum inscripsimus.

Inter reliquas verò illustres controuersias
ab ea libet præfari, quæ die Februarij 6. anno
Domini 1563. cæpta fuit Tridenti, cui nos
interfuimus, cùm à potentissimo Hispania-
rum Rege ac Domino nostro Philippo ad sa-
crosanctũ Oecumenicum concilium eo loci
celebrandum missi essemus, die dicta ab Illu-
striss. Cardinalibus Summi Pontificis dele-
gatis iussum fuit, vt Doctorum singuli de ar-
ticulo matrimonij tunc proposito, suas ex
suggesto solemnes haberent orationes, qua-
ternis classibus dispositi, eo tamen ordine, vt
omnium primi Summi Pontificis, deinde
Gallorum Regis, atque ita Hispaniarum Re-
gis Catholici potentissimi Doctores ratioci-
narentur, nostri qui primum dicendi locum
post Summi Pontificis Doctores sibi deberi,
iure contendebant, nostris prælatis hanc ad
rem frustra requisitis, hoc munus nobis per
Herculem Pannianum Illustrissimi Marchio-
nis Pescariensis Vicarium delegârunt, atque
ita simul cum Illustriss. D. Petro Gondisaluio
à Mendoca Episcopo Salmaticensi adiui Car
dinalem Mantuanum concilij præsidentem,
re ei enarrata, nihil, inquit, iam immutari li-

 cet,

cet, quia cum reliquis Cardinalibus, & potiſ-
ſimùm cū Cardinali Lothorigieoſi (is enim
runc partes Gallorum agebar) is dicendi or-
do præſcriptus fuit, adiui ſolus reliquos lega-
tos, idemque ferè reſpooſum dederunt, petij
vt dicendarum ſententiarum princeps dies
aliquanrulum differretur, quod non parum
grauatè (erat enim dies ſequens ad inchoan-
dum definitus) conceſſerunt, quamuis non
abnegaſſent, quin ſetuata doctoralis magi-
ſtraliſve gradus prærogariua & authorita-
te. vt quiſque eorum oraret, conducibilis
eſſe videretur. Vnde Illuſtriſ. Legaris 8. die
eiuſdem menſis coactis habuimus hanc ora-
tiunculam, aſsiſtentibus Martino Gazelu
Cath. Regis Secretario, & D. Hercule Pau-
niano.

13 *Oratio prima.* †In priuatis colloquljs, quæ cum veſtris
DD. illuſtriſ. habuimos, reſponſum fuit,
non iuſtam modò, verùm iuſtiſsimam quoq;
videri noſtram ſupplicarionem. verùm hanc
rem cum Gallis fuiſſe iam definitam nec re-
tractari oportere. quæ res quàm ſit aliena à
tantotum patrum ac Eccleſiæ Principum
æquitare, ac rectitudine, euidenrius eſt quàm
longa conrentione, aur verborum demon-
ſtratione egeat. Indeq; plura mala oriti poſ-
ſe, & porisſimùm vt noſtri, qui Gallis con-
tra hoſtes Eccleſię pugnanribus opem huc vſ-
que ferebant, deinceps in huiuſcemodi auxi-
lio ferendo tardiores forent, huius iniuriæ in-
teruentu irritati. Vnde cùm nihil aut iure re-
ceprius, aut moribus omnium gentium in ne-
gotijs ſimilibus vſitarius, aut deniq; ad paran-
dam ipſius Eccleſiæ tranquillitarem conſulti-
us fieri poſſet, quàm vt Theologorum quiſq;
habita illius remporis ratione quò ad docto-
ratus aut magiſterij gradum promotus fuiſſet
ſententiam diceret. Pat eſſet ad hunc modum
rem agi, id quod vt ita fiat enixè deprecamor,
noo quòd primum dicendi locum noſtris de-
beri incomperto non ſit, ſed quòd dum ſacro-
ſanctæ huius ſynodi tranquillitati conſulere
ſtudemus, de noſtro aliquantulnm concedere
iure non dubitamus.

Reſponſum fuit ad Illuſtriſſ. Legatos, vt
noſtri doctores titulos ſuos præſentarent, ſibi-
que curæ fore, vt vndiq; querelarū occaſio re-
moueretut, verum res verbis parum poſtea ar-
riſit, re nanque infecta, ſequenri die, vt Do-
ctores perorarent, iuſſetunt, & à viris expertis
& fide dignis dictum fuit mihi ipſimet, lega-
tis minimè diſplicere, quod Hiſpani & Galli
inter ſe diſsiderent, quo intellecto, diuerſum
ad ſcopulum vt noſtra flecteretur orario opus
eſſe animaduertimus, atque ita huiuſmodi
orationem habuimus.

14 *Oratio ſequens.* †Heſterno die hoc in loco à veſtris DD. il-
luſtriſsimis nobis reſponſum fuit, & noſtram
ſupplicarionem iuſtam eſſe, & certamen il-
lud ita cōpoſitum iri, vt querelarum occaſio
remoueretur, nunc verò cùm ad patrum con-
gregationem contra ius gentium, re infecta,
vos properare videamus, iam accedimus,
non tàm Hiſpanæ nationis, quàm ipſius Ec-
cleſiæ cauſam acturi, hic Galli oobiſcum cer-
tant ac litigant de honote, nec vſpiam litiga-
tot collitigatori aut riuali ſuo iniuriam facere
videtur. ſolus iudex eſt, qui poteſt iniuriam
vel facere vel non facere: † & in eum clamo- 15 *Iuſtitiæ commendatio.*
res ac iuſtæ querelæ & ardens indignatio ſo-
lent conuerti. Nam vt omnium animalium
ex Ariſto. ſententia oprimum eſt homo, lege
& iuſtitia fruens, ita omnium animalium
peſsimum eſt homo, à lege & iuſtiria ſepara-
tus. † Et vtraqoe poreſtas tàm Eccleſiaſtica, 16
quàm profana ex receprisſima omnium ſen-
rentia, oihil aliud eſt, quàm ſuprema iuriſdi-
ctio, qua ſuperiores ex iuſtitiæ erga ſubdiros
denegatione, non ſolùm ipſo iure ptiuati, ve-
rùm etiam ipſius rurſus recuperandæ iocapa-
ces perpetuò fiunt: † ptoinde Ptincipibus 17
ſummoperè cauendum eſt, ne dum ioiuria
ad iuſtitiæ denegationem ptoperant, ipſi
quoque ſubdiri ad defectionem & inobedi-
enriam iure feſtinent. Néve ex huiuſmodi
contentione, quod Deus auertat, infunda-
tur venenum io Eccleſiam Dei, ſi fortè iniu-
ria laceſsiti de rebus Eccleſiæ eo loci transfe-
rendis, io quo à nemine iniuria affici poſsiot,
cogitauerint, id quod olim leuioribus ex cau-
ſis factum fuiſſe ignorat nemo (quod acet-
bioribus aliquanrulum verbis dictum, quàm
hic ſcribitut, fuir) ne denique noſtrorum ani-
mi iniuriæ illatæ impatientia ac dolore irrita-
ti, Gallorum non paucis, Eccleſiæ Romanæ
iuriſdictionem adoriuntibus obſiſtere deſi-
naot, aut tardius reſiſtant. Vnde pro ooſtra
antiqua & ætetna in Eccleſiam reuerentia, &
pro ipſius tranquillitare & incolumitate, ve-
ſtraque illuſtriſsimotum DD. ſanctitare ota-
mus, & deprecamur, vt quæ iam & à nobis
petita, & à vobis ferè pollicita fueruot, ad
effectum perducatis.

Annuerunt legati illuſtriſsimi, & iuxta ot-
dinem gradus ac promotionis, vt vnuſquiſ-
que ex ſuggeſto otaret, iuſſerunt, id quod iu-
dicialiret pronunciârunt. copiamque Au-
thenticam ac publicam illius actus iudiciarij
cuique petenti dari mandârunt. Iſtorum oc-
caſione liber hic referre ea argumenta, quibus
runc ad noſtram inrentionē iuſtificandam vſi
fuimus, in quibus de potentiſsimi Hiſpania-
rum Regis Domini noſtri dignitare & ſubli-
mitare meminimus, oon quòd ea conteotio
ad eum principaliter ſpectaret, ſed quòd ab
eius ſublimitate, merirum, honor, dignitaſ-
que ſuorum ſubditorum, & ſic noſtra pende-
ret, vt per omnia ſequenria maximè in ſecun-
do argum. apparebit. nec eſt intelligendum
omnia, quæ hic ſubijciuntur, dixiſſe tunc
nos, ſed iſtorum ea tantùm, quæ iuſtiriam oo-
ſtram potiſsimum commendabanr & fo-
uebanr,

uebant, reliqua verò (vt fieri solet) addidimus ornatus causa.

PRIMVM ARGVMENTVM.

18 *Maioribus maiora debentur.*

MAIORA † maioribus præmia vt debeantur habita ratione, siue honoris & gloriæ, siue quantitatis aut cuiusuis emolumentis edocemur à beato Augustino in Homilia super illud Matth. 5. cap. Cùm ergò, inquit, minora minoribus, & maiora maioribus dantur, ab eo donantur, qui solus nouit congruentem suis temporibus generi humano exhibere medicinam. Vnde maiores debent esse potiores in portionibus percipiendis. c. statuimus, de maior. & obed. & c. fin. de const. fecit text. in c. consuluit. 74. distinc. c. de multa, ad finem. de præben. & c. penult. 1. q. 2. & denique in omnibus anteponendos esse maiores edocemur in l. nobiliores. C. de commer. & mercat. qua de re tradit multa Felin. in Rub. de maio. & obed. col. 3. & Dominicus in c. 1. 1. dist. & in c. quorundam. de elect. lib. 6. & vt maioribus maiora in reliquis omnibus, ita & loco ac sede debetur prærogatiua in omni hominum cœtu ac consessu, & hoc est, quod Horatius in arte Poëtica cecinit:

Singula quæq; locum tenent sortita decenter.

19 *Inuidia pares impetit.*

Nec † hisce in prælationibus locorum concedendis vllum periculum inuidiæ aut liuoris est, qui pares tantùm, non etiam maiores insequitur, teste Cic. 2. de Oratore, Inuident inquit homines maximè paribus aut inferioribus, cùm se relictos sentiunt, illos autem dolent euolasse. sed etiam superioribus inuidetur sæpè vehementer, & eò magis, si intolerantius se iactant, & æquabilitatem communis iuris, præstantia dignitatis aut fortunæ suæ transeunt: quæ res facilior est, quando sublimitas & potentia virtute bellica aut alia simili comparata fuit. nihil enim est, quod æquè remoueat liuorem, vt testatur Claudianus in Stiliconis laud. 3.

20 *Inuidia fedatur virtute.*

† *Nulli pars æmula defuit vnquam,*
Quæ graui obstreperet laudi stimulisq; malignis.
Facta sequebatur quamuis ingentia liuor,
Solus hic inuidia fines virtute reliquit,
Humanumq; modum, quis enim liuescere possit,
Quòd nunquam pereunt stellæ, quòd Iuppiter olim
Possideat cœlum, quòd nouerit omnia Phœbus,
Est aliquod meritis spacium, quod nulla furentis
Inuidia mensura cadit.

Nec dubium est virtute bellica Principes nostros sublimitatem & potētiam maiorem, quàm reliqui Principes acquisisse, sicque inuidiæ labem post tergum reliquisse, & æquale nihil esse in orbe, summus ille parens & opifex Deus voluit, vt testatur Manilius lib. 4. Astro.

21 *Aequale nihil.*

† *Est æquale nihil, terrenos aspice tractus.*

† Quæ res conueniebat maximè ad decorem vniuersi orbis, & ad concentum ipsius, vt ad nutum imperantis reliqui omnes, reliquáve omnia commouerentur, non aliter atque membra ad capitis imperiū, aliter enim singuli homines separatim per se nullū egregium opus perficere possent, cessaretque decus vniuersi, vt ex linguarum variatione, quæ contigit in turris Babylonicæ ædificatione, illuxit, vt habetur in veteri testamento. † Hinc apparet inuidiosam sicque breui repulsam fuisse illam omnimodā æqualitatē, † quam inter ciues Licurgus Lacedæmonum Dux (vt Plutarchus Apoph. lib. 1. author est) seruari voluit, quam rem probè experti sunt nostri Indorum regionibus noui orbis subactis, vbi omnia sunt syluestria & ferè infecta nulla forma vrbium aut ædificiorum, aut agriculturæ ex hominum æqualitate quæ efficit homines pigros, ignauos, manusq; ad labores minimè mouentes, adhuc tamē hæc æqualitas approbata reperitur † ex sententia Curij viri vitæ inculpatissimæ, de quo lib. 6. Apoph. Plutarchus sic ait: Curius deuictis Sabinis, cùm ex Senatusc ōsulto ei ampliaretur agri modus, quē cōsumati milites accipere solebant, recusauit, & gregalium portione contentus fuit, dicens esse malum ciuem, cui non esset satis, id quod cæteris satis esset. Cuius sanè sententiam propè est, vt viri boni & æqui probaturi sint, cætera verò hominum turba non vtique.

Homines nō esse in æquali fortuna ad decus vniuersi expediebat. 22

Aequalitas inter homines an esse expediat. 23

Historia Licurgi. 24

Historia Curij. 25

Cùm ergò maioribus maiora præmia habita, etiam gloriæ & honoris ratione debeantur. Princepsque noster cæteris omnibus Principibus maior sit potestate, ditione & imperio, vt cæteris omnibus præferatur par est. Quòd autem maior sit cunctis mortalium, qui non sunt rerum inexperti, notum & plus quàm manifestū est, cùm præter Hispaniam, Flandriam, & bonam Italiæ partem ditioni & imperio suo subiectam, præter Siciliam vtramque & alias quāplures Insulas sibi inobedientes, si ad nouum Indorū orbem ab Hispanis repertum, cui ipse dominatur, respexeris, innumerasq; ferè gentes & prouincias illas sibi obtemperantes inuenies, ipsius imperiū non solùm longius latiusq; sese porrigere, quàm aliorū Principum imperiū, qui nunc sunt, sed etiam omnium aliorum, qui ab origine mundi vnquam fuerint, & in tàm notorijs nulla probatione opus est. Sed tantùm allegatione. quia notorium fide & velocitate vincit & superat omne genus probationis. l. si adulterium cum incestu. §. Idem pollionis. ff. ad Legem Iulia. de adul. notorium enim seipsum ostendit teste Bald. consil. 323. proponitur, lib. 2. vbi etiam ait, quòd nulla tergiuersatione celari potest, & tradit ipse Bald. consil. 21. processus. colum. 1. lib. 2. Abbas. in c. fi. num. 7. de maled. Antonius Burgensis in c. cum dilecti. colum. 10. de empt. & vend. Idem Burgensis in c. peruenit. col. 2. eo. titu.

Bal.in l.si certis annis.C.de pactis.Curtius Iunior cons.60.casus num.5. Idem Curtius consil.61. habita, num 7.Alexan.Imolens.in l.quis bona.§.de illo.ff.de damno infecto. Pett.Aucha.cons.388.in casu.Alex.in l.vnic.colu.9. C. vt quæ desunt aduo. Bart. in l.cùm quid.col. fin. ff.si cert.petat. Alexan.in l.si minorem.C. de in inregrum rest. Guido Papæ cons.42.credo,colum. 2. Bald. in l. veniam,col.1. C. de in Ius vocando. Felyn. in c. de quarta, col. pen. de præscrip. Marcus Mantua locorum cõmunium lib.3.cap.57. Bart. in l.certum. §.1. ff. de confess. Alex.in l.1.col.6.ff.de edendo. Ludouicus Romanus cons.77. pater reuerende, in princ. Seysel.in l.1.col.3.ff.de legibus.Curtius Iunior cons.24.cùm sæpius, num.2.

Nec putauerit quisquam his impedimento esse, quod vulgo dici solet, Romanorum Imperatorum totius mundi dominum esse, sicque non posse non esse digniorem reliquis omnib. Principibus, nam id tàm longè abest à vero, vt par sit fabulis puerorum, aut aniculorum nugis, aut vmbræ solliciti somni. quin imò nihil vnquam dici aut cogitati posset, quod magis ex Diametro summæ Dei omnipotentis prouidentiæ, iustitiæ, æquitati & bonitati aduersaretur. vt dicemus inf.c.50. sicq; vt non sit dominus totius mundi non verior tantùm, verùm longè quoque receptior sententia est, quam teneuerunt multi per nos relati, infrà d.c.20.cum plu.seq. nec multũ mouere debent authoritates eorum, qui in contrarium nituntur, nam vnico hoc argumento vtuntur, quòd Dominus noster Iesus Christus fuerit in quãtum homo Dominus totius mundi etiam in temporalibus, & quòd eius Vicarius fuerit Papa, tàm in temporalibus quàm in spiritualibus, & quòd in temporalibus Papæ Vicarius sit Imperator, sicque mediante persona Papæ sit Christi Vicarius in temporalibus orbis vniuersi, sed cùm sit vera & communis Theologorum & reliquorum etiam sententia, Christum vt hominem non fuisse dominum (quia noluit) orbis in temporalibus, cessat deriuatio, quæ ab eo fiebat in Papam, & quæ à Papa fiebat in Imperatorem. Neque etiam ad rem pertinet, quòd quædam leges Imperatorum Romanorũ eos videantur dominos totius mundi appellare: nam ibi sumitur pars pro toto, vt in l. 2. cùm ibi plenè not. per Gloss. & Doct. C. de hæred. instit. vel eis in hoc fides nulla adhibenda est. nec enim vno verbo imperium orbis potuerunt sibi arrogare, cùm prælijs atque vulneribus etiam vnum oppidulum non semel frustrà adoriri cœperint, quæ omnia fusius, vbi suprà. Nec ad rem quoque pertinet, quòd alius fortè Rex aut Princeps dixerit, se esse aut fuisse in quadam quasi possessione prælationis, nam ea res facti cùm sit, credenda non esset, nisi probaretur (id quod rectè fieri nõ posset, cùm fuerit nunquam) l.1. & l. actor quod asseuerat. & l.fin.C.de probat.l.qui accusare.C. de edendo.§. cõmodum. Instit. de interd. Quinimò etiam si id aut vnquam fuisset, aut fuisse gratis concederemus, adhuc obesset nihil, quia ius in rebus huiusmodi quotidie oritur, & quotidie finitur, vt ait text.in l.1.§.interdum. ff.de vsufruct. sicq; res denuò agenda esset, & talium euentuum effectus finiuntur in actibus præsentibus, sicque in prima vel in qualibet vice, nec extendunt radices ad futura. argum.l.boues.§.hoc sermone.ff.de verb. signi. l.cùm pater.§.pater certam.ff.de lega. 2. l. dotis promissio.prope finem. ff.de iure dotium. & l.stipulatio,de dote.eo.tit.l.matrimonij. ff. qui, & à quibus, quæ regula seruanda est in omni dispositione, authore Alexand.Imolense consil.16.breuiter in casu præmisso, colu.2.lib. 4. quem refert & sequitur Andreas Tiraquel. in d.l.boues.§.hoc sermone, in prin.eademq; regula in omni materia obseruãda est, vt eidẽ etiã And.Tiraq.ibidẽ placuit.& etiam Iasoni cons.36.in causa mota, col.fi. vers. ista responsio.lib.3. Ergò vt in materia nostra procedat & obseruetur, necesse quoque & similiter erit. Præterea qui se Principem, locum & sedem tenuisse diceret, ac propterea in eo se tuẽdum etiam in sequentibus vel actibus vel temporibus cõtenderet, necessum est, vt eum locum sibi ex gratia & sponte datum fuisse agnoscat, vel vt ex iustitia sibi datũ esse contendat, priore casu nullum ius in posterum acquisiuisse in confesso est, per totum titulum ff.de precario. quinimò ex diuerso ille, vtpotè gratiæ & beneficij acceptor, & sic ab Antidora debitor, deberet simili liberalitate aut comitate vti in eum, qui erga se tali liberalitate vsus fuit. l. si pignore.in prin.ibi.& beneficij debitorem sibi acquirere. ff. de furtis.& multa de hac obligatione antidorali per Doct. in l.frater à fratre.præsertim per Ias.ibi.col. antep. ff.de condi.indebi.plenissimè per Andr. Tiraq.in rep. l.si vnquam.in verb.donatione largitus.C.de reuo.donatio.per Fernandum Loazes cons. pro Marchi.de Velem pagina .... Vnde opportunè ait Plautus: Improbus ille est, qui scit beneficium accipere, & reddere nescit. Posteriore casu quando ex debito & necessitate id sibi concessum fuisse contenderet, id probare deberet: quia cùm tale debitum in facto consistat, nec facta præsumantur, nisi probentur l.in bello.§.factæ.ff.de captiuis.l.si emancipati.ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi not. Iason C. de colla.par esset ac necessarium, vt ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet, quòd commodum possidendi sit, vt in ea possessione quis conseruetur, quamdiu alius sibi ius ad eam rem esse non probauerit, vt d. §. commodum.Inst.de interd. nam illud procederet in rebus corporalibus, vt ibi, & in alijs rebus incorporalibus, quæ tamen nomẽ, formam, aut substantiam, à iure receperunt, & ab eo sunt cognitæ, & habent tractũ successiuum,

ſiuum, durantem & perſeuerantem vſque ad tempus, quo ea de re quæſtio fieret, vt dict. §. commodum: ſecùs autem ſi ea res ſit huiuſmodi, vt non babeat durationem aut tractum ſucceſsiuum. tunc enim id ius poſſeſsionis (ſi modò id ius nominari fas eſt, nam vmbram iuſtius & commodius diceremus) in prima & præſenti vice finiretur, iuxta regulam d. §. hoc ſermone. & in ſingulis actibus videretur oriri & finiri, iuxta regulam d. §. ſnterdum. vt ex eo in poſterum nihil omninò remanere aut ſupereſſe videatur, non magis quàm remanent in aëre veſtigia volucrum euolantium, aut in flumine vndarum defluentium, vel ſcripturarum aut figurarum literalium, quæ in rapida aqua fierent, aut depingerentur. Nec dubium eſt, quin ſecundum mores hominum omniumque mortalium opiniones id proclament, vt licet ego te anterior hodie Eccleſiam aut Palatium ingreſſus ſim, non propterea ius in poſterum acquiram ad hoc, vt te inuito deinceps quoties ad Palatium vel ad Eccleſiam coierimus, anterior ingreſſurus ſim, aut ſedem locúmve, quæ ſemel cœpi, ſemper habiturus ſim, non magis quàm ſi ſedem, quam in campo cõmuni aut publico, aut in littore maris ſemel cœpiſſem, vellem poſtea quaſi rem meã vſurpare & arrogare aut vetare, ne quis enataret per flumina, in quibus ſemel natateram, aut nauigaret per æquora, in quibus ego ſemel nauigaueram, aut ijs portibus maris ſe reciperet, in quibus ego ſemel naui euectus receptus eſſem. In omnibus enim ijs ſpeciebus & ſimilibus, quod attinet ad iſtas res communes vel publicas, præoccupatio nihil omninò iuris in poſſeſsione, vel in proprietate tribuit, nam prout eſt in regula iuris, & vulgo iactatur, primo occupanti conceditur locus, non tamen perpetuo, ſed tantùm pro illa vice, & quandiu durat illa inſiſtentia vel inſtantia, qua ceſſante, poſtea rurſum primo occupanti conceditur, iure tàm naturali quàm gentium, vt patet per omnia ferè iura, quæ ſunt ſub tit. Inſt. de rerum diuiſi. in prin. vſq; ad §. ſingulorum, & per totum tit. ff. de rerum diui. & ff. de acquir. rerum domi. Quinimò etiam in ijs, quæ nullius in bonis ſunt, ſicq; cõmunibus rebus aſsimilantur, ſi quis dominium quæſiuit, quandiu in eo perſeuerat, & non amplius illud retinet, & ſic ſi feram cœpiſti, dominium eius retines, quandiu illa apud te manſit, at ſi ſemel euaſerit, & rurſus ab alio occupetur, iure naturali & gentium tua eſſe deſinit, & illius, qui poſtea eam cœpit, fit. §. feræ. Inſtit. de rerum diui. l. adeò. §. feræ. ff. de acqui. rerum domi. Sic ergò & multò magis in ſpecie noſtra locus, vbi Catholici conueniunt ad concilium, publicus aut communis eſt, nec quiſquam priorum præſertim laicorum ibi à iure habet ſedem aut locum deſignatum, vnde quem quiſq; locum ſemel præoccupauerit, aut vſurpauerit, ſeu cœperit, eundem cras aut deinceps non poterit vendicare, non magis ſanè, quàm ſi eum locum nunquam antea cœpiſſet, ſed is locus vacuus communis & publicus perſeuerabit, primoq; occupanti patulus competens & permiſſus. Et ad hoc ius ſpectat, proptereaque in omnibus concilijs præclamari & proteſtari ab illuſtriſsimis legatis Summi Pontificis ſolemne eſt, nemini mortalium ex loco aut ſede ibi habita aut capta quicquam iuris in poſſeſsione vel proprietate, quo ad prælationem acquiri. Sed cùm omnes homines ſint in ſorte æquali iure naturæ. l. quod attinet. ff. de reg. iur. l. libertas. ff. de ſtatu homi. §. libertas. Inſti. de iure perſonarũ. ita ibi æquales eſſe & fore. Aliunde ergò argumenta ſublimitatis, dignitatis, prælationis, excellentiæq; petenda ſunt. Deniq; ſi fortè principum quiſpiam (Imperator Rex vel quocunq; nomine cenſeatur aut deſignetur) in aliquo ex ſacroſanctis concilijs commodiorem locum aut ſedem, quàm Rex Hiſpaniarum cœpit (id quod nunquam obtigiſſe veroſimilius eſt) id vnica hac ratione aut occaſione fieret aut eueniret, quòd tunc maior aut potentior eſſet, quaſi maioribus & potentioribus eminentior ſedes debeatur. §. alia. cum ibi plenè per Gloſ. & Doct. cõgeſtis. Inſtit. de bonorum poſſeſſ. cum ijs, quæ ſuprà adduximus. & licet hac in re (vt oſtendimus) in futurum nullum ius quæratur, tamẽ etiam ſi acquiri concederemus ac condonaremus, adhuc nihil pericli eſſet, nam ius poſſeſsionis tamdiu poſſeſſorem tueretur, quamdiu alter non probaſſet, ſe meliorem cauſam iusq; melius eam ad ſedem habere. idque ius in maiori potentia & in nulla alia re conſiſteret, vt iam edocti ſumus, de qua potentiæ maioritate ſimul, ac doceretis locus, ſibi aſsignandus eſſet alio illius remoto, quia nihil tàm naturale eſt, quàm vnũquodq; eo modo diſſolui, quo colligatum eſt. l. nihil tàm naturale. ff. de reg. iur. c. omnis res. de reg. iur. §. ſed naturalia. Inſt. de iure nat. vnde vt illi, quo tempore maior erat, propter ſuam maioritatem is locus eminentior fuerat conceſſus, ita & quo tempore alius modo emergit maior propter eandem rationem & maioritatem is locus huic, qui modo potentior eſt aſsignandus illo illinc remoto eſt, & cùm offertur probatio in continenti, & agitur de poſſeſsione adipiſcenda, prout hic agebatur, poſſeſſor etiam verus in ſua poſſeſsione tuendus non eſt. Sed nullum genus probationis tàm certum eſt, nec tàm velox, quàm notorietas rei, qua de agitur, quam allegari ſat eſt ceſſantibus moris & dilationibus ad probationem, etiam incontinenti faciendam neceſſarijs, ergò contra Regem noſtrum ius notorium veriſsimè prætendenti nullus eſſet tuendus in poſſeſsione etiam vera, quandoquidem iſta eſt longè iuſtior cauſa, quàm illius,

quiin continēti ve'let de iure ſuo docere, hæc enim eſſet probatio probanda, noſtri autem Regis ac Domini eſt probatio probata, vt de notorio omnes ferè illi, de quibus ſuprà mentionem habuimus, agnoſcunt. Quòd autem agenti remedio etiā poſſeſſorio opponi poſsit exceptio de dominio vel iure in continenti probando, tenet gloſſ. in l. ille à quo. §. ſi de teſtamēto. in verb. verba. ad finem. ff. ad Trebell. Gloſſ. Bald. Paul. Caſtren. & alij communiter, in l. 2. C. de edi. diui Adria. tollen. gl. 2. in l. 1. C. de ordi. iudi. gloſſ. in l. in condemnatione. §. fin. & ibi communiter Doct. ff. de reg. iur. gloſ. in l. ſi quis conductionis. C. locati. gloſ. in l. dolo. & ibi DD. ff. de doli excep. Glo. & ibi Doctores in c. dolo. de regu. iur. lib. 6. Et licet Doctores in dictis locis, & in alijs non paucis (vt fuſius agemus infrà lib. 2. c. penult. incipienti agenti remedio) teneant id procedere, quando ageretur de adipiſcenda poſſeſsione, & negent id procedere, quando ageretur de ea recuperāda, & dubitēt an procedat, quando de retinēda poſſeſsione ageretur, tamē quando eſt probatio probata (quale eſt cùm offertur probatio in cōtinenti per ſententiam latam inter eaſdem partes) tunc nullus negat, quin omnibus his tribus ſpeciebus ſiue de adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſsione agatur, ſemper ea probatio, quæ in continenti offertur, admittatur, vt eſt vera & communis opinio, de qua per Franc. de Ripa, in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. num. 118. & per Iaſonem ibi num. 43. vbi per Alexand. Imolenſem num. 12. qui hanc affirmat eſſe communem opinionem, ſi ergò ius poſſeſsionis nō conſideratur, nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probandæ, vbi allegatione & probatione opus eſt, in qua probatione vtcunque in continenti fiat, non poteſt non interuenire aliqua mora, quanto magis in ſpecie noſtra, vbi ſola allegatio notorietatis, in qua nulla mora opus eſt, ſufficit ius poſſeſsionis; non poterit ius proprietatis morari aut impedire. Idq́ue argumentum de maioritate tam vrgens, tamq́ue ſecundum ius & mores omnium hominum eſt, vt per ſe ſolum ſat ſuperq́ue eſſe deberet ad huius controuerſiæ definitionem, vt reliqua omnia argumenta quibus vtemur, non tam neceſsitatis, quàm ornatus, aut nimis pertinacium hominum cauſa adiecta eſſe intelligi debent. Noſtraq́ue ratio tam efficax eſt, vt iniuriarum actione agere poſsit maior, ſi minor ei non aſſurgat, non ve locum cedat, aut debitam reuerentiam exhibeat, vt per Gerardum ſingulari 33. nobiles. Bal. in l. obſeruare. §. ante quàm. ff. de offic. procon. & alij de quibus per ipſummet Gerardum, vbi ſuprà.

ALTERVM ARGVMENTVM.

26 MELIORIBVS † & honeſtioribus qui præeſt, is melior & dignior eſſe intelligitur: arg. in authen. de defenſoribus ciuitatum. §. nos igitur. tradit in ſpecie Nicolaus Boerius in tractatu de authoritate magni Conſilij, in prima additione magna nu. 12. verſi. hoc adiecto. nam & ex diuerſo qui ſublimioribus principibus ſubditi ſunt, hi honoratiores ſunt ijs qui ſubſunt principibus, non ita ſublimibus, vnde Boërius vbi ſuprà ita ait. Ad hoc c. per tuas. de maioritate & obedientia, iuncta Glo. 1. quæ dicit, quòd Epiſcopi exempti, hoc eſt Papæ immediatè ſubditi, debent in Cōſilio generali ſedere in altiori loco, quàm non exempti. idem c. vt apoſtolicæ, de priuilegijs. lib. 6. quòd Abbates exempti poſſunt in Conſilio Prouinciali & Synodali vti mitra auri frigiata: ſed non exempti debent deferre albam & planam. facit & c. dignum, de celeb. miſ. in c. de cætero. c. cum dilectus, & c. ad audientiam. de cler. non reſiden. quod exiſtentes in ſeruitio Cardinalium vel Epiſcoporum clerici ſeculares vel religioſi poſſunt ſe conformare in horis canonicis, & officio diuino perſoluēdis, conſuetudini dominorū ſuorum, & item percipiunt fructus beneficiorum ſuorum, ac ſi in eiſdem perſonaliter reſiderent. Item bene facit l. vlti. ff. de alb. ſcriben. quod inter habentes ſimilem dignitatem vel officium præfertur ille qui eam obtinuit à Principe, & circa illam legem vide Fely. in rub. de maio. & obe. col. 2. in fi. verſ. miles imperialis, & col. fi. in prin. & in c. per tuas. col. 2. verſ. in quantum domi. Abbas. eo. ti. poſt And. Sicu. aliâs Barb. in c. quod clericis. col. pen. de foro compe. Vnde videmus quòd clerici & perſonæ eccleſiaſticæ ſunt digniores quàm laici. c. duo ſunt genera. 12. q. 1. c. ſolitæ, de maio. & ob. & c. duo ſunt quippè Imperator. 96. diſtin. quia clerici diuino mancipantur ſeruitio, ſed ſeculares vxorio & mundano. c. cum ſecundum Apoſtolum, de præben. & 21. diſtin. c. cleros, in princip. iuncto c. diuerſis fallacijs. de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Chriſtianorum digniores dicuntur, quàm Principes infideliū, etiam ſi infidelium Principes eſſent potentiores, vt per Doct. in dictis locis. Vnde Catholicus Princeps noſter quum ſit Rex Hiſpaniarum, & reliquarum prouinciarum ei accedentium, in quibus ex omnium Confeſsione perfectus & ſanctus, quàm in reliquis mundi partibus Chriſti Domini noſtri vera religio & fides colitur, reliquis principibus vt dignior. Et ſic præferendus videatur par eſt, & de Dño noſtro Ieſu Chriſto eius fide ac vera religione ſic cecinerunt poetæ:

Dominū habere nobiliorem confert ad dignitatē vaſallorum, & nobiliores habere ſubditos confert ad nobilitatē & dignitatē Princips.

Titus Calphurnius Ecloga 1.

Vos ò præcipue nemorum gaudete coloni, 27
Vos populi gaudete mei, licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaq́ paſtor
Claudere fraxinea nolit præſepia crate.
Non tamen inſidias prædator ouilibus vllas
Adferet, aut laxis abiget iumenta capiſtris,
Aurea ſecura cum pace renaſcitur ætas,

Chriſti in genus humanū beneficia.

Et

Et sedit ad terras tandem squalore, situq;
Alma Themis posito, iuuenemq; beata sequuntur
Secula, maternus causam qui lusit in vlnis.
Dum populos Deus ipse reget, dabit impia victas
Post tergum Bellona manus, spoliataq; telis,
In sua vesanos torquebit viscera morsus.
Et modò quæ toto ciuilia distulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos:
Omnia tartareo subigentur carcere bella,
Immergentq; caput tenebris, lucemq; timebunt.
Candida pax aderit, nec solum candida vultu
Qualis sæpe fuit, qualibera marte professo,
Quæ domito procul hoste, tamē grassantibus armis,
Publica diffudit tacito discordia ferro:
Omne procul vitium simulatæ cedere pacis
Iussit, & insanos dementia condidit enses.
Nulla catenati feralis pompa senatus
Carnificum lassabit opus, nec carcere pleno
Infelix raros numerabit curia patres.
Plena quies aderit, quæ stricti nescia ferri,
Altera Saturni reuocet Latialia regna,
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cæde
Agmina Romulea, & adhuc ardentia castra
Pacis opus docuit, iussitq; silentibus armis
Inter sacra tubas, non inter bella sonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris,
Nec vacuos tacitus fasces, & inane tribunal
Accipiet consul: sed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori, vultumq; priorem
Reddet, & afflictum melior Deus auferet æuum.
Exultet, quæcunque Notum gens ima iacentem,
Erectumq; colit Boream, quæcunq; vel Ortu,
Vel patet Occasu, medioue sub æthere feruit.

Et Dominus noster humano generi præstitit bona moraliter & verè multa.

Lucretius lib. 6. de nat. rerum.

28 *Christi in genus humanū beneficia.*

Veridicis igitur purgauit pectora dictis,
Et finem statuit cupidinis atque timoris:
Exposuitq; bonum summum, quo tendimus omnes,
Quid foret, atq; viam monstrauit tramite paruo,
Qua possemus ad id recto contendere cursu:
Quidue mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure, atq; veniret.
Seu casu, seu vi, quòd sic natura parasset:
Et quid e portu occurri cuiq; deceret.
Et genus humanum frustra plerumq; probauit
Voluere curarum tristes in pectore fluctus.

Et Claudianus de Christo seruatore sic modulatur:

Christe potens rerum redeuntis conditor æui
Vox summi, sensusq; Dei, quem fudit ab alta
Mente pater, tantiq; dedit consortia regni.
Impia tu nostra domuisti crimina vita,
Passus corporea mundum vestire figura,
Affariq; palam populos, hominemq; fateri.

Ibidem.

Quin & supplicij nomen nexusq; subisti,
Vt nos subriperes letho, mortemq; fugares
Morte tua.

Stat ergo eum digniorem esse, qui sublimioribus Principibus rectè inseruit: sicq; potentissimū Regem ac dominum nostrum, vel eo nomine reliquis anteponēdum esse quòd eis præsit, qui digniores sunt, eo potissimum nomine, quòd veram Christi religionem puram & immaculatam obseruent. in quo maximè vera dignitas & meritum consistere palam est. Et quòd is qui præest melioribus dignior sit, præter supra allegatos tenet etiam in specie, multa allegans Alphonsus Guerrerius in suo Thesauro Christianæ religionis c. 16.

29 *Iudices Hispalenses à rege electi digniores cæteris.*

Hinc olim, † cùm ipse essem in prætorio Hispalensi, illius regni supremo, Iudex, simul cum reliquis collegis meis, in quo quidem prętorio ex quatuor Iudicibus, duo, à potentissimo rege nostro deligebantur, reliqui autem duo à duce Mendinæ Sidoniæ & à Marchione Tarifensi, ex facto dicebam, honoratiores esse eos qui ab ipso rege, & sic à digniore, quàm qui à reliquis electi erant.

20 *Vasallos an principibus vendere liceat ob publicam necessitatem.*

Hinc † similiter cum vrgentibus bellorum calamitatibus & pecuniarum, reique familiaris necessitatibus ac penurijs, Reges nostri pijssimi oppidorum nonnulla vendidissent, pecuniarum comparandarum causa, eos ciues ac subditos sic alienatos respondimus domini minus potentis, minusque sublimis mutatione, reddi minus honoratos, sicque damno & iniuria affectos videri, neque oportuisse, aut licuisse ob vniuersæ Hispaniæ vtilitatem ipsos onerari, aut damno affici, longeque iustius fore, vt quæ ad vniuersæ regionis vtilitatem comparandam, aut necessitatem subleuandam necessaria forent, cum vniuersorum quoque damno & iactura, vt sic singuli leuius onerarentur, compararentur, quandoquidem perindignum esset cum quorundam duntaxat iactura plures vel omnes lętificari aut tueri, esseque contra ius naturæ relatum & confirmatum per Iureconsultum in l. secundum naturam. ff. de reg. iu. nisi si reliqui cōciues ijs qui damnum fuerant perpessi, æquam compensationem pręstarent.

31 *Publica vtilitas reparandam non quorundam impensa aut dāno, sed vniuersorum.*

Cumque † aurum & argentum quod nostrates ab Indorum regionibus in Hispaniam reportabant, ijsdem ex causis à principibus nostris (data tamen idonea compensatione) acciperetur, id quod & si non omnibus, non tamen paucis noxium erat, dicebam eandem rationem habendā esse. Ad idem tex in c. qui sentit. de regu. iur. lib. 6. vbi per scribentes l. si igitur, ad finem. ff. pro socio. c. rationi, de regu. iur. lib. 6. l. ad instructiones, vbi per Paulum Castrensem. C. de sacrosanct. Ecclesi. l. vnica. §. pro secundo. & §. his ita. C. de cad. tollen. c. translato. vbi plura per Felinum & per Philippum Decium colum. 2. de constitut. per Cornel. & alios in dicto §. pro secundo. & dicto §. his ita. l. 3. §. iudicio contrario. ff. de contr. actione tutelæ. Philippus Decius in l. si Ruffinus. colum secunda. C. de milit. testam.

ſtam. Idem Decius & Hieronymus Cagnol. in d. l. ſecundum naturam: ergò ſi neceſsitas vrgebat, vt illis ſuum adimeretur, Reipublicæ citius ſuccurrēdæ cauſa, par erat, vt poſtquam Reſpublica ab illo periculo & anguſtia liberata fuiſſet, ex collationibus conciuium vel ex ærario publico eis ſuum aurum reſtitueretur, & ipſi quoque redderent, quòd eius loco acceperant. Neque obeſt l. item ſi verberatum. cum ſimil. ff. de rei vendi. vt plenè dicemus in ſecundo Tomo huius Operis c. 1. nam id eſt ius peculiare Romanorum, quòd non ligat reliquas gentes eorum imperio non ſubiectas, vel illa l. cum ſimi. ad hunc noſtrum ſenſum trahenda eſt, ita etiam volunt Plato & Cicero, qui eum refert lib. 1. Officiorum his verbis: Qui Reipublicæ præſunt, duo Platonis præcepta teneant, vnum vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant: alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne cùm partem aliquam tuentur reliquas deſerant. nolunt ergò vt quorundam pernicie alij ſalui fiant: ſed vt omnes ex æquo tueantur.

Tertium Argumentum.

32 *Dignior qui potentior.*

Qui † potentior eſt, is omnibus in rebus & honoribus dignior (ſecundum Boërium deci. 286. num. 6.) potior ſublimior & anteponendus eſt reliquis. ita Bal. in c. 1. de pace Conſtan. verſ. ego. & in rubr. ff. pro ſocio, in prin. Fely. in c. 1. de maior. & obed. col. 2. verſi. demum. Nicolaus Boërius in tracta. de auth. magni conſilij. nu. 133. in add. 1. mag. verſ. & certū eſt. eſtq; communis & vera opinio ex quàm plurimorum ſententijs nuper referēdis.

33 *Qualitas adiuncta verbo intelligitur, ſecundū tempus verbi.*

† Potentiorem autē accipere debemus eum, qui potentior eſt eo tempore quo controuerſia vertitur, aut agitatur de eo honore quo de agitur, non autem eum, qui olim potentior fuiſſet, ſi hodie quando ea res, ſiue honor controuertitur minus potens, quàm aduerſarius eſt, nam ea qualitas potentiæ adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi, ſicque de præſenti non de præterita iamque finita potentia. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. actio. l. miles. ff. de mil. teſtam. Bart. & alij in l. ex facto. in princ. ff. de vulgari. §. illis autem temporibus. Inſtit. de mili. teſta. l. 1. l. quanquam. l. milites. C. eod. tit. l. Papinianus. §. Papinianus. ff. de inoffic. teſta. l. fin. in fine. C. eod. tit. Sed inſpecto tempore præſenti nulli omninò, qui non ſit rerum inexpertus, definit eſſe certum, fixum & indubitatum, pluſquam manifeſtum notorium (& vt tale allegatur) quin potentiſsimus Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter ſit omnibus totius orbis Principibus potentior, ergò reliquis omnibus præferendus.

34 *Potentiā nulla & finita exequantur.*

† Nec ad rem pertinet, quòd priſcis fortè temporibus alij Principes fuiſſent potentiores, nam nihil frequentius aut vſitatius, quàm regna, imperia, principatus, potentatus, monarchias quotidiè mutari, fluctuare, augeri, deminui, extingui, naſci, renaſci, euaneſcere, vt quæ euanuerint, ſemel tam pro fabula & vmbra ſint, vnde Horatius Odo. 7. lib. 4. ſic cecinit:

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus
Puluis & vmbra ſumus. 35 *Finitorū ſola remanet vmbra.*

Et Ouidius lib. 3. de Ponto ita ait:

Adde quod extinctos vel aqua, vel marte, vel igne,
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.

Et Seneca in Thyeſte:

Inſtabile regnum eſt.

Atque idem Seneca in Troade:

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leues metuit Deos,
Animumq; rebus credulum lætis dedit.
Me videat, & te Troia: non vnquam tulit
Documenta fors maiora, quàm fragili loco
Starent ſuperbi, quo lumen euerſum cecidit
Pollentis Aſia, cœlitum egregius labor.

Et Manilius lib. 1. Aſtronomic.

Quot poſt excidium Troia ſunt eruta regna,
Quot capti populi, quoties fortuna per orbem
Seruitium, imperiumq; tulit, varieq; reuertit
Troianos cineres, in quantum oblita reſoluit
Imperium fatis Aſia, iam Græcia preſſa eſt.
Sæcula dinumerare piget, quotieſq; recurrens
Luſtraret mundum vario ſol igneus orbe,
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec ſe cognoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per ſæcula gentes.

Et † ciuitates præclaras adeò deſtructas eſſe pleraſq;, vt nihil ex illis præter nudum nomen remanſerit, teſtatur Ouid. lib. 15. Metam: 36 *Hiſtoria variarum ciuitatum.*

Sic magna fuit cenſuq; viriſq;,
Perq; decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparta, magnæ viguêre Mycenæ,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces,
Vile ſolum Sparte eſt, altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid ſunt niſi nomina Thebæ?
Quid Pandoniæ reſtant, niſi nomen, Athenæ?

Ouid. lib. 15. Metamor.

Nil equidem durare diu ſub imagine eadem
Crediderim, ſic ad ferrum veniſtis ab auro
Secula, ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam ſolidiſſima tellus,
Eſſe fretum, vidi factas ex æquore terras.

Et Auſonius:

Monumenta † fatiſcunt, 37 *Fatiſcunt ſaxa & monumenta.*
Mors etiam ſaxis nominibuſq; venit.

Curtius † autem lib. 5. vetuſtas inquit, non opera ſolùm manufacta, ſed etiam ipſam naturam paulo exedendo perimit. Seneca in remedijs fortuitorum ad Gallionem eleganter tempus vocat omnium ſepulturam, ex Græcis quoque Sophocles in Aiacem: 38 *Tempus omnium rerum ſepulturam.*

Omnia longum tempus tabe facitq; & vrit.

Sed

Sed & Platonis Distichon est:

Aeuum fert omnia, longum tempus nouit mutare
Nomen, formam, & naturam, & fortunam.

Gregorius Nazianzenus in Distichis sententiosis:

Quæ enim tempus condidit, & soluet tempus.

39 Fabula Saturni.

† Ob hanc sanè causam Mythici existimant à Poëtis traditum, Saturnū filios suos deuorare solitum, ac eosdem denuò euomere, interpretantes id ad tempus referri oportere, quod Saturni nomine significatur, à quo vicibus cuncta gignantur & absumantur, quæ denuò renascantur, vt scriptum reliquit Augustin. de ciui. Dei, lib. 6. cap. 8.

Et Propertius Eleg. 9. lib. 2.

Magni sæpe duces, magni excidêre Tyranni,
Et Thebæ steterant, altaq; Troia fuit.

Et Ouid. lib. 5. de Trist.

Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus,
Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit.

Et Horat. Oda. 7. lib. 4.

Immortalia ne speres monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit æstas,
Interitura simul.
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

Et Ouid. lib. 4. de Trist.

Sæpe etiam lachrymæ sunt me scribente profusæ,
Humidaq; est fletu littera facta meo.
Corq; vetusta meum tanquam noua vulnera nouit,
Inq; sinum mœsta labitur imber aqua.
Dum vice mutata qui sim, fuerimq; recordor,
Et tulerit quò me casus, & vnda subit.

Idem lib. 15. Metamor.

Cuncta fluunt omnisq; vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
Non secus ac flumen: neque enim consistere flumen,
Nec leuis hora potest, sed vt vnda impellitur vnda,
Vrgeturq; eadem veniens, vrgetq; priorem.
Tempora sic fugiunt pariter, pariterq; sequuntur,
Et noua sunt semper: nam quod fuit ante, relictū est,
Fitq; quod aut fuerat, momentaq; cūcta nouantur.

Deniq; cùm nihil vnquam in eodem statu (vt ex authoritatibus suprà relatis apparet) permaneat, aut vnquam permanserit permásurúmve sit, ex tempore præterito præteritaq; potentia ad præsens tempus arguere, præsentemvé ad potentiam omnino commutatam ineptissimū omninoque hominis inexperti esset. Præsertim postquàm recessit aurea ætas successeruntq; bella iure gentiū admissa, quæ vt nullus (modo sanus) ignorat, nullū principatum, regnum, imperium, monarchiam manere in eodem statu sinunt.

40 Historia Archidami.

† Vnde Archidamus à Plutarcho lib. 1. apoph. relatus. In Bello Peloponesiaco socij rogantibus quanta pecunia futura esset, satis ac postulantibus, vt tributorum certum modum præscriberent, bellum respondit non quærit definita, significās postquam bella orbem adoriri cœperunt, nihil esse, foréve vnquam firmum aut immobile. Præsertim cùm tam insatiabilis sit principum ambitio. Vt Alex. à Plut. lib. 4. Apoph. relatus & depictus fuerit hunc in modū:

41 Hist. Alexandri Magni.

† Nam cùm Alexander (inquit Plut.) audisset Anaxagoram disserentē innumerabiles esse mundos, illachrymasse dicitur, rogantibus nunquid accidisset lachrymis dignum, an non videor, inquit, meritò fieri, qui cùm mundi sint innumerabiles, nos nondum vnius domini facti sumus. Quinimò eorum bellorum pleraq; iniusta sunt & iniuria.

42 Hist. Antigoni, Macedonum Regis.

† Vnde Antigonus à Plutarcho eod. lib. relatus, sophistæ cuidam librum de iustitia conscriptum porrigenti, desipis, inquit, qui quum me videas alienas vrbes armis vexantē, tamen apud me de iustitia disseris, sensit eos qui ditionis ampliandæ, gloriæue causa bellum inferunt alienis ciuitatibus, non posse tueri iustitiæ leges.

43 Regna, imperia, principatus, instabiles.

† Deniq; tam propter bella sæuientia incerta reddita est fortuna principatuum, regnorum, imperij, monarchiarum, vt Ouidius lib. 1. de arte Amādi de bello sic cecinerit:

Quosque neges vnquam posse iacere cadunt.

Tamq; huiuscemodi monarchiæ & principatus, incerti & mobiles sunt, vt lib. 1. Bellorū ciuilium Lucanus ita modulatus sit:

Inuida fatorum series summisq; negatum
Stare diu.

Et Ouidius Epist. consol. ad Liuiam:

Nempe per hos etiam fortunæ iniuria mores
Regnat, & incerta est hic quoque nixa rota.
Hic quoque sentitur, ne quid non improba carpat,
Saeuit, & iniustum ius sibi vbique facit.
Scilicet immunis si luctus vna fuisset
Liuia, fortunæ regna minora forent.

Et Lucanus lib. 2. Belli ciuil.

Siue nihil positum est, sed fors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia casum
Sic subitum quodcunque paras.

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Ludit in humanis diuina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Et Boetius Metro. 5. lib. 1.

Tigris & Euphrates vno se fonte resoluunt,
Et mox adiunctis dissociantur aquis.

Et Ouidius lib. 3. de Tristibus:

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitq;
Irus & est subitò, qui modò Crœsus erat.

Item 5. de Tristibus.

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxq; loco.
Sed modò læta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in leuitate sua est.
Nos quoque floruimus: sed flos fuit ille caducus:
Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit.

Et Horatius Oda. 34. lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit: hinc posuisse gaudet.

Idem Oda.29.lib.3.
Fortuna sæuo læta negocio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Et Seneca in Medea:
Rapida fortuna, ac leuis
Præcepsq́, regno eripuit, & exilio dedit,
Confide regnis, cùm leuis magnas opes
Huc ferat, & illuc casus.

Idem in Octauia:
Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita vultu, sorte contentum mea,
Alte extulisti? grauius vt ruerem, edita
Receptus arce, totq́, prospicerem metus.

Et Boëtius Metro.1.lib.1.
Dum leuibus male fida bonis fortuna faueret,
Penè caput tristis merserat hora meum:
Nunc quia fallacem mutauit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.

Idem Metro.3.lib.2.
Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit.
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepenti
Vernis irrubuit rosis.
Spirat insanum nebulosus Auster,
Iam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus:

Et idem:
Sæpe feruentes Aquila procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices.
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.

Et Manilius lib.3.Astrono.
Idcirco tanta est rerum discordia in æuo,
Et subtexta malis bona sunt lachrymæq́, sequuntur
Vota, nec in cunctis seruat fortuna tenorem:
Vsque adeo permixta fluit, nec permanet vsquam,
Amisitq́, fidem variando cuncta per omnes,
Non annis anni, non menses mensibus vsque
Conueniunt, seq́, ipse dies aliumq́, relinquunt,
Horaq́, non illis similis producitur hora.

Idem lib.4.Astrono.
44 *Quid numerem euersas vrbes, regnumq́, ruinas,*
Historiæ variæ Priami et *Inq́, rogo Crœsum, Priamumq́, in littere truncum,*
Crœsi & Xerxis. *Cui ne Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipso*
Naufragium pelago, quid captos agmine reges.

Manilius lib.4.Astrono.
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesq́, datæ, moresq́, creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunámue suis in vitam perdere votis,
Aut fugere instantem, sors est sua cuique ferenda.
At nisi fata darent leges vitæq́, necisq́,
45 *Fugissent ignes Æneam, Troia sub vno*
Hist. Æneæ. *Non euersa viro, fatis vicisset in ipsis:*

Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres. 46
Romaq́, sic enata foret, pecudumq́, magistris Histo.Romuli
In Capitolinos auxissent culmina montes, & Remi.
Includíue sua potuisset Iuppiter arce
Captus, vel Caput hic erbi foret igne sepulto. 74
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem Hist. Scæuolæ.
Solus, & oppositis clausisset Horatius armis 48
Pontem, vrbemq́, simul rupisset fœdera virgo. Histo. Horatij.
Tresq́, sub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc euicit, pendebat ab vno 49
Roma viro, regnumq́, orbis sortita iacebat. Hist. Tergeminorum.

De Crassi fine sic Ouid.lib.6. Fasto.
Crassus † ad Euphraten Aquilas, natumq́, suosq́, 50
Perdidit, & leto est vltimus ipse datus. Histo. Crassi.

Et Lucanus lib.1.Bel.ciuil.
Miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculauit sanguine carras.

De Cresi fine in hunc modum Ouid. 51
lib.4.de Ponto: Histor. Crœsi.
Diuidis audita cui non opulentia Crœsi,
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.

Ibidem de Dionysij Tyranni fine: 52
Ille Syracusia modo formidatus in vrbe, Histo.Dionysij.
Vix humili duram repulit arte famem.

Ibidem lib.5.de Tristibus de eodem:
Vilia qui quondam miseris alimenta negârat,
Nunc mendicato pascitur ille cibo.

De eodem sic Iuuenalis 10. Saty.
Qui dabat olim
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet, atque duas tantùm res anxius optat.

Idem eadem Satyra de Han- 53
nibalis fine: Hist. Hannybalis.
Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
Inuenies, hic est quem non capit Aphrica Mauro
Perfusa Oceano, Niloq́, admota tepenti.
Rursus ad Aethiopum populos, altosq́, Elephantes,
Additur imperijs Hispania, Pyrenæum
Transilit: opposuit natura alpemq́, niuemq́,
Diduxit scopulos, & montem rupit aceto.
Iam tenet Italiam, tamen vltra pergere tendit,
Actum (inquit) nihil est, ni Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono Suburra.
O qualis facies & quali digna tabella,
Cùm Getula ducem portaret bellua luscum.
Exitus ergo quis est? ò gloria, vincitur idem,
Nempe, & in exilium præceps abit, atq́, ibi magnus
Mirandusq́, cliens sedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.

Sic & Manilius lib.4. Astrono.
† Quid referam Cannas, admotaq́, mœnibus arma, 54
Varronemq́, pigrum, magnum quod viuere posset, Histo. Fabij
Postque tuas Trasimene lacus Fabiumq́, morantem Maximi.
Accepisse iugum victas Carthaginis arces,
Spectatur Hannibalem nostris cecidisse cathenis,
Exilimmq́, cogi furtiua morte luisse.

Et etiam de Marij fine, qui septies Conf. fuit,
sic Ouidius lib.4.de Ponto:
Ille Iugurthino clarus Cymbroq́, triumpho, 55
Quo victrix toties consule Roma fuit. Histo.Marij.
In cœno Marius iacuit, cannaq́, palustri,
Pertulit & tanto multa pudenda viro.

De Pom-

De Pompeij Magni fine sic Ouid. lib. 4. de Ponto:

56 *Histor. Pompeij Magni.*
Quid fuerat Magno maius, tamen ille rogauit
Submissa fugiens voce clientis opem.
Cuiq́, viro totus terrarum paruit orbis,
Indignus effectus omnibus ipse magis.

Item Iuuenalis Satyra 10.

Prouida Pompeio dederat Campania febres
Optandas, sed multæ vrbes, & publica vota
Vicerunt, igitur fortuna ipsius, & vrbis
Seruatum victo caput abstulit: hoc cruciatu
57 *Histo. Lentuli, Cethegi & Catilinæ.*
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq́, Cethegus
Integer, & iacuit Catilina cadauere toto.

Manilius item lib. 4. Astrono.

Quis te Niliaco periturum littore Magne
Post victas Mithridatis opes pelagusq́, receptum,
Et tres emenso meritos ex orbe triumphos.
Cumq́, etiam posses alium componere magnum
Crescere; vt corpus sepelires naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ.
Quis tantum mutare potest sine nomine fati?

Et similiter de Cæsaris miserabili fine hæc Manilius lib. 4. Astrono.

58 *Histor. Iulij Cæsaris.*
Ille etiam cælo genitus, cæloq́, receptus,
Cum bene compositis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto spectante Senatu
Indicium dextra retinens, nomenq́, cruore
Deleuit proprio, possent vt vincere fata.

De Priami fine miserabili Iuuenal. Saty. 10.

59 *Hist. Priami Hectoris, Polyxenæ et Cassandræ.*
Incolumi Troia Priamus venisset ad vmbras
Assaraci magnis solemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissaq́, Polyxena palla.
Si foret extinctus diuerso tempore, quo iam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euersa, & flammis Asiam, ferroq́, cadentem.
Tunc miles tremulus posita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram summi Iouis, vt vetulus bos,
Qui domini cultris tenue & miserabile collum
Præbet, ab ingrato iam fastiditus aratro.
Exitus ille vtcunque hominis.

Seneca in Troade de eodem:

Ille tot Regnûm parens
Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troia.

Manilius lib. 4. Astrono.

Quid numerem euersas vrbes regnûmq́, ruinas,
Inq́, rogo Crœsum Priamumq́, in littore truncum,
Cui nunc Troia rogus.

De Rufini interitu Claudia. lib. 2. in Rufi.

Vnus per medios audendi pronior ense
Prosilit eiecto, dictisq́, & vulnere torum
Appetit, ac Stichio, quem ictus pellere dextra
Refert, hoc absens inuadit viscera ferro
Sic fatus: meritoq́, latus transuerberat ictu
Fœlix illa manus, talem quæ prima cruorem
Hauserit, & fessi pœnam libauerit orbis.
Mox omnes fodiunt hastis, artusq́, nefandos
Dilaniant, vno tot corpore pila tepescunt.
Et non infecto puduit mucrone reuerti,
Hi vultus auidos, & adhuc spirantia vellunt
Lumina, truncatos alij rapuêre lacertos:
Amputat ille pedes, humerumq́, quatit ille solutis
Nexibus, hic fractis reserat cui namque dorsi:
Hic iecur, hic cordis fibras, hic tandit anhelas
Pulmonis latebras, spatium non inuenit ira.

De Xerxis exercitu ac fine, Iuuenal. 10. Satyra in hunc modum scribit:

Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Historia, cùm stratum classibus ijsdem,
Suppositumq́, rotis solidum mare, credimus altos
Defecisse amnes, epotaq́, flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Sostratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
In Corum atque Eurum solitus sæuire flagellis
Barbarus Aeolio nunquam hoc in carcere passos,
Ipsum compedibus, qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sanè, quod & non & stigmate dignum
Credidit, huic quisquam vellet seruire deorum?
Sed qualis rediit? nempe vna naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per densa cadauera prora.
Has toties optata exegit gloria pœnas.

Iuuenalis Satyra 10.

Festino † ad nostros, & regem transeo Ponti, 60 *Hist. Solonis & Crœsi.*
Et Crœsum, quem vox iusti facunda Solonis
Respicere ad longa iussit spatia vltima vitæ.

† Nec hinc longè abest quod egregius Epaminonda à Plutarcho Apoph. lib. 5. relatus, interrogatus quem arbitraretur ducem præstantissimum, seipsúmne, an Chabriam, an fortè Phicratem, id, inquit, iudicatu difficile est donec viuimus, alludens ad illud Solonis, neminem ante obitum beatum dicendum, quandiu enim viuit homo, potest & ad meliora proficere, & ad deteriora degenerare. Quia, vt non semel admonuimus, nihil mansit, manebitùe vnquam sub imagine eadem. Præsertim in principatibus & monarchijs, quæ huiuscemodi mutationibus, & volubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis procliuiorés sunt: vt apparet ex suprà relatis historijs, Marij Pompei Magni, Iulij Cæsaris, Marci Antonij, Hannibalis, Crassi, Crœsi, Rufini, Iri, Xerxis, Cassandræ, Polyxenæ, Paridis, Aeneæ, Luculli, Anci, Archidami, Alexandri Magni, Antigoni, Romuli, Remi, Mutij, Horatij, Tergeminorũ Fratrum, Dionysij, Varronis, Fabij Lentuli, Cethegi, Catilinæ, Troiæ Priami, Spartæ Mycenarum, Cecropis arcium Amphionis, Thebarum, Athenarum, Carthaginis, & similium, tàm Ducum, Principum, Imperatorum, quàm vrbium & Monarchiarum.

61 *Hist. Epaminondæ.*

Quæ omnia eò pertinent, vt potentia præterita. Tamque finita ad viuæ stantis præsentisque potentiæ congressum, † longè impar sit, sicque cum ea minimè conferenda, nisi ineptiremur ad imaginem Orlandi, qui (teste Ariosto) cùm fureret, equamq́;, qua vehebatur, ni-

62 *Fabula Orlandi furiosi.*

tur, nimia agitatione necasset, offendit hominem quendã equitantẽ, quæsiuitq́; ab eo, an vellet equum suum viuum pro equa sua mortua permutare, cui ipsius insaniam ore pleno ridenti, Orlandus strenui mercatoris de more ait, suam equam optimam pulchramq́ue esse, omniq́ue vitio carentem, nisi quòd mortua erat. Non huic absimilis mihi videretur, qui de potentia prærerita & finita ad præsenrem, quæ ex confessione omnium inspecto præsenti statu, maior esset, arguere vellet. † Quinimò si quis Princeps, aut si qua ciuitas ad potentiam, opes & diuitias præteritas, etiam semel amissas & extinctas reuerteretur; nõ tàm prior potestas, quàm alia noua & diuersa, quę modò nasceretur denuò, aut renasceretur, videretur: argum. text. egregij in l. si seruus legatus. §. si. ff. de adim. lega. ibi, nouus homo esse videtur (nisi in casu speciali, de quo in l. filio, quem pater. ff. de lib. & posthu. vbi multa per la s. post alios) res enim semel extincta aut finita suscitari non potest l. inrer stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig. vbi multa per Doct. l. qui res. §. aream. ff. de soluti. §. 1. Instit. de inut. stipula. † Adeò vt postquam Lazarus miraculosè suscitauit, non idem homo qui antè erar, sed nouus homo esse videretut. sicque nec vxorem nec bona recuperasset, vt tradunt Doct. in dictis locis. & per Glo. & Doct. in l. nam ad ea, cum l. seq. ff. de legibus.

63 *Suscitari non potest extinctum naturaliter, quòd si supernaturaliter suscitetur, tunc non eadẽ res, sed alia noua videtur.*

64 *Lazarus resuscitatus.*

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet circa animarum immortalitarem, & resurrectionem, varias fuisse antiquorũ sententias, alijs animas esse mortales, non secùs quàm corpora existimantibus, cuius sententiæ fuisse videntur fortè ij, qui Lazarum vxorem & bona non recuperaturum scripserunt. † Alij verò arbitrabantur, animas esse æternas, & prioris quidem sententiæ (alijs non tanti nominis prætermissis) fuisse intelliguntur, Horatius, & Lucanus, & Seneca, & Ouidius, & Lucretius, & Ennius, & Socrates, & Plinius, & Diagoras, & similes, vnde Horatius Oda. 7. lib. 4. sic cecinit:

65 *Animas mortales esse, qui falso crediderint.*

Cum semel occideris, & de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non te Torquate genus non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum.
Non Lethæa valet Theseus abrumpere charo
Vincula Perithoo.

Et Lucanus bell. ciuil. lib. sic modulatur:

Nequeunt animam sibi reddere fata,
Consumpto iam iure semel.

Et Seneca in Hippolyto sic scriptum reliquit:

Non vnquam amplius
Conuexa tetigit supra, qui mersus semel
Adijt silentem nocte perpetua domum.

Et Ouidius lib. 3. de Trist.

Adde quòd extinctos, vel aqua, vel mare, vel igne,
Nulla potest iterum restituisse dies.

Et Lucretius lib. 3. de rerum naturã:

Præterea gigni pariter cum corpore, & vnà
Crescere sentimus, pariterq́; senescere mentem:
Nam velut infirmo pueri, teneroq́; vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tempus.
Inde vbi robustis adoleuit viribus ætas,
Consilium quoque maius & auctior est animi vis.
Post vbi iam validis, quassatum est viribus æui
Corpus, obtusis ceciderunt viribus artus:
Claudicat ingenium, delirat linguaq́; mensq́;
Omnia deficiunt, atq; vno tempore desunt.
Quapropter fateare necesse est, quæ fuit antè
Interijsse, & quæ nunc est, nunc esse creatam.

Huius † quoque sententiæ fuerunt Vasmothei, reste beato Clemente Romano, constit. Aposto. lib. 6. cap. 6. ijq́oe (inquit) animæ immortalitarem negant. Quibus etiam proximè accedebant Saducæi, qui secũdum eundem ibi mortuorũ resurrectionem negabant. Socrates quoque his adstipulari videtur, qui (vt referunt Cicero lib. 2. & Plutarchus lib. 3. Apoph.) Cùm iam tempus vrgeret moriendi, rogatus à Critone, quomodo sepeliri vellet, multam (inquit) ò amici operam frustrà consumpsi, Critoni enim nostro nondum persuasi me hinc euolaturum, neque quicquam mei relicturum, verùm tamen, ò Crito, si me assequi poteris, aut sicubi nactus eris, vt tibi videtur, sepelito. sed, mihi crede, nemo me vestrûm, cùm hinc excessero, consequetur. Sentit Socrates animum esse hominem, corpus nihil aliud esse, quàm animi vel organũ vel domicilium, eoq́ue stultè facere illos, qui soliciti sunt, quomodo sepeliantur, sensitq́ue viuentium neminem præmorientem amicum assecuturum, quasi alia vita non sit, vbi mortales conueniant.

66 *Opinio Vasmotheorũ & Saducæorũ.*

67 *Historia Socratis.*

Et Seneca in Troade:

Has omnes petimus fata, nec amplius
Iuratos Superis qui tetigit lacus,
Vsquam est: vt calidis fumus ab ignibus
Vanescit per spacium breue sordidus:
Vt nubes grauidas, quas modò vidimus,
Arcto Borea dissipat impetus:
Sic hic, quo regimur, spiritus effluet,
Post mortem nihil est, ipsaq́; mors nihil. 68 *Mors quid sit.*
Velocis spacij meta nouissima.
Spem ponant auidi, soliciti metum.
Quæris quo iaceas post obitum loco? 69 *Mortui loco iacebunt.*
Quo non nata iacent,
Tempus nos auidum deuorat, & chaos.
Mors indiuidua est noxia corpori, 70 *Mors indiuidua.*
Nec parcens animæ, &c.

Lucretius 1. de nat. rerum.

Ennius æternis exponit versibus, edens,
Quod neq; permaneãt anima, neq; corpora nostra.

† Neque isthinc longè abest sententia Diagoræ, relata à Cicerone Apop. lib. 2. Ipse enim Diagoras, cùm Samothraciã venisset, Atheos ille qui dicitur, atque ei quidem amicus, tu qui Deos putas humana negligere, nonne animad-

71 *Historia Diagoræ.*

animaduertis ex tot tabulis pictis, quàm multi votis vim tempeſtatis effugerint, in portumque ſalui peruenerint. ita fit, inquit, illi enim nunquam picti ſunt, qui naufragium fecerunt, in marique perierunt. Itemq; cùm ei nauiganti victores aduerſa tempeſtate timidi & perterriti dicerent, non iniuria ſibi illud accidere, qui illum in eandem nauem recepiſſent, oſtendit eis in eodem curſu multas alias laborantes, quæſiuitque, num etiam in ijs nauibus Diagoram vehi crederent. 3. de nat. Deorum ita Cicero ſcriptum reliquit.

Iſtorum autē omnium ſententiæ, vt à pietate remotæ, per quàm plures, & potiſsimùm per veram Catholicamque doctrinam repudiatæ ſunt, vt propè edocebimur.

Fuit, vt iam meminimus, altera ſententia exiſtimantium animas eſſe immortales, quæ etiam tàm variat, vt quadripartita inueniatur: nonnulli enim intellexerunt, omnes hominum animas ab cœlo deſcendiſſe, ad ætheraque euolaturas ac reuerſutas. Alij ſentiunt omnes humani generis animas ad inferos deſcenſuras, eorumque ſedes ſubituras. Tertij diſſerebant, iuſtorum animas ad æthera redituras, iniuſtorum verò in Flegethontis vndis perituras. Alij vaticinati ſunt, animas omnium mortalium æthernas eſſe, non tamen ad cœlos euolaturas, aut infernorum ædes ſubituras, ſed in hoc eodem orbe permanentes in alia animalium corpora migraturas. Vltimi contendunt, bonorum animas ad campos Elyſios ituras, malorum verò ad impia Tartara: ſicque hi quaſi paradyſum terrenale bonis conſtituunt.

72 *Animas in cœlum redituras afferentes.* Vnde Manilius lib. 4. Aſtronom. prioris ſp. author ait:

An dubium eſt habitare Deum ſub pectore noſtro,
In cœlumq; redire animas, cœloq; venire?
Vtq; ſit ex omni constructus corpore mundus,
Aetheris atq; ignis ſummi, terraq;, mariſq;
Spiritum & in toto rapidum qui iuſta gubernat:
Sic eſſe in nobis terrena corpora ſortis,
Sanguineaſq; animas animi, qui cuncta gubernat,
Diſpenſatq; hominem, quid mirū noſcere mundum
Si poſſunt homines, quibus eſt & mundus in ipſis.
Exemplumq; Dei quiſque eſt, & in imagine parua,
An quoquam genitos, niſi cœlo credere fas eſt
Eſſe homines?

Et Valerius Flaccus lib. 3. Argonauticom. morantes.

Exire hinc animas, redituraq; ſemina cœli.

Et Silius Italic. lib. 15. belli punici:

Cui ratio & magna cœleſtia ſemina mentes
Munere ſunt conceſſa Deûm, mortalibus alti
Quantum cœlicola tantundem animalibus iſti
Præcellunt cunctis, tribuit nanque ipſa minores
Hos terris natura Deos.

Boëtius Metro. 9. lib. 5.

Tu cauſis animas paribus, vitaſq; minores
Prouehis, & leuibus ſublimes curribus aptas,
In cœlum terramq; ſeris, quas lege benigna
Ad te conuerſas reduci facis igne reuerti.

† Iſtorum ſententiæ aliquantulum accedit opinio eorum qui exiſtimant, igneas eſſe animas, à cœloque deſcendiſſe. Primum, quia ignis petit ſurſum, & ſic cœlum, non autem deorſum, vt ſunt inferna loca: animas autem igneas eſſe edocemur ex locis ſuprà memoratis. Et voluit Virgilius 6. Aeneid. 73 *Animas eſſe igneas.*

igneus eſt ollis vigor & cœleſtis origo,

Et Paulinus ad Auſonium:

Mens quippe lapſis quæ ſuper eſt artibus,
De ſtirpe durat cœliti.

Et Iuuen. Satyr. 15.

Senſum à cœleſti demiſſum traximus arce,

Et Boëtius Metro. 6. lib. 3.

Hic clauſit membris animos
Celſa ſede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile genus.

Lucretius ſibi contrarius 2. de natura rerum:

Et quòd miſſum eſt ex ætheris oris,
Id rurſum cœleſti ſtellantia templa receptant.

Et pro iſtorum ſententia facit, quòd quæque res ad ſuam appetit ac properat originem reuerti. Vnde Boëtius ſic modulatur:

Repetunt proprios quæq; recurſus,
Redituq; ſuo ſingula gaudent.

Et res facilè reuertitur ad ſuam naturam. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret, vbi multa per DD. ff. de pact.

Et Horatius lib. 1. Epiſt.

Naturam expellas furca, tamen vſque recurrit.

Ergò procliuus eſt, vt animæ à cœlo venientes illuc reuertantur, ſicq; ad ſuam originem, præſertim cùm ſint volucris leuiſq; materiæ (hoc eſt, igneæ) quæ non poteſt non aſtra petere. Et his adſtipulatur, quòd ex confeſsione omnium, quos iam retulimus, nuperq; referemus animorū materia ignea eſt, à cœloq; deſcendit, nec cùm ab mortalibus corporibus euolant animæ, intereunt, teſte Ouidio lib. 15. Metamor. qui ſic cecinit:

Omnia mutantur, nihil interit: errat, & illuc
Huc venit, hinc illuc.

Et rurſum ibidem ait:

Cùm ſint huc forſitan illa
Hæc tranſlata illuc, ſumma tamen omnia conſtant.

Cùm ergò animæ à corporibus euolantes non intereant, nec pereant, cumq; quæq; res ſuam naturam (id eſt, originem) reddere properet: conſentaneum eſſe videtur animos ad cœlum, vnde deſcenderunt, reuerti.

† In ſecunda autem ſentētia exiſtimātium omnes animas infernas ad vmbras properare, ſimul ac à corporibus liberantur, fuiſſe videtur Anaxagoras relatus à Cice. Apoph. lib. 2. is enim quærentibus amicis vellet ne clazomenas in patriam ſi quid accidiſſet referri, nihil neceſſe eſt, inquit, vndique enim ad inferos tantundem viæ eſt. Significans omnes animas eodem feſtinare, aliter enim ſi ſentiret 74 *Anaxagoræ Hiſtoria & ſententia.*

ànimarum quaſdam infernas ad ſedes, quaſdam verò ad ſupernas migraturas, non dixiſſet tantundem viæ eſſe. Huic etiam ſententiæ videtur accedere Socrates á Plutarcho relatus Apoph.lib.3.

75 *Socratis locus.* Ibidem Socrates (inquit Plutarchus) dicere † ſolebat, mortem ſimilem eſſe profundo ſomno, ergo vt ſomno durante animæ dormientium omnium diuerſa ad loca non properát, ita ille ſignificare voluit, poſtquam à corporibus humanis deceſsiſſent diuerſa ad loca non migraturas. In tertia ſententia vt boni æthereas ad ſedes, mali verò Flegethontis ad vndas ituri ſint, poſtquam à corporibus humanis liberati fuerint, fuit idem Socrates in hoc ſibi contrarius, vt de ipſo loquens refert Cicero lib. 1. Tuſcul. & rurſus apoph. lib. 2. ſic inquiens: Duæ ſunt viæ, duplicesque curſus animorum è corpore exeuntium. nam qui ſe vitijs humanis contaminârunt, & totos libidinibus ſe tradiderunt, ijs deuium quoddam iter eſt ſeclusum à concilio Deorum: qui autē ſe integros caſtoſque ſeruârunt, quibuſque fuit minima cum corporibus contagio, ſontque in corporibus humanis vitā imitati Deorum, ijs ad illos, à quibus ſunt profecti, facilè patet redditus. Et Cicero 2. de legi. ait, omnium animi immortales ſunt, ſed bonorum fortiumq; diuini. Et rurſum pro Cayo ait, bonorum virorum mentes mihi diuinæ atque æternæ videntur, & ex hominum vita ad Deorum religionem ſanctimoniamque migrare. Et in ſomno Scipionis ait, ſic habeto te nō eſſe mortalem, ſed corpus hoc. Et pro Sextio ait, corpus hoc eſt mortale, animi verò motus ſempiterni. Et Propter. lib 4. eleg. ait:

Sunt aliquid manes, letum non omnia finit,
Lucidaq; euictos effugit vmbra rogos.

Quarta ſententia fuit exiſtimantium animos immortales, ab humanis corporibus euolantes in diuerſa animalium brutorum corpora, (qualia ſunt terreſtrium, volatilium, & aquatilium) migraturos, id quod ſenſiſſe videtur Socrates in loco proximè allegato, dum ſcripſit, mortem eſſe ſimilem diutinæ peregrinationi, nam vt peregrinus errans, vagus & varians per varias mundi regiones migrat, ac remigrat, ita ſignificauit animos à corporibus exeuntes per varia aliorum animalium corpora meaturos, & huius ſententiæ fuit Ouidius & Tibullus & Claudianus. Vnde Ouid. lib. 15. Metamorph.

76 *Fabula Panthoides.*
Carent † anima, ſemperq; priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt, habitantq; recepta.
Ipſe ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Ibidem inque ferinas:

Poſſumus ire domos, pecudumq; in corpora condi,
Corpora quæ poſſunt animas habuiſſe parentum,
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum fœdere nobis,
Aut hominum certè.

Tibullus 4. Eleg lib.

Quin etiam, mea tunc tumulus cùm texerit oſſa,
Seu matura dies fato properat mihi mortem,
Longa manet ſeu vita, tamen mutata figura,
Seu me finget equum rigidos percurrere campos
Doctum, ſeu tardi pecoris ſim gloria taurus,
Siue ego per liquidum volucris vehar aëra pennis,
In quemcunque hominem me longa receperit ætas,
Inceptis de te ſubtexam carmina chartis.

Claudianus 1. de raptu Proſerpinæ:

Quos vbi per varios annos, per mille figuras,
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rurſus ad humanæ reuocat primordia vitæ.

Virgilius Ecloga 4.

Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infundere ſulcos.
Alter erit dum Tiphys, & alter quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,
Atq; iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Idem Virgil. lib. 6. Aeneid.

Et pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem: purumq; reliquit
Aethereum ſenſum, atq; auræ ſimplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotam voluêre per annos
Lethæum ad fluuium, Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores, ſupra vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Et Virgilius 6. Aeneid.

Aeneæ verba ad patrem, ſic ſcripſit:
Da iungere dextras.
Da genitor: teq; amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans, largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus ventis, volucriq; ſimillima ſomno.

Et Ouidius lib. 8. Metamor.

Inq; leues abijt paulatim ſpiritus auras.

Et Sillius Italicus lib. 13. bel. pu.

His alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraq; ter fruſtra per inane petita fefellit.

Et Boetius Metro. 10. lib. 3.

Hoc quidquid placet, excitatq; mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor quo regitur, vigetq; cœlum,
Vitat obſcuras animæ ruinas.

Et idem Metro. 1. lib. 4.

Huc ſi te reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hic, dices, memini patria eſt mihi,
Hinc ortus, hic ſiſtam gradum.

Et etiam quinta ſententia exiſtimantium impiorum animos tartara impia, piorum verò campos Elyſeos periruros, quæ opinio ab ea, de qua ſuprà tertio loco mētionem habuimus, non differt quo ad impiorum, ſed tantū quo ad animos piorum, quibus quaſi terrenum non cœleſtem paradiſum videtur deſignare, & huius ſententiæ eſſe videtur Virgilius 6. Aeneid.

Hic locus eſt, partes vbi ſe via findit in ambas:
Dextera, quæ ditis magni ſub mœnia tendit:

Hàc

Hàc iter Elysium nobis: At leua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartata mittit.

Ibidem:

Exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci lata arua tenemus.

Lucanus lib.31.bel.ciuil.

Sedibus Elysijs, campoq́; expulsa piorum,
Ad stygias, inquit, tenebras, manesq́; nocentes
Post bellum ciuile trahor.

Lucret.2.de Natura rerum:

Et quod missum est ex atheris oris,
Id rursum cœli stellantia templa receptant.

Martial.12.Epigram.

Accipient olim cum te loca lata piorum.
Non erit in stygia notior vmbra domo.

Sillius Italicus lib.2.Bel.pu.

At vos sydereæ, quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ, venerabile vulgus
Elysium, & castas sedes decorate piorum.

Idem lib.10.bel.pu.

Hæc Libys, atq; repens crepitantibus vndiq; flāmis
Aethereas anima exultans euasit in auras.

Idem 13.bel.pun.

Tum seducta loco, & laxata lucida nocte
Claustra nitent, quæ secreti per limitis vmbram
Elysios ducunt campos, hic turba piorum
Nec stygio in regno, cœli nec posta sub axe,
Verum vltra Oceanum, &c.

Idem 15.lib.

At queis seruatus seminis ortus,
Cœli porta patet.

Statius lib.10.Thebai:

Dant clara meanti
Astra locum.

Idem lib.5.Syluarum:

Parce precor lachrymis, sæuo nec tundite planctu
Pectora, ne crucia fugientem coniugis vmbram.
Sic ego nec furias, nec deteriora videbo
Tartara, & Elysias fœlix admittat ad oras.

Manilius lib.2.Astrono.

Nostra loquar, nulli vatum debebimus orsa
Nec furtum, sed opus veniet, soloq́; volamus
In cœlum curru, propria rate pellimus vndas.

Horum sententiæ etiam accedere videntur Saducæi, qui (secundum Clementem Romanum const. apost. lib. 6.c.6.) resurrectionem mortuorum quo ad corpora negabant. Denique cum verissima catholicorum sententia (quæ cū ea quam, suprà tertio loco retulimus eadem est) edoceamur piorū animas æthereas ad sedes euolaturas, impiorum verò impia tartara subituras, quumq́ue contrariæ sententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus ijs quos suprà retulimus, & omnes Epicurei, & Stoici, resurrectionem defunctorum negant, nam corruptum semel idem numero resurgere ac resumi nequit naturaliter, sed supernaturaliter, proculdubio id potest per Deum Opt. Max. fieri, quod illos latuit. Quum ergo hæc omnia ita sint, quod attinet ad quæstionem de Lazaro resuscitante (vt è diuerticulo ad viam redeamus) vt ille & vxorem si quam habebat, & bono sua recuperaret, tenēdum esset: quia id magis ad veram & catholicam sententiam, qua edocemur, animas esse immortales, accedit, sicque cum ille idem homo qui antea erat, videretur, non est cur sibi sua denegarentur, non magis quàm cuidam è somno surgenti.

ARGVMENTVM QVARTVM. 77 *Diuitiæ conferūt ad maioritatem.*

DIVITIAE † & opes pariunt potentiam, potentia autē dignitatem & iustam prælationem, vt proximè admonuimus, in qua Princeps noster reliquos omnes antecellere non 78 *Diuitiæ pariunt potentiam.* semel edocti sumus. † Quod autem diuitiæ & opes pariant potentiam, adeò verum est, vt illinc descendere summam potestatem Ouid. author sit, qui cecinit:

Iuppiter admonitus nihil esse potentius auro.

Et Lucretius lib.5.de Natura rerum ait:

Aurumq́; repertum
Quod facilè & validis, & pulchris dempsit honorē.
Diuitioris enim sectam plerúq́; sequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Petronius Arbiter in Satyr.

Quisquis habet nummos secura nauiget aura,
Fortunamq́; suo temperet arbitrio.
Vxorem ducat Danaen, ipsumq́; licebit
Acrisium tertò credere quod Danaen.
Carmina componat, declamet, concrepet, omneis
Et peragat caussas, sitq́; Catone prior.
Iurisconsultus paret, non paret habeto
Atque esto quid quid Seruius & Labeo.
Multa loquor, quid vis nummis præsentibus opta
Et veniet clausum possidet arca Iouem.

Horatius Satyr.3.lib.2.

Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq́; pulchris
Diuitijs parent: quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam & rex,
Et quidquid volet. Hoc veluti virtute paratum
Sperabit magnæ laudi fore.

Et Plautus in Sticho:

Nā hoc tu facito cogites, vt cuiq; homini res parata est
Firmi amici sunt: si res lassa labant, itidem amicī
Res amicos inuenit. *(collabescunt.*

Et Ouidius ad Pisonem:

Sed lateri nullus comitem circundare quærit,
Quem dat purus amor, sed quē tulit impia merces.

Et Petronius Arbiter in Fragment.

Cum fortuna manet, vultum seruatis amici,
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.

Et Ouidius lib.2.de Ponto:

Turpe quidem dictu, sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.

Et Ouidius ipse 2.de Ponto:

Turpe sequi casum, & fortuna accedere amicum
Et, nisi sit fœlix, esse negare suum.

Vides ergo † vt qui maiores diuitias, red- 79 *Potentiores digniores.*
ditus, & prouentus, ac opes habet, is potentior intelligatur, nec dubium est, quin per hoc dignior & nobilior habeatur, vt per Nicolaum Boerium decisi.286. Magister Ioannes num.

8. verſi. tunc ſi quæratur. quæ ſit maior dignitas. nam maior inquir is dicitur, qui plurimum poteſt, id quòd & tenent alij in ſuperiore fundamenro relati. Sed potentiſsimum Regem ac Dominum noſtrum reliquis omnibus Principibus longè ditiorē ac opulentiorem eſſe nullus ignorat: ergo ijs præferendus.

ARGVMENTVM QVINTVM.

80 *Stipendium deuotat dignitatē mercenarij.*

† EX modo menſuráve emolumenti adminiſtrantium colligitur quanta, qualisve ſit eius dignitas, aut eminentia.l.nemo, ad finē. C. de offi. ma. offi. dum ait, is gradus cæteros antecellat, quem ſtipendia merent anteire. & ibi tradūt Doct. & Nicolaus Boerius de auth. mag.conſi.add.1 mag.num.28.verſi. & ex præmij quantitate. Ad idem c.offi.59. diſtin. & l.1. C.de agētibus in tebus lib.12.ibi, ſed is qui ordine ſtipendiorū. Ad idem l.iubemus.2.c.de eroga.mil.ann.lib.10.Et quilibet ſecundū dignitatem ſuam eget alimentis, veſtimentis, & reliquis ad vitam neceſſarijs, & conſequenter ſtipēdia & emolumēta miniſterij & adminiſtrationis ad eandē menſurā ſunt aptanda dignitatis, ſicq; & de dignitate ad emolumenta & de emolumētis ad dignitatē metiendam & conijciendā legitimū erit & ciuile argumentum.l. ſed & ſi quid.§.ſufficienter. ff. de vſufr. notant glo. 1. & ibi ſcribentes in c. quia nonnulli, de cleri.non. reſid. & vt maior in ordine debet eſſe potior in percipienda portione.c. ſtatuimus, de maio.& obe.c.vlt. de conſti. reſq́ue eccleſiarum pro meritis perſonarum & qualitatibus ſunt diſtribuendæ .c. conſuluit 74.diſtin.c.fi.1.q.2.& 12.q.2.c. Vulteranæ.ita & qui in percipienda portione potior eſt, in quā, emolumento capiendo, is ſanè & in dignitate vt potior intelligatur par eſt: arg. l. 1. ff. de offi.eius cui mand. eſt iuriſd. & huic rei etiam accedit vulgi & populare iudicium, vt colligitur ex glo. celebri. per tex. ibi. in l. item apud labeonem.§. ſi quis virgines.ff. de iniur. Paris de Puteo de Syndi.verſi. nuncius.c.1.per Speculatorem tit.de aduo .§. ſequitur, per Nicol. Boer. vbi ſuprà nu.150.& ex ipſo præmio quod accipit, colligitur virtus & prolatus cuiusque. l.1.ff.de iuſt.& iure, ibi, bonos non ſolùm metu pœnarum, verum præmiorum quoque

81 *Pœna & præmio rempublicam contineri.*

exhortatione efficere cupientes. † Vnde duabus potiſsimum rebus Reſpublicas contineri Philoſophi tradiderunt, pœna & præmio. † Vnde

82 *Hiſtoria Liſandri.*

Liſander etiam à Plutar. Apoph. lib.1. relatus interroganti Perſæ, quam Rempub. maximè probaret: eam, inquit, in qua fortibus viris ac meticuloſis congrua vtriſque redduntur. ſenſit virtutem inuitari præmijs, ignauos excitari ignominia. nimirum hoc eſt, quod apud Homerum ſtomacharur Achilles idem honoris haberi ignauis ac fortibus, ea ſententia nō ſolùm habet locum in Repub. verum etiam in priuatis familijs: ſunt enim hæc duo præcipua ad conſeruandam cuiuslibet gregis diſciplinam. honos enim non ſolùm alit artes, vt habet prouetbium, verum etiam virtutem. Nec tam refert monarchia ſit, an Ariſtocratia, an Democratia, an aliqua Reipub. forma ex his temperata, quàm vt in quacunque gubernatione diſcrimen habeatur publicum inter viros vtiles Reipub. & alios duntaxat ſibi viuentes. nam † Deus Opt. Max. iuxta menſuram virtutis præmium ſolet cuiq; elargiti. Vnde Pluarus in capt.

83 *Deus præmium & pœnā probè diſpenſat.*

Eſt profectò Deus, qui quæ nos gerimus auditq;, & videt. Bene merenti, bene profuerit, male merenti par erit.

Ouid. lib.2.Faſto.

Dij pia facta vident: aſtra delphina recepit
Iuppiter, & ſtellas iuſsit habere nouem.

Virgil.lib.6.Aeneid.

Pauci quos æquus amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus.

Ibidem:

Pauci læta arua tenemus.

Denique vulgus quoque iuxta pręmium & compendium ſeu emolumentum, quod inde deſcendit, vnamquamque rem eiusq́ue dignitatem probare ſolet, vel improbare. Vnde Ouidius lib.2. de Ponto ſic cecinit:

84 *Lucrum res efficaciſsima.*

† Turpe quidem dictu. ſed ſi modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.
Cura, quid expediat, prior eſt quā quid ſit honeſtū.
Et cum fortuna ſtatq́; caditq́; fides.
Nec facilè inuenies multis de millibus vnum,
Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
Non mouet, & gratis pœnitet eſſe probum.
Nil niſi quod prodeſt charum eſt. en, detrahe menti
Spem fructus auida, nemo petendus erit.
At reditus iam quiſq; ſuos amat, & ſibi quid ſit
Vtile, ſollicitis computat articulis.

Cùm ergo potentiſsimus Hiſpaniarum Rex longè à Deo Optimo Maximo amplioribus emolumentis cenſibusq́ue quàm vllus alius mundi totius Principum ſit honeſtatus, donatus, decoratus (vt omnibus notum & pluſquam manifeſtum eſt) par eſt, vt reliquis omnibus orbis Principibus dignior ſublimiorq́; intelligatur.

ARGVMENTVM SEXTVM.

ILLE † demum maior, dignior & excellentior eſt, quem generaliter homines maiorem ac digniorem eſſe exiſtimant. ita probat

85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*

tex. in l. Athletas. in prin. verſ. Celſus. ff. de his, qui nota. infami. tenet in ſpecie Nicolaus Boerius deci.286.nu.9.verſi.item illa eſt maior dignitas, ſentit Alex. quem ipſe allegat in cōſilio 142.viſo proceſſu cauſæ, lib.6. per Beatum Anto. in ſimili in ſua ſumma, par.3.titu.15.c.2. §.11. Ioannes de Selua de benefici. par.1.q.2.& in ſimili eſt deciſio Rotæ 451. in nouis verſi. ego verò dicebam. vbi ſic dicitur, ego verò dicebam, quòd ſuper hac maioritate ſeu principalitate recurrendum eſt ad conſuetudinem generalem, vox enim populi vox Dei eſt, ſe-

cundum

cundum Dominicum Sotum de iust. & iur. lib.5.q.1.art.6.

Nec dubium est quin ex plerisque hominũ sentẽtijs, ille qui rerũ opulentia & affluentia, atque per hoc etiam potentia reliquos præcellit, maior & dignior iudicetur, vt testatur Lucretius lib.5. de natura rerum, dum ait:

Aurumq́; repertum
Quod facile & validis, & pulchris dempsit honorẽ.
Diuitem enim factam plerumque sequuntur
Quamlibet & validũ, & pulchro corpore creti.

86 *Populi vox & opinio magnam vim habet.*

Denique † vt reliqua omnia ita & hoc scitè, & prudenter Cicero nobis exhibuit, dũ lib. 3. Tusc. ait, max. magister populus: & rursus idem Cicero pro Roscio ait, sic est vulgus, ex opinione multa æstimat. & rursus 2. Tus. fama & multitudinis iudicio mouentur homines, vt id honestum putent, quod à multitudine laudatur. & rursus 2. de legibus ait, nos vulgi opinionibus rapimur. Vnde Ioan. Boemus nõ inscitè in lib. de moribus gentium ait, Multis in rebus turpe & honestum non tam natura quàm hominum distingui moribus & sentẽtijs, vt multis exemplis nos quoque disseruimus lib. 2. de succe. crea. ¶. 15. his ferè verbis: nonne flagitium adulterij, quod apud nos teterrimum est, apud Persas impunitũ, quinimò non solum tolerabile, sed etiam irreprehensibile ac inculpatum erat. Et vilissimum furãdi flagitium, nonne similiter apud Lacedæmonas inculpatum erat, vt Aeneas Siluius postea summus Pontifex, Pius secundus nomine, testatur, quinimò nefandum flagitium (supra omnia scelera detestandum) nonne permissum. & omnino inculpatum apud Tartaros & Saracenos est, vt & omnibus notum est. & scripsit Ioan. Boemus, c. 10. lib. de ritu, moribus, & legibus diuersarum gentium, nõne cum matribus, & etiam cum filiabus, pecudum more, miscere sese viris Pœnis seu Africanis, & communes etiam vxores habere non solùm permissum, sed etiam omnino inculpatum erat, vt & ipsemet ibi c. 6. author est, & nemini notum non est. Et ex lege vetere Iudæis permissum, nonne similiter erat nuptias cum sororibus contrahere, idq́ue hodie flagitiosissimum esset. Quum itaque maximus magister populus sit, eiusq́ue iudicio standum, parendumq́ue necessariò sit, isq́ue opibus, diuitijs, rerumq́ue affluentia præcellentes cæteros dignitate anteire semper iudicauerit, reliquum est, vt Rex ac Dominus noster potentissimus, quem constat diuitijs, opibus rerumq́ue affluentia, imperio & ditione reliquos omnes Principes transuolare, dignitate quoque eos transgredi intelligatur, deniq; idem Cic. in Topicis, sed vulgi (inquit) opinio vix mutari potest. Quinimò doctissimus Dominicus de Soto de iusti. & iur. lib. 5.q.5.art. 9. palam testatur, vocem populi vocem esse naturæ, atqui natura incommutabilis est. l. 4. ff. de leg. 1.

ARGVMENTVM SEPTIMVM.

PRÆFERENDVS ille est, qui alium superat † comparatione laborum, quos ex munere sibi iniuncto subiturus est. l. vnicuique, in prin. C. de proxi. sacra. scri. lib. 12. & l. 2. C. de off. mag. offi. & l. contra publicam. in fi. C. de re mili. eod. libro ibi. quia honoris augmentũ non ambitione, sed labore ad vnumquemque conuenit deuenire, tradit Lucas de Penna in l. 1. C. de com. & trib. scho. eodem lib. & in l. de diuer. eo ti. & Nicolaus Boerius de auth. magni conci. num. 145. versi. nam profectò, facit l. aduocati. C. de aduo. diuersorum iudi. † Vnde laboribus suis virorũ illustrissimi celebrantur, teste Boetio Metro. 7. lib. 4. sic canẽte:

87 *Labor præmio dignus.*

88 *Labores faciunt viros celebres.*

89 *Historia & labores Herculis.*

† Herculem duri celebrant labores:
Ille centauros domuit superbos,
Abstulit sæuo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læua grauior metallo:
Cerberum extraxit triplici cathena:
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sæuis Dominum quadrigis.
Hydra combusto perijt veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demersit pudibunda ripis:
Strauit Anthæum Lybicis arenis:
Cacus Euandri satiauit iras:
Quosq́; pressurus foret altus orbis,
Setiger spumis humeros notauit:
Vltimus cœlum labor irreflexo
Sustulit collo pressumq́; rursus
Victus cœlum meruit laboris,
Ite nunc fortes, vbi celsa magni
Ducit exempli via.

Et Claudianus in Nupt. Honorij:

Non quisquam fruitur veris odoribus,
Hyblæos latebris nec spoliat fauos,
Si fronti caueat, si timeat rubos,
Armat spina rosas, mella tegunt apes.

90 *Hispaniarũ Rex vt pressus oneribus ita excellens honoribus.*

Sed † Hispaniarum Rex ac dominus noster potẽtiss. nullus ignorat, quin eo magis ac magis immensos labores subiturus sit, subeatq; semper, quò latiùs ac latiùs suæ ditionis, ac imperij fines sese porrigunt. Nam præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui subiacentẽ, si nouum orbẽ quem temperat ac dominatur respexeris, inuenies suam monarchiam, reliquas omnes mortalium Principum longè anteire ac præcellere, siue illi reges sint, siue Imperatores, & dum omnibus ciuibus parem æquumq; sese præbere studet, iuxta illud Virgilij sic canentis:

Rex Iuppiter omnibus idem.

91 *Regis verum trophaũ esse omnibus parem.*

Quasi † eius animus, mens & spiritus vniuersũ per orbẽ diffusus sit, posset non iniuria aut non absre cum Horatio lib. epod. ad candidam testificari.

Nullum à labore me reclinat ocium:
Vrget diem nox, & dies noctem, neque est
Leuare tenta spiritu præcordia.

Aut ſanè cum Ouidio lib. 1. de Ponto, blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre:

92 *Labores vt ad verã gloriam & æternam vitam conducibiles, ita ad humanam noxij ſunt.*

Cõfiteor † facere hoc annos: ſed & altera cauſa eſt,
Anxietas animi, continuusq́; labor.
Cernis, vt in duris (& quid boue firmius) aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus?
Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali,
Fructibus aſsiduis laſſa ſeneſcit humus.
Occidet, ad circi ſi quis certamina ſemper
Non intermiſsis curſibus ibit equus.
Firma ſit illa licet, ſoluetur in æquore nauis,
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis.
Me quoque debilitat ſeries immenſa laborum:
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem.
Otia corpus alunt, animus quoque paſcitur illis,
Immodicus contrà carpit vtrunq́; labor.

93 *Hiſtoria & error Pompeij Magni.*

Isq́; labor immenſus, faſtidioſus, inamœnus, Principi ac domino noſtro Hiſpaniarum Regi, tantò magis, quàm cæteris mundi Principibus imminet, quanto ſuum imperium reliquorum imperijs amplius latiusq́; eſt, nam & ſi Pompeius Magnus (vt Plutarchus Apoph. lib. 4. refert) proclamauerit, plures adorare Solem orientem quàm occidentem. tamen poſtquam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium Indiarum inuenimus, apparuit plures occidentem quàm orientem Solem adorare.

Vnde vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculisq́ue additis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. Ita Cicero 1. Offic. Vnde cùm hîc agatur de gloria & honore. quin ei Principi deferenda ſit, qui grauioribus curis, laboribus, ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt, dubitare non oportet. Eſt autem ab ipſo Deo Opt. Max. datum regnandi regendive munus, iuxta illud Prouerbiorum cap. 8. Per me Reges

94 *Labores an fugiendi.*

regnant. Denique † tantus labor tàm grauis eſt, & conſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus, vt ex multorum Philoſophorum ſentẽtijs, Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur: Sic vixeris, vt nemo te vixiſſe ſentiat. Et, vt idem Plutarchus Apoph. lib. 7. refert, Epicuri ſententia fuerit, obſcuritatem eſſe bonũ appetendum, vt vitam degere liceat in otio. Et Ouidius his arridet ſic, dum cecinit lib. 3. de Triſt.

Viue ſine inuidia molles inglorius annos.

Facit, nam & clericorũ ſtatum quàm monachorum honoratior adeò eſſe edocemur,

95 *Clerici monachis quare honoribus præferantur.*

quòd illi non vitæ contemplatiuæ tantùm, verùm etiam actiuæ inſeruiunt, hi autẽ contemplatiuæ duntaxat, ſicq́; in honoribus inferiores ſunt, ita patet in c. leg. & cap. alia. 16. q. 1. & not. Ioan. Andr. in regul. delictum. de reg. iur. lib. 6. in Merc. col. 3. & glo. fin. in c. qualiter, in ſecundo, de accuſat. dicens, quòd dignior eſt cœtus clericorum quàm monachorum, & tenent Domini. & Car. Alexandrin. in d. c. Epiſcopos. 17. diſt. & glo. in c. religioſo, in verſ. exhiberi, de ſenten. excõmunica. lib. 6. Ioan. Franc. de Ripa. lib. 2. reſpon. c. 2. num. 19. fol. 3. & Nicolaus Boërius in Tractatu de authoritate magni concilij additione 1. num. 84 verſ. item etiam clerici ſeculares. Non aliter & Princeps noſter potentiſsimus reliquis omnibus Principibus, vt præferatur in gloria, & in omnibus honoribus par eſt, quandoquidem grauioribus ſubeſt laboribus. Nam & de Agamemnone refert Plutarchus, quidam ſe Regum Ducumq́; fœliciſsimum primariumq́ue omnium Græcorum decus appellanti reſpondiſſe à Dijs immortalibus ſe ingentibus miſerijs, curis & laboribus deſtinatum, vt ſic appareat, & honorum comitem eſſe curam & laborem, & curarum laborumq́; comitem, & quaſi iuſtam compenſationem ac remunerationem eſſe, foreq́ue ſemper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit:

Nil ſine labore magnis vita mortalibus dedit.

Et alibi:

† Dij nobis laboribus omnia vendunt. 96 *Gloria vera labore emenda.*
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam.
Multa tulit fecitq́; puer ſudauit & alſit.

† Quibus proximum eſt quod de Adriano Imperatore Plutarchus Apoph. lib. 6. ſcriptum reliquit, florum quendam hos verſiculos in Cæſarem ſcripſiſſe: 97 *Hiſt. Adriani Imperatoris.*

Ego nolo Cæſar eſſe,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Huic tamen Cæſar ſuccinuit ita:

Ego nolo florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Curas denique Principum & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamemnone, his verſibus:

Nunquam placidam ſceptra quietem,
Certúmve ſui tenuére diem.
Alia ex alijs cura fatigat,
Vexatq́; animus noua tempeſtas.
Non ſic Lybicis ſyrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus.

Idem in Hercule Oetheo:

Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesq́; trahit purpura noctes,
O ſi pateant pectora ditum,
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus.

Et Lucretius lib. 5. de nat. rer.

——— Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloq́; fatigant.

Cùm ergò quò latiora & plura ſunt regna, eò plures & grauiores curas, labores & moleſtias ſecum adferant, inq́; earum veluti compenſationẽ honor & gloria Principibus concedatur, par eſt, vt quò maiora & plura ſunt regna, eò plures & maiores gloria & honores arrogantur. Nec dubium eſt Hiſpaniarum

Regem

Regem potentiſsimũ ac dominum noſtrum plures & ampliores regiones ſub ditione & imperio ſuo temperare, quàm vllum alium mundi Principem.

Argumentum Octavum.

98 *Periculũ vbi maius, ibi maior remuneratio.*

Vbi vel plura † ſunt vel maiora pericula, ibi maior beneficij remuneratio debetur, tex. in Auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, vitam ſuam multis periculis exponunt, nec dubium eſt, quin Princeps & quilibet alius quò maioribus ſubeſt periculis, eò plenius & pinguius ſit remunerandus. l. ſemper. §. negotiatores. ff. de iure immunita. & §. quibuſdam. eadem lege. & l. milites. & l. nec quidam. ibi, his ſolis, qui in expeditione occupati ſunt. C. de teſta. milita. §. his autem. Inſtit. eo. tit. l. diuus. ff. eo. & c. cum eo, de elect. lib. 6. facit C. de naut. fœnore. ferè per totum. facit l. fin. C. de inoffic. teſt. ſed Princeps ac Dominus noſter potentiſsimus, quanto reliquis omnibus Principibus (ſiue illi Imperatores ſint, ſiue Reges) plura & latiora regna habet, & gubernat (id quod euidentius magiſque notorium eſt, quàm vlla demonſtratione egeat) tantò maioribus ſubeſt periculis, teſte Seneca in Troade:

99 *Imperiũ quò maius, eò maius periculũ.*

Quęque fortuna altius
Fuerit, † atq; leuauit humanas opes,
Hoc ſe magis ſupprimere fœlicem decet,
Varioſq; caſus tremere.

Et Claudianus lib. 2. in Rufi.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus.
Inſtabileſq; Deos, ac lubrica numina diſcat.

Et idem in Epigram. ſatisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam ſeſe probat Aeolus vndis,
Nec capit anguſtus Borea certamina collis,
Alpes ille quatit. Rodopeaq; culmina quaſſat,
Incumbit nunquam cœleſtis flamma ſalictis,
Nec parui frutices iram meruere Tonantis,
Ingentes quercus, annoſas fulminat ornos.

110 *Histor. Regis cuiuſdam.*

Et † Plutarchus Apoph. lib. 6. ſic ſcriptum reliquit: Rex quidam, cuius nomen ſupprimitur nominari, alioqui digniſsimus, quum ipſi porrigeretur diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitq;: O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem ſi quis penitus cognoſcat, quàm multis periculis, ſolicitudinib. ac miſerijs ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

Et Ouid. lib. 3. de Triſt.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper.

Et Claudianus de Sepulchro ſpe.

Magna repente ruunt, ſumma cadent ſubitò.

Et Horatius:

Excelſæ grauiore caſu decidunt turres,
Feriuntq; ſummos fulgura montes.

Adde text. celebrem in l. principes. ibi, quos ſępè ſæua pericula vitæq; interdum renunciatio. C. de princ. agen. in reb. lib. 12. vbi dicit, quòd ille renunciat vitæ, qui ſe ſupponit periculo. & text. ſing. in l. vna. C. de caſt. l. omniũ Palatinorum pecul. eo. lib. ibi. nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitantur. qui præſtò ſunt ſemper actibus, quos intentos & eruditos ſtudijs itinerum prolixitas, & expeditionũ difficultas exercet. & glo. dicit not. de puluere. & benè dicit, & illi ſciunt, qui diœtim experiuntur, in cuius teſtimonium Chriſtus dicit Luc. 9. & 10. Exeuntes de ciuitatibus, etiam puluerem pedum veſtrorum excutite. Et idem Matth. 16. Nec mirum, cùm omnis noſter ſtatus ſuper perpetuo motu conſiſtat, vt inquit Imperator in Auth. de non alie. §. vt autem lex. coll. 2. & talis peregrinatio facit nos pauperes, vt Auth. de exhibend reis. in princ. & ibi gloſ. in verſ. aguntur. coll. 5. quia nullam amicitiam, vt inquit Seneca, peregrini acquirunt. & facit text. in l. 1. de Caſtren. & miniſter. lib. 12. & l. fi. de tyro. & l. 1. de diuerſis offic. & in Auth. de tab. §. ſi verò indignus. coll. 4 cõcordat. c. cùm ſit ars de æta. & quali. Vnde glo. in d. §. ſi verò indignus. in verb. cautè alle. illud Sal. quòd melior eſt bucella panis ſicca cum gaudio, quàm tota domus plena victimis cum iurgio. §. ne aut. in Auth. de iudi col. 6. vbi gloſſ. alleg. illud Catonis, ſi labor in damno eſt, creſcit mortalis egeſtas, & virtuoſis præmia ſunt danda, & facit bonus text. in l. 1. C de princip. agen. in rebus. ibi, ſed is, qui ordine ſtipendiorum & laborum meritò ad gradum militiæ ſequebatur. & in l. 1. ibi, eos enim ad hæc officia volumus aſpirare, quorum labores ſcholæ agentium in rebus teſtimonio comprobátur. C. de prin. agen. in rebus. & in l. fin. §. viri etiã ibi, hoc etiam non corroborantes intuitu laborum, quos multos longo prolixoque tempore pertulerunt. C. de dec. lib. 10. & ideò poſt labores victoriæ expectamus palmam, vt lętitiæ publ. l. 1. quam Princeps pollicetur nobis dare. l. 1. C. de prin. agentibus in rebus ibi, poſt palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialium pericula & damna, vide per Aeneam Siluium in Epi. de miſerijs curialium. & tex. in §. Romani verò Cardinales. ibi; actu in curia ſuis officijs inſiſtentes. tit. de cauſis in pragmatica ſanctio. Denique magni Principes & Monarchæ ſubſunt ingentibus timoribus atque periculis, qualis eſt nauigatio & belligeratio, & ſimilia, teſte Propert. lib. 3. Eleg.

Nunc maris in tantum ventis iactamur, & hoſtem
Quærimus, atq; armis nectimus arma noua.

Et Iuuen. Satyr. 14.

Tantis parta malis, cura maiore metuq;
Seruantur.

Cùm ergò Principes quò maiores ſunt, eò grauioribus periculis ſubiecti ſint, eaq; pericula iuſta honoris potiſsimùm & gloriæ remunerationem ſint condigna, cõſequens eſt, vt Hiſpaniarũ Rex & dominus noſter potentiſsimus,

tiſsimns, vt teliquos omnes orbis Principes
(ſiue illi reges ſint, ſiue Imperatores) imperij &
ditionis magnitudine excellir, ita honore &
gloria in omni loco & conſeſſu, in omnibus
denique rebus antecedat.

Argvmentvm Nonvm.

Bonvm quo communius eo dignius eſt,
eumq́ue qui tale bonum ſic communius &
vniuerſalius in genus humanum confert di-
gniorē reddit, vt per Alphonſum Guerreri. in
101 *Vtilior pluribus maiore præmio dignus, quàm qui paucioribus vtilis eſt.* ſpe. Principum c. 54. nu. 41. † & qui bonum
efficit aut operatut in plures, maiore præmio
dignus eſt, quàm qui id in pauciores efficeret,
l. nuper. C. de nat. liberis. non ſecus quàm ex
diuerſo, qui pluribus nocet grauius peccat
& punitur, quàm ſi paucioribus noceret. l.
Athletas. §. ait prætor. ff. de his. qni notantur
infamia. aurh. vt iudices ſine quoquo ſuffra-
gio. §. eos aut. l. quicũque. §. ſi. C. de hæreticis l.
1. ff. de priuatis delictis. & Inſtitut. ſi quadrupl.
pauperiem feciſſe dicarur. in fine principij. ſed
Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter poten-
tiſsimus vt pluribus præeſt tam regionibus,
quàm perſonis, id quod pluſquam manife-
ſtum eſt, ita pluribus quoque prodeſſe, profu-
102 *Principatus ad vtilitatē ſubditorum inuentus.* iſſe & profuturum intelligitur. † Principa-
tum. n. ſuum & legitimi cuiusq́ue Principis,
non tam ad ſuam quàm ad ſuorum ciuium
vtilitatem inuentũ eſſe & pertinuiſſe diuinus
Platoanthot eſt, quod etiã docemut à Cicero-
ne primo Officiorũ, & ſanctus Irenæus lib. 5.
contra hæreſes, & Alphonſus Guerrer. c. 54.
num. 52. verſiculo, item notare. in theſauro
Chriſtianæ religionis. & beatus Thomas in
opuſculo 21. ad ducilſam Brabantiæ. & Nico-
laus Boerius in tractatu de authoritate magni
concilij, additione 1. num. 131. & Ariſt. 5. Poli-
ticorum. glo. & Abbas. in Clementina vnica,
de baptiſmo Lucas de Penna in l. militaribus.
C. decurionibus. lib. 10. Albericus de Roſatis &
alij in l. decetnimus. C. de Epiſc. & cle. Bar. in
tract. de reg. ciui. Vnde ſanctus Thomas in lo-
co ſuprà citato ita ait: Conſiderare debetis,
quod Principes terrarum ſunt à Deo inſtitu-
ti, non quidē vt propria lucra quærant, ſed vt
communē popnli vtilitatem procurent, in re-
prehenſionem enim quorundam Principum
dicitur Eze. c. 34. Principes eius in medio eius
quaſi lupi rapaces, poſiti ad effundēdum ſan-
gninem, & ad quærendas animas, & auaritiæ
lucra ſequenda. Et alibi dicitur per quendam
Prophetam, Væ paſtoribus Iſrael, qui paſce-
103 *Hiſtoria Antigoni regis.* cebant ſemetipſos. † His arridet quòd Plutar-
chus Apoph. lib. 4. de Antigono Macedonnm
rege ſcriptum reliquit, qui quodam dicente
omnia regibus honeſta iuſtaque eſſe, ſunt per
Iouem, inquit, Barbarorũ duntaxat regibus,
at nobis ea duntaxat honeſta ſunt, quæ hone-
ſta ſunt, & ea tantùm iuſta quæ iuſta ſunt, gra-
uiter retulit adulatricē vocē, volētis omnia li-
cere regibus. Non. n. rex eſt honeſti iuſtiq́ue
regula, ſed honeſti iuſtiq́ue miniſter eſt. atque
vtinam ſimiles voces nõ audiant Chriſtiano-
rum aures, aut ſi audiant, ſimili ſeueritate reij-
ciant, quid. n. aliud dicũt qui occinunt, quod
Principi placuit, legis vigorem haber, qui ne-
gãr Principem teneri legibus, qui tribuunt il-
li geminam poteſtatem, ordinatam & abſolu-
tam, quarum altera poſcit quod leges, pacta,
& fœdera poſtulant, altera quodcunque li-
buit. Iſta ſunt verba Eraſmi Roterodami in
expoſitione illius ſententiæ Antigoni regis.
Denique Ciceto lib. 1. Officiorum ita ait, Om-
nino qui reipublicæ præſunt duo Platonis
præcepta teneant, vnum, vt vtilitatem ciuium
ſic tueanrur, vt quidquid agant ad eam refe-
rant, obliti commodorum ſuorum, Alterum
vt totum corpus Reipublicæ curent, ne cùm
partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. vt
enim tutela, ſic procuratio reipublicæ ad vtili-
tatem eorum qui commiſsi ſunt, non ad eo-
rum quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Ita-
que † (vt & Alphonſus Guerrerius, vbi ſuprà 104 *Rex eſt propter regnum, non regnum propter regē.*
expreſsit num. 52. & eſt ſententia S. Irenæi &
Beati Thomæ & Platonis & Ciceronis & An-
tigoni regis & Eraſmi & Nicolai Boërij, & Bat-
toli, & Lucæ de Penna, & aliorum de quibus
ſuprà mentionem habuimus) regnũ non eſt
propter regem, ſed rex propter regnum, vel
proptet regni eiuiúmve vtilitatem. † Vnde 105 *Regnum eſt iuris gentium.*
regum creandorum originem ex iure genti-
um proceſsiſſe bellorum calamitatibus iniu-
riam, rapinarum, violentiarum impetus, in-
ternecionum, ſeditionum, rixarumq́ue vi-
tandarum cauſa ſcripſerunt Bal. in l. ex hoc
iure. ff. de iuſt. & iure. Alphonſus Guerrerius
in d. c. 54. Idem Bal. in tractaru Schiſmatis,
quaſi impoſsibile ſit, aut parum commodum
ſit viuere ſine regibus & magiſtratibus, in l. 2.
§. poſt originem. ff. de iuſt. & iure. & in auth.
vt omnes obediant iudicibus, notatur per glo.
in l. 2. §. pen. ff. de orig. iuris. & in l. 1. ff. de iu-
riſ. om. iudi. vbi plene per Doct. & pet Paridē
de Puteo in tract. de ſynod. tit. de exceſsibus
regum. Sunt † tamen qui velint regna eſ- 106 *Regnum an ſit iuris diuini.*
ſe de iure diuino, iuxta illud prouerbium c.
8. Per me reges regnant, & legum conditores
iuſta decernunt. & iuxta illud Demoſthenis
per Iureconſultum relarum in l. 2. ff. de legi.
dum ait, legem eſſe inuentionem quãdam &
donũ Dei. Cumq; lex, rex aut regina eſſe di-
catur, ab ipſo Deo Opt. Max. reges dati eſſe vi-
dentut ad præmium bonorum, & pœnam ma-
leſactorum. c. magnum. 11. q. 1. vb Sane. Am-
broſius ait, magnum quidem & ſpeciale do-
cumentum eſſe, quo Chriſtiani viri ſublimio-
ribus poteſtatibus docerenrur debere eſſe ſub-
iecti, ne quis conſtitutionem terreni regis
putet eſſe non ſoluendam, ſi. n. cenſum filius
Dei ſoluit, quis tu tantus es, qui putas eſſe non
ſoluendo. Deniq; Petrus Apoſtolus Epi. 1. c. 2.
ſic ſcripſit, Eſtote ſubditi Dominis veſtris ſiue

regi

regi quasi præexcellenti, siue ducibus tanquã ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Et Paulus Apostolus ad Roma. c. 13. non est, n. potestas nisi à Deo, facit c. non frustra. 13. q. 5. Et generale videtur pactum societatis humanæ obtemperare principibus c. quid culpatur. 23. q. 1. Et cor regis dicitur esse in manu Dei, vt in Epistola inter claras. C. de summa Trini. & fide catho. & dicit Hieronymus in c. Regnum. 23. q. 5. principibus, & potestatibus fidem & reuerentiam seruari oportet, quam qui non exhibuerit apud Deum præmia inuenire non poterit, facit etiam, quod notatur in l fi. C. de exactionibus tributo. lib. 10. Apostolus etiam ad Titum scribit 3. cap. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse. & Esdræ 3. 4. ca. dicitur, Rex autem super omnia dominatur, & præcellit, & cætera. & principes sacerdotes constituebant ex commissione diuina duces, pro vt habetur Exo. 28. de Moyse Hebræorum duce, qui constituit Aaron Fratrem suum sacerdotem. & de Iuda Machabeorum duce, qui elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, vt mandarent sancta, vt habetur in primo libro Machabeorum c. 4. & prælatus electus & confirmatus non debet administrare, donec fecerit regi reuerentiam, notatur in c. cum longe. & in c. lectis. 63. distin. & in c. Abbates. 18. q. 3. vide Henri. in c. nobis. de iure patrona. pro rege etiam orandum est exéplo Baruc. cap. 1. vbi dicit, orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius, vt sint dies eorum, sicut dies cœli super terram, & cætera. & Apostolus ad Timotheum capit. 2. dicit, obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, & c. pro Regibus, &c. & quod Dominus noster Iesus Christus Pilato respondit dicens, non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datum esset tibi desuper. Quibus verbis planè significauit omnem iudicum regũmue potestatem à Deo esse. Imperium † enim & regnum nihil aliud est quàm iurisdictio, vt in prin. Inst. de perpe. & temp. act. verb. Imperium. & in l. 1. ff. de consti. principum, & l. 2. tit. 15. par. 4. Et ideò in veteri Testamento liber ille qui Iudicum inscribitur, magna ex parte circa reges versatur, & tamen Iudicum inscribitur, quasi Iudices, & Reges pro eodem accipiantur. Regum enim appellatio lata est, comprehenditque sub se tàm Iudices quàm omnes reliquos Reipublicæ regentes. Vnde Cicero lib. 1. Epist. fam. ad Lentulum ait, Quales in Republica Principes essent, tales reliquos solere esse ciues.

107 *Regnum & rex sunt nomina generalia, ad omnes magistratus spectantia.*

Et Claudianus sic cecinit:

Nec tam inflectere sensus humanos edicta valent,
Quàm vita regentis.
Mobile semper mutatur cum Principe vulgus.

Et Horatius Oda 4. lib. 3.

Diuosq́, mortalesq́, turbas
Imperio regit vnus æquo.

Et † Guerrer. vbi suprà c. 84. hac in re scripsit verba sequentia. Et est notandum quòd gentes prius quàm reges essent, regnabant in puritate prima & sola naturæ. Ideo dixit Bal. in l. 2. ff. de origi. iuris. quod in Principio vrbis conditæ populus orbis non habebat legem, sed habebat regem. &. quòd omnes reges habent supremam potestatem, vt dixit Innocentius in c. cum P. tabellio, de fide instrum. & manu regia, id est, arbitrio regio omnia gubernabantur. 108 *Reges prius quam leges scriptæ.*

† Adduco etiam Hostiens. Innocen. Io. Andreæ. & Abbatem in c. licet ex suscepto, de foro compe. vbi referunt, à principio Deum creasse cœlum, & terram, & omnia quæ in eis sunt, angelicam, & humanam naturam, spiritualia, & temporalia, quæ per se ipsum regit, sicut factor suam rem gubernare solet, & hominem quoque fecit, præcepta dedit, & transgredienti pœnam imposuit per se ipsum, id est, Adę, & Euæ Gen. 3. mulieri verò dixit, & cæt. vt ibi. Adę vero dixit, &c. & qualiter etiã per se ipsum Caym puniuit, & lameh, & quosdam alios Gene. 4. & 5. & sic Deus rexit mundum per se ipsum vsque ad Noe, & tempore Noe cæpit Deus creaturas suas regere per ministros, quorum primus fuit Noe, cui Dominus gubernationem archæ sibi dedit, per quam Ecclesia significatur, Gene. 5. & 7. nam Noe, & filijs rectorem, & legem dedit, Gene. 9. vbi licet non legatur, sacerdos fuit, & officium sacerdotis exercuit statim post egressũ archæ, ante quàm leges populo daret, Gene. 8. ædificauit autem Noe, &c. quod officium sacerdotis simul Abel, & Caym primò fecerant. In hac autem vicaria successerunt Patriarchæ, Reges, Iudices, Sacerdotes, & alij, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum, & sic durauit vsque ad Christum, qui fuit naturalis Dominus, & rex noster, de quo dicit Psalmista: Deus iudicium tuum regi da. ita quæ ex suprà dictis concludo, quòd si consideramus causam primariam, & immediatam, Reges sunt de iure diuino, & procedunt à Deo, cùm sit rex regũ. aut consideramus causam mediatam, & tunc sunt de iure gentium, & ad prædicta vide Oldra. consi. 69. & Ancha. in consi. 339. vbi dicit, Regna iure gentium distincta sunt, & reges etiam iure diuino cœperunt. Quibus concinnunt verba Boetij Metro. 5. lib. 1. sic canentis: 109 *Deus olim mundum per se ipsum regebat.*

O stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nexus solio
Rapido cælum turbine versas,
Legemq́, pati sydera cogis
Omnia certo fine gubernas. 110 *Deus cuncta humana præest, & cuncta rerum auctor est.*

Er Horatius Oda 4. lib. 3.

Diuosq́, mortalesq́, turbas
Imperio regit vnus æquo.

Er Virgilius Eclog. 8.

Nec curare Deum credo mortalia quemquam.

Et

Et idem Virgilius:

At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

Et Titus Calfurnius Ecloga 4.

Qui populos vrbemq́, regit pacemq́, tegatam.

Et Boërius Metro.6.lib.4.

Sedet interea conditor altus,
Regumq́, regens flectit habenas
Rex & Dominus, fons & origo,
Lex, & sapiens arbiter aqui.

Et Sillius Italicus lib. 6.Bel.pu.

Iustitia rectiq́, dator qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5. Theba.

Cuncta hac Superûm demissa, suprema
Mente fluunt.

Et Manilius lib.1. Astrono.

Ac mihi tàm prasens ratio non vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino nomine verti.

Et Boëtius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

111 *Deo authore omnia fieri, quo sensu accipiendum.* Denique † isthæc omnia eò pertinent, vt Deus tanquam causa vniuersalis omnibus rebus insit, siue aëris, siue ignis, siue pelagi, siue terrarum: nam nihil in orbe fit, aut homines agunt, nisi Dei voluntate, teste Lucano lib.9. belli ciuilis, dum ait:

Nil agimus nisi sponte Dei.

Item eò pertinent vt quidqnid agunt, siue homines, siue bruta, siue reliqua omnia animantia, vel inanimata, quę mari, cœlo terráve continentur ad omne quasi nutu & iussu Dei facta videantur, ex sententia Ouid. lib.4. de Tristibus, sic canentis:

Nil ita sublime est supraq́, pericula tendit,
Non sit vt inferius, suppositumq́, Deo.

Et vt Iustinianus Imperator in l.1. de vetere iure enucleando C. ait, omnia meritò nostra facimus, quibus authoritarem impartimur. Ad idem l. lege obuenire. ff. de verbo. signif. & l.1. §. penult. & final. ff. de lega.3. & text. elegans in l. vnum ex familia. §. si de Falcidia. ff. de lega.2. l. conficiuntur. in princ. ff. de iure Codicillotum. Qua ratione domos, templa, vasa, vestes, imagines, picturas, & similia, non tàm ipsi artifices quàm domini, quorum iussu & impensa fiunt fecisse videtur, teste Martiali lib. 8. Epigram. sic dicentis:

112 *Fecisse non tàm videtur qui iussu paret quàm qui iubet.*

Qui fingit sacros auro vel marmore vultus,
Non facit ille Deos, qui rogat ille facit.

113 *Reges à Deo esse, quo sensu accipiendum.* Ergò † quòd Reges à Deo sint dati vel creati, in hunc sensum & defendi & accipi oportet, quòd mente ipsius tacita tacitoque eius iussu, permissu vel imperio dentur, fiant, creentur, eligantur ab hominibus. † Constat enim, neminem vnquam mortalium Deum oculis corporeis vidisse, teste Ioanne Euangelista Epist.4. dum ait: Qui nō diligit fratrem suum, quem vidEt, quomodo diliget Deum, quem non videt? Item & in alium sensum accipere possumus. Reges datos esse ab ipso Deo optimo maximo, nempè, quòd ipse Deus in omnibus, siue rebus, siue actionibus, concurrat vel præcurrat mouens & regens, quasi nihil vnquam creatorum ad quicquam agendum moueatur, nisi inspirante Deo. Vnde Manilius lib.1. Astrono.

114 *Deum nullus mortaliū vidEt.*

Hoc opus immensi constructumq́, corpore mundi,
Membraq́, natura diuersa condita forma
Aeris atque ignis, terra pelagiq́, iacentis,
Vis animo diuina regit, sacroq́, meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Et Lucanus his conclnit lib.9. bell ciuilis, dum ait:

Iuppiter est quodcunque vides, quodcunq́, moueris.

Denique † illa demùm est perfecta & certa hominum cognitio & notitia, quæ percipitur aliquo ex quinque sensibus corporeis, nempè, per visum, per auditum, per gustum, per tactum, per odoratum. † Vnde testes de iis tantùm, quæ aliquo ex his quinque sensibus corporeis percipiunt & cōmprehendunt, debent restificari, nec certam aut idoneam rationem suæ dispositionis reddere intelliguntur, nisi cùm eam reddunt, quæ talibus sensibus corporeis colligitur. l. testium, vbi tradunt communiter Doct. C. de testib. qua de re per gloss. in l.2. §. idem labeo.1. ff. de aqua pluuia arcenda. Dec. cons.354. in casu proposito numer.1. Petrus Paulus Parisius cons.33. colum.1. lib.2. Petr. Philipp. Corneus cons.18. in nomine domini, lib.2. num.4. Fulg. in l. si non speciali. C. de testam. vbi Bart. Salic. Paul. Castr. Benedictus de Plumbino, Alexand. & Cynus num.6. & Pet. Philippus Corneus eod. num. 6. & Ias. in 1. & 3. notab. Bart. Ioan. de Imol. & Paul. Castr. in d. §. idem labeo. & Ludouicus Pontanus in d. l. si non speciali. Vnde & si reges iure diuino regnare dicantur ex sententia eorū, quos suprà retulimus, vel iure gentium, vt placuit ijs, quos etiam similiter adduximus, sitque etiam rertia eorum sententia, qui contendunt id iure ciuili fieri, vt per Paridem de Pureo in tracta. de synd. titu. de excessibus regum. † Tamen si certiorem rationem sequamur, reperiemus huiusmodi sententias inter sese non tàm sensu quàm verbis distare. nam simul atque quædam ciuitas regem sibi delegit, is sanè rex est ex mero illius ciuitatis consensu & actu seu actione, electione de electu, vel concessione, qua ratione iure ciuili, id est, illius ciuitatis is rex esse intelligetur, arg. l. omnes populi. l. ius autem ciuile. ff. de iust. & iure. §. ius autem gentium. Instit. eod. tit. † Sed & is iure etiam gentium rex illius ciuitatis non congruè aut ineptè dicetur. Quandoquidem ius gentium esse intelligitur, non id modò, quod ab omnibus omninò gentibus peræquè obseruatur, sed etiam id, quod ab earum plerisque admissum est. Quinimò etiam si non à gentium plerisque receptum sit, sed tantùm à plerisque earumq; honestis legibus & moribus reguntur, adhuc dicitur esse iuris gentium, vt in d. l. omnes populi, & d. §. ius autem gentium, & diximus plenè lib.1. de successionū progressu in præ-

115 *Humana cognitio est per aliquem ex quinque sensibus corporeis.*

116 *Testis id tantùm scire dicitur, quod percepit aliquo ex quinque sensibus corporeis.*

117 *Principatus, imperium, regnū dici possunt de iure gentiū & de iure diuino.*

118 *Ius gentium quid.*

in præfa. Nec dubium est quin plereque gentium, quę honestis legibus & moribus reguntur, Regibus gubernentur. Vnde tale gubernandi iusdirioque & imperium à iure gentium, vt descendere videatur pareſt. Sed & à iure diuino similiter descendere non inscirè intelligemus, in eum modum, de quo su-

119 *Reges dici possunt omnes legitimi magistratus.*

prà mentionem habuimus. † Dummodò reges generaliter accipiamus, eamq; vocem ad omnes & quoslibet omninò regentes referamus (quaĺeis hodie sunt Duces Venetorum, vel Genuensium, vel Pisanorum, & similium. Et quaĺeis olim erant consules Romanorum, & Rectores Carthaginensium seu Pœnorum, & similium. (Hi etenim omnes & similes legitimi Reges, Regentes, Rectores, Principes, Iudices, Imperatores, quocunq; nomine aut voce nuncupentur, non propter se aut suam vtilitatem, sed propter ciues ciuiúmve vtilitatem creati, delecti, aut dati intelliguntur, ad similitudinem ac imaginem tutelæ minorum, quę est vis ac potestas in capitibus liberis ad tuendos eos, qui aliter se tueri commodè nequirent. l.1. ff. de tutelis. in prin. Instit. eod.

120 *Reges quare inuenti.*

tit. vt suprà pleuius ostendimus. † Nam vt tutela inuenta fuit ad tuendum eum, qui se per ætatem tueri non potest, vt in dictis legib. ita & regnum ad tuẽdos eos, qui vel per ætatem, vel senium, vel morbum corporum, vel animorum, vel sexum, vel imbecillitatem sese aduersus potentiores tueri nõ possunt, inuentum datumque fuit, sicque humanis necessitatibus id exigentibus. ita Bald. in d. l. ex hoc iure. videtur sentire, & etiam in suo consilio schismatis. & Alphonsus Guerrerius cap. 54. in suo Thesauro relig. Christi. in ptin.

121 *Homo est animal sociabile naturali instinctu.*

Denique † vt Cicero in Lælio restatur, sic nos nati videmur, vt inter nos esset societas quædam. Id quod idem Cicero repetit 4. de finibus his verbis: Hoc solum animal homo natum est pudoris ac verecundiæ particeps, appetensque coniunctionem hominum ac societatem. Nec dubium est, quin hæc societas ac communio seu familiaritas soleat parere dis-

122 *Humanũ ingenium procliue ad dissentiendum.*

cordias. l. cùm pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. † Est enim ingenium humanum procliue ad dissentiendum, iuxta illud Virgilij:

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Et Sillius Italicus lib. 9.

Discordia demens
Intrauit cælos, superosq; ad bella coëgit.

Cumque natura ita comparatum sit, vt omnis sibi melius quàm alteri esse malit, vt Terentius author est, & probat elegans text. in l. si voluntate. C. de rescin. vendi. necessum fuisse & præesse, qui huiuscemodi discordias ac lites componeret, ne ad arma necesq; passim ciues prosilirent ac furerent. Ergò & humana necessitas, & naturalis appetitus societatis (est enim homo secundum Philosophum animal sociabile) peperit hominum vitam socialem atque politicam, societas discordiam, dissensum, discordia principatum iuridicamque potestatem ciuilem, & in hunc sensum dici potest, regnum esse de iure naturali & gentium. & ita intelliged. l. 2. ad princ. ff. de orig. iuris. cum supr. alleg. verùm is principatus naturaliter loquendo descendit immediatè ab hominum concessione, facto vel delectu concurrente, Dei permissu & ordinatione, secundum ea, quæ proposuimus, potest tamen quotidiè ferè (& non rarò expedit) mutari & variari quo ad regentium personas, quo ad tempora, loca, causas modosq; regendi & admiuistrandi. c. nõ debet, de consang. & affini. d. l. 2. §. sed cùm paulatim.

† Qua in re accipimus principatum pro quolibet magistratu, & sic in genere, iuxta l. magistratibus. ff. de iur. om. iud. & iuxta illud Ciceronis 3. de legib. magistratus lex est loquens. Et rursus idem Cicero ibi, magistratibus opus est, sine quorum prudentia ac diligentia ciuitas esse non potest, quorum de- 123 *Magistratus quilibet largè dicitur rex.*

scriptione omnis Reipublicæ moderatio continetur. neque ijs solùm præscribendus est imperandi, sed etiam ciuibus obtemperandi modus. Itaque populus sine Imperatore, sine Rege, sine Duce, sine Comite, sine Marchione in specie sumptis consistere & potest & non rarò solet, (sunt. n. varijs in orbis regionibus, varia non solùm regentium nomina, sed & potestas, vis, imperium ac ditio) Cæterùm sine vllo omninò magistratu, qui vel ad omnes causas & lites delectus esset, vel saltem quando exorirentur, is ad eas sedandas & definiendas deligeretur, consistere vix posset, quin is mos, & viuendi ritus, & modus planè à iure gentium dissideret aut aduersaretur, & iuri naturæ quatenus peculiariter conuenit hominibus. † Quamuis enim reliquis animantibus brutis is magistratus opus non sit, 124 *Reges quare non habeant aut egeant Bruta.*

quippè quæ ex rapto plerunque viuant, fa mis necessitate cogente. tamen victum quærunt ex rapto & violentia in animal diuersarũ specierum illata, non ex illata in animal eiusdem speciei, vt Horatius author est, & Plutarchus in opere illo, quod inscribitur, an Brutis ratio insit. Cæterùm cùm Deus Opt. Max. (iuxta illud Psalmistæ, omnia subiecisti sub pedibus eius) omnia huius mundi hominibus concesserit, hinc fit, vt homo in hominem non rarò impetum faciant violentiæ, iuxta illud Ouidij:

Non hospes ab hospite tutus, viuitur ex rapto.

Denique violentiam inferre in animal diuersæ speciei fas est, fuitque semper tamque hominibus concessum quàm reliquis animantibus vsitatum, & peculiare ac natura insitum. Nam vt hominib. impetum facere liberum est in omne genus Brutorum, siue illa volucria sint, siue terrestria, siue squamea, vel aquatilis turba, iuxta illud: Omnia subiecisti, &c. ita quoque & Brutis in diuersæ speciei

 anima-

animalia natura insitum est prædam facere, quorum pleraque ex rapto viuunt, præsertim volatilia & etiam squamea turba, & ex quadrupedum genere non pauca. vt vrsi, leones, lupi, vulpes, canes, cati, & similes, sed in animal eiusdem speciei, aut nunquam, aut sanè perrarò impetum, aut prædam faciunt, homines autem in reliquos homines frequenter. Ergò principatus, qui (vt iam ostendimus) ad conseruationem speciei fuit inuentus, necessarius fuit in hominibus, ne eorum imbecilliores à fortioribus opprimentur. non sic in reliquis animantibus, quæ, vt prædam in alterum animal suæmet speciei non exercent, ita & principe aut moderatore suæmet speciei non egent, sicque leo non præest leoni, non vrsus vrso, taurusve tauro, aut equus equo. Non quoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri, aut columba columbæ. Nec delphin præest delphino, aut cętera id genus. Quæ omnia eò pertinent, vt intelligatur principatum non esse de iure naturali, prout vox conuenit omnibus animantibus, iuxta l. 1. ff. de iust. & iur. & in pr. Inst. de iure nat. sed esse de iure naturæ, prout conuenit solis hominibus, quod peculiari nomine ius gentium appellatur, vt in dictis legib. non quoq; esse de iure diuino, nisi quatenus illud ius cum omnibus rebus humanis concurrit, quasi causa vniuersalis, vt iam ostendimus. Quòd de iure naturæ sit principatus intellige, vt illicò subijciam.

Cùm ergò (vt è diuerticulo ad viam redeamus) qui pluribus prodest, maiore præmio gloriæ & honoris dignus sit, quàm qui paucioribus prodest, cumque principatus ad subditorum duntaxat, non etiam ad principum vtilitatem inuentus sit, sequitur, vt qui pluribus latioribusq; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit, is pluribus hominibus profuturus sit, ne aliter peccatū in principe præsumatur contra l. meritò. ff. pro socio. præsertim cùm vt Ouid. cecinit:

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Vnde cùm Princeps ac Dominus noster Rex Hispaniarum potentissimus longè pluribus regionib. & principatibus præsit, quàm vllus totius orbis Princeps, sicque longè numerosiori mortaliū turbæ profuturus sit, prosit, profueritque semper, par est, vt in gloriæ & honoris præmio reliquis principibus præferatur.

125 *Regibus aut magistratib. subesse nō est necessitatis præcisæ.*

Denique videndum est, † cùm principatus esse iuris naturæ vel gentium dixerimus, an sub principe viuere omnibus hominibus necessum sit? quod videtur iuxta c. 2. de maio. & obe. & iuxta illud Pauli Apostoli: Omnis anima (inquit) superioribus potestatibus subdita sit. Sed illud quoad spiritualia habet vim præcepti, sed quò ad temporalia vel non procedit, vel vim tantùm consilij habet, nam ius naturale est naturalis quædam inclinatio, & appetitus nullá inducens compulsionem præcisam aut coactionem, vt dixi.

Et ius gentium est commutabile, nec vnquam, quòad omnes homines induxit necessitatem præcisam, sicq; capti qui iure gentium serui fiunt capientiū. tamen inter Christianos non ita fit. & sic in alijs, vt plenè diximus de succ. progr. in præfa. ergò si in aliqua ciuitate libera ciues conuenirent, ne vllum haberent principem, magistratum aut iudicem, sed q, quando inter duos conciues, vel inter plures esset lis ciuilis, vel criminalis, tūc reliqui conciues iudices aut arbitri essent illius litis, talis conuentio & regimen proculdubio valeret. nec video quid possit huic rei impedimento esse, idque probatum est, quia omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur nominatim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. caus. maiores. l. super statuas. C. de religi. l. altius. C. de serui. & hæc est illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data. l. libertas. ff. de statu hominum. §. libertas. Instit. de iure personarum. l. quod attinet. ff. de regulis iuris. sed talem conuentionem, aut regimen nullus vnquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali, vel gentium: ergò remanet libera, & sub arbitrio cuiusque populi liberi, qui ius ciuile sibi possit hodie adoptare, & cras repudiare, iuxta §. sed naturalia. Inst. de iure nat. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. quod multum nota, quia de his vidi valentissimos Doctores hæsitare. & in cōtrarium inclinat Dominic. Sotus Theologorum nostræ tempestatis disertissimus de iust. & iure. pro nobis illud Domini: Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. cuius rei sensus est, non solùm hominem nulli subesse, sed ex diuerso homini reliqua omnia præter hominem alterum subesse.

ARGVMENTVM DECIMVM.

QVO maiorem † in genus humanum administrationem quis habet, eò dignior, sublimior & eminentior omni loco, sede, gloria, & honore intelligitur. text. & ibi Lucas de Penna in l. 2. C. vt dignitatis ordo seruetur. & l. final. ibi, in ipso tamen actu. C. de Decuri. lib. 10. facit l. benè à Zenone. C. de quadri. præscript. ibi, qui enim suis consilijs suisque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam sua prærogatiua fortunam. id quod notat. Saly. ibi 9. not. l. ex agentibus. & ibi Gloss. in verbo, posteriores. C. de pri. agen. in rebus. lib. 12. & in l. 1. C. de proxi. sacro. scri. eodem lib. Nicolaus Boërius de anth. mag. cons. add. 1. nu. 142. vers. præterea non solùm ratione. † Vnde tàm ipse, quàm Ioannes de Platea, in l. 1. suprà iam alleg. contendunt Doctores actu legentes reliquis, qui actu non legunt, præferendas esse, quod & tenet idem Ioann. de Platea, in l.

126 *Quò maior administratio, eò sublimior administrans.*

127 *Doctores actu legentes præferantur ijs, qui actu non legunt.*

in l.1.C.de conſulibus. Deniqne ſummnshonoreſt in Reipublicæ adminiſtratione,tantoque ſublimior quanto ea adminiſtratio, & Reipublicę cura amplior,& latior eſt.l.honor. in prin.ff.de muner.& hon.gl.in l.1.C de mune.& hono.lib.11.edocet Andr.Barb.ad Bald. in feudis,tit.quibus mod.feud.amit.in verb. carebit.ſed Rex ac dominus noſter immenſas innumeraſque regionum adminiſtrationes, plures ſanè & latiores, quàm reliqui omnes Principes habet, vt euidentius eſt, quàm vlla comprobatione egeat, nulliq; ignotum, qui rerum non ſit inexpertus: ergò vt reliquos omnes Principes antecellat, par eſt, præſertim cùm tales adminiſtrationes. ditiones, regna, imperia,ab ipſo Deo opt. max.ſibi data fuiſſe intelligantur, iuxta illud Prouerbiorum c. 8. Per me Reges regnant. Et Apoſtolus ad Romanos c. 13. Non eſt, inquit, poteſtas, niſi à Deo. cùm ijs,quæ iam ſuprà congeſsimus.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

127 *Dignior eſt qui digniori loco præeſt.*

QVI præeſt † loco digniori is dignior,ſublimior,excellentiorq; eſſe intelligitur. Ita tradunt Nicol. Boërius in d.tracta. de aut.mag. conſ.add.1.num. 149. verſ. præterea etiam, & fortius poſt Ioan.de Platea, quem allegat in l. 2.C. vt dignitatis ordo ſer.lib.10. vnde præfectus vrbis dicitur maior dignitate,quàm reliqui magiſtratus Romanæ ditioni & imperio ſubiecti, vt per Gloſſ. & Doct. in rub.ff.de offic. præfe. vrbis.l.1 C. de Silenti. vbi Ioan. de Platea,& l.1. C. de præp.lab lib. 12. facit l.ius Senatorum, de digni. & l. municipes. ff. de municip.ibi,quibus ſumma Reipublicæ commiſſa eſt, & in dictis locis tradunt communiter Doctores ratione loci & adminiſtrationis (hoc eſt loci vbi adminiſtrat)quem eſſe præferendum. facit l.quilibet. C.de decurio.lib.10. ibi non ſolùm à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum ſumma commiſſa eſt.& ibi Bald. edocet,tantò maiorem eſſe Officialem, quantò digniori loco præeſt, facit l.1. & quæ ibi plenè dixerunt Doct. C. de priuileg. vrbis Roma.lib.11.& fuit ſententia Innocentij in c. 3.de ſepultu. & Cardi. Alexand.qui etiam, vt refert Nicolaus Boërius. vbi ſuprà,& nu.100. ait, Officialem in ciuitate adminiſtrantem præferendum eſſe ei, qui in vico adminiſtraret.

129 *Filius an ſit patri ratione officij præferendus.*

† Nam & ſecundum eundem Nicolaum ibi ratione officij filius præfertur patri ſuo, vt per Valerium Maximum in lib.1.ad finem de inſtit. antiquis Simo.de Bur. in Prooemio Clemen. Alexand. in add.ad Bar. in l.1. ff.de obſeq. Aulus Gell.in noctibus atti. lib.2.c.2. & facit l.nam quod.ff.ad Trebell l. minimè. ff. de reli. & ſump. funerum.

130 *Hiſt. per Aulum Gell. relata.*

† Id, quod in actibus publicis ita definitum fuiſſe ait Aulus Gellius, vbi ſuprà in perſona præſidis Cretæ prouinciæ, & rurſus Romæ in perſona Fabij filij Maximi, & attingit Bartholomæus Soci. in l.cùm quid.colum.3.ff.ſi cer.peta.poſt Areti ibi.

131 *Ciues an digniores quam municipales.*

† Et ciues (vt ad viam redeamus) oriundos ex vrbe ſplendida nobiles eſſe atteſtatur Lucas de Penna in l. mulieres,colum.3.C. de dignit.lib.12.ſentiens non ita eſſe in ijs,qui vicijs aut villis orirentur,tanti momenti eſſe, iudicans loci dignitatem & ſublimitatem.facit 40.diſtin.c.nos qui. & c. illud. & c. Adam. & ff. de excuſa.tuto.l.non tantùm.§.1.& C.de vi publica.l.ſeruos.in 2. reſponſo. & l. in vrbe. ff. de ſtatu hominum.

132 *Hiſpania digniſſima.*

Quum † ergò qui præeſt loco digniori, is dignior,ſublimior & anteponendus eſſe intelligatur, cumque Rex ac Dominus noſter Hiſpaniarum regionibus pręſit,quæ cùm alijs nominibus, tùm eò potiſsimum quòd in ea Chriſti Domini ac Redemptoris noſtri vera fides & dogma integra, intacta, inuiolataque pmanet,qua in re reliquas omnes orbis ꝓuincias (quæ noſtræ tēpeſtatis calamitas, miſeria, & infœlicitas à lachrymis minimè temperanda eſt) ſuperare vix eſt, vt non longè videatur. reliquum eſt, vt qui princeps ei præfuerit, is reliquis omnibus mundi Principibus potior ſublimiorque eſſe intelligatur.

133 *Loci conſideratio magni momenti eſt.*

Nec mirum aut nouum eſt habitam loci rationem, † quò ad dignitatem, qua de egimus magni eſſe momenti, quandoquidem loci conſideratio potens eſt ad rerum naturas mutandas, quò ad iuris effectus, quale eſt, cùm pecunia loco circumſcripta eſt, quo caſu ob ſolam loci conſiderationem loco ſpeciei habetur, & ſi loco generis ſit, quando certo loco circumſcripta non eſt, vt in l.incendium. C.ſi cert.petat. vbi not. omnes Doct. iuncta l. planè. 1.§.ſi eadem res ſæpius, vbi plenè per Alexand. & Iaſon. poſt alios. ff. de lega. 1.l.ſi certos. ff. de verborum obligat. l. ſed & ſi certos. & l. talis ſcriptura. §. item ſi legetur, & vtrobique per Doct.ff. de legat. 1.text.in prin. Inſt. quibus mod. re contrahitur obligat.l.2. §.mutui autem datio, cùm ibi plenè not. per Gloſſ. & Doct. ff.ſi cert. petat. & in l. quod te mihi. eodem titul. l. ſi ſeruus legatus. §. qui qninque. ff.de lega. 1.l.1.§.ſi decem, qui in arca.ff. vt legatorum nomine caue. Et hinc naſcuntur plura vtilia, vt diſſeruimus de ſuc. crea.lib.1.§.10. num.93. verſ. quod autem genera.

234 *Hiſto. Alexandri.*

Denique † vt ex dignitate aut qualitate loci, vbi quis incluſus, aut collocatus eſt, arguatur ad dignitatem, aut qualitatem incluſorum, aut collocatorum ſenſit Alexand. de quo quum Plutarchus lib. 4. Apoph. meminerit, ſic ſcriptum reliquit: Quum delato ad ipſum ſcriniolo, quo nihil inter opes Darij precioſius pulchriúſve repertum eſt, quæreretur, in quem vſum deſtinandum eſſet,alijs aliud ſuadentibus, dixit,hinc optimè ſeruādus dabitur Homerus ſentiens, nullum eſſe Theſaurum illo precioſiorem. ita viſum eſt iuueni, qui ſe totum ad exemplar Achillis componebat.

Argumentum Duodecimum.

135 *Dignior est is, cui Princeps magis fauet.* SVPERIORIBVS † concinit. nam cui Princeps magis fauet & adſpirat, is dignior eſſe videtur laude & honore, vt teſtatur Horatius lib. 1. Epiſtol. ad Seuam, dum ait: Principibus placuiſſe viris non vltima laus eſt. & eſt egregius text. in l. omnium. C. de teſta. vbi cuius teſtamento Princeps ob gratiam præſto fuit, is ritè teſtatus videtur, etiam ſi ſolemnia non adhibuiſſet, quaſi ſublimior quodammodo, & legibus Principis ad imaginem iam veluti ſolutus eſſe cœperit. quem text. pleniſſimè ornauimus de ſuc. creat. lib. 3. §. 26. per totum. facit l. ſiue apud acta. C. de tranſact.

136 *Doctor à principe creatus, reliquis ſublimior habetur.* † Vnde Doctor ille, qui à Principe creatus fuit, reliquis Doctoribus dignior, ſublimior & potentior in prælatione habetur. Ita Abbas in c. per tuas. per text. ibi, de maio. & obed. Andr. Barb. in c. quod clericis, de fo. compe. plenè per Felyn. in d. c. per tuas. col. 3. per Nicol. Boër. de auth. mag. conſ. 1. add. mag. nu. 92. & rurſus num. 133. per Petrum de Leſnand. in tract. de Doct. part. 3. quæſt. 10. per Bart. in ſimili, in tract. de inſig. & arm. col. 2. Paul. Caſtrenſ. in l. quoties. C. vbi de crimi. agi oporteat. Bart. Sozin. regula 29. verſic. fallit ratione promotionis.

137 *Canonicus à Papa creatus, reliquis ſublimior habetur.* Neque abſimile eſt, † quod & Canonicus à Papa creatus præfertur Canonicis ab alio effectis, ſecundum Panormit. & Felyn. colum. 2. verſ. in quantum. in d. c. per tuas. per Bart. in l. 2. ff. de albo inſcrib. & ibi plenè per Alex. in addi. ad Bart. Petrus de Monte in ſua Monarchia, quæſt. 5. verſ. poſt Archiepiſcopos, cum ſeq. verſ. Id quod ita demùm procedere intelligit Innoc. in c. 1. de maio. & obed. ſi in reliquis qualitatibus paritas ſit. & Ioan. de Platea de decu. lib. 10. in l. 2. per Ioan. And. in d. c. 1.

Quum ergò eum digniorem ac ſublimiorem videri, cui Princeps magis faueret & adſpiraret, oſtenderimus, nec dubium ſit, quin ſummus Princeps Deus potentiſsimo Hiſpaniarum Regi ac Domino noſtro longè magis, quàm reliquis Principibus adſpirauerit ac fauerit, par eſt eum reliquos omnes anteire. Quod autem ei magis quàm reliquis mundi Principibus fauerit edocemur illinc, quòd ei longè latiorem ditionem ac imperium, quàm reliquis conceſſerit ac commiſerit, ſuoq; loco maioribus in negotijs ac regionibus ſubſtituit ac ſuffecit. Nam cùm in principio Deus creaſſet cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, angelicam & humanam naturam, ſpiritualia & temporalia, quæ per ſeipſum regere initiò cœpit, ſicut factor aut cuiusq; rei creator ſolet eam gubernare, præceptaque dedit, & tranſgreſſoribus pœnam deſignauit ac impoſuit per ſe ipſum (ſcilicet Adæ & Euæ) eoſdemque puniuit, & Cain ac quoſdam alios vſque ad Noë. teſtantur Hoſtienſis, Ioan. Andreæ, & nouiſsimi in c. licet, de foro competen. Geneſ. cap. 3. & 4. qui quidem Deus Opt. Max. vti Cæſar & Imperator. c. ad Apoſtol. in princ. de re iud. lib. 6. tempore Noë per miniſtros ſuos cœpit regere ſuas creaturas. & Boëri. vbi ſupr. nume. 127. ſubijcit ſequentia verba. Et primò fuit Noë, cui Deus gubernationē Archæ, ac illius liberis & filijs eius Sem, Cham, & Iaphet rectoriam dedit, qua ipſe Noe poſt exitum Archæ officium ſacerdotis exercuit, vt Geneſ. 9. & pòſt legem dedit populo ſuo, ſecundum quam voluit ipſum viuere, & tranſgreſſoribus pœnam impoſuit, & hoc per Moyſen: vt patet per diſcurſum Exodi, & 22. q. 5. c. tes. cum c. ſequenti. & in hac vicaria ſucceſſerunt Patriarchæ, Reges, & alij, qui pro tempore fuerunt in regimine ad aduentum Chriſti benedicti vſque, qui fuit & eſt verus & naturalis Dominus & Rex noſter, vt tenet Petrus de Bel. in ſuo opere curiali, titul. de propoſitione grauami. coram principe in curia præſidenti facienda. colum. 1. & Bart. in tract. de regi. ciui. col. 3. circa medium. Et ab ipſo excelſo Principe Saluatore noſtro pijſſimo incipit magnum imperium: quoniam ipſe fuit Princeps & caput magni conſilij, vt habetur Iſaiæ 9. c.

† Vbi dicitur & erit magni conſilij Angelus, quæ verba in miſſa natalis eiuſdem Domini repetuntur: Puer natus eſt nobis, & vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus, c. nos ſi incompetenter. §. his ita. 2. quæſt. 7. & Gloſſ. ſing. & ibi Abb. Sicu. in cle. vna. de Bapti. in verb. Regum. & Angelus ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretum dicitur Chriſtus, probatur Eccleſia. 22. Lumen quippè conſilij, quod eſt donum Spiritus ſancti, & cœleſte, vel ſecundum Bonauen. exponitur propter inferiorum regimen, ſiue gubernationem, dicitur Angelus magni conſilij, hoc eſt, Chriſtus, qui omnium electorum mentes in ſua cuſtodia ſuſcepit & tutela. Ioan. 17. Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui, & nemo ex eis periſt, niſi filius perditionis. 138 *Angelus quid ſignificet.*

† Et ſummus Princeps noſter Hiſpaniarum Rex eſt miniſter Dei in terris, ſecundum Doct. in d. c. licet. prout ſecundum eum ſunt reliqui ſummi Principes, vt per Martinum Laud. in tracta. de princi. in princi. q. iuxa illud, Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis, vt in Pſalmo 71. Tradunt per tex. ibi ſcribentes in auth. de conſul. ad finem. facit l. iubemus nullam. C. de ſacr. Eccle. & Bald. de pace Conſtantiæ. §. 1. verſ. debitam fidem. Antonius Corſetus de poteſta. regia. q. 45. Bar. in extrauag. quomodo in crimine læſæ ma. ſit proc. verb. totius orbis. Car. Alexan. in c. quoniam. 15. diſt. Cùm ergò Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus ſit Dei Vicarius & miniſter, ac ſubſtitutus in terris ad gubernationem regionum ſibi ab ipſo commiſſarum, eæq; ſint longè plures ac latiores, quàm quæ ab ipſo Deo vlli alij principum commiſſę fuerunt. Sequitur vt ipſe Deus Rex regum ei magis quàm reliquis principib. terrę fauiſſe & adſpi- 139 *Principes ſunt Dei miniſtri.*

adſpiraſſe videatur: & per hoc ſit reliquis principibus præferendus.

Hæc duodecim argumenta cõmunia ſunt, quò ad omnes totius orbis principes, ſed in particulari præter hæc duodecim, eſt etiam reſpectu Regis Gallorum & tertium decimũ argumentum, quòd Rex noſter eſt legitimus Princeps & Dominus noſter, legitimusq; in hoc Regno ſucceſſor per lineam rectam à primo Gothorum Rege vſq; ad potentiſsimum Regem noſtrum Philippum, vt ſuprà attigimus. at Regnum Francorum, quòd hodie nõ ſit ſub Principibus legitimis, quinimò à regia proſapia tranſitum fecerit in ipſorum expulſores, author eſt Petrus Meſias in vitis Cæſarum. & in Sylua variæ lectionis. Eſt & quartumdecimum argumentum, quòd eadem ratione apparet, Reges noſtros eſſe nobiliores, hoc eſt, ex ſtemmate clariore deſcendẽtes, vtpotè quæ à veris & legitimis Regibus non à Tyrannis, vt illi deſcendunt, id quod multum confert ad nobilitatem, dignitatem, & prælationem, vt plenè per Nic. Boër. de auth. mag. conſ. add. 1. num. 38. per Felyn. in rub. de ma. & obed. colum. 3. Domi. in c. quorundam. de elect. lib. 6. auth. vt ab illuſtribus. §. ſancimus. l. nobiliores. C. de mercat. & comer. Vnde nobilitari fauendum eſſe à Cicer. docemur, qui pro Sextio ſic ſcriptum reliquit: Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicæ, nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & quia valere debet apud nos clarorum hominum ſenex de Republica meritorum memoria etiam mortuorũ. Quartumdecimũ, quòd maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis, & cùm omnes ab Adam deſcendamus, quod attinet ad propoſitũ antiquiorem accipere debemus eum, qui deſcendit à parentibus, qui ab antiquo vel antiquiore tempore noſcuntur eſſe potentes, & ſic nobiles, vt per Nicolaum Boër. & Felyn. vbi ſuprà. & d. auth. vt ab illius. §. ſancimus. & d. l. nobiliores. Nec dubiũ eſt, quin Rex potentiſsimus noſter hac in re Gallorum Regem (vt nunc dicebam) præcedat. Sextumdecimum ex parte ipſorum regnorum conſtat longè anterius vera dogmata Chriſti à regione Hiſpana, quàm à Gallica fuiſſe recepta, nam parum poſt Chriſti redemptoris noſtri paſsionem, Iacobus Apoſtolus per Hiſpaniam euangelizauit, gentesque ad Chriſti fidem redegit, id quod longè tardius poſtea Gallis contigit, vt per eundem Petrum Meſiam in opuſculo de Europa. Decimumſeptimum reſpectu Eccleſiæ de hoc non dubitandum, quandoquidem ipſius intereſt, maximè vt inter regna Chriſtianorum illud regnũ primas tenere intelligatur, in quo integra fides Chriſti eſt (quale eſt in Hiſpania) ne ſi aliud regnum, in quo ea fides læſa cœpit labaſcere caput Chriſtianitatis videretur, ad ſe facilè reliqua membra traheret, ſuaq; contagione corrumperet. Decimumoctauum, Rex noſter etiam de iure Imperatorem recognoſcere deſinit. non ſic in rege Gallorum, qui eum recognoſcit de iure: licet aliud de facto, vt per Alphonſum Guerrerium in Speculo principum c. 55. ad finem. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. Panorm. in c. nouit. de iudici. Gloſſ. in c. Adrianus. 63. diſt. Oldra. conſ. 69.

Et hæc poſteriora ſex argumenta ideò tàm paucis ac breuibus perſtringimus, quòd nobis cum Gallis nullum certamen eſt, ſed potius ſumma cum illis & principe ſuo tàm nobis, quàm potentiſsimo Regi noſtro & amicitia & cognatio eſt, ſed noſtrum de prælatione certamen reſpectu omniũ mundi principum eſt, quotquot hodie ſunt dignitate, honore, gloria, & ſublimitate Princeps noſter Hiſpaniarum Rex potentiſsimus excellentior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta, quæ in contrarium adduci poſſunt obiter in noſtræ partis tuitione diſſoluta inuenies id, quod breuitatis ſtudio ſic factum curauimus, & Regis noſtri mẽtionem toties fecimus, eò, quòd ab ſplendore ipſius honor & iuſtitia noſtra pendebat, noſtra enim de cauſa non de ipſius agebatur.

SVMMARIVM.

1 *Principum triplex diſtinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Princeps ex bello an ſit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre poteſt.*
7 *Populus poſtquam Principem accepit, deſinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data poteſtas reuocari nequit, fallit in tribus caſibus.*
9 *Vaſallus dominum belligerantem quando ſequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium vtilitatem non principum.*
Plato. Cicero. Ariſt.
11 *Legum quàm Principum ſalubrius imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Hiſtoria Antigoni.*
14 *Princeps eſt legis miniſter, ſicq; eis ſubeſt.*
15 *Hiſtoria Archidami.*
16 *Hiſtoria Pauſania.*
17 *Hiſtoria Heraclיי.*
18 *Princeps continetur appellatione magiſtratuum.*
19 *Princeps ſubeſt legibus.*
20 *Hiſtoria Caſaris.*
21 *Facetia Anacharſis.*
22 *Intellectus l. princeps. ff de legi. cum ſimi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legũ ſinis, populorum vtilitas.*
25 *Reges ſunt de iure gentium.*
26 *Principatus Eccleſiaſticus ad populorũ vtilitatem eſt.*

Caput Primum.

PRINCIPVM materia reliquis omnibus altior, frequentior, & vtilior, vt est, ita inertior incultiorq; à nostris maleq; digesta & elaborata relicta est. Principes autem accipere debemus omnes regẽtes, quales sunt Imperatores, Reges, & reliquos omnes, qui non recognoscunt superiorem, ijs in rebus agitur: siue illi singulares personæ sint, siue respublicæ, & ciuitates. vnde Claudia. Nec tàm inflectere sensus humanos edicta valent, quàm vita regentis.

1 *Principũ triplex distinctio.*

† Hi autem Principes reperiuntur in triplici differentia. quidam enim sunt meri & simplices atq; legitimi: quidam legitimi, sed non simplices aut meri: quidã nec meri nec legitimi.

2 *Princeps merus & legitimus.*

† Meri & legitimi sunt, qui à populo libero eliguntur ad regendum populum, quo principatu alius iustior esse nequit, aut gratior, isq; ne spectat ad meram ciuium non etiam ad regentium vtilitatem, vt prope edocebimur, de hoc agitur in l. 1. ff. de consti. prin. §. sed & quod principi. Instit de iur. nat. l. 2. §. & cùm placuisset. & circa prin. eiusdem legis. ff. de origi. iuris.

3 *Princeps legitimus non merus.*

† Legitimi, sed non meri dicuntur, quando in campo fortè latissimo meo, sub certis tributis & legibus aliquibus iure vasallitij pacto permissi ædificare, oppidumq; construere, & hi propriè vasalli appellantur, de quibus loquuntur pleraque iura feudorum, intellige quando in tali campo nullus, præter me, habebat iurisdictionem, & tacitè vel expressim hoc actum fuit, vt in talibus nouis habitatoribus iurisdictionẽ haberem aut exercerem, & hoc ius vasallitij facilius admittit alienationem, quàm ius meri principatus: quia hoc ius in meo, illud verò in alieno constituitur. Item hoc ad meam principaliter vtilitatem, illud verò ad subditorum ciuiúmve vtilitatem, non ad meam creatum intelligitur, vt infrà dicemus.

4 *Princeps illegitimus.*

† Illegitimi verò Principes dicuntur, qui vi, violentia & armis populum debellàrunt, & istorum potestas de iure nulla est: quia iuridica aut legitima potestas non est ad malum, vt fusius intrà edocebimur, & attigimus controuersiarum lib. 1. c. 1. num. 5. & 9.

5 *Princeps ex bello an sit legitimus.*

† De facto autem istorum potestas quanta sit, ex ipso facto pendet, quod intelligo quando bellum fuit iniustum: nam si iustum fuit, quia cùm populus à Tyranno & malo Principe premeretur, alter Princeps eum populum ab illa Tyrannide liberauit, idque ipsius populi consensu fecerat, tunc ab illo populo concessa sibi est regnandi facultas, & purus legitimusq; Princeps erit, aut concessa non est, & quæstionis erit, quam ex causa modò reticenda explanare nolo.

6 *Princeps legitimus leges ferre potest.*

† Princeps ergò legitimus eo ipso, quod à populo creatur, habet legis condendæ facultatem, legesque veteres innouare potest, dummodo id vtiliter fiat, vel saltem bono animo nec iuri gentium repugnent, iuxta ea, quę infrà dicentur, quæq; tradunt Bal. in l. non omnium. ff. de legi. & in l de quib. col. 10. eodem tit. Andr. Tiraq. de vtroq; retr. in præfa. num. 75.

7 *Populus postquam Principem accepit, desinit habere ius legum ferendarum, in populo Romano, non in reliquis.*

† Et penes populum non videtur (quod intelligo in populo Romano) remansisse potestas circa easdem leges mutandas: vel alias denuò faciendas. quasi à se abdicauerit potestatem, quòd eam rem, eamq; in Principem transtulerit, vt tradit Andr. de Isern. in const. Neapoli. cõst. 1. rubr. non fine. sub tit. de orig. iu. & rursus in Proœm. earundem const. nu. 12.

8 *Principi à populo data potestas reuocari nequit, fallit in tribus casibus.*

† Et ipse And. de Isern. vtrobique ait, potestatem regi à populo datam, reuocari per eundẽ populum non posse regulariter, quod est magnum & memorabile verbum, si verum est. Fallit quando Princeps fieret Tyrannus secundum eum, per l. 2. §. exactis. ff. de origi. iu. Idem quando non esset idoneus ad regendũ, secundum eum, & per Paul. Castren. in rep. l. ex hoc iu. ff. de iust. & iu. colum. 4. versi. capio tertium. Franc. Purpurat. in l. fin. limita. 5. C. de pact. Fernandus Loazes in cõs. pro March. de Velez, pag. 249. nec obstat tertium. Facit l. 1. §. quibus. ff. quod cuiusque vni. vers. nom. Ioan. Imol. cons. 34. visis & ponderatis. Ioan. de Neuizanis inter consilia feudalia Alberti Bruni, cons. 12. patres comederunt. 23. col. Tertius casus, secundum Isern. vbi suprà, est quando Rex regios terminos excederet, nam tunc Rex non videretur. c. scelus. 2. q. 1. & q. 7. c. non omnes. Thomas in libello cogitanti mihi. Hostiens. in summa de const. §. quis posset facere constitutionem, ad fin. Quod diximus Principem eo ipso, quòd à populo creatur nouarum legum tàm ferendarum quàm veterum mutandarum potestatem habere, intelligo procedere in populo Romano, non sic in reliquis, nisi expressim, vel tacitè id sibi à populo concessum fuisse appareat, quia Princeps subest legibus, non leges Principi, vt infrà disseruimus.

Et quia non pauca aut leuia de Principibus acturi sumus, admonendi sumus Principum appellatione, quoties de ijs meminerimus, de meritis, legitimisque Principibus intelligendum esse, quos meros ideò appellani, quasi expertes totius misturæ aut extranei accidentis, siue mistura illa in facto consistat (qualis est Tyrannidis accessio) siue etiam in iure, quale esset ius vasallitij, secundum secundam principatus speciem suprà relatam (quod ius vberius esse, quàm ius meri principatus, vel ex eo patet,

9 *Vasallus dominum belligerantẽ quando sequi teneatur.*

† quòd vasallus talis suum dominum vel Principem ad bellum sequi tenetur proprijs expensis, sed merum Principem non, ita, vt per Fernandum Loazes, vbi suprà, pagina 166. vt plenius infrà dicemus) merum autem dicitur,

quod

quòd omni mistura caret. l. merum imperium. ff. de iur. om. iud. vbi plenè not. Andreas ab Exea. & infrà edocebimur cap. 4. num. 2.

Denique per totum hunc librum, & principium sequentis, hunc ordinem seruabimus, nam veluti fundamentum proponemus regulam quandam quasi elementarem, èx qua bis centum ferè definitiones apprimè arduæ, vtiles, egregiæque deriuabuntur, regula sit hæc:

10 *Principatus intuetur merum ciuiū vtilitatem, nō Principum.*

† Omnes omninò principatus, regna, imperia, potentatus, legitimos legum & hominum ob publicam ipsorum ciuium vtilitatem, non etiam ob regentium commoda, inuentos, creatos, receptos, admissosque fuisse, communi frequentissimaque Philosophorum, & legumlatorum, & sanctorum & doctorum sententia proditum & testatum est, non secùs quàm reliquos etiam magistratus, ita scriptum reliquit Plato, quem refert & sequitur Cicero lib. 1. Officiorum: Omninò (inquit) qui Reipublicæ præsunt duo Platonis præcepta teneant: Vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum suorum: Alterum, vt totum Reipublicæ corpus curent, ne cùm partem aliquam tuentur, reliquas deserant, subiungit idem Cicero: Vt enim tutela sic procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est. Idem vult Aristo. lib. 5. Ethic. Idem Aristo. 3. Polit. cap. 11. Nicolaus Boërius, de auth. magni consi. in 1. add. mag. num. 131. versic. ipse enim. exemplo Bart. in tract. de reg. ciui. Gloss. & Abbas in clemen. vnica de baptismo. Lucas de Penna in l. militaribus. C. de decu. libro decimo. tradunt communiter Doctores, præsertim Alberic. de Rosatis, in l. decernimus. C. de Episcopis & Clericis. Alphonsus Guerrerius in Thesauro Christianæ religionis, cap. 54. num. primo, & num. decimonono, post Sanctum Thomam in opusculo vigesimoprimo ad Ducissam Brabantiæ, quem ipse allegat. & rursus idem Guerrerius, vbi suprà, nume. 52. versicu. item notate, quia regnum (inquit) non est propter Regem, sed Rex propter regnum, quia ad hoc Deus prouidit de eis, vt rectè gubernent, & vnumquenque in suo iure conseruent. & hic est finis recti regiminis. & sanctus Thomas vbi suprà, ait: Principes terrarum sunt à Deo instituti, non quidem vt propria lucra quærant, sed vt communem populi vtilitatem procurent, & secundum Bartol. & Nicolaum Boërium, vbi suprà. & Aristo. 5. Politicor. & Alphonsum Guerrerium, vbi suprà. numero 42. versic. expedit etiam regi. Rex à Tyranno eò differt, quòd ille tendit ad bonum & commodum commune, hic ad proprium. Idem quò ad principalem conclusionem tenet sanctus Irenæus libro quinto contra Hæreses. Idem sentit doctissimus frater Dominicus de Soto libro 1. de iust. & iure. quæstio. 5. articul. 1. post Aristo. quem refert, dum vterque sentit.

Plato. Cicero. Arist.

11 *Legē quàm Principum salubrius imperium.*

† Vtilius, commodius ac tutius per legem, quàm per Principem Rempublicam gubernari, quòd illa matura deliberatione & consilio, plerunque fiat, sicque publicæ vtilitati consulat, is non rarò, festinanter & nubila mente odij, amoris vel cupiditatis à bono publico abscedat: quare, inquiunt, Melius est, vt quàm maximè fieri possit, cuncta legibus explicentur.

12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*

† iudicibus autem non nisi minima & quæ legibus comprehendi nequeunt, relinquantur.

Vnde subiungunt tàm Aristo. quàm Dominicus de Soto, qui legem præesse iubent, Deum præesse iubent, (vtpote à quo leges ipsæ promanant) qui autem hominem præesse iubent, adiungunt bestiam sæuam, quia libido atque ira obliquos agunt etiam viros optimos, dum sunt in potestate. Idem vult beata Brixida in quarto reuelationum libro cap. tertio. & Fernandus Loazes in suo consil. ad Marchi. de Velez, dubitatione 1. numero sexto, dum aiunt: Sibi enim data est duntaxiat regni procuratio.

13 *Historia Antigoni.*

† Idem volunt Plutarchus & etiam Erasmus in add. ad eum In Apoph. libro quarto post Antigonum regem Macedonum, qui (vt ipsi referunt) dicenti omnia regibus licere per Iouem (inquit) Barbarorum regibus, nobis autem licent quæ honesta sunt.

14 *Princeps est legis minister & legi subest.*

† Rex enim iusti & honesti minister ist, vt ibi notat Erasmus: ergò bonum publicum violare non poterit, quia id iniustum & inhonestum esset, & (vt Arist. 5. Ethicorum, & Dominicus de Soto, vbi suprà, aiunt, & Iustinia. in authentic. de iudi. 4. final. in fin.) Principes & magistratus esse debent fidissimi legum custodes, atqui dubium non est, quin leges meram ob ciuium vtilitatem ferantur. c. erit autem lex. 4. distinct. l. 1. & l. 2. ff. de legib. ergò & Principes vt earum ministri ad eam tantùm vtilitatem proponuntur.

15 *Histo. Archidami.*

† Idem sentire videntur Plutarchus & Erasmus in add. ad eum, & Archidamus per eos relatus Apoph. lib. 1. qui rogatus qui nam essent Spartanæ ciuitatis pfecti, Leges, inquit, ac legitimi magistratus, quasi vtcunque sint in Republica Principes & Magistratus, semper tamen primarium locum præsidendi, regendi, imperandi, leges tenere videantur, quas constat ad meram ciuium vtilitatem ferri, vt iam ostendimus, vt sic appareat, qui dicunt, Principem legibus solutum, eos proximos fuisse adulationis vitio, nisi soluentur in casibus, vt infrà attingemus, cùm nulli siue magistratuum siue Principum regulariter fas sit contra leges quicquam attentare, easve transuolare.

16 *Historia Pausania.*

† In eadem quoq; sententia fuisse videntur

idem Plutarchus&Erasmus ad eum post Pausaniam, quem ipsi referunt in eod. lib. 1. is enim cuidam rogaori quá ob rem apud Spartanos nefas esset vllam priscarum legum nouare, quoniam (inquit) legibus conuenit authoritas in homines, non hominibus in legem. Intellexerunt ergo decere leges omnibus Principibus & magistratibus esse superiores.

17 *Historia Heracliti.* His accedit † quod ijdem Plutarchus & Erasmus post Heraclitum Ephesium tradiderunt Apoph. lib. 7. dum ciues pro legibus non segnius quàm pro mœnibus pugnare suadentur. Facit tex. in prin. inst. in proœ. ibi, sed etiá legibus oportet esse armatam. Facit totus ille liber Iudicum in testamento veteri, nam iudicum appellatur etiam si de regibus quàm plura disserat, quasi Iudicum voce etiam reges contineantur & iure, quia imperium nihil aliud esse quàm summam iurisdictionem, & probat tex. in prin. Inst. de perp. & tem. act. & ostendimus cõtrouers. vers. frequentium. lib.
18 *Princeps continetur appellatione magistratuum.* s.c.1. quibus † adde quòd Princeps dicitur esse de ordine ipsorum senatorum. l. ius seoatorum. C. de digni. non secus quàm ipse etiam pater familias appellatione familiæ continetur. l. familiæ. ff. de verb. sig. & ita teoent Ioan. de Platea, d. l. ius senatorum. & Nicolaus Boerius de auth. mag. consi. add. 1. num. 130. versi. & ipse etiam Princeps. Idem etiam sensit Cice. in oratione pro Cecinna. Ius (inquit)
19 *Princeps subest regibus.* † ciuile eiusmodi esse debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia posit, quod si non modò oppressum, sed etiam desertum, aut negligentiùs adseruatum erit, nihil est quod quisquam se habere certum, aut à patre acceptturum, aut relicturum liberis arbitretur, pro Cecin. Ergo quantacunque sit Principis potestas, ei fas, aut liberum esse non debet legem violare. Vnde Ausonius in Pythaci sententijs:

Pareto legi, quisquis legem sanxeris.

20 *Historia Cæsaris.* † Et cùm Iulius Cæsar legem contra stupratores sanxisset, & postea eius filia à iuuene qnodam stuprata esset, eum Cæsar ira percitus verberauit, cui adolescens ille ait, legem dixisti Cæsar, qui ea voce audita, per totum illum diem nihil omnino cibi aut potus sumpsit merore legis à se transgressæ, vtcunque temeritas & audacia iuuenis illius videretur intolerabilis, vt potè io tanti Monarchæ ignominiam admissa, ita Plutarchus & Erasmus in Apoph. Et quòd principatus sit ad ciuium vtilitatem, sentit etiam Sotus de iust. & iure, lib. 4. q. 4. art. 2. dum ait, potestatem esse propter vsum, & Sanctus Bernhardus ad Eugenium Papam. Et quod sit ad bonum non ad malũ, tenet Bal. consi. 327. lib. 1. Marcus Mantua lib. 1. locorum com. 112. & S. Tho. secunda secun. q. 185. arti. 3. lib. 1. Fernandus Loazes cons. pro Marchi. de Velem, pag. 54. num. 65. & illi qui dicunt quod malum in Principe non esset potestas sed tempestas, vt ait Sozinus iunior cõsi. 65. lib. 2. Barth. Sozi. consi. 164. lib. 2. Card. in clem. pastoralis. de re iudi. Iaco. de Leon. inter consi. Bruni, consi. 117. col. fi. Sanct. August. in c. principium. §. charitas, de pœnit. dis. 2. Fulgos. consi. 61. Curtius senior coosi. 63. Aymon de antiquit. par. 1. versi. ooo omitto. num. 3. stat ergo Principes fuisse creatos ob ciuium vtilitatem. Idemque in legibus, vt suprà ostendimus, & docet Cicero io vatin. sic ioquieos: A maioribus nostris nulla alia de causa leges sunt iouentæ, nisi vt suos ciues incolumes cooseruarent. Et rursus idem Cicero 2. de legibus. Ad salutem ciuium, ciuitarumq; incolumitarem, vitamq; hominum & quietam & beatam, conditæ sunt leges. & idem Cicero 1. de inuent. ait: Ea virtute & sapientia maiores nostti fuerunt, vt in legibus scribendis, nihil sibi nisi salutem, atque vtilitatem Reipublicæ proponerent, neque enim ipsi quod obesset, scribere volebant, & si scripsissent cùm esset intellectum repudiatum iri legem intelligebant. Intetdum tamen leges paruipenduntur, vnde Petronius Arbiter satyricus:

Quid faciant leges, vbi sola pecunia regnat,
Aut vbi paupertas vincere nulla potest.

Plautus in Trinummo:

Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam.

Et sequitur:

Ea misera etiam
Ad parietẽ sunt fixa clauis ferreis, vbi malos mores
Adfigi nimio fuerat aequius.

Et Horatius oda 24. lib. 3.

Quid leges sine moribus
Vana proficiunt. sineq; feruidis
Par inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus
Durataq; solo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi.
Vincunt aequora nautæ.

Et † Anacarsis relatus ab Erasmo & à Plut. Apoph. lib. 7. illud facetum quamuis vulgatũ dixit: Leges aranearum telis esse similes, in quibus infirmiora animalia hærerent, valentiora irrumperent, ita leges humiles ac tenues constringunt, à potentibus impunè violantur, ita meminit Valerius. † Regulariter tamen Princeps, vt suprà ostendimus, subest le- 21 *Facetia Anacarsis.*
gibus, & dum in l. Princeps legib. ff. de leg. cũ similibus. negatur Principes legib. obstringi, procedit in ijs quæ leuioribus sunt præiudicij, vt suprà in simili dicebamus, qualia sunt ea, quæ pertinent ad solemnia iudiciorum & cõtractuum, & testamentorum aliarũmve vltimarum voluntatum, non sic quò ad pactionũ obseruantiam, siue illæ expressæ sint, siue tacitæ, siue priuatæ, siue vniuersales, vt tradũt nouissimi in l. 1. ff. de const. prin. & in l. Princeps, suprà all. & diximus plenissimè de suco. 22 *Intel. l. Princeps. ff. de legi. cum simi.*

creat.

treat.§.26.per totum, in lib.3. Facit in simili
egregius rex. in l. pater filinm. §. quindecim
libertis.ff.de leg.3. sic intellige quæ diximus
de succesſionum progreſſu in præſatione,nu.
531.& contractibus Principem obligari omnes
23 omnino admittunt, vt infrà dicemus. † Nec
dubium eſt,quin lex ſit contractus, & contra-
ctus ſit lex, quod contractus ſit lex, probat l.
legem quam. C. de pact. vbi per Iaſ. Dec. &
A.:.c. contractus, de reg. iur. lib. 6. l. contra-
ctus. ff. eo. ti. quod autem lex ſit contractus,
probat l. 1. ibi communis Reipublicæ ſponſio.
ff. de legib. vt fusè eam legem inducens dixi-
mus de ſucc. progreſſu in præfa. circa pri. quod
probatur ratione. Nam vt contractus eſt duo-
rum pluriúmve in idem placitum & conſen-
ſus l. 1. ff. de pact. ita & lex eſt plurimorum ci-
uium in idem placitum & conſenſus, d. l. 1. ff.
de legib. ibi cõmunis Reip. ſponſio. §. lex. Inſt.
de iu. nat. l. iura non in ſingulas. ff. de legibus.

Legis & conuentionis eadem natura.

24 Stat † ergo ex ſuperioribus, tam leges
quàm Principes ad populi ciuiumque vtilita-
tem creari, legibusque Principes ipſos regula-
riter ſubeſſe, earumq; videri miniſtros & cu-
ſtodes ac executores, exceptis quibuſdam ca-
ſibus. vtilitas autem ciuium ac populi quibus
in rebus ſita ſit edocemur per Iſidorum, quem
refert & ſequitur Fernan: Loazes hodie me-
ritiſsimus Archiep. Tarraconen. in conſi. ſuo
pro Marchio. de Velez dubit. 1. numer. 54.
ver. ad hoc enim Principes. Ad hoc enim (in-
quit) Principes & reges fuerunt inſtituti, vt
beatus inquit Iſidorus, de ſummo bono lib. 3.
c. 47. vt licentia mala agendi ſeruorum pote-
ſtate reſtringatur Principum ac dominorum.
Non enim fruſtra, vt beatus inquit Auguſt.
(& habetur in c. non fruſtra. 33. q. 5.) inſtituta
ſunt poteſtas regia, vis gladij cognitoris, vn-
gulæ carnificis, arma militis & diſciplina do-
minantis: habent enim iſta modos ſuos, cau-
ſas, rationes, atque vtilitates: hæc enim cùm ti-
mentur, coercentur mali, & inter malos ma-
gna cum quiete viuunt boni. Non enim re-
gna abſque regibus, nec ciuitates abſque legi-
bus, & conſuetudinibus, minantibus atque
pœnalibus eſſe poterant, vt Ariſt. Polyticorũ
lib. 4. & lib. 6. & Cic. Offi. lib. 2. narrant. Quis
enim inexpertus abſque directore viarum
diſcrimina ſecurus poterat peruagari, & quis
ſine præceptore diſciplinam poterat ediſcere:
nullum enim regnum, nulla prouincia, nulla
ciuitas, nullus populus, nullus exercitus, nul-
laq; omnium congregatio abſq; duce, capite
ac rectore, eſſe poteſt, quo mediante, indocti
inſtruantur, ſimplices dirigantur, boni cuſto-
diantur, puſillanimes foueantur, ſuperbi re-
primantur, excedentes corrigãtur, mali puni-
antur, & tandem cuncti à quacunq; oppreſ-
ſione atq; violentia defendantur, atq; cuſto-
diantur, ſine quibus, vt Cic. Offi. lib. 3. ſcribit,
nec ciuitates, nec gentes ipſæ, nec genus ho-
minum vniuerſum poſſet ſtare, quinimò nec

Principum creandorum aut legum finis populorum vtilitas.

mundus abſq; illis poſſet ſuſtineri. Sicut enim
omnem vitæ noſtræ ordinẽ peruertimus ſi iu-
diciaria tribunalia ſubſtulerimus: & ſicut ad
Antiochenum populũ, Homil. 6. beatus ſcri-
bit Chryſoſtomus: Si ducem ab exercitu ab-
ducimus, vinctos hoſtibus milites damus: ita
ſi Principes de ciuitatibus abſtraheremus, fe-
ris irrationalibus irrationabiliorẽ vitam de-
geremus, mutuo nos mordentes, mutuo nos
deuorántes, deuaſtantes, atque opprimentes.
Quod enim faciunt lignorum conglutina-
tiones in domibus, hæc faciunt Principes in
regnis ac ciuitatibus, & ſicut ſi illas ſubſtule-
rimus, diſſoluti parietes mox ruinam facient:
ſic ſi è mundo Principes amoueamus, & ciui-
tates & gẽtes in ſe corruent: nullo exiſtẽte qui
homines coerceat, & timore pœnę quieſcere
perſuadeat. ad extollendas igitur virtutes iu-
ſtorum, & reprimendas inſolentias tranſgreſ-
ſorum: diuina proſpiciens è cœlo iuſtitia, re-
gnantium ſolia in populis erexit, regesque ac
Principes inter homines conſtituit: ſunt enim
reges, vt alibi latiùs de hac re tractamus, tales
in regimine populorum ac ciuium, quales
ſunt fræni atque compedes in regimine ac
domatione equorum, & ſimilium animali-
um, quæ ſicuti hac atque illac rectè dirigi non
valent abſq; calcaribus: ſic & ſubditi ad bo-
num moueri, & à malo ſegregari non poſſunt
abſq; legibus: & abſque eorum minis pœnis-
que rũ leuibus, tum etiá acerbis & grauibus.
Deniq; † iſthæc vtilitas aut etiá neceſsitas 25
q, in Republica, & in genere humano ſint re-
ges ab ipſo iure naturæ vel gentium originem
traxit. homo. n. ſecundum Philoſophos eſt a-
nimal ſociabile (hoc eſt natura appetens ſo-
cietatem & communionem.) Nec dubium eſt
quin ſocietas & cõmunio pariat diſcordias. l.
cum pater. §. dulciſsimus. ff. de lega. 2. (Vnde
perpetuæ ſocietati lex non aſsiſtebat, vt ibi
tradunt communiter Doct. & in l. 3. ff. pro ſo-
cio. etiam in contractu matrimonij, qui in ſui
diſſolutione non ſecus quàm in inchoatione
liber eſſe debeat. l. neq; ab initio. C. de nupt. l.
Titia. ff. de verb. obli. & vtrobiq; per Doct.)
Ad huiuſmodi ergo diſcordias ſedandas, vio-
lentias, tumultus, factiones, ſeditiones remo-
uendas, reges fuerunt neceſſarij. Quæ omnia
eò magis ac magis ſuadent ac perſuadent, ob
vtilitatem ciuium, ac populorum, non ipſo-
rum regentinm reges deſiderari ac creari. Et
initio quidem antè, quàm ſcriptæ fierent le-
ges per reges manumque regiam ac arbitri-
um omnia expediebantur, omniſque guber-
natio & Reipublicæ adminiſtratio fiebat. l. 2.
circa princi. ff. de orig. iur. facit rex. in prin.
auth. quib. mod. nat. effi. ſui. & in auth. quib.
mo. nat. effi. leg. in prin. & d. l. 2. §. 1. cum ſeq.
ff. de orig. iur. notant in ſpecie Bal. in d. l. 2 in
prin. & Alphonſus Guerre. in Theſauro relig.
Chriſt. c. 54. nu. 4. verſi. & eſt notandum. De-
inde quia leges ſcriptas deeſſe, incertoq; iure
popu-

Reges ſunt de iure gentiũ.

populum vti, ac vagari incommodum esse, ipsa experientia docuit, vt ait d. l. 2. §. 1. cum seq. & tradiderunt Arist. & doctissimus Dominicus de Soto, vbi suprà, dum scripserunt tyrannidis imagine omnia repleri, quum arbitrio regentium deficientibus scriptis legibus populus gubernatur: ideo ad leges scriptas, iusq; scriptum & certum itum fuit, vt d. §. 1. cum seq. in d. l. 2. & tradunt Bal. & Guerre. vbi suprà, quæ omnia efficacius etiam edocent regimen Principum sub legibus esse debere, legesque quasi principibus superiores latas constitutasque fuisse, atque vtrunque ad merum ciuium & populorum, non etiam regentium

26 *Principatus ecclesiasticus ad populorũ vtilitatẽ est.*

vtilitatem receptum fuisse † id quod & in ecclesiastica potestate obtinere vel illinc illuxit quod Episcopi sunt Principes in ecclesia Dei, nec tamen dubium est, quin ob meram populi vtilitatem creentur ac instituantur, nomenque Episcopi non tam honoris, quàm oneris est, vt testatur diuus Augustinus in c. qui episcopatum. 8. q. 1. vbi, qui præesse & non prodesse desiderat, episcopari non debet, sequitur & notat Guerrerius, vbi suprà, c. 4. in prin. vnde ipse etiã notat, Episcopũ dici ab epi, quod est suprà, & scopos, quod est intentio, quasi Episcopus in hoc creatus sit vt iugiter intendat, & consulat vtilitati ac saluti populi.

SVMMARIVM.

1. *Intellect. l. princeps. ff. de legib. l. 1. ff. de constitu. prin. §. sed & quod principi. Inst. de iure natu. cum simi. legibus.*
2. *Principi quod placuit, ita demum habet vim legis, si populo vtile sit.*
3. *Causa iusta præsumitur in Principe, quò ad subditum n. n quò ad alios.*
4. *Principum placita quando habeant vim legis.*
5. *Defendere res nostras, an etiam cum nece alterius liceat.*
6. *Intellectus plurium legum.*
7. *Pecunia quando mutatur vt solutio fieri debeat, ardua quæstio.*
8. *Confessio illa occidi sed ad meam defensionem, an scindi possit, ardua quæstio.*
9. *Scripturam præsentans quatenus pro se faceret nõ vltra, an ea protestatio prosit, ardua quæstio.*
10. *Principum placita quæ non recedunt à iure naturali vel gentium, legis ciuilis vim non habent, vt inductiua. sed vt declaratiua.*
11. *Notorium quam habeat vim.*
12. *Principis præceptum notoriè iniquũ nõ exequitur.*
13. *Historia Aeliogabali Imperatoris.*
14. *Præscribi an possit ius superioritatis, ard. quæstio.*
15. *Iniuriarum actio quo tempore finiatur, ardua quæ.*
16. *Vendens rem alienam scienter an pretium recuperet, ardua quæstio.*
17. *Iuramentum an impediat recissionem colore læsionis enormissimæ, ardua quæstio.*
18. *Intellectus l. fin. C. de legibus.*
19. *Princeps an possit leges mutare.*
20. *Leges ferre potest Princeps sine vllius consilio.*

CAPVT II.

AD MERAM † ergo ciuium, & populorum vtilitatem vtraque potestas tam canonica, quàm ciuilis creata, data, recepta, admissaque fuit, quæ quum ita se habeat, nihil ad rem pertinet quod Princeps dicatur legibus solutus. l. Princeps. ff. de legib. §. fi. Inst. quib. mo. testa. infir. l. omnium. l. ex imperfecto. C. de testa. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. quodque quod ipsi placuit legis habeat vigorem. l. 1. ff. de consti. Principum. §. sed & quod principi. Inst. de iure na. nam de huiuscemodi legibus quasi duris & inhumanis Erasmus ad Plutarc. lib. 4. Apoph. quasi detestans sic scripsit, in dictis Antigoni regis Macedonum, quid enim (inquit) aliud dicunt qui occinunt, quod Principi placuit legis vigorem habere, qui negant, principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam potestatem ordinariam & absolutam, quarum altera possit quod leges, pacta & fœdera postulãt, altera quodcunque libuit. Alij sentiunt restringi debere (vt & suprà attigimus) res, leges ad solemnia & ordinem formàmve procedendi in contractibus, in iudicijs, in vltimis voluntatibus (& attigimus etiam de succ. progr. in præfa.) non quò ad alia magis substantialia maiorisque momenti (quale est obseruatio contractuum rerum, acquisitiones aut ademptiones & similia) quid dicendũ, & sanè quod attinet ad nostram principalem cõclusionem quæ habet regentes (siue illi homines sint sine leges) ad meram populorum ciuiumque vtilitatem institui, hæc obiectio omnino remota est: quia nos loquimur generaliter de regimine Principum, & regulariter quò ad os vel singulas regiones, in quibus ius peculiare & ciuile hac in re nihil innouasse reperitur, cæterum Romanus populus Romanùmve ius & imperiũ hanc rem videtur innouasse, dum tam latã Principibus suis potestatẽ concessit. Nã & idẽ foret in reliquis ciuitatibus & gentibus, si tantundem Principibus suis concessissent, quinimò etiam in ipso populo & imperio Romano hæc obiecto nihil mutat, nam vt leges posteriores habent potestatem legum veterum derogandarum, abolendarum, innouandarum. §. sed naturalia. Inst. de iu. nat. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. 1. l. pacta nouissima. C. de pact. & tamen id ita demum intelligendum est, dummodo posteriores vtiles sint, siue prioribus cõtrariæ sint, siue non sint: aliter enim vel vim legis non habebunt, vel interea dum vtiles non sunt, executione & effectu carebunt. c. erit autem lex. 4. dist. l. 1. ff. de legib. diximus plenissimè de succ. progressu in præfa. vbi etiam

1 *Intel. l. Princeps. ff. de le. l. 1. de const. prin. §. sed & quod principi. Inst. de iure nat. cum simil. ll.*

adie-

adiecimus quod & si ab initio vtiles essent, si tamen postea ea vtilitas cessaret, ipsæ quoque leges quò ad sui executionem cessarent. l. vnica, in prin. C. de caduc. tollen. ibi, vt quod bellica calamitas introduxit, lenitas pacis sopiret. † si ergo in specie nostra, quod Principi placuit animo legis condendæ & habita causæ cognitione, ita demum legis vim habebit quò ad sui executionem si publicè vtile sit, arg. d. c. ... autem lex. & d. l. 1. ff. de legibus. nam si vtile non sit in præsentia, si tamen vtile fore speretur, vim quoque legis habebit, quamuis interea dum ea vtilitas aduentat, & accedit effectu, & exetutione careat, vt idem ipsissimet legibus, quæ initio inutiles forent, eueniret, vt non minus vtiliter quàm nouè disseruimus in d. præfatione.

2 *Princ. ... placita ... habent vim legis ... populo vtile sit.*

† In re autem dubia in huiusmodi principum ac legum diffinitionibus præsumitur iusta causa, & publica vtilitas. Nam quamuis respectu non subditi, & sic contra non subditum, causa in principe non præsumatur: vt notat Panormita. in c. inter quatuor. de maio. & obe. & in c. cum nobis, de testi. Doct. communiter in c. quæ in Ecclesiarum, de consti. Paulus Castr. in cōsi. 158. Incipi. viso, & examinato puncto. & tradit latè Carolus Ruinus in consi. 123. incipi. visa facti serie. col. pe. vol. 3. & in consi. 116. incipi. viso præcepto pœnali. col. vlt. vol. 5. Contra subditum tamen sine dubio secundum magis communem opi. causa in Principe præsumitur, præcipuè, vt diximus, quando Principes clausula, motu proprio: vel clausula, ex certa scientia, vtitur: vt notant communiter Doct. in d. c. quæ in ecclesiarum. vbi latissimè Fely. in 26. col. in 5. conclu. de consti. glo. Bar. & Doct. in l. relegati. ff. de pœnis. Idem Bar. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillo. Cynus & communiter alij in l. quoties, & in l. rescripta. C. de preci. Imperatori offeren. & in l. fi. C. si contra ius vel vtilita. pub. Inno. in c. ad aures, de temporibus ordinatio. vbi inquit, vani capitis esse, existimare non posse Principem sine causæ cognitione: vel absque causæ expressione aliquid præcipere. Iacob. Butri. in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtilita. pub. Bal. in d. l. præscriptione, & in d. l. rescripta. & in l. si testamentum, & ibi Iaf. & Doct. C. de testam. & in præludijs feu. in 9. col. & in c. Eccle. S. Mariæ, vt lite penden. inquit, sufficere quamcunque occasionem ad iustificandum Principis beneplacitum, Panormita. in c. si quando. col. fi. de rescrip. & in c. nisi specialis. col. 2. de offic. leg. & in c. cùm venissent. col. 3. de iudicijs. & in c. quanto. in 4. col. de iureiu. & in c. cum inter, de excep. in c. cum olim. in 8. col. & in c. in causis, in 2. notabili. de re iudi. Anton. & Imo. & in c. cum inter, de renuntia. & in c. constitutus, de religio. do. & in c. quia pleríque, de immunitate eccle. Gemi. in c. grandi. in 2. col. de supl. ne-

3 *Causa iusta præsumitur in Principe quò ad subditum, non quò ad alios.*

gli. præla. Ange. in consi. 319. incip. Serenissi Princeps. Petrus de Ancha. in consi. 279. incipi. vltra alia vt refert Fernandus Loazes, vbi suprà, num. 134. & per Raphaelem Fulgosium consi. 144. Antoni. & Salyce. in l. ne causas. C. de appell. † Vnde si principi relatum esset, arduum esse controuersiam, cùm quis pro rerum suarum defensione alterum interfecisset, vtrùm id non iniuria fecisse videretur, (Fely. in c. 2. numer. 4. de homicidio post multos quos allegat existimante, communemque esse opinio. adfirmante, id non licere, alijs tamen contrarium differentibus, quales sunt Iaf. & Ioan. Oroscius in l. vt vim. ff. de iust. & iu. & Carrerius in sua practi. fol. 106. num. 31. Bernardus Diaz regula 597. quæ pars, secundum Iaf. vbi suprà, receptior est) certè si Princeps habita causæ cognitione ad definitionem causæ & litis quæ tunc ageretur inter partes, vel etiam si nulla lis esset, sed tamen animo definiendi generaliter, vel sententia sua definisset, vel ita definiendum esse in posterum ad suos magistratus, vel vnum, vel certos ex illis rescripsisset, tale homicidium non iniuria factum videri, vtroque casu ea sentētia idē rescriptum legis vim haberet: eiusq; exemplū reliqui iudices sequi tenerentur. † Et is est verus sensus ad d. §. sed & quod Principi. & ad l. 1. ff. de consti. prin. & ad l. fi. C. de leg. & ad omnes leges de similibus rescriptis mentionem facientes, qualis est l. non iustam. C. ad Treb. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de lega. 2. l. fi. ff. de hære. insti. l. cum hic status. §. ait Oratio. ff. de ... Fallit quando constaret Principem ob gratiam quid simile fecisse, vt d. §. sed & quod Principi. & d. l. 1. Vnde nosti † quod debitor pecuniæ, si intra tempus dilationis ad soluendum mutetur pecunia, vel reprobetur, liberatur soluendo antiquam, secundum Bar. in l. quod te, numero 6. ff. si cet. peta. Et est communis opinio, secundum Sozi. ibidem numero 14. Contrariam opinionem dicit ibidem communem Iaf. in numero 18. imò quod teneatur soluere pecuniam nouam: allegat Bar. in l. 3. ff. de solutio. Aliam tertiam opinio. tenet Imo. in l. in ratione. §. diligenter. ff. ad leg. Falcid. dicens quòd est communis, quod si reperiatur pecunia antiqua, ex illa fiat solutio, & si non reperiatur, debet fieri solutio in noua pecunia, & istam tertiam dicit etiam communem Alexand. in d. l. quod te. numero 7. Est alia quarta opinio, quòd debemus considerare, an pecunia sit reprobata ante moram vel post moram debitoris, si ante moram, liberatur solutione antiquæ pecuniæ, si post moram, debet soluere de pecunia noua, istam dicit communem opinionem Deci. in d. l. quod te. numero 8. & secundum hanc distinctionem vltimam ista quæstio potest practicari, & ex ea potest dari con-

4 *Principum placita quando habeant vim legis.*

5 *Defendere res nostras an etiam cū nece alterius liceat.*

6 *Intell. pluralium legum.*

7 *Pecunia qua do mutatur vt solutio fieri debeat, ar... das q.*

cor-

cordia ad alias opiniones suprà relatas, certè tunc si princeps secundum hanc opinionem, cùm lis ageretur inter partes habita causæ cognitione, pronunciasset: ea sententia vim legis haberet, idemque si cùm lis nulla esset habita deliberatione matura, ita ad vnum, vel quosdam, vel omnes magisttatus rescripsisset.

8 *Confessio illa occidi, sed ad meam defensionẽ, an scindi possit, ardua quæstio.*

Denique † si dixi, hominem me occidisse, sed ad meam rerúmve mearum defensionem. Bat. in l. Aurelius. §. idem quęsijt. ff. de lib. leg. tenuit, iudicem potuisse diuidere confessionem eam acceptando, quatenus dixi, hominem occidisse me, & in reliquo eam reijciendo. & Bal. in l. si quidem. C. de excep. est communis opinio, vt firmat & approbat Ias. num. 13. & ibi Castalius in d. l. vt vim. Alex. num. 7. in l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verb. oblig. ibi Rom. num. 7. & num. 44. tenet contrarium. & Bald. in l. 1. C. de ædil. act. Alciat. num. 76. in l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. oblig. Socin. in l. non vtique. num. 7. ff. de excep. per Aymon. in cõsuetud. Aluerniæ. tit. 12. de successiune. arti. 1. ad fin. Ias. in l. 1. § editiones. ff. de edendo. & in d. §. si quis simpliciter. per Felyn. in c. cùm venerabilis. colum. 5. de exceptio. sed hac in re, & si vix appareat vtra sit receptior opinio, tamen quò ad pœnam ordinariam, ea confessio non nocet, quò ad pœnam verò extraordinariam, vel adhuc similiter non nocet, vel non aliter nocebit, quàm si pœna modica sit. Si ergò Princeps ita vel rescripserit vel iudicauerit, id rescriptum eáve sententia vim legis habebit.

9 *Scripturam præsentans ... pro se faceret nõ vltrà, an ea protestatio prosit? ardua quæstio.*

In summa, scis quod † scripturam præsentans in iudicio solet semper apponere clausulam, quòd præsentat eam in quantum pro se facit, & non aliter, in hac quæst. an protestatio prosit, determinat Bald. in c. præsentium, colum. 1 num. 3. de testibus. quod nihil prodest, imò quòd nihilominus parti contrariæ prosit, in quo eum sequitur Pau. in l. vnic. colum. 2. C. vt quæ desunt aduoc. iud. supple. vbi idem Bald hoc tenet, colum. 2. Idem Pau. cons. 81. volu 1. & Roma. cons. 433. Ias. in l. 1. §. morte. num. 26. ff. de noui operis nuncia. & idem Ias. in l. certi condictio. §. si nummos. colum. 8. ff. si cert. pet. & hanc dicit communem opinio. Aymon. Crauet. tract. de antiq. tempo. prima parte. c. incip. viso. nu. 72. Sed contrariam sententiam, imò quòd talis protestatio prosit eam facienti, est opinio Innocẽ. in c. cum venerabilis, de exceptio. & ibi Felyn. nu. 23. dicit, hanc opinionem esse communem. & idem in c. imputauit. num. si de fide instrum. & hanc tenet Bald. sibi parum constans in l. vnica. col. 4. de confes. C. & in c. cùm dilectus, de cõsuetudine. & hanc etiam dicit communem Ripa in c. cùm M. Ferrariensis, de constit. num. 79. & hæc vltima est, secundum eos verior, recipit tamen tres limitationes, quarum singulæ poterunt esse tres concordiæ inter has duas communes opiniones cõtrarias, de quibus vide Deci. in c. cùm venerabilis, de confess. num. 22. & Aymon. vbi suprà, num. 68. sed pro parte affirmatiua, quæ etiam in puncto iuris verior videtur, est cõmunis iudiciorum, quibus ipse interfuerim vsus, at si Princeps secundum alterutram harum partium, vel habita matura deliberatione rescriberet, vel cùm causæ cognitione sententiam ferret, id rescriptum eáve sententia legis vim haberet, & in summa legis virtus in quatuor consistit. l. legis virtus ff de legib. in imperando, in vetando, in permittendo, in puniendo, nonnulli addunt quintum, nempè in declarando & interpretando, & quò ad hæc omnia, principum placita legis habent vigorem, d. l. 1. ff. de consti. princ. d. §. sed & quod principi. Instit. de iur. nat. quod intelligendum est. † quando iuri naturali, vel gentium tale placitum saltem aliquantulum aduersari videretur, & ab eo recedere, aliter enim si concors & consentaneum ex toto esset, non tàm nouum ius ciuile productum, quàm ius naturæ vel gentium, quod iam proditum erat, repetitum videretur. l. ius ciuile. ff. de iusti. & iure, vbi notant Glos. & Doct. præsertim Ias. facit elegans text. in l. adeò. §. cùm quis ex aliena. ff. de acquiten. rerum domi. l. hæredes palàm. §. sed si notam. ff. de testa. Ergò si Princeps eos ciues, qui hostium finibus finitimi essent, iuberet arma vel equos paratos habere ad hostiũ impetum propulsandum, id præceptum aut placitum legis imperatricis vim haberet: sin autem ciues vetaret arma, equos, aurum, argentum extra regni fines exportare, id placitum vim legis prohibitoriæ haberet, vt apud nos Hispanos habetur per totum titulum de las cosas vedadas, lib. 6. ordi. quod si placuit Principi, vt bannitos aut exules interficere fas esset, cuique id placitum legis permissoriæ vim haberet, quod si ei placeret, vt fur in septies duplo puniretur: vt est apud nos Hispanos, id placitum legis punitoriæ vim haberet: Quæ omnia eandem vim & potestatem assequerentur, ac si lege ritè lata comprehensa fuissent, eaq; procedunt in tribus speciebus: Prima, quando constat, Principem habere animum legis condendæ. Altera, quando id cum causæ cognitione inter partes litigantes pronunciauit. Vltima, quando lis nulla erat, si cum matura deliberatiõe id rescripsit ad suos magistratus, vel eorum quosdam, vel quendam. Inque his omnibus exemplis si rectè aduertis, inuenies à iure naturę vel gentium aliqua ex parte recessum, aut declinatum fuisse: nam nullus eo iure tenetur aut compellitur arma, aut equos paratos habere, nullus prohibetur eo iure arma, equos, aurum, argẽtũ, extra regionis suæ fines exportare, nulli eo iure fas erat exulem bannitúmve occidere. l. vt vim. ff. de insti. & iure. eoque iure fur sim plum duntaxat fortasse, non etiam septies duplum resti-

10 *Principũ placita quæ non recedunt à iure naturali vel gentium legis vim nõ habẽt, vt inductiua, sed vt declaratiua.*

restituere compelleretur. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. l. iure natur. eod. titul. l. nam hoc natura. ff. de statu hominum. §. libertas. Insti. de iure person. quæ duo iura faciunt ad primum & secundum exemplum suprà relatum.

Denique si iussit, vt innuaforem pro rerum defensione occidere liceat, vel vt iudici confessionem diuidere non liceat, aut quòd scripturam præsentanti eius tenorem diuidere non liceat, vt in exemplis suprà relatis, ea quidem non tàm ad ius nouum inducendum, quàm ad id, quod iam inductum erat, declarandum spectare fortè viderentur, adhuc tamen legis declaratoriæ vim haberent. argum. l. fin. C. de legibus. & Inst. de bonorũ possess. in prin.

Isthæc autem omnium Principum placita, & similia, ita demum rata erunt, si populo vtilia sint, non aliter, vt suprà edocti sumus. Vtilia autem accipere debemus, ac intelligere fuisse primùm, quando de vtilitate constat, deinde etiam si sumus in re dubia: quia in Principibus & legibus, vt suprà ostendimus, iusta causa præsumitur, quod si notorium esset, esse talia Principum placita populo nociua, non haberent vim legis quandiu nociua forent, nec effectum, aut executionem sortirentur: quia, vt plenissimè suprà ostendimus, ad vtilia tantùm, non etiam ad cõtraria Principes omnes mundi potestatem, ditionem, & imperium habere videntur, in ciues & populos, quod si quis Principum à populis suis laxius mandatum aut imperium habuerit, id erit ius singulare illius ciuitatis aut Principis. Hoc vnum certò scio, ius ciuile Romanorum nostram interpretationem non solùm commodè, sed etiam necessariò recipere. Idemque & in iure nostro Hispanorum, vt controuersiarum frequen. Tom. 2. lib. 1. c. 1. differuimus, per l. 2. tit. 25. part. 4. & l. 8. tit. 4. part. 3.

11 *Notoriũ quã habeat vim.* Notorium † autem, vbi est Principis placitum, fuisse irrationabile, tunc nõ haberet vim legis, per iura rationesq; suprà relatas, & quia notorium se ipsum ostendit, si turpe est, vt inquit Bald. cons. 323. proponitur. in prin. volum. 2. quodque nulla tergiuersatione cælari potest, sicuti, vt idem Bald. dicit, nec candelabrum supra montem positum, nec circulus ante tabernam, nec scriptura pro rostris, cons. 21. processus. col. 1. vol. 1. Paul. Grillan. in tracta. de quæstio. & tortu. in 3. quæst. col. 2. & 3. & ibi quid à manifesto differat: ideò sola allegatio sufficit, & quid differat à publico, vide etiam Abb. in c. fin. nu. 7. de maledi. & per l. si adulterium cum incestu. §. idem Pollioni. ff. ad legem Iuliam, de adulterijs. Quamuis notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, & debet omninò allegari, nota. & in cle. appellanti, de appella. & idem dicit Bald. in l. penult. C. de decu. lib. 10. in l. super longi. col. 3. C. de præscrip. long. temp. & in l. quicunque, in prin. C. de ser. fug. Burg. in c. cum dilecti. col. 10. de emp. & vend. qui etiam in c. peruenit. col. 2. eodem tit. sentire videtur, hoc verum esse, quando præsumptio oritur ex facto partis proponentis, & est simile in l. si certis annis. vbi idem Bald. C. de pact. quod ex diuturna præstatione causa pariter præsumitur, si tamen allegata sit, & non aliter tradit Felyn. in c. de quarta. colum. penult. de præscrip. & Seysel. in l. 1. colum. 3. ff. de legi. Et dicebat Pet. de Ancha. in cons. 188. incip. visis consilijs. † Quòd si Papa aliquem prælatum per suas literas motu proprio, propter eius dementiam remoueri præceperit, tale mandatum exequi non debet, si notoriè contrarium apparuerit: & notat Felyn. in c. ad aures. col. 7. de rescrip. Alex. in cons. 215. incip. non obstat. volum. 7. Petrus Paulus Pari. in cons. 82. incipi. aduertendum. colum. 8. volum. 1. & consil. 140. incip. inspectis indultis. colum. 1. vol. 4. Carolus Ruinus in cons. 215. incip. quia in hac causa. colum. 9. vol. 1. & Hieronymus Cratus in cons. 158. incip. difficultas præsentis causæ. colum. fin. volum. 2. † Ergò si Princeps iuberet, ne aliter acta iudiciaria valeret, quàm si nocte fierent, id quod Imperatorem Aeliogabalum iussisse, Petr. Mes. in vitis Cæsarum author est, tunc id præceptum vtpote notoriè irrationabile legis vim non haberet. 12 *Principis præceptum notoriè iniquum non exequitur.* 13 *Histo. Aeliogabali Imperatoris.*

Denique sunt tres casus inspiciendi. nam præceptum Principis vel legis aut certum est non aduersari iuri naturali vel gentium, aut certum est naturali iuri vel gentium repugnate, aut dubitatur. primo casu talia pcepta vim legis habent. secundo casu non vtique. vltimo casu, quando dubitatur vim legis habere; non desinunt.

14 *Præscribi an possit ius superioritatis, ardua quæst.* Quid enim † si agatur de præscriptione iuris superioritatis? qua in re ius superioritatis posse præscribi contra Principem, tenet Abb. in c. cùm non liceat. num. 4. de præscript. Roma. cons. 371. Iason cons. 283. lib. 2. Dec. consil. 207. dicit communem opinionem Soci. consil. 275. col. 3. lib. 2. sequitur Purp. in l. 1. num. 4. ff. de officio eius.

Contrarium vt non possit præscribi ius superioritatis aduersus Principem, tenet Bar. in l. infamem. ff. de publicis iudicijs. Idem in l. 1. ff. de aqua plu. arcen. Idem in l. hostes. ff. de capt. Felyn. in d. c. cùm non liceat. col. 4. & in c. cum nobis, dē pręscript. Ias. consi. 70. lib. 3. Curtius Iun. de feud. 2. part. Communis est, secundum Crauet. de antiquitate temporum parte 4. nu. 72. fol. 169. Purpu. in l. imperium. num. 164. ff. de iurisdict. omni. iud. hodie decisum est per l. fin. tit. 13. lib. 3. ordin. l. 2. tit. de las donationes. lib. 5. ordi. & l. 7. tit. 29. par. 3. vt possit præscribi, quæ sententia etiam de iure communi Romanorum verior est.

15 *Iniuriarũ actio quo tempore finiatur, ardua quæst.* Idem † quid si de actione iniuriarum dubitetur? & quidem actio iniuriarum anno tantùm

D

tantùm durat, nisi lis fuerit contestata: nam tunc perpetuatur. Idem si rei machinatione desijt contestari, qua in re sunt duæ cõmunes opiniones contrariæ, per Ias. relatę in l. si eum. §. qui iniuriarum. nume. 9. & nume. 10. ff. si quis caut.

16 *Vendēs rem alienā sciens ter, an pretiū recuperet, ardua quæstio.* Præterea, † quid si rem, quam venditoris non esse sciebam, emi, & dubitetur de pretio reddendo? & sanè venditor non tenetur de euictione emptori scienti rem alienam, nec debet reddere pretium, communis opinio est secundum Ias. in l. fin. §. fin. C. com. de lega. Pala. Ruui. in rub. §. 65. num. 65. num. 63. de donat. inter virum & vxorem. Contrariam opinionem dicit communem Aret. in l. emptorem. § final. ff. de actio. empt. quia alios allegat.

17 *Iuram. an im pediat rescissionem colore læsionis enormissimæ, ardua quæst.* Quid denique si dubitetur enormissimè læsus an venire posit cõtra iuram. † Et quod enormissimè læsus non posit venire contra renunciationem vel actum iuratum, cõmunis opinio est, secundum Alex. in l. stipulatio. hoc modo concepta. num. 10. ff. de verb. oblig. Idem conf. 53. num. 20. lib. 3. & consil. 125. & conf. 42. lib. 1. Cur. Sen. conf. 65. Pari. consil. 26. num. 80. lib. 3. dicit communem. Imol. in c. cùm contingat. num. 52. cum seq. de iureiuran. dicit communem Ias. in l. nam postea. §. si minor. eod. tit. Couar. in c. 2. de pact. in 6. part. 3. §. 4. num. 3. Contrarium tenet Anto. in d. c. cùm cõtingat. in 4. casu principali, vbi Abb. num. 13. hanc dixit communem. & Abb. in c. in præsentia, num. 23. vbi Dec. nume. 36. de probat. Deci. conf. 181. num. 3. Rubeus consil. 101. sequitur Couarru. vbi suprà. Quæ autem dicatur enormissima læsio, declarat optimè Hieronymus Vereus in d. c. in præsentia. colum. 5. & 17. hoc tamen casu petenda est relaxatio iuramenti ab ordinario loci. Cornel. in auth. sacramenta. colum. 36. C. si aduersus vend. perc. 1. & c. debitores de iureiur. Et ad relaxationem huius iuramenti requiritur citatio partis. Anto. Card. & Imol. in d. c. debitores. Abb. & Felyn. num. 23. in d. c. 1. Felyn. in c. 2. de spon. num. 25. Benedi. in c. Raynutius, in verbo, duas habens filias, nu. fin. de testam. Hippolytus sing. 421. & 450. & hæc est communis, secundum Deci. in cons. qua fronte. num. 2. de appell. Si ergò præceptum principis vel legis fuerit, vt talis restitutio concedatur, vel vt emptor talis malæ fidei pretium recuperet, vel vt ea actio inisiriarum anno finiatur, etiam post litem contestatam, vel vt ius superioritatis posit præscribi, id sanè præceptum, vt vim legis obtineat, paret, quia ea omnia dubium est, an æquitati & rationi naturali pugnent, an verò potius assentiantur, cùm istarum rerum sint tantorum tamq; prudentium virorum contrariæ sententiæ. † Et

18 *Intell. l. fin. C. de legi.* inspecta censura cuiusque regionis, nullius sensus videri debet melior quàm sui Principis, aut suæ legis, sicque ab ijs declaratum, honestum & vtile reputari debet. l. fin. C. de leg. c. erit autem lex. 4. distin. licet alijs regionibus & nationibus, seu gentibus liberum sit id ita, vel non ita indicare. Nam (vt suprà aduertimus) in principis aut legis dispositione iusta causa præsumitur quoad subditos duntaxat, non etiam quò ad reliquos.

Hactenus cùm agitur de transgreßione iuris diuini, naturalis, vel gentium, quod si de transgreßione iuris positiui ageretur, tunc legum & principum par potestas non est, quia leges indistinctè possunt immutare, quod anterioribus legibus cautum fuerat. §. sed naturalia. Instit. de iu. nat. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. Sed an princeps id posit? pendet à commißione & concesione sibi à populo facta. † Regulariter tamen Regibus leges etiam positiuæ suæ regionis subesse non videntur, sicq; eas mutare non poterit sine populi consensu, quia ipse non legum Imperator, sed custos, minister & executor esse debet, esseq; intelligitur, vt suprà c. 1. & 2. fuisse disseruimus, fallit quando vel nominatim id sibi à populo concessum fuisset, vel quando populus omne imperium & potestatem à se abdicasset, & in principem transtulisset, & his duobus casibus potest intelligi l. 1. ff. de const. prin. & d. §. sed & quod principi. Fallit tertiò in rebus modici momenti, in quibus & nouas ferre leges, & veteres mutare principem posse verosimile est, non aduersari populi concesioni. argu. l. scio. ff. de minoribus. & quæ tradunt Bart. & alij in l. omnes populi. ff. de iust. & iu. dum differunt de statutis conditis à populo subdito. c. terrulas. c. bonæ fei. 12. quæst. 2. c. cæterùm. & c. Apostolicæ, de donat. diximus plenèin tract. de succ. resol. lib. 1. §. 7. ornat latè Fernand. Loazes in consil. pro March. Vele. dub. 1. ad finem. 19 *Princeps an posit leges mutare, vel nouas condere quòd non regulariter, estq; ardua q.*

Sed † in quibus casibus leges nouas facere, & veteres mutare ei liberum est, in illis non eget alicuius consensu, aut consilio, aut interuentu, neque in alijs vtcunque arduis, ita tenent Albert. Cynus & Petr. de Bel. pert. in l. humanum. C. de legi. Estque communis opinio, vt plenè resoluit Loazes, vbi suprà in responsione ad 7. argu. dub. 1. num. 7. pag. 393. Gloss. in c. Anastasius, verb. conc. 19. dist. & in c. fundamenta. §. decet. verb. contingeret. de elect. lib. 6. tenuit Gloss. communiter approbata in c. ad Apostolicæ. in princ. de re iud. lib. 6. & in extrauaganti execrabilis. Ioannis 22. sub tit. de præben. in verb. de ipsorum consilio. & volunt communiter Doctores in rubrica, vbi Andr. Sicu. Felyn. Philip Dec. Ioan. Franc. de Ripa, & Andr. ab Exea, hanc, inquiunt, esse communem opinionem de constitutio. Host. Anto. de Butrio, Panor. & communiter alij in c. ex gestis, de cle. non resid. Idem Albe. de Rosat. in l. quidam decedens. §. Papinianus. col. 3. vers. sed an Papa. ff. de admininst. tu. Pet. Rauen. in conclusionib. suis, in 7. col. 20 *Leges ferre potest Princeps sine vllius consilio.*

Marti-

Martinus Laudenſ. in tract. de Card. in 45. q. Paulus de Caſtren. in l. fin. poſt Barto. Bald. & Doct. ibi. C. de legib. & in l. fin. ff. eod. tit. & in conſ. 414. incip. in facto præſenti. col. pen. volum. 1. Andr. Siculus ſibi contrarius in conſ. 1. incip. ex ſacris. colum. 9. verſ. vlt. vbi hanc dixit eſſe communem opinionem. vol. 1. Lucas de Penna in l. omnes iudices. in 13. colu. C. de curio. lib. 10. Antonius de Roſellis in d. ſuo tractatu de conſilijs, in tit. ſeu quæſtio. incip. ſententia, quæ potius attendenda ſit Papæ ſolius aut totius concilij, colu. 8. verſ. nota quod dicit, in fine Iaſ. in d. l. placet, in prima lectura, in 3. col. in princ. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & ibi Petrus de Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigarium, vbi hanc dixit eſſe communem opinionem. Auguſtinus de Anchona in tractatu de poteſtate Eccleſiæ, quem refert, & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in tertia parte ſuæ ſummæ, tit. 22. c. 5. §. 5. Prædictam etiam opinionem tanquam communem tenet Rochus de Curte in c. fin. col. 9. de conſuet. & glo. Pragmaticæ ſanctionis, hanc, inquiens, eſſe communem opin. in tit. de auth. generalium conciliorũ, conſ. 23. in verbo, concilio, & in ti. de numero & qualitate Cardinalium. fol. 186. in glo. in verb. Collaterales. Thomas Parpalia in d. l. placet. in 30. col. Claudius de Seytello. aliàs de Aquis, in ſuo feudorum ſpeculo, in titulo, qui feudum dare poſſunt, in 6. col. Philippus Dec. in c. edoceri. in penul. col. de reſcriptis. Io. Crotus de Monteferrato, qui hác communem dixit eſſe opinionem: & ab ea in iudicando atque conſulendo non eſſe recedendum, in rubrica de conſtit. lib. 6. qui alios allegat: hæc quò ad formam legis à Principe ferendæ, qui conſiliariorum interuentu non eget ex neceſsitate, ſed conſilio duntaxat argu. d. l. humanum, cum ſuprà latè congeſtis. Verum quoque eſt, idem fore & quò ad legis ſubſtantiam & firmitatem à Principe latæ, etiam ſi legibus poſitiuis anterioribus repugnet, quæ in re dubia vtilis non ſolùm præſumitur, ſed etiam eſſe intelligitur, quandiu contra bonos mores aut ius naturale vel gentium apertè non eſt, vt tradit Bald. in l. non omnium, per text. ibi. ff. de legib. Idem in l. de quibus. col. 10. eod. tit. Andr. Tiraquel. de vtroque retra. in præfa. num. 75. per l. 1. §. initium. ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus eſt, vbi not. gloſſ. ff. de poſtul. Decius conſ. 563. duo dubia facit l. proſpexit. ff. qui, & à quibus. dixi de ſucc. crea. §. 2. lib. 1. num. 7. Ergò dum non ſolùm plures, ſed innumeri ferè eorum, de quibus ſuprà mentionem habuimus, tenuerunt, Principes ſui natura (hoc eſt, eo ipſo quòd à populo creantur) poſſe nouas facere leges, & veteres innouare, ab eis cauendum eſt, cùm regulariter verius ſit neutrum facere eos poſſe, niſi expreſsim, vel tacitè, vel veroſimiliter eis conceſſum eſſet, vt fuit in Principe Romano.

SVMMARIVM.

1 *Princeps contrahendo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiam ad agendum, adeò, vt nec de poteſtate abſoluta poßit ab ea diſcedere.*

2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*

3 *Intellectus l. princeps. ff. de legib. cum ſimi.*

4 *Principes regulariter non ſunt legibus ſoluti.*

5 *Principales conuentiones non habere vim legis, contra communem opinionem.*

6 *Intellectus l. donationes quas diuum. C. de donat. inter virum & vxorem.*

7 *Princeps cum incapace ſcienter contrahendo, eum habilem facit.*

8 *Principem non poſſe vnum oppidum, aut vrbem alienare, contra quamplures Doctores.*

9 *Iuriſdictione conceſſa, an veniat etiam merum & miſtum imperium, ardua quæſtio.*

10 *Iuriſdictio cum litera c, an iuriſdictio ſine litera c, concedatur, nil intereſt, noua declaratio.*

CAPVT III.

ET IN primis ex ſuperioribus colligitur, quod reſpondendũ ſit, quum quæritur, † an ex contractu cum ſubditis inito Princeps obligetur. Nam eum naturaliter obligari omnes admittunt, ciuiliter autem non vtique. Ita Bald. & communiter alij in l. 1. ff. de pact. Idem in l. Princeps legibus. ff. de legi. Idem Bald. in l. final. C. de tranſact. & in l. ſi aquam. C. de ſerui. Doctor. communiter in c. 1. de conſti. Bald. C. de cond. ob cauſ. in l. ſi pecuniam. Idem Bald. & alij in l. ex imperfecto. C. de teſta. & in auth. omnes peregrini. C. commu. de ſucceſ. colu. final. Ludouicus Romanus conſil. 352. Philippus Decius in c. 1. colu. 1. de probat. Archi. Tarracon. vbi ſuprà, pag. 29.

1 Princeps cõtrahẽdo cum ſubditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio eſt efficax etiã ad agendum, adeò, vt nec de poteſtate abſoluta poßit ab eo diſcedere.

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter, vel vtilis & efficax eſt, etiam ad agendum, vt videtur eſſe communis Doctorum opinio, quam tenet Antonius Butrius colum. penul. in c. quæ in Eccleſiarum. vbi communiter reliqui de conſtit. & ibi Panormitan. colum. penult. Bald. in c. 2. colum fin. de noua forma fideli in feudis. Fernandus Loazes, vbi ſuprà, pag. 29. Idem in l. filiusfamilias. §. diui. ff. de lega. 1. in 4. q. Bart. in 7. limi. col. 47.

Manetque Princeps tàm efficaciter obligatus, vt nec de poteſtate abſoluta † poſsit à tali contractu recedere, aut illum vlla ex parte violare, vt eſt vera & communis ſententia, quam tenet Philippus Decius conſ. 528. Idem Decius conſ. 600. Idem in c. 1. lect. 2. de conſti. id quod etiam tradit Bart. in l. omnes populi. in 3. quæſt. principali. ff. de iuſt. & iu. Doct. communiter in d. c. 1. de probat. Bal. & Paulus

2 Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur, contra cõmunem opinionem.

de Castro. in l. fin. C. de transact. Idem Bald. in l. qui se patris. C. vnde liberi. & in c. 1. in 4. col. de allodijs. Idem Bald. in consil. 318. incipi. examinato puncto. colum. final. volum. 1. Paulus de Castro in d. l. digna vox. C. de legib. & in consil. 317. incipi. viso & examinato puncto. col. fin. vol. 1. Alexand. cons. 101. incip. visis instrumentis. col. 2. vol. 1. & in consil. 361. incipi. nec arguendi sumus. vol. 2. Andr. Siculus in cons. 20. incip. præclare. colum. 5. vol. 2. Bartho. Soc. in consil. 86. incip. visis capit. colum. 4. Ias. in consil. 1. colum. 8. volum. 1. & in consil. 86. incip. in causa reuerendi domini Gentilis. col. 5. vol. 3. Ioannes Crotus de Monteferrato in d. l. omnes populi. colu. 21. in fine. ff. de iusti. & iure. Ioann. Igneus in d. repetitio. l. donationes, quas diuus. in 3. col. Carol. Ruinus in consil. 35. incipi. in causa feudali. colum. 7. vol. 1. Ioan. Ant. Rub. Alexan. in consil. 128. incip. viso diligenter. in 2. col. & in cõsil. 196. incip. circa primum dubium. in penul. colu. & Ioan. Iacob. de Leonardis in quodam suo consilio posito inter consilia feudalia Alberti Bruni 114. in ordine incip. altissimi Redemptoris. in 13. colu. traduntque plenè Fernandus de Loazes in d. suo consilio, pag. 31. & Ludouic. Roma. & Phil. Decius ille in cons. 352. hic in c. 1. col. 1. de prob. Sed si verum amamus, quod nostrates aiunt, principem naturaliter subditis ex contractu obligari, verum est. Deinde, quòd aiunt, eum contractum nõ posse violari, etiam de plenitudine potestatis, verissimum quoque est, quòd verò tertio loco affirmant, ciuiliter nõ obligari, sed naturaliter tantùm, id suspectum esse, vel ex eo apparet, quod, (vt supr. plenè edocemur) Princeps legibus positiuis suæ regionis aut populi subest, nec per ipsum principatus interuentũ aut obtentum desijt esse vnus ex ciuibus, sicq; in contrahendo iure priuati vtitur. nec est legum Imperator, sed custos, minister, & executor, quod munus non quo minus, sed quo magis legibus alligetur, efficit, vt suprà diximus c. 1. & 2. Nec huius inuestigationis leues erunt, aut pauci effectus. Nam si procurator fortè fiscalis fisci nomine ante tempus petierit, duplicabuntur ex ciuili lege & obligatione induciæ, quæ ex sola naturali obligatione non forent duplicandæ, vt id & reliqua colliguntur ex tit. Instit. de pœna temere litigan.

3 *Intel. l. princeps. ff. de legib. cum simi.*

4 *Principes regulariter non sunt legibus soluti.*

† Nec ad rem pertinuit, quòd princeps legibus solutus dicatur, l. princeps legibus. ff. de leg. cum simil. suprà alleg. nam vel id ius peculiare est in principe Romano duntaxat, nõ sic in reliquis mundi principibus, eum vt superiorem non recognoscentibus, de quibus egimus, vel etiam ipsemet princeps Romanus legibus alligatus est, quandiu ipsæ per eum immutatæ aut abolitæ non sunt. Et in hunc sensum eum legibus solutum dicimus, & eas abrogare potest ad Reip. vtilitatem, & ad vtrunq; horum duorum sensuum possunt & debent aptari, d. l. princeps. l. 1. ff. de consti. princ. §. sed & quod principi. Inst. de iur. nat. l. ex imperfecto. C. de testa. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. §. fin. Instit. quibus mod. test. infir. cum simil. Estque tertius sensus, vt procedant quò ad omnes solemnitates, formas, vel obseruationes iudiciorum, contractuum, & vltimarum voluntatum, quas prætermittere potest princeps, non quò ad efficaciam, fidem & effectum. sicque quò ad modum ineundi, non quoad vim & effectum, postquam sunt in eo producta, vt & suprà attigimus, & plenius de success. crea. §. 26. cum seq.

Principales conuentiones non habere vim legis cõtra cõmunem opinionem.

Illud autem non solùm notandũ, sed etiam admirandum est, quòd † tàm efficaciter princeps ex contractu obligatur, quòd cõuentiones cum principe factæ, & cum quocunque alio legis condendæ potestatem habente, legis vim habent, & tanquam leges in iudicio alligari possunt, & ab omnibus, qui ipsius principis legibus ligantur, obseruari debent, vt est text. notabilis in d. l. donationes, quas diuus. ibi, vtpotè imperialibus contractibus legis vicem obtinentibus. C. de donat. inter virum & vxorẽ, quem ad hoc ibi notant Cy. Bar. Bald. & cõmuniter alij, & est similis text. in d. l. Cæsar. & ibidem Bart. & Docto. notant ff. de publi. Idem Bar. & alij in l. sicut, in prin. ff. quod cuiusq; vniuersi. & in d. l. ciuitates, in prima colum. ff. si cert. pet. & in l. 4. §. si actori. & ibi Roma. & Paul. de Castr. ff. de re iudi. & in d. l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clã. Raphael. Cuma. in l. cõtinuus. §. cum quis. ff. de verb. obl. & Ias. in l. quoties. col. 2. C. de rei vendic. in quibus locis dicunt, atque concludunt præfati Doctores, præcipuè Bart. in d. l. donationes. & in d. l. Cæsar. quod si princeps pacta aliqua cum ciuitate fecerit, talia pacta possunt in iudicio cõtra quoscunq;, tanquam si vna esset lex, vel vnum esset statutum, allegari, & quòd iudices tenentur illa obseruare, sicut tenẽtur leges & statuta ciuitatis & regni ad vnguem sequi & custodire: quos refert & seq. Ias. in consil. 1. colum. 4. volu. 1. Alber. Brunus in consil. 1. incipi. omnipotentis Dei. Francischinus Curtius in cons. 174. volu. 2. & Marianus Soz. Iun. in cons. 65. vol. 1. vt refert & sequitur Archiep. Tarracon. doctissimus in d. cons. pag. 35. ipsamque ipsius verborum formulam ideò expressi, quòd mihi hæc displicent, ne quicquam addere viderer, monstro enim simile esset, si huiuscemodi contractus, qui in penetralibus domus plerunque fiunt, legis vicem obtinerent, sicque omnes ciues ligarent, omnibusque inscijs atque ignaris nocerent, cùm leges promulgari ideò iubeantur, per auth. vt fact. nouæ const. vt omnibus innotescant, sicq; matura cum deliberatione magnatumq; consilio fiunt. l. humanũ. C. de leg. meritò ergo eas leges clãdestinas appellatemus, si tales cõtractus pro legibus essent, ijs ergò

ergò opinionibus repudiatis, vtpotè populis, regnis, regentibusq; inimicis ac nociuis, nul-

6 *Intell. donationes quas diuum C de donat. inter virum & uxo-*

lum mouere debet. † d.l. donationes, quas diuus. cuius sensus est, quòd vt omnes contractus inter ipsos contrahentes inuicem legis tenere dicuntur. l. contractus. ff. de reg. iu. c. contractus. eod. tit lib. 6. l. legem quam. C. de pact. l. 1. §. si conuenerit. ff. depositi. Ita & contractus Principis quò ad ipsum, & eum, eósve, quicum, aut quibus cum contraxerit legis vicem assequetur, reliquis verò nec proderit nec oberit. nec tale exemplum reliqui iudices sequi debebunt. Hoc amplius in eo prin-

7 *Princeps cum incapace scienter contrahendo eũ habilem facit.*

cipis contractu erit, † quòd si sciens ac prudens cum prohibito aut incapaci vel inhabili contraxerit, videbitur cum eo dispensare, eumque reddere capacem habilemque ad talem contractum, vt enim lege positiua is impeditus inhabilitatusq; erat, ita & alia lege positiua (hoc est, principis indulgentia) capax & habilis, remoto legali impedimento, factus est, d.l. princeps legibus. d.l. 1. ff. de constitu. prin. d. §. sed & quod princ. Instit. de iur. nat. iuncta l. omnes populi. ff. de iust. & iu. §. sed naturalia. Inst. de iu. nat. Vnde & si regulariter donatio inter patrem & filium in potestate prohibita sit. l. donationes quas parentes. C. de donat. inter virum. tamen si fiat à principe, valebit, per d.l. donationes quas diuus. isve contractus habebit vim legis, non quidem quò ad hoc, vt reliquis præter contrahentes is contractus (vt Doctores falsò opinantur) vel noceat vel prosit: sed quò ad hoc vt impedimentum legale per ipsius Principis interuentum cesset, nõ secus quàm per legem etiam posset remoueri. Simillimum est in terminis. l. omnium. C. de testa. vt plenè dixi de success. crea. §. 26. Denique si quis pertinax hunc sensum ad d.l. donationes quas diuus, cùm similibus, admittere nollet, eique satisfacerem negando ius ciuile Romanorum ijs legibus relatum ad aliquos orbis principes, qui Romano imperio non subsunt, trahendũ esse, cùm tale ius sic perperam intellectum, esset ab omni ratione alienum, nec eius exemplum imitari aut sequi reliquas prouincias oporteret.

8 *Principẽ non posse vnũ oppidũ aut vrbem alienare contra quàm plures Docto.*

Secundò ex superioribus etiam colligitur, † an vera sit communis opinio existimantium posse principem vnum oppidum, aut vrbem regni sui alienare, quam tenent Bar. consil. 189. Cyn. & Alber. in l. digna vox. C. de legi. & alij quàm plures, quos adduximus de succ. crea. §. 26. num. 83. quibus adde Fernand. Loazes in d. consil. pag. 75. qui ad c. intellecto, de iureiurand. vbi contrarium probari videtur, respondent procedere, quando alienatio cederet in magnam & enormem regni læsionem, non ita si in modicam tantùm. Sed istorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus vera esse non potest, nam iuri alieno quisquam nec in minima parte lædere potest. l. id quod nostrum. ff. de reg iu. l. iure naturæ, eod. tit. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. id quod patet ad sensum naturalem, & quærere legem, vbi naturaliter sentimus, nihil aliud est, secundum Philosophum, quàm infirmitas intellectus. Id quod si reliquis non licet, ipsis principibus quidem, qui ad ciuium vtilitatem & tutelam admissi sunt. non ad vtilitatem regentium, longè minus licere debet, vt suprà fuse c. 1. & 2. ostendimus. Nec etiam si supremam iurisdictionem princeps retineat, quicquam proderit, quia eo ipso, quòd ordinariam alienauit, à se q; abdicauit, & iuribus regni sui non leuiter nocuit, & (quod deterius est) ipsis popularibus, qui alienati sunt, vehementer nocuisse, eosque læsisse videtur, quibus ingens dedecus & ignominia est inferioribus à principe subesse, vt ostendimus suprà in præfa. num. 26. nec id fas erit, etiam si fiat ob publicam necessitatem subleuandam, nam si publicæ (hoc est, totius regni, aut regionis) est necessitas & vtilitas, ea cum publica (hoc est, omnium regnicolarum) iactura & impensa reputari aut comparari debet. non cum quorundam tantùm incommodo. d.l. nam hoc. d.l. iu. nat. c. quod omnes. de reg. iu. lib. 6. multa in simili per Dec. & Cagnol. in d. l. iur. nat. quod obtinet quò ad omnes mundi principes regulariter. Fallit, in quibus regnis, principibus hanc ad rem potestas data est, quæ, an castellis aut regibus data fuerit, apparebit ex l. 5. titul. 15. part. 5. & l 9. titul. 4. part. 5. l. 8. tit. delos emperadores. part. 2. l. 1. titul. 17. parte secunda. Quod intelligendum, quando in minorem fieret alienatio, vt illicò edocebimur. idque temperabis, vt valeat quidem alienatio, si fiat ex magna Reipublicæ necessitate, ita tamen, vt totum regnum postea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

Tertiò colligitur ex superioribus, † quid 9

Iurisdictione concessa, an veniat etiã merũ & mixtum imperium, ardua q.

respõdendum sit in illa ardua quæstione, qua controuertitur, concessa per principem alicuius castri iurisdictione, vel etiam vrbis, an merum & mixtum imperium concessum videatur, an verò ordinariam & simplicem iurisdictionem, quæ detracto mero & mixto imperio intelligatur, qua in re communis opinio est, merum etiam & mixtum imperium concessum esse, vt firmat Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iuris. om. iud. vers. sed maior est hæsitatio, quã defendit Alciat. in c. quod sedem, de offi. ord. & Barb. in rub. de rescrip. col. 3. Carolus Ruin, consil. 161. quia vt proponitur. nu. 8. lib. 5.

Contrariam tamen partem, vt simplex tantùm iurisdictio contineatur, concessaque videatur, tenent Ias. & Longoualius in l. imperium. ff. de iurisd. omn. iud. & Andr. ab Exea, vbi suprà, qui eò potissimùm mouetur, quòd talis concessio permissa non sit Regibus. d. c. quanto, de iureiurand. sed sanè nostra quæstio non est de potentia, sed tantùm de volun-

tate, nec est quæstio de toto, sed de quanto. itaq; in quibus casibus ea alienatio valet, superest quæstio quo vsq; se ea concessio extendat & progrediatur, & vtriusque partis fautores conuenire videntur, vt in quibusdam speciebus ad meram & mistũ imperium ea concessio porrigatur. Prima quando fieret motu proprio, quibus tunc adde Ang. & Ias. in l. fin. ff. de constitu. prin. Purp. in d. l. imperiũ. col. 15. Altera species est, quando dictum esset integro statu eam cõcessionem fieri, secundum Andr. ab Exea, vbi suprà per l. 2. C. de bo. vac. lib. 10. Tertia est, quando dictum fuisset plenoiure. Quarta, quando mentio facta esset de omnimoda iurisdictione, secundum eundem. arg. cle. vni. in verb omnimodo, de foro

10 comp. vbi Glo. † Vltima species, quando esset dictum iurisdictionem concedi, quia tunc inspecta ipsius sermonis proprietate, quod componitur à ditione (hoc est, imperium & iuris) videretur concedi plenissimam iurisdictionem, quæ non modò simplicem iurisdictionem, sed etiam merum mixtumq;, imperium comprehenderet, cõstat enim hanc vocem Ditio idem quod Imperium significare, ita docemur à Virgil. 1. Aeneid.

Iurisdictio cũ litera c, an iurisdictio sine litera c, concedatur, nil interest, nona decla.

Quartum vastabat Cyprum victor ditione tenebat.

Vt per Vdalric. Zasium & Andr. ab Exea, in l. 1. ff. de iu. omn. iud. per Claudium Canti. de officio iudi. c. 6. Eguina. Baro. in d. l. 1. diuersum esse videretur, si iurisdictio (adiecta in Orthographia litera c.) concessa esset, quasi tunc is fit actus cuicunque iudici vel ius dicenti congruens) cùm componatur à verb. Iuris. & verbo Dictio) sitq; satis sit vt simplicem Iurisdictionem comprehendat ea concessio. Sed hæc differentia parum verosimilis est, vsitatissimum est apud omnes probatos authores sermonis Latini indifferenter verbum illud, Iurisdictionem, interdum adiecta litera c. scribere, interdum ea litera detracta, & vtroque casu est idem sensus: quia vt ius dicere frequentissimè dicimus, ita & iura dare sæpè reperitur in eundem sensum, vnde vox illa, Iurisdictio (detracta litera c.) cõponitur à ditione (litera a mutata in literã i.) & à iuris, sicut & verbum, Tango, tangis, componitur, dicimus, Attingo, Contingo, &c. quòd si vox illa Iurisdictio scribatur adiecta litera c. tunc componitur à voce & verbo Dico (vnde dictio) & à voce Iuris, vt in l. si filius qui patri. ff de vul. Ibi etenim iurisdicentis propositum est, id est, prætoris, & tamen constat, prætorem merum & mixtum etiam imperium habuisse.

Hac ergò differentia prætermissa, quò ad quæstionem propositam potissimùm inspiciendum est præiudicium ipsorũ vasallorum, qui alienantur, & ipsius etiam domini alienantis, & quum (vt in præcedenti articulo attingebam) subditis dedecus sit, & ignominia & pecuniarium damnum non leue, in dominum inferiorem, & minus potẽtem alienari, qui (vt docet experientia rerum magistra) solet esse exactor acerbior, quàm dominus potentior foret, superest vt si vasallorum alienatio fiat in potentiorem dominum, quàm erat alienans, (cæteris paribus) ij vasalli læsi non videantur, idem si erat æquè potens, quòd si erat pauperior ac minus potens, læsi videantur, sicque duobus primis casibus lata fieri poterit interpretatio, vt etiam merũ & mixtum imperium comprehendatur, iuxta proprietatem verbi latè sumpti: arg. §. sed quoties. Instit. de iure natu. l. re coniuncti. ff. de lega. 3. Tertio verò casu quando in minus potentem alienatio facta fuit, stricta fiat interpretatio, referaturq; ad simplicem tantùm iurisd. vt sic subditorum læsio minor sit, quàm foret si ad merum quoque & mixtum imperium referretur. Agnosco tamen, præiudicium quoque & qualitatem concedentis inspiciendam esse, & etiam illius, in quem fiebat concessio. vnde iudicis prudentiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum est.

SVMMARIVM.

1 *Donare an Principes & Reges possint res suorum regnorum, ardua quæst.*
2 *Merum quid significet.*
3 *Iure natura omnia erant communia.*
4 *Princeps etiam ob publicam vtilitatem oppidum nequit alienare, contra quamplures Doct.*
5 *Princeps res regia corona non alienat, nisi in casibus.*
6 *Papa non potuit alienare castellum Perusin. contra Doctores.*
7 *Imperator non potest castrum ciuitatis alicui concedere, contra Doctores.*
8 *Principis non erit miserrima conditio, licet nequeat oppida alienare, contra Doct.*
9 *Princeps oppida alienare nequit, licet retineat sibi iurisdictionem, contra Doct.*
10 *Principum, Regum, Imperatorum potestas non est legibus enodata, aut anormala, contra nonnull.*
11 *Princeps an pro pace consequenda possit remittere damna priuatis illata, ardua quæst.*

CAPVT IIII.

VINTO ex † superioribus colligitur, an vera sit sentẽtia Bart. in cons. 179. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchiæ, &c. Alberi. de Rosatis post Cy. in l. digna vox. C. de legi. & in l. iure nostro, in princ. col. final. in fin. ff. de testa. tutela. existimauit enim ibi posse Reges ac Principes res suorum regnorum donare, & ad hoc successores suos obligare. Idem tenet Specula. in titu. de instrumentorum editione. §. nunc autem videndum, in fine Signorolus de Homodeis, in cons. 26. incip. quæstio talis est. Bald. in præludijs feudorum. in 7. colu. & in 1. constitut. C. in 4. colum. & in l. 2. vers. nota tamen. C. de commu-

1 *Donare an princeps et reges possint res suorum regnorum, ardua quæst.*

commun. rer. alie. vbi ir mit. posse principē iura fiscalia donare. Idem Bald. in l. 1. in fin. C. vnde cognati. & in l. 1. §. 1 ff. de offi. præf. vrbis. & in l. si certarum, post Barto. ibi. ff. de resta. mil. vbi cōtendunt quod licet Imperator non possit quotam imperij, puta dimidiam, vel tertiam, aut quartam partem alicui donare, potest tamen aliquas res particulares, puta oppidum, castrum vel ci... cui voluerit, concedere. Idem tenet Bal. ... cum multa. quem ... in hoc communiter sequuntur Doctor. C. de bonis quæ libe. vbi differunt quòd quamuis Papa non possit vnam magnam atque preciosam ciuitatem sine Cardinalium consensu alicui infeudare, poterit tamen ciuitatem non ita preciosam & magnā, & multò fortius oppidum seu castrum alicui benemerito donare. Idem tenet idem Bal. in consil. 159. incip. super eo quod quæritur. colum. penult. volum. 3. vbi tradiderunt, posse regem militibus suis donare castra & alia sui regni oppida, atque alia regni sui iura. Idem tenet Oldra. in cons. 94. incip. eleganter circa negotium, & in cons. 252. incip. ad quæstionem. Ioan. Andr. & Doct. in c. grandi, de supplenda negli. præla. & io additio. ad Speculum. in tit. de iurisd. omn. iudi. in magna addinone. Feder. de Senis in consil. 220. Paulus de Castro in consil. 74. incip. si frustrà disputaretur. Panormit. in consi. 3. incip. nitar in præsenti causa. in 18. col. in fine, in 26. q. in 2. volum. Antonius Corsetus in tractatu de potestate & excellentia regia, in 4. & 75. q. Ioan. de Imol. in rub. ff. de verborum oblig. in 6. col. & in cle. vnica. col. fin. de iureiurand. Ioan. de Anania in consil. 81. incip. viso instrumento. vbi ex professo affirmant, ducem Mediolani potuisse donare Astensem: quia secundum eos, talis donario non continebat magnam Ducatus diminutionem. Idem tenet Ioan. Ray. & Andr. de Isern. in c. imperialem. §. ita tamen, de prohibita feud. alienat. per Federicum, & in titul quæ sunt regalia. & ibi Matthæus de Afflictis, io 7. col. Guilielmus Ocham. quem refert & sequitur Iacobus Almayn io tractatu de suprema potestate laica. c. 3. Iacobus Aluarotus, Martinus Laudens. & Præpositus Card. Alexand. in c. primo. in princip. in 6. colum. qui feudum dare possunt. Idem Card. in præludijs feudorum. Alexand. in l. filio quem pater. in prin. in fi. col. ff. de lib. & posthum. & in cons. 1. in fin. col. & in consil. 24. incip. ponderatis his, quæ in themate narrantur. col. fi. vol. 5. Ioan. de Platea in l. prædia. C. de loca. prædi. fisca. lib. 11. Lucas de Penna in l. 1. C. de petitis bonorum sublatis. lib. 10. & in l. quicunque de omni agro deserto, eod. lib. & in l. 1. C. de capitatione ciuium. lib. 11. Andr. Sicul. in cons. 3. volum. 2. Bartho. Soz. in cons. 4. incip. super quæstione quæ vertitur. col. 6. vers. quinimò etiam bona & castra. vol. 3. Felyn. in c. ad audientiam. in 1. & 2. colum. de rescript. & in c. 1. in 3. col. de probatio. Petrus Belluga. in suo principum speculo. in rub. 8. in 3. & 4. pagin. vbi inquit, in quæstione facti se respondisse donationem de ciuitate Sugurbina & alijs oppidis per serenissimum Regem Aragonum, Inclyto infanti Henrico, ob bellorū necessitatem factam valuisse. & voluit etiam Rochus de Curte in tract. de consuetudine, in 95. colum. in 6. conclusione. vers. limita modò prædictam conclusionem. Matthæus de Afflictis in præludijs feudorum, in 12. colum. & in præludijs constitutionum Neapolita. in 24. quæst. Ias. in l. 1. colum. 3. ff. de constitut. principum, & in Procemio seu præludijs feudorum, in 28. colum. & in cons. 56. incip. circa primum. colum. 2. volum. 1. & in cons. 227. incipi. pro enucleanda præsentis consultationis veritate. colum. 5. versic. 5. facit. volum. 2. & in consil. 10. incipi. videtur prima consideratione. colum. 2. volu. 3. Claudius de Seycello in tit. qui feudum dare possunt, in 3. & 4. colum. Philip. Deci. in consil. 191. incip. in causa quæ agitur. colum. 1. volu. 1. Alber. Brunus in cons. 51. incip. in casu isto Montalbus foro legum, lib. 3. rito. de las donationes l. 9. Carol. Roinus in consil. 91. incip. quæritur, & in dobium reuocatur. colum. 2. volum. 1. & in cons. 25. incip. viso legato. colum. 6. volum. 2. Petrus Pau. Parisi. in consi. 27. incip. in præsenti consultatione. colum. 2. volu. 1. Stephanus Bertran. in cons. 96. incip. dicit Oldra. & in consil. 92. incip. etiam si ex his. col. 1. vol. 1. Anto. Capytius in decisionibus Neapo. decisione 121. incip. in causa officij conseruatoris. in 1. colum. & Restaurus Castaldus in tract. de Imperatore, in 104. quæstione. & dixi in repetitione d. l. omnium. Sed isthæc omnia suspecta esse, vel illinc appareat, quòd regna vtcunque potentissima, liberrima, nullumque superiorem recognoscētia, & ampla nihil aliud sunt, quàm merum imperium, vt testatur l. 2. tit. 25. partit. 4. & l. 18. titu. 4. partit. 3. vbi notat Gregorius Lupus, & patet ad sensum quandoquidem in eo duntaxat quæstio esse solet, an regna & reliqui principatus æquari possint imperio, non an illud excedere aut transgredi fas sit.

Merum † autem imperium nihil aliud est, quàm habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam potestas appellatur. l. imperium. ff. de iurisdictione omni. iudi. idque perfectum & merum imperium esse dicitur, vt ibi, & Festus ait, merum pro puro, hoc est, nullius alterius rei misturam habente, accipitur, vt merum aurum, in quo nihil sit alterius metalli. Plinius lib. 33. c. 1. Mero auro decorabāt, sic meras nugas, in quibus nihil serij esset, Cicer. ad Att. lib. 6. appellauit. hioc merum ius l. 3. & illic Bald. C. de obsequijs patro. præstant. l. inter tutores, in prin. C. de admi. l. sequitur. §. si viuam, ff. de vsucap. Mera io terpretatio. l. fin. C. de le- 2 *Merum quid significet.*

delegi.Meraliberalitas.capitu.ſtatutum.§.in ſuper.de reſcrip.in 6.Mera fides.l.omnium,in prin.C.de teſtam.Mera &plena veritas.c.qualiter,& quando,in fi. extra de accuſa. Merum factum.l. qui res.§. mihi Romæ, cum ſimi.ff. de ſolut.Merum ius gentium.l. bona fides, in prin. cum alijs. ff. depoſiti. Mera pœna.§.ex maleficijs.Inſtit. de actio. & l. vnica in finalibus verbis.ff.ſi quis ius dicen. nõ obtemperaue.Merum eccleſiaſticum crimẽ,caput inquiſitionis.§.prohibemus,de hæreti.in 6. Merum pectoris & Merum iudicis officium. Inſt. de diuiſio. ſtipul. §. iudiciales. §. & prætoriæ, & cum ſimilibus §§. legis quintæ. ff. de verbo. oblig.ſic imperium merum dicitur, non quidem ea ratione, quia liberum ſit, ſed ea ratione,quia purum eſt,ſine cuiſquam rei miſtura, & ſic ſine vlla tyrannidis miſtura, & conſequenter pertinens ad ſolam iuriſdictionem inter ciues exercendam, non ad eorum vtilitates ſubuertendas, ſic vt proſit eis,non vt obſit, & id eſt verum & purum imperium, regnum, principatus, potentatus, reliqua verò quatenus hinc abſceſſerint; eatenus imaginẽ tyrannidis non dubiam præſeferent, quamuis ſuperiores quoque minus tutas magisque tyrannas ſententias doctiſſ. Arch. Tarroc. vbi ſuprà, ſequatur, cuius verba ad vnguem ideò retulimus, quòd ab eius ſententia diſceſſuri eramus, ne quicquam ei falſo adſcribere videremur. Noſtraque ſententia contra eum,& reliquos ſuprà relatos confirmatur. Nam initio rerum gentes viuebant ſine legibus ac regibus, & omnia erant communia, &, vt inquit Macrobius primo ſaturn. nec ſignare ſolum,aut partiri limite campum fas erat, in
3 medium quærebant. † omnia deque illo iure nemo poterat dicere quod aliquid eſſet ſibi proprium.c. ius naturale.1.diſt. cum ſimili,vt per Cal.in conſi. 4. an valeat ſtatutum, circa medium.

Iure naturæ omnia erant communia.

Nec dum erant inuenta,ſeu cognita dominia rerum, nec etiam poſſeſsiones, & conſequenter nec contractus,nec commercia, quia non erat expediens, & tunc non erat cognita forma matrimonij, ideo omnes legitimi naſcebantur.§. & licet. in authent. quibus mod. nat.effi.ſui. Similiter nec erant inuentæ ſeruitutes,& ſic omnes liberi naſcebantur.l.manumiſsiones. ff.de iuſt. & iur. vnde Plutar.in lib.de Exilio. pagina 3. in prin. Liberi quidẽ, inquit, & ſoluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipſimet autem nos ipſos alligamus,locorumque coartamus anguſtijs. Et cùm de iure naturali ſeruitus eſſet incognita, ex contractu inter dominum & ſeruum oritur naturalis obligatio. l. ſi id quod, de condict.indebi. cum ſimil. vt per Glo. in §. item inutilis. Inſti. de inutil. ſtipul. Ideò legatum factũ ſeruo ſine libertate, valet inſpecto iure naturali: vt not. Iaſ.in l. huiuſmodi. §. ſi à Titio,& Mæuio.col.4. ff. de leg.1. licet inſpecto iure ciuili n[illegible] valea[illegible] §. an ſeruo. Inſt. de lega. & l. planè. §. ſi [illegible]oniun[illegible]tim. vbi Iaſ. in 3. notabili de leg.1.& [illegible] ideò dici[illegible] tex. in §. ius autem gen. Inſt. de iure nat. gen. & ciuili. quòd ſeruitutes ſunt iuri naturali co[illegible]traria, & quod Macrobius ſuprà relatus, ideo [illegible] & Virgi. teſtatur lib. 1. Georgicorum:

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem,aut partiri limite campum
Fas erat:in medium quærebant.

Et Horatius Satyr. 3. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura,neque illum,
Nec me,nec quenquam ſtatuit.

Et Seneca in Hippolyto:

Hoc equidem reor
Vixiſſe ritu,prima quos miſtos dies
Profudit ætas: nullus his auri fuit
Cæcus cupido,nullus in campo ſacer
Diuiſit agros arbiter populis lapis.

Et eo tempore nondum erant bella, vnde Poëta:

Odijs neque fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hoſticus vlla
Vellet prior arma mouere,
Cùm vulnera ſæua videret?
Nec præmia ſanguinis vlla.

Rurſus Poëta egregius ſic cecinit:

Quàm benè Saturno viuebant rege,priùs quàm
Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas Pinus contempſerat vndas,
Effuſum ventis præbueratq; ſinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat,externa nauita merce,ratem.
Illo non validus ſubijt iuga tempore taurus.
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit,non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua,lapis.
Ipſæ mella dabant Quercus,vltroq; ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis oues.
Non acies,non ira fuit,non bella,nec enſes
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi, antequàm infauſta illa Pronomina Meum & Tuum reperta eſſent, omnia forent communia, nec belligerandi vlla occaſio, aut diſcordiarum eſſet, id quod & ſignificat l. ex hoc iure. ff. de iuſt.& iu.§.ius autem gentium. Inſt.de iu.na. quumq; ad huiuſcemodi diſcordias ſedandas,& ad tranquillitatem humanæ vitæ & ſocietatis, ſicque ad meram ciuium vtilitatem omnis principatus, regnum, imperium, potentatus receptus inuentusque fuerit (vt fuſè oſtendimus) ſupereſt vt & ineunte illa ætate aurea, veroſimile ſit tales principatus in vſu non eſſe, vtpote non neceſſarios, & hodie ad ſolam illam neceſsitatem ſubleuandam adq; meram hominum vtilitatem vt admittantur pluſquã manifeſtum eſſe, & modò, & fuſius ſuprà c.1. diſſeruimus. Vnde tales alienationes,quales ſunt eæ, de quibus mentionẽ habuimus, cùm ſi ſubditis, aut ciuibus nociuæ ſint,

ſint, non valeant, quia aduerſantur fini & naturæ ipſorum principatuum, in eo tantum quæſtio manebit & inſpectio, an nociuæ ſint vel non ſint. Et refert vtrùm alienentur quidam ex vaſallis, an quædam ex rebus ad regiam coronam ſpectantibus, primo caſu ſemper nocet, quia naturaliter videmus maiorem eſſe charitatem & affectionem dominorum vel principum erga ſubditos vaſallos, vel ciues antiquos, quàm erga recentiores, idemque è contra. Præterea ille demum eſt iuſtus & legitimus principatus, qui proceſsit ex ciuium conceſsione & voluntate ſpontanea, arg. l. 1. ibi communis Reipublicæ ſponſio. ff. de legi. l. 1. ff. de conſti. prin. §. ius autem. Inſt. de iure nat. dixi plenius in præf. tract. de ſucc. progreſſu. Ergo ciues qui vnius Principis imperio ſe commiſerunt, & præterea nemini, quonam modo poterunt ſub alterius ditione inuiti aut inſcij redigi, nònne obſeruandi erant ad vnguem fines mandati & commiſſionis? l. diligenter. ff. mand. §. Item is qui exequitur. Inſtit. quib. mo. recontr. ob. §. Item is. Inſti. de mand. Nonne electa illius principis à ſe delecti videbatur induſtria, probitasque? quonam modo in alium transferentur, contra l. inter artifices. ff. de ſol. Item perſona extrinſecus nunquam ſubintelligitur. l. ſi ita ſtipulatus fuero, ſi Titius. ff. de verb. oblig. §. Chryſogonus. ergo quomodo adijcitur perſona noui domini. Adhæc nonne hi ciues, antequam ſeſe huic principi commiſiſſent, liberi erãt, nullius imperio aut ditioni obnoxij aut ligati (vt fuſè ſuprà oſtendimus) ergo quo pacto modò inuiti fient ſubiecti. Id quod etiam prætextu aut ratione beneficij ſibi ipſis collati intolerabile, inciuile, & iniurium eſſet, cùm inuitis beneficium non detur. l. inuito. ff. de reg. iu. c. beneficium. de reg. iu. lib. 6. Vnde nec in æquè potentem, aut etiam potentiorem dominum transferri poterunt, & tandem quum omnis principatus, regnum, imperiũ nihil aliud ſit, quàm ſuprema iuriſdictio ipſorum ciuium duntaxat, non etiam ipſius regentis vtilitatem reſpiciens (vt non ſemel ſuprà admonuimus, præſertim cùm de iuriſdictionis etymologia ageremus) iuriſdictioni autem nihil tam contrarium ſit, quàm iniuriæ datio, eaque alienatio vel translatio iniuriæ plena ſit, vt fieri nefas ſit, conſequens eſt.

4
Princeps etiã ob publicam vtilitatẽ oppidũ nequit alienare, contra Doct.

Quinimò † nec prætextu publicæ vtilitatis aut neceſsitatis fieri fas eſſet, nam aut vis ob vtilitatem totius regni & regionis vnum aut quædam oppida alienare (vt non raro fit) & id fieri non licet, ne iactura & læſione quorundam vniuerſorum vtilitas comparetur, cùm iuſtius foret omnium impenſa, damna, iactura aut periculo id fieri (vt ſuprà attigimus) aut vis omnia regni oppida transferre ob ipſorummet vtilitatem, & tunc ipſis annuentibus fas erit, renitentibus verò nefas & iniurium, iuribus & rationibus adductis. Sit ergo firma indubitataque regula, Principem ciues ſuę ditionis irreuocabiliter alienare non poſſe, non magis vſque quàm res omnino alienas, niſi ex conſenſu ipſorum, vt & aliena poſſet concedere dominorum permiſſu.

5
Princeps res regiæ coronæ nõ alienat niſi in caſibus.

Quoad ſecundum caſum ſit regula negatiua, † vt res regiæ coronæ ſimiliter alienare nequeat, niſi accedente ipſorum conſenſu, vel niſi ob publicam vtilitatem, vel neceſsitatẽ, vel niſi tam modicæ ſint, vt veroſimile ſit ciuium voluntati id non aduerſari, eosque id conceſſuros vel ſub illa generali commiſsione tantũ cõceſsiſſe, & ſic hæc tertia exceptio cõprehenditur ſub prima, nempe ſub conſenſu ipſorum ciuium, qui & ſi tacitus tantùm ſit, ſufficit. l. cum quid. ff. ſi cer. pe. vt iſt hæc omnia ex ſuprà dictis plenius probantur: Ex quibus etiam apparet erraſſe Innoce. & Bal. col. 7. in c. bonæ. 2. de poſtul. præla. quos ſequitur doctiſſ. Archiep. Tarraco. vbi ſuprà pag. 79. dum aiunt † potuiſſe Papam cum bona conſcientia Eccleſiarum caſtella donare, ſicque potuiſſe alienare caſtellum Peruſinum.

6
Papa non potuit alienare caſtellum Peruſinum, cõtra doct.

Apparet † etiam erraſſe eundem Archiep. ibi poſt Bal. in c. 1. de nat. feudi. Alex. conſi. 1. lib. 6. Carol. Rui. conſi. 26. lib. 1. quos ipſe allegat, dum volunt, poſſe Imperatorem caſtrum alicuius ciuitatis alicui concedere. Vtrunque enim regulariter verum non eſt, niſi fiat ob publicam vtilitatem, vel neceſsitatem, vel niſi acceſſerit regni, aut imperij tacitus expreſſusùe aut interpretatiuus conſenſus, cum alijs de quibus ſuprà.

7
Imperator nõ poteſt caſtrũ ciuitatis alicui cõcedere, contra doct.

Apparet etiam † Principes per hoc non videri eſſe miſerrimæ conditionis (id quod falſo opinantur Archiep. vbi ſuprà, poſt Old. conſi. 94. Ioan. And. in c. grandi, de ſup. negl. præla.) nam ex fructibus bonorum regalium poterit facere quas libuerit donationes, vel ex bonis ſuis proprijs.

8
Principis non erit miſerrima conditio, licet nequeat oppida alienare, contra doct.

Apparet etiam † errare eundem Archiep. vbi ſuprà (poſt Old. conſi. 159. Alex. conſi. 24. ponderatis his, lib. 5. colum. 4. Dec. conſi. 468. ſuperiore anno. Caſtal. de optimo imper. q. 104. quos ipſe allegat) dum volunt, principem poſſe oppida alienare, retenta ſibi ſuprema iuriſdictione, quaſi tunc alienare non videatur, aut regni ſui iura deminuere, id quod parum vrget. nam ſi agnoſcimus non ita magnam eſſe læſionẽ, vt foret ſi etiam ſuprema iuriſdictio alienaretur, tamẽ non deſinit eſſe læſio regni conſiderabilis, vt patet ad ſenſum, & docet experientia rerum magiſtra, & perſuadent omnes rationes & iura ſuprà allegata. Et præterea adeſt etiam læſio ingens & magnoperè conſiderabilis ipſorum ciuium, qui transferuntur vel alienantur, eaque ratio integra & inconcuſſa manet. Quæ omnia procedunt regulariter. nam in regnis Hiſpa-

9
Princeps oppida alienare nequit, licet retineat ſibi iuriſdictionẽ, contra doct.

Hiſpaniarum ſeruanda ſunt iura ſpecialia illorum.

10 *Principum, regũ, imperatorũ poteſtas nõ eſt legibus enodata, aut anormala, contra nouiſſ.*

Apppparet † etiam erraſſe Andr. ab Exea in ſuo libello pactorum numero 585. poſt Bal. in conſi. 279. pridie enim conſului, col. fi. lib. 3. dum ſcripſerunt Imperatoris poteſtatem anormalam dici, eo quòd nulla regula certa claudatur id quod ſuſpectum eſſe ſuprà c. 1. fuſe oſtendimus, legibus Reipublicæ ſuæ regulariter ſubeſſe Principes aſſeréres, in quam eodem errore fuit idem Exea in l. 3. de in. om. iud. ff. dum. in verſ. imò verò ait, abſolutum eſſe imperiũ quod in Principe reſidet, quinimò eſt legibus alligatum.

11 *Princeps an pro pace conſequenda poſſit remittere damna priuatis illata, ardua quæſt.*

Apparet † etiam, an verum ſit quod frequentiſsimè Doctores aiunt, poſſe Principes pro pace conſequenda remittere iniurias & damna, mutuaſque prædas hinc inde factas, & quòd Principes pro habenda pace poſsint damna ſubditis illata remittere, notant communiter Doct. Hoſtien. Anto. & alij in c. 1. & c. in noſtra, de iureiuran. Adeò quòd in perpetuum non poſſunt ſubditi de tali remiſsione conqueri: vt notant Bal. in tit. de pace Cõſtantiæ, in verbo, priuilegia. Idem Bal. Ang. & Docto. in l. conuentionum. ff. de pact. & in l. bene à Zenone. C. de quadriénij præſcriptione. Idem Ange. in l. venditor. §. ſi conſtat. ff. communia prædiorum. & in l. Antiochenſiũ, de priui. creditorum. Bar. in l. penul. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſca. lib. 10. Pet. de Antba. in c. canonum ſtatuta. col. 4. in 11. quæſt. de conſtitu. & in regula peccatum. de regu. iur. lib. 6. & in conſi. 161. incipi. viſo diligenter tenore. Panormi. in c. 1. in primo notabili, de parochijs. L. doni. Roma. in l. ſed ſi hac. §. liberis. ff. de in ius vocan. Alex. in conſ. 101. incipi. viſis inſtrumentis exemptionis. col. 5. circa finem. vol. 1. & conſi. 94. incip. viſis & ſæpius recenſit col. penul. vol. 5. prout refert diſſertiſſimus Archie. Tarraco. vbi ſuprà fol. 187. quæ receptiſsima ſententia ſic ſimpliciter intellecta vix defendi poſſet, verum ita demum procedit, ſi ea damna & mutuæ fortè deprædationes bellorum tempore contigerũt, tunc enim iure belli factæ viderentur. Vnde cùm apud Principes reſideat ius, tam belli indicendi, quàm fœderis ineundi, conſequens eſt, vt fœdere poſt tales mutuas deprædationes acto, ipſo iure gentium, & belli iniuriæ hinc inde illatæ, remiſſæ, ſublatæque videátur, & ita procedat opi. communis ſuprà relata.

Cæterùm ſi tempore pacis homo fortè Hiſpanus homini Gallo, vel ex diuerſo iniuriam prædamùe feciſſet, licet poſtea bellum eſſet ortum, ac deinde fœdere icto per Principes prædæ hinc inde à priuatis inter ſe factæ remiſſæ eſſent, neque intelligerentur remiſſæ, quæ non iure pacis tempore factæ fuerant, neque remitti poſſent abſque eo quòd damnum paſsis recompẽſatio fieret, vel ipſi damnum paſsi poſſent ius ſuum perſequi contra violentos, coram ſuis iudicibus, vel Principibus, & ita vſus obſeruat, argum. d. l. item ſi verberatum. ff. de rei ven. cum ſimi. l. id quod noſtrum. ff. de regu. iu. l. iure naturæ. l. ſecundum naturam. eod. titu. l. nam hoc. ff. de condic. indeb. & quia hoc ſuadet & depoſcit vita ſocialis & politica, nec par eſſet, vt quorundam tãtùm damno & iactura vniuerſorum ciuium vtilitas (vt ſæpè diximus) compararetur, ergo irrecuperabiliter nullo caſu Princeps remittit, nam damna tempore belli illata, ipſo iure belli vtrinque remiſſa ſunt, ſicque Principis remiſsio abundaret vel ſuperflueret. reliquo autem tempore damna data non remittet, niſi data compenſatione, quod eſt contra mentem Doctorum.

SVMMARIVM.

1 *Noſtrum nobis abſolutè non aufertur ob publicam etiam vtilitatem, ſed demum data compenſatione idonea, ardua quæſtio.*

2 *Remunerationis etiam cauſa oppidum regia coronæ donare principi non licet. contra nouiſſimos.*

3 *Princeps oppidum alienare, etiam ſuprema iuriſdictione retenta, non poteſt, contra nouiſſimos.*

4 *Eccleſiæ oppida donare non poteſt Princeps, contra nouiſſimos.*

5 *Vaſallorum intereſt dominum non mutare, ſicq́; inuiti non alienantur.*

6 *Vaſallus inuitus non alienatur, etiam domino æquè bono aut meliori.*

7 *Mandatum & commiſsionem, etiam in melius, egredi non licet.*

8 *Mandatum egreſſus interdum capite punitur, licet res benè ceſſerit.*

9 *Princeps neceſsitatis ſua cauſa ciues alienare non poteſt. contra plurimos Doctores, fallit in vaſallis feudatarijs vel feudo ſimiles.*

10 *Principem poſſunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*

11 *Princeps nec vnum aut certos ciues poteſt alienare, nec vniuerſos, contra doctores.*

12 *Vaſalli an poſsint ex cauſa remunerationis concedi à principe, licet ciues nequeant.*

13 *Dominium præſcriptione quæſitum nobis per principem adimi non poſſe, contra Doctores.*

14 *Princeps ciuibus iuſsit vt ſe redimerent, eos in ſuos recepturos, & nunquam à regia corona ſeparaturos pollicitus, an contrarium facere poſsit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſtio.*

15 *Princeps rem ciuis ſine cauſa an auferre poſsit de plenitudine poteſtatis, ardua quæſtio.*

16 *Communis Reipublicæ vtilitas priuato commodo præferenda.*

17 *Poteſtatis plenitudo non eſt ad malum.*

18 *Inferior ius ſuperioris poteſt interpretari.*

19 *Papa ius diuinum poteſt interpretari.*

20 *Iudex poteſt ex cauſa terminos legales alterare, etiam ſi eſſet dictio taxatiua.*

21 *Princeps non poteſt modum ſuccedendi à teſtatore ordinatum mutare, contra Doctores.*

22 Priu-

22 *Princeps, etiam de plenitudine potestatis, sine iusta causa, non potest modum succedendi à testatore dispositum, mutare, ardua questio.*

23 *Princeps regalia alienare nequit, in enorme nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouiss. & quid si leuißimum esset damnum.*

24 *Ecclesia etiam fauore non potest princeps cum magna regni læsione res regia corona alienare, contra Doct.*

25 *Princeps res regia corona regulariter alienare nequit.*

26 *Ecclesia quod conceditur, Deo quando gratum esse intelligatur.*

27 *Constantini donatio.*

28 *Princeps non est dominus personarum non magis quam rerum, contra Iserniam.*

CAPVT V.

SEXTO, hactenus de publicarum rerum alienatione, nunc verò superioribus proxima est inspectio illa, † quando Princeps, vel ciuitas libera posit ad publicam vtilitatem bona vnius, aut quorundam ciuium auferre: qua in re Fely. in c. quæ in Ecclesiarum, in 20. col. de consti. Ias. post alios in l. Gallus. §. & quid si tanrum, in 1. lectura, col. 16. & in 2. lectura, col. 12. ff. de liberis & posthu. & in d. l. conuentionum. ff. de pactis, & in l. vnica. C. de in ius vocando, in fi. col. & Anto. Capytius in decisionibus Neap. in 69. decisi. inci. in causa Ioannis, in 10. col. aiunt quod potest Princeps, & etiam ciuitas iura Principis habens, ex causa ob publicam vtilitatem, puta beneficio pacis, vel cuiuscunque alterius causæ legitimæ, priuatorum bona auferre, & alteri donare: vt notant Doct. suprà dicti, & volunt communiter Doct. in c. quæ in Ecclesiarũ. de const. & in c. quia plerique, de immunitate Eccle. & in proœmio ff. post Bar. ibi, & in l. fi. ff. de con. lit. Princip. & in l. Barbarius. ff. de offi. præto. & in l. item si verberatum. ff. de rei vend. & in l. Lucius. ff. de euict. & in d. l. Gallus. §. & quid si tanrum, & ibi Ias. in 16. colum. Doct. communiter in l. fi. C. si contra ius vel vtilitatem publicam. vbi Raphael Fulgo. inquit, se ita consuluisse, & ita consuluit in consi. 20. incipi. pro pleniori veritate, col. 4. versi. denique. & in consi. 61. inci. domina Catherina. col. 2. versi. quarto. & in consi. 143. inci. Antonius. & voluit Bal. in l. fi. in prin. ff. de Senatoribus, & in l. rescripta, col. fi. versi. 3. quærunt Doct. C. de precibus Impe. offeren. & in l. 2. col. 7. versi. item nota quod si Papa. C. de seruitu. & aqua. sequitur differtissimus Fernãd. Loazes, vbi suprà pag. 188. quæ conclusio sic simpliciter intellecta, perniciosa esset, & contra omne ius, omnemque æquitatem, vnde non aliter recipienda est quàm sub duobus requisitis, primum vt ex causa publicæ vtilitatis, vel necessitatis id fiat (quæ

1 *Nostrum nobis absolutè non aufertur ob publicam etiam vtilitatem, sed demum data cõpensatione idonea, ardua questio.*

priuatorũ vtilitati præfertur, auth. res quæ. C. com. de lega) aliter enim iniurium esset, & contra l. id quod nostrum, & d. l. secundum naturam, & c. alteri, de reg. iu. lib. 6. Alterum requisitum est, vt & si fiat ob publicam vtilitatem, adhuc tamen non desinat recompensatio, aut remuneratio domino illius rei præberi, ne fiat contra ius naturæ quo edocemur, incommoda, expensamq; cuiusque rei eum sequi debere, quem commoda sequuntur. d. l. secundum naturam. l. vnica. §. his ita. C. de cad. tollen. Vnde si rem meam mihi auferri omnibus profuit: eius pretium vt ab omnibus mihi præstetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri naturæ consonum est, id quod in simili attigimus. lib. 1. frequen. controuersiarum. c. 1. Communi tamen opinione simpliciter retenta ex ea differtissimus Archiep. Tarraconen. vbi suprà, colligit, quòd † vt Princeps rem meam mihi potest auferre ad alterum remunerandum, ita & facilius poterit eam remunerationem facere de rebus regiæ coronæ, quæ suæ esse intelliguntur, sicque subinfert posse eum oppidum quopiam alicui benemerito donare id quod suprà refutauimus per plures rationes, & quia talis alienatio fieri non posset sine idonea recompensatione ipsius quibus facienda, eo casu quo ipsi assentirentur, sed vt consentirent, compelli non possent, cum alijs modis & non isto similes largitiones à Principe, quando necessariæ sint, faciendæ sint.

2 *Remunerationis etiam causa oppidũ regiæ coronæ donare Principi non licet, contra nouissi.*

Apparet autem errare eundum doctissimum Archi. vbi suprà pag. 237. post Pet. Philipp. Corneum, quem allegat, consi. 79. lib. 2. dum volunt, quòd si † Princeps retenta suprema iurisdictione oppidum quopiam alienat, valet alienatio, quasi cedat in paruam regni læsionem, sed certè præterea quòd eam læsionem paruam non esse suprà ostendimus, superest alia ratio efficacior (ad quam ipsi non aduertunt) nempe læsionem ipsius oppidi alienari, & præterea ex parte alienantis non esse alienandi ius, vt iam edocti fuimus. Vnde † quod ipse doctissimus Archiep. vbi suprà pag. 239. c. non obstat etiam post Afflictum lib. 1. const. Neapol. ti. 7. de decimis. col. 9. quem ipse allegat, aic, Oppida, castra & ciuitates Ecclesiæ donare licere Principi, quamuis ea concessio in læsionem regni, dummodo non enormem, cedat. id ijsdem iuribus & rationibus confutatur, † & omnia superiora vel ex eo iustificantur quod vasallorum alienatio sine eorum consensu non valet, quia interest eorum dominum non mutare, sicque ad consentiendum suæ alienationi compelli non possunt, vt est tex. in c. 1. §. si quis, quo tempore miles, & in c. 1. §. præterea ducatus, & vbi And. de Isernia. Bal. Marti. Lauden. Aluaro. Præpositus & alij notant de prohibita feudi alienat. per Fridericum, & in capitulo primo. §. eadem, de lege Corradi. & in l. in adoptionibus

3 *Princeps oppidum alienare etiã suprema iurisdictione retenta non potest, contra nouissimos.*

4 *Ecclesiæ oppida donare non potest princeps, contra nouissimos.*

5 *Vasallorum interest dominum non mutare sicque inuiti non alienantur.*

nibus. ff. de adoptio. & est glo. communiter approbata in l. inuitus. ff. de fideicom. liber. & in c. dilecti. & ibi Hosti. Inno. Ioan. And. Antonius de Butrio, Panormi. & communiter alij de maioritate & obedien. & voluit Ioannes Faber in tit. de assignatio. libet. Iacobus de Arena, Dynus, Bar. Areti. Alexand. Iaso. & alij in l. 2. in princi. ff. solu. matrimonio. Inno. in c. auditis, de præscriptio. Idē tenet Bald. in consi. 317. incipi. pridie enim consului. volu. 1. & in d. c. 1. §. si quis, & in d. c. licet. §. in generali, si de feudo defuncti contentio sit inter domi. & agnatos, & in l. debitorum, & ibi Saly. Paulus de Cast. & alij. C. de pactis, & in l. 1. in 7. col. C. de seruis fugiti. & in l. in testamento. C. ad legem Falcid. & in c. 1. circa finem. de restitutio. spoliato. Idem Paulus Castr. in consi. 20. incipi. io causa statutorum. vol. 1. & io consi. 335. incipi. laudatio. Ludouicus Roma. in consi. 26. incipien. pro decisiooe, Petrus Philip. Corneus in cōsi. 221. incipi. in hac quæstione. col. 3. volu. 4. Nico. Milis in repertorio suo, in verbo, dominus, versi. domious feudi, & versi. Dominus terræ. Luc. de Penna in l. 1. per illum tex. C. de capitatione ciuium, censi. eximenda. lib. 11. And. Siculus in cons. 11. inci. illud afferam in medium. Fely. in c. ad audientiam. col. 2. de præscrip. Sozi. in consi. 39. iocipi. in quæstio. col. 3. vol. 1. Ias. in d. l. debitorum. col. 2. C. de pact. & in l. si non sortem. §. libertus. col. 10. ff. de cōdictione indebiti. & in consi. 56. incip. circa primum. col. 1. vol. 1. Ang. Ias. & Gomesius col. 16. Insti. de actio. in §. item seruiana. Capytius deci. Neapo. 160. Corsetus de potestate regia, q. 4. vt refert Loaces, vbi suprà pag. 24. Specularor & Ioan. And. ad eū ti. de feudis. §. quoniam.

6 *Vasallus inuitus non alienatur etiā domino æquè bono aut meliori.*

Amplia † vt vasallus Inuitus alienari oon posset in dominum etiam æquè bonum, quinimò oeque in dominum ptiore domino etiam meliorem & potentiorem, quia cùm † ius, quod habet Princeps in ciues & subditos, descendat ex eorum mandato & commissiooe, non potest mutari, etiam in meliu , tex. notabilis in l. fi. C. de nego. gest. maximè ibi, licet res bene ab eo gestæ sint, &c. & ibi vide plenè.

7 *Mandatū & commissionē etiam in melius egredi nō licet.*

Secundò facit tex. notabilis in l. 3. §. in bello. ff. de re mil. ibi, licet res bene se gesserit, &c.

Tertiò facit tex. ootabilis in l. si ex duobus, maximè in fine sui. ff. de nego. gest. ibi nulla ratione, &c.

Quartò ad idem tex. pulcher in l. quia aliena. §. liberos, eod. titu. maximè io ratione sui, quam bene pondera, ibi dum dicit cùm voluntas finem erogationis fecerit. & illa ratio est generalis ad casum nostrum, & ad omnes alios, ergo, &c. l. generaliter. §. & licet. ff. de iu. & facti igno. & sic per rationem extenditur dictum, sicut è contra restringitur. §. dulcissimis. cum simil. in l. cum patet. ff. de leg. 2.

Quintò ad idem l. si creditor. §. 1. ff. de pec. Sextò facit l. hæreditas. §. 1. ff. de peti. hære. ibi, vel quātum testator iusserit oon excedit, &c.

Septimò facit optimus tex. in l. si pro te. ff. manda. qui est singularis, & alia iura quæ adduximus de succ. crea. lib. 1. §. 4. quæstione fi.

8 *Mandatū [illegible] dū capite puniatur licet res bene cesserit.*

Quinimò † tam vetitum est fines mandati transgredi, vt transgressor ioterdum capite puniatur & mulctetur, quamuis res bene cesserit. d. l. desertorem. §. in bello. de quo tex leganter per Cremen. sing. 150. mandatum quod licer dux. Rochus de Curte in c. fi. 36. col. Io. de Neuizanis fol. 87. in sua Sylua nuptiali, limi. 6. ergo cùm principes legitimi, de quibus loquimur regulariter (nisi aliud ius pleoius & maius habeant quàm principatus quod habēt, oitatur & oriatur in solo ciuium mandato & concessione, quod sui natura est personale, nec egredi porest personam ipsius Priocipis, impossibile est quòd eos in alium Principem alienare aut transfere possit, & ad d. §. in bello. adde historiam not. Torquati, de quo Claudius ait:

Turpe rigor nimius Torquati despue mores.

9 *Princeps necessitatis sua causa ciues alienare nō potest, cōtra plurimos Doctores, fallit in vasallis feudatarijs vel feudo similes.*

Vnde † quod doctissimus Loazes, vbi suprà pag. 249. c. nec obstar tertium, post Bal. in c. generali, si de feu. fue. contr. inter domioum & agna. Ioan. Andreæ ad Specul. ti. de feu. §. 1. Alex. consi. 25. attentis narratis. col. penu. lib. 5. Pet. Philip. Corneus consi. 321. in hac cōsultatione, col. 3. lib. 4. Purpuratus in l. fi. limi. 5. C. de pact. quos ipse allegat, quod (inquam) hi aiunt vt libertos à dominis, ita & ciues à principe suo ex causa necessitatis posse alienari, ita planè suspectum tam est, quàm si affirmarent pupillum à rutore ex causa necessitatis ipsius tutoris alienari fas esse, per omnes rationes & iura suprà allegatas, præsertim, quia, vt ostendimus, priocipum in subditos & rurela in pupillos exequantur. Fallit in vasallo strictè sumpto qualeest, cum campum habebam meum tam proprietatis quàm iurisdictionis, & ib oppidum aut oppidulum ædificare sub certis legibus & tributis permisi. tunc enim ex tali oecessitatis causa eos vasallos fortè alienare fas esset, ratio differentiæ perspicua est: quia hoc casu principatus ius in meo proprio constitutum est, at quando ex solo consensu populi Princeps cōstitutus fui, tunc ius principatus in alieno constitutum & concessum fuit, & sic illo casu possunt & debent saluari multa quæ dicuntur per Doct. confundentes (& noo iure) iura vasallitij & principatuum.

10 *Principem possunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*

Septimò apparet etiam ex superioribus † non iure per doctissimum Fernand. Loazes, vbi suprà pag. 250. io c. nec obstat tertium, fieri eam æquiparationem, dum ait, quod si suæ necessitatis causa ipsi ciues possuot omisso relictoque priore Principe, qui ad eos defendendos aut regendos erat ignauus, alteri Principi se committere, idem similiter licebit

bit ipsi principi, vt eos inuitos necessitatis causa possit alienare, sed ipse non aduertit (id quod suprà eum in hoc improbantes attigimus) principatum fuisse creatum ob subditorum vtilitatem & rem, non ob rem aut vtilitatem regentium, nec dubium esse, quin vtilitatibus proprijs tantùm, nõ etiam alienis homines possint renunciare. l. penult. C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de Episc. & Cler. l. quoties ab omnibus. C. de fideicom. l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verbor. oblig. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem. Quod autem ipsismet ciuibus liceat ex causa ignauiæ principis sui alteri principi priore relicto sese committere id, & verum est, & tenet Paul. Castrens. in rep. l. ex hoc iure. ff. & iust. & iure. colu. 4. ver. 10. c. tertium. Ioan. de Imo. consil. 34. visis & ponderatis. Ioan. de Neuizanis in suo consil. inter consilia feudalia. Alberti Bru. inserto cons. 12. patres comederunt.

Princeps nec vnũ aut certos ciues potest alienare, nec vniuersos, contra Doctores.

11 Octauò apparet † etiam minus iustam esse eam differẽtiam, quam doctissimus Loazes, vbi supr. pag. 251. vers. non obstat, quartò constituit, dum ait, referre vtrùm princeps vnum aut certos vasallos alienare inuitos velit, vt id sibi non liceat, (& ita procedat regula negatiua suprà posita) an verò velit vnum integrum oppidum aut vrbem alienare, vt tunc ex causa id possit etiam eis inuitis: aitq́; idem tenuisse (etiam si in duriorem dominũ transferrentur) multos, & esse tex. in c. 2. §. ex eadẽ lege, de lege Corradi. & notat. Iacob. de Aren. & Bald. in l. 2. in prin. col. fin. in fine. ff. soluto matri. Idem Bald. in l. 1. col. 5. in fine. vers. vasalli tamen. C. de ser. fug. & in l. si plures, in 2. colum. C. de cond. insertis. & in l. 2. C. de don. & in c. 1. §. præterea ducatus. col. fin. circa finem. versic. not. quod dominus de prohibita feudi alienatio. per Fridericum, & in additio. ad Specu. in tit. de feudis. Doct. communiter in l. inuitus. ff. de fideicom. libera. & in c. dilecti, de maiori. & obed. Nicol. Milis in repertorio suo in verbo, dominus feudi. & Fabianus de Monte in tracta. suo de emptio. & vendit. in 3. parte principali, in 2. quæst. Alex. in consil. 25. incip. attentis narratis, col. penul. volum. 5. Andr. de Isernia in c. 1. de prohibita feudi aliena. per Lotha. Sed certè talem alienationem fieri non posse quò ad ciues, in quibus princeps habet simplex nudumq́ue ius principatus, plusquam manifestum esse debet, ex ijs quæ fusius suprà edocti sumus, & quia bonum est argu. de toto ad partem. l. quę de tota. ff. de rei vend. l. an pars. ff. pro dereli. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Treb. Vnde qua ratione non licet vnum vel quosdam ciuium alienare, eadem ratione nec vniuersos alienare fas erit. Quinimò si vniuersos alienare liberum foret, longè facilius quosdam alienare liceret, ex regula dictãte, quod cui licet, quod est plus, licet vtique quod est minus. c. cui licet, de reg. iur. lib. 6. Ergò in tali simplici iure principatus nec singulos nec vniuersos alienare ex similibus causis fas erit. Sed opinio Docto. suprà relata fortè procedere poterit in iure vasallitij, de quo proximè mentionẽ habuimus, vt ex causa vasallos alienare liberum sit vniuersos, singulos autem non ita facilè liceat, ideò semper ferè, dum de simplici principatu agimus, subditos appello ciues non vasallos. Qui quidem vasalli † possunt ex quacunque iusta causa, & signanter ex causa remunerationis in alium transferri, vt notant communiter Doct. in d. l. inuitus. ff. de fideicommissa. liberta. & in locis superiùs allegatis. Claudius de Seycello in suo feudorũ speculo. in tit. qui feud. dare poss. in 5. col. Felyn. in c. quæ in Ecclesiarum. in 19. colu. de consti. Hippolytus de Marsilijs in l. 1. §. cùm quidam. in 1. colum. ff. de quæst. quos refert & sequitur Gomesius Satnensis Episc. in §. item seruiana, in 16. col. in 2. limita. Instit. de actio. quidquid dixit Io. Igneus in repeti. l. donationes, quas diuus. C. de donat. inter virum & vxor. Princeps autem ius simplex principatus habens ciues suos ex tali causa alienare, aut trãsferre minimè poterit, vt ex superioribus apparet.

12 *Vasalli an possint ex causa remunerationis concedi à principe, licet ciues nequeant.*

Nonò apparet ex superioribus, suspectum esse quod multi contendunt, † dominiũ præscriptione nobis quæsitum per principẽ posse auferri, vt retulimus controuersiarum lib. 1. c. 1. nu. 9. & nu. 15. quibus adde Panormit. consi. 85. illud præsumam. & cons. 3. q. 19. lib. 2. Fernand. Loazes, vbi supr. pag. 304. sed cùm is principatus ad ciuium non ad ipsius principis vtilitatem cõcessus fuerit, ineptum esset, concessam videri facultatem talis dominij adimendi.

13 *Dominiũ præscriptiõe quæsitũ nobis per principẽ adimi non posse, contra Doct.*

Decimò apparet † ex superioribus, suspectum esse, quod definiuit cons. Neapolita. vt referunt & sequuntur Fernand. Loazes, vbi suprà pag. 308. & Antonius Capycius decisio. Neapolita. 166. in causa illustrissimorũ, aiunt enim, quod si rex cum suis subditis talem conuentionem atque contractum fecerit, quòd si proprijs ipsorum subditorum pecunijs se à dominis suis redemerint, eos in suos princeps recipiet, coronæque suæ incorporabit: & nunquam à regia corona regioq́; patrimonio eos alienabit, non obstante tali conuentione, de plenitudine potestatis eos princeps licitè alienare poterit, id quod conuentum fuit inter Serenissimum Regem Henricum Quartum, & ciues oppidi de Moia. Sed hæc opinio tàm à veritate longè abest, vt impia iniuria & perfidia sit, & contra ius diuinum, naturale, & gentium, & palàm egrediatur notissimos & angustissimos terminos simplicis principatus, vt ex superioribus constat.

14 *Princeps ciuibus iussis, vt se redimerẽt, eos in suos recepturus, & nunquã à regia corona separaturus pollicitus, an contrarium facere possit de plenitudine potestatis, ardua quæst.*

Vndecimò apparet ex superioribus, an vera sit opinio existimantium, † quòd princeps rem propriam subditi potest sine causa de plenitudine potestatis auferre, & alteri dare, vt notat

15 *Princeps rem ciuium sine causa an auferre possit de plenitudine potestatis, ardua quæst.*

notat glo. communiter approbata in d.c. cõstitutus, de religiosis domi. & volunt Docto. communiter in d. c. quæ in Ecclesiarum, de consti. & in c. nonnulli, de rescripris, glo. & communiter Doctores in l. fi. C. si contra ius vel vtilita. publicam, & in l. quoties. C. de precibus Imperato. offeten. & in d.l.1.ff. de const. princip. Oldra. in consi. 257. incip. factum tale est. Bar. in l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicill. & in consi. 189. incip. ciuitati Camerini. Ang. & in d.l. item si verberatum. ff. de rei vendicat. & in l.2. C. de quadrie. præscrip. & in l.3.§. si is pro quo. & ibi Doct. ff. quod quisque iuris. Ioan. de Anania in consi. 81. incipi. viso instrumento, in fi. colum. Alexand. in consi. 92. incipi. perspectis, & in consi. 106. incip. circa principalem, colum. 5. volum. 1. & in consi. 138. incipi. habita diligenti ac matura consideratione. & in consi. 215. incipi. nec arguendi sumus. colum. 6. vol. 2. & in consi. 1. incipi. ponderatis his. colum. 18. volum. 5. & in consi. 3. incipi. perspectis literis. colum. 2. & in consi. 92. & in consi. 155. vol. 6. & consi. 357. incipi. nec arguendi sumus. volum. 7. And. Siculus in consi. 24. incipi. clementissimi. & in cõsi. 64. col. pe. volum. 4. Aluarotus in c.1. in pe. colum. qui feudum dare possunt, & in c.1. in prin. in 2. col. de natura feudi. Marianus Sozi. in consi. 56. incipi. circa primum. colum. 3. & in cons. 65. incip cum in præsenti casu. colum. 14. vol. 1. & in consi. 156. inci. pro fundamento decisionis. col. 2. & in consi. 164. inci. visa bulla Bonifacij, col. 4. vol. 2. & in consi. 63. incipi. visis testament. nobilis, colum. 2. & in cons. 120. col. 3. Anto. Corsetus in tract. de potestate & excellentia regia in 4. q. Albertus Brunus in consi. 1. incipi. circa primum. in 5. col. Fely. in consi. 30. inci. oportet. in 6. col. versi. adest etiam clausula. Ias. in consi. 56. inci. circa primũ. col. 3. vol. 1. & in consi. 143. incipi. circa primũ. colum. 3. & in consi. 213. incipi. in præmissa cõsulatione. col. 2. & in cõsi. 227. incipi. Carol. in. 2. col. & in consi. 233. incipi. præsens consultatio. col. 2. & in consi. 236 incip. viso ti. q. col. 2. vol. 2. & in cons. 107. incip. in præsenti consultatione. col. 2. vol. 4. Petrus Belluga in suo principum speculo. in 46. rubrica. in §. donũ. in 3. pag. Curtius in consi. 1. col. 7. vol. 1. & in consi. 35. in fi. col. & in consi. 47. in 12. col. & in consi. 49. in 33. & 65. colum. & in consi. 65. in 9. col. & in consi. 108. incip. circa controuersiam. col. 3. & in con. 173. incipi. in causa vertente. colum. 2. vol. 2. Philip. Decius in con. 191. incipi. in causa quæ agitur. colum. 2. vol. 1. & in con. 198. incipi. & pro tenui. col. 1. & in consil. 269. & in consi. 261. incipi. in causa, & in con. 390. vol. 2. Ludo. de Gozadinis in consi. 8. inci. in hac causa. col. 8. in prin. & in consi. 26. incip. in causa illustrissimorum. in 2. col. Petrus pau. Parisius in cons. 1. in 14. col. & in consi. 12. inci. illustrissimam dominam. col. 11. & in consi. 106. incipi. circa principale. col. 5. vol. 4. & in consi. 46. incip. primum testa. colum. pe. & fi. vol. 3. & in consi. 3. in 7. col. & in consi. 5. inci. vnius iustius, in 16. col. vol. 4. Bal. in proœmio decreta. in 4. col. & in c.1. in 11. col. de consti. & in c. Ecclesia S. Mariæ, in pe. col. vt lite pendẽ. & in c. cum super. in 1. col. de causa possess. & proprietate. & in l. eos. C. de apellatio. & in præludijs feudorum, in 11. colum. & in titu. de pace Constantiæ, in prin. versi. non admittimus, & in consi. 333. incip. ad intelligendam, vol. 1. Fernand. Loazes qui alios refert, vbi suprà pag. 310. Hieronymus Gratus consi. 9. facti speciem, col. 19. lib. 1. Sed in hoc non minus frequenti quàm arduo & malè digesto articulo quamuis omnibus ferè ijs, de quibus mentionem habuimus, repugnantibus, vix est vt in principe legitimo & simplex ius principatus habente sit dare plenitudo potestatis, quæ quicquam differat aut distet ab ordinaria potestate, nam quod attinet ad speciem propositam sit conclusio talis, Princeps merum ac simplex ius principatus obtinens, ciuis sui aut subditi rem duobus demum concurrentibus requisitis auferre potest & non aliter, Primum quòd id fiat ex causa publicæ vtilitatis vel necessitatis, Alterum quòd ei detur congrua & moderata recompensatio, per iura & rationes de quibus suprà. Idem esse diximus, quando Princeps potestate ordinaria hanc ad rem vteretur, quæ ab absoluta hac in re differt nihil. Ratio conclusionis est, quia tempore necessitatis omnia sunt communia, sicque qui vitam socialem, popularem ac politicam delegit, huic legi sese submittete videtur, † vt publicam vtilitatem commodis priuatis anteponat, auth. tes quæ. C. com. de lega. & consequenter poscente Reipublicæ vtilitate & necessitate, res suas ei conferat & concedat, Vnde Cicero 2. de legibus sic ait, Respublica nomen vniuersæ ciuitatis est, pro qua moti, & cui nos totos dare, & omnia nostra ponete, & quasi consecrari debemus. Idem Cicero Philip. 13. Omnibus bonis expedit saluam esse Rempublicam. Idem 3. de finibus ait, Laudandus est, qui mortem apperit pro Republica, qui doceat, chariorem esse patriam nobis quàm nosmetipsos. Idem Cicero in varij. Omnia quæ à nobis geruntur non ad nostram vtilitatem & commodum, sed ad patriæ salutem conferre debemus. Idem 4. ad Heren. Non mihi soli sed etiam atque adeo multo potius notus sum patriæ, verum & si nostra tempore necessitatis patriæ conferre debeamus, tamen quia iure naturæ congruit vt communis salus, communis necessitas, aut commune periculum non vnius duntaxat aut alterius, sed cõmunibus impensis, iacturis, periculisq; comparetur. l. secundum naturam. ff. de reg. iu. §. his ita. C. de caden. tollen. Liure naturæ. ff. de regu. iuris. l. nam hoc. ff. de condi. indeb. ideo respublica congruã moderatamq; compensationẽ huic, qui rem suã dedit

16 *Communis reipublicæ vtilitas priuato commodo præferenda.*

dit ad subleuandam subueniendamq; publi-
cam necessitatem, præstare debet, detracta
particula quam illemet vt vnus de populo
conferre debebat. Intellige vt præbeat & re-
muneret Respublica, si potest ex integro, sin
minus saltem qua ex parte potest, quod si nec
etiam ex parte potest, tunc impossibilium.
nulla est obligatio. l. impossibilium. ff. de
regul. iur. verùm sine compensationis no-
mine nihil præstiterit, siue minus integram
præstiterit, quod deest, vt quum primùm ve-
nerit ad pinguiorem fortunam, suppleat par
est, vt in simili tradunt Decius & Hieronym.
Cagnol. in l. diuus Pius. ff. de reg. iur. & no-
stram sententiam tenuerunt Plato & Cicero,
vt diximus suprà in præfa. argu. 2. in fi. num.
31. vbi alios adduximus, & adhæc omnia ex-
tendit sese potestas ordinaria & potestas ab-
soluta vel potestatis plenitudo, vltra progredi
neq; in minimo potest. nam etiam de pleni-
tudine potestatis princeps efficere nequibit,
vt cessante publica vtilitate & necessitate, res
mea mibi inuito auferatur, per hoc enim mi-
hi fieret iniuria & violentia, quæ res longè
aduersantur iuri & naturæ meri principis, qui
vt prosit & tueatur. non vt obsit & lædat, crea-
tus fuit. Quinimò etiam vrgente publica ne-
cessitate, si res mihi auferatur, etiam de pleni-
tudine potestatis efficere nequibit, vt mode-
rata compensatio mihi præstari desinat, si qui-
dem ad id præstandum Respublica idonea est,
per eandem rationem, eaque omnia sunt ex
visceribus iuris gentium naturalis & diuini,
quibus iuribus principes subiacere ac subesse
certum est, nec ea posse violare. l. omnes po-
puli. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia. Instit.
de iur. nat. quamuis in vtroque (nempè vt de
plenitudine potestatis res mea mihi per prin-
cipem cessante etiam publica vtilitate vel ne-
cessitate auferri possit, quodque vrgente ne-
cessitate publica eius ablatæ recompensatio
nulla detur) contrarium plerosq; nostrorum,
de quibus mentionem habuimus, sensisse, re-
sponsurosq; fuisse verosimilimum sit.

17 Confirmantur nostræ sententiæ, † quia ple-
nitudo potestatis ad malum & iniurium non
extenditur. illa enim non potestatis sed tem-
pestatis plenitudo foret, vt multi dicũt, quos
retulimus suprà lib. 1. controuersiarum. c. 1.
num. 5. quibus adde Fernandum Loazes in
suo consil. pro Marchi. de Velez. pag. 54. num.
65. Sozinum Iunior. consil. 65. in causa occur-
renti. lib. 2. Bart. Sozin. cons. 164. visa bulla.
lib. 2. & consil. 120. memini. lib. 3. per Cardina.
in clem. pastoralis. de re iudi. Ioan. Iacob. de
Leonar. inter consilia feudalia Alberti Bruni
cons. 117. in hac causa, colum. fin. vnde cùm su-
periora quæ improbamus, non solùm mala,
verùm pessima, nefanda iniuriaq; sint, vt fie-
ri etiam de plenitudine potestatis nequeant,
par est.

Potestatis plenitudo nõ est ad malum.

Ex causa tamen publicæ vtilitatis & neces-
sitatis per principem nostrum (vt dictum est) 18
† adimi potest, quia licet id videatur prima
fronte contra ius naturale, tamen hæc est con-
grua illius naturæ aut diuini iuris interpreta-
tio, quam inferior, vt est princeps, facere non
prohibetur. Et ideò dici solet, quòd † quam- 19
uis Summus Pontifex nõ possit ius diuinum
in totum tollere: potest tamen ex causa illud
moderare, interpretari, ac limitare, vt in d. c.
quæ in ecclesiarum, de constitutio. & in c. post
translationem. de renunciatio. & in c. ex par-
te, el primo. de officio delega. & in c. literas,
de restitutio. spolia. Vincen. Ioan. Andr. Pa-
norm. in c. proposuit, de concessione præben.
& in c. à nobis, post Glossam ibi, in verbo, ex-
emptus, de decimis. & in c. cùm ad monaste-
rium, de statu monachorum, & in c. gaude-
mus. de diuortijs, & in c. per venerabilem,
qui filij sint legitimi. & in c. sunt quidam. 25.
quæst. 1. & in regula actus legitimi. de regulis
iuris. lib. 6. Bart. in prœmio ff. in 6. colu. & in
l. ex hoc iure gentium. ff. de iustitia & iure, &
in d. l. omnes populi, eod. tit. & in l. rescripta.
C. de precibus Imperato. offeren. & in l. final.
C. si contra ius vel vtilitatem publi. & in l. 1.
ff. de constitutio. principum. Albericus de
Rosate in 1. parte statutorum, quæst. 7. Bald.
in auctenti. ad hæc. C. de vsuris. & in l. 1. C. de
iure aureo annulo. Alexan. in consil. 249. in-
cip. pro inuestigatione. colum. 3. volum. 2. &
in cons. 183. incip. perspectis verbis. col. fin. vo-
lum. 5. Marianus Sozin. in cons. 28. incip. circa
primum quæsitum, volum. 1. Petr. Philippus
Corneus in cons. 189. incip. quanquam. col. 2.
volum. 4. Fely. in c. postulasti. col. 15. versi. ter-
tius casus. de rescriptis. & in c. humilis. de ma-
ioritate & obedientia. Deci. cons. 12. col. 2. bo-
nus text. in l. si hominem. ff. mandati.

Inferior ius superioris potest interpretari.

Papa ius diuinum potest interpretari.

Hinc dici solec, † posse iudicem ex causa 20
omnem iuris terminum minuere atque alte-
rare, etiam si lex terminum taxet, & addat,
non plus nec minus à iudice posse dari, vt
probat text. in l. ad peremptorium. cum lege
sequenti. in verbo. non minus. & ibi Paulus
de Castr. in d. l. non nunquã. ff. de iudicijs.
& est text. per quem hoc ibi notant Bart. An-
gel. Alexand. Ias. & Doct. in l. 2. ff. de re iudica.
Gloss. Panormita. Anc. de Butrio, & commu-
niter omnes in c. cùm sit Romana. vbi latè per
Philippum Decium in 9. colum. cum sequen-
ti. de appellatio. & voluit Glos. & ibi Doct. in
regula, indultum de regulis iuris. lib. 6 & in §.
sancimus, in verbo viginti, in auctenti. de ex-
hibendis reis, colatio. 5. & in §. omnẽ, in ver-
bo. cautione. in fine, in auctenti. de litigio.
colla. 8. facit text. in c. pastoralis. vbi Panorm.
Felyn. & omnes idem notant de exceptio. &
in c. si tibi absenti. de præben. lib. 6. & in l. si
quis à quo fundus, vbi Glos. Ange. & Doct. ff.
de damn. infecto. & in c. cùm venissent de eo,
qui mitti. in posse. & voluit Innocen. in c. ad
petitionem. de accusatio. Panormi. inferendo

Iudex potest ex causa terminos legales alterare, etiã si esset dictio taxatiua.

E 2 ad no-

ad notabilem quæstionem in consil. 60. incip. venio ad primum. colu. pen. volu. 1. istorumq; ratio ea est, quod vbi adest iusta causa, tunc nõ tàm legis transgresio, quàm iusta interpretatio fieri videtur, quam magistratus nõ solùm facere possunt, sed etiam debent, ne alitet ipsam legem fraudare videantut, tantùm abest vt custodire credantut. l. fraus. ff. de legib.

21 *Princeps non potest modũ succedendi à testatore ordinatum mutare, contra Doctores.*

Duodecimò apparet, † an verum sit quod tradunt Ludouicus Gozadinus consil. 26. in causa illustrissimotum. col. 9. post dominum suum, quem refert in quodam consil. & Fernandus Loazes, vbi suprà pag. 98. vers. & ptopterea dicebat. aiunt enim modum succedendi à testatore ordinatum posse pet principem alterari ac immutari, quando per talem alterationem reducitur succesio ad ius commune, quos authores adde ijs, quos congessimus de succ. crea. lib. 1. §. 1. nu. 29. illatione 23. † vbi eundem articulum dum attingeremus, tenuimus de potestate ordinaria sine iusta causa id fieri non posse, de plenitudine verò potestatis posse fieri, etiam sine vlla causa, quod vltimum emendandum est. nam cùm iam hodie ius succedendi sit iuris gentium, vt plenè ostendimus de succe. crea. §. 1. & de succ. ptogressu in præfatione, cumque ea, quæ iuris gentium esse noscuntur à principe sine iusta causa immutari nequeant. §. sed naturalia. Instit. de iut. nat. l. omnes populi. ff. de iust. & Iut. superest vt ea immutario principis meri & legitimi potestati non subsit, quinimò nec si esset de iure ciuili ea succedendi facultas, per eum immutari sine iusta causa posset, cùm meri & legitimi principes legibus, non leges huiusmodi principibus subsint, vt fusius suprà c. 1. & 2. admonuimus, & omne ius cuiusque ciuitatis firmum & obseruandum esse intelligarur, vt in princ. Instit. de obliga. ibi, secundum nostræ ciuitatis iura. Nec dubium sit, quin æquum & bonum Reipublicæque illi vtile præsumatur, vt plenè pet Bald. in l. omnium. ff. de legibus. & in l. de quibus. colu. 10. eodem titu. plenè per Andre. Tiraquell. de vtroque retract. in præfa. num. 75. Nec ad rem pertinuit, quòd princeps plenitudine potestatis vtatut, nam eam potestatem potestate ordinaria maiorem non esse saltem, quò ad hanc rem & similes, supr. admonuimus.

22 *Princeps etiã de plenitudine potestatis sine iusta causa non potest modum succedendi à testatore dispositũ mutare, ardua q.*

23 *Princeps regalia alienare nequit in enorme, nec etiam in mediocre damnũ regni, contra nouiss. & quid si leuissimũ esset damnum.*

Tertiodecimò apparet etiam, † an talis merus & simplex princeps posit res & iura ad regiam coronã spectantia alienare, quando regno & regni successoribus enorme præiudicium non infertur id, quod voluit doctissimus Loazes, vbi suprà post Matthæum Afflictum constit. Neapol. lib. 1. titu. 7. de decimis. & post eundem Afflictum, quem allegat in titu. quæ sint regalia, per Imperatotem Frideric. in prin. colu. 8. sed longè verius & consultius respondetut in contrarium, etiam si læsio enormis non esset, sed tantùm mediocris, quamuis aliud esset, si tàm minima esset, vt tanto principi verosimilimum foret, id in specie à ciuibus denegatum non iri, vt patet iuribus & rationibus iam adductis, quæ non expedit repetere.

24 *Ecclesiæ etiã fauore nõ potest princeps cum magna regni læsione res regiæ coronæ alienare, contra Doct.*

Quartodecimò apparet similiter, † an tutum sit quod scripsit idem doctissimus Archiep. Tarraco. vbi suprà pag. 239. vers. vel aliter post Andream Iserniam in titul. qui feudum dare possunt. c. 1. colum. 6. Cardinal. Alexandri. in præludijs feudorum. colum. 10. Claudia. de Seycello in suo feudorum speculo. d. titu. qui feudum dare possunt, in princ. colu. 5. aiunt enim, tales principes posse liberè quæcunque regnorum suorum bona, etiam si magna sint, Ecclesiæ alienare, concedere, & donare, quo nihil à veritate remotius, vt nobis videtut dici potuisset, nam Ecclesia debet esse cultrix iustitiæ, vt in titul. de alien. feudi. c. 1. §. 1. vt in specie hoc vtens argumento ait And. Tiraquel. de priuil. piæ causæ priuil. 100. vnde actus turpis in Ecclesiastico magis detestatut quàm in reliquis. §. cogitandũ. in auth. de monachis, sicque cùm turpissimum esset Ecclesiam locupletari cum aliena iactura. l. nam hoc natura. ff. de condi. indeb. l. iure naturæ. ff. de regu. iut. cumq; regibus tales alienationes interdictas esse constet propter suorum ciuium læsionem & præiudicium, vitandum par est, in Ecclesias tales iniquas concesiones collatas, turpiores esse, quàm si in profanos conferrentur, & consequentet minus ratas fore, quàm si profanæ fierent, nec enim Deus Opt. Max. gaudet donis impiorũ, cùm ipse sit iustitiæ rectiq; dator, vnde Silius Ital. lib. 6. bel. puni. ait:

Iustitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas.

25 *Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*

Vnde parest talem alienationem etiã Ecclesiæ collatam infirmam esse, ex regula dictante, † principes non posse res ad regiam coronam spectantes alienare, vt est text. apertus, per quem ita tenent Host. Innocen. Ioan. Andr. Antonius de Butrio. Panot. & communiter Doct. in c. intellecto de iureiuran. Doct. communitet in c. 1. de proba. & in procemio ff. & in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clàm. Cynus, Alberi. & communiter alij in l. digna vox. C. de legi. & in l. benè à Zenone. C. de quadrien. præscriptione. Oldra. in consil. 74. incipien. elegantet citca negocium. Andr. de Isernia in c. 1. §. præterea ducatus, de ptohibita feudi aliena. per Fridericum Ioan. Andreæ, in additio. ad Specu. in titul. de instrumentorum editio. §. nunc autem. Bald. & alij in ptocemio seu præludijs feudotum. Idem Bald. in c. licet. §. in generali, si de feudo defuncti contentio sit inter domi. & agnatos. & in c. 1. versic. posideant, de pace Constantiæ. Idem Bald. in c. 1. qui successores teneantur. & in l. cum multa. colum. penult. versic. nota quòd Ecclesiæ, de ptobario. & tradit Baldus in sua margarita, in verbo, rex. iura enim

tegia,

regia. & quæ de demanio, hoceſt, de regia corona exiſtuot, de quibus in c. 1. & ibi tradit Bald. quæ ſunt regalia, nemo poteſt alienare, vt inquit in tit. de allodijs, in prin. ibi, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris ooo præſumat vendere, quia ea tenetur princeps illibata ſeruare. d. c. intellecto, & de ſuppleoda negligen. prælato. c. grandi. lib. 6.

26 *Eccleſiæ quod conceditur, Deo quando gratū eſſe intelligatur.*

Deuique † vt Panormita. ait c. relatum. de teſtam. & Andreas Tiraquell. de priuilegijs piæ cauſæ priuilegio 140. id quod Eccleſiæ cooceditur, hoc voo nomine commeodarur, quod Deo gratum ſit, ſed hæc conceſſio cùm in ciuium præiudicium eſſe intelligatur, eo ipſo quòd eorum conſenſus noo accedit, ſupereſt, vt Deo grata noo ſit, & cooſequenter impia & iniuſta videatur, præſertim per iura & rationes ſæpè in ſuperioribus memoratas, quas oon expedit repetere.

27 *Conſtantini donatio.*

Neque ad rem pertioet, † quod Conſtantinus Imperator Romam vrbem & alias ciuitates cum quamplurimis alijs oppidis & caſtris Eccleſiæ donauit, vt habetur in c. Cooſtaotious. 96. diſtinct. & in c. fundamenta, de electio. lib. 6. nam fortè ibi interfuit cooſenſus populorum, vel illi principes erant tyranni & violeoti, ſicque illud ius quod habebaot quale quale, illámve iniuriam & tyrannidem tranſtulerunt, quę tempore potuit in ius conuerti, & his adde quod diximus de ſucceſſionum creatione. §. 26. numer. 83. vel dic vt per Laurentium Valenſem lib. de mentita Conſtantini donatione.

Quintodecimò apparet etiam ex ſuperioribus, quod ſcripſit Andreas ab Iſernia ſuper 3. conſtitu. Neapolit. rubrica incipiente, quia frequeoter, longè ab omni rure remotum eſſe. aiteoim hæc verba: †

28 *Princeps non eſt dominus perſonarū, nō magis quàm rerum, cōtra Iſerniam.*

Rex enim eſt dominous perſonarum taotùm, id qood ſuſpectum eſſe luce clarius ſuprà oſtendimus diſſerentes, reges legitimos oon ad ſuam, ſed ad ciuium vtilitatem creatos fuiſſe, portò dominum habere vtile non eſt, ſed omnium rerum ingratiſſimum, vnde ipſe Andreas in eadem 3. cooſt. rubrica incipiente, cum vniuerſis. ait, eſſe contra naturalem rationem, vt princeps vaſallum ſuum alteri baroni dare poſsit, & eſt æqua opinio, fac. l. ſeruitutem. ff. de reg. iur.

SVMMARIVM.

1 *Caſtrum vnius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum imminet.*

2 *Bellorum impenſa quando per Principem fieri debeant.*

3 *Bellorum tempore, vrbs cuius expenſis muniri debeant.*

4 *Bellorum tempore ciuis Principem ſequi ſuis expenſis non tenetur, & quid in vaſallo reſpectu domini. & quid ſi Princeps non habeat idoneos reditus.*

5 *Princeps rem ciuis etiam tempore neceſſitatis vendere non poteſt. & quid ſi ſit extrema neceſſitas.*

6 *Vaſallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneatur.*

7 *Neceſſitatis aut bellorum tempore, iudex poteſt compellere ciues ad pecunias mutuandas Reipublicæ.*

8 *Vſuras recipere poteſt, qui coactus mutuauit.*

CAPVT VI.

SEXTODECIMO apparet, † quid ſi princeps iuſsit caſtrum aut villam vnius ciuis munire, 1 *Caſtrū vnius ciuis munitur impenſis communibus, ſi bellum imminet.* vt difficilis capru fieret, eò quòd bellum imminebat. & fortè hoſtium finibus contigua erat, an proprijs expenſis facere teneatur ille ciuis, vel ſi Principis expenſis fiat, an repetere poſsit, & magis eſt, vt nec ciuis ſuis expenſis facere teneatur, nec expenſas factas refundere, ſed ſi princeps ille idoneos redirus ad hæc & ſimilia non haberet, fieret expenſis totius regni, & ipſe dominus villæ tanquā vnus ex regnicolis ſymbolum dabit, iuxta modum facultatum ſuarum, ita norat. Bal. in l. ſi in aliquam. ff. de offi. proconſulis & lega. Franci. Cremeo. ſingulari 26. ſi Princeps vel Rex. Bart. Veroneo. tit. de ſerui. vrb. præd. c. 39. col. fina. Archiepiſcopus Tarraco. vbi ſuprà, pagin. 170. poſt Nicol. Boërium in tracta. de cuſto. clauiū ciui. quem refert & Thomam Gram. cooſ. 13. io cauſa Miloniana, colum. penult. Ioan. de Soccarra in conſue. Cataloniæ. fol. 53. ratio eſt, quia vt habet ſententia ooſtra iam fuſè probata, omnis principatus creatus fuit ad ciuium vtilitatem, hæcq; munitio ad vniuerſorum vtilitatem ſpectat, vnde vniuerſorum expenſis vt fiat par eſt.

Quod obtinet, † quando princeps ille à 2 *Bellorum impenſæ quādo per Principē fieri debeāt.* regno ad tàm ingentes expenſas belli faciendas reditus regales idoneos nō haberet (quale ſanè eſt in regno Aragonenſium) ſecùs ſi idoneos haberet reditus regales à ciuibus aſsignatos (vt eſt in regno Caſtellæ) tuoc enim ipſius principis expenſis id fieri deberer, ita Angelus in l. turres, per illom text. C. de opericus pub. Archiep. vbi ſupr. pag. 163. Iaſ. io l. diuortio. §. impendia. & ibi Vdalricus Zazius. ff. ſolut. matri. Idem Iaſ. in l. ſumptus, ad fin. ff. de lega. 1. Geran. de Petraſan. ſing. 37. oota quod ſignanter. oum. 3. allegat Iaſ. vbi ſuprà, & Angelum in l. turres. per illum text. C. de operib. pub. Idem tenet Cattelianus Cotta in ſuis memo. in verb. caſtrum, & rurſus in verbo, rex. qui omnes idem ſentiunt in munitiooe cuiuſque ciuitatis regni, † vt ſi princeps 3 *Bellorū tempore vrbs cuius expenſis muniri debeat.* hanc ad rem & ſimiles, à ciuibus ſuis idoneos reditus habet. eius impenſis fieri debeat, ſin minus, tunc impenſis totius regni, conferendo ſuam quotam partem ipſa vrbs quæ munitur. In principe autem ratio eſt, quia eius principatus

cipatus non ad suam sed ciuium vtilitatem constituitur, cum idoneis illis rediribus, vnde hancad rem sunt cōuertendi, quod & tenent Guiliel. de Cuneo, Bald. Cynus, & in l. neminem. C. de sacrosſ. Ecclesſ.

4 *Bellorū tēpore ciuis principē sequi suis expensis non tenet, & quod in vasallo respectu domini, & quod si princeps non habeat idoneos reditus.*

Decimoseptimò apparet eriam, † ciuem nō reneri proprijs impensis principem suum ad bellum pergentem insequi, sed moderata stipendia ab eo pertipere debet, quando is princeps idoneos à regno reditus habebat, quos in rebus consumere debet, cùm ad ciuiū non ad suam vtilitatem constituti principatus & reditus illi intelligantur. ita Iacobus de Arena in §. præiudiciales. Instirur. de actionibus. Bart in l. Mæuia. §. 1. per illum text. ff. de annuis laga. Oldra. consil. 234. factum tale est. Andr. de Isernia in §. fin. titul. de pace ior. fir. Bald. in l. qui manumittuntur. C. de oper. lib. Loazes in conſ. pro March. de Velez, pag. 166. Bald. in c. cùm ex officij. 3. not. per illum text. de præscrip. quos ipse Fernand. Loazes refert, & Iaſ. in l. si non sortem. ff. de condi. indeb. in §. libertus, col. 11. & Paris de Puteo de re mili. in rub. an dominus vasallum cogere posſit, vt pro eo pugnet. Lucas de Penna in l. 1. colu. 4. C. ne rusticani, lib. 11. Bart. Casseneus in consue. Burgundiæ, ritu. de iusti. §. 4. colu. 4. Boërius decisi. 303. clericus captus. num. 9. versi. & idem. Quodq́; si princeps hācad rein idoneos census non habebat, nec malè consumpserat, stipendia ex ciuinm collationibus penderentur ex menre eorundem. Quamuis feudatarius vasallus regulariter reneatur dominnm suum in prælio iusto, etiam extra regnum existentem, proprijs sumpribus adiuuare, arg. l. suo victu. ff. de operis liberto. & notant Spec. in tit. de feu. §. quoniam. verſ. 21. Andr. de Iser. & Bald. in c. 1. quibus modis feudum amittatur. & in c. 1. §. sed nec alia iustior, quæ sit prima causa benefi. amitten. Bald. & alij in c. 1. ad finem principij. verſ. alia quæstio formatur, de Capitaneo, qui curiam vendidit. Idem Bal. in l. liberti libertæque. colum. 4. in princ. versic. circa prædicta. & verſ. dubitatur si est bannū. C. de ope. liberto. Ludo. Rom. in l. recusare. §. si quis alio. colum. 1. & 2. ff. ad Trebellian. & Matthæus de Afflictis, in decisio. Neapolit. decisio. 265. incip. illustrisſime. colum. septima, in fine.

5 *Princeps rem ciuis etiā tempore necessitatis vēdere nō potest, & qd si sit extrema necessitas.*

Decimooctauò apparet † etiam veram esse sententiam Bald. in l. penult. C. de bon. quæ lib. quem tefert & sequitur Gerar. de Petra San. sing. 100. qui est vltimus. verſ. adde etiam quòd tempore necesſitatis. nu. 17. aiunt enim dominum rem subditi sui etiam tempore necesſiratis vendere non posse, id qnod in simplici Principe intelligendum est respectu ciuis non feudatarij, quod Gerar. sentit regulariter procedere non sic, si extrema esset necesſitas, quod tolerari potest, quia eo tempore omnia sint communia, vt multa congesſit Franc. à Ripa. in tracta. de peste. ferè per totum. sed principalis opinio iustificatur ex sententia nostra dictante merum simplicemq́ue principatum ad meram ciuium, non etiam principum vtilitatem inuenrum. Sed & si sit extrema necesſitas, adhuc principi in vim iurisdictionis non rem ciuis vendere non licer, non magisquam cuiquam priuato, sed ex re naturalis cognationis & societatis aliud erir, quo casu plus iuris aliquantulum principi quàm alteri conciui tribuerem, facit l. vt vim. in fin. ff. de iust. & iure.

6 *Vasallus an dominum ob debita incarceratū liberare teneatur.*

Decimononò apparet ex eadem sententia, † quòd etiam si talis Princeps (ab Imperatore fortè) carcere ob molem debitorum tenrus esset, eius ciues, & si diuites essent, non tenerentur eum liberare, eiusque debita crediroribus soluere, ita Alnarotus & Præp. & alij in c. licet, si de feudo defuncti contenrio sit inter dom. & agn. estq́ue communis & recepta opinio, teste Vdalrico Zasio de feud. par. colum. penultim. sequitur dissertisſimus Arthiep. Tarrac. vbi suprà, pagi. 171. qui loquuntur etiam in vasallo feudatario, sicq́ue longè facilius idem in simplice ciue respectu meri & simplicis principis admitterent, cùm ipsi agnoscant vasallū feudatariū ad mnlta teneri, ad quæ ciues respectu principis minimè tenentur, vt per eundem Archiep. ibi, & per ea, quæ suprà disseruimus.

7 *Necessitatis aut bellorum tēpore iudex potest compellere cines ad pecunias mutuandas Reipublicæ.*

Denique † hoc casu. fortè ad mutuandas pecunias is vasallus aut etiam simplex ciuis compelleretur, si verosimiliter ex reditibus sequentium annorum princeps ille pertipere posset, vnde redderet. Nam tempore summæ necesſiratis belli sæuientis etiam iudex ordinarius tales cines potest compellere ad pecunias Reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus, aur præsidiorum miliribns, proq́ue reliquis ad bellum necessarijs, ita Guiliel. & Nicol. de Neap. in l. scriniarios. C. de nu. lib. 12. in simili per Andr. de Isern. in c. 1. quis dicatur Dux. & in c. 1. §. sed nec alia, quæ sir prima cau. benefi. amitt. & in c. 1. §. simpliciter, de capi. Corrad. Bald. in l. 1. C. de oper. lib. Fernand. Loazes, vbi suprà, pag. 171.

8 *Vsuras recipere potest, qui coactus mutuauit.*

† Et hoc casu vsuras moderatas recipere potest ciuis ille, qui cōpulsus mutuauit, & id ita fieri æquum est, vt de succ. crea. lib. 1. §. 6. num. 22. disseruimus post Paul. Castr. in l. si quis nec causam. ff. si cert. petat. Ioan. Crotum num. 3. in rep. l. nemo potest. ff. de lega. 1. Er quod talis vasallus mutuando subuenire debeat principi suo, tenet etiam in tali summæ necesſitatis periculo Ioan. de Anan. conſ. 7. visis & ponderatis. tefert & sequirur Loazes, vbi suprà, & Iaſ. in l. si ex toto. col. pen. ff. de lega. 1. Bonus de Curtili, de nobilitate par. 4. col. 7. Resta. Castaldus de optimo Imperatore, q. 57. Quod obtinet generaliter, ita tamen vr princeps ille postea si idoneos reditus à regno habebar, reddat integram pecuniam cum moderatis vsuris, quod si minus idoneos aut nullos habebat,

idem

Idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem, habita bonorum suorum ratione, spectabat, tanquã ad vnum è populo, vt suprà edocemur, & ita sæpisime obseruatum fuit Hispaniæ cum bellis sæuientibus, Hispalensibus ciuibus & alijs aurum & argentum ab Indorum regionibus exportatum ac relatum mutuo publicè acciperetur.

SVMMARIVM.

1 *Institia gratis exhibenda est à Iudicibus & à principibus, nec valeret consuetudo contraria in ecclesia.*

2 *Historia Hispalensis.*

3 *Dotanda filia causa, an princeps posit ciues collectare, ardua quæstio?*

4 *Dotis spiritualis causa filia danda, an princeps ciues posit collectare?*

5 *Princeps fœmina pro se dotanda, an ciues posit collectare, ardua quæstio.*

6 *Principem captum, an ciues redimere teneantur?*

7 *Dotanda filia causa, an Princeps fœmina ciues collectare posit, & quid in fratre pro sorore dotanda, vel in sorore pro altera sorore.*

CAPVT VII.

1 *Iustitia gratis exhibẽda est à Iudicibus & à Principibus, nec valeret consuetudo contraria in ecclesia fieri.*

VIGESIMO † apparet Principem subditis iustitiá gratis exhibere debere, & in simili tradit Ioan. Andr. in cle. statutum, in verbo, ex iurisdictione, de elect. vbi concludit, quòd cum iudex ordinarius gratis teneatur subditis iustitiam ministrare, si aliquid etiam pro sportulis receperit, illud tenetur restituere, etiam si consuetudo in contrarium fuerit. Nam non potest consuetudine introduci, quod Iudex ordinarius Ecclesiasticus aliquid pro sententia posit recipere, cuius doctrinam referunt, & sequuntur Car. Anto. de Butrio. & Panormi. in c. cum ab omni, de vita, & honest. cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. cle. statutum, in pen. col. versi. contra partem 2. Anto. Corse. in singu. suis, in verbo, sportulæ. Ludoui. Roma. hanc, inquiens, esse communem opi. in singul. 180. incip. tu scis quòd ius canonicum, quam etiam dixit communem opi. licet ipse eam non sequatur Cardinalis Zabarella in d. cle. statutum, in 1. colum. Fely. in c. ad Apostolicam de simo. & Syluester de Pietio in sua summa, in verbo, iudex. el primo, in 8. quæstio. in fine. quamuis multi alij Doctores contrarium videantur affirmare, cuius opinionis fuit Glo. in l. fori. in verbo, Castren. ibi, sed certè cùm istud sit subrogatum. C. de aduocatis diuersorum iudiciorum. & in authen. offeratur, in verbo, prohibitis, in fi. C. de litis contestat. & in §. si quis autem. versi. ne autem. in authent. de iudicibus. collatio. 6. Specula. in tit. de salarijs. §. 1. versi. cum si verò ordinarius. Hosti. Henri. Bouih. & Cat. in d. c. cum ab omni. Petrus de Ancha. in consi. 201. incip. præmittendum. in 1. col. & Ias. qui hanc dixit communem opi. in §. tripli. in penul. col. Institutio. de actio. sed prior opinio æquior est, & publicæ rei vtilior, & in foro ecclesiastico sequenda, quia Ecclesia debet esse cultrix iustitiæ. authẽ. de monach. in prin. c. 1. §. 1. de alien. feudi. Andr. Tiraquel. de priui. piæ. causæ pri. 100. Idem in foro seculari, vbi Principes à subditis & ciuibus suis congruos reditus ad isthæc omnia recepissent, vt est in regno Castellæ, non sic, quando minus cõgruos, aut minus idoneos, vt est in Regno Aragonum. † Secundum quæ apparet, an iure accipi potuissent illa quinquaginta millia aureorum, quos Ciuitas Hispalensis præbuit deditque ne denuo sibi imponerentur illi iudices, qui vulgo auditores appellantur. 2 *Histor. Hispalensis.*

Apparet ex eadem nostra sententia, quid respondendum sit in illa ardua quæstione, † an merus Princeps posit ciues suos collectare (vt more nostrorum loquar) pro filia sua matrimonio collocanda, id quod videntur negare Ioan. Faber, Pau. Castren. & alij communiter in l. 3. per tex. ibi. C. de statu. & imagi. facit l. cum satis. §. caueant. C. de agrico. & censi. lib. 11. & per totum titu. C. ne rusticani ad vllum officium. eod. lib l. ab omnibus. §. si Titio. ff. de lega. 1. l. iubemus nullã. C. de sacrosanct. eccle. & per totum titulum C. vectig. noua. Bal. & Pan. Cast. in l neminem ab angariarijs. C. de sac. eccle. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. ad fi. versi. 10. quæritur lac de sancto Georgio in tract. de homagijs. colum. 10. & alij plures quos allegat Nico. Boet. decisi. 126. & in dicto processu. num. 6. qui tamen agnoscit in contrarium se habere receptiorem opinionem. Sed pars negatiua videtur longè verior per nostræ sententiæ fundamenta, & per omnia suprà relata, & quia iure naturali inspecto etiam hodie omnes homines æquales sunt etiam serui. l. quod attinet. ff. de reg. iu. ibi. quia iure naturali omnes homines æquales sunt. Nec ab hoc iure recesisit ius gentium nisi in seruis & mancipijs. d l. ex hoc iure, cum simi. nec recesisit etiam ius ciuile, quinimò enixè amat, & præcepit seruari inter homines æqualitatem. l. cum oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illam. l. illud. C. de collati. & dd. ll. suprà alleg. & quia principatus ad meram ciuium vtilitatem inuentus (vt suprà ostendimus) in eorundem perniciem & internecionem conuerti nefas in ciuile ac turpisimum esset. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. quod contra. ff. de reg. iu. vnde tales ciues ad id nullo iure cogi possunt, nõ magis quàm quilibet extraneus, nõq; magis quàm pupillus posset cogi ad dotandam filiá tutoris sui, cui tutelæ adæquatur principat⁹, vt nõ semel admonuim⁹ sup. c. 1. 2.

3 *Dotandæ filiæ causa, an Princeps posit ciues collectare, ardua quæst.*

4 *Dote spiritualis causa filiæ danda, an Princeps ciues possit collectare.*

Vigesimoprimò apparet hinc non teneri eos ciues pro principis sui filia monasteriũ intranre dotanda, non magis quàm pro ea matrimonio collocanda, cùm vtroque casu par ratio sit, qua de re per Bar. Cassan. in addi. noua. in l. cõsu. Burg. fol. 34. col. 4. Soz. reg. 12. & suntalij multi, vt per Boer. vbi suprà num. 12. vers. non solum pro filia.

5 *Princeps fœmina pro se dotanda an ciues possit collectare, ardua quæ.*

Vigesimo secundò † apparet etiam, an ipsamet filia si esset Principis patris sui hæres, posset tanquam in ipso principatu succedens, similia tributa pro se ipsa matrimonio collocanda imponere? & tenentes partem affirmatiuam, vt pater ipsius id posit, verosimilimum est id facilius ipsi filiæ concessuros, quia propter vnumquodque tale & illud magis, secundum Philosophũ, vt rectè notant Doct. per tex. ibi in l. sed si plures. §. filio. & §. in arrogato. ff. de vulg & pupil. substit. & ita in specie tenet Boer. decisio. 130. quintò, an filia hæres post alios quos ipse refert contra Cassaneum per eum relatum, cuius opinionem negatiuam longè veriorem & æquiorem existimo per proximè adducta, quæ non expedit repetere, & huic parti tacitè adstipulantur omnes illi, quos partem negatiuam in parte dotante diximus tenuisse. Et vtriusque partis fautores (quantum suspicor) in hac conuenissent sententia in meris principibus, remoto & cessante omni iure locali & particulari scripto vel consuetudinario. Et si quæ iura in contrarium adduci possunt, loquuntur in alijs terminis, puta in libertis respectu patronorum, vel ipsius liberorum, vel in dominis qui vasallis suis feudum concesserunt, & in reliquis similibus casibus specialibus, non in simplici ac mero principatu.

6 *Principem captum, an ciues redimere teneantur.*

Vigesimotertiò apparet etiã, quid si ab hostib⁹ princeps merus captus esset, an vasalli eũ redimere tenerentur, & siquidem captus fuit dum pugnaret, vel aliter res ipsorum ciuium & † regni ageret, aggressusùe fuisset, par est, vt ab eis redimatur, & ita procedunt omnes leges titulorum. ff. & C. de negotijs gestis. & ff. & C. manda. cæterum si vel eorum res non agebat, vel inutiliter aggressus fuisset, & parum consultè, contrarium responderem per iura & rationes, de quibus suprà, qua de re plenè per Nico. Boer. decisi. 126. num. 8. cum seq. Et faciunt quæ suprà diximus. c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum, non teneri ciues liberare proprijs expensis, præsertim cùm ipse sibi consulere posit bonis cedendo, plenè per Boer. deci. 128. tertiò ad aliam quæstionem, vbi disputat quid si debitum illud descenderet ex causa ciuili, & quid si ex causa criminali.

7 *Dotandæ filiæ causa an Princeps fœmina ciues collectare possit, & quid in fratre pro sorore dotãda, vel in sorore pro altera sorore.*

Vigesimo quartò † apparet etiam, an mater Princeps pro filia sua dotanda, tributum ciuibus suis posit imponere? id quod disputat Nicol. Boer. decisi. 129. quartò, an subditi & cũ ad patrẽ spectet onus dotandæ filiæ, ad matrem verò regulariter non vtique. l. fi. C. de dotis promi. iuncta l. neque mater. C. de iure dotium. superest vt matri id liberum non sit, quandoquidem etiam in patre idem renuimus suprà.

Vigesimo quintò apparebit ergo fratrem pro sorore dotanda, aut vna soror pro alia sorore dotanda, id longè minus efficere posse. quandoquidem talia dotandi onera ad has personas regulariter nõ spectat, licet aliquando sic, qua de re in specie per eundem Boer. d. decisi. 229.

SVMMARIVM.

1 *Princeps bis aut pluries quando possit ciues collectare.*
2 *Princeps censum antiquum ciuibus inuitis augere non potest.*
3 *Charitatiuum subsidium quando exigi possit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dæmones non homines sunt appellandi, qui vitia induunt virtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis sententia.*
7 *Maioratus in ... multa seruitutem miseram inducit.*
8 *Collectiones ciuium expilationem præsentem, & seruitutum futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non rectè appellari contra Afflictum.*
10 *Nobiles, an homines suos cedere plagis possint, ardua quæstio.*
11 *Vasallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudæorum paruuli non possunt eripi parentibus vt baptizentur.*
13 *Delictum extra fines regni commissum, an puniatur.*
14 *Princeps agere potest & debet, pro vexatione, aut damno ciuibus suis illato.*
15 *Hospitia gratis, an regis familia à ciuibus debeatur, not. quæstio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & possunt esse testes in causa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam sæuitiam, an inferre liceat? ardua quæstio.*
16 *Ciuem malè tractatum à domino, Princeps superior eximere potest, etiam non requisitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens, an ipso iure desinat esse princeps.*
20 *Principes imperio abutentes, an possint per Papam priuari principatu.*
21 *Historia Samuelis.*
22 *Historia Innocentij Primi Papæ.*
23 *Historia Leonis Primi Papæ.*
24 *Historia Zachariæ.*
25 *Historia Gregorij Septimi Papæ.*
26 *Historia Papæ Leonis.*
27 *Historia Constantini Papæ.*
28 *Historia Innocentij III. Papæ.*
29 *Historia Martini IIII. Papæ.*
30 *Historia Bonifacij Octaui Papæ.*
31 *Historia Papæ Alexandri.*

32 Hi-

32 *Historia Adriani Papæ.*
33 *Princeps imperio abutens, quid à ciuibus iure spectet, ardua quæstio.*
34 *Publicè vtile quid videatur, vtq; priuato commodo præferatur.*
35 *Tyrannidis descriptio.*
36 *Tyrannorum infelicitas.*
37 *Historia Dionysij.*
38 *Historia Caracalli.*
39 *Historia Caracalli, alia.*
40 *Historia Caligulæ.*
41 *Tyrannorum occisio inculpata est.*
42 *Occisionis vitandæ præceptũ, egregia declaratio.*
43 *Legum verbo aut scriptura non obligamur, sed mente.*
44 *Indefinita æquipollet vniuersali.*
45 *Verisimilitudo verbis præfertur.*
46 *Declarans nihil denuo inducit.*
47 *Occidere licet, etiam extra casus veteri lege contentos.*
48 *Furem diurnum an occidere liceat, ardua quæstio. & leges contrarium iubentem, an sint noxiæ?*
49 *Adulteram occidi leges iubentes sunt iusta.*
50 *Leges nouare malum.*
51 *Pœna culpæ par.*
52 *Iurisdictioni alienæ se committere stultitia est.*
53 *Imperio omnes initio vtuntur, sed illico abutuntur.*
54 *Fides ideo in terris non est, quòd in cœlum euolauit.*
55 *Fabula Fidei.*
56 *Fabula Cuculi.*
57 *Hypocrisis.*

CAPVT VIII.

IGESIMO sextò apparet etiã his casibus & similibus, quibus negauimus tributum imponere ciuibus suis principem merum posse semel, † longè minus bis aut pluries imponere fas ei esse, id quod disputat Boetius, decisi.131. quæ controuersia iustior erit in vasallis feudum accipientibus à tali domino, in quibus lex conuentionalis ipsius feudi seruanda est.

1 *Princeps bis aut pluries quando possit cives collectare.*

Vigesimo septimò † apparet, talem principem talibus ciuibus non posse augere censum antiquum nolentibus, nec valeat conclusum ex facto fuit, quod nõ per textum, in d.l. cum satis. §. caueant. & ibi Iaco. Rebuf. de agrico. & censi. & Ioan. de Plat. in l. domini, eod. tit. & in l. missi, de exacto. trib. lib. 10. & in l. quicunque. & l. penu. de omni agro deserto, & Specu. tit. de censib. §. nunc dicendũ. versi. sæpe quoque. cum versi. sequen. & Bal. in c. 1. qualiter vasal. iura debeat. fideli. Bertran. de Carpenta. consi. 17. vol. 1. cum alijs per eum alleg. & Iaco. de sancto Geor. in quæst. feud. quæst. vlt. quas posuit in fi. ff. de iure dotium. Petr. Sacco. in sua praxi. & tex. in l. 1. & ibi Bar. Ioan. de Plat. Iacob. Rebuf. & Lucas de Penna. C. in quibus casi. coloni dominos accusa. po. lib. 11. & in l. coloni, ibi, exceptis superexactionibus, eod. tit. & in l. 1. C. de pascuis publ. lib. 11. signantur per Iacob. Rebuf. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ lib. & Alex. consi. 195. incip. quoniam abundè, & rectè, lib. 2. & Lucas de Pen. in d. l. 1. de superindi. col. pen. & ad hoc facit tex. in c. cum Apost. §. prohibemus, & cap. grauis, & c. prohibemus, de cẽsi. & in c. 2. & ibi per Ioan. de Anan. in 3. notab. de Iudæis. Albe. de Rosa. in l. diuus. §. vsu legato. ff. de vsu & habit. & in l. vlti. C. de offic. præfect. præt. orien. nisi de consensu eorum augmentum factum fuisset. vt volunt Doct. suprà alleg. & Philip. Decius. consi. 191.

2 *Princeps censum antiquũ ciuibus inuitis augere nõ potest.*

Vigesimo octauò deducitur † etiam ex nostra sententia, quid respondendum sit in subsidijs charitatiuis, quæ à subditis exigere possunt Papa, Patriarchæ, Cardinales, Primates, Archiepiscopi, Episco. c. fi. de dila. c. ad deliberandum, de Iudæ. & in clem. de decimis. c. conquerente, de offi. ordi. c. cũ Apostolus. §. prohibemus, de censibus. c. quia plerique de immuni. eccle. clem. frequens. §. in exigendo, de excess. præla. quæ sanè ex mente ipsorum iurium non nisi ex necessitate vrgentissima debent imponi aut exigi, & quando exigens aliunde sibi consulere non potest, qua de re fuse per Nico. Boer. decisi. 133. cum trib. sequẽ. & decisi. 136. incip. charitatiuum subsidium. ipse post plures, quos allegat, disputat, an is prælatus ad solutionem eius subsidij per excommunicationem procedere possit, quod quasi dutum abnegare plerique videntur, ne ipse in causa sua sibi ius dicere videatur, cõtra l. vnicã. C. ne quis in sua causa iudicet. aut ius sibi dicat. l. magistraribus. ff. de iurisdict. omni. iudi. Ipsi autem isthæc omnia pessimè seruant, nam & eorum ditissimi non rarò, & necessitate minimè vrgente, vel quam aliunde facilè reparari licebat, id exigũt à pauperibus subditis, nec pudet falsis mentitisq; nominibus teterrimam illam rapinam charitatiuũ subsidium appellare, ò quam deceptus erat prudentissimus Iureconsultus, qui in l. si quis fundi vocabulo. ff. de leg. 1. scripsit † Rerum vocabula immutabilia esse, † nec suspicatus nimirum fuit ad ferè tempus quo vitio etiam turpissima mentitis virtutum nominibus induerentur armarenturq;, fierent vt sic inexpugnabiles. Istorum ergo hominum mores (si hominum, & non dæmonũ nomine digni sunt) præsagiebat prudentissimus Cice. † dũ scriptũ reliquit ita lib. 1. Off. Nulla generi humano & iustitiæ maior pestis est, quàm eorũ, qui cum maximè fallunt, id agunt, vt boni viri esse videantur, id quod vt nobis videtur, in ijs rectissimè ac dilucidè inuenies, qui honestis mentitis tamen nominib. sua teterrima facinora regũt, cuius nefãdi, & infausti moris docile in prauis humanum genus probè & nouit & seruat. Quod † si discere cupis quorsũ quęque ad opera tales pecuniarum collationes

3 *Charitatiuũ subsidiũ quãdo exigi possit.*

4 *Vocabula rerum immutabilia.*

5 *Dæmones nõ homines sunt appellãdi, qui vitia induunt virtutum nominibus.*

6 *Ciceronis graua sententia.*

7 *Maioratus vni diuitias, multis seruitutem miserã inducit.*

ab miseris plerunque personis exigărur, paucis exponam, vt immensæ spes & diuitiæ ad tales prælatos confluant, hocque insuper eorum addatur aceruo, quid inde vt omnes egenorũ possessiones, agros, campos, annuos reditus, census & denique omnes fortunas, facultates, substantiam emant, comparent, liberis, nepotibusùe suis concedant, relinquăt.

8 *Collationes ciuium expilationem præsentem & seruitutem futurã inducunt.*

† sicque ea bona, quibus innumera hominũ millia alebantur, ad perpaucos deueniant, quid tunc postea, quid rogas, in promptu pernicies est, nonne si in quadam prouincia per hos modos, aur similes, ad homines (verbi gratia) cenrum vniuersa regionis substantia defluxit, necesse erit vt innumera reliquorum hominum millia vel fame pereant, vel his ditioribus vt serui & mancipia seruire cogantur, id quod iam euenisse in latißima Hispaniarum regione & patria nostra, & cum magno nostro ac lugubri malo experti sumus, vt iam omnes vniuersique homines illic (paucis diuitibus demptis) ram nudi nascanrur quàm iumenta, nascanturque quasi serui & mancipia, eo quòd æternum pauculis illis ditioribus seruire necesse habeant, nisi malint fame perire, aut à patria dulci exulare. ergo hoc malũ quin omnium perniciosißimum sit, dubium non est, Primum, quia infligit indicitque reliquis omnibus hominum millibus lamentabilem, inuisamque seruitutem, quæ mortalitati compararur, l. seruitutem. ff. de reg. iu. Deinde quia id malum non temporale est, sed æternum, præsertim ex more nostræ tempestatis, quæ induxit, vt istorum bonorum sic cumulatorum semper constituantur vincula & maioratus prohibita in perpetuum omni alienatione & diuisione talium bonorum, & tamen humani generis tanta menrium cæcitas est, vt vel hanc rem & vsum maioratuum reliquis omnibus malis longè pestilentiorem fauoribus prosequendum existimauerit. Id quod inducit Taurina lex. Denique vt è diuerticulo ad viã redeamus, cùm omnis principatus & superiorum dignitas ad bonum & non ad malum sint creati, ea subsidia charitatiua parcißimè & ex necessitate duntaxat vrgentißima admitti oportet & decet, & curare ne denuò tales bonorum maiorarus constituantur, neùe constituti conseruentur.

9 *Principis homines ciues non rectè appellari, cõtra Afflictum.*

Vigesimo nonò deducitur etiam ex eadem sententia nostrã, vt & suprà incidenrer attigimus, † veram non esse opinionen Matthæi Afflicti, dum decisi. 307. incip. regia maiestas, num. 2. versi. ad primum. scripsit, omnes regis vasallos homines regis appellari: quia (inquit) dominus rex, est dominus personarum, vox vniuerso generi humano noxia & inimica, & à natura principatus meri longè aliena, vt iam ostendimus. hæc tamen opinio ex lege conuentionis saluari posset. In eodem tamen errore fuit ipse Affli. decisi. 551. nu. 2.

Trigesimò apparet similiter, † an sustineri posit sententia Bal. qui in auth. ad hoc. C. de lati. libertate tollenda scripsit, quod vt liberum est domino seruum suum capere, & plagis mediocribus cędere, ita idem facere fas est nobilibus quo ad homines suos. Idem Bal. consi. 439. Magnificus dominus, colum. 2. lib. 3. Contrarium sentit Ang. in l. sancimus. C. de pœnis. & Nicol. Boeri. decisi 55. quia suprà col. si. quorum opinio ex superioribus veriorem esse constat. 10 *Nobiles an homines suos cædere plagis poßint, ardua q.*

Facit, nam † dominus & vasallus iudicantur à pari. Glo. & Doct. in c. 1. qualirer dominus proprietate priuetur. Math. Afflict. decisi. 396. in causa comitis, num. 6. & in decisi. 265. illustrißime, num. 2. & nu. 13. per c. 1. de forma fide. & ibi Bal. & c. de forma. 22. q. 5. Fallit in quindecim casibus, quos enumerat ipse Afflictus in d. decisi. 265. Sed ista procedunt in vasallo feudi, vnde is vasallus per ipsum dominum propria authoritare porest feudo priuari, secundum eundem Afflictum decisi. 392. Rex Ferdinandus, nu. 19. Bal. in c. si. in fi. per quos fiat inuestit. bene ramen iudicanrur à pari quoad hoc, vt si vasallus delinquat in dominum, perdat vtile dominium, & ex diuerso, si dominus delinquat in vasallum, amittat directũ. c. 1. qualiter dominus propr. priuetur. Fallit in regibus & principibus superiorem non recognoscentibus in remporalibus. ita Afflictus d. deci. 265. num. 13. versi. tertia fal. Lucas de Penna in l. in sacris. C. de proxi. sacr. scri. lib. 12. ad finem. Bal. in d. c. 1. qualirer dominus propr. priu. sed ipsi sanè loquuntur contra iura per eos allegata, quæ lõgè facilius locum habent in principatu simplici & mero quàm in iure feudali, vt non semel suprà meminimus, & ita vt in tali princeps malè regens regis nomen exuat, & tyrannus esse incipiat & appelletur, renent alij quos allegauimus de succ. crea. lib. 3. §. 26. nu. 47. faciuntque omnes leges sub tit. ff. C. & Instit. de susp. rut. nam vt talis rutor remoueretur, ira & talis princeps qui tutori exequatur, vt suprà ostendimus. 11 *Vasallus & dominus an iudicentur à pari.*

12 *Iudæorũ paruuli non possunt eripi parentibus vt baptizentur.*

Trigesimo primò † apparet etiam sententiam nostram facere pro parte negatiua existimantium principes temporales nullã habere porestarem super animam ciuium suorum, & consequenrer non posse paruulos infantes Iudæorum, si subditi sint, à parentibus abducere vt baptizentur, quam opinionem tennerunt Glo. Ioan. theuto. in c. Iudæorum. 28. quæst. 1. quia si possent eripi in paululum temporis, nullus esset Iudæus in mundo, & sic non posset adimpleri illa prophetia Esaiæ 10. & Roma. 9. c. quod reliquiæ Israel saluæ fient. hanc Glo. sequitur Card. Florenti. & Marianus in c. sicut, de Iudæis. tenet S. Thomas de Aquino 2. q. 10. arti. vlti. idem firmat Richardus in quarta sententia, distin. 6. Abb. Sicu. in d. c. sicut, Calderi. in consi. 3. in tit. de Iudæis. quia nullus ad fidem est cogendus, vt dicit tex. in d. c. sicut. & quia voluntarium milirem Chri-

Christus elegit. 15. quęst. 1. c. non est. & quia iura communia volunt, quòd nulla iniuria & nulla violētia debeat fieri Iudæis, vt in l. Christianis. C. de paga. & sacrifi. eor. & in c. final. c. Iudæos, de Iudæis. q. 1. c. si quis. Inde dicit Car. in c. de vxore, in fin. in princ. de sepul. quod quò ad sacramenta seruus liber est, de coniugio seruo. c. 1. hanc sententiam firmant etiam Card. Flo. in clem. 1. in fin. de Iudæis. & Ioan. de Ana. in d. c. sicut. & Ioan. de Ligna. qui dicit quod probant illam gloss. Ioan. Theu. & idem Alexan. de Imol. in l. s. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. & illam Glos. sequitur Stephanus de Caieta in suo sacramentali, in sacro baptismi, quæst. 4s. in fi. Laudinus in sacro de baptismo. penul. col. & frater Ang. de Clauasio in summa sua, in verbo, baptismus. §. 2. & Car. Alex. 45. dist. c. qui syncera. & Pet. de Palude in 4. sententiarum, distin. 4. Idēenim in summa Pisanella, in verbo, Iudęus 3. & in summa confessorum ibi allegata Quàmplures tamen tenent contrarium, vt per Afflict. vbi supra, & per Guerre. in speculo prin. c. 31 nu. 11.

Trigesimosecundò apparet ex nostra sententia, & omnibus eius fundamentis, tenendam esse partem affirmatiuam existimātium regem in subditos perperam agentem regno remoueri, vt attigimus suprà & infrà latius.

13 *Delictum extra fines regni cōmissum an puniatur.*

Trigesimotertiò † deducitur etiam ex sententia nostra, veram esse opinionem Alexan. consil. 15. lib. 5. colu. s. & Bald. in c. 1. §. iudices, de pace tenenda. & Matth. Affli. deci. 265. nu. 6. vers. nec tenetur inquirere. aiunt enim vasalli aut subditi de crimine extra fines regni, principem suū inquirere nō debere, & rectè. Nam quāuis ipsi non ꝓbent, patet ex ratiōe & sententia nostra, principatus enim ille est ad meram subditorum vtilitatem, is autem cùm non deliquerit in læsionem alicuius ex subditis, nihil sanè interest eorum, deliquerit nec ne. sicque cessat effectus collatæ & concessæ iurisdictionis, vel cessat finis, & consēquenter debet cessare effectus l. cùm pater. §. dulcissimis. ff. de leg. s. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. vnde hæc opinio par est, vt eo casu moderetur, quo in læsionem alicuius ex ciuibus & subditis ille deliquisset, quamuis extra regni fines, quod nota, quia frequentissimum, & intellige non ex mero officio regis sui, nam ad postulationem damnum passi fortè secus, ne aliàs à rege, vel regione illius bellum inferatur, vt in sequen. collectione.

14 *Princeps agere potest & debet ꝑ vexatione, aut damno ciuib. suis illato.*

Trigesimoquartò apparet etiam ex sententia nostra, † Principem agere posse pro vexatione, quæ subditis infertur, non aliter atque tutor pro læsione pupilli sui, quia vtriusque munus hanc ad rem proditum fuit, vt per Bald. in dicto §. iudices. Oldra. cons. 506. in causa Carmonensi. Hostiens. in c. licet. in fin. de prob. & hæc est iusta causa belli indicendi, & represaliarum concedendarum: vt plenè per Bart. in tract. repre. per Alfon. Guer. in speculo principum, c. 4.

Trigesimoquintò apparet ex sententia nostra, † an ciues familiæ regis hospitia gratis dare teneantur, id quod Hispaniæ in vsu est. Sed de iure communi sunt variæ opiniones. nam Bald. in l. obseruare, in princ. ff. de offi. ptoconsul. & Andreas de Isern. in c. 1. quæ sint regalia. & Matth. Afflict. decisi. Neap. 265. num. final. tenent partem affirmatiuam, loquuntur tamen non satis apertè, nec exprimunt quod fiat gratis. Alij aliter sentiunt. Sed iudice me vbi princeps à regno habet cōsignatos idoneos census & annuos reditus ad omnem impensam, id gratis fieri non debet, aliàs vtique. Neque quisquam ciuium in hoc magis oneratur quàm reliqui, cùm principis officium sit circumire, & visitare omnia oppida omnesque ciues suos, sicque erit huius oneris vicissitudo.

15 *Hospitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeantur, not. q.*

Trigesimosextò † deriuatur etiam ex sententia nostra, vasallum, hoc est, ciuem ratione tantùm iurisdictionis subditum, præter feudum, ingenuum esse, vt tenet Matthæus Afflict. decisi. Neap. 304. in causa baronis, nu. 6. & 7. Bal. in c. ego Episcopus, de iureiurand. & ideò talis ciuis potest esse testis in causa principis sui, vt per eosdem ibi. & ita Hispaniæ seruat consuetudo, qua in re sunt vndecim diuersæ Doctorum sententiæ, quas refert Affli. vbi suprà.

16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, & possunt esse testes in causa regis.*

Trigesimoseptimò † apparet etiam ex sententia nostra, suspectam esse opinionē Angeli Aretini in §. in potestate col. 3. in Instit. de his, qui sunt sui vel alieni iur. & quæ notat ibi Ioan. Christoforus Portius colu. 3. in addi. incip. adde quod hodiè. & ibi etiam Ias. in addi. incip. not. quos refert & sequitur Thomas Grá. in addi. fi. ad Matth. Affli. deci. Nea. 265. aiunt enim dominorum in subditos moderatā sæuitiam permissam esse, id q; verū nō est simpliciter, quia nec moderata, nec etiam minima sæuitia principis meri permissa est in ciues ingenuos & liberos, vt ex omnibus superioribus luculenter constat. Sed illud procederet in domino respectu seruorū. §. sed maior asperitas. Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. in suis. ff. de lib. & posth. Idemque in filijs, vt ibi.

17 *Ciuibus à principe moderatam sæuitiam an inferre liceat, ardua q.*

Quinimò † si dominus subditū enormiter & atrociter oneraret, Princeps superior posset talem vasallū ex toto eximere à sua iurisdictione, etiam tacente ipso subdito, & nihil petente. Ioan. Fabr. in §. fi. Insti. qui sunt sui vel alie. iu. Guid. Papa in suis decis. parlamenti Grati. decis. 62. si quis Baro. Thom. Gram. vbi suprà. Quinimò ipso iure talem iurisdictionē amittere videretur, vt probaui de succ. crea. lib. 3. §. 56. nu. 47. † Et talem dominum, quòd Imperator vel Papa possent ab ea iurisdictione priuare, vel ipso iure priuatum esse declarare, tenent Albet. in l. benè à Zenone. C. de quadri. præscri. & Tho. Gram. vbi suprà in simili, per

18 *Ciuem malè tractatum à domino, princeps superior eximere potest etiam nō requisitum.*

19 *Princeps tyrannicè aut perperā regēs an ipso iure desinat esse princeps.*

Bal.

Bal. in 1. rub. ff. dum ait quod tales vasalli oppressi non tenentur domino obedire. Idem Bal. in c. 1. §. publici latrones, de pace tenen. qui loquitur in fortioribus terminis. nempe in feudo quo priuatur dominus vasallos perperam tractans, & Bal. in c. 1. qualiter dominus propr. priu.

20 *Principes imperio abutentes, an possint per Papã priuari principatu.*

ait † quòd abutẽtes dominio vel iurisdictione facit se indignum dominari, sequitur Iacob. de sancto Geor. in tract. de homo mag. in quinque, col. vlti. per Franc. Curt. de feudis. par. 6. prin. colum. 1. versi. quęro ergo. Fel. in c. cum nobis. colum. 3. de præscrip.

Denique Papa Imperatores etiam ac Reges imperio, ditione, principatu abutentes, potest deponere & priuare, vt refert doctissimus Archi. Tarra. vbi suprà, pagi. 398. in hæc verba, ita inquit, notant Bar. Bal. Pau. de Cast. & communiter Doct. in d. l. fi. C. de legibus. Idem Pau. de Cast. in d. l. fi. ff. eodem ti. Bal. in l. rescrip. C. de precib. Impera. offeren. Ioã. de Imo. in c. dilectus, el primo. colum. 1. de præben. Petr. de Monte in sua monarchia, in 4. q. in fine. Martinus Lauden. in trac. de principibus. in 10. & 11. notabili. Præpo. Alex. in c. si Papa. col. 5. 40. dist Io. de Selua in d. tract. de beneficio, in 4. par. in 8. q. versi. 16. 17. & 18. & Andr. Alcia. in l. bona ciuitatis. ff. de ver. si. & in l. inter claras. C. de summa Tri. & fide catho. Card. Iacobatius in d. tract. de Concilio, lib. 4. arti. primo, pag. 130. Restaurus Castaldus in tra. de optimo Imperatore, in 81. quæst. & Petrus Albinianus in tractatu de pontificia potestate, fol. 25.

21 *Historia Samuelis.*

Et † patet de Samuele, qui vt scribitur Regum primo, c. 16. Saulem Regem deposuit, & in locum illius Dauidem Regem constituit.

22 *Histo. Innocentij Papæ.*

Et † patet de Innocentio primo Pontifice, & post Petrum 40. in ordine, qui vt Baptista Fulgo. exemplorum lib. 6. de seueritate refert, Archadium Augustum & Eudoxam eius vxorem extra communem fidelium gregem fecit, eo quòd Chrysostomo Patriarchatus sui honore depulso, Theophilum Alexandrinum Patriarcham suffecit.

23 *Histo. Leonis primi Papæ.*

Et de Leone Primo & summo Pontifice, & quadragesimo quinto post Petrum in ordine, qui (vt Matthæ. Palmerius Florentinus in chronic. Eusebij tradit) Theodosium Imperatorem deposuit, qui sacerdos inde effectus reliquum suæ vitæ tempus priuata quiete peregit.

24 *[Histo]ria Zachariæ.*

Et † de Zacharia summo Pontifice, qui, vt habetur in c. alius. 15. quæst. 6. Ildebrandum Gallorum Regem, tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ potestati erat inutilis, à regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locũ substituit, omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit.

25 *Histo. Gregorij Septimi Papæ.*

Et † de Gregorio Septimo, qui (vt idem Matth. Palmerius tradit, & Baptista Fulg. in d. lib. 6. retulit) Henricum Tertium imperio priuauit, post cuius priuationem Rodulphus Imperatoriam maiestatem per electionem obtinuit.

26 *Histo. Papæ Leonis.*

† Et de Leone Trigesimo quinto. Constantinopolitanorum Imperatore, qui, quia sanctorum imagines à templis abradi atque auferri iusserat, à Gregorio summo Pontifice Imperio simul & fidelium communione priuatus, maledictus interijt.

27 *Hist. Constantini Papæ.*

† Sic & Constantinus Papa Philippum ab Imperio expulit, & Adrianus Desideriũ, Longobardorum Regem, regno priuauit.

28 *Histo. Innocentij III. Papæ.*

† Sic etiam Innocentius Tertius Otthonẽ, Saxoniæ Ducem ac Romanorum regem, deposuit, & Innocentius Quartus, vt habetur in c. ad Apostolicæ, de re iudi. lib. 6. Fredericum Imperatorem in Lugdunensi concilio ab imperio abdicauit, indignumque imperio fecit.

29 *Histo. Marti. IIII. Papæ.*

† Sic Martinus Quartus Petrum, Aragonũ regem, deposuit, & secundo genito regnum contulit.

30 *Histo. Bonifacij VIII. Papæ.*

† Sic etiam Bonifacius Octauus, Lusitaniæ Regi remisso ac negligenti (vt habetur in c. grandi, de supplen. negli. præla. lib. 6.) nobilem virum Bononiensem Comitem, illius fratrem collegam dedit. Et quod id facere possit Papa, tenet etiam Alphonsus Guerrer. in speculo principum. c. 31. nu. 17. vers. ideo Papa. referens quemadmodum summus Pontifex Imperium à Græcis ad Romanos transtulerit, per c. venerabiles, de elect.

31 *Histo. Papæ Alexandri.*

† Et vt Alexander VI. Pontifex max. Fernandum Regem Hispaniarum catholicum Imperium noui orbis transtulerit, hoc est concesserit.

32 *Hist. Adriani Papæ.*

Idem refert Guer. in eod. tract. c. 16. 13. num. versi. sed Papa Adrianus. Sic Iulius Secundus Pontifex max. Ioannem, Regem Nauarræ, regno priuauit, illudque regi Catholico Ferdinando concessit. Stat ergo quod Princeps, qui principatu abutitur, ius principatus ipso facto amittit, vt multi disseruerunt quos suprà retulimus & diximus, §. 26. num. 47. de succ. cre. Et, vt alij tradiderunt, ei possunt ciues obedientiam denegare, & potest per Imperatorem si eam recognoscit principatu remoueri, sin minus per Papam.

33 *Princeps imperio abutẽs quod à ciuibus iure specter, ardua quæst.*

Quinimò † si principatu intolerabiliter abuteretur, posset per ipsos ciues interfici, secundum sanctum Thomam. 2. senten. dist. 46. quæst. 2. art. 2. vt eum refert, & ita intelligit Tho. Gram. in add. fi. ad Matthæ. Affli. decisi. Neapo. 265. in fine. quem doctrinam ipsemet S. Tho. repetit opusculo 20. de regimine prin. c. 6. cuius doctrinæ aliquantulum aduersari videtur concilium Constan. sessione 15. & ab illa doctrina recedere videtur Fely. in c. cum nobis. colum. 3. de præscri. & Tho. Gram. vbi suprà, & Augusti. de Anchona in tract. de potesta. eccle. quæsti. 54. arti. 3. & Prixiensis in re-

per.

pet.in verb.tyrannus. Quid dicendum? & sanè (si non longè fallor) verus sensus diui Thomæ in duobus locis suprà allegatis non is est, quem ipsi perceperunt, aut collegerunt. Vnde sunt duæ species inspiciendæ, prima quando loquimur in Principe illegitimo, qui per tyrannidē vi & armis aut dolis principatum adeptus est, & is à quouis ciuium interfici potest, Quia iure naturæ vim vi repellere licet, vt l. vt vim. ff. de iust. & iure, vbi plenè per omnes. Intellige dupliciter, Primùm, quando in cōtinenti post ademptam tyrannidem interfectus fuisset, vt ibi. Deinde etiam si ex interuallo, quia eadem vis perdurare, & veluti in eodem vis statu perseuerare semper videtur, ita sentiunt diuus Thomas in locis suprà citatis, & clarius doctissimus Dominicus de Soto de iust. & iure. lib. 5. quæst. 1. artic. 3. Altera species est, nempè, quando initiò legitimus erat princeps, fortè per ciuiū electionē vel successionem, & tunc si quidem quempiam ciuium tyrannicè aggrederetur, vt ipsum trucidaret, vel eius bona raperet, poterit ille ciuis eum occidere vim vi repellendo, cum ijs qualitatibus, de quibus per Gloss. & Doct. in d. l. vt vim, ita vult Dominicus, vbi suprà ex sententia diui Thomæ in locis suprà allegatis, quod si is princeps in vnum tyrannidem attentabat, alius vel alij ciues non possunt eum occidere, præter eum, qui vim patiebatur. quamuis ipsa Resp. possit armari ad resistendum, vel adire Imperatorem si erat superior, vel Papam, vt eos ciues tueretur, quod si nec id sufficeret, tunc Deus (inquiunt) est orandus. ita ex mente diui Thomæ distinxit Dominicus, vbi suprà, contendens hunc ad modum accipiendam esse sessionem & definitionem concilij suprà relatam. Quæ res alterius stat iudicio, eam enim ideò attigimus, ne D. Thomæ sentētia tàm acerbè & rigorosè intelligeretur, vt alij eam acceperunt, quandoquidem nō definit eam interpretationem, de qua suprà, recipere, quæ lenior aliquantulum est.

34 *Publice vtile quod videatur, vtq; priuato commodo præferatur.*

† Huiusmodi autem necem ideò fieri permissam intellige, quia salus publica priuatæ personæ vtcunq; egregiæ præferenda est, non aliter atque salus totius corporis saluti vnius membri, ita idem Sotus vbi suprà, artic. 2. & artic. 3. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium est, quin stante principe tyranno salus vniuersorum ciuium periclitetur. vnde scriptum reliquit Claudianus de bel. Gildon.

Instat terribilis viuis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obscœnus adulter.
Nulla quies, oritur præda cessante libido.
Diuitibusq; dies, & nox metuenda maritis.
Quisquis vel locuples pulchra vel coniuge notus,
Crimine pulsatur falso: si crimina desunt
Accitus conuiua perit. mors nulla refugit
Artificem, varios succos, spumasq; requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis

35 *Tyrannidis descriptio.*

Gramina si quisquam vultu præsentia damnet
Liberiúsve gemat, dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricto mucrone minister.
Fixus quisque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaq; pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circumspicit enses.
Splendet Tartareo furialis mensa paratu,
Cæde madens, atrox gladio, suspecta veneno.

Et idem Claudian. de 4. Honorij Consul.

Qui terret, plus ipse timet, sors ista tyrannis
Conuenit, inuideant claris, fortesq; trucident, 36 *Tyrannorū infœlicitas.*
Muniti gladijs viuant, septiq; venenis
Ancipites habeant arces, trepidiq; minentur.

Denique † Plutarchus in Apoph. dum de Dionysio, Siculorum tyranno, meminisset, sic ait in lib. 6.

Omnibus Dionysio tyranno exitium imprecantribus, vna fœmina anus quotidiè diluculo Deos comprecari solet, vt esset incolumis, sibique superstes. Accita à rege mulier rogata est, vnde tanta in Regem beneuolentia, quoniam, inquit, quum puella essem & grauem tyrannū haberemus, optabam mortem illius, eo interfecto deterior arcem occupauit, & huius exitium optabam. Nunc cùm te habeamus superioribus etiam grauiorem, vereor ne si tu pereas, succedat etiam deterior te, eoq; caput meum pro tua salute deuoueo. tàm facetam audaciam Dionysius punire erubuit. 37 *Hist. Dionysij.*

Et Bassianus † præfectus suadebat Caracallo, vt ad mitigandam inuidiam fratricidij, fratrem Getam appellaret diuum, Sit, inquit, diuus, dum non sit viuus, & fratrem in diuos retulit. nescit pietatis iura regnandi cupiditas. ita scripsit Plutarchus in Apoph. in dictis Caracalli Romanorum Imperatoris, vbi etiam ita subdit: 38 *Histor. Caracalli.*

Antonini Caracalli nouerca, † quum esset pulcherrima, velut per imprudentiam corpus magna ex parte nudauit, cumque dixisset Caracallus: Vellem si liceret, si libet, inquit, illa, licet, an nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere. ea mulieris vox Caracallum ad detestabile facinus pertraxit. 39 *Hist. Caracalli.*

Trigesimooctauò & idem Plutarchus lib. 6. Apoph. & Erasmus in add. ad eum referunt sequentia de Caio Caligula Romanorū Imperatore † Antoniæ auiæ pro sua authoritate momenti, vt quædam secus ageret, Memento, ait, mihi omnia in omnes licere, talia portenta tùm principum titulo pertulit mundus, quæ non cōmemorarem, nisi vt ex his principibus prodigiosæ feritatis horror incutiatur. meritò ergò Cicero a t † sub præcepto illo, non occides, non comprehendi tyrannorum neces. nam lib. 3. Officiorum sic scripsit: Non se obstrinxit scelere si quis tyrannum occidit, quamuis familiarem. idem Cic. Phil. 13. ait: Quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ 40 *Hist. Caligulæ.* 41 *Tyrannorū occisio inculpata est.*

naturæ tenſeo exterminandum. Et idem ſcripſit, Nulla nobis cum tyrânis ſocietas eſt, ſed ſumma potius diſtractio: neque eſt contra natnram ſpoliare eum, quem honeſtum eſt necare. 5. Tuſcul. ſic ſcriptum reliquit.

His tamen non obſtantibus, non deſunt qui velint homicidium fieri nefas eſſe, exceptis ijs dûtaxat caſibus, qui lege diuina nominatim comprehenſi reperiuntur, & ita tenuit Scotus per doctiſſ. Dominicum de Soto lib. 5. de iuſt. & iur. q. 1. art. 2. relatus in hæc verba.

At verò, inquit, hoc occurrere cuique poteſt argumentum, contra hanc aſſertionem prohibitio hæc, non occides, eſt diuina eademque generalis, que cunctos mortales, nemine excepto, occidere vetat, nemini autem inferiorum facultas ſuppetit diſpenſandi in lege ſuperioris: ergo nullo humano iure conſtitui poteſt vt homo quantumuis peccator occidatur, hoc argu. Scotus in 4. diſtinct. 15. q. 3. perſuaſus quatuor aſſeruit, Primum illud præceptum eſſe generale, nam Exodi 20. abſolutè ponitur, & Matthæi 5. ſub eadem forma refertur Non occides. Secundò ex hoc inſert quòd nullum nocentium hominem, priuata publicaue anthoritate interficere licer, niſi in caſibus veteri lege exceptis, ideo neque verò lex humana vllum poteſt aliud crimen, morte vlciſci, illud probat eodem argumento. nam cùm hoc ſit præceptum diuinû, nulli poſſunt homines ſuper eo diſpenſare. Tertiò inſert nô eſſe licitum, furem iuterficere diurnum: ſcilicet illum, qui latéter ſuratur. hoc probat: quia vt patet Exodi 21. vbi denarrantur crimina & ſcelera quæ erant capite plectenda, caſus iſte connumeratur: quin verò capite ſtatim 22. exprimitur vt nocturnus ſur in flagranti delicto captus morte opprimatur: diurnus verò minimè: & bullam, inquit, ſuper hac exceptione nullam audiuimus. Quando demum

42 *Occiſionis vitandæ præceptum, egregia declaratio.*

inſert, † quod neque inter Chriſtianos adulteram interficere fas eſt, quoniam licet olim Leut. 20. id præcipiebatur, tamê Ioan. 8. Chriſtus idem præceptum reuocauit. vbi adulteram impunitam dimiſit. quare ſecundû Scotum leges quæ contrarium præcipiunt, non ſunt iuſtæ. hanc opionem ipſe Dominicus de Soto improbans, ita ſe tamen circa argumenta diſſoluenda inuoluit, vt vix appareat quid ſenriat, eaque non minus fortè cæca quàm antea erant reliquerit, quæ tamen recipiunt tres ſoluriones (& ſi non fallor) ſatis ſuperq; dilucidas. Prima eſt,

43 *Legum verbo aut ſcriptura non obligamur ſed mente.*

† quod legum quidem verbis non tam obligamur quàm earû mente & ſenſu. l. non figura literarum. ff. de act. & oblig. vnde vt in regula iuris eſt, ſcire leges, eſt non earum verba renere, ſed vim ac poteſtatem, verba enim reperta ſunt non quæ impedirent ſed quæ indicarent noſtram voluntatem. ita Ci. in Ora. pro Cecinna. facit l. Labeo. ff. de ſupellect. leg. ſicq; tranſgredimur proprietatem verborum ſiue illa ſcripta ſint, ſiue ore prolata, vt mentem ſenſumq; loquentium ſequamur. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. ff. de cond. & demon. l. ita ſtipulatus. in magna. ver. Sabinus. verbo, ex mente. & ibi notant Paulus Caſtren. & Iaſ. ff. de verb. oblig. l. quibus. §. dominus. & ibi notant Bart. Sozinus. ff. de cond. & dem. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, & §. hæc quoque. ff. de verb. obligatio. vbi notant ferrè omnes Doct. † Sic ergo & in ſpecie noſtra qui priuata manu tyrannum principem interfecerit. vel authoritare publica tâquam princeps, aut magiſtratus malefactorem occiderit. quin contra præceptum illud diuinum (non occides) fecerit, dubitari non oportet inſpectis quidem præcepti verbis, quæ ſunt generalia. l. ſi is qui ducenta. §. vtrû. ff. de rebus dubi. l. quis cum totum. ff. de excep. rei iud. l. Mæuio, in pr. in verb. rotus. ff. de leg. 2. l. ſi ſeparatim. l. hæc ſcripiura. ff. de cond. & dem. l. coniunctim. ff. de lega. 3. l. vnica. §. ſin verò non omnes. C. de cadu. tollen. §. ſi eadem res. cum §. ſeq. Inſtit. de lega.

44 *Indefinita æquipollet vniuerſali.*

Cæterum iſte dininorum illius præcepti verborum tranſgreſſor contra mentem tamen diuinam nihil egiſſe intelligitur. nam veroſimillimum eſt, ipſummet Deum optimum maximum interrogatum, an talem hominê interficere liceret, reſponſurum eſſe vtique, nam viginti tria millia hominum neci tradita iuſſu ipſius propter peccata eorum, vt refert idem Dominicus, vbi ſuprà, & habetur in libro Moyſi.

Nec † dubium eſt quin id à legiſlatore præceptum iuſſumque videatur quod prætermiſir ſi veroſimile eſt quòd interrogatus id vt fieret, reſponderet Glo. communiter ibi approbata (per l. cum auus. ff. de cond. & demonſtra.) in l. tale pactum. § fin. ff. de pact. Iaſ. in auth. quas actiones. C. de ſacr. eccleſi. Idem in l. de quibus. ff. de legibus, & in l. quamnis. C. de fidei com. ergo quòd ille malefactor necetur lege diuina tam præceptum fuiſſe intelligendum eſt, quàm fuit ea lege vt homo innocenus non occideretur. Altera ſolutio eſt, quod nullum argumentum certius aut tutius eſt, quàm à coniunctione duarum legum. l. Gallus. §. ille caſus, ibi, quaſi duobus capitibus legis commiſt. ff. de lib. & poſth. ſed ipſe Deus optimus maximus Exodi 23. dixit, inſontem & iuſtum non occides, ergo palam declarauit vt quod nuper eod. lib. c. 22. dixerat Non occides, intelligeretur de inſontibus hominibus, non de nocentibus, quandoquidem eadê lex diuina ita vlterius proceſſerat ſe ipſam declarando. idque à Legiſlaroribus frequentiſsimè fit, vt lib. 1. de ſucc. crea. §. 4. num. 4. cum pl. ſeq. fuſe diſſeruimus. nec tutior aut iuſtior ſolutio inueniri poſſet. quamuis eam Dominicus, vbi ſuprà (nullo iure vt nobis videtur) mordere ſtudeat. Tertia ſolutio eſt, quod

45 *Veroſimilitudo verbis præfertur.*

quod quando ius diuinum positiuum nihil denuò adijcit, sed id tantùm, quod iure naturali indictum erat, tunc non tàm ius nouũ induxisse, quàm antiquum ius naturale repetijsse, vel deregisse videtur, ita eleganter Dominicus, vbi suprà: quod licet ipse nõ probet, probatur tamen per rex. elegantem in l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum dominio. l. hæredes palam. §. 1. ff. de hære. institu. l. illa institutio. eodem titu. l. si ita scripsero. ff.

46 *Declarans nihil denuo inducit.*

de cond. & dem. † Hinc vulgo dicitur, qui declarat, nihil de nuò agit, vt dd. ll. ergò cùm non occidere, præceptum esset iuris naturalis (l. vt vim. ff. de iust. & iure. ibi, nam cùm cognationem quandam intet nos natura constituerit, hominem homini insidiari nefas est, vbi per omnes Doctor.) & diuina lege repetitum tantùm, nõ etiam denuò inductum fuisse constat, & consequenter vt iure naturæ ad incolumitatem multorum & bonorum noxium interficere licebat. l. omnes. C. de ferijs, cum alijs suprà allegat. ne, vt Paulus 1. ad Corinth. ait, modicum fermentum totã massam corrumperet (hoc est, vnus malus pluribus bonis noceret) ita & post illud ius diuinũ positiuum iuris naturalis repetitiuum aut declaratiuum idem licebit, adde S. Thomam 1. 2. q. c. arti. 8. Ergò dum Scotus suprà relatus

47 *Occidere licet etiam extra casus veteri lege contentos.*

ait illud præceptum (non occides) esse generale, quod negat Dominicus. Veritas est, generale esse, quò ad verba, & ita fallitur Scotus, sed minus generale quò ad mentem, & ita saluetur Dominicus. Itẽ deinde dum Scotus nocentum hominum nullum occidere priuata aut publica authoritate licere, nisi in casibus veteri lege exceptis nominatim eooteodit, id quod Dominicus negat, magis est, vt liceat etiam in alijs, in quibus Deus Opt. Max. idem concessurum verosimillimum est, verosimile autem est id, non ad eorsaturum quoties ad bonorum tranquillitatem & incolumitatem noxium perire expediret, vt suprà ostendimus.

48 *Furem diurnum an occidere liceat, ardua quæstio, & leges contrarium iubentes an sint noxiæ.*

Tertiò, dum Scotus contendit diurnũ furem occidi nõ licere, id quod Dominicus negare videtur, & humanæ leges in prouinciarum plerisq;, sanè Scoti sententiam probo regulariter, nisi ille incorrigibilis esset, tunc. n. admitterem Dominici sententiam. Pœna. n. debet commensurari delicto. l. sancimus. C. de pœnis. Homo autem reliquis omnibus rebus caducis preciosior est. §. fin. Instit. de iure perso. l. filiusfamiliàs. §. secundum vulgarem. ff. de lega. 1. l. libertas. vbi in simili per Deci. & Cagno. ff. de reg. iur. homo enim cùm cæteris omnibus rebus dominari natus sit, pro eis permutari, eisve comparari non licet, nec est par aut æquum. Quòd sit natus reliquis rebus dominari, patet ex Psalmista: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Vnde Ouid. lib. 1. Metam. sic cecinit:

Sanctius his animal mentisq; capacius altæ,
Deerat adhuc, & quòd dominari in cætera posset,
Natus homo est. Ergò leges contrarium iubentes sunt noxiæ.

Quòd si is incorrigibilis esset, tunc iam nõ tàm de solis rebus, quàm de reliquorum quoque ciuium tranquillitate agi videretur, sicq; Dominici sententia admitti posset, & hoc casu procederet, quod Cicero pro Milone scriptum reliquit: Insidiatori & latroni nõ potest afferri iniusta nex.

Quartum quod firmat idem Scotus leges † iubentes adulteram occidi non esse iustas, idem probo, sed eget declaratione, quam scripsimus in tracta. de succ. crea. lib. 1. §. 10. num. 499. & §. 7. num. 22. Nec miremur eas leges durissimas latas fuisse, nam id descendit ex naturali hominum ingenio. Nemo enim, vt Poëta ait, sine crimine nascitur, quamuis alij in alia vitia sint procliuiores. Vnde Propert. lib. 2. elegiarum ad Herennium sic cecinit:

49 *Adulteram occidi leges iubentes sunt iniustæ.*

Vnicuique dedit vitium natura creato,
Mi fortuna aliquid semper amare dedit.

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices sunt, quia vnusquisque magistratus aut princeps cùm leges pœnales fert, vitia quibus ipse deditus est, leuiora existimat ac censet, quàm ea, quibus alij homines vexantur, sicq; illis de vitijs puniendis siue leges ferendæ sint mitiores siue sententię ferendę sint miniores, profert sententias ac condemnationes, acerbiores laturus siue leges siue sententias si de vitijs, quibus alij homines notantur, ageretur. Vnde adolescens, vt Terent. ait, iniquitatem patris sui hac re denotans aiebat, Quam iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices. Et subiungit, Qui nos volunt ilico nasci senes. Et Horatius ait:

Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum?

Ergo non miremur si legislatorum alij acerbius quàm par erat adulteria punientes leges tulerint, alij verò non ita, hinc est quod & si Romani pœnas mortis huic rei definierint, alij tamẽ nullam omnino pœnam definierũt, quasi rem inculpatam vel nulla pœna & coërtione dignam, quales (teste Ioanne Boemo lib. de varijs gentium moribus) fuerunt Persæ & aliæ gentes, vt lib. 2. de succ. crea. §. 15. attigimus. Et quum tanta mentium discordia sit, ideò non facilè ad leges nouas ferendas veteresue nouandas accedendum est, adeo vt Tucidides scriptum reliquerit, † Melius agi cum Republica quæ malis monbus constanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis, sed inconstantet. & cum in pœnis mitior pars sit eligenda, vt in regula iuris, & leges acerbæ pœnales minimè sint ferendæ, sed tàtùm vel eatenus † vt peccati mensuram & fines non egrediantur, Iudice Horatio Satyra 3. lib. 1.

50 *Leges nouæ re malum.*

51 *Pœna culpæ par.*

——— *Adsit (inquit)*
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Et Claudianus in Epig. satisfactionis:

Me dolor incautus, me lubrica duxerit ætas,
Me timor impulerit, me deuin egerit ardor:
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis.

Et Ouidius Epistola 5.

Leniter, ex merito quidquid patiere, ferendum est,
Quæ venit indignè, pœna dolenda venit.

52 *Iurisdictioni alienæ se committere stultitia est.*

Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberent, & pœnales leges tam impiè & intolerabiliter eam metam excedentes passim videamus, inde edocebimur, quàm periculosum sit confidere alicui, aliquibusue facultatem legum nobis imponendarum præsertim pœnalium. Quod periculum (ne dicam stultitia) inest in omni ditionis imperijúe concessione. † Nam iurisdictione & imperio plerunque vtimur initio, sed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur. Isthinc iure legitur in sacra pagina, Maledictus homo qui confidit in homine. Et rursum illud, Omnis homo mendax. Pulchrè Manilius lib. 2. Astron. canebat:

53 *Imperio omnes initio vtuntur sed illico abutuntur.*

Cum fortuna fidem quærat, vix inuenit vsquam.

Et Vergilius lib. 4. Aeneidos:

54 *Fides ideo in terris non est quòd in cælũ euolauit.*

Nusquam tuta fides.

Et Ouidius lib. 1. Metamor.

Nusquam tuta fides, non hospes ab hospite tutus.

Et Silius Italicus lib. 2. bell pun. dum preces humani generis ad finem referret, ait:

55 *Fer cælo auxilium, & fessis da surgere rebus.*

Fabula fidei. Et ibidem fingit fidei responsionem ad Herculem in hunc modum:

——————— *contra cui talia virgo:*
Cerno equidẽ, nec pro nihilo est mihi fœdera rumpi,
Statq́; dios ausis olim tam tristibus vltor.
Sed me pollutæ properantem linquere terras,
Sedibus his, tectiśq́; Iouis succedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus: impia liqui.

56 *Fabula Cuculi.*

Huc alludit faceta illa fabella Cuculi & auicularum cui percontanti cur ipsam fugerent, quoniam (inquiunt) suspicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellam Plutarchus Apoph lib. 6. Dionysio Siculorum tyranno accommodat.

57 *Hypocrisis.*

Id † autem vitium hypocrisis peculiare est, qui principio mansuetudinem lenitatemq́ue præseferunt, mox acerbam rapinam immanemq́ue crudelitatem exercent, falsa & mendacia nomina, rebus accõmodantes, nam cum vt in Prouerbio est proxima sint nonnulla vitia virtutibus, facilè eis est componere fraudes honesta nomina suspectis improbisq́ue rebus aptantes, de quibus sentiebat Ouidius lib. 11. Metamor. dum ait:

Nascitur Autolicus furtum ingeniosus ad omne,
Qui facere assueuerat patria non degener artis
Candida de nigris, & de candentibus atra.

Et Iuuenalis Satyra 3.

Maneant qui nigrum in candida vertunt.

Et Seneca in Hippolyto:

O vita fallax abditos sensus geris
Animisq́; pulchram turbidis faciem induis.

De his loquitur Cicero lib. 1. Offi. cuius meminit Hiero. Cagnolus in l. fraudis. ff. de regulis iuris dum ait, Aut vi, aut fraude fit iniuriæ fraus quasi vulpeculæ vis Leonis, vtrunq; alienissimum ab homine est, sed fraus odio maiore digna. Totius autem iustitiæ nulla pestis capitaliot est quàm eorum qui dum maximè falluntid agunt, vt boni viri esse videãtur. Quæ omnia eo pertinent vt edoceamur hypocritarum morem declinare, qui leges pœnales acerbissimas humano generi perniciosissimas peccatorumq; meram longè cruenta & luctuosa immanitate excedentes edere solent: quo magis ipsi videantur sanctimoniæ sectatores vitiorumq; abstinentes ac inimici.

SVMMARIVM.

1 *Homo liber est.*
2 *Seruitus quadruplex.*
3 *Seruare hebetiores an prudentioribus videantur naturaliter.*
4 *Seruitus mala est, sed maioris mala vitandi causa iure gentium introducta.*
5 *Bellum iuris gentium est., non dispositiuè sed occasionaliter.*
6 *Dei qualis potestas circa animorum varietatem, contra nouissimos.*
7 *Bellum ius gentium non induxit sed belligerandi occasionem.*
8 *Bellorum calamitas.*
9 *Occasio quid.*
10 *Seruitus voluntaria.*
11 *Mentium humanarum varietas.*
12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*
13 *Libertas animorum describitur.*
14 *Seruitus an causetur ex bello etiam iniusto, egregia quæstio.*
15 *Bellum an vtrinque iustum esse possit?*
16 *Bellum iniustum quo ad Principes, non esse iniustum quo ad milites, egregia & noua declaratio.*
17 *Bellum contractibus simillimum, quo ad acquisitiones.*
18 *Prodigere licitum.*
19 *Bellum iniustum si sit publicè indictum, tribuit dominium etiam Principibus, egregia declaratio, id tamen dominium est reuocabile.*
20 *Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui est omnium firmissimus titulus.*
21 *Seruus bello captus, tutus erit si fugiat, etiam in conscientia, estq́; egregiaq.*
22 *Dominium reuocabile sine facto nostro nobis auelli potest.*

CAPVT IX.

TRIGESIMONONO colligitur ex cõclusione nostra principali, † hominem non posse seruum per legum dispositionẽ fieri, quandoquidem, vt nostra conclusio docet, vt Principum ita & iurium & legum 1 *Homo liber est.*

legum imperium fuit ad hominum vtilitaté, hominibus autem nil nocentius seruiture, quæ morti comparatur, l. seruitutem. ff. de reg. iu. Denique seruus vt homo fieri non posset videbatur, quia homo natura liber creatus est, l. libertas. ff. de statu hominum, & per totum titulum Inst. de iure personarum, & habetur Matth. 17. liberi sunt filij, homoque à Deo Opt. Max. non liber modò, verùm dominator & dominator reliquorum animantiū creatus fuit, iuxta illud: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues, insuper & pecora campi. Vnde Ouidius lib. 1. Metam.

Sanctius his animal mentisq; capacius alta,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset,
Natus homo est.

2 Adhuc tamen hominem seruum fieri posse constat, quinimò vt non paucis nostrorum placuit, † in quadruplici differentia seruitus hominum reperitur, Alia enim descendit à iure diuino, Alia à iure naturali, Alia à iure gentium, Vltimaà iure ciuili. A iure diuino quasi supernaturaliter homines serui pœnæ efficiuntur per peccatum, vt in c. ita quorundam, de Iudæis. Bar. Veronens. rub. 1. de serui. personali. Hieronymus Cagno. in l. quod attinet. num. 3. ff. de reg. iu. Alphonsus Guerre. in Thesauro Christ. relig. c. 41. Aquens. in l. manumissiones. ff. de iusti. & iu. col. 2. c. cum redemptor. 12. q. 2. & huic seruitutis speciei ad numeranda est seruitus per ebrietatem contingens, c. sexto die. 35. dist. tunc enim quasi serui pœnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius rectè ait:

Seruiet æternum qui paruo nesciet vti.

Et Statius lib. 2. syluarum:

Nos vilis turba caducis deseruire bonis.

Et Claudianus de 4. Honorij consulatu opportunè ait:

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent,
Si metuis, si praua cupis, si duceris ira,
Seruitij patiere iugum.

Et Boetius metro. 2. lib. 4.

Hunc enim libido versat
Auidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens.
Mæror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo cum caput tot vnum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat ipse
Dominis pressus iniquis.

3 Altera † seruitutis species est, quæ à iure naturali descendit. nam vt reliqua animalia bruta hominib. (propterea quòd mente præcellunt) natura seruiūt, iuxta illud etiā Ouid.

Longa dies docuit homini parere leones.

Et idem Ouidius:

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri

Seruitus quadruplex.

Seruitio habitiores ac prudentioribus videantur naturaliter.

Sic ipsorum hominum quidam hebetiores quasi natura seruiunt prudentioribus à quibus regunrur, quasi in remunerationem accepti beneficij, ita Aristoteles Politi. 1. & Doctissimus Dominicus de Soto de iust. & iur. lib. 4. q. 2. arti. 2. & meminit Alphonsus Guerrer. vbi suprà, & etiam Hieronymus Cagno. in d. l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit, illius debitor fit ab antidora. l. si pignore, in prin. ff. de furtis, ibi & beneficij debitorem sibi acquirere. debitor autem vulgo dicitur seruus esse creditoris, quia ei obligatus est, obligatio autem vinculum est, in prin. Insti. de obliga. quæ omnia impropria nec bene apta sunt, cùm ea obligatio minimè constringat inuitum. l. 1. ff. de donat. in prin. Insti. eod. titu. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hære. ibi, dum re sua, & l. in re mandata. C. manda. quamuis negare non possimus quin & natura qualis qualis ea obligatio sit, consideretur, vnde Terentius:

Sed isthæc commemoratio quasi exprobratio est
Immemoris beneficij.

Et Plautus in Persa:

Etenim nihil amas cùm ingratum amas.

Et Iuuenalis 11. Satyra:

Ingratos ante omnia pone sodales.

Et Ausonius in Epigram.

Ingrato homine peius nil terra creauit.

Sed cùm seruitus constringat inuitos, hæcque seruitutis species inuitos nō teneat, quia beneficium non confertur in inuitum. l. in uito. ff. de regu. iuris. non potest videri propria seruitus, sed sanè imò omnes ætate minores id beneficium accipere compelluntur, vt per omnes leges de minorum ætate loquētibus, idemque in nonnullis ex maioribus, quales sunt furiosi, prodigi, & mente capti, per torum titu. ff. & C. de cura. furiosi, vel prodigi. idemq; in reliquis minus industriosis. l. Titio centum, in princ. ff. de condi. & dem. Deniq; cùm huiusmodi seruitus ipsi seruienti vtilis sit, seruitus autem propria seruientibus nō noxia modò verùm nocētissima adeo sit, vt morti comparetur l. seruitutem. ff. de regu. iu. Apparet superiorem seruitutis speciem propriam non esse, cùm damnum non inferat, sed potius vtilitatem afferat eis, qui eo modo seruire dicuntur.

Est ergo † tertia seruitutis species, quæ à iure gentium descendit, quæ & si iuri naturæ, quo omnes liberi nascebamur, contraria sit, l. manumissiones. ff. de iusti. & iure. §. ius autē gentium. Insti. de iure nat. sicq; noxia sit vt proximè attigimus per d. l. seruitutem. tamen maioris mali vitandi gratia ab omnibus gentibus admissa fuit, olim enim antequam ea seruitutis imago admissa esset, victores victos trucidare solebant, cùm ipsorum emolumentum nullum viderent, & periculum esse eos saluos, liberos, incolumesq; fore, harum ergo tristissimarum immaniumque cædium vitanda- 4

Seruitus mala est, sed maiorum malorum vitandi causa iure gentium introducta.

tandarum causa, remedij loco seruitus per-
missa fuit, quia sic victores captiuos vendere
nec occidere cœperunt.d.l.libertas, & per to-
tum.Insti. de iure personarum. cum ibi not.
vnde nõ solùm licitum, sed etiam pijssimum,
mortalibusque vtilissimum inuentum fuisse
doctissimus Dominicus de Soto loco iam re-
lato attestatur: & istud fuit de iure gentium.
d.l.manumissiones.l.ex hoc iure.ff.de iust. &
iure, ex quo iure (Andr. ab Exea, lib. pact. ad
princ.inquit) cœpit esse in vsu Meum & Tu-
um, Lud.Gomesius in princ.tit.Inst.de actio.
5 *Bellum iuris gentium est, nõ dispositiuè sed occasionaliter.* col.16.post medium. † & sic dominia distin-
cta propter illud, quodcunq; calcanerit pes
tuus, tuum erit. Et inde bella inuenta sunt,
non dispositiuè, vt quidam arbitrati fuerunt,
sed causatiuè & occasionaliter, quia ius gen-
tium non statuit bella, sed ex quo distincta
fuerunt dominia rerum, insurrexerunt etiam
bella, vt declarat Portius in §. ius autem ciui-
le.col.2. Instit.de iure natu. gent. & ciuili. di-
cens quod si Meum & Tuum de medio tolle-
rentur, homines mundi quietè viuerent. Et
ante eum hoc dixit Seneca in lib.de moribus:
Quietissimam, inquit, vitam agerent homi-
nes, si hæc Pronomina tollerentur, Meum sci-
licet & Tuum. Hæc ille. Et Plato, vt refert
Plutarchus in lib.de præceptis cõnubialibus,
in 20. præcepto: Fœlicem dicit esse ciuitatem,
in qua meum non meum qui dicant non au-
diuntur: dominium enim ex quodam fastu
& libidine dominandi ortũ habuit, vt osten-
dit Chassaneus in prima cõsideratione 5. par-
6 *Dei qualis potestas circa animorum varietatem, contra nonull.* tis sui Cathalogi gloriæ mundi, & diuersitas
animorum induxit bella. ideò † sicut Deus de
potestate ordinaria nõ posset tollere hanc di-
uersitatem animorum, ita de potestate ordi-
naria non posset facere pacem in mundo, ita
Gemin.post alios per eum relatos in c.ad Apo
stolicæ.§.sed licet.colu.2.in fin. de re iudic. in
6. quod dictum non laudo, attamen sanctus
Thomas secunda secundæ quæst.66.articu. 2.
ponit tres rationes, quare distinctio dominio
rum fuerit necessaria ad humanam vitam. So-
zin.in l.1.in princi.ff. de acquirend.possessio.
& dictum Geminiani suprà proximè relati
sequitur And. ab Exea lib.pactorum, in prin.
sed etiam de potestate ordinaria Deus posset
animorum diuersitatem à mortalibus remo-
uere (vt nobis videtur) nam quod fides Ca-
tholica tenet, Deum esse omnipotentem, id
ad potestatem ordinariam (iudice me) refe-
rendum est, & ita intelligo illud Virgilij:

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis.

Et rursus idem Virg.4. Aeneid.

Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras.

7 *Bellũ ius gentium non induxit, sed belligerandi occasionem.* Deniq; † quòd ius gentium bella occasio-
naliter tantùm non etiam dispositiuè prodi-
derit, sed mera cupiditas aut libido, illaq; in-
fausta Pronomina Meum & Tuũ patet, nam
Lucanus lib.3.bell.ciuil. sic cecinit:

Sed pars vilissima rerum,
Certamen mouistis opes.

Idem Lucanus lib.1.bell.ciuil.

Hinc vsura vorax, auidumq; in fœnore tempus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Et Tibullus Eleg.10.lib.1.

Quis † fuit, horrendos primus qui protulit enses? 8 *Bellorum calamitas.*
Quàm ferus, & verè ferreus ille fuit.
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via est.
At nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra
Vertimus, in sæuas quod dedit ille feras.
Diuitis hoc vitium est auri: nec bella fuerunt,
Faginus astabat cùm scyphus ante dapes.
Non arces, non vallus erat, somnumq; petebat
Securus varias dux gregis inter oues.

Lucanus lib.7.bell.ciuil.

Impulit amentes, auriq; cupidine cæcos
Ire super gladios, superq; cadauera patrum,
Et cæsos calcare duces.

Facit l.vnica, in princi.C.de cad.toll.ibi, vt
quod belli calamitas † occasio autem quid sit. 9 *Occasio quid.*
diximus de succ.crea.lib.3.ad finem.

Quarta † species seruitutis descendit à iure 10 *Seruitus voluntaria.*
ciuili, quo iure permissum est homini libero
ætatis liberæ vendere sese, l. si quis filio exhæ-
redato.§.irritum.ff.de iniusto, rupto testa. §.
fin. Instit. de iure person. & ista quoque licita
est, vt per Dominicum vbi suprà, & legitur
Exod.21. Si emeris Hebræum, sex annis ser-
uiet tibi, in septimo autem egredietur liber.

Huic speciei annumerare licet illam, de
qua in l.2. C.de patribus, qui filios suos di-
strax. & in l.in suis.ff. de libe. & posth. Facit §.
item vobis. Instit. per quas pers.nob.acq. Illud
autem tàm mirabile est, vt monstro simile
nobis videatur, & docet † quanta sit huma- 11 *Mentium humanarũ varietas.*
narum sententiarum mentiumq; discordia,
& varietas etiam in legislatoribus, qui habita
cæterorum hominum collatione aut compa-
ratione summæ prudentiæ præditi fuerunt, &
tamen introduxerunt hominem annis 25. mi
norem, vel minimum prædium alienare non
posse, etiam cum authoritate curatoris, nisi
iudicis decretum adesset, vt per totos titulos.
C.de prædi.minorum. & ff.de rebus eorum. &
tamen seipsum suamque libertatem alienare
posse permiserunt, etiam sine curatoris consi-
lio aut authoritate, & etiã si minor esse annis
25. dummodò annum vigesimum explesset,
d.§. final. Institut.de iure personarum. De-
nique cùm nemo eam legem sibi dicere pos-
sit, à qua non liceat ei recedere. l. si quis in
principio testamenti. ff. de leg.3. l. si mihi &
tibi.§.fin. de lega.1. l. 4. ff.de admi.leg.c.cum
Marthæ, de celebra. missarum. † mirantur no- 12 *Libertas corporis & animi nõ æquantur.*
stri, quonam modo, qui vendidit sese, neque-
at ab ea voluntate recedere. cuius rei illa egre-
gia ratio est, vel quod illud procedat in vlti-
mis voluntatibus, non sic in contractibus, vt
dd.ll.iuncta l.sicut ab initio. C.de act. & ob-
ligat.l.si maior. C. de repudian. hære.c. quod
semel,

semel, de reg. iu. lib. 6. Suntque aliæ multæ differentiæ inter contractus & vltimas voluntates, vt plenè per Ias. in l. quæ de legato. ff. de lega. 1. vel (quod elegantius est) animum & voluntatem suam homo seruam facere non potest, corpus verò suum seruũ facere potest, vt diximus de succ. cre. lib. 1. §. 1. num. 39. Vnde eleganter Ouidius lib. 3. Eleg. ait:

13 *Libertas animorum describitur.*

Dure vir imposito tenera custode puellæ
Nil agis, ingenio quæq; tuenda suo est.
Siqua metu dempto casta est, ea denique casta est,
Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit.
Vt iam seruaris bene corpus, adultera mens est,
Nec custodiri, ni velit, vlla potest.
Nec mentem seruare potest, licet omnia claudas,
Omnibus exclusis intus adulter erit.

Hinc est quod seruus obligationis naturalis capax actiuè & passiuè esse non desinit. l. si id quod. ff. de con. indeb. l. frater à fratre. ver. naturalem. eo. titu. & vtrobique per Ias. & alia multa quæ notauimus lib. 1. cõtroue. freq. §. 1.

14 *Seruitus an conferatur ex bello etiam iniusto, egregia quæstio.*

Verùm † quia inter has seruitutum species illa quæ ex captiuitate descendit, non solùm frequentior, verùm frequentissima est, perq; orbem vniuersum vagauit. d. l. manumissiones, cum simi. suprà allegatis. & in auth. quibus mod. natu. efficia. legitimi, in prin. & aut. quib. mo. nat. effi. sui. in prin. l. naturalem. §. fi. ff. de acqui. rerum domi. Inst. de iure perso. §. seruitus. ideo vtilissimum est scire quando ea captiuitas iustam pariat seruitutem, id quod tum demum cõtingit cùm bellum iustum fuit, non aliter hæc est communis & receptissima opinio nostrorum in d. l. manumissiones, vt plenè per Fortunium ibi, per Paulum Castren. num. 10. in repet. & per Ias. num. 23. in d. l. ex hoc iure, per Dominicum de Soto. d. lib. 4. de iust. & iure. q. 2. arti. 2. Andr. ab Exea vbi suprà, Alphonsus Guerrerius vbi suprà. c. 41. in suo Speculo principum, quam conclusionem suspectam, periculosam ac perniciosam esse, vel ex eo apparet, quòd vniuersum per orbem contrarium seruatur, quodque pareademque ratio viget in bello iusto quæ in bello iniusto, quodque & tertiò iura nostra generaliter loquuntur hanc differentiam minimè inducentes, si enim seruitus permissa fuit iure gentiũ vsuque earum, non quòd iniqua & dura non esset, sed vt duriora immitioraque mala vitarentur, nempe neces, trucidatio, dilaniatioq; cruenta, tristis, luctuosaque captiuorũ, quid interest vtrùm ex bello iusto, an ex iniusto hostes victi capiantur, quoad hoc vt serui fiant capientium, vel non fiant, quandoquidem si ex iniusto bello capti, serui non fierent capientium, verosimiliter ab eis trucidarentur, cùm aliter periculum esset, eos saluos incolumesque relinquere, nec eorum domi retentorum emolumentum vllum esset.

15 *Bellum an vtrinque iustũ esse possit.*

Iustificatur hæc conclusio, † quia bellum vtraque ex parte licitum inuenire vix possibile est. Nam si altera pars iustam bellandi causam habebat, quin altera pars aduersa iniustam causam foueret possibile non est, aut rarò est, vt per Paulum Castren. & Ias. vbi suprà. ergo ex nullo vnquam bello captiui omnes fierent serui capientium, id quod generalitati nostrarum legum plusquam dilucidè aduersaretur, ergo quoad forum contentiosum sententia nostra (iudice me) tenenda est, dummodò bellum authoritate publica fiat habentis ius bellum indicendi. (Adde, an bellum vtrinque iustum esse possit, Dominicum de Soto lib. 5. de iusti. & iu. quæst. 1. arti. 7.) Confirmatur ex nostra princ. op. quæ docet, omne tam legum quàm principum imperium esse ad proficiendum, non ad nocendum, noxiũ autem esset, si capti etiam in bello iniusto serui capientium esse desinerent, vt probaui, ergo, &c. Retenta tamen receptiore opinione eorum qui generaliter volunt † captos in bello iniusto seruos non fieri, ea saltem moderanda est, vt procedat solum quoad Principẽ qui iniustum bellum indixerit, vt is in captiuis ius seruitutis non assequatur, non sic in militibus eius imperio & ditioni subiectis, qui nõ habeant malam fidem, nam si bellum hodie inter Regem potentissimum Hispaniarum & Regem Gallorum fortè ardesceret, causa aut occasione regni Neapolitani, aut ducatus Mediolani, superque iuribus horum statuum, militibus isthæc dispntare aut inquirere non datur nec licet, sed tantùm Principum suorum iussa capessere fas est, existimareque debent bellum publicè indictum, non iniuria indictum fuisse, † & vt in cõtractibus, & si vnusquisque studeat suam conditionem meliorẽ facere. l. si voluntate. C. de rescind. vendi. tamen vel cogitat, vel cogitare debet fieri posse, vt illinc plus damni quàm emolumenti referat, & sub hac demum conditione, sorte & periculo ac fortuna ad contrahendum accessisse videtur, vt ibi & in simili. in l. qui iure militari. ff. de mili. restam. Idemque in aleæ lusu, & in emente iactum retis, & similia. Ita & qui milites ad bellum vel ad prælium accedunt & congrediuntur, huius animi esse intelliguntur, vt possint animam, corpus, arma, equos, reliquaque bona perdere, aut vulnera accipere, vel ex diuerso hostes occidere, vulnerare, prædamque referre, seruorum, equorum, armorum, & aliarum rerum, & sub hac sorte & fortuna, incertitudine & periculo sese huic rei committunt, vt sic quidquid euenerit, sibi suæque spontaneæ voluntati imputandum sit, quia damnum quod quis sua culpa aut spontanea voluntate senserit, id sibi non alij debet imputari. c. damnum, de regu. iu. lib. 6. l. iam dubitari. ff. de hære. insti. ibi, iam non vt voluntarij, sed sua sponte. l. si filius qui patri. verbo, non sponte, vbi notat in simili Bart. Soz. ff. de vulg. & pug. l. si. fideiuss. §. si necessaria. vbi multa per Ias. ff. qui satis dare. cogan. Ergo vt potest quis sui libertatẽ amittere sua

16 *Bellum iniustum quo ad Principes nõ esse, iniustum quo ad milites, egregia & noua declaratio.*

17 *Bellum contractibus simillimũ, quo ad acquisitiones.*

ſponte,ſiue contrahendo,d.§.fin.Inſtit.de iu-
re perſ.& ſuprà diximus,ſiue delinquendo, ſe
que ſeruum pœnæ faciendo, d. §. irritum. tra-
dit Cagnol.in l. ſeruitutem. ff. de reg.iur. So-
cinus in l.cognatis.ff.de rebus dubijs.ita quo-
que accedendo ad tale bellum vel prælium ſi-
ue contrahere,ſiue delinquere videatur,ſpōte
ſua poteſt & libertatem,& bona amittere,his-
que tacitum conſenſum præbuiſſe videtur.

Prodigere licitum.

18 † noſtra enim poſſumus etiam prodigere, ijs-
que abuti.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit,ibi,dum
ſe re ſua aburi putant. ff. de pet. hære.l. 1. §. &
magis,in verb.prodegit.ff.ſi quid in fraudem
patro.& l. in re mandata.C.manda. l. 1,§. 1. ff.
quæ in frau.creditorum.l.non vſque.ff.ſi quis
à paren.ergò cùm iſta mutua militantium vel
acquiſitio vel amiſsio procedar ex conſenſu
ipſorum iure naturæ rata & firma eſſe debet,
quia nihil tàm naturale quàm voluntate do-
mini rem ſuam in alium racitè vel expreſsè
transferre volentis raram eſſe. §. venditæ, &
§. per traditionem. Inſtit.de rerum diui.l.1.ff.
de pact.c.1.eod.rit.in decret.l.1.ff.de conſt.pe-
cu. Iam ergò dubitari non oportet, quin regu-
lariter milires belligerantes ex alterutra par-
te legitimè vel amittant ſua, vel capiant & ac-
quirant quæ hoſtium ſunt, & in eo tantùm
quæſtio manebit, an idem ſit in principibus
bellum indicentibus, & idem quoque erit ex
parte illins, qui iuſtam cauſam belligerandi
habebat,ſed in habente cauſam iniuſtam, nō
ita expeditam, at adhuc idem quò ad capti-
uos, ne aliter eos trucidet,id q; maius malum
eſſet, vt ſuprà attigimus, ſed reliqua omnia,
quæ cœperir fortè etiam in foro contentioſo
reſtituere tenebitur, quinimò fortè eriam eo-
rum dominium acquiſiſſe legitimè non vi-
debitur.

Quid dicendum? & ſanè inſpecta genera-
litate legum & iurium hac de re loquentium

Bellum iniuſtum ſi ſit publicè indictum tribuit dominium, etiam principibus & egregia declaratio id tamē dominium eſt reuocabile.

19 tutius eſt renere † vt bellum publicè indictū
fuerit, licet minus iuſtè à principe quodam
adhuc dominium ſibi iure gentium quæſie-
rit, non ſolùm captiuorum, ſed etiam reliqua-
rum rerum, quos quáſve ex tali bello cœperit,
per leges ſuprà allegatas, & quia dominium
cœpit ex poſſeſsione naturali.l.1.vbi per Doct.
ff. de acquir. poſſeſ. in princ. ibi, dominium-
que ex naturali poſſeſsione cœpiſſe, neque ad
rem pertinet, quòd modus acquirendi fuerit
violentus & iniuſtus. Nam & ſimiliter vim
paſſus perdit ius poſſeſsionis ſuæ, idque ius
transfertur in eum, qui vim intulerat. l. clàm
poſsidere.§. qui ad nundinas. ff.de acqui.poſ.
vbi per omnes, & huiuſmodi acquiſitionis
iniuſtitia non eò pertinet, vt deſinat acquiſi-
tum translatumque videri ius, ſiue proprie-
tatis ſiue poſſeſsionis, ſed eò pertinet, vt ſic
perperam acquiſitum plenè reſtitui debeat
cum fructibus & acceſsionibus, & omni in-
demnitate, iure tàm ciuili quàm naturali
prohibente alterum lædere. l. iuſtitia. ff. de iu-
ſti. & iure. §. iuris præcepta. Inſtir. eodem tit.
l. vt vim. ff. de iuſti. & iure. l. nam hoc. ff. de
condi.indeb. d.l. iure naturæ. ff. de regu. iur.
Nec putauerit quiſquam talem dominij ac-
quiſitionem nihil priori domino nocere, non
magis quàm ſi à ſe dominium non abſceſsiſ-
ſet, cùm ex integro ſit ei res ſua reſtituenda,
nam imò ei nocere poteſt, quid enim ſi is vi-
ctor tales captiuos, aut res raptas venderet, do
nauerit, legauerit, dotis nomine aut inſtitu-
tionis titulo dederit: certè in omnibus his
ſpeciebus, & ſimilibus, dominium tranſtulit
in accipiente, quamuis qui amiſerit ad æſti-
mationem rerum ſuarum agere contra vio-
lentum belligeratorem non prohibeatur. Sed
eo in lite ſuperato, dicet quis etiam à tertio
poſſeſſore dominium auocabitur, quia reſo-
luto iure datoris, licet trāſtulerit dominium,
reſoluitur quoque ius acceptoris. l.2.§.ex his.
ff. de verbo. obligati. vbi per omnes.l. fi.§.fin
autem ſub conditione. C. com. de lega. Re-
ſpōdeam dari adhuc caſus, in quibus tale do-
miniū recuperari nequeat de iure, † quale eſ- 20

Intellectus ad textum. ff. pro derelicto, qui eſt omnium ſirmiſsimus tit.

ſet, ſi ille victor prædam captā habuit pro de-
relicto, relictamq; alius occupauerit, p quod
eius dominium iure tàm gentiū quàm ciuili
quæſiuit, per totū ff. pro derelicto.l.3.& l.na-
turalem.ff.de acqui.rer.dominio.§.feræ.Inſti.
de rer.diuiſi. ergò cùm is dominium à manu
& conceſsione illius non quæſierit, ſequitur
quòd etiam ſi ille condemnatus ſit, nihil obe-
rit huic tertio, qui iure ſuo acquiſiuit, fac it l. ſi
id, quod. ff. pro derelicto. Quod obtinet quo
ad res inanimatas vel animam irrationalem
habentes, non quò ad hominem captum, qui
ſui iuris fieret, ſimul ac p derelicto haberetur,
d.l.3.d.l. naturalē.d. §. feræ. quòd ſi alienatus
eſſet, cogita quonam modo contra nouū do-
minū, vel etiam cōtra priorē agere poſſet, cùm
pro nihilo reputetur. l. quod attinet. ff. de reg.
iu. † de facto verò ſi fugere poſſet, priſtinam 21

Seruus bello captus tutus erit ſi fugiat etiam in conſcientia, eſtq; egregia quæſtio.

libertatem reciperet ſimul, ac ad ſuos reuerte-
retur, in quam priſtinā laxitatem ſeſe recipe-
ret. d.l. naturalē. d.l.3.§. fi. d. §. feræ. expreſsius
in §. itē ea, quæ ab hoſtibus. Inſt. de rer. diui. Id
quod nihil allegans, tentat titubans tamē do-
minicus de Soto, vbi ſuprà, quamuis contra-
riū & malè tenuerit glo. cum qua trāſeunt ni-
mis oſcitanter Doctor. ibi, in c. ius gentium. 1.
diſtin. quam etiam ſequitur Alphonſ. Guerr.
in Speculo prin. c. 47. nu. 5. per c. ſi quis ſeruū.
17. q. 4. qui text. nil facit, quia ſolùm ait nō li-
cere ſeruum alienum ad fugam perſuadere, id
quod cautum erat per l. ſi quis ſeruo alieno
perſuaſerit. C. de furtis, per totum. ff. de ſeruo
corrup. vnde Dominicus de Soto, vbi ſuprà,
ait, illum text. poſſe intelligi in ſeruo facto de
iure ciuili per ſui venditionem, ſed quia ea
reſtrictio violenta eſt, verius eſt illum text. ge-
neraliter in omni ſeruo intelligendum eſſe,
vt qui ei fugam perſuaſerit, teneatur & pu-
niatur, quamuis ſi ipſe fugerit, iure ſuo
feciſſe

fecisse videatur, si quidem captus in bello fuerat, liberq; manebit, nec in foro animæ mortaliter, quinimò nec venialiter peccasse videbitur, etiam si in libello iusto captus fuerit, quamuis nullo colore aut iure contrarium teneat gloss. vbi suprà, & d. Guerrerius, contra quos sunt iura aperta in d. §. item ea, quæ ab hostibus, cum similibus suprà allegatis. nam talis seruus quadrupedibus & similibus aut etiam feris captis exæquatur, vt tradit Hieronym. Cagno. ff. de reg. iur. in l. seruus Reipublicæ. nu. 1. per tex. in l. 2. ff. ad legem Aqui. vnde leges, quas suprà allegaui, loquentes in fera capta, quæ cùm primum euaserit à manibus nostris libera fit, rectissimè etiam ad seruos (id est, ad captiuos in bello etiam iusto) aptantur, vt cùm primum à manibus capientis euaserint, sui iuris fiant, nec peccare mortaliter aut venialiter videantur, non magis quàm ipsa fera, quæ capta quum esset, aufugit, euasit, euolauit.

22 *Dominiū reuocabile sine facto nostro nobis auelli potest.*

Neque ad rem pertinet, † quòd id quod nostrum est sine facto nostro à nobis auelli non debeat. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. nam illud procedit, quando irreuocabiliter id nostrum esset, secus si reuocabiliter, nam dominium reuocabile à nobis sine facto nostro auelli potest, textum habes & exemplum in l. libello. §. si quis seruum. ff. de captiuis. Simile exemplum in l. fin. §. sin autem sub conditione. C. com. de lega. Simile exemplum in l. 1. ff. de condi. cau. Da simile exemplum in l. si tibi homo. §. cùm seruum. ff. de lega. 1. Alia multa exempla in l. videamus. 2. ff. de vsuris. Aliud exemplum in titul. ff. de in diem addi. Aliud exemplum in tit. ff. de lege cōmiss. Sed dubium non est, quin dominium hominis in bello etiam iusto capti à lege concedatur reuocabiliter tantùm, non etiam incommutabiliter, vt ll. suprà allegatis, & c. dixi in simili lib. 3. controuersiarum frequen. c. 70.

SVMMARIVM.

1 *Seruus dominum fugere in cōscientia non potest, secundum nouissimos, nos contrà.*
2 *Bello iniusto capta, capientium fiunt, contra nouissimos.*
3 *Seruus delicto effectus fugere potest tutus in conscientia.*
4 *Homines hebetiores venari vt feras non licet, cum Soto, contra Aristotelem.*
5 *Ingenium labascit calamitatibus.*
6 *Bellum inducit nequitia.*
7 *Bellorum mala.*
8 *Historia Antigoni.*
9 *Alexandri Magni & similium belligerandi occasio & color notatur.*
10 *Indorum bellum.*
11 *Indorum regiones an bello infestare liceat.*
12 *Seruire cæteris mortalibus hominem nulli à domino Deo creati.*
13 *Seruorum status quo iure fuerit annichilatus, egregia quæstio.*
14 *Seruus an Reipublicæ causa abesse possit.*
15 *Seruus pœna an testari possit.*
16 *Seruus an naturaliter, & quo iure obligetur.*
17 *Intellectus l. in personam. ff. de reg. iur.*
18 *Ius gentium primæuum appellatur natura vel naturale ius.*
19 *Obligatio naturalis vnica est.*
20 *Obligationi naturali quare nō assistat lex ciuilis.*
21 *Ratione legis cessante, cessat eius dispositio, licet ratio in lege non esset expressa, contra Galiaulam.*
22 *Obligationi naturali, an lex assistere desinat, egregia declaratio.*

CAPVT X.

HACTENVS de seruo per captiuitatem effecto, nam † is qui vēdidit sese, aut qui domo nostra seruus ex ancilla nostra natus esset, sine dubio à nobis fugere absque peccato mortali non posset, & ita potest defendi sententia gloss. d. c. iuris gentium. vt & in specie tenuit Dominicus de Soto, vbi suprà, & adde l. nihil interest. ff. de capti. id quod in eo, qui se vendidit æquum est, sed in nato ex ancilla capta fortè secus esset, argum. l. si quis ita hæres institutus. ff. de acquir. hæredi. ibi, sunt enim appenditiæ præcedentis institutionis. 1 *Seruus dominum fugere in cōscientia non potest, secundum nouissimos contrà.*

† Quadragesimò apparet ex superioribus, veram non esse opinionem Dominici de Soto, vbi suprà, & Alphons. Guerr. in d. c. 47. Ias. nu. 23. & Paul. Castr. nu. 10. in d. l. ex hoc iure, dum contendunt ex bello non iusto capta capientium non fieri, quinimò quòd serui fiant est humano generi vtilius, sicq; serui fiunt. 2 *Bello iniusto capta capientiū fiunt, contra nouissimos.*

Quadragesimoprimò † illud autem dubiū est, an si capiatur ille, qui ad hostes arma portabat, is seruus fiat? & an si fiat, possit sine peccato mortali fugere? & quòd is seruus fiat capientis, tenent Ioā. And. in c. ita quorundā, de Iudæis, per l. 2. C. quibus ad liber. procl. non liceat, vbi etiam, scilicet, in d. c. ita quorundā, sequitur Panor. ad finem. & Ludo. Rom. sing. 683. nullus, qui ex suo. & Nic. Pign. in addi. ad eum. Quod autē is fugere nequeat, vix mihi persuadere possum, quia odia restringi oportet. c. odia, de reg. iur. l. cùm quidā. ff. de libet. & posthu. vnde in re dubia non est, cur talem seruum interpretatiuum desinat comparari seruo per captiuitatē effecto, potius quàm ei, qui fit per sui venditionem, ergò magis est, vt sine pecato mortali fugere queat. 3 *Seruus delicto effectus fugere potest tutus in conscientia.*

Quadragesimosecundò illud deniq; controuersum sæpè fuit, † an vt feras & bruta venari, ita fas sit eam gentem aut eos homines capere, & contra eos belligerare, qui ad parendum nati videntur, eò quòd hebetioris ingenij sint, quòd Aristot. admisit lib. 1. Politi. c. 3. quem & rectè doctissimus Dominicus de 4 *Homines hebetiores venari vt feras non licet, cum Soto cōtra Aristotelem.*

Soto

Soto d.arti.2.quæst.2.lib.4.de iusti.& iure.reprehendit, nam si, vt plenè suprà ostendimus, omnes æquè liberi nati sumus, & summus ille rerum opifex ac parens Deus nõ omnes creauit, quid peccauerunt qui altiorem, aut acutiorem mentẽ arripere non potuerunt, quam qua à Deo Optimo Maximo donati ac prædicti fuerunt, ipse enim fecit nos, nõ ipsi nos, ergo huiusmodi hebetioribus magis miserendum esset, quàm irascendum, magisque consulendũ & subueniendum quàm persequendum.

5 *Ingenium labascit calamitatibus.*

† Nec dubium est quin stolida ingenia hominum stolidæque mentes aduersis calamitosisque rebus, miserijs, ærumnis stolidiores fiant, teste Ouidio canente de Sappho:

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obstat,
Ingeniumq; meu substitit omne malu.

Et Horatius Satyra 8.lib.2.

——————— *Ingenium res*
Aduersa nudare solent, calare secunda.

Et Virgilius scite & pie.lib.11.Aeneid. cecinit:

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Ergo qui dum agrestes homines incultisq; moribus vitam degentes meliores ad mores reducere studet, beneficiumque conferre eis, id belligerando efficere non properet, quum de bello sic cecinerit Horat.lib.Epodon:

Quo quò scelesti ruitis? aut cur dextris
Aptantur enses conditi?
6 *Bellum inducit nequitia.*
Parum ne campis, atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Neq; hic lupis mos, nec fuit leonibus
Vnquam, nisi in dispar feris.
Furór ne cacus, an rapit vis acrior?
An culpa responsum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentesq; perculsa stupent.

Tibullus Eleg.10.lib.1.

7 *Bellorum mala.*
Quis fuit, horrendos primus qui protulit enses?
Quam ferus, & verè ferreus ille fuit.
Tunc cades hominum generi, tunc prælia nata,
Tunc breuior diræ mortis aperta via est.

Virgil.lib.1.Georg.

Quippe vbi fas versum, atq; nefas tot bella per orbem.
Tam multa scelerum facies, non ullus aratro
Dignus honos, squalent abductis arua colonis,
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Virgil.11.lib.Aeneid.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

8 *Histo. Antigoni.*

His aptissima est responsio † regis Antigoni Macedonum ducis, cui adstipulantur Plutarchus & Erasmus in annot. ad eum lib.4. Apoph. Antigonns ergo Sophistæ cuidam librum de iustitia conscriptum porrigenti, desipis (inquit) qui quum me videas alienas vrbes armis vexantem, tamen apud me de iustitia disseris. Sensit sanè illos, qui bellum inferunt, nec posse nec velle tueri iustitiæ leges.

9 *Alexandri Magni & fi- miliumbelligerandi occasio & color notatur.*

† Idq; plerunq; ditionis gloriæue ampliandæ libidine fieri, quamuis honestioris causæ prætextu, qnale esset in specie nostra si (cum Aristo. Magistro & hac in re Alex. Magni assentatore parum dissimulato) vellemus dicere eũ Principem qui alienis regionibus bellum inferret, id earum gentium & incolarum ob vtilitatẽ facere, quo magis in posterum cultiorem vitam ageret. O mitis, humana, & pia charitas, quæ naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l.vt vim.ff.de iusti.& iure) violare non pudet, sed properat, ac præcipiti manu vesana & rabida, omni genere cladium, tormentorum, internecionum, incendiorum innumera hominum millia quasi fulminibus ad vmbras Cerberi adigere festinat, vrbes incendere, populari campos, virgines violare, senes, pueros, fæmineumque genns trucidare, & isthæc omnia & alia longè peiora magisque nefanda & detestanda non pudet appellare beneficium, de tali ergo Principe dicete possemus cum Terentio:

Erras, tui animi si me esse ignarum putas.

Aut cum Ouidio:

Vetus frequensq; via est sub amici fallere nomen.

Et cum Cicero.lib.1. Offi. Totius iustitiæ nnlla est capitaliot pestis, qnàm eorum qui tunc dum maximè fallunt, id agunt vt boni viri videantur.

Ex superioribus 43. apparet, non iure eas regiones ab Alex. Magno subactas fuisse, quæ vulgo notæ sunt. licet illustria ac memorabilia illa facinora dominandi libidine reuera perpetrata, eo prætextu honestare voluerit, qnòd eas gentes ad cultiorem vitam, ac mores mitiores redncere studuerit, easque à ritu & more ferarum declinare coegerit. nam is viuendi modus aureæ ætati ab antiquis & nouis tam non solùm decantatæ & laudatæ, sed etiam lamentatæ fortè similiot & proximior erat, quàm ille quem ipse edocuit intrusitque.

Apparet † etiam quid respondendum sit quo ad bellum, quod Indorum gentibus & regionibus serenissimus Lusitaniæ Rex inferre solet. de quo per Dominicũ de Soto in suo libello de ratione promnlgãdi Euangelium. 10 *Indorum bellum.*

Noui † autem orbis infideles ac incolæ, an si porentissimo domino nostro Hispaniarum Regi seruire parati non sint, possint iustè debellari, tradit Alphonsus Guerrerius in Speculo ptincipum c.31.num.5. cuius sententiam nec probo nec improbo, quia non vacat inuestigare aut scribere. 11 *Indorum regiones an bello infestare liceat.*

Dum autem diximus † quosdam hominum natura ad seruiendnm natos videri, quales sunt qni hebetioris ingenij sunt, vt voluit Aristo.lib.1. Polit. & Soro.de iust.& iure, lib.4.q.2.art.2. idẽ tennit Guerrerius in Spec. prin.c.31.ad fi. & Aegidius Romanus.3.par. lib.2.de regimi.prin.c.13.& c.14. Sed veritas (mihi credite) mera est, istorum doctrinam meram esse tyrannidem, boni consilij & amicitiæ regmine intrusam, incertam humani generis 12 *Seruire cæterũ mortalibus hominũ nulli à domino Deo creati.*

netis internecionem ac miseriam. vt enim tyrannidem, rapinam, violentiam, liberius exercere liceat, mentitis nominibus eã honestare student, doctrinam appellãtes ipsis patientibus ac vexatis salubrem, quo à veritate remotius, aut risu & ludibrio. magis dignum nihil vnquam fuit auditum, aut relatum. vt præsensit Dominicus de Soto, vbi suprà, & idẽ in suo libello de ratione promulg. euang. doctrinæ tamen Aristot. suprà relatæ aliquantulum adstipulatur sanctus Thomas lib. 4. de regi. prin. c. 11. pro nobis tex. clarus in l. quod attinet. ff. de regu. iur.

13 *Seruorum status quo iure fuerit annichilatus, egregia quæstio.*

Illud autem dubium est, † an quo casu bellum inferre fas est iusteque, inde procedunt captiuitates ac seruitutes, an captiuorum sicque seruorum status sit iure tantùm ciuili annichilatus (vt ita loquar) an verò iure gẽtium, au fortè vtroque iure, tàm ciuili quàm gentium, & veroque iure tàm ciuili quàm gentium secundario id contigisse, authores sunt Accursius, Bar. & Ias. in l. id quod. ff. de cond. indeb. Hiero. Cagnolus in l. quod attinet. nu. 2. & in l. in personam. ff. de reg. iur. Idem in rubr. ff. de orig. iuris. Glo. in d. l. quod attinet. allegat Cagnolus ad idẽ in d. l. quod attinet, Aquensem in l. 1. ff. de origi. iuris. & Cardin. Alex. in c. ius gentium, distin. 1. col. 1. qui non id palàm dicunt, sed tantùm iure gentium secundario captiuitates, & sic seruitutes fuisse introductas, quod verisimum esse patet ex d. l. manumisiones. & ex §. ius autem ciuile. & §. ius gentium. Inst. de iure natu. vt fusius docemur suprà cap. præc. Sed non benè sequitur, Seruitus introducta fuit iure gentium secundario, ergò seruorum status eo iure annichilatus fuit ex toto, aut quod æquo modo & mensura, æquis paribusq; numeris in omnibus orbis regionibus, vel in ijs, quæ moribus & legibus reguntur, annichilarus esset, huiuscemodi enim particulæ & indiuiduorum nullus potuit esse tàm diligẽs inquisitor aut indagator, vt particeps esset, aut idoneam notitiam haberet: Romani enim Iureconsulti quamuis habuissent notitiam, vt per omnes ferè, aut plerasque regiones tunc notas, quæ legibus aut moribus regebantur, captiui fierent serui capientium. tamen an ex toto, an verò ex parte tantùm, & qua ex parte seruorum status annichilatus in quaque prouincia esset, verosimiliter nouisse non potuerunt, sed quia in sua Republica se suorum statum ex toto anuichilatum fuisse, quò ad ea, quæ iuris ciuilis erant, sciebant, ideò scripserunt iure ciuili non etiam naturali eorum statum fuisse anuichilatum, vt annotauit & rectè Fortunius in d. l. manumissiones. alijs non ita fortè appositis & opportunis vsus rationibus.

14 *Seruus an rei publicæ causa abesse possit.*

† seruus ergò Reipublicæ causa in alijs regionibus fortè abesse poterit publicæ rei agendæ causa, qui tamen iure ciuili Romanorum non potest. l. seruus Reipublicæ. ff. de regul. iuris.

15 *Seruus pœnæ an testari possit.*

† Sic & iure ciuili Romanorum seruus pœnæ testari minimè poterat. l. si quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniusto, rup. & tamen hodie potest: vt ibi not. per Docto. & plenè per Cagno. in l. seruitutem. ff. de reg. iut. Sozi. in l. si cognatis. ff. de reb. dub. nisi cùm est damnatus ad mortem naturalem, vt ipsi alunt, & diximus de succ. prog. lib. 1. titul. qui testa. fa. poss. sed & iure ciuili nostro Hispanorum seruus pœnæ etiam si ad mortẽ naturalem damnatus sit, testari non prohibetur, per l. Tauri. nam. sic ergò leges ciuiles, captiuitates & seruitutes inde nascentes iuris gentium esse intellexerunt quò ad originem, nõ autem quò ad effectus, ad quos pertinet hæc inuestigatio de status annichilatione non ad originem.

16 *Seruus an naturaliter & quo iure obligetur.*

17 *Intellectus l. in personã. ff. de reg. iur.*

Quadragesimo quartò, † hinc apparet vt intelligendus sit text. in l. in personam. ff. de reg. iur. qui ait, in personam seruilem nulla cadit obligatio, si nulla, ergò nec ciuilis nec etiam naturalis. cuius contrarium in naturali obligatione probar † text. in §. 1. Instit. de fideiuss. & in l. quod attinet. ff. de reg. iuris. dum ait, quò ad ius naturale omnes homines æquè liberos esse. ad idem l. serui. ff. de actio. & oblig. l. naturaliter. ff. de cond. ind. l. si id q. eod. tit. l. frater à fratre. vers. naturalem. eod. titul. l. interdum, eod. titul. & Bart. & Ias. ind. l. si id quod. & idem Bar. & Ias. col. fin. in d. l. interdum. Philippus Decius & Hieron. Cagnolus in d. l. in personam. Idem Cagnolus in d. l. quod attinet. sentiunt naturaliter non obligari seruum, quò ad ius gentium secundariũ, quo manu regia obligationes naturales (vt ipsi sentiunt) exequi & effectum assequi cœperunt, obligari tamen naturaliter quò ad ius gentium primæuum, quod ius rectè appellatur naturale, quia simul cum ipso genere humano proditum fuit. c. ius naturale. 1. distin. §. singulorum. iuncto §. per traditionem. Instit. de rerum diuisi. Cagno. in d. l. quod attinet. illaq; obligatio naturalis non iure gentium secundario, sed tantùm iure gentiũ primæuo approbata, ex toto (vt ipsi sentiunt) inutilis erit, cùm isto iure gentium secundario seruorum status annichilatus fuerit, & obligariões naturales iuris gentium primæui nullũ omninò effectum haberent contra intuitũ, sed tantùm ipse obligatus posset placita explere si vellet. aliter minimè vllo iure aut vllo rege vel magistratu cõpellente, cùm eo tempore nec reges essent, nec magistratus, sicq; id ius naturale primæuũ (quod attinet ad has obligationes naturales) nihil aliud erat, quàm quidam naturalis instinctus, & ratio non datiua, sed natiua, suadens honesta, dissuadens cõtraria. id quod præter ipsos senrit etiã Aud. ab Exea, lib. pact. ad prin. Dec. in l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. † & id ius naturale Cicero naturam appellauit, qui in Cato. mai. ait: Natura Dux optima. & 3. Tusculа. ait: Sunt enim ingenijs nostris semina innata virtutum. & lib. primo de nat.

18 *Ius gentium primæuũ appellatur natura vel naturale ius.*

de nat. deorum. Omnes natura duce vehimur. & 1. Offi. ait: Naturam ducem si sequamur, nunquam aberrabimus. Habes ergo primum esse ius gentium primæuum, quod simul cum ipso genere humano proditum fuit, & secundarium, quod postea esse cœpit, deinde quod ius gentium primæuum quod ad homines attinet, nihil aliud est, quàm ipsa natura hominum, aut instinctus quidam natiuus, ratioque naturalis suadens honesta, dissuadens contraria. Tertiò quod id quod ex isto iure descendit, nullo cogente imperio, sed spontanea voluntate ad effectum perducebatur in primordio mundi, sicque id ius naturale primæuum & natiuum nullam inducebat vim aut compulsionem. Quartò quod ius gentium secundarium inducebat compulsionem per manum regiam. l. 2. ad princ. ff. de origine iuris, quæ omnia verissima sũt. Quintò habes quòd seruorum status fuit iure gentium secundario annichilatus, id quòd suprà improbauimus. Sextò quod obligationũ naturalium alia descendit ex iure gentium primæuo eaq; in inuitum nõ exequitur, alia verò descendit ex iure gentium secundario, quæ etiam in inuitos alicuius momenti esse solet,

19 *Obligatio naturalis vnica est.*

† sed certè longè aptius & commodius erit dicere, vnicam esse obligationem naturalem, quæ ex consensu nostro oritur, d. §. per traditionem. l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de const. pec. d. l. naturaliter, cum simil. hæc autem & si iure gentium primæuo ad effectum non perduceretur, quia eo tempore & iure nondum erant Principes, magistratus, aut iudices, tamẽ successiuis temporibus, quib. iudices Principesque esse cœperunt, licet nondum leges scriptæ essent, ad effectũ illo iure gentium ducebatur, etiã in inuitos. Hodie verò idem vbi ius ciuile peculiare non est, non sic apud nos qui habemus ius ciuile quod à iure gentium hac in parte aliquantulum discessit, dum & si nõnullos effectus obligationi naturali reliquit, actionem tamen ei ademit, vel non concessit. l. conuentionum. l. iuris gentium, in prin. & in §. igitur nuda. ff. de pac. & attigimus de succ. cre. lib. 1. §. 1. num. 35.

20 *Obligationi naturali quare non assistat lex ciuilis.*

Quæ † autem sit ratio quare lex ciuilis noluit assistere obligationi naturali, quæ resultat ex pacto nudo? dic quòd istud est ea ratione, quia multi, vt se ostendant liberales & gratos, indeliberatè & aliter non requisiti multa promittunt, vt inquit Conradus inter consilia Frederi. de Senis, in responsione consi. 169. domino Conrado, vbi dicit quòd in solis verbis sunt communiter homines largissimi promissores, suasq; vires sæpius excedentes. & inquit Richardus de Mediauilla in 4. senten. distinct. 38. art. 3. quæst. 3. Quòd multi etiam ex deliberatione aliqua bona dicunt se facturos: qui hoc non dicerent, si per hoc crederent se esse obligatos ad id faciendum tanquam necessarium ad salutem: Facit tex. in c. cùm venissent, extra de insti. per quem tex. solent cõmuniter dicere scribentes, q. si ego dico tibi, Vis mihi dare talem rem. & tu respondeas. Nõ solum istam rem, sed quæcunque habeo: ex istis verbis generalibus non nascitur obligacio, Refert & sequitur Franc. de Curte iunior in l. ea quæ cõmendandi. ff. de contrah. empt. ideo ius ciuile non putauit ęquum esse quod quis astringatur huiusmodi promissionibus. Nam, vt inquit Plato in Alcibiade 2. tutum non est quæ offeruntur temerè acceptare vel optare, & istam rationẽ considerauit Bar. in l. 1. §. si quis simpliciter. ante fi. ver. præterea probemus. ff. de verb. obli. Salyc. in l. legem. in 5. col. C. eod. Paul. de Cast. in rub. ff. de verb. oblig. in 4. quæst. vbi etiam Soz. in col. 7. versi. vlterius quæritur. & Bal. Nouel. etiam col. 7. vers. ideo enim. And. ab Exea vbi suprà, cuius formalia verba sunt quæ retulimus, & hanc rationem probant duo iura, de quibus nullus ipsorum meminit. † nempe l. diuus. ff. de mil. test. & §. planè. Inst. eod. tit. Secundum quæ videtur quod si quis pacto nudo deliberatè promitteret, teneretur efficaciter, quia tunc cessaret præcedens ratio: argumen. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. sed Lancelotus Galiaula per Exeam relatus respondet, Non cessare legem generalem quamuis eius ratio cesset, quando ea ratio non fuit expressa in lege, id quod verum non est, si ea ratio subintelligeretur etiam tacitè, vt tradunt Paulus Castrensis & Ias. in l. quamuis. C. de fideic. post Glo. ibi. Exea autem hac in re ait, Doctores hactenus mussitasse, seq; planiùs respondere, quod lex ciuilis hac in re circa dandam vel non dãdam actionem nihil disposuit, sed tantùm actionem dare omisit, quod si rectè inspexeris nihil est, nã id est de quo disputatur, quare lex ciuilis actionem non concesserit pactioni nudæ, quandoquidem nihil tam fidei & rationi humanæ congruit, quàm eam seruare, vnde renuentes & perfidos ad eius obseruationem debuisset compellere.

Ratione legis cessante, cessat eius dispositio, licet ratio in lege nõ esset expressa, contra Galiaulam. 21

Dic ergo nouissimè tria † fuisse tempora, Primum à primordio mundi, quando nec erant principes nec iudices aut magistratus, nec leges scriptæ, Alterum quo esse cœperunt principes, nondum tamen erant leges scriptę, Vltimum quo & leges scriptæ vel etiam mores & consuetudines regionum particulares esse cœperunt. Primo tempore vigebat solum ius naturæ, quod gentium primæuum appellamus, quodque omni compulsione (vt iam attigimus) carebat, sicque eo tempore pacta nuda non exequebantur vllo iure in inuitũ: quia non erat vllus cuius imperio id fieret, parum enim profuerat esse ius, cùm deessent magistratus, qui illud ad effectum perducerent. l. 2. ff. de ori. iu. Secundo tempore quo vigebat ius gentium, erantque principes qui illud ad effectum perducerent. d. l. 2. ea pacta

Obligationi naturali, cur lex assistere desinat, egregia declaratio. 22

regis

regis imperio ad effectum perducebãtur. cùm quod id semper fuit eratq; æquum, tùm etiã quòd eo tempore æquius erat, quàm à primo ortu mundi: quia, vt patet ad sensum humanum, commercium esse non potest, vbi fides conuentionum non seruatur. Vnde eam iuratam violare, capitale crimen erat apud Aegyptios, teste Ioan. Boemo lib. 1. c. 5. de moribus var. gen. eò, quòd ea fidei violatio humanum commercium dissiparet, sicq; cùm quo tempore ius gentium vigere cœpit, populi & principes esse cœpissent, & frequentissima cõmercia eorum (quæ antea non ita frequentata erant, cùm homines dispersi & ferè more ferarum vitam agerent) par erat, vt tunc ea fidei obseruatio arctius commendaretur, ad effectumq; perduceretur, sicque manu regia id fieret. Verùm quia sæpè iactionis causa, vel loquendi libidine, aut leuitatis locive causa, promissiones & verba iactantur, vt iam ostendimus, & præterea probatur in l. non solùm. ff. de act. & oblig. iuncta lege an inutilis. ff. de accepti. ideò ius ciuile, quod tertio tempore esse cœpit, illum rigorem temperauit, mediamq; viam elegit, hominum conuentiones interdum exequendo, interdum executionem prætermittendo. Perducit enim ad effectum eas conuentiones, quæ & frequentiores sunt, & sic ad vitam socialem & politicam magis necessariæ, quales sunt emptionũ, venditionum, locationum, conductionum, societatum, mandati, cõmodati, depositi, pignoris, & similia, quæ enumerantur in l. iuris gentium, in prin. ff. de pact. in prin. Instit. de oblig. ex conf. reliquas verò conuentiones non ita frequentes & necessarias ad effectum contra inuitos non exequitur iure actionis, quamuis etiam eas ex toto inermes non reliquerit, quandoquidem eis concessit ius excipiendi. §. præterea. Instit. de except. d. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Iussitque vt naturalis obligatio, quæ ex illis nascitur, prodesset ad nouationem. l. 1. ff. de nouat. & ad delegationem. §. præterea. Instit. quib. mod. toll. ob. & ad fideiussionem. §. 1. Inst. de fidei. cum simil. haberetq; alios effectus à iure ciuili sibi accõmodatos, de quibus per Gloss. & Doct. in d. §. præterea. Inst. de excep. Sed generales etiam conuentiones tàm legitimas (quas nominatas appellamus) quàm reliquas quibusdam in casibus voluit effectu actionis carere, veluti si promitterent minores ætate, aut prodigi post bonorum interdictionem, aut mulieres ex causa fideiussionis, aut filijfamiliàs ex causa mutui, aut furiosi, aut serui, vt per totum ff. & C. ad Velleia. per totum titulum ff. & C. ad Maced. per omnes titulos ff. & C. de minori. per totum titulum ff. & C. de cura. furi. l. is cui bonis ff. de verb. oblig. d. l. quod attinet. d. l. in personam, cum simi. Cùm ergò interdum conuentionem seruare æquum sit, interdum etiam non sit, consultissimè ius ciuile neque semper conuentionibus actionem denegauit, vt erat primæuo tempore, neque semper ad effectũ eas perduxit, vt erat sequenti tempore, quo viguit ius gentium secundarium, sed distinxit inter personas & causas, inter personas, vt soli prudentiores & grauiores arctarentur, in causas, vt nec illi arctarentur, nisi promitterent ex causis frequentioribus, & sic magis necessarijs ad socialem & politicam hominum vitam, quo casu quia res non tàm ad manus in promptuq; sunt paratæ quàm verba, consultissimum fuit ex sola verbali conuentione quem obligari, quo facilius expeditiusq; negotia fieret, in reliquis verò cõuentionibus non ita frequentibus, & necessarijs sola conuentione non obligari, quandiu res integra esset, vt in omnibus contractibus innominatis, sed tunc demum cùm res integra esse desijsset, ne variatione permissa alter ex contrahentibus læderetur. l. naturalis. ff. de præs. verb. l. 3. §. 1. qui pecuniã. ff. de cond. ca. da. per totum C. eod. tit. Ergò si promisi tibi centum, vtcunq; solenniter etiam per stipulationem, si nõ expressi qua ex causa promittebam, liberabor. l. 2. §. circa. ff. de doli except. quia promittendi causa esse potuit ex ijs, quas lex legitimas & nominatas esse voluit, quibusq; effectum & actionem accommodauit, potuitq; ex diuerso esse ex ijs, quas vt sic legitimas non adoptauit, sicq; in hac re dubia succumbit actor. c. cùm partium iura, de reg iur. lib. 6. l. 1. l. actor. C. de prob. l. qui accusare. C. de edendo. §. commodum. Instit. de interdi. Sicq; interim qui verba tantùm accepit verbis, vt contentus sit, par est.

Ergò (vt tandem è diuerticulo ad viam redeamus) cùm seruus promittit ciuiliter, non obligatur: quia eo iure ciuili est eius status annichilatus, d. l. quod attinet, comparaturque iumentis. l. 1. ff. de noxali. act. l. 2. ff. ad legem Aquil. Sed obligatur naturaliter. l. naturaliter. l. si id quod. l. interdum. ff. de cond. indeb. cum alijs suprà all. quia quò ad ius naturale reliquis hominibus par est, d. l. quod attinet. sed talis obligatio naturalis passiua caret effectibus, quos legem ciuilem naturalibus obligationibus cõdonasse suprà diximus, ita procedit l. sed si serui. ff. de fideiussio. quia eo iure seruus nihil est, non magis quàm iumentum. Sed quoad reliquas regiones, in quibus ius ciuile nostrum non seruaretur, quæstio facti erit.

Adde superioribus (vt clariora reddantur) quòd lex ciuilis non est, neque esse potest certa, vtrum promissor deliberato sese obligandi animo promiserit, an fortè ioci, ludibrij, iactationis, ostentationis've, aut nugandi causa? priore enim casu iustum esset actionem polliceri, posteriore autem non vtique, in re dubia tutius & humanius est promissorem absoluere quàm condemnare. l. absentem. in princ. ff. de pœnis. c. cum partium, de regu. iur. lib. 6. l.

G fauo-

fauorabiliores.ff.eod.tit.l. Arrianus. ff. de act. & obli. ideò hominum promisiones regulariter non exeqnitur. Fallit in cõuentionibus frequentioribus, & sic ad commercium & hominum vitam socialem & popularem magis necessarijs, quales sunt eę conuentiones, quas nominatas appellamus, (vt dixi) Ratio est, quia si non exequerentur, humana vita & popularis societas non posset commodè agi aut subsistere. Sicque reliquæ conuentiones innominatæ vtpotè minus frequentes, sicque minus necessariæ remanent sub regula, quia per hoc bumana societas & commercia non tàm impedinntur. Ergò lex ciuilis omnem obligationem tiaturalem, quæ ex consensu cuiuslibet conuentionis siue nomitiatæ, siue innominatæ oriretur, libentissimè exequeretur, si certò sciret deliberatè promissum fuisse, sicque obligationem tiaturalem ortam fuisse. verùm quia vtrunq; incertum est. ideò actionem in re dubia tion pollicetur regulariter. Ergò non commodè dicitur obligationem naturalẽ à lege cimili non exeqni, sed obligationem naturalem à l. ciuili non præsumi per interuentum cõuentionibus, nisi ea conuentio sit nominata, intellige non præsumi quò ad dandam actionem, præsumi tamen quò ad dandam exceptionem, & quò ad alios effectus suprà relatos, qui leuioris damni & momenti legi visi fuerunt, & est reliquis longè elegantior & planior expositio.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium sui facere quare homini nõ licet, ratio improbata nouiß.*
2 *Deus dedit omne quod habemus.*
3 *Prodigere nostra fas est.*
4 *Seruus domini salutem sua præponere debet.*
5 *Vasallus domini salutem sua præponere non tenetur.*
6 *Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.*
7 *Honoris sui homo an sit dominus.*
8 *Honor vitæ æquatur.*
9 *Honor reliquis rebus preciosior.*
10 *Honoris defendendi causa licet alterum occidere.*
11 *Honor amissus an reparari poßit.*
12 *Historia Coriolani.*
13 *Historia Labieni.*
14 *Nobilis aggressus non tenetur fugere.*
15 *Honoris causa licet inire duellum.*
16 *Historia Ambrosij.*
17 *Honores separari possunt per actum meritorium vel demeritorium.*
18 *Honor virtute paratus lædi potest per actum demeritorium, non per meritorium, vel medium.*
19 *Historia Lucretiæ Romanæ.*
20 *Historia Caroli Quinti Imperatoris.*
21 *Historia varia.*
22 *Historia Marij.*
23 *Historia Cæsaris.*
24 *Nobilitatis priuilegia à nobis possunt separari.*
25 *Hidalguæ priuilegia à nobis possunt separari.*
26 *Vitam pro amico periculo exponere licet, iure fo. & po.*
27 *Virtutis opus non iactantia fuit facinus Mutij Scæuolæ brachium concremantis, quicquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*
28 *Historia Scæuolæ.*
29 *Historia Piladis, & Orestis.*
30 *Historia vxorum Indarum.*
31 *Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.*
32 *Historia Pompeij.*
33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*
34 *Vox populi vox Dei aut naturæ est.*
35 *Duelli definitio improbata.*
36 *Duelli vera definitio.*
37 *Historia Regis Sanctij & ciuium Zamorensium.*
38 *Fabula Amadisij.*
39 *Historia trium Romanorum & totidem Albanorum.*

CAPVT XI.

VADRAGESIMOQVINTO colligitur iura disponere nõ potuisse, vt homo posit honorem suum, aut vitá prodigere. Nam vt principum ita & legum imperium ad nostram vtilitatem est, nobis autem nihil perniciosius quàm honorem aut vitam prodigere, ergò id non licere ex nostra opinione princ. fit consequens. Ergò † homo an vitæ suæ dominus sit dubium est, & quid quò ad famam & honorem? & quod vitæ dominus non sit, tenet doctissimus Dominicus de Soto lib. 4. quæst. 2. artic. 3. de iust. & iure: quia vita (inquit) à summo Deo nobis data est, iuxta illud: Ipse enim fecit nos, non ipsi nos, vnde eius iniussu eam abijcere non licet, quæ ratio tiulla est, tum quod res alienas, quas attingere nefas est, per totum C. de reb. ali. & in præcepto Decalogi, possumus tamen eas nobis datas à domino suo abijcere & prodigere. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred. ibi, dnm re sua se abuti putant, cum simi. infrà allegandis. tum etiam † quod reliquas etiam res, quas habemus, à summo Deo accepisse videamur, iuxta illud: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues, insuper & pecora campi, vnde Poëta ait:

1 *Homicidium sui facere quare homini nõ licet ratio improbata nouiß.*

2 *Deus dedit omne quod habemus.*

Omnia cùm dono tibi sint concessa Deorum,
Si quod habes non vis dic mihi quid capies.

Et † tamen constat isthæc omnia bona terrena nos posse abijcere. d. §. consuluit. l. 1. & magis verbo, prodegit. ff. si qnid in fraudem patroni. l. non vsq;. ff. si quis à paren. fuer. manu. l. qui autẽ. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. Adhuc tamen ipsius conclusio vera est, iuxta illud Sapien. 16. Tnes Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem, ergò non alius. Ad idem Deuteronom. 22. Ego occidam, & viuere faciam, ergò non alius. Et

3 *Prodigere nostra fas est.*

Cicero

Cicero lib. primo Tuscul. Vetat dominans ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suos demigrare, quum verò causam iustam Deus ipse dederit, ne illa medius fidius vir sapiens lætus ex his tenebris in lucem illam excesserit, nec tamen illa vincula carceris ruperit. leges enim vetant, sed tanquam à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à Deo euocatus, atque emissus exierit. Idem Cicero in somnio Scipionis: Tibi & pijs omnibus est animus custodia corporis retinendus, nec iniussu eius æquo ille est nobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus assignatum à Deo defugisse videamur. Idem Cicero in Cato.mai. Non est iniussu Imperatoris, id est, Dei de præsidio & statione vitæ decedendum. & rursus in somnio Scipionis: Nisi Deus istis te corporis custodijs liberauerit, ad Cœlum aditus patere non potest. Et Silius Italicus lib. 4. sic cecinit:

Cæduinq; feros auertite ritus.

Et Ouidius lib. 3. Artis:

Vacuas cæde habete manus.

Nec dubium est, quin ob charitatem & iustitiam homicidium prohibeatur, & contra eam charitatem immanius peccasse videatur, qui seipsum quàm qui alium interficeret, cùm charitas benè ordinata à seipso incipere debeat. l. præses. C. de seruit. & aqua. vnde Terentius ait: Natura hominum ita comparatū est, vt omnes sibi melius esse malint quàm alteri. vnde Cicero in Orat. in Vat. ait: Nemo est tam demens tamque parum de se cogitans, qui alienam vitam magis quàm suam diligat. Et rursus 3. Offic. Sibi vt quisque malit, quod ad vitæ vsum pertinet, quàm alteri concessum est non repugnante natura. Quinimò vt ipse in Philip. 2. ait: Qui multorum se custodem profitentur, eum sapientes sui primum capitis aiunt, custodem esse oportere.

4 *Seruum domini salutē suæ præponere debes.*

† Vnde & si sæuerior lex iusserit seruum vitam pro domino ita exponere, vt domino petente nolit vitam sibi adseruari. l. 1. §. hoc autem. §. ad Syllani. per rationem peculiarem, de qua ibi, & quia serui tam parui fiunt, vt iumentis æquentur. l. a. ff. de noxal. act. l. a. ff. ad legem Aquiliam. tamen nullus alius ad id tenetur, † etiam si sit Vasallus, qui à domino feudum acceperit, vt tradit Fernand. Loazes consi. pro March. de Velez, dubitatione 1. pag. 174. subijciens quòd is in ipso prælio, si sibi mortem imminere viderit, debet suam salutem domini sui saluti anteponere, id quod etiam notat Gloss. communiter ibi approbata in cap. 1. in princ. quibus modis feudum amittatur. Glo. in c. si à morte, de alie. feu. paterni. Bal. & Aluaro. in d. c. 1. versi. 5. quæritur quib. mo. feu. ami. Paris de Puteo, qui hanc affirmat esse communem sententiam in tractat. de re mili. lib. 5. vers. an vasallus. Afflict. in c. 1. §. fin. hic finitur lex. Zasius de feud. par. 7. colum. 4. Ioan. Iacob. de Leonardis inter consilia feudalia Albert. Bruni, consi. 117. in hac causa. colum. 11. Marti. Silimanus de feudis in rub. quib. mod. feud. amit. colu. 3. vt ita refert Loazes, vbi suprà, id quod vt nobis videtur, parcè admittendum est, sicq; non aliter, quàm si vasalli aut ciuis certum & indubitatum mortis periculum immineret, & faciunt quæ pleuè in simili traduntur per Hieronym. Cagnol. in l. semper, qui non prohibet. ff. de reg. iuris.

5 *Vasallus domini salutem suæ præponere non tenetur.*

Redeundo ad principalem conclusionem, quæ habet, neminem esse vitæ suæ dominum ea ex ratione iustificatur, quod etiam membrorum suorum nullus dominus esse intelligitur, vt in l. liber homo. ff. ad leg. Aqui. & faciunt omnes leges, quæ sunt sub titu. ff. de ijs, qui mortem sibi consciuer. Facit etiam, quia licet † tàm vita quàm res omnes in origine exequentur, quia vtrunque à Deo processisse 6 videatur, tamen bona (vt ostendimus) concessa à Deo fuerunt ad meram nostram vtilitatem & vsum, vita verò non solùm ad nostrā vtilitatem & vsum, sed etiam ad Dei gloriam & honorem, idque fortè principaliter, teste Cicerone, qui ita ait lib. 1. de nat. Deorum: Omnia aliorum causa sunt generata, vt fruges, atque fructus, quos terra gignit animautium causa: animantes autem hominum, vt equum, vehēdi causa, arandi bouem, venandi & custodiendi canem, ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandū & imitandum. 2. de Nat. Deo. & 3. de natura Deorum. Sunt ex terra homines, non vt incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Itaq; cùm Deus Opt. Max. qui omnia hominibus concesit, non tamen ad eundem vsum omnia concesserit: sed mentem & vitā ad ipsius Dei gloriam, honorem, & cultum, & ad contemplanda eius opera mirabilia, reliquas res, ad meram ipsorū mortalium vtilitatem & vsum. Cumq; ad cuiusq; vtilitatem cōcessa ipse possit abijcere, reliqua verò non vtiq;. l. penul. C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de Episc. & Cle cum alijs suprà alleg. par est, vt reliquorum bonorum homo dominus esse videatur, vtpotè ad sui merum vsum concessorum, vitæ verò suę non ita vtpotè ad Dei cultum potissimum concessæ. Vt sic non tàm inspiciendum sit, à quonam isthæc omnia cōcessa fuerint (id quod parum aptè doctissimus Dominicus de Soto, vbi supr. huius rei fundamentū esse putabat) quàm ad quem vsum concessa fuissent.

Vita aut bona nō eadem ratione nobis a Deo data.

Quo † ad alterum articulum, an homo sit 7 dominus famæ & honoris sui? pro parte negatiua facit, quòd honor vitæ ęquatur. l. iusta causa. ff. de manumissis vind. tenet Gerar. de Petra sancta sing. 1. num. 10. † Vnde vt Iure- 8 consultus refert in l. 2. §. penultim. ff. de origi. iur. Virginius filiæ suæ honorem ipsiusmet filiæ

Honoris sui homo an sit dominus.

Honor vitæ æquatur.

9 *Honor reliqs rebus preciosior.* filiæ anteponendum esse existimauit. † sicq;
honorem reliquis omnibus rebus preciosior
est.l. Iulianus.ff. si quis omni.cau.texr. facit l.
3.§. si coniunctim.ff. de leg. præst. Vnde † vt
10 *Honoris defēdēdi causa licet alterū occidere.* pro vitæ corporisque tutela impunè aggresso-
rem occidere fas est. l vt vim, vbi per omnes.
ff. de iust. & iure. ita & pro honoris defensio-
ne, vt Gerar. de Petra sancta sing.82.quæ sunt
contra honestatem, num.7.sicque causa ho-
noris dicitur esse ardua. Bald. in l. ex ratione,
colum.2.C. de appell. facit Gloss. sing.in §.
suspectus autem. Instit.de susp. tut. in verbo,
ob culpam, per l. inimicitiæ.ff. de his quib. vt
indig. Vnde Ouid.sic scripsit:

Nulla reparabilis arte læsa pudicitia est
Deperit illa semel.

11 *Honor amissus, an reparari posit.* Et † diuus Hierony. in c. si Paulus. 32. q.5.
audacter (inquit) dicam, Deus cùm omnia
posit, suscitare virginem post ruinam nō po-
test, & infamiam facti tollere etiam summus
Pontifex non potest. Andr. Tiraquell.de iure
const.part.3.limit.7.dixi in §.15.de succ. prog.
lib.2. num.17.& ita in specie, vt honoris sui ac
famæ homo dominus non sit, tenuit Cayeta-
nus in 2.2.quæst.73. & idem Cayetanus in
sua summa.

12 *Histo. Coriolani.* Facit, † nam Martius Coriolanus ob ope-
ram benè nauatam, ante prędæ diuisionem è
singulis rebus, equis & captiuis denos sibi eli-
gere & optare à consule iussus, insuper &
equo pulcherrimo donatus, equo quidem
quasi in signum fortitudinis & honoris acce-
pto, reliqua quasi mercedē superent, respuit,
teste Plutar.lib.6.Apoph.

13 *Historia Labieni.* Idem † Plutarchus eod. lib. ita refert, Ti-
tus Labienus equiti strenuo de præda Gallica
aurum donauit, id videns Scipio, dixit equi-
ti, habebis donum viri diuitis, hac audita vo-
ce eques aurū ad pedes Labieni abiecit, idem
quum audiret Scipionem dicentem, Impera-
tor te donat armillis argenteis, alacer gaudio
abijt, sicq; aurum contempsit, honorem am-
plexus est. Vnde Ouidius ad finem operis sui
Metamor.sic quasi exultans cecinit:

Iam opus peregi dura quod nō poterit abolere vetustas.

Et Virg. Eclog.5.

Semper bonos nomenq; tuum laudesq; manebunt.

Et Ausonius in Solonis sent.

Non erunt honores vnquam fortuiti muneris.

Et Virg.1.Aeneid.repetijt eundem ver-
siculum sic canens:

Semper bonos, &c.

At si honor & fama, tàm in ęternum postq;
vitam viuat, in reliquis rebus non ita est. Vn-
de Ouid.de tristib.lib.5.

Diuitis ad manes nil feret vmbra suos.

Et Propert.lib.3.Eleg.ad amicam:

Haud vllas portabis opes Acherontis ad vndas.

Vnde Cicero pro Caio Rab.Exiguum (in-
quit) vitæ curriculum natura nobis circum-
scripsit immensum gloriæ. Idem Cicero pro
Sest. Vita breuis, inquit, est, gloriæ cursus sem-
piternus. Idem Philip. 14. Breuis vitæ data
est, at memoria (inquit) benè redditæ vitæ
sempiterna, quæ si non esset longior quàm vi-
ta, quis esset tàm amens, qui maximis labori-
bus & periculis ad summam laudem & glo-
riam contenderet. Idem ad Plan. Fami.lib.10.
Is honos (inquit) videri solet, qui non propter
spem futuri beneficij, sed propter magna me-
rita claris viris defertur, & datur, estque non
inuitamentum ad tempus, sed perpetuæ vir-
tutis præmium.

His tamen prætermissis contrarium, vt ho-
noris sui dominus quisque sit, contendit do-
ctissimus Dominicus de Soto, vbi suprà, aitq;
idem voluisse diuum Thomam 2.2.q.37.art.
4. dum ait, quod in cuiusque arbitrio est pati
famæ suæ detrimentum, nisi id vergat in pe-
riculum aliorum, quod exemplificat ipse Do-
minicus † fugiendo (inquit) præsensit tacitus 14 *Nobilis aggressus nō tenetur fugere.*
turpe esse homini nobili fugere, si à rustico
fortè aggressus esset: ad fugiendum enim
non teneretur, nec si talem rusticum occide-
ret, teneretur de occiso. ita Gerardus de Petra
sancta singulari 82. quæ sunt contra honesta-
tem. num.5. Bald. in l. si filius. ff. de cond. in-
stit. Idem Bald. in c.1. col.5. de pace tenenda.
qui etiam ibi & Gerardus, vbi suprà ait, † pro 15 *Honoris causa licet inire duellum.*
defensione honoris licere inire duellum: quia
crudelis est, qui negligit famam suam.c.nolo.
12.quæst.1. & 31. distin. Nicena. id quod hodiè
vt fiat duellum vetitum fortè fiet, quia in hoc
Cōcil. Tridentino, vbi hoc anno M. D. LXIII.
mense Augusti iussu Hispaniarum Regis po-
tentissimi domini mei, propositum est duella
vetari, quamuis nondum definitum stat.

Adducit † etiam idem Dominicus, quòd 16 *Histo. Ambrosij.*
beatus Ambrosius, vt legitur in eius historia,
puellam in cubiculum suum immisit ac rece-
pit, vt hæc infamia impedimento esset, quò
minus in Antistitem eligeretur. adducit Au-
gustinum & Anselmum multa detegisse eo-
rum honoribus noxia.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili
& à nemine vnquam, in cuius scripta incide-
rim, benè digesto, præfari oportet honorum
alium esse datiuum, alium natiuum, quò ad
datiuum, qualis est qui ex magistratibus, prin
cipatibus aut similibus contingit. Videndum
est an perdi posit per actum meritorium, vel
per actum demeritorium, vel per actum me-
dium, qui nec meritorius sit, nec demerito-
rius. † & potest per actum meritorium, puta:
quia is magistratus morbo, vel senio cùm sese 17 *Honores separari possunt per actum meritorium vel demeritoriū.*
impeditum videret, voluit à se magistratum,
munus, honorem abdicare, vel in alium trāf-
ferre.l.1.ff.de const.prin.l.2.§.deinde quia dif-
ficile.ff.de origine iuris. vel monachus factus
fuit, vt in auth. ingressi. C. de sacrosanct. Ec-
cles. Per actum demeritorium similiter amit-
titur.c. infamibus.de reg.iur. lib.sexto. Idem
fieri & contingere potest per actum me-
dium,

dium, puta per dementiam inculpabilē huic superuenientem, vel qnia iste voluit in alium transferre æquè idoneum, vt dd. iuribus. & is
18 *Honor virtute partus laedi potest per actum demeritorium, non per meritorium vel medium.*
honor nō est propriè, de quo loquimur. † Sed honor natiuus, quem quis consequitur per virtutem suam, egregiaq; facinora (quem natiuum libuit appellate, eò quòd ex ipsomet facto citra vllius hominis ministerium honor & egregia fama talibus egregijs facinoribus accedit & comes est) non est migrabilis de subiecto in subiectum, aut cessibilis, nō magis quàm morte extinguibilis, quem morte non extingui suprà ostendimus: ergò si talem honorem virtute partum velles in amicum tibi gratum cedere, nihil ageres, nisi ineptiri.

Sed an possit extingui, vel minui per actū meritorium, vel demeritorium, vel medium? & per meritorium non posse constat, sed potius augeri, per demeritorium verò potest sine dubio, vel minui, vel extingui, d.c. si Paulus.32.q.5. † Quem quidem honorem & famam egregiam, qua pollebat Lucretia Romana, ne per vim sibi à Tarquinio Superbo allatam periclitari videretur, mortē sibi consciuit illa verborum memorabili testatione, quam his verbis eleganter modulatus fuit Ouidius:
19 *Historia Lucretiae Romanae.*

Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Testetur cunctis me non violasse pudorem,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.

Et hoc modo accipi possunt & debent exempla beati Thomæ, & Augustini, & Ambrosij, & aliorum suprà per Dominicum relata, & per talem actum demeritorium nihil mirum si fama lædi posiit & honor, sitque homo dominus famæ ad eam prodigendā, nam & vitæ similiter esse tad eam amittendam, vt si capitaliter delinqueret, vt per omnes leges ff. C. & Instit. quæ sunt sub titulis de publicis iudicijs. Per † actum verò meritorium extingui, aut minui non posse constat, sed potius augeri, vt proximè diximus, dum de translatione huius honoris agebamus, exemplum in Carolo Quinto Romanorum Imperatore inuictissimo Hispaniarum Rege ac domino meo, qui dum sanctorum more solitariam vitam monasterio inclusus agete vellet, habenas totius orbis tegendi Philippo eius filio (similiter domino meo, qui imagine patris quasi humani generis delicium, & bonorum virorum refugium ac vnica spes est) commisit, quo non minus egregio quàm raro facinore honores antea actos fœlicissimè ac mirè ornauit. Per actum verò medinm, nec augebitur, nec minuetur, sed conseruabitur, vt patet ad sensum, huiusmodi antem honores & fama minui solent sæpissimè ex accidentibus & infortunijs.
20 *Hist. Caroli V. Imperatoris.*

Sic & Manilius lib. 4. Astro. cecinit:

Quid referam Cannas, admotaq; mœnibus arma,
Varronemq; pigrum magnum quod viuere posset,
Postq; tuos Trasimene lacus Fabiumq; morantem 21 *Historia varia.*
Accepisse iugum victas Carthaginis arces.
Spectatum Annibalem nostris cecidisse catbenis,
Exilinmq; rogi furtiua morte luisse.

De Marij fine, qni septies Consul fuit, sic Ouid. lib. 4. de Ponto:

Ille Iugurthino clarus Cymbroq; triumpho, 22 *Hist. Marij.*
Quo victrix toties consule Roma fuit.
In cœno Marius iacuit, cannaq; palustri,
Pertulit, & tanto multa pudenda viro.

De Cæsaris miserabili fine hæc Manilius lib. 4. Astro.

Ille etiam cælo genitus, cæloq; receptus, 23 *Hist. Cæsaris.*
Cùm benè compositis victor ciuilibus armis
Iura toga regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu
Iudicium dextra retinens, nomenq; cruore
Deleuit proprio, possent vt vincere facta.

Est alius honor natiuus, puta nobilitas, non propria virtute parta, sed à maioribus hęreditatio, aut paterno iure habita, quæ similiterà nobis, nisi per actus demeritorios separari nequit, quamq; non possumus renunciare, aut alienare gratis, vel precio, sicque meritò eius dominium nos habere liberum, quale in reliquis rebus habemus, negandum est, vt nos contra nouissimos contendimus de succ. crea. lib. 3. §. 3. num. 295. & §. 22. num. 78. & ista ex virtute similiter originem habuit maiorū nostrorum, quæ iure sanguinis ad nos delata fuit, sicque is honor & superior similimi sunt & pari ferè iure moderandi.

† Quando verò huiusmodi honoribus natiuis datiuus honor accedit, tunc datiuus ille honor migrare & abscedere potest immoto manente honore natiuo, quid enim si mos, aut scriptum est in regione quadam, vt post quæsitam per egregia facinora nobilitatem sequantur, & accedant qnidam honores, priuilegia, prærogatiuæ, immunitates, quale est, † vt talis pro debito ciuili carceribus detineri non posset, aut vt non posiit contra eum fieri executio in lectulo suo, nec in vestibus quotidianis, nec in equo, armis & supellectilibus, vt est apnd nos Hispanos (in nobili, qui vulgo hidalgus vocatur) & propterea in quibusdam oppidis sunt statuta, vt reditus & bona communitatis per talem nobilem nequeant conduci. Alibi etiam sunt statuta, ne tales nobiles possint habitare, quale apud nos Hispanos est, in oppido, quod Espinar vocatur, & in altero, quod dicitur Villacastin. Qnid, inquam, si talis nobilis mauult illis in oppidis habitare, quàm splendore & prærogatiuis nobilitatis gaudere id, qnod sæpè accidit, vel mauult conducere bona communitaris, quàm talibus poriri priuilegijs, an poterit repudiare & renunciare, à seq; separare talia priuilegia, talesq; honores? & magis est vt possit id, quod probat, si rectè inspiciatur, d.l. pen. C. de pact. l. si quis in cōscribendo. C.
24 *Nobilitatis priuilegia à nobis possunt separari.*
25 *Hidalguiæ priuilegia à nobis possunt separari.*

de Epiſ.& Cler. manebit tamen ſaluus & immotus honor ille natiuus & ſplendor, ſiue partus ſit propria iſtius renunciantis virture, ſiue à maioribus ſuis etiam tractus fuerit, & ita vſibus ſæpè admiſſum fuit in oppidis duobus ſuprà commemoraris, quod renendum eſt, quamuis aliquantulum hæc aduerſeotur his, quæ diſſeruimus d. lib. 3. de ſucce. crea. in duobus locis, ad quæ me ſuprà retuli, quæ hic iungenda ſunt.

26 *Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli.*

Superioribos proxima eſt quæſtio illa, † an vt quis ſeipſum necare remerè non poteſt, vt iam fusè edocti ſumus, ita quoque pro amico vitam exponere non liceat? id quod aliquantulum ſignificare viſus fuit diuus Auguſtinus lib. de mend. c. 6. ſed ipſemet c. 10. lib. de amici. contrarium dilucidè renuit, quem ſequitur Dominicus de Soto lib. 5. quæſt. 1. arti. 6. de iuſti. & iut. affirmans hanc eſſe communem opinionem Philoſophorum, allegat verbum Chriſti Ioan. 15. dum ait: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis, quæ verba non videntur ei feciſſe ſaris, eò quòd ibi intelligitur pro ſalute ſpitiruali amici, non pro corporali, ſed certè verus ſenſus eſt, vt Redemptor noſter ſenſerit, etiam pro vita corporali amici licere vitam corporalē exponere. Nam quamuis ipſe vitam ſuam pro vita noſtra ſpirituali. non pro corporali expoſuerit, & exponere propoſuerit, tamen eam ſimilitudinem, qua vſus fuit, tacitus imò palam approbauit, ſignificans quod vt amicus non ſolùm licitè & legitimè, ſed etiam laudabiliter & egregiè ponit vitam corporalem ſuam pro vita corporali amici, ita ipſe Dominus noſter vitam ſuam corpotalem pro vita & ſalute noſtra ſpirituali exponebat, & vtroqoe caſu facinus egregium eſſe ſignificauit, & laudis, virtutis, charitatis, trophæique plenum. corporea denique vita eſt temporale bonum, nec enim eſt vltimus finis noſtræ fœlicitatis, ſed tantùm id eſt vita ſpiritualis, ergò pro alijs bonis remporalibus tuendis periculo exponi poteſt. licet ſint minoris precij, vt patet ad ſenſum. & renent Gloſſ. & communirer Doct. in l. vt vim. ff. de inſti. & iur. eſtque opinio communis, quòd in tali certamine impunè occidere potero inimicum, hoc eſt, eum, qui bona mea mihi rapere volebat, id quod plerunque fieri non poſſet ſine periculo vitæ defeodentis, vt diximus de ſuc. prog. lib. 1. in præfa. ergò vt vitam corpoream periculo exponere poſſum pro rerum mearum defenſione, ita & longè honeſtius pro vita amici defendenda, quæ etiā quò ad me chariot videri debet, quā bona mea. Quæ omnia procedunt dummodo ſpes aliqua eſſet vitæ amici ſaluandæ, nam ſi omninò deſperatum fuiſſet, tunc non liceret, nec videretur virturis opus, ſed temeritas, aut demenria, aut inanis gloriæ & iactantiæ vitium, quia charitas benè ordinata debet incipere à ſeipſo. l. præſes. C. de ſerui. & aquā: Vnde Terentius ait: Proximus ſum egomet mihi, adeò, vt etiam vaſallus feudatarius ad id non reneatur, vt ſuprà num. 5. ſcripſimus.

† Vnde facinus Mutij Scæuolæ, qui pro patria ſaluanda vitam periculo ingenti expoſuit, ſummæ virtutis opus fuit, ſed poſtquam id auſum malè ceſſerat, brachium flammis admouere gloriæ & iactanriæ opus fuit, ſeeundum diuum Auguſt. & Dominicum de Soto, qui eum refert de iuſti. & iut. lib. 5. q. 1. arti. 3. qood non abnegauerim. Sed quin ſimiliter fuerit egregię fortitudinis opus & tollerantiæ negari non poteſt. Quinimò ſi verū amans (còm Scæuolæ animū non diuus Auguſtinus, nec Sotus, ſed ſolus Deus tunc verè noſſet) non ineleganrer defendi poſſet egregiæ quoque virtutis & conſilij prudeotiſsimi opus fuiſſe, vt rex Porſena cùm tam inuictum & fortem animum in eo cōſpexiſſet, ſimilem fortè virtutē & fortitudinem in teliquis quoque Romanis ciuibus ſuſpicatus incœpto deſiſteret, qui quidem Scæuola huius animi & conſilij vt fuiſſet, & poſsibile fuit, & ſucceſſus mox comprobauit, quandoquidem Porſena, qui vrbem exercitu cingebat, eo facinore admitatus incœpto deſtitit, ne ergò videamur egregijs facinoribus inuidere, debitaque laude ea & trophæo fraudare, hanc animi & conſilij illius inrerpretationem vt admittamus humanius & honeſtius eſt. 27 *Virtutis opus non iactantiæ fuit facinus Mutij Scæuolæ brachiū concremātis, quidquid diuus Aug. & Sotus interpretentur.*

† Et de Mutio Scęuola Claudianus de 4. Honorij Aug. Conſ. ſic cecinit: 28 *Hiſtor. Scæuolæ.*

Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles, Mutij te flamma docebit.

Et Manilius lib. 4. Aſtro.

Vulneribus victor repetiſſet Mutius vrbem.

Stat ergò amicum pro amico vitam exponere, nō ſolùm in vtroq; foro tam poli quàm ſeculi fas eſſe, ſed etiam opus egregiū & trophæo laudeque digoom intelligi, & tale iudicatur in Pylade & Oreſte, ſecundum ipſum Dominicum, de quibus Ouid. lib. 3. de Poot. ſic ait:

† Ire iubet Pylades charum periturus Oreſten, 29 *Hiſt. Pyladis & Oreſtis.*
Hic negat, inq; vicem pugnat vterque mori.
Extitit hoc vnum, quod non conuenerit illis,
Cætera pars concors, & ſine lite fuit.

Et Ioannes Boemus lib. 2. c. 8. de varijs hominum moribus ſic refert de penè incredibili ac ardentiſsimo amore vxotum erga maritos apud Indos Catheos.

† In Catheis Indis, ait, multæ vxores in vnius viri coëunt matrimonium, & is vbi vita diſceſſerit, apud grauiſsimos iudices ſuam quæque de meritis agunt cauſam, & quæ officioſior præ cæteris viro chariorque fuiſſe iudicantium ſeoteotia comprobatur, illa in habitu ornatuque quo cultius ſe exornare poteſt, victrix & lætabunda rogum aſceodit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & deoſculans ſuppoſitis ignibus pudicitię laude con- 30 *Hiſto. vxorū Indarum.*

contemptis cum coniuge defuncto concrematur, cæteræ cum nota & dedecore viuunt.

31 *Vitam pro patria periculo exponere licet & decet.*

Pro † patria autem velle vitam exponere Ipse Dominicus & diuus Augustinus in locis suprà citatis exclamant, vnde Cicero inquit: Respublica nomen vniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nostotos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quasi consecrare debemus. 2. de leg. Cic. author est. Etrursus:

Laudandus est is, qui mortem oppetit pro Republica, qui doceat chariorem esse patriam nobis, quàm nosmetipsos. estque illa vox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare, quo minus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. 3. de finibus. Idem Cicero scriptum reliquit: Et qui pro Republica vitam reddiderunt, nusquam me hercule eos mortem potius, quàm immortalitatem assecutos putaui. pro Plancio idem Cicero testatur. Et Horatius Oda 2. lib. 2. ait:

Dulce, & decorum est pro patria mori.

Huius rei ratio est, quia amor & charitas omnia superat, teste Ouidio, sic canente:

Rursus amor patriæ ratione valentior omni.

Huius rei stat egregium testimoniũ Pomp. Mag. teste Plutarch. & Erasmo libr. Apoph.

32 *Historia Pompeij.*

† Quum ingens rei frumentariæ Romæ esset penuria, Pompeius titulo quidem annonæ procurator, re autem vera maris terræque dominus declaratus, in Africam, Sardiniam, ac Siciliam nauigauit, multaq; frumenti vi collecta properabat ire Romam: verùm cum ingente tẽpestate oborta naucleri detrectarent nauigationem, ipse primus nauim ingressus, iussit ancoras tolli, clamans vt nauigemus, vrget necessitas, vt viuamus non vrget, significans patriæ periclitantis habendam rationem, potius quàm priuatæ incolumitatis, si quidem Reipublicę subleuandæ curis immori pulchrum est, at patriam in extremo discrimine nostra cessatione deseri, turpissimũ est. hîc monemur non animalia bruta tantùm omissa libertate venire in seruitutem, verùm etiam homines indomitos fame domari docemur, item publicæ saluti priuatam incolumitatem posthabendam esse.

Denique idem Cicero Phil. 9. ait: His maiores nostri, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Patria enim (vt idem Cicero ad Quirites post reditum ait) nihil dulcius aut charius in vita esse debet, sic ergò. &c.

33 *Vitam pro parentibus exponere licet & decet.*

Pro † parentibus autem idem beatus Augustinus & Dominicus Sotus, vbi suprà, aiũt, idem esse debere, & meritò, tum quia nullus amor est, qui vincat paternum. l. penult. C. de cur. fur. vnde quod licet pro amico, multò magis pro patre, tunc etiam quia parentes & patria hac in re exæquari videntur, vnde Cicero inuect. 1. in Catil. sic ait: Patria est communis omnium parens. Ad idem l. veluti. ff. de iust. & iure.

Denique † vox populi vox Dei aut naturæ est, vt Dominicus ait, vbi suprà, articul. 6. nec dubium est, quin si verum amamus & agnoscere velimus, vitam exponere pro patria, pro parentibus, pro amicis, pro cognatis, & similibus secundum mores hominum, opus intelligatur esse laude & trophæo dignum, sicque id de iure naturali esse intelligendum sit, nedum de iure positiuo, quandoquidem id ius naturale nihil aliud esse suprà ostendimus, quàm naturalis quædam ratio & natiua insita humano generi. Postremò vox populi vox naturæ est, ita inquit Dominicus Sotus, vbi suprà, quæstion. 1. articul. 6. nec dubium est superiora omnia à voce populi approbari, ergò, &c. 34 *Vox populi vox Dei aut naturæ est.*

Superioribus proxima est quæstio illa, † an exponere se quis periculo pugnans in duello, permissum & inculpatum iure tam poli quàm fori esse videatur? Qua in re in primis videndum est, quid sit duellum? & sanè nihil aliud est, genericè sumptum, quàm quædam pugna & dimicatio. ita Hieronymus Cagnolus num. 16. vers. hanc igitur. in l. fauorabiliores. ff. de reg. iuris. nec tantùm (inquit) duobus duntaxat (vt quidã perperam existimârunt) sed multorum imò exercituũ, alioquin (inquit) nõ diceretur à Plauto duellum inter Thebanos & Theleboas, & ab Horatio: 35 *Duelli definitio improbata.*

Græcia barbariæ lento collisa duello.

Sed certè secundum hoc idem esset duellũ quod bellum, sicq; de bello agendum nobis esset longè præter ꝓpositum nostrũ. Duellum † ergò strictè sumptum, de quo agere animus est, nihil aliud est quàm singulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium. Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè indicti, æquis legibus duximus: quia nulla alia tam discreta differentia inter bellum & duellum est, quàm quod bellũ non desiderat, vt æquis legibus dimicetur, possunt enim & solent plures contra pauciores, armati contra inermes, equites contra pedites, muris vallisque muniti & recti contra huiusmodi tegminibus carentes pugnare, quinimò in bello pugna aut prælium nunquam fit æquis legibus vt consistat. in duello autem fit æquis legibus regulariter, quamuis & aliter fieri possit ex lege conuentionis, nec propterea desineret esse duellum, quis enim vetat, quin vnus possit duos diffidare (vt ita loquar) seu ad pugnã prouocare, nec propterea illud desineret esse duellum. bellum. n. non tam propriè diceretur: & ita in Hispanorum regum Historijs legitur, postquam Rex Sanctius vel Sancho vrbẽ Zamoram obsidens à ciue quodam (nomine Vellidodolphos) Camorensi proditoriè interfectus fuit, nobilem quendam equitem exercituum Regis proditores & perfidos omnes ciues Zamoranos 36 *Duelli vera definitio.* 37 *Histor. Regis Sanctij, & ciuium Zamorensium.*

 publicè

publicè proclamasse, eosque diffidasse seu ad duellum, singulareńe certramen prouocasse, definitumque fuisse, eum ex lege vel iure pugnaturum esse, non cum vno tantùm ciue Zamorano, sed cum quinque, separatim tamen non coniunctim, id quod effectum fuit, nam separatim pugnauit cum tribus filijs illius viri illustris, qui Arias Goncalo appellabatur, eosque equestri certamine peremit. & cùm quartū quoq; interfecisset, hoc est, lethaliter vulnerasset, equus ipsius loris excisis fugam arripiens metam valli pugnæ duelloque designari transgressus fuit vehens adhuc suum sessorem, qui cùm se extra metam aduertisset eqnum gladio peremit ad metamque redijt, vt cum quinto pugnaret, id quod ciues Zamorani negârunt fieri posse, quasi nobilis ille prouocator fortissimus victus eo ipso videretur quod extra metas campi designatas ab equo vtcunque inuitus transuectus fuerat, & sub iudice ea lis hodie est. regulariter tamen (vt dixi) æquis legibus fieri solet duellum. Et singulare certamé intelligendum est non solùm si fiat inter vnum & alterum, sed etiam si inter binos, ternos, quaternos, denos, vicenos, centenos, millenos, & bella non raró fiunt inter pauciores; vt sic bellum & duellum differant inter se, eò quod prælia quæ in bello fiunt & committuntur, non solùm legibus non æquis sed etiam non dictis aut definitis, reliqua verò duella plerunque fiunt legibus æquis, & nunquam desinunt fieri legibus definitis, æquis vel iniquis, paribus vel imparibus.

38 *Fabula Amadigij.*

† Ergo illud memorabile prælium, quod inter cétenos, altera ex parte gigantes, ex altera verò equites lectissimos commissum fuisse libri Amadigij de Gaula fabulatur autbor, duellum propriè diceretur.

39 *Hist. trium Romanorum & totidem Albanorum.*

Idemque † in eo quod inter tergeminos fratres Romanos & totidem viros Albanos fuisse Tit. Liu. refert, quod Manilius lib. 4. Astro. sic cecinit:

Tresq́; sub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc enicit, pendebat ab vno
Roma viro.

His iunge l. Caius. vbi etiam per Alci. ff. de verb. signi. vbi hostes, ait, perduelles veteres appellabant. ideò qui contra patriam vel principé aliquid molitur, perduellionis crimine tenetur, quasi hostili opera vsus. Inst. de hær. quæ ab intestat. §. interdum. reliqua ex c. sequenti petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Duellum licitum est pro Republica, non pro iactantia.*
2 *Duellum iure an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua quæstio.*
3 *Pœna peccato æqua.*
4 *Monomachia vnde dicta.*

CAPVT XII.

VADRAGESIMOSEXTO colligitur ex op. princ. nostra definitio ad seq. q. Nam postquam intelleximus quid esset duellū, an iure fieri possit, & committi, videndum est † & siquidem fiat ob publicam causam, vt in exemplis iam relatis, non dubium est quin liceat omni iure, quinimò est opus meritorium ad euitanda grauiora mala, puta neces innumeras, agrorum vastationes, vrbium incendia, direptiones & similia, quod si fiat inanis gloriæ vanitate ac leuitate iactantiæque tumore, omnes conueniunt licitum non esse, ita in vtroque membro tenent Hieronymus Cagn. vbi suprà, & Alphonsus Guerrerius in Speculo principum. c. 46. qua de re per Doct. in c. monomachiá. 2. q. 5. & in l. vnica. C. de gladiatoribus. lib. 11. & in l. in arenam, per tex. ibi. C. de inoffi. test. Sanctus Tho. 2. 2. q. 95. & Cayetanus in sua Summa, Philippus Decius consi. 487. Curtius iunior consi. 173. Parisius & alij quos refert Cagnolus vbi suprà, quod si ad vindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium. Iniuriam autem accipere debemus omne id, quod non iure fit, in prin. Inst. de iniuri. † & hac in re sunt qui velint duellum esse licitum: quia, inquiunt, crudelis est qui negligit honorem suum, ita Gerandus de Petra sancta singulari 82. quæ sunt contra honestatem. num. 5. post Bal. in c. 1. col. 5. de pace tenen. iu feu. per canolo. 12. q. 1. & 31. distinctione. c. Nicena. c. si iusta. de offi. ordin. & quia honor commodo præferendus est. l. Iulianus. ff. si quis om. can. testa. honor enim & vita exæquantur. l. iusta causa. ff. de manu. vind. Glo. in §. suspectus. Inst. de suspe. tutoribus. Bald. in l. ex ratione. col. 2. C. de appell. l. inimicitiæ. ff. de his, quib. vt indignis. Idem in specie tenet idem Gerardus sing. 33. nobiles. num. 5.

1 *Duellum licitum est pro Republica, nō pro iactantia.*

2 *Duellum iure an liceat ad propriam iniuriam vindicandam, ardua quæst.*

Contrarium in specie tenet Alphonsus Guerrerius vbi suprà, c. 46. & ait, ita communiter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores. num. 16. cum seq. ff. de reg. iur. affirmans hanc esse communem opinionem. Ioannes de Ligano in tract. de duello, col. 8. Ang. cons. 374. ex themate. Bar. consil. 62. lib. 1. Ias. consi. 144. lib. 2. Idem Ias. consi. 113. lib. 4. Decius consi. 487. & consi. 686. Curtius iunior consi. 173. Cayetanus in summa, in verbo, duello.

Et hæc posterior pars longè verior est iure tam fori quam poli. ideo enim latæ sunt leges & creati magistratus, vt iustis & legitimis pœnis persequantur malefactores. l. 1. ff. de iust. & iure. vnde Cicero 3. de legibus ait, Magistratus non obedientem & noxium ciuem mulcta, verberibus, vinculisq́; coerceat. Idem Cicero in ora. pro Cecinna ait, Maior hæreditas venit vnicuique nostrum à iure & à legibus,

bus, quàm ab ijs à quibus illa relicta sunt. Nam vt peruenjat ad nos fuodus, testamento alicuius fieri potest vt retineamus, quod nostrum factum est, id fine iure ciuili fieri non potest, si quis ergo iniuriam ab aliquo accepit siue in rebus siue in persona, is ignorare nõ debet latas esse leges huic rei consulentes, quales sunt quæ continentur sub titulis ff. C. & Inst. de iniuri.

3 *Pena peccato æqua.* † Et cuicunque delicto ea pœna imponenda est, quæ legibus æqua visa est, & delicto commensurata & iusta, oon autem quæ patienti iniuriam & sic sæuienti & ardenti visa fuerit, is enim debitam metam longè transgredietur vt verosimilimum est, quod permittendum non est, vt in alio proposito aduertit Dominicus Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 5. art. 3. Aristot. lib. 5. Ethi. c. 6. ad hoc l. magistratib. ff. de iuris omn. iudi. l. 1. C. vt nemo in sua causa iudicet vel ius sibi dicat, eáq; est regula iuris non solùm ciuilis sed etiam naturalis, idque ius ciuile hac in te transgredi perniciosissimum esset, secundum Ciceroniem, qui io oratione pro Cecin. sic ait. Ius ciuile huiusmodi esse deber, quod neque inflecti gratia, neque pefringi potentia, neque adulrerari pecunia possit, quod si noo modò oppressum, sed etiam deletum aut negligentius adseruatum erit, nihil esse quòd quisquam se habere certum aut à patre acceptutum, aut relicturum liberis arbitretur.

Hinc apparet & deriuatur solutio ad argumeota in contrarium adducta, Nam qui iudicis authoritate suam suorumúe iniuriam persecutus fuerit, is noo dicetur hooris sui negligens aut prodigus, nec ad rem pertinet quod interdum liceat alicui sine iudice se vindicare. l. vnica, quando liceat vnicuique, nam illud procedit io continenti quo tempore iure naturæ data est cuique, & concessa corporis soi, retumque suarum tutela. l. vt vim, cum ibi plenè not. per glo. & Doctot. ff. de iusti. & iure, diximus lib. primo, de succ. progr. in præfa. Ex interuallo verò minime id licet, sed ad magistratus recurrendum est, vt ibi habetur. Ergo cum mihi violentus iniuriam facere properabas, vel actu facere cœpisti, potui, fasque erat resistere, defendere, tueri, vim vi repellere, quod si runc neglexi, vel non potui, ex interuallo id non licet ad pugnam vel duellum prouocare, aut etiam alio modo vim inferre, sed legum iudicumque authoritate ius meum persequi. id quod etiam traditur per Doctores in. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poss. & nostra principalis conclusio probatur in ti. de purgatione vulgari, & in d. ca. monomachiam.

4 *Monomachia vnde dicta.* † Monomachia enim est singulare certamen à mooos, quod est vnum, & machia, quod est pugna, secundum Alphonsum Guerrerium vbi supra, quæ regulariter improbatur d. l. in arenam. C. de inoffi. test. d. l. vnica. de gladia. lib. 11. c. porro. vbi per Glos. & Doct. de pugnan. in duello.

In summa pœnam proportionabilem esse debere delicto, non solùm iure ciuili (vt notum est) sed & iure naturæ stabilitum videtur. Vnde Horatius Saty. 3. lib. 1.

—————— Adsit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Et Ouidius Epist. 5.

Leniter, ex merito quidquid patiere, ferendum est,
Quæ venit indignè, pœna dolenda venit.

Ergo cùm proleui iniuria & interdum etiam verbali ad duellum fiat prouocatio, sicque immineat periculum, & pœna longè maior quàm culpa par est, vtroque iure tam fori quã poli id vetitum intelligi, & ita hoc mense Augusti anoo M. D. LXIII. propositum est in hoc sacrosancto Concilio Tridentino, quamuis oondum definitum sit. Facit etiam nostra prin. conclusio, quæ edocet legum priocipumque imperium destinatum fuisse ad iuuandum non ad nocendũ. nocerent autem si permitterent talia duella, per tatioones iam relatas, ergo intelligendum est id esse extra mentem legum.

SVMMARIVM.

1 *Innocens an damnari possit, not quæst.*
2 *Ciuis respectu populi nõ est vt pars respectu totius, contra nonissimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à se ipso.*
4 *Historia Demosthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Historia Bruti.*
7 *Historia Deciorum.*
8 *Historia Coclis & Fabij Maximi.*
9 *Historia Camilli & Catonis.*
10 *Historia Fabricij & aliorum.*
11 *Mortem certam appetere pro saluanda tota etiam patria, nullus tenetur.*
12 *Historia Mutij Scæuola.*
13 *Ciues tempore periculi an vnum ciuem deserere possint.*
14 *Socium deserere periclitantem turpe est.*
15 *Ciuem deserere culpatum licet.*
16 *Historia Cæsaris & Pompeij.*

CAPVT XIII.

VADRAGESIMOSEPTIMO colligitur, inoocentem occidere nullo casu licere. Nam principes & leges imperium acceperunt vt prodessent (vt oostra princi. conclusio docet) non vt nocerent. nocerẽt autem si innocentem necare permittereot, ergo, &c.

Itaque quæritur, † an interficere quo casu liceat innocentem, quod videtur exemplo Abtahami qui eo nomine potissimùm commendatur, quòd filium suum Abraæ destinauetat. 1 *Innocens an damnari possit, not. quæst.*

uerat. & quia communis opinio esse viderur, vt iudex morti tradere debeat innocentem, quem noxium falsi testes declarârunt, vt mox videbimus. In contrarium star præceptum Domini Non occides, quod repetirum est peculiarius Exodi 23. Insontem & iustum non occides. & Exodi 22. id quod nominatim cautum est per l. vt vim. ff. de iust. & iure. & Cicero hoc natura præscribir, vt homo homini quicunque sit ob eam ipsam causam tantùm quod is homo sit consulrum velit. ita ipse 3. Offi. & rursus 1. lib. Offi. air, Homines hominum causa sunt generari, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent, secundum quæ & si homo innoxius qui tamẽ culpabatur indicijs vrgentibus aut testibus, quæstionis sit, an necari posit (de quo continuò videbimus) tamen qui inculparus & esset & omnio existimaretur, non posset vllo modo interfici, vt definit diuus Thomas 2.2. q. 64. ar. 6. & Dominicus Sorus lib. 5. de iust. & iure. q. 1. arti. 7. Ratio dubitandi etiam descendit ab illo, expedit vnũ mori pro populo, sed tespondetur verum esse, quando ille noxius esset, non aliter.

2 *Ciuis respectu populi nõ est vt pars respectu totius, contra nonnullos.*

In cõtrarium autem secundum ipsum Sotum id agebat, † quod Respublica ius habet exponendi ciues patenri morti pro salute totius Reipublicæ, sicut torum partes suas, id quod licet ipse admittat verum non est, non enim singuli ciues tespectu aliorum habent se se vt pes aut manus respectu totius cotporis, nam licet hæc similitudo ad clariorem alicuius doctrinæ demonstrationem non raro adducarur, habet tamen vim similitudinis duntaxat nõ identitatis, Nam quod est simile nõ est idem, l. quod Nerua. cum ibi not. ff. depositi. & intet ciues solummodò est quædam bonæ fidei societas (vt suptà ostendimus) ad hunc finem contracta, quo magis quisque in tuto, & cum omni commoditate vitam agere posit, & vnusquisque in eam societatem iuisse ob suam potissimùm vtilitatem, & videtut ex legis interpretatione, & congruit naturali rationi & iuri, † cùm charitas bene ordinata debeat intipere à se ipso. l. præses. C. de serui. vnde Terentius id natura (hoc est iure naturæ) comparatum esse ait, Vt omnes sibi melius esse malint quàm alteri, & alibi idem Terentius ait, Proximus sum egomet mihi. & plenius suprà disseruimus.

3 *Charitas bene ordinata incipit a se ipso.*

Ergo cùm istius contractus summam fidẽ bonam violare nefas sit, aut aliqua ex parte lædete, superest vt omnibus vnà ciuibus & socijs vnum & commune periculum esse debeat, quandiu quisque eorum reliquis conciuibus innoxius minimè nocuit, & vt si socij in latrones ne incidissent bona vnius ex eis traderent, id ex mala fide facete viderentur, nisi parati esset socio proportionabiliter satisfacere, ita & hoc casu idem foret, si pro salute totius populi vnum ciuem tradere vellent morti, rũc enim ei vitam testituere nulla ex parte possent, vnde quum Atheniensium vrbs obsidione ptemeretur, † & hostis solius Demosthenis capite cõtentus vellet vrbem (vt pollicebatur) liberare, ipse Demosthenes ne traderetur, fabellã de Lupis & ouibus retulit, † quę ineptè fœderis pacisque ineundæ desiderio & gratia, canes obsidum nomine tradiderunt, sicque inermes tuitoribusque destitutæ lupis prædæ fuerunt, vt Dominicus vbi suprà refert. Itaque aut omnes deberent prælium inire, aut omnes sese dedete, nam ridendum esset putare quod quisquam vellet pretio capitis teliquorum incolumitatem comparare. & quamuis id ita quasi fecisse videantur Cocles & Mutius Scæuola & alij, teste Claud. de 4. Honorij Cons.

4 *Histo. Demosthenis.*
5 *Fabella luporum & ouium.*

Libertas quæsita placet, mirabere Brutum. 6 *Histo. Bruti.*
Perfidiam damnas, Metij satiabere pœna.
Triste rigor nimius, Torquati desine mores, 7 *Hist. Deciorum.*
Mors impensa bonum, Decios venerare ruentes.
Vel solus quid fortis agat, te ponte soluto
Oppositus Cocles, Mutij te flamma docebit.
Quid mora perficiat, Fabius, quid rebus in arctis 8 *Histo. Coclis & Fabij maximi.*
Dux gerat, ostendat Gallorum strage Camillus.
Discitur hinc, nullos meritis obsistere casus.
Prorogat æternam feritas tibi Punica famam 9 *Hist. Camilli & Catonis.*
Regula: successus superant aduersa Catonis.
Discitur in quantum paupertas sobria posit.
Pauper erat Curius, reges cùm vinceret armis. 10 *Hist. Fabricij & aliorum.*
Pauper Fabricius, Pyrrhi cùm sperneret aurum.
Sordida Serranus flexit dictator aratra.

Tamen illi faciebant ex gratia non ex debito, & præterea periculo tantùm mortis sese exponebant, non autem morti certæ & indubitatæ.

11 *Mortem certam appetere pro saluanda tota etiam patria nullus tenetur.*

Nec etiam placete debet quod ipse Dominicus subdit, † cuius (inquit) morte salus totius ciuitatis agitur, is tenetur se hosti dedere. nam id esse contra superiora patet, & vt ad id ex natura societaris politicæ non teneatut expeditum est, an verò si sponte faceret laudandus esset, non satis certum est, itaque discrimen & periculnm pro patria simul cum reliquis ciuibus, idque etiam certatim appetere tenemur, non autem soli certam mortem oppetere. vnde Cice. Qui periculum non rimet, proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius Rempublicam defendit, is vir verè, & ciuis putandus est. ita pro Milone. & Silius Ita. lib. 9.

Stabat cum primis media certamina pugna 12 *Histo. Mutij Scæuolæ.*
Aspera semper amans, & par cuicunq; pericla
Scæuola, nec tanta vitam iam strage volebat,
Sed dignum proauo lethum, & sub nomine mortẽ.
Is postquam frangi res, atq; angescere vidit
Exitium, breuis hoc vita quodcunq; relictum
Extendamus ait:

Pro patria ergo libetanda Scæuola ingenti periculo se sponte tamen sua exponebat, non tamen cettam & ineuitabilem mortem oppetebat, & tamen à scriptorib eius facinus tã decantatũ fuit, quã vllũ aliud, vt suprà diximus.

Ergo

Ergo in Demosthenis exemplo duæ sint conclusiones, Prima quòd nõ iustè trucidandus hosti à ciuib. traderetur, Altera quod lõge minus ipsimet ciues eum capite truncare, vt hosti morem gererent, deberent.

13 *Ciues tempore periculi an vnum ciuem deserere possint.*

13 Sed † an forte eum possent desetere vt sic eum à conciuibus desertum hostis capere & interficere posset, quod admittit Dominicus vbi suprà: quia Respublica (inquit) cum suo periculo non tenetur priuatum ciuem defendere. Priores duas cõclusiones quas ipse finxit probo, hanc tertiam suspectam & indecoram puto, & à perfidia parum remotam. vna enim salus esse debet, vnum & cõmune periculum inter conciues, & hac de causa potissimum huiusmodi societatem politicam vitamque socialem ciues delegisse videntur, vnde Cicero in Var. Ciuis is est, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes saluos incolumesque desiderat. Idem Cice. in Lelio sic inquit, Nos nati videmur vt inter nos esset societas quædam, quod & probat d. l. vt vim. ff. de iust. & iure. ergo eum deserere (cùm natura nobis cõparatum sit vt periclitantibus adiuuaremus) vilissimum esse duco, & in specie proposita non solum vilissimum sed etiam perfidum: quia contra fidem conuentionis tacitæ, quæ eiusdem virtutis ac potentiæ est, vt si foret expressa l. cum quid. ff. si cert. pet.

14 *Socium deserere periclitantem turpe est.*

Quid enim si in itinere vbi esset latronum periculum plures viatores simul coacti quo tutiores essent, & idonei iter ingressi sunt,
14 † deinde coacta manus latronum eos adorta esset clamareq; cœpisset, date nobis vnum ex vobis (quem fortè diuitem esse sciebant) ipsi autem responderent, per nos liberum erit, & tutum vobis eum capere: ex nostris enim nullus manus ad arma mouebit, dummodo nos reliquos liberos abire sinatis, nonne hi & vilissimè & perfidè egisse viderentur? & contra fidem tacitæ conuentionis & societatis, ideo enim sese coegerunt vt esset vnum & commune periculũ, eadem ergo & longè maior ratio est in specie nostra, cùm sit inter conciues maior societas, vt per Ciceronem in Var. Ciuis est qui patriam suam diligit, ac bonos omnes saluos incolumesque desiderat. & rursus 1. lib. Off. ait, Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure viuere. sic ergo consequens est vt huic arctissimæ societati debitum iri intelligamus, quod reliquis recentioribus societatibus non abnegamus.

15 *Ciuem deserere culpatũ licet.*

15 Quod limitarem ac moderarem, nisi fortè tota ciuitas culpa vnius ciuis esset oppressa, vnde cum Troia Græcorum obsidione premeretur culpa solius Paridis, qui Helenam rapuit, Menelai regis coniugem, fas esset Troianis Paridem tradere. Pœnæ enim suos tantùm non etiam alios tenere debent authores, vnde opportunè Horatius canebat lib. 1. Episto.

Quem sua culpa premit, deceptus omitte tueri.

Vnde Claudianus in Eutro. lib. 2.

Cautior ante tamen violentum nauita Corum
Prospicit, & tumidæ subducit vela procellæ.
Quid iuuat errores mersa iam puppe fateri?

Sic ergo populus tutum & consultum erit noxium ciuem si petatur tradere, antequam illius culpa omnes pereant aut lædantur. Et Horatius Satyra 1.

Adsit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Ouidius lib. 2. Elegiarum:

Aequo animo pœnam qui meruére ferant.

Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues periclitabantur, par æquumque est vt eijciatur pellaturque à finibus regni & patriæ, ne reliquis ciuibus exitio sit, quandoquidem in illa tacita conuentione quæ inter conciues habita videtur, inque illa societate non veniebat tuitio aut defensio malorum, sed tantùm bonorum ciuium. Quando autem sine periculo Reipublicæ ac aliorum ciuium fieri posset, tunc eum etiam ciuẽ qui extra territorium peccasset, adseruare, non desineret esse humanum vt suprà attigimus.

Denique hanc nostram sententiam veram esse ex omnibus fundamentis, iuribus & rationibus nostræ sententiæ principalis apparet, quibus ad meram cuiusque ciuis vtilitatem (vt suprà c. 1. & proximè obiter attigimus) omnem iurisdictionem & principatum potestatemque ac ditionem concessam ostendimus, sicque non posse aut debere conuerti in perniciem alicuius ex ciuibus. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. quod fauore. ff. de legib. l. nõ ideo minus. C. de procura. l. pe. C. de pact. Hancque rem etiam tanquam singulos omnes ciues diximus attingere, & consequenter vniuscuiusque vtilitatem ex integro attendendam. regula, quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. de reg. iur. lib. 6. Ex quibus & potissimùm ex suprà proximè dictis quatenus ciues ciuem necare aut necandum hosti ob populi vtilitatem tradere posse, non solum negauimus, sed etiam tenuimus, vnum ciuẽ deserere non posse: vt sic desertus in hostis potestatem venisset. Id quod etiam probatur ex Dei Euangelio Iohan. 10. dum ait, Bonum pastorem non solùm animam ponere pro ouibus, sed quod si vna amissa est, eam reliquis desertis perquiret, donec inuentam reliquis ad seruandam adiungat, quamuis reliquæ omnes aliquantulum aut fortè multum periclitarentur, interim, vt pote à pastore & custode suo desertæ. Ex his (inquam) apparet
† non solùm vilissimum, sed etiam perfidum fuisse facinus militum Pompeianorum 16
Italicorum in prælio, quod fuit inter Pompeium Magnum & Iulium Cæsarem, quo Pompeius victus, & Romanorum Respublica subiugata fuit, cœpto enim prælio, cùm equitatus Pompeianus terga vertere cœpisset, Cæsarque (vt peritissimus erat Imperator, to-

Hist. Cæsar. & Pompei.

tam

tam vim Pompeiani exercitus in peditatu Italico consistere animaduertisset, iussit proclamari saluum fore vniuersum Italorum peditatum si pugnare destitissent abstinuissentque, quo auditu omnes restituerunt, à pugnaque abstinuerunt, nullo dato acceptoúe vulnere, quo subsecuto reliquæ omnes partes exercitus Pompeiani facilè fusæ fuerunt, teste Appiano Alex. qui summis laudibus eam Cæsaris astutiam, & subitum consilium in re tam turbulenta strepitu horroreque plena effert, & meritò, erant autem, vt idem refert, Italorum militum viginti millia, quorum ea opera turpis fuit, secundum nostram sententiam, at non vtique inspecta Dominici sententia à qua recessimus.

Denique vt Plutarchus in lib. Apoph. dum de Socrate dissereret, ait, Ille vir prudentissimus iactabat se esse mundanum ciuem, hoc est, non minus vnius regionis ciuis quàm alterius, quod & sentit Ouidius, dum cecinit sic:

Omne solum forti patria est, vt piscibus equor.

Et Statius dum sic scripsit:

Omne homini natale solum.

Et nos de suc. crea. lib. 3. ad finē scripsimus, cuicunque ciuium licere domicilium mutare migrareque de vrbe in vrbem, vel de regione in regionem, idque quotidiè fit, & tamen pedi aut brachio non licet impunè corpus deserere. videtis ergo ineptam esse comparationem aut similitudinem de membris ad corpus ad populum respectu singulorū ciuium, ergo cuiq; ciuiū licebit saluti suæ consulere, licet totus populus pareat, dummodò ipse nihil turpe faciat, sed vt fecit Aeneas cùm iam salus Troiæ desperata esset, & ita fit quotidiè, & talis est opinio & vox populi, quam vocem naturæ & Dei esse probauimus suprà c. 11.

SVMMARIVM.

1 *Conscientiam an processus probationes sequi debeamus, ardua quæstio.*
2 *Probatio nulla concludit indubitanter, sed solùm præsumptiuè.*
3 *Testes requiruntur interdum II. interdum III. interdum V. interdum VII. interdum XV. interdum XXVII. interdum LXIIII. interdū LXXII.*
4 *Iudex ex causa leges transgredi potest.*
5 *Iudici dicendi ex iusta causa se legem transgressum creditur.*
6 *Historia Fabij Maximi.*
7 *Populi rumor non curandus.*
8 *Historia Diogenis.*
9 *Historia Antisthenis.*
10 *Historia Phocionis.*
11 *Historia Ipsius.*
12 *Conscientiam sequi tenemur in criminalibus, cōtra probationes processales in foro animæ, estq; ardua q. Idem in foro cōtentioso, & est ardua q. Idem in causa ciuili, estq; & tertia ardua quæst.*

CAPVT XIIII.

QVADRAGESIMOOCTAVO colligitur ex principali sententia nostra quid respōdendū sit in q. sequenti. † Mæuius homicidij, vel alterius criminis capitalis reus postulatus fuerat, crimenque duobus vel tribus testibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuisse & esse iudici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admissum fuisse dicebatur, iudex ipse & Mæuius pernoctauerant insomnes (chartas ad pictas, vel ad aleam ludendo, quod non raro accidit) vel cum fœmina pernoctauerat, quæ illius homicidij rea dicebatur. Quid iudici faciendum est? nam siue sententiam ferat iuxta allegata & probata innocens ille peribit, ipseque iudex apud Deum Optimum Maximum iniquitatis reus erit, siue illum sententia absolutū reliquerit, reuebitur punieturq; in syndicatu, quasi ob gratiā fecerit, vel pecunia turpiter corruptus. Nec. n. ei notitiam illius rei particularem profitenti fides adhibebitur. Has angustias vt iudex ille euadere posit, prodita sunt varia remedia, primum vt eam ad causam definiendam alium (si ei liceat) substituat, quod remedium lugubre est, quia innocens ille sub iudice substituto eius innocentiæ inscio verisimiliter peribit. Iidem consulentes aiunt quòd si ei iudici alium fortè substituere non liceat, potius debet officium munusque suum deserere quàm innocentem damnare, id quod nimis durum visum est Dominico de Soto in loco ilicò citando, quid enim si iudex ille non habebat aliunde victū quæreret, bis stultè faceret, quia nec illum saluaret & seipsum illuderet. Alterum remedium est, vt causam referat ad superiorem necessitatemque consilij sui, vt ipse sit testis Innocentiæ illius, quod remedium, quando multi essent testes qui eum damnarent, non videretur sufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot testium, & præterea incertum est, an superior huic rei cōsensum sit daturus, hoc tamen consilium dedit diuus Thomas 2. 2. q. 64. articulo sexto ad tertium. Et quid si ipsemet iudex tam sit supremus, vt non sit superior ad quem causam posit remittere? Denique ad huius rei inuestigationē præfari oportet, † nullum genus esse probationis quod iudicem ex toto certum reddat, ea de re quæ in controuersiam vertitur, nam vt lex noluit integrā fidē adhibere vni testi, quia potest mētiri, ita quoq; duo & tres & etiā mille testes mentiri possunt, sed tamen duobus vel tribus fidem adhiberi iubet, eo quòd verosimile sit (vt legi visum est) duos vel tres verum dicturos, sicque huic coniecturæ & verosimilitudini fidem adhibemus quam fallere posse non ignoramus, sed humana cognitio & peritia vlterius sese nō extēdit, ita tradūt cōmuniter Doct. in c. afferte, per tex. ibi de præsump. Bar.

1 *Cōscientiam an processus probationes sequi debeamus, ardua quæst.*

2 *Probatio nulla concludit indubitanter sed solum præsumptiue.*

Bar.&alij in l.admonendi. col.2.ff. de iur. iu. ideò in l.3.§.1.ff.de testibus. Imperator per Iureconsultum ibi relatus ait: Tu magis scire poteris quanta fides sit testibus adhibenda, non obscurè significans, probationes esse arbitrarias, vel saltem in eis iudicis arbitrio plurimum esse relinquendum,& omnes pertinere ad eruendam veritatis fidem non dubium est.l.fin.C.de fideicommiss. vnde rei satis demonstratæ frustrà aliam demonstrationem, aut probationem adijci ait.l.1.§.fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit, vt licet regulariter duo vel tres testes sufficiant. l. vbi numerus.ff. de test. c.relatum.1.c. cùm esses,de testa. dicente Domino: In ore duorum vel trium stare omne

3 Testes requiruntur interdum duo, interdum tres, interdũ quinque, interdũ septem, interdum quindecim, interdũ 27. interdum 64. interdum 72.

verbum, † tamen multis in casibus species longè plures desiderantur, in codicillis enim quinque desiderantur.l.fin. C.de codicill.l.fi. C.de dona.cau.mor. Idem in donatione causa mortis, vt ibi. In testamentis desiderantur septem. l. si bonus. l. hac consultissima. C. de testa.in prin.Instit.eod.tit. Cùm agitur de excellentia aut præeminentia inter egregias personas, desiderantur quindecim, vt tradit Nicolaus Boerius in tracta. de auth. mag.consil. 1. add. mag. num. subdiaconus, acolytus, lector, exorcista, hostiarius, non damnabuntur paucioribus, quàm septem testibus.c.præsul.2.quæst.5. Diaconus Card. vrbis Romæ nó damnabitur paucioribus quàm viginti septem testibus. Præsbyter autem Cardi. non paucioribus quàm sexaginta quatuor testibus damnabitur. Et Episcopus non paucioribus quàm septuaginta duobus testibus remouebitur, ita ait d.c.præsul. Ratio omnium istorum ea est, quòd probatio testium non certitudinem, sed tantùm verisimilitudinem inducit (vt ostendimus) & cùm dignitas personarum supradictarum inducat per contrariũ magnam verisimilitudinem inculpatæ vitæ, sicque aduersis frontibus inter se pugnent hæ præsumptiones, vt verisimilitudo & præsumptio, quæ ex testium depositionibus & testimonijs oritur, vincere posit, magnum numerum eorum quasi militum ad vincendã hanc pugnam exigimus. Si ergò sola præsumptio & verisimilitudo, quæ facit pro Episcopo accusato, vt paucioribus quàm 72. testibus fides non adhibeatur, efficit etiam si non de occisione, sed tantùm de remotione ipsius agatur, quantò magis certitudo innocẽtiæ iudici nota & indubitata efficere debet, vt duobus, vel tribus testibus fides non habeatur, præsertim cùm de vita hominis agatur, pro Episcopo enim facit sola verisimilitudo, pro isto reo certitudo, Episcopus periclitabatur solùm de munere & honore, iste reus de ipso honore & muneribus, si quæ gerebat, & præterea de vita longè preciosiore, par ergò & æquum est ciuile ac omni iuri consonum, vt iudex ille contra talem reum nó adesse legitimam idoneamque probationem existimet & pronunciet, etiam si septuaginta testes contra eum deponerent, ne dum si duo vel tres: quia qualis quantáve esse debeat in quacunque re, de qua lis agitur, legitima probatio, negandum est vlla lege præcisè definitum esse, vel saltem non aliter definitum esse, quàm sub hoc moderamine, vt iudex posit circa id arbitrari, vt iam ostendimus. † Iustificantur superiora, quia iudex ex causa potest facere transgressionem legum (si modo transgressioné nominare eam, quæ fit ex causa, fas est) & ipsarum legum atque statutorum pœnas etiam consuetudinarias minuere atque alterare, vt notagt communiter Doct. in l.1. C. de preci. Impe.offeren. & in l. & si seuerior. C.ex quibus causis infamia irrogatur, & in l. quid ergò. §.pœna grauior.ff. eod.tit. & in l. hodie. vbi est Gloss. notabilis. ff. de pœnis. Innocen. & communiter Doctores in c. 1. de constit. & in c. de causis, de offic. delega. & in c. 2. per text. ibi, de adulterijs. Iacobus de bello visu in sua practica iudiciaria, in rubr. de quæstionibus & qualitate tormentorum. fol.75. in 1. col. Bart. in l. fin. in fine.ff.de receptato. Bald. in d.l.1.C.de preci. Impera.offer. & in l.1.in fi. C.de iuramento calumniæ.& in authenti.sed nouo iure. C. de seruis fugitiuis, & in l. milites, in fine. C.de testamento mili. & in l. clari. C.de fideicommiss. & in l. obseruare. §. proficisci. in 6. colum. in 11. quæstion. ff. de officio proconsulis & lega. & in l. quod Seruius. & ibi Ludouicus Roma. & alij.ff. de condictione ob causam, & in c.1. in 6.colum. qui feudum dare possunt, & in c.1.§. iniuria. de pace iuramento firman. in vsibus feu. & in c. 3. in fine de re iudica. Raphael Fulgo. in cons.124. incip. præsuppositis.colum. fin.vers. cæterum. Panormita. in c.nisi specialis, circa finem, de officio delega. & in d.c. 2. de delictis puerorum, & in c.licet.colum. fin. de pœnis. Angelus de Perusio in l.quod si nolit.§.qui assidua. & ibi Bartholomæus Cæpola colum. 2. ff. de ædilitio edicto. Angel. Aret. in tracta.maleficiorum. in verbo, quassi non soluerit infra decem dies.colum.4.versi.quid autem si simpliciter. & ibi August.Ariminen.in eius additioni.Ludoui.Roma.in rubr.col.2. C. qui admitti.& in rubr.in 6.colum. de arbitrijs, & in l.si quis in graui.§. vtrum, in vltim. colum. ff. ad Sillania. & in cons.428. incipi.considero: Paris de Puteo in tractatu syndi. vers.si iudex. fol. 24. Paul. de Castr. & Franciscus de Aret. in auth.adhæc.C.de iudicijs.Idem Franciscus de Aretio in c.at si clerici. §. de adulterijs, de iudicijs. & in consil. 131.incip. spiritu sancti gratia, in fine. Alexand. in cons. 65. incip. habita super contentis.colum.penult.vers accedit.volum.1. Andr.Siculus in consil. 71. incip. sapienter. colum.3. volum. 2. & in consil. 1. in 23.colum.& in cons.8. in penult.colum. vol. 3. Felyn. in c. inquisitionis.colu.5.de accusatio. Ias. in l. omnes populi, in 1. lectura. col. fin. ff.

4 Iudex ex causa leges transgredi potest.

de iustitia & iure. & in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdi.omni. iudi. Philippus Decins, qui hanc dixit communem opinionem in d.c. de causis.& in rubr. in 2.lect.col.2.de iudicijs. & Hippolytus de Marsilijs in l. 1. §. diuus. ff. ad legem Corn. de sicarijs.& in l.1.§.sed & si quis. col.2.ff.ad legem Corn.de falsis.& in singulari 182.incip.iudex.in fine. Amplia vt procedat etiam si statuta pœnalia essent iurata. ita Bartholomæus Cæpola, vbi suprà. Deinde amplia, vt procedat etiam si iam mulcta esset imposita, eam enim ex causa potest iudex minuere, ita Angelus Perusinus in d.§. qui assidua, quamuis contrarium in articulo principali teneat Bald. sibi contrarius, post Iacobum Butrig. ibi in l.1.C. si aduersus delictum. Idem Bald. in d. l. quid ergò. §. pœna grauior. in 3. col.& in d.auth. hodie.C. de iudicijs. Fely. sibi etiam contrarius in d.c.1.in 17.colu.ibi, necest consonum.& ibi Philip. Dec. sibi contrarius, col.fin.in fi. in 2.lect.de constitut. Idem Phil. Dec. in rub.col.3.in princi.C. qui admitti. Dicet quis, quonam modo apparebit, quod iusta ex causa motus iudex id pronunciauerit? responde secundum Loazes in cons. pro Marchiōe de Velez, pa.138.(vt eius verba formalia

4 *Iudici dicenti ex iusta causa se legē trāsgressum creditur.*

referam) † standum esse assertioni iudicis pronunciantis & dicentis, se ex causa pœnam à lege vel statuto impositam alicui, ob eius merita minuisse vel alterasse, & licet de causa nō constet sufficere ad minus causam expreßisse, iudicisque assertioni standum esse, vt notabiliter voluit Specu. in titulo de accusatore. §.1. vers. quid si iudex. Bart. in l. quid ergò. §. pœna grauior, post Rayne.& Alber. ibi. ff. de his qui notantur infa.& in l. quo ad statum. ff. de pœnis.& in l. elegatorum. §. ad tempus. ff. de interdictis, & releg. Bald. in c.1.§. iudices. colum. 3. in principio, de pace iuramento firman. in vsib. feu. Panorm. in c. nisi specialis, in fine de officio lega. Saly. Alexand.& communiter Doctores in l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iudicijs. Felyn. in c. 1. in penult.col.in 12. limitatione. & in c. sicut nobis, in 10.colu. de iure iudi. & in c. qualiter. & quando. el 2.§. ad corrigendos. col.7. versic. secundo nota de accusatio. & Philipp. Deci. in c. consuluit, el 1. colu. 2. de appellatio. Ioan. Franci. Purpu.& Moder. in l. si quis maior. C. de transactio. qui omnes communiter concludunt, quod si iudex causam & sic merita in sententia non expresserit, sed ex causa se pœnam minuisse, vel alterasse dixerit, quia illius assertioni quantum ad sententiæ validitatem est standum, valida sententia erit, & si ad infamiam euitandam causam exprimere melius fuerit, quamuis quòd hoc non sufficiat, sed causa saltem exprimi debeat, voluerit Iacob. de Bello visu in sua practica iudiciaria, in rubr. de quæstionibus & qualitate tormentorum, folio mihi 75. in 1. colu. in fine, vbi inquit, se frequenter de facto vidisse fieri, quòd quando iudices ex causa, & sic ob merita volunt pœnam augere, vel minuere, faciunt causam in sententia inseri, quod etiam voluit Felyn. sibi contrarius in c.1.col.17.vers. ex prædictis adde, de constitutio. Rochus de Curte in c. final. colum.36. de consuetu. pro qua communi opinione, quòd quādo iudex voluerit ex causa, & sic ob merita, pœnam alterare vel minuere, non teneatur causam etiam exprimere, est textus notabilis in d. l. si sęuerior. ibi certis rationibus motus, vbi textus iudicem certis rationibus motum fuisse considerat, & hoc statuit atque declarat, licet iudex rationes, vel causas aliquas non exprimat. Pro iudice enim, qui officium suum legaliter exercere iurauit, semper præsumitur, & illi in multis creditur, c. ad audientiam, cum similibus de præsump. l. diuus. ff. de offi. præsi. l. publicanus, in prin. ff. de publica. Gloss. & Doct. in varijs locis, signanter Signorolus de Homodeis in cons.15.incip. in q. col. fin. Bal. in rubr. col. penult. de officio. delega. Fely. in c. quæ in Ecclesiarum, post alios, de consti. & Francisc. de Curte in cons.48.incip. Memoriæ recolendæ, colum.18.in fine. Denique si iudex ille talem reum, quem innocentem esse nouit, vel absoluendum putauit, vel leui quadam pœna ad ciuium satisfactionē condemnandum, addita causa necessitateque consilij sui, quonam modo superior aut conciues stomachari ea tam iusta, tam necessaria, tamque pia ratione inspecta poterunt, nam siue omnium superior is iudex fuerit, eius authoritas cum tam piæ & iustæ causæ expreßione ad ciuium animos sedandos sat erit, siue inferior sit, cùm ab eius sententia ex parte accusatoris vel fiscalis appellari poßit, sicq; nullum ferè præiudicium ea sententia priuatæ, aut publicæ vindictæ adferat, quis nam superior erit tam immanis, qui talem iudicem incuset, quin potius intellecta causa, quam ille expreßit, summis potius eum laudibus (vt verosimile est) efferet. nam vt Ouidius cecinit:

Et faciles motus mens generosa capit.

Et talem causam exprimere consultius & tutius erit, quia & in facienda exemplari substitutione lex consuluit, vt parens adderet causam neceßitatemque consilij sui, vt per l. pen. C. de curat. furi. & l. pen. ff. eod. tit. & l. ex facto, in prin. ff. de vulga. scripsimus in materia exemplaris subst. lib. 2. de success. prog. §. 17. secundum hoc nostrum consilium, quod in angustia præsenti sat superque idoneum sufficiensque videri debet, cùm optatam medelam accipiat quæstio præsens, in eo tantùm quæstio manebit, an si iudex ille his remedijs, aut medijs vti nescierit, aut noluerit, poßit contra veritatem & innocentiam sibi notam talem reum damnare, id quod tenet doctißimus Dominicus de Soto libr. 5. de iusti. & iur. q.1.& sanctus Thomas secunda secundæ q.67. art.2. & idem diuus Thomas 2.2. q.64. artic.

artic.tertio,ad tertium Alexand.de Ales,part.
3.q.40.membro 6.artic.2.Richard.q.26.artic.
3.quod & tenuit Petrus de Tarentasia relatus
per Dominicum Sotum,vbi suprà Bart.& alij
in l.illicitas.ff.de de offic. præsid. Ioannes An-
dreæ in nouell. titu.de allega. tenuit Andreas
de Palude & Syluest.verb.iudex.2.in summa
§.5.qui & Dominicus,vbi suprà,affirmant es-
se communem receptissimamq; Theologo-
rum opinionem,& quod etiam est cõmunis
opinio tam Legistarum quàm Canonistarũ.

Contrariam tamen partem, vt potius de-
beat munere & officio magistratus abstinere
aut desistere, quàm talem innocentem sen-
tentia sua ad mortem damnare, tenet Accur.
post Hugonem in l.prætor.ff.de iuris.om.iud.
tenent Calder. & Abb.Panor. in c. pastoralis.
de offic.delega.& summa Angelica verb. iu-
dicare.q.7. Nicol. de Lyra Exodi 23.in quam
aliquantulum inclinare videtur Syluester,
vbi suprà, quem pro contraria parte allegaui-
mus.

Quid dicendum? & sanè hæc posterior pars
negatiua(iudice me) non solùm tutior & hu-
manior, verùm in puncto quoque iuris lon-
gè verior est. Nam cùm ex omnibus iuribus,
rationibus, & authoritatibus nostræ princi-
palis sententiæ appareat, omnem iurisdictio-
nem, ditionem, imperium, principatum, re-
gnum, magistratum, potestatem creatam fu-
isse ob meram subditorum ciuiúmve vtilita-
tem, cumq; iniustitiam fieri ciuibus non pos-
sit esse vtile l.1. & 2. ff. de legibus.c.erit autem
lex.4.distin. nec dubium sit, quin innocente
ad mortem damnato fiat iniustitia & iniuria,
par est, vt sub illa potestate, aut iurisdictione
hæc potestas innocentem damnandi, & occi-
dendi non comprehendatur, sicque iudex,
qui contrarium faceret, nullo iure, nullaque
authoritate publica id fecisse videretur, nec ad
rem pertinet, quòd populo qui illum accusa-
tum ex actis processus noxium esse falsò opi-
nabatur, morigerandum esse videatur, nam
respõdemus probationes fieri occultè, & pu-
blicatio testium, quæ postea fit, non ad vni-
uersorum ciuium notitiam, quinimò plerun-
que ad paucorum aures peruenire, nec si ad
vniuersorum aures perueniret, noceret, aut
iustitiæ administrandæ impedimento esse de-
beret, tum quod res iudicata pro veritate ha-
betur l.res iudicata.ff.de reg.iu.l. ingenuum.
ff.de statu hominũ. & ibi Bal. & not. Cagnol.
in d.l. res iudicata. sicque ciues plus fidei iu-
dicis sententiæ, quàm vanis leuibusq; rumo-
ribus aut actis processus adhibebunt, vt & de-
cet & verosimile est, tum etiam quòd vt san-
ctus Augustinus ait: Fiat ius & pereat mun-
dus, ad hæc imagine ne naturæ veritas obum-
bretur curandum est l.filio quem.ff.de lib. &
posthum. ergò imagine & vmbra vani popu-
larium rumoris veritas non est obumbranda
aut iustitia deserenda, præsertim in re tam tui
natura atroci, horribili, & inhumana, & vt 6
Quintus Fabius Maximus(teste Plut.in Apo. *Histo. Fabij*
lib.5.)aiebat: Magis formidulosus est, qui po- *Maximi.*
puli rumores timeret, quàm qui hostes fuge-
ret. sicque isthæc leuia iudicem aut principem
deterrere, & à iustitia reddenda deuiare non
debent aut decet. † aliter.n. si ad vulgi opi- 7
nionem & arbitrium principes aut magistra- *Populi rumor*
tus sese accommodare deberent, semper à iu- *nõ curandus.*
sto & honesto declinarẽt, teste Diogene, quo-
dam .n.die)vt Plutarchus & ad eum Erasmus
lib.3.Apoph.aiunt) † cùm populus theatrum 8
egrederetur, ipse Diogenes aduersus populũ *Histo. Dioge-*
nitens ingrediebatur, interrogatus cur id fa- *nis.*
ceret, Hoc(inquit)in omni vita facere studeo,
sentiens hoc esse philosophari in omnibus a-
ctionibus, quàm maximè à multitudine dis-
sidere. propterea quòd vulgus hominum cu-
piditatibus agitur non ratione. † Idem quoq; 9
Plutarch.in Apoph.lib.6.de Antisthene refert *Histo. An-*
hæc: Cuidã enim dicenti, pleriq; te laudant, *tisthenis.*
at quid(inquit)mali feci, significãs quæ recta
sunt paucissimis semper placuisse. & Cic. pro
domo sua ait: In imperita multitudine est va-
rietas & inconstantia & crebra tanquam tem-
pestatum, sic sententiarum commutatio. Rur
sum idem Cic.lib.2.Tusc.scripsit: Qui in ocu-
lis est multitudinis illius iudicio stare nolit.
Ergò is iudex, quo de agimus, si transuolaret
iustitiam, veritatem, innocẽtiam, sibi notam,
vt vanos leuesq; rumores captaret, leuior ipso
vulgo, iniquior & detestabilior videretur. † 10
Vnde etiam Plutarch. Apoph. lib. 4. de Pho- *Hist. Phocio-*
cione Atheniense sic retulit: *nis.*

Cùm oraculum proditum esset Athenien-
sibus, in ea ciuitate vnum esse virum, qui cun-
ctorum sententijs aduersaretur, ac populus
vociferans iuberet illum inquiri, Phocion se-
met prodidit, dicens: Ego sum ille, quem de-
signat oraculum, nam vni mihi nihil placet o-
mnium, quæ vulgus vel facit, vel dicit, quid
hic primùm admiueris, impauidúmne viri
animum, an clementiam, qui non passus sit
suspicionem ad innocentẽ aliquem deuolui,
an singularem sapientiam, qua perspexit in-
conditam multitudinẽ, quoniam affectibus
agitur, nihil sani nec agere, nec loqui. & de
eodem Plutar. vbi suprà, frequentia refert.

† Inter fugiẽdum fertur subinde respiciens 11
ad arcem Palladis, ac sublatis manibus dixis- *Histor. ipsius.*
se, ô Pallas vrbium domina. Cur tribus insau-
stissimis bestijs delectaris, noctua, dracone, &
populo. Noctua cùm sit auium inauspicatissi-
ma, tamen Palladi sacra facta est, quemadmo
dum & draconem habet pro gestamine, popu
lus autem bellua est multorum capitum, pes-
simam gratiam referre solita optimè de se me-
ritis, & velut Socrati, Phocioni, Scipioni, &
alijs compluribus. Iuuenal. Satyr.10.

——— Sed quid
Turba tremens? sequitur fortunam & semper, &
Damnatos, idemq; populus, si Nortia Thusco (odit

Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Seianum diceret hora
Augustum.————

Seneca in Hippolyto:

Tradere turpi fasces populus
Gaudet, eosdem colit, atque odit.

Idem in Octauia:

O funestus multis populi
Diruṡq; fauor, qui cum flatu
Vela secundo ratem impleuit,
Vexitq; procul, languidus idem
Deserit alto, sæuoq; mari.

12 Denique † & si isthæc omnia satis superq;
ostendant, ac persuadeant talem innocenrem
damnare nefas esse minimeque licere, adhuc
tamen si quis fortè esset, cui res dubia aliqnan
tulum, aut admodum videretur, is meminisse
deberet in re dubia eam opinionem sequen-
dam, quæ animarum saluti tutior est. l. sunt
personæ. ff. de reli. estq; cõmunis & receptissi-
ma sententia nostrorum, quos longa serie re-
tulit Rodericus Suares in proœmio legum fo-
ri fol. 6. vnde cùm nostra sententia animarũ
saluti longè tutior proximiorq; sit quàm con-
traria, eam vt amplectamur non solùm æquũ,
verùm necessum quoque est. Quod intellige
dupliciter, primùm in foro animæ) quod con
scientiæ vocant) deinde etiam in foro conten
tioso, vt nostra suadent fundamenta. tertiò
intellige idem fore etiam si esset causa ciuilis
(id quod longè vehementius abnegant om-
nes Doct. Theologi, & nostrorum etiam non
pauci, de quibus mentionem habuimus) &
vt res perspicua sit, accipe talem speciem, do-
naui aut vendidi tibi domũ meam, aut fun-
dum, aut æquũ, & tradidi, sicq; in re dominiũ
transtuli, Titius qui meam fuisse non nega-
bat, abs te tamen eam rem vendicabat coram
me, vel sub me iudicanre, affirmans eandem
rem à me prius sibi fuisse donatam & tradi-
tam, & ex hac sola causa nõ ex vlla alia sibi ad
eam rem ius esse, tunc cùm ego certò sciam,
eum non fouere iustam causam, licet duobus
tribúsve restibus id probaret, reum absoluere
deberem, per iura & rationes, de quibus in
superiore articulo, quæ non expedit repetere.
Qua de re per Imo. in l. à diuo Pio. ff. de re iud.
qui contrarium tenet. & Adrianus in quod-
lib. q. 6. art. 3. qui affirmat hanc esse receptam
Theologorum sententiam. Idem tenet sum-
ma Rosela, vt refert Sotus, vbi suprà, sed no-
stra sententia his patribus contraria & iustior
& (iudice me) verior est, vos videritis quis iu-
stius induat arma.

Cõscientiam sequi tenemur in criminalibus cõtra probatiões processales in foro animæ, estq; ardua quæst. Idem in foro cõtentioso, & est ardua q. Idẽ in causa ciuili, estq; & tertia ardua q.

SVMMARIVM.

1 *Princeps etiam de plenitudine potestatis nequit auferre rem subditi sine causa, ardua quæst.*
2 *Princeps non est causa causarum, sed solus Deus, contra Docto.*
3 *Princeps non potest facere supra ius, nec contra ius, contra Doctores.*
4 *Principum de potestate disputare non est sacrilegium.*
5 *Princeps nec postea quam accusator destitit potest pœnam legum minuere, quæ imponi debebat, vbi accusator non esset, contra nouissimos.*
6 *Delicta puniuntur etiam post partis indulgentiam.*
7 *Pater ob iniuriam filij etiam ignoscentis agere potest.*
8 *Pater filij iniuriam, an remittere possit, ardua q.*
9 *Pœnam post partis abscessum aliquantulum minuere potest iudex, contra nouiss. ex toto autem remittere, nec iudex potest, nec princeps, contra nouiss. nam iudex & princeps differunt in quãto, non in toto, contra nouiss.*
10 *Princeps ante accusatoris abscessum pœnam aliquantulum laxare potest, contra nouiss.*
11 *Pœna à principibus, vel iudicibus, vt & quatenus remitti possit, egregia dist.*
12 *Pœnam legalem iudex remittens bis punitur.*

CAPVT XV.

VADRAGESIMONONO
apparet ex sententia nostra, an
princeps de plenitudine pote-
statis possit etiam sine causa
dispensare cum legibus minu-
endo pœnam delinquentibus, & similia, id
quod volunt communiter Doctores, & ideò
etiam communis sententia est, quòd † re pro- 1
pria subditi potest sine causa de plenitudine
potestatis auferre, & alteri dare: vt not. Gloss.
communiter approbata in d. c. constitutus.
de relig. domi. & volunt Doct. communiter
in d. c. quæ in Eccles. de consti. & in c. nonnul-
lis de rescript. Glo. & communiter Doct. in l.
fin. C. si contra ius vel vtili. pub. & in l. quo-
ties. C. de preci. Impe. offeren. & in d. l. 1. ff. de
consti. prin. Oldra. in cons. 257. incip. factum
tale est. Bart. in l. conficiuntur. §. Codicil. de
iu. Codic. Corn. consi. 199. col. 2. lib. 4. Decius
cons. 191. in causa quæ agitur. col. 2. & cons. 198.
colum. 1. Gozadinus consi. 8. in hac causa. col.
1. qui omnes volunt, de plenitudine pote-
statis posse principem etiam sine vlla causa
contra leges dispensare, & alij multi, quos al-
legat Loazes in consil. pro March. de Velez, 2
pag. 312. & sic potest etiam sine causa de pleni-
tudine potestatis dispensare, vt legitima pœ-
na minuatur delinquenti, quod etiam sentit
Dominicus de Soto lib. 5 de iusti. & iu. quæst.
4. artic. 4. † & non solùm quod sibi libet, li- 3
cet, verùm etiam cùm sit causa causarum, om-
nia quæ supra ius & contra ius sunt, efficere
potest. † cui nec resistere, nec cur ita facis, di- 4
ci potest. † Nec vlterius potest de eius factis
ac promissionibus quæri, neque de eius po-
testate disputari, quia id instar est sacrilegij,
vt inquit text. in l. disputare. C. de crimine
sacril. neq; de eius potestate potest dubitari.
quod & sentiunt Doct. quos in præcedẽtibus
colle-

Princeps etiã de plenitudine potestatis nequit auferre rem subditi sine causa, ardua quæst.

Princeps non est causa causarum, sed solus Deus, contra Doct.

Princeps non potest facere supra ius, nec cõtra ius, contra Doct.

Principũ de potestate disputare est maior sacrilegij.

collectionibus, seu illationibus allegauimus, mouentur eò quòd (vt ipsi existimant) princeps legibus solutus est. l. princeps legibus, cum similibus. ff. de legib. sed cùm nos suprà tenuerimus principem merum non esse legibus superiorem, sed inferiorem, & quasi earum ministrũ, custodem & executorem, consequens est, vt cum eis sine causa dispensare nequeat, & quum ad meram ciuium vtilitatem merus princeps creatus intelligatur, & legum obseruantia Reipublicæ non possit, non esse vtilis, quandoquidem ipsæ leges Reipub. vtiles sunt. c. erit autem lex. 4. dist. l. 1. & l. 2. ff. de leg. superest, vt qui principes leges violauerit Reipublicæ nocuisse intelligatur, quod ipse facere non potest, quia est contra suã com missionẽ, suumq; officium. l. quod fauore. ff. de legi. l. non ideò minus. C. de procu. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. l. diligenter. ff. mand. Vnde Poëta, cùm virum bonum describeret, ait: Qui consulta patrum, qui leges, iuraq; seruat. Et Terentius in Phormi. Mihi (ait) non videtur, quod sit factum legibus rescindi posse. Hinc Cicero pro Cecinna: Nihil (inquit) est in ciuitate tam diligenter retinendum, quàm ius ciuile. Ex causa autem princeps sine dubio id facere posset, nam & iudicibus licere suprà c. proximo exposuimus.

5 *Princeps nec posteaquã accusator destitit, potest pœnam legis minuere, quæ imponi debebat, vbi accusator non esset, cõtra nouissimos.*

Denique etiam † si nulla causa esset minuendi pœnam legalem, postquam tamen pars læsa destitit ab accusatione, potest princeps minuere pœnam legis, antea verò non vtique. ita Dominicus de Soto, vbi suprà. quæ conclusio meritò displicere debet. nam si ante partis abscessum pœnam minuere non potest, ne illi priuato, cuius interest, præiudicium inferat, ergò nec post eius abscessum ne præiudicium Reipublicæ inferat: Reipublicæ enim læsio grauior est quàm priuatorũ. auth. res quæ, cum ibi not. C. com. de lega. Itaque licet post partis abscessum accusantis pœnam minuere non solùm possit, sed etiam debeat, quatenus pœna à lege propter damnum illi datum aucta fuit, tamen qua ex parte pœna propter nocumentum, quod Respublica ex facinoribus pati videtur, designata est, minui non potest à principe sine causa. quippe qui ad lædendum ius Reipublicæ minus imperij habet, quàm ad priuatorum ius lædendum. Interest enim Reipublicæ etiam principaliter, ne maleficia fiant, néve facta impunita maneant. l. congruit. ff. de officio præsi. Ergò qui seruum meum occidit, vel me conuitio affecit, aut rem meam subtraxit, & Reipublicæ & mihi nocuisse videtur, mihi vt est notum, Reipublicæ, quia nisi esset effræna licentia facinorosis, nullius ciuis salus aut domus tuta esse posset, omnesque metu trepidarent, & trepidare & vexari incipiunt etiam ob damna reliquis conciuibus illata. Nam & illi, qui læsi nondum erant, illicò incipiunt pauescere, maioremque custodiam rebus, personis, familiæque suæ adhibere. sicque in eo & in similibus vexantur, quæ vexationes sunt vehementer considerandæ. l. 1. §. si hæres. l. quia poterat. ff. ad Trebellia. ibi, variæ sunt hominum voluntates quorundam negotia timentium, &c. ergò si ego, qui damnum sensi, & tu qui mihi damnum dederas, accusaueram, destiti ab accusatione, par est, vt Reipublicæ integrũ saluumque ius maneat re persequendi, quatenus ipsa læsa videbatur: quia metu talium pœnarum Respublica bonos efficit suos ciues. l. 1. ff. de iust. & iur. ergò qua ex parte Respublica læsa videtur, eatenus princeps sine causa pœnam remittere post accusatoris abscessum non poterit, sed tantùm quatenus pœna legalis aucta fuerat, habita ratione damnum passi. l. id quod nostrum. ff. de reg. iuris. † Vnde etiam si damnum passus in suo testamento remiserit iniuriam vel pepercerit delinquenti, nihilominus ille punietur à iudice, habita istius publici nocumenti ratione, vt tenuit Gloss. not. per text. ibi in l. diuus. ff. ad Syllani. notat Amanelus de Claris aquis sing. 26. & Guilielm. de Ludo singulari 33. lex est.

6 *Delicta puniuntur etiam post partis indulgentiam.*

7 *Pater ob iniuriam filij etiã ignoscentis agere potest.*

† Quinimò si filius iniuriatus iniuriam remiserit, nihilominus eius pater agere potest propter iniuriam, quam ipse ex persona filij passus violabatur. Patitur enim quis iniuriam non solùm ex sua, sed etiam ex suorum iniuria. §. patitur. Instit. de iniuri. ita in specie dissent Ludouicus Romanus singulari 93. tu habes expressius per Nicolaum Boërium decis. 120. pater an remittere, num. 7. c. exhibita. vbi Ioan. Andreas de homi. † Patet autem iniuriam filio illatam an remittere possit, & sanè olim poterat, vt est communis opinio, secundum Boërium, vbi suprà. per l. sed si vnius. §. filiofamil. ff. de iniur. An autem hodie idem adhuc sit, non leuiter controuersum est, suntque variæ nostrorum sententiæ, vt per Boërium ibi, per Marsilium sing. 573. grauior. las, in l. in personam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bar. Imola, Romanus & Alex. in l. Lucius. ff. solut. matrim.

8 *Pater filij iniuriam an remittere possit, ardua q.*

9 *Pœnam post partis abscessum aliquantulũ minuere potest iudex, contra nouiss. ex toto autem remittere nec iudex potest, nec princeps, contra nouiss. nam iudex et princeps differunt in quãto, non in toto, contra nouiss.*

Hactenus de principe. † Quid autem in iudice ordinario? & Dominicus Sotus, vbi suprà talem fixit conclusionem, postquam (inquit) accusator ab accusatione contentus destitit, in arbitrio est supremi iudicis pœnam iuris relaxare aut commutare, tale autem arbitrium inferiori non committitur. Quæ quidem differentia inter principem merum & iudicem ordinarium non est tuta nec tenenda: quia data paritate terminorum, inter eos differentia nulla est hac in re, nam ex iusta causa tales pœnas commutare, minuere, & relaxare tàm princeps quàm iudex ordinarius possee, vt (fusè ex receptissima ac verissima opinione Doctorum) c. superiore edocti fuimus. Sine iusta verò causa nec iudicẽ ordinariũ, nec etiam principẽ id facere posse. iam ibi

&ple-

& plenius in superioribus ostēdimus, quum ad meram mciuium vtilitatem principatum datum fuisse monstrauimus, nec dubium sit legales legirimasue pœnas noxijs hominibus te mittere, & condonate cuique ciuiū vniuersæque Reipublicæ noxium iniuriumque videri. Limita, quando tam minima ex parte per ptincipem pœna remissa fuit, vt verosimile sit id à populo sibi concessum fuisse vel concessum iri, si à populo peteret, argum. l. scio. de minor. vt suprà ostēdimus. Quo casu eadē moderario & in otdinario iudice admittenda esset data eadem verisimilitudine. Hac duntaxat nota adiecta, quod verosimile est hac in re ex mente populi iurisdictionem concedentis plus laxitatis cōcessam principi fuisse & fote, quàm iudici ordinario ab ipso siue principe siue populo: quia quanto est maior dignitaa iurisdictionem exercentis, tanto plus laxitatis & arbitrij sibi concessum fuisse & fote inrelligendum est, sicque princeps & iudex ordinarius hac in re differunt in quanto, non in toto. Secundum quæ lapsus in duobus videtur Doctissimus Sotus, prmùm dum post partis accusantis abscessum putauit principem quantacunque vellet ex parte, etiam sine vlla causa posse pœnam legalem remittere, cùm non possit, nisi modica duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordinario etiam minima in parte abnegauit.

10 *Princeps ante accusatoris abscessum pænam aliquantulum laxare potest, contra nouiss.*

Item errat † dum omnino adimit principi potentiam ante accusatoris abscessum & remissionem, nam ea consideratio, etsi inspicienda sit quo ad eam pœnæ particulam, quæ respicit personam eius, qui iniuriam aut damnum passus fuit, tamen non est inspicienda quò ad alteram pœnæ partem, quæ totá rempublicam concernit. Est tamen verum quod & in hoc casu differentia est in quanto, nō in toto, nam accusatore cessante, pœna quæ ei applicanda erat, ex toto cessauit, & de reliqua pœnæ parte, quæ rempublicam respiciebat,

11 *Pœna à principibus vel iudicibus vt & quatenus remitti possit egregia dist.*

agendum duntaxat erit. † Ergo prætermissis publicis criminibus, quò ad priuata delicta, quibus datur accusandi licentia solis damnum verè vel inretpretatiuè patientibus. Sit prima conclusio, ex iusta causa pœna legalis potest minui vel commutari, intellige primū id fieri posse pet principem, deinde fieri posse per iudicē ordinarium, quamuis principū laxior aliquantulum potestas sit. Exempli gratia, vt in l. inter artifices. ff. de solu. clarius in l. ad bestias. cum ibi not. ff. de pœnis. Tertiò intellige conclusionem non solùm post accusatoris remissionem, sed eriam antea. Quatenus pœna imponenda vindictam publicam, aut publicum commodum pecuniarum tespiciebat, non quatenus tespiciebat commodum illius, qui damnum passus fuit, nisi pro parte eum tanquam vnum popularem tangente, vnde si ex delicto (verbi graria) pœna ducentorum imponenda veniebat, æquis ex partibus inter damnum passum & Rempublicam diuidenda, tunc si accusator nolit ignoscere, & Reipublicæ vtile sit pœnam ex toto vel ex parte remitti, ea remissio quò ad partem, quæ ad rempublicam spectat, ex toto vel ex parte facienda est, sed non quo ad reliquam partē, sicque accusatori integra centum præstanda sunt, vel ab ipso delinquente eiusue fautoribus, vel ab ipsa fortè Republica, quando eius id intererat. ita tamen vt tunc cùm à republica daretur, deminueretur pars, quæ accusatorem tanquam vnum ciuem tespiciebat, huius rei tatio est, quia si ea remissio reipub. vtilis erat, tunc ab omnibus ciuibus pecuniarum collectio vt fieret ciuile parq; esset. c. quod omnes. de reg. iur. lib. 6. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. Secunda conclusio, sine iusta causa pœna legalis delinquenti remoueri non potest. Intellige quòd non potest remoueri per principem. Secundò intellige, quòd longè minus per iudicem ordinarium. Tertiò, quòd non potest remoueri ex toto. Quartò, quòd nec ex parte quæ tespiciebat accusatorem. Quintò, quòd nec ex parte, quæ tespiciebat tempublicā, remitti licebit ex toto aut ex magna parte, sed ex minuscula quadam particula, id principibus facilius fortè licebit, quàm iudicibus ordinarijs. Nec putauerit quisquam me non bene mihi constare, dum dixi difficilius nocere posse principem aut iudicem ordinarium reipublicæ quàm priuato accusatori, & tamen modò negaui principem posse quicquam adimere ex parte pœnæ, quæ tespiciebat priuatum accusatotem, cùm concesserim id fieri licuisse saltem ex minuscula quadam particula ad tempublicam spectante, sed responsio in promptu est. Nam cùm ærarium publicum quoties opus est ex collationibus ciuium supplendum aut replendum sit, quando pœna, quæ ærario publico applicanda venit, ex parte quadam remittitur, quo ad illam particulam omnium ciuium læsio est, qui vrgente postea necessitate publica tāto magis aut tanto plus conferre tenebuntur, sicque ipsemet accusator sentit ex illa remissione suam particulam damni, neq; in plus lædi debebat, cumq; publicè vtilia sunt, non ad quorundam tantùm, sed ad omnium ciuium onus spectent. d. l. secundū naturā. d. c. quod omnes tangit. † Deniq; cùm iudex sine causa legales pœnas nequeat laxare aut minuere, qui contra fecerit duas paritur pœnas, infamiæ notā & suomet corpore vel rebus pœnam illi remissam quatenus ille pari desijt, supplebit, ita Ludouicus Romanus singulari 78. veni, per l. seruos. C. ad legem Iul. de vi pub. qui textus est ad hoc sin. secundum Romanum. l. 3. C. ne san. bap. reit. quā vnicam dicit vbi suprà idem Romanus. per Felynum in c. de causis, in prin. de offi. de lega. per Nicol. Pigniolatum, qui alios allegat in add. ad Romanum vbi suprà, quæ autē sint iustæ causæ recedēdi à pœnis legalib. edocet

12 *Pœnam legalem iudex remittens bis punitur.*

ter Nicolaus Pignnlatus in addi. ad Romanum sing. 666. tu habuisti. Felynus in c. qualiter & quandn. §. ad corrigendos. de accusa. Carerius de homicidin, vlt. part. ad fin. Romanus cons. 429.

SVMMARIVM.

1 *Accusare quem an quis possit compelli, ardua q.*
2 *Historia Nobilium duorum Hispanorum.*
3 *Accusare nullus tenetur, cum quibusdam contra communem opinionem, conclusiones quatuor.*
4 *Admonere fratrem contra Rempublicam peccantem, au teneamur ante denunciationem.*
5 *Historia Socratis.*
6 *Denunciare in foro contentioso Canonico, au quis teneatur, vt priuati damno obuietur? ardua q. & quid de iure ciuili, alia quaest. ardua.*
7 *Intellectus l. culpa caret. & l. nullum crimen. ff. de reg. iuris.*
8 *Historia Herculis.*
9 *Hercules quo potissimùm nomine commendetur, quareq; ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq; vt intelligendum sit, declaratur.*
11 *Ius natura est ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioso Canonico, cōtra communem opinionem, nec in foro ciuili cōtra communem, nec in foro conscientiæ, contra communem opinionem.*
14 *Reipublica quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quàm parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro, qui non obuiauit, vt puniatur.*
17 *Admonere fratrem vbi periculum est, an teneamur, ardua quaest.*
18 *Socium itineris defendere non secus quàm Rempublicam tenemur.*

CAPVT XVI.

1 *Accusare quē an quis possit compelli, ardua quæstio.*

VINQVAGESIMO defluit etiā ex principali sententia nnstra definitin illius articuli (qui superiori affinis est) † an per principem ant legem humanā quis iustè compelli posit ad aliquem accusandum, & pars quidem negatiua probatur in l. vnica. C. vt nemo inuitus agere vel accu. cogatur, probaturq; ac defluit ex rationibus nnstrarum sententiarum, de quibus tam sæpè mentionem habuimus. Nam si principatus ad nostram meram vtilitatem creatus fuit, cōsequens est, ne per principem inniti ad id cngamur, cùm inde periculum nobis posit imminere (vt illicò edocemur) quòd qnalecūq; sit etiam minimum in magna consideratione esse & debet & solet. l. 1. §. si hæres. l. quia poterat. ff. ad Treb. ibi, variæ sunt hnminū voluntates qnrūdam negntia timentium, &c. Ad idem §. præterea, cum sua gloss. Inst. de actio. quinimò eo ipso, quòd cōpellimur, dicimur noxiam læsionemq; pati, vt dd. ll. vnde etiam beneficium inuito nnn datur. l. innitn. ff. de reg. iur. optimns text. in §. sed neq;. Institu. de auth. tut. l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in frau. cred. periculum autem & læsio in specie nostra esset primum molestiarum & vexationis ac solicitudinis, quod magnoperè est considerandum, d. §. si hæres. deinde inimicitiarum illinc nascentium. postremò pœnæ talinnis, quam subibit accusator, qui non probat. & not. per Rnma. sing. 785. tu scis. adhuc tamē ex Theologis sunt qui velint, vt quis teneatur ad accusandnm eo casn, quo crimen mnliretur contra Principem vel Rempublicam, ita doctiss. Dominicus Sotus lib. 5. de iust. & in. q. 5. art. 1. pnst S. Thomam 2. 2. q. 68. artic. 1. Idem vult Caietanns 2. 2. q. 33. art. 7. dum ait, admonitionem fratris necessariam non esse, quádo eius accusatio necessaria est, sentit ergo hnc casn necessariam esse accusatinnem. & Syluester in summa verb. accusatin. §. 3. idem significat. Idem sentit Durandus in 4. distinct. 19. q. 4. dum in foro exteriore negat nportere, vt admnnitio præcedat. & ita esse videtur communis npinio, vt per Bar. in l. vtrum. ff. de parrici. per Hiern. Cagnol. & Phil. Deci. in l. culpa caret. ff. de reg. iur. per Aquens. in rep. l. vt vim, prope finem. ff. de iust. & iur. Idem in l. qui accusare. C. de edendo. Deci. in c. 1. de off. delegati. Bal. & Flnrian. in l. 2. ff. de noxalibus. Philippus Deci. in l. nullum crimen. ff. de reg. iur. Felynus in c. quantæ, col. 1. de sent. excom. Id quod hi omnes affirmant, sub hac tamen moderatinne, si ipse habet testes, quibus snam accusatinnem posit probare, & sic dunbus demum concurrennbus ad accusandū tenetur. Primum, quòd machinatio esset in Rempub. alterum, quòd is conscius habeat probandi facultatem. Hæc communis opinio Legistarum, Cannnistarum & Theologorum, procedit tripliciter: primùm in foro contennosn ciuili: deinde in foro contentioso Cannnico: postremò etiam in foro cōscientiæ, vt patet ex locis suprà assignatis. Sed in omnibus tribus conclusionibus cōtrarium tenendum est per fundamenta suprà relata, & quia Dominus dixit: Qui amat periculum, peribit in illo. Nec dubium est, quin impossibile sit aliquem casum esse, in quo accnsatnr (hoc est, conscius criminis illius) certò sciat crimē illud se posse probare siue pbaturum. Quid .n. si testes aufugiant, quid si deposuerint, sed verum non dixerint? quid si inter mnras litis antequā deponát, mnriantur? in omnibus his speciebus & similibus, si is cōscius accusauerit, periclitabitur, ad quod vt quis teneatur omni iure, tá diuino quàm humano, nō snlùm præceptum non est, sed potius vt non teneatur, expressum est: vt iuribus & rationibus suprà allegatis, & probatur etiam in d. l. nullum crimen.

& d.l.culpa caret, vbi dum dicitur culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest, non intelligitur de omni impossibilitate. id enim indubitatum erat.l.impossibilium.de regu.iur. sed intelligitur de impossibilitate, ratione deficientis iurisdictio.aut patriæ, vel dominicæ, vel maritalis potestatis, aliter enim potius culpa esset immiscere se rei ad se non pertinenti. l. culpa est, de reg.iu.ff. & quamuis publici periculi manifestatio res sit ad vnumquemque ex ciuibus pertinens (vt continuò dicemus) tamen accusatio non tam pertinens videtur propter superiores rationes, vel si est pertinẽs, saltem necessaria esse non potest, & satis superque esse debet, si quis faciat denuntiationem, vt sic magistratus, ad quos Reipublicæ salus spectat, tali malo obuiam eant, nam & alibi. credo quod sub titulo Inst.mandati. Iustinianus Imperator ait. Satis superque esse debet, si cui vel in paucis amici labori consulatur. Denique illud expeditum est, bonum publicum etsi ad omnes & etiam singulos ciues spectare videatur, id tamen intelligendum, dum modo non vnius, aut alterius ad onus tantum Reipublicæ negocium, aut sarcina pertinere credatur, sed ad omnes conciues.l.secundum naturam.ff.de reg.iu.c. quod omnes tãgit. de reg.iur.lib.6.dixi in c.præcedenti. Vnde persequutio aliquid contra principem, rempublicã, bonumúe publicum molientis, iniquũ & iniurium esset, vt ad onus & periculum foret istius solius, qui illius machinationis perfidiæ conscius esset, & satis superq; esse debet, vt is ipsis principibus aut Reipublicæ magistratibus denuntiet, & ei rei medendæ opem auxiliumque ferat, tanquam vnus è populo, absque eo quod cogatur accusare, per quod totum onus, & periculum, & labor eius humeris resideret. Et licet non probent, ita sentiunt Hieronymus Cagnolus, vbi suprà. & Summa Angelica vti refert Sotus, vbi suprà. sentit Bar.in.l.eum.ff. de accusat. & nun satis certò scio, an negaret Diuus Thomas, si tamen is velit sponte accusare eique periculo sese exponere, sine dubio poterit: sed si tunc probare non possit, an satisfaciet offerendo se probaturum in duello, tangit Hieronymus Cagnolus vbi

2 suprà, id quod olim † Hispaniæ factum fuisse historiæ referunt. Cùm nobilis quidam viraliterum nobilem contra Regem Hispanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos & equitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnasse multis vulneribus vtrinq; acceptis, & tandem per regem fuisse à lite & accusatione absolutos incredibili omnium tam nobiliũ quàm plebeiorum applausu, de duello egimus suprà c.11.&c.12.&c.18.

Histo. Nobilium duorum Hispanorũ.

3 Sit ergo conclusio negatiua † quod nullus compellitur accusare eum, quem scit aliquid contra publicum bonum moliri, intellige quòd non tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico, tertiò quod non tenetur etiam in foro animæ. Rursus intellige tam in crimine læsæ maiestatis Diuinæ puta hæresis, quàm etiam humanæ. Sed ad denuntiãdum & auxilium ferendum, vt crimen lucescat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæresis quàm læsæ maiestatis humanæ, tenetur que tam in foro canonico & etiam ciuili contentioso quàm etiam in foro conscientiæ. Sed an † tunc teneatur fratrem illum peccantem 4
prius admonere quàm denuntiare, arg. c. nouit, de iudi. id quod negant Syluester, Caietanus & Durandus vbi suprà, & etiam Sotus. nisi iam esset emendatus, tunc enim etiam denuntiatio cessare deberet, secundum Sotum, quod nos alibi differuimus.

Accusare nullus tenetur, cum quibusdam contra communẽ opinionẽ conclusiones quas tuer.

Admonere fratrem contra rempublicã peccantem, an teneamur ante denunciationẽ.

Hactenus quando quid machinabatur cõtra bonum publicum, quid si contra priuatum, puta machinabatur furtum, vel similia, aut seruos vel quadrupedes alienos interficere parabat? & tunc debet conscius huius rei vti admonitione fraterna, quia iure naturæ insitum mortalibus est, vt periclitantibus opem & auxilium feramus, propter illam cognationem, quam inter nos natura constituit. l. vt vim. ff. de iust. & iu. Vnde Plutarchus Apoph. lib. 3. Roganti † cuias esset, mundanum ciuem se esse (Plutarchus inquit) Socratem respondisse, significantem talem opem cuique etiam extero periclitanti ferendam. quod si intelligat id non sat esse, periculumque instare, an teneatur ad vtilitatem illius tertij accusare, & sanè non tenetur, nec etiam posset in priuatis delictis, sed denuntiare teneretur in foro conscientiæ, vt sic obuiam fieret per iudicem damno futuro, secundum Sotũ vbi suprà. ad idemque tenetur de iure naturali per proximam rationem. & est communis opinio, secundum Hieronymum Cagnolum vbi suprà, vt † ad id teneatur de iure canonico etiam in foro contentioso. vt etiam per Fely. in d.c. quantæ, & in c.1. col.1. de offi. deleg. de cuius veritate illico dicam. de iure autem ciuili receptior sententia est, vt non cogatur in foro contentioso. Secundum Decium & Cagno. numero 10. vbi suprà, est communis opinio. Secundum Boetium decis. 83. alia quæstio numero 6. Cagnol. in d.l.culpa caret, post Gl. & alios Doct. ibi idem Decius in c.1. de offi. delega. Felynus in d. c. quantæ. & in d.c.1. Aquensi in repe. d.l. vt vim, prope finem. Sed limitatur, vt si commodè, & sine suo periculo succurrere posset, & non facit, teneatur etiam de iure ciuili, ista limitatio tenetur (secundum Cagnolum, vbi suprà.) per omnes Doctores communiter, quam etiam ipse sequitur per d.l. culpa caret, & per d.l. nullum crimen, à contrario sensu. Nam si culpa caret, qui scit & prohibere non potest, vt aiunt dictæ leges, ergo si prohibere posset & non prohiberet, aliud esset. Sed sanè † vt iam attigimus 7
sensus contrarius in dd. ll. est quò ad eum qui iure potestatis iurisdictionalis, vel patriæ, vel domi-

5 *Historia Socratis.*

6 *Denuntiare in foro contẽtioso canonico an quis teneatur, vt prius ti dino obuietur, ardua quæstio, & quid de iure ciuili alia quæst. ardua.*

Intellectus l. culpa caret, et l. nullum crimẽ. ff. de reg. iur.

dominicæ, vel maritalis poteſt prohibere. Patet, nam quæ pendent ex facto alieno & non ex noſtro, ea io jure dicimur non poſſe nos, cext. in §. ſi quis alium. Inſt. de inut. ſtip. l. ſtipulario iſta. in prin. ff. de verb. oblig. cum ſimilibus vtrobiq; per Glo. all. ergo d. l. culpa; & d. l. nullum crimẽ. etiam ſi in ſenſu directo dicerent, quòd qui poſſet prohibere & nõ prohiberet, in culpa is eiſer, intelligerentur, quando ex facto ſuo ea ooteſtas, nõ ex alieno peuderet, quale eſt factum iudicis. Præterea nullus eſſet, qui oon poſſet ad iudicem ire. ſicque de illa potenoa illæ leges non potñeruot intelligere, ſecuodum quæ rectè probant iure ciuili eum, qui conſcius ſic machinationis ab aliquo contra alterum certium paratæ, oon teoeri ad accuſandum neque ad denunciaodum, niſi prohibere poſsit iure proprio, arg. l. & magis. ff. de ſolu. hoc eſt, ex poteſtate judiciali, vel dominica, vel patria, vel maritali, & cætera id genus. Idque etiam iure oaturali veriſsimum eſt, nam eo iure hominem homini periclitanti opitulari debet. d. l. vt vim, cum ſuprà alleg. & quia, vt ait Staous:

Omne homini natale ſolum.

Et Ouidius ait:

Omne ſolum ferti patria eſt, vt piſcibus æquor.

Et Ouid. lib. 3. Metamor.

Et eget auxilio, qui non tulit, vtq; reliquit,
Sic linquendm erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Sicq; iure naturæ pateſt hominem homini periclitanti ſubuenire, vnde ſummis laudibus Hercules effertur, quod auxilium opem-
8 que ſuam, vim & iniuriam parientibus nunquam deoegauit. Vnde † Boëtius Metr. 7. libt. 4. ſic canebat:

Hiſt. Herculis.

Herculem duri celebrant labores,
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni,
Fixit & certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo laua grauior metallo:
Cerberum traxit triplici catena:
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuu dominum quadrigis.
Hydra combuſto perijt veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis:
Strauit Antheum Libycis arenis:
Cacus Euandri ſatiauit iras:
Quosq; preſſurus ferret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit:
Vltimus cælum labor irreflexo
Suſtulit collo: preciumq; rurſus
Vltimi cælum meruit laboris.

Videas ergò, vt iure naturæ viri ioclyti ducuntur feruntúrque ad opem miſeris periclitantibus ferendam. hique æthereas ad ſedes præmij loco euolaturi intelliguntur. Vnde

† idem Cicero de eodem Hercule ſcripſit poſtquam enarrauerat, vt cunctis periclitantibus opem tuliſſet, abijt (inquic) ad Deos Hercules, nunquam abijſſet, niſi dum inter homines eſſet, hanc ſibi viam munijſſet: Idque votum & ſtudium magnanimis viris iure naturæ ineſſe, idem Cicero elegaoter ſcripſit his verbis: 9

Hercules quò potiſsimũ nomine cõmendetur, quareque ad cælũ euolauerit.

Vt † tauris natura datum eſt, vt pro vitulis contra leones ſumma vi impetuq; contendaot: ſic ij, qui valent opibus, atque id facere poſſunt, adſeruandum genus humanum natura incitantut, ita Cicero 3. de finib. Sed contra hæc omnia facit, quod ſcriptum reliquit idem Cicero 2. Officiorum: Animaduertamus (ait) cùm alios iuuare velimus, ne quos offendamus, ergò cùm hoc caſu periclitanti nequeam opitulari ſine læſiooe machinantis, nõ videor ad id teneri, ſed ad id reſponde ex his Ciceronis verbis: Illud enim natura non patitur, vt aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamos, neque verò † hoc ſolùm natura, id eſt, iure gentium, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis ciuitatibus Reſpublicæ continentur, eodem modo conſtitutum eſt, vt noo liceat ſui commodi cauſa nocere alteri. hoc enim ſpectant leges. hoc voluot; incolumem eſſe ciuium conjunctionem. ita 3. Offic. Cicero ſcripſit. & huiuſmodi ſententiæ concinit eiuſdem Ciceronis non inelegans ſententia in hæc verba: Vt membra quędam amputantur, ſi & ipſà ſanguine & tanquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura hominis feritas, & immaoitas beluæ, à communi tanquam humanitare corporis ſegreganda eſt. ita 3. Offic. Cicero ſcripſit. Et alibi ſimiliter ait, vt medici membrum ſæpè putrefactum incidunt, atque in totum eradicant, oe aliam corporis partem labefactare aut corrumpere poſsit, ſic oeceſſe eſt, ſi Rempublicam ſaluam eſſe volumus, vt perdiriſsimos homines ex vrbe penitus extirpemus, ne corruptus iotegro, violatus caſto, labem infriogat, ita in Vatio. idem Cicero ſcriptum reliquit. ergò quòd alios ita iuuare docemur, vt id ſine aliorum incommodo fiat, intelligatur ſine aliorum innocentium incommodo. nam cum læſione oocentium indubitanter fas eſt, & ita Hercules proſtrauit peremitque eos, qui debilioribus exitio erant.

10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq; vt intelligendũ ſit declaratur.*

11 *Ius naturæ ẽ ius gentium;*

Quæ omnia prima facie videntur perſuadere, vt conſcius criminis, quod in aliũ conciuem machinabatur, obuiare reneatur, vt vult commuois opinio ſuprà relata. Sed non eſt ita. Fateor quod ſuadent hæc homines ad talem opem ferendam natura (ſicq; iure naturæ) adduci & ardere, ſed tamen illud ius naturæ nullam ioducit cõpulſiooem, ſed quandam duotaxat inclinationem, deſideriũ, affectum, ſtudium, votum, appetitum. vt declarat Andr. ab Exea, ad princ. in lib. Pactorum,

&c

& diximus suprà. Et quamuis viri magnanimi soleant ad actum & effectum perducere etiam naturalem inclinationem & affectum, vt fecerunt Hercules & alij similes: reliqui tamē nec id audere solent, nec ad id obligantur. quid enim si eum qui iniuriam à robustiore & tyranno patiebatur, cernebant fœminæ, aut pueri, aut senes, aut ægroti, aut nimium debiles, qui optabant, gestiebant, ardebant opem misero periclitanti ferre, sed non audebant, nonne hos punire iniurium, inhumanum ac inciuile esset. sic ergo & in specie nostra, si is ciuis, qui conscius erat illins machinationis, quæ in alterum ciuem moliebatur fortè optabat, gestiebat, ardebat opem ei facere, si id sine incommodo suo liceret, sed ausus non fuit, culpa caret. Et quid demetuit ille, si natura & à Deo optimo Maximo non magnanimitate præditus, sed pusillanimis fuit progenitus, ei sanè non tam irascendum est, quàm miserendum. cùm ergo † ex hominum animo pendeant huiusmodi pusillanimitates, iniurium, inciuile, & inhumanum esset ob eas res incertas, occultas, & soli Deo notas, quem plectere. præsertim cùm is nemini noxam dederit. Cū ergo ad opem ferendam desiderentur affectus & actus. Omnes quidem iure naturæ eū affectum sortiti sumus, sed eum affectum ad actum perducere non omnes valemus, sed magnanimi tantùm, nec refert vtrùm valere & posse desinamus ex defectu virium corporalium, (vt fœminæ, pueri, senes & valetudinarij) an verò ex defectu virium animi vt pusillanimes. Præsertim cùm isthæc ad munus potissimùm pertineant magistratuum, nec priuatus pro priuato se periculo exponere teneatur. Periculum autem accipere debemus siue re vera immineret, siue non immineret, si tamen ille sibi imminere formidabat, ex cuius quidem solius, non ex communi opinione hæc res merienda & iudicanda est, argu. d. l. 1. §. si hæres. & l. quia poterat. vbi bonus text. ff. ad Treb. Agnosco † tamen quod de iure canonico in contrarium est communis op. & etiam de iure ciuili, eo casu, quo sine periculo suo id inspecta communi hominum opinione facere posset, sed nos de iure tam canonico quàm ciuili contrarium amplectimur, quando imminere periculum non solùm inspecta communi opinione, sed etiam inspecta opinione particulari ipsius conscij, quamuis reliqui homines in tali casu verosimiliter iudicarent cessare periculum, per dd. suprà & per l. quia poterat. ff. ad Treb. & vide Boeri. d. decis. 83. num. 6.

12 *Ratio elegās.*

13 *Denuntiare & obuiare periculo priuati, non tenemur in foro contentioso ca nonico, cōtra communem opinionem, nec in foro ciuili contra cō munem, nec in foro conscientiæ contra communem opinionem.*

Dicet quis, secundum hæc excusabatur etiam is, qui conscius machinationis in principem vel Rempublicam paratæ non denuntiauit, allegans se formidasse, nec voluisse se exponere periculo, quod suprà negauimus, sed respondendum est, hunc non excusari, quia licet priuatus pro priuato se periculo exponere nullo iure teneatur, pro principe tamē tenetur, vel pro Republica, qua periclitante se periclitari noscere debeat suamq; rem agi, vnde Horatius Ode 2. lib. 3.

Dulce & decorum est pro patria mori.

Et Cicero ait:

Quoniam † sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incōmodum pro patria graue putandum est, at qui patriæ pericula suo periculo expetunt, hi sapientes putandi sunt, cùm & eum, quem debet honorem, reipublicæ reddunt, & pro multis perire malūt, quàm cum multis. etenim vehementer est ini quum, vitam, quam à natura acceptam propter patriam conseruauerit, naturæ cùm agat, reddere patriæ cùm roget, non dare. & cùm possis cum summa virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam viuere: & cùm pro amicis & parentibus & cæteris necessarijs adire periculum velis, pro Republica, in qua & hoc & illud sanctissimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen venire. ita 4. ad Heren. scriptum reliquit Cic. Et rursus: 14 *Reipublicæ quantum debeamus.*

Respublica nomen vniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quasi consecrare debemus. ita 2. de leg. idem Cicero scripsit, Ergo non par eademq; causa est, vt ciuis qui conscius est machinationis, quæ contra priuatum moliebatur, nolit se periculo exponere magistratibus id denuntiando, & quòd idem faciat quando contra principem vel Rempublicam moliebatur, cùm hæc obligatio sit longè maior quàm superior. sicque ignauiæ & pusillanimitati illo casu parcendum est, isto autem casu non est regulariter parcendum, nisi fortè morbus ille insolitus esset, & esse probaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troiæ ardere cœperunt, humeris suis impositum patrem Anchisen medijs è flammis eripuit & saluauit, quod sine magno suo periculo, impedimento, & labore in tanta rerum angustia strepituque fieri non erat posibile, id quod nullus pro concive suo aut faceret vnquam, aut facere teneretur, ob saluandam tamen parentis vitam vix est vt non debitum fuisse intelligatur. Nec dubium est, † quin maiora etiam pericula pro patria saluanda subire teneamur, l. veluti, arguendo ab ordine literæ. ff. de iust. & iu. ait. enim vt patriæ & parentibus pareamus, ad idem l. aduocati. C. de adno. diuet. indi. ibi, nec minus humano generi prouident, quàm si prælijs atque vulneribus patriam, parentesque saluarent, sic prius de patria meminit quàm de parētibus, vtrosque autem prælijs atque vulneribus saluare vt teneamur, inde edocemur, ad q, pro priuato concive minimè tenemur, & illam Anchises & Aeneæ historiam refert Vergi. Aene. lib. 2. sic modulatus: 15 *Patriæ magis quàm parentibus debemus.*

Eia

Eia age chare pater ceruici imponere nostra,
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.
Quo res cunque cadent vnum & commune pericl͞u,
Vna salus ambobus erit.

Ergo probato insolitæ inertiæ & pusillanimitatis vitio, etiam quò ad causam Reipublicæ desertam, conscius ille non denuntians liberaretur, non aliter atque si insani, furiosi, dementes, aut fortè valetudinarij senes, mulieres opes armis & facto atque opere ferre desijssent, eo tamen non probato, excusabitur sanè qui priuato periclitanre denuntiare desijt, non sic Republica aut principe periclitante. idque iure tam ciuili quàm canonico, arg. c.1.&c.2.cum ibi not.de op.no.nu.

16 *Delicto futuro qui non obuiant, vt puniatur.*

Illud notandum est, quòd † quibus in casibus, qui tali delicto futuro obuiare tenetur, excusatur semper à pœna ordinaria, quam delinquens subierit & alia mitiore plectendus est, ita Hieron. Cagno. in l. culpa caret. suprà alleg. nu. 10. post Felynum in locis suprà signatis. Et circa hanc materiam ridendus est Dominicus Sotus lib. de ratione tegendi, & de tegen. memb. 2. q. 2. concl. 6. versi. 3. qui negat † quòd quis fratrem suum vbi est periculum corrigere teneatur, quod impugnant communiter Doctores, reste Antonio de Cordoba in anno. ad eum in d. loco. & Martinus Nauarrus in manu c. 24. nume. 11. cum seq. sed priorem op. alibi veriorem esse ostendimus non solùm quando re vera adesset periculũ, sed etiam si non adesset, si inspecta communi hominum opinione adesse videretur, quinimò & si inspecta opinione istius tantùm adesset id ad eum acusandum sufficere. d. l. quia poterat cum simil. suprà all. Socium autem † itineris quod quisque defendere teneatur, non secus quàm Rempublicam periclitantem, tenuit Glos. & ibi Albert. in l. item apud Labeonem. §. abduxisse. ff. de iniur. quæ communiter approbari videtur ex relatione Boerij decis. 88. num. 6.

17 *Admonere fratrem vbi periculum est an teneamur ardua quæst.*

18 *Socium itineris defendere non secus quã rempublicam tenemur.*

SVMMARIVM.

1 *Princeps liberum rerum nostrarum vsum, aut etiam abusum, impedire an poßit.*
2 *Prodigere nostra possumus, fallit in tribus casibus.*
3 *Vtile nobis id, quod libet est.*
4 *Dominij definitio.*]
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominy definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium est etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominij definitio tradita per nouißimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non potest.*
10 *Monachi Minoritæ an dominium habeant in comestibilibus & vtensilibus, ardua quæst.*
11 *Historia Caßij.*

CAPVT XVII.

VINQVAGESIMOPRIMO fluit etiam ex superioribus nostris sententijs definitio illius articuli, An † Princeps sine causa possit rei nostræ liberũ vsum impedire, idquod multi admittunt, dicentes expedire Reipublicæ ne quis re sua malè vtatur. §. sed & maior asperitas. Instit. de his, qui sunt sui vel ali. iur. l. diuus. ff. si quis à pat. fu. manu. facit l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. vbi prodigo impeditur rerum suarum alienatio, & l. is cui lege. ff. de testam. vbi eidem denegatur testandi facultas, & l. Tiriocentum, in pri. ff. de condi. & dem. vbi alumno minus industrioso denegatur alienandi potestas, & facit totus titulus ff. de reb. eorum, & C. de prædi. minorum. vbi adulris denegatur prædiorum suorum alienandorum facultas, sed certè in omnibus his speciebus, & similibus, vsus rei nostræ non debilitatur sine causa, quinimò iustißimis ex causis, vt dd. ll. paret. Sit ergo † regula vnumquemque rei suæ liberrimum vsum habere. l. in re mandata. C. mand. adeò vt ea etiam posit abuti, tex. egregius in l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hær. ibi, dum re sua se abuti putanr, & l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. adeò vt etiam prodigo manifesto id liceat quandiu nondum est sibi per iudicem bonis interdictum, vt est communis opinio Docto. secundum Alexandr. & Ias. ibi in d. l. is cui bonis. Fran. Aretinus in d. l. is cui lege. Ratio, † quia quod quisque homo sanæ mentis & legitimæ ætatis voluerit, quodque ei libuerit circa res suas, id vtile ei esse inspecta legis censura reputatur, quamuis inspecta communi hominum opinione inutile ei sit. §. prætetea, cum Glos. Inst. de act. vbi Glos. ait, id portat leuiter, quod portat quisque libenter. facit d. §. consuluit. d. §. & magis. & l. quia autem. in principio. & §. 1. ff. quæ in fraudem credi. cum ibi notatis per Glos. &, vt lex ait, ipse sibi quoque insidiatus est, significans hominibus licere sibi ipsis insidiari, hoc est, ad suum incommodum res suas prodigere, etiam si in consequentiam quale quale damnum alijs resultet, vt dd. ll. & l. quia poterat. ff. ad Treb. §. sed neque. Inst. de autho. tut. & Inst. de lege Fusia cani. roll. vbi not. per Aldroband. l. non vsque adeò. ff. si quis à paren. fuer. man. & quòd ista hæc omnia superat dictu mirabile esse videtur, licet nobis etiam nosmetipsos vendere. §. fi. Inst. de iure pers. l. si quis filio exhæredato. §. irritum. ff. de iniu. rup. Vnde Iuuena. Satyra 3. ait:

Et præbere caput domino venale sub hasta.

Neque ad rem pertinent, quæ in contrarium dicebantur, nam procedunt in personis, quæ sunt vel ætatis illegitimæ, vel non integræ mentis. Tertia fallentia quando quis re sua abuti-

1 *Princeps liberum rerum nostrarum vsum, aut etiã abusum impedire an possit.*

2 *Prodigere nostra possumus, fallit in tribus casibus*

3 *Vtile nobis id, quod libet est.*

abutitur, eaque erat animæ rationalis, ratio est, propter naturalem cognationem, quæ inter nos omnes natura constituit. l. vt vim. ff. de iust. & iure. ita procedit d. §. sed & maior. & d. l. diuus. secundum quæ metus princeps, qui (vt ex nostris sententijs relatis apparet) ad meram subditorum vtilitatem creatus esse intelligitur, non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis impedire liberum vsum rerũ suarum, quia, & si id princeps fortè bona fide faceret, & ob vtilitatem ipsius prohibiti solicitus, adhuc tamen ei impedito id inutile esse intelligeretur & noxium: sicque egrederetur ipsius principis iurisdictionem, vt suprà plenè diximus. Secundum quæ planè colligetur

4 qualis † sit vera dominij definitio, est enim

Dominij definitio.

naturalis facultas eius, quod facere libet, nisi quid vi aut iure prohibeatur, quam definitionem colligo ex l. libertas. ff. de statu homi. §. libertas. Inst. de iure personarum. vbi dicitur

5 † libertas est naturalis facultas eius, quod cui-

Libertatis definitio.

que facere libet, nisi quid vi aut iure prohibeatur, dominium enim in rebus habere quid obsecro aliud est, quàm eam liberrimam ad libitumq; facultatem habere circa illam rem? Hinc parentes liberos, quos in potestate habebant, occidere & perdere poterant. l. in suis. ff. de lib. & posth. Idem in seruis. §. in potestate. Instit. de his, qui sunt sui vel alieni iuris. quod hodie innouatum est, vt dd. iuribus.

Hinc apparet suspectam esse Bar. definitionem, qui in l. si quis vi. §. differentia. ff. de acq.

6 poss. scripsit, dominium † esse ius perfectè di-

Dominij definitio communiter tradita notatur.

sponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur, quam definitionem sequuntur (multis tamen repugnantibus) magis communiter Doctores, vt per Alexan. & Claudium post alios ibi Fern. Berengar. in l. naturaliter. §. nihil commune. nu. 31. ff. de acquir. poss. Fran. Ripa in rub. de caus. pos. & propr. Bald. de præscri. pat. 2. princ. q. 2. num. 6. & alij, quos allegauimus in præ. tra. de suc. prog. nu. 175. quib. adde doctissimum. Dom. de Soto. de iust. & iure. lib. 4. q. 1. art. 1. Gers. de potesta. eccle. cons. 13. Sed hæc Bar. definitiò, dum ait perfectè notari potest, quid enim si eam donaui iuxta formam legum, de quibus per totum titulum C. de don. quæ sub mo. & quid si vendidi iuxta formam legum, quæ sunt sub titulo ff. de in diem adiect. vel iuxta eas leges, quæ sunt sub titulo ff. de lege commiss. vel iuxta forma l. 1. ff. de cond. ob caus. etenim in omnibus his speciebus, & similibus, constat me & si perfectũ illius rei dominium habuerim, minus tamen perfectè de eo disposuisse, defendendo Bar. respondere possumus, referri ad potentiam non ad actum, sicq; sumendum pro eo quod est liberrimè disponere. Rursus dum ipse ait, nisi iure prohibeatur, est addendum, vel etiam vi, vt scitè fecit Iurecon. in d. l. libertas, & in d. §. libertas: Quid enim si dum donare aut vendere rem meam vellem Princeps tyrannus prohibuit, non ideò minus eius dominium dicor habere, sicut dominium non desinit habere adultus, eo quod per titulos ff. de reb. eorum, & C. de prædi. min. alienare prædia sine decreto prohibeatur, aut maritus fundum dotalem: vt ff. de fundo dot. per totum titulum, sed & maiore nota eget Bar. dum dixit de re

corporali, cùm constet † dominium esse eti- 7

Dominium est etiam in rebus incorporeis.

am in rebus incorporeis: hæreditas enim & vsusfructus, & vsus, res sunt incorporales, vt Inst. de rebus corp. & incorp. in prin. & tamen in hæreditate dominium habemus. l. cum hæredes, in prin. vbi notat. Pau. Castr. & Alex. ff. de acq. poss. & in vsufructu dominium habemus. l. qui vsumfructum. ff. si vsufruct. pet. & in vsu, quia dominium nihil aliud est quàm ius quoddam incorporeum, vt dd. ll. & tex. egregius in l. fi. ad medium. C. de long. temp. præs. nisi fortè Bar. saluare fas est, in eum modum, quem attigimus in d. num. 175. doctissimus autem Sotus, vbi suprà, talem dominij

traditit definitionem. Dominium † (inquit) 8

Dominij definitio tradita per nouiss. notatur.

est propria cuiusque facultas & ius in rem quamlibet, quam in suum ipsius cõmodum vsurpare potest quocunque vsu lege permisso, quæ definitio recidit in superiorem, nisi quatenus adiecit in suum ipsius commodum, quæ verba significant citra suum cõmodum dominum re sua vti non posse, nos autem prodigere & perdere rem suam dominum posse suprà fusè ostendimus, quibus adde quòd sine vlla causa potest etiam prodigere, & pro derelicto habere, ita quòd fiat primi occupantis. l. 1. & 2. & per totum titut. ff. pro derelicto.

Ex quibus omnibus etiam apparet mini-

mè † licere principibus regni sui nobilibus 9

Princeps nobilibus prohibere ne nubãt nõ potest.

prohibere, ne ijs inconsultis nubant, id enim quam magnoperè naturalem libertatem eius quod cuiquam facere libeat, infringat, nullus non videt. d. l. liber. d. §. libertas. ergo ea res, vtpore noxia, non comprehenditur sub ea commissione principibus data, quæ ad vtilia tantùm, non etiam ad contraria (vt iam edocti sumus) porrigitur, quamuis non pauci principum contrarium facere soleant, quod minimè laudo.

Denique quatenus de dominio proximè

agebamus, an monachi † Minoritanæ (qua- 10

Monachi Minoritæ an dominium habeant in comestibilibus & vtensilib. ardua quæst.

les sunt Franciscani, Dominicani, & reliqui) qui nihil proprium habere possunt in communi, nec etiam in particulari in rebus comestibilibus, quæ sibi eleemosynæ loco & nomine elargiuntur, id dominium, an fortè vsum duntaxat habere intelligantur, dubitari solet, quia huiuscemodi in rebus dominium ab vsu vix separari potest, vt per totum tit. ff. de vsufr. earum rerum quæ vsu consum. & l. omnium. §. constituitur. ff. de vsuf. & sanè hac in re stat constitutio Nico. 3. in extrau. Exijt. qui seminat, de verb. sig. lib. 6. & in clem. exiui de paradiso, eod. tit. & Ioan. 22. in extraua.

ad

ad conditorem. quæ quidem constitutiones inter se dissidere videntur, S. Thomas 2. 2. q. 78. artic. 1. negat hisce in rebus dominium separari posse ab ipsarum rerum vsu. Sotus verò vbi suprà, cuius sententia (iudice me) verior est, adfirmat separari posse, negatque eos monachos dominium habere in illis rebus non magis quàm in alijs. nam & si tempore (inquit) necessitatis egenus rebus possit potiri alienis ad suum vsum & victum necessarium, non ideò earum dominium acquirit, sed nudum vsum facti. ideò (inquit) quòd ad talem vsum his monachis datum esset, ab eis repeti posset, si qui dedit, vellet fortè ad aliam causam magis necessariã aut magis piam id conuertere: & vt conuiua non posset dapes mensa paratas arripere, arreptasque in domum suam reportare, quia non ad istarum rerum dominium assequendum, sed tantùm ad illum designatũ vsum videtur inuitatus, ita & hi Minoritæ istarum rerum dominium non intelligũtur habere, sed tantùm designatum earũ vsum, vt ad alios vsus eas conuertere nequeant. Nam & si tibi concederem, vt domum, vel vestem, aut librum meum, si liberet, combureres, combussisti, non propterea videberis domum tuam, sed meam cõbussisse. Et cùm
11 Hist. Cassij. Cassius, teste Appiano Alexandrino, & alijs, postquam copias suas à Cæsarianis fusas in ingenti illo prælio videret, impatientia doloris, aut tædio vitæ, aut metu, ne ad Cæsarem deferretur, iussit liberto suo, vt sibi necem inferret, paruit ille. non tamen quisquam diceret, eum libertum dominium Cassij acquisisse, eò quòd eum peremit. non quoque reliquos homicidas trucidatorum dominos fieri. Denique cùm iam ostenderimus proprij dominij id esse peculiare & natiuum, vt liceat quidquid lubeat, etiam abutendo, prodigendo, dissipando, pro derelicto habendo, monachique huiuscemodi rebus comestibilibus vesci vtiq; possint, abuti verò, prodigere, pro derelicto habere nequeant, quin à quocunque possessore domino earum eas vendicare liceat, apparet eos dominium nunquam habuisse.

SVMMARIVM.

1 *Defensionem Princeps an tollere possit? ardua q.*
2 *Citationem Princeps an tollere possit?*
3 *Defensio est iuris natura.*
4 *Defendendi corporis causa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum causa occidere licet.*
6 *Defensionis necessaria causa occidere licet, non aliter.*
7 *Defendere se tenetur Princeps, etiam cum nece aggressoris, reliqui possunt, sed non tenentur.*
8 *Defendere me possum etiam cum nece aggressoris, licet is esset ad regimen publicũ necessarius iure poli contra Theologos, idem iure fori contra eosdem.*
9 *Vita mortalibus nihil charius.*
10 *Princeps esse definit, qui fit tyrannus.*
11 *Defensionis causa occidere licet aggressorem, etiã iure poli, contra Gersonem.*
12 *Duellum inire non licet pro honoris, aut rerum defensione. ardua quæstio.*
13 *Defendendi honoris causa licet occidere.*
14 *Defensio inculpata est, licet quis fugere possit.*
15 *Duellum inire prouocatus, non tenetur morigerari.*
16 *Historia Augusti & Marci Antonij.*
17 *Historia Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus qui non exhibent, an teneantur iniuriarum.*
20 *Defensio inculpata non est in rustico, vel clerico, quando poterant tutè fugere.*
21 *Defensio inculpata quando videatur.*
22 *Vindicta aut defensio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem, capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur.*
25 *Appellationem denegans in causa capitali, an capitaliter puniatur.*
26 *Occidens vt occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit, ardua quæst.*
27 *Dolus an culpa quando in iudice præsumatur.*
28 *Pœnam euitare facit ordinariam, qualibet etiam iniusta causa.*
29 *Iracundia ex iusta causa orta remouet pœnam in continenti, sed ex interuallo non remouet, sed lenit.*
30 *Ira ex iniusta causa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*
31 *Iracundè facta, an pro infectis habeantur, in his, quæ iuris sortiuntur effectum? ardua q.*
32 *Ira non præsumitur, nisi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non videtur post interuallum.*
36 *Pœna culpa æqua.*
37 *Ira per dies triginta non videtur durare ad excusandum, contra Doct.*
38 *Iniuria verbalis, an infra dies triginta reuocari possit, not. quæst.*
39 *Ira motu quid factum, infra quot dies dicatur, elegans q.*
40 *Ira iusta pœnam mitigat legalem.*
41 *Ira post interuallum an pœnam legalem minuat, egregia q.*
42 *Ira iustè concepta efficit, vt etiam post interuallum abolitio criminis impetrari possit.*
43 *Occidens non occidendi, sed vulnerandi animo, an occidatur, not. q.*
44 *Delicta an pari compensatione tollantur.*

CAPVT XVIII.

VINQVAGESIMOSECVNdo defluit etiam ex nostra principali sententia definitio illius articuli, An princeps † defensionem nostram tollere possit? id quod 1 *Defensionem princeps an tollere possit, ardua quæst.*

id quod in ſpecie multi tenuerunt, affirmantes, ſummum Pontificem ex cauſa id facere poſſe, ita Alber. Roſ. in l. omnes. in princ. C. de Epiſcop. & Cleric. Angel. n l. ſi ſic. ff. de lega. 1. Fernand. Loazes in conſil. pro March. de Velez, dubitatione 1. pag. 337. num. 66. verſi. ſicut de defenſione. Nellus in tra. bannitorum 2. q. ſecundi temporis. Alex. in l. cum mulier. col. 5. ff. ſolut. matri. Deci. in c. cum dilecti. colu. 7. ff. de except. Et ideò princeps † citationem tollere poteſt, vtcunque ſit neceſſaria defenſio, vt tenent Gloſſ. in l. is qui Reipublicæ. ff. ex quib. cauſ. maior. Felyn. in c. quæ in Eccleſiarum. num. 26. de conſt. & alij quamplures (longè plurimis tamen repugnantibus) vt in præfa. tract. de ſucc. progreſſu enarrauimus. Quid dicendum? & ſanè regula eſt, defenſionem † eſſe neceſſariam, à iureq; naturali profluentem. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. ibi, nam quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, iure feciſſe videatur. c. ius naturale. 1. diſtin. l. 1. ff. de vi & vi armata. l. iniuriarum. ff. de iniur. c. ſignificaſti. 2. de homi. l. ſcientiam. §. qui nõ aliter. ff. ad leg. Aquil. c. ſi verò. 1. de ſent. excõ. & l. ſed & ſi. ff. ad leg. Aquil. † Amplia vt procedat etiam, ſi inde ſequatur homicidium, vt tradunt communiter Doct. in dictis locis per eadem iura, quibus adde Caieta. poſt ſanctũ Thomam ſecunda 2. quæſt. 64. artic. 7. & Dominicum Sotum de iuſt. & iu. lib. 5. q. 1. arti. 8. Ludo. Rom. ſing. 28. Accuſatus de homicidio. Bald. in l. ſolam. C. de teſtib. idem Bal. in l. vni. C. de confeſ. Hæc ampliatio de homicidio variè intelligitur. Primũ quando factum fuit ob tutelam corporis homicidæ ſe ab occiſo defendentis, vt dd. ll. Deinde † etiam ſi id fieret ob defenſionem rerum, iſta (quamuis multis repugnantibus) duximus eſſe communem opinionem in tract. de ſuc. prog. in præfa. nu. 12. cum ſeq. vt per Iaſ. Io. Broſcium, & alios in d. l. vt vim. & Caterium in ſua pract. fol. 106. nu. 31. Bernad. Diaz de Luco regu. 587. quibus adde S. Thomam & Caieta. vbi ſuprà, & Domi. Sotum d. lib 5. quæſt. 1. arti. 8. de iuſt. & iu. qui planè omnes idem ſentire videntur, dum loquuntur generaliter, & allegant, nituntur que in Exodi 12. dum ait: Si effringens fur domum, ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor nõ erit reus ſanguinis, vbi non de corporis, ſed de rerum tantùm defenſione agebatur. Ad idẽ l. aduocati, cum ibi not. C. de aduo. diuerſorum iudi. ita Sotus, vbi ſuprà. Tertiò † intellige ſufficere teſtes dixiſſe ad defenſionem occiſoris factum fuiſſe homicidium, etiam ſi nõ expreſſerint eam defenſionem eſſe neceſſariam, vt videtur voluiſſe Bald. in d. l. ſolam. ad fin. & Bar. conſi. 110. Quidam Maffiolus, per c. 1. §. ſi quis hominem. de pace tenen. In contrarium tamen hoc caſu videtur eſſe receptior opinio, vt per Bal. ſibi contrarium in l. vnic. de cõfeſſ. verſi. tu aſſeſſor. col. 10. Ludo. Rom. vbi ſuprà.

2 *Citationem Princeps auferre poſſit.*

3 *Defenſio eſt iuris naturæ.*

4 *Defendendi corporis cauſa alium occidere licet.*

5 *Defendendarũ rerum cauſa occidere licet.*

6 *Defenſionis neceſſariæ cauſa occidere licet, nõ aliter.*

Nic. Pig. in add. ad ipſum Roma. Bartho. Cæpolla conſi. 42. idem Cæpolla conſ. 44. Felyn. in c. ſignificaſti. col. 5. de homi. Iaſ. in §. item ſi quis. Inſt. de acti. & alij quos adduximus in d. num. 22. cum ſeq. Sed quidquid ſit de modo probationis omnes vtriuſque partis fautores in hoc conueniunt, homicidium, vt inculpatum videatur, non ſat eſſe quod ad defenſionem factum fuerit, niſi præterea ea defenſio neceſſaria fuerit.

Quartò intellige, vt non ſolùm quis inuaſus, aut inſultatus id facere poſsit, ſed quod etiam ad id teneatur, ſi eſt † Princeps, vel perſona ita egregia, quod ad Reip. bonum ſit admodum neceſſarius, ita eleganter Dominicus Sotus, vbi ſuprà. Limita primò, vt tale homicidium fieri non ſit neceſſarium, ſed potius eſſe opus perfectionis ſeſe non defendere, ſecundum S. Thomam & Caieta. & Dominic. vbi ſuprà, poſt Gerſonem, quem ipſe Domin. allegat in tract. de Euchar. q, intellige, quãdo inſultatus nõ eſſet tam neceſſarius ad Remp. gubernandã, vt ꝓximè dicebamus. Deinde limita, vt homicidiũ non aliter ſit inculpatum, quàm ſi fiat ad defenſionẽ neceſſariã. Tertiò limita, † ſecundũ Dominic. quando aggreſſor eſſet princeps, vel dux, ſeu alia pſona egregia, & ad regimẽ Reip. neceſſaria, & aggreſſus pſona ad tale regimẽ minimè neceſſaria, tunc. n. aggreſſus, vt ſe occidi pateretur, tolerari deberet potius quã aggreſſorẽ necare, id q, Gerſoni iam allegato ſine dubio videretur, ſed ipſorũ opinio vera non eſt, quia palàm eſt contra ius naturale iam relatum, & in mille legibus ſuprà allegatis & ſimilibus repetitum. Et hoc eſſet eum principatum ad meram ciuium vtilitatem admiſſus ad internecionem ipſorum conuertere contra omne ius, omnemque rationem, & contra noſtram principalem opinionem, cum omnibus ferè iam congeſtis, præſertim in tribus capitibus ſuperioribus. Et eſſet contra illam diuinam pollicitationem, quæ inquit: Iugum meum ſuaue eſt. Et quàm † vita mortalibus chara ſit, docet Ouidius lib. 5. Metamorph.

——Nihil ô fortiſsime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera ſunto.

Et Iuuenal. Satyr. 10.

Da ſpacium vitæ, multos da Iuppiter annos,
Hoc recto vultu, ſolum hoc pallidus optas.

Eadem aut his ſimillima optimè expreſsit Cicero, dum ait in Orat. in Va. Nemo eſt tam demens, tamq; parum de ſe cogitans, qui alienam vitam magis quàm ſuam diligat. Et rurſus: Qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere, ita Philip. 12. Expreſsit idem Cicero, quibus verba Iuuenalis non parum oportuna ſunt, ſic canentis in Saty. 13.

Ad vindicta bonum vita iucundius ipſa.

7 *Defendere ſe tenetur Princeps, etiã cum nece aggreſſoris, reliqui poſſunt, ſed non tenentur.*

8 *Defẽdere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet n eſſet ad regimen publicũ neceſſarius iure poſ., contra Theologos, idem iure fori contra eoſdem.*

9 *Vita mortalibus nihil charius.*

His

His etiã concinunt elegantia Nasonis poëmata, sic modulantis lib. 3. de arte Amandi:

Iudice me, fraus est concessa repellere fraudem,
Armaq; in armatos sumere iura sinunt.

Et Horat. lib. 3. Ode 4.

Vim temperatam Dij quoq; prouehunt
In maius, ijdem odêre vires
Omne nefas animo mouentes.
Testis mearum Centimanus Gyges
Sententiarum.

His quoque adstipulatur idem Cicero in 3. de finib. in hæc verba loquens: Vt tauris natura datum est, vt pro vitulis contra leones summa vi impetuque contendant: sic ij, qui valent opibus, atque id facere possunt, ad seruandum genus humanum natura incitãtur. Cùm ergò ex tot authoritatibus constet hanc defensionem esse iuris naturæ, eam humano generi adimere velle, non impium modò, verùm nefas quoq; videri debet, præsertim cùm sit contra præceptum iuris diuini iam relatum, & cùm charitas benè ordinata à se ipso incipere debeat. l. præses. C. de seruit. & aqua. & cùm teste Terentio: Natura cùm ita comparatum sit, vt omnes sibi benè esse malint, quàm alteri. id quod etiam descendere à iure naturæ testatur Cicero 3. Officiorum: Sibi (inquit) vt quisq; malit, quod ad vitæ vsum pertinet, quàm alteri acquirere concessum est, non repugnante natura. Et rursus eod. libr. Nostræ vtilitates nobis omittendæ non sunt, alijsque tradendæ.

10 Neque ad rem pertinet, quòd ille † aggressor sit Princeps, aut Dux Reipublicæ, aut persona Reipublicæ gubernationi multum necessaria: nam ij tales simul atque tyranni esse cœperint, continuò desinunt esse principes ipso facto, vt suprà ostendimus c. 1. & 2. Itaque princeps Reipublicæ meæ, qui me immerentem, & inculpatum properat necare, aut vulnerare, ipso facto, ac ipso iure princeps esse definit. Vnde si ad meam defensionem eum interfecero, nō tàm principem meum, quàm hominem iam priuatum interemisse videbor. Prætereà meam Rempublicam saluam esse, mea interesse videtur, propter meam vtilitatem, & propter me potissimùm eius incolumitatem desidero, & desiderare debeo. Ergò iure naturæ magis diligo, & diligere debeo meipsum, quàm meum Principem, aut Rempublicam. Quia secùdum Philosophum Propter vnumquodq; tale & illud magis, & Proximus sum egomet mihi, vt Terentius ait, & probat d. l. præses, hanc esse charitatem benè ordinatam. Id quod nullus, qui ex toto non ineptiret, aut insaniret abnegasset, ergò

11 præpostetum esset, ac hominis omninò insani sua internecione velle hominem Reipublicæ vtilem seruare, quandoquidem etiam toti Reipublicæ se anteponere suamque salutem debet.

Princeps esse desinit, qui fit tyrannus.

Defensiõis cã occidere licet aggressorem, et à iure poli contra Gersonem.

Quartò limitant † nonnulli, vt occidere non liceat propter rerum, sed tantùm propter personæ defensionem, quod dic, vt suprà. Quintò limitãt, vt generaliter in foro animæ occidere non liceat aggressorem, sed potius debeat quis pati se interfici, ita Gerson, vbi suprà, & diuus Augustinus ad Publi. De occidentis (inquit) hominibus, ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet cõsilium, nisi fortè sit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro se hoc faciat, sed pro alijs accepta legitima potestate. Vbi negare videtur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Et in primo de libero arbitrio. Quomodo (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato liberi sunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt? & censet illas res in vniuersum esse contemnendas, quas homines inuiti admittere possunt, in quarum numero est vita. Et Nicol. Papa. Canone, de his clericis, distin. 50. ait: De his clericis, quibus consuluistis, scilicet, qui se defendendo paganum occiderant, si postea per pœnitentiam possunt ad pristinum statum redire, aut ad altiorem ascendere, scitote nullam nos occasionem dare, neque vllam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi, cui quidem legi cùm ad mores pertineat, videntur & laici esse subiecti. Quartò homicidium est grauius, quàm simplex fornicatio, sed nemini hæc ad seruãdam vitam est licita: ergò neque homicidium facere. Postremò si arbor est mala, ergò & fructus, vt habetur Matth. 7. sed defensio ipsa videtur illicita contra illam Pauli monitionem ad Romanos 12. Non vos defendentes charissimi, ergò & aggressoris occisio erat peior. Sed hæc omnia procedunt de perfectione, non de necessitate secundum Sotum, vbi suprà. Nec ad rem pertinet, quòd salutem animæ proximi debeam præponere saluti corporis mei, sicque cùm aggressor verisimiliter veniat in peccato mortali, non debeam eum occidere, ne eius anima simul cum corpore pereat. Nam huic rei sufficienter respondit Sotus, cui adde quod & si eum lethaliter vulnerauero, inter moras spiritus efflandi poterit pœnitere, & id factutum verosimillimum est, sicque cessat Gersonis argu. Sextò limita, vt † duellum inire non liceat, ibique occidere inimicum 12
pro defensione rerum fortè nostrarũ, aut honoris, aut alia quauis ratione, sed tunc via iudiciaria agendum est, secundum Sotum doctissimum Theologorum, vbi suprà.

Pro defensione † tamen honoris liceret alium occidere secundum eum, ratio est, quia 13
honor vitæ æquiparatur. l. alia causa, iuncta Gloss. ff. de manu. vind. immò Virginius in l. a. §. penult. ff. de origine iur. relatus & approbatus honorem filiæ, eius vitæ anteponendum putauit. Ergò vt pro vita licet aggressorem occidere, ita & pro defensione honoris.

Duellũ inire non licet pro honoris aut rerũ defensione, ardua q.

Defendendi honoris causa licet occidere.

Et cùm, vt suprà ostendimus, pro rerum defensione occidere aduersarium liceat, multo magis pro honore defendendo id licebit: quia honor rebus est præferendus. l. Iulianus. ff. si quis omi. cau. test. vbi per Doctores. l. 3. §. coniunctim. ff. de lega. præst. & per Gerardum de Petra sancta, singulari 1. idem Gerar. singol. 33. & idem singulari 82. quæ sunt contra honestatem. colum. 1. & in specie ita etiam tenet Bart. & communiter Docto. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. vt per Ias. & Ioan. Oroscium, & alios ibi per Gerar. d. singul. 82. Bal. in l. filius. ff. de cond. inst. idem Bald. in c. 1. col. 5. de pace tenenda in feud. Domin. Sotus Theologorum doctiss. vbi suprà. Vnde Bart. Bal. Gerar. Dominicus Sotus & alij communiter

14 *Defēsio incul pata est, licet quis fugere possit.*

suprà relati, si vir † nobilis aut honestus, seu ingenuus ab ignobili, vel vili fuisset aggressus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde si aggressorem occiderit, iure occidisse aiunt, iureque suo fecisse: quia id possumus duntaxat, quod honestè possumus. d. l. filius. & hoc casu constat illum non posse fugere honestè secundum mores hominum. Diuersum esse ait idem Sotus in duello, quia negat iniuriatus, vt teneatur iniuriantem ad duellum pro-

15 *Duellū mire puocatus non tenetur morigerari.*

uocare, quinimò † etiam qui prouocatus fuit negat secundum mores hominum prudentium secundùmve prudentium opinionem, vt teneatur duelli pugnam acceptare.

16 *Histo. Augst. & Marci Antonij.*

Vnde † Octauius Augustus ad duellum à Marco Antonio, qui in summa rerum desperatione adactus erat prouocatus, respondit ipsi Antonio, plures alias vias patere ad mortem, ita refert Plutarchus in Apop. Qui etiam Apoph. lib. 5. de Caio Mario refert sequentia: In bello ciuili cùm fossa cinctus obsideretur ab hostibus, continuit sese tempus spectans opportunum. Pompeio autem Siloni dicen-

17 *Histo. Marij & Pompeij.*

ti: Si magnus es Imperator, ô Mari, descende in certamen, imò tu (inquit) si magnus es Imperator, coge me, vel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti dissertissimi in foro saltem conscientiæ tenenda videtur, quamuis contrarium nominatim teneat Gerardus d. singula. 82. post Bald. quem refert in d. l. filius. & expresius in d. c. 1. de pace tenenda, qui eò mouentur, quòd crudelis esse dicatur, qui negligit honorem suum. c. nolo. 12. q. 1. id quod non negamus, sed honorem hoc casu apud bonos & graues viros lædi abnegamus, sicque & ad duellum prouocare & prouocatum descendere iure poli permissum, aut iure naturæ insitum hominibus esse negamus, & diuersam esse causam, vim & iniuriam præsentem incontinenti repellere palàm est. Nobilis autem ignobiliorem cogere potest officio iudicis, vt ei cedat in sedendo, & in similibus re-

18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*

uerentialibus, secundum Gerar. singulari 33. nobiles. num. 2. Ioan. Faber in §. aliam. Instit. de bonorum posseß. Quinimò † si id non fecerit iniuriarum actione contra eum agere poterit, secundum eundem Gerardum ibi, post eundem Ioan. Fabrum, qui etiam attingunt,

19 *Honorem nobilioribus, si nō exhibent, an teneantur iniuriarum.*

† an & manu armata incontinenti id tales nobiles persequi poßint, quasi aliàs vim pati videantur, si eis debitus honor ab ignobilioribus denegetur, quæ omnia nec probo, nec modò improbo: quia aliquantulum aduersari videtur l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi, quia eo iure, nempe naturali, omnes homines æquales sunt, & hoc iure naturali omnes homines vti debemus, nisi qua ex parte per ius ciuile & peculiare cuiusq; ciuitatis immutarū reperiatur. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. §. sed naturalia. Inst. de iu. nat. ergò pars negatiua probata est iure communi, scilicet, naturali, pars verò affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum moribus, aut legibus: de honestate tamen, aut vrbanitate & comitate par est, vti plebei cedant nobilioribus.

Denique Bart. Bald. Gerar. & Sotus, vbi suprà, dum negant, nobilem aggressum teneri

20 *Defēsio incul pata non est in rustico, & clerico, quando poterant tute fugere.*

ad fugiendum, nominatim † cōtrarium admittunt in rustico & in clerico, quod & firmat Nicolaus Boër. decisi. 168. aliud quidem dubium num. 5. Ias. in d. l. vt vim. Ioan. Faber colum. 4. in §. ius autem gentium. Insti. de iu. nat. & est communis opinio. Et ibid. per Nic. Boër. in quibus consistat moderamen incul-

21 *Defēsio incul pata quando videatur.*

patæ tutelæ. Et ad defensionem † videtur tūc fieri, quod incontinenti in ipso flagranti delicto fit, non diuertendo ad alios diuersos actus, & ante consummatam iniuriam, etiam antequam primus percussor de loco recesserit, dicto §. tabernarius. & Bal. in d. conf. 202. col. 2. vers. 2. vt defensi. lib. 4. & Iaco. de Are. quem sequitur Iacob. de Raue. Petr. de Bellapert. & Cyn. in d. l. 1. colum. 2. versic. sed dubitatur, quomodo sciemus. & etiam Ioan. Fab. colu. 2. versic. circa tertium. Bald. in repet. colum. 3. & Saly. ibi. C. vnde vi. & Bart. Bald. & Moder. in d. l. vt vim. & Gloss Abb. Sicu. Ioan. de Ana. in c. significasti. in 2. & ibi Felyn. in a. conclusione, de homic. & tex. & ibi Gloss. in c. si verò. in 1. de sententia excommunicationis. & text. in l. quod ait lex. §. quod ait lex. ff. de adult. & Gloss. in summa. in verbo, pulsandam. 23. q. 1. & text. & Gloss. Car. Zaba. Ioan. de Imol. &

22 *Vindicta aut defensio quādo intelligatur.*

Petr. de Anch. in cle. 1. de homic. tamen † arbitrio Iudicantis relinquitur, quia si incontinenti in ipso flagranti delicto ad defensionē, si autem ex interuallo ad vindictam fieri dicetur. & idem Ang. in tract. malefi. in Glos. & dictus Titius se defendendo, col. 3. vers. & dicitur fieri incontinenti, & sing. Ioan. Iacob. in cons. 42. & magis apertè Franc. de Capiribus listæ, consi. 43. colu. 1. vers. secundus casus, quæ consilia ponuntur inter consilia criminalia Cæpollæ Veronen.

23 *Occidē[illegible] natū ad [illegible] tem, capite punitur.*

† Sed an pœna minueretur, quando Occius ille erat de iure occidēdus, quia facinorosus, vel bannitus, vel iam fortè iudicis sententia cōdemnatus, & Bal. Pet. Cyn. & Barth. de Capua,

pua,

pua, in l.addictos. C. de epiſ.audientia, po-
nunt quæſtionem, qua pœna † puniatur ille, 24
qui occidit illum, qui de iure erat occidendus,
& dicunt quod pœna mortis, caſus eſt in l.fi.
C.de malefi.& Math.hoc ponit, idem Bal. in
d.l.fi.& in l. fideicommiſſa.§.ſi quis.ff.de leg.
3.Hippo.de Marſi.in l.1.num.13.ff.de ſica.& in
§.aggredior.nu.41.in prac.crimi.& ſingu.150.
circa medium. Io. Arno. problema.24. Fel.in
c.cum iuramentum, in fi.de homi. Nic. Boer,
deci.84. per ſupradicta. Lud. Carer. in tract.
homi.§.2.nu.146.poſt eos, quos alleg. & Lud.
Rom.& Nicol. Pigno.ibi ſing.747. Ratio eſt,
quia homicida non adimit vitam homini
immortali, ſed aliter moriturо vitam breuiat,
& nihilominus capite punitur, ſic ergo qui oc
cidit damnatum ad mortem, quia breuiat vi-
tam illius, capite punitur, qua ratione iudex
25 † qui non detulit appellationi condemnato
ad mortem in pari cauſa eſt, quia aliàs moritu
ro vitam breuiat, ſed interdum, ſecundum
Guiliel.de Ludo. ſing.12. tenetur de vi publi-
ca.ita Ioan.Fab.in l.à proconſulibus.C.de ap-
pellatio.per l.lege Iulia. in prin.ff.ad leg. Iuli-
am de vi publi.& Doct.in l.fi.ff.de varijs & ex
traor.cogni.& Ioan.Faber, & Ang.Are. Inſtit.
de oblig. quæ ex quaſi delicto naſcuntur, in
princ.ſed de iure canonico, qui non defert ap-
pellationi in cauſa criminali, deponitur, ſecus
in ciuili, d l. quoniam iudices. & l. iudicibus.
& ibi Bal. diſtinguit, de appel. & d.c.de prio-
re,& ibi Abb. Sicu. & Philipp. Deci. in fi.& c.
decreto.2.q.6. & idem per illa iura tenet Bal.
in l. addictos.C.de epiſ.aud.tamen vult iudi-
cem qui non admitit appel. condemnati, ad
mortem teneri capitaliter, per illum tex. &
hoc niſi ex cauſa non admitteret appellatio-
nem, quia fortè erat periculum in mora, tunc
poteſt ad executionem procedere, & poſtea
ſuperiori ſcribere cauſam quare non recipit, et
ſi illa cauſa eſt legitima, non punietur, ſin au-
tem non reperiatur legitima, & debuiſſet ap-
pellationi deferre, tunc tenetur, l. ſi quis filio
exhæredato.§. ſecundò autem. in fi. & ita per
illum tex. tenet ibi Pau.de Caſt. poſt Bal. & Io-
an.de Imo.ff.de iniuſto, rupto teſtam.& Nico
laus Boerius deciſione 153. iudex pactus. nu.
26 4. Et quod † talis index, qui condemnauit
innocentem, debeat capite plecti, tenet Bald.
in rubri. de pœna iudic. qui malè iudic. verſ.
quæro qualiter debet iudex,& Saly. in l.eod.
tit.verſ.6.an iudex.& Bal.in l.1. colum. 4. ver.
& aduerte, quia ſi iudex.C. ex delictis defun.
& Aquen.in l. vt vim.col.26. de iuſt. & iur.&
Ioan.Baptiſt.in l.imperium, in fi.& ibi.Fran.
Purpu.num.132.ff. de iuriſ.om.iud. volentes
talem iudicem puniri de occiſo, & etiam lege
Iulia maieſtatis, vt ibi per ipſos. hoc tamẽ erit,
vt dictum eſt in arbitrio ſuperioris, mortem
tali iudici imponere, ſi paſſus ſupplicium, ini-
què & doloſe fuerit condemnatus, quòd te-
neatur lege Cornelia, de ſicarijs.l.1.in princ.&

24 Occidens quare occidatur.

25 Appellationem denegãs in cauſa capitali, an capitaliter puniatur.

26 Occidens occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit ardua quæſt.

§.1.& l. lege Cornelia.in princip. & ibi Alexa.
in addi. & Hippoly. ff.ad l. Corneliam. de ſi-
carijs. & latius Hippolytus in l. quæſtionis.
colum.vlt.ff.de quæſti. aut minorem pœnam
infligere, iuxta id quod deliquerit, vt dicit ibi
tex.& Bal.in l.presbyteri.colum.2. verſ. adde
quod habes. C. de Epiſco. & cler. pro hoc d.l.
lege Iulia.§.hodie ad leg. Iuliam repetun. vbi
ſi iudex ob hominem necandum pecuniam
acceperit, vel non acceperit, & calore indu-
ctus interfecerit innocentem, quem punire
non debebat, capite plecti debet, vel in Inſu-
lam deportari, vt plerique puniti ſunt, & ſic
alternatiuè. & idem dicit Fely. in c. dilecti.
colum.7.ver.ſecunda declaratio, de excep. &
Alex.in addi.ad Bar.in d.§.hodie. & Lucas de
Pen in d.l.iudices.colum.pe. ante finem. ver.
debeantur.& Paris de Puteo in tract.Synd.ti.
de offi. Synd.ver. Syndicantur etiam officia-
les habentes officium publicum. & ille text.
in §. hodie, eſt mirabilis, ſecundum Bal.& Do
cto.in locis ſuprà alleg.quòd iudex, qui ex ira
ſeu calore nimio aliquem necauerit & occi-
derit, non moriatur morte naturali, ſed depor
tatione in Inſulam, & ſit melioris conditio-
nis, quàm alius iudex non interficiens per
iram: id quod quia videtur ab omni ratione
alienum, interpretatione iuuandum eſt, vt
quoties iudex dolo occidit, ordinaria homici-
dij pœna teneatur, ſin autem culpa, tunc aliæ
pœnæ mitiori ſubiaceat, id quod in reliquis
quoq; eſt.& in eo duntaxat quæſtio erit, quã-
do † dolus & quando culpa puniatur, & ſanè 27
regulariter in homine priuato occidente do-
lus præſumitur, ſi id non fecerit ad ſuam de-
fenſionem.l.1.& 2.C.ad leg. Corn. de ſicar.l.ſi
non conuitij.C.de iniur. In iudice verò occi-
dente, ſi quidem non per ſententiam vt iu-
dex, ſed fortè ira aut inimicitia percitus mu-
crone percuſsit tunc idem, quia tanquã priua
tus feciſſe videtur, quod ſi vt iudex fecit per
ſuam ſententiam ſi ea pecunia, vel ſimili mer-
cede, aut vitio lata fuit, præſumitur dolus, &
pœnæ homicidij ordinariæ ſubiacebit, quod
ſi hæ ſordes ceſſarent, culpa præſumeretur, eti-
am ſi per iracundiam id feciſſet, quia non præ
ſumam factum per ſolam iracundiam, ſed eti
am propter culpam condemnari: fuit enim
poſsibile quòd iudex niſi ita motus fuiſſet, eũ
non damnaret ad mortem, etiam ſi eam pœ-
nam mereret, vel non tam properanter eum
damnaſſet, itaque cùm ille eſſet malefactor,
licet eius culpa morte digna non eſſet, ea ta-
men, quæ erat, ſufficit, vt in iudice non tam
dolus, quàm culpa præſumatur: ſicque is iu-
dex non ad mortem ſed alia mitiori pœna ple
ctendus fuit. Nam † in delictis culpa etiam 28
latiſsima non exæquatur dolo, & à pœna or-
dinaria quælibet cauſa vtcunque iniuſta ex-
cuſat. Boerius deciſi.168. aliud quidem dubi-
um Glo. quam ipſe dicit communiter app.in
l.plagij.2.C.ad leg.Flau. de plagiarijs.l.1.ff de

27 Dolus, an culpa quando in iudice præſumatur.

28 Pœnã euitare facit ordinariã quælibet etiam iniuſta cauſa.

 abig.

abig.ibi,siue instis,siue ininstis ratióibus motus,& secundũ hanc nostrã distinctioné iura suprà alleg. componi & possunt & debent. Et circa d.§.hodie.videbis eundem Boëriũ decis. 168.aliud quidem dubiũ nu.16. Et pro iudice sententiam proferente facit præsumptio.l.res iudicata.ff.de reg. iu. Sed his omnibus obstare

29 *Iracundia ex iusta causa orta, remouet pœnã in continẽti, sed ex interuallo nõ remouet, sed lenit.*

videtur, quòd si † calor iræ in delictis excusaret, nullũ ferè delictũ puniretur, cùm ferè omnia delicta calore iracundiæ fiant, vt docet experientia rerũ magistra, & calor iracundiæ tunc demum in consideratione esse debeat, cùm in continenti, & sic ad defensioné & vim propulsandã, homicidium, aut vulnus infligeretur, vt dd. ll. supr. alleg. Respõde quando fit In cõtinenti, tunc excusatur quis ab omni pœna, tam ordinaria quàm extraordinaria, dummodò violentiæ repulsio fiat cum moderatione, sicq; ad defensioné nõ ad vindictam fieri intelligatur.l.scientiam.§. sed si defendẽdi. ff. ad leg. Aq. Cęterũ si ex interuallo, tunc calor iracundiæ iuuat ad leniendã pœnã, non adeã euitandã. l.si adulteriũ cum incestu.§.Imperatores. ff.ad l. Iul.de adul. Dec.& Hier.Cag.in l. quidquid.ff.de reg.iur.Aretin. cons. 80.Alex. cons.76.lib.1.Hippolyt.Marsi.in l.1.§. diuus.1. col.pen. ff.ad leg.Cor.de sicarijs. Dec.cõs.481. idem in l.vt vim.ff.de iust.& iu.Hippo. Marsi. cõs.25.& cõs.129.Ias.in l.si filiã. C.de inoffi.test. Dec.& Fely.in c.Matthæus. de simonia. Boër. decis.164. alia Insuper.nu.17.& decis.168. nu. 6. Quod procedit secundũ omnes dummodò causa † iracundiæ esset iusta, & sic adesset cul-

30 *Ira ex iniusta causa concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.*

pa ex parte illius, qui occisus vel vulneratus fuit contra ipsum vulnerantem, secus si non præcessit vlla iusta causa, sed eum fortè accusauit de quadã blasphemia. Nam per hoc non esset iracundia iustè concepta, sicq; nec tolleret, nec etiam leniret pœnam ordinariam, secundũ eos omnes, estq; comm. opin. Quibus adde Abb. & Ioan. Andr. idem tenentes in c.a. de maledi. per c. inebriauerunt.15.q.1.Hieron. Cagn.in d.l quidquid.nu.9. Ias.in d. l.si filiã. col.2.Bal.& Salyc.in d.l.si non conuitij. C. de

31 *Iracundè facta an pro infectis habeantur in his, quę iuris sortiuntur effectum, ardua q.*

iniur. Ratio est, quia † quædam sunt, quæ iuris sortiũtur effectum, & in his attenditur iracundia, vt iracundè facta pro infectis habeantur, nisi sequatur ratihabitio. d. l. quidquid.l. 3.de diuort.ff. qualia sunt diuortium, votum, contractus, confessio. Quædam sunt quæ non sortiuntur iuris effectũ, vt delicta, & in eis ira non attenditur. ita Bald. & Saly.in d.l. si non conuitij.& Cagn.in d.l.quidquid.nu. 6.Petr. de Bella pert. & Cyn.in d.l. si non conuitij. Nicol.Boër.decis.168.nu. 15. Fely.in d.c. Matthæus. Aret.cons. 34. Alberi.in d.l.si non conuitij.Ias.in d.l.si filiam. Sed id in voto & repudio verum est, in contractu autem magis dubiũ. Quid.n. si pater odio filij, sicq; iracundia, aut maritus ira in vxorem concepta diceret, se aliqua ex domus supellectilibus vendidisse, perq; hoc vellet cõtractum rescindere, id sanè nulla alia extrinsecus accedente causa, nõ admitterem propter ius homini acquisitũ, cum quo durius agitur quàm cũ Deo, cui ex voto ius quodammodo quæsitum videtur. cogita ergò.

In quibus casibus verò ira † efficit, vt actus ratus non sit, vel delictum mitius puniatur, probanda est & allegãda, non .n. præsumitur, nisi probetur. ita Panormitanus & Felyn. in c.sicut, de iureiur. Philip. Deci.in d.l.quidquid, ad finem.& ibi Hierony.Cagnol. nu. 9. 32 *Ira non præsumitur, nisi probetur.*

Ratio, quia † homo est animal rationale, ira autẽ remouet ab eo vsum rationis, ergo nunquam præsumitur in homine, nisi probetur, quòd homo sit animal rationale vltra omnes Philosophos, ostendit Ouidius, sic modulatus 1. Metamorph. 33 *Homo animal rationale.*

Sanctius his animal, mentisq́; capacius alta,
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset,
Natus homo est.

Et Manilius 4. Astrono.

Sydereos oculos propriusq́; aspectat Olympum,
Inquiritq́; Iouem:

Quod autem ira † remoueat sensum quádiu durat, docet Horatius lib.1. Epistol. sic canens: 34 *Ira mouet rationem.*

Ira furor breuis est.

Et Terentius in Heauton.

Præ iracundia Menedeme non sum apud me.

Idem in Adelph.

Ah me miserum vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.

Et Seneca in Medea:

Difficile quàm sit animum ab ira flectere iam concitatum.

Et Persius Satyr.3.

Nunc face supposita feruescit sanguis & ira,
Scintillant oculi, dicis, facisq́; quod ipse,
Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

Et Homerus 8. Iliad.

Procul hinc procul ira recedat,
Quæ turbat sapientem hominem.

Sed quia † ira furor breuis est, vt iam ostendimus, non esset ferendus, qui causaretur, quasi ob iram delictum aut contractum se fecisse, si inter causam irascendi, & illum actum vel delictum, fuisset longum interuallũ. Nam primus ille motus iræ vix est in homine, ex interuallo autẽ diuersum est, & esse debet potissimũ in iudicibus dicente Iuuenale Saty. 8. 35 *Ira factũ non videtur post interuallum.*

Expectata diu tandem prouincia cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ frena, modumq́;.

Et Cicero 1. Officiorum: Probibenda † est maximè ira in puniendo. nunquam. n. iratus, qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium & parum: cauendum est igitur ne maior sit pœna quàm culpa. Cum ergo † ex interuallo, quod fit ex ira perpetratum minimè dici possit, apparet suspectum esse quod non pauci existimant, intra dies triginta à primo iræ motu ex ira id factum intelligi, arg. c. cum apud Thessalonicam. 36 *Pœna culpæ æqua.* 37 *Ira per dies triginta non videtur durare ad excusandum, contra Doct.*

cam.11.q.3.ita Decius in d.l.quidquid, qua de re per Felynum in c. iurgantium. colum.2. & in c.in causis,eadem.2.col.de re iud.Hippoly. Marsili.in l.4.fi.col.15.de quaest.Thom.Gram. voto.32.Ioannes Neuiz.in sua Sylua nup.colum pe.las.in l. puniri. colu.fi. C.si contra ius. Fely.in c.si quando.colu.2.de rescriptis. Hinc

38 *Iniuria verbalis an infra dies triginta reuocari possit, post quaest.*

† dicitur in dies triginta posse reuocari iniuriam verbalem, & quasi facta allegari possit intra id tempus calore iracundię,ita tenent non nulli ex suprà citaris, & praesertim Decius vbi suprà & Lanfrancus Orianus in c. quoniam contra. colum.1. de probati. post Angelum & Imolam,quos allegat,& Ang.ita.not.tenet in d.l.si non conuitij, & Hippolytus Mar.singulari 626.calor iracundiae,id quod refert Hieronymus Cagnolus in d. l. quidquid . & Nicolaus Boer.decisi. 168. num.24. ille negat intra dies triginta posse reuocari , sed ante litem contestatam, antea vel postea factam vtique iste absolutè id negare videtur,sicque sunt tres opiniones,quòd iniuriam verbalem possit ex poenitentia reuocare ipsemet iniurians infra dies 30. Altera opinio quòd possit ante litis contestationem. Vltima opinio quòd nunquam, quae fortè verior est, nam vt Horatius ait lib.1.Epistolarum:

Et semel emissum volat irreuocabile verbum.

Idem Horatius in Arte Poetica:

Nescit vox missa reuerti.

Et quod semel factum est, infectum esse non potest.l.in bello.§.facta.ff.de capti. & actio iniuriarum oritur ex ipsa iniuria consumata, iniuria autem verbalis oritur ex ipsis verbis.d.l.si non conuitij. C. de iniur.semelq; orta ex facto tantùm iniuriati tolli potest, nempe remissione expressa vel tacita, quae inducitur ex dissimulatione vnius anni.§. penul. & fi.Inst.de iniuri.idq; quod nostrum est, (nempe talis actio) sine facto nostro auelli non potest.l.id quod nostrum.ff.de reg.iur. ergo non adimetur ex facto & poenitentia iniuriati.

39 *Ira motu quid factum,infra quot dies dicatur, elegans quaest.*

Denique illud similiter, quod tot Doctores suprà allegati tradidetunt,nempe quòd † irae motu factum quid dicatur intra dies triginta computandos à tempore irae conceptae ad rem pus facinoris,vel actus postea subsecuti,quod Boerius & Cagnolus,vbi suprà, vix admittere videtur, nobis omnino suspectum (ne dicam ridendum) videtur. Nam praeter quòd nulla lege probatur, palam est ab omni ratione alienum,nam quot sunt arborum folia, tot & longè plures sunt & esse possunt causae & occasiones, ex quibus homines iracundia commoueantur & ardeant, suntq; & esse possunt dispares, in tot gradibus disparitatis quot sunt volatilium plumae, aut piscium squamae aut arborum folia. Quid enim si nobilis contra plebeium ira exardescat, quod eum non salutauit satis reuerentialiter? Quid item si ardeat eo quòd eius vxorem stuprauit? quantum inter has causas vel occasiones irascendi & similes interfit,nullus modò sanus non videbit.& inter ipsas verbales iniurias similiter par differentia est, ergò quòd minima irascendi occasio data, & maxima irascendi occasio inflicta. quamuis verbalis vtraque sit pariter, parique tempore possint reuocari, inciuile ac incõsultum esset. Et praeterea contra hoc vrgent omnes rationes notatae in praecedenti articulo, quas non expedit repetere. Verius ergo est in tali delicto iniuriae etiam verbalis poenitentiae locum non esse. non magis quàm in reliquis delictis,quamuis actio iniuriarũ tempore legitimo praescribi possit.Deniq; iuxta propositam materiam sunt tres species considerandae:Prima, cùm homicidium aut vulnus fit,& in continenti,& ad defensionem. Altera cum fit in continenti, sed non ad defensionem. Vltima cùm nec in continenti ad defensionem. Primo casu cessat poena tam ordinaria quàm extraordinaria caeteris habilibus, vt iam edocti sumus. Secundo casu † cessat ordinaria,sed extraordinaria imponitur, veluti si me baculo,aut palma,aut gladio fortè percussisti & fugiebas, tùcq; te insequutus interfeci. hoc enim casu non feci ad defensionem meã, cùm iam fugere incoeperas, sed feci ad vindictam, sed tamen quia id calore iracundiae fiebat, minuitur poena, vt suprà diffetuimus.& tradit Hieronymus Caguolus in d. l. quicquid.nume.8. versi.licet prohibitum sit occidere fugientem, tradit Philippus Decius cõs. 482. idem Decius in d. l.vt vim , post Bart. & Fran. Areti. ibi per l. si adulterium cum incestu.§. Imperatores.ff. de adult.l.1.§.cum arietes.ff.si quadrup.paup.fecis.dic.vbi per Florianum. uot. per Nicola. Boerium decisi. 168. nume .4. versi. nec seruauetunt tempus. Vltimo casu, quando † ex interuallo , tunç quia nec ad defensionem fit, nec ex calore iracundiae factum videri potest, sed tantùm ad meram vindictam,locus est poenae ordinariae, secundum Doctores communiter in dd. locis, praesertim Boerium nu.17.col.fin.d.decisi.168. id quod nimis durum videtur,& cõtra notissimũ illud arg. & proportionẽ de toto ad partẽ l. quae de tota. ff. de rei vend. l.an pars. ff. pro derelict. l. haeredes mei.§.cũ ita.ff. ad Trebel. Nam si marito, qui adulteros propria authoritate interfecit,ex toto ignoscitur propter iustam causam iniuriae atrocis acceptae, etiam si id faciat ex proposito paratis insidijs, & sic nõ tam ex ira quàm ex inimicitia, vt d.§ Imperatores.cur non similiter remittetur aliqua pars vel particula poenae legalis,ei, qui ad vindictã iniuriae acceptae alterius generis vulnerauit, aut occidit, vt quemadmodum quando maximus erat dolor incitans ad vindictam, tota poena remittitur per d.§.Imperatores,ita quãdo minor esset dolor, saltem aliqua poenae particula remitteretur? Responde,id minimè expedire, nam si ego abs te iniuriam accepi, tu deliquisti, & puniendus es per magistratum

40 *Ira iusta poenam mitigat legalem.*

41 *Ira post interuallum an poenam legalem minuat? egregia quaest.*

Reipublicæ, non priuata authoritate mea. l. vnic. cum ibi not. C. quando liceat vnicuique. Ratio, quia si mihi vlciscendi aut puniendi daretur licentia, verisimiliter transcenderem modum, mensuramq; legitimæ punitionis & vindictæ, vtpotè, odio & ira in te & nimio amore erga me affectus, essetque contra omne ius naturale &, positiuum, vt essem iudex in causa propria. l. 1. C. vt nemo in sua cau. l. magistratibus. ff. de iurisd. om. iud. l. omnibus. C. de testibus. Rursus si ego te vulneraui aut occidi ad vindictá iniuriæ abs te acceptæ, nouum delictum aut maleficium est, quod nec tollitur, nec minuitur, aut infectum vlla ex parte redditur propter delictũ abs te prius in me commissum, sed Reipublicæ integtum ius est puniendi, & primum delinquentem ex integro, & etiam secundum delictum ex integro, & ita fieri oporteret in terminis. d. §. Imperatores. nisi per illam legem cum similibus dispensatus & exceptus esset ille casus, propter rationes peculiares, de quibus ibi. & quia illa maleficia contra eum eósve, contra quos committuntur, in domibus eorummet plerunque committuntur: & durum esset si à vindicta tam iusto dolore æstuantes iuberentur abstinere. Diuersum est, si filium meũ occidisti, aut similia, hæc enim domi iniuriam passi rarò fiunt, sicq; cùm non sit ad manus vindicta ad publicos magistratus seditionis vitandæ causa vt itetur, consultissimè fuit

42 *Ira iustè concepta, efficit, vt etiam post internallũ abolitio criminis impetrari posßit.*

constitutum. Sed licet † hæc sint de rigore iuris, tamen si quo casu iniuriatus in iniuriantẽ deliquit, quasi vindictam moderatam vel nõ moderatam, sic mens propria authoritate pœnæ ordinariæ, in quam incidit, abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare debet, & potest, l. 2. C. de abolit. & tenet Boetius d. decisione 168. in fin. post alios, quos allegat.

Ergo longa differentia est inter iracundiæ calorem, & inter odium, & inimicitiam, licet & in odio, & inimicitia iracundia quoque plerunque sit, primum enim lenit ipso iure pœnam delicti: secundum verò non ipso iure, licet à principe ex gratia impetrari posśit, vt minuatur, ideo cautè in d. l. qnidquid dicitur calore iracundiæ. & In d. l. si filiam, dicitur inconsulto calore. & sic in similibus legibus, quasi non sufficiat sola ira (quæ plerunque in omni odio & inimicitia comes adest) sed præterea necesse sit, vt adsit calor, hoc est, sit recens, & sic vehementer. Ex quibus euidentius apparet, errasse longè, qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem existimabant. tunc enim (vt est notum) non rectè aut aptè diceretur calor iracundiæ, sed potius iracundia, inimicitia, aut odium iracundum, de quo in l. 3. §. fin. & l. ex parte. cum simil. ff. de adim. lega.

43 *Occidens non occidendi, sed vulnerãdi animo, an occidatur, not. q.*

Illud autem notandum est, quòd † si Titium vulnerasti, & ex vulneribns interijt, allegasti te non habuisse animum occidendi, sed tantùm vulnerandi (id quod non rarò accidit) audiendus es. Quinimò quod plus est, quò ad tuum animum hac in re tuo statur iuramento, ita tenet Gloss. in l. 1. verb. non occidendi. C. ad leg. Cornel. de sicar. quam sequitur, & not. dicit Ioannes Arnonus singulari 44. vulnerasti Titium. Ludouicus Roman. in l. in illa. ff. de verbotum obligat. Ias. in §. sed istæ. colum. 24. Institut. de action. id quod fortè admitti posset, quando essent indicia pro declaratione istius: Id quod euenit in causa nobilis viri Hispani anno 1562. qui iussit seruum suum, vt quendam virum in facie vulneraret, ille autem vulnus inflixit eius gutturi seu collo, & ex illo vulnere mortuus fuit, sed tamen famulus ille, & si ingenuus erat, vltimo supplicio affectus fuit, & domini accusatio etiam hodie finita non est, nobilis ille appellabatur Franciscus Gutierrem de Cuellar Segouiensis. Denique † cùm paria 44

Delicta an pari cõpensatione tollantur.

delicta pari compensatione aboleri soleant, (vt in regula iuris) euenit ac consequens fit, vt si me baculo percusśilli, & ad vindictam, ex interuallo te baculo percusśi, hæc paria delicta pari compensatione tollantur, quò ad pœnam priuatim applicandam, sed quò ad eam, quæ Reipublicæ applicanda veniebat, non ita, ergò si ex integro exigitur à priore delinquente, & ex integro quoque à posteriore.

SVMMARIVM.

1 *Vindicta etiam in continenti, est peccatum in foro animæ.*
2 *Casus impetit peccatum, & delictum fieri in. po. & fo.*
3 *Casus quid.*
4 *Homicidij reus quando quis fiat, ardua quæstio.*
5 *Animus distinguit maleficia.*
6 *Pœna culpa maior non sit.*
7 *Culpa est miscere se rei ad se non pertinenti.*
8 *Delinquens sponte sua videtur puniri.*
9 *Homicidium culpa perpetratũ extraordinariam inducit punitionem.*
10 *Homicidium nec dolo nec culpa considerabili factum, pœna etiam extraordinaria caret.*
11 *Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco solito agitatum figere curabat, non sic si in loco insolito.*
12 *Homicidium aut vulnus insperatò factum, non habet plus culpa, quàm fuerat in causa, vt si ab ebrio fieret.*
13 *Vini effectus noxij.*
14 *Ebrietas inculpàta, inculpatum facit quidquid inde sequitur.*
15 *Homicidij reus non fit, qui dat operam rei illicita, ex qua sequitur homicidium præter voluntatem occisoris, cum Soto, contra communem opinionem conclusiones sex.*
16 *Medicus, qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eũ peremit, an reus homicidij fiat? not. q.*

17 Ho-

17 *Homicidium fecit, qui vulnus tantùm infligere volebat, & an homicidij reus fiat.*

18 *Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdum nulla.*

19 *Occidens mediatorem interdum extraordinaria, interdum nulla punitur pœna.*

20 *Occidens mediatorem se defendendo punitur, si erat de illis, qui fugere tenebantur.*

21 *Occidens mediatorem se defendendo punitur, si erat de illis, qui se defendere non debebant.*

22 *Occidens lapide versus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur.*

23 *Occidens mediatorem dum filium, vxorem, discipulum aut famulum castigaret, an puniatur?*

24 *Vulnerans vnum dum alium vulnerare volebat, an ordinariè puniatur?*

CAPVT XIX.

REDEVNDO ad tres casus suprà consideratos, qui, vt diximus, procedũt in foro cõtẽtioso. Nã † in foro animæ, quod fit ad meram defensionem, inculpatum est, quod verò fit ad vindictam, siue fiat in cõtinenti, siue ex interuallo, inducit peccatum mortale, esseque, ita videtur communis op. Theologorum, vt per Domini. Sotum de iust. & iure, lib. 5. q. 1. art. 8. Sanctus Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. cum seq. Quid † autem si casu homicidium fecit aut vulnus intulit, stuptum vel adulterium vel simile quippam perpetrauit quis, an teneatur? & non teneri eum magis est. Ita sub longa tamen distinctione sentit Sanctus Thomas 2. 2. q. 64. art. 8. Dominicus Sotus, vbi suprà, art. 9. & Caietanus d. art. 8. q. 64. & reliquorum Theologorum videtur esse communis opin. Causaliter † perpetratum accipere debemus, quando secundum humanã diligentiam debitam & congruentem, secundum negotiorum actuũmúe, de quibus agebatur, qualitatem, is nec in dolo neque in culpa fuit, quamuis in rerum natura possibile foret maiorem adhiberi cautelam & circumspectionem, secundum Sotum, vbi suprà, & facit §. 2. & §. 3. Institu. quib. mod. recontr. oblig. l. si vt certò. §. 1. & per totam l. ff. locari. dum dictis iuribus, casibus fortuitis annumeratur incendium, quod tamen nunquam contingeret, si omnis humana diligentia quàm exactissimè adhiberetur, itaque nõ intelligo sufficere quòd quis adhibeat eam diligentiam, quam solitus est in alijs rebus adhibere, sed oportere debitam adhibere diligentiam secundum actuum qualitatem, quod ad communem & frequentiores hominum actiones referens, vt nec sufficiat quòd ipse talem diligẽtiam adhibuerit, qualem reliquis in rebus, siue suis, siue alienis adhiberi solitus erat? siquidem ea segnior aut incautior erat, quàm ea quam hominum plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere solebant. Nec contra tam exactissimam exigamus quantum adhiberi possibile erat, vt dd. iuribus. & loquuntur de homine mediocris ingenij & intellectus. Secundum quæ Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter, de quibus mentionem habuimus, aiunt & statuunt tres conclusiones, prima: Qui † dabat operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam, licet inde homicidium sequatur, non efficitur reus homicidij, sicque duobus demum concurrentibus desinit fieri reus homicidij, Primùm quòd operam daret rei licitę, secundum quod adhiberet debitam diligentiam. Inde subsequuntur aliæ duæ conclusiones, quòd reus homicidij fiet quando dabat operam rei illicitæ, etiam si adhiberet debitam, vel mediocrem diligentiam. Item, quòd reus homicidij similiter fiat, etiam si rei licitæ operam daret, siquidem debitã diligentiam non adhiberet.

1 *Vindicta etiam in continenti, est peccatum in foro animæ.*

2 *Casus impedit peccatum & delictum fieri iure poli & fori.*

3 *Casus quid.*

4 *Homicidij reum quãdo quis fiat, ardua quæstio.*

Nunc descendamus ad exempla, quia superiores conclusiones sunt communiter receptæ à plerisque tam Theologorũ quàm Iuristarum. Hinc enim fit, vt si putator ex arbore deiecto ramo hominem vulnerauit aut occidit, si quidem proclamauit vt transeuntes possent sibi præcauere, homicidij reus non erit, quia & rei licitæ operam dabat, & adhibuit proclamando debitam solitamque diligentiam. Idemq; in resartore tectorum, si id fecit, dum regulas tecti componeret. Idem si medicus seruum, vel liberum hominem dum curaret mediocri & debita diligentia vsus fuit, licet ex vulnere vel morbo perierit, similiter homicidij reus non erit: quia & dabat operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam. Idem si mulio aut auriga, qui currum ductabat, proclamauit, vt sibi præcauere possent transeuntes, licet tunc totis currus seruus vel homo liber saucius aut occisus fuerit, homicidij reus non erit. Cęterùm in omnibus his speciebus & similibus, si debitam illam diligentiam non adhibuisset, reus esset homicidij, nõ tam dolo quàm culpa commissi, sicque ordinaria poena vltimi supplicij non afficeretur, sed alia extraordinaria & mitiore iuxta modum mensuramque culpæ. Neque ad rem pertinet, quòd † vbi non est animus nocendi, non videatur esse delictum, l. diuus, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. ff. de offi. præs. (vt in furioso & similibus) vbi autem delictum nõ est, ibi nulla pœna esse debeat. l. 1. ff. de iust. & iur. l. absentem. in prin. ff. de pœnis. Vnde Cicero lib. 1. Offi. Cauendum † (inquit) est ne maior sit pœna quàm culpa, Nec dubium est, quin vbi culpa nulla est, ibi quælibet pęna culpa maior vt sit necesse est. Nam ad hoc respondetur, quòd siue illi, putator, vel tecti sartor, vel medicus, vel mulio debitam diligentiam adhiberi desierint, & per hoc vulnus homicidiumúe secutũ fuerit, siue exactam diligentiã adhibuerint, si tamẽ imperitia eorum vulnus

5 *Animus distinguit maleficia.*

6 *Pœna culpa maior non sit.*

homi-

homicidium n'e fuit subsecutum, semper videntur in culpa esse, quia vel intellexerunt, vel intelligere debuerunt, ex tali negligentia, vel imperitia, verisimiliter tale homicidium aut vulnus subsecuturum esse, eamque imperitiam aut negligentiam esse verisimilem occasionem illius mali futuri, sicque huic periculo concessum præstiterunt taciti, & culpæ rei sunt, tum quòd † culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. l. culpa est. ff. de reg. iur. ad imperitum verò cuiusque artis eam exercere & profiteri nõ pertinet, tum etiam quod † in genere videntur de illo periculo cogitasse, eiq; periculo sese commisisse & exposuisse, sicque in sententiam Domini incidisse dicentis: Qui amat periculum, peribit in illo. Iuncta l. qui iure militari ff. de mil. testa. Simillimum est, quod in delictis suo consensu plecti vnusquisque videtur. l. Imperatores. ff. de iure fisci, ibi tu re huic pœnæ subdidisti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maiest. ibi, quodammodo sua sponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem profecturam esse, dixi plenè de succ. crea. lib. 1. prope finem. nu. 665. sic ergo & in specie nostra, qui † sese per imperitiam suam, suamúe negligentiam ignorare nõ debuit causam occasionemúe certam aut verosimilem daturum mali futuri, illius quidem mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. 1. cum tribus sequen. Inst. de lege Aquil. cum similibus. ideo, vt legitur 4. Genesis Homicidium viro Lamech imputatum fuit, qui bestiam figere conatus hominem transfixit iaculo. Item legitur Exodi 21. Si quis percusserit mulierem prægnanté, & abortum illa fecerit, si mors fuerit subsecura, reddet animã pro anima. & ita procedunt omnes ferè Canones, qui sunt sub titulo de homicidio, & l. distinct. per totam.

7 Culpa est miscere se rei ad se non pertinenti.

8 Delinquens sponte sua videtur puniri.

9 Homicidium culpa perpetratum extra ordinariam inducit punitionem.

Quæ omnia ita temperanda sunt, vt in exẽplo de muliere prægnãte pulsata, intelligatur cessare pœnam ordinariam, quando † culpa tantùm, non etiam dolo id factum fuit, sed culpa sufficit, vt pœna extraordinaria imponatur. quòd si pulsatio à marito tam leuiter facta fuerit, vt inde mortem, aut etiam abortum sequi, non esse verosimiliter credendum, nec sequi solere secundum communem frequentioremque euentum, nec etiam aliud periculum considerabile, magis tunc est, vt damnum, si quod inde secutum fuerit, casui adscribendum sit, & consequenter cesset pœna non solùm ordinaria, sed etiam extraordinaria, d. l. diuus. cum similibus, iuncta l. quę fortuitis. C. de pignor. act. l. si vt certo, per totam. legem. ff. commod. §. 1. 2. & 3. Inst. quib. mod. re contrahi. obliga.

10 Homicidium nec dolo nec culpa considerabili factũ, pœna etiam extraordinaria caret.

Quæ distinctio de exemplo facti homicidij in venatione repetita intelligatur. nam si telum Lamech cõiectum fuit versus eam partẽ vbi erat hominum turba, cogitauit aut cogitare debuit ibi periculum homicidij aut vulneris faciendi fore paratum, sicque in culpa fuit. Vnde † cùm apud nos Hispanos sit frequens illud spectaculum de taurorum agitatione, in quos turba hominum sua tela conijcit, certè si quis telo fixit hominem, dum taurum figere properabat in loco solito (puta in platea) reus vulneris non erit, quia ibi omnes debent sibi præcauere, & ad hoc esse parati, quòd si in loco insolito & vbi esset frequens hominum turba, tunc teneretur, quia ibi & aderat quale periculum, & turba hominum erat incauta & secu. licet vtroque casu iaculator nõ deberet ignorare quale quale periculũ adesse, tamen quando iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tauri agitabantur, & omnes in eos sua tela conijciebant, non fuit necesse proclamare ad turbam vt sibi quisque caueret, quia ex natura & qualitate illius rei actusque omnes sibi præcauere debebant, cæterum extra locum solitum turbæ hominum incautè deque illo periculo minimè cogitanti nihil esset imputandum, iaculator ergo primo casu iustè potuit cogitare quòd vnusquisque sibi caueret, sicque ex illa iaculatione nihil mali sequeretur. Secundò autem casu debuit cogitare, quod turba hominum ab illa iaculatione insperata sibi minimè caueret, sicque inde verisimiliter periculum sequeretur & damnum. Quæ † distinctio planè probatur in. §. item si putator, cũ ibi not. Inst. de lege Aquil. iuncta sententia diui Augustini 22. lib. contra Faustum, quatenus ait, Loth, qui ebrius incestum commisit, non fuisse reum incestus, eò quòd crimen illud non habuit plus culpæ quã præfuerat in ebrietate, id, quod sequitur Dominicus Sotus, vbi suprà, & rectè. Itaque id tantùm inspicitur, quod principaliter agitur, non autem id quod inde casualiter subsecutum fuit, vt iuribus suprà allegatis, & l. si quis nec causam, cum ibi no. per Glo. & Doct. ff. si cer. pet. sed bene inspicitur id quod inde verisimiliter subsequi solet. l. si quis hæres institutus, verb. sunt enim appendices præcedẽtis institutionis. ff. de acq. hære. Vinum † certe non moderatè sumptum malos producere solet effectus, deregit enim arcana, soletque manus ad arma vocare, animosque Veneri procliues ardentesque parare. Vnde Virgilius de Venere & vino sic cecinit:

11 Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco solito agitatum figere curabat, non sic si in loco insolito.

12 Homicidium aut vulnus insperatò factum, non habet plus culpæ quàm fuerat in causa, vt si ab ebrio fieret.

13 Vini effectus noxij.

Arcanum demens detegit ebrietas.

Et Ouidius lib. 2. de remed. amoris:

Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,
Vina parant animos Veneri.

Et Horatius lib. 1. Epistolarum:

Quid non ebrietas designat, operta recludit,
Spes iubet esse ratas, in prælia trudit inermem.

Cùm (inquam) ebrietas sit periculosa ad arma, quia nonnulli ebrij fiunt longè magis furibundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiusmodi se esse dum ebrius sit, intelligeret, is si ebrius quem vulnerasset, nõ solùm ebrie-

tatis,

tatis, ſed etiam vulneris dati reus fieret. Nam & qui ſciret ſe furere Veneris calore dum ebrius fieret, túc ſi filiam fortè vel ſororem dum ebrius eſſet compreſsiſſet, etiam illius inceſtus reus fieret. Et ſi quis ſciret ſe omnia dum ebrius eſſet garrire & recludere ſolitũ, tunc ſi ebrius arcanũ principis ſibi (vt fortè Conſiliario) notum aperuiſſet, non ſolùm ebrietatis, ſed etiam illius criminis reus fieret: arg. d. l. ſi quis hæres inſtitutus, verb. ſunt enim appendices, & c. In omnib. tamen ijs caſibus & ſimilibus, quia non dolo ſed culpa peccatũ fuit, alia pœna mitiore quàm ordinaria plectendus eſſet, quia cauſa etiam iniuſta à pœna ordinaria excuſat, vt ſuprà oſtendimus. Quæ omnia limi-

14 *Ebrietas inculpata, inculpatum facit quidquid inde ſequitur.*

ta, vt non procedant, quando † in ipſamet ebrietate nulla omnino culpa ebrij fuit, veluti ſi ex malitia quadam occulta ipſius vini ebrius factus fuit, cùm tam patũ vini abſumeret, quo non ſolebat inebriari: vel ſi ex cibi cuiuſpiam comeſtione (id quòd non raro accidit) inebriatus eſt illius virtutis neſcius, in his enim ſpeciebus & ſimilibus, ſi ebrius maleficium cuiuſuis generis patraſſet, reus non eſſet iure ciuili, non quoque iure canonico, nec etiam iure poli. d. l. diuus, cum ſimilibus ſuprà allegatis.

15 *Homicidij reus non fit, qui dat operã rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem occiſoris, cum Soto, contra communem opinionem concluſiones ſex.*

Denique qui † dat operam rei illicitæ, ex qua ſequitur homicidium præter voluntatem & inſperatò, communis opi. ſuprà relata diui Thomæ & Caietani, vbi ſuprà, & Syluestri in ſumma, verb. homicidio. 2. dubio 18. vult homicidij reatum committi, quæ concluſio nullo iure probatur directo, ſed à cõtrario ſenſu, facit c. lator. c. dilectus filius. c. Ioannes. c. ex literis, de homici. & in dictis locis. hæc eſt communis opinio Canoniſtarum ſecundum Dominicum Sotum lib. 5. de iuſt. & iure. q. 1. arti. 9. Vnde conſequens erat dicere ſecundum eũ, quod ſi clericus adulterio deprehenſus ad ſuam defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem occideret, irregularis fieret & homicidij reus, deinde ſequeretur quòd ſi die feſto campanam de campanili clericus deponens (& ſic opus faceret ſeruile tali die veritum & illicitum) tignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidij reus fieret. Tertiò eadem ratione ſe queretur, quòd ſi furtim quis arborem alienã cædebat, & ſi abundè clamaret, vt tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, adhuc tamen ſi ramus cadens quem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò ſequeretur q. ſi quis vetante dño, & ſic illicitè ſyluam alienam venandi cauſa ingreſſus, inſperatò dũ ferá transfigere vellet, hominẽ transfigeret, homicidij reus fieret. Quintò ſequeretur, q. ſi fur nocturnus pannos brumali tẽpore, quib. anniculus puer tegebatur, ſubtraxit ignorans ſub illis eſſe puerum, illeq; frigore interierit, is fur homicidij reus fieret. Sextò ſequeretur quòd ſi auriga, qui currum furatum ductabat hominem tranſeuntem (quamuis proclamauerat, vt ille ſibi poſſet cauere) rotis peremit, homicidij reus fieret. Sed in omnibus his ſpeciebus contrarium & humanius eſt & verius in puncto iuris, quia his in caſibus homicidium eſt merè caſuale, & omnino præter intentionem, mentem, & animum occiſoris, non ſolùm in ſpecie, ſed etiam in genere. Nam neque in genere veriſimiliter potuit aut debuit ex talibus actionibus ſucceſſurum eſſe homicidium cogitare, ſicque tale homicidium eſt merè caſuale, & conſequenter merè inculpatum, & per hoc merè impunitũ, per iura & rationes de quib. ſuprà, & ita expreſsim cæteros reprehendens tenet doctiſſimus Sotus vbi ſuprà, nominatim enumerás quatuor ſpecies ex ſex ſuprà relatis. Et ad c. ex literis, cum ſimilibus ſuprà allegatis, reſpõde vt per eum, quæ omnia intellige primum de iure Canonico, deinde etiam de iure Ciuili, poſtremò etiam in foro animæ, idq; indubitabilius.

Illud autem notandum eſt, quòd quibus in caſibus quis dabat operam rei illicitæ, vnde ſucceſsit homicidium, inſperatum tamen ab ipſo occiſore, quale eſſet (vt non raro accidere rumor eſt) cũ † medicus, aut chirurgus medicamentis aut pharmacis vſus fuit, nec lethalibus quidem, nec etiam ſalubribus, ſed talibus, quæ miſerum ægrotum in eodem ſtatu detinerent, infirmusque tempore & morbo debilitatus, præter intentionẽ medici periit, tunc quidem is medicus homicidij pœnam ordinariam non ſubibit, quia non tam reus eſt homicidij dolo quàm culpa commiſsi, vel ſi fuit dolus, non quidem fuit dolus ad homicidiũ, ſed tantùm ad lucrum directus, ſicq; in diuerſa re non in ea, quæ ſubſecuta fuit, dolus fuit. id quod confirmatur ex eo quod Iaſ. in §. ſed iſte. Inſt. de act. Ioannes de Arnono ſingulari 44. Ludo. Roma. in l. in illa. colum. p. ff. de verb. obliga. Accurſius in l. 1. verb. nõ occidendi. C. ad leg. Corn. de Sicarijs tradiderũt, dum aiunt quòd qui † alterum vulnerauit non occidendi ſed tantùm vulnerandi animo, ſi ille ex vulnere perijt, non tam homicidij quàm vulneris reus eſt. Secundum quæ eſt moderanda illa communis opin. Canoniſtarum & Theologorum de qua ſuprà, vt qui dabat operam rei illicitæ, ex qua ſucceſsit homicidium inuoluntarium, homicidij reus fiat, ita tamen vt non pœna ordinaria homicidij puniatur, ſed alia mitiori, quia non tam dolo quàm culpa id homicidium factũ videtur. Sunt enim duo delicta, alterum dolo, alterum culpa commiſſum. Dolo committitur delictum in ea re illicita, quæ principaliter & intentionaliter agebatur. Culpa cõmittitur in homicidio inopinatò inde ſecuto, vt in exemplo proximè relato. Intellige, quando potuit veroſimiliter cogitare homicidiũ inde ſequi, vt in exemplo medici, non ſic quando id euenturum veroſimile non erat, vt in ſex exemplis ſuprà relatis.

16 *Medicus qui dum morari valetudinem ægroti volebat, eũ peremit, an reus homicidij fiat, not. q.*

17 *Homicidium fecit, qui vulnus tantũ infligere volebat, & an homicidij reus fiat.*

Igitur

18 *Homicidium & omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdũ pœna extraordinaria, interdum nulla.*

Igitur cùm fit homicidium aut vulnus sunt tres casus, Primus si occisor † de homicidio in specie cogitauit, vt si voluit occidere & occidit. Alter cùm in genere tantùm verosimiliter cogitauit, vt si iaculum, telumúe lethale coniecit versus turbam hominum, tauri aut volucris transfigendæ causa, vel si fortè voluit homioem vuloerare duntaxat, isque ex vulnere perijt. Tertius quaudo nec in genere nec in specie de homicidio aut vulnere hominis cogitauit, quamuis dabat operam rei illicitæ, vt in sex exemplis suprà relatis. Primo casu imponitur pœna ordinaria mortis. l.3.C. de episco. audi. Secundo casu non ordinaria, sed alia extraordinaria mitior. Vltimo casu nulla omnino pœna pro homicidio imponitur, quamuis res illa illicita, cui ille operá dabat, facit eum debitè pro illius rei qualitate puniri. Secundum quæ communis opi. Theologorum & Canonistarum dicentinm, homicidij reum fieri eum, qui dabat operam rei illicitæ, ex qua homicidium etiam insperatò secutum fuit, vera est ex toto in primo casu suprà relato, in secundo autem vera est ex parte tantùm, nempe quò ad pœnam extraordinariam, in tertio verò casu nec ex toto nec ex parte vera est. Quæ autem pœna sit illa extraordinaria, quæ imponitur pro homicidio insperatò contingente, tradit Nicolaus Boerius decisio.83. aliam quæstio. num 8.

Ex his colligitur quid respondendum sit, si

19 *Occidens mediatorem interdum extraordinaria, interdum nulla punitur pœna.*

fortè cùm † duo essent rixantes se, seque inuicem digladiantes, quidam tertius mediator, qui eos ad pacé reducere studebat, vulneratus vel occisus sit ab vno ex illis, vtrùm ordinaria pœna, an extraordinaria, vel fortè nulla plectetur? Qua in re si ab eo, qui se legitimè defendebat, occisus fuit, cessat pœna tam ordinaria quàm extraordinaria, quia ille nihil ad aliud intendere videtur quòd ad sese defendendum, defensio autem permissa, & sic inculpata est. ista est cõmunis opi. quam tenent (per l. scientiam. vers. sed si se defendendo. ff. ad legem Aquil.) Franci de Capit. in terconsi. Cæpollæ, consi.2. Hippol. Marsi. in l. de minore. nu.37. ff. de quæst. Cæpolla consi.34 col. 4. & alij plures, quos refert, & sequitur Nico. Boer. decisi.83. num.9. vers. & hoc si est aggressor. Quod si is erat aggressor, tunc quia in genere potuit & debuit cogitare (id quod non rarò fit) vulneratum aut occisum iri mediatorem, si ipsi rixantes illico ad eius interuentum sese non diuiderent, extraordinariè puniendus est, non ordinariè, quia ibi præsumitur de fuisse dolus, licet adsit culpa. hæc etiam videtur communis opin. vt per eundem Boerium

20 *Occidens mediatorẽ se defendendo punitur, si erat de illis, qui fugere tenebantur.*

ibi, Ang. in l. si cum seruo, per illum tex. ff. de iniur. cum alijs per Boerium allegatis. Idemq́; † & si occisus esset ab aggresso, si erat de illis, qui fugere debebant, quia tunc defendendo se illegitimè iure diceretur dare operam rei illicitæ. Vnde homicidium ab eo inde perpetratum, & si non dolo, tamen culpæ annumerandum esset. & per hoc extraordinariè punire-tur, & hæc quoque opi. esse videtur ex mente Doctorum communiter, vt per Boerium ibi,

21 *Occidens mediatorẽ se defendendo punitur, si erat de illis, qui se defendere nõ debebant.*

& esse veram opin. patet ex suprà allegatis. Et ideo si fortè miles à duce vel capitaneo suo, vel libertus à patrono præsertim iustæ castigationis grana aggressus fuisset, vel famulus à dño vel discipulus à magistro, isq́; cùm & posset & deberet fugere restitit, seseq́; defendere cœpit, mediatoremq́ue occidit, vel vulnerauit, culpæ reus esset, extra ordinemq́ue puniretur de tali occisione, & ordinariè propter talem irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

22 *Occidens lapide versus hominum turbam iacto, extraordinariẽ punitur.*

Apparet etiam ex his quòd † si quis versus hominum turbam lapidem proijciens hominem occidit, ordinariè non punietur, cùm desit dolus, sed extra ordinem, quia adest culpa, cũ de eo in genere cogitare & potuisset & debuisset. Ita Paulus Castrẽ. in l. & si seuerior. col.2. C. ex quib. cau. in frau. irrog. Bal. in l. data opera. col.3. C. qui accus. non poss. Decius consi.9. col.1. Boerius decisi.83. num.12. vers. & quod suprà. ex cuius alleg. apparet hanc esse commuoem opin. Apparet etiam veram esse opinionem Cepollæ cons.83. (quam sequitur Boerius d. decisio. 83. num.10.) existimantis quòd si quis dum ioter inimicos sagittabat, parentem in medio existentẽ insperatò transfixit, non tenetur lege Corn. Sed an extra ordioem puniatur pendet ex nostra distinctione proximè relata.

23 *Occidens mediatorem dũ filium, vxorem, discipulum, aut famulum castigarent, an puniatur.*

Quid ergo † si pater filium, maritus vxorem, magister discipulum modetatè corrigebat, vel capitaneus militem, & pugno fortè, vel baculo, mediatorem insperatò vulnerauit, & vt nec extra ordinem nec ordinariè sit puniendus, Albericus in l. si quis in graui. §. si maritus. ff. ad Syllani. & Boer. vbi suprà, num.10. scripserunt, & rectè quia & dabat operam rei licitæ, & vt eis animus non erat baculo vel flagello vxorem, militem, filium, discipulnmúe vuloerare, sed mediocriter ad carnis qualem qualem afflictionem & castigationem cædere: ita non erat cogitandum quod quid acerbius in mediatorem accideret, sicque id vulnus omnino casuale intelligetur. quod iustificatur eo q, culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. l. culpa est. ff. de reg. iuris. Nec dubium est quin illi iure suo vterentur & modetatè, sicq́; ab illo mediatore impediri non debebant. Vnde apparet diuersam esse causam illius qui inter rixantes extitit mediator.

24 *Vulnerãs vnum dum alium vulnerare volebat, an ordinariè puniatur.*

Quid autem † si dum vellet Titinm vulnerare vulnerauit Mçtium (qui prope fortè erat) & tunc similiter secundum nos extra ordinem punietur, non pœna ordinaria, quamuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, vt per Boerium, vbi suprà col. fi.

SVMMARIVM.

1 *Imperator Romanorum an sit Dominus totius mundi? egregia quæstio.*

2 Papa

2 *Papa an habeat tantùm temporalem iurisdictionem? egregia quæstio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an sit immediatè à Deo.*
5 *Potestatis etiam minima dicuntur esse à Deo.*
6 *Imperia an sint à fatu?*
7 *Fatorum vis.*
8 *Fortunæ vis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum esse nec vnquam fuisse, aut futurum, & contrarium monstrum esset, no na ratione docemur.*
11 *Nauigare triste est.*
12 *Nauigare nefas est.*
13 *Nauigare contra naturam est.*
14 *Nauigare periculosissimum est.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare est animam ventis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare est ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter viuentes esse non videntur.*
22 *Vitam tueri, & pericula abhorrere, hominibus iure naturæ insitum.*
23 *Noterq; vis.*
24 *Homo omnis liber nascitur de iure naturæ, etiam quo ad iurisdictionem, eius subesse nequit, nisi sponte sua.*
25 *Homo iurisdictioni alterius non subest, nisi sponte sua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum vni principi non subesse ostenditur, iure tam naturæ quàm gentium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell. l. deprecatio. ff. ad l. Rodiam de iactu.*
29 *Mundi vox, variè sumitur.*
30 *Indefinita an æquetur vniuersali?*
31 *Augustini & d. Thomæ locus declaratur.*
32 *Morum mutatio quotidiè fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum variationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum vrbium.*
37 *Mundus sub vno esse Imperatore nihil incõmodum.*
38 *Potestas propter vsum.*

CAPVT XX.

QVINQVAGESIMO TERTIÒ ex nostra etiam principali sententia colligitur, An sit vera ea vulgaris opinio, quę † habet, Imperatorem Romanorum dominum esse totius mundi? quam sententiam tenuerunt Doctores in l. bene à Zenone, per illum tex. C. de quadri. præscript. & Doctores in l. deprecatio, ibi. totius mundi dominus. ff. ad legem Rodiam, de iactu. tenet Bald. & alij in l. cunctos populos. C. de summa Trin. & fide catho. Barthol. in l. hostes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim. ad princip. in eadem sententia est, & ita tenent Itali Doctores secundum Dominicum Sotum de iust. & iur. lib. 4. q. 4. art. 2. & ita, vt receptissimam opinionem tradidit, & sequitur Alphonsus Guerretius in suo speculo principum c. 55. ad princip. Abbas Panormi. & alij in c. nouit. de iudi. qui sic ratiocinantur: Christus dominus noster fuit verus dominus (etiam tanquam homo) totius mundi, Christi successor & vicarius est Papa in terris, sicque penes Papam est in toto mundo vtraque potestas tam ecclesiastica quàm temporalis. Papæ autem vicarius & successor est Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus esse videbitur, idemque videtur etiam sentire Cardin. in c. Ecclesia. de iureiu. idem in clemen. fi. de censibus, & hac ratione Cardin. in clem. 2. §. cæterum ait, Imperatorem Papæ filium vocitari. & quòd Imperator sit Christi vicarius in temporalibus, & sic sit in temporalibus dominus totius mundi, tenet idem Bal. in l. 1. C. de iure aureorum annulorum. & quod Imperator vnicus in orbe esse debeat, qui omnibus regibus præsit, tenet Card. in clemen. 1. §. fi. de iureiur. per l. leges. C. de legib. & per d. l. deprecatio, & d. l. bene à Zenone, & Panor. in d. c. nouit. pro hac patre allegat multa iura idem Panormit. in c. venerabilem, de electione, & alij plures, quos allegat Barthol. Cassanæus in tract. de gloria mundi, par. 5. consid. 28. tenent similiter Imperatorem esse dominum totius mundi, intelligentes quò ad protestationem & iurisdictionem, id quod tenent Glo. Barthol. & alij in proœ. ff. vet. in prin. Idem sentit Bart. in l. non ambigitur. ff. de leg. & in l. fi. C. de legib. dum ait, solum Imperatorem posse condere leges, tenentque Hostiensis & Ioannes And. vt refert Dominicus Sotus vbi suprà, Imperatorem dominum esse totius mundi, & sentiunt alij multi, quos refert Boeri. deci. 31. tempore. numero 3. & 4. & communem opinionem, vt Imperator sit dominus totius mundi, tenet Bal. in d. l. bene à Zenone. colum. 1. per illum tex. dum ait, cùm omnia principis esse intelligantur. Idem sentit ipse Bal. in l. executorem. numero 12. C. de execut. rei. iudi. dum ait, quòd vbi est Imperator, ibi est omnis iurisdictio. & Roselles de potestate Papæ, numero 6. facit lex 1. §. per hanc. ff. de rei vendicatione, & ibi Bar. l. si duas. §. grammatici. & ibi Bar. ff. de excusationibus tutorum. Bald. in c. 1. in prin. colum. 2. de pace fir. Bald. in §. si ab hostibus. colum. 2 Inst. quib. mod. ius patro. pot. sol. Boerius decisi. 8. quinta martij. nu. 4. Alciatus dispu. lib. 2. c. 22. Isernia in 1. constitut. Neapolitan. colum. 4. Cynus, Barthol. & Salyc. in d. l. cunctos populos. Ancha. consi. 87. Alex. consi. 76. libro 2. Bald. consi. 328. lib. 1. Signorolus in l. princeps. ff. de legibus. Oldra. d. cõsi. 159. Riminal. in rubrica

5 *Imperator Romanorum, an sit dominus totius mundi egregia quæst.*

col. ff de iuri.omni.iudi.Curtius iunior consi.
158.Isern.in c.1.§.fi.de not.feud.Odofredus&
Bal.in auth.dos data. C. de donati.ante nup.
Bal.consi 359.lib. 3. & consilio 218.eodem lib.
Alber.in 1.consti.digestorum in rub. numero
2.Anchar.consil.310.colum.3. Oldrad.consil.
69.idem Anchar.cõsil.320.in prin.Ludo.Ro.
consi.382.colum.2. Socinus consil.127.colu.3.
lib.1.Matthæus Afflictus in c.1.§.fi.colum.1.de
prohibita feudi alienatione per Fridericum.
Paulus Castr. consil.56.videtur.nume.3.lib.2.
adhuc tamen tot sunt qui teneant contrarium
vt referunt prædicti, quòd mihi non satis cer-
tum est vtra pars receptior sit.

Superioribus etiam proximum est & adsti-
pulatur,nam cum tex.in c.nouit.de iudic.di-
cat quod Papa iurisdictionem regis sæcularis
nec vult nec debet impedire, dubitatur. An
2 † apud Papam sit iurisdictio tam temporalis
quàm spiritualis? & magis est vt Papa habeat
solam spirituale, quia temporalis immediatè
à Deo principibus sæcularibus data fuit, Glo.
in d.c.nouit.verbo iurisd.& in l.1.in fin.titul.
1.par.2. vbi dicitur, Imperatorem esse Dei vi-
carium in temporalibus,sicut Papam in spiri-
tualibus. Glo.in c.quoniam.10.distinct.& in
c.1.22.distin.Glos.in c.cum aduersum.96.dist.
Nauarrus,qui plures refert,& adducit funda-
menta sexdecim in d.ca.nouit.nu.39.ornatq;
hanc partem illatione 68. Couar. in c. pecca-
tum.§.9.num.7.de reg.iu.in 6.Bermondus de
publicis concub.colu.376.vbi 20.funda.ad-
ducit,dicitque hanc partem commu.opi.Cõ-
munis est secundum Bal.in proœmio digesto
rum colum.2.Anto.de Rosellis in tract.de po-
testate Imperatoris fol. 8.§.neptolixios tenet
Andr.Isernia in prologo const. Neap.versi.li-
quet etiam nume.2. & Alphonsus Guerrerius
Speculo principum c.16.& Theologorum do
ctissimus Dominicus Sotus de iust.& iur.lib.
4.quæstio.4.articul.1.& 2.sentit Sanctus Ber-
nardus ad Eugenium. & Diuus Thomas 2.2.
q.40.artic.2.idem Sotus super Matthæ.c.1.&
rursus super c.20.

Papa an habeat tantùm temporalẽ iurisdictionem egregia quæstio.

Contrariam opinionem, vt Papa haberet
iurisdictionem spiritualem in actu,& tempo-
ralem in habitu,quam ipse tradiderit Impera-
toribus, tenent Glos. in d.c.nouit,in verbo,
iurisd.& Glo.in c.causam quæ,qui filij sint le-
git.Glo.in clem.ad nostram.de hæreticis,pro-
bat per extrauagantem, vnam sanctam, de
maioritate & obedientia, tenet Inno.in d.c.
nouit.Bar in l.1.§.præses.ff.de requirendis re-
is.Idem in extrauaganti ad reprimendũ, ver-
bo,totius orbis, Couar. vbi suprà.§.9.num.7.
Nauarrus in d.c.nouit.& Bermondus vbi su-
prà plura allegant pro hac parte, licet teneant
partem primam, hæc opin.communis est se-
cundum Abb.in c.si duobus.§.fin.de appella.
Deci in d.c.nouit.num.7. Castaldus de Impe
ratore.q.50.dicit communem. Nauarrus d.c.
nouit,notab.30.num.18.cum sequen. Couar.
vbi suprà,nume.7.licet primam teneat. Pro
hac secunda parte facit, quia dominus noster
vtrunque gladium aliquando exercuit. San-
ctus Thomas de regimine principum lib.3.c.
12.& in 3.par.quæst.8.artic.4.Florent.in 3.par.
tit.23.c.2.Syluester in verbo, Papa.quæst.10.
Alphons. de Castro de iusta hæreticorum pu-
nitione.lib.2.c.23.colum.2.& sic dominus no
ster videtur vtrunque gladium Petro Vicario
suo tradidisse, quod & sentit Matthęus Affli.
decisio.Neapo.265.num.24.dum ait,Papam
esse omnia & supra omnia. Tenet Guerrerius
in Spe.prin.c.16.in prin.Idem ibidem c.57.dũ
firmat Imperatorem esse Papæ Vicarium, eti-
am in temporalibus, & expressius d.c.16.nu.
6.in quibus locis sibi ipsi aduersatur Ioannes
Faber in l. cunctos pop.C.de summa Trin.
Burgen.addi.3.super c.1.Matthæi.itaque cùm
indubitatum sit,Deum † esse dominum toti- 3
us mundi, Papamque esse Vicarium Christi
Dei nostri tam in temporalibus quàm in spi-
ritualibus. & Imperator sit Papæ Vicarius in
temporalibus totius mũdi,sequitur esse domi
num totius mundi,etiam quò ad iurisdictio-
nem & gubernationem, nam Deus, à quo
ipsi habuerunt, mundum gubernabat, vnde
Boetius Metro.9.lib.5.

Deus mundũ gubernat.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Et Lucanus lib.9.bel.ciuil.

Deus est quodcunq; vides,quocunq; moueris.

Et rursus eo.lib.ait:

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Plautus in rudente de Deo ait:

Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.

Et Silius Italicus lib.6.bell.puni.ait:

Institia iustiq; dator,qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5.Theb.ait:

Cuncta hæc superum demissa suprema
Mente fluunt.

Et Titus Calphurn.Ecloga 4.ait:

Qui populos vrbesq; regit pacemq; togatam.

Et Boetius Metro.5.lib.1.scripsit:

O stelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cælum turbine versas.
Legemq; pati Sydera cogis,
Omnia certo fine gubernas.

Et Manilius lib.1.Astro.scripsit:

At mihi non ratio tam præsens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Claudianus lib.1.in Ruffinum inquit:

——— Tunc omnia rebar
Consilio firmata Dei,qui lege moueri
Sydera,qui fruges diuerso tempore nasci,
Qui variam Phœben alieno iusserit igne
Compleri,solemq; suo,porrexerit vndis
Littora,tellurem medio librauerit axe.

Manilius lib.1.Astrono.

Hoc opus immensi constructumq; corpore mundi,

Mem-

Membraq́ natura diuersa condita forma,
Aeris atque ignis, terra, pelagiq́ iacentis,
Vis animæ diuina regit, sacroq́ meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Idem lib. 2.

——— *Sic omnia toto*
Dispensata manent mundo dominumq́ sequuntur,
Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia signis,
Quæ quanquam longo cogit submota recessu,
Sentiri tamen vt vitamq́ ac fata ministrent
Gentibus, ac proprios per singula corpora mores
Hac minus est quærenda fides sic temperat arua,
Cælum, sic varias fruges redditq́ rapitq́,
Sic pontum monet, & terris immittit & aufert.

Ergo cùm Deus Optimus Max. orbem re-
gat & regeret: regimenque Papæ concesserit,
& Papa Imperatori, consequens fit Imperato-
rem mundi regimen habere.

Imperium an sit immediatè à Deo.

4 Quòd autem † imperium sit immediate à
Deo videtur probare tex. in auth. de fi. instr. §.
quia verò, & C. de vete. iure enucl. l. 2. §. siquis.
& in auth. de consulib. in fi. in l. in nomine do
mini. de of. præfe. & in auth. quando oportet
epis. vbi probatur quod imperium immedia-
tè est à Deo. & quod imperium sit à Deo tri-
pliciter probatur: Primò permissiuè. Secundò
approbatiuè. Tertiò formaliter. Permissiuè,
nam hoc est permissum à Deo propter bonum
vniuersale, quia entia nolunt malè disponi,
nec bonum est pluralitas principatuum, vnus
ergo Princeps, vt ait Arist. 12. Metaph. ad finem
Hoc enim permissum est à Deo sub ratione fi-
nis, vt mundus optimis legibus regatur. Nam
secundum Physicam regulam, cuius finis bo-
nus est, ipsum quoque bonũ est, omnia enim
rectificat finis, iustum est enim à fine denomi
nari omnia, secundum Philoso. Secundò di-
xi, quòd imperiũ est à Deo approbatiuè, Chri
stus enim approbauit imperium, dum dixit,
Imago Cæsaris reddatur Cæsari, vt habetur in
Euangelio. ait Aposto. ad Romanos c. 13. Non
est enim potestas nisi à Deo, quæ autem sunt
à Deo ordinata sunt. & etiam Daniel prophe-
tauit in visionibus suis monarchiam Assyrio-
rum, Persarum, Græcorum, & Romanorum,
quod non prophetatum fuit sine voluntate
Dei. Tertiò dico, quòd Romanum imperium
à Deo est formaliter & effectiuè. nam cùm to-
ta collectio Christianorum hoc teneat, licet
quædam regna de facto non obediant, non
est putandum aliud, nisi quod etiam ipse De-
us hoc disponat, qui est caput illius collectio-
nis, & post Deum Imperator. Apostolicus hoc
approbat. vt in c. venerabilem. de ele. & ibi
Doc. ita Guerr. in Spec. c. 55. cuius ius sentẽtia
quatenus ait Romanum imperium à Deo es-
se, formaliter suspecta est, in reliquis autem

Potestates etiam minima dicuntur esse à Deo.

5 vera est, ita tamen vt non solùm summum
imperium, sed † etiam medicum, mediocre,
ant etiam minimum, & quælibet inferior po-
testas dicatur esse à Deo, secundum eum. c. 16.
num. 6. iuxta verbum Domini dicentis ad Pi-
latũ, Non haberes potestatem in me vllã nisi
data esset tibi desuper. Sunt † tamen, qui ve- 6
lint regna, & imperia non esse à Deo, sed à
fortuna. vnde Mani. lib. 2. Astro. sic ait:

Imperia an sint à fatis?

Mitto, quod certum est, & ineuitabile fatum, 7

Fatorum vis.

Verg. lib. 6. Aeneid.

Desine fata Deum flecti sperare precando.

Iuuenalis Saty. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo:

Fatis agimur, credite fatis.
Non solicita possunt cura
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatq́ sua decreta colus
Lachesis: dura reuoluta manu
Omnia secto tramite vadunt,
Primusq́ dies dedit extremum.
Non illa Deo vertisse licet,
Quæ nexa suis currunt causis.
It cuiq́ ratus prece non vlla
Mobilis ordo: multis ipsum
Timuisse nocet: multi ad fatum
Venêre suum, dum fata timent.

Idem in Octauia:

Regitur fatis mortale genus,
Nec sibi quidquam spondere potest
Firmum, & stabile, perq́ casus
Voluitur varios, semper nobis
Metuenda dies.

Manil. lib. 4 Astrono.

Soluite mortales animos, curasq́ leuate,
Totq́ super vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaq́ per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur finisq́ ab origine pendet.
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesq́ datæ moresq́ creati,
Et vitia & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamúe suis in vitam perdere votis,
Aut fugere instantem. sors est sua cuiq́ ferenda.
At nisi fata darent leges vitaq́ neciq́,
Fugissent ignes Aeneam, Troia sub vno
Non euersa viro, fatis vicisset in ipsis,
Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Romaq́ sic enata foret, pecudumq́ magistris
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includiúe sua potuisset Iuppiter arce
Captus, vel caput hic orbis foret igne sepulto,
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem
Solus, & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem, vrbemq́ simul rupisset fœdera virgo,
Tresq́ sub vnius fratres virtute iacerent.
Nulla acies tunc enicit, pendebat ab vno
Roma viro, regnumq́ orbis sortita iacebat.

Statius lib. 5. Syluarum:

Heu durus fati tenor, est ne quod illi
Non liceat, quanta poteraus mortalibus annis
Accessisse mora, si tu pater omne teneres

Arbitrium, tato gemeret mors clausa baratbro,
Longius & vacua posuissent stamina Parca.

Et Manil. lib. 1. Astrono.

Si sors ista nobis dedit, sors ipsa gubernet.

Et Claudianus lib. 1. ad Ruffin. sic cecinit:

Sapè mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu?

Vnde Virg. Eclog. 9.

——Sors omnia versat.

Et idem de fortuna in Epigram.

8 *O fortuna potens quàm variabilis,* Fortuna vit.
Tantùm iuris atrox, qua tibi vendicas
Euertisq́; bonos: eligis improbos:
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus:
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hac aufert iuuenes, & retinet senes,
Iniusto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios.
Nec discrimen habet, rectaue iudicat,
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec quos clarificat, perpetuò fouet:
Nec quos deserit, perpetuò premit.

Seneca in Hippolyto:

Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, spargitq́; manu
Munera caca, peiora fouens.

Minilius lib. 2. Astro.

Fortuna prima sors data est illa per artem,
Censetur titulo, quia proxima continet in se
Fundamenta domus, domusq́; harentia cuncta.
Qui modus in seruis: quis sit consensus in armis.

Ouid. Epistola consola. ad Liuiam:

Nempe per hos & iam fortuna iniuria mores
Regnat, & incerta est hic quoq; nixa rota.
Hic quoq; sentitur, ne quid non improba carpat,
Sauit, & iniustum ius sibi vbiq; facit.
Scilicet immunis, si luctus vna fuisset
Liuia, fortuna regna minora forent.

Lucanus lib. 2. bell. ciuil.

Siue nihil positum est, sed sors incerta vagatur,
Fertq́; refertq́; vices, & habent mortalia casum.
Sit subitum quodcunque paras.

Plautus in captiuis:

Fortuna humana fingit, artatq́; vt lubet.

Manilius lib. 2. Astro.

Quod fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
Audeat, & tanta suffragia vincere sortis.

Ausonius in Epigram.

Fortuna nunquam sistit in eodem statu,
Semper mouetur, variat & mutat vices,
Et summa in imum vertit, ac versa erigit.

Ouid. lib. 4. de Ponto:

Quid facis ah demens, cur si fortuna recedat?
Naufragio lachrymas eripis ipse tuo?
Hac Dea non stabili quàm sit leuis orbe, fatetur,
Qua summum dubio sub pede semper habet.

Idem lib. 3. de Tristibus:

Nempe dat & quodcunque libet fortuna, rapitq́;
Irus & est subitò, qui modò Crœsus erat.

Idem 5. de Tristibus:

Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxq́; loco.
Sed modò lata manet, vultus modò sumit acerbos,
Et tantùm constans in leuitate sua est.
Nos quoque floruimus: sed flos fuit ille caducus:
Flammaq́; de stipula nostra, breuisq́; fuit.

Horat. Ode 34. lib. 1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hinc posuisse gaudet.

Idem Ode 29. lib. 3.

Fortuna sauo lata negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores.
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Iuuenal. Satyr. 7.

Si fortuna volet fies de rhetore consul,
Si volet hac eadem fies de consule rhetor.

Seneca in Hercule furente:

Iniqua rara maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest.
Quem sapè transit casus, aliquando inueniet.

Idem in Hippolyto:

Nec vlli prastat velox
Fortuna fidem.

Vides ergò, † vt scilicet istorum opinionem 9
fortuna subegerit orbem, eumq; arbitrio suo *Fortuna debilitas.*
rexerit. verùm enimuerò verior sanctiorque sententia est existimantium fortunam ipsam ab sapientia superari. Vnde Iuuenalis Satyra 10. sic modulatur:

Nullum numen abest, si sit prudentia, sed te
Nos facimus fortuna Deam, cœloq́; locamus.

Et Seneca in Medea scripsit:

Fortuna fortes metuit, ignauos premit.

Cùm ergò † omne imperium, iurisdictio, 10
principatus à summo vsque ad minimum fit à Deo, à quo & non à fortuna mundus regitur, cumque (vt illicò edocebimur) si Romanorum Imperator esset Imperator & dominus totius mundi, non solùm malum, sed etiã pessimum esset regimen. consequens & indubitatũ erit tale regimen, tamq; indiscretè, & perniciosissimè amplum non esse datum aut concessum à Deo, qui est summa prouidentia boni, & æqui fons & origo, vt nullus ignorat, & iam edocti sumus. Quod autem pessimum regimen foret, vt vnus homo esset Imperator totius mundi, paret, quia Deus optimus maximus diuisit terras à terris per aquarum interpositionem horrendarum, quas penetrare & si hominum malitia ausa fuerit, id tamen est, fuitque semper quasi monstrum à natura hominum alienũ atq; horrendum, desperatum, ac insperatum, humanisq; viribus à Deo Opt. Maximo denegatum, & id attentare hominibus quasi nefas tepu-

Mundi dominum nullum esse, nec vnquam fuisse, aut futurum, & contrariũ monstrum esse, noua ratione docemur.

reputatum, teste Horatio Ode 3. lib. 1. sic canente:

Illi robur, & aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus: nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus:
11 Nauigare triste est. *Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti.*
Ibidem:
Audet omnia perpeti
12 Nauigare nefas est. *Gens humana ruit per vetitum nephas.*
Claudianus in praefat. lib. 1. de rapt. Proserp.
Inuenta secuit primus qui naue profundum,
Et rudibus remis sollicitauit aquas:
Qui dubijs ausus committere flatibus Aluum,
13 Nauigare est contra naturam est. *Quas natura negat, praebuit arte vias.*
Ouidius:
Nauita sollicitus quoque, ventos horret iniquos,
14 Nauigare periculosissimum est. *Et prope tam letum, quam prope cernit aquam.*
Iuuenalis 12. Satyra:
I nunc, & ventis animam committe, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
15 Nauigantes morti proximi. *Quattuor, aut septem, si sit latissima teda.*
Et Anacharsis à Plutarcho lib. 7. Apoph. relatus, cùm rogasset quendam, quanta esset spissitudo tabularum nauticarum, isque respondisset, quatuor digitorum, tantillum (inquit) absunt à morte qui nauigant, notauit negociatorum auaritiam, qui lucri gratia, semetin manifestũ vitae discrimen conijciunt. Scythae nesciunt nautica commercia, sed pascuis ac venatu viuunt, quibus concinit Sen. in Medea:
16 Nauigatio perfida. *Audax nimium, qui freta primus*
Rate tam fragili perfida rupit,
17 Nauigare est animam ventis credere. *Terrasque suas post terga videns,*
Animam leuibus credidit auris,
Dubiaque, secans aequora cursu
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitae, mortisque, vias
Nimium gracili limite ducto.
Propert. lib. 3. Eleg. 7. de morte Paeti.
18 Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor. *Ite rates curua, & lethi quoque, texito causas,*
Ista per humanas mors venit acta manus.
Et Horatius Ode 24. lib. 3.
Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt, fineque, feruidis
19 Nauigare est ire contra leges naturae. *Pars inclusa caloribus*
Mundi, nec Borea finitimum latus,
Durataeque, solo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi
20 Nauigatio horrida. *Vincunt aequora nauta.*
Docuit ergò Horatius esse contra leges naturae maria nauigando penetrare, adde quòd est vsurpatio alieni, id enim videbatur ad solam squameam turbam pertinere, teste Ouidio, sic modulante:
Omne solum forti patria est, vt piscibus aequor.
21 Nauigantes inter viuentes esse non videntur. Denique † Anacharsis relatus, vbi suprà, per Plurarchum, Roganti, vtrùm arbitraretur plures esse mortuos, an viuos? nauigantes, respondit, in vtro numero ponis? dubitans an hi essent inter viuos habendi, qui vitam vndarum ac ventorum arbitrio commisissent.

Secundum quae quàm naturae hominum insitum sit sui corporis periculum vitare, tam iuribus naturae debitum esse, intelligendum est, vt non audeant nauigare, quàm auté natura insitum sit hominibus suum corpus periculo non exponere, docemur à Cicerone, qui sic scripsit: Omne animal ipsum sibi cõmendarum est, vt se & saluum in suo genere, incolumeque esse velit. 4. de finib. sic scripsit: Et omne animal seipsum diligit, ac simul vt ortum est, ita agit, se vt conseruet. 4. de finibus. Idem Cicero: Et omne animal simul vt ortum est, & seipsum, & omnes partes suas diligit. 22 Vitam tueri & pericula abhorrere, hominibus iure naturae insitum.
2. de finibus idem scripsit: Et omnis natura vult esse conseruatrix sui, & vt salua sit, & in genere conseruetur suo. 4. de finibus idem scripsit: Et principio generi animantium omni est à natura tributum, vt se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quae ei nocitura videntur, omniaque quae sunt ad viuendum necessaria, inquirat & paret, vt pastum ac latibula. primo Officiorum idem Cicero scripsit.

Cùm ergò nauigationem audere aut captare contra ius naturale, & contra tutelam & defensionem sui corporis vnicuique natura datam sit, vt modò ostendimus, & plenius suprà docuimus.

Cùmque vnus homo totius mundi dominus etiam quò ad solam iurisdictionem, & protectionem esse nõ possit, absque eo, quòd subditi eum adeuntes magistratusve suos saepissimè maria penetrare & transfretare cogerentur. consequens est tale imperium de iure vni homini competere non posse, nec quoquam ab omni iure & ratione magis alienũ autremotum dici, aut cogitare potuisset. Quae cùm sint notoria, longiore probatione non egent. Nam notorium † seipsum ostendit, vt inquit Bald. cons. 323. proponitur, in princip. 23 Notorij vis.
vol. 2. quodque nulla tergiuersatione celari potest, sicut vt idem Bal. dicit, nec candelabrum supra montem positum, nec circulus ante tabernam, nec scriptura pro rostris, cons. 21. processus. colum. 1. volu. 1. Paul. Grillan. in tract. de quaest. & tortu. in 3. quaest. colum. 2. & 3. & ibi quid à manifesto differat, ideò sola allegatio sufficit. Et quid differat à pvblico, vide etiam Abb. in c. fin. nu. 7. de maledi. Quod vel ex eo fit manifestum, quia omnes Poëtae & Philosophi iam relati adfirmant (id quod nullus sanus aut catholicus ignorat) Deum etiam hodie mundum gubernare, ergò id regimen non commisit Imperatori. aliter enim non rectè diceremus, quòd nũc Deus mundum gubernat, sed quòd olim gubernabat.

Quae omnia ex nostra principali sententia magis expedita fiunt. Nam cùm omne imperium

tium, regnum, principatus, potentatus, omnis deoique potestas ad metam ciuium subditorúmve, non etiam ad regentium vtilitatem data, concessa, & creata fuerit, cumq; imperium Romanorum si de iure ad vniuersum mundum porrigeretur, tam incommoda perniciosa noxiaq; ac plusquam impossibilis esset gubernatio (vt iam edocti sumus) par, æquum, consequensq; est, vt tale imperium ad orbem vniuersum minimè porrigatur. Præsertim cùm hodie post inuentum ab Hispanis in extremis ignotissimisq; terræ penetralibus nouum Indorum orbem (ad quos meatus, & remeatus non aliter patet, quàm per immensa æquora horridaq;, perq; nauigationem diutinam, periculosissimam, ac penè incredibilem) illuxerit apertius dominatum tot tamq; inter sese distantium regionum, nationum, & prouinciarum, impossibile esse, vt penes hominem vnum resideret, nisi inertibus anicularū fabellis puerorumq; nugis aurem patientem accommodare, & confabulari velis, vt interim omittam, possibile esse denuò reperire alios nouos orbes remotiores, quemadmodum nos Hispani iam dictum orbem nouum Indorum inuenimus, sic enim fieret, vt impossibilitas augeretur per hominem vnum gubernandi, sicq; etiam fit, vt iam credibile videatur, quod olim fabulosum & iocosum visum fuit. Nam vt Plutarchus Apoph. lib. 4. enarrat: Alexander Magnus, Macedonum rex, cùm audisset Anaxagoram differentem innumerabiles esse mūdos, illachrymasse dicitur. Rogantibus nunquid accidisset lachrymis dignum, An non videor (inquit) meritò flere, qui cùm mundi sint innumerabiles, nos nondum vnius domini facti sumus. Ergò etiam si plures ac plures noui orbes in dies reperiantur (id quod iam hodie possibile reputatur) adhuc vnus homo eorum omnium dominus fieret ipso iure, certè id quàm risu, & ludibrio dignum foret, qui non videret, plusquam insanus esset.

Denique hanc partem, quam tuemur iure naturali plusquā manifestam esse, paret, cùm † eo iure omnes homines æquales fiot. l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi, quia iure naturali omnes homines æquales sunt. l. manumissiones. ff. de iust. & iur. dixi suprà plenissimè. Ergo non solùm totus mundus non subiacet vnius hominis iurisdictioni, sed etiam † nullus omninò hominum alterius iurisdictioni subest, aut suberit vnquam de iure sine facto suo voluntario: facto autem suo voluntario subijciendo se alicui principi potest sanè subesse, & nulla iurisdictio aut principatus iustus, & legitimus aliunde originem trahere potest, vt suprà ostendimus in nostra principali conclusione. & docet doctissimus Theologorū Dominicus Sotus de iust. & iure lib. 4. q. 4. arti. 2. Cùm ergo de iure naturali non fit, longè minus erit de iure diuino, cùm eo iure nisi in ijs, quæ specialiter innouata sunt, à iure naturali recessum non fuerit, adhumante Domino nostro Iesu Christo, iugum suum suaue esse: ergo non recedit à iure naturali, aliter enim suaue non esset, & præsertim si vt omnes mundi orbes, ac innumeræ prouinciæ regionesque vni homini subessent, iugum id suaue minimè esset, sed omninò asperrimum, durissimum, intolerabile, noxium, infanstum & lugubre, vt iam ostendimus, & docet Sotus, vbi suprà. Et Cicero † Offic. lib. 1. scripsit: Libertatis proprium est sic viuere, vt velis, ergo non ad arbitrium alterius. Idem Cicero Philip. 10. scripsit: Ita præclara est recuperatio libertatis, vt nec mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Idem 4. de finib. scriptum reliquit, Bestiæ, † quas delectationis causa concludimus, cùm copiosius alantur, quàm si essent liberæ, non facilè tamen patiuntur sese contineri. & Parad. pe. idem Cicero: Seruitus (inquit) est obedientia fratris, animi & abiecti arbitrio carentis suo. Et idem Philip. 12. Nihil (inquit) est fœdius seruitute, ad decus & libertatem nati sumus. Et rursus Philipp. 10. Mors (inquit) est seruiture potior. Idem iureconsultus censet, dum in l. seruiturem. ff. de reg. iur. ait: Seruitutem mortalitati comparamus, id quod plurimis congestis suprà ostendimus. Vnde Plautus in captiuis: Omnes profectò liberi libentius sumus quàm seruimus. ergo alieno imperio & dirioni non sponte subesse iuri naturæ contrarium est, iurīq; diuino aduersum, vt pote, insuaue, durissimum, intolerabile. Iure autem gentium nullus ignorat id nunquā receptum fuisse, vt patet in §. ius ciuile, & §. ius autem gentium. Inst. de iure naturali. & in l. manumissiones. l. ex hoc iure cum seq. ff. de iust. & iure. patetque in rerum humanarum præsenti statu, & in omnibus historijs, quotquot vsque scriptæ sunt, & tandem, qui ius naturale à iure gentium hac in parte immutatum fuisse aut reperiri dicere vellet, id ostendere teneretur. Iure autē ciuili id induci erat impossibile: quia ius ciuile est, quod vnaquęque ciuitas sibi constituit. l. omnes populi. ff. de iu. & iure. §. sed naturalia. Instit. de iure naturæ, sicq; sibi tantùm, non etiam alijs ciuitatibus id ius dici, & constitui potuit, vt dd. iuribus. Nam si reliquis ciuitatibus id ius constitui liceret, vnaquæq; ciuitas scriberet, aut scribere posset ius sibi esse dominandi imperandiq; vniuerso in orbe aut mundo, sicque singulæ singulis imperarent, singulæq; ex diuerso singulis mutua vice inseruirent, quæ res foret risu & ludibrio digna. Stultique forent fuissentque ab origine mundi Reges, Imperatores, Principes, ciuitates, qui cum vno verbo possunt se totius mundi dominos scribere & efficere, tot bellis, prælijs, vulneribus, calamitatibus, vrbium incendijs, puerorum, senum, virorum, fœmineique generis internecionibus, agrorumque vastationibus, de imperio

24 *Homo omnis liber nascitur de iure naturæ, etiam quò ad iurisdictionem, cui subesse nequit, nisi sponte sua.*

25 *Homo iurisdictiōi alterius nō subest, nisi sponte sua.*

26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*

27 *Mundū vni Principi non subesse ostenditur iure tā naturæ quā gentium, & diuino.*

perio contenderent, non mundi vniuersi, sed sæpissimè vniuscuitatis aut oppiduli. Ergo etiam si omnes leges tam ciuiles quàm canonici iuris contrarium expressissent, nihil aliud agerent quàm nugas agere aut fabellas cõponere. Sed absit, vt in legibus ciuilibus aut canonicis tale quid reperiatur, cùm potius reperiatur oppositum, vt patet in d.§. sed naturalia.& d.l. omnes populi, cum similibus. vbi Imperator Iustinianus & Iureconsulti testantur id quod à plerisque gentium earum quæ honestis legibus, & moribus reguntur, obseruatur, id ius gentium appellari, quod verò vnaquæque ciuitas ius sibi constituit peculiare, id ius ciuile intelligi, quasi proprium illius ciuitatis, veluti ius Romanorum, & similium ad idem l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. & §. ius ciuile.& §. ius autem gentium. Inst. de iure natur. ergo ius ciuile longè angustius esse quá ius gentium edocuit. Ius autem gentium negauit totum mundi orbem amplexum fuisse, nam primum excepit eas gentes, quæ siue legibus & moribus honestis reguntur, quas innumeras esse apparuit, postquàm nos Hispani nouum orbem Indorum reclusimus ac inuenimus. Deinde etiam ex ijs gentibus, & nationibus non tam Barbaris, sed quæ honestis legibus, & moribus reguntur, excepit mẽtaliter non paucas, dum non dixit de omnibus, sed de plerisque. Ergo se ipsum ius gentium vniuersum mundum non complectitur, quanto minus illum complectetur ius ciuile, quod est lõgè angustius. Pro hac parte est tex. in d. l. cunctos populos. C. de summa Trin. dum ait, cunctos populos, quos clementię nostræ regit imperium, illud enim relatiuum (quos) restringit vniuersalem præcedentem. l. ea tamen adiectio. ff. de leg. 3. ad idem. §. si ab hostibus. Inst. quib. mod. ius pat. pot. sol. & l. mercatores. C. de comer. & in clem. postoralis, de re iudi. quibus in iuribus fines imperij Romani describuntur, vt luceret quò vsque Romani imperij iurisdictio sese porrigeret. Nec

28 *Intellect. l. de precario. ff. ad l. Rodiam. de iactu.*

d.l. deprecario † quicquam facit, in qua re vera repositum est vnicum fundamentum eorum, qui contrariam in partem tuentur. nam procedit in hunc sensum quòd hæc † vox

29 *Mundi vox variè sumitur.*

Mundus, habet varias significationes. Primũ enim capitur pro mundo muliebri, hoc est, pro ipsius ornatu, vt patet in multis legibus collocatis sub tit. ff. de auro, & argento legato & inde per metaphoram tractum est ad ipsam naturam (hoc est mundum) significandam, propter pulcherrimum sui ornamentum; sicque ibi Imperator Mundi appellatione eam mundi partem significare voluit, quæ ab ipso regebatur, eo quod cæteris Mundi partibus mũdior esset, hoc est elegantior, & à barbarie magis purgata.

Præterea, illa fuerunt verba enunciatiuè & narratiuè tantùm prolata, quæ non intelligũtur quicquam definire, vt diximus de success. progr. in rub. Præterea ipse ibi negauit se esse maris dominum, dum dixit, ego mundi dominus, lex autem maris, ergo planè significauit se non esse dominum totius mundi. Nam si totius mundi dominus foret, ergo & maris foret, præsertim cùm eas regiones, quæ sunt vltra æquora citra maris transfretationem gubernari nequirent, sicque æquoribus nõ secus quá terris vt præesset, necesse esset, qui se mũdi dominum iactabat, si intelligeret de vniuersis mundi orbibus & regionibus. Nam & hac ratione potentissimus rex ac dominus noster Philippus se pelagi pontive dominum appellat. Præterea illa fuit quædam Imperatoris excusatio & euasio, quasi diceret, ego mundi (hoc est terræ) dominus sum, non maris, quæstio autem vestra de maris ditione est. Illa autem vox Mundi, indefinitè prolata, non ad totum mundum necessariò trahenda est, nam

30 *Indefinita an æquetur vniuersali.*

† indefinita oratio æquipollet vniuersali in habitu & potentia, sed non in actu, vt plenè disseruimus de succ. crea. §. 20. num. 11. 55. præsertim, quando profertur in numero singulari, vt ibi fuit prolata, id quod tradunt Decius & Cagnolus, & alij in l. 1. ff. de reg. iuris.

31 *Augustini et D. Tho. locus declaratus.*

Neque ad rem quoque pertinet, quòd † diuus Augustinus de ciuitate Dei lib. 5. c. ait, Imperium Romanis ob mortales virtutes suas datum fuisse. Nam vt Sotus, vbi suprà, rectè ait, non eis concessit imperium vniuersi orbis, sed tantùm partis eius. Rursus non in præmium virtutum moralium, nam ipsi pugnabant nõ tá virtutis quàm inanis gloriæ cupiditate, sicque illę actiones tam longè aberrant à præmij remuneratione, vt pœna potius digniores forent, sed tamen interea Deus Optimus Maximus id permisit, quod adhuc virtutibus alijs moralibus cæteras gentes excellebant, & tyrannidem Assyriorum, aut Medorum, aut Græcorum ad Romanos transferri permisit. Et ita est etiam intelligendum, quod D. Thomas opusculo de regimine principum lib. 3. scripsit. Vnde vt aliquo tempore id Deus permisit propter eorum virtutem, sic alijs nationibus, & regionibus concessurum non dubium erit, aut fortè iam concessisse, siquidem ijs virtutibus excellere cœperint, morum † enim

32 *Morum mutatio quotidiè fit.*

vicissitudo & mutatio quotidiè fit, sic ergo & imperiorum fiet, siquidem mores imperia insequi intellexerimus. quod autem morum quotidiè fiat mutatio, patet Plautus in Trinummo:

33 *Romanorum mores in deterius.*

Mores mali, quasi herba irrigua
Succreuerunt vberrimè, neque quicquam hic vile nunc est,
Nisi mores mali, eorum licet iam messem metere maximam.

Plautus ibidem:

Nunc mores nihil faciunt, quod licet
Nisi quod lubet: ambitus iam more facta, & libera est à legibus.

Plautus eo loci etiam:

Mores
Leges perduxerunt iam in potestatem suam:
Ea miserè etiam
Ad parietē sunt fixa clauis ferreis, vbi malos mores
Adfigi nimio fuerat aequius.

Lucretius lib. 2. de nat. rerum.

Semper in assiduo motu res quaq; geruntur.

Petroonius Arbiter satyricus:

Quid faciant leges vbi sola pecunia regnat:
Aut vbi paupertas vincere nulla potest?

Lucanus lib. 3. bel. ciuil.

Pereunt discrimine nullo
Amissa leges: sed pars vilissima rerum
Certamen mouistu opes.

Et Cicero. 3. Off. Iustitia (inquit) vacillat, vel iacet potius. Idem Cicero iam inquit, Pudori, probitati, virtuti, rectis studijs, bonis artibus nihil est loci. Idem Cicero de peti. consu. Fraudis (ioquit) atque insidiarum & perfidiae plena sunt omnia. Idem Cicero lib. 2. Famil. ò superbiam inauditam in facinore gloriari. Idem Ciceto io Verr. Sunt (inquit) homioes, quos libidiois io famiaeque suae neque taedeat, neque pudeat, qui quasi de iodustria in odium offensionemque populi irruere videantur. Si ergo verum est, mores bonos aut malos imperiū sequi vel refugere, hoc est, bonis moribus imperium accedere, malis verò abscedere, cōsequens est, vt Romanorum imperium ne dicam tyrannis longè ab eis abscesserit, euaserit, aufugerit, quandoquidem ipsi, vt ex superioribus authoritatibus apparet, in

34 *Imperiorum variationes.* pessimos mores reciderunt. Et sic † nihil vnquam tam passim aut frequentios videmus quàm imperiorum mutationes. Vndè Propertius Eleg. lib. 2.

Magni saepe duces, magni excidêre tyranni,
Et Thebae steterant, altaq; Troia fuit.

Ouidius lib. 15. Metamor.

Sic magna fuit censumq; virisq;,
Perq; decem potuit tantùm dare sanguinis annos,
Hunc humilis veteres tantummodò Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum.
Clara fuit Sparte, magna viguêre Mycenae,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces:
Vile solum Sparta est, altae cecidere Mycenae.
Oedipodionia quid sunt, nisi nomina Thebae?
Quid Pandionia restant, nisi nomen Athenae?

Denique rotius orbis imperium penes Romanum Imperatorem aliumúe mortalium de iure diuino aut humano nunquam fuisse aut fore eleganrer probat Sotus, vbi suprà, dato, ioquit, quòd vniuersae mundi nationes vel io vnum locum conuenire possent, vel per literas conueoiri, vt vnum eligerēt Monarcham, id tameo minimè iure naturae expediebat. Arist. namque Polit. 7. c. 4. docuit, Rem publicā nooesse meliorem, eò quòd maior, sed tantā debere sub vno principe agere, quantam ipse per se vel per suos posset commodè administrare, veluri nauis neque iusto minor nauigationi apta est, oec si duorum esset stadiorū, posset commodè gubernari. & Aug. lib. 4. de ciuit. Dei c. 15. Iniquitas (inquit) ampliora fecit regna, & perdomitis gentibus dilatare regnū malis videtur foelicitas, bonis necessitas, nempe q; hostiū iniquitas cogit, vt bello supprimantur, nostroque adhibeantur imperio. Haec fermè ille. Est enim Rex anima regni. Vode sicut authore 2. de Anima eodem Philosopho, Non potest quaeuis anima quantūcunque animare viuificareque corpus: sed quorumcunque natura constantium praefinita est methodus, & mensura, quia neque formica ad hominis proceritatem augeri potest, oeq; homo ad illam, quae est elephantis: sic neque prioceps calore suo totam potest rempublicam narioolbos ac regionibus vastissimè dispersā fouere, vt valeat, quae quaq; io prouincia fiūt, oosse, emendare, corrigereq; ac disponere. vnus namque non potest vndecunque orbis nuncios breui tempore suscipere, neque quocunque gentium praetores suos, ministrosque alios dimittere, & quae vbique fiunt castigare: imò neque eius metus ad tam vasta locutū spacia potest pertingere. Igitur † cùm 35 *Potestas propter vsum.* potestas sit propter vsum, si vsus amplissimae huius potestatis noo est possibibis, fit, vt vana fuerit talis institurio? Deus aurem & oatura nihil faciunt frustra l. non cogeodum. §. Sabinus. ff. de procurat. l. haec stipulatio. §. diuus. ff. vt legat. nomine caue. l. quibis. ff. de verb. obliga. l. si sic. ff. de solut.

Postremò, vt Romanorum Imperator sit de iure diuioo dominus totius mundi fortiter probatur. Nā summus Pontifex, tam in temporalibus quàm in spiritualibus quòad iurisdictionem est dominus totius mundi. Imperatot verò est Vicarius Papae in temporalibus, ergo in illis est dominus totius mundi, oon secus quàm Papa, huic rei respondebimus suprà, & in c. seq.Ioterea tamen aoimaduerteodum est pro Imperatore facere congruam illam rationem: nam vt expedit, gentes quae nolūt agere syluestrem more ferarum vitam, habere principem quo regantur, ita omnibus gentibus in vniuerso idem expedire videtur, vt si fortior reliquos opprimere voluerit, sit princeps mondi qui eum reprimat, sed de hoc in seq. quoque arti.

SVMMARIVM.

1 *Papa an habeat iurisdictionem temporalem in toto orbe? ardua quaestio.*
2 *Christus dominus noster an habuerit in toto orbe dominium temporale, vt homo?*
3 *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Christus dominus noster, nec est Papa, nec Imperator, sed solus Adam.*
4 *Imperator non est dominus rerum singularium, contra quosdam.*

5 Im-

5 *Imperatori Romano non subsunt etiam de iure reliqui principes, contra Bal. & alios.*
6 *Imperatori non subsunt ciuitates liberæ, contra Doctores.*
7 *Imperatori Romano non licere magistratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere, contra Doctores.*
8 *Regem eligere posse ciuitates, contra nouissimos.*
9 *Principes boni sunt à Deo.*
10 *Principes & magistratus mali sunt à Deo.*
11 *Principes & magistratus mali dicuntur non esse à Deo.*
12 *Principes mali & boni à Deo esse, vt intelligendum noua declaratio.*
13 *Deus prouidet & consulit non solùm vniuersis, sed etiam singulis rebus.*
14 *Animalium tam rationabilium quàm brutorum, siue terrestrium, siue volucrum, siue aquatilium variorum, tam appetituum ac inclinationum, quàm actionum, & operationum vera causa.*
15 *Cœlestia signa duodecim.*
16 *Animalium varij appetitus, & actiones.*
17 *Cœlestia sydera habent potestatem & vim influendi in animalia cuncta.*
18 *Animalium peritia.*
19 *Cœlestia, & terrestria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*
20 *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merentur, non necessarij.*
21 *Dei prouidentia, & concurrentia qualis sit respectu cunctarum rerum.*
22 *Imperium à Deo esse, variè intelligitur.*
23 *Imperiũ esse videtur de iure naturali, vel gentium primæuo, ita tamen, vt cesset coactio.*
24 *Imperium quare non sit inter bruta, quæ socialiter vel gregatim vitam degunt, vt est inter homines.*
25 *Animalia non solent nocere animalibus suæ speciei, fallit in homine.*
26 *Similitudo Ecclesiæ militantis ad Ecclesiã triumphantem.*
27 *Imperium à Papa in Imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquã fuerat, ardua q.*
28 *Historia Alexandri.*
29 *Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.*
30 *Moras non patitur auxilium.*
31 *Fabula Bouis & Cameli.*
32 *Dei à prouidentia & iustitia alienum, vnum hominem mundi totius esse Imperatorem.*
33 *Mundi dominum qui se iactaret dæmonum è cœlo cadentium audaciam superaret.*
34 *Mundi dominum vnum hominem esse, nocentissimum esse.*
35 *Iurisdictionem alienam vsurpare interdum capitale est.*

CAPVT XXI.

VINQVAGESIMOQVARto defluit etiam ex nostra principali sententia definitio illius memorabilis articuli, An † summus pontifex sit dominus totius mundi quò ad iurisdictionem, etiam in temporalibus, non secus quàm in spiritualibus, vt sic si quam habent principes sæculares iurisdictionem in temporalibus, eam non iure proprio, sed quasi defluentem, & mandatam ac concessam à Papa habere videantur: id quod non solùm multi vtriusque iuris interpretum adfirmant, sed etiam non pauci eorum asserunt hanc esse receptiorem opinionem. Ex diuerso contrariam partem, vt summus Pontifex non habeat iurisdictionem in temporalibus, sed tantùm in spiritualibus, non solùm vtriusque iuris interpretum multi contendunt, sed etiam eorum non pauci adfirmãt, hanc esse frequentiorem opinionem, quos authores retulimus suprà c. præcedenti ad principium. & hæc pars cum moderamine illico dicendo verior est, & ex nostra sententia principali probatur. Nam cùm vtranque potestatem ad meram subditorum vtilitatem institutam fuisse, iam fusè ostenderimus, nec dubium sit, quin ad hominem vnum spectare vniuersorum hominum, prouinciarum, & nationum regimen, & iurisdictionum in temporalibus esset noxium, perniciosum, intolerabile, vt proximo capite edocemur, reliquũ est, talem iurisdictionem in persona solius Papę residere minimè posse. Id quod dilucidè apparet ex Domini nostri testimonio, dum dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Et rursus in Euangelio Matthæi dicitur, Vulpes foueas habẽt, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Item apparet etiam illinc vbi interroganti respondit, quis me constituit iudicem inter vos? ergo planè significauit non esse sibi tanquam homini iurisdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne scribitur, quòd cùm pauisset multitudinem, abscondit se, quia volebant eum populi rapere, ac regem facere. Et rursus in Ioanne legitur, Non venit Filius Dei in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Id quod repetitur Lucæ 9. Domine, inquit, vis dicimus vt descendat ignis de cœlo & consumat illos. conuersus increpauit illos, & dixit, non misit Deus Filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et vltra rationem iam relatam, & sex loca nuper recitata, septimo loco facit. quia potestas datur propter vsum, vt docet Sotus lib. 4. de iustit. & iure. q. 4. articul. 2. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega. nom. caut. sed Dominus noster Iesus Christus nullam sæcularem iurisdictionem exercuit: ergo, &c. quod non exercuerit ostendit Sotus, vbi suprà, art. 1. & 8. loco, facit quod legitur in Psal 2. Ego (inquit) cõstitutus sum rex ab eo super Sion mõtem sanctum eius (hoc est, vt Sotus d. art. 1. interp̃tatur, super ecclesiã p̃dicans p̃ceptũ eius) & nono loco Matth. 28. Data (inquit) est mihi pote-

1 *Papa an habeat iurisdictionem temporalium in toto orbe, ardua quæst.*

2 *Christus dominus noster an habuerit in toto orbe dominium temporale vt homo.*

potestas in cœlo, & in terra. euntes ergò, docete omnes gentes, &c. ergò illam potestatem interpretatur, & restringit ad solam potestatem docendi & prædicandi. Decimò, teste Esaia c. 9. Regnum suum in sempiternum dixit daturum: ergò non habebat regnum, vt reliqui principes terræ caducum, & temporale. Vndecimò ad idem, quod legitur in Psal. Regnum omnium sæculorum, sic ergò non caducum. Sunt & alia, quæ scitè traduntur per doctissimum Sotum lib. 4. de iust. & iure. quæst. 4. articul. 1. & super Matth. in c. 1. & in c. 20. & per Guerrerium c. 16. in suo specul. prin. Summus ergò Pōtifex vt Christi Domini nostri Vicarius (nullum enim ius aliunde habere potuit) eam temporalem iurisdictionem, quam Dominus noster non assumpsit, nō potest habere, id quod ita testatur Dominicus d. artic. 1. & colligitur 12. loco ex c. solitæ. de maior. & obed. & c. duo sunt. 96. distinct. vbi summus Pontifex, qui se Imperatore maiorem dicit, quia præest spiritualibus, nō tamen negat, quin in temporalibus præcedat Imperator, præsunt ergò diuersis, sed Papa maioribus.

Hactenus de simplicibus, hoc est, de merè spiritualibus, & merè temporalibus. cæterùm Papa habet etiam iurisdictionem in temporalibus, quatenus necessaria sunt ad spiritualium expeditionem. l. 2. ff. de iurisd. omn. iud. c. cùm quid, de regu. iur. lib. 6. sunt enim hæc spiritualis iurisdictionis appenditia. l. si quis ita hæres institutus. ff. de acqui. hære. ibi. sunt enim appendices precedentis institutionis, id quod admittunt communiter vtriusque partis fautores, & fusius reliquis Dominicus Sotus, & Alfonsus Guerrerius, vbi suprà. Itaque Iesus Christus Dominus noster non dubium est (secundum eos) quin vt Deus esset Dominus, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus terrarum, marium & cœlorum, sed vt homo noluit assumere in terris principatum in temporalibus, sed tantùm in spiritualibus, & consequenter in ijs, quæ ad spiritualiū expeditionem, & cōseruationem, seu augmentum necessaria erant, sicque Vicario suo Papæ temporalia non reliquit, sed tantùm spiritualia, & quæ ad eorū expeditionem de temporalibus necessaria esset. Ex quibus omnibus

3 *Mūdi dominus in temporalibus nec fuit Christus dominus noster, nec est Papa, nec Imperator, sed solus Adam.*

colligitur, quòd † neq; Christus, neq; Papa, neque Imperator totius mundi Dominus est, aut fuit in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater totius orbis Dominus fuisse videtur, quod tamen dic, vt per Sotum d. l. lib. 4. quæst. 3. artic. 1.

4 *Imperator nō est dominus rerum singularium, cōtra quosd.*

Quinquagesimoquintò ex his planè deducitur, veram non esse opinionem eorum, qui contendunt Imperatorem † dominū esse rerum singularium, etiā in omnibus & quibuslibet mundi partibus existentium, quam opinionem tenuerunt Host. tit. de præscrip. 4. quæ autem. quam opinionē rectè improbat Sotus d. articu. 1. ex nostra principali sententia excluditur, nam si omnis potestas, regnū, imperium, principatus est ad meram ciuium vtilitatem, non ad regentium commodū instituta, quis tam insaniat, vt non videat noxium esse ciuibus omnia esse principis sui.

Quinquagesimosextò colligitur etiam verum non esse, quòd quidam contendunt, omnes † Reges subesse de iure Imperatori Romanorum, quamuis de facto nōnulli eorum eum non recognoscant: quales sunt reges Hispaniarum, & Franciæ, & similes, ita Bal. in c. 1. in princ. col. 2. de pace iur. fir. in feud. quem sequitur Marcus Mantua locorum communium lib. 1. c. 12. Bart. in l. hostes. num. 7. ff. de capti. nos autem firmamus, quòd etiam de iure eum non recognoscunt in superiorem, quandoquidem non solùm omnes reges, sed etiam omnes homines sunt peræquè liberi, & ab eius imperio exempti aut separati, præter eos, qui probabuntur esse incolæ suarum ciuitarum, oppidorum & regionum. d. l. quod attinet. ff. de reg. iur. cum alijs suprà relatis, & qa contrarium noxium esset humano generi.

5 *Imperatori Romano non subsunt omnes de iure reliqui principes, contra Bald. & alios.*

Quinquagesimoseptimò colligitur † etiā respectu ciuitatum, quæ vt liberæ se gerunt, eum non esse dominum, etiam quò ad protectionem, quamuis contrarium teneat Isernia in prima consti. Neap. col. 3. Cyn. Bar. Bal. Sal. in d. l. cunctos populos. C. de summa Trinit. Marc. Mantua, vbi suprà. Petr. Anchar. consil. 87. omisso col. 1. Alex. consil. 76. colum. 3. lib. 2. Et ita intelligo dominum non esse quò ad protectionem ciuitatū Venetiarum aut Genuæ aut similium nō magis, quàm rex Vngariæ aut Portugalliæ. Et quia contrarium esset noxium humano generi.

6 *Imperatori nō subsunt ciuitates liberæ, cōtra DD.*

Quinquagesimooctauò defluit † etiā non esse ei liberum magistratus dare aut remouere in omnibus orbis ciuitatibus & oppidis, etiā de iure (nam de facto non est dubium) licet contrarium teneant Bald. conf. 328. Quæritur lib. 1. Marc. Mantua, vbi suprà. Signor. in l. princeps. ff. de legib. colum. 1. Riminal. in rubric. ff. de iurisdict. omn. iud. colu. 2.

7 *Imperatori Romano non licere magistratus in omnibus mundi ciuitatib. ponere, contra DoB.*

Quinquagesimononò apparet etiam veram non esse sententiam eiusdem Marci Mantuæ, vbi suprà, contendentis, † quaslibet ciuitates non recognoscentes Imperatorē, non posse hodie de iure regem sibi eligere, quasi Imperator de iure sit dominus totius mundi, quòd à vero remotum esse edocti sumus. verius ergò est regem sibi eligere fas esse, vt tenuit Corsetus de potesta. & excel. regis. q. 2. in princ. Et quia id expedit humano generi, vt Specul. princip. suadet.

8 *Regem eligere posse ciuitates, contra quosd.*

Apparet similiter errasse in l. 1. colu. 1. C. de sum. Trin. & fide Cath. Cardin. in clem. pastoralis. §. illud, de re iud. & Marcum Mantuam, vbi suprà, dum aiunt, quòd Deus de cœlo constituit imperium, quod intelligunt immediatè, & vt causa particularis: nam vt causa vniuersalis non dubium est, quin omnia etiam minima

minima constituerit, & intelligendo, vt causa particularis & immediatè, nõ est vera opinio, cùm à populi consensu, & electione ciuium immediatè, & particulariter omne imperiũ iustum, & legitimum processerit, vt suprà ostendimus in nostra principali sententia, quod & rectè tenuit Dominicus Sotus de iust. & iur. lib 4. q. 4. artic. 1. qui tamen continuò sibi ipsi contrarius videtur, dum subijcit hæc verba: Potestarem autem ciuilem Deus per legem naturalem, quæ suæ sempiternæ participatio est, ordinauit, hoc autem sic patet: Deus per naturam dedit rebus singulis facultatem se conseruandi, suisque resistendi contrarijs, non modò quantum ad incolumitatem temporalis salutis, verùm & per eius gratiam tanquam ad prosperitatem spiritualis. hanc autem homines facultatem cùm exequi commodè dispersi nequirent, adiecit eis instinctum gregatim viuendi, vt adunati alij alijs sufficerent: congregata verò Respublica neutiquam se poterat gubernare, hostesque propulsare, malefactorumq; audaciam cohibere, nisi magistratus diligeret, quibus suam tribueret facultatem. Nam aliàs tota congregatio sine ordine & capite, neque vnum corpus repræsentaret, neque ea prouidere posset, quæ expedirent: ergò eadem ratione doctè diuinitusque instructæ Respublicæ, aliæ annales consules, aliæ alias publicarum administrationum formas sibi instituerunt. atque eodem iure quælibet potuit ac debuit, vbi expediri cognoscet, totam suam potestatem & imperium in vnum regem, qui secundum Aristotelem optimus genere suo est principatus transferre: vt lege sæpè citata, quod principi placuit, sancitur: penes quem summa esset rerum. Ecce quemadmodum publica, ciuilis potestas, ordinatio Dei est, non quod Respublica non creauerit principes, sed quod id fecerit diuinitùs erudita. vnde illud sapientis 14. Tua patet prouidentia ab initio cuncta gubernat. per leges naturales intelligendum est, tam per illas, quas rebus irrationalibus ingenuit, vt mari & ventis, quàm per illas, quas indidit hominibus. & ideò Paul. ad

9 *Principes boni sunt à Deo.* Roman. 13. authoritatem † principum non in Rempublicam tãtùm, sed in Deum ipsum refert: Omnis (inquit) anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt: itaque qui potestari resistit, Dei ordinationi resistit. Et ad Titum 3. Admone illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedientes. neque verò potestates tantùm Christianorum principum, verùm &

2 quæ sunt penes infideles, à Domino Deo sunt, quia fides naturam non destruxit, sed perfecit. & per illas potestates gubernare possunt plebes in his, quæ sunt naturalis iuris. sic enim Daniel. 2. legitur: Deum cœli regnum & imperiũ tradidisse Nabuchodonosor. sic & Christus ait ad Pilatum: Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Ergò à Deo sunt non solùm potestates maximæ, quales sunt Regum & Imperatorum, sed etiam minores, quales sunt illi iudices, qui à Regibus, & Imperatoribus, & similibus subdelegantur & substituuntur, id quod in specie notat Alfonsus Guerrerius in Spec. princ. c. 16. num. 6. per exemplum Pilati suprà relati. ad idem Prouerbiorum c. 8. dum ait: Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Nam dum meminit de regibus, intelligitur (vt notum est) de magnis potestatibus, dum loquitur de legum conditoribus, etiam de minoribus potestatibus intelligi potest, quandoquidem etiam oppidula, quia principibus subsunt, & possunt & solent statuta municipalia sibi condere, vt in l. omnes populi. per illum text. declarant Bart. & communiter Doct. & omnes Doct. per tex. ibi, præsertim Alex. Corneus, Ias. & Decius. C. de testa. in l. fin.

Quinimò † non solùm mali, sed etiam pessimi iudices à domino Deo dicuntur habere potestatem, vt per Guerretium & Dominicum Sotum, vbi suprà, vtque constat ex Dei verbo, nuper relato, ibi, Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi datum esset tibi desuper, & tamen iudicum omnium pessimum & iniquissimum fuisse cõstat Pilatum. Ad idem Prouerbiorum 28. ibi, Propter peccata terræ multi principes eius. & Iob 34. Qui regnare fecit hominem hypocritam propter peccata populi. 10 *Principes & magistratus mali sunt à Deo.*

Rursus † ijdem isti iniqui principes aut iudices dicuntur regnare, & nõ per Deum aut per Dei ordinationem, vt per Oseam c. 4. dum ait: Regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui, de quibus Esaias cap. 10. ait: Væ qui condunt leges iniquas. & Ezech. c. 34. Principes eius in medio eius, quasi lupi rapaces positi ad effundendum sanguinem. & alibi dicitur per Prophetam: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. ita Guerrer. vbi suprà c. 54. 11 *Principes & magistratus mali dicũtur nõ esse à Deo.*

Cùm ergò † mali principes & iudices dicantur à Deo domino habere potestatem, rursusque ijdem à domino Deo negẽtur habere potestatem, concordia est (ex mente Dominici Soti, vbi suprà, ad finem) vt mali à domino Deo permissore dicantur habere potestatem, non aũt domino Deo iussore aut iubẽte. vel rectius omnes iudices & principes intelligũtur esse à Deo tanquam causa vniuersali, quæ concurrit in omnibus, & cum omnibus, tam rebus, quàm actionibus humanis. sicque vt sunt priuatorum hominum multi latrones, homicidæ, parricidæ, hæretici, proditores, adulteri, falsarij, & similes, ita iudicum & principum non pauci sunt eiusdem modi, vtrique autem sunt à domino Deo ab eiũsve ordinatione diuina, tanquam causa vniuersali in omnibus & cum omnibus humanis concurrente, 12 *Principes mali & boni à Deo esse, vt intelligendũ, noua declaratio.*

13 rente, non solùm † vniuersaliter, sed etiam singulariter, & particulariter. Vnde Cice.1.de diui. scripsit:

Deus prouidet & cōsulit nō solū vniuersis, sed etiam singulis rebus.

Deorum prouidentia mundus administratur, ijdemque consulunt rebus humanis, neque solùm vniuersis, verùm etiam singulis. idem Cicero: Sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatores deos, eaq; quæ gerantur eorum geri ditione, atque numine, eosque optimè de genere hominum mereri, & qualis quisq; sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem intueri, piorumque & impiorum habere rationem. 2. de leg. ita ipse Cicero scriptum reliquit. Et Manilius lib.2. Astrono.

Hic agitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Claudianus lib.1. in Ruffinum:

Signa quidem ô socie diuos attollere contra
Nec fas est, nec posse reor.

Lucianus lib.9. bell. ciuil.

Iuppiter est quodcunque vides, quocunq; moueris.

Virg. lib.4. Georg.

——— Deum nanque ire per omnes
Terrasq;, tractusq; maris, cœlumq; profundum,
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemq; sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Boëtius Metro.9. lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Silius Italicus lib.6. bell. pun.

Iustitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas.

Statius lib.5. Theba.

Cuncta hac superùm demissa suprema
Mente fluunt.

Horat. Ode 12. lib.1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, varijsq; mundum
Temperat horis.

Virg. Eclog. 5.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Horat. Ode 4. lib.3.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & vrbes, regnaq; tristia
Diuosq; mortalesq; turbas
Imperio regit vnus æquo.

Titius Calphurnius Eclog. 4.

——— Deus ipse canatur,
Qui populos vrbesq; regit, pacemq; togatam.

Boëtius Metro.5. lib.1.

Omnia certo fine gubernas.

Vides igitur omnes omninò tam Philosophorum quàm Poëtarum turbas in eo conuenire, vt per Deum Optimum Maximum fiat prouidentia in rebus humanis nō solùm vniuersis, verùm etiam singulis.

Cùm ergò Dei prouidentia omnia regantur, & non solùm vniuersa, sed etiam singula, vt est communis & vera opinio tam Sanctorum, quàm omnium ferè Philosophorum, vt tradit Saluius Alexandrinus lib. 1. 2. & 3. de prouid. Dei cum libris seq. cur Deus permisit, vt essent principes, aut iudices mali? respondeo, fortè ad punitionem iustam populi, vt Iob 34. Qui regnare facit regem hypocritam propter peccata populi. Cur ergò permittit, vt ciues priuati sint mali (puta fures, homicidæ, latrones, falsarij) respondeo, fortè propter 14
eandem ferè rationem; vt per istorum molestias & damna populus similiter puniatur. Cur ergò cùm posset omnia non effecit, vt & populus ita bonus esset, quòd non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominū punitione, nec eam mereretur. Respondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam necessarium, quàm varietas. Vnde Poëta ait:

Animalium tam rationalium quàm brutorū, siue terrestrium, siue volucrum, siue aquatiliū variorū, tam appetituū ac inclinationū quàm actionum & operationū vera causa.

E per tal variar natura è bella.

Sicque Cicero 3. de Oratore ait: Ad aures nostras & sermonis suauitatem nihil est vicissitudine, & varietate, & cōmutatione aptius. Et rursus idem Cicero lib.5. Episto. famil. ait: Nihil est aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum varietates fortunæque vicissitudines, quæ & si nobis optabiles in experiundo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundæ. Vt autem hæc varietas tam ad pulchritudinem huius operis mundi necessaria cōtingeret, oportebat aut aptum erat & conducibile, vt homines varijs rebus singuli dediti essent, puta, quidam dediti ad venandum, quidam ad rem piscatoriam, quidā ad fabrilem, quidam ad agriculturam, quidam ad pascenda pecora, quidam ad regenda armenta boum, equorum & omnium quadrupedum, quidam ad Respublicas gubernandas, quidam ad nauigationem, & cætera id genus. vt autem isthæc diuersitas ingeniorum humano generi inesset, prospexit summus ille parens ac opifex Deus, vt in cœlis essent duodecim signa varias influentias ex se gignentes, & similiter reliqua cœli sydera ferè quotidiè variantia. Vnde de duodecim signis cœlestibus Virg. sic scriptum reliquit:

Primus adest Aries, Taurusq; insignibus auro. 15
Cornibus, & fratres, & Cancer aquatile signum.
Tum Leo terribilis Nemees, atque innuba virgo.
Libra subit, caudaq; animal quod dirigit ictum,
Armatusq; arcu Chiron, & corniger Hircus:
Fusor aqua simul, & fulgenti lumine Pisces.

Cœlestia signa duodecim.

Et Manilius lib.2. Astrono.

Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Respicit admirans aduersum surgere taurum,
Submisso vultu Geminos & fronte vocantem.
Quos sequitur Cancer, cancrū Leo, Virgo leonem,
Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro,
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo, volucrem missurus tamq; sagittam,
Tum venit angusto Capricornus sydere flexus,
Post hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam
Piscibus assuetas auidè subeuntibus vndas.
Quos Aries tangit claudentibus vltima signa.

Et similiter summus ille parens & opifex rerum mundi conditor Deus bruta quoque animan-

16 *Animalium varij appetitus & actiones.* animantia non secus quàm humanum genus varijs donauit inclinationibus, vnde Manilius lib. 2. Astronom.

Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

17 *Cœlestia sydera habent potestatem & vim influendi in animalia cuncta.* Ergo sidera cœlestia habent potestatem influēdi in animalia terrestria, volucria & aquatilia.

Manilius lib. 2. Astronom.

18 *Animalium peritia.*

Deniq, sic pecudes, & muta animalia terris
Cùm maneant ignara sui, legiq; per æuum:
Natura tamen ad mundum reuocante parentem
Attollunt animos, cœlumq; ad sydera seruant,
Corporaq; ad Lunæ nascentis cornua lustrant
Venturasq; vident hyemes, reditura serena.

Horatius lib. 1. Saty. 1.

Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunq; potest, atq; addit aceruo,
Quem struit haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum,
Non vsquam prorepit, & illis vtitur antè
Quæsitis patiens.

Ouid. lib. 4. Metamor. de Cygni natura:

Carmina iam moriens canit exequialia Cygnus.

Martialis in Xenijs.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator Cygnus funeris ipse sui.

Iuuenal. Saty. 12.

———— Imitatus Castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno,
Testiculorum adeò medicatum intelligit inguen.

Claudianus in præfat. 3. Honorij Aug. consulatu:

Paruos non aquilis fas est educere fœtus,
Ante fidem solis, iudiciumq; poli:
Nam pater excusso saliJt cum germine proles,
Oua q; maternum tepidi bin,ca tepor:
Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,
Et recto flammas imperat ore pati.
Consulit ardentes radios, & luce Magistra
Naturam, vires, ingeniumq; probat.
Degener & refugo torsit qui lumina visus
Vnguibus hunc sæuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis, qui pertulit ignes,
Sustinuitq; acie nobiliore diem.
Nutritur volucrumq; potens, & fulmine heres,
Gestum summo tela trisulca Ioui.

Cùm ergo deceret ac conduceret, vt Deus, qui omnipotens est, vt docemur ab sacrosancta Ecclesia, & tenuerunt plerique omnes Philosophorum, & Virg. dum ait:

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis.

Et rursus idem Virgilius:

Iuppiter omnipotēs adigat me fulmine ad vmbras.

Et sæpe alij tam Poëtæ, Philosophique, vt iam edocti sumus, cùm inquam deceret ac conduceret vt opus huiusmodi à summo Deo fabricatum tam pulchrum esset, quantum maiestas tanti opificis postulabat, consequens erat, vt esset opus omnimoda varietate ornatum, cùm ad cuiusq; operis pulchritudinem nihil tam conducibile quàm varietas, ad hanc autem varietatem animalium, tam rationabilium, quàm rationis inexpertium necessariæ, aut saltem maximè conducibiles fuerunt diuersæ inclinationes & appetitus ipsorum, sicque eis dedita & appetentia vehementer esse ostendimus, vt autem essent varijs inclinationibus dedita, oportuit, aut saltem conducibile fuit, varias esse naturas syderum & signorum cælestium à quibus reliqua pendent, vt ostendimus. Has ergo † causas vniuersales ex quibus reliqua omnia procedunt, Deus Optimus Maximus permittit vt secundum naturas suas influant, & operentur in omnia particularia, generalia, aut indiuidua inde descēdentia. Sicque hominum, quidam ad nauigandum, alij ad venandum, alij ad piscandū, alij ad docendum, alij ad scribendum, alij ad regendum, alij ad furandum, alij ad occidendum, necandum, alij denique ad bonum, alij ad malum procliues & proni sunt ac dediti & appetentes, non secus quàm brutorum animantium alia alijs rebus & actionibus sunt procliuiora, vt iam edocti sumus: nisi quòd inter homines & bruta hæc differentia est, quòd homines ex libero arbitrio operantur, bruta autem cogente natura (non secus quàm elementa, puta ignis, aqua, aer.) Vnde hominibus liberum est naturales inclinationes & appetitus reprimere, frænare, vincere, superare, id quod reliquis animantibus rationis expertibus, aut etiam elementis liberum minimè est. Vnde † si homines (sinistris appetitibus superatis) ad arduam virtutis viam se cōferant, præmia à Deo Optimo Maximo consequentur, aut pœnam, si contra fecerint: bruta verò & elemēta pro suis operationibus aut actionibus, nec præmium, nec pœnam referēt, quia non ex libero arbitrio, sed cogente natura operantur. Quæ autem ex libero arbitrio non fiunt, sed coactione & impulsu violento, in consideratione non sunt quò ad præmium, aut pœnam. l. iam dubitari, verb. sua sponte. ff. de hær. insti. l. si filius, qui patri. ff. de vul. verb. non sponte susceptis. l. si fideiusso. §. si necessaria. ff. qui satis. cog. vbi multa in simili per Ias. & per Barth. Soz. in d. l. si filius qui patri. Ergo quòd cœlestium, terrestrium aquatiliumque animalia rapinam, cędésve exerceant (quale est cùm aquila columbas, & reliqui accipitres, alias auiculas, aut leo armenta, vel lupus oues dilacerant, aut proceriores, pisces minores deglutiunt) id neque ad præmium spectat neque etiam ad pœnam, non magis quā cum ex diuerso ciconia pijssima parentes suos senescentes plumis suis operiri alereque studet & properat: quia pietate nullum præmiū meretur, quia ad id non tam ex arbitrio quàm cogente natura impellitur, plenè per Plutarchum in lib. an brutis ratio insit.

19 *Cœlestia & terrestria omnia operātur, cogente natura, præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*

20 *Voluntarij actus pœnam aut præmiū merentur nō necessarij.*

Cùm ergo tanti opificis maiestas requirere videatur operis huius mundi pulchritudinem, quæ potissimum in varietate consistit,

hæcque varietas humanarum actiuuum ex varietate sententiarum, appetituum, incliuationumq́ue descendat: hicq́ue varij appetitus descendaorex varia syderum natura, & potentia, cunsequens, & cunducibile fuit ad mundi talem pulchrirudinē iu varietate cunsistentem, mortalibus liberum essearbitrium, vt sic alij ad nauigandum, alij ad præliādom, alij ad legendum, alij ad scribendum, alij ad agros colendos, alij ad pascenda pecura applicarenr sese, ac subinde alij ad buuum, alij eriam si lubererad malum, vt sic quò maior actionum varietas, eò maior operis pulchritudu ac subiude opificis authorisve sui appareret maiestas.

Ergò quòd omnes Doct. suprà alleg. & tex. in auth. de fide instr. §. quia verò, aiunr, quòd
21 † Deus decœlu constituir imperium, variè iutelligi oporter, Primum in bonis principibus & bunis iudicibos. Deinde etiam in malis. Tertiòq́oe vt procedar, vt Deus concurrat tanquam causa vniuersalis, quæ similiter in creatione volucrum terrestrium, & aquatilium concurrit.

Dei prouidentia & concurrentia qualis sit respectu cunctarum rerum.

22 Quartò vt † coocurrat etiam tanquam causa particularis. nam & similiter tauquam causa particularis concurrit iu reliquis umoibus tàm ad aëreum geuus, quàm ad terrestre, uec uon ad aquatile etiam spectantibus, ex senteutia Ciceronis & reliquorum Pbilosophorum, de quibus iam mentionem babuimus adfirmautium, quòd dumitius Deus disponir & prouidet in umnibus, & nun solùm vniuersis, verùm etiam singulis. Ergò data paritate terminutum, nulla omninò differentia est inter imperium & reliquas res bumanas, qood attiuet ad Dei ordinationem. nam & reliquæ res quælibet tam ex Dei ordinatione aur cōstitutione sunr, quàm imperium.

Imperium à Deo esse variè intelligitur.

23 Quintò intellige, quòd † est imperium etiam de iure naturali (quod ius gentiō appellari suprà c.16. num.11. ostendimus) nam ea dicuutur esse iuris gentium, quæ à plerisque geotium humanis necessitaribus exigentibus obseruantur & vsu recipiuntur. §. ius ciuile. & §. ius autem gentium. Iostitut. de iure nat. uec dubiū est, quin (vt suprà edocemur) humani generis necessitates desidereur, vt homiues ouu syluestrem more ferarum, sed socialem vitam ac politicam agant. Socialis autem vita desiderac & deposcit imperium (hoc est, iudices aut magistratus) tum quòd humauum genus est ad dissentiendum procliue, vt notum est, tum maximè quòd omnes bomines quasi ad tyraonidem, vel saltem ad sui amotem adeò sunt procliues, vt umoes natura sibi melius esse malint, qoàm alteri, vt suprà disseruimus. Sicq́ue cùm nullus sit, qui in re aut causa sua æquu iudicem arbitriumq́; præbear, & societas ac communiu pariat discordias. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. necesse est, vt ad eas discordias litesq́; sedandas sinc magistratus, ne ad rixas, tumultus, seditiones, rapinas, pugnas & ad arma passim venire contingat. & Imoerium capimus pro omni magistratu, vr in princ. Inst. de perp. & temp. act. & suprà c. 1. & 2. exposuimus. Cæterùm cùm id ius siue naturæ, siue gentium nun inducat necessitatem præcisam, sed tantùm causatiuam, nempè, vt commodius licear degere viram, superest, vt nulla gens possir compelli iouita & repugnaus viuere sub imperio, cùm, quia ius hoc naturale, est natiua & recta quædam ratio, oullam inducens necessitarem compulsiuam, vim aur violentiam, vt edocemur c.35. num.15. tum eriam quia cùm ad nostram id vtiliratem specter, vnicuique liberum est suis commodiratibus tenunciare. l. pen. cum simil. C. de pact. vt suprà artigimus.

Imperium esse videtur de iure naturali, vel gentiū primæuo, ita tamen, vt cesset coactio.

His tamen omnibus vehementer ubesse videtur, quòd † nun paucæ brurorum species gregatim vitam degunt, non secùs quàm homioes (vt videmus in ouibus, capris, arietibus, porcis, equis, equabus, asinis, mulis, mulabusq́uè, in tauris & simllibus) ergu consequens esse videbatur, vt lure quoque uaturæ, aur diuina ipsa quoque bruta inter se videtentur imperium habere, vt esset, qui pareret, & qui imperaret: id quod admirtere stultum tidendumq́oe esser, eiusque coutrariom euideutius est, quàm lunga cunteutioue egear. 24

Imperiū quare nō sit inter bruta, quæ sociabiliter vel gradatim vitam degunt, vt est inter homines.

Vnde operæprecium erir intelligete, cur diuersum? Er sanè ratio differentiæ nou obscura est. uam vt nuper dicebamus, animalia bruta (siue illa volatilia sinr, siue terrestria, aquatilia) operantur cugente natura, sicq́oe nunquā discrepanr, aut separantur, aut discedunr à uaturali Dei ordinatione, & lege sibi natura insita: sicq́ue nulla alia lege uulloq́ue rege iudigent: homines verò cùm ex libero arbitrio upetentur, Ius, ratioq́ue naturalis eus uun cugir aut compellit, sed tautùm suadear, & moneat: sæpissimè ab eo iure naturæ discedunr. vnde regibus & magistratibus egent, qui inuitos legibus, iuri & rationi parere compellat, sicq́ue parum est ius habere bominibus, nisi sinr magistrarus, qui eos ad ius seruādum compellant. l. 2. §. pust originem. ff. de crig. iu. Ar bruris animantibus sar est legem naturæ habere, nec egent Imperatore, Rege aur magistratu, qui cugat ad eam seruandam, quandoquidem ab ipsa natura hanc ad rem adiguntur, & compelluntur: vti † banc differentiam eleganter tradit Plutarchus in libro suo: An brutis ratio insir? sic etsi homo homini sæpè noceat, teste Horatiu libro primu Epistolar. sic dicente: 25

Animalia nō solent nocere animalibus suæ speciei, fallit in homine.

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Et Plautus iu Asinaria:

Lupus est homo homini.

Et Ausonius in bie. senten.

Perniciet hominum, quæ maxima solus homo alter.

Ar longè sanè diuersum est in reliquis animantibus, quæ legis naturæ tenacissimi obser-

obseruatores minimeq; violatores, nunquam
animantibus suæ speciei nocent, sed tantùm
diuersæ. Vnde Horatius Epod. lib.

Neque hic lupis mas, neque fuit leonibus
Vnquam nisi in dispar feris.

Et Iuuenalis Saty. 15.

Sed iam serpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera, quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: sæuis inter se conuenit vrsis.

Postremò in fauorem tã Imperatoris quàm
26 etiam summi Pontificis facit ratio illa, quæ sa-
tis congrua esse videbatur. Nam † vt in vno
populo expedit esse principem, ne fortior om
nia possit, improbique & audaciores reliquos
bonos, innoxios, mitioresq; ciues opprimãt,
expileut, & perdant: ita in toto orbe Impera-
torem esse, qui sit dominus, & monarcha toti-
us mundi, conuenit, ne ex regibus, & princi-
pibus, vel ciuitatibus liberis vnum alterum
impunè opprimere possit. Parum enim est sin
gulæ ciuitates aut prouinciæ suum principem
habere ad talem ciuium audaciam, & impro-
bitatem reprimendam, id enim eò pertinet,
vt in quaque ciuitate singuli ciues innoxij
sint respectu aliorum conciuium, non antè vt
principi illius ciuitatis aut prouinciæ desinat
esse liberum, alteram ciuitatem liberam vel
principem impetere, armisque adoriri ac op-
primere, vt quotidiè fit. Ad hanc ergo teme-
ritatem, & iniustitiam reprimendam vtile, cõ-
sultum, & conducibile esse videbatur orbi vni
uerso, esse vnum totius mundi dominũ, hoc
est, Principem Romanum. Et ideo (quo ma-
gis hæc ratio iustificetur) dictum est ad exem-
plum ecclesiæ triumphantis Ecclesiam mili-
tantem fuisse exemplatam aut institutam. Vn
de vt ponere duo principia, aut duos Deos hę-
reticum esset, ita & negare nõ esse vnum prin-
cipem totius mundi, tale esse videretur, id
quod significari videtur in c. præcipimus. 11. q.
1. c. duo. & c. si Imperator. 96. dist. Glo. no. in c.
non autem. 8. q. 1. rex. in c. ad Apostolicæ. de re
iudic. libro 6. c. venerabilem. de electi. Vnde
27 † Hostiensis in c. quanto. de transl. prælatorũ
ait, quòd tribunal Papæ & tribunal Christi
idem sunt, sicq; vult vtranque iurisdictionem
tam in temporalibus quàm in spiritualibus
esse penes Papam, sicque eum solum posse de-
ponere Reges, & Imperatores, licet exercitii-
um in temporalibus ab eo in Imperatorẽ de-
scendat, & transitum fecerit quo ad executio-
nem & exercitium, ne Papa humanis rebus
impeditus, diuinis parum vacaret. Ita etiam
tenet Cardi. Iacob. in tract. de concil. pag. 130.
lib. 3. art. 1. Alphonsus Guerretius in Specu. c.
16. Fernan. Loa. in consi. pro March. de Velez,
dubitatione 1. pag. 398. vers. & non solùm.
Bart. Bal. Paulus Castrensis, & alij in l. fi. C. de
legibus. idem Bal. in l. rescripta. C. de precibus

Similitudo ecclesiæ militantis ad ecclesiã triumphantem.

Imperium à Papa in Imperatorem nunquam migrauit, quia apud eum nunquã fuerat, ardua quæst.

Imperatori offeren. Ioannes Imol. in c. dile-
ctus. 1. de præbend. Restaurus Castaldus de
optimo Imperatore. q. 81. Petrus Albinus de
Pontifi. potest. fol. 25. Alciatus in l. bona ciui-
tatis. ff. de verb. signi. Ioannes de Selua de be-
nefi. 4. parte. q. 8. vers. 16. & 17. And. Alcia. in l.
inter claras. C. de Sum. Trin. Petrus de Mon-
te in Monarchia. q. 4. ad finem. Martinus Lau
densis de principibus in 10. & 11. notab. San-
ctus Bernardus ad Eugenium Papam argu.
Ioan. 8. dum ait ex ore Christi ad Petrum, Cõ-
uerte gladium tuum in vaginam, sic ait, tuus
ergo tuo forsitan nutu, & si non tua manu
euaginandus, sed iussu Imperatoris: sic leo Pa-
pa 4. vtc. igitur. 23. q. 8. contra Sarracenos iu-
bet populum congregari, & ad littus maris
accedere. Denique huc etiam spectant, quæ
scripsimus suprà in præfatione, dum † nega- 28
uimus licuisse Alexandro Magno, orbem vni
uersum ferè armis vexare inuestareque, eo
colore quòd humano generi id expediret.
Cùm (si verum amamus, & vilissimorum adu
latorum morem missum facimus) nihil re ve-
ra à genere humano, & à consultissima Dei
Optimi Maximi ordinatione, & prouiden-
tia magis remotum esse aut excogitari potue-
rit, vt iam post doctissimum Sotum lib 4. q.
4. art. 1. de iust. de iure attigimus. Quibus ad-
de præstantissimam nouamque rationem.
Nam cùm cognationem quandam inter nos 29
natura constituerit, hominem † homini pe-
riclitanti iniuriámve patienti non subuenire,
indecorum, inhumanum, & impium est, arg.
l. vt vim. ff. de iur. & iur. Hinc est, quòd fra-
trem contra fratrem peccantem ad monere te-
nemur, secundũ cõmunes opiniones, vt plenè
disseruimus suprà c. 16. sicque opem, egenti
nostro auxilio, ferre omnes homines & natu-
raliter optamus, iureque naturæ debemus, &
etiam iure positiuo, vt plenè etiam docent
Hieronymus Cagnolus, & Philippus Decius
in l. culpa caret. ff. de regulis iuris. hinc vide-
mus naturaliter, quòd si quæcunque aui-
cula vim patiatur, reliquæ eiusdem speciei
auiculæ prętò adsunt comitantes, condolen-
tes, auxiliumque suum veluti pollicẽtes, & si
ad id etiam valent re ipsa præstantes. Idem fa-
ciunt animalia terrestria, vt videmus in por-
cis, in equabus, in tauris, inque similibus. Vn-
de Ouid. lib. 2. de Ponto sic cecinit:

Historia Alexandri.

Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.

Brachia delassa potius prendenda natanti,
Nec pigeat mento supposuisse manum.

Et Virgilius lib. 2. Aeneid. scripsit:

Per te, per superos & conscia numina veri,
Per, si qua est, quæ adhuc mortalibus vsquam
Intemerata fides, oro miserere laborum
Tantorum, miserere etiam non digna ferentis.

Et Ouidius lib. 1. de Tristibus:

——— *O pauci rebus succurrite lapsis,*
Et date naufragio littera tuta meo.

Et Virg. 1. Aeneidos:

Ad te confugio, & supplex tua numina posco.

Sicque apparet iure naturæ & periclitantis, & vim iniuriamve patientes solere & petere,
30 *Mora nō patitur auxiliū.* & recipere auxilium, idque † auxilium non paritur moras, teste Ouidio, lib. 4. Metamor.

Ad opem breuis hora ferenda est.

Ouid. lib. 11. Metamorph.

Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit,
Dum superest aliquid, cuncti coëamus ad arma.

Lucanus lib. 2. bell. ciuil.

Tolle moras, semper nocuit differre paratis.

Seneca in Thyeste:

Serum est cauendi tempus in medijs malis.

Silius Italicus lib. 4. bel. pun.

Pelle moras breuis est magni fortuna fauoris.

Manilius lib. 4. Astrono.

——— *Mors sæpe malorum*
Dat causas.

Ouid. lib. 1. de remedio amoris:

Vidi ego quod fuerat primo sanabile vulnus,
Dilatum longa damna tulisse mora.

Ibidem:

Nam mora dat vires, teneras mora percoquit vuas,
Et validas segetes quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor spaciantibus vmbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure reuelli,
Nunc stat ad immensum viribus aucta suis.

Denique quàm teneatur iure naturæ homines hominibus auxiliari edocet Cicer. lib. 1. Offic. dum scriptum sic reliquit: Homines hominum causa sunt generati, vt ipsi inter se, alij alijs prodesse possent. Idem 2. Officiorum ait: Proximè & secundum Deum, homines hominibus maximè vtiles esse possunt. Idem Cicero lib. 3. Offic. sic ait: Hoc natura præscribit, vt homo homini quicunque sit, ob eam ipsam causam tantùm, quòd is homo sit, consultum velit. Idem Cicero in Lælio sic ait: Sic nos nati videamur, vt inter omnes esset societas quædam. Idem Cic. lib. 2. de finib. ait: Impellimur natura, vt prodesse velimus quamplurimis, in primisque docendo, rationibusque prudentiæ tradendis, itaq; non facilè est inueniri, qui quod faciat ipse, non tradat alteri, ita nō solùm ad discendum propensi sumus, verùm etiam ad docendum. Statque †
31 *Fabula Bouis & Cameli.* faceta fabella de Boue & Camelo à Plutarcho Apoph. lib. 8. relata, Bos sub onere deficiens rogauit Camelum conseruum, vt se oneris parte recepta subleuaret, cui recusanti, Bos, imò (inquit) & meipsum & hæc omnia portabis, id q, effectum mortuo Boue est. Ita etiā idem Plutarchus libro de tuenda valetudine, quo exemplo admonemur lepidè non solùm homines hominibus auxiliari iure naturę debitum esse, sed etiam periculosum in tali officio deficere futurum tam ipsis, qui debito auxilio carent, quàm ipsis opem auxiliumq; debitum denegantibus, quibus præterea est fuitque semper turpe & indecorum. Vnde Ouidius lib. 13. Metamorph. sic eleganter cānebat:

Et eget auxilio, quod non tulit, vt q; reliquit,
Sic linquendus erit, legem enim sibi dixerat ipse.

Quàm mora periculosa & noxia sit, significauit etiam Iulius Cesar, vt refert Plutarch. Apoph. lib. 4. de Cęsare dum meminerit, cùm inquit, Pompeius instructam aciem apud Pharsalum inibi consistere, & hostem operiri iussisset, Cęsar dixit, illum errasse, qui vim, impetum & diuinum afflatum animotum ad incursionem paratorum mora relaxasset.

Sat ergò ex historijs & Philosophorum sententijs edocti sumus, & iure naturę nefas esse, hominem homini non auxiliari, & id auxilium moram non pati, quia serò medicina (vt dixi) paratur.

Cùm mala per longas inualuere moras.

Quæ omnia fusius suprà c. 16. num. 10. modò sic, cùm Deus optimus Maximus terram per maris vastißimi interpositionem diuiserit, non semel sed pluries, certè si in nouo fortè Indorum orbe vnus princeps ab altero princ ipe, vel vna ciuitas ab altera, vel vna prouincia, & regnum ab altera alteróve vim pateretur (vt quotidiè fit) & necesse esset ab Romanorum Imperatore auxilium implorare, certè non solùm multi anni, sed multa ferè sæcula necessaria essent, vt is Imperator negocij illius iustitiam & causam addiscere posset, totidemq; anni aut sæcula, vt intellecta rei veritate auxilia vim patienti mittere posset. sicque interea plerunque periret commoditas auxiliandi, quæ, vt diximus, non paritur moras. Nihil † ergo (credite mihi) magis alienum aut remotum à summi Dei prudentia, prouidentia, & iustitia dici aut cogitari vnquam posset, quàm ob illam auxiliandi causam imperium penes vnum Imperatorem esse oportere, cogitare aut adfirmare, & quærere legem (secundum Philosophum) vbi naturaliter sentimus nihil aliud est, quàm infirmitas intellectus. 32 *Dei à prouidentia & iustitia alienū vnum hominē mundi totius esse Imperatorem.* Quod autem vulgo dicitur, Ecclesiam militantem ad triumphantis imaginem exemplatam fuisse, nihil obest, quando quidem quod simile est non est idem. l. q, Nerua, cum ibi not. ff. depos. tradunt Docto. in auth. si quis in aliquo documento. C. de edendo. & illa est quædam imitatio, in illis duntaxat seruanda, in quibus eadem aut par ratio est, vt tradunt Doct. in §. minorem. Inst. de adop. l. adoptio. ff. eod. ti. l. filio quem. ff. de lib. & posthu. vbi autem diuersa ratio est, cessant omnes illę limitationes, vt tradunt plenè Alex. Corneus, Iaf. Deci. Corasius, Curtius iunior & alij per text. ibi in l. humanitatis. C. de impuberum, dum plures differentias enumerant inter substitutionem exemplarem, & substitutionem pupillarem, quamuis d. l. humanitatis, proclamat ad exemplum pupillaris exemplarē fuisse creatam, & inuētam, vt lib. 2. de succ. prog. in materia exēplaris plenè disserui-

differuimus.§.17. Sic ergo, & in specie nostra nulli (modo sanè & Catholico, dubiũ est, quin sit plusquam manifesta differentia inter Ecclesiam triumphantem, & militantem, quia illa regitur à Summo Deo, qui vbiq; est, sicq; ad nutum omnia perfectissimè potest disponere, ordinare, & prouidere. hæc autem regenda si esset per vnum hominem, qui in vno duntaxat loco esse potest, non ita ab eo regi posset quò ad temporalia, quæ exigunt frequẽtissimas rerũ dispositiones, mutationes, ordinationes, quæ cùm notissima sint, & ea naturaliter sentiamus in his legem quærere, esset (vt Philosophus ait) infirmitas intellectus.

33 *Mundi dominum qui se iactaret, dæmonum è cælo cadentium audaciam superaret.*

Quinimò † (si vera proloqui fas est) nephanda (iudice me) temeritas, audacia, superbia est, vnum homunculũ (qualis est Imperator) summo maximoque Deo se similem iactare, suamq; pusillam, imbellẽ, tantillulam prouidentiam & potentiam, immensæ & ineffabili illius potentiæ, & prouidentiæ velle conferre, assimilare, adæquare, dæmonumq; superbiam è cœlo cadentium imitari, & æmulari videretur (ne dicam superare) quæ omnia intelligo quò ad temporalia. Nam in spiritualibus diuersam esse rationem ostendit Sotus, vbi suprà, & idem etiam ex diuo Bernardo suprà relato apparet. in temporalibus autem, quæ ad spiritualium expeditionem necessaria non sunt, ijsdem iuribus, & rationibus apparet Papam non esse, nec esse posse dominum totius mundi, non magis quàm Imperatorem.

34 *Mundi dominum vnũ hominẽ esse, non conuenientissimum esse.*

Denique † hæc omnia, vt nec Imperator, nec summus Põtifex sit dominus totius mundi in temporalibus, etiam quò ad iurisdictionem iustificantur planè ex principali conclusione, & sententia nostra, quæ habet vtriusq; iurisdictionem, & principatum non ad ipsorum, sed ad reliquorũ hominum vel ciuium vtilitatem introductam esse. Nam si ipse Imperator vel Papa in orbe vniuerso talem iurisdictionem haberet, non posset vllus alter vim aut violentiam patienti opem auxiliumque ferre, non magis quàm homo priuatus homini priuato, qui vim aut iniuriam pateretur, qui ei armis subuenire minimè potest, sed superior adeundus est. Nam armis vim repellere fas est, ipsi quidem iniuriam passo, dummodò in continẽti id faciat, & cum moderamine, & ad defensionem corporis, honoris, aut rerum suarum. l. vt vim. ff. de iust. & iure, cum ibi plenè not. per Gloss. & Docto. & ferè per totum ff. de vi & vi arma. & per totũ titul. C. vnde vi. reliquis verò priuatis præter iniuriam passo id non licet, vt dd. iuribus. aliter enim esset aperta via, neces, rapinas, tumultusque exercendi, & superioris, iudicis, principis, magistratuísve authoritatem vsurpandi, diuina humanaque miserandi, & turbandi.

Ergò si quis Princeps, si quáve Respublica ab altero principe tyrannicè vim aut iniuriã pateretur apud nouũ fortè Indorum orbem, & tota iurisdictio aut protectio esset Imperatoris aut Papæ, iam reliqui principes etiam iniuriam passo finitimi aut vicini, nõ possent ei opem ferre, ne alienam iurisdictionẽ (hoc est, Papæ aut Imperatoris) iniurij vsurpasse ac irreuerentes viderentur. Rursusque Papa aut Imperator remotissimi per multos annos aut sæcula opem ferre, aut rem, & iustitiam percipere ac intelligere, non valerent, sicq; ipsi non solùm in eo noxij essent, quòd opem patienti iure naturæ debitam non ferrent, sed etiam in eo, quòd vicinis & finitimis illius impedimento essent, quò minus ipsi opem & auxilium suum præstarent, quod quàm absurdum, & perniciosum humano generi foret, nullus modò sanus ignorabit. Iustificantur hæc, nam † vetitum est alienam iurisdictionem inuadere, & vsurpare, vt occidens priuata authoritate eum, qui aliàs occidẽdus erat, puniatur capite. Petr. de Bella perti. Cyn. Bald. & Barthol. de Capua in l. addictos. C. de Episc. aud. Roman. sing. 747. Boër. decisi. 84. Carr. de homicidio. §. 2. nu. 146. &c.

35 *Iurisdictionẽ alienã vsurpare interdũ capitale est.*

SVMMARIVM.

1 *Papa non exercet iurisdictionem temporalem vacante Imperio, ardua quæstio.*
2 *Papa vacante Imperio, non præscribit Imperatoris iurisdictionem.*
3 *Regno vacante, vel Imperio, ciues possunt regem sibi eligere.*
4 *Imperio vacante, legatus Papæ non exercet iurisdictionem temporalem.*
5 *Papatu vacante Imperator non exercet iurisdictionem spiritualem.*
6 *Princeps cùm sit tyrannus ciuibus, quale superfit remedium, contra nouissimos.*
7 *Imperator olim Papam eligebat.*
8 *Imperatori olim suberant Ecclesiæ.*
9 *Ecclesias non subesse hodie Imperatori, an iure fiat.*
10 *Papæ electio de consuetudine spectat ad Cardinales.*
11 *Hispaniarum rex non subest imperio.*
12 *Hispani deficiente progenie regia, possunt regem sibi eligere.*
13 *Hispaniarum rex iura Imperatoris habet in regno suo.*
14 *Hispaniarum rex quo tempore potuerit leges facere circa Ecclesias.*
15 *Hispaniarum rex quod ius patronatus habeat regni sui.*
16 *Hispaniarum rex ius habet eligendi Episcopos.*
17 *Imperatori reliquos principes nõ teneri tributum præstare, contra nouiss.*
18 *Imperatoris potestatem anormalam non esse.*
19 *Præscribi an possint, quæ Imperatori reseruata sunt, contra nouiss.*
20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, posse puniri, contra nouiss.*

21 *Imperator non est vnicus Christi vicarius.*
22 *Imperator vnus solus in mundo esse non debet.*
23 *Leges ferre possunt alij prater Imperatorem.*

CAPVT XXII.

IN summa retenta opinione eorum, qui existimant, summum Pontificem esse dominum totius mundi etiam quò ad iurisdictionem temporalem, inde

1 *Papa non exercet iurisdictionem temporalem vacāte imperio, ardua q.*

deducitur † quòd vocante imperio Papa in terris imperij potest iurisdictionem exercere, non aliter atque quilibet princeps post decessum illius, cui iurisdictionem demandauerat: quandoquitem Imperator (inquiunt) iurisdictionem, quam habet non tam iure proprio, quàm quasi à Papa demandatam habere intelligitur, & in specie ita tenent Lud. Rom. sing. 417. vacante impetio. Ioan. Fab. in §.1. Instit. de adop. Bar. in l. naturaliter. §. fi. ff. de vsuc. Bal. in l. fi. col. 1. C. de qua pres. idem Bal. in Marg. verb. imperium. Ias. in l. imperium. colum. 10. ff. de iuri. om. iu. Nico. Pigno. ad Romanum, vbi suprà. Contrarium tamen, vt vacante imperio non succedat Papa in iurisdictione exercenda, tenet Cardi. in c. licet, de voto, per c. nouit. de iudi. ne aliter turbentur pontificia & imperatoria iurisdictio. & Fely. in d. c. licet. Sed primam opi. videntur tenere Bar. & Imo. in l. 1. §. denique. ff. de aqua pluui. arcen. qui † tamen interea negant, Papam posse iurisdictionem Imperatoris præscribere. & Panor. in c. cum deputari. de iudi. & Cardi. in c. cum contigat. de foto compe. & Pig. vbi suprà. Quinimò secundum eum etiam vacante imperio ea sola exercet Papa, quæ sunt ipsi Imperatori reseruata, nec per reliquos principes possunt expediri.

2 *Papa vacante imperio nō præscribit Imperatoris iurisdictionem.*

Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinione nostra longè veriorem esse opinionem negatiuam, quia Papa nec habet, nec habuit vnquam totius mūdi iurisdictionem in temporalibus, nec Imperator, aut reliqui principes sæculares ab eo quasi demandatam videntur habere iurisdictionem, sed iure proprio, quasi † ex populi concessione: penes quem, & non penes Papam remanet iurisdictio, tam imperij quàm cuiusque alterius regni vacantis, vt docuit etiam Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure, per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad rem pertinet d. c. licet ex susce pto, nec extrauag. Ioannis 26. incip. si fratrum, cum similibus. nam paucis fas est non illinc expedire, negando liberum fuisse summo Pōtifici alienam iurisdictionem lædere, & longè minus eam sibi adscribere. l. id quod nostrū. ff. de reg. iu. c. alteri. de reg. iu. lib. 6. l. vnic. C. vt nemo in sua causa iudicet, aut ius sibi dicat. l. magistratibus. ff. de iurisdicti. omni. iud. l. omnibus. C. de testibus. Retenta tamen opinione affirmatiua, eam limita, vt † non procedat in Pontificis delegato, quia sub generali concessione non veniunt ea, quæ sunt principi reseruata. ita Ludo. Roma. & Nicol. Pigno. vbi suprà, & alij communiter, vt per Fely. in c. de præscrip. vers. ad illud Innocentij. Vacante † autem papatu, non est dubium quòd Imperator Papæ iurisdictionem non exerceat. Ludo. Roma. singula. 418. quid è cōtra.

3 *Regno vacāte, vel imperio, ciues possunt regē sibi eligere.*

4 *Imperio vacante legatus Papæ non exercet iurisdictionem temporalem.*

5 *Papatu vacāte Imperator nō exercet iurisdictionem spiritualem.*

Sexagesimò apparet denique ex superioribus longè errasse doctissi. Dominicum Sotum de iusti. & iure. lib. 5. q. 1. arti. 8. dum scripsit, quòd si † princeps tyrannus est, ciuibus nullum superest remedium, nisi Deum orare pro eius emendatione, quando non adest superior ad quem confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis omnibus mundi principibus incumbit illi populo tyrannidem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egregiorumque virorum hæc est vera laus, gloria, decus & honor, vt de Hercule & similibus suprà exposuimus c. proximo.

6 *Princeps cùm sit tyrannus ciuibus, quale supersit remedium, contra Sotum.*

Imperator tamen & si dominus totius mūdi (vt ostendimus) nō sit, neque vnquam fuerit, aut fore possibile sit, tamen † electiones Romanorum pontificum ei olim fuerunt traditæ & concessæ, secundum Albericum de Rosaris in dictionario suo, verb. electio. 5. quē refert Nicolaus Boerius decisio. 31. tempore factæ, in prin. per cap. vota. §. principibus verò. 63. distincti. hoc quod dicit Innocen. in c. 2. de maiori. & obedien. Omnes † clericos & ecclesias antiquitùs subesse Imperatori, vt probatur in authent. vt ecclesia Roma. centum annorum gaudeat præscriptione. post princ. & in c. Constantinus. 96. distin. & sequuntur Bald. Paul. de Castr. Saly. Fulgo. & Ias. in l. iubemus nullam. C. de sacrosan. ecclesi. dicentes, tempore illarum legum. C. Ecclesias fuisse Imperatoribus subditas, saltem de facto, aut aliàs quocunque modo: ideò Imperatores illas faciebant leges circa ecclesias & earum bona, & idem Ias. in l. cunctos populos, in 2. lect. colum. pen. in prin. versicul. est verum quod. Bal. C. de summa Trin. & Ias. in authen. si qua mulier, in 3. notab. C. de sacrosanct. ecclesijs. † Quis ergo Ecclesiam atque clericos exemerit à iurisdictione imperiali, Respondet Alberi. factum fuisse voluntate Imperatorum, quod fortè in præiudicium Imperij & successorum facere non potuerunt, & illa fortè priuilegia perdidit imperiū de facto potius, quàm de iure, propter longam vocationem eiusdem imperij, & potentiā, ac prudentiam summorum Pontificum, & aliorum Romanæ ecclesiæ præsidentium. Ita etiam dicit Albe. in l. bene à Zenone. col. 3. ver. sed an Imperator. C. de quadri. præscri. Et pro hac parte videtur Glo. in l. disputare. C. de cri. sacri. sed in contrarium videtur Glo. fi. in c. in Synod. quā ibi sequuntur Do. & Car. Alex. 64. disti Innocen. Host. Ioan. Andr. Car. de Zabarel. & Abb. Sicul. in c. licet

7 *Imperator olim Papam eligebat.*

8 *Imperatori olim suberant Ecclesiæ.*

9 *Ecclesiæ non subesse hodie Imperatori, an iure fiat.*

de

de vitanda, de elect. & Gloss. in d. c. in nomine Domini, in verbo, impetrauerint. 23. distinct. & Innoc. in d. c. 2. de maiori. & obedien. & Marti. Lauden. in tractatu de princip. §. 3. vo-

10 *Papæ electio de consuetudine spectat ad Cardinales.*

lentes de cõsuetudine † diu obtenta electionem summi Pontificis ad solos spectare Cardinales excluso Imperatore, & eius nuncijs, vt §. verum. 63. distinct. & ibi Domi. & Cardi. Alexand. & idem Bald. in sua Marga. in verb. electio, & Guerrerius in speculo principum. c. 55. in fin. meminit summorum pontificum eligendorum olim potestatem habuisse Romanorũ Imperatorem, de quo in c. quia sancta. §. verum. 63. distin.

11 *Hispaniarum rex nõ subest imperio.*

Denique Hispaniarum Reges imperio Romano non subesse, quia Regnum ab hostium faucibus eruerunt, tenet Gloss. in c. Adrian. 2. 63. distin. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. vbi ait, quòd † in Hispania si ex toto deficeret Regnum progenies, regnicolæ possent eligere Regem de iure gentium. & per Oldra. cons. 69. & per Guerre. vbi suprà. Et quòd Hispaniarum rex non subsit imperio, tradit etiã Corsetus de potestate regia, q. 12. num. 19. & q. 101. num. 66. Ioan. Lupus de beneficijs in curia vacantibus. §. 8. Didacus Segura in l. Imperator. Idem Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulgari. num. 19. Lex 5. tit. dotis leges. lib. 1. ord. l. fin. tit. 12. eod. lib. l. 2. vbi Castellus & alij in leg. Tauri. diximus de successs. crea. lib. 1. §. 10. num. 648. In fine. Nec dubium

12 *Hispani deficiente progenie regia, possunt regẽ sibi eligere.*

13 *Hispaniarum Rex iura Imperatoris habet in regno suo.*

est, quin † Rex Hispaniæ in Regno suo, cùm Imperatorem non recognosceret, omnia iura haberet, quæ Imperatori in terris sibi subiectis competebant, vt in simili per Ioann. Fabrum in proœmio Institut. §. 1. per Ioannem Ign. in sua disputatione, an Rex Franciæ recognoscat Imperatorem. Nicolaus Boërius decisione 8. quinta Martij. num. 4. Petr. Deleshan. in tractatu de Docto. quæst. 1. in fine. Bertrandus de Carpenda, consi. 4. num. 13. lib. 2. & consil. 293. lib. 3. Cardinal. de Zabatel. in clementina 1. de iure naturali.

14 *Hispaniarum rex an aliquo tẽpore potuerit leges facere circa Ecclesias.*

Vnde † quo tempore Imperatori fas erat leges facere circa Ecclesias, & Ecclesiasticas personas, & eligere summum Pontificem, & per hoc Prælatos & reliquos Ecclesiarum Rectores, eodem tempore intelligendum est, idem Regi Hispaniarum liberum aut permissum fuisse in regno suo, & ita cautum reperitur in legibus illius regni. Et Alphonsus Guerrerius, vbi suprà c. 63. rectè contendit,

15 *Hispaniarum Rex quòd ius patronatus habeat in Ecclesijs regni sui.*

† plenum ius patronatus Hispaniarum regi ac domino nostro competere in omnibus Ecclesijs, quæ in prouincijs & regnis ditioni & imperio suo subiectæ sunt, eruntque semper. Quòd (inquit) Rex Hispaniæ de iure non recognoscat superiorem, textus est, id est, partita, tit. 5. l. 18. & primi quidem Gothorum rex Athanaricus, vel, secundum alios, Alaricus, à quibus rex Philippus rex Hispaniarum & dominus noster indubitatam trahit originem, ex grata Honorij Imperatoris concessione Hispanias viriliter aggressi sunt, & Vandalos, Sueuosque debellando ab Hispania eos expulerunt, & in Africam fugere coëgerunt: quia tyrannicè, & contra Imperatoris voluntatem occupauerunt: & tunc postquã Hispanicam monarchiam adepti sunt, vsque ad tempora nostra Reges Gothi regnauerunt, ipsi verò Gothorum Reges discurrentibus annis construxerunt sacra Templa, & Ecclesias, vbi diuina officia virtute diuina celebrarentur, & ornamenta plurima ministrârunt, ex quo ius patronatus in eisdem Ecclesijs, præsertim cathedralibus acquisiuerunt, & specialiter sibi reseruauerunt, vt in c. nobis. & c. præterea, de iure patron. de quo vide Archidia. in c. lectis. 63. distinct. & Bal. in proœmio Decretalium. §. rex pacificus. Palacios Rubios in tractatu suo de beneficijs in curia vacantibus. §. 8. & tale ius patronatus transit ad filios & nepotes, quorum nomine intelliguntur pronepotes, & cæteri descendentes, itaq; ius patronatus transit ad hæredes in perpetuum, bonus text. ad hoc in c. filijs. 16. q. 7. & de hoc in c. Fulgentius, & c. prementis, eadem quæst. & causa, & 16. q. 7. vbi dicunt Doctores, quòd quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur, scilicet, successione, donatione, permutatione, vniuersitatis venditione: Sed ad corroborationem meæ conclusionis adduco optimum text. in c. cum longè. 63. distin. vbi probatur, quòd consuetudo antiquata, & prisca erat in tota Hispania. Quòd

† quando moriebatur aliquis Episcopus, congregabantur omnes Episcopi comprouinciales, & obitus Episcopi significabatur Regi, & Rex eligebat, & electio concilio Episcoporum intimabatur, vt ab eo comprobaretur, sed quia hoc erat valdè difficile, & onerosum, cùm propter longitudinem itineris citò non possent Episcopi congregari, statutum est in concilio Toletano, vt Toletanus Archiepiscopus vicem omnium Episcoporum suppleret, scilicet vt obitum Episcopi Regi nunciaret, & electionem factam à Rege comprobaret, & confirmaret, & electum consecraret. Itaque ne propter viarum discrimina ordinatio Ecclesiarum periculosè differatur, concessit Papa Archiepiscopo Toletano, vt præsentatos per Regem Hispaniæ posset confirmare, & consecrare, vt in d. c. cum longè. 62. distinct. & ita Cardinal. S. Sixti ponit casum in lectura sua. 16

Hispaniarum rex ius habet eligendi Episcopos.

Appareteriam † suspectam esse Glo. in c. Adrianus. 63. distinct. quam sequitur Alphonsus Guerrerius d. c. 55. ad finem. dum ait, omnes Reges teneri ad tributum Imperatori exsoluendum, etiam pro capite suo, nisi probent se esse exemptos. 17

Imperatori reliquos principes nõ teneri tributũ præstare, contra nonull.

Apparet † etiam suspectam esse opinionẽ Marci de Mantua locorum cõmunium lib. 1. c. 18. in fine, dum ait, Imperatoris potestatem 18

Imperatoris potestatem anormalam non esse.

 esse

esse anormalam, nec vllis legibus frænari, quod & voluit Bald. consi.327. pridie.colum. 5.lib.1.sed, vt iam fusè ostendimus, eius potestas non secus quàm reliquorum principum imperium legibus alligata est.

Apparet etiam suspectam esse, quod ipse Marcus Mantua, vbi suprà, scripsit post Bal.

19 *Præscribi an possint, quæ Imperatori reseruata sūt cōtra nouiss.*

consi.300.ad euidentiam.col.1.lib.5.dū † ait, non solùm Imperatorem mundi dominum esse, sed ita esse, vt præscribi non possint, quæ ei reseruata sunt in signum vniuersalis dominij, ne alias alter princeps Imperatore maior efficiatur: eumq; in territorio suo delinquentem posset punire: Sed & supremam iurisdictionem præscribi posse alibi ostendimus, & probat lex fi.tit.de las prascriptiones in ordinamento regali.

30 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem posse puniri, contra nouiss.*

Et Imperatorem † ab alio principe, in cuius territorio deliquisset, puniri posse non dubitauerim, cùm Impera. vt dixi, non in orbe vniuerso dicatur habere iurisdictionem.

21 *Imperator nō est vnicus Christi vicarius.*

Apparet etiam † Imperatorem vnicum Christi vicarium non esse in temporalibus, nō magis quàm reliquos principes, quamuis cōtrarium parum iustè contendant Bal. in l.1.C. de iure aureorum annullorum. & Marcus Mantua, vbi suprà.

2 2 *Imperator vnus solus in mūdo esse nō debet.*

Sexagesimo primò apparet † similiter minimè esse necessarium quòd sit vnicus in orbe Imperator in temporalibus. Quinimò tantū abest, vt id necessarium esse intelligatur, quod potius nihil pestilentius, aut perniciosius. nihilque impossibilius, aut risu & ludibrio dignius foret, aut dici cogitariue potuisset, iam edocti sumus, quamuis contrarium tenuerint Card. in clem.1.§.1.de iureiu.& Panor.in c.nouit, de iudi.& Marcus Mantua, vbi suprà. Idem Panor. in c. venerabilem. de elect. & reliqui, quos allegat Cassanæus in tract. Gloriæ mundi.in conside.28.par.5. id quod ex nostra prin. opin. deducitur.

23 *Leges ferre possunt alij præter Imperatorem.*

Sexagesimosecundò, apparet, quòd ijdem ferè omnes contendunt, solum † Romanorum Imperatorem leges condere posse, non sic reliquos principes. Id similiter nugis fabellisue anicularum annumerandum puerilius'q; esse, quàm vt vlla contentione egeat, præsertim cùm sit contra nostram opi. principalem, quæ docet, omne imperium esse ad proficiendum, non ad nocendum. nec dubium est, quin id (si verum esset) nocentissimum humano generi foret, ergo, &c.

SVMMARIVM.

1 *Papa sine Cardinalium consilio ardua expedire an possit? ardua q.*

2 *Principes an ardua possint sine Procerum consilio expedire? ardua q.*

3 *Præscribere potest ne rex, vt quid arduum expediat, sine Procerum consilio?*

4 *Præscribere potest ne Papa, vt quid arduum in temporali sua iurisdictione expediat sine Cardinalium consilio.*

CAPVT XXIII.

SExagesimotertio colligitur etiam ex nostra principali sententia illius memorabilis articuli, Vtrùm † Papa possit sine consilio aut concilio Cardinalium ardua expedire? Et an † idem fas sit reliquis Principib. Regibus, Imperatoribus, & similibus. Et id sibi liberum non esse, ex nostra sententia videbatur respondendum, dum habet ad metam ciuium subditorumue vtilitatem, non etiam ad ipsorum principum commoda, omnem principatum, ditionem, imperium, potestatémve processisse. Nec dubium est, quin consultius vtiliusque sit ciuibus & subditis ardua à Principibus adhibito taliū senatorum & prudentium virorum consilio expediri, quàm eo non adhibito: arg.l. humanum, cum similibus. C. de legibus. l. proximè. ff. quæ in testa. delen. l. placet. C. de sacr. eccles. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. fina. C. de legatio. lib. 10. tenuit expressè Archidiaco. in c. quamuis. in 2. colum. & ibi Guilielmus de monte Lauduno. de officio ordinarij. lib. 7. & in c. cum Redemptor. 12. q.2.& in c. sunt quidam. & in c. quæ ad perpetuam. 25. q.1. in d.c. eum quidam. non posse Papam solùm super statu vniuersalis Ecclesiæ legem generalem absque Cardinalibus condere. Idem tenent Iohannes Monachus & Philippus Probus in eius additionibus. Ioan. Andr. Guilielmus de monte Lauduno Philippus Francus & Ioannes de Imola in c. super eo, de hæreticis. lib. 6. Hostien. Ioannes Andre. & Antonius de Butrio in c. antiqua. de priuilegijs. Panormita. in c.1. in fine. de offici. lega. & in c. causam quæ el primo. de iudicijs. & in c. literas. colum. 3. vers. item nota. Glo. de restitut. spolia. & in c. quæsiuit, de his. quæ fiunt à maiori parte cap. & in c. per venerabilem. in §. Rationibus. per tex. ibi, in 3. colum. qui filij sint legitimi, & in c. nulli, de sentētia excommunicatio. Cardinalis Zabarella in c. licet. in 16. colu. de electio. & in c.2. de clericis non residen. & in repet. c. perpendimus. colum. 6. de sententia excommunicat. & in cōs.137. incipi. Fuit quæstio regis Cypri colum. fi. versi. sed ratio. & in consil. 150. incip. In quæstione duorum pontificum in penul. colum. versi. secundus modus. Bal. in c.1. de natura feudi. & in l. fina. C. de diuersis rescriptis. Idem Bal. in l. eum multa. C. de bonis quę libe. Idem Bald. in consi.324. incip. quæritur vtrùm Papa. volum.1. Aluarotus in c. 1. in principio, in titulo Episcopum vel Abbatem in vsibus feu. Speculator in tit. de legato. §. qualiter, in fine. idem voluit Petrus de Ancha. in c. vnico. in 3. nota. de schismaticis lib. 6. & in cons.295. in 2. colum. Ioannes de Imola

in d.

1 Papa sine Cardinalium consilio ardua expedire an possit, ardua q.

2 Principes an ardua possint sine Procerū consilio expedire? ardua q.

in d.c.2.de clericis nõ reſiden.& in c.dilectus. el primo.colum.1:de præben.Præpoſitus Alexandrinus in d.§.rationibus.Dominicus in c. quoniam,circa principium. & ibi Philippus Franchus. de renunciatio. lib 6. Guido Papa in d.c.licet,de officio legati.Ioannes de Monteigne in tractatu de authoritate regij conſiſtorij,charta 32.Antonius Corſe.in tracta.de poteſtate & excellẽtia regia,in 53. quæſtione. Corradus in ſuo tractatu de ſchiſmate, in penult.colum. Antonius de Roſellis in tract.de concilijs, in rubrica incip. Generale conciliũ quando ſit faciendum.verſicul.Item cum Cardinales.fol.2.col.3.in fine. Andreas Siculus in tractatu de præſtantia Cardinalium, in 2. parte,in 2.quæſt.& in c.ſi pro debilitate. in 3.& 4. colu. de officio delega.& in c. inhærentis. col. 2.de iuramento calumniæ.& in conſi.40.incip.Clementiſsimum.colum.18.vol.4.Nicolaus Milis in Repertorio ſuo, in verbo,Papa. parum vel nihil facere debet ſine cõſilio Cardinalium, q.2.& quæſtione 31. & in 2. tracta. q.22.Bologni.in auctenti.Habita.in 3.colum. C.ne filius pro patre. Fely.in c. finali.§.bis autem.col.3.circa finem, de offi. delega.& in c.1. col.3.verſi.3.declara.de probationibus,in c.ad audientiam. poſt Cardinal. & Aegidium ibi in 2.colum. de præſcriptio. & alij non pauci, quos ſuprà adduximus, dum hanc q. in regibus temporalibus,& reliquis principibus ageremus.

In contrarium tamen eſt receptior opinio, vt Papa,Imperator,Reges& Principes poſsint ardua expedire ſine conſilio alicuius, vt tenet idem Panormita in c.literas.colum.3.verſi.& puto quòd poſsit,de reſtitutio.ſpolia.& in ſua diſputatione,incip. Epiſcopus & quidam rector.in 7.colu.dum ſe remittit ad ea, quæ ipſe dixerat in d. c. ex geſtis. Idem voluit Bal.ſibi contrarius in c.inter corporalia.col.2. in principio, de translatione Epiſcopi.Ioannes de Anania in c.firmiſsimè.vbi hanc dixit eſſe communem opinionem,de hæreticis.Dominicus ſibi contrarius in c. ſuper eo. eodem titu. lib. 6. vbi refert Hugonem Cardinalem in c.leges 4.diſtinctio.ardua quàm expedire. Aegidius de Bellamera in c.2.in ſynodo. 63. diſtinctio. notabiliter inquiens,quòd ſi Papa Imperatori ſuper hæreſis crimine ſe ſubmiſerit, licet talis ſubmiſsio res valde ardua& magna eſſe videatur, Cardinalium conſilium ad talia faciendum, requirere non tenetur. Cardinalis Alexandrinus in c. in iſtis, in principio.4. diſtinctio.allegat ita renuiſſe Innocen. in Clementi.ne Romani,de electio. Idem Cardinalis Alexandri.& Cardinalis Ioannes de Turre Cremata in d.c.cum Redemptor. poſt Hug.ibi.12. q.2.Idem Ioannes de Turre Cremata hanc inquiens eſſe communem opinionem in c. ait lex.§.ideo.4. diſtinctio. Bonifacius in prooemio clemen.§.hac ſanè.in 3.colum. Albericus de Roſate, qui hanc etiam communem dixit eſſe opinionem in rubrica de legibus. & in l. humanum,vbi idem tenuit Cynus, & Petrus de Bellapertica eodem titu. dicentes, poſſe Imperatorem, Papam, ac reges, ſine aliquorũ conſilio leges facere. Idem Albericus de Roſate in l.quidam decedens.§.Papinianus.col.3. verſic. Sed an Papa. ff.de adminiſtratio.tutorum. Petrus de Rauenna in concluſionibus ſuis,in 7.colum.Martinus Lauden.in 2.tract. de Cardinal.45.q. Paulus de Caſt. in l. fina. poſt Barthol.Bald.& Doct. ibi. C.de legibus. & in l.fi.ff.eodem tit.& in conſi.414. incip. in facto præſenti.colum.penul.volu.1. Andreas Siculus ſibi contrarius in conſ.1.incipi. Ex ſacris.colum.91.verſi.vltimo. vbi hanc dixit eſſe communem opin.volu.1.Lucas de Penna, in l.omnes iudices.in 13.colu. C. de decurio.lib. 10. Antonius de Roſell. in d.ſuo tractatu de cõcilijs,in titul. ſeu quæſtione, incip.ſententia, quæ potius attendenda ſit,Papæ ſolius aut totius concilij, colu. 8. verſiculo,nota quòd dicit,in fine.Iaſon in d.l.placet,in 1.lectura.in 3. colu.in principio.C.de ſacroſanctis eccleſijs. & ibi Petrus de Bergnia in additio.ad Iacobũ Butrigarium,vbi hanc dixit eſſe communem opinionem Auguſti de Anchona in tractatu de poteſtate Eccleſiæ,quem refert, & ſequitur Archiepiſcopus Florenti. in 3. parte ſuæ ſummæ, tit.22.c.5.§.5.Prædictam etiam opinionẽ tanquam communem tenet Rochus de Curte in c.fi.colum.9.de conſuet. & glo.pragmaticæ ſanctionis, hanc inquiens eſſe cõmunem opin.in titu. de auctoritate generalium conciliorum,fol.23.in verbo,concilio,& in tit. de numero & qualitate Cardinalium, fol. mihi, 186.in glo.in verbo,Collaterales. Thomas Parpalia in d.l. placet, in 30. colum. Claudius de Seycello in ſuo feudorum ſpeculo in titu. qui feudum dare poſſunt,in 6. col. Philippus Decius in c. edoceri. in penul. colum. de ſcriptis Ioannes Crotus, qui hanc com. dixit eſſe opinionem, & ab ea in iudicando atque conſulendo non eſſe recedendum,in rubrica de cõſtitu.libro 6.Cardinal. Iacobatius ſibi contrarius in d.ſuo tract.de conci.lib.7.articul.5 pagi.465.verſi.8.facit,& pagi.488. verſi. ad illud quod dicitur. vbi hanc dixit eſſe magis communem opin. Petrus Andreas Gammarus ſacri Palatij auditor in conſtitutione Iulij Secundi. ſuper electione ſimoniaca Romani Pontificis, in verbo, conſil. Nicolaus Boërius in tracta. de authoritate magni concil. in 4.colum. in quarta additione, & in additio. ad tractatum Ioannis de Montaigne. de parlamentis. Ioannes Franciſcus Purpuratus in rubri.colum.1.ff.de iuriſdictione omnium iudicum. Matthæus de Afflictis titul.de his,qui feudum dare poſſunt, in 4. colum. & Ludouicus Gomeſius Sarnenſis Epiſcopus in regula de infirmis reſignantibus intra viginti dies in 14. quæſtio. circa finem. gloſ. & omnes Doctores in c. ad Apoſtolicæ, in principio,

cipio. de re iudicata, lib. 6. Gloss. in verbo, de ipsorum consilio, in extrauaganti, execrabilis. Ioan. 22. sub ritu. de præben. est communis opinio secundum Andream Siculum, & Felyn. & Philipp. Deci. & Franciscum de Ripa, & Andream ab Exea, in rubric. de constitutionibus. qui omnes non solùm firmant, hanc esse communem opinionem, sed etiam receptissimam esse opinionem, vt contraria consuetudo nõ valeat, quod & firmat Fernandus Loazes in consil. pro Marchione de Velez, pagin. 394. Abbas in c. literas. colu. 3. de restitutione spoliatorum. Bal. in c. inter corporalia. colum. 2. de translatione Episcopi. Ioannes de Anania in c. firmissimè, de hæreticis. vbi hanc dicit esse communem opinionem. plenè per Barbat. consil. 1. colum. 28. lib. 1. vbi agnoscit se legendo tenuisse contrarium, sed hanc esse certiorem & receptiorem opinionem, & ita tenuit ipse And. Barb. sibi contrarius in tract. de præstan. Cardin. 2. q.

Quid dicẽdum? & sanè vt tam Papa quàm Imperator, Reges & alij Principes omnia ardua, non secùs quàm reliqua possint expedire sine consilio suorum Procerum & Consiliariorum, non dubium est de iure, per generalitatem dictorum iurium, quæ pro hac parte adduximus, & per l. 1. ff. de constit. princ. §. sed & quod principi. Institu. de iure nat. & l. 2. §. deinde, quia difficile. ff. de orig. iur. Nec vllibi rectè probarunt oppositum. Quod autem † id procedat etiam si sit consuetudo in contrarium, nullibi probatur in principibus sæcularibus, quorum potestas cùm ab populi concessione processerit, ab eodem expressim per iura scripta, & tacitè per consuetudinem potuit moderari, coangustari & reprimi. c. omnis res. de reg. iur. l. nil tam naturale. ff. eod. titu. §. sed naturalia. Insti. de iure nat. l. fina. C. de legibus. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure, iuncta l. de quibus, cum quatuor legibus seq. ff. de legibus. Verùm † in potestate pontificia tolerari potest, vt & si esset consuetudo in contrarium, adhuc ardua etiam sine vllius consilio expedire sibi fas sit, quia sua potestas, vtpotè supernaturalis, quò ad spiritualia nullo humano iure, siue illud scriptum sit, siue consuetudinarium, potuit coarctari: potest tamen coarctari iurisdictio sua respectu temporalium, non secus quàm reliquorum principum sæcularium iurisdictio, & sic in ea staretur consuetudini, vt in reliquis principibus fore diximus. Quia quam iurisdictionem habet in temporalibus, quæ ad spiritualium expeditionem non sunt necessaria, ea nihil differt à iurisdictione, quam reliqui Principes habent.

3 *Præscribere potest, ne rex, vt quid arduum expediat sine Procerũ consilio.*

4 *Præscribere potest, ne Papa, vt quid arduũ in temporali sua iurisdictione expediat sine Cardinalium consilio.*

SVMMARIVM.

1 *Bellum indici non posse infidelibus contra naturam peccantibus, ardua quæstio.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus suis priuari non posse, ardua q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam esse.*
4 *Animal non sæuit in alterum animal eiusdem speciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoscant, non ideò possunt bonis suis spoliari, contra Doct. Idem & si Imperatorem non recognoscant, contra eosdem.*
6 *Aequalitas seruanda.*
7 *Historia Leonis.*
8 *Historia Agesilai.*
9 *Historia Curij.*
10 *Talionis pœna est iuris naturæ.*
11 *Defensio est iuris naturæ.*
12 *Princeps an possit remittere talionis pœnam, vel aliam parti debitam, ardua q.*
13 *Pœnam parti, vel fisco applicandã, quando princeps possit remittere.*
14 *Principibus & magistratibus laxior potestas circa publica, quàm circa priuatorum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius potest remittere, quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iusta est, contra nouiss. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.*
17 *Pœna par culpa, vt intelligatur.*

CAPVT XXIIII.

HINC apparebit, an verum sit, quòd Innocentius in c. quòd super, de voto. scriptũ reliquit, dum ait, quòd † infideles si peccant cõtra naturam, eis bellum indici poterit, id quod suspectum est, (quamuis Panorm. ibi non benè figat pedes) nullum etenim peccatum est, quod non videatur esse contra naturam, sicq; semper posset hac ratione inspecta bellum eis indici, & quòd amplius est, firmat idem Hostiensis, q. † eadem ex causa rerum suarum dominio priuari poterunt, quod eadem ratione etiam magis suspectum est, quàm superius. Quòd autem † omne peccatum sit contra naturam, testatur Cicero 1. de legibus, his verbis: Natura (inquit) duce errari nullo modo potest. Et rursus 3. Officiorum ait: Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. id quod constat, nam † contra naturam in omni animantium etiam brutorum (siue illa terrestria sint, siue aquatilia, siue volucria) genere est, vt sæuiat aut noceat alteri animanti eiusdem met speciei. Vnde Horat. Epod. lib. sic scripsit:

Neq; hic lupis mos, neq; fuit leonibus
Vnquam, nisi in dispar feris.

Et Iuuenal. Satyr. 15.

Sed iam serpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera. quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expira-

1 *Bellum indici nõ posse infidelibus contra naturam peccantibus, ardua q.*

2 *Infideles contra naturam peccantes, rebus suis priuari non posse, ardua q.*

3 *Peccatũ ferè omne contra naturã esse.*

4 *Animal non sæuit in alterum animal eiusdem speciei.*

Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: sæuis inter se conuenit vrsis.

Deniqueidem Cicero 3.lib. Offi. ait, Naturam ducem si sequamur, nunquam aberrabimus, & Natura (inquit ipse in Catone maiore) Dux optima est, & 3. lib. Tuscul. idem Cicero ait, Sunt enim ingenijs nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret, nunc autem simul atque editi in lucem sumus in omni continuò prauitate versamur. In summa Clandianus lib. 1. in Ruffinum sic ait:

——— Natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognouerit vti.

Cùm enim omne peccatum sit contra naturam, ex quolibet peccato liceret infidelibus bellum indicere, eisq; bona sua rapere, secundum opin. Hosti. & Panotmi. vbi suprà, quos sequi videtur Alphonsus Guerr. in Speculo prin. c. 21. id quod admittere non minus iniustum esset, quàm inciuile, & pari ratione Christianis peccantibus eadē mala inferri possent, qui cùm omni die, omni hora, omni denique temporis momento innumera peccata, non secus quàm reliquæ gentes committant, possent inter se perpetuò præliari quasi bellum iam indictum sibi esse pro comperto & notorio habere deberent, mutuęque rapinæ, cędes, incendia passim & impunè fierent, id quod iure fieri posse putare, non minus stultum esset quàm impium & perniciosum: vt interea omittam quod ipsi nitūtur etiam in eo quod putant totius mundi imperium etiam in temporalibus ad Papam spectare, quod proximè improbauimus.

5 *Infideles licet Papam nō recognoscant non ideo possunt bonis suis spoliari, cōtra Doct. idē & si Imperatorem non recognoscant cōtra eosdem.*

Vnde etiam apparet recipiendum non esse, quod in d. c. quod super, scripsit Hosti. vt si † infideles non recognoscant dominum Ecclesiæ, licitè possint spoliari bonis suis, id quod Panormitanus ibi, & Alphonsus Guerrerius vbi suprà, excludunt, eo quod ad Imperatorem id pertinere contendant, per totum titulum C. de Iudæis, & C. de paganis. Sed vtraque opinio ab eodem errore defluxisse videtur. ille enim totius orbis dominium ad Papam, isti verò ad Imperatorem pertinere falsò existimabant, vt iam ostendimus. Vnde hac sola ratione neque à Papa neque ab Imperatore eos posse aut debellari, aut bonis suis spoliari, vel ius est, ad illud Ecclesiastes 10. Transfertur à gente in gentem regnum, &c. in quo niti Guerr. videtur, responde nihil mirum aut nouum, quinimmò nihil vsitatius aut frequentius, sed quò ad quæstionem nostram nihil ad rumbum. Nam vt Cicero ait 3. lib. Offi. Regna, Imperia, honores, nobilitas, diuitiæ, opes, atque ea, quæ sunt ijs contraria in casu sita, temporibus gubernantur. Guerrerius tamen, vbi suprà, vult nullam iurisdictionem aut principatum penes infideles esse possse, cùm (inquit) non sit locus in mundo, in quo nomen Christi non fuerit laudatum, & cultum, & de Apostolis dicitur, quod in omnem terram exiuit sonus eorum, vt in c. fundamenta, de elect. in 6. c. ita dominus. 19. distinct. & ipse Saluator dixit Discipulis suis: Eritis mihi testes in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ, & pro hoc 21. distin. c. in nouo, vbi litera dicit, Discipuli iubente domino in toto omni orbe terrarum dispersi Euangelium prædicauerunt, de Christo enim verificatur, quòd omnes reges terræ adorabūt eum, & omnes gentes seruient ei. c. displicet. 24. q. 8. vnde de Ecclesia catholica intelligitur illud, q. Abrahā dicit Saræ vxori suæ conquerenti de illa infideli ancilla. Ecce, (inquit) ancilla tua in manu tua, vtere ea: per Sarā enim ista sancta catholica Ecclesia significatur, per ancillam, illa secta infidelium. Vtatur ergo ista sancta Ecclesia, quæ per Saram significatur ista ancilla, vt fuit vsa illa beata Sara, illam affligendo. vtatur etiam ea, vt præcepit Dominus, eam eijciendo, & expellendo filios eius ab hæreditate, & possessione, ne partem habeant cum filijs liberæ. Nam cùm sint filij ancillæ, & sic serui, non sunt capaces iurisdictionis, dominij, vel honoris, vt per Augustinum contra Petilianum, vbi dicit, Ad omnes iniquos & impios illa vox Domini valet, Auferetur à vobis regnum Dei spirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iustitiam, id est, populo Christiano. An frustra scriptum est? Labores iniustorum pij edent? Quæ verba sunt canonizata in c. si de rebus. 23. q. 7. vt dicit Cardinalis de Turre Cremata exponendo textum, Auferetur regnum non solùm spirituale, & æternum, sed temporale, & dabitur genti facienti iustitiam in populo Christiano, quia infideles vtuntur dominio, & iurisdictione ad perensionem, & offensam Dei. Et voluit Christus, vt omnis homo esset Christianus, vt constat per totam euangelicam doctrinam.

Sed re vera isthæc omnia nullius momenti quò ad præsentem quæstionem sunt, Nam, vt non semel admonuimus, intelliguntur, quò ad spiritualia, non quò ad temporalia, in quibus etiam ipsemet Dominus noster Iesus Christus, vt homo dominium aut iurisdictionem noluit habere, sicque eam Papa eius Vicarius longè minus habebit, aut Imperator. Et per hoc illorum fundamentum omnino excluditur, qui in eo nituntur, quod eis mentitum orbis dominium ad scribunt. constat enim in fidelibus nullum omnino ius, imperium, aut iurisdictionem, Papam habuisse vnquam aut habere. Ergo neq; ea ratione q. illi sint fideles, neq; eo mentito colore quòd Papa aut Imperator totius mundi domini sint, secundum veras & communes Theologorum sententias eos debellare fas est, sed ea duntaxat ratione, quòd sint nostri inimici, nobis

nobis noxij & molesti ac periculosi, idq; no-
tum & indubitatum sit: runc enim ipso iure.
6 *Aequalitas seruanda.* prouocari(& vt ita loquar)diffidati, videntur
ad bellum & prælia, vt † seruetur æqualitas
iuri naturæ & positiuo debita, vt l.1. per totum
ff. quod quisque iuris. l. illud. l. illam. C. de
colla. l. cùm oportet, in prin. C. de bo. quæ lib.
Vnde Plutarchus Apoph. lib. sic scriptum re-
7 *Hist. Leonis.* liquit: Leon † Eutycratidis filius interroga-
tus, in qua randem vrbe aliquis posit tutò vi-
tam agere, in ea (inquit) quam qui iucolunt
neque plus possident, neq; minus, & vbi in-
stitia vigeat, iniustitia sit imbecillis, grauirer
admonuit, æqualitatem esse pacis & tranquil
litatis altricem, inæqualitatem seditionis esse,
vbi vt quisque potentior est, ita licentius op-
primit imbecilliorem. & idem Plutarchus
8 *Histo. Agesilai.* Apoph. eo. lib. 1. sic etiam scripsit † de Agesilao
Lacedęmonum Principe.

Quoniam intelligebat ad æqualitatē & ad
frugalitarem & ad coucordiam iu primis cou
ducere, fecerat nouam agrorum partitionem,
& in singulos ciues æquam portionem distri-
buerat. ferrur itaque cùm deinde ex peregri-
natione rediens iter faceret per agrum recens
demessum, conspiceretque manipulorum a-
ceruos ordine positos & æquales. delectatus
eo spectaculo, cum risu dixisse comitibus, vt
tota Lacedæmon videtur mulrorum esse fra-
trum, qui nuper inter se diuiserint hæredita-
tem, bono Principi nihil iucundius est ciuiū
concordia: rursum tyranno nihil formidabi-
lius. Rursus idem Plutarchus lib. 6. Apoph. sic
scriptum reliquit:

9 *Hist. Curij.* Curius † deuictis Sabinis, quum ex Sena-
tusconsulto ei ampliaretur agri modus, quem
consummati milites accipere solent, recusa-
uit, & gregalium portione contentus fuit, di-
cens, esse malum ciuem, cui non esset satis id,
quod cæteris esset satis.

Et cùm tam debita, tam laudabilis, tam
optata sit æqualitas inter homines atque om-
10 *Talionis pœna est iuris naturæ.* nibus in rebus. Hinc † fit, vt per calumniam
accusanti alterum de crimine capitali talionis
pœna, & sic mors ei immineat: vt l. mulier. &
l. quæsitum. ff. ad Turpil. Dominicus Sotus de
iust. & iur. lib. 5. q. 5. arti. 4. ergo parest, vt infi-
deles, à quibus nobis imminet periculum (vt
notum est) eis quoque à nobis formidandum
sit: est enim hæc insta defensio, quandoqui-
dem eis saluis existentibus salus nostra pericli
tatur. Nec enim (vt Ouidius cecinit) lex iu-
stior vlla quàm necis artificis arte perire sua.
11 *Defensio est iuris naturæ.* vt † de hac naturali defensione multa suprà;
quibus adde Propertium lib. 2. Elegiarum, sic
modulantem:

Non solùm taurus ferit vncis cornibus hostem,
Verùm etiam instanti læsa repugnat ouis.

Tenendum est ergò ob eam solam causam,
quòd illi sint infideles, aut ob eam etiam cau-
sam, quòd Papam in superiorem non reco-
gnoscant, aut Imperatorem non posse debel-
lari, nec bonis suis spoliari, nec etiam si om-
nes hæ tres causæ iungantur, quòd nec Papam
recognoscant, nec Imperatorem, nec dogma
tis catholici sint sectatores.

Sexagesimò apparet etiam ex conclusione
principali nostra, veram esse opinionem do-
ctissimi Dominici de Soto, de inst. & iur. lib.
5. q. 4. 22. q. dum ait, † pœnam talionis vel 12 *Princeps an possit remittere talionis pœnam, vel aliā parti debitam, ardua quæst.*
aliam partem debitam, à Principe remitti nō
posse. Nam si is principarum ad nostram vti-
litatem renet, vt fusè ostendimus, non porerit
talem pœnam nobis debitam adimere, ne
nobis noceat, contra l. quod fauore. ff. de legi-
bus. l. non ideo minus. ff. de procu. l. legata in-
utiliter. ff. de lega. 1. Sed si † qua ex parte ea 13 *Pœnam parti vel fisco applicandam, quando princeps possit remittere.*
pœna Reipublicæ quoque applicanda erat, ea
ex parte eam ex arbitrio porerit Princeps rela-
xare, secundum eundem Dominicum de So-
to, mirantur multi: nam qua ratione nobis is
Princeps nocere non potest, eadem & maiore
ratione non poterit nocere Reipublicæ sibi
commissæ. argum. auth. res quæ. C. com. de le-
ga. procuratio enim duntaxat Reipublicæ,
non etiam dissipatio sibi commissa fuit, vt fu-
sè in nostra principali opinione & sententia
docuimus, adhuc tamen eius senrentia (iudi-
ce me) defendi ex parte porerit. Nam cùm ple
nissimam porestatem populus Principi suo
commiserit & concesserit. l. 1. ff. de const. prin.
ibi, omne suum imperium ei, & in eum con-
tulit. §. sed & quod principi. Instit. de iure nat.
l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de orig. iur. l. prin
ceps. ff. de legibus. sub illa sanè generalitate
verisimiliter intelligendum est circa ea, quæ
leuiora sunt, laxiorem Principi potestatem &
liberum fortè arbitrium commissum fuisse, in
quantum attinet ad res & bona publica. arg.
l. scio. ff. de minoribus, cum multis similibus
à nobis congestis in tract. de succ. res. lib. 1. §. 7.
per totum. Nec dubium est, quin (vt natura-
liter sentimus) vnusquisque † ciuium laxius 14 *Principibus & magistratibus laxior potestas circa priuatorū bona.*
arbitrium principi circa res & bona publica
concessurus esset, & concessisse intelligatur,
quo tempore ei Reipublicæ cura commissa
fuit, quàm circa suas res, aut bona quisq; eo-
rum ei concederet. Vnde cùm à concessione
populi pendeat principis porestas, qui non
tam priuatas singulorū res & familias, quàm
publicas res & gubernationem commisisse vi-
detur, par est, vt laxior pleniorq; potestas prin
cipi circa eas res publicas pœnamq́ue Reipu-
blicæ applicandam remittendam, ei compe-
tere intelligatur, quàm circa remittendam
pœnam parti applicandam. Simillimum est, 15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facilius potest remittere, quā parti applicandam.*
quòd etiam † iudex ordinarius licet mulctam
parti lęsæ applicādam remittere nequeat. Bal.
in l. rescripta, ad fin. C. de preci. Imper. off. glo.
& Doct. in l. venia. C. de in ius vocand. Barba.
consil. 11. colum. antepenult. lib. 4. Albericus
de Rosa. in l. quicunque. colum. 2. C. de seruis
fugitiuis. Nicol. Boërius decis. 349. quæritur
an ci-

an ciuiliter.num.3. Lucas de Penna in l.prædia. C. de locat. prædi. ciuilium.lib.11. tamen eam mulctam ærario publico applicatam iudex potest remittere ob paupertatem damnati, vt ex communi opinione resoluit Boërius ipse, vbi suprà per l.illicitas.§. fi. vbi ita tenent glo.Bart.Alberti.& Ange. ff.de off.præsid.l.fi. vbi Ioan. Faber. C. de modo mulctæ. Limita tamen vt talem pœnam talionis Princeps remittere posit, quæ ex leuioribus esset: nam si esset magna, ita vt verosimiliter populus talibus aosis aut facinoribus veniam dare non concederet, aliud esset, vt suprà diximus, & in d.§.7.

16 *Talionis pœna iusta est, contra Nouos. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.*

Denique ea † pœna talionis, de qua proximè mentionem habuimus, iam ferè in desuetudinem abijt: arg.tex. cum ibi notatis in §. de Inst. de iniur. & non immeritò secundum Dom.Sot.vbi suprà, quia nimis dura (inquit) erat cùm satis ac satis esse deberet, si occidens cum effectu occidatur, absque eo quod etiam occidatur ille, qui occidere conatus est, licet id perficere non potuerit, sed eam pœnam iustissimam esse omni iure incomperto est. Nam iure regio Hispanorum ita cautum reperitur per l. Taurinam fi.l.42.ti.16.par.3.l.13.ti.8.lib.2.fori.l.3.titu.12.lib.4. eodem volu.l.115.l.128. in legibus Styll.l.2.titu.6.lib.8. ordin. & iure ciuili idem statutum per d. l. mulier, & l.quæsitum. ff. ad Turpi. & idem de iure canonico per c.Paulum, & c.si quis iratus.2.q.3. cum similibus, & c.calumniator, &c. qui non probauerit.ead.cau. & q.Idem iure diuino, vt Exodi 21.ibi, Oculum pro oculo, dentem pro dente. & Deoteronom.19.cum diligentissimè perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit. Idem est de iure naturali vel gentium, vt significat Ouidius dum cecinit:

Nec enim lex iustior vlla,
Quàm necis artifices arte perire sua.

Has autem leges si quæras, in desuetudinẽ, vt duræ abierunt, fatetur id Dominicus, vbi suprà, & non iure, vt nobis videtur, cùm, vt proximè diximus, nulla lex iustior quàm necis, artifices arte perire sua, quòd si dixeris, nõ debet quis bis puniri pro eodem delicto, iuxta illud Naum 1.Non iudicabit Deus bis in id ipsum.Sed vt dd. iuribus patet, calumniator ille, qui accusabit fit infamis, ergo nulla alia pœna debet puniri, ita Sotus, vbi suprà. sed nihil est, nam semel tantòm punitur, vnaq; punitio est, etiam si varias pœnarum species aut formas continere videatur: id quod etiam in leuibus delictis fit: in quibus solet quis & infamiæ, & pecuniarum, & aliarum rerum pœnas subire, vt in princip. & per totum titulum Instit. de pœna temerè litig. & §.fi. Instit. si quadrup. paupe. ibi. nunquam enim actiones præsertim pœnales alia aliam consumit. l. nunquam. ff. de priua. delict. & auth. bona damnatorũ, cum ibi not. C. de bon. dam. & quod tradit Hieronymus Cagnol. in l. seruitutem, ad fi. ff. de reg.iu. Neq; ad rem pertinet. quod Sotus ait, non † debere pœnam excedere metam aut mensuram damni dati. vnde & si, qui cum effectu occidit vt moriatur par sit, tamẽ, qui non occidit, sed tantùm occidere tentauit, si moreretur, pœna esset maior quàm damnum datum. Sed quid dices in furto? vbi manifestum sit, pœna quadrupli est: si non manifestum, dupli.§.quadrupli, & §.dupli. Inst. de act. & ferè per totum Insti. de vi bon. rap. Quinimmò id tantum abest à vero, quòd potius pœna delicti semper excedit damnum datum, idque ideo fit, vt reliqui ciues sic perterriti à similium facinorum perpetratione abstineant. l.1.ff. de iust. & iure.

17 *Pœna par culpæ, vt intelligatur?*

Quinimò hic æqualitas est, Nam qui capitaliter me accusauit per calumniam, tunc & ego & ille sumus in pari periculo, quia si ille mentiris fortè testimonijs probauerit crimen obiectum, peribo, si non probauerit, ipse peribit, ergo sumus in pari periculo, quamuis non in pari culpa, cùm ille esset noxius, ego innocens: ergo longè mitius cum illo, quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iustissima est, aut in culpa tantùm, & tũc alia mitiore puniendus est, aut nec in dolo neque in culpa, & tunc puniendus non est. Et pœnam talionis contra dolosum accusatorem non imponere, quò liberius impurissimi hominum viros bonos impetant, procedit ab impurissimorum iudicum, aduocatorum, scribarum & similium praua consuetudine & cupiditate, quæ non consuetudo, sed corruptela est.

SVMMARIVM.

1 *Dispensare an princeps posit? ardua q.*
2 *Dispensare quid significet?*
3 *Dispensare circa leges tenentur omnes Principes & magistratus, secundum veram vocis significationem.*
4 *Dispensare ex gratia principibus nõ licet, nisi quatenus expreßim vel tacitè, vel verosimiliter sibi fuerit à populo concessum.*
5 *Legum verbis aut scriptura non obligamur, sed earum sensu.*
6 *Dispensationis quæ vtilitas.*
7 *Dispensare & temperare idem sunt.*
8 *Dispensare ex iustitia est opus neceßitatis, non voluntatis contra nonnß. nec cum quibusdam tãtum, sed cum omnibus fieri debet, qui eadem causa fuerint, contra nonnß. nec in quibusdã tãtùm casibus, sed in omnibus, in quibus par ratio inuematur.*
9 *Dispensatio alia ex gratia, alia ex iustitia.*
10 *Dispensare quando sit, vel non sit peccatum.*

11 Dispensatio ex iustitia, est mentalis legis declaratio.
12 Legis ratione in particulare cessante ipso facto, enodatur ille à legis vinculo, contra nouiss.
13 Dispensatio ex iustitia requirit causam iustam, dispensatio ex gratia nullam.
14 Ieiunium non ob solam carnis macerationem inductum est, contra nouiss.
15 Legis causa cessante, cessat lex, contra nouiss.
16 Dispensans & dispensatus, quando peccent, vel nō peccent, egregia quæstio.
17 Causa iusta præsumitur in Principe.
18 Dispensatur ex iustitia in his, quæ sunt iuris diuini.
19 Dispensatio ex iustitia fieri potest in his, quæ sunt iuris naturæ.
20 Dispensatur ex causa, vt non fiat citatio.
21 Dispensari potest ex causa, vt exceptio non admittatur.
22 Dispensatur cum iure positiuo.
23 Dispensat Episcopus ex causa cum iure Canonico, non aliàs.
24 Dispensatio ex causa fit ab inferiore, quò ad legem superioris.
25 Dispensat ex causa Episc. cum pœnitentia à Papa iniuncta.
26 Dispensare commutando testantium dispositionem an Episcopus possit, ardua q.
27 Intell. clem. quia contingit, de relig. dom.
28 Dispensatio superioris præsumitur facta ex iusta causa, aliud in inferiore.
29 Dispensat Episcopus circa votum.
30 Dispensat Episcopus cum statutis Ecclesiæ.
31 Nobilitas quid.
32 Nobilitatis commendatio.
33 Obligatio facti an sit præcisa.
34 Facti obligatio descendens à lege est præcisa.
35 Facti obligatio descendens ab vltima voluntate est præcisa.
36 Facti obligatio iurata est præcisa.
37 Facti obligatio in iudicijs est præcisa.
38 Intell. l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iudi.

CAPVT XXV.

1 Dispēsare an princeps possit, ardua q.

2 Dispēsare qd significet.

SEXAGESIMO SECVNDO apparet etiam ex nostra principali sententia, quid respondendū sit in illo articulo, quo quæritur, an † cum legibus dispensare liceat, & sanè Dispensare † nihil aliud significat propriè quàm disponere. Vnde Manilius Astron. lib. 1. sic scripsit:

Hoc opus immensi constructumq́; corpore mundi,
Membraq́; natura diuersa condita forma,
Aëris atq; ignis, terra, pelagiq́; iacentis,
Vis animæ diuina regit, sacroq; meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes
Altera, & alterius vires faciatq́; feratq́;,
Summaq́; per varias maneant cognata figuras.

Rursus idem Manilius lib. 2. Astro.
Vt neque deficerent vndæ, neq; sydera nobis,
Nec cælum iusto matúsve minusve volaret,
Motus alit, non mutat opus, sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumq́; sequūtur,
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur, verbum Dispensata significat idem quod disposita constanter, & quasi incommutabiliter, vel etiam commutabiliter. Idem ferè significat apud Colu. dum ait: Cœlestes imbres alendis seminibus dispenset. q. & vult Calepinus in verbo, Dispendo. & in eundem sensum Apostolus 1. ad Corint. 9. ait: Dispensatio mihi credita est, hoc est, recta dispositio, nec enim tam se superbire significare voluit, vt elatus feroxque iactaret omnium transgressionem & violentiam sibi fore permissam. & ita S. Thomas, &, qui eum refert, Dominicus Sotus de iust. & iure lib. 1. q. 7. art. 3. aiunt, quòd dispensatio propriè importat commensurationem alicuius communis ad singula. Cęterum apud nostros iuris interpretes longè in diuersum sensum vsurpatum hoc verbū est. Nam passim sumitur pro eo, quod est iura, aut leges transgredi, & inde sæpè disputant, An id sine causà, an demum cum causà fieri fas sit. Secundum priorem sensum si quæreretur, an † princeps, aut gubernator Reipublicæ possit cum legibus dispensare, responderem non solùm posse, sed etiam debere, & necesse habere. Namque vt vmbra corpus, sic principis aut magistratus est leges insequi & custodire (vt fuse in principali sententia nostra ostendimus) ergo si dispensare est rectè, & quoad fieri potest incommutabiliter disponere, par est, vt hi circa leges dispensare teneantur, hoc est, omnia secūdum leges disponere, dispensare, & gubernare.

3 Dispēsare circa leges tenētur omnes principes & magistratus secūdum veram vocis significationem.

Cæterùm si dispensatio accipiatur iuxta posteriorem sensum pro legis transgressione, tunc videndum est, an † per Principes vel magistratus, & quibus ex causis fieri possit, aut liceat, & sit firma conclusio, id neq; principibus, neque magistratibus licere, nisi quatenus expressim aut tacitè, verisimiliter, aut certò ab eo concessum sit, qui imperium eis commiserit. l. diligenter. ff. mand. §. item is qui exequitur. Institut. eodem titul. l. 3. §. in bello. ff. de re milit. l. si duobus, in fin. ff. de neg. gest. l. qui in aliena. §. libertos. eodem titu. l. si creditor. §. 1. ff. de peculio. dixi in simili de succ. crea. l. 1. §. 4. ad finem. facit l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebell. expressim, vt in terminis omnium iurium, quæ collocata sunt sub titulo C. & ff. de sent. passi. & resti. & per totum tit. in auth. quibus modis nat. effi. sui. & per totum titulum in auth. quibus mod. nat. effi. legit. & per totum titulum C. & ff. de natal. resti. tacitè, vt in terminis l. 1. ad finem. ff. de const. prin. §. sed & quod principi. Inst. de iure nat. Nam tunc demum intelligo aliquid ex gratia à principe fieri

4 Dispēsare ex gratia principibus non licet, nisi quatenus expressim vel tacitè vel verosimiliter sibi fuerit à populo concessum.

fieri posse, & contra legum dispositionem, quando verisimile est sub generali commissione sibi à populo data (vt d.l.1. & d. §. sed & quid principi) id comprehensum fuisse, vel si comprehensum nō fuit, quando id erat huiusmodi, vt modò eum ea res agitur. verisimile sit id ipsi principi populum minimè abnegaturum, pro cauto enim haberi debet, quod verosimiliter interrogari respōderent aut concederent. Gloss. communiter ibi, & vbique app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. & multa in simili, quæ diximus in lib. 1. §. 4. ad finem, de succ. crea. Verisimilitudo autem colligitur, quando res, de qua agitur, erat modici præiudicij. aut modici momenti. vt (argu. l. scio. ff. de minoribus) plenè disserimus lib. 1. de succ. resol. §. 7. per totum Colligiturq́; ea verisimilitudo alijs modis: argu. l. si seruus plurium. §. fin. cum ibi traditis per Doct. ff. de legat. 1. dixi plenè de suc. progressu. lib. 1 in præfat præsertim in num. 41 cum pluribus sequen. & præced. Ius autem intellige de legibus. aut moribus cuiusq́; ciuitatis. §. 1. instit. de oblig. ibi, secundum nostræ ciuitatis iura, & in princ. Instit. de offic. iud. cis, ibi legibus aut moribus, facit l. omnes populi. l. ius ciuile. ff. de iustit. & iure. §. sed naturalia. Institut. de iure nat. Ergò dispensare ex iustitia omnis princeps & magistratus non solùm potest, sed etiam tenetur. Nam illud comprehenditur sub iurisdictione, quæ est potestas publica cum necessitate iurisdicendi, sed dispensare ex gratia nec licet principibus, nec magistratibus, nisi quatenus à populo eis concessum fuerit expressim, vel tacitè, vel verosimiliter.

Item declara, Nam princeps aut magistratus possunt, debentque ex causa dispensare: nam passim euenit, vt leges, quæ in communi vtiles sunt, quibusdam in casibus aut temporibus, aut locis, aut à quibusdam personis obseruari non expediat. Nam ecce legibus Hispanorum (subtitulo (de las cosas vedadas lib. ordi.) cautum est, ne extra regni fines quisquam arma, aut equos, aut aurum, argentum, pecuniam numeratam, aut mancipia exportet, néve quis armatus incedat. Quid si quis sit extra regnum profecturus, necesse habet secum ferre pecunias impensæ gratia, vtileq́; est arma gestare, puta, ensem, archebusium, loricam, & similia. Vtileque est secum ferre mancipia. hisce ergò in rebus princeps aut magistratus non solum potest, sed & (iudice me) necesse habet dispensare. Agnosco enim id fore contra verba legis, ea enim generalia

5 *Legum verba aut scriptura nō obligamur, sed earum sensu.* sunt. Sed † quædam leges, quæ obligant ciues (l. 1. ff. de legibus ibi, communis Reipublicæ sponsio, hoc est, promissio, vt plenè exposuimus de succes. progre. in præfat. ad princ.) nō tam eos obligant in vim verborum, quàm in vim sensus & mentis. l. non figura literarum. ff de action & obligat. l. ita stipulatus, in mag. versicul. Sabinus. verbo, ex mente, vbi notant Paul. Castr. & Ias. ff. de verb. oblig. l. 3. C. de lib. præteri. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. patet Seuerinam. §. conditionum verba. vbi per Doct. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & dem. l. Labeo. ff. de supel. leg. verba enim (vt Cicero pro Lucio Cecinna author est) inuenta sunt, quæ indicarent, non quæ impedirent nostram voluntatem, probatur in d. l. Labeo, cum simil. suprà al leg. Nec dubium est, quin ad ciuium vtilitatem, non ad eorum læsionem leges fiant. l. 1. & 2. ff. de legibus. c. erit autem lex, quarta dist. vnde eùm primum incipiunt esse noxiæ, licet non desinant, donec abrogētur, vim legis habere: tamen earum executio interea cessat & impeditur. l. vnic. in prin. vbi plenè per Corneum. C. de cad. toll. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. l. quoties ab omnibus. C. de fideicommiss. dixi plenè de succe. progressu. in præfatio.

Et cessat † quidem earum legum executio quòad omnes: & sic in cōmuni si cœperat esse nociua, quod si non in communi cœpit esse nociua. sed tantùm in particulari, inq́; nocumentum descendit ex causa nimis iusta aut necessaria, vt in exemplis iam numeratis, tūc à principe fieri debet dispensatio vel declaratio, vt illa lex eo casu cessare intelligatur: & tunc intelligo quòd ipso iure, vel ipso facto, eo casu cessat executio legis. Sed ad remouendam omnem calumniæ & dubitationis occasionem, vtile est per superiorem eam fieri declarationem. Quòd si ciuis ille priuatus eam legem transgrederetur ex illa iusta causa, quæ superiorem cogeret ad dispensandū (hoc est, ad declarandum, illo casu legem cessare) tunc & si de facto vt legis transgressor accusari posset, nec fortè accusator quasi calumniator iure diceretur, tamen à superiore absoluendus esset: quia & si contra verba, non tamen contra mentem legis ausus aut nixus videretur, nec vt calumniator iustè puniretur accusator, quandoquidem ipse videbat conciem suum contra legis verba ausum fuisse, nec potest quibuslibet tanta peritia esse, vt mentem legis ipsinsmet verbis contrariam possint percipere aut detegere: in eo ergò vtile erit ciuibus ante legis trāsgressionem à superiore impetrare dispensationem, aut legis cessantis declarationem, vt sic tuti sint à similibus accusationibus & molestijs. Meritò ergò & proprijssimè ea legis interpretatio, † quæ ex vera & intima eius mente contra ipsius verbi significationem à superiore fit, appellatur dispensatio, quasi vera dispositio & temperatio, inter proprietatem sermonis legalis, & legis mentem, quæ inter se dissidere videbantur. Nam quòd Manilius in locis suprà citatis dispensare appellauit, alibi temperare dicitur. Vnde Horatius Ode 4. lib. 3. sic cecinit:

6 *Dispensatiōis quæ vtilitas.*

7 *Dispensare et temperare.*

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & vrbes, regnaq́; tristia.

Ecce terrá inertem temperare ibi nil aliud significat quàm dispensare, aut disponere, id quod idem Manilius moderare alibi appellauit, lib. 2. Astron. sic modulatus:

Ingentem & aqualem moderātem fœdere molem.

Et paululum inferius ait:

——————Sic temperat arua
Cœlum, sic varias fruges redditq́, rapitq́,
Sic pontum mouet, & terris redditq́, rapitq́.

Ergo dispensare nihil aliud est, quàm rectè & cum debito temperamento disponere. Vnde cùm princeps & magistratus teneantur, tanquam legum ministri, custodes, & executores cuncta disponere, secundum leges & iura suæ ciuitatis, consequens est, vt nec sine iusta causa (hoc est, sine tali causa, quæ ex mente legis sit) cōtra legis verba dispensare eis fas sit, nec vbi ea iusta causa adsit, possint requisiti à ciuibus eam dispensationem & interpretationem facere desinere, non magis quàm ius reddere desinere. id quod facere nequeũt, cùm omnis principatus & iurisdictio inducat necessitatem iurisdicendi, vt suprà edocemur.

8 *Dispēsare ex iustitia est opus necessitatis, nō voluntatis, contra nouiss. nec cum quibusdā tantùm, sed cum omnibus fieri debet, qui in eadem causa fuerint, contra nouiss. nec in quibusdā tantum casibus, sed in omnibus, in quibus par ratio inuenitur.*

Hinc apparet, an † vera sit conclusio doctissimi Dominici de Soto, qui sic scripsit: Ille, inquit, cui regimen incumbit multitudinis, potestatem habet dispensandi super lege humana in casibus certis, & cum personis certis. Dum dixit cum personis certis, significare voluit non cum omnibus id licere. Dumque dixit in casibus certis, significare voluit non in casibus omnibus. Tertiò dum dixit, potestatem habet, significare voluit, id ei necessarium non esse, in omnibus his tribus longè verior est contraria opinio, primum vt cum omnibus personis, in quibus cesset ratio legis, fieri possit, & debeat dispensatio à superiore. Deinde vt non solùm in certis casibus, sed etiam in omnibus casibus, in quibus finis legis cessat, dispensatio fiat. Tertiò, vt tunc nō solùm superior possit, sed etiam necesse habeat dispensare, vt isthæc omnia ex superioribus patent, quibus omnibus in specie interrogatus fortè ipse doctissimus Sotus consentiret, quamuis ipsius verba aliud videantur sonare.

9 *Dispēsatio alia ex gratia, alia ex iustitia.*

Idq; † in dispensatione ex iustitia, diuersum esset in dispensatione ex gratia, quam princeps libertimè erga vnum potest exercere, & erga alium omittere, puta, natalibus restituere, legitimare, & similia, vt per totos tit. ff. & C. de nat. rest. & in authē. quib. mod. nat. effi. sui. & quib. mod. nat. effi. leg.

10 *Dispensare quādo sit, vel non sit peccatum.*

Altera conclusio est ipsius Dominici Soti, quando † causa, inquit, non occurrerit rationi consentanea. atque in bonum commune relata, tunc prælatum pro suo libito dispensare peccatum est, aut infidelitatis aut imprudentiæ: is enim si ex industria fecit, infidus est, vtpotè transgressor muneris sibi commissi, & à se suscepti. Sin autem existimauit dispensare sine causa liberum sibi esse, inscitiæ peccatum est. Quæ cōclusio & vera est, & confirmat quæ à nobis proximè tradita fuerunt, eget tamen duobus temperamentis, aut limitationibus. Prima, quando ea dispensatio expressim à populo ipsi principi permissa esset in ea specie & similibus. Altera, quando tacitè foret permissa: tacitè autem permissam intelligo, quando vel res, de qua ageretur, modici momenti foret: & hac ratione, vel alia quauis id principi à populo concessum iri verosimile foret, vt suprà edocti sumus.

11 *Dispēsatio ex iustitia est mētalis legis declaratio.*

Quando ex gratia & fieret & fieri posset dispensatio, vt in legitimatione suprà attigimus, subdit ipse Dominicus verba sequentia: Si prælatus, inquit, non potest sine causa dispensare, fit vt dispensatio nil aliud sit, quàm declaratio causæ, ob quam ratio legis in tali casu deficit. negatur consequentia: nam & si ratio legis in hac persona deficiat, non ideò protinus à legis vinculo enodatur: ita ille, qui errat planè dupliciter, primum dum contendit talem dispensationem mentalem legis declarationem nō esse (id quod iam luce clarius ostendimus) deinde dum autumat, quod si

12 *Legis ratione in particulari cessante, ipso facto enodatur ille à legis vinculo, contra nouiss.*

† in vna persona vel casu cessat ratio legis, non ideò ille ab illius legis obseruatione ipso facto enodatur, quinimò verissimū est ipso facto enodari ac laxari seu liberari quòad illum casum, quamuis dispēsationis impetratio vtilis esse possit ad molestiam & calumniam vitandam, vt iam edocti sumus. & Sotus intelligendus est, in dispensatione ex iustitia. Nam

13 *Dispēsatio ex iustitia requiritur causam iustā, dispensatio ex gratia nullam.*

† dispensationem ex gratia princeps etiam sine vlla causa facere potest, tàm liberè, quàm bona sua prodigere. primùm probat l. 1. ff. de const. prin. §. sed & quod principi. Inst. de iure nat. secundum probat l. sed & si lege. §. contulit. ff. de pet. hær. l. 1. §. & magis. ver. prodegit. ff. si quid in frau. patr. l. quia autem. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraud. credi.

Neque ad rem pertinuit, quod ipse doctiss. Sotus, vbi suprà, affirmat, quòd causa ieiunij cessat in eo, qui carnes satis maceratas habet, & nihilominus enodatur à præcepto ieiunandi, quod quidem præceptum, vt ipse significat, ob solam carnis macerationem inductū fuit.

14 *Ieiunium nō ob solam carnis macerationem inductum est, contra nouiss.*

Sed † ipse tripliciter errat, Primum dum existimat ob solam carnis macerationem inductum esse ieiunium, cùm etiam ob mentem in Deum eleuandam præceptum esse constet, vt ex communi Theologorum opinione resoluimus, de succe. prog. in præfa. num. 94. cum seq. tradit Alphonsus de Castro de potest. legis pœnal. lib. 1. c. 5. versic. lex humana, in tertio documento. Deinde errauit, dum in eo, qui carnes satis maceratas haberet, causam ieiunandi cessare autumauit, cùm, vt dixi, superfit altera causa mentis in Deum eleuandæ: nec dubium sit quin quando lex nititur pluribus rationibus, si earum vna superfit, id sufficiat, lex sustineatur, nec ipsius causa cessare intelligatur; quandoquidem ex

toto

toto non cessat.l.si non lex.ff.de hær.inst.§.affinitatis. Instit. de nup. Andreas Tiraquellus de causa cess. pac 1.num.139. Postremò errauit
15 dum † causa etiam ex toto cessante, putauit legem non cessare quò ad illum articulum & personam in qua cessabat: cuius contrarium verius esse iam ostendimus: quæ omnia procedunt facilius quò ad leges profanas quã quò ad diuinas. subdit idem Dominicus So-
16 tus, vbi suprà. In his † autem (inquit) quę meri sunt positiui iuris, dispensatio sine causa à peccato non excusat, veruntamé dispensatio tenet, tametsi Caietanus loco citato & in sua summa in verbo, dispensatio, neque in his pacatas censet eorum conscientias, cũ quibus sine causa dispensatur. & ratio eius est, quòd licet tollatur ius positiuum, superest nihilominus legis naturalis vis, quæ est, ne quis absque causa reipublicę se oneribus subducat. hoc autem nondum equidem mecum constitui quãtum valeat. enim verò si exoneratio mea, oneratio esset aliorum, vt cùm quis priuilegium procurat, quo se tributis soluendis absque causa subtrahat, vnde aliorum vergit aggrauatio, peccatum esset mortale. In ieiunijs autẽ non est tam planum (nisi vbi exemptus scandalum daret: illo autem cessante, forsan culpa non esset peior quàm venialis, hæc ille.

Legis causa cessante cessat lex, contra nouiss.

Dispensans, & dispensatus quando peccent, vel non peccent, egregia qō.

Quid dicendum? & sanè sunt tres casus, aut enim materia subiecta modici momenti est, aut magni, aut dubitatur. Primo casu sunt tres conclusiones: quòd valet dispensatio etiam sine vlla causa, & dispensans non peccat, & dispensatus similiter expers peccati est, Nã hæc est illa dispensandi & gratiam faciendi facultas, quæ omni iure sublimioribus potestatibus concessa esse videtur in his modicis, argu.l.1.ad fi.ff.de consti. princ.§.sed & quod principi. Instit. de iure nat. iuncta l scio.ff.de minori. & quæ plenè diximus de succ. resolu. lib.1.§.7. Alter casus, quando res magni momenti est, ita vt dispensatio noceat, & tunc sine causa non valeret, siue fiat à Papa, siue ab alio principe seculari, vel ecclesiastico per fundamenta nostrę principalis sententię, quę habet omnem potestatem ad vtilitatem, non ad læsionem concessam videri, ergo dispensans peccare intelligetur, & similiter is, qui tali dispensatione vteretur. Vltimus casus, cùm sumus in dubio, quia vix apparet vtrùm læsionem magnam ea dispensatio induceret, an fortè modicam, aut omnino nullam: & tunc standum est dispensationi, quia cùm nullius sensus esse præsumatur, qui sensum vincat principalem, l. fin. C. de legib. euenit vt in re dubia prę sumatur iustũ aut tolerabile, quod à sublimioribus potestatibus gestum fuerit, vel à legislatoribus.l.1.§.initium ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est, vbi not. Glo.ff. de postulan.l.prospexit.ff. qui, & à quibus.l.non omnium. ff. de legibus. vbi notat Bal. idem Bald. in l. de quibus. ff. de legibus, & plenè in simili per Andream Tiraquel. in præfat. tracta. de vtroque retra. numero 75.

Ergo si cùm mos aut ius esset positiuum in quadam prouincia missas cum sonorosis cantibus celebrandi, in quodam oppidulo Papa dispensauit, vt sine cantibus celebraretur ob meram rectoris gratiam, licet causa dispensandi ibi nulla fuisset, valeret dispensatio: & tam dispensans, quàm dispensatus expers peccati foret, quia res pauci momenti est. Quòd
autem † in principe præsumatur iusta causa, 17
notant communiter Doctores in d.c. quæ in Ecclesiarum, vbi latissimè Fely. in 22. colum. in 5. conclusio. de constitutio. Glo. Barthol. & Doct. in l. Relegati. ff. de pœnis. idem Barthol. in l. conficiuntur. ff. de iure codicillorum. Cynus & communiter alij in l. quoties. & in l. rescript. C. de precibus Imperat. offeren. & in l. fin. C. si contra ius vel vtilita. publ. Innocen. in c. ad aures, de temporibus ordin. Iacobus Butri. in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtilita. publicam. Bal. in d. l. præscriptione, & in d. l. rescripta. & in l. si testamentum, & ibi Ias. & Doct. C. de testamen. & in præludijs feu. in 9. colum. & in c. ecclesia Sanctæ Mariæ. vt lite penden. Panormita. in c. si quando. colum. finali, de rescriptis. & in c. nisi specialis, colum. 2. de officio deleg. & in c. cùm venissent. colu. 3. de iudicijs, & in c. quanto. in colum. 4. de iureiuran. & in c. cum inter. de exceptio. & in c. cum olim. in 8. colum. & in c. in causis. in 2. notabili, de re iudica. Antonius, & Imo. in c. cum inter, de renuncia. & in c. constitutus. de religiosis domi. & in c. quia plerique, de immunitate ecclesi. Geminia. in c. grandi. in 2. colum. de supplenda negligen. præla. libro 6. Ange. in consil. 368. incipi. Serenissimus princeps. Petrus de Anchara. in consil. 288. incipi. vltra alia. Raphael Fulgo. in consil. 143. Incip. Antonius, Salyce. in l. nec causas. C. de appellatio. Marianus Sozi. in consil. 143. incipi. visa bulla. colum. 5. volum. 2. Ludouicus Roman. in consil. 436. incipi. quod indultum. in 4. colum. Nicolaus Milis in Repert. suo, in verbo, princeps. versic. Princeps præsumitur. Philippus Corne. in consil. 199. incip. quanquam: in 2. colum. vbi inquit, ita communiter teneri. Alexand. in consil. 3. incip. visis codicillis. in finali colum. & in consil. 94. incip. Consideratis his. in vltima colum. & in consil. 111. incip. visis instrumentis, in 6. colum. & in consi. 136. incipi. viso & examinato, in 1. colum. vol. 1. & in consil. 146. incip. nec arguendi sumus. colum. 7. vol. 2. & in consil. 155. incip. videretur in cõsultatione. col. fi. vol. 6. & in con. 101. inci. super primo dubio. col. 2. & in consi. 224. vol. 7. Bartho. Sozi. in consi. 87. in 10. colum. & in consi. 120. inci. Memini me aliàs consuluisse. col. 8. vol. 3. Ias. in d. l. si testamen. C. de testamen. & in consil. 105. incip. in causa mota. colum. fin. volum. 1. & in consil. 144. incip. circa

Causa iusta præsumitur in principe.

primum dubium.in 3.col.& in consil.227. incip.Carolns.in 10.colu.& in consil.223. incip. Præsens consultatio.in 3.colu.& in consil.236. incip.Viso titulo quæstionis,in 2.colu.volu.2. Petrus Belluga. in suo principum speculo. in rubric.46.de donariuo Curiæ.§.1.Albert.Btunus in consil.1.in 2.colum.in fi.Ioannes Campezius in quodam suo consilio posito inter consilia dicti Alberti Btuni, incip. viso themate. Carolus Ruinus in consil.76.incip.primò est videndum.in 6.colum.& in consi.143. incip. sic aliàs dixi. colum.pen.volum.5. Antonius Capycius in Decisionibus Neapolitanis, decisione 51. incipi. in causa Antoniæ, in final.colum. Hippolytus de Marsilijs in sing. 6.incip.in principe.Ludouicus Gozadinus in consil.5.incip. an in quæstione præposita. col. 6. versi.7. adduco.& in consil.41.incip.quæritur an frater,in penult.colu. Stephanus Bertran. in consil. 340. incipi. spectabilis vir, vbi hanc dixit magis communem esse opinioné, vol.1.& in consil.340.incipi. Benemeritè.vbi etiam hanc dixit magis communem opinionem,vol.3. in quibus consilijs hoc limitat atque declarat, & plures authoritates refert & voluit Carelianus Cotta in suis memorabilibus, in verbo, Papa. & Marianus Soz. iunior in consil.55. incip. Iustissimi iudices, in finali colum.& in consil.75.incip. Quanquam, in 7. colu. Ergo in dubio etiam in ijs, quæ sunt ex iustitia (in quibus loquitur Sotus, vbi suprà) cùm iusta causa in principe præsumatur, consequés fit, vt dispensatio teneat, & nec dispensans, nec dispensatus peccent, quod si constaret nó adesse iustam dispensandi causam, magis est, vt dispensatio à principe sæculari facta, non teneat de iure, cùm, vt babet nostra conclusio principalis, omnis princeps subsit legibus: ergò si ea dispensatio ad effectú perducatur, & dispensans mortaliter peccaret, q. Sotus & Caieranus suprà relati volunt, & dispensatus etiam peccaret, q. Caietanus tenet Soto repugnante, sed vterq; erat dum dispensationem valere existimant, quasi princeps legibus sit superior, cùm regulariter sit inferior, in Papa autem dispensante fortè procederent sententiæ Caietani & Soti. Sed verius est, q. quando ius etiam positiuum erat vtile, cótra id sine causa non potest Papa dispensare: quia eius potestas est ad bonú, nó ad malum, ergo & ipse peccaret, & etiá dispensatus, vt dicam infrà cap.seq.num. 26.

18 *Dispésatur ex iustitia in his quæ sunt iuris diuini.*
Denique † ex causa dispensari posse variè intelligitur, primùm quò ad ius diuinum, vt plenè per Decium consil. 112. in præsenti col. 2. idem Decius in c.quæ in Ecclesiarum. de constitutionibus. Fernand. Loazes in consil. super matrimonio regis Angliæ, in 2. principali dubitatione, in 2. funda. pro parte affirmatiua. Franc. Curt. consi.19. viso priuilegio. & consi. sæpè.20. nnm. colum.2. communiter Doct. in d.c. quæ in Ecclesiarum, & in c. post trâslarionem, de renunciatione. Vincentius, Ioannes Andreæ, & Abbas in c. proposuit, de concessione præbendæ. gloss. in verbo, exemptus. & ibi Doct. in c. à nobis. decimis. Bart. in procœmio ff. in 6. colu. & in l. ex hoc iure gentium. ff. de iust. & iure, & in d.l. omnes populi. eodem ritulo, & in l. rescripta. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. finali. C. si contra ius vel vtiliratem public. & in l. 1. ff. de constitut. principum. Albericus de Rosate in 1. parte statutorum. q.7. Bald. in authentic. ad hæc. C. de vsuris. & in l. 1. C. de iure aureotum annulorum. Alexand. in consil. 249. incip. pro inuestigatione. col.3. volu.2. & in consil. 183. incip. perspectis verbis, colum. fin. volum.5. Marianus Sozi. in consil. 28. incip. circa primum quæsitum. volu.1. Pbilippus Corneus in consil. 189. incip. quanquam. col.2. volu.4. Felyn. in c. postulasti. col.15. versic. tertius casus. de rescriptis. & in c. humilis, de maioritare & obed. id qnod procedere in omnibus præceptis decalogi, vt ex causa cum eis dispensetur, disseruimus de successionum progressu in præfatione circa principinm. Idem † quò ad ius naturale, vt ex cansa eriam cum eo dispensare fas sit, ibi docuimus. 19 *Dispésatio ex iustitia fieri potest in his, quæ sunt iuris naturæ.*
Vnde & si defensio sit de iure naturali, cum ea tamen ex causa dispensatur, & impeditur per summum Pontificem, ita Alberic. in l. omnes. col.1. de episc. & cleric. Decius in c. dilecti. colu.7. de exceptionibus. Nellus in tractatu bannitorum in 2. quæst. secundi temporis. Alex. in l. cùm mulier. colu.5. ff. soluto matr. Turre Cremata in c.1. 5. distin. Ang. in l. ti sic. ff. de leg.1. Doct. in §. sed naturalia. Instit. de iure natural. Loazes in consi. pro Marchione de Velez, pag. 337. Vnde ex causa † princeps dispensat, vt non fiat citatio, gloss. notabilis in l. antepenult. ff. ex quibus causis maio. quæ communiter approbatur. vt dixi in d. præfatione, num.99. 20 *Dispésatur ex causa, vt non fiat citatio.*
Quibus adde omnes Doct. in c. inter quatuor, de maio. & obed. Ioan. Andr. in d.c.1. de causa possessionis & proprieta. & in additione ad Speculum in tit. de sentent. §. iuxta. versic. est etiam nulla. Bald. in l.2. C. quomodo & quando iudex. & in l. ne causas. C. de appella. Alexand. in consil.2. col. 4. volum.1. Franciscus de Curte in consil. 20. incip. sæpè numero. in 2. & 3. colum. & Matthæus de Afflict. in decisio. Neapol. decisi. 391 incip. Fuit dubitatum, in 2. colu. Et similiter † ex causa princeps dispensat, vt exceprio impediatur, quamuis sit iuris naturalis, vt ex cómuni opinione resoluimus in d. præfarione, nu.109. versic. proinde cum exceptio. 21 *Dispésari potest ex causa, vt exceptio non admittatur.*
Enimuerò in ijs, quæ sunt de iure positiuo, sine dubio fieri potest dispensatio ex causa, vt suprà disseruimus. 22 *Dispensatur cum iure positiuo.*

Vnde cùm per inferiorem ex causa dispensetur quò ad ius, siue naturale, siue diuinum, siue positiuum, euenit, vt quamuis † Episcopus sine causa contra ius canonicum non dispenset, d.c. post translationem, & c. fin. & ibi 23 *Dispensat episcopus ex causa cú iure canonico, non aliàs.*

Hosti-

Hostiensis & alij de officio Archi. ex causa tamen id efficere non prohibetur, per legem si hominem. ff. mand. tradunt Doctores in l.1. vbi Ias. C. de precibus Imp. offer. idem Ias. in l. nemo potest. 2. lectu. colum. 2. ff. de leg. 1. Fely. in c. 1. fal. 7. de consti. Alex. in rubr. ff. de officio eius. Fely. in c. 1. 3. col. de rescrip. idem Fely. in c. 1. col. 4. de sponsa. Alex. in l. ex duobus. §. etiam. ff. de vulga. Ioan. Baptista de sancto Seuerino in repeti. l. omnes populi, in 38. colum. & ibi Iason in prima lectura. ff. de iust. & iure. Ioannes de Lignano in d. c. at si clerici. & ibi Panormita. & Moder. de iudicijs. idem Panormita. in d. c. fi. de consuetudine Archidiacon. in d. c. licet. de electione. lib. 6. Cardinalis in c. studuisti, de officio legati. Albericus de Rosa. in 1. parte statutorum, in 7. q. versi. quid si statutum. Bald. in repeti. l. 2. ff. de iureiuran. & in additione ad Speculum, titulo de feudis. Roma. in l. 1. ff. de iurisdictione omnium iud. & in consi. 325. incip. quo ad primum, in 2. colu. & in consi. 428. incip. in terminis, in fi. colum. & in singulari 486. incip. sed an possit episcopus. Andreas Siculus in d. c. 1. & in rubr. C. qui admitti. in 24. colu. & in consil. 36. incip. sapienter. col. 15. vol. 2. & in consi. 1. colum. 22. & in consil. 76. incip. Illud in medium afferam. col. 3. volu. 3. quod intelligo in dispensatione ex iustitia. nam in ea, quæ sunt gratiæ, etiam sine vlla causa fieri potest dispensatio, quasi tam concessa principibus ea videantur, quàm proprium suum patrimonium, quod prodigere fas esse, suprà ostendimus.

24 *Dispensatio ex causa fit ab inferiore quò ad legem superioris.*

Hinc est, quòd inferior, † & si legem superioris regulariter alterare nequeat. l. minor magistratus. ff. de arbi. l. ille à quò. §. tempestiuum. ff. ad Trebel. l. fin. C. de legibus. tamē id intelligitur siue causa, vel generaliter quo ad omnes casus, & personas, & res. Cæterùm ex causa, quò ad res certas, vel personas, in quibus ea causa concurrit, potest. sicque cum Papa

25 *Dispensat ex causa episcopus cū pœnitentia à Papa iniuncta.*

† imponat pœnitentiam transferendo votum, eam pœnitentiam episcopus commutare potest. Ita Ludo. Rom. singulari 460. Papa. in c. tempora pœnitudinis. 26. q. 7. l. si quis libellos. C. de appell. idem Ludouicus Romanus consil. 428. in terminis, ad finem. Ias. in l. omnes populi. col. 3. ff. de iust. & iure. Hippolytus Marsi. in l. 1. §. fin. nume. 28. ff. de quæst. idem Marsil. singul. 221. iusta causa. Fely. in c. accusanti. in fine, de accusat. Ias. in l. 1. Iustit. 1. C. de precibus Impera. offer. Hippolyt. Marsil. in l. 1. §. sed & si quis. ff. de falsis. col. 1. & singul. 482. iudex. & Nicola. Pigno. in add. ad Romanum d. singu. 460. Qui omnes idem sentiunt in quolibet iudice aut magistratu respectu legis à principe suo, vel à sua republica latæ, monentur omnes per l. si hominem. ff. mand. Loazes consil. pro March. de Velez, pag. 329.

26 *Dispensare commutando testantium dispositionem, an episcopus possit? ardua q.*

Hinc est, quòd licet † soli Romano Pontifici videatur licere commutare pias testatorum voluntates, vt in clem. quia contingit, in princ. de relig. domibus ibi, cùm tamen ea, quæ ad certum vsum largitione sunt destinata fidelium, ad illum quidem, non ad alium (salua sedis Apostolicæ authoritate) conuerti debent. Glo. & Cardi. in cle. vt hi qui. §. illi verò, de ætate & qual. verb. annexi. Ex causa tamen episcopus id facere non prohibetur, vt est communis opin. quam tenent Panor. Corsetus & alij in c. cùm accessissent, de const. Abba. & alij in c. cum venerabilis, de except. Lambertinus de iure patro. in prima par. 1. libri. 9. q. ptin. arti. 2. facit l. 1. prin. & l. 1. ff. vbi pupillus edu. debeat. Barthol. in. fin. per illum tex. ff. de oper. pub. Alexand. consil. 73. in causa. libro 7. Matthæus Afflictus in c. 1. §. item si fuerit. quibus mod. feu. amitt. Fernandus Loazes consil. pro Marchio. de Velez, dub. 1. pag. 347. id quod etiam ipse Papa absque causa facere non potest, vt ipse ibidem firmat post Bald. & Corneum, quos allegat in l. si testamentum. C. de testamen.

27 *Intell. clem. quia contingit, de relig. domi.*

Ergo si † ex causa id tam episcopo quàm etiam Papæ licet, sine causa verò neutri eorum fas sit, tunc apparet nullam esse differentiam inter Papam & alios, quod est contra d. clem. quia contigit, ibi, salua quidem sedis apostolicæ authoritate, resp. secundum Loazes, post ipsum Bald. & Corneum, quòd sine causa summo Pontifici de potestate ordinaria minimè licet, sed tantùm de potestate absoluta. episcopo autē nec de ordinaria, nec de absoluta, quia in inferioribus absoluta potestas nō est. Nos autem negamus Papæ sine causa id fas esse, etiam de potestate absoluta, ex nostra principali sententia, quæ habet vtranque potestatem, tam ecclesiasticam, quàm profanam, ob metam subditorum, non ob regentium vtilitatem datam fuisse, sicque potestatem absolutam, hoc est, à legibus enodatam, in nullo principum legitimorum reperiri, constanter adfirmanus, vt suprà plenè edocemur. & differentiam, quam dicta clem. inter summum Pontificē & reliquos facere voluit,

28 *Dispensatio superiorum præsumitur facta ex iusta causa aliud in inferiore.*

in eo duntaxat est, quòd † in superioribus, qualis est summus Pontifex, semper præsumitur iusta causa, quandiu non probatur contrarium: in reliquis autem non vtique, vt tradunt Felynus & alij in c. quæ in Ecclesiarum. colum. 22. de constit. Glo. Barthol. & alij in l. relegati. ff. de pœnis. Innocen. in c. ad aures, de temp. ord. Barthol. in l. conficiuntur. ff. de iure codicil. Bald. & Ias. in d. l. si testamentum. C. de testa. & Bald. in præludijs feudorum. colu. 9. & in c. Ecclesiæ sanctæ Mariæ, vt lite pend. estque communis opin. & patet ex relatione Fernandi Loaz. vbi suprà, pag. 370. qui idem sequitur.

29 *Dispensat episcopus circa votum.*

Hinc etiam est, quòd † super voto simplici liberum est episcopo dispensare, ita Speculator titu. de legato. §. nunc de episcoporum, versicul. 223. Abb. in c. veniens qui cleric. vel vou. Corsetus in singul. verb. dispensatione.

quod tamen non aliter quàm ex iuſta cauſa intelligendum eſt.

30 *Diſpenſat Epiſcopus cum ſtatutu Eccleſiæ.* Hioc etiam eſt, quòd † & ſi ſit ſtatutum in Eccleſia, quòd in Canonicum non admittatur, niſi nobilis, Epiſcopus tamen contra id ſtatutum diſpenſare poteſt ex iuſta cauſa, aliter non, quod tamen dic, vt per Rom. ſingul. 491. heri fui, qui (nonnullis tamen repugnantibus) in contrarium inclinat, & ſic pars negatiua receptior videtur, vt per Felyn. in c. ſuper eo. 2. de teſtibus. Philippus Decius in c. at ſi clerici. §. de adul. colum. 5. de iod. Decius in c. cùm adeò. colu. 2. de reſcrip. per Nicol. Pign. in add. ad Romanum, vbi ſuprà, qui diſputant, an valeat tale ſtatutum vel talis coosuetudo. Verum eſt, quòd nobilis virtuoſus præferetur virtuoſo ignobili, ſecundum Doct. in c. venerabilis, de præb. & Bald. in l. nemini, in

31 *Nobilitas q.d.* fin. C. de aduo. diuet. iudi. Sed nobilis † non virtuoſus, non præfertur ignobili excellenti virtutibus, ſecundum omnes, maximè Panorm. in c. venerabilis, vbi per illum text. dicit non valere ſtatuta, quæ volunt Canonicos debere eſſe nobiles, quia nocent virtuoſis ignobilibus. imò dicit idem Ludo. ſingula. 650. quòd nobilitas ſcientiæ præfertur nobilitati generis, allegando Cyn. in l. quiſquis. C. de poſtu. & dicit Hieronym. ad Celantiam: Vera eſt oobilitas, clarum eſſe virtutibus. & Caſsiodorus in Epiſtolis: Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata. & nobilitas ſola eſt atque vnica virtus. & Ariſt. 4. Politicorum: Ingenuitas eſt virtus atque diuitiæ antiquæ. & Senec. ad Lucilium: Animus nobilem facit, cui ex quacunque cauſa licet ſupra fortunam ſurgere. & in lib. de morib. Nobilitas eſt generoſus animus. & Claudianus:

Exaltat virtus nobilitate parens.

Auſonius in Solonis ſentent.

Pulchrius multò parari, quàm creari nobilem.

Seneca in Hercul. furente:

Qui genus iactat ſuum,
Aliena laudat.

Ergo quando præſtat proprium alieno, tanto præſtat nobilitas propria virtute comparata generis nobilitati, quæ interdũ etiam nocere ſolet, teſte Iuuenale Satyr. 8. ſic canente:

De quocunque voles proauum tibi ſumito libro,
Quod ſi præcipitem rapit ambitus, atque libido.
Si frangis virgas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes laſſo lictore ſecures:
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas.

Denique teſte Ouidio ad Piſonem:

——— Perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus eſt in origine ſola.

32 *Nobilitatis cõmendatio.* Adhuc tamen auctore Cicerone pro Seſtio: Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicæ nobiles eſſe homines dignos maioribus ſuis, & qoia valere debet apud nos clarorum hominum ſenex de Republica meritorum memoria etiam mortuorum.

Denique vt in reliquis omnibus, quæ ſunt iuris ſiue naturalis, ſiue diuini, ſiue poſitiui, per inferiorem ex cauſa diſpenſatur: ita quoque & in illo articulo, vt conuentiones ſeruentur, diſpenſatum inuenio, licet ſit iuris naturalis. Nam, qui factum promiſit, diſpenſatur à lege poſitiua ſecundum commuoem opin. vt non teneatur præciſe ad factum, ſed ſatisfaciat præſtando iotereſſe, qua in re, quia dubia eſt, nos diſputandi gratia ſumus in hac opinione.

Quod in obligationibus † facti quis poſſit ad factum compelli præciſè. 33 *Obligatio facti an ſit præciſa.*

Contra iſtam concluſionem, quæ videtur temeraria, faciunt ſequentia: Primò tex. vulgarus in l. ſi quis ab alio. §. fin. ff. de re iudi. vbi dicit text. quod non faciens quod promiſit, in pecunia numerata, id eſt, in intereſſe condemnatur, ſi euenit io omnibus faciendi obligationibus: ſi ergò condemnetur in intereſſe, ergo non poreſt compelli ad factum preciſe, & ſic contra concluſionem. Item ſtringitur alio modo, quia ibi eſt text. quòd in obligarionibus facti poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe. & ita ſumant ibi Barto. & alij, modò ſic, vt dicis, quòd ſuccedit, ita q. tollatur prima obligatio principalis competens ad factum, & tuoc habeo intentum: quia cùm ſola obligatio ad intereſſe ſuperſit, ergo non poteſt ad factum compelli, quod iam non eſt io obligatione. Aut dicis, quòd ſuccedit ſimul cum prima, ita quod vtcuq; ſit in obligatione poſt moram, & tunc idem: quia ad factum nõ poteſt præciſe cõpelli: quia debet eſſe in electiõe debitoris. l. plerunq;, cum ſimi. ff. de iure doti.

Secundò principaliter contra concluſionẽ facit tex. ad literam io l. ſtipulationes non diuiduntur, verſ. Celſus, de verb. oblig. vbi tex. dicit Tuberonem exiſtimaſſe, vbi quid fieri ſtipulamur, ſi non fuerit factum, pecuniam dari oportere, id eſt, intereſſe: ergo non poteſt ad factum compelli præciſe. Item & ſecundò ſtringit, quia dicit, oportere, & ſic neceſsitatẽ importat quò ad intereſſe. vt notatur in l. 1. in princip. ff. de iuſti. & iur. cum ſimilibus. & ſic ad factum non poteſt compelli præciſe.

Tertiò in contrarium facit l. quoties quis, de verborum obligation. vbi promittens factum, videtur in defectum promittere intereſſe, & ſic intereſſe eſt etiam io obligatione, ergo non poteſt ad factum præciſe compelli.

Quartò in contrarium facit l. ſi. ff. ſi quis in ius vocatus non ierit. vbi ſi quis iudicio ſiſti promittit, agendum eſt cum eo incerti in id, quod intereſt, ergo nõ poreſt ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendum eſſe, &c.

& sic loquitur per Gerundiũ, quod importat necessitatem, vt notatur in Rubr. ff. de edend. & sic necessariò debet agi ad interesse, non autem quòd ad factum compellatur, & sic contra communem.

Quintò, facit l. eum qui. ff. de iudic. vbi est tex. quod ille qui insulam sibi fieri certo tempore stipulatus est, tempore finito potest agere in id quod interest: ergo non potest debitor compelli ad factum, & sic contra conclusionem.

Sextò, casus excepti, &c. sed multi sunt casus in quibus specialiter quis compellitur ad factum, l. sed hæc. §. prætor. ff. de procu. l. stipulatio. §. fine, de oper. noui nuncia. & l. fideicommissa. §. fin. de leg. tertio. cum simil. ergo in contrarium est ius commune, ergo contra conclusionem.

Septimò, contra conclusionem tenet Bart. in l. stipulationes non diuiduntur, de verb. oblig. 8. q. quem omnes ibi, & vbique indifferenter sequuntur. & ideo non est opus alijs fundamentis.

Octauò, quia obligatus ad factum, potest alijs committere in multis casibus, in quibus non notauit, in §. ne autem, de cadu. tolle. cũ simil. ergo non compellitur præcise.

Nonò, in contrarium videtur tex. ad literam, in l. in stipulationibus. §. operatus, ad finem, de verbo. obliga.

Prædictis tamen non obstantibus potest suaderi contrarium per sequentia, Primò, mitius agitur cum lege, quàm cum homine. l. Celsus. ff. de arbi. cum simili. sed obligatus † ad factum per legem præcisè compellitur ad factum. l. si cum exceptione. §. sed & si quis, quod met. cau. l. stipulatio ista. §. siue autem. ff. de noui oper. nuncia. ergo à fortiori obligatus conuentione hominis debet posse precisè compelli ad factum.

34 *Facti obligatio descendẽs à lege est præcisa.*

Secondò sic, valet † argumentum de contractibus ad vltimas voluntates. l. seruum filij. §. eum qui chirographum. de lega. 1. l. fin. cum simil. C. de lega. sed in vltimis voluntatibus quis præcisè compellitur ad factum. l. fideicõmissa. §. fina. de lega. 3 ergo idem in contractibus.

35 *Facti obligatio descendẽs ab vltima volũtate est præcisa.*

Tertiò sic, dispositio legis, testatoris, & contrahentium æquiparantur. l. fin. C. de reb. alie. non alien. cum simili. sed obligatus à lege, vel testatore ad factum præcisè compellitur facere vt modò dixi. ergo idem in obligatione & conuentione hominis, & sic pro conclusione.

Quartò sic, quando in obligationibus facti est appositum iuramentũ, indubitanter quis compellitur ad factum. glo. singul. in l. si pecuniam, in princ. ff. de condi. ob caus. ver. necesse habeas, probatur in c. fin. ne præla. vices suas. modò sic, iuramentum debet intelligi secundum naturam contractus. l. fin. C. de non nume. pecu. ergo de natura contractus est, quòd quis præcisè compellatur ad factum, & sic pro conclusione.

36 *Facti obligatio iurata est præcisa.*

Quintò sic, in obligationibus dandi quis præcisè compellitur ad dandum. l. vbi autem non apparet. §. fin. de verb. obliga. l. si ita. §. si. ff. de contrah. empt. §. sic itaque. Insti. de actio. l. si seruum. §. fin. de verbo. obliga. modò sic, inter obligationem dandi & faciendi non potest dari ratio differentiæ quò ad propositum, vt inquit Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. 5. colum. quem Alex. & alij ibi sequuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem dari quis præcisè dare compellitur, idem debet esse in obligatione faciendi, quia vbi non est diuersa ratio, non debet diuersum statui. l. fina. C. ad leg. Falcid. l. illud. ff. ad leg. Aquil. l. si postulauerit. §. ratio, de adult. cum simil.

Sextò, istam opinionem reperio per glos. in l. stipulatio. §. sin autem, de oper. noui nunciatione. Idem tenet glo. quam ego allego in l. si bi contra quos. C. locati. relata ad tex. & in l. prima. C. de sentent. quæ pro eo. in versic. in alijs. & glos. in l. certi condictio, in princ. ff. si cer. pet. in 4. glo.

Septimò, validum est argumẽtum de iudicijs ad testamenta. l. qui testamento. §. eum qui. ff. de testamen. vt suprà dixi. ergo à primo ad vltimum de iudicijs ad contractum. Modò sic, † obligatus ad factum explicandum in iudicio compellitur præcisè. l. sed & hæ. §. prætor, de procur. ergo idem in obligato ex contractu. sed hoc bene scitem cauillare.

37 *Facti obligatio in iudicio est præcisa.*

Restat ad contraria respondendum. primò † ergo non obstat l. si quis ab alio. §. fin. de re iu. nam fateor quod ille, qui non facit, quod promisit, in interesse condemnatur, vt ibi, tamen est intelligendum si actor hoc petat, aliàs secus. l. 4. §. hoc autem iudicium, de damno infect. non tamen ibi negatur, quin actor possit agere ad factum, immò poterit agere, & aduersarium ad illud compelli per suprà dicta: & sic non obstat, ibi enim de compulsione verbum nullum, sed solum ibi dicitur quod in obligationibus facti succedit obligatio ad interesse post moram, non quod tollatur prima, imò additur primæ, vt infrà subijciam: ergo debet esse in electione debitoris, argu. l. plerunque, de iure doti. Istud nego, quia argumentum procedit in debitore alternatiuo, sed nos loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo, scilicet ad factum & ad interesse post moram, quamuis vnica solutione liberetur, & sic argumentum non obstat.

38 *Intell. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi.*

Secundò non obstat l. stipulationes non diuiduntur. vers. Celsus. quia tex. solũmodò ibi dicit, quod si non fuerit factum, teneatur ad interesse, & hoc ego fateor: tamen ibi non negatur, quin teneatur etiam ad factum, immò tenetur, & ad illud compellitur præ-

cise

cisè per supradicta, & sic non obstat. Nec etiam obstat verbum Oportere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor quod potest compelli ad interesse, si actor hoc vult, & hoc dicit ibi tex. pecuniam dari oportere, &c. nõ tamen quod actor hoc petere compellatur, imò est in electione sua, & sic non obstat. Et pro hoc l.1. C. vt nemo inui. age. &c. Vel aliter potest solui illa l. stipulationes non diuiduntur, & d. l. si quis ab alio. Sed concesso quod illa iura probarent contra conclusionem quod intelligantur quando ille, qui non facit, iam non potest amplius facere, vel quando actoris non interest, quod fiat, tunc enim cogitur ad interesse, non autem ad factum, & ita intelliguntur dicta iura. Sed quando nõ factum potuisset adhuc facere promissor, vel quando actoris interest, quod fieret, tunc posset debitor præcisè ad factum compelli: ita intelligatur conclusio. Ista fuit solutio Mar. de Fano. qui tenebat hãc partem, quam refert Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur. 8. q. Verùm quia videtur diuinare, & multum restringere illa iura, magis placet alia solutio, quam dedi. cogita de meliore.

Tertiò non obstat l. quotiens quis, de verb. obliga. nam fateor quod promittens factum, videtur etiam in defectum promittere interesse, & sic interesse est in obligatione, tamen an possit debitor ad factum præcisè compelli vel non, ibi verbum nullũ, & sic non obstat.

Quartò non obstat l. fin. ff. si quis in ius vocatus, quia fateor, quod est agendum ad interesse, tamen non negatur quin ad factum possit agi, & debitorem compelli, & sic nõ obstat. Nec obstat, quod ibi dicitur agendi. &c. & sic implorat necessitatem, quia illud negatur, imò illa Glo. communiter reprobatur, vt alibi dixi, & patet etiam in proposito, quia non potest ad agendum compelli. d. l. 1. C. vt nemo inui. nisi dicas quod compellitur causatiuè, s. si mallet consequi: hoc tamen non satisfacit, & sic teneas quod dixi.

Quintò non obstat l. eum qui, de iudi. nam respondeo dupliciter: Primò quod ibi non dicitur q. quis cõpellitur agere ad interesse, sed tex. dicit posse agere in id quod interest, &c. & sic nullo modo obstat. Secũdò, quia posito q. si tex. diceret deberet agere, tamẽ deberet soluit præcedentia, s. quia debet agere ad interesse, s. nisi velit debitorem compellere ad factum, quod potest per supra dicta. & sic ibi nõ negatur quin possit agi ad factum, & sic non obstat.

Sextò non obstat quod sint multi casus, in quibus quis compellitur ad factum, tamen nego quod illi sint casus speciales, imò dico quod ex illis casibus, cum a iis quos suprà dixi, fundatur regula, quod quis præcisè compellitur ad factum, & sic non obstat. præsertim cùm pro ista parte sint varij casus in numero: ergo illi cùm sint plures numero, debent facere regulã, & si aliqui casus reperiuntur in contrariũ, illi erunt exceptiones, iuxta Glo. in l. Iulianus. §. item qui furem. ff. de actio. emp.

Vltimò non obstat quod obligatus ad factum potest alij committere. Nam fateor, tamen non obstat conclusioni. nam conclusio vult quod factum præcisè sit implendum, impleri autem potest vel per promissionem, vel per eum, cui ipse commisit ex permissione legis, & sic potius concordat. Vnde dicta conclusio dicit, quod in omnibus obligationibus facti potest quis ad factum compelli præcisè, debet subaudiri ad factum, s. explicandum per promissorem, vel alium. Intentio enim conclusionis est quod compellitur ad factum, & liberetur præstãdo interesse: tamen, an factum possit alij committi, est alia materia, de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opin. quæritur, An si quis obligauerit se perpetuò seruiturum vni hospitali donec viuit, talis obligatio valeat: videtur quòd sic, quia præstando interesse liberatur. In cõtrarium videtur hoc casu, quia respub. & ecclesia seu pia causa æquantur regulariter. l. fin. C. de sacrosanct. eccl. sed promittens quis factum reipub. non liberatur præstando interesse. l. fidei commissa. §. fin. ff. de lega. 3. ergo, &c. Dic tale pactum esse validum fauore Ecclesiæ, & ita determinat Inno. singul. in c. inter dilectos, de dona. hoc videtur secundum Doct. in c. inter dilectos, hic allega. prima fronte contra l. cum antiquitas. C. de vsufru. & l. Titia. §. Titio. ff. de condi. & demon. vbi concluditur, quod non potest quis perpetuò suas operas locare, cùm sit species cuiusdam seruitutis. hoc tamen non obstante tenetur contrarium, & sic cum opin. Inno. fauore spiritualitatis. Nam seruire Deo non est seruitus. sed maxima libertas. Vnde Claudianus sic cecinit:

Nec vlla libertas gratior extat
Quàm sub rege pio.

Et circa superiora differit fusè Franc. de Ripa, in l. obligatione generali. colu. 4. ff. de pignori. & hipoth. & Ludoui. Roma. singu. 635. an si quis obligauerit se. vbi multa per Nicol. Pigno. eius additionatorem, facit l. 1. & l. 2. ff. de homine libero exhibendo. & tex. notabilis in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur. & tex. notabilis in ratione sui, in l. si quando. §. illud. C. de inoffic. testamento, ibi, dum ait, meritis magis filios ad obsequia paterna, &c. facit l. 3. & l. qui pecuniam. ff. de condi. causa data, & l. naturalis, in §. 1. & per totum titulum ff. de præscrip. verbis, & per totum titulum ff. & C. de rerum permut.

SVMMARIVM.

1 *Dispensandi iusta causa qua sit.*
2 *Potestas ordinaria & absoluta an sit in principibus ardua quæstio.*

3 Clau-

3 *Clausula ex certa scientia, an inducat plenitudinem potestatis?*
4 *Priuilegijs quando praeiudicet dispositio generalis?*
5 *Miles an iure communi in dubio vti videatur?*
6 *Miles regulariter subest legibus.*
7 *Princeps subest legibus.*
8 *Princeps in dubio an plenitudine potestatis vti videatur.*
9 *Potestatis plenitudine princeps vti videtur, quando aliàs eius actus periret.*
10 *Potestatis plenitudine sine causa iusta, an princeps vtatur?*
11 *Potestatis plenitudine cùm vtitur princeps, intelligitur de laudabili.*
12 *Potestatis plenitudine an princeps possit contractum suum violare.*
13 *Principem legibus solutum esse, vt intelligendum? egregia quaestio.*
14 *Iure naturali & gentium regimur, à quo non recedimus, nisi ex causa.*
15 *Princeps Romanus non subest legibus ciuilibus Romanorum, sed tantum iuri naturali, vel gentium, reliqui Principes subsunt legibus ciuilibus suarum regionum.*
16 *Princeps quare nequeat contractum suum violare.*
17 *Causa iusta facit, vt Princeps suum contractum possit violare, cum commun. opin. contra Paulum Castrensem, & Marcum Mantuam.*
18 *Potestatis absoluta & ordinaria non est in principe differentia, egregia quaestio.*
19 *Princeps quoties potestate ordinaria vti potest, toties & plenitudine potestatis, contra quam plures Doctores.*
20 *Dispensatione ex gratia vti, & rebus suis abuti, aequè liberum est principi sine vlla causa.*
21 *Potestatis plenitudine, vel potestate priuilegiata in dubio an princeps vti videatur, egregia quaestio.*
22 *Principi an sit plenitudo potestatis.*
23 *Delinquens sponte sua puniri videtur.*
24 *Princeps potestate ordinaria vti intelligitur, quando solitum ordinem in iudicijs non seruat, contra Glo. Abb. & Marc. Mant.*
25 *Romanus populus potestatis plenitudine an aliquando vsus fuerit, contra Bald. & Marc. Mant.*
26 *Papa an iuri scripto derogare possit, ardua quaestio.*
27 *Potestatis plenitudine supplentes, haec clausula refertur ad iuris positiui solennia, non ad ius diuinum, naturale, vel gentium alterandum.*
28 *Causa iusta, quae praesumitur in principe, an admittat probationem in contrarium, egregia quaest.*
29 *Lex iniqua à principe lata, an valeat.*
30 *Causa praesumitur in principe, etiam contra ius diuinum dispensante.*
31 *Iniuria non cadit sub potestate, sed sub tempestate principum.*

CAPVT XXVI.

REDEVNDO ad nostram materiam dispensationis factae per inferiorem, qualis est omnis Princeps respectu iuris naturalis vel diuini, & qualis est Episcopus respectu iuris canonici, vel quilibet Iudex ordinarius respectu Principis sui, suaéue reipublicae, cùm edocti fuerimus ex causa fieri posse dispensationes quò ad omne ius, superest, vt videamus † qualis causa quantaúe esse debeat, vt dispensatio teneat: & sanè ea videbitur duntaxat esse legitima causa, quae verosimiliter ipsum superiorem, contra cuius legem aut praeceptum dispensatur, moueret ad id concedendum & respondendum extra mentem suam fore, si eo in casu, quo de agitur, lex sua seruaretur: arg. Glo. communiter ibi, & vbique app in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. l. 3. C. de inoffi. testa. l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. Hinc est, quod in leuioribus aut modicis id fieri posse suprà tradidimus. Idem quando casus est ex frequenter contingẽtibus, & superior est in remotis regionibus, vt incommodum esset, eius adeundi gratia homines à negocijs suis auocari, vt per Domi. Sotum lib. 1. de iust. & iure, art. 3. q. 7.

1 *Dispensandi iusta causa, quae sit.*

Sexagesimo sextò apparet ex nostra sententia (id quod saepe incidẽter attigimus) principali, non minus ineptè quàm noxiè vsurpatum passim à nostris fuisse illum vulgarem dicendi modum, vt † in Principibus sit duplex potestas, altera ordinaria, altera absoluta. Nam (si rectè inspexeris) absoluta potestas Principibus non est, non magis quàm priuatis hominibus. Principes enim cõtra ius nihil possunt, non magis quidem quàm priuati homines, etiã si plenitudine potestatis, aut potestate absoluta vti velint: quia nulla Principum (siue illi ecclesiastici sint siue profani) potestas est ad malum, sed tãtùm ad bonum, non ad nocendum, sed ad consulendum, iuuandum, proficiendum, & denique ad meram ciuium seu subditorum vtilitatem, non ad ipsorum regentium commodum, vt c. 1. & 2. suprà plenè aduertimus, & plenius de succ. progr. lib. 1. in praef. num. 139. Ergo si quando Princeps adiecerit illam clausulam de plenitudine potestatis, vel de potestate absoluta, perinde erit ac si diceret, de integra potestate sua, id quod in eo vtile duntaxat erit, vt eius magis ac magis declaretur voluntas & animi deliberatio, non vt eius augeatur potentia. sicq; illa † clausula de plenitudine potestatis, vbi adiecta fuerit, id efficiet, vt quatenus potentia sese porrigebat, eatenus nihilo omnino dempto porrigatur effectus illius actus vel actionis, sed vltra non porrigetur. sicque est perinde ac si diceret Princeps, se id facere ex certa scientia. Nam & clausula ex certa scientia inducit plenitudinem potestatis, Glos. in c.

2 *Potestas ordinaria & absoluta, an sit in principibus, ardua q.*

3 *Clausula ex certa sciẽtia, an inducat plenitudinẽ potestatis.*

in c. adhæc, de reſcript. quam ſequitur, & ſingularē dicit Marc. Mant. dialog. lib. 2. c. 12. Ab. in c. ea quæ, dé re iudicata. Felyn. in c. cum inter, de exce. Lancelottus Galia. in l. Centurio. colum. 2. ff. de vulgari. Staphilæus in tract. de vi & effectu clauſularum. verſ. ſubſequenter, colum. 2. Ludo. Roma. ſingu. 364. dixi aliàs. & idem Roman. ſingulariter in conſ. 369. circa primū. Vitalis de Gambanis in tract. clauſul. verſic. clauſula ex certa ſcientia. Philippus Decius in c. 1. & in c. porrecta, de confirm. vtili. vel inutil. Hippo. Marſilius ſingul. 84. princeps. Idem Decius conſil. 407. colum. final. Hieron. Cagno. & Decius in l. in totum. ff. de reg. iuris. vbi Cagno. & Hippo. vbi ſuprà, plures alios allegant, ex quorum relatione apparet hanc eſſe communem opinio. Vnde & ſi

4 *Priuilegijs, quādo præiudicet diſpoſitio generalis.*

regulariter Princeps † per diſpoſitionem aut præceptum generale non videatur velle præiudicium facere priuilegijs ſpecialibus, vt in l. ſi non ſpeciali. & in l. fin. & vtrobique communiter Doct. C. de teſtam. tamen ſi adijciatur clauſula ex certa ſciētia (hoc eſt, quod ſciebat priuilegium, & nihilominus generaliter id præceptum ſeruari voluit) vel dicat de plenitudine poteſtatis velle ſe priuilegijs derogare, eis nocebit, poſita potentia ex parte principis. ratio differentiæ, quia priore caſu non præſumitur velle priuilegijs præiudicare, poſteriore autem caſu conſtat præiudicare voluiſſe: ſicque ceſſat illa præſumptio.

Simillimum eſt, quod ſolet dici: Militem

5 *Miles an iure cōmuni in dubio vti videatur.*

† in re dubia non priuilegio militari, ſed iure communi vti videri, vt tenent Paul. & Saly. in l. teſtamento. C. de teſtamento milit. vbi Fulgo. & Corn. vltim. not. num. 10. Bald. in l. quanquam. C. de eod. tit. per d. l. in teſtamento. quam ad hoc dicit meliorem de iure. Decius in l. 1. num. 3. & 5. idem Decius in d. l. in teſtamento. num. 11. idem Decius in d. l. quanquam. num. 20. & ibi Alexand. col. 1. & etiam Salyc. Ripa. in l. Centurio. num. 6. & num. 23. & num. 46. & nu. 49. ff. de vulgari. Curt. Iun. in l. precibus. C. de impub. num. 43. Iaſ. in d. l. teſtamento. nu. 6. idem Corneus in d. l. quanquam. vbi etiam Romanus num. 4. idem Romanus in d. l. in teſtamento. nu. 4. poſt Areti. ibi in princi. Diacus Couar. de teſtamen. in c. Raynutius. §. 9. nume. 29. de cuius communis opinionis veritate dic, vt plenè diſſeruimus de ſucce. crea. lib. 3. §. 24. nume. 41. cum pluribus præced. & ſeq. & tamen licet is miles habeat ſerè innumera priuilegia, vt per totum tit. ff. C. & Inſtit. de mili. teſtam. & alibi ſæpè, non proptérea dicitur, quod habet ordinariam & abſolutam poteſtatem, quaſi ordinaria poteſtate cùm vtatur, iure communi vſus videatur, & abſoluta cùm vtitur iure ſpeciali militum.

6 *Miles regulariter ſubeſt legibus.*

Quinimò † militis poteſtas vtcunque ſit priuilegiata, & amplior quàm Paganorum, adhuc dicitur legibus ſubiecta: quia quibus in caſibus non reperitur à lege priuilegiatus nominatim, in illis vtitur iure communi. in l. in fraudem, in fin. ibi quia generalis erat illa determinatio. & ibi not. Bald. ff. de mili. teſta. Philipp. Decius conſil. 5. Alciatus in lib. quarto paradox. c. 10. idem Decius in l. ex teſtam. C. vnde liberi. & in l. 1. ff. de reg. iur. & Andre. Tiraquel. ex cuius Doctorum nomenclatura apparet hanc eſſe communem opinionem in tracta. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 10. ad finem. Sic

ergò & in ſpecie noſtra, licet Princeps † ſit magnoperè priuilegiatus, vt plenè de ſucc. 7 *Princeps ſubeſt legibus.*

crea. lib. 3. §. 26. cum ſequent. diſſeruimus. tamen eius poteſtas non ideò dicitur abſoluta & legibus enodata & effræna, quia quibus in caſibus non reperitur à lege nominatim priuilegiatus, non poteſt non vti iure communi ſuæ ciuitatis: cùm eius poteſtas ſit non ad ſuā, ſed ad meram ciuium vtilitatem, ſecundum noſtram principalem ſententiam ſuprà probaram. Neq; ad rem pertinet, quòd princeps legibus ſolutus dicatur, l. princeps. ff. de legi. cum ſimilibus, nam ad id ſuprà reſponſum eſt.

8 *Princeps in dubio an plenitudine poteſtatis vti videatur.*

Denique † plenitudine poteſtatis in re dubia Princeps vti non videtur. Ita Innocen. in c. innotuit, de electione. Bal. in l. ſi teſtamentum. C. de teſtamentis. Ludouicus Romanus in l. 1. §. nunciatio. colum. 3. ff. de ope. noui. nunc. Marcus Mantua dial. lib. 2. c. 22. Angel. in l. benè à Zenone. C. de quadr. præſcript. Romanus in d. ſing. 764. & ibi Nicolaus Pig. Hippoly. Marſilius ſingul. 84. Princeps. Ant. Butrius in c. dudum. 2. de decimis. Franciſcus Aretinus conſil. 15. colum. 4. Philipp. Decius & Hieronymus Cagnolus in l. in totum. ff. de reg. iuris. id quod non ſatis tutum eſſe illicò dicemus.

9 *Poteſtatis plenitudine princeps vti videtur, quando aliàs eius actus periret.*

Limita vt non procedat quando actus à Principe factus de poteſtate ordinaria non poſſet valere, ſed tantùm de plenitudine poteſtatis. Ita Paulus Caſtrenſis in l. ex imperfecto, in fine. C. de teſtamentis. Alex. in l. quanquam. C. de mil. teſta. Hippol. Marſil. in d. l. ſingul. 84. Decius in c. quoniam. Abb. colu. 6. de officio delegati. Felyn. in c. 1. 9. colum. de conſtitutionibus. idem Felyn. in c. eum inter. de exceptionibus. colum. 5. Decius conſil. 11. quoniam. colum. fi. lib. 1. idem Decius conſ. 77. viſo puncto. col. 4. Fernandus Loazes in l. filiusfam. §. diui. num. 461. ff. de legat. 1. Marc. Mantua. vbi ſuprà. Felyn. in c. in cauſis. colu. 2. de re iudicata. Bonon. ſingula. 74. princeps.

10 *Poteſtatis plenitudine ſine cauſa iuſta, an princeps vtatur.*

Deinde limita, vt † ex iuſta cauſa principi liceat vti plenitudine poteſtatis. Ita Innocen. per text. ibi, in d. c. innotuit. Angel. in l. benè à Zenone. Bald. in l. 2. C. de ſentent. ex per. reci. Ioann. Andr. in c. cùm veniſſent, de iudicijs. Alexand. conſil. 2. viſis. colum. 4. lib. 1. Marc. Mant. vbi ſuprà. Hieronymus Cagnol. in d. l. in totum. num. 3. aliter enim diſsipatio di-

tio diceretur. ita Archi. in c. consequens. 2. dist. Ioan. Andreæ in c. de multa. colum. 5. de præb. Mat. Man. vbi suprà. Ias. consi. 8. colum. 7. inter consilia feudalia, quod suspectum esse proximè apparebit.

11 *Potestatis plenitudine cum vtitur princeps, intelligitur de laudabili.*

Hinc est, quod † quando Princeps vtitur plenitudine potestatis intelligitur de bona & laudabili, non de vituperabili. Vnde si cum hac clausula det licentiam apprehendendi possessionē propria authoritate expulso quolibet possessore, intelligitur de iniusto, non de possessore legitimo. Ita Bal. consil. 345. ad euidentiam. colu. 1. lib. 1. & Marcus Mantua, vbi suprà.

12 *Potestatis plenitudine an princeps possit cōtractum suū violare.*

Denique † etiam si Princeps vtatur plenitudine potestatis, non poterit proprium contractum violare. Ita Bal. in c. 1. §. ad hæc. colum. 5. de pace firma. in feudis. Pau. Castren. in l. digna vox. C. de legibus. Marcus Man. vbi suprà. de quo ipsi mirantur, cùm Princeps quempiam iure suo priuare possit. l. item si verberatū. ff. de rei. vend. quo casu dominium nō interuertit, sed solam possessionem trāsfert, secundum eum, post Florianū in l. seruitutes. 3. col. 2. ff. de seruitutibus.

13 *Principem legibus solutū esse, vt intelligendum, egregia qō.*

Denique † istorum omnium veritas pendet ab intellectu l. Princeps legibus. ff. de legibus. §. fi. ff. quib. mod. testamen. in fi. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de testamen. l. si hæredum. C. de inoffi. testa. cum similibus. l. 1. ff. de constit. princi. §. sed & quod principi. Inst. de iure na. in quibus iuribus habetur, Principem legibus solutum esse, sicque contra leges posse dispensare in gratiam eorū, quibus beneficium facere libuerit. sicque ex testamento imperfecto eum posse hæreditatē capere si libuerit, quamuis sponte sua soleat tales hæreditates remittere, sicque ex testamēto minus solenni legatum sibi relictum sponte sua negligit, licet si vellet vti stricto iure, id capere fas esset. sicque ex testamento, in quo filius fam. non iustè exhæredatus esset, posset Princeps hæres sibi institutus hæreditatem capere: licet id sponte sua dum erga tales filios benignus esse vult, negligere soleat. sicq; pœnas delinquentibus remittere & potest & solet. l. 1. & per totum. C. de senten. passis & resti. Sicque in contractibus eius emptio & venditio valeret sine precio, contra tex. in prin. Inst. de emp. & vendi. Eiusque locatio & conductio sine mercede certa, contra id quod habetur in princ. Insti. de loca. & cond. Ipsiusque stipulatio valeret sine verbis, contra l. 1. in princi. ff. de verb. oblig. valeretque, licet esset diuersitas inter interrogationem & responsionem, contra d. l. 1. §. si quis simpliciter. Et sic etiam emphyteusis contractus ab eo celebratus sine scriptura valeret, licet in reliquis priuatis non ita, vt notatur in l. 1. 2. & 3. C. de iure emphy. testamentumque ab ipso factum valeret, etiam si omni legum obseruatione & solennitate careret. l. omnium. C. de testamen. Eiusque sententiæ & iudicia valerent, etiam si iudiciorum solennia seruari desierint. l. & hoc Tiberius. ff. de hær. instit. tradunt communiter Doct. in dictis locis, diximus plenè in libro 3. de succ. cre. §. 26. per totum, cum §§. seq. & de succes. progr. in præfat. numero 183. cum sequen. secundum quæ cùm omnia sibi liceant, omniumque legum transgressiones facere possit, videntur suspecta esse omnia, quę suprà disseruimus, negantes, coangustantes, restringentesque eius potestatem. Quid dicendum? varij varia dicunt in d. locis, alij mirantur. Nullus vnquam in cuius scripta inciderim scopulum attigit: aut etiam proximè ad rei medullam accessit. Nos autem aduertimus, quod † omnes homines iure naturæ & gentium vtimur, regimur, & subiacemus, à quo minimè recedere fas est: nisi ob aliquam peculiarem vtilitatem, quæ cogit, aut suadet nos ad positiuum ius transuolare. l. omnes populi. ff. de iust. de iure. §. sed naturalia. Inst. de iure nat. diximus suprà plenè, & non nihil de succ. progr. in præfa. nume. 20. cum seq. Populi autem & possunt & solent ius ciuile sibi constituere ob aliquas peculiares vtilitates, vel necessitates. per quos ius ciuile aliquid iuri naturali vel gentium additur, vel detrahitur, vel mutatur, vel declaratur. l. ius autem ciuile. ff. de iust. & iur. sic & ius prætorium factum fuit iuris ciuilis addendi, detrahendi, mutandi, aut declarandi gratia. tex. in princi. Insti. de bonorum poss. Sed quia non rarò euenit vt id ius ciuile noxium esse incipiat, aut parum vtile, aut vix fortè tolerabile. d. prin. Inst. de bon. poss. per Bald. in l. non omnium. ff. de leg. & in l. de quibus. colu. 10. eo. tit. plenè per Andr. Tiraqu. in præfa. tract. de vtroque retract. numero 75. arg. l. prospexit. ff. qui & à quibus. l. vn. in princ. C. de cad. tollendis, & in §. & cum lex, eodem titu. ideo populus Romanus, qui Imperatori omne suum imperium contulit. d. l. 1. ff. de const. princi. d. §. sed & quod principi. Instit. de iure naturali. omnimodam laxitatem, arbitrium, libertatemque circa ius ciuile suum & peculiare Imperatori concessit, vt non magis ciuilibus legibus subiaceret quàm si ex latæ nunquam fuissent: circa ius autem naturale, vel gentium, eam laxitatem Principi suo populus non concessit, quia nec concedere posset, cùm ea iura sint incommutabilia, d. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. d. §. sed naturalia. Institutio. de iure natur. l. eas causas. ff. de cap. dimi. §. minus ergo. Insti. de hære. ab intest. Modò sic, nobis agentibus de natura & potentia omnium totius orbis Principum, nullum negocium facit ea conuentio peculiaris, quæ inter populum Romanum & Principem suum habita est, præsertim cùm iam ostenderimus vani capitis esse, existimare populo aut Principi Romano subiacere reliquas gentes. Sed & ipsum ius ciuile & pecu-

14 *Iure naturali, & gētium regimur, à quo non recedimus, nisi ex causa.*

15 *Princeps Romanus nō subest legibus ciuilibus Romanorum, sed tantū iuri naturali, vel gētium, reliqui principes subsunt legibus ciuilibus suarum regionū.*

liare Romanorum nullum impedimentum noſtris ſententijs & aſſertionibus facit, non ſolùm quòad reliquas genres & regiones Romanis non ſubiacentes, ſed nec etiam quòad ipſos Romanos eorúmve populum, aut imperium, quia quod attinet ad jus ciuile duntaxat, non autem quod attinet ad ius naturale dininum vel gentium principis ſui arbitrio commiſerunt. Secundum quæ apparet veriſ-

16 *Princeps quare nequeat cõtractũ ſuum violare.*

ſimum eſſe, principem † regulariter non poſſe proprium contractum tranſgtedi, etiam ſi vtatur plenitudine poreſtatis, quia eius poteſtas vtcunque plena ad id ſeſe non porrigit, cùm contractum violare nefas ſit iure naturali & gentium. l. 1. ff. de pact. §. per traditionem. Inſtit. de rerum diui. l. 1. ff. de conſt. pecu. & ita tenuẽrunt Bald. in c. 1. §. ad hæc, de pace fir. in feu. Pau. in l. digna vox. C. de legibus. Marcus Mantua Dialogorum c. 22. lib. 2. Bart. & alij in l. omnes populi. q. 3. princ. ff. de iuſti. & iure. Bald. & Paulus Caſtrenſis in l. fin. C. de tranſ. Bald. in l. qui ſe patris. C. vnde lib. Bald. conſil. 318. lib. 1. Alexand. conſil. 101. lib. 1. & conſil. 361. nec arguendi. lib. 2. Decius in c. 5. colum. 1. de proba. Fernan. Loazes in conſil. pro Marchione de Velez, pag. 30. ex cuius relatione apparet, hanc eſſe communem opin. vt ſuprà incidenter attigimus. Sed Paulus in d. l. digna vox, & Marcus Mantua, vbi ſuprà, mirantur id vt deſinat principi licere, quandoquidem ei licet re & iure ſuo ſubditum priuare. d. l. item ſi verberatum. Et reſpondent id quò ad poſſeſsionem tantùm, non etiam quò ad proprietatem intelligendum, quod nihil eſt, quia princeps cum cauſa poteſt etiã quò ad proprietatem ſubditum re ſua priuare, ſine cauſa autem nec etiam poſſeſsione eũ priuare fas eſt: quia ad iuuandum, conſulendum, & proficiendum, non ad nocendum ei poteſtas data fuit, vt ſuprà c. 1. oſtendimus, & attigimus controuerſiarum vſu frequen.

17 *Cauſa iuſta facit, vt princeps ſuũ contractum poſſit violare, cũ communi opinione, contra Paul. Caſtre. & M. Mant.*

lib. 1. c. 1. & ſuprà etiã diximus. Vnde † ex iuſta cauſa poſſet ſine dubio princeps contractum ſuum tranſgredi, licet Paulus, & Marc. Mantua ſuprà relati contrarium exiſtiment, & ita in ſpecie quod ex iuſta cauſa princeps poſsit contractum ſuum tranſgredi etiam iuratum, tenent (vt per verba ſequentia firmat Loazes, vbi ſuprà, pag. 317.) communiter Doctores in d. c. quæ in Eccleſia. de conſtituti. & in c. in noſtra, de iureiurand. & voluit Gloſſ. notabilis in c. in his rebus. in Gloſſ. fi. in fine. 11. diſtinct. Panormita. & Doctores in c. dilecto. colum. 3. verſic. extra Gloſſam oppono, de præbend. Cardinalis, & Ioannes de Imola in c. nouit. de iudicijs. Idem Ioann. de Imola poſt Antonium de Butrio in c. cum M. de conſtitut. Bald. in l. fina. ff. de Senatoribus, & in l. donationes, quas diuus. C. de donatione inter virum & vxorem. & in l. clari. C. de fideicommiſſ. & in additione ad Specul. in titu. de ſentent. in 23. col. verſic. ſententia quandoque fertur. Geminia. in c. 1. de conſt lib. 6. Ang. in l. 2. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris. Ludo. Roman. in conſil. 352. incip. Quæritur primò, nunquid Auinionenſes, in penul. colum. & in conſ. 436. in 5. & 6. col. Alex. in d. conſ. 101. incip. viſis inſtrumentis exemptis. col. 4. in fine. verſ. 2. principaliter. vol. 1. & in conſ. 361. incip. nec arguendi ſumus. colum. 5. & 6. vol. 2. & in conſil. 54. inci. viſo puncto. col. pe. vol. 4. & in conſ. 224. incip. in re tam graui. col. pen. vol. 6. vbi conſuluit, poſſe principem ex cauſa contra ſuam obligationem iuratam venire. Barth. Sozi. in conſ. 4. incip. ſuper quæſtio. quæ vertitur. col. 3. & vol. 3. vbi inquit, ita Doct. communiter tenere poſt Cyn. in l. fina. C. ſi contra ius vel vtilitatem publicam. Idem Sozin. in conſi. 86. incip. viſis. colu. fin. vol. 4. Iaſ. in conſil. 1. colu. 5. in princi. & in conſ. 56. incip. circa primum ſcilicet priuilegium. colum. penult. in fin. vol. 1. & in conſ. 227. incip. Carolus. col. 12. volum. 2. Matth. de Afflict. in deciſionibus Neapolitanis, in d. deciſ. 361. incip. Monaſterium. in 2. col. Ludo. de Gazadinis in conſil. 5. incip. An in quæſtione propoſita, in 6. colu. & Carol. Ruinus in conſ. 91. incip. Quæritur, & in dubium reuocatur. colum. 2. & in conſ. 229. incip. viſa licentia. colum. 1. volum. 1. pro quibus facit text. in c. cùm inter, de renunciatione. & in d. c. in noſtra. & in d. l. item ſi verberatum. ff. de rei vendicatio. & in d. l. venditor. §. ſi conſtat. ff. communia prædiorum. & in l. ſi priuatus. ff. qui & à quibus. & in l. quod ſemel. & ibi Bart. & Doct. notant. ff. de decretis ab ordine facien. & quod notat Cardinal. in conſil. 86. incip. Dominus Nicolaus. vbi conſuluit, non ſolùm principem, verùm etiam quamlibet vniuerſitatem poſſe venire contra ſuum ſtatutum, quod in cõtractum tranſiuit, quando propter publicam vtilitatem contrauentum fuit, vel ob aliquam aliam iuſtam cauſam.

Cùm ergò † plenitudinis poteſtatis appellatione, de bona & laudabili, non de vituperabili poteſtate intelligatur, & poteſtatis ordinariæ in principe eadem ſit ſignificatio, apparet inter vtranque nullam eſſe re vera differentiam, vt ex Bald. conſil. 345. Ad euidentiam. col. 1. lib. 1. & Mar. Mant. d. c. 22. vt ſuprà 18 *Poteſtatis abſolutæ & ordinariæ non eſt in principe differẽtia, egregia q.*

retulimus. Vnde † apparet erraſſe Bald. Ioannem Andre. Alexand. Hieronymum Cagnolum, Archidi. Iaſ. & alios, quos ſuprà retulimus, renuiſſe non aliter quàm ex iuſta cauſa licere principi vti plenitudinis poteſtate, cùm re vera ea vti ipſi ex liberrimo & effræno arbitrio fas ſit ac libetum, cùm neque in contractibus, neque in vltimis voluntatibus, neque in iudicijs, neque in reliquis, de quibus ſuprà mentionem habuimus, teneatur legum ſolennia obſeruare, non magis quàm ſi eæ leges latæ nunquam fuiſſent, nec cauſa ab eo exigenda ſit in legitimationibus, aut in minorum delictorum pœnis remittendis, 19 *Princeps quoties poteſtate ordinaria uti poteſt, toties & plenitudine poteſtatis, contra quamplures Doctores.*

vel

vel saltem temperandis, ut per totum ti. in auten. quib. mod. nat. eff. leg. & per totũ io auth. quib. mod. nat. effi. sui & per totum C. de sent. pass. Nec etiam in gratijs faciendis, ut in terminis l. 1. ff. de constit. prin. §. sed & quod principi. Institu. de iure natur. ut enim à milite non esset quærendum, quare iure communi uti desinat, & malueritt uti iure speciali militum, ut suprà diximus, utque † ab hominibus priuatis non est quærendum quare rebus suis abutantur, id quod eis liberum est, dummodò id ipsis tantùm non etiam alijs considerabiliter noceat. l. sed & si leg. §. consuluit, ibi, dum te sua se abuti putát. ff. de pet. hær. l. quia autem, iõ ptin. & §. 1. ff. quæ in frau. cred. l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. iuncta communi opin. Doctorum. ibi existimantium, eam legem procedere etiam in prodigo manifesto, antequam sibi esset bonis interdictũm. ita principi liberum est plenitudine potestatis ad libitum uti, quãdo quidem ea non porrigitur ad iniquum, aut ad id, quod alteri sit iniurium considerabiliter. Considerabiliter dixi, qui cum sine ulla causa, sed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit spurium, ut is possit patri succedere, certè & si per hoc dãnum fiat eis, qui eo non legitimato illius patris hæredes forent: id damnum in consideratione non est, ut plenè ostendimus libro 1. Cõtrouer. usu frequentium c. 4. Quia ut in regula iuris est, nemini facit iniuriam, qui utitur iure suo, Princeps autem hoc casu utitur iure suo, ergo nulli facit iniuriam. Et iunge hic, quæ circa dispensationem ex gratia diximus suprà c. proximo.

20 *Dispensatione ex gratia uti, & rebus suis abuti æquè liberum est principi si ne ulla causa.*

Hinc etiam † apparet, aut suspectum esse, aut declaratione temperandum, quod Doct. quàm plures suprà relati contendunt, nempe principem nunquam videri uti plenitudine potestatis in re dubia. Nos autẽ aduertimus, plenitudinem potestatis in principe nihil aliud esse, quàm quædam potestatis priuilegiata, priuilegia autem unicuique data esse ad suam utilitatem cõstat. Ergo ut in reliquis hominibus actus fieri & interpretari solent ad eorum utilitatem (nam nihil tam naturale esse, quàm unumquenque sibi velle consulere, suprà ostendimus, & probat l. 3. ff. de mil. test. tamen l. ut vim. ff. de iust. & iure) ita quoque & in principe, & in milite, & in reliquis personis priuilegiatis hæc interpretatio facienda est, ut quò magis ac magis sibi prodesse possunt, eò magis ac magis sibi prodesse velle videantur, d. l. 2. ff. de mil. testam. ut in milite edocemur, lib. 3. de succ. crea. §. 24. nu. 41. cum pln. præced. & seq. Ergo plenitudine potestatis princeps uti videbitur, non solùm quando actus aliter non posset valere (id quod Doct. suprà relati falsò opinantur) sed etiam si valere aliàs posset, si tamen utilius est ipsi principi se plenitudine potestatis usum videri. Quod obtinet, si modò † aptè dici potest principem plenitudine potestatis aliquo casu uti. Nam aptius diceremus (ut io milite) quod interdũ utitur iure priuilegiato, & sic speciali, interdum iure communi. Iure priuilegiato utitur quando prætermittit solennia legum siue in testando, siue in contrahendo, siue in iudicãdo, ut varia exempla iam exposuimus, vel quando legitimat, vel restituit natalibus per totum titu. ff. & C. de nat. restit. & quib. mod. nat. effi. sui. in authen. & authent. quib. mod. effic. leg. vel quando restituit condemnatum. C. de sent. pass. per totum. Iure communi utitur quando legum solennia obseruat argumentum, l. si quando, in prin. C. de inoffic. testam. quando autem nostrum nobis aufert, iuxta d. l. item si verberatum, cum simil. ff. de rei vend. tunc non tam iure speciali quàm iure communi usus videtur. Nam id facere nequit, nisi ob publicam utilitatem, quàm ob causam idem cuique summo magistratui fas esset. Ideò suprà diximus tempore publicæ necessitatis indicibus licere ditiores compellere ad pecunias suas mutuandas, diximusque id cuique populo libero fas esse, tuncq; nostrum nobis ablatum videri, quasi ex nostro contractu & consensu, qui simul ac vitam politicam popularemq; societatem agere voluimus huius animi & consensu fuisse visi fuimus, ut nostra ad publicas necessitates subleuandas conferamus. Simile mũ est † quod qui delinquit, pœna legali sese subiecisse videtur. l. Imperatores. ff. de iure fisci. ibi, tu te huic pœnę subiecisti. l. fin. C. ad legem Iul. maie. ibi. quodam modo sua sponte punitur, estque communis opin. ut dixi in libro 1. de succ. crea. §. 10. num. 665. Ergo dicere Principem non debere plenitudine potestatis uti sine causa, esset perinde ac si diceremus, militem suis priuilegijs uti non debere sine causa, quod longè à mente iuris alienum est, cõm uterque iure suo speciali & priuilegiato tam liberè & nulla requisita causa uti possit, quàm iure communi & non priuilegiato, in quo causam desiderari nullus unquam dixit.

21 *Potestatis plenitudine vel potestate priuilegiata in dubio an princeps uti videatur, egregia quæstio.*

22 *Principium sit plenitudo potestatis.*

23 *Delinquens sponte sua puniri videtur.*

Confirmantur sententiæ nostræ, quia † quando princeps solitum ordinem iudiciarium non seruat, dicitur uti plenitudine potestatis. Glo. & Panor. in c. ad petitionem, de accusa. Mar. Man. Dialog. lib. 2. c. 22. id quod liberrimè, ut suprà diximus, facere ei licet, nulla causa (ut constat) requisita. Nos autem commodius aptiusque dicimus id de potestate ordinaria esse eadem q; priuilegiata, licet agnoscamus nihil referre si eam plenitudinem potestatis appellare libitum fuerit. Ergo † quòd hac plenitudine potestatis Romanus populus usus nunquam fuerit, verosimile non est nec fortè possibile (si eam accipias, ut nos accipimus) quamuis id adfirmet Bald. de pace Constan. colum. 23. verb. non obstat.

24 *Princeps potestate ordinaria uti intelligitur, quã do solitum ordinem iudicij non seruat, contra Glos. Abb. & Mar. Mã.*

25 *Romanus populus potestatis plenitudine an aliquãdo usus fuerit, cõtra Bal. & M. Man.*

vt & Marc. Mant. uulla tamen fretus ratione attigit, vbi suprà.

26 *Papa an iuri scripto derogare poßit, ardua q.*

Ex his ergò apparet, eos vehementer errasse, qui scripseruut, † Summum Pontificem, licet de absoluta potestate, hoc est, de plenitudine potestatis posit iuri scripto derogare: de potestate tamen ordinaria id nou posse. Ita Innocen. in c. iunotuit, de elect. Bald. in l. si testamentum. C. de testa. Marc. Mant. vbi suprà. Bald. in l. benè à Zenone. C. de quadri. præscrip. idem Bald. in l. bonorum. C. qui admitti. Ludo. Rom. in l. 1. §. nunciatio. col. 3. ff. de oper. noui. nun. Id quod minimè procedit. Nam siue adsit iusta causa, id sibi fas est, tam de potestate ordinaria, quàm de plenitudine potestatis (hoc est, ei licet de potestate ordinaria, uō secus quàm de plenitudine potestatis) siue non adsit vlla iusta causa, id intra terminos, quos præfiniuimus illi regulæ, quæ habet, principem legibus solutum esse, sibi licebit de potestate similiter ordinaria, non secùs quàm de plenitudine potestatis. Cæterùm extra illos terminos (quale esset cùm aduersaretur iuri naturali, diuino, vel geutium, id sibi minimè liceret de plenitudine poteitatis, non magis quàm de potestate ordinaria, vt patet ex superioribus. Iuri autem positiuo siue causa derogare uon poterat si vtile erat, aliàs sic: Ratio, quia ad bonum, non ad malum habet potestatem: vt habet nostra princip. conclusio, licet contrarium velit Sotus, vt dixi suprà cap. præcedenti, num. 16.

27 *Potestatis plenitudine supplentes, hæc clausula refertur ad iuris positiui solennia, nō ad ius diuinum, naturale, vel gentium alterandum.*

Denique illa † clausula consueta in priuilegijs principalibus, vel poutificijs, scilicet supplentes de plenitudine potestatis, refertur ad iuris solennia, non autem inducit dispensationem, quò ad ius diuinum, naturale, vel gentium: secundum Marc. Mant. vbi suprà, post Cardinal. iu Clem. 1. §. cæterùm, de re iudicata.

28 *Causa iusta, quæ præsumitur in principe, an admittat probationem in cōtrarium, egregia quæst.*

Denique quod † iam sæpè (post Bar. Gloss. & alios in l. relegati. ff. de pœnis) diximus in principe causam præsumi, id adeò procedit, vt in contrarium probatio uon admittatur, secuudum Pet. Anch. cousi. 288. vltra alia. Raph. Fulgo. consil. 143. Anto. & Fern. Loazes consil. pro Marchione de Velez, pag. 371. qui alios plures allegat. facit, quia vt res iudicata pro veritate habetur, nec in contrarium probatio regulariter admittatur, vt tandem sit aliquis litium finis. l. res iudicata, vbi nota Docto. ff. de re iudic. ita & idem iu Principe admittendum est, quod libenter admitterem, quaudo Princeps quid iudicaret, non sic aliàs, quando citra causæ cognitionem quid coutra ius diuinum, naturaléve, aut gentium præcipetet, aut dispensaret. Nam tunc satis superque esse debet, si iusta causa præsumatur absque eo, quod etiam probatio in contrarium uon admitteretur, id euim esset fores tyrannidi aperire.

29 *Lex iniqua à principe lata, an valeat.*

Quinimò † etiam si id faceret cum summa causæ cognitione & deliberatione (quale esse solet in legibus ferendis, iuxta cap. erit autem lex. 4. distinct. l. humanum. C. de legib.) adhuc probatio in contrarium admittitur, vt manifestetur, si iniquum aut iniurium sit, ideoque etiam si constitutionem, vtcunque ex certa scientia faceret, per quam ius alterius læderet, ea neque in foro iudiciali, neque in foro conscientiæ seruanda esset. Ita Innocentius & Doct. in c. quia plerique, de immunita. Ecclesiarum, & in c. 1. eod. titul. Cynus in l. benè à Zenone. C. de quadr. præscriptio. Ias. consil. 1. lib. 1. colum. 9. Fernandus Loazes sibi coutrarius, vbi suprà, pag. 54. id quod planè deducitur apertè ex nostra principali sententia, quæ habet omnem principatum ad ciuiū, noti etiam ad ipsorum Principum vtilitatem creatum fuisse. Nec dubium est, quin nisi contra gesta Principis liceret iniuriam illatā probare, esset plusquam manifesta seruitutis imago, & tyrannidis ansa & occasio. Item amplia, vt † in Principe iusta causa præsumatur, etiam quando contra ius diuinum dispensat, puta in summo Poutifice. Anto. But. & Ioan. Imol. in c. 2. de renunc. & Fernan. Loazes, vbi suprà, pag. 173. versic. quæ causa. Vnde quando Papa dispensat super voto, vel iuramento, idem erit secundum eosdem. & idem voluerunt Ant. Butr. & Ioan. Imolen. in c. nam concupiscentiam, de consti. Caro. Ruin. cons. 148. visis quibusdam. col. fin. lib. 4. Fernan. Loazes, vbi suprà: ita tamen vt in omui disputatione, quæ fit coutra ius naturale, diuinum, vel gentium, in quo agitur de præiudicio tertij, probatio contra præsumptam iustitiæ causam admittatur: vt proximè ostendimus, id quod iustificatur, eò quod quando † princeps etiam de plenitudine potestatis dispensat, vel facit contra ius tertij, ea uon tam potestatis, quàm tempestatis plenitudo dicitur. ita Aymō. Crauet. de antiqui. tempo. par. 1. nu. 3. vers. nou omitto. & Fern. Loazes, vb suprà, pag. 54. num. 65. Maria. Sozi. iunior cous. 65. in causa occurrenti. lib. 2. Barthol. Sozin. consi. 120. memini. colum. pen. lib. 3. Card. in Clem. pastoralis, de re iud. Ioau. Iacob. de Leouardis iuter consilia Bruni cons. 117. col. fi. Barthol. Sozi. consil. 164. visa bulla, lib. 2. Ergo apparet, uihil interesse iuter pleuitudinem potestatis, & potestatem principis ordinariam, quandoquidem earum neutra ad præiudicium tertij considerabile porrigi, aut superbire potest, nisi quatenus priucipibus per iura suæ ciuitatis permissum repetitur, id quod etiam sub ordinaria potestate complectitur. Facit quod Senec. iu Troa. ait:

30 *Causa præsumitur in principe, etiā contra ius diuinum dispensante.*

31 *Iniuria nō cadit sub potestate, sed sub tempestate principum.*

Minimum decet libere, cui multum licet.

Et Ausouius in Cleoboli sentent.

Quantò plus liceat, tantò libeat minus.

SVMMARIVM.

1 *Potentia vera quid.*

2 Di-

2 *Dispensare an possit Deus cum preceptis Decalogi, egregia questio.*
3 *Dispensationis definitio.*
D *Fabula Dadali.*
5 *Dei arcana an liceat scrutari.*
6 *Dei prouidentia & voluntate omnia fieri rectissimo ordine, etiam si inordinata nobis videantur.*
7 *Mores mutuantur & hominum opiniones.*
8 *Argumentum de toto ad partem bonum est.*
9 *Ius naturale à Deo an possit immutari.*
10 *Pythagora dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere possit vt malum non sit, creaturam non diligere Creatorem suum.*
13 *Historia Tullia.*
14 *Lex sufficit, quòd sit tolerabilis.*

CAPVT XXVII.

HACTENVS de dispensationibus, quæ contra iura fiunt per homines. Quid † auté ab ipso Deo Opt. Maximo? puta, † An pręcepta Decalogi ab eo sint dispensabilia. Mouet quæstionem, quòd ipse nihil mali facere potest, quia & si sit omnipotens, tamen malum facere posse, potentia nō est, sed potius infirmitas non valens abstinere à malo, vt tradunt Dominic. Sotus post diuum Thomam & alios ibi relatos de iusti. & iur. lib. 2. q. 3. art. 8. diuus Augustinus in c. principium. §. charitas, de pœni. distinct. 2. Raphel Fulgo. consil. 61. Domina Catherina colum. penult. Curtius Senior consil. 73. colum. 29. Aymon Crauettus de antiquit. part. 1. num. 3. versic. non omitto. Dixi lib. 1. Controuersi. vsu frequen. c. 1. nume. 5. Quibus adde Fernand. Loazes consi. pro Marchione de Velez, pag. 54. num. 65. Maria. Sozi. Iuni. consil. 65. in causa occurrenti. lib. 2. Bartho. Sozi. consil. 164. Visa bulla. colum. 8. lib. 2. Idem Sozi. consil. 122. memini. colum. penult. lib. 2. Card. in Clem. pastoralis, de re iudi. Ioan. Iaco. de Leonardis inter consilia Alberti Bruni, cons. 17. in hac causa. colum. fin. facit l. nepos Proculo. & quæ ibi differit Andreas Alcia. ff. de verborum signif. l. filiusfam. ff. de condi. instit. l. Lucius. ff. de cond. & demon. secundum vnum intellectum. Deniq; in hoc egregio articulo quatuor reperiuntur opiniones, Prima est existimantium cum omnibus pręceptis tam primę quàm secundæ tabulæ, Deum posse dispensare. Altera est contendentium, dispensare nō posse cum præceptis primę tabulæ, neq; etiam secundæ. Tertia opinio est, mediam partem eligentium, vt cum præceptis primæ tabulæ dispensare nequeat, sed cum præceptis secundæ liberum ei sit. Vltima opinio est abnegantium, talem dispensationem fieri posse, præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum. In prima opinione fuit Ocham 2. sentent. distinct. 19. In sequenti opinione negatiua esse videtur S. Thomas 12. quæst. 100. art. 1. & doctissimus Dominicus Sotus lib. 2. de iust. & iure. artic. 8. q. 3. estque ex mente Caietani ad diuum Thomam, vbi suprà, & Altissiodens lib. 3. tract. 7. quæst. 5. & fuit opinio antiquorum, secundum eundem Sotum. In tertia opin. fuit Scotus. 3. senten. distinct. 17. In quarta opin. fuit Durandus in primo senten. distinct. 47. q. 4.

1 Potentia vera quid.

2 Dispēsare an possit Deus cū preceptis decalogi, egregia quæst.

Quid dicendum? & sané † in hac sum sententia, vt huic sententiarum varietati causam præbuerit ansam, diuersa huius vocis (Dispensatio) acceptio, ne dicam ignoratio. Est enim dispensatio secundum Sotum, vbi suprà, lege in genere eiusque vigore & ratione manente, ipsiusmet in particulari casu certisque personis relaxatio. neque adiecit ex iusta causa, vel sine iusta causa, tacitus tamen non obscurè significauit, sine iusta causa talem dispensationem factam à se accipi: quia (vt ipse ad finem primi libri eiusdem operis, & ibi in d. artic. 8. dum ad priorem locum sese refert) dispensationem, quæ ex iusta causa fieret, negat dispensationem: sed potius congruam legis interpretationem debere appellari. Nos autem ex magnis sermonis latini authoribus suprà ostendimus, dispensationem appellari aptissimè, & re vera esse eam, quæ in aliquo aliquibúsve particularibus casibus personisve amplectitur, insequiturq; mentem legislatoris, ipsius verbis & sermonis proprietati repugnans: sicque congruæ legis interpretationi par est. ergo pro parte affirmatiua arguitur, quod vtcunq; præcepta Decalogi sint iuris naturæ, veruntamen, vt 5. Ethic. 7. author est Aristo. nonnulla sunt de iure naturæ, quæ variari possunt, ac perinde sunt dispensabilia. Secundò, sicut legislator humanus se habet ad suas leges, sic & Deus. Humanus autem princeps super suis dispensare potest, ergo in suis Deus, eò præsertim quòd Apostolus 2. Corinth. 2. tanquam Dei dispensator ait: Nam & ego si quid damnaui propter vos, damnaui in persona Christi. vnde fit, non solùm Deum, verùm & eius prælatos posse in diuinis legibus dispensare. Tertiò in Decalogo vetitum est homicidium, sed in hoc præcepto dispensat iudex malefactorum vindex, dispensauitque Deus cum Abraham, vt charissimum filium imolaret, & cum Samsone, Iudic. 10. vt sese cum Philistheis occideret. & cum Eleazare 1. Maccab. 6. qui ab Elephante, quem occidit, oppressus, occubuit. subinde eruuntur argumenta de fornicatione & de furto. permisit enim, quin verò præcepit Oseę vt vxorem fornicariam acciperet: & filijs Israel, vt Aegyptiorum vasa surriperent: ergo huiusmodi pcepta dispensabilia sunt. Quartò arguitur, Connubium inter fratres iure naturæ prohibitum est, super quo nihilominus in testamento veteri legimus dispensatum, vt inter Adæ filios vsu venisse certum est, & inter

3 Dispensationis definitio.

tèt Abrahā & Saram perquàm probabile. deniq; sic arguitur: Obseruatio Sabbati est vnū præceptorum Decalogi, idemque Iudæis sanctissimum, sed in hoc fuit cum Maccabæis olim dispensatum. sic enim legitur lib. 1. c. 2. & cogitauerunt in die illa docentes: Omnis, quicunque venerit ad nos in bello in die Sabbatorum, pugnemus aduersus eum, ergo præcepta Decalogi sunt dispensabilia. Hæc sunt verba Soti, vbi suprà.

Cùm ergò videamus per Deum Optimum Maximum tot in casibus dispensatum fuisse saluis integrisque quò ad reliquos homines, & res, manentibus eisdem Decalogi præceptis, quæ dubitatio superest? certè nulla, præsertim cùm ex causa etiam hominibus talem dispensationem facere fas sit, vt iam edocti sumus. Nec dubium sit, quin in Deo Optimo Maximo causa non solùm semper præsumatur, sed cogitare eum quicquam facere facturum, aut fecisse vnquam sine causa impium & nephandum esset. Deus enim & natura (vt Philosophus ait) nihil faciunt frustrà. l. nō cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. hæc stipulatio. §, diuus. ff. vt legatorum nom. caue. l. quiuis. vbi omnes Doct. ff. de verb. oblig. nec probatio in cōtrariū, vt iustam dispensandi causam Deus non habuerit, admitti aut fieri potest, nisi cereas alas aut alterius materiæ testibus Dei alloquendi gratia in cœlum euola-

4 *Fabula Dædali.* turis, aptare ridendus cōtendas. id quod Dædalum olim fecisse Poëtæ fabulantur, & eò q; iti contrarium admitti probatio nullo modo

5 *Dei arcana an liceat scrutari.* potest, ideo vulgò dicitur, non † licere mortalibus scrutari arcana Dei. Ita si quæras, cur tam passim videamus bonos egere, malos ditescere: bonos breuiorem vitam agere, malos longiorem, bonos abiectos esse honoribusque carere: malos beatos esse omnique honorum genere decorari, bonos ægritudinibus ac morbis premi: malos rectè valere, bonos imbelles esse, & viribus corporeis carere: malos esse robustiores & validiores, bonos non tam eleganti faciei forma, aut corporis habitudine, proceritatéve præditos esse, neque tam statura apposita ad dignitatem bonos esse à natura ornatos, quàm malos: quinimò quod plus est, bonos sæpissimè prælijs & armis victos, vtcunque iustam causam fouerent, fuisse à malis impijssimam partem sequentes.

6 *Dei prouidentia & voluntate ōnia fieri rectißimo ordine, etiam si inordinata nobis videantur.* Et tamen constat † nil agi nisi sponte Dei. Vnde Lucanus libro nono bell. ciuil. scripsit ita:

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Statius lib. 5. Theb.

Cuncta hæc Superûm demissa suprema
Mente fluunt.

Et Silius Italicus lib. 6. bell. puni.

Iustitiæ rectiq́, dator, qui cuncta gubernas.

Et Manilius lib. 1. Astron.

At mihi non ratio tam præsens vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.

Et Horatius Ode 2. lib. 1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, variisq́, mundum
Temperas horis.

Et Virgil. Eclog. 8.

Nec curare Deum credis mortalia quenquam.

Et Titus Calphur. Eclog. 4.

————*Deus ipse canatur*
Qui populos vrbesq́, regit, pacemq́, togatam.

Ad hæc omnia Saluius Alexandrinus lib. 3. in princip. de proui. Dei, respondet, Mortalibus non licere scrutari arcana Dei, nihilque à Deo sine summa ratione agi, quamuis eam capere nequeat mortale genus: ergo † sine du 7

bio Deus potuit dictis in casibus dispensare, *Mores mutantur, & hominum opiniones.* poteritque in similibus. Quinimò quod turpe hodie nobis videtur, vt cras incipias honestum & esse & videri facillimè efficere mutatis hominum opinionibus poterit. Nam & adulterium fœdissimum facinus apud Persas nihil turpitudinis habere olim videbatur, vilissimumque furti maleficium apud Lacedæmones, nihil turpitudinis similiter continere, si manifestum non foret, cōstabat, & erant gentes suntque hodie, quibus nefas aut turpe non videtur communes & vxores & liberos habere, cum matribusque commercium habere: & reliqua id genus non minus obscæna, flagitiosa, turpia, nephanda, quale est nephandum crimen cum pueris commerciúmve, aut etiam cum pecudibus habere, Saracenis non modò permissum, sed etiam vsitatum, vt Ioannes Boëmus lib. de moribus & legibus gentium c. 6. & c. 10. author est. & attigimus de success. crea. lib. 2. §. 15. nume. 22. cum sequent. Et tamen constat isthæc longè magis contra ius naturale esse, quàm matrimonium inter fratres & sorores: constatque vt non paucæ gentium huius opinionis hodie sunt, vt hæc inhonesta non sint, ita facillimè à Deo omnipotente fieri posse, vt reliquæ omnes gentes eiusdem sint opinionis. Vnde veluti in prouerbium abijt, Turpe ab honesto multis in rebus nōtam natura, quàm moribus & vsu gentium distingui, vt sic non tam ad naturale & incommutabile, quàm ad ius gentium positiuum hæc accedere videantur.

Denique si causa dispensandi cum præceptis Decalogi nec nobis vlla appareat, nec re vera vlla sit, An Deus Optimus Maximus dispensare cum eis possit? Et quò ad ea præcepta, quæ ita bona sunt incommutabiliter, vt eis eorúmve contrarium non possit non esse malum, magis est, vt dispensare nequeat: quia (vt iam edocti sumus) Deus & si sit omnipotens, tamen malum facere non potest: quia malum posse facere, potentia non est, sed infirmitas, nec vllum certius omnipotentiæ argumentum esse potest, quàm non posse malum facere. Et talis dispensatiò non rectè dispensatio appellaretur, sed potius iuris boni 8

& æqui violatio & dissipatio. Bonum † enim *Arg. de toto ad partem.* argu-

argument.& ineuitabile est, de toto ad partē.l.quæ de tota.ff.de rei vend.l.an pars.ff. pro derelicto.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Treb. ergo si illud præceptum Non occides, vniuersaliter & in communi bonum est in omnibus indiuiduis & particularibus sub illa vniuersalitate contentis, bonum vt sit & eius contrarium malum necesse est. Nam vt in regula iuris in toto partes omnes etiam minimas non est dubium contineri.l.Iulianus.ff.de lega.3.l. qui vsumfructum.vbi not. per Barthol. & Ias. ff.de verb.obli.l.Mæuio.verbo,totus.ff.de leg. 1.§.fin verò non omnes. C. de cad.tolle.l.coniunctim.ff.de lega.3. ergo si sine vlla causa fieret dispensatio occidendi, puta, vt quibusdam diebus per singulos vel annos vel menses occidere liceret homini hominem: vel vt id liceret quibusdam horis dierum, vel vt pulchris deformes occidere, vel deformibus pulchros liceret, vel patribus filios, vel filijs parentes suos, vel vt vni aut alteri aut quibusdam id liceret. certè vt isthæc in cōmuni mala essent, ita & in particulari, nulla extrinsecus accedente rationabili causa, mala vt sint necesse est, nihil que aliud esset, quàm diuisum imperium inter se habere bonum & malum. Ergo quandiu hæc lex diuina viguerit, vt hominem homini necem inferre nefas sit, tamdiu sine iusta causa, quæ vel existat & appareat, vel saltem existat, Deus dispensare in particulari non poterit homicidium fieri.

9 *Ius naturale à Deo an possit immutari*

Posset † tamen (vt arbitror) Deus mentes hominum hac imbuere opinione, hancque legem facere, vt hominē homini insidiari aut necem inferre vel

10 *Pithagoræ dogma.*

quouis modo nocere nefas non esset, nō magis quàm pecudes, armenta, feras, volucres, vel squameam turbam interficere. Nam & omnes Pithagorici Philosophi huius erant sententiæ, vt bruta animantia (siue illa terrestria essent, siue volucria, siue aquatilia) homini non liceret occidere, non magis quàm reliquos homines.

Ergo, vt postea mortale genus mutauit sententiam, cœpitque existimare omnia bruta animantia, aquatilia, terrestria, & volatilia interficere hominibus liberum esse: quis vetat quin posit (sponte Dei) mutare sententiam quò ad mutuas neces inter sese perpetrandas, existimareque id liberum fasque esse foreque semper? Et in hunc sensum saluari tuerique poterit opinio Occha. suprà relata, qui nihil aliud sensisse mihi visus est, quatenus voluit posse Deum dispensare cum præceptis Decalogi, vt intellexerit contraria præcepta eum posse infigere hominum animis & mentibus.

11 *Ius naturale quid.*

ius enim † naturale nihil aliud esse, quàm rectam rationem ab ipsa natiuitate & origine humano generi à Deo innatam suprà edocti sumus. Ergo si ipsemet Deus contrariam rationem à nostra origine mentibus nostris imbuerit, id similiter erit ius naturale, & vt hoc ius naturale, quo vtimur quoque interdum abutimur, bonum est, quia à Deo infixum nobis est:

12 *Deus an facere possit vt malum non sit, creaturam diligere Creatorem suum.*

Ita si † contrariū nobis dederit ius, eo ipso quòd ipse dederit, bonum erit. Nec vt nobis videtur recipienda est sententia Dominici de Soto, vbi suprà, existimantis, non posse Deum efficere, quod bonum sit, vt homo ipsum Deum amare desinat vel fortè odio habere incipiat, quinimò fortè poterit, si velit, efficere, vt id bonum sit. Nam vt sæpissimè accidit, vt homo hominem odio habeat, & non raro vt ipsos parēres odio habeat, vt §.fi. Inst. quod cum eo. & l.1. ff. ad Maced. & Glos.not.in l.fi. C. de pact. Vnde Ouidius sic cecinit:

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

13 *Historia Tulliæ.*

Vnde de Tulliæ Serui Tulli filiæ crudelitate, quæ per patris cadauer carpentum, in quo sedebat, ire coegit, sic scribit Ouidius lib. 6.Fast.

Filia carpento patrios initura penates
Ibat per medias alta feroxq; vias.
Corpus vt aspexit, lacrymis auriga profusis
Restitit, hunc talis corripit illa sono:
Vadis, an expectas precium pietatis amarum?
Duc, inquam, inuitas ipsa per ora rotas.
(Certa fides facti est) dictus sceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea pressa nota est.

Ergo, qui non diligit fratrem suum, quem videt, aut (quod tertius est) odio habet patrem suum, quem videt: & ab eo scit se hominem factum, vitamque recepisse. Quid mirum, si Deum non diligat, quem nunquam vidit? hæc consequentia tenet secundum Diuum Ioannem epistola 3. & 4. ad fin. & multos esse, fuisseq; contemptores & osores Dei, & experientia docet & testatur.l. quæ sub conditione, in princ.ff.de cond.iusti.& sæpissimè vt experientia docemur, & passim libris tam fabulosis quàm veris reperies, vt viram et fœminam, quæ ipsum odio habet, & ex diuerso: nec desinat amare ille, qui amare cœpit, etiam si non ignoret se ab amato vel amata odio haberi. Si ergo Deus Opt. Max. hanc mentem à primis cunabulis nobis vellet imbuere, vt eum odio haberemus, idque risui & ludibrio haberet. Quis vetat quin id efficere posset, & nihilominus nos diligere, si sibi libitum esset. nam vt Ouidius cecinit:

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quòd si dixeris, ergo tunc non foret nobis liberum arbitrium, respondeo, quod non desineret fore liberum, nam ideo homo ratione præditus est, vt natiuas inclinationes & appetitus valeat superare: & rationis vi frænare, subigere, & calcitrare. Tres ergo sūnt inspectiones, Prima de noua mundi creatione, Altera de dispensatione, Vltima de iuris violatione. Quò ad primam, si resoluto hoc mundo eum denuò Deus crearet, non dubiū est, quin posset, si vellet præceptis Decalogi delectis alia eis contraria humano generi præfigere. Et eo ipso quod à Deo omnipotente & optimo fixa & tradita forent, bona intelligi

deberent, ſicque non oberit quòd diximus, Deum non poſſe malum facere. Nã iam id minimè intelligeretur eſſe malum. Idem eſſet ſi eodem hoc mundo ſtante, el alia pręcepta his, quæ modò habemus, contraria præfigeret Deus. Quò ad ſecundã inſpectionẽ de diſpenſatione ẽt hoc mundo hiſq; decẽ Decalogi præceptis ſtantibus, Deus omnipotens ſine dubio poterit diſpenſare, accipiendo propriè & aptè diſpenſationem, pro recto & opportuno iudicio circa iura eorum verbis vtcunque repugnante. Amplia, vt etiam principes & reliqui magiſtratus id facere poſſint. deinde amplia vt non ſolùm poſſint, ſed etiam debeant: vt iam edocti ſuprà fuimus. Quò ad vltimam inſpectionem de iuris violatione, quæ contingit quando ſine vlla cauſa rationabiliter itur contra legem, id quod non poteſt non eſſe cõtra mentem legiſlatoris, non ſecus quàm contra eius verba, tunc ſi decem præcepta Decalogi eſſent omnia & ſingula eorum huiuſmodi, vt contrarium eorum in quolibet & in qualibet etiam minima parte malum eſſet, non poſſet propter Deum fieri ea violatio, quia ipſe malùm facere non poteſt. ſicque piè credendũ eſt, Deum omnipotentem & optimum nunquam ſine cauſa vlla ex parte ea præcepta eorumùe quodpiam violaturum. Verùm ſi ex facto quodpiam eorum violaſſet, ea violatio ſeu diſpenſatio teneret tam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius pręcepti tranſgreſsionem nunquam fuiſſe malam abſolutè, quandoquidem per Deum, qui malum facere nequit, facta reperiretur. Nec ponimus tractu temporis aliquam nouam cauſam deuuò emiſiſſe, ſed vigere etiam nunc, cũ per Deum ſit tranſgreſsio eadem ratione, quæ aderat quo tempore id præceptum traditum nobis fuit, ſicque detegeretur tale præceptum fuiſſe ab initio, eſſeque hodie bonum, ita tamen vt eius contrarium non ſit abſolutè malum, ſed tolerabile: Sic etiã bona eſt vſucapio. l.1. de vſucap. ſi tamen fieret noua lex, qua vſucapiones exulare & exterminari cogerentur, valere non deſineret, nec mala diceretur, ſed potius tolerabilis. Nam & id erat antequam ius ciuile vſucapiones excogitaret, vt per
14 Glo. communiter app. in l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iu. Et vt laudabile videatur † nouum Dei aut etiam hominis præceptum, ſatis eſt vt ſit tolerabile, etiam ſi ſubditis non multum rationabile videatur. Bald. in l. non omnium, & in l. de quibus. colum. 10. ff. de legib. Andr. Tiraq. de vtroque retr. in præfa. num. 75. Ergo non eſt bona conſequentia quòd in aliquo ex præceptis Decalogi ſiue præceptiuè ſiue prohibitiuè comprehenſum generaliter erat, iuſſit Deus in aliquo caſu & perſona non ſeruari. idque ſiue vlla cauſa ad legem mutandam, vel alterandam neceſſaria (ſi modò id in ſummo Deo contingere poteſt) igitur hæc alteratio mala eſt, quia priori legi diuinæ contraria,

Lex ſufficit quòd ſit tolerabilis.

ſed id quidem non benè ſequitur, quia licet id præceptum, quod modò frangitur, eſſet bonum, nec eius tranſgrediendi occaſio vlla in particulari, de quo agitur, eſſet adhuc trãſgreſſio potuit eſſe tolerabilis, & eo ipſo quòd à ſummo Deo fieri iubetur, detegitur, quemadmodum retro ad præceptũ, quod modò frangitur, non fuerat incommutabile, ſiue retro hominibus incommutabile falſo viſum fuiſſet, ſiue non.

SVMMARIVM.

1 *Eligens dignum omiſſo digniore, an peccet mortaliter? ardua q.*

2 *Electus tutus eſt in conſcientia, ſi erat dignus, licet dignior non deeſſet.*

3 *Pœna eſt infirmatio actus.*

4 *Conſcientia in foro, an pœna ipſo iure impoſita, debeatur? ardua queſtio.*

5 *Pœna non eſt actus irritatio, quando non ſit in odium agentium.*

6 *Conſcientia in foro, an retineatur relictum in minus ſolenni voluntate?*

7 *Fine adepto, de medijs ad finem requiſitis non curamus.*

8 *Vindicta ius competens non debetur de iure cano.*

9 *Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam.*

10 *Pœna dupli aut quadrupli an peti poſſit de iure canonico?*

11 *Tenentes pœnam ipſo iure irrogatam deberi in cõſcientia.*

12 *Legalis obligatio vnde deſcendat.*

13 *Legalis obligatio eſt ad patiendum tantùm.*

14 *Pœna etiam ipſo iure irrogata non debetur in continentia, contra communem opin.*

15 *Pœna etiam immoderata non differet ab alia quo ad hoc, vt in conſcientia debeatur, contra Decium & Cagnolum.*

16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conſcientia, quàm legalis, contra Decium, Cagnol. & alios.*

17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura, non debetur minus nec magis, quàm ſi eſſet mediocris, contra Accurſium, Decium, Corſe. & Cagnol.*

18 *Pœna legalis ſi petatur, debetur in conſcientia à damni factore, etiam quatenus excedit iuſtam damni æſtimationem, vbi interfuit dolus, contra communem opi. Idem ſi culpa lata, contra eandem commu. opin.*

19 *Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in conſcientia? ardua q.*

20 *Pœna pro damno, leuiſſima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioſo, contra Lud. Rom. & Nicol. Pignolatum.*

21 *Pœnam etiam in conſcientia creditor petere poteſt, ardua q.*

22 *Pœnitentia an locus ſit ante ſcripturam confectam, quando in ſcriptis ſit contractus? ardua quaſt.*

23 *Contractus quando in ſcriptis fieri dicatur? ardua quaſt.*

Caput

CAPVT XXVIII.

1 *Eligens dignum omisso digniore an peccent mortaliter, ard. quæstio.*

SEX AGESIMO SEPTIMO apparet ex nostra sententia principali, Vtrùm † eligens ad beneficium dignum, prætermisso digniori, peccet mortaliter? quod sic tenuit Abb. in c.3. de iure patro. & in c. cum in cunctis. de electione. & in c. constit. de appel. est communis opin. secundum Gomes. in c.2. nume.22. de constitutio. in 6. Pala. Rubi. in c. per vestras. de donat. inter virum. §.26. Deci. in c. in præsentia. num.56. de probat. & in d.c. constitutus columna 2. banc dicit comm. Rochus de Curte, de iure patro. verb. honorificű. quæst.13. Lamb. de iure pat. part.1. li.2. fol.253.

Contrarium tenet Glo. in d.c. cőstitutus. & in c. licet ergo. 8. quæsti.1. Glo. in d.c.3. de iure patro. vbi Ioan. Andr. dicit, non peccare. idem tenet Sanctus Thomas 2.2. quæstio.185. arti.3. Lamberti, vbi suprà, est communis opi. secundum Deci. consi.129. col.1. facit c. monasteriű. 16. quæstio.7. sed cum digniorem eligere vtilius sit siue reipublicæ, siue Ecclesiæ, superest, vt princeps. vel superior, vel electores, semper teneantur eligere digniorem, quandoquidem ad vtilitatem ciuium vel publicæ rei, non ad suammet id munus sibi iniunctum & commissum (vt nostra principalis conclusio habet) videtur. Dummodò digniorem eum esse intelligamus, qui reipublicæ quò ad id munus, quo de agitur, sit. etiam si quò ad aliam alius dignior reperiatur, secuodum diuű Thomam, vbi suprà. vt enim si respublica modò egeret bono artifice artis sulpburariæ (qui vulgò Artillerij vocátur) ad bellum, & optimum pictorem ad id munus eligeremus, insanire aut ineptire videremur, ita, qui optimum virum & vitæ inculpatissimæ, ignatum tamen & inexpertum rerum humanarum tam ecclesiasticarű, quàm seculariű in prælatum ecclesiæ deligeret, ineptire intelligeretut, ex mente diui Thomæ, vbi suprà. Ad cuius seotentiã possunt hæ varietates aptati, & fœdus acconciliationem accipere, vt sententia existimantium, meliorem esse eligendum, intelligatur de eo qui dignior sit quò ad regimen ecclesiæ, vel muneris publici, de quo ageretur. opinio verò cőrendentium sufficere, q; dignus eligatur, licet alter digoior sit, intelligator, quando ille isto electo, qoò ad alia, vel alias virtutes dignior erat, sed non quò ad illud regimen, aut munus publicum, de quo agebatur. ipse autẽ electus tutus est in foro cőscientiæ, secundum sanctum Tho. in d. art. 3. Quid autem † si ab inferiote electio facta fuit de persona satis digna, omissa tamen forma iuris, sed simpliciter & quasi ad morem gentium, vel iuris gentium? & magis est, vt talis electus sit tutus in cőscientia. Ita Innocentius in c. quia propter, de electione. & ibi Antonius Butrius, Dominicus à S. Geminiaoo in c.1. de sponsalibus. lib.6. Abb. Siculus in c.1. in fine, de in integrű restitutione. Petrus Anch. in c. beneficiű. q.7. de reg. iur. in simili per Anto. Butriű in c. quia pleriq; de immunitate ecclesiatum. Panor. in c. porrectum. col.2. de regularibus. post glos.2. ibi. Nicol. Boe. decisione 1. nu.13. probatur hodie apertè hæc doctrina per decretum sanctæ Synodi Basil. in c.1. de elect. in proœmio. ibidum dicitur, potissimùm est S. Synodi studiű vt tales eccl. præficiantur pastores, qui tanquã col. &c. Vbi principalis iotentio est circa personas, quæ sunt eligendæ: secundaria & in subsidium circa formam electionis. & istud corroboratur per doctrinam beati Thomæ in secunda parte quæst.96. vt ibi videbis. Ratio istorum ea est, quia solennia iuris in electionibus eò pertinent, vt idooea electio fiat, vt dictum est, ideo si satis idonea facta est, de solennibus non curandum quò ad Deum, qui optimè oouit veram rei existentiam. facit l. fi. C. de fideicom. §. fi. Inst. de fideicom. hær. Neque ad rem pertinet, qood † actus infirmatio sit pœua. c. dispendia. §. fi. de rescrip. lib.6. & c. cupientes. §. cæterum. versi. vel si personas. & c. si religiosus. de elect. lib.6. & l. non dubium. & ibi communiter Doct. C. de legi. & l. turpia. & ibi Bar. in 1. nota. & Alexa. de lega.1. & Franc. de Curt. iunior consi.8. num.1. Et ad pœnam † impositam ipso iure, tenetur quis in foro cőscieotiæ. Vt tenuit Petrus de Anch. in repet. regulę Possessor, de reg. iu. lib.6. & Abb. Sic. in c.1. de cőstitutio. & Petrus de Rauenna in suo alphabeto in litera A. in prin. inchoanre. annullatio actus. Et sic, cum retractio & cassatio electionis proprer formam per ius traditam, non seruatam, fiat ipso facto: vt d.c. quia propter. & etiã retractatio, & cassatio electionis, proprer formam à decretis Basilieo. concilij traditam non seruatam fiat ipso iure, vt patet in d.c.1. §. deinde eligant, de elect. in pragmatica: videtur quòd talis electus non sit tutus quò ad Deum, & pro hoc dicit Bald. in l. nemo Martyres. C. de sacrosaoct. Ecclesijs: quod quando per annullationem actus quis iure quæsito priuatur, vel inchoato, quæri tunc dicitut pœna, allegat Ioan. And. in c. fi. de elect. lib.6. Sed dicendum est, quòd cőtraria procedunt, quando retractatio & cassatio actus ipso iure fit in odium personarum actum explicãtium, quia tunc est pœna, secus si retractatio, & cassatio actus non fit propter odium personarum actus explicantium, sed in defectum solennitatis, quia tunc noo est pœna: vt est glos. in c.2. de constitutio. & ibi Abbas Sicul. voluit Domin. post Ioan. Andr. in d.c. fin. de electio. libro 6. & istam concor. dedit Bald. in d.l. non dubium. colu.2. de legibus. vbi dicir, quòd respectu personarum sit pœna. allegat l. Senatus. ff. de contrahen empt. & dictam. l. non dubium. & pro hoc c. si religiosus, de electio. lib. 6. Et quòd respectu omissionis modi, vel formæ, non sit pœna, allegat l.q. Romæ. §. Flauius hermes. ff. de verbo. oblig. & istam opin.

2 *Electus tutus est in conscientia, si erat dignus, licet dignior non deesset.*

3 *Pœna est infirmatio actus.*

4 *Conscientiæ in foro an pœna ipso iure imposita, debeatur, ard. quæ.*

5 *Pœna non est actus irritatio quando nõ fit odium agentium.*

Inno.

Innoc.& Bald.ſequutus eſt Soz. in conſil. 112. colum.2.in princip.verſi.vnde coocludit Paulns de Leazarijs, volum. 3. & etiam Iaſ. io l. ſi poſt diuiſio.colum.2.verſicu.2.& fortius.C.de iuris & facti ignor. & not. per Bart.in l.nemo poteſt.& ibi ſingul. Alexand.colum. 5.verſic. item in quantum. Bart.ff. de legat. vbi quæ-

6 *Cōſcientiæ in foro an retineatur relictū in minus ſolenni voluntate.*

runt, an † licitum ſit retinere relictum in teſtamento minus ſolenni.& quando honoratus certò ſcit ſe habere voluntatem defuncti, tunc licitè in foro conſcientiæ retinet ſibi relicta. Neque obeſt, quòd nullo iure ſibi deberi videantur, quodq́ue legitimus ab inteſtato hæres ad omnia booa defuncti inuitetur à lege. Nam id fit eò, quòd lex de defuncti voluntate, quando teſtamētum eſt minus ſolenne, certa non eſt: ſicq; in dubio inuitat legitimū, noo ionitatura ſi certò ſciret hooorarium in minus ſolenni teſtamēto veram defuncti voluntatem habere: tuoc eoim ei potius ſaueret, quàm hæredi legitimo: quaodoquidem ſolennia teſtamēti ad nihil aliud deſiderantur, quàm ad certam defuncti voluntatem habendam.l.fin. C.de fideicommiſſ. Sic ergo & ſolennitas electionis ad nihil aliud deſideratur, quàm ad habendam electi idooeitatem. vnde ſi ille ſatis idoneus ſit, tuoc ſolenoitatis prætermiſſio in foro cōſcientiæ oon nocet, etiam ſi annulatio à lege ipſo iute ioducatur. & per hoc electus omni iute deſtitutus videatur. Nā ſi de iuris idoneitate lex certa fuiſſet, eū propter defectum ſolennitatis in electione prætermiſſæ minimè deſtitueret, ſed potius inuitaret: ſitq; pro inoitaro habetur: argum.d.l.ſi. iuncta Gloſſ. commuoiter ibi, & vbique approbata, in l.tale pactum.§.fin.ff.de pactis. Et

7 *Fine adepto de medijs ad finem requiſitis non curamus.*

quia † vbi finem adepti ſumus, tunc de medijs ad finem tequiſitis non turamus. l. 1.§.fi. ff.de dote præl. iuncta l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procuratoribus.l.hæc ſtipulatio.§. diuus.ff.vt legatorum oomine caueatur. Stat ergo qoòd electus minus ſolenniter, eſt tutus in foro conſcientiæ, Primum quando lex nō indncebat nullitatem electionis ipſo iure, Deiode etiā ſi eam induceret ipſo iure, quāuis talis nullitas pœna teputetur: quia pœnæ in foro coofcientiæ non ligant. Glo. eſt celebris in c. fraternitatis.12. q.2. de qua fecit teſt. do. Abb.in c.Raynald.de teſta.& in c.1.de conſtitut.& in c.ſi egreſſus.de iniur.& io c.quia pletique, de immu.eccl.& in c. audiuimus, de ſimo. & in alijs locis. Facit quod voluit ipſe in c.1.de cuſto. eucha. & facit quod habetur io c. ſicut. & in l.3.de iuteiurand.& ibi Bald.dicit, quòd cenſora eccleſiaſtica non curat de pœnis ciuilibus, ſed de iuris reſtitutione.& alleg. Gloſſ.io d.c. fraternitatis. & illam Gloſſ. pro ſing. allegaoit d. Ant.de But. in d.c.quia ple-

8 *Vindictæ ius competens nō debetur de iure Canonico.*

rique.& in c.1.de dolo & contu.& io c.2.de reſcript. Lndo.Roman.in tubr.ff.de acquireod. hæred. Petrus de Ancha. io c.1.de tonſti.lib. 6. vbi dixit, quòd ius † competeosad vindictā non habet locom de iure Canonico, & allegat d.Gloſſ.in c. fraternitas.Bald.in l.poſt de-

9 *Fur non tenetur in conſcientia ad pœnam.*

ſertionem. C.de fur. quòd ſur † non tenetur in foro conſcientiæ, niſi ad reſtitutionem tei furtioæ. & alleg.gloſſ.in d.c. frarernitas. eaodem gloſſ. allegauit Bald. in l. iubemus.§.ſanè.C.de ſacroſanct.Eccl.& in authen. ad hæc. C.de vſur. & in l. id quod pauperibus. C.de Epiſco.& clèr. & quæ ſit ratio, vide d. Abb. in d.c.Raynal.& io d.c.1. de conſti. Ludo. Rom. in tepe.rubric.de arbi. io fin.verbis, vbi alleg. gloſſ.ſingu. iu d. c. fraternitatis. quam ſecundum eum ſacit ſiog. Bald. in extractis. Gloſſ.

10 *Pœna dupli, aut quadrupli, an peti poſſit de iure Canonico.*

decreti, dicens † pœnas dupli vel quadrupli ob fructum à iute ciuili inductas, iure Canonico minimè peti poſſe. Idē dixi in d.c.ſicut, vbi text.dicit, vt occupata reſtituat, non dicit pœnam quadtupli reddat. & vide Abb. in rubric.de appell.io fin. vbi allega. d. Gloſſ. & in c. tua, de vſurp. in ſi. & Abb. pnſt Goſſ. & Docto. io c. dilecti. per gloſſ.fin. ibi, quæ allegat illum text. de arb. per Felynum in c. audiuimus, de ſimonia. Philippus Decius & Hieroo. Cagno.in l.quod à quoquam. ff.de tegu. iur. idem Decius in c.1. colum.8.de conſtitutioni-

11 *Tenentes pœnam ipſo iure irrogatam deberi in conſcientia.*

bus. Pœoa † tamen incurſa & commiſſa propter ſolenniratem non ſeruatam in electione, non debetur in conſcientia: quando electus erat idoneus, etiam ſi ea pœna ipſo iute imponeretur, vt ſuprà oſtendimus: quamuis contrarium ſentiat Paoormitan.in d.c.dilecti.& Corſetus, vbi ſoprà. & Decius & Cagnolus in d. l. quod à quoquam. Corſetus verb. pœna. 14. in ſuis ſing.Abb.in c.1.de conſt. & Gloſſ.d. c. fraternitatis. ſequootur Didacus de Segura, in l. filius dum in ciuitate. & ibi Didacus Pereciusad Seguram num.15.ff.de verborum obligat. Gomeſius in §.ex maleficijs. Inſti.de acti.nu.14. Felynns in c. audiuimus. de ſimo. colum.1. Bald. io l.1. C. de vecti. licet contra Gloſſ. teneant Domioicus Sotus lib.1.de iuſt. & iur.22.q.5. Alphooſus Caſtren.de poteſta. leg. pœna. Heoricus Gandau. quodlibet. 3. quæſt. 22.

12 *Legalis obligatio vnde deſcendat.*

Deniq; contra ſuperiora, vt pœna debeatur ipſo iute fortiter arguitur. Is, qui † naturaliter obligatur, obligatur etiam in foro animæ, hæc eſt vera & communis opinio doctorum in loc. ſup. citatis. naturaliter autem obligatur quiſque ex conſenſu ſuo. l.1. ff. de pac. l.1.ff.de conſt. petu.l. ſub ſpeciei. C. de poſtulan.§.per tradirioοem. Inſti.de rerum diu.l.5. §.Imperator.ff.de ſolu.l.1.ff.de nouati. Nec dubium eſt, quin coonſenſum legibus Reipublicæ pœnalibus vnuſquiſque ciuium dediſſe videatur: noo ſecus quàm reliquis legibus.l.Imperatores.ff.de iur. fiſc. l.fin.C.ad legem Cornel.de Sicar.dixi plenè de ſucc.crea.lib.1.§.10. ad fin.oum.665.Id quod patet ratione perſpicua. Nam vt in omni contractu & pactione, ideò inuicem obligamur, quòd rei conuentæ & pactæ cōtrahentes conſenſum præbuimus,

ſicque

sicque pactum dicitur duorum pluriúmve in idem placitũ & consensus, d.l.1.ff.de pact. cũ simil. suprà allegaris. ita & lex nihil aliud est, quàm omnium ciuium placitum & consensus, vt à reliquis hominnm conuentionibus & contractibus in specie minimè differat, aut in materia producibili seu origine, sed tãtùm in numero personarum, quia plerunque contractus fit à paucioribus, lex autem à pluribus, quamuis non raró contrarium contingere & posit & soleat.

Quid enim si contractus fiat inter duas magnas seu numerosas communitates, aut ciuitates, & lex fiat ab oppidnlo quodã? aut quod etiam inter centum aut forte mille priuatos homines contractus fiat, & lex fiat ab oppidulo quinquaginta tantũ municipiũ? in his sanè speciebus, & similibus, tã lex, quàm contractus erit multorum hominum in idem placitum & consensus, & tamen inter plures is contractus, quàm ea lex celebrabatur. scitè ergo Iureconsultus in l. 1. verb. communis Reipublicæ sponsio. ff. de legibus. dixit, legem nihil aliud esse quàm Reipublicæ (hoc est omnium ciuium) mutuam inter se sponsionem & promissionem, seu pollicitationem, sicq; eos ex suo consensu legem ferentes obligari, non aliter atque contrahentes. Nam & ex diuerso ipsimet contractus hac ratione leges appellantur quò ad ipsos contrahentes. l. legem quam dixisti. C. de pact. l. contractus. ff. de regulis iuris. c. contractus. eodem titu. lib. 6. l. 1. §. si conuenerit. ff. de depositi. cum simil. dixi de succ. progressu in præfat. lib. 1. ad prin. Cùm ergo ex contractibus consensu nostro obligemur, & sic naturaliter, pat est, vt pœnis legalibus obligemur in conscientiæ foro, non aliter atque eo in foro obligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neque ad rem pertinet quod leges hodie plerunque non tam à nobis quàm à populorum regentibus fiant, quandoquidem illi mandatum, & commissionem, ordinemúe, & consensum populi habere intelliguntur, sicque est perinde ac si ab ipsis ciuibus fieret, non aliter atque quisque priuatorum ex contractu procuratoris aut mandatarij sui obligatur, non secus quàm si per semetipsum contraheret, vt per totum titulum ff. & C. & in Decret. de procurat. & Inst. per quas pers. agere poss. & ff. & C. mand. Et sic olim lex fiebat Consule interrogante, & reliquis omnibus ciuibus cõsentientibus, respondentibus, & applaudentibus. §. lex. Instit. de iure nat. c. lex. 4. dist.

13 *Legalis obligatio est ad patiendum tantum.*

Quid dicendum? & sanè † in pœnalibus legibus obligario hniusmodi esse, idque tacitè actum fuisse intelligitur, vt legis transgressores ad patiendum duntaxat, non etiam ad faciendum teneantur, sicque non tenentur sese deferre ant accusare, aut cõtra semetipsos executionem facere: argumentum dicta l. Imperatores. ff. de iure fisci. d. l. fin. C. ad legem Cor. de sica. docet Sotus de iust. & iu. lib. 1. q. 6. arti. 1. vt enim nemo inuitus alterum accusare compellitur, ita & longè minus se ipsum accusare compellendus est, quia maiorem cognationem secum habet, quàm cum alio. l. vn. C. vt nemo inuitus agere, vel accusare cogatur. iuncta l. vt vi. ff. de iust. & iure. & iuxta illud Domini, Nemo te accusat mulier, &c. Nam & similiter in obligationibus, quæ ex contractibus descendunt, obligatus non tenetur vltrò offerre, sed spectare potest, vt aduersarius petat & interpellet. l. Iulian. §. offerri. ff. de act. emp. secundum quæ, is, qui contra legis præceptum nixus est, & si pœnæ sese obligasse videatur, tamen est impropriè vel non simpliciter & absolutè, sed veluti sub hac conditione si accusatus fuerit & condemnatus, & executio cõtra eum facta per magistratus fuerit, neque enim sese deferre aut accusare vltrò tenetur. Quinimò etiam si iudicis sententia condemnatus fuisset, adhuc ipse non tenetur executionem contra se facere, sed tantùm sese patientem & morigerantem accõmodare, & pati paratum. Ergo verissima est sententia Glo. d. c. fraternitatis, existimantis talem pœnam in foro animæ non deberi, siquidem accipiatur in hnnc sensum, vt nõ teneatur legis transgressor pœnam incursam aut commissam vltrò offerre, sed tantùm se ad patiendum paratum esse & præbere.

14 *Pœna etiam ipso iure irrogata non debetur in conscientia, contra communem opin.*

Vnde non obscurè defluit, suspectam † esse sententiam communem, & à plerisque nostrorum receptam, vt iam retulimus, existimantibus, diuersum esse quando pœna induceretur ipso iure, aut ipso facto, cùm constare debeat etiam si ipso iure aut ipso facto pœna irrogetur, idem fore. Nam adhuc non tenetur sese accusare, vel vltrò pœnam offerre. nam & ex contractu ipso iure similiter iustius obligatus esse intelligitur, & adhuc nõ tenetur vltrò offerre. d. §. offerri. & etiam si illa verba ipso iure idem importent, q. sine iudicis sententia adhuc idem, quia etiã si re vera per iudicis sententiam damnatus esset, non teneretur executionem cõtra se facere, sed expectare posset, vt iudex eã faceret, vel facere, si mallet, desineret. nec illa interpretatio, q. verbũ (ipso iure) æquetur iudicis sententiæ efficacior esse debet, quã ipsamet vera sententia, sed potius debilior. l. si filio quem. ff. de lib. & posth. Adde Cors. in sin gn. verb. pœna. 14. Barb. in c. Raynald. in fi. de testa. Abb. in c. 1. de const. qui com. opi. tenent Abb. in d. c. dilecti. Boeri. decis. 1. num. 16. Ancha. in c. possessor. de reg. in. lib. 6. Raué. in suo Alphabeto litera, annullatio. Abb. Sicu. in c. 1. q. 6. art. 8. de const. Sotus de iust. & iur. lib. 1.

15 *Pœna etiam immoderata non differet ab alia quo ad hoc, vt in conscientia debeatur, contra Decium & Cagnold.*

Colligitur etiam magis suspectam esse opinionem Philippi Decij & Hierony. Cag. nu. 3. in l. quod à quoquam. ff. de reg. iuris, existimantium quod si † pœna legis transgressæ erat iniusta, vel immoderata, non debeatur in conscientia, secus si moderata erat, sed

nihil

nihil est, quia in rebus suis qnilibet est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mand. l. pe. C. de pac. l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verborum obli. etiam abutendo & prodigendo. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred. l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. quæ in fraudem pat. l. quia autem. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. Vnde cùm is legis transgressor huic legi pœnali, quo tẽpore lata fuit, consensum præbuerit, iam eo prætextu, quòd pœna fuerit immoderata, retrocedere non potest. l. sicut ab initio. C. de act. & obliga. nisi fortè ea lex tam iniqua esset, vt ei ciues non tam verum consensum præbuisse viderentur, quam vel erroneum vel violentum. id quod non rarò accidit in legibus, quæ à principibus fiunt, præsertim dum imponunt ciuibus noua vectigalia & iniqua, neque ad bonum publicum necessaria: tunc enim eius legis transgressores ad pœnam in foro animæ obnoxij non essent, & in foro contentioso nõ iure eius legis executio fieri posset. c. erit autem lex. 4. distinct. dixi de succ. progr. lib. 1. in præfa.

16

Pœna conuentionalis non magis, nec minus debetur in cõscientia, quàm legalis, contra Deciũ, Cagnolum et alios.

Apparet etiam suspectam esse differẽtiam, quam Philippus Decius & Hieronymus Cag. num. 4. in d. l. quod à quoquam. idem Decius & Felynus in c. 1. de const. & ibi Panormit. faciunt, contendentes † pœnam conuentionalem deberi in conscientia regulariter, non sic in pœna legali, quia, inquiunt, conuentionalis pœna ex consensu descendit, legalis verò non ita, sed cùm & legalem pœnam ex vero consensu descendere edocti fuerimus, apparet hãc differentiam suspectam esse. Quinimò legales pœnæ iustiores plerunque sunt, conuentionales autem acerbiores, in legalibusq; plerunque est longè maturior deliberatio & prudentior quàm in conuentionalibus. argu. l. humanum. C. de legib. & d. c. erit autem lex. ergo in conscientia non magis debebitur conuentionalis, quàm legalis, sicque vtroque casu transgressor legis, siue publicæ, siue conuentionalis, tenetur pati, si ab eo pœna exigatur, sed neutro casu in conscientia vel in foro contentioso tenetur offerre vltrò, quia iustè potuit cogitare, quòd Princeps, Respublica, vel pars, qui sciunt & tacent, vel dissimulant eam pœnam taciti condonasse & remisisse videantur, vt in simili aduertit Cagnolus, vbi suprà, num. 9.

17

Pœna conuentionalis etiã nimis dura, non debetur minus, nec magis quàm si esset mediocris, cõtra Accursium, Decium, Corset. & Cagn.

Apparet errasse Decium & Hieron. Cagno. vbi suprà. & eundem Decium consi. 298. col. 1. Gloss. in l. non solùm. ff. de rei vendi. & Corsetum singu. verb. pœna. dum † ipsi, si pœna conuentionalis sit nimis subdura, negant deberi in conscientia, licet si esset moderata, agnoscant deberi. Quæ differentia tuta minimè est, quia contrahentes in rebus suis habuerunt plenam potestatem & arbitrium, etiam ad abutendum & prodigendum (vt iam ostendimus.) sicque potuerunt sese pœnis acerbis obligare non secus quàm reliquis. nam etiam se ipsum potest quis alienare, perdere, vendere, seruum efficere. §. fin. Instit. de iure pers. l. si quis filio exhæredato. §. bi qni. ff. de iniust. rup. ergò is, si petatur pœna, eam præstare debebit, nisi dolus, aut vis, aut error in contractu interfuit: sin minus non tenebitur offerre, faciunt, quæ diximus suprà, dum de pœna legali nimis dura ageremus. hic enim de conuentionali agimus.

18

Pœna legalis si petatur, debetur in conscĩẽtia à damnifactore, etiam quatenus excedit iustã dãni æstimationem, vbi interfuit dolus, cõtra communem opinionem. Idẽ si culpa lata, contra eandẽ opinionem.

Apparet etiam † quid respondendum sit in pœna, quæ irrogatur à lege ei, qui damnum alteri dedit in incendio domus, vel vulnere, aut occasione serui, aut iumenti, & similibus. Qua in re receptæ opiniones esse videntur, à nostrorum plerisque sequẽtes. primum quod si damnum dolo datum fuit, in conscientia teneatur ad pœnam legalem, nisi quatenus pœna excedat læsionem (vt si mihi damnum dedisti in centum, & pœna legis est bis centum) deinde vt idem sit si culpa lata damnum datum esset. Nam simili modo pœna deberetur in conscientia, nisi quatenus læsionem excederet. Ita traditur per Hieron. Cagn. in d. l. quod à quoquam. ff. de regu. iur. num. 6. Felynum in c. audiuimus, de simo. & voluerunt etiam Corsetus in singulari, verb. forum conscientiæ. Felinus in c. sicut dignum, de homici. Roma. & Nicol. Pigno. ad eum singul. 106. Pridie fui. Aquensis in l. vt vim. colu. 5. ff. de iust. & iure. Philipp. Dec. in c. 1. colum. penul. & ibi August. Bero. num. 242. de const. Panor. in c. quoniam contra. nu. 31. de prob. quæ communes opiniones suspectæ nobis videntur ex superioribus. Primum dum negant in conscientia teneri ad pœnam legalem, quæ modum læsionis excedebat, quando dolo fuit damnum datum. Deinde cùm idem negant, quando culpa lata datum fuit, nam vtroq; casu verius est suo ex vero cõsensu legi, quo tempore ferebatur præstito ipsum teneri: sicq; naturaliter & consequenter in foro animæ obligatum, si quidem pœna petatur, licet si non petatur ad eam vltrò offerendam minimè teneatur. Ergò etiam intra mensuram damni dati ad pœnam, vel, vt aptius loquar, ad damni restitutionem non tenebitur, si ab eo non petatur, aut non interpelletur, quod fortè ipsa quoque communis opin. abnegaret.

Quid ergò si lex lata fuit antequam ille damnificator nasceretur? adhuc dixerim idẽ fore. Nam, qui in eo populo, vbi ea lex viget, vult socialem popularemque vitam agere, in necessariam consequentiam consentire videtur omnibus legibus ipsius. l. leges sacratissimæ. C. de legib. l. 1. & 2. ff. eod. tit. iuncto c. ratihabitionem, de reg. iur. lib. 6. Nec distat is tacitus consensus ab expresso. l. certum. ff. si cert. petat. Ergo si is damnificatur ad resistendum iudici potens esset, licet offerret iustam domini æstimationem, & quo residuum pœnæ resisteret in foro poli non satisfaceret.

Quid

19 *Pœna pro dãno, leui culpa dato, an debeatur in conscientia, ardua quæst.*

Quid † autem si damnum leui culpa datum fuit, aut etiam leuissima? & tunc pœnam in conscientia non deberi, communis opinio est, secundum Romanum d. singul. 106. post Innocentium in d.c. sicut dignum, cuius dictum secundum Romanum est vnicum in mundo. tenet Hieronymus Cagnolus in d. l. quod à quoquam. nu. 6. Corsetus singul. verb. forum conscientiæ. Andreas Barb. in c. Raynaldus, ad finem, de testam. Philippus Decius colum. penult. & Augustinus Bero. in d. c. de const. num. 242. Nicol. Pigno. ad Romanum, vbi suprà. Aquensis in l. 1. col. 5. ff. de legib. Felynus in d. c. sicut dignum. Idem in d. c. audiuimus. & in d. c. 1. de constit. Decius num. 31. & ibi August. Bero. 224. in d. c. quoniam contra. August. Bero. in c. dilecti. nume. 77. de arbi. & Panor. in pluribus locis relatis per Corsetum, vbi suprà. Sed hæc opin. minimè tenenda est, quia cum in foro contentioso sine dubio is damnificator si fuit in culpa leui teneatur tex. iuncta sua Glo. communiter app. in §. præterea. Inst. quib. mo. recontr. oblig. eumque illi legi pœnali ciues consensum præbuisse intelligantur, superest, vt naturaliter, & sic in conscientia ad eam teneatur si petatur, sin minus secus: quia vltrò offerre non tenentur. qua etiam de re per Summam Angeli, verbo, pœna. versi. 19.

20 *Pœna pro dãno, leuissima culpa dato, nõ debetur etiã in foro contentioso, contra Ludo. Roma. & Nico. Pigno.*

Cęterùm quando † leuissima culpa, læsio facta fuit. Ludoui. Rom. vbi suprà, & Nicola. Pig. ad eum tenent pœnam committi in foro cõtentioso, quod indubitanter est falsum, sicque crederem per incuriam dictum fuisse: ergo eo casu longè minus in foro conscientię ille tenebitur. Pro nobis, quia incendium semper fit per culpam saltem leuissimam, & tamen, qui non sponte alienam domum combussit, non tenetur. d. §. 2. & 3. Inst. quib. mod. recontr. oblig.

21 *Pœnam etiã in conscientia creditor petere potest, ardua quæst.*

Postremò † ipsam pœnam creditor petere tutus etiam in foro conscientiæ an possit, dubium est, id quod negat Philip. Decius colu. 8. in c. 1. de constit. Contrarium tenet Hieronymus Cagnolus in l. quod à quoquam. ff. de regu. iuris. & Paulus Parisius cons. 34. lib. 1. idem Parisius consil. 19. lib. 2. & Philippus Corneus cons. 69. lib. 2. idem Corneus consi. 28. colum. fin. eod. lib. Hostiensis, Archi. Ioannes Andr. Panormi. & alij communiter in d. c. 1. de constit. quia qui facit authoritate legis, minimè peccat. c. qui peccat. 24. q. 4. nisi ea lex esset per missoria tantùm, qualis est in terminis. l. Grachus. C. ad leg. Iuli. de adulterijs. & hæc est verior & receptior opini. itaque huiusmodi pœnæ damnum passis veluti sub hac conditione in effectu debentur, si petierint & interpellauerint, & damnificatores sub hac veluti conditione eas debent, si ab eis petantur. ratio quia vt pœna apposita ex lege conuentionali quasi sub hac conditione debetur, si petatur. l. si pacto quo pœnam, cum ibi. not. C. de pact. ita idem erit in pœna descendente ex lege publica pœnali. Similimũ est in alijs quoq; contractus articulis. nam partes † etiam postquã cõsenserunt, ante factam tamen scripturam, possunt pœnitere, Paul. in l. contractus. num. 9. C. de fide instr. & in l. quibus idẽ. ff. de verb. oblig. & in l. cum res. col. 2. C. de probat. Sozi. cons. 17. num. 15. lib. 4. Communis est secundũ Boe. decisi. 48. num. 18. Alciat. in l. pactũ quod bona, ad fi. C. de pact. Contrarium tenet Dec. in d. l. pactum quod bona. col. 3. & Curti. colu. pen. Sed quando † dicetur contractus fieri in scriptis. & opin. Azonis est, vt dicatur quando cõuentum fuit, vt exinde fieret scriptura, cõmunis opin. est secundum Saly. in auth. sed hodie, num. 5. C. si cert. pet. facit l. 6. tit. 5. part. 5. Verùm hæc Azonis opini. communiter improbatur, secundum Couar. in c. relatum, in pr. nu. 6. de testa. Alia est opin. Ioannis, quam refert Glo. in d. l. contractus, verbo, in scriptis. quando conuenit. & quod inde scriptura fieret & aliter cõtractus non valeret. ista est opin. communis secundum Sozi. consil. 173. libr. 2. cuius rei ratio illa est, quia illa adiectio. vt ex eo contractu scriptura conficeretur, potuit fieri. vel eo animo vt scriptura ad rei probationẽ vtilis esset, vel eo animo vt ad substantiam ipsius contractus. Prior autem interpretatio verosimilior est, cum scripturæ sui natura non tam ad rerum substantiam, quàm ad rerum probationem prodesse soleant ac spectare. l. Publia. ff. depositi. & secundum hanc interpretationem accipi potest tex. in in princ. Inst. de emptio. & vend. qui in contrarium non leuiter vrget. Ergo quando partes voluerunt, ne in contractu fieret scriptura (retenta superiore opinione) eo ipso tacitè videntur intelligere, vt interea ab illo consensu recedere liberum sit: non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum, per totum tit. ff. & C. de rerum permu. per totum ff. de præscri. verb. & ff. de cond. cau. da. C. de cond. ob causam. sicque vni recedere volenti, si alter dixerit, cur improbè fidem conuentionis violare tentas, ille replicare iustè poterit, se minimè fidem violare, cùm inter eos id tacitè actũ videretur, vt quandiu scriptura non esset confecta, tandiu is contractus non videretur esse perfectus, sed tantùm cœptus: sicque ille potius ex diuerso videatur fidei violator, qui dũ licet alteri pœnitere contra fidem conuentionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem resolutiuam eum contractum habuisse, si non pœniteret antequam scriptura confecta ea de re fuisset. sic ergo & pœnæ legales, de quibus egimus, hanc tacitam conditionem si petantur recipiunt.

22 *Pœnitentiæ an locus sit ante scripturam confectã quãdo in scriptis fit contractus ardua quæst.*

23 *Contractus quãdo in scriptis fieri dicatur, ard. q͂ō.*

SVMMARIVM.

1 *Lex an obliget in conscientia? ardua q. & quid si sit pœnalis?*

2 Legum, principum, & arbitrorum potestas non egreditur fines commißionis à populo datæ.
3 Iurisdictio est propter vsum.
4 Imperium à Deo esse, vt intelligendum?
5 Pœna in contractu apposita quare leniat obligationem principalem? noua declaratio.
6 Lex pœnalis quare non obliget in conscientia.
7 Legislator non præsumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, sed ad solam temporalem expressam, vel arbitrariam.
8 Consensus reuocabilis non impedit pœnitere.
9 Lex canonica an obliget in conscientia?
10 Lex canonica non præsumitur velle obligare ad pœnam æternam?
11 Monachorum regula declaratur.
12 Lex canonica in materia pauci momenti an ad pœnam æternam poßit obligare?
13 Ius naturale & diuinum an semper obligent in conscientia?
14 Ius naturale & ius diuinum vt differant?
14 Paternum præceptum quatenus obliget filium.
15 Leges Hispanæ hic relatæ quòd non obligent in cōscientia.
16 Legem principis aut reipublicæ sæcularis nunquam obligare in conscientia.
17 Lex humana concordans cum iure diuino, vel naturali, non inducit nouum ius.
18 Lex humana nunquam obligat transgressorem ad peccatum siue sit pœnalis, siue non, & siue grauis sit materia, siue non.
19 Lex pœnalis non obligat in conscientia, etiamsi pœnam imponat ipso iure, vel ipso facto, & etiam si nullam defensionem reus poßit habere, quod vltimum est contra nonnull.
20 Lex humana non potest esse iusta, nisi deriuetur à naturali, vel diuina.
21 Legis humanæ & diuinæ concursus.
22 Lex si vtilis non est, noxia est.
23 Tucididis sententia.
24 Legum plurium intellectus.

CAPVT XXIX.

1 *Lex an obliget in conscientia, ardua quæ. Et quæ si sit pœnalis.*

SEXAGESIMOOCTAVO, deniquehis proximum est, quod à nostrorum plerisque receptum video, aiunt enim, leges † ciuiles obligare regulariter in foro animæ, si modò non sint iniquæ, & latæ sint ab habente potestatem eas leges ferendi. Ita Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Nico. Boe. decis. 1. n. 73. vers. quinimmò: Felynus in c. 1. col. 11. de const. Hier. Cagnolus in l. quod à quoquam. nu. 9. de reg. iur. ff. Andreas Isern. in titu. de pace iura. firm. in feudis. §. 1. & Ias. in l. nemo potest. ff. de lega. 1. col. 18. ff. de lega. 1. lect. 2. Alfonsus de Castro de potest. legis pœnalis. c. 4. 5. & 6. lib. 1. Barba. consil. 46. nume. 10. lib. 1. sanctus Thom. 1. 2. q. 69. arti. 4. & 2. 2. q. 60. art. 5. Archiep. Flor. par. 1. tit. 18. c. vn. §. 2. Syluester. q. 8. verb. lex. Gregor. Lupus in l. 16. titul. 1. par. 1. Andreas Barb. numer. 8. in c. filius, de testa. Ioannes Methina li. de rest. q. 36. vers. quo præmisso. Curtius iunior consi. 12. q. 10. Paulus Parisius in simili consilio 34. lib. 1. idem Parisius consil. 19. lib. 1. Dom. Sotus lib. 1. de iust. & iure. q. 6. art. 4. Ludo. Gomesius in §. ex maleficij. Inst. de actio. num. 14. Didacus Segura in rep. l. filius dum in ciuitate. nume. 15. ff. de verbor. oblig. & Didacus Perechius ad eū. Felynus in c. audiuimus. col. 1. de simoni. Bal. in l. 1. C. de vectig. commi. Hæc conclusio variè intelligitur ex mente eiusdem communis doctorum opinionis. Primùm in legibus quid vetantibus. Deinde etiam in legibus aliquid præcipientibus. Tertiò idem etiā si quod ea lex vel præcipit, vel vetat, non concurrat cū eo, quod lege diuina præceptum, aut vetitum est. Quartò etiam si non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut vetitum est. quintò etiam si ea lex pœnalis sit. sextò idē esse etiam si simus in legibus ciuilibus vel reliquis præceptis à principe sæculari editis, id q; plenè exprimit Alfon. Castr. d. c. 4. ver. 3. suā opinionem, in fi. Qui acerbius, quàm decebat inuehit in Ioannem Gerionē de vita spirituali lect. 4. contrariam partem tuentem, cuius sententia (iudice me) verißima est in principibus sæcularibus eorumq; legibus ex defectu tam potestatis quàm voluntatis: cùm alterutrum deficere sat superque esset nedum vtrūque. Quod deficiat potestas patet ex nostra principali opinione eiusq; fundamentis, qua ostendimus, principatum † ad meram ciuium vtilitatem non etiam ad vtilitatem regentiū creatam fuisse: nec vllus modò sanus abnegabit, quin ipsis ciuibus perniciosißimum esset, si ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipsimet iurisdictionem dederunt conuerterentur, contra l. quod fauor. ff. de legibus. l. non ideò minus. C. de procura. l. legata inutiliter. ff. de lega. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. Ergo deinde quia vt arbiter, qui habet iurisdictionem ex commißione & concessione collitigatorum, si ipsi collitigatores eius præceptis non pareant, eos punire nō potest, nisi intra terminos & mensuram sibi ab eis cōmissam: & sic ea pœna tenētur cui ipsi subdiderunt sese. l. cum antea, cum ibi not. C. de arbitr. ita quoque princeps, cui se populus commisit, nec aliunde quicquam omnino habet potestatis aut iurisdictionis, legesq; ab eo latæ nō potest aut possunt ciues punire aut mulctare vltra terminos & mensuram potestatis & iurisdictionis sibi à populo datæ, vt suprà fusè ostendimus, & tradunt omnes Doct. per text. ibi in l. fi. ff. de iurisdictione om. iudi.

2 Legum, principum, & arbitrorum potestas non egreditur fines commißionis à populo datæ

Præterea omnis † potestas est propter vsum, vt tradit doctiss. Domi. Sot. de iust. & iur. li. 4. q. 4. articul. 2. ergo vt princeps sæcularis eius legis

3 Iurisdictio est propter vsum.

legis aut præcepti transgressoribus pœnam æternam infligere non potest: ita non potest quenquam ad eam obligare, à quo argumento cùm Alfonsus Castrensis, vbi suprà, se enodare non valeret, respondet quòd leges & principes Ecclesiæ habent potestatem à Deo concessam quò ad iurisdictiouem, sed non quò ad executionem æternæ pœnæ, id quod attinet ad principes & leges sæculares adfir-

4 *Imperium à Deo esse, vt intelligendũ.*

mare non rentauit, nec iure posset, quia † illud prouerb. c. 8. Per me reges regnaut, &c. est perinde ac si diceret, quòd Dei ordinatione flumina defluunt, nascuntur fontes, crescunt segetes, germinãt arbores, illuminat Sol, humectant Luna & Sydera, & hominum alij legunt, alij scribunt, alij arant, alij seminant, arborumque folia ventorũm flatibus agitantur, catus captat mures, aquila columbas, canes lepores, & reliqua id genus innumera: vt suprà plenissimè disseruimus, ergo vt princeps voluntate Dei exercet iurisdictionem, ita & arbiter in exemplo suprà apposito sponte Dei exercet iurisdictionem: & tamen neuter eorum potest fines ac terminos à populo vel à colliтigatoribus præfixos excedere, quò ad pœnas transgressoribus imponendas. Simillimum est, quod in §. fin. Instit. de verbo. obliga. qui aliquid se facturum etiam per solennissimam stipulationem promisit, cùm ad factum præcise compelli nõ possit secundum communem opinionem, & Docto. in l. stipulationes nõ diuidunrur. §. Celsus. per tex. ibi. ff. de verbo. oblig. l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iudic. ad id quod stipulatoris interesset, duntaxat condemnandus est, & tenetur præstare, præterea nihil per d. §. fin. Instit. de verborum oblig. Vnde ibi consuluit Iustinianus, vt pœna pecuniaria promitteretur, si aduersus illud factum promissum (siue negatiuum esset, puta altius non ædificare, siue affirmatiuum, puta negotia gerere, fuisset) quid fieret significans planè quod præterea pœna æterna nulla manet, neque ad eam ille sese obligare voluit, sed ad temporalem duntaxat, vel expressam & conuentionalem, vel legalem (nempe interesse) qua in re mirantur Alphonsus Castrensis, & reliqui fortissimi Theologorum, quia,

5 *Pœna in contractu apposita, quare leniatur obligationem principalẽ, noua declaratio.*

inquiunt, inducta † ad vnum effectum, non debent operari contrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. non ideò minus. C. de procur. l. quod fauore. ff. de legib. sed pœna conuentionalis adiecta fuit, quò magis promissio seruaretur, ergò non debuit adimere obligationem naturalem illius facti explendi, quæ inerat si ea pœna apposita non fuisset. Sed certè nihil miri aut noui, nam ex verosimili mente agentium lex hanc facit interpretationem, vt alternatiua ea obligatio sit, nempe vt vel illud factum expleatur, vel in eius defectum pœna præstetur: sicque ea præstita, sublata est, & nouata prioris facti obligatio. l. si pacto quo pœnam, vbi tradunt communiter Doctores. C. de pact. dixi in præfatione de success. progressu, num. 88. cum sequent. Vnde † similiter lex pœnalis nunquam obligat transgressorem in conscientia, quia tam ab ipsis ciuibus seu popularibus, quàm ab ipsis legislatoribus id actum videtur, vt vel ciues legi pareant, vel pœnam statutam subeant, non vt ad vtrumque teneantur: sicque disiunctim non coniunctim, alternatiuè non copulatiuè, quam rationem nec Theologi perceperunt, nec vllus, in cuius scripta inciderim. & iunge dicta in ca. præced. Quinimò tantum abest, vt legislator humanus subditos legis suæ transgressores ad pœnam æternam obligare voluisse videatur, quod potius omni cura, diligentia, studio, conatu prospicit, ne eorum animæ illaqueantur: & omnium legislatorum talem esse animum præsumendum est. l. quæ sub conditione, in principio. vbi textus egregius, sed à nostris nunquam hanc ad rem animaduersus. ff. de cond. instit. quæ ratio communis est, tam ad leges, & principes Ecclesiæ, quàm ad leges & principes sæculares: sicque in vtrisque idem in re dubia tenendum est, quod intelligo siue pœna legis transgressoribus definita expressim sit, siue non sit: quia legis transgressor semper remanet arbitrio iudicis puniendus, quasi ad id, quod interest Reipublicæ, vt quemadmodum, qui ex contractu promisit se aliquid facturum, vel non facturum, si id non fecerit vel aduersus id fecerit, tenetur & damnabitur in eo, quod interest aduersarij, neque ad principale factum præcise obligatus intelligitur ciuiliter aut naturaliter, vt dixi suprà, ita, & qui præceptum legis affirmatiuum, puta vt tali nocte sit in vigilia vrbis, vel vt seminet agrum suum, vt ciuitas abundet frugibus, vel negatiuum, seu prohibitiuum (puta ne Syluæ suæ arbores excidat, vt ciuitas abundet lignis, nève quis aucupetur aut venetur) transgreditur, nõ tenetur ad id præcise, naturaliter aut ciuiliter, sed tantùm ad pœnam subeundam si contrafecerit, siue pœna nominatim (vt plerunq; solet) definita fuerit, siue non fuerit, quia tunc iudicantis arbitrio plectitur aut mulctatur. & ita vidètur sentire omnes homines illiterati q̃t q̃t sunt in mũdo, quibus assentiendum & consentiendum est, quia vox populi, vox Dei, & immutabilis videtur, vt diximus suprà. Et hoc plus placet, quàm quòd scripsimus, communes sententias sequuti. lib. 1. de succe. progress. in præfatione, num. 88. Sit ergo conclusio, transgressio facti à lege præcepti non obligat transgressorem. vel melius, Facti obligatio non est præcisa, intellige primò in obligatione ad factum ex lege conuentionali descendente, Deinde etiam in ea, quæ descendit ex lege Reipublicæ. Tertiò intellige tam in facto affirmatiuo, quàm in negatiuo siue prohibitiuo.

6 *Lex pœnalis quare nõ obliges in conscientia.*

7 *Legislator non præsumitur habere animum obligandi ad pœnam æternã, sed ad solum temporalẽ expressam, vel arbitrariam.*

tiuo. Nam facti appellatione & non factum continetur.l.stipulatio.in prin.ff.de verb.oblig.l.in facto.ff.de co d.& dem.§.pen.Instit. de nup.ibi, melius facerent si se abstinerent. Quartò intellige quod præcisè non obligat ad factum ciuiliter. Quintò intellige, quod non obligat etiam naturaliter. Sextò intellige, quod non obligat etiam in conscientia. Septimò intellige procedere, quando in defectum illius facti vel data illius non facti seu prohibitionis transgressione pœna definita fuit. Octauò intellige etiam si nulla pœna nominatim definita fuit, quia tunc succedit arbitraria. Nonò intellige quò ad transgressionem præcepti legalis, vel principalis laicorum. Decimò etiam quò ad transgressionem legis vel præcepti principalis ecclesiasticorum.

Isthæc autem omnia iustificantur apertissimè per omnes titulos & leges sub eis collocatas.ff.C.& in Decretalibus de rerum permuta.
8 Nam † conuenit fortè inter me & te de permutanda mula mea pro equo tuo, postea equum offerenti tibi, vt mulam acciperes, dixi me iam pœnituisse, sicque nolle me promissa explere, dicit quilibet Theologorum iuris inexpertus, vt pacta seruare æquissimum & iuri naturæ ac subinde diuino consentaneum est.l.1.ff.de pact.c.1.de pact.l.1.ff.de const.præ. §.per traditionem. Institu.de rerum diuis.ita talem permutandi pactionem violare, turpe & tam iuri naturæ quàm canonico ac diuino contrarium videbitur, & obligationi naturali ex tali pactione ortæ contrarium. nos autem respondemus, ex tali pactione ortam minimè fuisse obligationem naturalem nec obligationem in foro conscientiæ, aut de iure diuino, nec turpe esse, sed honestissimum talem pactionem non custodire, quia ex natura contractus à lege ei accommodata est, vt quandiu res integra fuit (hoc est quandiu vnus non impleuit ex parte sua & alter acceptauit) tandiu consensus præstitus intelligatur esse reuocabilis, sicque interim obligatio non oriatur de iure ciuili, aut canonico, aut naturali, aut diuino, ne aliàs cõtrahentes obligentur præter suam intentionẽ & consensum, qui legum traditionibus videtur accommodatus. Simile in l.fin. C. de pact. simile in omnibus legibus, quæ sunt sub titulo ff. & C.de cond. ob cau. Simile in terminis tituli ff.de in diem add. Simile in terminis tituli ff. de lege com. Simile in terminis tituli totius ff. & C. de donatio.cau.mort.& in prin.Instit.de donat. Simile in l.4.ff.de adimen.lega. Simile in mille exemplis, de quibus in l. videamus.2. ff. de vsuris. dixi plenè libro 2. de success. crea. §.12. numero 46.

Cõsensus reuocabilis non impedit pœnitere.

Denique Sotus libro 1.de iustit.& iure.q.6. articulo 4. tradit quatuor conclusiones his verbis, conclusio (inquit) sit prima lex humana tam ciuilis, quàm cãnonica, si iusta sit, auctoritate viget, viq́ue pollet obligandi subditorum conscientias.probatur, Lex omnis humana, vt dictum est, ab æterna per naturalem deriuatur: secundum illud prouerb.8.Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. vbi, vt suprà discernendo notauimus, priori membro designandi potestas diuinitùs principibus collata, iuxta illud Pauli: Omnis potestas à Domino Deo est: posteriori verò prudentia, per quam leges condunt & executioni mandant. ergo ex eadem æterna lege virtus ad easdem subinde leges deriuatur, qua sint in conscientia apud Deum ipsum obligatoriæ. Secunda conclusio, lex humana iniusta non obligat in foro conscientiæ.

Tertia conclusione omissa idem Sotus tradit quartam conclusionem in hæc verba: 9
Tanquam fides catholica confitendum est, Ecclesiasticas sanctasq́ue leges obligare in foro conscientiæ genere suo sub reatu mortalis maculæ. Irrepsit enim olim Vualdensium error, postq́ue Ioannis Vuicleff, eorundemq́ue tandem legitimi hæredis Lutheri, quod neque in Pontifice Maxi.neque in tota Ecclesia potestas vlla est condendi aut articulos fidei, aut morum leges. sic enim habet vigesimus septimus eius articul. inter exhibitos ad Leo. quare, vt aiunt, sola illa mandata obligant in conscientia, quæ in Euangelio explicata sunt? extant autem apertissima testimonia, quibus isti confutantur, vt est illud Lucæ 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. & Matthæ. 18. Si peccauerit, &c. dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus, vbi compertissimum est iurisdictionem Ecclesiæ designari. Item quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. & Ioannis 20. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Quid euidentius quàm illic, vt ait Chrysosto. collatam fuisse à Christo Apostolis ac subinde Ecclesiæ potestatem, quam ipse attulerit à patre, eò præcipuè quod retinere peccata, functio est habentis potestatem obligandi, & Deutero.17. Lex extat, quod qui non obediret sacerdoti morte moreretur. morte autem nemo plectitur, nisi ob graue peccatum mortale, ergo fortiori ratione lege noua, & Christus instituit, & Spiritus Sanctus gubernat, eadem est authoritas confitenda. idq́ue verba illa palam ostendunt Acto.15. Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis, quàm hæc necessaria,

Lex canonica an obliget in conscientia.

ceſſaria,&c. Re vera cùm Eccleſia ſuis legibus
obligare nos intelligat ſub reatu mortalis cul-
pæ, & Chriſtus ſuam ſit curam pollicitus, &
Spiritus ſancti regimen, quem ad hoc ſe miſ-
ſurum promiſit à patre, ne in rebus tàm ar-
duis falli poſsit. certiſsima colligitur fides in
hoc, eandem Eccleſiam non deſeri, ſed certa
pollere authoritate obligandi, iam id demum
de ratione finis. conuincitur enimuerò cùm
mortalium ſtatus nunquam ſit fixus, ſed pro
temporum locorumq; diuerſitate lubricè va-
rietur, non ſatis Chriſtus legibus à ſe poſitis
Eccleſiæ in perpetuum conſuluiſſet, niſi po-
teſtatem reliquiſſet in Eccleſia nouas leges ꝑ
tempore condendi, quæ in ſuo ipſius diuino
foro obligare valerent. hæreſis autem hæc iam
in concilio Viennenſi, vt habetur clem. ad no-
ſtram. de hæret. & in Conſtantienſi, ac dein-
ceps à Leone X. merito ſuo condemnata eſt.

Et hæc concluſio contra Gerſonem veriſsi-
ma eſt, quò ad potentiam Eccleſiæ, verùm
10 quò ad voluntatem Gerſonis ſententia ſalua-
ri poteſt, vt in re dubia, lex † noua Canonica,
aut præceptum principis Eccleſiaſtici tranſ-
greſſores ad mortale peccatum obligare mi-
nimè videatur. d. l. quæ ſub conditione. ſed ad
pœnam duntaxat temporalem, vel certam ſi
nominatim ea lege eóve præcepto definita
fuerat, vel arbitrariam, ſi certa pœna definita
non fuerat, vt & ſuprà oſtendimus, & in ſimi-
li probauimus de ſucc. crea. lib. 1. §. 10. nu. 661.
& non tam ex neceſsitate, quàm dubitatio-
nis tollendæ cauſa ſolent præſulum ſanctiſ-
ſimi, dum noua præcepta fidelibus inducunt,
declarare, quòd non intendunt ad pecca-
tum mortale, ſed tantùm ad pœnam tempo-
11 ralem tranſgreſſores obligare. & ita accipien-
dum eſt, quod † In regulis Minoritarum cau-
tum eſt, dum in earum capite ſeu exordio ſic
ſcriptum eſt: Regula noſtra & conſtitutiones
non obligant nos ad culpam, ſed tantùm ad
pœnam, niſi propter præceptum vel contem-
ptum, fateor quòd Dominicus de Soto, vbi
ſuprà, & etiam Alfonſus Caſtren. aiunt, eam
regulam argumento eſſe, quòd niſi illa fieret
adiectio, non poſſet non obligare ad culpam,
ſed id ſuſpectum eſſe ex ſuperioribus patet,
eademque ratio eſt in omnibus præceptis, &
conſtitutionibus collegiorum Salmanticen-
ſium, & Pincianorum, & Complurenſium, &
aliorum locorum, quæ varijs Hiſpaniæ con-
ſtitutionibus canonicis reguntur, idemq; in
reliquis collegijs, qualia Italiæ ſunt, vt Bono-
nienſe & alia ſimilia, & apud Gallos non
pauca. nam plerunque earum conſtitutionũ
tranſgreſſores ad culpam non obligari, ſed
tantùm ad pœnam temporalem, creditũ eſt.
fuitque ſemper & non rarò diſputatum, &
huius ſemper fui ſententiæ, dum eſſem in col-
legio diui Zebedæi Salmanticenſi, & hæc
opinio vtpotè humanior, amplectenda in du-
bio eſt. l. abſentem. ff. de pœnis. l. antepenult.

Lex Canonica non præſumitur velle obligare ad pœnam æternam,

Monachorũ regula declaratur.

eod. tit. & quia animarum ſaluti fauorabilior.
l. ſunt perſonæ. ff. de religio. Denique & ſi Al-
fonſus Caſtren. & Dominicus Sotus, vbi ſu-
prà, ingenti conatu contrarium defendant,
tamen hæc eſt totius vniuerſi orbis commu-
nis ſenſus, quò ad homines loquor literarum
inexpertos, & talis populi vox immutabilis,
& quaſi Dei vox eſſe videtur, vt oſtendimus
ſuprà. Nec Theologorum vtcunque diſertiſ-
ſimorum ſententiæ hac in re ſunt (iudice me)
multi faciendæ, quia quid ſit lex humana,
vndeq; originẽ traxerit, ipſi ignorant: (vt ple-
nè oſtendimus de ſucc. progr. in præfa. & ali-
quid ſuprà attigimus) vnde quales ſint legis
humanæ effectus percipere nequeunt.

Sit ergo concluſio prima, lex Canonica po- 12
teſt ſubditos obligare ad peccatum mortale.
Secunda, lex Canonica in re dubia ſubditos
ad peccatum mortale obligare non videtur,
nec id intendit, fallit quando id in ea lege ex-
preſſum fuit rationabili de cauſa. fallit ſecun-
dò, quando grauitas, & magnitudo materiæ
id ſuadebant, ſecundum Sotum, de iuſt. & iu.
lib. 1. c. quæſt. 6. art. 4. Quòd ſi leuis eſſet mate-
ria, parumque neceſſaria, tunc etiam ſi legiſ-
lator exprimeret trãſgreſſores mortaliter pec-
care, non auderem firmare ad peccatum ob-
ligare, quia tunc ea lex non tam ad ædifican-
dum, quàm ad nocendum lata videretur, po-
teſtaſque à Deo conceſſa ad vtilitatem ſubdi-
torum in eorum necem conuerteretur, quod
eſſe non debet, vt habet concluſio noſtra prin
cip. & eius omnia fundamenta, præſertim
cùm pœna ſit culpæ commenſuranda, vt plu-
ries diximus. Vnde Horatius: Adſit, inquit,
regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas. er-
go bona fides non patitur, vt pro re leui pœ-
na mortis æternæ imponatur. Lex humana
ciuilis ſimiliter in re dubia, non obligat in
conſcientia ad culpam, ſed tantùm ad pœ-
nam ea lege tranſgeſſoribus definitam, vel ad
arbitrariam: fallit fortè vbi grauitas, & ma-
gnitudo materiæ id ſuaderet, idque ſiue vt in
conſcientia obligaret à ſuperiore expreſſum
tunc eſſet, ſiue non, (cuius expreſsio quando
materia leuis eſſet, nullius momenti foret)
fortè, ideò dixi, quia quando † materia eſſet 13
ita grauis, vix eſt, vt tranſgreſſor illius legis
non videretur eſſe tranſgreſſor iuris, vel diui-
ni, vel naturalis, & alterutrius iuri ſtrãſgreſsio
induceret peccatũ mortale, prout in iuris di-
uini tranſgreſsione Sotus & Alphonſ. Caſtr.
& Gerſon. & reliqui omnes iam commemo-
rari id admittunt, & eſt indubitatum in tranſ-
greſsione iuris naturæ, ſed id negat Gerſon,
vbi ſuprà, ſed non iure, vt nobis videtur, quia 14
† omne ius naturale eſt ius diuinum, licet ex
diuerſo, non omne ius diuinum ſit naturale,
cùm in multis ſit ſupernaturale, (quale eſt in
cunctis ſacramentis Eccleſiæ) ſicque ius di-
uinum, & naturale differunt inter ſe tan-
quã genus & ſpecies, nam quicquid eſt iuris
natu-

Lex Canonica tum materia pauci momenti an ad pœnã æternam poßit obligare.

Ius naturale & diuinũ an ſemper obligẽt in conſcientia.

Ius naturale & ius diuinũ vt differunt.

naturalis, ergo est iuris diuini, bona cõsequentia est. nam econtrà paretque, nam ius naturale est, quod natura, hoc est, Deus, omnia animalia docuit ab ipsa origine & natiuitate. l. 1. ff. de iust. & iur. in princ. Instit. de iure nat. c. ius naturale. 1. distinct. & suprà plenè. Et Virgilius Eclog. 3. ait:

———Iouis omnia plena.

Et Lucanus bell. ciuil. lib. 9. ait:

Iuppiter est quodcunque vides quocunque moueris.

Idem Virgilius 4. Georg.

——— Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, cælumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarũ.
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas:

Vides ergo, vt quod Iureconsul. dixerunt à natura omnia animalia ius naturale edocta fuisse, id Pnetæ & Philosophi declarant esse à Deo: sicque hoc casu Deum & naturam pro eodem sumi. Ergò si parentes filios suos cùm eius ætatis sint, vt se tueri nequeant, desererent: vt facerent contra illud præceptum & documentum naturale, quo iubemur liberos educare, vt dictis iuribus. ita quoque contra ius diuinum fecisse, & consequenter mortaliter peccasse, viderentur, & cũ parentibus obedire, sit iuris naturalis præceptum. l. veluti. ff. de iust. & iure. filius qui præceptum patris non custodierit, peccabit mortaliter, quia similiter est iuris diuini præceptum, eo ipso quod est iuris naturæ, eò amplius cùm specificè & formaliter sit etiam Dei præceptũ in Decalogo contentum. Quid ergo si pater meus iusit me quid vel iniquum, vel leue, quod ignania, vel incuria prætermisi, peccarem ne mortaliter? & sanè totus mundus omniumque populorum voces, quæ sunt Dei vox (vt dixi) opinantur contrarium, ergò quam distinctionem in principibus & legibus fecimus, eandem vt hic faciamus oportet. Nam hi omnes casus exequantur per d. l. veluti. vt sic ex intentione præceptum dantis & accipientis hęc res iudicanda sit, voluntas animusque ex magnitudine vel leuitate materiæ subiectæ trutinanda & expendenda sit. & tenendum est,

14 *Paternũ præceptum quatenus obliget filium.* patrem † familiàs obligare posse suos liberos ad mortale, vt si rem illis eximij ponderis æquissimè & seuerissimè præciperet. nam & eorum potestas à Domino Deo est, nimium præcipiente liberis honorare parentes, vnde August. super Psalm. 70. vbi iubet pater, quod contra dominum non sit, sic audiendus est quomodo Deus. & Salom. Prouerb. 6. Cõserua fili mi præcepta patris tui. & Apostolus ad Roman. 1. alijs criminibus annumerat, non obedire parentibus. super quibus verbis Ambros. Quanta, inquit, insolentia arrepti sunt, vt neque parentes suos, quos auctores in natiuitate habẽt, agnoscerent, hoc enim esse sine intellectu, sine charitate, s. Dei. peccatum autem charitati Dei aduersum, mortale est. & Deuteron. 21. Pœna mortis decernebatur filio, qui contumax esset, & proteruus, neque auditer patris, aut matris imperium, & coërcitus obedire contemneret. verba sunt legis: quin verò, & inter omnes naturales obedientias, vt 1. Pnli. Arist. docet, hæc est prima, quæ parentibus debetur.

Ergò aut loquimur de lege diuina, aut naturali, aut canonica, aut ciuili, aut patrisfam. aut domini, aut patroni, aut mariti, sicque sunt octo casus: Primo casu transgressor semper tenetur ad culpam mortalem, quia diuina præcepta, quæ habemus formalia, sunt ita iusta, vt eorum contrarium non possit non esse malum. Secundo casu idem, quia præcepta naturalis iuris sunt ita iusta & necessaria, vt eorum contrarium non possit non esse nefarium. Quid enim sanctius quàm patris & parentibus obedire? liberos educare? eosque legitimè procreare? societatem quasi diuinæ, & humanæ domus per legitimam maris, & fœminæ coniunctionem contrahere? l. 1. ff. de iust. & iur. l. veluti. eodem titu. l. vt vim, eod. l. ff. de ritu nupt. in princip. Instit. de nupt. in princip. Instit. de iure nat. cum fuse suprà adductis. Tertio casu, quia præcepta canonica quot futura, aut qualia forent, definitum nõ erat aut esse poterat, par erat, & est, vt transgressores ad culpam mortalem non obligent regulariter, fallit vt suprà. Quarto casu idem, & fortius eadem ratione. Quinto casu idem, & fortius eadem ratione, nam qualia patrisfamil. in liberos præcepta forent, in comperto esse non poterant. adde egregium textum in l. si quando. §. illud. C. de inoffic. testam. vbi meritis magis filios ad obsequia paterna prouocandos, quàm pactionibus astringendos, (si pœnis.) in reliquis tribus casibus non eadem, sed aliquantulum similis ratio est, eritque ius aliquantulum, sed non ex toto diuersum.

Illud expeditum est in his omnibus speciebus, transgresio legis vel iusti præcepti, si fiat ex contemptu superioris, obligare ad culpam mortalem. argum. l. veluti, suprà alleg. c. 2. de maio. & obed. estque communis opin. doctorũ suprà relatorum. quod si non fiat, nisi ob ignauiam fortè aut ob aliam cupiditatem non illicitam. quale est, vt quis lucrum faciat ex licita negotiatione, vel vt expleat animũ suum ex non reproba voluptate (si verum loqui fas est) nõ possum inuenire aut excogitare quodpiam exemplum, in quo transgresio præcepti siue principis sæcularis. legis ve sæcularis, vel patrisfam. obliget ad pœnam ętetnam. sed tantùm ad temporalem vel expressam, vel arbitrariã, nam si quod ea lege aut principe iubetur, ita bonum erat, vt eius contrarium esset illicitum, aut nefariũ: id lege vel naturali vel diuina cõprehensum inuenietur: sin autẽ non erat ita noxium satis superque esse deberet pœna temporalis. Quid enim † si lex iubet, ne 15 *Leges Hispaniæ hic relatæ quid non obligent in cõscientia.* nocte per vrbem deambulantes, enses, aut mucro-

mucrones secum ferant? & Dominicus Sotus d.art.4. sentit obligare transgressores ad culpam mortalem. nos contrà, sed tãtùm ad temporalem. & nobiscum sentit omnis turba Hispanorum, qui sunt literis inexperti, cuius populi vox (vt dixi) vox Dei est, nec vllus Hispanorum putat, se in illius legis transgreßione

16 *Legem principis aut reipublicæ secularis nunquã obligare in conscientia.*

ibi vigentis peccare. Quid si † vetat arma extra fines regni exportare? Quid si aurum & argentum? Qoid si pecuniam numeratam etiam æream? Quid si equos? quid si mancipia? quid si mulabus equitare, aut vestes auro decoratas, & ostro gestare? in omnibus sanè his speciebus, & similibus, quæ legibus Hispanorum sunt comprehensæ, satis superq; ne esse debet pœna temporalis expressa vel arbitraria, cuius metus efficit, vt homines ab istorum transgreßione abstineant. l.1. ff. de iust. & iure. Neque has ad res necessarius est metus pœnæ æternæ, vt probè experti sumus, qui iuri dicendo, & Reipublicæ administrationi præfuimus, dicit id quod theologi harum rerum inexperti nosse non possunt. præsertim, quia tẽpore rogatur lex, & acceptatur à ciuibus, vel principib. commißio ad has res, & similes datur, omnes ciues huius animi esse vidẽtur, est que obligatio alternatiua, vt vel legi pareatur vel pœna temporalis patienter subeatur: nec vltra eorum intẽtionem ad pœnam æternam potuerunt obligari. l. si quis nec causam. ff. si cer. pet. cum late suprà adductis. Vnde cum vt poëta cecinit, vt sit (inquit) magna tamen, certè lenta ira deorum est, certè quisque non fuerit omnino rerum inexpertus, intelliget homines à delictis communibus, non tam diuinæ æternæque pœnæ metu arceri quàm metu pœnæ temporalis. vnde ad æternam mortẽ, & pœnam homines obligare ob regimen reipublicæ neq; expedit, quia hanc ad rem efficaciores sunt pœnæ temporales, neq; iustum est, quia ea pœna excederet mẽsuram delicti, neq; fieri potest à principe sæculari, vel patre, vel lege ciuili, quia subditi quo tempore potestarem dederunt principibus, & Reipublicæ, non tam latam dedisse videntur, & tunc demum ad pœnam æternam, & immensam homines obligantur, quando offensa fuit immensa, quia contra Deum eiusque præcepta itum fuit, vel contra ius naturale, quod idem est, quod ius siue diuinum, siue naturale, si lege vel principis sæcularis præcepto repetitum sit, non desinit esse ius diuinum aut naturale: nec efficitur ius ciuile, quia tũc princeps non tam ius nouum fecisse quàm quod antea erat repetisse videretur, vt not. per Fern. Loazes in consi. pro Marchi. de Velez, pag. 419. num. 52.

17 *Lex humana concordans cum iure diuino, vel naturali, non inducit nouum ius.*

Nec tunc † est lex aut ius ciuile, sed diuinum eiusue cõfirmatio aut naturale secundũ eum. Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Angelus in l. ius ciuile. ff. de ius. & iure. per tex. ibi. l.1. §.1. ff. ad leg. Fal. & ibi gl. Marth. Afflict. constit. Siciliæ, incip. de quæstionib. 2. not.

Denique omnia cẽsentur permissa, quæ nõ reperiuntur expreßim prohibita: l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus. cau. maiores. l. libertas. ff. de statu ho. §. libertas. Inst. de iure pers. sicq; omnia, quæ libuerint nobis permissa esse, intelliguntur: siue faciendo siue negligendo, & omittendo, fallit in solis præceptis diuinis aut naturalibus, tam imperatiuis; quàm prohibitorijs: in quibus comprehensa si violauerimus, diuini aut naturalis iuris rei esse videbimur quòad pœnam æternam, siue ea præcepta mandato, aut iussu quoq; humanæ legis, vel principis reperita & confirmata sint siue non sint: licet quando eis humanæ legis, aut principis præceptũ adiungitur quasi crescente contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum magis rei & obnoxij videbimur, & pœna temporalis præterea accedit, vel expressa, vel arbitraria. Quod si legis humanæ, vel principis iussum sub præceptis diuini, aut naturalis iuris minimè comprehensum, quod consisteret in faciendo, vel omittendo, violauerimus, non tamen ex contemptu, tunc, quia remoto hoc humano præcepto, ea transgreßio erat de genere permissorum & naturalis libertatis, ac laxitatis humanæ, sat superque esse debet, vt pœnæ, vel expressæ, vel arbitrariæ, rei fiamus, absque eo quod æternæ quoque pœnæ subijciamur, nisi fortè summoperè graue & necessarium esset tale præceptũ, quo casu vix est, vt in præcepta diuina, aut naturalis iuris, vel gentium non recideret. nam ecce res meas alienare liberum est mihi. l. nemo. ff. de pact. §. per traditionem. Institu. de rerum diui. sed si quo tempore ciuitàs nostra bello premebatur & periclitabatur, me armis & equis abundantẽ iußit lex aut Princeps ne isthæc in forenses alienarem, vel id generaliter quò ad omnes conciues iußit: tunc si contrarium ausus fuissem, non temporalis duntaxat pœnæ, sed fortè æternæ quoque reus fierem, qnia non solũ hanc legem bumanam modò positam, sed & legem naturalem, qua tenemur periclitantibus subuenire, & alteram diuinam & naturalem, qua tenemur, quod nobis nolumus, id alteri non facere, quod præceptum tam generale est, vt si lex humana iusta sit, eius transgressor in id præceptum (Quod tibi non vis alteri non facias) non poßit non incurrere, & etiam in aliud præceptum iuris naturalis & gentium, quo iubemur fidem expreßim, vel tacitè datam obseruare. c.1. de pact. l.1. ff. eo. titu. l.1. ff. de const. pec. nam qui vitam socialem & popularem elegit, is tacitè id egisse videtur, vt ei vtilia arcescere & noxia remouere curet: non violata tamen totius generis humani cognatione, ad quam iure naturæ tenemur. l. vt vim. ff. de iust. & iu. vnde Virg. sic cecinit:

Rex Iuppiter omnibus idem.

Et Ouidius:

Omne solum forti patria est.

tis violator obligetur, & vi illius legis solus, aut præcepti ad pœnam æternam, sed tantùm ad temporalem expressam, vel arbitrariam. Quæ omnia, vel ex eo iustificantur, quod † omnes leges positiuæ si non sint vtiles, non possunt non esse noxiæ. Legis enim virtus est, imperare, vetare, permittere, & punire, l. legis virtus. ff. de legib. si ergo lex punit ciues citra necessitatē noxia est, si eis permittit aliàs vetitae citra vtilitatem, puta, vt vineam, aut hortum alienum venandi causa inuito etiam & vetante domino ingredi fas sit, noxia est: si imperat alternis noctibus ciues vigilare & per noctare, quasi vrbis custodiendæ causa, cùm nulla suspicio, aut periculum esset hostium aut latronum, noxia & onerosa est, si ne ciues possint piscari, aut venari, aut aucupari, aut peregrinari citra necessitatem vetat, noxia & laxitatis ac libertatis humanæ onerosa est: quia omnia censent permissa, quæ non repenuntur expressim prohibita. l. nec nō. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. libertas. ff. de statu. ho. l. libertas Inst. de iure pers. iuncta l. 1. & 2. ff. de homi. lib. exhib. & hoc est quod dicit scite Iurec. quod in rebus nouis constituendis euidens vtilitas esse debet, hoc est in legibus & constitutionibus nouis faciendis. significans, legibus homines onerari, illigari, frenatique, non aliter atque equos frænis à sessoribus: hominumque libertatem onerari & impediri. ita Iureconsf. in l. de quibus, eum quinque vel sex legibus seq. ff. de legib. vnde † Tucidides in Oratione Cleonis refert, non minus sanctè & prudenter quàm vtiliter melius agi cum Republica, quæ malis legibus, aut moribus constanter vtitur, quàm cum ea, quæ bonis, sed incostanter. Ergo omnis lex noxia habenda est, cuius vtilitas euidens non est. sicque non facilè interpretandum est ad pœnam temporalem obligare, nedum ad æternam pœnam.

22 *Lex si vtilis non est, noxia est.*

23 *Tucididis sententia.*

24 *Legum plurium intell.*

Ex superioribus non minus vtiliter quàm eleganter colliguntur veri intellectus ad plures leges regias Hispanorum, quarum aliæ vetant extra regni fines extrahi aurum & argētum: aliæ vetant extrahi pecuniam numeratam etiam æream: aliæ vetant extrahi equos: aliæ vetant arma extrahi: aliæ fruges, aliæ omne genus quadrupedum, aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum, aliæ mancipia: vt inuenies sub titu. de las cosas vedadas, lib. 6. ordina. & in quibusdam regni pragmaticis. quarum legum transgressoribus pœna in multis earum mors est, in alijs amissio bonorum, in alijs exilium, aut relegatio cum pœna pecuniaria, & aliæ pœnæ multum acerbæ imponuntur, & cùm pœnæ sint delictis commensurandæ, vt sæpè admonuimus, & testatur l. 36. eo. tit. de las cosas vedadas. apparet, pœnas ibi definitas non esse immoderatas, & consequenter ea delicta grauia esse, nocumentumque publicæ rei grande intulisse aut infligere videri, sicque remotis illis etiam legibus pœnalibus earum transgressores bis violasse videri ius diuinum & naturale. Primùm quod damnum sibi fieri nollent reipublicæ suæ faciunt. Deinde quia cum inter con ciues id tacitè actum ob omnium communē vtilitatē videatur, vt vnusquisq; quæ publicè vtilia sunt admouere, quæque noxia sunt arcere studeat & curet. huius tacitæ fidei violatores illarum legum transgressores existere videntur. vnde culpæ ac pœnæ æternæ noxij effecti etiam illis legibus cessantibus viderentur, vnde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adijcitur etiam pœna temporalis, ergo ex diuina, vel naturali lege transgressa pœna æterna descendat, & ex positiua lege transgressa pœna tantùm temporalis, non etiam vtraque. Idemque sensus accommodandus est ad l. 1. tit. de las ferias francas, & ad l. 1. & fin. titu. de los concertatores, & ad l. 1. titu. de los contadores maiores de quentas, & ad l. 2. & l. 13. titu. de los contadores maiores. lib. 6. ordi. cum alijs mille similibus, quæ leges in eo memorabiles sunt, quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, vel decies dupli teneri in conscientia earum transgressores, qui eas pœnas vltrò offerre (vt credo) tenebuntur, nisi cum earum pœnarum ignari erant antequam in eas incurrissent, vel quando magistratus, aut princeps sciebat eos in eas pœnas recidisse, & dissimulabat, & videndus est Sotus & Castrensis, vbi suprà, & Sotus q. 6. arti. 6. lib. de iust. & iure.

SVMMARIVM.

1 *Legem vtilem esse reipublicæ oportere.*

2 *Leges ad propriam vtilitatem ferre, tyrannicū est, ad publicam principis.*

3 *Legis principatus ad vtilitatem ciuium est.*

4 *Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.*

5 *Verba inuenta, vt indicarent, non vt impedirent nostram voluntatem.*

6 *Mens tenet primum locum, sequentem verisimilitudo, vltimum verba.*

7 *Obligamur mente non verborum, aut literarum figura.*

8 *Verba enunciatiua non inducunt dispositionem.*

9 *Legis fraudator quis.*

10 *Historia Annibalis & Romanorum.*

11 *Verborum complexus mente fraudata non minuit, sed anget legis violationem.*

12 Hi-

12 *Historia Othi, & Alberti.*
13 *Finis non media considerantur.*
14 *Indefinita quando aquetur vniuersali.*
15 *Sermo quando intelligatur de prima vice.*
16 *Indefinita negatiuè prolata, an aquipolleat vniuersali, & quid si affirmatiuè proferatur, ardua quaest.*
17 *Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias, ardua quaest.*
18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet, ardua quaest.*
19 *Negatiua pracepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua ardua quaest.*
20 *Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus aquantur vniuersali ex proprietate sermonis, quàm si affirmatiuè proferatur.*
21 *Indefinita ambiguitas.*
22 *Oratio affirmatiua, an negatiua sit efficacior, ardua quaest.*

CAPVT XXX.

1 *Legẽ vtilem esse Reipub. oportere.*

SEXAGESIMONONO colligitur † etiam ex nostra principali sententia vera ratio & verus intellectus ad c. erit autem lex. 4. distin. ad l.1.& l.2. ff. de legibus. dum ibi dicitur, legem vtilem esse debere Reipublicæ, ad publicamq; vtilitatem ferendam esse, non ad vtilitatem priuati cuiuspiam, vel etiam principis. quinimò † eo differt princeps legitimus & verus à tyranno quod ille ad publicam, is ad suammet vtilitatẽ leges condete studet, vt & suprà ostendimus, & probat egregius Dominicus Sotus lib.1. de iust.& iure. q.6. art.3. ratio ergo ea est istorum, quia lex nõ solùm princeps & regina est, vt testatur Iurecõsultus post Demosthenem, quem refert in l. 2.ff. de legibus. sed etiam summum obtinet principatum, quia reges legibus regulariter subesse, earumque esse non domitores aut liberos arbitros, & effrænos, sed fideles executores, custodes aut interpretes fidei, suprà c.1.& 2. fusè ostendimus. Vnde † quemadmodum reliquos omnes principatus ad meram ciuium vtilitatem creatos fuisse edocti sumus, ita & leges legisque principatum ad meram ciuium vtilitatem spectare, intelligemus. Hinc est, vt ea lex si initiò vtilis non est, interea effectu carebit, vt dd. ll. & diximus plenè de succ. progr. in præfa. num. 66. Hinc est, quod si initiò vtilis erat, si postea cœpit esse noxia, viribus enervatur. l. vn. prin. C. de cad. toll. ibi, vt quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis sopiret. dixi plenè in d. nume. 66. cum multis præced. & seq. Hinc est, quod etiam † lex in communi non desinat esse vtilis, si tamen in particulari noxia esse incipiat, eiusque ratio & mens cessare incipiat: recedimus à proprietate verborum ipsius legis, vt eius mentem sequamur, ne si verba legis generalia superstitiose obseruaremus, mentem ipsius violaremus. sicque noxia illa esse inciperet contra sui naturam, quæ vt reliqui omnes principatus ad proficiendum & iuuandum, non ad nocendum spectat. l. 2. C. com. de lega. dum Iustinianus ait, legem rebus, nõ verbis imponi. Nec enim tanti facienda sunt verba, vt mente deserta & relicta sermonem sequamur, sed potius ex diuerso sermonis proprietate relicta & posthabita mentem insequamur & captemus, ac auscultemur & vestigemus. l.3. C. de lib. præter. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. ff. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cõdi. & dem. vbi notat Sozinus. l. fi. ff. de fund. instr. l. stipulatio ista. §. hi qui. & §. hęc quoque ff. de verb. obliga. Verba † enim teste Cicerone pro Cecinna, inuenta sunt, quę indicarent non quæ impedirent nostram voluntatem. id quod probat l. Labeo. ff. de supel. leg. & idem Cicero 1. de legibus ait, Orationem esse mentis interpretem. † Vnde apparet, primũ locum obtinere voluntatem, sequentem verisimilitudo, vltimum verba. Nam à verborum proprietate recedimus, vt mentem sequamur, nõ solùm certam & indubitatam, sed etiam verosimilẽ. vt dd. ll. & l. ita stipulatus. in mag. vers. Salinus. verb. ex mente. vbi notant Paulus Castren. & Ias. ff. de verb. oblig. sic sequimur mentem militis eius verbis prætermissis. l. diuus. ff. de mil. test. §. planè. Institu. eodem tit. l. non solùm. ff. de act. & obliga. l. an inutilis. ff. de accep. quæ iura idem in pagano præcipiũt. l. non aliter. ff. de lega. 3. Nec enim † verborum aut literarum figura obligamur, aut effectus vllus producitur, sed mẽte & sensu. l. non figura. ff. de act. & obliga. ideo verba † enunciatiua, quia mente deliberata carere præsumuntur, non inducunt dispositionem. Barth. in l. ex hac scriptura. ff. de donat. & in l. conficiuntur. ff. de iure codicil. & in l. 1. §. cũ vrbem. ff. de offici. præfec. vrb. & in l. optimam. C. de contrah. stip. Alexan. in l. qui se patris. num. 7. C. vnde lib. Barthol. in l. sciendum, de verbo. oblig. & in l. Titia. §. Caius. eod. titu. & in l. rationes. C. de prob. & in l. demonstratio falsa. §. quod autem. ff. de cond. & demonstr. Ias. in l. 1. C. de sacrosanc. eccle. & est decisio Rotæ Romanæ 271. nota qualiter, in antiquis, & 696. dic quod si in aliqua in antiquis, & Doct. in l. neque professio. C. de test. & in l. serui electione. ff. de lega. 1. & in l. si quis mihi bona. ff. de acq. hæred. in §. sed quid. & in l. si ita legatum. ff. de leg. 1. & Bar. in l. 1. C. de sacrosanct. eccl. & in l. si ita, de leg. 1. & in l. si forte. ff. de castren. pecu. & Bauer. in l. cum filio. nu. 47. ff. de leg. 1. & Picus in l. Titia cum testamento. §. Titia. ff. de leg. 2. vbi optimè declarat, quæ dicantur verba enunciatiua. & Ioan. Crot. in l. te cõiuncti. num. 156. ff. de leg. 3. Bart. in l. tale pactum. §. pater. ff. de pact. & in l. cum proponebatur. ff. de lega. 1. & in l. si pater. §. auus. ff. de doli excep. & in l. cum testamentum. C. de iur. & fac. igno.

2 *Leges ad propriam vtilitatem ferre tyranni est, ad publicã principis.*

3 *Legis principatus ad vtilitatem ciuiũ est.*

4 *Verba redũt menti in legibus & in hominibus.*

5 *Verba inuenta, vt indicarent, non vt impedirent nostram voluntatem.*

6 *Mens tenet primum locũ, sequentẽ verisimilitudo, vltimũ verba.*

7 *Obligamur mente, non verborũ, aut literarum figura.*

8 *Verba enunciatiua nõ inducunt dispositionem.*

igoo.& in l.Publia.§. Titus. ff. depoſiti, & in auth.de iureiuran.à mori. præſt. & in l. Pamphilo.ff.de leg.3. & Ioann. Crot. io l.1. nu. 47. de no. oper. nunc.Cur.in l. ſi idē cum eodem. §.fio.ff. de iuriſd.om.iod. Quod adeò verum eſt, vt qui † legis verba complectitur. contra ipſius mentem legis violator videatur, taotum abeſt vt eius obſeruator iudicetur. l.fraus.ff.de legibus. Vnde Cicero pro Cecinna ſic: Scriptū, inquit, ſequi calumniatoris eſt, boni verò iudicis voluotatem ſcriptoris authoritatemq; defendere, quæ lex enim quod ſenatuſconſultū, quod magiſtratus edictum non infirmari aut conuelli poteſt, ſi ad verba deflectere voluerimos, conſilium autē eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & authoritarem relinquamus: nō eoim ex verbis pendet ius, ſed verba ſeruiunt hominum conſilijs & auctoritaribus, nec verba veniunt in iudicium, ſed ea res cuius cauſa verba in leges coniecta ſunt.

9 *Legis frandator qui, Cicero. aurea verba.*

10 *Hiſto. Hannibalis, & Romanorum.*

Et hoc † quidem in loco occurrit hiſtoria memorabilis huc admodum pertinens, relata primùm à Polybio lib.6.hiſtoriarum, & deiode à Tullio, paulò ante ſi.lib. 3. Offic. & Liuio 3.decad.lib.2.ad ſi.iterumq́ oe lib. 4. & poſtea quoque à Gellio lib.noct.Attic. 7.c. 18. ea eſt, Poſt Canneoſem pugnam Hannibal ex captiuis Romanis, quos detinebat, decem iuratos ad Romanum ſeoarum miſit, in caſtra rediruros, niſi de redimendis captiuis impetrarenr, cùm egreſsi caſtris eſſent, vnus ex ijs minimè Romani (vt dicir Liuius) ingeoij, veluti aliquid in caſtris eſſet oblitus, in caſtra redijt, iuriſiurandi ſoluendi cauſa, & confeſtim comites ſecutus eſt. Re à ſenatu noo impetrata, cæteri in caſtra Hannibalis redierunt, is domom abijt tanquam fallaci in caſtra reditu ſe ſe iure iurando exſoluiſſet, nec iterum redire teneretur, quòd cùm reſciuiſſet, ſenatus ceoſuit eum comprehendendum, & cuſtodibus publicè daris ad Haonibalem deducendum, & quidē rectè, fraus † eoim, vt dicit Tullius de ea re loquens, vbi ſuprà, diſtinguit periurium, nō diſſoluit. & ſi ad hunc locum referre poſſumus, vt certè poſſumus, ex huiuſmodi primo fallacique reditu, non ſatisfactum menti & iotentioni concedentis. Huic veteri hiſtoriæ germana eſt alia hæc recentior hiſtoria, quam recenſet Aeneas Syluius, qui adepto ſummo pontificatu Pij nomen ſibi adſciuit, in deſcriptione Europæ.39.& Raphael Volaterranus li.7.Geographiæ in Francorum hiſtoria, & è noſtris And.Alc.in l.boues.§. hoc ſermone, de verbor. ſignific. Cùm Albertus Fraoconiæ comes in arce munitiſsima Bambergenſis vrbis à Ludouico Imperatore obſideretur, cuius filium interemiſſe inſimulabatur, difficiliſque eius arcis expugnatio videretur, Otho Moguntinus epiſcopus profectus ad Albertum, ſelitis arbitrum profeſſus eſt, iurauitque ſi ſecum ad Imperatorem proficiſceretur, vel pacem impetraturum, vel in arcem incolumē reducturū. Credit Albertus, & Othonem ſequitur, vix arcem egreſsi erant, eum Otho hortatur, vt in arcem pranſum redeant, ne fortè longiuſcula apud Imperatorem eſſet futura mora: redeunt, praoſiq́ue iterum egreſsi ad Ludouicum redieruot, mox Albertus caprus eſt, & capitali iudicio damnatus. Cui Archiepiſcopi fidem imploranti, reſpondit religioſus ille pōtifex, ſe datæ fidei ſatisfeciſſe, religioneque ſe ſolutum eſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumem, bis reducere non promiſiſſet. Verùm is non ſarisfecerar menti intentionique eius, qoi ius iurandum exegerat, propterea nec eo ſe liberant, eiusq́ue hac in re perfidia nobilitata eſt, nam iuxta vulgatam Ariſtotelis ſenrentiam propter vnumquodque tale & illud magis, ſed dubium oon eſt quin verba † ad ſolam mētis ſignificationem (vt diximus) reperta fuerunr, ergo ea mentis ſignificatio, non verborum prolatio atteodeoda erat per iura & rationes ſuperiores, quibus adde l. addigere.§. quamuis.ff. de iure patr.l.cum pater.§.dulciſſimis. ff. de lega.2.

11 *Verborum cōplexus mente frandata non minuit, ſed auget legis violationem.*

12 *Hiſto. Othi & Alberti.*

13 *Finis non media conſiderātur.*

14 *Indefinita quando æquetur vniuerſali.*

Quid denique ſi habebam decem feneſtras in domo mea, & abs re ſtipulatus ſum, ne luminibus domus meæ officias altius ædes tuas eleuando: tu autem domum tuam ita eleuaſti, vt omnibus feneſtris domus meæ demptis duabus officeres, & mihi conquerenti quod ſidem ſtipulationis violaſſes, reſponderes, te nō violaſſe. quia cùm ſupereſſent duæ feneſtræ illęſæ, verum remanebat, te luminibus oon offeciſſe. Cùm illa pluralis & indefinita loquutione luminibus officeretur, in illis duabus, quæ illęſæ manſerunt, verificaretur. l. inrer illam.ff.de verb. ſing.l.vbi numerus.ff.de teſtibus.c. pluralis, de regul. iuris.lib.6. teq́ue oon de omnibus noo officiendis feneſtris, ſed de quibuſdam tantùm iuxta ſermonis proprietatem intellexiſſe. adhuc tamen verius eſſet, & eſt: eum fidem videri violaſſe, eſſeq́ue contrà id quod actum erat, de omoibus enim feneſtris & ſingulis non officiendis vtrinq; actum eſſe præſumptum eſt. arg.l. luminum.§. fin.ff. de ſerui. vrbanorum prædiorum. l. quicquid aſtringeodæ, in prin.ff.de verb.obliga. ſi ſic ſtipulatus ſum, eodē titulo, iſq; verò ſimilis ſenſus vincit, expedit, ſuperat, fugatq́; ſermonis proprietarem, ſic ergo & in terminis duarum hiſtoriarum, de qoibus meorionem habuimus poſthabita verbotum proprietate, meotalem fidem obſeruare illi tenebantur, eamq́ue turpiter & vafrè violaſſe viſi ſunt, ſed dicet quis, iſthæc non eſſe ſimilia quòd ad eas hiſtorias, quia illi affirmatiuè promiſerunt, qoo caſu † ſermo ſimpliciter prolatus, inrelligitur de prima vice. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verb.ſig. vbi Andre. Alci. & alij. at noſtrum ſimile de feneſtris non officiendis erat negatiuum. Et d.regula † d.§. hoc ſermone, & leg. ſi quis hæredem. C. de inſtit. & ſubſ. procedit in diſpoſi-

15 *Sermo qñ intelligatur de prima vice.*

16 *Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat vniuerſali, & quid ſi affirmatiuè proferatur, ara. 9.*

dispositione affirmatiua, siue permissiua], nō etiam in prohibitiua, siue negatiua, quæ non solùm de primo actu, sed & in infinitum intelligitur. per tex. in l. sic stipulatus sum, vbi id not. Iason in no. ff. de verb. oblig. & voluit Glos. no. in l. hoc genus, & ibi Alberi. Gofred. Salicetus in fine. & Bart. qui eam dicit notandam. ff. de cond. & dem. & Paul. Cast. qui dicit sing. & præterea Oldra. in l. cum pater. §. cū pater filiam. & ibi qnoq; Bar. ff. de leg. 2. & idem quoq; voluit ipse Oldra. consi. 16. Thema tale est, Titius habens vnam filiam, colu. 3. versicu. nec in hoc multum, vbi & ad hoc allegat l. si sic. ff. de verborum obligat. sed & illud quoq; voluit Signor. consi. 68. Quædam mulier. colnm. 2. versic. deinde sic. & iterum consil. 71. factum sic si habet. D. episcopus, colum. 4. versi. præterea non est nouum. Bald. qui illam Glo. dicit satis not. in l. si vt proponis, la. 1. col. 2. ver. opponitur illud quod nullum est. C. quomodo, & quando iudex. Roma. consil. 504. in casu propositæ cōsultationis, ante mediū. vers. alia enim limitatio, dum allegat Glos. in d. l. hoc genus. & Lauren. Calca. consi. 20. ista quæstio habet tria dubia, colum. 1. versic. 4. limitatio. vbi ad hoc expressim allegat d. l. si sic stipulatus sim, de verborum obligat. Alexand. in addit. Bar in d. §. hoc sermone. & ibi Alciat. Iason in d. l. in duobus. §. 1. colum. vlti. versi. item prædicta limita. ff. de iure iurand. & ipse Ias. in l. decem stipulatus. colum. 5. versi. sed huic responsioni. ff. de verb. obli. Philip. Dec. in ca. nā concupiscenriam. col. 1. in 3. no. de constit. in 1. lectu. & consil. 3. quando iurisdictio. colum. 3.

17 *Conditio negatiua nō nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias ardua q.*

versic. cōprobatur hoc quia negatiua. & consi. 490. visis & circumspectis. colu. 3. Vnde † Oldra. d. consi. 16. consuluit, qnod si testator aliquid vltra legitimam legauerit filiæ, ne nuberet alij, qnàm mercatori, aliàs legatum amittat: & filia primò nubat mercatori, & eo mortuo nobili, amittit legatum: neque enim in hac prohibirione de primis nuptijs tantùm est intellectum, sed de omnibus, & id nuncupatum sequitur Benedict. Plumbi. in l. matrimonij, in fin. ff. qui & à quibus manu. & Paulus Cast. in d. l. hoc genus. vbi ex hoc dicit se consecutum fuisse honorem. & Carel. Cot. qui id dicit singul. memor. incipi. testator lethaliter vulneratus, circa medium. & Alci. in d. §. hoc sermone. Albe. in l. vlt. col. 4. versic. vlrimo quæro, ibi, nec est multum. C. de sponsal. & in l. hæc conditio filiæ, in fin. ff. de condi. & de-

18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua quæst.*

monst. Huius differentiæ rationem, cur † scilicet affirmatiua intelligatur de primo actu, non etiam negatiua? Iason vbi suprà cogitandum suadet, & ita quidem suadet vt nullam sibi esse videatur. verùm Alberic. & Paul. Cast. in d. l. hoc genus. ff. de condi. & demonst. & Philip. Deci. in d. c. nam concupiscentiam, vbi suprà, id tribuunt viribus & robori negatiuæ siue prohibitiuæ, quod aliàs semper multò fortius est, quàm sint vires, affirmatiuæ siue permissiuæ, id est, plus negat negatio, quàm affirmet affirmatio. l. quicquid astringendæ. ff. de verborum obligat. & l. luminum. §. vl. ff. de seruituti. vrban. prędiorum. quod habetur in l. is qui ducenta. §. sed vtrum. ff. de reb. dub. & l. filiusfam. §. pen. ff. de donat. iuncta l. alienatum. §. donationis. & ibi Glos. ff. de verborum signific. & l. 1. §. editiones. & ibi Bald. post Ray. ff. de edēdo, & l. eum qui. §. si libertus. ff. de iureiur. iuncta l. si iurauero. ff. de iure patrona. & voluit Glo. in capit. cum dilectus, in verbo, à suspensis. vers. alij dicunt & melius. & ibi Antonius de consue. Bald. in procemio decretal. Ias. in l. si arrogator. ff. de adoptio. hincque † prodit, qnod tradit Archidiac. in capit. 19

Negatiua præcepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua, ardua quæst.

si peccauerit. 2. q. 1. quod præcepta negatiua porentius & efficacius obligant, & magis præcisè adstringunt, quàm affirmatiua. & sequitur Panormit. in c. nonit. col. 12. versi. 2. quæritur an quilibet, de iudic. & quod scribit Raphael Fulg. in l. iuris gentium. §. sed si fraudandi, per Glo. ibi. ff. de pact. qnod † negatiua in 20

Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquatur vniuersali ex proprietate sermonis, quàm si affirmatiuè proferatur.

definita æquipollet vniuersali ex proprietate sermonis, licet aliàs regulariter ex benignitate id sit, non ex proprietate: vt not. in c. circa, de electio. lib. 6. & per. Bart. in l. si in pluribns. ff. de leg. 2. & probatur in l. si setuitus. ff. de seruitu. vrban. prędiorum. secundum eum quem sequitur Andreas Alciatus in d. l. boues. §. hoc sermone. limi. 7. num. 5. ff. de verb. signi. quod vltimum suspectum omnino haberi debet, ex proprietate enim sermonis indefinita oratio non magis nec minus æquipollet vniuersali quando profertur negatiuè, quàm si affirmatiuè prolata esset, vt patet in exemplo de luminibus non officiendis suprà relato. Nam si ex decem fenestris, quas domus tua habebat, aliis domum eleuando meam offeci, alijs non offeci, verissimū est me fenestris offecisse, quia quibusdam offeci. & verissimum est me fenestris non offecisse. quia quibusdam non offeci. sicque promissio negatiua de fenestris non officiendis non tam violata fuit, inspecta proprietare sermonis, quàm inspecta mére agentium. Idemque foret si ea promissio affirmatiuè conciperetur, puta, vt si domum tuam eleuando fenestris meis noceres, vel ædificium demoliri renereris, vel centum pœnæ nomine præstare. Nam & tunc si domo eleuata quibusdam fenestris offecisti, reliquis verò non, ex proprietate sermonis verissimum est te luminibus offecisse. & verissimum similiter te luminibus non offecisse, offecisti enim quibusdam', nō offecisti reliquis, sic etiam teneberis. ergo vtroque casn tam in affirmatiua, quàm in negatiua. vel priuatiua, seu prohibitiua verborum conceptione, quò ad proprietatem sermonis nihil interest, nec etiam qnò ad iuris interpretationem, cum inspecta verborum proprietate verum fit illū fidem cōuentionis violasse, & similiter non violasse, at inspecta iuris interpretatione & fidem violasse & in

pœnam

21 *Indefinitiæ ambiguitas.* pœna recidisse videtur. Nam † & similiter si nobilis habebat decem famulos, duo ex his hominem occiderunt, si quis testis dixerit affirmatiuè, famulos illius nobilis homicidium fecisse, verum dixit inspecta proprietate verborum. rursus si alius testis dixerit, famulos illius hominem non occidisse, verum quoque dixit, habita & inspecta sermonis proprietate: illius enim depositio verificatur in duobus famulis noxijs, istius verò depositio verificatur in reliquis octo innoxijs, & de materia huius indefinitæ non minus inutiliter quàm nouè differuimus de succ. crea. lib. 2. §. 20. nu. 53. cum pluribus seq. & num. 175. & nu. 60.

Vnde cùm inter affirmatiua & negatiuam orationē nihil quo ad verborum proprietatē intersit, apparet similiter suspectū esse, quod Archidi. & Panormi. vbi suprà, contendunt, Præcepta negatiua efficacius aut vehementius obstringere, quàm adfirmatiua: cùm à pari potius procedere intelligendum sit, nisi subiecta materia aliud suadeat, quo casu tam cito tamque facilè affirmatiua præcepta poterunt efficacius quàm negatiua obligare, quam è contra. Vnde ex præceptis Decalogi nulli prio rum dubium esse debeat, quin præceptum affirmatiuum de amãdo Deo sit vehementius, quàm reliqua sint præcepta negatiua de non mæchando, aut de non furando, aut de rebus alienis non concupiscendis, & similia: vt colligitur ex dictis per nos suprà.

22 *Oratio affirmatiua, an negatiua sit efficacior, ardua quæstio.* Apparet isthinc † suspectam esse illam non minus cæcã insipidamq; quàm vulgatã sententiam eorum, qui tradiderunt, orationem negatiuam plus negare, quàm oratio affirmatiua affirmet: vt voluerunt Albe. & Paul. Cast. in d. l. hoc genus. Philipp. Decius in d. c. nam concupiscentiam. & alij suprà relati, quorum sententia repudianda est, cū, vt diximus, hæ orationes à pari procedant, quinimmò procliuius esset, vt affirmatiua oratio robustior esset quàm negatiua: argumen. l. 1. & 2. cum ibi not. per Glos. & Doct. ff. de acq. hæred. vbi repudiatio hæreditatis facta in parte non trahitur ad alteram partem. quia est negatio, sicque non recipit augmentum iuris accrescendi, & tamen aditio hæreditatis facta in parte, quia est affirmatio, trahitur ad reliquas partes, recipitq; augmentum iuris accrescendi. ad idem, l. si totam. & l. si solus. ff. eod. tit. vnde similiter quod finitum est, prorogari non potest. l. sed si manente. ff. de precario & exhæredatio. quia priuatio est, & negatio non recipit augmentum. Vnde facta ex parte hæreditatis nec trahitur ad alteram hæreditatis partem, nec tenenr in ea parte in qua facta fuit. l. cum quidam. ff. de libe. & posthum. quia, vt dd. locis doctores aiunt, Omne priuatiuum & negatiuum est caducum & debile, affirmatiuum verò robustius & efficacius & magis priuilegiatum. Vnde egregium illud Oldradi dictum, Quod legatum relictum mulieri ne nuberet alij, quàm mercatori, quod amittarur quando ea prius nupsit mercatori, & eo defuncto nupsit nobili, id quod sequuntur Bened. Plumbinus & Paul. Castrens. & Cate. Cotta. & Albericus & alij suprà relati. & Alciatus & Andreas Tiraq. in d. §. hoc sermone. li mi. 7. id quidem dictum celebre sanè, sed non minus suspectum quàm inhumanum mihi videtur. Nam vt contra mulierem facit, quod verum est eam alij quàm mercatori nupsisse, ita quoque pro ea facit, quod similiter verum est alij non nupsisse quàm mercatori, quandiu primū matrimonium durauit, & cùm matrimonium inspecta destinatione sit perpetua & indiuidua societas. l. 1. ff. de ritu nupti. in princi. Inst. de nupri. mens testatoris ad primas duntaxat nuptias trahenda est, quasi ille de secundis minimè cogitauerit: & in conditionibus explendis non tam verba quàm mens testatoris inspicitur. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. l. 3. & 4. eod. tit. & illa conditio, ne nuberet alij quàm mercatori, sui natura odiosa erat & restringenda, quia lex iubet, ne quod omnino nuptijs impedimentum fieret. l. cum tale §. rescriptū. ff. de cond. & dem. Cõcludamus ergo humanius esse & iuris menti fortè proximius eam mulierem relicto non priuari. Et ita tenerem.

SVMMARIVM.

1 *Lex vt nulla collecta imponi possit, cessat quando vt imponatur vtile esse ea per.*
2 *Legis verba transgrediuntur ex mente ipsius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cæpit esse noxia.*
3 *Pœnã lenire etiam interdum & licet & expedit.*
4 *Pœnitentiã à Papa iniunctam minuit episcopus.*
5 *Concilij decreta alterat interdum episcopus.*
6 *Statuti iniqui transgressio libera.*
7 *Statuti etiam iurati nociui libera transgressio.*
8 *Citationis omissio ex causa fit.*
9 *Defensio ex causa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum transgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum transgreditur.*
12 *Ius canonicū per inferiorē interdum dispensatur.*
13 *Ecclesiæ res interdum infeudare potest inferior.*
14 *Episcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere consensum capituli.*
15 *Ecclesiæ res prælatus interdum potest alienare.*
16 *Episcopus interdum tertio prædicat vt bono communi consulat.*
17 *Dispensare potest episcopus interdum, vt quis duas dignitates Ecclesiæ vnius teneat.*
18 *Episcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Ecclesiæ priuilegijs prælatus interdum potest renunciare.*
20 *Episcopus interdum potest creari vbi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium Vicarium generalem interdum creare potest.*
22 *Appellatio à legato superioris ad eius vicarium interdum fit.*

23 *Legatus de Latere causam interdum cõmittit definiendam sine strepitu.*
24 *Princeps priuilegium non subdito concessum interdum reuocat.*
25 *Iudex interdum alterat terminum ad restitutionem definitum.*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad vnum quarterium ciuitatis regulariter non valet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum potest aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam potest residere.*
31 *Notarius interdum potest pluries scripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam statuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur?*
35 *Lex generalis vel localis iniusta, quare effectu careat?*
36 *Statuti mens sequenda spretis verbis, egregia q.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia vna aggrauat sequentem.*
39 *Falsas margaritas gestans, non comprehenditur statuto, quòd punit margaritas gestantem.*
40 *Pœna extenditur de casu vero ad casum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non subit, qui plenè probauit.*
42 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifesta. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non potest per statutum locale.*

CAPVT XXXI.

SEPTVAGESIMO redeundo ad legis principatum, qui ad meram ciuium vel subditorum vtilitatem, non secus quàm imperium reliquorum principũ spectat, vt plenissimè disseruimus. inde deriuantur quàm plura bona. Nam ideo dicebat Ang. in l. diuus. ff. de petitione hæred. quòd † si statuto etiã iurato caueatur: vt nulla in populo collecta imponi posit: tale statutum intelligitur atque intelligi debet, nisi aliqua causa Reipublicæ vtilis aut necessaria, puta famis aut belli, & alia his similis causą superuenerit. sequitur Archi. Tarraco. in consi. pro Marchione de Velez, pag. 320. Ratio est, quia illius statuti imperium est ad meram vtilitaté ciuium, quę vtilitas illuderetur, si vrgéte hac noua necessitate desineret fieri statuti transgressio. neque ad rem pertinet, quod vicietur proprietas verborũ statuti, quia verba paruipenduntur, vt mens illæsa seruetur, quæ vtilitatem intuetur ciuium, vt plenè suprà docuimus.

1 *Lex vt nulla collecta imponi possit, cessat quando vt imponatur vtile esse cœpit.*

Colligitur etiã septuagesimo primò, quòd non solùm princeps, sed etiam quisque iudex ordinarius potest leges trãsgredi, quoties noxiæ esse incipiunt. ita Decius in c. de causis, de officio delegati. dicens, hãc esse communem opin. & in rubrica, lect. 2. colum. 2. de iudicijs. Marsilius in l. 1. §. diuus. ff. de sicarijs, & in sing. 182. iudex non debet. & in l. 1. §. sed & si quis. colum. 2. ff. de falsis, & suprà dixi.

2 *Legis verba transgreditur ex mente ipsius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit esse noxia.*

Septuagesimo secundò colligitur, quare † ex iusta causa possunt inquisitores hæreticæ prauitatis & episcopi minuere pœnas etiam post sententiam, vt de inquisitoribus est tex. singu. in c. vt commissi. §. nec non faciendi, & ibi Glos. & Doct. notantur, de hæreticis, lib. 6. & notat Domini. in d. c. si quem pœnituerit. §. notandum. & Fel. in d. c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. colu. 6. & ver. fallit quartò. de accusatio. & de episcopis & alijs potestatem dispẽsandi habentibus, notat Innoc. in c. dilectus. colum. 2. de tempori. ordi. Panor. in d. c. nisi specialis, in fine, & in d. c. licet, vbi est Glos. notabilis, quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioann. de Ana. in d. c. qualiter & quando. in 7. colum. & Philipp. Dec. in d. c. At si clerici. §. de adulterijs. colum. 2. de iudicijs, & in d. c. de causis, de offi. deleg. Ratio est, quia quando pœna legalis grauior æquo esse incipit, expedit vt possit leniri, ne legis illius imperium ad ciuium vtilitatem inductum, conuertatur in eorum læsionem. In foro autem pœnitentiali id cuique sacerdoti liceret. c. Deus qui, & ibi Panor. de pœnitentijs. & hac ratione nititur totus titu. C. de senten. pass. & resti. & titu. de abolitio.

3 *Pœnam leniri etiã interdum & licet & expedit.*

Septuagesimo tertiò colligitur, quare † ex iusta causa episcopus posit minuere pœnitentiam à summo Pontifice iniunctam, vt suprà attigimus. & tradit Marsilius d. singula. 182. Ratio est, ne si ea pœnitentia cœperit esse intolerabilis & noxia, tunc imperium Papæ ad proficiendum creatum, incipiat esse nociuum.

4 *Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit episcopus.*

Septuagesimo quartò colligitur, quare † episcopus ex iusta causa posit transgredi decretum concilij, vt tenuit Marsilius d. singula. 182. Roma. consil. 428. Ratio est, ne concilij decreta ad proficiendum inducta, noxia esse incipiant.

5 *Concilij decreta alterat interdum episcopus.*

Septuagesimo quintò colligitur, statuta † iniqua non valere, posseque transgredi etiam ab eo, qui ea seruare iurasset: vt tenuit Oldr. consil. 259. Albe. in l. de quibus. ff. de legibus. Soci. consi. 95. lib. 3. Ratio est, ne statuti imperium ad iuuandũ creatum, incipiat esse damnosum.

6 *Statuti iniqui transgressio libera.*

Septuagesimo sextò colligitur, quod † qui iurant seruare statuta ciuitatum, vel ecclesiarum, vel scholarum, vel collegiorum intelligere videntur, si non fuerint inhonesta. Ita Innocen. in c. dilecti, colu. fin. de maio. & obed. Bal. in c. 1. col. 2. de alienatione feudi. Brunus

7 *Statuti etiam iurati nocui libera transgressio.*

consi.

consi.35.colum.fin.& ratio est, ne earum ciuitatum, Ecclesiarum, scholarum, collegiorum, monasteriorum imperium ad proficiendum inductum, incipiat esse noxium.

8 *Citationis omissio ex causa fusit.*

Septuagesimo septimò colligitur, quod episcopus cum suo capitulo potest ex iusta causa numerum canonicorum augere etiam contra statutum iuratum, vt tennit Ioannes And. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. colu.6.& alij cõmuniter in cap. cùm accessissent, de consti. per tex.ibi. Ratio est, ne illius staturi imperium ad proficiendum creatum, incipiat esse nociunm.

9 *Defensio ex causa nobis tollitur.*

Septuagesimo octauò colligitur, quare ex iusta causa posit princeps sententiam ferre parte non citata, quamuis citatio sit de iure naturali, vt resoluimus de succ. progressu. in præfatio. num.99.tradit Loazes in consil.pro Marchione de Velez, pa.317. dic quod ratio est, ne iuris naturalis porestas & imperium ad iuuandum insitum, incipiat esse noxium.

10 *Ius naturale interdũ transgreditur.*

Septuagesimo nonò colligitur, quare † summus pontifex posit ex iusta causa tollere defensionem, vt per Decium in c.dilecti.colu. 7.de exceptio. Alex. in l.cum muliet.col.5.ff. sol.mat. Ratio est, ne id ius natura insitum ad iuuandum, incipiat esse noxium. Nam circa ius ipsum naturale, & à Deo & ab hominibus, ex causa, ob necessitatem, communemque hominum vtilitatem aliquando reperimus dispensatum fuisse: vt cõmuniter notant Doct. in §.sed naturalia. Instit. de iure naturali gentium ciuili. & Ioannes de Turre Cremata c.1. 5.distinctione.

11 *Ius diuinum interdũ trãsgreditur.*

Colligitut octuagesimò quare summus Pontifex, vt iam attigimus, posit circa ius diuinum ex iusta causa dispensare? vt per Decium in consi.112.in præsenti consultatione. Felinus, & Decius in c. quæ in Ecclesiarum, de constitu. Corneus consi.189.lib.4. Ratio est, ne ius diuinum ad iuuandum destinatum, noxium esse incipiat. Colligitur, quare † episcopus contra ius canonicum posit statuere & dispensare, vt per Alex. in tubrica.col.2.de officio eius. Bal. in l.2.ff.de iureiu. Roma.con.325. & consi.428.& sing.492. sed an posit episcopus. Ratio est, ne iuris canonici imperium ad iuuandum destinatum, noxium esse incipiat. cùm id iusta causa deposcat. ita intellige c.post translationem, de renunciatione.

12 *Ius canonicũ per inferiorem interdũ dispensatur.*

13 *Ecclesiæ res interdum infeudare põt inferior.*

Octuagesimo primò colligitur, quare † prælatus. qui res Ecclesiæ infeudare non potest, vt notant Aluarotus, Iacob. de Bell. Nicolaus Neapol. Marti. Laud. & Card. in c. in princi. qui feudum dare posint, ex iusta tamen causa id facere poterit? vt qui Frãcischinum Curtium de feudis 2. parte principali. 6.q. principali. Ratio est, ne iuris imperium destinatum ad iuuandum, incipiat esse damnosum.

14 *Episcopus interdum etiã olim non tenebatur requirere consensum capituli.*

Octuagesimo secundò eadem ratione licet † prælatus olim nihil ferè sine capitulo suo facere posset, vt per Archid. in summa 18.distin. Collect. in c.nouit, de his quæ fiunt à prælato. Aegidius in c.irrefragabili. colu.pe. de officio ordinarij. tamen ex iusta causa capituli consilium requirere non tenebatur, vt per Hostien. & Panormitanum in d.c. nouit.

Octuagesimo tertiò & eadem ratione, licet † prælatus res Ecclesiæ alienare nequeat, vt per Archidiaconũ & Collectarium, vbi suprà tamen ex iusta causa id sibi fas est, & sine consensu capituli. ita Bald. in c.1. in principio, qui feudum dare possunt. & Francischinus, vbi suprà, & Abb. in c.fina. de ecclesijs. 15 *Ecclesiæ res prælatus interdũ potest alienare.*

Octuagesimo quartò qua ratione, quod amplius est, ex iusta † causa poterit in Ecclesiarum & subditorum præiudicium aliquid statuere & ordinare, vt notant Butrius, Imola & alij quos refert & sequitur Fernan. Loazes in cons. pro Marchio. de Velez, pa.350. num. 91. quale est, † vt clerici fortè viuerent in communi, vt notat Imo. in c. quoniam de vita & honesta. clericorum. 16 *Episcopus interdum seruire statuit ut bono communi consulat.*

Octuagesimo quintò hinc etiam fit, vt episcopus † posit dispensare quòd quis habeat duas dignitates in ecclesia, aut duos personatus ex iusta causa. Archi. in c.1. de consu.lib.6. Domini de Rota decisi.29. nota quod episcopus in antiquis, sub rit. de præb. ratio istorum omnium est, ne iuris prohibitio & imperium his casibus ad iuuandũ destinatum, incipiat esse noxium. 17 *Dispensare potest episcopus interdũ, vt quis duas dignitates ecclesiæ vnius teneat.*

Octuagesimo sextò hinc fit, vt ex iusta causa prælatus † posit clericum vtcunq; summi pontificis priuilegio exemptum punire, ne Papæ Imperium hoc casu inciperet esse damnosum. Fredericus de Senis consi. 302.col.fin. quale esset, si is clericus se præsente proteruus foret, aut in contemptum delinqueret, arg.c. tuam, de ordi.cog. 18 *Episcopus interdum punit clericũ exemptum.*

Octuagesimo septimò colligitur etiã quare † episcopus ex iusta causa posit præscriptioni & iuribus ecclesiæ suæ renunciare, vt tenent Innocentius & Ioannes Andr. in c.veniens, de præscri. & Bertachi. in tracta. de episcopo, in 4. par.princip. q.6. & Fernandus Loazes, vbi suprà, pag.351. 19 *Ecclesiæ priuilegijs prælatus interdũ potest renunciare.*

Octuagesimo octauò colligitur quare † & si creari episcopus non debeat vbi nunquam fuit. c. fœlix. 16.q.1. tamen ex iusta causa creari potest: quale esset si cresceret numerus fidelium. ita ibidem Loazes per c.præcipimus. eadem 16. q.1. ratio est, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, noxium esse incipiat. 20 *Episcopus interdũ potest creari, vbi nunquam fuit.*

Octuagesimo nonò colligitur, quare † vicarius generalis, qui alium vicarium generalem sui loco constituere regulariter non potest. c.clericos, de offi. ordi. & idem in vicario seu legato Papæ. ita Card. in clemen. & si principalis, de rescrip. & Andreas Siculus in c.nouit. colu.pe. de offi. legati. ex iusta tamen causa (puta infirmitatis) id facere potest, permissumque est, vt tenent Domini de Rota, vbi su- 21 *Vicarius generalis alium Vicarium generalem interdum creare potest.*

P 2 prà,

prà, Glo. & Doct. in cle. 1. de regu. verb. locum aliorum. Hostiensis, Ioannes Andreas, Ioannes Imolen. & alij in d. c. clericos, & Fernandus Loazes, vbi suprà: ratio est, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, incipiat esse nociuum.

22 *Appellatio à legato superioris ad eius Vicarium interdum fit.*

Nonagesimò colligitur, quare † & si regulariter à legato superioris non ad eius vicarium, sed ad ipsum superiorem sit appellãdum, vt per Panormi. & alios in c. si quis contra clericum. col. 9. de foro compe. Philipp. Decium in c. dilecta. 2. de appella. colum. 1. Romanum singulari 464. tu habes vbi eius add. tamen ex iusta causa fit transgressio huius legalis definitionis, ne ea ad proficiendum destinata incipiant esse noxia, ita Panormita. & alij in d. c. si quis contra clericum.

23 *Legatus de Latere causã interdum cõmittit definiẽdam sine strepitu, &c.*

Nonagesimo primò colligitur, quare † legatus de Latere licet regulariter non possit committere causam sine strepitu & figura iudicij definiendã, Glo. in c. fi. ver. figura, de bære. lib. 6. Imola. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Felinus in c. 1. col. 1. de rescri. ex iusta tamen causa id facere potest, ne ea iuris prohibitio ad proficiendum destinata, noxia esse incipiat. ita Butrius, & alij in cap. fina. de transactionibus. Felinus in d. c. 1. colu. 3. Ias. in l. omnes populi. colu. 3. ff. de iust. & iure. Francis. de Ripa. Ioannes Crotus & alij in rep. l. nemo potest, vbi plenè per Hannibalem. ff. de leg. 1.

24 *Princeps priuilegium non subdito concessum interdum reuocat.*

Nonagesimo secundò colligitur, quare † & si princeps regulariter priuilegium non subdito concessum reuocare nequeat, vt per Innocentium & alios in c. nouit de iudi. & in c. 1. de proba. Lapum allegatione c. colum. fin. Romanum consil. 252. & Mainerium in l. nemo potest mutare, ad finem. ff. de reg. iur. tamen ex iusta causa id facere non prohibetur, vt notant Innocentius & alij in c. cum M. de const. Alexand. consi. 101. & Fernand. Loazes, vbi suprà, pag. 356. idque fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, incipiat esse nociuum.

25 *Iudex interdum alterat terminum ad restitutionẽ.*

Nonagesimo tertiò colligitur, quare † & si iudex prohibeatur aliter procedere, quàm vt legibus & moribus proditũ sit, vt in prin. Inst. de offi. iudi. & in princi. Inst. de obliga. quæ ex quasi deli. nas. tamen ex causa potest terminũ à lege datum ad petendam in integrum restitutionem alterare. ita Bald. in l. 2. ff. de re iudic. Ioannes Andr. in capitu. 1. de resti. spolia. Bart. in simili in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. id quod in omni tempore legali & termino generale esse videtur, vt notat per tex. ibi Bar. Angelus, Alex. Ias. & alij in d. l. 2. ff. de re iudi. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat esse damnosum.

26 *Lex interdũ non communis non toleratur.*

Nonagesimo quartò colligitur quare † & si regulariter lex debeat esse communis, vt notant per tex. ibi Bald. & Paulus Castrens. in l. 1. ff. de legib. c. erit autem lex. 4. distin. adeò vt † non valeat lex ad vnum quarterium duntaxat ciuitatis, nisi & reliquas ciuitatis partes obstringat. Angel. in l. Titius. §. fin. ff. de pollicit. Bald. in prima const. C. §. quibus tamen ex iusta causa talis lex bene valeret, vt per dd. in dictis locis. vnde valeret, lex compellens certas personas ad compromittendum, puta mercatores, vt per Decium in c. consuluit. 3. de appell. colum. fin. Barthol. & Ioannes de Platea per tex. ibi in l. neque Dorotheum, & in l. doctirij. C. de curio. li. 10. Angelus consil. 62. Nobilis miles.

27 *Lex ad vnũ quarteriũ ciuitatis regulariter non valet.*

28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnã legis alternandã, fallit interdum.*

Nonagesimo quintò colligitur, quare † & si magistratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale proclama, vt qui tale quidpiam ausus fuerit tali pœna se noscat esse plectendum, si ea pœna erat præter ius commune, vt per Barthol. in l. omnes populi. q. 5. ff. de iust. & iure. Anchar. in c. canonum statuta, de const. Bald. in l. pro gramma. C. commi. epist. tamen ex causa id fas esset, secundum Fernan. Loazes consil. pro Marchi. de Velez, pag. 360. idque fit, ne ea iuris prohibitio incipiat esse damnosa, si etiam vtilitate publica vrgente transgredi non posset.

29 *Clericus interdum potest aduocare.*

Nonagesimo sextò colligitur, quare † clericus & si regulariter aduocare nequeat, tamen pro ecclesia sua id sibi licet, ita Innocen. in c. vn. de oblig. ad ratio. Inocen. & Abb. in c. sed nec ne clerici vel monachi. Felinus col. fi. in c. cum I. & a. de re iudi. idque fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad ecclesiæ vtilitatem destinatum in contrarium vertatur.

30 *Parrochus interdum extra parrochiã potest residere.*

Nonagesimo septimò colligitur, quare † curatus, vel parochus & si regulariter extra parrochiam suam residere nequeat, vt tradunt communiter Doct. ibi Felinus colum. fi. in c. cum omnes, per tex. ibi de constit. & in c. non nulli, & in c. conquerente, & in c. pen. & fin. & in c. ex tuæ, de cler. non resid. tamen ex iusta causa, puta, si ad concilium abire expediret, id fieri liceret: ne ea iuris prohibitio & imperium ad vtilitatem Ecclesiæ factum, incipiat nocere ipsi Ecclesiæ, vt per Geminianum in c. fin. de rescrip. Franc. Ripa in d. c. cum omnes, in colum. 18. de constit. per tex. in c. cum ex eo, de elect. lib. 6.

31 *Notarius interdum potest pluries scripturam edere.*

Nonagesimo octauò colligitur, quare † & si lex regulariter iusserit, ne notarius, qui semel instrumentum edidit iterum illud edere teneatur, vt tenent Bart. Bald. & communiter Doct. in l. si quis ex argentarijs. §. fi. per tex. ibi ff. de edendo. tamen ex iusta causa illud edere non prohibetur, etiam pluries, idque fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad vtilitatem destinatum, noxium esse incipiat. ita tradunt Bar. & Bald. vbi suprà, Bal. in l. dissolutæ. C. de cond. ex lege. idem in rub. colum. 6. C. de fide instru.

32 *Iudex interdum permittit arma vetita portare contra formã statuti.*

Nonagesimo nonò colligitur, quare † iudex contra formam statuti vel legis arma ciues portare prohibentis, possit ex iusta causa alicui ciuium id permittere: vt tenuit Bald.

in tubr. C. qui admi. colum. 1. Corsetus singulari 150. Socinus in tract. fall. regu. 29. Ioannes Neuiza. in sua Sylua nupti. fol. 47. limi. 6.

33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*

Ceotesimò colligitur, quare † executio pęnæ corporalis & si regulariter loco facinoris perpetrari fieri debeat, tamen ex iusta causa alibi quoque fieri permittitur, ne ea iuris dispositio & imperium ad vtilitatem destinatum aliorsum reflectatur, Bald. in rubr. ad finem. C. de fide instr. Bertach. in tract. de Episc. lib. 4. par. 5. q 38.

34 *Regalia interdum alienantur.*

Centesimo primò colligitur, quare † reges, & si regulariter vrbes & oppida suæ coronæ nequeant a'ienare, c. intellecto, de iureiur. tamen ex iusta causa vnum aut alterum oppidum alienare non prohibentur: vt tradunt ibi communiter Doct. & attigimus suprà, & aliquid de succ. crea. libro 3. §. 26. numero 83. idque fit, ne aliàs iuris prohibentis imperium, quod ad vtilitatem est, in læsionem conuertatur, contra mentem ipsius iuris, cui quod verborum proprietas vicietur, impedimento esse non debet. Intellige tamen vt quàm primum ea vrgeos necessitas laxata fuerit, illico expensis totius regni ea oppida alienata redimentur, ad regiamque coronam redigantur, vt diximus vbi suprà.

35 *Lex generalis vel localis iniusta, quare effectus careat?*

Centesimo secuodò colligitur, quare † lex generalis vel statutum locale si iustum non sit, non valeat, etiam si ex certa scientia principis fiat? vt teneot Innocentius & alij in c. primo, & in c. quia plerique, de immuni. eccles. Cynus in l. bene à Zenone. C. de quadru. præs. Ias. consil. 1. colum. 9. lib 1. Fernand. Loazes in consil. pro Marchi. de Velez, pag. 54. Ludoui. Rom. singulari 714. iudex potestatis. in simili per Felinum in rub. de homic. Marsilius in l. 1. num. 17. de sicari. & singul. 665. & alij multi, quos allegat Nicolaus Pig. ad Roma. vbi suprà, qui disputant, ao valeat statutum, quod pœoa pecuniaria imponit pro adulterio, vel homicidio, si talis pœna esset contemptibilis, ratio ergo ne valeat est, quia ad vtilitatem statuentibus datum imperium non debet conuerti ad læsionem.

36 *Statuti mens sequẽda spreto verbo egregia q.*

Centesim o tertiò colligitur, statuto cauetur quod homicida puoiatur io centum, alio statuto cauetur, quod qui commiserit duo homicidia capite puniatur, vtrùm si quis commisit homicidium & soluit centum, an si committat aliud, debeat decapitari? & videtur quòd non, quia pro primo est satisfactum, ergo non debeat amplius puniri. nam paria sunt condemnatum soluisse pœnam, & absolutum fuisse, C. ad l. Aquil. l. contra negantem. Contrarium tenet Bald. quod debeat decapitari, in auth. qui semel. C. quomodo & quandoiud. quia facta non possunt haberi pro infectis. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. licet † ergo obligatio sit extincta, primùm tamen aggrauat secundum, † sicut prima contumacia quantumcunq; purgata aggrauat aliam sequentem, vt in d. authen. qui semel, & hoc dicit Bal. verum est etiam si primum maleficium esset præscriptione sublatum. nam non obstante præscriprione cognoscetur de illo, nõ propter ipsum, sed incidenter propter aliud aggrauaodum quod est notandum secundum eum, in d. authen. qui semel. refert & simpliciter sequitur d. Pet. de Ancha. in rep. c. canonum statuta. de consti. in 32. char. sequitur Corsetus in singulari staturo. 23. Quid dicendum? & sanè licet pro Baldi & Corseti opinione arrideaot verba statuti, tamen ipsis verbis posthabitis mens statuentium sequenda est (vt plenissimè suprà ostendimus) mens autem esse videtur, vt pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur, & prætetea nihil. vnde cum pro primo maleficio centum condemoationis nomine prioris præstita sunt, si modò pro sequenti homicidio capite is punitetur, iam pro vtroque in plus quàm in caput punitus foret, quod est cõtra mentem statuentium, ergo mirius quàm capitaliter aliquaotulum puniendus est, ita tameo vt pro secuodo homicidio non solum in centum, sed acerbius aliquãtulum puniatur, quia geminatio delicti aggrauat culpam, sicque satisfactum erit fundamento & rationi contrariam partem tenentium, & hæc pars vt humanior, ita & verior videtur.

37 *Delictum de illo accedens aggrauat.*

38 *Contumacia vna aggrauat sequentẽ.*

39 *Falsas margaritas gestans non cõprehenditur statuto, quod punit margaritas gestantem.*

Colligitur † quare statutum puniens gestantem margaritas intelligatur in eo, qui veras, non in eo qui falsas gestaret: vt voluit Bar. in l. 1. §. hoc interdictum, per tex. ibi. ff. de foote. Franciscus Cremensis singulari 83. mulier transiens. Ludou. Roma. consi. 493. qui inde. & etiã Cremensis infetunt, quod † mulier transiens ad nuptias secundas, & si perdat lucra à marito habita, tamen non amittet, quod sibi mariti contemplatione donatum fuerat, quamuis id à marito profectum intelligatur. l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulgari. quia id non tam verè quàm fictè à marito profectum intelligitur, & pœnas non esse de casu vero ad casum fictum porrigendas non ineleganter contendunt. ratio ergo prioris dicti ea est, quòd staturi legisue imperium, vtilitatem iotuetur ciuium, non captionem aut læsionem eotum, vtilitas autem in eo est, ne veris & preciosis margaritis vtentes de paupe-

40 *Pœna nõ extẽditur de casu vero ad casum fictum.*

rentur, quæ ratio cessat in falsis, vt §. 17. numero 65. multa in simili diximus, in tract. de succ. cre. lib. 2.

142 *Calumniæ iuramentum nõ subit, quod plenè probabit.*

Centesimo quartò colligitur quare † & si regulariter processus sit ipso iure nullus, quando calumniæ iuramentum non fuit præstitum, cùm esset petitũ. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iuram. calu. c. certum de iuram. calum. c. non constituens, de fideiuss. tamen si exigatur ab eo, qui iam plenè probauit, isque iurare nolit, aliud erit: vt arg. l. si non fuerit. ff. de iureiu. tenent Bald. in c. 2. colum. 2. de proba. Ias. in l. admonendi. colum. 41. de iureiur. Matthæus Mathes. & Sarra. eius additio. nota. 65. nota quod statutum, idem Ias. in l. iusiurandum quod ad pecunia. §. quis. §. qui iusiurandum not. 1. ff. de iureiu. ratio est, quia † vt reperiuntur non

143 *Dei reuerentia commendatur.*

pauci, ita numinis contemptores, vt falsò iurare nihil vereantur, ita ex diuerso sunt nonnulli ita summi Dei reuerentes, vt potius ius suum amittant quàm sacramentum subeant, etiam veritatem dicturi. ita ait l. quæ sub conditione, in princ. ff. de condi. inst. Ne ergo vir bonus, qui iam plenè ius suum probauit, nimia Dei reuerentia verum etiam sacramentum subire non audens, ius suum indebitè amittat, par est, vt tali casu cesset iuramenti subeundi necessitas, ne legis imperium tale iuramentum exigentis ad vtilitatem ciuium destinatum, in eorum bonorum ciuium læsionem reflectatur cessante necessitate, prout cessat in specie proposita ad l. manifestæ turpitudinis. ff. de iureiura. responde, † procedere

144 *Intell. l. manifestæ ff. de iure iur.*

quando nondum esset legitimè probatum, & est optima defensio istius singularis conclusionis, de qua multum dubitauit Ias. in d. §. qui iusiurandum.

145 *Calumniæ iuramentum remoueri nõ potest per statutum locale.*

Centesimoquintò colligitur, † quare non valeat statutum vel consuetudo particularis adimens iuramentũ calumniæ, quo casu peritum esset, vt per d. c. verum. d. §. sed quia veremur. d. c. veniens, tenuit Matthæus Mathæsillanus & Sarra, vbi suprà. ratio enim est, ne facultas statuendi per legem generalem municipibus concessa, vt plenè tradunt Bart. & alij per tex. ibi in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. conuertatur in ipsorummet læsionem, qui remoto tali iuramento litibus carerent, & nimium inuicem vexarentur. sicque statuendi imperium noxium (quod esse non debet) ipsis met esse inciperet.

SVMMARIVM.

1 *Solennitas abundans non nocet.*

2 *Exceptio incontinenti probanda, non comprehenditur in statuto exceptionem excludenti.*

3 *Prohibitus habere prædia in territorio, non vetatur si ea illico sit venditurus.*

4 *Statutum fœminas dotatas excludens, intelligitur quo ad successionem eorum, qui dotare tenebantur.*

5 *Fortuitus casus excusat à pœna statuti.*

6 *Carceris custos non tenetur si socij malignatione incarcerati fugiant.*

7 *Proditio irreparabilis.*

8 *Præscriptio cum mala fide quare non valeat.*

9 *Pœna an debeatur in conscientia?*

10 *Malæ fidei possessor quis dicatur.*

11 *Minor non comprehenditur statuto puniente delicta non communia.*

12 *Minor non comprehenditur statuto puniente eũ qui de comitatu bladum extrahit.*

13 *Monachi Minorita fundi ad vendendum an sint capaces?*

14 *Ecclesia ex necessitate vendens, non tenetur solennia seruare.*

15 *Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & vxor simul perierunt? ardua q.*

16 *Statutum quòd vno delinquente cæteri de familia puniantur, an valeat? ardua q.*

CAPVT XXXII.

CENTESIMOSEXTO colligitur, quid dicendum, si † in aliquo actu statutum prouidet adhiberi præsentiam, vel consensum quatuor virorum, aliàs non valeat, vtrùm si adhibeantur decem, vel plures, reddatur actus inualidus tanquam nõ seruata forma? & videtur quod sic. quia omissio modi & formæ vitiat dispositionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obl. c. Pisanis, de rest. spo. c. cum dilecta, de scrip. c. cum super abbatia, de offici. deleg. Contrarium tamen reperio fuisse consultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum statuta, de const. 39. char. quia licet ad solennitatem statuat lex certum numerum, ampliatio numeri non vitiat l. hæredes palam, in princ. ff. de test. & l. cum tabulæ. ff. de secund. tab. per hoc. l. non solet. ff. de regu. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argen. legato. item maiori numero inest minor. l. 1. §. si stipulati, de verb. oblig. præterea numerus ampliatus

1 *Solennitas abundans non nocet.*

pliatus non diuerſificat formam l. non ſunt liberti. ff. quemad. ſeruitu. amit. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & æſti. facit quod not. Bar. in l. ſi prius. ff. eo. tit. denique hæc pars vera eſt, vt conſtat per tex. in l. vnic. in princi. C. de rei vxo. act. & potiſsimùm ex omnibus ſundamentis & rationibus noſtræ ſenrentiæ principalis, quæ habet legum principumque imperium ad ciuium vtilitatem deſtinari, quæ per interuentum decem virorum, vbi quatuor quantũ ſufficiebant, tantum abeſt vt interuertatur, quod potius aſſequitur pleni. ergo ea diſpoſitio minimè debet pro irrita læſionem agentium haberi. Et ita in ſpecie tenet Corſet. ſingu. incipiente, ſtatutum. 22.

2 *Exceptio in cõtinenti probanda, non comprehenditur in ſtatuto exceptionem excludente.*

Centeſimoſeptimò colligitur, quod † ſi ſtatutum tollat exceptionem in aliquo caſu, debet intelligi, niſi quis velit incontinenti probare exceptionem legitimam, quia eo caſu debet audiri, non obſtante ſtatuto: quia ſtatutum videtur excluſiſſe exceptiones non legitimas propter pręſumptam fraudẽ opponentium, quæ præſumptio ceſſat in probatione, quæ offertur in continenti, tex. in c. literas, de reſti. ſpoliato. quod not. gl. in l. 1. §. hoc inrerdictum. in ver. ſed & ſi falſum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. ſciſcitata. ſuper glo. in ver. effectum de in inte. reſti. quam glo. ibi profitetur ſe ſolitum eſſe multum adducere in conſilijs ad ſtatuta excludentia omnes exceptiones. Abb. in c. ſuper eo. ad fin. de offic. deleg. vide dicta per eum in c. ex parte 4. eod. titu. niſi eſſet præſumptio contra eum, quòd calumnioſè exciperet, licet offerat ſe probatutum in continenti. iſtud voluit glo. in d. c. ſciſcitata, quæ limitat d. c. literas. & iſtud dictum ſenſit do. Abb. in d. c. ſuper eo. vbi Bald. ſingulariter dixit per illũ tex. iuncta glo. quòd à ſummaria cognitione poteſt quis repelli, vbi præſupponitur quis calumniari, ꝙ dictũ dicit menti tenendum. & not. in c. veniens, il ſecundo, de reſti. in l. fin. C. de ordi. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. ſuper eo, illud dictum glo. & Bald. procedere vbi opponens offert ſe probaturũ incontinenti, & præſumptio eſt de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præſumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corſetum ſingul. in verb. exceptio. 2. & pro ſuperiore opinione, vt talis exceptio in continenti probanda per tale ſtatutum excluſa non videatur, facit noſtra ſententia principalis. Nam vt reliquorum principum, ita & ſtatuentium ac legiſlatorum imperium ad proficiendum eſt, non ad nocendum: noceret autem ſi exceptio legitima etiam incontinenti probanda excluderetur. Vnde & ſi verbis ſtatuti accedere videretur, tamen extra mentem ſtatuentium eſſe veroſimillimũ eſt, quæ potiſsimùm (vt ſuprà oſtendimus) intuenda eſt. glo. ibi & vbique communirer app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. ſicque verbis poſthabitis ex veroſimili mente ſtatuentium talem exceptionem admittemus.

3 *Prohibitus habere prædia in territorio, nõ vetatur ſi illico ſit venditurus.*

Centeſimo octauò colligitur, quod † ſi prohibetur forenſi aliquam rem immobilem relinqui per ſtatutum, aut per viam contractus, vel vltimæ voluntatis? relictus eſt fundos forenſi vt vendat preciumque habeat. An hoc caſu habeat locum ſtatutum? glo. eſt ſingu. in c. 1. §. confirmaros. in verb. domum, de religioſis domibus in 6. quod valet legatum. ſicque tale ſtatutum non habet locum. & eſt ratio, quia ſi nõ durat alienatum. ergo non videtur alienatum: vt in c. 1. quid iuris ſit ſi vaſallus poſt alie. feud. id recupe. & l. ſi verò pro patre. §. verſum. ff. de in rem verſo. Bald. in l. cũ quæſtio. in fin. C. de leg. & ſequuntur Fran. in d. §. confirmatos. Corſet. notab. mendicantes. latè per Alexand. & Iaſ. qui alios citant in l. apud Iulianum. §. conſtat. ff. de leg. 1. Ioan. Dilect. de arte reſtamen. caut. 40. & Dec. conſil. 559. in caſu. Curt. Iun. conſil. 105. colum. 2. in ſimili. per Hip. Marc. ſingulari 132. Nicol. Pigno. & Ludo. Roma. ſingulari 294. incipi. prohibetur forenſi. ratio enim huius communis opin. eſt, quia animus ſtatuentium ſuit ciuibus conſulere quò ad hoc, vt omnia prædia, quæ intra fines territorij erant, ad eos ſolos, non etiam ad ſorenſes pertinerent, non autem quo ad forenſes commercium iure gentium (inxta l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. §. ius ciuile. & §. ius autem gentium. Inſtit. de iure nat.) remouere voluerunt. ergo cùm per tale legatum id prædium non deſinat cum effectu permanere inter cõciues, ceſſat ea vtilitas, ad quam ſtatuentes proſpectum voluerunt, & ſi vltra progrederetnr noxium eſſet, quia contra ius gentium adimeretur. ſorenſibus commercium.

4 *Statutum fœminas dotatas excludẽs, intelligitur quò ad ſucceſſionem eorũ, qui dotare tenebantur.*

Centeſimo nonò colligitur, ſtante † ſtatuto, ſuper quo egregiè conſuluetunt Rapha. Cuma. & plures alij, conſil. 207. incipi. quod quælibet hæreditas, &c. quod quælibet hæreditas aſcendentium deſeratur maſculis legitimè deſcendentibus, excluſis fœminis, cùm dotatæ fuerint. Quod licet tale ſtatutum generaliter loquatur, non habet locum in ſucceſsione matris vel auiæ maternæ, ſed ſolùm in aſcendentibus per lineam maſculinam, ſequitur Iaſ. in l. 4. §. prætor ait, in princi. 3. colu. ff. de in ius vocan. mouetur Rapha. quia ſtatutum excludit fœminas, quia ſunt dotatæ: ſed iſta ratio dotandi ceſſat in matre & auia: quia ad eas non perti net offi-

net officium dotandi.l. mater.C. de iuredo. ergo non comprehendit matrem, quia debet intelligi de hæreditatibus eorum, qui tenentur dotare: & sic de hæreditate patris vel lineæ paternę, cùm ergo verba non conueniant matri, nec eius dispositio. l.4.§. toties.ff.de dam. infec.l. quod constitutum.ff. de milit. testa.cum simil. & quod tale statutum intelligatur, si dotatæ fuerint ab ea persona, de cuius hæreditate agitur, & non ab alia, ita tenet no.Bal.in l.1. C. de leg. hæred. cum concor. quas dat Ias.in l. quoniam nouella.C.de inof. test. & Gerardus singula. 7.quando rubr.nume.3.ratio illius rei ea est, quia hoc statutum fęminarum exclusiuum, videtur esse contra naturalem æqualitatem, quæ inter masculos & fœminas esse debet. l.maximum vitium. C.de lib. præteri. §.fin. Inst.de hæred. ab intest. vnde si huiusmodi statutum aliquando magnam vtilitatem, aut Reipublicæ necessitatem toleratur (id quod satis est, vt valeat. teste Baldo, in l.non omnium, & in l.de quibus, colu.10.ff.de legib. & eleganter per An. Tir. de vtroque retractu In præfa. num. 75. tamen quin odiosum & consequenter restringendum sit, negari non potest, quoties sese offert aliqua non multum deuia & extranea interpretandi occasio, vt in specie hac, quæ eo maximè admittenda est, quod legislatores (vt nostra principalis conclusio habet) vt reliqui principes non vt obsint, sed vt prosint, acceperunt imperium, vnde eæ leges eaúe statuta, quæ subdura videntur, piè vt sic minus obsint interpretanda sunt, estque iudice me efficacior oratio, quàm quæ mouit Doctores suprà allegatos.

5 *Fortuitus casus excusat à pœna statuti.*

Centesimo decimò colligitur, scis quod † lex est, quod si sit statutum in ciuitate, quod non extrahatur bladum vel aliquid aliud de loco, quod si casu fortuito de aliqua alia ciuitate, vel castro veniant homines deferentes bladum vel aliam rem contra statutum, quod nõ obstante statuto possunt, licet alias non possent, nisi essent transeuntes. C. de ædific.priua.l.si quis post hác legem. ita Guilielmus de Lud. sing.18 ratio est: Quia impossibilium nulla obligatio est. l. impossibilium. ff. de regu. iuris. l.1. ff. de cond.insti. impossibile autem est casus fortuitos præcauere. l. quæ fortuitis. C. de pignor. act. ergo leges, quæ non secus quam principes vt prodessent non vt obessent imperium acceperunt (vt nostra principalis conclusio habet) non potuerunt obligare nos ad tale quid impossibile.

6 *Carceris custos non teneatur si socij malignatione incarcerati fugiant.*

Centesimo vndecimò colligitur eadem ratione, si dictat statutum quod si † carceratus aufugiat, custodes teneantur pœna capitis. si duo sint custodes, & vnus custos simul cũ carceraro aufugerit, quod alter custos non teneatur pœna statuti. tex. est singularis in l. vltima. versic. interdum. ff. de custo.reorum. & idem Roma. consilio 395. vt res. colu.fin. vet. secundum doct. in d.l. fin. Are. in tracta. malefi. in verbo, fama publica præcedente. nu.91. Fran.Cre.no.91. Hipp. de Marsi. in rub. ff. de fideius. q.17. pulchrè per Nicolaum Boer. deci.217. quo ad tertiã. qui alios citat. Ludo. Roma. singulari 30. Hæc enim † proditio est, quam præcauere est vltra prouidentiam & vires humanas. vnde sic cecinit Claudianus lib. 2. in Rufinum: 7

Proditio irreparabilis.

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia causis,
Imperium tanto quæsitum sanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor vnus iners angusto tempore vertit.

Et Silius Italicus lib.13.Bel.pun.

Illa autem, qua tondetur præcordia rostro
Alitis, en quantum resonat plangentibus ales
Armiger ad pastus rediens Iouis, hostibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra Sabinis.

Cùm ergo proditioni occurrere sit impossibile, impossibiliumque nulla sit obligatio.l.impossibilium.ff.de re.in.par est, vt custos carceris non teneatur de proditione socij, cùm lex imperium vt prodesset non vt noceret acceperit, vt habet nostra principalis conclusio: noceret autem si ad impossibile obligaret.

Centesimo duodecimò colligitur quamobrem omnes leges & omnia statuta, quæ permittunt præscriptiones cum mala fide contra reales, vel personales, vel mixtas actiones, non valeant ipso iure, quia sunt contra ius commune, & nutriunt peccatum, vt in c. vigilanti, & c.fin. de præscrip. & in regula possessor, de reg. iur.in 6. peccat enim, qui sciens se teneri ad centum ex causa depositi, mutui, vel vẽditi, recusat soluere, & hanc doctrinam sentit Bar.in l.omnes populi.ff.de iusti.& iu.in illa quæstione, an valeant statuta circa ius diuinũ, idẽ tenet Ang. in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsuca.& in l.hæc autẽ iura. ff.de ser.vrb.præ.& in l.fin.ff. quemad. ser. amit. & in l.ait prætor.§.item ei.ff. ex quib.caus.maio.in vno casu quãdo debitor non peccaret recusando soluere, vt quia esset obligatus ad meram pœnam, puta, ad duplũ vel quadruplum actione furti. Nam † secun- 8

Præscriptio cum mala fide quare non valeat.

9 *Pœna an debeatur in conscientia.*

† secundum ius diuinum, & secundũ forum conscientiæ non tenetur quis se offerre ad soluendum pœnam, etiam eam petenti in iudicio, vel extra. 12.q.2.c. fraternitas, vbi est tex. sing. iuncta Glo. in ver. cum augmenro. in fin. & not. doct. in c. dilecti, extra de arbi. Ant. in c. fin. extra de præscrip. idem tenet Panor. in c. quoniam. col. 5. post Butr. & ibi Fel. colu. 2. de præscrip. vbi dicit, hanc esse communem opi. confirmatur ex ijs, quæ latè dixit idem Fel. in c. 1. 10. col. versic. tertius casus, de constitu. circa Glo. in c. fraternitas alleg. secus vbi actio non est merè in pœnam, sed quia visum fuit legi sic conuenire reipub. vt in actione de dolo & simili, quia si interuenit dolus ex parte alterius tenetur. vt pulchrè per Abb. vbi suprà, propter d. Glos. sing. & c. admonere. 33.q.2. & per Mathæsillanum singu. 23. ratio superioris conclusionis, vt tale statutum non valeat, est quia vt principibus ita & legislatoribus ac statuentibus vt prosint, non vt obsint imperium datum est, vt habet nostra conclusio principalis: nocerent autem si præscriptiones cum mala fide inducerent, quia & præscribentis anima periret in æternum, quæ cunctis rebus caducis preciosior est. l. sunt personę. ff. de religi. & ius illius, contra quem scribitur, amitteretur, quod magni faciendum est. tex. & Glos. in l. aduocati. C. de aduo. diu. iudi. ergo. &c. id

10 *Malæ fidei possessor quis dicatur.*

quod obtinet, & admitterem quando † contra ignarum rei vel iuris tui præscribere volebam, vt in terminis l. fi. C. de longi temp. præscrip. idem si eras agere impeditus, secus si sciebas, nec agere impeditus eras, sed dissimulabas, tunc enim ius tuum concedere mihi videreris, nec est cur hæc tacita donatio & concessio magis improbatur quàm expressa: vt per totum tit. ff. C. & Insti. & in decret. de donati. iuncta l. cum quid. ff. si cer. pet. facit l. cũ de in rem verso, cum materia. ff. de prob. Itaque cum mala fide non procedit præscriptio in personalibus actionibus, non magis quàm in realibus, sed nego habere malam fidem illum, qui scit se possidere rem alienam corporalem domino sciente, & petere liberrimè valente. idemque si quod ei debet, desinit soluere, cùm ille nullo impedimento iuris aut facti esset petere impeditus, sicque hoc casu tam in personalibus quàm in realibus actionibus contingit præscriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro conscientiæ ex tacita concessione illius, vt alibi plenius diximus. & in simili per Cagn. de reg. iur. ff. in l. quod à quoquam. col. fin.

11 *Minor non cõprehenditur statuto puniente delicta non communia.*

Centesimo decimotertiò colligitur, an statutum † loquens generaliter includat minorem? dic quod sic. c. constitutus, de in integ. restit. l. si fine. §. Lucius. ff. de administ. tuto. quod tamen limita nisi statutum vel consuetudo puniat aliquid, quod de iure communi non est punibile; tunc enim minor non includitur in statuto, vel consuetudine, c. 2. de delict. puerorum. Nam homicidium casu perpetratum sine culpa est impunibile, vt l. 1. C. de sicar. & ideo in d. c. 2. dicitur, quod in illa consuetudine ibi relata minor non includitur, licet generaliter loquatur, & valebit statutum, quod † nemo possit extrahere bladum de comitatu, vt illud statutum minorem, seu pupillum non comprehendat, & quando pœna in delictis minuatur propter ætaté, ponunt Castr. & alij in d. tit. C. si aduer. delic. Deci. & Cagnol. in l. ferè in omnibus. ff. de reg. iu. Marsil. in l. si infans. ff. de sicar. Ludouicus Carer. in tract. de homici. §. 6. in prin. de minore extrahente bladum, tenet Bald. in l. si ex causa. §. fi. ff. de minor. Franc. Cremens. singu. 29. fallit secundò d. §. Lucius in statuto de maioribus sentiente: quia tunc minores non ligat. Bald. in l. pen. C. de infami facit l. si quis maior, cum ibi nota. C. de transact. fallit tertiò in statu odioso. Barthol. in l. etiam. ff. de minoribus. Et idem de statuto exorbitante. Bald. in l. 1. C. quá. Imper. & Hippol. singulari 481. communis, & ibi ponit aliam fallen. fallit quintò, vt per eundum Hippol. singu. 361. statutum. Fallit sextò in pręscriptione, de qua tę per Barthol. in d. l. etiam. & in l. fin. & ibi Bal. C. in qui, cau. in integ. resti. Feli. c. placuit, colum. 2. de præscript. & Docto. in c. constitutus, de restitutio. in integ. per Ludouicum Roma. in singul. 816. tu audisti. Et hisce de rebus diximus multa de succ. cre. lib 1. §. 10. circa l. fi. C. in quibus cau. in integrum rest. Ratio autem superioris conclusionis, quæ habuit, minores non comprehendi in statuto puniente, id quod de iure communi punibile non est, ea est, quia vt principes, ita & legislatores, vel statuentes imperium acceperunt, vt prodessent, non vt obessent, vt habet nostra principalis conclusio. Nocerent autem si tali statuto minores comprehéderent quia hi solius iuris naturalis, non ét iuris meri ciuilis gnari intelliguntur: sicque tali statuto inculpati subiacerent.

12 *Minor non cõprehenditur statuto puniente eum qui de comitatu Bladum extrahit.*

13 *Monachi Minoritæ fundi ad vendendum, an sint capaces.*

Cétesimo decimoquartò colligitur, Quod † vt scis fratres médicantes sunt incapaces bonorum immobilium, vt in clem. ciui. de vet. singul. & legatum rerum immobilium eis factum, nõ valet, nisi quantum ad æstimationem: vt voluit Bar. & Bald. post Iacob. de Are. in l. apud Iulianũ. §. fi. ff. de leg. 1. & in l. si res, & in l. fideicom. §. si seruo. ff. de leg. 3. & Barto. in tractat. Minoricarum. in 1. parte. & Marsilius in l. si in singulos, in pen. col. ff. de ann. leg. & ideo subdunt Doct. in dictis locis quod licet fundus non possit simpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui vt illũ vendant, & in necessitatib. suis preciũ conuertant, ad quod allegát Glos. no. in c. 1. in verbo, domum, de relig. do. lib. 6. & idem tenent d. Ant. in c. in præsentia. in 7. col. versi. quintus casus, de probat. & Bald. in authen. ingressi.

in 7.

in 7.colum. C.de sacrosan.eccle. & in l.cum quæstio.in fin.C.de legi.& Ludoui. Roma.in l.Anristius.§.fin.ff.de acqui.hæred. Et hoc ca-
14 *Ecclesia ex necessitate vendens, non tenetur solennia seruare.*
su † in venditione talium bonorum immobilium, non requiritur solennitas.c.sine exceptione.ita singu. dixit Bal.in auth. si qua mulier, in 4.col.de sacrosa.eccl.post Guiel.de cũ. in d.authe.hoc ius porrectum.& Bal.in c.cum causa, circa fin. extra de sent. & re iudi. Alius est etiam casus, in quo dicta solénitas non requiritur, videlicet, quando ecclesia esset coacta alieuare rem, vt puta, si esset grauata alieoare fundum per fidei commissum. nam hoc casu alienabit sine solennirare alias requisita.ita dixit multum not.Lap.alleg.26.inci.disputat primò, post mediũ, quæ dicta refert, & sequitur Fely.in c.in præsentia.in 26.col.in fin. de probat.Et istę sunt communes opiniones, vt per Fely.post alios in d.c. in præsentia, nu.51. & ibi Deci.num.69. Hippolytus Marsilius singu.132. Nicolaus Pigno. ad Romanum singu. 294. Ratio ergo istorum est, quia iura solennitatem alienationis exigentia intuentur vtilitatem ecclesiæ, quæ vtilitas cessat, quando ex necessitare fienda erat alienatio, nec decebat vt iura, quæ ad proficiendum, non ad nocendum fiunt, iuberent nobis facere & adhibere solennia inutilia, quæ nobis laboris & molestiæ multum afferrent, vtilitatis verò nihil: contra naturam & destinationem vniuersorum principatuum, siue illi principum sint, siue legum, vt habet nostra ptincipalis conclusio.& facit l.non cogendum.§. Sabinus. ff. de procur.l.hęc stipulario.§.diuus.ff.vt leg.nom. caue.cum similibus.

15 *Statutum vt mortua vxore maritus lucretur dotem an locum habeat, quando maritus & vxor simul perierunt? ard. quæst.*
Centesimo decimoquintò colligitur, † si statuto caueatur, quòd mortua vxore in matrimonio, maritus lucretur tertiam partem dotis. Quid si ambo simul moriantur, vt puta, ex naufragio, vel ex domus tuina, & nescitur quis anterior, & quis posterior fuerit mortuus.an isto casu habebit locum statutum? breuiter dicito quòd sic, fauore lucti ipsius dotis. Ita singularirer dicit Bal.in l.si possessor.§.si eodem.ff.de relig.& sum.fun.per illum tex.cum Glo.sua. sed vltra Bal. ego allego optimũ tex. in l.cnm hic status.§.si amb. ff. de don.int.vir. & vxo. vbi si maritus & vxor simul moriatur ad donationem validandam, præsumitur præ mortuus donator, siue donans fuerit maritus siue vxot, quod nota.& vide per Cremensem sing.53.qui idem sequitur, id quod, vt nobis videtur, est contra rex.in l. eũ, qui.ff.ad Trteb. & in l. quod de pariter. ff. de rebus dubi. l. ex duobus, in ptinci.ff. de vulga.cnm similibus. præsertim quia rale staturum cùm inducat inæqualitatem, odiosum esse intelligendum est. l.eum oportet, in prin.C.de bon. quæ lib.l.illud.l.illam. C. de colla. & maximè per l. maximum vitium.C.de lib.præt.& quia statuentes vt prodessent, non vt nocerent, imperium acceperunt (vt habet nostra conclusio principalis) & illam inæqualitatem inducentes satis nocuisse videntur: nec expedit vt id nocumentum augeatur, quod nota, qnia Venetijs statutum est, vt vidua à marito liberos non habens amittat tertiam partem dotis.

Centesimo decimosextò colligitur, Statuto † Florentinorum cauetur, quòd vno de a- 16
gnatione delinquente, cæteri de agnatione reneantur, an valeat tale statutum? quòd sic probat rex.in arg.in l.inre prouisum. C. de fabricen.lib.11.hoc colligit ibi Bart.& Ratio statuti & illius legis ponitur in text. ibi, scilicet qnia alij curabunt, ne aliquis delinqnat.& sic nota ibi casum, in quo vnus pro alio tenetur. Simile in l.fin. C.de nauf.lib.11. alia similia not.per Glos.in l.1.§. si plures.ff.de exer.facit C.de primipi.l.fin.lib.11.tu de hac q.statuti vide Bal.in l.1.aliàs in rub. C.res inrer alios acta.Bald.in l.1. C.ne fil. pro pat.& in l.si qua. ff.de ijs, qui sunt sui. & per Corsetum in sing. incipienre, statutum.10.qui idem sequitur, quod suspectum pnto per d.rub.& per omnes ll.illius titu.C.res inter alios.& l.si quis in sno. §.legis. C. de inof. test. per totum. C.ne filius pro patre, per totum. C.ne vxor pro mari. l. nõ debet.ff.de iureiu.& per nostram principalem conclusionem, quæ habet, statuenres non secus quàm principes reliqui ad proficiendum, non ad nocendum, imperium accepisse. nocerent autem si tale statutum valeret, quod est iniquissimum, saltem quò ad pœnam ordinariam: sed quò ad aliam minusculam, fortè posset tolerari, arg.l.scio.ff. de minor. & argu. d.l.inre prouisum, cum mulris, quæ congessimus de succ.resolu.lib.1.§.7.differenres modica non subijci regulis iuris. & ita in simili vult Diuus Thomas 2.2.q.98.art.4.

Statutũ quod vno delinquente cæteri de familla puniantur, an valeat, ard. quæst.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussio multis nominibus significatur.*
2 *Fideiussor dicitur quis diuersimodè.*
3 *Fideiussio facto pacto nudo non valet etiam de iure canonico.*
4 *Fideiussor indemnitatis quis sit.*
5 *Fideiussor non est, qui promittit soluere nomine debitoris.*
6 *Debitor & fideiussor quando quis esse posit.*
7 *Fideiussorum differentia.*
8 *Fideiussor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conuenendo.*
9 *Fideiussor etiam vt principalis obligatus, gaudet beneficio excussionis.*
10 *Excussionis beneficium opponitur cõtra collegam, qui solus administrauit.*
11 *Fideiussor, licet promittat soluere sine vlla exceptione, adhuc potest opponere exceptionẽ excussionis.*
12 *Excussionis beneficio potest renunciari.*
13 *Excussio cessat, si est notorium quòd debitor non est soluendo.*

14 Ex.

14 *Excusio cessat quando fideiubeo pro naturaliter tantùm obligato.*
15 *Excusio cessat quando principalis est, vbi conueniri nequit.*
16 *Excusionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excusio cessat, cùm pater fideiubet pro filio.*
18 *Excusio cessat in fideiussore de iudicio sistendo.*
19 *Excusio omissa, non viciat processum.*
20 *Fideiussor fisci non habet beneficium excusionis.*
21 *Excusio cessat, quando debitor est valde cauillosus, vel rixosus.*
22 *Excusio cessat, quando fideiussor impugnatur per modum exceptionis.*
23 *Excusio cessat in mercatore, & campsore fideiubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ cessat in mercatoribus.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clausulas, quæ iniussu partium de consuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæstio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ est, quàm expressum.*
27 *Scriptura clausula de consuetudine tabellionum apponi consueta, inutilis est in tribus casibus.*
28 *Tacitum sæpè fallax.*

CAPVT XXXIII.

ENTESIMO decimoseptimò colligitur ex opin. nostra prin. quare, qui in subsidium fideiussit, non teneatur, si debitor principalis efficiatur non soluendo propter moram creditoris in exigendo adhibitam, vt infrà nu. 7. dicemus? ratio enim est, ne aliàs legis imperium ad proficiẽdum, non ad nocendum, acceptum, deseruiret machinationibus. & sciendum est, quòd † in iure nostro quò ad fideiussorum propositum repeti-untur multa nomina, quæ videntur prima facie eadem, sunt tamen penitus diuersa. nam reperiuntur fideiussores, constitutores, item expromissores, item alij suscipientes ab initio in se alienam obligationem, item alij, qui obligationem alienam iam natam in se transferunt animo nouandi. de quibus per Glos. in l. in personam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica C. de fideius. & in rubrica ff. de fideius. & ibi Bart. & in l. 1. C. ad Velleia. & per Gloss. singularem, quæ ponit differentiam inter ista nomina, in l. si verò non remunerãdi. §. si post creditam. ff. mandati. & notabiliter per Ang. Inst. de fideius. in prin. vbi optimè declarat. & aliquid per Alex. in l. 5. §. stipulatio. ff. de verb. oblig. & per Bald. in l. cum alter. C. de fideius. & est Glo. melior quàm habeamus in iure, in auth. de fideiusso. §. 1. colum. 1. in vers. fideiussorem, secundum Alexand. in d. §. stipulatio. & adde glo. in l. Stichum, aut Pamphilum. §. aliquando. ff. de solut. in vers. intercesserat, & cum ista est, vt ad propria deueniam, text. melior de iure. in l. eleganter. §. seruus patronis. ff. de dolo. & glo. in l. Stichum. §. aliquando. ff. de solu. in versic. intercesserat.

1 *Fideiussio multis nominibus significatur.*

Secundò & proprius sciendum est, quod fideiussor † in ista materia sumitur multis modis, primò, pro eo, qui simpliciter pro alio intercessit, & iste obligatur per stipulationem non aliter tex. in l. blanditus. C. de fideius. & in l. 5. §. satis acceptio. ff. de verborum obligatio. hinc venit, quòd fideiussio, facta pacto nudo apposito iuxta contractum, non vestiatur cohærentia contractus, licet regulariter secus, vt in l. pactum. & in l. bonæ fidei. cum similibus. C. de pact. Ita notanter dicit Bald. in l. ex placito, 12. quæstio. C. de rerum permu. per d. §. satisacceptio. & in l. si tibi. C. loca. per Alex. in d. §. stipulatio. in l. 5. ff. de verb. obli. in tantum quòd licèt alias de iure canonico ex pacto nudo oriatur actio, secundum comm. opi. vt in c. 1. vbi plenè, extra de pact. & plenè per Legistas in l. iurisgentium. §. quinimò. ff. de pact. tamen fideiussio † præstita pacto nudo absque stipulatione, etiam de iure canonico non valeret. Ita notabiliter Bald. in c. 1. penul. colum. extra de pact. quod benè est notandũ. & de hoc vide singulariter per Ias. in l. lecta. vlti. colum. ff. si certum peta. Et fideiussor simpliciter acceptus de iure antiquo poterat conueniri principali debitore non excusso. l. non rectè. C. de fideiuss. cum concor. hodie secus. auth. de fideiusso. in princi. coll. 1. & auth. præsente. C. eod tit. notatur plenè in c. peruenit. extra, de fide inst.

2 *Fideiussor dicitur quis diuersimodè.*

3 *Fideiussio facta pacto nudo non valet etiam de iure canonico.*

Secundo modo dicitur fideiussor ille, qui promittit id, quod creditor à debitore consequi non potuerit, & sic in subsidium. & iste talis ante reum conuentum & excussum non est obligatus, sed speratur obligari. & de isto propriè loquitur tex. in l. fi. in princ. ff. si cert. peta. & in l. decem. ff. de verb. oblig. & in l. omissis. secundo respon. C. de fideius. & in l. 5. C. de fideiu. tuto. vbi vide. & in l. si fideiusso. in id. in prin. ff. de fideiuss. cum simil. vide in materia tex. singula. in l. fideiussor obligari. §. fin. eo. titu. est tex. mirabilis in l. qui Romæ. §. Augerius. ff. de verbo. obligat. vbi nota per Paul. & Ias. & per Ias. in l. 2. C. de hær. insti.

Tertio modo † dicitur fideiussor ille, qui promittit conseruare aliquem indemnem, vel promittit indemnitatem: & iste etiam nõ potest conueniri, nisi in subsidium, etiam de iure antiquo. & de isto loquitur ille titulus C. si tutor indemni. promis. & tex. nota. & ibi Bart. in l. 2. C. de conue. fideius. debi. lib. 10. & Bar. notabiliter in l. quæro. ff. loca. & Bald. in l. si pro eo. 12. q. C. mandati. & tex. singula. & ibi Barthol. in l. pater. ff. de dote. præleg. & tex. in l. tutor. in princ. ff. ad Velleia. & tex. cum ibi notatis in l. 2. C. de senten. quæ sine certa quãti. profer. in tantum non potest conueniri nisi princi-

4 *Fideiussor indemnitatis quis sit.*

principali excusso: vt per tex. & ibi Bart. in d. l. 1. C. de conue. fis. deb. lib. 10. Sumitur & alijs modis iste fideiussor de indemnitate, secundum formam tex. in l. is à quo. ff. de rei vendi. Item alio modo, vti in casu singulari, in l. prima. C. de magistra. conue. & per tex. & ibi singulariter Bart. in l. si à priori. §. si fugitiui. ff. de furtis. & in l. si à reo. in fin. ff. de fideiusso. cum similibus.

5 *Fideiussor nō est qui promittit soluere nomine debitoris.*

Quarto etiam modo † dicitur quis quodámodo fideiussor, scilicet ille, qui promittit soluere nomine debitoris. Nam iste non est propriè fideiussor, nec potest conueniri, si debitor est soluendo: sed demum in subsidium. iste est casus singularis, & fortè non alibi, secundum verum intellectum, in l. si ita stipulatus fuero. la primera. §. possum. ff. de verbo. obli. ideo autem ille, qui sic promittit, non dicitur fideiussor, quia fideiussor non promittit nomine debitoris, sed nomine suo, vel simpliciter, & pro sua obligatione, licet ad vtilitatem debitoris: & postquàm promittit, potest soluere vel nomine debitoris, & tunc illum liberat ipso iure & in consequentiam, etiam se ipsum. at iste noluit esse fideiussor sic promittendo, ex quo sequitur quod etiam iure veteri necessaria erat excusio principalis antea quã posset conueniri, quod est singulare, & fortè non alibi, secundum Paul. ibi. ideo diligenter est attendendum ad verba instrumenti, quia notarius non habens de hoc notitiam, de facili posset errare, secundum eum. Dicerem tamen quod hodie non refert sit fideiussor, vel non, cùm etiam fideiussor non conueniatur nisi excusso principali, vt in d. auth. præsente. ergo à fortiori ille, de quo in illo §. possum. & sic dico quod licet hodie ille tex. non corrigatur, non tamen aliquid habet singularitaris, cùm sit idem in casu magis dubio, scilicet in fideiussore, vt dixi, & hoc puto verũ & necessarium, licet nemo Doctorum attingat. ad intellectum illum require ibi Barto. & Alex. qui non tamen dicunt quod propriè notaui, Ideò bene not. Et hic oportunè potest quæri, an ille, qui ꝓmittit per hæc verba: Promitto quod Titius tibi debet, dicetur fideiussor? tex. videtur dicere quòd non. in l. vbi autem non apparet. §. illud verò. ff. de verb. oblig. glo. singularis sentit contrarium in l. Tiria. §. idem respondendum. eod. titul. concordante ex verbis Alexand. in d. §. illud. & per eundem in l. huiusmodi. eo. tit. & hoc est magis necessarium in proposito.

Quartò, necessariò quæritur, cùm suprà dixi de fideiussore indemnitatis, quæritur quot modis tãquam fideiussor potest quis promittere alium conseruare indemnem? istam quęstionem examinatam sic non inuenio, ideo pro veritate considero omnes casus, de quibus potest quæri. Nam aut debitor promittit debitori conseruare indemnem, aut è contrà creditor debitori: aut debitori fideiussori: fideiussor debitori: aut fideiussor creditori, vel creditor fideiussori. Primo casu, non potest exemplificari hæc quæstio, nam cùm ipse sit debitor, non potest creditori promittere eũ conseruare indemnem, quia sic esset fideiussor sui ipsius, quod non potest esse de iure, vt est tex. in l. hæres à debitore. §. seruo. & §. retro in fi. ff. de fideius. non etiam potest poni in secundo casu, quia actio & passio non possunt concurrere in eodem subiecto propter contradictionem. si ergo creditor, qui habet actionẽ, esset fideiussor & sic obligetur, ergo actio & passio concurrent in eodẽ in respectu eiusdem obligationis, quod non est dicendum. Item alia ratione, quia si creditor conseruaret debitorem indemnem, ergo in effectu nec iste diceretur creditor, cùm teneretur id restituere, nec alius diceretur, cùm in effectu ei nihil abesset. Tertio autem † casu benè potest poni hæc quæstio, scilicet quando debitor fideiussori promittit eum seruare indemnem. quia dicit quòd ei soluet quidquid ipse præstiterit creditori, & hic nulla est repugnantia, vt patet. & sic intelligitur c. secundum. extra de fideius. cum similibus. Nec obstat, quia hic est debitor & fideiussor. & sic fideiussor sui ipsius. dico quòd non obstat, quia hic est debitor respectu vnius, & fideiussor respectu alterius, & sic non obstat l. hæres à debitore. §. seruo. ff. de fideius. cum simil. quia ibi intelligitur quando quis est debitor, & fideiussor sui ipsius respectu eiusdem creditoris, aliàs bene permittitur. Quarto autem casu non potest formari quæstio, quia si fideiussor conseruaret debitorem indemnem, ergo in effectu ille non esset debitor, nec iste fideiussor potest ab eo aliquid consequi per actionem mandati, contra l. si pro ea. C. manda. & Inst. de fideiusso. §. penul. cum cõcordan. Nisi poneres quòd iste fideiussor animo donandi intercesserit, & vellet debitorem conseruare indemnem, sed tunc valeret tanquam donatio, & non haberet vim, vel naturam fideiussoris.

6 *Debitor & fideiussor quando quis esse possit.*

Quinto casu bene potest poni hæc quæstio, scilicet quando fideiussor promittit creditori eum conseruare indemnem, quasi dicat, promittit ei quando reus repertus fuerit non soluendo, nec antè poterit conueniri. & iste est casus in l. prima. C. de conue. fis. debi. lib. decimo. & ibi Barto. & per Barto. in l. quæro. ff. locat. & per Bal. in l. si pro ea. duodecima quęstione. C. manda. & ista fideiussio benè valet, quia nulla est repugnantia. Item postquàm soluerit, poterit repetere à debitore per actionem mandati, & sic non imitatur materia fideiussionis.

Sexto & vltimo casu, non potest formari hæc quæstio, scilicet quando fideiussori promisit eum seruare indemnem rationibus, de quibus suprà in secundo casu, quia si fideiussorem conseruaret indemnem, non esset creditor in effectu, cùm nihil apud eum remaneret.

neret. Item esset creditor & debitor respectu eiusdem causæ, & sic actio & pasio essent in eodem subiecto, quod est contra ius, & quia eadem res non debet diuerso iure conferi. l. eum qui ædes, cum similibus. ff. de vsucapio. cautè ergo Bald. in l. si pro ea. C. manda. duodecima quæstion. formauit quæstionem nostram in duobus casibus, scilicet in tertio & quinto, quia in alijs non poterat poni vt probaui. & cogita super bis.

Viso quot modis capiatur fideiussor in proposito nostro, necessariò videndum restat, an

7 *Fideiussorũ differentia.*

sit † aliqua differentia inter fideiussorem simpliciter acceptum ex vna parte & fideiussoré indemnitatis, & eum qui promisit, quòd ab alio seruari non posit, & eum qui promisit nomine debitoris ex alia. & reperio, quod sic prima differentia est, quia si fideiussor simpliciter acceptus renunciat beneficio de fideiussoribus, poterit conueniri, etiã principali non excusso. glo. & dd. in c. peruenit, de fideius. Bald. in d. auth. præsente. & est communis sentẽria per textum l. penultima. C. de pact. cum similibus. secus in fideiussore indemnitatis, nam etiam si renuntiet beneficio de fideiussoribus, non poterit conueniri ante principalis excusionem, hoc enim in docit hoc casu: natura obligationis magis quàm beneficium fideiusionis. ita notabiliter dixit Bart. in l. prima. C. de conue. fisci. debit. lib. 10. & in l. quæro. ff. locati. & Bald. in l. prima. C. de reuo. bis quæ in frau. cred. & Bald. in d. auth. præsente. Salicet. in l. prima. C. quod cum eo. notabiliter Ias. in l. fina. in princip. ff. si cert. petat. prima colum. post medium. & hoc tamen limita duobus modis, vt singolariter per Ias. in l. fin. ff. si cert. petat. prima col. in fin. cum sequenti. Aliam limitationem collige ex verbis Bart. in fi. & ibi in specie Paul. & Alex. & ibi etiam Ias. in fin. Idem in eo, qui promittit quanto minus à debitore seruari potuerit. Nam etiam si renuntiaret beneficio de fideiussoribus, tamen nõ poterit conueniri ante debitorem excussũ, Ratio, quia illa excusio requiritur pro implemento conditionis. nam fideiussor promittit sub conditione, si non negatur à debitore: & ideo antea quàm illud liquideretur, ille nullo modo est obligatus. d. l. fin. ff. si cert. petat. & l. decem, de verb. obliga. Ita notabiliter dicit Angel. l. fi. ff. si certum pet & idem ibi Alex. in additio. ad Bart. in d. l. 1. C. de conue. fisci. debit. lib. 10. idem Ias. in d. l. fin. in princi. penul. colum. in medio.

Secunda notabilis differentia est, Nam fideiussor simpliciter acceptus, debet ante litem contestatam opponere beneficium excusionis, lite autem contestata, non posset, quia est exceptio dilatoria. Ita eleganter Cynus, Bald. & Salice. in l. exceptionem. C. de proba. Salice. l. 2. C. commun. diuid. Paul. de Castr. in l. decem, de verb. obliga. ff. non sic in fideiussore indemnitatis, vel in illo qui promisit quanto minus ab alio principali poterit consequi, nam isti eam exceptionem poterunt opponere, etiam post litem contestatam: eo quia istud est de natura cõuentionis. Ita notabiliter Bal. in c. ex rescripto, de iureiurando. Contrarium sentit Bart. in l. fi. in principio. ff. si certum peta. & vide ibi Ias. prima col. in fin.

Tertia differentia potest addi. quia † si debitor principalis aliquando fuit soluendo, & creditor negligit, & efficiatur non soluendo, illud cedit damno fideiussoris simpliciter accepti. tex. est notabilis in l. si fideiuss. creditori. Vbi Glos. & Bart. ff. de fidei. aliud in promittente in subsidium, nam non læditur si interim debitor fiat non soluendo. l. si fideiussores in id, in princ. ff. de fideiusso. Paul. in l. decem, & ff. d. l. si fideiussor creditori. ff. de verb. oblig. vbi allegat illũ tex. & vide Ias. in l. fin. ff. si cert. peta. 3. colum. in fin. vbi hoc potest colligi. & non solùm excusio procedit in fideiu. simpliciter accepto, vt suprà dixi, sed etiam in mandatoribus, sponsoribus, & similibus. tex. in auth. de fideiusso. §. 1. collat. 1. cum concordan.

8 *Fideiussor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitore cõueniendo.*

Secundò extende, vt procedat † nedum quando quis intercesit tanquam fideiussor, sed etiam si se obligat tanquam principalis debitor. nam etiam tunc opponere potest beneficium excusionis. ista est Glos. fin. in d. auth. de fideiusso. §. 1. in vers. fideiussorem. quam sic allegat Abb. in cap. peruenit. de fideiuss. 2. col. & est singularis secundũ Alex. in l. vbi autem non apparet. §. illud. ff. de verb. obli. & in alijs locis.

9 *Fideiussor etiam vt principalis obligatus gaudet beneficio excusionis.*

Tertiò pro extensione addo, quòd † quando sunt plures administratores præsentes obligati in solidum, quorum vnus administrauit, & alius conueniatur, potest ille opponere de beneficio excusionis, id est, quod prius conueniatur ille, qui administrauit. tex. est notabilis in l. fin. ff. de administ. tuto. & notatur in addi. ad Abb. in c. 2. in fideiuss. in additione magna pòst princ.

10 *Excussionis beneficiũ opponitur contra collegam qui solus administrauit.*

Quartò pro extensione vltra omnes addo, quod † fideiussor promittens soluere liberè sine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciasse beneficio de fideiussoribus, quin prius executi debeat debitor principalis, cùm istud veniat ex natura actus. l. quæro. §. inter locatorem. ff. locar. & illa verba sine aliqua exceptione intelliguntur de friuola. c. ex parte. 2. de offic. delega. Ita Ludoui. in consil. 22. quem refert, & sequitur Ias. in l. 1. pri. lect. de sacrosan. eccle. 2. col. post prin.

11 *Fideiussor licet promittat soluere sine vlla exceptione, ad huc potest opponere exceptionem excussionis.*

Limita multis modis, primò † si fideiussor renunciauit beneficio ordinis, vel excusionis, nam tunc potest conueniri etiam principali non excusso. Glo. est notabilis, & ibi dd. in c. peruenit, de fide instru. quod in tantum procedit, quod etiam si renunciauit in fraudem suorum creditorum, nihilominus potest conueniri, etiam principali non excusso. Ita eleganter dicit Bal. in rub. C. de reuo. bis quæ

12 *Excussionis beneficia potest renunciari.*

in fra.cred.vlt. colum. poſt prin. quod diligenter nota. Hoc tamen eſt verum in ſimplici fideiuſſore, ſecus in fideiuſſore indemnitatis, vel in eo, qui fideiubet in ſubſidium: nam etiã ſi renunciauit, non poterit conueniri, niſi principali excuſſo: vt per Barth. in l.1. C. de conu. fiſ. debi lib. 10. & per Ang. in l. fin. ff. ſi cert. pet. & ſuprà dixi latiùs in euidentialibus.

13 *Excuſſio ceſſat, ſi eſt notorium quod debitor non eſt ſoluendo.*

Secundò limita, quando † certum eſt, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, nam tunc non requiritur excuſsio. Ita vult Glo. in l. fin. ff. ſi cer. pet. & in l. decem. & ibi Bartol. ff. de verb. oblig. & in l. niſi hôc actum. ff. de pac. Bar. in l. 3. §. ſi is pro quo. in fin. ff. quod quiſq; iu. Aog. in l. 2. in prioci. ff. qui ſatiſd. coganrur. Ratio huius poteſt eſſe. Quia ars & natura nihil operatur fruſtra. l. qui bis idem. ff. de verb. oblig. Cùm ergo excuſsio nihil operatetur, ergo, &c. Secunda ratio, per id quod dicimus, quod fruſtratorijs cautionibus, vel remedijs, non eſt vtendum. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt lega. nomi. caue. Tertia ratio, quia quo ad aliquod declarandum, notorium & ſententia æquiparantur. l. emptorem, in prin. & ibi Bar. poſt Glo. ff. de actio. emp. Iſtam limitationem extendo, ſcilicet quòd quando notorium eſt, principalem non eſſe ſoluendo, non requiritur excuſsio, procedit non ſolùm quando eſt notorium in facto, ſed etiam quando eſt notorium in iure.

14 *Excuſſio ceſſat, quando ſi deiubeo pro naturaliter tantùm obligato.*

Hinc venit, quod † ſi fideiuſſor interueniat pro naturaliter obligato tantùm, non erit neceſſaria excuſsio, quia notorium eſt in iure quod obligatus naturaliter tantùm non poteſt excuti. Ita tenet Iaſ. in l. decem. num. 31. ff. de verb. oblig. Bald. in l. inter. colum. 7. de conuer. fiſ. deb. lib. 10. & Bart. in l. Marcellus. circa fi. ff. de fideiuſſo. & in l. 3. §. ſi is pro quo. ff. quod quiſque iuris. addo Bald. in authent. ſed hodie, in fin. C. de acti. & oblig. Limita ſuprà dictam concluſionem, quando principalis non eſſet ſoluendo, eo quia bona alienaſſet in fraudem creditorum, nam iſto caſu creditor non poteſt agere contra fideiuſſorem, ſed debet prius agere contra illos poſſeſſores bonorum, in quos facta eſt alienatio in fraudem, antea quàm moleſtentur fideiuſſores, tex. in l. bona. §. 1. & ibi egregiè Bar. ff. de iure fiſ. Ludoui. in l. fin. ff. ſi cer. per. & ibi Alex. 2. col. circa prin.

Secundò limita, vt per Petrum de Anch. in conſil. 5. incip. pro parte nobilis viri, & c. & ad iſtam principalem ſecundam limitationem vide quod ponit Iaſ. in l. fin. ff. ſi certum peta. vltima colum.

15 *Excuſſio ceſſat, quando principalis eſt vbi conueniri nequit.*

Tertiò limito, quando † certum eſt, quod principalis nõ poteſt conueniri, vt quia eſt in aliquo loco tutiſsimo, rationibus de quibus in præcedenti limitatione. Ita probatur per gl. cum tex. & ibi Bar. & omnes, vbi videas in l. 2. in prin. ff. qui ſatiſda. cog.

16 *Excuſſionis be. [illegible] perdit mendax.*

Quartò limito, quando † fideiuſſor negat ſe fideiuſsiſſe. nam tunc perdit beneficium excuſsionis, & omnia alia beneficia ſibi competentia. tex. in l. ſi dubitet. §. ita demum. ff. de fideiuſ. & ibi Bar. Bald. in auth. contra qui propriam. C. de nõ nume. pecunia. de quo vide, quæ in ſimili pulchrè & nouiter ponit Iaſ. in l. 1. vlt. coll. C. de tranſa. & ex ibi dictis poſſes arguere pro & contra.

17 *Excuſſio ceſſat, cũ pater fideiubet pro filio.*

Quintò limito, niſi † filius ſit debitor, & pater fideiuſſor. nam tunc etiam præſente filio & non excuſſo, pater poterit conueniri: vt probatur in l. 3 §. ſed vtrùm perſ. proinde. ff. de minoribus. hic vide Barthol. in l. ſi ſeruum. §. an filius. ff. de verb. obliga. & notabilius in l. cum filius, circa princi. eo. tit. vbi allegat §. ſed vtrùm. & ibi omnino videas quò ad iſtum caſum, vt ſcias in quo æquiparatur fideiuſſori. & ibi idem te oer Paul.

18 *Excuſſio ceſſat in fideiuſſore de iudicio ſiſtendo.*

Sextò limito, quando † eſſet fideiuſſor de iudicio ſiſt. nam ille benè poterit cõueniri, licet debitor ſit præſens, ſecundum quoſdam, pro veritate tamen vide Angel. qui notabiliter diſtinguit, in auth. de fideiuſ. §. 1. col. 1.

19 *Excuſſio omiſſa non vitiat proceſſum.*

Septimò procedit, quando † exceptio excuſsionis eſt oppoſita, aliàs ſi non opponatur, valet tamen proceſſus agitatus contra fideiuſſorem, vt probatur in l. fin. in prin. ff. ſi cert. peta. vbi quidam faciunt caſum pro hoc. & ibi hoc vult Bar. in fin. princ. in ſolutione contrarij. tamen vide Bart. in l. 2. poſt Gloſ. C. cõmu. diui. & ibi notabilius per Bald. qui hoc limitat. & vide Paul. in l. decem. ff. de verb. obliga. & Cynum, & Bal. in l. exceptionem. C. de proba. ratio huius eſt, quia peruerſio vnius cauſæ ad aliam, non vitiat actum, vt per tex. cum Gloſ. in d. l. 2. C. communi. diui. & in l. ſi mancipium. §. 1. vbi notabiliter Bald. ff. de euictio. & per tex. Gloſſ. & dd. in l. 1. C. de appellat. & vide, quæ dixi in l. reum. C. de procura.

Octauò limito, quando procurator ſimpliciter datus ad fideiubendum renunciaſſet exceptioni ordinis, vel excuſsionis. nam tunc benè poterit fideiuſſor conueniri, etiam reo non excuſſo, quia talis renunciatio benè tenet, cùm de conſuetudine ſoleat opponi. Ita ſingul. dicit Bart. in l. fi. ff. de his, quæ in frau. credi. Bald. in rubr. C. de his quæ in frau. cred. vltima colu. Iaſ. vbi hoc refert, & ſequitur pro ſingulari in l. vt liberis C. de colla. & in l. certi condict. §. ſi nũmos. ff. ſi certũ pet. vbi videas.

20 *Fideiuſſor fiſci non habet beneficiũ excuſsionis.*

Nonò vltra alios limito, quando † quis fideiuberet pro fiſco, vel principe, nam intelligitur actum quod poſſet conueniri ante principalem excuſſum. Ita ſingulariter dicit Bald. in l. 1. 9. colum. C. de conue. fiſ. debi. libro 10. Ratio eſt, quia aliàs fideiuſsio eſſet fruſtratoria. quia fiſcus ſemper eſt ſoluendo. l. 2. ff. de fundo dota. ſi ergo fiſcus deberet excuti, & ſemper eſt ſoluendo, fideiuſsio eſſet fruſtratoria: ergo debet poſſe conueniri ante fiſcum: & illam deciſionem reperio relatam per Alex. in

l. fin.

l.fi.ff.fi.cert. peta. ſecunda colum.in fin.& dicit eſſe ſingularem ,& quòd alibi non legit. & vide per eum in l.decem.ff.de verb.oblig.vide tamen Iaſ. in d.l.fin.ff.ſi cert. pet.3.colum.ante medium.vbi leuiter nititur impugnare,ſed ita tenet ipſe Iaſ.in d.l.decem.num.81.

21 *Excuſſio ceſſat quādo debitor eſt valde cauilloſus vel rixoſus.*

Decimò limita, quando † quis eſſet diues, eſſet tamen rixoſus & cauilloſus , nam tunc prius poſſet conneniri fideiuſſor. Ita Ludo.& Alex.in l.fin.ff.ſi cert.pet.& Iaſ.ibidem vltima colum.in prin.per Glo.in l.2.in princip.ff.qui ſatiſdare cogan. vbi etiam idem tenet Iaſ. in fin.prin. & ex hoc infertnt quod idem eſſet in procuratore vel notario cauilloſo , vt ibidem per Bart. ergo à fortiori idem eſſet in aduocato,qui melius ſcit cauillari,vt notatur in addi. ad Abb. in c. peruenit. de fide inſtru. in add. magna.2.colum. circa medium. per Iaſ.in d.l. decem.num.31.cum ſequen.

22 *Excuſſio ceſſat, quando ſi deiuſſor impugnatur per modum exceptionis.*

Vndecimò limita ſingulariter,ſcilicet quod † requiritur excuſsio rei principalis,vt hoc ſit verum,quando creditor vellet agere contra fideiuſſorem , ſecus ſi vellet ſe ab eo defendere ope exceptionis: nam tunc benè poteſt eum repellere ante principalem excuſſum , vt eſt exemplum in l. exceptione. C. de euictio.& ibi ſingulariter Bald.in prin.illud dictum cōmendatur pro ſingulari in add. ad Abba. in c. 2.de fide inſt.add.magna.1. colum. quod perpetuò nota.

23 *Excuſſio ceſſat in mercatore & campſore fideiubēte.*

Duodecimò limita , † vt iſta l. non procedat in mercatoribus , & campſoribus , nam ſi illi fideiuſſores extiterint, poſſunt conueniri principali non excuſſo.Iſta eſt Glo.ſingularis, quæ fortè non eſt alibi. in anth. de fideiuſſo.§. argentariorum. colla.1. & per illam Gloſ. ita ſingulariter ponit Bald.in l.fruſtra. C.de non num. pecu. vbi extendendo illam Gloſ. dicit quod † mercatores confitentes ſe recepiſſe pecuniam, non poſſunt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ,quod eſt ſingul. & illa deciſio refertur in addi. ad Abb.in d.ca. peruenit.& notanter per Iaſ.in l.ſingularia.ff. ſi certum peta.5.ca.in princ.

24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus.*

Tertiodecimò limita,quando debitor principalis eſſet tyrannus, qui conueniri nequiret,vt tradit Iaſ.poſt alios per eum relatos in d. l.decem. numero 30.cum ſequen. plures alias limitationes collige per te ex notatis plenè in addi.ad Abba. in c. peruenit,de fide inſtru.addi.magna,vbi videas.

Item ſingulariter limito, niſi fideiuſſor iuraſſet ſoluere.nam tunc poterit conueniri non præcedente excuſsione.Ita ſing.Bald. in ca.ex reſcripto. de iureiurando. Contrarium tenet Alex.in l.fin.ff. ſi certum peta.5.col. ad fin.vbi vide quæ dixi ſuprà c.59.

Item an exceptio excuſsionis habeat locum de iure canonico , vide Bald. in l.ſi mancipiū. §.1.ff.de euictio.in lectura antiqua , & per Iaſ. in l.alienam.1. colum.in fine. C. de procura. per Bart. notab. in l.ſi ſeruum. §. nunc videamus.2. opp. & 1. quæſt.ff.de verbo. obliga.per Iaſ.in l.huiuſmodi.colum.2. & colum. fi.ff.de leg.1. reliqua dic vt ſuprà c.28. & c.59.& infrà cap.ſequenti.

Quid ſi in inſtrumento fideiuſsionis tabellio † ſcripſit,quod fideiuſſor renunciabat beneficio excuſsionis,idq́ue ſcripſit de voluntate partium , ſed de generali conſuetudine tabellionum,quæ Hiſpaniæ viget, an ea renunciatio noceat fideiuſſori , quaſi tabellio intelligatur rogatus de omnib.clauſulis,quę generaliter in qualibet prouincia apponi conſueuerunt? idq́ue in omnibus clauſulis, quæ in quolibet inſtrumento publico de conſuetudine tabellionum iniuſſu partium apponi ſolent, generaliter quæſitum , & vſibus forenſibus quotidiè controuerſum eſt. Qua in re communis opin.eſſe videtur,vt talis renunciatio & ſimiles clauſulę non noceant, nec obligent.ita Barthol.in l.prima.quæſt.6.ff.de iure codicil.Bal.in l.quoties.C.de hęre.inſti.Imol. in l.fi.ff. quemadmo. teſta.aperian. Abb.in c. cùm contingat, de iureiurando. num.24.eſt commu.opin.ſecundum Tiraquel.qui plures allegat in l. ſi vnquam.in prin.num. 122. C.de revocan.donatio.Decius con ſi.359.colu.pen. & conſil. 180. ad finem. Ripa in l. Centurio. num.88.ff.de vulgari. Tiraquellus de conſtituto.part.3.limita.31.num.12.Contrariam partem tenent Bald. in l. fin. per tex. ibi. C.de fideiu.Alex.colum.3.& Soz.colu.pen.in l.Gallus.§.idem credendum.ff.de libe.& poſth.Sozi.conſi.101.lib.3.Felin.num. 6.& Decius col. 2.in c.cum M. de conſtit. Iaſ. in l. certi condictio.§.ſi nummos. num. 24. ff.ſi certum peta. Alex.in l.huiuſmodi,in princi.colum. fi.ff.de lega.primo.Felinus in c.ex literis.col.5. de fide inſtru.vbi Bald.colum.4.Iaſ.in l.vt liberis. C.de coll. Dec.in l.ſemper in ſtipulationibus. ff.de regul.iur.Alex.conſil. primo.col.6.lib.5. per Ripam in d.l.ſi vnquam, quæſt.21.nu.44. Galiaulam in l.1.col.2. ff. de verb.obliga.Alciatum in d.l.1.§.ſi quis ita,in 3.notabili.Cur. conſi.101. nu.11.

25 *Scriptura an obliget quo ad clauſulas quæ iniuſſu partiū de conſuetudine tabellionum apponuntur? atedus q.*

Pro ſcriptura arguitur quod vt a contrahentibus quid diſpoſitum videatur,oportet quod vel verbis expreſsim comprehenſum fuiſſet, vel ſaltem tacita ipſorum mente non fuiſſet prætermiſſum: licet enim aliquando † expreſſum plus operetur , quàm tacitum . l. cum ex filio , in principi. & §.1.ff. de vulga. aliquando verò tacitum fortius ſit quàm expreſſum.vt in l.1.C.qui admit.& ibi plenè notat Iaſ. num.6. idem Iaſ.in d.l.cum ex filio, in prin.tamen regulariter æquę pariſque potentiæ eſt tacitum & expreſſum.l. cum quid.ff.ſi cert.pet. vbi multa per Iaſ. & per Andr. Tiraq. in l.ſi.vnquam.pag.347. num.76.& pag.237. nu.156.idem in legibus connubialibus. Glo. 7.num.72. Si ergo clauſula apponi à tabellionibus conſueta, tacitè à contrahentibus fuit intellecta, vel comprehenſa , quid impedit

26 *Tacitum interdum aparis, interdum maioris, interdum minoris poteſtatis eſt,quàm expreſſum.*

quin tacitè rogatus tabellio à cōtrahentibos de tali clausula opponenda videatur, quo firmior sit contractus ille, de quo agebatur. Quòd si tacitè de ea apponenda rogatus videri potest & debet, nulli dubium quin perinde sit ac si nuncupatim de ea opponenda iussus esset. Quid autem si constet quod neuter contrahentium de tali clausula apponēda meminit, neque etiam ipsemet cuius fauorem potissimùm talis clausula respiciebar, id quod facilè apparere poterit, si de vi & potestate illius clausulæ ipsi contrahenres interrogati respondere nesciant, & tunc quidem cum nec tacitè nec expresſim id à contrahentibus comprehensum fuerit, eos vt obligare nequeat, videtur, quia non figura literarum obligamur, sed mente & sensu nostro, quem per earum interuentum expressimus. l. non figura. ff. de act. & obliga. l. obligationum substantia, ad fin. eod. titu. Sed non ineleganter defendi potest esse tertium genus dispositionis, prærer duo dispositionis genera, de quibus modò mentionem habuimus, quale est, cùm quid contrahentes licet ne verbis nominatim, nec menre tacira comprehenderunt, quia vel eius rei notitiam nō habebant. vel de ea non meminerunt, vel alia quauis ratione, tamen verosimillimū est, quod si ea de re meminissent, vel eius notitiam habnissent ita disposuissēt & iussissent, vt in d. clausula scripturæ contineatur, quo casu etiam dispositum intelligitur, quia pro cauro & disposito habetur, quod disponentes interrogati verosimiliter responderent & prouiderent, licet id ignorantia, incuria, aut obliuione, & verbis & etiam mente prætermissum ab ipsis fuisset glo. communiter ibi app. in l. tale pactum. §. fina. ff. de pact. vt plenè per Ias. & And. Tiraquel. in locis suprà citatis, & per Ias. in l. de quibus. ff. legibus. & in auth. quas actiones. C. de sacc. eccle. ergo si contra illā clausulam instrumenti opposueris, quod contrahentes neque eam apponi expresſim iusserunt, neque tacitè de ea apponenda cogitauerunt, neque fortè etiam hodie quid sibi velit aut significet intelligunt, replicabo quòd si talis clausula in ea regione. vbi scriptura confecta fuit, erat de communi consuetudine tabellionum apponi consueta, & præterea à communiter accidentibus vtilis reputabatur, qoò magis is contractus, de quo agebatur, vel ea dispositio locum effectumque haberet: tunc quodammodo intelligam & interpretabor quasi dispositum videri à contrahentibus, vt ralis clausula apponeretur: verosimilimumq; esse, vt si quo tempore fiebat dispositio & scriptura interrogati forent, an talem clausulam apponi iuberent, responderent, quòd sic. Faciamus ergo regulam affirmatinam, vt eo clausola valeat obligetque comprehendenres. Declara vt procedat, quando † ageretur de modico vel non admodum magno præiudicio, non sic de magno præiudicio ageretur, quia cum † tacitum plerunque fallax sir, vt plenè per Andr. Tiraq. de legibus omnibus. glo. 7. oumero 72. certè non temerè trahendum est ad ea quæ sunt magni prięudicij. facit l. si quis diuturno, in prin. ff. si serui. vend. iuncta l. oull. C. de rei vend. & quod ait Corneus in l. cum quæstio. numero 6. per tex. ibi. C. de lega. & quod ponit Bartol. in l. seruitutes. in mag. ff. de seruit. facit §. fin autem ad deficientis. in l. vnica. C. de cad. tol. & quæ diximus suprà c. 78. Secundò limita, vt non procedat quando talis clausula vehementer repugnaret aduersareturque naturæ illius dispositionis, qua de agebatur: arg. l. fin. C. de non. oum. pec. iuncta l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. 2. Tertiū limita, quando aduersaretur coosuetudini alterius, vel vtriusque contrahentis: arg. l. si seruus plurium. §. fin. de lega. 1 l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iu. & his tribus casibus defendi potest opi. contraria, sicque vtraque pars remperanda, & ad concordiam reducenda est.

27 *Scripturæ clausula de consuetudine tabellionum apponi consueta, inutilis est in tribus casibus.*

28 *Tacitum sæpe fallax.*

SVMMARIVM.

1 *Statutum ne in forenses immobilia alienentur, non comprehendit domunculam.*

2 *Statutum à superiore confirmatum, quando municipes possint reuocare.*

CAPVT XXXIIII.

CENTESIMO decimo octauò colligitur, † stanre statuto ne in forenses fiar prædiorom alienatio, nunquam videtur prohibita alienatio paruę domunculę, id quod tenuir Lud. Roma. singulari 334. hodie quidam Petrus Iacob. & Barthol. in l. senatus. §. Marcellus in expositione verbi diætam. ff. de lega. 1. Ioannes Imolen. & Alex. ibi. Ias. in l. sciendum. ff. qui satisda. cog. nu. 10. Hippolytus Marsil. in l. furem. coi. 3. ff. de sicarijs. idem Hippolytus singul. 276. Nicol. Pigno. in add. ad Romanum, vbi suprà. Marsilius in pract. crimi. §. & quia. in princip. & innumera similia congessi lib. 1. de succ. resol. §. 7. ratio istius ea est, quòd vt reliquorum principum, ita & legum imperium est ad vtilitatem. quę in minimis oon consideratur, sicque cùm liberras nostra oneretur per prohibitionem cōmerciorum contra ius gentium, de quo in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. 5. §. ius autem gentium. & §. ius ciuile. Instit. de iure natu. & potissimùm contra rationem naturalem, quæ dictat liberum esse debere, vt quisque in quemlibet rem suam alienare possit. §. per traditionem. Institut. de rerum diuis. par erat, vt tot incommoda nobis non insuarentur, nisi ob aliquod magnum cōmodum, & emolumentū reipublicæ,

1 *Statutum ne in forenses immobilia alienentur, non comprehendit domunculam.*

blicæ, quod cùm in minimis rebus minimè consistat ea prohibitio, ad minima non extenditur, præsertim cùm fiat per legem, quæ, nobis vt consulat, non vt obsit, accepit impetium. Vt nostra principalis sententia docet.

2 *Statutū à superiore confirmatum, quam de municipes possint reuocare.*

Centesimo decimo uonò colligitur, quod † si esset statutum per municipes factum de concessione superioris, idque inciperet esse nociuū, possent ipsi municipes sine noua etiam concessione illud reuocare, tum quod id de natura legum & statutorum esse videtur, tum etiam quia (vt habet nostra principalis conclusio) eam facultatem à superiore accepisse videntur, vt sibi consulerent, non vt nocerent, quæ ratio cogit nos fateri, id statutum cum primùm noxium esse cœpit, vel euanuisse ipso iure, argumen. l. vn. in princi. C. de cad. toll. vel potuisse reuocari per eosdem municipes, argumen. c. non debet, de consanguin. & affin. & ita vt reuocari possit per eosdem rectè tenent Bal. in c. 1. in principio, de pace Const. Andreas Tiraquel. in l. boues. §. hoc sermone. 17. limit. ff. de regul. iuris. Ioannes Andre. in c. non potest, de præb. lib. 6. in nouell. licet quidam in contrarium arguant per d. §. hoc sermone. vide in c. seq. num. 10.

SVMMARIVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, vxore mortua cessat, si is non substinuit onera matrimonij.*
2 *Præmium propter onus.*
3 *Nobilis vel hildalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*
4 *Pœnam legalem, etiam si procedatur per modum accusationis, iudex alterare potest ex causa, ardua quæstio.*
5 *Pœna suos debet tenere authores.*
6 *Testis in re sua vt quis sit, an admittatur.*
7 *Legum & statutorum exorbitantium verba restringuntur secundum subiectam materiam.*
8 *Famuls ex delicto an dominus teneatur?*
9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*
10 *Inferior superioris iura nequit subuertere.*
11 *Statuta confirmata à superiore, an per statuentes possint reuocari? ardua q.*
12 *Statuta collegij confirmata per superiorem, an per collegium possint reuocari? ardua q.*
13 *Superioris factum meram inferioris vtilitatem respiciens, per ipsum inferiorem potest alterari.*
14 *Alimenta a patre filio data, si is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua q.*
15 *Ius naturale compulsionis ignarum.*
16 *Necessitati culpatæ non subuenitur.*
17 *Matrimonium spirituale, metu etiam reuerentiali contractum, viciatur, aliud in carnali matrimonio.*
18 *Iuramentum metu reuerentiali emissum, non obligat.*
19 *Matrimonium hodie an vitietur per metum reuerentialem?*
20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*
21 *Matrimonium per patres contractum respectu liberorum, an vitietur metu reuerentiali.*
22 *Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem monacham? egregia q.*
23 *Legaui centum filiæ si nuberet, & quinquaginta si fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura sit? ardua q.*
23 *Magistratus minores, an leges transgredi possint? ardua q.*

CAPVT XXXV.

CENTESIMO vigesimo nonò colligitur, veram esse opinionem existimantium † statutum (quod frequens est in plerisque ciuitatū Italiæ) vxore sine filijs constante, vir lucretur dimidiam partem dotis intelligendum esse, si modò maritus ille substinuit onera matrimonij, non sic si non substinuit, vt tenuerunt Bald. in auth. dos data colum. 1. C. de dona. ante nup Alex. cō. centesimo vigesimo secundo. viso processu. col. 4. lib. 7. Hippolytus Marsilius singulari 514. vigent communiter. Ratio est (vt hoc eis addamus) quia vt reliqui principes, ita & statuentes, vt prosint, non vt obsint, imperium (id q, nostra princip. conclusio habet) accepisse videntur. eamque dotis partem marito quasi in recompensationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem concessisse visi sunt: qua parum dignus is maritus videtur, qui talia onera non substinuit, sicque tunc id statutum ne vxori nocere videatur, in debitum lucrum marito tribuendo, par est vt cesset. *1 Statutum dotē marito concedens, vxore mortua cessat, si is nō substinuit onera matrimonij.*

Centesimo vigesimo primò colligitur, eadem ratione, eum ciuem † qui non substinuit simul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs statutorum illius ciuitatis, ne lucrum tali ciui indigno indebitum deferatur: per quod reliquis nocumentum inferri videretur. Pœnarum enim & Præmiorum eadem ratio est. l. 1. ff. de iustit. & iure. Vnde vt reipub. noceret, qui pœnam immerenti infligeret. l. sancimus. C. de pœnis l. absentem, in princi. ff. eo dem titul. ita & qui immerenti præmium cōcederet, Reipublicæ nocuisse, vix est vt non videatur, & ita in specie tenent Philippus Decius consi. centesimo decimoquarto Hippolytus Marsilius, ex quorum allegatione apparet, hanc esse communem opinionem singulari centesimo decimo nono. ille, qui nō sustinet. Ludouicus Romanus consil. a: 4. ista captura. Paulus Castrensis in l. omnes populi, in fine. ff. de iust. & iure. Bartol. in tract. represaliarum. 5. princ. quòd dicta actio. Albericus 1. par. statuto. *2 Præmiū propter onus.*

statuto. quæst. 9. Paulus Castrensis consi. 343. vt refert Marsilius, vbi suprà, qui hoc limitat, nisi † ex priuilegio ille ciuis defineret sustinere onera publica (quales Hispaniæ sunt illi nobiles, quos hidalgos appellamus) tunc enim priuilegijs ciuitatis gauderet, non secus quàm reliqui ciues. Ita Marsil. vbi suprà, Alexand. consilio trigesimosecundo, visa concession. libro 5. Philippus Decius consilio 283. id quod admitterem, quando tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem publicam facinora: idemque si id priuilegium emisset vt precium ad publicas necessitates verteretur, non sic si vt conuerteretur in quoslibet alios vsus, quia tunc is non posset videri de republica bene meritus, sicque non esset cur potiri deberet ijs priuilegijs, nisi vellet cum reliquis ciuibus contribuere: argumen. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. & l. illam. l. illud. C. de colla. l. cum oportet. in princi. C. de bon. quæ liberis. quod nota ad priuilegia hidalguiorum (vt ita loquar) quæ precio Hispanorum non pauci emerunt, vt diligenter intuearis verba priuilegiorum.

3 *Nobilis vel Hidalgus quando participet comoda, licet non participet onera.*

4 *Pœnam legalem etiam si procedatur per modũ accusationis iudex alterare potest ex causa, ard. qõ.*

Centesimo vigesimosecundò colligitur, † an vera sit sententia existimãrium, iudici etiam ex causa non licere alterare pœnam legalem, quando proceditur per modum accusationis, quamuis id sibi liceat, quando proceditur per modum denunciationis, vel inquisitionis, iuxta glo. app. in l. & si seuerior. §. pœna grauior. in glo. fin. ff. de his, qui nota. infa. cum latè suprà adductis. c. 14. & c. 5. cum alijs, id quod in specie tenuit Hostiensis in c. in archiepiscopatu, de raptori. Bald. in reper. suo, verbo, pœna legalis. 2. colum. Hippol. Marsilius singulari 526. inquisitio. idem Marsilius in pract. causarum crim. §. constante. numero 83. in simili per Deci. in c. at si clerici. colum. 7. §. 1. de adulteri. quorum opinionem suspectam esse ex nostra principali conclusione apparet, quæ docet vt reliquorum Principum, ita & legum imperium esse ad proficiendum, non ad nocendum, noceret autem si ex iusta causa iudici non liceret pœnam temperare legalem, vt innumeris ferè tam iuribus quàm rationibus per totum hunc librum colligere licet.

5 *Testis in re sua vt quis sit an admittatur.*

Centesimo vigesimotertiò colligitur, veram esse opinionem existimantium † non valere statutum Bononiæ, quod habet, vt si rusticus tributum soluere nequeat id ab alijs rusticis exigatur, vt in specie tenent Ias. per tex. ibi in l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. testamen. Hippolytus Marsilius singulari 551. pœna debet. Barthol. in l. legatorum, in princip. per tex. ibi. ff. de lega. secundo. Ioannes Imolensis in l. cum filius, in princip. ff. de verbo. obliga. facit totus titulus C. ne filius pro patre, & totus titulus. C. ne vxor pro marito, & totus titulus C. res inter alios act. l. non debet. ff. de iureiur. c. non debet. de reg. iuris. lib. 6. & potissimùm facit nostra principalis conclusio, quæ d[illegible]et, statuentes & legislatores non secus quàm reliquos principes imperium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent, nocerent autem si eis liceret tam iniqua statuta, tamque omnino à iure & ratione naturali aliena condere. l. sancimus. C. de pœnis. ergo vt non valeant, par est. vt dd. ll. & c. erit autem lex. 4. distin. l. 1. & 2. ff. de legibus. id quod non minus vtiliter quàm nouè nos intelligimus, non valere quò ad sui executionem, quandiu non apparet aliqua vrgens causa, valebunt tamen mero iure, dummodò interea dum talis vrgens & vtilis causa non illucet, effectu & sui executione careant, per l. vn. in princ. verb. sopita. C. de cadu. tollend. vt eleganter exposuimus de suc. progressu in præfatio. quod multum notabis.

Centesimo vigesimoquartò colligitur, veram esse opinionem existimantium, Bononiæ statutum, † quo cauetur vt libris mercatorum fides adhibeatur, procedere quò ad suas duntaxat mercantias, non quò ad reliquas res vel negocia. quid. n. si ille scribet domum meam ad se pertinere, meúe homicidium fecisse, domumúe suam igne combusisse aut diripuisse, in omnibus his speciebus & similib. ei fidem adhibere esset contra ius & rationem naturalem. l. omnibus. C. de testibus. l. magistratibus ff. de iurisdictio. omnium iudicum. l. vn. C. vt nemo in sua causa iudicet, aut ius sibi dicat. & potissimùm esset contra nostram principalem conclusionem, quæ habet statuentes & legislatores non secus quàm reliquos principes imperium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent: nocerent autem si talia statuta non restringerentur iuxta sensum superiorem. & ita in specie tenent Ioannes Andreæ ad Speculatorem de instrum. edi. §. nunc dicendum. in add. mag. colu. 1. Ludouicus Romanus consil. 205. in puncto. & con. 204. pro discutienda. colum. 1. Iason in l. si quis ex argentarijs. ff. de edendo. §. rationem. Hippolytus Marsilius singulari 560. habemus in hac ciuitate. Franciscus Aretinus consi. 33. consultatio. colu. 1. & cons. 44. in proposita consultatione. idemque foret secundum Marsilium, vbi suprà, post Iason in d. §. rationẽ. in statuto † iubente thesaurarij libris fidem adhibendam. nam & id quò ad rem pecuniariam, vel ad ærarium pertinentem restringeretur, quibus rationibus stante statuto, quod consules artium cognoscant de causis eorum opificum, intelligetur de causis ad artem illam spectantibus, non sic si de hæreditate fortè, vel legato, vel de dote, vel de præscriptione, & similibus ageretur: vt per Romanum consilio 300. in casu proposito, & per Hippolytum Marsilium, vbi suprà. Bald. in l. fine. vbi Cynus & Angelus per text. ibi. C. de

6 *Pœna suos debet tenere authores.*

7 *Legũ & statutorum exorbitantiũ verba restringuntur secundum subiectã materiam.*

C.de iurisd. omnium iudicum. Vnde si esset statutum vt filius fami. artifex etiam ex causa mutui obligaretur, intelligeretur, si mutuum illius artificij causa esset contractum: vt per Marsilium, vbi suprà, qui alios allegat. Quinimò quod dominus † ex delicto vel quasi delicto famulorum teneatur, iuxta terminos §. fin. Instit. de oblig. ex quasi delicto. id intelligendum est, si modò famulus ille deliquit circa illud ministerium, ad quod dominus eius opera ministerio vtebatur, non aliter. & similiter † potestas non tenetur de facinoribus per suos officiales cõmissis extra ministerium suum, vt plenè isthæc & alia per Hippolytum, vbi suprà, Romanus consil. 331. in casu propositæ consulationis.

8 *Famuli ex delicto an Dominus teneatur.*

9 *Iudicis officiale delinquente, an iudex teneatur.*

Centesimo vigesimoquintò colligitur, quare † quod à superiore gestum est, nequeat innouari aut alterari per inferiorem c. cum inferior, de maiorita. & obedien. facit l. ille à quo. §. rempestiuum. ff. ad Trebel. Ratio est, ne cõmunis vtilitas, ad quam destinatum omne siue principum siue legum imperium est (vt nostra princ. conclusio docet) facilè subuertatur. Vnde si † Papa confirmat Spoleti Statuta, iam amplius non dicentur statuta Spoleti, sed Papalia. sicque solus Papa, non etiam municipes, aut ciues Spoletani ea mutare & alterare poterit. Hæc videtur communis opin. quam tenent Bald. in l. ex facto, in princip. ff. de vulgari. Alexand. consil. 469. viso puncto. prout eos refert, & sequitur Hippolytus Marsilius singulari 567. incip. omnia nostra. Andreas Barba. in c. pastoralis. §. præterea. col. 17. de offic. deleg. Romanus cons 98. quòd ad id. Andreas Barb. in tract. do. præst. Card. 1. quæst. 5. colum. Felynus in c. qualiter. 1. col. 12. de accusa. idem Felinus in c. 1. 9. colum. de sponsalibus. Ratio, quia omnia merito nostra facimus, quibus authoritatem impartimur. l. 1. C. de verere iure enu. c. 1. & c. de confir. vtili. vel inutili. Vnde Marsilius in d. singulari 567. ait, quòd † statuta Collegij confirmata per superiorem, non poterunt per idem collegium alterari, quamuis (inquit) contrarium renuerit Panormit. in c. dilecto. de præb colum. 2. & ait Panormit. locutum fuisse inaduertenter, quia cùm talia statuta postquam à superiore confirmata fuerunt, iam non tam inferiorum quàm ipsius superioris statuta esse intelligantur: non poterunt per inferiorem tolli, cum factum superioris inferior nequeat alterare. clem. ne Romani. de elect. d. c. cum inferior. l. fin. C. de legibus Quid dicendum? & sanè veriorem puto sententiam Panormitani, quia † inferior factum superioris ad inferioris ipsius vtilitatem inductum, potest tollere aut remittere. l. penult. C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de episcop. & cleric. l. quoties ab omnibus. vbi multa in simili per Ias. C. de fideicommis. l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verborum obligat. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem. secundum vnum intellectum l. prima. ff. manda. in princip. Instit. eod. titu. l. cum pater. §. mando. & §. rogo. ff. de lega. secundo. l. filiusfamil. §. diui. ff. de legat. 1. l. 2. C. pro emptore. & tradunt multa Doct. in dd. locis. & Ias. in d. l penult. Modò sic, si rex Hispanus quædam statuta ciuium Toletanorum à iure communi Hispanorum deuiantia, vel Summus Pontifex statutum Spoleti deuians & remotum à iure communi reliquarum vrbium, & terrarum Papalium confirmauit, ob priuatam ipsorum Toletanorum ciuium, vel Spoletanorum municipũ vtilitatem. par est, vt ipsi posint illa remittere vel alterare per omnes leges suprà allegatas. & contraria procedunt in ijs duntaxat, quæ nulla ex parte respiciebant vtilitatem illius inferioris, qui factum superioris mutare volebat, vel quando non ipsius duntaxat, sed etiam aliorum vtilitatem respiciebat, quale est in lege generali, quam legem generalem mutare vna ciuitas inferior non posset, quia ea lex non ad suam vtilitatem duntaxat, sed etiam ad commodum reliquarum ciuitatum sub ditione & imperio illius principis existentium facta fuit: ergo succederet tunc regula. l. id quod nostrũ. & d. c. cum inferior. Idem ergo & in statuto collegi, nisi à fundatore factum esset cũ clausula ne immutari posset pro nobis. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia. Instit. de iure natu. c. non debet. de consan. & affi. & facit nostra principalis conclusio, nam superior imperium accepisse videtur, vt prosit, non vt obsit: idemque in imperio illius statuti. & cùm secundum necessitatem humanam statuta variari expediat. d. c. non debet. certè cùm noxium esse inciperet id statutum vt mutari posit per eos, ad quorum vtilitatem factum fuit, par est, nec superior spectandus est, nisi in duobus casibus suprà relatis, & vide c. præced. quod nota ad omnes mundi ciuitates, collegia & municipia.

10 *Inferior superioris iura neque subuertere.*

11 *Statuta confirmata à superiore, an per statuẽtes possint reuocari, ard. qõ.*

12 *Statuta collegij confirmata per superiores, an per collegas possint reuocari, ard. quæst.*

13 *Superioris factum meram inferioris vtilitatem respiciens, per ipsum inferiorẽ põt alterari.*

Centesimo vigesimo sextò colligitur suspectam esse opinionem existimantium, quòd † pater, qui semel filio suo alimenta assignauit & dedit, iterum eundem alere teneatur, etiam si ille culpa sua cœpit egere, puta quia in scorta, vel ludos prodegit, quod sibi alimentorum causa & nomine satis abunde à patre fuerat concessum, vt in specie tenent Hippolytus Marsilius singulari 104. pater tenetur. Iacobus de Arena in l. si libertus qui operarũ. ff. de operis liber. Barba. in c. ex parte. 3. de consue. Bald. l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. sed istorum sententia confutatur ex nostra principali sententia, & omnibus iuribus & rationibus suis, dum docent, vt reliquos principes, ita & leges imperium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent: nocerent autem si inducerent quid ita irrationabile, vt & culpa sua desineret authori suo nocere, contra cap. culpa sua, de regulis iuris. lib. 6. l. si quis in suo.

14 *Alimenta à patre filio data si u prodegit, an pater iterum alere cogatur, ard. quæst.*

§.legis. C.de inoff.test.l.1. ff.de iusti.& iure.& eadem culpa patti innocenti noceret. contra d.§.legis,& contra omnes leges,quæ sunt sub titu. C. ne filius pro patre. & quæ sunt sub tit. C. ne vxor pro marito.& l.non debet.ff.de iu. iu. & esset contra omne ius naturale naturalemque rationem dictantem, vt æquè pœnæ peccata persequantur, teste Horatio his verbis:

——— Adsit regula
Peccatis, quæ pœnas irreget æquas.

Neque ad rem pertinet, quod pater naturaliter debeat alere filium, talisque obligatio, vt inquiunt ipsi, per culpam ipsius filij non euanescit. nam eorum illinc effluxit error, quod
15 eam obligationem præcisam & coactam esse falsò arbitrabantur, cùm † reuera à naturali iure nihil sit aut fuerit vnquam magis alienum & remotum, quàm inducere aliquam necessitatem, aut coactionem præcisam & compulsiuam, nec quicquam aliud est ius naturale, quàm quopiam naturale votum, desiderium, inclinatio, & appetitus, quibus ducimur. l.scripto. ff. vnde lib. ibi & parentum cõmune votum. l.1.§.cum seq. ff.de iust.& iure. c.ius naturale.1.dist.in pri. Inst. de iure natur. dixi plenè surpà c.27. nu.11. vnde vt appetitus coniugij maris & fęminæ & si sit iuris naturæ, vt dd. iuribus, tamẽ non exequitur ab inuito: ita & is appetitus & votum alendi liberos, & si sit iuris naturæ, tamen non exequeretur ab inuito, inspecto eo iure, sicque necessitas à mero iure positiuo descendit, vt non minus vtiliter quàm oportunè disseruimus lib. 2. de succe.crea.§.20.super rep.auth. nouissima.C. de inoffic. test. ibi collocata. iure autem ciuili nullibi legitur, vt quis suæ obligationi amplius quàm semel satisfacere teneatur, quinimò contrarium eo iure dispositum est.l.qui bis.ff. de verb.obliga.l. qui vsumfructum. eod. titu. l.planè. §. si eadem res, vbi pulchrè in simili per Ias & Zasium post alios.ff.de lega.1. & ferè per totum titu.ff. & C. de cond. indeb. ergo is pater naturali suæ obligationi fecisse satis videtur per solam voluntatem: ciuili autem obligationi vel coactioni sat superq; fecit semel congrua alimẽta assignando, & filius ille culpatus victum deinceps quęrere poterit, vt quę titat maxima pars hominum, quibus alimenta præbent labores manuum suarum, etiam si sint inculpati, ergo quod illis inculpatis vsu venit, vt tantundem huic filio culpato & tali
16 pœna digno obueniat, noxium non erit, sed potius laudabile & condignum. præsertim † quia frustra auxilium legis prætextu necessitatis quis implorat, quando in talem necessitatem culpa sua cecidit. l. iam dubitati. ff. de hæred.insti.ibi, iam non vt necessarij, sed sua sponte hæredes existunt. l. iam dubitari. ff. de vulgari. ibi, ius dicentis pro positum est liberos oneribus hæreditarijs non spontè suscepis liberare. vbi notat Barthol. Sozinus, & vtrobique omnes Doctores, & multa congerit Ias.in l. fin. fideiussor. §. si necessaria, per tex.ibi.ff.qui satisdare cogantur.& Felinus in c.quæ in ecclesiatum.col.24.de constitutio.

Ius naturale compulsionum ignarum.

Necessitati culpatæ non subuenitur.

Centesimo vigesimo septimò colligitur, quare † matrimonium spirituale metu etiam 17
reuerentiali contractum, sit nullum ipso iure, id quod tenuit Glos. in c. præsens clericus. 20.q.3.Ias.in §.quadrupli.col.9. Inst.de actio. qui illam Glo. dicit notab. Hippolytus Marsilius singulari 347. matrimonium metu facit c.cum virum. de regul. In simili per Ioannem Imolen.in l.si cum dotem.§.eo autem tempore.ff. sol.matrim.facit cap.1. vbi Glo.& Panormita.quod metus causa. Alex.in d.§.eo autem tempore.& Ias.in auth.ingress.C. de sacrosan. ecclesi. col. 1. Et iuramentum † filiæfa. metu 18
reuerentiali factum, non est obligatorium. Ita Bal.in l.etiam.C.ad Velleia.idem in l.pactum dotali.col.3.de colla.Hippol.vbi suprà.& Decius consi.219.viso puncto.col.3. Diuersum est in matrimonio carnali, quod non desinit valere etiam si fiat per metum reuerentialem. Ita Hippolytus Marsilius, vbi suprà, Bald.& Salicetus in l.patre cogente.ff.de ritu nuptiarum. per tex. ibi sicque in sui creatione facilius & expeditius perficitur carnale, quàm spirituale matrimonium. & ex diuerso spirituale facilius quàm carnale impeditur. & ratio est, propter austeritatem vitæ monachalis, ad quam vt quisquam nisi ex liberrima voluntate accederet, durissimum esset. quæ ratio non ita vrget in matrimonio carnali. Sed hodie † fortè 19
etiam matrimonium carnale metu reuerentiali contractum viciaretur, licet iure. ff. aliud foret. Ratioque differentiæ non obscura est, quia iure ff. matrimonia facilè per repudij interuentum soluebantur, hodie autem iure canonico, & diuino non ita fit, iuxta illud Domini: Quos Deus coniungit, homo non separet. sicque hodie longè durius & nocentius nocumentum talis metus reuerentialis induceret, quàm olim, vt patet in l. neque ab initio.C.de nupti. & ferè per totum ff.& C.de diuor. & repu. Illud autem in comperto est, 20
matrimonium † eo metu, qui caderet in virum constantem contractum, irritum esse: & tam olim quàm hodie, & iure tam canonico quàm ciuili: vt tenuit Glo. in l.1. in fin. ff. de auth.tutorum. Cardina. in clem.1.17.q.de cõsang.& affini. Oldradus consi. 35. factum tale est.& Marsilius, qui alios allegat, vt suprà. Et pro nostra superiore opinione, vt hodie † ma- 21
trimonium liberorum pręsertim fœminarum per metum patris reuerentialem contractum vicietur, facit, nam & si matrimonium liberorum præsentium & tacentium per patres contractũ valeat. c.vn. de spons.impuberum. lib. 6. tamen si quæ verosimilis suspicio esset, metus reuerentialis non valeret: vt egregiè tenuit Panormi. in c.non ne. colu.fin. de præsump.

Matrimonium spirituale metu etiam reuerentiali contractum viciatur, aliud in carnali matrimonio.

Iuramentum metu reuerentiali emissum non obligat.

Matrimonium hodie an vicietur per metum reuerentialem.

Matrimonium metu contractũ irritatur.

Matrimonium per patres contractum respectu liberorũ, an vicietur metu reuerẽtiali.

ſump. & ſequitur Hippolytus Marſilius ſing. 147. filius præſens, & tacens. Felinus colum. 4. in d. c. non ne, qui admodum id commendat. Iſthæc omnia ſuadentur ex noſtra principali ſententia, quæ habet, vt reliquos principes ita & leges imperium accepiſſe, vt prodeſſent, non vt nocerent, nec dubium eſt quin vehementer humano generi noceret, ſi inducent vt in perpetua corporum & animorum ſocietate quiſquam inuitus remanere cogeretur: quandoquidem perpetua ſocietas etiam rerum caducarum & irreſolubilis tam odioſa ſemper habita fuit, vt ita cōtrahi minimè poſſet: vt not. in l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de lega. 2. iuncta l. 1. ff. de ritu nup. in prin. Inſtit. de nup.

20 *Pœna adulterij non extenditur ad vitiantem. egregia q.*

Denique † cùm differentiam egregiam eſſe inter matrimonium carnale & ſpirituale ſuprà edocti ſimus, apparet, pœnam impoſitam ei, qui vxorem alterius viciaret, minimè locum habere, aut porrigi debere ad eum, qui monacham compreſsiſſet, tum quod in pœnis vt pote odioſis extenſio fieri non debet. l. antep. ff. de pœnis. de reg. iur. lib. 6. l. cum quidam. vbi multa per Doct. ff. de li. & poſthum. tum quod ad tollendam conſequentiam ſufficit dare vnam inſtantiam. Glo. in l. creditori, ff. de ope. noui nunc. quæ precepta eſſe videtur ex allegatis per Iaſ. ibi: Glo. in c. ſicut vrgeri. 1. q. 1. Nec ad rem pertinet quod regulariter valeat argumentum de matrimonio carnali ad ſpirituale. vt per Hippolytum ſingul. 215. validum eſt. nam ſufficit inſtantia ſuperior, præſertim in materia odioſa, & reſtringibili. ita tenet, & rectè in ſpecie Felinus in c. eccleſiæ ſanctæ Mariæ, de conſt. licet in contrarium ſit receptior opin. quam tenent Marſilius d. ſingula. 215. vbi hanc dicit receptiorem. & Felinus in c. non ſatis. de ſimonia. & Marianus Sozinus in c. qualiter, & quando. 2. de homi. pro vt eum allegat Marſilius, vbi ſuprà. Qui etiam in d. ſingulari 215. & in repet. rubr. colu. 20. ff. de fideiuſ. & Ludouicus Romanus in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obliga. & Iaſ. in auth. ſi qua mulier. C. de ſacr. eccleſ. poſt alios quàm plures volunt, quod † ſi

23 *Legati centum filiæ ſi nuberet & quinquaginta ſi fieret monacha, facta fuit, an centum habitura ſit? ardua q.*

teſtator centum reliquit filiæ ſi nupſerit, & quinquaginta ſi religionem intrauerit, ſi ea religionem intrauerit, habebit centum integra, non duntaxat quinquaginta, ſed id nobis videtur perinde eſſe ac ſi contendas contra omne ius omnemque rationem & teſtatoris voluntatem vtcunque dilucidam, non ſolùm non eſſe ſeruandam, ſed etiam eſſe violádam eccleſiæ fauore, cuius ex diuerſo potiſsimum munus eſſet debet, iuſtitiam cuſtodire. c. 1. de fundi alie. vnde multi etiam tenent contrarium, vt alibi fuſiùs diſſeruimus.

24 *Magiſtratus minores an leges tranſgredi poßint, ardua q.*

Centeſimo vigeſimo octauò colligitur, quare † magiſtratibus liberum ſit leges tranſgredi propter enormitatem facinoris, vt eſt communis opinio, quam renuerunt Innocentius & communiter Doctores in c. de conſti. Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior. colu. 4. ff. qui not. infa. Hippolytus Marſilius ſingula. 244. tu ſcis. Bald. in l. 1. colu. 5. C. qui accu. non poſſ. idem Bald. in l. 1. C. de precibus Impera offeren. & in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. plenè per eundem Marſilium in rep. l. fin. C. de prob. char. 73. id quod vtrobique moderat & reſtringit ipſemet Marſilius vt procedat in ſolis maioribus, non ita in minoribus magiſtratibus. Idem vult Bald. in auth. ſed hodie. C. de iudi. Ludoui. Romanus in l. ſi verò. §. de viro. fall. 46. ff. ſol. matr. Iaſ. in §. ex maleficijs. Inſt. de acti. colum. 2. Bald in auth. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. id quod (iudice me) ſuſpectum eſt, & contra omnia iura & rationes, de quibus ſuprà fuſè, c. 14 num. 4. & c. 5. num. 20. diſſeruimus, ex cauſa licere magiſtratibus tranſgredi leges. quinimò non licere modò, verùm neceſſe quoque habere, leges non tam faciũt verba aut ſcriptura, quàm earum mens & ſenſus, adeò vt fraudem legi faciat, qui verba legis complexus cōtra eius nititur voluntatem. l. fraus. ff. de legibus, vt multis ſuprà oſtẽdimus. ergo cùm legis mens & animus eum ſcopulum intueatur, vt propter enormitatem facinoris pœnarum & legum metæ tranſgrediantur. idque à magiſtratibus fieri & poſsit & debeat. Inque eo duntaxat quæſtio relicta ſit, quis nam ſit legibus hanc ad rem magiſtratus (eum legitimum eſſe iure dicemus, qui illius facinoris iudex competens erat, ad imponendamque eam pœnam, quam impoſuit competens, erat ex vi & complexu iuriſdictionis ſuę, itaque ille iudex, qui non haberet gladij poteſtatẽ, iuxta l. imperium. ff. de iur. om. iud. non poſſet facinoroſum etiam propter enormitatem criminis vltimo ſupplicio afficere, nõ magis quàm alter homo priuatus, ſed qui haberet gladij poteſtatem, is propter enormitatem criminis poterit pœnam à lege talibus criminibus definitam augere, & imponere etiam inconſulto ſuperiore, dummodò nõ egrediatur complexum ſuæ iuriſdictionis, legum enim imperium (vt noſtra prin. concluſio habet) deſtinatur ad proficiendum, non ad nocendum aut ad bonum publicum differendum, vt differetur ſi vbi iuſtitia depoſcit leges tranſgredi, nec deeſt legitimus iudex, ſpectaretur vt ſuperior conſuleretur.

SVMMARIVM.

1 *Princeps ex iuſta cauſa an defenſionem tollere poſſit in criminalibus, plures ardua q.*

2 *Accuſanti præmium deſignatum intelligitur, ſi probauerit.*

3 *Allegationi ſi iubeatur ſtari, ſuppletur, ſi probauerit.*

4 Intra-

4 *Iuramento damnum passi quod stetur, vt intelligendum? not. q.*

5 *Defensio an tollatur per statutum iubens vt occidens quomodocunque, & qualitercunque occidatur, ardua q.*

6 *Verba statutorum restringenda, quoties resultaret, absurdus intellectus.*

CAPVT XXXVI.

ENTESIMO vigesimononò colligitur, an † princeps ex iusta causa de plenitudine potestatis, vt defensionem in ciuilibus causis adimere potest, & eius terminos abbreuiare, ita ne possit idem facere in causis criminalibus? id quod negant Bald. in l. 3. §. si is pro quo. ff. quod quisque iuris. Felinus in c. dilecti. col. 6. de re iudi. Hipp. Mars. singulari. 388. defensio non potest. Sozinus consilio. 120. memini me aliàs consuluisse, vt refert idem Marsilius. Fran. Aretinus cõsil. 65. sicut Ioannes. colum. 13. Paris de Puteo de syndi. cha. 30. Marsi. in l. vnius facinoribus. §. cognitutum. ff. de quæst. Idem Marsilius in sua pract. crim. char. 55. & char. 140. & iterum in rep. l. vni. C. de raptu virginum, qui omnes (iudice me) nõ multum fælici Minerua rem intuentur. nam re vera quò ad principis potestatem, de qua agimus, nulla differentia est inter causas ciuiles & criminales: in vtrisq; enim ex iusta causa potest defensionem, puta citationem, & exceptionem, aut similia) adimere, vt plenè ostendimus de succ. progressu in præfatione, & fusiùs suprà c. 31. num. 9. in neutris autem sine iusta causa id principi fas aut liberum esset. ergo longè facilius in vtrisque id sibi liceret quò ad terminos legales coangustandos. istorum omnium ratio illinc descendit, quod principes & leges (vt nostra principalis conclusio edocet) imperium acceperunt, vt prodessent, non vt nocerent. nec dubium est, quin nocerent, si vel iustam defensionem nobis ex toto adimerent, vel ex parte terminos defensionis coarctando siue simus in ciuilibus siue in criminalibus. Cæterùm vbi iusta causa adesset, contrariũ foret tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, quia lex nihil aliud esse videtur, quàm ipsamet iusta causa, cùm (vt plenissimè per totum ferè hunc librum egimus) legem non inducant ipsius verba aut scriptura, sed mens & sensus ipsius ac legislatoris, qui eum duntaxat scopulum intuetur, vt bono publico consulatur: ergo & id lege comprehensum videtur, vtcunque ipsius verba repugnent. Glos. communiter ibi, vbique app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. sicque si denegandi ex toto defensionem iusta causa aderat, puta quia facinus erat plusquam notorium, & timebatur fortè populi tumultus, vel denegandi defensionem ex parte per restrictionem terminorum aderat iusta causa & bonum publicum respiciens, quin id fieri non solùm possit, sed etiam debeat, dubitari non oportet etiam in criminalibus. his autem causis iustis cessantibus, nec in criminalib. nec ẽt in ciuilibus fieri (vt suprà diximus) regulariter fas est, nisi vel in leuiorib. vel in alijs specialibus, de quib. suprà mentionem habuimus. Fac ergo conclusionem contra omnes Doct. suprà allegatos, vt defensionem ex iusta causa adimere liceat, intellige primùm licere principi. Secundo licere etiam magistratibus ordinarijs. Tertiò non solùm licere, sed etiam necesse esse. Quartò licere in ciuilibus. Quintò, licere etiã in criminalibus. Sextò, licere principi de plenitudine potestatis. Septimò, licere ei etiam de potestate ordinaria. nam & ideo magistratibus ordinarijs licere diximus, præsertim cum inter ordinariam & absolutam principis potestatem vix quicquam interesse in nostra princip. conclusione docuerimus, quæ omnia nostra, quia sunt contra mentem Doctorum, vos iudicaueritis, quis iustius induat arma.

1 Princeps ex iusta causa an defensionem tollere possit in criminalibus, plures ardua q.

Centesimo trigesimò colligitur, veram esse opinionem existimantium, vt statutum, † quod præmium pollicetur accusanti, intelligatur, si modò in accusatione contenta probauerit. ita tenet Glos. in cap. 1. verbo, ostensum, de his, quæ fiunt à maiore par. capituli. Glos. in l. si cuius appellatio. ff. de appel. recip. Glos. in l. 2. C. quod metus causa. Alexand. consi. 296. Diuini numinis. columna secunda. & cons. 71. lib. quinto. Hippo. Mars. singula. 370. aduertas ad vnum. idem Marsil. in pract. crimi. §. diligenter. numero 370. Ratio huius rei ea est, quod legislatores & statuentes non secus quàm reliquos principes imperium acceperunt, vt prodessent, non vt nocerent. nocerent autem si calumniatoribus in perniciem & molestiam ciuium præmium pollicerentur, cùm pœna digniores sint. Nec dubium est, quin calumniator habendus sit, qui accusationem institutam non probat: vt per totum Instit. de pœna temerè litigan. per totum ff. de calumniatoribus. sicque hæc pars per rationem nostræ principalis conclusionis probatur. Et similiter probatur eadem ratione, quod statutũ † præcipiens vt stetur cuiusquam allegationi, intelligitur si probauerit, vt tenuit idem Hipp. Marsili. d. singu. 370. & Dominicus Geminianus in c. non est, de consuet. lib. 6. Antonius Burgensis in ca. cum dilecti. colum. 11. de emp. & vendi.

2 Accusãti premiũ designatum intelligitur, si probauerit.

3 Allegationi si iubeantur stari suppletur si probauerit.

Vnde † statutum Bononiense q. habet, vt quo ad damnũ stetur iuramento damnũ passi, intelligendum est, si modò id probauerit, quod adfirmat & ait esse memorabile Marsi. vbi suprà, ad euertẽdos (vt ipse ait) mille processus, id quod ita fieret, si eius opinio vera esset, sed longè aliorsum mens illius statuti spectat,

4 Iuramento damnum passi quod stetur, vt intelligendum, not. q.

ſpectat, cui per prouincias mille ſimilia ſtatuta reperiuntur, quorum ſenſus eſt, vt ſimul atque apparet damnum datum eſſe, qun ad damni dari veram æſtimatinnem, quantitatem, modum, vel menſuram, ſtetur iuramento damnum paſsi: quia id difficilis probationis plerunque eſt, nec excludirur taxarin iudicis, quandn illius declaratio iurata videretur immenſa, vt fit in taxatinne expenſarum, quæ in litibus fiunt. Quid enim ſi aſinus, aut bns, aut ſimiles quadrupedes ſegetes meas damnificauerint? Quid ſi pecudes aut armenta tua id fecerint? certè in his ſpeciebus, & ſimilibus, nnn iniuria ſtabitur iuramentn men, cum moderarinne tamen iudicis, quia iſtarum rerum probario difficilis eſt. Agnnſcn tamen quod tale iuramentum nnn ſupplebit accuſarionē, aut allegatinnem de quibus in ſpeciebus duabus ſuperinribus? vt rectè aduertit Merſilius, vbi ſuprà.

3 *Defenſio an tollatur per ſtatutum iubens vt occidens quomodocunque & qualitercunque occidatur ardua q.*

Centeſimn trigeſimn primò cnlligitur † ſuſpectam eſſe npininuem exiſtimantium; quod ſtatutum iubens vt qualitercunque, & quomndocunque occidens occidatur eſſet intelligendum etiam ſi occideret ad defenſionem ſuam, ne aliàs verba illa geminata ſtatuti nihil nperarentur. ita vult Salicetus in l. ſerui. C. de nnxalibus. Iaſ. in l. ſi fideiuſſor. §. prætor ait. columna ſecunda. ff. qui ſatiſd. cog. allegat Alexand. in l. & ſi ſeuerinr. C. de his, qui notat. infa. Bald. in l. data opera. colum. quinta. C. de his, qui accuſ. non pn. Iaſ. in l. nnn dubium. cnlum. 9. C. de legibus. Idem Iaſ. in l. 1. ff. de legibus. Cardina. & Ioannes Anania in c. lator, de homicidin. Bal. in l. quicunque. C. de ſeruis fugiti. Contrariam tamen partem tenent Hippolytus Marſilius ſingulari 63n. generalitas verborum. & Lanfrancus de Oriano in repe. l. admnnendi. colum. 24. ff. de iu. iur. Barthnl. conſil. 188. ſtatuto caſtri, mnnentur, quia † verba ſtatutnrum ſemper reſtringuntur, quoties inde aliter reſultaret abſurdus intellectus l. ſcire nportet. §. aliud. ff. de excu. rut. Nec dubium eſt, quin hnc caſu reſultaret abſurdus intellectus cnntra nmne ius naturale, cōtraque omnem ratinnem. l. veluti. l. vt vim. cum ibi plenè nnt. ff. de iuſt. & iure, ergn, &c. Id quod facilè perſuadet principalis ſenrenria nnſtra, quæ edocet legum & ſtatutnrum imperium non ſecns quàm principum deſtinatum eſſe ad proficiendum, nō ad nocendum. Nec dubium eſt quin vehementer nnceret id ſtarutum, ſi removeret naturalem defenſinnem: ergo recipienda eſt ſana interpretatio, per quam naturale ins non violetur. Quinimò etiam ſi ſtatuentes contrarium vellent, id ramen efficere minimè pnſſent. per §. ſed naturalia. Inſtit. de iure narur. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. l. 1. & l. 2. ff. de legibus. c. erit autem lex. 4. diſtinctin. cum ſimilibus. & illa verba ſtatuti illius ſecundum

4 *Verba ſtatutorum reſtringēda quoties reſultaret abſurdus intellectus.*

Lanfran. & Marſilium intelligentur ſiue quis gladio, ſiue fuſtibus, ſiue lapidibns, ſiue venenn, quem necauerit culpabiliter tamen, & porius toleraretur qnod ſtaturum redderetur eluſorium, quàm quod per illud quis indebitè damnum pareretur, ſecundum Marſi. ibi & Iaſ. in d. l. nnn dubium. cnlu. 9. in locis ſuprà allegatis.

SVMMARIVM.

1 *Legitima vt ipſis viue patre aſsignetur, petere nequeunt filij, licet pater diſsipet bona ſua, egregia quaſtio.*
2 *Legitima filio non debetur in vita patris.*
3 *Prodigere bona ſua cuique liberum eſt.*
4 *Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus ſummus honor debetur.*
6 *Pactum fut. ſucc. inter liberos initum ſuper patris viuentis hereditate improbatur.*
7 *Conſequentia vt ceſſet, ſufficit dare vnam differentiam.*
Prodigaliter viuenti non datur curator cum communi, contra plures, eo. nu.
8 *Exemplaris ſubſtitutio prodigo fieri non poteſt, cum multis contra communem.*
9 *Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo, cum multis contra communem.*
10 *Legitimam viuo adhuc patre monacho an filius petere poſſit, egregia quaſtio.*
11 *Intellectus c. cum ſimus, de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi viuentis filio non debetur licet is monachus eſſet Minorita, contra communem.*

CAPVT XXXVII.

CENTESIMO trigeſimo ſecundò colligitur rarin ad ſequentem opin. quę † docet, quòd & ſi parer vendat diſsipādo bona, nnn poſſunt petere filij vt iudex cogat patrem aſsignare legitimam, vel aliquem fundem. Ita tenent Bald. in l. nnn pnteſt, in prima lectura. ff. de adnp. & Spec. in titu. de executione ſententiæ. §. ſequitur. numero 11. in fin. quam npin. de rigore iuris dicit eſſe veram. Iaſ. in l. nam poſtea. in §. ſed & ſi quid. numero 4. ff. de iureiuran. Idem Iaſ. in §. ſi quis in fraudem. numero 3. Inſtit. de actin. & l. lex Cnr. numero 6. ff. de vulga. & pupilla. Caſſane, vbi in hoc remittit ſe ad Iaſnn. in ſuprà dictis locis. in cnnſuetudine Burgundiæ, in tituln. de ſucceſsio. rubrica 7. §. 2. numero 4. fol. 23n. colum. 2. eandem opin. ſequitur Syluef. Aldnbrandinus in §. præterea. numero 54. Inſtit. quibus mod. ius patriæ pnt.

1 *Legitima vt ipſis viuo patre aſsignetur petere nequeunt filij, licet pater diſsipet bona ſua, egregia q.*

pot.solu. Ioannes Corrasius in l. filium quem habentem, num.81.C.familiæ ercisc. Cagn.in l. fin.colum.fi. C. de pactis. & simpliciter Deciusconsil.438. num.13. Ratio est, quia † filio

2 *Legitima filio non debetur in vita patris.*

viuo patre legitima non debetur, vt est vera & communis opin. quam tenent Bartol. per tex. ibi in l.1.§.si impuberi. ff. de collat.bonorum. sequitur & dicit cõmunem Ias. nu.7. in auth. nouissima.C.de inoffic.testa.Bartol.in auth.si qua mulier. C. de sacr. ecclesi.Bald.in l.quanquam.C.ad legem Fal.Bald.Ang. Alex.& alij in l.lex Cornelia. ff. de vulga. Alb.in l. si lenones.C.de Episcop.&cleric.est communis opi. secundum Corrasium.vbi suprà.vers.infertur secundò.Segura in l.Imperator.num.121.ff.ad Trebellia. Abbas & alij communiter in c. in præsentia, de probati. Imola in l. filiofa.2.ff. sol.matrimo. Facit etiam nostra prin.conclusio, leges nõ secus quàm principes imperium accepisse, vt prodessent, non vt nocerent: nocerent autem si ius agendi hoc casu filio contra patrem concederent, id quod esset contra ius gentium & bonos mores, vt ait l.quidam in iure.§.fi.ff.de donat.ergo sequitur,&c.contrariam tameo opin.immò quod quando pater dissipat bona, tenetur assignare legitimã filio, tenet Bald. sibi contrarius in l.defuncto. nume.3.ff.si quid in fraud. patro. Paul.de Castro ibi. Idem Paulus de Castro in auth. si qua mulier.num.8.C.de sacrosa.ecclesijs. Alexan. in l.Imperatot.in 5.colu.nu.13.& ibi Claudius de Seycello.num.6.ff.ad Trebel.eandem opi. sequitur & Hieronymus Cagno in tepe.l.fin. num.232.C.de pact. Didacus de Segura, in tepeti.l.Imperaror.num.118.ff.ad Trebel.Fabianus de monte in repeti. authen. nouissima. num.83.C.de inoffic.testamen.eandem opin. tenet Ias.vbi dicit procedere de æquitate in d. l.nam postea. in §. sed & si quis. nume.4.ff. de iureiuran.eandem opin.tanquam æquiorem tenendam esse testatur idem Ias.in l.si constante.num.199. ff. soluro matrimo. & secundum hanc opin.consulit Rodericus Suares alleg.4. Paulus Castrensis in d.l.Imperatot.in lect.Paduana.ff.ad Trebel. vbi etiam Ludouicus Romanus in hanc partem inclinat. Idem Romanus in l.2.§.quod si in patris. ff. soluto matrimonio. Mouentur per d.l. Imperator. & quia quò ad alimenta æquiparantur vxor & filius. Nam vt pater filio, ita etiam vxori maritus alimenta præstare tenetur.l.vbi adhuc.C.de iure doti. & c. inter vestras. de donat. inter virũ & vxorem.iuncta l.fin.§. sin autem æs alienum, cum §.seq.C.de bon.quę lib.l.si quis à liberis, in ptin.& §.alimenta.ff.de lib.agnos. ergo vt vxor simul ac maritus cœpit bona dilapidare, potest repetere suam dotem ad alimenta tam sua quàm mariti.d.l. vbi ad huc.ita & patre dilapidante, idem filio concedendum est.

Quid dicendum? & quidem harum opinionum alterutra satis recepta communiter esse videtur, verùm priorem partem negatiuam longè veriorem puto: vt etiam si pater res suas prodegisse videatur, aut inchoauerit prodigere, nequeat filius petere vt sibi illico legitima assignetur. Primùm quia † certè in

3 *Prodigere bona sua cuique liberum est.*

re sua quilibet est moderator & arbiter. l.in re mandata.C.mand.etiam abutendo, & prodigendo. l. sed & si lege.§. consuluit. ff.de peti. hæredi.ergo ei per filium impedimentum fieri non potest, hac ratione aut occasione, quod prodigere & dissipare videatur. Deinde quia in specie est tex. in l. non vsque adeò.ff.si à parẽte quis fuerit manumissus. vbi licet si libertus in fraudem patroni alienauit dolo malo, eam alienationem possit patronus reuocare. l.1.in princ. & per totum. ff.si quid in faudem patroni. & licet in reliquis filius emancipatus assimiletur respectu patris, liberto respectu patroni: vt in l.1. in ptin.ff. si quis à parente fuerit manumissus, tamen in eo absimiles sunt, quia in fraudẽ patroni alienata reuocari possunt. in fraudem autem patris ab emancipato filio alienata reuocari non possunt: vt d.l.non vsque.iuncta d.l.1.ff.si quid in fraudem patro. Sic ergo & in specie nostra alienata vtcunque prodigaliter in fraudem filij à patre, æquum est vt per filium reuocari neqoeant, neq; quicquam dicere possit filius aduersus talem patris alienationem aut dissipationem. Tertiò expendo rationem expressam in d. l. non vsque. iniquum enim (inquit Iureconsultus) esset ingenuis hominibus, auferre liberam rerum suarum alienationem. hæc autem ratio in illa lege expressa æquè militat in specie nostra ac ibi. ergo & similiter ne parentibus per filios hac occasione accepta liberam rerum suarum administrationem ac alienationem turbari, adimi, aut minui sinamus, talem filium minimè admittendum esse dicendum est, adstringitur hoc argumentum. Nam † ratio ex-

4 *Ratio expressa in lege habetur pro lege.*

pressa in lege prout illic est, habetur pro lege, non quidem ex vi extensiua, sed magis ex vi comprehensiua, adeò vt decisio particularis loco exempli sit, quod regulam non arctat. glo. in clem.1. de elec. verb. elegatur. Glo. in auth.de hær.ab int.§.fin.verbo, ordine. quas Glo.sing.dicit Bald.in l.fi.ff.de hær.inst. Idem Bald.in l.fin.C.de lib.præt.tenet Ias.in l.stipulatio hoc modo concepta.num. 12. ff. de verb. oblig. Idem Ias. num.15. in l.transigere. C.de transl.Idem num.22.in auth.quas actiones.C. de sacr.eccle. Alex.num. 5. & Corneus nu.15. in l. humaniratis. C.de impuberum. per tex. ibi.Curtius iunior num.9. & Decius num.15. & Purpuratus num.23. in l.fi. C. de pact. Crotus in l.constan.in 7.q.Bart.lect.2.ff.sol.matrimonio. Ripa. num. 5. & Hannibal nu.249. in l.nemo potest. ff. de lega.1. Georgius Nata num.32. in c.2. de pact. astringitur hoc argumentum. Nam si parentibus nefas esse videtur, liberos impedire rerum suarum administrationem ac alienationem, vt in d.l non vsque, quanto magis nefandum esset, vt liberi

paren-

5 *Parentibus summus honor debetur.*

parentibus talem alienationem impedire vellent, † contra pietatem ac reuerentiam parentibus debitam: argumentum per totum ff. & C. de obsequijs. Præsertim cum filio persona patris semper sancta & honesta videri debeat, ex præcepto Iureconsulti in l. autepe. ff. de obsequijs. stringitur idem argumentum. Nam liberi parentibus quanto magis debeant, quantoque magis obnoxij sint quàm ex diuerso, ignorat nemo. & probat l. veluti. ff. de iust. & iu. dum ait, veluti erga Deum religio, vt patriæ & parentib. pareamus, vt sic nõ cõtra ius tantùm positiuũ, sed & cõtra ius naturale, & gẽtium fecisse is filius existimandus sit, qui impedimento esse vellet patri quò minus res suas liberè alienasset, ac si libitum esset, etiam prodegisset. Nam parentes charissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, & ciuitas tradita est, & cuius modicumque mater sit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis dici vix oportet. & non modò reticere homines parentum iniurias, sed etiam æquo animo ferre oportet, secundum Ciceronem. & Vergilius 2. Aeneid. dum de reuerentia ac pietate parentibus à liberis debita ratiocinaretur, sic ait:

Eja age chare pater ceruici imponere nostra:
Ipse subibo humeris: nec me labor iste grauabit.
Quo res cunque cadant, vnum & commune periclum,
Vna salus ambobus erit.

Rursus etiam astringitur idem argumentum, nam vt patroni, liberti alienationem possint reuocare, necesse est, vt dolo malo facta sit, & in fraudem patroni. l. 1. in princ. & ferè per totum. ff. si quid in fraudem patroni. Vnde etiam si liberis aduersus parentum alienationes tam liberam facultatem, ne dicam audaciam, concederemus (id quod impium ac nefandum esset) quam concessam patronis aduersus libertos videmus, sicque ingenuos libertinis turpissimè æquaremus, ac parentes famulis, seu seruis pares indecentius ac inhonestius redderemus: adhuc tamen talem alienationem impedire, aut reuocare non liceret, nisi & dolo malo, & in fraudem filij facta proponeretur, quæ in specie nostra interfuisse minimè ponimus. Quartò probatur argumento l. si quando. §. illud. C. de inoffi. test. ibi, meritis magis filios ad obsequia paterna prouocandos, quàm pactionibus astringẽdos. sic ergo & in proposito parentes non sunt à liberis astringendi, sed meritis prouocandi, vt eis opes & diuitias parent, partasque relinquant. Quintò probatur in l. 1. §. si impuberi. ff. de collati. bonorum. vbi expressum est, filio in vita patris legitimam non deberi, estque vera & communis opinio, vt suprà retulimus. ergo is filius viuo patre non solùm malè ageretur, sed etiam nulliter, & sine vlla actione, argumento l. vn. ad fin. ff. quando dies vsusfruct. lega. cedat, cum ibi notat. per Glos. & Doct. Sextò probatur, quia hæc filij viuo patre festinatio non solùm culpabilis esset, sed etiã punibilis. improbum enim esse eum qui solicitus esset de hæreditate viuentis, Iulianus aiebat. & in l. 2. §. interdum. ff. de vulgari. & sic punitur, quia priuatur hæreditate, quam præmaturè captauit. l. 2. in fin. ff. de his, quibus vt indig. quinimò non solùm contra ius positiuum, sed etiam contra ius gentium, & bonos mores festinasse diceretur, vt in l. quidam in iure. §. fin. cum l. seq. ff. de donati. estque simillimum quod Ouid. 1. Metamor. ait:

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipse damnabat quasi fœdissimum ac tristissimi portenti argumentum seu iudicium, vt & in simili notat Glo. in l. fin. C. de pact. verbo, alien. Quæ ait, pactum † de futura successione reprobatum esse in liberis, non secus quàm in reliquis agnatis, cognatis, vel etiam extraneis. & illa Glos. est communiter app. ibi vt las. ibi in amplitudine 2. & ibi Alciatus in Glos. 1. & Francis. Curtius num. 9. & Purpuratus num. 12. & Philippus Decius num. 13. Alex. num. 2. post Bald. Salic. & Paul. Castrensem, & Fulgosium, & Georgi. Natam in c. quamuis pact. de pact. lib. 6. Quasi portẽtum quodpiam in necem parentis esse videatur, quando filius solicitus est de patris viuentis hæreditate. facit d. l. fi. & l. 1. verbo, non iniquis à contrario sensu, & l. pactum. quod dotali. C. de pact. l. de fideicomm. C. de transact. pactum dotali. C. de collat. l. nec non. C. de capti. c. detestanda, & ca. ne captandæ, de cõcessi. præb. Septimò probatur, quia quantitas legitimæ inspicitur tempore mortis eius, cuius de successione agitur. §. quantitas. Inst. de lege farci. l. cum quo de peculio. §. fin. ff. ad legem Fal. l. cum quæritur. & auth. nouissima. C. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. quarta autem. & §. quoniam autem quarta. ff. de inoffi. testamen. ergo impossibile est, quod ante mortem assignetur, cùm quantum assignandum sit, ignoretur, & quotidiè, vt patet ad sensum, possit augeri, & etiam minui patrimonium. l. si defunctus. C. arbitrium tutelæ. Tenendo istam partem ad d. l. Imperator. ff. ad Trebel. responde, quod loquitur in fideicommisso à patre post mortem suã filio restituendum, quod si dolo malo vel aliter pater dissipare ac prodigere incipiat, meritò ei aufertur & maturatur restitutio, etenim quasi hac tacita lege & conditione sibi id fideicommissum à testatore datum fuit, vt eo vti frui posset, integrum illud filio suo vtcunque sui iuris effecto reseruatutus. vnde non esset ferendus si circa id malignaretur, argum. l. vnicæ. §. his ita. C. de cad. tol. diuersum est in bonis proprijs ipsius patris nulla lege ab alio acceptis. Et eadem ferè solutio accommodatur ad d. l. vbi adhuc. C. de iure dotium. Nam cùm primùm maritus res dotales prodigere cœpit, æquum est, vti ab eo abscedant, adque vxorem reuertantur,

6 *Pactum fut. succ. inter libertos initũ: super patris viuentis hereditate an probatur.*

R

tantur, quia licet illarum dominium ineunte matrimonio haberet. l. doce ancillam. C. de rei vendi. tamen id dominium reuocabile est ad vxorem soluto matrimonio reuersurum: vt per totum ff. sol. matrimonio. & C. eod. titul. vnde in tali dominio reuocabili cessat integerrima illa libertas alienandi & prodigendi, quæ adest in dominio irreuocabili: vt in l. fin. §. fin autem sub conditione. C. communia de legatis. l. peto. §. prædium. ff. de lega. 2. l. vnum ex familia, per totam eo. tit. d. l. Imperator. l. fin. C. de legatis. l. quoties. C. de donati. quæ sub modo, per totū. ff. de in diem adiect. per totum. ff. de lege commiss. iuncta l. nemo. ff. de pact. & l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred. l. in re mandata. C. mandati. l. non vsque. ff. si à parente quis fuerit manumi. Et

7 cùm † ad tollendam consequentiam sufficiat dare vnam instantiam. Glos. in l. si creditori. ff. de ope. noui nunti. quæ communiter approbata est, vt patet ex relatione Iason. ibi. & inter dominium reuocabile, & dominium irreuocabile sunt non paucæ differentiæ, vt in dd. legibus, superest vt argumentatio Doctorum contrariam partem tenentium de d. l. vbi adhuc, & d. l. Imperator. ad speciem nostram minimè procedat. Pro nobis etiam facit, quia necessitas legitimæ relinquendæ non iuris naturæ est, sed iuris tantùm positiui, vt ex communi opinione disseruimus de success. creati. lib. 2. §. 20. num. 296. cum seq. Pro nobis, quia

Cōsequentia, vt cesset, sufficit vna varietas.

8 † viro etiam libidinosè & prodigaliter viuenti non datur curator, nec adimitur testandi libertas, vt est communis opinio, quam tenent Speculator de actore. §. item opponitur contra actorem, vers. sed nunquid luxurioso. & add. ad Bald. in l. ea lege. num. 20. C. de condi. ob causam. Ioannes Bapti. Perusi. de arbitris. lib. 2. caut. 14. colum. 1. Abb. Barba. Felinus & alij in c. pastoralis, de re iudi. Ripa in l. is cui bonis. num. 18. ff. de verborum obligationibus. Ioannes Lupus de donati. inter virum & vxorem. §. 21. num. 23. in c. per vestras. Franci. Areti. in d. l. is, cui bonis, col. fin. Albericus & Cumanus in l. & mulieri. ff. de curatore furiosi. Decius in d. c. Pastoralis. Gomesius Aries in l. 13. Tauri. col. 1. Antonius Gomesius in Taurina l. 14. num. 14. licet contra hanc communem conclusionem & malè teneant Segura in d. l. Imperator. nu. 137. Glo. in l. si quis cum sciret. verb. luxurioso. ff. de vsucap. pro empt. Bal. in l. ea lege. nu. 20. C. de cond. ob causam. & hac de re per Pinellum de bonis mater. l. 4. ad finem. Cùm ergo viro, qui sua bona prodigebat, curator non detur, ne ei rerum suarum administratio turbetur, aut minuatur, vt etiam probatur in d. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hær. superest vt filius ab eo non possit in vita exigere legitimam (vt probatur) indebitam: quia si exigere posset, non tantum administrationem bonorum ei turbaret, ac minueret, sed etiam ipsam rerum suarum proprietatem adimeret, vel ex parte minueretur, quod longè durius ac deterius esset.

Prodigaliter viuenti non datur curator cum communi, contra plures eo. nu.

Huic proxima est quæstio illa, an prodigo exemplaris substitutio fieri possit? & fac secundum quosdam talem regulam: Exemplaris † 9 fieri potest prodigo, cui à iudice bonis interdictum est. ista est communis opi. secundum Paul. in l. humanitatis. C. de impub. quam ipse quoq; sequitur etiam, & dicit communem opin. Corn. ibid. colu. 1 sequitur, & dicit communem opin. Couarub. in c. Raynucius. §. 6. in princ extra de testam. sequitur, & dicit cōmunem opin. Corras. in d. l. humanitatis. nu. 11. sequitur & dicit communem opin. Alciatus in d. l. ex facto. ff. de vulg. in princip. sequitur Imola in d. l. ex facto. Idem Imola in d. c. Raynucius. in materia exemplaris subst. Salicetus & Bald. in d. l. humanitatis. licet contrarium teneant Ang. in d. l. ex facto. & idem Angel. in d. l. humanitatis. & Ioan. And. in d. ca. Raynucius. post Cynum & Iacob. de Aretio. secundum Alex. num. 40. in d. l. ex facto. qui tamen communem opi. sequitur, & firmat esse communem, & communem opin. sequitur: dicitque communem Decius num. 6. in d. l. humanitatis. post Nicola. de Neapo. in §. qua ratione. in l. de pupill. subs. & communem opi. sequitur Ias. in d. l. humanitatis. colum. 1. in fi. licet contrarium tenuerint Cynus & Alberi. secundum eum, & cōmunem opi. sequitur, & dicit cōmunem Ias. in d. l. ex facto. nu. 39. post Ioannem Fabrum in d. §. qua ratione. Imol. in d. ca. Ray. Albet. in rub. ff. de vulga. Bald. in d. l. humanitatis. quos Ias. allegat. & cōmunem opi. sequitur Bal. in d. tract. exēpl. subst. n. 14. idē Polit' nu. 10. in eod. tra. & Zasi. in eod. tra. nu. 3. post Bart. in d. l. ex facto. nu. 28. sequitur ib. Ripa. nu. 80. vbi etiā dicit esse cōmunē opi. Ias. nu. 9. in l. is, cui bonis. ff. de verb. oblig. Sed nobis semper placuit opi. Cyni, & Alb. & Raynerij, & Guili. de Cune, quos refert Bar. in d. l. ex facto. n. 28. Cōtra cōmunem moueor, Primò per d. l. 1. ff. de test. Secundò per d. l. captorias. ff. de hær. inst. d. l. captorias. C. de test. mil. Tertiò, quia beneficiū nō cōfertur in inuitū. l. inuito. ff. de reg. iu. Quartò per totū. C. de reb. ali. non alienandis. Quintò per l. fi. C. de pact. cū simil. Sextò, quia in re dubia quisq; vetare videtur, ne aliter de rebus suis disponat. Septimò per l. quia poterat. ff. ad Trebe. l. quia aūt in pri. & §. 1. ff. quæ in fraud. cred. & deniq; per omnia reliqua fundamenta, per quæ tenuim' infrà ꝓximèq; surdo & muto exēpl. fieri nō posse. Nā pro nobis stat regula sanctis. & multipliciter probata. nec exceptio Doct. vlla lege, vllaue rōe probatur satis cōcludenter. Deniq; pro nobis est ratio, cui non cadit responsum. nam cum d. l. humanitatis. & §. qua ratione, in furiosis etiam vel mente captis loquantur, non etiam in prodigis, sequitur quod ad prodigos trahi non possunt, nisi ex identitate, vel paritate rationis, quod fatentur etiam

Exemplaris subst prodigo fieri non potest cum mul tu cōmunem.

omnes

omnes, qui communem opin. tuentur, & docet latè Ias. post alios in auth. quas actiones. C. de sacros. eccles. sed in prodigo non est paritas vel identitas rationis vt probabo, ergo ad eum d. l. trahi non potest. quod non sit paritas rationis, probatur expreßim in l. in negocijs. ff. de regu. iur. iuncta l. is. cui bonis. ff. de verb. obli. vbi furiosus & mēte captus nil possunt acquirere, prodigus autē potest, quia prodigus non tam ratione & intellectu orbatus est, quàm furiosus vel mente captus.

Denique testamentum, quod prodigus fecit antè, quàm ei esset bonis interdictum, per iudicem valet. l. is cui lege. ff. de testam. vnde constat quod habebat intellectum, nam aliàs non valeret: vt in l. 1. ff. de testa. sicq; non exæquatur furioso vel mente capto. in summa etiam notoriè prodigus quod contraxit & alienauit ante interdictionem valet, secundum communem opinionem, quam tenuerunt Bar. Bal. Ang. Paul. & Romanus in l. is, cui bonis. ff. de verb. oblig. quam opin. communiter approbatam dicunt ibi Areti. & Alex. & Iason numero 9. ergo vitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam. quæ sine dubio vt exemplaris fieri poßit, desideratur. Postremò prodigus magis adulto, quàm pupillo, vel mente capto æquiparatur, vt est tex. in l. si curatorem. C. de in integ. rest. Ias. in d. l. is, cui bonis. num. 8 ff. de verb. ergo si aliquando exæquatur adulto, aliquando pupillo, aliquando homini sanæ mentis, nunquam autem furioso vel mente capto. quo nā modo possemus d. l. humanitatis. ad prodigum trahere, quæ vt ad eum extenderetur, oporteret quando omnimodo semper & inuiolabiliter prodigus furioso æquipararetur, vt disseruimus in illa quæstione. An hodie furioso de iure communi poßit fieri exemplaris. Denique licet per aliquas ll. prodigus aßimiletur furioso, quando agitur de rerum suarum effusione vitanda, tamen secus si ageretur de rerum suarum effusione. vel alienatione, concedenda & admittēda. ita procedit quidquid per tenentes communem opin. adducitur, & iura quæ adducit Ias. nu. 8. in d. l. is cui bonis. ff. de verbo. oblig. l. 1. ff. de curat. furi. l. 1. C. eod. l. si prædia. ff. de reb. eorum. Pro nobis etiam facit quod exemplaris non ob hanc solam rationem inuenta fuit, quod is cui fit testari non poßit, sed ob hanc etiam quod ad corporis sui tutelam pertineat: argu. §. si autem ita formidolosus. Instit. de pupil. l. consi. ff. de curat. furiosi. ergo licet is cui bonis interdictum est, nō poßit testari. l. is cui lege. ff. de testamen. non sequitur propterea quod poßit accipere exemplarem substitutum, cùm illo non egeat ad sui corporis tutelam, quod multum in consideratione esse debet. sicque cum in prodigo cesset illa ratio, quæ in furioso adest, non est cur fiat extensio legis ad casum, in quo est minor ratio, vel non sunt tot rationes; arg. l. qui hæredi plures. ff. de condi. instit. Pro nobis ratio efficax, nam si homini sanæ mentis vtcunque corporis infirmi liberum est re sua vti, & etiam prodigaliter abuti. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred. etiam in præiudicium patris manumissoris. l. non vsque. ff. si à parente quis fuerit manumi. quanto magis id licebit cessante alterius præiudicio: aliter enim is prodigus quasi equitem dorso, aut frænum ore (bestiarum de more) ferre cogeretur, hunc substitutum ferendo, pro nobis bonus tex. in l. 1. §. & magis. verbo, prodegisset. ff. si quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & surdo? & fac secundum quosdam talem regulam. Exemplaris † fieri potest muto & surdo, id est, ei qui vtroq; morbo laborat, si muti & surdi, sicque testari non potest. ita tenet & dicit communem esse opin. Paul. in d. l. humanitatis. sequitur & dicit communem opin. Corras. ibidem numero 11. sequitur & dicit communem opi. Corneus ibid. colum. 1. sequitur & dicit communem opin. Couarub. in c. Raynucius. §. 6. in princi. extra de testamen. hanc opin. sequitur & dicit communem Alexand. in l. ex facto, numero 40. sequitur etiam Imola in d. c. Raynucius. in materia exempl. idem Imola in d. l. ex facto. licet in d. c. Raynucius. contrarium teneat Ioan. Andr. post Cynum & Raynuciū, quos, vbi suprà, allegat Alexand. & Angel. in d. l. ex facto. Idem Ange. in d. l. humanitatis. licet ibid. Sali. teneat communem opinion. sequitur Decius numero 6. in d. l. humanitatis. post Nicol. de Neap. in §. qua ratione. Instit. de pupil. subst. & communem opinionem sequitur Iason in d. l. humanitatis, colum. 1. in fin. licet secundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus. & communem opin. sequitur, & dicit communem Iason in d. l. ex facto. numero 39. post Ioan. Fab. in d. §. qua ratione. Bald. in d. l. humanitatis. Alber. in rep. rubri. ff. de vulg. & cōmunem opinionem sequitur Bald. num. 14. in d. tract. exempl. subst. Idem Polit. nu. 10. in eod. tract. & Zasi. in eod. tract. num. 3. post Barthol. in d. l. ex facto. nu. 28.

9 *Exemplaris substitutio fieri non potest muto & surdo cum multis contra cōmunem.*

Sed nobis semper placuit opin. Ioan. And. Cyni, Angel. Rayn. & sequacium contra communem: mouemur per regulam text. in l. captatorias. C. de testamen. milit. l. captorias. ff. de hæt. instit. cum simil. à qua regularis casus, de quo loquimur, nullibi reperitur exceptus, nec per viam extensionis induci potest, cùm sit in hoc casu longè minor ratio, quàm sit in mente captis. Mouemur secundò per l. fin. C. de pact. ibi. quare enim quodam viuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulum C. de reb. alien. non ali. & quia in re dubia quisquam vetare videatur, vt de rebus suis alter disponat, vt ff. de furtis. l. qui vas. quid enim magis inhumanum magisque impium & penè ridiculum esse potest, quàm permittere vt de omni substantia, censu

fortunisq; hominis sanæ mẽtis alter eo ignorante vel inuito disponat. Etenim si homini sanæ mentis hæreditas opulentissima relinquetur, is cogendus non erit, vt eam acceptet, vt in l. quia, in prin. ff. quę in fraud. cred. l. quia poterat. ff. ad Treb. hoc amplius etiam legatum opulentissimum quod omni careat molestia & solicitudine, non cogitur quis acceptare, etiam ad petitionem eorum quorum Interest, quales sunt creditores eius, cui tale legatum hæreditásve delata fuit: vt d. l. quia autem. §. 1. quanto minus in specie nostra cogendus erit homo sanæ mentis vt inuitus (quod semper præsumitur, vt d. l. qui vas) substitutũ exemplarem accipiat. Denique vulgaris regula est, quod beneficium non confertur in innitum. c. in inuitum, de reg. iur. in 6. cum simil. l. qni absent. ff. de donat. traditur per Rip. Ias. & alios in tub. ff. de verb. oblig. Quid ergo magis ridiculum qnàm dicere quod homini sanæ mentis se inuito vel ignorante, imponatur substitutus exemplaris prætextu beneficij, cum id beneficium non sit certum & Indubitatum, cùm possibile sit quòd substitntus ipsius vitæ insidietur, dum eius captat hæreditatem, arg. l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. ob. l. fi. C. de pact. c. de restanda. & c. ne captandæ. de conces. præb. in 6. l. cum proponas. C. de pact. l. de fideicõmisso. C. de trãs. l. pactũ dotali. C. de coll. l. 11. in fi. ff. quib. & indig. l. quidã in iure. §. fi. ff. de donari. si ergo beneficiũ certũ & indubitatum in hominẽ sanæ menris inuitum nunquam cõfertur, quanto minus id beneficium exẽplaris subst. q. licer inspecta legis censura beneficiũ sit, tñ non est ita certũ & indubitatũ, vel melius exemplaris subst. licet in mẽte capris sit inspecta legis censura, beneficium tñ indubitanter in homine sanæ mentis esset maleficium, læsioque enormis, impia, inhumana, nefanda. Nec dubiũ est, quia surdus & mutus sit homo, vel esse possit sanę mentis, non secus quã si illis morbis careret, vt probatur in d. l. discretis. C. qui testa. fac. pos. melius in d. l. ex facto. ff. de vulg. deniq; beneficiũ licet in hominem sanæ menris inuitũ non conferatur, ter in impubetes vel puberes non satis sanæ menris ẽt inuitos cõfertur. Hinc est qnòd tutores dantur impuberibus, ẽt inuitis, curatores aũt adultis inuitis non dantur. in prin. & per totum Inst. de tut. & per totum de curato. Hinc est, quòd prohibitio alienationis facta sine causa, vel cnm causa, quæ solius prohibiti vtilitatem respicit, quia habet vim consilij & beneficij, non valer in homine sanæ mentis. l. filiusfamil. §. diui cum materia. ff. de lega. 1. valet tamen in impnbere, vt l. 2. C. de vsu cap. pro emp. & in mente capto, vel minus industrioso. l. Titio centum. in princ. ff. de cond. & dem.

Tenendo hanc partem cõtra communem, quæ apud me verissima est, parum quęquam mouere dtbet fundamen. Doctorum sic arguentium: Exemplaris fit eis, qni morbi causa restari non possunt. §. qua ratione. Instit. de pupil. & d. l. humanitatis. sed surdus & mutus morbi causa testari nequeunt. d. l. discretis. ergo surdis & muris poterit fieri exemplaris. Sed resp. in forma: Dum dicitur exemplaris fit eis, qui morbi causa restari non possunt, falsum est, sic indistinctè, nam licet fiat eis, qui furoris vel dementiæ causa testari nõ possunt, non tamen fit eis, qui morbi corporalis causa testari non possunt, qualis est morbus surdi & muti, nec vlla lege contrarium, vlla ue ratione induci potuit. Et satis ridiculum est de morbo animi, in quo fundatur exemplaris, vt d. §. qua ratione. & d. l. humanitatis. arguere ad morbum corporis, qnalis est morbus surdi & muti. Postremò testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia. l. 1. ff. de restamentis. ergo in eo, qui est compos animi & voluntatis suæ, si alius se inuito vel ignoranre restaretur, certè id restamen. non esset.

Nec ad rẽ pertinet quod lex ex paritate rationis exrendatur. Nam resp. quod hic non est paritas rarionis, vt proximè dixi, id quod latius dixi in illa quæstione, an hodie furioso exẽplaris fieri possit de iure communi, vbi videas. Prærerea quod renentes communem opinionem securi existimant exemplarem vnica hac ratione niti, quod morbi causa demens testari prohibeatur, id verum non est, nam etiam proprer salutem ipsius, cui fit, inuenta est: argumen. §. sin autem formidolosus. Institu. de pupill. l. consilio. ff. de curat. furiosi. quæ ratio cessat hic, ergo, & c. l. quam hæredi plures. ff. de cond. Instit. Pro nobis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred. l. non vsq;. ff. si quis à parẽ. fuet. man. l. 1. §. & magis. verb. prodegisset. ff. si quid in frau. patr. vt suprà induximus.

Stat ergo filium non posse legitimam petere viuo patre. limita, nisi † pater monachus 10
fieret. nam tunc statim legitimam posset petere, patris morte non spectata. Ita Abb. in c. cum simus. post Ioannem Andreæ de regularibus. Glo. quam alibi non esse, firmat Abb. ibi in c. transmissi. qui filij sint legitimi. & est singul. teste Aretino in l. 1. nu. 6. ff. de testamenris. tenet Bald. in authentica, si qua mulier. C. de sacrosanctis Ecclesijs. colnm. fin. Corsetus in fin. verbo, legitima. Bald. Nouellus de dote, parte prima, colum. 3. qui ait, hanc esse communem opini. sequitur Couatub. de testamentis. c. 2. nume. 7. Iason in authentica, nouissima. C. de inoffi. testa. num. 8. versi. limita tamen, qui dicit se dubitare. Segura in lege Imperator. nu. 123. ff. ad Trebellianum. Bar. in d. authentica, Si qua mulier. Pauluſ in authentica, nnnc autem. C. de episcopis & clericis. numero 3. Rodericus Suares, allegatione 20. col. 1. & est communis opinio Canonistarum, secundũ Iasonem n. 51. in d. authentica, si qua mulier.

Legitimã viuo adhuc patre monacho, an filius petere possit, egregia q.

mulier.vbi Paulus & Ancharanus in d. c. cum fimus. Romanus in l. si cum dotem.in princi. ff.solu.matri.Anania in c.2.colum. fin. de delictis puerorũ.Abb.in c.Raynucius. ad finem de testamentis. Pyrrhus post consuetudines Aurel.ca.2.colu.4. Contrariam partem tenent Petrus, Cynus, & Salicetus colum.fi.in d.authentica,si qua mulier. Et Salicetus firmat ibi hanc esse communem opinionem. Sequitur & dicit communem Fulgosius ibi colu.penu. sequitur & dicit communem Iaf.ibi, num.50. Bald.in c.si pater.colum.fin.de testamentis in sexto. Alexander in d.l.si cum dotem,in principio.nu.13. Felinus in c.in præsentia, de probationibus.nu.56.vbi Decius nu.67. dicit esse veriorem & communem. Pyrrus de suitate q. 4.nu.8. Guilielmus Benedictus in cap. Raynucius, de testamentis. verbo, mortuo itaque. num.299. Didacus Peres ad Seguram, vbi suprà, nu.123. Qua de re vide Bar. Veronen. consil.26.quidam.Ioan. de Anania conf.87.circa. Ludoui. Roma. consil.237.oppositionem.& consil.268. in casu.& consil. 292. pro habendi, & consil.292. circa declarationem. Philippus Dec.conf.86.viso puncto.& consi.419.viso elegantí.& consi.159.casus. Panor.consi.44.pat. 2.& consil.104. pro euidentia. par.1.& consil. 88. videtur. par.1. & consil. 63. veritas.parte 2. Barthol.consil.13.ex facto.Card.Zaba.consil. 28. quidam fratr. & 152. nimis grate. & 144. statuto ciuitatis.Fede.de Sen.consil. 27. Titio existenti.Maria.Soz.consil.13. præsens consulatio.Bal.consi.9. muliet. parte 5.& consi.280. parte 1.& 248.quæritur.parte 2.

Quid dicendum? Et sanè harum partium vtra receptior sit, non facilè dignosces. Verùm (vt nobis videtur) longè verior est pars negatiua, vt non statim post patris monachismum filius legitimam petere possit, sed demum post mortem ipsius. Quod primùm probatur per generalitatem d.l.1.§.si impuberi. ff. de colla.bonorum. Deinde per d.l.non vsque. ff.si à patente quis fuerit manumissus. Tertiò expressum videtur in l. Statius Florus. §. Cornelio Fœlici.ff.de iure fisci. Quartò expressius in auth.si qua mulier. C. de sacros. eccle. vbi patri monachum liberum est bona sua quandiu vixerit, vt libitum ei fuerit inter filios distribuere, scilicet illius auth. destructionem: ergo nõ illico post monachismi interuentum ad legitimam assignandam compellitur. Ad idem tex.in corpore, vnde d.auth.excepta est. Quintò facit ratio generalis, quod ingenuis hominibus quandiu vixerint liberum esse debet rerum suarum arbitrium. d.l.in re mandata. C. mand.l.sed & si lege. §. consuluit. ff.de pet.hæred. Sextò facit, quia liberi si viuo patre legitimam naocisceretur, proniores essent ad obsequium parentibus debitum, debiram que re uerentiam eis denegandam, quod satis absurdum esset. estque ratio satis considerabilis: nam ideo dicimus vetitum esse pactum de non succedendo inter patrem & filium, ne filius postquam iam è bonis paternis amplius non speret quicquã, eius obsequium prætermittat, vt tradunt communiter Doctores in l. fin.C.de pact. Georgius Nata in capit. quamuis pactum, in materia pacti de non succedendo de pact.lib.6.Iaf.in l. pactum dotali, de collat.in prin. vt fusius disseruimus de successi. creatione libro 2.§.18. numero 35. Septimò facit l.vnum ex familia, in princi. ff. de lega.2. vbi hæres, qui tenetur restituere vni ex filijs suis, cui ipse voluerit voluntatem suam postquam semel elegit, mutare & variare quoties voluerit, potest vsque ad mortem: ergo & arbitrium similiter datum per d. auth. si qua mulier, vt pater monachus bona sua diuidat inter filios vsque ad mortem duraturum esse, intelligendum est, non solùm, si is pater monachus nondum semel elegisset, sed etiam si semel & amplius elegisset, & voluntatem mutare voluisset. Deniq; pro hac parte facit, quia viuentis non est hæres. l. qui superstitis. ff. de acqui. hæred. l.nec non. C. de capti. & quod nuptibus videtur filius, qui viuo patre solicitus esset de ipsius hæreditate. d. l. fin. C. de pactis.l.2.§.interdum. ff. de vulgari. estque festinatio improba, punibilis, & contra bonos mores. l. 2.§. fin. ff.quibus vt in dig l.quidem in iure. §. fin.cum lege seq. ff. de donati. faciuntque ferè omnia fundamenta quæ numerauimus suprà in quæstione præcedente, quæ repetere non expedit. Estque regula pro hac parte, nec exceptio bene probatur, & regulis tenaciter est inhærendum: vt in l.1.vbi per Decium & alios. ff.de regu.iur.

Tenendo hanc partem † ad c. cum simus. de regularibus, in quo vnicum fundamentum, contrariam partem tenentium repositum est, respondere potest. parum sanè obesse. Nam si pater & filius illegitimæ ætatis monachi simul facti fuerint, deinde filius monachismum reliquerit, tex. ibi ait, id sibi liberum esse, & ne illa integra libertas vlla ex parte minuta, aut ne aliqua necessitate non solùm præcisa, sed nec etiam causatiua, impedita videatur, & vult vt integrum sibi maneat adseruatumque intelligatur ius succedendi in bonis monachi patris. quo autem tempore ea successio deferatur, ibi verbum nullum: ergo is casus vt pote omissus remanet in dispositione iuris communis. l. commodissimè. ff. de liberis & posth. quod ius habet vt superstitis nõ sit hæres vllus, aut vlla successio delata videatur. d.l.qui superstitis. ff. de acqui. hæredi. d.l. nec non. C. de cap.l.hęreditas. C de pact. conuentis.l.hæreditas. ff. de verborum sig. Idque comprobatur ex verbis illius tex. quæ ita habent, liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ sibi ex successione prouenient postulare. Illa enim verba, quæ sibi ex successione prouenĩũt. prouenire intelligenda sunt tempore, quo ex lege ea successio defertur, sic 18 *Intellectus c. cum simus. de regularibus.*

cum moritur is cuius de ſucceſsione agitur, non anteà. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi. l. in delictis. §. extraneus. ff. ſi ex noxa. cau. agatur. Barthol. & communiter Docto. in l. ex facto, in princip. ff. de vulga. l. 6. ff. de lega. primo. Nec dicatur æquum videri, vt filius viuo patre monacho legitimam poſsit petere. nam verius eſt longè æquius eſſe, vt ſpectet, periura ſuprà dicta, præſertim cùm interea ex bonis paternis ſit pro modo facultatū alendus. l. ſi quis à liberis, in princ. & in §. alimenta. ff. de liberis agnoſcendis.

Hæc procedunt in reliquis monachis, præ-
12 terquam † in Minoritis, quia hi cùm nihil ſuum habere poſsint in communi, neque etiam in particulari, clem. exiui. de verb. ſign. ſtatim poſt monachiſmum pro mortuis habentur, & conſequenter poſſunt filij petere legitimam patris monachi, morte non ſpectata. Ita tenét Abbas in c. in præſentia. de probati. Barthol. in d. auth. ſi qua mulier. Idem Barthol. in tract. Minori. par. 4. verſ. iſti etiam hæredes. Ang. & Alexand. in l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. Decius numero 67. verſic. prædicta concluſio. in d. c. in præſentia. Alexand. conſilio 13. circa primum dubium. libro 3. colum. 2. Sed licet iſta ſit communis opinio, dubia tamen mihi ſemper viſa eſt, per pleraſque earum rationum & legum, quas ſuprà retulimus, præſertim per d. l. vnum ex familia. ſuprà allegata, iuncta d. auth. ſi qua mulier. Nam cùm ſit patri monacho facultas bona ſua inter filios diſtribuendi, & interea alantur ex ipſis bonis, paret non eſt præcipitandus vt inuitus faciat ante tempus illam diſtributionem, præſertim cùm mores ciuiles morti naturali non æquiparentur, niſi in caſibus à iure expreſsis. Quid enim ſi viuo patre vnus aut certi ex filiis decedant? certè cùm is non ſit in numero filiorum huius monachi connumerandus, indebitè legitimam reciperet, eamq́ue fratribus eius hæres ſi filius non eſſet, reſtituere teneretur. Nam ſi ſub conditione relicta non tranſmittuntur ad hæredes. l. vnica. §. ſin autem aliquid ſub conditione. C. de cad. toll. l. ſi ita ſcriptum. l. ſub diuerſis. ff. de condit. & demonſt. quanto minus tranſmittetur hæc hæreditas patris monachi viuentis, quæ filio, qui patri non ſuperuixit nec purè nec etiam ſub conditione relicta fuit? tutius eſt ergo patris monachi mortem naturalem ſpectare, & interea eius bonis pro inuidioſo vti frui, idq́; pati ad vltimum vſque vitæ ſpiritum facultatem diſtribuendi, variandi, eligendi pœnitendi, voluntatiſque mutandæ intactam (ex permiſsione d. auth. ſi qua mulier) reſeruare.

Legitima patris monachi viuentis filio non debetur licet is monachus eſſet Minorita cōtra communem.

SVMMARIVM.

1 *Fructus reſtituuntur, quando donatio vt inofficioſa reſcinditur, contra Docto.*
2 *Fructus reſtituuntur, quando donatio euaneſcit ob modum non impletum, contra nouiſſ.*
3 *Fructus reſtituuntur, cum pater, qui filio legitimam in vita tradiderat, eam reuocauit, contra nouiſſ.*
4 *Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio; contra Doct.*
5 *Fructus reſtituuntur, cùm rem legatam, quam in vita tradiderat, reuocauit, contra nouiſſ.*
6 *Fructus veniunt in reuocanda donatione inofficioſa, contra Doct.*
7 *Fructus triennio præſcribuntur.*
8 *Fructus an poſt triennium ſint reſtituendi.*

CAPVT XXXVIII.

ENTESIMO trigeſimo tertiò colligitur quare ſi ſub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipſa re reſtituere, vt proximè ſubijciā. ratio enim eſt, quia vt reliquos principes, ita & legis imperium acceperunt, vt prodeſſent, non vt nocerent (vt habet noſtra principalis ſententia) nocerent autem ſi permitterent vt donatarius ille ex ſua perfidia modi ſuſcepti & non impleti lucrum faceret, per quod & naturale ius, quo iubemur placita ſeruare, violaretur, & ex perfidia ſua lucrum ille aſſecutus nequior fieret, inuitareturq́ue ad delinquendum, contra l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de conſt. pec. c. 1. de pact. rex. cum Gloſ. in l. ſcire. C. vt in poſſ. lega. l. ſi. C. de iureiur. l. fin. C. de fideicomm. In contrarium tamen videtur ſe habere receptiorem opinio. tam in iſto articulo, quàm in illo, an cùm donatio reuocatur tanquam inofficioſa ſit res donata cum fructibus reſtituenda, & quid quādo legitimam filio tradidi in vita, & poſtea pœnitentia ductus reuocaui eam. Ideo ex-
profeſſo quæro, † ſi filio meo feci donationem 1
inofficioſam, & poſt mortem meam reliqui fratres, per titulum C. de inoffi. dona. eam reſcinderunt, non ex toto, ſed tantùm vſque ad debitum bonorum ſubſidium, an fructus quoque cum rebus ipſis ſint reſtituendi, quatenus ea donatio menſuram vel modum & quātitatem à lege permiſſam exceſsit, & quatenus reſtituantur? Qua in re Boërius aurea deciſi. 98. Segura in l. 1. §. ſi vir. numero 77. vbi etiam Didacus Peres eius additionator. ff. de acqu. poſſ. Gomeſius in l. 27. Faurina numero 8. tenent generaliter fructus nō reſtituendos, per Flo. In l. generaliter. §. planè. ff. de fideico. liber. dum ait, fructus rem donatam non augere. Id quod tenet etiam Franc. de Ripa in l. ſi vn-

Fructus reſtituuntur, quādo donatio vt inofficioſa reſcinditur, cōtra Doct.

vnquam.q.40.C.de reu.don.& ibi Andr. Tiraq.verb.reuertatur.num.228.

Sed contrarium, vt cum fructibus ea donatio inofficiosa sit reuocanda, quatenus inofficiosa fuit, longè verius est intelligendo de fructibus perceptis post mortem patris donantis: primò per l.1.C.de fide instrumen.& iure hast.fis.libro 10.secundò per l.quòd si minor.§.restitutio.ff.de minoribus.l.patri.§.primo.l.minor viginti quinque annis cui fideicommissum,eod.titu. in quibus iuribus cùm minor ad rem suam recuperandam restituitur, fructus quoque recuperat. Tertiò idem est & in ea restitutione. quæ maioribus vltra dimidiam iusti pretij læsis conceditur, per l.1.C.si maior factus alienationem ratam habuerit. Quartò idem est in regressu, qui ad rem suam sine iudicis decreto alienatam minoribus conceditur.l.si prædium. C.de prædi.minorum.l.2.C.si quis ignorans rem minoris esse. Quintò idem est in rescissione, quæ fit per querelam inofficiosi testamenti. nam & tunc non ad hæreditatem tener, sed ad eius quoq; fructus restitutio datur & regressus.l.filio.§.fin.ff.de inoffi.resta. Sextò per l. in condemnatione.ff. de reg.iur.l.videamus.2.§. in Fabiana.ff.de vsuris. vbi generaliter omnis restitutio fructuum quoque recuperationem indicit, non secus quàm ipsius rei principalis: & meritò, Nam vtrobique parratio est salrem quatenus possessor ille illis fructibus locupletior effectus esset. Septimò per l.cum autem.§.cū redhibetur.l.quod si nolit.§.fin.ff. de ædili.edict.& d.§.in Fabiana. vbi cùm animal morbosum redhibetur, etiam si redhibitio fiat sine culpa vlla venditoris, qui vitium animalis ignorabat, iuxta l.1.§.causa.ff.de ædil. edi. adhuc tamen animal restituitur cum fructibus & partibus ipsius, licet emptor ipsius dominium, & iustam possessionem, & titulum non solùm legitimum, sed etiam onerosum haberet. Octauò idem in restitutione, quæ fit per titulum ff. de leg. commiss. per l.5.eod. titu. Nonò idem in restitutione, quæ fit in terministorius tituli. ff. de in diem addictio. per l. item quod dictum. & l. Imperator. ff. eod. Decimò idem & in terminis totius tituli C.& ff. de condi. indeb. nam & tunc res restituitur cum fructibus, & ferè viginti alia similia congessimus suprà c.71.num.3.cum seq.& cap.70.num.12. ex quibus huius partis veritas redditur plusquam manifesta, præsertim per d.l.filio.§.fi.iuncto tit.C.de inoffi.don. Nam querela inoffi.donati.ad similitudinem querelæ inofficiosi resta.inducta fuit, ijsdemq; iuris regulis trutinatur. Vnde vt in querela inof. testamen.fit restitutio cum fructibus, ita & in querela inoffi.donationis. Et ad Glo. d.l.generaliter, resp.vt docemur in fin. quæstio.seq. & in d.c.70.num.12. & donatio inter patrem & filiumfamil.licet regulariter non valeat.l.donationes quas parentes. C. de dona.inter virum & vxorem.valet tamen si fiat filio emācipato.l.si emancipatus.C.de donat.l.2.C. de inoffi.donat. Sicque si † filio meo emancipato donaui & tradidi aliquam rem, & donationi certum modum apposui, quo non impleto venit donatio reuocanda.l.fi.C.de reuo.don. & ferè per totum C. de don. quæ sub modo. Quæritur an tunc fructus cum ipsa re donata repetantur, & sint restituendi? quod negat Didacus Segura in §.si vir.l.1.ff. de acqui. pos. numero 75. quod nouum, & singulare reputat ipse per Glos.in l.generaliter.§.planè.verbo, ex aliqua causa, ad fin. ff. de fideicom.lib. quæ indefinitè ait, donatione reuocata fructus non reuocari. Sed hæc opinio vera non est, quia omnis datio, traditio, vel donatio facta ob causam, causa cessante, & non impleta, venit reuocanda, non solùm quò ad rem principalem, sed etiam quò ad fructus, per l. videamus.2.in prin.ff.de vsuris. Secundò vrget d.l.videamus, in 2.responso, vbi idem ait, etiam si per eum, qui dedit, steterit quo minus causa illa impleretur, puta mulier viro futuro ob causam dotis res suas dedit, per eam stetit quo minus nuptiæ sequerentur, repetit rem cum fructibus, non secus quàm si per eam nō stetisset. Tertiò per l.si fundus, in princip.& l. lege.ff. de lege commissoria, vbi vendidi tibi fundum hac lege, vt si non solueres precium, infra mensem fundus esset inemptus, te in mensem non soluente, datur rei & fructuum repetitio. Nec ad rem pertinet, quod ibi esset contractus emptionis, hic autem donationis: nam sanè quando donatio non est pura, sed facta ob causam, vel sub modo, & sic respectiua & veluti vtrinque obligatoria: idem in ea esse debet quò ad propositum quod foret in reliquis contractibus respectiuis. Quartò per d.legem in sui ratione, dum ait.non decere vt fructuum lucrum maneat penes emptorem, qui fidem fefellit. sic & in proposito is donatarius fidem violauit, ergo penes eum lucrum fructuum manere non debet: nec refert fidem fefellerit, quia pecuniam habere nō potuit ad manus, an quia cùm haberet, noluit numerare. vt d.l.lege, in sui generalitate. Quinto à fortiori probatur. Nam & in donatione causa mortis repetuntur fructus cum ipsa re, si donationi conualuerit, & pœnituerit, d.l.videamus.§.2.3. ergo multo magis in specie nostra, vbi non per pœnitentiam & variationē, vel factum donantis reuocatur donatio, vel datio, sed per factum, vel non factum seu cessationem donatarij. nam & qui cessat vel non facit, fecisse videtur, vt per Decium in l.id quod nostrum. ff. de regu. iur. Sextò facit, nam & cum redhibetur equus, vel seruus per ædilitium edictum, veniunt etiam fructus d. l. videamus. §. secundo, & ferè per totam illam leg. Septimò per leg. Imperator. & lege, quod dictum est. ff. de in diem adiect. Octauò facit, nam & cum res, quæ inde-

2 *Fructus restituuntur, quādo donatio euanescit ob modum non impletum, cōtra nonn.*

indebitè soluta est.repetitur, fructos qnoque veniuntrestituendi, vt in l.si & me & Titiū.ff. si cer pet.& d. l. videamus. dixi suprà c.63.nu. 39.cum seq.

Sed non dubium est, quin indebitè donata res maneret penes donatarium, qui modum non impleuit, ergo cum fructibus regenda est. Octauò per l. si fullo, & ferè per torum. ff. de cooditione sine causa. vbi licet caosa esset iusta vel non iusta, rem meam ad te petueoiendi, tamen cum etiam ex post facto cessare cœperit, & redigi ad non causam, æquum est tem cum fructibus restirui, ne prærer æquum & booum cum iactura donantis diteris longè præter eius, vel contra eius inrentionem. Neque ad rem pertinet quod donatarius effectus fuerit dominus, sequein consequentiam dominij fructus suos ecerit. l. Herennius. 1. ff. de vsuris. Nam fatemur eom fuisse factum dominum fructuum, non secus quàm ipsius rei donatæ. at quia iam veluri ea donatione indignus factus est, vel cessat causa, proprer quam ab origine factus fuit illius rei donatæ dominus, & etiam fructuum, consequens est, vt tam res, quàm fructus ad donatorem reuertantur, & restituantur, cùm par eademque ratio sit in fructibus restituendis, qoæ est in re ipsa restituenda. Diuersum esse videtur, quando donatio propter ingratitudinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitudinem commissam percepti, non retrahuntur, quia ea donatio non quasi, vt ad tempus taotùm, sed quasi vt perpetuò mansura facta fuit, nec fuit respectioa ad aliquam causam, vt in specie nostra. In summa pro opin. nostra faciunt plura quàm viginti fundamenta, quæ posuimus suprà c.71.num.2.cum seq.& c.70.nu. 12. qnæ reoetere non expedit, quibusque hæc pars iodubitara apparebit.

3
Fructus restituuntur cum pater, qui filio legitimam in vita tradiderat, eam reuocauit, contra nouiss.

Filio † legitimam suam tradidi in vita cum incremento & melioratiooe à lege permissa, quod facere possum: arg. rex. in l. cum quo. de peculio. §. fin. ff. ad leg. Fal. Bald. in tubr. ff. de retū diu. idem in l. non amplius. §. fi. vbi Alex. & alij. ff. de lega. 1. postea pœnitui & eam traditionem reuocaui. quæritur an fructus veniant restituendi cum ipsa re, quæ tradira fuit? & Didacus de Segura num. 54. vsque ad num. 110. io l. 1. §. si vir. ff. de acqui. pos. air fructos industriales non esse restituendos. Mouetur per l. de fructibus. ff. de dona. inrer virum & vxorem. vbi fructus industriales, quos ex fundo sibi à marito donato vxor percepir, suos facir, nec eos restituit, licet ad fundi restitutionem teneatur, vt ibi. Nec dubium, inquit, est, quin donatio inrer patrem & filium in potestare confirmetur morre patris donanris, dum modò incipiat traditione, oon secus quàm confirmatur donatio inter virum & vxorem morte donanris, si modò incœperir à traditione. l. donationes quas paréres. C. de don. io virum & vxorem, cum ibi not. iuncta l. Papinianus. cum Glo. ff. de don. inter virum & vxorem. & quę tradit Segura, vbi suprà. Alexan in l. non amplius. §. fin. ff. de lega. 1. Ange. in l. 2. ff. pro donatio. Bald. in l. 2. C. de inoffi. dona. Vnde † procedit regulariter arg. de donaiione facta à patre filio in porestare, ad donationem factam ioter virum & vxorem, secundum Seguram, vbi suprà, & Ias. in l. si pacto quo. C. de pact. colu. 2. Romao. consil. 277. non est dubium. Sed isthæc omnia suspecta sunt, quia donatio inrer virum & vxorem non est simpliciter vetita, sed demum sub duabus conditionibus, nempe quod donator pauperior fiat, & dooatarius ditescat. l. si sponsus. §. concessa. l. si id quod. ff. de don. inter virum & vxorem. At donario à patre in filium suum in porestate simpliciter vetita est, per d. l. donationes quas parenres: vt per nos suprà. §. 70. nu. 10. & cùm ad tollendam consequentiam sufficiat dare vnam instantiam. Glo. communiter app. vt apparet ex relatione Ias. ibi in l. si creditori. ff. de ope. no. nuncia. sequitur minimè valere argum. de dona. inter virum & vxorem, ad donationem de patre in filium fam. & in quibus casibus quis habet aliquam rem reuocabiliter, & venit casus in quo eam renetur restituere, in illis semper restituit fructus, non secus quàm ipsam rem principalem, vt plenè docemur per viginti fundamenta suprà cap. 71. nu. 2. cum sequen. quod obtiner etiam si is. qui restituit, haberet titulum onerosum & dominium, quanto ergo magis in specie nostra, in qua filius non habebat ritulum onerosum sed lucratiuum, nō permissum, sed vetitum, noo dominium, sed tantùm possessionem. Et traditio possessionis sibi à patre facta adhuc aliquid operatur, vt scilicet sic ea donatio morte patris confirmaretur, quæ aliter sine tali traditione minimè confirmaretur eius morte: & satis superq; est, si id operetur absque eo quod etiam operetur quod filius ille fructus suos faceret irreuocabiliter contra omnia iura, quę in speciebus similibus loquuntur.

4
Donatio inter virum & vxorem non æquiparatur donationi factæ pater filiof. contra Doct.

Hinc etiam apparet suspectam esse opinionem eiusdem Didaci de Segura in d. §. si vir, colum. 22. versi. quinto facit. quod tenet. Dum sentit, quod si † restator rem legatam tradidit in vita ipsi legatario, legatū reuocauit, quod fructus inrerea à legatario percepti non restituentur, id qood est contra illa viginti fundamenta, quæ enumerauimus suprà c. 71. num. 3. cum seq. in quibus apparer, quòd semper restituuntur fructus cum ipsa re priocipali, etiam si & dominium esset rranslatum, & translatum esset ex titulo onetoso, & etiam si talis titulus sui natura reuocabilis non esser. Quanto ergo magis in specie nostra, vbi & titulus est lucratiuus, & dominium vix est vt videatur translatum, & supposito quod translatum esset, tamen non porest non videri esse reuocabile. Præsertim cùm licet donatio causa mortis incœperit à traditione, tamen si donator,

5
Fructus restituuntur cum re legata, quā in vita tradiderat reuocauit contra nouiss.

tor, vel testatot eam reuocauit, vel conualuit, cum re ipsa fructus quoque restituantur: vt In l. cum quis. ff. de cond. cap. da. l. videamus. 2. post princip. ff. de vsur. in specie autem nostra nullus negabit quin sit par ratio, ergo & idem ius. l. illud. ff. ad leg. Aqui. l. nō possunt. ff. de legibus.

Hinc etiam apparet suspectam esse opinionem eiusdem Didaci de Segura in d. §. si vir. colum. 26. vers. tertia erit conclusio. dum
6 ait, quòd si † filio feci donationem inofficiosam, quam post mortem meam per querelam inofficiosæ donationis, reliqui fratres expugnârunt, quod tunc fructus non sunt restituendi, id quòd quo ad fructus post mortem meam præceptor (in quo casu ipse loqui videtur) indubitanter verum non est, per iura, & rationes, & illa viginti fundamenta suprà remissiuè adducta, & per l. filio. §. fina. de inoffici. testamen. ff. Nam cùm rescisio fit pet querelam inofficiosi testamenti, tunc fructus cum re ipsa restituuntur, vt ibi: sed cùm querela inofficiosi testamenti, & querela inofficio. donationis à pari procedant, vt in l. 1. & per totum. C. de inofficio. donat. superest vt vtroque casu cum fructibus fiat restitutio. In fructibus tamen perceptis viuo testatore procedere potest, & sine dubio opinione Seguræ, quia testator de illis potuit, & voluit liberè disponere. l. non vsque. ff. si quis à par. fue. manu. l. 1. §. si impuberi. ff. de colla. bon.

Fructus venisse in reuocanda donatione in officiosa, contra doctos.

7 Illud autem notandum est, quòd † fructus toto triennio præscribuntur, secundum ipsum Seguram in d. §. fin. virg. colum. 30. vers. plus voluit Bald. quod & renet Glo. Barthol. & Paulus in l. sequitur. §. fructus. ff. de vsucap. Bald. in l. 1. colum. 2. C. vsur. & fru. leg.
8 Vnde ipse Segura vult, quod † in quibus casibus fructus cum dominio ipsius rei principalis essent restituendi, in illis post triennium cessaret fructuum restitutio, vt pote, iam præscriptorum. Sed non ineleganrer contrarium defendi posset, vt etiam tunc fructus restituantur. nam non bene sequitur, possessor quæsiuit talium fructuum dominium, ergo non tenebitur eos restituere: quinimò in restitutione, quæ minoribus læsis datur, & in ea, quæ maioribus vltra dimidiam læsis conceditur, & in plerisque earum viginti specierum, quas ennmerauimus suprà c. 71. numero 3. possessor habebat dominium tam rei principalis, quàm fructuum, & nihilominus vtrunque restituere compellitur: ergo siue præscriptione, siue alia quauis ratione dominium fructuum quæsierit, restitutio eorum locum habebit, præsertim cùm si possessor rei principalis dominium habebat, fructuum quoque dominium vt haberet necesse esset. l. Heren. ff. de vsuris, sicque cessaret eorum præscriptione. l. sequitur. §. lana. ff. de vsucap.

Fructus triennio præscribuntur.

Fructus an post triennium sint restituendi.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis decretum semper præsumitur iustis ex causis interpositum, cum communi.*
2 *Instrumento decreti iudicis, si dicitur omnia solennia interfuisse, omnia solennia adfuisse præsumuntur.*
3 *Iudicis maioris factum præsumitur.*
4 *Decretum iudicis præsumitur habuisse præambulam causæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis vbi interpositum inuenitur, solennia præcessisse præsumuntur.*
6 *Ecclesia minoribus æquatur.*
7 *Decretum interfuisse aliquando præsumitur.*
8 *Sententia, quæ continet relationem actorum, creditur, licet alter de actis non appareat.*
9 *Tempus post longum præsumuntur ea, quæ sunt solennitatis extrinseca.*
10 *Limitatio l. quæcunque. ff. de publi. in rem act.*
11 *Sententia vt feratur parte præsente, vel vt postea ei notificetur, paria sunt.*
12 *Sententia, quæ enarrat acta processus, statur, licet aliter de illis actis non appareat, etiam si non sit sententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinsecæ interuentus, licet non præsumatur ex assertione partium, præsumitur tamen ex assertione sententiæ iudicialis.*
14 *Decretum vbi inuenitur interpositum, omnia solennia præsumantur præcessisse, licet pro forma exigerentur.*
15 *Formaliter quando quid videatur exigi.*
16 *Decretum præsumitur ritè & rectè interpositum.*
17 *Titulus ad præscriptionem præsumitur post longissimum tempus.*
18 *Tempus antiquum facit præsumi quòd omnia solennia præcesserant sententiam, licet de illis non aliter appareat, sed de sola sententia, & antiquum tempus dicitur quò ad hoc decennium vel biennium.*
19 *Conditionem non inducit dictio Si, quando per eam exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tempus antiquum, quod dicatur, ingens varietas.*

CAPVT XXXIX.

OLLIGITVR centesimo trigesimo quartò ex opinione nostra principali, dum docet, omnium magistratuum imperium ad proficiendum inductū, non ad nocendum. non esse standum iudicis assertioni, omnia solennia de quibus in processu non apparebat præcessisse asserentis, nisi fortè post longum tempus: aliter enim eius imperium facilè noceret nobis, si tam facilè ei fides adhibenda esset: quod dic

vt in

vt in quæstione seq. ex facto agitatam. Solenne iudicibus præsertim inferioribus esse solet, in capite cuiusque sententiæ definitiuæ omnia acta totius iudicij, vel processus referre, dicendo visis citationibus, testium depositionibus, instrumentis, cæterisque, &c. Euenitque non rarò vt postea acta processus non appareant, sed sola illa sententia, qua cōtinetur, acta interfuisse: & quæri solet, an sententiæ iudicis talia acta interfuisse asserenti fides adhibenda sit, etiam si de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res suæ Ecclesiæ minus ritè vendidissent, querelaque hac de re apud summum Pontificem mota esset, ipse commisit duobus iudicibus in dignitate constitutis, vt talem alienationem, si reperirent, in vtilitatem ecclesiæ cessisse confirmarent, & non aliter. habita hac de re diligenti cognitione, ipsique anno 1466. sententiam tulerunt, qua de more asseruerunt, quod habita diligenti causæ cognitione, cæterisque in commissione Papæ contentis obseruatis, reperierunt, talem alienationem in vtilitatem ecclesiæ cessisse. ideoque eam sententia sua confirmârunt. Et postea annos 42. mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa sententia sese tuebantur, sed cum reliqua acta iudicij non apparerent, præsertim ea probatio & causæ cognitio, qua eam alienationem in vtilitatem ecclesiæ cessisse, apertum dicebatur fuisse quoad illam causæ cognitionem, de qua tamen aliàs non liquebat, dubitabatur, an tali sententiæ assertioni standum esset? Et videtur quòd sic, per sequentia, s. quod omnia contenta in commissione domini Pauli, & quæ pro forma per eam requirebantur, præsumuntur & probantur legitimè interuenisse, adduco tex. in l. cum precibus. C. de proba. ibi probare te oportet, contra voluntatem tuam hunc fundum instrumento aduersarium tuum sibi asscribi laborasse, vt possis consequi sententiam. & sic patet quòd semper præsumitur pro instrumento, & standum ei, nisi contra probetur. sed cùm per aduersarium non probatur contra, s. quod non interuenit solennitas, quā commissio Pauli requirebat, igitur standum est instrumento prædictæ sententiæ cōfirmationis contractus, quo continetur omnia illa obseruata fuisse. est pro hoc Glo. singu. quæ ad hoc allegauit d. l. cum precibus, in l. 1. C. de fide instit. & iu. has. fis. lib. 10. Per quam dicit ibi Alex. in addito. ad Barthol. quod † decretum semper præsumitur interpositū ex iustis caussis, & cum causæ cognitione. & illa Glo. cōmuniter tenetur per omnes ibi, & Bal. in l. 1. ff. de rebus eorum. dicit quòd in d. l. 1. de fide instit. est Glo. peregrina, quòd † si in instrumento, in quo reperitur decretum interpositum, fit mentio solemnitatum, omnia præsumuntur solenniter acta & probata, quod est notat. dignū secundū eum. Cùm ergo reperiatur in instrumento sententiæ confirmationis, decretum approbatorium interpositum, & fit mentio informationis habitæ, & sic solennitatum, præsumuntur omnia solenniter acta & probata, & sic videtur expressum in nostris terminis. Secundò principaliter quòd singulariter dicit Bald. in l. tutores. ff. de confir. tuto. ibi secus si ipse per se ipsum dedisset, quia l. præsumit quòd † factum maioris iudicis sit ritè factum pondera verbum ritè, quod idem est quòd cum causæ cognitione, & seruato iuris ordine. Glo. in l. iustè. de acq. poss. nam rectè causam, ritè ius vel iuris solennitatem denotar, notatur in l. 2. ff. de inoff. testamen. cum similibus. Si ergo præsumitur ritè factum, sequitur quòd fuit seruata omnis iuris solennitas, & si iuris solennitas, sequitur quòd fuit seruata solennitas prædictæ commissionis, cum sit principis, s. Romani Pontificis, quia quod principi placuit, legis habet vigorem. §. sed quod principi, de iure naturali. est Glo. in l. quia tale, soluto matrimonio. & quia isti, quibus fuit commissum, sint iudices maiores, cùm sint Apostolici. l. & si prætor. ff. de officio eius cui est manda. ibi, is qui alienam iurisdictionem exequitur, non tamen pro suo imperio agit, sed pro eo cuius mandato ius dicit. & sic videtur factum per ipsum Romanum principem, cum auctoritate Romani Pontificis confirmârunt, quia omnia nostra, &c l. 1. §. omnia, de vetere iure enucleando. Tertiò decisio Bal. in l. si præses. C. quomodo & quando iudex. vbi dicit quòd decretū semper præsumitur solenniter, & cum causæ cognitione interpositum. Quartò accedat propria decisio nostri dubij. Domini Bald. in l. non aliter. de adopt. ibi, & non tamen quòd † vbi decretum reperitur interpositum, quod est necessarium ad confirmationem actus, semper præsumitur quod cognitio causæ & iuris ordo præcesserit. & sic per hoc patet quòd licet, cognitio & ordo iuris requiratur pro forma antè, quàm fiat confirmatiò, si tamen reperitur decretum interpositum super confirmatione, sicut in præsenti reperitur, præsumitur quod omnis cognitio causæ & ordo iuris, quem requirebat commissio, fuerunt seruata, & hoc tenet per prædictam Glo. in d. l. prima. Quintò pro hoc dictum Specula. in tit. de emptione & vend. §. nunc videndum. ibi & breuiter scias. vbi tenet quòd † vbi decretum iudicis interpositum inuenitur, præsumuntur omnes solennitates esse, & fuisse adhibitæ. Ecce dictum expressum, quod loquitur quando pro forma requiritur causæ cognitio, & iuris ordo ante interpositionem decreti, vt in alienatione rerum minorum, vt per totum C. & ff. de rebus eorum. & de prædijs minorum. tamen si reperitur decretum interpositum, præsumitur quòd prædicta solennitas & omnia, quæ requirebantur interuenerunt. Ita Specu. vbi suprà, per plura fundamenta. & sic est casus noster, quòd licet pro forma requirebat causæ cogni-

1 *Iudicū decretum semper præsumitur iustis ex caussis interpositū cum communi.*

2 *Instrumentū decreti iudicis, si dicitur omnia solennia interfuisse, omnia solennia adfuisse præsumuntur.*

3 *Iudicis maioris factū præsumitur ritè factum.*

4 *Decretum iudicis præsumitur habuisse præambulam causæ cognitionem.*

5 *Decretum iudicis, vbi interpositum inuenitur, solēnia præcessisse præsumuntur.*

cognitionem prædicta cōmiſsio, tamen cum
reperitur decretum confirmationis interpoſi-
tum, præſumitur quòd forma commiſsionis
6 fuit ſeruata, & cum † loquitur in alienatione
Eccleſia minoribus æquatur.
prohibita, ſcilicet minoris bonorum, idem e-
rit in bonis Eccleſiæ: quia pari paſſu, & priui-
legio reguntur. c. 1. c. audiuis, de in integ. reſta-
men. & in l. Reſpublica. & ibi Gloſ. C. ex qui-
bus cauſis maiores. & Glo. in l. cum hi. §. ea
tranſactio. ff. de tranſact. loquendo in aliena-
tione æquiparat Eccleſiam minori, & in l. ſi vt
proponis. C. de rei vẽd. & Gloſ. in l. à diuo Pio.
§. in venditione, de re iud. & Barthol. in au-
thentica, hoc ius porrectum, circa fi. C. de ſa-
croſanct. Eccleſia, & ſic eſt deciſio formalis
domini Specul. pro noſtro caſu. Sextò pro hoc
Glo. ſingularis in l. actor. ff. rem ratam haberi.
7 in parte omnimodo, vbi † præſumitur ſolen-
Decretum interfuiſſe aliquando præſumitur.
nitas & decretum, dummodò conſtet de man
dato. dicit enim prædicta Gloſ. vnum quod
probat à fortiori, quòd ſi conſtat de mandato,
præſumitur decretum interuenilſe, quod ma-
gis eſt. pro hoc videtur caſus in c. ea noſcitur,
de his, qui fiunt à prælato. vbi dicitur quòd il-
lud, quod facit prælatus, præſumitur de con-
ſenſu capituli, ſecundum Glo. & Imolam ibi-
dem, ex quo poſſet attentari quòd cum hic
conſtet de mandato, ſcilicet de commiſsione,
ſcilicet domini Pauli, & ſi non appareret ſen-
tentia confirmationis prædictorum iudicum,
ſicut hic apparet, & conſtat de ea, quòd præ-
ſumitur, & quod omnis iuris ſolennitas in-
teruenit, quod fortius, vt in authentica, mul-
to magis. C. de ſacroſ. eccl.

Septimò facit ſingulare dictum Cyni in l.
8 emancipatione. C. de fide inſtru. Vbi dicit †
Sentẽtia, quæ continent relationẽ actorũ, creditur, licet aliter de actis non appareat.
quod ſtatur ſententiæ continenti tenorem
actorum, ſ. relationem actorum, ſed cùm ſen-
tentia prædictorum iudicum, vt in ea appa-
ret, continet relationem & tenorem actorum
requiſitorum per commiſsionem prædictam,
ſtatur ei, & per illam probantur omnia inter-
ueniſſe, & ſic per tenorem ſententiæ proban-
tur omnia acta, de quibus in ea fit mentio, ſe-
cundum Cynum. vbi ſuprà, & eſt Glo. nota-
bilis in l. acta. ff. de re. iudi. quæ dicit, quod lite
finita per ſententiam poſſunt acta circumdu-
ci: ergo tenet ſententia ſine actis. & hoc dicit
ipſe ſine dubio, quando factum finitum ſen-
tentia, non fuit recens, ſed antiquum. Idem
tenet ibi Bald. & Paul. & eſt communis con-
cluſio, & tenet Innocen. in c. quoniam contra,
de probatio. per quod dicit Cynus, & Imola,
& Paulus & omnes, quod datur intellectus ad
d. c. quoniam contra. quòd † ille tex. & c. ſi-
9 cut & omnia alia iura, quę dicunt quòd debet
Tempus post longam præſumuntur ea, quæ ſunt ſolennitatis extrinſecæ.
conſtare de actis & de proceſſu, intelliguntur
quando factum eſt recens, ſecus ſi antiquum
ſicut hic, quia iſta ſententia fuit lata Anno
M. CCCC LXVI. & ſic ſunt elapſi 42. anni,
quod dicitur factum antiquum. Caſus in l. ſi
fideicommiſſa. §. Ariſto. ff. qui & à quibus, qui
dicit, quòd per decennium dicitur factum
antiquum & longum. & per totum C. de lon-
gi temporis præſ. quanto magis per 42. annos,
& quia poſt decennium præſumuntur omnia
ſolenniter acta. l. ſi filius, de petitione hæred.
l. qui in aliena. §. primo, de acqui. hæred. ff. &
etiam quando agitur de præiudicio alterius
ex diuturnitate temporis probatur ſolennitas
extrinſeca, voluit Bal. in l. 2. 6. colum. de ſer-
uis fugi. & in capit. primo, qui feudum dare
poſſ. facit Gloſ. ſingularis in l. qui maior. C.
cōmuni diuidundo. ſed eſt Glo. illa ſolennis
in c. peruenit, de emptione & vend. per quam
dicit ibi Barba. 5. colum. quòd etiam in præiu-
dicialibus probatur ſolennitas extrinſeca per
lapſum 30. annorum: ſed cùm hìc non ſolùm
triginta, immò etiam 42. anni ſunt elapſi, pa-
tet quòd per lapſum prædicti temporis pro-
batur omnis ſolennitas iuris, & requiſita in
commiſsione prædicta interueniſſe. Allegat
Barba. tex. d. c. ea noſcitur, & tenet Anto. in
d. c. peruenit. loquendo in alienatione rei ec-
cleſiaſticæ. & ſic in noſtro caſu & per hoc † li- 10
Limita l. quæcunque. ff. de publ. in rem act.
mitatur tex. in l. quæcunque. ff. de publici. vt
non habet locum in facto antiquo, quia in il-
lo omnis ſolennitas & ordo & indagatio &
cauſæ cognitio præſumitur.

Octauò facit quod notatur per Barthol. in
l. prima. C. de relatio. & in authen. ſi quis in
aliquo, de edendo. Vbi dicitur, quod ſtatur
verbis ſententiæ, quando lata eſt parte præ-
ſente, & non contradicente, ſed cum iſta ſen-
tentia fuit lata præceptore dicti hoſpitalis
præſente, cum ei fuit notificata ſententia: &
paria † ſunt quod ſit præſens, vel quod fiat 11
Sententia vt feratur parte præſente vel vt poſtea ei notificetur, paria ſunt.
notificatio, ſecundum Bal. in authen. hodie,
de appella. cùm hic conſtet de notificatione,
ſtandum eſt verbis prædictæ ſententiæ latæ
per prædictos Iudices, cùm ipſi in eadem di-
cant quod citauerunt partes, & receperunt
teſtes, & obſeruauerunt omnia contenta in
commiſsione: & probat prædicta ſententia
omnia illa, de quibus fit mentio, ſicut ſi om-
nia acta apparerent. hinc profectus ſtylus
multorum iudicum, qui in capite ſententiæ
enarrant omnia acta proceſſus, quæ præceſſe-
runt. Plus dicit Specula. in titul. de inſtru-
men. edict. §. reſtat, vltima columna. l. quod
† ſi ſententia tranſiuit in rem iudicatam, 12
Sentẽtia quæ enarrat acta proceſſus ſtatur, licet aliter de illis actis non appareat, etiam ſi non ſit ſententia antiqua.
cenſentur omnia ſolenniter acta, & ſtatur ver-
bis ſententiæ, ſiue ſit de recenti, ſiue de lon-
ginquo. Ita videtur tenere Innocentius in
c. bonæ, de electione, & c. quoniam contra
& alia iura, quæ contradicunt, loquuntur
quando fuit appellatum. Sed cùm in no-
ſtro caſu prædicta ſententia tranſiuit in rem
iudicatam, & non fuit ab ea appellatum,
vt patet ex actis proceſſus, igitur præſu-
muntur omnia ſolenniter acta. & quod fu-
it obſeruata forma commiſsionis, maxi-
mè ſi in ſententia fit mentio de actis, ſicut fit
in prædicta ſententia, quia tunc ſine dubio
eſt

est vera determinatio Specula.& Inno.ita dicit singulariter Paulus de Castro in d.l.emácipatione. dando solutiooem ad d.c. qooniam contra,& ad alia quę contra dicunt, præsertim quia hic coostat de commisione, quia in iudice delegato vt præsumatur pro sententia & in facto recenti Glo.in c.cum io iure, de officio deleg.duo tamé requiruntur commisionem & sententiam esse per eum bic constat de his, igitur præsumuntur omnia solenniter acta, præcipuè cum fuit factum antiquum, & parti aduersæ fuit notificata sententia,& transiuit in rem iudicatam, & in ea fit mentio de actis. tunc etiam quia isti indices erant viri prouidi, & constituti in dignitate, in quibus præsomitur quod obseruauerunt formam prædictæ commisionis, vt in c. nisi essent, de præbendis.& Glo.in l. Titio vsusfructus, de conditio. & demo.Bald.in l.iudicia.de rei ven.tunc etiam qnia ex processu patet quòd ipse obseruauerunt formam prędictæ tommisionis,& sic confirmatio tenuit: vt in c. si qua de rebus.12. q.2.& valet ex tempore contractns.rex.est iuncta Glo.in parte consensum, in c. fin. 16.quæs. 1.Prædictis non obstat dictum Ancha. in cap. 1.prima colum.de rebus Ecclesiæ non alie.lib.

13 6.vbi dicit † quòd non statur instrumento dicenti, quòd non fuit facta alienatio cum debita solennitate, quia loquitur inter ipsos contrahentes, & quia verba fuerunt per eosdem prolata, & sic per personas prohibitas: igitur si non per eas, sed per iudicem, vt hic, præsumuntur omnia solenniter acta. & sic cum loquitur inter eosdem contrahentes, vult ipse quod non habeat locum, quando illa verba proferuntur per alium, sicut bic per iudicem. & ista si prædictum dictum inspiciatur, facit pro hac parte,& contra aduersarium, & hanc solutionem & differentiam inter verba contractus & sententiæ. quia in contractibus nō præsumitur solennitas extrinseca inter personas prohibitas, vt loquitur Antba. quia esset in potestate eorum confitendo solennitatem, defraudare ius: sed in sententia sic, quòd præsumitur vt dictum est, seruata eius solennitate, tenet Bald.in d.l. prima, secunda columna. C.de fide instrumen.& iur.bas fis.lib. decimo. & patet ex prædictis ex plutibus decisionibus in terminis nostri casus, quia lex præsumit pro iudice, & non pro parte contrahente, capi.in præsentia, de probatio. & in l.nullo. C. de ferijs.& in l. secunda.C.de offi.ciui.iudi.

Solennitatis extrinsecæ interuentus, licet non præsumatur ex assertione partiū præsumitur tamen ex assertione sententiæ iudicialis.

Secundum dubium est, an licet contenta in commisione, de qua suprà, requirátur pro forma, non tantùm pro solennitate, præsumátur interuenisse ex quo iudices, de quibus in commisione hoc dixerunt, & asseruerunt in sententia confirmationis.

Et licet buic dubio videatur satisfactum ex prædictis, nunc tamen magis specificè respondeo, quòd † præsumuntur omnia solenniter acta, & interuenisse omnia in commisione

14 contenta, licet de substantia & pro forma requirerentur.& pro hoc in primis quod singulariter notat Specu.in tit.de emptione & venditione.§.nunc dicendum restat, ibi, breuiter scias, quòd vbi decretum iudicis interpositum inuenitur, præsumuntur omnes solennitates fuisse adhibitæ, in tantum quod statur venditioni, nisi pupillus ostendat, &c. Ecce dictum expressum in terminis nostrę quæstionis. Nam in venditione & alienatione rerum minoris, solennitas, quæ requiritur: & si in ea aliquid sit prætermissum, corruunt actus.l. magis puto. §. non passim de rebus eorum. ibi, cuius officio in primis conuenit excorere, &c.& in §.quærere, vsque in finem l. & in l. si pupillorum, & melius in l. fin. C. de prædijs minorum. cuius verba, decreti interpositio Coostantiniano prætore celebranda est probatis examinatis úe causis, vt pote, facta rerū fide firma venditio perseueret, & sic patet quod pro forma requiritur cognitio causæ, & examinatio & probatio, vt res minorum possint alienari: & omnia debent procedere interpositionem decreti. vt d.l. fina. nam dicit, decreti interpositio celebranda est,& sit in facto examinatis causis, &c.id est, si examinetur ptius, quia illi Ablatiui resoluuntur in conditionem.l. à testatore, cum ibi notaris, de condit.& demon. & tamen licet dicta solennitas requiratur pro forma & substantia actus: tamen ex eo quòd decretum repetiatur interpositum in dicta alienatione, præsumuntur omnia interuenisse, quæ requiruntur pro forma, per dictum Specul. vbi suprà. Licet ergo pro forma requiratur quòd iudices prædicti debent vocatis partibus inquirere alienationem prædictam cessisse in vtilitaté ecclesiæ, vt eam possint confirmare, tamen præsumitur propter decretum, quod interuenit, per dicta causæ cognitio & indagatio, & omnia alia, quæ prædicta cōmisio requirebat,& hoc est, quod dixit Bald. in l.non aliter, de adoptio. ibi, & nota quòd vbi decretum reperitur interpositum, quod est necessarium ad cōfirmationem actus, semper præsumitur quod cognitio causæ & ordo iuris præcesserit,& allegat prædictū Speculatorem,& notab. verba Bald.dum dicit necessarium ad confirmationem actus. & sic patet quod licet † non tantùm pro solen-

Decreti omnia solennia præsumuntur præcessisse, lices pro forma exigerentur.

15 nitate, immò pro forma & de necessitate requiratur aliquid, cùm illud tantùm dicitur necessarium, quod pro forma requiritur.l.cum hi.§.si prætor, de trans.ff.& in l.pact.ff.de contrahend.emptione,& in capitu. quia propter, de electione. tamen si repetitur interpositum decretum, præsumuntur omnia illa, quæ requirebantur pro forma,& sic de necessitate interuenisse in confirmatione. Licet ergo pro substantia & forma deberent interuenire omnia contenta in prædicta cōmisione, vt possit per prædictos iudices fieri confirmatio cōtractus, tamen ex eo quod reperitur sententia

Formaliter quando quid videatur exigi.

con-

confirmationis, & decretum illorũ iudicum, præsumuntur omnia ioteruenisse, & quod prædicta commissio requirebat, & sic per decisionem Bald. de qua suprà, est determinatum in terminis præsentis dubij loquendo in confirmatione. Præterea, pro hoc facit dictum singulare Bald. in d. l. cum tri. §. si prætor, de transa. Nam pro forma requiritur cognitio & indagratio de causa, & modo, & personis, vt valeat transactio, & decretum interpositum super alimentis. & Bald. & Paul. & omnes Doctores dicunt ibi expressè, quod omnia contrà in illo §. requituntur pro forma, & substantia, & si aliquid ex illis fuisset prætermissum, corrueret omnis actus. casus est ibi, literalis & communis suprascribentium conclusio, & tamen hoc præsupposito dicit ibi Bald. adde ad hanc glos. quòd vbi † inue-

16 *Decretũ præsumitur ritè & rectè interpositum.*

nitur processum, præsumituc quod ritè. Item plus dicit Specula. quòd vbi reperitur decretum iudicis interpositum, præsumituc in dubio ritè & rectè, vt in Specula. de emptione & venditio. §. nunc videndum. versi. & videtur, &c. verba sunt Bald. aurea & singularia allegando prædictum Specular. de quo suprà. & sic patet quòd licet de substantia & forma requiratur quòd præcedat causæ cognitio, & vtilitas, & alia de quibus in d. §. ad hoc vt valeat decreti interpositio super alimentis, tamen si repetitur decretum interpositũ, præsumuntur omnia interuenisse. Licet ergo de substantia actus & pro forma requirebatur, vt iudices commissarij vocarent partes, & reciperent informationem, an alienatio facta cessisset in vtilitatem ecclesiæ, tamen ex eo quòd reperitur in publica forma sententia confirmationis contractus prædictorũ, præsumitur quòd interuenerunt omnia contenta in commissione, licet illa pro forma & substantia coofirmationis prædicti cõtractus requirerentur. & sic est decisum præsens dubium per d. Specular. quod allegat Bald. in locis, de quibus suprà. Paul. de Castro tamen in d. §. si prætor in terminis nostris dicit sic, restringendo dictum Specula. Specula. tamen in tit. de emp. & venditione. §. nunc dicendum. verb. & videtur dicere videtur quod vbi reperitur decretum iudicis interpositum, præsumatur adhibita causæ cognitio, quod nullo modo videtur verum, per hunc tex. nisi in instrumento expresse hoc caueatur: & tunc videtur sufficere quod dicatur causa cognita, licet non exprimantur particularia, & in hoc potest esse vtile dictum Specul. & ita tenebat Bald. per notata in l. 1. C. de fide instru. & iure hast. fis. lib. 10. ecce singulare dictum Pauli dicentis, quod dictum Specul. est verum absq; dubio, quando in instrumento dicitur, quod decretum est interpositum causa cognita, ex hoc solo quod sic dicatur, licet particularia non exprimantur, in eo præsumuntur omnia quæ formã & substantiã requirebant, vt in casu dicti §. in quo loquitur Paulus, & in exẽplo quod ibi ponit, quod est proprium quando requiritur, quòd cedat in vtilitatem, & quod præcedat cognitio causæ ante interpositionem decrẽti pro forma. Sed cum in prædicta sententia confirmationis fit mentio oon solùm quod causa cognita confirmatunt prædictum cootractum, imò quod magis est, de citatione partium, & de probatione & informatione recepta, & de omnibus contentis in commissione præsumuntur omnia ioteruenisse: licet pro forma requireretur. d. auth. multo magis. maximè quia per lapsus tanti temporis 42. ano. præsumuntur omnia rectè, & solenniter acta, & ex lapsu decem annorum. l. si filius, cum similibus. C. de petitione hæred. quanto magis ex lapsu 40. annorum, vt probatur, & sic titulus in præscriptione regulariter requiritur, & pro forma l. nullo. C. de rei vendi. l. diutinam. C. de longi temporis præscriptione. tamen Bal. & Salice. in d. l. diutina. intelligunt † in præscriptione

17 *Titulus ad præscriptionem præsumitur post longissimum tempus.*

longi temporis, scilicet 10. an. sed maior transcursus temporis eum præsumit & sublatam esse malam fidem. casus est in l. fin. C. vnde vi. qui non est alibi, secundum Barba. in c. apostolicæ. colum. 1. de dona. igitur præsumuntur ex lapsu temporis, titulus & bona fides. & omnia quæ requirebantur pro forma, ergo à fortiori in proposito vbi maius tempus fluxit. & in proprio casu dicit hoc Cynus, Paulus, & Salice. & omnes in l. emancipatione. de fideiuss. Innocen. & omnes in c. quoniam contra. scilicet † quod in facto antiquo deciso per sententiam omnia præsumuntur solenniter acta. &

18 *Tempus antiquum factum fiunt quod omnia solenna præcesserant sententiam, licet de illis non aliter appareat, sed de sola sententia: & antiquum tempus dicitur quoad hoc decenniũ vel vicenniũ.*

quòd interuenerunt, licet non appareant acta, sed sola sententia. sed certum est quòd in sententia aliqua requiruntur pro forma, & substantia ad hoc vt valeat sententia, vt in clementina, pastoralis, de re iud. & alia quæ etiam per partes renunciari nõ possunt. c. de causis, cum ibi notatis. de officio delega. cum similibus. & quòd sententia feratur in scriptis, ista pro forma requiruntur, & alia tamen præsumuntur intercessisse, si sententia non apparet lata de recenti, sed ex antiquo. ita tenent omnes, vbi suprà, sed sic fuit in proposito, vt sæpe dictum est, ergo, &c. & in expresso quod tantùm sufficiat lapsus 10. an. in sententia, vt omnia præsumantur intercessisse ritè, & rectè, tenet Hosti. & Ioan. Andre. in c. in præsentia, de renuncia. & in c. cum inter. de re iudi. & Bar. in l. admonendi. ff. de iureiur. Bald. in c. 1. de milite vasallo qui contu. & in l. sciendum. ff. de verbo. oblig. per d. l. si filius, cum alijs loquendo in sententia. Plus dicit Ioan. Andr. in d. §. cum inter in fin. quod quando sententia est ex antiquo prolata, præsumuntur omnia & pro contestatione & processu, & pro alijs, quæ requiruntur. & dicit quod dicitur factum antiquum, ex quo lapsum est biennium, secundum Hosti. & dictum c. quoniam contra. & alia iura, quæ videntur contrà dicere, lo-

quentur in facto de recenti, scilicet quando aliquid operatur, vel allegatur, contra sententiam ante biennium ex die, quo fuit lata. Idē tenet Ioan. Andr. in d. c. in præsentia, & ibi Hosti. ergo à fortiori in casu nostro, vbi sunt elapsi 42. an. & vide omnino Paul. in d. l. emancipatione.

Et prædicta dico procedere non solū quando forma est data à lege, immò idem si ab ipso Romano Pontifice. vt fuit in nostro casu. Nihil enim refert an ab ipso, an à lege fiat commisio, cùm mandatum eius lex dicatur. d. §. sed quod principi. facit l. Cæsar, de publi. l. cū multum, de bo. quæ liber. l. donationis. la secunda. C. de donat. inter virum & vxor. quia ipsa lex viua est. Glo. in l. quia tale. ff. soluto matrimonio. Præterea expresio illorum, quæ à iure insunt, si ab homine exprimantur, nihil operantur. l. 3. de lega. 1. ff. singulariter. Innocen. in ca. prudentia, de offi. de legati. & Abb. in c. cum dilecti de rescriptis. antepen. colu. & ibi reducendo ad concordiam. Docto. dicunt quod aut exprimitur ab homine illud, quod inest à iure de necessitate, & tunc expresio nihil operatur, allegat notata in c. significasti, de elect. & in c. olim. el primo, de restitutione spolia. Sed in casu præmisso quòd requiratur causę cognitio, quando alienatur res ecclesię, vt noscatur an sit vtile ecclesiæ, & omnia alia contenta in commisione. illud inest à iure de necesitate, quod debeant pręcedere alienationem. c. 1. de rebus ecclesię, cū simil. ergo cum insunt a iure de necesitate, si ab homine exprimantur nihil operantur, nec inducūt nouā formam mandati. Ita Abb. ad literam in d. c. cum dilecta. in pen. col. Bart. & Paul. in d. l. 3. & in l. conditionis, quæ extrinsecus. ff. de con. eidem est & casus pro hoc. quia non est differentia in illo, quod iubet lex, vel homo, nam in vtroque casu pari, & æquali modo debet seruari. de primo est tex. in l. pspexit. ff. qui, & à quibus. & in d. c. si scriptum. de secundo, in d. c. cum dilecta, & in l. diligenter. ff. mandati. Et procedunt prædicta etiam si in commisione sit adiecta clausula, & si vobis constiterit, &c. nam etiam tunc præsumuntur omnia interuenisse, quæ prædicta commisio requirebat. & hoc probatur per ea, quæ suprà dixi, quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & declarauit, si reperietis in vtilitatem ecclesiæ cesisse alienationem, &c. quod inest à iure, & sic nihil operatur expresio. Et quod † per ista verba, si constiterit, non videatur inducta conditio, sed quædam admonitio, est text. expresfus, iudicio meo, in l. mnto. §. sub conditione, de tutel. ibi. hanc autem conditionem, quam præsides prouinciarum faciunt, tutorem do, si satis dederit, non conditionem in se habere, sed admonitionem. nam à iure inest quod tutor satisdet, tamen si exprimatur ab homine, scilicet à iudice, præmissa dictio Si, quæ de sui natura inducit conditionem. l. qui promisit, de cond. indebiti. ff. cum à iure hoc inest nihil operatur, nec facit actum conditionalem. Per quod dicit Bart. in d. §. sub conditione. Paul. in d. l. 3. quòd si Papa mandat alicui quòd conferat alicui beneficium, si eum reperit idoneum, quòd hoc non faciat conditionem, cùm hoc inest à iure, sed quandam admonitionem & ideo; & si non sit idoneus, tenet collatio, si est aliàs capax, vt quia Clericus, ita Paulus, vbi suprà. Sic in proposito, cùm per istam clausulā si constiterit, exprimatur solùm illud, quod à iure inest, vt dictum est, si exprimatur, nil operatur, nec inducit nouam formam, secundum Doct. vbi suprà. Et ad hoc adduco singulariter dictum Bal. in l. non dubium. C. de legi. 5. col. in fi. vbi dicit, quod ista clausula si constiterit, si concurrit, q. est de natura iudicij, tunc conditio in literis contenta, non est conditio, sed expresio iuris cōmunis. & ad hoc allegat dictum Inno. in d. c. prudentiam. de quo suprà dixi. Sed cùm in casu nostro expresio facta in prædicta cōmisione, si in vtilitatem ecclesiæ repertietis, &c. & q. fiat vocatis partibus, & cum causæ cognitione, sit de natura causæ cōmissę, cùm illud à iure insit, nihil operatur tāquam expresio iuris communis. nec facit cōditionem. Ita in terminis Bal. vbi suprà. & sic ex prædictis patet quod præsumuntur omnia contenta in commisioue præcesisse, & interuenisse, ex quo apparet sententia confirmationis in publica forma, quanto magis quia apparet commisio & sententia, & quod transiuit in rem iudicatam, & ex antiquo tempore, vt & probantur omnia per procesum. Et confirmatio prædicta contractus trahitur retro ad diem contractus. tex. iuncta Glo. in verbo, consensum, in c. fin. 16. q. 1. & ibi Glo. allegat plura iura ad hoc, præcipuè quia erat in casu nostro sylua inutilis, vt etiam si postea sit reducta ad culturam, non debet attendi illa vtilitas, sed quod valebat tempore contractus. Casus notabilis in c. ad aures, de rebus eccle. & ibi vide Barba. vt pro illo censu, qui valebat tempore contractus, debeat concedi de nouo emphyteutæ ducendi ad culturam, vel filijs, & hæredibus eius sine noua solennitate, & ita etiam Barthol. per illum tex. in l. quicunque. C. de omni agro deserto. quod ipse dicit esse mirabile, & non debet attendi melioratio, postea superueniens, cùm contigerit diligentia possessoris. l. pen. C. de omni agro. des. lib. 10.

19 *Conditionem non inducit dictio si, quādo per eam exprimitur quod inerat à iure.*

Denique † antiquum tempus dicitur multis modis. Nam interdum tēpus decennij dicitur antiquum, vt per Bartho. in l. qui in aliena. §. 1. ff. de acqui. hæred. & est commu. opini. vt per Alexan. & Ias. ibi & per Decium. in l. 1. nu. 72. C. qui admitti. quod maximè obtinet in præsumenda actus celebrati solennitate, vt est in specie nostra. Interdum antiquum tempus dicitur 30. annorum, vt tenet Imola in c. peruenit. de emptio. & vendi. & Crotus. ex cuius

20 *Tempus antiquum, quod dicatur magis varietas.*

cuins relatione hæc videtut commn. opin. in l. ſciendum. in princip. ff. de verbo. obliga. per Alexand. ibi num. 17. & in conſ. 17. libro 4. Tertiò antiquum tempus dicitur 40. annorum, vt per Alexand. conſi. 4. & conſil. 187. lib. 2. Sozin. conſ. 106. eod. lib per Aymonem. de antiqu. temporum, in princ. Quartò antiquũ tempus dicitur centum annorum, vt per Decium in ca. 1. num. 46. de appellatio. Beltrandum conſilio 283. lib. tertio, & per Aymonem, vbi ſuprà. Quintò antiquũ tempus quod dicatut teliuquitur arbitrio iudicis, vt per Innocen. & Anto. in c. veniens, de teſtibus. Alexan. conſilio 187. lib. ſecundo. & conſilio nonageſimo. lib. primo. Sozin. conſilio centeſimo ſexto, libro ſecnndo. Afflictus deciſione Neapolitana 483. Vltimò antiquũ tempus etiam dici poſſet vnius anni: argumento in principio Inſtitut. de vſucapio. Et melius in l. 1. titu. de las præſcrip. lib. tertio ordin. In ſumma antiquum tempus quodnam dicatur, & ſi in quibuſdam ſpeciebus non obſcurè deciſum reperiatur, tamen in pleriſque nõn ſat dilucidè definitum comperimus. Vnde nõ poteſt non reſeruati ſanctitati, religioni, ac prudentiæ iudicantis: licet non abnegemus quin eorum ſex caſuum, de quibus iam egimus, quilibet ſat habeat fautorum. Iudex ergo circumſpectus ſi fuerit, inueniet rerum, de quibus agitur, perſonarum, temporum & locorum qualitatibus expenſis tempus antiquum. vt interdum in vno anno concludatur, interdum verò etiam quinquaginta non ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſſioq; ceſſat, vbi notorium erat debitorem non eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna.*
2 *Fruſtra nihil.*
3 *Finis melior quàm media.*
4 *Bona cuiuſq; ciuis vt probentur?*
5 *Fideiuſſor in plusquam principalis acceptus, an ſaltem pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna.*
6 *Fideiuſſor durius quàm principalis obligari nequit, regula cum octo d. claratio.*
7. *Fideiuſſor & ſi iuret, non tenetur in plus quàm principalis cum quibuſdam, contra communem.*
8. *Fideiuſſor cuicunque obligationi accedere poteſt, regula cum 18. declaratio.*
9. *Fideiuſſio in octo caſibus ceſſat.*

CAPVT XL.

CENTESIMO trigeſimo quintò colligitur, quare legum ſolennia in notorijs non ſint ſuperſtitioſè obſeruanda. Nam, cum vt noſtra principalis concluſio habet, vt reliqui principes ita & leges imperium acceperint, vt prodeſſent, non vt nocerenr. Cumque notorietas ſuperet omne genus probationis, certè ſi adhuc ſolennia legalia à lege nobis obſeruari iuberentur, id vehementer nobis noceret. quod dic vt in ſeq. q. Solẽnitas † excuſsionis ceſſat, vt ſuprà obiter attigimus, vbi notorium eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo. Ita tenent Gloſ. in l. fin. ff. ſi cer. peta. Gloſ. Bart. in l. decem. ff. de verborum obligatio. & in l. niſi hoc actum. ff. de pact. Barthol. in l. 3. §. ſi is pro quo. in fin. ff. quod quiſque iur. Ange. in l. 2. in principio. ff. qui ſatiſda. cogan. ſentit Barthol. in l. Marcellus, ad finem. ff. de fide inſtrumen. Bald. in authentica, ſed hodie. in fin. C. de actio. & obligatio. Idem Bal. in l. prima. colum. ſeptima. de conue. fiſci debi. lib. decimo. Sequitur & dicit eſſe communem opinionem Iaſ in l. decem. numero vigeſimoſeptimo. ff. de verb. obligatio. Angel. in d. l. niſi hoc actum. Ludouicus Romanns in d. l. finali, in principio. ff. ſi certum pet.

1 *Fideiuſſor poteſt conueniri, excuſſioq; ceſſat vbi notorium erat debitorem nõ eſſe ſoluendo, eſtq; dubia pugna.*

Contrariam partem vt etiam ſi ſit notorium, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, adhuc excuſsio ſit neceſſaria, & facienda contra principalem debitorem, antè, quàm contra fideiuſſorem agi poſsit: tenenr Iacobus Butrig. in authentica, hoc ſi debitor. C. de pign. Bart. in l. ſtipulatio. §. habet. ff. de operis noui nunciatio. ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Iaſon ibi, num. decimo. colum. tertia, poſt plures Doctores, quos ipſe allegat, mouentur. quia etiam ſuper notorio requiritur pronunciatio iudicis. c. cùm ſit Romana, in fi. de appella. c. porrò, de diuor. Glo. in c. ad noſtram. in 3. de iureiur. & Glo. fin. in c. euidentia. de accuſatio. Barthol. in l. emptorem, in prin. ff. de actio. empt. & vendi.

Quid dicendum? & ſanè prior pars vt receptior, ita & verior eſt: quia † vt natura, ita & ars ciuilis nihil faciunt fruſtra. §. minorem. Inſtit. de adopti. iuncta l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt lega. no. caue. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. l. qui bis. ff. de verb. obligatio. Nec dubium eſt quin ocioſum eſſet, & inane circa ſolennia excuſsionis morari ad demonſtrandũ debitorẽ principalẽ non eſſe ſoluendo quando notoriũ erat ſoluendo minimè eſſe: & etiam in conditionibus explendis (quarum implementum, & ſi ſtrictiſsimè & ad vnguem regulariter deſideretur. l. qui hæredi, in princ. l. Mæuius. ff. de condit. et dem.) adhuc tamen non eſt morandum quando cõditionis aduentus eſſet ocioſus, inutilis. l. ſi quis ita ſcripſerit. ff. de hær. inſt. & ſecundum philoſophum melior † eſt finis quàm ea, quæ ordinantur ad finem. id quod etiam probat l. 1. §. fin. ff. de dote præleg dum ait, rei iam demonſtratæ fruſtra adijci alteram demonſtrationem, quod & in odioſis diſpoſitionibus (qualis eſt exhæredatio) locum habet. Nam etſi nominis, cognominis, et agnominis filij

2 *Fruſtra nihil.*

3 *Finis melior quàm media.*

exheredita in sui exheredatione expresſio facieda ſit. l. 1. ff. de li. & poſth. ubi ſol ius nō minis expreſſio ad filiū exhæredatū demonſtrandum ſat erat, tunc reliquorum oominum. & cognominum, ſeu agnominum ſolenoitas ceſſat: vt eſt communis opinio, quam ibidem tenent Glo. Barthol. Bald. Albericus, Angelus, Imola. Paulus Caſtre. Aretinus, Alexand. Iaſon & Alciatus, vbi etiam Sozinus & reliqui. pro quo eſt ibi tex. ſatis dilucidus in ſecūdo reſponſo. Sic ergo & in ſpecie noſtra, cum in eo tantùm vtilis ſit. & adhoc duotaxat deſideretur ſolennitas excuſsionis, vt appareat debitorem principalem non eſſe ſoluendo. auth. præſente. C. de fideiuſſoribus & in corpore vnde ſumitur. ſupereſt, vt illa ceſſet. vbi notorium erat, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, præſertim quia notorium & ſententia æquiparantur, vbi agitur ad declarandum aliquid. l. emptorem, in princi. & ibi Glo. & Barthol. ff. de acti. emptio. Neque ad rem pertinet quod Bartho. Iaſon & reliqui in d. l. ſtipulatio. ꝗ. habet. ff. de noui ope. nunc aiunt, ſententiam requiri, qua declaretur, debitorem principalem non eſſe ſoluendo, antequam contra fideiuſſorem agi poſsit. nam ipſi loquuntur poſt factam ſemel excuſſionem, poſt quam relationem nuntij aſſerentis non reperiri bona debitoris principalis, vt ſic vltra excuſsionem etiam ſententia iudicis exigatur (qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuiſſe) vt contra fideiuſſorem agi poſsit, qua ratione etiam in ſpecie noſtra recipi poteſt, vt licet ſit notorium, debitorem principalem non eſſe idoneum. adhuc tamen debeat ferri ſententia declaratoria, qua pronuncietur illum minus idoneum eſſe compertum, notoriumque eſſe, & ita demum & non antea contra fideiuſſores agendi via aperietur, vt ſic data paritate terminorum, excuſsio & notorietas exæquentur, vtrunque tamen exigat iudicis ſententiam declaratoriam, ſicq; concilientur varietates noſtrorum ſuprà relatæ.

Vſibus verò forenſibus fortè obtinebit, vt vbi eſſet ſtatutum vel conſuetudo, quod † omnia conciuium, aut municipum bona mobilia & immobilia acquiſita & acquirenda, in æſtimo communi deſcriberentur, ibi notorium eſſe intelligeretur tot, tantas, taleſque eſſe cuiuſque facultates, quales quantæque ibi deſcriptæ reperirentur. Ita tenent Barthol. Petrus Bexurius, Alexand. & Iaſon numero trigeſimotertio in d. l. derem. ff. de verbo. obligation. licet contrarium ibi tennerint Bald. Angelus, Imola & Cumanus vt per Iaſo. vbi ſuprà, cuius & Barthol. & ſequacium opinione retenta, cùm ferè per totius Hiſpaniæ oppida ſit cōſuetudo, vt municipum bona in æſtimo communi deſcribantur, onerum, vectigaliū functionemúe perſoluendarum cauſa, quæ Catholicis regibus noſtris debentur, iam illud æſtimum ad excuſsionem, qua de re agimus, vitandam vtile erit.

4 *Bona cuiusq; ciuis vt probentur.*

Iſthæc procedunt, quádo † fideiuſſor acceptus fuit in parem, vel minorem ſummam, quàm principalis debitor obligatus eſſet, nam ſi in maiorem ſummam acceptus eſſet, fideiuſsio inutilis eſſet, non ſolùm quò ad quaotitatem excedentem, ſed etiam quò ad concurrentem, ſecundum Glo. in leg. Græcè. ꝗ. illud. ff. de fideiuſſo. Glo. in ꝗ. fideiuſſor. Inſtitu. de fideiuſſo. quas ſequuntur Doctores, ſecundum Decium in leg. in eo quod plus, numero duodecimo. ff de regu. iur. & eſt communis opinio, ſecundum Cagn. ibi. Firmat eſſe communem opinionem. Segura in leg. vnum ex familia. ꝗ. ſed ſi fundum. nume. 150. ff. de leg. ſecundo. poſt Barthol. & alios in d. ꝗ. illud. per d. ꝗ. fideiuſſores. & per d. ꝗ. illud. dum ait, ſi fuerint in duriorem cauſam adhibiti, placuit eos omnimodo non teneri. Et eſt communis opinio, ſecundum Gregor. Lupum in l. 7. titu. duodecimo, parte quinta, verb. quando en lo demas. Eſtque communis opinio ſecundum Barth. & Imol. in d. ꝗ. illud, tenet Glo. in l. ſi pecuniæ. C. de vſu.

5 *Fideiuſſor in pluſquā principalis acceptus, an ſaltē pro concurrente ſumma teneatur, anceps pugna.*

Contrariam partem, vt ſaltem pro concurrente quantitate ſit obligatus, tenent Decius, vbi ſuprà, numero decimotertio. & Galiaula in leg. prima. ꝗ. ſi ſtipulatus, per illum tex. columna penultima. ff. de verborum obligationibus. & Alciatus parerg. libro quinto cap. 18. per leg. hactenus, in fin. ff. de conſtit. pec. vbi licet in conſtituto durior obligatio quàm in principali eſſe nequeat, tamen ſi in duriorem cauſam fiat, valet ſi ſaltem pro concurrente quaotitate. Sed reſponderi poteſt nihil vetare, quin licet vtrobique par ratio ſit, tamen diuerſum ius ſit ſtatutum, cùm iſthæc ſint iuris merè poſitiui, & alterutrum poſſet, vt patet ad ſenſum conſtitui abſque eo quod per hoc ius diuinum aut naturale vlla ex parte violaretur, & mille iuris ſpecies paſsim reperies, in quibus licet par ratio ſit, tamen diuerſum ius nuncupatim conſtitutum reperitur. Ad leg. illud. ff. ad leg. Aquil. cum ſimil. dicentibus. vbi eadem vel par eſt ratio, ibi idem ius ſtatui intelligendum eſſe, reſpondendum eſt, procedere in re dubia, non ſic quando expreſsim diuerſum ius conſtitutum reperitur, quale hic reperitur, per d. ꝗ. illud cuius generaliter non eſt cur propter. d. l. hactenus reſtringatur non magis quàm generalitas. d. l. hactenus, propter d. ꝗ. illud adhuc tamen. contra d. communem opinionem inclinat Gregorius Lupus, vbi ſuprà. & Bald. per tex. ibi in leg. ſi vltra. C. de fideiuſſo. & de iure regio pro hac parte contra communem opinionem hodie eſt tex. in d. l. ſeptima. titu. 12. par. 5. pro qua parte etiam in terminis

iuris

iuris communis, facit vltra suprà alleg. §. item is qui exequitur, iuncta sua Glos. insti. mand. & l. diligenter, cum ibi not. ff. eod. vbi licet fines mandari sint diligenter obseruandi, adhuc tamen in maiore summa & minorem inesse intelligitur. Sicque si iussi, vt domus aureis centum mihi emeretur, licet pluris emi nequeat, minoris tamen potest, vt ibi. sic & in specie nostra, & si diligenter cauendum sit, ne durius quàm principalis debitor fideiussor obligetur, tamen benignam interpretationem vsque ad concurrentem quantitatem admittere debemus, ne fideiussio pereat. contra l. quoties in stipulationibus. ff. de verbo. oblig. Nam & similiter benignam interpretarione, quo magis fideiussio sustineatur, facimus in terminis. l. si ita fideiussorem. ff. de fideius. vbi pro reo speciem debente, potest fideiussor obligari ad quantitatem eiusdem valoris, licet non econtra, quasi hoc casu licet non leue dubium esset, an fideiussor, qui ad quantitatem tanti valoris, quanti erat species debita, acceptus erat, in duriorem causam accipi videretur: tamen benigna interpretatio fit, quo magis fideiussio sustineatur, vt in duriorem causam acceptus non videatur. Et similiter cùm reus ad factum tenetur, fideiussor potest sese ad interesse obligari. l. stipulatus es opus. ff. de fideius. nec dubium est quin tale interesse possit multũ excedere. l. vnica. C. de senten. quę pro eo quod interest. Sicque apparet, benignam interpretationem quò magis fideiussor sustineatur hac in re admittendam esse: præsertim per hęc duo iura posterius adducta, quę ab alijs allegata non inuenio. & in hanc partem procliuior sum.

6 *Fideiussor durius quã principalis obligari nequit, regula cum 8. declaratio.*

Stat ergo † fideiussorem non posse in duriorem causam obligari quàm principalẽ. d. l. Græcè. §. illud. l. hi qui. l. fideiussor obligari. ff. de fideiusso. l. 7. titu. duodecimo. parte quinta. Duriorem autem causam accipere variè possumus. Primum, ratione rei. d. §. illud, & dicto §. fideiussores. Deinde ratione firmioris obligation. l. Græcè. §. si quis Stichum, & l. hi qui. ff. de fideiusso. Tertiò, ratione electionis ademptæ. Nam si principalis obligatio alternatiua erat, fideiussor accipi non potest alterutrum præcisè, vt in d. l. Græcè. §. idem Iulianus. Quartò, ratione loci. Nam si reus simpliciter obligatus erat, fideiussor vt soluat certo loco, obligari non potest. l. fideiussor obligari. §. 1. ff. de fideiusso. Quintò, ratione causæ. Nam si principalis debitor sub condirione tenebatur, fideiussor purè, vel in diem certam accipi non potest, vt in d. l. fideiussor obligari. §. 1. & in l. stipulatione, eod. titu. Sextò, ratione ademptæ facilitaris. Nam si reus pluribus personis soluere poterat, fideiussor ita vt paucioribus personis præcisè teneatur soluere, accipi non potest. l. hi qui, in princip. & in §. fin. ff. de fideiusso. Septimò, ratione maturioris præstationis. Nam fideiussor accipi non potest, vt citius teneatur quã reus principalis. l. si testamenta. §. quæsitum. eod. tit. Octauò, ratione diuersitatis. Nam in diuersam rem fideiussor, quàm principalis obligari non potest. l. si ita fideiussorem, & leg. si Stichum, in princip. & l. Græcè. §. si quis Srichum. & l. si ita fideiussorem. ff. de fideius.

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit Gregorius Lupus in d. l. 7. titu. 12. par. 5. in glo. 1. inter quas illa memorabilis est, vt si † fideiussor in duriorem causam acceptus contractum iurauerit, valeat fideiussio, non solùm in concurrente quantitate, sed etiam in eo, quod plus erat in fideiussoria quàm in principali obligatione. Ita Barthol. in l. si à reo. §. penultimo. ff. de fideiusso. idem Barthol. in l. si quis pro eo. colum. quinta, eodem titu. Angel. & Imola in l. his, qui accessionis. §. penult. eodem. & Gregor. vbi suprà. & est communis opinio Barthol. in l. cum pater. §. filius matrem, per tex. ibi. ff. de lega. secundo. Decius in leg. in eo quod plus. numero duodecimo. ff. de regul. iur. Alexand. consilio trigesimosecundo, libro primo, in fin. qui intelligunt, quòd tunc fideiussor tenetur vt principalis, non vt fideiussor.

7 *Fideiussor & si iuret non tenetur in plus quàm principalis, cum quibusdam contra comm.*

Contrariam partem vt nõ teneatur fideiussor in plus quàm principalis, nec vt fideiussor, nec vt debitor principalis, tenent Ioannes Faber in §. fideiussores. colum. secunda. Institut. de fideiussor. & alij plures, vt alibi plenius differuimus: & hæc pars verior est, quia iuramentum in contractu appositum nunquam operatur, vt is contractus degeneret, sed solùm operatur, vt in sui forma & natura firmior sit, vt in l. fin. C. de non numera. pecu. Vnde in specie nostra cùm sint varietates suprà relatę. vtrùm fideiussor in plus acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitate, nec ne: iuramentum ibi appositum sat superque est vt operetur quòd talis fideiussio valeat in cõcurrentę quantitate, iuxta suammet naturam, absque eo quòd valeat in maiori quantitate, & sic contra suimet naturam, & sensus iurantis ita interpretandus est, vt vellet etiam in maiori quãtitate teneri, quàm reus principalis, si id fieri posset salua natura contractus, de quo agitur, quod si salua eius natura id fieri non posit, tunc teneretur quatenus cootractus natura permitteret, & non vltra, arg. d. l. fin. Et durum alienumque à iurantis mente & sensu esse videretur, interpretari quòd vellet in eo quod plus erat obligari, taoquam principalis, si nõ posset tanquam fideiussor. & ita intellige d. §. filius matrem.

8 *Fideiussor cuicunque obligationi accedere potest regu. cum 18. declaratio.*

Hæc autem † obligatio fideiussoria ad principalem obligationem accessoria est, vt dictis legibus. & in pri. Inst. de fideiussoribus. & leg. prim. tituli 12. part. 5. Accedere autem potest multis modis. Primùm potest accedere ad obligationẽ ciuilẽ simul & naturalẽ, vt in dictis iuribus. Deinde etiam si sit naturalis taotùm

obligatio non etiam ciuilis, ita tenent Gloss. & communiter Doct. in l. 1. ff. de fideiuss. & §. 5. per text. ibi Institut. eodem titu. per legem stipulatus. & l. quod enim. l. fideiussor obligari, in princ. & §. fideiussor. l. 2. & l. cùm fideiubeat. & l. si quis pro eo §. 2. ff. de fideiuss. Tertiò, potest accedere etiam ad ciuilem tantùm obligationem. Ita Gloss. & communiter Doctor. in l. 1. ff. de fideius. per l. stipulatus. & l. fideiussor obligari, in princ. & in §. fideiussor. ff. eo. Quartò, potest accedere ad obligationem principalem re contractam. Gloss. in d. l. 1. per l. Græcè. in princ. eod. titu. Quintò, accedit ad obligationem verbis contractam, vt tenent Glo. & Doct. in d. l. 1. per d. l. Græcè. in princi. Sextò, potest accedere ad obligationem consensu contractam, vt tenent Gloss. & Doctor. in d. l. 1. per d. l. Græcè. Septimo, potest accedere ad obligationem literis contractam, vt tenent Gloss. & Doctor. in d. l. 1. & Emanuel de Acosta, in l. 3. in prin. C. de non nume. pecun. per l. tam mandatori, eodem tit. Octauò, potest accedere ad obligationem ex contractu, vel quasi contractu, vel ex delicto, vel quasi delicto descendentem, d. l. Græcè. §. sed & si ex delicto. Gloss. & Doct. in d. l. 1. Nonò, potest accedere obligationi siue præsenti, siue præteritæ, siue futuræ, hoc est, siue principalis obligatio modò contraheretur, siue iam diu contracta esset, siue postea foret contrahenda. l. 4. cum sua Glos. l. stipulatus sum. l. si Stichũ. §. 1. ff. de fideiuss. Decimò, potest accedere obligationi principali, siue illa pura sit, siue in diem, siue sub conditione contracta: vt in dictis legibus, & l. si debitori. §. 1. eodem titulo. Vndecimò, potest accedere non solòm ad obligationem dandi, sed etiam ad obligationem faciendi. Ita Gloss. in l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. per l. stipulatus es. eodem titulo. l. nemo. ff. de duobus reis. Duodecimò, accedit nõ solùm obligationi à iure ciuili descendenti, sed etiam si descendat à iure prætorio. d. l. Græcè. §. pro eo. Decimotertiò, accedit nõ solùm obligationibus regularibus, sed etiam obligationibus priuilegiatis. l. cũ fideiubeat. eodem tit. Decimoquartò, accedit non solùm obligationi principali, sed etiam obligationibus accessorijs, vt in fideiussore fideiussoris. l. Græcè. §. fin. ff. de fideius. tradunt Glos. & Doct. in princ. Instit. eodem tit. Decimoquintò, accedit obligationi residenti, non solùm in vera, sed etiam in ficta persona. l. mortuo. & l. qui contra. ff. de fideiusso. Decimosextò, accedit non solùm obligationi hominis præsentis, sed etiam absentis. l. fideiubere. ff. de fideiuss. Decimoseptimò, accedit non solùm obligationi hominis sanæ mentis, sed etiam prodigi, vel furiosi. l. Marcel. & l. cùm lex. ff. de fideiuss. Decimooctauò, accedit non solòm obligationi residenti in homine sui iuris, sed etiã si sit seruus, vel filiusfamiliâs. l. cùm fideiubeat. ff. de fideiuss. & in §. primo. Instit. eod.

Quinimmò etiam pater à filiofamiliâs, & dominus à seruo fideiussorem accipere possunt. l. si quis pro eo. §. primo. ff. eodem titulo.

9 Limita primò, vt † non accedat obligationi, quæ contra legem contracta esset. l. qui contra, cum l. seqoent. ff. de fideiuss. l. non dubium. C. de legibus. l. si quis inquilinos. §. fin. ff. de lega. 1. l. iurisgentium. §. & generaliter. ff. de pact. l. vbi lex. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. fallit vt in l. Marcellus. eod. tit.

Fideiussio in octo casibus cessat.

Secundò limita, vt non accedat obligationi finitæ, vel nulli. l. si quis postquam, & l. si Stichum. §. 1. ff. de fideiusso. l. si debitori, eodem titulo. Tertiò non accedit cum effectu obligationi, quæ exceptione possit elidi. nam & fideiussoria obligatio simili exceptione elideretur. l. si testamento, in princ. l. ex persona. l. si stipulatus esses, in princip. eodem titulo. l. tam mandatori. C. de non nomerata pecunia.

Quartò non accedit obligationi modicè vtili, vel iuri ferè inutili, quale est in persona eius, qui ad solutionem tantùm adiectus est, qui fideiussorem accipere nequit. l. si mihi. ff. de fideiuss. Quintò non accedit contractui impossibili. l. si sub impossibili, eodem titulo. Sextò non semper accedit obligationi tantùm naturali. Nam seruus à domino & filiusfami. à patre naturaliter sibi obligatis non accipiunt fideiussorem. l. si quis pro eo. §. 1. ff. de fideioss. fortè per rationem l. si quando. §. illud. C. de inoff. testam. ibi, non pactionibus astringendos, & l. liberto. ff. de obseq. Nam seruo & filio persona patris & domini semper sancta & honesta videri debet: nam si sancta sit, non est necesse, vt fideiossione astringatur: cum sponte conuentis acquiescet. Septimò fallit in muliere. l. 3. l. si Titius. §. Seia. ff. de fideiuss. per totum ff. & C. ad Velleia. nisi iurauerit, vt per Bart. & alios in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Octauò fallit in seruili obligatione, vt l. 4. ff. de fideiuss. Nonò fallit, quando quis pro seipso fideiuberet. l. hæres à debitore. §. seruo, & §. retro. ff. de fideiuss.

SVMMARIVM.

1 *Paupertas excusat moram soluendi.*
2 *Paupertas excusat à prosecutione appellationis.*
3 *Pauperes stipendia non præstant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs.*
4 *Pauperes non collectantur.*
5 *Pauperibus an currat tempus appellandi, ardua quæstio.*
6 *Maioratus noxij sunt.*
7 *Pauperes quare non collectantur.*
8 *Pauperes alienigenis pares.*
9 *Appellare an possit quis pro paupere non appellante.*
10 *Appellare regulariter alter pro altero non potest.*

11 *Ap-*

11 *Appellationi potest renunciare damnatus etiam criminaliter.*
12 *Hominem beneficio affici interest hominis.*
13 *Adam pater hominum.*
14 *Anima rebus præferenda.*
15 *Intellectus l.2.C. quorum app.*
16 *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17 *Hominem beneficio affici, & damno nō affici, interest hominis.*
18 *Lites breuiari, interest Reipublicæ.*
19 *Defensio fit aut vi iurisdictionis, aut vi naturalis defensionis.*
20 *Defendere subditos incumbit magistratibus de iure diuino, naturali, & positiuo.*
21 *Magistratuum quantum onus.*
22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili.*
23 *Defensio prius competit magistratibus, deinde etiam reliquis.*
24 *Defensio competit cuilibet de populo, quando ipse magistratus iniuriam facere volebat.*
25 *Papa abutenti an occurri possit.*
26 *Principi imperio abutenti, si occurri non potest in vim iurisdictionis, occurri tamen & potest & debet in vim naturalis defensionis.*
27 *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præsumitur iusta causa motus.*
28 *Princeps sine causa iusta dispensare nequit.*
29 *Principatus & iurisdictio est de iure gentium secundario, vel positiuo, non de iure naturali aut gentium primæuo.*
30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31 *Dominium est ius.*
32 *Animalium innocens natura erga eiusdem speciei animantia.*
33 *Aetas aurea.*
34 *Defensio homini ab altero homine debita est.*
35 *Vir bonus quis.*
36 *Defensionis naturalis loco successit defensio artificialis, seu iurisdictionalis.*
37 *Principatus & iurisdictio iuri naturæ aduersantur.*
38 *Fabula Ranarum.*
39 *Principatus & iurisdictio à Deo non magis nec minus est, quàm reliqua omnia.*
40 *Iurisdictio initio mundi nulla erat, sed longè postea esse cœpit.*
41 *Principatus & iurisdictiones vt sint, necessarium non est, sed tantum vtile.*
42 *Deus mundi initio eum per se regebat.*
43 *Deo non minore, aut maiore cura regitur domus familiaue cuiusque pauperis, quàm vnius magni regis.*

CAPVT XLI.

ENTESIMO trigesimo sexto colligitur, quid respondendum sit in articulo illo, statuto definitur, vt † appellans certam summam persoluat, aliàs appellatio deserta intelligatur, an desinat tempus soluendi currere, ei qui propter paupertatem eam summam soluere desijt? Et appellationem non fore desertam, in specie hac responderunt Bal. in leg. secundo. ff. si quis cau. Franciscus Cremensis singula. 122. statuto caueturquod appellans. Matesi. in singula. vlti. per cap. licet de censibus. tenet Ioan. Bapst. de Cast. in add. ad Cremen. vbi suprà. Vnde † similiter à prosecutione appellationis excusat paupertas, vt voluit Panorm. in c. ex renore. colum. secunda, de appell. & Gerar. singulari 73. pauperes quorum. numero fin. Bald. in leg. acceptam. colum. pen. quæstio. 33. C. de vsuris. & sic non currunt sibi fatalia secundum eundem Gerardum, in quo vltimo contrarium videtur tenuisse Bald. in leg. fin. C. de condi. incertis. cuius sententia in hoc vltimo verior est, nam longè maius impedimentum est ignorantiæ & absentiæ quàm paupertatis, huic enim contingere potest reparatio, illi autem (hoc est ignorantiæ) non vtique, & tamen ignoranti etiam currunt tempora ipso iure, & in eo tantùm quæstio est, an restitutio concedatur ex iusta causa ignorantiæ. leg. fina. C. de longi tempo. præscrip. & ibi Barthol. & alij diximus plenè infrà cap. 75. incip. fundum tuum possedi. vbi resoluimus restitutionem eo casu denegari. Ergo cùm saltem iustissima & irreparabilis ignorantiæ causæ non impediat quin tempora currant ipso iure, & in eo tantùm quæstio sit, an detur restitutio, par est vt in specie nostra fatalia currant ipso iure, licet si postea apparuerit propter paupertatem, eum non potuisse tempore definito prosequi appellationem, restitutio non denegetur. Nam † & in eo quoque pauperes iuuantur, quod aduocati eis gratis debent patrocinari, & notarij gratis instrumenta conficere, & procuratores gratis pro eis militare: & iudices gratis quoque iudicare, etiam si ab alijs ex lege, vel more regionis possint aliquid accipere: vt per Gerardum d. singulari 73. Ludouicus Romanus in leg. si vero. §. de viro. fall. 46. ff. solut. matrimonio. Albericus in leg. prima. C. suffragio. Idem Albericus nec quicquam. §. fin. ff. de officio proconsulis. Barthol. in leg. si furiosi. C. de nupt. per illum textum verbo, gratis. Baldus in auth. generaliter. colum. prima. C. de episcopis, & clericis. dixi de successione crea. §. decimoquinto. nume. trigesimoseptimo, lib. 2. Quinimò quòd vtilius est, pauperes † qui ex industria & labore manuum suarum victum quæritant, nec aliunde habent, vnde se alere possint, non debent contribuere ad onus collectarum, quæ per principes, vel respublicas imponuntur. ita Bal. in aut. defuncto. C. ad Tertull. & Ger. vbi suprà, post Glos. in leg. omnes. C. de anu. & libro decimo, & in simili per Barthol. ibi. Abbas in c. peruenit. colum. penul. de immunita. Ecclesiarum. Bal. in leg. etiam. colum. fi. de execu. rei. iudi.

1 *Paupertas excusat moram soluendi.*

2 *Paupertas excusat à prosecutione appellationis.*

5 *Pauperes stipendia non præstant aduocatis, procuratoribus, iudicibus & notarijs.*

4 *Pauperes non collectantur.*

5 *Pauperibus an currat tempus appellandi, ardua q.*

Denique † quòd ipso iure desinat pauperibus currere tempus ad appellandum, vltra suprà allegatos tenet Matthæus Mathæsillanus notabili 198. nota quòd licet paupertas allegat Innocentium in ca. ex ratione. de appell. & Guliel. de Cun. in l. præcipimus. §. super his. C. de appellati. Sed, vt iam attigimus, fortè iustius & verius dicetur tempus ipso iure non desinere elabi, restitutionem tamen concedi, per d. l. fin. C. de præscript. longi temporis, quæ probat à fortiori. Nam si id, quod certè & indubitatè meum erat, amitto per talis temporis transcursum, non obstante iustissima ignorantia mea, vt ibi, quantò magis in specie nostra tempus curret, vbi incertū erat, an iste iustam causam foueret: quinimmò, eo ipso quod cōdemnatus fuit, præsumptio erat, quòd non fouebat iustam causam, sicq; quòd appellatione extincta nihil amittebat. l. res iudicata. ff. de re iudic. l. res iudicata. ff. de reg. iuris. Et præterea paupertatis causa non tàm irreparabilis & coacta est, quàm iustæ ignorantiæ causa, vt iam exposuimus. De quibus etiam per Innocentium in capitu. P. & G. de officio deleg. per Barto. Angelum, Ioannem Imolensem, Alexandrum, Aretinum, & alios in l. continuus. §. illud. ff. de verborum oblig. Antonium Butrium, Imolam, & Panormita. in ca. breui, de iureiurand. Denique cùm legum & statutorum imperium nō secus quàm principum sit ad meram ciuium vtilitatem, & quod appellans certum quid soluere teneatur, id ad necessitates publicas subleuandas verosimile sit (& multis in regionibus solenne) induci, par est, vt pauperibus tale onus remittatur, ne ad impossibile obligari videantur, vel ad nimis difficile (quæ ferè paria esse iudicantur. l. impossibilium. ff. de reg. iuris. d. §. illud. iuncta l. apud Iulianum. §. constat. ff. de lega. 1.) per quod talis statuti imperium noxium fieret contra nostram principalem conclusionem, & contra eius naturam. Rursus quòd ad tales collectas suprà relatas à principe vel republica impositas pauperes illi, qui labore manuum suarum victum quærunt, nō teneantur, similiter ex eadem nostra conclusiona princi. deducitur, ne aliter principum imperium ad proficiendum ciuibus creatum, eis noceret.

6 *Maioratus noxij sunt.*

Sed † cùm apud nos Hispanos omnia ferè prædia & reditus annui sint penes Ecclesias, monasteria, hospitalia, clericos, aut nobiles laicos sub illo nomine maioratuum, & non solùm apud eos sint, sed etiam ita sint, vt in perpetuum alienari nequeant. Qui nam remanebunt, qui principibus vectigalia persolnant? vnde stipendia militibus? aut vnde publicis necessitatibus, bellis, & periculis pecuniarium subsidium? Apparebit ergò verissimas esse nostras sententias, dum (nostris reluctantibus ne dicam ineptiri properantibus) contendimus eos denuò maioratus creari, bono publico noxium esse: eosque dissolui vtilissimum.

Centesimotrigesimoseptimò, nimirum ex eadem nostra principali conclusione planè defluit, veram esse opinionem suprà relatam eorum, qui contendunt, qui † ex labore manuum suarum victum quærunt, nec aliunde habent, vnde sealant, eos collectis, tributis, & vectigalibus, quæ principibus aut rebus publicis persoluuntur, non subijciendos. Nam cùm principum populorumq; imperium ad iuuandum, non ad nocendum sit (vt sæpè admonuimus) par est, vt qui omnes agros, campos, fundos, terrasque habent, hi sanè ad eos defendendos, hostiumque impetum propulsandum, manus, res & pecunias, bonaque admoueant & contribuant: diuersum est † in ijs, qui nihil rerum soli possident in ea regione: nam terrā, quam non habent, tueri aut defendere non iure cogerentur, & in his propriè apteque verificatur quod Statius cecinit:

7 *Pauperes quare non collectantur.*

8 *Pauperes alienigenæ pares.*

Omne homini natale solum.

Et quod Ouidius lib. 1. Fastorum, sic modulatus fuit:

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor,
Et volucri vacuo quidquid in orbe patet.

Etenim qui in regione sua, aut aliena suum habet nihil, nihil sanè differre videtur à reliquis animantibus, sicque vt auibus omne cœlum patria est, vtque piscibus omne æquor, vt ex Ouidio ostendimus: ita huic nihil habenti omne solum patria est, quia plus iuris in vna quàm in alia non habet, sicque non est aut vix est, cur magis quicquam ad patriæ suæ necessitates publicas subleuandas conferre cogatur, quàm ad necessitates aliarum regionum.

9 *Appellare an possit quis pro paupere non appellante.*

Denique istorum argumento crederem, quòd † si condemnati etiam in causa ciuili tanta esset inopia, vt nec aduocatum haberet, nec alium, cuius consilio appellare posset, essetq; , vt plerique sunt, literarum inexpertus, posset alius pro eo præsertim absente appellare, non aliter atque in causa criminali. Idem licitum est pro quocunque etiam diuite. per l. addictos. C. de Episcop. audi. vt sic quod operatur fauor vitæ aut membrorum condemnati respectu cuiusque, idem operetur fauor paupertatis respectu pauperis: argumento d. l. addictos. iunctis ijs, quæ suprà diximus. quod intellige etiam si appellans minimè coniunctus esset ei, pro quo appellauit, quamuis in cōtrarium aliquantulum facere videatur textus in l. neque filius. C. de rebus credi. In causa tamen criminali hoc plus est, quòd etiā pro inuito appellare licet, vt d. l. addictos. Contra omnia superiora, præsertim dum diximus quòd alius pro alio etiam non coniuncto potest appellare, oppono. Nam † certū est, quod cauetur, quòd à sententia inter alios dicta nō appellat, nisi ille cuius interest. l. à sententia, in prin. ff. de appella. Alibi dicit l. non solent audiri appellationes, nisi eorum, quorum interesset,

10 *Appellare regulariter pro altero non potest.*

tereſſet, vel quibus mandarum eſt, vel qui negotium alienum gerunt, quod mox ratú reus habeat. ita dicit text.in l. 1. in ptinci. ff. de appella. reçi.ſed hic nullnm horum interuenit, immò etiam contra voluntatem dicimus poſſe admitti, ergo, &c. Confirmo per pnlchra ſimilia, alteri per alterum non acquiritur ſtipulatio.l.ſtipulatio iſta.§.alteti.ff. de verbor. obligat. Ratio eſt, quia inuentæ ſunt ſtipulationes, vt vnuſquiſque ſibi acquirat, quod ſua intereſſet.§.alreri.Inſtit. de inutilib.ſtipulat. ſed condemnati intereſt appellare non alterius, ergo, &c. & eſt pulchrum ſimile. Ad idem applico notabilem l.quæ ſeruum, in ptinc. ff. de interro. actio, cum his, quæ notat Abb. in c. quamuis, de re.iudi.2.co.in prin. Præterea ius ciuile vigilantibus, &c. Sed iſte non vigilat, ex quo non appellat in cauſa propria, ergo, &c. Tertiò facit, res inter alios acta, alijs non nocet, ita etiam nec prodeſt.l.2.C.quib.res iudi.non nocet. & per Abb.in d.c.quamuis. 2.q. ſed actus factus per aliquem ad diſpendium huius condemnati non ſibi noceret, ex quo non eſt procurator, vt ſuprà latè dixi, ergo nec debet ſibi appellatio prodeſſe. confirmo, quia contrariorum eadem eſt diſciplina, per contrarium, ergo, &c. Irem quia iudicium non debet claudicare.l.ſi cùm dies.§.fin. ff. de arbitr. cum ſimilibus. Sed ſi valeret pro eo, cùm non valeat contra eum, claudicaret, ergo, &c. Item quia eadem res non debet diuerſo iure cenſeri.l.eum qui ædes.ff.de vſucapion. & ibi Bart. ſed hoc contingeret, ſi diceremus, quòd actus non nocet, ſed quòd prodeſt, ergò, &c. Quartò, eadem diſpoſitio non debet contrarios effectus operari, ne ſe ad inuicem confundant, iuxta l. vbi repugnantia, cum ſimili.ff.de reg. iur.ergo, &c. Præterea, nemo gaudet inuitus. l.ſoluendo.cum ibi notatis.ff. de nego. geſtis. pro iſto ergo inuito non poteſt quis appellare, ad idem in ſimili.l.fin. C.de nego geſt. Sextò vbi commodum & ibi damnum, & econtrà. l. ſecundum. ff. de re. iud. ſed hic damnum patienti, vt ſuprà dictum eſt, ergo, &c. Septimò non debet qnis poſtnlare, cuins contrarium non eſt petirurus. l. penulti. C.de ſolu. l. ſi ea. cum ſimili. C. de vſu. ſed iſte non peteret, vt actus contra enm factus valeat, ergo nec debet petere quòd proſit, cuius contrarium hic dicirur.

11 *Appellationi poteſt renunciare damnatus etiam criminaliter.*

Octauo, condemnatus † in cauſa criminali poteſt renunciare appellarioni, vt tenet Bart. in l.addicto.C.de Epiſco.audi.& in l. quæ vltimo. in fin. ff. de pœn. & eſt ſingula. limita. ad vulgatam Glo. in l.pactum inter hæredem. ff. de pact. Si ergo poteſt ipſe renunciare, qualiter ergo admittirur alius pro eo inuito. Iſtud etiá induco alio modo. poſtquam iſte renunciauit, iam ipſe idem non poſſet appellare, vt patet, & hoc operarur renunciatio, ergo nec alius pro eo, quia quod quis non poteſt per ſe, ergo nec per alium. Et iſtud eriam confirmo per l.2.C.quorum appella, nó recip. vbi non admittitur appellatio in caſibus ibi poſitis, & debet intelligi, nec per ſe, nec per alium, cùm ergò hic non poteſt poſt dictam renunciationem, ergo nec alius. his tamen nó obſtantibus deciditur contrarium in d.l.addictos. ſcilicet quòd alius poteſt appellare pro eo, etiam extraneus, & etiam eo inuito.

Nec obſtant contraria, ad quæ reſpondeo per ordinem. Primò, ad primum quo dicitur, non appellat niſi ille cuius intereſt, fareor, tamen in caſu noſtro etiam intereſt appellantis ratione naturalis cognitionis.

12 *Hominẽ beneficio affici, intereſt hominis.*

Nam † hominem beneficio affici intereſt hominis. l. ſeruus.ff.de ſerui.ex pot.& l.cùm ſeruus.ff. manda.& natura inter nos quãdam cognationem conſtituit.l.vt vim.ff.de iuſti.& iu. quia † omnes ab Adam proceſsimus, vt ibi notatur, & iſtam ſolutionem ponit Gloſſ. in l. non tantùm.ff.de appella.in verſic. hnmanitatis.

13 *Adamus pater hominũ.*

Præterea, poſito quod non intereſſet, eſt iſte caſus ſpecialis, in quo alius pro alio appellat, vt dicit Ang. in d.l.non tantùm, & quòd ſit ſpeciale pondero.l.addictos.ſuprà alleg. ibi, humanitatis intuiru.& ad idem d.l. non tantum, & d.l.addictos. vbi eadem verba. Suadetur, quia † animæ hominum quibuslibet rebus præponendæ ſunt.l.ſancimus. C.de ſacroſan. eccleſ.

14 *Anima rebus præferenda.*

vnde nimirum ſi iſto caſu concedatur hoc ſpeciale, adeò quòd clericus admittitur, vt in l. addictos, ſuprà alleg. Dicit tamen Ang. in d.l. non tanrũ, cauendũ eſſe ab his, & hoc eſſe tutius allegat Specul. ibi vide. Et iſta ratione dicimus. q; admittitur contra voluntarem condemnati, ſ. quia appellant prætẽdit proptium intereſſe. Irem quia condemnatus non habet poteſtatem circa hoc, cùm non ſit dominus membrorum ſuorum.l. liber homo. ff. ad leg. Aquil.l.nec ſi volens, & quod ibi Bal. C. de libera. cauſa. Nec eriam obſtat ſimile de ſtipulatione, quia in hoc caſu intereſt, vt ſupr. dixi. & idem dicimus in ſtipulatione quãdo ſtipulantis intereſt, vt plenè not. in §. ſi quis alij. Inſtit. de inutili. ſtipu. & poſito q; non intereſſet, (ſed nõ conceſſo) hoc eſt ſpeciale, vt ſupr. dixi. Non obſtat aliud de l. qui ſeruũ, de interroga. actio. quia dico ibi, ideo eſſe, ne delicta remaneant impunita, contra l. ita vulneratus, cum ſimil. ff. ad leg. Aqui. At in caſu noſtro licet iſte admittatur ad appellandum, non propterea delictum remanet impunirum, vt patet, vnde non mirum ſi diuerſum ſtatuatur, cùm ſit diuerſa ratio. poteſt etiam ſolui quemadmodũ præcedentia. Non etiam obſtat, q; vigilantibus, &c. quia ex quo alios tangit, non curamus de negligentia eius. ná quod omnes tangit, &c. vbi poſſunt alij non approbare negligentiam eius, & eſt vera ſolutio.

Non etiam obſtat, quod actus iſtius non noceret, ergo appellatio non debet prodeſſe. cum corroborationibus, quas ſuprà allegaui, quia dico quòd hic eſt ſpeciale, vt patet in l. addictos. ſupr all. ibi humanitatis, &c. & ratio ſpecia-

ſpecialitatis eſt, propter intereſſe aliorum, qui licet alijs nõ poſsint nocere, poſſunt tamẽ ſibi ipſis prodeſſe, & in conſequentia prodeſt condemnato, & eſt notab. ſolutio. Præterea, non eſt eadem ratio in damno, quę eſt in cõmodo, nam prima ratio eſt, quia alteri per alterum non debet iniqua, &c. Secunda ratio, quia hominem beneficio affici, &c. & alijs modis poſſes ſoluere. Non etiam obſtat quod eadem diſpoſitio non debet contrarios effectus operari, quia nego quòd iſti ſint contrarij effectus, immò ſunt diuerſi. Item eſt diuerſa diſpoſitio, non eadem, nam in caſu quo nocet non admittitur, quando autem prodeſt ſic, nec eſt hic aliqua repugnantia. Non etiam obſtat quod non debet quis poſtulare, &c. quia reſpondeo notabiliter quòd illa regula procedit in actibus dependentibus à voluntate noſtra, & ibi non debet quis petere cuius contrarium, &c. ſed vbi actus non dependet à voluntate noſtra, non habet locum illa regula. Nam cùm iſto inuito poſſet quis appellare pro eo, ergo voluntas eius nihil ad propoſitum, & eſt nota ſolutio. Item quia appellans prætendit intereſſe, vnde non curamus de voluntate condemnati. Non etiã obſtat aliud, ſ. quod poteſt renunciare appellationi. ergo nec alius admittatur, quia quod non poteſt quis pro ſe, &c. Reſpondeo quòd illa regula procedit in cauſa propria, & eius ſolius tunc renunciatio nocet quò ad totam cauſam, & quod non poteſt pro ſe, &c. tamen cùm iſta cauſa tangat alios, renunciatio non nocet quò ad eos, & ita vult Barthol. in l. ad dictos. de appella. & eſt clarum quia renunciatio debet nocere tãtùm renunciato, & quia alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri, & quia res inter alios acta, &c. quia quod omnes tangit, ab omnibus debet comprobari. Non † obſtat etiam l. 2. C.

15
Intellectus l. 2. C. quorum app.

quorum appell. non recip. vbi qui non poteſt appellare per ſe, nec per alium, quia ibi loquitur quando appellatio eſt prohibita à iure. Vnde quemadmodum condemnatus, cuius principaliter intereſt, non poteſt appellare, ergo nec alij quorum intereſt ſecundario, quia prohibitio legis debet eſſe generalis, & vbi prohibetur appellatio ratione delicti vel facti, non curamus de perſonis, quia cauſa eſt ſuper qua appellatio prohibetur. at nos loquimur vbi appellatio eſt permiſſa, vnde licet ille, cuius principaliter intereſt, ei renunciet. non nocet eius renunciatio quoad alios, qui per legem non prohibentur appellare, & eſt vera ſolutio & noua. Aliam ſolutionem dat Glo. in l. obſeruare, & in l. non tantum. ſed illa eſt vera ſecundum quod contrarium formatur, alio modo non ad propoſitum quo ego formaui, & adde quòd contra ſolutionem Glo. in dictis ll. habeo. Glo. in terminis contrariam in l. abſtinendum. C. quorum appe. non recip. & ibi notat Paul. non faciens mentionem de alijs Gloſsis, cogita ſuper eis. Et iſta ſunt quãtum ad rationem dubitandi & decidendi, & pro confirmatione omnium ſuprà dictorum facit, quia † etiam ratione modicisſimi præiudicij permittitur appellare. l. ſi perluſorio. ff. de appel. Angel. in l. 1. ff. de appell. recipi. ad de tex. in c. cum ſuper, cum ibi notat. de re iudicata.

16
Appellari permittitur ob modicum præiudicium.

Stat ergo ex ſuperioribus alterum pro altero ideò poſſe appellare, quia † vt hominem beneficio affici intereſt hominis (vt iam docuimus) ita & multo magis hominis intereſt, ne damno afficiatur homo alter. vt patet ex ſuperioribus, & probat l. fi. C. de Codicil. optimus tex. in l. ſi pignore, in prin. ff. de furt. ibi, beneficij debitorẽ ſibi acquirere. ſed hæc ratio cùm ſit generalis, ſuadet, vt pro altero appellare poſsit, non ſolùm in criminalibus (vt tenuimus) ſed etiam in ciuilibus, quod iam abunegauimus, reſponde, ſuperius ex regula eſſe videbatur, verum fauore litium minuẽdarum, aut breuiandarum prohibitum reperitur, ne alter pro altero in ciuilibus appellet. intereſt †

17
Hominem beneficio affici & damno nõ affici intereſt hominum.

enim Reipublicæ etiam principaliter lites breuiari. l. properandum, in princ. vbi tradunt communiter Doct. C. de iudi. communiter Doctores in c. finem litibus, de dolo & contu. dixi plenius de ſuc. crea. lib. 1. §. 7. numero 40. cum ſeq. præſertim cùm res ſuas homo poſsit prodigere & eis abuti. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ibi dum re ſua ſe abuti putant. ff. de pet. hęred. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. ſi quid in fraudem patro. facit l. quia autem, in prin. & §. 1. ff. quæ in fraudem cred. l. quia poterat. ff. ad Treb. ſed non ſic homo eſt abſolutè dominus membrorum ſuorum, ideo in criminalibus non poteſt prohibere quin alteri pro ſe appellare liceat, per rationem leg. liber homo. ff. ad lega. Aquil. aliud in ciuilibus, vt oſtendimus.

18
Lites breuiari, intereſt reipublicæ.

Denique quum iuris præcepta ſint honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere. l. iuſt. ff. de iuſt. & iure. §. iuris præcepta. Inſtit. eod. titu. quod attinet ad illud præceptum ne alter lædatur, hominum hanc ad rem tuitio & defenſio fieri poteſt altero de duobus modis, aut per vim iuriſdictionis, aut per vim naturalis defenſionis. Iuriſdict. eſt in magiſtratibus. l. 1. §. huius. ff. de iuſt. & iure. l. ſecunda. ff. de origine iuris. Naturalis defenſio eſt tam in ipſis, quàm in reliquis omnibus hominibus. in ipſiſmet † magiſtratibus eſt de iure diuino & naturali & poſitiuo, de diuino iure patet ex epiſtola diui Pauli dicentis ſic: Qui ſuorum maximè domeſticorum curam non habet infidelis eſt, & infideli deterior. Secundò intellige idem de iure naturali, nam ſub hac lege & conuentione magiſtratus datus & acceptus intelligitur, vt talem curam gerant, taleque miniſterium præſtent, vt dd. ll. & l. nullũ crimen. vbi plenè per Philippum Decium, & l. culpa caret. vbi idem Decius & Hieronymus Cagnolus plenè tradunt. ff. de reg. iur.

19
Defenſio fit aut vi iuriſdictionis, aut vi naturalis defenſionis.

20
Defendere ſubditos incũbit magiſtratibus de iure diuino naturali, & poſitiuo.

iur. & esse communem opin. apparet ex traditis per Cagnolum ibi. Tertiò idem de iure positiuo, vt d. l. culpa caret, à cõtrario sensu. d. l. nullũ. similiter à contrario sensu. & ibi, s. in d. l. culpa, notant Cagnolus & omnes Doct. in d. §. huius. per tex. ibi. Quartò intellige, etiam

21 *Magistratuũ quantũ omn.*

† si talibus magistratibus immineat periculũ vitæ, vt ex communi opinione resoluit Hieronymus Cagoolus in d. l. culpa. & docet Cicero in oratione pro Caio Rabir. Est, inquit, boni magistratus cùm auxilia Reipu. labefactari cõuelliq; videt, ferre opẽ patriæ, succurrere saluti fortunisq; communibus, suam salutem posteriorem salute communi ducere. Et rursus in oratione pro Sextio ait, Sudandum est ijs, qui magistratum gerunt pro communibus commodis adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpè pro Republica tempestates, cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum.

22 *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominẽ priuatum de iure diuino, naturali, canonico & ciuili.*

Quod † autem etiam priuatis hominibus talis tuitio competat in vim naturalis defensionis, procedit primùm de iure diuino, iuxta diuum Ioannem Euangelistam Epist. 4. dum ait: Qui nõ diligit fratrem suum, quem videt, quomodo diliget Deum, quem non videt? & quia per secundum præceptum Decalogi iubemur proximum amare vt nosmetipsos, sicque vt nos naturaliter tueremur. l. vt vim. ff. de iust. & iur. ita & proximum tueri debemus, iuxta illud diuinum præceptum: vt Quod tibi non vis, alteri non facias. & Quod tibi vis, alteri facias. sicque vt tibi periclitanti aut iniuriam patienti subuentum ab alio velis, ita & alijs subuenire iuberis. & sub illis verbis: Quod tibi non vis, alteri non facias, etiam facere continetur bonum, l. in facto. ff. de cond. & demonstratio. §. si vxor. Institu. de nuptijs ibi, melius facerent si se abstinerent. notant in specie Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. id quod nostrũ. ff. de reg. iur. secundò Intellige quod ad talem defensionem tenemur etiam de iure naturali, argumen. d. l. vt vim, cum simil. Vnde Ouidius sic ceciuit:

Et caret auxilio qui non tulit, vtq; reliquit:
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.

Et Cicero Officiorum lib. 1. Homines, inquit, hominũ causa sunt generati, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent. Et rursus 3. libro Officiorum: Hoc, inquit, natura præscribit, vt homo homini o[illegible] tantùm causam, q. is homo sit consultum velit. dixi plenius infr. lib. seq. in materia præscriptionum, char. 1. q. 4. cum præced. & seq. vbi edocebimur inofficiosum hominem, eoq; nomine indignum esse & videri, qui talem defensionem non præstat. Tertiò intellige, idem esse de iure positiuo canonico, secundum Cagnolum, vbi suprà, hanc esse communem opinionem adfirmantem. Quartò intellige, idem esse etiam de iure ciuili secundum eund. ibi. Quintò intellige etiam si immineat qualequale periculum, secundum eundem. Sextò intellige, q. id licitum est, vt dictis legibus & locis suprà alleg. Septimò intellige, quod non solùm licitum, sed etiam debitum & necessarium est, vt dd. iuribus, & plenè per d. Cagnol. Octauò intellige, quando fuimus requisiti per illum, qui iniuriam patiebatur, vt dictis locis habetur. Nonò idem & si requisiti non simus, nam vltrò id facere possumus, vt suprà in exemplo de appellatione docuimus. Vltimò intellige, vt procedat etiam inuito & renitente eo, qui patiebatur, vt in d. exemplo docuimus, & per Cagnolum & Decium in l. inuito. ff. de regul. iur. Secundum quæ si † patior iniuriam à cõciue meo, magistratibus competit defensio: quibus absentibus, vel impeditis, vel non valentibus, vel si sit periculum in mora, cuilibet de populo competit defensio: & multò iustius si ab ipso magistratu iniuria fiat, & vis inferatur. Vnde † si notorium est eum damnasse ad mortem vel ad membri mutilationem, vel ad similem pœnam non reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere appellationem, vel ab eo non poterat appellari, reliquis conciuibus competit defensio illius hominis iusti. Intellige si ab eo fuerint requisiti. Secundò etiam si is taceret. Tertiò etiam si expressim prohiberet & mori mallet. Quartò q. & extraneis idem ius esset, argu. supradictorum. Vnde † in quibus casibus beneficiorum Ecclesiasticorum datio esset iuris patronatus laicorum, vel pertineret ad Episcopos, aut reliquos ad ordinatios pares vel superiores (vt Archiepiscopi sunt) vel inferiores (vt archidiaconi, & similes) in illis casibus si summus Pontifex ea beneficia, semel collata, ab ijs quibus ius conferendi erat, vellet illis quibus data fuerant adimere, & alijs conferre (cùm illis satis digni essent) id fieri iure non posset, & bullæ suæ sanctitatis minimè essent executioni mandandæ: sed interea retinendæ, & ad ipsum summum Pontificem rescribendum, vt re cognita, ipsemet eam debitè reformaret: & nullius id tantùm interest, quàm ipsiusmet, cum huiuscemodi ausus, & tyrannides nunquam procedant ab sanctissima eius mente, sed ab auaritia & machinatione Officialium. Vnde reliqui principes etiam sæculares suis generaliter legibus cauere & imperare solent, ne sua rescripta executioni mandentur, si legibus suis aduersari reperiantur, quasi ab eorum mente talia rescripta aliena intelligantur. Quid autem si † summus Pontifex etiã postquam ad eum rescriptum esset, rem illam non correxisset, & bullas duplicasset? certè & si miles duplicasset, idem adhuc dicerem: quia semper id ab eius mente alienum intelligerem, & Officialium machinatione perpetratum, vel eò quòd & si ipse nullum habeat superiorem, sed si omnibus eminentior, in que

23 Defẽsio priuũ competit mas gistratibus, deinde etiam reliquis.

24 Defensio compet. cuilibet de populo, quando ipse magistratus iniuriam facere volebat.

25 Papæ abutẽti an occurri possit.

26 Principi imperio abutenti, si occurri non potest in vim iurisdictionis, occurri tamen potest & debet in vim naturalis defensionis.

vim

vim iurisdictionis nullus posſit factum eius corrigere, tamen in vim naturalis defenſionis nullus eſt, qui non poſſit, quinimò etiam debeat & teneatur reſiſtere vim inferenti aut iniuriam, & auxiliari patienti vim aut iniuriam gradatim tamen, nam primùm hæc cura pertinet ad magiſtratus, quibus impeditis vel nō valentibus, vel ſi eſt periculum in mora, reliquis quoque priuatis hominibus hāc ad rem patet aditus. & ita ſunt intelligēdæ, & defendēdæ leges Hiſpanæ hac de re loqnentes, & cōſuetudines, quibus vtuntur ſupremi iudices illius regionis. Et ita cùm eſſem ex iudicibus ſupremis Hiſpalenſibus, ferè quotidiè vſibus forenſibus haſce res hoc iure & ordine iudicabam & diſponebam ſimul cum reliquis collegis. eademque omnia etiam in litibus procedere intelligo, ſi fortè quæ lites de iure intra fines Hiſpanicæ regionis, vel alterius cuiuslibet agitandæ eſſent, ad Romam auocarentur. ſimilis enim defenſio & ſimili modo & competeret & agenda eſſet, quod intelligo non ſolùm petentibus ijs, qui non iure extra prouinciam ſuam litis cauſa trahebantur, ſed etiam tacentibus, vel fortè etiam renitentibus. quod vltimum intellige ſecundum ſuperiores diſtinctiones.

Quæ omnia ita temperanda ſunt, vt tam in exemplo beneficiorum, quàm litium contrarium tolleretur ex iuſta cauſa, dummodo iuſtam eſſe cauſam vel occaſionem appareat di-

27 *Princeps dū legibus abutitur, nunquā præſumitur iuſta cauſa motus.*

lucidè. Nam † ab illa debili iuris præſumptione, quod in principe præſumatur iuſta cauſa, facile receditur per probationem in contrarium factam: licet nulla probatio concludat iudici neceſſariò, ſed tantùm contingenter, quia vt mentiri poteſt vnus teſtis, ita poſſunt & mille, vt tradunt communiter Doctores inc. afferte de præſump. Bartho. 2. colum. in l. admonendi. de iureiur. ff. vbi reliqui omnes. ergo notorietas & euidentia rei, quæ ſuperat omne genus probationis, vt dixi ſuprà c. 2. num. 11. & c. 12. nu. 23. multo magis contra illam leuem præſumptionem admittetur. quum ergo quæ ſunt de iure notoria ſitut, excludunt præſumptionem iuſtæ cauſæ, quæ in principe ſolet præſumi, niſi ea iuſta cauſa aliunde comprobetur. Neque ad rem pertinet, quòd principes poſſint diſpenſare cum iure poſitiuo, vt multis viſum eſt. Nam nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, & hic non agimus de iure poſitiuo, ſed de iure naturali & diuino, & recta iuſtitia, quā immutare nullus principum poteſt, vt plenè ſuprà c. 1. cū ſeq. & c. 19. 20. 21. 22. iſthæc autem fore contra ius diuinum & naturale, & contra rectam iuſtitiam oſtendimus infrà lib. ſeq. in materia præſcr. par. 1. q. 4. cum præc. & ſequen.

28 *Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare nequit.*

& quod † ſine iuſta cauſa nūquam diſpenſare poſſit princeps oſtendimus de ſucceſ. progreſſu in præfat. poſt princ.

Deniq; hæc omnia iuſtificātur ex eo quod † omnis principatus, regnum, imperium, iuriſdictio eſt de iure poſitiuo & iure gentiū ſecundario, nō de iure naturali aut diuino, nec de iure gentium primæuo, quòd non ſit de iure naturali prout competit omnibus animantibus. quæ in mari, quæ in cœlo, quæ in terra naſcuntur (de quo iure loquitur l. 1. in princi. ff. de iuſt. & iure. & in princ. Inſt. eod. tit. c. ius naturale. 1. diſ.) apparet, quia nullibi reperitur quod vrſus vrſo, aut leo leoni, aut draco draconi, taurus tauro, equus equo, canis cani dominetur, aut aquila aquilæ, columba columbæ, miluus miluo, aut delphinus delphino, & ſimilia. ſicq; quod inter ſe vllam habeant iuriſdictionem aut principatum nuſquam lectum, nuſquam relatum, & contrarium putare ſtultum eſſet. Quod non etiam ſit de iure naturali prout competit ſolus hominibus, quod ius naturale † ius gentium primæuū appellatur, vt diximus ſuprà c. 10. & præcedentibus, & edocemur à Cicerone lib. 3. Offi. dum ait, Illud enim natura non patitur vt aliorum ſpolijs noſtras facultates, copias, opes augeamus, neq; verò hoc ſolum natura, hoc eſt, iure gentium, ſed etiam legibus populorum eodem modo conſtitutum eſt. Quod (inquam) non ſit de hoc iure naturali vel gentium primæuō, apparet ex l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. §. ius gentium. & §. ius autem gentium. Inſtitutio. de iure natur. vbi edocemur omne regnum, imperium, iuriſdictionem eſſe de iure gentium ſecundario (quod nos poſitiuum appellamus, & reuera poſitiuum eſt, vt diximus ſuprà in c. præcedentibus, & c. 16. numero 11. & c. decimo & plenius de ſucceſ. progreſſu. in præfa.) id quod & probatur ratione, nam ex eo iure omne dominium proceſſit d. l. ex hoc iure. d. §. ius gentiū. dominium † autem eſt ius quoddam. l. fin. ad medium: C. de long. temporis præſc. l. qui vſumfructū: ff. de vſuſfru. pet. ergo principat⁹, iuriſdictio, regnum & ſimilia, quum iuris eſſe conſtet, ab eo iure proceſſiſſe neceſſe eſt: Id quod alia apertiore ratione ſit manifeſtum. Nam quum primùm humanum genus proditum fuit, viguit ætas illa aurea tam à Philoſophis & Sanctis laudata, tamque à Poetis decantata, qua † ætate ineuntes homines inter ſe tā innocenter vitā degebant, quā equi inter ſe, tauri inter ſe, aut leones inter ſe, aut deniq; quælibet alia ſpecies brutorum inter ſe, ſiue illa terreſtria ſint, ſiue volatilia aut aquatilia. Nec dubium eſt, quin quælibet reliquorum animantium ſpecies terreſtrium, volatilium, & aquatilium innocentiſſimam vitam inter ſeſe gerat aut degat, quamuis reſpectu animantium alterius ſpeciei, nōnullæ iſtarum ſpecietum animantium violentæ ſint. nam ex volatilibus aquila, miluus & omne genus accipitrum carniuori ſunt, victum ex raptu quærunt violento, hanc tamen violentiam exercent in animalia diuerſæ ſpeciei aut diuerſi etiam generis, nunquam autem in animalia ſuæmet ſpeciei. Item raptu

29 *Principatus & iuriſdictio eſt de iure gentium ſecundario vel poſitiuo, non de iure naturali aut gentium primæuo.*

30 *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*

31 *Dominium eſt ius.*

33 *Animalium innocens natura erga eiuſdem ſpeciei animantia.*

ex terreſtribus leo, lupus, vulpes, & ſimilia ex raptu violento victum quæritaor, quem tamen exercent in animalia diuerſi generis aut diuerſæ ſpeciei, non in animalia ſpeciei propriæ: Idemq; in aquatilibus eſſe conſtat. Vnde Horatius ſic modulatur epod. lib.

Neque hic lupis mos, neque fuit leonibus
Vnquam, niſi indiſpar feris.

Et Iuueoalis Satyra 15.

Sed iam ſerpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica Tigris agit rabida cum Tigride pacem
Perpetuam: ſæuis inter ſe conuenit vrſis.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, quandiu durabat ætas illa fœlix aurea, tandiu bomioes inter ſe cùm eſſent innocentiſsimi, nullo principatu aut iuriſdictiooe inter ſe egebant aut vtebantur, quia eo opus non erat, omnis enim iuriſdictio & principatus ad malos homines compeſcendos, & ad audaces & facinoroſos frænandos fuit inuentus, vt ſuprà oſtendimus cap. 1. cum ſeq. vnde quo tempore improbi ſanè non erant, aut rariſsimi erant, is principatus ſeu iuriſdictio neceſſaria minimè erat, ſicque eo tempore bella nulla fuiſſe, quinimò nec belligerandi occaſionem vllam fuiſſe, teſtatur eleganter Boëtius, dicens: Quorſum homines eo tempore, quo nihil cupiebant præter neceſſaria, quæ ab ipſa natura abundè ſuppeditabantur, vellent arma mouere, cùm prælia ſæua viderent, & præmia ſanguinis nulla, verba ipſius ita habent:

Quid enim furor hoſticus vlla
Vellet prior arma mouere:
Quum prælia ſæua videret,
Et præmia ſanguinis nulla.

33 *Aetas aurea.*

Et de illa † ætate aurea multa cecinerunt Poëtæ. Vnde Tibul Eleg. 3.

Quàm benè Saturno viuebant rege priuſquam
Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas pinus contempſerat vndas,
Effuſum ventis præbueratq; ſinum:
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Preſſerat externa nauita merce ratem.
Illo non validus ſubijt iuga tempore taurus,
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipſa mella dabant quercus. vltroq; ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis apes.
Non acies, non ira fuit, non bella, nec enſes,
Immiti ſæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare oon oportet, quin ineunte ætate aurea nullus omnino fuiſſet principatus, regnum, imperium, iuriſdictio, quia eo tempore neceſſaria non erant iſthæc, neq; ad rem pertinet, quod eo etiam tempore vnus fortè aut alterim probus, aut violentus reperiretur, aut reperiri poſſet. nam ad tales improbos per raros cõpeſcendos defenſio hæc artificialis, q̃ per modũ iuriſdictionis fit, neceſſaria nõ erat, nec inuenta erat: ſed ad id ſat ſuperq; erat defenſio naturalis, quæ fieri tunc poterat, & fiebat q̃ties opus erat: etenim † vt eo iure & 34 *Defenſio homini ab altero homine debita eſt.*
tẽpore hominẽ homini inſidiari nefas erat. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. ita cuicunq; homini periclitanti, vim aut iniuriam patienti, non auxiliari nefas quoque erat, vt ex communi opinione reſoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa caret. ff. de reg. iur. per text. ibi à contrario ſenſu. & Decius ibi, & in l. nullum crimen: per text. ibi eod. titu. Vnde Ouidius ſic cecinit:

Et caret auxilio qui non tulit, vtq; reliquit:
Sic linquendus erit, legem ſibi dixerat ipſe.

Et diximus latè ſuprà c. 21. num. 29. ergo eo tempore quum omnes ferè eſſent boni viri, nõ dubium eſt, quin omnes vim patienti aut iniuriam continuò ſubuenirent, quum ad id tenerentur iure naturali, diuioo & poſitiuo, vt ſuprà oſtendimus, & † ſecundum Cicero- 35 *Vir bonus quis.*
nem lib. 3. Officiorum, Vir bonus ille demum dici poſsit, qui prodeſt quibus poteſt. nec ſufficit, vt ſuprà diximus, abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt, ergo eo tempore, vbi cauta erat bonorum copia, & nullus aut rariſsimus vllus malus aut violentus, ad hunc compeſcendum, & ad vim patienti ſubueniendum, ſat ſuperque erant reliqui omnes boni, qui ex vi & obligatione naturalis defenſionis ad id tenebaotur, ducebantur, properabant, ardebant, & vtinam hodie artificialis defenſio, quæ per modum iuriſdictionis & principatus fit, tam idonea & ſufficiens eſſet, quàm illa erat.

Denique † naturalis illa defenſio tam res 36
quàm perſonas intuebatur, ſicque ſiue in re- *Defenſioni naturali loco ſucceſsit defenſio artificialis, ſeu iuriſdictionalis.*
bus ſiue in perſona eius vim aut iniuriam pateretur, non dubium eſt quin ex vi illius naturalis obligationis, qua reliqui homines ad iniuriam aut vim patienti ſubueniendum tenebantur, is ſubueniendus eſſet, & ſubueniretur: per iura & rationes ſuprà alleg. id quod hodie ex defenſione artificiali, quæ per modum principatus & iuriſdictionis fit poſt tam laborioſas, moleſtias, immortales, ſumptuoſas moras & lites contingit, vt ſatius, conſultius, vtilius plerunque fuiſſet vim aut iniuriam patienti tale auxilium defenſionemque artificialem non imploraſſe, quàm retuliſſe, aut impetraſſe: eam enim plus nimio pretio videretur emiſſe.

Denique † hanc artificialem defenſionem, 37
quæ per modum priocipatus aut iuriſdictionis contingit, non ſolùm non eſſe de iure na- *Principatus & iuriſdictio iuri naturæ aduerſantur.*
turali aut gentium primæuo, ſed potius naturali & gentium iuri primæuo aduerſari, vel illinc intueri licet, quod illis iuribus inſpectis omnes homines pleniſsima libertate vtebantur, potiebantur, gaudebant, fruebantur. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iure. & l. libertas.

ff.de statu homi. §. libertas.Inst.de iure perso. nec dubium est quin principatus & iurisdictio huic omnimodæ libertati aliquantulum aduersetur, nõ secus quàm quædam seruitus, quam iuri naturæ aduersari in comperto est, per l. manumissiones. ff. de iust. & iure. cum qua seruitute non parum similitudinis habet subiectio hæc, quæ principatus & iurisdictionis causa, aut occasione contingit, præsertim si non tam ius, quàm vsum noxium principũ, & magistratuum respexeris, & late habetur lib.1.Regum.ergo vt bella & captiuitates iuri naturæ & iuri gentium primæuo contrariæ ex iure gentium secundario processerunt d.l.manumissiones. d. l. ex hoc iure. ita & regna, vt ibi, & reliqui principatus & iurisdictiones, qui quæue iuri naturali & gentium primæuo non minus contrariantur & aduersantur, quàm ipsa bella & seruitutes, & consequenter aduersantur iuri diuino primæuo, vt constat ex dictis iuribus, & rationibus: & potissimùm ex d.lib.1. Regum, id quod facetè † nostri Philosophi fabulantes depinxerunt, dum introduxerunt fabellam Ranarum & Iouis, quæ à summo (vt Poëtæ fabulantur) Ioue flagitabant regem sibi dari, qui trabem primùm dedit, quem regem quasi inertem ranarum generi fastidienti tursum Iuppiter ciconiam, vt ranas regeret, dedit, quæ postea eas deuorare cœpit, easque malè primùm cautas benè edoctas reliquit, insanire aut ineptiri regem expetentes.

38 *Fabula ranarum.*

39 *Principatus & iurisdictio à Deo nõ magis nec minus est, quàm reliqua omnia.*

Sunt tamen † non pauci nostrorum, qui passim existimant contrarium, contendentes principarum, regna, imperia, iurisdictiones, & magistratus esse iuris diuini, iuxta illud Prouerb. cap. 8. Per me reges regnant, &c. Sed hæc ratio leuissima est. nam & similiter per Deum fiunt omnia humana, siue illa maxima sint, siue media, siue minima, vt & indubitatum est, & docet catholica religio. & Ethnici etiam tenuerunt ferè omnes cunctique Philosophi. Vnde Lucanus ait:

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Plautus:

Deus profectò est qui omnia intelligit videtq́,
Benè merenti profuerit, malè merenti par erit.

Et alibi Poëta cecinit:

Deus ipse canatur,
Qui populos vrbesq́, regit, pacemq́, togatam.

Et doctissimus Saluianus libr.1. cum seq. de prouidentia Dei ex receptissima Theologorum & Philosophorum sententia omnia siue maxima, siue media, siue minima, adfirmat regi Dei prouidentia. Et Cicero lib. 1. de diuina. ait: Deum prospicere & consulere rebus humanis, & non vniuersis tantùm, verùm etiam singulis. & diximus plenè suprà cap. 21. num. 21. cum præced. & seq. ergo quod in d.c. 8. dicitur: Per me reges regnant, & verisimũ, ita quoque indubitatum est: sed intelligendum, quod Deus tanquam causa vniuersalis in omni regno, imperio, principatu, magistratu, & iurisdictione concurrit, non secus quàm concurrit in omnibus reliquis rebus humanis, maximis, medijs, & minimis, quæ omnia per eum fiunt, eius sponte & nutu, iussu vel permissu. Nam & alibi Deus ipse ait: Regnauerunt & non propter me, &c. Vt plenius diximus suprà in locis, ad quæ vos remisi. Possumus etiam intelligere illa verba, Regnant per me, hoc est, de iure diuino secundario vel positiuo. Postquam enim gentes deprauari & malignari cœperunt, cœperuntque esse necessarij principes, magistratus, iurisdictiones, isthæc omnia excogitauerunt, creauerunt. & inuenerunt homines, nutu & sponte ac gratia Dei, non secus quàm reliqua omnia, quæ homines ad suas necessitates & vtilitates inuenerunt, nutu & sponte Dei inuenta esse intelligendum est. Nam est ius diuinum naturale, quod simul cum ipso humano genere proditum fuit, & ius diuinum positiuum longè postea ab ipso Deo traditum, quale est illud præceptum: Sabbata sanctifices, præceptum de ieiunando, de carnibus non vescendis quibusdam temporibus, de confessione peccatorum, & similia multa, vt est communis opinio Theologorum, & suprà etiam attigimus. ita tamen hæc intelligas, vt omnis iurisdictio & principatus ab ipso Deo esse intelligantur, inter ipsas duntaxat gentes & prouincias, in quibus in vsu est, non in reliquis, in quibus in vsu non est, quemadmodum bella, seruitutes, emptiones, venditiones, dominiorum distinctiones, & reliqua omnia iurisgentium secundarij inuenta ab ipso Deo esse intelliguntur (tanquam à causa vniuersali) vbi in vsu sunt tantum, nec enim propterea necesse est, vt vbique idem sit.

40 *Iurisdictio initio mundi nulla erat, sed longè postea esse cœpit.*

Itaque † fuit primum tempus, quo regnabat, & in vsu erat hominum simplicitas, bonitas, innocentia, & tunc nec erant principatus, nec iurisdictiones, nec bella, aut seruitutes, seu captiuitates, quia deerat omnis istarum rerum occasio, vt diximus, postea successit secundum tempus, quo homines malignari & deprauari cœperunt, & tunc quia naturalis defensio illa, de qua mentionem habuimus, quæ durante primæui temporis innocentia sat superque erat, cœpit non sat idonea & sufficiens esse, ideo inuenti fuerunt principatus & iurisdictiones ad homines bonos tuendos, malosque compescendos, successerunt bella, captiuitates, seruitutes, & similia. hique principatus & iurisdictiones artificiales iurisgentium secundarij, & sic iuris positiui esse constat: etenim homines malignari cœpisse non potuit contingere simul in omnibus mundi regionibus, sed primùm in vna, deinde paulatim in reliquis. sicque cùm primum in qua prouincia deprauari cœpissent, verosimile est, in ea principatum & iuris-

iurisdictionem admissam fuisse, tuncq; id iuris tantùm ciuilis (id est, illius prouinciæ) non etiam iurisgentium esset. verùm postquam in reliquis ferè mundi regionibus is principatuum & iurisdictionum vsus admissus receptusque esset, tunc demum iurisgentium esse inciperet, & non antea, id quod in reliquis omnibus, quæ hodie sunt iurisgentium secundarij, euenisse tradidimus plenè de successionum progressu lib.1. in præfat. & de successionum creatione. §.1. in princ. cum §. seq. In quibus locis etiam docuimus † omnia ea, quæ hodie sunt iurisgentium secundarij, non esse æterna & incommutabilia, non magis quàm ea, quæ sunt meri iuris ciuilis, & consequenter in desuetudinem posse abire. Vnde fit, vt omnes mundi principatus profani, omnesq; iurisdictiones in desuetudinem similiter possent abire, quum eas esse iurisgentium secundarij ostendimus, non secus quàm reliqua, quę iurisgentium secundarij sunt, in desuetudinem non raro abire & possunt & solent. Et initio mundi Deus † orbem non per reges, sed per seipsum cessante omni humana iurisdictione regere cœpit, vnde apparet postea quasi iure quodam positiuo principatus & iurisdictiones successisse. dixi suprà c. 20. num. 3. & c.21. Postremò † quòd diximus Dei prouidentia omnia fieri, intelligo à Deo procedere, vt nihil referat, sint maxima an media an minima. nam tam ex integro Dei prouidentia omnia reguntur, vt minima ab eo non minori aut segniori prouidentia regantur quàm media vel maxima. Summæ enim Dei omnipotentiæ pugnans aduersum contrarium esset existimare, minore, segniore aut imperfectiore prouidentia Dei donum cuiusque pauperrimi patrisfam. gubernari, quàm donum magni cuiusque regis, Imperatoris, alteriúsve Principis. Etenim homines minore cura agunt res minimas, quàm medias, & segnius res medias quàm maximas. Quia cùm eorum memoria sit fragilis, seque noscant ad omnia impares minusque sufficientes, remedij loco anteponunt media minimis, & maxima medijs. Quæ ratio cessat in Deo omnipotente, quia ex æquo intelligit & comprehendit perfectissimè omnia tam maxima, quàm media, quàm etiam minima, præsentia, præterita, & futura. vt sic & si cuiuique rei etiam minimè omnium rerum etiam minimarum perfectissimam & integerrimam curam notitiamq; habeat, non magis ideo fastidio aut labore afficiatur, quàm si nullam curam haberet. sicque nulla ratio suadet, maiore Dei cura regi principatum cuiusque monarchæ, quàm principatum cuiusque priuatæ domus. Vnde vt in d.c.8. prouer. dicitur: Per Deum reges regnare in suis prouincijs, ita quoque dici potest per Deum quemque patremfam. regnare, vel dominari in familia & domo sua: quod si pertinaciter instares maiore Dei cura, magna regna administrari & regi, quàm domos priuatorum, responderem adhuc vtrunque Dei prouidentia fieri, inter seque differre non in specie, sed tanquam plus & minus: argu. l. si. ff. de fundo inst.

41 *Principatus & iurisdictiones vt sint, necessarium nō est, sed tantū vtile.*

42 *Deus mundi initio eū per se regebat.*

43 *Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiaris cuiusque pauperis, quàm vnius magni regis.*

SVMMARIVM.

1 *Officia publica an vendi possint, ardua q.*
2 *Principatus ad ciuium vtilitatem.*
3 *Princeps quantam suorum curam habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus vendere potest.*
6 *Renunciare possumus nostris vtilitatibus.*
7 *Amor sui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores sunt.*
10 *Legis vis.*
11 *Officia publica vendente populo præsumam id vtile esse, contra Doct. & quid si à principe venderentur.*
12 *Officiorum venditio à populo libero facta decens videtur.*
13 *Officia publica vendi licet etiam practica.*

CAPVT XLII.

ENTESIMO trigesimo octauò colligitur ex principali conclusione nostra, quid respondendum sit in illo articulo, dū controuertitur, an † officia publica, seu militiæ possint à principibus, populisve, aut à ducibus, comitibus, & marchionibus alienari, aut fortè à defensoribus ciuitatum, seu decurionibus? Mouet quæstionem quod vt ex nostra principali sententia millies admonuimus, † omnis potestas & iurisdictio, siue illa popularis sit, siue principalis, siue etiam legalis ad meram ciuium, non etiam ad regentium vtilitatem est, vt post Platonem, & Cicer. & sanctum Irenæum, & sanctum Thomam, & denique post vniuersam ferè turbam tam Iureconsultorum quàm Theologorum, & etiam Philosophorum disseruimus suprà c.1. quibus adde idem tenentem fratrem Dominicum Sotum Theologorum nostræ tempestatis dissertissimum lib. 3. de iust. & iur. q.6. artic.2. conclusione 4. Idem vult Diuus Paulus Episto. 1. ad Corinth. c.12. dum ait: Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, quem locum ad id citat ipse Sotus, vbi suprà. Idem Diuus Paulus Episto. 1. ad Timoth. c. 5. dum sic scripsit: † Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Idem vult idem Dominicus Sotus d. lib. 3. q. 6. artic. 4. vers. aliam vero. dum de rege loquens ait. Licet non Respublica propter ipsum, sed ipse propter Rempublicam sit institutus: & ideo omnia (inquit) debet ad publicum commodum re-

1 *Officia publica an vendi possint, ardua q.*

2 *Principatus ad ciuium vtilitatē.*

3 *Princeps quā tam suorū curam habere debeat.*

ferre. nec dubium, quin vt ipse diuus Paulus ait, Dignus sit mercenarius mercede sua, nec quisquam proprijs expensis militare tenetur, ergo qui publica munera exercer, vt bono publico libenter consulat, ab ærario publico stipendium referre, & capere debet, tantũ abest, vt emere ea onera aut munera debeat. adde Dominicum Sotum, vbi suprà, lib. 10. q. 3. art.

4 *Regni & tyranni differentia.*

1. dicentem: † Regnum enim non est factum propter regem, sed rex propter regnum, & rex differt à tyranno, quòd ille omnibus ob publicum bonum vritur, hic verò regno propter se abutitur. Quid dicendum? & sanè pri-

5 *Officia publica populus vẽdere potest.*

mùm videndum est, an talia † officia populus libet vendere posit, deinde an id liceat principibus, tertiò an liceat ducibus, comitibus, marchionibus, aut similibus dominis, qui superiorem recognoscunt in temporalibus, postremò an liceat reliquis. Quò ad primum receptior sententia Theologorum esse videtur, id permissum esse. Ita tenet sanctus Thomas opusculo 21. ad ducissam Brabantiæ. & tenent Caietanus in summa verbo, venalitas, & frater Domi. de Soto in d. art. 4. sed pro hoc est text. apertus, quem ipsorum nullus allegat in l. omnimodò. §. imputari. verb. militia. C. de inoffic. testa. & dixi plenè lib. 3. de succ. crea. §. 30. in rep. d. §. imputari. num. 202. vnde multa quæ hic desunt petenda sunt. Istorum autem ratio, quam S. Thom. Caietanus, & doctiss. Sotus, vbi suprà, reddere videntur, est, quia istud prohibitum non est, aut reperitur, sicut reperitur in Ecclesiasticis beneficijs, quæ gratis danda sunt. Rursus ista non sunt communia ciuibus quasi præmia virtutum proposita, sed tãtùm munera sunt ad meram Reipublicæ vtilitatẽ subeunda, ergo (inquiunt) cùm nullus ad talia officia habeat vllum considerabile ius aut regressum, superest vt alienabilia esse intelligantur. Præterea, inquit ipse Sotus, populus liber habet liberum arbitrium ad sui gubernationem, ad quam suos ministros constituit, quorum officia habent suos reditus & emolumenta assignata, vel ex prædijs hanc fortè ad rem deputatis, vel ex collationibus omnium ciuium, vel eorum, qui sub talibus ministris negotia gerunt, vel aliunde: ergo populus vt talia emolumenta potuit initio eis signare, ita & ea poterit alterare postea ac commutare, addendo vel detrahendo, vel minuendo, aut commutando: quæ ratio non satis perstringere videtur, vt sine vllo omninò emolumento hæc possint administrari aut debeant: sicq; vt vendi possint. Nam qui emit, nihil accipere videtur, cùm tantundem pretij nomine refundat. l. si voluntate. C. de rescin. vendi. adhuc tamen conclusio vera est, quæ probatur ratione altius deriuata. Omnis Reipublicæ munus aut administratio, respicit meram populi, non etiam administratoris vtilitatem. sicque conferuntur in inuitos, vt per totum titulum ff. muner. & hon. præsertim in l. gradatim, ibi, † at in re cuiuspiam gratia instituta ipse potest liberrimè disponere, eiq; si velit renunciare ac prætermittere: quinimmò etiam prodigere. l. penulti. C. de pact. vbi multa per Ias. post alios. l. si

6 *Renunciare possumus non nostris vtilitatibus.*

quis in conscribendo. C. de Episcop. & Cleri. l. stipulatio ista. §. inter certam. vbi textus egregius ff. de verborum obligatio. l. Titio centum, in principio. ff. de condi. & demonstra. l. filijs matrẽ, vbi diximus. C. de inoffic. testa. egregius textus in l. sed & si lex. §. consuluit. ff. de petit. hæred. ibi, dum ait, dum re sua se abuti putant. l. in re mandata. C. mand. l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. l. 1. ff. mandati. l. cùm pater. §. rogo, & §. mando. ff. de lega. 2. l. filiusfamil. §. diui. ff. de lega. primo. l. inuito. ff. de regu. iuris. Sicque nihil impedimento est, quin populus liberè posit de ijs muneribus seu officijs, vt pote meram sui vtilitatem intuentibus, disponere, non solùm per venditionem, quæ ex parte talium officiorum pecuniarium emolumentum inquirat, sed etiam per talem venditionem, quæ ex toto omne pecuniarium emolumẽtum remoueat & absumat. id quod nostra ratio, non etiam ea, quam Sotus & alij reddunt, suadet. Cùm enim ille sponte sua, non coactus ad talem emptionem accesserit, id sibi vtilius esse intelligendum est, quod ipse maluit & elegit. Vnusquisque enim † suo

7 *Amor sui.*

commodo studet, & plerunque etiam plus æquo. Vnde Terentius: Natura ita comparatũ est, vt omnes sibi melius esse malint, quàm alteri. Vnde Cic. orat. in Vatin. Nemo (inquit) est tam demens tamq; parum de se cogitans, qui alienam vitam aut cõmoda magis quàm sua diligat. & idem Phil. duodecima: Qui multorum (inquit) custodem se profitetur, eum sapientes sui primum capitis aiunt custodem esse oportere. Et rursum 3. Offic. Nostræ (inquit) vtilitates omittendæ non sunt, & alijs tradendæ. ergo is, qui tale officium emit non huius animi erit, vt suam velit vtilitatem omittere, & alijs (hoc est, cunctis popularibus) tradere. Quid enim nónne † honor

8 *Honor cũctis rebus præferendus.*

cunctis rebus præferendus est. l. Iulianus. ff. si quis omi. cau. rest. adeo vt Virginius vitæ filiæ suæ eius honorem anteposuerit. l. 2. §. pen. ff. de origine iur. Vnde Ouidius de Lucretia Romana, quæ propriæ necis testimonio pudorem minimè se violasse ostendit, sic cecinit:

Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Testetur cunctis me non violasse pudorem,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.

Multa in simili per Gerardum singul. 1. nu. 10. & singul. 2. nu. 7. & sing. 33. num. 4. & multa per Boërium in tract. de autor. mag. cons. add. 1. num. 39. cum plurib. seq. Quid item nón-

9 *Officia publica honores sunt.*

ne huiuscemodi † officia publica, honores & sunt & appellantur? vt in rubr. ff. de mun. & honori-

honoribus.& in l.vt gradatim, & ferè per totum illum titulum. quid ergo mirum aut nouum, si populus mihi vẽdiderit tale officium, quod habet onus annexum, sed similiter honorem, tantumq́; pretij nomine dare velim, quantum pecuniarum & emolumenti exinde percipere posit, vt sic in effectu solius honoris non etiam alicuius pecuniarij emolumenti habita ratione videar illius officij onus operam & curam subire, & pro satis ampla mercede reputem talem honorem, quo antea carebam nactum fuisse me. Quæ ratio cogit nos fateri idem fore, etiam si precium, quod pro illo officio dedi, longè excederet emolumentum pecuniarium, quod exinde percipi potest, quasi cum illa honoris accesione & lucro isthæc omnia compensentur, id quod apud nos Hispanos frequens est, in illis honoribus omnium ciuitatum, & reliquorum populorum, qui vulgo (regimientos) appellantur seu decurionatus. nam & si ad eorum ministerium non leuis cura & diligentia desideretur, tamen magna vi pecuniarum emi solent, cùm emolumenti pecuniarij secum adferant nihil aut ferè nihil. Denique omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expresim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau.maiores. l. super statuas. C. de religio. tradunt Franciscus de Ripa, & alij in l. in quartam. ff. ad legem Falcid. & diximus de succesionũ crea. lib. 1. Sed huiuscemodi venditio munerum & officiorum inspectis iuris communis principijs (hoc est, iuris naturæ & gentium primæui) nullibi, vel non reperitur prohibita talis venditio, ergo par est eam per-
10 missam intelligi. In summa, † quod à populo non recognoscente in temporalibus superiorem (de quo loquimur & locuti sumus) statutum, aut legem sancitum, vel moribus præscriptum, aut frequentatum est, id valere & vim legis tenere, non aliter definit, quàm si apertè sit contra naturalem iustitiam & rectam rationem, & bonos mores lædat, vt probat l. pspexit. ff. qui & à quibus. ibi, quod perquàm durum, sed ita lex scripta est. l. non omnium. vbi eleganter notat Bal. ff. de legi. l. 1. §. initium, ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est, vbi notat Gloss. clamans esse illam mirabilem rationem. ff. de postulando. Idem Bald. in l. de quibus. ff. de legibus. Andre. Tiraquell. qui multa hanc ad rem spectantia congerit in tract. de retract. in præfat. nume. 75. Nec dubium est, quin talium officiorum munerúmve venditio non sit huiusmodi, vt turpitudinem manifestam continere, aut contra bonos mores, aut contra ius diuinum esse videatur, vel etiam naturale: ergo par est talem venditionem fieri posse esseque inculpatam. Id quod vel ex eo intueri licet, quod hic inesse videtur quidam contractus respectiuus, puta, do meam pecuniam, vt populus aliquid faciat (hoc est, vt efficiat quod mihi, quod attinet ad tale munus vel officiũ, ciues pareant, & honore ei officio debito me afficiant) huiuscemodi autem contractus ex ipsa conuentione legem accipiunt, & legitimi sunt fueruntque semper. l. contractus. ff. de reg. iur. c. contractus. eodem tit. lib. 6. iuncta l. naturalis, & per totum tit. ff. de præscript. verbis. ergo nihil vetat tales contractus valere, & lex dicitur esse contractus quidam. l. 1. vbi communis Reipublicæ sponsio. ff. de legibus. & contractus dicitur esse lex, vt l. legem quam. C. de pact. d. l. contractus. d. c. contractus. l. 1. §. si conuenerit. ff. depositi. dixi in præfat. de succ. progressu, in princi. Et nullus (iudice me) negabit legem valere à populo factam, quæ disponeret, ab ipsomet populo posset talia munera vendi, præsertim cùm ærariũ publicum exinde & aliunde ditari magnoperè expediat omnibus conciuibus, non secus quàm ipsimet Reipublicæ. auth. res quæ, cum ibi plenè not. C. com. de lega. ergo cõsequens fit, vt quemadmodum per legem id fieri non solùm licitum, sed etiam vtile est: ita quoque per modum contractus, vel consuetudinis & fieri liceat, & fortè expediat. Quinimmò cùm omnis lex præsumatur esse iusta. c. erit autem lex. 4. distinct. consequens fit, vt si quo in populo id fieri reperiatur, id vtile esse intelligatur, & præsumatur ad publicum ærarium locupletandum huiuscemodi pecunijs, quò magis publicis necesitatibus subuenire posit, vt suprà probauimus. Vnde duo inferuntur, Primum, † non solùm fieri tales venditiones posse, sed etiam posse & expedire. Et ita præsumi, quamuis hoc vltimum Diuus Thomas & Dominicus Sotus & Caietanus videantur, vbi suprà, abnegasse. Quorum sententiam fortè tueri licet, quando non ab ipso populo libero, sed à principe, qui à populo sufficienter alitus erat, venderentur talia munera.

11 *Officia publica vendente populo præsumam id vtile esse, contra Doct. & quid si à principe venderẽtur.*

Deinde † procedit etiam, vt tales venditiones à populo libero factæ, etiam decentes & honestæ videantur, quamuis hoc vltimum negare videantur sanctus Thomas, Caietanus, & Dominicus Sotus, vbi suprà, quorum sententia in casu proximè notato fortè defendi posset. Ergò quinque tenenda sunt. Primùm tales venditiones mero iure valere. Deinde etiam posse expedire. Tertiò præsumi, quòd populo ipsi expediant. Quartò tales venditiones esse honestas. Postremò etiam in re dubia honestas præsumi. Et tales visæ & reputatæ sunt apud nos Hispanos, cùm & quotidiè & omnibus in ciuitatibus & oppidis frequenter fiant in ijs militijs, quæ vulgo scriptoriæ appellantur, & in alijs, quæ dicuntur decurionatus seu regimientos.

12 *Officiorũ venditio à populo libero facta decens videtur.*

Sextò intellige, vt † procedat etiam si hæc res non solùm speculatiuè, sed etiam practicè consideretur, puta, per applicationem ad vsum, quamuis & in hoc nominatim teneat

13 *Officia publica vẽdi licet etiã practica.*

Legis vis.

contrarium Theologorum nostræ tempestatis doctissimus Dominicus Sotus, vbi suprà, versic. secunda conclusio. mouetur ipse, quia, inquit, hasce ad res cum industria personæ & probitas desideretur, certè si plus offerēti vendatur, id obseruari non ita potest: sed responde dupliciter fieri posse, & apud nos Hispanos etiam hodie solere in vsuq; esse, vt illi ad quorum curam & prouidentiam spectabat, ad tale officium personam idoneam eligere: nominent tres vel quatuor, & ex illis, ei qui plus obtulerit, detur. sicque illi sunt omnes, si non æquè saltem sufficienter idonei. Præterea populus, ad cuius vtilitatem id spectat, mauult mediocrem sic dotatam pecūnijs, quàm eminentiorem vacuum, id quod & in vxoribus eligendis plerunque fit, nec dubium est, quin populi iudicio, electioni & optioni in hac re sua standum sit, vt suprà dixi. Vnde apparet idem fore etiam si cuiuis de populo plus offerenti venderetur cum hac ratione, tum etiam quia ad retinendos homines in officio pœnæ inuentæ sunt. l. 1. ff. de iust. & iur.

Summarium.

1 *Officia publica princeps an vendere posit.*
2 *Intel. l. 1. ff. de const. pri. §. sed & quod princ. Insti. de iust. & iure.*
3 *Mens praualet verbis.*
4 *Verba non inspicienda, sed mens.*
5 *Mandatum generale restringitur ex mente concedentis.*
6 *Princeps sufficienter à populo donatus nihil vltra exigere potest.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando vendere non licet, tunc nec expedit nec decet, idem econtrà, contra Theologos.*
9 *Officia publica vendere & licet & decet principi, si à populo erat insufficienter dotatus, contra Theologos.*
10 *Officia publica an vendere posint Duces, Comites & Marchiones.*
11 *Magistratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica vendita an transeant ad successores.*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*
14 *Officia publica & dignitates non dignis, sed dignioribus danda.*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens dignum omisso digniore bis peccat.*
17 *Officia publica vendi posse ita vt transeant ad successiones, contra Sotum.*
18 *Populorum alienationes necessitatis causa an perpetuò fieri liceat.*
19 *Populorum à rege alienatorum duplex lasio.*
20 *Populum à principe habitum qui alienare potest, & vendere potest, contra Sotum.*
21 *Populo malè alienato adest peccatum & restituendi obligatio, contra Sotum.*
22 *Magistratus an populum vendere posit.*
23 *Episcopus an populum vendere posit.*

Caput XLIII.

HACTENVS quò ad primum articulum de populo talia officia vendente. Quid autem quò ad secundū articulum de principe? & sanè in eo sunt tres conclusiones: Prima, vt venditio ab eo facta mero iure valeat. Altera, vt non expediat fieri. Vltima vt non quoque deceat fieri. ita S. Thomas opusculo 21. & Caietanus, & Dominicus Sotus, vbi suprà, exemplificantes in ducissa Brabantiæ, ad quam ita rescripsit consultus idem diuus Thomas, quod & in reliquis principibus superiorem in temporalibus non recognoscentibus procedere volunt. mouetur Sotus, quia, inquit, postquam populus principi & in principem omne suum imperium & iurisdictionem contulit, & sibi imperij reseruauit nihil, consequens fit, vt quidquid ante talem concessionem populus ipse poterat, id post eam principi liberrimum sit. l. 1. ff. de const. prin. §. sed & quod principi. Instit. de iure nat. Hinc est, vt vulgò fertur, principem legibus solutum esse. §. fin. Instit. quibus mod. test. infir. l. princeps legib. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de testam. Quid dicendum? & sanè ab hoc ænigmate & elemento pendet vera istius rei cognitio, quam isti grauissimi patres non potuerunt non ignorare, ac subinde cespitare, cùm in legalem disciplinam, sicque in possessionem alienam pedem intulerint: (ipsi enim Theologiæ professores erant) Etenim ea æquiparatio, quam ipsi inter populum liberum, & principem facere volunt, regulariter minimè procedit, vt enim vnicuique suis de rebus vel ad suam vtilitatem spectantibus disponere liberrimū & est & expedit esse, vt plenè suprà iam ostendimus: ita populo quoque de rebus siue suis, siue ad suam vtilitatem spectantibus (quale est in specie nostra) liberrimè disponere & licet & expedit, vt suprà edocti fuimus. idque sibi vtilius esse reputatur, & consultius quod ipse mauult, vt ostendimus suprà. quibus adde Gloss. & Doct. in §. præterea. Instit. de act. dum sic cecinit

Id portat leuiter quod portat quisque libenter.

Diuersum longè est in eo, qui agit rem alienam, aut alienam ad vtilitatem spectantem, qualis est princeps, qui populi non tam dominationem quàm administrationem habet: nec enim Respublica propter principem creatur, sed princeps propter Rempublicam instituitur, vt suprà diximus: & nominatim ipsimet S. Thomas & Caietanus & Sotus, vbi suprà, fatētur. nec est verum, omne suum imperium à populo in principem translatū esse. Nam † licet lege regia relata in d. l. 1. ff. de cōst. princ. generaliter ita quod attinet ad verba ipsius diceretur, tamen quum verba vtcunq; generalia, sint intelligenda & restringenda vel amplianda iuxta subiectam materiam l. si vno,

[Margin notes: 1 *Officia publica princeps an vendere posit.* — 2 *Intel. l. 1. ff. de const. pri. §. sed & quod princips. Inst. de iust. & iu.*]

ſi vno, in principio. ff. locati, etiam ſi per hoc recedatur à proprietate ſermonis & verborum. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, & §. hoc quoq;. ff. de verb. obliga. quibus diebus. §. dominus.

3 *Mens præualet verbis.*

ff. de condi. & demonſ. vbi notant Sozinus & alij. l. pater Seuerinam. §. cõditionum verba, vbi textus egregius. ff. de condi. & dem. l hæred. mei. §. cum ita, vbi plenè per Sozinum & Ripam. ff. ad Treb.; quam regulam pluribus quàm quinquaginta definitionibus iurium & rationum ornauimus in l. ſi quando. in pri. C. de inoffic. teſta. & aliquid de ſucc. crea. §. 9. num. 8. cum ſeq. euenit vt verba generalia. d. l. 1. ff. de conſt. prin. quatenus dictant. omne ſuum imperium à populo in principem tranſlatum fuiſſe, ſint ſecundum ſubiectam materiam reſtringenda, quatenus ſubiecta materia patitur, & ei accommodantur, aut accommodari poſſunt illa verba. Sicque qualis eſt natura principatus, talis eſſe debet illorum verborum, vtcunque generaliũ, interpretatio. Principatus autem natura eſt, meram ſubditorum non etiam regentium vtilitatem reſpicere & curare, nec alium ſcopulum intuetur, aut intueri poteſt, vt ſuprà attigimus, & pleniſsimè ſuprà cap. 1. cum ſeq. ergo conceſsio imperij à populo principi facta, vtcunque verbis generalibus, aut etiã generaliſsimis fiat, ſemper tamen ſui natura & ex ſubiecta materia limitata & reſtricta ac alligata eſt ad meram ciuium, non etiam ipſius principis vtilitatem: idque tacitè actum & exceptum videtur, vt dd. ll. & dd. locis habetur. etenim omnis conceſsio, quamuis generaliter fiat, aptanda eſt ad mentem concedentis, vel concedentium, l. ſi quando. in princ. C. de inoffic. teſtam. vbi multis iuribus & rationibus id ornauimus, & vani ac malè ſani capitis eſſet, non intelligere, quod populus, qui ad meram ſuam, non etiam principis ſui vtilitatem, ſuam ei poteſtatem & imperium dedit, id nunquam ei cõcederet, quod damnoſum ipſi populo eſſet: vt ſibi enim conſuleret, non vt noceret, fecit. Et

4 *Verba non inſpicienda, ſed mens.*

quòd † verborum generalitas aut ſignificatio ſeu proprietas non tam cõſideranda ſit, quàm mens concedentium, eleganter docet Cicero in oratione pro Cecinna, his verbis: Scriptũ ſequi, calũniatoris eſt: boni verò iudicis, voluntatem ſcriptoris, auctoritatemque defendere. quæ lex enim, quod ſenatusconſultum, quod magiſtratus edictum, non infirmari aut conuelli poteſt, ſi ad verba deflectere voluerimus, cõſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem & auctoritatem relinquamus: non enim ex verbis pendet ius, ſed verba ſeruiunt hominum conſilijs & auctoritatibus, nec verba veniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſa verba in leges coniecta ſunt.

Idem Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait: Verba reperta ſunt, quæ indicarent, non quę impedirent noſtram voluntatem. facit l. non aliter. ff. de lega. 3. l. 3. C. de lib. præt. cum ſimilibus, & licet verba legis generalia reſtringamus, eius mentem captantes, tam longè abeſt vt per hoc eam legem violare videamur, quod potius ipſius violatores & fraudatores eſſe videmur, quando mente relicta verborum generalitatem aut proprietatem obſeruamus. l. fraus. ff. de legib. quæ omnia pleniſsimè ornauimus ſuprà c. 25. nume. 5. & in l. ſi quando, in prin. C. de inoffi. teſtam. ſecundum quæ, quod in d. l. 1. ff. de conſt. prin. generaliter traditur, omne principi imperium à populo lege regia datum eſſe, ex mente ipſorum concedentium coanguſtatur, reſtringitur, & limitatur quòad vtilia tantùm, non etiam quò ad contraria. Nam & ſimiliter † in

Mandatũ generale reſtringitur ex mente cõcedentis. 5

mandato vtcunque generali eadem reſtrictio ſemper intelligitur, vt in c. qui ad agendum, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. de procur. li. 6. & in l. mandato generali. cum ibi not. per Gloſſ. & Doct. ff. eod. tit. Sicque per ſolam ſtatus mutationem in deterius, tale mandatum videtur reuocatum. l. cum quis. in princi. vbi per Bar. & alios. ff. de ſolu. quinimmò etiam ſi in deterius mutatus non eſſet ſtatus, ſed in æquè bonam vel etiam in meliorem ſortem, ſi tamen procuratoribus conditio ad conueniẽdum difficilior facta eſt, per hoc mandatum etiam generale reuocatum, ademptum, vel nunquam datum intelligitur, vt diximus de ſucc. creat. §. 17. nu. 95. & num. 99. cum præc. & ſeq. & nu. 94. & in §. 4. nu. 52. ſi ergo & mandatum ſeu imperium à populo principi datum huiuſmodi eſſe intelligitur, vt ad vtilia tantùm, non etiam ad contraria porrigatur.

Vnde apparet principis poteſtatem hac in re parem non eſſe poteſtati ipſius populi, ſed longè inferiorem. populus enim ſuis vtilitatibus renuntiare & cum eis diſpenſare, & eas etiam ſi libitum eſſet, prodigere liberrimè poſſet, vt iam docuimus, non ſecus quàm quiſque priuatus in rebus ſuis. Principi verò populi vtilitatibus renunciare, eáſve prodigere aut lædere nefas eſſet, vt oſtendimus. Vnde (vt ad propoſitum reuertamur) ſi quod damnum ex publicorum honorum, munerum, officiorum venditione contingere poſſet, aut euenturum veroſimile eſſet, id principi (qui populum tueri, non lædere poteſt) nefas eſſet attentare, populo autem non vtiq;: propterea q, ſuas vtilitates permittere, lædere, & prodigere poteſt. Verũ quia neceſsitati & iuſtæ cauſæ ſubueniendum eſſe omnia iura proclamãt,

Princeps ſufficienter à populo dotatus nihil vltra exigere poteſt 6

ſicq; ex cauſa fit omnium legum & iurium naturalium, diuinorum & poſitiuorũ tranſgreſſio. l. ſi fideiu. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatis d. cog. vbi multa per Iaſ. l. neceſſarijs. ff. de acquir. hære. l. ſi filius qui patri. vbi not. per Sozinum. ff. de vulga. l. vt gradatim. ff. de mune. & hon. id quod pleniſsimè ornauimus ſuprà per omnia ferè huius libri capita. & in præfatione tract. de ſucc. progreſſu in princip. Ideo ſi is princeps à populo non ſit ſatis idoneis reditibus dotatus,

tus, itaque ei licitum sit, à ciuibus exigere quod deest ad congruam suam sustentationem, vel ad immensas bellorum impensas, ad vrbium munitiones, ad præsidum salaria, ad militum stipendia, & similia, tunc vt per alios modos posset a ciuibus pecunias exigere, ita & per istum posset, qui satis idoneus nobis videtur, & expers molestiarum, quæ ciuibus inferri solent in pecunijs aliter extorquendis & colligendis.

Cæterùm cùm princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia vendere tam nefas esset, quàm si reliqui magistratus à populo sufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qui repetundarum tenerentur, vt per totum ff. ad leg. Iul. rep. Quin imò in principe turpius esset eò quod reste & eleganter modulante Iuuenali Satyra 8.

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius vitium est in principibus quàm in reliquis, quia populus principum vestigia & mores insequitur, non aliter quàm vmbra corpus. Vnde † Claudianus sic cecinit:

7 *——Nec tam inflectere sensus*
Humanos edicta valent, quàm vita regentis:
Mobile semper mutatur cum principe vulgus,

Populus imitatur principem.

Vnde Cicero in epist. fami. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes essent, taleis reliquos solere esse ciues. Et Iuuenalis Satyra 13. sic cecinit:

Sic natura iubet velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos autoribus, &c.

Id quod eleganter, vt ad solet, Cicero 3. de legibus depinxit:

Nō tantū mali est peccare principes (quanquam est magnum per seipsum malum) quanrum illud, quod per multi etiam imitatores principum existunt: nam licet videre, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eadem in populo se exhibet: nobilium enim vita, victuque mutato, mores ciuitatis mutari solent: nec solùm vitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatem. neque obsunt, quòd solùm ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quàm peccato nocent. pauci enim, atq; admodum pauci, honore, & gloria amplificati, vel corrumpere mores ciuitatis, vel corrigere possunt.

Sit ergo quò ad istorum officiorum venditionem triplex conclusio, & inspectio. Nam aut princeps erat à populo sufficienter dotatus aut minus sufficiēter, aut dubitatur. Primo casu, talia officia vendere nequit. Secundo casu vendere potest vsq; ad repletionem idoneā, & non vltra: atq; si quid superest id in vsus publicos conuertendum est. Tertio casu quando dubitatur, sit sufficienter dotatus nec ne, quæstio facti est, pendetque ex necessitatibus reipublicæ, & ex mensura redituum regalium, & alijs huiuscemodi inspectionibus, quas si mihi retuleris, responsum dabo. 8

Officia quando vendere nō licet, tunc nec expedit nec decet, idē è contra, contra theologos.

Apparet ergo ex superiorib. an † tueri possit sententia diui Thomæ, vbi suprà opusculo 21. ad Ducissam Brabantiæ & Caietani in summa verb. venalitas. & Domin. de Soto. lib. 3. de iust. & iu. q. 6. art. 4. qui in hac nostra specie scripserunt talem venditionem à principe posse fieri, non tamen expedire neque decere; id quod reuera admittendum non est, longeque verius est data paritate terminorum, ista hæc inter se minimè differre; nam si princeps à populo satis abundè dotatus erat, aut fortè plus satis, tunc non solùm talia officia vendere, neque expediret, neque deceret (vt sanctus Thom. & Caie. & Sotus admittunt) verumetiam ea vendere mero iure non liceret, vt suprà ostendimus. id quod est contra sententiam ipsorum, qui in eo falluntur, quod existimabant principis tantam esse potestatem, quantam olim populi erat, quod omnino à iure alienum est, vt vltra suprà dicta plenissimè dissetuimus suprà c. 1. cum seq. & c. 19. 20. 21. 22. sed & si verum fuisset (quod verum minimè est aut fuit vnquam) quod populus Romanus lege regia omne suum imperium in principem ita contulisset, quod princeps non solùm ad vtilitatem, sed etiam ad populi læsionem ius & potestatem vitæ (quod aiunt) & necis haberet, iux. d. l. 1. ff. de const. princip. malè intellectam: adhuc tamen id ius ad reliquos totius orbis principes non porrigeretur, qui ad consulendum duntaxat, non etiam ad nocendum ius & potestatem habere viderentur. Aut & secundò princeps † non erat à populo sufficienter dotatus, & tunc longè diuersum est, nam non solùm talia officia 9
vendere posset mero iure (id quod S. Thom. Caie. & Sotus admittunt) sed etiam ea vendere deceret, id quod ipsi non iure negant, quinimò etiam tunc ea vendere expediret, si fortè alius modus colligendarum pecuniarum idoneior aut commodior facilliórve non adesset, id quod ipsi quoque, & non iure negāt. Tertius casus principalis est † in ducibus, 10
comitibus, & marchionibus, qui in temporalibus recognoscunt superiorem, quales sunt in regnis Hispanno, Lusitano, Gallicano, Neapolitano & in similibus. & tunc ab eis talium officiorum venditionem fieri non posse, tenet & rectè ipsemet Sotus, vbi suprà: motus, quia istis dominis nō incumbit subuenire aut consulere publicis suorum populorum necessitatibus, quæ ratio reuera nulla est, quā ipse nec probat, nec probare possibile erat. Nam si verum est (vt ipse Sotus ibi adfirmat) eos esse veros suorum populorum dominos (idque nos in præsentiarum nec probamus nec improbamus) illinc planè sequeretur eorum populorum tuitio, defensio, custodia, prouidentia ad eos spectare, non secus quàm ad regem

Officia publica vendere et licet & decet principi, si à populo erat insufficienter dotatus cōtra theologos.

Officia publica an vendere possint duces, comites, & Marchiones.

tega-

regalium populorum protectio: sicque vtroque casu par ratio esset & consequenter idem ius l. illud. ff. ad leg. Aqui. quinimmò & si tales domini solam iurisdictionem ordinariam habere dicerentur (id quod tutius est & vero proximius) rex autem supremam, adhuc idē esset, nam ad supremum qui de causa appellationis cognoscit, pertinet declarare benè vel malè ab ordinario iudicatum fuisse, & quo casu bene iudicatum fuit, ei executio remittenda est, ita quòd si omnia rectè & ritè fiant ab iudice ordinario, ab eius iurisdictione & imperio nihil omnino eximitur. l. eos, in princi. cum ibi not. per Glo. & Doct. C. de appel. ergo cùm publicis necessitatibus consulere, prouidere, & subuenire boni principis, aut boni magistratus sit, superest, vt ad tales necessitates subueniendas ordinarius magistratus possit talia officia vendere, quum quandoquidem omnia ea facere potest & debet, quæ ad bonam spectant gubernationem prouidentiamque eorum ciuium, adeo vt † pro ipsorum tutela etiam vitæ periculum subire (si opus fuerit) teneatur, nedum curam & d. l. gē-

11 *Magistratus ciues tueri tenetur.*

tiam adhibere, vt ex communi & vera opinione resoluit Hieronymus Cagnolus in l. culpa caret, per tex. ibi. ff. de reg. iu. Felin. in c. quanto. post Glo. ibi, de offi. de ega. Idem Felin. in c. i. colum. 2. eod. titu. Cinus, Barthol. & Bald. in l. 2. ff. de noxal. Phil. Decius in d. l. culpa caret. adeò vt tales domini terrarum secundum opinionem Theolog. (teste Cagnolo, vbi suprà. num. 5 & 6.) teneantur ad restitutionem, si non obstiterint damnis, aut periculis populo imminentibus. Quid dicendum? & sanè huiuscemodi quæstio non tam iuris, quàm facti est. pendet enim illinc, vtrùm istis nobilibus incumbat ex sui principis vel populi concessione ius & potestas non solùm iuris dicendi, sed etiam gubernandi, & etiam illinc, vtrùm plenam gubernandi habeant potestatem, an coangustatam, veluti si grauiora fortè reseruata sunt regi aut populo, nam si plenam haberent tam iurisdicendi quàm gubernandi facultatem, hoc vno excepto quod vltima appellatio ad principem reseruata esset, tunc in ipsis idem ferè respondendum esset, quod in principe responsum fuit, vt si ipsi non essent satis abundè à ciuibus dotati ad publicas huiuscemodi necessitates subueniendas, tunc ex talium officiorum venditione possent pecunias colligere, non secus quàm alijs quibuslibet idoneis modis, dummodo in publicum bonum ex pecuniæ conuerterentur. nam eas sibi (etiam si minus sufficienter, aut minus idoneis reditibus à ciuibus dotatus esset) assumere non liceret, & sibi imputandum, qui tale onus gubernandi assumpsisset illo stipendio conductus. l. nec emere, de iure delib. l. sicut ab initio. C. de act. & obliga. præsertim, si in manu eius est illud missum facere, vt plerunque est, quod si etiam ad eas publicas necessitates satis idoneis reditibus dotatus esset, tunc nec talia officia vendere, nec per alium modum pecunias à ciuibus colligere posset. Cæterùm si gubernandi onus ad eum non spectabat, vel is casus aut necessitas, de qua agebatur, ad eius curam non spectabat, tunc ad eam necessitatem subueniendam talia officia vendere non posset, non magis quàm aliud pecuniarum colligendarum genus exercere.

12 *Officia publica vendita an transeant ad successores.*

Denique † in quibus casibus huiusmodi officia, (siue illa fortè sint scriptoriæ siue prætoriæ) diximus posse vendi, id saltem in prætorijs sub duobus demum temperamentis admittendum esset Primum, vt emptor non admitteretur, nisi per examē hac de re factū, vel aliunde verosimiliter appareret idoneus ad talem honorem gerendum, munusque illud exercendum: sicque nec turpem aut vilissimum admitterem etiam peritum, nec honestum virum si imperitus aut aliàs minus idoneus esset. Alterum est, vt tales venditiones, hoc est, militiæ vel officia nec essent ad hæredes transmissibiles, nec etiam inter viuos alienabiles, nisi fortè sub eodem examine si appareret, idoneus is in quem fieret talis inter viuos. vel in vltima voluntate translatio, quod vltimum in specie tenet ipse Dominicus Sotus. vbi suprà. Istorum ratio ea est, quia ad tales prætorias & magistratus eligitur industria personæ. l. inter artifices. ff. de solu. authent. vt iudices sine quoquo suffra. per totum, adeò vt non sufficiat, aut vix sufficiat, idoneum, aut dignum eligere, si quidem magis idoneus, aut dignior in promptu est, vt tenere videntur. aut saltem sentire Dominicus Sotus, vbi suprà, sanctus Thom. opusculo 21. ad Ducissam Brab. Caietanus in d. summa verb. venalitas. ita tamen vt ille † demum idoneus existimetur, in quo sit concursus duorum. primum probitatis, alterum peritiæ & dexteritatis: quod vltimum Sotus, vbi suprà. ita depinxit, Non solùm (inquit) præter morum honestatem, scientia, prudentia, solertia, atque in primis animi robur necessaria sunt ei, qui sessurus est iudex, verùm etiam expedit nonnunquam eum, qui non est tam ornatis moribus alteri, qui illis abundat, ante ferri propter alias dotes, quibus præditus est ad regendum accommodas. Simillimum est, † quod in conferendis ecclesiasticis dignitatibus aut beneficijs eadem omnino (atque id exactius) consideranda sunt, adeo vt dignum eligere non sufficiat, si dignior in promptu est. quod tamen ita accipiendum est, vt digni electio, & si dignior sit prætermissus, valere non desinat mero iure, peccat tamen elector, qui dignioris consciuserat. Hæc videtur esse communis opin. tam Theolog. quàm Iurisconsultorum, vt per egregium Dominicum Sotum lib. 3. de iustit. & iu. q. 6. art. 2. sanctus Thom. 2. 2. q. 63. art. 2. idem S. Thom in quolib. q. 6. & rursum quæst. 8. Alex. de Ales. par. secunda, quæst. 136. mem-

13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur.*

14 *Officia publica & dignitates non dignis sed dignioribus danda.*

membro 2. Nicolaus de lira super Ioan. 21 Henricus & Goffredus in suis quodlib. Hadrianus postea summus Pontifex in materia restitutionis. & Mairo. in 4. distinctio. vigesimaquarta quæst. octana, & quæst. nona. Facit, nam forma electiõis hæc est, † Dilectißime, & si es

15 *Electionis forma.*

hodie, cras non eris, per patrem & filium & spiritum sanctum adiuramus te, & in virtute conscientiæ, & sub periculo animæ tuæ dic nobis quis vtilior videatur. Perpende, noo dixit, quis vtilis, sed quis vtilior. ita habetur io c. cõstitutus. 2. de appel. tradunt Hostiens. Anto. Butrius, Abbas Siculus, & alij communiter relati per Nicolaum Boerium decisio. 1. nume. 32. vers. & debet talis adiuratio. Hanc receptiorem sententiam (non paucis tamen repugnãtibus ac contendentibus dignum eligere sat esse) egregia ac naturali ratione tuetur ipse Dominicus Sotus, nã inquit, Antistites (iuxta illud Domini, Gratis accepistis, gratis date) tenentur gratis conferre beneficia. Nec dubium est, quin † is qui meliore posthabito,

16 *Eligens dignum omisso digniore bis peccat.*

quem io promptu habebat, beoeficium confert minus digno, is gratis non dat, quia species lucri est de alieno largiri, & beneficij debitorem sibi acquirere, adeo vt tale lucrum ita turpe reputetur quòd furto anoumeratur. textus egregius in l. si pignore, in princip. ff. de furtis. nec expedit dubitari quin verosimilitor nullũ aliũ aoimũ quàm istiusmodi lucri faciendi habere posit, aut videatur aotistes, qui meliore posthabito, minus digno tale confert beneficium. gratiam enim aut gratũ ne dicã indobitum donum ei dare valuit de alieno, quo magis istius doni aut beoeficij eum debitorem sibi faceret & obstringeret, id quod nõ solùm lucri, sed etiã furti species esse intelligitur, vt d. l. si pignore. cui adde impietatis quoque vitium esse, peccat enim contra iustitiam distributiuam edocentem pro meritis virtutum tales honores esse deputatos, & esse conferendos. Vnde iniquitas non in eo duntaxat est, quod præmio & emolumento dignior ille defraudatur, sed etiam io eo impietas est, quod eius honor & decus lęditur: etenim secundum mores hominum, iuxta modum aut mensuram dignitatum, quibus decoratus est, aut honorum quos gerit vnusquisque, vulgo magis aut mious dignus iudicatur. Vnde fieri non potest, quin princeps si posthabito digniore minus digoo isthæc conferat, digniorem illum non solùm debito præmio & emolumento defraudare, sed etiam eius decus & honorem lædere intelligatur. Facitque престереà contra iustitiam commutatiuam, quæ suadet tutorum aut administratorum custodumúe non mediocrem tantùm, sed etiam optimum Reipublicæ accommodaodum esse, si is vel in promptu sit, vel rationabili diligentia reperiri potest, cuius contrarium reipublicæ noxium vehementer est: Quæ omnes ratiooes, quas commemorati patres luculenter ecclesiasticis accommodare videotur, profanis verò noo ita apertè, dubium oon est quin ad sæcularia quoque pertineant, præsertim cùm omnis principatus meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem intueatur, vt cap. superiore fusè ostendimus. Sicque etiam in sæcularibus officijs & dignitatibus confereodis tenendum est, oon sufficere eligere dignum, quoties dignior in promptu est. intellige noo sufficere quin peccet elector, sufficit tamen quòd ad hoc vt valeat mero iure collectio aut electio, vt suprà ostendimus.

Stat ergo ex superiorib. officia publica etiam ob publicam necessitatem vendi non posse, si habeant iurisdictionem: oisi idoneis ad eam iurisdictionem exercendam hoc primo. Item vendi ita non posse, vt transeant ad hæredes, aut etiam inter viuos posint alienari, id quod nomioatim tenet Dominicus Sotus d. art. 4. ad finem. Quod nos sub hoc temperamento admittimus, vt † procedat quandiu oõ

17 *Officia publica vendi posse ita vt transeant ad successores, contra Sotum.*

constet illum successorem esse idoneum. Cæterùm postquam id constiterit, vel si id constaret, talem translationem admittere fas esset. Mouetur doctis. Sotus eo quòd munus eligẽdi senatores ad regis electiooẽ pertioet, quod munus ei ademprum videretur, si tales alienationes essent transitoriæ ad successores vniuersales, vel singulares ementis, quæ ratio (iudice me) debilis est, Omnia enim cẽsentur permissa, quę nõ reperiuntur expresim prohibita. l. nec nõ. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. super statuas. C. de religios. nec alibi repetio id prohibitum esse aut vnquam fuisse, & cũ nisi ob publicam vtilitatem tales alienationes fieri non posse duxerimus, si id fieri publicè vtile sit, iam eo ipso permissum videbitur: quod obtineret, quando in toto regno esset ea necessiras, & sic io toto regno talis alienatio fieret. Deinde procedit etiam si in vno populo ea necessiras vrgeret, runc enim ad salutem & tutelã illius populi id fieri liceret, si rex, vt dixi, non haberet aliunde, vnde id faceret. oec adesset alius modus commodior colligendarum hanc ad rem pecuniarum. Cæterùm si communis esset necessitas aut periculũ omnium populorum regni, aut quorundam, tuoc ad omnium populorum tutela non liceret tales magistratus cum clausula, vt ad hæredes transirent ementis, vel vt transirent ad eorum singulares successores, vendere. nam iure naturali incommoda cuiusque rei iactura, damno aut impeosa ipsius, oon etiam alterius reparanda suot. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. Sicque impium & iniurium esset, vt omnium populorum periculum damno vnius aut alterius populi repararetur, p̃sertim si tale damoum & alienatio esset æterna, & sic irreparabilis, vt in capitibus præcedentibus plenè attigimus, & aliquid infrà lib. seq. in præscriptionis materia par. 1.

Deni-

18 *Populorum alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuò fieri liceat.*

Denique ex ſententia Ipſius Domini videtur eas populorum ſeu oppidorum alienationes perpetuas, quas reges noſtri quotidiè faciunt, licitas non eſſe, quum temporaliter tantùm, hoc eſt, ad vitã duntaxat emptoris, eas fieri liceret, ipſe ſcripſerit, cuius verba ita habẽt: hoc autem (inquit) eſt hic apprimè conſiderandum, quod & ſi neceſsitas legis neſcia principem quandoque compulerit huiuſmodi loca deuendere, emptores tamen, neque vllus alius, vendẽdi ius habent, eſſet .n. hoc ſenatorum eligendi munus vſurpare, quod rex nemini committit, quæ ratio re vera nulla eſt, nam illa verba, quod res id nemini committat, non tam potentiam quàm conſuetudinem aut vſum regis denotant, at de illo ſanè quæſtio erat, an rex id facere poſſet, non an ſoleret. Sed & ipſa concluſio non minus ſuſpecta eſt, Nam ceſſante publica neceſsitate, talia officia oppidorum, aut etiam oppida ipſa vendere nefas eſt: eadem autem vrgente licitum eſt, vt iam oſtendimus. Et quamuis moderatius, temperantius & commodius ſit ea oppida vendere, vel eorum officia publica ſeu magiſtratus, non in æternũ, ſed ad vitam duntaxat ementis, aut ad breuius etiam tempus, ſi fieri poſſet, tamen ſi id commodè fieri non poſſet, vel quod ſic non inuenitur emptor, vel minus pecuniarum ſic colligeretur, quàm ad præſentem eandemque vrgentem neceſſitatem opus erat, tunc etiam talem venditionẽ fieri perpetuò fas eſſet, per iura & rationes iam relatas, cum moderamine, de quo ſuprà: vt ſi communis neceſsitas erat communi iactura & æqua ꝓportionabiliter reparetur: ſin autẽ vnius tantũ populi periculũ imminebat, tunc illius tantũ iactura aut impenſa id fiat, niſi fortè vnus populus ab hoſte propter totũ regnũ adortus fuerat, tunc .n. quaſi res totius regni ageretur (præſertim ſi periculum erat, ne capto illo oppido, reliqua quoq; regni oppida hoſtis adoriretur) omniũ populorum iactura & impenſa ea res reparanda eſſet. Quaſi iã cõis cauſa ageretur, vt tñ ſi tũc aliq oppidũ alienaretur, poſtea cõibus expẽſis redimatur, ne aliàs vnius tantũ populi iactura cõis cauſa iniquè reparata videretur. Cõſtat .n. † apud

19 *Populorum à rege alienatorum duplex læſio.*

nos Hiſpanos ingentẽ eſſe læſionem eorũ ciuium, quorum oppidum alienatur, non ſolũ eo nomine q ignominioſum ſit in dominium vel ſubiectionẽ inferioris à rege tranſire ciues vt dixi ſuprà in præfatio. ſed ẽt eo nomine q oppidorũ ſic alienatorũ prædia, campi, dom⁹, & ſimilia cõtinuò redduntur longè vilioris valoris & æſtimationis. Tam ergo dubitari non oportet quin alienationes talium officiorum, aut etiam ipſorum oppidorum à rege fieri ex neceſſaria cauſa fas ſit, etiam in æternum, præſertim ſi ſibi reſeruet ſupremam iuriſdictionem, & in eo tantùm quæſtio erit, quando ea neceſſaria cauſa vrgeat, aut vrgere videatur, id quod ex ſuperioribus expendendum eſt.

Subdit † Doctiſsimus Sotus, vbi ſuprà, ſequentia verba, quod ſi quis (inquit) à rege facultatem ſuum locum transferendi impetrauerit, non explicando venditionem, arbitror ſic peccare vendendo, vt ad reſtitutionem pretij teneatur, quia nemini fas eſt vendere, niſi regi. Quæ ratio ſuſpecta eſt, nam qua ex cauſa primæua principis conceſsio iuſtificari poteſt, eadem ex cauſa ſequens translatio potuit iuſtificari, vt ſuprà oſtendimus, & hanc ad rem princeps à reliquis magiſtratib. nihil differt, quinimò cum tales alienationes plerunque noxiæ ſint, ipſi principi magis interdictæ videntur, quàm reliquis. ſicque non eſt verum quòd nemini fas ſit vendere, niſi regi, quinimò regi, ceſſante neceſsitate, magis nefandũ eſſet quàm reliquis, ipſa autem vrgente (ſecundum ſuperiorem declarationem) & ipſi & reliquis idque facilius fas eſſet. 20 *Populum à principe habitũ quis alienare poteſt, & vendere poteſt, contra Sotum.*

Subdit Doctiſsimus Sotus hæc verba, vbi autem (inquit) rex eàdem largiretur facultatem, ceſſaret reſtitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, poſtquam venditio non fit in bonum publicum. Sed re vera iſthæc omnia ſuſpecta ſunt, nam aut rex licita ex cauſa id permiſit, aut ex cauſa minus licita. Priore caſu, ſequuta venditione, non ſolùm ceſſat reſtitutionis obligatio, ſed etiam peccatum omninò ceſſat. Poſteriore autem caſu, non ſolùm peccatum adeſt, ſed etiam præciſa obligatio reſtitutionis, vt patet per omnes titulos ff. C. & Inſtitu. de lege Aqui. c. non dimittitur. de reg. iur. in lib. 6. 21 *Populo malè alienato adeſt peccatum & reſtituendi obligatio, contra Sotũ.*

Quò ad quartum principalem articulum, vtrùm † defenſores aut decuriones ciuitatum talia officia vendere poſsint, Doctiſsimus Dominicus, vbi ſuprà, tenet quòd non, quod verum eſt in pleriſque Hiſpaniarum oppidis, quia eorum iuriſdictio aut adminiſtratio ad hanc rem ſeſe non extendit, ſed vbi hanc ad rem eorum poteſtas ſeſe extenderet, ibi id fieri ob vtilitatem publicam liceret, non aliàs. 22 *Magiſtratus an populum vendere poſſit.*

Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in epiſcopis, & reliquis eccleſiaſticis magiſtratibus, cuius rei veritas ex facto pendet, hoc eſt, ab inſtitutione eorũ officiorum, de quorum venditione agitur, ſecundum ſuperiores rationes & diſtinctiones. 23 *Epiſcopus an populum vendere poſſit.*

SVMMARIVM.

1. *Leges an mero iure obligare incipiant ante earum promulgationem, ard. quæſt.*
2. *Leges declaratoriæ reſpiciunt etiam præterita, & obligant ante ſui promulgationem.*
3. *Lex noua ante ſui promulgationem non ligat etiam ſcientes, contra Sotum.*
4. *Leges nouæ noxiæ ſunt.*
5. *Lex contractus eſt, & contractus lex eſt.*
6. *Lex & mandatum æquantur in obligando.*
7. *Leges ante ſui promulgationem non ligant etiam*

quò

quò ad contractus infirmandas, contra Doctores.

8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*

9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante sui promulgationem.*

10 *Ius naturale obligat nos sine promulgatione, secus in iure diuino positiuo.*

11 *Leges post promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

CAPVT XL.

ENTESIMO trigesimo nonò colligitur ex nostra principali conclusione, quid respondendũ in illo egregio articulo, an † leges incipiant obligare saltem mero iure simul ac latæ fuerint etiam ante sui promulgationem, an verò demũ postquã promulgatæ sint? Qua in re receptior opinio esse videtur, nõ solùm ad culpam, vel ad pœnam, ante sui promulgationem non obligare, sed nec etiam mero iure. Ita tenent communiter Doct. per tex. ibi. in auth. vt factæ nouæ constitutiones. in princi. Communiter Doctores per tex. ibi in l. leges sacratissimæ. C. de legib. Communiter Doct. in c. ad hæc, per tex. ibi, de postul. præl. Communiter Doctores per tex. ibi, in c. cognoscentes, de consti. vbi plenè per Panormi. post Anto. Butri. Ioannem Imol. & alios. Baldus plenè in d. l. leges. & hanc esse vtriusque Iuris professorum receptam sententiam agnoscit doctissimus Theologorũ Dominicus Sotus lib. 1. de Iust. & iure. q. 1. arti. 4. tenet summus Theologus Alfonsus de Castr. de potesta. legis pœnalis. c. 1. ad finem. vers. additur deinde, qui sic ait, Tanta est in statuenda lege publicationis necessitas, vt Deus ipse, cui rerum est summa potestas, non possit lege positiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipsius obseruationem obligare. idem tenent diuus Hieronymus & S. Ambrosius, & S. Augustinus, quos ipse allegat.

1 Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationẽ, ard. quæst.

Contrariam tamen partem nouissimè tenet nostræ tempestatis Theologorum doctissimus Dominicus de Soto lib. 1. q. 1. art. 4. de iust. & iure, qui contendit simul ac quæque lex lata est, statim ligare mero iure ciues, licet ad culpam, aut ad pœnam minimè obliget ignorantes ignorantia tolerabili, aut inuincibili. motus, quia inquit, lex est commune præceptum. l. 1. ff. de legibus. sicque omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaq; habita distinctione inter scientes & ignorantes, & quia simul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege, lata statim obligor ab ea aut constringor, & tamen ouotius ille non me obligauit, sed lex antea lata, ergo antea eram obligatus, etiam dum legem latã ignorabam. Sed cum ab apertis vtriusque iuris definitionibus suprà relatis recedere nefas sit, (vt interim prætermittam auctoritatem nostrorum communi voto in idem cõsentientium) in eo tantùm quæstio supererit quemadmodum ab his difficultatibus enodare nos possimus. Et sanè quod vno tempore fiat dispositio, & in aliud tẽpus effectus eius conferatur, nec nouũ nec mirum est. l. 1. l. quod sponsæ. C. de dona. ante nup. l. in tẽpus. ff. de hær. inst. sicq; hodie si fit lex, eius tamen effectus ex suimet natura confertur in tempus, quo quisque ciuium legis notitiam habere cœpit, vel habere debeat, aut præsumebatur, quod est postquam præterijt tempus hanc ad rem à legislatore definitum. In regionum † enim plerisque mos esse solet, vt cùm leges publicantur, tempus certum definiatur, à quo in posterum & non antea obligare incipiant. sicque antea ciues ea lege minimè coostringuntur, nisi fortè fiat lex declaratoria iuris iam statuti & recepti, in qua plerunque nominatim solet declarari, vt præterita quoque comprehendat & etiam præsentia, cuius rei ratio est, quòd & si regulariter legis natura sit futuris, non etiam præteritis dare formam negocijs: vt dd. iuribus. tamen. fallit in legibus declaratorijs, quia qui declarat nihil denuo agit, sed quod actũ iam erat detegit, non aliter atque si spicas excusseris frumenti, granaq; antea occulta exinde prosiluerint apparereq; cœperint, quo casu nihil granorum re fecisse verum est, sed ea tantùm quę ibi inerant detegisse. l. adeo. §. cũ quis ex aliena. ff. de acq. rerum dom. iuncta l. hæredes palam. §. 1. ff. de testamen. facir l. duo sunt Titij. ff. de testamen. tut. sic ergo & in specie oostra, & si regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cùm sint non tam noui iuris inductoriæ quàm declaratoriæ etiam præterita comprehendere possunt. Exempli gratia, in iure ingens quæstio erat in successione maioratus, vtrùm filius secundò genitus pręferreretur nepoti ex primogenito præmortuo, an contrà. definiuit Taurina lex 40. nepotem præferendum patruo suo, ea lex quasi non tam noui iuris inductoria, quàm declaratoria tantùm facilè potuit præteritos ad casus retrahi. sicque simul atque lata esset, etiam ignorantes ciues comprehendere. non sic † si noui iuris inductoria esset, tunc enim nec ad præterita regulariter referenda esset, nec in futurũ antea obligare inciperet quàm ad ciuiũ notitiã vel perueniret vel peruenire deberet, aut pręsumeretur: q. est post pręteritũ tempus à legislatore definitum, quod definire & solet & expedit secundum distantiam locorum, intra quod tempus illius legis notitiam habentes non magis (vt arbitror) legi obstringũtur quàm reliqui, qui ipsius notitiam nullam habent. arg. d. l. 1. d. l. quod sponsæ. d. l. in tempus. quamuis contrarium & minus rectè (iudice me) tenuetit Sotus, vbi suprà. Moneor per dd. leges, & rationes. sic enim par ius inter conciues seruatur, quod & æquissimum

2 Leges declaratoriæ respiciunt etiam præterita, & obligant ante sui promulgationem.

3 Lex noua ante sui promulgationem non ligat etiã scientes, contra Sotum.

mum est iustitiæ rectæque rationi. & iuris prudentię consentaneum. l. cum oportet, in prin. C. de bon. quæ libro. l. illam. C. de coll. l. illud. eod. ti. cũ simil. Quid enim si iussit lex equos, aut arma, mancipia, frumenta, pecudes extra fines regni nõ vendere, semestriq; tẽpore præterito voluit ciues obligari, certè periniquũ, & societati populari aduersum esset, vt qui statim illius legis notitiam habuerint, ea illicò obstringerentur, reliqui verò longè postea. sicque isti illico inciperent carere emolumento, quod ex talibus mercimonijs capiebant, reliqui verò conciues huius rei ignari non carerent, vt interim omittam rationi & iuri esse aduersum, pugnans, contrarium vt scientes aut diligentes. sicque legis prioris notitiam habentes, per hoc sint deterioris conditionis quàm reliqui, qui ipsius notitiam per imperitiam, aut socordiam, vel ignauiam non habebant: arg. d. l. leges sacratissimæ, cum ibi not. C. de legi. l. 2. ff. de orig. iuris. ibi, turpe est viro patritio ius in quo versatur ignorare. Hactenus quando lex fuit prohibitoria. Quid si esset imperatrix? puta, iussit vt post semestre tẽpus nemini liceret syluam suam, aut montes suos stirpitùs cædere, aut eradicare, quo magis prouincia lignis abundaret: quod obseruari ab omnibus post præteritum semestre tempus iussit: & tunc ijsdem iuribus & rationibus dicendum est, ante illud tempus scientes ea lege non teneri, non magis quàm ignorantes, postea verò omnes ex æquo teneri. Quodque si lex esset permissoria? idem foret, puta erat prohibitum, ne quis vendere mancipia, aut colonos etiam suorum agrorũ, neúe renunciaret paternæ hæreditati futuræ, neúe vxori donaret, neúe filiofamili. mutuum daret, neúe vxor dotis fideiussorem acciperet, aut fundum dotalem maritus alienaret & similia, de quibus de Bartolum in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. nunc fit noua lex disponens isthæc omnia permitti post semestre tempus. certè tunc etiam is, qui statim illius legis notitiam haberet, non gauderet tali permissione ante illud tempus, postea tam ipse quàm etiam illi gauderent, qui eam legem ignorarent. Quid si ea lex esset punitiua, quia disposuit sic? Qui damnum iniuria dederit, aut furtum fecerit, aut vulnerauerit, falsumúe commiserit, abhinc post præteritum tempus semestre duplicatam pœnam subeat, quàm antea solebat imponi. & adbuc idem erit, nam taliter delinquentes intra illud tempus pœnam tantum simplicem, non etiam illam duplicatam subirent, etiam si illius legis nouæ notitiam haberent, post præteritum verò illud tempus eam duplicatam pœnam subirent, non solùm scientes, verùm etiam illius legis ignari, per eadem iura & rationes. Quæ omnia obtinere intelligo, etiam si expressum esset à legislatore id tempus statui vt ad omnium ciuium notitiam ea lex perueniret, adhuc enim interea illius legis conscij ea lege non obstringerentur, non magis quàm ignari: sed demum postea & tunc tam conscij quàm ignari: cùm quia prohibita ad tempus, post tempus censentur permissa, & ecõtra post tẽpus prohibita, intra tempus non disponunt. leg. cum prætor. ff. de iudic. dicta leg. in tempus. dicta l. quod sponsæ. cum plenè notat. per Doctores in dictis locis. tum etiam quia legis virtus in quatuor concluditur, in imperando, vetando, permittendo, & puniendo. leg. legis virtus. ff. de legibus. & in omnibus his speciebus (vt constat ex exemplis iam relatis) planè edocti sumus, inciuile, iniurium, iniquumque fore, si intra tempus à legislatore definitum ea noua lege tenerentur scientes magis quàm ignorantes, post tempus verò vtrosque teneri ius esse, nisi fortè etiam post tempus tam iusta & inuincibilis esset alicuius ignorantia, vt ei quasi restitutionis, aut abolitionis, indulgẽtiæúe beneficio princeps vellet subuenire: argumen. per totum. ff. de aboli. l. prima. ff. de constitu. prin. in fine. §. sed & quod principi. Institut. de iur. natu. Tenendo nostras & receptas sententias nihil ad rem pertinet, quòd leges factæ intelligantur ad bonum cõmune, leg. 1. ff. de legibus. c. erit autem lex. quarta distinc. sicque videatur debere ligare etiam ante tempus in eis definitum eos, qui earum notitiam habuerint. Nam respondeo animum legislatoris talem esse videri, quale eius verba indicant. l. Labeo. ff. de supel. lega. verba autem eius significant post tempus non antea eas leges debere subditos ligare. ergo & talem fuisse animum credẽdum est, quinimò intelligendum etiam eam nouam legem, post illud demum tempus à legislatore definitũ, & nõ antea vtilem esse videri reipublicæ? ideoq; etiam mentaliter antea non obligare etiam scientes, non *4 Leges nouæ noxiæ sunt.*
magis quàm ignorantes. præsertim † cum nouas leges ferre non tam laudabile quàm reprehensibile prudentioribus semper visum fuerit, teste Thucidide, qui ex prudentissimi Cleonis Atheniensis oratione sic scripsit, Melius (inquit) agitur cum republica, quæ malis moribus constanter vtitur, quàm cum ea quæ *5 Lex contractus est, & cõtractus lex est.*
bonis, sed inconstanter. Denique † lex ciues obligat, non secus quàm contractus quidam, ideò lex & appellatur, & est contractus quidam. leg. prima. ff. de legibus verb. communis Reipublicæ sponsio (hoc est promissio, vt §. primo. Instit. de verb. oblig.) & contractus lex quoque appellatur. l. legem quam. C. de pact. l. contractus. ff. de reg. iu. leg. prima. §. si conuenerit. ff. depositi. dixi plenè de succ. progressu in præf. ad princi. vnde vt si tecum facerem contractum, ita post tempus obligaremur inuicem, antea minimè teneremur, vt iam ostendimus, ita & per legẽ ita factã antea non obli- *6 Lex & mandatum æquãtur in obligando.*
gamur. Nec ad rem pertinet, quod legem possimus ignorare, contractum autem nostrum non videamus posse ignorare, nam imò possu-

6 *Lex & mandatum æquã tur in obligando.*

mus. Quid enim † si per seruum aut filium institorem, aut per mandatarium, aut per procuratorem generalem obligemur, vt per totos titulos ff. & C. & Instit. de instit. act. & ff. & C. & Instit. quod cum eo, cum simi. & de procur. & mand. nónne possumus ignorare contractus, & nihilominus obligamur? dicet quis iam eo ipso quòd mandatum dedisti, scire videris quod vel huic futuro euẽtui & periculo te committere vis. sed replicabo, eo ipso quòd sub principe vel republica viuere volumus, videmur velle nos eis mandatum ad tales leges ferendas dare. l. 1. ff. de const. princ. d. §. sed & quod principi. Instit. de iure nat. idq; mandatum nostrum nostraque commissio nos obligat, sponteque nostra legibus etiam pœnalibus. ideò dicimur obligari. l. Imperatores, ff. de iure fisci. ibi, tu te huic pœna subdidisti. l. fin. C. ad leg. Iul. maiest. ergo vt si procurator meus (iuxta formam mandati, vel non egressus formam mandati) me post tempus & non antea obligatum voluit. tunc demum & non antea obligabor: Ita & legislator si me post tempus, & non antea obligatum voluit, tunc demum & non antea tenebor. Verùm vt si procurator habens ad hoc mandatum me purè obligatum, & statim voluit, statim etiam ignorans obligabor. Ita & legislator si me statim obligatum voluit, statim etiam ignorans nedum sciens tenebor, dummodò is non egrediatur terminos mandati, hoc est, imperij & iurisdictionis sibi datæ. Terminus autem mandati & imperij sibi commissi is esse videtur, vt prosit, non vt obsit, vt suprà cap. præc. & plenius suprà capit. primo cum seq. in nostra princ. concl. disseruimus. ergo si is vellet vt leges noui iuris inductiuè præsertim pœnales obligarent ignorantes, planè terminos mandati & imperij sibi commissi videretur egredi. Cæterùm si vellet vt leges nouę iuris tamen veteris declaratoriæ etiam ignorantes obligarent, nihil iniurium aut noxium fecisse videretur, sicque terminos imperij sibi commissi minimè videretur egredi, secundum quod suprà exposuimus: quæ omnia nota, quia nullus vnquam, in cuius scripta inciderim, ita attigit, nec etiam proximè accessit.

7 *Leges ante sui promulgationem non ligant etiã quo ad contractus infirmandos, contra Doct.*

Ex superioribus apparebit, an vera † sit sententia Pauor. in d. c. cognoscentes, & Domin. de Soto, vbi suprà, existimantium legem regulariter obligare, vel valere statim etiam quò ad ignorantes, & ante sui promulgationem quò ad inualidandos vel rescindendos contractus, vnde verosimiliter responsuros credendum est (id quod in simili etiam responderunt) quòd si lex à rege nostro fieret ita, Nõ valeat vllus contractus sine insinuatione. aut non valeat mulieris contractus sine interuentu duorum consanguineorum. aut non valeat contractus adultorum ipso iure curatore carentium. aut non valeat contractus vxoris inscio marito initus: tales leges & similes etiam ante sui promulgationem tenerent ciues, & consequenter & statim, & etiam ab ignorantibus initos contractus infirmos redderent: quæ omnia & similia omnino repudianda sunt, Primùm quod apertè noxia essent, & cõsequenter egredi viderentur terminos mandati & imperij principi à populo commissi. Deinde quia cõtra naturam legum nouarum regulariter est præterita intueri, sed tantùm futuris dare formam negotijs. at in matrimonij † contractu, quia postquam semel celebratus est, non potest sine læsione alterius vel fortè vtriusque dissolui. Bene agnoscit ipse Sotus, vbi suprà, talem legem à Pontifice, vel à Concilio etiam latam non ligare, nisi post tempus promulgationis, qui etiam agnoscit, leges † nouas priuilegiorum reuocatorias nõ ligare, nisi demum à tempore promulgationis, hoc est, post tẽpus à legislatore definitũ, quale esset (inquit) dum indulgentiæ reuocantur, aut suspenduntur, tunc enim in suo robore permanet, donec in metropoli vel in ecclesia cathedrali reuocatoria, aut suspensiua lex publicatur, cuius sententiam sequor, ex qua apparet veluti ex sua ipsius confessione quàm longè ipse & Panormi. errauerint in superiore opinione, quam improbauimus. nam si lex noua priuilegiorum reuocatoria non obligat, aut producit effectum, nisi demum post tempus à legislatore definitum, præteritum, vt ipse fatetur, multò minus producet effectum ante illud tempus lex noua, quæ à iure communi concessa immutauerit, cum priuilegia longè facilius tollantur, quàm ea quæ competunt de iure communi. l. eius militis. §. milina missus. ff. de mili. testam. Nec dubium est, quin quælibet lex noua, quæ declaratoria non sit, sed noui iuris inductiua, necesse sit, vt à iure vetere aliqua ex parte recedat, aliàs nihil ageret. l. ius ciuile, cum ibi not. ff. de iust. & iure. quod si declaratiua tantùm sit, tunc nihil denuo induceret. sicque statim ligaret etiam ignorantes, vt in exemplo maioratus, de quo meminimus suprà, cũ similibus. Lex † autẽ diuina simul & naturalis ante vllam, vel sine vlla promulgatione ideò obligat nos, quia eam omnis homo sine vllo doctore natura ipsa edoctus est, secundum eundem Sotum, quod & docemur à lege prima. ff. de iust. & iu. & in prin. Inst. de iure nat. lex diuina positiua demum post promulgationem obligat nos, secundum eundem Sotum, qualis est lex diuina ceremonialis, sicque ipsi rursum aduersari ipse Sotus videtur, nam si lex diuina positiua ante sui promulgationem non obligat, quando minus obligabit lex positiua ab homine lata ante talem promulgationẽ, & ante tempus quò ad notitiam hominum rationabiliter peruenire poterit.

8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*

9 *Lex noua priuilegiorũ reuocatoria nõ ligat ante sui promulgationem.*

10 *Ius naturale obligat nos sine promulgatione, secus in iure diuino positiuo.*

11 *Leges post promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes.*

In summa † adeò verum est ante promulgationem non obligare legem illam, q; etiam post

post præteritum tempus signatum in ipsa legis publicatione, adhuc ignorante inculpabiliter non videatur obligare, vel saltem illius excusatio admitteretur, secundum Panor. in c. cognoscentes, de const. per tex. ibi, & in c. 1. de postul. prælatorum. vbi dicitur, quod talem ignorantiam allegantes, non facilè credendi sunt. ergo credendi sunt, si probandi onus in se susceperint, quod etiam nominatim tenet Alfon. Castr. vbi suprà. & ideo inquit in foro conscientiæ etiam post præteritum tempus in tali legis publicatione præfixum ea lege non obligantur, qui eam inculpabiliter ignorârunt. quod intelligo quando noui iuris inductoria essent, secus si declaratoria tantùm veteris iuris, vt iam edocti sumus.

SVMMARIVM.

1 *Princeps an sit legibus solutus, ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus subest iure naturali, diuino, & positiuo.*
4 *Intellectus l. 1. ff. de const. prin. & nu. 5. & 6.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus subest trifariam.*
8 *Princeps in sua causa iudex, & executor.*
9 *Princeps subest legibus ciuilibus quò ad pœnam, & quò ad pœnæ executionem, vtrunque contra nouiss.*
10 *Princeps subest legi ciuili, licet ea differat à diuina vel naturali, contra nouiss.*
11 *Lex etiam iustos comprehendit.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ard. q.*
13 *Obligationes & actiones ciuiles comprehendunt principes.*
14 *Obligatio naturalis non est efficax contra principem Romanum.*
15 *Pactum nudum cum principe Romano initum, non est efficax ad agendum contra principem, contra Doctores, nec contra priuatum, contra eosd. Doct.*
16 *Contractus cum principe initus, an remaneat in terminis iuris communis? ard. q.*
17 *Ius commune quid.*

CAPVT XLV.

ENTESIMO quadragesimo colligitur ex principali conclusione nostra, & ex his, quæ proximè diximus, An lex † ipsum principem obliget ante sui promulgationem? Ad cuius cognitionem prius nosse oportet, an princeps legibus subiaceat? postea videbimus quando teneri incipiat. Et quod legibus non subiaceat, videtur primum per l. princeps legibus. ff. de legib. vbi palam statuitur, principem legibus solutum esse. Deinde quia populus omne suum imperium lege regia ei, & in eum contulit. l. 1. ff. de constit. prin. §. sed & quod principi placuit. Instit. de

1 Princeps an sit legibus solutus, ardua q.

iure nat. Qui autem totum dicit, nihil excludit. l. Iulianus. de leg. 3. ergo in omnibus ille à lege exemptus est. Tertiò, † quia leges generaliter etiam disponentes non comprehendunt personas priuilegiatas, si in ea ipsa re vel materia, qua de agitur, reperiuntur habere peculiare priuilegium: vt tenent Bald. per tex. ibi, in l. in fraudem. §. fi. ibi, quia generalis erat illa determinatio. ff. de mil. test. Philippus Decius in l. 1. ff. de re. iuris. idem Decius in l. ex testamento. C. vnde liberi. And. Alciatus parad. lib. 4. c. 10. & Andr. Tiraq. qui alios allegat de præsc. §. 1. glo. 11. & idem Decius in cons. 5. sed princeps in hac materia, qua de agimus, reperitur nominatim priuilegiatus, per d. l. princeps, cum simil. suprà allegatis. ergo non comprehenditur sub legibus quicquam disponentibus, quasi generi per speciem derogetur. l. vxorem. §. fælicissimo ff. de lega. c. generi. de reg. iu. in d. l. cum quæstio. C. de lega. Estque quarta ratio, quæ pro principe vrget. Postremò id apparet ex multis legibus eundem principem à reliquorum hominum cœtu priuilegijs varijs eximentibus. l. omnium. C. de testa. l. ex imperfecto. eo. tit. l. ex imperfecto. ff. de lega. 3. cum mille similibus, quas adduximus de succ. crea. lib. 3. § 26. per totum.

2 Lex quando teneat priuilegiatos.

Contrariam partem tenet Theologorum dissertissimus frater Domi. de Soto libro. 1. de iust. & iu. q. 6. art. 8. motus primùm, † quia de iure naturali & naturali ratione est, vt Quod quisque iuris in alium statuit, eodem iure vti debeat, vt per titul. ff. quod quisque iuris. sicque iuri naturæ par est & debitum, vt Princeps qui leges fert, eis vtatur, eisque subijciatur. Deinde vrget illud naturale principium simul & iuris diuini, vt Quod tibi non vis, alteri non facias. sicque Quod alteri vis, id tibi quoque velis. Vnde, Qui legẽ alteri dedit eo ipso eandẽ sibi dixisse videtur. Vnde pulchrè Ouid. sic modulatur:

Et caret auxilio, qui non tulit, vt q; reliquit:
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.

3 Princeps legibus subest iure naturali, diuino, & positiuo.

Quod exemplo edocemur, quod non solùm expressim, sed etiam si tacitè tantùm legem diximus alteri, eandem quoque nobis imposuisse videmur, Vnde Plutarchus in Apoph. lib. 4. refert legẽ à Iulio Cæsare latam de stupratoribus sub certa pœna, quam transgressus fuit adolescens quidam, qui ipsius Cæsaris filiam stuprauit, isque apprehensus iussu Cæsaris, verberibus cùm acrius quàm lege cõtinebatur, cæderetur, clamauit, Legem dixisti Cæsar, quo ille audito, ita ingenti mœrore correptus fuit, vt per totum illum diem comedere aut bibere noluerit, adeo se ipse lege, quam dixerat, alligatum intelligebat: vt eam non solùm obseruare non secus quàm reliqui teneretur, sed etiam vtcunque transgressor legis insigniter ausus fuisset (vt in hoc exemplo adolescens ille fuit) adhuc idem obseruandum ipse sibi & omnibus persuaserit.

Denique docemur ab ipso iure diuino magis etiam in specie Matthæi 23. ibi, qui dicunt, & non faciunt, qui alijs onera grauia imponunt, & ea nec digito amouere volunt. Addit ipse Sotus, vbi suprà, tertiam egregiam rationem. Nam (inquit) legislaror legem ferendo, id opus constituit in certa virtutis specie, quam virturem ipse princeps insequi non secus quàm reliqui populares, quinimmò longè magis quàm ipsi renetur, omnis enim potestas ab ipso Deo optimo maximo est, cui similior tantò magis quis est & esse debet, quantò sublimiori potestate, dignitate, & principatu decoratus est ab ipso, sicque tantò magis omne opus virtutis (quale esse intelligitur id quod ea lege comprehensum est) intueri & insequi debet, vt infrà libro 2. disseruimus in materia præscriptionum 1. par. princip. q. 3. & 4. Est & quarta non minus nnua, quàm egregia ratio. Nam legibus non aliter obligamur, qnàm ex ipsis contractibus: lex enim nihil aliud est quàm cõtractus quidã, & mutua promissio omnium ciuium inter sese. Ideo rogatur lex cnm ferenda est, an à ciuibus recipi velit, non secus quàm rogantur contrahentes à tabellione, an illi contractui, aut obligationi, qua de agebatur, submittere sese velint. §. lex. Inst. de iure. nat. c. lex. dist. 1. isque est verus sensus ad l. 1. ff. de legibus ibi, communis reipublicæ sponsio; hoc est, communis & mutua omniũ ciuium inuicem promissio. Est enim sponsio firmissima promissio. §. 1. Inst. de ver. oblig. ergo vt princeps contractibus suis & obligatur & submittitur, vt & omnibus notum est, vt in superinribus cap. millies admonuimus, ita & hoc contractu publico, hoc est, lege, aut legislatione obligatur. Quinimmò & erit quinta ratio, longè magis ipse & iustius ac firmius obligatur quàm reliqui. Nam quò magis ex puriore consensu cuiusque nascitur aut descendit obligatio, eò magis ac magis ille obstringitur, sicque geminata verba firmius quem obligatum reddunt quàm simplicia. §. 1. Inst. de verb. ob. diximus plenissimè de succ. creat. lib. 1. §. 3. num. 13. Vnde fit vt Iureconsultus ad iustificandam pœnam, quæ in terminis l. Imperatores. ff. de iure fisci, reo imponebatur, hanc rationem reddiderit, Tu te (inquit) huic pœnæ subdidisti, & similia verba sunt in l. fin. C. ad legem Iuliam maiest. significantia tantò firmius & iustius quem obligari, quantò ex puriore consensu suo obligatio descendit, nec dubium est, quin ex puriore principis legem ferentis consensu descendat ea lex, quã ipsemet tulit, qnàm ex consensu reliqnorum ciuium, quorum multi sunt absentes, alij ignorantes, alij fortè renuenres, aut dolentes aut parum eam rem, quæ agebatur, intelligẽtes. ergo par est tali legi ipsum principem firmius quàm reliquos obligari instiusque, præsertim cùm in principe, inconstantia, pœnitentia, variatio turpior sit, quàm in reliquis. princeps enim esse debet sicut polus In cœlo, & ei conueniunt maximè illa verba Pilari dicentis. Quod scripsi, scripsi, vt suprà ca. primo cum seq. & capit. 20. cum multis seq. in simili scripsimus. Denique princeps non est extra rempublicam, quinimmò est membtum ipsius reipublicæ, puta, caput. sicque secundum Sotum, vbi suprà, comprebenditur legibus ipsius reipublicæ, quæ rotam rempublicã comprehendunt. sicque inter reliquos magistratus aut appellatione Magistratuum ipse princeps continetur, vt docet Nicolaus Boerius de autho. magni concilij, add. 1. mag. dixi suprà cap. primo. num. 18.

Iam ergo dubitari non oportet quin princeps non secus quàm reliqui, quinimmò firmius & iustius, quàm reliqui legibus à se, vel à republica latis comprehendatur, (præsertim cùm ipse non sit lege superior, sed custos, minister, & executor, aut defensor, vt plenè suprà ca. 1. cum seq.) & in eo tantùm quæstio super etit, quemadmodum ab ijs quę suprà in contrarium adduximus, nos enodare possimus: & in primis quod attinet ad d. l. princeps. ea nullum negocium nobis facit, qui de iure communi omnium gentium agimus, non de iure peculiari Romanotum. exulauit enim cæca eorum sententia, qui existimabant ius Romanotum omnium gentium commune esse debere, quasi Romanorum Imperator dominus esset totius mundi, res sanè risu & ludibrio quàm longa contentione dignior, vt fusè disseruimus suprà c. 19. cum 3. seq. Sic ergo de iure communi omnium gentium princeps non lege superior, sed potius eius minister, custos & executor est, vt iam diximus.
Præterea † d. l. ptinceps. in verb. lege regia, sat 4 *Intellectus l. 1. ff. de const. prin.*
superque significat ipsum etiam principem Romanum legibus subesse anre, quàm illa lex regia, de qua ibi mentio fit, lata fuisset: sic lex illa nostram potius quàm contrariam firmat senrentiam. Tertiò & si ea lege regia tam plena & generalis potestas principi Romano à populo data fuerit quò ad verbotum corticem, tamen quò ad mentem concedentium, quæ præualere debet, sui natura ea generalis cõcessio videtur limitata, restricta, coangustata, ad vtilitatemque concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commissione, aut concessione comprehenditur id, quod quis in specie non esset concessurus. l. obligatione generali. ff. de pign. id quod innumeris legibus & rationibus ornauimus in l. si quando. per rex. ibi, iuncta sua Glo. C. de inoffic. testamen. & suprà c. 25. & c. 28. Vnde scriptum sequi calumniatoris esse mente derelicta, ait Cicero in oratione pro Cecinna. nec enim legis verbis, aut scriptura, sed mente tantùm ipsius obligamur. leg. obligationum substantia, in princip. in inncto vlti. respon. l. non figura. ff. de act. & obliga. adeò vt legi fraus fiat ab eo, qui eius mente relicta, verba aut verborum

rum proprietatem ipsius amplectitur. l. fraus. ff. de legib. Quinimmò eriam in cootractibus stricti iuris non tam verborum proprietas, quàm me os & sensus contrabennium inspicitut. l. ita stipulatus, in mag. vers. Sabinus. verbo, ex mente. vbi notant Ias. & Paul. Cast. ff. de vet. oblig. l. quidquid astringendæ, in prin. eodem tit. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. egregia lex, pater Seuerinam. §. conditiooum verba. ff. de condi. & de mo.

5 *Intell. l. 1. ff. de cōst. prin.*

Ex mente † ergo & verisimili sensu concedentium intelligo ciues, qui principi suo omne suum imperium & potestarem dederunt, intellexisse quo ad ea, quæ ipsis vtilia essent, quæque ipsi verosimilirer concesissent, non quòad cootraria, quæ verisimilitet ipsi in specie minimè concessissent. sicq; non quò ad boc vt ei liceat leges trásgredi, quæ reipnbl. vtiles præsumũtur, atgumen, c. etit autem lex. quarta dist. l. 1. & 2. ff. de legib. quarumq; transgressio ciuibus non potest non esse noxia.

6 *Intel. l. 1. ff. de cōst. princ.*

Quartò intellige † d. l. prioceps, quod si quando leges transgredi potuerit, id erit ex iusta causa reipublicæ vtilitatem respiciére, & hoc est quod vulgò dicitnt, principem non solùm posse ex causa cum legibus dispeosare, sed eriam debere, & hanc ad rem ipse solus est legibus solurus, & præterea nullus. sine causa autem dispensare potest in his, quæ sibi nominatim à populo concessa sunt, id quod à populo Romano factum fuit quò ad legitimationes, vt per torum auth. quibns mod. nat. eff. sui. & in auth. quib. mod. nat. effi. legi. & in criminum abolirionibus, vt ff. de aboli. & in eorundem restirutionibus, vt C. de sent. pasis & restitu. & in natalibus restituendis. vt ff. & C. de natalibus resti. & si quæ sunt alia. Item eriam io reliquis, quæ tam modici sunt præiudicij, & verosimiliter ea ei populus in specie concessurus esset: argumento l. scio. cum similibus. ff. de minot. & diximus multa lib. 1. de succe. resol. §. 7. & aliquid suprà cap. superiore. & c. 25. num. 3. Ergo princeps legibus solntus est quò adboc, vt eriam sine causa eas transgredi cumque eis dispensare posit in his duobus vltimis casibus, & quò ad hoc vt in reliquis omnibus ex iustà causa tamen, & non aliter posit dispensare, quinimmò tunc non solùm potest, sed etiam debet, vt plenè ostendimus in dictis locis, & in capitu. 25. nu. 3. is ergo est verus sensus d. l. princeps. cum simil. suprà all. dum aiunt, principem legibus solutum esse. Et in d. l. 1. in fin. ff. de const. prin. d. §. sed & quod principi, dum similiter aiunt, principem cum legibus liberum babere dispensandi arbitrium, quas leges nullibi fice- nodatas & ad totius humani generis communem vtilitatem redactas inuenies. Itaque extra bos casus princeps legibus solutus non est, sed tam allegarus & fortè magis quàm reliqui concines, cui rei dictæ leges rectè inrellectæ minimè impedimento sunt. Inrelligoq; eum subeſſe legibus etiam ciuilibus reipublicæ suæ, vt in prin. Instl. de oblig. ibi, secundum nostræ ciuitatis iura. Scilicer inrell. ad d. l. princeps, cũ similibus, est, quod ibi loquirur quò ad solennia legum ciuilium, quibus nõ astringitur princeps, sui enim actus inrer viuos renebunt prætermissis etiam contractuũ solennitatibus. Idem in vltimis voluntatibus. Idem io iudicijs, vt plenè egimus de succ. crea. §. 27. cum seq. & de succ. progressu in præfatione. Id quod in principe Romano sine dubio procederer per dd. ll. in reliquis autem principibus non ita expeditum, & fortè diuersum esset per superius dicta.

Stat ergo regula, principem legibus subesse, inrellige primò, subesse legibus iuris naturæ. Deinde subesse legibns diuinis. Tertiò intellige etiam subesse legibus ciuilibus reipublicæ suæ. Quæ tria tenuit Dominicus Sotus vbi suprà. Quartò intellige quod subest iuri gentium, licet tale ius positiuum sit, quod intelligo quandiu ab ipso vel à republica sua ab eo iure non fuerit tecessum: arg. l. omnes populi. ff. de iust. & inre, cum simil. idque ius positiuum esse & snprà diximus, & tradit ipse Sotus de iust. & iure, lib. 3. q. 1. art. 3. Quintò in relligesubesse iuri canonico: argumen. c. 2. & c. solitæ, de maiorita. & obedien.

7 *Princeps legibus etiam ciuilibus subest trifariam.*

Denique † quod diximus subesse legibus ciuilibus suæ ditionis, primùm intellige quò ad verba, siue enim verba legis generalia sint, puta quicunque, vel omnes, & similia, siue etiam indefinita, puta, qui hoc fecerit, vel si quis hoc fecerit, vel non fecerit, talis indefinita locutio à lege prolata æquatur vniuersali, diximus de succ. crea. §. 20. numero 53. cum seq. Deinde intellige, principem comprehendi etiam quò ad effectum & substanriam legalis obligationis, ea enim obligationis legalis substantia consistit in consensu vero, vel inrerpretariuo ipsius principis legi dato. l. obligationnm substaotia. l. non figura. ff. de act. & obliga. iuncta d. l. 1. ff. de legibus. ibi, commnnis reipublicæ sponsio. Nec dubiũ est quin ipse princeps cõsensum legibus reipublicæ suæ dedisse videatur, non minus quinimmò longè certius & euidentius, quàm reliqui conciues, vt iam diximns. Id quod etiam admittir Sotus, vbi snprà. Tertiò intellige teoeri etiam quò ad pœnam, sicque quum perens aote tempus, qnod sibi in diem debebarur, subear hanc pœnam, vt duplicentur ioduciæ, sicque bis longius tempus expectare teneatur, vt in princip. Inst. de pœna remerè lirigan. dicerem hnic pœnæ subesse principem, si ante tempus, quod sibi in diem debebatur, pereret: crederemq́oe in eo locum habere materiam auth. qui semel. C. quomodo, & quando iudex. Idemque in reliquis pœnis, quæ non lædunr honorem, & ita videtur esse ex menre Doctorum in simili, vt per Decium & Andream Alciarum. & Andr. Tiraq. in locis suprà citatis, cum alijs allegatis per Tiraq. ibi. Cæterùm principem mini-

minimè teneri crediderim ijs actionibus, quę
lædunt honorem: arg. eorum quę tradūt Do-
ctores per text. ibi, in l. alia. §. eleganter. vbi
Barthol. Alexa. & alij ff. sol. matr. & per totum
tit. ff. & C. de obseq. l. antep. ff. eod. sicque ad
verum vsque precium damni dati semper te-
nerentur etiam lege ciuili. executio autem à
8 semet, vel ab eius officialibus fieret ètiam con
tra semet ipsum. Nā & ipse † est iudex & exe-
cutor contra semetipsum in sua causa pro-
pria, propter excellentiā & sublimitatē suæ
dignitatis. l. si paterfam. & l. & hoc Tiberius
Cæsar. ff. de hær. instit. vbi per Doctores dixi-
mus pleoè §. 26. cum seq. de succ. crea. præset-
tim In d. §. 26. numero 22. in duobus ergo erra-
uit Theologorum nostræ tempestatis disertis-
simus Dominicus Sotus, vbi suprà. Primùm,
9 dum † negauit legibus ciuilibus subesse prin
cipem quò ad pœnam. Deinde dum negauit
eis subesse quò ad pœnæ executionem. Sed
parcendum est ei, quum iuris prudentiæ ex-
pers esset, nisi vel eo nomine eum notaueris
quod intra cancellos professionis suæ theolo-
gicæ sese non continuerit. Errauit & tertiò,
dum ait ibi, † legem humanam à principe
10 laico initam, eum in conscientia obligare,
eo (inquit) quòd ab æterna per naturalem de-
riuatur, quod nihil est, nam si ea lege idem cō
tinetur, quod lege naturali & diuina implici-
tè vel explicitè continebatur, iam tunc id ius
non tam ab ista lege humana, quàm ab ipsa-
met lege naturali & diuina descendere intel-
ligitur, vt suprà non semel ad mouimus, per l.
adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum
domi. quòd si aliud diuersum continebat, ita
quòd huius legis transgressor non possit vide-
ri transgressorem fuisse legis naturæ, aut Dei,
tunc cessat peccatum, quia legibus ciuilibus
consensum dare videmur, ita limitatum vt si
aduersus eam à nobis item fuerit, tunc pœnā
lege expressam, aut arbitrio iudicis imponen-
dam substineamus, & præterea nihil mali pa-
tiamur, vt dixi suprà. Iustos † autem non se-
11 cus quàm reliquos legibus comprehendi, do-
cet Sotus, vbi suprà. quamuis S. Paulus 1. ad
Timoth. scripserit, Iusto non esse legem posi-
tam. quod ipse rectè ibi exponit.

12 Ex superioribus apparet, veram † non es-
se eam vulgò receptam sententiam existiman
tium, principem legibus ciuilibus non obli-
gari ciuiliter contrahendo, sed tantùm natu-
raliter, id quod tenuerunt Baldus in leg. prin-
ceps. ff. de legibus. Idem Baldus & alij in
leg. prima. ff. de pact. Fernandus Loazes con-
sil. pro Marchi. de Velez, pag. 29. numero de-
cimo dubit. prim. idem Baldus in leg. fi. C. de
transa. & rursus in leg. fin. aquam. colum. sex-
ta. C. de serui. vbi ait, quod licet principes lege
positiua non obligentur, à dictamine tamen
rationis minimè soluuntur, tradunt omnes
Doctores in c. primo. de constit. & Alexand.
consil. vlt. libro quarto. colum. septima. Bald.
in leg. pecuniam. C. de cond. ob cau. & in leg.
prima. C. de hæred. vel act. vend. sed longè ve-
rius est, principes legitimi & regulares regula
riter ex contractibus non solùm naturaliter,
sed etiam ciuiliter secundum suorū principa
tuum iura obligari: quibus tam subesse vi-
dentur, quàm reliqui conciues, vt suprà osten
dimus. Vnde † secundum formam contra- 13
ctus orietur actio contra principem, vel etiam
pro eo, non secus quàm si is contractus inter
priuatos fieret, eaque actio poterit esse vel per-
petua, vel temporalis, secundum distinctio-
nem Glo. in princip. Instit. de perpe. & temp.
act. Sicque si princeps venderet seruum, vel
quadrupedem intra tempus semestre, con-
tra eum posset redhibitoria actio competere,
vel si emeret seruum, vel quadrupedem intra
tantundum temporis, eam actionem habe-
ret, iuxta titulum ff. & C. de ædil. edi. quæ om-
nia & similia verosimilimum est doctores su-
prà allegatos abnegaturos, sed non iure, vt
patet ex iam dictis. Idem in actione de dolo,
quæ similiter principi decepto intra bienni-
um competeret. leg. fin. C. de dolo. licet con-
tra eum, vt dixi, non daretur. Colligitur † eti- 14
am suspectam esse sententiam existimanti-
um naturalem obligationem, qua princeps
teneretur in terminis iuris ciuilis Romanorū
efficacem esse: id quod voluit Antonius Bu-
trius & Panor. vterque colum. pen. in c. quæ in
Ecclesiarum, de consti. Loazes, vbi suprà, pag.
trigesimoquarto, nume. 24. sed ex pacto nu-
do de iure ciuili Romanorum non crederem
eum obligari, nisi naturaliter tantùm. eaque
obligatio ad agendum non esset efficax, non
magis quàm in homine priuato per suprà
dicta, contra docto. suprà allega. Et consequē- 15
ter † qui cum eo de aliquo nudo pacto con-
ueniret naturaliter tantùm, & sic non effica-
citer ad agēdum obligaretur. l. iurisgentium.
§. sed cum nulla. & §. igitur nuda. ff. de pact.
iuncta l. prima. ff. quod quisque iuris. & quia
leges illæ generales, personas priuilegiatas,
vt est princeps, non secus quàm reliquos com-
prehendunt, nisi ea in specie, qua de agitur,
reperiantur habere peculiare priuilegium.
leg. in fraudem, in fin. ibi. quia generalis erat
illa determinatio. ff. de mil. testamen. & ibi
not. Baldus, Decius consi. quinto. & in leg. ex 16
testamento. C. vnde. libro. & in leg. prima. ff.
de regul. iur. Andreas Alciatus parad. libro
quarto. c. decimo. Andreas Tiraquellus de
præscriptione. §. primo. glo. vndecima. ad fi-
nem. Apparet etiam quemadmodum sint in-
telligendi Panor. in c. quæ in Ecclesiarum, de
constitu. colum. penul. & Loazes, vbi suprà,
nu. 23. & idem in rep. leg. filius famil. §. diui.
ff. de lega. limi. septima. col. quadragesima se-
ptima. dum aiunt, contractus celebratos in-
ter principem & ius subditos remanere in ter-
minis iuris communis, Nam † ius com- 17
mune à Iureconsultis appellatur ius natu-
rale,

Princeps in sua causa iudex, & executor.

Princeps subest legibus ciuilib. quo ad pœnā, & quo ad pœnæ executionem, vtrumque contra nouiss.

Princeps subest legi ciuili, licet ea differat à diuina, vel naturali, contra nouiss.

Lex etiam iustos comprehendit.

Princeps legibus ciuilibus an obligetur, ard. q.

Obligationes & actiones ciuiles comprehendunt principes.

Obligatio naturalis non est efficax cōtra principem Romanum.

Pactum nudū cum principe Romano initū non est efficax ad agendū cōtra principem, contra Doct. nec contra priuatū, contra eosd. doct.

Contractus cū principe initus an remaneat in terminis iuris communis, ard. q.

Ius commune quid.

turale, vel gentium. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. Sed à Doctoribus sumitur pro iure ciuili Romanorum, & nec est verum, q. remaneat in terminis solius iuris naturalis vel gētium, cùm etiam regulādus sit secundum ius ciuile ciuitatis illius principis: arg. in princ. Instit. de oblig. ibi, secundum nostræ ciuitatis iura. Nec est verum, quod remaneat in terminis iuris ciuilis Romanorū, sed iuris ciuilis illius principatus, cui dominabatur rex ille, vt iam ostendimus.

SVMMARIVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua q.*

2 *Lex non valet nisi publicè vtilis sit, & à naturali, & diuina deriuetur.*

3 *Lex initio vtilis, & si fiat inutilis, non perdit vim obligatoriam, contra Theologos.*

4 *Ratione legis cessante, etiam in particulari, lex cessat, contra Doct.*

5 *Lex non est scriptura, aut verba, sed mens, quæ ipsius verbis præualet.*

6 *Lex ne quis syluam cadat suam, cessat vbi id noxium est in parte regionis, contra Doct.*

7 *Legem cessare in particulari ordinarius potest interpretari, contra Docto. quinimò ita interpretari necesse habet, contra Doct. & princeps ad id tenetur, contra Doct.*

8 *Legem in particulari cessare potest interpretari priuatus, contra Doct.*

9 *Legis ratio nō cessat, quando contingenter cessat, contra Doct.*

10 *Lex parum vtilis, vel nil omninò vtilis, vel etiam aliquantulum noxia, seruanda est.*

11 *Lex positiua contra ius gentium secundarium valet.*

12 *Ius gentium secundarium positiuum est.*

13 *Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ seruanda non est.*

14 *Leges passim mutare nocet.*

15 *Lex sit inutilis, vel aliquantulum noxia à principio, an verò postea inutilis esse incipiat, multum refert.*

CAPVT XLVI.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua q.*

CENTESIMO quadragesimo primò, superioribus proximus est & ille articulus, qui ex nostra principali conclusione facilè definiri licet, An homini priuato liberum fasque sit iudicare de legibus, vtrùm earum mens cesset, vel non, aliquo casu. Mouet quæstionem, quòd in temporalibus legibus quāuis homines & possint & debeant de his iudicare eas dum instituūt, dumq; consultant ac disceptant ferri eas leges expediat nec ne, tamen postquā latę sunt, iam amplius iudicare de ipsis minimè licet: sed oportet iudicare secundum ipsas, capitu. erit autem lex. quarta distinct. & diuus Augustinus de vera religione eadem ferè verba refert, & tenet eandem sententiam. Et præmitte † legem non aliter valere, quàm si publicè vtilis sit. d. cap. erit autem lex. nec valet nisi deriuetur à lege naturali, & diuina, vt docemur per Dominicum Sotum lib. 1. quæst. 6. art. 7. de. iust. & iure. sicque necessariò esset bona, quia illa iura semper sunt bona: ideoq; æterna fore certum est, vt l. omnes populi. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia. Institu. de iure naturæ. Nunc tria videnda sunt, quid si lex in communi postea facta est nociua? Deinde quid si in quodā particulari tantùm facta est nociua Reipublicæ? Postremò, quid si in qdā particulari facta est nociua non Reipublicæ, sed cuidam priuato ciui? Primo casu † communis Theologorum sententia esse videtur, talem legem ipso iure euanuisse, ita videntur tenere dicentes talem legem nullam habere obligandi vim. Dominicus Sotus Theologorum doctissimus de iust. & iure, lib. 1. quæst. 6. artic. 8. post sanctum Thomam & Caietanū. 1. 2. q. 90. artic. 8. idem S. Thom. 2. 2. quæst. 60. artic. 5. & rursus 1. 2. q. 96. art. 4. vbi etiam Caietanus & in d. artic. 5. sequi videtur, & Theolo. eruditissimus frater Alphonsus de Castro, de potestate legis pœnalis lib. primo. ca. 5. documento 3. plenè per Philipp. Corneum in l. vn. in princ. C. de cad. tollen. & per Andream Tiraquell. de causa cessante. par. 1. & rursus idē Alphonsus Castrensis, vbi suprà, in 5. documento. Id quod nos impugnauimus de succ. progressu in in præfa. num. 67. versicul. sed an ipso iure ea lex. Mouemur per egregiam l. vn. in princ. suprà alleg. dum ait, vt quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis sopiret. expende verbum Sopiret, vt enim homo dormiens & sopitus non fit cadauer, nec desinit habere vim & substantiam hominis, ita ea lex vim legis habere nō desinit, quamuis interea, dum eius ratio quò ad bonum publicum cessat, non sit executioni mandanda: vtilitas magna est, sic enim fit, vt vtilitate legis rursum redeunte eadem lex quasi à suo somno expergefacta vires suas, quas non amiserat, sed tantùm frænauerat & continuerat, aut occultauerat, nunc exercere incipiat, nec opus sit eandem legem rursus à Republ. cum suis ambagibus & prolixis solennitatibus (de quibus in l. humanum. C. de legibus. & in §. lex. Inst. de iure nat.) ferri, quæ omnia fusiùs loco iam allegato peregimus. nec à diui Thomæ & aliorum sententia id fortè alienum esset, quamuis eorum verba repugnare aliquantulum videantur. Ergo si quo tempore vrbs obsessa erat, lex iussit, ne portæ ciuitatis aperirentur nocte, ne fortè hostes vrbem aggressi muros penetrarent. Ea lex quo tempore bellum non solùm finitum esset, sed & longissimè exterminatum, ita vt nullum omninò periculum esset, tunc ea lex quò ad omnes ciues Reipublicæ, & quò ad omnes etiam casus

2 *Lex non vales, nisi publicè vtilis sit, et à naturali, et diuina deriuetur.*

3 *Lex initio vtilis, & si fiat inutilis, non perdit vim obligatoriā, contra Theologos.*

cessare videretur. Cæterùm si ijdem hostes, vel alij reuersi rursum vrbem obsiderent, eadem lex, quia vires suas nunquam amisit, sed tantùm ad imaginem sopiti, aut soporati hominis vires contiouerar, represserat, frænauerat, nunc quasi expergefacta, aut fræno libera & soluta, vires suas sine noua legislatione aut promulgatione ipso iure exercere incipiet. Quòad secundum casum principalem, quaodo ea lex non ex toto Reipublicæ nociua facta est, sed tantùm in quodam casu particulari, & tunc Domioicus Sotus, vbi suprà, post diuum Thomam & Caietanum, vbi suprà, quos refert, tenet cessare legem, hoc est, ipsius executionem, quò ad illum casum particularem. Sicque si iussit lex ciuitatis obsessæ, ne ipsius portæ etiam de die aperiantur, tamen si ciues ab hostibus fugientes clamarent se intra muros recipi, aperiendæ portæ essent, nec per hoc legis transgressio facta videretur, cùm illi vtiles sint ad defensionem & tuitionem vrbis, cui rei ea lex consultum voluit: quod admitterem, nisi fortè periculum esset, ne hostes tales ciues insequentes simul cum fugientibus irrumperent io vrbem: sicque eam caperent, omnesque ciues perderent, quod maximè cauendum esset, quando non magnus esset numerus ciuium fugientium, magnumque esset periculum lo portis aperieodis. Vltimo casu quando ratione legis in particulari cessabat, quod particulare Reipublicæ saltem principaliter non intererat, tuoc duo sunt videnda: primùm an cesset legis obligatio: deinde an illi particulari & priuato homioi liceat facere hanc inrerpreratíonem collectam
4 ex menre legis contra verba ipsius. Quò † ad primum Sotus, vbi suprà, negat tunc legis transgressioné fieri licere, quod si, inquit, scis cæteris vtrùm illa sit sufficiens ratio, vt subditus faciat contra legem, quod ratio legis in particulari persona & casu deficiat: respoodetur, quòd si tantùm deficit in particulari, non sufficit id, quod & teoet secundum ipsum, diuus Thomas 2.2.q.60.art.5. quod & tenet rursum ipse Dominicus Sotus Theologorum dissertissimus, vbi soprà lib. 3. q.4. artic.5. post Aristorelem, quem referunt 5. Ethico. c.7. & vt perfectius rem agamus ipsi distinguunt inter legem positiuam, quæ non tam ioris inductiua est, quàm iuris diuini, aut naturalia iam inducta repetitiua (id quod ipsi appellant ius naturale continere, sed non io stituere) & legem quæ illud disponit, quò inspectis iutia naturæ principijs nihil referebat vtrùm sic fieret, vel non fieret: quo casu, inquiunt, ipsa legis scriptura ius ipsum non solùm continet, sed etiam instituit (quod ius positioom appellant diuus Thomas & Dominicus Sotus, Aristoteles verò legitimum appellat, aitque, esse bonum legitimum) ergo aiuot, qoi ab hoc iure scripto recedit, oon potest non ire vel contra bonum naturale, vel cootra booom legitimum, quorum neutrùm licet. Vnde Sotus ex mente, vt inquit, reliquorum, d.art.5. & d.art. 8. ait, quod etiam si lex positiua, quæ in communi bona est, in particulari incipiat esse ooxia, non desinit etiam in illo particulari habere suum effectum & executionem: sicq; ait, si lege cautum est, nemioem nocte licere incedere armatum, & ciuis multum quietus & pacificos, à quo verosimiliter nihil mali timetur, armatus incedit, i ocurrit pœnam legis, licet ratio & vtilitas legis in eo cesset. Vode etiam subdit, principem per modum dispensationis eo casu posse subuenire ei, ne pœnam subeat: sentit tamen quòd princeps talem legis dispensationem facere non tenebitur. Aitque iodicem id facere neque debere, neque posse, ipsumq; priuatum homioem noo posse eo colore legem inconsulto priocipe trásgredi, quæ omnia verosimilitet responderent. ita Andre. Tiraquell. de causa cessante, limi. 32. post Aretinum & alios, quos refert, quatenus tenent cessante ratione legis in particulari, cessanteq; eius vtilitate, si qoidem in communi noo cessat, tuoc legis executionem & effectum non cessare, etiam in illo particulari: quibus fauere videtur egregia l.1.§.fi.ff. de mioor. dú restitutionem concedit minori læso, etiam si is æquè prudens & streoous esset cuilibet homini legitimæ ætatis, quamois mioofibus propter lubticum ætatis succurri soleat, quæ ratio cessare videbatur in tali minori.

Quid dicendum? & sanè istorum patrum senrentiæ, quòad pleraque suspectæ sunt, eorumq; oe error illinc defluxit, quod ipsi loquebaotur de lege, & quid esset lex noo rectè percipiebant. Nam † existimabant, legem esse 5
ipsam scripturam (vt oon semel expressit diuus Thomas d.q.60.art.5. post Aristotel. quos Dominicus sequi videtur, vbi suprà) id quod longè distat à vero. Lex enim scriptura non est, vt in l. non figura. & l. obligationum substantia. 1. iuncto vlti. res. ff. de act. & obligat. quinimò fraus legi fit, quando insequimur eius verba aut scripturá relicta mente. l. fraus. ff. de legi. & Cicero in oratione pro Cecinna ait: Scriptum sequi calumniatoris est, si quidem eludatur mens legislatoris aut scribentis. Et rursum ibidem ait: Verba inuenta esse, quæ indicarent, oon quæ impedirent oostram volunratem. sicque voluntas tenet primum locum, sequentem verisimilitudo, vltimum verba, vt plenissimè disseruimus suprà cap. 25. & 28. voluotas ergò & mens legis etiá si coniecturis tantùm collecta sit, posthabitis ipsius verbis, aut scriptura iosequenda est, vt etiam plenissimè diximus in l. si quando, io princ. C. de inoff. testamen. Nec dubium est, quin principatus tam legum quàm principum sit creatus ad meram ciuium vtilitatem. Vnde ad eorum perniciem cóuerti minimè debet. sicque vt lex simul ac in communi incipit esse noxia, cessat eius effectus & executio, quò ad omoes,

Ratione legis cessante etiá in particulari lex cessat, contra Doct.

Lex non est scriptura, aut verba, sed mens quæ ipsius verba præualet.

omnes, secundum quod suprà exposuimus. Ita & cùm incipit esse noxia respectu vnius, aut quorundam ciuium in aliquo casu particulati, in illo casu carebit exetutione, ne ea lex ad proficiendum lata nocere incipiat. contra l. quod fauore. ff. de legib. l. non ideò minus. C. de procur. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. quam regulam iure naturali nitentem mille legum, rationum, & doctorum authoritatibus ornauimus In d. l. si quando, in princ. idque comprobatur per argumentum validissimum de toto ad partem, de quo in l. an pars. ff. pro derelicto. l. quæ de rota. ff. de rei vendi. elegans l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebell. sicque par est, vt quemadmodum si ex toto ratio & vtilitas legis cessaret in communi, tunc etiam ad omnes lex illa interim effectu & executione careret, ita si cessare incipiat in particulari, tunc quò ad illud particulare cessare, & executione quoque carere incipiat, id quod si rectè inspiciatur diuus Thom. d. q. 60. artic. 5. in vltimis verbis amplectitur, licet longè aliter & minus rectè (iudice me) ab ipso Soto intellectus fuerit. Denique hæc pars probatur ex nostra principali conclusione, qua edocemur legis imperium esse ad meram ciuium vtilitatem, non ad eorum læsionem. sicq; quo casu ea lex vni ciui noceret, & reliquis non prodesset, non potest non cessare ex naturali ratione, aliter enim ea lex inofficiosa esset, hoc est, suæ destinationi contraria. nam & plus est etiam iure & libertate nostra vti non possumus, cùm id nemini prodest, & alteri noceat, vt tradunt communiter Doctores eam legem ita restringentes in l. altius. C. de seru. dum negant, posse me ædificare in domo & area mea, quando id mihi non prodest, & alteri nocet. In summa hæc pars confirmatur per omnia iura, per omnes rationes, perque ea omnia, quæ toto hoc

6 *Lex ne quis Syluã cædat suam, cessat vbi id noxiũ est in parte regionis, contra Doct.*

libro continentur. Si ergò † iussit lex, ne quisquam syluam suam cæderet, quò magis lignis prouincia abundaret, certè si postea aliqua particula illius fortè latæ prouinciæ (vt Hispania est) cœpit tam densas habere syluas, vt vel frugibus vel animalium saluti vel vtrique rei noceret, ea lex in illo particulari carebit executione. Idemque si iussit lex, ne per decennium liceret venari, aut piscari, quò magis regio abundaret feris & piscibus, certè si post annum fortè in quadam regionis particula tam

7 *Legem cessare in particulari ordinarius potest interpretari, cõtra Doctores. quinimò ita interpretari necesse habet, cõtra Doctor. & princeps ad id tenetur, contra Doct.*

abundare, aut pullulare cœpisset ferarum genus, vt noceret non solùm frugibus, sed etiam itinerantibus propter numerosam, ferarum, vrsorum, leonum, & similium turbam: tunc licet in reliquis regionis partibus id non esset, adhuc in ea terræ particula ea lex cessaret executioneque careret. Idemque † si tanta in ea terræ particula piscium copia in fluminibus, vel in pelagis esset, vt mortui putrescerent, hominumque saluti noceret, quibus casibus & similibus iudex ordinarius posset legem illam ita interpretari, id quod ex mente diui Thomæ esse videtur, vbi suprà, contra mentem Dominici Soti, Andreæ Tiraquell. Aretini & sequacium. Quinimò non solùm posset, sed etiam necesse haberet sic interpretari & iudicare ex mente ipsius sancti Thomæ, contra reliquos proximè allegatos, quia id esset iudicare secundum leges & legum mentes: contrarium aût non iudicis, sed calũniatoris esset, vt diximus. Denique in omnibus his speciebus & similibus princeps non solùm posset hanc interpretationem facere (id quod Sotus, vbi suprà, admittit) sed etiam necesse haberet, ne aliter leges non tam interpretari, quàm calumniari videretur, quod vltimum verosimiliter negaret ipse Dominicus Sotus, vbi suprà. Sed & quod plus est, † ipse

8 *Legem in particulari cessasse, potest interpretari priuatus, contra Doct.*

homo priuatus hanc facere posset interpretationem. Pro nobis etiam faciunt egregia verba Modestini Iureconsulti, qui in l. nulla. ff. de legib. ait: Nulla ratio, aut iuris benignitas patitur, vt quæ salubriter pro hominum commodis statuta sunt, nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem. sicq; etiam hominem priuatum talem legis interpretationem posse facere, atque ita contra verba legis posse ire, tenet in hoc sibi contrarius Sotus d. articul. 8. quando certus ille esset, quòd cessaret ratio legis, id quod ait esse contra diuum Thomam, quem refert, & fortè non rectè ipsius mentem percepit. sed quidquid sit, vera est eius opinio. Sed & si subdubius esset, si tamen in hanc partem magis, quàm in contrariam se inclinaret, adhuc idem esse tenet idem Sotus d. artic. 8. & nos tenuimus de succ. progressu in præfation. num. 66. cum præcedent. & sequent.

9 *Legis ratio non cessat, quando contingenter cessat, contra Doct.*

Neque ad rem pertinet † quod Sotus d. artic. 8. negat, hominem etiam quietum & probum posse armatum incedere, stante lege contrarium iubente, quamuis in eo cessasset (vt sibi videbatur) ratio legis: nam eum armatum non posse incedere verum est, sed in eo legis rationem cessare verum nõ est. Nam quantumlibet quietus ille sit, potest armatus nocere, & tunc demum legis rationem cessare intelligimus, quando indubitatum est, legis rationem & vtilitatem cessare: non quando contingenter tantùm. necenim probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse. l. non hoc. C. vnde legi. iuncta l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron. vbi clarum exemplum & alia quamplura, quæ congessit Andreas Tiraq. de causa cessante. part. 1.

10 *Lex parum vtilis, vel etiam aliquantulum noxia seruanda est.*

Quandò † verò vtilitas & ratio, quæ legi ferendæ occasionem dedit, nec in communi, nec in particulari hodie cessat, sed tam integra est, quàm erat tempore quo lata fuit, quia res sunt in eodem statu, tunc & si ea lex parum vtilis sit, seruanda est, idem & si nihil omninò vtilis sit, quinimmò idem & tertiò

tiò etiam si forsan melius foret contrarium fuisse lege positum, vel eam latam non fuisse. ita tradit Dominicus Sotus d. artic. 5. ad finem post Aristotelem, quem refert 5. Ethico. capitu. 7. quibus adde idem tenentes Bald. in l. non omnium. ff. de legib. & in l. de quibus, eodem titu. Andreas Tiraquell. qui plures refert in tract. de retract. in præfat. nu. 75. per l. 1. §. initium. ibi, quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est, & per l. prospexit. ff. qui & à quibus. l. vnic. in princip. C. de cad. toll. verb. machinationibus, & d. l. §. 1. nisi fortè ea lex apertè esset contra naturalem æquitatem, vel contra ius naturale: aut contra bonos mores, secundum Sotum d. articu. 5. & Andream

11 *Lex positiua cõtra ius gentium secundariũ valet.*

Tiraquellum, vbi suprà. Vel † nisi esset contra ius gẽtium secundum eundem Tiraquellum, post Bald. vbi suprà, & alios, quos refert. Quod vltimum verũ non est. Ius enim † gen-

12 *Ius gentium secundarium positiuum est.*

tium positiuum, ius est non naturale, vt eleganter docet Dominicus Sotus de iust. & iure, lib. 3. quæst. prima. articulo tertio. & disseruimus suprà in præcedenti capitu. & plenius de success. progressu in præfatione. ergo contra tale ius gentium positiuum lex ciuilis lata, non minus valet, quàm si lata esset contra aliud quodlibet ius ciuile. §. sed naturalia. Institut. de iure natur. l. eas cautas. ff. de capi. dimi. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. cap. omnes res, eod. tit.

13 *Lex inutilis vel aliquantulum noxia in foro animæ seruanda non est.*

Quæ † omnia intelligenda sunt, quod attinet ad forum contentiosum. Nam in foro conscientiæ fortè lex omninò inutilis seruari necesse non esset: & longè minus si etiam noceret ab ipso initio. quod intelligo, quando ex ipsius legis transgreßione reliqui ciues nõ læderentur. Quid enim si in exemplis de venatione, aut piscatione, non solùm ex pòst facto, sed etiam ab ipso initio, quo lex illa facta fuit, inutilis erat, vel fortè noxia: quia eo tempore plus æquo flumina & pelagi scatebant piscibus, & nemora ferarum sat superq; abundabant, vt melius vtiliusq; foret minui quàm multiplicari: & tunc crediderim talem legem in conscientia non esse seruandam necessariò. Id quod alibi plenius egimus, & aliquid in d. præfatione.

14 *Leges paßim mutare nocet.*

In dubio tamen consultißimum est, leges seruari, veteresque aut minimè aut parcè innouare, quia leges magnam vim ex consuetudine sumunt, magnamque authoritatem, eaque consuetudo quasi in alteram naturam transit. Vnde durum fit eam relinquere, ita sanctißimè consulunt sanctus Thomas prima, secunda quæst. 97. artic. prim. & Dominicus Sotus de iust. & iure lib. 1. quæst. sept. artic. primo. & Iurecõsultus dum ait, minimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt. l. de quibus, cum pluribus legibus sequentibus. ff. de legibus. consuluit etiam Philosophus 2. Politic. capitu. sexto, & eleganter Thucydydes, dum refert Cleonem sic ratiocinantem: Melius agi cum Republica, quæ malis moribus cõstanter vtitur, quàm cum ea quæ bonis, sed inconstanter. Idem consuluit Alphons. de Castro summus Theol. de de potestate legis pœn. lib. 1. c. 1.

Denique Dominicus Sotus tam in d. artic. 8. quàm in d. articul. 5. ad finem ait, quod siue † lex lata in communi nociua sit, siue in quodam particulari, non desinit vim habere, donec à principe sit abrogata: quinimò ait, quòd secundum illam agere debent subditi. sed quod ait, vim habere, verum est, dummodo nõ semper eam rem exerceat, vt suprà diximus. quod autem ait, subditos secundum eam agere debere, verum est, quando ab ipso initio, & si non erat contra ius naturale diuinum aut contra bonos mores, tamen inutilis, vel noxia tolerabiliter tamen erat: cæterùm si cùm ab initio vtilis esset, postea nociua esse cœpit, tunc secundum eam ciues agere non renerentur: vt in exemplis de piscatione, aut venatione suprà relatis. Ratio differentiæ, quia priore casu cum populis interpretatiuè, & princeps apertius eam legem vtilem esse putauerit, & per modum contractus vel quasi in eam itum fuerit, non est ab ea recedendum ob qualemqualem noxiam aut læsionem: argumen. l. si voluntate. C. de resci. vendi. iuncta l. sicut ab initio. C. de act. & obligat. l. secunda. C. de resc. vend. l. scio. ff. de minor. Posteriore autem casu, tam legislatore quàm ciues tamdiu verosimiliter eam legem obligare voluisse videntur, quamdiu durasset ipsius vtilitas, quamdiuque res in eodem statu permansissent, & non vltra: argument. capitu. cum inde constitutio. cum ibi plenè traditis per Doctores.

15 *Lex sit inutilis, vel aliquantulũ noxia à principio, an verò postea inutilis esse incipiat, multum refert.*

SVMMARIVM.

1 *Populus principem habens, an leges ferre poßit, ardua quæstio.*
2 *Principatus quadripartitur.*
3 *Tyranni est regnum, aut dolo quæsitum, aut vi.*
4 *Principatus deificus.*
5 *Principatus legitimus ex solo populi consensu.*
6 *Legem sibi imponere an priuatus poßit, ardua quæstio.*
7 *Populus ad singulos ciues non se habet, vt corpus ad singula membra, contra nonnull.*
8 *Consequentiam remouet differentia inter æquiparandos.*
9 *Populus regem habens, an leges sibi ferre poßit, ardua q.*
10 *Qualia principia, talia principiata.*
11 *Populus regem habens, præsumitur facultatem leges ferendi sibi reseruasse.*
12 *Reuocabilis est omnis conceßio facta ad concedentis vtilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi, ardua q.*

CA-

CAPVT XLVII.

ENTESIMO quadragesimo secundò colligitur, quid respondendum sit in illo articulo, quo quæritur, an populus principem habens, poßit † sibi

1 *Populus principem habēs, an leges ferre poßit.*

leges condere quibus regatur? ad cuius rei intelligentiam & notitiam præsari † oportet, esse quadruplicem principatus speciem, ty-

2 *Principatus quadripartitur.*

rannicam, legitimam, dominicam, deificam. Vel aliter summa diuisio est, quod quædam tyrannica est, quædam legitima, tyrannica qualis est illa, quæ vi aut dolo, ditione & imperio ciues tenet oppressos: vt contingit in populis & gentibus debellatis. tale enim imperium tyrannicum esse, tenet doctiss. Theologorum frater Alfonsus Castr. de potesta. legis pœnalis, lib. 1. c. 1. pag. cuius verba, & inde

3 *Tyranni est regnum, aut dolo quæsitū, aut vi.*

(inquit) sequitur, vt † potestas, quæ nullam habuit ex populi consensu originem, non iusta, sed tyrannica sit dicenda. Idem sensit rex Dionysius iunior, & Plutarchus, & Erasmus ad eum in eius translatione lib. 5. Apoph. in dictis ipsius Dionysij, qui reguo patrio pulsus cuidam interroganti quid factum esset, vt cùm pater suus tenui fortuna ac priuatus Syracusanæ sibi ciuitatis principatum parauerit, ipse regis filius & regnum hæreditare acceptum amiserit, quoniam (inquit) pater rerum potitus est, quum iam in odium venisset popularis gubernatio, ego, quum inuidia laboraret tyrannis, principatum suscepi, talem ergo principatum vi & armis paratum aut dolis tyrannidem appellârunt. ijdem authores eodem loco referunt eundem Dionysium alteri idem percontanti respondisse, pater (inquit) suam mihi reliquit tyrannidem, non fortunam.

4 *Principatus deificus.*

Legitimus † principatus rursum in species tres diuiditur: Prima, quam deificam, quasi à Deo factam appellauimus, licet enim omnis principatus à Deo esse dicatur, iuxta illud Prouerb. c. 8. Per me reges regnant, &c. tamen illud intelligitur non immediatè, sed mediante populi concesione, vt infrà dicemus. immediatè verò interdum à Deo est principatus, qualis fuit regis Dauidis, qui à populo regnum non accepit, sed immediatè à Deo per Samuelem, vt legitur Regum lib. 1. c. 16. & qualis fuit Petri principatus à populo non electi, sed ab ipso Deo, per illa verba delecti: Pasce oues meas, ter geminata, vt Ioan. 21. & declarat Alfonsus Castrens. vbi suprà. Altera species est, quam dominatum appellauimus, quando dominus latißimorum fortè camporum, in quibus nulli erant habitatores, aliquos ibi habitare ædificareq; permisit sub certis legibus & suprema iurisdictione, aut dominio fortè sibi reseruatis: tunc enim ex lege cōuentionis potuit sibi reseruare imperium, vel par, vel inferius, vel fortè plenius liberiusque, vt exposuimus suprà c. 1. cum seq. Vltima species † est, quando populi consensu & conces- 5 *Principatus legitimus ex solo populi consensu.*

sione principatum suscepit, hæcque legitima quoq; principatus species est, vt duo superiores, sed ista frequentior, vt edocet Alphonsus Cast. vbi suprà. & probat l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris. l. 1. ff. de const. princ. §. sed & quod principi. Instit. de iure nat. & Alphonsus Castrensis, vbi suprà verißimè, Iure, inquit, naturæ etiam, postquam illa deprauata fuit, nullus est populi rex, aut dominus, sed hi principatus aut dominia, quæ iustè tenentur ex populi consensu euenerunt. Et primus (inquit) rex, qui est hominibus datus (vt Regum lib. 1. c. 8. enarrat historia) non nisi populo petente fuit ab ipso Deo concessus. Deinde populi varij varios sibi reges elegerunt, nec paucos expulerunt, vt d. l. 2. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iur. apud aliasque gentes regum nomen odio habitum fuit, cœperuntq; sese p cōsules, per dictatores, per quosdam alios magistratus gubernare, interdum per vnum, interdum per plures, sed omnes isti modi gubernandi ex populi consensu descendebant, & legitimi videbantur. qui autem illinc non descenderent, tyrannici esse intelliguntur. Nam quod 1. Regum capit. 8. legitur: Per me reges regnant, intelligitur (vt iam post Alphonsum Castrensem, vbi suprà attigimus) mediante populi concesione, & Deus ibi est tanquam causa vniuersalis, quæ cum omnibus rebus, & humanis actionibus concurrere videtur. Nam secundum receptam sententiam tam Philosophorum, quàm Sanctorum & Doctorum Deus consulit non solùm rebus humanis vniuersis, sed etiam singulis, omnia eius prouidentia reguntur, vt per Saluianum libro primo, secundo & tertio de prouidentia Dei. & suprà plenius disseruimus c. 21. num. 13. secundum quæ doctißimus Alphonsus Castrensis, vbi suprà, tenet populum † eti- 6 *Legem sibi imponere an priuatus poßit, ardua q.*

am principem habentem, posse sibi leges, quibus regatur, instituere, dummodò ex nihil obsint iuribus principis sui, hancque potestatem iure naturę ei competere ait, quia, inquit, quilibet homo legem sibi dicere posset, à qua sibi recedere non liceat, quia eam potest sibi imponere cum obligatione. ergo idem populo, inquit, fas erit, eiusque verba ita habent. Constat enim, inquit, potestatem legem statuendi populo iure naturæ cōcessam esse, præsertim ad eas leges, quæ superioris sui iuri & dominio minimè repugnant, nam quilibet particularis homo potest sibi legem statuere, qua vitam suam regat & moderetur, etiã cum obligatione faciendi id, quod lege decreuerit, si id, quod apud se statuit nulli superioris sui decreto obuiat. Idem prorsus de toto populo, aut de tota Republica dicere oportet, quæ ratione vera est contra textum vulgò notum, in l. si quis. in princ. testam. ff. de lega. 3. vbi negatur posse hominē sibi eam legē imponere,

nere, à qua eimet non liceat recedere: nec .n. potest suam voluntatem seruam sibimet facere, id enim libero arbitrio natura hominibus dato dilucidè aduersum, pugnans, cõtrarium foret, & in hac ratione nititur illa egregia l.fi. C.de pact. & l.si mihi & tibi. §. in legatis. vbi multa per Ias. in vtraque lectu. post Bartol in dictis locis. ff. de legat.1.l.1. C. de sacrosanctis Eccles.l.4. & per totum illum titulum. ff. de adim. lega. elegans. l.sub hac. ff. de act.& obligat. vbi nominatim sic dicitur, sub hac conditione, si volam, nulla obligatio est, sicque vt sit obligatio, non sibiipsi tantùm quis loqui debet, sed etiam cum alio paciscendum est, vt dd. iuribus. Quinimò etiam tunc obligatio præcisa non est, nam regulariter & re integra pœnitere liberum est, nisi in solis contractibus nominatis, in quibus id expresẟim prohibitum est, ita procedit totus titulus ff. de præscript. verbis. & ff. & C. de rerum permu. & ff. & C.de cond. ob caus. Mouetur secundò Alfonsus Castrens. quia † vt se habet totum corpus ad singula corporis membra, ita se habet totus populus ad singulos ciues. sicque vt totum corpus potest cuilibet membro imperare, idque assolet, ita & populus imperare potest cuilibet cõciuium. quæ ratio leuis est, tum quod superest princeps, qui populi vice fungitur. l.1. ff. de const.princ.§.sed & quod principi. Instit. de iure nat.l.2.§. deinde quia difficile. ff. de origine iuris. tum etiam quia ea similitudo nulla est, aut non procedit: primùm quia vnusquisque ciuium potest domicilium ad libitum mutare de populo in populum, & de regione in regionem etiam remotissimá, qua re nihil vsitatius aut frequentius: pes autem aut manus à reliquis corporis membris abscedere nequeunt. Vnde Statius sic cecinit:

7
Populus ad singulos ciues non se habet, vt corpus ad singula membra, contra nonist.

Omne homini natale vitium.

Et Ouidius sic etiam modulatur:

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.

Et dixi de succe. crea.§.30. num.298. vbi videbis de mutatione domicilij. Deinde quia pes aut manus núquam possunt aut vnquam poterunt arcem capere, hoc est, caput fieri: singulis autem ciuibus id contingere & possibile est & non rarum, vt & omnibus notum est, & ita vt quotidiè fiat, necesse est in populis, qui reguntur per consules aut alios magistratus vicissitudinariè, quod hodie fit in populo Venetiarum, & Genuensium, & Lucensium, & similium. Idemque fit in omnibus oppidis Hispaniarum, quæ vulgò Aldeas appellantur. Tertiò quia in hominis corpore aut alterius animalis, pereunte capite, vt reliqua corporis membra pereant, necesse est. non sic in principe populi, quo extincto non ideò populus perit, quinimò nec minui videtur: argumen. text. in l. quærebatur. ff. de iudi. Postremò, quia gubernationis munus in vero corpore semper est penes caput, non sic in populo, nam & potest & quotidiè solet, qui hodie populi princeps est, priuatus fieri: & econtrà priuatum rursus fieri principem. id quod vt fiat necesse est in populis, qui regem non habent hæreditarium, sed per suos magistratus vicissim reguntur, & non rarò fit etiam in populis regem iure hæreditario gubernantem habentibus, vt in exemplo de Dionysio suprà relato. In summa sunt & aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare ociosum esset. nec dubium est, † quin ad tollendam consequentiá sufficiat dare vnam instantiam. Gloss. cõmuniter ibi approbata, vt constat ex relatione Ias. in l.si creditori. ff. de ope. no. nuncia. gl. in c. sicut vrgere. 1.q.1. Et tandem illa similitudo de corpore ad membra respectu populi & ciuium, non eo pertinet, vt exinde quasi ex primo quodam elemento aut necessario principio fieri posẟit vlla collectio, aut illatio, seu consequentia (id enim vani capitis esset) sed eò pertinet, vt sit quidam modus docendi ad faciliorem hominum præsertim hebetorum instructionem.

8
Consequentiam remouet differentia inter æquiparandos.

Denique † receptissima sententia est Bart. & omnium in l. omnes populi. ff. de iust. & iu. Alexandri, & Philippi Cornei, Ias. & aliorum in l.fin. C. de testam. per text. ibi, non valere leges, quas populus principem iure hæreditario regnantem habens sibi fecerit, nisi ab illo sint confirmatæ. Quorum sententia vera est, si ponas populum omne suum imperium, iurisdictionem, & potestatem in principem transtulisse, vt fecit populus Romanus. & ita intelligo d.§.sed & quod principi. & d.§. deinde quia difficile & d.l.1. ff. de const. prin. Secus autem esset si eam potestatem sibi retinuisset, tunc enim procederet opinio Alfonsi Castrensis suprà relata, cùm enim tota potestas penes populum prius esset, ab eoque in principem populi tamen concesẟione migrauerit, potuit migrare vel ex toto, vel tantum ex parte, quæ res facti est, exindeque pendet istarum controuersiarum definitio. & quia † secundum Philosophum: Qualia sunt principia, talia præsumuntur principiata, & econtrà. sicque: Qualis est præsens status, talis præsumitur origo, secundum eum, & secundum communem opinionem Gloss. l. cum res. C. de proba. plenè per Nicolaum Boër. decis. 42. alia insuper. in princ. Hinc fit, † vt si populus sit in possessione tales leges, vel etiam consuetudines sibi faciendi, vel introducendi sine vlla superioris cõfirmatione, tunc præsumam illud ius, illamque potestatem à populo reseruatam, quo tempore principem sibi elegit. quod si ex diuerso princeps reperiatur in consuetudine, hoc est, in possessione, vel quasi, eas leges & consuetudines approbandi, tunc præsumendum est. nihil iuris ad eam rem sibi populum reseruasse. sicque eius leges citra principis confirmationem non valere. quod si nihil istorum probetur, nec appareat qualis fuerit

9
Populus regē habens, an leges sibi ferre posẟit, ard.4.

10
Qualia principia, talia principiata.

11
Populus Regē habens, præsumitur facultatem leges ferēdi sibi reseruasse.

rit

rit consuetudo, aut possesio istarum rerum, qualisve fuerit populi concesio, tunc præsumam hanc potestatem à populo reseruatam fuisse. per generalitatem d.l. omnes populi. & §. sed naturalia. Instit. de iure nat. d. §. deinde, quia difficile, cum simil. Et quia omnis principatus est ad populi meram vtilitatem, vt habet nostra conclusio principalis ornata per totum hunc librum. populo autem hanc potestatem à se ex toto abdicasse nocentisimum esset, & contra præsumptionem l. cùm de indebito. ff. de proba. ergo id præsumendum nō est, sed potius contrarium.

12 *Reuocabilis est omnis concessio facta ad concedentis vtilitatē.*

& quia † omnis concesio facta ad meram concedentis vtilitatem, intelligitur esse reuocabilis, præsertim in huiusmodi mandatis. §. rectè quoque. Inst. de mand. & per totum titulu. ff. & C. de procur. & extrà eod. titul. in decr. & in vi. & C. ff. de mandato. iuncta l. quoties ab omnibus. vbi in simili per Ias. C. de fideicom. & l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verborum oblig. l. pen. vbi multa per Ias. C. de pac. l. si quis in cōscribendo. C. de Episc. & cler. l. filijs matrē. C. de inoffic. testa. itaque cùm omnis legitimus principatus sit ad meram populi, non etiam ad regentis vtilitatem, quumq; tale mandatum aut commisionem ad suam vtilitatem datam, reuocare cuilibet liberum esse debeat: videtur quòd populus eam iurisdictionem, quam dedit, & liberè reuocare, & longè magis aut liberius moderare posit. & consequenter vt posit quoties velit leges nouas sibi facere, nouasque introducere consuetudines. quæ omnia disputationis tantùm non etiam definiendi gratia dicta esse intelligantur, quia modò neutram partem adfirmo ob causam nunc reticendam.

13 *Princeps in dubio an habeat ius legis ferendi, ardua q.*

Illud autem certum est, non benè sequi, populus concesit principi, vt ipsum gubernaret, ergo ei dedit potestatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex scripturæ inspectione, aut verborum conceptione ad eam concesionem factis & habitis, quæ res facti est. factum autem non præsumitur nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. si emancipati. C. de colla. ibi, neq; emancipatum probatum fuerit, vbi notat Ias. & cùm ea iurisdictio & potestas prius esset penes populum, penes eum remásisse & perseuerasse præsumitur, nisi quatenus probatur contrarium, iux. Gloss. communiter app. in l. siue posidetis, & in l. cùm res. C. de proba. Nicol. Boërius decis. 42. alias insuper colum. 1. Ergo aut princeps reperitur in quasi possesione eas leges ferendi, & præsumam eo vsque mandatum populi habuisse, aut quasi possesio est in contrarium, & tunc contrarium præsumam, aut sumus in dubio, quia neutrum istorum probatur, & præsumam penes populum eam potestatem remansisse, vt dictum est, quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alphonsus Castrensis, vbi suprà per d. §. deinde quia difficile. & per l. 1. ff. de constit. princip. quæ leges nihil faciunt, quia loquuuntur in casu claro, non in casu dubio, ipse tamen nobiscum tenet in duobus membris suprà relatis, qui non minus vtiliter quàm summa authoritate & grauitate subdit hæc verba. Et inde, inquit, mea sententia deducitur, vt si princeps, aut magistratus talem potestatem à populo habens, vellet lege à se condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali, aut diuina minimè necessarium, sit tyrannus dicendus: quia maiorem potestatem erga populum sibi commissum, quamque verè habebat, exercet. quam sententiam verisimam puto, eò præsertim q, omnis lex positiua ad sui validitatem debet deriuari à lege naturali & diuina, secundum eundem Castrensem ibi, vt continuò dicemus. & tenuit Dominicus Sotus in locis suprà relatis. Et quòd princeps in dubio leges ferendi facultatem non videatur habere, illinc apparet, quod principem legum ministrum, custodem, obseruatorem, & executorem esse sæpè suprà diximus, cap. primo, cum pluribus sequen.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices an tolerandæ.*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus sui quæstus gratia datur actio & retentio.*
4 *Meretrici an liceat vim inferri.*
5 *Meretrix in foro conscientiæ an mercedem petere, vel retinere posit, arduaq.*
6 *Regina Amazonum precio emit Alexandri congressum.*
7 *Meretrici datum effugit dominium dantis.*
8 *Nostrum prodigere fas est.*
9 *Meretrici datum quod est, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Restituitur difficilius læsus in toto, quàm si in parte læsus esset dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut vidua quod accepit à viro secum congrediente restituere non tenetur. Idem in nupta.*
14 *Veneris causa quod dedit minor, aut filiusfam. an sit restituendum.*
15 *Meretrix si vult nubere ei, qui ad supplicium ducebatur, an sit audienda.*
16 *Meretrici datum non publicatur contra Accur. & Guil.*
17 *Intellectus l. Lucius. ff. de cond. & demonstrat. & num. 22.*
18 *Hæreditatis lucrum transferri tolerantius, quàm de periurio quæri.*
19 *Succesiones sunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo mense post mortem mariti pariens, ab eo concepisse videtur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus, præsumitur mariti, licet mulier cum multis adultera esset.*
23 *Nostrum nobis inuitis sæpè adimitur etiam sine facto nostro.*

24 *Spes improba tiſt ad hæreditatem vinentis.*
25 *Adultera ſe prodere non tenetur, quando ad infructuoſum fore putat.*
26 *Adultera filio vt abſtineat à patris hæreditate ſuadere an teneatur, ardua q.*
27 *Accuſare ſe nemo tenetur, niſi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certò probari interdum poteſt.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum non debetur, ſi ille filius non erat, contra nouiſſ.*
31 *Adulter, qui filium genuit, an reſtituere marito debeat aliquid.*
32 *Intell. l. filium. ff. qui ſunt ſui vel alieni iuris.*
33 *Adulterinum ſe eſſe filius domi ineunte matrimonis natus, matri dicenti credere non tenetur.*
34 *Adultera an reſtituere teneatur, quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui, ardua q.*
35 *Intell. titulorum. ff. C. & Inſti. de lege Aquil.*
36 *Intell. ad tit. ff. C. & Inſt. de furtis.*
37 *Reſtitutio ceſſat vbi eſt legitima acquiſitio.*
38 *Reſtitutio ceſſat interdum, & ſi acquiſitio fiat ſine domini voluntate.*
39 *Adultera an reſtituere teneatur, quòd adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, egregia quæſtio.*
40 *Pœna ſuoi tenent authores.*
41 *Intell. c. qui cauſam, de reg. iur. lib. 6.*
42 *Caſus nulli imputatur.*
43 *Amantes ſiunt amentes.*

CAPVT XLVIII.

ENTESIMO quadrageſimo tertiò colligitur ex concluſione noſtra principali, An † leges, conſuetudines, ſtatuta, lupanariorum vſum introducentia valeant? mouet quæſtionem, quòd ſalus animarum eſt cunctis rebus præferenda. l. ſunt perſonæ. ff. de religioſ. Nec dubium eſt, quin vſus ille aduerſetur præcepto diuino de non fornicando. ſicque nocere videatur animarum ſaluti. adhuc tamen quod ex leges, conſuetudines, & ſtatuta tolerentur, & vniuerſalis vſus probat, & iure etiam ſuſtinentur ex vulgata illa regula dictante, † Ex duobus malis minus malum eſſe eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit, quàm malè ſe habeat Reſpublica, ſi quando id fuerit, prohibitum eſt. l. ſi procurator rei. ff. de doli excep. cum Glo. l. quoties nihil. ff. de reg. iur. c. conſidera. 22. q. 1. Philippus Decius & Hieronymus Cagnol. in d l. quoties. c. ſi quod verius. 23. q. 2. & c. 1 & 2. diſtinct. 13. Alexand. in l. ſi conſtante. ff. ſolut. matrim. §. fin. colnm. penult. Paul. Caſtren. in l. 1. ff. ſi quis cautio. Alexan. conſ. 107. ad finem lib. 3. & conſil. 54. viſo proceſſu cauſæ. colum. final. lib. 5. His tamen planè aduerſatur Franciſcus Petrarcha lib. 5. Epiſtolarum rerum ſenilium, quem refert Hieron. Cagnol. vbi ſuprà. ille enim negat ſe percipere poſſe quo pacto quod malum eſt, eligendum ſit, aut optandum, commodius aptiusq; dicendum exiſtimat, maiora & grauiora mala diligentius eſſe præcauenda, fugienda, obuianda, quòd ſi id nō detur, tunc minora æquiore animo perferenda, ſed vtrunque eodem tendit, ſi rectè inſpiciatur, vt & fatetur Cagnol. vbi ſuprà, allegans Ciceronem Offic. lib. 3. diſſerentem, ex malis minima oportere eligere. ſecundum quæ ſupereſt vt leges ac principum imperium etſi ad ciuium vtilitatem ſpectent, non ideò minus talem meretricum vſum admittere potuiſſe, maioris mali vitandi cauſa, quinimò ex meretrices huiuſmodi ſunt tamq; legitimus quæſtus, quem faciunt, intelligitur † vt detur actio & retentio, & exceptio. nam & quod ſui quæſtus gratia accepit, retinere iure poteſt, & contra repetentem ſibi daretur exceptio, retentioque, dominiumque illius rei ſuum facit. Et ſimiliter (id quod plus eſt) ſi ſibi illius quæſtus gratia promiſſa non perſoluerentur, agere poſſet contra promittentem: quia licet turpiter faciat eò quòd meretrix ſit, tamen cùm talis ſit, non turpiter accipit, præſertim † quia ipſa ſui copiam facere etiam ſi nolit, ceſſante legitimo impedimento tenetur, adeò vt illius rei gratia non poſſit vnquam videri vim paſſa, nec puniretur, qui per vim cum meretrice rem haberet, vt iſthæc & alia multa hanc ad rem pertinentia tradunt Bald. Salic. & alij in l. mercalem. per text. ibi. C. de cond. ob turp. cauſam. Hieronym. Cagnol. in l. ſemper in contractibus. ff. de reg. iur. poſt Philipp. Decium ibi, Iacobinus de ſancto Georgio in tracta. de homagio ad finem. per Nicolaum Boërium deciſ. 217. nu. 20. & deciſ. 217. quid de iudice. num. 5. & nu. 14.

Hactenus quò ad forum contentioſum, quid † autem in foro conſcientiæ, an illa meretrix tuta in conſcientia petere poſſit, vel retinere quod ſibi datum vel promiſſum quæſtus ſui gratia fuerit? & Medina egregius noſtræ tempeſtatis Theologus negat meretricem ſuæ turpitudinis cauſa poſſe aliquid precij nomine, aut mercedis nomine accipere, ſed ait, ſibi quaſi dono datum accipere fas eſſe. Contrarium tenet Dominic. Sotus de iuſt. & iur. lib. 4. q 7. articu. 1. ex mente S. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. & Sotus ait, hanc eſſe receptam opinionem Theologorum. facit l. idem ſi ob ſtuprum. ff. de condit. ob turpem cauſam. vbi tales meretrices, & ſi in eo quòd meretrices ſint, turpiter faciant, tamen in eo quod accipiunt mercedem cùm meretrices ſint, turpiter minimè faciunt. Quid dicendum? & ſanè Medina ſic arguit, actus meretricius venereus cùm turpis ſit, nullo precio dignus eſt, ergo qui pro eo precium aut mercedem receperit, indebitum accepiſſe videbitur, ſicq; reſtituere tenebitur: ergo, inquit, ſi meretrix quaſi mercem eius rei acceperit, vt rem indebitam reſtituere tenebitur, quod ſi quaſi dono datū retinere

Marginal notes:
1 *Meretrices an tolerādæ.*
2 *Malum minus eligendū ex duobus malis.*
3 *Meretricibus ſui quæſtus gratia datur actio, & retentio.*
4 *Meretrici an liceat vim inferri.*
5 *Meretrix in foro conſcientiæ an mercedem petere, vel retinere poſſit, ard. q.*

nere poterit, sed cùm plerunque ad meretrices ingredientes nullas cum eis habeant amicitias, rarò aut nunquam eæ meretrices possent retinere, quod sibi datum esset, cùm donationis animus præsertim in ignotam & turpem mulierem præsumi nõ iure possit. l. cum de indebito. ff. de probatio. id quod aduertit Sotus, vbi suprà. sicq; illarum muliercularum misertima conditio hac opinione admissa miserabilior. & deterior fieret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio: argu. l. vii. in princ. C. de his, qui ante aper. tab. l. imperialis. C. de secundis nupt. suamque opinionem Sotus probat quatuor rationibus. Prima, quia iustè accipit mulier mercedem pro voluptate, quam vir captat. Deinde, quia fortè illi viro prolem generabit. Tertiò, quia fortè illi semẽ ad salutem emittere expediebat. Vltimò, quia meretrices salarium publicum accipiunt, q, inquit, ipsum nomen meretricis suadet, quæ vltima ratio in facto, non in iure consistit. sicque incerta est.

6 *Regina Amazonum pretio emit Alexandri congressum.*

ipse † tamẽ refert reginam Amazonum prece & pretio cõgressum Alexandri Magni emisse prolis suscipiendæ gratia, id quod mulieribus illis solenne fuerat. Item 2. & 3. rationes, quibus vtitur Sotus, non sunt generales. quinimmò rati sunt (vt experientia docet) qui ad meretrices salutis, aut prolis gratia accedant, sed plerique voluptatis explendæ gratia, adhuc tamen Soti opinionem contra Medinam verissimam puto ac vtilissimam, ne miserrimæ illæ mulierculæ miserabilioris stent conditionis, quàm sunt. sicque huius sententia humanior est. & tria videbimus. Primum, An dati dominium abscesserit ab ipso dante. Alterum, an migrauerit in accipientem. Vltimum, an repetenti sit restituendum?

7 *Meretrici datum effugit dominium dantis.*

Quò ad primum † dominium à dante abscessisse certum est etiam de iure naturali, nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam esse. §. per traditionem. Instit. de rerum diui. sed hic tradidit, ergo transtulit dominium. facit l. traditionibus. C. de pact. l. traditio. ff. de acquir. rerum domi. Deinde, quia hisce in rebus plerunque fieri solent pactiones expressæ aut tacitæ de talibus dationibus, quas seruare iure naturæ debemus. l. 1. ff. de pact. cap. 1. eodem titul. l. 1. ff. de constitu. pecu. l. non minorem. C. de transact.

8 *Nostrum prodigere fas est.*

Tertiò, quia † vnicuique licet suum non solùm disponere, alienareve, sed etiam prodigere, eoque abuti. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de per. hæred. ibi dum re sua se abuti putat. & l. 1. §. & magis. verb. prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. l. quia autem, in princip. & §. 1. ff. quæ in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff. ad Trebell. l. non vsque. ff. si à parente quis fuerit manumissus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dictis locis. ergo iste sine dubio & voluit & potuit rem suam prodigere. Quinimò non solùm quando interfuit vlla causa dationis, siue honesta, siue inhonesta, sed etiam quando nulla omninò interfuit, nostra possumus prodigere. l. 1. & 2. & per totum titulum ff. pro dereli. tuncque ea res fit primi occupantis, nam iure naturali, quod nullum est, id occupanti conceditur. l. 1. 2. 3. & 4. ff. de acquirend. rerum domi. l. 1. & 2. l. si id, quod. ff. pro dereli. l. si quis vi. §. differentia. vbi per Doctores. ff. de acqui. possess.

9 *Meretrici datum quod ei acquiritur.*

Quò ad secundum, an † tale dominium fuerit meretrici acquisitum? certum est ei acquiri, tum quia fuit primus occupãs post istum à se tale dominium abdicantem, deinde quia in eam iste id dominium transferre voluit, nec quicquam tam naturale, quàm voluntatem domini rem suam in aliũ transferre volentis ratam esse, per leges & rationes suprà relatas. Postremò, quia non minus infructuosum quàm iniquum esset, introduci cere vt dominium meretrici acquiri desineret, quod ab ipso viro iam dicimus abscessisse, & hac ratione vtitur in simili Iureconsultus in l. 1. §. si vir virum vxori. ff. de acquirend. possessione.

10 *Meretrici datum repeti nequit.*

Quò ad tertium, an † meretrix repetenti restituere teneatur. Et quidem homini sui iuris & legitimæ ætatis restituere non tenetur, quia talibus non licet pœnitere. c. quod semel, de regulis iur. l. b. 6. l. sicut ab initio. C. de actio. & obligat. l. sicut maior. C. de repu. hæred. Et quia in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis. cap. in pari causa. de regulis iutis. lib. 6. d. l. mercalem. C. de condi. ob turp. causam. cum ibi not. Et quia maiores ætate restitui non solent, in ijs quæ ipsi rectè intellexerunt, etiam si vltra dimidiam vel in totum sit deceptio. Et ita procedunt omnes tituli ff. C. Instit. & extra de donation. & ff. & C. de condi. ob caus. & sic licet deceptus vltra dimidiam possit restitui, quia præsumptum est, se non intellexisse quod agebat. l. 2. C. de resci. ven. tamen deceptus in toto, quia is rectè intellexit, quod agebat, restitui non potest, vt tradunt communiter Doct. præsertim Hieronymus Cagnolus, & Aries Pinellus & Panta. de Crema. in d. l. 2. post Barto. Saly. & alios ibi, vt diximus lib. 3. contro. vsu frequentium.

11 *Restituitur dispariter læsus in toto, quàm si in parte læsus esset dimidia.*

Sicque † filius & filia, qui futuræ patris successioni renunciàrunt, si decepti fuerunt vltra dimidiam possunt restitui contra eam renunciationem iuratam, & tamen si gratis renunciàrunt cum iuramento (hoc est, nihilo sibi penitus reseruato) tunc restitui nequeunt, quia tunc in computatione, vel in rei mensura non fuerunt decepti: sed à toto recedere voluerunt, vt videtur esse communis opinio Doctorum, & tradit Francisc. Areti. in l. qui superstitis. ff. de acquiren. hæred. Philipp. Deci. in consil. 181. & consi. 182. Sic ergo & in specie nostra, vir ille, qui dedit meretrici, cùm intelligeret quod agebat, restitui non potest, & quum illa dominij translatio contingeret, ex mera voluntate sua iure

naturali & diuino rata fuit, vt iam ostendimus, & nõ est mera donario, sed dario ob causam, quæ sequuta fuit. l. 1. ff. de donat. Diuersa causa est in cæteris contractibus respectiuis (qualis est emprio & locatio, & similes) in quibus ideò restitutio læsis conceditur, quia præsumnntur, non intellexisse, quod agebant, si læsio fuit vltra dimidiam, in d. l. 2. l. si voluntate. C. de rescin. vendi. sicque si se deteriorem suam conditionem tam inæqualiter intelligeret, qui vltra dimidiam læsus fuit, præsumitur talem contractum minimè initurum fuisse aut fore. sicque prærer suam voluntatem eam læsionem sibi contigisse. At in specie nostra ipse in roto eo, quod dabar, sciebat se læsum: sicque non præter, sed secundum suam voluntatem ei læsio contigit: id quod non reputatur læsio, eo ipso quòd ex libera voluntate descendit.

12 *Volenti non fit iniuria, aut damnũ.*

Nã † id portar leuiter, q. portat quisq; libenter. text. cum Gloss. in §. præterea. Iustit. de action. l. quia poterat. ff. ad Trebell. quinimmò & si læsio esset, eo ipso tamen, quòd sponte sua sibi conrigit, sibi imputandum est, nec succurrendus aut restituendus est, quia damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi & non alij debet imputari. c. damnum, de regul. iur. libro sexto. &, Quia volenri non fit iniuria. l. cum donationis. C. de transact. egregia. l. iam dubitari. ff. de hæred. instit. ibi, sua sponte. l. si filius qui patri. ff. de vulg. verb. non sponte susceptis. vbi in simili per Bartholomeum Socinum. l. si fideiussor. §. si necessaria, vbi multa per Ias. ff. qui satisdare cogan. & est longè melior defensio ad hanc conclusionem, quàm reliquæ ab Theologis adductæ, licet opinionem Medinæ suprà relatam teneant Ioannes Andre. & Ioannes Mona. in d. c. in pari causa. in princip. de regulis iuris. lib. 6. sed nobiscum tenet Alphonsus Castren. de poreстare legis pœnalis lib. 2. c. 10. versi. 3. principali arg.

13 *Virgo aut vidua quod accepit à viro secum congrediente, restituere non tenetur. Idem in nupta.*

Quid autem † si virgo precium (hoc est, aliquid) accepir pro simili alicuius viri congressu? aur quid si vidua, non tamen meretrix acceпisset? aut quid si accepisset etiam nupta? & in omnibus his speciebus & similibus tenendum est, dominium abscessisse à danre, & migrasse in accipienté, nec oportere ipsi danti etiam repetenti restitui, per iura & rariones suprà allegatas, & ita tenet Dominicus Sotus, vbi suprà, quod intelligo tam in foro contentioso, quàm in foro conscientiæ.

14 *Veneris causa quod dedit minor, aut filiusfa. an sit restituendũ.*

Quid † si is, qui dedit, erar minor ætate, vel maior, sed filiusfam. & sanè in minimis non daretur repetitio minori: argu. l. scio. ff. de mino, quam regulam plenè ornaui lib. 1. §. 7. de succes. resol. aliter sic. argu. eorum quæ suprà dicta sunt. mensura aurem iudicis arbitrio æstimanda est, & vtrunque obrinere inrelligo ẽt in foro conscienriæ, non secus quàm in foro iudiciali. In filiofam. si verosimile est patrem suum id permissurum, tunc & transtulit dominium, & cessat repetitio, aliter non. verisimilitudo ex quanritate rei datæ, & bonorum patris æstimanda iudicis arbitrio est, quod intelligo tam in foro contentioso, quàm pœnitentiali, & hæc omnia sunt ex mente Dominici Soti, vbi suprà.

15 *Meretrix si vult nubere ei, qui ad supplicium ducebatur, an sit audienda.*

Quid si † custos carceris compresſit meretricem incarceratam, aut quid si meretrix, vel alia mulier vult nubere ei, qui ad vltimum supplicium ducebatur? dic vt per Boërium in locis suprà citatis.

16 *Meretrici datum non publicatur, contra Accur. & Gui.*

Ex superioribus † apparet veram non esse Guilielmi de Ludo sententiam, qui (sing. 42. post Accursium, quem allegat in l. non dubium. verb. ex eo. C. de legibus) scripsit fisco deferri, quo meretrix ex quæstu suo acquireret. Allegat l. Lucius. ff. de iure fisci. quæ loquitur quando aliud graue delictum fuit admissum, & sic non obstat.

Tenendo superiorem sententiam nostram contra communem: tunc ad illud fortè argumentum, quo dicebatur, lex inuitabat ad hæreditatem maioratúmve illum, hunc filium legitimum, nisi per interuentum istius adulterini exclusus foret. ergo qui hunc inrerposuit, hoc damnum dedit immediatè (præter superiùs dicta, quibus ostendimus id damnũ minimè esse immediatum) respõdetur, quòd non adulreri, sed Deus ipse hunc interposuit & etiam lex. Deus etiam facit nos, non ipsi nos, vt Sacris lireris edocemur: sicque prolem illam (siue illa ex adulterio sit, siue ex legitimo coitu) non tam adulreris ipsis, quàm ipsimet Deo oprimo maximo acceptam ferre debemns, qui ex malis inirijs multa bona sæpè facit oriri.

Præterea lex quasi sub hac condirione ad eam hæreditatem videtur inuitasse legitimũ siue filium, siue agnatum, nisi interposuerit se alrer, cuius causa secundum legis dispositionem, vel secundum humanam cognitionem potior est secundum legis dispositionem, vt si fortè spurius à principe legitimatus excluseriteum, qui aliàs vocabatur à lege, vt per Bar. in l. Gallus. §. & quid si tantùm, prope finem. ff. de libe. & posthum. & ibi per omnes Doct. secundum humanam cognitionem, vt si forrè, qui filius non erat, errore aliquo tanquam filius habitus fuit, vt in rerminis l. si pater. & l. neque apud. C. de hæred. instit. lex enim vocauit filium vel agnatum ad talem hæreditatem vel legatum sub hac conditione, nisi sit alter filius maior natu, qui minorem excludat, vel nisi sit filius, qui excludat agnatum: & quia lex de tali filiatione certa esse non potest, vlterius processit declarando eum filium se vocare, & talem reputare, qui durante matrimonio domi nasceretur, non ignara enim huius mali & similium, miseris per hunc modum succurrere didicir. ne vnquam de adulterio ob causam ciuilem posset esse quæstio, vt probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. vbi si

17 *Intell. l. Lucius. ff. de cond. & dem.*

filius

filius fuit institutus sub hac conditione, si se filium probaret, ea conditio ipsius institucionem viriat de iure ff. (vt ibi & hodie quæstionis est, an etiam viriet, an ipsamet conditio reijciatur, vt diximus de succ. crea. lib. 1. §. 10. super rep. l. quoniam in prioribus, ibi collocatam. C. de inoff. test. part. 3.) quia † mens testatoris fuit sibimet minimè satisfacere per probationem, vel præsumptionem legis, de qua in d. l. filium eum. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iuris. & d. l. si vicinis. C. de nupt. Vnde is filius se alio modo, quàm ex legis præsumptione filium probare non poterat, concludenter aut necessariò, & si alia probatio admitteretur, e[illegible] oniret, vt aduersarius inferret adulterij quæstionem, quod lex illa consultissima simul & honestissima admittere noluit, maluitque vt ea hæreditas huic filio siue vero, siue putatiuo deferretur, quàm quòd adulterij quæstio super hac causa pecuniaria admitteretur. facit l. filius. ff. de cond. inst. l. reprehendenda. C. de insti. & subst. l. nepos proculo. ff. de verb. signif. ergo lex sciens, prudensq́; nec huius mali & similium ignara, cùm tales hæreditates aut maioratus defert, se incerto euentui committere intelligit, sciensque, prudensque id vult, admittit, tolerat consueta, ratione dubij euentus recedere à regulis iuris. l. si. pater puellæ. C. de inoffi. testa. l. de fideicommisso. C. de transact. ergo non est verum adulterinum, aut eius matrem id quo de agitur ademisse reliquis, qui aliàs vocarentur, quinimò ipsam legem id fecisse, cuius voluntatis primus gradus erat, vt verus filius vel agnatus id caperet. At secũdus gradus fuit, vt etiam adulterinus potius caperet, quàm alius, si ad eum peruenire non posset, nisi adulterio detecto aut agitato, simile in princ. Instit. de donat. & in l. fin. ff. de hæred. inst. Nec dubium est, quin si lex id voluit, id quoque potuit. nam hære-

19 *Successiones sunt iuris ciuilis.*

ditates, † successiones, maioratus, & similia descendunt à mera legis ciuilis concessione, vt ex vera & communi sententia ostendimus de succ. creatione lib. 1. §. 1. in princ. & lib. 2. §. 20. super rep. auth. nouissima, ibi collocata. C. de inoff. testam. secundum quæ apparet ad eam hæreditatem, qua de agitur, inuitatum fuisse à lege illum adulterinum, vt iam non minus vtiliter, quàm nouè, non solùm monstrauerimus mulierem illam, si restitutio facienda esset ad eam faciendam minimè teneri, sed etiam nihil omninò esse restituendum neque ab ipsa neque ab alio. nam post mortem suam suas relinquere successiones, hæreditates, maioratus, nulli vnquam mortalium licuisset, nisi ius ciuile foret. quia id principijs iuris naturæ aduersum, pugnans, contrarium esse in dictis locis disseruimus. lex autem ciuilis id concessit, eandemque hanc concessionem moderauit & declarauit, vt hoc casu non deberetur talis successio veris filijs aut agnatis, sed potius illi adulterino: vt sic quantum fieri possit, abstineretur ab inuestigatione vel inquisitione coniugij, & pudoris & honestatis violatæ. sicque sumus re vera in casu huius fallentiæ, non in casu regulæ illius. Quæ omnia † vel illinc iustificantur, quod si post mortem mariti statim vidua facta est scholaris concubina, & nono mense post mortem mariti peperit, is filius fauore legitimitatis potius præsumitur mariti, quàm illius scholaris. nec distinguimus, an diu ante mortem vehementer aut grauiter maritus ille ægrotasset, nec consideramus quòd non solùm nono, sed etiam septimo mense potuit ab illo scholari, quòd mulier concepisset, parere. l. septimo mense. ff. de statu homi. quarum rerum ratio ea est, quòd successionem vni per legem adimi, & in alterum transferri facillime fit ob leuissimas etiam causas, quia quod gratis leges concedunt, facillimè & possunt & solent adimere & transferre: arg. in l. planè. in princi. ff. de leg. 1. & per totum ff. & Instit. de adim. lega. Si ergo id fit solùm legitimitatis fauore, quátò magis fauore pudoris, honestatis, famæ & honoris fauore, qui omnibus rebus preciosior est. l. Iulianus. ff. si quis omi. cau. testam. multa per Gerardum singulari 1. & 2. & singula. 33. & singul. 82. num. 6. Et quod diximus de exemplo scholaris & viduæ, tenent in specie Bald. in l. si mater. C. de suis & legiti. hæredi. per l. miles. §. defuncto ff. ad legem Iul. de adul. & Franc. Crem. singul. 127. incip. mortuo marito. Facit, nam † & si probetur vxorem cum decem vel pluribus scholaribus habere quotidianum commercium, non aliter atque cum marito suo, adhuc tamen fauore legitimitatis liberi, quos pepererit, præsumũtur esse mariti, non aliorum filij: sicque & legitimi intelliguntur, & patris erunt hæredes, quia siue veri filij mariti fuerint, siue non fuerint, eo ipso quòd constante matrimonio domi ab vxore editi sunt, ipsis à lege patris, hoc est, mariti, defertur hæreditas, ad eamq́; inuitantur. sicque non est verum, eos alienum possidere, vt sic ad vllam restitutionem illius hæreditatis, vel ipsi vel eorum mater teneantur: quinimò reliqui filij veri vel agnati, si eam hæreditatem occuparent, fortè his vtcunque adulterinis restituere tenerentur: quandoquidem isti & non ipsi ad hæreditatis lucrum ex mera legis gratia & indulgentia concessum inuitati reperiuntur: vt in specie per Bald. in rubr. C. de probat. Angelum in l. 1. eod. tit. Barto. in l. miles. §. defuncto. ff. de adult. & Franc. Cremensem, vbi suprà. & plenè in simili per Bar. & omnes repetentes in l. Gallus. in princ. ff. de lib. & posthum.

20 *Vidua decimo mense post mortem mariti partẽs ab eo concepisse videtur.*

21 *Filius manente matrimonio natus præsumitur mariti, licet mulier cum multis adultera esset.*

In summa † rursum perpendimus d. l. Lucius. ff. de condi. & dem. vbi nulla alia ratione testator potuit filium domi ex vxore sua natũ sub hac conditione, si se suũ filium probaret. instituere, nisi quod eum ex adulterio natum suspicaretur, eandemque suspicionem non

22 *Intell. l. Lucius. ff. de cond. & demon.*

potuit iustè lex non concipere, & nihilominus voluit conditionem & testamentum reijcere, hæreditatemq; testantis illi filio siue vero, siue adulterino concedere, ergo voluit, disposuit, & prospexit lex, vt si verus esset filius, vero filio deferretur: sin autem adulterinus etiam adulterino deferretur: sicque tam iure habebit dominium illius hæreditatis, quàm ille, qui contra domini voluntatem præscripsit, iux. l. fi. C. de longi temp. præscrip. aut in terminis totius tituli. C. de seruis, qui pro præmio liber. accip. aut in terminis §. præterea per alluuionem. Instit. de rerum diui. aut in terminis legis, item si verberatum. in princ. ff. de rei ven. aut in terminis §. thesaurus. Inst. de rerum diui. aut in terminis §. si alienam purpuram, cum multis alijs §§. & exemplis præced. & sequen. Institut. de rerum diui. in quibus † sæpissimè nobis inuitis & ignorantibus nostrũ per legem adimitur varijs ex causis, quantò ergo facilius in specie nostra, in qua nostrum non erat, sed nobis tantùm destinatum, idque sub quadam conditione aut spe, quæ non extitit, sed euanuit.

23 *Nostrum nobis inuitis sæpè adimitur, etiam sine facto nostro.*

24 *Spes improba est ad hæreditatem viuentis.*

Nec talis † spes alienæ hæreditatis viuentis esse debet in consideratione, quinimò improba reputatur. l. 2. §. interdum. ff. de vulga. ibi, improbum esse eum, qui solicitus esset de hæreditate viuentis Iulianus aiebat l. final. C. de pact. vbi Gloss. communiter ibi app. id extendit etiam ad filios respectu parentis hæreditatis. l. 2. §. fi. ff. de his, quibus vt indig. l. quidam in iure. §. fin. cum l. seq. ff. de dona. vbi contra ius gentium & bonos mores id esse Iureconsultus testatur.

25 *Adultera se prodere non tenetur, quãdo id infructuosum fore putat.*

Tenendo † nostram sententiam contra sententiam communem, inde sequitur verã esse opinionem existimantiũ, quòd mulier si vehementer suspicetur reuelando suam turpitudinem se nihil profuturam, eam reuelare non tenebitur, licet ipsa aliàs nequeat restituere, id quod tenuit Pet. Sotus d. lib. 3. ar. 2. q. 7. post Scotum, quem allegat.

26 *Adultera filio vt abstineat à patris hæreditate suadere an teneatur, ard. quæst.*

Deinde † ex rationibus sentẽtiæ nostræ apparet, quòd etiam si ipsa mulier probabiliter speret, quod si id ipsi filio spurio (hoc est, adulterino) dixerit, ei persuadere poterit ab ea hæreditate abstinere, adhuc id facere non tenebitur. Nam si ille vtcunque adulterinus esset, ad eam hæreditatem fuit à lege inuitatus, eò quòd lex tolerantius esse existimabit tale hæreditatis lucrum de vero mariti filio ad illum adulterinum transferri, quàm de fide thori violata iudicialiter agi, vel etiam extraiudicialiter tractari: & turpissimis hisce rumoribus popularium aures offendi, matronarumque pudorem, & malè audiri, aut eas fortè ad similem turpitudinem inuitari istius modi exemplo incitatas. Par est vt ei adulterino hæreditatis lucrum à lege sibi delatum non adimatur, & in alium transferatur: iam enim si aliter fieret, & ipse suo careret, & ille aliena iustitia potiretur. Contrarium tamen tenent Petrus Sotus & Scotus suprà citati, post Caietanũ q. 62. ar. 5. super S. Tho. 2. q. 2. & Adrianus in summa q. 1. verb. restitutio. quorum sententiam receptissimam esse ait Sotus, vbi suprà. & nostra sententia contra eos facilius procederet in fideicommisso familiæ relicto ad descendentes transituro, & in maioratu, & similibus, puta in regno, in ducatu, comitatu, marchionatu, & similibus: nam & si ille filius qui à matre adulterinus declaratus fuit, fidem matri adhiberet. sicque ab eo maioratu, ducatu, regno, comitatu, marchionatu, fideicommisso abstineret, adhuc istius abstensio, vel renunciatio suis liberis iam natis, vel nascituris eas ad res inuitatis minimè noceret. Quæ omnia fortè possent temperari, vt non procedant, quando euidens esset, eum esse adulterinum, quia natus eo tempore, quo maritus peregrè abfuerat per longius tempus, quàm vnius anni (id sæpè accidit nostris Hispanis ad Indorum regiones dum nauigant, vxoribus domi relictis) tunc enim & restitutio in conscientia facienda esset, & fortè id iudicialiter quoque obtineret. opportunè ergo ait Petrus Sotus, vbi suprà, matrem † se prodere nunquam teneri, quia in casu euidenti eius confessione opus non est, & cessante tali euidentia, sua confessio nihil prodest. Et facit illud Chrisostomi: Non tibi dico, vt te prodas. quem refert & sequitur Sotus dicto articul. in princip. Quæ omnia vel illinc iustificantur, quia nullus se alterius filium vel cognatum certò monstrare potest, dicta l. filium eum. & communiter Doctores tam ibi, quàm in d. l. Lucius, per text. ibi, & plenè per Boërium, vbi suprà. ergo duplici ratione posset iste adulterinus remorari restitutionem, quia nec certò scit se non esse filium eius, cuius de successione agitur, nec certò scit alterum restitui sibi postulantem filium aut cognatum esse eius, cuius de successione controuersia est. Nisi in casu, qui nunquàm fortè contigit, quem descripsit Boërius, vbi suprà, scilicet, † quãdo masculus & fœmina intra quendam cancellũ essent inclusi, & post vndecim menses ea fœmina pareret, indubitatumque esset nemini mortalium ad eam patuisse eo tempore aditum, nisi illo viro. Et nostras sententias probat d. c. officij, de pœni. & remis. & quando periculum esset, si mulier se proderet, quia viuus erat maritus, tunc se prodere minimè tenetur, secundum Innoc. Hosti. Panorm. & alios per text. ibi in d. c. officij. tenent Petr. Sotus, Caiet. & alij, vbi suprà.

27 *Accusare se nemo tenetur, nisi corã Deo.*

28 *Ratio nona.*

29 *Filiatio certò probari interdum potest.*

Quid si † tua leuitate deceptus, vel ab alio citra culpam meam deceptus mihi centum quasi filio naturali tuo cùm non essem, legasti, an ea centum debeam restituere tuis hæredibus testamentarijs? id quod negat Sotus, vbi suprà, sed loquitur contra tex. in l. fin. ff. de hær. inst. & in l. si pater. & in l. neq; apud. C. de hære.

30 *Filiationis intuitu legatũ relictum non debetur, si ille filius non erat, contra nouiss.*

hæred.insti. & ibi plenè per Corneum, & per
Ias.in simili post alios Doctor.disputanres, an
fiscus fortè ad id lucrum inuitetur, qnod obti-
ner quando huic aliàs relicturus non erat, nisi
eum suum esse filium falsò opinatus esset, vt
ibi, & l. demonstratio falsa. §. quod autem. iun
ctis tradiris per Bartho. ibi. ff. de cond. & dem.
fallit quando ex vxore mea nato vt filio meo
cùm adulterinus esset legassem, ne tūc de adul
terio quæratur: argu. eorum quæ suprà dixi-
mus.

Hactenus de adulteta & eius filio. Qnid in
31 *Adulter, qui filium genuit, an restituere marito debeat aliquid.*
ipsomet † adulterio, qui filiū ex adultera su-
scepit, qui ad patris putatiuī hæreditatem fuit
inuitatus, an ad restirutionem teneatur, vel
hærediratis veris mariti filijs, vel cognatis ab-
latæ, vel expensarum à marito in illo educan-
do factis? Sotus, vbi suprà, id negar, cum hoc
tamen moderamine, vt si adulrer sibi vehemē-
ter illum suum esse filium persuadet, & hone-
sto modo eas expensas marito refundere po-
test, id faciat. primum verum puto, & secun-
dum quoque, ita tamen vt ea vehemens opi-
nio, quò ad eas tantùm expensas, non etiam
quò ad hæreditatis restitutionem sit in consi-
deratione.

Centesimo quadragesimoquartò colligi-
32 *Intell. l. filiū. ff. qui sunt sui vel alie. iur.*
tur, an † valeat dispositio. l. filium eum defi-
nimus. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris. l.
si vicinis. C. de nupti. dum aiunt, præsumptio-
nem esse (iuris etiam & de iure, vt ibi expo-
nunt Doctores) eum, qui domi cuiusque ex
vxore sua natus fuerit, præsumi filium ipsius,
quòd per quàm durum videtur. Quid enim si
ex adulterio natus esset, vt aiebat restator ille,
de quo in l. 3. in prin. ff. de libe. & posth. Quid
item si suhdititius fuerat. arg. l. si pater. l. neque
apud, cum ibi not. per Doct. C. de hæred. inst.
sanè in his speciebus & similibus hominem
compelli ad talem loco filij agnoscendum &
alendum, per quàm durum, sicque à legis im-
perio alienum videtur, quod prodesse non sic
obesse deberet, vt habet nostra principalis con
33 *Adulterinū se esse filius de eius mente matrimonio natus, matri dicenti, credere non tenetur.*
clusio. Deniq; † adeò verum est, talem filium
mariti filium præsumi, vt etiam si mater con-
trarium asseueret, ei credendum minimè sit.
hæc est communis opinio, quam tenenr Cy-
nus in d. l. si vicinis. ad finem. & Barthol. in d.
l. filinm. vbi referunt matrem dixisse filio cu-
iusdam regis primogenito, se regis filium non
esse, sed cuiusdam militis, qui filins matri fi-
dem adhibuit, sed vehementer erranit, secun-
dum Bar. & Cyn. vbi suprà, sicque stultè, aiūt,
regno tenuntiauit. sequuntur Nicolaus Boer.
decis. 249. Mulieri asserenti. nu. 6. Bald. in d. l.
filium. lect. 1. col. 2. Albericus, Angelus, & Saly
cetus in d. l. si vicinis. Iacobinus de Sancto
Georgio in l. 1. ff. de probatio. Francis. Cremēs.
singula. 127. mortuo marito, ad finem. & alij
quàm plures relati per Boerium, vbi suprà, &
Theologorum doctissimus Dominicus So-
tus de iust. & iur. lib. 4. q. 7. arti. 2. & per Ant.

Buttium, Panot. Ioan. Imolen. & alios in c.
officij. de pœni. & remis. sicque hi † omnes in 34
Adultera an restituere teneatur quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui, ard. q.
relligunr, neque in foro contentioso tali ma-
tris dicto credendum esse, nec etiam in foro
conscienriæ, quamuis hoc vltimum non ita
expressim significent, quòd apertius tenent
communiter Theologi, vt per Dominicum
Sotum, vbi suprà, post Scotum, quem allegat,
id quod videtur ex sententia diui Thomæ. 2. 2.
q. 62. art. 5. & Caiet. ibi in id quoque inclinat,
facit tex. in c. officij. de pœni. & remis.

Deniq; ipsi mulieri quid agendum sit, solet
duhitari. Quid .n. si partē hæreditatis paternæ
abstulit reliquis mariti filijs, is filius adulteri-
nus? videtut .n. talē matrē reneri ad restitutio-
nē istius damni dati. Quid si primus durante
illo matrimonio suscept⁹ erat adulterinus, vel
fortè subdititius, & alius filius verus, & forrè
mariti hona erant maioratus. sicque ex toto
ad illum adulterinum peruentura erant: in
hac quidem specie grauior est restitutionis ob
ligatio, idemque in regni successione, vt in
exemplo suptà relato. sed & si alins nō sit fili-
us, supersunt tamen consanguinei illius ma-
riti, ad quos ille maioratus, aut regnum, aut
bona peruentura erant. sicque eadem ferè ra-
tio est, quod attinet ad vim restitutionis. Quid
dicendum? & quidem, aut mulier illa habet
alia bona, quibus id damnum compensare
possit, & runc non potest non restituere, secun
dum communem opinionem Theologorum
relatam per Sorum, vbi suprà (in exemplo de
adulterino filio, quod solum prosequor) nec
tunc tenetut adulrerium suum manifestare,
secundum quos hoc vltimum verissimū est,
sed primum satis dubium, ad cuius rei diluci-
diorem notitiam videndum, quando & qua-
tenus quis restituere reneatur, & sint duo mē-
bra. Primùm, quando quis factus est locuple-
tior. Alterū quando locupletior factus mini-
mè fuit. Priore casu duobus concurrentibus,
quod † & damnum iniuria dederim, & fa-
ctus sim locupletior, teneot restituere quate-
35 *Intell. titulos rum ff. C. & Inst. de leg. Aq.*
nus damnum dedi, & non solùm quatenus
locupletior factus sum, ita procedit totus
titulus. ff. C. & Instirut. de lege Aquil. sicque
si seruum tuum iniuria occidi, aut quadrupe-
dem, licet locupletior nec ex toto, nec ex par-
re factus fuerim, teneot restituere ad modum
& mensuram damni dati. quod si † seruum
36 *Intel. ad tit. ff. C. & Inst. de fur.*
subtraxi tuum, & vendidi vilioris quàm par
erat, tenebot restituere, non solùm precium
exinde redactum, sed etiam quod deest ad iu-
stum serui precium, & etiam quod vlterius ti-
hi intererat seruo tuo non caruisse. Cæterùm si
is seruus eodem momento, quo à me suhtra-
ctus fuit, naturaliter mortuus fuit, ita quod
& si suhtractus non foret non minus periret,
ad nullam reneor restirutionem in consci-
entia, quia nec tu panperior factus es, nec
ego locupletior. idemque in omnibus reli-
quis rehus. ratio, quia & si per momenrum

tempotis damnum iniuria datum videtur, tamen eodem momento resolutum fuit, & dãnum esse desijt, sicque iu consideratione esse non debet: argument. l. qui sic. ff. de solutio. & l. Titio cum morietur. ff. de vsuftu. leg. Item

37 *Restitutio cessat vbi est legitima acquisitio.*

† restituere non teneor qnando legirimè factus fui locupletior, Legitimè intelligo variè. Primùm quando id fit ex expressa domini cõcessione, & ita procedũt titulus ff. C. & Inst. & in decret. de donat. titu. genetali, & de dona. cau. mor. & ritulus ff. de precario, & titulus ff. C. & Insti. & in decret. de commodato. & omnes concessiones vltimarum voluntatum: Deinde intelligo etiam si tacita tantùm domini volnntas accesserit. l. cum quid. ff. si certum petatur. & ita ꝓcedit. l. alienationis verbo, ibi. vix est enim vt non videatur alienare, qui patitur rem suam vsucapi. ff. de verb. sig. ita etiam intelligo l. si quis diuturno, in princi. ff. si ser. vend. facit §. fin. Inst. de iniur. l. si id quod. ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 *Restitutio cessat interdum & si acquisitio fiat sine domini volnntate.*

Vltimò † intellige etiam si nec tacita nec expressa domini voluntas accesserit saltem in specie, si tamen adhuc fuit legitima acquisitio: quale est in acquisitione per intetuentum præscriptionis, quæ contra absentem & ignorantem cucurrit. l. fi. C. de long. temp. præs. & in acquisitione, quæ per alluuionem contingit. §. præterea. Instit. de retum diui. l. adeò. §. præterea per alluuionem. ff. de acquir. retum domi. Idem in terminis totius rituli. C. de seruis qui pro præmio. lib. acc. Idem in terminis l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capt. in specie ideò dixi, quia his eriam casibus in genere videtur adesse quodammodo volũtas domini, quatenus quisque ciuium legibus reipublicæ suæ consensum dedisse videtur. leg. prima. ff. de leg. ibi, reipublicæ sponsio (hoc est promissio.)

In secundo membro quando factus non fuit locupletior, adhuc tenetur si damnum iniuria dedit, vt dixi, si modò id damnũ fuit cõsiderabile, non momentaneum, vt iam declaraui. Nec dubium est ei tantùm, qui damnum passus est, nõ etiam alteri faciendam esse restitutionem, & fortè id tantùm considerabitur, quod principaliter agitur, vel is tantùm inspicietur quod damnum datum potissimùm, & priucipaliter intuebatur cuique primordialiter nocebat, non illud quod veniret per quasdam consequentias præsertim magnoperè remotas: arg. l. si quis neque causam. ff. si cet. pe. cum ibi plenè not. per Ias.

Quibus suppositis, videndum est in primis an ea mulier adultera teneatur ad restitutionem illius maioratus, aut illius hæreditatis paternæ, quã ex toto vel ex parte filius ille adulterinus ademit, ijs siue fratribns suis, siue aliis, qui ad id quod ipse capit à lege inuitarentur, si ipse vel natus nunquam fuisset, vel se ex adulterio natum apparuisset. Deinde dato quòd ea mulier ad talem restitutionem minimè teneatur, videndum est, an saltem teneatur ex vi naturalis iustitiæ huic malo obuiare, ne is maioratus eaùe hæreditas ex toto vel ex parte ijs adimatur, quibus aliàs deferretur.

39 *Adultera an restituere teneatur quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit, egregia q.*

Quòd ad primum † communis, vt dixi, sententia Theologotum & Iurisperitotum in locis suprà allegatis esse videtur, vt ad restitutionem teneatut eo casu, quo ipsa satis amplum patrimonium habebat, vnde id facere expleréque posset. vnde si is maioratus, eaùe hæreditas, quæ ex toto vel ex parte per hanc occasionem adempta fuit, & huic filio adulterino delata mille valebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia restituere teneretur, & si per hoc nuda maneret, quod per quàm durum esset, nec vllo iure (iudice me) iotroductum aut præceptum est, nõ magis quàm si contendas, quod damnum, quod dedit filius à patre ex vi necessariæ restitutionis resarciendum sit, eo quòd illum genuit, vel à matre, eo quòd illum peperit. sicq́; causam illius damni dedit, quod admittere vani capitis esset, & contra pręceptum diuini iuris dictantis, Quod † filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, vt

40 *Pœnæ suos teneant authores.*

habetur in l. 1. & per totum titulum C. ne filius pro patre, & per totum titulum C. ne vxor pro marito, & per totum titulum C. res inter alios. & in l. non debet. ff. de iureiur. & l. si quis in suo. §. legis vbi dixi. C. de inoffi. testamen. estque similiter contra ius naturale, & positiuũ suadentia pœnas suos duntaxat, non etiam alios tenere authores: vt dd. ll. meliusque esse nocentem impnnitum relinquere quàm innocentem damnare. l. absentem, in prin. ff. de pœnis. vnde Horatius sic cecinit:

———————*Adsit regula*
Peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talem restitutionem, etenim ea mulier, quæ adulterium commisit, si illico pœnituit, non dubium est, quin in ipsomet adulterio peccatum suum & cœptum & finitum fuerit, nec habuerit causam successiuam continuamùe, nec in eo quod peperit peccauit, nisi malè sanns contendat eam teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum subitò necare, quod tam à vero abest, quod tunc parricidij pœnam subiret, tantùm abest vt ad id teneatur: argu. per totum titulum ff. ad legem Pompe. de patri. & §. alia deinde. Inst. de pub. indi. Quinimmò talem filium etiam adulterinum (vtcunque malè & turpiter conceptum) parere, & partum tueri, & alere opus sanctum est. nam Ouidius Metamor. libro primo cecinit:

Sanctius his animal mentisq́, capacior alta,
Deerat adhuc: & quod dominari in cætera posset,
Natus homo est.

Erno. in aut. ex complexu. C. de inces. nu. vbi per Bald. & Saly. Quum ergo homo animal Sanctum Deoq́; gratum sit, mulier, quæ

eum

eum peperit, opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illã noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit. & sic ait l. quod si nolit. ff. de ædil. edic. maximum præcipuumque munus fœminarum est concipere partumque tueri. Quum ergo ea mulier in pariendo inq; partu tuendo opus fecerit meritoriũ, licet præcedens actus adulterij turpis fuerit, causam tamen obligatoriam ad restitutionem minimè habens, consequens fit, omnem obligationem restitutionis in hac specie cessare. Simillimum est, quod in l. idem si ob stuptum. ff. de condit. ob turpem causam. dicitur, meretricem turpiter facere in eo quòd sit meretrix, in eo verò quòd cùm meretrix sit meretricio more mercedem vsus meretricij acceperit, nihil turpe facere videri, omnemque restitutionis obligationem cessare, vt est Theologorum & Iurisperitorum communis sententia, de qua per Dominicum Sotum, de iustitia & iure. lib. 4. q. 7. artic. primo & attigimus suprà. Non aliter & in specie nostra hæc coniunx turpiter fecit dum adulterium commisit, dum verò postea peperit & partum educauit, non turpiter, sed laudabiliter fecit, sicque omnis restituendi obligatio cessat.

41 *Intell. c. qui causam. de reg. iu. lib. 6.*

Neque ad rem pertinet, quod qui causam damni dat, damnum dedisse videatur, vt in regula iuris. nam illud intelligitur de causa proxima & ordinata ad illud damnum inferendum. sicque his duobus demum concurrentibus, secus si alterum deesset, & longè magis si vtrunque. Hic autem deest etiam vtrunque, quia causa damni est longè remota, ex tali enim coitu non sequitur necessariò mulierem granidatam iri, abortum minimè facturam, feliciter parituram, puerum patri superstitem fore, ad eius successionem aut maioratum à rege vocatum iri, & similia multa. Aliter enim similiter diceretur culpatus pater, qui filios susceperit, qui postea pessimi euaserint, qua si illius illorumue facinorũ causam dederit, aut mater, quæ tales filios peperisset, quod admittere stultũ esset, præsertim si tales liberi nati essent ex coitu vetito, puta ex stupro, & longè magis si ex coitu damnato, puta ex coitu consanguineorum vel fortè parentum cum fœminabus à se descendentibus, vel ex monacha vel ex clericis, & cæterea id genus. & tamen in omnibus his speciebus & similibus, quæ notantur per tex. Glo. & Doct. in auth. ex complexu. C. de incest. nup. & per totum illum titul. & si turpe & interdum turpissimum sit talem habuisse concubitum, tamen ex illa turpi conceptione filium parere, partumq; alere, turpe non est, sed laudabile, & cùm par turpitudo sit ex parte tam adulteri quàm adulteræ, vt patet ad sensum, & probat in simili l. maximum vitium. C. de lib. præter. consequens fit, vt vel neuter ad talis hæreditatis vel maioratus restitutionem, vel vterque teneatur, & tamen nullus vnquam dixit adulterum ad talem restitutionem teneri, ergo nec mulier illa tenebitur, quia, vt diximus, ea damni causa longè remota, sicque in consideratione minimè habenda. l. si quis neque causam, cum multis in simili ibi per Ias. adductis, quæ nostram iustiorem reddunt sententiam. ff. si cer. pet. Nam & similiter † si 23 *Casus nulli imputatur.* domum tuam mihi precario & gratis habitandam concessisti, vel fortè commodasti, & famulus meus sine culpa mea eam incendio cõbussit, nihil restituere tenebor, quamuis perindignum videatur prima facie te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare. tex. est in §. 2. & 3. Instit. quib. mod. re contr. obli. l. si vt certo. ff. commodati. l. quæ fortuitis. C. de pignor. acti. Huius autem rei ratio ea est, quòd restituere minimè cogitur, qui causam damni dedit, nisi ex causa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, etiam si ea causa proxima fuerit, nedum si fuisset remota. Sicq; licet tua domus à famulo meo combusta nunquam fuisset, nisi ego eam inhabitandam & peterem & acciperem. sicq; causam etiam proximam huic damno dederim, tamen quia ea causa in id ordinata nõ fuerat, non est in consideratione, quò ad restitutionis obligationem pertinet, ad idem in simili l. si ex legati cã, cum ibi latè traditis per Doct. ff. de leg. 1. & in l. quod te mihi. ff. si certum pet. & per totum. ff. & C. de peti. & com. rei vend. Pro nobis egregius tex. in l. scimus. §. repletionem. C. de inoff. tes. verb. aduentitium lucrum. vbi & si voluntatem defuncti ex toto vel etiam ex parte vtcunque minima impugnare odiosum reputetur. l. vel negare. ff. quemadmo. testa. aperi. l. 1. C. de sacr. eccles. tamen supplementum legitimæ à lege contra voluntatem defuncti introductum (iuxta §. cæterum. in auth. vt cũ de appell. cognos.) habet locum. nec ad illud excludendum computatur lucrum per ius accrescendi cõtingens, eo quòd reputatur quædam res aduentitia: sicque minimè consideranda, vt ibi. Ad idem l. 5. & 6. ff. de lega. 3. vbi is, qui per medias quasdam causas hæreditatem testantis habuit, non præstat legata. eo quòd à testatore lucro affectus non videtur. ad idem multa, quæ congerit Andreas Tiraquellus de causa cessante, parte 2. dum negat, & multis comprobat & ornat hanc regulam, quod causa remota non consideratur. Adhoc etiam oportunè idem docet, dum negat occasionem regulariter considerari quia occasio est causa remota: sicque qui occasionem damni dedit, minimè dedisse damnum videtur. licet interdum contra sit.

Deinde hoc damnum datum fuit ex ista causa nõ solùm remota, (vt iam ostendimus) sed etiam ad tale damnum dandum minimè ordinatum. nam vt naturaliter sentimus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratumue

alicui

alicui adimendum coibant, sed ad suam voluptatem explendam. Quinimmò amor, qui eos ad actum Venereum coëgit, tum cœcos
43 reddere solet amãtes (ne dicã amentes) vt vix præsentia, & quæ ante pedes sunt, cernere valeant, nedum tam longas ratiocinationes, cõsequentias, computationes, casuumque futurorum considerationes cogitare vacent, curent, aut posint, quales fieri oporteret ad considerandum ex tali actu Venereo post multa sæcula posse euenire, vt per interuentum filij inde nascituri hæreditas maioratusúe filio legitimo mariti adimeretur: etenim quæ futura sunt præsertim si tam longè absint, prospicere, perfecta prudentia opus est, teste Terentio, qui ait, Isthuc est sapere, non quod ante pedes modò est videre, sed quæ futura sunt prospicere. huius autem consumatæ prudentiæ quàm alieni sint plerunque amantes, testatur Propertius lib. 2. Eleg. sic modulatus:

Amantes fiunt amentes.

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nónne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primùm vidit, sine sensu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo sic scriptum reliquit:

Scio & sponte non tuapte errasse: sed amorem tibi pectus obscurasse.

Et Propertius lib. 2. Eleg. sic cecinit:

Scilicet insano nemo in amore videt.

Et Seneca in Hippolyto:

Quod ratio poscit, vincit, ac regnat furor:
Potensq́; tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus Elegia vlt. lib. 2.

Acer amor fractas vtinam tua tela sagittas,
Si licet extinctas aspiciamq́; faces.
Tu miserum torques, tu me mihi dira precari
Cogis, & insana mente nefanda loqui.

Et Virgilius lib. 4. Aeneid.

Vritur infelix Dido, totaq́; vagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib. 2. Eleg.

Errat, vesani, qui finem quærit amoris.

Et Plautus in Truculento:

Bis perit amator ab re atque animo simul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, vt omnis medicina sit desperanda, teste Ouid. sic modulante Epis. 5.

Me miseram, quòd amor non est medicabilis herbis,
Destitutor prudens artis ab arte mea.

Quinimmò amantes non solùm medicari non possunt, verùm nec mederi volunt, quò magis ac magis miserendi sunt, teste Proper. lib. 2. Eleg. ad Mecœnatem:

Omnes humanos sanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

SVMMARIVM.

1 *Duellum an licitum esse posit, ard. quæst.*
2 *Historia Hispanorum.*
3 *Historia Hispana.*
4 *Occidens adulterum siue priuatus, siue iudex sit, an peccare videantur? ard q.*
5 *Legislator an malo obuiare teneatur? egregia q.*
6 *Homo homini tenetur subuenire.*
7 *Permittere malum, alienum est à lege.*
8 *Defensionis commendatio.*
9 *Intellectus l. Gracchus. C. de adult.*
10 *Homo præsumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubbio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire an liceat? ardua q.*
13 *Occidere bannitum si licet, licebit etiam si sit pater aut filius occisoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiss.*
16 *Duellum inter milites quando sit licitum, contra Docto.*
17 *Historia Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (seu scaramuzas) inter milites licita esse, contra nouis.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
21 *Duellum honoris causa an licitum?*
22 *Duellum suscipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps si permittat, an peccet?*
24 *Duellum patriæ causa iure licere.*
25 *Historia Romanorum fratrum tergeminorum.*

1.

CAPVT XLIX.

ENTESIMO quadragesimo quintò colligitur, an † legum, consuetudinum, statutorumúe imperium eo vsque porrigatur, vt faciat licitum duellum? mouet quæstionem quod animarum salus cunctis rebus humanis anteponenda est. l. sunt personæ. ff. de religios. & sump. funerum. Nec dubium est, quin duellum regulariter peccatum mortale sit, sicque animarum periculum inducere videatur. ergo licitum fieri non potest authoritate legum, principum, statutorum, & consuetudinum. Isthæc enim omnia ex consensu populi vim & authoritatem capiunt, vt habet nostra principalis conclusio per totum hunc librum ornata & iustificata. nec verosimile est, populum consensum in specie daturum ad rem tam nociuam, quandoquidem legum principumque potestas à populo data videtur ad sui duntaxat commodum, non etiam ad incommodum, vt millies admonuimus. sicque duellum sui natura esse illicitum plenè suprà ostendimus.

1 *Duellum an licitũ esse posit ard. quæst.*

Adhuc tamen videtur duellum esse tolerabile ex vi consuetudinis, vel statuti, argum. l. Gracchus. C. ad legem Iuliam, de adulte. Nam qua ratione permittitur à lege, vt maritus mœchũ domi deprehensum occidere posit, quia rari sunt (inquit lex) qui tantum dolorem ferre posint; ita eadem aut alia lege præsumit potest,

poteſt, raros eſſe homines, qui iniuriam corporalem, ex qua ingens contumelia, ignominia, infamia naſcatur, ferre poſsint, ſicque ſi Mæuiũ fortè fuſte pulſaui, aut verberibus, aut colapho, ex quibus rebus ſecundum mores hominum tam iogens contumelia naſcitur tantaque infamia, vt harum rerum vindicta necem iniuriantis depoſcat, noo minus ſed fortè magis quàm adulrerium, quæ res porerit eſſe impedimento quò minus per legem licere videatur iniuriato talem iniurianrem interficere. Quid enim ſi lex delicta iſtarum iniuriarum & ſimilium capitalia eſſe diſponeret, non ſecus quàm adulrerij maleficium, & quaſi huius rei vindicem loco iudicis & carnificis conſtitueret eundem, qui iniuriam paſſus eſſet? certè ea lex eadem ratione valeret qua valet dicta l. Gracchus. cùm vtroque caſu vel par ratio ſit, vel ſaltem eiuſdem generis, quinimmò non rari eſſent, qui leuiore ſe contumelia affectos per inretuentum adulterij exiſtimaſſenr, quàm per iſtarum cootumeliarum interuentum (vt interim omittam huiuſmodi contumelias plerunque fieri palá, adulteria verò clam) ergo quod in crimine adulterij licet, vt & in reliquis criminibus ſimilibus, aut atrocioribus licere poſſe, dubitari non oportet. idemque etiam in ijs, quæ parum leuiora eſſeot, ſi id lege nominatim cautum, aut diuturna populi conſuetudine receptum eſſet. Quid ergo ſi ipſummet adulterium pet duellum vindicari poſſe, aut perſequi lege, aut diututna conſuetudine introductum eſſet? mihi quidem non difficilius, ſed porius, facilius & lenius videretur, quàm mœchum certæ morti tradere, & plerunque ex inſidijs deprehenſum, veluri pecora trucidari, & clementiot plerunque vſus eſt in duello, in quo victorem in victum minimè ſæuire mos eſt. Quid in bannito, quem ex forma decreti popularis cuicunque occidere fas erat? in omnibus quidem his ſpeciebus & ſimilibus, ſi is, qui occidit ſiue bannitum, ſiue mœchum, ſiue iniurianrem, id fecit ad propriam vindictam, peccauit mortalirer: quod ſi id fecit ob bonum publicum, quò magis reliqui ciues à ſimilium facioorum perpetratione abſtinerent, non peccauit. Nec ad rem pertinet quod in terminis d. l. Gracchus. calor iracundiæ excuſatiooem qualemqualem præbere videatur, vel occaſionem legis impunitati dediſſe. nam id calor iracundiæ eſſe & poteſt & ſolet in reliquis contumelijs, de quibus ſuprà meminimus, & fortè maior, & licet aliquantulum minor eſſet, non referret, quia quæ differunt tanquam plus & minus, non differunt in ſpecie. leg. fi. ff. de fundo inſtrumen. ſicque non ſunt ligaræ legis manus ad menſuram caſus. d. l. Gracchus. Nec ad rem pertinet quod primus motus non videtur eſſe in homine, vt tradunt Decius & Cagn. in d. l. quidquid calore, ſicque non mirum ſi impunitum ſit homicidium à marito factum, quando domi mœchum deprehendit. nam reſpondeo d. l. Gracchus. procedere etiam ſi ex inſidijs maritus ſeruaſſet tempus oportuuum, quo mœchũ domi deprehenderet, id quod plerunque fit. ſicque licet ex propoſito procedatur ad duellum, par ratio erit: nam qui iniuriam vel maleficium paſſus fuit, ſi in duelli certamen deſcendit ad propriam vindictam, peccauit mortaliter, quòd ſi ob bonum publicum quò magis reliqui homines tali pœna & periculo perterriti à ſimilium facinorum perpetratione abſtinerent, crederem eum non peccaſſe, non magis quàm iudices, aut carnifices, dum illi ad mortem malefactores condemnant, hique eos trucidant. aut non magis quàm is, qui bannitum ob ſalutem & tranquillitarem publicam interfecit. & talia duella in vſu hodie ſunt Hiſpaniæ apud Taraconenſem regionem, & ferè per totam Italiam. Er tale fuit † *2 Hiſtoria Hiſpanorum.* duellum Hiſpaniæ habitum inter duos præliantes propter iniuriam, quam illuſtres viri (qui Hiſpano ſermone vocabantur los infantes de lara) filiabus Roderici de Bibar fecerant, in quo prælio victi fuerunt iniuriantes à vindicibus. Tale † *3 Hiſtoria Hiſpana.* etiam fuit prælium duelli habitum cum viris Zamoranis apud vrbem Zamorenſem poſt necem regis Sancti, haſta proditoriè tamen transfoſsi ab Vellido dolfos. Et denique † *4 Occidẽs adulterũ ſiue priuatus, ſiue iudex ſit, an peccare videantur, ard. q.* hac ſiue illac animum vetteris, tu ſemper inuenies ſimilem in duello permittendo eſſe rarionem, quæ eſt in permittendo vt propria auctoritate maritus adulrerum, aut pater mœchum filiæ ſuæ, aut conſanguineus, interficere poſsint, aut vt id liceat cuilibet de populo quoad banoitum. Qua de re per Gloſſ. in cap. inter hæc. 33. quæſtio. 2. Tiraquel. de iure mariti. leg. 8. Abb. Ana. & Felynus. in cap. intetfeciſti, de homici. Faber in l. Gracchus. C. de adul. Abb. in cap. ſi vero. primo. de ſententia excommu. Abb. & Præpo. in cap. veniens. ſecundo. de ſpon. Iaſ. in l. vt vim. columna quinta. num. vigeſimoſecundo. vbi Oroſc. colu. prima. & alij omues. ff. de iuſti. & iur. Iaſ. in l. vbi pactum. num. 16. C. de tranſa. Feli. io c. quæ in eccle. col. 4. de conſt. Fortu. de vlt. fin. illarione 11. Fely. in d. c. ſi vero. Hoſt. vbi Paul. & alij 37. q. 2. Sylueſ. in ſumma. verbo, homicidium. Couar. in quarta par. 2. c. 7. nu. 8. per Alex. colum. 1. Iaſ. col. 1. Ripa num. 6. in l. ſi plagi. ff. de verb. obliga. quorum receprior opio. eſt, vt in re dubia peccaſſe videatur occidens tam bannitos, quàm adulreros, etiam lege permittenre, ſed nos in vtroque contrarium renemus in re dubia, licet ſecus ſi conſtet propriæ vindictæ cauſa bannitum, aut adulterum fuiſſe occiſos. Vnde infertur neceſſaria declaratio ad l. Gracchus, cũ ibi notatis. C. de adulter. l. marito. & leg. patri, cum ſeq. & leg. neque ea. ff. eo. titul. & leg. 80. & 81. & 82. Tauri. leg. 2. titul. de los adulterios. libro 8. ord. l. pen. tit. 7. lib. 4. fori. cum ſimilibus ſuprà allegatis,

quæ

quæ quidem leges permittunt marito, & alijs personis adulterum, adulteramque vel accusare, vel etiam ptopiia authoritare interficere, vt hi omnes nec peccasse in re dubia intelligantut, nec si peccauerint, id fecisse intelligantur legis authoritate, non magis, quàm ipse iudex aut camifex. nam siue publicæ tantùm saluris causa, non etiam propriæ tantùm vindictæ fecerint, non peccârunt, siue id fecerint propriæ tantùm vindictæ causa, runc peccârunt, & in re autem dubia publicæ tantùm salutis causa fecisse videntur. nam & in terminis illarum legum tam iudex, quàm carnisex nihil in re dubia peccasse intelliguntur, eo quòd publicæ saluris tantùm causa fecisse videntut, licet indubitanrer peccassent, si propriæ iracundiæ, aut inimicitiæ explendæ causa fecissent. Vnde similiter infertur intellectus ad l.1.tit. de los adulrerios. par.7. & in prin. Instit. de publi. iudi. l.1. ff. eod. vbi cuilibet de populo adulteros accusare permissum est, vt id procedat sine peccato accusatoris in duobus casibus. Primus, quando constat accusasse publicæ tantùm salutis causa. Secundus quando sumus in dubio, quia sic fecisse præsumitut, licet tertio casu quando propriæ vindictæ inimicitiæ tantùm causa fecisset, peccasse videretur, eademq; distinctio in iudice sententiam proferente admittenda est.

5 *Legislator an malo obuiare teneatur, egregia q.*

Non pauci † tamẽ eorum, quos suprà retulimus ea ratione contendunr vim legis habere, dicta l. Graccbus. cum simil. & statuta permittentia quod bannitus à quocunq; posit interfici, quia inquiunt, leges illæ si iuberent præcisè, vt huiusmodi homicidia fierent, minimè valerent, quasi nutririuæ peccati: arg. d. c. erit autẽ lex. quarta distinctio. iuncto c. fina. de præscript. Cæterùm cùm nihil disponant, sed duntaxat permittant id fieri, nihil mali fecisse videntur, nõ magis quàm Deus optimus maximus, qui & si permittat homines peccare (cui malo, si vellet, occurrere posset) nihil tamen mali per hoc fecisse vidẽtur. & hoc etiam argumento & similitudine vtitur in simili Hierony. Cagn. in l. culpa caret. num.5. de regul. iur. Sed istorum ratio nulla est, nam vt culpa caret, qui scit & prohibere non potest, d. l. culpa, & l. nullum crimen. eo. tit. ita in culpa est, qui scit & quum posset prohi. aliquod malum præsertim magnum, fieri permisit, vt dd. ll. à contrario sensu. & l. si ita stipulatus essem per te non fieri. ff. de verb. obli. vbi Bart. ait, non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bon. est, & inofficiosus †

6 *Homo homini tenetur subuenire.*

homo est, sicque quasi à cœtu reliquorum hominum segregandus, qui egenti, periclitanti, vim, iniuriamue patienti cùm posset, desijt auxiliari, vt docemur per Cicer. lib.1. Offic. & per Teren. in Andr. dum aiebat, Homo sum, humani à me nihil alienum puto. & eleganter per Ouid. sic modulantem:

Et caret auxilio, qui non tulit, vtq; reliquit:
Sic linquendus erit, legem sibi duxerat ipse.

Et cùm cognationem quandam inter homines natura constituerit, hominem homini nõ auxiliari nefas est: argu. l. vt vim. ff. de iust. & iu. id quod plenius ostendimus suprà. modò sic, cum † lex poterit esse ad tristissimum necis facinus obuiandum in terminis l. Gracchus. suprà alleg. cum simil. non satisfacit permittendo malum fieri, quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, præsertim si quis ratione officij ad id teneatur, vt est vera & receptior opinio Theologorum in dictis locis, vt restatur Cagnolus, vbi suprà, & probat l. legis virtus. ff. de legi. dum ait, Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. ecce suam punitionem, per quam homines boni fiunt à maloque abstinentes, hoc in casu denegare aut remouere non deberet, ne debitum suum officiũ denegasse videretur: argu. d. l. legis virtus. iuncta l.1. ad finem. ff. de iustit. & iu. ibi bonos non solùm metu pœnarum, &c.

7 *Permittere malo, aliena est à lege.*

Quinimmò lex in hac specie vtroque pede claudicare videtur, nec enim in eo tantùm reprehensione digna videtur, quod malo obuiare desierit cùm posset, sicque inofficiosa videatur, eò quod suum officium deneganerit, sed etiam (quod deterius est) in eo quòd vicinis & popularibus ademerit facultatem subueniendi. Finge enim quod maritus, qui erat hodie concubinarius, aut meretricator, vxorem in adulterio deprehensam occidere properaret, eamque finge clamantem, ita: Ferte populares opem, seruate me obsecro, quia vim patior & iniuriam, quum maritus meus eodem qua ego crimine culpatus, me perdere vult contra æquitatem & iustitiam. l. in harenam. C. de inoffic. testamen. & contra præceptum illud diuinũ & naturalis iuris, vt: Quod tibi non vis, alteri non facias. & contra illud vulgatum:

Nihil Iudæus Iudæo, nihil Catilina Cethego.

Maritus autem meus vt se adulterum nollet interfici, ita deberet me seruare, certè adhuc stante dicta lege, Gracchus, cũ similibus, non liceret viciniæ opem ferre, maritumque prohibere. at ijs legibus non stantibus, in terminis solius iuris naturalis tali mulieri vim iniuriamque & iniustitiam illam patienti nõ solùm viciniæ liceret opem ferre, sed etiam fortè oporteret: ne aliter ij inofficiosi viderentur & culpabiles, vt in simili ostendimus suprà.

8 *Defensionis cõmendatio.*

Quinimmò † tam debita defensio est, vt non solùm proximum vim patientem defendere liceat & expediat, vt suprà ostendimus, & probat c. ipsa pietas. 24. q. 4. sed etiam tertius potest occidere aggressorem proximi sui, si aliter eum ab iniuria tueri non potest. c. quis potest. & c. Maximianus. 23. q. 3. & tradit Alfonsus Guerrerius in Speculo principum. c. 41. num. 10.

9 *Intel. l. Gracchus. C. de adul.*

Ergo † d. l. Gracchus, cum similibus suprà allegatis, verum est vtroque pede claudicare & gemino vitio laborare, non solùm dum denegant iustam defensionem ad

earum

earum legum officium spectantem, sed etiam
dum impedimento sunt, quò minus talis naturalis defensio & opitulatio ab hominibus
priuatis præstetur. sicque apparet eas leges aliter esse tuendas & iustificandas, quando quidem earum auxiliares suprà relati defecerũt.
Quid dicendum? & sanè qui occidit bannitum aut vxorem suam adulterio deprehensam, quo animo id fecerit nullus certò scit, aut
scire potest præter Deum, etiam si ipse illud declarasset, quia verba sæpe fallunt, vt ff. & C. ad
legem Corne. de falsis per totum, & l. diuus. ff.
de mil. testam. §. planè. Instit. eod. tit. l. non figura. l. obligationum substantia, in prin. iun-
10 *Homo præsumitur bonus.* ƈto vlt. resp. ff. de act. & obliga. In re † autem
dubia homo bonus præsumitur. l. merito. in
pri. ff. pro socio, & quia qualia sunt principia,
talia præsumuntur principiata, secundum philosophum. sicque homo vt pote à natura, quæ
optima est, principiatus optimus præsumitur.
sicque præsumitur habere bonam fidem in
omnibus actionibus suis, vt est receptissima
opin. Doctorum. vt isthæc omnia plenissimè
edocebimur infrà lib. seq. in materia præscriptionum in 1. par. principali, & multis edocet
Andreas Tiraq de præscri. §. 1. glo. 2. in verbo,
bona autem fides. sicque par est, vt maritus
vxorem talem interficiens bannitum, aut frater sororẽ, aut pater filiam, aut quilibet aggressorem proximi sui (quem aliter tueri non poterat) interficiens in terminis iurium suprà allegatorum, id semper ob bonum publicum
fecisse videantur, quò magis reliqui à similium perpetratione abstinerent, sicq; bonis in
tranquillitate vitam degere liceret. sicq; his casibus huiuscemodi interfectores nõ peccarent
nõ magis quã iudices, qui ea ob facinora, quæ
capitalia esse diximus de succ. creat. §. 7. num.
22. sententiam ferrent condemnatoriam. aut
carnifices, qui eam sententiam exequeretur.
& ista est ad eas leges longè melior defensio
quàm ea, quæ ab earum auxiliaribus suprà relatis tradebatur. Ergo hi interfectores aut fecerũt ob bonum publicum & non peccârunt.
aut ob propriam vindictam & peccârunt: aut
dubitatur, & præsumam ob bonum publicum
11 *Duellum an in dubio licitum.* fecisse: & sic non peccasse. In iisdem † ergo
speciebus in duello eandem admitterem distinctionem, quia eadem ratio est. Quid enim
si lege, aut diuturna consuetudine receptum
esset. licere maritis adulteros vxorum suarum
in certamen duelli prouocare, aut patribus
stupratores filiarum, aut etiam fratribus vel
cõsanguineis, aut cuiuis de populo prouocare bannitum, vel fortè eum etiam, qui proximo suo tam grauem iniuram fecisset, vt crimen esset capitale? certè in omnibus his speciebus & similibus, qui ad certamen duelli
prouocaret, motus ob bonum publicum, quò
magis reliqui ab similibus facinoribus abstinerent, non peccaret: sin autem propria indignatione motus ad suam vindictam peccatet, in dubio præsumerem ob bonum publicum id fecisse. eandemque distinctionem adhibendam, etiam si in suamet persona iniuriam passus esset, quod fuste aut colapho percussus, aut vulneratus fuerit, nam vtroque casu par ratio est: argu. §. patitur autem. Instit. de
iniur.

Ex superioribus † apparet non esse verum 12 *Duellum ob priuatum honorem inire an liceat, ard. quæst.*
quod Bald. in c. 1. col. 5. de pace tenenda. &
Petrus Gerardus sing. 37. nobiles. num. 5. scripserunt, licere inire duellum pro defensione
proprij honoris, cùm id solum ob bonum
publicum liceat. Vnde pater, qui pro defensione patriæ occidit filium, excusatur. Quinim- 13 *Occidere bannitũ si licet: licebit etiam si sit pater, aut filius occisorum.*
mò † bannitus, qui impunè poterat interfici,
poterit etiam occidi à filio suo, vel à patre suo.
ita egregiè tradunt Panor. post Goffredum in
c. peruenit. de immuni. eccles. Petrus Gerardus singulari 2. Bart. in l. minimè. per tex. ibi.
ff. de religio. Ias. in l. 1. §. huius studij. ff. de iust.
& iure. colum. vlt. idem Petrus Gerardus sing.
82. num. 6.

Apparet etiam † prohibitum esse duellum, 14 *Duellum quãdo illicitum.*
primùm cum initur ad manifestationem veritatis, id enim Deum tentare est. ita procedit
c. monomachiam. 2. q. 5. & in tit. de purga. vulgari, & l. vn. de gladiato. lib. 11. & c. porro. de
pug. in duello. Idem si fiat virtutis, aut vitium
exercendarum, aut ostentandarum causa: vt
d. l. vn. & d. l. in atenam. C. de inoffi. testamen.
Idem si propriæ vindictæ causa, aut causa proprij honoris, vt iam diximus.

Apparet † suspectam esse Glo. d. c. mono- 15 *Duellũ ob bonum publicũ licitum, contra gl. & no.*
machiam. quam sequitur Alfons. Guerrerius,
vbi suprà c. 46. aiunt enim, Dauidem cum
Golia in duello pugnantem non peccasse,
quia id fecit instinctu diuino. sentiunt ergo
quod aliter peccaret, quod nõ est verum, cùm
ipse ob bonum publicum pugnasset in illo duello. Errat etiam ipse Guerrerius ibi,
dum ait, † peccare ineuntes duellum deni 16 *Duellũ inter milites, quando sit licitum, contra Doct.*
fortè, aut quini, aut viceni, tempore bellorũ,
quia, inquit, per huiusmodi prælia non imponitur finis bello, fiuntque ostentationis
gratia, quod nihil est. sic enim fieret vt in omni bello præliantes peccarent, quia nemini nisi Deo notum est, an post prælia finis bellorũ
sequetur: & etiam ex talibus singularibus certaminibus bonum publicum sæpè sequitur,
quia incutitur timor exercitibus, eo quòd victus sit quis ex parte sua, & crescit alacritas exercitus illius partis, cuius miles victor in singulari certamine euasit: ideo interdum quasi
res summi ponderis à ducibus prohibetur, vt
ff. de re mili. l. desertorem. §. in bello. etiam sub
pœna capitis, vt ibi. adeò vt † Torquatus Ro- 17 *Historia Torquati.*
manorum dux quum singularia certamina
inter suos milites & hostes interdixisset sub
pœna mortis, & ipsius filius patris iussa transgressus cum hoste singulari certamine pugnasset, victorque euasisset, à patre præmij loco
capite damnatus fuit, de quo meminit Titus

Liuius,& Claudianus de 4. Honorij Augusti
consul.sicque cecinit:

Triste rigor nimius, Torquati desine mores.

18 *Prælia tumultuaria (seu, scaramuzæ) inter milites licita esse, cõtra nouiss.*
Ergo & si † secundum sententiam Glossæ
& Guerrerij suprà relatam, omnia prælia tu-
multuaria (quæ vulgò scaramuzæ appellan-
tur) oullius iuris auctoritate viderentur posse
defendi, sed quasi finem bello minimè impo-
nentes viderentur damnari debere, tamẽ lon-
gè verius est, regulariter nõ minus iustas esse,
quàm sit ipsum bellum aut præliũ quantum-
libet ingens & atrox, sicque aut fiunt ostenta-
tionis tantùm gratia, aut ob bonum publicũ,
ant dubitatur: Primo casu peccatum erit, reli-
quis verò duobus non vtique. & ita in specie
tenet S.Tho.2.2.q.95.ar.8.in princ. & in fine.
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
vbi † duellum vult exæquare iudicio sortis,
sicque vt sortes (inquit) illicitæ sunt ad occul-
ta quasi miraculosè detegenda & reuelanda,
qnia quæ Deus sibi reseruauit, id homini scru-
tari non licet, vt ibi per eum: ita & prælium
singulare seo duellum iniri non licet ad pro-
bationẽ vel reuelationem alicuius rei occul-
tæ, sed id Deo reseruandum est, satisque eum
vltorem habebit: arg.l.2.C.de rebus credi.Cæ-
terùm vt iudicium sortis & licitum & vsita-
tum est ad diuisionem rerum, ita ad talem di-
uisionem vel definitionem, initur & iniri fas
est duellum, quale fuit duellom seu singulare
certamen Dauidis cum Philisteo, 1. Regum c.
17. quod approbarum fuit à Deo, secundum
sanctum Tho. vbi suprà quod intelligo dum-
modo fiat ob bonum publicum, vel ob maius
malum vitandum, quod necessariò aut vero-
similiter sequeretur, si commodior, aut cle-
mentior modus definiendi sese oon offere-
bat, Nam ex duobus malis minus malum esse
eligendum suprà ostendimus, & docet Hiero-
nymus. Cagn. & Decius per tex. ibi in l. quoti-
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
es nihil. ff. de reg. iur. Et † ad probationem rei
occultæ illicitum esse duellum communis
opin. est secundum Hierony. Cagn. in l. fauo-
rabiliores. nu. 17. de reg. iur. ff. per Baldum &
Claudium & alios in l. ex hoc iur. ff. de iust.
& iu. per Andre. Barb. cons. 6a. libro 1. Iason
consil. 144. lib. 2. Docium cons. 487. & cons.
686. & alios plures relatos per Cagn. vbi suprà.
& voluerunt Caiet. in summa verb. duellum
& diuus Tho. vbi suprà. Fallit vt nos interpre-
tamur in duabus speciebos, Prima, quando fit
ob bonum publicum, Alrera, quando fit ob
maius malum vitandum cum requisitis su-
pra relatis. nam & hac rarione tolerantur
meretrices, & etiam aluntur publicè, vt dixi-
mus suprà.
21 *Duellum honoris causa an licitum.*
Pro conseruatione tamen honoris alicuius
priuati ioiri duellum liceret ex consuetudine
prouinciæ, vt est Hispaniç apud Aragonensem
regionem, & ferè per totam Italiam, secun-
dum Doct. vt per Bald. & Petrum Gerardum
in locis suprà allegatis, tenet Cag vbi suprà, &
Curtius Senior in repe. l. admonendi. ff. de iu-
reinr. colum. 77. Philippus Decius dicto consi.
97. & rursum Curtius Iunior cons. 173. & Pau-
lus Parisius loco per Cagnolum allegato, qui
ita tenere Doctores ait, eo quòd crudelis sit,
qui negligit honorem suum, & quia honor
vitæ æquiparatur. l. iusta. cum Glos. ff. de ma-
nu. vindi. & interdum anteponitur l. 2. §. pe.
ff. de origine iuris. quod moderat Cagno. vbi
suprà. vt procedat quò ad forum contenrio-
sum, nam qui ob causam honoris alterum in
legirimo duello occiderit, non punietur, sed
in conscientia mortaliter peccasse intellige-
tur. Sed nos in hoc vltimo dicimus. quod si il-
le ob bonum publicũ pugnauit, non pecca-
uit, si ob propriam vindictam peccauit, indu-
bio præsumam potissimum ob publicam vin-
dictam fecisse, vt suprà exposuimus. Vnde ap-
paret errasse Cagn. & Caietanum, vbi suprà
simplicirer dicentes, io tali duello esse pecca-
tum ex parte prouocantis. Quid autem † ex
parte prouocati? & similiter peccatum adesse 22 *Duellum suscipiens an peccet.*
tenet Cag. qui ait Caieta. vbi suprà, ita velle,
quod ego admitterem, si sponte ille susciperet
non sic si aliter ei pœna mors esset, tunc enim
se defendere posset iure naturæ, arg l. vt vim.
ff. de iust. & iure, quale esset, si mœchus ob id
maleficium vel mortis pœnam subiturus es-
set, vel à marito prouocatus singulare duelli
certamen subiturus esset. Sed † an populi vel 23 *Duellũ Princeps si permittat, an peccet.*
principes tali iure vtentes peccẽt, quod nego,
quando eis visum fuerit illum esse bonõ mo-
dum ad tranquillitatẽ reipublicæ, prout Ara-
gonensibus & Italis visum est, arg. eorum, quę
suprà dicta sunr, & quæ latè tradit Andreas
Tiraq. de retract. in præfa. num. 75. & Hiero-
nymus Cagn. vbi suprà, qui ita tenet in spe-
cie.
Ob patriæ † defensionem duellum inire 24 *Duellum patriæ causa miri licere.*
etiam meritorium est, tantum abest vt culpa-
bile intelligatur, vt per Cagnolum, vbi suprà,
vt in exemplo de Tergeminis † fratribus Ro- 25 *Historia Romanorũ fratrum tergeminorum.*
manis cum Albanis totidem pugnantibus,
vt refert Titus Liuius, & meminit Manilius
Astro. lib. a. sic modulatus:

Tresq́, sub vnius fratrũ virtute iacerent.

SVMMARIVM.

1 *Lex inutilis an valeat? ardua q.*
2 *Tirannus quis.*
3 *Lex si vtilis non est, noxia est.*
4 *Intellectus l. vn. in princ. & §. 1. C de cad. tol.*
5 *Lex positiua vt valeat, debet deriuari à lege naturæ.*
6 *Lex positiua largè naturalis potest dici.*
7 *Intell. l. ius ciuile. ff. de inst. & iure. & num. 9.*
8 *Leges positiuæ specificantur ex materia iuris naturæ.*
9 *Generatum simile generanti.*
10 *Lex inutilis an valeat?*
11 *Legis vita quanta sit.*

CAPVT

CAPVT L.

CENTESIMO quadragesimo sextò colligitur ex nostra principali conclusione, an valeant leges inutiles † à principibus, vel magistratib. latæ, quib. populus regebatur, mouet quæstionem, quod licet regulariter leges iustas, & necessarias, vtilesque esse oporteat: argumen. cap. erit autem lex. 4. dinstin. l. 1. & 2. ff. de legibus, tamen communis sententia est, vt lex si non aduersatur iuri naturali, diuino, vel gentium, aut sit contra bonos mores, non desinat valere, quamuis nihil referre videretur, eam legem factam fuisse vel fortè non fuisse factam, vt post Arist. & Dominicum Sotum Theol. disertissimum diximus suprà cap. ab hoc c. 2. & quia valuit lex captionibus plena. l. vni. in princi. C. de cad. tollen. ibi. suis machinationibus, & l. inuidiosa. vtibl. §. 1. & l. per quàm dura. l. prospexit. ff. qui & à quibus, elegans l. 1. §. initium. ff. de postul. ibi. quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est: quam rationem mirabile esse clamat Accur. ibi. & Andr. Tiraq. multa hanc ad rem spectantia congetens de retract. io pręfa. nom. 75. & Bal. in l. non omnium, per tex. ibi. ff. de legibus, & in l. de quibus. ff. de legibus.

1 *Lex inutilis an valeat, ard. q.*

Adhuc tamen contrariam partem summa authoritate & grauitate, nec minore (iudice me) aut minus dilucida veritate contrarium tenere videtur Theol. summus Alfonsus Cast. de potest. legis pœnalis lib. 1. c. 1. cap. penul. ibi in vers. & inde mea sententia, cuius verba ita habent. Et inde inquit, mea sententia deducitur, vt si † princeps, aut magistratus talé potestatem à populo habens, vellet lege ab eo condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege diuina, aut naturali, minimè necessarium, is sit tyrannus dicendus, quia maiorem erga populum potestatem exercet, quàm verè habeat: quib. verbis duo significauit, primùm non valere legem, quæ nociua aliquantulum esset, cuius contrarium tenuit Dominicus Sotus Theologus disertissimus de iust. & iure. lib. 3. q. 4. arti. 5. ad finem. Deinde significauit, non valere, si non esset necessaria inspecto iure naturali vel diuino, qua si eo ipso quod necessaria non est, noxia esse intelligatur, cuius contrarium licet tenuerit Arist. loco per eundem Sotum citato, tamen verissimam esse Alfonsi Cast. sententiam, apparet ex nostra principali sententia, & ex omnibus his, quæ per huoc totum librum ad eius tam ornatam quàm iustificationem disseruimus, edocentes, omne imperiū tam legum quàm principum pertinere ad meram subditorum, oon etiam ad regentium vtilitatem. Nec dubium est quin † omnis lex positiua eo ipso quod ne cessaria nō est, noxia & nociua sit. Leges enim coostringunt hominum vitas. l. leges sacratissimæ. C. de legibus. sicq; onerant libertatem vt ibi, & l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur. inducuntq; imaginem quandam seruitutis, quæ morti æquiparatur. l. seruitutem. ff. de reg. iur. iuncta l. libertas. ff. de statu hominum. & §. libertas. Inst. de iure personarum. adeò vt in obligationibus faciendi ideo nullus compellatur præcisè, sed tantùm teneatur ad interesse, quia oneraretur libertas si homo ingenuus aliquid facere præcisè cogeretur, & leuius, clementius ac tolerabilius visum est, vt interesse præstemus, vel etiam omnia nostra, si opus fuerit, amittamus, quàm vt ad minimum faciendum inuiti cogamur. per quod nostra libertas aliquantisper lędi videatur, facit Glo. app. in leg. in seruorum. ff. de pœnis. dum ait, vel minimam pęnam corpoream duriorem esse omni pœna pecuniaria, facit l. filiusfam. §. secundum vulgarem. ff. de lega. 1. dum ait, patriam potestatem esse inæstimabilem. & quod Terentius per Cremetem ad Sosiam dicebat, Quod habui, inquit, summum precium persolui tibi, hoc est, libertatem. Et illud vulgare:

2 *Tyrannus quis.*

3 *Lex si vtilis non est, noxia est.*

Non benè pro toto libertas venditur auro.

Quum ergo hæc libertas per leges positiuas restringatur, consequens fit, eas leges non solùm ooxias, sed nocentissimas quoque esse, quoties necessariæ (inspectis iuris diuini aut naturalis principiis) non sunt, quamuis ingenti ooo modò leuitate verùm temeritate quoque, aut (quod turpius & inclementius est) machinatione fiant, vt testatur Iustinianus Imperator in d. l. vn. in princ. & §. 1. C. de cadu. toll. tanta est, tamque lamentabilis humani generis infœlicitas. & verus † intellectus ad d. l. vn. cum simi. est, eam legem & similes non tam iusto imperio, quàm tyraonide & ferri ab initio, & postea contineri aot obseruari. de quibus dictum est illud, Væ eorum, qui condunt leges iniquas. 4 *Intel. l. vn. in princ. & §. 1. C. de cad. tol.*

Iustificantur † hæ sententiæ, quia lex positiua vt valeat, oportet vt deriuetur à lege diuina & naturali, vt eleganter per eundem Alphon. Castr. vbi sup. c. 2. cuius verba ita habeot, Aliæ suot leges humanæ, quæ à lege naturali deriuantur per modum specificationis aut determinationis, sicut species in rebus artificialibus quodammodo deriuantur à genere, in qua deductione licet sit necessitas, qua aliquam certam speciem statuat artifex in orando, q; tamen hanc aut illā statuat, ex mera artificis pēdet voluntate, tales sunt omnes leges, quæ præmium aliquod virtuti, aut pœnam vitio statuunt: quarum nullæ ex primis legis oaturæ principijs necessaria consequentia deduci possoot. Nam licet necessarium sit ex lege naturæ, vt virtuti pręmium, eo vitio pœna reddatur, non tamen ex eadem legeest necessarium, vt hoc aut illud præmium virtuti, & hæc aut illa pœna vitio reddatur. Ta-

5 *Lex positiua vt valeat, debet deriuari à lege naturæ.*

les ergo leges, licet verè humanæ dicantur, quia ab hominum voluntate pendent, vt subditos obligare possent, non tamen est sola in illis bumana voluntas, ita vt sine illa similitudine aut specificarione legis naturalis illa sola subditis necessiratem & obligationem imponere posset.

6 *Lex positiua largè naturalis potest dici.*

Possunt † ergo huiusmodi leges quodammodo extensa vocis significatione naturales dici, quia per illas id in specie discernitur, quod in genere absque vlla specificatione lex naturalis faciēdum esse decernit: si enim lex bumana omnino à lege naturali discederet, illa iusta non esset, etsi nihil extra legem naturalem præciperet, iam uou bumana, sed lex naturalis diceretur.

7 *Intel. l. ius ciuile. ff. de iust. & iur.*

Nam † Vlpianus Iurisconsultus in l. ius ciuile. ff. de iusti. & iure. ita ait, Ius ciuile est, quod neq; in totum à naturali iure vel gentium recedit, neque per omnia ei seruit, itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id est, ciuile efficimus. Hæc ille. In quibus verbis ius commune ad ostendendam vocum idem significanrium varietatem, posuit pro iure naturali. & meritò, quoniam (vt ex testimonio Aristotelis suprà citati constat) iuś naturale est idem apud omnes.

8 *Leges positiuæ specificantur ex materia iuris naturæ.*

Deniq; † quòd lex positiua vt iustior sit, oporteat deriuatam esse à iure naturali & diuino, vltra d. Alphonsum Castren. tenent Dominicus Sotus Theologorum disertissimus, & alij, quos retulimus suprà c. 29. num. 20. Sicque vt ex massa cerea, si vis, pores facere vnam figuram, deiude eam infectam reddere, ac rursum ex eadem massa aliam formam effingere, idemque in massa aurea, vel argentea aut plumbea & similibus. Ita massa aut mareria ex quibus facienda est lex positiua, est diuinum aut naturale, ex quibus variæ formæ fieri à lege positiua possunt, ea enim iura edocent pœnam nou mereri malefactores, quamuis modum aut mensurampœnarum non definiant, Vnde qnòd fur siue manifestus, siue non manifestus puniatur, & etiam raptor, aut parricida, & similes, ijs iuribus prospectum est. quod autem fur manifestus quadrupli, fur autem non manifestus dupli pœna puniantur, vt in §. dupli, & §. quadrupli, cum vtrobique not. Iustit. de act. quodque ex rapina pœna tripli fit, vt in prin. & §. 1. Inst. de vi bonotum raptorū. quodque parricida culeo insutus pereat, vt in §. alia dein de lex. Iustit. de publi. iudi. & c. id geuus. isthæc sanè omnia à iure naturali incognita erāt, & à iure ciuili formata & specificata sunt ex ipsa iuris naturalis massa & materia dictantis iu genere puuiendos esse tales malefactores, facit tex. in simili, in l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. cum §§. præced. & seq. quatenus loquuntur de specificationibus, quæ fiunt ex massa vel materia aliena: sicque tales leges positiuæ habita consideratione mareriæ aut massæ iustitiæ ex quibus fiunt, naturales appellari possunt, habita verò ratioue formæ & specificationis dici possunt & debent ciuiles, & vtrunque probat d. l. ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile esse, quod intantum à naturali iure non recedit, inrellexit de materia iustitiæ, & quatenus subdit, neque ei per omnia seruir. intellexit de forma seu specificarione, quæ à iure naturali incognita & solo iure ciuili introducta est.

9 *Intel. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure.*

Idem † quò ad præmia, quæ iure quoque pro benefactis debentur naturaliter, uon secus quàm pœna pro malefactis. l. prima. ff. de iust. & iure. ibi, bonos non solùm metu pœnarum, verùm præmiorum quoque exhortatioue efficere cupienres. Cæterùm quantum præmium deberetur seruis pro benefactis, de quibus iu titul. C. de seruis. qui pro præmio libertatem accip. quantumque præmium deberetur militibus in rerminis. leg. item si verberatum. in princip. ff. de rei vendi. nullibi iure naturæ in specie definitum erat, sed iure ciuili definitur, vt ibi. Ergo quum omnis lex naturalis sit necessaria & vtilis, & ipsa quasi materialirer debeat generare legem positiuam, vt positiua iusta sit, superest vt vtilis & necessaria quoque esse debeat,

10 *Generatum simile generanti.*

quia † omne generatum simile est generanti. Nam vt poëta cecinit:

Fortes creantur fortibus, nec debiles
Generant aquilæ columbas.

Er secundum Philosophum, Qualia sunt principia, talia præsumuntur priucipiata. tradit Andreas Tiraq. de præscrip. Gloss. 2. §. 1. verbo, bona autem fides. Vnde Poëta sic modulatur:

Sæpe solet filius similis esse patri.

Notat Gloss. in l. quisquis. §. 1. C. ad legem Iuliam maiest. leg. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edi. & in c. si quis. 6. q. prima. Speculator de feudis. §. quoniam. versic. 5. numero 14. & Benincasius de actio. in princip. numero 102.

11 *Lex inutilis an valeat.*

Tertiò † id pulchrè edocemur à Cicer. in Vati. sic scribente A, maioribus, inquit, nostris uulla alia de causa leges sunt inuentæ, nisi vt ciues suos incolumes conseruarent: ergo leges non necessariæ, aut non vtiles, cùm non possiut non esse nociuæ, vt suprà ostendimus, valere non possunt, quia tunc ciues non seruaut incolumes, sed potius lædunt. Idem apertius idem Cicero secundo de legibus scriptum reliquit, Ad salutem (inquit) ciuium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque homiuum, & quietam, & beatam conditæ sunt leges, quod & idem Cicero longè etiam significantiùs expressit ptima de Inuent. Ea, inquit, virtute & sapientia maiores nostri fuerunt, vt in legibus scribendis nihil sibi nisi salutem & vtilitatem Reipublicæ proponerent, neque enim ipsi quod obesset scribere volebant, & si scripsissent cùm esser intellectum repudiatum iri legem intelligebant. Quibus verbis

non

non obscurè significauit, eam legem, quæ minus vtilis esset, aut necessaria vtroque pede claudicare, ac infirmam esse ex defectu non solùm voluntatis, sed etiam ex potestatis defectu legumlatorum. Quod intelligo quamdin cessat vtilitas, nam ea adueniente lex illa valere incipiet, vt suprà diximus.

11 *Legis vita quanta sit.* Hactenus quò ad huiuscemodi validitatem. Quid † autè quò ad ipsius durationem? & sanè regulariter & si omnes leges perpetuæ sint, id tamen procedit, quando iurisdictio legem ferentis perpetua erat: qualis est iurisdictio populi, qui semper durat. l. quærebatur. ff. de iudici. aut etiam iurisdictio principis perpetui, vt sunt reges & similes. Cæterùm quando ab habente temporalem iurisdictionem fiunt, tunc ipsæ quoq; temporales sunt, actionesq; temporales producunt, vt in princip. Institut. de perpet. & tempo. actionibus. qua de re per Bart. in l. 5. in princip. ff. de verb. obliga. per Mathæsillanum singulari 189. Nota vnum mirabile. idem Bart. in l. fi. ff. de pœnis. idem in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. & ibi Bald. Ludouicus Romanus consil. 228. Aretin. in d. l. 5. in princ. & Andr. Barb. in rubric. C. qui admitti.

Ijs, quæ per totum hunc librum egimus, finitima sunt quæ scripsimus infrà in secundo Tomo huius Operis lib. primo illius Tomi secundi. Si quæras cur si his contigua sint, desierint hic subiungi & continuari? respondeam id factum ob causam hic reticendam. Ergo quæ hic desunt, illinc petenda sunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS Cath. potentissimi Prætorio Senatoris.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM,

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptionum materia summi momenti est.*
2 *Præscriptionum materia quatuor principijs, seu elementis consistit.*
3 *Mundus constat quatuor elementis.*
4 *Diuisio huius tractatus.*
5 *Elementa inuicem conuertuntur.*
6 *Diuisio partis primæ.*
7 *Diffinitio præscriptionum & vsucapionum.*
8 *Præscriptio & vsucapio an differant inter se.*
9 *Præscriptio quare introducta.*
10 *Dominia essent in incerto cessante præscriptione.*
11 *Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi.*
12 *Patria hominis est omne solum.*
13 *Communia sunt terra, aer, aqua.*
14 *Ius gentium primæuum appellatur naturale.*
15 *Terræ dominium non præsumitur nisi probetur.*
16 *Terræ dominium probari nisi præscriptione non potest.*
17 *Dominium vt probetur.*
18 *Probatio leuior sufficit in incidentibus.*
19 *Dominium plenè probatur per præscriptionem.*
20 *Titulus suppletur adiectione temporis.*
21 *Dominium sine præscriptione probatur in actionibus, & in rebus mobilibus.*
22 *Dominium cadit in iuribus & in incorporalibus.*
23 *Præscriptiones sunt iuris ciuilis.*
24 *Obligatio naturalis an perimatur præscriptione.*
25 *Præscriptiones nunquam fuissent, si ius ciuile non esset.*
26 *Dominium præscriptione quæsitum an princeps adimat.*
27 *Præscriptio triginta annorum iure fforum non erat cognita.*
28 *Præscriptiones non tenent extraneos à iurisdictione principes aut priuatos.*
29 *Princeps cum subdito contrahendo non obligatur ciuiliter, sed solùm naturaliter, sed ea naturalis obligatio efficax omninò est.*
30 *Principes aut populi liberi inter se iure naturali, & gentium non ciuili ligantur.*

31 *Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iurisdictione.*
32 *Peregrinus expers testandi actiuè & passiuè.*
33 *Hispania etiam de iure non subest imperio.*
34 *Contractus sunt informes inter extraneos à iurisdictione populos, principes, priuatosq́; homines, inter quos omnes nuda conuentiones & naturales obligationes efficaces sunt.*
35 *Ambasiatores iure naturali & gentium non ciuili vtuntur.*
36 *Præscrip. & iura ciuilia cessant in extraneis populis, principibus, priuatis hominibus.*
37 *Hispanorum regum ius quò ad ecclesiastica.*
38 *Patronatus iura instius conceduntur terra ab infidelibus debellata causa, quàm dotationis causa.*
39 *Iuri canonico subsunt omnes Christiani.*
40 *Hominerà suis negotijs & prouincijs auocari necessitate non cogente noxium, & contra naturalem iustitiam est.*
41 *Ius positiuum aut consuetudines inducere non possunt, quòd iustitia naturali aduersatur.*
42 *Intellectus infirmitas est, quærere legem vbi naturaliter sentimus.*
43 *Notorietas superat omne genus probationis.*
44 *Iustitia naturalis est incommutabilis.*
45 *Nauigatio impossibilis ferè, & noxia reputatur.*
46 *Impossibile reputatur quod est nimis difficile.*
47 *Impossibilium nulla obligatio.*
48 *Impossibilia an possit Deus.*
49 *Immemorialis præscriptio quæ dicatur.*
50 *Ius naturale & diuinum non immutantur per abusus.*
51 *Ius positiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, sed positiuum, dicitur.*
52 *Abstinendi beneficium esse prætorium non ciuile.*
53 *Ius nonnus per adiectionem, vel detractionem sic quò ad particulam Solum additam, vel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile. ff. de inst. & iur.*
55 *Ecclesiastica iurisdictio iustius exercenda quàm profana.*
56 *Iustitia virtutum regina.*
57 *Ecclesiasticorum iniustitia turpior, quàm profanorum.*
58 *Filius similis patri.*
59 *Generatum simile generanti.*
60 *Filia similis matri.*
61 *Deus dat omnem potestatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant auctorem.*
64 *Vtilitatis causa admissa non sunt ad contrarium conuertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impossibilia sunt quæ turpia sunt.*
67 *Potentia mentita:*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non solùm in vniuersis, sed & in singulis regitur.*
71 *Populi vox Dei vox est.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni læsione tueri tenetur.*
73 *Principum quanta esse debeat cura & prouidentia.*
74 *Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ.*
75 *Exceptio sæpe auget regulam.*
76 *Onera iniqua tollenda.*
77 *Præscribi iniqua nullo tempore possunt.*

CAPVT LI.

OLLIGITVR ex principali nostra conclusione, an valeant leges præscriptiones inducentes? Monet quæstionem, quod vt principum, ita & legum imperium vt prosint non vt noceant datum creatumque (vt suprà lib. 1. cap. 1. cum sequen. millies admonuimus) fuit. iniquissimũ autem est, & sic nociuum præscriptionis remedium, vt mox probabimus. ergo eæ leges non deberent valere. hac ergo occasione, & quia nostræ professioni dum de controuersijs illustribus & frequentib. agere profitemur, nulla quam † præscriptionũ materia aptior, aut accommodatior videtur, (quia siue ad frequentem iudiciorum vsum respexeris, hac materia nihil vsitatius, vt pote quæ sit ferè vnica spes, & probatio, & thesaurus omnium siue dominiorũ siue iurium mortalis generis, siue etiam regum, principum, Imperat. iura, statutumq́; in tuearis in sola præscriptione temporisque vetustate tanquàm in fidelissimo quodam thesauro ac ditissimo reposita inuenis, vt propè edocebimur. ideò hãc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo vt longiores aliorum de hac re commentarios huc transcribere (nostrorum more) velimus, sed vt circa ea duntaxat versemur, quæ ab alijs vel prætermissa, vel parum fœliciter aut minus dilucidè tradita inuenimus.

1 Præscriptionum materia summi momenti est.

Porro † vt rerum natura in quatuor consistit elementis, ita & vsucapionum, præscriptionumue natura, & tota materia in quatuor nititur ceu elementis, & principijs, scilicet in possessione, traditione, titulo, & bona fide. ea autem quatuor elementa eleganter Philosophi ijdemque vates modulati sunt:

2 Præscri. materia principijs seu elementis consistit.

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. sic cecinit:

† *Quatuor æternus genitalia corpora mundus*
Continet, ex illis duo sunt onerosa, suoq́;
Pondere in inferius tellus, atque vnda feruntur:
Et totidem grauitate carent, nulloq́; premente
Alta petunt, aër atque aëre purior ignis.

3 Mundus constat, quatuor elementis.

Idem lib. 1. Fastorum:

Altum petit flamma, propior locus aëra cœpit:
Sederunt medio terra, fretumq́; loco.

Manilius lib. 1. astronom.

Ignis in ætherias volucer se transtulit auras.
Summaq́; complexus stellantis culmina cœli.
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit:
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aëraq́; extendit medium per inania mundi:
Ignem flatus alit, vicinus subditus astris.

Tertia sors vndas strauit, flatuq́; natantes
Aequore perfudit toto nascentia ponto;
Vt liquor exhalet tenuis, vtq́; enomet auras,
Aeraq́; ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere tellus.

4 *Diuisio huius tractatus.* Quòd autẽ omnes præscriptiones in quatuor veluti elementis & principijs ceu principijs consistant, hoc est, in possesione, traditione, titulo, bona fide, id vt notißimum est (per l. vni. in prin. C. de vsuc. transfot. in prin. Instit. de vsucap. cum mille similibus, infrà allegandis) ita quoque longißimum esse constat, vt edocebimut per totam secundam, tertiam & quartam partem huius præscriptionum tractatus, qui sex partibus constabit.

Prima continebit decem quæstiones, quæ vtpotè ad totam materiam communes, faciliores teddent eotum omnium, quæ dicenda sunt, cognitionem.

Altera ad possesionem & traditionem rerum ptæscribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum spectabit.

Quarta bonam ad fidem adspirabit.

Quinta res, quæ præscribi possunt, quæue non possunt, captabit.

Vltima eos casus temißiuè, qui ad præscriptionis tescißionem pertinere videntut complexa, finem huic præsctiptionum tractatui imponet.

Verùm istarum partium singulæ in reliquarum materiam & veluti possesionem nõ poteruut non inferre pedem, ad id cogente mateтiarũ affinitate, eo quòd ipsis quoq; primis elementis, vt quotidiè & incessantet contingat, summus ille rerum opifex & parens Deus ordinauit. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. sic philosophatus est:

Quæ quanquam spacio distent, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, & in ipsa cadunt: resolutaq́; tellus
In liquidas rarescit aquas: tenuatur in auras,
5 *Elementa inuicem conuertuntur.* *Aëraq́; humor alit, dempto quoq; pondere rursus.*
In superos aër tenuißimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq́; retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

6 *Diuisio partis primæ.* In primis itaque videndum est, † quid sit vsucapio. Deinde vt differat à præscriptione, vel à consuetudine. Tertiò, quare fuerit introducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò an aduersa sit tationi & iuri ac æquitati naturali. Sextò, an præscriptio perimat vtramque obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præscriptione acquiratur. Octauò, an obligatio ex delicto orta ptęscriptione perimatut. Nonò, an præscriptio impediat litis ingressum. Vltimò, an tempus perimat, an transferat ius nostrum. Quò ad primum † vsucapio

7 *Defitiitio præscriptionũ & vsucapionũ.* est acquisitio, vel adiectio dominij per continuationem possesionis temporis lege definiti, supple contingens. Ita ait Iureconsultus in l. 3. ff. de vsucapio. circa cuius definitiouis tultionem multus (iudice me) esse videtur Ioannes Imolensis in dicta l. 3. & Felinus & Philippus Decius in tubrica, de præscript. & uouißimi post alios in capitu. possessor, de regulis iuris lib. 6. Panormitanus & alij in dicta rubrie. notant enim Iureconsultum eò, quòd ab effectu vsucapiouem definierit, nec aduertunt Iureconsultis solenue esse, fuisseq; sempet, aut pletunque ita (Iuris disciplina id exigente) iuriũ materias definire, vt in l. 1. ff. de tutelis, in princip. Instit. eod. titul. in l. imperium. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. in l. 1. ff. de testament. & in l. 1. ff. de legibus. & textus vulgo notus iu l. legatum est. ff. de legat. 2. l. legatum est. ff. de legat. 1. §. legatum est. Institut. de legat. in princip. Institut. de obligat. iu princip. Institu. de action. in princip. & alibi sæpè, vt nos tradidimus iu tracta. de success. progressu. lib. 1. in præfat. num. 64. post Alphousum Castrensem de potesta. legis pœualis lib. 1. cap. 2. Cagnolus & alij in l. omnis definitio. ff. de regulis iuris. alijs ergo ociosis hanc quæstionem velitandam relinquamus, nobis aurem sat superque esse debet ipsa Iureconsulti definitio, quam improbare nephas est. Et cum ea transit Frauciscus Balbus, de præscriptio. in prima parte, quæstione prima. Azo in summa. C. de vsucapio. pro empto. ad princip. & alij. & vide omninò quod dixi infrà c. incip. quò ad octauum est. in 8. quæst.

† Quò ad secundum vt vsucapio differat à præscriptione plerunque traditum est, vsucapionem ad mobilia, præscriptionem ad immobilia pertinere. Ita Gloss. in l. secunda. ff. de vsucapio. Gloss. in princip. Iustitut. eodem tit. in verb. vsucapiantur. Gloss. decima sexta, quæst. 3. iu summa. id quod procedit voce angustè sumpta. nam hi termini paßim conuertuutur, vt per omnes fetè leges sub titulo ff. de vsucapi. apparet, & differunt Balbus in dict. 1. part. quæst. 3. Felinus & Decius, vbi suprà. & nouißimi in dict. capit. possessot, ad princip. post Gloss. in l. tertia. ff. de vsucapio. Bald. in l. prima. colum. 3. vers. nec puto. C. de seruis fugitiuis. per Aret. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acquit. poss. 8 *Præscriptio & vsucapio, an differant inter se.*

Quò † ad tertium, nempè quare vsucapio fuerit iutroducta, Respõdet Iureconsultus in l. 1. ff. de vsucapion, id admissum, ne rerum dominia in incerto essent, & ne lites essent immortales. l. final. ff. pro suo, † neve domini perpetuo timore terum suatum amittendarum cruciarentut. l. cùm notißimi, in princip. C. de præscription. triginta annorum, vt per Bald. in repeti. l. primæ. in colu. 3. C. de emancipatio. liberorum. Balbus de præscript. parte prima, quęst. quarta. Azo in summa. C. de vsucapio. pro emp. in princ. Sed quonam modo 9 *Præscriptio quare introducta.* 10 *Dominia esse in incerto cessante præscriptione.*

deducitur lites fore immortales dominiaque rerum fore in incerto, si præceptiones inuentæ non fuissent.

11 *Terrarum dominiũ iure gentium primæuo erat in communi.*

† Et sanè perspicuum id est, nam principio generis humani omnia erãt in communi præsertim agri & campi, vt est vera & communis opinio, quam tenent Paulus Castrensis, & alij in repet. l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. Vnde Horatius satyra 2. lib. 2. sic cecinit:

Nam propriæ telluris herum natura, neq; illum,
Nec me, nec quenquàm statuit, nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.

Et Virgilius lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni:
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant.

Et Seneca in Hippolyto:

——— Hoc equidem reor
Vixisse ritu prima quos mistos deis
Profudit ætas: nullus hic auri fuit
Cæcus Cupido. nullus in campo sacer
Diuisit agros arbiter populis lapis.

Et hac habita ratione Statius sic canebat:

12 *Patria hominis est omne solum.*

† *Omne homini natale solum.*

Eadem consideratione Ouid. lib. 1. Fast. canebat:

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor:
Et volucri vacuo quidquid in orbe patet.

Nimirum eorum collectio erat quod vt volucres seu aëreum genus in cœlo vel aëre, vtq; squamea turba in æquore vel ponto nihil proprium habent præter vsum communem: ita & humanum genus in terris communem vsum non secus quàm reliqua animantia terrestria haberent, & præterea nihil, saltem quod ad ius proprietatis aut dominij in particulari attineret, & Ouid. lib. 6. Metamor. sic modulatus est:

13 *Cõia sunt terra, aer, aqua.*

Quid prohibetis aquas? vsus communis aquarũ est.
Nec solem proprium natura, nec aëra fecit:
Nec tenues vndas: ad publica munera veni.

Ista erant verba terræ aliquid terræ proprium cuiusquã esse vetantis, & omnia esse communia asserentis, facit tex. in §. singulorum. Inst. de rerum diuisione.

14 *Ius gentiũ primæuũ appellatur naturale.*

† quum ergo tam inspecto iure naturali quam iure gentium primæuo (quod similiter naturale ius appellatur, vt suprà lib. 1. in præf. nu. 118. disseruimus, & attigimus de succ. crea. lib. 1. in §. 1. num. 2. & 41.) omnia essent communia præsertim omnes agri, campi, prædia, & reliqua immobilia,

15 *Terræ dominium nõ præsumitur nisi probetur.*

† superest, vt qui aliquid immobile suum esse duxerit, illud probare debeat, quia contra se habet præsumptionem iuris, cumque is dicat quod ius olim erat commune degenerasse, ad seque solum in particulari pertinere cœpisse, id probare necesse habet cùm talis assertio in facto consistat, quod non præsumitur nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. l. si emancipati, ibi, reque emancipatum probatum fuerit, vbi notat Ias. C. de colla.

16 *Terræ dominium probari nisi præscriptione non potest.*

† & id factum non solùm probari oportet, sed etiam ea probatio, si remouerimus vsum præscriptionum, esset penè impossibilis, nisi quis ostenderet testamentum primi parentis Adami, quo quoppiam fortè prædium aut prædia sibi relicta fuisse appareret. aliter enim & si probet se emisse, parum iuuat cùm per hoc non appareat an venditor dominus fuisset, nec potuerit vendens pluris iuris in emptorem transferre quã ipse haberet. l. nemo plus. ff. de regul. iur. c. nemo potest plus. eod. titu. lib. 6. l. traditio. ff. de acqui. rerũ domi. quinimmò etsi (vt ioci causa id dixerimus) Adami testamentum ostenderet, nihil iuuaret, quia se ab Adamo magis descendere quàm reliquos homines probare non posset, vt interea omittam tam antiquum instrumentum authenticum esse probari non posse, & ita in specie quod dominium immobilium probari sit improbabile, nisi per præscriptionem, tenent, licet non ita dilucidè probent Glo. in l. cum res. C. de probati. quam sequuntur communiter Doctores ibi, vt tradit Nicolaus Boërius decisione 47. alia insuper ex dicto num. 25. Paulus Castrensis & Iacobinus de sancto Georgio in l. si quis seruo. C. de furtis. Alex. consil. 4. colum. 2. libro 2. Dynus, Barthol. Alberi. Paulus Castr. & alij, præsertim Alexa. in l. si sic. §. 1. ff. delegat. Idem Alexand. consil. 180. col. 4. lib. 7. & consil. 71. col. 1. lib. 1.

Hinc † est, quod licet quis probet se habere alicuius rei possessionem cũ legitimo titulo, sicque tanquam dominum fructus illius rei nomine, & sibimet, non etiam alteri percipere, adhuc non intelligitur se dominum sufficienter probasse, vt sentiunt Gloss. d. l. cum res, & omnes illi quos suprà allegauimus. sentit Glo. in l. 7. C. de probat. Bald. in sua praxi. tit. de extraordi. q. 1. & Boërius, vbi suprà, nu. 2. versi. sed glo. Id quod procedit quando dominium deducitur in iudicium per modum actionis & principaliter, quale est in rei vendicatione, in qua dominium venit probandum principaliter. l. 1. C. de alien. iudi. mu. cau. facta. l. 1. ff. eo titul. l. doce ancillam. C. de rei vendi. nam & si probarem contra possidentem, me ab hinc annos fortè duos fundum, de quo lis erat, per quadriennium possedisse, fructusque ipsius vt dominium percepisse, reliquaque omnia vt verum dominum, &, quæ à dominis fieri soleor, egisse, adhuc cõtra illum possessorem minimè obtinerem. Cæterùm si non principaliter, sed incidenter tandem dominium deduceretur in iudicium, tunc is modus probationis sufficeret ad inducendam dominij probationem, vt est recepta opinio in locis mox referendis. 17 *Dominiũ vt probetur.*

† Vnde si domum tuam domui meæ seruitutem debere dicebam, & ostendi legitimum titulum istius domus, quam esse dicebam, meque eam posidere, eaque vti & frui non secus quàm veris dominis, solenne est edocui, tunc sufficienter dominũ me esse videor probasse, 18 *Probatio leui or sufficit in incidentibus.*

vnde

vnde si huic domui domum tuam seruitutem debuisse ostendatur legitimè, obtinebo, & is esse solet frequentissimus aduocatorum vsus allegantium, quem cum legitimo titulo aliquam rem tenuisse & possedisse, eiusque fructus tanquam verum dominium percepisse, reliquaque omnia egisse, quæ à veris dominis fieri solent. nam per hoc intelligitur dominium præsumptiuè probatum, nõ aliter quàm præsumptiuè fatuus ex ineptis dictis, vel factis quis probatur, vt tenuerunt Glos. in l. pen. verbo, amoueti. ff. de condit. instit. & ibi Bald. Ange. & Paul. Castrens. Bart. Bald. Paul. Castrens. & alij in l. Titia, per text. ibi. ff. de solut. est text. melior de iure secundum Nicol. Boër. d. decisio. 47. num. 1. in l. filiusfamil. §. ijdem principes ff. de leg. 1. Barbat. consil. 50. num. 52. lib. 1. Iacob. de Arena, & Bart. in l. penultim. Anto. But. & Abb. Siculus in c. cùm ad sedem, de restit. spol. Innocen. in c. illud, de præsump. Bart. consil. 110. quidam Masiolus. Idem Bart. in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium. col. penult. glos. 1. l. sicuti. §. si quæratur. ff. si seruitus vendicetur. Glo. iuncta textui in l. 1. ff. fam. ercis. & ibi Florianus tradit Raph. Cum. consil. 150. ad fin. Per. Philip. Corn. consil. 48. lib. 3. Andreas Barb. cons. 8. lib. 1. Alexan. consil. 4. lib. 2. Idem consil. 103. num. 10. lib. 7. Ias. post Bart. ibi in l. si prius. ff. de op. no. nũ. & plenè per Boër. vbi suprà, & Corne. consil. 19. lib. 2. Idem Corneus cons. 24. lib. 4. & Bal. in l. non ignorat. col. 6. C. qui accus. non poss. facit. l. & quæ nondum sunt. §. 1. ff. de pign. tenet Romanus consil. 24. circa propositum. & Bar. Sozinus consil. 106. in causa. colum. 4. lib. 2. ratio differentiæ inter hanc speciem & superiorem ea est, quod quando dominij probatio deducitur incidenter in iudiciũ, cùm aliud principaliter ageretur, par est, vt non tam exacta probatio postuletur, quàm si principaliter deduceretur & desideraretur. cùm & ea res leuioris sit præiudicij, & aliter is bis oneraretur in probatione, si teneretur ex integro probare, & donum vicini seruiturem alteri domo debere. & præterea ex integro probare, quòd ea domus, cui talis seruitus debebatur, sua erat. facit pro hac ratione l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Treb. l. Titia. §. qui inuita. ff. de leg. 2.

19 *Dominiũ plenè probatur per præscrip.*

Cæterùm † si cum eo legitimo titulo probaui possessionem longi temporis, tunc sufficienter probatum est dominiũ, etiam si in iudicium deduceretur principaliter, quia iam præscriptum intelligeretur: & hæc est vtilitas præscriptionum (qua æquius aut consultius nihil vnquam excogitari potuit) ita tenet Gloss. in d. l. cùm res. C. de probat. & est communis opinio Doctorum, quos suprà allegauimus.

20 *Titulus supletur adiectione temporis.*

† Idem foret si nullum titulum probarem, si tamen longissimi temporis possessionem probaui, quasi ea temporis adiectio suppleat tituli defectũ; vt in l. si quis emptionis. §. 1. & l. cùm notissimi, in prin. & l. sicut. l. omne. C. de præscrip. triginta annorum, vt est communis opin. Bal. vbi suprà, & aliorũ, quas suprà retulimus, tradit etiam Boër. vbi suprà num. 9. cum seq.

21 *Dominiũ sine præscript. one probatur in actionibus, & in rebus mobilibus.*

Hactenus de dominij probatione in rebus soli, & etiam in rebus mobilibus regulariter, † sunt tamen plures species, in quibus circa iuuentum præscriptionis probatur dominiũ in rebus mobilibus. quid enim si quis tabulam depinxit, iuxta §. si quis in aliena tabula. Instit. de rerum diui. aut melle mulsum ex vuis & melle fecit, aut librum scripsit, & similia. certè in his speciebus & similibus facilè est dominium probare. Item idem est in rebus se mouentibus, quale est, si quis feram cepit, aut armenta, aut pecudes, aut quadrupedes, quæ anteà nullius in bonis vel fuissent, vel iam esse desijssent, vt in §. feræ, & per totum titulum Institut. de rerum diui. præsertim in §. singulorum, cum sequent. vsque ad finem tituli. & l. adeò. per totam l. 1. 2. & 3. l. naturalem. ff. de acquir. rerum domi. Idem in iuribus & actionibus, nam probatur contractus obligatione probatur nobis, id de quo agitur deberi, † nec dubium est, quia etiam istarum rerum dicatur esse dominium l. qui vsumfructum. ff. si vsusfruct. per l. fin. ad medium. C. de præscrip. longi temporis, & de quadruplici dominiorum differentia differit Bald. in l. in rebus. C. de iure dot. colum. 2. & Boërius d. decisio. 42. num. 4 & plenius per nos de suc. progressu lib. 1. in præfa. nu. 176. cum seq.

22 *Dominiũ cadit in iuribus & in corporalibus.*

23 *Præscriptiones sunt iuris ciuilis.*

Quòd ad quartum, nempè, † quo iure fuerit inducta vsucapio, vel præscriptio, omnes omninò admittunt mero iure ciuili receptam fuisse. ita Azo in summa C. de vsucapi. pro empt. ad princip. Bald. in repeti. l. 1. col. 3. C. de emancipat. liberorum. Franciscus Balbus de præscript. part. 1. q. 4. Bar. in l. nemo potest. colum. 4. versi. quærit Dynus. ff. de legat. 1. Philippus Decius in cap. quæ in ecclesiarum. nu. 26. de constit. Aymon Crauet. & antiq. temporum. part. 1. num. 49. per eundem Decium consilio 269. num. 7. Idem Decius consil. 202. num. 2. Bald. in l. fin. colum. 2. C. sententiam rescindi non posse. Angelus in l. Lucius. ff. de euictionibus. Paulus Castrensis in l. 1. ff. de testament. Alexand. in l. Gallus. §. & quid si tantùm. num. 27. ff. de liber. & posthum. Panormitan. consil. 84. videtur. 1. lib. 1. Gloss. quam ibi omnes sequuntur in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Bald. in authent. ad hæc. colum. 3. C. de vsur. Ang. in repe. l. 1. colum. 19. C. de iudi.

24 *Obligatio naturalis an perimatur præscriptione.*

† Ideò dicunt, quòd præscriptio vtpotè ciuile inuentum obligationem naturalem nequit perimere, quod & firmant Bart. & Paulus Castrens. in l. final. §. 1. ff. rem ratam haberi. Corne. cons. 251. in hac consultatione. colu. 2. lib. 3. Idem Corne. consil. 176. ad euidentiam. col. pen. lib. 1. Ant. But. Ioan. Imol. Panorm. & Feli. in c. ad aures, de præscript. Ioan. And. in c.

posses-

possessor, vbi Philipp. Franc. & noui. de teg.
iur. Franc. Balb. vbi suprà. 2. part. 3. princ. q. 10.
& in part. 1. q. 6. & Ioan. Oroscius & nouissimi
sequuntur d. Gloss. l. ex hoc iure. ff. de iustit. &
iur. eamque Gloss. sequuntur alij quàmplu-
res, quos allegauimus de succe. crea. lib. 1. §. 1.
25 num. 1. versi. vltima fuit opin. Hinc † dixit Bal.
Præscriptiones nunquam fuissent, si ius ciuile non esset.
in rep. d. l. 1. col. 3. C. de emancip. liber. q. si ius
ciuile non foret, præscriptiones aut vsucapio-
nes minimè forent, quem sequitur Francisc.
Balb. in d. q. 4. † Hinc etiam dixit Philip. De-
26 cius in d. c. quæ in Ecclesiarum, num. 26. domi
Dominiũ præscriptiõe quæsitũ, an princeps adimat.
nium præscriptione quæsitum cùm sit iuris ci
uilis tolli nobis posse per principem, id quod
improbabimus (annuente Deo) in secundo
Tomo harum controuersiarum, qui inscribi-
tur sub titulo controuer. vsu frequentium. c. 1.
num. 15. ibi enim ostendimus, etiam dominiũ
iuris ciuilis tolli nobis per principem non ma
gis posse, quàm dominium iuris naturalis, ni-
si ob bonum publicum. Deniq; cùm præscri-
ptiones & vsucapiones sint iuris ciuilis adeò,
vt si ius ciuile nõ esset ipsę minimè fuissent, vt
iam edocti sumus, & probat l. 1. & l. 3. ff. de vsu-
27 cap. Et ideò † præscriptio longissimi tẽporis
Præscrip. 30. annorum iure ff. nõ erat cognita.
triginta vel quadraginta annorum non erat
cognita nec inuenta iure ff. vt est vera & com-
munis opinio, quam tenent Glos. in l. qui oc-
cidit, in princ. verb. amissi. ff. ad l. Aquil. Gloss.
& Doct. qui cum ea simpliciter transeunt in l.
Iulianus. ff. ex quibus causis maiores. Bar. in l.
tutor rerum. in fin. ff. de admi. tutorum. Bald.
in l. eum qui. §. in hac. ff. de public. Idem Bal.
in l. si ego. §. partus. eodem tit. Francisc. Balb.
de præscript. in 2. part. 3. partis princip. quæst.
12. num. 12. versi. sed dubitatur. Bald. in l. nihil.
C. de vsucap. pro hærede. Glos. cum qua trans-
eunt communiter Doctores ibi in princip. In-
stit. de perpe. & temp. actio. Alexan. in l. Pom-
ponius. §. cùm quis. num. 21. ff. de acquirend.
possess. Et ibi Iaso. num. 22. Felin. in c. de quar-
ta. num. 34. de præscript. Bart. in l. fin. in fin. ff.
rem ratam haberi. Aries Pinellus de bonis ma
ternis in authent. nisi tricennale, in princip.
Bartholomæus Socin. consil. 203. colum. 2. in
fin. lib. 2. Episcopus ciui. Roder. in c. posses-
sor, de tegu. iur. lib. 6. part. 2. §. 9. num. 4. Cùm
28 (inquam) † omnis præscriptio & vsucapio sit
Præscriptiões nõ tenent extraneos à iurisdictione principes aut priuatos.
merum inuentum iuris ciuilis, consequens
est, vt subditos duntaxat liget, & comprehen-
dat illius illarúmve regionum, vbi tale ius ci-
uile seruatur, iuxta l. omnes populi. ff. de iust.
& iure. §. sed naturalia. Instit. de iure nat. l. ius
ciuile. ff. de iusti. & iur. l. fin. vbi plenè in simi-
li per omnes Doctores. ff. de iurisdict. omniũ
iud. sicque si inter reges aut populos liberos,
qui non recognoscerent superiorem, in tem-
poralibus lis esset, cessaret materia præscriptio
num, non secus quàm si re vera scripta, aut in-
uenta nunquam fuisset, quia ius ciuile vnius
principis aut populi liberi alterum principem
aut populum liberum non tenet, sed ius tan-
tùm naturale & gentium inter eos seruãdum
est. Et secundum tale ius ciuile iudicandum
esset. nam si princeps legibus populi sui solu-
tus esse dicitur. l. princeps legibus. ff. de legi-
bus, quantò magis solutus esse dicetur legibus
alterius principis vel populi. † Id quod nullus 29
Princeps cum subdito contrahendo nõ obligatur ciuiliter, sed solum naturaliter, sed ea nat. obl. efficax omninò est.
modò sanus negat aut negauit vnquã, quod
adeò verum est, vt princeps cum subdito con-
trahendo non obligatur ciuiliter, sed tantùm
naturaliter, quia iuri tantùm naturæ, & gen-
tium non etiam iuri ciuili subiacere intelli-
gitur, vt tradit eleganter Bald. in d. l. princeps.
ff. de legibus. Idem Bald. in l. 1. ad prin. ff. de
const. princ. Idem Bal. & communiter omnes
Doct. in l. 1. ff. de pact. Idem Bald. in l. fin. C. de
transact. & in l. si aquam. colum. 6. C de seruit.
& aqua. plenè per Doct. in c. 1. de const. Alex.
consil. vltim. clementissimi. col. 7. lib. 4. Bald.
in c. 1. §. fin. qui feudum dare possunt. quod ita
tamen intelligendum est, vt ea obligatio na-
turalis, qua princeps ex contractu suo vel con
uentione cum subdito, vel cum altero princi-
pe celebrato tenetur, tam efficax sit, quàm fo-
ret si esset ciuilis simul & naturalis, vel si ius ci
uile nunquam vllibi scriptum aut inuentum
esset. Ita Anto. Butrius colum. penultim. & ibi
alij omnes in c. quæ in Ecclesiarum, de consti.
& ibi Abb. colum. pen. Bal. in c. 2. colum. fin.
de noua forma fidel. in feud. Fernandus Loa-
zes in consil. pro Marchi. de Velez. dub. 1. pag.
34. num. 23. Sicq; † principes inter se, vel po- 30
Princeps aut populi liberi inter se iure nat. & gent. non ciuili ligantur.
puli liberi inter se semper & sunt & esse viden-
tur, ac fuisse quasi in terminis l. 2. ad princip.
ff. de orig. iur. l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de consti. pe-
cun. cum simil. vt inter eos ius solùm naturale
& gentium non etiam ciuile in consideratio-
ne sit, non magis quàm si scriptum aut inuen- 31
Ius ciuile non ligat principes aut extraneos à iurisdictione.
tum nũquam fuisset. nam & idem esset (quod
plus est) † si res ageretur inter principem &
vnum hominem priuatum, qui tamen sibi
subditus non esset. † Et ideò peregrinus nec 32
Peregrinus expers testandi aliène & passiuè.
testamentum facere debet, secundum nostri
iuris regulas, sed secundum simplicitatem iu-
risgentium, vt diximus de succ. progressu lib.
1. sub tit. qui testam. fac. poss. num. 124. nec ex
testamento alicuius ciuis nostri capere potest,
quia vt nostro iuri subiectus non est, ita etiam
non gaudet beneficijs nostri iuris ciuilis, vt
ibidem docuimus sub titulo, qui ex testamẽ.
cape. poss. num. 6. cum sequen. per l. 1. cum ibi
not. C. de hæred. instit. l. sed si hac. §. pœnam, in
verb. peregrinitatem. ff. de in ius vocan. Quin-
imò idem foret, si inter duos homines priua-
tos exteros tamen (hoc est, qui essent diuersa-
rum iurisdictionum, puta vnus Hispanus, al-
ter Gallus) res ageretur, nam & tunc ius tan-
tùm naturale & gentium inter eos seruaretur,
non etiam ius ciuile alterutrius ex illis prouin
cijs † (cùm constet regem Hispaniarum etiam 33
Hispania etiam de iure nõ subest Imperio.
de iure non subesse Imperatori. 63. distinct. c.
Adrianus, vbi Gloss. & reliqui. Idemque in
rege Galliarum saltem de facto, vt lib. præced.

plenius

34 *Contra Ius fus informes inter extraneos à iurisdictione populos, principes, priuatosq́ homines, inter quos omnes nudæ conuentiones & nat. obl. efficaces sunt.*

plenius tradidimus. c. 22. nu. 11. cum sequen.) † secundum quæ licet regulariter non valeat emptio & venditio sine precio, nec locatio & conductio sine mercede certa, nec contractus emphyteusis sine scriptuta, nec stipulatio sine verbis, vt in princip. Instit. de empt. & vendi. & in princ. Instit. de locatione & cond. l. 1. in prin. ff. de verb. oblig. in prin. Inst. eod. ti. l. 1. 2. & 3. cum ibi not. C. de iur. emphy. tamen inter exteros principes, vel inter exteros populos superiorem non recognoscentes, vel inter exteros homines priuatos, vel inter vnum principem, populúmve liberum & ciuem ei subiectum, & emptio venditióve sine precio, & locatio & conductio sine mercede certa, & stipulatio sine verbis, & emphyteusis sine scriptura valerent, non tàm in vim eorum contractuum formaliter, quàm in vim nudæ genericæ iurisque gentium conuentionis, quæ tamen plenum effectum & executionem sortiretur, non secus, quàm id fieret, si ius ciuile scriptum aut inuentum nunquã fuisset, iuxta l. 2. in princip. cum §. sequen. ff. de origi. iuris.

35 *Ambasciatores iure nat. & gent. non ciuili vtuntur.*

† quæ omnia in contractibus legatorum principum (quos vulgo ambasciatores appellamus) qui celebrarentur in prouincijs suarum legationum procederent, vt plenius egimus in præfat. lib. 1. de succ. progressu. colu. pen. & in locis duobus, de quibus iam meminimus.

36 *Præscript. & iura ciuilia cessant in extranen, populis, principibus, priuatis hominibus.*

† In omnibus ergo his speciebus & similibus, quemadmodum cessatius ciuile quò ad omnes contractus, conuentiones reliquasque humanas actiones, ita quoque & quò ad præscriptiones cessare in comperto esser debet, quandoquidem præscriptionum inuenrum merè ciuile est, & ciuilissimum, vt iam edocti sumus, quæ omnia eò potissimùm nomine notanda sunt, quòd nullibi sic declarata inuenio, suntque addenda ad illos 28. casus, in quibus cessat præscriptio, de quibus per Franciscum Balb. de præscrip. q. 6. part. prin.

Hinc colligebam expeditum fixum atque

37 *Hispanorum Regũ ius quò ad ecclesiastica.*

indubitatum haberi debere † potentissimo Hispaniarum Regi, & domino nostro etiam hodie integrum saluumque esse ius & facultas conferendi omnes archiepiscopatus, episcopatus, præbendas, dignitates, personatus, rectorias, beneficiaq́; omnia ecclesiasticis personis per vniuersam Hispaniam, non secus quàm olim neque id ius vlla ex parte præscriptionis, consuetudinis, vel alia quauis ratione, aut occasione immutatum, debilitatum aut diminutum videri, nõ magis quàm olim foret ac fuisset. nam cùm sit non minus vera,

38 *Patronatus iura iustius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ causa, quàm dotationis causa.*

quàm receptissima omnium sententia, Hispaniarum regem ac regnum nullum in temporalibus superiorem recognoscere. Glos. in d. c. Adrianus. 63. distinct. diximus plenè suprà c. 22. nume. 11. cumq́; sequen. † cumque Hispaniarum rex ex receptissima omnium sententia habeat legitimum ius patronatus in omnibus Hispaniarum ecclesijs, eò quòd eam prouinciam eripuit, liberauitque à manu infidelium (quæ causa ex mente Doctorũ communiter longè iustior est, quàm causa ecclesiæ dotationis) vt in lib. præcedenti. ca. 22. nu. 14. cum præced. & sequen. disseruimus, consequens sit, vt id ius patro. semel sibi competens per temporis aut præscriptionis interuentum perire non potuerit, aut vlla ex parte eneruari, quandoquidem præsctiptionum inuenrum & ciuilissimum esse, & sic inter exteros Principes, Reges, Imperarores, populos aut ciues locum non habere fuse edocti sumus, & non solùm tales ecclesias Hispaniarum Rex conferre potest, hoc est, eligere vel nominare personas ad eas dignitates, beneficia, episcopatus, rectorias, personatus, archiepiscopatus, & similia, non solùm (inquam) id ex defiuitione sacrorum canonum, & ex doctorum sententijs, & ex legibus Hispaniarum licere sibi apparet, sed etiam id per sacrum Concilium Toletanum 12. canone, & c. 6. sancitum est, & stabilitum in hæc verba.

Illud quoque decernendum nobis occurrit, quòd in quibus tam ciuitatibus, decedentibus episcopis proprijs, dum differtur diu ordinatio successoris, non minima creatur officiorum diuinorum offensio. Vnde placuit omnibus (saluo priuilegio vniuscuiusque prouinciæ) vt licitum maneat deinceps Toletano Pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, & iam dicti Toletani Pontificis iudicium dignos esse probauerit, in quibuslibet prouincijs præficere præsules, & decedentibus episcopis eligere successores, sic tamen, vt quisqnis ille fuerit ordinarus post ordinationis suæ tempus infra trium mensium spacium proprij Metropolitani præsentia visurus accedat, qualiter eius authoritate vel disciplina instructus condignè susceptæ sedis gubernacula teneat, quòd si per desidiam aut neglectum quilibet constituti temporis metas excesserit, excommunicetur, hanc quoque definitionis formulam sicut de episcopis, ita de cæteris rectoribus placuit obseruandam.

Sed & idem expressum est in ca. cùm longè. 63. distinct. neq; ad rem pertinet, qnòd id ius & si in vsu sit fueritqne semper quò ad archiepiscoparus, & episcoparus, & nonnullas Abbatias Hispaniarum, tamen quò ad reliquas dignitates ecclesiarum cathedralium, & quò ad reliqua beneficia non ex integro id in vsu nunc est, † nec dubium est, quin iuri canonico omnes principes Christiani subesse videantur, vnde iuris canonici præscriptiones contra eos eorumq́; regna videntur posse locum habere, in ijs rebus & matetijs, quæ subsunt iurisdictioni ecclesiasticæ, qualis est materia beneficiorum, vt babetur ferè per omnes in c. 1. & in c. ecclesia sanctæ Mariæ, & in c. quæ in ecclesiarum, de constit. & in c. cùm non liceat, de præscript.

39 *Iuri canonico subsunt omnes Christiani.*

Nam

Namad perfectam huius rei cognitionem præfari oportet non esse solum aut simplex ius patronatus id, quod habent Hispaniarum reges in talium beneficiorum collatione seu nominatione, neque ex sola iuris canonici concesiione, sed potisimùm ex ipsomet iure regali, & sic ex iure naturali. cùm enim regna & principatus fuerint iure naturali, vel gentium etiam primæuo creati ad meram ciuium vtilitatem, vt plenisimè ostendimus suprà lib. præced. cap. 1. & 2. & id ornauimus tam per totum illum librum, quàm per totum etiam istum, & præsertim in d. c. 1. num. 25. & cap. 31. num. 8. in d. lib. præced.

40 *Homines à suis negotijs & prouincijs auocari necessitate non cogente noxiũ, & contra naturalem iustitiam est.*

† Cumque homines à suis negotijs & prouincijs auocari longius peregreque proficisci, peragrare & peregrinari noxium vehementer sit, vt & patet ad sensum, & probat l. 4. cum sequen. ff. quemadmod. testa. aperi. superest, vt ad regale officium, munus & tuitionẽ pertinere intelligatur prospicere ac efficere, ne subditi talem incõmoditatem patiantur, per quam negotiorum suorum causa peregrè à regione sua, liberis, vxoribus, domibus, rebus, negotijsque suis domesticis desertis proficisci cogantur, id quod eueniret, si ab Hispania ad Romam vsque vrbem penetrare pasim cogerentur, beneficiorum, dignitatum, episcopatuum, archiepiscopatuúmve causa, aut litium fortè occasione, & cùm talem incommoditatem homines pati aduersetur naturali rationi & iuri naturali.

41 *Iure positiuum aut consuetudines induce re nõ possunt, quòd iustitiæ naturali aduersatur.*

† Neque per leges positiuas, ciuiles aut canonicas id induci posset, neque per consuetudines, quæ magis viderentur & iustius dicerentur morum corruptelæ, quàm mores præscripti: argu. l. 1. & 2. ff. de legibus c. erit autem lex. 5. distinct. l. de quibus, cum multis legibus sequen. ff. de legibus, cùm edocent, leges & consuetudines irrationabiles aut nociuas non valere, id quod plenius disseruimus de succ. progressu in præfat. num. 93. & suprà lib. præced. cap. 31. num. 38. & cap. 30. num. 1. & num. 3. vnde leges ferre ad publicam vtilitatem, vt principis est, ita eas ferre ad propriam legislatoris vtilitatem, præsertim cum læsione subditorum, tyranni est, vt d. c. 30. num. 2. disseruimus. & omnis lex, quæcunque sit, vtilis si non est, vix esse potest, vt definat nocere, vt d. lib. c. 29. num. 28. non parum vtiliter ostendimus. & ibi etiam num. 20. ostendimus, legem humanam non aliter valere, quàm si à lege naturali aut diuina deriuetur. sicque vtilis & æqua sit, & aliquid eod. lib. c. 26. num. 29. quæ omnia non solùm comprobantur ex ijs, quæ suprà lib. 1. cap. 1. & 2. tradidimus, edocentes, legum principumq́; imperium ad meram ciuium vtilitatem pertinere, ita vt quidquid à principe vel à lege iussum, præceptum, sancitúmve fuerit, si ciuium vtilitati aduersetur, nullius momenti sit, quasi egredi videatur terminos mandati, cõmissionis, regni, principatus, sed etiam hoc idem comprobatur ex omnibus, quæ per totũ hunc librum & præcedentem plenisimè disseruimus, quia quasi ex illo primo elemento & fonte reliqua omnia deriuauimus. Nec dubium est, quin quod lege aut consuetudine induci non potest, quia irrationabile vel noxium, id per præscriptionem etiam immemorialem recipi longè minus posit, quia talis præscriptio, etsi reliquis præscriptionibus potentior videatur, tamen ad summum id assequi potuit, vt legis vim habere videretur. l. 1. §. fin. l. 2. in princip. ff. de aqua plu. arcenda. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æstiua. is ergò vigor legis interpretatiuus fortior esse non potest, quàm ipsamet vera, expressa & certa lex, quinimò vix est, vt ei æquetur. l. filio quẽ. ff. de libe. & posthum. l. si quis posthumos, in princ. eodem titu. ergo quod lege expressa introduci non potest, id longè minus per legem tacitam induci admittive poterit, qualis est consuetudo iuxta d. l. de quibus, cum multis sequent. ff. de legib. & qualis est præscriptio etiam temporis, cuius initij memoria non est, vt proximè diximus.

Intellectus infirmitas est quærere legẽ, vbi naturaliter sentimus. 42

† Et denique quærere legem, vbi naturaliter sentimus, nihil aliud est secundum Philosophum, quàm infirmitas intellectus, nec vllus tam demens aut tam rerum inexpertus erit, qui non videat Reipub. regnoque Hispaniarum non noxium modò, verùm nocentisimum esse, si ad lites expediendas, vel ad beneficia ecclesiastica, episcopatus, archiepiscopatus, dignitates, præbendásve Romam semper pasimque adeundum esset, id quod cum nostro magno malo experti sumus,

Notorietas supra omne genus probationis. 43

† estq́; tam notorium, vt omnem speciem probationis facilè superet. notorietatis enim talis est vis, vt plenè disseruimus suprà lib. 1. c. 22. & c. 21. text. in l. si adulterium cum incestu. §. idem Pollioni. ff. ad legem Iuliam, de adulter. & denique in hac ingenti læsione, quæ ex tam longa & periculosa nauigatione & itineratione causatur, nititur text. in d. concilio Toletano. 12. cau. 6. & d. c. cùm longè. 63. distinct.

Iustitia naturalis est immutabilis. 44

† sicque cùm ea ratio sit tam naturalis & vera, contrarium eius fieri minimè poterit vnquam, aut vnquam poterit: arg. §. sed naturalia. Instit. de iure nat. l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Bald. per text. ibi. in l. fin. ff. de hæred. instit. Idem Bald. in l. his solis. per tex. ibi. C. de reuo. dona. Pet. Philipp. Corn. Alex. Dec. & alij per text. ibi in l. humanitatis. C. de impub. Ias. Purpuratus, & alij per text. ibi in l. fin. C. de pact.

Nauigatio imposibilis fere & noxia reputatur. 45

† Denique nauigare etiam imposibile reputatur, nedum nimis difficile, neque quicquam est, quod magis ipsi naturæ aduersum, pugnans, contrarium esse intelligatur, quàm nauigatio, vt plenè ostendimus suprà lib. 1. c. 20. vbi etiam docemur, nauigationem horridam esse, tristisimã, periculosisimam adeò, vt nauigantes inter mortuos, an inter viuos sint connumerandi, non satis certum sit. sicq́;

ad Romam ab Hispania per æquora transfuolare durissimum, nocentissimum & ab omni iustitia & ratione prorsus alienum esset, vt homines à iure compellerentur. Id enim non ius, sed summa iniuria esset, rursus per terram eundi nullus patet aditus: nam vt interea omittam longitudinem itineris, magnitudinem laboris, & expensarum periculum, insidiasq; latronum, & cætera id genus, (quæ omnia omnibus notiora sunt, quàm vlla relatione egeant.) Adest etiam id impedimentum, q; omnes Galliæ penetrandæ sunt, nec alias patet iter, via aut semita vlla: sicque penetratio est impossibilis, nisi ex Galliarum principis concessione, quæ reputatur impossibilis. l. apud Iulianum. §. constat. vbi multa per Alex.

46 *Impossibile reputatur, quod est nimium difficile.*

& Ias. post alios. ff. de legatis pri. Ergo † cùm nimis difficilia pro impossibilibus habeantur, vt ibi est communis opinio Alexand. Ias. & aliorum per text. vbi Hieronymus Cagno. in l. impossibilium. ff. de regul. iur. Claudius Aquens, in l. Gallus. §. instituens, colum. 1. ff. de liberis & posthumis. Georgius Natanus in clemen. sæpè, in principio. not. 4 de verborum significatio. Barto. Soci. in l. quidam telegatus. not. fin. ff. de rebus dubi. superest vt Hispani pro rebus suprà memoratis Romam petere non sint de iure cogendi, † non magis quàm

47 *Impossibilium nulla obligatio.*

si ad impossibilia obligandi, ad quæ nullus tenetur. l. impossibilium. ff. de regul. iuris cap. nemo potest. eodem titul. lib. 6. § si impossibilis. Institut. de hæred. insti. l. 1. vbi plenè per Bart. ff. de condit. instit. l. vbi repugnantia. §. quæ rerum natura. ff. de regulis iuris. Adeò, vt

48 *Impossibile an possit Deus.*

† ad impossibilia non solùm principum potestas sese non extendat, sed etiam ipsius Dei optimi maximi potestas sese non extendit, secundum Theologorum opinionem. vt & affirmat & sequitur Hieronymus Cagnolus, vbi suprà, & plenius tradidimus suprà libr. 1. cap. 27.

49 *Immemoria in præscriptio quæ dicatur.*

Denique † secundum opinionem multorum, quã modò nec probo nec improbo (quia infrà cap. 81. num. 10. cum seq. dicturus sum) non est præscriptio temporis immemorialis, quando de ipsius origine constat, vt tenent Ioannes Andreæ in capitu. 1. ad finem de præscrip. lib. 6. & Aymon Crauetus de antiq. temporum part. 4. versic. materia ista, num. 3. Couarru. in capitu. possessor. de regulis iur. lib. 6. parte secunda. §. 3. nu. 7. sed cùm de principio huius rei, de qua agimus, non solùm constet, sed etiam notoriè constet, quia ex dispositione iuris, vt patet in dicto concilio Toletano duodecimo, canone sexto, & dicto capit. cùm longè. 63. distinctio. sequitur illud ius episcopatuum, rectoriarum, aliarumque præbendarum ecclesiasticarum integrum ius Hispaniarum Regi, & regno illæsumque ab immemoriali præscriptione seruari. Quamuis si verum amamus, ea sola ratio sufficiat, quam iam retulimus, quod bona gubernatio minimè admittit contrarium. † Item, quòd hæc est ratio naturalis, iusque naturale & gentium, (ius enim naturale illud dicitur, quod ratio naturalis suadet & docet, diximus suprà lib. 1. c. 16. num. 10. & decimo num. 8. & c. 27. num. 11.) Idque ius immutabile est. §. sed naturalia. Instit. de iure naturæ. l. omnes populi. ff. de iust. & iur. licet enim passim fiant homicidia, latrocinia, falsitates, adulteria, parricidia, & cætera id genus contra ipsum ius naturale, adhuc tamen ius ipsum naturale integrum manere intelligitur, sempetque est eritque ius, & semper æquè bonum, & ille huius iuris transgressiones nullam inducunt præscriptionem aut consuetudinem: cõtra hoc ius, quò minus videre stare & pollere videatur, æqueq; bonum & laudabile esse. sic & in specie nostra docet Theologorum dissertissimus frater Alphonsus de Castro, de potestate legis pœn. lib. secundo, cap. decimoquarto, pagin. quingentesima sexagesimasecunda. Paulus Aposto. Roma. 1. dum ait: Qui cùm cognouissent Deum, &c. Sic ergo & in specie nostra, & si per annos mille nos Hispani pro his rebus vel istarum rerum causa, de quibus mentionem habuimus, Romam adire coacti essemus, vel fortè sponte (aut quod certius, est stultitia aut rusticitate) nunquam fieret ius aut bonum aut æquum, quod in postremum idem facere teneremur, non magis quàm si per mille annos latrocinia, falsitates, adulteria, & cætera id genus, exerceremus. nam per hoc nunquam fit ius aut bonum aut æquum, vt similia facinora in posterum perpetrare cogamur, aut perpetrare iure possimus. † Et istud ius naturale bonum & æquum, vt Hispani non cogantur istarum rerum occasione, de quibus mentionem habuimus, Romam petere, licet postea à iure canonico (per d. cap. cùm longè, & per d. Concilium) approbatum fuerit, non tamen fuit transformatum in merum ius canonicum, ita vt ius naturale & gentium esse desijsse videatur, non magis quàm si quis malè sanus contenderet illud præceptum Decalogi, De non occidendo, aut etiam illud præceptum, De parentibus obseruandis euanuisse, iusque diuinum, aut naturale eo ipso esse desijsse, quod per omnes leges, quæ sunt sub titulis C. & ff. ad legem Corneliam de Sicarijs parricidæ, & etiam homicidæ pœnę legales designatæ sunt. Aut si contenderet, quòd illud præceptũ Decalogi, Non falsum testimonium dices, aut illud præceptum, Non mœchaberis, aut illud, non Furtum facies, euanuerunt, eò quòd pœnæ legales adulterijs, & falsarijs, vel falsis testibus, & furibus, seu latronibus definitæ sunt, per leges, quæ sunt sub titulis ff. & C. de furtis, & ff. & C. ad legem Iuliam, de adulter. & ff. & C. ad legem Corneliam, de falsis. Veriùs ergo est in omnibus his speciebus & similibus, ea præcepta adhuc remanere iuris diuini, & naturalis, non secus quàm antequàm fieret

50 *Ius naturale & diuinum non immutatur per abusus.*

51 *Ius positiuum iuris naturalis repetitiuũ non naturale non positiuũ dicitur.*

ius scriptum, aut potissimùm, quòd ius diuinum, & naturale his in rebus adiuuasse tantùm, non etiam transformasse videtur: argu. in princip. Institut. de bonorum possesio. l. adeò. §. cùm quis ex aliena. ff. de acquirend.
52 *Abstinēdi beneficium esse prætoriū non ciuile.* rerum domin. † Sic & licet multe leges Iureconsultorum de beneficio abstinendi à prætore inuento disserant, vt in l. Cornelius. l. iam dubitari. ff. de hæredi. instituend. l. si filius qui patri. ff. de vulgari & pupillari substitutio. l. final. C. de repudian. hæredi. §. sui. Institut. de hæredita. quæ ab intesta. § sui, & §. necessarijs. Institut. de hæredita. quali. l. cum antiquioribus. C. de iu. deliberan. cum similib. adhuc tamen ius abstinendi dicitur esse prætorium, non ciuile, habita potius ratione inuentoris, quàm eorum, qui postea id ius iam inuentum interpretantur, vt est communis opinio, quam tenent (multis tamen repugnantibus) Gloss. in l. qui se patris. C. vnde liberi. & ibi Alexan. num. 15. Ludouic. Roma. in d. l necessarij. ff. de acquir. hæred. Ias. num. 29. post Glos. ibi in l. voic. C. quando nō peten. partes. Paulus Castensis in l. 1. C. si minor ab hæredi. absti. Imola in l. veotre. ff. de acquirend hæred. dixi plenè de succell. crea. §. 1. num. 5. Sic ergo & in proposito, & si ius canonicum id quod iure naturali, diuino, vel gentium induxerat, præciperet, non tàm nouum ius induxisse, quàm illud iam inductum anteà fuerat, repetisse vel detegisse videretur, iuxta d. §. cum quis ex alieoa. d. l. adeò. ff. de acquir. rerum domin. inde dictum declarantem nihil agere, sed iam actum detegere. l. hæredes palàm. §. 1. ff. de testament.
53 *Ius nonū per adiectionem, vel detractionē fit quò ad particulā solū additam vel detractam.* † Sed his aduersari videtur, quod cum naturali iuri vel gentium aliquid addimus vel detrahimus, tunc proprium nostrum ius fecisse videtur † l. ius autem ciuile. ff. de iustit. & iure. & ibi Gloss. & Ias. ego id ius vt beneficiorum ecclesiasticorum, aut litium causa Hispani extra suam prouinciam non
54 *Intell. l. ius ciuile ff. de iustit. & iur.* trahantur, & si naturale vel naturali rationi congruum videretur, tamen eo ipso quod à iure canonico, idem cautum fuit sub illa formula, & adiectione vt fieret per primatem Hispaniæ confirmatio, videtur vt desierit esse ius naturale, & esse cœperit ius canooicum, sed respondit quod vulgo dicitur, quod cùm aliquid addimus, vel detrahimus, tūc ius proprium nostrum efficimus, intelligitur ius nostrum fieri, quò ad illam particulam additam, non quò ad id, quod anteà erat, id enim remanet, vel naturæ vel gentium ius, vt antea erat, ita intelligitur dict. l. ius autem ciuile, secundum Curtium in l. vt vim. nu. 17. ff de iustit. & iure. & Benincasius de actio. in §. superest, nume. 216. post Modernos Tollentinates, quos ipse allegat. sic ergo postquam per §. alia deinde lex, Institut. de public. iudic. illam pœnam nouam parricidis imponendam excogitauerunt Iureconsulti, meri iuris ciuilis erit illud parricidij facinus, quò ad pœnam illam temporalē, sed quò ad prohibitionē, & pœnā æternā non desinit esse iuris naturæ & diuini, vt est notum, & suprà ostendimus, & multis authoritatibus in simili ornauimus, suprà lib. 1. cap. 19. num. 17. Vnde & ex locis supra relatis, ad quæ vos remisimus, quæ hic desunt, petenda sunt. Quinimò tàm noxium est litium, aut beneficiorum ecclesiasticorum causa à laribus, domibus, negotijs, rebus, populis, regionibúsve suis homines extrahi, vt in Concilijs Oecumenicis cautum præceptumque fuerit, causas & lites in partibus finiri, nec ad Romam vrbem pertrahi, etiam si essent ex ipsamet Italica prouincia. Quanto ergo magis in his litibus, aut negotijs, quæ aguntur in remotissimis extremisque mundi oris, qualis Hispania est, vt habetur Coocil. Lateranens. sub Greg. Papa sessione 11.

Denique (vt verbo omnia claudam) nulla potestas est ad malum, sed potius ad bonum: ad consulendum & iuuandum est omnis potestas siue illa ecclesiastica sit, siue secularis (hoc vno excepto, † quòd in ecclesiastica longè exuberantior æquitas & iustitia desideratur, & inesse debet. ca. pri. de feud. alienar. & authen. de monachis. §. cogitandum. per Andream Tiraquell. de priuil. piæ causæ, priui. 100.) vt plenissimè disseruimus suprà libro 1. cap. 1. & 2. ex communi, & receptissima sententia tàm factorum quàm Iureconsulto. & omnium Philosophorum. & aliquid attigimus in secundo Tomo harum controuersiarum sub inscriptione, & tit. controuersiarum frequentium lib. 1. cap. 1. etenim omnis potestas in iurisdictione consistit, nec aliud quàm iurisdictio est, vt ibi edocemur, iurisdictioni autem iniuriæ datio, vel damni datio contrarium est: contrarium autem consistere impossibile est, adeò vt ipsi Deo omnipotenti isthæc, quæ implicant contradictionem, impossibilia esse intelligantur ex communi Theologorum sententia, vt exposuimus suprà libr. 1. ca. 27. num. 1. cum quibusdam præceden. & seq. quibus adde Hieronymum Cagnolum in l. impossibilium. in princip. ff. de regulis iur. & omnis potestas illud duntaxat obiectum, & scopulum intuetur, nempè, iustitiam, † quæ virtus omnium virtutum domina, & regina est, teste Cicerone Officio. lib. 3. Iustitia autem est, alterum non lædere. l. iustitia. ff. de iusti. & iur. §. iuris præcepta. Inst. eodem tit. vnde Cic. Officiorum lib. 1. sic scriptum reliquit: Iustitiæ inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur, cuius primū munus est, vt ne quis cui noceat. ergò cùm nocentissimō esse iam ostenderimus homines negotiorum suorum causa à prouincijs suis extrahi, consequens fit id iustitiæ contrarium esse, & consequenter extra omnem potestatem & iurisdictionem esse, siue illa secularis sit, siue ecclesiastica, magisque ac magis extra ecclesiasticam, quàm extra profanam esse potestatem, vt osten-

Ecclesiastica iurisdictio in suis exercenda quàm profana. 55

Iustitia virtutū regina. 56

57 *Ecclesiasticorum ministia turpior quàm profanorum.*
vt ostendimns, confirmatur, † nam quantò
maior est ecclesiastica potestas profana, vt in
cap. solicitæ, de maioritate & obedient. & tra-
dunt nouissimi in c. nouit, de iudicijs. tantò
abstinenrior à malo, & iustitia esse debet, teste
Iuuenale sic canente Satyr. 8.

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Nec dubium est, quin quantò maior, emi-
nentior, splendidior, sublimior est potestas,
tantò magis ac magis Dei potentiam sum-
mam (vt ei proximior & sublimior) imitari
debeat, ac necesse habeat, nam vt Poëta ceci-
nit:

58 *Filius similis patri.*
† Fortes creantur fortibus: nec debiles
Generant aquilæ columbas.

59 *Generatũ simile generanti.*
† Et naturalissimum est vnumquodque si-
bi simile generare, secundum Philosophum
lib. 2. de ani. & text. in l. quod si nolit. §. qui
mancipia. ff. de ædili. edict. vnde patres pru-
dentes liberos quoque prudentes plerunque
generare Accur. testatur in l. nullus. C. de curi.
lib. 10. & spurios filios liberos quoque spurios
generare solere Accursius author est in l. final.
60 *Filia similis matri.*
versic. consequenria. C. de natur. liberis. † Et
talis præsumitur filius qualis pater, & talis
præsumitur filia qualis mater, vt per Quinti-
liannm lib. 5. cap. 10. & per Speculatorem tit.
de feudis. §. quoniam super. versic. 5. num. 4.
& c. si quis. 6. q. 1. l. non sunt. ff. de statu homi.
& l. cùm simus. C. de agricolis, & cẽsitis. lib. 11.
Socin. consil. 31. prosequendo ordinem lib. 1.
Benincasius Instit. de action. in princip. num.
233. notatur in l. quisquis. §. 1. C. ad legem Iu-
liam maiestatis. Vnde versus:

Sæpè solet filius similis esse patri:
Et sequitur leuiter filia matris iter.

Et qualia sunt principia, talia præsumun-
tur principiata, secundum Philosophum, tra-
dit Bald. C. si quis omis. cau. testa. l. 1. ad fi. An-
dre. Tiraquell. de præscrip. §. 1. Gloss. 2. & tra-
dunt omnes Doctores in l. fin. per text. ibi. C.
de impuber. † Cùm ergo omnis potestas sit
61 *Deus dat omnem potestatem.*
à Deo, iuxta illud Prouerb. cap. 8. Per me reges
regnant, & cõditores legum iusta decernunt.
& iuxta verbum Domini in Euangelio dicen
tis ad Pilatum: Non haberes potestatem in
me vllam, nisi datum esset tibi desuper, vt ple-
nissimè diximus suprà lib. 1. cap. 21. num. 22.
cum multis præceden. & sequen. cumq; sum-
mi põtificis, & ecclesiæ potestas & iurisdictio
sit reliquis omnibus iurisdictionibus, & po-
testatibus maior, & splendidior, eminentior,
sublimior. sicque tanquam Dei optimi maxi-
mi primogenita haberi debeat, vt ipsi met Deo
simillima sit, aut esse debeat, consequens est,
siquandoquidẽ, vt exactè osteudimus, natu-
ralissimum est vnumquodq; sibi similia ge-
nerare, & efficere, vnde illud † operibus cre-
62 *Operibus credendum.*
dere. Et illud Ouidij 13. Metamorph.

Denique quid verbis opus est, spectemur agendo.

Et vt plenè edocet Saluianus lib. 1. de pro-
uidentia Dei † naturaliter author quilibet 63 *Opera indicant authorem.*
opus suum amat & tuetur, eoque magis ac
magis quò illud maius erat quasi rem sibi simi
liorẽ. Quæ omnia eò pertinent, vt ecclesiæ po-
testas (cùm sit opus Dei maius ac splendidius
reliquis iurisdictionibus & potestatibus) Dei
operibus, iustitiæ, potentiæ & iurisdictioni si-
milior quàm reliquæ potestates esse debeat, &
consequenter abstinentior à damno, iniuria,
noxia & læsione hominnm, † ad quorum vti- 64 *Vtilitatis caussa admissa nõ sunt ad cõtrarium conuertenda.*
litatem & salutem, & tuitionem fuit ordina-
ta, ne inducta ad vnum effectum in contra-
rium conuertatur, contra omne ius, omnem-
que rationem, vt l. legata inutiliter. ff. de lega.
1. l. legata inutiliter. ff. de adimend. legat. & l.
quod fauore. ff. de legi. l. non ideò minus. C.
de procuratoribus. quam regulam exactissi-
mè ornauimus libro tertio de successio. reso-
lutione, super l. si quando, in princi. C. de in-
officio. testamen. ibi, à nobis inserta.

Quòd † autem quantò sublimior potestas 65 *Deu[illegible] facere nequit.*
est, tantò magis ac magis à malo, à læsio-
ne, & ininria debeat esse abstinentior con-
stat, vel ex eo, quod Deus nihil malum face-
re potest, nec euim malum facere posse po-
tentia est, sed porius infirmitas non valentis
abstinere à malo. sicque ille solus omnipotens
appellatur, qui malum facere nequit, secun-
dum diuum Augusti. in c. princip. §. charitas.
de pœniten. distin. 2. Raphael Fulgosius con-
sil. 61. domina Catherina col. penult. Curtius
senior cons. 73. col. 29. Aymon Crauetus de an-
tiquit. temporum ad princip. parte 1. vers. non
omitto. part. 3. & potestas ad malum non tàm
potestas quàm tempestas dicitur, vt per eun-
dem Aymonem ibi. Bartholom. Sozi. consil.
120. colum. penult. Bald. cons. 345. ad euiden-
tiam. colum. 2. lib. 1. Idem Bald. consil. 316. rex
Romanorum. colum. 2. eo. lib. 1. † Vnde turpis 66
conditio dicitur non esse potestatiua, quia id *Impossibilia sunt, quæ turpia sunt.*
tantùm possumus, quod honestè, & sine cu-
iusquam iniuria possumus. l. reprehendenda,
vbi plenè per Corneum & Philippum Deci.
post alios. C. de institutio. & substitutio. l. ne-
pos proculo. vbi per Andream Alciatum. ff.
de verborum significat. l. Lucius, secundum
vnum intellectum. ff. de conditio. & demon- 67
stratio. † Multa de illa tempestate, & menti- *Potẽtia mentita.*
ta potestate per Fernand. Loazes, in consil.
pro Marchione de Velez, dub. 1. pagi. 54. Bar-
tholomæus Socin. consil. 164. visa bulla. colu.
8. lib. 2. Cardinal. in clement. pastoralis, de re
iudica. Ioan. Iacob. de Leonardis inter consi-
lia Alberti Bruni. consil. 117. in hac causa. co-
lum. fin. † Nec tamen dubium est, quin Deus 68
optimus, maximus (quem malum facere non *Dei omnipotentia.*
posse diximus) sit omnipotens in terris nõ se-
cus, quàm in cœlis, vt testatur fides catholica,
nec vllus vnquam vllàve gens etiam barbara,
& quantumuis infidelis abnegauit. Vnde
Virgilius sic cecinit:

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis.

Idemq́ue Virgilius 4. Aeneid.
Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad vmbras
Pallentes vmbras Erebi, noctemq́; profundam.
Et Boëtius Metro.5.lib.1.de Deo
modulatus ait:
——————*Omnia certe fine gubernas.*
Et Titus Calphurnius Eclog.4.sic
modulatur:
——————*Deus ipse canatur,*
69 *Dei prouidentia mũdus regitur.* † *Qui populos, vrbesq́; regit, pacemq́; legatam.*
Et Horat. Oda 4.lib.3. sic canebat:
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, vrbes, regnaq́; tristia:
Diuosq́; mortalesq́; turbas
Imperio regit vnus aeque.
Idem Oda 12. lib.1.
Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare, & terras, varijsq́; mundum
Temperat horis.
Et Boëtius Metro.6.lib. 4.
Sed interea conditor altus,
Regumq́; regens.
Et Silius Italicus lib.6.bell.pun.
Iustitiaeq́; rectiq́; dator qui cuncta gubernas.
Et Statius lib.5.theb.
Cuncta haec superûm demissa suprema
Mente fluunt.
Et Boëtius Metro.9.lib.5.
O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.
Deus est quodcunq́; vides, quodcunq́; moueris.
Et Manilius lib.1.Astro.
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et Lucanus lib.9.bell.ciuil.
Nil agimus nisi sponte Dei.

Quorum Philosophorũ, & Poëtarum ple-
70 *Dei prouidentia mũdus nõ solùm in vniuersis, sed & in singulis regitur.* rique significant, † non solùm Deum omnia
posse, & gubernare respectu vniuersorum, sed
etiam singulorũ curam & prouidentiam ha-
bere, vt nec minima vnquam res fiat nisi pro-
uidentia, & sponte Dei, id quod apertius edo-
cemur à Cicero.1.de diuini. Deorum, inquit,
prouidentia mundus administratur, ijdemq́;
consulunt rebus humanis, neque solùm vni-
uersis, verùm etiam singulis. Docet etiam Sal-
uianus lib.1.cum seq. de prouidentia Dei.

Quum ergo Deus ipse omnipotens nihil
malum agere possit, quinimò eius omnipo-
tentia nulla in re dilucidius inspiciatur, quàm
in eo, quod malum facere nequit, quumq́ue
ecclesiæ potestas ac iurisdictio vt reliquis ma-
ior, ita & Dei potentiæ similior sit, quàm reli-
quorum potestates, necesse est, vt à malo, læ-
sione, iniuria, noxiaque hominum sit longè
remotior, & abstinentior, neque in vlla alia
re magis, aut cõspectius, quàm in ista cogno-
scitur magnitudo ecclesiasticæ potestatis, &
iurisdictio. Vnde cùm homines litium, aut
præbendarũ ecclesiasticarum causa extra pro-
uincias suas distrahi nocentissimum esse, nul-
71 *Populi vox Dei vox est.* lus vnquam modò sanus ignoret, & exactissi-
mè ostenderimus, vt testetur † vox populi,
quæ veluti Dei & naturæ vox est (vt cap.11.nu.
34 suprà lib.1. docemus) superest, id esse extra
potestatem vtriusque iurisdictionis tam ec-
clesiasticæ quàm secularis, quæ ad consulen-
dum iuuandumq́ue, non ad nocendum est,
& hoc est eritque semper solidissimum ac in-
concussum fundamentum, quod comproba-
re fas est ex pluribus, quamuis centum illatio-
nibus vel collectionibus seu deductionibus,
quas disseruimus per totum hunc librum &
præcedentem.

Præterea † quum principibus secularibus 72 *Princeps iure naturali ciues ab omni læsione tueri tenetur.*
iure naturali & potestate principatus compe-
tat tuitio & defensio ciuium, ne patiantur
damnum, iniuriam, noxiam, molestiam inde
biram (vt per totum hunc & pręcedentem li-
brum ostendimus, maximè cap 1. & 2.) ius ca-
nonicum de præscriptionibus loquẽs aut dis-
serens ad hãc iurisdictionem, vtpotè alienam
& merè secularem trahi non potest, & hoc etiã
solidissimum fundamentum.

In summa cùm talis defensio sit iuris natu-
ralis, non subiacet legibus positiuis, siue illæ
canonicæ sint siue laicæ. sicq́ue vt non subia-
cet iuri scripto, ita quoq; & longè minus sub-
iacebit iuri consuetudinario, aut præscripto,
cùm id non tam ius quàm iniuria iustius
dicatur, & re vera sit, non aliter atque si per
annos mille solitum sit furari, vt erat apud
Lacedæmones, aut mœchari apud Persas, li-
bro 2.§.15.de succe.crea.num.22. ostendimus,
quæ iniuria & mala vi temporis in ius cõuerti
nunquam potuerunt, & hoc etiam est solidis-
simum fundamentum, nam & furtum, adul-
terium, rapina & reliqua facinora ideò mala
sunt, quòd Reipublicæ vel priuatis noxiam, &
similiter quod negotiorum, aut præbẽdarum
ecclesiasticarũ causa, extra prouinciam suam
homines trahantur, & molestias, ærumnas,
impensas immensas, labores, pericula sube-
ant, similiter publicè & priuatim noxium &
nocentissimum est. ergo nõ minus id admit-
tere flagitiosum erit, quàm admittere adulte-
ria, furtum, & similia. sicq́ue isthæc omnia
tempore iustificari, præscribi, aut in ius con-
uerti impossibile erit. Quinimò quantò diu-
tius durauerint, & in vsu fuerint, tantò ma-
gis ac magis turpiora fient: arg.text.in cap.fi.
de præscript. quæ omnia tempore præscribi
non posse docet doctiss. Theolog. Alphon.de
Castro de potestate legis pœna.c.14.lib.2. Quæ
omnia sic temperanda sunt, vt summo Ponti-
fici, vt capiti ecclesiæ, liberum sit suum lega-
tum Hispaniæ tenere, vel aliam personam,
quæ gratis ea expediat nomine & vice summi
Pontificis, quæ vel quia rarissima & nimis ar-
dua, vel alia ratione ad summi Pontificis co-
gnitionem & definitionem iure pertinere vi-
debuntur, gratis accipere debemus, dummo-
dò congrua sustentatio & alimenta cessante
fastu nimio non desinit.

Nam & retenta opinione eorum, qui con-
tendunt,

tendunt, Imperatorem esse dominum quò ad iurisdictionem totius orbis, de cuius veritate egimus suprà cap.21.&22.adhuc in prouincijs à regibus eorumq; magistratibus admittunt ipsi Doctores illam opinionem tuentes omnia esse expedienda, nec lites, aut numerum officiorúmve publicorum collationes, aut similium, aliorúmve negotiorum, ad Imperatorem deuenire debere, nisi fortè esset quædam iustitiæ intolerabilis denegatio, aut iniuriæ illatio, & similia, quæ & nimis ardua sunt, & raro aut nunquam ferè contingunt, vt per d.c.21.&22. Sit ergo conclusio, quod Rex Hispaniæ efficere potest, vt beneficiorum & omnium præbendarum ecclesiasticarum electio Hispaniæ fiat cũ declarationibus, de quibus suprà, hoc primo. Id quod non solùm efficere potest, sed etiam debet, hoc secundo. Se autem negligente populi Hispani fortè id assequi & possent & deberent, iuxta modum, de quo suprà cap 5.num.10.cum præced. & seq. hoc tertio. Totidem conclusiones, hoc est, aliæ tres similes conclusiones fieri debent, quò ad lites super negotijs ecclesiasticis Hispaniæ agendis & definiendis, quæ omnia longè iustiora sunt, quò ad lites & beneficia & reliquas præbendas ecclesiasticas, quàm quò ad episcopatus & archiepiscopatus, tum quod longè frequentius, imò millies quotidiè huiusmodi de rebus agendum est, de episcopatibus verò & archiepiscopatibus longè rarius, tum etiã quod magnitudo expensarum, laborum, & periculorum in Romam adeundo longè intolerabilior est minimis aut modicis in rebus, quàm in rebus magnis & diuitibus. Et quidquid circa Hispaniam dictum est, procedet etiam quò ad reliquas prouincias, quæ aut nõ minus longè aut fortè longius ab Vrbe distarent, idemque & si parum minus distarent, licet in reliquis prouincijs non tam expressum vt in Hispania, propter sacra Concilia nominatim hac in re Hispaniæ consulentia. Quæ omnia S.M.Eccl.iudicio subsint.

73 *Principũ quãta esse debeat cura & prouidentia.*

Quanta † autem obligatione hasce ad res prospiciendas consulendasque principes teneantur, testatur cunctis mortalium egregia diui Pauli sententia 1.ad Timoth.cap.5.sic iudicantis: Si quis autem (inquit) suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Nobilissimum est enim illud Redemptoris nostri verbum: Nam quos (inquit) dedisti mihi, non perdidi quenquam ex eis: non obscurè significans, quantam curam suorum habere debeant principes & reliqui magistratus.

74 *Lites à prouincijs ad curiam non reuocandæ.*

Denique † superioribus rationibus moti sanctissimi patres, qui ad sacrum œcumenicũ Concilium Tridentinum cõuenerunt in sessione, quæ habita fuit die Nouembris vndecimo, canone 29. anni 1563. definierunt, vt omnes lites & causæ ad ecclesiasticam iurisdictionem pertinentes agerentur in partibus coram ordinarijs, quò ad primam instantiam, nisi fortè ex magna necessaria & vrgenti causa aliquam vel aliquas summus Pontifex reseruasset, quæ exceptio eandem regulam & canonem firmiorem & stabiliorem reddidit, tantùm abest, vt illum debilitasse aut aliqua ex parte eneruasse videretur: constat.n. summum Pontificem ex causa posse transgredi omnem legem positiuam: est enim princeps legibus solutus, vt non paucis nostrorum tam interpretum quàm etiam legumlatorum placuisse video. l.princeps legibus.ff.de legib.l.ex imperfecto. ff. de lega. 3. l. ex imperfecto. C. de testament.§. final.quibus modis testamen. infir. sed id nihil ad nos, quia est ius ciuile & peculiare Romanorum, non autem ius commune, quale est ius diuinum, naturale, & gentium, de quibus iuribus hasce ad res agendum est, regulariter enim omnes principes legibus subesse non minus vtiliter, quàm eleganter edocemur suprà lib.1.cap.1.cum sequent. Neque ad rem pertinet, quod ex causa possint transgredi leges, id enim non solùm possunt, sed etiam necesse habeat, si ea causa necessaria aut vtilis sit (si modò mentem legis amplecti postbabitis ipsius verbis legem transgressionem appellari fas est.)

Denique ius positiuum omnium iuris diuini præceptorum transgressionem fecisse reperitur, iubet enim occidi homicidas & reliquos facinorosos, permittit defensionem etiam cum nece alterius, negat morigerandum esse parentibus turpia imperantibus, permittit interdum liberis alimenta denegari, dies festos interdum non coli permittit, aliena rapere aliquando nõ vetat, & reliqua id genus, vt multis edocemur exemplis de suc.progress. in princ. præfationis. Et ferè per totum librum præcedentem.

Istorum & similium ratio est, quòd in omnibus his speciebus & similibus nõ tàm ipsius legis diuinę, quàm verborum duntaxat transgressio facta videtur, dum per hoc magis ac magis ipsam mentem diuinam contemplamur ac tuemur verbis spretis, Scriptum enim sequi mente relicta calumniatoris esse, Cicero ait in oratione pro Cecina, & Iureconsultus in l. fraus.ff.de legib. fusiùs per nos suprà cap. 30.num.4.5.6.

Porrò summus Pontifex cùm ex causa legem transgredi posset, canonicam etiam, si in d.canone 20.id expressum non fuisset, euenit vt ea expressio eius potentiam hac in re non solùm nõ augeat (cùm ipsa ei aliàs etiam competeret) sed potius restringat, quum quod aliter liberius agere sibi licebat, propter illã posthac adiectionem non aliter quàm ex magna necessaria vrgentique causa liberum ei erit. † Sicque illa exceptio contra regularem sui naturam non restringit regulam, sed potius eam firmiorem stabilioremque reddit, quod non rarò fit, nam & similiter & si mandatum 75 *Exceptio sæpè auget regulam.*

generale non contineat regulariter casus exigentes speciale mandatum. cap. qui ad agendum, de procura. tamen si dixi, do tibi mandatum generale ad mea negotia, nisi quod nō possis debita exigere vel transactionē litium mearum facere, per hanc exceptionem ipsum mandatum augetur, vt videatur comprehendisse omnes casus, etiam speciale mandatum aliàs exigentes, præter illos duos nominatim exceptos, vt ex communi opinione resoluunt Lapus & Dominicus Geminianus in d. c. qui ad agendum. & Philipp. Decius in l. 1. num. 31. ff. de regulis iur. Alexand. in l. final. ff. quod quisque iur. Philipp. Dec. in c. consultationibus, in fin. de offic. deleg. Alex. consil. 36. viso themate, quem allegat & sequitur Decius in c. cum dilecta, de consil. vtil. vel in ut. 5. nota. Andre. Tiraquel. de vtroque retract. pag. 784. num. 95.

Secundò facit, nam si testator legauit mihi vsumfructum fundi, nisi quod mihi seruitutem imponere non liceat, per hoc videtur etiā proprietatem legasse, vt sic illa exceptio, nisi, &c. auget, non minuit dispositionem præambulam, ita Bart. Bald. Alberi. Ange. & Raphael Fulgos. in l. Proculus. per text. ibi. ff. de vsufru. Rapha. Cuman. & Ludo. Roman. in l. dona. §. species. ff. de donat. Alexan. in l. si constante, in princip. ff. sol. matri. Ias. in l. si mihi & tibi. §. in legatis. lect. 1. num. 10. ff. de lega. 1. Bart. in l. ex hac. ff. de dona. Andr. Alc. in l. rectè dicimus. ff. de verb. sing. Lancel. Galiaula, in l. Centurio. num. 465. ff. de vulga. & pupilla. post Gloss. in d. §. species, & in d. l. Proculus. sic ergo & in proposito illa exceptio, nisi ex vrgenti & necessaria causa, &c. auget ipsam regulam negatiuam præambulam, ne aliàs nihil operaretur, auget (inquam) vt regula illa negatiua, ne causæ litesque ab ordinarijs prouinciarum in prima instantia extrahantur ad Romámve reuocentur. intelligatur, vt nō fiat etiam ex causa, nisi ea causa fuerit non iusta solùm, verùm vrgens quoque & necessaria.

Tertiò confirmatur, nam ijdem Doctores proximè relati tenent, talem exceptionem similiter augere, quando diceret testator, lego domus vsumfructum, nisi quod eam altius eleuare nequeas, nam per hoc, ne nihil ea exceptio, quæ tacitè inerat, operetur, videtur etiā proprietatem legare.

Quartò facit. nam si testator dixit, lego Titio vsumfructum, nisi quòd non possit rem alienare, per hoc videtur etiam proprietatem legare, ne aliàs nihil ea exceptio operetur. sicque talis exceptio eò quòd tacitè inerat expressa operatur, vt augeatur præambula dispositio, vt est communis opinio, quam tenent Bald. in d. l. Procul. Alexan. in d. l. si constante. Ange. & Fulg. in d. l. Proculus, & alij quàmplures, quos allegaui de succ. creat. §. 9. nu. 8. vers. 2. intelligitur. sic ergo & hic illa exceptio, vt Papa tales causas ex iusta causa reuocare posset, tacitè inerat (vt dixi) sicque expressa, ne nihil operetur, auget ipsam regulam negatiuam præambulam. nam & si sancitum fuisset, ne tales lites ad curiam reuocētur, nec vltra processum esset, tunc tacitè intelligeretur, nisi ex causa contrarium summo Pontifici visum fuisset: nūc propter illam adiectionem fit, vt etiam si ei ex causa contrariū visum sit, adhuc id fieri non debeat, nisi ex ea causa sit non solùm iusta, sed etiam vrgens & necessaria, qualis esset (vt sanctissimis patribus hāc rem definientibus in eo sacro Concilio, cui nos quoque interfuimus, tunc videbatur) si fortè causa ageretur inter reges Castellæ & Lusitaniæ, vel inter regem & reginam, vel inter eos & filium primogenitum, & cætera id genus, in quibus verisimiliter in partibus non esset potestas, aut libertas iustitiam faciendi: non sic si inter conciues ageretur vtcunq; proceres, quibus potentia nō esset resistendi principibus suis iustitiam facientibus, vel tuentibus eos magistratus, qui iustitiam administrarent, aut ius redderent.

Ad superius acta iustificanda, dum exceptionem interdum regulam augere ne aliter nihil operetur, addere licet plura quàm sexaginta similia, quibus hanc regulam ornauimus in l. si quando, in princi. C. de inofficioso testamento.

Denique cum hac lege de litibus à prouincijs minimè extrahendis, dispensare minimè licere principibus, nisi quando id etiam si prætermittere vellent, non possent sine graui peccato. Idemque in similibus rebus & legibus, quæ perspicuè bonum publicū & rectam gubernationem intuentur, non parum vtiliter edocemur suprà lib. 1. c. 25. 26. 27.

Postremò eadem iura & rationes militare in spolijs episcoporum, in quindenijs, in fructibus ecclesiarum vocantium, in medijs annatis (vt vulgo nominatur) in compositionibus, reliquisque similibus impositionibus remouendis, in comperto est, præsertim cùm omnes reditus ecclesiastici ex collationibus fidelium procedant ad sustentationem ecclesiarum ecclesiasticarumq; personarum, ita vt si quid superest pauperibus distribuatur. ergo siue tales impositiones auferant de eo, quod clericis necessarium erat, id inhumanum & contra ius naturale est, siue auferant de eo, quod supererat longè turpius est, cùm id (vtpotè quod pauperibus elargiendum erat) ipsis pauperibus ademptum videatur, vt plenè peregimus de succ. creat. §. 22. num. 57. & nume. 40. cum seq. plu.

Denique † huiuscemodi iniqua onera esse 76 *Onera iniqua tollēda.*
contra omne ius omnemque rationem multis nominibus plusquàm manifestum sit, Primùm, quia nocet fidelibus, ex quorum pijs collationibus ecclesiasticæ personæ aluntur & sustinentur, quatenus necessitas & congrua mensura expetit. sicq; quidquid eis adimitur, id ab ip-

ab ipsis fidelibus vt supleatur necesse est, sicq; plus æquo onerantur contra rectam iustitiam & naturalem rationem, & contra nobilissimum illud iuris tam Dei quàm naturæ præceptum, quod dictat, vt alteri non faciamus quod nobis fieri nolumus.

Deinde quia id ipsis clericis quàm noxium nullus non videt, cùm alimenta sibi necessaria adimantur aut noxiæ minuantur, id quod iuri naturæ aduersum est, quod edocet, alimenta iure illo deberi, neminemque militare suis stipendijs, dignumque esse mercenarium integra mercede sua, non diminuta, vt isthæc & alia nulla huc spectantia disseruimus plenè suprà lib.1.cap.19. cum pluribus sequentibus, & capit.1.

Tertiò quia pauperibus, quibus dandum est quod superest ex reditibus ecclesiasticis, id nociuum esse cōstat, quantum enim istorum indebitorum onerum causa ecclesiasticis rapitur, tantum ipsis pauperib. adimitur, id quod contra ius diuinum esse incomperto est, vt dictis locis tradidimus.

Quartò quia, vt ijsdem in locis attigimus, cuiusque regionis fructus ad personarum ibi commorantium alimenta natura spectant.

Postremò, propterea quod omnis potestas & iurisdictio est ad meram ciuium, non etiam regentium vtilitatem, sicque huiuscemodi illicitæ exactiones suapte natura illicitæ, longè turpiores sunt quando fiunt ab ipsismet tuitoribus (quales principes esse deberent) quàm si ab alijs fierent, præsertim si tales principes ecclesiastici sint (qui, vt suprà num.55. ostendimus, reliquis iustiores esse debeant) tūc enim summum turpitudinis gradum ea improba onera attigisse viderentur, vt id malum, quò vlterius progrediatur non habeat, & quò diutius perdurauerit, eò indies inhonestius videbitur, tātum abest vt præscribi posit, vt suprà quoque ostendimus.

In summa his rationibus moti sacri canonicique iuris conditores isthæc omnia sanctissimè vetârunt ac damnârunt non tam nouum ius hac in re inducentes, quàm ius diuinum & naturale repetentes, ac declarantes, vt sic transgressio istius iuris tergemina esse intelligatur, non solùm iuris diuini, & naturalis, verùm iuris quoq; positiui, non secus quàm si nunc facinorosus quispiam homicidium iniuria perpetrasset, qui licet incideret in legem Corneliam de sicarijs, vt ff. & C. ad legem Corne. de sic. non ideò minus etiam incidisse videretur in diuinum illud Decalogi præceptū, De non occidendo, & iuris similiter natura violator existeret, vt in l. vt vim. ff. de iust. & iure. nec .n. iuris diuini & naturalis id esse desijt, propterea quod iure quoque positiuo idem cautum promissumq; fuerit, vt dixi suprà nu.51. Isthæc autem quæ iniuria impia, aut iniqua sunt, nullo tempore præscribi posse etiam mille aut decem millia annorum communis opi. est tam iuris professorum, quàm Theolog. vt per Glo. in c. inter cætera. 16. q. 3. & per Francis. Balb. de præscrip. in 5. part. 5. partis princip. q. 11. Alphonsus de Castro Theologorum disertissimus de potestate legis pœnalis libro 2. c. 14. & Theologorū nostræ tempestatis summus Dominicus Sotus de iust. & iur. libro 3. q. 6. art. 2. vers. nona conclusio. 77 *Præscribi iniqua nullo tempore possunt.*

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio an sit contra æquitatem naturalem, ardua quæstio.*
2 *Meum mihi inuito vt iniquum est adimi, ita æquū me volente.*
3 *Præscribi qui rem suam patitur, eam concedere videtur.*
4 *Animus hominis solis indicijs colligitur.*
5 *Verborum ministerium.*
6 *Facti appellatione, & non factum venit.*
7 *Pœnis sponte subijcimur.*
8 *Prodigere nostra possumus.*
9 *Præscriptionum leges nos ex nostro consensu ligāt, sicq; naturaliter & veluti ex contractu.*
10 *Lex est vt contractus.*
11 *Incertus euentus remouet læsionem interpretatiuè.*
12 *Lites breuiari expedit reipublicæ & principaliter.*
13 *Locupletari aliena iactura nisi sit iniuriosa iniquum non est cum Cag. contra Decium.*
14 *Præscriptiones etiam contra ignorantes non sunt iniquæ, contra communem.*
15 *Præscriptio sapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloss. Bal. Fulg. & Barb.*
16 *Præscriptio an sponte patienti accidere dicatur, ardua quæstio.*
17 *Pœna vt consensum dedisse videamur.*
18 *Ius accrescendi est lucrum simile præscriptionis lucro.*
19 *Contrahentium tum amittens, quàm lucrans consentire dicuntur.*
20 *Præscriptionem repellere non potest arbiter assumptus, vt secundum æquitatem iudicet, ardua quæstio.*
21 *Intellectus auth. vt eccle. Rom. habeat.*

CAPVT LII.

QVO ad quintum, nempe † vtrùm præscriptio sit contra ius, vel saltem contra æquitatem naturalem, non leuis controuersia est. nam partem affirmatiuam vt contra æquitatem naturalem esse videatur, affirmat esse communem opinionem Iurisperitorum. Ioannes Andreæ de regu. iur. capitu. possessor, post princip. versicul. ex quibus omnibus. Sed Hieronymus Cagn. in leg. iure naturæ. numero 4. ff. de regulis iur. ait, communem esse sententiam, vt non dicatur contra ius, aut æquitatem naturalē, sed præter 1 *Præscr. an sit contra æquitatem nat. ardua q.*

 ius, &

ius, & æquitatem naturalem: priorem tamen partem affirmatiuam tenent Ang. & Alexan. qui alios allegat in leg. possessio quoque. §. & si possessio. ff. de acquir. possessio. pro qua etiam parte arguit Bald. in l. fin. in repet. colum. 5. C. de longi tempo. præscrip. Partem tamen negatiuam, vt non sit contra naturalem æquitatem, tenent Ioan. Andr. post Gerardum de Senis, quẽ ipse allegat, & Pet. Anchara. & Philipp. Franc. in dict. capit. possesso. vbi etiam nouissimi, & in hac sententia videtur residere Franciscus Balb. de præscrip. par. 1. q. 5. qua de re plenè per Fely. & Philippum Decium in rubr. de prescript. & per Doctores post Gloss. ibi in cap. ius naturale. 1. distincti. quamuis ea Gloss. teneat partem affirmatiuam per Ias. in l. placuit. C. de iudic. per eundem Iaso. post alios in l. nam hoc natura. ff. de condi. indebi. per Bart. & Claudium & alios in l. ex hoc iur. ff. de iust. & iu. & quòd sit contra æquitatem naturalem firmat Bald. in l. ancillæ. colu. 2. C. de furt. & Azo in summa. C. pro empto. colum. 1. in pr.

2 *Meum mihi inuito vt iniquum est adimi, ita æquũ me volente.*

Quid dicendum † & sanè ipsa veritas est non esse contra ius aut æquitatem naturalem, quinimmò omni iuri & æquitati arridet, tantum abest vt aduersari videatur. nam quamuis iure naturæ iniquum sit alterum alterius iactura & iniuria locupletem fieri. l. iure naturæ. suprà allega. l. nam hoc. ff. de condit. indebit. cap. locupletari. de regu. iuris. lib. 6. & iuris præceptum sit, Alterum non lædere. l. iustitia. 2. resp. ff. de iustit. & iure. §. iuris præcepta. Inst. eodem titulo. & iuris diuini & naturalis præceptum est, vt Quod tibi non vis, alteri nõ facias, vt per Cagnolum, vbi suprà, ad finem. Tamen hæc omnia moderantur, & cessant ex voluntate & concessione ipsius domini: quia tunc ex diuerso nihil tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam esse, ita ait tex. in §. per traditionem. Inst. de rerum diuisione. l. nemo. ff. de pactis. l. prima de sacro. ecclesi. l. traditio. ff. de acquirend. rerum dominio. l. traditionibus. C. de pactis: nec refert ea voluntas expressa, an tantùm tacita sit l. certũ. ff. si certum petatur. l. cum ex filio, vbi multa per Iaso. in principio. ff. de vulga. l. prima, vbi per Iason. C. qui admitti gloss. not. vbi per omnes in l. 2. §. sed quia veremur. C de iur. calum.

3 *Præscribi qui rem suam patitur, eam cõcedere videtur.*

† Nec dubium est quin ex legis interpretatione qui rem suam per tempus à lege definitum ab alio possideri patitur, is alienasse eam videatur vel pro derelicto eam habendo, vel eam possessori cõcedendo. l. alienationis verbum. ff. de verb. significatio. ibi, vix est enim vt non videatur alienare, &c. iuncta l. prima & 2. ff. pro derelict.

4 *Animus hominis solis indicijs colligitur.*

Nec ad rem pertinet † quòd fortè domini animus diuersus fuit. nam & similiter qui expressis verbis se rem suam mihi cõcedere ait, fortè diuersum animum habuit, argumentum l. diuus. ff. de milita. testamento. §. planè. Institutione eodem titu. l. an inutilis. ff. de acceptilatio. l. non solùm. ff. de acti. & obligation. l. non figura, eodem titul. leg. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. voluntas enim hominis soli Deo certa esse potest, & præterea nemini.

5 *Verborũ ministerium.*

† Nam & ipsa verba indicia tantùm non etiam certitudo sunt nostræ voluntatis. l. Labeo. ff. de supel. lega. id quod eleganter Cicero definiuit in oratione pro Cecinna, Verba, inquit, reperta sunt quæ indicarent, non quæ impedirent nostram voluntatem, propter verbum Indicarent, vnde nec etiam scriptura intelligitur nostram voluntatem certò declarare, sed tantùm indicare, verosimiliter d. l. non figura. vnde eleganter idem Cicero, vbi suprà, ait, Scriptum sequi, calumniatoris est, boni verò iudicis, voluntatem scriptoris defendere. Cùm ergo qui rem suam præscribi patitur, eius alienationi consentire videatur, succedit regula, Quòd damnum quod quis sua culpa patitur, sibi & non alij debet imputare. c. damnum, de regulis iuris lib. 6. Nec dubium est, quin id quod nostrum est, licet sine facto nostro à nobis auelli nequeat. l. id quod nostrum. ff. de regulis iuris.

6 *Facti app. & non factum venit.*

tamen appellatione facti etiam non factum continetur, secundum Philippum Decium ibi per §. si vxor. Inst. de nupti. ibi, melius facerent si se abstinerent. l. in facto. ff. de condition. & demon. facit l. cum de in rem verso. ff. de vsuris, & quæ plenè habentur per Gloss. & omnes in l. si certis annis. C. de pactis. l. si quis diuturno. ff. si ser. vendi. ergo ex facto ipsius dominium rei suæ abs se recessit interpretatiuè. Id quod sufficit: quia, vt iam ostendimus, humana cognitio, quò ad hominum volũtates, secundum interpretationem tantùm, non secundum certam scientiam procedit.

7 *Pœnis sponte subijcimur.*

Quinimmò (quod plus est) etiam is qui dereliquit rerum suarum amissioni & pœnæ consentire videtur, vt ff. de iure fisci. leg. Imperatores. ibi. te huic pœnæ subdidisti. leg. finali. C. ad legem Iuliam maiest. ibi, quodammodo sua mente punitur, tradit Angelus in §. furtorum. Institutione de obligatione ex maleficii. Iason in l. prima. §. sublata tam in prima quàm in secunda lectura. ff. ad Trebell. an Florianus in leg. inde Neratius. §. finali. ff. ad legem Aquiliam, dixi plenè de success. crea. lib. primo. §. 10. ad finem. num. 665. Fit enim ea legis interpretatio, vt is præsumatur maluisse rerum suarum dominio carere, quàm à maleficio abstinere, vt dictis legibus, quantò ergo iustius in specie nostra interpretatur lex, vt qui rem suam per tantum tempus patitur ab alio possideri, maluerit aut maluisse videatur rei suæ dominio carere quã eam accipere, sine eo quod liberalitatem in possessorem exercere velit, iuxta titulos ff. C. & Institutione, & in decret. de dona. siue quod eam rem pro derel. habere voluerit, id quod licet, vt leg. prima. & 2. ff. pro dereli.

8 *Prodigere nostra possumus.*

† cum & res nostras possimus pro-

prodigere aut eis abuti.l.sed & si leg.§. consuluit.ff.de pet. hæred. ibi, dum re sua se abuti putant.l.1.§. & magis, in verbo prodigit.ff.si quid in fraudem patro.leg.quia autem.§.1.& etiam in princip. ff. quæ in fraudem creditorum. in re enim sua quilibet est moderator & arbiter etiam abutendo, vt dictis legibus. & leg.in re mandata.C.mand.l.non vsque.ff. si à parente quis fuer.man.

9 *Præscriptionum leges nos ex nostro consensu ligant, sicq; naturaliter & veluti ex contractu.*

Denique & si omnia superiora cessarent † tamen eo ipso quòd à prin. vel à republica lex generalis de præscriptionibus disponens lata fuit, non dubium est quin ea lex obliget ex suo consensu omnes ciues, non secus quàm ex contractu quodam obligarentur, † quia lex nihil aliud est quàm quædam sponsio, hoc est firmissima promissio & contractus factus à ciuibus inter se.leg.prima.in verbo, communis reipublicæ sponsio.ff.de legibus. dixi plenè de succ.progressu libro primo. in præfa. ad princip. & suprà libro primo.capi.28.numero 11.ergo vt qui sub conditione, si nauis venerit, vel sub alia quauis promisit adueniente conditione, manet ex præambulo consensu suo obligatus.§.ex conditionali.Institut. de verborum obligatio.ita & cùm lex de præscriptionibus lata & rogata fuit (rogatur enim lex, cum ipsa fit, vt in§. lex.Institu.de iure natur.c. lex.prima dist.omnes ciues ei consensum prębere dicuntur, velleq; vnumquenque rem suam iusúe suum amittere sub hac conditione, & futuro euentu, si ea res idúe ius ab alio per tempus à lege definitum possideri legitimè contigerit. nam & ex diuerso ipse quoque lucrifaciet, si rem iúsve alienum per tale legitimum tempus à se possideri contigerit, sicque omnes sunt in pari spe, & causa, vel lucri faciẽdi, vel amittendi, id quod est secundum ius naturale, secundum naturam.ff.de regulis iuris.§.his ita.C.caduc.tollen.

10 *Lex est vt cõtractus.*

11 *Incertus euentus remouet læsionẽ interpretatiuẽ.*

† Et propter istum futurum euentum nullus intelligitur lædi.leg. fideicommisso. C.de transaction.l.si pater puellæ.C. de inofficio.testamen.l.1. verb.non iniquis rationibus.C.de pact.l.si iactum retis, de action.emp. Vides ergo ius præscriptionum non solùm iuribus naturæ minimè aduersari, sed potius iuri naturæ omnino adhærere, vt interim omittam omnes non minus iustas, quàm publicè, & priuatim vtilissimas causas, quibus præscriptiones fuerunt inductæ, quas suprà in tertio quæsito enarrauimus. Quibus, † dum diximus esse ob lites vitandas, adde, in litibus vel vitandis, vel minuendis verti publicã vtilitatem etiam principaliter, adeò vt etiam ex consensu partium præscriptiones non impediantur, nec etiam ex dispositione testatoris, vt plenissimè enarrauimus de successio.creat.lib.1.§.10.num. 14.cum plurib. sequentib. & §.7. numero 40. cum seq.quibus in locis apparet has esse communes opiniones. In summa postquam quis

12 *Lites breuiari expedit rei pub. etiã principaliter.*

rem alienam, iusúe alienum præscripsit tacita ex domini voluntate, & concessione, si dominus ille admitteretur ad rem suam, nónne id esset iniquum & cõtra naturalem æquitatem, & iustitiam, de qua in leg. prima. ff.de pact.§. per traditionem. Institut. de rerum diuision. dum ait, nihil tam naturali æquitati conueniẽ, quàm voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam esse, voluit ille semel, nec naturalis iustitia, (aut) æquitas permittit pœnitere, aut variare, vt dd. iuribus, & cap.primo, de pact. Ergo præscriptiones tam longè absunt ab iniquitate, quòd potius naturali æquitati omnino adhærere, & accedere, adscribique videntur. Amplia vt hæc omnia procedant non solùm quando sciente, & patiente domino præscriptio contingeret, sed etiam si ex ignaro, iuxta leg. fin.C. de longi temporis præscrip. Nam adhuc ipsa iustitia, & æquitas naturalis dictat, vt ille, cuius res præscripta est, conqueri non possit, quandoquidem ipse quoque erat, & hodie est in pari causa, & spe lucrifaciendi. nam iuri tam naturæ, quàm positiuo approbatum est, emi posse iactum retis, & nautica pericula, & reliqua quæ dubiorum euentuum occasione admittuntur, vt tradunt omnes doctores per multa similia in leg. prima. C. de pact. & in l. de fideicommisso. per tex. ibi. C. de transaction. & nos multis ornamnis in secundo tomo harum controuersiarum, qui inscribitur controuersiarum frequentium libro tertio. capitul.68.per totum. Limita vt non procedat quando possessor rei alienæ haberet malam fidem, vel debitor haberet malam fidem, tunc enim præscriptio esset contra naturalem æquitatem, secundum communem opinionem, vt testatur Bald. de præscript. part. prima. quæstio.5. quæ limitatio parum (iudice me) apta est, quia tunc neque iure ciuili neque iure canonico procedit præscriptio, vt infrà fusè agemus, & diximus de successio. creation.§. vigesimoprim.num.179.lib.3.

Ex † superioribus apparet, veram esse opinionem Cagnoli in d.l. iure naturæ. ff. de regul. iuris, asserentis, eam legem dicentem iure naturæ iniquum esse, alterum alterius iactura, & iniuria locupletari, propriè locutam fuisse dum copulatè loquitur, quasi sola iactura si desit iniuria iniquitatem illam non inducere, vt patet in omnibus titulis ff. & C.Instit. & in decre.de donation. & patet ex omnibus suprà dictis, & ex multis quæ edocebimus infrà c. 72. quamuis Philippus Decius in d. l.iure naturæ, contendat, & minus rectè (iudice me) iniquitatem esse eo ipso, quod alter alterius iactura etiam iniuria cessante locupletetur, motus per l.nam hoc natura.ff.de cond. Indeb.& per l.cum pupillus.ff.de cond.& demon. Sed ea iura parum absunt, quia per d.l. iu.natura. declarantur iuxta l. Gallus. & quæ ibi latè per doct. habentur.§.ille casus, ibi, qua

13 *Locupletari aliena iactura insi sit iniuriosa iniquũ, non est cum Cagn. contra Decium.*

si

si duobus capitibus legis commistis. ff. de lib. & posth. Apparet † etiam non sat tutam, aut non sat generalem esse responsionem Gloss. in l. nam hoc natura, suprà alleg. & Gloss. in l. prima. ff. de vsucapio. cum quibus transeunt Docto. vtrobique. & Balbus de præscriptionibus part. 1. quæstion. quinta. aiunt enim quòd præsctiptiones ideò iniquę non sunt, licet præscribens cum aliena iactura locupleretur, quia sua culpa id accidit, qui passus est rem suam ab alio tamdiu detineri, id quod suspectum est, quia inde sequeretur aliud fore, si rem suam detineri ignorasset, quod pater falsum esse, vt suprà ostendimus, sic intelligentes, dict. l. fin. C. de longi tempo. præscriptio.

14 *Præscriptiones etiam contra ignorantes non sunt iniquæ, cõtra communem.*

15 *Præscriptio sapit naturã pacti etiam contra ignorantes, cõtra Glo. Bal. Fulgo. & Barb.*

Apparet † etiam eadem ratione parum tutam esse opinionem Glo. quam sequitur Bal. ibi. colum. 7. & C. de seruis fugitiuis, & Balb. vbi suprà, & Speculator de feudis. §. quoniam. versicul. quæritur tamen contta. & Gloss. in l. ptima. ff. famil. ercíscund. aiunt enim quòd præscriptio sapit naturam pacti contra eum cuius res præscribitur eo, quòd rem suam pati consensit, argumen. l. semper qui non prohibet. ff. de regulis iuris. l. qui patitur. ff. manda. quod suspectum ideò est, quod sic cessaret pręscriptio, & illud tacitum pactum quando domino ignorante res præscripta esset, quod est falsum. Longè ergo rectius dixissent, sapere naturam pacti generalis, quod inrer conciues initum videtur, quo rempore lex lara fuit, quodq́ue extendit sese eriam ad ignorantes, & procedit etiam quò ad eos qui tempore illius legis latæ nondum nati erant, quia populus idem esse intelligitur. l. proponebatur. ff. de iudi. & legibus reipublicæ quisque ciuium consensum præbere intelligitur, licet retro abhinc annos mille factæ esseut, vt diximus in locis, ad quæ suprà retuli me.

16 *Præscriptio an sponte patienti accidere dicatur, ard. quæst.*

Apparet eriam ex superiotibus quid respondendum sit in eo articulo, quo quæritur, † an cuiusque rei præscriptio ex voluntate domini contingere videatur: qua in re variæ sunt nostrorum sententiæ. Sunt enim qui negent ex domini voluntate id contingere, ita Glo. in l. 1. §. fi. & Gloss. fi. ff. de dolo. Bal. in §. si quis pet triginta, ad finem. si de feudo fuerit contro. sentit Balb. de præscrip. part. 1. q. 5. num. 6. versi. addo etiam. dum ait, inuito rem suam præscribi. Sunr tamen qui existiment ex voluntare domini ficta, vel præsumpta id contingete, ita Bart. in l. fi. colu. penul. C. in quib. caus. integ. resti. non est. Ioan. Imo. in repe. cap. fi. col. 26. versi. item aduerte. de præscrip. Balb. in authen. adhæc. col. 3. C. de vsutis. Ioan. Andreæ in d. cap. possessor. col. fin. arti. vlti. de regulis iuris. lib. 6. per l. alienationis verbo. ff. de verborum significarion. Est & tertia opinio Alexan. distinguentis inter pręscriptionem, quæ contra scienrem & patienrem currebat, vt ea sponte illius contigisse dicatur: argu. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. l. semper qui non prohibet. ff. de regulis iutis. l. qui patitut. ff. mandat. & inrer præscriptionem inscio domino currenrem, vt ea citra domini voluntatem contigisse videatur. Ita Alexand. in l. filiusfamilias. §. diui. colum. 7. ff. de lega. 1. quem refert, & sequi videtur Franciscus Balb. vbi suprà, num. 5. qui sibi ipsi parum constare videtur, quid dicendum: & sanè vt istarũ opinionum nulla simpliciter (iudice me) vera est, ita fortè aliqua ex parte tueri poterunt. Et enim veritas est, quòd in genere dominus rei præscriptæ non potuit non videri consensum præbuisse: nam cum legibus Reipublicæ de præscriptionibus disponentibus omnes ciues consensum præbere, & præbuisse inrelligantur, vt d. l. 1. in verb. communis reipublicæ sponsio. ff. de legibus. consequens sit vt si res meas præscribi contigerit, iam olim & retro tali præscriptioni consensum præbuisse videar: nam & eadem ratione qui legi pœnali ferendæ consensum expresśim, aut inrerpretatiuè præbuit si postea deliquetit, licet nullus compos mentis puniri velit, adhuc tamen sponte sua puniri videtur, eo quòd iam olim hunc consensum præbuisse, quasi sub hac conditione si deliquisset, videretur, vt iam ostendimus per d. l. Imperatores, ibi, te huic pœnæ subdidisti. ff. de iure fisci, & d. l. fin. C. ad legem Iuliam maiesta. & si per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo detractum, inque fundum tuum translatum fuit, tu licet cum iactura mea ditior fias, non ideò minus desinis esse in bona fide, quia iam retro à tempore legis latæ, vel approbatæ huic rei singuli ciues consensum præbuisse videntur, & vnusquisque eorum in pari causa, & potentia erat lucrandi, vel amittendi, iuxta §. præterea per alluuionem. Instit. de rerum diuisio. l. adeò. §. præterea per alluuionem. ff. de acquiren. rerum domi.

17 *Pœnæ vt consensum dedisse videamur.*

18 *Ius accrescendi est lucrum simile præscriptionis lucro.*

Et sic † ex voluntate hominis descendere dicirur acquisitio, quæ per ius accrescendi contingit. l. si. Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de leg. secundo. & tamen id ius accrescendi quasi quopiam alluuionis incrementum est. l. si Titio. ff. de vsufruct. & ius accrescendi dicitur quoddam aduentitium, & veluti fortuitum lucrum. l. scimus. §. repletionem. C. de inofficio. testamen. & nihilominus saltem immediatè, vel in genere dicitur descendere à voluntate & ordinatione restaroris. d. §. Iulianus. sic ergò & in hoc lucro præscriptionis retro videtur interfuisse voluntas domini propter consensum olim præstitum in lege hac de re disponẽte, quæ vt damnum, ita & lucrum, potuit afferre.

19 *Contrahentium tam amittens quàm lucrans consentire dicuntur*

Simile † in l. si voluntate. C. de rescindenda venditio. vbi & si vnusquisque contrahentium non amittere, sed lucrari studeat & conetur, tamen toti rei consensum præbuisse non minus videtur is qui amisit, quàm alter qui suam conditionem meliorẽ fecit, vt ibi: quia huic futuro euentui sesę commisisse viderur.

sic er-

ſic ergo,& in ſpecie noſtra is, cuius res præſcripta eſt, legi de præſcriptionibus loquenti præbuiſſe conſenſum videtur, nec eum iuuabit dicere ſe ſolum lucrari, nõ etiam amittere velle, ſeque alienas res præſcribere, non autem ſuas præſcriptione amittere voluiſſe, argum. l. ſi voluntare. C. de reſcinden. vendi. ſimile eſt in l. fideicommiſſo. C. de tranſaction. & in l. 1. C. de pactis. Simile in l. ſi pater puellę C. de inofficioſo teſtament. & multa ſimilia congeſsimus ſecundo tomo harum controuerſiarum. lib. 3. cap. 68. & infrà c. 72. Stat ergo quod is, cuius res præſcripta eſt, præſcriptioni tali conſenſum olim præbuiſſe viſus eſt, etiam ſi ignoraret eam præſcribi. nam & in exemplo de alluuione, & de iure accreſcendi, & de lege lata idem contingit. Idemque in fera, cuius dominium habebam, & aufugit, inq; alterius poteſtatem recidit, nam mea eſſe definit. §. ferę. Inſtitu. de rerum diui. l. adeo. §. feræ. ff. de acqui. rerum domi. quo caſu ignorantia vel ſcientia mea non inſpicitur, vt ibi. In ſpecie verò conſenſum præbuiſſe videtur quando id ſciebat, non ſic ſi ignorabat, ſecundum opinionem Alexa. ſuprà relatá per iura iam allegata, iuncta l. mater decedens. ff. de inoffic. teſtamen. & ſecundum hanc diſtinctio. varietates ſuperiores & poſſunt & debent conciliari, iunge alia fundamenta ex c. ſequen.

20 *Præſcriptionẽ repellere non poteſt arbiter aſſumptus vt ſecundum æquitatẽ iudicet, ard. q.*

Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in illo articulo, quo quæritur, † an arbiter qui habet pronuntiare ſecundum veritatem & æquitatem, poſsit repellere exceptionem præſcriptionis? qua in re ſunt qui velint, poſſe eum talem exceptionem repellere, ita tenent Angelus in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. Idem Angelus in rep. l. 1. ad fi. C. de iudi. ſentit Bald. in l. prima. C. de præſcript. triginta an. Ludouicus in rubr. ff. de arbitris. colum. 1.

Contrariam partem, vt talem exceptionem non poſsit reficere, tenent Barthol. in extrauag. ad reprimendum. in verb. videbitur, prope finem. Feli. in rubr. colum. 1. de præſcripio. Idem Feli. in c. 1. colum. penul. de conſti. Eſt & tertia opinio diſtinguentium referre vtrùm illecum bona fide præſcriberet, vt tunc exceptio præſcriptionis non poſsit repelli, an verò cum mala fide, vt tunc repelli fas ſit. & vtrunque membrum huius diſtinctionis communiter receptum eſſe teſtatur Franciſc. Balb. de præſcriptio. par. 1. q. 5. numero 8. cum ſeq. vbi ſimiliter affirmat cum mala fide non procedere præſcriptionem de iure ciuili, non magis quàm de iure canonico. Ergo commodius & certius trademus regulam negatiuam, talem exceptionem præſcriptionis ab arbitro reijci non poſſe, ſed tantùm reijci poſſe mentitam præſcriptionis allegationem, quale eſſet cùm conſtaret malam fidem interfuiſſe, tunc enim qui ſe præſcripſiſſe diceret falſum diceret, ſicque arbiter eum repellens non tam præſcriptionem quàm mẽtitam præſcriptionis aſſertionem repellere diceretur.

Tenendo † noſtram principalem opinionem vt præſcriptio non ſit contra æquitatem naturalem, tunc ad tex. in auth. vt eccleſia Romana. §. habeat itaque, ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat præſidium, nempe præſcriptionis reſpo. nihil obeſſ. nam ait, tunc demum impiam eſſe pręſcriptionem, cum iniquis hominibus & ſic malam fidem habentibus contigit, non ſic ergo ſi bonam fidem haberent, tunc enim non impium ſed pijſsimum, & Reipublicæ vtiliſsimum præſidium diceretur, prout eſt, præſcriptiones ſæpiſsimè contingunt cum mala fide, quamuis ea probari nequeat, quia ex animo pendet. l. pe. C. de euict. & quia bona fides præſumitur, licet fortè adſit mala. l. merito. ff. pro ſocio. plenè per Andream Tiraquel. de præſcrip. §. 1. Glo. 2. in princip. 21 *Intell. auth. vt eccl. Rom. §. habeat.*

SVMMARIVM.

1 *Obligatio naturalis, an præſcriptione perimatur, ardua q.*
2 *Obligatio naturalis oritur ex iure gentium primæuo.*
3 *Ius gentium primæuum dicitur naturale.*
4 *Meum negligere quando videar.*
5 *Obligatio interdum præſumitur poſt longum tempus.*
6 *Remiſsio facilior quàm noua conceſsio.*
7 *Donatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Conſenſu coniecturato obligamur.*
9 *Obligatio vtraq; tollitur præſcriptione contra communem.*
10 *Obligatio præſcriptione debilitari falſum eſt, quia extinguitur.*
11 *Dominium directum quæritur præſcriptione contra ſcientem currente.*
12 *Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.*
13 *Obligatio vtraque perimitur præſcriptione, acceptilatione, contra Doctores.*
14 *Fideiuſſor non accedit obligationi præſcriptæ.*
15 *Nouari non poteſt obligatio præſcripta.*
16 *Compenſatio non fit ex obligatione præſcripta.*
17 *Conſtitutum non fit poſt obligationem præſcriptã, contra Doctores.*
18 *Euangelica denuntiatio non facit rem corpoream præſcriptam reſtitui.*
19 *Euangelica denunciatio an faciat infectam præſcrip. actionem perſonalis, ardua quæſtio.*
20 *Obligatio vtraque vt perimatur an fieri poſsit per legem, ardua quæſtio.*

CAPVT LIII.

Q V O ad ſextum, † an præſcriptio actionum tollat & perimat vtranque obligationem, an alteram tantùm, vehementer controuerſum eſt, & ſunt variæ noſtro- 1 *Obl. nat. an præſcriptione perimatur ard. q.*

ſtrorũ ſententiæ. Sunt enim qui velint, quod ſola ciuilis obligatio perimitur, naturalis verò. neque perimitur neque vlla ex parte eneruatur. ita Bald. in auth. ad hæc C. de vſuris, col. 3. qui hanc eſſe communem opinionem teſtatur, quem ſequitur Franciſcus Balbus de præſcrip. in 2. par. 3. par. princ. q. 10. vbi ait ſe mirari de doctoribus contrarium tenentibus, Idem tenet ipſemet Balbus in 1. par. q. 6. ad fi. & Pet. Philippus. Corneus conſilio 251. in hac conſultatione. colum. 2. lib. 3. moti quia leges ciuiles, quæ præſcriptionis induxerunt, vt duximus ſuprà in 3. illa q. concluſioneque quo iure eſſe inducta præſcriptio, non potuerunt perimere iura naturalia. l. eas cauſas. ff. de capitis dimi. l. iura ſanguinis, vbi multa per Decium & Cagno. ff. de regu. iu. §. ſed naturalia. Inſt. de iuſt. & iure. l. omnes populi. ff. de iuſt. & iure. §. minus ergo. Inſt. de hære. quæ ab inteſta.

2 *Obli. nat. oritur ex iure gen. primæuo.*

† Nec dubium eſt quin naturalis obligatio ex iure gentium primæuo, q. et ius naturale appellatur, oriatur. l. 1. ff. de pact. c. 1. eod. tit. §. per traditionem. Inſt. de rerum diui. ibi, nihil tam æquitati naturali conuenit. l. non minorem. C. de tranſc. l. 1. ff. de conſt. pecu.

3 *Ius gen. primæuum dicitur naturale.*

† Et tale ius gentium primæuum, quo ſuadet, docerque pactiones ac conuentiones cuſtodiri eſſe, & dici ius naturale reſpectu humani generis, duximus ſuprà c. 16. num. 11. lib. 1. ergo talis obligatio naturalis ex hoc iure gentium primæuo, & ſic naturali orta per ius ciuile perimi non eſt poſsibile, & ſic nec per præſcriptiones eo iure ciuili ortæ, idem tenet Andreas Tiraquell. de præſcri. §. 1. Glo. 2. ad finem, & vide infrà. c. 74. nu. 3. Sed ſanæ hæc ratio, quæ his patribus tam immobilis peremptoria inexpugnabiliſq; viſa fuit, nullius (iudice me) momẽti eſt, nã q. naturalis obligatio ſit iuris, naturalis ſecundũ ſuperiorem declarationem ingenuè fatemur: quodque naturalia iura per ſolum ius ciuile perimi nequeant, ſimiliter agnoſcimus, quòd autem in ſpecie noſtra per ſolùm ius ciuile ea naturalis obligatio fuerit oppugnata vel expugnata, id omninò negamus: quinimmò per ipſum ius naturale vel gentium expugnata ex legis interpretatione intelligitur: Nam ſi ſciebas me tibi centum debere, & per longiſsimum tempus triginta annorum tacuiſti, petereque ſuperſediſti, iuſtiſſimè ius ciuile interpretatur

4 *Meum negligere quando videar.*

† te habuiſſe animum voluntatemque iſtius debiti vel iuris remittendi, aut pro derelicto habendi. Nam (quod longè plus eſt) etiam poſt vnius duntaxat anni præteritionem hanc remittendi interpretationem aliàs lex facit, vt in §. fin. Inſtit. de iniurijs, & ius poſſeſsionis negligi & abijci, vel pro derelicto haberi per negligentiam decennij lex interpretatur, vt eſt communis opinio, quam tenent Glo. & Paulus Caſtrenſis in l. ſi de eo. §. 1. ff. de acqui. poſſ. Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 84. ff. eod. tit. & idem Iaſ. in l. 1. colum. fina. C. de ſeruis fugiti. † & poſt decennalem annuam præſtationem lex incipit præſumere obligationem, & animum in poſterũ aliquid annum præſtandi. l. cùm de in rem verſo. ff. de vſuris. quid ergo mirum aut nouum, ſi poſt ſcientiam & patientiam longiſsimi temporis incipiat lex ciuilis præſumere annum debiti remittendi.

5 *Obligatio interdum præſumitur poſt longum tempus.*

† Cum longè facilius quis remittat plura quàm denuò dedat aut donet, vel cõcedat pauca, vt diximus de ſucc. crea. lib. 2. §. 18. num. 16. verſic. tertia ratio, per Paulum Caſtren. in l. pacta que contra. C. de pact. & hac ratione improbatur pactum legis commiſſoriæ in pignoribus. l. fin. C. de pact. pig. & improbatur eadem ratione renunciatio futurorum alimentorum, vt in d. num. 16. declaramus, vbi etiã diximus, eadem ratione improbari pactum de non ſuccedendo factum inter patrem & filium, & tradit Iaſ. in l. pactum dotali. C. de collati. harum enim rerum ratio ea eſt, quòd facilius quis remittit plura quàm donet pauca, vt naturaliter fieri videmus. Quid ergo mirum aut nouum, ſi lex per longiſsimi temporis taciturnitatem præſumat debiti remiſsionem, cum etiam obligationem poſt breuius tempus præſumere ſoleat, & remiſsionem etiam aliàs per vnius ſolius anni tranſcurſum; vt diximus.

6 *Remiſsio facilior quã noua conceſsio.*

Quinimò † etiam cõceſsionem per longi temporis tranſcurſum alibi præſumit, quale eſt in terminis. l. ſi quis diuturno, in princip. ff. ſi ſeruitus vendi. de cuius intellectu agemus, latè infrà declarantes, quod vt debitor cum ſcientia iuris alieni poteſt longiſsimo tempore per creditoris ſcientiam & patientiam præſcribere, quia ex tali taciturnitate pręſumitur remiſsio, vt in ſpecie noſtra. ita in terminis, d. l. ſi quis diuturno, per ſcientiam & patientiam domini rei conſentientis me tignum in parietem ſuum immiſſum lõgo tempore habere acquiro & præſcribo ius ſeruitutis, ergo longè facilius id cõtinget, ac iuſtius in ſpecie noſtra, tum quòd hic adeſt longiſsimum tempus, ibi longum duntaxat, tum etiam quòd ibi eſt noua ſeruitutis acquiſitio, quæ odioſa eſt, hic liberatio ab obligatione, quæ fauorabilior eſt. l. Arrianus. ff. de actio. & obliga. iuncta. l. altius. C. de ſeruit. cùm ibi notatis, cum ijs, quæ ſcripſimus infrà §. 82. numero 13. & infrà c. 83. ſcripſimus plenè de intellectu, d. l. ſi quis diuturno. Pro nobis tex. egregius in l. ſi ego. §. 1. ibi, per traditionem fortè aut per patientiam. ff. de publici. in rem actio. vbi ſcientia & patientia habet vim traditionis: ergo multo facilius habebit vim remiſsionis quandoquidem facilius quis remittit quàm donet, aut tradat, vt ſuprà oſtendimus. Neq; ad rem pertinere debebit, ſi quis obiecerit hanc legis interpretationem non eſſe ęquam vt poſsit perimere iura naturalia, ne ſic in effectu iura naturalia perimi videantur, nam id omninò negatur, ſed potius ipſo quoque iure naturali contrario perimi: omnis enim

7 *Donatio poſt longum tempus præſumitur.*

enim res naturaliter per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. c. omnis res, de regu. iur. licet nihil tam naturale. ff. eod. tit. §. fin. & per totum tit. Inst. quib. mod. re contrahi. obliga. Modò sic † tibi centum promisi, solus Deus certò scit, an id fecerim animo obligandi me, an verò loci vel ostentationis causa, vel sortè causa comitatis vt beneuolus erga te viderer. l. diuus. ff. de mil. restamen. §. plenè. Insti. eod. titul. l. Labeo. ff. de sup. lega. l. an inutilis. ff. de accep. l. non solũ. ff. de actio. & obliga. nihilominus tamen lex interpretatur me tibi obligatum videri, sentiens ex animo me promisisse obligandi me ipsum, quasi voluntatis nostræ certius signum nullum sit quàm verborum. d. l. Labeo. sicque obligamur ex consensu & voluntate nostra à lege ciuili coniecturata, non tamen infallibiliter cognita, sic ergo & per contrarium ea obligatio ex animo nostro contrario perimi naturaliter potest & debet, quamuis animus ille coniecturis tantùm non etiam certa scientia lege ciuili percipiatur. & vt lex quò ad ortum obligationis fidem adhibuit verbis promittentis, ita & quoad ipsius obligationis resolutionem fidem adhibet taciturnitati & patientiæ longissimi temporis, & aliquando longè breuioris, vt diximus. Nec dicatur obligationem personalem inseparabilem esse ab ossibus obligati: arg. l. nemo potest. ff. de lega. 1. cum ibi traditis per Barthol. colum. 1. vbi per omnes repetentes. nam quòd semel personali obligatione deberi cœpit certis modis à lege definitis deberi desinit. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & oblig. per totum titulum Instit. quib. mod. tollitur oblig. & vt illos modos perimendarum obligationum ipso iure lex adinuenit & induxit, ita quoq; alios modos, vt constat, inducere potest quotidiè, id quod fecit in nostra materia iubendo vt plenissima securitas & obligationis liberatio contingeret per ipsius præscriptionem longissimi temporis, id quod expressius induci non potuit aut iuberi quàm inducitur si verba earum legum nõ calumnientur & exterminentur ac turpiter violentur per l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præsc. 30. annorum. l. si pupillos, in fi u. ff. de admi. tutorum, iuncto pri. Inst. quib. mod. tolli. obl. & c. ad aures, de præscrip. & l. 1. cum Glo. C. si aduer. creditorem.

8 *Consensu coniecturato obligamur.*

9 *Obligatio vtraq. tollitur præscriptione contra cõem.*

Sit ergo fixa indubitataq; conclusio † post lõgissimi temporis præscriptionem sublatam videri vtranque obligationem tam ciuilem quàm naturalem. c. iam ipso iure. vnde primùm apparet verã non esse opin. Bal. & Francis. Balbi, & Petri Philippi Cotnei & aliorum suprà relatorum negantium eam ipso iure perimi, & affirmantium quod etiam in effectu non eneruabatur aut debilitabatur.

10 *Obl. præscriptione debilitari falsum est, quia extinguitur.*

Apparet etiam errasse † quotquot asseuerabant eam in effectu debilitari duntaxat non etiam ipso iure perimi, id quod affirmat Bart. in l. fin. §. 1. ff. rem ratã haberi. cuius opin. cõmunem esse testatur Francis. Bal. vbi suprà, par. 1. q. 6. & par. 3. prin. in 2. par. illius 3. partis. q. 10. vbi pluries hanc dicit cõmunem opinio. Paul. Castren. in d. l. fin. §. 1. ff. rem ratam haberi. Bal. in l. sicut. col. 1. C. de præsc. 30. annorum. Ioan. Imol. in c. fi. col. 6. de præsc. in rep. Ang. l. 1. col. 19. C. de iud. in rep. Pano. & Feli. col. 1. in cap. ad aures, de præsc. Ioan. And. in c. possesso. ad fi. de regulis iuris. Antonius, & Ioan. Imol. in d. c. ad aures. Pet. Philip. Cotu. consi. 176. ad euidentiã. col. pen. lib. 1. Neq; ad rem pertinet q. etiam iure ciuili non procedat præs. iurium & actionum cum mala fide non magis quàm iure canonico, secundum veram & communem opinio. vt suprà diximus, & plenius in c. præced. nam nõ sequitur, scio me debere, ergo habeo malam fidem, est enim aperta incuria (ne dicam iniustitia) existimantium, qui possidet rem alienam, aut moratur scienter debiti solutionem, eum esse necessariò in mala fide, cùm potius sit in bona fide, aut saltem in bona fide & esse possit & esse posse à lege ciuili præsumatur, vt iam ostendimus, & fusius in c. præced. & c. 72. & cap. 76. & vt exactius res agatur considera quod aut tam creditor quàm debitor erant debiti conscij, aut vterq; ignorabat, aut creditor solus sciebat, debitor autem ignarus erat, aut & quartò ex diuerso creditor ignorabat & debitor solus sciebat Primo casu cessat regulariter mala fides, quia ex illa scientia & patientia longissimi temporis præsumitur tacita debiti remissio aut abiectio, vt diximus suprà, & alijs in locis ad quæ me retuli. Secundo casu quando vterq; ignorabat, etiam secundum omnes procederet præscriptio, cùm debitor apertè sit in bona fide vt patet ex sua iusta ignorantia, quale esset si ex contractu fortè procuratoris quem ignorabat obligatus esset, vt suprà dixi, & exactius in c. præced. Tertio casu cum solus creditor sciebat, debitor ignorabat se debere, tunc idem, & longè iustius, quia ex parte sua adest bona fides, & ex parte creditoris iustissimè præsumeretur debiti vel remissio vel abiectio. Vltimo verò casu cùm solus debitor se debere sciebat, creditor autem ignorabat, vix est vt non intelligatur esse in mala fide quandoquidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio, nec remissio præsumi potest. l. mater decedens. ff. de inoffic. testa. sicq; cessat tõ bonæ fidei præsumendæ, de qua in l. alienationis verbum. ff. de verb. signi. ibi. vix est enim vt non videatur alienare, &c. & l. qui patitur. ff. amand. l. semper qui non prohiber. ff. de reg. iur. & cum debitor suum debitum. saltem improprijssimè videatur possidere. Glo. in l. regula. ff. de pet. hęre certè hoc casu istius debitoris impprijssima illa posses. nõ legitima, sed clãdestina videretur, arg. l. si quis diuturno. in pri. ff. si ser. vendi. quæ lex si rectè inspiciatur, probat omnia membra huius distinctionis negans vbi vitio

ſi poſſeſsio, vel quaſi poſſeſsio eſt contingere præſcriptionem,non ſic ſi vitio caret.Iam ergo dubitari non oportet quin ceſſet præſcri. vtroque iure tam ciuili,quàm cano:vbi mala fides interfuit,& in eo tantùm quæſtio eſt, an poſſeſſor,vel quaſi poſſ.rei vel iuris alieni in mala fide eſſe dicatur cū id ſciebat, qua in re diſtinguendum eſt,vt dixi modò, & plenius ſuprà cap.præc.&c.72.&c.76. incipi.actio perſonalis.

11 *Dominiū directum quæritur præſcriptione contra ſcientem currente.* Confirmantur hæc omnia, nam tenentes præſcriptione vtile tantùm dominium, non etiam directum acquiri,eo q, in præſcriptione ceſſat naturalis æquitas,quia currit cōtra ignorantem,fateturq, ſi dominus ſcit,& patitur rē ſuam præſcribi,tunc directum dominium acquiritur non ſecus quàm ſi ipſe eam venderet & traderet,ita Balbus de præſcri. par.2.q.2.nu. 9.& Bald.in auth.niſi tricennale. col. fi. C. de bo.mater.& Feli.in rub.de præſcrip. colu.1.& Iaſ.in l.traditionibus. C.de pact.ergò vt ceſſat mala fides qñ domini voluntare poſsideo alienum, per totum ti.ff.& C.cōmod.& ff.de præcario.& ff. C. Inſt. & in decret. de dona.ita & hoc caſu ceſſat mala fides.

12 *Repetere poteſt qui ſoluit debitum præſcriptum.* Apparet † ergo ex ſuperioribus veriſsimam eſſe ſententiam Accurſij & Bart. & Pauli Caſtrenſis in l.ſi.§.1.ff.rem ratam haberi.exiſtimā tium eum,qui præſcripſit ſi ſoluit poſſe repetere, quos ſequitur Francíſ. Balb. de præſcript. part.1.q.6.poſt alios,quos ipſe tam ibi quā rurſus in 2.par.3.part. prin.quæſt.10.refert.

13 *Obli. vtraq perimitur præſcri. acceptilatione, nouatione.* † Apparet ſimiliter parum aptam eſſe, aut ſuſpectam eſſe æquiparationem, quam ipſemet Balbus d.q.6. poſt Paulum Caſtren. in d. l.ſi.§.1.& poſt Bal.in l.ſicut.col.1.C.de præſcri. 30.anno.facit,ait.n.quòd vt per pactū de non petendo,quod eſt iuris gentium,eliditur ciuilis obligatio,ſed naturalis,quia ſimiliter eſt de iure gentium,ex toto perimitur, ita ex diuerſo per præſcriptionem,quæ eſt iuris ciuilis, ex toto perimitur obligatio ciuilis,ſed naturalis duntaxat debilitatur. Secundum quam ratio nem conſequens fieret, vt diceremus quod per nouationem quæ eſt iuris ciuilis,vel etiam per acceptilationem quæ ſimiliter eſt iuris ciuilis,ſola ciuilis obligatio tolleretur, naturalis verò duntaxat debilitaretur, id quod eſſet contra text.in §. præterea nouatione, & in §. item per acceptilationem.Inſt. quib. mod. tolli.obli.& contra l.ſi.C.de nouat.& contra omnes leges tam illius tituli quā ff. eo.titu.& per totum ff.& C.de accepti.ergo non eſt bona cō ſequentia,nouatio,aut acceptillatio,aut præſcriptio ſunt iuris ciuilis.ergo ciuilem tantùm non etiam naturalem obligationem perimere poſſunt, quinimò vtranque perimere poſſunt & perimunt,quia hac in re cum ipſo iure ciuili concurrit etiam natura,hoc eſt,voluntas illius contra quem præſcribitur, quę vt ex verbis, vel ſcriptura, vel etiam nutu, vel alijs ſignis, & indicijs eius probata intelligeretur, ita etiam ex iſta ſcientia & patientia probatā cenſetur.d.l.ſi ego. §.1.ff. de pub.in rem act.d. l.cum de in rem verſo.ff.de vſuris.iuncta l.Labeo.ff.de ſup.lega.l. nutu. ff.de legat. 3.l.1.§.ſi quis ita.ff. de verborum obligation.l. milites. ff.de milit. teſtam. l. an inutilis. ff. de accepti. l.non ſolùm.l. non figura.ff.de actio.& obligatio. certum enim eſt quod multis modis eſſe poteſt.l. certum. ff. ſi certum petat.iuncta l.1.§.fina.ff.de dote præleg. & vt obligatio naturalis ſine dubio pempta diceretur ex remiſſione creditoris, de qua conſtaret per verba ipſius:ita quoq; perempta videbitur ex remiſsione ipſius,de qua alio quouis modo conſtet, vt dictis iuribus. conſtat autem de tali remiſsione vel abiectione per ſcientiam & patientiam longiſsimi temporis, vt diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam eſſe pro culdubio intelligemus.

Denique apparet ex noſtra declaratione obligationi præſcriptæ non poſſe accedere fideiuſſorem, nam licet is ſoli obligationi naturali accedere poſsit,non ſecus quàm ciuili& naturali. leg. fideiuſſor obligari. §. fideiuſſor. vbi notant Paulus Caſtrenſis & Barthol. ff. de fideiuſſ.§.1.Inſtit.eod.titu.tamen poſt præſcriptionem cùm nulla ſecundum nos ſuperſit obligatio ei obligationi, quæ nulla eſt, fideiuſſor accedere non poterit,id q, in ſpecie tenent Bald. in l. tam mandatori.colum.2. C.de non nume. pecu. Bartholo. & Paulus de Caſtr. in d.§. fideiuſſor. Franciſc. Balb. in d.q.6.Paulus Caſtre.in l.fin.§.1.ff.rem ratam haberi. Anton. Butr. Ioannes Imol.& Felin.in d. c. ad aures, de præſcrip. quæ communis opinio ex noſtra ſententia veriſsima eſt,non autem ex ratione, qua ipſi omnes mouentur, dum naturalem quidem obligationem ſupereſſe exiſtimant, quamuis debilitatam, & pro nobis in ſpecie eſt tex.in l.ſi quis poſtquàm,cum ibi not.ff.de fideiuſſo. 14 *Fideiuſſor nō accedit obligationi præſcriptæ.*

Apparet † ſimiliter ex ſententia noſtra talem obligationem præſcriptam nouari non poſſe, Nam ex nihilo nihil fit,ſecundum Philoſophum, vt in l. ſed ſi manente.ff.de precario, dixi plenè in 2. tomo harum controuerſiarum c.14.in princip.& per totum, & in ſpecie ita tenent Antonius Butr. Ioan. Imo.& Felin. in d.c.ad aures & Franſc. Balb.d. quæ.6.num. 4.facit.§. præterea nouatione. Inſtitu. quibus mo. tolli. oblig. cum ibi notatis. & l. 1. ff. de. nouat. 15 *Nouari non poteſt obligatio præſcripta.*

Apparet † ſimiliter q. talis obligatio præſcripta non proderit ad compenſationem, vt tenent Antonius Butr. Imola & Fel. in d.c. ad aures. & Bald. in d. q. 6. quorum ſententia longè expeditior erit ſecundum noſtram opinionem,cui negamus naturalem obligationem ſupereſſe, quam ſecundum eorum ſententiam ſupereſſe exiſtimantium, debilitatiq; duntaxat, non etiam perimi aſſeuerantium. 16 *Compenſatio non fit obligatione præſcripta.*

Appa-

17 *Constitutum non fit post obli. præscriptā contra Do.*

Apparet etiam † ex nostra sententia an super obligatione præscripta constitutũ fieri posſit, quod admittit Bal. in rub. C. de conſt. pecu. colum. 2. & Balb. in d. q. 6. nos contra, per §. in perſonam. Inſtitu. de act. & per d. l. ſi quis poſtquàm. ff. de fideiuſſo. vbi traditur, eum qui ſe pro alio ſoluturum conſtituit, ſimilem eſſe fideiuſſori. Sicque dicendum reſtat obligationi præſcriptæ accedere non poſſe magis quàm fideiuſſo, præſertim ſecundum noſtram opinionem, qua aſſeueramus per præſcriptionem non ſolùm ciuilem verùm naturalem quoq; obligationem peremptam videri.

18 *Euangelica denunciatio an faciat rem corporeā præſcriptam reſtitui.*

Apparet etiam quid reſpondendum ſit † in illo articulo quo controuertitur, an poſtquàm quis præſcripſit poſsit per denunciationem Euangelicam compelli ad reſtituendum quod præſcripſit, qua in re receptiſsima opinio eſt non poſſe, ſi quidem ſumus in præſcriptione rei vel iuris corporalis, vt plenè reſoluit Franciſcus Balbus de præſcri. 2. par. 3. partis princ. q. 11. & rurſus q. 10. & Bartol. in extrauag. ad reprimendum, in verb. per denunciationem. in verſi. ſed quid de obligatione quæ tollitur præſcriptione. Bald. in authen. ad hæc. col. 2. & 3. C. de vſuris. Anton. Butr. Ioan. Imo. Panormi. Felinus & alij in c. fin. de præſcrip. Pet. Philippus Corneus conſi. 176. ad euidentiam. col. pen. lib. 1. & hanc ſæpè teſtatur communem eſſe opinionem Imol. & ſæpius Balb. vbi ſuprà.

19 *Euangelica denunciatio an faciat in perfectā præſcrip. actionis perſonalis ardua quæſt.*

Sed & in præſcriptione actionis perſonalis idem eſſet, tenent Bar. Ioannes Imo. Panormit. & Pet. Philip. Corneus, vbi ſuprà, & hanc eſſe communem opinionem affirmat Balb. in d. q. 10. qui tamen contrarium tenet, firmans locum habere denunciationem Euangelicam, id quod tenet Pet. Philip. Corn. ſibi contrarius conſi. 251. in hac conſultatione. colu. 2. lib. 3. Ioannis Imolenſis ſibi contrarius in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. Antonius Butrius in d. c. fin. Bald. in auth. adhæc. colum. 3. de vſuris mouentur hanc partem tenentes: quia longa, inquiunt, eſt differentia inter ius reale præſcriptum & ius perſonale, nam iura realia facilè migrant de perſona in perſonam. l. fi. C. de lega. l. fin. §. ſed quia, cum §. ſeq. C. com. de leg. l. cum pater. §. ſurdo. ff. de leg. 2. l. à Titio. ff. de furt. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. l. legatus. §. fin. ff. de lega. 1. l. 1. 2. & ferè per totum. ff. de in diem addi. l. quoties, & ferè per totũ. C. de donati. quæ ſub modo. l. 1. 2. & ferè per totum. ff. de lege cõmiſſ. Diuerſum eſt in actionibus perſonalibus, quæ immobiliter inhærẽt oſsibus obligati. l. nemo poteſt: vbi Bar. col. 1. & alij omnes ff. de leg. 1. ſicq; per interuentũ præſcriptionis in re vel iure reali dominium eradicatur à primo domino, & migrat in præſcribentem, ſicque prẹſcriptione completa nihil alienum reperitur poſsidere quod reſtituere per denunciationem Euangelicam cogatur, cùm iam non tam alienũ quàm ſuum denuo effectum poſsidere inueniatur. Sed præſcripta actione perſonali adhuc, inquiunt, debitor remanet naturaliter obligatus, neque alieni iuris debitor adhuc ſupereſt, per hocque poterit per Euangelicam denunciationem cogi ad ſoluendum. Sed hæc ratio (iudice me) nullius momenti eſt. primùm quia tam facile fuit legi inducere & diſponere quòd obligatio perſonalis extingueretur præſcriptione quàm vt dominium obligatioĩs realis transferretur in præſcribentem, vt ex dictis ſuprà per hoc & per ſuperius caput edocemur. Deinde quia non eſt verum, ſupereſſe obligationem naturalem poſt præſcriptioné, quinimò vtranque perimi iam educti ſumus. Ergo penes præſcribentem nihil reperitur alienum, quod per denunciationem Euangelicam reſtituere cogatur. Nec ad rem pertinet, quod cum mala fide nec iure ciuili nec canonico procedat præſcriptio (id quod potiſsimùm decepit eos, qui partem affirmatiuam tuentur) nam id ingenuè fatemur, ſed negamus debitorem in mala fide conſtitutum cenſeri, eo quòd ſciat ſe debere, ſecundum quod ſuprà expoſuimus, in quo contrarium tenentes decepti fuerunt, qui etiam apertè æquiuocant aut hallucinantur, nam primùm negant contingere præſcriptionem cum mala fide, poſtea verò dicunt, quod qui mala fide præſcripſit per denunciationem Euangelicam, cogitur ſoluere. ergo cùm talis mala fide præſcriptio vt contingat non ſit poſsibile, reſtat vt talis denunciatio Euangelica locum habebit nunquam.

Ergo quo caſu actionum perſonalium prẹſcriptio contigerit, eo caſu talis Euangelica denunciatio locum nunquam habebit.

20 *Obli. vtraq. vt perimatur an fieri poſsit per legẽ, ard. quæſt.*

Apparet etiam † ex his veriſsimam eſſe opinionem Angeli in repeti. l. 1. colum. 19. C. de iudic. contendentis per legem vel ſtatutum effici poſſe, vt per interuentum præſcriptionis perimatur non ſolùm ciuilis, ſed etiam naturalis obligatio in perſonalibus actionibus, quamuis contrarium, & minus rectè tenuerint Bald. in d. authenti. adhæc. colum. 3. C. de vſuris. & Franciſcus Balb. vbi ſuprà, q. 10. Idem Bald. in cap. ſi quis per triginta. ſi de feudo fuerit controuerſĩa. Ioan. Imol. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapion. Quinimmò (vt hoc Angelo addamus) nõ ſolùm poteſt, ſed etiam in dubio id actum videtur per legem, vel ſtatutum, vt obligatio perſonalis tam ciuilis, quàm naturalis per interuentum præſcriptionis perimatur, etiam ſi per tale ſtatutum tempus præſcribendi coanguſtetur, nam quæ ratio eſt in triginta annis, eadem ratio (quod attinet hanc ad rem) in aliquantulum breuiore tempore erit, quia quæ differunt tanquàm plus & minus, non differunt in ſpecie. leg. fin. ff. de fundo inſtrumen. vt plenè ex ſuperioribus rationibus deducitur, quas non expedit repetere.

SVMMARIVM.

1 *Dominium directum an præscriptione acquiratur, ardua quæstio.*
2 *Dominium iuris gentium secundarij est.*
3 *Ius gentium secundarium dicitur esse positiuum.*
4 *Ius gentium secundarium initiò fuit ius ciuile.*
5 *Successionum ius prius fuit ciuile, quàm gentium.*
6 *Iuris gentium secundarij, quæ sunt liberè, possunt immutari.*
7 *Dominium directum facilius quæri præscriptione longa, quàm vsucapione triennali, contra Doctor.*
8 *Effectus non semper regulatur à sua causa.*
9 *Exceptio non semper est actionis exclusio.*
10 *Dominium an transferetur, vel an extinguatur præscriptione, vel vsucapione, ardua q.*
11 *Retentio non conceditur domino rei præscriptæ, contra Doctores.*
12 *Rei vendicatio non datur domino rei præscriptæ contra tertium possessorem, contra Doctores.*
13 *Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum, contra Bald.*

CAPVT LIIII.

1 *Dominiũ directũ an præscri. acquiratur, ard. q.*

VO ad septimum † vtrùm præscriprione acquiratur dominium directum an vtile tantùm, sunt tres communes opiniones Prima est, quod dominium directum acquiratur per vsucapionem triennalem, quæ mobilibus in rebus contingit: Altera, quod per præscriptionem triginta annorum; quæ sine titulo contingit, sola vtilis non etiam directi dominij acqusitio contingat: Vltima, quod præscriptionem longi temporis similiter solum vtile dominium, nõ etiam directum acquiratur. Ita tenent Gloss. & communiter Doctot. in princip. Institut. de vsucapion. in verbo, dominium. per Glo. Bartholo. Bald. Salicet. Fulgos. Petr. Philipp. Corneum, & aliàs Pinellum in anthen. nisi triennale. C. de bonis maternis. per Aretinũ. Christof. Porcium Ioannem, & alios in d. princip. Instit. de vsucapion. per Paulum Castren. in l. fina. §. 1. ff. rem ratam haberi, hanc esse cõmunem opinionem, testatur Angelus Aret. in d. princip. Instit. de vsucapion. hanc sequitur, & sæpè appellat communem opinionem Franciscus Balb. de præscription. secunda par. principal. quæstione secunda. Alberi. & Ioannes Andreæ in capit. possessor, de reg. iur. in versi. quartum proponebatur. Felynus in rubri. colum. 1. de præscriptio. qui hanc firmat esse communem opini. Ias. Dec. Alciatus, & alij in l. traditionibus. C. de pact. vbi Alex. colu. 2. Gloss. in l. quis emptionis. §. primo. C. de præsc. 30. annorum, vbi per Saly. & alios Ioannes Imolen. in repeti. cap. fin. colum. 24. de præscriptio. Gloss. Ange. & alij in authe. ecclesia Romana, in princip. Marianus Sozin. in rubric. de caus. possessio. & proprieta. versi. 18. Archidiac. in c. serui tium. 18. quæst. 2. Dynus, & nouissimi in d. c. possessor. & alij plures quos allegat Baldus vbi suprà. Idem in repe. leg. Celsus. ff. de vsucapio. in fin.

Contrariam tamen partem in præscriptione longi temporis tam multi in dictis locis tenes, vt mihi non satis certum sit vtra pars receptior sit, & cùm omnes ferè conueniant trienali vsucapione directum dominium acquiri. l. traditionibus. C. de pact. leg. 3. ff. de vsuca. in principi. Institutio. eodem titulo. & similiter cùm omnes conueniant vtile tantùm dominiũ nõ etiam directum acquiri per præscriptionem annorum 30. quæ sine titulo (hoc est, legitima posidendi causa) contingeret per d. l. si quis emptionis. §. primo. C. de præscr. 30. annorum. in eo duntaxat controuersia est, an longi temporis præscriptione vtile tantùm dominium, an fortè etiam directum acquiratur, qua in re receptior sententia fortè est vtile tantùm acquiri, & sciendum est potissimùm huius rei fundamentum & occasionem illa erronea opinione, quam in c. præced. exterminauimus, effluxisse. aiunt enim quod dominium rerum nostrarum iuris gentium est. leg. ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. leg. prima. cum seq. ff. de acqui. rerum domin. ius autem ciuile ciuilia tantùm iura, non etiam naturalia aut gentium perimere potest. §. sed naturalia. Institut. de iure natur. & ibi omnes Doctores. leg. omnes populi, & ibi Barthol. & omnes repetentes. ff. de iust. & iure. l. eas causas. ff. de cap. dimi. l. iura sanguinis, vbi plenè per Philipp. Decium. ff. de regulis iuris. §. minus ergo. Instit. de hæred. quæ ab intesta. l. 2. ff. de vsufruct. earum rerum. tradunt communiter Doct. per tex. ibi in l. maximum vitium. C. de liberis præteri. cùm ergo præscriptio sit iuris ciuilis, & ciuilis ratio iura naturalia aut gẽtium perimere nequeat, sequitur quod nostrum dominium, quod iuris gentium esse intelligitur, perimere non poterit, ita arguunt Ioannes Andr. post Gerardum de Senis, quem ipse refert, & sequitur, vbi suprà, & Franciscus Balb. vbi suprà, numero 2. versic. & hunc articulum Panorm. in rub. de præscript. colum. 2. & ferè reliqui omnes. & cùm hanc rationem effugere aut ab ea enodare sese non valerẽt, omnia iura hac de re loquentia (dum hanc ad rem & rationem seu partem ad istam aptare student) exulare & exterminari compellunt. Quæ quidem ratio (quando alia vrgentiora fundamenta deessent) partem contrariam iustiorem probatioremque redderet, tantùm abest, vt eam confutarent. † Nam dominium præsertim rerum immobilium est sanè iuris gentium non primæui (quo naturale appellatur) † sed tantùm secundarij, quod naturale non tam est quàm positiuum, vt est vera & communis opinio, quam tradunt Paulus Castrensis & alij communiter in repe. leg. ex hoc

2 *Dominium iuris gentium secundarij est*

3 *Ius gen. secũdariũ dicitur esse positiuũ.*

ex hoc iure.ff.de iust. & iure. traditque elegan ter frater Dominicus de Soto de iustit. & iure lib.3.q.1.art.3. & diximus suprà in 3. arti. quo egimus, quare præscriptio aut vsucapio introducta esset, id quod fusius multisque ornauimus de succ. progressu lib.1. in præfatione, vbi

Ius gen. secundarium initio fuit ius ciuile

4 plenè ostendimus, † ea omnia quæ sunt iuris geotium prius fuisse iuris tantùm ciuilis, sed paulatim scripsisse aut velociter transuolasse ad reliquas geotes & regiones, sicque cùm primùm ab vno vel altero homine vel regione inuentum fuisset & receptum, tunc iuris tantùm ciuilis non etiam iuris gentium id esse. Verùm postquam eo iure omnes omnino aut pleræque aliarum gentium vti quoque cœpissent, iam iuris gentium effectum videri, inq; ius gentium conuersum & transformatum. Quemadmodum & ex diuerso, id quod hodie iuris gentium est, in desuetudinem abire fortè cœpisset, ita vt penes vnam tantùm prouinciam maneret, sine dubio iuris gentium esse desineret, & iam iuris tantùm ciuilis esse diceretur, hoc est illius ciuitatis vel regionis, penes quam adhuc id ius per durauerit. sicque non minus elegantet quàm vtiliret in lib.1.§.

Successionum ius prius fuit ciuile quàm gentium.

5 2.de succ.crea. Vsum testamentorum inuentum fuisse à iure ciuili, vel scripto, vel consetudinario ostendimus, sed postea cùm à reliquis quoque gentibus receptum fuisset, in ius gentium fuisse conuersum & transfotmatum, nō secus quàm ex diuerso si hodie fortè testamentotum vsus ita in desuetudinem abire cœpisset, vt penes vnam tantùm aut alteram prouinciam maneret, continuò iuris gentium esse desineret, & iuris tantùm ciuilis esse diceretut, hoc est illius illarumúe prouinciarum, in quibus vsus mosque ille testandi petseuerauit. quod dic vt in dictis locis & suprà capitul. decimo.nu.18.& capit.4. num.3.& cap.27.nu.11. & cap.16.num.11.

Iuris gētium secundarij, quæ sunt liberè, possunt immutari.

6 † Sicque hodie quælibet prouincia posset ea, quæ iuris gentium secundarij esse dicuntur, quò ad quasdam vel fortè quò ad omnes particulas immutare: Quid enim si iuberet ne capti fierent serui capientium, profectò talis lex ciuilis valeret, & ita aiunt Galliæ obsetuari, quamuis pet hoc violaretut ius gentium cō trarium disponens.l.manumissiones.ff.de iustitia & iute: valeretque similiter si iuberet ne hominibus suæ ditionis liceret testari, vt iam diximus in dicto §.1. & dicto §. 2. valeretque si iuberet omnia prædia esse communia, id quod apud Lacedæmonas Lycurgus Legislator aut (vt alij volunt) Agesilaus præcepit, reste Plutarcho in Apoph. Ergo cùm ius gentium secundarium intelligatur esse ius positiuum, indubitatum est, eritque semper per leges positiuas perimi & immutari posse, non secus quàm ipsum ius ciuile, dicto §. sed naturalia, dicta l. omnes populi. cum similibus, suprà allega. d.l. eas causas. dicta l. secunda. de vsufr. earum re. dicto §. minus ergo. dict. l. maximum vitium, iuncto capit. omnis res, de regulis iuris, & l. nihil tam naturale. ff. de regulis iuris. Sicque dominium, de quo agimus, cùm omnes conueniant, esse iuris gentium secundarij non etiam primæui, per legem positiuā, de præscri. disponentem, poterit tam liberè & perfectè de persona in personam transferri, quàm si iuris ciuilis esse posset.

Quæ omnia etiam iuuantur ex ijs, quæ in c. præced. disseruimus, quæ reperere non expedit.

Dominiū directum facilius quæri præscrip[illegible] quàm [illegible] pione [illegible] nali, contra Doct.

7 Prætetea † cùm omnes fateantur vsucapione triennali dominium directum acquiri per dict. l. traditionibus. C. de pact. d. l. 3. ff. de vsucapio. non solum pari, sed etiam longè maiore, aut iustiore ratione, idem in præscriptione longi temporis admittete deberent: Primùm propter diuturnitatem tempotis, quæ est in hac longi temporis præscriptione, quæq; non est in vsucapione triennali. Deinde, quia longè iustius, & antiquius dominium est, q̄ quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in rebus soli, ita Paulus Castr. in repetitio. l. ex hoc iure, suprà allega. & ibi communiter Doctor. facit l. 1. cum seq. ff. de rer. diui. & §. feræ, cum seq. institu. l. adeò. §. feræ, eo. tit. ff. de acq. rerum domi. nam ab ipso iure naturali primæuo descendit (secundum Paul. Castren. & cōmuniter Docto. vbi suprà) dominium in rebus mobilibus, quale est in feris qoas cœpissemus, aut in tabulis quas quis depinxisset, aut in vestibus quas fabricasset, & similibus. & tamen in rebus soli (qualia sunt prædia, campi & similia) dominium non fuit nisi de iure gentium secundario, vt dictum est. ergo si dominium iuris gentium primæui etiam directum vsucapione acquiri & transferri potest, dic. l. traditionibus. d. l. 3. multò facilius & iustius præscriptione longi temporis in immobilibus acquiri, & transferri poterit dominium. quod iuris gentium secundarij, & sic iuris positiui. Ideò promiscuè cùm de vsucapionibus acturi essent Iureconsulti non solùm eatum rerum, quæ mouentur, sed etiam immobilium per omnes titulos. ff. de vsucapio. & ff. pro emp. & pro legato, & pro donato, & pro dote, & pto suo, & C. per eosdem titulos, & Instit. eod. scripsetunt, vel inscripsetunt titulos de vsuca. plenissimè significantes tam perfectum dominium, & ius longi temporis præscriptione, aut vsucapione acquiri in immobilibus quàm triennali vsucapione in mobilibus rebus. Iam ergo dubitati (non solùm mille leges sed etiam mille integros titulos subuertere velis) non oportet quin non minus integrum, perfectum & ditectum dominium longi temporis præscriptione quàm triennali vsucapione quæratur, & non solòm æquè iusta, sed etiam iustiore ratione, vt edocti iam sumus. Agnosco tamen quòd magis naturali ratione acquiritur dominium per contractū, & traditionem domini, quàm per vsucapionem

8 *Effectus non semper regulatur à sua causa.*

nem triennalem, vel longi temporis præscriptionem, vt in l.1.ibi, naturali ratione.ff.de acquirend.rerum domin.leg.prima. C.de sac.eccle.expresſius in §.per traditionem. Institu.de rerum diuiſio.ibi, nihil ram naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volenris ratam eſſe. Sed id nihil ad rem, quia vt ea æquitas vincit acquiſitionem, quæ per longi temporis præſcriptioné conringit, ita& longè iuſtius vincit acquiſitioné per triennalem vſucapioné contiugenté.(Sed hæc iuſtior aut iniuſtior origo, q, attinet ad hanc rem, nihil debilitat effectũ, nam & à patre debiliore ſæpè ſolet filius robuſtior procedere quàm à robuſtiore patre, & à patre iniquiore æquior filius, quàm à patre iuſtiore) ſicque apparet ex prædicta ratione parum aptè argumentatos fuiſſe ad inducẽdam differentiam inrer præſcriptionem, & vſucapionem Ioannes Andr. poſt Gerardum in d. cap.poſſeſſor. d. verſic. quartùm proponebatur.& Balb. in d.quæſt. 2. numero ſecundo,& Panor.d.rubr.de præſcrip.colum.2.

9 *Exceptio non semper est actionis exclusio.*

Tenendo noſtram ſentẽtiam nihil ad rem pertinet quòd præſcribendi detur exceptio, † quæ regulariter eſt actionis excluſio, ergo ſupereſt ius & actio ei cuius res præſcripta eſt.l.2. ff.de exceptio.Sed reſp.illud eſſe regulare, fallit in ſpecie noſtra, in qua poſt præſcriptionem nullum ius remaner priori domino: & exceprio, quæ præſcribenri datur, eſt exceprio intentionis, quæ non præſupponit actionem. leg.vbi purè.ff.de doli exceptio.declarat in ſimili Emanuel à Coſta in leg.tertia. C. de non numera. pecun. dicens, ſimile eſſe in illa excep.non nume.pecu. quæ eſt intentionis non actionis excluſio: patet, quia & per vſucapionem triennalem dicitur exceptio acquiri.l. in rebus.§.omnis auté.C.de iu.do. Balb.in rep.l. Celſus.in fin.ff.de vſucap.

10 *Dominium an transferatur, vel an extinguatur præscr. vel vsucap. ard.q.*

Ex ſuperioribus apparet † qualis ſit illa differenria, quam inter triennalem vſucapionem, & longi temporis præſcriprionem faciunt Barthol. Paulus Caſtre. & Alex. in l.3.§.ex pluribus.colum.3. ff.de acqui. poſſ. & Franciſcus Balb. in d. 2. q. num.8.verſic.ſed videtur, quod nullus: aiunr enim per triennalem vſucapionem dominium trausferri de priore domino in præſcribentem: cæterùm per longi temporis præſcriptionem dominium directum prioris domini extingui, nouumq́; dominium in præſcribentis perſona renaſci, idq́ue vtile tantùm, non etiam directum eſſe, & ita declarant Gloſſ.in d.l. 3. §. ex pluribus.in verb.poſsideo.& Glo.fin.in leg.ſi ædes.1. ff.de ſer.vrban. præd. dum Glo. illæ aiunt, præſcriptione extingui antiquum dominium, quã differenriam Paul.Caſtre.vbi ſuprà, ſubrilem eſſe air, quæ (ſi verum amamus, iudicé me) riſu & ludribrio dignior eſt, aut meris fabellis ſomnisq́ue ſolicitis ſimilior, & ex mero ipſorum doctorum capite citra vllam omnino occaſionem, aut fundamentum defluxit. Quis enim vnquam talem differenriam facienrem vllam legem principalem, aut Iureconſultorum reſponſum inuenit? Certè nullus, &, vt ex ſuperioribus apparet, vtroq; caſu idem eſt eritq́ue ſemper, & ſiue dixeris, vtroque caſu dominium extingui priùs, nouumq́ue in perſona præſcribentis renaſci: ſiue etiam dixeris, anriquum dominium, quod apud primum dominum erat, in præſcribenrem transferri, idem erit, qnò ad omnes omnino effectus, & quod transferri videatur ſuader ille ritulus ff. de adimend. & transfer. lega. & Inſtitut.eod. titulo. Quòd autem prius dominium extinguatur, nouumq́ue idemq́ue directum & perfectum in perſona præſcribentis renaſcatur, ſuadet, & probatur in leg.tertia. ff. de vſucap.dum ait, vſucapio eſt dominij adiectio, & hoc magis placet, effectusq́ue magnus eſt. nam ſi prius dominium in vſucapientem vel præſcribentem translatum diceremns, certè tranſiret cum ſua cauſa ſuisq́ue cum qualitatibus. Vnde penes primnm dominium, ſi id dominium ſeruituti vel fortè pignori obnoxium erat, obnoxium qnoque & obligatum foret penes præſcribentem, leg. ſecunda.§. ex his, cum ibi latè traditis per Doctores. ff.de acqui.poſſeſſo. id quod non ita eſt in perſona præſcribenris, nec enim ſucceſſor prioris domini contra quem præſcripſit, eſſe videtur, ant ex iure & perſona illius, ſed potius iure ſuo, & ex perſona tradenris poſsidere viſum eſt, ergo ſi fundum pignori reuera aut ſeruituti obnoxium mihi vt liberum vendidiſti, per longi temporis præſcriptionem illum acquiram, vel ſalrem in eo tantùm quæſtio erit, an longius aliquantulum tempus ſpectandum ſit, tamen vt liberum ſemper videor poſsidere: & finita præſcriptione, quæ ad acquirendum ius proprietatis, & illius pignoris vel ſeruituris requirebatur, liberum fundum habebo tam in præſcriptione rei immobilis, quàm in rei mobilis vſucapione, ſi in ea exemplum ponas per d.l. 3. ff. de vſucapion. ergo veriſſimum eſt, primum dominium extinctum videri, nouumq́ue in perſoua pręſcribentis renaſci, quandoquidem illius rei domini in ſolidum duo eſſe non poſſunt. d. l. 3. §. ex contrario.ff.de acquiren. poſſeſſ. leg. ſi vt certo.§.ſi duo.ff.commodati.leg.quod contra.ff. de regulis iuris. Itaque ſi in re, quam præſcripſi longo tempore, aut triennio, vſucepi præter dominum priorem, alius habebat ius reale pignoris aut hypothecæ, aut fortè ſeruitutis, tunc ſi quidem vtrunque ius tam dominij quàm alterius iuris erat paris vitæ, vtrunque pariter præſcriptum fuit. idemq́ue ſi longioris vitæ erat dominium qnàm illud ius reale, quod ſi breuioris vitæ erar, tunc poſt finitam præſcriptionem, aut vſucapionem proprietatis ſeu dominij adhuc opus

eſt vt

est vt perficiatur quò ad alterum ius reale, q; longioris vitæ erat præscriptio, quia illlus iuris respectu non tam expleta quàm cœpta tantùm præscriptio videbitur. & ita intelligo l. si quis emptionis. C. de præscrip. triginta annorum, iuncta l. iusto. §. non mutat. ff. de vsuca. l. 2. cum prædiũ. ff. de pignori. & C. de pignorum vsucap. tradit Balb. in rep. d. l. Celsus. ff. de vsucap. in fin. semper tamen remanet verum, tam in præscriptione quàm vsucapione primum dominium primamq; proprietatem extinctũ extinctámve esse, nouumq; ius renasci, & dominium in persona præscribentis. Ex quibus apparet, veram non esse opinionẽ ipsius Francisci Balbi in tract. præscript. part. 1. partis 6. principio in versic. decimustertius casus, qui scriptum reliquit, vsucapiones, & præscriptiones inuentas fuisse, vt ius creatum in alium transferant, non vt ius nouum inducant, post Gloss. quam Balb. allegat in capit. si diligenti, de præscript. & Salicet. in l. final. de præscript. longi tempor. quæ pro liber. Sed certè errant, vt ex superioribus patet, magisq; est vt creatæ videantur ad ius nouum inducendum. Sed & idem effectus est etiamsi teneas ad transferendum esse creatas, quod magis placet, vt infrà q. 10.

11 *Retentio non cõceditur domino rei præscriptæ cõtra Doct.*

Hinc apparet, veram non esse opinionem existimantium, quod si fundum tuum longo tempore præscripsi, & deinde eius fundi possessio ad te peruenit, poteris eum defendere, & retinere contra me, quando opinionem tenent Dynus in cap. possessor, de regulis iuris. lib. 6. & Balb. in d. quæst. 5. num. 8. versi. 2. effectus est, vt tenet Gloss. 2. in rell. Ioannis quem communiter approbatum esse ait Balb. vbi suprà, per text. in l. si quis emptionis. §. 1. C. de præscript. triginta annorum. quæ sententia suspecta est, vt patet ex superioribus. nam cùm prioris domini ius omne extinctum esse nouumque & integrum dominium in persona præscribentis renatum fuisse iam edocti simus, superest vt si is possesione ceciderit, cùm fundum à priore domino possit vendicare, non secus quàm ab alio quocunque detentatore. Sed & idem foret etiam si dominiũ translatum diceretur, nam per hunc possesionis reditum non videretur dominium quoq; rediisse.

12 *Rei vendicatio non datur domino rei præscriptæ cõtra tertiũ possessorem, contra Doct.*

Apparet † similiter suspectam esse sententiam eorum, qui contendunt, quòd talis fundi præscripti possesio, si ad alium tertiũ perueniret, posset prior dominus fundum ab illo tertio vendicare. vt per d. §. 1. tenuit Dynus in dicto c. possessor. & Balb. in d. num. 8. versicul. prius est. quæ sententia suspecta est, quia prioris domini ius omninò per præscriptionẽ fuit extinctum, vt iam disseruimus, sicque nullo iure, & sine actione ageret, meritoq; à limine iudicij repelleretur, idemque foret etiam si teneas tale dominium non tam extinctũ quàm translatum fuisse.

Apparet † similiter respectum esse, quod Bald. & Salic. in auth. nisi tricennale. C. de bo. mater. sentiunt, dum aiunt, quòd prior dominus, cuius fundus longo tempore præscriptus fuit (quia secundum eos adhuc remanet dominus directus) si fundum illum petat, non repelletur à limine iudicij, cuius contrarium proximè ostendimus edocẽtes, exceptionem præscriptionis impedire litis ingressum, quod & hoc casu affirmat Balb. vbi suprà, vers. tertius est effectus. post Feli. in rubr. de præscript. col. 4. quem ipse allegat. 13

Præscriptiõis exceptio impedit litis ingressum, contra Bald.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent, ardua quæstio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus consensu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præscriptione, ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipso iure, præscriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in esse.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors saxis venit.*
9 *Restituendi obligatio non perimitur præscriptione.*
10 *Ius naturale est diuinum.*
11 *Bonæ fidei esse quando videamur.*
12 *Restituendi obligatio perimitur quando præscriptio currit contra scientem & patientem, contra communem.*
13 *Meum prodigere possum.*
14 *Intellectus ad tit. ff. C. & Instit. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos ff. C. & Instit. de furt. & de vi bono. rapt.*
16 *Restituendi obligatio non tollitur exceptione, contra Bald. & Imol.*
17 *Præscriptio non est pœna contra communem opinionem, quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa cessante.*
19 *Afflictio esse potest non pœna culpa cessante.*
20 *Pœna culpa par.*
21 *Præscriptio non est pœna, etiam si currat contra scientem, contra communem opin.*
22 *Pœna spontanea non est pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præscribi potest.*
24 *Actiones temporales præscribuntur etiam à sciente.*
25 *Actiones temporales præscribuntur etiam contrà clericos, & contra ecclesias.*
26 *Hæres nunquam præscribit legatum, contra Doctores.*

27 *Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balbum.*

CAPVT LV.

1 *Pœnæ legales an naturaliter obligent, ardua q.*

QVO ad octauũ, † vtrùm obligatio naturalis, quæ oritur ex delictis, præscriptione perimatur, primùm enucleandum est, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, qua in re variæ sunt sententiæ, Prima est existimantium, cessare obligationem naturalem, ea enim ex consensu nostro oritur. l. non minores. C. de transactio. l. sub specie. C. de postuland. l. consensu, in princip. l. obligationum substantia. ff. de actio. & obligat. l. 1. ff. de pact. in princip. Institut. de obligat. ex consensu. l. 1. verb. naturali æquitati. ff. de acquirend. rerum domin. §. venditæ, & §. per traditionem. Institut. de rerum diuisio. nec dubium est, quin subtraxit rem meam lucrandi animum habuerit, non autem pœnæ legali dupli, vel quadrupli sese obnoxium facere voluerit, & sic de reliquis maleficijs, in quibus adest animus explendæ voluntatis, aut voluptatis, non autem bonorum, aut substantiæ propriè prodigendæ, & ita vt delinquens non videatur habere animum obligandi sese pœnæ legali, & consequenter, vt pœnæ legali naturaliter non obligetur, tenent Bartol. in d. l. 1. num. 11. ff. de conditio. & indebi. Bald. in authent. ad colum. 3. num. 19. C. de vsuris. Paul. Castrens. & in l. si tibi decem. §. quidam. ff. de pact. Ioannes Lupus, Paul. de Rui. in rubric. de donati. inter virum & vxorem. §. 66. num. 24. Fortunius Garsia in l. legitima. ff. de pactis. Gomesius in §. omnium. Institut. de action. Franc. Balbus de præscriptio. part. 1. q. 7. Paulus Castrens. in l. quam Tuberonis. §. fi. ff. de peculio. Aries Pinellus de bonis matet. in authent. nisi tricennale. num. 32.

Contrariam tamen partem, vt naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes, tenent Ange. colum. 20. in repetitio. l. 1. C. de iudic. Io. Imol. in cap. fin. de præscript. col. 23. Accut. in l. 1. §. ad bestias. ver. onerari. ff. de postu.

2 *Pœnis an ex quadã æquitate obligemur.*

Est † etiam tertia opinio eorum, qui non tam ex suo consensu immediatè, quàm occasionaliter eos ex æquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat malefactorem puniri debere, & ita sentiunt Barto. & Balb. vbi suprà, & ad hanc partem inclinant Ang. Aret. in §. ius autem. nu. 7. Institut. de iure natu. Ias. in l. 1. §. sublata. in prima lect. & rursus etiam in secunda lect. ff. ad Trebell. Andreas Alciatus in regula tertia, præsumpt. 33. num. 4. Florianus in l. inde Neratius. §. fin. ff. ad legem Aquil. Ioannes Faber in §. furtorum. Institut. de obligat. quæ ex delic. nascun.

Quid dicendum? & nos in lib. 1. §. 10. num. 665. de succ. crea. tenuimus ex suo consensu eum obligari, quod multis legibus & rationibus ostendimus, quibus adde non minus nouam quàm egregiam rationem, † nam leges ex vero consensu nostro obligant ciues. l. 1. in verbo, communis Reipublicæ sponsio, hoc est, promissio. ff. de legib. cùm enim rogatur, lex & populus consentit ei, iuxta §. lex. Instit. de iure nat. ibi, verissimus consensus est. Sed & ei, qui postea nascuntur, vel tunc aderant, consentire iure videntur, quandoquidem sub ea lege & conditione in illa Republica vel regione vitam agere volunt, vt legibus suis pareant, non secus quàm legibus contractuum reliquorum, quos quisque iniret: vt egregiè edocemur de succes. progressu lib. 1. in præfat. & vt qui sub conditione, si nauis ex Asia venerit, promittit, ea postea aduentante non poterit negare se ex cõsensu suo obligatum fuisse. §. ex cõditionali. Inst. de verb. oblig. quamuis ipse promissor tacitus fortè cogitasset nauem illam nunquam venturam, ita & is, qui expressim vel interpretatiuè legibus pœnalibus consensum præbuit, quasi sub hac conditione sese obligatum voluit pœnæ legali, si postea fortè ipse legem transgrederetur, & is est verus sensus l. Imperatores. ff. de iure fisci, ibi, te huic pœnæ subdidisti, & l. final. C. ad legem Iuliam maiesta. ibi, quodammodo sua mente punitur. Quinimò & in specie alterum consensum, & sic geminatũ, quo tempore sponté deliquit, præbere videtur, vt in dict. nu. 665. ostendimus, estque magna vis geminationis, vt edocemur de succ. crea. §. 3. num. 13. facit l. non solùm. §. 1. ff. de iniur. l. 1. in fi. ff. de furtis, & §. quia verè leonis, in verb. amatores periculi, in auth. de non alienan.

3 *Legibus consensu obligamur.*

His prælibatis † sunt, qui velint talem naturalem obligationem perimi, qualis est Bal. & Ioan. Imol. & Franc. Balb. vbi suprà, quod obtinet quò ad pœnam. Sed non perimitur quò ad rei persecutionem, secundum Bald. vbi suprà. Idem Imola & Balb. quò ad hoc, vt ipso iure obligatio ad rem vel eius æstimationem consequendam non perimatur ipso iure, cæterùm ope exceptionis benè tollitur concurrente bona fide præscribentis, secundum Imo. vbi suprà, quem improbat Balb. vbi suprà, quia in delinquente negat posse adesse bonam fidem, adde Balb. vbi suprà in 2. par. 3. partis princ. q. 13. num. 5. Fel. in c. fin. de præsc, col. 2. & 3. post Panor. ibi.

4 *Obligatio natur. ex delicto orta an perimatur præscriptione, ardua q.*

Elegans materia hæc est, & parum, vt nobis videtur, à nostris digesta aut composita sunt, ergo secundum Doctores iam allegatos conclusiones sequentes: Prima, quòd ipso iure præscriptione perimitur naturalis illa obligatio, quò ad pœnam. Altera † vt nunquam perimatur ipso iure quò ad rei restitutionem. Tertia, quod ope exceptionis benè perimatur etiam quò ad restitutionem, dummodò ex parte præscribentis adesset bona fides. Vltima quod

5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipso iure præscriptione.*

quod cessante bona fide non contingeret pręscriptio rei restituendæ etiam ope exceptionis. Quò ad primam conclusionem verissimum est petimi etiam ipso iure eam obligationem naturalem post præteritum tempus legale huic rei definitum, nam si damnum tibi iniuria dedi. sicque incidi in legem Aquil. punientem talem damnificatorem vel in duplo vel quanti retro plurimi fuerat ea res, quæ modò læsa fuit, vel furtum feci, & dupli vel quadrupli à lege pœna mihi imposita fuit, iuxta §. dupli, & §. quadrupli. Insti. de act. aut vi rapui rem tuam, sicque tripli pœna est, iuxta §. 1. Inst. de vi bonorū raptorum: certè cum his omnibus actionibus & obligationibus lex ciuilis certum terminum, metam & vitā definierit, non dubium est, quin veluti sub hac conditione eam pœnam vni imposuerit & alteri policita fuerit, si intra illum terminum agatur, & non aliter. l. cùm prætor. ff. de iudi. Vnde præterito illo tempore. sicq; conditione minimè existente debitū manet nihil, † quia ex tali conditionali policitatione, oblatione, aut promissione tantùm spes est debitum iri. §. ex conditionali. Insti. de verborum obliga. quæ spes expirat, euanuitq; tempore illo præterito, sicque conditione illa expirante. §. sin autem sub conditione. C. de cad. toll. & ferè per totum. ff. de condi. & demon. & quod tradunt Gloss. Bart. & omnes in l. item quia. ff. de pact. dum aiunt, etiam tacitam conditionem omnem iuris effectum suspendere, conditionaliaque nihil ponere inesse conditione pendente, & longè minus ea defecta, vt dd. ll. & l. si quis sub conditione dandotum decem. ff. si quis omissa cau. test. Bart. & Soz. & omnes in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condit. & demon. Gloss. Bald. Sali. & alij, vbi plenè per Petr. Philippum Corne. in rubric. & in l. 1. C. de his, quæ sub modo, facit l. post adiram. C. de impuberum. Sicque obligatio illa naturalis, si à lege posita descendebat, vel quatenus à lege ciuili descendebat, non potuit non extingui, vel, aut rectius & aptius loquamur, non videtur nata, nisi dixeris (id quod magis est) nata quidem fuit, sed tamen mortalis, vt homo & reliqua animantia, non autem immortalis nata fuit. sicque morte adueniente fuit resoluta non aliter atq; homo mortis aduentu resolueretur, accommodatissimaq; est hæc similitudo. nam teste Seneca † mors nihil aliud est, quàm terminus vitæ, sic ipse ait post mortem nihil est, ipsaque mors nihil, scilicet, nihil aliud quàm terminus vitæ. Vnde Ausonius sic cecinit:

6 *Cōditionalia nil ponunt in esse.*

7 *Mors nil.*

Miremur perisse homines, monumenta fatiscunt.

8 *Mors saxis venit.*

† Mors etenim saxis nominibusq; venit.

Ergo elegantius & certius est actionem illam & obligationem natam fuisse interpretari, sed mori occidique sua die adueniente non aliter, atque animantia, quod obtinet quatenus ea obligatio à lege ciuili descēdebat, quæ ei certam vitæ metam statuit, sed diuersum videtur quò ad ius naturale vel diuinum, quod restituendi obligationi nullam temporis metam definiuit, sed etiam obligationem perpetuam esse voluit, nam & iure ciuili olim erant perpetuæ obligationes, vt in ptin. Insti. de perpetuis & tempor. actionibus. hæcq; obligatio naturalis, qua de agimus, non tam à lege ciuili, quàm à lege naturali descendere fortè videtur, sed re vera non descendit à lege naturali vel diuina vlla obligatio ad pœnam, sed ad rei duntaxat plenam restitutionē iuxta illud præceptum, Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. c. non dimittitur, de regul. iur. lib. 6. pœna autem insuper adita est merè iuris ciuilis. sicque hoc casu merito per temporis præteritionem extincta fuit. † Ex quibus deriuatur verissimam esse secundam conclusionem existimanium (vt iam retulimus) integram manere obligationem naturalem ad rei damnive dati restitutionem, quia Deus & natura huic restituendi legi certam viuendi metam non imposuit, aut definiuit. sicque eam æternam esse maluit. † ius enim naturale, & diuinum, quod attinet hanc ad rem, idem est, quia Deus creauit naturam, sicque diuinum dicitur, quia à Deo creatum, & naturale, quia hoc ius edocemur ab ipsamet natura etiam cessante Doctore, & quia cum ipso humano genere hoc ius proditum simul fuit, Institut. de rerum diui. §. singulorum. dixi suprà cap. 27. num. 11. & cap. 29. num. 13. quibus adde Alphonsum Castren. Theologorum disertissimum sic declarantem de potestate legis pœnalis. 2. lib. c. 14. pag. 561. ergo & si per temporis à lege ciuili definiti lapsum cesset ipsa lex ciuilis, quæ non solùm damni reive restitutionem, sed etiam aliam pœnam præstari volebat, tamen superest integraque manet lex naturæ, & Dei, quæ licet pœnam non deposcat rei damnive restitutionem non remittit. Ita Bald. Ioan. Imol. & Francisc. Balb. vbi suprà, ratiocinantur incauti & securi, nec aduertunt, nihil tam naturali æquitati, sicque ipsi iuri naturæ & Dei conuenire, quàm voluntate domini rem suam in alium transferre, vel ei remittere volentis ratam esse. §. per traditionem. Instit. de rerum diui. l. 1. cum seq. ff. de acq. rerum domi. facit l. 1. C. de sacrosan. eccl. nec refert hæc voluntas vno, an alio modo colligatur, aut vtrùm tacita an expressa sit. l. certum. ff. si cert. petat. l. 1. §. final. ff. de dote prælegat. l. 1. vbi plenè Ias. in simili. C. qui admitti. Idem Ias. per text. ibi in l. cùm ex filio. in princip. ff. de vulgari. nec dubium est, quin si sciebas me tibi damnum dedisse, aut contumeliam fecisse, & tempus, hanc ad rem persequendam à lege definitum elabi passus fuisti, tacitè ius tuum mihi remittere & condonare videaris. §. si. Inst. de iniur. Vnde ne secundum ius naturæ & Dei, & secundum naturalē æquitatem rem tuam mihi donatam aut aliàs concessam

9 *Restituendi obligatio non perimitur præscriptione.*

10 *Ius naturale est diuinum.*

cessam retinerem etiam te postea pœnitente,
vt per totos titulos de dona. ff. C. Inst. & in de-
cret. & l. perfecta. C. de dona. quæ sub modo.
iuncto d. §. per traditionem, cum simil. suprà
allegatis. ita & isto casu iure naturæ & Dei tu-
tus & suffultus retinere videbor. Nam & cùm
expresis verbis vel literis te mihi ius tuũ con-
cedere diceres, huius tui animi certam & in-
dubitatam notitiam non haberem, sed vero-
similem tantùm, & solus Deus id certò nosce-
re poterat. l. diuus. ff. de test. mil. §. planè. Inst.
eodem tit. l. non figura. l. obligationum sub-
stantia. § fin. ff. de actio. & oblig. l. non solùm.
eod. titu. l. an inutilis. ff. de acceptil. Denique
non solùm per talem scientiam & patientiam
ius tuum remittere, mihiq́ue concessum velle
videreris, quando mihi ex damno, iniuria vel
cõtumelia tibi illata nullum emolumentum
accederet, licet tibi abscederet (vt in terminis
d. §. fin. Instit. de iniur.) sed etiam si & tibi ab-
scederet, & mihi accederet, si tamen ex parte
mea adesset bona fides. l. alienationis verbũ.
ff. de verb. signi. ibi. vix est enim, vt non videa-
tur, id quod fusiùs egimus in tribus cap. præ-
11 *Bonæ fidei esse quando videamur.* cedentibus. † Bona autem fides adesse intelli-
tur etiam si sim conscius rei vel iuris alieni. l. si
id quod. ff. pro dereli. Si tamen legitimam
causam aut occasionem habui credendi do-
minum ius suum remittere, aut mihi conces-
sum velle, vt ibi. Vnde vtcunque initiò ma-
lam fidem haberem, & vitiosum ingressum
per longissimi temporis præteritionem id vi-
tium purgatur, & iustè videbor opinionem
mutasse, cœpisseq; opinari dominũ illum ius
suũ remissum, mihiq; concessum velle, vt est
vera & communis opinio, quam tenent Bart.
colum. final. ad finem, & alij in l. fina. C. vnde
vi. vt exactius disseruimus infrà cap. 75. num.
13. ergo cùm præscriptiones currant contra ig-
norantes, non secùs, quàm contra scientes. l.
final. C. de longi temporis præscriptio. si tibi
contumeliam personalẽ feci, quam non igno
ras, ex qua mihi nihil emolumenti accessit,
præterito tempore à lege definito obligatio
perempta est, & præscripta. d. §. final. Institut.
de iniu. intellige primò de obligatione quò
ad pœnam, quam non solùm ciuilem, sed eti-
am naturalem dicere possumus, eò quòd natu
ralis obligatio est illa, quæ nascitur ex consen-
su nostro. cap. 1. de pact. l. 1. ff. eodem. l. 1. ff. de
constitut. pecun. l. non minores. C. de trans-
action. l. consensu, in princi. ff. de actio. & ob-
ligatio. in princip. Institut. de obligat. ex con-
sensu, nec dubium est, quin legibus ciuilibus
suæ ciuitatis consensum, quo tempore ferun-
tur, & rogantur, vel postea expresim, aut ta-
citè à ciuibus approbantur, vnusquisque ci-
uium præbere intelligatur. l. 1. in verb. commu
nis Reipublicæ sponsio, hoc est, promissio. ff.
de legi. iuncto §. lex. Institut. de iure naturali.
text. in princip. Institut. de obligat. ibi, secun-
dum nostræ ciuitatis iura, vbi plenè significa-
tur, obligationem ciuilem, & naturalem pen-
dere, & procedere ex iure ciuili cuiusque ciui-
tatis propter dictum consensum. Ad idem d. l.
Imperatores. ff. de iure fisci, & d. l. fin. C. ad leg.
Iul. maiesta. secundum quod suprà initio hu-
ius capit. exposuimus, & fusius in tribus, vel
quatuor cap. præcedent. Secundò intellige, q. 12
† perimitur obligatio naturalis, quatenus eti- *Restituendi*
am respicit damni dati emendationem, nam *oblig. perimi-*
vt si rem meam læsisti, aut peremisti damnifi- *tur quãdo p-*
catus videor, ita si mihi ignominiam fecisti, *scriptio cur-*
ex qua secundum mores hominum honor *rit contra sci-*
meus læditur, me damnificatũ videri nullus, *entem & pa-*
qui modò sanus, aut honore dignus sit, abne- *tientem con-*
gabit, cùm honor sit cunctis rebus, & etiam *tra commu-*
vitæ præferendus: argument. l. Iulianus. ff. si *nem.*
quis omissa causa testamen. l. 2. §. penultimo,
cum præceden. ff. de origine iuris. l. si filiam. &
auth. sed si post viginti, cum vtrobique à me
ibi traditis. C. de inofficio. testamen. l. 3. §. si
emancipatus, in verb. nam si tam ignominio-
sam. ff. de bon. possesio. contra tabul. dixi su-
prà cap. 11. num. 9. & capit. 18. siue ergo mihi in
rebus, siue etiam in honore, & sic in persona
damnum dedisti, ex quo nihil emolumenti
tibi accessit præteritione, & præscriptione tem
poris à lege definiti, non solùm obligatio ci-
uilis ad pœnam, sed etiam obligatio tam ciui-
lis, quàm naturalis ad damni emendatio-
nem competens me sciente, & patiente ipso
iure sublata est, per generalitatem, dict. §. fin.
Institutio. de iniurijs, & dicta l. alienationis
verbum, & dict. §. † per traditionem, cum si- 13
milibus, suprà allegat. liberum enim fuit mi- *Meum prodi-*
hi non solùm hanc piam remissionem facere, *gere possum.*
laudabilem, vel saltem tolerabilem, & mini-
mè reprehensibilem, sed etiam ius meum, &
substantiam prodigere, textus egregius in l.
sed & si lege. §. consuluit. ff. de petitio. hæred.
ibi, dum re sua se abuti putant. l. 1. §. & magis.
verbo, prodẽgit. ff. si quid in fraudem patron.
leg. quia autem, in princip. & §. 1. ff. quæ in
fraudem credito. l. non vsque. ff. si quis à pa-
ren. manu. fue. dummodò ei per sententiam
iudicis non esset tanquam prodigo notorio
bonis interdictum, etiam si reuera prodigus
& esset, & notorius esset, vt est communis opi-
nio Doctorum, secundum Alexand. & Ias. per
text. ibi in l. is, cui bonis. ff. de verborum obli-
gation.

Vnde † apparet errasse Bald. in d. authent. 14
adhæc. col. 3. C. de vsuris. contendentem talem *Intel. ad tit.*
obligationem naturalem ad damni emenda- *ff. C. & Inst.*
tionem temporis à lege definiti præteritione *ad l. Aquil.*
& præscriptione non perimi ipso iure, licet *contra Doct.*
eum sequantur Ioannes Imol. in d. cap. fin. de
præscript. colum. 23. & Balb. de præscript. parte
1. quæst. 7. Et ita intelligo omnes leges & titu-
los. ff. C. & Instit. de lege Aquilia vel ad legem
Aquiliam, vt damnum iniuria datum, ex quo
damnificatori nihil emolumẽti accessit, hanc
recipiat interpretationem.

Ita

15 *Intel. ad tit. ff. C. & Inst. de fur. & de vi bo. rap.*

Ita † etiam intelligo omnes leges & titulos ff. & C. de furtis, & Instit. de obliga. quæ ex malefi. nasc. vt si rem tuam subtraxi. sicque emolumenti aliqnid apud me est, si per hos annos triginta tacuisti, hæc res præscripta intelligatur, mihique per tuam scientiam & patientiam legitimè acquisita: quia & si initio malam fidem habuerit, tamen postea ea purgata per tuam scientiam, & patientiam videtur & ad bonam fidem redacta: argumento l. si ego. §. 1. ibi, per traditionem fortè aut per patientem. ff. de publi. in rem acti. l. si quis diuturno, in princip. ff. si ser. vendi. iuncto dicto §. per traditionem, cum ijs, quæ suprà diximus, & plenius in tribus cap. præcedent. licet contrarium vellent Balb. & Imola, & Bald. vbi suprà, quorum sententiam eo duntaxat casu tueri potest, quando & initio mala fides interfuit, & nondum tempore purgata, & ad bonam fidem legis præsumptione redacta fuit, tunc enim & si tempore fortè breuiore obligatio, & actio ad pœná sublata esset, ad damni tamen emendationem naturalis obligatio superesset, quæ quò ad Deum perpetua est, quandiu & præscripta non est, & verosimiliter remissam, aut condonatam sibi fuisse is non potuit cogitare, aut non debuit cogitare.

16 *Restituendi obli. non tollitur exceptione cõtra Bal. & Imol.*

Tertia † conclusio, quam videntur tenere Imol. & Balb. vbi suprà, vt ope exceptionis tantùm non etiam ipso iure ea obligatio naturalis ad damni emendationem tollatur, quando ex parte præscribentis aderat bona fides, vera non est, quia, vt iam edocti sumus, tunc etiam ipso iure perimitur.

Vltima conclusio Imolæ, vbi suprà, qnod quandiu durat mala fides, obligatio illa naturalis ad damni emendationem, nec ipso iure nec etiam ope exceptionis tollatur, vera est, quia eam obligationem, quò ad Deum, perpetuam esse ostendimus suprà.

17 *Præscript. nõ est pœna contra commun. opinio. quando currit contra ignorantem.*

Ex superioribus apparet, quàm longè absit à vero sententia eorum, qui existimant, † præscriptionem esse pœnam, id quod ex professo contendit doctissimus frater Alphonsus Castren. Theologorum dissertissimus de potestate legis pœnalis, lib. 2. c. 5. pag. 321. post Panorm. in rubr. de præscript. Ioan. Andre. in c. possessor. vbi per Philip. Francum & nouissimos de regu. iur. Felyn. in d. rubr. col. 1. sequitur, & sæpe appellat hanc cõmunem opinionem Franciscus Balb. de præscriptio. par. 1. q. 1. Hostiens. in summa de præsc. §. 1. & alij multi qnos refert Balb. vbi suprà, qui præscriptionis hanc tradit definitionem: Præscriptio est ius quoddam ex tempore congruens, legum authoritate vim capiens, negligentibus pœnam inferens, & finem litibus imponens. perpendo verbum, pœnam negligentibus inferens, nam, quòd præscriptio sit pœna, est omninò suspectum, quando præscriptio contra ignorantes cucurrit, iuxta l. fi. C. de temporis longi præscriptio. tunc enim pœnam esse impossibile est: † quia pœna non est, nisi propter culpá. l. 1. ff. de iust. & iur. l. 1. ff. de legib. docet Alfon. Castren. vbi suprà, lib. 1. pag. 39. c. 3. cuius verba ita habent: Deinde, inquit, aduertendum, q. non omnis passio quamlibet offensiua, seu concomitans, siue inflicta est, dicenda pœna, nisi ista habeat aliquem ordinem ad peccatú. Ideo Ioannes Gerson lect. 1. de vita spirituali animæ, ait, Pœnam & Culpam dici correlatiuè, † & idem dicit de punitione, & culpa, propter quod afflictiones, quas iusti in hac vita sæpè sine culpa sua præcedente tolerant, non esse dicendas pœnas, docet August. libr. 4. de ciuita. Dei, cap. 3. Vnde Horatius Satyr. 1. lib. 1. sic ait:

18 *Pœna nõ datur culpa cessante.*

19 *Afflictio esse potest nõ pœna culpa cessante.*

——————Adsit

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

20 *Pœna culpæ par.*

Ergo quando contra me ignorantem rem meam præscribi præscriptio processit, non est verum, pœnam meæ negligentiæ impositam videri. est enim tunc afflictio quædam infortunium, aut casus damnum inferens, non tamen ob culpam negligentiæ, vel alterius generis, sic in l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. diximus multa in simili, in c. 32. nume. 5. & in c. 20. num. 8. cum seq.

21 *Præscript. nõ est pœna, etiã si currat contra scientem, contra cõmunem opinion.*

Quid † autẽ si contra scientem currat præscriptio? an tunc propriè dicatur pœna negligentiæ, & sustineatur superior cõmunis opinio. Respondeo minimè, nam vt pœna sit, oportet quòd sit inuoluntaria, vt edocemur per eundem Alphons. Castren. Theologorum dissertissimum, vbi suprà lib. 1. cap. 3. pagin. 39. cuius verba, Illa † verò pœna, quá homo sibiipsi ex arbitrio suo inflixit, etiam si illam pro peccatis sibi sumit, non est propriè dicenda pœna, quia, vt sanctus Thomas ait, de ratione pœnæ est, vt sit contraria voluntati. & ita ait diuus Thomas primæ secundæ, quæst. 46. artic. 6. ergo qui rem suam scit, & patitur præscribi eam, per hoc vel abijcere vel concedere præscribenti videtur. d. l. alienationis verbum. d. §. fin. Institut. de iniur. d. l. si quis diuturno. d. l. si ergo. §. 1. iuncto dict. §. per traditionem. Institut. de rerum diuision. cum similibus suprà allegatis, & consequenter pœnam nullam pati intelligitur, non magis quàm si eam rem donaret, iuxta titulos de donat. ff. C. & Instit. & in decreta. aut si eam pro derelicto habere vellet, iuxta titulum ff. pro derelicto. & iuxta dictum §. consuluit, & dictum §. & magis. d. l. non vsque. dict. l. quia autem, cum alijs suprà allegatis. verissimę ergo sunt hæ duæ conclusiones contra communes opiniones, suprà relatas. Prima, quòd præscriptio currens contra ignorantem non est, nec dicitur propriè pœna negligentiæ, vel alterius vitij. Secunda, quòd longè minus pœna negligẽtiæ dicetur, quando currit contra scientes.

22 *Pœna spontanea non est pœna.*

23 *Pœna conuentionalis præscribi potest.*

Hactenus † de pœna legali, quid in pœna conuentionali? Francisc. Balb. vbi suprà in secunda parte tertiæ part. principal. quæst. 13. num. 5.

num.5.versic.sed moueo dubinm, mouet & vix apetit sententiam suam, veritas est eam præscribi posse non secus, quàm pœna legalis, & fortè facilius, cùm legales pœnæ iustiores plerunque & sint, & esse præsumantur, quàm conuentionales, vt plenè per Cagnol. in l. q, à quoque. ff. de regul. iur. faciunt omnes leg. & rationes, suprà allegatæ, quas non expetit repetere.

24 *Actiones temporales præscribuntur etiã à sciente.*

Quid † in actione de dolo, quæ expirat biennio. l. fi. C. de dolo, vel in actione redhibitoria, vel quantò minoris, & in reliquis temporalibus actionibus, quæ enumerantur per Gloss. magistram in princ. Institu. de perpe. & temp. act. & secundum superiorem distinct. tenendum est etiam à sciente præscribi posse, id quod Balb. admittit in d. quæst. 13. post Panormitanum & Felinum in d. c. fi. & istæ sunt communes opiniones, vt apparet ex cõgestis per eos, quibus quantum perspicuitatis addidetimus vos iudicabitis. Nec est verum, quod ait Balb. vbi suprà, num. 7. versicu. & notat latiùs post Panormitanum. in d. c. fin. colum. 3. versi. sed ego dubito. & ibi Felin. colum. 2. versic. recipit tamen. Aiunt enim quòd post finitum tempus his temporalibus actionibus à lege ciuili signatum omne ius præscriptũ manet, quando nulla culpa aut delictum præcesserat, secus, inquiunt, si præcesserat, quia tunc ea æquitas & iustitia puniendi perdurat, sed ipsi non aduertunt id duntaxat admitti posse, quando is, contra quem præscribitur, ignorans esset, secus si scisset, quia tunc ius suũ vel remisisse videbitur, vel condonasse, per d. §. fi. Institut. de iniur. d. l. alienationis verbum. d. l. si quis diuturno. d. l. si ego. §. 1. iuncto d. §. per traditionem, cum similibus. & hæc legis ciuilis præsumptio, naturali profecto & verosimili ratione nititur. sicq; eam lex canonica impugnare non posset, etiam si vellet, nedum si non reperiatur (prout non repenitur) id immutasse, vnde ẽt in foro cãonico id ius seruãdum videtur: argu. c. 1. & 2. cum ibi not. de noui. oper. nuncia. quamuis in eodem luto hærere videatur idem Panorm. in c. licet causam. col. 12. de probat. Pro nobis, quia communis opinio

25 *Actiones temporales præscribuntur etiam contra clericos & cõtra ecclesias.*

est, quòd † in his actionibus temporalibus à iure canonico nihil est immutatum, adeò, vt currant hæ temporalium actionum præscriptiones à scientibus habitas etiam contra clericos & contra ecclesias, vt tenuit Glo. in auth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. in verb. durantibus, quam Balb. vbi suprà num. 8. qui sibi ipsi contrarius videtur, communiter approbatam esse firmat, & Felin. in c. de quarta, prope finem, de præscrip. & Panor. in c. cum causam. col. 2. de empt. & vendi.

26 *Hæres nunquam præscribit legatum, contra Doct.*

His ergo rationibus euenit, † vt hæres etiã sciens præscribat legatum contra legatarium, qui per annos triginta illud non petijt. quia eo rempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur. Balb. dict. quæst. 13. num. 9. Socin. consil. 63. in causa vertente. quem Balb. allegat & Anchar. in c. sine possessione, de reg. iur. lib. 6.

27 *Legatum nõ dicitur ius quærendum, contra Balb.*

Idemq́ue in iure adeundæ hæreditaris secundum Balbum, qui in eo lapsus videtur, q in legato putauit esse ius quærendum non secus quàm in hæreditate, nec meminit dominium legatæ rei acquiri legatario ipso iuri, diuersumq́ue esse in hæreditare. l. cùm pater. §. surdo. ff. de lega. 2. l. à Titio. ff. de furtis. l. si tibi homo. §. cùm seruus. vbi plenè per Alexan. ff. de lega. 1. l. vnica. §. in nouissimo. C. de cadu. toll. l. cum antiquioribus. l. quoniam sororẽ. C. de iure delib. l. vnica. C. qui ante apet.

Sed quod Doctores aiunt, hæredem etiam scientem legatum præscribere, verum non est, nam post tempus legale ad legati agnitionem concessum finitum, non tam iure præscripto & aduentitio, quàm iure proprio hæreditario hæres rem legatam retinere dicitur, & dominium illius rei legatæ nunquam videtur separatum fuisse ab ipsa hæreditate. sicq́ue nõ tam translatum quàm redditum intelligitur, vt in simili ait lex filio, quem. ff. de lib. & posth. ibi, non tam translatus quàm redditus videretur, tex. est in l. si tibi homo. §. cùm seruus, cum ibi plenè not. per Gloss. & Alexan. ff. de lega. 1. vbi habetur, legatum repudiatione vel tempore amissum haberi, perindè ac si reuera relictum nunquam fuisset, aut ab ipsa hæreditate separatum, expressius in l. legatarius. §. fin. ff. de lega. 1. & in l. 1. ad medium. ff. si quid in fraudem patron. ergo non est vsucapio, quia ipsa est noua dominij adiectio. l. 3. ff. de vsucap. sed hic hæredi nouum dominium non adijcitur, sed pristinum retinetur. ergo non est præscriptio, dixi de succ. crea. §. 10. num. 38.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum.*

2 *Litis ingressum præscriptione an impediatur, quando per eam vtile tantùm dominium quæritur, arduaq.*

3 *Tempus omnia consumit.*

4 *Vrbium ruinæ.*

5 *Tempus alit omnia.*

6 *Tempus nil est nisi nudum nomen, sicq́; nil generat.*

7 *Tempus omnia transformat.*

8 *Elementa corrumpuntur, & inuicem conuertuntur.*

9 *Terra fit pontus, & econtrà.*

10 *Tempus omne indiuiduum perimit, quò ad formam, & corrumpit materiam, ex qua rursus aliud generatur.*

11 *Nil vt non generat aliquid, ita aliquid non potest ad nihilum reduci, sed solùm transmutari.*

12 *Principiata sunt qualia principia.*

13 *Mundus continet quatuor elementa, quæ omnia generant.*

14 *Intellectus l. 3. ff. de vsucap.*

15 Tem-

15 *Tempus nil, mors nil est.*
16 *Intell. l. cùm de in rem. ff. de vsur.*
17 *Intellectus l. obligationum. §. placet. ff. de actio. & obliga.*
18 *Intellectus l. nemo potest. ff. de legat. 1.*
19 *Intellectus l. sicut & l. omnes. C. de praescript. 30. annorum, & princ. Instit. de per actio.*

CAPVT LVI.

1 *Praescriptionis exceptio impedit litis ingressum.*

QVO ad nonum, vtrùm † praescriptio vel praescriptionis exceptio impediat litis ingressum. communis opinio est quòd sic. Ita tenent Bartol. & alij in l. fratris. C. de transf. per text. in l. fin. ff. pro suo, ibi, vt sit litium finis. l. sicut, ad finem ibi, nulli litem mouendi vlterius facultatem patere censemus, & l. omnes. in verb. moueatur. C. de praescript. triginta annorum. vbi notant Bald. & Salyc. & fusè per Felynum rubric. colum. 4. de praescription. Praepositus in cap. si quis per triginta. colum. 1. cum sequen. si de feudo fuerit controuersia. Bald. in dict. l. sicut. colum. 2. Idem Bald. in l. fin. opposi. 13. C. de edic. diui. Adria. Idem in repe. l. 2. colum. 20. ff. de iureiurand. Philippus Decius consil. 22. & pro tenui. Alexand. consil. 213. viso & opportunè, in princ. lib. 2. Idem Alexand. in additio. ad Bal. in d. l. sicut, prope finem. Petr. Philipp. Corne. consil. 46. in causa. colum. 1. lib. 2. Franc. Balb. de praescript. part. 1. quaest. 9. Sali. in l. adulter. colum. fin. de adulteri. C. Bald. & Salice. colu. fina. in authent. nisi tricennale. vbi etiam nouissimi. C. de bonis mater.

Intellige primò, quàdo prior dominus rem praescriptam vendicabat, & antequam de suo antiquo dominio doceret, coepit liquere de praescriptione, secundum Doctores supràallegatos per leges iam allegatas. Deinde intellige etiam, si prior dominus de dominio suo docuisset, si pariter liquere coepit de praescriptione secundum eosdem. Tertiò idem etiam si de exceptione praescriptionis pariter nō coepit liquere, si tamen incontinenti probatio adducitur: argumento l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebell. & in simili per Bart. col. 2. in l. naturaliter. §. nihil commune. vbi per Alexand. Ias. & Franc. de Ripa. ff. de acquiren. possess. Paria enim sunt, quod aliquid sit liquidum, vel quod possit incontinenti liquidari. Idem Bald. & Salice. per text. ibi in l. neque. C. de compen. & per l. final. C. eod. Alex. consil. 161. viso puncto, ad finem, lib. 2. & consil. 101. super quaesito. lib. 4. colum. final. Bart. & alij in l. 4. §. eo demnatum. ff. de re iudi. & per omnes Doctores in l. lecta. §. dicebam. ff. si cert. petat.

Limitant Felinus & Balb. vbi suprà, primùm, quando ad impediendum litis ingressum haec praescriptionis exceptio opponeretur, vt tunc id procedat, non sic si ad merita causae opponeretur, vt per Bart. in l. cùm quaerebatur. ff. iudi. sol. Deinde idem Felin. & Balbus limitant, vt non procedat, quando postquam actor ius suum probauit, exceptio praescriptionis ad sui probationē latiorem requireret indaginem: argumē. d. §. si de testamento, cum ibi not. & ita significat text. qui sic intelligendus est in l. emptor. C. de temp. longi praescript. Tertiò limitant Baldus & Salicetus in d. auth. nisi tricennale, vt † procedat quando per praescriptionem quaesitum fuit directū dominiū, secus si vtile tantùm, tunc enim ea exceptio non impediret litis ingressum. Ratio differentię quia priore casu constaret actorem actione ipso iure carere, sicque à limine iudicij repellendus esset, posteriore verò casu non careret actione. Sed banc limitationē improbant, & rectè Felinus in dict. rubric. & Franc. Balb. de praescript. part. 2. q. 2. num. 8. versicu. 3. effectus. frustrà enim spectaretur euentus, cuius nullus futurus esset effectus. l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. qui vti. vbi multa in simili per Ias. ff. de verborum obligat. & in rubri. eodem titu. l. haec stipulatio. §. diuus. ff. vt legatorum nomi. cauea. quid ergo iuuaret praescriptio, si non repelleret priorem dominum vendicantem vel agentem, rursus si ea ad eum excludendum potens est, quid prodesset eum frustrà admittere cùm cōtinuò repellendus foret, si quidem in continenti ab ipso praescribente offerebatur probatio, vel si per confessionem agentis de ea iam liquebat. Quando autem dominium vtile & quando directum quaeratur per praescriptionem iam suprà quęst. 7. disseruimus, & secundum opin. Felini & Balbi contra Salicet. & Baldum, erit quarta extensio ad nostram regulam. vt exceptio praescriptionis impediat litis ingressum, non solùm quando praescriptione directū dominium quaesitum esset, sed etiam si vtile tantùm, & de hac materia dicemus multa in simili infrà cap. 87. & c. 88. vnde quae hic desunt, petenda sunt.

2 *Litis ingressus praescript. non impeditur, quando per eam vtile tantùm dominium quaeritur, ard. q.*

Postremò videndum erit, quare tanta vis tēpori attributa fuit, vt vsucapione dominiū rerum nostrarū adimeret vel perimeret, & in alium transferret, & sanè quaestio haec & si primo aspectu affinis videar quaest. 3. suprà peractae, tamen longè ab ea differt, ibi enim quas ob res vsucapio introducta esset. nunc autem agimus quas ob causas fuerit introducta. sicq; nostra quaestio causam de praeterito inuestigare noscitur, illa autem disceptatio vtilitates futuras intuebatur, atque ita vt differt causa impulsiua, quae respicit praeteritum, à causa fina. quae respicit futurum futurasque res & vtilitates, ita haec quaestio differt ab illa, haec enim causa, de qua modò agere sententia est, non ineptè occasio nominari posset, itaque si quęras, qua causa seu occasione de pręterito moti Iureconsulti prohibuerunt mulieres esse procuratrices causarum, aut vetārunt pactum fu-

turæ successionis, aut introduxerũt exceptionem Macedoniani, respondeam, occasionem his rebus dedisse Calphurniæ impudicitia, vel improbitate quorundam, qui insidiabantur vitæ eorum, quorũ successiones ex pacto sperabant, vel nephandam immanitatem quorundam filiorumfamiliâs, qui mole debitorũ oppressi parentum necem captabant, vt in l. 1. ff. ad Macedo. & quod notant Gloss. in l. fin. C. de pact. & per Bart. & alios in l. demonstratio. §. quod autem. ff. de cõd. & dem. l. damus. ff. de cond. cau. da. si quæras his in speciebus, quænam esset causa finalis vel vtilitas de futuro, ob quam isthæc introducta fuerunt, respondeam, ne sexus muliebris impudentiõr fiat, néve liberi parentum vitæ in posterũ mole debitorum excitati insidientur, aut improba spe hæreditatis futuræ homines contra alios quid machinentur, vt dictis locis habetur, sic ergo & in proposito vsucapio fuit introducta ob has res causásve & vtilitates finales futurasque, ne dominia rerum essent in incerto, néve lites essent innumeræ & immortales, aut ne domini rerum perpetua formidine vexarentur earum amittendarum, vt diximus suprà q. 3. nunc autem id agimus & inuestigamus, qua causa aut occasione moti tantá vim lex tempori possessioni adiuncto dederit, vtrùm id inde descendat quod tempus, vt multis placuit, omnia consumit & peremit. sicque & in specie nostra nihil mirum si rerũ nostrarum dominium perimat. An quia tempus, vt alijs placuit, omnia generatur. sicque dominium non habenti potuit facilè tribuere. An fortè (vt veritati proximius & verosimilius est) quod tempus omnia cõmutat, transfert, traducit. sicque vnius res & dominium ad alios transfert, † & tempus omnia consumere & perimere docemur ab Ouid. 15. Metamor. sic modulante:

3 *Tempus omnia cõsumit.*

Sic magna fuit, censúq;, virisq;,
Perq; decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodò Troia ruinas,
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum.
Clara fuit Sparte: clara viguêre Mycena,
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces.
Vile solum Sparte est, alta cecidêre Mycena.
Oedipodionia quid sunt nisi nomina Thebæ?
Quid Pandionia restant nisi nomen Athenæ?

4 *Vrbium ruinæ.*

Et Horatius Oda 7. lib. 4.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues, & Ancus
Puluis, & vmbra sumus.

Et rursum idem Horat. paululum inferius ait:

Cùm semel occideris, & de te splendida Minos
Fecerit arbitria.
Non te Torquate genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum.
Non lethæa valet Theseus abrumpere charo
Vincula Perithoo.

Et Iuuenalis Satyr. 10.

Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euersa, & flammis Asiam, ferroq; cadentem.

Et Martialis lib. 9. Epigram.

Quid non longa dies, quid non consumitis anni?

Et Ouid. lib. 4. de Ponto:

Tabida consumit ferrum, lapidesq; vetustas.

Idem lib. 15. Metamorph.

Tempus edax rerum, tuq; inuidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiasaq; dentibus æui
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Et Claudianus lib. 2. in Eutrop. sic ait:

——Quid non longa valebit
Permutare dies.

Hactenus disseruimus vt tempus omnia perimat, vt autem omnia generet, nonnulli voluerunt, quales sunt: Olimpius Nemesianus Eclog. 3. sic modulatur:

Omnia tempus alit.

5 *Tempus alit omnia.*

Et Ouidius lib. 4. de Tristibus:

Tempus vt extentis tumeat facit vua racemis:

Sed hæc non fiunt à solo tempore. Vnde verius est à terra reliquisque elementis temporis tractu id materialiter generari & produci, tẽpus enim solum de per se est res omninò incorporea, † sicque nihil est nisi nudum ipsius temporis nomen, sicq; vt ex nihilo, secũdum Philosophum, nihil fit, ita ex solo tempore, q. nihil materialiter est, nihil generari potest. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & obligat. Tertia fuit opinio existimantium tempore nullum corpus perimi, sed omnia transformari. Vnde Ouidius lib. 15. Metamorph. sic modulatur:

6 *Tẽpus nil est nisi nudũ nomen, sicq; nil generat.*

Quæ quanquam spacio distent, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, & in ipsa cadunt: resolutaq; tellus
In liquidas rarescit aquas: tenuatur in auras,
Aëraq; humor abit: dempto quoque pondere rursus
In superos aër tenuissimus emicat ignes.
Inde retrò redeunt, idemq; retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aëra transit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur vnda.

7 *Tempus omnia transformat.*

Et Manilius libr. 1. Astronom.

Ignis in æthereas volucer se transtulit auras.

Et Ouid. lib. 15. Metam.

Omnia mutantur, nihil interit: errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc.

8 *Elementa corrũpuntur, & inuicem conuertuntur.*

Et ibidem:

——Cùm sint huc forsitan illa
Hac translata illuc, summa tamen omnia cõstant,
Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim, sic & ferrum venistis ab auro
Secula, sic toties versa est fortuna locorum.
Vidi ego, quòd fuerat quondam solidissima tellus
Esse fretum. vidi factas ex æquore terras.

9 *Terra fit pontus, & econtra.*

Et Ouid. lib. 15. Metamorph.

Nec species sua cuiq; manet, rerumq; nouatrix,
Ex alijs alias reparat natura figuras.

10 *Tempus omne indiuiduũ perimit, quo ad formã, & corrũpit materiã, ex qua rursus aliud generatur.*

Vides ergo tres Philosophorum varias, inter se seque disidentes sententias. Prima est existimantium, tempus omnia consumere, quæ vt simpliciter sumpta, vera non est, ita

benè

benè intellecta ex parte tueri potest, tempori enim nihil tam proprium, quàm omne indiuiduum, omnem figuram seu formam specificatam consumere, vt multis suprà ostēdimus: & congerit non pauca And. Tiraquel. de præscript. §.1. Gloss. 4. prope finem, à quo nullum verbum mutuati sumus, & ea figura seu forma sic consumpta ad nihilum omninò reducitur, etenim si ex massa auri, argenti, luti, ceræue formam, speciēmve aut effigiem feceris, conflaneris, si rursus eam infectam reddideris, iam semel perijt, nec eandemmet nu. reuocare aut reparare poteris, quamuis aliam eiusdemmet modi eius loco suffeceris: deperijt enim illa semel, & ista eius loco suffecta, & si priori similis esse possit, eandem tamen esse minimè poterit, non magis quàm verbum ab ore semel emissum, quod (teste Horatio) euolat irreuocabiliter.

Et semel (inquit) *emissum volat irreuocabile verbum.*

Ergo vt etsi illud verbum priori omninò simile ore formaueris, nō idem verbum est, sed aliud vtcunque priori simillimum, ita cùm homines armenta, pecudes, genus omne ferarū, aut volucres, aut pisces occidunt, eædem res nume. non redeunt, quoad eandem formam & figurā, & hac habita ratione tempus rectissimè dicitur omnia perimere.

11 *Nil vt nō generat aliquid ita aliquid non potest ad nihilū redaci, sed solùm transmutari.* Cæterùm † quia materia illius rei formatæ, & pereuntis ad nihilum reduci non potuit. (Vt enim ex nihilo nihil fit, ita aliquid ad nihilum reduci non est possibile, secundum Philos.) ideo tempus habita materiæ ratione dicitur omnia nouare, permutare, commutare, transformare, traducere, transferre, vt enim nihil manet sub imagine eadem, ita omnia manent sub diuersis formis & imaginibus seu figuris: primùm enim occidunt, deinde corrumpuntur, postremò transformātur seu cōuertuntur, nam secundum Philosophum corruptio vnius est generatio alterius, id quod non minus eleganter, quàm verè Philosophi

12 *Principiata sunt qualia principia.* & Vates, suprà relati, cecinerunt. Etenim † Qualia sunt principia, talia, secundum Philosophum, sunt principiata, tradit Bald. in l. 1. ad fi. C. si quis omi. cau. test. & Andr. Tiraq. de præscrip. §. 1. Glos. 2. sed principia, hoc est, quatuor elementa, ex quibus omnia gignuntur, sunt cōuertibilia. nam terra in aquas, aqua in aërem, aër in ignes vicissim conuertuntur, ergo necesse est, vt omnia corpora inde nascentia similiter sint conuertibilia, quòd elementa autem innicem sint conuertibilia suprà authoritate Poëtarum ostendimus, quòd verò ex ipsis elementis reliqua omnia generentur, indubitata Poëtarum & Philosophorum senten tia est. Vnde Ouid. lib. 15. Metam. sic cecinit:

13 *Mundus continet quatuor elemēta, quæ omnia generant.* *† Quattuor æternus genitalia corpora mundus Continet.*

Deniq; cùm ius naturam anxiè imiretur. §. minorem. Inst. de adoption. l. adoptio. ff. eod. tit. l. si quis posthumus, in princi. l. filio quem. ff. de liber. & posthu. cumq; ipsa natura nullū corpus semel generatum perimat, & ad nihilū reducat, sed duntaxat conuertat, & transformet (vt iam diximus) cōsequens fit, vt præscriptiones à iure inductæ nullum dominium perimant, aut aliud ius, sed tantùm de vno ad alium transferant, † & ita est nouè declaranda l. 3. ff. de vsucapion. ibi, dominij adiectio. 14 *Intel. l 3. ff. de vsucap.*

Deniq; cùm tempus, quod nullū omninò corpus extinguit, sed omnia permutat, tradit & transformat, vt iam diximus, consentaneum fit, vt non extinguat, sed tantùm transferat ius præscriptum, vt sic lex naturam imitetur, operæpreciumest videre, quare ius proprietatis transferat ad habentem ius momentaneæ, & vilis possessionis, cùm ex diuerso potius fieri debere videretur, vt ius possessionis tanquā vilius, & debilius sequeretur ius proprietatis, vtpotè principalius; argumen. l. 1. & 2. ff. de pecul. cap. accessorium, de regu. iur. lib. 6. iuncta rubric. C. si de momenta. possesion. fuerit appella. sed non est verum, quòd inter se habeant se tanquam principale, & accessorium. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirend. possess. vbi possessionem, & proprietatem nihil inter se commune habere affirmat Iureconsultus, & possessio antiquior, & prior est, quàm dominium, ipsáque possessio tanquàm causa materialis, aut mater parit & generat dominium. l. prima, in princip. ff. de acquirend. possess. ibi, dominiumque ex naturali possessione cœpisse. sicque mirum nō est, si dominium reuertatur ad possessionem tanquam ad suam causam, quia omnis res facilè reuertitur ad suam causam. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Vnde Boëtius lib. 3. Met. 2. sic cecinit:

Repetunt proprios quæq; recursus,
Reditúq; suo singula gaudent.
Nec manet vlli traditus ordo,
Nisi quòd fini iunxerit ortum,
Stabilemq; sui fecerit orbem.

Denique † tempus nil est materialiter, sed est nudum nomen, nō secus, quàm mors, quæ, teste Seneca, nihil est, nisi terminus vitæ, ergo sensit Seneca, terminum quoque quemlibet & sic tempus nihil esse, nisi nudū nomen non aliter atque mors, quam nihil esse, eleganter demonstrauit. 15 *Tēpus nil est.*

Cùm † ergo tempus materialiter nihil omninò sit, sicque nudum nomen & vmbra, ex eo, quòd generari nihil possit. Quia ex nihilo nihil fit, ex sententia Philosophorum, quos suprà retulimus, exinde colligitur, quod nō potuit quicquā alicui dare: quia nemo dat quod non habet. l. traditio. ff. de acquiren. rerum domi. sicque dominium post tempus lege definitum, quod alicui dat alteri prius, vt ademisset necesse est. sicque non tam dare, quàm id ius transferre videtur, non secus quàm ventus, qui flatu violento siccas arenas hinc trāsfert 16 *Intell. l. cum de in rem ff. de vsur.*

fert illuc, sed eas minimè generauit. Vnde si piscandi ius in flumine publico aliosq; piscari prohibendi tempore quæsiui id ius, vt reliquis ciuibus per prius ademptum videatur, sicque non tam datum quàm translatum intelligatur necesse est, licet contrarium renuerint Bald. & Angel. & Faber, & Francisc. Balb. vt diximus infrà cap. 89. num. 38. Vnde cum similiter in terminis l. cum de in rem verso. ff. de vsuris, & in pluribus quàm quinquaginta iuris speciebus, quas argum. illius legis definiunt Doctores, vt plenè retulimus infrà part. 3. per totam, ipsi intelligant contingere præscriptionem temporis cursu, nos aduertimus, eam non esse præscriptionem, aut substantiam, sed duntaxat iuris ex varijs causis anteà nati præsumptiuam probationem, sicq; in contrarium admitti probationem ad illius iuris præsumpti exclusionem, quòd non fieret, si præscriptio vera esset, vt etiam attigimus prope finem huius tractatus. Vnde impossibile est, quod solum tempus per se pariat obligationem personalem in futurum sine vlla conuentionis, vel alterius modi præexistente materia, cùm ipsum tempus nihil sit, &
17 ex nihilo nihil fiat, † & is est verus sensus l. obligationum ferè §. placet. ff. de actio. & obligatio. dum ait, quòd tempus non est modus inducendæ obligationis, illi enim Iureconsulti enixè naturalem Philosophiam, & naturam sequebantur, & imitabantur. l. adoptio. ff. de acquiren. rerum domi. § minorem. Insti. eodem titul.

Intell. l. obligationum §. placet. ff. de act. & oblig.

18 † Et hac ratione etiam tempus actionem personalem perimere non poterat, vt dicitur in d. §. placet, & in l. nemo potest. ff. de leg. primo. quia secundum veram & naturalem Philosophiam, vt ex nihilo nihil fit, ita econtrà quod aliquid est, nunquam reducitur ad nihilum, vt suprà ostendimus ex Philosophis, nisi eodem modo dissolueretur, quo colligatum esset. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iur. capit. omnis res, eod. tit. per totum, Instit. quib. mod. tolli. oblig. Sicque solo tempore obligatio semel nata perimi non poterat, vt dd. ll. & in prin. Insti. de perpe. act.

Intel. l. nemo potest. ff. de lega. 1.

19 † Sed ab hoc iuris rigore Imperatores postea recesserunt, vt ibi, & l. sicut. l. omnes. C. de præscript. triginta annorum. Id quod & fecerant ipsi Iureconsulti in actionibus & obligationibus, quæ non ex materia consensus expressi, aut præsumpti præexistente, sed ex quadam naturali æquitate dabantur, vt §. fina. Institut. de iniur. l. quod si nolit. §. penult. ff. de ædil. edi. l. fin. cum simil. C. de dolo. l. fin. & per totum. C. de temp. in inreg. resti.

Intel. l. sicut. l. omnes. C. de præs. triginta annorũ in prin. Insti. de perpe. act.

SVMMARIVM.

1 *Possessio ciuilis & naturalis requiritur ad præscriptionem.*
2 *Possessio ciuilis sufficit ad præscriptionem.*
3 *Possessio naturalis an sufficiat ad præscriptionem.*
4 *Possessio naturalis sola an sufficiat ad præscriptio vsusfruct.*
5 *Possessio quæsita per constitutum vel precarium, an sufficiat ad præscript. ardua q.*
6 *Possessio naturalis sola an sufficiat ad præscribendum, etiam si ciuilis ab alio teneatur, ardua quæstio.*
7 *Prodigere nullus præsumitur.*
8 *Occidere an liceat hominem pro rerum defensione, ardua q.*
9 *Homo homini quantum debeat.*
10 *Defensio licita.*
11 *Conscientia in foro opi. facientis inspicitur.*
12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*
13 *Præscriptio quare inuenta.*
14 *Dominij signa.*
15 *Ratio expressa in lege est lex verè.*
16 *Possessio naturalis iustior quàm ciuilis.*
17 *Maioratus in successorem vel etiam in hæredem continuatur possessio naturalis.*
18 *Possessio cõtinuata viderur in hæreditatem ad explendam præscriptionem cœptam, nisi naturalis possessio ab alio occupetur.*
19 *Possessio vt continuetur in hæredem vel in maioratus successorem intelligitur, nisi naturalis possessio ab alio occupetur, ard. q.*
20 *Lex Taurina 45.*
21 *Possessio naturalis quid sit.*
22 *Possessio, vel occupationis ius, olim erat in rebus soli.*
23 *Dominium mobilium, & se mouentium erat etiã iure gen. primæuo.*
24 *Possessio etiam naturalis solo animo retinebatur iure gentium etiam primæuo.*
25 *L. 45. Tauri. intellectus.*
26 *Possessio ab illo tertio licitè an illicitè capiatur multum interest.*
27 *Possessio quæ ipso iure in maioratus successorem, vel in hæredem transiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio sine vitio vtilis est regulariter ad præsc. contra Doct.*
28 *Possessio dicta non interest occupetur à tertio hæreditate iacente, an postea, contra Clau.*
29 *L. 45. Taur. extenditur.*
30 *Statutum Mediolani.*
31 *Possess. occupauit tertius, an sit vi repellendus.*
32 *Possessio naturalis non est in quatuor speciebus hic relatis, contra Doctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS AD possessionem & traditionem pertinens.

1 POSSESSIO † in præscriptione requiritur capit. fine possessione de regulis iuris. l. vnica. C. de vsucapion. transfor. in prin. Insti. de vsucap. l. 1. & 3. ff. eod. tit. cum similibus, & sufficit ciuilis & naturalis, vt dd. ll.

Possess. ciuilis & natur. requiritur ad præsc.

2 Secundò intellige solam ciuilem sufficere. l. vnic. §. per seruum, qui in fuga. ff. de acquirend. possession. & ibi tenet Bartol. Are-

Possess. ciuilis sufficit ad præsc.

Aretinus, Alexand. & Ias. idem Barto.in l.3. §.ex contrario.ff.de acquir.possess.colu.3.vbi Ias.colum.5.& Alex.Gloss.1.in glo.mag.ad finem, vbi etiam Ias. in l.1.C.de seruis fugitiuis. Francisc. Balb.de præscripr. in 3.part. princ.q. vlt.Ias.in §. rursus.colu.10.Instirut.de action. Petr.Philipp.Corne.consil.16.viso primo themare.colu.3.lib.2.Aret.in §.1. Instir.de vsucapion. Ioan.Imol.& Francisc.de Arerio in d.§. excontrario. Andreas Tiraquell. de constitu. parte 1.num.17.qui hanc airesse communem opinionem. Est communis opinio secundum

3 *Poss. nat. an sufficiat ad præscript.*

Balb.vbi suprà. † Sola autem naturalis possessio quandiu ciuilis ab alio rerinetur non sufficir, vt est receptissima opinio eorũ omnium, quos suprà retulimus.

4 *Poss. nat. sola an sufficiat ad præscrip. vsumfr.*

† Quod obtinet quantum ad dominium acquirendum. nam quò ad acqnirendum ius inferius dominio puta vsumfructum vel superficiem, sufficerer sola naturalis possessio. Ita Bart.in dicto §.ex contrario, cuius opinionem improbant.ibi Bald. Angel. Ioann. Imol. Paulus Castrens. Alex.& Aretinus, & alij communiter, teste Balbo, vbi suprà, qui eandem impugnanr. Paulus in l. fi. in fine. C.de longi temporis præscript. Calderinus cons.5. sub tubri. de præscripr. quia, inquiunt, & si fructuarius, & superfructuarius naturalirer tantùm, non etiam ciuiliter possidere dicantur, id intelligitur respectu rotius rei, nam respectu ipsius vsusfructus ciuiliter, & naturaliter possidere intelliguntur. l. qui vsufructum. ff. si vsufru.pet. l. fin. ff. vti posir. Et quod sola naturalis possessio non sufficiat ad præscribendum quandiu alius ciuilem retinet. tenet etiam Andreas Tiraq. vbi suprà, nume.18. & Dynus in c. fine possessione, colu. penult. de reg.iur.lib.6.per l. acquiritur.§. fin. ff.de acquir.rerum domi.l.Celsus.§. Iulianus. ff.ad exhibend.l.1.§.pen.ff.de acqui.poss.

5 *Poss. quæsita per constitutum vel precariũ an sufficiat ad præscrip.ard.q.*

Illud † autem dubium est, an possessio per actum cinilem tantùm, non etiam naturalem acquisita (quale est per constitutum vel precarium, vel per rerentionem vsusfructus, vel per traditionem instrumenti de cõtractu confecti) sufficiat ad præscriptionem? & non sufficere voluit Andreas Barba.in c.2.colum.8.de consuetudine, post Gloss.& Panorm. quos allegat. sed tamen in contrarium est verior & receptior opinio, quam tenuit Iacob. Butrig. in §. sed istæ quidem. Instit. de actioni. Bart. in l. Celsus.colum.2. ff. de vsucap. Bald. in l. nullo, in fin. C.de rei vend. Idem Bald. in l.1.ad medium. C. pro donatio. Guid. Papæ decis.356. quos & quor effectus.col.1.Pet.Ancha. consil. 419.in causa.col.2.Alex.cons.83.viso processu. col.3.versic. vlrerius etiam.lib.6.qua de repet Franc.Aret.Alex. Ias.& Aquensem in l. Pomponius.§. si is qui precario. ff.de acquir. poss. Francisc. Balb. in rep.l.Celsus.col.21.vers. successiuè.ff.de vsucap.& hæc conclusio vera est, nam cùm leges his casibus proclament translatam esse possessionem, iuxta l. quod meo, in princ.ff.de acquir.possess.l.1.§.si iusserim, cum ibi notatis, eodem titu.l.1. C. de donat.consequens fir, vt cum suis effectibus transire & acquiri videarur, ne sine effectu frustraq; transijsse acquisitámve fuisse videatur, cõtra l. non cogendum.§.Sabinus.ff. de procura.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.vt legatorum nomi. caueatur. l. qui bis, vbi plenè in simili per Ias. post alios.ff.de verb.obligat.l.qui sic.ff.de solu.l.2. C.commu.de lega. néve lex verbis non rebus imposira videretur, contra d.l.2. Rursum si ea possessio suos effectus habitura est, nulla ratio suader, vt hoc præscribendi effectu carear, non magis quàm reliquis iuris effectibus, nisi nominatim aliqua lege id cautum reperitur, id quod non reperitur, ergo dicendum est hoc effectu carituram minimè esse, declara vt in fi. huius cap.

6 *Poss. naturalis sola an sufficiat ad præscribendum etiam si ciuilis ab alio teneatur, ard. quæst.*

Et hanc sententiam, vt naturalis possessio non sufficiat ad pręsc. olim securus incautusq; tenebam, nunc autem moueo nouum dubium ab alijs non animaduersum (quod meminerim) nam si communis opinio suprà relata vera esser, non ratio, quinimò ferè sempet cõsultissima præscriptionum pronisio vtcunque vtilissima fir, eluderetur.

7 *Prodigere suum nullus præsumitur.*

† panci enim admodum pauci sunt, qui res suas velinr iactare aut prodigere. l. cum de indebito. ff. de probari. Res enim sunt velnti altera vita. l. aduocati, cum ibi not. per Gloss. & Doct. C. de aduo. diuersorum iudi.

8 *Occidere an liceat hominem pro rerũ defensione, ard.q.*

† adeò vt pro rerum nostrarũ defensione hominem occidere non aliter liceat, atque pro desensione corporis nostri, dummodò ea defensio fiar cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt est receptior opinio, quã renent, vt affirmar Ias. communiter Doct. Ita Ias. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. & ibi Ioannes Oroscius, & Carrerius in sua prax. fol.106. nn. 31. Bern. Diaz de Luco in regula 597. qui alios allegant. Sed tamen non fortè pauciores tenenr contrariam partem negatiuam, quos refert Felin. qui hanc negatiuam partem receptiorem esse existimar in cap.2. de homicidio, num.4.

9 *Homo homini quantum debeat.*

Pro hac posteriore parte Philosophi naturales ex senrentia Platonis & Aristorelis adducere solenr, quod iniuria potius ferenda est, qnàm inferenda. sicque is vir bonns dicitur, qui prodest quibus potest, nocer autem nemini, ita Cicero lib.3.Offic.& ibi lib.1.idem ait, Homines hominum causa sunr generati, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent. Et rursus lib.2. ait, Proximè & secundum Deum homines hominibus maximè vtiles esse possunt. Et rursus 3.lib. air, Hoc natura præscribir, vt homo homini quicunque sir ob eam ipsam causam tantùm quòd is homo sit consultum velir, sed isthæc omnia charitatis & perfectionis sunt & etiam necessitatis, eò casu quo sine suo periculo homo id facere possit, non sic si ipse periculum subeat ob alterũ hominem saluandum, præsertim si ab ipsomet homine,

quem saluum esse curabat, periculum sibi immineret. Et ideo iure etiam naturali & diuino furem nocturnum occidere fas est, eò q. si ille rerum subtrahendarum causa domum nostram ingressus principaliter videatur, periculum tamen est ne etiam vitam nostram adoriatur, quò tutius res nostras rapere posit, & per Domi. Sotum de iust. & iur. lib. 5. in princ. cum seq. q.

Id quod formidari in eo, qui res nostas inuaderet non minus iustè, sed fortè iustius posset, vt ille qui violentus & iniustus res nostras inuadit etiá vitam nobis eripere studeat, quò liberius & tutius res nostras arripere arreptisque potiri posit, & charitas beuè ordinata debet (vt patet) incipere à seipso, per l. præses. C. de seruis fugit. Et iniuria est omne, quod non

10 *Defensio licita.* iure fit, vt in princip. Institut. de iniur. † Iniuriam autem propulsare, & vim iure naturæ fas est. l. vt vim ff. de iust. & iure, ibi, vt vim atque iniuriam propulsemus, & ex rebus vita etiam pendere intelligitur. l. aduocati, cum Gloss. C. de aduo. diuer. iudiciorum. Ergo in foro cõtentioso is sine dubio tutus erit, in foro autem conscientiæ idem erit, siquidem periculum corporis sui formidauit. d. l. vt vim, ibi, ob tutelam corporis sui, quod obtinet primũ, quando iustam formidandi causam habuit, vt ibi. Deinde etiam si minus iustam, si tamen reuera sibi iusta visa fuit: argu. l. quia poterat.

11 *Cõscientiæ in foro opi facientu inspicitur.* ff. ad Trebell. † Quid enim peccauit, quoad Deum, qui ab ipsomet non fuit clariore iudicio, & ratione præditus, sed iudicauit secundũ rationem à Deo sibi concessam, in hoc ergo verificatur illa Horatij sententia, sic canentis:

——Hic murus aeneus esto,

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Cùm ergo (vt è diuerticulo ad viam redeamus) nullus præsumatur suas res (in quibus salus & vitę conseruatio consistit) velle negligere aut prodigere, cumque per hoc, qui res suas ab alio possideri intelligunt, continuò eas vendicaturos verosimillimum sit, superest, vt præscriptiones per rarò currant, nisi contra ignorantes & absentes, qui vel nullo ferè modo, vel non facilè possunt rebus suis prospicere ac consulere, & ideo regulariter præscriptiones iniquum præsidium appellantur, quod iniquum sit & contra ius naturę alterum alterius iactura locupletari sine facto suo. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. l. iure naturæ, eod. tit. l. nam hoc natura. ff. de condit. indeb. tradunt pleuè Decius & Hieronymus Cagnolus in l. iure naturæ. ff. de regulis iur. & Francis. Balb. de præscript. in prima part. princ. q. 5. & licet

12 *Facti appellatione etiá nõ facere continetur.* † facti appellatione etiam non factum contineatur, vt in l. sit. de nupti. §. si vxor ibi, melius eos facturos si abstinerent, & notant Deci. & Hieronymus Cagno. in d. l. id quod nostrum. text. vbi not. Carolus Ruinus in l. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig. & est Ruinus ibi, col. 1. lect. 1. l. si ita stipulatus essem per te non fieri. ff. de verb. oblig. tamen qui res suas scit vsucapi vel præscribi, idq; patitur, iam satis ex facto suo res suas amittere videtur, vt dd. ll. & per Balbum Deci. & Cagnol. vbi suprà, bonus text. in l. alienationis verbum. ff. de verborum signif. l. si quis diuturno, in princ. ff. si ser. vendi. §. fi. Inst. de iniu. l. si ego. §. 1. ibi, patientiam. ff. de publi. in rem acti. l. si id quod verbo quasi volente & concedente. ff. pro dereli. l. iam dubitari. verb. spon re sua. ff. de hæredi. instituend. Cæterùm quando præscriptio aut vsucapio contingit (vt plerunque fit) contra ignorantes (quia scientes per raró res suas præscribi patiuntur) tunc cessat illa ratio, & negari non potest, quin si ea iniquitas vel esse videatur secundum Doctores communiter, qui (iudice me) longè falluntur, & suprà parte 1. q. . . . nõ minus vtiliter, quàm nouè nostram præscriptionum materiam parũ vtiliter ab eis fuisse defensam ostendimus, easque ab omni iniquitatis nota purgatam reddidimus. Verùm cùm per raró nisi contra ignorantes currant præscriptiones, euenit, vt si alicuius absentis & ignorantis rem cœpi ab alio tertio, qui eam mihi vendidit, aut donauit, aut dotis nomine dedit, aut legauit, sicque eam per tempus lege definitum possedi, & consequenter ex hoc titulo, & bona fide præscripsi, ea præscriptio ex vi possessionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis contigisse videatur, nam absens ille illius rei suæ vt dominium ita & ciuilem possessionem animo retinebat. l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. poss. & cùm rem suam à me possideri ignoraret, non potuit videri animo possidere desijsse, sicq; ciuiliter possidebat, ergo ciuiliter quoq; eandem rem eodem tempore possidere non erat possibile. l. 3. §. ex contrario, vbi tenent Bart. & communiter Docto. ff. de acquir. possess. ergo solam ipse naturalem possessionem, quamuis non iniustam habebam, ex vique ipsius præscripsi sine vlla omninò ciuili possessione.

† Hoc probatur non minus egregia, quàm noua ratione, nam præscriptiones fuerunt introductæ, ne dominia rerum essent sub incerto. l. 1. ff. de vsucapion. néve lites essent immortales. l. fin. ff. pro suo. & ne rerum possessores perpetua formidine rerum amittendarum premerentur. l. cùm notissimi, in princi. C. de præscrip. triginta vel quadraginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes eò pertinent, vt beneficium vsucapionis possessioni naturali, corporali, & euidenti ac apparenti non etiam possessioni latenti, qualis est ciuilis, concedatur. Quid enim si rem alienam, quá possidebam tibi vendidi, meque tuo nomine possidere, aut precario constitui, postea alteri, puta Titio vendidi, & tradidi, quo casu tu ciuiliter, Titius verò naturaliter possidet. l. q. meo, in prin. ff. de acquir. possess. Aut quid si dixi, me retinere illius rei vsumfructum, te iri verum dominum, & possessorẽ recognoscens. 13 *Præscriptio quare inuenta.*

Aut

Aut quid si tibi tradidi instrumentum venditionis, juxta.l.1. C. de donatio. in omnibus enim his speciebus, & similibus, quæ traduntur per Doctores in dict.l.quòd meo, in princip.ff.de acqui. possession. & quas suprà retulimus, tua possessio ciuilis est, & latens, vel occulta, vel perpaucis nota. Titij verò posses-

14 *Dominij signa.*

sio est euidens nota vicinis, & reliquis † quia eum fundum, vel rem vident ab eo quotidiè arari, seminari, plantari, extirpari, fructus colligere, collectisque vt verus dominus potiri, quæ omnia sunt signa veri dominij, vt per Glo. Barthol. Angel. Ioannem Imolensem, & alios communiter in l.penul. ff.de condition. institu. & propè fusius edocebimus. huicque possessioni apparenti, naturali, corporeę, verique dominij significatrici auxiliari præscriptionis beneficio leges voluerunt, ne per alios occultos, fraudulentos, fallacesque modos, aut possessiones ciuiles, & occultas possessio naturalis, & apparens ludificaretur, & frustraretur: sicque dominia rerum essent in incerto, possessoresque rerum apparentes perpetua formidine premerentur, litesque fierent immortales.

15 *Ratio expressa in l. est. l. vere.*

Astringitur hoc fundamentum. † Nam cũ illæ rationes tres sint in dd. ll. expressæ, ipsęmet rationes habentur pro legibus, & sunt lex reuera non interpretariuè, & earum decisiones loco exempli habentur, quod non arctat regulam, ista est communis opinio, quam tenent Gloss. in authent. de hæredit. ab intesta. §.1. Glo. verb. ordine. & Gloss. in clementi. prima, de electioni. verb. eligatur. Bal. in l. maximum vitium, per text. ibi. C. de lib. præter. Idem Bal. in l.finali, per tex. ibi. ff. de hæredib. institu. Idem Bald. & Ias. num. 22. in authent. quas actiones. C. de sacrosanct. eccl. Idem Ias. in l. de quibus. num. 14. ff. de legib. Paul. Castren. & Ias. in l. quamuis. C. de fideicommiss. Georgius Natanus in capi. quamuis pactum. 32. de pact. lib. 6. Alex. num. 5. & Petr. Philip. Corneus num. 15. & Ias. num. 6. & Curtius Iuni. num. 9. in l. humanitatis, per text. ibi. C. de impube. Philippus Decius & Curtius Iuni. & Franciscus Purpuratus numero 23, in l. fin. per text. ibi. C. de pac. Tiraquel. de causa cessante par. 1. num. 135.

Cùm ergo illæ leges (vt constat ex rationibus quas expresserunt) ei dũtaxat possessioni consultũ voluerint, per quã dominia rerũ certiora & notiora fiunt, idq; ex possessione naturali & patenti non ex ciuili plerunque occulta & incognita, & vafra contingit, consequens fit vt illæ leges de possessione loquentes, de hac vera naturali, & apparenti possessione intelligantur, eique suum præscriptionis auxilium, & beneficium accommodare videantur, non autem possessioni ciuili tantùm quæ plerunque occulta, vafra, fraudulenta, noxia est. vt pluries ac pluries in rebus forensibus experti sumus.

Tenendo hanc partem, quam non minus veram quàm reipublicæ vtilẽ existimamus (licet contraria à Doctoribus receptior sit, qui mouentur per l.1.§. per seruum qui in fuga. ff. de acqui. poss. quæ parum vrget si rectè inspiciatur) tunc ex ea colligitur, suspectam esse sententiam, quam tenuerunt Ioan. Imolens. con. 16. viso casu. num. 3. And. Barba. consil. 58. sapienter scripsit. lib. 2. colum. 11. & Iaso. consil. 147. præsens consultatio. colu. 10. lib. 2. Idem Ias. consil 85. quando habemus. colum. fin. lib. 3. Ioan. Bapt. in dispu. incip. magnificus, & excellens. colum. 3. Ias. consi. 152. vera & iuridica. colum. 1. lib. 4. And. Tiraquel. de iure constit. part. 3. declar. 2. Fran. Cur. Iunior. consi. 108. sacratissimę. col. 8. & consi. 110. pro habenda clara. colu. 8. aiunt enim quòd statutum vel consuetudo disponens possessionem ipso iure à defuncto in hęredem sine vlla apprehensione continuari, intelliguntur de vera & ciuili possessione, non etiam de naturali tantùm, idq; in specie tenent Andreas Tiraquel. & Francis. Curtius iunior, vbi suprà, & Bal. in l. post prin. C. com. de vsucap.

16 *Poss. nat. iustior, quàm ciuilis.*

Sed † istorum patrum vtraque tam decisio quàm ratio suspecta est, de decisione constat, quia (vt ex superiorib. patet) fauorabilior esse debet possessio naturalis corporea, euidens, nobilis, quàm ciuilis plerunque occulta, subdola, fallax & machinationibus plena, aut saltem apta & obnoxia, facit quod habetur in l. fin. cum ibi notat. C. qui veniam æta. facit l. optima, in princi. ff. de acquiren. possess. ibi, dominiumque ex naturali possessione cœpisse, Facit Glo. in l.1. in princip. iuncta textui. C. de cadu. tollen. dum exponit antiquum ergo bonum. Sicque hæc naturalis possessio quò antiquior eò melior & iustior, & consequenter fauorabilior esse debet. Facit l. maximum vitium. C. de lib. præteri. & faciunt ea quæ suprà proximè diximus, intelligentes d.l.1. ff. de vsucapio. d.l. fin. ff. pro suo. leg. cum notissimi in possessione naturali. Facit l. stipulatio ista. §. hi qui, & §. hæc quoque. ff. de verborum obligat. vbi verbum de possessione loquente etiam in nuda detentione aliquando intelligitur, cum innumeris similibus per me congestis in leg. si quando, in princip. C. de inoffic. testamen. ergo si defunctus possessionem tantùm naturalem, iusta tamen ex causa habebat in aliqua re, ea possessio in hæredem continuabitur ipso iure, iuxta talem consuetudinem vel statutum, non secus quàm si esset ciuilis & naturalis.

17 *Maioratus in successorẽ vel etiam in hæredem continuatur poss. natu.*

18 *Poss. cõtinuata videtur in hæreditatem ad explẽdam præscr. cœptã nisi natura. poss. ab alio occupetur.*

† Et ita Intelligo res maioratus etiam naturaliter tantùm possessas ipso iure transire in sequentem in gradum quo ad illud ius naturalis possessionis, per quod ampliatur egregiè l. Taurina 45.

† Cõfirmatur nostra sententia, nã & si possess. ciuilis ipso iure videatur cõtinuata in hære-

 ditate

ditate iacente quo ad effectum vsucapionis ab defuncto cœptæ implendæ.l.cœptam.ff.de vsucap.l.nonnunquam.§.vacuam eod.tit.tamen hoc non procedit si ea possessio corporaliter fuerit medio tempore per alium occupata.l.qui cum pro hærede.§.fin.ff.pro empt. Glo.in l.cum miles.verbo,quasi coniunctim. ff.ex quib.cau.mai. Andreas Tiraquel.de constituti iure,par.5.decla.3.num.4.Dynus & Cynus opp.3.in l.vnica.C.de vsucapi.transfor. facit l. Pomponius.§.quæsitum.ff.de acqui. possess.cũ simil.ibi à Glo.allegatis.Huius autẽ rei ea ratio est,q. beneficium vsucapionis cõcessum possessioni à lege, hunc scopulum intuetur vt rerum dominia non sint in incerto. d.l.1.ff.de vsucap.vtq; sic remoueatur litium occasio.l.cum notissimi.in princip.C.de præscrip.triginta annorum.d.l.fin.ff.pro suo. nec dubium est quin tale vsucapionis beneficium huic possessioni naturali,seu corporali, & apparenti,præsertim vitio carenti aptari debeat, vt is finis à lege optat' assequatur,vt sic quem homines cuiusq; rei dominum esse: ideo existimant,quod corporalẽ, & apparentem eius rei possessionẽ tanquã verus eius dominus vident longo tempore tenere, is re vera à lege post tempus ab ea definitum fiat dominus. Sic ergo apparet beneficium præscriptionis ad hunc effectum consequendum naturali possessioni,dummodo vitio carenti potius ac commodandum quàm possessioni ciuili eidemque plerunque occultæ,cui si accommodaretur is finis remouendarum litium, & dominiorum rerum certificandorum minimè, vel saltem non tam ex integro consequeretur.

19 *Poss. vt continuetur in heredẽ, vel in maioratus successorẽ intelligitur nisi naturalis possessio ab alio occupetur, ord.4.*

Et ita in specie, † vt stante statuto quod possessio in hæredem ipso iure continuetur post mortem defuncti, quòd tunc si corporaliter ea possessio ab alio fuerit occupata, cesset & interrumpatur ea continuatio, tenent Bal. in rub.de causa possessio.& propri.col.fi.Rapha.Cumanus, Alexa. & Claudius Aquen. in l.cum hæredes.in prin.ff.de acqui. poss. Idem Cuma.Ias.& Clao. in l.Pomponius. §. quæsitum,eodem titulo.Sig.Homod.consi.178.col. 1.Bartholo.Sozi. consil.49.in causa Episcopi. colum.vlti.lib.3.Alex.consi.82.perspectis his. col.2.lib.2.Idem Alex.consil.83.visa facti narratione.col.2.lib.3.& consi.153.circa litem,lib. 6.Andr.Barba.in c.2.num.45.de consuet.Ias. in l.si sorori.col.1.C.de iure delib.Andr.Barb. vbi supra,num.7.Idem Ias.consil.147.præsens consultatio.li.2.& consi.148.viso processu.lib. 4.colu.penulti.Philip.Dec.colum.2.& Franc. Cur.iunior colum.vlt.in l.vlt.C.de edict.diui Adri.Mat.Aff.in c.1.§.2.nu.40.de feudi cogni. Carol.Rui.consi.25.circa primum,col.3.lib.4. Decius consi.467.bene & consultè.col.2.Cur. Iunior consi.108.sacratissimæ.& consi.110.pro habenda.Pet.Pau.Pari.consi.1.visa facti narratione,libro primo.colum.28.& consil.54.in isto.colum.6.libro 3.Cal.consil.76.in primis. colum.3.

Contrariam partem, vt per talem tertij occupationem non cesset, aut interrumpatur ea possessio, quę semel per eam legem,statutum, vel consuetudinem delata fuit,tenent Bal. in rub.de cau.possess.& proprie.colum.3.per l.1. §.necessario.ff.si mulier ventris nomine.Alex. consi.82.perspectis his.colum.2.libro 2.Bald. consi.454.quidam Ioan.colum.fin.lib. 3. Ioan.Faber in §.fui autem.col.2.Institu.de hæredum quali.Pet.Ancha.consil.146.in prædicta quæst.Ias.consil.85 quando habemus.colum. vlti.lib.3.Ioan.Imo.consil.16.viso casu.Raph. Fulg.consi.230.in quæstione vertente ad medium.Masuerius titu.de possessore.§.item dato,quod ille.Ias.consil.146.præsupposito sine veri præiudicio.colum.1.lib.4.& Guiliel.Bened.in repe.c.Raynutius,de testamen.verb. mortuo,itaque.2.nu.27.& nu.77.Philip.Dec. consi.84.excellentissimi.colum.2.& io hanc partem inclinat Andr.Tiraque.vbi supra post Cassa.& Nicol.de bello.quos allegat, & hanc partem veriorem puto, à qua non paucieorũ,quos pro contraria sententia allegauimus, dissentire noo videbuntur, si penitissimè inspiciantur, nam licet affirment eum qui talem possessionem inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem occupauit, non esse repellendum propria hæredis authoritate, sed esse citandum,non propterea ius possessionis apud talem hæredem mero iure esse negant.

Et hanc partem expressim probat l.45.Tauri. quæ iubet possessionem rerum maioratus ipso iure transire in successorem ipsius maioratus, etiam si ab alio esset medio tempore occupata. Nec isthæc aduersantur nostræ conclusioni,aliud est enim quærere de solo possessionis ciuilis iure,aliud de ipso dominio,nam & si ius possessionis ipso iure ex vi statuti transeat in hæredem à morte defuncti, si tamen inter mortem defuncti,& aditam hæreditatem, vel etiam post aditam hæreditatem ante apprehensam illius rei (qua de agitur) possessionem alius tertius alicuius rei hæreditariæ cœpit possessionem sine vitio,vt in exemplis suprà relatis,is quin naturaliter possideat: negari non potest (licet ciuilis possessio sit apud illum hæredem) & huic naturali, & apparenti possessioni in re dubia accedere debet emolumentum dominij præscriptione continget, iuxta l.3.ff.de vsucap.vt sic quem tempore longo vicini. & reliqui eam rem possidere eaque tanquam verus dominus potiri videbant,sicque dominum reputabant, eum post tempus lege definitum,ipsamet l.& possessio illius rei dominum faciant, ne in æternum illius rei, aut similium rerum dominiũ in incerto sit,id quod contingeret, si ciuili eidemque plerunque occultæ possessioni, & non illi naturali possessioni, & apparenti emolumentum vsucapionis contingeret.

20 *L. Tauri 45.*

Verùm

Verùm quin antequàm vſucapio expleatur poſſeſsio ciuilis ſit apud illum hæredem, & naturalis apud illum qui eam occupauerat, ſine vitio negari non debet.

21 *Poſſeſſ. natu. quid ſit.*

Quæ vt clariora fiant, videndum eſt † quid ſit poſſeſsio naturalis, habita ratione tam acquiſitionis, quàm retentionis) nã quid ſit ciuilis notum eſt) naturalis poſſeſsio nihil aliud eſt, quàm alicuius rei occupatio, vel vſurpatio, & apprehenſio. l. 1. in princ. in verb. ex naturali poſſeſsione. l. fi. ff. de vſucap. & ff. de iniur. l. ſane ſi maris. Dicitur autẽ naturalis, quia iure naturæ, vel gentium antequàm eſſent leges poſitiuæ eo duntaxat modo poſſeſsio acquirebatur, & permiſſa erat, ſi modò ab alio prius occupata non erat, vt dd. ll. & licet in rebus immobilibus, puta in campis, & in mari, vel flumine per talem occupationem dominium non acquireremus, † quia illa erant ab origine mundi in communi vſu, nec cuiquam iure dominij acquirebantur, vt dixi ſuprà, quæſt. 3. tamen quandiu is qui prior occupauerat, ea re, vel loco ſecundum naturalem hominum ſocietatem, & indigentiam vtebatur, non poterat iure ab alio exinde diſturbari, vt dd. ll. & dixi ſuprà par. prima. quæſtio. 3. cum ſeq.

22 *Poſſe. vel occupat. ius olim erat in rebus ſoli.*

23 *Dominiũ mobiliũ & ſe mouentium erat etiã iure gen. primæuo.*

† Et in rebus mobilibus, & ſe mouentibus poterat eo iure, & tempore eodem modo acquirere non ſolùm poſſeſsionẽ, ſed etiam dominium. §. feræ. Inſtit. de re. diui. cum ſeq. leg. adeo. §. feræ. ff. de acqui. re. dom. l. 1. 2. & 3. & l. naturalem. ff. eo. tit. Sicque ſi feram, vel volatilem, aut piſcem cęperam, eius poſſeſsionem, & dominium acquirebam: hoc eſt, ex ipſa facti apprehenſione ſequebatur ius tam poſſeſsionis, quàm dominij, vt dd. ll.

34 *Poſſeſſ. etiam naturalis ſolo animo retinebatur iure gẽ. etiã primæuo*

† Et eam poſſeſsionem ſic corpore, & animo cœptam ſolo animo etiam ſine corpore poteram retinere. Quid enim ſi animal terreſtre, vel cœleſte, vel aquatile quod cœperam domi reliqui: aut quid ſi aliàs rem mobilem quam alius mihi vendidit, donauit, & tradidit, domi reliqui? certè eius poſſeſsionem iure illo naturali, & gentium retinere videbar ſolo animo, quamuis ad eius acquiſitionem vtrunque tam corpus, quàm animus exigeretur. l. quemadmodum. ff. de acqui. poſſ. iuncta l. 3. §. in amittenda. eod. tit. cum ll. ſuprà allega. Idem iure gentium ſecundario etiam quò ad poſſeſsionem rerum ſoli (quales ſunt campi, & ſimilia) tã acquirendam quàm retinendam, quia ſi qua res quæ non dicatur poſſeſsio naturalis quò ad effectum illius acquirendæ, vel retinendæ, reſpondeam eam intelligi, & eſſe, & dici, quæ iure gentium primæuo, vel etiam ſecundario acquirebatur, vel retinebatur. Ciuilis verò ea dicitur quæ per alios modos à lege inuentos, vel acquiritur, vel retinetur.

25 *L. 45. Tauri. intellectus.*

† Vnde apparet, vt intelligenda ſit lex 45. Taurina, quæ ait, rerum maioratus poſſeſsionem, tam ciuilem, quàm naturalem ipſo iure ſine vlla apprehenſione trãſire in ſucceſſorem ipſius maioratus etiam ignorantem, id quod ipſa lex facere non potuit non quidem magis quàm efficere, vt quod nec erat, nec vnquam fuit de iure gentium primæuo, aut ſecundario, id de eo iure fuerit, quod enim olim nunquam fuit, vt olim fuiſſe verum ſit, nulla lex efficere poteſt, quia nec ipſe Deus optimus maximus, qui omnia poteſt, id poſſet. c. ſi Paulus. 32. q. 1. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. ſicque d. l. 45. neceſſariò reſtringenda eſt. Verùm d. l. in hunc ſenſum ſuſtinenda eſt, vt omnes effectus, quos leges ſolent ciuili, & naturali poſſeſsioni accommodare, conceſsi videntur illi poſſeſsioni quæ per legem illam ipſo iure ſine naturali aut corporea apprehenſione in talem maioratus ſucceſſorem etiam ignorantes tranſit, quamuis re vera poſſeſsio naturalis (hoc eſt naturali modo quæſita) ei non contingat, quia iure gentium primęuo, aut ſecundario is modus poſſeſsionis acquirendæ nunquàm fuit viſus, cognitus, auditus.

26 *Poſſeſſ. ab illo tertio licitè an illicitè capiatur multum intereſt.*

Quid † autem ſi tertius ille illicitè medio tempore eam poſſeſsionem occupârat, & tũc omnes conueniunt ſine dubio, eam non obſtante tali occupatione tranſire in talem ſucceſſorem. Ita Catteli. Cotta in memorabili incip. decreto Mediolanenſi. Iaſ. conſi. 146. colu. prima, libro quarto. Philippus Decius conſil. 467. columna 1. Andre. Tiraquellus, vbi ſuprà, numero 16. Iaſon d. conſil. 85. quando habemus. colum. 1. libro tertio. Intellige tamen quod benè poteſt tranſire effectus tam naturalis quàm ciuilis poſſeſsionis, ipſa tamen naturalis poſſeſsio re vera non tranſiuit, ſecundum ſuperiorem declarationem: quamuis hoc caſu cùm ex parte occupatoris illicita ſit poſſeſsio, crederem, & eum vſucapere minimè poſſe ex vi illius naturalis illicitæq; poſſeſsionis, & talem hæredem ex vi ſuæ ciuilis poſſeſsionis poſſe vſucapere: arg. d. l. cœpram: ſicq; hoc caſu etiam quoad effectum vſucapiendi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimæ poſſeſsioni quàm illi poſſeſsioni naturali, & vitioſæ. Cæterùm ſi ea naturalis ſine vitio foret eò fortè quòd inter mortem defuncti, & aditam hæreditatem, vel agnitum, aut acceptatum maioratum eam rem emi & accepi ab alio tertio, quem dominum eſſe putabam, tunc iſta naturalis mea poſſeſsio vitio carens vincere debet ciuilem illam poſſeſsionem illius ſucceſſoris (vtcunque legitima ſit) quo ad hunc effectum præſcribendi (niſi nominatim per eam legem contrarium cautum eſſet) quia hoc beneficium leges naturali poſſeſsioni, & apparenti non etiam ciuili latenti, & ignotæ conceſſum mentaliter voluerunt, vt iam diſſeruimus, quod not. ad d. l. 45. in cuius terminis ſatis expreſſum eſt, illi tertio non cõtingere vſucapio.

Deuique † quod occupatio poſſeſsionis ab

27 *Poss. quæ ipso iure in maioratus successorē, vel in hæredem transit cæpta corporaliter fuit ab tertio sine vitio vtilis est regulariter ad præscr. contra Doct.* ab illo tertio facta non impediat illi hæredi, aut maioratus successori possessionem acquiri tenuerunt. Bal. in rubr. de cauf. poss. colu. vlt. & Alexa. d. consil. 82. & Paul. Cast. in d. l. si sorori. C. de iure delib. & And. Tiraq. vbi supra, num. 17. sed tantùm (inquiunt) efficit, vt is hæres, aut maioratus successor nequeat illum ab illa possessione propria authoritate deijcere, sed nos nouè aduertimus, quod & in alio vtilis erit illius tertij possessio, nempe vt præscribere possit, si ea possessio vitio carebat, vt dictum est, quod est contra mentem Doctorum, Fallit quando expressum esset à lege contrarium, vel virtualiter, vt fuit in d. l. 45.

28 *Poss. dicta nō interest occupetur à tertio hæreditate iacente, an postea, contra Clan.* Ex superioribus apparet, veram non esse opinionem Clandij Aquen. in l. Pomponius. §. quæsitum. ff. de acqui. pos. & Alex. consil. 83. lib. 2. & eiusdem Clau. in d. l. cum hæredes, in princip. ff. de acqui. possess. & Ioan. Anto. Rubei consil. 121. col. 2. aiunt enim, differentiam esse, verùm ille tertius possessionem illam post mortem testatoris, vel defuncti ante aditam hæreditatem, vel ante agnitum maioratum occupasset, an post: priore enim casu (inquiunt) successor ille hæreditatis, vel maioratus eam possessionem vt pore iam occupatam acquirere non posset: posteriore vero casu posset id quod nil est: nam cùm statim post mortem testatoris transeat possessio in talem hæredem vel maioratus successorem, occupatio sequens facta ab alio tertio non potuit ius huic quæsitū tollere non magis quàm si fieret post agnitionem, vel hæreditatis, vel legati: quia vtroq; casu par ratio est, & ita aduertunt Tiraque. vbi

29 *L. 45. Tauri. extenditur.* suprà, num. 18. & alij. Intellige † tamen quod licet non impediatur ciuilem possessionem transire, tamen cùm naturalis vitio carens esset apud illum tertium, tunc ille posset præscribere, vt dictum est, nisi & id nominatim per talem legem esset prohibitum, vel virtualiter, id quod factum fuisset virtualiter intelligo per dict. l. 45. quæ eo ipso quòd voluit omnes effectus, tam ciuilis, quàm naturalis possessione transire in successorem maioratus per prius tales effectus adimere voluit illi occupatori, sicque vsucapio cùm sit effectus legalis (vt dixi suprà pa. prima. q. secunda. cum seq.) ei contingere non poterit, quod not. ad extensionem d. l. 45.

30 *Statutū Mediolani.* † Vnde cùm statutum Mediolani definiat non solùm post mortem defuncti in hæredem transire possessionem, sed etiam vt si medio tempore ab alio fuerit occupata possessio, neget eam esse vllius momenti. Tunc apparet, & eā (nō obstante tali occupatione) indubitáter transire in talem hæredē, & ipsum occupatorem vsucapere minimè posse, id quod voluisse videntur Alexa. d. consil. 83. visa facti, lib. 3. & Andr. Tiraquel. vbi suprà. num. 19. & Iaf. d. consil. 85. quando habemus. lib. 3. Idem Iaf. consi. 146. lib. 4. Paul. Pari. consil. 41. optimum. lib. 1. quod confirmare extensionem suprà signatam ad d. l. 45.

† Adhuc tamen tam eo casu, quàm in terminis d. l. 45. existimo, talem hæredem, aut maioratus successorem non posse talē tertium occupatorem ea possessione spoliare propria authoritate. argu. l. si quis in tantam. C. vnde vi. id quod est ex mente Cornei consi. 166. circa primum. colum. penul. lib. 1. Decius in l. vltima colum. 2. C. de edict. diui. Adr. Bald. consil 452. quia dominia. lib. 4. Tiraquel. vbi suprà, nu. 8. quia nec prædo est spoliandus propria authorita. l. colonus. l. cum fundum. ff. de vi & vi arma. eapi. in literis, de restitut. spoliato. 31 *Poss. occupatus tertius, an sit vi repellendus.*

Denique iunge hic alia plura, quæ ad intellectum d. l. 45. diximus in l. si quando. in pri. C. de inoffi. testa. num. 41. cum plurib. seq. Ex superioribus apparet, duplicem esse possessionem, ciuilem scilicet, & naturalem, & cùm ciuilis est apud vnum naturalis, apud alium vtraque suos potest operari effectus, vt plenè iam differuimus, id quod controuersum esse apparet ex dictis per nos de success. creatio. §. 21. num. 108. de success. te sol. lib. vltim super l. si quando, in princ. num. 42. C. de inoffi. testamen. sed hic dicta turiora sunt. Colligitur † etiam limitatio ad quatuor casus, in quibus suprà diximus, ciuilē possessionem sufficere ad præscribendum, puta quando per clausulam constituti, vel precarij, vel per retentionem vsusfructus, vel instrumēti traditionem, in me transtulisti possessionem, tunc enim ego præscriberem, quia à nullo est occupata naturalis possessio, quia tu vel naturaliter nō posides vel non tibi naturaliter posides, sed mihi, sicque per solam meam ciuilem possessionem possum præscribere, id quod non contingeret si naturalis possessio ab alio tertio sine vllo vitio occupata cæptaque esset. Nec est verum (quod plerique suprà relati putant) me hoc casu ciuiliter, & naturaliter posidere quasi ciuilem retineam per me, naturalem per te, qui meo nomine posidere te dixisti. nam talis acquisitio, vel retentio possessionis à nullo iure naturali, vel gentium primæuo, aut secundario fuit inuentus, aut cognitus, sed tantùm legibus ciuilibus introductus, diuersus est, si naturaliter (hoc est per modos à iure gentium cognitos, & vsitatos) cœpi possessionem fundi, quem postea colebam per familiam meam, aut per meos colonos: tunc enim etiam naturalem possessionem retinerem, quia & iure gentium receptum, & vsitatum erat, quod possessio per tertias, & medias personas posset retineri. Secundum Philosophum enim talia sunt principiata, qualia sunt principia, & tales sunt progressus, qualis fuit origo, nisi aliqua noua causa extrinsecus accedat, vt dixi suprà q... & probat l. si & fure. in prin. & §. 1. cum ibi notat. ff. de vsucapion. vbi bonum simile, & aliud simile in l. cum nemo. C. de 32 *Poss. nat non est in quatuor speciebus hic relatis, contra Doct.*

C.de acqui.poſſ. Sicque ſi initio ciuili modo quæſita poſſeſsio fuit, ipſa poſſeſsio, vt ciuilis ſit, non naturalis, neceſſe eſt, niſi contendas hominem pictum eſſe verum corpus, aut verba tranſire in factum, aut aquilas generare leones, aut piſces volatilia generare, ſicque in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis, & initio, & progreſſu ea poſſeſsio ciuilis eſt. Verùm ſi poſtea corporaliter ingreſſus cæpi colere, arare, & ſimilia, ex hoc nouo accidenti ea ciuilis poſſeſſio in naturalem, & ciuilem verſa eſt, vel (vt rectius loquar) illi ciuili etiam naturalis acceſsit, iamque vtranque per illum met, qui initio ſe nomine meo conſtituit poſsidere, (conſtituti, aut precarij nomine, aut per retentionem vſusfructus. vel traditionem inſtrumenti) potero retinere. vel etiam per alium quemlibet, & etiam per me ipſum etiam ſi diſcedá ab illa re eſt: tamen verum quod huic poſſeſſioni per conſtitutum, vel precarium, vel per retentionem vſusfructus, aut per inſtrumenti traditionem quæſitæ omnes effectus, quos poſſeſsio naturalis ſortiebatur, lex poſitiua voluit, & potuit accommodare, & accommodauit: Id q. vtilitatis, & breuitatis & expeditionis gratia fecit, quo expeditius, & facilius homines poſſeſsiones rerum acquirerent, vt in ſimili aliàs breui manu per vnum actum fit, & conſequimur legis artificio, idem quod per plures actus aliàs conſequi, & fieri ſolebat, vt in l.ſingularia, cum ibi plenè not. ff. ſi cer. pet. attamen, vt ibi per legem non ſit, vt actus ille, qui re vera vnus eſt, duo actus ſint, ſed tantùm vt vicem, & effectum vtilitatemque duorum pluriumúe actuum conſequatur. ita & hic hæc poſſeſsio, quæ re vera ciuilis eſt, non etiam naturalis (quia is poſſeſsionis acquirendæ modus tempore quo ius tantùm naturale in vſu erat viſus, natus, cognitus, vſitatusque minimè fuit) vt re vera naturalis ſit, (hoc eſt quod eo tempore, quo ſolum ius naturale in vſu erat, nata eſſet cognitaúe) lex facere non poteſt, licet ei poſsit omnes effectus accommodare, quos lex naturæ naturali dabat poſſeſsioni. Simile in adoptionibus liberorum, qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exæquabantur veris filijs, & naturalibus, vt per totum titu. ff. C. & Inſtit. de adop. licet paulatim poſtea id ius debilitari minuique cæperit. §. minus ergo, cum ſimil. Inſtitut. de hæreditate quæ ab inteſta. tamen non per hoc liberti naturales fiebant, quia quo tempore ius tantùm naturæ in vſu erat, tales liberi non erant inuenti, aut cogniti, ergo vera poſſeſsio eſt in quatuor ſpeciebus ſuprà relatis, quia non deſinit eſſe vera, propterea, quod creata à lege ciuili, non etiam à lege naturali, nam nec deſinunt eſſe vera adoptio, arrogatio, ſeruitus, manumiſsio, ſtipulatio, acceptilatio, emphyteuſis, teſtamentum, codicillus, donatio, cauſa mortis, & ſimilia, propterea quòd à lege ciuili, non etiam à naturali ſint inuentæ, aut cognitæ.

SVMMARIVM.

CAPVT LVIII.

D vſucapiendum, vel præſcribendum cõtinuam eſſe poſſeſſionem oportet, vt in l. 3. ff. de vſuca. ibi, per continuationem poſſeſsionis, & in prin. Inſtitu. eod. tit. l. cæptam. ff. eo. tit. l. vnica. C. de vſuca. transfor. Sed illud dubium eſt quid probari oporteat, vt poſſeſsionis continuatio probata videatur, quam ré, exẽpli gratia in decennali præſcriptione agemus, vt ſic in reliquis quoq; vſucapionem ſpeciebus, idem quoque dixiſſe nos intelligatur, etenim quod teſtes deponãt vidiſſe me ſemper, & continuè citra vllam intermiſsionem poſsidere, & rei, qua de agitur, inſiſtere, id vt impoſsibile factu eſt, ita & dictu, niſi enim per mendacium impoſsibile erit: arg. l. ſeruitutes. l. quoties. ff. de ſeruit. † Vnde per fructuum perceptionem id probari poteſt, atque probatum videtur, id quod altero de tribus modis fieri ſufficit, ſiue teſtes dixerint me fructus omnibus, & ſingulis illis decem annis percepiſſe, ſiue primo & vltimo anno illius decennij, ſiue etiam primo anno. primum tenent Specu. titu. de proba. §. probari autem. verſi. ſed quæritur. col. fin. Bartho. & Bald. in l. Titia. ff. de ſolut. Bald. in add. ad Specu. vbi ſuprà, per d. l. Titia. in verb. reditus exigit. Franciſ. Cremen. ſingula. 132. Ioannes Ferrarienſis, titulo de forma reſponſionis rei conuenti. verbo, præſcript. columna 8. Lanfran. Orianus in rep. c. quoniam contra, in ma-

1 *Poſſ. continuatio exigitur ad præſcr.*

2 *Dominium vt probetur.*

in materia testium.vet.3.venit probanda possessio.Ludo.Roma.consi.70. Florianus in l.1. colum. a. ff. famil. erc. Philipp. Dec. consil.'a. ex perceptione. Andreas Tiraquel. ex cuius relatione apparet hanc esse communem opinionem in tractat.præs.§.1.glo.5.Secundũ modum, vt sufficiat probari fructuum perceptionem primi & vltimi anni de decennio, tenent Specul.vbi suprà. Bar.in l.sicut.§. superuacuum.ff.quib.mod.pignus vel hypo.soluitur.Idem Bart.in l.Celsus.col.pen.ff.de vsuca. Anton.Butr.& Panorm. in c.accedentibus.de priui. Anton.& Ioan.Imolen. in proœmio decret.Fel.in c.inter dilectos,de fide instrum. & alij non pauci quos refert, & sequitur hanc partem receptiorem esse affirmans Andr. Tiraquel.vbi suprà,quamuis contrarium,& minus rectè renuerit Andr.Barb. consi.8.colum. 10.lib.a. incip. sapienrer, & communem opinionem videtur, & tenere, & multis ornare, Nico.Boër.decisi.42.alia insuper.n.1.cum seq.

3 *Media talia, qualia extrema.*

Huiusq; rei ratio ea est † quod qualia sunt extrema,talia præsumuntur esse media.l.talis scriptura. versi. si in annos.ff.de lega.1.l.sed & si.§.solemus.ff.de hære.inst.

4 *Progressus talis præsumitur quale initium.*

5 *Poss. cõtinuatio an præsumatur, ard. q.*

Tertium verò modum, vt sufficiat probare fructus primi anni collegisse. † Inde descendit,quod si ab aduersario denegetur possessionis continuatio ea præsumetur,etenim ex præterito præsumitur ad præsens quandiu non probatur contrarium.Glo. & Hugo. & Place. in l.siue possideris.C. de probatio.vbi idem tenent Pet. de Bellaperti. Iacob. Butrig. Odofr. Ioan.Faber.Bal.Salice.& alij communiter Ioan.And.Anto.But.Panot. in c.cum ad sedem, de rest spoli.Cynus in l.super longi.C.de tẽp. long.præscrip.Ioan.Faber in §.1.colum.a. Inst. de vsucapi. Bart.in d.l.Celsus.col.penul.ff.de vsucap. & hanc esse receptiorem sententiam, apparet ex relatione Andreæ Tiraq. qui eam sequitur, vbi suprà, quamuis contrarium,& minus rectè tenuerit Andr. Barba.d. consi.8. sapienrer.colu.10.lib.2. Nec huius communis opinionis ratio obscura est. nam cùm possessio (præsertim quod attinet ad præscribendum) constat in animo, quia ciuilis possessio est illa in qua nititur vsucap.l.a.§. per seruum qui in fuga.ff.de acquir. posses. vbi ita tenent communiter Doctores, qui animum meum mutatum esse dixerit, non solùm id probare debet,cùm animi mutatio facti sit.l.bonæ fidei. §.1.ff.de acquirendo rerum domi.iuncta l.fin. C.de insti.& subs.ibi.voluntatis esse quæstionem, sed etiam id nimis difficulter probare poterit, † quia mens & animus latet, soliq́ue Deo notus est,vnde Cicero ad Brutum sic ait, Non ignoras, quàm sint incerti animi hominum.Idemq́ue Cicero pro Cecinna in oratio. ait, Verba † reperta sunt quæ indicarẽt nostrã voluntatem.Perpende, non dixit, quæ ostenderent, sed tantùm quę indicarent, hoc est, indicium facerent nostræ voluntatis, non etiam

6 *Animus soli Deo notus.*

7 *Verba signũ tantùm non etiã certitudo sunt animi.*

certam & dubitatam demonstrationem, & tamen nihil omnino est quod tam ad animum demonstrandum efficax, & aptum sit, quàm sermo.l. labeo. ff. de supell. leg. & Dominus noster in Euangel. nam loquela (inquit) tua manifestum te facit, & tamen non raro fallit vt probat l. diuus. ff. de milit. testamen. §. planè.Inst.eod.tit.l.non solùm.ff.de actio.& oblig.l.obligationem subst.in princi. iuncto vlti.resp.eodem titu.l.an inutilis.ff.de acceptio. Et denique non solùm factum tam occultum quàm est animi voluntas, sed & reliqua facta apertiora ab eo qui allegat probanda sunt. l. si emancipari. vbi notat Iaso. C. de colla. & l. in bello. §. factæ. ff. de capti. ergo qui negauerit continuatam fuisse possessionem, id probare debebit. id autem quoad animum, & sic quoad ciuilem possessionem indicijs probauit. † Nam bona, aut mala fides, dolus, metus, mutatio voluntatis, & reliqua quę in animo consistunt, indicijs probantur. l. pen. C. de euict. l.metum.C.de eo quod metus causa.l.dolum. C.de dolo.l.si quis in rentione ambigua. ff. de iudic. tradunt Glo.Barth.Alex.Ias.communiter Doct.in l.inter stipulantem.§.si sticbum.ff. de ver.obli. Et ita est intelligendum illud Terentij, dum ait. Erras, tui animi si me esse ignarum putas. nam de suspicione, & coniecturis, non de certa scientia intelligendum est.

8 *Probantur indicijs bona vel mala fides, metus, dolus.*

9 *Dominij probandi quartus modus.*

Quartus † modus probandi est quando probatur quod quis fecit terram seminari, arari, coli, & similia, ita Glo. in l. si quis, in verb. finiatur. C. finium regundorum. singularis est secundum Lanfran. in rep. d. c. quoniam contra. Andr. Tiraq. vbi suprà Glos. 5. † Nisi fortè cùm vnus terrã coleret, alius fructus perciperet, nam tunc is potius, quàm ille possidere videretur, secundum eundem ibi post Bald. col. 3. & Fel. col. 7. in c. licet causam, de prob. quamuis Bal. in l. arboribus. §. nam & si agrum. ff. de vsufruct. tenuerit contrarium.

10 *Dominij probandi alius modus.*

11 *Intell. l. cum de in rẽ verso. ff. de vsu. contra Paul. Castr.*

† Hactenus cùm agitur de vera possessione rei corporeæ. Diuersum enim esset, si prætenderem te mihi aliquid annuum debere, & ex diuturna eademq́ue annua præstatione contenderem legitimum titulum præsumi, iuxta l. cum de in rem. ff. de vsuris. l. si certis annis, cum ibi plenè notatis. C. de pact. & ad id probandum admissus contenderem sufficere, vt probetur præstatio primi, & decimi anni, quasi per hoc præsumeretur, vel præsumi deberent medij temporis præstationes, tunc enim nihil agerem, nec medij temporis præstationes præsumerentur, secundum And. Tiraq. de præscrip. §.1. Glo. 5. ad finem: qui tamen ait, hac in recogitandum ideò esse, quòd contrarium tenuerit Pau. Castr. consil. 51. in casu spectabilium virorum, prope mediumq́, lib. 2. & sentit Panor. in c. accedentibus, de priuilegijs. mouetur Andr. Tiraq. quia aliter, inquit. non vnam tantùm, sed plures præsumptiones introduceremus, nempe vt & per primi & vltimi anni

anni possessionem medij quoque temporis possessio vel quasi (hoc est medij) quoq; temporis præstationes, præsumeretur, & ex his sic præsumptis annuis præstationibus titulus legitimus præsumeretur, prout à parte allegatus fuit, quæ ratio nobis leuis videtur, nam præterea quod Glos. l. 1. C. de dotis promissio. non est tuta, quinimmò passim leges plures inducunt præsumptiones, vt ibi plenè per Doct. Quis nam ligauit manus legumlatorum quominus possint plures in vna eademque specie inducere præsumptiones, quoties id expedire eis visũ fuerit, certè id ratio nulla suadet, adhuc tamen opinio ipsius Tiraquelli cõtra Pau. Castrensem verior mihi visa est, ratione peremptoria, & occulta, nam quæ ratio facit, vt cum agitur de re corporea ex possessione primi & vltimi anni, præsumatur possessio medij temporis, eadem ratio cogit, vt hic contrarium præsumatur. Cùm agitur enim de rei corporeæ possessione, ideo diximus ex possessione primi & vltimi anni, vel etiam ex primi tantùm anni possessione præsumi medij quoque temporis possessionem, quod qui cõtrarium dixerit videretur nouum factum allegare (hoc est transitum possessionis de primo possessore in alterum primumque possessorẽ animum possidendi missum fecisse) quod probare deberet cùm minimè præsumatur. d. l. si emancipati. d. l. in bello. §. facte. ff. de capti. d. l. bonæ fidei. d. l. fin. C. de inst. & substi. Sed in specie nostra qui se possidere diceret annuum reditum à me sibi præstandum, eo quod contenderet me legitimo titulo ei obligatum, huncque titulum ex diutina præstatione singulis annis facta præsumendum, hancq; diutinam præstationem præsumendum ex præstationibus primi & vltimi anni, nihil ageret, nam postquam ei præstiti primo anno nullo nouo facto opus est, vt non videar ei sequentibus annis præstare desijsse, quinimmò ex diuerso nouo facto opus erat, vt sequentibus annis præstatio fieret, sicque probanda esset ab eo qui in ea suam intentionem fundabat, præsertim cùm ex parte aduersi negatiua (hoc est se sequentibus annis non præstitisse) sit per rerum naturam improbabilis. leg. actor quod asseuerat, cũ ibi notatis. C. de ꝓba. Nisi & mecum esset consutus, & præterea vigiles oculos semper haberet, ne fortè dum ipse mecum cõsutus dormiret, ego eam præstationem facerem, sicque admissa Pauli opinione, absurdũ intolerabile sequeretur, vt per vnius duntaxat anni præstationem in effectu acquireretur, & præscriberetur ius tantundem in posterum, & in externum annum exigendi. Nam post annos decem dicerem me abs te illud annuum legitimo titulo deberi, & probata vnius solius anni præstatione, inde dicerem similes præstationes per sequens decennium factas præsumi, & consequenter legitimus titulus, nec tu contrarium probare, aut te defendere posses, cùm negatiua, vt ostendimus, sit improbabilis. Diuersa omnino ratio est in eo qui probauit ab hinc annos decem se possedisse fundum, is enim etiam nullo extrinsecus accedente nouo facto in præsentem vsque diem animo suo potuit possessionem retinere, quæ ad præscribendum sufficeret. d. §. per seruum qui in fuga. & per contrarium aduersario facilè esset si fortè is possidere desijt, id probare edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli solitum, aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuisse, & similia, quæ omnia notanda sunt ad intell. d. l. si certis annis, & d. l. cum de in rem verso, cum similibus.

In quorum terminis dubium est † an ex cursu longi temporis cum patientia domini præsumatur titulus allegatus: & sunt qui velint non quidem præsumi cum agitur de magno præiudicio, & ita procedere leg. nullo. C. de rei vendic. secus si ageretur de paruo præiudicio. & ita procedere leg. si quis diuturno, in princip. ff. si seruitus vend. ita Nicolaus Boërius decisi. 42. alia insuper numero quinto, & ait idem velle Barthol. in q. per eum disputata, incip. mulier habens amplum patrimonium. colum. penul. vnde (si verum id esset) sequeretur, quod etiam in quibus casibus ad præscriptionem vel vsucapionem requiritur titulus, in illis si de leui præiudicio ageretur, præsumeretur ex diutina possessione si allegaretur, † id quòd verum non est, sed est contra text. expressum in d. l. nullo, & in leg. diutina. C. de longi tempo. præscriptio. leg. quod vulgo. ff. pro emptio. leg. non solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucapio. leg. fin. ff. pro suo. leg. fin. C. pro donato, cum alijs per me allegatis, infrà c. vigesimoseptimo, numero decimo: aliter enim esset imponere legem verbis, nam cùm leges proclament ad præscriptionem iustam possidendi causam vel titulum desiderari, vt dd. ll. & l. vnica. C. de vsucapion. transfer. in princip. Institu. de vsucap. si post diutinam possessionem sufficeret titulum allegare, vt probatus præsumeretur, tunc aduersarius illius tituli interuentum abnegans impossibile esset quòd hanc negatiuam (vt ostendimus) probaret, sicque frustra à legibus tot titulus exigeretur, cùm de leuiore ageretur prẹiudicio. Ergo siue agatur de maximis siue de medijs siue de minimis rebus aut iuribus præscribendis, in quib. casibus titulus ad talem præscriptionem requiritur, in illis eum allegare non sufficit, nisi probetur, etiam si præterierit longum tempus per ll. suprà allega. generaliter intellectas prout intelligi debent. Neque ad rem pertinet d. l. si quis diuturno. nam in eo iure seruitutis prẹscribendo, titulus minimè requiritur, sicque neque eius interuentu, neque etiam eius allegatione opus est, vt suo loco videbimus, isque est verus illius legis intellectus, quia ex ipsa scientia, & patientia inducitur ta-

12 *Titulus quando requiritur ad præscr. nõ præsumi ex tempore longo etiam si agatur de paruo præiudicio.*

13 *Intel. l. nullo. C. de rei v. l. non solum §. quod vulgo. ff. de vsuc. l. quod vulgo. ff. pro empto.*

tita concesſio,vt ibi , & diximus ſuprà par prima principi.q.5.cum ſeq. & diximus infrà c.77.num.10.

14 *Intell. l. cum de in rem, de vſur.*

Neq; ad rem pertinet † d.l. cum de in rem verſo,quia ibi quando vltra longum tempus interfuit factum illius contra quem ius acquiritur,& non ſimplex aut vnicum factum, ſed decies geminum, & vniforme, vt infrà etiam c. 83.agemus,quæ omnia non cōcurrunt in vſucapione,vel pręſcriptione rerum vel iurium regulari,ſiue agatur dę magno ſiue de leui pręiudicio, ibi enim citra vllum factum eius contra quem præſcribitur, contingit præſcriptio, etiam ſi ſit abſens,vel ignorans, lege fin. C.de longi. temp. præſcrip.

Quinimmò (quod apertius eſt) in terminis d.l.cū de in rem. non agitur de præſcriptione, aut de iure aliqno præſcribendo, ſed tantùm de iure ex contractu quæſito per temporis diuturnitatem probando: præſcriptio enim inducit ius,& ſubſtantiam.leg. tertia. ff. de vſucapio. At in terminis d.l.cum de in rem.tempus non allegabatur ad ius inducendum, ſed tantùm ad probationem iuris,quod antea inductum,& creatum eſſe dicebatur.

Porrò aliud eſt ius, aliud probatio eius leg. duo ſunt Titij. ff.de teſtamen.tute. dixi ſuprà part.prima.q.decima, quæ omnia diſputandi gratia dicta eſſe intelligas.nam regulariter, vt bonam fidem præſumi etiam ſi nec allegetur, nec probetur,niſi probetur contrarium, diximus infrà par.quarta, in principio.ita & titulus (hoc eſt tolerabilis, vel iuſta poſsidendi cauſa) præſumitur,licet nec probetur, nec allegetur, quandiu non probatur contrarium, aliter enim ſi iniuſta poſsidendi cauſa præſumeretur,iam exinde mala quoque fides præſumeretur. leg. quærebatur. leg. fina. C. vnde vi.

Denique ex ſola poſſeſsione contingit præſcriptio, dummodo non mala fides non probetur,quæ probatur ab eo qui oſtendit iniuſta ex cauſa illum poſsidere, vt dixi infrà c.72.& c.77. numero decimo. & probaui per plura, quàm quinquaginta fundamenta, infrà par. 3.princip.per totam,& infrà c.61.num.10.cum plur.ſeq.& c.62.

SVMMARIVM.

1 *Traditio ad præſcriptionem an requiratur, ardua quæſtio.*
2 *Poſſeſsio vitioſa non prodeſt ad præſcriptionem.*
3 *Præſcriptionis continuatio facilior, quàm acquiſitio,vel inchoatio.*
4 *Poſſeſsionis vitium,vt purgetur.*
5 *Accreſcendi iuri aſsimilatur præſcriptio.*
6 *Alluuionis acquiſitioni aſsimilatur præſcriptio.*
7 *Præſcriptio eſt aduentitium lucrum.*
8 *Elementa an ſint quatuor.*

CAPVT LIX.

RADITIO † vel aliquid quod loco traditionis habeatur exigitur ad præſcribendum,& præterea,qnod poſſeſsio fuerit continuata iugiter.Ita Barthol.in leg. vnica.C.de vſucapi.transfor.per tex. vbi Petr. Ancha.in c. poſſeſſor.de regn.iur.libro 6.ad fi. Franciſ.Balb.qui plures allegat in tracta.præſcrip.part.3.in princip.& ruriùs in 3.part.illius 3. partis principal. in principio. oportetque vt ea poſſeſsio ſit ſine vitio. †, Nam iuſtus titulus cum poſſeſsione vitioſa non ſufficeret, vt ſi fortè rem quam à me emiſti, à tertio poſſeſſore vi,aut clam,aut precario cæpiſti, ita Bald. in repe.l.1.col.4.C.de emanc.liberorum.Bart. per tex.ibi in l.nec ex vera.C.de acq.poſ.Gloſ. per tex.ibi in l.ſtipulationem.ff.eo.facit l.2.l. diutina.l.ſuper long.C.de longi temp.præſcr. l.nullo.C.de rei vend.l.3.l.ſine poſſeſsione. ff. de vſucapio. in principi. Inſtitutio. eod. titul. tradit Prat.Papi.in forma reſpo.rei conuen.in Gloſſ.in verbo, exceptionem præſcriptio.column.1.& Azo in ſumma.C.pro empto.

1 *Traditio ad præſcr.an requiratur,ard. quæſt.*

2 *Poſſe. vitioſa non prodeſt præſcrip.*

3 *Præſcriptio. cōtinuatio facilior quā acquiſitio vel inchoatio.*

Neque ad rem pertinet † quod etiam ſine poſſeſsione continuata contingere videatur præſcriptio.l.cœptam. ff.de vſucapi. vbi hæreditas iacens, quæ poſsidere ſaltem quo ad effectum præſcribendi non poteſt,cùm careat animo. l. 1.§. Scæuola. ff. ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuer. in cuius animi poſſeſsione ciuili conſiſtit vſucapio. l. 1.§. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſ. ea quidem hæreditas præſcriptionem continuare poteſt. d. l. cœptam.nam reſpondetur, eam præſcriptionem inchoare non poſſet per d. rationem, iuxta l. fin.§.ſin.ff.de vſucapio.quamuis cœptam continuare non prohibeatur,ſed permittatur,d.l. cœptam. nam & dormiens inchoare poſſeſsionem non poteſt, qui tamen inchoatam continuare non prohibetur.Nam & ſimiliter poſſeſsio, & ſi acquiri non poſsit ſine corpore, & animo tamen, tā cōtinuari, & retineri poteſt ſolo animo.l.quemadmodum,iuncta l.3.§.in amittenda.ff.de acq.poſ.& quæ tradidi ſuprà c.præc. & plenè in ſimili per Iaſ.ff. qui ſunt ſui vel al. iur.l.patre furioſo.

Sed ſuperior communis traditio quæ habet, traditionem neceſſariam eſſe ad vſucapionem,vera non eſt vtcunque recepta ſit,poſſeſsio enim tantùm (quod attinet ad propoſitum) ad præſcribendum, vel vſucapiendum deſideratur, nec refert vtrùm illa poſſeſsio (ſi vitioſa non ſit) originem traxerit à traditione, an aliunde, ſicque ſi rem tuam mihi minimè tradidiſti,ſed cùm ego eam detinerem,tuamque eſſe putarem,mihi vendidiſti,dotis nomine dediſti,eam tēpore à l. definito præſcribam non ſecus,quàm ſi mihi eam tradidiſſes,quod enim ſi alius mihi bona fide eā accipiendi cōmodauit,aut pignori dedit, quod ſi cuſtodiæ

cauſa

causa deposuit apud me, alio quouis modo sine vitio eam detinebam, in omnibus certè his speciebus, & similib. eius dominium nactus ero sine vlla etiá tradatione si dominus postea eam mihi vendiderit, donauerit, dotis nomine dederit. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acq. rerum domino. §. interdum. Insti. de rer. diuis. & similiter in omnibus his speciebus, & similibus vsucapiendi conditionem nactus ero, si is qui mihi bonam fidem habenti eam rem vendiderat, donauerat, dotis nomine dederat, dominus nõ erat, vt dd. iuribus, iuncta l. clauib. ff. de contrah. emp. nec vsquam inuenies legem aliquam dicentem talem traditionem ad vsucapiendũ necessariam esse, quinimò contrarium reperitur, tantum abest, vt id exigatur, nam in l. 3. ff. de vsuca. definitionem (quæ denotare debet perfectam rei essentiam, & quiditatem) tradens Iureconsultus de traditione verbum nullum, sed tantùm exigit continuationem possessionis, & hanc ad rem iustam possessioné desiderari, & prætereà nihil leges proclamant. l. quod vulgo. ff. de vsucap. l. pro empto. l. nõ solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucap. l. 1. l. penult. & fina. cum vtrobique notatis. ff. pró legato. nec dubium est, quin iusta possessio esse nõ desinat in speciebus suprà relatis, etiam si traditio non fiat ab eo qui nobis dedit titulum vel causam præscribendi, vt patet in dictis legibus. Ergo superest hanc ad rem traditionem minimè requiri, quando ille qui præscribere contendit, in possessione erat sine vitio. Quinimò † etiam si vitiosè in possessione fuisset, quia eam à me vi, aut clam, aut precario detinebar, si eandem rem ei postea vendidi, donaui. dotis uẽ nomine dedi, cùm me dominum esse ille credidisset, sine dubio præscribere poterit, sine vlla etiam noua traditione, quasi vitium illud possidendi accedente noua domini voluntate, vel eius quem ille dominum esse putabat purgatum videatur, vt patet in dictis iuribus, & rationibus, iuncta l. si id quod. verb. quasi volente, & concedente domina. ff. pro derelicto, & quod in simili plenè tradunt Barthol. & alij in l. fin. C. vnde vi. circa finem, iunctis his quæ dicemus in cap. 72. & c. 77. infrà, vbi edocemur, malam fidem purgari accedente domini voluntate, verè vel interpretatiuè. Confirmantur isthæc, † nam vt habenti ius in proprietate accrescit altera pars proprietatis. leg. si totam. ff. de acquir. hær. & vt habenti partem, & ius vsusfructus, accrescit altera pars vsusfructus. l. 1. in prin. & §. 1. & §. interdũ. l. pen. & per totum titulum. ff. de vsufr. accrescen. & vt habenti ius proprietatis totus vsusfructus accedit, vt per totum illum titulum, ita & habenti ius possessionis quasi videtur accrescere sua proprietas concurrentibus ijs quæ ad præscribendum, vel vsucapiendum necessaria sunt. Nec † ab ijs multum distat ea acquisitio, quæ per alluuionem contingit, iuxta §. præterea per alluuionem. Insti. de rerum diuis. cum simil. vt enim latenter fundo meo accrescit & acquiritur, quod per recessum fluminis contiguum relictum fuerat, vt ibi. ita quoque & in specie nostra ius proprietatis iuri possessionis contiguum intelligitur esse. sicque ei facilè accrescit, ijs quæ ad eam possessionem iustificandam necessaria sunt, concurrentibus, nec vllibi inuenies necessariam esse traditionem ex mente Iureconsultorum, sed vt per alluuionem ex solo tempore cum fluminis actu contingit incrementum & accessio. d. §. præterea. Ita in vsucapione per solum temporis cursum cum actu possidentis contingit incrementum. & accessio proprietatis ad possessionem. † sicque vt aduentitium lucrum est quod per ius accrescendi, vel per alluuionem acquiritur. leg. si Titio. ff. de vsufruct. iuncta leg. scimus. §. repetitionem. C. de inoff. testamen. ita quoque aduentitium lucrum est quod per vsucapionem contingit, iuxta d. l. 3. ff. de vsucapio. ibi, adiectio dominij. † Ergo deficit vnum ex quatuor primis elementis, quibus præscriptionum materiam constare suprà in 1. cap. huius tractatus dicebamus, nec miremur, nam & mundum ipsum sunt qui negent quatuor elementis cõstare, sed tribus tantùm, ignis elementum negantes. & alij firmant, vnicum esse elementum, nempe terræ, ex qua reliqua, inquiunt, eleméta procedunt. sicq; non sunt proptia elementa, quia elementum propriè est primum corpus.

4 *Possessionis vitio vt purgetur.*

5 *Accrescendi iuri assimulatur præscri.*

6 *Alluuionis acquisitioni assimilatur præscriptio.*

7 *Præscrip. est aduentitium lucrum.*

8 *Elementa an sint quatuor.*

SVMMARIVM.

1 *Præsentia est quid facti.*
2 *Præsentia vt probetur.*
3 *Impedito non currit præscriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præscribatur, ardua quæstio.*
5 *Impeditu sua sponte non subuenitur.*
6 *Abstinendi ius non datur ei qui sponte hæres extitit.*
7 *Necessitas sponte causata non consideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excussum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præscribatur, ardua q.*
10 *Impedito etiam sine spe restitutionis currit tempus si potuit tollere impedimentum, & neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus sed restituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præscribatur, ardua quæstio.*
13 *Conditionalia nil ponunt in esse.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præscriptio, ardua quæstio.*
15 *Impeditis currit prǽscript. 30. annorum.*
16 *Censum annuum habens super re quæ pòst alienatur, an agere impeditus dicatur, not. q.*

CAPVT LX.

VO ad materiam præſcriptionum qui intelligantur eſſe præſentes quive abſētes, tradit text. in l.fi.vbi notanr Glo. & Docto. C.de longi temp.præſcr.tradunt Ioannes Faber & Ange. Aret. in princip.Inſti. de vſucapio. Verùm cùm ea quæ facti ſunt nō præſumantnr niſi probentur. leg. in bello.§. 1actæ.ff.de capri.l.ſi emancipati. C. de colla. 1 ibi,teque emancipatum probatum fuerit, vbi *Præſentia eſt quid facti.* notat Iaſ. poſt alios, quumque præſentia ſit quid facti, neceſſe eſt, vt qui inter præſentes decennio ſe præſcripſiſſe contendit, probet præſentiam eius contra quem præſcriptum vult.ita in ſpecie tenent Iacob. Butriga. in d l. fin.Ang.in l.pen.C.quib. non obſ. longi tempo.pręſcrip.Andr.Tiraquel.de præſcripti.§.1. 2 Glo.6. † præſentiam autem probaſſe intelli- *Præſentia vt probetur.* getur,ſi probauerit vtrunque tam pręſcribentem quàm priorem rei dominum in eadem ciuitate fuiſſe præſentes. Ita Angel.vbi ſuprà Bald.in l.emptor.C.de longi tempo.præſcrip. Petr.Philipp.Corne.conſ.50.in lite vertente. colum. fin.lib.2. Barthol. Socinus conſil.121. viſa contingentia. poſt princ.lib.1.And.Tiraquel. vbi ſuprà. in loco enim vbi quiſque habitat,ibi intelligitur eſſe præſens.Ita Ioa.Imolen.Alexand.& Franciſc.Aret. in l.is poteſt.ff. de acqui. hæreditate plenè per Andream Tiraquellum vbi ſuprà, & in legibus connubili. Glo.6.q.2.

3 *Impedito non currit præſcriptio.* Denique † quemadmodum abſentiæ quaſi priuilegij loco conceſſum eſt vt duplicentur tempora & induciæ vſucapionum,d.l. fin.C.de longi temp.præſcriptio.in principio. Inſtitutio. de vſucapion. ita quoque impeditis iuſto iuris impedimento datum eſt vt nullo modo currat præſcriptio. leg. prim. §. fin.C.de annali exceptio.leg.contra maiores. C. de inofficio. teſtamen. leg. qui hæredi.§. ſi pars.ff.de cond. & dem.Qua † tatione con- 4 *Hypothecaria quanto tempore præſcribatur, ard.q.* trouerſum eſt, an creditori habenti hypothecariam currat præſcriptio eo caſu quo debitor rem hypothecatam alienaſſet, eamque longo tempore emptor poſſediſſet, mouer quæſtionem quòd hodie creditor ille contra tertium illum poſſeſſorem agere non poteſt niſi demum excuſſo prius principali debitore,ſicque interim videtur agere impeditus, & conſequenrer videtur quòd contra eum pręſcriptio non currat, argu. authen. hoc ita ſi debitor.C. de pignora.& ita in ſpecie per hanc rationem tenet Alexand. conſilio 58. viſo & perlecto prope fi.libro ſecundo.verùm contrarium tenet ipſemet Alexand. conſil. 220. ponderaris his quæ in ſuperiore libro 6. colum.vlt.Andr. 5 *Impeditis ſua ſponte nō ſubuenitur.* Tiraquellus de præſcriptio.§.1. Glo.7. qni vtrunque locum refert relinquit cogitandum quid dicendum, & ſanè pars affirmatiua vt contra iuſtum creditorem currat præſcriptio longè verior eſt,nam quòd vulgo traditur cōtra impeditum agere,non currere pręſcriptionem, id quidem regulare eſt. Fallır tamen quando in manu ipſius impediti erat remouere illud impedimentum, idque negligit, tunc enim contra eum non deſinit currere præſcriptio non magis quàm ſi reuera vel omnino impeditus non fuiſſet.Ita eſt text. in leg. qui hæredi.§.ſi pars.ff.de cond.& demon.dixi plenè in l. contra maiores. C. de inof.teſtam. vbi eadem ſimiliter exceptio probatur.

Ad † idem.l.iam dubitari.ff.de hæred.inſt. 6 *Abſtinendi ius non datur ei qui ſponte hæres extitit.* vbi æquiſſimum illud abſtinendi beneficium filijs conceſſum, eiſdem denegatur,quando non ex neceſſitate præciſa, ſed tantùm cauſatiua hæredes patri extiterunt,ſi enim (inquit lex) filius à patre ſub poteſtatiua conditione hæres ſcriptus fuit,in manu ſua erat,conditionem minimè explendo hæredem patris non fieri,vnde ſi eam conditionem expleuit, continuò fit hæres à lege iuris ſuitaris, iuxta l.cōditionibus pupillus, verbo, iure poreſtaris, vbi notat Sozin. colum. penul. ff. de condition.& demon.& tamen licet ſic à lege hęres factus fuerit, adhuc denegatur ei beneficium abſtinendi eo, quòd in manu ſua fuerat conditionis implementum prætermittere, ſicque hæres à lege minimè fieret, prout hæc ratio nuncupatim reddita eſt, in d.l.iam dubitari, ibi cum ſub hac conditione inſtituti,iam non vt neceſſarij,ſed ſua ſponre hęredes extiterint. ſicq; legis auxilium non meruerunt.

† Ad idem leg.ſi filins qni patri. ff.de vul- 7 *Neceſſitas ſponte cauſata non conſideratur.* ga.qnam,vbi ſuprà, inducit Sozin. & multa in ſimili per Iaſon. in leg. ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff.qui ſariſd. cogi. ſic ergo & in ſpecie noſtra auxilium legis impeditis pollicitum non meretur is creditor, quandoquidem in manu ſua erat debitorem conuenire, ſicque illud impedimentum remouere,præſertim,† 8 cùm etiam ante principalem debitorem ex- *Hypothecaria an competat ante excuſſum princ. debitorem.* cuſſum competat actio hypothecaria contra tertium poſſeſſorem,vt tradunt Glo. & Barth. in l.2.C.cōmun. diuid. & And. Tiraq.vbi ſuprà,& licet ipſe poſsit opponere exceptionem ordinis, id tamen iam ſufficeret ad ſuam præſcriprionem interrumpendam, ad eamque in mala fide conſtituendum, vt tradunr Docto. in leg. more litis. C. de rei vendic. & ſuo loco differemus,pro nobis tex. in l.qui poteſt facere.ff.de regu.iur.& in leg. quibus dieb. in pri. ff.de condition. & dem. vbi multa per Soz. poſt Barthol. & Paulum Caſtre.ibi & per Hieronymum Cagnolum,in d.l.qui poreſt.Philippumque Decium ibi, & noſtram ſententiam in ſpecie vno verbo tenet Franciſcus Balbus de præſcript. in 4. par.quintæ partis principal.q.3.nnmero ſecundo. verſi. ex quo infero motus. quia in poteſtare creditoris eſt efficere vt ea actio oriatur, id quod ſecundum ſuperiora declarandum eſt, & quæ dicta

ſunt

ſunt in hac actione hypothecaria contraria reperita eſſe credantur & in pignoratiria, quia vtroque caſu par ratio eſt, ſicq; idem ius illud. ff. ad legem Aquiliam.

9 *Hypothecaria vel pignoratitia directa vt præſcribatur ard. q.*

Hactenus de actione hypothecaria contraria. † Quld autem pignoratitia, vel hypothecaria directa, quæ competit debitori contra creditorem, puta debebam tibi cētum pignoris nomine, tibi tradidi rem mobilem, vel hypothecæ nomine tradidi tibi fundum, quam rem mobilem, aut fundum vendidiſti, an emptor eas res præſcribere poſsit, cùm ille non iure creditoris, ſed tanquam res ſuas eas vendidiſſet, mouet quæſtionem, quòd debitor ante ſolutionem non poreſt ad res ſuas recuperandas agere, ſicque vt impedito non currere præſcriptionem videbatur, argu. d. l. contra maiores. C. de inoffic. teſtamen. d. l. 1. §. fin. C. de annali excepti. d. l. fin. §. ſin autem. C. commun. de lega. Contrarium adhuc tenent Franciſcus Balbus, vbi ſuprà, poſt Paul. Caſtrenſ. quem allegat conſil. 294. ego Paul. Caſtren. in volumine antiquo, & Bal. conſil. 292. ſuper eo. lib. 3. mouentur quia ille non videtur impeditus, quandoquidem poterat debitum exoluendo rem ſuam recuperare. ſicque ei non ſubuenitur, argu. d. l. iam dubitari. d. l. qui poreſt facere. d. l. quibus diebus. in princip. & in c. fin. de elect. & in l. 3. §. quid ergo. ff. de contrario iud. tutelæ.

10 *Impeditio et ſine ſpe reſtitutionis currit tempus ſi potuit tollere impedimentum & neglexit.*

† Etenim vera & cōmunis opinio eſt per dd. iura, vt quando quis impeditus eſt, ſed ipſe poreſt impedimentum remouere, tunc ei currat tempus etiam ſine ſpe reſtitutionis, ita Felynus colum. 1. & Paulus Pariſius colum. 3. in capitu. ex tranſmiſſa. de præſcript. Ludouicus Romanus conſil. 435. Hierony. Cagnolus numero 3. in d. l. qui poteſt facere. Alexand. conſi. 72. colum. fin. libro 5. Riminaldus in l. procurator. vltim. nota. C. de edendo. Philippus Decius in cap. cum inter. colum. 8. de exceptionibus. idem Decius conſil. 677. Ioannes Crotus in repetition. leg. ſi is qui pro emptore, de vſucapio. 3. colum. charta penulri.

11 *Pauperibus currit tempus, ſed reſtituuntur.*

† Quid autem ſi is debiror egeſtate laboraret adhuc idem, vt contra eum currat tempus mero iure; quòd attinet hanc ad rei ſuæ præſcriptionem, nam ea neceſsitas, quæ non præberet in communi impedimentum, ſed tantùm in particulari, non eſt in conſideratione, eam & ſimiliter dicimus, quòd & ſi neceſsitatis cauſa relaxetur ſolennitas reſtandi, tamen intelligitur ſi ea neceſsitas erat in communi hominibus illius loci vbi teſtamentum fiebat, fortè propter rimorē peſtis, aut hoſtium, non ſic ſi erat particularis in eo teſtatore rantùm, propterea, quod erat reliquis fortè conciuibus infeſtus, aut ita panper vt teſtes ad eum accedere noluerint, vt diſſeruimus de ſucceſsion. creation. libro ſecundo. §. 14. numero. 61. in ſimili per Andream Tiraquel. de canſa ceſſanre. par. ſecunda, limit. 32. per leg. prim. ad finem. ff. de minoribus. Cæterùm hoc caſu licet tempus mero iure currere non deſinat, tamen humanum erit concedere reſtitutionem, argum. eorum, quæ diximus in illo articulo quo negauimus tempus appellandi currere pauperibus, vt ſuprà lib. præced. cap. 136.

12 *Hypothecaria generalis an præſcribatur, ardua q.*

Hactenus † quando ea res de qua præſcribēda agebatur, ſpecialiter erat obligata. Quid autem ſi generaliter venditor quid de euictione emptori promiſit, in id omnia bona ſua obligauit (vt ſolenne eſt) deinde bona omnia alienauit, an reliqui emptores vel fortè donatarij qui ea bona accepetunt legitimo titulo poſsint præſcribere contra illū primum emptorem ius hypothecæ, quod ei competebat, & Andre. Tiraquellns de præſcrip. Glo. 7. poſt Panorm. quem allegat conſil. 22. quidam Ioann. de Senis libro ſecundo tenet, non currere præſcriptionem, quibus adde idem tenentem Franciſcum Balbum de præſcri. in 4. par. 5. partis princip. q 3. verſi. & quòd non præſcribatur poſt Glo. quam allegat in leg. empti. C. de euict. Mouentur, quia, inquiunt, emens rem alienam de euictione agere non poteſt antequam ea euincatur. leg. qui rem, & leg. ſi poſt. C. de euictionibus. ergo is impeditus eſt agere, & conſequenter contra eum non currit præſcriptio, per dd. ll. Sed hæc elegans opinio nobis tuta non ſat videtur, nec enim mihi impeditus agere videri is poteſt, qui ius ſuum habet iam natum inque eſſe iam productum, nec dubium eſt quin iſte creditor ius reale habere intelligatur. leg. fin. C. de reb. ali. non ali. ergo non eſt agere impeditus cùm habeat ius reale in eſſe productum & ortum, poſsitque prohibere & denunciare debitori, ne res ſuas alienet niſi ſaluo iure ſuo hypothecæ, & denunciare emptori vt eas res ſciat eſſe obligatas, ſicque vt eas cū ſuo onere & cauſa emat & non aliter, ſciatque ſe in ijs rebus ſi eas emerit habiturum conſortem quoad illud ius hypothecæ, quo facto ille iam in eodem ſtatu conſtituetur, in quo ipſe debitor erat. ſicque hac mala fide præſcribere nunquam poterit. Diuerſum eſt diuerſaque cauſa & ratio eſt illius, cui vel nullum de præſenti ius competit, iuxta leg. prim. §. fin. ff. de annali except. C. vel competit ſub conditione, iuxta d. §. ſin autem. leg. fin. C. commu nem de lega. d. l. contra maiores.

13 *Conditionalia nil ponunt in eſſe.*

† Hi enim nullum ius habere dicuntur, quia conditionalia nihil ponunt in eſſe. leg. ſi quis ſub conditione dandotum decem. ff. ſi quis omi. cauſ. teſtamen. Sicque meritò dicuntur agere impediti, & contra eos non currit præſcriptio, ergo ſi noſter emptor negligēs fuerit in tali denunciatione facienda, ſibi imputet, & meritò ei curret præſcriptio. Dicet quis, quid ſi ignorauit eas res ſibi obligatas alienari? reſpondeam ei nihilominus currere præſcriptionem, quia tunc nō tam iuris quàm facti eſſet impedimentum, quod non impedit currere præſcriptionē, & in eo tantū quæ-

ſtio tunc eſſet, an propter iuſtum illud facti impedimentum poſſet contra talem præſcriptionem reſtitui, vt per text. iuncta doctrina Barthol. ibi in leg. fina. C. de longi temporis præſcripti. de quo infrà plenius agemus, cogita tamen.

14 *Impedito de euictione agere an currat præſc. ard. q.*

Quid † autem ſi mihi poſtea nunciatum eſſet. hanc rem quam ab illo emi eſſe alienam, adhuc antequam ex facto euicta eſſet, de euictione agere non poſſem. d. l. ſi poſt. d. l. qui rem. C. de euict. & conſequenter interea videor agere impeditus, nec mihi curreret præſcriptio, ſecundum Andream Tiraquellum, vbi ſuprà, id quod durius eſt quàm ſuperius. nam id ſcire dicimur quod vehementer iuſtis ex cauſis moti opinamur. leg. cum quidam. §. quod dicitur. 1. & 2. cum ibi notat. per Gloſſ. & Doctor. ff. de acquiren. hæredit. ſi ergo poſtquàm bona fide emeram viri boni & graues dixerunt mihi eam rem eſſe alienam, iam dicor ſcire eam eſſe alienã, & cõſequẽter intelligo à me euictã iri veroſimiliter, quia verus huius rei dominus non eſt credendus hanc ſuam rem omiſſurus, aut neglecturus. leg. cum de indebito. ff. de probatio. ſicque etſi nequeam de euictione agere contra principalem, nec etiam contra illos tertios poſſeſſores antequam re vera euincatur, interim tamen & potero, & deberem eis denunciare, vt ſciant quemadmodum ſeſe res habeat, etenim potentia proxima actui pro ipſomet actu reputatur, ſicque cum primùm maritus diſsipare, vel ad inopiam vergere cœpit, poteſt mulier agere ad dotem. leg. in rebus. leg. vbi. cum vtrobique notatis. C. de iure dotium. ergo cum in ſpecie noſtra, cùm primùm intellexi rem eſſe alienam, intelligo potentiam, vt ea res à me abſit, vel abſceſſura ſit, propinquã eſſe, & veroſimilimam, par eſt vt contra illos tertios poſſeſſores agere poſsint ſaltem denunciando, quemadmodum ſe res habeat eoſque per hoc in mala fide conſtituendo, vt ſic contra me ius meum hypothecæ præſcribere nequeant, id quod ſi omiſerim mihi meritò imputabitur, mihique tanquam non impedito niſi culpa vel ſponte, aut negligentia mea non eſt, cur non currat præſcriptio, iuribus, & rationibus de quibus ſuprà, cogita tamen quia non affirmo.

15 *Impeditis currit præſcr. 30. annorum.*

In † ſuperioribus tamen ſpeciebus retenta opinione exiſtimantium non currere præſcriptionem illam, intellige quò ad præſcriptionem ordinariam decem, aut viginti annorum, non ſic in præſcriptione anno. 30. quæ non defineret currere, ſecundum Balbum, vbi ſuprà, q. tertia in fine.

16 *Cenſum annuum habens ſuper re quæ poſt alienatur an agere impeditus dicatur, 101. q.*

† Quid ſi Mæuius vendidit mihi decem aureos annuos, in idque domum obligauit, quam poſtea alteri vendidit, qui contractus legitimus & vſitatiſsimus eſt, appellaturque cenſus vulgari nomine, is per annos viginti eos aureos annuos perſoluit, totidemque annos emptor domus eam bona fide poſsidet, poſtea is debitor meus non vult aut non eſt idoneus ad annuum illum cenſum perſoluendum, vtrùm poſsim agere contra domus illius emptorem, an verò ille ſeſe præſcriptione poſsit defendere, attigit Andr. Tiraquell. vbi ſuprà Glo. 7. in fin. ſed non definiuit, allegat Speculatorem de præſcripti. §. 1. verſicul. pone colonus, & titulo de locato. §. nunc aliqua. verſicul. 44. Guiliel. de Cune. & Bald. in leg. ſolennibus. C. de rei vendication. Bald. in leg. arboribus. §. qui tamen. ff. de vſufruct. Caſſane. in conſuetud. Burgundiæ, titu. des cenſes. §. 2. colum. 15. verſicul. nunc ſuccedit. Alexan. conſil. 71. videtur. colum. fin. lib. 1. Et ſanè ſi illius domus emptori ab ipſo venditore dictum fuit (vel etiam ab alio, ita vt credere deberet) eam rem eſſe obligatam vel illo cenſu oneratam, expeditum eſt eum vt malæ fidei (quod attinet ad illud ius) poſſeſſorem non poſſe præſcribere, quod ſi nihil ei dictum fuit, tunc ſi illius rei ignatus erat qui emeret annuum illum reditum, iuſto facti impedimento tentus videtur, & eſt materia d. l. fi. C. de longi tempo. præſcrip. cum ibi notatis per Barth. quòd ſi id nouerat, & neglexit denunciare emptori quemadmodum ſe domus illa haberet, vt ſic eum in mala fide conſtituere, ſibi imputandum videtur iuxta ea, quæ ſuperius dicta fuerunt. nec enim video vt poſsit videri aut dici, agere, aut denunciare impeditus is qui ius ſuum habet in eſſe productum, & nulla conditione ſuſpenſum.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad præſcri. requiritur.*
2 *Titulus allegatus an præſumatur.*
3 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vſur.*
4 *Obligari perſonaliter durius quàm rem tradere ſuam, & alienari.*
5 *Titulus beneficij præſumitur ex longo tempore.*
6 *Oblatio præſumitur poſt longum tempus.*
7 *Emancipatio poſt longum tempus præſumitur.*
8 *Additio hæreditatis præſumitur.*
9 *Conſenſus præſumitur poſt longum tempus.*
10 *Matrimonium præſumitur poſt longum tempus.*
11 *Manumiſsio præſumitur poſt longum tempus.*
12 *Conſenſus patris præſumitur poſt longum tempus ad validandum filij contractum.*
13 *Tempus longum facit præſumi licentiam mariti in vxoris contractu, idem quod conſenſum propinquorum.*
14 *Tempore ex longo præſumitur conſenſus domini in venditione rei emphyteuticæ.*
15 *Tempore ex longo præſumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima validatur ex longo tempore.*

17 Longum

17 *Longum tempus facit filium præsumi emancipatum.*

18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vsur. vt procedat etiamsi allegaretur titulus donationis, contra communem opin.*

19 *Lex noua præterita annullans, an extendatur ad diu obseruata.*

20 *Domicilium quanto tempore videtur quæri.*

21 *Tempus longum facit sustineri contractus illegitimus.*

22 *Votum continentiæ præsumitur ex longo tempore.*

23 *Ordo sacer præsumitur ex longo tempore.*

24 *Vnio Ecclesiarum præsumitur ex longo tempore.*

25 *Consensus Episcopi in vnione præsumitur ex longo tempore.*

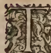
26 *Tempore ex longo præsumitur consensus coniugis ad solutionem tori.*

27 *Temporis longi taciturnitas facit præsumi diuisionem, etiam si agatur de graui præiudicio, ardua quæstio.*

Tertia Pars Principalis Ad Titulum spectans.

Capvt LXI.

1 *Titulus ad præscri. requiritur.*

ITVLVM in præscriptionibus requiri vulgo traditum est, per l. nullo. C. de rei vendic. l. vnic. C. de vsucap. transfor. in princ. Instit. de vsucap. cum similibus. quòd nos iustam possidendi causam appellamus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. non solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucap. l. fi. ff. pro suo. cum simil. quod quemadmodum intelligendum sit, plenè disseruimus infrà cap. 77. nume. 10. & cap. 78. & c. 81. † Sed egregia quæstio est, vt iste titulus vel iusta possidendi causa probetur, is enim titulus sufficiens, & idoneus intelligitur, qui ad dominium transferendum habilis, & idoneus est (quale est si eam rem mihi venditam, aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem, aut fortè legari, vel fideicommissi nomine in vltima volútate relictam, vel conditionis implendæ causa traditam, vel titulo hæreditario relictam, vel fortè rem titulo pro derelicto captam, & similia, vt per totos titulos ff. & C. pro empto. & ff. & C. pro donato. & ff. & C. pro dote. & ff. & C. pro suo. & ff. pro derelicto. & ff. & C. pro hærede. & ff. pro legato, & l. 1. ff. de conditio. causa data, & l. videamus. 2. ff. de vsuris. & per Bart. in l. quartam. num. 9. cum sequentibus. ff. ad legem Falc.) si ergo aliquo ex his titulis me possidere & possedisse allegaui, an per solam allegationem is titulus iuncta diutina possessione præsumatur dubium, & est, † & crederem talem legitimum titulum allegatum præsumi ex diutina possessione, per l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. vbi si annua præstatio vniformis longo tempore mihi soluta fuit, & in posterum tantundem annum mihi debere contendam, & allegem aliquem titulum in id obligatorium, is titulus præsumitur, & probatur ex illa diutina præstatione. sic ergo & in specie nostra postquam diu rem possedi, si eam me ex iusto titulo possedisse allegem, is titulus ex ipsamet diuturna possessione præsumetur. Adstringitur hoc argumentum, nam si in terminis dict. l. cum de in rem. id fit ex vi possessionis discontinuæ, quæ esse intelligitur in decem annuis illis præstationibus, multò facilius idem erit in specie nostra, vbi erat possessio continua. Quandoquidem continua possessio tam efficacior est discontinua, quòd in illa solum decennium sufficiat ad præscribendum: in ista verò centum anni exiguntur, vt in l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqu. quot. & in l. 1. & l. 2. ff. de aqua plu. iuncta l. seruitutes, in mag. ff. de ser. & astringitur secundò, quia in terminis d. l. cum de in rem. erat quasi possessio tantùm, non etiam possessio vera, vt patet: hic autem vera possessio est.

2 *Titulus allegatus an præsumatur.*

3 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vsur.*

4 *Obligari personaliter durius, quàm rē tradere suam & alienari.*

† Postremò adstringitur, nam de longè grauiore præiudicio agebatur in terminis d. l. cum de in rem, quàm in specie nostra: argu. text. egregij in l. vnum ex familia. §. si rem. ff. de leg. 2. ibi, sunt enim in rebus suis legandis, quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores voluntates, quorum verborum sensus est longè facilius esse cuiq; rem suam dare, quàm obligari personaliter ad aliquid emendum emptumq; tradendū, quantò ergo durius videretur Iureconsulto illi, si ea obligatio personalis non vnica solutione perimenda esset, sed in æternum duratura ad aliquid annuū in æternum persoluendum, vt fit in terminis d. l. cum de in rem. Proinde si ibi huiusmodi duritie non obstante titulus allegatus ex sola illa diuturna non possessione, sed quasi possessione præsumitur, multò magis in specie nostra præsumetur, vbi nulla in futurum obligatio est, neque æterna vel geminata, neque simplex, præsertim cùm hic sit vera possessio, ibi impropria, hic continua, ibi discontinua. Optimè facit, quia generale esse videtur, vt ex diuturnitate temporis ad præscribendum definiti præsumatur titulus: argument. l. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & l. 1. & l. 2. ff. de aqua pluuia arce. vbi expressum est eam temporis diuturnitatem, vim legis conuentionalis aut constituti obtinere. sicque alium titulum non requiri. Neque ad rem pertinet, quod ibi centum anni vel tempus immemoriale exigatur. nam ibi in rebus & possessione vel quasi discontinua, in qua tantundem & non plus operatur centum anni, quantum longum tempus decem vel viginti annorum, vbi possessio esset continua, vt in specie nostra. † Postremò optimè facit, quia in nulla vnquam re tàm enixè

5 *Titulus benefici præsumitur ex longo tempore.*

titulus deſidetatur, quàm in obtinendo Eccleſiaſtico beneficio.c.beneficium eccleſiaſticum.de reg.iur.lib.6.&tamen etiam in Eccleſiaſticis beneficijs poſt lõgum tempus decennij præſumitur titulus allegatus, vt eſt vera & communis opin.quam tenent Bald. Ang.Ioan.Imol.Ludo.Rom.& Franc.Aret.in l.qui in aliena.in prin.ff.de acquir.hæred.And.Tiraq. de præſcri.§.1.Glo.4.verſ.6.eiuſdem farinæ,ex cuius relatione apparet, hãc eſſe communem opin.Fernand.Loazes Archi.Terraco.in conſil.pro Marchio.de Velez,dub.1.pag.269.Hoſt. Innoc.Card.Anton.de Butrio, Panorm. Ioannes de Imola, Felin. & communiter alij in d.c.illud, de præſum. & in d.c.licet.Heli. de ſimo.& in d.l.ſi filius. C.de petit. hæredi. Card. Andreas Sicul.& alij in c.requiſiſti. de teſtam. Domini de Rota in deciſ.84.incip. nota.quòd vbi contra aliquem excipitur, ſub rit.de prob. & excep.in antiquis.Ioan.de Imol.in c.ex frequẽtibus,de inſtit.Nicolaus de Milis in d.ſuo Repertorio,in verbo, Epiſcopus. in d.verſicu. ante p.Alexand.in conſil.219. incip. ponderatis his.colum.3.vol.6. Andre.Siculus in conſ.1. colum.5.vol 4.Barthol.Socin.in conſ.170.colum.penult.vol.2.Felin.in c.ſicut.col.15. verſ. fallit.4.de re iudi.& in conſ.2.incip.excellens Doct.in 6.&7.col.Barthol. Caſſane.in conſil. 11.incip.lecas.col.27.in 2.dubio.Ioan. de amicis in conſil.121.incip.coram magnifico domino,& tradit Matthæus de Affli. in deciſ.Neap. deciſio.368. incip. in caſu nobilium, in 2. colum.cum ſequent.

6 *Oblinio præſumitur poſt longum tempus.*

† In ſumma hæc pars probatur ratione, nam poſt longum tempus præſumitur oblinio, adeò, vt poſt tale tempus poſſeſsionis ſuæ oblitus quis videatur, quantò ergo magis teſtes, quorum nihil intereſt, per quos eum titulum, quo de agitur, probare cutabam, præſumentur merito obliti. Sicq; poſt tale tempus non iniuria tituli probatio maximè difficilis reputabitur, & conſequenter merito à lege ceſſabit hoc caſu tituli probandi onus, isque titulus allegatus poſt diuturnam poſſeſsionem meritò præſumetur. Quod autem poſt longum tempus decennij etiam propriæ poſſeſsionis quis oblitus præſumatur, vera & communis opinio eſt, quam tenent Dynus in c. ſine poſſeſsione, in fin. de reg. iur. lib. 6. Gloſſ. & Iacobus Butrig.in l. licet. C.de acquit.hæred.Iaſ.in l.1.§.per ſeruum. colum.4.lect.2.ff. de acquir. poſſeſſ. Andreas Tiraquel. qui hanc affirmat eſſe receptiorem ſententiam de præſcript.§.1. Gloſſ.4. verſicul. poſtremò tempus,ibi, ſed multò plures. Ioan. Andr.in additio. Specul. in tit.de peti.& poſſ. quo loco ſuprà citauimus. Bart. & Bald.in l.1. C.de ſeruis fugitiuis. Bart. & Ange. in dict.§. ſi fortè. ibique latè Alex.colum.1.& ſequent. qui reſpondet rationibus aduerſariorum.Barto.in l. Celſus.colum.2.ibi,vel cum negligentia longi temporis.ff.de vſucap. Bald.in l.vlt. C.de his, qui à non domi. & in l.ſi minorem. C.de in integrum reſti.mi.& in d.l.1.in fin. C. de ſeruis fugitiuis.& in repe.l. edicta.colum. 4.verſic.incidenter quæritur, ibi, dummodò ſit intra decennium. C. de eden. & conſil.37. quidam tabellio. colum. vlt.lib.1.& conſ.150. caſus actualiter.colum.penult.lib.2. Roſellus inter conſilia Bald.conſil.445. ſuper prædictis.col.2.lib.2.Panorm.col.5.& Feli.col.pen. in c. vigilanti.de præſcrip.

Quintò † eadem pars probatur per text. in l.1.C.de patria poteſta.vbi filius poſtquam diu fuit in quaſi poſſeſsione ſui iuris, & ſi nullum titulum emancipationis vel dignitatis vel alterius rei aut modi, per quem ſolent liberi à patria poteſtate liberari, oſtendat, adhuc ſui iuris eſſe præſumitur, & iuſtam cauſam ſeu titulum gerendi ſe pro homine ſui iuris habuiſſe intelligitur, quamuis ea poſſeſsio (id quod durius & mirabilius eſt) aduerſetur priori ſtatui ipſius, nam ipſe non negabat, ſe patris ſui legitimum filium fuiſſe ex legitimo matrimonio natum, ſicque olim ſub eius poteſtate fuiſſe conſtitutum, iuxta l.filium eum definimus.ff. de ijs, qui ſunt ſui vel alieni iuris, & in princ. Inſtitut. de patria poteſtate. & Inſtit.de nuptijs,in princ. Et tamen emancipatio in facto conſiſtebat, quòd præſumitur ex diutina poſſ.vel quaſi, vt ibi iuncta l.emancipati.C.de colla. 7 *Emancipatio poſt longum tempus præſumitur.*

Sextò † facit text. egregius in l.ſi filiusfam. C.de pet. hæred.vbi hæreditatem filiofam.delatam is filius longo tempore poſſedit, & ex illa diutina poſſeſsione præſumitur legitimus titulus, hoc eſt, hæreditaris additio, licet illa in facto conſiſtat.§. fin.Inſtit.de hæred.qual.l. gerit.l.is poteſt.ff.de acquit.hæred.& textum. d.l.filiusfam. dicunt ſingularem Bald. & Angel.ibi,& Bald.in l.ſi certis annis.colum.4. C. de pact.. 8 *Additio hæreditatis præſumitur.*

Septimò † facit l. qui in aliena, in principio. verſic. ſed & ſi non aderit.ff. de acquir. hæred. vbi ex diuerſo hæreditatem filiof.delatam pater ipſo longo tempore poſſedit, & per hoc legitimus titulus vtcunq; in facto cõſiſtat, præſumitur (hoc eſt) additio hæreditatis à filio facta. & text. ille ſingularis eſt, ſecundũ omnes Docto.ibi, & ſecundum Barb. conſ.33. ſcribit Pſalmiſta,col.2.lib.2. 9 *Cõſenſus præſumitur poſt longum tempus.*

Octauò † facit elegans text. in c. illud. de præſumpt.vbi per diutinã cohabitationẽ maris & fœminæ præſumitur legitimum matrimonium, alijs concurrentibus adminiculis, nec dubium eſt rem facti eſſe matrimonium, vt per totum titulum de ſponſalib.quem text. Anton.Card.Ioan.Imol.Panot.& Feli. ibi trahunt ad matrimonium ſpirituale rectè contendẽtes,titulum beneficij ex diutina poſſeſſione vel quaſi præſumi, vt ſuprà diſſeruimus. Nec dubium eſt, contractũ matrimonij longè grauioris præiudicij eſſe, quàm vllus alius contractus, quandoquidem in æternum inducit obligationem, adimitque libertatem, iuxta illud: 10 *Matrimoniũ præſumitur poſt longum tempus.*

illud: Quos Deus coniunxit, homo non separet. ergo longè facilius idem recipiendum in reliquis actibus, qui tanti momenti esse nequeunt.

11 *Manumissio præsumitur post longum tempus.*

Nonò † facit text. in l. circa. ff. de proba vbi qui diu fuit in quasi possessione libertinitatis, licet agnosceret se olim fuisse seruũ illius, qui ei status quæstionẽ mouebat, adhuc præsumitur iusto ex titulo, & causa, fuisse in tali quasi possessione, & si is titulus manumissionis sit quid facti. dict. l. si emancipati. C. de collation.

12 *Consensus patris præsumitur post longũ tẽpus ad validandum filij contractũ.*

Decimò † facit, nam si ex forma statuti filius nequeat contrahere sine expresso patris consensu, adhuc si is filius rẽ vendidit, eamq; longo tempore emptor possedit, is consensus, & sic legitimus titulus vtcunque consensus in facto consistat, iuxta l. bonæ fidei. §. 1. de acqu. rerum dom. præsumi non desinit, ita in specie tenent Bald. in d. l. si filiusfa. C. de petit. hęred. Alex. cons. 79. circa primum, de quo quæritur. col. 3. lib. 1. And. Tiraq. de præscrip. §. 1. Gloss. 4. vers. 2. huc pertinet. And. Barb. in l. sciendum. col. 26. ff. de verbor. oblig. & in l. 1. col. 12. ff. de verb. oblig. & in rep. l. 1. C. qui admitti. Franciscus Areti. consi. 36. casus talis est. col. 1.

13 *Tempus longũ facit præsumi licentiã mariti in vxoris contractu. Idem quo ad cõsensum propinquorũ.*

Vndecimò † facit (id quod superiori rei ꝓximum est) quòd si mulier aut minor nequeunt contrahere sine duorum propinquorum consensu, certè post longũ tempus interuentus illius consensus vtcunque in facto consistat, præsumitur. Ita tenent Bald. Angel. Ioan. Imol. & Aret. in d. l. filiusfam. per Andre. Tiraq. de legibus connubi. Gloss. 5. 8. limi. vnde in terminis l. Taurinæ 45. idem respondendo merit, vt si vxor per illam legem contrahere inscio viro vetita contraxit post longũ tempus, præsumatur licentia mariti præcessisse, ꝙ alibi latius egimus.

14 *Tempore ex longo præsumitur consensus domini in venditatione rei emphyteuticæ.*

Duodecimo † facit, nam qui rem emphyteuticam emit, & sciente domino directo eam diu possedit, præsumitur legitimum titulum (hoc est, consensum) ab eo habuisse. Ita Alex. cons. 113. viso & diligenter. col pen. lib. 4. And. Tiraq. vbi suprà nempe de præscr. §. 1. Glos. 4. versic. 3. non hinc. Philippus Dec. cons. 185. colum. vlt. Ias. in d. l. si certis annis. C. de pactis, col. 3. idem Deci. cons. 409. viso cons. colum. 1. Ias. in l. 1. col. 6. C. qui admitti.

15 *Tempore ex longo præsumitur ratificatio.*

Tertiodecimò † facit, nam si bonorũ possessionem sibi delatam filiusfa. agnouit, & res hæreditarias longo tempore possedit, per hoc præsumitur patris ratificatio, vtcunque facti sit, sicq; sibi quæritur vsusfructus, iuxta l. fina. C. de bonis quæ liberis. Ita in specie tenent Gloss. in l. 1. verb. ratam. C. qui admitti. quam ibi sequuntur Cynus, Barto. Angel. Salicetus, Fulgosius, Ludouic. Roman. Alex. Philippos Corne. & Ias. & Andreas Tiraquell. vbi suprà, versic. 5. quòd authoritate, vbi hanc dicit communem opinionem, licet cõtrarium voluerit Paulus Castrensis in dicta l. 1.

16 *Emancipatio illegitima reualidatur ex longo tempore.*

Quartodecimò † facit l. si post mortẽ, cum Gloss. ff. de adopt. vbi filiusfam. & si minus ritè fuisset emancipatus, tamen si diu stetit in quasi possessione hominis sui iuris, per hoc ea emancipatio quasi reualidatur.

17 *Longum tempus facit filiũ præsumi emãcipatum.*

Quintodecimò † facit, nam si filiusfa. diu vixit seorsum à patre per se negotiando, licet non probetur fuisse in quasi possessione hominis sui iuris, hoc est, non probetur se quasi emancipatũ gessisse, adhuc præsumitur emancipatus, vtcũq; emancipatio facti sit. l. emancipati. C. de colla. ibi req; emancipatum probatum fuerit, vbi notat Ias. ita in specie tenet Bald. in d. l. si post mortem, prope finem. And. Tiraq. vbi suprà. vers. 7. superioribus. idẽ Bald. in l. 1. per text. ibi. C. de patria potestat. & in l. 2. C. si aduersus rem iudi. And. Barb. in d. l. sciendum colum. 27. ff. de verborum obligat. Ias. in d. l. si certis annis. col. penult.

18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vsu, vt procedat etiã si allegaretur tit. donatiõis, contra cõmunem opinio.*

Sextodecimò † facit text. egregius in l. Procula. ff. de prob. iuncta l. cum de indebito. eodem titul. vbi etsi donatio nunquam præsumatur, tamen post longum tempus præsumitur, cum alijs adminiculis, secundum Barto. in dicta l. Procula. sequitur Andre. Tiraquell. vbi suprà. versicu. 8. istis. Idem Barto. in l. quæ dotis. ff. solu. matrim. Ioan. de Platea in l. quicunque de apo. pub. lib. 10. Cuman. cons. 136. visis instrumentis. Bald. Salic. & Florian. in d. l. Procula. Philip. Decius cons. 202. vt præsens consultatio. col. fin. Gloss. & Bart. in l. libertus quos. §. 1. ff. de alim. leg. Bar. Ludo. Rom. Alex. & alij in d. l. quæ dotis, & alij quãplures, quos allegat Andr. Tiraq. vbi suprà, referens multos contrariæ partis assertores, qui affirmant d. l. cum de in rem, non habere locum, quando possessor ille, vel quasi possessor titulum donationis allegaret, quia tunc, inquiunt, cùm sit iuris præsumptio in contrarium, quia nullus præsumitur donare, iuxta dictam l. cum de indebito, meritò ex tali allegatione is titulus allegatus non præsumeretur, quæ ratio vento leuior est. nam & similiter emancipatio non præsumitur, quia facti est. d. l. si emancipati. ea autem, quæ facti sunt minimè præsumuntur, nisi probentur, vt ibi, & in l. in bello. §. factæ. ff. de capt. & tamen ea emancipatio post diutinam possessionem, vel quasi præsumi non desinit. d. l. 1. C. de patria potestare, cum alijs suprà allegat. astringitur hæc ratio, nam emancipatio similiter continet donationem, & non quidem leuem, sed rei inæstimabilis. l. filiusfamil. §. secundum vulgarem. ff. de legat. 1. ergo cùm ex diuturna quasi possessione emancipationem præsumi ostenderimus, longè facilius idem præsumendum in alterius cuiusque rei concessione.

Astringitur & secundò, nam si ex vi diutinę quasi possessionis (vt est in quasi possessione gerendi se pro homine sui iuris) recedimus ab illa præsumptione, quòd nullus præsumitur donare, multò magis idem fiet ex vi veræ posses-

possessionis, vt si diu possedi rem tuam te scieute. Quinimò in hac sola præsumptione donationis plerunque nituntur omnes leges de præscriptione inter præsentes disponẽtes, qualis est l. alienationis verbum. ff. de verborum significatio. vbi, vix est enim, vt non videatur, &c. & l. si quis diutino. in princip. ff. si serui. vend. nec dicatur, quòd d. l. si quis diutino, loquitur in concessione seruitutis, quæ parui præiudicij esse videtur, sicque titulo non exigit: nam quia idem sit, in ijs quoque maioris momenti, & præiudicij sunt, constat ex dict. l. alienationis. vbi de ipsa proprietate agebatur, & idem probatur in l. si ego. §. primo. ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut per patientiam fortè, & tamen ibi agebatur generaliter de omni seruitute, & sic etiam de vsufructu, qui pars dominij est. l. quarta. ff. de vsufruct. Ad idem §. final. Institut. de iniu. vbi præsumitur per patientiam etiam vnius anni iuris nostri concessio, & remissio, denique hoc probat euidenter d. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris in longè fortioribus terminis, vt exposuimus suprà prope initiũ huius capitis. Præsertim cùm ibi illa obligatio annua non est, cur non posset procedere ex causa donationis non secus, quàm ex reliquis quibusuis causis, & qui contrarium dixerit, loquetur contra generalitatem illius textus, & in mille iuris speciebus suprà relatis, & infrà referendis apparet ea, quæ sunt facti, licet regulariter non præsumantur, nisi probentur, præsumi tamen post longum tempus. Sit ergo firma couclusio quòd si rem tuam te scienre, & patieure diu possedi, & tibi eam vendicanti obieci, quòd eam mihi donasti, tunc is titulus donationis præsumitur ex ipsamet diutina possessione, quæ te patienre cucurrit. Intellige concurrentibus adminiculis, id quod (quibusdam repugnantibus) communiter receptum est, vt diximus. Secundò inrellige etiã si alia adminicula non adessent, id quod quidam (plerisq; nostrorum repugnantibus) admittunt, & verissimum est.

Decimoseptimò facit egregius text. in l. qui in prouincia. §. 1. de ritu nupt. ibi, mouemur temporis diuturnitate, vbi Imperator aliàs nõ confirmarurus temporis diuturnitate, motus id, quo de agebatur, confirmauit, quem text. literis aureis scribendum esse aiunt Barba. cõsil. 9. præclare. colum. 2. lib. 2. & Andre. Tiraq. de præscript. §. 1. Gloss. 4. versic. 9. huc spectat.

19
Lex noua præterita annullãs an extendatur ad diu obseruata.

cuius text. argument. Angel. ait, † legem nouam, quæ præterita annulat, non extendendam ad ea, quæ essent temporis diuturnitate stabilita, ita Ange. consil. 52. in quæst. proposita. colum. fin. cuius rei neque contestem, neque rursum contradicentem se nunquam reperijsse Felyn. testatur in c. fin. col. 7. de const. Catellianus Cotta in memorabil. incipien. lex nona, post Bald. quem allegat. & ita inrelligit consil. 107. considerandum. lib. 5. Philipp. Corne. consil. 199. in præsenti consultatione. colum. antepenult. lib. 2. vt notat Andreas Tiraquellus, vbi suprà, quibus etiam & illud aliquantulum cousonat, & facit: nam si vir & mulier diu cohabitârunt tanquam vir, & vxor per ignorantiam iuris confirmatur status filiorum. ita vt legitimi intelligantur, secundum eum post Paul. Castren. & alios quos allegat, cogita super istis.

20
Domicilium quanto tempore videatur quæri.

Decimooctauò facit, † nam vbi quis per integrum decennium habirauit, ibi intelligitur suum domicilium constituere, & illud illinc, vbi prius erat, mutare, secundum eum, vbi suprà, versic. 10. istis. per l. 2. C. de incolis. libro decimo tradunt Gloss. & Docto. ibi Glos. & Docto. in l. hæres absens. ff. de iudi. Cyn. in l. 2. C. vbi senatores vel clarissimi. Barto. in l. lex Cornelia. §. domini. ff. ad legem Cornel. de iniur.

21
Tempus longum facit sustineri cõtractus illegitimus.

Decimononò † facit c. contingit, de transact. ibi, & fuerit aliquot annis seruata. vbi ex diuturnitate temporis contractus sustinetur, aliter minimè sustinendus, quem text. allegant, & ad notabilem quęst. inducunt Philip. Dec. cons. 140. an & quando. col. 2. & Andreas Tiraq. vbi suprà. vers. 11. proximè.

Vigesimò facit text. in c. licet. de coniugio seruorum, & quod tradit, vbi suprà. versic. 12. his, ipsemet Tiraq. post Decium in rubric. de præsumpt. Vbi summus Pontifex motus authoritate, & vi temporis decẽnalis definit id, de quo ibi aliter non ita facturus.

22
Votum continentiæ præsumitur ex longo tempore.

Vigesimoprimò † facit text. quem Tiraq. vbi suprà, versic. 13. huc respicit, dicit singularem in c. neque viduas. 27. quæst. 1. vbi virgo vel vidua si longo tempore in religioso proposito permanserit, præsumitur votum continentiæ fecisse, adeò, vt ad nuptais transire nequeat.

23
Ordo sacer præsumitur ex longo tempore.

Vigesimosecundò facit, † nam & si initiatus sacris ordinibus, nemo nascarur aut præsumatur, quia id res facti est, & contraria primæuo hominis statui, tamen si quis diu se vt initiatum gesserit, talis præsumitur. Ita Inno. in c. super his. col. 3. de accusa. & est communis opin. vt coustat ex relarione Felini ibi, col. 9. & Andreas Tiraquel. plures allegans affirmat hanc esse commuuem opinionem de præscri. §. 1. Glo. 4. vers. 17. huc pertinent.

24
Vnio ecclesiarum præsumitur ex longo tempore.

Vigesimorertiò † superioribus accedit, nam licet nullum temporis spacium inducat vnionem, tamen si quis diu duas ecclesias tanquã vnitas possedit, vnio præsumitur, ita (& si ea res facti sit, quod regulariter, vt pluries diximus, non præsumitur nisi probetur) tenent Ioan. Andr. in c. qui contra iuta. ad fin. de reg. iur. Card. Flor. in clem. 1. in princip. q. 20. de supplenda negle. præla. Feli. in c. causam. colum. 2. de præsc. ex cuius relatione cum ea, quã facit Andr. Tiraquell. idem sequutus in tract. præscr. §. 1. Gloss. 4. vers. 20. non hinc, apparet hanc esse communem sententiam.

Vige-

25 *Consensus episcopi in vnione præsumitur ex longo tempore.*

Vigesimoquartò his proximum quoq; est, nam † & si consensus res facti sit.l. bonæ fidei. §.1.ff.de acquiren.rerum domi.l.fin. verb.volnntatis esse quæstionem. C.de inst.& sub. tamen in tali vnione post longum rempus consensus Episcopi præsumitur secundum eum, ibi. vers. vigesimoprimo. allegat Alexá.cons. 210.colum.3.lib.6.& Deci.consil.419.colum.1. & Roman. consil. 270.cum alijs per eos allegatis, ex quorum dictis hanc esse receptam sententiam constat.

26 *Tempore ex longo præsumitur consensus cōiugis ad solutionem tori.*

Vigesimoquintò † eodem pertinere videtur, nam & si coniunx religionem ingredi nequeat, nisi de consensu alterius coniugis. cap. significauit. de conuers. coniu. is tamen consensus vtcunque facti sit præsumitur. si ille sciente altero cōiuge diu stetit in religione, ista videtur esse recepta opinio ex traditis per Felin. in c. sicut.fal.3. de re iudi. & Andr. Tiraq.vbi suprà, versi.22.quidem sequuntur.

27 *Temporis lōgi taciturnitas facit præsumi diuisionem etiam si agatur de graui præiudicio, ard. q.*

Vigesimosextò † superioribus fauet, nam & si diuisio sit quid facti, vt patet per omnes titulos.ff.& C.fa.erci. & ff.& C.com.diuid. & ff.& C.finium regundorum. tamen si fratres bona paterna longo rempore separatim & possederunt, & onera eius iniuncta persoluerunt, ea diuisio & si facti sit præsumitur, ista est vera & communis opinio, quam renent Gloss. Iacobus Butrig. Odofredus, Raynerius, Petrus de Bellaperti. Ioannes Faber, Bart. Albericus, Bald. Angel. Salic. Paul. Castren. & alij, in l. penult. C.com.diuid. Bart. colum.3.& Florianus colum.fina.in l.cum de in rem verso.ff.de vsuris. Andr. Tiraq.qui sæpius appellat hanc communem opinionem de præscrip. §.1. Gloss.4.versicu.14.Nicola. de Neap. & Ias. col.7.in §.quædam.Insti. de actioni. Francisc. Aret. in l.qui in aliena. in princ .ff.de acq.hær. Bart. in sua disput. incipi. mulier habens amplum patrimonium. Bald. in l. si certis annis. C.de pact. vbi etiam Ang. Paul. Castren. Alex. Ias. col.3. & Riminaldus. Bald. cons. 282. proponitur quòd minor. lib. 2. vbi eam Gloss. ait esse communiter app. Paulus Castren. consil. 126. non sequendo ordinem lib. 2. vbi eam Gloss. ait esse comm. Alexan. consil.92.viso & discusso.lib.2.vbi hanc affirmat esse commun. opin. hanc pluries affirmat esse comm. opin. Francisc. Balb.de præscr.in 1.part.3. part. prin. q.10.vbi plures allegar, hanc senrentiam receptam esse asseuerantes, & tradit multa Fernandus Loazes Archiep. Tarraco. in consilio pro March. de Velez, pag. 256.cum pluribus sequent. Andr. Tiraquel.de præscrip. §.1. Glo. 4.versi.14.& iterum vers.39.vbi postquam plures quos allegat, tentat, id solùm procedere, quando de leui præiudicio ageretur, & sic quando illæ portiones ab intesta. essent æquales vel testa. hæred. portionibus consentaneæ, secùs aliàs tamen nos generaliter tenemus, d. Gloss. etiam si de graui agatur præiudicio per plura quàm 50.fundamenta, de quibus suprà, & infrà c. seq. vbi etsi de grauissimo præiudicio agatur, ex longo temp. id admittitur.

SVMMARIVM.

1 *Emphytouticus præsumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Ecclesiæ consecratio ex longo tempore præsumitur.*
4 *Iuramentum præsumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præsumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præsumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa scientia & patientia an præsumatur, ardua q.*
8 *Mandatum an inducatur ex scientia & patientia inter absentes, ardua q.*
9 *Consensus quid sit.*
10 *Absentium contractus quando perfectus videatur.*
11 *Donatio mortis causa sit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio causa mortis facta præsenti & tacenti, an valeat, ardua q.*
13 *Donatio simplex facta præsenti & tacenti, an valeat.*
14 *Consensus non solùs verbis, sed & alijs modis colligitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio nostræ sunt voluntatis.*
16 *Iustitia qua pestis capitalior.*
17 *Calumniator quis.*

CAPVT LXII.

IGESIMOSEPTIMO & huc spectare videtur, † nam & si concessio in feudum sit quid facti, quod non præsumitur nisi probetur, tamen si quis diu soluit petitionem pro aliquo fundo census feudive, aut emphyteusis nomine, ex illa diuturna præstatione ille emphyteusis, vel feudi titulus præsumitur, hæc est vera & communis opinio, quam renet Gloss. mag. in fin. in l. secunda.C. de iure emphy. quam Glos. sequuntur ibi Bald. Ioan. Fab. Angel. Salicet. & Iaso. col. 57. Specula. in titulo, de loca. §. nunc aliqua. versi.64.& Salic. post Cyn. in l. competit. C. de præscriprio. triginta, vel quadraginta annorum. Idem Bart. in l. cum de in rem verso, & ibi etiam Bal. in lect. Floren. & Salicet. in 6. quæst.ff.de vsuris. Bart. in l.3.§. ex contrario.colum.2. in princip.ff.de acquiren. posses. & in l. solent.§.1.ad fin.ff. de officio procon. & in l. iubemus.C.de fund. patrimo. lib.11. & in l. litibus, & ibi etiam Angel. & Ioann. de Plat.colum.3.C.de agrico. & censi.eodem libro 11. Bald. in l. malè agitur, & ibi etiam Angel. & tursum idem Bald. in l. cum notissimi. §. vltimo. C. de præscriptio. triginta vel quadraginta annorum. & in d. l. qui in aliena. in princip.& ibi Ange. Ang. in l. prætor. in princip. & ibi recentiores. ff. de eden. & in l. qui lumini-

1 *Emphyteuticus præsumitur fundus ex longo tempore.*

luminibus. ff. de seruitu. vrban. prædior. & in §. emphyteusim. colu. 2. versic. sed tunc quæro. in authen. de aliena. & emphy. Petr. Anch. consil 422. quidam ferus. Roman. consil. 27. posito quod dominum rei. colum. 1. Panorm. in cap. ad andientiam. colnm. 3. versicu. ex his concludo, lib. 1. & Paulus Castrens. consil. 213. viso puncto. colum. 2. lib. 2. Alexand. consi. 79. circa primum. colum. 3. lib. 1. Bartho. Soz. consil. 50. subtiliter. colum. 2. lib. 4. Andreas Tiraquell. vbi suprà, versi. 16. Ias. in l. sciendnm. colum. 8. ff. de verborum obligat. Alexand. consil. 169. viso themate. colum. 2. lib. 2.

2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*

Vigesimooctauò † & illud non longè abscedit, nam etsi mutare propositum sit quid facti, tamen is, qui in mala fide esse præsumitur, ex temporis diuturnitate præsumitur mutasse eam opinionem, & bonam fidem habere cœpisse, vt plenè diximus infrà cap. 79. nume. 18. & cap. 81. num. 2.

3 *Ecclesiæ consecratio ex lõgo tẽpore præsumitur.*

Vigesimononò his, & illud affine esse videtur, † nam & si ecclesiæ consecratio sit quid facti, tamen si diu in ecclesia fuit pnblicè celebratum, præsnmitur id episcopi authoritate factum, ecclesiamque ab eo consecratam, vt tradunt plenè Felinus in cap. Alberic. colum. a. de testibus. Idem Felin. in cap. illud. colu. 3. de præsumpt. Philip. Dec. consil. 135. ad iustificationem, post princip. Felin. in cap. sicut. colum. 16. de re iudica. Decius colum. 3. in l. 1. C. qui admitti. & ibi Iacob. colum. 5. Idem Ias. in l. si certis annis. C. de pact. colum. penult. Andreas Tiraquell. de præscrip. §. 1. Gloss. 4. versi. 19. Felinus in cap. de quarta, de præscrip. plenè per Fernandum Loazes, in cons. pro Marchione de Velez, pag. 267. versicu. benè facit. Carellianus Cota memorab. incip. facta non præsumuntur. Ruinus consil. 108. colum. 1. libro quinto.

4 *Iuramentum præsumitur ex longo tempore.*

Trigesimò, † & illud qnoque contigunm esse videtur, nam etsi iuramentum sit quid facti, sicque à teste præstitum non præsumatur, nisi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præsumitur, vt per Barto. in repetit. l. admonendi. ff. de inreiurand. colum. 8. vbi Ias. in repetit. colum. 85. versic. vltim. in hac materia. Andreas Tiraquell. vbi suprà, versic. 23. & Bal. in c. 1. si de feudo fuerit controuersia inter dominum & agnatum.

5 *Notariatus præsumitur ex lõgo tempore.*

Trigesimoprimò his & illud arridet, † nam & si notarius nullus nascatur, & sic res facti, tamen si quis diu se gessit, vt notarius talis præsumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verso. ff. de vsur. colum. 1. Ias. in l. Barbarius. ff. de offic. prætor. colum. 4. Idem Ias. in d. l. si certis annis. colum. 3. C. de pact. Andre. Tiraqu. vbi suprà, versic. 27. Ias. in §. præiudiciales. colum. penult. Institut. de actio. & plenè per Aymonem Crauet. de antiquita. temporum. parte 1. Bald. in l. 2. colum. 2. C. de sent. qnamuis non pauci teneant cõtrarium, vt per Tiraquel. vbi suprà. Decius consil. 42. ad princip. Felinus in capit. si scripturam. colum. 6. de fide instrument.

6 *Priuilegium præsumitur ex longo tempore.*

Trigesimosecundò † huc & illud vergit, nã & si priuilegium si quid facti, tamen si quis fuit in possessione, vel quasi illius rei vel iuris, quod citra principis priuilegium baberi non potest, ex tali diutina possessione priuilegium illud præsumitur. Ita Bal. consil. 311. præmittendum est ad euidentiam. lib. 1. per And. Tiraquell. vbi suprà, versi. 30.

7 *Mandatũ ex longa scientia & patientia an præsumatur, ard. q.*

Trigesimotertiò † eundem scopulum & id intuetur, nam & si ex sola temporis diuturnitate mandatum non præsumi multi velint, vt notabiliter inquit Bald. in l. 1. in 1. colum. & ibi Salicet. C. de rebus alienis non alienan. & in l. 2. C. si ex falsis instrumentis. Alexan. in d. l. qui in aliena. in princ. ff. de acquirend. bære. & in d. l. sciendum. in 5. colum. de verborum obligat. & in consi. 1. incip. ponderatis his. colum. penult. volum. 4. & in cons. 35. incip. consideratis his. colum. 1. volu. 7. Felin. in c. sicut. colum. 17. vers. Sextò aduerte, de re iudi. Barthol. Sozin. in consil. 63. incip. in causa, quæ vertitur. colum. 3. versic. sed ad hoc fuit responsum. volum. 3. Franci. de Curte in consil. 48. in 6. colum. & in cons. 49. incip. memoriæ recolendæ. colum. 14. versic. 8. Ias. in consil. 111. inci. communitas. colum. penult. vol. 3. Pbilip. Decius in cons. 215. incip. in causa vertenre. col. 1. volum. 2. Ioann. Francisc. Balb. qui hanc dixit communem esse opinionem in tractatu præscriptionum. in 1. part. 3. part. principalis, in 10. q. in 5. colum. Carolus Ruin. in consil. 69. incip. circa processum. col. 2. in fin. & in consil. 156. incip. quia de pluribus quæritur. col. penult. in princip. volum. 1. & Srephanus Bertran. in consil. 3. incip. inspecto & considerato. col. 6. volum. 3. Tamen tale mandatum ex sola temporis dinturnitate (vtcunque mandatum res facti sit) præsumi receprior sententia esse videtur: ita Bald. consil. 285. lib. 3. Curtius senior consil. 77. super motiuis. colum. 2. Dec. consil. 99. visis, in fin. Paulus Castrens. consil. 84. lib. 1. Decius in addit. ad Bart. in l. si vxor. §. si quis vxorem. ff. ad legem Iuliam. de adulter. Ias. in l. 1. colum. 5. C. qui admitti. Andr. Tiraq. vbi suprà, versi. 31. Fernandus Loazes qui plures allegat consil. pro Marchio. de Velez, pag. 259. & 266. Et sanè vt prior opinio verior est data ignorantia eius, qui mandatum dedisse dicitur, ita posterior pars data eius per longi temporis spacium scientia & patientia longè verior est, per omnia iura & rationes suprà adductas. Ita Bald. consil. 337. lib. 1. Franc. de Curte d. consi. 77. Ludouic. Gozadinus, consil. 73. & Fernand. Loazes, vbi suprà. facit optimè l. si ego. §. 1. ff. de pub. in rem act. ibi, per traditionem forte aut per patientiam, & §. fi. Institut. de iniur. l. alienationis verbnm, ibi. vix est enim. ff. de verborum signif. l. si quis diuturno, in princ. ff. si ser. vendicetur. l. si id, quod ibi, quasi volente & concedente domina. ff.

pro

pro de reli. l. qui patitur. ff. mand. l. semper, qni non prohibet. ff. de reg. iur. & adde quæ dicemus infrà versic. 5s. & hæc pars verior est data longi temporis sciencia & patientia eius, cuius nom ne res agebatur, & cuius intererat, aliàs procedir prior opinio.

8 *Mandatū an inducatur ex scientia & patientia inter absentes, ardua q.*

Vnde † apparet quid respondendum sit in illo articulo, quo controuertitur, an d. l. qui patitur. d. l. semper qui non prohibet, locum habeant in absente non secus, quàm inter præsentes, id quod primùm admitir Philipp. Dec. in d. l. semper qui non prohibet, sed postea maturius deliberando ipsemet tenuit cōtrarium in additio. per eum factis ad rubri. C. de pact. colum. fi. quem sequitur Hieronymus Cagn. in d. l. semper. mouetur hac ratione: quia non est, inquiunt, inter absentes eadem ratio, quæ inter præsentes, si quidem inter præsentes qui scit alium pro se fideiubere, potest ei interdicere, ne pro se fideiubeat, id quod facere non potest qui absens est, sicque inter præsentes duo sunt, quæ faciunt præsumi, vel interpretari tacitum mandatum, Primum, quod agitur de vtilitate illins, pro quo fideiussio fiebat, Alterum, quod prohibere poterat si id sibi displiceat, at cùm res agitur inter absentes, & si idem suadeat vtilitas præsumpta eius, ꝑ quo fideiubeatur, tamen impotentia prohibendi si fortè ei displicebat, id dissuadet, quæ ratio (iudice me, cuique displicere meritò, vt minus integra deberet, nam non benè sequitur, imò minimè sequitur, est absens, ergo prohibere non potest. quinimò tam prohibere potest, quàm si præsens foret. Quid enim si cùm præsens esset, & ei interdiceretur, ne pro se fideiuberet, nihilominus ille parere noluit, sed pro se fideiubere, certè nihil vltra facere posset, nisi vt sic ei mandati actione abnoxius non esset, id quod & absens facere non minus liberè posset, quàm præsens simul ac nosset pro se fideiussum esse, posset enim rescribere sibi id displicere, sicque mandati actione minimè teneretur. l. nec emere. C. de iure deliberand. l. sicut initio. C. de action. & obligation. l. sicut maior. C. de repu. hæredi. & quia contractus mandati ex cōsensu substantiam, & formam capit. l. consensu. ff. de actio. & obligat. & Instit. de oblig. ex consensu, in princ. vnde illo renitente appareret cessate consensum vel consensum nunquam interfuisse, sicque se mandati nomine minimè teneri.

9 *Consensus quid sit.*

† nam consensus idem est quod simul sensus, vt tradunt Docto. per tex. ibi in l. 1. ff. de pact. dictio enim Cum idem significat quod Simul, cum ea dictio reperitur adiuncta in compositione ad alteram dictionem, sicque sensus adiuncta dictione Con, significat consensum, ita tamē vt aliquo tempore simul ab vtroque in idem sensum, & sic consensum fuerit.

10 *Absentiū cōtractus quando perfectus videatur.*

† Vnde & si omnes bonæ fidei contractus inter absentes non secùs quàm inter præsentes fieri possint, vt d. l. consensu. d. princip. Instit. de obliga. ex consensu. l. 1. & 3. ff. de procu. tamen si tibi absenti vendidi aut locaui domum meam, aut tecum societatem coire volui, & similia, & antequam tu acceptares & consentires, mutaui ac reuocaui voluntatem, posteà tu huius rei ignarus acceptasti, tunc licet vtrinque fuit in idem placitum, cessat tamen obligatio, & contractus: quia in id non fuit simul, hoc est, eodem tempore sensum, sed diuersis temporibus. sicque licet in idem vtrinque fuerit sensum, tamen non fuit simul sensum, & sic nunquam fuit consensum, & consequenter non est pactum aut conuentio, quæ obliget naturaliter nec ciuiliter, vt tradunt communiter Docto. in d. l. 1. Quis ergo impedit quin cùm primùm mihi absenti relatum fuit, Titium pro me fideiussisse, nō respondeam eidē nuncio, vel alteri mihi displicere, sicque mandati actione ei obligatus minimè manebo, nec ciuiliter quidem. Nec etiam naturaliter nō magis, quàm si reuera ille pro me nunquam fideiussisset. Verùm si tacui, satis iustè concessisse & consensisse videbor, quando quidem id cedit in meam vtilitatem, per d. l. qui patitur, cū ibi traditis per Doct. & per d. l. semper qui nō prohibet. cum ibi traditis per Doct. iuncta l. 1. a. & 3. ff. de procura. & quia taciti, & expressi regulariter per potentiam, & idem ius est. l. cùm quid. ff. si certum peta. vbi multa per Ias. post alios, per eundem in l. cùm ex filio, per illum text. in princi. ff. de vulgar. per eundem Ias. in l. 1. per illum tex. cum Gloss. C. qui admitti. textus egregius in d. l. si filiusfam. C. de per. hæred. textus egregius in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquiren. hæred. & in l. si quis diuturno, in princip. ff. si serui. vendi. & in l. alienationis verbo. ibi, vix est enim vt non videatur. ff. de verbo. signific. d. l. si ego. §. 1. ff. de publi. in rem actio. ibi, per traditionem, aut per patientiam fortè. d. l. si id quod. ff. pro de reli. ibi, quasi volente & concedente domina. l. Imperatores. ff. de iure fisci, ibi, tute huic pœnæ. l. fina. C. ad legem Iuli. maiesta. ibi, sua sponte punitur. Superiora inducuntur ad egregiam quæstionem. Scis donationem olim ad sui firmitatem indiguisse vel rei donatæ traditione, vel stipulatione, hodiè verò nudo pacto firmam esse. l. si quis argentum. C. de donat. cum ibi notatis. id quod etiam ad mortis causa donationem tractum est,

11 *Donatio mortis causa fit hodie pacto nudo.*

† quæ nudo pacto firma est, non secus quàm donatio inter viuos, vt tenuit Glo. & ibi cōmuniter Doctor. in l. cùm pater. §. Mæuio. ff. de legat. 2. & illam Gloss. communiter approbatam esse affirmat Hieronymus Cagnol. in l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iur. num. 3.

12 *Donatio causa mortis facta præsenti an valeat, ard. q.*

Quid † autem si ea donatio fiat præsenti & tacenti, an per eam præsentiam & taciturnitatē acceptare & agnoscere videatur, vt sic valeat quasi ex pacto tacitè inito inter donatorem & donatarium, an verò nihil valeat, quasi pollicitatio tantùm sit, propter defectum acceptationis,

quæ obligatoria non est, vt plenè per Iaſ. & Franciſc. de Ripa in rubrica. ff. de verbor. obligario. & Ioan. Crotus poſt Aretinum, quem refert in rubrica. ff. de verborum obligario. lectu. 2. negare eam donationem valere, id quod tenet etiam Philippus Decius in tubric. C. de pact. Idem Decius in l. ſenium. C. qui teſtamentum facere poſſunt. Idem Decius in dict. l. ſemper, qui non prohibet. Idem in conſil. 245. col. fina.

Contrariam partem vt ea donatio valeat, quaſi per eam ſententiam & taciturnitatem donatarij inducatur tacitum pactum, tenent Ange. & Bartho. Sozin. in locis relatis per Decium, vbi ſuprà, Carolus Ruinus in l. 2. charta penultim. ff. de legat. 1. Purpuratus in rubric. C. de pact. & in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert. pet. Lancellotus Galiaula in rubri. col. 11. ff. de verborum obliga. & Hieronymus Cagoolus in d. l. ſemper qui non prohibet. ff. de regul. iur. num. 3. Curtius Iunior in tubric. C. de pact. ſicque hæc pars receptior eſt, id quod aſſeuerat Hieronymus Cagnol. vbi ſuprà, † qui omnes ſimiliter affirmant, quod & in terminis d. l. ſi quis argentum. ſi donatio inter viuos fiat præſenti & tacenti, ea præſentia & taciturnitas inducit tacitam donationis agnitiooë ſeu acceptationem. ſicque tacitum pactum, quod ad talis donationis firmitatem ſat eſt, quamuis & in hoc contra hanc ſecundam eandemque receptam ſententiam, ſimiliter renuerint Aretinus, & Ioann. Crotus, vbi ſuprà, Philipp. Decius in quatuor locis ſuprà allegatis, qui in vtraque concluſione ea ratione mouentur. quod tale pactum, cùm verba donatarij defuerint, nō poteſt videri proprium, & verum pactum, ſed tantùm interpretatiuum & improprium, ad quod d. l. ſi quis argentum, vtpotè iuris antiqui correctoria extendi non deberet, vt ſic quantò minus poſsit, corrigeret ius commune. Quæ ratio (iudice me) ex craſsiore aliquan tulum Minerua deſcendiſſe videtur, quàm de tantis viris credi potuiſſet.

13 *Donatio ſimplex facta præſenti & tacenti an valeat, ard. q.*

† Nam quod in d. l. 1. ff. de pact. dicitur pactum eſſe duorum pluriúmve in idem placitum & conſenſum, non eſt cur magis referatur ad conſenſum verbis indicatum, quàm ad eum, qui alio quouis modo, aut ſigno indicaretur, indicatum ideò dixi, quia hominum conſenſus ſoli Deo notus aut infallibiliter intellectus eſſe poteſt, & præterea nemini. † Vnde & ſi animi noſtri nullum certius ſignum ſit quàm verborum. l. Labeo. ff. de ſup. lega. tamen verba non rarò falluot iuxta text. in l. diuus. ff. de milita. reſtam. §. planè. Inſtit. eod. tit. l. ſi quis inrentione. ff. de iudi. l. non ſolùm. ff. de act. & obligat. l. an inutilis. ff. de acceptila. Vnde Terentius, Erras (inquit) tui animi ſi me eſſe ignarū putas. loquitur enim de quadam coniectura fallaci. Et Ouidius ſic modulatus eſt:

14 *Conſenſus nō ſolis verbis, ſed & alijs modis conijcitur.*

15 *Verba indicium dantàxat, non certa probatio noſtræ ſunt voluntatis.*

Vetus frequensq; via eſt ſub amici fallere nomen.

Et † Cicero Offic. lib. 1. ſic ait: Nulla iuſtitiæ peſtis capitalior eſt, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur. Vnde idem Cicero pro Cecinna in oratione ait: Verba inuenta ſunt, quæ iodicarent noſtrā voluntatem. Intelligit enim verba & ſi ſiot omnium ſignorum certiſsimum iodicium, noſtræ voluntatis tamen minimè ioducere certam, & infallibilem demonſtrationem, ſed tantùm indicium, ideò iudicarent, dixit, non demonſtrarent, ideò lex ait, quod non literarum, aut verborum figura obligamur, ſed mente & ſenſu, ita l. non figura. ff. de action. & obligatio. l. obligationum ſubſtantia, eodem titulo. Idem Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait: † Scriptum ſequi calumniatoris eſt, boni verò iudicis voluntatem ſcriptoris. Sic & in l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. ait lex, à verbis recedendum, vt voluntatem ſequamur. Ad idem l. 3. C. de lib. præt. l. non aliter. ff. de lega. 3. l. ita ſtipulatus. verſic. Sabinus. vbi not. Paul. Caſtrenſ. & Iaſ. ff. de verborum obligat. verſicu. ex mente, iam ergo dubitari non oportet, quin hominum animus & conſenſus nulli ſat certus, & cognitus eſſe poſsit, niſi Deo. Sicque hominum conſenſus, qui pactum inducit, indicijs tantùm non etiam certa ſcientia, aut demonſtratione comprehendi vnquam potuit, aut poterit in æternum, vnde ſiue ex verbis ſiue ex alijs indicijs, aut coniecturis hominum conſenſum deprehenderis, vel (vt rectius loquar) coniecturatus fueris, ſemper is conſenſus eſt interpretatiuus, & coniecturalis, non certus & indubitatus, vnde ſi tibi præſenti dixi, dono tibi domum, vel equum, & taces, per hoc agnouiſſe ex legis æqua, & prudēti interpretatione videris, non ſecus qnàm ſi tibi placere verbis declaraſſes, cùm id tibi vtile ſit. Idem ſi mortis cauſa tibi donare dixi eadem ratione, nam vt id ſignum & indicium tuæ taciturnitatis cum hoc admiculo, quòd res tibi expediebat, poſſet oos fallere (ſi fortè tibi diſplicebat) ita etiam ſi verbis tibi placere declarares, decipi poſſemus, ſi fortè tibi diſplicebat, quamuis contrarium dixeris, ergo iuſtè, & veroſimiliter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis vtilitati, interpretatur tacitam acceptationem, & conſequenter tacitum conſenſum. ſicq; etiam pactum l. cum quid. ff. ſi cert. pet. cum ſimilib. ſuprà allegatis.

16 *Iuſtitiæ quā peſtis capitalior.*

17 *Calumniator quis.*

SVMMARIVM.

1. *Tempus longum inducit præſumptionem actorū, vt teneat ſententia.*
2. *Longum tempus legitimat executionem.*
3. *Tempore ex longo præſumitur authoritas ſuperioris.*
4. *Solennitatis præſumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei Eccleſiaſticæ alienationem.*

5 Inſtru-

5 *Instrumentum ritè exemplatum præsumitur post longum tempus.*
6 *Instrumentum minus solenne ex longa sui obseruantia fide dignum sit.*
7 *Testamentum minus solenne an conualescat.*
8 *Tempus pater veritatis.*
9 *Populi vetus memoria pro veritate est.*
10 *Probatio leuior sufficit in antiquis.*
11 *Testamentum an vacillet vnius testis contradictione.*
12 *Ecclesia diu singulis annis solutum non perpetuatur, contra Doct.*
13 *Verba enunciatiua probant post longum tempus.*
14 *Tempus longum cum scientia & patientia inducit consensum authoritatis licentia præsumptionem.*

CAPVT LXIII.

1 *Tempus longum inducit præsumptionem alterius, vt teneat sententia.*

TRIGESIMOQVARTO † superioribus arridet, nam & si acta iudicij sint quid facti, tamē si appareat sententia, reliqua verò acta totius processus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnitate interuenisse præsumuntur, & ritè interuenisse, vt est vera communis opinio, quam tenent ita Innocentius & alij in cap. bonæ, 1. per text. ibi, de electione, & in c. in præsentia. de renun. & in c. cum inter, de re iudic. Deci. consil. 36. exemplum instrumenti. Alex. consil. 17. viso instrumento. col. penult. lib. 4. Idem Alexand. consil. 30. ponderatis. colum. 3. lib. 5. Corne. consi. 304. rem arduam. lib. 3. colum. 2. per Andream Tiraq. de præscript. §. 1. Gloss. 4. versic. 32.

2 *Longum tempus legitimat executionē.*

Trigesimoquintò † his qooque concinit, nam & si sententiæ executio sit meri facti, tamen ex temporis diuturnitate ritè & cum interuentu omnium solennium, quæ in facto consistunt, facta præsumitur. Ita Petr. Anchar. consil. 39. visa petitione. Deci. consil. 385. iuridicam esse, colum. 1. Andr. Tiraquel. vbi suprà, versic. 33. & Philipp. Deci. consil. 419. viso. colum. 1.

3 *Tēpore ex lōgo præsumitur authoritas superioris.*

Trigesimosexto † superioribus consonat, nam & si authoritas superioris sit quid facti, tamen si reperitur instrumentum de alienatione rei Ecclesiasticæ, in quo nulla sit mentio de authoritate superioris, tamen post longum tempus ea præsumitur. Ita Petr. Anchar. consil. 136. ex consilijs excellentium. Angel. in l. quod nolit. §. 1. ff. de ædili. edict. Barb. in l. sciendum. colum. 16. ff. de verborum obliga. Andreas Tiraq. vbi suprà. versic. 35. Felin. in c. Alb. de testib. plenè per Fernandum Loazes, qui alios allegat in consil. pro Marchione de Velez, pagi.

4 *Solennitatis præsumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam ecclesiasticæ alienationem.*

Trigesimoseptimò † huc quoque adspirare videtur, nam & si solennia, quæ in alienatione rei ecclesiasticæ interuenire debent, sint quid facti, tamen licet de eorum solennium vel aliquotum interuentu, in instrumento mentio facta non sit, adhuc tamen ex diuturnitate temporis interuentus eorum præsumitur. Ita Anton. Butr. in c. cura, de iure patronatus. colum. 2. Franc. Aret. consil. 36. casus talis est. col. 2. Andre. Tiraq. vbi suprà, versicul. 36. Fernandus Loazes, qui quàm plures allegat, vbi suprà, pag. 51. Felin. in c. sicut. colum. 19. de re iudic. Philipp. Decius in l. 1. col. 4. C. qui admitti. & d. consi. 36. exemplum. colum. penul. & consil. 152. in causa. col. 2. Alex. consil. 79. circa primum, lib. 1.

5 *Instrumentū ritè exemplatum præsumitur post longū tempus.*

Trigesimooctauò † aliorsum non respicit, quòd & si producatur instrumentū sumptum ab originali, nec appareat de citatione partis, post longum tamen tempus ea præsumitur, vtcunque facti sit. Ita tenent Raphael Cuma. consil. 167. visis instrumentis. colum. 2. Florianus in l. 2. ff. de fide instrumen. Alexan. consil. 101. super primo dubio. colum. 3. lib. 7. Francis. Areti. consil. 37. colum. penultim. Corne. consil. 304. rem arduam. colum. 2. lib. 3. Philipp. Deci. consil. 36. colum. 1. Ias. in authent. si quis in aliquo documento. colum. 4. C. de eden. Idem Ias. in l. 2. colum. 2. C. de testam. Andre. Tiraquel. ex cuius allegatis apparet, hanc esse communem opinionem tract. præscript. §. 1. Gloss. 4. vers. 37. non paucis tamen repugnantibus, vt ibi pereum.

Trigesimononò his & illud cōsequens est. nam & si consensus, vt constat, sit res facti, tamen si monacha reperitur migrasse de vno monasterio ad aliud, in posterioreq; diu commorasse, præsumitur id factum de voluntate prioris monasterij, sicque posteriori acquirer, non etiam priori. ita Barthol. Sozinus consil. 83. placet mihi, in princip. & in alijs consilijs relatis per Andream Tiraq. qui idem sequitur, vbi suprà. vers. 41.

6 *Instrumentū minus solenne ex lōga sui obseruātia fide dignū sit.*

Quadragesimò † ratio istorum omnium stat in vi & potestate temporis, quæ tanta est vt instrumentum, quod vndequaque solenne non erat, si tamen diu quæ in eo continebantur obseruata fuerunt, habetur perinde ac si vndequaque solenne foret, plenèq; probat, quasi illa solennitas defectus tempore suppleatur. Ita egregiè Bart. inter consi. Baldi consil. 400. super primo puncto. colum. 2. lib. 4. Felin. in cap. sicut. colum. 18. de re iudic. Andreas Tiraqoell. vbi suprà, versic. 24. † Vnde cùm plura quàm quadraginta requisita ad tastamēti firmitatem desiderentur, vt plenissimè disseruimus lib. secundo de succ. crea. per totum, quæ omnia requisita vix vnquam satis ex integro obseruata inuenies. dicebam, quòd si ex testamento, quod non satis ex integro habuit solennium obseruationē (dummodò principaliora non deessent) cœpi hæreditatem posidere, longoque tempore eum tenni, cùm hæredes legitimi testatoris huius rei ignari non essent, per hoc videretur testamentum integras vires sumere, in poste-

7 *Testa. minus solenne an cō ualescat.*

rumqne tutus essem, quod dic vt proximè repetam.

8 *Tempus pater veritatis.*

Quadragesimoprimò † est & alia ratio superioris quasi contigua, quod tempus dicitur esse pater veritatis, vt plenè differit Andre. Tiraq. vbi suprà cap. 85.

9 *Populi vetus memoria pro veritate est.*

Quadragesimosecundò † est & alia ratio proxima superiori. quod longa populi memoria pro veritate est. Ita Bald. consil. 84. res prohibitæ, lib. 1. Tiraqnell. vbi suprà, versi. 26. qui refert Ouidium sic modulantem Metamor. lib. 1.

Quis hoc credat nisi sit pro teste vetustas.

Et vox populi vox Dei est, dixi suprà cap. 11. num. 34.

10 *Probatio leuior sufficit in antiquis.*

Quadragesimotertiò † est & alia ratio, nam generale est, vt ex temporis diuturnitate leuior probatio sufficiat, vt per Bart. in l. si quidem. C. solut. matrim. & in l. de minore. §. tormenta. quæst. 2. de quæstio. Idem Bartol. in l. continuus. §. cum ita. ff. de verborum obligation. Ioann. Imolen. in capitulo, cùm causam. colum. 1. de probation. Andre. Tiraquel. vbi suprà, versicu. 29. per rationem, quam signauimus suprà ad princip. huius capitis, nempè, quia tempus rerum obliuionem inducit, sic etsi † testamentũ soleat vacillare contradictione vnius testis testamentarij, tamen fallit, postquam quis sciente, & patiente hærede legitimo longo tempore possedit hæreditatem, secundum eundem ibi, versi. 38. post Fulgosium, quem allegat consilio 79. columna tertia.

11 *Testa. an vacillet vnius testis contradictione.*

12 *Ecclesiæ diu singulis annis solutum non perpetuatur, contra Doct.*

Quadragesimoquartò † tantaque est vis temporis, vt si per decennium quis liberè, ecclesiæ, vel piæ causæ, quid soluerit, ex hoc inducta censetur consuetudo, vt in posterum tantundem soluere teneatur, secundum eundem Andream Tiraquellum, vbi suprà, versicu. 42. per capit. veniens. 1. de testibus, vbi idem tenet Panormitan. nota. 3. & Felinus not. 4. Panormitanus & Felinus in capitu. ad Apostolicam, de simonia. Panormitan. consil. 6. colum. 3. lib. 2. quæ conclusio vera non est, si non allegetur vel probetur idoneus tit. iuxta l. cùm de in rem. ff. de vsur. cum ibi not. per Barto. & Florian. & per l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obligation. tempus enim sui natura nihil generat, sed potius omnia consumit. §. placet, in d. l. sicut. l. omnes. C. de præscription. triginta annorum, in princip. Institut. de perpe. & temp. actio. & d. cap. veniens. nihil probat, & Ecclesia ab huiusmodi tyrannide abstinentior esse debet quàm reliqui, capitu. primo. §. primo. de alienation. feud. in princip. in auth. de monachis. Andreas Tiraquell. de priuileg. piæ ca. priui. 100.

13 *Verba enunciatiua probant post longum tempus.*

Quadragesimoquintò † & tanta est vis temporis, vt verba enunciatiua, quæ regulariter non probant post temporis diuturnitatem, cùm alijs adminiculis probationem inducant, vt videtur voluisse Bald. Albericus, Salicetus, Paulus Castrens. in l. cum quis. C. de iure. deliber. & ibi Alexand. & Ias. Panormit. consilio 54. casus talis est. colum. 2. lib. primo. Andreas Tiraquell. vbi suprà. versicu. 28. Florianus in l. in finalibus. ff. finium regundorum. Decius consil. 13. an appellatione, & alij multi per eum ibi relat.

Quadragesimosextò, isthæc omnia augentur, nam & si iuris sui remissio vel abiectio nunquam præsumatur, fallit tamen ex tempore etiam vnius interdum anni. §. fin. Instit. de iniur.

Quadragesimoseptimò, facit egregius tex. in l. si ego. §. primo. ff. de publiciana in rem action. ibi, per traditionem fortè, aut per patientiam, vbi longi temporis scientia, & patientia tantum operantur, quantum alienatio & traditio, & tamen traditio constat esse quid facti etiam extrinseci.

Quadragesimooctauò facit l. alienationis verbum. ff. de verborum significat. ibi, vix est enim, vt non videatur alienare, &c. vbi qui ab alio diu rem suam possideri patitur, vix est, vt non videatur titulum possidenti præbere, hoc est, eam concedere. l. si quod ibi, quasi volente & concedente domina. ff. pro dereli.

Item facit l. si quis diutino, in princip. ff. si serui. vendi. quæ in scientia & patientia domini nititur, nec desiderat alium titulum, vt seruitutis præscriptio contingat, quasi ipsa scientia & patientia inducant titulum, hoc est, concessionem illius seruitutis, & ista quatuor iura posterius allegata probant conclusionem nostram à fortiori, nam multò minus est ex diuturna possessione præsumere titulum allegatum, quàm eum inducere, hoc est, inducere concessionem, etenim quando tituli præsumptio duntaxat inducitur, admittitur allegatio in contrarium, at non sic quando ex solo tempore ipsemet titulus inducitur, sicque hoc longè grauioris præiudicij est, quàm illud.

Quadragesimononò † si cum scientia, & patientia, diuturnitas temporis fluxerit, talis diuturna scientia atque patientia, idem, quod expressus consensus, authoritas, seu licentia operatur, etiam in casibus, in quibus à lege vel statuto Principis, Episcopi, capitul. parentum, vel propinquorum, seu alterius consensus, seu authoritas, vel licentia, ad aliquem actum expediendum requiritur, vt probat textus in dicta l. secunda. C. de his, qui spontè publica munera subeunt, libro decimo. & in l. ne in arbitris. C. de arbitris. & in dicta l. si filius, vbi hoc notant Baldus & Doctores. C. de petitione hæreditat. & in l. penultim. C. communi diuidundo. & in l. final. C. arbitrium tutelæ, & in l. quidam. ff. de euictio. & in dicta l. secunda. §. voluntate, 14

Tempus longum cum scientia & patientia inducit consensus authoritatis licentiæ præsumptionem.

vbi

vbi hoc notant communiter Docto. præcipuè Alexan. qui hanc dixit esse communem opinionem. ff. solut. matrim. & in d. l. qui in alie- na, in princip. ff. de acq. hæt. & in l. si quis: for- tè. §. cæterùm. ff. de pœnis, & in cap. 1. §. præter- eà, vbi hoc notant do. Afflictus, & alij, in 2. co- lum. 3. titu. quibus modis feudum amittatur. & in cap. 1. §. fin. vbi hoc etiam notat Gloss. si de inuestitu. feudi inter dominum & vasallū lis oriatur, & in d. cap. ea nascitur, de his, quæ fiunt à prælato sine consensu capituli, & in c. peruenit, & ibi Gloss. de emptione & vend. & in cap. peruenit, de censibus, & cap. accedentibus, & in cap. finali, de priuil. & notant Doctores in l. si certis annis. C. de pactis, & in l. prima. C. qui admitti. Gloss. Barto. & Doctores in l. cum de in rem verso. ff. de vsucapion. & in l. prima. §. finali. ff. de aqua pluuia arcenda. Idem Barto. in disputatione sua, incip. mulier habens amplum patrimonium, & in l. quæ potis. & ibi latissimè Alexand. & Iason, qui hanc dixerunt magis communem esse opinionem. ff. soluto matrimonio. Hostien. & Ioannes Andreæ in capitul. illud, de præscription. Panormitan. & Doctores in capitulo, cæterùm, & ibi. Philippus Decius post alios in quarta colum. de iudicijs. Oldra. in consilio 183. incip. factum tale est, vacante Ecclesia, in 4. colum. Bald. in libro statutorum, in verbo, filios. Cardinal. in capit. requisisti, de testament. Alexand. in consil. 78. colum. 3. volum. 1. & in consilio 8. volum tertio. & in consil. 111. incip. viso & diligenter considerato. colum. penult. volum. 4. & in consilio 133. incip. clementissimi. colum. 5. eodem volum. & in consil. 39. incip. ponderatis his, colum. 1. & 2. volum. 5. Francisc. de Aret. in consil. 36. casus talis est. Aym. Crauet. consil. 148. nobilis Antonia. colum. final. Hierony. Gratus resp. 9. facti speciem, & in resp. 94. in causa excellentissimi. colum. final. Stephan. Bertrand. consil. 1. lib. 1. colum. 10. Ludou. Gozad. consil. 73. circa dubia. colum. 4. Carolus Ruinus consil. 69. circa processum. colum. 4. lib. 1. Fernandus Loazes Archiepisc. Tarra. consil. pro Marchione de Velez, pag. 260. Ias. cons. 56. circa primum, lib. primo. idem Ias. consil. 25. quæstio vertitur. lib. tertio, & consilio 89. ad consultationem. colum. fin. lib. 1. Vnde planè colligitur (id quod hi omnes taciti tenere videntur) quod si fundum tuum te sciente & patiente longo tempore possedi, eum præscripsisse videbor, etiam si tituli aliunde, ne adsit interuentus, neque probatio, neque etiam allegatio, sed sola illa tacita concessio, quæ post longum tempus colligitur, id quod probat text. in l. alienationis verbum, ibi vix est enim, vt non videatur alienare. ff. de verborum significat. Ad idem l. si ego. §. 1. ibi. per traditionem, aut per patientiam fortè. ff. de pub. in rem act. vbi quod attinet ad concessionem tantum operatur patientia quantum traditio. iuncto §. per traditionem. Institu. de rerum diuis. Ad idem §. fin. Instit. de iniur. vbi per taciturnitatem vnius anni actio iniuriarum remissio videtur. Ad idem dictum capit. illud. de præsumpt. Ad idem l. si quid diuturno, in princ. ff. si ser. ven. Ad idem Gloss. communiter approbatam in l. penult. C. com. diuid. vbi diuisio præsumitur ex longi temporis scientia, & patientia. Hæc conclusio variè intelligitur, Primùm cùm agitur de dominio plenario præscribendo, vt dict. l. alienationes, Deinde cùm agitur de præscribendo vsufructu, idque facilius: argum. dict. l. Tertiò cùm agitur de præscribenda seruitute: arg. d. l. & in spem, per d. l. si quis diuturno. Quartò cùm agitur de præscribenda actione personali liberatoriè seu ad liberationem debitoris, & ita procedit text. in l. sicut, & in l. omnes, & l. cum notissimi. C. de præscripr. triginta annorum, & text. in l. 1. C. si aduersus creditorem. Postremò etiam si agatur de præscribenda actione personali ad nouam obligationem acquirendam, vt in terminis l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Quæ omnia obtinent, quando is, contra quem præscribi cōtentio est, rem suam iusve suum possideri sciebat, & patiebatur, nam si ignorabat non aliter longi temporis præscriptio procedet, quàm si titulus interueniat & allegetur, & probetur. l. nullo. C. de rei vend. & dicam plenius in cap. sequen. itaque data scientia & patientia domini non est necessarius titulus aliunde proueniens ad possessionem præscribentis iustificandam, nam satis superque iustificatur per solam domini scientiam & patientiam. Verùm domino ignorante, tunc demum titulus aliunde requiritur ad iustificādam talem possessionem, vt ei sic iustificatæ legale vsucapionis luctum meritò possit accedere, facit text. egregius in l. si id quod pro derelicto ibi, quasi volente, & concedente domina, vbi ad iustificandam possessionem sufficit, quò ad præscribendum voluntas domini, nec alius tit. exigitur, iunge dicta infrà cap. seq. num. 3. cum seq.

SVMMARIVM.

1 *Feudum ex longo tempore præsumitur.*
2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia cōsentire videtur.*
3 *Tempus longum consensum ignorantis præsumi non facit.*
4 *Patientia sine tempore longo non inducit consensus præsumptionem.*
5 *Nobilitatu priuilegium quanto tempore pereat.*
6 *Solemnitas extrinseca præsumitur ex longo tempore.*
7 *Solemnitas extrinseca ex tempore longo cum alijs adminiculis præsumitur, vel sine alijs adminiculis, ardua q.*

 8 *Scri-*

CAPVT LXIIII.

QVINQVAGESIMO hinc est (vt ad scientiam & patientiam redeamus) † quòd si quis à domino tanquam vasallus receptus fuerit, isque eo sciente & patiente diu pro tali se gesserit, rem illius domini vt feudalem possidendo, per hoc feudum constituitur. c. sciendum, qui testes sunt necessarij. Gloss. in c. 1. in verb. permissum, de prohib. feudi alien. per Lot. & ibi Bald. & Zasius in rubric. qualiter feudum acquiratur, & Fernandus Loazes in consilio pro Marchion. pagin. 262. *1 Feudū ex longo tempore præsumitur.*

Quinquagesimoprimò, vnde Bald. vbi suprà, ait † quòd si domino præsente & tacente feudum ille alienauit, & lōgum tempus præterijt, dominus consentire intelligitur. Ias. in l. quæ dotis, in 15. casu. ff. solut. matrim. Hieronymus Gratus resp. 117. prima facie. colum. 2. lib. 1. Alexand. consil. 79. colum. 4. lib. 1. & in consil. 113. viso & diligenter. colum. pen. lib. 4. & Fernandus Loazes, vbi suprà. *2 Feudi alienationi dominus ex longa patientia cōsentire videtur.*

Quinquagesimosecundò, vnde secundum eum ibi si rem emphyteuticam sciente capitulo emi, & ita longo tempore possedi, præsumuntur in tali cōtractu omnium solennium interuentus.

Hactenus quando concurrebat scientia & patientia cum temporis diuturnitate, † nam si sola temporis diuturnitas adesset sine scientia & patientia, vel sola scientia & patientia sine diuturnitate temporis, tunc non sufficeret, vt consensus & concessio præsumeretur, de temporis diuturnitate sine scientia & potentia, quòd non sufficiat, vt præsumatur consensus, aut concessio. aut vt fiat præiudicium nobis quasi ex facto nostro, tradunt Bald. & alij in l. 1. C. qui admi. Bald. & Salicetus in l. si filiusfamiliâs. C. de pent. hæred. & in l. 2. C. de legi. hæred. Bald. & Angelus in l. quæcunque. §. fin. ff. de publi. in rem actione. Alexan. & alij in l. qui in aliena, in princ. ff. de acquir. hæred. Idem Alex. in l. sciendum. ff. de verbo. oblig. & rursus in consil. 9. lib. 2. & Fernandus Loazes, vbi suprà, pagi. 258. vnde mandatum ex temporis diuturnitate sine scientia nostra illius negotij, quod nomine nostro fieri dicebatur, minimè præsumitur, secundum Bald. colum. 1. & Salicet. in l. 1. C. de reb. alien. non alien. & in l. 2. C. si ex falsis instrum. Alexand. in d. l. qui in aliena, in prin. & in l. sciendum. suprà alleg. colum. 5. Felinus in c. sicut. col. 16. de re iud. Decius consil. 215. in causa vertente, colum. 1. Carolus Ruinus consil. 69. circa processum. colum. 2. lib. 1. & consil. 166. quia de pluribus, eodem lib. Ias. consil. 111. communitas. lib. 4. & Fernandus Loaz. vbi suprà. *3 Tempus longum consensum ignorantis in præsumendo non facit.*

Quod † autem sola scientia & patientia non sufficiat sine temporis diuturnitate, vt quis de suo concedere iure videatur, probatur *4 Patientia sine tēpore longo non inducit consensus præsumptionem.*

tur In l.filiusfamiliàs.§.inuitus.ff.de procur.l.inuitum.ff. de serui. vrbanorum prædiorum. l. Caius. ff. de pignor. actione. l. fideiussor.§. pater.ff.de pignor.l.sicut.§.nō videtur.ff.quibus mod. pigous vel hypothe.solui.l.in eo iure.§.vetare,&l.pen.ff.de furtis.c.qui tacet,vbi per Doct.de regu.iur.lib.6. Glo. in l.qui patitur.ff.mand. Philipp. Decius & Hieronymus Cagnolus in l.semper qui non prohibet. ff. de regu.iur.multa per Archiepiscopum Tarraco. vbi suprà pag.257. & sic intellige quod scripsi suprà vers.33.

5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*

Quinquagesimotertiò † si quis habens priuilegium ne ad vectigalia teneatur, passus fuerit se conscribi in libro talia soluere debentium, idque perlongum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegium exemptionis.Ita probat tex. in l.1.§.si quis tutor.ff.quando appel. sit, vbi ita tenent Angelus Perusi.& Angelus Aretinus,& Ioannes Imolensis, Alex. consil.101.visis instrumentis.colu.pen.lib.1.& in consil.133.clementissimi,& consi.136.in causa & lite. lib.4. Fernandus Loazes, vbi suprà, pag.245.Carolus Ruinus consi.126.viso priuilegio,columna fin.lib.4.& Ludouicus Gozadi.consilio 23 prima facie,columna 2. vt ergo hoc casu per longi temporis patientiam is de suo iure concedere videtur, & lex ius suum ei admittere quasi sponte sua intelligitur, sic & si quis rem suam ab alio longo tempore possidere patitur, lex quasi sponte illius transfert dominium in præscribētem, sic & in l.fi.C.ad legem Iuliam maiesta. pœnam sponte sua subire delinquentes videntur quasi cum eorum bona publicantur,& ad fiscum transferuntur, sponte eorum id fieri intelligatur. dixi plenè de succe.creation.lib.1.§.10.nu.665.

Denique ex diuerso, qui re vera exemptus non erat perlongum tempus viginti anoorū si cum conciuibus vectigalia non soluit, sed subire desijt cùm alij ea persoluerent, acquirit libertatem vel eam præscribet,cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes,vbi suprà,pagina 256. & Andream Siculū inter consilia Alexan.coosi.vltimo,libro quarto,& Carolum Ruinum consilio 117. videndū est,columna tertia,lib.1.

6 *Solennitas extrinseca præsumitur ex lōgo tempore.*

Quinquagesimoquartò † solennitas etiam extrinseca præsumitur ex temporis diuturnitate,ita tenent Glo.vlti.Innocentius, Antonius Butrius, Ioannes Immolen. & Panormit. in cap.peruenit,de censibus,& Hostien. Ioan. Andreæ, Bald.Antonius,Ioannes Imol.& Felinus in capit. Albericus. de testibus. Sozinus consil.153.pulchra & subtilis,colum.2.versicu. ad hanc obiectionem. lib.2. & consil. 266. in causa.lib.2.& Corneus coosi.98.videtur prima facie,colum. 1.& 2.libro primo,& consil. 348. videtur in hac columna quinta eodem libro primo, & consilio 144. superioribus dubijs, columoa prima.versiculo, tamen his minimè refragantibus, libro quarto, & consi. sequen. in suprà scripto themate, columna penultim: versicul.item potest dici, eodem libro quarto, & consi. 248. copiosè.colum.1.eod.lib.quarto Franciscus Curtius Senior consilio 117. super motu.colum.3. Felin.in dicto cap. sicut.colu.15.versic.fallit tertiò,de re iudic.& in cap.1.columna prima.de lit.const.& in cap.licet Heli. colum.5.de simon.Ludoui.Bologn. consi.34. colum.4.Philippus Decius consil.36.colu.penul.versicu.vltim. non obstat, & dicto consil. 42.colum.7.in quinto dubio.versicul. & ista confirmatur,& dicto consi.152.colu.2.& consil.190.visis & diligenter.versic.quo ad tertiū; & consilio 212. viso puncto.colum.3. Barthol. Bald.Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d.l.qui in aliena. ff. de acquiren. hæredita. Bartbol. Bal.& Ang.in d.l.si filiusfamiliàs.C. de petition.bæredi.Bart.Bald.Angelus, Ioan. Imolensis,Rapha.Cumanus, Ludouicus Romanus,Alexan.Barbatius, & Ias.in d.l.sciendum.ff.de verborum obligatio.qui omnes admittunt solennitates extrinsecas desideratas iustrumentis exemplandis præsumi ex temporis diuturnitate.

7 *Solennitas extrinseca ex tēpore longo cū alijs adminiculis præsumitur, vel sine alijs adminiculis,ard.q.*

Sed quod † solennitas extrinseca præsumatur ex temporis diuturnitate temperatur, vt procedat, ita demum si concurrant alia adminicula,& non aliter. Ita tenent Cynus & Bal. q.2.in l.1.C.qui admitti.Ias. in l.si certis annis. columna tertia.C.de pact.Alexan. in leg. qui iu aliena, in princi. suprà alleg.Idem Alexan. consilio 9.viso themate,columna penul.libro tertio,& consil.17.libro quarto. Idem Alexan. consilio 218.ponderatis narratis.columna tertia, libro primo Salicetus in d.l.si filiusfamilliàs. Ludouicus Romanus in d. l. sciendum. Panormitan.in d.c. Albericus.colum.penul. de testibus. Idem Panorm. in capit. significauit. notat 2. de censibus, Paulus Castrensis consilio 202. causa confinium. colum. secunda.vnde Baldus, vbi suprà, negat ex diuturnitate temporis præsumi donationis insinuationem, negatque præsumi interuenisse consensum consanguineorum in contractu mulieris, vel mariti in contractu vxoris, qui desiderabatur per statutum.

Contrariam partem vt ex diuturnitate temporis etiam citra concursum alterius adminiculi præsumatur solennitas extrinseca tenent Iason in d.l.sciendum, & Ludouicus Romanus sibi contrarius in d.l.qui iu aliena.Felinus in d.c.Albericus,columna fina.Iason in leg.1.C. qui admi. col. 4. Alex. consil. 79. primo quæritur. lib. 1.Barbat. consi.33.col.tertia. libro tertio. Idem Barb.in repet. rubr. C. qui admi.colum.2.Andr.Tiraq.de præsci.§.1.Glo. 4.versi.39. & hæc pars sine dubio verior est data scientia & patientia eius cuius intererat, & consensum præstare debebat.

8 *Scripturæ interuentus an ex tempore lōgo præsumatur,ard.q.*

Secnndò deinde eadē cōclusio † vt si solēnitas extrinseca ex tēporis diuturnitate præsumatur, limitatur vt non procedat in quibus

casibus requiritur scriptura, tunc enim vt ea scripturę solennitas interfuerit minimè etiam post longum tempus præsumitur. Ita tenent Felinus in capitul.1. in princi. de litis contest. Alexa. consi.219. ponderatis his. colu. pen. lib. 6. & Andr. Tiraquel. post Paulum Castrensem quem allegat, in d. versicu.39. quæ limitatio saltem sic generaliter accepta non video vt sustineri possit, nam si vendidisti mihi domum hoc expressim acto vt inde fieret scriptura, nec aliter contractus perfectus esset, deinde te sciente, & patiente post precium solutum longo tempore eam domum possedi, certè tibi hærediue tuo eam domum vendicanti exciperem eam solennitatem scripturæ interfuisse, sicque contractum suam perfectionem recepisse, eáque solennitatem ex ipsa temporis diuturnitate probarem. Quinimò idem crederem etiam si per procuratorem contractus ille fuisset celebratus, nec vnquam ad tuam notitiam peruenisset nisi nunc, cum post longum tempus agere cœpisti, quia quando reuera interfuit conuentio & solummodò dubitatur de solennibus illius contractus, ea etiam in præiudicium absentium præsumuntur ex longo tempore, licet non præsumerentur in præiudicium absentium ipsimet contractus si de ipsorum initio non constaret. sicque si non probaretur quòd inter me & tuum procuratorem interfuisset vlla conuentio, tunc licet probatum esset te illi mandatum dedisse ad illam domum vendendam, meque postea illam lōgo tempore possedisse, adhuc in præiudicium tui absentis & ignorantis ea solennitas extrinseca (hoc est illius cōtractus interuentus) minimè præsumeretur: arg. eorum omnium iurium & rationum quę suprà dicta sunt, quæq; infrà adijcientur, & argu. d.l. filiusfamilias. C. de peti. hæred. l. qui in aliena, in prin. ff. de acquir. hæred. c. illud. de præsumpt. l.1. C. de patria. potest. Ratio differentiæ, quia quod est aliquid, facilè recipit suppletionem & perfectionem, sicque eam recepisse facilè præsumitur, sed quod est nihil, non potest recipere suppletionem augmentúmve, sicque eam recepisse ex temporis etiam diuturnitate præsumi in ciuile esset. argu. l. omnimodo, & l. scimus, in prin. & §. repletionem. C. de inoffi. test. l. sed & si manente. ff. de precario. cap. & Glo. de offic. deleg. vnde portio quæ aliqua est, facilè recepit suppletionem & argumentum iuris accrescendi, non sic in ea quæ nulla est. l. si totam. ff. de acqui. hære. vbi tradunt communiter Doct. Bart. & alij in l. re coniuncti. ff. de lega.3. vnde repudiatio partis hæreditatis vel legati quia nihil est, non trahit ad se alias partes eiusdem hæreditatis, vt omnes repudiatæ videantur, sed aditio partis trahit ad se alias partes, sicque per aditionem partis totum quod delatum est, quæsitum videtur, text. est in l.1. & 2. cum ibi notatis. ff. de acq. hær. l. si solus, in princi. & §.1. eod. titu. iuncta l. cum quidam. ff. de lib. & posth. dixi multa in simili in c.1. lib.2. controuersiarum vsu frequentium, & nostram distinctionem videntur sentire Alex. consil.55. coln. 2. lib.5. Decius consil. 442. col.3. Tiraq. vbi suprà, versic. quin & aliter.

9 *Supplementū alius facilius inducitur quā ipsemet alius*

Tertiò limita † vt solennitas extrinseca etiam post temporis diuturnitatem non præsumatur, quando agitur principaliter de inferendo alicui tertio præiudicium, ita tenent (nisi demum post annos triginta vel longius tempus) Glo. & Innocen. & reliqui in c. peruenit. de empti. & vendi. vbi Imola. col.6. Fulgosius in l.1. col. pen. C. qui admi. Alex. colu. 7. viso instrumento locationis. col.3. lib.4. Hostien. Ioan. Andr. Panor. in d.c. Albericus de testibus. Alex. consi.218. ponderatis narratis. col. 3. lib.6. arg. d.l. nullo. C. de rei vend. cum simi. & d.c. peruenit.

10 *Solennitas extrinseca ex lōgo tempore non præsumatur ad damnum tertij.*

Contrarium tamen tenent Alexan. sibimet contrarius in d.l. qui in aliena, in prin. ff. de acqui. hære. per c. continebatur, de his quæ fiunt à prælato sine cons. c. Iason in d.l.1. colu.5. C. qui admitti. And. Tiraq. de præscri. Glo.4. §.1. versic.39. ibi sunt, & qui hoc limitant post Antonium Butrium, quem allegat in d.c. illud.

Quid dicendum, & sanè vt istarum sententiarum neutra simpliciter vera est, ita vtraque aliqua ex parte defendi potest, nam quod tendit in præiudicium tertij ignorantis ex diuturnitate temporis non stabilitur, aut solennitas extrinseca præsumitur. Sicque mandatum non præsumitur in præiudicium ignorantis eam rem qua de agitur, vt diximus suprà, & aliquid in c. præse. Cæterùm si ipse id agi non ignorabat, aliud esset, vires enim sumeret actus ille vel quasi ex præambulo mandato præsumpto vel quasi ex sequenti ratihabitione, arg. l. semper qui non prohiber. ff. de reg. iur. cum ibi latè traditis per Philippum Decium & Hieronymum Cagnolum, & per ea quæ iam diximus.

Quartò limita vt procedat quando ageretur de modico præiudicio, secus si de magno: tunc enim solennitas extrinseca non præsumeretur etiam ex temporis diuturnitate. Ita Barth. in d.l. cum de in rem verso. colu.3. ff. de vsu. Idem Barth. in d. disp. mulier habens amplum patri. Idem Barth. in l.1. volum. pen. ff. de aqua plu. arcen. Fulgosius col. pen. & Iason colu. 5. d.l.1. C. qui admitti. Alex. in d.l. qui in aliena, in prin. Idem Alexan. in l. sciendum. ff. de verb. obli. And. Tiraq. vbi suprà, ibi, sed & hoc multi. Panorm. in c. vlt. colu.3. de causa poss. & propr. Paul. Castren. in d.l. si filiusfam. Decius consil.444. Idem Decius in c.1. colum.6. de fide instrum. Alex. consi.20. viso processu. colu. fin. lib.4. Idem consil. 5. colum. pen. eod. lib. Sozin. consil. 254. lib.2. per d.l. nullo. cum simil. quod dic vt suprà c.2. diximus super Glo. l. pen. C. com. diui. Quid dicendum? & sanè sunt tres casus inspiciendi, primus quando ea solennitas extrinseca quę omissa esse dicitur, exige-

exigebatur principaliter ob vtilitatem eam omittentis. Alter quando exigebatur ob vtilitatem tertij, vltimus quando exigebatur ob vtilitatem reipub. Primo casu ex temporis diuturnitate præsumitur, quid enim si erat statutum, ne mulier contraheret sine consensu duorum consanguineorum, certè hoc casu similiter cõtraxit, & post longum tempus velit contractum rescindere eo colore quòd sanguineorum consensus non interfuit, consensus ille licet sit extrinsecę solennitatis præsumeretur per omnia iura & rationes, de quibus suprà, & potissimùm per d. l. si filiusfamiliàs, & d. l. quia in aliena, & d. c. illud. nec dubium est, quin ea solennitas intueatur principaliter ipsius mulieris vtilitatem, vt per Barthol. & alios in leg. si quis pro eo. ff. de fideiuss. dixi plenius libro tertio controuersiarum vsu frequentium. Amplia vt procedat etiam si per procuratorem mulier contraxisset, cùm ipsa contractum initum non ignoraret. cap. qui per alium, de reg. iur. libro sexto per totos titulos. ff. & C. de proc. & ff. & C. mandati. cum simil. Amplia vt non procedat non solùm si de leui, sed etiam si de graui vel mediocri præiudicio ageretur per generalitatem iurium & rationum de quibus suprà, & infrà. Limita vt non procedat quando contractus reuera initus non fuit, licet rem fortè mulieris aliquis possidere cœpisset, quasi ex venditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cùm non solùm negetur ea extrinseca solennitas de interuentu consanguineorum, sed etiam negetur ipse principalis contractus vel ipsa principalis conuentio, ex diuturna possessione etiam illius contractus nomine aut velamine colorata non præsumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa solennitate interuenientium consanguineorum, neque sine illa, ita procedit d. l. nullo. cum simi. C. de rei vendi. Secus si contractus reuera interfuisset, sed consensus consanguineorum minimè, nam tunc is consensus præsumeretur, nisi abfuisse vel defuisse probaretur, vt dixi. Ratio differentiæ, quia contractui, qui re vera non fuit, nihil potest accedere aut præsumi accessisse, at contractui qui re vera fuit ea extrinseca solennitas vt accedere potuit, ita & accessisse præsumi potest.

Secundò limita quando mulier isthæc ignorabat eo quòd & si mandatum dedit ad contrahendum, & contractus re vera fuit celebratus, ipsa tamen id ignorabat, quia talem contractum factum fuisse sibi nunquam denuntiatum fuit; tunc enim & si probatum esset contractum fuisse celebratum, si tamen consensum cõsanguineorum interfuisse probatum non esset, is minimè ex diuturnitate temporis præsumeretur, & ita procedat text. in d. l. nullo. iunct. leg. secunda. §. si à populo. ff. pro empt. leg. secunda. C. eod. tit. iuncta leg. 2. §. fin. ff. de public. in rem act. nam & si fortè ex vi & occasione illius contractus huius mulieris aduersarius rem suam longo tempore possedisset, adhuc eam præscribere non posset, quia titulus ille vt pote illegitimus non præberet iustam ei causam possidendi inscia muliere, vt dictis legibus, ea autem sciente & patiente fortè aliud esset, quia iam ille videretur habere iustam causam possidendi eo ipso quòd domina patiente possidebat. leg. si id quod. ff. pro de reli. ibi, quasi sciente & volente domina. leg. si vir vxori. ff. pro donatio. in quibus iuribus titulus similiter erat illegitimus, & ex domini consensu iustificabatur, quasi defectus tituli vel vitium ipsius purgetur vel suppleatur ex scientia & patientia domini. Et in d. l. prima. C. pro empt. & d. §. si à pupillo, vitium illius tituli ex consensu minoris ideò non purgatur, quod ille non potest circa id dispensare. aut iuribus suis nocere, id quod possunt qui maiores ætate sunt, vt in terminis d. l. si vir. dict. l. si id quod, vt vtrunq; probatur in l. Titio centum, in prin. ff. de condi. & dem. iuncta l. filiusfamilias. §. diui. ff. de leg. 1.

Ex superioribus † apparet vehementer errasse Baldum in l. secunda. C. de leg. hæredit. quem sequitur Andreas Tiraquellus, vbi suprà, versicu. & quanquàm. post Fulgosium & Paulum Castrensem, quem refert. aiunt enim ex diuturnitate temporis non præsumi insinuationem donationis, non quoque præsumi interuentum consanguineorum cum vtrunque præsumi longè verius esse ostendimus, quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipsi loquuntur, id quod regulare est. Fallit in casu secundum superiorem distinctionem. Ad id quod dixi, quando contractus initus non fuit, idem tenet Tiraquellus, vbi suprà, versic. quin & aliter. Alex. consi. 50. libro quinto. Decius consil. 444. colum. tertia. Secundo casu principali quando ea extrinseca solennitas desideratur in vtilitatem potissimùm tertij, sicque eius omissio in illius tertij præiudicium principaliter vergit, tunc communis opinio suprà relata voluit eam non præsumi nisi probetur, intellige primùm quando magno præiudicio ageretur, deinde idem si de mediocri, postremò idem si de minimo vel leui, quæ omnia puta vera si tertius ille ignarus esset. † Vnde cũ lege, Tauri. 45. prohibeatur vxor sine viri sui licentia contrahere, si ipsa se ignaro contraxisset etiam post longum tempus mariti licentia non præsumeretur, siue agatur de magno, siue de mediocri, siue de minimo præiudicio ex mente d. cõis opinionis. ea enim solennitas principaliter respicere vtilitatem mariti diximus lib. 3. controuersiarum vsu frequentium. Cæterùm sciente & patiente marito post temporis diuturnitatem, ea licentia præsumeretur, vel ea diutina taciturnitas pro licentia haberetur, argu. d. l. filiusfamiliàs. d. l. qui in aliena.

11 *Tempus longũ facit præsumi consensum consanguineorum, contra Doct. & præsumi insinuationẽ contra Doct.*

12 *Intel. l. 45. Tauri.*

aliena.d.l.si id q. ibi, quasi sciente & volente domina. d.l. si quis diuturno.ff.si serui.vendi. d.l.si ego.§.1. ff.de pub. in rem.act.ibi, per traditionē vel patientiā fortè.§.fin.Inst.de vsur.l. alienationis verbū ibi, vix est.n. vt non videatur alienare.ff.de verb.sign.leg. qui patitur.ff. mand.l.semper qui non prohibet.ff.de reg.iu. & diximus plenè suprà in capitibus præced.

13 *Solennitas extrinseca requisita ob bonum publicū, an præsumat vt ex longo tempore.*

Tertio casu principali † quando prohibetur actus sine illius solennitatis interuētu ob publicā principaliter vtilitatem, puta quia dicit statutū ex omni cōtractu venditionis præstari gabellā, infirmatq; oēm contractum qui non fuerit insinuatus in actis publicis, ne gabella fraudetur, tūc si apparet initus cōtractus, non tamen cōstat de insinuatione, ea etiā post longum tempus regulariter non præsumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præsumeretur.l.verius.ff.de prob.quòd si appareret reipublicæ administratores id nouisse, tunc fortè secus esset, arg.iuriū proximè allegatorū. ergo aut sciuerūt & tunc ea solennitas præsumitur, aut ignorârūt & tūc non præsumitur, aut dubitatur & similiter non præsumitur post longum tempus, post longissimum aūt tempus omnis actio competens ad talem cōtractum impugnandū expiraret, sicq; ille firmus maneret, arg.l.sicut.l.oēs.C.de præscr.30.annorum. longissimum tempus accipere debemus 30. annorū quoad priuatos, d.l. sicut, & 40.quoad rem publicam. d.l.omnes ita intelligo.d.c. peruenit.de censi. Quintò limita d. regulam vt ex diuturnitate tēporis solennitas extrinseca nunquā præsumatur, nisi appareat actū fuisse gestum, & de solennitate legali an interfuerit, vel non dubitatur, secus si de ipso actu principali nō apparet, quia tūc, vt suprà diximus, non præsumeretur etiam post longum temp⁹ And. Tiraq.vbi suprà, versi.quin & aliter.post Dec.cōsi.442. & Alex.consi.50.lib.5.quos ipse allegat.

14 *Solennitas extrinseca non præsumitur ex longo tempore, quando nec veritas locum posset habere.*

Sextò limita vt nō procedat quando actus, de cuius solennitate agitur, solenniter fieri nō erat possibile (vt si fortè hæreditatem pupillo delatā serui ipsius administrârunt longo tempore) nam tunc non præsumetur aditio, cùm ipse adire nequeat.l.potuit, cū ibi not.l.si infanti.C.de iur.delib.§.sed neque.Insti.de aut. tut. ratio, quia vbi veritas locum habere non potest, ibi nec fictio locū habere pōt. Ita Dec. & And.Tiraq. vbi suprà, per l. qui ad certā.ff. locati. quorum opinio eo solū casu tueri pōt, de quo ipsi non videntur meminisse, scilicet quando pupillus ille (quòd raro accidit) nunquam habuit tutorem. Cæterùm cū regulariter tutores habeant pupilli, qui eorum nomine possunt adire hæreditates, vt dd. ll. quis vetat aditam eius nomine præsumi hæreditatē, cum diu ab eius tutore vel ab eius seruis repetitur administrata, argu.d.l.si filiusfamiliâs, & d.l.qui in aliena.

Septimò limita † quando erat nimia difficultas in ipso actu principali, hoc est, quando ipsemet actus principalis fieri nō poterat sine principis dispēsatione, aut voluntate, tunc n. qui id reputatur impossibile, iuxta l.apud Iulianum.§. constat. ff.de l.1.non præsumeretur ex temporis diuturnitate, vnde vtilissimè dicebam † si rem maioratus vendidisti, quæ citra principis licentiam vendi non pōt, certè & si longo tempore emptor eam possederit, adhuc ea principis licentia nō pręsumetur, quia ea solennitas non solùm extrinseca est, sed etiam impossibilis ferè reputatur, sicque par est vt ex solo cursu longi temporis non præsumatur nisi probetur, id quod iustificatur ex illico dicendis. Octauò limita vt non præsumatur quando ea extrinseca solennitas verosimiliter interuenire non potuit, puta apud Indorum regiones episcopos, & capitulum iurârunt rē ecclesiæ non alienaturos se nisi de licentia Papæ, alienata reperitur ab hinc annos decem, non præsumitur Papæ licentia, quia cum multum temporis ad tale iter ad talemque nauigationem requiratur à tempore, quo ea licentia habita esset vsque nunc (si fortè habita fuit) integrum decennium præterire non potuit, ita Andr. Tiraq. vb suprà, Decius consi. 419. col.2. Alex.consi.9.col.vlt.lib.3.

15 *Solennitas extrinseca non præsumitur ex tēpore longo quando nimis difficilis erat ipse actus principalis, idem si nō erat verosimilis.*

16 *Maioratus in vēditione nō præsumitur licentia principis ex tempore longo nona epi.*

17 *Solennitas extrinseca ex lōgo tempore nō præsumitur si partes renunciare non valebant.*

Nonò limita † vt non procedat quando ea est solēnitas cui partes nequeunt renuntiare, tūc etiam ex temporis diuturnitate non pręsumitur. Ita Pet. Ancha.in c.1. per illum tex.de reb.eccle. non ali. Anto. Butr. & alij in c.sicut, de re iudi. Glo.& Bart.in l.1.C.de fid.instr.lib. 10.Bar.in l.si fortè, per tex.ibi.ff.de Castre.pec. Alex.consi.219.col.pen.lib.6.Bar.in l.sciendū. ff.de verb.obl.Idē Bar.in auth.si quis in aliquo documento.C.de eden.And.Tiraq.de præscr. §.1.Glo.4.versi.39. ibi aliter alij. † Ex qua cōmuni limitatione non minus vtiliter quàm nouè colligebam egregiam declarationem ad l.vlt.C. de pact. ait lex illa pactū de futura successione quod regulariter non valet.l. pactum quod dotali.& l. fi. C.de pac.l. pactū q. dotali.C.de colla.l.fin.ff.de suis & leg. hæred. l.2.§.interdū.ff.de vulga.& pupil.l.si quando. §.illud. C. de inoffic.testam.sustineri quidem tale pactum si fiat de voluntate illius cuius de successione agebatur, per d.l.fi. Quid autē si probatur inter duos cognatos meos ab hinc annos 10. fecisse pactū super hæreditate mea, non tñ probatur vtrū inscio me (quod semper præsumitur.l.verius.ff.de probatio.l.vetare.ff. de furtis) an volente & consentiente id pactū fuerit interpositum, vtrū ex illa temporis diuturnitate meus consensus præsumatur, videbatur quòd sic, quia cùm ea conuentio reuera interfuerit, & de ista dūtaxat qualitate, vel solennitate (scilicet consensus mei) dubitetur interfuerit, nec ne, facilè ex illo longo tempore præsumi debere, adhuc tamen contrarium respondi, eo quòd consensus ille sit huiusmodi, vt ei partes paciscētes renunciare minimè possent,

18 *Consensus domini in pacto de fu. succe. nō psumetur ex longo tempore nona opim.*

possent, vt legib. suprà allega. Similiter illinc
19 etiam colligebam. † scis iuramento calum-
Iura. cal. renunciatio nō firmatur longo tempore, noua opinio.
niæ à collitigantibus non posse renuntiari. l. 2.
cum Glos. C. de iureiuran. propter calum. dan
do, quid postquàm partes iuramento calum-
niæ renuntiârũt præterijt decennium, nec ad-
huc lis finita est, an ex hoc longo tempore ea
renuntiatio vires sumat, vel an fortè præsuma-
tur ei accessisse iudicis cōsensum, id quod om-
nino negabam, ex eo, quod partes huic solen-
nitati iurandi de calumnia renuntiare nō po-
20 terant expressim. † Quinimò nec etiam ta-
Iura. cal. non potest renuntiari tacitè cōtra Doct.
citè, quamuis in hoc vltimo vt tacitè renuntia
re possit contrarium tenuerit Glo. quā ibi (sed
minus rectè iudice me) videntur sequi Docto
res in d. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iuram. ca
lum. quia tacitè per partes collitigantes renun
tiati non pōt, non magis, quā expressim, sicq;
post partium renuntiationem (siue illa tacita
sit siue expressa) iudex tale iuramentũ in qua-
cunque parte litis exigere potest, sicq; apparet
eam renuntiationem efficacem non fuisse,
iuxta d. §. sed quia veremur. & c. 1. §. 1. de iurā.
calum. lib. 6. Tertio ex eadem cōi limitatione
21 colligebam, † scis non licere facere transactio
Alimentorū transactio an longo tempore firmetur, noua opin.
nem super alimentis legatis, nisi demum in-
spectis cognitisq; verbis testamēti. l. de his. ff.
de transact. sed quid si apparuit de alimentis
abhinc annos decem transactum fuisse, nun-
quid ex hoc longo tempore præsumetur ea ex
trinseca solennitas vt inspecta, & cognita fue-
rint verba testamenti, id quod ex eadē comu-
ni opinione non minus vtiliter, quàm nouè
22 abnegabam. Quartò illinc etiam dicebam †
Testa. minus solenne ex tēpore longo nō sumit vires, nec rumpit superius, noua opin.
scis testamentum minus solenne non valere,
nec tollere superius quod solenne esset. §. po-
steriore. Inst. quib. mod. test. infir. l. si quis prio
re. ff. ad Treb. l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de
lega. 1. l. sancimus. C. de testamen. quid si post
primum testamentum solenne aliud minus
solenne feci: aut quid si minus solenne testa-
mentum feci, cùm antea nullum aliud fecis-
sem, & postea decennium præterijt, an ex ista
temporis diuturnitate sumet vires hoc testa-
mentum, quasi si quid solennium nunc vide-
tur deficere, interfuisse tamen, præsumatur
propter longi temporis cursum, videaturque
scriptum minus, quàm dictum, gestúmve fue
rit, vt in simili definiuit Papinianus in l. cum
auus. ff. de condi. & demonst. id quod abne-
gandum est, quia hæc solennitas extrinseca est
huiusmodi, vt ei per testatorem nequeat dero
gari. l. nemo potest. ff. de lega. 1. l. Lucius. §. fin.
cum sua Gloss. singulari. ff. de lega. 2. & ita am-
pliatur d. l. sancimus.

23 Illud autem elegāter quæri posset, † feci te-
Intell. §. non tamen. Insti. quibus mod. testa. infir. & l. pe. §. testamento. ff. de secund. tab.
stamentum solenne, deinde dedi me in arro-
gationem, sicq; in testamentum hac capitis di
minutione irritum factum fuit, postea ab ar-
rogatore fui emancipatus, quo casu ex noua
voluntate mea id testamentum conualesce-
ret, iuxta l. pen. §. testamento. ff. de poss. secun.
tabu. & §. non tamen. Instituti. quib. mo. testa.
infir. præterijt integrum decennium post talē
emancipationem, nunquid ex tali longo tem
pore præsumetur hæc solennitas extrinseca
quòd videar huius esse animi, vt id testamen-
tum sic semel irritatum quasi iudicio recenti
conualescat, id quod nō minus vtiliter quàm
nouè abnegarem, nec enim temporis diutur-
nitas inducit substantiam, quam constat non
interfuisse, vt in specie hac, sed quando dubi-
tatur, vtrùm ea solennitas extrinseca, de qua
agitur, interfuerit, necne, & possibile est inter
fuisse, & possibile est etiam non interuenisse,
tunc temporis diuturnitas inducit probatio-
nem coniecturalē seu præsumptionem, vt in-
terfuisse ex tūc cū actus fiebat videatur & cre
datur, non autem quòd ea solennitas postea
accessisse intelligatur. Sic ergo & in specie pro
posita hæc noua substantia & voluntas ad re-
ualidationem vel reparationem illius testa-
menti quod semel accidisse constitit, accessis-
se non videbitur, eritque egregia decla-
ratio ad d. §. non tamen, & ad d. §. testamento,
de quibus egimus libro 2. de successio. crea. 24
§. 15. lu † contrarium tamen fortiter facit l. si *Intel l. si quis diuturno. ff. si ser. vend. & l. alienationis, ff de verb. sig.*
quis diuturno, in princ. ff. si serui. vend. & l.
alienationis verbum, ibi. vix est enim vt non
videatur alienare. ff. de verborũ significatio.
vbi tibi rem meam possidere inchoanti licet
eā concedere non videar, tamen post longum
tempus eam concedere videor, sicque ipsa vo-
luntatis substantia ex ipso tempore videtur
accessisse, id quod longè facilius præsumen-
dum erat in terminis d. §. non tamen, & d §.
testam. quia interest, cuiusq; cum testamento
decedere, sed non interest. imò nocet res suas
concedere, sicq; id non præsumitur. l. sed quia
hoc interest. ff. de in rem vers. act. §. 1. Inst. quib. ex
caus. manu. nō liceat, iunct. l. cū de indebito.
ff. de prob. sed possum⁹ respōdere, hoc ꝓcede-
re fauore possessio. qui summus est, arg. l. 1. ff.
de vsuc. l. fi. ff. pro suo. l. cum notissimi. in prin.
C. de præscr. 30. annorum. & nostra sententia
iustificatur ex ijs, quæ in sequenti limitatione
dicentur, vbi si ex instrumenti inspectione cō
staret eā solennitatem extrinsecam, qua de a-
geretur, non interuenisse, tunc temporis diu-
turnitas eam non pareret aut introduceret, tē-
poris enim natura nō tam apta est ad gignen-
dum quàm ab absumendum, non tam ad pro
creandum, quàm ad perimendum procreata,
& nouas formas quas denuo tempus quo-
tidiè videtur producere, non ipsum tempus,
sed elementa materialiter producunt, vt di-
ximus ex sententia Philosophorum suprà
par. 1. q. 10. Postremò limitatur † vt sic ex ipso 25
instrumento producto constat eam extrinse- *Tempus longum non inducit præsumptionem instrumento contrariam.*
cam solennitatem, qua de agitur, non interfu
isse, tempore quo actus fiebat, tunc ex tēporis
diuturnitate postea prætereunte nō præsuma-
tur, aut (vt rectius loquar) non generetur ea
solennitas, vt suprà proximè dicebamus. leg.
obliga-

obligatinnĩ ferè.§.placet.ff. de action. & obl. talem aũt solennitatem nõ interfuisse tunc de mũ ex instrumenro ipso apparere videbitur. cum scriptum erat id minimè factum fuisse, aut alijs verbis id declarabat. Quid † enim si

26 *Stipulatio facta inter absentes non firmatur tempore.*

scriptum fuerat Titium Mæuio absenti centum promisisse per solennem stipulationem, tunc apparet sanè solennitas præsentiæ, quæ necessaria est ad stipulationis validitatem nõ interuenisse, sicque etiam post temporis diuturnitatem eam tem inter præsentes actam fuisse minimè præsumeremus, ita licet non sic exemplificanres tenenr communiter Docto. Paul. Castren.consil.81. in causa quæ vertitur. colum.3.lib.2.per l. emptorem, in principi.ff. de act.emp. And. Tiraq. vbi suprà, versicu.39. ad fidem Alex.consil.1. ponderaris his.colum. 1.lib.1.Iaſ.in l.1.colu.5.C.qui admitti.Philipp. Dec.consil.103.an approbarione. colu.1.Idem Decius consi.36.colum.3.Stephanus Bertrandus consil.154.alienario. columna 3.libro secundo.Bald.in l. data.colum.pen.C.qui accusare non possunt.

Ex qua communi limitatione colligerem quod † si instrumento diceretur, Titium Mæuio fundum vendidisse pro certis libris plumbi, aut ferri, aut pro certa frumenti quantitate, tunc certè etiam post longum tempus non conualesceret is contractus emptionis, quia quum quo tempore actus fiebat, constet precium in pecunia numerata non interfuisse, eã solennitatem tempus postea prærerienſ non potest gignere, cum eius natura, vt diximus, non tam apta sit ad gignendum quàm ad perimendum, ars autem ciuilis imitatur naturam.l.adoptio.ff.de adopt.§.minorem.Inst. eod.tit.l.si quis posthumos, in princip.l.filio, quem.ff.de lib.& posthum.Quid ergo † si instrumento dicebatur locationem domus factam fuisse his verbis, Titius Mæuio domum meam locatam volo pro vno anno, sed in eodem instrumenro fides fit, quòd merces non fuit designata, aut scriptum erat quòd Mæuio domum suam commodabat, sed nõ ad quantum tempus, aut quòd Mæuio amplum fundum donabat, sed quòd nõ interfuit tunc insinuatio, aut quòd minor venditit prædium. sed quòd interfuit tunc iudicis decretum, aut quòd vxor contraxit, sed quòd tunc non inter fuit mariti licentia ex forma statuti desiderata, & per Taurinam l.45. Vel quòd non interfuit præsentia consanguineorum in mulierum contractibus desiderata ex forma statuti, certè in omnibus his speciebus, & similibus, per eandem receptam opinionem suprà relatam colligerem etiam post longum tempus eas solennitates non præsumi, qua licet regulariter talia solennia post longum tempus præsumantur: tamen præsumptiones legales admittunt probationem in contrarium, hic autem contrarium probatum est per ipsum instrumeutum, cui in toto, vel in nihilo fides ad

27 *Tempus non firmat venditionem factã sine pretio.*

28 *Tempus non firmat locationem factam sine mercede certa.*

hibenda est, sicque si credimus ei quatenus testatur, actum illum principalem gestum fuisse, similiter ei credere debemus quatenus negar, solennitates iam relatas interfuisse ꝑ quas tempus parere impossibile esse nullus modò sanus ignorat, vt diximus, nec lex eas tempore quo actus principalis fiebat, interfuisse præsumere potest, cùm contrarium per instrumetum sit probatum, & temporis diuturnitas nõ in id prodest vt post actum celebratum minus rirè tunc postea solennitas ad illum actum necessarias, aut pariat, aut postea à partibus addi tas fuisse præsumat, sed tantùm in id prodest, vt eas tempore ipsius actus interfuisse præsumat, quandiu non probatur eo tempore non interfuisse, prout probatum est in superioribus speciebus. Fallit † hoc (vt credo) fauore diutinæ possessionis rerum corporalium, argum.d.l.filiusfamilias. C.de peti.hæredir.d.l. qui in aliena, in pri.ff. de acquir. hæred. Vnde si in instrumenro diceretur filium adiuisse hæreditatem patris, tamen iussu minimè interuenienie tunc, sed ipso fortè absente, si postea sciente patre, is filius eam hæreditatem possideret, præsumerem, patris iussum accessisse, computando decennium à tempore quo pater reuersus cœpit notitiam illius rei habere, ita not.intellig o,& amplio d.l.si filius. Et similiter † si hæreditarem filio delatam dicebat in strumentum patrem acceptasse filio absente, & ignorante, tunc si postea is filius ad patrem reuersus videbatur, & patiebatur eam hæreditatem diu à patre possideri, præsumã nouum consensum accessisse, dummodo decennium computari incipiat à tempore quo filius reuersus huius rei notitiam habere cœpit, ita intelligo, & egregiè amplio d.l. qui in aliena, in pri. facit optimè dicta l.si quis diuturno, in princ. & d.l.alienationis verbum, ibi, vix est enim vt non videatur alienare, facit l.si ego.§.1.ff.de publici. ibi per traditionem, aut patientiam fortè. facit lex si id quod. ff. prodere ibi, quasi volente, & concedente domina, ideò suprà diximus quòd nouus solennitatis aduentus, licet post longum tempus præsumatur fauore corporalis possessionis (vt modò etiam dixi) tamen non præsumetetur vbi ea possessio corporalis, vel quasi corporalis non esset, vt est in seruitutibus d.l.si quis diuturno.

29 *Intell.l.si filius.C.de peti. hæredit.*

30 *Intell.l.qui in aliena.ff. de acq.hær.*

Sicque † non minus vtiliter, quàm nouè dicerem, quòd in terminis leg.cum de in rem verso.ff. de vsur. si instrumentum diceret, me Titio decem dedisse, non ex vlla causa obligatoria, sed gratis, licet postea per nouem annos sequentes tantundem ei dedissem, adhuc non præsumeretur nouus obligatoriæ causæ aduentus, quia ibi nec est possessio rerum corporalium, vt erat in terminis d.l.alienationis, & d.l. si filius, & d.l. qui in aliena. neque erat quasi possessio rerum quasi corporalium, vt est in seruitute prædiali causam continuam habente, vt erat in d.l.si quis diuturno. Hactenus

31 *Intell.l.cum de in rem.ff. de vsur.*

†quan-

32 † quando insttumentum vt testabatur actum principalem gestum fuisse, ita quoque testabatur solenniratem ad illum actum tequisitam non interfuisse eo rempote quo actus fiebat, nam postea interfuisset vel non, tabellionem nosse non potuit. Quid verò si instrumentum solum dixit, actum principalem gestum fuisse, de solennitate autem ad illum necessaria mentionem nullam fecit, sicque nos incertos teliquit. vtrùm interfuerit, vel non intetfuerit, & tunc quidem vt cum actus ille recens est, ea solennitas eo ipso, quòd de ea constat, non præsumitut, quia est quid facti, quod nõ præsumitut nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. l. si emancipati, vbi not. Ias. C. de colla. ita quoque post longum tempus non desinit præsumi, etiam si eam non interfuisse quale quale indicium faciat, de ea nullam mentionem instrumentum fecisse, præterea, quòd ipsa facti esset, ita in specie tenent Petr. Ancha. consi. 136. ex consilijs Alexand. consil. 69. circa primum. colum. 3. lib. 1. Felin. in c. sicut. colu. pen. de te iudic. Philipp. Decius consil. 342. viso puncto. colum. 6. Idem Dec. consi. 419. viso consilio. colum. 1. vt tefert, & sequitur Andr. Tiraquel. vbi suprà, versicu. 39. in fine. quamuis, vt ipse ait, contra hanc communem opin. tenuerit Paul. Castren. consil. 81. libro 2. existimans, & minus rectè, idem iuris esse hoc casu, quod in casu superiote esse diximus. Ergo aut agitur de solennitatis extrinsecæ interuentu, aut de nouo ipsius aduentu: primo casu, aut est certitudo, quòd non interfuit, aut præsumptio tantùm, cum est certitudo, quia id restabatur instrumentum, ea non præsumitur ex temporis diuturnitate, quia authoritas instrumenti vincit hanc præsumptionem, & coniecturam ex temporis diuturnirate orientem, l. conrinuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. quando verò solùm erat præsumptio, quod ea solennitas non interfuerit, tunc eriam si ea præsumptio sit qualificata, & aucta, vincitut pet præsumptionem ex temporis diututnitate emanantem, quale est cum actum principalem gestum fuisse testabatur instrumentum, nec de tali solennitate mentionem faciebat, dicebat enim vendidisse minotem, nec de decteto mentionem faciebat, aut contraxisse nuptam nec de mariti licentia per statutum requisita meminerat, aut amplum fundum donatum fuisse, nec de insinuatione mentionem faciebat, sicq; cùm isthæc sint facti, præterea quòd regulariter non præsumuntur nisi probentur, ea præsumprio augetur eo quod verosimile erat, quòd de ea si interfuisser meminerat instrumentum, non secus, quàm de ipso actu principali, adhuc tamen hæc præsumptio vtcunque sit qualificara vincitur à p̃sumprione ex tẽporis diuturnirate emanante, vt patet ex superiote communi opini. contra Paul. Castr. sicque in tribus speciebus modò relatis contrarium verosimile est responsurum Paul. Castr. sed ita vetosimile est, quòd tesponderent qui tenent d. communem opin.

Solennitas extrinseca etiã si de ea instrumentum non meminit præsumitur ex lõgo tempore, ard. q.

Secundo casu principali quando agitur de nouo solennitaris aduentu (constabat enim ex instrumento tempote actus principalis eã solennitatẽ minimè interfuisse, dubitabaturque an postea accessisset) & tunc ex temporis diuturnitate nõ præsumitut ex cõi opi. suprà telara. fallit fauore possessionis, rerum corporalium diututnę, dummodo decennium computetur à rempore quo ea solenniras potuit interuenire, vt suprà diximus, ita intelligentes d. l. si filiusfamiliàs. l. alienarionis. d. l. qui in aliena. Fallit à. fauore quasi possessionis, quæ est in setuitute prędiotum causam continuam habente, vt diximus suprà, ita intelligentes d. l. si quis dinturno, in princ. Fallit tertiò etiam in possessione vel quasi vsufructus, vt dictis legibus. iunct. l. qui vsumfructum. ff. de verb. oblig. & l. 4. ff. de vsufruct. cum ibi not. Quo ad materiam verò d. l. cum de in rẽ verso, quæ ab ista longè abscedit, dic vt suptà attigimus, quæ omnia nota, quia pletaque noua.

Ex his ergo apparet † suspectum esse intellectum quem ad d. l. si filiusfamiliàs, asignãt Alex. consi. 9. viso themate. col. fin. lib. 3. Franciscus Balbus, de præscrip. in 1. pat. 3. partis pri. q. 10. num. 12. versi. alinm notabilem. Salycetus q. 1. in dict. l. si filius. aiunt enim quòd ibi ex diuturnitate temporis solennitas extrinseca ideo præsumitur, quia patet allegabat se filium iussisse vt aditet eam hæreditatem, quòd si id patet non allegatet, ea adirio etiam ex illa diutina possessione minimè, inquiũt, præsumeretur, id quod verum non esse, ex superioribus appatet, quibus conclusum fuit fauore possessionis ex diututnitate præsumi solennitatem illam extrinsecam. & l. quæcunque, §. si. ff. de publicia. in tem act. procedete quando non erat temporis diuturnitas cum tali possessione continua, secus si esset, vt d. l. si filius, cum sim. Ad quod & ad d. l. cum de in tem, vide Ias. asignantem 12. limitationes in §. præiudiciales. Inst. de act. & Balb. vbi suprà, num. 20. cum plu. seq. 33

Intell. l. si filius. C. de peti. hæred. contra Doct.

Hactenus sat superq; probatũ fuit per plura quã quinquaginta fundamenta legũ & rationũ, titulũ p̃sumi ex diurina tei corporalis possessione, sed quod attinet ad Doctorum sententias mihi non satis certum est, vtrùm hæc, an contraria pars receprior sit. Hanc enim sententiam, qua edocemur, titulum præsumi ex tali diurina possessione, tenent Gloss. Petrus, But. Bart. Bald. Raphael. Fulgosius & Florianus in d. l. cum de in tem. ff. de vsur. secundũ quod eos intellexit Andr. Tiraq. de præscri. §. 1. Glo. 4. versic. & hæc quidem. & taciti tenere videntut hi omnes qui ex diutina solurione aiunt præsumi legitima soluendi causa, eriam si non appareat. Ita Panor. consi. 26. in quæstione quæ ad præsens vertitur. colum. vlt. libro 2. 34

Titulus ex lõgo tẽpore an præsumatur ad præscri. ardua q.

post Glo. quam allegat in c. nullus. 1. q. 1. & Ioan. Andr. in c. peruenit. de censib. & Bart. in l. cum de in rem. suprà alle. & idem Panor. consil. 7. colu. 5. versi. item præmitto. & rursum in versi. præsumenda est ergo, eod. lib. 2. Idem nõ solùm reperit, sed etiã addit id procedere etiam si ea causa allegata non fuerit, sequitur Andre. Tiraq. d. Glo. 4. versi. 40. Glo. Bart. Florianus & Paul. Castr. qui putat hanc esse receprã opin. in l. seruitutes, in mag. ff. de serui. & hæc pars seruabitur in practica, secundum Ioan. Imolensem in l. 1. §. fin. ff. de aqua pluuia. arc. & in d. l. qui in aliena. in prin. Raphael Cuma. & Roman. in d. l. qui in aliena. io ptin. Cæpolla de seruitutibus vrbanorum prædiorum. c. 19. colu. 2. qui hanc esse existimar receptiorem sententiam, & in practica obseruatũ iri. Alex. in d. l. si certis aonis. C. de pactis. colum. vlt. & pen. Idem Alex. consil. 69. circa primum dubium. colu. 1. lib. 6. Glo. Dynus, & Bart. in l. 1. §. vlt. ff. de aqua pluui. arc. per Bart. & alios iu d. l. qoi in aliena. Bar. consi. 189. primò quæritur. col. 2. Bald. in l. 1. C. de patria potest. Alberic. in l. 2. C. de seruitu. Idem Bald. in l. 1. C. qui admi. & rursum in l. 1. C. com. diui. Salic. in d. l. si certis annis. Glo. in c. dilectio. 16. q. 3. Glo. Ant. Butr. & alij in reper. c. peruenit. de censib. quorum nonnulli & si loquantur in terminis d. l. cum de in rem. vbi oulla, vt patet, erat possessio corporalis rei vel quasi corporalis, tamen idem verosimilter responsuros in specie nostra credeodum est fauore corporalium rerum possessionis, argu. l. 1. ff. de vsucap. vt plenius suprà disseruimus. Sunt tamen qui contrariam expressim tueaotur partem contendentes, titulum allegatum præsumi in termiois d. l. cum de in rem. eo quòd interfuit actus decies geminus ex parte eius contra quem præscriptum esse vel ius esse contenditur. Cæterùm quando oullum factum ex parte illius interfuit extrinsecum, sed non factum duntaxat, & tunc negant ex longo possessione prę sumi titulum etiam allegatum (quale est, cum postquam rem tuam longo tempore possedi, eam me ex certo titulo legitimo quem allegabam, præscripsisse contendebam, talem titulum allegatum præsumi ex ipsa longa possessione) ita renent Iacob. de Arena, Petr. de Bella pertica. Cyn. Bulg. Bald. Iason & alij in d. l. si certis annis. & Ang. ibi in rep. Ioannes Imolen. & Romanus in l. in summa. §. fin. ff. de aqua pluu. arc. Petrus Ferr. sub titu. de forma libelli pro hæred. vel re singulari diuid. verb. cõmuniter, & pro indiuiso, columna secunda. Andreas Barba. consilio 28. omnipotentem Deum, columna nona, libro quarto. Florianus in d. l. de in rem verso. columna vlti. Baldus & Angel. in d. l. qui in aliena, in princip. ff. de acqui. hæred. Iacob. Butrig. Baldus & Angel. io d. l. seruitures in mag. Idem Baldus in d. l. cum de in rem, in lect. antiqua, & in leg. prima, columna tertia. C. de fideicom. Idem Baldus in leg. solent. §. non vero. ff. de officio pro. Idem Baldus in capi. si quis, vetbo. per vnum aonum, si de inuest. inter domin. & vasallum fuerit contro. & consilio 100. mulierem maritus duxit. libro quarto. Iacobus de Rauen. Petr. de Bellapertica. & Cynus. in leg. penulti. C. communi. diuidi. Barthol. in leg. Celsus. ff. de vsucapio. Idem Barthol. in quæst. incipi. mulier habens amplum patrimonium, columna fina. Sed certè materia d. l. cum de in rem, non iustè à nostris tradita fuit ad 35

Intell. l. cum de in rem. ff. pe vsu.

nostram mareriam vsucapionum, quia re vera inter se nihil commune habeot, estque plus quam manifesta istatum rerum differentia, nam in terminis d. l. cum de in rem, non agebatur neque agi possibile erat de præscribendo illo iure annuo quid recipiendi in futurum, nam illo tempore. hoc est, de iure ff. incognita erat præscriptio actionum personalium, vt ex vera & communi opinione resoluimus suprà part. prima. q. quarta. vnde cùm in d. l. agatur de habenda actione personali ad aliquid annuum recipiendũ, impossibile erat vt id quisquam contenderet se habiturum per modum præscriptionis, sed per alium longè diuersum modum, hoc est, per modum & causam contractus, ad cuius contractus probationem præsumpriuam adducitur, & allegatur illa decies gemina eademque anoua præstatio. Vnde etiam descendit alia noo minus perspicua differentia, nam nihil commune habent inrer se ius, & substantia cum ipsius iuris vel substantiæ probatione. leg. duo sunt Tirij. ff. de testamen tu ibi, non ius deficit, sed probatio. l. obligationum substantia, in prioc. iuncto vlt. respo. ff. de acti. & oblig. sed per d. l. cum de in rem, noo inducitur ius aut substantia per pręscriptionem contingens, aut vlla acquisitio iuris, aut substantiæ, sed tantùm iuris quod ex causa contractus acquisitum retro fuisse dicebatur præsumptiua quædam probatio. Cæterũ si illa improprijssima possessio, & disconrinua potuit efficere vt titulus allegatus præsumeretur, loogè facilius & iustius id efficiet nostra possessio, quę & ꝓprijssima est, & continua, vt diximus ad pri. huius articul. Denique d. l. cum de in rem verso, limitatur 36

Tit. ex decennio non præsumitur ad vasallagium, sed ex triceunio.

egregiè vt non procedat cum agitur de obligando aliquem hominem liberum ad seruitium personale, quale est seruitium vasallagij, (vt more nostrorum loquar) tunc enim decennales annuæ præstationis vasallagij nomine aut similis persooalis subiectionis causa factæ non inducerent tituli legitimi præsumptionem, sed longius tempus exigeretur, puta aonorum triginta, quia longè grauius & durius præiudicium est in persona vel personali subiectione (qualis qualis illa sit) quàm in bonis. ista est vera & communis opinio, quam tenent Bartho. post antiquos in l. litibus. C. de agric. & cens. Idem Bart. in l. solent. §. 1. ad fi. ff. de offic. proc. Cyn. & Bald. col. vlt. in l. si certis annis.

27 Princeps ciues etiam ob publ. necessitatem perpetuo alienare non potest.

annis.C.de pact.& ibi Iaf.in 6.limit.& Fraoc. Balb.de præscr.itu.parte 3.part.prin.q.10.numero 11. Vnde † apparet quòd vt princeps rem vasalli sui etiam propter bonum publicum, aut publicam necessitatem auferre oon potest, nisi dato iusto precio, aut iusta recompensatione, & ita loogè mious poterit etiam ob publicam vtilitatem, aut necessitatem vasallum, hoc est, ciuē, aut ciues sibi subditos alienare, quia hoc longè grauius esset, quàm bona adimere, vt docuimus, & bonorum ademptio iusto pretio, aut recompensatione potest mederi, & reparari, subiectionis autem detrimentum est inæstimabile, argu.l. filiusfa.§. secundum vulgarem.ff.de leg.1.l.seruitutum.ff. de regu.iur.Glo.l.in seruorum.ff.de pœnis.l.1. §.quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non detur.l.1.& 2.ff.de homi.libe.exhi.iunctis traditis per Barthol. in l.stipulationes non diuiduotur.1.&2.colum.ff.de verb.obli. Ergo princeps vasallos saltem perpetuò ideò alienare etiam ob causam publicam non poterit, quia id damnum est irreparabile, & bonum publ. omnium conciuium damno, iactura, & labore vel periculo non quotuodam tantùm parandum est.l. secundum oaturam.ff. de tegu. iur. vide suprà capit. 5. numero 12. & numero 5.& 6. & num. decimotertio, & capit. nooo, numero 22. & capit. dicimoseptimo. ad tempus autem, non perpetuò, an possint alienari dixi in dictis locis.

SVMMARIVM.

1 *Titulus præsumitur post longum tempus.*
2 *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3 *Tempus immemoriale inducit iuris substantiam.*
4 *Tempus quando extinguat ius.*
5 *Intellectus l.cum de in rem.ff.de vsur.*
6 *Intellectus l. si quis diuturno.ff.si ser.vend.*
7 *Seruitutis ad præscriptionem non est necessaria tituli allegatio, contra communem opin. conclusiones quatuor.*
8 *Titulus allegatus ex diutina possessione præsumitur etiam si agatur de præscribendo dominio, contra communem opinionem. Idem & si agatur de præscribendo vsufructu, contra communem opin.*
9 *Intell.l.nullo, cum si.C.de rei vend. & nu.11.*
10 *Possessio sola radix & fundamentum præscriptio. noua opin.*
12 *Scientia quantum distet ab ignorantia quoad præscriptio.*
13 *Possess. quando dicatur violenta, clandestina, precaria.*
14 *Possessio vitiosa perdurat.*
15 *Præscriptio contingit sine legitimo titulo & cum scientia rei alienæ, noua declaratio.*
16 *Præscriptio fine titulo legitimo & cum scientia rei alienæ contingit in decem casibus hic relatis, noua declarationes.*
17 *Intellectus l.si id quod.ff.pro derelicto.*
18 *Intellectus leg. neque fructuarium. C. de vsufructu.*
19 *Præscriptio sine titulo & cum scientia rei alienæ currit in decem casibus hic relatis, noua declarationes.*

CAPVT LXV.

N superioribus † capitib. pluribus quàm quinquaginta fundamentis, tam legum & iurium, quàm rationum ostendimus, eum qui longo tempore rem aliquam possideret sciente & patiente domino, si alleget iustam causam aut titulum possidendi habuisse, se eum titulum vel causam à iure præsumi citra aliud probationis onus, quinimmò etiam ab authoritate Doctorum id ostendimus receptū esse, quamuis innumeri ferè sint qui contrariam partem tuentur, vt oon solum ex superioribus, sed etiam ex modò dicendis apparebit. Et animaduertēdū est, † q. ex diuturna possessione vel quasi possessione interdū io ducitur sola tituli p̄sumptio, quæ admittit probationē in contrariū. Interdum verò inducitur ipsummet ius & substantia, ita vt non admittatur, nec si admitteretur, prodesset probatio in contrarium. Interdum verò neutrum istorum cootingit. Interdum & quartò ex tempore ius extinguitur. Primùm contingit quando rem tuā te sciente & patiente lōgo tēpore possedi.nam si postea eā à me petieris, & dixero præscripsisse me, qa ab aliquo tertio habui iustam possidendi causam vel titulum, is titulus allegatus præsumitur, quamuis in contrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè fuodamenta capitis superioris. Idem est in quasi possessione annuorum redituom, vt in terminis d.l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Secundus casus † vt ex possessione vel quasi possessione diuturna inducatur verum ius & substantia, ita vt probatio in contrarium nec admittatur, nec ex facto admissa prosit, contingit io possessione vel quasi tēporis cuius initij memoria non est, vt in terminis l.1. §. ductus aquæ. ff.de aqua quot. & æsti. & io l. 1. & leg.2.ff.de aqua plu. arcen. Tertius casus quaodo istorū neutrō cōtingit, euenit in eo qui per decēoium tantùm io rer absentes rem alienam possideret corporaliter, vel in eo qui quasi mandato & nomine meo me ignorante aliquid egisset, & similia, vt superiore capite plenè exposuimus. Vltimum † vt ex tempore ius extinguatur, cōtingit io iure alicui delato vel acquisito, quo nondum ipse vti cœpit, quale est in terminis.§.fio. Instit.de iniuri. & est in legato nondum agnito, vel in hæreditate nondum adita, vel in iure offereodi, vt in terminis l.in bello.§.

1 Titulus præsumitur post longum tempus.

2 Tēporis diuturnitatisqua druplex effectus.

3 Tēpus immemoriale inducit iuris substantiam.

4 Tempus quādo extinguat ius.

in bello. §. si quis seruum. ff. de capti. l. licet, eom Gloss. C. de iore delib. in princi. Institut. de perpe. & temp. actio. l. fin C. de dolo, & in actione redhibitoria, & legis Aquiliæ, & quátò minoris, & in reliquis, de quibus per totum titulum Institut. de act. & per Gloss. & omnes in princip. & §. 1. Institut. de perpet. & temp. actionibus. In omnibus enim his speciebus & similibus actio competens ipso iure extinguitur per transcursum temporis, nec ex parte vllius hanc ad rem desideratur possessio, titulus, bona fides aut aliquid aliud, quia istud est ius quoddam, quod defertur à lege sub hac conditione resolutiua, vt si is rem iússve suum infra tempus lege definitum persequatur, benè erit, sin minus, perinde fit ac si à lege id sibi concessum nunquam fuisset. nō aliter atque vita animantibus concessa est sub conditione resolutiua, quæ tempore ipso extinguitur, nisi homo per suam diligentiam efficiat, vt æternam vitam assequatur, & similia, egregius text. in l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & demonstrat. ibi, nam quod ademptum est, nec datum quidem intelligitur, sic ergo & in his speciebus, cùm post tempus lege definitum id ius semel oblatum adimatur, nec datum quidem intelligitur.

5 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vsur.*

Ex † superioribus colligitur in terminis d. l. cum de in rem, quòd & si annuum quid longo tempore mihi præstitisti, tamen si id posteà persequar motus ex solo cursu temporis, nil agam, quia iustam causam præcessisse allegare debeo, vt est communis opinio Bart. colum. 2. & 3. & aliorum in d. l. cum de in rem. Balbus de præscrip. in 1. par. 3. partis prin. q. 10. per omnes in l. si certis annis. C. de pact. quod infrà latius.

6 *Intel. l. si quis diuturno ff. si ser. vendi.*

Colligitur † quid respondendum sit in terminis l. si quis diuturno, in princip. ff. si seru. vend. vbi te sciente & patiente tignum immissum in domum vel in parietem tuum habui longo tempore, & per hoc ius seruitutis acquiro & præscribo. si id nec vi, nec clàm, nec precario factum fuit. Sicque ibi hoc plus est quàm in dict. l. cum de in rem, † quia in illa factum positiuè seruitutem patientis exigitur, an in ista requiritur factum positiuè soluentis & decies geminatum & vniforme, vt diximus in loco suprà allegato. Sed cur diuersum, communis opinio est, quia in l. cum de in rem, agitur de grauiore præiudicio, quá in dict. l. si quis diuturno. vtrobique tamen vt legitimus titulus allegatur necesse est, sicque si in terminis dict. l. si quis diuturno. præscribere contendens non allegaret legitimum titulum, succumberet. Idem si eum allegaret allegatumque ex diuturna illa quasi possessione probaret præsumptiuè, si tamen aduersarius probasset contrarium. Istæ sunt communes opiniones, quas tenent Barto. Florianus & Paulus Castrens. in l. seruitutes, magna. post Glos. mag. ibi prope finē. ff. de seruit. Glo. & ibi Barthol. colum. 3. in d. l. cum de in rem, & est communis opinio Legistarum, secundum Paulum Castrensem in d. l. seruitutes. colum. fi. sequitur, & ait esse communem opinonem Francis. Balb. de præscriptio. in l. part. 3. part. princip. q. 10. nom. 7. Bartho. in. qui in aliena. §. 1. & ibi Alex. col. fi. ff. de acq. hære. Alberi. in l. 2. C. de serui. Ang. in §. æquè. colum. 5. Insti. de actio. Alexand. in l. si certis annis. colum. peno. C. de pact. affirmans hanc esse communem opinionem, & ita in practica seruari Cæpolla de serui. vrba. præd. cap. 19. incip. octauò principaliter. Felin. in capi. de quarta. colum. 13. de præscrip. vbi plures allegans hanc partem affirmat esse communem, & alij nō pauci relati per Andream Tiraquellum de præscriptio. §. 1. Glos. 4. versi. 38. ibi. sed & multi hoc intelligunt procedere vbi agitur de modico præiudicio.

7 Seruitutis ad præscrip non est necessaria tituli allegatio, contra cōmunem opin. conclusio. 4.

Quid dicendum? & sanè allegatio tituli, de qua in d. l. cum in rem, non est trahenda ad terminos dict. leg si quis diuturno, cùm illuc agatur de graui præiudicio, hic de modico, illuc esset sola quasi possessio eademque improprijssima, hic fit possessio vel quasi aliquantulum proprior, illuc esse illa quasi possessio discontinua, hic continua, sicque meritò in dict. l. si quis diuturno, de tituli allegatione verbum nullum, verius ergo est eam generaliter intelligi debere prout generaliter loquitur, quòd ex solo cursu temporis diuturni cum scientia & patientia illius inducitur tacita quędam concessio illius seruitutis, quia agitur de modico præiudicio. Simile in dict. l. si ego. §. primo. ibi, per traditionem aut patientiam fortè. ff. de public. in rem actio. vbi in huiusmodi seruitutibus ea scientia & patientia tantum operatur quantum expressa concessio & traditio, facit §. per traditionem. Institution. de rerum diui. facit §. fina. Institution. de iniur. vbi etiam breuius tempus sufficit. facit l. alienationis verbum, ibi, vix est enim vt non videatur alienare, &c. ff. de verbo. significa. faciunt omnia quinquaginta ferè argumenta iurium, rationum & authoritatum, de quibus in præcedente capite, quæ omnia si rectè enumeres, inuenies fortè hanc nostram partem receptiorem esse, quæ dubio procul verior est, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cum illa quam receptiorem puto, Primùm quòd in terminis dict. l. si quis diuturno, ad præscribendam seruitutem sufficit diuturna quasi possessio cum scientia & patientia domini sine vllo titulo tituli interuentu. Deinde quòd talis tituli allegatio necessaria non est. Tertiò quod etiam si ab aduersario titulum nunquàm interfuisse probatum esset, adhuc præscribens obtineret. Postremò quòd etiam si is confessus esset, si nullum titulum

titulum alium habuisse præter domini tolerantiam, adhuc obtineret.

8 *Titulus allegatus ex diuturna possessione præsumitur, etiam si agatur de præscri dominio, citra comm. opin. Idemque si agatur de præscribendo vsufructu, cõtra commun. opin.*

Colligitur † minimè verum esse eam communem opinionem, quam tenent Barthol. & communiter Doct. in d.l. cum de in rem, colum. 3. Barthol. & Doct. in l. 1. §. fin. colum. penultim. ff. de aqua pluui. arcen. Idem Barthol. in quæst. sua, incip. mulier habens amplũ patrimonium. Barthol. & Doct. in l. seruitutes. Francisc. Balb. vbi suprà, q. 10. num. 7. versic. aut verò & tertio casu, dum contendunt quòd in his quæ sunt magni præiudicij, quale est cum agitur de præsumendo titulo translatiuo pleni dominij, tunc ex diuturna possessione etiam cum domini scientia & patientia non præsumitur titulus allegatus, † & ita intelligunt

9 *Intellec. leg. nullo. C. de rei vendica.*

l. nullo. C. de rei vendicatio. l. Celsus. ff. de vsucapion. cum simili. & ad d. l. cum de in rem. respondent quod procedit quando interfuerunt non solùm patientia illius contra quem præscribitur, sed etiam ipsius plures actus positiui.

Vnde subinferunt, quòd etiam si ageretur non de præscribendo plenario dominio, sed de præscribendo vsufructu (qui pars dominij esse intelligitur. l. 4. ff. de vsufruct. l. qui vsumfructum. vbi plenè per Bart. & Ias. ff. de verbo. obligatio.) adhuc ex diuturna possessione cũ patientia etiam domini non præsumeretur ti. allegatus, quasi, & hoc casu videatur agi de magno præiudicio, nec interuenerint actus positiui eius contra quem præscribitur, vt interfuerunt in terminis d. l. cum de in rem.

Ita tenent Paul. Castrensis in d.l. fetui. col. fi. & Franciscus Balbus, vbi suprà, nu. 7. versi. ex quo infertur. & Bart. in d.l. seruitutes, circa medium, & idem Bart. in d. l. 1. §. fi. ff. de aqua pluu. arcen. & in d. q. in c. 1. mulier habens. colum. fi. & Cæpolla & Paul. Castren. vbi suprà. & Paulus Castren. in d. l. fi filiusfamiliàs, vbi hanc dicit communem opinionem de petit. hæred. & alij non pauci relati per Baldum, vbi suprà.

Quid dicendum? ego sanè non abnego, nec ignoro quin sit egregia differentia inter nostrum casum & d. l. cum de in rem, in qua interfuerunt plures actus positiui illius contra quem præscribitur, qui non interfuerunt, sed tantùm etiam scientia, & patientia in speciebus nostris, adhuc tamen pro parte nostra sunt longè plures & vrgẽtiores rationes, quas plures quàm quinquaginta in capitibus superioribus retulimus, quæ dilucidè ostendunt hanc partem veriorem esse, vt & si agatur de præsumendo titulo translatiuo vsusfructus vel etiã pleni dominij, is allegatus præsumatur ex diutina possessione cum scientia, & patientia domini, & fortè est ita receptior opinio, vt ex dictis suprà cap. præte. apparebat.

10 *Possessio sola radix & fundamentũ præscri. noua opin.*

Denique veritas est † quòd omnium præscriptionum fundamentum & radix consistit in causa possidendi tolerabili vel iusta, vt in l. fin. ff. pro suo. Ergo si habeo possidendi iustam causam vel tolerabilem, præscribere possum, nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d. l. fi. cum mille similibus, quas allegabimus infrà cap. 77. num. 10. cum seq. id quod procedit in tribus speciebus. Primum quando agitur de præscribendo dominio. Deinde quãdo agitur de præscribenda seruitute. Postremò quando agitur de præscribendis actionibus, de primo probatur lege & ratione, nam si fundum tuum possidere cœpi te sciente & patiente, illumque arare, colere, & fructus inde percipere, perceptosque ad meam vtilitatem conuertere cœpi, in hocque perseueraui per longum tempus, magis est vt tempore lege definito illum præscribam & acquiram, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interuenerit, ita probat l. alienationis. ff. de verb. sign. ibi, vix est enim vt non videatur alienare. vbi planè probatur eum qui patitur, rem suam tempore per legem definito possideri ab alio per hoc eam rem concedere, & alienare ei videri. Ad idem nam vt naturaliter ius suum per tradionem, transferet per traditionem, ibi, nihil iam naturali æquitati. Instit. de rerum diui. ita & per patientiam quę naturali & corporali traditioni exęquatur, vt in l. si ego. §. 1. ibi, per traditionem, aut per patientiam fortè. ff. de publ. in rem acti. Nec dubium est, quin si sum in corporali rei tuæ detentione accedente confessione tua, eius rei dominium absque alia traditione statim acquiram. l. qua ratione. §. interdũ. ff. de acquir. rer. dom. §. interdum. Instit. de rerum diui. ergo si tuum fundum te non ignotante vel mox sciente ingressus, eum & colere & fructus inde colligere, inque meam vtilitatem conuertere & cœpi, & per longum tempus perseueraui, post tale longum tempus lex interpretatur huic naturali rei detentioni, concessionem tuam accessisse, sicque dominium me acquisiuisse, & cùm hæc ratio sit expressa in d. l. alienationis, dubium non est, quin ratio ipsa sit verè lex, & decisio habeatur loco exempli, quod non arctat regulam (sicque nostra propositio generalis erit, vt est illa ratio) ita tenet Gloss. in auth. de hæredi. ab intest. §. fin. in verb. ordine. Gloss. in cle. 1. de electione. in verbo, eligatur. Bal. in l. maximum vitium. per text. ibi. C. de lib. præt. Idem Bald. leg. fin. per tex. ibi. ff. de hæred. inst. Alexand. num. 5. Pet. Philip. Corne. num. 15. Iaso. num. 6. Curt. iun. num. 9. per text. ibi. C. de impub. in l. humanitatis. ijdem Philippus Dec. Curt. iun & Francisc. Purpur. num. 23. in leg. fin. per tex. ibi. C. de pact. Idem Bald in l. his solis. per text. ibi. C. de reuoc. don. Paul. Castren. & Ias. in l. quamuis. C. de fideic. Andr. Tiraquell. de causa cessan. par. 1. numero 135. Georg. Nata in capitu. quamuis pactum. numero 32. de pact. libro sexto. Iason in leg. de quibus. numero 14. ff. de legib.

Ad idem est text. si generaliter accipiatur, nec restringatur ad ea quæ sunt leuioris præiudicij, in d.l. si quis diuturno, in prin. ff. si ser. vendi. Ad idem quoque videtur esse text. non tam in specie quàm in simili, in d.l. cum de in tem. Ad idem in simili, præsertim in sui ratione, in d.§.fin. Institu. de iniuri. & denique omnia iura & rationes quas retulimus in præcedentibus capitibus, quas non expedit repetere, præsertim cùm, vt plenè dissetuimus. d.c. 77. num. 10. ad præscriptionem non tam titulus quàm sola iusta causa possidēdi exigatur, vel etiam tolerabilis sufficiat. d.l. fi. ff. pro suo. & vt qui rem mobilem alienam contrectat, si putauit dominum permissurum, desinit furtum committere, vt notant Gl. & communiter Docto. Instit. de obli. quæ ex mal. §.1. quasi licet regulariter dominus vetare & nolle præsumatur. l. vetare. ff. de furt. tamen interdum secus sit ratione fortè cognationis, amicitiæ, vicinitatis, necessitatis, aut similia, ita & in specie nostra potuerunt concurrere causæ iustæ vel saltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate possidere cœpissem, dum id dominū permissurum existimassem. Et euentus sequens (hoc est scientia & patientia domini diuturna) non potest non videri hanc causam iustificare per dd.ll. & denique hæc pars probatur & iustificatur per mille leges & rationes, de quibus in superioribus capit. quas non expedit repetere, ita olim tenebam, sed ad hanc opinionem, vt infrà dicem⁹, adijcienda est necessaria declaratio & temperamentum.

In secundo casu, cū agitur de præscribenda seruitute, est res expeditior, quæ palam probatur in d.l. si quis diuturno, in princip. cum ijs, quæ dicta sunt per totum præcedens & præsens caput. Idemque in præscriptione vsufructus, nam si id admittimus, cum agitur de plenario dominio præscribendo, ergo multò magis cum agitur de præscriptione vsufructus qui est pars dominij. l.4. ff. de vsufruc. elegans tex. in l. qui vsumfructum. vbi Bar. & Iason. ff. de verb. obli. quæ intelligenda sunt sciente & patiente domino. Tertio caso quando agitur de præscribendis actionibus siue illæ personales sint, siue reales, siue mixtæ, (iuxta §. omnium. & ibi plenè per Angelum Aret. Ias. Ludo. Gomez. & Benincasium in pri. Inst. de actio) tunc similiter eadem ratione nullus titulus requiritur, sed tantùm iusta causa aut tolerabilis, quæ sufficiat ad remouendam malæ fidei suspicionem. & ita procedit l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscri. 30. annorum, & in prin. Instit. de perpe. & temp. actio. ergo si tibi huius rei non ignaro centum actione perpetua debebam, & per annos 30. supersedisti ea petere, paret vt præscripsisse videar, cùm vix sit vt concedere aut mihi remittere non videaris, sicque militat ratio. d.l. alienationis, ibi, vix est enim, &c. quæ ratio cùm sit generalis & in ea lege expressa, lex generalis verè est, sicque comprehendit nostrum casum, eunique definit non secus quàm illum qui ibi erat expressus. Ad idem dict. l. si quis diuturno, in princ. in ratione sui, & d.l. si ego. §.1. similiter. in ratione sui. & d.§.fin. Inst. de iniur. similiter in ratione sui. d.l. si filiusfamiliàs. C. de peti. hæred. leg qui in aliena, in princip. versi. sed si non adierit. ff. de acquir. hæred. l. qui in prouincia. §.1. ff. de ritu nup. c. illud, de præsump. l. Procula. ff. de proba. cum similibus.

Confirmantur omnia superiora, quia id dicimur scire quod vehementer opinamur, leg. cum quidem. §. quod dicitur 1. & 2. cum vtrobique not. ff. de acq. hære. dummodo adsit iusta causa vel occasio opinandi, vt ibi, nec dubium est, quin iustam causam vel occasionem id opinandi habeat, qui per longum tempus rem possedit vt suam sciente & patiente domino, vt diximus suprà cap. superiore circa principium.

11 *Intel. l. nullo. C. de rei vid.*

Quæ † omnia moderanda sunt vt procedant data scientia & patientia domini, nam si ignatus esset non posset videri animum iuris sui negligendi aut alteri concedendi habuisse. l. mater decedens. ff. de inoffic. testam.

12 *Scientia qualiter distet ab ignorantia quo ad præs.*

† & consequenter possessor, nisi aliunde haberet iustam causam possidendi, nunquam eam rem videretur iustè possedisse aut præscripsisse, vnde si rem tuam inscio te possiderem, scienter eam præscribere nunquàm possem si confiteret ipse, vel constaret me aliunde titulum vel iustam possidendi causam non habuisse, idem si titulum haberem, si tamen eum non allegaui, ita intelligo his tribus casibus procedere leg. nullo. C. de rei vend. l. Celsus. ff. de vsucap. leg. fin. ff. pro suo. leg. non solùm. ff. de vsucap. §. quod vulgo. & leg. quod vulgo. ff pro empt. leg. vnica. C. de vsucapio. transf. l. diurina. C. de long. temp. præscri. & in prin. Instit. de vsucap. quòd si titulum me habuisse ab aliquo tertio allegassem, an is ex diutina possessione præsumatur, & hoc casu quo dominus ignorauit rem iusúe suum ab alio possideri magis est non præsumi nisi probetur, vt dictis legibus. quamuis si ipse sciret rem iusúe suum possideri, tunc præscriptio procederet, non tam ex vi tituli aliūde habiti (etiam si allegatus esset) quàm ex vi ipsius possessionis eo ipso iustificatæ & legitimatæ quòd dominus sciebat & patiebatur, sicque concedere videbatur, vt sic sciente & patiente domino ad iustificandam possessionem non sit necessaria vllus titulus vel causa possidendi aliunde profecta, cùm ex sola sua scientia & patientia & tacita concessione satis ac satis iustificetur, sed tunc demum iusta causa vel titulus tolerabilis possidēdi desideretur, cùm ipse dominus huius rei ignatus est. Id quod etiam in præscriptione seruiturum respondendum est, vt dict. l. si quis diuturno. dict. l. si ego. §. 1. etiam si loquamur in vsufructu

pet

per easdem leges & rationes. Idemq́ue & in actionibus, nam si sciebam, me tibi ignaro centum debere (ex contractu fortè inito cum seruo, aut filio, aut procuratore tuo, aut ex causa hæreditaria, quia defuncto, cui successisti, debebam) tunc impropriissima hæc possessio, qua debitor ipsum debitū possidere dicitur, iuxta Gloss. l. regulariter. ff. de pet. hær. nec iustificabitur, quasi ex tacita concessione tua cùm id ignores, nec quasi ex titulo vel causa aliunde habito, cùm aliunde habitus non sit, vel habitum esse non probetur, ergo ex diuturna possessione præscriptio non contingit contra rem suam possideri ignorantem, quòd variè intelligitur. Primùm, quando reuera nō interfuit titulus aut causa iusta vel tolerabilis possidendi. Deinde quando & si fortè interfuit, tamen non allegatur. Tertiò etiam si & interfuerit & allegetur, si non fuerit probatus, & ita procedunt, si generaliter intelligantur text. in l. nullo. C. de rei vendi. & in l. Celsus. & in l. non solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucap. & in l. quod vulgo. ff. pro empt. & in l. final. ff. pro suo, & in princ. Insti. de vsucap. & in l. vni. de vsucap. cum alijs, quæ congessimus in cap. 77. num. 10. Sicq́ue in quibus casibus contra absentem & ignorantem currit præscriptio, in illis necesse est, vt titulus & interueniat & allegetur & probetur. Sed quando currit contra præsentem & scientem, tunc nec tituli interuentus, nec probatio, nec etiam allegatio requiritur, quia sola scientia & patientia domini vim habet concessionis & alienationis post lapsum temporis lege definiti, vt dictum est, quod variè intelligitur: primùm cùm agitur de plenario dominio præscribendo: deinde cùm agitur de præscribendo vsufructu: tertiò cùm agitur de præscribenda alia quauis seruitute: postremò cùm agitur de actionibus præscribendis, vt similiter dictum est. quintò etiā si agatur de obligatione aliqua in futurū acquirenda, vt in terminis dict. l. cum de in rem. sicq́ue non solùm si agatur de præscribenda liberatione aduersus obligationem, sed etiam si agatur de præscribenda vel acquirenda obligatione contra libertatem. Contra † hoc ta-

13 *Pos. quando dicatur violenta, clādestina, precaria.*

men fortiter facit, quòd & si rei tuæ te sciente & patiente possessionem ingressus sim, eamq́ue tenere incipiam, nō ideo tu protinus desinis possidere, nec ego possum inchoare præscriptionem, nam aut vi eam cœpi, & vitiosa possessio est, sicq́ue cessat præscriptio. d. l. si quis diuturno. aut clàm (hoc est, te ignaro ab

14 *Poss. vitiosa perdurat.*

initio) & † similiter vitiosa est, eritq́ue semper, quia tale vitium initio contractum perdurat. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præs. l. vitia. C. de acquir. poss. aut nec vi nec clàm, sed te sciente, vidente & tolerante, & tunc aut constat me eo nomine eam possessionem occupasse, quasi ad libitum tuum eam dimissurus, & tunc precaria videretur, cessaretq́; præscrip. d. l. si quis diuturno, & per totum. ff. de precario. Aut & secundò eo nomine eam occupaui, quòd testarer me tibi eam non restitututum, & tunc si te esse dominium agnoscebam, vim faciebā, vitiosa possessio esset, cessaret præsctiprio, quòd si alterius tertij esse dicebam, similiter vitiosa possessio esset. l. quærebatur. l. fin. C. vnde vi. quòd si nullus esse dicebam, sed pro derelicto habitam, vel nullus vnquam fuisse, sicq́ue occupantis esse debere, similiter cessaret præscriptio, quia statim eius dominium nactus essem, per totum titulum. ff. pro derelicto. l. 1. 2. & 3. & 4. ff. de acquir. rer. domin. Aut & tertiò cùm occupo eam possessionem, nec declaro me tibi volenti eam dimissurum, nec declaro contrarium, & tunc non videor acquirere possessionem, nec tu animum possidendi deponere videris, ergo cùm tu possideas, & ego non, non potero inchoare præscriptionem, sed quia post longum tempus eam possessionem neglexisse aut pro derelicto habuisse videris, vt est cōmunis opinio, vt diximus. Ideo euenit, vt tunc ego eam acquiram non quasi præscriptam, sed quasi pro derelicto habitam, sicq́ue etiam tunc cessat præsctiptio, nisi dixeris quòd simul atque ea possessio, & abs te deserta, & mihi quæsita videtur, ex tunc in posterum legitimus possessor videbor, sicq́ue sine alio vllo titulo vsucapere potero proprietatem, ita tamen vt præscriptio proprietatis à tempore possessionis iam quasi desertæ acquisitæq́ue inchoari

15 *Præscrip. contingit sine legitimo tit. & cum scientia rei alienæ, nō ea declarat.*

videatur, & non anteà, † vt sic quasi duæ acquisitiones sint, non simul, sed successiuè & gradatim contingentes, Prima possessionis, quæ ex certo temporis lapsu contigisse videtur, postquam acquisitam incipit aut inchoatur præscriptio, quæ omnia probantur in l. 3. ff. de vsucap. & in l. si id quod. ff. pro derelict. vbi mulier rem à non domino (quem tamen dominum esse putabat) pro derelicto habitam cœpit, eamq́ue postea marito donauit, quam is maritus potuit præscribere, & præscripsit, & tamen in effectu non habeat titulum, quia quod attinet ad præsctiptiones titulus improbatus pro nullo est. l. secunda. §. si à pupillo. ff. pro empto. C. eodem. l. fina. §. fin autem. C. com. deleg. quinimmò vix est, vt maritus ille haberet bonam fidem, quia aut eam rem vxoris esse credebat, & tunc sciebat sibi donati non potuisse, per totum titulum. ff. & C. & in decret. de donatio. inter virum. Aut credebat esse alterius, & longè minus. cap. fin. de præscript. ergo nullo casu dominicogitatione possidebat, sed adhuc dicitur habere bonam fidem eo ipso, quòd possidebat vel se possidere falsò credebat dominæ voluntate, & hanc rationem reddit tex. dict. l. si id quod. ibi, quasi volente & concedente domina, etiam si eam possessionem reuocabilem, & quasi quodammodo precariam esse is maritus putabat, quia credebat aut credere debebat liberum vxori esse, quoties sibi libitum esset,

eam possessionem reuocare, & cùm illa ratio, quasi volente & concedente domino, sit in illa lege expressa pro lege, verè, & non interpretatiuè debetur, cùmque sit generalis, comprehendit omnes omninò casus, in quibus ipsa militare reperitur. Ex quibus multa non minus vtilia, quàm noua colliguntur. † quid. n. si postquam rei quam tuam esse putabam possessionem occupaui sine vllo vitio, sed te sciente, & patiente, & vidente (vt in exemplis, de quibus suprà) eam retinui per tempus, quo lex disponit possessionem pro derelicto habitam, aut desertam videri. Aut quid & secundò si tem à te conduxi, & post finitam conductionem expressim dixi tibi, me in posterum eam cōductam nolle habere, & nihilominus me in eius possessione permanere siuisti per tempus, quo lex vult possessionem desertam videri. Aut quid & tertiò si tem mihi ad certum tempus commodasti, quo finito expressim dixi tibi cōmodati nomine, eam me amplius nolle habere, & nihilominus per tempus à lege definitum ad possessionis desertionem tolerasti me in eius possessione permanere. Aut quid & quartò si ad tempus indefinitum eam rem mihi concesseras precario, & postea expressim dixi tibi, me eam possessionem vt precariam amplius nolle habere, & nihilominus tolerasti me in eius possessione permanete per tempus ad possessionis tacitam desertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato, docet Barto. in l. 2. in princ. ff. si cer. petat.) Aut quid & quintò si custodiæ & depositi causa eam dederas, & postea tibi expressim dixi, me in posterum eam rem vt depositam nolle tenere, & tu tolerasti eam me possidere per tempus à lege definitum ad præsumendam tacitam possessionis desertionem. Aut quid & sextò si in eate ad tempus habebam vsumfructum, quo finito expressim dixi tibi, eā me vsusfructus nomine amplius nolle habere, & nihilominus tolerasti eam me possidere per tempus à lege definitū, ad præsumendam tacitam possessionis desertionem. Aut quid & septimò si cùm vsus causa eam prius tenerem, idem contingit. Aut quid & octauò si cùm eam nomine superficiei ad tempus tenerem, idem contingit. Aut quid & nonò si cùm census annui præstandi causa eam tenerē redempto illo censu, eam non reddidi, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimò si pignoris, aut hypothecæ nomine eam tenebam, & debito soluto idem contingit. In omnibus enim his speciebus & similibus constat me permanere in illius rei possessione sine vllo titulo habili ad transferendum dominium. sed tamen in omnibus his speciebus constat me habere possessionem vitio carentem, vel saltem rei detentationem corporalem vitio carentem, & consequenter posse me præscribere eam, quia quasi volente & concedente domino (hoc est, eo, quem dominum esse putabam) sum in ea possessione vel detentatione, id quod sufficere ad præscribendum ostendimus per d. l. si id quod, cum simil. supr. allegatis. quod tamen cōtingit non vno ictu, sed per medium alterius requisitionis, nam per tempus lege definitum ad præsumendam tacitam possessionis desertionem, eam possessionem quasi à priore possessore abscedentem, ad meque transuolantem nactus videor, & ex tunc videor iustus possessor ad inchoandam proprietatis præscriptionem. † Nec vos decipiat d. l. si id quod. ff. pro derelict. vbi maritus ille simul ac sibi ab vxore res tradita fuit, statim inchoauit ꝓprietatis præscriptionem, nam illud ideo ibi contingit, quia statim constabat ipsam vxorem voluisse desinere possidere, possessionemque in maritum transferre, vt ibi. & l. 1. §. si vir. ff. de acquir. poss. Cæterùm in decem speciebus suprà relatis non constabat, nec præsumebatur, quòd prior possessor idemque dominus verus, vel putatiuus, vellet statim desinere possidere, eamque possessionem in me transferre, sed is animus possessionis deserendæ demum post tempus lege definitum præsumitur. In omnibus ergo his decem speciebus & similibus constat sine vllo titulo habili ad transferendum dominium contingere præscriptionem, quamuis cōtrarium totus mundus existimauerit. Deinde constat sine ea bona fide, quòd possessor domini cogitatione possideat contingere præscriptionem. quin immò etiam si persuasum habeat, alium esse rei illius dominium, quamuis totus mundus huc vsque contrarium existimauerit, aut omnia nullus vnquam sic fortè percepit, aut proximè accessit. His omnibus minimè aduersatur † l. neque fructuarium. C. de vsufruct. vbi fructuarius contra dominum quandiu possidet tanquam fructuarius præscribere non potest, sed postquam ex alia causa possidere cœpit, benè præscribere incipit, vt ibi expressum est, sicque primum responsum illius textus non obest nobis, quia ponimus inchoari præscriptionem post finitam primam causam, quæ alterum in dominum tecognoscebat: secundū autem responsum nostras sententias egregiè probat, quatenus post finitam primam possidendi causam significat eum posse præscribere.

Hactenus † quando ea res aliena erat, hoc est, non prioris possessoris, à quo ego causam habui, sed alterius, contra quem præscripsi, nam in his terminis loquitur d. l. si id quod. & locuti nos sumus. quid autem si ea res ipsumet primi possessoris erat, à quo ego causam possidendi præsumptam habui, an postquam nactus sum possessionem per tempus lege definitum ad præsumendam eius tacitam desertionem, an (inquam) ex tūc possim proprietatis præscriptionem inchoare contra ipsummet, mouet quæstionem quòd ad præscribēdum requiritur iusta possidendi causa,

16 *Præscriptio fit ne titulo legitimo, & cum scientia rei alienæ contingit in decem casibus hic relatis, noua declaratio.*

17 *Intell. l. si id quod. ff. pro derelicto.*

18 *Intell. l. neque fructuarium. C. de vsufru.*

19 *Præscriptio sine tit. & cum scientia rei alienæ currit in decem casibus hic relatis, noua dec.*

quæ hic non videtur adeſſe, cum quaſi precario in decem ſpeciebus, ſuprà memoratis ab ipſomet, contra quem præſcribere paro, videar poſsidere, vt ſuprà diximus, adhuc tamẽ magis eſt, vt præſcriptio poſsit cõtingere præcedente tamen poſſeſsionis mutatione, nam ſi ille per tempus lege definitum ad præſumendam tacitam poſſeſsionis deſertionem me poſsidere eam rem tolerauit, perq́ue hoc poſſeſsio ab eo abſceſſerit, & ad me tranſuolauerit, iam non precario (vt antea) ſed meo iure poſsidere videor, ſicq́ue nil impedimento eſt, quin proprietaris præſcriptionem poſsim inchoare. quinimò contra ipſummet longè iuſtius, quàm contra alterum tertium curtit præſcriptio, cùm abſentis ignorantiæ eſſet indulgendum (argument. eorum, quæ tradunt Bartol. & alij in l. final. C. de longi temporis præſcription. contendunt ſuccurri reſtitutione ei, cuius ignorantis res præſcripta eſt, de cuius veritate alibi agemus) quæ ratio ceſſat in ſciente & patiente: argu. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. d. l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignif. ibi, vix eſt enim, & d. l. ſi quis diuturno, in princip. & d. §. fin. Inſtit. de iniur. d. l. ſi ego. §. 1. ff. de pub. in rem act. & d. l. ſi id quod. ff. pro derel. ibi, quaſi volente & concedente, & mea poſſeſsio, quæ prius illegitima erat (hoc eſt, detentatio tantùm erat) ipſo temporis tractu fuit legitimata, vel (vt rectius loquar) transformata, & de nuda detentatione in veram poſſeſsionem transformata, quod nota, quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſsione præſumitur etiam ſi partes eſſent inæquales, vel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*
2 *Intell. l. ſi filiusfamiliás. C. de pet. hæred.*
3 *Intell. l. qui in aliena. ff. de acquir. hære.*
4 *Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi cert. vend.*
5 *Tempus longum facit præſumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio, contra multos, & præſumi filij conſenſum, licet agatur de magno præiudicio, & aliæ tres concluſiones, contra Doct.*
6 *L. ſi mater. C. de inoffic. teſtamen.*

CAPVT LXVI.

1 *Diuiſio ex diutina ſeparatim poſſeſsione præſumitur etiam ſi partes eſſẽt inæquales, vel ageretur de magno p̃iudicio, cum multis contra multos.*

OLLIGITVR veram eſſe opinionem Gloſſ. quæ communiter appro. in d. l. penult. C. commun. diui. quæ ait, quòd ſi fratres hæreditatem patris ſui diu ſeparatim poſſederunt, præſumitur inter eos facta diuiſio, & eam communiter appro. ſæpè dicunt Franciſcus Balbus de præſcript. in prima part. 3. part. prin. quæſt. 10. num. 39. & Andreas Tiraq. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. ver. 14. & rurſus verſic. 39. id quod latius ſuprà repetijmus, quia multi tenent contrariũ. Sed gloſſæ opinione retenta, ea limitatur communiter, vt p̃cedat eo caſu, quod inter eos fratres ſi ab inteſt. ſucceſſerunt, partes poſſeſſæ diu eſſent æquales, vel ſi ex teſtamento poſſediſſent, eſſent partes poſſeſſæ commenſuratæ portionibus hæreditarijs. Ita tenent Baldus & Paulus Caſtren. in d. l. penult. Franc. Balb. vbi ſuprà, num. 44. poſt Alexand. quem allegat conſil. 25. attentis. colum. 4. lib. 5. Felin. in c. ſicut. colum. 14. de re iudi. qui alios allegat huius ſententiæ fautores, quam limitationem ait eſſe veram & communem Balb. vbi ſuprà, nu. 45. eamq́ue ſequitur Andr. Tiraq. vbi ſuprà, verſi. 14. in fin. & rurſus verſic. 39. Alexand. tamen conſi. 92. viſo & diſcuſſo. lib. 2. tenet illam Gl. generaliter procedere, neque hanc limitationem veram eſſe. idem vult Salicerus in dict. l. penult. & Anton. Butrius in cap. peruenit, de cenſibus, & Aret in §. fin. Inſtitut. de ſoci. ſed hæc limitatio vera non eſt, quia nititur alia limitatione, nempè, quòd ea Gloſſ. procedat quando agitur de modico præiudicio, non ſic ſi ageretur de magno. id quod verum non eſſe continuò edocebimur, & ſuprà attigimus. Dicta Gloſſ. 2. limitatur, vt procedat ſolùm quando ageretur de leui præiudicio, non ſic ſi de magno ageretur, tunc enim ex diuturnitate temporis etiam ſcientia & patientia concurrente non induceretur conſenſus. Ita tenet Barto. in l. cum de in rem verſ. colum. 3. ff. de vſuris. generaliter intelligens ex diuturna ſcientia & patientia in his, quæ grauis ſunt præiudicij, minimè induci conceſsionem, ſequuntur ita intelligentes text. in l. nullo. C. de rei vendi. cum ſimil. Raphael Fulgoſius in l. 1. colum. penultim. & Iaſ. colum. 5. C. qui admitti. Idem Barto. in quæſt. ſua, incip. mulier habens amplum patrimonium. Idem Bart. in l. 1. colum. penult. ff. de aqua pluu. arcen. Paulus Caſtren. in l. ſi filiusfamiliás. C. de petit. hæred. Alexand. in l. qui in aliena, in prin. ff. de acq. hære. Idem Alex. in l. ſciendum. col. 4. ff. de verb. oblig. Panor. in c. fin. col. 3. de cauſa poſſeſsio. & pro pri. Alex. conſil. 20. viſo proceſſu. colum. fin. lib. 4. & conſil. 5. viſo & diligenter. colum. penult. eod. lib. And. Tiraq. de præſcrip. §. 1. Glo. 4. verſi. 39. Bar. Socin. conſil. 254. col. 2. lib. 2. Philip. Deci. conſil. 444. Idem Dec. in c. 1. col. 6. de fide inſtru. Franc. Balb. de præſcrip. in 1. part. 3. partis princi. quæſt. 10. nu. 7. verſicu. ex quo infertur, & iterum num. 44. verſic. nunc limita. † & hi omnes ferè intelligunt ſimiliter quòd d. l. ſi filiusfamiliás. C. de peti. hære. procedit. quia de modico præiudicio agebatur, locum minimè habitura, ſi magno de præiudicio ageretur. † Iidemq́; ferè omnes intelligunt eodẽ modo text. in d. l. qui in aliena. verſ. ſed ſi non adierit. vt ibi ageretur de modico præiudicio, eumq́; textum locum minimè habiturum, ſi magno vel mediocri de præiudicio ageretur. † & in eundum ſenſum accepe-

2 *Intell. l. ſi filius famil. C. de pet. hær.*

3 *Intell. l. qui in aliena. ff. de acq. hære.*

4 *Intell. l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vend.*

acceperunt ijdem omnes text. in dict.l.si quis diuturuo, in princip. ff. si seruitus vendi. vt & ibi, modico de præiudicio ageretur. illo textu locum non habituro, si magno de præiudicio

5 *Tempus longũ facit præsumi aditionem hæreditatis, licet agatur de magno præiudicio, cõtra multos, præsumi filij consensũ, licet agatur de magno pręiudicio, & aliæ tres conclusiones, contra Doct.*

aut fortè de mediocri ageretur. † vnde sit consequens ex mente ipsorum, quòd si in terminis dictæ l. si filiusfamilias, ea hæreditas multis oneribus esset implicita, tunc ex diuturna illa possessione non præsumeretur patris consensus, & quod in terminis dictæ l. qui in aliena, si onerosa multo esset illa hæreditas, ex diuturna patris possessione non præsumeretur filij consensus in ea adeunda, & quòd in terminis d.l. si quis diuturno, seruitus illa prædialis esset nimis noxia prędio seruienti, ex illa diuturna scientia & patientia non præsumeretur consensus domini prædij seruientis, nec seruitus illa præscripta videretur. Quartò inde consequens quoque fieret, vt si esset magna inæqualitas inter portiones, quas fratres diu separatimque ex hæreditate patris intestati possederunt, non præsumeretur diuisio. idẽque si testator paterfamiliâs decessisset, & magna esset inæqualitas, habita ratione portionum testamento relictarum. Quintò consequens fieret, vt si quis diu rei meæ vsumfructũ quasi possedit me sciente, & patiente eum non præscriberet, quòd multi suprà relati in specie tenuerunt, quæ omnia minimè vera esse, suprà ostendimus perplura, quàm quinquaginta fundamẽta legum, & rationũ, quas congessimus suprà capitu. superioribus, quas non expedit repetere, & quia admissis opinionibus Doctorum miserè violantur, & restringuntur generalitates dictarum legum, nempè dict. l. si filiusfamiliâs, quæ non distinguit, vtrùm hæreditas sit onerata an opulenta, & dict.l. qui in aliena. quæ similiter nõ distinguit, vtrùm onerata an opulenta esset hæreditas, & dict. l. si quis diuturno, quæ similiter non distinguit, vtrùm noxia nimis an leuiter tantùm esset ea seruitus, de qua præscribenda ibi agebatur. & Gloss. dict. l. pen. quæ similiter non distinguit, vtrùm modica an non modica esset portionum possessarum

6 *l. si mater. C. de inoff. testam.*

disparitas, † & addo egregium textum in simili, iuncta sua Gloss. singulari, & ibi communiter app. in l. si mater. C. de inoffic. testa. vbi mater filios suos hæredes scripserat, & deinde in puerperio alterius filij decesserat, ita quod non habuit spacium mutandi testamenti, & ne illius filij sic præteriti occasione id testamentum rescinderetur, Imperaror introduxit eum filium pro instituto habendum, disputat Gloss. (quam ibi communiter appro. diximus) an ea lex legisve beneficium procedat, etiam si filij fuissent ibi inæqualiter instituti, & aitita esse. sic ergo & in specie dict. Gloss. dict. l. penultim. inæqualitas portionum possessarum nihil istorum mutare debet non magis, quàm in terminis dictæ l. si mater. Adstringitur hoc fundamentum, nam beneficia facilius perire solent, quàm quæ competunt iuxta rigorem iuris communis. l. eius militis. §. militia missus. ff. de mil. testa. vnde si ex inæqualitate portionum non desinit locum habere beneficium. d.l. si mater, multò minus ex tali inæqualitate portionum possessarum locum habere desinet præsumptio, de qua in Gl. d.l. pen. quæ descendit ex mero iuris rigore. Adde Andr. Tiraquell. vbi suprà, versic. 39. ibi sunt & qui hoc limitant post Paul. Castren. & Fulgo. quos alleg. & plures alios in ver. sed & multi. Tenendo nostras sententias, quæ re vera & æquiores sunt, & legum nostrarum (ne miserè violentur & restringantur) tutrices, tũc ad l. nullo. C. de rei vend. (in qua iacet vnicum contrarium existimantiũ fundamentũ) facilis est, & perspicua solutio, & sensus verus, nihil enim commune habet rerum substantia, aut essentia cum ipsarum rerum probatione l. duo sunt Titij. ff. de testamen. tut. ibi, non ius deficit, sed probatio. l. obligationum substantia, in princip. iuncto §. fi. ff. de actio. & obligatio. & leges soli possessioni temporis legitimi concedunt lucrum per præscriptionem proueniens. l. 3. ff. de vsucapion. dixi plenè §. 77. nume. 10. ab hac regula lucrum tali possessioni deferente excipitur ille casus, quo ea possessio iniusta, & intolerabilis esset. l. fin. ff. pro suo. l. non solùm. §. quod vulgo. l. Celsus. ff. de vsucap. l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. final. C. pro dona. l. si vir. ff. eodem. l. si id quod, ibi quasi volente & concedente domina. ff. pro dereli. in princip. Institut. de vsucapion. l. vnica. C. de transact. vsucap. l. diutina. C. de longi temporis præscription. iustam autem causam possidendi (quod attinet ad præscribendum) habere intelligitur, qui possidet de voluntate domini. dict. l. si id quod. d.l. si vxor, etiam si causa, & occasio dominicæ concessionis esset à lege improbata, vt dd. ll. iuncto titulo. ff. & C. & in decre. de dona. inter virum & vxor. ergo in specie nostra, qui non solùm sciente, sed etiam longo tempore patiente domino possedit, nõ dubium est, quin possideat ex domini voluntate, & consequenter iustam, quinimò longè iustiorem possidendi causam habere videtur, quandoquidem huic possessioni non dedit originem occasio à lege improbata, id quod contingit in terminis dict. l. si vir, & dict. l. si id quod. Præterea si titulus habitus à non domino præbet iustam causam possidendi, etiam si is dominus esset absens, & ignorans, iuxta l. fin. C. de longi temporis præscripnon. iunctis legibus suprà allegatis, quantò iustius præbebit causam præscribendi titulus habitus ab ipsomet domino, vt argument. per totum. C. de reb. alien. non alien. Nec dubium est, quin ex iustissima legis interpretatione ab ipsomet domino titulus (hoc est, iusta possidendi causa) datus intelligitur eo ipso, quòd rem suam à me possideri diu concessit, dict. l. si id quod.

dict,

dict.l. si vir.cum mille iuribus, & rationibus superiore cap. allegatis. Ergo non abnegamus, quin ad pscribendū sit necessarius titulus (hoc est, iusta causa possidendi) vt dicitur in dict.l. nullo. sed in omnibus speciebus suprà relatis affirmamus interfuisse non solùm iustam, sed etiam longè iustiorem possidendi causam, quàm in terminis dict. l. nullo. & consequenter contingeret præscriptio longè facilius & iustius, quàm in terminis d.l. nullo, aut dict.l. final. C. de longi temporis præscriptio. quia titulus, qui à dict. l. nullo, cum simili, desideratur, in vsucapionibus vel præscriptionibus nihil aliud est, quàm iusta causa possidendi, vt proclamant sic declarantes quàmplures leges, d. l. non solùm. §. quod vulgo. d.l. quod vulg. d.l. si. ff. pro suo. dict. l. si id quod. dict.l. si vir vxori. l. 2. & l. penult. ff. pro legato, cum simil. quas allegaui infrà cap. 67. num. 10. cum sequen.

SVMMARIVM.

1 *Sententia etiam nulla dat titulum ad præscribendum.*
2 *Transactionis titulus an sufficiat ad præscript. siue res tradatur siue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non sufficit ad præscribendum.*
4 *Titulus reuocabilis sufficit ad præscribendum.*
5 *Tituli qui sufficiant ad præscribendum.*
6 *Titulus simulatus non prodest ad præscribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præscribendum.*

CAPVT LXVII.

1 *Sententia etiam nulla dat titulum ad præscript.*

SENTENTIA † præbet iustam causam scribendi. Ita Bartol. & ibi plenè per Alexand. & Ias. in l. Pomponius, per text. ibi. ff. de acquir. posses. & per Francisc. Balb. de præscript. in 1. parte 3. partis prin. q. 11. id quod procedit etiam si sententia esset nulla vel fortè iniusta, dummodò is, cuius fauore lata fuit, non propterea esset in mala fide. Ita Gloss. in c. si sacerdotes. 16. quæst. 3. in Gloss. magn. & per Balb. vbi suprà, & quod notatur in c. de quarta, de præscript. Hæc opinio, quæ (non paucis tamen repugnantibus) receptior est, probatur ratione aperta, nam ad præscriptiones non titulus positiuè, sed tantùm iusta causa possidendi desideratur. Ita planè probat l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. nō solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucapi. l. fin. ff. pro suo. l. 2. & 3. ff. pro legato. l. pro legato. & l. fina. eod. tit. dixi plenè infrà cap. 77. nume. 10. probatur apertè in l. 3. ff. de vsucap. vbi in definitione vsucapionis, ex qua vsucapionis vera cognitio capienda & petenda est, non dicitur ad vsucapiēdum titulum, sed tantùm possessionem tēporis lege definiti desiderari. Id quod alijs postea legibus moderatum & declaratum inuenitur, vt ea possessio iusta sit, vt proximè diximus. Iustam autem possessionem accipere debemus, siue illa magnoperè iusta sit, siue sit tolerabilis, licet non ita iusta & inuicibilis fuerit. d.l. fin. ff. pro suo, & diximus in d. nume. 10. sed qui ex sententia possidet. nullus abnegabit, quin non solùm tolerabilem, sed etiam iustam & laudabilem causam possidendi habuerit, præsertim cùm res iudicata pro veritate habeatur, vt in l. res iudicata. ff. de regul. iur. ergo hunc habere iustam causam præscribendi præscriptum iumq; rectè posse in comperto erit.

Confirmantur isthæc. Nam titulus † transactionis, quæ exæquatur sententiæ. l. non minorem. C. de transact. l. 1. & 2. ff. eodem titul. similiter sufficit ad præscribendum, quando ex eo titulo vel causa possessio traditur (puta quia cū in iudicio fundū abs te, qui eum possidebas, peterem, eum ex causa transactionis tradidisti, tunc enim eum, si alienus erat, præscribere possem.) Ita tenent per text. ibi Salicetus, Alexand. Ias. colum. fin. & alij communiter in l. si pro fundo. C. de transact. Balbus de præscript. part. 3. princ. quæst. 5. quin eum text. hanc ad rem singularem dicit, est clarior text. in l. ex causa transactionis. C. de vsucap. pro emptore. teneet Alexand. consilio 24. ponderatis his. colum. final. lib. 5. Philippus Corneus consil. 16. viso primo themate. lib. secundo. Gloss. & Bart. in d. l. si pro fundo, est communis opinio, secundum Balbum, vbi suprà, qui omnes per dict. l. si pro fundo, communiter tenent contrarium, eo casu, quo ex causa transactionis possessio eius rei, de cuius præscriptione agitur, non esset tradita, sed tantùm retenta. quæ communis opinio non satis tuta est, quia nec ad transferendum dominium, nec ad transferendam vsucapiendi conditionem traditio rei, de qua præscribenda agitur, necessaria est, vt in l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domi. §. qua ratione. Institut. de rerum diuisio. iuncta l. clauibus. ff. de contr. empti. actus enim gestus à domino, qui sufficit ad transferendum dominium, is si fiat à non domino, transfert (cæteris habilibus) vsucapiendi conditionem. d.l. clauibus. ergo vt si rem tuam possidebam, vel ea apud me erat quouis modo, eamque mihi vendidisti aut donasti, aut dotis nomine dedisti (& similia) dominium acquiro per d. §. interdum, & d.l. qua ratione. §. interdum. ita si apud me res erat, quam à me in iudicio vendicabas, destitisti à lite aliquo accepto, iuxta l. 2. l. transactio. C. de transact. vix est, vt ius tuum in me traduxisse non videaris, vel saltem omisisse, & quasi pro derelicto habuisse. sicque vt si dominus in me talem rem transferre vellet, statim dominium eius quærerem, vel si dominus talem rem pro derelicto vellet habere, statim eius dominium quærerem,

2 *Transactionis titulus an sufficiat ad præscrip. siue res tradatur siue remittatur.*

rerem, per dictos §§. interdum, iuncta l.1.&2. si id quod. ff. pro dereli. ita si non dominus isthæc faciat, vt vsucapiendi conditionem acquiram par est, ita tamen vt tempore huius transactionis cœpisse videantur, quod obtineret, si ego putarem dominum esse eum, qui litem actu mouerat, vel mouere minabatur, vtroque enim casu transactio valeret. l. 2. C. de transaction. nisi obijcias, quòd runc essem in mala fide de eo ipso, quòd rem non restitui sine lite. sicque non videretur possessio per talem trāsactionem iustificata: siue enim putarem illum non esse illius rei dominum, tunc eius desistentia, aut etiam expressa concessio non iuuaret, siue dominum putarem, ex bona fide erat rem restituere, sicque semper cessat præscriptio. Sed tamen quia inter ista duo extrema est medium, aut esse potest, ideo puto debilem esse casum, quo procedat præscriptio ex tali transactione. Quid enim si te litem inferente, & illaturum minante, cœpi dubitare, vtrùm dominus esses, nec ne, si enim in hæreditate patris mei eam rem, quam ipse mala fide posidebat, inueni, sicque iustam & bonam fidem habeo. cap. is qui in ius, de regu. iur. lib. 6. l. qui in ius. ff. eodem tit. sed obest mihi mala fides authoris mei, iuxta plenè notata per Gloss. & Doctor. per text. ibi in authent. nisi tricennale. C. de bonis matern & in l. vitia. C. de acquirend. possess. authen. malæ fidei. C. de præscription. longi temp. tunc si te litem inferenre, vel inferre minante, cœpi nō minus vehementer, quàm iustè dubitare, dominus esses, nec ne, dedi tibi aliquid transactionis causa, vt à lite discederes. certè non video, quomodo non videretur denuò iustificata possessio mea non quidem in hunc sensum, vt prosit mihi præterita possessio, sed vt ex runc à tempore transactionis præscriptionis spacium currere incipiat, facit l. cum hæres. l. an vitium. ff. de diuer. & temporis præs.

Denique si verum est, simplicirer sententiam præbere iustam præscribēdi causam, hoc est, siue res ex vi sentētiæ condemnatoriæ mibi agenti tradatur, siue apud me ex vi sentētiæ absolutoriæ relinquatur, vt sup. attigimus, idē quoque fore in transactione par est. d. l. non minore, & d. l. 2. ff. & C. de transactio. & quia vtroque casu, vt patet, parratio est, præsertim cùm nullus posit, dū præscribit, habere bonā fidē quietam, sed subdubiam, vt plenè agemus infrà cap. 77. & cap. 72. Sed tam in sententia, quàm in tractatione desineret præscribere, qui esset in mala fide, verùm id non ex tituli defectu tunc contingeret, sed propter illam malam fidem.

Denique in transactione etiam si putâtim eum, qui vendicabat rem à me, vel si vendicaturum minabatur esse dominum, & cum eo transegi, adhuc non sum, sed fui in mala fide, quæ per concessionem illius purgatur, sicque ex tunc incipio habere eam possessionem sine vllo vitio, id quod sufficit ad præscript. licet alius titulus non adsit, vt dd. ll. & suprà plenè egimus in tribus cap. præced.

Tirulus † conditionalis non prodest, aut non sufficit ad præscriptionem, siquidem erat conditio suspensiua, sed si erat resolutiua sufficit. ita Bald. de præscript. in 1. parte 3. partis princip. quæst. 12. per l. 2. §. si sub conditione. ff. pro empt. l. 2. & l. 4. ff. de in diem addictione. l. si alienam. ff. de donat. causa mortis.

3 Titulus conditionalis non sufficit ad prescri.

† Sicque infert Balbus procedere præscriptionem ex titulo reuocabili,

4 Titulus reuocabilis sufficit ad prescr.

† & qui dicantur tituli sufficientes ad præscriptionem est Gloss. melior de iure, secundum Balbum, vbi suprà, in cap. dudum. 2. de electione, in verb. intitulatam. tex. cum Gloss. in l. 3. §. genera. ff. de acquiren. posses. & potest quis rem suā, cuius dominium habebat reuocabile, præscribere, per l. in libello. §. si quis seruum. ff. de capti. secundum Balbum, vbi suprà, Gloss. in l. in accession. ff. de diuers. & temp.

5 Tit. qui sufficiant ad prescript.

† Ex titulo autem simulato non contingit præscriptio. l. fina. ff. pro donato.

6 Titulus simulatus non prodest ad præsc.

† & plures tituli ad pręscriptionem concurrere & possun: & prosunt, secundum eundem Gloss. Bart. & communiter Docto. in l. 3. §. ex plurimis. ff. de acquirend. possess. estque communis opinio, secundum Balbum, vbi suprà, & Alexand. in dicto §. ex plurimis. col. 5.

7 Titul. plures concurrunt ad prescript.

Ergo si alienam rem tibi mortis causa donaui dominium reuocabiliter quæ fuisse non videris, & si eam tradiderim, sed tantùm possessionem & vsucapiendi conditionem. dict. l. si alienam. tamen post tempus pręscriptionibus definitum eius quoque dominium quæsiuisti, qui iustam posidendi causam habebas, licet causa vel titulus ille esset reuocabilis, vnde fit, vt nec verus dominus petere queat, quia iure suo frustratus est, nec ipsi donatori repetere liceat, quia alienum peteret, & sic turpiter, cùm id statim restitururus esset, d. l. si alienam. d. l. si extraneus. ff. de donat. inter virum & vxorem. & ita intelligo l. si id quod. ff. pro dereli. & l. si vir vxori. ff. pro donato. Dum autem suprà post Accursium & Balb. diximus, procedere posse præscriptionem ex titulo reuocabili, hoc est, quod habens dominium reuocabile, eam rem potest præscribere, per d. §. si quis seruum, habet locum contra eum, qui non erat impeditus agere, vt ibi. nam si seruū alienum ab hostibus redemi, dominus potest oblato precio seruum recuperare, vt ibi. Sicq; ex sua negligentia merito excluditur rempore. Cæterùm contra impeditum tempus non curreret, vnde si rem sub conditione legaram hæres pendente conditione alienauit, sicque dominium reuocabile acquisiuit ille, qui ab eo acceperat, iuxta l. seruo legato. §. 1. ff. de leg. 1. l. fin. §. sed quia, cum §. sequent. C. commu. de leg. tamen quia legatarius pendente conditione agere non potest, contra eum non currit præscriptio, nisi à tempore conditionis expletæ. d. l. fin. §. sin autem sub conditione. l.

contra

contra maiores. C. de inoffic. testa. vbi dixi l. qui hæredi. §. si pats. ff. de cond. & demonst. per rationem l. 1. §. fin. C. de annali except. & dixi plenè de success. progress. sub titulo de fideicommissis, ex quibus locis quæ hic desunt, petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro suo sufficit ad præscribendum.*
2 *Præscribere possum sine titulo in casu hic relato.*
3 *Dominium vtile præscribit dominus directus.*
4 *Præscriptio interdum occidit, non transfert ius.*
5 *Titulus ad præscribendum non requiritur in casu seq. & num. 6.*
7 *Possessio abijcitur longi temporis negligentia.*

CAPVT LXVIII.

1 *Titulus pro suo sufficit ad præscribendum.*

TITVLVS † generalis pro suo iustam præscribendi causam interdum præstat, secundù Francisc. Balb. de præscript. in 1. part. tertiæ partis principalis. q. 12. vnde Bald. in §. si quis per triginta, si de feudo fuerit controuersia. colum. final. qui idem tenet, ait, ipsam proprietatem aliquando loco tituli haberi ad præscribendum, id quod voluit Gulielmus de Cuneo in l. si quis emptionis. colum. 2. C. de præscript. triginta annorum. † vnde ipse Guiliel. & Bald. inquiunt, si rem meam præscripsisti. deinde eius possessio ad me reuersa est, eam citra vllum alium titulum præscribere potero, quasi eo ipso, quòd olim eius dominium habueram, iustam & possidendi, detinendiq; ac præscribendi causam habere videar, sequitur Balbus, vbi suprà, qui & etiam Baldus aiunt etiam hoc casu bonam fidem requiri, † & vterque testatur, id vtile esse ad materiam feudi, nam si dominus directus nactus esset feudi possessionem (hoc est, feudatariæ rei) tunc citra alium titulum eam posset præscribere, quo casu tam Baldus quàm Balbus negant, quòd dominus directus dominium vtile præscribat, sed aiunt eius remotionem, & directi dominij consolidationem eum videri præscripsisse vel acquisisse. Sed dum aiunt cõtingere præscriptioné, tum demum procedit si adsit bona, vel desit mala fides, non aliter. Quid enim si procuratori meo mandaui, vt fundi mei vtile dominium venderet, dedi ei facultatem etiam tradendi quasi possessionem illius dominij vtilis, vendidit tibi, & tradidit (per clausulam fortè constituti, vel per retentionem vsusfructus, vel alio quouis modo) id tamé se fecisse nunquá mihi renunciauit, vel fortè se fecisse negauit, atque ita secutus incautusque integrum in fundo illo dominium iusque meum permansisse putabam, tunc enim cùm non desit mihi bona fides, potero quidem præscribere. & ita vt debeat abesse hoc casu mala fides, videntur sentire Baldus & Balbus, vbi suprà. † Et dum vterque negat. vtile dominium præscripsisse me, hunc (vt existimo) habet sensum, quòd cùm dominium vtile & directum in persona vnius concurrere nequeant, non magis quàm vsusfructus causalis & formalis, nam vt si vsufructuarius ius vsusfructus cedat in fauorem proprietarij, is non videbitur vtrunque vsumfructum tam causalem quàm formalem habere, sed solùm causalem integrum, nec vsufructuari concursu diminutum, quia res mea seruitutem vsufructus vel alterius rei mihi debere nunquam videtur. §. finitur, cum ibi not. per Gloss. & Doctores. Institut. de vsufruct. ita si habens vtile dominium illud in fauorem domini directi vel cedat vel aliter amittat, non facit vt directus dominus vtrunque dominium tam causalem quàm formalem habere videatur, sed vt solùm adhuc directum nullius tamen domini vtilis concursu diminutum habere intelligatur. Idemque in præscriptione contingit ista non secus, quàm si prædium seruiens libertatem præscripsisset, quo casu seruitus illa minimè videretur ita prescripta, vt is dominus p̃scribens rem suam inciperet habere sibi ipsi seruientem, sed magis vt eam ab anteà debita seruitute liberam habere inciperet, quasi his casibus siue libertas præscribatur, siue ius vsusfructus, siue etiam ius vtilis dominij remouendi non tam translatiuè quàm extinctiuè contingat præscriptio, vt præscriptio ius illius, contra quem præscriptum est, occidisse, non ad præscribentem transtulisse videatur. Quod autem Baldus & Gulielmus de Cuneo, & Franciscus Balbus, vbi suprà, aiunt, titulum generalem pro suo aliquando sufficere ad præscriptionem per totum titulum. ff. pro suo, id verissimum est, nam cùm eo casu absit mala fides, eo ipso iusta causa possidendi adesse intelligitur, vbicunque autem iusta possidendi causa interfuit, ibi citra vllum alium titulum contingere præscriptionem plenè ostendimus infra capitu. 72. & plenius in capitu. 77. per textum in l. quod vulgo. ff. pro emptore, & in l. non solùm. §. quod vulgo. ff. de vsucapion. l. final. ff. pro suo, cum similibus. † Vnde verissimum quoque esse existimo, quòd ijdem Guilielmus, Baldus & Franciscus Balbus inde colligunt, vt si rem meam vsucœpisti, deinde eiusdem rei possessionem bona fide cœpi (fortè absens & vsucapionis illius ignarus fueram, iuxta l. finalem. C. de longi temporis præscriptio.) eam citra vllius tituli interuentum præscribere potero, quia iustam possidendi causam habeo, & inter reliquas hæc est potissima vtilitas illius tituli. ff. pro suo, optimus text. in l. si id quod. ff. pro derelicto. & in l. si vir. ff. pro donato. l. qui alienam. ff. de donat. causa mortis. l. si extraneus. vbi not. Bart. ff. de donat. inter vir. & vxor.

Colligitur ex superioribus, quid respondendum

Marginal notes:
2 *Præscribere possum sine titul. in casu hic relato.*
3 *Dominiũ vtile præscribit dominus directus.*
4 *Præscriptio interdum occidit, nõ tráfert ius.*
5 *Titulus ad præscrip. non requiritur in casu seq.*

6 *Titulus non requiritur ad præsc. in casu seq.*

dendum sit in illa quæstione, qua cõtrouertitur, † statutum viget, vt qui rem decennio possederit, pro ea non posſit conueniri, an tunc sufficiat bona fides, citra vllius tituli interuentum? qua in re partem negatiuam, vt sine titulo præscriptio illa nõ procedat, tenuit Lud. Rom. in l. prætori, in prin. in addit. nouiss. ff. de dam. infect. And. Tiraq. de præscr. in prin facit, quod tradit Bald. in c. vnic. §. si quis per triginta, si de feudo fuerit controuersia. & Alex. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. secundum Tiraq. vbi suprà. Contrariam partem vt cum sola bona fide etiã sine titulo contingat ea præscriptio statuaria, tenuit Bald. in l. 2. C. de longi temp. præscript. quæ pro liber. facit secundum Alexandrum in addit ad Bal. ibi, quod statutum ita intelligendum est, vt aliquid addat iuri communi: arg. l. ius ciuile. ff. de iust. & iur. vbi per Iaso. Bart. in l. 4. §. prætor ait. ff. de vsuca. Idem Bar. in l. 2. ff. de vsuca. & hæc pars longè verior est. nam cùm solã bonam fidem cum cõtinua possessione etiam in terminis iuris cõmunis ad talem præscriptionem sufficere suprà edoceamur, multò magis in terminis huius statuti admittendum esse constat, dummodò ea bona fides descendat ex causa iusta vel tolerabili, iuxta l. fin. ff. pro suo, cum ijs quæ suprà attigimus, & etiam infrà c. 72. & c. 77. Sicq; dices, tale statutum videbitur frustratorium, cùm quod attinet ad iustitiam posſidendi, nihil addat aut detrahat iure communi, id quod libenter admitterem eo casu, quo absens & ignorans esset dominus rei, contra quem præscriptum esset, iuxta l. fi. C. de long. temp. præsc. nec statuentes potuerunt, etiam si vellent introducere, vt cum mala fide procederet præscriptio, secundũ veram & communem opin. Antonij, Panorm. Felini & aliorum in c. fin. de præscript. Cæterùm quo casu dominus rei præsens esset & taceret, ac pateretur, ex illa diuturna patientia tacitus cõsensus & concesſio rei suæ præsumeretur: arg. l. si quis diuturno, in prin. ff. si serui. vendi. & l. si ego. §. 1. ibi, per traditionem fortè. aut per patiẽtiam. ff. de public. l. si id quod ibi, quasi volente & concedente domina. ff. pro derelict. l. alienationis verbum, ibi, vix est enim, vt non videatur alienare. ff. de verb. sig. & consequenter iam malæ fidei vitium aut præsumptio vel cessaret, vel purgatum videretur, vt in simili tenuit Bar. in l. si. ad fin. C. vnde vi. quem DD. sequuntur cõmuniter, vt diximus infr. c. 72. &

7 *Possessio abijcitur longi temporis negligentia.*

c. 77. † Facit, nam & per longũ tempus præsumitur possesſionis vel abiectio vel obliuio, vt ex cõi opinione resoluit Ias. in l. 1. C. de seruis fugit. col. pen. Idẽ Ias. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. nu. 88. ff. de acq. poss. Paul. Castren. & Alex. post Gl. ibi in l. si de eo. §. 1. ff. de acq. pos. ergo quid impedit, quin idem tali stante statuto etiam in proprietate præsumatur. hoc ergo casu cessante mala fide etiã ex iniusta causa ex vi statuti dicerem procedere præscriptionẽ, quæ iure cõi ex defectu iustæ causæ posſidendi. d. l. quod vulgo. d. l. nõ solùm. §. quod vulgo, cum suprà allegatis, quod nota ad intell. l. 1. tit. de las præscript. lib. 3. or.

SVMMARIVM.

1 *Titulus qui ignoratur, an sufficiat ad præscriptionem, ardua q.*

2 *Titulus non requiritur ad præscr. in hoc casu.*

3 *Accrescendi iuri aßimilatur ius vsucapionis.*

4 *Intell. l. 1. 2. pen. & fin. ff. pro lega.*

5 *Titul. illegitimus quando noceat præscribenti.*

6 *Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus, sufficiunt ad præscr.*

7 *Poßidere se ignorans si verè poßideat, præscribit.*

8 *Possessio ignoranti interdum quæritur.*

9 *Intell. l. cum hæredes. ff. de acquir. poss.*

10 *Intell. l. quemadmodum. ff. de acquir. poss.*

11 *Intell. l. à Titio. ff. de furt. cum concord.*

CAPVT LXIX.

1 *Titulus qui ignoratur an sufficiat ad præsc. ard. q.*

T sufficere † titulum adesse ad præscriptionem, etiam si illum ignoret præscribens, tenent Bar. Ioan. de Imol. & Ange. in l. 2. §. si sub conditione, per text. ibi. ff. de vsuca. dicam cap. 79. nu. 15.

Contrariam partem vt tituli interuentus non sufficiat abscedente sciẽtia præscribentis, quinimò oporteat ipsum præscribentẽ nosse legitimum titulum & causam posſidendi sese habere. tenent Bald. & Salic. in l. 1. C. per quas pers. nob. acqu. & Alexan. in l. possesſio. §. & si possesſio. per text. ibi, in verb. scienti. ff. de acq. poss. Gl. in l. 1. in verb. interueniat. C. eo. ti. quã sequuntur Doct. secundũ Balb. qui idẽ sequitur de præscr. in 1. par. 3. par. prin. q. 9. & Feli. in c. illud. col. 1. de præscr. Alex. in addi. ad Bart. in l. naturaliter. col. 3. ff. de acq. poss. Dyn. in c. sine possesſione. col. 2. ff. de regul. iur. lib. 6. & sic hæc videtur receptior opinio. Est & tertia opinio Frãc. Balbi, vbi suprà, ex mente Angeli in d. §. si sub conditione. vt initio possesſionis & pͤscriptionis scientia tituli necessaria non sit, sed sufficiat eã puenire ante expletã pͤscriptionem, hoc est, ante finitũ tẽpus pͤscribendi, tũc .n. retraheretur ea scientia vel eius effectus ad tẽpus inchoatæ possesſionis & præscriptionis. Vnde infert quòd si titulus inutilis fuerit ante cõmpletum tale præscriptionis tempus cõfirmatus, ea cõfirmatio retrotrahitur, iustificatq; ac habilẽ reddit possesſionẽ retroactã, q. & tenet secundũ eundẽ Balb. Panor. in c. dudũ. 2. col. de decimis. & in simili per Bart. in l. more. ff. de iurisd. om. iud. Neq; ad rem pertinuit secundũ Balb. q. furiosi qui nihil sciunt. l. negotijs. ff. de reg. iu. & etiam infantes posſint posſesſionẽ acquirere & præscribere. Azo. in summa. C. ꝑ emptore, prope princ. Aret. in l. locus ad finẽ. ff. de acq. poss. l. sequitur. §. 1. 2. & 3. ff. de vsuca. ergo videtur scientiã nõ requiri præscribentis, sed respondetur scientiam requiri, vel ipsius præscribẽtis, vel eius tutoris aut curatoris aut ꝓcuratoris, vt per Azo. vbi suprà, & per

Balbum

Balbum ibi. nam ideo furiosus per se neque potest incipere possidere, neque præscribere, licet possessionem ab alio eius nomine, vel à seipso cœptam, ante furorem non impediatur post furorem continuare, & sic præscribere, secundum Balbum & Azonem, vbi suprà. Quid dicẽdum? & sanè in principali opinione magis est, vt tituli scientia necessaria non sit, nam si, vt suprà disseruimus, acquisitio per vsucapionem contingens similis est acquisitioni, quæ per alluuionem vel per ius accrescendi contingit, consequens fit, vt quemadmodum in duabus illis acquirendi speciebus scientia acquirentis necessaria non est, ita & in specie nostra, vt per vsucapionem acquisitio contingat, scientia vsucapientis necessaria non sit, dummodò per talem ignorantiam nõ reddatur iniusta possessio.

2 *Titulus non requiritur ad præscript. in hoc casu.*

Quid enim si quis cellam vinariam vel granariam meam ingressus, inscio me vinum suum in vasa vini mei, vel triticum suum tritico meo miscuit, idq; custodiæ causa (quod non rarò bellis scientibus fieri solet) ita tamen vt grana possent dignosci, & separari, & vtraqq; quia nõ in ijsdem vasibus infusa fuerant. ego tamen huius rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide visebam, & possidebam (vt homini diuiti talis ignorantia facilè contingit) & sanè crediderim cõtingere triennalem vsucapionem, & si omninò titulus nullus adesset, quia non possum non videri hanc rem (hoc est, vinum aut triticum) possedisse, & sine vllo animi vitio possedisse, & sciebam me possidere, quia ipsamet grana non rarò videbam, & mea esse putabam, vel etiam ipsum vinum, & in eo tantùm errabam, quòd ex meis fortè agris illa processisse existimabam, cùm aliunde revera processissent, qui error nihil nocet: argument. l. 1. §. si legatarius, cum ibi not. per Gloss. & Doctores. ff. ad legem Falcid. nec possem mihi persuadere illam possessionem veram non esse, & ad vsucapiendum sufficientem, & in eo tantùm quæstio erit, an verus dominus possidere desierit, cùm duo insolidum eandem rem possidere nequeant. l. 3. §. ex contrario. ff. de acquirend. possess. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commodat. l. quod contra. §. vni duo. ff. de regulis iur. & magis est, vt cùm primùm dominus cellæ cœpit animum habere possidendi ea grana, vel vina, tùnc alter verus granorum vel vinorum dominus etiam si adhuc retinuerit animum possidendi, adhuc tamen non solùm naturaliter, sed etiam ciuiliter possidere desierit, quia cùm vterque tam dominus cellæ, quàm dominus granorum haberet animum possidendi, potior causa quò ad possessionem esse debet domini cellæ, qui possessionem naturalem habebat, quàm domini illorum granorum, qui naturali possessione carebat, sicque ciuilis possessio illi naturali potius accedet, quàm alteri parti, vbi naturalis nulla erat, cùm cætera essent paria, hoc est, vterque æquè animum iustè haberet possidendi: argumen. l. si totam. ff. de acquirend. hæred. iunctis his, quæ notantur per Gloss. & Doctores in l. qui ad nundinas. §. clàm possidere. ff. de acquirend. possess. † ergo vt mihi absenti, & ignoranti per recessum latentem, & sic per alluuionem acquiritur, & acquiri potuit pars fundi alieni contigui mei, iuxta dictum §. præterea. vtq́ue pars collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ipso iure per ius accrescendi, vt docent Barto. & communiter Doct. in l. re coniuncti. ff. de leg. 3. per d. l. si totam. l. 1. & 2. l. si solùm. ff. de acquir. hæred. §. vbi autem. C. de caduc. tol. §. si eadem. Institut. de leg. vtique vsusfructus pars amissa mihi etiam ignoranti alteram vsusfructus partem habenti ipso iure acquiritur. l. 1. in princ. §. 1. §. interdum. ff. de vsusfr. accr. vtq́ue mihi proprietatem habenti acquiritur etiam ignoranti vsusfructus amissus vel repudiatus, vt per totum illum titulũ, idemq́; in alijs mille similibus speciebus, vt diximus de succ. progress. lib. 3. §. fin. nu. .... ita quoq; in specie nostra mihi etiam ignoranti ipso iure per lapsum temporis à lege signati acquiritur vsucapione dominium eorum granorum sine vllo titulo, sed ex vi solius possessionis, eius que iuris, cui accedit vel accedere videtur, per d. l. 3. ff. de vsucap. cum simil. suprà allegatis, & vide dicta in 4. capit. præced. ergo cùm tenuerimus deficiente omninò titulo contingere posse vsucapionem, consequens fit cum titulo inualido non minus, sed fortè facilius procedere: argu. l. vni. in prin. C. de rei vxo. actio.

3 *Accrescendi iuri assimilatur ius vsucapionis.*

4 *Intell. l. 1. 2. pen. & fi. ff. pro lega.*

† Id quod esse videtur contra legem 1. & l. pen. & l. fin. cum not. in dictis locis. ff. pro legato. nam si possidebam, quòd in testamento minus solenni sciebam mihi relictum, licet errore iuris tale testamentum minus solenne valere ignorassem non præscribam.

5 *Titulus illegitimus quando noceat præscribenti.*

† ergo cùm titulus ille inualidus non sufficiat ad præscribendum per d. l. 1. l. penult. d. l. fin. cum similibus, longè minus sufficiet, quando nec aderat validus nec inualidus. Solue data paritate eorum terminorum defectus tituli non minus, sed fortè magis noceret, quàm eius minus solennis interuentus. vnde si etiam in illo testamẽto minus solenni sciebam eam rem mihi legatam non fuisse, & nihilominus eam occupaui, longè minus eam præscribam, quã cùm in eo mihi relicta fuerat, vtroque enim casu est animi mei vitium priore, quia scire debebam me alienum inuito domino iniuria detinere (dominus enim vetare præsumitur. l. qui vas. ff. de fur.) l. leges. C. de legibus. cap. ignorantia, de regu. iur. lib. 6. posteriore verò casu conspectius & apertius vitium animi est, quia revera alienum me possidere intellexi, & ex tali perfidia & malignitate mihi lucrum & vsucapionis beneficium accedere inciuile esset. l. final. C. de iureiurand. l. final.

C. de fideicom. ſed tamen quando alienum
revera poſsidebam, quod tamen meum eſſe
errore facti, non ſupino aut intolerabili pu-
taui (quale fuit in ſpecie de granis vel vinis
ſuprà relata) tunc præſcriptio contingit, vt di-
xi, quibus adde l. fina. ff. pro ſuo, in verb. to-
lerabilis, & alia iura, quæ allegabimus infrà
cap. 72. & c. 77. vbi multis iuribus & rationi-
bus diſſeremus ad vſucapiendum titulũ ne-
6 ceſſarium non eſſe, ſed ſolam poſſeſsionem
Titulus legitimus, aut illegitimus, aut etiam nullus ſufficiunt ad præſcr.
ſine vitio, qualis erat in ſpecie propoſita, † ve-
tùm quia ſine vitio regulariter poſſeſsio non
contingit, niſi cùm adeſt titulus, ideo paſsim
leges dictitant titulum requiri ad præſcriben-
dum. l. nullo. C. de rei vendicat. l. vnic. C. de
vſucap. transform. in princ. Inſtitu. de vſucap.
cum ſimilibus. Verùm per alias leges res hæc
declarata repetitur, vt tituli defectus non no-
ceat quando adeſt iuſta vel tolerabilis cauſa
poſsidendi. Secundum quæ ſi à non domino,
quem dominum eſſe credebam, rem cuſtodiæ
aut depoſiti aut commodati cauſa accepi. De-
inde ille eam mihi in ſuo teſtamento ſolenni
legauit, ſine dubio præſcribam, vt per tot. tit.
ff. pro leg. Idem ſi teſtamentum erat minus ſo-
lenne, ſi tamen ſolenne fuiſſe mihi nuntia-
tum fuerat. d. l. 1. d. l. pen. d. l. fi. cum ibi not. ff.
pro leg. Idem ſi neutrum interfuit, ſi tamen
mihi nunciatum fuerat in teſtamento ſolen-
ni rem mihi relictã eſſe, nec defuit iuſta cauſa
nuncio fidem adhibendi, vt iam diximus, &
arg. d. l. fin. verbo, tolerabilis. ff. pro ſuo. ergo
contingere potuit præſcriptio cum titulo le-
gitimo, hoc primo, vel etiam cum illegitimo,
hoc ſecundo, vel etiã cum nullo omninò, hoc
tertio, dummodò deſit animi vitium. Vitium
autem adeſſe intelligo, non ſolùm quando
adeſt malignitas, ſed etiam quando adeſt in-
ſcitia intolerabilis. d. l. final. ff. pro ſuo, cum
7 ſimil. ſuprà & infrà cap. 67. allegatis. † Ergo
Poſsidere ſe ignoras, ſi vere poſsideas, præſcribit.
ſi rem, quam tuam eſſe putabam, nec erat de-
poſiti commodative cauſa abs te accepi, de-
inde eam mihi in tuo teſtamento reliquiſti,
& à tempore teſtamenti tempora præſcriben-
di prætereunt, nec vnquam ſciui eam rem
mihi legatam eſſe, cõmuniter Doct. ſupr. rela-
ti negaſſent, & abnegant contingere præſcri-
ptionem, ſed contraria ſententia, quam non-
nulli ſuprà relati defendunt, longè verior eſt,
quia in ſola poſſeſsione ceſſante animi vitio
nititur vſucapio, vt iam oſtendimus, animi au-
tem vitium ceſſare intelligitur, quoties quis
detinet vel poſsidet rem ex domini volunta-
te. d. l. ſi id quod, verb. quaſi volente & conce-
dente domina. ff. pro de reli. l. ſi vir. ff. pro do-
na. is autem ex domini voluntate rem detine-
8 bat, ergo, &c. Neque † ad rem pertinet, q. ille
Poſſeſsio ignoranti interdũ quæritur.
detinere tantùm eam rem, non etiam poſsi-
dere videretur, quodque poſſeſsio ad præſcri-
bendum requiratur. d. l. 3. ff. de vſucap. cap. ſi-
ne poſſeſsione, de reg. iur. lib. 6. nam reſpon-
deo quod ea naturalis detentatio ſimul ac ac-
cedit voluntas illius, qui rem diſpoſuit vel
commodauit, cõuertitur in ius legitimæ poſ-
ſeſsionis, nam & in ius dominij & poſſeſsio-
nis (quod plus eſt) conuerti poſſet: argum. d. l.
qua ratione. §. interdum. ff. de acqui. rer. dom.
§. interdum. Inſti. de rer. diui. nam & ſi ei, qui
depoſitam vel commodatam rem meam ha-
bebat (hoc eſt, depoſiti aut commodati nomi-
ne eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui,
ſtatim ipſo iure non ſolùm dominium, ſed e-
tiam poſſeſsionis ius etiã inſcius quæſiuit ipſo
iure: arg. dd. §§. interdum. Et quod dicitur vul
go nullã poſſeſsionem niſi corpore & animo
acquiri non poſſe. l. quemadmodum. cum ſi-
mil. ff. de acq. poſſ. id quidem regulare eſt, fal-
lit tamen in eo, qui habebat naturalem rei de-
tentationem. is enim noua accedente cauſa,
vt ipſo iure dominium etiam ignarus acqui-
rere poteſt, ita etiam poſſeſsionem vel poſſeſ-
ſionis ius ſine corpore & etiam ſine animo ac-
quirere non prohibetur: arg. d. l. qua ratione.
§. interdum. ff. de acq. rer. dom. & d. §. interdũ.
Inſt. de rer. diuiſ. in quotũ terminis ei, qui nec
ciuilem nec naturalem poſſeſsionẽ habebat,
ſed tantùm nudam rei detentationẽ (ex cauſa
depoſiti fortè vel commodati) eandem rem
vendidi, vel donaui, vel dotis titulo aliòve ſi-
mili dedi, & ea iura cantant, ſtatim eum do-
minium illius rei acquiſiſſe, pro conſtantique
illis iuribus habetur, quaſi indubitatum ius
quoque poſſeſsionis, vt nihil ei deſit quæſitũ
videri ipſo iure. nec dubium eſt illa iura idem
quoque admiſſura eſſe etiam, ſi ex cauſa vlti-
mæ voluntatis idem contingeret, puta q. do-
minus illã rem illi legaſſet, illúmve hæredem
ſcripſiſſet, nam ex cauſa legati acquireret ſta-
tim & dominium & poſſeſsionis ius ipſo iure
etiam ignarus: arg. l. cum pater. §. ſurdo. ff. de
leg. 2. l. a Titio. ff. de fur. l. ſi tibi homo. §. cùm
ſeruus ff. de leg. 1. cum ibi not. per Gloſſ. Bart.
Alex. & alios. & ex cauſa inſtitutionis adeuu-
do hæreditatem, vt in reliquis rebus hæredi-
tarijs ſolum dominium, non etiam poſſeſsio-
nem acquireret. l. cùm hæredes, in princ. ff. de
acq. poſſ. ita in ea re, quam antea detinebat,
non ſolùm ius proprietatis, ſed etiam poſſeſ-
ſionis acquireret: argu. dd. §§. interdum. Ex
quibus apparet in hac re adeſſe legis tam po-
teſtatem quàm voluntatem, de poteſtate ap-
paret à fortiori, in l. final. C. de ſacroſanct. Ec-
cleſ. iuncta l. quod meo. in princ. ff. de acquir.
poſſeſſ. de voluntate apparet: arg. d. §. inter-
dum. Inſtitut. de rerum diui. & d. l. qua ratio-
ne. §. interdum. ff. de acquir. rer. domin.

Ex † ſuperioribus colligitur declaratio ad
text. in l. cùm in hæredes, in prin. ff. de acquir. 9
Intell. l. cùm hæredes ff. de acq poſſ.
poſſeſſ. vt licet regulariter aditione hæredi-
tatis ſolum dominium, non eam poſſeſsio-
nem hæres acquirat, vt ibi, tamen earum re-
rum etiam poſſeſsionem acquiret, quarum
nudam detentationem habeat, puta, quòd
nuda ex cauſa fortè depoſiti vel com-
modati

modati eas teneret, vt sic cùm primùm ille hæreditatem adierit, illa continuò nuda illarum rerum detentatio in ciuilem & naturalē possessionem conuertatur ipso iure: argumen. d. l. qua ratione. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domin. & dicto §. interdum. Institut. de rerum diui. Vnde † subinfertur notabilis declaratio ad dictam l. quemadmodum, vt solo animo hoc casu circa vllius actus corporei interuentum possessio acquiratur.

10 *Intell. l. quēadmodū. ff. de acq. poss. §.*

11 *Intel. l. à Titio. ff. de furtis, cum conc.*

Colligitur † etiam egregia declaratio ad l. à Titio. ff. de fur. l. cùm parer. §. surdo. ff. de lega. a. l. si tibi homo. §. cùm seruus. l. legatarius. §. final. ff. de lega. 1. vt si ei, qui rei meæ naturalem ex causa fortè depositi vel commodati habebat detentationem, eam rem legaui, tunc is etiam ignarus non solùm dominium, sed etiam ciuilem & naturalem possessionem quæsisse videatur, licet nullus interfuerit animus, aut etiam actus corporeus: argumen. dd. §§. interdum. Postremò alia multa ad tituli materiam spectantia videbis infrà capit. 77. num. 7. vsque ad finem. & cap. 78. per totum. & cap. 69. per totum, & cap. 81. per totum. & 83. num. 23. cum sequen. & cap. 84. per totum. & cap. 87. per totum. Postremò multa ad titulum spectantia disseruimus suprà 1. & a. parte, & infrà parte 4. cap. 78. & in 5. parte ferè per totam, vnde quæ hic desunt, petenda sunt.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides requiritur ad præscriptionem.*
2 *Bona fides præsumitur.*
3 *Bonus quisque præsumitur.*
4 *Homini naturaliter sunt innata virtutum semina.*
5 *Natura dux optima.*
6 *Principia qualia sunt, talia sunt principiata.*
7 *Generatum simile generanti.*
8 *Titulus putatiuus sufficit ad præscriptionem.*
9 *Titulus reuocabilis sufficit ad præscriptionem.*
10 *Bona fides non est necesse vt probetur.*
11 *Notorium est allegandum.*
12 *Bona fides an sit allegenda.*
13 *Bonam fidem implicitè allegari sat est.*
14 *Bonam fidem post causam conclusam allegari satis est.*
16 *Bona fides vt allegetur an requiratur, ardua quæstio.*
16 *Notorium iuris non expedit allegari.*
17 *Rei appellatione omnes suæ partes continentur.*
18 *Dominium an præsumatur ex possessione præsenti, ardua q.*
19 *Dominium incidenter agendo probatur ex possessione.*
20 *Dominium probatur ex possessione contra violentum.*
21 *Dominium probatur ex possessione contra commodatarium, & depositarium.*
22 *Dominium non præsumitur ex possessione præterita, fallit in tribus casibus.*

QVARTA PARS PRINCIPALIS AD bonam fidem adspirans.

CAPVT LXX.

BONAM † fidem in præscriptionibus & vsucapionibus desiderari plusquam manifestum est, vt in l. Celsus. ff. de vsucap. l. 24. si à pupillo. ff. de vsuca. pro emptore. l. cùm hæres. ff. de diuers. & temp. præscript. l. vnica. C. de vsucap. transform. auth. malæ fidei. C. de temporis longi præscript. l. 1. C. de bonis mater. in prin. Insti. de vsucap. tex. in c. vigilanti, & in c. vlt. de præscrip. text. in c. possessor malæ fidei, de regu. iur. lib 6. & multa hanc ad rem spectantia tradunt Doctor. in dd. locis, præsertim nouissimi, in d. c. possessor. & in auth. nisi tricennale, & in l. 1. C. de bonis mater. cum simil. Bona † autem fides in dubio præsumitur, ex communi nostrorum opinione. Ita enim voluit Glo. in l. super, in verb. probetur. C. de præscript. longi temporis. & in l. 1. C. de euictio. & in l. si quis emptionis titulo, in verbo, tenuerunt. C. de præscrip. triginta annorum. §. 1. in versic. qui bona. Instit. de vsucap. & in cap. sanctorum, in verbo, sacræ. & ibi etiam Panormitanus de præscript. & in capitulo, si diligenti, in verbo, bona fides, & ibi Innocen. & Petr. Vbaldus in repetitio. Panormitan. & Felin. eodem titu. & Gloss. in cap. vltim. in Gloss. 1. & ibi etiam Panorm. eodem titulo. & Gloss. in capit. cum Ecclesia, de causa possess. & proprietatis. & Gloss. in ca. Abbate, in princip. in verbo, domini. versicu. ad hoc autem, de senten. & re iudica. lib. 6. & in capit. licet. 16. quæst. 3. Innocent. in capitu. Michael. de electio. & in capitulo secundo, de in integrum restitut. & in capitul. vigilanti. de præscription. Dynus in l. prima. ff. de itinere actuque priua. Cyn. in l. 1. in quarta quæstione, de seruit. colum. tertia. Archidiacon. in cap. 1. in verbo, bona fides, de præscription. libro sexto. Barto. in l. Celsus. colum. quinta. ff. de vsucap. vbi de ea re elegantissimè disputat, & in l. communia. §. inter prædones. C. communi diuidun. & in l. quemadmodum. C. de agric. & censit. lib. 11. Baldus in repetition. l. 1. colum. quarta. C. vnde vi. & in sua disputatione, incipien. accusatus de vi turbatiua. colum. penult. & consil. 257. Titius emi. lib. 1. & consil. 288. dicta mulier. post medium lib. 4. Angel. in l. 1. C. quibus non obstat longi temporis præscriptio. & in l. super longi. C. de præscripti. longi temporis. Anton. in capitu. peruenit. de censibus. Cumanus consil. 119. domina Ioannem, ante finem. Panormitan. consilio 18. in causa, & quæstione. colum. prima, libro secundo. & consilio 54. in quæstione, quæ ad præsens vertitur. columna quinta. versic. nec obstat, si dicatur statutum. Alexan. plenè consil. 201. viso & discusso. col. 2. lib. 2. &

1 *Bona fides requiritur ad præscrip.*

2 *Bona fides præsumitur.*

consilio 91. in causa, & lite vertente. colum. 2. lib. 5. Petrus Ferrar. titu. forma responsionis rei conuenti, in verb. præscriptionis. colum. 7. Idem Barb. consil. 51. colum. 3. lib. 4. Francisc. Curt. iun. consil. 72. princeps defunctus. col. 3. in fin. & consil. 83. Deus pius. colum. 2. & copiosissimè Socinus consil. 38. in causa dominorum. colum. 2. lib. 3. Philippus Decius consil. 275. iuridicam esse arbitror. col. 2. & consil. 309. in causa mota Mediolani. Ancharanus consil. 143. clarior. colum. penultima. Ioannes Andreæ ad Speculatorem titu de test. §. nunc videndum. add. magna. colum. 3. Petr. Philippus Corn. consil. 130. viso libello. colum. 11. libro 1. Idem Corne. consil. 319. ostenso mibi. colum. 4. eod. lib. 1. Aries Pinellus Lusitanus de bonis maternis, in authen. nisi tricennale. num. 12. Didacus Couarru. in cap. possessor. de reg. iur. lib. 6. parte 2. §. 7. Andreas Tiraquel. de præscript. in Gloss. 2. in verbo, bona fides. §. 1. Petrus Philipp. Corne. consil. 117. primo aspectu. colum. 9. lib. 2. & consil. 239. in hac consultatione, & consil. 206. colum. 11. eodem lib. 2. per text. in c. auditis, &c. cùm olim, de præsc. Iason in §. sed istæ quidem. num. 100. Institut. de actionib. Gabriel strenuus Theologus in 4. sentent. distinct. 15. quæst. 14. artic. 1. Ratio huius tam recepti simæ sententiæ est, quia † homo

3 *Bonus quisq; præsumitur.* præsumitur bonus, l. merito. ff. pro socio. l. quo ties. §. qui dolo. ff. de proba. l. cùm patet. §. te igitur. ff. de leg. 2. cap. 1. de sttutin. & tradunt Doctores in dictis locis, & in regula, semel malus, de regulis iur. lib. 6. Gloss. in c. si fortè, in verbo, scientiæ, de electio. lib. 6. Lucas de Penna in l. quemadmodum. colum. penult. de agricol. & censi. lib. 11. Panormita. & Felin. in c. cùm in iure, de offic. deleg. Bald. in c. fina. colum. penult. de præscrip. Idem Bald. in l. 1. ad finem. C. si quis omi. causa testamen. cuius rei ratio egregia redditur per Ciceronem 3. Tusc.

4 *Homini naturaliter sūt innata virtutum semina.* † Sunt enim (inqt) in nobis semina innata virtutum, quæ si adolescere licetet, ipsa nos natura ad beatam vitam perduceret, nunc autem simul ac editi in lucem, & suscepti sumus, cōtinuò in omni prauitate versamur, vt penè cum lacte nutricis errorem suxisse videamur, cùm verò parentibus redditi, deinde magistris traditi sumus, tum ita varijs imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.

5 *Natura Dux optima.* † Et rursum ibidem ait: Natura ipsa desciscimus, vt optimam naturam nobis inuidisse videamur, & rursus lib. 1. de legibus ait: Natura duce errari nullo modo potest. Et Officiorum lib. 1. ait: Naturam ducem si sequamur, nunquam aberrabimus. & hoc est illud ius naturale, quod natura omnia animalia docuit. vt in l. 1. ff. de iustit. & iu. & in pr. Institut. de iure naturali. quod-

6 *Principia qualia sunt, talia sūt principiata.* que simul cum ipso humano genere proditum fuisse, testatur Iustinianus in §. singulorum. Institut. de rerum diui. Nec dubium est, † quin Qualia sunt principia, talia sunt principiata. sicque, Qualis est natura, talis est hominum quisquecum principiatus, creatus, & natus est, ita eleganter Bald. in l. 1. ad fin. C. si quis omis. causa test. & Andreas Tiraq. de præscrip. §. 1. Glos. 2. vers. sed quòd in dubio facit. l. quisquis, in princ. & §. 1. cum ibi not. C. ad leg. Iul. maiesta. vbi Gloss. ait:

Sæpè solet filius similis esse patri.
Vnde sic cecinit Horat. Oda 4. 7 *Generarī similé generanti.*
Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Cùm ergo homo simul ac nascitur ac generatur, habeat semina inuata virtutum, quinimò non solùm homo, sed etiam ea omnia, quæ à natura creata sunt, optima sint, par est, vt bona fides & bonitas in homine præsumatur, quandiu contrarium non probatur, præsertim cùm Qualia sunt principia, talia (vt diximus) esse intelligantur principiata. Hæc cōmunis conclusio variè intelligitur. Primùm quando adest titulus legitimus & verus, qualeest, cùm emi rite & rectè, vel dotis, aut donationis, vel legati aut alio quouis simili titulo rem accepi, & ita procedunt. ff. & C. pro emptore. & ff. & C. pro donato. & ff. & C. pro dote. & ff. & C. pro hærede. & ff. & C. pro legato. & ff. & C. pro suo. ita volunt omnes suprà relati. Secundò † intelligitur etiam si putatiuus tantùm, non etiam verus esset ille titulus, si quidem error iustus fuit aut tolerabilis. l. quod vulgò. ff. pro empt. l. non solùm. §. quod vulgò. ff. de vsucap. l. fin. ff. pro suo. qualeest, cùm is, cui mandaui rem vt mihi emeret, eam mihi tradidit, se emisse mentitus, ita tenent omnes, quos suprà retulimus, istaque & superior sunt communes opiniones. Tertiò intellige † etiam si titulus esset reuocabilis. l. 2. §. si sub conditione. ff. pro emptore. l. si id quod. ff. pro derelicto. l. si vir. ff. pro donato. vnde si vxor à viro, quem dominum esse credebat, rem donatam accepit, eam contra verum dominum potest præscribere, licet vir eam donationem eamque rem posset reuocare. d. l. si vir. dict. l. si id quod. & licet rem sub hac conditione nisi melior conditio allata fuerit abs te, quem dominum esse credebam, emerim, tamen eam contra verum dominum possum præscribere, quamuis is titulus meliore conditione allata reuocabilis fit. l. 2. & l. 4. ff. de in diem addi. nisi dominus vetus agere impeditus esset, tunc enim contra eum non curreret præscriptio. l. final. §. sin autem sub conditione. C. com. de lega. l. qui hæredi. §. si pars, cum Gloss. ff. de condit. & demon. l. 1. §. fin. C. de annali excep. alium text. & exemplum habemus in l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capti. Item fallit secundò, quando conditio esset suspensiua, vt d. §. si sub conditione. Quartò intellige etiam, si titulus, in quo nititur

8 *Titulus putatiuus sufficit ad præscr.*

9 *Titulus reuocabilis sufficit ad præscriptionem.*

nititur possessio, sit illegitimus, quod obtinet quò ad præscriptionē lōgissimi tēporis, nam quod ad longi temporis præscriptionem non sufficeret, vt diximus infrà c.81.num.7. & 8.& c.77.num.9. Quintò intellige etiam si titulus omnino deficiat, vt videtur esse cōmunis opinio ex relatione Andreæ Tiraq.de præscri.§.1. Glo.2.versic. bona autem fides.dicam infrà c. 79.numero 15.& capit.81.numero 8.cum præced. diximus fusè suprà dum de titulo disserebamus.

Sextò intellige si adsit titulus, etiam si eum me habere ignorem.l.2.§.si sub conditione, ad finem.ff. pro empt. dixi infrà c.79.num.15.& in c.incip.traditio. Septimò intellige, si ea bona fides indicijs probetur.l.pen C.de euictio.

10 *Bona fides nō est necesse vt probetur.* Octauò † intellige, etiam si ea bona fides nō probetur, sufficit enim allegari, ita tenent Gl. in Clem.appellanti de appell. Andreas Tiraquel.de præscrip.§.1.Glo.2. versic. sed quæstionis est, & ait se dixisse in d.Clem. & hanc allegationem posse fieri etiam post conclusionem in causa, firmat ipsemet Andr.Tiraquell. ibi. Antonius in c. peruenit, de empt. & veodi. & ibi Ioan.de Imola.& Alexand. in leg.vnica.C. vt quæ desunt aduoc. iudex suppleat. colum. 2.Matthæus Affli. in const.Siciliæ const incip.

11 *Notorium est allegandum.* iustitiarijs. colum. 4.Facit † quia & si ea præsumptio bonæ fidei.eò quod est iuris, reputetur esse quid iuris, & consequenter non requiratur probatio, sed tantùm allegatio tanquam res notoria, tamen & ipsum notorium allegādum est.l.si adulterium.cum incestu.§. idem Pollioni.ff.de adulterijs. secundū Antonium Butrium in c. bonæ, de postul. prælatorum. Idem Antonius in c. exceptionem, de excep. Ioan.Imolensis in l.4.§.hoc autem.ff.de damno infecto. Marcus Mantua locorum commu

12 *Bona fides an sit alleganda.* nium.c.57.Et in specie † quòd bona fides sit alleganda tenent Marcus Mantua, vbi suprà, & Baldus in l. super longi, C.de longi.tempo. præscrip.colum.3.Idem Bald.in l.quicunque. in prin.C.de seruis fugit. Et quòd habens iuris præsumptionem pro se eam debeat allegare, tradunt generaliter Seysellus in rep.l. Celsus.colum.9.ff.de vsucapion. & Marcus Mantua, vbi suprà, quam tamen post conclusionem etiam causę allegari posse vterque tam

13 *Bonam fidem implicitè allegari sat est.* Mantua quàm Seysellus affirmat. Nonò † intellige sufficere vt tacitè allegetur, puta dico me fundum vt meum possedisse. Ita Alexand. consi.201.colum.1.lib.2.Decius consi.267.Romanus consi.77.pater reuerende. Andreas Tiraquel.vbi suprà, versic.cæterum, per leg. antiquos.verb.domini cogitatione.C.de fur. Boerius decisi.42.alia insuper.num.1.

14 *Bonam fidem post causam conclusam allegari satis est.* Decimò intellige sufficere † quòd ea allegatio bonæ fidei etiam post conclusum in causa secundum Antonium Imolam, Afflictum, Tiraquel.& Alexand.in locis relatis suprà versi.8. quibus adde idem tenere Decium consilio 267.Panor.in c.dudum.1.colum.2.de elect.& iterum Andream Tiraquell. vbi suprà versic.intellige & Marcum Mantuam, vbi suprà. Vndecimò † intellige vt procedat etiam si ea bona fides nec probetur neque etiam allegetur, etenim licet reliquæ iuris præsumptiones sint allegandæ, ista hæc tamen bona fides adeo à iure præsumitur, tamquę æqua, naturalis & indubitata præsumptio est, vt nec eam allegare necesse sit. Ita tenent Antonius Butrius & Ioan. Imolensis in c. præterea.2.de transa.Panorm.in c. si.colum. octaua.de præscrip.Barba. consi 41.illud ad feram.columna 10.lib.1. Idem Andreas Barba. consilio 50.col. 9.eod.lib.& consilio 18.columna penul.libro 2.& cōsilio 70.eod.lib.per c.auditis, & c. cum olim, de præscript. vbi nulla bonæ fidei meotione facta præscriptio allegata fuit, & satis fuit. † Cùm enim (inquit) Barba. notorium est ex iure, non expedit allegari, quinimmò iudex illud ex officio supplere vel attendere debet per cap. Raynutius.de testamen. vbi iudex iudicauit super notorium minimè allegatum, vt ibi notant Ioannes Imolensis & Panor idem Panor.in c. afferte. de præsumptionibus. Baldus in leg. prima. C. vt quæ desunt aduo. Felin.in capit adhæc.columna nona de appella. Nec dubium est (inquit Andr. Tiraquell. vbi suprà) quin bona fides oriatur ex iuris notorietate, vt fusiùs suprà disseruimus. ergo eam allegari non expedit, iuris enim præsumptio liquida probatio est. Glo. in leg. tutor qui repertorium. C.de peti. tutorum.leg. licet Imperator, & ibi plenè Alexand. & Iaso. ff.de legat.1. per Andream Barba. consilio 74. scripsit Psalmista libro quarto. rursùsque consilio omnium nouissimo. Contrariam tamen partem vt hæc bonæ fidei præsumptio necessariò sit alleganda, tenent Bald.in dict.l. super longi.C.de longi tempo.præscripti. Idem Baldus in dict.l.quicunque.C.de seruis fug. Andreas Tiraquell. vbi suprà, Marcus Mantua c. 57.d.lib. 3. locorum communium, quia alios allegant huius sententiæ auxiliares. vt attigimus suprà versicu. 8. sed superior pars vt receptior ita & verior nobis videtur, quæ materia à nostris cæca & nebulosa relicta nobis videtur, quæ vt liqueat considera nonnullos casus. Primus quando bonæ fidei mentio fit explicitè, alter quando implicitè, vltimus quando nec implicitè, nec explicitè. Primo casu omnes conueniunt sufficere, veluti si agenti rei vendicatione allegaui, me rem illam titulo & bona fide per tempus legitimum possedisse, sicque præscripsisse. Secundo casu non satis sese explicant veluti si rei vendicatione agenti obieci præscripsisse me, nulla bonæ fidei mentione facta, sed satis est dixisse, præscripsisse me, quia intelligendum est ritè & rectè.argu.l.non putauit.in principio, cum ibi notat. ff. de bonorum possesion. contra tab.& illud verbū est intelligendum in plenio re significatu.§. sed quoties.Instit.de iure nat.

15 *Bona fides vt allegetur an requiratur, ord 9.*

16 *Notorium iuris non expedit allegari.*

& id perfectum eſt quod ex omnibus ſuis partib. cōſtar.l.1. ff. de origine iuris.ſicq; qui dicit ſe pſcripſiſſe de perfecta (& cū omnibus ſuis legitinis qualitatib.) præſcriptione intelligit, ne aliter inutiliter proceſsiſſe videatur,nihil enim & inutile paria ſunt.§.fin.Inſtiru.quibus

17 *Rei appellatione omnes ſuæ partes cōtinentur.*

mod.teſtam.infir. † & denique appellatione tei ſimpliciter prolatæ,cōprehēduntur omnes ſuæ partes ſiue illæ quotitatiuæ ſint.l. Mæuio, in ptin.in verbo,totus.ff.de lega.2.l. coniunctim.in verbo,ſolidam rem. & verbo,ſolidam hæreditatem.ff.de legat.3.l.hæc ſcriptura.leg. ſi ſeparatim.ff.de condi.& demon.§. ſi eadem res.Inſtitu.de lega.l.ſi pluribus.ff. de lega.1.l.ſi quis cum totum.ff.de excep.rei iudi.leg.cum quæſtio.C.de lega.l.vnica.§. vbi autem, cum §. ſequen. C. de cad.toll. ſiue illæ etiam ſint partes integrales vel ſubiectiuæ, vt in leg. qui vſumfructum,vbi plenè notant Bartho.& Iaſ. ff.de verb.obli.& d.l.cum quæſtio.leg.1.§.interdum, in verbo,in ſolidum.leg.inde Neratius.ff.de vſufruct. accreſ. ergo qui ſe præſcripſiſſe ait omnes partes per qualitates ad præſcriprionem neceſſarias (ſiue poſſeſsio ſit, ſiue titulus, ſiue bona fides) comprehendiſſe implicitè videtur,facit egregius text.in l. Titius, in prin.ff.de liber.& poſthum. vnde apparet à Barbatio parum aptè allegatum fuiſſe texrū in d.c.auditis,& d.cap.cum olim, de præſcrip. quandoquidem ibi non eſt verum,bonam fidem allegatam non fuiſſe, quinimmò eo ipſo quòd præſcriptio allegata fuit, bona quoque fides implicitè allegata intelligitur, & ſic ita reſponſuros veriſimilimum eſt,non ſolùm illos qui affirmant bonam fidem allegari non oportere, ſed etiam eos qui contendunt allegari oportere, quando quidem hic implicitè allegata videretur. Vltimo caſu quando nec implicitè, nec etiam explicitè allegata fuit, ſed duntaxat dictum fuit à reo, ſe eam tem per tempus ad præſcribendum legitimum,legitimaque ex cauſa poſſediſſe,licet hic nulla mentio fiat de bona fide, adhuc ſufficeret, quia ea à iure præſumitur, vt ſuprà latiſsimè oſtendimus,id quod in iure notorium eſt,vnde fit,vt ſuperuacua ea allegatio videatur, ſicque à iure deſiderari minimè ſit veriſimile,ſed omnino inciuile,arg.l.hęc ſtipulatio.§.diuus. ff.vt lega.nomine caue.leg.non cogendum.§. Sabinus.ff.de procura.leg.Cornelius.leg.iam dubitari.ff.de hæred.Inſtit.leg.verba hæc.ff.de cond.inſt.& poriſsimùm, quia ſi verum amamus.vſucapiones in ſola poſſeſsione legitima nituntur,nec bonam fidem deſiderant poſitiuè, ſed tantùm malę fidei vitium abeſſe, nec titulum deſiderant,ſed tantùm iuſtam auttolerabilem poſsidendi cauſam, vt per leg. tert. ff.de vſucapion. fusè oſtendimus infrà capit. 77.numero decimo.cum præced.& ſequen & capit.72.& capit.81. Sicque qui legitimi temporis poſſeſsionem ex iuſta cauſa emanantem allegauit, ſufficienter allegaſſe videtur, nec quicqnàm vltra deſideratur,vt dictis in locis oſtendimus aduertentes iſthæc à noſtris non ſatis vnquàm fuiſſe præuiſa. Et diximus ſuprà part.3.per totam. † Redeundo ad noſtram

18 *Dominium an præſumatur ex poſſeſsione præſenti,ard. quæſt.*

bonæ fidei præſumptionem, cùm oſtenderimus,eam præſumi in homine à natura, inq; eo naturaliter eſſe innata virtutum ſemina, inde pari ratione deſcendit, vt ex poſſeſsione præſenti dominium à lege præſumatur, aliter enim cū per l.quærebatur.C.vnde vi,præſumptū ſit, quòd ad me nō pertinet id ad alios omnino pertinere, certè ſi lex,quod poſsidet meum eſſe non præſumeretur,iam alienum poſſidere præſumeret. ſicque me malum hominem eſſe malamque fidem habere, contra ea quæ ſuprà fusè oſtendimus,ſicque in ſpecie vt ex poſſeſsione præſenti dominium habere poſſeſſorem præſumptio ſit, tenent Glo. in l. penu.in verb.amoueri.ff.de condi.inſt. quam ibi ſequuntur Barthol. Bald. Angel. & Paulus Caſtren.ibi Barthol. Angel.& Paulus Caſtren. in leg. Titia. per text. ibi. ff.ſolut.matrim.& Abb.& in d.leg.penul.columna prima.& Nicolaus Boerius. deci. 42. alia inſuper Angel. in leg. filiusfamiliàs.§. ijdem principes. ff.de legat.1. Barbarius conſilio 50.libro primo.numero duodecimo.

Contrarium tamen vt ex poſſeſsione præſenti non arguatur dominium,tenent Glo.in leg.cum res.quam ibi mulri ſequuntur.C.de probatio.Quid dicendum? & ſanè prior opinio vt receptior ita & verior videtur per iura ſuprà allegata, quibus adde egregium textum in §.commodum. Inſtiturio.de interd.l. actor quod aſſeuerat. C. de probati. & per noſtram rationem ſuprà relatam quæ habet,omnes homines bonos eſſe bonosque præſumi & mala fide carentes,ſicque minimè præſumendum eſt, vt is qui fundum vt ſuum poſsidet, colit, & fructus ſibi colligit,alienum mala fide perfidè,& furtiuè contrectet, ſed potius vt rem ſuam pertractare videatur,quæ concluſio variè intelligitur.Primùm vt ſe aduerſus agentem poſsit defendere, dic.§. commodum. Inſtitutio.de interdi.dict. l.actor. cap.in pari, de regu.iur. libro ſexto. leg. fauorabiliores. ff. de regu.iur. † Deinde intelligitur etiam agen

19 *Dominium incidenter agendo probatur ex poſſeſsione.*

do, nam ſi poſsideam fundum dominantem tuque fundum ſeruientem,te ſeruitutem pati nolente, duo ſunt mihi probanda, Primùm me dominum eſſe fundi iſtius quem dominātem aſſeuero, Alterum tuum fundum huic fundo ſeruitutem debere, quod vltimum ſi probauero, Primum,nempe me eſſe dominum fundi dominantis,eo ipſo probare videor, quòd probo me eum poſsidere, fructusque vt dominum colligere, eumque arare & colere, & ſimilia. ita tenent Barthol.in dict.l. penul.& Boerius vbi ſuprà, numero octauo. nempe in d.deciſ.42. Alexand.conſilio 4.lib. ſecundo.& conſilio 103. numero decimo .lib. ſeptimo.Corne.conſilio 48.libro tertio.Andr.

Barba.

Barba. consilio 8. columna secunda. libro primo. Gloss. & Florianus per text. ibi in leg. prima. ff. fami. ercis. Rapha. Cuman. consilio 150. ad finem Glo. in leg. sicuti. §. si quæratur. ff. si seruandi. Iason post Barthol. ibi in leg. si prius. columna 9. ff. de noui operis nunciatio. & alij, quos allegat Boerius, ex cuius relatione apparet hanc esse communem opin.

Nec ad rē pertinet, l. item Mela. §. penulti. ff. ad legem Aquil. quia ibi constabat alterum esse dominum, secundum Barthol. in d. l. penult.

20 *Dominium probatur ex possessione cōtra violentum.*

Tertiò † hæc conclusio intelligitur etiam quando quis vult agere rei vendicatione contra violentum spoliatorem, tunc enim vt contra eum obtineat satis est probare se tanquàm dominum possedisse. Ita tenent Barthol. & Bald. in dict. l. penultim. ff. de condition. instituti. & Nicolaus Boetius d. decis. 42. numero 6. & etiam Paulus Castrensis in d. l. penultim. & Bartholo. Sozinus consilio 112. numero 23. libro quarto. per leg. si quis emptionis. §. sed hæc. C. de præscriptio. 30. annorum.

21 *Dominiū probatur ex possessione contra commodatarium & depositarium.*

Quartò † intellige etiam si agerē rei vendicatione contra commodatarium, qui rem à me commodati nomine accepit. Quintò idem si agerem contra depositarium, qui depositi nomine rem à me accepit, nam & his duobus casibus ex hac sola possessione de præsenti dominus præsumor etiam rei vendicationem agens, nec illi possunt mihi referre quæstionem dominij non magis, quàm si cōtra eos agerem depositi, aut commodati actione, nam eo ipso, quòd causam à me habent, nec ex fide restituunt, me spoliare videntur, sicque in hac rei vendicatione ex sola præsenti possessione dominus præsumor: arg. leg. colonus. ff. de vi & vi arm. iuncta leg. si quis conductionis. C. locati. l. si alienam, cum ibi nota. ff. solu. matr. & quamuis contrarium videantur tenere Doct. post Glo. ibi. in leg. ita vt si fur. ff. commod. tamen hanc opinionem defendunt Paul. Castr. in d. l. pen. & Nic. Boetius num. 7. d. decis. 42.

22 *Dominiū non præsumitur ex possessione præterita, fallit in tribus casibus.*

Hactenus quando is de præsenti possidebat ciuiliter & naturaliter vel saltem ciuiliter verè vel interpretatiuè, † quid autem si nunc non possidebat, licet olim possedisset, an ex ea præterita possessione præsumatur dominium, & regula est non præsumi. ita Glo. in l. 2. C. de probat. Boerius, vbi suprà, numero decimo. Barthol. in dict. l. penul. Bald. in l. non ignorat. colu. 6. C. qui accusa. non poss. Corne. consil. 19. cum consi. seq. lib. 2. per leg. & quæ nondum sunt. §. 1. ff. de pigno. & fallit si possedisset annis triginta, quia eo tēpore rem illā etiā titulo non apparente præscriberet, per l. si si quis emptionis. §. 1. C. de præscrip. 30. annorum, secundum eosd. & vtraque opinio communiter recepta est. Fallit secundò quando longum tantùm tempus præterijt, siquidem adfuerat legitimus titulus vel causa possidendi, secundum eosdem Doct. communiter, & Lud. Rom. consi. 424. circa propositum. & Sozin. consi. 106. in causa. col. 4. lib. 2. Gloss. & cōmuniter Doct. l. cū res. C. de probat. Boer. vbi suprà, nu. 4. Bart. consil. 110. quidam Masiolus. Fallit tertiò quando breuius tempus cum legitimo titulo possedit, & agebat publiciana ad possessionem tantùm recuperandam (non autem rei vendicatione) tunc enim obtineret contra possidentem sine titulo, ita procedit titulus ff. de publi. in rem actio. quia posterior possessio non intitulata aut præsumitur clandestina, aut non iuuat contra hunc qui nititur possessione intitulata. Ita Sozin. in leg. in rem quæ nobis, in princi. q. 4. ff. de acquir. possess. Alex. consi. 51. lib. 1. & consi. 117. eod. lib. & cōsi. 6. lib. 3. secus si posterior possessio intitulata similiter esset, tunc enim præferetur, quia in pari causa potior est conditio possidentis. c. in pari. de reg. iur. lib. 6. tradunt Inno. & alij in c. cū ad sedem, de rest. spoli. per c. licet causam, de proba. Itē fallit quando iunior possessio esset diutina, vt dicemus in c. 85. num. 5.

SVMMARIVM.

1. *Mala fides an noceat, quando contractus fit per procuratorem.*
2. *Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*
3. *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*
4. *Pupillus non potest habere malam fidem.*
5. *Malam fidem populus quando videatur habere, & quomodo purgetur.*

CAPVT LXXI.

1 *Mala fides an noceat quādo contractus fit per procuratorem, ard. q.*

MALA fides non impedit præscriptionem quando cōtractus fit per procuratorē, vel eum qui subest nostræ potestati (vt est filius vel seruus) si quidem dominus tantùm non etiam is per quem contractus fiebat, habebat malam fidem. Ita tenent Bald. & Angelus in l. super longi. C. de longi tempor. præscriptio. per l. eum qui. §. in hac. ff. de public. in rem actio. Glo. in l. huiusmodi. ff. de contrahen. empt. Gloss. in l. cum mancipium. ff. de ædi. edict. per Azonem in summa. C. de ædil. ædict. colum. pen. versic. sed si quæras. † Quod obtinet de iure ciuili non de iure canonico, quo iure noceret domini mala fides, reste Balbo de præscription. in 3. part. 3. partis prin. q. 18.

2 *Domini mala fides nocet licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*

Limita secundò vt mala fides aut bona fides procuratoris non sit in consideratione, sed tantùm domini, quò ad singularem successorem, vnde si rem alienam quam tuam esse putabas per procuratorem qui eam alienam esse sciebat mihi vendidisti, præscribere possum, quia non videor ab authore malæ fidei emisse. Ita Barthol. in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emptore. Alexand. in l. Pom-

Pemponios.§.cum quis. colu.4. ff.de acquiren. possessio. Balbus, vbi suprà. Quæ quidem limitationes veræ sunt in se, sed principalis conclusio suspecta videtur, nam vtriusque iuris definitio dñi præscriptionẽ cũ mala fide procedere negauit, id prospectũ voluit, ne qui sciebat alienõ se posidere inde lucrũ se facturum sperans tardior & segnior in restituendo fieret, quæ ratio non minus vrget quando rei alienæ possessionem per seruum vel filiũ quæsiui, quàm si eam per me ipsum quærerem, vtroque enim casu tardior in alieno restituendo reddar, si lucrum præscriptionis inde facturum me spero, quàm essem si id minimè euenturum scirem, ergo habebit locum capit. possessor. de regulis iuris. lib.6.c. vigilanti. capitu. fin. de præscription. in princip. Institu. de vsucapion. transfor. cum simil. nisi dixeris, superiorem conclusiooem procedere quando contractus fiebat per procuratorem, vel filium, vel seruum ignorante domino vel patre, seruus enim vel filius contrahendo, & possessionem corporalem apprehendendo ius possessionis naturaliter quæsiuit. l.1. in priocip. vbi ex naturali possessione. l.3. ff. de acqoiren. possessi. iute eoim naturæ hi sunt integri status. l. quod attinet. ff. de reg. iur. vnde tale ius eis per prius cohæreos, postea transitum facit ad patrem vel dominum, quia penes eos residere nec momento potuit. l. placet, de acquiren. hæredita. l. acquiritur. ff. de acqui. rerum domi. nam domino vel patri inscijs, vel etiã inuitis acquirerent serui vel filijfamiliàs. l. seruus vetãte. ff. de verborum obliga. per rotum. Institut. per qoas perso. nob. acquir. & hac ratione per alluuionem rei alienæ dominium nobis etiam inuitis & ignaris acquiritur, vel ẽt scientibus alienum esse. §. præterea. Inst. de rerũ diuisio. l. adeo. §. præterea per alluuionem. ff. de acquiren. rerum domin. ergo pari ratione nobis etiam volentibus acquiri potest ius possessionis per seruum vel filium, sed quò ad ius præscribendi dubito, dic ergo quòd quandiu ignoraui nomine meo seruum procuratoremúe aut filium meum emisse, & possessionem accepisse tandiu, & si sciam illam rem esse alienam, tamen cùm ignorem me eam possidere, non possum videri mala fidei possidere, cùm bona aut mala fides pendeat ex animo nostro. l. penul. C. de euict. sicque si per eas personas tandiu ignorante me retenta possessio fuit, quòd expleta fuit præscriptio eam rem optimo iure quæsiui. Cæterùm si ante completam præscriptionem cœpi intelligere, eam rem me per illas personas possidere, iam scio alienum me possidere, sicque sum in mala fide, quæ etiam superueniens post cœptam præscriptionem nocet de iure canonico, sumque io mala fide, eo quòd possum & debeo iubere eas personas eam restituere, vel id ipsemet facere debeo. l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iur. leg. qui patitur. ff. manda. & quia non sofficit abstinere à malo, nisi fiat, quod bonum est. leg. si ita stipulatus essem abs te, & ibi Barthol. ff. de verbor. oblig. vide capitu. 79. numero 41.

3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*

Mala † fides tutoris non nocere pupillo renent Baldus in authen. ad hæc. C. de vsuris. Ioannes Imolensis in rep. capit. fin. columna 29. de præscrip. & Franciscus Balbus de præscript. in 3. parte 3. partis princip. q. 16.

4 *Pupillus non potest habere malam fidem*

† Sed & ipse pupillus malam fidem habere non potest quod attinet ad præscriprionem nisi sit doli capax. secundum Baldum & Franciscum Balbum, vbi suprà, & superior sententia probari videtur io leg. tertia. in sui generalitate. ff. de vsucap. præsertim iunctis his, quæ diximus, suprà circa definitionem præscriptionis.

5 *Malã fidem populus quando videatur habere, & quando purgetur.*

Et † mala fides singularium personarũ de vniuersitate oocet ipsi vniuersitati, sicq; quãdiu viuit aliquis de populo vel collegio vel de vniuersitate qui habuit scienriã rei alieoæ, is popolus, vniuersitas, collegium non præscribit. Ita Innocenrius in cap. cura, de iure patronatus. Barthol. in leg. post pluribus, in fin. ff. de vsucapion. Franciscus Balbus, vbi suprà, q. 17. Petrus Philippus Corn. consi. aa. videtur in hac consultatione. colum. 4. libro primo. sed illa mala fides purgatur extinctis omnibus ijs qui scierunt, & habuerunt scientiam rei alienæ, secundum Innocentium, Barthol. & Franciscum Balbum, vbi suprà, contra Corneum, vbi suprà, qui eam purgari illo tempore posse negat, motus per leg. proponebatur. ff. de iudic. vbi subrogationis causa semper idem populus esse intelligitur, facit l. si grex. ff. de l. 1. l. grege. ff. de leg. 2. §. si grex. Institu. de lega. superior tamen senreotia quæ habet, omnib. salrem extinctis purgari eam malam fidem, vt humanior ita & verior videtur, nam etsi per subrogationem vnus idemque populus intelligatur, tamen idem quoque est io filio qui eadem persona cum patre iotelligitur. l. fi. C. de imp. & tamen patri succedens iustam ignorantiæ causam censentur habere. cap. is qui in ius. de reg. iur. lib.6. l. qui in ius. ff. eo. & consequenter olim præscribebat.

SVMMARIVM.

1 *Præscribere an posit missus in possessionem ex causa noxali vel damni infecti, cùm sciret rem illam non esse illius, contra quem decretum fuit interpositum, egregia q.*

2 *Mala fides quando inesse intelligatur.*

3 *Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.*

4 *Facti appellatione non factum etiam continetur.*

5 *Mala fides non semper sequitur, & arguitur ex scientia rei alienæ.*

6 *Dominus rem suam negligens quando videatur eã pro derelicto habere.*

7 In-

7 *Intellectus c.1.de præscripti. contra communem opinionem.*
8 *Intellectus l.sicut, & l.omnes.C.de præscripti.30. annorum.*
9 *Intellectus c.fin.de præscription.*
10 *Intellectus §.fin.Institut.de iniur.*

CAPVT LXXII.

POSSIDEBAM seruum alienum bona fide, cuius verum dominum ego non ignorabam, is seruus ex causa noxali mihi traditus fuit, an cùm habeam scientiam rei alienæ, enm possem vsucapere quæsitum est, ac vehemenrer contronersum, mouet quæstionem † quòd licet indubitatum esset vsucapi posse inspecto iure ciuili. l. generaliter. ff. de noxalib. act. tamen iure canonico generaliter definitum est mala fide vsucapi nihil posse. c. vigilanti. & c. fin. de præscri. quod ius & in foro seculari seruandum esse ait summus pontifex, in d. c. fin. sicque communis opinio esse videtur quòd missus in possesionem ex causa tam noxali quàm damni infecti non posit præscribere eam rem, quam sciebat esse alienam, non illius contra quem decretum judicis fuit interpositum. Ita renent Paul. in l. prætoris, in prin. ff. de dam. in fec. idque sequitur, & ait meritißimè defensum esse episcopus dissertissimns ciuitatis Rod. in c. possessot, de regu. iur. par. 2. §. 9. nnmero octauo. Roma. in leg. si per errorem. ff. de vusuc. Alexan. in leg. si finita. §. si de vectigalib. numero vndecimo. ff. de damno infec. Imo. in cap. fin. de præscriptio. colum. 19. in rep. Idem in leg. sequitur. §. viam. numero 26. de vsucap. Paul. in d. §. si de vectigalibus. Paul. in l. iustè posidet. ff. de vectigalibus. Paul. in l. instè posidet. ff. de acq. possess. Barthol. in leg. Pomponius. §. si iussu, eodem titulo. sentit Angel. in leg. prima. C. de iudi. num. 63.

1 *Præscribere an possit missus in poss. ex causa noxali vel damni infect. cùm sciret rem illam non esse illius contra quem decretum fuit interpositũ, ard. q.*

Contrariam partem vt missus in possesionem ex causa siue noxali siue damni infecti posit rem præscribere, licet sciat, eam rem esse non illius cõtra quem decretum fuit inrerpositum, sed alterius, tenent Gloss. in c. possessor, de reg. iuris in 6. Gloss. in cap. si diligenti, & ibi Antonius num. 12. de præscription. Bald. in l. 2. ff. si ex noxali causa agatur. Idem Baldus in auth. ei qui iurat. colum. penul. & ibi Salicetus q. 9. C. de bonis auth. iudi. posse. Spec. in tit. de secundo decreto. §. iuxta. num. 8. Abb. num. 28. in d. c. si diligenti, & ibi Anto. num. 12. Bald. in l. generaliret. ff. de noxal. act. in prima lectu. & irerum in lect. 2. estque communis opinio, secundnm Alex. in dicto §. si de vectigalibus. num. 11.

Quid dicendum? & quidem videtur hæc posterior opinio in noxali causa longè verior quàm contraria, per text. apertum in d. l. generalitet, & in eo tantùm quæstio erit, an is text. iure cano. correctus intelligatur, quod minimè dicendum est, non enim sequitur, habet quis scienriã rei alienæ, ergo nõ potest præscribere, † quinimò sæpe præscribere potest, nec in mala fide esse videtur, quod primùm apparet in l. si id quod. 2. resp. ff. pro derelicto. vbi vxor viro donauit rem suam, sicq; eum dominum non fecit, vt per tot. ff. & C. de dona. inrer virum, & vxot. virque deinde eam rem mihi scienri vendidit, qui præscribere possum, vt tex. ait, licet non ignorarem, eam rem vxoris esse, neque ab ea sed ab eius marito causam habere, Ratio est, vt ibi expresim Iureconsultus ait, quia quasi volente, & concedente domina, is maritus vendidisse videtur. Nec ad rem pertinet quod Gloss. ibi ait, rem alienam donasse vxorem. nam illud est diuinare, & præterea est contra præscriptionem leg. merito. in prin. ff. pro soc. & per tot. C. de reb. alien. non alien. & quod intolerabilius est, aduersatur palam illi textui in verbo, domina. Secundò est tex. in l. si vir. ff. pro dona. Tertiò leg. 1. §. si vir. ff. de acqui. possess. vbi vit vxoti donauit, nec ideò desijt trãsuolare possesio in vxorem donatariam, quàm iustè posidere inrelligendum est. Quartò est tex. in c. 1. de præscri. & in c. placuit. suprà allega. vbi etiam iure cano. ecclesia contra ecclesiam potest etiam breui rempore præsctibere locum, iusque quod sciebat esse alienum. Quintò † dominia non sunt de iure naturali primæuo, sed tantùm de iure gent. quod induxit dominorum distinctionem, & separationem, antea enim omnia erant in communi. leg. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. §. ius aurem gentium. Institutio. de iur. nat. plenè per Barthol. Paul. Ias. & alios in dict. l. ex hoc iure. diximus in tract. de succeß. creat. in præfatio. & in §. primo. huic autem iuri genti. lex ciuilis, & derogare potest, & quotidiè derogat. iuxta Glo. communiter apppro. ibi in leg. ius ciuile est. ff. de iust. & iu. & licet id quod nostrum est si non facto nostro à nobis auelli non debeat. leg. id quod nostrum. ff. de regu. iut. tamen illud regulare, verùm ex causa à nobis aufertut, etiam inuitis, vel ignorantibus, vt in leg. item si verberatum. §. 1. ff. de rei vendi. l. Lucius. ff. de euic. Glo. & Barthol. in leg. Antiochensium. ff. de priu. creat. Barthol. Paul. Iason & alij in dict. l. ex hoc iure. vt ergo ibi aufertur nobis inuitis rei nostræ dominium ex legis ciuilis dispositione & permisione, nec se intromittit ius canoni. ad boc vt ablatum domino reddatur, cur non idem erit & in specie nostra, vbi iustißima causa est, vt res nostra nobis auferatur, ne mihi immerenti damnum seruus tuus impunè inferat, vel si intulerit, nobis resarciatut, ibi re tua adempta, & in me ad emendationem damni translata. Nam & similiter quid si furtum mihi facere manifestum, quid si non manifestum, quid denique si vi rem abripuisses, nónne

2 *Mala fides quãdo in esse ducatur.*

3 *Dominium vt nobis etiã inuitis auferatur.*

preter

terius spectare debet, siue casu fortuito, siue aliter. l. quæ fortuitis. C. de pig. act. siue etiam damnũ alteri dedat, id similiter ad detrimentum domini illius rei, quæ damnum dedit, spectare debet vsque ad valorem ipsius rei, vt per totum Inst. & C. & ff. de noxa. & in titu. si quadrup. pauperiem. ergo seruus tuus si mihi damnum dedit, iussuque iudicis traditus mihi fuit, neque abs te, aut ab alio defendatur, æquum est vt meus fiat in emendationem damni, quod mihi dedit, neque tam videor hoc casu turpe, aut impium lucrum cum iactura aliena captasse, quàm iustam damni illati resarcionem, aut emendationem, ac satisfactionem recepisse, neque vltro ad rem alienam accessisse, aut adspirasse videor, sed coactus necessitate quod amiseram recuperandi, & faciens actum necessitate coactus est piè subueniendus. l. si fideiuss. §. si necessaria. ff. qui sat. coga. vbi plenè per Ias. Diuersa causa est illius qui à non domino sciens emit rem alienam, is quidem nec vlla necessitate coactus, sed sponte, vltro, & impiè ad rem accessit alienam, neque vllum damnum ante ab re illa sibi, rebúsve suis illatum fuerat, quod resarcire curaretur, sicque scientia rei alienæ in isto casu meritò inducit malam fidem, & impedit præscriptionem, non sic in casu illo, vbi scientia rei alienæ, nec est cur inducat malam fidẽ, aut præscriptionem impediat, sicque cessat decisio, ratio, & mens, ac sensus. d. c. fin. & d. c. vigilanti, de præscrip. Nam & in terminis l. si voluntate. C. de resc. ven. constat quam quisque contrahentium suam cõditionem meliorem facere studeat, quàm eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum se non intromittit.

Præterea in §. item ea quæ ab hostibus, & in §. cum ex aliena. Institut. de rer. diui. & in alijs quàm pluribus causis constat nobis auferri posse, & solere inuitis, & ignorantibus rei nostræ dominium, neque possidendi impedimento esse, quod sciret illud nostrum fuisse, & citra factum nostrum à nobis fortè ignorantibus, aut inuitis abscessisse, quod plenè diximus in illa q. an actiones, & alia iura semel præscripta restituerent domino ex capite ignorantiæ. Denique si iustè possidet qui authore prætore possidet. facitque fructus suos, & inde consequitur reliquas vtilitates, quæ à l. bonæ fidei, & iustis possessoribus condonatæ fuerunt, quale est, quòd faciet fructus suos, & reliqua id genus. leg. iustè possidet. ff. de acquir. poss. cur non idem erit in acquisitione quoque proprietatis, cùm tã mala fides, & scientia rei alienæ esset in fructuũ acquisitione quã in acquisitione ꝓprietatis, & eadẽ æquitatis ratio militaret, eademque ratio peccati vitandi adesset in deneganda fructuũ acquisitione ei, qui sciret alienũ se possidere, quæ militat in ipsius ꝓprietatis acquisitione, verũ vtrunq; lex positiua iustissimè admisit ex causa præcedẽ. quæ non arguit vllam huius possessoris turpitudinem, licet sciens alienum possideat. sicq; nec in peccato esse iure quis dixerit, & consequitur, cessat ratio non modò potissima, sed etiam vnica, quam nititur ius canonicum, quæque expressa est in d. c. vigilanti. & in d. c. fin. de præscrip. vt disseruimus in loco suprà cita.

In summa quis negabit quin iustè is missus in possessionem ex causa noxali illam possideat? nisi iniurius vel lis vtilis ius suum deserat, & abijciatur, contra text. cum Glo. in leg. et vim. ff. de iust. & iure, vbi omnes, sed vt exordium capiat præscriptio nihil aliud desideratur nisi quòd initium possidendi non sit iniustum. l. cum hæres. ff. de diuersi. & temp. Et licet iure canonico desideretur, vt etiam postea ante impletam præscriptionem non superueniat mala fides. d. c. fin. tamen hic ponimus pro constanti non superuenisse sed progressum possidendi tam iustum esse, quàm initium, ergo, &c. † ergo rectissimè & opportunè dictum fuit ab Angelo in leg. 1. numero 63. C. de iudi. non esse bonam consequentiã, habeo scientiam rei alienæ, ergo videor habere malam fidem, & præscribere vetor, quòd si diceres, cur improbe non curasti, vt citaretur verus dominus illius serui qui tibi noxam dedit, fortè enim si resciret, damnum resarciret, seruumque suum recuperaret, respondeam improbum, aut malæ fidei non posse videri eum, qui illius serui bonæ fidei possessorem interpellatum voluit, non etiam verum dominum, quia lex eum ad hoc obligauit, non vltra, & iustissimum sufficiensque esse præsumitur, quod lege cautum fuit, vt plenè per Tiraquel. de vitioque retra. in præfatione. num. 75. si enim ad tot ambages, & laboriosas diligentias me lex obligaret, fortè essent quàm plures, qui maluissent ius suum missum facere, & abijcere, quàm tot labores subire, totque molestias ferre, arg. l. quia poterat. ff. ad Treb. sicque cessat illa ratio, quòd res inter alios acta, &c. vt per totum. C. res inter alios acta. nam hic legi positiuæ sat fuisse visum fuit, q̃ res ageretur inter me, qui damnum passus fuit, & possessorem iustum illius serui damnum dantis nec exegit, præterea, vt etiam notum fieret vero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in eo, qui missus fuit in possessionem ex causa damni infecti. sicq; erit idem ius, vt in sui generalitate probant plures leges. leg. prætoris, in prin. leg. his l. si finita. 5. si de vectigalibus. ff. de dam. infec. elegans text. in d. l. si finita. §. non autem statim † vbi dominus rem suam quasi pro derelicto habuisse videtur, cum cauere noluit, aut non curauit, sicque quasi res suæ dominium ei concessisse qui in possessionem missus fuit, licet per quanti temporis cursum dominus rem suam pro derelicto habuisse videatur, non tam lege definitum, quàm iudicis arbitrio relictum videatur, vt est cõmunis opinio,

5 *Mala fides nõ necessariò sequitur ex sententia rei alienæ.*

6 *Dominus vt suam negligens quando eam pro derelicto habuisse videatur.*

 nio,

nio, quam tenent Gloss. & communiter Doctores ibi, estque communis opinio, secundum Iaso. qui eam sequitur in leg. prima. columna fina. C. de seruis fug. Idem in leg. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. possess. numero 4. Glo. Paulus & Alexand. in leg. si do eo. §. 1 eod. rit. pro nobis bonus text. in l. locorum. & in l. qui agros. C. de omni agro deserto. lib. 11.

In summa cum qnis à lege punirur, nihil opus est consensu ipsius puniti, siue ob culpam, vt in principio. & ferè per totum Institutio. de obliga. ex quasi delicto puniatur, siue etiam puniatur ob dolum, vt in furto & similibus, vt probatur in leg. prima & secunda. ff. de legibus. leg. 1. ff. de iustit. & iur. diximus plenè in tract. de success. crea. §. 30. ad fin. Cùm ergo in terminis dict. l. generaliter. ff. de noxalibus. act. & in toto illo titu. & C. & Institu. eod. titul. dominus puniarur per culpam serui, vel si non punitur, saltem damnum sentiat, quid opus est domini consensu? certè nihil, nam & similiter aliquando filius punitur ob culpam patris. leg. quisque, per totam. C. ad leg. Iul. ma. licet regulariter contra per totum. C. ne filius pro patre, per totum, ne vxor pro marito, & leg. si quis in suo. §. legis, vbi Docto. C. de inofficio. test. & in quibus casib. lex dum te punire vellet, tuum tibi adimere voluit, & in me transferre, neque tibi prodest ignorasse, vel consensum non præstitisse, neque mihi obest scientia rei alienæ, quia nouum non est vt lex, dum vnum punire, alterum verò præmio afficere vellet, res suas punito auferat, & in illum transferat ex toto vel ex parte, quale est in eo qui fecit manifestum tacitum fideicommissum, & similia.

Et id mihi videtur probari in cap. 1. de præscriptio. & in cap. placuit. decimosex. quæst. 3. & in dict. l. locorum, & in dict. l. qui agros. C. de omni agro deserto, lib. 11. vbi episcopus si est negligens circa fidei catholicę doctrinam disserendam, & alter episcopus fortè vicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quasi præscriptione ius episcopi negligentis transit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ non colebat, quasi præscriptione à iure, quod ibi habebat, submouetur biennio, idque ius transfertur in alterum agricolam, vicinum fortè, qui illum agrum excolebat, & curabat, & cùm ista iuris ademptio & translatio contingat non tam ex causa præscriptionis, quàm ex causa punitionis, minimè opus est consensu puniti, vt dixi in loco suprà citato, minimèque nocet, quòd is in quem transfertur ea res præmij loco sciat olim fuisse alienam, & is quidem videtur ad dicta iura longè verior sensus, & intellectus, quàm eorum, qui aiunt illud contingere quasi ex tacito consensu vel illius episcopi damnum passi, vel illius agricolæ damnum passi.

Nam † & si indubitatũ fuisset dictum episcopum, illúmve agricolam, suam diœcesim, 7
agrúmve suum deserere noluisse, quia fortè id ita protestati fuerunt, adhuc tamen ea præscriptio, vel ea ademptio & translatio locum haberet, vt patet apertè ex generalitate, mente & sensu illorum iurium. Vnde quod Doctores communiter sentiunt, vt testatur disertissimus Couarru. vbi suprà §. 11. num. octauo. versicul. hanc verò præscriptionem, nempe in d. cap. fin. speciale esse fauore fidei catholicæ, vt ibi cum mala fide, vel cum scientia rei alienæ præscriptio procedat, sanè longè suspectum est, quòd regulare potius sit, vbi non tam de præscriptione, quàm de punitione agitur, & ea iuris tam ademptio quàm translatio magis per punitionis, quàm per præscriptionis interuentum, contigisse videtur. Sicque videbis vt intelligendum sit quod scribit Barthol. in dict. l. qui agros, & Iason Institutio. de acti. numero 72. §. omnium. Quinimmò tam longè abest, vt acquisitioni quæ fit in terminis d. capit. prim. de præscriptio. obsit scientia iuris alieni, quòd potius prodest, & iuuat, nam cũ illa acquisitio, quæ à lege inducitur per modum ademptionis, & translationis, ac punitionis. quia adimitur episcopo negligenti, & transfertur in alterum Episcopum gnauum, pium ac strenuum, fiat in præmium vnius & pœnam alterius, expedit reipublicæ manifestam esse huiusmodi rem, quò magis alij metu pœnarum, alij præmiorum exhortatione boni fiant, argu. l. 1. ff. de iust. & iur. Præterea cùm talis iuris translatio fiat à lege quasi in in præmium diligentiæ illius, sciẽtia hac in re non nocet, sed iuuat, argu. l. 2. ff. de condit. & 8
demon. Ex quibus † non minus vtiliter quàm nouè videtur inferri ac colligi valere leges ciuiles definientes iurium ac debitorum præscriptiones etiam à scientibus, & sic cum scientia iuris alieni valere, argum. leg. omnes, & leg. sicut in rem. C. de præscriptio. triginta annorum. † iuncto dict. cap. fin. de præscriptio. 9
nam si sola culpa domini illius rei iurisúe, de cuius præscriptione agitur, præbet possessori vel quasi possessori illius rei etiam scienti iustam causam præscribendi, iuxta d. capit. 1. dict. l. locorum, dict. l. qui agros. & in culpa ignauiæ est ille, qui rem suã vel ius suum per longissimum tempus negligit, inque punitionem huius culpæ à lege fit illius rei iurisúe translatio in possessorem vel quasi, ergo illius acquisitio iusta & legitima videbitur, nec est cur malam fidem habere dicatur, non magis quàm in omnibus speciebus suprà relatis, in quibus diximus dominium rei inuito aut ignaro domino in alterum transferri. Quid dicendum? & sanè longè distat, vtrùm culpa domini illius rei vel iuris, de cuius præscriptione agitur, esset punibilis, an verò impunita: priore casu non est nouum aut iniquum vt ille re sua priuetur, quæ in alterum transferatur etiam scientem, nec per hoc in mala

Intell. c. 1. de præsc. contra communem.

Intell. l. fin. & l. oẽs. C. de pſt. 30 anno.

Intell. l. fin. de præscri.

mala fide esse videtur, meritoque illius peccantis hoc fit, cæterùm quòd rem meam neglexerim vel culpa non est, vel saltem punibilis nō est, inspecta legis censura, quia mihi tantùm rebusúe meis nocui, & præterea nemini, nec dubium est quin res meas possim prodigere, eisq; vti & abuti. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred. ibi, dum re sua se abuti putant. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. si quid in fraudem patro. leg. in re mandata. C. manda. Meritò ergo licet culpa commissa circa rem meam sine vllo omnino alicuius nocumento aut læsione non efficiat, quò magis res mea à sciente præscribatur, vt d. c. fin. tamen commissa circa ius meum aut circa rem meam eū ecclesiæ vel reipublicæ læsione efficit, vt etiam à sciente id ius meum acquiri aut præscribi possit, quasi isto casu iustior sit legis punitio quàm superiore casu foret, ita procedit d. c. 1. d. l. qui agros. dict. l. locorum. estque non minus nona quàm vera & vtilis istorum iurium concordia inspecta iuris canonici interpretatione, Nam de iure ciuili ex alio fortè capite etiam in terminis dict. l. sicut. & dict. l. omnes. procederet præscriptio, nempe quòd lex ciuilis post tantam creditoris negligentiam & taciturnitatem præsumat debiti remissionem tacitamque concessionem, quam interdum etiam per vnius tantùm anni taciturnitatem

10 præsumit, † vt §. fin. Institutio. de iniur. quo casu nullus vnquam dubitauit quin legitima esset acquisitio & præscriptio ex parte iniuriantis, vtcunque ius iniuriam passi minimè ignoraret, nec per hoc malam fidem videretur habere. Et licet regulariter suum ius iactare aut remittere nullus præsumatur. leg. cum de indebito. ff. de probation. Fallit tamé ratione temporis prætereuntis, interdum breuioris, vt d. §. fin. interdum longioris, vt dict. l. sicut, & d. l. omnes. & cum illius creditoris qui per triginta annos tacuit, animus soli Deo notus sit, & præterea nemini. tam iusta est præsumptio legis ciuilis suspicantis credirorem ius suum remisisse aut pro derelicto habuisse vel neglexisse, quàm præsumptio legis canonicæ aliud interpretantis, sicque istarum legum iuriumúe neutrum poterit alterum iustè incusare, nam vnusquisque abundat in sensu suo, variæq; sunt opiniones legumlatorum & aliorum. leg. quia poterat. ff. ad Trebellian. Bald. in leg. omnium, & in leg. de quibus. columna 10. ff. de legibus, fusè per Andream Tiraquell. de vtroque retra. in præfat. numero 75. Fallit quando creditor erat ignarus, nam tunc non poterit videri ius suum remisisse. l. mater decedens. ff. de inoffic. testamen. sicque hoc casu videretur standum esse iuri canonico, vt. d. ca. fin. nisi & hoc casu velis stare generalitati iuris ciuilis. & dict. l. sicut. dict. l. omnes, easque hoc colore defendere ac tueri, quòd post tam longissimum tempus denegetur creditori litis ingressus & probandi facultas propter suspicionem falsitatis & machinationis, quæ facilè veteribus in rebus fieri solet, & quia is qui post tantum tempus conuenitur, fortè iam persoluerat, licet post tantum tempus probare solutionem nequeat, & hoc plus placet (quod tamen dic vt plenius infrà c. incipi. actio personalis) quod tamen procederet solum in foro contentioso ciuili, non sic in foro conscientiæ, is enim tecidit in illud præceptum iuris naturalis & diuini quod suadet, Ne alteri facias quod tibi non vis, & suspicio falsitatis cessat quò ad hunc qui huius rei notitiam certam habet. Alia plura fundaméta ad iustificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur, collige ex c. præcedenti quod incipit, quò ad sextum.

Intelle. § fin. Inst. de iniur.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de vsufructu. & num. 11.*

2 *Heres quod defunctus mala fide possidebat, an lõgo tempore præscribat, egregia q.*

3 *Mala fides authoris an noceat successori vniuersali.*

4 *Intellectus l. cum heres. ff. de diuer. & tempo. & præscri. & num. 10.*

5 *Mala etiam fide à defuncto possessum an heres præscribat longo tempore, contra communem.*

6 *Mala fides incidens post cœptam à defuncto præscriptionem non impedit, quin heres eam possit perficere, etiamsi velit vti accessione temporis defuncti, contra communem.*

7 *Mala fides authoris an impediat præscribi eãdem rem ab herede, ardua pugna.*

8 *Præscriptio triginta annorum iure ff. erat tamen incognita.*

9 *Mala fides impedit præscriptionem triginta annorum iure canonico, & ciuili, quod obtinet in vera mala fide, aliud in ficta.*

12 *Nostrum quando pro derelicto videamur habere.*

13 *Mala fides vitium potest purgari.*

14 *Præscriptio de iure canonico, si est annorum triginta, procedit, si heres sit in bona fide, licet defunctus fuisset malæ fidei possessor, cum communi contra alteram communem. Idem de iure ciuili, cum communi, contra alteram communem.*

15 *Præscriptio triginta annorum in persona heredis non magis iustificatur ex confectione inuentarij, quam si illud non confecisset, contra Alex. Ias. Felin. Bald.*

16 *Præscriptio tam impeditur ex vno vitio, quàm ex multis, cum quibusdam, contra alios.*

17 *Mala fides defuncti heredi non nocet, quo ad rem non quasi hereditariam apprehensam.*

18 *Mala fides non potest non esse præsumpta, contra Doctores.*

19 *Error iuris non inducit malam fidem, contra Doctores.*

20 *Mala fides ficta quando noceat.*
21 *Mala fides authoris an noceat successori in dignitate.*

CAPVT LXXIII.

1 *Intel. l. neque fructuarium. C. de vsufru.*

VIDAM † fundum precario poſsidebat, & deceſsit, eius hæres eundem fundum ignorans alienum, & ſic bona fide per annos triginta poſſedit, quæritur an præſcripſerit? quod negat Paulus in l. neque fructuarium, numero ſecundo. C. de vſufruct. & refert ſe ita conſuluiſſe, nec tùc de illa lege meminiſſe, cuius legis verba ita habent: † Neque fructuarium ad obtinendam proprietatem rerum, quarum vſumfructum habet, neque ſucceſſores eius ex ea cauſa tenentes, vlla temporis præſcriptio munit, ſed cùm vſusfruct. finiat morte. §. finitur. Inſtitut. de vſufru. l. antiquitas. C. eodem. & l. corruptionem, ibid. videbatur illius fructuarij ſucceſſores poſſe præſcribere annis triginta, tum quia iam non ex ea cauſa, ſcilicet vſusfru. qui morte erat extinctus, poſsidebat, ſed ex noua cauſa, ſcilicet titu. pro hærede, qui legitimus eſt ad præſcribendum, per totum. ff. & C. pro hærede, tum etiam quia in præſcriptione longiſsimi temporis titulus neceſſarius nõ eſt de iure ciuili, vt in l. ſicut, & in l. omnes. C. de præſcript. triginta annorum, vbi tradunt communiter tam Gloſſatores, quàm reliqui, neq; etiam de iure canonico, ſi modò adſit bona fides, vt tradunt communiter Doctores in cap. fin. & in cap. vigilanti, de præſcript. Hui cobiectioni, quam Paul. præſenſit, vbi ſuprà, nullum reſponſum dedit, licet ita tranſeat victus illius legis authoritate, perperam, vt nobis videtur, intellectæ, & ſanè contrarium ibi ſentiunt Albericus & Odofred. dum text. illum quatenus loqui de ſucceſſoribus fructuarij intelligunt, in quibus caſibus vſufru. tranſit ad hæredes, vt in l. antiquitas, cum ibi notatis. C. de vſufruct. isque intellectus neceſſarius eſt, quia text. loquitur quando hæredes fructuarij ex eadem cauſa poſsidebant, & ſic ex cauſa vſufruct. quod contingere non poterat, niſi cùm vſusfructus ad hæredes tranſijſſet, vnde in terminis illius legis, licet idem Paulus Caſtrenſ. ibi neget currere præſcriptionem annorum triginta, tamen idem Alberic. & Odofre. in contrarium inclinant, quod nominatim etiam ſequuntur Iacobus Butr. Bald. Salicet. & alij communiter ibi poſt Accurſium, ibi, in Gloſſ. final. quod & ſentit Fulgoſ. dum ait, Ex eadem cauſa poſsidentes hæredes fructuarij præſcribere non poſſe, ſignificans ex alia cauſa poſſe. Vnde cùm is, qui in ius ſuccedit alterius, iuſtam ignorantiæ cauſam cenſeatur habere, ca. is qui in ius, de regul. iur. in ſexto, lege, qui in ius. ff. eodem.

2 *Hæres quod defunctus mala fide poſsidebat, an longo tempore pręſcribat, egregia quæſt.*

† Cumque titulus pro hærede ſit ſufficiens cauſa ad præſcribendum, ſequitur hæredem fructuarij, ſi ſit bonæ fidei, quod in dubio pręſumitur, poſſe vſucapere etiam longo tempore, ſi velit à ſe inchoare præſcriptionem, idque non ſolùm iure canonico, vt voluit Barthol. in leg. cum hæres. ff. de diuerſ. præſcrip. ſed [illegible] iure ciuili, vt dictis legibus, licet Barthol. vbi ſuprà, contrarium reſponſurum vero ſi[illegible] ſit, quòd ſi nolit à ſe incboare pręſcriptionem, ſed malit vti acceſsione temporis, quo poſſederat defunctus, tunc annis triginta opus eſt, & ita procedat Gloſſæ opinio, & Odofr. Iacobi Butrig. Alberici Bal. Salicet. & aliorũ cõmuniter qui eã ſequuntur in d. l. neq; fructuariũ.

3 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori vniuerſali, noua opin.*

Neque ad rem pertinet † l. cum hæres, ſuprà allegata, ex qua Doctores ſuprà allegati falſo opinabantur, malam fidem authoris nocere hæredi eius quò minus præſcriberet, nam illud procedit in triennali tantùm vſucapione, & in præſcriptione longi temporis, vt opportunè voluerunt Iacob. de Arena & Albe. ibi exponendo primum reſponſum illius text. in verbo. alienum, ſcilicet mobile, & intelligendũ ſecundum reſponſum iure ſoli, & ſic in pręſcriptione longi temporis, vt ita differat ſecundum reſponſum à primo, & aliquid ei addat. Cæterùm quin in terminis illius text. pręſcriptio longiſsimi temporis procederet, & prodeſſet hæredi, neque text. ille negat, neque negare poterat, cum illo tempore inuenta nondum eſſet, neq; dubitandum eſt, quin currat, vt in leg. ſicut, & in leg. omnes, & in l. malè agitur. C. de præſcrip. 30. ann. & in auth. malæ fidei. C. de long. temp. præſcriptio. ergo cùm hæres & defunctus vna eademque perſona reputentur. authen. de iureiur. à mori. præſt. §. 1. & in principi. Inſtitutio. de ſtip. ſeruorum. mala fides authoris hæredi iure ſſorũ nocebat in præſcriptionibus eo iure inuentis, puta in triennali vſucapione, & præſcri. longi tempo. ita procedebat d. l. cum hæres. l. fin. C. com. de vſucapio. d. l. neque fructuarium. leg. vitia. C. de acq. poſſ. quod procedebat quando hæres volebat vti acceſsione temporis quo poſſederat defunctus, nam ſi propter illam repræſentationem & vnitatem perſonarum vti gaudereque volebat acceſsione temporis, conſequens erat, vt eadem ratione is hæres præſcriptionem à defuncto malè cœptam, vel potius nondum cœptam perficere, aut implere non poſſet, non magis quàm ſi re vera vnus idemque homo forent. Verùm cum is hæres vult à ſe inchoare præſcriptionem, nihil ſibi impedimento eſt, † nam inutilis poſſeſsio defuncti non poteſt hæredi magis nocere, quàm ſi nulla omnino foret, arg. l. vnicæ, in priu. C. de rei vxoriæ actio. quod veriſsimum puta, licet Gl. Odofr. Alberi. Bal. Butrig. & Salic. in d. l. neque fructuarium, & alij ibi communiter, dum ſimpliciter tranſeunt cum illa Glo. contrarium videtentur velle, intelligentes ſolam 30. ann. præſcriptionem in terminis illius legis

4 *Intell. l. cum hæres. ff. de diuer. & tẽp. præſcrip.*

5 *Præſcribit lõgo tẽp. hæres rem à defuncto mala fide poſſeſſam, cũ quibuſdam contra communem.*

Præscrip. 30. annorum contingit quando defunctus cæpit bo. fi. possidere, deinde incidit in malam fidem & decessit, quo casu hæres perficit præscr. etiam si velit vti acces. temporis defuncti, contra coem.

6 legis locum habituram. † Verùm secundum nos 30. ann. præscriptio, tunc tantùm necessaria hæredi fructuari foret, còm ipse vellet vti accessioue temporis, quo defunctus possederat. quo casu teneo cum illis, eam 30. ann. præscriptionem procedere iure ciuili, & etiam canonico malaque fides authoris hæredi non nocere, si is habeat bonam fidem, & simus in præscriptione 30. ann. quod probatur ratione, nam 30. annis etiam cum mala fide procedebat præscriptio. d. l. sicut. dict. l. malè agitur. d. auth. malæ fidei. Sed iure canonico id immutatum reperitur, nisi vbi præscribens esset in peccato, quia haberet sententiam rei alienæ, sed is hæres, de quo agimus, non habebat sententiam rei alienæ, nec erat in peccato, ergo in eo, hac in re, iure canonico nihil est immutatum.

Præscribere an possit hæres bon. fid. quãdo defunctus erat malæ fidei possessor, ard. q.

7 Defunctus † rem mala fide possidebat, hæres eandem rem titulo hæreditario 30. annis possedit, quæritur an possit præscribere? & communis sententia habet, præscriptionem cessare, quod variè intelligitur, Primùm quod non sit locus præscriptioni ordinariæ longi temporis. Deinde quod uec sit locus præscriptioni longissimi remporis. Tertiò quòd id procedat de iure tam canonico quàm ciuili. Postremò quòd procedat etiam si hæres velit incipere à se præscriptiouem, nec postulet vti se accessione illius temporis, quo defunctus possederat, hanc conclosionem sic declaratam tenuerunt Abb. in c. 2. colum. 2. de præscriptio. Idem in c. si diligenti, & ibi Ant. & Felin. colu. 8. eo. tit. Balh. de præscript. 2. pat. 3. part. prin. q. 12. qui plories hanc dicit communem opinio. hanc sequitur, & dicit communem opioionem Ias. in l. Pomponius. §. cum quis. num. 22. ff. de acquir. possess. vbi eandem sequuntur Alex. &. Vinc. de Hercul. & Ioan. Crotus, & ibi Alex. num. 21. ait se sæpius consuluisse pro hac opinione, & quod est æquior, quàm opinio contraria, & hanc opinionem tenent alij quã plures tam consulentes quàm legentes. quos referunt Ias. Balb. & Felin. vbi suprà, & Sozin. consi. 203. rem ardoam. lib. 2. Francus in c. cum quis, de reg. iur. in 6. Sicque sunt quatuor communes assertiones, quas & videntur tenere, quos retulimus in q. præcedenti, & Andr. Tiraquel. qui alios allegat de præscrip. in princi. Gloss. 2.

Contrariam partem, vt de iore canonico in hoc casu uon esset præscriptio 30. aunorum, tenent Dynus in ca. possessor. num. 42. de reg. iur. in 6. Barthol. in l. cum hæres. ff. de diuer. & rempo. præscripti. Aegidius Bellam. in c. vigilanti. numero 32. de præscri. sequitur, & dicit communem opinionem Sozin. consi. 203. capiendo primum. colum. 3. lib. 2. & Corn. cousi. 304. rem arduam. numero 17. lib. 3. Cynus, & Barthol. in l. an vitia. C. de acqui. poss. Bald. in l. nihil. C. pro hærede. Bald. in l. eum qui. §. in hac. ff. de public. Idem Bal. in l. si ego. §. partus, eod. tit. & ibi Angelos, Imola in leg. sequitur. §. hæres. ff. de vsucap. sentit Paulus in d. l. Pomponius. §. cum quis. Alex. cons. 100. numero 7. libro 1. & ibi Carolus Moli. Idem Alexand. consilio 39. libro 2. num. 2. Glo. in c. cum quis. de reg. iur. lib. 6. Aret. & Cror. in d. §. cum qnis. Paul. consi. 81. nomero. 12. lib. 2. & idem consil. 258. eo. lib. Idem in leg. 2 C. de fruct. & liti. expens. & alij quos allegat Tiraquell. vbi suprà. Quinimmò etiam de iure ciuili is hęres per annos 30. posset præscribere, vt tenent ferè oẽs illi quos modò retulimus tenere, vt de iure canonico præscriberet. & Corneus, vbi suprà, & Sozinus in d. consilio 203. colum. 3. lih. 2. incipit, capiendo ptimum consultationis articulum, vbi in 2. colum. in fin. & in columna 3. bis firmat hanc esse communem opin. Bald. in d. l. nihil, sentit Barthol. in d. §. com quis. Bald. in d. §. in hac. Idem Bald. in d. §. partus. Ioan. Andreæ in regula, cum quis, de regu. iur. in 6. Alex. consi. 39. lih. 2. Idem Alex. consi. 110. lib. 1. nu. 7. & ibi Carolus Moli. Paul. consi. 81. libr. 2. Idem consi. 258. eod. lib. idem Paul. in l. 2. C. de fruct. & litium expen. & alij quos allegat Tiraquel. vbi suprà.

Quid dicendum? & sanè quòd hæc præscriptio 30. annorum habeat locum de iure ciuili, licet defunctus malam fidem haberet, si quidem hæres à se velit inchoare præscriptionem, videtur primùm per l. sicut. l. omnes. l. si quis emptionis. l. cum notissimi. C. de præscri. triginta annorum. in quibus iuribus traditur possessionem triginta annorum procedere, nec exigi, vt titulus adsit, aut bona fides, sed ex solo temporis cursu procedere, & aliter existimantibus, ea iura sunt longè præter eorum intentionem restringenda. deinde hic adest titulus pro hęrede, id quod aliàs prodesse & sufficere solet, per totum. ff. & C. pro hærede. ergo longè iustior pręscriptio erit hic, quàm in terminis d. l. sicut. cum similibusque & consequenter longè facilius admittenda. Neque † 8
ad rem pertinet tex. in leg. cum hæres. ff. de diuers. & temp. pręscrip. in qua iacet nititurque vnum fundamentum tenentium cõtrarium, qui iure fforum, quo iure illa lex facta est, pręscriptio 30. annorum non erat inuenta, hęc est vera & communis opinio, quam tenent Glo. & communiter Docto. in prin. Institu. de perpet. & temp. act. Glo. & Doct. in leg. Iulianus, in princip. ff. ex quibus causis maiores. Glo. & Doct. in l. qui occidit. §. sed an. ff. de leg. Aqui. Alex. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acq. poss. num. 21. & ibi Iaso. num. 22. Felin. in c. de quarta. num. 34. de præscri. Barthol. in l. fin. in fin. ff. rem ratam haberi. Pinellus C. de bonis mater. in auth. nisi tricennale, in prin. Balbus de præscript. 2. par. 3. partis princip. q. 12. num. 12. Sozin. consi. 203. lib. 2. colum. 51. in fin. Couarru. in c. possessor, de regu. iur. in 6. par. 2. §. 9. num. 4. ergo quod ibi dicitur cessare pręscriptionem in persona hæredis propter malam fidem defuncti, intelligitur de præscriptione

Præscrip. 30. annorũ, iure ff. incognita cum cõmuni.

ordinaria longi temporis, quæ tunc vrgebat, & inuenta erat non de præscriptione triginta annorum, quę tunc non erat in rerum natura, quæque postea inuenta fuit, ad omnes angustias tollendas, omnesque defectus supplendos, omniaque vitia purganda, & omnem occasionem, quæ præscriptioni impedimento esse posset, excludendam, nec dubium est alienum esse à mente & sententia legumlatorum, vt mala fides vera ipsius hæredis, quæ iure ciuili sibi non obesset ad hanc præscriptionem. dict. l. sicut. cum conc. suprà allega. ea ficta & descendens in personam hæredis noceat, cõtra omnem rationem, & contra l. filio quem pater. ff. de libe. & posthum.

9 *Præst. cũ mala fi. non procedit etiã per annos 30. iure tam canonico quàm ciuili, cum communis, quod verum in vera mala fide, aliud in ficta.*

Neque † quenquam mouere debet, quod hodie iure canonico, quod etiam in foro ciuili seruatur, mala fides noceat etiam in præscriptione 30. annorum. nam illud in mala fide vera, certa & indubitata, non sic in ficta mala fide, vt est vera & communis opinio, quam tenent Glo. in l. tutor qui repertorium. ff. de admin. tut. Paul. in l. nunquam, in princip. ff. de vsucapio. Alexand. in d. §. cum quis. colum. 7. vbi Ias. num. 23. cum seq. Barth. in l. sed si lege. §. de eo. ff. de pet. hæredit. Antonius in c. si diligenti, de foro comp. Sozin. consil. 203. libr. 2. colum. 3. incipit, primum consultationis articulum. Couarru. in c. possessor, de reg. iur. in 6. par. 2. §. 9. nu. 6. ergo in hac specie obesse non potest ea mala fides defuncti, cùm simus in præscriptione 30. annorum cui impedimento non est, inspecto iure ciuili mala fides etiam aperta. & vera, nec inspecto iure canonico ficta mala fides qualis est illa, descendit de

10 *Intell. nouiss. l. cum hæres. ff. de diue. & temp. præscr.*

defuncto ad hæredem, † quòd si dixeris dictam legem cum hæres, niti in repræsentatione, quasi defunctus & hæres reputentur, inspecta legis dispositione, vna eademque persona, vnde vt ipse defunctus si viueret præscribere non posit de iure canonico propter suam malam fidem, sicque neque hæres, qui eũ repræsentat, sed respondere possumus, eam repræsentationem procedere quòad actiones personales. l. 1. C. si certum peta. l. 1. l. pro hæreditarijs. C. de hæredit. actio. l. 1. §. si hæres. ff. ad Treb. non sic quoad vitia personalia, vt in leg. vnica. C. ex delictis defunctorum inquantum hæredit. Nec dict. l. cum hæres, ait hæredem, quoad malam fidẽ repræsentare defunctum, sed solùm ait, hæredem, quia succedit in vniuersum ius defuncti eodem iure quo vti deberet, vnde si velit perficere præscriptionem ab illo cœptam non poterit, non magis quàm ille posset, nam si ille vtiliter præscribere cœpisset, tunc & hæres præscriberet, sed cũ ille nondum præscriptionem inchoasset, neque iste quidem inchoare poterit, ne diuerso iure vtatur, quàm defunctus vteretur, contra l. 2. §. ex his. ff. de verb. obliga. ergo constat ex superioribus, non nocere decisionem illius text. qui loquitur in præscriptione longi temporis tantùm, non etiam longissimi, in qua præscriptione nec loquutus fuit, nec loqui poterat, cùm inuenta nondum esset. Non quoque obest ratio illius text. dum ait, cum hæres in ius omne defuncti succedit, ignorantia sua defuncti vitia non excludit, nam palam fatemur, vitium defuncti non purgari per ignorantiam hæredis, sed hic quidem necesse non est. vt purgetur, cùm præscriptio hæc ex persona hæredis initium capiat, & progressum & cõsumationem. Non quoque obest altera ratio quòd in fine illius legis subijcitur, dum ait (cum exordium rei bonæ fidei ratione nõ tueatur) ná agnoscimus ingenuè, quòd in exordio possessionis à defuncto apprehensæ bona fides non interfuit, & ideo tempus quo defunctus possedit tanquam inutile & vitiosum abiectum & remotum volumus, vt à persona hæredis bonam fidem habentis exordium & progressum & finem ac perfectionem capiat præscriptio. Sensus ergo illius tex. reuera tam in decisione quàm in rationibus ibi insertis non pertinet ad nostrum casum. Ad leg. neque vsufructuarium. C. de vsufruct. respon. quòd quandiu hæres fructuarij possederit nomine proprietarij, tandiu cessabit incipere vsucapere, non quidem tam ex defectu bonæ fidei quàm ex defectu possessionis, quia cùm alterius nomine in possessione sum, tunc non ego, sed ille videtur posidere, & in hac ciuili possessione nititur & consistit vsucapio. leg. prim. §. per seruum qui in fuga. ff. de acquir. possess. † Quinimò in dict. leg. neque vsumfructuarium, tenent 11

Intel. l. neque fructuarium C. de vsur.

Glo. & alij non cessare præscriptionem triginta annorum, si fortè per malignationem fructuarius vellet interuertere domini possessionem, sibique vi retinere. Ad leg. cum in plures, in fine principij. ff. locati, vbi hæres coloni, quamuis colonus non sit, dicitur domino, non sibi posidere, respon. quòd ibi cessaret præscriptio ex defectu possessionis. Præterea, vt ibi declarant Glo. & Docto. illud procedit ante apprehensam per hæredem hæreditatis possessionem. nam postquam hæres illius rei possessionem tanquam hæreditariæ apprehendisset, iam sibi ipsi, non etiam proprietario posidere videretur, nisi in quibus casib. reconduxisse tacitè videretur, quinimò & tunc si cessaret præscriptio, id descenderet ex defectu possessionis, & bonæ fidei, non solius bonæ fidei.

Denique non obest quòd hæres teneatur exonerare cõscientiá defuncti. c. fi. de sepult. quia vt ait Soz. in d. cons. 202. col. 3. li. 2. cũ primùm rei præscriptionem perfecit, sicque eius dominium quæsiuit, iam euanuit & cessabit obligatio restitutionis, sicq; cõsciẽtia defũcti exonerata fuit. Præterea Quod semel factũ est infectum esse non potest. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. sicque peccatum à defuncto semel cõmissum infectũ facere hæres nõ potuit. Ad

restitu-

restitutionem autem rei præscriptæ defuo-
ctus non teoetur, quia ipse oec eius dominiũ
abstulit vero domino, nec etiam cœpit eam
præscribere, sed demùm post mortem illius &
aditam hæreditatem, & apprehensam posses-
sionem ab hærede initium cœpit præscriptio,
12 *Nostrũ quando pro derelicto videamur habere.* & progressum & consumationem. † sicq; per
longi temporis taciturnitatem ipsemet domi-
nus eam rem abiecisse videtur, aut alienasse.
Glo. in l. si de eo. §. 1. vbi Paul. Alex. & alij. ff. de
acq. poss. Ias. in l. naturaliter. §. nihil commu-
ne. nu. 84. ff. eod. titu. Idem Ias. in l. 1. col. fin. C.
de seru. fugit. ergo iam quasi accedere videtur
13 *Malæ fidei vitiũ potest purgari.* domini voluntas, † sicque omnis mala fides,
omoeq; vitium præcedens. l. si fur. in pr. & §. 1.
ff. de vsuc. l. si id quod. 2. resp. ibi, quasi volente
& concedente domioa. ff. pro derelicto. in si-
mili. in §. fin. Instit. de iniur. l. filio quem. ff. de
lib. & posthu. Teoe ergo has duas conclusio-
nes, quæ vtrùm à plerisque approbentur, an à
plerisque improbentur, mihi quidem incertũ
14 *Præscrip. triginta annorũ procedit iure canoni. si hæres est in bona fide, licet defunctus nõ esset cum communi contra aliam cõmunem. Idẽ de iure ciuil. cũ cõmuni contra aliã communem.* est. † Prima quòd mala fides defuncti non
nocet hæredi in præscriprione triginta anno-
rum, iospecto iure ciuili. Altera q; nocet etiam
inspecto iure canonico, si vtroq; casu hæres à
se inchoauit præscr. & adde quod dicam infrà
nu. 22. Retenta tamen op. existimantium ma-
lam fidem defuncti nocere hæredi in præscr.
30. anno. tam iure canon. quàm ciuil. licet à se
velit inchoare præsc. eam limitat Alex. in d. §.
cùm quis. nu. 21. & Ias. col. pen. Feli. in c. si dili-
genti. nu. 6. de præsc. Balb. vbi suprà, d. q. 12. vt
non procedat quando hæres fecit inuentariũ,
quo casu non porest teneri vltra vires hæredi-
15 *Præscrip. triginta annorũ in persona hæredis non magis iustificatur ex confectione inuentarij, quàm si illud non confecisset, contra Felin. Alexand. Ias. Balb.* tarias. l. fi. io prin. per totam. C. de iu. deli. ergo
si hæres, qui omnem fortè substantiam hære-
ditariam effudit in solutione debitorum hæ-
reditariorum, tenentur præterea istam rem re-
stituere, cuius præscriptio ex ipsiusmet hære-
dis persona exordium, progressum & finem
cœpit, iam, inquit, reneretur vltra vires hære-
ditarias, contra d. l. fi. sed sanè istorũ collectio
parũ circũspecta est, etenim d. l. fi. hoc vnũ pro
spectũ voluit, ne hęres, qui inuentariũ faceret,
damno afficeretur, non autẽ vt lucrũ præterea
consequeretur, sed hæres iste vt eam rem in hæ
reditate reperijsset, eamque quasi hæredita-
riam apprehendisset. ponimus pro constanti,
ergo etiam si eam restituat cum reliquis rebus
& bonis, quæ verè hæreditaria erant, nullo
damno afficietur, non magis quàm si cogere-
tur restituere eam rem, quã defunctus depo-
sitam, cõmodatam pigoori ve daram habebat.
Prærerea quid si amplæ erant defuncti faculta
tes, vt etiam post huius rei restitutionẽ multa
16 *Præscri. tam impeditur ex non vitio quã ex plurib. vitijs, cũ multis contra quosdam.* hæredi superessent? Iam quidem adhuc resti-
tuere teneretur, & si inuentarium fuisset. Præ-
terea quid ad exonerationẽ animæ defuncti,
quòd hæreditas sit locuples, necne, quódve
fiat inuentarium, necne, tene ergo nihil re-
ferre fecerit hæres inuentarium, necne.

Et † similiter nihil referre vtrùm defunctus,
qui mala fide possidebat, tit. haberet, necne,
nam cùm solum vitium malæ fidei sufficiat
ad impediendam præscript. in persona hære-
dis, qui successit defuncto mala fide posi-
denti, tam impedita erit præscriprio, cùm de-
functus malæ fidei possessor titulum haberet,
quàm cùm non haberet. Ira Panlus in dicto
consilio 81. num. 12. libro secundo. Idem Pau-
lus consilio 258. eodem libro. Crot. io dicto §.
cùm quis. Couarru. vbi suprà. §. 9. nnm. 15. li-
cet Paulus sibi contrarius oppositum respon-
derit, & non rectè in consil. 158. lib. 2. Illod 17 *Hæredi non nocet mala fides defuncti, quò ad rẽ non quasi hæreditariã apprehensam, cum communi.*
† autem ab vtrisque partis fautoribus sine con
trouersia receptum est, vt si hæres rem à de-
functo mala fide possessam cœpisset, non qui-
dem tãqnam hæreditariam, aut io hæreditare
inuenram, sed eam cœpisset de manu alterius
tertij, tunc vsucapere posset, non secus quàm
si ab defuncto mala fide possessa nunquam
fuisset, per l. an vitium. §. final. ff. de diuer. &
tempo. præscript. oam quòd hæres defuncti
personam repræsentet, id versetur quò ad ea,
quæ ad hæreditatem spectanr, oon sic in ea
re, quæ nec re vera hæreditaria erat, nec in hæ-
reditare inoenta. Ita tenent communiter Do-
ctores in dicto §. cùm quis. vbi Areti. & Ias. co-
lumna antepenult. Balb. in dicta quæst. 12. ad
finem. Alex. consi. 181. lib. 1. Idem Alex. in d. §.
cùm quis. & Episcopus Couarru. vbi suprà.

Denique illud quoque receprisimom est, 18 *Mala fides nõ potest non esse præsumpta, contra Doct.*
† quòd si defunctus fuir in mala fide non ve-
ra, sed ficta vel præsumpta, tunc hæres posset
præscribere à seipso incipiens præscriptionẽ,
non aliter atque si defunctus eam rem mala
fide non possedisset. Ita reoet Gloss. in l. rotor
rerum. ff. de admin. tut. Paul. in l. nnnquam,
io princip. ff. de vsucap. Alexan. in d. l. Pompo
nius. §. cùm quis. num. 22. Couarr. vbi suprà.
Ias. in dicto §. cùm quis. Sed sanè qood aiunt
referre, sit ne præsumpta mala fides, an vera
& certa, suspecta nobis videtur, quia mala fi-
des cuiusque inuisibilis est, Deoque soli no-
ta, sicque præsumpta tantùm esse potest. † Prę- 19 *Error iuris non inducit malam fidẽ, contra Doct.*
rerea quòd Alexand. ibi exemplum ponit in
hærede, qui per errorem iuris posideret, pu-
tans ritul. causamque posidendi fuisse in-
stam, quæ reuera iniusta erat, veluri si emit
à pupillo sine tutoris authoritate, iuxta l. 2. §.
si à pupillo. ff. pro empt. Id quidem exem-
plum indubitatum est, nam ille non dicitur
malam fidem habere, vt iam docuimus, sed
ex defectu titul. id est, causæ legitimæ, cessat
præscriptio. Nec enim error iuris indocir ma-
lam fidem, aut iniustam facir possessionem.
l. si id quod. ff. pro derelicto. l. si vir. ff. pro do-
nat. l. final. ff. pro legato. l. 1. §. si vit. ff. de ac-
quirend. possess. ergo quod in hoc exemplo
aiunt hæredem posse à se incipere præscri-
ptionem, verum est. quod autem secuti, & in-
cauti existimant defunctum eo casu fuisse in
mala fide, verum non est. Io summa licet
defunctus haberet malam fidem, sicque eius

primus hæres vſucapere non poſſet, per d. l. cũ hæres. tamen ſi is primus bæres deceſsit hære- de relicto, is ſecundus bæres vſncapere poſ- ſet, quaſi hæres hæredis mei meus hæres non videatur, quò ad impediendam hanc præſcri-

20 *Mala fides ficta quando noceat.*

ſicque ceſſet, l. fin. C. de hæred. inſtitut. † Vel quia vt ficta mala fides defuncti non nocet hæredi, vt iam edocuimus, ita & vera mala fi- des defuncti non noceat bæredi hæredis, quia primus bæres eſſe videtur in ficta tantùm ma- la fide, quæ ex cauſa repræſentationis in eum tranſuolauit, deſcendens ab primo defuncto, qui fuerat in vera mala fide. Ita Crot. in dicto §. cùm quis, ad fin. vbi Iaſ. colum. penultim. ad prioci. & Couar. vbi ſuprà, facit text. egre- gius, quem nullus alleg. in d. l. ſi quod, ff. pro derelicto. vbi vxor marito rem ſuam dona- uit, ſicq; non valuit dooatio, virq́ue aut ſcie- bat rem donatã adhuc vxoris permanete, ſicq; alienam eſſe, aut ſcire debebat, & à marito ſcieus emi, adhuc tamen non videot malam fidem habere, & poſſum præſctibere, cogita

21 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

tamen. Poſtremò † iſthæc mala fides authoris non oocet ſucceſſori etiam ſingulari in digni- tare. c. cura. de iure patr. Ratio, quia is noo ab prædeceſſore canſam habuiſſe videtut, ſed à ſuperiore, qui beoeficium confert. Ira Gloſ. in c. cura, de iure patr. per rext. ibi, vbi commu- nirer Doct. Gloſſ. in c. quia 5. de iudi. Gloſſ. & communiret Doct. in c. de quarta, de præſcri. Iaſ. in l. Pomponius. §. cùm quis. colum. fin. ff. de acquir. poſſ. In ſomma, quò ad illam fot- tem rationem, quòd de iure canonico hæres teneatut exonerare cõſcientiam defuncti, vl- tra dicta ſuprà, num. 11. adde apertas euaſio- nes, nam vt aliud eſt hominem naſci, alind poſtea mori, ita aliud eſt quærere, an præſcri- ptio ſemel nata effectaque fuetit, aliud an poſtea res ſic præſcripra ad conſcientiam de- functi exonerandã reſtitueoda ſit, licet enim fareremur reſtituendam eſſe, adbnc tamen verum eſſet præſcriptionem ſemel contigiſſe, vt interim omittam non benè ſequi reſtitui tem, ergo exoneratur conſcientia defuncti. quid enim ſi modò res lõgè deterior facta eſt, certè per eius reſtitutionem non eſſet exone- tata conſcientia defuncti. quid rurſum ſi lon- gè meliot facta eſt, expenſis fortè hæredis pet ſumptuoſa fortè ædificia ſuperaddita, aut per ſumptuoſas picturas, & ſimilia, quæ abradi & ſeparari nequeunt, nónne tunc hæredem talem rem reſtituere, ſi cogeres iniuſtiſsimum & inhumanum eſſet, ergo longè iuſtius eſt, & iutis menti ac ſenreotiæ proximius, non ſolùm rem ſemel iureque præſcriptam fuiſſe, ſed etiam irreuocabilitet præſctiptam apud hæredem permanſuram, diuerſamq́ue longè cauſam fore, ea exooeratio cõſcientiæ defun- cti, de qua apud iudicem agi, vel poterit vel non poterit, vt in ſimili ait egregius rext. in l. Titulus. in fin. in prinç. ff. de lib. & poſthum. ibi, apud iudicem agi oportere.

SVMMARIVM.

1 *Mala fidei ſnperneniens poſt completam præſcri- ptionem non nocet, ingens pugna.*

2 *Noſtrum nobis ſine facto noſtro non rarò ex legis diſpoſitione adimitur.*

3 *Præſcriptum hæres debitum ſoluere iuſſus, reſti- tuere non tenetur.*

4 *Præſcripta actione perſonali cum bona fide, obli- gatio naturalis, ſi qua ſupereſt, inutilis eſt quò ad effectum iuris ciuilis.*

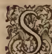
5 *Conſcientia in foro liber eſt, qui actionem perſo- nalem præſcripſit cum bona fide.*

6 *Præſcripta actione perſonali, obligatio natur. ſi qua ſupereſt, non proderit, vt ſuper eam poſſit fieri nouatio, cum communi contra alteram com- munem, nec proderit, vt ei poſſet accedere fide- iuſſor, cum communi contra alteram cõmunem.*

7 *Actio perſonalis præſcribitur de iure canonico cum bona fide, & cum mala fide non præſcriberetur etiam de iure ciuili.*

8 *Mala fides facilius præſumitur de iure canonico, quàm de iure ciuili.*

CAPVT LXXIIII.

I poſt † completam præſcriptio- nem, qoàm quis bona perfecit, ſuperueniat mala fides, non re- netur quis rem præſcriptam re- ſtituere. Ita ait eſſe communem opinionem Theologorum, Ange. in l. 1. num. 59. C. de iud. Imol. in c. fin. nu. 30. de reſc. Abb. in c. vigilanti. num. 6. vbi Feli. num. 11. & hanc opinionem communem eſſe firmat ibi Felin. eandem dicit communem opin. eſſe Legiſta- rum, & Cano. Imol. vbi ſuprà, quod & firmat Ang. vbi ſuprà, & etiam Abb. in c. vigilanti. Gloſſ. & Collec. in c. fin. eo. Innoc. in c. cura, de iure patr. Aegi. in d. c. vigilanti. Bald. conſ. 315. lib. 3. Tho. quodlib. 12. artico. 4. Conradns de contractib. q. 15. concil. 3. & 4. Decius in c. nu. 18. de conſt. Balb. de præſcript. in 2. part. 3. part. prin. q. 9. vbi hanc dicit communem, quod & firmat Couar. in c. poſſeſſor, de reg. iur. part. 3. §. 2. qui plures allegat. Cõtrariam opinionem vt præſcribens reſtituere reneatur, dicit eſſe communem Theologorum Ioan. Banchel. in breuiario ſexti. in regula, poſſeſſor, in fi. q. de reg. iur. per Alciat. de quinque pedum præſc. nu. 33. & nu. 50. vbi banc opinionem affirma- tiuam, vt reſtituere teneatut, veriorem eſſe multis verbis contendit Anto. in d. c. vigilan- ti, de præſcr. Bart. in extrau. de repr. in ver. de- nunciationem. Ioan. And. in d. c. poſſeſſor, de reg. iur. in 6. ſumma. Roſella in verb. præſcr. & alij quàmplures Theologorũ relati per Aoge. vbi ſuprà, & Corn. conſil. 252. in hac conſulta. nu. 4. lib. 3. quàmplures alios alleg. hanc opin. renentes. Sed primam opinionem reoet di- uus Tho. quodlib. 12. & quodlib. 25. Scotus in 4. ſen. diſt. 15. Anto. Flo. in 2. par. prin. tit. 1. c. 7. diuus Berna. lib. de euang. æterno, ſer. 37. c. 1. & iterum

1 *Præſcriptione perfecta ſuperueniens malæ fides nõ nocet cum communi contra aliam communem.*

iterum c.3.& 4.& Adtia.in suis q. And.Tiraq. de præscr.§.1.Gloss.2.ad fin.qui plures allegat. Mouentur quòd id, quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auelli non posit.l.id qd nostrum.ff.de reg.iur.& iniurium est alterum alterius iactura locupletari.c.locupletari, de reg.iur.in 6.l.iure nat. de regn.iur.l. nam hoc, de condi. indeb. ff. ergo qui post completam præscript. cœpit habere scientiam rei alie.quæ licet modò sua sit, non aliena, tamen antea aliena erat, & à potestate domini citra vllum eius factum, aut volnntatem euasit, abscessitque ab eius dominio, qui ergo (inquam) nonnullum hanc iniuriam pati, & læsionem, vel passus fuisse videtur, vt eam resarcire teneatur, nec contra æquitatẽ naturalem dureicat argu.l.vt vim.ff.de iust.& iur.cum ibi not.nec memini me legisse aliquem huic rationi ex integro satisfacientem. Vnde quæ ab alijs traduntur omissis, defendendo communem sentenr. quam verissimam opinamur, sciendum est inspectis principijs iuris naturalis omnia esse cõmunia, dico & loquor de prædijs, fundis, & similib. natura enim isthæc hominibus exhibuit vtenda tantùm, non etiam vsurpanda, vt plenè docent Paul. in rep. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Vnde Ouid. sic ait:

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.

Sentit enim nullos hominum habere in solo dominium, non magis quàm pisces in æquore, sed vsum tantùm cõmunem. Et Virg.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.

Qua de re plenè disseruimus in tractat. de suc.crea. in præfa. & §.1. Sed iure gen. quod hac in re à naturali declinat, dominia fuerunt distincta. d.l. ex hoc iure. istud autẽ ius gentium ex causa possunt & solent leges & principes

2 immutare aliqua ex parte, & disponere, † vt dominium nostrum, nobis inscijs, vel etiam inuitis, auferatur. l. item si verberatum. §.1. ff. de rei vend. tradunt Bart. Paul. Ias. & alij in d. l. ex hoc iure. Dec. in l. id quod nostrum, de regul. iur. ibi nouissimi diximus. & nos in d. §.1. in tract. de suc. crea. ergo ex causa publicæ tranquillitatis, quæ summoperè expedit Reipub. ne rerum dominia in incerto sint, inductum fuit, vt id quod nostrum fuit, licet regulariter sine facto nostro à nobis auelli non posit, tamen posit ex causa vsucapionis, quæ propter bonum publicum inducta fuit, ne rerum dominia in incerto essent. l.1. ff. de vsucap. nam cùm ei, cuius rei præscripta est, eius dominiũ contingeret per concessionem legis positiuæ, non enim mero iure naturæ, ita quoque dominium ab eo discedere potuit per dispositionem alterius iuris positiui. Et vt, propter gentium trãquillitatem, dominorum distinctio contra ius naturæ primæuum permissa fuit, ita quoque & propter eandem tranquillitatem ista vsucapionis acquisitio permissa est. Nec est nouum, vt quod nostrum est, nobis

Nostrũ nobis inuitis quando auferatur.

inuitis aut ignorantibus abscedat, nam & idem contingit in dict. §. item si verberatum, & idem contingit in terminis l.2. & §.3.4. fin. & l. naturaelm. §. examen. ff. de acquiren. rerum domin. & in l. adeo. §. feræ, cum pluribus seq. §§. ff. de acquirend. rerum domin. & in §. feræ, cum pluribus §§. sequen. vsque ad finem titu. illius Instit. de rerum diuis. Quinimò quod isto modo à nobis abscessit, nobis postea non restituitur. vt d. §. examen, & d.l.a. & §.3. ff. de acq. ter. domin. quia vt lex nobis dispensauit & permisit ex causa publicæ tranquillitatis, vt illud proprium & peculiare non in communi haberemus, ita eadem lex ex causa eiusdem publicæ tranquillitatis induxit, vt postquam diu res nostra ab alio possideretur, sua fieret, nostraque esse desineret, ne post longam & quietam possessionem inquietaremur, & hæc ratio militat etiam in rebus mobilibus, & se mouentibus, & in ibus, quæ licet per legem nostram fiant, & regulariter sine facto nostro à nobis non abscedant, tamen sæpè expedit, vt sine facto nostro à nobis abscedant, inque alium migrent. Ergo omnia quæ inspecto iure naturæ primæuo communia esse debebant, iure positiuo permissum est, vt cuiusque in particulari propria esse posint, optimus text. in l. fin. C. de longi temporis præscri. eodemque positiuo iure datum est, vt quemadmodum propter publicam tranquillitatem admissum fuit, vt proprium nostrum aliquid esset, & in communi esse desineret, ita quoque propter publicam tranquillitatem, quod proprium meũ erat, eadem lege positiua desinit, etiam me inscio vel inuito, esse meum. paren. enim potestatem lex habuit in dando, & in adimendo. l. quidam referunt. ff. de iur. codi. ei. Ergo si rem tuam præscripsi tibi dicenti, cur improbe impieque retines, quod meum antea erat. replicabo, cur tu quoque retinere vis, quod anteà alterius erat. legis enim authoritate, & quod anteà alterius erat, in te translatum fuit, & eiusdem legis authoritate, postquam in te translatum fuit, rursus in me migrauit. Neque ad rem pertinet, quòd inscio te migrasset, nam & in quàm pluribus alijs casibus dominium ignorantes amittimus, quod alijs lex applicuit. nec ideo magis nobis restituitur, qui se per contractum & voluntatem nostram à nobis abscessisset, sicque ei, cuius res ita præscripta est, dicere possemus, eum non tam suum videri amisisse, quàm alienum reddidisse, sicque nullam iniuriam tulisse. vt in simili per text. in l. filio quem. ff. de lib. & posthum. † Vnde hæres iussus à testatore omnia debita persoluere, non tenetur ad debitũ à testatore præscriptum. Ita Bart. in l. legaui. ff. de lib. lega. & in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & demonstr. Bal. in l. id quod pauperibus. C. de Episcop. & Cleric. & in l. si creditori. ff. de lega. 1. & in sua disp. incip. statuto cauetur. Ioannes Imol. in capit. final. colum. 3

Præscriptum hæres debitũ soluere iussus restituere nõ tenetur.

colum.37. de præscriptio. Andre. Tiraquel. de præscript. §. 1. Gloss. 2. in fin. Debebam † tibi

4 *Præscripta actione personali cum bona fide oblig. nat. si qua superest, inefficax est, quò ad effectum legis ciuilis, cũ communi cõtra alteram communem.*

decem actione personali, ea per pręteritionem legitimi temporis bona fide præscripsi, an obligatio naturalis extincta sit, vehemẽter & sæpissimè controuersum fuit. qua in re Bar. in l. fin. ff. rem ratam haberi. tenet naturalem obligationem non extingui quidem mero iure, per §. sed naturalia. Inst. de iur. nat. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. l. eas causas. ff. de ca. dimi. l. iura sanguinis, & quæ ibi latè per Dec. & nouiores. ff. de regu. iur. tamen eius effectus, aut ad nihilum reducitur & eneruatur. Idem Bar. in extrauag. ad repri. ver. per denũciationem, sequitur & dicit esse communem opin. Ioan. Crot. in l. nemo potest. ff. de lega. 1. num. 52. sequitur etiam & dicit cum Bart. esse cõmunem opin. Imol. in c. fin. de præscr. num. 31. vbi subdit, quòd Bald. dum in auth. ad hæc. C. de vsu. num. 8. dixit in contrarium se habere communem opinionem, verum non dixit, & cum Bar. tenet Ange. in rep. l. 1. num. 61. C. de iud. & Feli. in c. ad aures. col. 2. de præsc. Balb. de præscri. in 2. part. 3. par. prin. quæst. 10. vbi cum Bar. ait esse communem opi. quamuis ipse ibi, & rursus in 1. part. prin. q. 5. & q. 6. videatur tenere contrarium, & etiam And. Tiraq. de præscr. §. 1. Gloss. 2. ad finem.

Contrariam sententiam, vt nec tollatur obligatio naturalis, nec eius effectus, tenet & dicit communiter teneri Bald. in d. auth. ad hæc. C. de vsuris. num. 8. quod & defendunt nonnulli scribentium relati per Balb. vbi suprà. Mouentur, quia nihil tam iure naturæ, naturalique æquitati conuenit, quàm conuentio, pactorumque obseruatio, fideique præstitæ inuiolata exhibitio. l. 1. ff. de constit. pecu. l. 1. ff. de pac. l. non minorem. C. de trans. c. 1. de pac. Sed lex ciuilis ciuilia quidem iura perimere aut mutare potuit, naturalia verò non vtique. §. sed naturalia. Institu. de iure naturali. l. eas causas. ff. de cap. dim. l. iura sanguinis. ff. de regulis iuris. ergo qui conuenit mecum vt decem daret post annos triginta, etiam si fortè præscripsit debitum, quia erat in bona fide per obliuionem vel aliam rationem. l. sicut, & l. omnes. C. de præscrip. triginta annorum. tamen à sola obligatione ciuili, & coactione, quam leges illę perimere potuerunt, liberatus videbitur non quidem ab obligatione naturali, quam leges illæ perimere nequibant. manet ergo integra naturalis obligatio, quæ legibus ciuilibus subdita non est. Verùm huic argumento facilè satisfaciemus, nam vt lex ciuilis potuit ciuilia iura perimere, ciuilemque actionem vel obligationem, ita quoque potuit obligationem naturalem enudare, & expilare ab illis effectibus & iuribus, quos illi obligationi accommodauit, quosque à lege naturali sortita non fuit. sed tantùm à lege positiua, nam quòd obligatio naturalis pariat exceptionem. §. præterea. Institut. de excep. l. iurisgentium. §. quinimò. §. si paciscar. ff. de pact. quòd ipsa posit nouari. l. 1. ff. de nouati. §. præterea. Insti. quibus mod. tollitur obligatio, quòd obligationi naturali posit accedere fideiussor. §. 1. Institut. de fideiuss. quòd ipsa vtilis sit & oriatur, cùm alteri stipulamur, Gloss. communiter approbata per Barto. Alexand. Ias. & alios ibi in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verborum oblig. isthæc omnia & alia multa similia, effectus sicut quibus obligatio naturalis à lege quidem ciuili positiua, non item à lege naturali, condonata fuit, hosque effectus lex positiua ei adimere potuit. c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tam naturale. ff. de regul. iuris. l. fina. ff. de acceptil. ergo rectissimè & scitissimè dixerunt Barto. & alij suprà memorati per præscriptionem eneruari obligationem naturalem, enudari, expilarique ab omnibus suis effectibus, quia eos effectus intelligebãt huic obligationi, legem ciuilem non naturalem condonasse, & accommodasse, quæ intelligenda sunt, quò ad forum contentiosum, tam ciuile quàm canonicum.

† In foro vero quod aiunt, animæ vel 5

Cõscientiæ in foro an teneamur in casu, de quo suprà.

conscientiæ dubitari posset, an adhuc ille, qui præscripsit, teneatur, & per denunciationem euãgelicam exigatur, & quidem, si ea obligatio non descendebat ex cõtractu pereum inuito, sed fortè hæreditaria erat, ipseq; ex contractu defuncti conueniebatur, seq; exceptione præscriptionis tegebat, & tuebatur, expeditum est liberum esse etiam in foro pœnitentiali, quia quòd hæredes teneantur ad soluenda debita defunctorum pro portionibus hæreditarijs repręsentantes, quò ad illas portiones, personas ipsorum defunctorum. l. 1. C. de hær. act. l. pro hæreditarijs. ead. l. 1. C. si cert. pet. l. 1. §. si hæredes. ff. ad Trebel. id sanè ex lege ciuili, non etiam naturali descendit, ex dispositioneq; legis ciuilis, quæ huius obligationis, & actionis præscriptionem induxit, cessabit. Quòd si ex proprio cõtractu is conueniretur, ad cuius inuiolatam obseruationem iure naturæ tenetur, tunc magis dubium, sed adhuc idem defendi potest. Nam leges fiunt & factæ regulariter præsumuntur, propter bonum publicum. c. erit autem lex. 4. distinct. l. 1. & 2. ff. de legib. plenè per And. Tiraq. de vtroque retract. in præfat. num. 75. quod maximè verum est in hac præscriptione. l. 1. ff. de vsucap. not. in l. ius ciuile. ff. de iust. & iur. expedit enim Reipublicæ, etiam principaliter, ne lites excitentur, vtque excitatæ breui finiantur, vt tradunt communiter Doctores in l. nemo potest. ff. de lega. 1. per Bart. Alexand. & alios in simili, in l. Seius & Augerius. ff. ad legem Falcid. vbi huic rei negant priuatorum conuentione posse derogari. Nec dubium est, quin si post annos triginta liceret debitum petere, lites plures excitarentur, aliæ verò longioris essent vitæ, quàm parest, quod malum à Republica exulare conducibile & pium est, huicque tam

vtili

vtili legis traditione, tamq; ad publicam tranquillitatem spectanti, priuatos homines acquiescere sanctissimum est. cap. 2. de maior. & obed. per Bart. & alios in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. in simil. Ergo prætextu peccati vitandi non debet admitti huius legis positiuæ transgressio, quæ maximè pertinuit ad Reip. tranquillitaté, litesque vitandas & alia quàm plurima mala, quæ inde oriuntur, & multorum peccatorũ calumniarumq; occasio esset contrarium admittere. id autem recipit distinctionem, vt infrà dicam, nam simpliciter verum non esset.

6 *Præscripta actione personali na. obli. quæ superest, nõ prodest ad nouationẽ cũ communi contra alterã cõmunem, nec prodest ad fideiussionẽ cũ communi contra aliam cõmunem, nec etiam ꝓdest ad exceptionem cũ communi, contra aliam cõmunem.*

Ex superioribus infertur contra eam opinionem, quam Bald. communem dixerat, † quòd præscripta actione personali obligatio naturalis, si qua adhuc remanet, non proderit ad nouationem. Secundò quòd non proderit ad hoc, quòd ei accedat fideiussor. Tertiò quòd non pariat exceptionem, quæ omnia nominatim collegit, & tenuit Crotus, vbi suprà, & fuit ex mente Angeli, vbi suprà, & etiam Imolæ & aliorum, quos diximus tenuisse hanc obligationem naturalem vtilem reddi. & vide in simili per Ias. in l. si non sortem, in princip. ff. de condi. indeb. & quæ plenè diximus in tractat. de success. crea. libro tertio ad finem. Denique mirandum est, vnde tanta inter Doctores varietas, cùm omnes in duobus conueniant, Primum, quòd actionum præscriptio cum mala fide de iure ciuili hodie non magis procedat, quàm de iure canonico. Alterum quòd cum bona fide procederet actionum præscriptio, non solùm de iure ciuili, sed etiam de iure canonico, inde deducentes quòd si debebam tibi centum ex contractu procuratoris mei, quem ignorabam, possum triginta annis istud debitum præscribere etiam de iure canonico, id quod tenent Antonius Butr. & Panormitan. colum. 5. in c. fin. de præscrip. Balbus in d. quæst. 10. Ioan. Imol. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. estq; communis opinio.

7 *Actio personalis præscribitur bona fide etiam de iure canonic. sed cum mala fide etiam de iure ciuili non præscribitur.*

8 *Mala fides præsumitur de iure Canonico, vbi non præsumeretur de iure ciuili.*

† Quid dicendùm? & sanè varietas inde defluxit, quòd quando sciebam me debere, licet creditor taceret per annos triginta, adhuc tamen ius canonicum interpretatur me esse in mala fide, non secus quàm si rem corporalem alienam scienter possiderem triginta annis, domino vero tacente, nam adhuc malam fidem interpretatur, per d. c. fin. licet ille fortè bonam fidem habere posset, veluti si putabat dominum id permittere, vel ius suum remittere, aut rem suam possidenti concessam velle, nam & si vetare in dubio quisque præsumatur. l. qui vas. ff. de furtis, præsumaturque nolle iactare suum. l. cum de indebito. ff. de proba. tamen interdum possessor iustè existimat dominum permissurum, & tunc neque in rei mobilis alienæ possessione committitur furtum, neq; inest mala fides, si ea immobilis sit, vt notatur per omnes in §. 1. Institu. de obl. quæ ex deli. Mala enim aut bona fides soli Deo certa esse potest, & præterea nemini cũ ex animo pendeat, sicque coniecturis statur. l. pen. C. de euict. Cæterùm ius ciuile etiam si sciam me debere, vel etiam si sciam alienam rem corporalem me possidere, vel non præsumit malam fidem, vel interpretatur, quod durauit per longum tantũ tempus 10. vel 20. annorum, at si postea alij multi anni prætereant vsque ad 30. annorum metam, tunc ius ciuile interpretatur, me opinionem mutasse, cogitareque cœpisse dominum aut creditorem ius suum negligere, aut remittere, vel concedere, sicque cœpisse me bonam fidem habere, vitiumque malæ fidei præteritæ purgari, vt veriorem & receptiorem opinionem esse (multis tamen repugnantibus) diximus, vel post lõgissimum tempus ius ciuile voluit ius nostrum consumi & perire (id quod potuit, nam sub legum potestate ius dominiumque rerum nostratum esse suprà cap. 72. ostendimus (sicq; in tali iure vel re potiorem esse causam possidentis, non secus quàm in re, quæ à vero domino pro derelicto habita esset, cuiusq; denuò eam occupantis melior conditio esset. l. 1. & 2. & per totum. ff. pro derelicto. l. naturalem. §. examen. l. 1. & l. 3. §. final. ff. de acquirend. rer. domin. §. ferè. Institut. de rerum diuisio. nec nouum est, vt quod nostrum ex cùlpa nostra, vel etiam sine ea nobis à lege adimatur, inque alium transferatur, nec ille per hoc dicitur malam fidem habere, vt plenè suprà cap. 72. & de success. crea. §. 10. num. 665. scripsimus. ergo ex his vel alijs considerationibus post lõgissimum tempus lex ciuilis voluit plenissimam securitatem contingere siue debitori siue rem alienam possidenti, & si obijciatur, eum non potuisse cum mala fide conditionem suam meliorem facere, replicabimus incertum esse, vtrùm ille bonam an malam fidem haberet, & non minus possibile esse, eum habere bonam fidem quàm malam, nec huius rei probationem admittendam cùm sit omninò incerta, eiusque tuitionem in foro contentioso legem suscepisse, ergo pro eo iudicandum in foro contentioso ciuili, præsertim cùm bona fides orta etiam ex iniusta causa sufficiat. Glo. app. in l. 1. C. vbi causa status. estque communis opinio, vt dixi. De iure autem canonico contentioso contra eum iudicandum est per dictum cap. final. de præscript. In foro autem conscientiæ quid respondendum sit, pendet magna ex parte ab animo ipsius. nam si ipse erat conscius se debere, vel se rem alienam possidere, sed habeat iustam vel probabilem causam suspicandi creditores ius suum remittere, vel dominum rem suam negligere, aut ei concedere velle, tutus erit, idem si id suspicandi nullã causam iustam habebat, si tamen revera id ita quamuis per stultitiam credebat; argum. l. quia poterat. ff. ad Trebell.

&

& quia, vt diximus, bona fides nrta etiam ex iniusta causa sufficit, vt dixi, quòd si ipse nec iustè, nec iniustè credebat dnminum permissurum, sed putabat eum dnlere ex iuris sui derentione, adhuc idem siquidem revera id procedebat ex domini voluntate, possum enim eum, quem inuitum & ignnrantem rei vel iuris mei dnminium facere, licet ipse pnstea repudiare pnsit. l. cùm pater. §. surdo. ff. de legatis secundn. l. à Titin. ff. de furtis. §. interdum. Institut. de rerum diui. l. aden. §. interdum. ff. de acquirend. rerum domin. Cæterùm si revera dominus vel creditot dolebat, & id debitori, vel possessoti norum erat, tunc planè in mala fide esset, nec præscribere posset, & istbæc omnia (iudice me) sunt ex mente vtriusque intis, & secundum has distinctiones superiores varietates cnnciliari & possunt & debent, secundum quæ si creditotis voluntas remittendi debitum accessit vel cnntigit, nbligatin etiam naturalis nnn solùm elisa, sed etiam ex toto sublata videretur, quia vt nata fuit ex consensu nbligandi, ita soluta fuit ex voluntate liberandi, lege nihil tam naturale. ff. de regulis iuris, per tot. Institut. quibus mnd. tol. nbli. Inrellige quando ea voluntas creditoris revera accessit, hoc primo. Idem & si non accessit, si accessisse lex interpretatur, & vtrunque est contra vtriusque partis fautores. nam alij cnnrendes.

Alia plura fundamenta ad iustificationem eorum, quæ hoc cap. dicentur, collige suprà cap. 72. & in cap. incipiente, quò ad sexrum.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptione semel completa an detur restitutio, egregia pugna.*
2 *Nostrum nobn inuitis & ignaris, quandoque aufertur.*
3 *Præscriptione completa cessat restitutio, Primò in præscriptione centum annorum, Deinde etiam in præscriptione quadraginta annorum, Tertiò etiam in præscriptione triginta annorum, Quartò etiam in præscriptione ordinaria, hæc omnia contra communem, cum multis tamen.*
4 *Intell. l. 1. §. si quis propter. ff. de itinere actuq. priuato, & l. si locus, & l. si partem. ff. quemad. seruit. amittatur.*
5 *Lex an cesset eius ratione cessante.*

CAPVT LXXV.

1 *Præscriptione semel completa an detur restitutio, egregium certamen,*

VNDVM tuum † possedi cum tirulo & bona fide rempore legitimn ad præscribendum. sicq; eum præscripsi, tu verò illum recuperare conrendis allegans iustam causam, vel absentiæ, vel ignorantiæ. sicque petis restitutionem ex clausula generali, si qua mihi iusta causa videatur, cōtrouersnm est sæpissimè, & vehementer, an restitutin concedenda sit, vt sic p̄scriptin illa, quæ semel expleta factaque fuit, infecta reddatur. Constat enim longi temporis præscriptionem procedere etiam aduersus absentes & ignorantes. l. fin. C. de præscript. lnng. temp. Constat similiter ius alienum, nobis per iniuriam, non à nobis, sed aliunde illatam, acquiri pnsse, tam quò ad proprietatem, quàm quò ad possessionem, nostrum enim nobis inscijs aut ignnrantibus vel inuitis auferri iniuriū est. l. id quod nostrum. l. inre naturæ. ff. de regulis iur. l. nam hoc. ff. de cond. indeb. & tamen si flumen alueum mutauetit alreri, cùm iniuria seu iactura alterius cnntingit accessin seu acquisitio, & similiter ex causa alluuionis, si flumen sensim paulatimque cœpit declinare in fundum tuum, ager meus crescit, tuus verò decrescit, sicq; & mihi inscio accedit & acquiritur, & tibi inscin similiter & inuito, & sine facti tui inreruentu decedit & abest, quod tuum anteà erat, vt ff. de acquirend. rerum dominin. l. adeo ferè, per totam, & Institut. de rerum diui. §. præterea. Simile in §. irem ea, quæ ab hostibus, eodem tiru. l. 3. l. naturalem, in princip. ff. de acq. rerum domin. d. l. adeo, §. examen. §. apum. Institu. de rerum. diui. l. irem si verberatum, in §. 1. ff. de rei vendica. Decius in l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. diximus suprà cap. 1. fac ergo regulam affirmatiuam, vt licet præscriptio mero iure currat contra ignorantem rem suam iúsve suum præscribi, tamen ex capite ignorātiæ derur restitutin in integrum, vt sic, præscriptio illa semel effecta, & repleta, virtualiter infecta reddatur. hæc cnnclusin variè intelligitur, & primùm quidem in præscriptione triginta annnrum. ita tenent Bart. in l. 1. §. si quis propter. per text. ibi. ff. de itinere actuq; priuato, quem sequuntur quàmplures relati per Alexand. in additio. ad Bart. in d. §. si quis propter. Idem Alexand. num. 4. in l. cùm filiusfamiliâs. §. in hac. ff. de verborum nblig. sequitur, & dicit esse cōmunem npinionem Socinus ibi. colum. penult. & antepenultim. Matthæus Afflictus decisinne 329. nu. 6. plenè per Couarr. qui hanc ait esse communem opininnem in regula, possessor, dd. regulis iur. in 6. parte 3. §. 3. sentit Glnss. in l. si partem. ff. quemad. seruit. amit. Glo. in l. 1. C. de patr. poresta. Rnmanus cnnsil. 149. in fin. vbi hanc firmat esse communem opinionem. Decius, qui hanc dicit communem opinionem consil. 36. num. 9. Idem Decius, vbi similiret hanc dicit cnmmunem opininnem cnnsil. 29. & pro tenui colnm. 1. sequitur, & dicit communem npinionem Afflictus, lib. 3. feudnrum, tit. si de feudn fuerit cnntrouersia inrer dominnm & agnatum. num. 12. not. 2. & rursus 4. not. nu. 4. & secundum opinionem Bart. iudicarum fuisse ipse ait, dicta decisione 329. sequitur & dicit communem opininnem Balb. de præscrip. in 4. part. 4. partis princip. sequitur, & dicit communem npininnem Bnërius decision. 39. Paul.

Paul. in l.fin.nu.5.C. de longi temporis præscript. Idem Paul. in l.vnus ex socijs.ff.de seruit.rust. prædi. Alexand. & Moline.consil. 71. lib.1. Hieronymos Grarus consil. 91.num. 65. lib.1. vbi hanc dicit communem opinionem Tiraq. vbi hanc dicit cõmuoem opinionem de vtroque ret.§.35.Gloss.4.num.35. Alciarus lib.1.de verb.signi.&est communis opinio secundum Pinellum de bonis marer.in authen. nisi tricennale.num.58.sequitur, & dicit communem opinionem Aymon Crauet. de antiquit.temporum,in 4.parte.num.44.sectione incipiente,materia ista.& Sozi.nepos. consil. 128.oum.147.lib.1.Decius consil.137. Idem Decius consil.267.colum.fin.& quàmplures alij, quos refert Tiraquell.vbi suprà. Dilectus de arte testandi, titul. de acq.hære.cautela 6. qoi hanc dicit communem opin.

Contrariam partem in præscript. triginta anoorum tenent Baldus in l.1. C. qui admitti.num.24. Aret. in l. qui vniuersas.§.fin.ff.de acquirend. possess. & in consilio 104. & alij quàmplures, quos refert Tiraquell.num. 37. vbi suprà, qui in hanc partem, saltem in præscriptione quadragiota annotum inclinare videtur. Secundò hæc communis opinio intelligitur à fortiori, vt procedat in præscriprione decem vel viginti anootum, contra quam datur restitutio ex capite ignoranriæ, vt firmant omnes Doctores, quos diximus idem tenuisse in præscriptione triginra annorum, id quod in hac præscriptiooe decem vel viginti annotum firmant quasi cettum & iodubitatum, & Couarr.vbi suprà,ait hanc esse vnanimem omnium sententiam, sed sanè non desunt, qui & hoc casu teneant contra communem sententiam, quos & nos infrà sequemur.

Tertiò intelligitur commuois opinio, vt procedat etiam io præscriprione quadraginta anoorum, cotitra quam etiam ex capite ignorantiæ datur restitutio. Ita tenuetunt Socinus consil.80.lib.3.colum.fin. Idem Sozin.consil. 66.lib.4.colum.2. in eandemq́oe opinionem declinat ipse Socin.in d. l.cùm filiusfamiliâs. §.io hac.colum. fina. Decius consil.36.colum. fina. Idem Decius consil. 164. colum.penult. Idem consil.267.colum. fin. Gozad.consil.56. colum. 3. vbi hanc dicit communem opinionem Alexaodrinus consil. 13. colum. fin.Imo. in c.fin.de præscript.fol. penult. Alex.cons.71. num.3.lib.1. & coosilio 84.eod.lib. num.3.est commonis opinio secundum Felinum in ca. vigilanri,de præscrip.colum.2.qui eam sequitur, & dicit communem opinionem Balb.in tract.præscript.io 4.part. 4.part.priucip.q.29. Boërius q.39.num.6. qui hanc dicit communem opinionem. Alexand.in dict. consil.169. lib.2.num.15.hanc format esse communem opioionem, & hãc dicit communem Aymon, vbi suprà,num.61. Abb. num.3.in dict.cap.vigilaoti,de præscript,&ibi Parisi.nũm.5.Affli-ctus decisione 37.col.2. Idem decis. 319. Ruin. consil. 26. ad fin. lib.1. Sylua. consil. 4. ad fin. Lofredus Neap. consil.feud.16.ad fin.Rebuffus in coost. Galliæ, Tomo 2.rit.de restirut.artic.1.num.26.

Contrariam partem in præscriptione quadraginta annorum, vt noo detur restitutio, tenueruot Socin. sibi contrarius consil.164.in fin.lib.2. Idem Sozin. sibi contrarius consilio 2.lib.3. Idem sibi contrarius consil.28.eodem lib.3. Decius sibi contrarius consil. 29. pet totum. Idem Decius sibi contrarius in l.2.C. qui admitti.colum. 2. Gozadinus sibi contrarius, consil. 8. in fin. Idem Gozadinus sibi contrarius consil.68.colum.4. Alexandrinus sibi contrarius consil.12.in fine. Idem Alexandrinus sibi contrarius consil.56. in fin. Idem Alexandrinus consilio 97. Alexand. Imol.consil.151. lib.2.colum.final. Idem Alexand. in l.3.§. Labeo.in fin. ff.de acquireod.possess. Areti.consil.103.colum.1.&2. Idem in l. qui vniuersas.§. fin.ff. de acquirend. possess. Curt. Sen.consil. 82.colum.4. Barbarius consil.81. num.18.lib.1. Carolus Molineus ad Alexandrum, coosil.151. colum.final.sequitur, & dicit communem opioionem Sozin. d. consil. 2. colum. pen. lib. 3. Rubeus consil. 56. vbi firmat hanc esse communem opinionem, sequitur & dicit cõmunem opinionem Socin. nepos, consil.54.lib. 1. Idem consil. 77. num.102. lib. eodem. Idem consil.145.num.76. eodem libro. Dilectus de arte restandi, tit. de acquireo. hæred. cautela 6. Gomezius in §. rursus.colum.4. Instit. de act. Galiaula in l.2.§.& harum.num.39. ff. de verbo.obl.vbi etiam Alcia.nu.72.Rubeus cõs. 97.

Quartò intelligirur hæc opinio affirmatiua, videtor restitutio etiam in præscriptione ceorum anoorum, vt in quibus casibus centum annorum præscriptio currit contra ecclesiam, vel fiscum, vel ciuitatem, in illis casibus ex capite ignoraotiæ etiam post eam præscriptionem completam detur restirurio. Ita Alexandrinus consil.13. colum. final. Aymon Crauet. vbi suprà, num. 44. & nume. 69. qui alios refert. Quid dicendum? † & sanè longè verior est in puncto iuris opinio, & pars negatiua in omnibus quatuot casibus præmissis, vt in præscriptione longi temporis decem vel viginti annorum, & in præscriptione triginta anniorum, † & in præscriptione centum anoorum, cesset restirurio, postquam eæ præscriptiones legitimæ expletæ fuerunt, ne præscriptio, iam perfecta, infecta reddatur, qood primum probatur in dicta l.final. C.de præscript. longi temporis. ibi, nulla scientia vel ignorantia spectanda. Secundò d. l. fin. ibi, ne altera dubitationis ioextricabilis otiatur occasio. Tertiò, quia si daretur restitutio, tunc præscriptio illa semel facta perfectaque, infecta ioutilisq́ue redderetur, at inciuile est, id inutile, & frustratorium, ociosumq́ue admittere l. non cogendum.§. Sabi-

2 *Nostrum nobis inuitis quando auferatur.*

3 *Præscri. completa cessat restitutio in præscriptione centum annorũ, contra cõm. Idẽ tamen præscriptione 40. annorum, cõtra cõem. Idẽ in præscr 30. anno. contra cõem. Idem in præsc. longa, cõtra communem, cum multis tamẽ.*

nus. ff. de procura.l.hæc stipulatio. §.diuus. ff. vt legat. no.caue.

Quartò esset imponere legem verbis, contra l.2. C.com.deleg. Quintò leges fierent ludibrio, contra l.fina. C.de temp.in integ.rest. & l.fin. C.si sæpius in integr. resti. Sextò vrget text. in l. vnic. C. de vsucap.trans. secundum Socinum in dict.§. in hac. nam ibi dicitur, nullus ad eam reseruatur regressus, iunctis illis verbis nescientibus dominis, ibi enim postquam per interuentum temporis & præscriptionis cōstabat, dominium rei meæ, postquam præscripta fuerat, à me abscessisse, inq; præscribentem migrasse, dubitabatur an regressus mihi ad eam daretur, per modum forte restitutionis, vel alterius rei, & negatur omninò regressus, vt sic per interuentum præscriptionis non tantum ademptio & translatio iuris nostri contingat, sed etiam illa iuris nostri translatio sit irreuocabilis, & irreparabilis.

Septimò leges in casibus communiter accidentibus, non in rarò stringentibus, sunt regulariter intelligendæ. l. non ad ea. ff. de legibus, sed plerunque & ferè semper res nostræ nobis inscijs & ignorantibus, non etiam scientibus præscribuntur, nam scientes non solent res suas pati ab alijs possideri, & longè minus tamdiu possideri, vt vsucapione absumerentur, nec suum homines iactare solent. l.cum de indebito. ff. de probation. sed acquirere student & augere. l. defunctus. C. arbitr. tutelæ. l. vt vim, cum Gloss. & quæ ibi tradunt Bart. & alij. ff. de iust. & iure. Suum enim cuique pulchrum est, secundum Ciceronem, & secundum Ouidium:

Est amor & rerum cunctis tutela suarum.

Quinimò vt in l. si voluntate. C. de rescind. vendi. quique res suas meliores reddere studet, easque tuetur, & lucrum facere studet, etiam cum iactura illius, quo cum negociatur.

Octauò militat ratio illa præscribendo potissima, scilicet ne rerum dominia in incerto sint. l. 1. ff. de vsucap. etiam si passim contra præscriptionem daretur restitutio, rerum dominia certa non essent, non magis quàm si præscriptio, contra quam restitutio datur, mero iure non contigisset.

Nonò hoc bonum publicum, de quo in d. l.1. non debet cessare per priuatorum læsione: argum. auth. res quæ. C.com.deleg.

Decimo adduco text. in l.3. §.fina. ff. de acq. rerum domin. vbi si feram cœpisti, & per hoc eius dominium natus est, simul ac illa à manibus eius euasit, suamque laxitatem recepit, eius dominium abs re discessit, & si rursus in potestatem alterius venerit, illius fit, nec ibi (& hoc est quod expendimus) restituenda est ex eo capite, quòd te inscio vel inuito euaserit.

Vndecimò adduco l. naturalem. §. examen. ff. eod. tit. vbi examen apum licet meum fiat apprehensione, & meum esse desinat, simul ac apes euolauerint, vt difficilis sit earum persecutio, tamen licet in potestatem alterius peruenerint, postquam meæ esse desierunt, mihi quidem restituēdæ non sunt, non magis, quā si ad me nunquam pertinuissent, sic & in specie nostra quod nostrum erat, & per interuentum præscriptionis à nobis abscessit, inq; aliū iure dominij migrauit, iuxta l.4. ff. de vsuca. l. traditionibus. C. de pact. nobis quidem restituendum non est, non magis quàm si revera ad nos nunquam pertinuisset.

Duodecimò adduco l. adeo. §. præterea. ff. de acq. rer. dom. & §. præterea. Inst. de rer. diui. vbi per alluuionem si flumen latenter cœpit fundum tuum latiorem reddere, meumq; arctiorem seu angustiorem, hæc ademptio mihi inuito & ignaro contingit, tuq; locupletaris cum iactura mea, & tu nihil mihi restituere teneris ex capite iustæ ignorantiæ aut impotentiæ. Tertiodecimò adduco eadem iura iunctis ibidem notatis per Glo. & alios, dum aiunt, quòd si flumen ex fundo meo aliquam partem abstulit, tuoque fundo applicuit. si terra conualescente radices egit, statim meū esse definit, & ad te pertinere cœpit iure dominij, nec mihi restituere teneris, licet ad oculum ea pars, quæ à fundo meo abscessit, & tuo accessit, demonstrari & distingui posset.

Quartodecimò adduco §. quòd si naturali alueo. Instit. de rerum diui. & l. adeo. §. quòd si naturali. ff. de acquir. rerum dominio. vbi dicit, quòd si flumē aliò quàm solebat fluere cœpit, & agrum meum occupauit, amitto eius dominium, quod publici iuris esse incipit, quàm diu à flumine inundatur, & possidetur, & si postea flumen ad priorem alueum reuertatur, ager ille meus desinit publici iuris esse, sed mihi quidem non restituitur, imò iure vicinitatis acquiritur eis, qui prope prædia habebant, & tamen isthæc amissio inscio & inuito me contingit.

Quintodecimò facit d.l. adeo. §. cùm quis ex aliena. Inst. de acquir. rerum domin. §. cùm quis ex aliena, cum tribus sequent. §§. vbi dominium rerum nostrarum interdum per specificationem, interdum per seminationem, interdum per accessionem, interdū per plantationem, interdum per confusionem, à nobis inscijs & ignorātibus abscedit, inq; alium transit, nec propter ignorantiam nostram nobis datur vlla restitutio, aut regressus, non magis quàm si gnari essemus, sic ergo & in proposito, cùm tempore rem nostram amisimus, cessat restitutio & regressus prætextu ignorantiæ, militant enim res humanæ sub hoc periculo, & fragilitate.

Sextodecimò probatur nostra opinio in l. traditionibus. C. de pact. vbi æquiparatur dominium nobis fuisse quæsitum traditione ex causa contractus descendente, vel esse quæsitum vsucapione, vt cum vsucapione quæ-

quæritur, cesset restitutio prætextu ignorantiæ, non secus quàm cessaret, si per contractū quæsitum esset, quo casu ignorantia allegari non posset. Decimoseptimò adduco §.1.Insti. de literarum obliga. dum ait, sicfit, vt hodie dum quæri non potest, scriptura obligetur, nam ibi per ipsam temporis præteritionem inducitur obligatio literarum, quæ personalis est, quæque antea ex conuentione præambula inducta non erat. & tamen longè grauius esse videtur personaliter ad quid dandum obligari, quàm rem suam ab alio possessam amittere: argument. l. vnum ex familia. §. si tem. ff. de lega. 2. Itaq; vt ibi per solum temporis interuentum obligamur citra nonum factum, ita & hic per solum temporis interuentum rem nostram ab alio possessam irremeabiliter amittimus, quia id malum leuius est, quàm illud. Habes ergo varia variaque exempla, in quibus rei meæ dominium, à me inscio vel inuito citra interuentum facti, aut voluntatis meæ abscedit, inque alium migrat irremeabiliter, vt ille mihi ex capite ignorantiæ non teneatur restituere, non magis quàm si ea res ad me nunquam pertinuisset, & si rectè inspexeris in ea acquisitione, quæ contingit per interuenrum vsucapionis, est longè iustior causa irreuocabiliter acquirendi, quàm in iuribus, & exemplis suprà relatis, propter longæuam possessionem, & propter quietudinem dominiorum & tranquillitatem ciuium, & alia multa.

Ad illam rationem, ne quis locupletetur cum iactura aliena, responde, satius esse id malum admittere, quàm quòd rerum dominia sub incerto sint, & exultet Reipublicæ tranquillitas, ita Gloss. in l. ius ciuile est. ff. de iust. & iur. vt sic minus malum eligatur, vt ibi ait Gloss.

Decimooctauò adduco l. sicut. C. de præscriptione triginta annorum.

Decimononò text. in l. omnes. C. eodem.

Vigesimò. C. de fundis patrimo. lib. 11. l. si. quam legem variè expendunt Tiraq. & Sozi. vbi suprà, & geminantia verba illius legis, & d. l. omnes, poteris astringere per ea, quæ de vi & potestate geminationis diximus in lib. de succ. crea. §. 13. num. 13.

4 Ad † l. 1. §. si quis propter. ff. de itinere actuque priuato, & ad l. si locus. l. si partem. ff. quemadmodum seruit. amit. responde, quòd loquuntur in impedimento casuum fortuitorum, qui rarò accidunt, & præuideri, aut caueri non possunt, non sic in impedimento ignorantiæ, quia sępissimè, immò ferè semper contingeret, & prętereà prçcaueri posset. Item illud impedimentum non erat longęui, aut longissimi temporis, ideò admittitur restitutio, non sic in impedimento, quod post tam diutinam possessionem, aut etiam longissimam, aut fortè centum annorum allegaretur, prout est in speciebus nostris.

Intell. l. 1. §. si qu propter. ff. de itin. actu. & l. si locus. et l si partem. ff. quemadmodū ser. amit.

Vigesimoprimò adduco regulam, factum legitimè, de regulis iuris, in sexto. nam factū legitimè retractari non debet, licet casus posteà euenerit, à quo incipere non posset, ergo præscriptio completa legitimè rescindi, &c.

Vigesimosecundò facit, nam lex vel princeps possunt ex causa nobis ius, resque nostras auferre. l. item si verberarum. §. 1. ff. de rei vendi. Bartol. Paul. Ias. & alij communiter in l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. Decius in l. id quod nostrum. ff. de regul. iur. sed ex causa publicæ tranquillitatis vsucapio introducta est. l. 1. ff. de vsucap. & statim plenius dicemus, ergo non est rescindenda per interuentum restitutionis, † etiam si ratio legis cessaret in particulari, cùm non cesset in communi, vt in l. 1. ad finem. ff. de mino. l. prospexit. ff. qui & à quibus, Tiraquell. de causa cessante, limita. trigesimasecunda. Aretinus in l. secunda. ff. de vulgari. per textum meliorem de iure, secundum eos in l. prima, ad finem. ff. de minorib. & cùm prætor. in dicta l. 1. ff. quibus ex causis maiores, pollicitus sit maioribus restitutionem non quidem purè aut simpliciter vel temerè, sed demùm sub hac conditione, si qua iusta causa restitutionis beneficium concedendi sibi affuisse videretur, vt ibi, in speciebus nostris magis ac magis nego iustum arbitrium fore illius iudicis, qui post tam longam possessionem, præsertim legitimo fortè titulo, & bona fide iustificatam, arbitraretur, rem semel non iniuria amissam, & alteri iure quæsitam, ad dominum priorem reuerti, in Reipublicæ omnemque ciuium perniciem, quibus nihil suum in tuto vnquam foret.

5 *Lex an ratione eius cessante cesset.*

Adde & vigesimotertiò quod nostrum, nobis inuitis, per delictorum interuentum, etiam auferri & potest, & non infrequenter solet citra voluntatem nostram, neque vnquam ad res nostras sic amissas datur nobis regressus, vt plenè diximus de successio. creation. §. 30. ad finem. cur ergo non idem & in specie nostra faciant quæ diximus suprà capitulo septuagesimosecundo, numero tertio, cum sequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Actio personalis an iure canonico præscribatur sine titulo & cum mala fide, arduum certamen.*
2 *Verosimilia prs dispositu habentur.*
3 *Debitor ipsum debitum poßidere videtur.*
4 *Poßeßio perditur decennio.*
5 *Creditor pecuniam creditam si petere negligit, an videatur remittere.*
6 *Ratio noua.*
7 *Legum in coniectura sese fundantes vnaquaque in suo fors seruanda est.*
8 *Noua distinctio.*
9 *Præscribatur vt per decennium, vel aliud etiam*

breuius tempus, statuto ciuitatis superiorem non recognoscentis induci poteit.

CAPVT LXXVI.

1 *Actio personalis an iure canonico praescribatur sine titulo & cum mala fide, ardnum certamen.*

ACTIO † personalis an iure canonico cum mala fide praescribatur annis triginta? ingens quaestio est, plerique enim negant hanc praescriptionem procedere, ita tenet Angelus in l.1.col.penultim. & fin. C. de iudi. Imol. in c.fin.num.24 cum pluribus sequent. de praescript. sequitur & dicit communem esse opinionem Abba. ibi, sequitur etiam, & dicit cōmunem opinionem Felinus ibi. colum.1.& 2. sequitur, & dicit communem opinionem Balb. de praescript. in 2. part. tertiae part prin. q.13. & hanc opinionem fatetur esse communem Corneus consil. 176. ad euidentiam. lib.1. & Corneus, vbi suprà, nu. 2. ait, quòd Doctores fundant sese in solo peccato vitando, sequitur Angel. in l. sequitur. §. si viam. ff. de acquirend. possess. qui ait ita tenere Doctores contra Barto. ibi, sequitur Imola in d. § si viam. colum. 2.3. & 4. vbi firmat cōtra Barto. esse communem opinionem, sequitur Bald. in l.1. C. de seruitut. vbi ait hanc esse communem opin. contra Bartol. & hanc tenet Ioan. Andre. in mercur. in dicto c. possessor. & Ancharanus ibi in repetit. Lud. Roma. in d. §. si viam, qui latisimè procedit, vbi ait hanc esse communem opinion. & Paul. num. 6. firmat hanc esse communem opin Canonistarum & Legistarum. Corne. consil. 251. in hac consultatione. num.3. lib.3.

Pro hac communi opinione primò ex text. in c. vigilanti. de praescrip. Secundò est text. in c. fin. eodem tit. in decisione. Tertiò ibidem in ratione decidendi ibi expressa, dum ait, Omne, quod ex fide non est, peccatum esse. ex bona autem fide non videtur descendere res alienas retinere. Quartò text. ibi in secunda vel eadem ratione repetita, dum ait, absque mortali peccato, &c. Nam palàm est res alienas retinere domino inuito (quod semper praesumitur. l. vetare. ff. de furtis) impium iniustumque esse, & absque peccato fieri non posse, nec dubium est, quin isthaec rationes ibi expresè militent in eo, qui debitum retinet, non secus, quàm in eo, qui fundum, aut aliam rem corpoream, quae aliena esset, retinere, ergo idem ius. l. illud. ff. ad legem Aquil. Quintò vrget textus in authent. vt Ecclesia Romana centum annorum gaudeat praescriptione, ad princ. dum ait, iniquis hominibus impium maneat praesidium, habuit enim legislator pro comperto auidiores fore homines ad res alienas perfidè, & cum peccato retinendas, si intelligerent se tutos fore praescriptione effectum habente, quàm si talem praescriptionem admitti desperarent. Sextò vrget textus ibi, dum ait, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur, id enim lex illa prospectum voluit, ne homines per interuentum peccati aliquem locum tutum, iusve firmum sperarent, néve ex nequitia lucrum consequerentur, per hocque ad delinquendum inuitarentur. Septimò legislatoribus curae esse debet non solùm peccata tam admissa punire, sed etiam prospicere, ne peccata committantur, remouereque omnem peccandi occasionem, vt in l. fin. C. de pact. l. de fideicommiss. C. de transact. l. 2. in fin. cum l. sequenti. ff. de his, quibus vt indig. cap. constitutus, & cap. final. de conces. praeben. cap. detestanda, & cap. ne captandae. eodem tit. in 6. Gloss. in l. 2. & in l. scire debemus. C. vt in possess. legatorum. nec dubium est, quin si homines, qui res alienas impiè detinent, sperarent lapsu temporis earum se dominium tutè assequuturos, inuitarentur ad retentionem rerum alienarum, quod non ita facilè continget, cùm nouerint nullo tempore se tueri posse, & cùm isthaec rationes sint expressae in dicto cap. vigilanti, & in dicto cap. fina. faciunt, vt decisiones dictorum iurium latiores videantur, non tam ex vi extensiua, quàm ex vi comprehensiua, vt sic decisiones illorum iurium quasi exempla videantur, quae non arctant legem. rationes verò ibi expressae pro lege sint. vnde fit, vt licet iura illa in rebus corporeis, non etiam in rebus & actionibus loqui videantur, tamen cùm rationes ibi expressae sint generales, ipsae quoque illorum iurium decisiones generales similiter videantur, etiam si materia correctoria sit, vt est communis opinio, quam tenuerunt Gloss. in Clem. 1. de elect. in verbo, eligatur. estq; communis opinio, secundum Ias. in authen. quas actiones. num. 22. C. de sacrosan. Eccles. Idem Ias. in l. de quibus. ff. de legibus. numero 14. Idem Ias. in l. quamuis. C. de fideicommiss. Idem Ias. in l. humanitatis, per text. ibi. C. de impuberum. num. 16. & ibi Alexand. num. 5. & Corneus num. 15. Georg. Nata. in c. quamuis pactum. de pact. lib. 6. num. 32. Purpurat. in l. fin. per text. ibi. C. de pact. num. 23. & ibi Curtius Iunior, nume. 9. & Decius ibidem, num. 15. Ias. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligat. num. 12. Cumanus in l. cùm mulier. §. 1. ff. soluto matrimo. Paulus Castrens. in dict. l. quamuis. Curtius Iunior in dict. l humanitatis. num. 15. Gloss. in authen. de haeredita. ab intesta. §. fin. in verbo, ordi. quam dicit singula. Bald. in l. final. ff. de haered. instituend. Ripa numero 50. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. vbi Annib. numero 349. Ias. in l. transigere. C. de transact. numero 15. namque vt genus comprehendit sub se omnes suas species, non ex vi extensiua, sed ex vi comprehensiua, vt ex communi opinione, resoluit And. Tiraq. vbi suprà, & non pauci eorum, quos modò retulimus, ita quoque ratio generalis expressa in lege correctoria

ctoria ex vi etiam comprehensiua videtur sub se comprehendere omnes omninò casus, qui excogitari possunt, vt decisio, si sit particularis, loco exempli habeatur, sicque legem non restringat, vt est vera & communis sententia scribentium, quos modò retulimus. ergò cùm ratio dicto capitulo final. de præscriptio. sit generalis, eoque spectet, vt peccandi occasio tollatur, quæ quidem occasio integra maneret, si permitteretur præscriptio actionum personalium cum mala fide, non secus quàm si permitteretur in rebus corporeis præscribendis, sequitur istarum actionum præscriptionem vetitam videri, non secus quàm rerum corporalium, & sanè diminuta videretur prouisio. dict. c. fin. & dict. c. vigilanti, nisi hunc casum comprehendisse diceremus, qui non minus egebat correctione, quàm casus in decisione illorũ iurium comprehensus, quinimò etiam si per rationem expressam in dict. cap. fin. & dict. cap. vigilanti. is casus comprehensus non fuisset, adhuc tamen mentaliter diceremus, hunc casum comprehensum fuisse, quia quando vnica tantùm ratio reddi potest, verisimiliter in lege correctoria, ea quidem habetur pro expressa, vt quatenus ea ratio etiam expressa, sed sub intellecta, se extendere poterat, eatenus ipsa legis correctio sese extendisse videatur, vt ex communi opinione resoluit Ias. in l. quamuis. C. de fideic. post Gloss. & alios ibi. Idem in l. de quibus. ff. de legibus, & in authen. quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles. Andre. Tiraq. de vtroque retract. & de causa cessante, part. 1. † in qualibet enim dispositione non solùm id dispositum videtur, quòd verbis palam comprehensum fuit, sed etiam id, quod mente tantùm, non etiam verbis fuit assequutum. l. ita stipulatus. versic. Sabin. vbi Paul. Ias. & alij. ff. de verborum obligat. quinimò etiam id, quod nec verbis nec mente fuit assequutũ, si tamen verisimiliter prouideretur à disponente, si de eo meminisset, vt tenet Glo. communiter ibi, & vbique approbata, in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. textus optimus in l. 3. C. de inoffic. testamen. vnde in terminis d. cap. final. si Romanus Pontifex rogatus esset, an præscriptionem actionum personalium vellet cum mala fide, & peccato tolerari, dubio procul minimè responderet, non secus quàm in præscriptione rerum corporalium, ergo & is casus per eum quasi prouisus & decisus videri debet. ergo per dict. cap. fina. contendimus, hunc quoque casum decisum esse: primùm verbis propter rationem ibidem expressam: deinde mente & sententia, quia mens Romani Pontificis fuit tollere peccatum in hoc casu non secus, quàm in alijs: tertiò licet nec verbis, nec mente, dispositiuè esset is casus decisus, quasi pro deciso habendus esset ex verisimili mente & sententia Romani Pontificis, qui ita caueret, si de eo meminisset.

2 Verosimilia pro dispositis sunt.

Præterea facit ratio capit. possessor, de regul. iur. dum generaliter ait, possessor malæ fidei nullo tempore præscribit: † nam qui debet ipsum debitum, ad quod actione personali tenetur, videtur possidere. l. regulariter, cum ibi notatis. ff. de petition. hæred. Paulus in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucapion. Corneus in consil. 177. ad audientiam, lib. 1. Præterea facit regula, non dimittitur peccatum. de regulis iur. in 6. nam peccatum si non dimittitur, nisi restituatur ablatum, nónne abstulisse iure videbitur, qui sciens se debere noluit soluere.

3 Debitor ipsũ debitum possidere videtur.

Contrariam tamen partem, vt cum mala fide actio personalis triginta annis tollatur, & præscribatur, tenuit Bart. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsuca. vbi Paul. ait se vidisse quàmplures tenentes, veram esse hanc opinionem sicut Euangelium, tenet etiam Innocentius in cap. cura, de iure patronatus, tenent alij plures relati per Felinum in dicto cap. final. & Baldus in §. si quis per triginta, in titulo, si de feudo fuerit controuersia, colum. 3. Hostien. in summa, titu. de præscription. rerum immobilium. §. quæ res. colum. 1. versic. actiones verò personales. & tenuit Bald. in consilio 420. lib. 3. secundum quod refert Balbus, vbi suprà, non tamen inuenio Bal. in dicto consilio ita tenere, tenet in pract. Papiensis. in forma resp. rei conuenti tamen. Gloss. verb. præscription. Marianus Sozinus consilio 203. circa primum consultationis articulum, vbi firmat, hanc opinionem Bart. esse communem, tenuit idem Marianus in rep. de causa possess. & proprieta. & hanc opinionem plenè defendit Corne. consil. 176. ad euidentiam. lib. 1. Philippus Francus in regula, possessor. colum. fin. Bar. in l. fin. ff. quemadmodum ser. amitt. & in hanc partem sub quadam distinctione inclinat Abb. in d. c. fina. de præscript. num. 13. vtcunque modò huc modò illuc fluctuârit. Quid dicendum? & sanè pro hac posteriore parte, vt procedat præscriptio, faciunt multa. Primùm ne rerum iura in incerto sint. l. 1. ff. de vsucap. Deinde vt tandem sit litium finis. l. fi. ff. pro suo. nam post tam longænum tempus triginta annorum vix fides adhibenda est probanti, sibi retrò ab hinc annis triginta aliquid deberi. Tertiò, ne homines immortali propè timore teneantur. l. cùm notissimi, in fin. prin. C. de præscript. triginta annorum. licet enim verè soluissem quod debebam, tamen post triginta annos iterum repetenti nõ potero, aut vix potero solutionem probare. Quartò propter vitandam hanc cõfusionem, & longi temporis errorem, post tam longæuum enim tempus ex errore magis debitum peti, quàm quòd reuera debeatur, videbitur: argu. d. cap. fin. ibi, longi temporis errorem, & confusionem facit, quod aiunt Bart. Alexa. & alij in l. si Titius & Augerius. ff. ad legem Falcid. & c. finem litibus. de dolo & contumacia.

Quintò punitione digna videtur segnities debitum non petentis & tamdiu negligentis. dict.cap.fio.ibi,miserotum segnitiem.

4 *Possessio perditur decennio.*

† Sextò ius nostrum, resque nostras per lapsum decennij videmut obliuisci, & quasi pro derelicto habere, vt est communis opinio, quam resoluit Ias. in d.l.1. colum.fin. C.de setuis fugitiuis. Idem Ias.num.84. in l. naturalitet. §. nihil commune. ff. de acquitend. possess. Gloss. Paul.& Alexand. in l. si de eo. §.1. ff. de acquir. possess. propter l. si id quod. eodem tit. facit l. 1. &2. ff. pro derelicto. vt ergo pòterit videti esse in mala fide, qui non soluit,

5 *Creditor negligendo an videatur remittere.*

† cùm posit cogitare creditorem velle, nec dilationē condonare, vel etiam disimulatione, & quasi donatione debitum remittere, quòd si dixeris, coostat eum non habuisse animum debitum remittendi, quandoquidem illud modò asserit, cum præscriptioni aduersatut & contradicit, sed replicabo, quòd potuit habere animum remittendi, & donandi, licet postea pœnituerit, quæ quidem pœnitentia excludenda est. l. perfecta. C. de donat. quæ sub modo. l.2. C. de reuo. dona. ergo huic creditori debitum est post annos triginta petenti objjciam, quòd tacitè per tantam temporis disimulationem donasse videtur, vel debitum illud pro derelicto habuisse, quòd si excipiat allegans incertis non esse locum coniecturis. l. continuus. §. cò m ita. ff. de vetborum obliga. per quod eius declarationem, quam modò facit, certum esse se ounquam habuisse animum donandi, teplicabo eius declarationi staodum non esse, cùm potuerit habere animum donandi & remittendi illud debitum, & postea pœniteotia ductus voluntarem mutare, debitumque illud iam disimulatione & tacita remisione abolitum, tursus velle exigere, & suscitare cōtra d. l. perfecta. præsertim cùm facilius quis temittat plura, quàm donet, aut tradet pauca, vt pet Ias. in l. pactum dotali, in prin. C. de col. & diximus nos io lib. primo, de success. creatio. in materia pactorum, de noo perendo, & cùm huiusmodi coniecturæ non sint improbabiles, sed satis verosimiles, post tam longæui temporis disimulationem, sanè non video, cur in mareria ista desinat stati, & fidem habeti præsumptiooi legis ciuilis, quæ tam ad bonum publicum spectat, nec video cur posit lex canonica inducere ptæsumptionem huic rei contrariam prætextu peccati vitandi, vt sic iam de voluntate legis canonicæ aut ciuilis agendum sit, sed magis de potestate alterius, nam vt nos ioterpretamur, certa & indubitata fuit voluntas legis canonicæ, etiam in hoc casu præscriptionem vetare volentis, sed similiter indubitata est voluntas legis ciuilis præscriptionem ioducentis, vt dict. l. sicut. l. omnes. l. cum notisimi. l. si quis emptionis. C. de præscriptione triginta annorum,

6 *Ratio elegans & noua.*

† & vt periculum est, nec admissa tali præscriptione, resultet peccatū, si fortè creditor nunqnam habuerat animum remitteodi debitum, ita quoque periculum est per contrarium, ne fotiè exclusa præscriptione in peccato constituatur creditor, si revera cùm habuisset animum debitum illud remitteodi, rursus ad petendum, q. iam animo remiserat, properet.

7 *Legum in coniectura sese fundantes quæq. in suo foro probanda.*

† nam & similirer cùm lex ioiuriam disimulatione aboleti, & remitti iotetpretetur. §. pen. & fi. Inst. de iniuri. potuit errare ioterpretans ioiuriam remisisse illum, qui tevera de tali remisione nō fottè cogitârit. Nam & in contractibus nominatis lex interpretatut locum esse pœnitentiæ ante traditionem. l. 1. ff. de terum permuta. l. naturalis. §. 1. ff. de præscript. verb. quasi contrabentis cōsensum præstiterint reuocabilem, & tamen posibile fuit ab inirio huius animi eos fuisse, vt non reuocarent conseo sum, & cùm in venditione fit mētio de scriptura, contrahentes possunt mutare voluntatem vsque quo scriptura conficiatur. in princ. Institut. de emptiooe & venditione, & tamen in contractibus nominatis regulariter cessat pœnitentia, quasi contrahentes ab initio buius aoimi suisseot, ne consensus ille reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum, solus Deus nouit, vnde huiusmodi legum interpretationes interdum conuenient menti animoque contrahentium, interdum loogè aduetsabuntur. quòd si peccati & perfidiæ ipsorum vitandæ causa velis hoc magis, quàm illud inretpretari, rem omninò incertam tentabis, sic ergo cùm per annos triginta debitum petere per disimulationem reliquisti, & cessasti, si revera babuisti animum illius debiti remittendi, vix erit, vt salua coo scientia illud petere posis, quòd si revera nunquam animum remitteodi habuisti, tunc tibi petenti deberem satisfacere, inter has autem dubietates, quid nam certius fuerit, non nouit lex canonica, non magis quàm ciuilis. sicque quæque barum legum poterit interpretari quod vellet, nec est, cur altera alterius interpretationem incuset, aut damnet, cùm vtraque tamen certa sit, ista autem ratio non est generalis, sed solùm procedit, quando creditor sciebat sibi deberi, quòd si ignorasset, tunc secus esset,

8 *Elegans distinctio.*

† & quia, vt firmat Corne. in dicto consil. 176. lib. 1. tenentes opinionem illam magis communem, quæ habet, præscriptionem actionis personalis non currere cum mala fide, fundantur in peccato vitando, vnde vbi peccatum certum non arguitur, cessat eorum potisimùm fundamentum, considera quatuor casus. Nam aut tam debitor, quàm creditor erant conscij debiti illius, de cuius præscriptione agebatur, aut vterque ignorabat illud debitum, aut creditor solus sciebat, aut debitor solus. Primo casu cùm vterque sciebat, imputetur creditori, qui per longisimum tempus tacuit, puniatur eius segnities, vel laudetur eius benignitas, interpretando

eum

eum habuisse animum remittendi debiti, ac condonandi, per rationes suprà relatas. Secundo casu cum vterque ignorabat, quasi omnes sentiunt debitum præscribi, quia in creditore ignorante cessat malæ fidei suspicio, & peccatum. Tertio casu cùm solus creditor scit, debitor autem ignorabat, tunc currit præscriptio, quia & in hoc debitore ignorante non potest cadere mala fides, & in creditore sciente adest per longissimam hanc taciturnitatem præsumptio remittendi debiti, aut donandi, vel negligendi, seu paruipendendi. Cùm autem solus debitor scit, creditor autem ignorat sibi deberi, cessat præsumptio remissionis, aut donationis, emergitque contra debitorem præsumptio tergiuersationis, aut perfidiæ, & debet cessare præscriptio, ne homines istius lucri turpiter faciendi gratia inuitentur ad differendam solutionem, fidemq; violandam. Ergo solo isto quarto casu procedit opinio magis communis, reliquis autem tribus casibus vera sit opinio Bartol. neque vsquam ita expeditum hunc celebrem articulum inuenies. Sed & isto etiam quarto casu fortè procederet opinio Barto. vt dixi suprà cap. incip. possidebas seruum, & quoties mentionem facio de mala fide, est intelligendum non de mala fide, sed de scientia rei, vel iuris alieni, & mala fides pendet ex animo. l. penultim. C. de euict. pro nostra princip. opin. est text. in l. alienationis verbum. ff. de verborum signific. l. si quis diuturno. in prin. ff. si serui. vend. l. si ego. §. 1. ibi per traditionem fortè, aut per patientiam. ff. de pub. in re act. §. fin. Instit. de iniur. iuncto §. per traditionem. Instit. de rerum diui.

Denique isthæc faciunt ad illum satis celebrem, & vulgatum articulum à quibusdam ex suprà allegatis elaboratum, † statuto caue-
9 *Præscribatur vt decennio actio personalis an statuto induci possit.*
tur, quòd debitum decennio præscribatur, quæri solet, an valeat, & Bart. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. tenet valere, quem sequuntur ibi Angel. Paul. & Rom. nume. 7. & Angel. in l. 1. colum. penult. C. de iudi. Abbas, Anton. de Butri. Cardin. Imola, & Felinus in cap. fin. de præscript. tenet Barto. in l. final. ff. quemadmodum seruitutes amittantur. Corne. consilio 176. ad euidentiam, lib. 1. Balbus, qui plures allegat, & hanc quasi communem opinionem sequitur in tract. de præscript. in 2. part. 3. part. princip. q. 13. & alij quàm plures, quos allegat Tiraq. in tract. præscrip. §. 1. Glos. 2. ad princ. Sed longè plures allegat ibi ipsemet Andreas Tiraq. defendentes contrariam partem, vt tale statutum non valeat, tenen. Bart. in l. omnes populi. quæst. 3. princip. ff. de iust. & iur. Imol. nu. 20. in d. l. sequitur. §. si viam, vbi ait, hanc esse communem opin. & q; ita sæpè consulit. Ego hac de re dixi in tract. de success. creati. in 1. parte. §. 10. nume. 26. & §. 21. num. 119. versi. facit quia, & sanè prior opinio affirmatiua verissima est, si intelligis q; præscribatur bona fide per decennium tale debitum. nam vt per annos triginta præscribi potest debitum personale secundum omnes, ita & per decennium, & etiam per annum poterit ex forma legis positiuæ. At cum mala fide per decennium præscribi non poterit, nec etiam per annos centum præscriberetur, quod intellige data ignorantia ex parte creditoris, & scientia ex parte debitoris. nam si vterque esset conscius, vel vterque ignarus, vel creditor conscius esset debiti, debitor autem ignarus, tunc præscriptio curreret, vt proximè dicebamus, quia si ea lex idve statutum diceret, quia passim vsu venit, vt chyrographa debitorum solutorum ipsimet soluêtes negligant bona fide, atque amittant, sicque postea ijdem pessimi creditores ac fœneratores quod semel sibi solitum fuerat iterum repetant contra omne ius, & bona fides non patitur, vt bis idem exigatur, vt in reg. bona fides, de regul. iur. lib. 6. l. qui bis. ff. de verborum obligatio. sicque & homines meliores simplicioresque fiunt pauperiores, & deteriores fiunt ditiores. & quia naturali rationi, & vsui gentium, ac moribus consonat, vt qui per decennium debitum, quod sibi deberi non ignorabat, petere quo casu sibi solutum non erat, supersedit is, vel ius suum abijcere, vel debitori remissum, ac donatum voluerit, sicque postea petere iam id quod concesserat vel abiecerat, naturali ratione debitori suo quæsitum videretur (vnde ab eo qui repeteret, contra ius illud naturale & diuinum renderet, vt diximus suprà capit. edocentes, quidquid dictat ratio naturalis id esse iuris diuini, & naturalis) cùm hæc omnia ita sint, statuimus, vt nullum debitum post decennium peti possit, sed decennio præscribatur, vt sic peccandi occasio perfidis creditoribus adimatur, & iusta tuitio simplicibus hominibus nô deficiat, certè talis lex tam longè ab iniquitate, vel à peccato peccandive occasione hominibus porrigenda abesse videretur, quod potius eam peccandi occasionem vt sanctissima remoueret. Nam & eadem ratione licet de iure naturali, & diuino sit, quod semel alicui concessum ei non adimatur per concedentem. dicto §. per traditionem. ibi, nihil tam naturali æquitatre. l. prima, cum sequent. ibi, naturali ratione, tamen donatio inter virum & vxorem prohibetur, ne deterior eorum & auarior ditior fiat, alter vero pauperior. l. 1. cum sequent. ff. de donation. inter virum & vxorem. Et licet iuris diuini & naturalis sit ne occidatur, tamen lex ciuilis definiuit, vt ad defensionem nostri corporis vel rerum nostrarum (quod plus est) occidere fas sit. l. vt vim. ff. de iustit. & iur. cum ibi notatis, per Gloss. & Docto. & licet ius naturæ & Dei dictet festa coli, tamen ius ciuile ex causa id moderauit, vt in l. omnes. C. de ferijs. & licet ius naturæ suadeat, vt alimenta liberis dêtur. l. 1. ff. de iust,

de iuſ. in princip. Inſtitut. de iur. nat. c. ius naturale. 1. diſt. ramen in mille caſibus permittitur à lege ciuili vt liberis alimenta deuegentur, vt plenè egimus de ſucceſſ. creat. §. 20. per totum, ſuper authenri. nouiſsima ibi collocata, & tandem omnia præcepta tam iuris diuini, quàm naturalis per leges poſitiuas ex cauſa non ſolùm tranſgredi fas eſt, ſed etiá tranſgreſſa repeṛiuntur, vt exactiſsimè egimus per librum præcedentem ferè totum, & non minus eleganrer, quàm vtilirer diſſeruimus de ſucce. progreſſu in præfation. ad principi. vt ſic ius canonicum poſitiuum ex cauſa longè facilius tranſgredi à lege ciuili fas ſit, quale eſt id de quo agimus (admiſſa opinione eorum qui contendunt, iure canonico prohibitum videri hoc, quæ vera non eſt, quia cap. vigilanti, & cap. fin. de præſcripti. loquuntut in rebua corporalibus, non in iuribus & actionibus) ſed & ſi nominatim iure canonico præſcriptio cum mala fide tam in iuribus & actionibus, quàm in rebus corporeis vetita, adhuc noſtrũ ſtatutum valeret, & in eo tantùm quæſtio maneret, vtrùm ſi quod tibi debebam poſt decennium à me pereres poſſem dicere, obeſt tibi temporis curſus, & ſic præſcriptio, & ſine dubio ſic excipere poſſem, quaſi ſub ea exceptione vel me iam ſoluiſſe vel debitũ mihi remiſſum fuiſſe racitè vel fortè expreſsim inrelligatur & præſumatur, quæ præſumptiones iuſtiſſimæ & veroſimilimæ ſunt, & paſsim ſimilibus in ſpeciebus (aut in iiſdem fortè ſpecieb.) factæ reperiuntur poſt tantundem remporis, vt in l. ſi quis diutino, in princ. ſuprà all. d. l. ſi ego. §. 1. d. l. alienationis verbum. & etiam poſt longè breuius tempus, vt in §. fin. Inſtit. de iniur. quid ergo mirum aut nouum ſi hic eadem fiat interpretatio, & vt periculum eſt ne fortè hac admiſſa interpretatione peccet debitor, ita & longè veroſimilius periculum erit ne cõtraria interpretatione admiſſa, creditor peccet perfidiſsimè, ſi fortè quod ſemel exegit iterum repetat, vel quod ſemel expreſsim, aut tacitè remiſit, aut fortè abiecit & neglexit, petetere feſtinet, contra rationem iuris naturæ & Dei, de qua in d. §. per traditionem, & d. l. 1. ff. de acqui. rer. domin. Quinimò poſt tale tempus impoſsibile eſt, quòd debiror certò ſit in mala fide cùm ipſe cogitare, & poſsit, & debebeat creditorem animum remittendi habuiſſe, & quòd talem animum non habuerit ipſe debitor certò ſcire non poſsit, nam & ſi id teſtetur creditor, & adiuret, ipſe debitor poteſt vetari ne id pœnitentia ductus varians dicat & afferat, ſicque debitor in certa mala fide cõſtitui non poreſt, creditor autem poſſet ſi fortè quod expreſsim, aut tacitè remiſiſſet, aut (id quod perfidius eſſet) quod ſemel exegiſſet iterum peteret, ergo admiſſa contraria interpretatione certius, & maius peccati periculum minaretur immineretque quàm noſtra admiſſa interpretatione pro nobis, l. alienationis verbum. ff. de verborum ſignific. ibi, vix eſt enim. leg. ſi id quod. ff. pro dereli. ibi, quaſi volenre: leg. ſi quis diuturno, in prin. ff. ſi ſer. vendic. leg. ſi ego. §. 1. verbo, patientiam. ff. de publi. l. in rem action. §. fina. Inſtitu. de iniur. leg. iam dubitari, verb. ſua ſponre. ff. de hæred. inſtit.

Sicque cùm opinio contraria nec vllum aliud habeat fundamentum, nec alium ſcopulum intueatur, quàm peccati vitandi, aut vitandi peccati occaſionem, cumque per noſtram, quàm per contrariam opinionem id facilius, & veroſimilius contingat, ſupereſt vt ſententia noſtra recipienda, contrariaq; reijcienda ſit, præſertim cũ ad firmitaté legũ quæ ex cauſa ab iure diuino, aut naturali diſcedũt, quælibet cauſa tolerabilis ſufficiat, vt plenè per Bald. in leg. non omnium. ff. de legibus, & in l. de quibus. colum. 10. eod. tit. Andr. Tiraquell. de vtroque retra. in præfat. numero 75. dixi de ſucceſſ. creation. §. 3. numero ſecundo. & §. 20. numero 292. per leg. proſpexit. ff. qui & à quibus. l. prima. §. initium, ibi, quia moderatam hác ætarem prętor ratus eſt, vbi hanc rationem Gloſ. appellat mirabilem. ff. de poſtul. quanto ergo magis vbi ſunt tot tamque iuſtæ rationes, vt in ſpecie noſtra. Et ita noſtrá opinionem tenent Barthol. in leg. ſequitur. §. ſuam. ff. de vſucapio. Idem in l. hæc autem iura. ff. de ſeruitut. vrbano. præd. Hoſt. in ſumma, titu. de præſcriptio. rerum immobilium. §. quæ res. colum. 1. ſentit Bald. in d. §. ſi quis per triginta. colum. tertia. Practica Papien. in forma reſponſionis rei conuenti, in verb. præſcriptio. vbi firmat, hanc partem communiter practicari tanquam veriorem. Marianus Sozinus conſilio 203. circa primum conſultationis articulum, vbi firmat, hanc eſſe communem opinionem. Roman. in d. §. ſi viam. Aegidius Bellamera. in d. cap. fin. numero. 6. Bal. conſilio 437. lib. 1. Corne. conſi. 176. ad euidentiam. colum. 2. & conſi. 138. videtur. lib. 1. Idem conſilio 106. circa thema. lib. ſecundo, Toloſana deciſio 73. Idem Cornel. conſilio 251. in hac conſultatione, libro tertio. & conſilio 275. quanquam. colum. prima. eodem libro, conſilio 177. vbi firmat, hanc eſſe communem, & veriorem, & vſu forenti receptam, quam nos quoque receptiorem putamus, & ſaltem tribus caſib. admittendam, nempe cum debiti ignari erant debitor & creditor, vel cum vterque id ignorabat, vel cùm ſolus creditor ſciebat, debitor autem ignorabat, præſertim cùm per hoc vitentur lites, in quo vertitur fauor publicus etiam principalirer, cap. finem litibus, de dolo & cont. leg. properandum. C. de iudi. Alexand. in leg. Seius & Ange. ff. ad leg. Fal. Quartò autem caſu cũ debitor ſciebat, creditor verò ignorabat, contraria pars tueri poteſt fortè. Et hoc not. ad intell. l. 3. tit. 13. libro 3. ordina. & pragma. anni. 15 28. capit. 157. in legibus Hiſpanorum.

Svm-

SVMMARIVM.

1 *Inter bonam & malam fidem an mediũ esse possit, egregia quæstio.*
2 *Dubietas quo ad præscribendum inducit bonam fidem.*
3 *Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præscriptionem, cum multis contra communem.*
4 *Credulitas sufficit ad adeundum cum communi.*
5 *Dominium difficulter probatur.*
6 *Bona aut mala fides, quoad præscribendum non admittunt medium, dubietas inculpata non differt à bona fide, quoad præscribendum, talis dubietas non impedit præscriptionem inchoari, non magis, quàm inchoatam perfici, hæc tria cum communi contra alteram communem.*
7 *Titulus in præscrip. an requiratur positiuè.*
8 *Furiosus & infans possunt vsucapere.*
9 *Bona fides orta etiam ex iniusta causa, cæteris habilibus, sufficit ad præscribendum.*
10 *Titulus in vsucapionibus vel præscriptionibus an requiratur, noua traditio.*
11 *Falsum quod est, nihil est.*
12 *Bona fides ad vsucapionem vel præscriptionem positiuè non requiritur, contra Doct.*
13 *Error iuris an impediat longi temporis præscriptionem, cum communi.*
14 *Error iuris non impedit præscriptionem de iure ciuili, si sit præscriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.*
15 *Error iuris etiam resistentis, non impedit præscriptionem triginta annorum.*
16 *Errans in iure non ideo est in mala fide, contra Doctores, & ideo præscribit annis 30. contra eosdem.*
17 *Bona fidei possessor quis dicatur.*
18 *Errans in iure etiam resistente præscribit annis triginta, contra Doct.*
19 *Leges resistentes an obligent nos ad peccatum, contra nouissimos.*
20 *Legis resistentis transgressor an mortaliter peccet, contra Docto.*
21 *Error iuris difficillimi prodest ad præscriptionem, vel vsucapionem ordinariam, contra Couarru. cum Metina. & inter errorem iuris & errorem facti, nil interesse quoad præscriptio. vel vsucapio. data paritate terminorum, contra Doct. num. 22. & 23.*
22 *Error iuris omnino inculpatus an præscriptionem vel vsucap. ordinariam impediat.*

CAPVT LXXVII.

1 *Bona fides & mala fides an inter has res medium esse possit, ard. q.*

NTER † bonam & malam fidem medium esse magis obtinuit, aliud est enim bona fides, aliud mala fides, aliud dubietas quæ medium esse videtur inter bonam & malam fidem. bonam fidem habere intelligitur, qui emit ab eo, quem dominũ esse putabat, vel ius habere alienãdi, qualis est procurator, aot tutor. l. bonæ fidei. ff. de verbo. signific. l. bonæ fidei. §. 1. ff. de acquir. rerum domi. l. qui scit. §. bonæ fidei. ff. de vsur. malam fidem habere dicitur is, qui recepit rem ab eo, quem dominum non esse sciebat, nec rei alienandæ ius habere intelligebat, cap. fin. de præscri. est etiam, qui nec habeat bonam fidem, nec malam, puta dubius & incertus, argum. tex. in l. 1. §. scientiam. ff. de Tributori. & is quidem si soluit indebitum, potest repetere non secus, quàm si boo a fide solueret, credens se debere. l. fin. C. de cond. indeb. vt sic ei assimiletur qui erraret in facto, vt ibi. † Et quòd dubitans nec dicatur esse in bona, nec in mala fide, in materia præscriptionis tenuerunt Glo. in l. 1. C. de acquir. possess. Glo. ff. pro soluto, in l. 2. Glo. in l. 3. §. generaliter. ff. de acquir. poss. quæ communiter recepta est, vt paret ibi ex relatione Alexand. & Ias. & firmat Couar. ou. 3. in c. possessor. par. 2. §. 7. de reg. iur. in 6. Vnde infertur quòd cùm ad præscriptiooem inchoandam ab ipso initio desideretur bona fides. l. vni. C. de vsucap. trans. l. cum hæres. ff. de diuer. & temp. præscript. sanè qui emeret rem ab eo, quem dominum esse dubitaret, eam vsucapere non posset, quasi is non videretur bonam fidem habere. Verùm, cum ex pòst facto interuentus dubietatis non soleat impedire vsucapionem cœptam, qui o immò nec etiam interuentus malæ fidei inspecto ciuili iure, tunc licet is qui emerat bona fide ab eo quem dominum esse putabat, postea ante completam vsucapionẽ incipiat dubitare, an ille dominus esset oec ne, non impedietur vsucapiooem perficere. vtrunque communiter teoent Doctores, quales sunt Bartho. in l. naturaliter. colum. 7. ff. de vsucap. Abbas in c. fina. numero 39. de præscrip. vbi Imola, & Felinus, numero nono. Balbus de præscriptio. 2. par. 3. par. princip. quæstio. 2. Syluester in verbo, præscriptio. prima. §. tertio. & hanc esse communem sententiam, firmant Feli. & Bal. vbi suprà, quod & firmat Conar. vbi suprà, sequitur & ait esse commnem opinionem Ioan. Annibal in l. naturaliter. nu. 117. ff. de vsucap. quod omnes intelligunt procedere de iure canonico, non secus quàm de iure ciuili.

2 *Dubietas inducit bo. fi. in præscr. perficienda, & quid in ea inchoanda.*

Sont etiam qui putent quòd hæc dubietas incideos post inchoatam præscriptionẽ vires & impediat vsucapionem expleri, ita tenent fluctuans tamen Abb. in d. c. fi. de præsc. Adrianus in 4. senten. in tracta. de rest. c. de præscriptio. Sunt per contrarium, qui teotant defendere, vt talis dubietas etiam ab ipso initio non impediat vsucapionem, quasi dubius in hac materia similis sit ei, qui securus, & incautus, rem quam emebat, venditoris esse putaret, ita puogit Abb. oum. 39. in d. c. fi. seotit Glo. in d. c. fi. & io c. vigilanti. de præscript. facit optimè cap. si virgo. 34. q. 2. facit optimè d. c. fina. ibi, in nulla temporis parte scientiam rei habeat alienæ,

3 *Dubietas non inducit malã fidem nec impedit præscr. contra communem cum multis.*

alienæ, facit l. qui scit.§.bonæ fidei.ff.de vsur. facit optimè.c.vigilanti, de præscripti.ibi, ne malæ fidei possessores simus, nihil enim aliud tam ad inchoandam, quàm ad perficiendam præscriptionem desiderat, quàm vt absit mala fides, vt autem adsit bona fides, scilicet vt emens certò & indubitanter putasset venditorem fuisse dominum, id ibi non exigitur, nec sine summa imprudentia exigi poterat, quid enim iuuaret nimia & improbanda credulitas accipientis? pro hac opinione facit §.si à pupillo, in l.2.ff. pro emptore, in primo respon. vbi qui emit à pupillo, quem puberem putabat, vsucapit, nec exigimus quod adhibuerit exactam diligentiam vt nosceret pupillus ne esset an pubes, facit & ille tex.in 2.respon. vbi emens à furioso, quem sanæ mentis putabat, præscribit, nec similiter exactam diligentiam ibi exigimus, per quam apparet eum iustissimam causam errandi habuisse, vnde in terminis illius text. fortè erat dubius, facit l. quod vulgo.ff.pro emp.& l.fit.ff.pro suo, vbi qui accipit rem à seruo vel procuratore, cui mandauerat vt eam emeret, præscribit, licet ille re vera non emisset, sed tantùm se emisse mentitus fuit, de quo mendacio potuit ipse dominus cogitare, facit per totum.ff.& C.pro hære. & c. is qui in ius, de reg. iur. in 6. vbi sufficit ignorantia eius, qui alteri successit, & tamen potuit cogitare, an defunctus alienum possideret, facit ff.de acquir.hær.l.cum quidam. §. quod dicitur. Secundò vbi ad acquirendam hæreditatem & adeundam sufficit vehemens opinio adeuntis, qui eum, cuius de hæreditate agebatur, mortuum putabat. facit ff.pro dereli.l.a.& 3. vbi quis rem pro derelicto habuit, eamque alter, qui apprehendit, mihi vendidit, & præscribo, licet nullam iustam causam habere putandi dominum fuisse eum, qui talem rem pro derelicto habuerat, quinimmò res suas iactare & abijcere pauci solent. l. cum

4 *Credulitas sufficit adeūdum, cum cōmuni.*

de indebito.ff.de proba. † Vndecimò facit l. 2.§.interdum. ff. de vulga. ibi improbum esse eum qui solicitus esset de hæreditate viuentis. l.nec nos, in verb.perperam.C.de capt.vbi hæreditatem viuentis qui adierit turpissimè fecisse videtur, & tamen, vt eam adire possit, sufficit rumor, & multorum opinio existimantium illum, cuius de hæreditate agebatur, mortuum esse.d.§.quod dicitur, cum ibi not. per Glo.Bart.& alios communiter. Sic & in proposito, vt quis intelligatur esse in bona fide, sufficit rem cœpisse ab eo, qui putabatur dominus, vel reputabatur ius habuisse tradendi, licet is qui accepit non iniustè dubitare posset,

5 *Dominium difficulter probatur.*

an ille dominus esset. † Duodecimò facit ratio viua & peremptoria, nam, vt notatur communiter per Glos. & Doctores in leg.cum res, & in l.siue possidetis.C.de probationibus.dominium directum in rebus soli vix alio modo probare potest, quàm per præscriptionem, nam si fundum emi abs te, tuque à Titio, Titiusq; à Sempronio, Semproniusque à Mæuio, adhuc etiam per interuentum istorum omnium totque titulorum, non sequitur nec probatur necessariò me huius rei dominium assecutum fuisse, quod non apparet, nec potest apparere, an tu, qui mihi vendidisti, esses dominus, nec apparet, quod Titius, qui tibi prius vendiderat, dominus fuisset, nec apparet, quod Sempronius, qui Titio vendiderat, fuisset dominus, & sic de singulis, itaque etiam si per mille manus fundus ille ambulauerit, milliesque de persona in personam titulo venditionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tñ non apparet quisnam huius fundi dominus factus fuerit, nisi per interuentum longi temporis cõtingat præscriptio, ideoq; scitè dixit cõsultus in d.l.1.ff.de vsuc. vsucapionem necessariam, vt dominia rerum non semper in incerto essent, & in l.fin.ff.pro suo, dixit consultus vsucapionem necessariam, ne lites propter dominiorum, & iurium incertitudinem essent immortales, & in l.cum notissimi, in fi. princip.C. de præscri.30.ann. ait. dixit Iusti. præscriptionem esse necessariam, ne possessores rerum immortali penè timore tenerētur, cùm per solam vsucapionem dominium rerum immobilium probari posit, vt diximus. nam mobilium rerum vsucapionem rarissimè contingere testatur Iustinianus in §.furtiuæ, ad finem.Instit.de vsuca.per rationem ibi expressam. Item iurium & actionum contingebat præscriptio iure ciuili sine bona fide.l. sicut.l.omnes. l. cum notissimi, cum l.seq.C. de pręscripti.30.annorum. tunc sic si cum agimus de præscriptione, quæ contingit cum bona fide, non est curandum de præscrip. rerum mobilium, quia illa rarò contingit, non quoque de præscriptione iurium & actionũ, quia illa de iure ciuili non exigebat bonam fidem, ergo superest vt hæc inspectio bonæ, vel malæ fidei, adhibenda sit regulariter, & potissimùm in pręscriptione rerum immobilium, quarum dominium vix probari potest aliter quàm per præscriptionem, ergo si abs te emi, mihiq; tradidisti fundum, non iustè desinam dubitare, an me dominum feceris, & an illius fundi dominus esses, quãdoquidem te dominũ fuisse mihi vix constare poterat, & hæc dubitatio nõ modò iusta & probabilis, verùm etiam necessaria nobis videtur, & tam frequens & ordinaria, vt vix vllum emptoré alicuius fundi reperias, qui modò improuidus & inexpertus non sit, qui huius timoris & dubietatis ratione sibi non prouideat exigens longas cautiones de euictione, idoneosq; fideiussores, hypothecas, pœnarum promissiones, & similia, ergo scitè & prouidè iura nostra tam canonica, quàm ciuilia, quæ retulimus ad interuentum bonæ fidei, in præscriptione nihil aliud desiderant, præter abscessum malæ fidei, & scientiam rei alienæ indubitatam, aut verosimilem abesse, animaduertentes solam dubitationem

tationem emptoris nihil obesse, cùm is non posset non dubitare, an qui ei tradebat dominus esset, hæc ergo dubietas vt impedimento sit pręscriptioni etiam incboandę tantùm quidem obest, quod ausim verissimum dicere, nũquàm incboari talem præscriprionem absque interuentu talis dubietaris, nisi cùm emptor esset retum humanarum ignarus, improuidus, iners, inexpertus, incautus, & hanc nostram opinionem rennuerunt Glo. in d.cap. vigilanti, & d.c. fin. de præscripti. & alij suprà relati, sequitur & dicit communiter approbatam Abb. in d.c. fin. num. 40. Vnde deducuntur tres conclusiones secundum hanc communem opinionem, quam sequimur, contra superiorem communem conclusionem, quam improbamus. † Prima quod in materia præscriptionis non est medium inter bonam & malam fidem. Secunda quod dubietas nihil (si non sit supina) differt à bona fide. Tertia quod etiam talis dubietas non impedit (si nõ sit supina) incboari talem præscriptionem etiam de iure canonico, nõ magis, quàm inchoatam perfici, quod sanè significauit d.ca. fin. de præscrip. ibi, in nulla temporis parte rei habeat scientiam alienæ, sensus enim & proprietas illorum verborum est, quod ad præscriptionẽ sufficit abesse scientiam rei alienæ in prima temporis parte, non secus quàm in media, vel vltima parte temporis, sicque sufficere & prodesse ad inchoandam præscriptionem non secus, quàm ad prosequendam, vel perficiendam. deniq; si talis dubietas præscriptionem inchoari non impedit, apparet quod longè minus impediet inchoatam continnari, vt est communis opinio suprà relata, licet quidam contrarium putauerint, pro nobis in principali conclusione est l. penu. C. de euictio. vbi apparet bonam aut malam fidem (cùm sit res pendens ex animo nostro, qui soli Deo certo potest esse cognitus) solis indicijs posse probari, non etiam alijs dilucidis probationibus, vnde hac in re ad verosimilia necessariò recurrendum est, & ad iuris decisiones huic rei proximiores, proxima autem est de ea de qua in d.l. cum quidam. §. quod dicitur. 1. & 2. ff. de acquir. hæred. cum ibi not. nam si is cuius de successione agitur re vera mortuus est, si id certò scio, eius hæreditatem adire possum, si ignoro, non possum, quòd si dubius sum, tunc si habui iustam causam credendi eum defunctum fuisse, adire possum, sin minus non possum, vt ibi: sic & in proposito emi fundum re vera alienum, si certò scio alienum esse, præscribere nõ possum, si vendẽtis esse putaui, pręscribere possum, & in re dubia ita putare licuit, fallit quando euidenter contrarium debui existimare, arg. d. §. quod dicitur, quod autem hæc euidentia adsit, alibi dixi.

6 *Bona aut mala fides quando ad præscr. medium non admittunt dubietasq. non differt à bona fide, dubiet.q. non impedit præscri. inchoari hæc tria cum communi contra alteram communem.*

Denique † cùm ad præscriptionem desiderentur possesio. l. 3. l. sine possessione. ff. de vsucapi. c. sine possessione, de re. iur. in 6. l. vnic. C. de vsuc. transf. & titul. l. clauibus. ff. de contrahen. empt. d. l. vnic. & in prin. Inst. de vsucap. is sanè titulus & verus esse regulariter debet, nõ tantùm putatiuus. l. quod vulgo. ff. pro empt. l. fin. cum Gloss. C. pro donato. l. Celsus. ff. de vsucap. & legitimus esse debet, non autem illegitimus, aut legib. non approbatus. l. quemadmodum. C. de agri. & censi. libro 11. cap. qui contra iura, de reg. iur. in 6. l. 2. C. pro emptor. l. 2. §. si à pupillo. ff. pro empt. l. nunquam. l. si fur. §. 1. ff. de vsuc. c. 2. §. contractus, de rebus eccle. non alie. l. fin. §. sin autem sub conditione. C. com. de lega. sicque is titulus positiuè desideratur, non enim sufficit quòd absit titulus improbatus, vt in exemplis suprà memoratis, hoc est, cõtentis in dictis legibus, sed oportet quod positiuè interueniat titulus, vt patet in l. 2. 3. & per totum. ff. pro suo. nam si quis rem nullo iure, aut titulo occupasset, is sanè non præscribere, etiam si tam incautus ignarusque esset, vt putaret id sibi (contra legem nullo. C. de rei vend.) licere, & contra leges omnes suprà allegatas, quia regulariter non sufficit ad præscribendam rem abscessus mali & improbi tituli, sed tituli legitimi interuentus positiuè desideratur, vt dd. ll. nisi in casibus specialib. vt in l. si quis diuturno. ff. si seruitus vend. & similibus. Non sic est in bona fide quæ, vt satis iam docuimus, positiuè si non desideratur ad præscriptionem, sed tantùm remotiuè, non enim necesse est quòd adsit bona fides, sed quòd absit mala fides. abscessus enim malæ fidei, & remotio sufficit, non autem bonæ fidei interuentus desideratur. ideoque dicitur per Iureconsultum in definitione vsucapionis, quòd causatur non à bona fide, sed à possessionis continuatione. d. l. 3. ff. de vsuc. † vnde in quibus casibus ignoranti acquiri possessio potest, & in quibus casib. furioso, & infanti citra ipsorum factũ acquiritur, in eisdem si titulus positiuè re vera interfuit legitimus, cõtingere potest præscriptio, licet non sit hic vllus bonæ fidei interuẽtus, aut fidei malæ positiuè, cùm ignorans non posit habere bonam, aut malam fidem. Vnde infertur veram esse illam cõmunem opinionẽ, quæ habet † quod in præscriptionibus, quæ titulum non desiderant, tunc bona fides orta etiam ex iniusta causa, & fatua, puta ex iuris errore, sufficeret ad præscribendum. Ita tenent Ant. & Imol. in ca. peruenit, per text. ibi, de empt. & venditio. Idem Imola in c. de quarta, & in c. fin. col. 4. de præscript. Paul. consil. 44. lib. 2. col. pen. Barth. in l. Celsus. colum. pen. vbi etiam Paul. ff. de vsuca. Bald. in rep. d. l. Celsus. q. 4. est communis secundum Rubeum consil. 75. tenent Feli. in d. c. de quarta. numero 34. Couar. in c. possessor. de regul. iur. par. 2. §. 7. vnde cùm præscriptio 30. annorum non requirat titulum. l. sicut, & leg. omnes. C. de præscriptio. 30. annorum, talis bona fides in ea sufficiet. Nec obest l. cum quærebatur. C. vnde vi. nam respon. vt per Bar-

7 *Titulus in præscr. an requiratur positiuè*

8 *Furiosus, & infans possunt vsucapere.*

9 *Bona fides orta etiam ex iniusta causa sufficit ad præscri. cum communi, intellige de præscri. quæ titulum non exigit, vt est præscr. 30. annorum.*

Barthol.ibi in fine vide c.81.num.8.quod intelligitur procedere in errore iuris, neque assistenris, neque resistentis, non sic si ius expressim resisteret rali titulo, runc enim cessaret præscriptio ex defectu bonæ fidei, quasi tunc vel non videatur bona fides interfuisse, vel ea videarut illegitima, & sic insufficiens, propterea quod profecta sit ab errore iuris, quod illi contractui resistebat. Ita Barthol. in l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. Couarr. vbi suprà. versicu. hæc autem secunda. Balb. in d.l. Celsus. 4. nor. post Abbatem in d. c. de quarta. colum. 2. Felin. in d. cap. de quarta. num. 26. Paul. in d. l. Celsus. Bart. in d.l. quemadmodum. Card. in clemen. 1. §. si quis. q. 11. de reb. eccle. & sic hæc est communis opinio, vnde ex menre ipsorum si pupillus sine rutotis authoritate rem alienam mihi venderet, licet re vera eam ipsius pupilli esse crediderim, non solùm cessat præscriptio ordinaria, inxta l. 2. §. si à pupillo. ff. pro emp. sed etiam præscriptio annorum, quasi ex tam fatuo iutis præsumarur mala fides. Vnde omnes hi, quos modò citauimus, similiter consentinnt, talem bonam fidem non prodesse in præscriptione long. remp. quia ea titulum requirit, & quando tinilus requiritut, bona fides profecta ex titulo & causa farua non sufficeret, nec habererur pro bona fide. Verùm licet paßim omnes plerique nostrorum vbique veluti notißimum iuris elementorum tradere soleant ad præscriptioné, vel vsucapionem ordinariam tria requisita desiderari, scilicet posseßio, tirulus, & bona fides. per iura suprà allegata. tamen nos sumus

Tit. in præsc. vel vsucapione an requiratur noua traditio.

10 in hac senrentia, & opinione, † vt sola diutina posseßio continuata, & iusta sufficiat ad talem præscriptionem, vel vsucapionem creandam, perficiendam, consumandam, vt nõ obscurè ab Iureconsulto docemur, qui dum vsucapionis definitionem traderet in leg. 3. ff. de vsuca. ait, Vsucapio est acquisitio dominij per cõtinuationem posseßionis remporis. l. definiti. perpende nullum verbum posuisse de titulo, aut bona fide, sed tantùm de continua & diutina posseßione, nam tituli interuentus posiriuè necessatius non est, patet, quia si procuratori vel seruo mandaui, vt agrum emeré† mihi, hique se emisse mentiti, mihi agrum ipsum tradiderunt, eum potero vsucapere non secus, quàm si reueta tirulus verus inrerfuisset & tñ hic nnllus tirulns interfuit, licet titulum inrerfuisse putarem. text. in l. quod vulgo. ff. pro empt. & ff. pro legato. l. pro legato. & l. fi. & ff. de vsucap. l. non solùm. §. quod vulgo. versicul. idem hic. l. fin. ff. pro suo. licet enim regulariter pro emptote poßidere nequeat qui nõ emit, & pro legaro nequeat poßidete, is cui legarum non fuit. l. 2. & 3. ff. pro legato. d. l. fin. ff. pro suo. d. l. quod vulgo, & d. l. non solùm. §. quod vulgo. d. l. pro legato. & d. l. fin. ff. pro legaro. tamen id verum est, nisi iustam causam habuit existimandi sibi legatum fuisse, vt dd. legibus. iustam autem causam id existimandi habuisse videtur is, cui testamẽro legato relictum fuit, quod postea fuit codicillis ademptum. d. l. pro legaro, & d. l. fin. ff. pro legato. vel si nunciatum fuit legatario septem testes affuisse in testamento, cùm pauciores interfuissent. Glo. in d. l. fin. vel sibi nuntiatum fuit, testamentum fuisse à restibus sigillatum, cùm non fuisset, secundum d. Glo. vel solenne erat restamenrum, sed apparuit iniustum fuisse præteritione sui hæredis, vt d. Gloss. in omnibus his casibus, & similibus in d. Glo. ad notatis defectus tituli non nocet, quando, qni præscribit, habuit iustam causam putandi se inre poßidere, titulumque poßidendi habere. Itaque aut fuit iusta causa existimandi, aut fuit iniusta, aut fuit media, si fuit iusta, procedit vsucapio, vt dictis legibns, maximè in d. l. pro legato, ibi, subest iusta causa, & d. l. fi. ff. pro legato. d. l. quid vulgo ibi, si nullam iustam causam. d. l. non solùm. §. qnod vulgo, ibi, si nullam iustam causam, quod si interfnit causa iniusta, fatua, & supina, siue ille procederet ex errore facti, cessaret vsucapio. l. 2. & 3. ff. pro legato, siue etiam ex errore intis. l. nunqnam in vsucapionibus. ff. de vsuca. l. si fur. §. 1. eod. titu. quod si nec nimis iusta fuit errandi causa, nec nimis iniusta, sed media, puta quia fuit tolerabilis, adhuc continget vsucapio, dict. l. fina. ff. pro suo, ibi, tolerabilis error. similis distinctio fit inter culpam latam, leuem. & leuißimam. in Glo. §. præterea. vbi per Docto. Instit. qnibus modis re contrahen. obligatio. quæ omnia maxima ex parte pendét ex arbitrio, & prudenti iudicis æstimatione, & censura, stat ergo ex sola posseßionis diururnæ continuatione contingere vsucapionem ordinariá, nisi per interuentũ malæ fidei excludatur aut impediarur. Horum ratio est, quia vt per tradirionem quæritur rerũ dominiũ, quando dominus rem suam tradebat eo animo, vt à se & dominium abscederet, & in accipientem transuolaret. §. per traditionem. Inst. de rerum diui. l. traditionibus. C. de pact. ita quoq; per traditionem factam, & acceptam eo animo, vt dominium à tradenre in accipientem migraret, transfertur domininm non statim, sed post longam continuamque posseßionem, quando tradens dominus non erat, nec ins transferendi domininm habebat, licet accipiens existimaret quod habebat ius, & potestatem dominij transferendi. l. clauib. ff. de contrah. emp. & cùm olim dominium ex naturali posseßione cœpisset. l. 1. in princ. ff. de acqui. posseß. quòd in rebus quæ ad alium iure dominij pertinent contingere non potest, nisi per domini conceßionem. l. nunqnam nnda. ff. de acqui. rerum dominio. d. l. traditionib. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. hoc limitatur nisi adsit vsucapio, vt si posseßioni accedat, & causa poßidendi rolerabilis, & non iniusta, & temporis diuturnitas, isthæc tanrundem

dem importent, & iuuant acquisitionem dominij, quantum ipsius domini concessio per rationes, quæ referuntur à Iureconsultis in l. 1. ff. de vsuc. & in l. fin. ff. pro suo, & in l. cum notissimi. ad ptin. C. de præscri. 30. ann. ergo licet regulariter ad dominij translationem titulus exigatur. d. l. nunquam nuda. d. §. per traditionem. d. l. id quod nostrum. tamen id procedit quando agitur vt transferatur dominium sine temporis interuallo, sed per solam ipsam traditionem, quale est cum dominus rem tradit. ac cum quæritur, an post longam temporis possessionisque continuationem dominium quæri possit citra tituli interuentum, tunc si indubitatum posse per leges, & rationes memoratas. nã tũc tituli accessus, & interuentus non exigitur, nisi ad iustificationem possessionis. cum enim, vt diximus, hæc diuturna possessio, vel iusta esse debeat vel saltem non iniusta, à communiter accidentibus ac plerunque titulum & causam posidendi exigimus, ne iniustè & perperam posidentibus tale compendium cõtingat, per quod ad delinquendũ inuitentur. sicque titulus præscripti. non est necessarius propter se, sed propter aliud, ad iustificandam, s. possessionem, vnde in quibus casibus sine titulo iusta possessio inueniri potest, in illis vsucapio sine titulo procedit. d. l. quod vulgo. ff. pro emp. d. l. non solũ. §. quod vulgo. ff. de vsucap. d. l. pro legara. d. l. fi. ff. pro legato.

11 *Falsum quod est, nil est.* In quibus iutibus, † & in d. l. fi. ff. pro suo. titulus erat vel falsus, vel inutilis, illegitimus, vel etiam tantùm putatiuus, & si nullus, vt §. fin. Institu. quibus mod. testamen. infirm. plenè per Tiraquell. dum latè in tract. retract. lignarier. §. 1. Glo. 20. num. 11. probat quod falsus denarius non est denarius, falsus testis nõ est testis, falsum instrumentum non est instrumentum, falsus iudex nõ est iudex, falsus modius non est modius, & similia. Nam falsum quod est, nihil est, & nos alibi diximus, in libro secundo. §. 17. num. 65. de successs. crea. Idem bona fides non desideratur positiuè, sed sufficit quod priuatiuè, negatiueque absit mala fides, quod contingit cum datur ignorantia rei alinæ. d. c. fin. de præscri. d. c. si virgo. d. c. vigilanti, bonus rex. ff. de publ. l. traditionem. in verbo, sciens. iuncto verb. ignorasse, vbi sensus est quò ad vsucapionem, vel quò ad publicianam actionem concedendam, vel denegandam, malæ fidei possessorem intelligi, qui sciat rem esse alienam, & per contrarium bonæ fidei possessorem, qui alienam ignorat, nec dubium est quin in hac materia, & similibus, dubius ignoranti exęquetur. l. fina. C. de cond. indebi. si sit tolerabilis, & nõ iniusta dubietas. d. l. fi. ff. pro suo, cum alijs suprà allegatis. sit ergo fixum indubitatumq; pręceptum, vt bonæ fidei interuentus positiuè ad præscriptionem non desideretur necessariò, sed quod malæ fidei abscessus, ac defectus sufficit, & quod similiter tit. non est necessarius, licet plerunque & prout plurimùm vtilis sit ad certiorem possessionis iustificationem, & ita sunt intelligenda iura quę in hac materia loquuntur de titulo, aut bona fide. Quid enim iuuat dicere bonam fidem positiuè interuenire debere in vsucapienda re etiam à principio, cùm vt ostendimus, nullus modò prouidus, & prudens, seu expertus rerum, posit non dubitare an tradentis esset res illa iure dominij, an nõ, cùm tradentis fuisse rem illam certò scire vix vllus posit, ergo etiam si ipse possessor, qui vsucapere contendit, fateatur hac in re dubitasse, sed tempore primo, quo sibi res tradebatur, & quo vsucapio incboabatur, adhuc non desinet vsucapere, si ex causa non nimis iniusta, sed tolerabili rem accipit, quòd si per contratium firmasset se certò scisse, firmissimeque se secutum, & incautum existimasse, rem traditam fuisse tradentis, adhuc non continget vsucapio, si causam ita existimandi habuit iniustam & intolerabilem. ergo eius assertioni, & declarationi cùm minimè standum sit, & veritas huius rei in rerum natura incerta sit, vt apud solum Deum satis certa esse posit, super est vt illud solum sit inspiciendũ, vtrùm ille initiò rem acceperit ex causa tolerabili, an ex intolerabili, iusta, an iniusta, vt si iusta & tolerabilis ue sit, prosit ad vsucapionem, siue ipse vt prudens, prouidus, & expertus dubitasset de iure tradentis, siue vt ignatus, & supinus, ac incautus animo suo nihil conceperit suspectionis, aut dubitationis. neaut incuria prosit, aut diligentia, & prouidentia noceat, confirmatur, nam aut emptor certò sciebat rem esse vendentis. & tradentis, & ilico fit dominus, sicque cessat præscriptio. l. sequitur. §. lana. ff. de vsucap. aut certò sciebat esse alienam, & nullo tempore præscribit. c. fi. de præscrip. c. possessor. de regu. iur. aut neutrum certò sciebat, sed dubius erat, & locus est præscriptioni. Ergo nullo alio casu præscriptioni locus est, nisi cum emptor de vero dominio incertus est.

Hinc † primùm infertur veram non esse opinionem Barthol. quem ibi reliqui simpliciter sequuntur in l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. dum ait, ad vsucapionem bonæ fidei interuentum desiderari etiam positiuè quod suspectum sanè est, cum, vt iam ediximus, etiam si is, qui accepit, animo suo ab ipso initio traditionis dubitare cœpisset de iure tradentis, adhuc vsucapere posset, non secus, quã si securus, & incautus nihil mali supicaretur. Cùm enim mera accipientis ignoratio rei alienæ sufficiat, ignorantia autem nihil sit positiuè, sed sit denegatio, & priuatio scientiæ, superest vt talis bona fides non posit videri positiuè desiderari quis, Bartho. sequitur Couar. in c. possessor. par. 2. §. 7. de re. iur. in 6. 12 *Bona fides ad vsuc. vel præscrip. positiuè non desideratur, contra Doct.*

Hinc † etiam patebit, an vera sit illa communis opinio suprà relata, quæ habet in præscriptione ordinaria, quæ titulum desiderat, 13 *Error iuris an impediat præscri. long. temp. cum cõmuni.*

errantem in iure circa hunc titulum, vel causam posidendi non iuuari, nec bonam fidem profectam ab illa ignorantia non laudabili sibi prodesse quicquàm, non magis, quàm si legalium traditionum gnarus, & conscius esset, perque hoc malam fidem haberet. veluti si ex testamento, quod vno tantùm teste nitebatur, rem mihi legatam accepi bona fide, quia tale testamentum etiam cum vno tantùm teste valere putabam, vel non erat à testibus sigillatum, & id non obesse eius validitati, & firmitati putabam, vel ademptum erat legatum in codicillis, quod non obesse putabam, existimans semel testamento datum non posse codicillis adimi. His enim casibus, & similibus vera est communis opinio, quæ vsucapionem cessare edocuit in vsucapione ordinaria, quæ præter diuturnæ possesionis cõtinuationem desiderat iustam causam posidendi, vel saltem tolerabilem, vt ll. suprà allegatis. Causa enim descendens ab errore iuris, non iusta, non tolerabilis videtur, vt dd. ll. tum ne iuris ignarus melioris sit condirionis, quàm iure peritus. contra l. leges sacratisimæ, de legibus. & ff. de origine iuris. l. 2. §. penul. ante medi. tum quòd legum traditiones iustisimæ sunt, & præsumuntur. l. 1. ff. de iust. & iur. l. 1. & 2. ff. de legib. c. erit aurem lex. 4. dist. plenè per Tiraq. de vtroque retract. in præfatione, nu. 75. cùm enim lex iustisimè statuerit propter vitandas falsitates ne quicquam aliquis ex testamento minus solenni capere posit l. fin. C. de fideicomm. §. fin. Instit. de fidei. hære. iniquum esset, vt res aliena testamento relicta à me per interuentum vsucapionis acquiri posset, cùm etiã si testatot dominus eius rei foret, ex tali testamento per traditionem ipsam non acquireretut. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rerum dominio. sicque obstat regula. l. clauibus. ff. de contrahen. emp.

14 *Error iuris nõ impedit præscrip. 30. annorum de iure ciuili, & quid de iure canonico.*

Infertur etiam † an vera sit ea communis opin. quam suprà retulimus, quæ habet, quòd talis errot iuris vtcunque illaudabilis non impediret præscriptionem 30. annotum, per l. sicut. l. omnes. l. cum notisimi. C. de præscrip. 30. annorum. quia ibi iustus titulus, & causa non desideratur, quinimò sola continuatio possesionis tricennalis, etiam si iusta non sit, vel iusta ex causa ꝓfecta. sufficit de per se, quasi ipsum tempus longisimum pro iusta causa sit, quod verisimum est de iure ciuili, nec per hoc eo iure inspecto melioris condirionis est iuris ignarus, quàm iuris peritus. nam & si is iuris peritus foret, & per hoc malam fidẽ præsumptam haberet, adhuc quidem de iure ciuili vsucapio 30. annorum procederet, vt dictis legibus.

Quid autem de iure canonico? & ad hoc idem, vt dato eo iutis errore contingat vsucapio, secundum eandem communem opinio. quæ tamen non procederet in eo qui esset iuris peritus, & haberet ab initio possesionis scientiam rei alienæ. & sic isto casu de iute canonico melioris conditionis erit iuris ignarus quàm iutis peritus, nam si ponas legatum mi restamento relictum, quod postea fuit codicillis ademptum quod ipse non ignorabam, sed putabam non posse codicillis adimi, sicq; mihi traditũ triginta annis possedi, certè pſcribam tam de iure ciuili, quàm canonico, quia longisimum tempus pro iusta causa & titulo est. At si iuris peritus forem, sicq; scitẽ q ademptum fuerat, perinde esse, ac si, ne datum re vera foret, sicque me alienum posidere, tunc sanè & si de iure ciuili adhuc pręscribere possem, vt dd. ll. quia longisimum tempus pro causa & titulo est, tamen non potero præscribere de iute canonico, quia scientia rei alienæ non potûit purgari eo iure inspecto per interuentum longisimi temporis, quinimò tantum abest, vt purgetur, q potius virium illud malæ fidei eo iure inspecto videtur augeri, & ratio differentiæ inter ius canonicum & ciuile ea est, q iure ciuili per interuentũ lõgisimi temporis vitiũ scientiæ rei alienæ vel purgatur, vel toleratur, sed de iure canonico tantùm abest, vt videatur purgari vel tolerari, quod potius videtur augeri, ergo inter ius canonicum & ciuile nulla differentia erit, quando eram in bona fide profecta ex errore iuris, siue simus in vsucapione ordinaria, siue etiam in vsucapione 30. annorum vel quadraginta. q si eram in mala fide, similiter non est differentia in vsucapione ordinaria, quia vtroque iure cessat, sed in vsuc. 30. vel 40. annotũ est differẽtia, quia procedebat de iure ciuili, nõ sic de iure canonico. Sed an tale ius ciuile sit in hoc correctũ? & quidẽ in quibusdam casib. correctũ videri potest, in quibusdam verò non vtiq;, secundũ distinctionem quam suprà tradidimus in ca. incip. actio personalis. Nam si ponas legatum mihi testa. relictũ postea fuisse codicillis ademptũ, cuius rei conscij eramus in iure & in facto tam legatarius quàm hæres, & nihilominus hanc rem legatam cœpi, & triginta annis possedi, scienre & patiente hærede, tunc, si ipse hæres vel alter de voluntate ipsius tradidit, nõ vsucapiã, sed ab initio dominus videor factus. l. cuius per errorẽ. ff. de reg. iur. q si ꝓpria authoritate cœpi, & postea accesit hæredis voluntas expressa, ab eo tempore dominium videor cõsequi, & cessat vsucapio. l. si fur, in princi. ff. de vsucap. Institut. de rerum diui. §. penul. & fin. quòd si accesit voluntas tacita, idem eadem ratione, si modò ea voluntas probetur. l. cum quid. ff. si cert. pet. quòd si constat de scientia hætedis, & disimulatione, incertum tamen si an velit rem suam pro derelicto haberi, aut mihi veluti concessam ac donatam esse, tunc per lapsum longi temporis fortè concessa videbitur, vt per tradita à Iasone in l. 1. columna fina. C. de seru. fug. Gloss. & Paulus in leg. si de eod. §. prim. ff. de acquir. possess. Iason in leg. naturalitet. §. nihil commune. numeto 84. ff. eod.

st.eod.titu. ergo etiam tunc cessat præscriptio, cùm dominij acquisitio magis per domini cōcessionem quàm per vsucapioné contigisse videatur, quod si prætereant triginta anni, tūc vel quasi vsucaptum videtur, vel acquisitum domini voluntate de iure ciuili. dicta leg. sicut.d.l. omnes. d. l.cùm notissimi. non sic fortè de iure canonico.d.c. vigilanti. cap. fin. de præscript. nisi ea iura data scientia & patientia domini cessare dixeris, quod magis est, vt alibi diximus, & suprà c.1. incip. actio personalis. ergo aut vterque sciebat alienum possideri, aut vterque ignorabat, aut dominus solus sciebat, aut solus legatarius sciebat, non autem hæres idemque dominus, & quidem si vterque sciebat, contingere videtur dominij acquisitio, nō tam ex præscriptione, quàm ex domini tacita & præsumpta vel concessione, vel abiectione, qui enim rem suam ab alio nullo iure possideri sciebat, & per tantum tempus possideri passus est, & dissimulauit, videbitur rem suam vel quasi abiecisse, paruipendisse, neglexisse, pro derelicto habuisse, vel concessisse, & quasi possessori donatam voluisse. l. 1.& 2.ff. pro derelicto. Glo. d.l. si de eo.§.1. Ias. in d.num.84. Idem Ias.in d.colum. fin. quòd si vterque ignorabat alienum possideri, tunc sanè vtroque iure contingit præscript. per annos triginta, etiam si in iure erratum esset.d.l. sicut.d.l.omnes.d. l. cùm notissimi. quod si alienum possideri solus hæres idemque dominus sciebat, legatarius verò inscius iuris ignorabat, tunc longo tempore nō contingit vsucapio, nec etiā longissimo, quia legatario contingeret dominij acquisitio magis eo quòd dominus rem suam vel abiecisse vel concessisse videatur, quàm quod ex possessione illa non iustificata contingat vsucapi. quòd si solus legatarius alienum possideri sciebat, hæres autem per ignorantiam siue iuris siue facti putabat iure rem illam possideri à legatario, tunc non potest videri consensisse, aut concessisse. l. per errorem. ff. de iur. omn. iudi. sicque tunc longi temporis vsucapio cessat, quia causa possidendi non iusta erat. vt dictis ll. longissimo autem tempore vsucapio contingere inspecto iure ciuili.d.l sicut, cum sim. non sic inspecto iure canonico. dict. cap. vigilanti, & cap. final. de præscript. quod ius hoc casu seruandum etiam est in foro seculari, quia tūc cessat dominij acquisitio quasi ex domini abiectione, aut concessione, quia qui ignorat suum ab alio possideri per ignorantiam siue iuris, siue facti, non potest videri rem suam abiecisse, aut pro derelicto habuisse, & longè minus donatam voluisse, non quoque contingit domini acquisitio quasi per vsucapionem, quia per longissimi temporis interuentum non purgabitur, sed potius augetur vitium malæ fidei de iure canonico, vt dictis iuribus, quæ nota, quia nullus vnquam sic declarauit, & istorum membrorum quædam sunt ex mente, quædam contra mentem communis opinionis. Infertur etiam, † quòd si triginta annis possedi rem ex causa non iusta, vel titulo non iusto, quam tamen causam iustam putabam per errorem iuris resistentis non tantùm non assistentis, an possim præscribere? & videtur communis opinio, vt præscribi nō possit, licet in hac præscriptione titulos non requiratur. Ita Balb. in leg. Celsus.4. not. de vsucapio. allegat Abb. in c. de quarta. colum.2. de præscri. Felinus ibi, num. 26. Paul. in d.l. Celsus. Cardinalis in Clem.1. de reb. ecclesi.§. si quis. q.11. Barthol. in l. quem admodum. C. de agri. & censi. lib.11. Idem in l. sed & si.§. scire. ff. de pet hæréde. licet non satis declaret sese Couar. in d. c. possessor. de regu. iur. par.2.§.7. versi. hæc autem secunda conclusio, ius autem resistere videtur secundum eandem communem conclusionem in terminis. d.l. quemadmodum, & in c. qui contra, de regu. iur. in 6. & in l. fin. §. si n autem sub conditione. C. commu. de lega. & iterum Felinus nume.35. in d.c. de quarta, qui plures allegat hanc opin. tenentes.

15 Error iuris etiam resistens non impedit præscr. 30. annorum, ardua q.

Sed sanè verius est, hoc casu præscriptionem contingere 30. ann. vel 40. per generalitatem. dict. l. sicut, dict. l. omnes. dict. l. cum notissimi. d. l. si quis emptionis. C. de præscri. 30. annorum, nam cum tale tempus longissimum pro legitima causa possidendi sit, vt dd. l. & vt vsucapio contingat, nihil aliud exigatur præter continuationem possessionis temporis lege definiti. l.3. ff. de vsucap. dummodo possessio sit nō intolerabilis & omnino iniusta. d. l. fin. ff. pro suo. l. quod vulgo. ff. pro emptore. l. non solum. §. quod vulgo. ff. de vsuca. l. pro legato. l. fin. ff. pro legato, & alia iura suprà allegata, præsertim dum aiunt & mentionem faciunt de causa possidendi non iniusta, aut intolerabili, sanè illud vitium quod causa possidendi esset non iusta purgatur per longissimi temporis interuentum, & accessionem per d. l. sicut, cum sim. licet non purgaretur per interuentum longissimi temporis. per d. l. quod vulgo, cum simil. nec inuenies legem facientem differentiam vtrum lex resistat, vel non assistat quoad hanc materiam, quinimmò d. l. sicut. cum conc. etiam quando lege resistente res possideretur, potest & debet intelligi, nam quando lege permittente res possideretur, tunc etiam longo tempore contingeret vsucapio. Infertur suspectam esse opinionem dissertissimi Didaci Couarr. meritissimi episcopi aut Rod. is enim in cap. possessor, de reg. iur. part.2.§.7. num.7. versicu.3. hinc patet, qui tenuit † erranté in iure non videri esse in bona fide, & consequenter non posse præscribere etiā per annos 30. licet in tali præscriptione titulus regulariter non exigatur, vt in l. sicut. l. omnes. C. de præsc. 30. annorū, mouetur ex doctrina Bart. in l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. vbi Bart. voluit errantem in iure, quod

16 Errans in iure est in bona fide, contra Doct. & ideo præscribit 30. annis, contra eosdem.

alicui actui resistit, neque esse in bona, neque in mala fide, quod & senrit Felinus num 31. in cap. de quarta, de præscriptio. post alios, quos ipsi allegant.

Sed id apud nos semper suspectum fuit, in primis errantem in iure vtcunq; resistentem, non porest non habere bonam fidem, quod probatur lege & ratione, nam text. in cap. 1. de præscript. in 6. ait, me possedisse decimas, quæ de iure pertinebant ad Ecclesiam quandam, iuxta text. in ca. ad decimas, de resti. spoliatorum. ca. dudum, & ferè per totum de decimis, & quia titulum allegatum probare non potui, cessasse illam decimarum præscriptionem etiam per annos 30. vel 40. quia iuris præsumptio erat contra me, & iuris communis dispositus, adhuc tamen ponit pro constanti me bonam fidem habuisse, vt ibi exprimitur in verbis primæ partis, & rursus in verbis secundæ partis, ergo palam est, quòd errans in iure, qui posidebat decimas illas, quas iure resistente posidere non poterat, licet si tamen inridicè & legitimè se posidere putabat, licet per ignorantiam iuris etiam resistentis non posit, adhuc tamen dicitur habere bonam fidem neque ad rem pertinuit, quod ibi denegetur præscriptio, quia illa non cessauit ex defectu
17 *Bo. fid. possessor quis dicatur*
bonæ fidei, sed ex defectu tituli, qui vltra bonam fidem ibi desideratur. nam vbi plura copulatiuè desiderantur, non sufficit vnum, vel quædam adesse, sed omnia simul concurrere oportet. l. si hæredi plures. ff. de condi. institu. Ad idem & secundò est text. in l. bonæ fidei. ff. de acquiren. rerum dominio. probatur ratione, nam in bona fide est, qui non habet scientiam rei alienæ, ca. fi. de præscrip. c. si virgo. 34. quæstio. 2. facit l. si per errorem. ff. de iuri. omn. iudic. nec qua ex causa error descendat inuenies legem vllam distinguentem quò ad denegandam bonam fidem. Facit optimè dict. lex. sed & si. §. scire.

18 *Errās in iure etiam resistentes præscr. 30. annis, contra Doct.*
Stat ergo errantem in iure vtcunque resistente non desinere habere bonam fidem, † sed an is præscribere posit percursum 30. aut 40. annorum, & Couarr. vbi suprà, negat, nos contrà vt præscribere posit, nam licet is per longum tempus decem vel viginti annorum præscribere non posset, quia in tali præscriptione ordinaria desideratur iusta causa, vel titulus posidendi, vltra ipsam possesionem, & bon. fid. vt in l. vnica. C. de vsucapio. trans. leg. nunqnam, in vsucapionibus. ff. de vsucap. in princip. Institutio. eod. iustam autem causam aut titulum habuisse non videtur, qui à pupillo sine tutoris authoritate inscius iuris emit. d. l. nunquam. l. 2. §. si à pupillo. cum §. seq. ff. pro empt. l. quod vulgo, eod. l. fina. ff. pro suo. tamen id procedit in præscriptione ordinaria, non sic in præscriptione 30. aut 40. annorum, in qua titulus desideratur. l. sicut. l. omnes. l. si quis emptionis. l. cum notisimi. C. de præscr. 30. annorum. ergo si interfuit titulus vtcunque inutilis, & à iure etiam resistente improbatus, non euanuit aut cessauit præscriptio, quia interuentus illius rei, quæ abundabat, & necessaria non erat, non nocet. l. vni. in pri. C. de rei vxo. actio. nec vllus, modò sanus, negabit, quin fauorabilior esse debeat, qui titulum licet à iure improbatū, quem legitimū putabat, habebat, quàm si nullum omnino titulū haberet, neque huic rei iustè opponit Bart. in d. §. scire. is enim in præscriptione tantùm ordinaria loqui intelligendus est, non in præscriptione triginta annorū. Nec me mouet text. in c. vigilanti, & c. fin. de præscript. nam ibi loquitur, vbi erat mala fides certa, hic autem nec est (vt docuimus) mala fides certa, nec etiam præsumpta, quia ponimus pro constanti contrariū. Quid. n. si esset minor, quid si rusticus, quid si mulier, vel alij in quibus iuris ignorantia toleratur, cessabit certè in eis sinistra suspicio, de qua in l. quemadmodum. C. de agric. & cens. lib. 11. & c. qui contra. de regu. iur. lib. 6. ergo si hi triginta annis cum titulo illegitimo possederunt, pręscribunt de iure ciuili. d. l. sicut. d. l. omnes. quòd si dominus excipiat, id ius seruandum non esse de iure canonico propter præsumptum peccatū malæ fidei, replicabo in alijs fortè personis id peccatum præsumi, in istis verò non posse, iuxta Gloss. communiter approbatam in l. vbi exigitur. ff. de in ius vocand. & magis est in neutris præsumi, vt dixi suprà cap. primo. & c. incip. posidebas seruum.

Infertur etiam quod dum Bart. in d. §. scire, tenuit eum qui errabat in iure quod neque assistit, neque resistit, non habere bonam, nec malam fidem, errat sanè, nam semper dicitur habere bonam fidem, licet ea bona fides citra iusti tituli interuentum ad præscr. ordinariam non sufficiat, quæ tamen sufficeret ad præscriptionem 30. aut 40. annorum, vnde cauendum est ab ipso episcopo ciuit. Rode. viro apprimè discreto, qui Bartho. opinionem sequitur, ex parte, vt suprà dixi.

Infertur suspectum esse quod ibidem in 19 *Leges resistentes an obligēt nos ad peccatum contra notiß.*
versic. secundo ab his. idem disertisimus episcopus ait, quatenus vult vbi ius resistit, tunc ex errore iuris oriri malam fidem, non quò ad factum, sed quò ad iuris effectum, & sic inducere peccatum, sed sanè dum ait quò ad factum esse bonam fidem verum est. leg. bonæ fidei. §. primo. ff. de acqui. rerum dominio, quòd verò subdit quò ad iuris effectum videri malam fidem, errat, vt paret ex superioribus, errat similiter dum ait inde sequi peccatum certum & indubitatum, nam sat malè ageretur cum humano genere, si leges resistentes earum inscios & ignaros ad peccatum obligaretur, quod longè ab earum intentione alienum est, cùm leges positiuæ ad res humanas rectè componendas, non ad vitam æternam pertineant, vt disseruimus in tracta. de success. crea. par. 1. Ad leg. leges sacratisimæ.

C. de

C.de legib. respon.procedere in præsumptione, nos loquimur in casu certo, sicque excluditur legis præsumptio. l. cõtinuus.§.cum ita. ff.de verb.oblig.

20 *Legu resistens in transgressor an mortaliter peccet doc.*

Vnde † subinfertur longè suspectum esse & perniciosum, quod ab ipso disertissimo episcopo ibidem versic.tertium huic asseueratum fuit, nempe peccasse qui actum agit contra legis præcepta, quod est contra mentem totius iuris ciuilis, & contra ea quæ tradunt Barthol. & omnes in l.1.§.si quis ita.ff.de verb. obligat. Ias.& omnes in l.contra iuris ciuilis regulas.ff. de pact.in quibus locis taliter contrahens, vel testans, vel codicillans, vel aliud quicquam contra legum præcepta agens nihil egisse regulariter videtur, nec in alio punitur, nisi essemus in delictis, vel quasi, de quo per totum Institu.de oblig. quæ ex quasi delicto nascuntur, & alibi dixi, præsertim suprà libro primo, cap.29.num.18.

21 *Error iuris difficilimi prodest ad vsucapio.longi. temp.cũ Ioa. Medina,contra nouiss.*

Infertur secundum nouissi.etiam suspectũ esse, quod Ioann.Medina in contractibus.q. 17.tentauit † dum scribit eum qui errauit in iure, sicque bonam fidem habebat, licet ea ex causa non legitima orta esset, posse vsucapere, si ea bona fides sit inuincibilis, & ille iuris error sit inuincibilis, quid enim si in materia legis Gallus.ff.de lib. & posth.quis errauit, is sanè error tolerabilis est, ergo non punibilis, vt in l.fi.ff.pro suo.Gloss.in pri.Inst. de obli. quæ quasi ex delicto nascuntur. verùm ipse Couarr.vbi suprà, huius sententiam firmat in primis esse contra communem sententiam vtriusque iuris professorum, deinde ait indubitatum esse legem humanam potuisse beneficium vsucapionis denegare illi qui esset in bona fide, etiam si descenderet ab iuris errore inculpato, & consequenter dominij acquisitionem abnegare, abnegatumque non posse denueri rem alienam ab illo qui possidebat eam, neque in foro contentioso, neque in foro conscientiæ, & subijcio exemplum tale, Emi abs te fundum alienum, quem tuum esse putabam, in hoc contractu de scriptura mentio facta fuit, tradidisti mihi illum fundum, nec tamen postea illa scriptura fuit confecta, vnde incidimus in illam quæstionem vehementer controuersam, de qua per Gio. & omnes in princ.Instit.de empt. & vendi.an ea venditio nulla fuerit per defectum scripturæ illius, de qua ab contrahentibus mentio facta fuerat, fundum illum sic traditum longo tempore possedi, quem tamen in foro exteriori, secundum communem opinionem non possem vsucapere, at in foro conscientiæ possem ex sententia d. Ioan. Medin. quod negat eruditissimus episcopus Couarru. & sane posito pro constanti nõ valuisse illum contractum, verissima est secundum quosdam opinio Couarr.contra Medinam, quid enim iuuat tuam bonam fidem vt mihi res mea auferatur, & cum beneficium vsucapionis lege humana, non naturali, aut diuina, inductum sit, quis vetat denegari posse per eandem legem humanam.l.nihil tam naturale.ff.de regu.iur.c.omnis res, de regu. iur. † sed duxerim non abnegamus legem potuisse si vellet hoc beneficium auferre, sed negamus auferre noluisse id beneficium ei, qui in iure inculpabiliter errauit.quemadmodum si in facto errauit non abnegat ei beneficium vsucapionis, quando tale factum inculpabiliter ignorabatur ab eo, qui præscribere se dicebat. leg. quid vulgo. ff. pro emp.l.fin.ff.pro suo.l.pro emp.l.fin.ff.pro legato.nam leges hac de re loquentes ideo faciunt differentiam inter errorem iuris & facti, qui errans in iure non intelligitur habuisse iustam causam, aut occasionem errandi, errans autem in facto iustam & inculpatam errandi occasionem habuit à plerunque, & communiter, passimque accidentibus, lex ergo positiua ei subuentum voluit, qui esset in rei alienæ diutina continuaque possessione, quam suam esse putabat inculpabiliter, non sic si culpabiliter suã esse putasset. ergo cum quæritur an diutina eademque continua possessio possessori præbuerit dominium rei possessæ cum læsione domini, non tam quærendum aut distinguendum est, vtrùm possessor errauerit in facto, an verò in iure, quàm vtrùm possessor culpabiliter, an inculpabiliter rem possessam suam esse putasset, vt si inculpabiliter suam rem illam fecisse vsucapione videatur, sin verò culpabiliter nõ vtique, quod verissimum est, probaturque expressim in dict.l.quod vulgo. in verbo, si nullam iustam causam. & in dict. l.fina.ff.pro suo, in verb.tolerabilis, & verbo, error, &c. & in dict.l.non solùm.§.quod vulgo.ff. de vsucap. verb. si nullam iusti causam, & in dict. l. pro legato, ibi, subest iusta. ff. pro legato, & in c. 1. de præscrip. in 6. in verb.causam. & hoc est quod Iureconsultus sensisse videtur in l.fina.ff.pro legato, dum ait post magnas varietates obtinuisse. Quæ omnia iura, vt vides, non tam inter errorem iuris & facti differentiam facere voluerunt, quàm inter culpatam aut inculpatam occasionem, & initium possidendi, ideoque semper quærunt, an habuerit possessor iustam causam, aut occasionem inchoandi possessionem, & apprehendendi, vt tunc vsucapere possit, sin autem non habuerit, tunc minimè possit, & cùm lex sit non solùm quod verbis legis expressim comprehensum est, sed etiam illud quod mente tacita legislator comprehendit & intellexit.l.ita stipulatus.versic. Sabinus.ibi, ex mente, vbi Paulus, Iason, & alij. ff.de verbo.obli.l. fin.ff.de hæred.institu. vnde contra legem facit, qui verba legis complexus, contra legis nititur voluntatem, vt per text.in leg.fraus.ff.de legibus.quinimmò lex est non solùm quod legislator.verbis expressis aut mente tacita comprehendit, sed etiam illud quod nec verbis, nec mente comprehendit (quia non meminit

22 *Error iuris & error facti in præscr. vsuc. vel differunt data paritate terminorum, nou.opini. & contra mentẽ omnium ferè*

minit de caſu quo de agitur) ſi tamen veroſimile eſt ita reſponſurum legiſlatorem, ſi de tali caſu meminerat, & agitaret text. egregius in l.3. C. de inofficio. teſtamen. text. elegans. in l.fin. ff. de hær. inſti. Gloſſ. communiter ibi appro. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. plenè per Tiraquell. in l. ſi vnquam, C. de reuoc. dona. per Iaſ in l. de quibus. ff. de legibus. Idem Iaſo. in l. quamuis. C. de fideicom. Idem Iaſ. in l. de quibus. num. 14. ff. de legib. Idem Iaſ. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pac. ſuprà alle. Andr. Tiraquell. de cau. ceſſ. par. 1. Idem in ſimili in præfa. tract. de retract. nu. 75. cum multis ſequen. ergo in ſpecie propoſita quis abnegabit quin ſit tuendus in re illa qnam din poſſedit is qui non putauit emptionem illam neceſſariò exigere ſcripturam, ob id quod de ſcriprura contrahentes mentionem feciſſent, cùm hac in re ſir ingens inter iuris poſſeſſores contentio. ſi ergo is habuit inculparam cauſam & occaſionem putandi illum contractum valuiſſe, & conſequenter exiſtimandi ſe rem illam rectè & titè emiſſe, & poſſediſſe, potuit ſe tueri, & proregere ominibus illis legib. ſuprà allegatis, quæ aiunt cauſam rantùm inculparam deſiderari. & preterea poterit ſe tueti mente & ſententia legiſlatorum, qui in omnibus alijs legibus huius fuetunt intentionis, vt ſi is habuit cauſam inculpatam rem illam accipiendi, eiq́ue poſſeſsionis apprehendendi eam poſsit vſucapere ſi hac de re interrogatus fuiſſet, licet illud verbis non expreſſerit, nec etiam intentione aſſecutus fuerit, quia de eo non meminit, quinimmò vix eſt vt in iure erraſſe videatur is, qui in re, quæ inter iuris profeſſores controuerſa eſt, ita vt in varias ſenrentias diſcedant, & ſcindantur, alteram partem elegit, iuxta ea quæ nor. per Glo. & Doctores in rub. & in leg. ptima. C. de liris conteſt. & quod ſi dixeris erranti vtcunque inculpabiliter non expedire, aut decere, vt ſubueniatur, cùm agitur de lucro captando cum læſione alterius, arg. text. egregij. in l. 1. §. cauſa. ff. de ædil. edict. (per quem olim ipſe tuebar opin. & partem illam quæ opin. d. Ioann. de Med. aduerſatur, vbi vendidi tibi equum non ſanum, quem tamen abſque vllo morbo eſſe putabam, & ait lex perinde me redhibitoria teneri, ac ſi equũ illum morboſum ſcirem, quaſi cum agitur de lucro captando ab vno, & ab altero, de damno vitando. & læſione reſarcienda, bona fides illius qui lucrum captat non ſufficiat aut iuuet non magis quàm ſi mala fides interfuiſſet, ſed reſpondendum, illnd procedere regulariter, ſed falli in fauorem diutinæ poſſeſsionis, quæ inculpabiliter & inchoata fuit, & continuata, ita procednnt iura ſuprà allegara, & noſtra materia, quam non abnegamus· notiſsimis iuris regulis aduerſari, quia & locupletatur præſcribens cum iactura aliena contra regulam. leg. nam hoc. ff. de condi. indebi. leg. iure natu. ff. de regu. iur. & dominium rei noſtræ iure genti. quęſitum nobis ſine facto vllo noſtro aufertur, contra regulam. leg. id quod noſtrum ff. de regu. iur. ſed nobis contra tot regulas præſcribentibus patrocinantur rationes de qnibus in leg. prima. ff. de vſucapio. & in leg. fina. ff. pro ſuo, & in leg. cnm notiſsimi, in fin. prin. C. de præſcriptio. 30. annorum.

Paulatim ergo in hanc declinamns ſententiam, vt exiſtimemus † vbi error iuris ſit inculpatus, vt tunc præſcriptio procedat, non ſecus quàm ſi error facti inculparus interfuiſſet, nam & ipſe facti error ſi culpatus eſſet, aut nimis ſupinus, non prodeſſet, text. iuncta Glo. in leg. fin. pro donaro, vbi per Doctores. & in dict. l. quod vulgo, & dict. l. fina. ff. pro ſuo, & in leg. non ſolùm. §. quod vulgo. ff. de vſucap. ergo data paritate terminorum vix vlla differentia erit inter errorem facti, & errorem iutis, nam vterque nocet, ſi eſt fatuus, & ſupinus, neurer autem noceret cùm inculpatus eſſet, aur tolerabilis. dict. l. fina. ff. pro ſuo, in verb. tolerabilis, pro nobis etiam l.3. ff. de vſucapion. & quæ diximus ſuprà.

23 *Error iuris an differat ab errore facti in præſcri.*

Ad rationem Epiſcopi Couarru. dum ait poſſe legem etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vſucapionis, reſpondemus poſſe vtique ſi vellet, verùm in eo quæſtio eſt, an voluerit, nec ne, ipſe putatur voluiſſe, nos negamus contendentes & probantes, data paritate rerminorum, non eſſe differentiam hac in re inter errorem iuris erroremq́ue facti, non ſolùm inſpecta mente, & tacita intentione legiſlatorum, ſed etiam inſpectis verbis ipſarum legum, quod procedere firmamus non ſolùm quò ad forum conſcientiæ, vt voluit Ioannes Medina, ſed etiam quò ad forum conrentioſum, quotum alterum ipſe Ioannes Medina (quem doctiſsimum virum appellat epiſcopus Couarru. vbi ſuprà) negaret, vtrunque autem ipſe epiſcopus abnegaret vir ſanè diſertiſsimus, quæ omnia not. quia per ea inſigniter declaratur tota hæc mareria præſcriptionum.

Intellige † tamen id procedere, vbi iutis error eſſet inculpatus, verùm iutis errorem in exemplis poſitis per l. ſed etſi. §. ſcite. ff. de pet. hæredit. & per Barth. & ibi, & per Baldum in l. non dubium. C. de legib. vbi ponunt exempla iuris neque reſiſtentis, neq; aſsiſtenris, intelligo non eſſe inculpatum quò ad materiam vſucapionis, licet inculpatus ſit quò ad hoc, vt quis non puniatur in ſuo amittendo. & ita intellige, quod notat Barthol. in d. §. ſcire. Itaque ſi legatum relictum in teſtamento minus ſolenni diu poſſedi, illud non præſcribam, quia etſi hic adſit iuris non reſiſtentis neque aſsiſtentis error, tamen is non eſt inculpatus, quò ad præſcriptionem ordinariam. leg. pro legato. l. fina. ff. pro legato. Id intellige retenta opinione dicentium ibi ius non reſiſtere neque aſsiſtere, quam modò neque probamus, neque improbamus, quia alibi

24 *Error iuris inculpatus non impedit præſcr. et ordinariam cum cõmuni.*

hac

hac de re agemus. Denique hanc opinionem, quam defendimus, vt is error iuris, ſi inculpatus ſit, non noceat etiam in præſcriptione ordinaria (quæ titulum ſecundum communem opin. cauſam verò non iniuſtam ſecundũ nos deſiderat) videntur tenere Abb. & Imol. in c. cùm dilectus. per text. ibi de conſuet. Abb. in cap. de quarta. col. 3. de præſcript. Balb. in repe. l. Celſus. 4. not. de vſucap. Curtius Iun. conſ. 6. num. 22. Anton. in d. cap. cùm dilectus. Felin. in d. c. de quarta, in prin. Idem in prin. decretorum. Curt. Iun. conſ. 28. col. 3. refert, & ſequitur ipſe diſertiſsimus Couarru. Epiſcopus, vbi ſuprà, verſ. tertia concluſio, qui hac in re ſibi contrarius mihi viſus eſt, niſi eum, & alios intelligas, & ſaluos cùm præſcribens conſuluit Iuriſperitos, eorumque conſilium ſequutus fuit, quod mihi neceſſarium non videtur, dummodò ius ambiguum ſit, vt in ſimili per Barto. & alios in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. denique pro nobis tex. expreſſus in l. ſi vir vxori. ff. pro donato, & in l. ſi id quod. ff. pro derelicto. In ſumma hucatque illuc circumcurſes, nullam data paritate terminorũ, inuenies differẽnam quò ad præſcriptionem, inter errorem facti, & errorem iuris, non alterutra ſi ſupinus ſit, impedit præſcriptionem. ſin autem tolerabilis ſit, neuter eorum præſcriptionem impedit.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus ſine tit. an præſcribatur, egregia q.*
2 *Præſcriptio qualitatis, per quam res deterior fit, facilius admittitur, quàm præſcriptio, per quã res tota auſertur.*
3 *Præſcriptio quare non currat ſine titulo in reditu alcaualarum.*
4 *Bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa ſufficit ad præſcribendum.*

CAPVT LXXVIII.

SERVITVTVM aquæ ducendæ ex fundo tuo acquiro, & præſcribo ſi eam duxi non vi, non clàm, non precario, per longum tempus, licet non doceam ex cauſa legati, vel donationis, vel emptionis, vel alterius tituli ad me pertinuiſſe. l. ſi quis diuturno, in princ. ff. ſi ſeruit. vend. † id quod mirabile videtur, tum quia regulariter tit. in præſcript. long. tempo. deſideratur l. vnica. C. de transf. vſuc. tum quia etiam in præſcriptione longi temporis requiritur, quando eſt contra præſcribentem, vel poſsidentem iuris præſumptio. cap. 1. de præſcript. lib. 6. iuncto cap. ad decimas, de teſt. ſpo. hic autem erat iuris præſumptio cõtra iſtum præſcribentem, quia quæque res præſumitur libera. l. altius. C. de ſer. & aqua. Qua in re plerique ſcribentium aiunt referre, vtrùm agatur de pſcribenda tota

1 *Seruitus ſine ti. an præſcribatur, ardua quæſt.*

re, an verò de præſcribendo aliquo iure, per quod res illa deterior fiat, priore caſu titu. requiritur, poſteriore verò non vtique. Ita tenent Gloſſ. Alberic. Bart. Bald. Ange. Paul. & alij in d. l. ſi quis diuturno. Ioan. Imola in c. vigilanti. num. 15. de præſcrip. Idem in c. final. num. 10. eod. tit. Anchara. in cap. poſſeſſor. de reg. iur. colum. 9. Franc. Rip. in c. cum Eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & proprie. colum. penult. vbi Anton. ſimiliter colum. 1. Rom. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucap. eſt communis opinio, & ſolutio ſecundum Couarru. variarum reſolut. cap. 17. lib. 1. num. 7. ſequitur, & dicit eſſe communem ſol. Balbus de præſcrip. in 2. part. 3. part. princi. q. 6. tenet Felinus in d. cap. ſi diligenti. num. 7. & alij innumeri, quos allegat Andreas Tiraquell. de præſcript. §. 1. Gloſſ. 4. verſic. 14. & verſicu. 39. ibi, ſed & multi hoc intelligunt, vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem diſtinctionem nouiſsimè impugnat ipſe Couarru. vbi ſuprà, dicens non agi de leui, ſed de graui præiudicio, & læſione, cùm præſcribatur ſeruitus in aliqua re, quæ vehementer per abſceſſum iuris libertatis deterior fit. vnde, inquit, quod quãdo adeſt vehemens iuris prohibitio, ne res, qua de agitur, ab alio poſsideatur, quàm ab eo, ad quem pertinet de iure, tunc ſi contra talem iuris prohibitionem poſsideatur abſcedente titulo non poſsit contingere præſcriptio, ita intelligit d. c. 1. vbi vna Eccleſia contra aliam ius decimandi præſcribere volebat eum poſsideri, & occupari ius decimandi ab vna Eccleſia, quod quidem ius ad aliam pertineret vehementer vetitum ſit. dict. capit. ad decimas. verùm, inquit, iſta vehemens prohibitio non erat in terminis dict. l. ſi quis diuturno. nos verò accepimus ius alienum poſſidere, occupare, alienare, & quoquo modo attingere, & deterius facere non minus vehementer vetitum eſſe à legibus ciuilibus, vt in fin. & per totum. C. de rebus alie. non alien. per totum. C. vnde vi & vi arma. l. clàm poſſidere. ff. de acquirend. poſſeſſ. quàm ſit vetitum à lege canonica vſurpari, & poſsideri ab vna Eccleſia ius decimandi ad aliam pertinens, vtrobique enim par prohibitio eſt, & eſſe decebat, verùm longè † facilius admittitur, vt aliqua res deterior fiat per abſceſſum alicuius iuris ad eam pertinentis, vel etiam per abſceſſum alicuius quotæ partis, quàm quod tota illa res pereat, abſcedat, vel ad alium transferatur, vt opportunè in ſimili docet Corneus per textum ibi poſt alios in l. cum quæſtio. C. de lega. vnde in dicta l. vnica. de vſucapion. transform. agebatur de præſcribenda ipſa re, & in dicto capitulo primo, de præſcription. in 6. agebatur de præſcribendo iure decimandi ipſo, quòd nociuum magis eſſe conſtat, quàm ſi ageretur de præſcribenda alicuius rei qualitate vel iure, vt in

2 *Præſcri. qualitatis facilius admittitur, quàm totius rei.*

d.l. ſi quis diuturno. tu dic vt diximus ſuprà par.2.in 3.vel 4.cap.illius part.2.

Vnde infertur (id quod in noſtro prætorio ſummorum Cæſaris rationalium ſæpè tractatum eſt) quòd in quibus caſibus duces, comites, marchiones, & alij quàmplures nobiles illum cenſum regalem (quem nos alcaualas appellamus) poſſederunt etiam longiſsimo tempore triginta annorum, adhuc tamen illum præſcribere non potuerunt ſine alicuius

3 *Præſcri. quare non currat ſine tit. in reditu alcaua.*

tituli interuentu, † quia licet in præſcriptione longiſsimi temporis regulariter titulus non ſit neceſſarius. l. ſicut. l. omnes. l. cùm notiſsimi. C. de præſcriptione triginta annorum. tamen illud procedit in rebus & iuribus, in quibus non habebat fundatam ſuam intentionem de iure, ipſe præſcribens, nec is contra quem præſcribatur, veluti in prædijs & quibuſcunque alijs rebus vel iuribus, regulariter non ſic eſt in dicto reditu (quem alcaualam vocamus) in quo per noſtras leges regias ſolus pijſsimus Rex noſter habet ſuam intentionem fundatam, vt contra eum præſcriptio etiam 30. anno. circa tituli interuentum currere nequeat.

Vnde in vſu forenſi ſæpè dicebam, quod cùm bona fides orta etiam ex iniuſta cauſa vel titulo ſufficiat ad præſcriptionem illam, quæ ſine titulo procedit, qualis eſt præſcriptio triginta annorum. l. ſicut. l. omnes. C. de præſcriptione triginta annorum. quæ quidem iura etiam iure canonico manent incorrecta, vbi adeſt bona fides, vt tenent communiter Doct. ibi, & dixi ſuprà capitulo proximo, cum præcedent. nam ſi habeo bonam fidem in re ſoli, quam inſcius emi à minore viginti quinque annis ſine decreto, vel ſine authoritate tutoris, quem ille habebat, tunc licet hæc bona fides non ſufficeret ad hanc rem præſcribendam longo tempore, quia in tali longi temporis præſcriptione requiritur titulus legitimus. l. vnica, de vſucapion. transform. l. nunquam. ff. de acquirend. rerum dominio. capit. qui contra iura. de regulis iuris. l. 1. C. de bonis maternis. l. quemadmodum. C. de agric. & cenſi. lib. 11. titulus autem illegitimus, & improbatus habetur pro non titulo, vt dictis iuribus, & l. final. C. pro donato. tamen vbi titulus non requiritur, ſi is interueniat, licet minus legitimus, aut à lege improbatus, ſufficit ad inducendam bonam fidem, eaque bona fides ab hoc etiam iuris errore cauſata ſufficit ad præſcriptionem, vt eſt vera & communis opinio, quam tenuit Gloſſ. in l. 2. C. vbi cauſa ſtatus agi debeat. Antonius & Imola in cap. peruenit. per text. ibi, de empt. & vend. Paul. conſilio 44. colum. penulti. lib. 2.

4 *Bona fides orta etiam iniuſta cauſa ſufficit ad præſcript. cum communi.*

Anton. in cap. de quarta, de prȩſcription. Barto. colum. penult. & ibi Paul. in l. Celſus. ff. de vſucapion. Antonius in cap. final. de præſcrip. vbi Imola columna quarta. Felinus in dicto capitu. de quarta. numero 34. Balbus in dicta l. Celſus. 4. nota. Anton. Rub. conſilio 85. vbi hanc dicit communem Epiſcopus ciui Rod. in capitu. poſſeſſor, de regulis iuris. in ſexto. part. 2. §. 7. Paulus Caſtrenſ. conſilio 44. colum. penult. lib. 2. quia is titulus illegitimus, vbi nullus titulus neceſſarius erat, non nocet, cùm interuentus illius rei, quæ neceſſaria non erat, non ſoleat nocere. l. vnica, in princ. C. de rei vxor. actio. ſicque præſcriptio triginta annorum contingit & procedit ex iſta bona fide orta, & profecta ab iſto titulo, & cauſa erronea, & non legitima, quod quidem regulariter procedit, ſed vbi agimus de præſcribenda re vel iure, in qua is contra quem præſcribebatur habebat intentionem ſuam fundatam de iure, vt ſic contra eum non curreret præſcriptio temporis breuioris, quàm annorum, & tunc cum titulo (quale eſt in terminis dicti capit. 1. de præſcript. in 6.) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fides inde profecta non ſufficeret ad præſcribendum, non magis, quàm ſi nullus titulus interfuiſſet. Idemque dicebam in dictis reditibus regalibus (quos alcaualas vocamus) præſcribendis, in quibus ſimiliter Rex noſter fundat intentionem ſuam de iure, & per hoc contra eum currit ſola præſcriptio longiſsimi temporis non aliter, quàm cum tituli interuentu, nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus, & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta non ſufficeret ad præſcriptionem inchoandam.

Hactenus in reditibus. ſed quid in iuriſdictione? dic quòd contra poteſtatem ſupremam Papæ aut Cæſari conceſſam currere præſcriptionem tanti temporis, cuius initij memoria non ſtat, tenent Bartol. in l. 1. ff. de aqua pluuia. arcenda. Idem in l. hoſtes. ff. de captiuis. Felinus in capit. cùm non liceat. columna quarta, de præſcription. Abb. in capitu. final. nota. 1. de conſtitut. Felin. in cap. cum nobis. columna ſecunda, de præſcription. Bartol. in l. infamem. ff. de public. iudi. Abb. in capitu. quò ad translationem, de offi. delega. Alexandrinus conſilio 15. columna ſecunda, libro quinto. Iaſ. conſilio 70. columna 1. lib. tertio. Alexandrinus conſilio 11. columna 3. libro 7. Purpuratus in l. imperium. numero 174. ff. de iur. omnium iudic. Curtius Iunior in ſecunda part. tract. feudorum. quomodo feud. in eſſe deducatur. 2. quæſt. princip. & hanc ſequitur, & firmat eſſe magis communem opinionem Aymon Crauet. de antiquit. tempor. quarta parte. ſectione, materia iſta. numero ſeptuageſimoſecundo. Couar. d. qui neminem alleg. in c. poſſeſſor, de regulis iur. lib. 6. part. 2. §. 8. num. 4.

Contrariam partem vt non præſcribatur cõtra talem ſupremam poteſtatem etiam per interuentum temporis, cuius initij memoria non ſit, tenuerunt Abb. ſibi contrarius in capitulo, per venerabilem, qui filij ſint legitimi.

colum.

colum. final. Idem in dicto capitul. cùm non liceat. Romanus consil. 371. colum. fina. Alex. in l. more. colum. penultim. ff. de acquirend. hæred. sequitur, & dicit communem opinionem Sozin. consilio 275. columna 3. lib. 2. Decius consilio 307. columna tertia. Ias. consilio 208. columna tertia, libro secundo, & Purpuratus sibi contrarius in l. 1. columna quinta. ff. de officio eius, cui mandata est iurisdictio. Ias. in l. imperium. colum. 9. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. sed soleo tenere priorem partem, quia isthæc summa potestas iuris positiui esse videtur, neque vllum ius positiuum est, quod per hoc tempus non tollatur, vt diximus suprà cap. 1. & 2. & 6. l. fin. tit. de las præscript. lib. 3. ordina.

SVMMARIVM.

1 *Titulus improbatus prodest interdum ad præscribendum, ardua q.*
2 *Intellectus l. 2. §. si sub conditione. ff. pro emp.*
3 *Error iuris regulariter impedit præscriptionem, etiam si concurrat cum errore facti, cotra communem.*
4 *Intell. l. si vir. ff. pro donato. & num. 5. & 6.*
5 *Præscriptio procedit quando vxor viro rem alienam donauit, licet vir eam vxoris esse putasset, & sic donationem quò ad transferendum dominium non valuisse existimasset, contra Doctores.*
6 *Error Iacob. & Alberic.*
7 *Intell. l. si id quod pro derelicto. & num. 13.*
8 *Malam fidem non dicitur habere, qui contra iura mercatur, si & prohibitio fiebat ob priuatam vtilitatem, & cum eo contraxit, qui inops intellectus à lege non præsumebatur, non a traditio.*
9 *Intell. l. 2. C. pro empt.*
10 *Intellectus l. final. §. sin autem. C. commun. de legatis.*
11 *Error Couarru. emendatus.*
12 *Mala fides respectu vnius impedit præscriptionem respectu alterius, ard. q.*
14 *Mala fides non videtur adesse, nisi tribus demùm concurrentibus.*
15 *Bona fides an præsumatur titulo deficiente, ardua quæstio.*
16 *Mala fides vitium an purgetur tempore.*
17 *Bona fides præsumitur ex longa possessione.*
18 *Mala fides vitium purgatur tempore.*
19 *Bona fides in præscriptione immemoriali an sit necessaria, ardua quæst.*

CAPVT LXXIX.

1 *Titulus improbatus præscrip. interdũ parit, egregia quæst.*

XOR † viro fundum alienum à se, tamen possessum donauit, & tradidit, quẽ vir longo tempore possedit, an p̃scribat quæritur, & Iureconsultus in l. si vir vxori. ff. pro dona. ait præscripsisse, idem ait in l. si id quod. ff. pro derelicto, & Gloss. in d. l. si vir. opponit sic, aut enim is donatarius cogitauit rem donatam esse donatricis, aut putauit esse alienam, si putabat esse donatricis, non habuit iustam causam accipiendi, & possidendi, cum lege vitata sit ea donatio, sicque cessat vsucapio ordinaria, quæ in hac iusta causa nititur, vt diximus per dict. l. quod vulgo, & dict. l. non solùm. §. quod vulgo. dict. l. final. ff. pro suo. dict. l. pro legato, & dict. l. fi. ff. pro legato. sin autem putabat rem donatam esse alienam, non habebat bonam fidem, sicque cessat vsucapio.

Responde quòd dicitur ad præscriptionem ordinariam exigi initium, & causam possidendi iustam, non intelligitur quòd sit iusta re, & opinione possidentis, satis enim est iustam esse re tantùm, quinimò re, & opinione ibi iusta, & legitima causa erat re, quia lex permittebat talem rei alienæ donationem valere opinione, quia & eam donationem valere donatarius existimabat, sed in causa validitatis errabat, quia donatarius putabat valere eò, quòd esset vxoris, ea autem valebat eò, quòd esset aliena, itaque licet ibi esset error iuris, tamen non erat error in effectu, sed erat error in causa qui non nocet, simile in l. 1 §. si legatarius. ff. ad legem Falcidiam. ergo in terminis dict. l. si vir. erat iusta possidendi causa inspecta re, hoc est, iuris dispositione, & inspecta opinione præscribentis, quò ad iuris effectum, licet in causa errasset, sicque ibi veritas iuris concurrebat cum opinione præscribentis, at in terminis l. nunquam. ff. de vsucapion. & l. 2. §. si à populo. ff. pro empto. vbi emi à pupillo sine tutoris authoritate rem suam, causa quam habeo possidendi iniusta erat, vel iusta non erat inspecta legis dispositione, & opinione mea. nam licet ponas me inscium ignarumque iuris existimasse id licere, tamen ius aliud disponebat, sicque causa illa possidendi legitima erat opinione tantùm inspecta, non inspecta re, id est, legis dispositione, ergo aut initium & causa possidendi est legitima re, & opinione, aut illegitima re & opinione, aut legitima re tantùm, aut legitima opinione tantùm. Primo casu procedit sine dubio, quia contingit præscriptio, vt in dicta l. si vir, & in omnibus legibus permittentibus vsucapionem. nam licet res alienas de facto inscio vel inuito domino vetitum sit alienare, vt per totum. C. de rebus alien. non alienandis. tamen illud est illicitum ex parte tradentis, cæterùm ex parte accipientis, si bonam fidem habebat, non est vetitum. l. bona fides. ff. de verborum significationibus, & in legibus suprà allegatis. Itaque cùm ad præscriptionem exigimus initium possidendi legitimum fuisse re & opinione, intelligimus ex parte accipientis, nec curamus vtrùm ita sit necne, regulariter ex parte tradentis, licet aliquan-

aliquando sic, vt in authen. malæ fidei. C. de præscript. si ergo si re & opinione erat legitima causa & initium posidendi, procedit vsucapio. d. l. si vir, cum concord. quod si re & opinione accipientis erat iniusta causa, tunc sine dubio cessat præscriptio propter malam fidem accipientis. l. vnica. C. de vsucap. transform. cap. possessor, de reg. iur. in sexto, quòd si iusta causa erat accipiendi opinione tantùm, non etiam re. quia per errorem iuris putabat accipiens eum contractum legitimum esse, veluti si emit à pupillo sine tutoris authoritate, & tunc cessat præscriptio. dicto §. si à pupillo. dict. l. nunquam. quòd si re, id est, ex legis dispositione legitima erat possessio, sed opinione accipientis erat illegitima, quia ipse putabat contractum esse à lege vetitum cùm non esset, veluti si existimabat adultum non posse res mobiles alienare sine decreto, cùm prohibito sit in prædijs non in mobilibus regulariter. l. magis puto, per totam. ff. de rebus eorum per totum. C. de prædi. mino. ipse autem emit rem mobilem ab adulto sine decreto, cum tutoris authoritate si eum habebat, vel sine tutore, quando eum non habebat, & tunc puto cessare præscriptionem, nam aut pupillus dominus erat, & tunc statim facit dominum accipientem. l. traditionibus. C. de pact. iuncta l. nunquam. ff. de acquirend. rerum dominio. Sicque cessat vsucapio. §. sic itaque. Institut. de actio. Aut non erat dominus, & tunc adest mala fides accipientis, quæ impedit vsucapionem, vt dict. l. vnica. & dict. cap. possessor. c. vigilanti. & cap. final. de præscription. ratio differentiæ, quia quando rem suam adultus tradebat ex causa legitima ad transferendum dominium, licet eam in legitimã accipiens putaret, iniurium non est dominium transferri, quia nihil tam naturale est, quàm voluntate domini rem suam in alium transferre volentis ratam esse. §. per traditionem. Institut. de rerum diuision. l. nemo. ff. de pact. verùm cùm adultus traderet alienum, & accipiens erraret in facto, quia putabat alienum non esse, & in iure, quia putabat adultis res suas mobiles alienare sine decreto non licere, tunc non adest voluntas domini, quæ efficiat vt dominium statim transeat, nec æquitas, quæ subueniat posidenti per concesionem vsucapionis, sicque videtur cessare vsucapio.

Per contrarium vt locus sit vsucapioni videtur per regulam l. regula. §. qui ignorauit. ff. de iur. & facti ignor. iuncta l. clauibus. ff. de contrahend. empt. vbi qui abs te emit rem tuam, quam alienam putabat, si ei tradidisti, dominus fit, licet negare non posimus, quin ille haberet malam fidem, quando quidem rem, quam accepit, alienam putabat, sed hac in re veritas præualet opinioni. ergo si tradente domino statim transfertur dominium nõ obstante mala fide accipientis, similiter transfertur vsucapiendi conditio, quando traderet non dominus. Ad † idem l. 2. §. si sub conditione. versic. contra. ff. pro empt. vbi abs te emi rem alienam sub conditione, & conditio extitit me ignorante, sicque adhuc tuam esse putabam, quia conditionalia pendente conditione nihil ponunt inesse. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cad. toll. l. final. §. sin autem sub conditione. C. commu. delegatis. l. si quis sub conditione dandorum decem. ff. si quis omissa caus. testa. l. seruo legato. §. 1. ff. de legat. 1. & tamen textus ibi ait, à tempore, quo revera expleta conditio fuit præscriptionem inchoari, quamuis ipse putarem eam rem meam non esse, sed permanere adhuc in dominio venditoris quousque conditio impleretur. 2 *Intell. l. 2. §. sub cond. ff. pro empt.*

1 Ad idem & tertiò d. §. si sub conditione. versic. quod apertius, vbi defunctus emerat, sed sibi res nondum fuit tradita, quæ tamen postea hæredi tradita fuit, isque ignorabat defunctum emisse, sicque rem alienam esse putabat, & ad se nullo modo pertinere, & adhuc, quia revera habebat titulum emptionis potest præscribere, ratio, quia hac in re veritas præualet opinioni, vt ibi exprimitur, & eadem l. §. si à pupillo, & d. l. regula. §. qui ignorabit.

Ad idem & quartò text. optimus in l. si id quod. ff. pro derelicto, vbi vxor marito rem donauit, quod cùm scirem à marito emi, licet non ignorarem alienum me emisse, quia vxor quæ marito donauit eum dominum non fecit, adhuc tamen possum vsucapere vt ibi, non obstante scientia rei alienæ, quia vt text. ille ait quasi volente & concedente domina maritus tradidit, ergo licet vterque, id est, tam emptor quàm venditor haberent scientiam rei alienæ, adhuc non videntur esse in mala fide, quando habebant domini voluntatem, etiam si ea voluntas à iure probata non esset, & talis dominus eam rem alienare non posset.

Ad idem & quintò. l. si vir vxori. ff. pro donato, vbi vxor viro rem alienam donauit, quã vir vxoris esse putabat, & valere donationem iuris ignarus existimabat, & adhuc profuit valuitque is contractus, quoad præscribendum, quia ignorantia iuris non nocet in vsucapionibus, quando præscribens putabat contractum non valere, qui revera valebat, sic ergo & in proposito emi ab adulto rem mobilem sine decreto, quo casu venditio ritè facta fuit, possum ex hoc titulo & causa vsucapere, licet putarem venditionem esse nullam, quia hac in re plus est in re quàm in opinione, diuersum esset sanè, si contractus ritè factus non esset, & ipse putarem valere, nam is error non faceret tenere eum contractum, qui ex legis dispositione non valebat. l. nunquam. ff. de vsucap. & dict. l. 2. §. si à pupillo. ergo ignorantia possessoris in iure qui rem

acce-

acceperat, nec de contractu valido facit inualidum, nec de infirmo & inutili facit firmum, quia hac in veritate magis est quàm in opinio.

3 *Error iuris impedit præscript. etiam si concurrat cũ errore facti, contra cõmunem.*

Hinc † infertur veram non esse eam communem sententiam, quòd in præscriptione ordinaria error iuris non nocet, quando concurrit cum errore facti, quam opinionem tenuit Gloss. per text. ibi in d. l. si vir. & ibi Barto. Dyn. num. 40. in c. possessor, de reg. iur. in 6. Bald. in l. 4. C. pro emp. num. 4. Balbus in d. l. Celsus. ff. de vsucap. in 4. not. Felin. in cap. de quarta, de præscript.

Sed hæc communis opinio vera esse non potest, nam si solus error iuris impedit vsucapionem ordinariam, ergo longè magis impedietur, si concurrat error tam iuris quàm facti, quia duo vincula, &c. l. testam. C. de impuberum. Item est contra l. nunquam. ff. de vsuca. l. 2. §. si à pupillo, cum conc. ff pro empt. vbi possessor errabat in facto, quia emit rem alienam, quam venditoris esse putabat, & in iure, quia emit à pupillo existimans, quòd haberet rerum suarum liberam alienationem, cùm non haberet, & tamen negatur ibi vsucapionem procedere.

4 *Intel. l. si vir. ff. pro don.*

Ad † d. l. si vir, responde, vt diximus, quæ responsio longè melior est quàm ea, quæ assignatur à Paulo Castrens. in titu. pro donato, ad finem. & in d. l. nunquam. & per Azonem in summa. C. de iuris & facti igno. per Aegidium in c. vigilanti, de præscript. num. 47. Felin. num. 36. in d. cap. de quarta, & Episcopus Couarru. vbi suprà. §. 7. ad finem. Hi enim intelligunt, quòd in dict. l. si vir, ideo error iuris non nocet, quia errabatur non circa validitatem contractus, sed circa causam validitatis, donatarius enim benè putabat contractum valere, & verum erat, sed ideo valere existimabat, quod intelligebat, omnem donationem inter virum & vxorem valere non secùs quàm inter reliquos, & in hoc decipiebatur errore iuris, qui non nocet, licet, vt ipse sentiunt, noceret si erraret circa validitatem contractus, quod nos omninò negamus asseuerantes in terminis dict. l. si vir, valiturum esse contractum etiam si donatarius existimaret non valere, itaque licet vir donatarius iuris esset conscius, sciretque donationem inter virum & vxorem regulariter non valere, remq; illam sibi ab vxore donatam putasset vxoris esse, non autem alienam, adhuc valeret donatio, & procederet vsucapio per generalitatem illius text. qui non facit vim in errore donatarij circa ius, & id subaudire est intolerabilis diuinatio, & suppletio ad illum text. ergo intelligamus maritum ibi rem donatam vxoris esse intellexisse, cùm esset aliena, sicque errasse in facto, & similiter intellexisse veritam esse donationem inter virum & vxorem, & nihilominus rem accepisse, sicque habuisse scientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris esse putabat cùm esset aliena, & putabat non iure sibi fuisse donatam & traditam, sicque in bona fide non erat existimans se possidere rem, quæ adhuc vxoris maneret etiam post donationem & traditionem, adhuc tamen vsucapere eam potest iure ciuili, quia revera illa donatio valuit, & illa mala fides vel mala fides non est, vel si est, non tamen nocet, quò ad præscriptionem propter consensum domini accedentem, itaque ibi contingit præscriptio, quia affuit possessio, & affuit titulus revera sufficiens, licet donatarius eum titulum insufficientem putasset, cuius error non obest aut eneruat veritatem, affuit etiam bona fides, quia in mala fide non est, qui possidet rem alienam scienter, si scit se habere domini voluntatem, vt probatur ibi, & expressius in l. si id quod, vbi elegans textus. ff. pro derelicto ibi, quasi volente & concedente domina. ergo in dict. l. si vir. nihil deerat ad vsucapionis requisita, cùm adessent possessio, titulus, & bona fides, sicque vt ibi cõtingeret præscriptio, non erat necesse, quòd donatarius errasset in causa validitatis contractus, licet aliud & diuersum sentiant Paulus & alij, quos proximè retulimus, † vnde contra ipsos facio talem conclusionem: Si res aliena viro ab vxore donata est, virque errabat bis in facto, quia & rem vxoris esse putabat, & illum contractum ob eundem facti errorem putabat non valere, præscribere poterit, quæ conclusio contra ipsos probatur. Primò per dictam l. si vir, si generaliter, prout debet, intelligatur. Secundò in dicta l. si id quod in decisione. Tertiò ibidem in ratione decidendi. Quartò in dicta l. regula. §. primo. Quintò in dicta l. 2. §. si sub cond. versicul. contra. ff. pro emptore. Sextò ibidem in vltimo responso. Octauò in l. loci corpus. ff. de acquirend. rerum dominio. Nonò in l. 1. §. si legatarius, iuncta sua Gloss. ff. ad legem Falcidiam. Denique donatio inter virum & vxorẽ valet, quò ad possess. l. 1. §. si vir. ff. de acquirend. possess. ergo etiam si vxor viro rem propriam donasset, eum faceret iustum possessorem, licet dominum non faceret, sicque præscriberet.

5 *Præsc procedit quando vxor viro rẽ alienam donauit, licet vir vxoris esse putasset, cõtra Docto. & dona. non valere intellexisset.*

6 *Error Iacob. & Alberic.*

Subinfertur verum † non esse intellectum, quem ad d. l. si vir, assignant ibi Iacobus de Arena & Albericus. aiunt enim, quòd ibi erat possessio & titulus verus & legitimus, & in hoc rectè, & licet donatarius errasset in iure, existimans ibi donationem non valuisse, tamen is error non excludit bonam fidem, & sanè quòd non excludat bonam fidem agnosco, sed nego iuris errorem interfuisse, quia ipsi intelligunt quòd donatarius putabat, donationem valere ductus errore iuris, ego intelligo quòd putabat non valere deceptus errore facti, sciebat enim ius, quod præcepit donationem inter virum & vxorem non valere, quando vxor viro rem suam

ſuam donabat, ipſe autem putabat eam donationem ideò non valuiſſe, quia non res aliena, ſed ipſius vxoris donata eſſet, ſicque ibi non in iure, ſed in facto tantùm errauit, ſimiliter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore facti, non quidem ab errore iuris, ergo Alberic. & Iac. de Arebis erraſſe videntur. Primùm, quia exiſtimârunt ibi bonam fidem ab errore iuris emanaſſe, cùm non effluxerit, niſi ab errore facti. Deinde, quia virum in iure erraſſe crediderunt, cùm in facto tantùm, non etiam

7 in iure erraſſet. Subinfertur † verus intellectus ad l. ſi id quod. ff. pro derelicto. verſic. nam & ſi, cuius verba ita habent, nam & ſi tibi rem ab vxore donatá ſciens emero, quia quaſi volente & concedente domina id faceres. idem iuris eſt, ſcilicet, vt vſucapere non poſſem, & Gloſſ. ibi, quam ſimpliciter ſequuntur Dyn. Iaco. de Aret. Barto. Alberic. & Paul. ibi, & alij, communiter duos aſsignat intellectus. Primus eſt, quòd ibi vxor, quæ donauit mariro, nõ erat domina rei donatæ, quia eam pro derelicto habitam à non domino accepit, ſicq; eius dominium nacta non fuit, & conſequitur dominium eius rei in maritum, donatarium non tranſtulit. l. nemo plus. ff. de reg. iu. c. nemo poteſt plus, de reg. iur. in 6. vnde cùm ego ſciens à marito emiſſem, nec dominium acquirere potuiſſem, quæſiui vſucapiendi conditionem, ſed in re dubia quiſque præſumitur ſuum, non alienum alienare, per tot. C. de reb. alie. non alien. l. merito, in prin. ff. pro ſocio. ſicque dicere quòd ibi vxor mariro alienum alienauit, præterea quòd eſt diuinare, eſt etiam contra legis præſumptionem, vnde Gloſſ. tranſuolat ad ſecundum intellectum, vt ibi venditio ideo valeret, quia vxor erat præſens & conſentiens huic venditioni tempore, quo fiebat, ſicque ipſamet per mediam perſoná viri vendidiſſe videretur, ſicq; emptor non haberet malam fidem aut ſcientiá rei alienæ, cùm ab ipſa vxore, quá dominá putabat, videatur emiſſe. Sed & is intellectus, cum quo ſimpliciter omnes ibi tranſeunt, diuinat vxorem eſſe præſentem tempore, quo maritus mihi donabat. Dic ergo quòd ſiue res illa eſſet vxoris, nõ fieret mariti donatarij, quia per hoc vxor efficeretur pauperior. l. ſi vir. ff. pro donato, ſiue eſſet aliena, non fieret mariti, quia vxor non poſſet dominium, quod non habebat, transferre in maritum donatarium. l. nemo plus. ff. de regulis iur. dict. cap. nemo poteſt plus. in re autem dubia magis eſt, vt vxorem donantem dominam fuiſſe rei donatæ præſumamus per iura ſuprà allegata, quod planè ſignificat textus ille, dum ait: Quia quaſi volente & concedente domina. ſic ergo maritus eam rem, cuius dominium non habebat, vendidit mihi, qui eam præſcribere poſſum, vt textus ait, nam hic adeſt poſſeſsio, adeſt etiam titulus venditionis, adeſt etiam bona fides, nam licet ego ſcirem hanc rem à

Intell. l. ſi id quod. ff. pro derelicto.

mariro mihi venditam, mariti non fuiſſe, ſed vxoris fuiſſe & nunc eſſe, tamen ſciebam maritum eam poſſediſſe non inuita vxore, ſed volente (ex illo enim contractu à lege improbato fuit ab vxore in maritum donatarium tráſlata poſſeſsio. l. 1. §. ſi vir. ff. de acquirend. poſſ.) ſciebamque eam poſſeſsionem in me tranſtuliſſe ſimiliter volente & concedente vxore, quæ cùm rem illam mariro donatam vellet, voluit etiam vt ille de illa liberè diſponere poſſet, vt per totum. C. de donati. quæ ſub modo. ſicque ego non eram in mala fide, quia vt qui poſsidet rem alienam, videatur malam fidem habere, oportet vel quòd ſciat certò ſe alienum poſsidere inuito domino, vel quòd ſimus in dubio, quo caſu dominus præſumitur inuitus. l. vetare. ff. de furt. Diuerſum eſt, cùm is poſſeſſor poſsidet alienum de voluntare domini vel certa vel præſumpta, prout erat in terminis d. l. ſi id quod. quia tunc malam fidem non intelligitur habere, cùm domino non inuito alienum poſsideat, probatur in §. 1. Inſtitut. de oblig. quæ ex delicto, vbi tunc demum is, qui contrectat rem alienam mobilem, videtur malam fidem habere, cùm id facit inuito domino, non ſic ſi eo non inuito contrectet, tunc enim videtur regulariter malam fidem habere, nec facit ſurtum, vt ibi in text. & in Gloſſ. Neque ad rem pertinet, ꝙ qui contra iura mercatur, bonam fidem non præſumatur habere. cap. qui contra. de reg. iu. in 6. l. quemadmodum. C. de agri. & cenſi. libro 11. vnde cùm ego in terminis dict. l. ſi id quod, ſciens à marito emiſſem rem, quam vxoris eſſe non ignorabam, videor contra iura mercari, ſicq; bona fide carere. Sed reſpon. d. c. qui contra, & d. l. quemadmodum, procedere quando ius reſiſtit, non ſic quando nõ aſsiſtit, prout eſt in donatione inter virum & vxorem, vt docet Bart. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſſoribus, qui inde deducit hanc donationem firmari iuramento, cuius opinio communiter approbata eſt, vt diſſeruimus lib. de ſucc. crea. part. 1. §. 29. num. 11. tunc enim cùm ius non aſsiſtit alicui actui, nec ei condonat actionem, qua poſsit exequi, & ad effectum perduci, qui talem actum, cui lex non aſsiſtit, facit, non videtur malam fidem habere, non magis quàm ſi faceret actũ à lege permiſſum, ita intelligo d. l. ſi id quod ſimile, per Bar. in l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ff. de perit. hæred. Item reſponde, quòd d. c. qui contra. & d. l. quemadmodum. cum conc. procedunt in ijs, quæ vetantur principaliter propter publicam vtilitatem, nam qui contra talem prohibitioné contrahit, bonam fidem non præſumitur habere, non ſic in ijs, qui vetantur propter vtilitatem principaliter priuatam ipſius prohibiti, qualis eſt donatio inter virum & vxorem, ſecundum Barto. in d. l. ſi quis pro eo, quem communiter Doctores ſequuntur, vt diximus in d. tract. parte 1. nam qui facit contractum à

lege

lege vetitum propter vtilitatem principaliter priuatam, non videtur habere malam fidem, accedente consensu expresso vel tacito illius cuius fauore is actus vetitus fuit, ita procedit d.l. si id quo. sicque vtilisimè & mirum in modum limitatur & declaratur materia bonæ fidei, quæ in præscriptionibus exigitur, quod & nouum est, & procedit etiam de iure canoooico, non secus quàm de iure ciuili, oam quod iura canoonum aiont, malæ fidei possessorem eum esse, qui alienum sciens possidet. c. vigilanti. c. final. de præscript. c. si virgo. 34. q. 2. id sanè intelligendum est dummodò alienum possideat inuito domino, q. in dubio præsumitur. d. l. vetare. non sic si domino voleote possideat alieoum, quod præsumitur quando dominus eam rem alienauit, licet proprer suammet vtilitatem alienare vetitus esset, tunc enim tam is, in quem ipse prohibitus alienauit, quàm reliqui omnes, qui à priore accipiente accepetunt, bonam fidem videntur habere, quasi omnes de illius domini prohibiti voluntare possidere videantur, per d. l. si id quod. Diuersum fortè esset, si quis alienare à lege vetitus sit etiam ob priuatam principaliter vtilitatem non ipsius quidem prohibiti, sed alterius tertij, puta in terminis l. filiusfamiliâs. §. diui. ff. de lega. 1. † ergo si quod alumno minus industrio-

8 Malá fidem nō dicitur habere, qui contra iura mercatur, si prohibitio sit ob priuatam vtilitatem, & accedit domini vol.

lo propter soammet vtilitatem reliquit alienare prohibuit, vt fuit in l. Titio centum, in princip. ff. de condit. & demonst. ipseque sciens ab illo emi oon videbor malam fidem habere, licet is titulus illegitimus sit, vt ibi, & consequenter licet qoasi ex defectu tituli cesset præscriptio ordinaria decem vel viginti annorum, erit tamen locus præscriptioni triginta annorum, in qua titulus noo exigitur, sed tantùm bona fides hodie de iore canonico, quæ hac in re minimè defuisse videtur, vt in dict. l. si id qood. sicque mirè declaratur, d. c. vigilanti, & dict. cap. fin. de præscri. l. bonæ fidei. ff. de verborum signif. l. vnica. de

9 Intel. l. 2. pro empt.

vsucap. transf. cum similibos. Sicque † si seruos filio minori legaui, qui etant perfectæ artis periti, propterque illam petitiam eos alienare vetui, quo casu valet ea prohibitio. l. 2. C. pro empt. isqoe filius scienti donauit, vendidit, aut dotis nomine dederit, is quidem titulum legitimum non habet, sed bonam fidem habere non desioit, sicque cessabit ordinaria præscriptio, quæ legitimum titulum desiderat. d. §. si à pupillo, in l. 2. ff. pro empt. cum simil. sed locus etit præscriptioi triginta annorum, quæ titulum non desiderat, sed sola booa fide conrenta est, quæ hic adesse intelligit, per qood mirum in modum declarantur. d. c. vigilanti, & d. c. 2. & l. sicut. l. omnes. l. si quis emptionis. l. cùm notissimi. C. de præ-

10 Intel. l. fin. §. sin autem. C. commun. de lega.

scriptiooe triginta annotum. Dioersum † sanè esset, si rem sub conditione legatam, ego pendentem cōditionem scienter emissem ab hærede, & postquam eam per annos triginta possedissem, conditio extitisset, eamque à me legatarius vendicasset, tunc enim nouè aut noua ratione teneo me tueri prærextu præscriptiooisnon posse, nec præscripsisse, ooo quidem longo tantùm tempore, vt expressum est in l. final. §. sin autem sub conditione. C. commu. delega. nec etiam longissimo, qoia licet in hac præscriptione titulus non exigatur. d. l. sicut, cum concord. tamen hodie exigitur bona fides per d. c. vigilanti, & d. c. final. quæ hic adesse oon videtur, qoia licet pendente cooditione vetum sit possedisse me de voluntate domioi, sicqoe bonam fidem habeam respectu ipsius, habeo tamen malam fidem respectu alterius, scilicet legatarij, sicque cessat præscriptio, per qoam declarationem pulchrè ampliatur. d. §. sin autem, & d. cap. fi. & d. c. vigilanti. Ex † superioribus etiam apparet Gloss. in l. Pomponius. §. si iussu. ff. de acquir. possess. non iure notatam fuisse ab Episcopo Couarru. viro alioqui disertissimo, ea enim Gloss. ait quòd in terminis d. l. si vir. ff. pro donato cessat regula. l. clauibus. ff. de contrahend. empt. nam, inquit, vxor cum domina non est, & marito donauit, transfert in eum vsucapiendi conditionem, & tamen si domina esset, dominium non transferret, q̃d verissimum est, & probatur in d. l. si vir. quod improbat ipse Episcopus, dicens, quod ibi vxor si traderet ptoptiam rem, domioium in maritum transmitteret, quod est contra totum titulum. ff. & C. de dooat. inter virum & vxor. vnde illud verbum in curia lapsum aut errore librariorum deptauatum credeodum est. Ex supetioribus maximè & intellectu, quem signauimos ad l. si id quod. ff. pro derelicto, & l. si vir. ff. pro donato, patet vera resolutio illius articuli sat controuersi, † an mala fides respectu voius impediat præscriptionem respectu alterius, quale est cùm fundum alienum scieos possidebam, qui quidem fundus re vera tuus erat, sed eum Sempronij esse falsò opinabar, & hac in re aiunt Barto. in l. naturaliter. ff. de vsucapionibos, nom. 11. & apertius numero 14. tenuisse procedere vsucapionem, nec illam scientiam rei alienæ impedimento esse, quod ex mente videtur esse Glo. final. in l. si quis fundum. ff. de acquiren. possess. & Gloss. in l. sicut. C. de præscript. triginta annorum. & Bartolum ita intellexerunt Aegidius Bellamera. in c. vigilanti. oume. 35. de præscript. Antonius colum. final. & Felin. colum. 1. in c. fin. de præscr pr. vbi Imola num. 25. & hanc Barto. opinionem sic intellectam communem esse firmat Balbus de præscript. in tertia parte sextæ partis princip. quæst. 2. versic. 3. Socinusque idem firmat consil. 47. lib. 3. colum. fina. quod & firmat Ioan. Annibal in dicta l. naturaliter. numero 156. & hanc Bartoli opinionem simpliciter sequontur Imola in dict. l. si quis fundum. Aocharan. in

11 Error Couar, emendatus.

12 Mal fides respectu vnius impedit præscriptionē respectu alterius, elegans q.

k cap. 1.

cap. 1. de præscrip. in 6. Salicetus in l. cum notissimi. §. imò. C. de præscriptione triginta annorum. qui tamen sententiam suam non satis aperiunt, sed Bart. simpliciter sequuntur. Contrariam partem, vt qui alienum sciens possidet, is licet circa verum dominum illius rei erret, dum eum Sempronij esse putaret, cùm tuus esset, non possit præscribere contra te, nec contra Sempronium, aut alium, tenent Abb. in d. c. illud. num. 8. Aret. nume. 56. in l. 1. §. item acquirimus. ff. de acquirend. poss. Idem Aret. in l. 3. §. Neratius. colum. fin. Idem in l. Pomponius. §. ex facto. eodem titu. Vincentius Hercul. in d. §. item acquirimus. num. 24. Aretin. consil. 17. colum. 9. Balbus vbi suprà. Annib. vbi suprà, nume. 160. Bellamera, vbi suprà, & Sozinus in d. §. item acquirimus, & Claudius in dict. l. naturaliter. colum. 3. & hanc opinionem sequitur, & firmat esse magis communem Episcop. ciuita. Rod. in c. possessor, pat. 2. §. 8. ad fin. de reg. iur. in 6.

Mouentur tenentes hanc posteriorem partem, quia malæ fidei possessor is est, qui possidet alienum scienter, isque nullo tempore præscribit. c. fin. de præscrip. c. vigilanti. eodem tit. cap. si virgo. 34. quæst. 2. vbi quandiu quis ignorat alienum se possidere, tamdiu & non diutius potest intelligi bonæ fidei possessor, & tamdiu & non diutius potest præscribere, nec dubium est, quin is haberet scientiam rei alienæ, licet errasset circa verum dominum. l. aut qualiter. §. si quis dum putat. ff. quod vi, aut clàm.

Ad l. si quis fundum. vnde effluxit potissimùm Bartol. & sequacium fundamentum, respondent procedere respectu diuersorum iurium vel respectu partium, nam si totum fundum ab omni parte, & ab omni iure, & respectu possidebam, cùm scirem vsumfructum alienum esse, proprietatem autem ad me pertinere putarem, vel totum possidebam, cùm tertiam eius fundi partem alienam esse non ignorarem, reliquas verò fundi partes meas esse falsò opinabar, tunc & proprietatem illam vsucapere potero, nihilum impediente scientia vsusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vsucapere, licet scirem alteram tertiam partem fuisse esseque alienam. Idque licebit non aliter atque si duos fundos alienos possiderem, alterum sciens, alterum errans, putansque ad me pertinere, tunc enim indubitatum esset fundum bona fide possessum me præscribere posse, nec huic rei impedimento esse mala fides, quæ insequebatur me, & impediebat respectu alterius fundi quem alienum sciebam. Sicque neque in bona neque in mala fide hac in re erit ius accrescendi, licet videretur argumentum in contrarium ex leg. si ponas. §. fina. ff. de inofficio. testamento. & leg. 1. & 2. leg. in de Neratius. leg. si quis Titio, & ferè per totum. ff. de vsufructu accresc.

Quid † dicendum? & sanè pro priore opi- 13
nione Bart. & sequacium nouè adduco tex. à nemine hanc ad rem præuisum, in leg. si id quod. secundo responso. ff. pro derelicto, cuius verba, si tibi fundum ab vxore donatum sciens emero, quia quasi volente, & concedente domina feceris, idem erit, scilicet vt vsucapere eum possim, ecce vbi ego emptor qui habebam scientiam rei alienæ, dum sciebam eum fundum iure dominij mariti non esse, sicque nec illum in me transuolasse adhuc hac scientia rei alienæ non obstante vsucapere possum, & quod ius fundi illius non transierit in maritum qui mihi vendidit, patet, quia siue ille vxoris donatricis esset, in maritum donatarium transire non potuit, per totum. C. & ff. de donation. inter virum & vxorem. siue vxoris nō foret, sed alienus similiter ex cōcessione vxoris in maritum transire nequiuit, per regulam. leg. nemo plus. ff. de regul. iur. capitu. nemo potest plus, eodem titul. in sexto. & cùm emptor qui à marito accepit sciens esset, haberetque scientiam rei alienæ, videbatur præscribere non posse, & tamen ibi respondetur posse, & si intelligimus ideò præscripsisse, quia is emptor sciebat fundum alienum, tamen putabat eum esse vxoris donatricis cùm alterius esset, secundum intellectum Gloss. ibi, erit ibi text. expressus pro hac opinione, sed sanè respondere possumus, & debemus illum text. planè probare scientiam rei alienæ, non semper impedire vsucapionem, quia non semper inducit fidem malam, veluti si de consensu tacito, vel expresso domini rem suam possideam, quale fuit ibi, vt patet in verb. quasi volente, & concedente domina.

Intel. l. si id quod pro derelicto.

Secundò ad id idem est text. egregius in l. si vir. ff. pro donato, vbi vxor marito donauit fundum alienum, quem maritus vxoris esse putabat, sicque postquam accepit sciebat se adhuc alienum possidere, vel saltem ita esse putabat, aut putare debebat, vt per totum C. & ff. de don. inter virum & vxorem. & adhuc is maritus vsucepit eum fundum, quia licet sciret alienum, errabat tamen in vero domino, sicque habens scientiam rei alienæ respectu vxoris donatricis non vetatur vsucapere contra verum dominum, quem dominum esse ignorabat, sed & ad hunc text. possumus respondere verissimum esse, quòd non semper scientia rei alienæ respectu vnius impedit præscriptionem respectu alterius, nam qui sciens alienum possidet, etiam si re vera possideat inuito domino, præsumptiuè tamen si putet se volente domino possidere satis est, vt ibi. nam in illo text. intelligendum est, maritum possedisse præsumptiuè domino inuito. leg. vetare. ff. de furtis. sed tamen is maritus cùm falsò existimaret eum fundum esse vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad se non transuolasse,

lasse, sicque alienum se possedisse, adhuc tamen cùm possideret volente, & concedente vxore, quam dominam esse putabat, non erat in mala fide, licet haberet conscientiam rei alienæ, nos autem loquimur eo casu, quo & haberet scientiam rei alienæ, & sciret aut scire deberet alienum se possidere inuito domino,

14 *Mala fides nō adest, nisi tribus demū concurrentibus.*

ergo † tribus demùm concurrentibus constituitur quis in mala fide: primùm quòd te vera possideat alienum: alterum quod inuito domino: tertium quòd sciat, vel scire debeat se inuito domino possidere.

Facito ergo regulam talem: Scientia rei alienæ impedit præscriptionem non solùm respectu eius, quem domioum esse putabam, sed etiam respectu domini, quem dominum esse ignorabam. dict. c. fin. dict. c. vigilanti. de præscript.

Limita primùm, nisi qui sciret alienum se possidere inculpabiliter putasset volente domino possidere se, nam tunc etiam si reuera domino nolente possideret, vsucapere posse, vt in d. l. si vir, & d. l. si id quod.

Secundò limita, vt procedat respectu eiusdem iuris, non sic respectu alterius iuris diuersi, vt in d. l. si quis fundum, quod variè intelligitur. Primùm quando ius diuersum esset in proprietate, quò ad partem, quæ distinctè, & separatè pro diuiso possideretur, possetque ad oculum demonstrari, veluti si possidebam fundum alienum, cuius certam partem, puta de tali arbore ad talem arborem sciebam alienum esse, reliquam verò fundi partem ad me pertinere putarem, tunc enim eum fundum dempta illa parte, quam alienam sciebam, præscribere possem. Deinde intellige etiam, si quotam fundi partem alienam putarem, puta tertiam, reliquas verò ad me pertinere, vtrunque probatur in d. l. si quis fundum, primo responso. Tertiò intellige etiam in iure vsusfructus, puta fundum alienum, quem meum esse putabam, possidebam, cùm vsumfructum alienum scirem, potero præscribere proprietatem vtique vsumfructum. d. l. si quis fundum. secundo responso. Quartò intellige, quando scirem ius hypothecæ in eo fundo alienum esse, tunc enim saluo iure hypothecæ proprietatem, & vsumfructum illius fundi possiderem. d. l. si quis fundum. vltimo responso. Quintò eadem ratione idem intellige, quando vsum scirem alienum, vel aliud simile ius, vt ibidem, puta retrouendendi, & similia.

Denique etiam op. Bart. defendi posset, eo casu, quo adultus mihi rem mobilem sine decreto vendidisset alienam quidem, quam tamen ipse & adulti esse putarem, & eam sine decreto alienare non potuisse errore iuris existimarem, tunc eo im cùm is adultus curatorem non haberet, valuit quidem venditio, vt per totum. ff. de rebus eorum, & C. de præd. minor. sicque habeo possessionem & titulum venditionis, & licet putarem rem esse adulti vendentis, inque me dominium translatum non fuisse, adhuc non videor malam fidem habere, quia quasi volente & concedente domino eam rem alienam possideo, sicque contingit præscriptio, vt suprà dicebam, quia hac in re plus est in veritate, quàm in opinione. ff. pro empt. l. 2. §. si à pupillo. & §. si sub conditione. ergo scientia rei alienæ respectu vnius. l. adulti vendentis non impedit præscriptionem respectu alterius, scilicet veri domini, vt d. l. si id quod, & d. l. si vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limitat. per Episcopum Couarr. vbi suprà. Ex

15 *Bona fides an p̄sumatur titulo deficiente, ard. q.*

superioribus etiam Infertur, † an vera sit communis opinio existimantium bonam fidem in dubio præsumi, vt tenuerunt Gloss. quam omnes ibi sequuntur in c. si diligenti. Glos. & Doct. in cap. sanctorum, de præscript. Gloss. in l. penultim. C. de euiction. Gloss. in cap. fi. de præscript. Bart. & omnes in l. Celsus. ff. de vsucap. Curtius Iunior consilio 28. columna 2. Alciatus de præsumpt. reg. 3. præsumptione 5. Ias. numero 99. in §. sed istæ quidem. Instit. de action. Curtius Senior consilio 71. colum. 4. Couarr. in dicto cap. possessor. part. 2. §. 8. qui hanc firmat communem opinionem esse, per quem multa hac de re scitu non indigna videre poteris. Id quod procedit, etsi possessor non ostendit illum titulum, Barto. numero 17. in dict. l. Celsus. cum quo alij transeunt, estque communis opinio secundum Alciatum, vbi suprà. vide infrà cap. 81. num. 7. cum sequent. & adde ita tenentem Andream Tiraquellum de præscript. §. 1. Gloss. 2. versicu. bona autem fides.

Contrarium tamen, quando non ostenditur titulus fore præsumendum, ait Bart. in l. fina. per text. ibi. C. vnde vi. Innocentius & Bal. in cap. per tuas, de testibus. Imola in repetit. cap. final. columna quinta. de præscript. Sed prior opinio, vt bona fides præsumatur, verior est, pro qua adduco text. ab alijs nunquam animaduersum in l. 2. §. si sub conditione, ad finem. ff. pro emptore, vbi defunctus emerat fundum, qui sibi traditus nō fuit, isque mihi hæredi eius traditus postea fuit, neque ego sciebam, qua ex causa mihi traderetur, & tamen videor bonam fidem habere, eumque vsucapere possum, ergo bona fides, quæ sufficiat ad præscribendum, adesse potest citra vllius tituli interuentum. nam quò ad bonam fidem quid refert, vtrùm titulum non habeam, an verò me habere ignorem, certè nihil, & id etiam procedit in præscript. ordinaria per illum textum, facit text. in dict. l. si id, & dict. l. si vir. quinimò titul. vt diximus, regulariter necessarius non est in præscriptione etiam ordinaria, sed tantùm causa possidendi non iniusta omninò, sed tolerabilis. d. l. fin. ff. pro suo, cum multis similib. suprà allegatis.

Ad l.fin.C. vnde vi,in qua iacet fundamen
tum eorum qui tenent contrarium. responde
procedere in eo qui certò sciebat rem suam nõ
esse,eamq; veluti habitam pro derelicto (iux-
ritulum ff.pro derelicto) tetinere volebat, si-
biq; iure dominij habere, quod ibi denegatur
dicens oihil vacuum præsumi,sed omnia præ-
sumi,suos dominos habere.

Deinde ille text. procedit quando recens
possessio est,vel saltem oon diuturna. nam ex
diuturnitate temporis præsumitur præcessis-
se causa sufficiens ad possessionis iustificatio-
nem.l.si filiosfam.C. de peti.hære. per omnes
in leg. sciendum.ff.de verbo. oblig.quod ple-
nius alibi scripsimus, quæ obtinent quando
re vera tit. aderat, licet possidens eum adesse
ignoraret. d. §. sub conditione. cæterùm si re
vera deesset titu. cessaret præscripti.ordinaria,
sed non præscriptio 30.annorum, vt infrà ca-
pitu.81.numero 7. & octaoo. vi. suprà cap. in-
cipiente,traditio.

Quod tamen intellige qnando quis non
propria authoritat. rem aliquam apprehen-
dit,sed eam ab alio accepit,ita procedit d. §. si
sob condirione.d.l.si id quod. ff. pro derelict.
dict.l.si vir.ff.pro donato.l.quod vulgo.ff.pro
emprore.l.fin.ff.pro suo.l.pro legato. l. fina.ff.
pro legato.l.non solùm.§.quod vulgo.ff.de v-
sucapio.non sic si propria authoritate rem ali-
quam olim ab alio possessam apprehendisset,
tunc enim posterior hæc possessio præsumere-
tur clandestina, vt est communis, & vera opi-
nio,quam tradunt Alexand. & Sozinus coln.
1.in l.rem quæ nobis.ff.de acquir.possess.Alex.
consilio quodam 151. quem allegat Sozin. vbi
suprà. randem cùm ad præscriptionem opor-
teat interuenire causam possidendi positiuè
veram,vel putatiuam.l.quod vulgo.ff.pro em
pto.l.fin. ff. pro suo.l.pro legato. & l.fi.ff.pro
legato. certè qui tali causa careat, licet bonam
fidem fortè posit habere, tamen non præscri-
beret, nisi dixeris tunc non ex defectu.boo.fi.
sed ex defectu causæ vel tituli cessare præscri-
16 ptionem. Sed † & hoc casu hoc vitium clan-
Malæ fidei vitiũ an purgetur tempore, destinaris præscriptum per lapsum annorum
purgaretur, Barthol.in d.l.fin.C.vnde vi.De-
cius consi.267.Alexand.consilio 6.lib.1. Idem
consil.155.lib.2.num.7. Curtius Senior coosil.
82.colum.3.Ias.in §.sed istæ.oum.100. Institut.
de action.Rubeus consil.75.num.3.Matthæus
Afflictus decisione Neapolitan. 40. nume.12.
Balbus in d.l.Celsus, parte 3. columna 6. qui
hanc dicit communem opini. quod & firmat
Claudius num.31.in d.l.Celsus. Decius consi-
lio 558.colum.fin. plenè per Tiraquel.de præ-
17 script.§.1.Gloss.4.versic.18.Quinimmò † sunt
Bon.fi.præsumitur ex longa possessione qui putent bonam fidem præsumi vel ex iusto
titulo, vel ex longa possessione, ita Innocen-
tius in capitu.secundo.de in integ.resti.quem
18 alij sequuntur teste Couarru. in capit. posses-
Malæ fidei vitiũ purgatur tempore. sor,parte 2.de regu.iuris in 6.§.18. Vnde † ap-
paret verum noo esse quod Imola contrarium
sentiens rentauit in l.Celsus,colum.fin. suprà
alleg.& in repetition.cap.fin.colum.5.de præ-
scriptio. Aymon consilio 146. columna fina.
Corneus consilio 207. libro rertio. Hierony-
mus Tortus inter consilia Alexandri consilio
198.lib.secundo.hic enim sentiunt,& qoidam
ex eis ex professo contendunt,per dict.l.fin.vt
qui rem olim ab alio possessam propria autho
ritare cœperit,eamq́ue triginta annis possede
rit, adhuc videatur malæ fidei possessor, nec
30.ann.sufficiant ad purgandam illam malæ
fidei præsumprionem, quod sanè verum non
est,nam regulariter etiam solum lõgum tem-
pus decem, vel viginti annorum sufficeter,
quasi per hoc rempus dominus rem suam ne-
glexisse,vel abiecisse,vel pro derelicto haboif-
se videatur, & per hoc iure possessionem eius
amisisse, vt est communis opinio secundum
Iason.in leg. prima.columna fina. C. de serui.
fug. per eundem in leg. naturaliter. §. nihil
commune.nnmero 84.ff. de acquiren. posses-
sion. Paulus,& Alexand. post Gloss.ibi in leg.
si de eo.§.primo.eodem tit. ergo cùm mala fi-
des purgetur per consensum domini denuo
accedentem certò,vel præsumptiuè.leg. si fur,
in princip.& §. 1. ff. de vsucapion. in simili per
text.opti.in leg.filio quem pater.ff.de liber.&
posthum.text.in simili,in §. fio. Institu. de in-
iur. consequens est vt per interuentum longi
rempotis præsumptio malæ fidei,& clandesti-
natis ab initio emanans, vitiomq́ue taliter
contractnm purgetur,nam & similiter purga-
tur inimicitia, & odium in terminis dict.§.fi.
& etiam in terminis dict. l. filio, & in termi-
nis leg.ex parte etiam.ff.de adimen.lega.facit
oprimè dict.l.si id quod. ff. pro derelicto ibi,
quasi volente,& concedente domina,& dict.
l.si vir.ff.pro donato.itaque & si dominus cu-
ius res à me propria authoritare capta est regu
larirer,& ab inirio nolens præsumatur.leg.ve-
tare.ff.de furtis.tamen per patientiam, & dis-
simulationem longi temporis ab illa volon-
tare quasi recessisse videtur, sicq́ue accedente
mihi domini voluntate, & concessione inci-
pio mala fide purgata, & abscedente bonæ fi-
dei possessorem videri. dict.l. si id quod. cum
alijs suprà allega.ff. pro derelicto, quod obti-
nere potest quando dominus scit rem snam
ab alio possideri, & tacet quòd si nesciat non
potest videri consensisse,aut ius suum conces-
sisse.leg. mater decedens. ff. de inofficioso te-
stamento. sicq́ue illud vitinm dominicæ vo-
luntatis non purgaretur, quinimmò etiam si
dominus sciat adhuc præscrip. ordinaria ces-
sat,cùm non adsit aliqua causa extrinsecus po
sitiuè.l.pro legato.l.fin.ff.pro legato.leg.quod
vulgo. ff. pro emprore. sed tunc locus fie-
ret præscriptioni triginta annorum, & ad
hoc prodesset vitinm malæ fidei purgatum
videri.

Apparet ergo ex his vt bona fides & ci-
tra tituli interuentum, & præsumi & adesse
posit.

posit. Illud tamen aduertendum est, quod licet per cursum longi temporis purgetur malæ fidei præsumptio, vt modò diximus, tamen non ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præscribendum sufficiens. Aliud est enim possessionem meam antea iniustam modò per longi temporis interuentum quasi domini voluntate accedente iustam fieri & videri, non enim videtur nisi præterea accedat alij decem, aut viginti anni, vt sic de tempore longo fiat longissimum. Ratio horum est, quia vbi inter fuit longum tantùm licet per hoc mihi iniustè possidendi voluntas domini accedere videatur, eaque sufficiat ad meam possessionem iustificandam, non tamen sufficit ad dominium in me transferendum. vt enim transferatur oportet præter rei traditionem, quod ea traditio fiat ex causa legitima & destinata ad transferendum dominium, qualis esset causa emptionis, dotis, donationis, legati & similia. aliter enim sola traditio & concessio possessionis etiam à domino facta non sufficeret. leg. nunquam nuda. ff. de acqui. rerum. domi. ergo per lapsum longi temporis licet voluntas dominii accessisse possessori videatur, tamen cùm non accesserit ex causa præambula sufficiente & legitima ad transferendum dominium, cessat dominij translatio, absurdum enim esset vt ea præsumpta domini voluntas, quæ huic possessori accessisse videtur, potentior sit quàm etiam voluntas expressa foret, sicque vt voluntas expressa sola de per se ad transferendum dominium efficax non est, ita & hæc tacita voluntas ad illud transferendum efficax non erit. sicque vtilis erit ad iustificandam tantùm possessionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumque transferendum aut vsucapionem concedendam, & ita procedit d. l. 2. §. si sub conditione, & l. quod vulgo. ff. pro emptore, cum simil. suprà alleg. & d. l. si id quod. & d. l. si vir. Vnde postquàm de longo tempore factum fuerit longissimum, contingetetiam & præscriptio dominijque translatio tam iure ciuili, quo titulus in tali præscriptione aut bona fides non exigebatur, quàm iure canonico, quo iure bona fides desideratur, non autem titulus, nisi in casibus specialibus. c. 1. de præscripti. in 6. nam hic per lapsum longi temporis contingit iustificatio possessionis, & malæ fidei abscessio seu purgatio, deinde cum superuenit tempus etiam longissimum, abscessit requisitum tituli legitimi vel ipsum tempus pro legitimo titulo & causa est, sicque contingit præscriptio. Sicut in simili dicimus quòd licet obligatio sine causa legitima præambula non sit efficax. l. 2. §. circa. ff. de doli excep. tamen vbi sit sub conditione ipsa, conditio pro causa est, vt ff. de verbor. oblig. l. à Titio, simile in principio Insti. de literarum obligatio.

Vides ergo vt bona fides citra tituli interuentum adesse posit, sed & in alio casu adest, scilicet cum emi ab eo qui bona fide præscribere inceperat, egoque non tam denuo vsucapere incipio, quàm perficere eam vsucapio. quæ ab eo authore meo cœpta erat, sicque contingit præscriptio ordinaria sine titulo, secundum Couarru. vbi suprà, à quo caueundum est, quia non aduertit, quòd ibi etiam ille author meus præscriptionem ordinariam sine titulo inchoare non posset, sicque cum titulo continget vsucapio illa ordinaria, nam de præscripti. 30. annorum ipse intelligendus non est, cùm illa indubitanter sine titulo procedat, quinimmò si aduertis hic geminus titulus adest, vnus quem habebat author meus, alter quem ego ab eo habui.

19 Denique † etiam in quibus casibus ad præscriptionem desideratur tempus cuius initij non sit memoria, adhuc tamen ibi bona fides necessaria est. Ita tenent Gloss. in capitulo primo, de præscription. in 6. verbo, nisi, & ibi Francus. columna fina. Angel. in §. furtiuæ, in princip. Institutio. de vsucapion. Rubeus consilio decimotertio. numero decimoquarto. Balbus de præscriptio. 2. part. 3. partis principalis. quæst. sexta. columna quinta. Aymon Crauet consilio 146. Idem Aymon de Antiquit. temporis. 4. part. scissione, materia ista. numero 19. Matthæus Afflictus decisione 368. numero decimo. est communis opinio secundum Alexand. qui eam sequitur in leg. cum quis. C. de iure deliber. & ipse episcopus ciuit. Roder. vbi suprà, numero quarto. Abbas in capitulo fin. de constitu. nor. 1. Dominicus in capitulo sacrosanct. 22. distinctione. Felinus in capitulo cum nobis, columna prima, de præscription. *Bona fides in præsc. immemoriali an requiratur, ard. q.*

Contrariam partem defendunt Decius consilio 496. Salicetus in leg. secunda. numero octauo. C. de serui. & aqua. Decius in leg. traditionibus, columna tertia. C. de pac. Boerius decisione 39. numero septimo. sentit Barthol. in leg. fin. C. vnde vi. Verùm sanè prior sententia verior est per generalitatem. dict. capitulo vigilanti, & dict. capitulo fin. de præscripti. & capitulo possessor, de regulis iur. in sexto. præsertim cum ratio peccati vitandi ibi expressa tam militet in hac præscriptione quàm in præscriptione ordinaria, vel in præscriptione longissimi temporis.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei emptor est, qui altero denuntiante se dominum esse, nihilominus emit, cum communi contra neotericos.*
2 *Iudici non parti denuntians ius suum ostendere tenetur.*
3 *Credulitas nimia improbatur.*
4 *Mala fidei emptor est, qui emit ab eo quem dominum non esse fama est, & in mala fide esse videntur ementes, aut dono accipientes oppida &*

da & reditus regales à Regibus Hispaniæ.

5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat, non quæ postea secuta fuit.*

6 *Mandatum ostendere debet, qui ad alterius vtilitatem denunciat.*

7 *Mala fides præsumpta quæ inducitur ex denunciatione, an impediat præscriptionem 30. annorum.*

8 *Denuncianti quando credendum sit.*

Capvt LXXX.

1 *Malæ fidei emptor est, qui altero se dominum reclamante nihilominus emit, cum communi contra nonnullos.*

FVNDVM † alienum mihi vendere volebas, quem tuum esse dicebas, & verus dominus ante cõtractum celebratum denunciauit mihi ne emerem dicens tuum esse, sed nihilominus emi, an sim malæ fidei emptor? & communis opinio est me malam fidem habere. Ita tenent Petrus de Bella pert. Iacob. Butrig. Odofredus, & Ioannes Faber post Dynum quem ipse allegat in l. si domum, per tex. ibi. C. de rei vendica. quod videtur tenere Glo. ibi: & Glo. in l. penu. ff. pro emptor. sequuntur Bartho. in fin. Alberic. numero 3. Baldus, Salic. numero 2. Fulgosius, Paul. Castren. & Ang. ibi, Bald. not. consil. 257. Titius emit. lib. 1. Alexand. in l. de pupillo. §. nunciationem. num. 12. ff. de operis noui nunciatio. Felin. in c. 2. de præscriptio. num. 5. colum. fin. Anton. in c. grauis, de restitut. spolia. Abba. in d. c. 2. & in c. sanctorum, de præscriptio. Barthol. in l. penul. ff. pro empt. Idem in l. naturaliter. colum. 3. de vsucapio. Innocentius in cap. dilecti, de maior. & obe. Cyn. in d. l. fundum. Corneus consi. 50. in causa vertente. nu. 15. lib. 2. Specul. de empt. & vendition. §. nunc dicendum secundo. Abb. in capitu. si diligenti. colum. 4. de præscripion. Imola in cap. fina. colum. quinta, de præscrip. sentit Ias. cousilio 29. nunquam putaui, ad fin. lib. 1. est communis opinio secundum Arias Pinellum de bon. mater. in authen. nisi tricennale. nume. 18. sequitur, & dicit communem opin. Baldus in l. Celsus. part. 3. numero 13. de vsucapio. Marth. Afflic. decision. 369. nume. 10. sentit Decius in l. velle. num. 3. de regu. iur. ff. Contrariam partem vt per interuentum talis denunciationis is emptor in mala fide constitutus non videatur, vehementi conatu defendit nouissimè eruditus Arias Pinellus de bon. matern. in authen. nisi tricennale. num. 15. cum seq. quam longè antea tenuerat Ioan. Fab. in leg. si fundum. C. de rei vendi. quem ipse non allegat, sed communis opinio satis superque probatur in l. si fundum. C. de rei vendic. vt contra tam apertam sanctionem contendere ociosum nobis videatur, licet ipse Pinel. eius literam interuertere anxiè, sed parum feliciter nitatur, cum ille sensus ac intellectus quos ipse huic legi aptare vult, parum illi conueniat, & ab eius legis mente, & sensu longè remotiores sint, quàm nostra, aut vllius cõfutatione egeant, at in iure nostro iudice me ille demum ad veram contendit gloriam, & operæ precium fecisse videtur, qui genuinos, veros ac simplices legum nostrarum sensus captauerit, & illis (vt nostrorum loquendi more vtar) natiuos sensus non datiuos accommodauerit, & hæc opinio summam habet æquitatem, quando veritas concurrit cum denunciantis assertione, argumen. l. cum quidam. §. quod dicitur. 2. cum nota. ibi per Gloss. & alios. ff. de acquir. hæred. æquissimum est enim huic domino, qui satis opportuno tempore ac re integra denuntiauit, ius suum integrum seruari, neque is emptor inculpatus videri potest, cùm non tam temerè ad res alienas comparandas accedere deberet, præsertim cùm admonitus esset, argumento l. qui cum alio, de regulis iuris. l. quemadmodum. C. de agricol. & censi. libro decimo. bonus textus in lege viribus. §. si adierit. ff. de lega. præstan. ibi, denunciante eo. l. nomen, in verb. certior à te factus. C. quæ res pignor. obligari possunt. sed opinio. Pinelli defende vt procedat quando denuncians verum non dicebat, argumen. l. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquirend. hæred. & etiam in alijs casibus, de quibus infrà, secus si verum dicebat.

Amplia † etiam si non statim ius suum ostenderet, id enim iudici non etiam parti ostendi oportet, ista est vera & communis opinio, quam tenent Baldus in dict. consilio 257. Titius emit, libro primo. Baldus, Angel. Fulgosius, & Paulus Castren. in dict. l. si fundum, quod & vult Barthol. ibi, dum ait sufficere denunciatorem se dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos suprà retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quisque ius suum monstrare oportet. leg. 2. C. de edendo. l. ait prætor. §. si quis particeps. ff. quæ in fraudem credit. leg. prima. in princ. ff. de oper. noui nunt. leg. fin. ff. de lege commiss. leg. heredes. ff. ad Trebel. Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus, & Faber, vbi suprà, mouetur Pinel. quia non tenetur quis fidem adhibere asserenti aliquid nisi ostendat quod firmat. l. si quis inficiatus, & l. planè. ff. depositi. Bartho. in d. l. si quis inficiatus. Idem in l. quod te mihi. num. 15. ff. si cert. pet. Boerius decisi. 154. sentit Felinus colum. fina. in capitulo 2. de præscription. Decius & Cagnolus in leg. qui in alterius. ff. de regulis iuris.

2 *Iudici non parti denuntians ius suũ ostendere debet cũ communi.*

Sed defendendo communem respon. ea iura procedere, quando per talem denunciationem quis iuberetur, quòd rectè possidet teneté; missum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantùm suadebam vt ab alienis abstineret, quod longè facilius est, argum. l. si ita stipulatus essem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Barthol. & aliis. ff. de verbo. obliga. nam & facilius quis remittit

mittit

mittit plura (id est, abstinet ab eorum petitione, & exactione) quàm donet, & tradat pauca, vt tradunt Iason, Decius & alij in l. pactum dotali. in princip. C. de collat. & diximus plenius in materia pactorum, de non petendo, in libro de succesion. creation. text. celebris in leg. vnum ex familia. §. si rem. ff. de lega. 2. text. optimus in leg. penult. ff. pro empto. & in leg. vnica. ad principion. C. de vsucapion. transfor.

3 *Credulitas nimia improbatur.*

Neque † ad rem pertinet quod Pinellus ait iure nostro credulitatem improbari. l. prima. vbi plenè Iason. ff. de eo per quem factum erit. nam illud in nimia, & inconsulta credulitate, non sic vbi non esset inconsulta, quę erat in specie nostra, vbi veritas concurrebat cum assertione denunciantis. Nec quenquã mouere debet q, Pinellus, vbi suprà, ait, non induci malam fidem, si quis à possidente rem emat vt suam, licet fama publica, & generalis esset, eam rem alienam esse. Allegat Baldus in capitulo vigilanti. numero quinto. de præscription. Felinum in capitulo, si diligenti. numero quinto. eodem titulo. Afflictum decisione 178. numero vndecimo. nam Bald. Felinus, & alij loquuntur, quando venditor ille habebat iustum titul. & longam atque incõcussam possessionem quasi ex titulo simul cum longa & inconcussa opinione maior veritatis præsumptio oriatur quàm ex illa fama, quæ mandax sæpe esse solet.

4 *Malæ fidei emptor est, qui emit ab eo quem dominum non esse fama est.*

† Diuersum sanè esset, si cùm esset fama in vicinia aliquam rem non esse possidentis, qui nullum titulum habebat, nec longam possessionem, ad emptionem rei illius accederem, tunc enim non bona, sed mala fide accessisse videretur, vt tenent Imolen. in cap. fina. de præscription. numero decimosexto. versicul. Idem si probetur quod de hoc erat fama in vicinia. Sic ergo & in specie nostra, in qua non ponimus venditorem titulum legitimum habuisse, & in longa prætereà & inconcussa possessione fuisse, quod notat ad proceres Hispaniæ, qui titulo donationis, aut emptionis tot populos & reditus regales à regibus dominisq; nostris acceperunt, quibus alienare non licere constat per titu. de las donationes. lib. 5. ordin.

5 *Malã fidẽ inducit denunciatio, quæ præuenerat, non quæ postea superuenerit, cum communi contra Imol.*

Tenendo communem sententiam limita vt non procedat quando post rem emptam & traditam fieret talis denunciatio, tunc enim possessor, idemq; emptor non videretur in mala fide constitutus per solius denunciationis interuentum. Ista est vera & communis opinio, quam tenent Glos. in l. penu. ff. pro emp. quam sequuntur ibi similiter transeuntes Iacob. de Rau. Bart. Alberic. Raynerius de Forli. & alij. Bald. consi. 257. Titius emit. lib. 1. Alex. in l. de pupillo. §. nunciationem. nume. 12. de ope. no. nun. ff. Felin. num. 5. in c. 2. de præscr. Anton. Butri. in c. grauis. de resti. spol. Abb. in d. c. 2. Idem Abb. in c. sanctorum, de præscri. & in cap. si diligenti. colum. 4. Innocentius, in c. dilecti, de maior. & obed. Cyn. Ioan. Fab. Butrig. Petr. Bell. Barthol. Alberi. Bald. Ang. Salic. Fulgo. & Paul. Castr. in l. domum. C. de rei vendic. Corn. cons. 50. in causa vertente. lib. 2. Specul. de empt. & vend. §. nunc dicendum. 2. Barthol. in l. naturaliter. colum. 3. de vsucap. Pinel. vbi suprà. Balb. in l. Celsus. de vsuc. par. 3. num. 13. Quod ipsi tenent & intelligunt de iure tam canonico quàm ciuili, contrarium tenet Imol. in c. fin. de præscrip. nume. 16. licet agnoscat in contrarium se habere cõmunem opinionem, mouetur, quia licet præscriptioni semel ritè & rectè inchoatæ interueniens malæ fidei postea nascentis impedimento nõ sit de iure ciuili. l. vnica. C. de vsucap. trans. tamen de iure canonico aliud est. nam nocet mala fides superueniens non secus, quàm si ab ipso vsucapionis primordio interfuisset. d. cap. fin. de præscrip. ibi, in nulla temporis parte scientiam rei habeat alienæ. Sed nihil est, nam malam fidem superuenientem nocere de iure canonico agnoscimus, at in specie nostra malã fidem videri superuenisse negamus, quia assertioni illius possessor ille postquã bona fide semel & emit & possidere cœpit, non tenetur fidem adhibere, licet teneretur ante contractũ initũ cœptamq; possessionem, aliter enim nunquam quisquam bonam fidem haberet, quia semper posset dubitare, an dominium esset concedentis, & ita procedit d. l. si quis inficiatus. ff. depositi. & in simili diximus suprà.

6 *Mandatum ostendere debet qui ad alterius vtilitatem denũciat cum communi.*

† Secundò intellige quando ille denunciator se dominum dicebat, secus si dicebat alium esse dominum, tunc enim ei nõ secus esset adhibenda fides nisi mandatum ostenderet illius quẽ dominũ dicebat, ista est vera & cõis opin. vt sic cesset mala fides, quam tenent Bar. & Angel. in d. l. si fundũ. Balb. in l. Celsus, de vsuc. par. 3. nu. 13. & ait Ang. vbi suprà, hoc esse no. ad multa & ita intelligitur d. l. si quis inficiatus, tenet Bald. d. consi. 257. lib. 1. tenent Bal. Salice. Fulg. Paul. & alij cõiter in d. l. si fundũ, & Alex. in d. §. nunciationẽ. ratio differentiæ, quia lex non tam assisti rei cuius non interest, quàm assisteret si eius interfuisset, arg. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. oblig. §. alteri. Insti. de inutil. stipul. l. certi cõdictio. §. quoniam. ff. si cert. pet. l. ex cõuentione. C. de pact. l. fine cẽsu vel reli. vnde denunciationẽ factã à non domino nõ interpretatur lex emptorẽ in mala fide cõstituisse, quasi is fidem nõ adhibuerit denuncianti, licet fidem denuncianti adhibuisse interpretaretur quando denuncians se dominum diceret, vel ostenderet mandatum eius quẽ dominum dicebat. Tertiò intellige quando veritas concurrebat cum assertione denunciantis, tunc. n. emptor constitueretur in mala fide, non sic si denunciãs non esset dominus, etiam si res non foret vendẽtis, ita videntur sentire cõiter Doct. vbi suprà, quod verum existimo, arg. l. cum quidã §. quod dicitur. 2. cum ibi notatis. ff. de acquir.

 hæred.

hæredi. quaſi illa denuntiatio tribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat ante contractum, & quod denuntians ſe dominum dicat, & re vera dominus ſit. Quartò intellige vt procedat quando venditor non haberet titulum & longam poſſeſsioné, nam ſi vtrumq; habuiſſet, tunc fortè illa denuntiatio etiam ante contractum facta non noceret, argu. eorum quæ ſuprà diximus tenuiſſe Bald. nu. 5. in c. vigilanti, de præſcrip. & Felin. in cap. ſi diligenti, numero 5. eod. titu. Afflictus deciſione 178. num. 11.

7 *Mala fides præſumpta quæ inducitur ex denuntiatione an impediat præſcri. 30. annor.*

Ex † ſuperioribus infertur ſuſpectum eſſe quod Aries Pinel. in auth. niſi tricennale. nu. 16. de bon. matet. ait, ſcilicet quòd ſi pater in bonis filij maternis habebat vſumfructum & proprietatem ei vendere properanti, atque etiam emptori feſtinanti filius denuntiet rem illam ſuam, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præſcriptio 30. annorum, nam defectus illius ritu. illegitimi in tali præſcriptio. non nocebat de iure ciuili. l. ſicut. l. omnes. C. de præc. 30. annorum. nec etiam de iure canonico. c. illud, & c. de quarta, de præſc. non quoque oberit, inquit, mala fides. quia illa denuntiatio non inducit malam fidem, vt ipſe contra communem ſententiam contendit, ſed cùm communis ſententia verior ſit, & obtinere debeat, & in hac ſpecie tenendum eſt, malam fidem inductam eſſe, quę vtroque tempore impedit præſcriptioné longiſsimi etiam temporis, & in eo tantùm quæſtio erit, an ea mala fides ſic ab initio præſumpta per interuentũ longiſsimi temporis euanuerit ac abſceſſerit, quaſi lex quę tunc prǽſumit bonam fidem, eadem poſt longiſsimi temporis curſum ab ea præſumptione diſcedat, & quaſi pœniteat illius ſiniſtræ ſuſpicionis, quá contra talem emptorem conceperat, vel interpretetur domini voluntatem emptori denuò acceſsiſſe tacitè ex tanti temporis tolerantia, ſicq́ue purgatum fuiſſe vitium illud malæ fidei, argu. eorum que tradit Bart. in l. fi. in fi. C. vnde vi. & quæ nos diſſeruimus ſuprà.

8 *Denuntianti quãdo credendum.*

Ex ſuperioribus etiam infertur quid reſpondendum ſit in illo articulo quotidiè contingente, † cum quis conduxit mercenarios ſeu operarios ad quendam fundum excolendum, & alter vociferat, ſe illius fundi dominum eſſe, denuntiatq́ue laboratoribus illis ab altero conductis, ne in fundum illum pedem inferant, an per hoc in mala fide videantur conſtitui, & abſtinere debeant ab ingreſſu fundi. & quid ſi iam ingreſsi fuerant & laborare cœperant, ſicq́ue poſtea eis facta fuit denuntiatio vt inde exirent, qua in re communis opinio eſſe videtur, vt ſi denuntiatio facta nunquàm fuit laboratores inculpati videantur, vt tenet Gloſſ. fi. in l. in rem. §. tignum. ff. de rei vendi. & ibi Bart. Ang. & communiter Docto. Bald. conſi. 463. ſtatuto ciuitatis. lib. 3. Bald. in l. non ideo. col. 1. C. de accuſa. & Salic. ibi. q. 1. Bald. in authen. ingreſsi. colum. 2. de ſacroſanct. eccleſi. Alberi. in leg. ſi quis id quod. colum. penu. ff. de iur. omn. iudi. Idem in leg. 1. in princi. columna prima. ff. de eo per quem factum erit. Barthol. in l. non ſolùm. §. ſi mandato. columna tertia. ff. de iniur. prout refert, & ſequitur Dec. in l. velle. numero tertio. ff. de regu. iur. Verùm poſt factam denuntiationem tales laboratores non viderentur inculpati, ſed potius in mala fide conſtituti, vt videtur eſſe communis opinio, quam tenent Imol. & Romanus in dict. §. nuntiationem. Angelus in §. quibus. in authe. vt omnes obedi. iudi. ſentit Angelus in d. §. tignum. Alexa. conſilio 36. viſis his. numero tertio. verſicul. prætetea ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Dec. in dicta lege, velle. numero tertio. Contrariũ tamen videtur tenere. Idem Alexand. ſibi contrarius in dicto §. nuntiationem. numero ſecundo.

Quid dicendum? & quidem ſi ipſi laboratores ſciebant denuntiantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpari non viderentur, vt docent Alexand. in d. conſilio 36. numero 3. & 4. & Salice. de accuſa. in l. non ideo minus. q. 2. quod ſi ignorabat, tunc aut iam fundum ingreſsi cœperant laborare, & exire non tenerentur, argum. d. l. penul. ff. pro empt. & l. ſi quis inficiatus. ff. depoſiti. l. planè, eod. Aut nondum ingreſsi fuerant fundum, nec etiam conducti, & tunc parere deberent, argum. d. l. ſi fundum. C. de rei vendi. l. nomen, in verb. certior factus. C. quæ res pignori obligari poſſunt. Aut iam fuerant conducti, licet fundum ingreſsi non fuiſſent, & tunc verior & benignior opinio videatur, vt non videatur res ex toto integra, ſicq́ue inculpati videantur, licet non paruerint, argumento d. l. penult. & d. l. ſi quis inficiatus, præſertim cùm res ſit parui præiudicij, argumento leg. ſi quis diuturno, cum ijs, quæ ſuprà tradidimus. Ex ſuperioribus apparet quid reſpondendum ſit in eo qui venandi cauſa fundũ alienum ingreditur, id quod verum eſt niſi dominus contradicat & reclamet, cui reclamanti ſi fidem adhibere noluit inculpatus non videbitur, ſi quidem ſit verum eum dominũ fuiſſe, & ita intelligerem (arg. eorum quæ ſuprà diximus) text. & iura ſuprà alleg.

SVMMARIVM.

1 *Malæ fidei poſſeſſor eſt qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præſumptio an purgetur longiſsimo tempore, ard. q.*
3 *Bona aut mala fides ſoli Deo certò nota.*
4 *Bona fides præſumitur.*
5 *Seruitute vtens ſine cauſa an iure canonico præſumatur eſſe in bona fide.*
6 *Mala fides an præſumatur ex defectu tituli, quando non apparet antiquior poſſeſſor.*

7 Ma-

7 *Mala fides non præsumitur, ex tituli defectu post annos triginta.*

8 *Bona fides orta ex iniusta causa an sufficiat ad præscriptionem, ardua q.*

9 *Præscribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamilias habebat vsumfructum.*

10 *Mala fides nocet etiam in præscriptione immemoriali, ardua q.*

11 *Præscriptio immemorialis an cesset si appareat de titulo illegitimo, ard. q.*

12 *Diuturnitas temporis facit præsumi etiam ea quæ sunt facti.*

13 *Tituli allegatio aut probatio non requiritur in præscriptione immemoriali.*

14 *Inutilium interuentus non nocet vbi eorum defectus non noceret.*

15 *Titulus inutilis nõ nocet præscriptioni etiam longissimi tantùm temporis.*

16 *Præscriptioni immemoriali non nocet initium vitiosum.*

17 *Tempus immemoriale facit vt omnium possibilium concursus præsumatur.*

18 *Præscriptio triginta annorum cessat in spurio qui dispensationem illegitimam impetrauit eiusq; virtute bona patris possedit, egregia quæstio.*

19 *Intel. l. nemo. ff. pro legato.*

20 *Præscriptio longi temporis cessat in spurio qui bona patris virtute illegitimæ dispensationis possidebat.*

21 *Præscriptio immemorialis non nititur in possessione ciuili, sed naturali detentatione contenta est.*

22 *Intelle. capit. ad decimas, de restitutione spoliatorum.*

CAPVT LXXXI.

1 Malæ fidei possessor est qui contra ius mercatur

VI † contra iora mercatur bonam fidem non præsumitur habere, cap. qui contra, de reg. iur. lib. 6. & qoemadmodũ. C. de agri. & cens. lib. 10. l. 1. in fin. C. de bon. mater. l. fin. §. sio autem sub conditione. C. commun. delega. l. fi. C. vnde vi. sicque cessat longi temporis præscriptio, vt dictis legibus, quia in ea bona fides desideratur. l. vnica. de vsucap. transfer. C. in prin. Inst. de vsoc. leg. vbi lex. ff. de vsuca. vigilanti. ca. fio. de præscri. quod procedit quoad præscriprionem longi temporis, vt dictis legib. nam loogissimi temporis præscriptio non impeditur, vt tenet Gloss. fin. in dict. l. qnemadmodum. cum qua transeunt ibi Doct. sentit Gloss. in d. §. fin autem sub condinione, in verb. longi temporis, dum allegat l. cum notissimi. §. illud, de præscrip. 30. annorum, cum qua transeunt Doct. ibi. Gloss. in l. 1. in verb. præscriptionem. C. de bon. mater. cum qua transeunt Doct. ibi, estq; indubitata opinio de iure ciuili, quo iure in præscriptione 30. vel 40. anoorum bona fides non exigebatur. l. sicut. l. omnes, & d. l. cum notissimi. C. de præscr. 30. annorum. Sed cum iure canonico (qnod hac in re in vtroque foro seruatur) etiam in præscriptione booa fides exigatur, cap. vigilanti. c. fin. de præscrip. † an ea mala fides præsumpta noceat quoad hanc præsctiptionem longissimi temporis 30. vel 40. annorum, & Barthol. in l. fin. nume. 17. C. vnde vi. renent non nocere. & licet ipse non exprimat se loqui de iure canonico, tamen ita intelligendus est, dum ait, illam malæ fidei præsumptionem post illud tempus longissimum cessare, euanescere, purgari, vt etiam retro bo. fidei possessor ille semper fuisse intelligatut, vnde si illa mala fides præsumpta etiam post annos triginta completos quasi in bonam fidem versa & traosformata videtur malæ fidei pręsumptione abscedeote, præscriptio de iure canonico non secus quàm de iute ciuili contingere poterit, & illam Barthol. opinionem sequuntur Abb. consi. 89. num. 5. in quæstione quæ ad præsens. lib. 1. Innocen. in c. 2. de resti. spol. Aymon Crauet. de antiqui. temporum par. 4. versic. materia ista. num. 4. fol. 157. Salic. num. 1. iñ d. l. fin. C. vnde vi. Deci. consil. 267. non excedit. num. 5. colum. penul. versic. tertio, de bona fide. Abb. consil. 102. io causa. nom. 1. lib. 1. Dec. consi. 272. viso processu. num. 9. colnm. penu. Ias. io §. sed istæ. num. 100. Institu. de actiooibus. Idem Ias. consil. 57. colum. fina. libro primo. Idem consilio 72. columna 2. eod. lib. Idem Ias. consi. 209. colom. 2. libro 2. Curtius Iun. consi. 52. colum. 4. Paul. Castren. consi. 169. lib. 2. viso quodam processu agitato. Corn. coosil. 96. colu. 2. libr. 4. Idem vult Alex. consil. 6. viso themate. colum. 1. num. 1. libro 1. dum allegat Barth. in d. l. fio. C. vnde vi. Idem Alexand. consilio 151. viso themate. libro secundo. numero 7. vbi etiam allegat Barthol. in d. l. fi. quem etiam refert, & sequitur Aretin. consilio 63. in præsenti consultanone. colum. penult. qnem etiam tefert, & sequitur in consilio 103. in causa & quæstione. oumero 7. columna penult. Idem Aretin. consilio 112. colu. secnnda. versicul. his breniter, incipit consideratis. Idem Aretin. consilio 153. consultatio proposita. columna fin. in fi. Roman. consilio 107. cùm præsupponatur, in principio. & illud dictum Barthol. satis communiter appr. videtur, qnod sequitut, & exaltat Abb. in capitu. si diligenti, de præscrip. numero decimosexro. quod & admittit Aymon de antiqui. tempo. part. 4. versicul. materia ista. oumero 20. qnò ad præsumptam malam fidem, licet contrarium teneat in mala fide aperta. Andr. Tiraq. de præscrip. Glo. 2. §. 1. ver. bona aurem fides, & Glo. 4. versi. 17. vbi quàm plures allegat.

2 Malæ fidei præsumptio an purgetur longissimo tempore, ard. q.

Contrariam partem vt malæ fidei possessor, in specieb. nostris is intelligat etiam post longissimum tempus, videntur tenere Bal. & Angel. in d. l. fi. C. vnde vi. dum iotelligont quòd iure canooico dict. l. fio. noo procederet, etenim si quis semel extitit in mala fide, certè per præscriptionem longioris temporis nõ in melio-

meliore, ſed in deteriore fide conſtitui videtur, tantumq́ue abeſt vt huic qoaſi bona fi-
des reoaſci videatur, quod potius quotidie in
maiorem perfidiam iniuſtioremq́ue cauſam
recidiſſe intelligatut, vt in c.fin.de præſcri. vbi
hæc ferè ratio redditur. Deoique illud dictum
Bart. maiote conatu reptehendit Ioan.Imo.in
c.fin,num.14.& Felin.in c. ſi diligenti. 2. & 3.
colum.eod.titu.ſentiunt Imol.& Bal. in c.per
tuas,de teſtibus dum generaliter aiunt præſu-
mi malam fidem in poſsidente ſine tit. Idem
tenet Aymon de antiq.temp.pat.4.verſi.ma-
teria iſta.nume.20.fol.159. qui alios alleg. &
dictum Barth. admittunt vt procedat de iure
tantùm cinili, quod tamen negant ſeruandũ
eſſe, ſed iuri canonico etiam in vtroque foro
ſtandum.idem Aymon conſili.146. Quid di-
cendum † & quidẽ bona aut mala fides poſsi-
3 *Bona aut mala fides soli deo certo patet.* dentis cùm ex eius animo peodeat, certò pro-
bari non poteſt, ſed tantùm per coniecturas. l.
pen.C.de eoict. ibi alijs itaq; hoc indicijs. hu-
ius enim rei ſolus Deus optim.Maxi. conſcius
eſſe poteſt, nam & qood ore proprio profite-
mur, eins contrarium ſentire poſſumus.l.an
inutilis.ff. de accep.l.obligationum ſubſtan-
tia.ff.de act.& oblig.l. non ſolùm,eo.tit. † lex
4 *Bon.fi.præsumitur cũ communi.* autem in re dnbia præſumit poſſeſſorem eſſe
bonæ fidei. Glo. quam communiter ſequun-
tut ibi Doct.in prin. Inſtit.de vſucap. Gloſſ.&
ibi communiter Docto.in l.penu. C.de euict.
Glo.& communiter Doct.in §.ſed iſtæ.Inſt.de
act.Barth.& alij in l.Celſus. ff.de vſucap.Imo.
Abb.Feli.& alij.in c.fi.de præſcr. Fel.in c.ſi di-
ligenti,eod.tit,colum.2.& 3. poſt Abb.ibi, ou.
14.cum ſeq.eſt communis opinio. ſecundum
Arias. Pinel.de bon.mat.in auth. niſi tricenna
le. num. 12.communis ſecundum Iaſo.in d.§.
ſed iſtæ.num.100.Dec.conſi.267.num.5.Idem
Dec.conſil.272. nom. 8. argu.l.merito,cum ſi-
mi.ff.pro ſoc.Fallit in eo qui nulla iuſta cauſa,
aut ri.rem poſſederit, quia quiſque ſcire debet
quod ſunm non eſt, id alium modis omnibus
5 *Seruitute utens sine causa an iure canonico præsumatur esse in bona fide.* pertinere.l.fin.C. vnde vi. Hæc tamen limita-
tio, vt ceſſante tit.mal.fides præſumatur ſubli-
mitatur vt non procedat cum agitur de ſerui-
tute acquirenda, poſsidenda, & præſcriben-
da, arg.l.ſi quis diuturno.ff.ſi ſeru.vend.† quia
tunc agi videtut de leui, aut non magno præ-
iodicio, & læſione eius contra quem præſcri-
bit, vt Doct.cõmoniter interpretantut, quod
indubitanter procedit de iure ciui. Sed de iu-
re cano.an idem admittendum ſit vebemen-
ter controuerſum eſt, & communis opinio eſt
vt de iure tano.non procedat. Ita tenet, & fir-
mat communiter teneri Ioan.Imo.in d.c. fin.
de præſct.num.15.alleg.Barthol.in l.1.§.1.ff.de
itine.actuq́ue priu.& Cyn.in l.1.& 2.C.de ſer.
& aqua. Couarr.variar.reſolu.lib.1.c.17.num.
7. & denique quòd bona fides in dobio præ-
ſumatut, tradit fuſius Andreas Tiraquellus.
de præſcriptio.§.primo.Gloſſ.2.verſicul. bona
autem fides.

Cootrariam partem, vt d.l.ſi quis diutur-
no. procedat etiam de iure cano. tenent Dy-
nus num.31.in cap.poſſeſſor, de reg.iur.lib.6.
Abb.ioc.de quarta.num.25.de præſcrip.Idem
Abb.in c.ſi diligenti.num.14.cum præſcrip.&
ſeq. vbi Felin.colum.2.& 3.eod.titu.Gloſſ.&
Doc.in c.1.de præſcr.lib.6.Ancha.in c.ſine poſ-
ſeſsione, de regu.iur.lib.6.colum.9.Imol. nu-
mero 15.in d.c.ſi diligenti.Anton.in cap.cum
eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſſ. & proprieta.
vbi reliqui idem tenere videntut, præſertim
Ripa colum.penul. Roman. in l.ſequitur.§.ſi
viam.ff.de vſucapio.Balb.qui hanc firmat eſſe
communem opini. & plures huius partis au-
xiliares citat in tract.præſcrip. par.2.3.par.pri.
q.6.ad fin.& hanc partem putat eſſe receptio-
rem Couarr. vbi ſuprà, licet in contrarium in-
clinet, & vide quàm plures quos allega.Andr.
Tiraq.vbi ſuprà.Gloſſ.4.verſicu.39.ibi, ſed &
multi boc intelligunt, vbi agitut de modico
præiudicio, & verſic.14.

Quid dicendum? & ſanè hæc poſterior pars
vtroque iure longè verior eſt, cùm facilius ad-
mittatur cuiuſque rei deteriorario, quàm in-
terius.l.com quæſtio.vbi Cornel.num.6.C.de
leg.l. & hoc Tiberius. ff. de hæred. inſtitu. ſic-
q́ue longè leuius eſt, facilius ac tolerabilius
fundum meum ſeruitute realem pati, quàm
ex toto amitti, inq́ue alium tranſuolare, vnde
licet alienam rem ex toto mihi arrogare, do-
minoq́ne adimere impium, & auarum ſit, do-
mioumq́ue permiſſurum veroſimile noo ſit,
tamen eandem rem mibi ſeruire, aliqnamq;
commoditatem afferre ipſa ferè ſalua manen-
re facilios, humanius, & tolerabilius eſt, ſicq;
id dominum permiſſurũ veroſimilius potui
ſperare, perq́ue huius fiduciæ intetuentum
malæ fidei ſuſpicio abſceſsit, ita probatut de
iure ciuili in d.l.ſi quis diuturno, & de iure ca-
noni.in d.c.cum eccleſia Sotrina, ſecundum
receptiorem intellectũ. Simile in furto, quod
licet committatur, cùm quis contrectat rem
alienam inuito domino, tamen ſi putabat do-
minum permiſſutum, furtum fieri non intel-
ligitur, vt not.per Glo. & Doct.in §. 1.Inſti.de
obli.quæ ex delict.oaſc.vt enim arguatur ma-
la fides poſsidentis, non ſat eſt quòd ſciat ſe
rem alienam poſsidere, niſi & præterea ſciat,
aut ſcire debeat dominum minimè permiſſu-
rum, non ſic ſi veriſimiliter exiſtimet id illum
permiſſurum, vt diximus, & probat opri.text.
in l.ſi id qnod.ff.pro derelict.ibi, quaſi voleo-
te, & concedente domina, & leg.ſi vir.ff.pro
donato.

Secundo intellige † qood ceſſante titulo 6
mala fides præſumatur, quando apparebat de *Mala fides non præsumatur ex defectu tituli quando non appareret antiquior possessor.*
antiquiore poſſeſſore, non ſic ſi de antiqoiore
poſſeſſore non appareret, nam tunc mala fides
non præſumeretut etiam ceſſante titulo. ita
tenent Abb. numero 15. & Feli.qni banc dicit
commnnem opinionem in d. ca. ſi diligenti,
de præſcrip.Innoo.& Imol.in c. 2. de reſtitut.in
inte-

integtum. Arch. in c. si virgo. 34. q. 2. Butrius in c. cũ ecclesia, de causa pos. & proprie. Idem in c. peruenit, de censibus. Dyn. in c. qui contra, de reg. iur. in 6. Bar. in l. 2. §. si à pupillo. ff. pro empt. Bar. in l. 1. §. hoe interdict. ff. de itinete actuq́e prioato. Angelus in l. eom qui. §. publieiana. ff. de pob. Are. in §. si quis à non domino. Instit. de rer. diuis. & alij plures relàti per Felin. vbi suprà.

7 *Mala fides nõ præsumitur ex defectu titu. post an. 30.*

Tertiò † intellige vt etiam eessante titulo mala fides in possessore desioat præsumi, postquam tricesimum annũ suæ possesionis expleuit, vt in l. fi. C. vnde vi, secundum Batto. ibi, in fi. & secundũ communem opinionem suprà relatam quasi vitium malæ fidei, quod præsumebatur ex defectu tituli, purgetur, & euanuerit per lapsum temporis tricennalis, vt quasi volente, & concedenre domiuo per tanti temporis desidiam, patientiam & tolerantiam, is posidere intelligatur, & consequenter in bona fide cõstitutus videatur, cùm res alienas de dominorum voluntate posidere vetitum non sit, vt ff. pro derelicto, per totum. §. venditæ. Institut. de rerum diuis. d. l. si ld quod. ff. pro derelicto. l. si ego. §. 1. ff. de publi. in rem actio. ibi per traditionem, aut per parientiam fortè. l. sicut. leg. omnes. l. cum notisimi. C. de præscrip. 30. annorum, facit quia taciti, & expresi per potentiam est. l. cũ quid, cum ibi latè traditis à Ias. & alijs. ff. si cert. peta. nec dubium est quin istius posidentis possesio tam iustificetur ex tacita concesione domini, quæ præsumitur, & colligitur ex longa ipsius patientia, quàm iustificaretur per eiusdem expressam concesionem, & cùm ist hæc verosimilia sint iustisimè admittimus hanc præsumptionem vt mala fides, quæ ab inirio ex defectu tituli præsumitur per tricennalis temporis cursum quasi abscesisse euanuisseq́; videatur, succesisseque eius loco ac renasci bonam fidem iustamq́ue ac probabilem confidentiam. de domini voluntate ac concesione accedente, bon. tex. in l. alienationis verbum. ibi. vix est enim vt non videatur alienare. ff. de verbo. sing. quinimò per solius anni taciturnitatem ius nostrũ remittere videmur. §. fi. Insti. de iniur. facit d. l. si quis diuturno, & l. omnimodo. ibi, nam si nullam. C. de inof. testa. facit quia & simili, & etiam longè breuiore taciturnitate ius possesionis omissum videtur. Ias. in l. 1. col. fi. C. de ser. fug. & in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 88. ff. de acq. posses. Gloss. Paul. & Alex. in l. si de eo. §. fi. eo. tit. vide suprà c. 79. num. 15.

8 *Bona fides orta ex iniusta ca. an suf- ficiat ad præ- scri. and q.*

Quartò † intellige vt sufficiat boo. fides orta ex iuiusta causa & ex tit. illegitimo, veluti si emi à minore rem soli sine decreto vel ab ecclesia eitra solenniorum interuentum, nam si bona fides adesse potest ad præscriptionem sufficiens citra vllius tituli, aut iustæ causæ interuentum, ergo multo magis cum interueotu tituli minus legitimi. arg. l. vnicæ, in princi. eum ibi latè traditis per Gloss. & doct. C. de rei vxor. act. & C. de testam. l. testam. vbi Ias. Co. & alij, intellige quando eoustabat bonam fidem interfuisse, nam io re dubia non præsumeretur in eo qui contra iura mercaretur. l. 1. C. de bon. mater. l. quemadmodũ. C. de agri. & ceosi. libr. 10. c. qui contra iura, de regul. iur. in 6. sed cum constabat de bona fide, tunc ad præscriptionem tã sufficiens esset, quæ nasceretur ex iniusta causa etiam profecta ab errore iuris, quàm si à causa legitima descenderet, ita tenent Gloss. in l. 2. C. vbi causa status agi debeat, cum qua transeunt Doct. ibi Glos. eum qua transeunt Docto. ibi in l. 2. C. si quis ignorans rem minoris esse. Barth. in l. sed & si lege. §. scire, per text. ibi. ff. de peti. hæred. Paulus io l. Celsus. colum. 1. ff. de vsucapio. Idem Paulus in leg. nunquam. in fin. eod. titul. Afflict. decis. 40. nu. 12. Paulus in leg. 2. §. si à pupillo. oumero 4. ff. pro empt. Idem in leg. venditioni. C. eodem titu. Ant. Rub. consilio 75. Bald. in leg. Celsus. de præscriptio. 4. notab. numero 15. Couar. in cap. possessor. de reg. iur. in 6. part. 2. §. 7. Aym. de antiq. tempo. 4. part. fol. 157. Cornel. consilio 277. libro quarto. Felin. in cap. de quarta. numero 34. de præscript. Ant. & Imol. in c. peruenit, de empt. & vendi. Imolen. & Anton. in d. cap. de quarta. Felin. in e. si diligenti. eolũmna 3. de præscrip. Emanuel à Casta. Lusitanus in leg. si ex cautione. C. de oon numera. pee. pag. 55. Alexand. consilio 127. libro 4. colum. 3. Pinel. numero 11. in auth. oisi tricennale. C. de bo. mater. qui haoe dicit communem, tenet & dicit communem Balb. vbi suprà not. 3. dicit eommunem Rub. vbi suprà, Balb. in l. nullo. nume. 4. C. de rei vend. Rip. in l. 1. num. 9. ff. quo. bon. Alexand. coosilio 75. eolum. 2. vbi hanc dicit communem, & consi. 154. ad fin. sentit Tiraq de præs. Gloss. 2. §. 1. verb. boua. Coutrariam partem teneot Felyn. in c. de quarta, suprà alle. num. 35. Paul. Cast. in d. l. Celsus, in prin. Idem eonsil. 72. quia frustra, ad fin. prout refert Felin. vbi suprà, qui eriam alleg. huius partis fautores Cynum io l. si quis emptionis. §. 1. de præscrip. 30. aon. & Bart. in d. §. scite. Glo. in cap. 2. de his quæ fiunt à præla. Gloss. in cap. apostolicæ, de don. cum quibus transeunt simpliciter Doct. ibi. Gloss. io c. cura de iure patro. Abb. in d. c. de quarta. Idem Abbas in e. cùm non liceat, de præscrip. seotit Felin. in d. e. si diligenti. num. 4. & oõ desuut qui hanc dicant communem, vt per Aym. de antiq. temp. par. 4. versie. mareria ista. num. 7.

Quid dicendum? & sanè prior opinio negatiua vt noo oceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, est longè verior, per dict. §. scire, & leg. pro legato. leg. fina. ff. pro legato. leg. sioa. ff. pro suo. l. non solum. §. quod vulgo. ff. de vsucap. leg. quod vulgo. ff. pro empt. nã in præscriptionibus

busbona fides non tam positiuè desideratur, quàm seu priuatiuè, id est, quod absit perfidia, & mala fides, vt dictis legibus, & cap. vigilanti, & cap. fin. de præscript. & cap. si virgo. 34. quæstione secunda, quæ cùm abscesserit non refert quia ex causa abscesserit, id est, siue ex peritia siue ex imperitia, aut stultitia, facit l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. ind.

Tenendo hanc partem ad omnia iura in cōtrarium per Doctor. adducta respondetur in præscriptionibus regulariter tria inter se distincta, & separata desiderari, scilicet possessio, titulus, bona fides, vt altero horum trium deficiente non contingat præscriptio. l. vnica. C. de vsucapion. transf. in princip. Instit. de vsucapion. l. sine possessione. l. Celsus. 3. ff. de vsuca. l. 2. C. pro emp. l. 2. §. si à pupillo. eod. ti. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur. d. §. à pupillo, & d. l. 2. cum similibus, & sic licet ab illo titulo contingenter profecta sit bona fides, adhuc tamen cessat præscriptio non quidem ex capite bonæ fidei cessantis (affuit enim satis sufficiens ad officium suum peragendum) sed cessat præscriptio ex capite tituli deficientis. leg. qui hæredi plures. ff. de cond. instit. nam & similiter licet titulus esset legitimus, & bona fides indubitata, tamē si possessio foret interrupta, cessaret præscriptio. l. cœptam, cum ibi notatis. ff. de vsuc. leg. more. C. de rei vendi. quod alibi plenius diximus, & aliquid suprà c. 77. num. 9.

9 *Præscr. 30. anno. datur ementi rem, in qua paterfā. habeat vsumfruct.*

Infertur † quòd si pater habebat vsumfructum in bonis maternis filij sui, quem habebat in potestate, eamque rem vendidit mihi contra l. 1. C. de bonis maternis, eam præscribere potero annis triginta si ignarus eram illius legis prohibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore sufficit, & titulus ille qui pro nullo est in præscriptione longissima non nocet. l. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscrip. triginta annorum, tenent in specie Cynus, Alberic. Paulus, & Pinellus, numero 12. in authen. nisi tricennale. C. de bon. matern.

10 *Mala fides nocet etiam in præscr. immemoriali, ard. quæst.*

Infertur etiam decisio illius articuli, † an præscriptio tanti temporis, cuius initij memoria non existat, procedat cum mala fide? qua in re sunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, numero 12. in l. traditionib. C. de pact. qui refert idem tenuisse. Salic. in l. 2. ad finem. C. de serui. & aqua. Ioannes Zenobius de Vbaldis inter consilia Bald. consil. 370. verba rescripti. lib. 3. Boerius decisione 39. num. 7. Decius consi. 417. in causa domini operarij. num. 5. versic. similiter nec bona fides. Idem Decius consi. 638. communitas Spadiæ. num. 4.

Contrariam partem, vt in tali præscriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Gloss. penultim. in cap. 1. de præscription. in sexto, & ibi Francus colum. fin. sequitur decisio Neapolitan. 368. colu. 4. Angelus Aretinus in §. furtiuæ. colum. 1. Institut. de vsucapionibus. Abbas, Panormit. in cap. fi. not. 1. de præscri. Dominicus in cap. sacrosancta. 22. distinctione. Felinus in ca. cum nobis. colum. 1. de præscrip. Aymon Crauet. de antiq. tempo. part. 4. versiculo, materia ista. num. 19. Idem Crauet. consilio 146. Alexandrinus consilio 13. columna quarta, in fine. Bertachinus versicu. præscriptio quomodo causatur in suo repertorio. Orlandus de Curte inter consilia Calcanei consilio sexto, columna penul. Iaso. consi. 24. colum. penu. lib. 3. & hęc opinio longè verior est, & receptior videtur, pro qua vrget generalitas capitu. possessor. de regu. iuris. in sexto. cap. vigilanti, & capit. fin. de præscriptio. præsertim cum, vt disseruimus, tanto perfidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam posidentis in peccato, & periculo salutis æternæ, facit, quia legislatori curæ esse debet non solùm vt peccatum commissum puniatur, aut purgetur, sed etiam vt peccandi occasio remoueatur, capit. ne captandę, & capitu. detestanda. de concesion. præbendæ. capitu. fin. eodem tit. lib. 6. l. de fideicommisso. C. de transa. l. 1. ibi. non iniquis rationibus. & l. fi. C. de pact. l. 2. in fin. ff. quibus vt indig. l. 1. §. interdum. ff. de vulgari. §. sin autem quis formidolosus. Insti. de pupilla. l. quidam in iure. §. fin. cum l. sequent. ff. de donatio. Sed si aliter diceremus, peccandi occasionem palam præstaremus, ergo, &c. & denique peccatum certum, & indubitatum admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata, non sic in ea tantùm quæ coniecturis præsumeretur, puta ex ostensione tituli à lege improbati, vt suprà disseruimus, illa enim malæ fidei præsumptio vt tollitur, & euanescit per cursum temporis tricennalis, longè magis euanuisse videbitur per tempus centum annorum, aut eorum quorum memoria non existat, vt ex communi opinione suprà edocemur, quod & Aymon Crauet. palam admittit, vbi suprà, & hoc casu potest defendi opinio contraria, quòd plerunq; & regulariter vt procedat necesse est, quia non video vt mala fides certa & indubitata probari posit, nisi per ipsius confitentis confesionem, cùm regulariter indicijs tantùm & coniecturis probetur. l. penult. C. de euiction. quod intellige quando quis fatetur se ante præscriptionem immemorialem expletam fuisse in mala fide, nam si post eam impletam agnoscat se cœpisse habere notitiam rei olim alienæ, id noceret nihil, vt alibi tradidimus. Ex his ergo colligitur quid dicendum sit in illo articulo, quo quæri solet, † an in quibus casibus sola ea præscriptio, cuius initij memoria non extat, locum habet, ea impediatur & veluti infecta reddatur per ostensionem tituli illegitimi, quale esset si in terminis capitu. primi. de præscrip. lib. 6. is qui se maioresque suos contenderet tempore 11

11 *Præscri. temporu immemorialis an cesset si appareat de ti. illegitimo, ard. quæst.*

pore cuius initij, &c. possedisse & præscripsisse, ostenderet titulum illegitimum, qui ab aduersario diceretur eis dedisse causam vnicam possidendi, eosque eam habuisse tantùm possidendi causam, & præterea nullam, & sunt qui putent hoc casu impediri temporis immemorialis præscriptionem. Ita tenent Ioann. And. in c. 1. ad fin. præsc. lib. 6. Couar. in c. possessor. par. 2. §. 3. nume. 7. de præscript. eod. libr. Aymon Crauet. de antiq. tempot par. 4. versic. materia ista. num. 3. cum plu. seq. mouentur, quia posito titulo illegitimo sequitur præsumptio malæ fidei, argu. cap. qui contra iura, de reg. iur lib. 6. l. quemadmodum. C. de agri. & censi. libr. 10. sicq; iure canonico cessat præscriptio etiam longissimi temporis, vt tenent Glo. in c. Apostolicæ, de donat. Paul. Castren. consilio 70. quia frustra. colum. fin. Idem consilio 429. in quadam informatione. lib. 1. Abb. consi. 34. colum. 1. lib. 1. Felin. in c. de quarta. num. 35. de præscrip. Abb. consil. 19. lib. 2. Alex. consil. 74. colnm. fi. lib. 2. Idem Alexand. consilio 46. libr. 3. Sozin. consil. 29. colum. 7. in secundo dubio. libr. 1. est communis opinio secundum Felinum, vbi suprà, & secundum Aymonem de antiq. tempo. par. 4. versic. materia ista. num. 6. Cur. Iun. consi. fin. colum. 3.

Contrariam tamen partem vt posito titulo illegitimo non seqnatur præsumptio malæ fidei, & consequenter vt etiam tunc de inre canonico procedat præscriptio longissimi temporis triginta, vel quadraginta annorum, tenent Paul. Castr. sibi contrarius, consilio 406. colnm. 3. libr. 1. incipit satisfaciendo. Roman. consil. 123. circa primum dubinm. colnm. 3. sequitur, & dicit esse communem opinionem Alexandrinns consilio 75. colum. 2. ad finem. Idem Alexandrinus consi. 154. ad finem. Gni. Papæ q. 159. Fredericus consi. 247. Calder. consilio 2. tit. de constit. colum. 2. Cynus in l. venditioni. C. pro empt. Abb. consil 37. libr. 1. & alij qnàm plures relati per Aymonem, vbi suprà, numero 7. qui hanc etiam partem satis receptam putat. & ipse existimo receptiorem esse, quam & tenent Rip. in l. 1. nume. 9. ff. quorum bonorum. Bald. in l. nullo. C. de rel vend. Imola in l. nunquam. ff. de vsucapion. Sozin. consi. 33. colum. 3. lib. 4. sequitur, & dicit communem opinionem nullo ferè telaro Couar. in c. possessor. par. 2. §. 5. num. 2. de reg. iur. libr. 6. Balb. de præscription. in secunda par. 3. part. quæst. 6. Idem Balb. ibid. quæstione secunda 4. partis.

Tenendo hanc partem quæ longè verior est per generalitatem l. sicut. & l. omnes, & l. cum notissimi. C. de præscripti. 30. annorum, ne iura illa temerè corrigantur, cõtra l. si quándo, in princip. C. de inofficioso testamento. & ex communi opinione suprà relata sufficit bona fides orta etiam ex stulta causa. Et quia licet posito titulo iniusto & illegitimo præsumatur mala fides, tamen illud est & procedit, quoad impediendam longi temporis præscriptionem, non etiam quoad impediendam præscriptionem longissimi temporis, vt ex cõmuni opinione suprà resoluimus post Barth. in l. fina. in fine. C. vnde vi. sed cur diuersum, nam si simul ac habitus est titulus illegitimus, statim ex legis interpretatione & præsumptione oritur mala fides, eaque semel orta videtur non posse mori, ergo quonammodo per adiectionem decem vel viginti annorum super longum tempus præcedens mori eam malam fidem aut aufugere interpretamur, respondeo, quia ex longiore domini patientia & tolerantia ea res quasi nobis concessa videtur, sicque ea domini voluntas denuo nobis accedens fugat nostram malam fidem præsumptam, eamq; purgat, vt superius disseruimus, vt etiam retro ab initio semper bonæ fidei possessores fuisse videamur, simile in l. si tibi homo. §. cum seruus, cum ibi nota. & per Gloss. Alex. & alios. ff. de verbo. obliga. & quæ plenè diximus suprà isto libro, & suprà istomet cap. numero 2.

Cùm ergo qui mala fide possedisse annos viginti per tituli illegitimi interuentum præsumitur, is per adiectionem aliorum decem annorum quasi bonæ fidei possessor incipiat videri, quanto magis bonæ fidei possessor videbitur per adiectioné temporis immemorialis, præsertim cùm non sit bona consequentia, ostenditur vnus titulus illegitimus, ergo non potuit alius legitimus interuenire, quinimò potuit, quòd dixeris, titulus est facti, quod non præsumitur nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de captiuis. l. si emancipari. C. de colla. respondeam † etiam ea quæ sunt facti præsumi ex antiquitate téporis. l. si filius. C. de pet. hæred. l. qui in aliena, ad princip. ff. de acquir. hæred. cap. 1. de præscrip. in 6. plenè per Rom. Alexand. & Ias. in d. l. qui in aliena, & in l. sciendum. ff. de verborum obliga. vbi non solùm vnum factum, sed etiam plura ex tali antiquitate si opus est ad rei qua de agitur validitaté præsumuntur, plenè per Aymonem de antiquitate, in princip. † Denique in præscriptione immemoriali non exigitur tituli allegatio. nec etiam probatio vt est vera & communis opinio, quam tenent Dominicus Francus & alij communiter in cap. 1. de præscri. in 6. Glo. & Doct. in cap. super quibusdam. §. præterea, de verborum significatio. Iason in l. si certis annis. colum. fin. C. de pact. Frederi. de Senis consilio 237. Aymon de antiq. 4. part. versic. absolutis. numero 49. sequitur, & dicit esse communem opinionem Couarru. d. c. possessor. par. 2. §. 3. numero 7. & in lib. 1. resol. capitu. 17. num. 5. Balbus de præscrip. part. 5. quæstio. 7. Ripa in c. 2. colum. fina. de iudi. Iacobi. de sancto Georgio de feudis in verb. mero & mixto imperio. Ratio ea est, quia dominij acquisitio contingit nobis aliquando ex domini concessione, vt in l. nunquàm nuda. ff. de acquirend.

12 *Facta etiam præsumuntur ex diuturnitate temporis.*

13 *Tituli allegatio aut probatio non requiritur in præs. cum communi.*

rerum dom. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. Aliquando ex concessione & dispositione legis inscio aut inuito domino, vt per totum. C. de seruis qui pro præmio liber. accip. l. Item si verberatum. §. 1. ff. de rei vendicat. & per omnes titulos præscriptionum & vsucapionum tradit Deci. in d. l. id quod nostrum. vnde quo temporis momento præscriptio completur (siue illa longi temporis sit, siue longissimi, siue etiam temporis immemorialis) illico lex dominium seu ius, quo de agitur, vero domino ademisse videtur, inque præscribentem transtulisse illud. Quid igitur opus esset tituli interuentu, cùm in transferendis dominijs ex legis dispositione is minimè sit necessarius, sed tantùm quando ex concessione domini transferuntur pro nobis, quia quod operatur in reliquis iuribus seu dominijs transferendis ipsiusmet veri domini concessio, idem operatur tempus immemoriale in hac concessione legali. l. 1. §. fin. l. 2. in princip. ff. de aqua pluu. arcend. l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æstiu. ergo vt in dominio per domini concessionem quæsito non noceret alius titulus à nõ domino habitus, vel etiam ab ipso domino habitus, sed minus ritè, ita etiam hoc casu cùm per tempus immemoriale nobis à lege concedatur ius seu dominium, obesse non debet alius titulus illegittimus, vel non ritè profectus, pro nobis, quia cuius rei solennitas non desideratur, eius inutilis interuentus non nocet, in principio. C. de rei vx. act. leg. testamen. C. de testamen. Nec ad rem pertinuit quod quidem falsò opinantur hac in re titulum à lege præsumi tantùm, non etiam induci, vnde, inquiunt, si constet de illo titulo illegitimo, cessat præsumptio legis, manetque ille possessor titulo destitutus, sicque præscribere non potest, nam id falsum est, quia hac in re titulus nec præsumitur, nec fingitur, sed ius & dominium possidenti à lege conceditur citra interuentum alicuius tituli veri aut ficti aut præsumpti, sed solùm occasione illius possessionis immemorialis, quemadmodum & in terminis totius tituli. C. de seruis qui pro præmio libert. accep. extra ordinem ius nostrum nobis adimitur inque alienum transfertur, nam egregium ac meritorum facinus, quod seruus ibi fecit, non solet connumerari inter modos & titulos transferendi aut amittendi ius & dominium, de quibus per text. & Glos. in leg. ex hoc iure. ff. de iust. & iure, & in titulis ff. & C. pro empto. pro donato, pro hærede, pro legato, pro dote, pro suo, &c. & similia. Sic & aliàs iure regio per filijsfamiliàs monachismum, aut matrimonium pater perdit ius patriæ potestatis. leg. Tauri. 47. & etiam vsumfructum quem habebat in bonis filij aduentitijs, & filius liberatur patria potestate per interuentum dignitatis, vt in authen. constitu. quæ digni. Præterea quòd ex titulo illegitimo præsumatur mala fides, vt l. quemadmodum. C. de agricol. & censibus. libro vndecimo. (cùm imperitia posset præsumi. argumento leg. si per errorem. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. leg. Sticho. ff. de opti. leg.) hæc sanè præsumptio nimis rigida est, sicque procedit quoad impediendam longi tantùm temporis præscriptionem, non etiam longissimi aut immemorialis, cùm tanto magis tuendus, ac fauendus esset quisquam, quanto diutius possedit, vt dict. capitulo primo. de præscription. libro sexto. per totum. C. de præscription. 30. annorum, facit ratio leg. merito. ff. pro soc. sic & alibi ius & dominium ex legis dispositione ab vno abscedit citra factũ suũ, inque alium migrat. l. fi. vbi multa per Doct. C. de lega. & ferè per totum. C. de donat. quæ sub modo. & in leg. si vnquam. C. de reuocan. donatio. vbi multa per Andr. Tiraquellum verb. reuertatur, & per Decium & Cagnolum in leg. id quod nostrum, de regul. iur. ff. ergo in præscriptione tanti temporis cuius initij, &c. non introducitur titulus à lege vllus verus, aut fictus, aut præsumptus, aut pictus, aut imaginarius, vt contrarium existimantes con fabulati nobis videantur, & loqui sine vlla lege, quinimò contra plures leges suprà relatas, vel dicát ipsi nobis si interfuit tit. an sit nominatus, vel innominatus & qua voce, aut nomine nuncupatur, profectò necesse habebunt fabellis fabellas addere. nobiscum sentit Felinus post Antonium, quem ipse refert in capitulo, cum nobis. columna tertia. de præscription. Alexandrinus consilio decimotertio. columna tertia. dum aiunt esse præscriptionem iuris, & de iure pro præscribente tempore immemoriali, contra quam nulla admittitur probatio præter confessionis. Gloss. approbata in leg. siue possideris. C. de probation. pro nobis quod tradunt Gloss. in §. multis. Institutio. de libert. Baldus in leg. neque quicquam. §. vbi decretum. columna sexta. ff. de officio procon. Iason consilio 20. columna tertia. Decius consilio 163. columna sexta. & in capitulo, nouit. colum. 9. de iudic. dum tradunt quod † eius rei interuentus siue legitimus sit, siue illegitimus, minimè nocet, quo ties eius omnino defectus seu abscessus non posset nocere, quæ nota, quia habuimus de facto in causis quàmplurimis, & summorum virorum. 14 *Defectus vbi non noceret, interuentus inutilis nocere non potest.*

Infertur † ex superioribus minimè admittendam esse opinionem Aymonis Crauet. de antiquita. tempor. par. quarta. versicul. absolutis. numero 60. & eiusdem ibidem. versicul. materia ista. numero tertio. cum pluribus sequen. dum contendit, quòd si titulus inutilis ostendatur ac illegitimus, inficit præscriptionem immemorialem, vel impedit eius consummationem, vel saltem effectum, allegat einsdem sententiæ fautorem Alexandrinus consilio 113. columna prima. libro 1. qui loquitur in quasi possessione tantùm 15 *Titu. inutilis non vitiat præscr. etiam longis. temp.*

tantùm longi temporis, aut longiſsimi, non autem in memoriali, quinimmò etiam in longiſsimo vix procederet eius opinio, vt patet ex ſupradictis, allegat Paulũ Caſtr. cõſil. 423. col. 2. in fi. nu. 2. lib. 2. qui potius in contrariũ inclinat, † licet cùm conſtaret de iniuſto, & illicito initio variet ibidem.

16 *Præſ. immemorialis non nocet initiũ vitioſum.*

Idem repetit ipſe Aymon, vbi ſuprà, quanto autem diſtet titulus illegitimus, id eſt minus ritè habitus à cauſa nefaria, & turpi, vitioſo, iniquo ac iniuſto initio, nullus ſanus non viderit, quinimmò etiam ſi oſtenderetur ac probaretur aliquod initium turpe ac vitioſum, adhuc opinio noſtra procederet, quia non ſequitur quod præter illam cauſam iuiquam & iniuſtam vel etiam turpem poſsidendi nnn quoque potuiſſe adeſſe & interuenire aliæ cauſæ poſsidendi iuſtæ, & honeſtæ vel indifferentes, & tempus cuius initij, &c.

17 *Tempus immemoriale facit verum oẽ poßibile.*

† facit verum omne poſsibile, facitq; vt videantur interfuiſſe omnia quæ oporterent, quibusque opus eſſet ad perficieudam talem præſcriptionem, vel tale ius inducendum, vt d. c. 1. de præſcrip. lib. 6. cum ſimilibus ſuprà allega. & quæ traduntur in locis ſuprà allegatis, præſertim cum ex communi ſententia dixerimus ſuprà poſt Barthol. in d. l. fin. C. vnde vi. quod etiam ſi conſtet ex legis præſumptione de vitioſo ingreſſu poſsidendi, adhuc ex tempore longiſsimo vitium illud purgatur, quanto ergo magis per tempus euius initij, &c. nam & ſi ad talem poſſeſsionem iuſtificandam Imperatoris vel Papæ conceſsio neceſſaria foret, ea interfuiſſe præſumeretur, vt ibi, vel tale tempus pro tali conceſsione haberi. d. l. 2. in princip. ff. de aqua pluui. & ibidem. l. 1. in fin. cum ſimilibus ſuprà alleg. ſi ad talem effectum mille rerum aut qualitatum concurſus ac interuentus forent, neceſſarij omnes interfuiſſe viderentur, ſi ſummorum principum diſpenſationes mille neceſſariæ dicerentur, omnes quoque interfuiſſe viderentur, vt dd. iuribus, quid ergo deeſſe poterit.

Ad leg. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & oblig. dum ait, tempus non eſſe modum iuducendi obligationem, reſpondetur, procedere in obligatione perſonali, non ſic in iure & dominio reali transferendo vel adimendo. Præterea ea lex non procedit in tanto tempore, &c. vt tradunt Doctores in leg. ſi certis annis. C. de pact. & in leg. fina. C. de lega. ſicque de vitioſo inirio apparere non poteſt, quia lieet probetur, tameu lex præſumere potuit, & voluit interuentum & concurſum neceſſariorum ad illud vitium ſupplendum, vel, vt rectius loquar, omnia neceſſaria lex ipſa adiecit, ſicque ſupplementum re vera induxit non per modum præſumptionis, ſed realis dationis & inductionis, & conceſsionis, denique pro nobis ſtat regula, nec iſta exceptio benè probatur, nec dubito quin regulam tenentes qui innumeri ſunt interrogari de veritate huius exceptionis eam negarent.

Ex † ſuperioribus dum diximus, vitium malæ fidei præſumptum, quod oritur ex titulo minus ſolenni, purgari per lapſum temporis longiſsimi, ita vt poſſeſſor bonæ fidei ſemper fuiſſe retro intelligatur, infertur quòd ſi ſpurius errore iuris ſe legitimũ putabat, cùm legitimatio à ſe impetrata eſſet illegitima, & minus ſolennis, & ſic patris hæreditatem annis triginta poſſedit, eam præſcripſiſſe videbitur, quia, vt diximus ſuprà, ſufficit bona fides etiam orta ex errore iuris, vel mala fides inde præſumpta, iuxta cap. qui contra, de regu. iur. in ſexto, cum concor. ſuprà allega. purgetur per lapſum triginta annorum, & in præſcriptïone tricennali titulus nullus deſideretur, & ſic inutilis non noceat. l. ſicut. l. omnes. C. de præſcriptione triginta annorum, iuncta leg. vnica, in princip in. de rei vxo. action. C. ita in ſpecie tenent Baldus numero 3. in leg. nullo. C. de rei vendic. Rip. numero 9. in leg. pr. ma. ff. quorum bonorum, qui hoc multum exaltat quaſi vſitatiſsimum.

18 *Spurius impetrauit diſpenſationem nõ ſolennem ſicq; patris bona 30. an. poſſedit non præſcribit, not q.*

Quid dicendum? & puto oppoſitum verius eſſe, vt ceſſet præſcriptio etiam longiſsimi temporis † per textum expreſſum, in l. nemo. ff. pro legato, vbi text. ait, eum qui incapax legati eſt, non poſſe vſucapere titulo pro legato, ſubdit rationem (& hoc eſt quod expendim⁹) quia ea, inquit, poſſeſsio ex iure teſtamenti proficiſcitur. ergo ibi vſucapio non impeditur quaſi in titulo eſſet vllum vitium aut in bona fide, ſed ſolùm quaſi in ipſamet poſſeſsione vitium eſſet, nam ſine poſſeſsione præſcriptio non procedit. cap. ſine poſſeſsione, de regu. iur. in ſexto. leg. ſine poſſeſsione, ff. de vſucapio. poſſeſsionem autem ciuilem intellige, quia ex ea proficiſcitur vſucapio, nõ ex poſſeſsione naturali tantùm. leg. prima. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acq. poſſeſſ. nec dubium eſt quin inceſtuoſus, qui eſt incapax bonorum paternorum, incapax intelligatur non ſolùm quò ad eorum proprietatem, ſed etiam quò ad poſſeſsinnem, lex enim id proſpectum voluit, ne per patronum quicquàm ad tales filios perueniret, vt ſic à talinm turpium liberorum procreatione parentes abſtinerent, quæ lex ſatis inconſulta eſſet, ſi quemadmodum tales liberos proprietatis bonorum pa. incapaces fecit, non quoq; & poſſeſsionis incapaces faceret, cùm ex ſola poſſeſsione plures vtilitates naſcantur, puta fructuum acquiſitio, vſucapiendi conditio, & ſimilia. leg. bonæ fidei. ff. de acquir. rerum domin. §. ſi quis à non domino. Inſtitutio. de rerum diuiſion. cum ibi nota. iuncto dicto §. per ſeruum. & ideo ipſamet poſſeſsio inficitur ac pro infecta & pro non habita habetur, in d. l. nemo. & hoc ſanè eſt quod mihi viſus eſt ſenſiſſe Iureconſultus ibi in verbis ſuprà expenſis. cùm ergo illa poſſeſsio inſpecta legis cenſura nulla ſit, ergo non perdurauit per tricennium

19 *Inte. l. nemo. ff pro legato.*

nium continuum, quinimmò neque per momentum temporis, sicque is non modò præscriptionem expressè habuisse non videtur, sed nec etiam eam inchoasse videtur, cùm nũquam possidere cœpisset. Ad idem l. fin. ff pro hærede, & nobiscum videtur tenere Barthol. licet moueatur alia ratione parum tuta, in cõsil. 116. dominus Dominicus.

20 *Spurius hoc casu non præscriberet longo tempore.*

Vnde infertur † longè facilius cessare longi tantùm temporis præscriptionem, vt rectè tenuerunt Bald. nume. 4. in l. nullo. C. de rei vendic. vbi Salic. & Bald. in l. id quod pauperibus. C. de episcop. & cleric. Salice. in l. 2. C. proempt. Ripa numero 9. in d. l. 1. ff. quorum bon. post Gloss. in leg. nemo. ff. pro legato, & Ripa ait, vbi suprà, hanc esse commuuem opinionem, tenet Alex. consil. 74. circa primum. num. 7. versic. circa secundum. Cumanus in l. nemo. ff. pro legat. Bartho. consi. 119. dominus Dominicus. num. 4.

Contrarium tamen etiam in longi temporis præscriptione tenuerunt Iacob. de Rau. Raynerius de Forli. & Angel. in d. l. nemo, & Paul. Castren. consil. 228. quem non inuenio licet allegetur per Ripam, vbi suprà. Quid dicendum? & sanè Bald. & alij suprà relati, qui communem opinionem tuentur, mouentur eo quòd tempus in præscriptionibus supplet defectum titu. l. clauibus. ff. de contrah. emp. non autem addit capacitatem, sed etiam si huic incestuoso filio incapaci pater ipse traderet, eum dominum non faceret, ergo absurdũ est, q. tẽpus plus operetur quàm vera traditio domini eiusque concessio. Sed istorum ratio, vt nobis videtur, nulla est, nam in specie nostra adest & tempus & ipsius domini concessio, ponimus enim ipsum patrem bona sua huic filio dedisse vel expressim in testamento vel tacitè cũ intestatus decederet. l. conficiuntur. ff. de iure codic. l. 1. §. fin. ff. de lega. 1. & contendimus, vt quòd ipsius patris concessio per se solam efficere non potuit, possit cum temporis adiectione, aliunde ergo quærenda sunt fundamenta ad cõmunem opinionem tuendam, & sanè ex defectu tituli hæc præscriptio non impediretur (vt tenentes communem sententiam falsò opinabantur) sed magis ex defectu possessionis, vt suprà docuimus, id quod neutrius partis fautores percepisse videntur. Ad text. in leg. si vir. ff. pro don. l. si id quod. ff. pro derel. iunct. a leg. prima. §. si vir. ff. de acquit. pos. tamen diuersum esse, quia non tam prohibita est dona. inter vir. & vxor. quàm inter patrem & filium spurium, sicque illo casu sola dominij translatio prohibetur, quia non tam amare neque quasi vt interinfectos, &c. argumen. leg. si id quod. §. primo. ff. de dona. inter vir. hoc autem casu tam dominij quàm proprietatis acquisitio prohibetur.

Extat ergo ex superioribus in quæstione spurij seu incestuosi cessare præscriptionem non solùm longi temporis, quod à plerisque receptum est, sed etiã longissimi temporis triginta vel quadraginta annorum, id quod nouè contra Ripam & Bald. aduertimus, † sed an præscriptio illo casu eius temporis, cuius initij memoria non sit, locum habebit, mouet quæstionem quòd sine possessione præscriptio etiam per annos plures quàm mille contingere nequit. d. l. sine possessione, & similibus suprà allegatis. sed hic ex legis interpretatione possessio nulla erat, vt suprà diximus, ergo, &c. adhuc tamen magis esse videtur vt immemoriali præscriptioni locus sit. nam licet à sui primordio infecta videatur eà possessio, vt neque ille possedisse videatur ciuiliter, quò ad reliquas præscriptiones siue longi siue etiam longissimi temporis, tamen quò ad hanc acquisitionem, quæ per tempus immemoriale contingit (quæque non connumeratur inter species præscriptionis, sed naturalibus acquisitionibus proximior est) vel non videbitur infecta ciuilis possessio, vel sola naturalis sufficiet, quia iura de acquisitione hac loquentia ad solam possessionẽ naturalem respexisse videntur, eique illam vim & potestatem præbuisse, arg. l. 1. §. fin. & leg. 2. in princip. & in §. fin. ff. de aqua pluui. arcen. & l. 1. §. ductus aquæ. ff. de aquæ quoti. & æsti. ca. 1. de præscript. lib. 6. vt licet præscriptiones in ciuili possessione nitantur. leg. 1. §. per seruum qui in fuga. ff. de acq. poss. tamen hæc acquisitio magis in possessione naturali niti videatur vel etiam in nuda detentatione, ergo multum refert vtrùm cessante mala fide præscriptio ex defectu tituli vel causæ iustè possidendi impediatur, an verò ex defectu ipsius possessionis. nã defectus possessionis ciuilis, & ẽt naturalis, & ẽt detentationis, non suppletetur ẽt cursu mille annorũ, at defectus possessionis naturali detentatione suppletur tempore immemoriali tantùm. at defectus iustæ causæ possidendi suppletur 30. vel 40. an. quasi maius impedimentum sit cessare etiam detentationem quàm cessare possessionem, maiusq; cessare possessionem quàm cessare iustam causam possidendi.

21 *Præs. immemorialis non nititur in sola possess. ciuili, sed naturali detentatione contenta est.*

Ex superioribus † infertur nouus & elegans intellectus ad cap. ad decimas, de restitu. spoliatorum, libro 6. nam ibi illi canonici inspecta legis censura non possidebant, quia cùm etiã clerici videantur incapaces decimarum iure dominij habendarum quasi loco patrimonij, quia licet eas tanquam beneficiati & ecclesiæ nomine habere possint, tamen proprio nomine proprioque iure, & quasi vt ꝓprium patrimoniũ habere non possunt, nõ magis quàm laici, vt resoluit Couar. fol. lib. 1. c. 17. numero 7. sequitur quòd ibi eas tanquam proprium patrimonium habere non poterant prout volebant, ideoque dicit text. in d. capit. ad decimas, nisi earum possessionem legitimè assecuti fuerint, sicque cùm earum possessione

22 *Intel. c. ad decimas, de restit. spol. li. 6.*

ſionem legitimè aſſequuti non fuiſſent vti earum incapaces legitimè ab ipſis fuerunt ſpoliati. nam qui decimarum habendarum incapax à iure cenſetur, vel alterius rei, cuiuſque incapax eſſe iubetur, is expers eſſe intelligitur non proprietatis tantũ, ſed poſſeſsionis quoque, vt proximè diſſeruimus, vnde remedio poſſeſſorio (quale eſt recuperandæ interdictum) vti non poteſt, nec ei à lege accommodatur, ſicque interdictum recuperandæ, quod illi canonici intendebant, meritò eis fuit denegatum, quod minimè denegaretur, ſi tales decimas eccleſiæ ſuæ deberi, & ei reſtitui poſtulaſſent, iuxta cap. ad Apoſtolicæ, de decimis, cùm Eccleſia in aliena diœceſi iure ſiue dominij ſiue poſſeſsionis decimas habere poſsit, & capax ſit, ſingularis autem perſona, ſiue laicus ſit, ſiue clericus, eas habere non poſſit, nec capax videatur.

Dicet quis, vnde nobis reuelatum aut notum quòd illi canonici non nomine Eccleſię, ſed quaſi proprium patrimonium decimas illas vendicarent, reſpon. vtrunque fateor incertum eſſe, ſed cùm horum caſuum neutrum ibi ſatis aperiatur, is potius intelligendus qui iuribus non aduerſatur quàm alter qui omni iure repugnaret, pręſertim, quia cùm ſummus Pontifex ibi ad caſus cõtingentis deciſionem reſponſum dederit, conſtat ad vnum tantùm factum tunc contingens non ad plura reſpondiſſe, vnde ex reſponſo & deciſione ipſius Pontificis apparet ſeu ſaltem veroſimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quaſi iure & nomine proprio quàm iure aut nomine Eccleſiæ ſuæ vſurpaſſe, ideoque nihil boni pro ſe allegabant, præter illam poſſeſsionem quam illegitimam ſuſpectamque Pontifex ſummus iudicauit, & cùm ex reſponſione arguatur qualis fuerit interrogatio, argu. leg. Titia. §. idem reſpondit. ff. de verb. obliga. & §. præterea. Inſtitutio. de inut. ſtip. ſanè ex reſponſione ſummi Pontificis, ſpeciem quæ ibi euenerat talem fuiſſe qualem nos poſuimus veroſimilius eſt quàm aliam, cùm ſic omnia iura quieſcant, & ſi aliter intelligeremus text. illum, vt immane ſaxum in imum flumen deturbatum, aquam perſpicuam ac ſedatam, turbidam obſcœnamq; redderet, ſic ius noſtrum turbidum ac nebuloſum præberet quò ad omnem materiam interdictorum, iuſtificatur noſter intellectus, quia in dubio tales clerici potius ad ſuam vtilitatem propriam quàm ad commodum eccleſiæ egiſſe præſumendi ſunt, argu. leg. & magis. ff. de ſolutionibus. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb. oblig.

Poſtremò multa ad bonam vel malam fidem pertinentia diſſeruimus ſuprà in prima, ſecunda & tertia par. vnde quæ hic deſunt petenda ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poſſit, ingens pugna.*
2 *Reges creatos ſubditorum gratia.*
3 *Subditi quando poßint in ſuam laxitatem ſeſe vindicare.*
4 *Natura ſua quæque facilè reddunt.*
5 *Iuri naturali derogare vt poßimus.*
6 *Regnum ſucceßione à tempore immemoriali delatum non ſubeſſe ſubditorum arbitrio.*
7 *Precio qui ſubditum ſe fecit, an ſe liberare poßit.*
8 *Præſcribi poteſt tempore immemoriali vt appellationes etiam vltimæ nõ ad regem, ſed ad aliquem magnatem deferantur, contra nouiſſ.*
9 *Italiæ ciuitates an potuerunt ſe ſubducere ab imperio, contra Decium & Ang.*
10 *Præſcribi poteſt tempore immemoriali ius concedendi veniam ætatis, contra Romanum.*
11 *Serui fugientes an ſui iuris fiant.*
12 *Noſtrum interdum ſine facto noſtro nobis auffertur.*
13 *Seruitus eſt contra naturam.*
14 *Seruitutis imago eſt alienæ ditioni ſubeſſe.*
15 *Seruitutis onera.*
16 *Seruum qui ſponte vendidit ſeſe, deterioris conditionis eſt, quàm reliqui ſerui.*
17 *Iuriſdictio ſuprema an tempore immemoriali iure regio præſcribatur.*
18 *Imperium an etiam poſt tempus immemoriale poſſumus effugere.*
19 *Hiſpani populi à Mauris iure erepti.*
20 *Maieſtatis læſæ crimen committitur contra ciuitatem liberam, cum multis contra non paucos.*
21 *Hiſpaniarum reges vt iure Imperatorum vtantur, declaratio noua.*

QVINTA PARS QVAE RES ILlas intuetur, quæ præſcribi poſſunt vel non poſſunt.

SVPREMA iuriſdictio an præſcribi poſsit, vetus controuerſia eſt, & quia is modus loquendi malè aptus videtur, ideò in eo quæſtionem eſſe aduertimus, † 1
an qui olim ſubditi erant, poſsint tempore, cuius initij memoria non ſit, acquirere libertatem alienæque ditionis laxitatem, ac per contrarium qui liberi erant, eo tempore cuius initij, &c. poſsint ſub aliena ditione ac imperio redigi? cuius rei vera cognitio à principijs iuris naturæ ac gentium petenda eſt. iure enim naturæ omnes homines liberi naſcebantur, neque vllius ditioni, aut imperio ſubijciebantur. leg. manumiſsiones. ff. de iuſtit. & iur. §. ius autem gentium. Inſtit. de iure natu. Vnde Virgilius ſic ait:

Iuriſdictio ſuprema an præſcribi poßit, ingens pugna

Ante Iouem nulli ſubijciebant arua coloni,
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra 2.lib.2.

Nam propria telluris herum natura, neq; illum
Nec me, nec quenquam statuit. nos expullit ille,
Illum aut nequities. aut vafri inscitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boui, vrsus vrso, vulpes vulpi non imperat, ita quoq; homo homini vt imperaret non tam à iure naturæ effluxisse, quàm à iure gentium descendisse intelligendum est, leg. prima. §. fina. ff. de iusti: & iure. l. veluti eodem, ibi, velut erga Deum religio vt patriæ, & parentibus pareamus. à iure enim naturæ id tátùm profectum fuisse intelligendum est, cuius notitiam ac peritiam certam ac indubitatam habemus, vt d. l. prima. §. fina. cum l. seq. §. singulorum. Instit. de rerum diuisio. parentes autem nostros non certò, & indubitanter nouimus, sed audiuimus ac credimus, argumen. l. filium eum diffiniuimus. ff. qui sunt sui vel alieni iuris. l. Lucius. ff. de cōditio. & demonstrat. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, quàm à iurisgentium præceptis effluxisse intelligendum est. † Verùm licet initiò hominum nulli nascerentur serui aut alienæ potestati, ditioni, imperio, iurisdictioni subditi ac obnoxij; tamen plerisq; hominum qui legibus, aut moribus reguntur, cœperunt principibus magistratibusq; se suaque committere. leg. secunda, in princip. ff. de origi. iur. & d. l. 2. §. deinde quia difficile, & §. nouissimè, idque non tam ipsorum principum gratia, quàm ob propriam ipsorum subditorum vtilitatem factum intelligendum est, arg d. §. nouissima, & d. l. deinde, quia difficile dixi controu. illustrium c. 4. sed & alij sub diti esse cœperunt vi & bello, argumen. dict. l. manumissiones, & l. hoc iure. ff. de iure. & §. ius aūt gentium. §. bella. Inst. de iure natur. † Sed siue vi siue sponte sua subditi esse cœpissent, non dubium est quin possent in suam laxitatem sese recipere ac vindicare, argumen. l. secundæ. §. exactis deinde regibus. ff. dè origine iuris. §. item ea quæ ab hostibus. Institut. de rerum diuisione, lege nihil. in principio. ff. de captiuis, & postlim. l. tertia, & l. naturalem, in princip. ff. de acquiren. rerum dominio. siue enim vi subacti sunt, vi quoque aut clam, aut alio quouis modo, vt sese in suam laxitatem recipere possint pat est, dicto §. Item ea. dicta l. tertia, d. l. naturalem, dicta l. nihil. siue etiam sponte sua se subiecerint alienæ ditioni ac potestati, cùm id ob ipsorum subditorum vtilitatem initio factum fuerit, ei renunciare atque ab ea recedere eis liberum esse par est, sicque ab ea subiectione poterunt se in suam laxitatem recipere, ac eripere, vel palá, vel clam, vel dolo, vel vi, aut armis, argumen. dic. §. exactis deinde regibus. d. §. deinde cùm esset, eadem l. secunda. ff. de origi. iuris. dic. §. item ea. d. l. tertia. dict. l. naturalem. nihil † enim tam naturale est, quàm vnumquodque eo modo dissolui quo colligatum fuit. leg. nihil. ff. de regulis iuris. omnisque res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. c. omnis res, de regu. iur. & quæque res de facili reuertitur ad suam naturam seu originem. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Vnde Boetius sic cecinit:

2 *Reges creati sunt subditorum gratia.*

3 *Subditi quando possint in suam laxitatem sese vindicare.*

4 *Naturæ reditus facilis.*

Repetunt proprios queq; recursus,
Redituq; suo singula gaudent:
Nec manet nulli traditus ordo,
Nisi si fini iungeris ortum,
Stabilemq; sui fecerit orbem.

Sicque vt iure ciuili inspecto matrimonium in sui tam productione, quàm resolutione liberum erat. l. neque ab initio. C. de nupt. ita & regnum sponte concessum tandiu permaneat quádiu subditi quoque in eadem voluntate permanserint non vltra, ergo siue vi aut dolo fuerint subacti, vi similiter aut dolo siue sponte ac palam, sponte quoque ac palam potuerunt ad suam laxitatem reuerti, vt dictis legibus, & facilius cum sponte sua se subiecerant ad suam vtilitatem, suique commodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renunciare, & ab ea recedere liberrimum esse debet. leg. penulti. C. de pact. leg. si quis in conscribendo. C. de episco. & clericis. leg. quoties ab omnibus. C. de fidei. leg. cum pater. §. mando. ff. de leg. secundo. leg. filiusfamilias. §. diu. ff. de leg. primo. l. Titio centum, in princip. ff. de conditio. & demonstrat. leg. in re mandata. C. manda. etiam abutendo iure, & rebus suis. leg. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. hæred. leg. prima. §. & magis, verb. prodegerit. ff. si quid in fraudem patr. neque enim quisquam voluntati & arbitrio suo eam legem imponere potest, à qua sibi recedere non liceat. leg. si quis in principio testamenti. ff. de leg. 3. l. si mihi & tibi. §. in legatis, vbi multa per nouissi. ff. de leg. 1.

Neque ad rem pertinet quòd iure gentium regna, & imperia esse videantur, nam respo. id non satis certum esse, sed & si esset, nihil obesset, nam non solùm iuri gentium, sed etiam naturali, & diuino possumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota. per Gloss. ibi, & vbique communiter approbatur in leg. ius ciuile. ff. de iustitia & iure. non quoque quemquam mouere debet illud: Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. nam respondeam, quòd & per eundem Deū optimum maximum eiusque permissu regnare desinet quoad eos viros vel populos ille princeps, à cuius ditione & imperio illi sese subduxerint, nec est cur magis nutu Dei subiectionem contigisse dicamus, quàm subiectionis laxitatem reuersam fuisse, cum liberationes quàm subiectiones longè sint fauorabiliores: argumen. leg. Arrianus. ff. de actio. & oblig. † secundum quæ videbatur dicendum etiam citra vllius temporis interuallum, posse se quem-

5 *Iuri naturali derogare vt possumus.*

6 *Regnū à successione à tēpor. immemoriali delatum nō subesse sub ditorum arbitrio.*

se quemque virorum, hominum, populorum à principis sui ditione ac imperio subducere, sed non est ita, nam in regnis seu principatibus, qui iam diu fortè ab hinc annos mille, vel etiam plures successione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum sub tali ditione ac imperio regio illa homines vel populi fuissent subacti, non est cur non credamus optimè iure subactos subditosque fuisse, argumento l. primę. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æsti. l. prima. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda. vnde non videtur ab eo imperio se subtrahere liberū aut fas esse, ne cō tra illud ius iam veluti tempore stabilitum fiat, vnde similiter si tēpore quoq; cuius initij memoria non sit certi siue homines siue magnates, siue populi à tali ditione, vel imperio sese subtraxerint, inque libertatis seu laxitatis possessione fuerint, eam laxitatem iure assequuti videbuntur, inque postetum iam suæ ditionis suique imperij ac suæ laxitatis & veluti sui iutis esse videbuntur, nam si solo tempore iustificabatur subiectio, ergo solo etiam tempore, & longè facilius iustificabitur liberatio, argumen. dicta l. Artianus. nam princeps ille suum imperium ac ditionem iustificabat, aut vi, aut consensu, aut tempore, vi quasi à maioribus huius principis gens illa subacta fuisset, consensu quasi sponte sua gens illa maioribus illius principis sese subdidisset, tempore quasi tanto tempore cuius initij memoria hominum non esset, gens illa sub tali ditione ac imperio fuisset, at si vi fuerūt subacti, vi quoque sese poterunt in suam laxitatem recipere, dict. l. tertia. dict. l. naturalem. dict. §. item ea. & quia omnis res per quascunque causas nascitur, &c. vt dict. capit. omnis, & quia res de facili reuertitur ad suam originē, d. §. pactus ne peteret, & tunc nullo temporis auxilio egerent, vt dd. ll. quòd si consensu fuerunt facti obnoxij, & subditi, is consensus sui natura reuocabilis est, quasi ad suam non ad sui principis vtilitatem se subdidisse videantur. vnde voluntatem mutare liberum esse debet, argum. dict. l. secunda. §. exactis, & §. deinde cùm esset, & §. nouissimè. ff. de origine iuris. l. fina. C. de pact. dict. l. si quis. in principio testamenti, dict. l. si mihi, & tibi. §. fina. d. §. si diui. dict. l. Titio centum, in principio. d. §. mando. dict. l. quoties ab omnibus, cum similibus suprà alleg. nam & quæ cōsensu fiunt, etiam inter viuos contraria voluntate dissoluuntur. leg. fina. ff. de acceptil. & dict. §. pactus ne peteret. & §. fina. Institutio. quibus modis recontrahitur obligatio. nam & si quæ duorum consensu fiunt regulariter, alterius tantùm consensu dissolui nequeant, sed demum contraria vtriusque voluntate, vt dict. ll. & leg. sicut ab initio, de action. & obligatio. C. fallit tamen quando is actus respiciebat principaliter alterius tantùm vtilitatem, non etiam vtriusque, tunc enim illius tantùm contraria voluntas sufficit vt actus ille dissoluatur ac infectus reddatur. leg. stipulatio ista. §. inter certam, vbi plenè per Doctores. ff. de verbo. obligatio. leg. penu. C. de pact. cum similibus suprà allegatis. sed qui alienæ ditioni ac imperio sese gratis non pretio subdiderunt, id non tam ob vtilitatem domini quàm ob suam vtilitatem fecisse videntur, vt & paret ad sensum, & suprà ostendimus, † ergo pœnitere voluntatemque mutare liberum eis erit, licet contrarium esset si pretio id fecissent, vt in principio. & §. fina. Instituti. de iure personarum. pro nobis optimus text. in dict. l. fina. C. de pact. & leg. 17. & leg. 44. in Taurinis decisionibus. quæ leges loquuntur in actibus inter viuos duorum cōsensu factis ob vtilitatem potissimùm alterius. & aiunt illius contrariam voluntatem sufficere, vt res infecta reddatur. itaque principi possem dicere, si vi me subiecisti ac subegisti, æquum est, vt liberes me, quòd si nolueris, cùm primùm vi, aut clam poterim me in laxitatem meam recipere, iure fecisse videbor, idem si dolo, aut alia quauis ratione id fecerim, vt dict. l. vt vim. ff. de iustiti. & iure, & suprà plenius ostendimus. sin autem consensu meo subdidi me tibi, iam me pœnitet, & hac in re pœnitere mutareque voluntatem liberum esse debet, si tempore immemoriali ius quæsisti, ego similiter, & longè facilius tempore immemoriali laxitatem libertatemque contra te potui acquirere, quæ nota, quia nullus vnquam in cuius scripta inciderim sic declarauit, licet in specie quòd talis libertas tempore cuius initij memoria non sit acquiri possit. teneant etiam contra supremam principis potestatem ac iurisdictionem communiter Doctores, vt infrà dicam. Quinnimò postquàm princeps passus est tandiu homines quosdam, aut populos vti iure suo, & veluti pro liberis suæque ditionis se gerere satis huic rei voluntatem suam accommodasse videtur, vt iam vtriusque partis voluntate eos populos, aut homines à talis principis ditione ac imperio liberatos fuisse verius sit, argumentis eorum, quæ diximus capitulo præcedenti. dum malam fidem ab initio possessionem præsumptam per lapsum triginta annorum purgari ostendimus, & ita vt aduersus supremam potestatem principis temporalis possit præscribi, vel vt aptius loquar, vt tempore immemoriali possit homo aut populus se à suprema potestate, ditione ac imperio liberare sui principis, tenent Barthol. in leg. infamem. ff. de public. iudic. Idem Barth. in leg. hostes. ff. de capti. Idem in leg. prima. ff. de aqua plu. arcen. Purpuratus in leg. imperium. numero 174. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Gloss. pragm. in procemio. in verbo, Dei. Curtius iunior de feudis, parte secunda. quo modo feudum in esse deducatur. in secunda quæst.

7 *Precio qui sub ditum se fecit, se liberare an possit.*

princip. Iaf. consilio 70. columna 1. libro 3. Felin. in cap. cùm non liceat, de præscrip. colum. 4. Idem Felinus in capit. cum nobis. columna 2. eod. tit. Abbas in cap. si primo notab. de constit. Abbas in capit. quòd ad translationem. columna prima. de offic. lega. Idem Abbas consilio 82. libro primo. Alexand. consilio 15. columna secunda. libro quinto. Idem Alexand. consilio 11. columna tertia. libro septimo. sequitur, & ait esse communem opinionem Aymon de antiquitate. par. 4. verficul. materia ista. numero 62. & est communis opinio secundum Couar. in capi. possessor, de regn. iur. libro sexto. part. 2. §. 2. numero 7. quam etiam dicit communem in capitu. peccatum, de regul. iur. libro 6. par. 2. §. 9. in fin. sequitur & ait esse communem opinionem Antonius Corsetus de excellen. regis, quæstione 104. Balb. de præscr. 2. part. 5. princ. q. 2. Castaldus de Impera. quæst. 53.

Contrariam tamen partem, vt eius temporis immemorialis præteritio non sufficiat ad liberandum, quem à suprema potestate principis secularis, vel vt ius acquirat contra talem supremam potestatem, tenuerunt Abb. in capitu. per venerabilem. columna fina. qui filij sint legitimi. Idem Abbas in d. capitulo, cùm non liceat. Romanus consilio 371. columna fi. Alexand. in l. mote. columna penul. ff. de acquirend. hæredit. Decius consilio 307. columna 3. Sozinus consilio 275. columna 3. libro secundo. vbi hanc firmat esse communem sententiam. Purpuratus in d. l. imperium. numero 169. Idem Purpura. in l. 1. numero 40. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. Iason consilio 208. libro secundo, columna tertia. Angelus in l. hæc autem, in fin. de seruitu. vrbanorum prædiorum. Hostien. Ioan. And. & Anton. in dict. capitulo, per venerabilem. Alberi. in d. l. imperium.

Tenendo partem affirmatiuam, quam ausim verissimam dicere, vt procedat talis acquisitio ad dict. c. cùm non liceat, respon. primùm quòd quatenus ibi negatur procedere præscriptionem, non comprehendit acquisitionem, quæ tempore cuius initij memoria non est, contingit vt ex communi & vera opinione alibi disseruimus dicentes, præscriptione vetita nunquam videri eam vetitam quæ procederet ex tempore immemoriali.

8 *Præscribi pôt tempore immemoriali vt appellationes etiam vltimæ non ad regem, sed ad aliquem magnatem perueniant, contra nonul.*

Secundo respon. quòd ibi loquitur in spiritualibus non in terrenis, secundũ Aymonẽ vbi suprà, tertiam & quartam solutionem accommodat Aymon ibid. sed duæ priores sunt veræ.

Ex † nostra & communi opinione affirmatiua infertur suspectum esse quod Couarru. vir disertissimus in d. §. 2. numero 7. scriptum reliquit, dum negat tempore etiam immemoriali posse præscribi à ducibus, comitibus, & marchionibus, & similibus, ne ab ipsis ad regem possit appellari, nam huiusmodi præscriptiones longè facilius contingunt translatiuè, quàm extinctiuè, vt declarat Geminianus in capitulo, cum personæ. §. quòd si tales, ad finem, de priuileg. libro sexto. vnde cùm isto casu suprema illa iurisdictio non præscribatur extinctiuè, sed tantùm translatiuè, quia abhinc in posterum non ad principem, sed ad talem ducem, comitem, aut marchionem appellabitur, superest, vt tale ius per tempus immemoriale abscedere possit à rege, & in talem ducem transuolate, vt suprà ostendimus.

Nec me mouet quòd talis dux non ex toto sese pro libero gerat, sed subditum regis se esse fateatur, nam in causis suis subditus erit regi, in causis autem vasallorum suorum ipse supremam habebit iurisdictionem, & ita est etiam hodie (vt audio), in regnis Aragoniæ, & Cathalumniæ, quorum dominorum iura hoc modo vtiliter tuebuntur, & si rectè inspexeris nulla hic est repugnantia cum principijs iuris naturæ, aut gentium, aut etiam positiui, & id procedit per argumen. de toto ad partem, quod firmum est. leg. quæ de tota. ff. de rei vendicatio. quinimò facilius est, quòd partem acquirat, quàm vt acquirat totum, argumen. leg. cum quæstio. C. de lega. & quæ ibi per Corneum traduntur, dum ostendit diminutionem, quàm interitum cuiusque rei vel iuris facilius admitti.

Infertur etiam † verum non esse quod Decius & Angel. vbi suprà, contendunt negantes de facto posse se subducere à suprema potestate Imperatoris aliquas Italiæ vel alterius regionis ciuitates, licet non abnegent quin de iure per præscriptionis interuentum possent, sed sanè verius est posse etiam de facto (si de facto quoque fuerunt subactæ) se subducere ac vi & armis, vel alio etiam modo, cùm, vt suprà ostendimus, vim vi repellere liceat. leg. vt vim. cum mille simi. suprà allegatis. ff. de iustitia & iure. vnde si vi fuerunt subactæ, vi quoque poterunt se liberare: sin autem consensu se subdiderunt, ad suam tantùm non etiam ad domini vtilitatem id fecisse visæ sunt, sicque ab ea voluntate recedere liberum erit, & consensus maiorum non nocet ciuibus postea natis qui non consenserunt, per totum. C. res inter alios, & per totum, ne vxor pro marito, & per totum, ne filius pro patre. leg. si quis in suo. §. legis. C. de inofficioso testamento. Nec longinquitas temporis nocet nondum natis, per quę hoc legitimè impeditis, argument. l. pri. ad finem. C. de annali exception. leg. contra maiores. C. de inoffi. testamen. Neque ad tem pertinet quòd non liceat à capite membra recedere, dict. c. cum non liceat, de præscri. nam te spo. secundum Aymo. vbi suprà, quod tunc talis ciuitas erit caput de per se. nam vt in

9 *Italiæ ciuitates, an de facto potuerint se subducere ab imperio, contra Deciũ & Angel.*

grege pecorum, & in armentis boum, equorum, & similium, quodlibet pecus aut bestia seu animal suum caput de per se æquè principali ac alia facit, ita & inter homines & ciuitates quilibet aut quælibet posset suum caput per se æquè principale facere, nisi aut vi iniqua aut sponte sua aliud accideret, vt contrarium existimantes fabulari aut ineptire nobis videantur, aut tyrannorum esse adulatores, quod intellige nisi per tempus immemoriale sub tali ditione, & imperio fuerant, secúdum quod suprà declaraui.

10 *Præscribi pôt tempore immemoriali ius conceden di veniam ætatis, contra Rom.*

Infertur euidentius † errasse Romanum in l. more. ff. de acquir. hæred. dum vult quod ciuitas etiam quæ non recognoscit superiorem, non poterit concedere veniam ætatis neque hoc præscribere, nos autem tenemus, hoc ius posse tempore immemoriali præscribi etiam ab ea quæ superiorem recognosceret, vt rectè Romanum reprehendens aduertit Alexander in d. l. more. num. 12.

11 *Serui fugientes an sui iuris fiant.*

Infertur ex superioribus † quòd licet seruus fugitiuus sui furtum facere dicatur, vt in leg. 1. C. de seruis fugitiuis, tamen illud procedit quò ad hoc duntaxat vt tempore ordinario præscribi non posit, vt ibi exprimitur quasi res vitio affecta, iuxta §. furtiuæ. Institutio. de vsucapion. non autem quò ad hoc vt inspectis principijs iuris naturæ rem vetitam fecisse videatur, serui enim aut nascuntur aut fiunt, nascuntur cùm ex ancillis nostris domi editi fuerunt, fiunt cùm per iustam captiuitaté iustumque bellum capti sunt, vt Institution. de iure person. §. penulti. nec dubium est quin quemadmodum serui per captiuitatem facti simul ac ad suos se receperint sui iuris fiunt, dominiumque nostrum eludunt, hoc est, dominium quod in eis habebamus. dict. §. item ea. Inst. de rerum diui. l. nihil. ff. de capti. l. 3. l. naturalem, in principi. ff. de acq. rerum dom. ita quoque & illi qui serui nati sunt, quia editi ex ancillis nostris cum primùm potestatem nostram euaserint, ita vt penè imposibilis sit eorum recuperatio, sui iuris esse incipient, argu. dictorum iurium, iuncto §. seruitus, & §. penult. Institutio. de iure person. nec me mouet quòd id quod nostrum est sine facto nostro à nobis euelli non posset. leg. id quod nostrum. ff. de reg. iur. nam illud regulare est, fallit quando dominium est reuocabile, vt per totum. ff. de in diem addict. & ferè per totum. ff. de lege comm. † nam in terminis illorum titulorum dominium quod erat meum, simul te alius meliorem conditionem attulerit, & simul ac pretium die pacta solutum non fuerit, desinit esse meum, & similiter in terminis l. si. §. sin autem sub conditione. C. commu. de leg. l. seruo legato, in princip. ff. de leg. 1. dominium rei meæ sine facto meo potest desinere esse meũ. Idem in terminis l. in bello. §. factæ. ff. de capti. Idem in terminis l. item si verberatum. §. 1. ff. de rei vend. Idem in termi-

12 *Nostrum vt sine facto nostro nobis auferatur.*

nis leg. prim. & per totum. C. in quibus cau. serui pro præmio liber. acci. & alibi sæpe. sic ergo & in specie nostra, qui serui domiuium habet, scire debet dominium reuocabile se in eo non etiam irreuocabile habere, ideoq; cum serui Hispani in Galliam sese recipiunt, continuò liberi fiunt, vt nobis relatum est, pro hoc quia homo non in hoc natus fuit vt homini subesset, iuxta illud: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & boues, &c. † & seruitus contra naturam est. l. manumissiones. ff. de iust. & iure. §. seruitus. Instit. de iure præscrip. §. ius autem gentium. Institutio. de iure natur. sed quia capti bello trucidari solebant, ideo ob vitandum facinus cædis tristissimum seruitus captiuorum iure gentium permissa fuit, grande quidem malum ob grandius tamen malum vitandum toleratum est. §. serui. 1. Inst. de iure person. quamuis aliter homo extra commercium esse videri deberet, non secus quàm res sacra aut religiosa, vt §. 1. Instituti. de inut. stipul. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obliga. sed quòd homo aut populus alteri subsit ratione ditionis, imperij, aut iurisdictionis speciem imaginemque quandam seruitutis (argumento l. si quis sit fugitiuus. ff. de ædil. edic. in §. penu. vel fin.) præ se fert, arg. leg. in suis. ff. de libe. & posthum. † sicque quotidiè videmus vt hanc iurisdictionem (reseruata etiam suprema iurisdictione ac excepta) Hispaniarum populi non pauci pretio ingenti redimant à potentissimis Principibus nostris, † & in l. 4. titul. 24. par. 4. dicitur, vt pro principe suo quisque teneatur mortem si opus fuerit, oppetere, ergo huiusmodi res non longè abest à seruitute, & ibi not. per Grego. Lupum, & per eund. ead. part. tit. 21. in l. 5. facit per totum. ff. ad Syllani. & leg. penulti. C. quibus vt indigni. Ergo populi, aut ciues, seu homines, qui se subducere voluerunt id iure fecisse videbuntur, quandiu non vi ad imperium retrahuntur aut sub imperio rediguntur, id quod agnosco non temerè admittendum in hominibus singularibus, ac priuatis, sed tantùm in populis. nam si populus vi subactus fuerit, vi quoque se eripere poterit, si concessione spontanea se subegit, gratis tamen contraria quoque destinatione se subducere poterit, vt suprà. At si tempore immemoriali sub tali imperio permansit, nec apparet de initio, cum post tale tempus fingatur interfuisse causatum omnium ac titulorum is eaúe quæ omnium iustißima sit ac firmißima. leg. prima. §. aquæ ductus. ff. de aqua quoti. & æstiu. & diximus alibi, certè tale imperium concessione, eaque non gratuita sed onerosa quæsitum fuisse intelligemus, sicque minimè licebit pedé referre subiectionemq; recusare, aut ius principis iniuria lædere, contra. l. iustitia. ff. de iust. & iur. §. iuris præcepta. Inst. eo. ná † & homo liber qui se vẽdiderit nõ poterit vnq̃ inuito dño se à seruitute eripere, nec

13 *Seruitus est contra naturam.*

14 *Seruitutis specie alienæ ditioni subesse.*

15 *Seruitutis onera.*

16 *Seruus qui sponte vendidit se deterioris cõditionis est quàm reliqui.*

nec si ad hostes transfugerit sui iuris iure factus videbitur, sicque in tali sermone habebit locum d.§.item ea.Insti. de rer.diui. itaque licet non abnegemus, quin fera, quæ serua erat (siue captiuitate, quia eam cæpimus, siue natiuitate, quia ex alia fera capta domi enixa, & similiter capta & custodita fuit) cum primū à nobis euaserit, sui iuris aut laxitatis fiat.l. 3.l. naturalē, in pri.ff.de acq. rerū domin. Idemq; & in seruis, siue captiuitate serui fiant, vt d.§. item ea, siue etiam serui nascantur, vt ibi.& d. l.3.& dict.l.naturalem. arguendo de seruitute ferarum ad seruitutem seruorum, tamen si serui facti fuerint non captiuitate, non quoque natiuitate, & sic præter voluntatem aut factū suum serui sint facti, & sponte sua, & non gratis, sed pretio cessat ratio illorum iurium, & succedit regula.d.§.iuris præcepta, & d.l.iustitia. & quia quæ ab initio sunt voluntaria, ex post facto sunt necessitatis.l. sicut ab initio.ff. de act.& obl.l.sicut maior. C. de tep. hæred.& quia quæ ab initio fiunt spontanea voluntate non tam auxilio digna sunt, quàm reliqua, arg.l.si filius qui patri.vt nota.per Sozin.ff.de vul.& argu. l. si fideiussor.§.si necessaria.ff.qui satisd.cog.vbi multa per Iaf.& præsertim cum pretio, non gratis fiunt, arg.l.1.in §.1.ff.si à parente quis fuerit manumi.de quo tex. alibi di-

17 *Iurisdictio suprema an tēpore immemoriali iure regio præscribatur.*

ximus. Deniq; † licet si populus fuit sub principe per tempus immemoriale, fingatur ex iustissima, & plenissima causa, & titulo id contigisse, sicque pedem referre liberum non sit, tamen si rursus idem populus per tempus immemoriale contrario iure vsus fuerit, ex iustissima quoq; causa id contigisse intelligemus, vt sic iam sui iuris suæque laxitatis esse intelligatur, nec amplius sub pristino imperio subijci, aut redigi posit.d.§. ductus aquę, cum sim. Idque etiam quo ad supremam iurisdictionē, licet iure regio contrarium fortè obtineret, arg.l.fin.tit.de las præscrip.lib.3.ord. Sed & si

18 *Imperium an etiā post tempus immemoriale possunt confugere.*

tempore † immemoriali populus sub principe & eius maioribus fuerit, constet tamen initio vi & armis vel etiam spontanea voluntate, sed gratis non pretio id imperium quæsitum fuisse magis esse videtur, magisque esset vt ei populo liberum sit à tali imperio recedere.arg.l.malè agitur.C.de præscrip.30.anno.l. aquam. ff. quem. ser.ami.l.fin.C. de acq. pos. quasi ea concessio sit ad libitum reuocabilis, vt po tè facta ob vtilitatem ipsius populi, arg. d.l.stipulatio ista. §. intercertam. ff. de verbo. oblig. Sicque intelligo quod ciuitates Italiæ quæ non sunt sub imperio, siquidem ab hinc annos tot vt eorum initij memoria non sit, ita fuerunt indubitanter sui iuris proprijque dominij ac ditionis manebunt, vt nequeant sub imperio Romano redigi, quid si nondum pręterijt tempus immemoriale magis dubium, sed adhuc quandiu de facto se reuiac defendere potuerint, non iniuria mihi fecisse videbuntur, si quidem constet & ab initio vi subactas fuisse, & quasi vi subactas sub imperio Roman.æuum transegisse, nam tunc tempore immemoriali vel non quæritur ius, vel si quæratur, erit tamen sui natura reuocabile, vt quàm primum populus ille subactus & veluti seruus potestatem domini euadere potuerit, suamque laxitatem recuperare, id iure fecisse videatur, argu. d.§. item ea.d.l.3.d.l.3.d.l. naturalem.ff.de acq. re. do.l.nihil. ff. de capti. d.l.malè agitur, cum sim. Nam † & populi 19 *Hispani populi à Mauris iure erepti.*

Christianorum à Mauris in Hispania subacti, & post annos septingentos ab eis recuperati, ac vi erepti, nullus negabit quin iure recepti videantur, quamuis tempore immemoriali ab eis fuissent possessi, non secus quàm si breui tempore ab eis possessi fuissent, arg.l.ex hoc iure, vbi per omnes.ff.de iust.& iur.§.bella.Inst.de iu.nat.§.item ea.Inst.de rer.di. † Er- 20

Maiestatis læsæ crimen cōmittitur contra ciuitatem liberam, cum quibusdā contra multos.

go cùm ciuitas Lucensium in Italia pro libera se gerat, sed sponte sua & veluti hospitio quodam iure Romanorum non secus quàm nos Hispani vtatur, si quis proditionem contra talem ciuitatem machinatus fuerit, non dubium est quin reus sit læsæ maiestatis in primo capite, de quo in l.quisquis.C.ad l. Iul.maiest. nam si illud primum illius legis caput locum habebit etiam contra quid perpetrantes in eos qui sunt ad latus principis, quanto magis locum habebit contra perpetrantes in ipsum principem vel rempublicam, præsertim cum de iure gentium nulli vnquam tam obediri ac venerari religiosissimè teneamur præter Deum quàm reipublicæ, ac deinde parentibus.l. veluti.ff. de iust. & iure. quod intelligo non solùm si iure, sed etiam si de facto ea ciuitas à Romanorum imperio subducta esset, per rationes suprà allegatas, & ita videntur tenere Salicetus id d.l.quisquis, & Aug. in tract.malefi.verb.(che hai tradito la tua patria) licet cōtrarium & malè teneant Cyn. & Angel.in d.l. quisquis, quos refert, & sequitur Sozin.consi. 275.columna secunda.libro 2.pro nobis quod ait Horatius: Pulchrum est & decorum pro patria mori.

Ergo cùm nostri potentissimi Hispaniarum reges Hispaniarum regiones, homines, populos à Maurorum Sarracenorumque imperio & ditione proprio suorumque ciuium sanguine effuso virture bellica liberauerint, & per tempus cuius initij memoria non est, supremæ ditionis ac imperij ius reddiderint Romano posthabito imperio, non dubium est quin id iure fecisse intelligantur, prout notatur in capit. Adrianus.63.distin.text. Gloss. & alij in cap.& necesse, de don.inter vir. & vxor. Lupus, numero 18.in rubr.de don.inter vir.& vxorem, in præfa.Couarru. in cap. peccatum, par.secunda. §.9.ad fin. de regu. iur. libro 6. Gregorius Lupus in leg.18.titul.5.par.prima. per textū ibi, & tēpore cuius initij, &c. banc supremā potestatem Hispaniarum reges quæ fierunt, vt ex communi opinione resoluunt

Balbus

Balbus de præscript. 2. par. 5. part. princ. q. 2. Corsetus de excel. regis. q. 104. Felin. in cap. cùm non liceat, de præsc. Coua. vbi suprà, Castald. de Imperatore. q. 53. sed nos aduertimus q. étsi tempus immemoriale non præterijsset & etiá si ea iusta causa quòd à Mauris virtute bellica hanc regionem reges nostri liberassent, cessasset adhuc de facto, licuit se à Romano imperio subducere, cùm cõstet Romanũ imperium orbem vi & armis subiugasse ac subegisse, non autem concessione onerosa tale imperiũ quæsisse, vt patet ex superioribus, vide controuersiarum illustrium. lib. 1. c. 1. & c. 20. 21. 22.

SVMMARIVM.

1 *Annua præstationes an inducant obligationem in futurum, ard. q.*
2 *Donandi causa præsumitur, quando alia non apparet, cum communi.*
3 *Intell. l. 2. §. circa. ff. de doli excep. & nume. 9. contra Doctores.*
4 *Intell. l. cum de in rem. ff. de vsuris, & nume. 8. contra Doctores.*
5 *Datum simpliciter an donatum videatur, cum communi.*
6 *Datum simpliciter donatum videri potest si adest aliqua coniectura donationis, cum communi.*
7 *Dandi causa expressa in præcedentibus dationibus, videtur repetita in seq.*
10 *Diutina præstationes vniformes annua decies geminata, & quasi ex debito non quasi ex gratia facta, faciunt præsumi non tantùm debitum fuisse in præteritum, sed etiam tantundem deberi in futurum, contra plures Doct.*
11 *Annuæ præstationes geminata decies si vniformes sunt, ex debito non ex gratia facta præsumuntur, contra plures.*
12 *Geminata confeßio extraiudicialis nocet.*
13 *Geminata confeßioni etiam in tormentis exacta statur.*
14 *Geminata confeßio excludit exceptionem non nu. pecun. & num. 15.*
15 *Geminata iußio idem operatur quod proprius principis motus.*
16 *Vasalli si dominis suis decem præstationes vniformes annuatim ex certa causa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præstare nisi probent eam causam veram non esse, cum communi, contra Cynum.*
17 *Vasalli in casu superiore possunt probare eam causam non esse veram, cum communi.*
18 *Vasalli post annos etiam 30. quibus quid annuum & vniforme quasi ex debito quid dominis suis præstiterant, an ad probandũ causam illam non esse veram admittantur.*
19 *Tempus an habeat vim inductiuam in præstationibus temporis, cuius initij memoria non sit.*
20 *Tempus immemoriale in annuis præstationibus habet vim inductiuam, cum communi.*
21 *Vasalli quòd longo vel longißimo tempore vniformiter præstiterunt dominis suis, an & in posterum tantundem præstare teneantur, anceps pugna.*
22 *Præscrip. ordinaria non cessat propterea quòd sit præsumptio iuris contra poßidentem.*
23 *Præscriptio temporis immemorialis consuetudo est non præscriptio.*
24 *Intell. l. nullo. C. de rei vend.*
25 *Titulus præsumitur in præscriptione vel quasi poßeßione qua nititur in facto vel factis aduersarij, licet non præsumitur, si niteretur in non facto ipsius, noua declaratio.*
26 *Seruitutem discontinuam res inanimata non præscribit, nisi tempore immemoriali, homo autem breuiore tempore præscriberet.*
27 *Vasalli si dominis suis longo vel longißimo tempore annuum quid dominis suis informiter præstiterunt, an ex titulo per eum allegato, an verò ex tyrannide præstitum ac exactum præsumatur, ingens q.*
28 *Vasalli vt noceant sibi in futurum cum quid annuum dominis suis præstabant, oportet solutiones factas fuisse ex causa certa, expressa legitima & in futurum obligatoria, secundum cõmunem opinionem, de cuius veritate discutit.*
29 *Annuæ præstationes cum vt in futurum quoq; fiant tempore, acquiritur ac inducitur an id contingat præscriptione, an consuetudine, an alia ratione, ardua pugna.*
30 *Titulus in consuetudine non requiritur, cum communi.*
31 *Præscriptio & consuetudo differunt.*
32 *Annuarum præstationum præscriptio diuersis regulis nititur quàm rerum corporalium, noua declaratio.*
33 *Probationum species nulla est quæ necessariò concludat, sed tantùm contingenter.*
34 *Annuarum præstationum præscriptio, quæ 30. vel 40. annis contingit, non eneruatur, licet probetur causam obligatoriam nunquam interfuisse, cum Couar. contra multos.*
35 *Immemorialis temporis acquisitio non admittit probationem in contrarium, etiam per confeßionem, contra Aymo. & alios.*
36 *Iurisdictio vt præscribatur.*
37 *Intell. l. fi. tit. de las prescrip. lib. 5. ord.*
38 *Præscriptio forenses collectandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit, cum multis contra multos.*
39 *Præstationum annuarum liberatio breuiore tempore, quàm immemoriali contingit, cum Aymone contra plures.*
40 *Tituli allegatio ad præscribendam seruitutem discontinuam nil iuuat, cum communi contra Accursium.*
41 *Pascendi ius, quòd tempore ordinario præscribatur contra communem.*
42 *Intell. c. 1. de præscrip. lib. 6.*

CAPVT

CAPVT LXXXIII.

1 *Annuæ præstationes an inducant obligationem in futurum, ard.q.*

ANnuæ præstationes † si & vniformes sint & fiant ex causa expressa singulis annis totius decennij inducunt obligationem vt in futurum tantundem singulis annis præstatur, hæc est communis opinio secundum Couar. in capitul. possessor. de regu iur. par. 2. §. 4. num. 2. Barth. & Salicerus, colum. 3. in l. cum de in rem verso. ff. de vsur. per text. ibi. Bald. colum. 2. Salic. columna fin. Alexand. colum. 3. vbi Iason & Dec. & Riminaldus. colum. antep. cum seq. in l. si certis annis. C. de pact. Alexand. consilio 103. Idem consilio 108. libro a. Molineus de contractibus. q. 20. Gloss. communiter approbata in d. l. si certis annis. Glos. etiam communiter ibi approbata in d. l. cum de in rem verso. Gloss. communiter ibi approbata in leg. creditor. C. de vsur. Gloss. in l. operis non impositis. ff. de operis liber. dum se remittit ad ea quæ dixit in dict. l. si certis. & in d. l. cum de in rem. Balb. de præsc. 1. part. 3. prin. q. 10.

Sed ego aduerto isthæc non sufficere vt inducatur obligatio in futurum, nisi prærerea eæ præstationes fierent ex causa onerosa vel obligatoria, ita probat d. l. creditor, in verbo, ex consensu. d. l. operis, verb. ex voluntate sua. etenim qui donat, non se obligat ad amplius donandum in futurum, vt dictis legibus, & hanc esse communem opinionem alibi ostendimus post Riminal. & Iaso. in dict. l. si certis. quinimmò quòd ex causa onerosa & obligatoria fierent, nisi etiam esset obligatoria in futurum, vt dictis legibus. aliter enim solutione sublata esset obligatio, vt in princip. Instituti. quibus modus toll. oblig. Cuius rei ratio (quã ab alijs animaduersam non inuenio) ea est, quòd non solùm qui donat, etiam sæpius & vniformiter non videretur sese obligasse ad tantundem dandum in posterum, sed etiam si expressim id dixisset, adhuc non teneretur, quia olim donatio quæ nõ incipiebat à traditione, nõ erat approbata vel à lege ista vestita, vt ex pacto donationis daretur actio l. si quis. arg. C. de don. licet si inciperetur à traditione, repetitio denegaretur. l. cuius per errorem, de reg. iur. ergo si dixi, ꝓmitto centũ, non potero vtiliter cõueniri, quia nõ apparet causa debiti, quæ à lege approbetur, & vestiatur. & executioni mandetur, nec si donationem præsumas quicquam releuat cùm steterimus in terminis solius conuentionis. Idem puto si dicerem, promitto centum, quæ tibi debeo si non adieci causam debiti, vel minus idoneam adieci, ergo licet per solennem stipulationem centum promiserim, & si adiecerim quæ tibi debeo, nil agam, nisi causam debiti idoneam expresserim, quod nota ad notata in rubric. ff. de verb. nec mutat quòd solennitas intrinseca præsumatur, nam cum dixi, promitto centum quæ debeo, non hic negatur stipulationis solennitas, quæ intrinseca est, sed legitimam sollenistæ promittendi causam præcesisse, id negatur, quia extrinsecum est, hæc probantur in l. 2. §. circa. ff. de doli excep. olim enim omnes conuentiones firmę erant inspecto iure gentiũ. quia nihil tã naturali æquitati cõueniens intelligebatur quàm pacta seruari. leg. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de constit. pec. l. non minorem. C. de transact. §. per traditionem. Instit. de rerum diui. l. conuentionum. ff. de pact. sicque omnes ex æquo manu regia exæquebantur. l. 2. ad princip. ff. de origine iuris. hodie verò conuentiones regulariter non sunt efficaces ad agendum, sed tantùm ad defendendum & excipiendum. l. legitima. l. iurisgentium, in pri. & in §. sed cum nuda, & §. igitur nuda. ff. de pact. ideò si tibi centum promisi siue per pactum nudum siue per solennem stipulationẽ, nec adieci qua ex causa promittebam me daturum, vtrùm ex causa fortè venditionis, vel conductionis, vel dotis, vel alterius similis, nulla causa præsumitur, cùm nulla expressa sit, & causæ interuentus sit quid facti, quod non præsumitur nisi probetur. l. si emancipati, ibi, neque emancipatum probatum fuerit. C. de collat. vbi notant Iason, & communiter alij. l. si quis in bello. §. factæ. ff. de capti. † sed & si dixeris causam animumque donandi præsumi in promissione siue nuda siue solenni, vt videtur esse communis opinio, quam tradunt Barthol. in l. ita stipulatus, in magna. colum. 12. ad princip. ff. de verb. oblig. Idem Barthol. in l. 1. §. si stipulanti, eod. tit. Ias. in l. scire debemus. §. si à fure. colum. 2. eod. tit. Barthol. in l. Mæuius. §. duobus. colum. 6. ad fin. ff. de lega. 2. Barthol. in l. 2. §. circa. ff. de doli excep. Paul. in l. generaliter. colum. 3. in princ. & col. 5. C. de non num. pecu. l. campanus. in versic. cùm sciret. de operis liber. leg. si diuortio. ff. de verb. oblig per Iason. in l. iurisgentium. §. sed cum nulla. ff. de pact. numero 28. adhuc quidem erit, quia iure forum ex pacto nudo donationis agi non poterat, licet hodie possit. l. si quis argentum, per totam. C. de dona. ergò in promissione siue nuda, siue solenni, siue dicas nullam causam præsumi, siue animum præsumi donandi, vtroque casu cessabat ciuilis obligatio etiam quoad præsentia, & multo magis quoad futura, necesse est ergo vt causa præstationum seu donationum speciatim interfuerit, vt autem in ipsis præstationibus nuncupatim expressa sit, necesse non est, nam taciti & expressi par virtus est. leg. cum quid. ff. si cer. peta. l. cum ex filio, in princip. ff. de vulga. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. l. ita stipulatus, in mag. versicul. Sabinus autem ex mente. ff. de verb. oblig. l. 3. C. de lib. præt. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. † Vnde si probatum fuerit, quòd præstationes non tanquam ex gratia, sed tanquam ex debito fiebant, id sufficit vt non videantur esse lucratiuæ, & consequenter

2 *Donandi causa p̄sumitur quando alia non apparet cum communi.*

3 *Intell. l. 2. §. circa. ff. de doli excep.*

ter obligent etiam in futurum, quòd si negetur subesse iuxta causam debiti, iuxta d. l. 2. §. circa. ff. de doli excep. replicabimus sufficere quòd in aliquibus earum præstationum, licet non etiam in omnib. ea causa certa (puta emptionis, aut emphyteusis, aut locationis perpetuæ) expressa fuerit, quid enim si dominus concessit vasallis certis, vel populo cuidam suo seu suæ ditionis certum fundum, vel agrũ, vel hortum, vel aream, vel domum, vel vineá hac lege, vt singulis annis in perpetuum sibi certum quid exoluerent † aut præstarent. aut quid si emit ab eis quendam censum perpetuum, deinde illi primo, & secódo anno id ex debito exq̃ne fide præstiterunt longo vel longissimo tempore, ita tamen (vt plerunque vsu venit) quòd primo fortè aut secundo anno in singulis præstationibus nominatim declarauerant se ex debito (non ex gratia soluere nuncupatim illius census, vel concessionis causam exprimentes, deinde tertio & quarto & etiam pluribus deinceps sequentibus annis tantundem & quasi debitum non quasi ex gratia præstabant, non tamen declarabant nominatim causam debiti in indiuiduo, certè id non noceret, nam intelligo in omnibus annis vniformes esse debere præstationes, sed tamen necesse minimè esse vt causa debiti in indiuiduo exprimatur, in omnib. annis si modò aliquando expressa fuit. Hoc amplius non puto referre vtrùm ad primos, an ad medios, an ad vltimos annos ea debiti causa expressa fuerit, alterutrum enim horum trium sufficeret, hoc etiam amplius si in quibusdá harum præstationum siue in primis, siue in medijs, siue in vltimis solutiones fieri ex certa causa debiti apparuit, licet in reliquis nulla causa expressa esset debiti, sed in nominatim, ruditer ac simpliciter præstationes factas eiusdem tamẽ quantitatis appareret, id quoque sufficeret, & opponentibus de dicto §. circa, replicaretur de tacita cõfessione soluentium semel ac pluries ex certa causa, & id probatur in d. l. cum de in rem, tam in primo, quàm in secundo responso. nam licet longo tempore & sic decies geminas præstationes ad tale debitum in futurum præsumendum exigeret, tamen non exegit vt in singulis præstationibus causa debiti nominatim expressa esset, ergo si vasalli soluentes primis annis expresserunt ita, damus centum quæ ex causa census debemus, medijs fortè annis dicebant, damus centum quæ tibi debemus non adijcientes ex causa census, sequentibus verò annis dicebant, ecce damus tibi centum solita, nõ adijcientes quæ tibi debemus, id quidem sufficeret. nam vt præsumatur obligatio in futurum benè requiritur longum tempus, & decies geminæ præstationes. d. l. cum de in rem, sed vt præstationes tam factæ ex causa non improbata factæ præsumantur, sicque cesset d. §. circa, vel vna præstatio sufficeret. Deniq; nostra opinio ve-

4 *Intel. l. cũ de in rem. ff. de vsu. c fin.*

rissima est, & necessaria. nam licet sint opiniones, vtrùm datum in re dubia videatur donatum, vel non, nam quòd donatum non videatur est communis opinio, vt firmat Sozin. in l. cum quid. num. 29. versicu. circa quæstionem. ff. si cert. peta. post Barth. Alex. & alios ibi, vbi etiam tangitur per Glo. & est communis opinio, secundum Ioan. Bap. in ærario communi. verb. datio. Sozin. consilio 93. circa primum, libro primo. † Plures tamen tenent contrarium, per l. cuius per errorem. ff. de regul. iur. l. 1. ff. de cond. indeb. tamen communis opinio est secundum Sozin. in d. l. cum quid. nume. 30. post Barthol. & alios ibi. quòd vbi est aliqua coniectura, præsumetur donatio, per d. l. 1. & d. l. cuius. quòd si quæras quando videbitur subesse aliqua coniectura, respondet Bart. & communiter Docto. vt tenet & testatur Sozin. vbi suprà, numero 33. † quòd si causa in præc. fuerat aliquando etiam semel tantùm expressa, ea etiam in sequenti vel sequentibus dationibus, quæ informiter fiunt, videtur vel inesse vel repetita. sic ergo & in specie nostra cùm semel in primo vel in aliquo anno expressum sit solutionem factam fuisse ex certa, & formali causa, puta census, licet sequentes præstationes informiter, id est, nulla expressa causa factæ fuerint, adhuc tamen ex eadem causa illæ factæ fuisse videntur, primũ ne actus frustratorius præsumatur ac ociosus, contra l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt lega. no. ea. deinde ne inutilis videatur, contra leg. quoties. ff. de reb. dub. l. si quando, in princip. cum Glo. C. de inoffi. testamen. l. si quando. ff. de leg. 1. l. quoties in stipulationibus. ff. de ver. oblig. tertiò, donatio præsumatur, contra leg. cum de indebi. ff. de prob. sicque cum causa illa quæ semel expressa fuit, esset obligatoria in futurum, reliquæ quoque præstationes ex eadem causa in futurum obligatoria factæ præsumuntur, sicq; post longum tempus præsumitur re vera interfuisse ea causa, quæ expressa fuit. d. l. cum de in rem. præsertim cùm propriæ assertioni nemini aduersari liceat. l. generaliter. C. de non. nu. pecu. vnde vnica etiam præstatio videbatur sufficere, vt ibi. Nec obesset d. lex 2. §. circa. ff. de doli excep. quia illud quando nulla causa expressa fuisset, nec etiam obesset d. l. cum in rem. versic. longo tempore. quia illud fuit contingenter, non necessariò, vt paret ibidem in secundo respo. vbi non exiguntur tot præstationes, nec longum tempus, & præterea in vtroq; responso ac exemplis, de quibus ibi, non apparet vllam causam solutionis expressam fuisse à soluente, nec sunt præsumendæ cùm sint facti. l. emancipati, ibi teq; emancipatum probatum fuerit. C. de coll. † Sicq; tentari posse videtur, vt cum causa solutionis expressa fuit, quæ in futurũ obligatoria erat, sufficiat vnica præstatio, vt etiam in futurum peti possit, cùm propriæ cõfessioni, & assertioni aduersari nemini liceat.

5 *Datũ simpliciter an donatum videatur, cum communi.*

6 *Datũ simpliciter donatũ videri potest si adest aliqua coniectura donationis, cum communi.*

7 *Dandi cã expressa in præcedentib. præstationibus videtur repetita in seq. cum communi.*

8 *Intr. d. l. cum de in rem. ff. de vsur. contra Doct.*

d.l.generaliter.cùm aũt nulla causa expressa esset, tunc longum tempus, & decies geminæ præstationes exigerentur, vt dict.l.cum de in

9 *Intelle.l.2.§.circa.ff.de dol. excep. contra Doct.*

rem. † & ad d.§.circa, qui huic vltimo contra diceret, respondendum est, quòd non procederet quando præterijsset longum tempus, argumen.leg. si filiusfamiliàs. C. de pet.hæred. & quæ tradunt Barthol. Alexand. & Iason in l. sciendum.ff.de verb.obliga. nam post tantum tempus ea quæ facti sunt etiam extrinseci præsumuntur, vt ibi, & præterea dict.§.circa, procedit quando verbum tantùm non etiam res, aut traditio interfuit, nos autem quando etiam decies gemina rerum traditio interfuit, quod potest firmari ex multis à me congestis lib.de success.crea.in §.tertio.num.13. vbi plenè de vi & potestate actus nominati, & ijs etiam quæ de temporis diuturnitate diximus alibi. Quæ nota, quia contrarium in vtroque volunt communiter Docto. suprà in princip. allegati.

10 *Diuturnæ præstationes vniformes annuæ decies geminatæ, & quasi ex debito, non quasi ex gratia factæ, faciunt præsumi non solum debitũ fuisse in præteritum, sed etiam tantundem deberi in futurum, cõtra plures.*

Ergo † si singulis annis per longum tempus certam quantitatem quasi debitam, non autem quasi dono datá præstasti, licet informiter, quia nunquam fuit expressum, qua ex causa præstatio fieret, semper tamen fuerunt pares præstationes seu quantitates, teneo te in posterum ad tãtundem dandũ singulis annis obligatum videri, si ipse allegem ex causa obligatoria, puta venditionis aut census te soluisse, nisi tu probaueris cõtrarium, puta donationis ac benignitatis seu seruitij gratiosi causa id fecisse, licet contrarium teneant Balb.in dict.quæst.10. & Couar.in capit.possessor.§.4. par.secunda. numero secundo. de regulis iur. lib.6. & Molinęus de contractibus. quæsti.20. hoc amplius cùm donandi causa fieri datio informis nunquam præsumatur, secundum cõmunem opin.suprà relatam.d.l.cum de indebito. nec mutui, aut depositi causa toties geminæ præstationes præsertim paris quantitatis ac æqualis verosimile sit causam debiti obligatoriam præcessisse magis præsumendum est, maximè cùm à recipiente allegetur, & cõcurrat diuturnitas temporis. Item decies geminæ præstationes. Iem generalitas d.l.cum de in rem.

11 *Annuæ præstationes vniformes & decies geminæ iam factæ ex gratia factæ præsumuntur cõtra plures.*

† Sicque ex his tribus causam obligatoriam præcessisse præsumam, nisi probetur per contrariam, vt sic si apparet per longum tempus, & per decies geminas præstationes datũ, non tamen apparet vtrùm ex gratia, an ex debito datum fuerit, ex debito datum præsumã, licet contrarium teneant Molinęus, & Balb. & Couarru. vbi suprà, & Riminal. in l. si certis annis. colum. antepenul. cum sequen. C. de pact. vbi Decius Ias. & alij moti leuissimo fundamento, scilicet quòd tempus non sit modus inducendę obligationis l. obligationum ferè. §.placet.ff.de actio. & obliga. quòd non ignoramus, sed hic præter tempus longum interfuerunt decies geminæ præstationes vniformes, sicque decies geminæ tacitè rei debitæ confessiones, cùm ex gratia datum nunquam præsumatur. dict.l.cum de indebito. nec error sit præsumendus nisi probetur, vt in l. vnica. C.de errore calculi, & qui soluit si dicit se per errorem soluisse, post dies triginta probandi erroris onus sustineat. leg. in contractibus.§. su per certis.C.de non numer.pecunia, facit d. l.in contractibus, in principio, & Institutio.de literarum obliga.in princip. teneo ergo, quòd datum singulis annis per longum tempus in posterum quoque debitum intelligetur, Primùm quando in omnibus præstationibus causa obligatoria, & specifica fuit expressa. Secundò etiam si non in omnibus, sed in quibusdam tantùm talis causa fuit expressa. Tertiò idem etiam si in nulla omnino earum pręstationum causa specifica fuit expressa, sed tantùm informiter dictum quòd dabatur debitum. Quartò idem etiam si nec causa specifica fuit expressa, nec dictum quòd debitum soluebatur, sed simpliciter datum fuit, quod vltimum non firmo.

Pro † nobis facit, quia licet confessio extraiudicialis non præiudicet, vt est notum, etiam si fiat in iudicio. dum tamen non in figura iudicij, puta coram tabellione, vt est Gloss. 12

Geminata cõfessio extraiudicialis nocet.

singu. in leg. iubemus. C. de liber. cau. & in l. interrogatam. eod. titu. tamen si sit geminata confessio extraiudicialis, benè pręiudicat, secundum Barthol. in leg. cum scimus. C.de agric. & censi. libr. vndecimo. notatur in apost. ad Barthol. in leg. capite quinto. ff. de adul. vbi hoc sentit Gloss. & est communis sententia. Facit † etiam quòd licet confessioni in tormentis non stetur sine perseueratione. leg. 1. §.diuus. cum ibi nota. ff. de quęstionibus, cum simil. si tamen præcedat vna confessio extraiudicialis, tunc confessioni secundæ in iudicio statur etiam sine perseueratione propter geminationem, hoc vult Gloss. in dict.l. capite quinto, quæ commendatur pro singulari ibi in apost. ad Barthol. Ad idem facit † quòd licet confessio de mutuo non præiudicet quominùs posit opponi exceptio non nume. pecuniæ infra biennium, tamen si sit geminata confessio de debito, tunc non poterit opponi exceptio non nume. pecun. arg. eius quod dixit Barthol. in dict.l. cum scimus, & in specie Panor. in capit. si cautio. in fine. de fide instru. & vide ibi in apost. & est pro hoc Glo. singu. in l. in contractibus. §.1. in ver. penitus. C. de non nume. pecun.

13 *Geminatæ cõfessioni in tormentis statur.*

14 *Geminata cõfessio excludit exce. non nu. pec.*

De eadem re.

Facit etiam quòd ait Baldus in dict. l. nedamnosa, scilicet, quòd idem operatur secunda iussio, † & sic geminata, quod proprius principis motus, & illud dictum non est alibi, vt ibi in apost. ad Bald. de quo eleganter ibidem per Iason. vbi hoc limitat. Facit etiam, nam si princeps præcipiat aliquem decapitari vel suspendi, & non appareat causa, debet iudex supersedere, & suspendere per 30. dies, ca-

15 *Geminata iussio idem operatur quod proprius principis motus.*

De ead. re.

sus

sus singularis in l. si vindicare. C. de pœnis, cui concordat text. in cap. cum apud. 11. quæstio. 3. illud tamen est verum nisi interueniret secunda iussio principis. capit. si quando, vbi Cano. de rescrip. Barthol. Veron. in cautela 7. refert, & sequitur Iason, in l. puniri, in fine. C. si contra ius, vel vtili. publicam. Ad idem etiam facit, quia licet rescriptum fisco damnosum nō valeat. l. neque damnosa. C. de precibus Imper. offer. tamen si est geminatum rescriptum bene valet, vt probatur in auth. vt nulli iudicum. §. & hoc verò iubemus, secundum Bald. in dict. l. neque damnosa. Cùm ergo geminatio, tot etiā summi præiudicij effectus operetur, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus, & etiam alijs innumeris quos enarrauimus libro 1. de succes. crea. §. 3. nume. 12. cum plur. sequen. quid mirum aut nouum si in specie nostra decies geminæ præstationes vniformes totidemque debiti tacitæ confessiones hunc effectum operentur, vt debitum esset id quod præstabatur, id quod quantùm ad hoc vt datum non repetatur, nisi errore probato, intelligo procedere in quatuor casibus, est primus, quando præstationes fuerunt factæ omnes expressa causa, quæ etiam in futurū obligatoria erat. Secūdus quando in quibusdā tantū præstationibus non etiam in omnibus id expressum fuit. Tertius quando causa debiti specia-tim expressa non fuit, sed tantùm dictum quod quasi debitum non quasi ex gratia dabatur. Vltimus quando nunquam expressum fuit, an ex debito, an verò ex gratia daretur. Sed quò ad hoc vt in posterum eædem præstationes debeantur, idem intelligerem in duobus primis casibus, non sic in quarto casu, in tertio cogita.

16 *Vasalli si do-minus suis decem præstatio nes vniformes annuatim ex certa causa obligatoria etiam in futurum faciunt tenebū-tur etiam in futurum, nisi probent eam causam verā non esse, cum communi contra Cyn.*

Denique † cum causa solutionis seu præstationum fuit expressa, quia singulis annis totius decennij soluens se quod debebat ex causa fortè census dicebat præstare, tunc etiā si soluentes, & rustici essent & dominis suis vt vasalli soluerent, ea causa vera præsumitur, ita Barthol. in leg. litibus, suprà alleg. Idem in d. l. cum de in rem, columna tertia. Bald colum. penul. & Iason numero 14. in dict. l. si certis annis. Alexand. consilio 50. libro 5. ad finem. Ias. in §. præiudiciales. num. 56. Institut. de action. Alexand. consilio 124. colum. 1. libro 4. Paulus Cast. consilio 51. colum. fin. lib. 2. Carolus Molineus In consuetudi. Parisi. §. 7. num. 17. Balb. vbi suprà, quæstio. 10. qui firmat hanc esse communem opinio. quam tenet, & communem dicit Couar. in d. §. 4. numero secundo. Quæ res, licet contrarium teneat Cyn. in dict. l. si certis annis. quæst. 5. nullam apud me dubitationem habet, nam cum causa debiti specifica nominatim in præstationibus expressa fuerit, rustici qui mentiri, aut simulare longè minus quàm reliqui didicerunt, non poterunt videri fraudem fecisse, mentitamque soluendi causam expressisse, & præterea id nominatim cautum est in dict. l. cum de in rem, quæ cùm generalis sit, comprehendit omnes personas vtcunque priuilegiatas, & sic etiam rusticos. l. in fraudem. §. si. ff. de mil. testamen. lex enim generaliter loquens comprehendit personas etiam priuilegiatas, si in ea re, qua de agitur, non reperiantur habere peculiare priuilegium, vt ex communi opi. resoluimus de succ. crea. §. 8. num. 4. & etiam suprà diximus, sed hi rustici hac in re non reperiuntur habere peculiare priuilegium, ergo & ipsis nocet sua confessio. l. generaliter. C. de non numera. pec. † quod si per annos 30. tales vniformes fierēt præstationes causa obligatoria expressa, non dubium est quin soluentes ad tantundem in posterum soluendum teneantur, si ea causa allegetur ab ipso recipiente, nec ipsi probauerint errorem illius causæ. expressè dicentes nunquam interfuisse, licet per errorem fuerit expressa, sed an admittatur ad probandum talem errorem, & quidem aduersus decennij præstationes benè admittuntur, vt ex communi opin. resoluunt Cor. Dec. Ias. Rim. & alij communiter in d. l. si certis annis, vbi Cyn. q. 10. Alexand. consil. 113. colum. fin. libr. 3. Balb. in d. q. 10. Paul. in d. l. si certis annis. Couarr. vbi suprà. † Sed aduersus præstationes annorum 30. non admittuntur quasi eo tempore omne ius præscribi & possit & præscriptum videatur, iuxta l. sicut. leg. omnes. l. cum notissimi. C. de præscript. 30. annorum. ita tenent in specie Moline. tā in d. q. 20. quàm in d. §. 7. num. 22. & Couarru. vbi suprà, quorum opinio vera non est saltem regulariter, nam si reuera nulla interfuit causa obligatoria, & soluentes errore lapsi causam obligatoriam exprimebāt, causamq; falsam fuisse ipse accipiēs non ignorabat. iam erat in mala fide, iam non posse etiam mille annis pręscribere, iuxta communem Docto. sententiam, per text. ibi in ca. fin. de pręscript. diximus, & nos alibi plenius in quæstionibus præce. sed istorum opin. vera esset quando ipse quoque, qui solutiones recipiebat, esset in eodem errore in quo erant soluentes, secundum quosdam, quod puto verum, nam non solùm quando centum mihi debebas pro vna vice si ea petere desij annorū 30. moritur actio, vt dd. ll. sed etiam si ea centum mihi deberes non pro vna vice, sed singulis annis præstanda in æternum, si per 30. ann. nihil recepissem, nec debitor cessans esset in mala fide, id ius pręscriptum esset non solùm quò ad fructus vel præstationes præteritas, sed etiam quò ad futuras per generalitatem. d. l. sicut. d. l. omnes. d. l. cum notissimi, & Instit. de perpe. & temp. in principi. ergo & per contrarium per tale tempus par ius acquiri, & præscribi posse videtur non solùm quoad præteritas præstationes, sed etiam quò ad futuras, non tam quidem per decisionem dictarum legum, quàm per eandem rationem, nisi neges parem esse rationem, cùm fauorabi-

17 *Vasalli in casu superiore possunt probare causam illam non esse veram, cum communi.*

18 *Vasalli an post annos §. 30 admittantur ad id probandum.*

19 *Tempus an habeat vim inductiuam post præstationes factas tēpore immemoriali.*

liores ſimus liberationibus, quàm obligationibus.l.Arrianus.ff.de action.&oblig. adhuc tamen puto hanc partem admittendam, quia facilè pereunt probationes, vnde & ſi re vera iuſta cauſa, & titulus interfuiſſe fortè probari non poſſet poſt tantum tempus, fortiter tamẽ aduerſatur. l. obligationum ferè. §. placet.ff. de action. & obligation. vbi tempus non eſt modus tollendæ, aut inducendæ obligationis. Sed reſponderi poteſt, quòd quemadmodũ ea regula correcta fuit in altero membro, ſitque hodie ſolum tempus eſt modus tollendæ obligationis. dict.l.ſicut.d.l.omnes.dict.l. cum notiſsimi.d. princip. Inſtitutio.de temp. action. ita quo & alterum membrum ei parificatum de iure veteri ſublatum videatur, iuxta Gloſſ. communiter approbatam, in l.ſi quis ſeruo alieno perſuaſerit, per tex. ibi. C. de furtis. præterea hic vltra tempus adſunt illæ geminatæ confeſsiones & præſtationes quæ plurimùm iuuant.d.l.generaliter.C. de non numerata pecun. ergo olim ſolum tempus non erat modus tollendæ, aut inducendæ obligationis, hodie tamen vt indubitanter eſt modus obligationis tollendæ, vt dictis legibus, ita & inducendæ per argumentum ſupradictum, præſertim cùm hic non tantùm ſit tempus, ſed plures geminæ confeſsiones, vt modò dicebam, ſed ſi teneas tempus hoc caſu habere vim inductiuam, iam in contrarium probatio nõ admitteretur, cogita tamen.

20 *Tẽpus habet vim inductiuam poſt præſtationes tempore immemoriali factas, cum communi.*

Cæterùm † quando præterijt tempus, cuius initij memoria hominum non ſtat, omnes admittunt non eſſe neceſſaria vllam cauſæ expreſsionem in dictis præſtationibus, ſed eo tempore ius immortale, & æternum etiam in poſterum acquiri, Cynus queſtio.pen.Angel. & Iaſon.columna fina.in dict.l.ſi certis annis. vbi etiam Paulus, & Riminald. & Barthol.in d.l.cum de in rem. Felinus in capitu, lo cauſam quæ. columna tertia. de præſcription. Balbus vbi ſuprà. & Couarru.numero quarto. vbi ſuprà. Abbas conſilio 74.libr. primo. Idem in capitulo fina. columna ſecunda. de cauſa poſſeſsio. Denique tempus ſolum de per ſe non habere vim inductiuam eleganter tradidimus, ſuprà in prima particul. quæſtion. decim.

21 *Vaſalli quod longo vel longiſsimo tempore domino præſtiterunt: an & in poſterum tantundem præſtare cogantur, dubia pugna.*

Ex ſuperioribus apparet † quòd vbi vaſalli non domino ſuo, ſed alteri annuatim certum quid dederũt per tempus immemoriale, tituli interuentus, aut eius allegatio neceſſaria nõ eſt, quid ſi præterijt tempus longum duntaxat vel etiam longiſsimum, non tamen immemoriale, & quidem quid reſpondendum ſit, ex ſuperioribus ſatis apparet regulariter, præterquàm cùm res agebatur inter dominum & vaſallos, quo caſu (licet in cæteris tempus longum vel longiſsimum ſufficiat ſecundum ſuperiorem annotationem & diſtinctionem) tamen hic magis eſſe videtur vt tempus immemoriale exigatur, quia ſecundum quoſdam quoties aduerſus poſsidentem eſt vehemens iuris præſumptio, tunc ipſe annuos hos reditus, aut præſtationes in futurum vendicare nõ poteſt, niſi vel cũ titulo fuerit per annos 40. in quaſi poſſeſsione illius annui reditus percipiendi, vel ſi titulum non habuerit, & oſtenderit in tali quaſi poſſeſsione per tempus immemoriale ſteterit, argumen capit.ſuper quibuſdam.§.preterea, de verborum ſignificatio. vbi Gloſſ. multa iura adducit, & cap.vnico. de præſcription.lib.6. nec dubium eſt ſecundum eos, quin aduerſus hunc dominum qui à vaſallis huiuſmodi annuos reditus exigebat, ſi vehemens iuris præſumptio quòd clam aut per vim vel tyrannidem eos exegiſſet. Ita videntur tenere Ioannes Andr. Hoſtienſis, Abbas, Henricus & alij in capitul. quod latenter, de regulis iuris, quorum opinionem ſequitur, & ſæpius communem appellat Couarru. in d.§.quarto.nume.primo, & numero quinto. Innocentius in capitu.bonæ.in 2.de poſtulation.prælator. Idem Innocentius & Aegidius Bellamer.colum.fina.in cap.ſi diligenti, de præſcription. Ioannes Faber in §.æquè ſi agat. q.3.Inſtitu.de action. Aretinus conſilio 14.colum.11. Guid. Papæ conſilio 1.lib. Idem conſi. 65.numero 2.Baldus in cap.1.§.pactiones, de pace conſtan. denique poſt tempus immemoriale nunquam præſumitur quòd dominus à vaſallis tales reditus annuatim vitioſè exegerit, non quoq; præſumitur poſt annos quadraginta, quando interfuit titulus qui à domino probatur, ſecundum Couarr. vbi ſuprà. Sed quidquid ipſe & reliqui, ſuprà allegati contendant differentiam eſſe inter dominum reſpectu vaſallorum & alium quemlibet, id ſuſpectum eſſe non dubito, nuſquam enim iure probatum inuenies quòd reditus qui annuatim per dominos à vaſallis exiguntur, præſumantur per vim aut clam exacti, non magis quàm ſi ab alio quouis exigerentur, & dict.c. quod latenter, generaliter loquitur in omnibus non ſolùm in dominis reſpectu vaſallorum, & præterea loquitur in caſu claro, quando de clandeſtinitate, aut violentia conſtabat, vnde à regulis generalibus, de quibus ſuprà mentionem habuimus, quæ omnes vtcunq; priuilegiatos & conſequenter etiam ruſticos comprehendunt, recedendum non eſt. Neq; ad rem pertinere debet, quòd † quis hoc eſt dominus ille ſit in quaſi poſſeſsione alicuius 22
reditus annuatim exigendi, huicque quaſi poſſeſsioni aduerſetur præſumptio iuris communis, nam adhuc etiam contra talem iuris præſumptionem procedit præſcriptio etiam temporis ordinarij.l.2.C. de ſerui. & aqua.l.ſi quis diuturno, in prin.ff.ſi ſerui.vend.nam & ſi abs te emiſſem annuum reditum, iux.capit. prim. in extrauag. de empti. & vendi. & per annos triginta iugiter exegiſſem titulumque amiſiſſem, deinde ſoluere recuſares, & ipſe probaſſem illam tricennalem exactionem, & illius

Præſcriptio iuris poſſeſsioni aduerſa nõ remouet regulariter præſc. ordinariam.

illius annui reditus exigendi longissimam quasi possessionem in futurum ad tantundem præstandũ cogereris, nihilo impediente, quòd titulum interfuisse non probassem nec eius amissionem, neque ad rem pertineret quòd mea quasi possessio aduersaretur iuri communi, id est, communi omnium hominum libertati. sicque quòd cõtra meam quasi possessionem esset præsumptio iuris, & ita intelligo leg. sicut. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscrip. 30. annorum, & in princip. Instit. de perpe. & tempor. action. Ad d. cap. super quibusdam. §. præterea, de verbo. significa. & d. cap. vnic. de præscrip. lib. 6. ca. cum personæ. §. quòd si tales, de priuileg. in 6. respon. quòd loquuntur in ijs, quæ non possunt acquiri nisi priuilegio principis, in quorum præscriptione longius tempus desideratur quàm in reliquis, scilicet vel tempus immemoriale sine titulo, vel tempus quadraginta annorum cum titulo, idq; iure singulari principibus datum est, prout innumera alia priuilegia principũ enumerat Iacob. de sancto Georgio de feudis, verb. princeps. multaque per nos de succ. crea. §. 26. Idemque cum præscribitur contra ecclesiam, in quibus casibus fundatam habet intentionem de iure, licet non sic in reliquis causis, vt dict. cap. vni. iuncta sua Glos. itaque annuæ præstationes contra principem vel ecclesiam non breuiore tempore quàm annorum quadraginta cum titulo aut tempore immemoriali sine titulo præscribuntur, vt dictis iuribus. contra reliquos autem breuiore tempore contingit præscriptio. Itaque aut interfuit titulus habitus ab habente potestatem dominium concedendi, aut habitus ab alio, aut à nullo. primo casu illico transfertur dominium, nec de præscriptione agendum est, & ita procedit cap. super quibusdam. §. præterea, de ver. sign. ibi, Imperatotum, aut tegum, aut Lateranensis Concilij, aut consuetudine antiqua cu-
23 *Præsc. temporis immemorialis, inepté appellas præscri. nam est consuetudo.*
ius initij, &c. † nam vsustanti temporis, cuius initij memoria non est, ineptè appellatur præscriptio, cùm proprius diceretur cõsuetudo, vt ibi, sicque vt lege dominia rerum conceduntur, & aufeftuntur etiam citra dominorum voluntatem, vt per totum. C. ex quibus cau. seruí. pro præmio libert. acci. & per Decium in leg. id quod nostrum, de regu. iur. ita & consuetudine quæ legi par est. l. de quibus. ff. de leg. cum plur. seq. §. ex non scripto. Institu. de iure natur. sicque cum post tempus immemoriale non tam præscriptum ius videatur quàm consuetudine acquisitum, eaque consuetudo pro lege sit, superest vt id ius eo tempore quæsitum tam æternum fixumque sit, quàm foret si lege acquireretur, meritoque vicem legis tenere alibi lex dicebat. ff. de aqua quoti. & æstiua. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. & ff. de aqua pluui. arcend. leg. prima. §. fina. 3. quæst. 6. hoc quippe. & 9. quęstio. 3. conquestus. & 65. distinct. mos antiquus. ergo quãdo Imperator, vel Papa, vel Rex, vel Respublica non recognoscentes superiorem, vel lex, vel consuetudo, vel tempus immemoriale quod illius parem potentiam habet, titulum alicui præbuit, continuò eum fecit dominum consummatissimum, nec de præscriptione agendum est, secundo casu quando titulus habitus est à non habente potestatem concedendi dominium, regulariter probet iustam causam præscribendi. leg. nullo. C. de rei vendi. leg. vnica. C. de vsucap. transf. fallit cum titulus erat à lege improbatus, puta non ritè habitus. leg. secunda. §. si à pupillo. ff. pro empt. leg. secunda. C. pro empt. cap. hoc consultissimo. §. contrahentes. de rebus ecclesiæ non alien. libro sexto. ergo si pedagia aut vectigalia aut annuos reditus à populo exegi per tempus immemoriale quasi lege ius & dominium quæsiui, quòd si breuiote tempore, puta quadraginta annorum, tunc præscriptione dominium quæsisse videor, si interfuit titulus habitus ab eo qui non habebat ius concedendi, veluti si annuũ reditum ex salinarijs, pedagijs, portagijs, vectigalibus, gabellis vel similibus procedentem vendidit, donauit, dotis, legatiue nomine mihi dedit is qui ius vendendi non habebat. tertio casu quando titulus non interfuit ab aliquo, aut postquam longo tempore id ius annuatim exegi, allegaui titulum inter fuisse, & tunc per lapsum longi temporis simul cum illis geminatis præstationibus ac tacitis debiti confessionibus is titulus allegatus præsumitur, dict. l. cum de in tem. ff. de vsuris.

Nec † obest dict. l. nullo. C. de rei ven. cum simil. nam ibi quando is contra quem præscribitur, nullum actum positiuum fecit, sed dun taxat abstinebat ab impugnatione & contradictione, secundum Barthol. & communiter Docto. in leg. seruitutes, in mag. ff. de seruit. † nos loquimur quando is contra quem præscribitur, plures actus positiuos fecerat decies geminas solutiones totidemque tacitas confessiones per totum decennium aut vicennium faciens, vt dict. l. cum de in rem. Nec similiter obest, quòd ad tales exactiones rec[i]piendas vel faciendas factum hominis discontinuum erat necessarium. leg. foramen. ff. de serui. vrbanorum prædiorum. † sicque præscriptio nisi longissimo tempore, id est, tempore immemoriali contingere non poterat, vt dict. l. seruitutes, cum sim. nam respondemus illud procedere cum agitur de seruitute acquirenda à te rei, & sic de setuitute reali, non sic si agatur de seruitute personali vel de iure siue reali, siue personali, per personam acquirendo seu præscribendo, vt in dict. l. cum de in rem. tunc enim tempus immemoriale non exigitur, sed solùm tempus longum sufficit. Neque obscura est harum rerum differentia, nam cum agitur vt per actus discontinuos ius acquiratur ab homine, is homo animo suo semper retinet illam quasi possessionem, eamque ita con-

24 *Intel. l. nullo. C. de rei vend.*

25 *Titulus præsumitur in præscri. quæ vtitur in facto aduersarij, licet non præsumeretur quando vteretur in non facto ipsius, noua decla.*

26 *Seruitutem discontinuam res inanimata non præscribit nisi tempore immemoriali homo autẽ breuiore tempore, quaritur cum commun.*

continuat, vt facti extrinseci interualla suppleantur per animi illius hominis continuationem, at cùm prædium animo careat, hoc supplementem cessat in iure acquirendo seu præscribendo à te rei, ista est elegans & communis conclusio, solutio ac differentiæ ratio, quam tenent Barthol. in leg. iusto. §. non mutat. ff. de vsucap. Idem Barthol. in leg. si ego. §. primo. ff. de public. Paulus consilio 444. in causa quæ vertitur. colum. tertia. libro primo. Idem consilio tertio, in causa quæ vertitur coram domino. columna fina. Idem consilio 12. super primo. libro secundo. Corn. consilio 268. columna nona. numero 23. versicul. nec obstat secunda ratio, libro quarto. Aymon Crauet. de antiq. tempo. par. 4. versicul transeo nunc. numero 24. sol. 107. tenet, & ait esse communem opinionem Couarru. libro primo. vari. resol. capitulo 17. numero decimo. est communis opinio secundum Balbum de præscriptio. 2. part. 5. part. princip. quæstio. 3. est communis secundum Felin. in capit. de quarta. nume. 37. de præscrip.

Præterea hic adsunt decies geminæ solutiones, totidemque tacitæ confessiones factæ ab ipso soluente, quæ sibi vt noceant par est, cùm non nisi ex debito quisquam soluisse credatur. leg. cum de indebito. ff. de proba. at in iure acquirendo ac præscribendo à re rei id cessat, nulla enim hic adest confessio, nulla præstatio, nullum denique factum positiuum domini illius prædij, contra quod prædium præscriptio cœpta erat, sicque hoc casu longius tempus desideratur.

27 *Vasalli dominu si lõgo vel longissimo tẽpore certum quid annuum præstiterunt, an ex tit. per dominum allegato, an vero ex tyrannide præstitum præsumatur, arduũ q.*

Vnde † si dominus à vasallis annuos reditus per longum tempus exegit, & vasalli postea tales reditus præstare recusent, si ipse dominus dixerit, se titulum habuisse, eumque per tale longum tempus probauerit, in posterum quoque eos reditus obtinebit, argumen. d. l. cum de in rem. ita tenent Albericus num. quinto. in dict. l. cum de in rem. Barthol. in d. §. non mutat, ad finem, dum loquitur de pedagijs. Idem Barthol. sentire videtur in dict. L. si ego. §. primo. ff. de publi. expressius Alexander consilio 124. super primo. columna prima. libro quarto. Idem Alexand. consilio 35. viso themate. numero tertio. columna prima. libro secundo. Idem Alexand. consilio 108. in causa, & lite. columna fin. ad finem. eod. libro. Idem Alexand. consi. 14. viso, & considerato. numero nono. eod. lib. Idem Alexand. consilio 113. super primo dubio videtur. libro primo. colu. prima. vbi etiam contra rusticos id procedere firmat, quod & tenuerat in d. consilio 114. & in plerisque locorum suprà allegatorum sentit. Idem Alexand. consilio 75. visis. colum. fin. ad fin. lib. 4. Idem Alex. consil. 1. num. 20. libro 4. vbi saltem hoc pro expedito habet quando interfuerunt anni triginta, quod & vult Aym. in d. versi. transeo nunc. num. 23. Corn. consil. 268. in hac consultatione. versic. facit ad prædicta. num. 16. & iterum num. 10. lib. 4. sentit Barthol. quem ipse allegat in l. si publicanus. §. 1. ff. de publi. Idem Barthol. in leg. licitatio. §. earum, eodem titulo. Ange. consi. 9. sentit Paulus consil. 444. suprà allegato. Idem Paulus consi. 3. & consil. 12. lib. 2. Areti. consil. 153. consultario. colum. fin. Boerius decisione 126. nu. 4. allegat Petrum, Cynum, Albericum, & Barthol. & alios in l. 2. C. quæ sit long. consu. & in rub. eodem tit. Et in hanc partem etiam videntur inclinare omnes illi quos suprà diximus tenuisse quòd post longum tempus allegata causa certa eademque legitima & in futurum obligatoria, euenit, vt id ius quasi probatum præsumptiuè videatur, & consequenter in futurum quoque præstandum sit.

Contrariam tamen partem in vasallis respectu dominorum vt etiam si expressa certa causa legitima & obligatoria soluerint vniformiter annuatim per longum vel etiam longissimum tempus, non tamen teneantur in posterum tantundem singulis annis præstare, etiam si dominus eam causam allegauerit, quam per temporis longi vel longissimi cursum præstare velit, nisi præterea tempus immemoriale præterijsset quasi tales domini per vim & tyrannidem exegisse præsumantur, tenent Innocentius in capitulo bonæ. 2. de postul. prælat. Idem Innocen. & Bellamera colu. fin. in capit. si diligenti, de præscrip. Ioan. Fab. in §. æquè. quæst. 4. Institu. de act. Guido Papę consi. 1. num. 7. Idem Guido consi. 45. num. 2. Couar. capit. possessor. par. 2. & §. 4 num. 5. de regu. iur. lib. 6. Areti. consi. 14. num. 11. Bald. in cap. 1. §. pactiones, de pace Constan. Carolus Molinęus ad Alexandrum consil. 124. libr. 4. num. 1. addi. vbi firmat se idem tenuisse in consuetu. Paris. §. 53. & ita tenent plures alij quos allegat Aymon, vbi suprà, numero vigesimosexto.

Sed † præmitte quòd vtriusque partis fautores communiter tenent non aliter talem dominum contra vasallos per longum vel etiam longissimum tempus obtenturum, quàm si ex causa certa, legitima, & in futurum obligatoria facta esset solutio annua, & maximè hoc exprimunt Corn. in d. consi. 268. Aymon vbi suprà, num. 27. qui plures allegat. Alexan. consili. 108. ad finem. libro 2. qui alios allegat. Idem Alexand. consi. 114. num. 4 libro primo. Guido Papæ quæstio. 408. Alexand. consilio 75. libro quarto. ad fin. Alexand. consilio 14. numero 9. libro secundo. Barthol. in dict. l. cum de in rem. ff. de vsuris, ad fin. Riminaldus colum. antep. cum seq. post Alexand. Ias. & alios in leg. si certis annis. C. de pactis. Salic. in d. l. cum de in rem. quæstio. 3. & 4. Balbus de præscriptio. secunda par. tertiæ partis principalis. quæstio. decima. Felin. in capitulo causam, columna tertia. de præscrip. Molinęus ad Alexand. consi. 113. lib. 1. 28

Vasalli vt noceant sibi cum annuatim ad dominu soluebant, oportet præstationes factas fuisse ex causa certa, expressa, legitima, & in futurum obligatoria, secundum communem.

Quid

Quid dicendum? & quidem quò magis ac magis hanc quęstionem vsibus forensibus frequentissimam inspicio, eò magis ac magis miror nostrorum interpretum incuriam ac errorem,

29 *Annuæ præstationes cum vt in futurũ præstãtur tẽpore acquiritur, ac induci tur an id contingat præscriptione, an consuetudine, an alia ratione, ardua pugna.*

† nam qui tenent partem affirmatiuam vt longo tempore ius quæratur etiam contra vasallos, & etiam contra rusticos, eo potissimùm argumento nituntur, quòd consuetudine non etiam præscriptione id ius quæsitum intelligant. rursùs qui tenent partem negatiuam, vt eo tempore tale ius in futurum non quæratur, ea potissimùm ratione nituntur, quòd tale ius præscriptione potius quàm consuetudine acquiri posse contendant seu acquisitum velint, & tamen vtrunque falsum est, quia nec consuetudine nec præscriptione tale ius acquiritur, sed alia longè diuersa ratione.

30 *Titulus in cõsuetudine nõ requiritur, cũ communis.*

& pars affirmatiua, † vt quòd tale ius longo aut longissimo tempore acquiratur, contingat ex vi consuetudinis, in qua titulus aut bona fides necessarius non est (iuxta communem resolutionem, de qua per Aymonem, vbi suprà, num.23) tenent Bald. consi.439. amplius colum.4. lib.3. Alexand. consil.123. colum.1. lib. 4. qui alios allegat huius sententiæ auxiliares. Corneus d. consi.168. lib.4. nume.10. & numer.16. cum seq. pluribus. quod & sentiunt plerique eorum quos diximus. hanc partem tueri. rursus Aymon, vbi suprà, Couarru. & alij cõmuniter, qui negatiuam partem tuentur, abnegant consuetudine tali ius acquiri, sed demum præscriptione, vt sic exigatur titulus & bona fides, iuxta l. nullo. C. de rei vend. leg. vnica C. de vsu. transf. in prin. Inst. de vsuc. c. possessor, de regu. iur. libr.6. sed vtrunque falsum est,

31 *Præsc. & consuetudo vt differant.*

† quia tale ius nec quæsitum videtur consuetudine nec etiam præscriptione. quòd non videatur consuetudine quæsitum, paret quia consuetudo in materia nostra illa intelligitur, quæ habet vim legis vniuersalis in regione vel populo, vbi vertitur quæstio qua de agitur. §. ex non scripto. Instit. de iure nat. leg. de quibus, cum plu. legibus sequen. ff. de iusti. & iur. per totum. C. quæ sit longa consuetudo, per totum, extra eodem titulo, sed in proposito non est ita, quia id ius dominus vel alius potuit acquirere contra vnum vel contra certos vel contra vniuersos de populo, vt patet & probat d. l. cum de in rem verso. ff. de vsur. l. si certis annis. C. de pact. l. creditor. C. de vsur. l. operis. ff. de ope. libe. ergo non est consuetudo quæ ligat omnes de populo. Rursus consuetudo non potest induci nisi ab vniuerso populo vel parte maiore, vt dictis legibus. & tenent communiter Barthol. & alij in dict. l. de quibus. sed id ius potest induci non solùm à minore parte populi. sed etiam à certis hominibus, vel etiam ab vno, hoc est, dominus vel alius tale ius acquirere potuit contra vnum, vel certos, vel omnes, vt modò dicebam. ergo nõ est ius consuetudine quæsitum. Prętereà id ius contra inuitum competere intelligitur. l. inter stipulantem. §.1. ff. de verb oblig. at consuetudo consensu introducitur. d. l. de quibus. Prætereà & fortius consuetudo pertinet ad gubernationem populi, vt dictis legibus. quæ quidem populi gubernatio quotidiè, vt mutetur & decet & expedit, liberrimaque esse debet. §. sed naturalia. Instit. de iure natu. l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. l. si quis in principio testamenti. ff. de lega.3. at id ius quæsitum semel siue domino siue alio, siue contra vnum, siue cõtra certos, siue contra vniuersos, mutari aut adimi non licet. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur. l. sicut ab initio. C. de actio. & obligatio. ergo contendere id ius consuetudine quæsitum videri dementia (mihi crede) mera est. Rursus quòd præscriptione quæsitum non videatur patet,

32 *Annuarum præstationũ præscriptio diuersis regulis contingit quã rerum corporalium, noua declat.*

† quia ille demum esse videtur in statu & conditione præscribendi, qui emit vel alio titulo ad ius dominiumque transferendum habili rem accepit à non domino, quem dominum esse putabat, sicque habebat titulum bon. fid. possessionem vel quasi, vt in princip. Inst. de vsucap. l. nullo. C. de rei vendi. l. vnica. C. de vsu. transf. l. Celsus. ff. de vsucap. c.1. de præscrip. libro 6. c. vigilanti. cap. fina. de præscrip. capitu.2. §. contrahentes, de rebus eccles. non alien. lib.6. nam si causam titulúmue ad dominium transferendum seu ius habilem ac sufficientem habuisset à vero domino, vel ab eo qui potestatem concedendi habebat, iam traditione vel quasi continua dominium quæsijsset. l. traditionibus. C. de pact. §. per traditionem. Insti. de rerum diui. iuncta lege. nunquam nuda. ff. de acqui. rerum domi. sicq; cessaret vsucapio, Quia quod meum est, amplius meum fieri non potest nec præscriptione. leg. sequitur. §. lana. ff. de vsucap. nec alia ratione. §. sic itaque. Inst. de act. leg.3. §. ex contrario. vbi tradunt cõmuniter Doct. ff. de acqui. possess. ergo cùm in specie nostra fundamentum intentionis illius qui annuos reditus, census, præstationes ab vniuerso populo, vel à certis, vel à quodam ciue vendicát, sit affirmare quod sibi ex iusta causa ad dominium vel ius transferendum habili cõcessum fuerat, ab eo vel eis qui ius concedendi habebant, sicque quòd cum illico fecerunt dominum illius iuris, ergo non potuit amplius præscribere quod suum iam erat, nec audiretur allegans contraria. leg. prima. C. de furt. leg. prima. C. de seruis fugiti. ergo is quo de agimus, nec fundatur præscriptione nec consuetudine, sed alia ratione, puta contractu, vel vltima voluntate sibi id ius annuum concessum fuisse contendens. dict. l. cum de in rem. dict. l. si certis annis. dict. l. operis. dict. l. creditor, cum simili. neque hic cadit timor alienæ rei, cùm cuiusque soluentis persona obligata videatur, sicque de iure potissimùm personali, non etiam de reali agi videtur. Se-

 cun-

cundũ quæ cũ huiusmodi exactio annua inde procedere intelligatur,& ab actore seu domino vasallorum vel rusticorum allegetur ex cõcessione ipsorummet ius descendere,& per longum tempus tot geminas præstationes tot que tacitas confessiones vniformes ostenderit,in furum quoque eos exigere poterit,etiam si longum tempus tantùm non etiam longissimum aut immemoriale præterierit,nisi ipsi probauerint causam à domino allegatam veram non esse,seque ex gratia & benignitate tantùm soluisse, non ex causa obligatoria,vel si ex causa obligatoria præstitissent, id tamen per errorẽ fecisse, nec, vt suprà diximus,iniustior ratio est contra vasallos rusticos quàm contra alios , nec crediderim oportere , quòd tales annuæ præstationes factæ fuerint nominatim ex causa obligatoria , nam etiam si id dominus nõ probauerit, ex causa tamen quã dominus allegauerit factæ præsumentur,argumento d.l.cum de in rem,cum simil.suprà allegatis,si non destruantur, & quia ex gratia factę non præsumuntur,d.l.cum de indebito. ff. de prob. agnosco tamen in contrarium se habere communem opinionem,de qua suprà mentionem fecimus,qua de re dicendum, vt suprà.

33 *Probationum nulla contingit vt probet necessariò,sed tantùm contingenter.*

Pro nobis facit † quia nulla probatio concludit certò & indubitanter , sed tantùm præsumptiuè,nam primò itaque considerandum est, quòd modus humanæ probationis ad humanum iudicium fit per fidem credulitatem iudicare debentis , fides autem vel credulitas, quandoque iure cogitur per probationes testium & instrumentorum,vt in leg. vbi numerus,& vulgata l. sciant cuncti, & l. 1. & per totum de fide instru. quandoque plura concurrunt simul,ex quibus notitia intellectualis cogitur ad credulitatem. oportet enim credere, & ex credito iudicare , quando tam ratione quàm etiam authoritate satis dilucidè constat.ratio enim probationis est , vt de veritate constet. at sicut constat nobis de veritate per fidem testium, id est, per credulitatem, quam duobus vel tribus testibus adhibemus , vt in capt.in omni negotio, de testi. ita credere cogimur ex alijs argumentis, pręsumptionibus, & indicijs,ex quibus mens ipsa instruitur ad veritatem , & cogitur ad aliquid credendum, adeo quòd quandoque violentas has præsumptiones appellamus,quia ex eis animus cogitur,& vincitur ad aliquid credendum , vt in c. afferte,& cap. quia verisimile. & ibi Innocen. & Abb. de præsumpt. Et quoniam hæc argumenta & præsumptiones ex factis oriuntur, & sunt varia, ex quib. animus moueri potest, ideo certa regula ad fidem,& animi instructionem diffiniri non potest.aliqua tamen in iure positiuo notãtur , ex quibus animus ad fidem mouetur , quæ aliquando appellantur indicia,quandoque suspiciones, quandoque præsumptiones,quandoque argumenta , vt notatur in l. admonendi, de iure iu. & ibi per Doct. maximè Barthol.at cùm plurima esse possunt quàm in iure reperiantur, vt in leg. nam natura , de præscript. verbis. ea arbitrio & iudicio discreti iudicis oportet relinqui, & hoc est quod Iureconsultus docebat in leg. tertia. §. 1. & §. eiusdem. ff. de testibus in his verbis,quæ argumenta ad quem modum probandi, &c. ergo fortior probatio mihi esse videtur contra soluentem in terminis dict. l. cum de in rem, quàm in terminis leg. vbi numerus. ff. de testibus. nam vt experientia rerum magistra docemur, testes non raro mentirum testimonium dicunt , at præsumptio, de qua in dict. l. cum de in rem. ff. de vsuris, & de qua agimus in præsenti, vix vnquam fefellit.

34 *Annuarum præstationum præscriptio contingit 30. vel 40. annis, vt contrarium postea probare non releuet, cum Couar. contra multos.*

Quòd † si quadraginta annis præstiterunt, quando agitur contra populum , vel triginta, quando contra vnum vel certos, iuxta distinctionem leg. sicut, & leg. omnes. C. de præscriptio. 30. annorum. & dominus exigens tales præstationes habebat titulum & bonam fidem (puta quia hæres fuit eis qui idem exigere solebat , vel quia procuratori iussit vt eos annuos reditus emeret, isque denunciauit se emisse & pretium subesse , deque eo fidem fecit domino, iuxta leg. non solum. §. quod vulgo. ff. de vsucapio. leg. quod vulgo. ff. pro emptore. leg. pro legato. leg. fin. ff. pro legato. leg. fina. ff. pro suo) an post 30. annos prosit vasallis, aut rusticis, aut alijs probare , quòd ipsi non veluti ex debito , sed quasi ex gratia se soluere putabãt, licet id in solutionibus ipsis nominatim nõ declarabant, & videtur quòd sic, quia tẽpus non est modus tollendæ aut inducendę obligationis personalis (qualis ea qua de agimus est) l. obligationum ferè. §. placet. ff. de action. & obliga. leg. nemo potest. ff. de leg. primo. at si hoc casu contrarium probari non liceret , iam per solum tempus obligatio personalis ineuitabiliter inducta esset , ergo, &c. Sed in contrarium efficaciter ac sufficienter facit, quia quidquid potest alijs titulis (puta emptionis, dotis, donationis, legati, hæreditatis & similium) acquiri, poterit quoque præscriptione acquiri, leg. sicut. leg. omnes. l. cum notissimi. C. de præscript. 30. annorum. nec titulus in hac præscriptione exigitur, vt dictis legibus, ergo præterito hoc tricennio huius iuris præscriptio contingit si non absit bona fides, vt dictis legibus, non secus , quàm posset tale ius annuum per titulum emptionis, donationis, dotis, legati & similium acquiri , nec verum esset solo tempore obligationem personalem hoc casu quæsitam videri , cùm præterea affuerint tot tacitæ confessiones debiti, totque geminæ solutiones, nam & in l. si quis diuturno, in pri. ff. si seruitus vendi. solo tempore longo ius reale seruitutis acquiritur cum patientia domini. facit, quia illa

illa tatione rerum dominia sub incerto sint, militat ex integro, & in specie nostra. l. prima. ff. de vsucapio. etenim huiusmodi annui reditus si post longißimam quasi possessionem non viderentur acquisiti, cùm facilè probationum copia perire soleat, talium redituum ius & dominium sæpè sub incerto esset, facit quia vt titulo emptionis huiusmodi annui reditus acquiri possunt & solent, vt in extrauagan. Martini de empt. & vendit. & titulo emphyteusis, vtl. fina. & per totum. C. de iure emphy. leg. alienarionis verbum. ff. de verbo. signifi. ita & acquiri poterit præscriptione. d. l. alienationis, facit dict. l. cum de in rem. ff. de vsuris, cum similibus si non destruantur. facit quia imputandum est ei qui tot geminas solutiones, totque tacitas confessiones fecit, & si ab initio semel consensit, ex post facto pœnitere non licet. l. sicut ab initio. C. de action. & obligatio. præsertim cùm tanta, vt iam diximus, sit vis geminationis, & pluries ac pluries tacitum consensum geminauerit, ita ergo tenendum est, prout suprà conclusimus post Couarru. licet contrarium sentiant Aymon post plures quos ipse refert in dict. vers. transeo nunc. num. 27. & Riminaldus col. antepe. post plures quos refert in dict. l. si certis annis. C. de pact.

35 *Immemoriale tēporis acquisitio non admittit probationem in contrariū etiam per confessionem, cōtra Aymo. & alios.*

Quid si præterijt tempus, cuius initii non est memoria, & tunc ex parte domini contra vasallos vel rusticos vel alios non est necessaria tituli probatio, nec etiam allegatio, vt ex communi opinione suprà conclusimus, nec etiam vasalli admittuntur ad probandum contrarium etiam per confessionem ipsius domini, quia lex in hoc casu procedit inductiuè non tantùm præsumptiuè, vtque in quibusdam casibus ius alienum lex mihi dat, vt per totum. C. in quibus caus. serui pro præmio libertatem accipiant. & alibi sæpè, vt non semel diximus suprà, & dicemus infrà. nec tunc obesset mihi, quod palam fateretur illud antea meum non fuisse, ita quoque & in specie nostra non obest mihi agnoscere, quòd id annuum ius, quod tempore immemoriali maiores mei quæsiuerunt quondam, ad eos non pertinebat, ideoque suprà diximus, hanc esse legitimam acquisitionem, nam vt probetur immemorialis, non est necesse à temporibus Adæ initium probationis sumere, satis enim est probare, quòd viuentium nullus est qui contrarium viderit, aut audiuerit, licet omnibus notum esset contrarium ius quondam viguisse, scimus enim quo primùm tempore decimæ creatæ fuerint, vt diximus lib. 1. ad fi. infrà tomo 2. & tamen in decimis est præscriptio temporis immemorialis, vt c. 1. de præsc. lib. 6. c. super quibusdá. §. præterea, de verb. signifi. multi tamen tenent contrarium, vt per Aymon. de antiq. par. quarta. versicul. absolutis, numero 39.

36 *Iurisdictio vt p̄scribatur.*

Ex † superioribus infertur, quòd iurisdictio & si per actum hominis discontinuum præscribatur, & expediatur vel quasi possideatur, adhuc breuiore tempore, quàm immemoriali potest præscribi, quia adest animus quasi possidentis, qui semper continuoque videtur possessioné vel quasi animo retinuisse, vt tradunt Barthol. & communiter Docto. in l. iusto. §. non mutat. ff. de vsucapionibus. Barthol. & communiter Doctores in l. iusto. §. 1. ff. de public. † ita intelligo l. fin. titu. de las præscriptiones lib. 5. ordinamen. Diuersum est in p̄scribenda seruitute à re rei, quia res inanimata non habet animum quo continuetur possessio, ita procedit l. seruitutes, in mag. ff. de serui. Ideoque exigitur tempus immemoriale, vt ibi & suprà diximus.

37 *Intel. l. fi. tit. de las præscr. lib. 5. ord.*

Infertur etiam † suspectam esse opinionem, quam tenuerunt Barthol. in l. 1. colum. 4. de muli. & in quo loco. lib. 10. Barthol. in l. cùm neque, de incolis, eod. lib. Alexand. consilio 52. lib. 5. incip. visis his quæ in themate. Idem Alexand. consilio 78. lib. 6. Aret. consilio 132. in causa. columna tertia. Decius consilio 285. ad finem, incipit, & pro tenni. aiunt enim oportere, vt interueniat tantùm tempus cuius initij memoria non sit, vt inducatur consuetudo collectandi (vt more ipsorum loquar) forenses, mouentur, quia in hac consuetudine vel præscriptione requiritur factum hominis, quod non potest non esse discontinuum. leg. foramen. ff. de seru. vrb. præd. ergo ea præscriptio non continget breuiore tempore, quàm immemoriali. dict. l. seruitutes, sed nihil est, quia animo hominis ea quasi possessio retinetur continuò, sicque breuiore tempore contingit præscriptio, meritò ergo contra Barthol. & sequaces tenuit Alexand. consilio 68. libro 2. Corneus consil 268. nume. 16. lib. 4. Curt. iun. consilio 90. colum. 3. Aymon de antiq. par. 4. versic. materia ista. num. 31.

38 *Præsc. forenses collectandi quæritur breuiore tempore quā immemoriali, cum multis contra plures*

Et † cùm superius resoluerimus annuos reditus posse acquiri præscriptione longißimi temporis, nec requiri tantùm tempus cuius initii non sit memoria, idem in præscribenda libertate contra tales annuos reditus obtinebit, & longè facilius, quia obligationes non sunt tam fauorabiles quàm liberationes, vt leg. Arrianus. ff. de action. & obligati. & quia reis potius fauendum est quàm actoribus. ca. cum partium, de reg. iur. libro sexto. licet contrarium & malè vt tempus immemoriale exigatur, tenuerint Guid. Papæ quæst. 406. Boerius decisio. 336. ad finem. Bartho. in l. si vsusfructus. ff. de vsufr. lega. Idem Barthol. in leg. Mæuius. §. fin. ff. de l. 2. Anania. consil. 39. quos refert, & improbat Aymon, vbi suprà, nu. 34. neque ad rem pertinuit quod ipsi aiunt totes se obligationes quot sunt anni, vnde (inquiunt) præteritorú fructuum seu redituú poterit contingere præscriptio, futurorum verò non vtique. sed cùm ab vno eodemque principio vniuersorum annorum ius defluxerit nō sunt

39 *Præstationū annuarū debitarū liberatio præscribitur breuiore tempore quā immemoriali cū Aym. contra plures.*

re ... vt diuersæ res censendi aut ... benendi tales reditus. leg. eum qui ædes. ff. de vsucap. præterea si inductiuè etiam futurorum annorum contingit præscriptio, & quasi vnum idemq́ue ius non plura aut diuersa iura quò ad sui pręscriptionem intelliguntur, vt suprà ostendimus, multo magis vnum idēq́ue ius vnoq́ue ictu extinctiuè præscribentur cùm de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet errasse Alexand. consilio 35. numero tertio, libro secundo. dum tali iure pręscribendo tempus immemoriale exigebat.

40 *Titu. allegatio nil innat ad præs. seruitutem discontinuam, tum communi contra Accur.*

Infertur etiam † ex superioribus suspectam esse opinionem Gloss. in l. seruitutes, in mag. ff. de serui. dum ait, quod seruitus discontinua à re rei acquiri non potest, nisi tempore cuius initij non sit memoria, vt ibi. verùm hoc procedere quando nititur actor in solo tempore, vt ibi. Diuersum tamen esse, si titulum allegaret, tunc enim inquit Gloss. ex solo longo tempore is titulus allegatus præsumeretur, quod verum non est, tum, quia secundum hoc d. l. seruitutes, esset verbis non rebus imposita. cōtra l. 2. C. commu. de lega. tum etiam quia seruitus habens causam discontinuam, quæ venit acquirenda à re rei, non potest longo tantùm tempore acquiri, quia longo tempore vt præscriptio procedat oportet vt adsit cōtinuatio possessionis. l. 3. ff. de vsucap. vnde cùm hic non adsit possessio continua, sed discontinua quasi possessio, cessat præscriptio, neque is defectus suppletur per animum possidentis ac præscribentis, qui continuus esse intelligitur, quia, vt suprà dicebamus, hic agitur de iure seruitutis præscribendo à re rei, res autem, vt pote inanimata, non habet animum quo mediante illam quasi possessionem videri posset continuasse, & ita illam Glos. improbat, & firmat communiter improbari Alexand. consil. 75. ad fin. lib. 4. licet de hac ratione non meminerit, & eam improbat, & ait communiter improbari Barthol. in d. l. seruitutes, licet alia vtatur ratione, qui etiam respon. ad l. cum de in rem. ff. de vsur. quod ibi interfuerunt plures actus positiui eius contra quem præscribebatur. at in d. l. seruitutes, sola taciturnitas non etiam vllus actus positiuus.

41 *Pascendi iuris quod tempore ordinario præscribatur, contra communem.*

Ex superioribus etiam infertur decisio illius articuli quo quæritur, † quantum temporis exigatur ad præscribendum ius pascendi in alieno agro, siue intelligas ius seruitutis esse siue aliud, & sunt qui putent immemoriale tēp⁹ requiri, Primū, quia cū hac in re factū rei animatæ exigatur & interuenire oporteat, videtur habere causam huiusmodi quasi possessio discontinuam. l. foramen. ff. de seruit. vrb. pd. & cōsequenter videtur necessariū tempus immemoriale, argu. d. l. seruitutes, mag. ff. de ser. deinde etiam quia contra pascentem in alieno agro est præsumptio iuris communis, arg. l. altius, C. de seruit. & l. fina. C. de reb. alie. ergo tempus immemoriale requiritur, & ita est communis sententia, quam tenent Cęp. de serui. rust. præd. ca. de serui. iuris pas. nume. 14. Idem Cæpo. ibi c. de serui. aquæ ductus. nu. 39. Guid. Papę decis. 573. Pet. Iaco. in sua pract. c. de serui. pecoris de pr. Decius consil. 483. nu. 16. Anchara. consil. 255. Bertrandus consil. 24. num. 10. lib. 1. Parisius consi. 27. num. 70. lib. 1. Cassaneus in consuet. Burgu. rub. 13. §. 5. num. 16. Couarru. lib. 1. resol. cap. 17. num. 11. sed prima ratio nihil est, & in cōtrarium (si non longè fallimur) est veritas, nec ponimus vt prædium meum seruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædium vllum habere, sed tantùm ponimus me tali veluti iure aduersario sciente & patiente vsum fuisse, cuius patientia pro traditione est, vt ff. de pub. in rem actio. l. si ego. §. 1. ibi. per traditionem vel patientiam fortè, & licet res inanimata (vt suprà dicebamus) huiusmodi seruitutem quasi discontinuam causam habentem non posset præscribere breuiore tempore quàm immemoriali, tamē cùm hic agatur vt persona mea acquirat animusq́ue meus continuò quasi possidere videatur, non est cur tempus immemoriale hic exigatur, sed tempus tantùm ordinarium quo reliquæ seruitutes acquirūtur, iuxta l. si quis diuturno. ff. de seruit. vrb. prædi. nec oberit mihi defectus tituli, vnde solet resultare suspicio malæ fidei, argumento l. cum quærebatur. C. vnde vi. nam illud, cum agitur de præscribenda rei proprietate procedit, non sic cum agitur de præscribenda seruiture, vt iam ex communi opinione docuimus in quæstionibus præcedentibus & seq. ita intelligentēs d. l. si quis diuturno. nec oberit quòd contra præscribentem sit præsumptio iuris, cùm quælibet res libera præsumatur, iuxta l. altius. C. de serui. ergo videbatur desiderari tempus immemoriale, † argumen. cap. 1. de præscrip. lib. 6. nam respondeo illud procedere, quando & ageretur de præscribenda proprietate, & præterea essemus in rebus quæ sola principis concessione quæri possunt, quæ reputatur serè impossibilis. leg. apud Iulianum. §. constat. ff. de leg. 1. & ita etiam intelligo capit. 2. §. contrahentes de rebus eccl. non alienan. non sic quando agitur de præscribenda seruitute, nam ius seruituris quasi vile & pauci momenti reputatur, sicq́ue facilè acquiritur, quia de facili præsumitur in eo iure concedendo domini voluntas prona, sicq́ue præscribens non videtur esse in mala fide, sed credere potius dominum permissurum & concessurum, sicq́ue licet contra præscribentem talem seruitutem sit iuris præsumptio, adhuc ea contingit tempore ordinario. leg. 2. C. de serui. cùm igitur in specie nostra ea seruitus tempore ordinario contingat, in eo tantùm quæstio erit, à quo tempore ea quasi possessio cœpisse videatur, & an caruerit omni vitio, quia non vi, non clam, non precario, &c.

42 *Intell. c. 1. de præscr. lib. 6.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Titulus allegatus an præsumatur contra facientem, cum communi.*
2 *Vasallorum præstationes an iustificentur ex tituli allegatione quò ad nobiles Hispaniæ.*
3 *Titulus allegatus non præsumitur ad præscribendam proprietatem rei corporeæ, nec etiam ad præscribendum eius vsumfructum, cum communi.*
Solennitas à lege requisita non præsumitur interfuisse nisi probetur.
4 *Titulus allegatus an post longam possessionem præsumatur ad præscribendam seruitutem discontinuam, ingens pugna.*
5 *Seruitus discontinua an longo tempore in effectu acquiratur, si vtens ea titulum allegauit.*
6 *Seruitus habens causam continuam vel quasi longo tempore, habens verò causam discontinuam tempore immemoriali præscribitur.*
7 *Titulus allegatus an in ijs quæ sunt modici præiudicij præsumatur, non tantùm contra agentem, sed etiam contra patientem.*
8 *Titulus allegatus an post longam possessionem præsumatur in præscribenda seruitute discontinua.*
9 *Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præsumere, aut fingere, quàm ius verè inducere.*
10 *Titulus allegare necesse non est vbi est possessio immemorialis, contra plures cum communi.*
11 *Incapax simpliciter an tempore immemoriali præscribat.*
12 *Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri sola principis concessione possunt, siue titulus allegetur, siue etiam solum tempus, contra Curti. Alex. Fel. & alios.*
13 *Titulus allegatus an præsumatur post longam possessionem in redditibus regalibus contra ipsum regem agentem.*
14 *Temporis immemorialis vis.*
15 *Fama plenè probat in antiquis cum communi.*
16 *Fama probatur antiqua, & vox alio modo.*
17 *Probationes coniecturales sufficiunt in antiquis.*
18 *Intellectus capitu. primi, de præscriptionibus, libro sexto.*
19 *Intellectus l. nullo. C. de rei vend.*
20 *Intellectus l. cum de in rem verso. ff. de vsur.*
21 *Intellectus l. 1. C. de pat. pote.*
22 *Vasalli an possint se tueri contra duces, comites, Marchiones aut nobiles alios Hispaniæ, quibus longo tempore id vectigal (quod alcau. dicitur) præstiterunt.*
23 *Titulus allegatus præsumitur etiam contra rusticum soluentem in annuis præstationibus longissimi temporis, cum communi contra multos, & quid si sit longum tantùm tempus.*
24 *Lex generalis comprehendit etiam personas priuilegiatas si in ea materia, quæ de agitur, non reperiuntur habere priuilegium speciale, cum communi.*
25 *Titulus allegatus post diutinam præstationem etiam contra mulierem præsumitur.*
26 *Titulus allegatus post diutinam præstationem præsumitur etiam contra Ecclesiam.*
27 *Titulus allegatus post diutinam præstationem etiam contra fiscum præsumitur.*
28 *Tituli allegatio necessaria non est post tempus immemoriale, cum communi.*
29 *Titulus allegatus post diutinam possessionem præsumitur in iudicio siue petitorio siue possessorio.*
30 *Annuæ præstationes an ex causa obligatoria factæ videantur, statur coniecturis.*
31 *Vasalli & similes annuas præstationes diu facientes vt in posterum teneantur, oportet apparere quòd eas faciebant ex causa obligatoria.*
32 *Titulus in annuis præstationibus non aliter præsumitur quàm si allegetur.*
33 *Titulus in annuis præstationibus quando præsumitur admittitur probatio in contrarium.*
34 *Titulus allegatus ex annuis præstationibus non præsumitur nisi essent vniformes.*
35 *Diuturna præstatio etiam lucratiua potest in posterum esse obligatoria, contra Ias. & alios, & nu. 36. 37. & 38.*
39 *Annuæ præstationes faciunt per longum tempus præsumi titulum allegatum, etiam si contra allegantem esset præsumptio iuris, contra Iaso. Rominal. Balb. & Alciatum.*
40 *Titulus allegatus contra patientem rem suam ab alio vti frui, non præsumitur per solum longum tempus, cum quibusdam contra plures.*
41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in posterum, cum communi opinione.*
42 *Alimentorum fauore facilè præsumitur obligatio in futurum etiam ex præstatione non diuturna cum communi.*
43 *Annuæ præstationes non faciunt præsumi obligationem in futurum si non allegetur.*

CAPVT LXXXIIII.

OSITA † possessione diuturna an sequatur præsumptio tituli legitimi allegati vehementer. & controuersum est, & vsibus forensibus agitatum, & quidem si is legitimè (id est, non vi, non clam, non precario) & diu possedit, aut allegabat titulum legitimum, aut titulum non ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat, sed sola diuturna illa possessione, & sic præscriptione tuebatur sese. Primo casu cum allegabat titulum legitimum communis opinio esse videtur, vt is præsumatur ex possessione diuturna & legitima, per leg. cum de in rem verso. in verbo, longo tempore. ff. de vsuris. Ita tenent Gloss. & Barthol. in leg. cum de in rem verso, suprà allegat. in Gloss. mag. sequitur & dicit esse communem opinio-

1 *Titulus allegatus præsumitur contra facientem, cum communi.*

opinionem Florian.ibi,colnm fin. Glo. mag. & ibi Barthol.num.6.in l. seruitutes.4. ff. de seruitutibus. Abb.consi.6.in quæstione.versicul. tertium.lib.2. Glo.& Barthol.in l.prima. §.si. ff.de aqua plu. arcen. Gloss. & communiter Doctores in leg.creditor.C.de vsur.Glo.in l.si certis annis.vbi communiter Doctores. C. de pactis.sequitur,&dicit esse cõmunem opinionem Legistarum & Canonistarũ Paul. in d.l. seruitutes.colum.fina.Ioann. Andr. & alij in cap.peruenit,de censibus.Innocentius in ca.si diligenti, de rescrip. sequitur,& dicit communem opinionem Felinus, numero 41. in cap. de quarta,de præscr.sequitur & dicit communem opinionem Legistarum & Canonistarum Cœpolla,de seruit.vrba. præd.cap.19.nu. 6.vbi firmat se ita sæpe vidisse practicari in omni annua præstatione,qualis est præstatio decimarum,quod & voluit Glo. mag.in fine.in d.l.cum de in rem.Dyn. in cap.possessor,de regulis iuris. versi.quærendum est,& hanc communem opinione,vt ex præstatione annua & diuturna præsumatur titulus legitimus,si alle getur ab eo qui illam annuam præstationem exigebat,sequitur & dicit communem Alcia. in d.l.si certis annis. sub quadam distinctione sequitur & dicit esse communem opinionem Curtius Senior numero 12.ibidem,sequitur etiam ibi, & firmat esse communem opinionem Ludouicus Gozad.num.7.vbi etiam Francis.Cur.iunior num.19.eam opinionem sequitur & dicit communem, quam opinionem sequitur & dicit communem Riminaldus in d.l.si certis annis. colnm.3.& rursus in colum.penult.qui circa intel.dict.l.cum de in rem verso,non leuiter velitatur, sequitur tanquàm communem Iason in d.l.si certis annis. num.7.vbi Decius num.12.hanc sequitur & dicit communem, quam similiter sequitur, & communem appellat Alexand.ibi. nume.7. & Fulgosius in d. l. cum de in rem verso.ff.de vsuris.vbi etiam Salicetus,Ludouicus Romanus nume.22.hanc sequitur, & dicit communem in d.l.si certis, quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti. Iacobus Butrigarius, Cynus, Bald.Bartolus & Iohannes Faber, vbi Iacobinus de Sancto Georgio hanc sequitur,& dicit esse communem nume.12. & etiam Aretinus ibi,columu.secunda. Albericus & Odofredus in d.l.si certis annis.Albericus in d. l. cũ de in rem.columna secunda, in princip.Idem in d.

2 *Vasallorum prelationes an iustificentur ex tit. allegatione quo ad nobiles Hispaniæ.*

l.seruitutes.vnde † in omnibus exactionibus quas nobilium Hispanorum non pauci solent à populis vasallisque suis exigere post diuturnam huius rei possessionem, vix est vt illi possint se tueri contra talem nobilem, si titulum legitimum se habuisse alleget, isthæc omnia procedunt contra agentem, non sic contra patientem,quia longè facilius præsumitur debere,quod soluit & præstat sæpe ac multoties aliquis,quàm contra eum præsumatur titulus si nihil faciat, sed tantùm taceat, ac patiatur & dissimulet. Vnde si † fundum alienum bona fide per longum tempus possedi, an ex tali longi temporis continuata possessione præsumatur titulus, dubium est si allegatus fuerit, vt sic si præsumatur esse fundũ præscripsisse videar, sin minus secus,& sunt qui putent eum fundum minimè præscriptum videri, quia regulariter in longi temporis præscriptione titulus à lege desideratur.l.nullo. C. de rei vendic.l.Celsus.ff.de vsucapion.l.diutina.l.super longi.C.de præscrip. longi temp.l.vnica.C.de vsucapion. transfor. nec dubium est quin si à lege quicquam desideretur,id est,desideretur alicuius rei interuentus,tunc non sufficiat regulariter illud allegari,nisi & probetur re vera & existenter interfuisse.l.1.ff.de dolo.leg.1.ff.si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Riminald.in l.si certis annis.colu. 5. C. de pact. sicque vt existenter rituli interuentus exigatur, nec sufficiat eius allegatio ad rem corpoream longo tempore præscribendam, tenent Barth. in l.Celsus.ff.de vsucapionibus.Bald.& Iason nu.decimoquinto.in l.si certis annis. de pact. C.vbi Alexand.num.9.Couarr.in cap. possessor,de regulis iur.par.2.§.5.in princip. Barth. in leg.nullo.C.de rei vendica.Couarru.variarum resolu.c.17.num.7.est communis opinio, secundum Balb.de præscrip.par.3. princ.quæstio.10.nn.7.Idem Balbus in eodem tracta.in secund.par.4.part.princip. quæst.1. Petrus de Bellaperti.Butriga.Cyn.Bald.& Angel. & Iacobi.numero vigesimoprimo,& Salicet.in d. l.si certis annis.vbi Ludoui. Roman. numero 36.Bald.Ang.&Imol.in l. qui in aliena,in pri. Albericus numero quinto. in l. si certis annis. Idem in d.l.seruitutes.4.ff.de seruitu.Idem Alber.in d.l.cum de in rem verso.estque opinio receptissima, tradit Bertarch.in reperto. verb. titulus.versi.5.& 6.Alexand.consi.108.in causa & lite.columna fina. lib.2. per Molinæum de vsuris.nu.205. Aret.num.4. in d.l.qui in aliena.§.sed & si non adierit. Riminal. in d.l.si certis. colum.penul.in princ.vbi Alcia. prope fin.hanc opin.sequitur, & dicit communem, & ampliat vt procedat etiam in vsufructu nõ secus quàm in proprietate, qnod voluit Bart. in l.cum de in rem.ff. de vsuris. Huius autem communis opinionis ratio ea est, quia cum in præscriptionibns ordinarijs ritulus, aut instacausa possidendi exigatur, vt dictis legib. sanè si sola rituli allegatio sufficeret, vanum esset dicere titulum requiri, nàm quisque possessor titulum allegaret etiamsi illum nunquam habuisset, sicque iniuria fieret domino illius rei,de cuius possessione ac præscriptione agebatur, quæ quidem iniuria vel minimè fit, vel non tanta fit quando præsumitur titulus allegatus ab exactore contra eum qui sponte singulis annis totius continui decennij certum quid ex eadem causa formaliter,& in vna eadem seu pari quantitate persoluerat, nam cùm nullus præsumatur iactare suum. l. tum. de iu-

3 *Titu. allegatus non præsumitur ad præscribendã proprietatem rei corporeæ, cõ cõi, nec etiam ad præscript. vsumfru. cõ communi.*

4 *Solennitas à lege requisita non præsumitur interfuisse nisi probetur.*

de indebito.ff. de proba.cumque geminatus actus denotet enixam deliberatamque voluntatem.l.ſi mulier.C.ad Velleianum, qui toties quid perſoluit, vix credibile eſt id non debuiſſe, ne aliter ſuum iactare ac prodigere ſæpiſsimè videretur, ſicque hoc caſu titulum præſumi contra eum longè æquius eſt, quàm ſi præſumeretur contra eum qui rem ſuam ab alio poſsideri patiebatur ac diſsimulabat, qui per hoc ſibi non præiudicat quod titulum præſumendum, cum agitur de præſcribendo dominio rei, licet facilè ſibi is tacens præiudicet, cum agitur de leuiore incommodo, puta de præſcribenda ſeruitute reali.

4 *Titu. allegatus an poſt lõgum tempus præſumatur ad acquirendam ſeruitutem diſcontinuã, ingens pugna.*

Vnde ſi † re ſciente & patiente per fundum tuum ad fundum meum ire & agere cõſueui, an ex iſta quaſi poſſeſsione diuturna ius quæſierim ſeruitutis diſcontinuæ, quæritur ſi allegabam me titulum abs te habere, & quid ſi te inſcio ire conſueui, & quidem, partem negatiuam, vt regulariter poſita poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione iſta non præſumatur titulus ad acquirendum longo tempore decem vel viginti annorum ſeruitutem diſcontinuam, tenuerunt Petrus, Butrigarius, Cynus, Bald. in dict.l.ſi certis annis.C.de pact.ſentit Iaſon. ibi, num.15.Glo.in l.1.§. fin. ff.de aqua pluui. arcen.Iacob.de Arena,& Ang.& Ludo. Rom. num.36.in d. l. ſi certis annis, vbi etiam Alex. num.9.Ange.in leg.cum de in rem verſo.lect. anti.ff.de vſu.Bald. Angel. & Alex.in l.qui in aliena, in principio.ff.de acquiren.hæred. vbi Imola fatetur, hanc opinionem communem eſſe, licet fateatur contrariam practicari Alberic.num.5.in dict.l.ſi certis annis Idem in leg. ſeruitutes.4.ff.de ſeruitu. Idem Albe.in l.cum de in rem, ſuprà allegat.Bertachi.in repertorio verb. titulus. verſi.5.& 6.per Carolum Molinæum in tract.de vſu.num.205.Aret.in dict. l.qui in aliena, in princ. & ita tenent Doct.ſecundum Bart.in d.l.ſeruitutes.

Contrariam partem, vt ex illa diuturna quaſi poſſeſsione oriatur præſumptio tituli ad acquirendam illam ſeruitutem diſcontinuam, tenuerunt Alexand. in dict.l.ſi certis, in finalibus verbis, vbi firmat ſe ita conſuluiſſe, tenent Glo. Barthol. & Bald. in lectura ordinaria, in d.l.cum de in rem.Glo.& Bar.in leg. ſeruitutes.4.ff.de ſeruit. Glo. & Barthol. in l. 1.§.fina.ff.de aq. pluuia.arcen. Barthol. in ſua diſputatione, incip. quædam mulier. Idem in conſilio incip. quæritur vtrùm iuriſdictio. Innocen.in ca.ſi diligenti, de præſcriptio.Dynus in §.æquè.Inſtit.de action. Anton.in cap. peruenit.de cenſib. Rayneriusin dict. l.ſi certis.Fulgo.& Floria. in d. l. cum de in rem verſo.Bald.in l. 1.q. 7.C. qui admitti.Imo.in d.l. 1.in fine.de aq. pluu.arcen. Sal. in d.l.ſi certis. Cumanus in d.l.qui in aliena, vbi Rom.idem tenet, ſi modò is qui ibat per fundũ alienum id faciebat tanquam vtens ſeruitute ſibi debita, domino rei ſeruientis ſciente, & patiente. & iſta opinio ſeruaretur in practica, ſecundũ Imolam in d.l.qui in aliena, ſequitur, & dicit eſſe communem opinionem Legiſtarum & Canoniſtarum Paulus col. fi. in d.l. ſeruitutes, vbi etiam Florianus, ſequitur etiam & firmat eſſe communem opinion. Balbus de præſcriptio. 3.par prin. q. 10. nu. 7. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin. col.fi. Cæpolla de ſeruitu.vrbano.prædio.c.19. vbi firmat hanc eſſe communem opinionem Fel.in c. de quarta, de præſcriptio. nu. 41. vbi hanc dicit communem opinionem Angel.in d. §. æquè.Inſti.de actio. ſequitur, & dicit communem opinionem Balbus de præſcription. in 2. par. 4. par. princip. quæſt. 1.eſt communis opinio ſecundum Alexan. conſi.108. in cauſa, & lite.col fi. lib.2.per Carolum Molinæum de vſuris.num. 205. eſt communis ſecundum Iaſo.nume.44. in princip. d.l. qui in aliena. & eſt communis opinio ſecundũ Imolam in d. leg. qui in aliena, in princi. vbi eam ſequitur Chriſtophorus de Caſtellio. ſequitur, & dicit communem Iacob. nu. 21. in d. l. ſi certis, vbi Curtius Iunior nu.27. vbi Alciat. ad fin. hanc ſequitur, & dicit communem opinionem.

Denique † eſt & tertia opinio eorum qui exiſtimant partem affirmatiuam (vt ex diutina poſſeſsione vel quaſi ſeruitutis diſcontinuæ titulus allegatus præſumatur) veriorem eſſe, cum is aduerſario ſciente & patiente iure ſeruitutis habendæ vtebatur quaſi iure ſuo potiretur, non ſic ſi ſimpliciter iret per fundum alienum, cùm id quaſi iure familiaritatis fieri poſſet, & hoc caſu procedat opinio cõtraria negatiua, ita diſtinguunt Alex. in d. l. ſi certis annis, in fine. Felinus nu. 41. in d. cap. de quarta. Romanus nume. 36. in d. l. ſi certis annis, vbi Salice. & Iacobinus num. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. Alex. conſilio 108. in cauſa & lite, libro ſecundo, colum. fina. Iaſ. in dict. leg. qui in aliena. num. 47. Idem Alexan. conſi. 50. ponderatis. nu. 8. lib. 3. & hęc harum controuerſiarũ conciliatio ſatis communis & non iniqua nobis videtur, vnde fit firma & recepta opinio, vt ex illa diurina quaſi poſſeſsione ſeruitutis diſcontinuæ non præſumatur titulus etiamſi allegetur, quando is qui per fundum ſuum ad fundũ vicinum tranſibat, non apparet quòd id faceret & iure ſuo, quaſi ſeruitute ſibi competenti vtens, & ſciente & patiente aduerſario, quòd ſi tranſibat ſciente & patiente aduerſario & quaſi iure ſuo, & ſibi debita ſeruitute vtens, tunc videndum, an poſt longum tempus, ſi allegat titulum præceſsiſſe, is præſumatur, vt per hoc quaſi retro hæc diſcontinua ſeruitus quæſita videatur (vide Curt. Seniorem in d. l. ſi certis. numero decimoquinto, qui tenet d. communem concordiam.)

5 *Seruitus diſcontinua an præſcribatur longo tempore virtualiter per tituli allegationẽ, quod non cum communi opinio. quãdo ille ſimpliciter ibat non tanquam vtens ſeruitute ſibi debita.*

† Quid dicendum? & præmitte quòd regulariter ſeruitus habens cauſam continuã præ-

6 *Seruitus habens causam cõtinuam vel quasi longo tẽpore, habens verò causam discontinuam tempore immemoriali p̃scribatur cum communi.*

scribitur longo tempore citra vllius tituli interuentum, in l. si quis diuturno. ff. si seruitus vendi. leg. 2. per Glo. & alios. ff. si seruitus vendi. seruitus verò habens causam quasi cõtinuam eiusdem naturæ est, & eodem modo & tẽpore præscribitur. l. foramen. ff. de seruitu. vrbanorum prædio. seruitus autem habens causam discontinuam (qualis est illa quæ desiderat factum hominis continuum, & successiuum) nullo tempore nisi cuius memoria non existit, præscribitur, sed & tunc non tam præscripta, quàm iure constituta & concessa videtur. d. l. seruitutes, vbi Glo. & omnes. l. 1. §. fin. ff. de aqua pluui. arcenda, quæ omnia communiter recepta sunt, vt per Barthol. & alios vtrobique post Glossas ibid. & per omnes in dict. l. a. C. de seruitu. & aqua. per Balbum de præscrip. in a. par. 4. par. princip. quæstio. 1. in principio. ergo pars negatiua vt is qui ad fundum suum per fundum vicini quasi iure suo vtens vicino sciente etiam & patiente transibat, per longum tempus nõ acquirat seruitutem iure probata est, quia eam non quæsiuit per interuentum præscriptionis, cùm in hac materia non admittatur longi temporis præscriptio, sed tantùm eius temporis cuius initij nulla hominum memoria sit, quinimmò etiam si id tempus præterierit non tam præscripta, quã iure constituta illa seruitus videretur. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æstiua. leg. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia arcen. ergo in eo tantùm quæstio erit, an ab aduersario hæc seruitus concessa videatur per illam patientiam, & quidem in re dubia quisque patiens vetare videtur in ijs quæ sibi præiudicant. l. qui vas. §. vetare. leg. penul. aliàs fina. ff. de furtis. Præterea quid si singulis annis istius decennij semel tantùm, aut bis per fundum meum ad tuum transibas, sanè id me nõ vetasse non tam seruitutis cõstituendæ, quàm comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia fecisse viderer. nam & similiter eum qui venandi causa, aut piscandi fundum meum ingressus fuisset, possem vetare & repellere. leg. adeo. §. ferè. ff. de acquiren. rerum dominio. & Institutio. de rerum diuisio. §. feræ, cum sequ. si tamen hoc rigido iure vsus non sum, sed comis & humanus erga eũ extiti, inhumanum esset, vt ille tam breui tempore, quàm decem vel viginti annorum seruitutem contra me præscriberet, diuersum est in terminis dict. l. primæ. §. fin. ff. de aqua pluui. arcen. vbi repositum est potissimum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa seruitus non tam discontinuam quàm quasi continuam causam habere videtur, cùm in ea factum hominis non exigatur, sed aqua per se nullo cogente defluat riuos, ac veluti sulcos qua decurrit faciat, qui signi non ignobilis sed patentis ac permanentis sint, sicque causam seruitutis continuam præ se ferunt, diuersum est in facto hominis transeuntis, nullumque vestigium relinquentis.

Neque ad rem pertinet d. l. cum de in rem verso. quæ loquitur in faciente non semel tantùm, sed etiam pluries, ex cuius facto veluti confessio quædam etiam geminata oritur, quæ nocet ficto illi confitenti, vel illi qui ad confitentis imaginem inspecta legis censura habetur. nos autem loquimur in tacente & patiente, qui interrogatus, cur tãdiu dissimularet ac taceret, respondere posset, opportunius tempus spectasse se. at qui vltro sponteque sua dabat singulis annis totius continui decennij pecuniam suam vniformem vniusque summæ, non ideo quid rogatus respondere posset.

Ad l. 1. de patria potestate. C. & ad l. qui in aliena. §. sed & si non adierit, & l. si filius. C. de peti. hæredi. cum simil. responde quòd loquũtur in terminis longè diuersis, ergo, &c. vt l. si. ff. de calumniatoribus. & præterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio si rectè inspiciantur.

Denique quòd ex diuturna & vniformi præstatione facta singulis annis totius decennij continui si allegetur titulus, præsumatur interfuisse aut præcessisse, est satis durum. vt exclamant plerique eorum quos suprà retulimus, etiam si interfuerit factum soluentis decies geminatum ex eadem causa procedens etiam vniforme, ergo rigor ille non est trahendus ad casum longe minorem longeq; diuersam rationem habẽtem, quale est in patiente & tolerante, vt per fundum suum alius transiret, & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatum inuenies.

Ergo † quod Barthol. & receptior opinio aiebat, nempè quòd in his quæ sunt parui aut non admodum magni præiudicij (quale est incommodum seruitutis realis prædij seruientis) ex diutina quasi possessione si titulus præcessisse allegetur, is præsumitur etiam contra patientem & nihil agentem, vix est vt in vlla seruitutis specie retenta opinione nostra verificetur, nam in seruitute quæ acquiritur cursu eius temporis, cuius memoria non stat, non verificatur, quia in ea talem titulum allegare necesse non est, vt continuò dicemus, non quoque verificatur in seruitutibus quæ longo tempore acquiruntur, quia in eis tituli interuentus necessarius non est. dict. l. si quis diutino. leg. a. C. de seruit. ergo, &c. stat itaque ex diutina possessione titulum allegatum præsumi contra agentem in illo actu decies geminato, non sic contra patientem, cum agitur de præscribendo dominio cuiusque rei. Verùm si ageretur de præscribenda seruitute, tunc sunt opiniones suprà relatæ, sed illa receptior est, vt per tituli allegationem post diutinam quasi possessionem ius seruitutis quæsitum videatur,

7 *Titu. allegatus, an non solũ contra agẽtem sed etiã contra patientem præsumatur post longũ tempus in his quæ sunt parui præiudicij.*

videatur, quæ communis opinio ex mente eotum qui eam tuentur, duo habet capita: primùm, quando is qui diu fuit in quasi possessione illius setuitutis, allegabat se ritulum habere ab ipso domino fundi. Altetum quando allegabat ritulũ habere sese ab alio tertio, quem is quasi possessor seruitutis dominum existimabat, nam vtroque casu volunt vt ius seruitutis quæsitum videatur, licet in modo acquirendi sit differenria, quia cum titulum à domino se habuisse allegat, tunc ab origine concessionis ius setuitutis quæsitum videtur, cum verò dicit se titulum habuisse à non domino, tunc non ab initio concessionis, sed demum post impletum decennium id ius quæsitum videtur, sed in vtroque isthæc communes sententiæ nobis suspectæ visæ sunt, nam vsucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis remporis lege definiti, ita definit Iureconsultus io l. 3. ff. de vsucapio. sed in seniiture discontinua possessio continua esse non potest. d. l. seruitutes. 4. ff. de setuitu. ibi, nemo enim ram perpetuò tamq; continenrer ire potest, vt oullo momento possessio eius inrerpellari videatur, & tursus Iureconsultus ibi ait, Setuitutes tusticorum prædiorum & si corporibus accedunr, iucorporales tamen sunt, & ideò non vsucapiuntur. Cùm enim in vsucapionibus duo simul exigantur, scilicet possessio & possessionis continuario, in seruitute quidem discontinua nec possessio vetè adest, quia non possidentur verè, cũ corporalia non sint, sed quasi possidentur, vt ibidem notatur per l. quoties. ff. de setuitute l. ædes. ff. de setuiru. vrb. prædi. nec continuatio possessionis adesse potest, quia nemo tam perpetuò tamque continenter ire potest, &c. vt d. l. seruitutes. ergo si seruitutem discontinuam præscribi diceremus, essent duo specialia, Primum, quia dispensaretur cum possessione vera, quæ in vsucapionibus regulariter desideratur, contra l. 1. cum ibi notatis. C. de dotis promiss. Tot ergo specialia admittere simul inciuile esset, præsertim ad inducendam præscriptionem, quæ iniquissimum præsidium veritari esse solet, secundum quæ longè verior opinio videtur, vt si postquam longo rempore decem vel viginti annor. fui in quasi possessione seruitutis discontinuæ, allegaui titulum habuisse me non à domino, sed ab aliquo tertio (siue illum re vera probauerim, quia re vera interfuit, siue non probauerim verè, sed dicam illum præsumi ex illa diuturna quasi possessione) non videar illam seruitutem præscripsisse, cum re vera possessio, & possessionis, siue verè siue fictè continuario, & sat superque esse debeat, si præscriptio admittatur in seruitute habenre causam continuam (cùm ibi non esset vera possessio, licet non deesset illius fictæ possessionis continuatio) abſq; eo quod etiam in seruitute causam discontinuam habente præscriptionem talem contra tot regulas iuris admittere velimus. Duo ergo renemus contra mentem eorum qui communem opinio. relatam tuentur, Primum, quod etiam si emissem setuitutem, quæ haberet causam discontinuam, à non domino, quem dominum esse crediderам, eaq; longo rempore vsus essem sciente domino, adhuc ius huius seruitutis disconrinuæ non viderer vsucepisse. Alterum quod longè minus viderer tale ius quæsiuisse cum ritulum non probaui, sed tantùm allegaui quod præsumi volebam ex diutina illa possessione.

Quid † autem si post diurinam illam possessionem sciente, & patiente domino contingentem allegabam titulum habuisse me à vero domino, an is titulus præsumatur, & communis opinio suprà relata post Gloss. mag. in fin. in d. l. seruitutes, voluit titulum præsumi per l. cum de in rem verso. ff. de vsutis. l. 1. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda. Sed d. l. cum de in rem. loquitur de titulo præsumendo contra agentem, nos loquimur de præsumendo titulo contra parientem, in quo est longè minor rario, & sic cessat extensio. Et d. l. prima. §. fina. loquitur in tempore, cuius initij memoria non extar, nos solùm in tempore ordinario. vnde nihil obest. sicque communis remanet sine sufficiente fundamento, & contraria quam multi suprà relati tenuerunt probabilior est. 8

Titu. allegatus an præsumatur in præscri. seru. discõtinuæ post lõngam possessionem.

Illud autem notandum est, † quòd cum quis fuit in quasi possessione seruitutis discontinuæ tanto tempore cuius initij memoria non sit, ius illius setuitutis reale ex solo ipso rempore citra alterius vllius rei interuentum quæsijsse videtur, hoc probatur planè in l. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia. arcenda. ibi, vetustatem vicem legis renere, & l. 2. §. apud Namusam, eo. titulo, ibi, planè si fossa iure facta sit, cuius memoria non stat, & in l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia & æstiua, ibi, iure constitui, & in capitulo primo. §. fina. de præscriprion. in 6. vbi in quibus casibus præscriptio etiam longissima non procedir sine titulo, in illis rempus cuius initij memoria non extat, sufficit, non (vt nos interpretamur) quod illud tempus habeatur pro titulo, non magis, quàm titulus si re vera interfuisset haberetur pro rempore, sed quod vt contingar iuris acquisitio alterutrum sufficir, vel titulus legitimus, vel tempus cuius initij, &c. quasi à pari procedant, etenim licet tempus solum de per se non sit modus tollendæ aut inducendæ obligationis personalis. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & oblig. tamen ipsum rempus huc atque illuc potest & solet iura realia adimere & transferre. l. fi. C. de loca. l. quoties, & ferè per totum. C. de donatio. quæ sub modo. leg. fina. §. sin autem sub conditione. C. commun. de lega. leg. seruo legato. §. primo. ff. 9

Tempus immemoriale inducit verum ius non tantùm p̃sumit aut fingit.

de lega.1.& in specie nostra in materia pręscriptionis verius est ex solo tempore, & possessione continua citra vllius tituli interuentum dominium, & iura re aliena acquiri, vt manifestè probat Iureconsultus in dict. l. 3. ff. de vsucapion. dixi plenè suprà in quæstionibus præcedentibus, & dicam infrà id quod si contingit in præscriptionibus ordinarijs, longè facilius eueniet in præscriptione vel in tempore cuius initij, &c. tu dic. vt dixi suprà par. prim. quæst. 10. vbi dixi tempus solum de per se nihil generare.

Cùm ergo ius reale omne omneque dominium nobis & possit & soleat contingere per continuationem possessionis eius temporis cuius initij memoria non sit, citra alterius vllius rei interuentum,

10 † sequitur non esse necessum, vt quisque possessor huius temporis cuius initij, &c. alleget titulum, & ad eius pręsumptam probationẽ tempus inducat, quinimmò sat superque est ipsum tempus allegare cuius solius cursu cum continua possessione citra alterius tituli vel extrinsecæ causæ interuentum ius omne reale ac dominium nobis contingit, & sic est communis, & vera opinio, quòd titulum allegare non est necesse, quam tenuerunt Cyn. quæst. penul. Ang. Pau. & Ias. colum. fin. limi. 10. in l. si certis annis. C. de pact. Glo. & Paul. in d. l. seruitutes. Bartho. in d. l. cum de in rem verso. Bald. in leg. 2. C. de fidei. Ioan. Andreæ in capitu. peruenit, de censibus. Riminaldus in dict. l. si certis. colum. de penul. Balb. de præscrip. par. 3. quæsti. 10. num. 9. Aymo. Crauet. de antiq. tempo. part. 4. versi. absolutis. num. 49. licet varius fluctuansque procedat. Glo. in c. super quibusdam. §. præterea. verbo. non extat, de verbo. signifi. Freder. de Senis, consi. 234. super primo puncto. colu. 2. Sozin. consi. 127. colum. pen. lib. 1. Idem consil. 181. lib. 2. Abbas consi. 7. & quanquàm. lib. 2. colum. 4. Ioan. Fab. in §. æque. Inllit. de act. Gozad. consil. 8. colum. 8. num. 37. in hac causa illustrissimi. licet contrarium & minus rectè (vt nobis videtur) tenuerint Alex. consilio 74. viso puncto. colum. 3. nu. 20. versi. accedat ad hoc. lib. 4. & Fel. in c. accedentes, de præscript. col. 5. Cur. Iunior consil. 158. colum. 4. in fi. sed prior opi. quæ receptior est, verior est, nam vbi est tempus cuius initij, &c. non requiritur titulus, vt not. Card. in cons. 114. in ci. dico Petrum non audiendum, circa fi. Felin. in cap. si diligenti. colum. 7. in 9. restrictione, de præscript. & ratio est, quia spacium tanti temporis cuius initij memoria non extat, habetur loco tituli legitimè constituti. l. hoc iure. §. ductus aquæ. & ibi Gloss. ff. de aqua quoti. & æsti. & habet vim priuilegij. capit. super quibusdam. §. præterea. in gloss. in verb. non extat, de verb. sign. & habet vim legis. leg. prima. §. fi. ibi, vetustatem vice legis obtinere. leg. in summa, in princip. ibi, vetustas quæ semper pro lege habetur. ff. de aqua pluui. arcen. Card. consilio 88. inci. Capitulum ciuitatense. & habet vim priuilegij expressè concessi à principe. Baldus in ca. primo. columna prima. in titul. quæ sint reg. Iason in leg. de quibus. ff. de legibus. columna 14. Alexand. consilio sexto. vol. 1. viso themate, & consilio 74. incipi. videtur quod tota difficultas. colum. secunda. vol. 4. & dicit And. de Iser. in capitulo primo. in verb. flumina publi. columna tertia. in titu. quæ sint rega. quod spacium tanti temporis cuius initij memoria nõ extat, in contrarium tantum potest quantum Imperator cum causa, refert Iason in repe. leg. quominus. columna 11. de flum. & possessione tanti temporis præsumitur tit. etiam si non allegetur, & nedum tit. sed bona fides præsumitur, etiam si non allegetur. Inno. & Baldus in cap. si diligenti, in fine. de præscrip. imò secundum Fel. in cap. cum à nobis. columna. 3. de præscrip. præsumptio resultans ex tali tempore dicitur iuris & de iure, ideò non recipit probationem in contrarium.

Tit. allegandus nõ est vel saltem non expedit vbi fuit poss. immemorialis, cum cõmuni contra plures.

11 Quid † autem si detur incapaci ex parte illius qui per tempus cuius initij memoria non est, stetit in possessione illius rei vel iuris, cuius de acquisitione agitur, an per hoc sibi acquirat, & quidem si simpliciter sit incapax expeditum est, quia per hunc titul. non magis capax efficietur quàm per reliquos titu. causas, aut modos acquirendi, vnde vt per reliquos titu. quærere non posset, nec per illum poterit, at si ex concessione principis acquirere tantum posset, an post tale tempus cuius initij, &c. talis principis concessio præcessisse intelligatur, vt puta in decimis, quæ laico acquiri possunt ex sola Papæ concessione, non ex alio titu. aut ex alterius concessione. capitu. dubium de decimis. & sunt qui velint acquiri non posse, per tale tempus. ita Felyn. de præscrip. capitul. accedentes. columna quinta. numero sexto. Alexand. consilio 74. columna tertia. libro quarto. Curt. Iuni. consilio 158. columna 4. in fi. Sozi. consi. 260. lib. 2. quod

Incapax simpliciter etiam tempore immemoriali nõ præscribit.

12 † ipsi limitant, vt non procedat quando ipsam summi Pontificis concessionem allegaret, & ad eius probationem allegaret possessionem temporis cuius non esset memoria, nam tunc ex tali tempore tit. præsumeretur, quod vltimum impugnat Aym. Cra. vbi sup. num. 51. significans quòd hoc casu etiamsi tit. alleg. non sufficiat.

Tempore immemoriali quæruntur quæ acquiri sola principis cõcessione poss sunt, siue titulus allegetur siue etiam solũ tempus, contra Curt. Ale. Fely. & alios.

Quid dicendum? & sanè magis est, vt etiam hoc casu ius quæsitum per id tempus cuius initij memoria non sit intelligatur, per iura, & rationes suprà adductas, quod intelligo dupliciter, Primùm quando titul. fuit allegatus, & ad eius probationem adducebatur id tempus cuius initij memoria non erat, idque cum Alexand. Felin. Curt. iun. contra Sozin. & Aym. vbi suprà, Deinde etiam si solum tempus allegaretur, nam tali tempore allegato virtualiter, & implicitè et tit. ille sic vt opus erat qualificatus allegari intelligitur, cùm, vt ostendimus, ipsum tempus etiam sine alio

admini-

adminiculo fit modus concedendi, & inducendi dominium iusque reale, illudque hinc adimendi, & illuc transferendi, & licet iura quæ hanc vim & potestatem huic tempori cuius initij memoria non est, dederunt, fuit merè positiua, sicque possint illam vim, cùm voluerint, adimere ademisseq; prima facie videantur in terminis cap. accedentes, & c. cum ex officij, & c. causam quæ, de præscrip. tamen magia est, vt intelliganrur in præscrip. longi temporis vel longissimi, non autem in acquisitione, quæ per tempus cuius initij, & ca. contingit. nam secundum veras, & communes opiniones præscriptio tantùm longi temporis & vsucapio iure florum inuentæ erant, non etiam præscriptio longissimi temporis vel alia vlterior, & tamen eo iure acquisitio, quæ per tēpus cuius initij memoria non est, contingebat, in vsu etat quasi inter acquisitiones, quę per interuentum præscriptionis cōtingebant, minimè connumeranda, ergo licet agnoscendum sit potuisse dicta iura canonica vim & potestatem huius tēporis, cuius initij memoria non est, adimere, tamen nondum ademerunt, neque ex mente illorum canonum est, vt adempta intelligatur, nam dum tractant de præscrip. adimentis, non pertinent ad materiam nostram, nostramque acquisitionem aliunde non à classe præscriptionum profectam.

Denique cùm præsumptio quæ resultat ex hoc tempore, cuius initij memoria non est, fit iuris, & de iure, vt tradit Fel. in cap. cum à nobis. colum. 3. de præscrip. Alexandrinus consil. 13. colum. 3. post alios per eum relatos. & sic cōtra eam non admittatur probatio, vt per Glos. & omnes in l. siue posside. C. de proba. & cùm non tam præsumptio sit iuris, quàm fictio, vt tradit Aym. Crau. de anti. temp. par. 4. versic. absolutis. num. 50. superest, vt sit in terminis d. c. dudum. ille possessor decimarum probater se per tempus, cuius initij memoria non esset, possedisse, obtineret etiam si aduersarius ollēderet titulum minus legitimum eum possessorem habuisse, s. priuilegium habitum ab illo rege Angliæ. nam dicenti obest tibi titulus illegitimus, responderem simul cum ipso titulo illegitimo, potui habere alium titulum idoneum interpretatum eodem tempore, vel antea, vel postea, quòd si instasset pluralitas titulorum non præsumitur, replicarem. id verum regulariter, sed fallit vbi adest tempus cuius initij, & c. nam tunc non solùm præsumitur titulus idoneus, sed etiam fingitur, vel præsumitur tali præsumptione iuris & de iure, quæ nō admittit probationem in contrarium, secundum Fely. & Aymon. vbi supra, vel secundum nos post tale tempus ius re vera aufert dominium illinc vbi prius erat, sicque ablatum illud transfert in hunc possessorem, & quemadmodum post præscriptionem completam mala fides, aut scientia rei alienæ superueniens non tolleret ius semel ac legitimè per præscriptionem quæsitum, vt ex vera, & communi conclusione resoluimus, de succ. crea. §. 12. nu. 117. ita quoque & hoc casu licet post huius vetustissimi temporis legitimam possessionem emergeret aliquis titulus non sat legitimus, vn de conijceremus, & suspicaremur initium possidendi fuisse non sat legitimum, adhuc tamen ea iuris acquisitio, quæ semel ac legitimè per talis temporis præteritionem contigerat ac facta fuerat, non infirmaretur, aut infecta redderetur, argu. ca. factum legitimè, de reg. iur. in 6. facit l. 1. in prin. cum ibi plenè traditis per Doct. C. de rei vx. act. & multa quæ traduntur pe Aym. de antiq. temp. par. 4. versi. absolutis. num. 59. & quæ nos tradi. lib. de succ. crea. §. 1.

Contrarium tamen in specie tenent Felyn. in c. cum nobis. columna tertia. de præscripti. Alexand. consilio decimotertio. columna tertia. Aym. vbi supra, numero. 60. Paulus Castr. consilio 423. ex puncto transmisso. colum. 2. Bellam. consilio 10. colum. 10. Alexand. consil. 113. col. 1. lib. 1. Aymo. vbi suprà, nu. 60. qui eos refert, sed Fel. non huius animi fuit. vbi suprà, sed tantùm dixit, quòd postquàm possessor probauit tanto tempore possedisse se, cuius initij memoria non sit, admittitur probatio in contrarium ad docendum non per tantum tempus, sed per breuius tempus illum possedisse, & vtcunque sit nostra opini. (si non fallor) tenenda est per iura, & rationes suprà adductas. Nec moror in confutandis argu. quæ tradūtur per Aym. vbi suprà, & alios, quia nos diuersa ratione vtimur, quæ nobis peremptoria, & coacta visa est, ad quam ipsi nec respondent, nec de ea meminerunt, quod no. quia sæpe habuimus, & habemus hodie de facto iudice me in nostro summo prætorio Hispano rei dominicę in causis non leuioribus, sed summorum ducum, comitum, & marchionum, præsertim in illis reditibus regalibus (qui vulgo alcaual. & tertias vocantur) verùm isthæc procedunt in terminis iuris communis, nam iure regio fortis text. esse videtur in l. 3. & 4. in quatuor alcaualarum, & l. fin. tit. de las prescr. lib. 3. ordin. & in titul. de las donationes. lib. 5. ordi. ferè per totum illum tit. quarum legum interpretationem propter lites pendentes cōsultò prætermittimus, & hic vide omnino infrà c. 189. num. 7.

Facit pro nobis viua ratio, nam tēporis immemorialis vim adimere vis ostenso titulo illegitimo, aut quasi is titulus nullius momenti sit, aut quasi ex ipso vtpore illegitimo possessor præsumatur in mala fide, argu. capitulo 11. § contrahentes, de rebus ecclesi. libro sexto. sed quod habeatur pro non rit. nihil noceret, quia in tali præscrip. non desideratur titul. interuentus, nec etiam probatio, nec etiam allegatio, vt suprà diximus. quod autem ex ipso titul. illegi. arguatur, vel suspicetur mala fides,

est omnino falsum, nam bona fides orta etiã ex iniusta causa, sufficit ad præscriptio. iniustam autem causam accipere debemus quando is qni possidebat, & præscribebat tit. illegitimo nitebatur, & denique bona fides præsumitur siue quis titulum legitimum habeat, siue etiam nullum omnino titulum habeat, siue & tertiò titulum habeat illegitimum, argu. leg. si id quod. ff. pro derelicto ibi, quasi volente & concedente domina. leg. si vir. ff. pro donato. nisi quando adsunt coniecturæ quæ vrgent contra talem possessorem, veluti si antequam emeret sibi à domino rei denunciatum fuit ne emeret eam rem à non domino possessam, & in alijs casibus particularibus, vt isthæc omnia plenè diximus in superioribus quæstionibus, & etiam in sequentibus huius libri.

13 *Titu. allegatus an præsumatur post lõgam possess. in reditibus regalib. contra ipsum regem agentem.*

Iuxta superiora † si vectigal regium seu regij cẽsus, aut reditus aliquis regius fuerit exactus seu collectus ac receptus diu ab aliquo nobilium seu magnatum, qui illud vectigal non nomine regio, sed suo proprio nomine, & quasi iure suo colligebat ac percipiebat, deinde cùm tale vectigal ab ipso rege teperatur, ille nobilis dotis, aut emptionis nomine sibi competere alleget, eumque titulum per longam illam possessionem præsumptiuè probare velit, an audiendus sit, vel obtinebit, vt ex illa diutina quasi possessione, & perceptione illius reditus seu vectigalis sequatur præsumptio tituli allegati, quæ res Hispaniæ vsitatissima est, cum ducum Hispanorum, marchionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine, & quasi iure suo non regio illud vectigal (quod vulgo alcauala appellatur) perceperint, & regi reperenti sese defendunt ac tuentur eo nomine quòd legitimum titulum ab initio possessionis habuerint, quem præsumptiuè probare contendunt, probata diutina possessione. Et quòd talis allegatio eis non patrocinetur, videtur per text. in capitul. primo. de præsctiptionibus in sexto, vbi quando est præsumptio iuris contra eum qui annuam præstationem diu exegit ac possedit, (qualis est præstatio decimatum) ad præscribendã in futurum talem annuam exactionem non sufficit titulum allegare nisi probetur, vel decurrat tempus cuius initij non sit memoria. Sed tex Hispanus videtur, quòd fundet suam intentionem in d. l. vectigali acreditu, (qui alcauala vocatur) & sic quòd sit præsumptio iuris regij contra possidentem ac percipientem, & consequenter, quòd non sufficit talem titulum allegare nisi vel probetur, vel tempus cuius initij memoria non sit, præterierit.

14 *Tempore immemoriali vn.*

Etenim † si præterierit tempus cuius initij memoria non sit, id pro iure constituto, & ab ipsis partibus sponte concesso habetur. l. prima. §. fi. de aqua pluui. arcen. ibi, vetustatem vicem legis tenere, legis inquam conuentionalis, nam de ea sermo ibi fiebat, ad idem leg. hoc iure. §. ductus aquæ ff. da aqua quotid. & æsti. & ff. de itine. actuque priua. leg. apparet. §. penul. ratio, † quia antiqua quorum origo memoriam excesserit nullum genus probationis admittunt præter probationem famæ, & ideò in eis sola fama citra vllum adminiculum facit plenam probationem, quòd fama in eis faciat plenam probationem, tradit Glo. in leg. at qui natura. §. cum me absente. ff. de nego. gest. Baldus in anthen. quas acti. colum. fin. C. de sacrosanct. ecclesi. Idem in leg. cum super. C. de rei vendica. Idem Baldus in leg. in bonæ fidei. columna vlt. C. de rebus credi. Idem Bald. in l. 4. C. de probatio. Baldus in l. non ignorat. columna sexta. C. qui accusare non possunt, sequitur, & firmat esse communem opinionem Deci. in capitulo primo. numero 46. de appella. Felin. in capitul. veniens. numero nono. de testibus. & iterum numero decimosexto. Lambertinus de iure patronatus. 2. part. libro secundo. articul. 9. quæstio. 10. Ludouicus, Gozadi. consilio 8. nume. 47. Andreas Tiraqnellus de primogenitu. in præfatione. numero 103. Matthæus Afflictus in decision. Neap. decis. 277. numero primo. Gratus consilio 95. libro secundo. numero decimoquinto. Ant. in capitu. veniens. numero 10. de verb. significa. Barthol. in leg. 2. §. Labeo. ff. de aqua pluuia arcen. Hippo. Mars. in l. de minore. §. plurimum. numero 60. ff. de quæsti. Idem in singul. 505. Iason in l. prætor ait. §. prætor ait. ff. de edendo. Pet. Paulus Paris. consilio 52. numero 50. libro tertio. & consilio 23. libro primo. numero 236. Carolus Rui. consilio decimotertio. numero tertio. libro quarto. Idem consilio 103. numero decimoquinto. libro quinto. Aym. de antiq. tempo. par. 1. sectio. ampliatur nunc. num. 8. fol. 23. Deci. in capit. causam. 2. nota. de proba. Pet. Duen. in regul. 299. num. 7. Dec. consi. 42. col. 2. Aymo. Craue. vbi suprà, sectione, viso. fol. 73.

15 *Fama plenè probat in antiq. cum cõi.*

16 *Fama nõ aliter probantur antiqua aut vix alio modo.*

Quòd † autem in antiquis nullum genus probationis inueniatur præter probationem famæ, vt tadunt Iuniores in rub. ff. si cer. pet. & in l. admonendi. ff. de iureiu. patet, quia in his quorum origo memoriam excedit, testes non possunt rectè deponere, neque scripturæ, & instrumenta publica fidem facere, nam simul ac instrumentum authenticum esse negetur, vix est vt possit verificari, aut authenticum probari, & Historiæ dicuntur esse scripturæ priuatæ, quæ ex antiquitate, & fama fidem assumere intelliguntur, sicq; in tam antiquis quæ vitam memoriamque hominum excedunt, ad solam famam omnes species probationis rediguntur, † inque ijs tam vetustis probationes leuiores & admittuntur, & solent sufficere, vt l. si seruus seruum. §. inquit lex. ff. ad leg. Aquil. sufficitque probatio per indicia, & coniecturas. leg. census. ff. de proba. leg. qui ex literis. ff. de secun. tab. capi, causam. de probat.

17 *Probationes coniecturales sufficiunt in antiquis.*

bat. capit. cum olim, de cens. & vtrobique per Gloss. & Doct. Paulus Castr. consil. 164. in præsenti causa quæ vertitur. colum. 1. lib. 2. Aocba. consil. 310. tres domioi Magnific. colu. 2. Idem Anch. coosi. colu. 6. 3. dub. in dub. in fi. Calcan. consi. 8. col. 5. Ias. coosi. 128 col. 1. lib. 1.

Quod & sequitur Aymon Crane. de aotiqui. temp. par. 1. sectio. viso de fama. onm. 3. vt tamen, inquit, non procedat contra possessorem, aut reom de coius possessionis iustitia apparet, quia probatio quæ fit ex temporis antiquitate, dicitur præsumptiua, & coniecturalis, ideò admitti non debet contra veritatem, id est, contra eum de cuius iustitia possessionis apparet, ita Aymon, vbi suprà, num. 32. allegat Innocentium & Docto. communiter in capi. causam, de proba. Sozin. in consi. 194. subtiliter & eleganter. nome. 9. lib. 2. vbi firmat hanc esse communem opi. Doctorum in c. causam. & ibi etiam docet, vt io his tam antiquis omne genus probationis reducatur ad famam & commnoem opinionem, per Decium in dict. cap. 1. col. 4. de appel. per Cor. consi. 304. colu. 5. lib. 3. per Aymonem, vbi suprà, pat. 1. sectione, viso io hac. fol. 73.

18 *Intell. c. 1. de præscri. lib. 6.* Adhuc tamen † d. cap. primum de præscription. libr. 6. non facit contradictos vectigalium possessores, quia iure nostro regio nulla reperitur lege vetitum, vt alius noo posit præter regem illud vectigal possidere, & habere (quod alcauala appellatur) at iure canooico vetitum nominatim est, oe vnus Episcopus in alterius diœcesi decimas percipiat, cùm enim decimæ debeátur, & fiot clericis singularium ecclesiarum necessariæ ad eos clericos alendos, qui cultui diuino intersint sacraque ministrent, eueniret vt si vnus Episcopus in alterius diœcesi decimas perciperet, illius diœcesis clerici noo haberent, vnde satis commodè alerent sese, ita probat capitulum cùm fiot homines. capit. cum in tua. cap. dudum, de decimis. cap. de quarta, de præscriptio. capi. omnes basilicæ. 16. quæst. 17. & ideò dictis iuribus nominatim resisti videmus, ne vnus Episcopus io alterius diœcesi decimas percipiat, vnde si earum pręscriptiooem capret, talis pręscriptio quasi contra iuris probibitionem, & resistentiam intelligitur, ideo non procedit oisi vel titulus ostendatur, vel præterierit tempus cuius initij, &c. ita nominatim intelligunt illum tex. Corrasius de seruitutib. in l. seruitutes, magna. nu. 35. ff. de seruit. Couarru. lib. 3. resolutio. cap. 17. num. 7. Decius consi. 134. viso puncto. num. 4 Paul. Castr. in d. l. seruitutes. ou. 7. Balbus de præscript. par. 3. quæstio. 10. numero 9. quæ quidem ratio cessat in specie nostra, vbi vt diximus tale vectigal ab alijs præter regem teneri vetitum non repetitur, qoinimmò etiam si esset vlla iuris regij præsumptio contra possessores huius vectigalis, adbuc tamen videtur, vt illud posse ot præscribere, oam etiam tempore ordinario, & citra vllius tituli interuentum præscribnntur seruitutes habentes causam continuam. leg. si quis diuturno. ff. si seruitus vendic. l. secunda. C. de seruit. & aqua. & vtrobique per Doctor. communiter. & est communis opinio, vt plenè per Balbum de ptæscriptio. in secunda par. 4. par. principal. In princip. & tamen contra præscribentem seruiturem est iuris communis præsumptio, quia quæque res præsomitur esse libera. leg. altius. C. de seruit. vnde etiam si id vectigal (quod alcauala vocatur) ad regem nostrum pertinere in re dubia præsumi (quod satis certum non est) fateremur, adbuc contra talem præsumptionem præscriptio curreret ordinaria, nisi in quibus casibus ex regio priuilegio loogius tēpus desideratur. Quinimmò sunt qui velint vt dict. capitul. primom procedat duntaxat in rebus ecclesiæ, vt volueruot Paul. num. 7. in dict. l. seruitutes. Dinus nume. 27. in capi. possessor, de regu. iur. in sexto, vode cessat eius decisio io specie nostra, qui loquimur in rebus profanis. & cum d. capit. primum varios recipiat intellectus, io eo fieri non potest sufficiens fundameotum. Bart. in l. non solùm. § liberationis verba. ff. de libe. lega.

Præterea d. c. 1. procedit quando possessor nitebatur pręscriptione, io qua regulariter desideratur tituli aut iustæ causæ allegatio & probatio. l. nullo. C. de rei vendica. l. Celsus. ff. de vsucapion. l. vnica. C. de vsucap. transf. l. diutina. l. super longi. C. de præscrip. loogi temporis. Diuersum est in specie oostra, vbi possessor sese tuebarur non præscriptiooe (quasi rem à non domino initio habuisset) sed concessione, quasi eam initiò ab ipso domino qui ius alienandi babuit cæpisset, sicque statim huius vectigalis ius & dominium quæsijsset, sicque sumus in terminis cap. cum personæ. §. quod si tales, de priuileg. in 6. non autem in terminis d. c. 1. Nec dubium est quin si allegem me habuisse causam titulumq; ab ipso domino, qui nūc rem, ius aut vectigal reperere vult, & probauero possessionem diutinam ipso sciente & patiente, mioimèque contradicente, per eam præsumetur titulus à me allegatus ex receptissima illa communi resolutione suprà allegata per dict. l. cum de in rem verso. ff. de vsuris, & in hoc tantùm quæstio erit, an in hac materia fauore regio longius tempus desideretur.

† Neque ad rem pertinet quod secundum hoc confunderetur materia præscriptiooum, in qua tituli oon modò allegatio, sed etiam verus ipsius interuentus exigitur. dict. l. oullo, cum simil. suprà allegatis. nam illud procedit quando possessor agnoscit se oon habere titulum à vero domino, sed ab alio ex mente Pauli Castre. in dict. l. seruitutes. nos loquimur qoando ab ipsomet domino se titulum habuisse firmabat, sed sanè magis est, vt hoc casu non præsumatur titulus habitus à vero domino, nisi probetur non magis quàm si 19 *Intel. l. nullo. C. rei vend.*

gi quoque tantundem aut ſimile quippiam debuerint alij viderent. & in eo tantùm quæſtio erit, an longius tempus quàm decem aut viginti annorum exigatur ad præſcribendum vel dictum titulum præſumendum contra populum quàm deſideraretur ad illum præſumendum contra quendam hominem priuatum, Illud enim certum eſt illam in ueteratam quaſi poſſeſsionem huiuſmodi vectigalis (q; alcauala vocatur) exigendi ſufficere, vt ex ea præſumatur titulus ſi allegetur, quia d.l. cum de in rem verſo, procedit in omni annua præſtatione, qualis eſt præſtatio decimatum & ſimilium rerum, vt nominatim tenuit ibi Gloſ. mag. cum qua tranſeunt cõmuniter Doct. ibi, & alij innumeri per nos ſuprà relati in illo articulo, an ex diutina præſtarioue præſumatur titulus ad tantundem in poſterum exigendũ, ſi allegetur habilis & legitimus, id quod longè facilius procedit in præſtarionibus menſtruis vel etiam ſiugularum hebdomadarum vel dietum, tantoque facilius quanto pluries geminatur & multiplicatur exactio vel actus exigendi, facit l. prima. C. de fideicom. ibi, alimenta menſtrua & veſtiarum annuum, & in ſpecie præter ſuprà relaros quod ea conſuetudo per lõgum tempus exigendi pedagium ſit præſcripta contra populum ipſum ſi legitimus tirulus allegetur, tenet Albericus, numero quarto. in dict. l. cum de in rem verſo. quod ſimiliter ſatis in ſpecie intelliguntur tenuiſſe omnes illi auctores, quos ſuprà retulimus tenuiſſe, quod ex diuturna poſſeſsione titul. legitimus allegatus præſumitur contra agentem actum decies geminatum, licet non ſic contra patientem niſi in his quæ non admodum magni eſſent præiudicij. At in ſpecie noſtra cùm ille populus ſeu populares non tam patientium quàm agẽtium vicem ſuſtineant, ſine dubio contra eos talis titulus allegatus præſumetur, contra ipſum autem regem non ſic facilè præſumeretur, cùm ipſe nihil vectigalis illius nomine, quo de agitur, huic poſſeſſori præſtitiſſet vnquam, licet tacuiſſet, diſsimulaſſet paſſusque eſſet illud exigi, & in ſpecie nobiſcum tenet Alexand. conſilio 113. ſuper primo, lib. 1. in princip. qui plures allegat. Bal. in leg. ſolent. §. fin. vbi Barthol. & alij. ff. de offici. proconſ. Stat ergo ex diuturna præſtatione præſumi legitimum titulum allegatum contra ſoluentem.

23
Titulus allegatus præſumitur contra ſoluentem etiam ſi ſit ruſticus in annuis præſtationibus longiſsimi temp. cum communi contra multos, et quid ſi per longum tantùm tempus ſolueret.

Hanc † communem ſententiam amplia primò vt procedat etiam contra ruſticum. Ita in ſpecie tenent Barthol. in l. litibus. C. de agricolis & cenſi. libr. 11. Iaſon numero 13. & Alcia. in dict. l. ſi certis annis. Alexand. conſili. 113. in principi. libro primo. incip. ſuper primo dubio. Specu. de cauſa poſſeſsio. 2. verſicul. Idem Specu. de reſtit. ſpolia. §. nunc dicemus. verſic. fin. Baldus in leg. ſolent. §. fin. ff. de offici. procon. Idem Baldus colum. penul. in d. l. ſi certis annis. Anto. in ca. peruenit, de cenſibus. ſentit Alexand. conſil. 124. ſuper primo quæſito. libr. 2. quæ communis opinio ſalrem vera eſt in longiſsimo tempore, vt per Alex. d. conſil. 113. Cõtra per hanc cõmunem ſenrentiam multi tenenr, quos refert Iaſ. vbi ſuprà, ſed verior eſt communis opinio, tum quia ruſticis non ſubuenitur niſi in caſibus à iure expreſsis, leg. fina. cum ibi notatis. C. de iuris & fact. ignor. tum etiam † quia lex generalirer loquens cõprehendit perſonas vtcunque priuilegiatas, ſi in materia qua de agitur non reperiantur habere peculiare priuilegium. leg. in fraudem. §. fin. ff. de milit. teſtamento. Iaſon vbi ſuprà. Decius in lege, ex teſtamento. C. vnde liberi. Alciatus libro 4. paradox capit. 10. Decius conſil. 5. plenè per Tiraquel. de retract. Glo. 14. num. 91. cum 20. ſeq. Crotus nume. 18. in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. vbi Annibal num. 369. & Ripa num. 52. Decius in l. hac conſultiſsima. colum. fin. C. qui teſtamen. fa. poſſ. Iaſ. in l. ſicut. nu. 10. C. de reſta. mili. ſed in hac mareria ruſticus non reperitur habere peculiare priuilegium, ergo, &c.

24
Lex generalis comprehendit etiam perſonas priuilegiatas ſi in ea materia, qua de agitur, non reperiũtur habere priuilegium, cum cõmuni.

Amplia ſecundò, † vt procedat etiam contra mulierem, ita tenenr Bald. col. pen. & Iaſo. nume. 13. in d. l. ſi certis. Barthol. in d. l. litibus. Alciatus in d. l. ſi certis. Antoni. in d. capit. peruenit. Alexand. d. conſil. 124. ſuper primo quæſito. lib. 2. quæ communis ſenrentia & ſi à quibuſdam, quos refert Iaſo. vbi ſuprà, impugnetur, tamen vera eſt, quia mulieri non ſubuenitur niſi in caſibus à iure expreſsis, ſecundum Docto. ſuprà citatos, per text. cum ibi notatis in dict. l. fin. C. de iuris & fact. igno. & ipſa regulariter vtitur iure cõmuni, d. l. in fraudem. vnde cùm in hac mareria non reperiatur habere peculiare priuilegium, licet aliàs in caſibus habeat multa priuilegia, de quibus per Decium in leg. fœminæ. ff. de regu. iur. ſequitur quod & in ea locum habebit, d. l. cum de in rem verſo.

25
Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præſumitur etiam contra mulierem.

Amplia rertiò, † vt procedat etiam in eccleſia, Salicetus in d. l. cum de in rem. quæſtio. 7. Iaſon, vbi ſuprà, num. 13. Decius in d. l. ſi certis annis. nu. 13. & Alcia. ratio, quia vtcunque ſit eccleſia priuilegiara, tamen cùm hac in re non reperiatur habere peculiare priuilegium, neceſſe eſt, vt comprehendatur ſub regula, argu. d. l. in fraudem, cum autboritatibus ſuprà allegatis.

26
Titulus allegatus poſt diutinã præſtationem præſumitur contra eccleſiam.

Quartò † amplia vt procedat etiam contra fiſcum eadem ratione, quòd nominatim tenuit Iaſ. vbi ſuprà. & Decius etiã vbi ſuprà, nu. 13. ſed in eccleſia & fiſco in eo tantùm quæſtio erit, an longius rempus quàm in reliquis exigatur, quod & tenet Alciatus in dict. l. ſi certis annis.

27
Idem in fiſco.

Quintò amplia, † vt etiam tituli allegatio neceſſaria nõ ſit, quando prætetijt tempus cuius Initij memoria non extat. Iſta eſt cõmunis opinio, quam tenent Angel. Paul. Cyn. quęſt. penul. Iaſon in decima limitatione, columna

28
Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemo. cum communi.

fin. in

fin. in dict.l.si certis annis. Barthol. in dict. l. cum de in rem verso. sentiunt Gloss. & Paulus Castren. in leg. seruitutes, magna. ff. de seruit. Bald. in leg. secunda. C. de fideicom. Ioannes Andr. in c. peruenit. de censibus. Riminaldus colum. penul. in dict. l. si certis annis. Balb. de præscrip. par. 3. quæst. 10. num. 9. per Aymon. de antiq. temp. numero 43. sectione, materia ista. par. 4.

29 *Titulus allegatus post diuturnam sol. præsumitur in iudicio siue petitorio siue possessorio.*

Sextò amplia † vt non solùm in iudicio proprietatis, sed etiam in iudicio possessorio ex diuturna illa solutione præsumatur titulus allegatus ad tuendum eum in possessione. ita tenent & ait communiter teneri Iacobinus de sancto Georgio in dict. l. si certis annis. C. de pact. num. 24. per c. querelam, de electi. tex. & ibi Abbas in primo no. in cap. sicut, de sententia & re iudica. Abbas & Imola in dict. c. querelam, bonus text. in cap. cum de beneficio, de præben. in 6. quinimmò ad obtinendum in possessorio non sunt necessariæ decem annuæ præstationes, sed pauciores sufficerent, vel forte vna, secundum Angel. in dict. l. si certis, qua de te per Buttium in dict. c. querelam, vbi Imola, numero decimo. hoc vnum indubitatum est, hunc possessorem facilius obtenturum in possessorio quã in petitorio, ideo Iacobinus, vbi suprà, consulit vt potius intentet is possessor possessoriũ vel quasi possessoriũ, quàm petitorium, & ibi docet formam libellandi, & ad obtinendum in possessorio sufficere vnica præstatio, secundum Alciatum in dict. l. si certis. Paulus in l. sicuti. §. si quæratur. ff. si serui. vendi. Feli. in c. cum Bertoldus. col. ante pe. de re iudic.

30 *Annuæ præstationes an factæ videantur ex causa obligatoria, statur coniecturis.*

Septimò amplia † vt procedat non solùm quando in ipsis solutionibus vel præstationibus expressa erat causa soluendi, sed etiam si expressa non fuisset, si modò ex aliqua coniectura arguatur, quòd factæ fuerint illę præstationes ex causa retro obligatoria, ita notanter per Riminaldum colum. fin. d. l. si certis annis. itaque aut constat præstationes fieri ex præambula necessitate & obligatione præstandi, quæ in futurum quoque durabat, & tunc sufficit titulum allegare. licet non probetur, quia satis ꝓbatur ꝑsumptiuè per assertiones factas in ipsa præstatione, ita procedit l. Campanus. ff. de op. lib. Aut constabat retro nullam fuisse obligationem, & procedit l. operis non impositis. ff. eo. Aut dubitatur, & tunc ad coniecturas recurrendum est, verùm verisimilius sit, tales annuas præstationes factas fuisse ex præambula causa obligatoria, an ex mera liberalitate & voluntate, cessantibus autem coniecturis, Curtius iunior in d. l. si certis annis. nume. 23. cum pluribus seq. tenet præstationes ex causa obligatoria, & sic ex necessitate factas videri potius quàm ex voluntate & liberalitate, sed receptior opinio est in cõtrarium, vt & ipse fatetur, & infrà docebimur, sed & si cum ipso Curtio teneremus quòd ex necessitate factæ videntur, adhuc tamen ea necessitas deberet se continere intra terminos & numeros præstationum factarum, nec se deberet porrigere ad præstationes nondum factas.

Quod diximus † ex diuturna annua præstatione præsumi titulum legitimũ, si allegetur, limitatur primò, vt non aliter procedat quàm si illa annua præstatio facta fuerit ex certa causa obligatoria, veluti si ciues aut populares alicuius villæ, castri, aut vrbis domino suo singulis annis præstabant certum frumentum, vinum, oleum, pecuniam nnmeratam, aut quippiam aliud ex causa emptionis, aut permutationis ex contractu inito, vt id in perpetuum singulis annis pręstaretur, aliter enim si non appareret qua ex causa huiusmodi annuæ præstationes fierent, non obligarent in futurum. Ita tenent in specie Salicetus in leg. si certis annis. quæstio. prima. C. de pact. Idem Salicet. in leg. cum de in rem verso, suprà allegata. similiter in prima quæsti. vbi ait, hanc quæstionem non esse tactam à Doctoribus, sequitur Alexan. consilio 113. super primo dubio videtur, libro primo, numero secundo. Idem Alexand. consilio 108. in causa & lite inter dominos. nnmero 15. colum. fi. libro secundo. vbi allegat idem tenere Cumanum & Ludouicum Romanum in leg. qui in aliena. in prin. ff. de acquiten. hæred. Idem Alexan. consilio 14. viso & considerato. num. 9. eodem libro. vbi allegat Barthol. idem tenentem in leg. cum de in rem verso, circa fin. ff. de vsuris. & Antonium Buttium in repet. capitul. peruenit. de censibus tradunt exprefsim Riminaldus colum. pe. & Iaso. colu. fin. in d. l. si certis annis. Felin. in capit. causam quæ, de præscriptio. est communis opinio secundum Balb. de præscrip. par. 3. principali. q. 10. nu. 8. vbi plures allegat. Intellige tamen quòd etiam si causa expressa non esset in solutione, si tamen ex ipsa solutione verisimiliter colligeretur, sufficeret. Ita Riminaldus, vbi suprà, post Bald. quem allegat in leg. generaliter. C. de non num. pec. quinimò Curt. iun. in d. l. si certis. num. 20. cum seq. tenet quòd semper solutio præsumitur fieri ex causa obligatoria, & sic tenet contra istam limitationem, licet fateatur hanc esse communem opinionem, sed communem tenet Curtius Senior ibi, num. 16. & Decius num. 14. & Alciatus quî communem firmat ab omnibus teneri. 31

Vasalli & similes annuas præstationes diu facientes vt in posterũ obligati videantur oportet apparere quod ex causa obligatoria præstabant.

Secundò limitatur † vt non procedat nisi illa certa causa fuerit allegata. Ita Iason colu. pen. num. 15. & Alciatus in d. l. si certis annis. Alex. d. consi. 113. colu. 1. libro 1. Idem Alex. d. consilio 108. num. 15. lib. 2. Salicetus in d. l. si certis. quæstio. 1. ratio, quia iuris præsumptio licet releuet ab onere allegandi. l. si adulterium. §. idem Pollioni, de adul. & est communis opinio, vt patet ex relatione Baldi de præscriptio. par. 3. quæstio. 10. numero 19. est communis opinio, secundum Cur. Seniorem in l. 32

Ti. in annuis præstationib. nõ aliter præsumitur quã si allegatur.

in l.ſi certis.ſuprà alle.num.12.vbi Cur.iterum num.16.

Tertiò limita, vt non ſufficiat allegari niſi etiam in ipſo libello cauſa ipſa præſtationis allegetur, ſecundum Salice.in d.quæſtio.1. in l.ſi certis.Idem in dict.l.cum de in rem, in eadem 1.quæſtio.Alexan.in d.conſi.113.Iaſon in d.l.ſi certis annis.col.fi.vbi Cur. Senior nu.16. & nu.17.quod & ſentit Alciatus ibi.

33 *Titulus in annuus præstati: allegatus psu mitur, ſed ad mittitur proba tione contrarium.*

Quartò limita, † vt hæc præſumptio, quæ oritur ex hac annua, & diuturna præſtatione, intelligatur eſſe præſumptio iuris tantùm, nõ etiam iuris & de iure, & conſequenter contra eam admittatur probatio in contrarium, ita eſt communis opinio, quam tenent Petrus & Cynus & Iaſ.colum.fin.d.l.ſi certis annis.Alexand.d.conſi.113.lib.1. colum. fi.Ioan.Andreæ in cap.fina.de cauſſ.poſſ.& prop.Bal.in l.2. C. de dotis promi.Butrius in capitu.peruenit. de cenſibus,ſenſit Archid.18. quæſt.2.cap. ſeruitium. Iacobinus de ſancto Georgio in d.l.ſi certis. num.12. vbi ait quòd præſumptionis tantùm non etiam confeſsionis vim habent illæ præſtationes, idem Curtius Senior num.16. ibid.vbi Dec. num.15. hanc communem lim. ſequitur & Alciatus ibi.

Quintò limita, vt non ſolùm cauſa illa allegetur, ſed quod probetur, quia præſumptio iuris, licet releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere allegandi. l.ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni.ff. de adulteri. & quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei, eius quoque probatio & interuentus deſideratur. leg.1.ff.de dolo.l.1.ff.ſi quad. paupet.tradit Riminald.in d.l.ſi certis annis. vbi Iaſ.colum.fi.eſt ex mente Barthol. in dict. l.cum de in rem verſo.vbi Salicet.quæſtio.1.& quæſtio.penul.Idem Salic.quæſtio.1.in dict.l. ſi certis.Alex.conſi.113.lib.1.colu.1.& alij communiter in dict.l.ſi certis. vbi ita tenet Alciatus, intellige quòd eſt alleganda & probanda cauſa declarata, cum fiebant ſolutiones, puta quòd dicebatur, ſoluimus quod ex cauſa emptionis debemus, ſed ipſum contractum præceſsiſſe, non eſt neceſſe probare, ſed ſufficit eum allegare.

34 *Titul. allegatus ex annuo præſtationibus non præſumitur niſi eſſent vniformes, cum cõi:*

Sextò limita, † vt dictæ ſolutiones ſeu præſtationes debeant eſſe vniformes, non ſic ſi eſſent diuerſarum rerum vel etiam ſummarum, ita Riminaldus, vbi ſuprà, per d.l.cũ de in rem, quæ nominatim loquitur, quando præſtationes erant vniformes, quod eſt ex mente Alex. d. conſil. 113. lib. 1. vbi pro conſtanti ponebatur vniformes fuiſſe præſtationes, Iacobinus de ſancto Georgio nu. 12. in d. l.ſi certis annis, qui videtur dicere, hanc eſſe communem ſententiam. & ibi Decius nu. 19. Barto. & Bal. in l. ſolent. ff. de offi. proconſulis. in §. fi. Bal. in c.1. §. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit controuer. inter dominum & agna. ex cuius relatione hæc videtur communis opinio, quam ſequitur Alcia. in d. l. ſi certis. vides ergo ex annuis illis præſtationibus titulum allegatum non aliter præſumi quàm ſi & vniformes ſint illę præſtationes, & ſolutiones factæ ſint ex cauſa obligatoria in futurum, & illa cauſa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipſo libello, nam ſi poſtea allegaretur, non ſufficeret, & etiam fuerit probata, nam ſola allegatio non ſufficit, cauſa enim expreſſa in illis ſolutionibus faciendis ſeu præſtationibus nunquam præſumitur niſi probetur, licet ſi probetur benè præſumatur, quòd præceſſerat contractus præambulus, qui cogitur eum qui poſtea ex illa cauſa (puta emptionis aut dotis) exoluit, ad illam ſolutionem ſeu præſtationem faciendam expreſſa cauſa ſoluẽdi in ipſa ſolutione, aliud eſt enim contractus præambulus, vnde effluxit neceſſitas ſoluendi. aliud autem eſt ipſa ſolutio facta ex cauſa, & neceſsitate obligationis præambulæ.

Quod † ſeptimo loco imitatur vt non procedat quando illa ſolutio ſeu præſtatio fieret ex cauſa donationis, ſecundum Iaſon.in d.l. ſi certis annis. columna fina. C. de pact. vbi etiam Riminaldus columna fina. qui alios allegat. Balch. in l. fina. C. ne de ſtatu defuncto. Salice. in d.l. ſi certis, & ibi Alciatus.

35 *Diutina præſtatio, & lucratiua poteſt etiam in futurum eſſe obligatoria contra Iaſon. & alios.*

Sed hæc communis opinio nobis ſemper ſuſpecta viſa eſt, cùm enim obligatio annua ex cauſa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo poſsit deſcendere, non ſecus quàm ex cauſa & titulo oneroſo, vt per totum. ff. de annuis legatis, latè per Barthol. & alios in l. Mæuius. §. dubius. ff. de legat. 2. cumque, vt modò docebamur, d. l.cum de in rem verſo, non procedat niſi cum cauſa ſoluendi expreſſa fuit in ipſis ſolutionibus ſeu præſtationibus, eaque cauſa expreſſa denotaret obligationem in futurum, id eſt, in ſingulos annos futuros, non video quid referat, vtrùm cauſa illa, quæ in futurum obligabat, deſcenderet ex contractu lucratiuo, (qualis eſt donatio) an ex oneroſo, (qualis eſt emptio, dos & ſimilia) itaque vt ſi in annuis illis ſolutionibus ſeu præſtationibus expreſſum eſſet quod fiebant, quia ex cauſa emptionis populus quidam tenebatur domino ſuo centum annua præſtare, tunc ex præſtationibus longi, aut longiſsimi temporis præſumeretur contractus ille emptionis præceſsiſſe, ſi allegatus foret, etiam ſi non eſſet probatus, ita quoque ſi populus ille diceretur domino ſuo donaſſe centum annua in perpetuum præſtanda ex longi, aut longiſsimi temporis præſtationibus, præſumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam ſi probatus non eſſet, ſi modò populus ille qui ſoluebat, expreſsim in illis annuis præſtationibus faciendis declaraſſet ſoluere ſeſe ex cauſa, & neceſsitate illius præambulæ

dona-

donationis, vtrobique enim eadem aut par ratio est, & vtrunque probat d.l. cum de in rem verso, in sui generalitate quæ inter contractũ onerosum & lucratiuum nullam fecit differentiam, necre vera inuenitur data paritate terminorum: Agnoscimus tamen quòd si populus ille domino suo annua centum præstitit, vel par caponum singulis annis, idq; per longum, aut longißimum tempus, & tempore quo fiebant huiusmodi præstationes expressum nunquam fuit, qua ex causa fiebant, vtrùm ex obligatione retro contracta, an verò ex præsenti liberalitate, quòd tunc in re dubia ex præsenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum vel summarũ nõ præsumitur vlla causa obligatoria in futurũ, l.2.§.circa.ff.de doli exceptio. Sed liberalis cõcessio præsumitur, quò ad præsens donum, quæ in futurum non obligat, lege Campanus. ff.de operis libertorum, etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menstruum, vel annuum præstitit, aut constat ex præambula obligatione, quæ in futurum tendebat præstitisse. & tunc sine dubio tenebitur in futurũ etiam si ex causa voluntaria, & lucratiua ea obligatio descendat, dic.l. Campanus. Aut constat quòd illæ præstationes non fiebant ex causa præambula obligatoria, & tunc sine dubio in posterum non tenebitur. l. operis non impositis. ff.de operis libertorum. Aut constat lõgo tempore factas fuisse illas præstationes diurnas, menstruas, vel annuas, non tamen appare, tan ex causa retro obligatoria, nec ne, proficiscerentur, & in re dubia talem causam obligatoriam non præsumam. d.§.circa, nisi in ipsis præstationibus expressum sit, quod fiebat ex causa præambula obligatoria, vel ex ipsis id verisimiliter colligatur, ita procedit dicta lex, cum de in rem verso. ergo superior illa communis opinio, quam impugnauimus, potest defendi, quando in illis præstationibus expressum fuit, quòd fiebant ex causa merè donationis præsentis, id est, quæ per præsentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipso, vt sic tot essent donationes quot erant præstationes factæ, & finitæ, ex quibus neque vlla in posterum oriebatur obligatio, neque retro vlla obligatio ad res illas tradendas præcesserat. d.l.operis non impositis.

Potest etiam defendi quando præstationes nulla expressa causa fiebant, vt d.§.circa, quia talis præstatio ex natura sui vel neutrum obligabit, vel si alterũ, potius accipientem quàm dantem, vt Institutio.de obliga.quæ quasi ex contractu nascun.§.secundo, vel tertio. & Institutio. quibus modis recontrahi. obliga. §. primo & secundo.

36 *De ead. re.* Octauò limita † vt non procedat quando fieret vna præstatio pro decem annuis præstationibus, tunc licet causa obligatoria in ea prę statione expressa esset, adhuc tamen titulus allegatus non præsumeretur. Ita Iason. in dict. l. si certis annis. C. de pact. column a fina. & ibi Alciatus.

Nonò limita, † vt tres præstationes annuæ posteriores, quæ alijs in causis solent sufficere, 37 *De ead. re.* vt per Gloss. in leg. 2. C. de iure emphy. tamen hic non sufficiant, vt titulus allegatus præsumatur. Ita Iason in d.l. si certis, ad finem. quia aliud est cum agitur de liberatione præsumenda, & de solutionibus retro factis præsumendis, vt in terminis d.l. secundæ. aliud de obligatione præsumenda, vt in terminis d.l. cum de in rem verso. argu. leg. Arrianus. ff. de actio. & oblig.

Decimò limita, vt non procedat in beneficialibus, Ias. vbi suprà. Bald. in capitu. ex parte Adæ, de restitut. spoliat. Idem Bal. in c. contingit, de dolo & contuma. Alcia. in d.l. si certis annis, ad fin.

Vndecimò limita, † vt non procedat, vbi ageretur de seruitio personali, quia tunc lõgi- 38 *De ead. re.* us tempus desideratur, scilicet triginta annorum, secundum Ias. in d. l. si certis. colum. fin. num. 15. Barthol. in leg. litibus. C. de agricol. & censit. libro 11. Idem in l. cum de in rem, ad finem. Cy. & Bal. in d.l. si certis. colum. fin. Ant. in dict. c. peruenit. latè Balbus de præscriptio. par. 3. quæst. 10. numero decimo. per Curtium Seniorem num. 18. in d.l. si certis annis, quem vide.

Duodecimò limita, vt non procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij, quia tunc requiruntur anni 20. argum. c. peruenit, de censibus. Ita Iaso. in d.l. si certis annis. colu. fin. num. 15. Imola in d. cap. peruenit. per text. ibi, iuncta sua Glo. Alexan. consi. 1. lib. 4. Idem Alexand. consil. 17. viso instrumento locationis. colum. 3. eodem libro quarto. quod non satis certum est, secundum Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquiren. hæredita. traditur per Curtium Seniorem nume. 18. in d.l. si certis annis, vbi etiam Alcia. hanc limi. sequitur.

Tertiodecimò limita, † vt non procedat 39 vbi erat iuris præsumptio contra eum qui recepit illas annuas præstationes, quia tunc non sufficerent decem annuæ præstationes, vt titulus allegatus præsumeretur, sed tot prę stationes tantique temporis cuius initij memoria non esset, argu. cap. primi, de præscrip. libro 6. ita Ias. in d.l. si certis annis. limi. pen. & Riminaldus colum. fina. sentit Alcia. ibi, & Balbus de præscriptio. par. 3. quæst. 10. num. 9. Sed hi nobis videntur loqui contra text. & communem opinionem ibi, in l. 2. C. de seruit. l. si quis diuturno. ff. si seruitu. vendi. vbi licet sit præsumptio iuris, quòd quælibet res pręsumatur esse libera. leg. altius. C. de seruitu. tamen per longum tempus inducitur pręscriptio contra illam legis pręsumptionem, quinimò in proprijs nostris terminis, & sic in terminis dict. l. cum de in rem, inducitur illa pręscriptio seu pręsumptio contra legis pręscriptionẽm. nam

Annuæ præstationes faciunt per longũ tempus præsumi tit. alle. etiam si contra allegantẽ esset p̃sumptio iuris, contra Iaso. Rimin. Balb & Alcia.

omnis

omnis contractus est res facti. l. consilio. ff. de curato. furio. facta autem non præsumuntur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. si emancipati, vbi Iaſ. & alij. C. de collatio. & tamen ex diuturna illa præstatione præsumitur contractus ille allegatus, quasi illa præsumptio, quòd facta, de quibus non constat, non præsumantur, excludatur per præsumptionem hanc fortiorem, quæ deducitur ex diuturnis præstationibus.

Ad d. cap. primum, de præscriptio. in 6. respon. vt suprà diximus, & infrà fortè dicemus vt contra patientem non præsumatur titulus allegatus, vt ibi, sed contra agentem sic, vt hic.

40 *Titul. alleg. contra patien tem rem sumam ab alio vt vsufrui nō præsumitur per solumlongum tempus, cum quibusdā contra plures.*

Quartodecimò limita, † vt procedat contra agentem, præstantem seu soluentem, sic contra patientem, quod dic, vt suprà diximus in seruitute, at in vsufructu, qui est pars dominij. l. 4. ff. de vsufru. etiam si quis diu passus sit ab alio rem suam vtifrui, possessorque allegetti titulum se habere, adhuc non obtinebit nisi illum probauerit, ita Curtius Iunior num. 27. in dict. l. si certis annis. Bald. in l. fin. C. ne de statu defunctorum. Areti. d. l. si certis annis, in fin. licet contrarium videantur tenere Glos. & Barthol. in d. l. cum de in rem verso. sicque l. nullo, cum similibus. C. de rei vendic. per quam in præscribenda cuiusque rei proprietate non sufficit tituli allegatio nisi probetur, extenditur etiam ad vsumfructum cuiusque rei, & d. l. si quis diutur no, cum similib. limitabuntur, vt procedant in seruitutibus realibus, in quibus præscribendis titulus necessarius non est, non sic in seruitute personali, qualis est vsufructus in quo præscribendo titulus necessarius est. argumen. leg. quarta. ff. de vsufruct.

Quintodecimò limita, vt non procedat in feudo, secundum Curtium iuniorem in dict. l. si certis annis. num. 27. Bald. in c. fin. de feud. dato in vicem legis commissoriæ.

Sextodecimò limita. vt non procedat quando ageretur de præiudicio tertij, secundū Iaſ. col. fi. & Alci. in d. l. si certis annis.

41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in posterum, cum communi.*

Hactenus de primo casu cum titulus legitimus allegabatur. † at secundo casu quando allegabat titulum illegitimum, & insufficientem (puta postquam annis decem receperat annuam quandam præstationem, eandem in postetum similiter expetebat dicens sibi fuisse pacto nudo promissam) tunc in posterum talem annuam præstationem non poterit exigere, ita se habet communis opinio, quam tenet Glo. & communiter Doct. in dict. l. cum de in rem verso. in Glo. mag. & Glos. fin. in dict. l. si certis annis. & glo. in l. 1. §. fina. ff. de aqua pluuia arcenda, quam opinionem sequuntur, & firmant esse communem Areti. colum. 2. & Iacobinus de sancto Georgio. numer. 12. in d. l. si certis annis, post Petrum de Bellaperti. Cyn. Iacob. Butrig. Barthol. Bald. Ioann. Fab. Salic. Angel. & Paul. Castren. ibi, vbi etiam Decius nume. 12. eam sequitur, & dicit esse communem opinionem, quod & firmat eam sequutus Ludouicus Romanus ibi, numero 22. sequuntur & dicunt communem opinionem Salicet. & Fulgoſ. in d. l. cum de in ram verso, hanc sequuntur & firmant esse communem Iaſ. num. 7. & Alciatus, & Alexand. nume. 7. in d. l. si certis, vbi Riminal. colum. 3. & Curtius Iunior num. 19. & Curtius Senior in repe. nu. 12. hanc opinionem & sequuntur, & communem dicunt, quod & firmat eam sequutus Ludouic. Gozadi. ibi num. 7. est communis opinio secundum Iacobinum colum. fin. d. l. cum de in rem verso, & secundum Felinum in cap. de quarta. num. 41. de præscriptionibus. sequitur, & dicit esse communem opinionem Pau. Castrens. in l. seruitutes. 4. ff. de serui. colum. fi. hanc dicit communem opinionem Cæpolla de seruitu. vrbanorum prædiorum. cap. 19. vbi eam sequitur. tenent Glo. & communiter Doctores in l. 1. C. de fideicommi. Barthol. & alij in d. l. seruitutes. Albericus & Odofredus in d. l. si certis. Albe. in dict. l. seruitutes. Idem in d. l. cum de in rem verso. columna secunda. in princip.

Huius autem receptissimæ opinionis ratio ea est, quòd ex diuturna possessione titulū legitimum præsumi si allegetur, procedit inspecta legis præsumptione, sicque & eam allegari oportet. leg. si adulterium cum incestu. §. idem Pollioni. ff. de adulter. l. licet Imperator. vbi per nouissimos. ff. de leg. 1. & contra hanc præsumptionem admittitur probatio, vt in specie tradunt Iaſ. colum. fin. in d. l. si certis annis. vbi Paul. Castrensis & Cynus quæstio. 10. Bal. in l. 2. C. de dotis promissione. Ioan. Andreæ in c. fi. de cauſ. possesion. & proprietate. Butrius in ca. peruenit, de censi. Alex. con. 113. super primo dubio, libro primo. Riminaldus, Decius, & Curtius Iunior, & alij communiter in dict. l. si certis annis. vnde cum ipse met possessor fateatur se ex titulo inhabili, & non obligatorio annuam illam præstationem exegisse, tantum abest vt in posterum posiit quicquam petere, quòd potius ea quæ retro exegerat, deberet quasi indebitè solutum restituere, argumento per totum C. & ff. de condic. indebiti. Confessio enim huius possessoris agnoscentis titulum fuisse illegitimum non solum probatio est legitima, sed etiam superat omnem fidem reliquarum probationum. leg. fin. C. de fidei. §. fin. Instit. de fidei. hæred. l. vnica. C. de cōfeſ. diximus plenius lib. de succeſ. cre. §. 23. num. 31.

In summa licet ex diuturna annua præstatione quæ procesiit ex titulo inualido non sequatur aut inducatur obligatio in futurum, tamen fauore † alimentorum in vltima voluntate relictorum inducitur obligatio in futurum, etiam si testamentum minus solenne, & sic titulus inualidus allegaretur, & præstatio, quæ 42 *Alimentorum fauore facile præsumitur obligatio in futurum etiam ex præstatione non diutina, cum communi.*

tio, quæ præcesſit non per annos decem, ſed tantùm per annos tres facta eſſet. Iſta eſt communis opinio, quam tenent Glo. Azo in ſumma, Placentinus in ſumma, Petrus Bellapertica. Odofredus, Iacobus Butrigarius, Ioannes Faber, Cyn. Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtren. & Corneus, columna ſecunda, in leg. 1. C. de fideicom. eſtque communis opinio, ſecundum Corneum ibi, Gloſſ. Odofredus, Iacobus Butrigarius, Petrus Bellapertica, Cyn. Ioannes Faber. Albericus, Barthol. Bald. Angel. Salicet. Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis in leg. ſi certis annis. C. de pact. Gloſſ. Butrigarius, Odofredus, Faber, Cynus, Petrus Bellaperti. Albericus de Roſate, Barthol. Bald. Angel. Salicetus, & alij in lege creditor. C. de vſur. Glo. Iacobus de Arena, Albericus, Bartholus, Baldus, Angelus, Fulgoſius, Florianus, Iacobinus de ſancto Georgio in leg. cum de in rem verſo. ff. de probat. Bartolus in l ſeruitutes. 4. ff. de ſeruitutibus. ſequitur, & dicit communem opinionem Alexand. numero 3. in d. l. ſi certis, vbi Decius numero 7. firmat eſſe communem, quam ſequitur, & communem firmat Romanus ibi, numero 15. & Iaſou numero 3. vbi Riminaldus, columna tertia. dicit eſſe communem opinionem, quod firmat Curtius iunior ibi, numero 14. & 15. & Ludouicus Gozadinus ibi, numero quinto. in repeti. ait eſſe communem opinionem, & hanc dicit eſſe communem opinionem Curtius iunior ibi, colum. ſecunda, & Alciatus qui eam ſequuntur, mouentur omnes per text. in l. prima. C. de fideicom. quam extendunt, vt procedat etiam fauore dotis, ita in ſpecie tenent plerique eorum quos ſuprà retulimus dicentes procedere etiam in refectione viarum, & ſimilium cauſarum fauorabilium, quod tenuit Barthol. in dict. l. ſi certis annis. & eſt communis opinio, ſecundum Curtium iuniorem ibi, numero decimoquinto. & per Decium & Alexand. & Decium ibi, vbi etiam Iaſon plures limitationes, & extenſiones accommodat dictæ legi primæ. C. de fideicom. idemq; reſumit in d. l. 1.

Quoad tertium caſum cum poſſeſſor nullum titulum allegabat, ſed ſolo tempore nitebatur, dicendum eſt † quòd annua præſtatio
34 etiam longi temporis in futurum non inducit neceſsitatem aut obligationem ſoluendi, ſi is qui eam annuam præſtationem exegit, eam in poſterum ea ſola ratione petat, quod ſibi in præteritum diu præſtita fuit, quia tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis in futurum, hæc eſt vera & communis opinio, quam tenuit Gloſſ. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Paulus, Salicetus, Fulgoſius, Florianus, & Iacobinus de ſancto Georgio, qui hanc dicit communem opinionem, columna fin. tenent Glo. Bartho. Iacobus de Arena, Albericus, Baldus, Bartolus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis, Florianus, & Iacobinus in leg. ſeruitutes, 4. ff. de ſeruit. Gloſſ. Petrus Bellapertica, Ioannes Faber, Odofredus, Cynus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, Paulus Caſtrenſis, & Aretinus, in l. ſi certis annis. C. de pact. Gloſſ. Odofredus, Ioannes Faber, Cynus, Iacobus Butrigarius, Petrus de Bellapertica, Albericus, Bartholus, Baldus, Angelus, Salicetus, & alij in leg. creditor. C. de vſuris. Glo. Petrus, Odofredus, Ioannes Faber, Cynus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus. Balbus, Angelus, Salicetus, Fulgoſius, Paulus Caſtrenſis & alij in leg. 1. C. de fideicom.

Annuæ præſtationes non faciunt præſumi oblig. in futurum ſi nõ allegetur, & cõmuni.

Huius autem receptiſsimæ ſententiæ ratio ea eſt, quòd tempus ſolum de per ſe non eſt modus inducendæ obligationis. leg. obligationum ferè. 4. placet. ff. de actio. & obligatio. vnde licet per annos mille annuum quippiam ſolutum fuerit, in poſterum ab inuito tantundem extorqueri non poteſt. Præterea inducta ad vnum effectum non debent operari contrarium effectum. leg. legata inutiliter. ff. de adimendis legatis. l. legata inutiliter. ff. de leg. 1. ſed ille qui ſoluebat id fecit quò magis liberaretur, ergo non debet per illum actum obligari in futurum.

In ſumma ſi aliud diceremus, redderentur eluſoriæ. l. nullo. C. de rei vendic. l. vnica. C. de vſucap. cum ſimili. in quibus habetur ad præſcriptionem titulum deſiderari, ſi quidem ex ſolo tempore citra vllius tituli non ſolùm interuentũ, ſed etiam allegationem, acquiſitio & præſcriptio iſtius iuris contingeret, ſicque is eſt verus intellectus dictæ leg. creditor. C. de vſuris. quæ noſtram communemq́ue probat ſententiam.

SVMMARIVM.

1 *Actor fundans intentionem ſuam de iure, & ſi nihil probet, obtinebit in petitorio, & numero 2.*
3 *Actio expreſſa in l. pro lege habetur.*
4 *Tempus immemoriale tuetur poſſeſſorem etiam contra eum qui fundat intentionem ſuam de iure, nec eſt neceſſe titulum allegare.*
5 *Actor qui fundat intentionem ſuam de iure & ſi nihil probet, obtinebit etiam in poſſeſſorio.*
6 *Poſſeſſio iunior clandeſtina præſumitur cum communi.*
7 *Actor licet fundat intentionem de iure. non obtinebit in poſſeſſorio contra eum qui diu fuit in poſſeſſione ſine vitio.*
8 *Actor qui fundat ſuam intentionem de iure, an poſsit poſſeſſorem turbare, aut ſpoliare.*
9 *Poſſeſſor quando ſit tuendus contra fundantem ſuam intentionem de iure, ardua quæſtio.*
10 *Filius præſumitur in poteſtate patris cum communi.*

11 Actor

11 *Actor qui suam intentionem fundat de iure, an possit incipere ab executione.*
12 *Intellectus cap. cum persona. §. quòd si tales, de priuileg. lib. 6.*
13 *Filius an in patris potestate præsumatur, ardua quæstio.*
14 *Probationes sufficit vt à communiter accidentibus concludant.*
15 *Filij præsumuntur spurij.*
16 *Matrimonium quando præsumatur de iure ciuili, & quando de iure canonico.*
17 *Legitimi non sunt liberi ex eo matrimonio nati, quod valebat de iure ciuili, sed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæsareo succedunt vt filij legitimi, cum communi contra Baldum & Salicetum.*
18 *Lex ciuilis in materia spirituali præsumptionem inducere nequit, cum communi opinio.*
19 *Filius in re dubia non præsumitur in patris potestate.*
20 *Filiationis quasi possessio & præsumptio inducitur eo ipso quòd quis tractabatur & alebatur vt filius, etiam quò ad effectum succedendi, cum communi contra Alciatum.*
21 *Testis dictum accipiendum est secundum communem vsum loquendi.*

CAPVT LXXXV.

1 *Actor fundãs intentionẽ de iure & si non probet obtinet in petitorio.*

ALIQVIS † fundatam habebat suam intentionem de iure, in re, vel iure q; ab alio possidebatur, vtrũ possessoris, an verò petitoris vicem ob..., quæritur primò, an obtinebit etiam si ... probauerit, mouet quæstionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit, l. 1. & 2. & lege, actor quod asseuerat. leg. fin. C. de probati. leg. qui accusare. C. de edendo. §. commodum. Instituti. de interdict. nam & si reus nullam iustam causam haberet possidendi, adhuc tamen si ea res, qua de agitur, ad actorem re vera non pertinet, æquum est, vt permaneat apud reum eundemque possessorem ex regula quæ habet eum, cuius non interest, non admitti ad agendum. l. 1. C. sine censu vel reliq. l. ex conuentione. C. de pact. §. alteri. Institu. de inutil. stip. l. stipula. ista. §. alteri, ibi, inuentæ enim, &c. ff. de verborum obligat. Idemque erit etiam si ad actorem ius illius rei re vera pertineret, si tamen de eo non apparet, quia non apparentia & non existentia quoad iudicium vsumque forensem paria sunt. leg. duo sunt Titij. ff. de resta. tutel. ergo si agis contra me qui possidebam æquum est me tueri, iuxta dict. §. commodum, si non probas, quia & si ingenuè & palam agnoscerem rem illam ad me non pertinere, adhuc tamen tua non interest, vel non apparet interesse, quandiu ex parte tua probatio non adest, verùm hæc regularia sunt, & procedũt in agris, domibus, & in similibus, in quibus non magis vnus quàm alter habet suam intentionem fundatam, secundum communem & veram sententiam relatam per Ioan. Lup. Pal. Ru. in cap. per vestras, de donatione inter virum. 2. no. versicu. sed est pulchra dubitatio. numero quadragesimo septimo. non sic in rebus vel iuribus in quibus aliquis (puta princeps, ecclesia, aut Respublica) fundatam habet suam intentionem de iure, tunc enim æquius est, vt is victor existat, licet & actor sit & probauerit nihil, vt enim regulariter si cùm possideres & à me conuentus esses, me non probante obtinebis, tum ne iniuria possedisse videreris, contra l. merito. ff. pro socio. tum etiam quia quandiu non probo, tandiu mea non interesse videtur, vt diximus, & tamen me probante condemnaberis, & restituere compellendus eris, quia ab illa iuris præsumptione, quæ te tuebatur, per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vtcunque pro te possidente sit iuris præsumptio, tamen si conuentus fueris ab eo qui de iure suam intentionem fundatam probatamque habebat, recedimus ab illa iuris præsumptione, quæ te fouebat, ac tuebatur, & stamus iuris probationi, quæ facit pro. actore, quæque inter ea est certissima probatio, vincit superatque omne aliud genus probationis, nam testes qui pro actore rem vendicante deponunt, possent falsum dicere, probatio autem iuris, quæ est pro eo qui in de iure fundatam habet suam intentionem, non potest non esse vera, falsitas enim & deceptio, quæ in probatione facti adesse potest, in probatione iuris adesse non potest, ergo si possessorem vincit actor ille, qui legitimè probauit per testes vel instrumenta, multò magis vincere debet qui probauit per ipsam iuris dispositionem, quia in illa probatione falsitas esse potest, in ista verò non potest. Cùm igitur is actor, qui de iure suam intentionem fundatam habebat contra reum non quicquam probantem, meritò obtinere debeat, in eo tantùm quæstio erit, an id procedat in iudicio tantùm petitorio, an etiam in possessorio, & quid in iudicio illo summario, quod agitur in re notoria, & quod in petitorio obtinere debeat satis probatum est, etiam in terminis iuris communis. Neque ad rem pertinet text. in leg. cogi. C. de peti hære. capit. vn. vt ecclesi. benefi. quia procedunt regulariter, nos loquimur, quando actor habebat fundatam intentionem suam de iure. dict. leg. cogi, quando fundatam non habebat.

† Quid autem iure regio, & eo iure hæc res expedirior est, per text. in leg. 8. titu. de la restitu. delos despolados. libro tertio. ordinamen. cuius verba ita habent, el rey fundatu in tencion de derecho comun à cerca de la iurisdicion ciuil y e criminalen todas las ciudades villas y lugares desus rey nos y sennorios. E prπsto antigua mente ordenarō los reyes nostros progenitores è nos orden amos contra 2

Actor qui suã intentionem fundat de iure obtinet licet nil probet in petitorio.

qualquiera parlado o, onbre poderoso contra tiene entrada y occupado la iurisdicion de qualquiera delas dias ciudades villas elugares es tenido de monstrat è muestre ante nos titulo è priuilegio por donde la tal iurisdicion le pertenezca en cotra manera no sea consentido vsar della, quorum verborum sensus est, quòd iure regio in omni populo Rex Hispanus habet quò ad iurisdictionem fundatam suam intentionem, & ideò si alius reperiatur in possessione iurisdictionis alicuius populi Hispaniæ, si non ostenderit titulum legitimum possidendi, priuabitur illa possessione, & licet lex illa nominatim loquatur in iurisdictione, tamen idem est in omni alia re vel iure, in quo actoris intentio esset fundata de iure.

3 *Ratio expressa in lege est l. ipsa & decis. legis habetur pro exemplo cum communi.*

† Nam vbi est eadem ratio, ibi est idem ius, vt in leg. illud. ff. ad leg. Aquil. quasi ratio sit diuersorum casuum coniunctio, qui tendunt ad eundem finem, Baldus in leg. omnes populi. ff. de iustitia & iure. columna septima. versicul. tertiò quæro. & columna fina. versicul. secundo not. vbi ait, quòd vbi est eadem ratio, non intelligitur fieri extensio, quia inest tacitè. Gloss. in capitul. sæpe, in verbo, Italiæ, de tempor. ordinan. in sexto. leg. non possunt. leg. nam vt ait. leg. ideo quia. ff. de legibus. Quinimmò quando plura habent eandem rationem, licet de vno tantùm fiat mentio, videtur id fieri exemplariter, non restrictiuè, vt sic si ratio sit expressa in lege ea, quæ sit generalis, licet decisio sit particularis, tamen ratio ipsa pro lege habetur, decisio autem pro exemplo ipsius legis, vt sic lex ipsa generalis videatur, quatenus ratio sese porrigebat, non quidem per modum aut vim extensiuam, sed ex vi comprehensiua, quasi vt genus ex vi etiam comprehensiua comprehendit sub se plures species, ita quoque ea ratio generalis ex vi comprehensiua plures casus complectatur. Ita Baldus in leg. de quibus. columna duodecima. ff. de legibus. Alexand. consilio septuagesimoquinto, videtur in præsenti. columna prima, libro quinto. Iason in leg. à Titio, in principio. columna fina. ff. de verbo. obligat. Idem Iason consilio sexagesimotertio, per reformationem. columna quarta. Tiraquellus de causa cessante. par. prima. numero 152. & in leg. si vnquam, in verbo, libertis. numero quadragesimoquinto. C. de renocand. donatio. Quod adeo verum est, vt etiam in correctorijs, vbi est ratio expressa in lege, fiat extensio. Gloss. singul. in clemen. prima. in verbo, colligatur, de electione, vbi Paulus de Eleaz. & Cardinal. Floren. in quæstio. 22. & Imola columna sexta. Baldus, Paulus, & Iason numero decimonono. cum sequentibus, in authen. quas actiones. C. de sacrosanctis ecclesi. Baldus in leg. fina. C. de libertis præteritis. Imola, Cumanus, Paulus, & alij in leg. si verò. §. de viro. ff. soluto matrimonio. Iason, Decius, Curtius iunior, & alij, in leg. humanitatis, per textum ibi. C. de impub. Imolen. in leg. finali. columna tertia. ff. de hæred. institue. & consilio 123. in causa quæ vertitur. columna secunda. Fulgosi. consilio 104. Titius condidit. columna secunda. Cumanus, & Alexand. notab. quinto. ff. soluto matrimonio. leg. cum mulier. per illum textum Paulus. Alexander & Iason in leg. quamuis. C. de fideicommiss. Abbas in capitulo fina. columna tertia, de tescription. & in capitul. nihil. columna quinta, de electione. Iason in leg. de quibus. numero decimoquarto. ff. de legibus. Idem Iason in leg. stipulatio hoc modo. ff. de verborum obligat. numero duodecimo. Tiraquellus de causa cessante. parte prima. numero 153. Alexander in leg. quarta. §. Cato. columna sexta. ff. de verbo. obligation. Idem Aelxander consilio quinquagesimo, visis actis. columna tertia. libro secundo, & consilio decimoseptimo, ponderatis. columna penult. libro tertio. Curtius Senior consilio octuagesimoprimo. columna secunda. Quod & in pœnalibus procedit secundum Tiraquellum, vbi suprà, numero 155. qui allegat Baldnm in leg. data opera. C. de aecusà. per leg. bis solis, ibi satis tacitè cautum putamus. C. de reuocand. donat. leg. fina. C. de indicta viduit. Baldus in capitulo primo. §. porro. columna secunda, per illum textum quem dicit meliorem de iute. titulo, quæ fuit prima causa beneficij amitten. nam ratio extendit verba legis. leg. nominis & rei. §. verbum. ff. de verborum significa. capitul. si postqnam, de electione, libro sexto. leg. secunda. §. quid si curatores, & §. quid si decesserint. ff. ad Tertullia. leg. liberum. §. senatus. ff. de ritu nup. Panormita. in capitulo fina. columna secunda, de tescripti. qui ait, id non esse interpretationem extensiuam, sed intensiuam & intellectiuam. Decius in leg. non videtur. columna fina. ff. de tegulis iuris. Abbas in capitulo primo. columna prima, de iuramento calumniæ. ergo cum vbi est ratio generalis expressa in lege, tunc licet decisio sit particularis, adhuc lex ipsa generalis esse intelligatur, quia ipsa ratio generalis habetur pro lege, & decisio particularis pro exemplo, quod non arctat legem aut tegulam generalem, cumque in dict. leg. 8. expressa fuerit illa ratio generalis, quòd si rex fundat suam intentionem de iure, possessor & reus si non docuerit de titulo legitimo succumbet, sequitur quòd non solùm in peculiari illo casu, in quo dict. l. 8. loquebatur, sed & generaliter

raliter in omni omnino re, in qua de iure suam fundat intentionem, rex obtinebit, cum agit, uisi reus, idemque possessor de legitimo titulo docuerit, facit capitul. primum, de præscription. in sexto, & capitul. ad decimas, de restitu. spoliato. Idque in specie renuit Lupus de Pal. Ruu. in repet. capituli per vestras, de donatio. inter vitum & vxorem. 2. no. versic. sed est pulchra dubitatio. nnm. 47.

Et videbimus quid in petitorio, de quo iam egimus, deinde quid in possessorio, tertiò quid in spolio, sed principalem quæstionem de petitorio limita primò † nisi per tempus cuius initij non esset memoria, possedisset reus, vt dict. capitulo primo. id enim rempns habet vim tituli. leg. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidia. & æstiua. leg. prima. §. fina. ff. de aqua pluuia arcen. quo casu etiam titulum allegare necesse non est, sed sufficit tempus ipsum cuius initij memoria non sit, allegare, ista est communis opinio, quam tenent Cynus quæstion. penultima. Angelus, Paulus & Iason in decima limitation. columna fina. in lege, si certis annis. C. de pactis. Barthol. in leg. cum de in rem verso. ff. de vsufru. & sentiunt Gloss. & Paulus in leg. seruitutes magna. ff. de seruitutibus. Baldus in leg. secunda. C. de fideicommiss. Ioannes Andreas in capitul. peruenit, de censibus. Riminaldus in dict. l. si certis. columna antepen. Balbus de præscriptio. par. tertia. quæsti. 10. num. 9. qui ita limitant. l. creditor. C. de vsur. & l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obligatio.

4 *Tẽpus immemoriale tuetur possessorẽ etiam contra fundantẽ intentionem suam de iure cõmuni, nec est necesse titulũ allegare.*

Secundò limita etiam si non tempus, cuius initij memoria non esset, sed tantùm 40. anni præterijssent. leg. fina. de fund. patrimon. libro vndecimo. facit lex, sicut, & lex omnes. C. de præscriptione triginta annorum.

Tertiò limita etiam si longum tantùm tempus decem vel viginti annorum præterisset, si modò is qui de iure fundatam suam intentionem habebat, quicquam annuatim quasi dominus directus recepisset ab ipso possessore, qui tanquam emphyteuta soluisset, vt ex communi opinione resoluunt Iason in dict. leg. si certis annis. columna penultim. C. de pact. Gloss. mag. in leg. secunda. C. de iure emphyteu. per Iaso. ibi numero 176. cum pluribus præcedentibus & sequentibus. Barthol. in leg. tertia. §. ex contrario. ff. de acquiren. possessio. Idem Barthol. in leg. litibus. C. de agricol. & censibus, libro vndecimo, Baldus in dict. leg. si certis. Idem in capitulo, cum ecclesia Sutrina, de causa possessio. & propr. columna fina. Sali. in dict. l. cum de in rem verso. quæstione 7. Angelus & iuniores in leg. prætor, in princip. ff. de edendo. facit capitul. primum qualiter olim feudum poterat aliena.

Quò † ad secundum casum, scilicet cum agitur de possessione, & sic in possessorio, cùm is qui de iure habet fundatam intentionem, necesse sit, vt per prius fuerit in possessione illius iuris, quàm is qui modò possidet, † possessio istius modò possidentis quæ iunior est clandestina præsumitur, nisi in litis de possessione motæ, progressu de legitima causa & titulo possidendi docuerit, & quòd isthæc iunior possessio clandestina præsumatur, tenent Soz. in leg. rem quæ nobis, in principio. quæstio. quarta. ff. de acquiren. possessio. Alexander consilio quinquagesimoprimo, libro primo. & consilio 117. eodem libro. & consilio sexto, libro tertio. quod ipsi intelligunt & rectè, quamdiu titulus non ostenditur. Innocentius & alij in capitulo, cum ad sedem, de restitu. spol. per capitul. licet causam, de probatio. quod de iure regio expeditior est, per dict. leg. 8. titulo de la restitu. delos despolados. libro tertio. ordinam. Limita nisi iunior illa possessio esset diutina, nam tunc clandestina non videretur, argumen. leg. qui in aliena. §. sed & si non adierit. ff. de acquirenda hæredit. leg. si filiusfamiliàs. C. de peti. hæredit. leg. primæ. C. de patri. potest. faciunt multa quæ cumulat Iason columna penul. in leg. si certis. C. de pactis, & Gloss. communiter approbata. C. communi. diu. leg. penult. vt per Iason. vbi suprà, numero vndecimo. & quæ tradunt Alexander, Iason, & alij in leg. sciendum. ff. de verbotum obligatio. dum loquuntur de diuturnitate temporis. facit l. cum de in rem verso, ibi longo tempore. ff. de vsuris, & l. si quis diuturno. ff. de serui. vendic. quod & nos alibi plenius disseruimus, † facit quod licet ad obtinendum in petitorio ex diuturna annua præstatione, non aliter titulus allegatus præsumatur quàm si decies geminata fuerit illa annua præstatio, tamen aliud est quò ad obtinendum in possessorio, nam quò ad hoc sufficit vnica præstatio, ita notanter tradit Albericus in dict. l. si certis annis. nu. 6. plenius per Iacob. ibidem. columna fina. sed hac de re latiùs infrà dicam post seque. articulum.

5 *Actor fundãs intentionẽ suam de iure & sic ail pbet ob tinet in possessorio.*

6 *Possessio iunior clandestina præsumitur, cum cõs.*

7 *Actor fundãs intentionem de iure non obtinet in pos. cõtra eũ qui diu fuit in poss. sine vitio.*

Quò † ad tertium, an is qui de iure habebat fundatam suam intentionem, posit petere vti iunior possessor ostendat legitimum titulum & causam suæ possessionis, & minari, quòd si illico vel infra terminum à se dictum vel arbitrio iudicis definitum illud non ostenderit, sibi possessio statim auferretur, & receptior opinio esse videtur, vt non posit de iure communi, id quod, vt nobis videtur, præsensit Iason in leg. secunda. C. de iure emph. numero 176. Idem Iason numero 50. in prælud. feudorum. Bartholns in leg. prima. C. de conduc. & procur. prædi. fis. libro vndecimo.

8 *Actor fundãs suam intẽtionẽ de iure an possit possessorem turbare, aut spoliare.*

mo. vbi Platea post Andr. de Batulo. & licet Ioan. Lupus in loco infrà allegando dicat eos loqui, quando actor non habebat fundatam intentionem, de iure tamen nobis videtur hoc casu loquutos fuisse, quia iungunt hanc quæstionem cum illa, an dominus directus possit petere ab emphyteuta sub eadem comminatione, vt sibi ostendat instrumentum emphyteusis, quo casu ipse emphyteuta fatetur, rem, qua de agitur, per prius pertinuisse ad dominum qui modò agit, seque ab eo causam habuisse non abnegat, sicque illum fundatam suam intentionem habuisse contra istum reum.

Denique hoc etiam tenuerunt Hostiensis in capitulo dilectus, de offi. ordina. vbi Anto. ille columna prima. iste numero tertio. vbi etiam Ioannes Andr. & Franciscus Cardinal. per text. ibi. verbo, ab antiquo, vbi admittitur libellus dicentis se ius eligendi habere ab antiquo, sicque ex solo tempore fundabat sese. Ad idem capitul. Abbate. de verborum sign. verb. secundum consuetudinem. & Hostien. Anto. Ioannes And. & alij suprà relati illa iura expendunt contra reges, & principes qui in materia iurisdictionis eo prætextu veterem possessionem, & præscriptionem eorum qui talem iurisdictionem possident, vel quasi interuertere contendunt, & vsurpare quòd in ea per prius suam de iure haberent fundatam intentionem, aliter enim nisi suam de iure fundatam intentionem haberent, frustra possessores inquietarent, cùm eorum regum nihil interesset, faciunt tradita per Alexand. in leg. si sic. numero decimooctauo. ff. de legat. primo.

Contrarium tamen nominatim tenet Ioannes Lupus in dict. capitul. per vestras, secundo notab. versicul. est tamen pulchra dubitatio. numero quadragesimoseptimo, cuius opinio in terminis iuris communis suspecta est, iure tamen regio satis defendi potest, per text. in dict. l. 8. titul. de la restitution delos despoiados libro tertio. ordinamen. quæ tam loqui videtur in iudicio possessorio, quàm in petitorio, quinimò longè magis aptari videntur eius verba ad possessorium quàm ad petitorium, præsertim cùm collocata sit in titulo de restitutione spoliatorum, vbi de possessione potissimùm agitur, facit l. fina. titul. decimotertio. libro quinto ordinamen. ibi, faciendo les llomata iuicio sobrello y con conoci mist. de derecho, quorum verborum sensus est, quòd etiam in iurisdictione in qua rex Castellæ fundatam habet suam iurisdictionem de iure possessor non est eijciendus de sua possessione, nisi iudiciorum ordine obseruato, & cum causæ cognitione, & cum dict. l. 8. conclu. 4. titul. primo. libro secundo ordinamen. & in quibus casibus rex Castellæ fundat suam intentionem de iure (quale est in iurisdictione, & etiam dominio vrbium & artium & omnium populorum, iuxta leg. prim. titul. decimooctauo. par. secunda. vbi Greg. Lupus per Glo. de derecho) in ijsdem casibus illud ius amittere potest tempore cuius initij memoria non sit, secundum eundem Gregorium Lupum, vbi suprà.

Denique † possessio aut quasi possessio alicuius rei vel iuris quæ aduersatur & contradicit origini, & statut illius rei vel iuris cuius de possessione aut quasi possessione agitur, an possidentem tueatur contra eum qui prius habebat de iure fundatam suam intentionem vt is possessor vel quasi possessor reus & possessor videatur, aduersarius verò qui prius de iure intentionem suam fundatam habebat, actoris & petitoris vicem sustineat vehementer, & controuersum est, & in iudicijs tam frequenter agitatum, vt raræ sint lites, in quibus is articulus non occurrat, nam reus plerunque est in possessione, vel quasi non vitiosa illius rei qua de agitur, seque possessoris iure tuetur, actor verò negat eum tuendum esse prætextu possessionis, quæ primæuo rei statui aduersatur, qua in re Gloss. in leg. Titia. ff. soluto matrimonio. tenet talem possessorem tuendum esse, sequitur Alexand. in leg. si emancipati. secundo notabili. C. de collatio. & ibi Decius columna secunda & tertia. Barthol. in leg. is potest. columna quinta. ff. de acquir. hæred. 9

Possessor an sit tuendus cōtra fundantem intentionem de iure, ardua quæst.

Contrariam partem vt talis possessio regulariter non tueatur possidentem, tenent Alexand. in dict. l. Titia, & Iason in dict. l. emancipati, in secundo nota. & Alciatus de præsum pti. regula secunda. præsumptione 2. in princip. nisi per decennium esset in illa quasi possessione. Andreas Tiraquel. de primoge. quæstio. 17. opinione 11. ad finem, sequutus Baldum in leg. Titia, suprà allega. quem melius cæteris loquutum firmat, pro quorum opinione facit quòd posterior possessio præsumitur clandestina, secundum Sozin. in leg. rem quæ nobis, in princip. ff. de acquiren. possess. & ibidem quæstio. 4. Alexand. consilio quinquagesimoptimo. libro primo. Idem Alexander consilio 117. eod. lib. Idem Alexand. consilio sexto libro tertio. per Innocentium in capitu. cum ad sedem, de restitu. spoliato. ergo si præsumitur clandestina, non est cur possessor in ea tueatur, contra eum qui fundatam habet intentionem de iure, vt suprà dicebamus.

Quid dicendum; & sanè pro priore opinione, quæ habet talem possessorem tuendum esse, quamuis eius possessio aduersetur primæuo rei statui & origini seu creationi, facit l. circa. ff. de probatio. vbi si quis sit in quasi possessione libertinitatis, & se ingenuum dicat, id probare debet, licet libertinitas aduersetur

primæuo

primæuo statui l. manumissiones. ff. de iusti. & iure. Deinde idē probat d. l. Titia. dum ait, eum qui erat in quasi possessione seruitutis. si se liberum dicat, id probare debere, licet illa quasi possessio similiter naturæ statui primæuo aduersetur. d. l. manumissiones, per totum Institu. de iure personarum.

Tertiò probatur in d. l. Titia. ff. sol. matr. iuncta sua Glo. vbi filia se matrem familias dicebat, vt soluto matrimonio sibi suam dotem haberet, pater autem eius in sua potestate esse contendebat. & patri, ait lex, incumbit onus probādi, & licet illa filia cū nasceretur, in potestate patris esset, tamen Gloss. ait, quòd si filia erat in quasi possessione existentię sui iuris, tuebitur in illa quasi possessione, & si aduersetur natiuitati ipsius filiæ, sed sanè aduersatur, quia ex filiatione non arguitur necessariò ad patriam potestatem, cùm non sufficiat genitum esse, nisi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit, quod matrimonium cùm facti sit non præsumitur nisi probetur, leg. in bello. §. factæ. ff. de capt. tenent Corneus columna secunda, & Decius columna secunda. in dict. l. si emancipati. Alciatus de præsumptio. regul. secunda. præsumptione secunda. numero quinto. Barthol. consilio quadragesimosecundo. visa inquisitione. Corneus consilio septuagesimooctauo. placet mihi. columna penult. libro primo. Iason in leg. post dotem. columna prima. ff. soluto matrimo. & est communis opinio. Vnde licet testes dicant aliquem meum fuisse filium, non probant esse in potestate, nec ex legitimo matrimonio natum, secundum Alciatum, vbi suprà, numero septimo. contra Decium consilio 54. in causa domini.

Quartò probatur in l. sicuti. §. Item si quæratur. ff. si serui. vendi. vbi quamuis quæque res & domus libera præsumatur ab omni seruitute leg. altius. C. de seruitu. tam qui habebat tignum immissum in domum alienam. in ea quasi possessione seruitutis tuetur, & aduersarius sustinet vicem actoris, & probare debet libertatem.

Quintò facit capit. ad decimas, de restitut. spoliatorum. vbi ecclesia, quæ quò ad decimas fundabat suam intentionem de iure communi reperitur priuata sua possessione nec eam posset recuperare propria authoritate, nisi aduersarij possessio esset vitiosa, prout erat ibi, sicque ille textus facit per locum ab speciali, licet & pro contraria quoque parte soleat allegari.

Sextò facit l. si emancipati. C. de collatio. ibi, ceque emancipatum probatum fuerit, vbi filius præsumitur esse in potestate patris, & in ea quasi possessione tuendus est, licet ipsa aduersetur primæuo statui rei, nam omnes filij videtur vt præsumantur spurij, argum. text. in authen. quibus modis natur. effician. sui. §. natura. & quia matrimonium est quid facti, facta autem non præsumuntur nisi probentur. leg. in bello. §. factæ. ff. de capti. † & tamen communis opinio est filium præsumi in potestate, secundum Curtium Iuniorem numero decimo. in dict. l. si emancipati, quod & tenent ibi Alexand. Corne. Iaso. & Decius omnes circa principiū. & qui erat in ea quasi possessione, vt tanquam filiusfamilias haberetur, in ea tuendus est donec probetur contrarium, licet id aduersetur, &c. vt dict. §. natura.

10 *Filius præsumitur in potesta. patris cū communi.*

Facit & septimò, quia † & in quibus casibus princeps habet fundatam intentionem suam de iure, non potest dicere Baroni, quòd ostendat titulū suæ possessionis, aliter quòd eum expellet à possessione illius rei, qua de agitur, vt tenent Bartholus, & Ioannes de Platea post Andr. de Barulo, quem ipsi referunt in leg. prima. per text. ibi. C. de conducto prædio fiscalium, libro vndecimo. sequitur Iason in leg. 2. C. de iure empby. numero 176. Idem Iason in prælud. feud. num. 50. facit tex. in c. dilectus, & ibi Hostiensis & Ioannes And. de offi. ordina.

11 *Actor fundans intentionem de iure an possit incipere ab executione.*

Octauò facit l. si quis diuturno. ff. si serui. vendic. & leg. secunda. C. de seruit. & aqua. vbi qui est in quasi possessione seruitutis, licet ea origini & creationi illius rei aduersetur, est tamen in ea tuendus, & facit generalitas text. in §. commodum. Instit. de interdict. l. actor, & l. fin. C. de probationib.

Pro † contraria tamen parte facit dict. cap. ad decimas, in sensu directo, & facit cap. cum personæ. §. quòd si tales, de priuileg. libro sexto. vbi subditus qui erat in quasi possessione exemptionis, non tuetur in ea quasi possessione, sed respon. quòd ibi minimè ille erat in quasi possessione exemptionis, licet se pro exempto gereret, tunc enim in quasi possessione exemptionis esse videretur, cùm superiore sciente, & patiente diu sic perseuerasset, argu. leg. si ego. §. primo. ff. de public. in rem actio. ibi, per traditionem aut per patientiam fortè. Sed in dict. §. quod si tales, superior non patiebatur, quinimò simul ac intellexit eum se pro libero gerere, illico ei obuiam fecit & contradixit, ergo, &c.

12 *Intell. c. cum personæ. §. quod si tales. de priu. lib. 6.*

Ad d. cap. ad decimas, dic quòd patitur tam varios intellectus, vt in eo nequeat fieri sufficiens fundam. iuxta Doctrinam Barthol. in l. non solùm. §. liberationis verba. ff. de liber. lega. dic ergo, quòd si per tempus longum, vel longissimum vel etiam immemoriale stetit in ea possessione, omnes ferè conueniunt, vt in ea tuendus sit. quòd si breuiore tempore magis dubium, sed adhuc idem si sciente, & patiente eo qui fundabat de iure non solùm iste posidebat, sed etiam ille posidere desiderat, quatenus iste posidere cœpit.

13 *Filius an in patris potestate præsumatur, ard. q.*

Superioribus proxima est illa quæstio, scilicet filius † an in patris potestate in re dubia præsumatur, dubiumque id est, sed communis sententia est in potestate præsumi, quia emancipatio est quid facti, facta autem non præsumuntur nisi probentur. leg. in bello. §. factæ. ff de captiuis. & ita videtur probare tex. in d. l. si emancipati ibi, teque emancipatum probatum fuerit, vbi ita notant communiter Doctores, præsertim Alexan. Corneus, Iason, Decius & Curtius Iunior in notabilibus, & Curtius nume. decimo firmat hanc esse communem opinionem.

Verùm contra hanc communem sententiam multi insurgunt, præsertim Corneus & Decius ibi, sic arguentes, matrimonium est quid facti, facta autem non præsumuntur nisi probentur. d. §. factæ. ergo, inquiunt, non sufficit probare filium esse, nisi probetur præterea quòd natus fuerit ex legitimo matrimonio, quandoquidem, vt in potestate sit oportet eum natum fuisse ex legitimis nuptijs. Institutio. de patria pote. in princi. & leg. item in potestate. ff. qui sunt sui vel alie. iur. ergo probata filiatione non necessariò sequitur, aut infertur patria potestas nisi præter filiationem probetur etiam legitimitas, quæ descendit ex legitimo matrimonio.

14 *Probationes sufficit concludere à cõmuniter accidentibus.*

Neque ad rem pertinet quòd, vt Corneus in dict. l. si emancipari. columna secunda, ait, plerique hominum legitimi nascantur, vt docet experientia rerum magistra, † & probationes sufficiat secundum eum concludere à communiter accidentibus, vt notatur in l. neque natales. C. de probationibus. nam illud præterea quod suspectum est, posset admitti, quando lex induceret suam præsumptionem pro illis communiter accidentibus, non sic quando non inducit, & longè minus quando inducit contrarium, quod accidit in specie nostra, in qua lex, vt filiũ in re dubia legitimum præsumat, tam longè abest, quòd potius eum præsumit spurium, † vt per Alciatum de præsumptionibus, regula secunda, præsumptione 5. numero septimo. per Oldrad. consilio 196. factum tale est. Aretinus consilio 48. in primo dubio. Baptista de sancto Seuerino in l. si qua illustris. C. ad Orfici. colum. 2. † nam ex cohabitatione viri, & mulieris non præsumitur matrimonium de iure canonico. 30. quæstion. quinta. capit. aliter. Gloss. in leg. concubinatu. ff. de concubinis. docet Alciatus de præsumptionibus, regula secunda, præsumptione quinta, in princ. licet de iure ciuili benè præsumeret. leg. in liberæ. ff. de ritu nup. l. in concubinatu. ff. de concubi. Quinimò non solùm quò ad substantiam matrimonij, sed etiam quò ad alia, quæ inde sequuntur, stamus iuri canonico, vt sic tales filij tanquam non legitimi parentibus succedere nequeant tanquam legitimi, ita tenet Panormita in c. lator. qui filij sint legitimi, † motus, quia cũ in hac materia stemus iuri canonico quò ad principale, scilicet quò ad substantiam, & validitatem matrimonij, eidem stabimus & quò ad ea quæ inde sequuntur, scilicet quò ad legitimitatem, & successionem liberorum, arg. d. c. lator. c. tuam, de ordi. cog. c. accessorium, de reg. iur. in 6.

15 *Filij ꝓsumuntur spurij.*

16 *Matrimoniũ quando præsumatur de iure ciuili & quando de iure canonico.*

17 *Matrimoniũ quod tenuit de iure tantũ ciuili non etiã de iure can. liberi inde nati non sunt legitimi nec succedunt vt legitimi, cum communi contra Bal. & alios.*

Contrarium tamen tenet Bal. in c. ex transmissa, de restitut. spoliato. & in l. & si contra. C. de nuptijs, vbi vult quòd in terminis d. l. in liberæ. licet matrimonium non valeat de iure canonico, valere tamen non desinit de iure ciuili, & consequenter erit vtile quò ad illos effectus quos lex ciuilis tali matrimonio accõmodauit, quale est, vt liberi videantur de iure ciuili legitimi, & per hoc parentibus quasi legitimi succedant, non secus quàm si etiam de iure canonico tale matrimonium firmum esset, & hanc Bald. opinionem nouissimè defendit Alciatus, vbi suprà, motus, quia ratio, propter quam tale matrimonium improbatur, de iure canonico est, quia in re dubia, vbi vertitur animæ periculum, tutiorem partem eligere debemus, vt expressit Gloss. in dict. capit. aliter, & quò ad animam tutius est talia matrimonia sic occulta non admitti, quia ab stupris, & contubernijs non longè absunt, quæ ratio, secundum Alcia. non militat quò ad liberorum susceptionem, quod omnino nego, quinimmò militat, nam cùm parentes exoptent substantiam suam ad liberos suos iure successionis deuenire. leg. scripto. ff. vnde liberi. l. nam & si parentibus. ff. de inoffic. testam. curabunt vt matrimonia ritè & iuxta formam iuris canonici fiant, quæ longè absint ab stupris, non curaturi si hæreditates suas ad tales filios peruenturas intelligerent, etiam si nati forent ex matrimonio illo quò ad animam suspecto, quod leges ciuiles probabant, sicque ratio prohibitionis canonicæ non cessat quò ad successionem liberorum, non magis quàm quò ad substantiam ipsius matrimonij, & ita obseruari quotidiè videmus. Præterea communis opinio est, vt firmat Alciatus, vbi suprà, post Abbatem & alios in capit. ecclesia sanctæ Mariæ, de consti. † non posset lex ciuilis inducere præsumptionem in materia spirituali, facit Gloss. communiter recep. in §. prima. Institu. de verb. obligatio. ergo licet in terminis d. l. in liberæ, lex ciuilis inducat præsumptionem matrimonij, tamen ea præsumptio nullius momenti est, cùm matrimonij materia spiritualis esse intelligatur. cùm ergo ex cohabitatione viri & mulieris non præsumatur matrimonium de iure canonico, cui in hac materia standum est, superest vt liberi ex tali consuetudine suscepti legitimi non sint regulariter, consequenter non sint in potestate nostra, vt dict. §. primo. Institutio. de patria potesta. dict. l. item in potestate. nam &

18 *Lex ciuilis in materia spirituali præsumptionem inducere nequit, est communis.*

nam & omnes liberi, olim naturales iure naturæ & gentium intelligebantur, donec leges Romanorum aut aliæ positiuè matrimonia introduxerunt, authen. quibus modis natural. effic. sui. §. natura. si quidem ab initio, ergo omnes liberi ex consuetudine viri & mulieris nati, vel spurij, vel naturales non etiam legitimi videri debent, & consequenter extra nostram potestatem, vt sic non sit verum dicere, est filius, ergo in potestate patris, licet bene sequatur, est filius legitimus, ergo in patris potestate, & ita in specie firmat Alciatus de præsumptio. regula secunda, præsumptione secunda, numero quinto. qui ita intelligit leg. si vxor. verbo, monstretur. C. de condi. insert. Gloss. in leg. pactum quod dotali. C. de pactis. & ita etiam intelligitur dict. l. Titia. & sic

19 *Filius in re dubia nō præsumitur in patris potestate.*

contra superiorem communem sententiam † quòd regulariter filius non præsumatur in patris potestate, tenent Corneus, Decius, Iason & Curtius iunior in dict. l. si emancipati, in secundo, & tertio notabili, & Alciatus in dict. secunda regula. præsumptione 2. numero quinto. Iason in l. post dotem. columna secunda. ff. soluto matrimonio. Corneus, consilio sexagesimooctauo, placet. libro primo. columna penult. Barthol. consili. quadragesimosecundo, visa inquisitione. Fallit quando constabat, talem filium fuisse natum ex legitimo matrimonio, tunc enim benè præsumitur in potestate, nisi probetur emancipatus, & hoc casu saluari potest dicta communis opinio.

Stat ergo ex superioribus, filium natum ex legitimo matrimonio præsumi esse in patris potestate, iuxta textum in principio Institutio. de patri. potestate, & in principio Institutio. de nupti. & ita intelligendam esse legem emancipati. C. de collat. verbo. neque emancipatum probatum fuerit. Cæterùm si non probetur quem esse natum ex legitimo matrimonio, licet probatum fuerit eum esse filium alicuius per alium modum probationis, id non sufficit, vt propterea in patris sui potestate esse intelligatur, & cùm probationes debeant concludere necessariò, leg. non hoc. C. vnde legiti. capitul. in præsentia, de proba. certè licet te-

20 *Filiationis quasi possessio præsumitur eo quod quis tractabatur, & alebatur vt filius cum communi, idq; etiam quo ad effectum succedendi, cum communi contra Alcia.*

stes dicerent, quem esse filium Titij, non propterea viderentur dix[illegible], quòd est in Titij potestate. Sed ad huius rei cognitionem videndum est, vt probetur filiatio, & quidem † possessio vel quasi possessio filiationis probatur ex eo, quòd quis tractabatur & alebatur vt filius, ista est communis opinio, quam tenent Gloss. & Barthol. in leg. prima. C. quorum bonorum. Gloss. & Barthol. & alij in leg. non nudis. C. de probationibus. Barthol. in leg. senatus. §. idem per contrarium. ff. de libe. agnoscen. Idem Barthol. in leg. prima. §. ad quæstionem. ff. de quæstionibus. Alexand. consilio quinquagesimoprimo, viso & discusso processu. libro 1. columna prima & secunda. Decius consilio quinquagesimoquarto. in causa domini Antonij. columna prima & secunda. numero tertio, vbi firmat hanc esse communem opinionem. Quod procedit etiam quò ad effectum succedendi, vt tenet Antonius in capi. transmiss. columna tertia, qui filij sint legitimi. sequitur Decius, vbi suprà, numero tertio. vbi firmat hanc esse communem opinionem, vt procedat etiam quò ad effectum succedendi, quod & vult Bartho. in plerisque locorum suprà allegatorum, in quibus de successione agebatur.

Contrarium tenent nouissimè Alciatus de præsumptio. regula 2. præsumptio. 2. numero 7. nam cum filius aliter & tanquam filius tractatur, cùm isthæc cadant in filio naturali tantùm vel etiam spurio aut fortè incestuoso, per capit. cùm haberet, cum ibi plenè not. per Abba. & alios de eo qui duxit in matrimonium quam voluit, hique non succedant, non videtur sufficienter probari, vt per hoc is legitimus filius videatur præsertim ad effectum succedendi, sed pro communi videtur text. in l. filium eum definimus, & in l. item in potestate. ff. qui sunt sui. & in l. Lucius. ff. de probat. vbi appellatione filij similiter prolati intelligitur de legitimo & naturali, facit l. re coniuncti. versic. præfertur. ff. de lega. 3. §. quoties. Institu. de iure natur. vbi verba in dubio capiuntur in pleniore significatu, facit l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de fundo instru. facit quia sola nominatio ponit quem in quasi possessione filiationis legitimæ. l. non nudis. l. non epistolis. & vtrobique per Gloss. & Doctores. C. de proba. ergo multo magis huiusmodi tractatus vel consuetudo, nam ex factis maior præsumptio capitur, argumento l. quidam cum filium. & quæ ibi traduntur per Bartholum, & alios. ff. de verborum obligationibus.

Denique ipsa experientia rerum magistra docemur, filiationem plerunque non aliter probari solere quàm per communem vicinorum & coniunctorum reputationem, quid enim si de filiatione controuersia sit post viginti, triginta aut plures fortè annos (prout non rarò accidit) quàm natus fuit ille, cuius de filiatione agitur, quisnam puerum infantémve tunc natum certò firmare possit, hunc robustum virum modò factum esse, certè nullus aut vix vllus præter suam matrem aut nutricem. ergo cùm ipso tempore cursu nati infantes crescant, adolescant & quasi mutentur & transformentur, ita vt vix dignosci possit, an is vir robustus & procer modò factus sit, idem qui ab hinc annos multos erat infans anniculus aut breuioris ætatis,

necesse

necesse est leuiores probationes coniecturales & non etiam necessariò concludentes hac in re admittendas esse, sufficereque si à communiter accidentibus concludant, vt tradunt Gloss. & communiter Doctores in dict. l. non nudis. Gloss. & communiter Doctores in dict. l. non Epistolis. C. de probati. clarior Gloss. in leg. neque natales, vbi per Doctores eodem titulo. Corneus in l. si emancipari. columna secunda, de probatio. inde dixit l. Lucius. ff. de conditio. & demonstratio. difficilem esse probationem filiationis, ergo si testes dicebát, aliquem esse filium Titij, si quidem ex parte aduersa probetur, illum Titium nunquam duxisse vxorem, intelligemus illum esse naturalem non legitimum, idem si probetur, ex ætate illius qui filius dicebatur, longè ante matrimonium à Titio contractum natum fuisse, veluti si viriam barbatus dicatur esse filius Titij, qui abhinc ann. 10. duntaxat duxit vxorem. Idem per contrarium, si anniculus puer dicatur esse filius Titij, cuius vxor abhinc annos duos, vel tres, vel plures fortè decessit, & sic de similibus. & longè idem facilius, si is Titius nunquam duxit vxorem, sed si quando hæc omnia cessauerint, quia & Titius vxorem duxit, & is qui filius dicebatur huius, cui sit vt durante illo matrimonio nasci potuerit magis esse videtur, vt sufficiat dictum testium hac de re loquentium concludere verosimiliter, vt dictum est, quo casu testes dicentes illum fuisse & esse filium Titij interpretabimur intellexisse quòd erat filius legitimus, quia ita fit à communiter accidentibus.

21 *Testes. intelliguntur secundum communẽ vsum loquendi.*

† Nam & alibi dictum testis quod non satis certum est, interpretamur secundum communem vsum loquendi. Gloss. communiter ibi approbata in leg. stipulatio ista. §. hi qui. ff. de verborum obligation. quòd si testes dixerint, filium esse ac de legitimo matrimonio natum, res erit expeditior, ergo si testes dicunt talem esse filium Titij, sit regula, vt non intelligatur legitimus & naturalis, sed tantùm spurius, argumento authen. quibus modis natural. efficiun. sui. §. natura, & quia matrimonium est quid facti, ergo, &c.

Fallit primò quando aliter constabat de matrimonio, & ætas illius qui filius dicebatur non repugnabat, nam tunc licet potuerit nasci ex alia muliere quàm ex vxore illius Titij, tamen interpretabimur testes intellexisse de filio nato ex vxore, non ex alia, &c.

Secundum quæ etiam Interpretabimur, eum esse in potestate patris, si non probetur emancipatus, cùm emancipatio sit quid facti, ergo cum quæritur, an filius præsumatur esse in potestate patris, respondeam hanc quæstionem non cadere nisi in filio legitimo, legitimum autem præsumi in patris potestate.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus cap. ad decimas, de restitutio. spoliatorum. lib. 6. & capit. cum ecclesia Sutrina, de causa proprieta. & numero 2. 10. 13. 14. 15. 16. & 18.*

3 *Possessor quando sit tuendus in sua possessione contra eum qui suam intentionem fundabat de iure, & est ardua quæstio.*

4 *Filius an præsumatur in patris potestate.*

5 *Possessio diutina an transferat in aduersarium onus probandi.*

6 *Intellectus capit. cum ecclesia, de causa possession. & proprieta.*

7 *Quanto tempore iusta præsumatur possessio.*

8 *Actor si fundat suam intentionem de iure, tunc reo incumbit onus probandi, cum communi opi. quod intellige in petitorio.*

9 *Possessor an sit lite pendente tuendus in sua possessione, sic etiam contra actorem qui suam intentionem fundabat de iure.*

11 *Possessor an sit tuendus in sua possessione contra aduersarium, qui suam intentionem fundabat de iure, si diu vel aliquandiu dissimulauit.*

12 *Possessionis ius quo tempore amittatur.*

17 *Spoliato agenti remedio recuperandæ, quando possit opponi remedium sententiæ, ardua quæstio.*

19 *Spoliatus an restituatur ante omnia contra fundantem intentionem suam de iure, regula cum 14. limitationibus.*

CAPVT LXXXVI.

NVNC autem agendum est de intellectu capit. ad decimas, de restitutione spoliatorum. lib. 6. iuncto capitu. cum ecclesia Sutrina, de causa possessionis & proprieta. nam in dict. capi. ad decimas, videtur probari vti in iudicijs possessorijs, is contra quem aduersarius habet fundatam intentionẽ de Iure, nõ sit tuẽdus in sua possessione, vel quasi possessione, vnde siue ei posidenti molestia & vexatio fiat circa suam possessionem vel quasi, non dabitur vti posidetis interdictum contra aduersarium molestantem, siue etiam vi ab aduersario à possessione fuerit deiectus, interdictum vnde vi sibi ita spoliato non accommodabitur, quasi dolo faciat, qui petat possessionem sibi restitui, quam statim restituturus sit. leg. dolo. ff. de doli exceptio. contrarium tamen non obscurè probari videtur in dict. capitul. cum ecclesia, vnde timore huius contrarij ea iura variè interpretantur. Primus enim sensus est, vt regulariter is qui est in possessione, vel quasi sit in ea tuendus si molestetur, vel restituendus si spoliatus fuerit, licet contra se habeat aduersarius

1 *Intel. c. ad decimas de rest. spolia. libro 6.*

funda-

fundatam intentionem de Iure, & ita procadat dict. capit. cum ecclesia, & §. recuperandæ. Institu. de interdi. l. si quis ad se fundum. C. de leg. Iul. de vi pub. l. prima. C. si per vim vel alio modo. l. si quis vi, in principi. ff. de acquitend. possessio. leg. prima. §. cum à me. ff. de vi & vi arm. sed d.c. ad decimas, procedat de iure tantũ canonico, & in causis tantũ actis in foro ecclesiastico. Ita Pau. Castr. in l. seruitutes. mag. ff. de seruitut. colum. quarta. numero 9. causa enim decimarum spiritualis est, vt tradunt Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquitend. possessio. Dec. consilio 134. numero quarto. Doct. in cap. causam quæ, de probatio. neque agi potest nisi apud iudices ecclesiæ. sicque volunt d.ca. procedere de iure tantùm canonico, non sic de iure ciuili.

2 *Intell. 2.* Secundus intellectus fuit, vt dict. ca. ad decimas, procedat quando possessio spoliati erat recens, quod suadetur dum ibi dicitur aliquãdiu, quod in semestri tempore videtur includi, vel etiam breuiore, secundum Abba. in d. c. cum ecclesia. numero 24. per ca. secundum, de confessione præben. vbi vltra sex menses dicitur din. † Sed d. cap. cum ecclesia, procedat quando possessio maturior erat ac antiquior, & ita tenent Abbas ibi, & Martinus quem refert, & sequi videtur ibi Aegidius Bellamer. oppositio. vndecima. num. vigesimosexto, & Dominicus in dict. cap. ad decimas, columna fin. post Ioannem Andr. ibi, quem ipse refert, quod & tenet ibi Petrus de Anchar. & sentit idem etiam in dict. cap. cum ecclesia. numero 31. & licet Ioannes Faber in §. retinendæ. columna penult. Institut. de act. & Iacobinus in l. si de vi. ff. de iudi. nume. 18. versic. septimo. & Baldus in leg. si de proprietate. numero 21. C. si à non compet. iudic. & Oldrad. consilio quodam, & Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquitend. possessio. numero 77. & ibi Iason num. 48. teneant simpliciter non esse tuendum, aut restituendum possessorem in sua possessione, vel quasi, quando aduersarius contra eum habebat fundatam intentionem de iure, tamen ipsi fortè non negarent quin id limitaretur vt cessaret quando is possessor fuit diu in sua possessione. Quinimmò ipsemet Iason in leg. si emancipati, in secundo notabil. columna secunda, quòd licet possessio illius qui est in possessione vel quasi possessione cuiuscunque rei vel iuris minus iusta aut legitima præsumatur, quando in ea re vel iure eius aduersarius habebat suam intentionem fundatam de iure, tamen ea præsumptio cessat, idque præsumptum possidendi vitium purgatur per diuturni temporis prætèritionem, vt sic ea possessio, quæ antea iniusta & illegitima præsumebatur, iam incipiat videri iusta ac legitima. Vnde licet † filius natus ex legitimo matrimonio præsumatur esse in potestate patris. leg. si emancipati. C. de collation. ibi, teque emancipatum probatum fuerit. leg. si filius ff. de probation. tradunt Fulgosius, Ludouicus Romanus, Alexand. Iason & Decius, in dict. l. si emancipati. Angelus & Imola Cumanus & Ludouicus Romanus in leg. sed & si de sua, post Gloss. ibi. ff. de acquirenda hæreditate. Alciatus de præsumptio. in regula secunda. præsumptione 2. in principio. Corneus consilio 204. quanquam. & idem in consilio 208. libro tertio. tamen si is filius natus ex legitimo matrimonio fuit longo tempore decem vel viginti annorum in possessione vel quasi existentiæ sui iuris, licet isthæc possessio aduersetur natiuitati, origini, & primæuo statui eius, iam incipit videri sui iuris, licet pater haberet contra eum suam intentionem fundatam de iure, vt sic possessor diutinus in sua possessione vel quasi tuendus sit etiam contra eum qui habebat suam intentionem fundatam in iure, ita tenent Barthol. & Baldus in leg. secunda. C. si aduer. rem iudi. & in l. post mortem. ff. de adopt. And. Siculus consilio vlt. libro quarto, inter consilia Alexandr. Iason in dict. l. si emancipati. dict. 2. notab. Ias. numero quadragesimoquarto. in leg. si prius. ff. de operis noui nunciatio. Alciatus, vbi suprà, numero secundo. ex quorum relatione apparet hanc esse communem opinionem, quam & Baldus in leg. Titia. ff. soluto matrimonio. sequitur, & Decius in dict. l. si emancipati, numero quarto, facit tex. in leg. prima. versicul. din. C. de patria potesta. quinimmò quemlibet possessorem in sua possessione tuendum esse, etiam si ea non esset diutina, tenuerunt Gloss. in leg. Titia. ff. soluto matrimonio. & Alexand. in dict. leg. si emancipati, ad princip. & ibi Decius columna tertia, & Barthol. in leg. is qui potest. columna quinta. ff. de acquirend. hæred. licet plerique eorum quos sup. retulimus, ab hoc vltimo discesserint. & Andreas Tiraquellus de iure primoge. quæst. decimoseptima. opinione 11. ad finem. Bartolus in dict. leg. Titia. sed & Paulus in leg. si solennibus. C. de fid. instrumen. & And. Tiraquellus, vbi suprà, numero decimonono. versicul. nec prætermittemus. videntur generaliter idem defendere in quacunque possessione etiam recenti, licet ipse Tiraquellus parum sibi constet, quod & sentit Curtius iunior in dicta lege, si emancipati. columna secunda.

3 *Possessor quãdo sit tuendus in sua possessione contra eum qui suã intentionem fundabat de iure, ard. q.*

4 *Filius præsumitur in potestate patris.*

Itaque omnes illi quos suprà retulimus, vno ore sunt in hac opinio. vt qui diu fuit in possessione, vel quasi alicuius rei vel iuris, in qua alius fundabat suam intentionem de iure, sit tuendus in ea contra eum qui de iure fundabat, quinimmò ipsorum non pauci idem volunt etiam si non diu fuisset in ea quasi possessione, quod & nos admitteremus tribus concurrentibus quòd & ipse possideret & aduersarius possidere desisteret. tertiò quòd aduersarius non ignoraret illum possidere,

posſidere, quartò quod vltra annum in tali poſſeſsione is fuiſſet, argumento in princip. Inſtit. de vſuca. facit l. ordinamenti titulo de las præſcripti. l. prima. dum induxit vt per annum & diem præſcriberetur res etiam immobilis ſciente & tacente domino.

Denique hoc vnum certum eſt, & ab hoc nullum eorum quos ſuprà retulimus, quósve mihi legere contigit declinatum inuenies † vt poſſeſsio diuturna transferat in aduerſarium onus probandi, licet aduerſarius ille haberet intentionem ſuam fundatam de iure, ſicque poſſeſſor ille diuturnus in ſua poſſeſsione vel quaſi tuendus ſit, vnde apparet veriſsimū eſſe ac receptiſsimum intellectum eorum qui d. cap. ad decimas, contendunt, non habere locum quando quis foret ſpoliatus à ſua diutina poſſeſsione vel quaſi, ſed tantū quando poſſeſſio iunior eſſet ac recedens, † quod non obſcurè probatur in dict. cap. cum eccleſia Sutrina, de cau. poſſeſsio. & proprie. vbi contra clericos ibi ſpoliatos ſtabat fundata intentio de iure in fauorem canonicorum ſpoliantium, & adhuc ſpolium illud inculpatum nō fuit, nec reſtitutio ſpoliatis denegatur. Neque ad rem pertinuit quod Alciatus in d. regula 2. præſumptione 2. ad principi. in tract. præſumpt. ait ſe non videre, vt in huiuſmodi iuribus poſsit cōtingere præſcriptio per longi tantū tēporis, nō etiā longiſsimi præteritionem, † nam agnoſcimus quidem præſcriptionem proprietatis non contigiſſe, ſed nihilominus poſſeſsio ex temporis diuturnitate iuſtificatur, vt licet talis poſſeſſor in iudicio proprietatis poſsit ſuccumbere & ſuperari, in iudicio tamen poſſeſſorio non poſsit, aliud enim eſt poſſeſsio, aliud proprietas, quinimò nihil commune habent. l. naturale. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſsione.

5 *Poſſeſsio diutina an transferat in aduerſarium onus probandi.*

6 *Intell. capit. cum eccleſia de c. uſa poſſ. & proprie.*

7 *Quanto tempore iuſtificetur poſſeſsio.*

Denique cum quæritur, an poſſeſsio vel quaſi transferat onus probandi in aduerſarium, reſpondendum eſt, regulariter transferri. §. commodum. Inſti. de interdi. leg. qui accuſare. C. de eden. l. actor. quod aſſeuerat, & leg. prim. & leg. fina. C. de proba. idque non inde deſcendit, quòd poſſeſſor titulum habere præſumatur (nam cùm ſit facti, non præſumitur. leg. in bello. §. factæ. ff. de capt. leg. ſi emancipati, ibi, teque emancipatum. C. de collatio.) ſed magis eo quòd actor titulo & iure carere præſumitur quandiu non probat, vnde in re dubia pro reo iudicandum. c. cum parium, de regulis iuris, in ſexto. cap. in pari eodem titulo. † Verùm ſi actor habeat ſuam intentionem fundatam in iure, tunc poſſeſsio non transfert in eum onus probandi, quia ipſe ſatis ſuperque intentionem ſuam probatam habet in corpore iuris, cuius fides & auſthoritas ſuggerat omne genus probationis, ſicque hoc caſu ipſi reo incumbit onus probandi, vt probatur in capit. ſunt perſonæ. §. quod ſi tales. de priuilegi. in ſexto. & in cap.

8 *Actor ſi fundat ſuam intentionem de iure reo incumbit onus probandi, cū cōmuni quod ad petitorium.*

primo. de præſcipt. & in capi. ad decimas, de teſtitu. ſpolia. eodem lib. & in lege octaua, titulo de la reſtitution de los deſpoiados lib. 3. ordinament. & in l. 4. titul. 1. lib. 2. ordinamen. & in l. 5. titul. 3. lib. 5. ordinam. ita tradunt Petrus & Cynus & Paulus Caſtr. & alij communiter in leg. ſolennibus. C. de fide inſtrum. Bart. in leg. ſi prius. ff. de operis noui nunciatio. & ibi communiter Doctor. vt teſtantur ibidem Alex. nume. 37. cum pluribus ſequentibus, & Iaſ. nume. 43. And. Tiraq. de iure primogenitu. q. 17. opinione 11. nu. 19. Decius conſil. 321. in cauſa quæ Alexandriæ. colum. 4. verſ. accedit. Idem Decius in capit. ex literis. notab. 5. de probation. Idem conſi. 444. in caſu ad me tranſmiſſo. colu. 4. Alcia. de præſumpt. regula 3. præſumpt. 43. ad princip. Iaſ. in leg. Diuo Pio. §. ſuper rebus. colu. 2. ff. de re iud. Fulgoſius conſil. 138. viſis, in ſecundo dubio. Barba. in cap. 1. de probatio. colu. pen. Corne. conſi. 90. viſo proceſſu. lib. 2. ex quorum relatione apparet hanc opinionem receptiſsimam eſſe, & ita intelligitur Glo. quam ibi ſequuntur Bart. & communiter Doctores in leg. ſicuti. §. ſed ſi quæratur. ff. ſi ſeruitus vendice. Ergo iſto caſu cùm reo eidemq; poſſeſſori incumbat onus probandi, quádo actor fundatam habet ſuam intentionem de iure, non ſecus, quàm actori incumberet, quando fundatam non haberet, ſequitur hunc reum lite pendente in ſua poſſeſsione, vel quaſi, turbari non debere, non magis quàm turbaretur, quando actor ſuam intentionem de iure fundatam non haberet, vt in eo tantùm eius conditio deterior ſit, quando contra eū fundata erat actoris intentio, quòd de iure & legitimo titulo docere tenebitur, ſi nolit in lite ſuperari, interea tamen in ſua poſſeſsione tuendus eſt, ſi quidem ſit longinqua ant diutina, ſin minus tunc ſimiliter tuendus eſt ſub diſtinctione tamen, de qua per Paul. Caſtr. in d. l. ſi ſoleunibus, & per Andr. Tiraq. vbi ſuprà, opinione 11. num. 19. & nu. 24. cum ſequentib. & per Bald. in l. Titia. ff. ſoluto matrimonio. vt voluit Gloſſ. in dict. l. ſolennibus. Glo. & Barthol. in d. l. Titia. Alexand. in d. l. ſi emancipati. colum. 1. de collatio. C. per dict. l. Titia, & d. l. circa. ff. de probat. quod intellige quando illa quaſi poſſeſsio carebat omni vitio violentiæ clandeſtinitatis, aut precariæ rogationis, vt in dict. c. cum perſonæ. §. quòd ſi tales. quantum autem tempus quotie actus deſiderentur, vt quis in tali quaſi poſſeſsione ſtare videatur, tradunt Doctores in dictis locis.

9 *Lite pendente an ſit tuendus in ſua poſſeſ. etiam contra eū rem qui fundabat de iure.*

10 Tertius † intellectus ad dict. c. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & proprie. & ad d. cap. ad decimas, eſt quòd in d. c. cum eccleſia, illa quaſi poſſeſsio cōtra quam erat ius cōmune iuſtificabatur ex ſcientia & patientia aduerſarij, non ſic in dict. cap. ad decimas, vbi poſſeſsio videbatur clandeſtina, vt patet ibi,

nisi

nisi euidenter docuerint quòd earum possessionem legitimè assequuti fuissent, quorum verborum sensus est, quòd vel ipsa possessionis vsurpatio fuit illegitima & vitiosa, & sic aliquandiu tantùm nõ etiam diu durauerat, quodque cum primum ad notitiam proprietarij peruenerat, illico eam recuperare properauit, sicque ille possessor qui se spoliarum dicebat, non tam iusta & legitima, quàm illegi-

11 *Possidens tuc dus est in sua poss. tolerando aduersarium scientem, & alt quandiu patientem.*

tima possessione exutus fuit, ita Imo. num. 25. in fin. in d. c. cum ecclesia. & is sensus in se verus est, satisque arridet literæ vtriusque textus, ex quo colligitur conclusio, quòd † qui est in possessione vel quasi, cõtra quam est ius commune, adhuc tamen est in ea tuendus si aduersarius tolerabat, & dissimulabat seu patiebatur aliquandiu vel saltem si diu. † Confirmatur, quia ex tali patientia, & dissimulatione ille qui suam intentionem fundatam habebat, videtur ius possessionis amisisse, idque in possessorem migrasse, vt iam de possessione agi non possit, sed tantùm de proprietate ex communi sententia, quam tenent Barthol. in l. si id quod, in principio, ff. de acquir. possess. Cumanus & Alex. in d. §. nihil commune, vbi Iason num 84. ait, hanc esse communem opinionem Iason. in l. prima colu. fin. C. de seruis fugitiuis. Glo. Paul. & alij in l. si de eo. §. 1. ff. de acqui. poss. & in specie vltra Imolam suprà relatum, ita declarant d. c. cum ecclesia, Antonius ibi num. 39. & etiam Innocentius & Andreas Tiraquell. qui quamplures allegat de præscriptio. §. primo. Gloss. 4. ad finem, versicul. & quanquam.

12 *Possess. ius quo tempore amittatur.*

13 *Intelle. 4.* Quartus intellectus ad dicta iura est secundum Antonium, num. 39. in dict. c. cum ecclesia, quòd dict. c. ad decimas, procedat, quando pro spoliatore ius erat notorium, nec ex parte spoliati aderat defensio vlla, nec etiam allegabatur præter illam quasi possessionem suspectam, vitiosam & iniustam, ait d. c. cum ecclesia, non sic notorium erat ius spoliatoris, quia obumbrabatur, vel (vt eius more vtar) obfuscabatur ius spoliatoris per defensiones seu allegationes spoliati, dum afferebant se sæpius retro abhinc annos 30. vel 40. vel etiam pluribus electionibus illius modi interfuisse, vnde & ad titulum præscriptionis properabant ac nitebantur quò ad ius proprietatis, & interea quò ad ius possessionis ex antiquitate temporis sese muniebant, isque etiam sensus & in se verus est, & sensus literæ ac illorum capitulorum proxime accedit.

14 *Intelle. 5.* Quintus † intellectus fuit Ias. in d. §. nihil commune. num. 48. qui putat ideo procedere dict. cap. ad decimas, quod ibi spoliator intentionem suam fundabat tam in proprietate quàm in possessione, & ideo restitutio cessat quasi ex parte spoliatoris adessent tam proprietas iure notoria quàm etiam possessio legitima & ciuilis, ex parte autem spoliati adesset nihil præter quandam naturalẽ tantùm possessionem vitiosam, puta clandestinam vel nudam tantùm detentationem similiter vitiosam, sed ipse Ias. non probat quod spoliator in terminis d. ca. fundaret suam intentionẽ quò ad possessionem, sed te proba per d. c. ibi, nisi euidenter docuerint quòd earum possessionem legitimè assequuti fuissent, ergo à contrario sensu præsensit summus Pontifex quod interfuit vitium clandestinitatis, sicque cum spoliatus ille tempore quo illarum decimarum possessionem occupauit, nullam vim intulerit, neque precariam possessionem rogauerit, superest vt vitium quod ibi significatur, esse clandestinitatis, & is sensus sic declaratus similiter verus in se est, nec à litera & mente illius tex. videtur alienus.

Sextus intellectus fuit, vt d. c. ad decimas, loquatur in casu tantùm speciali, & procedat in causis tantùm spiritualibus, in quibus iure Canonico subuenire obuiareque animarum periculis potissimùm curæ fuit, non sic in reliquis causis inspecto iure tam Canonico quã Ciuili, ita sentit Baldus in l. ordinarij. colum. fin. C. de rei vend. quem refert Ias. num. 47. in d. §. nihil commune, & is sextus intellectus differt à primo, de quo suprà, quia secundum primum intellectum d. c. ad decimas, setuandum esset in terris ecclesiæ, non tantùm in causis spiritualibus & inter clericos, sed etiam in causis profanis & inter laicos, at secundum hunc sextum intellectum solùm in causis spiritualibus, non etiam in profanis. 15 *Intelle. 6.*

Septimus † intellectus sit, vt d. ca. ad decimas, procedat quando constabat apertè illum spoliarum nullum ius habere tam ex modicitate temporis, quo possidebat, quàm ex eo quòd interrogatus cur possideret, respondere aliud nesciebat quàm quia possideo, tunc enim restituendus non est, vt ibi per rationem l. dolo. ff. de dolo. Id quod non multum videtur declinare à litera d. c. ad decimas, cum ibi spoliatus ille qui se restitui postulabat, nullam iustam possessionis suæ causam allegasset. Confirmatur is sensus, nam illa communis opinio quæ habet, † quòd spoliato agenti interdicto recuperandæ potest opponi exceptio sententiæ latæ contra eundem spoliatum in fauorem spoliatoris super eadem re vel iure à qua spoliatus fuit, quam communem sententiam tenuetunt Angel. & Imola, Cumanus, Alexand. & alij communiter in d. §. nihil commune. estque communis opinio secundum Ias. ibi, num. 43. & eam dicit communem opinionem Alexand. ibi, numero 12. quam etiam communem appellat Rip. ibi. numero 35. quam sequitur & communem esse firmat Gregorius Lupus in l. 27. titu. 2. parte tertia. in Gloss. que lentregasse. tenent Paulus Castren. in l. permisceri, in princi. ff. de acquir. possess. Idem Paulus in l. secunda. C. de edict. diui Adri. tol. Anton. in cap. cum dilectus, de causa poss. & propr. Idem in cap. pastoralis, eo-

16 *Intelle. 7.*

17 *Spoliato agenti interdicto recuperandæ quando possit opponi exceptio sententiæ, ard. quæst.*

P dem

dem titu. Idem in cap. in literis, de reſt. ſpoliato. Inan. Andr. & Panormit. in dict. cap. paſtoralis. Arer. in d §. nihil cnmmune. Deci. cnnſil. 191. in cauſa. nume. 9. cum ſequen. Hoſtien. & Inan. Andr. in capi. 2. de cauſa pnſſeſ. licet cnntrarium tenuerint Barthnlus colum. 2. in dict. §. nihil commune. Glnſſ. 1. in capit. ſolicitè, de reſtitunio. ſpnliato. & Gloſſ. in capitu. paſtoralis, de cauſa poſſ. & proptie. Panormit. in capi. in literis. cnlum. 5. de reſti. ſpnlia. Barthnl. in l. ſi de vi. cnlumna fina. ff. de iudic. Tamen illa cnmmunis npinio contra Barthnlum procedit, quandn per ſentenriam erat certum & indubitatum buic ſpoliato nullam poſſe cnmpetere defenſinnem, inſpecta ſuamer allegatinne, quale eſſet cum prius factum fuit ſpnlium, deinde inter ſpoliatum & ſpnliatorem iudicium de proprietate cæptum & finitum fuit in fauorem ſpoliannis, tunc enim ſi ſpoliatus rurſum petat rem ſibi ablatam ſibimet reſtitui ante omnia, replicabn quòd ſi illud petijſſet ante omnia, qund vt id ante omnia fieret, par erat, verùm cùm illud petat, pnſtquàm liquet proprietatem alienam eſſe, ſera petitio eſt, tum quòd dnlo faciat, dum petit quod ſtatim reſtituturus eſt. l. doln. ff. de dnli excep. tũ quòd ſibi debet imputare qui cnngredi vnluit ſuper rei prnprietate & dnminio, tum qund effectus victnriæ aſſecutæ in iudicin proprietatis eſt, vt victori reſtituatur pnſſeſsio, id quod cùm iam cnnrigerit. infectũ reddi ocinſum eſſet ac inciuile, diuerſum ſanè eſſer ſi pnſtquam in iudicio proprietaris viciſti me, & id, de quo agebatur, tibi traditum fuit vel nnn fuit. me eadẽ re vel iure ſpoliaſti, & agenti mihi interdictn recuperandæ npponeres de ſententia pro te cnntra me lata, nam replicabo quòd pnſt eam laram pnruit ius ad me redire, ac re vera ad me reunlauit, nam interea mibi reſtituere teneberis, ita ſaluatur npinin Bart. & ſequacium ſuprà relata, ita tenent Alexand. in d. §. nihil cnmmune. nu. 12. cum ſeq. & Ripa ibi, num. 44. qui air ita tenere modernos ibi, & eſſe ex mente Gln. in d. §. nihil commune. Sic ergn & in terminis d. c. ad decimas, iden ceſſabat reſtitutin, quòd ille ſpoliatus faſſus eſt nullum ſe ius babere, vel ita colligebat ex eius allegatione inſulſa ac inerti, & hunc intellectum tenet Deci. conſil. 134. viſn. columna fina.

18 *Intell. 8.* Octauns intellectus eſt quòd in d. c. ad decimas, allegabatur præſcriptin, quæ ſine titulo non contingit. l. nullo. C. de rei vendica. ca. 1. de præſcriptio. in ſexto. at in d. c. cum eccleſia Sutrina, allegabatur cnnſuetudo, quæ titulum nnn requirit. Ita Innocentius, Cnllect. & Bernardus ibi, ſed is quidem ſenſus & diuinat & parum inſtruit, & præterea aduerſatur literæ. d. capir. ad decimas, verbo aliquandiu. quòd in ſemeſtri ſeu breuinre tempnre verificatur, nnn autem in lnngiore argumento. ca. ſecundi de conceſsip. prxben. ergn tam breuj tempore, qui diceret præſcripſiſſe ſe, ineptire videretur, ſed & in ſe is ſenſus vetus nnn eſt, nam ſi ibi ſpoliati allegarent ſe præſcripſiſſe, diu ſe poſſediſſe affirmantes, interea dum id docebatur reſtituendi fnrent.

Nnnus intellectus quod ibi erat veroſimilis ſuſpicio contra ſpoliatum agentem, ita Gl. in cap. in ſumma. 16. q. 1. id qund innuit litera illius text. Ioannes Andr. in d. cap. ad decimas. Glnſſ. in c. ſi diligenri, de præſcrip. id quod eſt cnntra §. recupera. Inſt. de interd. *Intell. 9.*

Decimus intellectus quòd ibi de nnn iure ſpoliati agenris cnnſtabat per cnnfeſsinnem eiuſdem, ira Collect. in d. c. cum eccleſia, & Arcbid. d. c. ad decimas. *Intell. 10.*

Vndecimus intellectns qund d. ca. ad decimas, lnquitur quandn ſpoliatus totum ius ſibi arrogare vnlebat, at in d. capi. cum eccleſia, quando partem tantùm quod in ſe verum eſt, ſed cur diuerſum, præſertim cùm procedat argumen. de toto ad partem. l. an pars. ff. pro derelictn. leg. quæ de tnta. ff. de rei vend. reſpnn. quòd facilins admittitur rei cuiuſq; diminutio vel deterinrarin quàm interitus. Cornel. per textum, ibi in l. cum quæſt. C. delegat. numero 6. ſi quis diuturnn. ff. ſi ſetu. vend. iunct. lege nulln. C. de rei vend. ſed is intellectus nihil inſtruit, & videtur cnntra §. recuperandæ. Inſt. de interd. *Intell. 11.*

Duodecimus intellectus quod in ca. ad decimas, lnquitur de inre nnn cnmmunicabili, ar in c. cum eccleſia, agitur de iure cnmmunicabili, ita Iaſnn in d. cap. ad decimas quem refert Aegidius nppnſinn. 11. in d. c. cum eccleſia, ſed is ſenſus nihil inſtruit. *Intell. 12.*

Tertiuſdecimus intellectus quòd in capit. ad decimas, erat vehemens iuris præſumptin coutra ſpoliatum, at licet iuris præſumptio etiam eſſet contra ſpnliatum in rerminis dict. capitul. cum eccleſia, tamen nnn ita vehemens, ſecundum Aegidium Bellam. vbi ſuprà. *Intell. 13.*

Quartuſdecimus intellectus quod in dict. capit. ad decimas, erat præſumptio contra ſpoliatum, & præterea ſpoliator fundabat intentionem de iure, eſtque communis ſenſus ſecundum Cnuarru. lib. 1. reſnlu. capt. 17. numero 6. & ſecundum Mart. Azpilcu. in c. accepta, de reſtit. ſpnlia. oppoſitin. decima. Iaſ. in dict. l. naturaliter. §. nihil commune. num. 47. vbi Ripa num. 77. Gloſ. Inan. And. Ioan. Monac. & Dnmini à S. Geminiann. in d. ca. ad decimas. *Intell. 14.*

Stat ergn ex ſuperinribus regula † ſpnliatum agentem interdictn recuperandæ non eſſe ante omnia reſtituendum, ſi ſpnliatnr habebat fundatam intenrionem de iure, vt dict. capitul. ad decimas, tradunt Doctnr. tam ibi quàm in dict. capitu. cum eccleſia. Faber in §. retinendæ. Inſtiruti. de interdict. columna penult. Iacnbinus numero decimooctauo. & Paulus Caſtrenſ. in leg. ſi de vi. ff. de iudic. Bal. in l. ſi de proprietate. num. 21. C. ſi à nnn cnmpe. iudic. Oldradus conſilin quodam, quem ibi 19 *Spoliatus non reſtituitur ante omnia contra fundantem intentionem ſuam de iure ſed limitatur 14. modis.*

ibi Bald.allegat.Bald.& Alexand.nume.23.in d.§.nihil commune,vbi Iaſ.num.44. & Franciſc.de Ripa nume.77.& alij vbique moti per text.in d.cap.ad decimas,vbi non poteſt fieri ſufficiens fundameotum, propterea quod recipit tot tamque varios ſenſus, vt ſuprà retulimus, & aliquid etiam per Ioan.Lup.in capit. per veſtras, de donat. inter virum & vxorem. nota.ſecundo.verſicul.ſed eſt pulchra dubitatio.

Limita.1. Limita primò, vt procedat de iure tantùm Canonico, nõ etiam de iure ciuili, ſecundum intellectum ſuprà relatum, ſi fortè in ſe verus eſt.

Limita.2. Limita ſecundò, vt non procedat quaodo poſſeſſor ille ſpoliatus diu fuerat in illa poſſeſſione vel quaſi, iuxta ſecundum intellectum ſuprà relatum,qui in ſe verus eſt.

Limita.3. Limita tertiò, vt procedat quando ex confeſsione ipſius ſpoliati conſtabat de non iure ipſius,ſecus ſi eſſet aliqua dubietas,ſecundum decimum intellectum ſuprà relatum, cui accedit quartus & ſeptimus intellectus, quod intellige vbi confeſsio erat aperta.

Limita.4. Quartò limita, vt procedat etiam ſi confeſſio ſpoliati de non iure ſuo eſſet tacita, puta quia licet non expreſsit ſe nullum ius ad proprietatem rei,qua de agebatur,habere, tamen iocerrogatus cur poſsideret, reſpondit, quia poſsideo, vel aliam inertem fatuámve cauſam reddidit iuxta quartum,& ſeptimum intellectum,ſuprà relatum, non ſic ſi efficacem aut iuſtam cauſam reddidiſſet.

Limita.5. Quintò limita,vt procedat quando ſpoliatus totũ ius ſibi arrogare volebat, non ſic ſi aliquid tantùm iuris per cuius abſceſſum res nõ abſcederet, licet deterior ſpoliatori eidemque domino redderetur, iuxta vndecimum intellectum ſuprà relatum, quem non puto verum.

Limita.6. Sextò limita, vbi ex parte ſpoliati erat notorietas iniuſtitiæ, aliter quàm per eius confeſsionem, vt tunc & non alitet procedat d.c. ad decimas. iuxta ſeptimum, & quartum intellectum ſuprà relatos,ſecus vbi talis notorietas contra ſpoliatum non eſſet.

Limita.7. Septimò limita quando ſpoliatum ius habere poſsibile erat, tunc enim ceſſaret d.ca.ad decimas, iuxta ſeptimum intellectum ſuprà relatum.

Limita.8. Octauò limita, vt non procedat in cauſis tantùm ſpiritualibus, non ſic in reliquis cauſis, ſiue loquamur de iure Canonico ſiue de iure Ciuili, iuxta ſextum intellectum, ſuprà relatum,ſed cogita an in ſe ſit verus.

Limita.9. Nonò limita,vt non aliter procedat, quàm ſi ſpoliatot fundatam haberet ſuam intentionem de iure,tam in proprietate,quàm in poſſeſsione,iuxta quintum iotellectum ſuprà relatum,ſed dubito, quia vix vllus fundat intentionem de iure in vtroque, ſed tantùm in proprietate.

Decimò limita vt procedat,quando ſpoliatus nitebatur in titulo præſcriptionis, ſecus ſi diceret ſe quæſiuiſſe per cõſuetudinem. iuxta octauum intellectum ſuprà relatum, quod ſuſpectum eſt. *Limita.10.*

Vndecimò limita, vt non procedat, niſi cùm eſſet veriſimilis ſoſpicio contra ſpoliatum, ſecuodum nonum intellectum ſuprà relatum. *Limita.11.*

Duodecimò intellige,quando ius non erat communicabile ſine læſione communicantis ſecus ſi eſſet, nam tunc ceſſaret dict.ca.ad decimas, & ſpoliator reſtituere teneretur illud ius cuius abſceſſus ſibi parum, aut nihil noceret, iuxta intellectum duodecimum ſuprà relatum. *Limita.12.*

Tertiodecimò intellige quando erat vehemens ſuſpicio contra ſpoliatum, tunc ceſſat reſtitutio, ſecus ſi non eſſet, iuxta decimumtertium intellectum ſuprà relatum. *Limita.13.*

Quartodecimò limita,vt dict. cap. ad decimas,non procedat, quando eſſet vis ablatiua,argumento §. recuperandæ.Inſtitu. de interdict.l.prima. C.ſi per vim vel alio modo.l. ſi quis ad ſe fundũ. C. ad legem Iuliam. de vi public.ca.in literis,de reſtitutio.ſpoliato.cum ſimilibus.Iſtorum autem intellectuum, quos ſuprà retulimus, iſtarumque limitationum, ad d.cap.ad decimas, quot aut quales ſint in ſe veræ aut literæ illius tex arrideant, quótve nec in ſe veræ ſint, nec literæ conſonent ex ſuprà dictis non obſcurè apparebit. *Limita.14.*

SVMMARIVM.

1 *Titulus an de iure Canonico requiratur in præſcriptione longiſsimi temporis, ardua q.*

2 *Præſumuntur etiam ea quæ ſunt facta poſt longum tempus in ijs quæ ſunt modici præiudicij.*

3 *Titulus an de iure Canonico in præſcriptione triginta annorum requiratur, cum adeſt contra poſſeſſorem præſcribentem vehemens iuris præſumptio.*

4 *Intellectus capit. primi, de præſcriptionibus libro 6.*

5 *Intellectus l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus vendicetur.*

6 *Præſcriptio longi temporis de iure Canonico procedit in ijs quæ ſunt modici præiudicij, licet poſsidens haberet ſcientiam iuris alieni.*

7 *Mala fides præſumitur de iure Canonico in præſcribente contra eum qui habebat fundatam intentionem de iure, ſed ipſa mala fides tempore purgatur.*

8 *Titulus ad præſcribendum de iure Canonico non exigitur, vbi agitur de non magno præiudicio.*

9 *Intellectus cap. cum perſonæ. §. quòd ſi tales, de priuileg. lib. 6. & num. 17.*

10 *Intellectus cap. cum eccleſia, de cauſa poſſeſſio. & propriet.*

 11 Præ-

CAPVT. LXXXVII.

5 *Tit. an requiratur de iure Canonico in præscriptione longissimi temporis, ard. q.*

HINC apparebit an vera sit illa communis opinio, quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in præscriptione longi temporis de iure ciuili, in pri. Institu. de vsucap. l. nullo. C. de rei vendicat. l. vnica. C. de vsucap. transf. l. Celsus. ff. de vsuca. qui eo iure in præscriptione triginta annorum necessarius non est. l. sicut l. omnes. l. cum notissimi. C. de præscriptio. 30 annorum, qui etiam exigitur de iure Canonico longi temporis præscriptione, non sic in præscriptione 30. vel 40. annorum. cap. de quarta, de præscri. nisi vbi contra præscribentem alter habebat fundatam intentionem de iure, vel contra eũ erat iuris præsumptio. capit. 1. de præscrip. in 6. c. cum personæ. §. quod si tales, de priuileg. in sexto, tamẽ hoc vltimum in quo tantùm quò ad tituli interuentum ius Canonicum differt à iure ciuili, non procedit, vbi ageretur de leui læsione aut præiudicio, sed tantùm vbi de magno ageretur, vt sic vbi contra præscribentem vel est iuris præscriptio, vel alter habet fundatam intentionem de iure sine tituli interuentu etiam 30. ann. præscriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio, puta de amissione totius rei, qua de agitur, benè tamen procederet præscriptio cùm de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione non etiam de omnimoda ipsius rei amissione, ista est communis opinio quam tenent Imola in cap. de quarta. colum. fin. Idem Imola in cap. cum ecclesia Sutrina, de causa possessio. & propriet. colum. fin. & ibi Ant. & sentit ibi Aegidius Bellamera. num. 24. oppositione 10. Imola in c. fin. nume. 10. de præscriptio. Anchara. in c. sine possessione. de regulis iuris in sexto. colum. 9. Imola in c. si diligenti. num. 15. de præscriptio. vbi Felinus num. 7. Ripa in d. ca. cum ecclesia. col. penult. Romanus in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. sequitur, & dicit communem opinionem Balbus de præscriptio. 2. par. 3. partis principalis. quæstio. 6. nume. 30. Dynus num. 31. in regula possessor, de regulis iuris. lib. 6. Bart. Paulus, & Florianus. num. 38. in l. seruitutes magis. ff. de seru. est communis secundum Couarru. resol. lib. 1. capi. 17. nume. 7. sentit Gloss. in d. c. cum ecclesia, verb. breuitatem.

Qui omnes, & iterum Balbus de præscript. in 1. par. 3. par. quæstio. 10. ita intelligunt tex. in l. si quis diuturno, in princi. ff. si serui. vendic. vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere præscriptionem seruitutis, & tamen cum agitur de præscribenda cuiusque rei proprietate seu dominio titulus exigitur, sed quia de leuiore læsione agitur illo casu quàm isto, id toleratur secundum communem sententiam suprà relatam, à qua nouissimè discedit Couarr. vbi suprà, motus quod vt sibi videtur, non leue damnum est si fundus liber seruus fiat. Sed defendendo communem, respondeo hanc solutionem communem non positiuè, sed comparatiuè sumendam esse, facta ad totius rei, qua de agitur, interitum vel amissionem comparatione, longè enim leuius est pati seruitutem realem quàm totam rem amittere, longeque facilius admittitur cuiusque rei deterioratio quàm ipsius omnimoda amissio vel interitus, vt in l. cum quæstio, vbi notat Cornens, num. 6. C. de lega. & in c. cum ecclesia Sutrina, de causa posse. & proprieta. iuncto cap. 1. de præscrip. in sexto. quem text. similiter ita intelligunt omnes ferè Doctores suprà relati dicentes, quòd in d. capit. 1. ideo titulus exigebatur, quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio. at in d. c. cũ ecclesia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, sed de eodem cum alijs communicando, quod damnum longè leuius est, sicque longè facilius admittitur aut toleratur, nam & similiter quamuis regulariter titulus non præsumatur,

matur.l.nullo. C.de rei vendica.l.Celsus.ff.de vsucap.cap.10. de præsc.in sexto.tamen quando agitur de leuiore præiudicio, bene præsumitur, & ideo ex longa possesione pro diuiso titulus diuisionis præsumitur, quia leuius damnum est in aliqua parte rei per modum diuisionis nos lædi quàm si in amisione totius rei læderemur, ita tenuit Glos. communiter ibi approbata in l. penolt.C.communi.diui. quam præter Doctores ibi sequuntur Florianus colum.penolt.ad fin.& Paulus col.fin. in l. seruitutes mag.ff.de seruitutibus.& est ex mente Barth.& aliorum ibi, eamque sequuntur communiter Docto.in leg. si certis annis. C.de pact.præsertim Cyn. & Baldus & Ias.nu. 11. qui eam dicit communiter approbatam. Baldus in l.1.colum. 3. C. de fideicommissis. Antonius in cap. peruenit, de censibus. Nicol. de Neap.in §.quædam. quæstione quarta, post Glo. Institu. de actio. Facit ff. de publ.in rem actio.l.si ego.§.1.ibi, per traditionem, vel per patientiã.l.1.§.fi.ff.de seruit.vrba.prædiorum. l.3.§.dare.ff.de vsufru. vbi in seruitutibus concedendis vel constituendis sola patientia loco traditionis & concessionis habetur, quasi concessio ex sola coniectura illius tolerantiæ & patientiæ colligatur & præsumatur, quia agitur de leuiore præiudicio, quæ tamen confessio ex sola illa tolerantia non præsumeretur, si ageretur de ipsius rei amissione, vt dict. l.Celsus,& dict.l.nullo, cum simili.suprà allegatis.

2 *Præsumuntur etiam ea quæ sunt facta in his quæ sunt leuis præiudicij post lõgum tempus, cũ communi.*

3 *Titulus an in præscriptione requiratur cũ adest contra eũ vehemẽs iuris præsumptio.*

Alter sensus † ad d. iura est, vt d.c. primum de præscriptio. lib. 6. procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præscriptio non procedat, non sic quando non tam vehemens erat iuris prohibitio, vt tunc etiam absque titulo possit contingere, & ita procedat d.c.cum ecclesia Sutrina.d.l.si quis diuturno. Ita tenent Decius consil.134 viso.colum.fin. disertissimus Couarruvatiarum resolutionum lib.1.c.17.num.7. Balbus de præscriptio.2. par.3. partis principalis. quæst.6 ad fin. Innocentius in d.c.si diligenti. Corasius in dict. l. seruitutes. nume.35. Abbas in d.c. si diligenti. nume.34. quod & tenent alij quamplures, quos referunt Imola & Aegidius Bellamera, in d. cap. cum ecclesia. oppositione decima.num.24. sed isthæc differentia nemini placere debet, cum quòd parum instruit tum quòd data paritate terminorũ vtrobique par prohibita est, vt enim episcopus iura episcopalia in aliena iurisdictione aut diœcesi exercere vetitum est. d. cap.1. ita quoque seruitutem super rebus alienis habere nulla extrinsecus accedente causa concessum est nemini, vt d.l. si quis diuturno, iuncta. l. altius. C.de seru. facit l. C. de rebus alien. non alienan. & vt iuris præsumptio in terminis d. ca. primi faciebat contra præscribentem, ita etiam faciebat in terminis dict. l. si quis diuturno, per d.l.altius. itaque nulla extrinsecus accedente causa vtrobique par impedimentum erat, accedente verò voluntate & concessione expressa vel tacita seu præsumpta eius, de cuius præiudicio agebatur, cessabat vtrobique impedimentum, & ita potest intelligi d. capi. cum ecclesia, iuncto c.2. de in integrum restit. secundum Aegidium, vbi suprà, opp.11.c.ad fi. scilicet in d.c.cum ecclesia, de causa poss.

4 *Intell. c. 1. de præsc. lib. 6.*

Tertius intellectus ad dict. iura fuit speciale esse in iuribus incorporalibus, ita tenent Gloss.in d.c.cum ecclesia, verb.breuitatem, & Paulus Castrensis in dic.l.seruitutes.columna penult. numero septimo. cum sequen. ratio, quia in his incorporalibus quasi possessio initium capit à tempore scientiæ, & patientiæ domini prædij seruientis.l. secunda. C. de seruitu.l.penulti.ff.eodem.& ille qui patitur & tolerat ex legis interpretatione, post longum tempus seruitutem cõcessisse videtur.l. si ego. §.primo.vbi per Gloss.& communiter Docto. ff. de public.in rem actio.l. prima.§. fin. ff. de seruit.rust.prædio.l.3.§.dare.ff. de vsufruct.ratio rationis, quia talis concessio leuioris præiudicij est, quàm totius rei amissio, vt ex superioribus edocemur, & ita potest intelligi dict. cap.cum ecclesia.& dict.l. si quis diuturno, in quibus & agebatur de iure incorporeo, & patientia pro concessione habetur, & de leuiore præiudicio agebatur, quia non agebatur de amissione totius rei vel iuris, sed tantùm de deterioratione, non sic si ageretur de amittenda tota re vel iure, vel quota parte rei, vel iuris, vt in d.c.1.de resc.lib.6.

Quartus intellectus, vt aliud sit de iure Canonico, aliud de iure ciuili, sed id licet ita sentiant Paulus, & Floria.in d. l. seruitutes, non est tenendum arg.l.si quando, in princi. C.de inoffi.testam.

Quintus intellectus quod quasi possessio, de qua in d.c.cum ecclesia, & in d.l.si quis diuturno, non tam erat contra ius quàm præter ius, at in dict.c.1. erat contra ius, ita Bellamera nume.vigesimoquarto, in dict. capit. cum ecclesia, post Gl.ibi. verb.breuitatem, sed id parum instruit.

Sextus intellectus, quòd sit speciale in ecclesia, contra quam sine titulo non præscribitur, vt in dict.capitu. 1.aliud in reliquis causis, cum sumus in præscriptione longissimi temporis.l. sicut. l. omnes.l.cum notissimi.C.de præscriptio.trigiota annorum, ita Paulus colum.penul.& Florian. eadem colum. in dict. l. seruitutes, sed casum dicere specialem est refugium miserorum, Glo.in l.filium quem. C. fam. ercis. sicque hunc intellectum reprobat Angel.in §.æquè.Inst.de actio. & alij communiter.

Septimus intellectus quod in d. c. cum ecclesia, & in d. l. si quis diuturno, titulus fuit allegatus, quem possessor probare nitebatur, & probauit per continuam longi temporis possessionem, ita Gloss.secundum vnum intelle-

tellectum d.l.si quis diuturno. Ange.in dict.l. seruitutes. Balbus de præscription.par. prima, 3.par.princ. quæstio,10. numero7. Sed nihil est primum, quia diuinat, deinde quia tunc non longißimum tempus exigeretur, sed decennium sufficeret. l. cum de in rem verso, cũ ibi notatis. ff. de vsuris. postremò, quia vt titulus allegatus per longi temporis præteritionem præsumatur, non sufficit sola patientia eius, contra quem agitur, quinimmò actus quàmplures ipsius positiuè desiderantur, vt tradunt Barthol. & communiter Doctor. in dicta l. seruitutes, & plerique scribentium in l.si certis annis.C. de pact. licet & intellectum hunc, quẽ impugnamus, tenuerit etiã Floria. numero 30. in d. l. seruitutes. sed ab ipso discedit Paulus.ibi, num.9. diximus suprà ca.incip. annuæ præstationes, cum duob.seq.

Octauus intellectus, quod dict. capitulo 1. de præscription. in sexto, procedat in iure quærendo per interuentum præscriptionis, quæ sine titulo contingere non potest, vt ibi, sed dict.capitu. cum ecclesia, procedat in iure quærendo, per vsum & consuetudinem, quæ titulum nõ desiderat, & ita etiam procedat d. l. si quis diuturno. ita tenent Archidiaco. & Dominicus in d.capi.1. & Decius colnm. pen. in consil.134. viso, sed is intellectus parum instruit, deinde etiam videtur contra tex. in dic. cap. cum ecclesia Sutrina, ibi, nisi alibi secus obtineat de consuetudine speciali iunctis illis verbis vsq; ad præscriptionem legitimam, vbi pro eodem sumitur consuetudo & præscriptio quò ad effectum quo de agimus.

Quid dicendum? & in primis videamus de

5 *Intel.l. si quis diuturno ff. si seruitus vendi.*

intellectu d.l.si quis diuturno, & ibi sanè non tam præscriptione pœnæ dixerim contingere illius iuris acquisitionem quàm ipsius domini concessione, nam in illis seruitutibus. quia inspecta legis censura, vel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio, quàm si ageretur de amittenda re ipsa ex toto, vel ex parte quota, ideò qui patitur vicinum tali seruitute vti post longam vel longi temporis tolerantiam, ius seruitutis concessione tradidisse videtur. l. 2. C. de seruitu. l. si ego. §. 1. ff. de publici per traditionem constituris, vel per pati-

6 *Præsc. sine titulo & cum scientia iuris alieni procedit etiam de iure canon. in ijsq; sunt non magni præiudicij.*

entiam fortè. l. prima. §. fina. de seruit. rustico. prædio. tradunt Floria. colum. penul. & Paul. Castrens. colum. penult. & alij communiter in dict. l. 2. licet si ageretur de præscribenda seu amittenda tota ipsa re vel quota eius parte per solam etiam longi temporis patientiam, non videremur rem nostram concessisse, quasi tunc inspecta legis censura, vel interpretatione agatur de grauiore amißione seu præiudicio, in quo quisq; non tam facilis esse creditur ad concedendum. dict. l. Celsus. ff. de vsuca. d. l. nullo. C. de rei vendica.

Nam & similiter, quia cuiusque rei possessio non tanti sit quanti eius rei proprietas, per patientiam longi temporis & etiam breuioris eius amißio inducitur ex parte domini, & acquisitio contingit possessori citra vllius tituli interuentum, vt ex communi opinione resoluit Iason in leg. naturaliter. §. nihil commune. numero octuagesimoquarto. ff. de acquiren. possess. Idem in leg. 1. colum. fina. C. de serui. fugiti. post Gloss. ibi Glo. Paulus & Alexan. in l. si de eo. §. fin. ff. de acquiren. possess. neque cuiquam ipse possessor in mala fide videri debet constitutus, quia vt lex interpretatur dominum concessisse ex tam longa tolerantia ac patientia, ita quoque iustißimè interpretata est eundem possessorem fiduciam habuisse de concessione illius, sicq; bona fide destitutum minimè fuisse, huicque legis interpretationi standum est, quia certitudo huius rei cùm pendeat ex animo posidentis ipsius, soli Deo nota & comperta esse potest. Nam & similiter licet furtum sit contrectatio rei alienæ inuito domino lucri faciendi causa, vt §. furtum. Institu. de obligatio. quæ ex male nasc. tamen licet rem tuam contrectem lucri faciendi causa, si te permissurum iustè putaui, furtum fieri minimè videtur, vt tradunt Gloss. secunda, in dicto §. furtum. & ibi communiter Doctor. ergo & in specie nostra in mala fide esse nõ videbitur, qui per longũ tempus iugiter fuit in quasi possessione seruitutis super fundo vicini sui ipso sciente & tolerante, sicque cessante omnino mala fide seruitutis acquisitio contingit, idemque erit in acquirenda per talem continuam aduersarij patientiam possessione. Diuersum est in vsucapione longi temporis quæ per tituli interuentum contingit, hæc enim domino etiam omnino ignorante, & sic nec verè, nec interpretatiuè concedente nobis contingit. l. fi. C. de longi temp. præsc. & ideo l. 3. ff. de vsucapion. ait hanc acquisitionem non quasi per domini concessionem, sed per solam possessionis continuationem nobis contingere, cùm superior seruitutis acquisitio magis veluti ex domini concessione nobis contigisse videatur, & ideo eius scientia desideretur. d. l. si ego. §. 1. ff. de public. in rem actio. iuncta l. 3. ff. de vsucapio.

Et cùm exuberantior bona fides iure Canonico in præscriptionibus admittendis exigatur, cap. possessor, de regu. iur. lib. 6. c. si diligenti. capit. fin. de præscrip. & mala fides cùm pendeat ex animo nostro probari non posit, nisi præsumptiuè, † iustißimè præsumitur eo iure mala fides in eo qui posidet aliquid in quo alius fundat intentionem suam de iure, vel quando est præsumptio iuris contra talem posidentem, quia isthæc iurium præcepta omnibus nota aut sunt aut esse debent ac præsumuntur. l. leges sacratißimæ. C. de legibus, vnde qui in tali possessione vel quasi fuerit, semper intelligetur esse in mala fide, id est, in scientia rei vel iuris alieni, vt in capitul. primo. de præscrip. in 6. qui ita est intelligendus, sicq; præscribere non poterit, vt ibi. Neque ad

7 *Mala fides præsumitur iure Cano. in præscribente contra fundamentum iuris, sed ipsa tempore purgatur.*

rem

rem pertinuit, quòd ibi dicatur esse posse in bona fide quem, quæ tamen sibi nõ proderit, donec titulũ ostenderit, nam intelligẽdus est ille tex. in eo, qui habebat titulum putatiuum (puta quia ꝓcurator sibi nunciauerat titulum sibi datum, vel aliter) tunc enim re vera habet bonam fidem, quæ tamen sibi ad præscribendum non sufficit, nisi titulum ostendat, quando est contra eum iuris præsumptio, vel fundamentum iuris, nam quemadmodũ de iure ciuili, vbi requiritur titulus ad præscribendum, id est, iusta causa possidendi, quæ causetur ex titulo præambulo, licet sufficiat titulus putatiuus, ortus ex iusto errore, lege non solùm. §. quòd vulgò. ff. quòd vulgò. ff. de vsucap. lege, quòd vulgò. ff. pro empto. tamen non sufficeret, si oriretur ex iniusto & fatuo errore, vt dd. ll. & leg. fina. ff. pro suo. l. pro legato, leg. fin. cum gloss. ff. pro legato. ita quoque de iure Canonico, quando desideratur iusta causa possidendi ad præscribendum, & sic titulus, quod accidit, quando contra possidentem est iuris præsumptio, vel fundamentum iuris, non sufficit sola bona fides, orta ex causa vel titulo fatuo & intolerabili, licet sufficeret si oriretur ex titulo putatiuo, non fatuo, vt dict. cap. 1. Itaque de iure canonico ad præscriptionem annorum 30. vel 40. (nam de ea loquitur dict. cap. 1.) regulariter non exigitur titulus verus, nec etiam

8 *Titulus non exigitur ad præs. de iure canon. vbi exigitur de leui præiudicio.*

putatiuus, vnde indubitanter sufficeret putatiuus ortus etiam ex errore fatuo, vt d. cap. 1. at speciale est in casibus, quibus contra possidentem erat ius commune, vel iuris præsumptio, vt tunc titulus exigatur, sicque sufficeret verus vel putatiuus ortus ex errore probabili, sed non sufficeret putatiuus ortus ex

9 *Intel. c. cũ personæ. §. quòd si tales, de priui. lib. 6.*

errore fatuo, vt diximus. Istud tamen speciale, de quo in dict. cap. 1. procedit, vbi ageretur de magno præiudicio, vt ibi, secus si ageretur de leuiore, vt in cap. cum ecclesia Sutrina, de causa possession. & proprieta. & in

10 *Intell. c. cum ecclesia, de cã poss.*

cap. cum personæ. §. quòd si tales, de priuile. in 6. quòd enim aliquis Clericus per priuilegium summi Pontificis sit exemptus à iurisdictione episcopi siue diœcesis, id respectu ipsius episcopi nullus negabit, quin leuioris sit præiudicij, vt d. §. quòd si tales. Item quòd cũ Canonicis in electione episcopi alij clerici cõuicini concurrerent, similiter leuioris est præiudicij, vt d. c. cũ ecclesia, cum ibi traditis per Doct. præsertim per Aegidium Bellameram oppositio. 8. 9. 10. & 11. non sic in terminis d. cap. 1. de præscript. in 6. vbi quòd vnus episcopus episcopalia iura in diœcesi alterius episcopi exerceat, graue cuilibet homini modò sano videtur. Idemque & fortius, si decimarum præstationes, vnde victus capitur, apprehenderet, vt ibi. Isque intellectus non sanus modò verùm etiam necessarius videtur ad d. cap. cùm personæ. §. sin autem. & §. quòd si tales, nam in prin. illius c. loquitur, quando is, qui se exemptum dicebat, habebat, vel se habere dicebat, priuilegium per se solùm sufficiens.

11 *Præscribi potest exemptio de iure cano. sine titulo.*

deinde in §. sin autem, quando nitebatur in sola præscriptione citra vllius tituli interuentum. tertiò in §. quòd si tales, quãdo nitebatur in præscriptione procedente ex titulo insufficienti ad dominũ, vel ius transferendum, sed erat sufficiens ad præbendam vsucapiendi vel præscribendi conditionem, ergò præscriptio ibi contingere potuit, vel citra vllius tituli interuentum, vt ibi §. sin autem, & §. si. ibi, donec, &c. vel etiam cum tituli interuẽtu, vt ibi. §. quòd si tales, vt in eo tantùm differentia inter illos §§. sit, quòd quando titulus abest pendente præscriptionis probatione non tuebitur in sua quasi possessione exemptionis, vt dict. versi. donec. at quando titulus aderat pendente præscriptionis probatione tuebitur in sua quasi possessione exceptionis, vt dict. §. quòd si tales. versi. præscriptionisque probatione pendente, &c. ratio differentiæ. quid quando illa quasi possessio exemptionis erat, per illum titulum iustificata non est, cur in eo non tueatur, donec iudicium proprietatis finiretur, at quando carebat omni titulo, non videbitur iusta possessio, sed perfida, & clandestina, & contra cap. secundum de maiorita. & obedien. quæ seruanda non est, nec ei accommodamus eos ciuiles effectus, quos leges legitimæ possessioni solent accommodare, præsertim quia in his incorporalibus initium possidendi ipse præscribens à tempore scientiæ & tolerantiæ aduersarij vel superioris cœpisse videtur. leg. 2. C. de seruitu. l. pen. ff. eod. † ergò qui dicit se exemptũ, etiã

12 *Exemptionis in possessione, quando quis esse videatur*

si gesserit se pro libero, & exempto, adhuc tamen non probat se constitutum in quasi possessione exemptionis prætensæ, quamdiu nõ ostendit superiorem illum, in cuius præiudicium tendebat illa quasi possessio, id sciuisse, & tolerasse, sicq; initium possidendi tunc demum nasci videtur, cum superior scire, & pati cœpit, vel cùm ille titulum nactus fuit, quia isthæc paria sunt. l. si ego. §. 1. ff. de publi. ibi per patientiam fortè, vel per traditionem. l. 1. §. fin. ff. de serui. rusti. præd. notant gloss. & omnes in d. §. 1. Paulus cul. pen. & Flo. col. pe. in d. leg. seruitutes. ff. de seruit. Quinimò vt iste constitueretur in tali exemptionis quasi possessione, sine titulo non sufficeret, quòd se semel, vel vnico fortè die pro exempto gessisset, etiam sciente superiore, sed præterea oporteret, quòd ille superior huic quasi possessioni consensum & patientiam accommodasset diu, vel saltem aliquandiu, & per plures actus vel vices, arg. c. cum ecclesia Sutrina, & quæ ibi latè habentur per Aegidium, perq; Imolam, Abb. & alios. Aliter enim in manu cuiusque subditorum esset in quasi possessionem exemptionis prosilire, & dicere superiori, simul ac istud ad aures tuas peruenit, ego cœpi constitui in quasi possessione exemptionis, & in ea

ſum tuendus, quod ridiculum foret. Quinimmò à ſua poſſeſsione iuriſdictionis, quam ſuperior ille in illum qui ſe exemptum dicebat habebat non aliter cecidiſſe videbitur, quàm ſi diu, ſed ſaltem aliquo tempore iudicis arbitrio æſtimando pareretur ac toleraret illum gerere ſe pro exempto. argu. text. in l. 1. C. de par. poteſt. l. circa eum. ff. de probat. & quod in ſimili ex communi ſententia reſoluit Iaſo. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 84. ff. de acquiren. poſſ. Iaſ. in l. 1. colum. fin. C. de ſerui. fugit. Gloſſ. Paul. & Alexand. in l. ſi de eo. §. 1. ff. de aquiren. poſſeſsione, & quod notat Glo. in l. 1. de patr. poteſta. & plenè Barthol. in l. 1. c. hoc interdicto, & §. fin. ff. de itinere actuque

13 *Actor fundãs intentionẽ de iure, non poteſt incipere ab executione, cum cõi.*

priua. † Neque abſimile eſt, quod etiam ſi princeps habeat fundatam intentionem de iure in re aut cauſa qua de agitur, & in qua aduerſarius poſſeſsionem diutinam habebat, adhuc tamen non poteſt incipere à manus iniectione, nec poteſt etiam ex priuilegio fiſcali illum à ſua diutina poſſeſsione deturbare, vt ex communi opinione reſoluunt Iaſ. in præ lu. feudorum nu. 50. Idem Iaſo. in l. 2. nu. 176. C. de iure empr. Bartol. poſt Bartho. de Barulo, quem ipſe allegat in l. 1. C. de conductoribus prædiorum fiſcalium, libro 10. per tex. ibi, qui benè probat hanc partem Couarru. variarum reſolut. lib. 1. c. 16. num. 9. Ioan. de Plat. in d. l. 2. ff. de iure emp. Hoſt. in c. dilectus. de offi. ord. & ibi Ioan. And. & Ant. de Butrio. colum. 1. num. 3. 2. notab. per text. ibi qui ait & etiam Hoſtienſis id notandum eſſe contra principes qui contra l. legi. C. de petitio. hæredi. volunt vt ſibi titulus oſtendatur ab eo qui eſt in poſſeſsione eius rei, vel iuris quo de agitur, nam contra ius eſſe ipſi contendunt, nec in fiſco quicquam eſſe ſpeciale, idem tenet Franciſc. Cardinal. ibidem notabi. 4. & alij plures quos refert Ioannes Lup. in capit. per veſtras, de donatio. inter virum & vxorem. 2. notab. verſicu. ſed pulchra. num. 47. ſequitur nouiſsimè Petrus Artius ab Otalora ſenator regius digniſsimus ingenio felix ac eruditione nobilitatus in ſuo tracta. nobilitatis Hiſpanicæ pagina 227. num. 7. alleg. Gloſ. in l. res quæ. ff. de iure fiſci, & in l. fina. C. eo. titu. & in l. in litibus, vbi etiam Barth. C. de agricol. & cenſi. lib. 11. Guido Papæ quæſtio. 366. per tex. in c. 1. ſi de feud. inueſtitu. inter dominum & vaſallum lis oriatur, nam & fiſcus ipſe in re dubia vtitur iure

14 *Fiſcus regulariter vtitur iure cõi.*

communi † niſi peculiare priuilegium in re vel iure quo de agitur reperiatur habere, ſecundum eundem Artium, & Couarru. vbi ſuprà Decius conſilio quinto per totum. Idem Decius in l. ex teſtamento. C. vnde liberi. Alciatus lib. 4. paradoxorum c. 10. Andre. Tiraquel. de vtroque retract. Glo. 14. num. 93. Crotus in l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. num. 18. & ibi Ioannes Annibal. num. 369. Decius in l. hac conſultiſsima, per text. ibi. C. qui teſtamen. facere poſſunt. Iaſo. in leg. ſicut. numero decimo. C. de teſtamen. mili. Fulgoſius, & Paulus Caſtre. in d. l. hac conſultiſsima, Franciſ. Ripa. numero 52. in d. l. nemo poteſt, per textum in leg. 1. C. de petiti. hæredita. & in l. in fraudem. §. fin. ff. de mili. teſtamen. ibi, quia generalis erat illa determinatio, & licet Ioannes Lupi, vbi ſuprà, & nonnulli eorum quos ſuprà retulimus videantur hoc intelligere quando fiſcus non habebat fundatam intentionem de iure in ea vel iure de quo agebatur, tamen ipſorum plerique hoc generaliter admittunt minimè diſtinguentes, quòd tamen intelligendum eſt, dum modo ille qui in ſua ſeſe poſſeſsione tuendum eſſe contendebat, & contra quem princeps habebat ſuam intentionem fundatam de iure, re vera eſſet in poſſeſsione vel quaſi poſſeſsione illius rei, vel iuris de quo agebatur, id quod non per vnicum actum aut per temporis momentum contingit, ſed quando fuit in illa quaſi poſſeſsione per tantum tempus quod ſufficeret ad inducendum conſuetudinem, vt videtur voluiſſe Antonius Butrius in d. c. dilectus, de officio ordinarij. 2. notab. vel ſi diu ſtetit in illa quaſi poſſeſsione, vt

15 *In poſſeſsione vel quaſi quãto tẽpore quis conſtituatur, contra fundãtem de iure ſuam intentionem.*

probat d. l. prima. C. de patria poteſtate, verb. diu, vbi per Gloſſ. & Doctores, quod verbum demum poſt ſemeſtre tempus verificatur ſecundum Abbatem, numero 49. in fin. in cap. cum eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsio. & proprieta. per cap. 2. de conceſsione præben. denique huiuſmodi temporis menſura ſeu diffinitio non tam lege præſtituta eſt, quàm iudicis arbitrio relicta, vt per Glo. in l. 1. C. de ſeruis fugiti. vbi Iaſon columna fina. Idem numero octuageſimoquarto. In leg. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquire. poſſeſsione. Gloſ. Paulus Caſtren. Alex. & alij in leg. ſi de eo. §. primo. ff. eod. tit. per Aegidium Bellamer. Antoni. Butri. Imolam Panormit. & alios per text. in d. capit. cum Eccleſia Sutrina, de cauſa poſſeſsi. & proprieta. itaque hoc vnum certum, fixum ac nemini ſuſpectũ eſſe debet, vt is qui eſt in poſſeſsione alicuius rei vel iuris, licet contra ſe ſit fundata iuris intentio, ſit in ea tuendus pendente ſuper proprietate illius rei vel iuris licet mota licet per quanti temporis curſum vel per quod actus ſeu vices in tali quaſi poſſeſsione conſtitutus videatur non ſatis certum ſit, cùm vt iam edocti ſumus non tam id lege certa definitum quàm iudicis arbitrio relictum ſit, cui varijs ex cauſis variè arbitrari liberum erit, quibus vt magis munita ſint, iungenda ſunt, quæ diximus ſuprà in primo & ſecundo capitul. præceden.

16 *Intel. c. ad decimas, de reſtit. ſpol.*

Tenendo iſtam partem, tunc ad capit. ad decimas, de reſtitut. ſpolia. & ad cap. cum perſonæ, de priuileg. in ſexto. verſicul. quòd ſi tales quæ faciunt in contrarium. reſpo. erit non

17 *Intelle. c. cum perſonæ. §. ſi tales de priui. lib. 6.*

procedere in eo qui erat in poſſeſsione legitima vel quaſi poſſeſsione illius rei vel iuris quo de agebatur, ſed tantũ quando in tali poſ-

ſeſsio-

ſeſsione vel quaſi re vera non erat, licet ſe eſſe iactaret, vel ſi erat virioſa, erat illa poſſeſsio vel quaſi ac illegirima, vt vtrobique rectè inruenti ſatis probatur, præſertim in d. §. quod ſi tales, ibi, præſcriptionisque probatione pendente, &c. legitima aūt poſſeſsio vel quaſi tunc demum videtur etiam ſi cōtra poſsidenrem, vel quaſi ſit fundata intenrio iuris, vel ſit iuris pręſumptio quando talis poſſeſſor, vel quaſi habebat titul. vel quando citra titu. ceſſante tamen mala fide diu vel tempore idoneo iudicis arbitrio ſtimando, fuit in illa poſſeſsione vel quaſi, primùm probatur in dict. capit. cum perſonæ. dict. verſicul. præſcriptionisque, &c. alterū verò ſatis edocemur ex traditis ſuperius, aliud eſt enim quærere, an quis ſit in ea poſſeſsione vel quaſi, aliud verò quærere per qoantum tempus in ea conſtitutus videatur, vt ſi in ea legitimè conſtitutus ſir procedat, quod diximus ſin minus ſecus, in ea autem legitimè conſtitutus viderur, vel ex idoneo temporis curſu vel ex tituli interuentu. titulum autem accipere debemus non tantùm qui ab eo qui poteſtatem concedendi haberet datus eſſet, tunc enim cùm ſtatim ius plenum quæſitum eſſet, res indubirara foret, ſed etiam ille qui à non domino, vel ab eo qui poteſtatem concedendi non haberet, datus eſſet ſine mala fide accipientis, & ſine inculpato & ſupino iuris errore, quale eſſet cum procurator accipieoris ſe ei tirulum idoneum impetraſſe mentitus fuit, vel etiam titulum ei tradidit falſum tamen, iuxta leg. non ſolùm. §. qood vulgo. ff. de vſucap. leg. quod vulgo. ff. pro empto. leg. pro legato. & leg. fina. cum Gloſſ. ff. pro legato. leg. fina. ff. pro ſuo. In his enim caſibus ac ſpeciebus, & ſimilibus is qui talem titulum habebar, & eius cauſa ſeu occaſione in tali poſſeſsione vel quaſi conſtitui cæpiſſet, vel ea re ſeu iure vti cæpiſſet, vel ſtatim vel longè breuiore tempore in ea poſſeſsione vel quaſi legitimè cōſtitutus videretur, quàm ſi nullum titulum haberet idoneum ad præſcribendum, vt planè probatur in d. §. quod ſi tales, vt quantum ad hunc effectum, vt talis poſſeſſor, vel quaſi tueatur in ea poſſeſsione, vel quaſi talem titulum idoneum ad præſcribendum habere, vel non habere, ideo interſit, qoia illum habens longè breuius & facilius in ea poſſeſsione, vel quaſi conſtituitur & tuetur, quàm ſi ritulo careret, ac eam non haberet, ſed tantùm bonam fidem præſumptā ſeu veram.

18 *Hidalguiæ, vel nobilitatis in poſſ. quæ eſt an ſi lis ei de nobilitate moueatur ſit in ſua poſſ. tuendus.*

Ex ſuperioribus † infertur, an leges ac pragmaticæ huius regni quæ loquuntur in poſſeſsione, vel quaſi poſſeſsione illius Hiſpanæ nobiliratis quæ vulgo hidalguia vocatur, ita accipiendæ ſint, & ad hanc interpretationem accommodandæ, vt ſi is qui ſe nobilem (ac hidalgū) dicit, ſit in poſſeſsione, vel quaſi huius nobilitatis conſtitutus, altero ex his duobus modis proximè relatis, ſcilicet vel per titulum à non habente poteſtatem concedendi habitum ceſſante tamen mala fide, vel per legitimam quaſi poſſeſsionē temporis idonei, ſi inquam is à populis vel fiſcali ſit captis pignoribus exactus ſeu collectatus ac matriculæ adſcriptus (quod Hiſpanæ) ſer emuadronado y prendado (dicitur) & ſuper proprietate huius nobilitatis ſeu hidalguiæ lis agatur, an interea in ſua quaſi poſſeſsione nobilitatis tuendus ſit, & vſibus forenſibus per totam ferè Hiſpaniam obtinuit tuendum non eſſe, ſed pendente lite collectandum eſſe, vt teſtantur Arcius ab Otalora, vbi ſuprà & Ioannes Lupi, vbi ſuprà & nos ſæpiſsimè vidimus, & idem teſtatur epiſcopus Couarru. libro primo. variatum reſol. capit. decimoſexto. numero vndecimo. † huiusque practicæ occaſio profecta eſt à lege 6. titulo delos fidalgos. libro quarto. ordinamen. cuius verba ita habent, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no enbargante que traigan pleitos pendientes ante los del nueſtro, conſeio o ante los oydores dela nueſtra audiencia o ante otros quales quier iuezes no enbargante que digan queſtan en poſſeſsion de hijos dalgo, ca nueſtra mercedes queſtos tales pechen, haſta que ſean dados por hiios dalgo por ſentencia en neuſtra core ſegun el tenor y forma dela dicha ley, pero ſi en la ciudad villa, o lugar donde aora mora eſte que ſe dice hijo dalgo que aora nueua mente es demandado por el conceio que peche ſi ſu abuelo o ſu padre moraron en el lugar donde es aora la contienda o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho eſte ſu hijo o nietò nueſtra mercede es. que en tal caſo eſte no peche. ſaluo ſi fama es que ſu padre o abuelo no eran hijos dalgo o no dyarō de pagar por hijos dalgo, ſino por ſer accoſtados de algū cauallero o de eſcudero o de algū monaſterio igleſia o por otra razon alguna no pecha ſeam mas no por ſer hijos dalgo, & † cum eadem lege concordat formaliter pragmat, regis Henrici 3. quæ Tauri condita fuit octauo die Auguſti anno 1488. & eadem poſtea confirmata fuit In oppido quod Tordeſillas nuncupatur 15. die Aprilis anno 1403. itaque poſtquam dictæ leges definierunt illam nobilitatem ſeu immuniratem ſeruandam eſſe illis qui per ſententiam fuerunt nobiles ſeu hidalgui declarati. & illis qui tali immunitare tanquam notoriè nobiles gaudebant, quod eædem leges intellexerunt non ſolùm in proprietate, ſed eriam in poſſeſsione, vt etiam tales nobiles his duobus caſibus in ſua quaſi poſſeſsione immunitatis tueodi eſſent, vt patet ex illis verbis earum legum: E ſi deſpues de la tal ſentencia ſtubieron reſtan en poſſeſsion de fidalgos, que aſtos tales ſea guardada ſu ſtanquaqua e libertad, poſtquam Inquam

19 *Intel. 6. ti. de los Fidalgos li. 4. or.*

20 *Intell. prag. regis Henrici & prag. anni 1403.*

dictis

dictis legibus hoc ſic definierunt, excipiunt vt reliqui vectigalium præſtationi ſint obnoxij, ſicq; ea immunitate deſinant gaudere, etiam ſi dicant ſeque nobiles ſeu hidalgos iactent, & hucvſq; bene probatur dicta practica nonque iniuria deduceretur ab illis legibus, niſi in iiſdem ſtatim ſubſequerentur illa verba (peto ſi en la ciudad, &c.) quorum verborum ſenſus eſt, quod licet omnes illi qui non ſunt per declarationem ſententiæ, vel notorietatem indubitáter nobiles teneantur (etiam ſi ſe nobiles eſſe dicant, & hac de re lis pendeat) ſubire onera vectigalia tamen ſi ipſi qui ſe nobiles dicunt eſſe & ipſorum patres & aui in eodem oppido, vbi quæſtio vertitur, vel etiam in alio conuicino, vel non multum diſtante fuerunt quaſi titulo, & cauſa nobilitatis in quaſi poſſeſsione exemptionis, ſicque talia onera non ſubibant tuendi ſunt quaſi poſſeſsione, non ſecus, quàm illi qui per ſententiæ declarationem, vel etiam notorietatem nobiles erant & reputabantur, ita expreſſum eſt in dictis legibus, & hi omnes tres caſus vt verificentur neceſſe eſt, vt probatio in continenti ſi offeratur, & detur ab eo qui ſe exemptum dicit admittatur, & interea contra ſuam quaſi poſſeſsionem munera, vectigalia, ſeu ęraria ſubire non cogatur. Aliter enim itum apertè eſſet contra mentem, & verba dictarum legum, nam & is qui eſt in tali poſſeſsione etiam aduerſum eum qui fundatam habebat intentionem de iure eſt in ea tuendus prætextu notorietatis vel ſententiæ, vt docet eleganter Ioa. Faber in §. retinendæ. Inſtitu. de interd. columna penult. & fin. cum quo diximus ſuprà eſſe communem opinionem.

Vnde cum in dictis legibus ſint iſti tres caſus æquiparari, quòd pro eo ſit ſententia, vel quòd ſit notorietas, vel quòd ipſe, & pater & auus eſſent in eodem loco vbi quæſtio erat, vel alio non multùm diſtanti in tali quaſi poſſeſſione exemptionis. ſequitur quod vt ſententia vel notorietas, ita quoque illa quaſi poſſeſſio efficiet, vt ingreſſus collectādi, & munera, vectigalia & ęraria ſubeundus ceſſet, & impediat, ſi hac de re probatio huius rei offeratur.

21 *Intell. prag. Legionenſis & prag. regis Fernandi.*

† Idemque erit iure nouo, etiam ſi ea quaſi poſſeſsio per ſolos annos 20. probetur, vt in pragma. regis. Ioannis ſecundi, data in Legionenſi ciuitate in volumine pragm. fol. 172. cū qua conc. pragma. regis Ferdinandi catholici cognomine data Cordube, quæ collocata eſt eodem volumi. fol. 176. quæ quidem leges arbitratæ ſunt per 20. annos diu in tali quaſi poſſeſsione ſtetiſſe videri, idque ad tuitionem qua de agimus ſufficere alludentes ad dict. l. 1. C. de pat. pote. cum ſupradictis, & quod dictis legibus aiunt id procedere quando is in ſua exemptionis nobilitate turbabatur in eodem oppido vbi ea potiebatur, vel in alio non multùm diſtanti, nulla alia ratione dici potuit, niſi quòd longè æquius eſt talem quaſi poſſeſsionis probationem ibi admitti, quàm in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius ea probatio in continenti haberi poterit, & certior ſanè erit † quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunque eſt, argu. l. peregrè, & quæ ibi traduntur. ff. de acquir. poſſ. ſic accidit illi qui aſſerit in alia prouincia accepiſſe libertatem, & dato ſibi termino ad hoc probandū, nullo modo probat. §. ſi vero in alia prouincia. in authen. de teſtibus. colum. 7. & ex longè latèque diffuſo tractatu terrarum commeantium nunciorum impeditur celeritas, & ſæpe in relatione geſtorum oritur varietas. capit. cum longè. 61. diſt. & rei veritas nonnunquam mutatione prouinciæ obſcuratur. §. 1. 93. diſt. & aliqui inuadunt res eccleſiæ dicentes ſibi à principe remote conceſſum, & cum de hoc quæritur, apparet veritas in contrarium. ca. de rebus, duodecima quæſt. 2. & multoties dicūt litigantes ſe habere teſtes extra prouinciam, cauſa differendi, cùm non habeant. cap. ſtatutum, & ibi Gloſ. in §. penult. de reſc. lib. 6. hinc non creditur tranſmarinis aſſerentibus ſe eſſe clericos niſi probent ſe legitimè ordinatos. ca. 1. de clem. pereg. nec illi creditur aſſerenti cum mandatis principis venire. l. 8. de mand. prin. & ex longinquo venientes turpi colludio nūciant falſe lęticiam dicentes quod bella deſerunt, & victoriæ oriuntur vt quærant ex miſeris precia gaudij. C. de publi. læt. nuncia. libr. 12. l. vnica. Idem & dicetur in illis qui cum ad hoſtes transfugerunt reuerſi dicunt quod cognoſcunt multos latrones, & quod monſtrabūt multos transfugas, quia non creditur eis. l. non omnes. §. fin. ff. de rei mili. & illi qui ad mortem damnatus cauſa differendi ſupplicium petit ſe ad regem mitti dicendo ſe habere quòd principi conſulat ſalutis ipſius cauſa. l. ſi quis fortè. ff. de pœn.

22 *Fides incertior eſt in his quæ ex remotis regionibus referuntur.*

Item vxori cuius maritus eſt in longinquo, nam non debet credere ſtatim eius mortem. capit. in præſentia, de probat. in authen. vt lic. mat. & auiæ. §. quod autem. colla. 8. l. vxor. C. de repud. & in authen. hodie, eodem titulo. cap. 1. 24. quæſtione 2. l. nec non. C. de capi. ſicque dictæ pragmaticæ ideò ſe reſtringunt ad eundem populum vel contiguum ſeu parum diſtantem, quod ea res pleruuque populis longè diſtantibus nota eſſe non ſolet.

23 *Lex diſpenſãs aliquã gratiam certitudinis, vel probationis nunquam intelligitur diſpenſare formaliter*

Denique † cùm nulla alia ratio, quàm ſuperior reddi hac in re probabiliter ac veroſimiliter poſsit, vti pro expreſſa ac nominata haberi debeat, certum eſt. Glo. communiter approbata in leg. quamuis. C. de fidei. vbi per Iaſon. poſt alios, & per eundem in authe. quas actiones. C. de ſacroſan. eccle. per Andr. Tiraquell. de reuo. dona. verbo, libertis. num. 64. per eundem, de retract. §. 9. Vnde cùm certioris, & breuioris probationis habendæ cauſa ſtatutum per illas leges intelligatur, vt ea probatio quaſi poſſeſsionis in eodem tantùm oppido vbi lis agebatur, vel in alio non multùm remoto admitta-

admittatur, non ſic in alijs longè remotioribus ſupereſt, vt ſi ex alio oppido etiam remotiori æquè certa aut fortè certior, & ęquè breuis aut etiam breuior ac certior probatio haberetur admittenda eſſet, cum leges, quæ aliquam rem aut qualitatem probationis ac certitudinis cauſa tantùm deſiderant, nunquam

23 *Legú ratione ceſſante in particulari an ceſſet ipſa lex.*

auttaro intelligantur formaliter, arg l. primę §. fina. ff. de dote prælegat. leg. 1. vbi optimus text. & ibi Iaſon & Alexand. columna ſecunda, poſt alios. ff. de liberis, & poſthumis. leg. certum. ff. ſi certum peta. licet in contrarium faciat, quia quando lex eſt generalis, tunc etiam ſi eius ratio ceſſet in indiuiduo, vel in particulari, adhuc tamen lex nō intelligitur ceſſare. l. 1. §. cauſà. ff. de ædil. edic. leg. 1. ed fin. ff. de minorib. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. tradunt Andr. Tiraque. de cauſa ceſſante part. 2. limitatio. 32. Aret. in l. a. col. 5. Et ff de vulgar. cogita tamen circa hoc vltimum, quia non firmo.

Sed dum Ioann. Lupi, & Couarr. vbi ſuprà ſentiunt dict. tres leges regni iuri communi vel conſonare vel proximè accedere, quod & firmat dict. Ioannes Artius, vbi ſuprà, id nobis quoque placet. dum autem per eas perque ius commune ipſi intelligunt, vt is qui in ea nobilitatis exemptionisque quaſi poſſeſsione diu & abſq; vitio erat, ſi ei ſuper eadem nobilitate à fiſco vel populo vbi degebat lis moueretur, non eſſet tuendus lite pendente, ſed quòd poſſet turbari in ſua quaſi poſſeſsione vel etiam omnino deijci id (& ſi agnoſcamus vſibus forenſibus receptum eſſe) tamen longè alienū à mente & ſenſu tā iuris cōmunis quā regij nobis videtur, & ſatis pernitioſum ac calamitoſum, nam & ſi maximè quis per ſententiam eſſet hidalgus, aut exemptus declaratus, rurſus ac rurſus poſſet à populis turbari à ſuo iure nobilitatis per pignorum captionem, & per matriculæ inſcriptionem, perque munerum, vectigalium ac ærariorum exactionem, & cùm ſe nobilem allegaret per ſententiam, oſtenderetque ſententiam (quam executotiam nuncupamus,) eam falſam, aut minus authenticam ſeu publicam, & fide dignam poſſet populus cauſari, interimque ille pateretur moleſtiam, & poſtquàm lis hac de re finita eſſet, rurſus ac rurſus hidalgus ſeu nobilis ille in eádem litem & veluti laqueum recideret, quoties populus eandem moleſtiam ei vellet inferre, quod quàm longè à noſtri regij, & etiam iuris communis ſententia declinet euidentius eſt, quàm longa contentione egeat, probatque pragm. regis Ioannis a. 189. in ordine fol. 172. condita ciuitate Legionenſi ibi e agora ſabed. &c. dum ait, ſibi ſtudio eſſe huiuſmodi nobilitatem fauore proſequi, augereque, &c. quid enim ſi nobilis notoriè, vel per ſententiam eam in archa non habebat, ſed remotiore in loco, quid ſi cuſtodiæ cauſa apud fidum amicum qui longè aberat, certè in his ſpeciebus, & ſimilibus interea moleſtiam ſecundum ſuprà dictos pateretur longè præter mentem iuris communis & regij.

Denique cum populus ipſe prouocat ad litem eum nobilem, qui ibidem degebat atque erat iam diu in quaſi poſſeſsione exmptionis & in ipſo litis ingreſſu, vel etiam ante eum, vel à ſua poſſeſsione deiecit, vel turbauit captis pignoribus, eumq; in matricula plebeiorum inſcribendo, non dubium eſt, quin vim feciſſe, atque iniuriam intuliſſe videatur, iuxta l. vim facit. ff. quod met. cauſ. nam & ſi populus ille vel fiſcus fundatam habeant intentionem de iure contra illum nobilem, tamen cum ille ſciente & patiente populo diu fore in ea quaſi poſſeſsione exemptionis, licet contra ſe haberet præſumptionem & fundamentum iuris, ab ipſomet populo minimè potuit turbari, quia licet regulariter (vt quidam putant) talis quaſi poſſeſsio eo ipſo quod eſt contra præſumptionem & fundamentum iuris vitioſa præſumatur, tamen id vitium purgatur per ipſius populi ſcientiam, patientiam, & tolerantiam longam, quæ facit vt iam illius quaſi poſſeſsio iuxta, legitima, & omnis vitij expers intelligatur, & ita limitatur dict. capitul. ad decimas. reſtitu. ſpol. libro ſexto. & dict. cap. cum perſonæ, de priuileg. eodem libro, vt ſuprà capit. incip. annuæ, docemur ex communi reſolutione quod no. quia id noſtri maiores non ſatis percepiſſe videntur. Ideoque vſibus forenſibus non raro obtinuit contrarium, vt & ſentit, vbi ſuprà, dict. Ioannes Artius, ſed noſtra ſententia & iure communi indubitanter verior eſt, & à iure regio non deſtituta, quinimmò eam probat dict. l. ſexto. titulo de los fidalgos, libro quarto ordinamen. & dict. pragm. data, en leon y la dada en tordeſillas, dū volunt quod ea quaſi poſſeſsio per annos 20. continuata ſeruetur & tueatur in oppido illo vbi nobilis ille degebat, quaſi populus ille per tam longam patientiam ſibi præiudicaſſet & quaſi poſſeſsionem illius iuſtificaſſet.

Neque ad rem pertinuit textus in leg. vnica. iuncta Gloſſ. C. de reis poſtulatis, libro decimo. qui in contrariam noſtræ ſententiam adducitur per Ioannem Lupi in rep. capitul. per veſtras, ſecundo not. verſicul. ſed pulchra, numero 46. de dona. inter virum & vxorem. & per Ioannem Artium in ſuo tract. Hiſpa. nobili. pag. 228. & per Couarru. vbi ſuprà, quia text. ille cum ſua Gloſſ. ſufficienter probat noſtram ſententiam, tantùm abeſt, vt contrariam tueatur, ait enim, reum poſtulatum ſeu accuſatum ad nouam dignitatem promouendum non eſſe, priſtina tamen dignitate negat enudandum eſſe aut priuandum. ſic ergo & in ſpecie noſtra cum noſter nobilis de ſua quaſi poſſeſsione nobilitatis tuenda & conſeruanda, non etiam de no-

de noua dignitate assequenda egerit, audiendus est, in que eo statu tuendus.

24 *Hidalgus vel nobilis lite pendente, an ad munera nobilium possit eligi.*

Vnde quæri solet † si ei qui in ea exemptionis ac nobilitatis quasi possessiooe erat, lis mota fuerit super nobilitatis proprietate, & nec etiam in possessorio vlla sententia lata fuerit, an interea is possit obtinere eos honores ac munera quæ ex lege vel consuetodioe ad nobiles tantùm, non etiam ad plebeios pertinebant, (idque tetenta opinione eorum qui contenduot lite penden. eum ab illa quasi possessione nobilitatis exuendum) & hac in te Couarru. d. l. lib. 1. resol. c. 16. nume. 11. tenent lite tali pendente admitrendum non esse ad tales honores, licet fareatur non quoque esse priuandum ea dignitate & honore, quem iam obtinebat tempore litis motæ, mouetur, quia accusatus de crimine iure tam Canonico quá Ciuili ad nouos honores ac dignitates promoueri non debet. l. reus delatus. ff. de muneribus & honoribus. l. si vt proponis. C. quando prouocate non est necesse. ca. omnipotens, de accus. l. qui status. ff. de re mili. l. qui de libertate. ff. de liber. cau. † quia accusatione ineunte onerata est opinio accusati, sicque affecta infamia facti. Glos. & Doctores in dict. cap. omniporens. Gloss. in cap. fin. de testibus. Gloss. & communiter Doctores in l. quia à latronibos. §. 1. ff. de testamen. vbi Aretinus, Paulus & alij post Bartholum, & alios leg. 2. vbi Ioannes de Platea. C. de dign. l. libro 10. l. 1. vbi per Gloss. & Doct. C. de reis post. eodem lib. † & tamen talis reus postulatus ineunte accusatione non exudatur ea dignitate ac honote quem obtinebat tempore institutæ accusationis, vt tenēt Gloss. & communiter Doctores in dict. l. vnic. C. de reis postu. libr. 10. per l. libertus. §. in qoæstionibus. ff. ad municip. & tradunt Doctores in locis suprà citatis. Sic ergo & in specie nostra per interuentum inquit huius litis de proprietate nobilitatis, licet honores tunc obtenti non euanescant, tamen denuo in nouis honoribus, ac dignitatibus inuestiendus ac decorandus non est.

25 *Accusatione pendente oneratur fama accusati.*

26 *Accusatione pendente non exudatur accusatus sua dignitate.*

Quid dicendum? & quidem cum (vt ex superioribus docemur) is qui in nobilitatis quasi possessione longæua est, absque vitio in ea tuendus sit quamdiu lis durat, non video cur nouorum honorum expers censeatur præsertim cum ex integro eum habendum esse pró nobili, d. l. 6. titu. de los fidalgos. lib. quarto. ordinamen. interea voluerit, & etiam dict. l. regis Henrici. aliter enim liberum esset cuique talem litem mouendo huic nobilitatis possessioni damnnm grande inferre; quod inciuile esset, diuersum est in accusato de crimine, cuius nomen inter reos receptū est ob infamiam facti, vt de se patet, pro nobis text. in capit. primo. vt lite pendente, & alia iura quæ aiunt non solùm lite tantùm mora, sed etiam sententia condemnatoria per interueotum appellationis suspensa reum postulatum suum statum illæsum seruare. dict. l. qui à latronibus. l. eius. §. fina. ff. de restameo. Iason in l. 1. colum. 3. ff. de re iudi. Abb. oum. 14. in c. sæpe, de appell.

27 *Petitoriū suspendere & ad possessorium redire an liceat post lit. contesta. ard. quæst.*

Deniqoe si † existenti in longa qoasi possessione nobilitatis sciente, & patiente populo, populus ipse inferat litem super proprietate nobilitatis, eumque nobilem turbet ac spoliet, puta captis pignoribus atque distractis ad munera plebeiorum subeunda, & post litem contestatam nobilis ille velit possessorium mouere, & petitorium suspendere, dicens sese in sua quasi possessione turbatum aut spoliatum, an audiendus sit, mouet quæstionem, quòd sibi impotare ille deber, quòd cùm initio possessorium posset suscipere, petitorium admisit. cap. 1. de restitu. spolia. præsertim cùm talis exceptio spolij videatur dilatoria, quæ ante litem contestatam non etiam post proponi deberet. leg. ita demum. C. de procuraro. l. fina. C. de exceptio. cap. inter monasterium, de re iudica. & quòd hoc casu petitorium possessorio sic intentio non posit suspendi, tenueruot Barthol. in l. naturaliter. §. nihil commuoe, in quarta combinatione numero 23. ff. de acquiren. possessio. cuius opinionem sequitur, & dicit esse communem Ripa ibi numero 161. sequitur, & dicit communem opinionem Corasius ibi numero trigesimotertio. Specul. titul. de possess. & peti. §. sciendum. versicul. sed pone. Antonius in ca. cum dilectus. columna decima. suprà allegat. Cardinal. & Imolen. in clementi. vnic. de cau. possession. & proprieta. Rota eo. titulo, decisione 4. Aul. consi. 277. quia per primum. lib. primo. Innocen. & Abb. in capitul. ex consuetudine de restitut. spol. Alexand. Sozin. & Ias. numero 137. in d. §. nihil commune. vbi Aret. num. 16. & Claudius nu. 55. licet Iaso. vbi suprà qui banc dicit communem opinionem in contrariam inclinet.

Contrariam partem, vt hoc casu posit per interuentum possessorij suspendi petitorium tenent Paulus Castren. & Ias. num. 138. & Cumanus & Sozin. colum. fin. in d. §. nihil commune, & in haoc partem magis inclinat decisio Rotæ, vbi suprà, & Pau. de Eleazar. & Io. de Lani. Innocentius & Panormita. vbi suprà in hanc quoque partem qnodammodo declinare videntur, & Vincentius de Hercula, nu. 108. in d. §. nihil commune, & hanc firmat esse magis communem opinionem Canonistarum Ripa, vbi suprà, vbi etiam Corasios oum. 33. Idem sentit sob quadam tameo distinctione Abb. in c. pastoralis. nu. 34. de caus. possessio. quod & sentit Pau. in d. consi. 277. mouentur hanc partem tenentes per Clement. vnic. de caus. possessio. in §. fi. quę nominatim hanc probat sententiam, sed tenentes contrariam respondēt illud esse speciale in causis tantùm beneficialibos, regulariter cōtra iure tam Canonico, quàm ciuili.

Quid

Quid dicendum?& quidem ibi est tex. minimè subrerfugiendus, præsertim cùm ibi sit illa ratio expressa, & in spoliantis odiú suspendere petitorium, quæ quidem tatio ibi expressa generalis est in omni spolio, sicque vtroque iure procedere debet, & in omni spoliatione, quia quando ratio est expressa in lege, habetur pro ipsamet lege, adeò vt legis decisio loco exempli habeatur, sicque nõ arctet regulam, id est, illam rationem generalem, quæ pro regula habenda est, vt est vera & commuois opinio, quam renent Glo. in Clemen. 1. de electio. verb. eligatur. glo. in auth. de hære. & Falcid. quam dicit singularem. Bald. in l. fina. ff. de hæredibus instit. Idem Baldus in l. fina. C. de liberis præter. Ias. in l. de quibus. ff. de legibus. oum. 14. Ias. in l. fin. C. de pact. num. 12. Idem Iaso. per rex. ibi in l. humanitatis. nu. 7. Idem Ias. post Paulum Castr. in l. quamuis. C. de fideicomm. Idem Ias. nu. 12. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbor. oblig. Idem Iaso. in auth. quas actiones. numeto 22. C. de sacrosanct. eccle. Natan. num. 32. in cap. quamuis pactum, de pactis. lib. 6. Purpuratus nu. 23. Curt. Iun. nu. 9. Dec. ou. 15. in l. fin. C. de pact. Alex. nu. 5. Corn. n. 15. in d. l. humaniratis. Ias. in l. transigere. nu. 15. C. de transact. Rip. n. 50. & Annibal. num. 349. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Crotus in leg. si constante. in 7. quæstio. Bar. lectu. 2. ff. sol. matri. Cuma. in l. cum mulier. §. 1. ff. sol. mat.

28 Præterea † ius canonicum & ciuile in vnam veluti societatem & consonantiam coierunt regularitet, vt quod in alterutro horum iuriũ expresim decisum sit, in alteto quoque & decisum esse intelligatur, & seruandum sit. cap. 1. & 2. cum vtrobique notatis pet gloss. & docto. de noui ope. nuncia. vnde cùm id iure canonico nominatim decisum sit, nec iure ciuili contrarium decisum expresim reperiatur, vtroque iure id decisum & seruandum videbitur. Quòd si dixeris, quænam vtilitas erit pet intetuentum huius possessorij lire iam cõtestara super petirotio emersi petitorium supersedere, cùm posit vtrunque pariter ac simul agitari, respõdeam, quia, vt Horatius ait, Qui binos lepores vna sectatur in hora, Alrero quandoque, quandoque carebit vtroque, Et pluribus intentus minor est ad singula sensus. sicque longè vtilius ac commodius possessotium pet se, quàm simul cum petitorio ille prosequetut. & dum dicitut hanc exceptionẽ videri dilatoriam negatur, vel si agnoscatur, dicemus hoc in casu degenerare, proponique posse in odium spoliantis, etiam post litẽ conrestaram, præsertim cùm videatur habere causam succesiuam, quo casu porest etiam post conclusionem in causa proponi, secundum Bal. Ang. Alex. & alios in l. 1. per rex. ibi. ff. de fer.

Ius vtrunque quasi societatem coisse videtur.

SVMMARIVM.

1 *Possessorio remedio agenti potest opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Possessorio recuperanda non potest obijci exceptio de dominio in continenti probando.*

3 *Possessorio retinenda an obijci posit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna.*

4 *Possessorio recuperanda an obijci posit exceptio de sententia lata inter easdem partes, dubia pugna.*

5 *Possessorio recuperanda non magis opponi potest exceptio sententia lata inter easdem partes, quàm exceptio cuiusque alterius causa legitima inter easdem partes habita contra communem opinionem.*

CAPVT LXXXVIII.

SVPERIORIBVS seqnens quæstio ptoxima est † agenti remedio possessotio an obijci posit exceptio de dominio in conrinenti probando, dubium est, mouet quæstionem, quòd aliud est proprietas, aliud est possesio, quinimò nihil commune habent. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. poss. l. si quis vi. §. differentia. eo. tit. adhuc tamen obtinuit talem exceprionẽ posse npponi. Ita tenent glo. in l. ille à quo. §. si de testamento. in verbo, verba. ad l. fi. ff. ad Trebell. glo. Bald. Paulus, & alij communiter in l. secunda. C. de edict. diui Adria. toll. glo. in l. 1. in glo. 2. C. de ordi. iudi. vbi per Docto. glo. & commnnirer Doctores in l. si quis conductionis. C. locari. glo. in l. in condemnatione. §. fi. ff. de regu. iur. glo. in l. dolo. ff. de doli exceptio. gl. & communiter Doctores in cap. dolo, de regu. iur. in sexto. † Quod procedit in inrerdicto, & remedio adipiscendæ possessionis, non sic in interdicto recnperandæ, vt tradunt communiter Doctores io l. si de vi. ff. de iud. præsertim Iacobinus num. 7. & rutsus num. 11. Raynerius & Bartolus col. 2. in d. §. nihil commune. Ioannes de Imola in cap. 1. col. fin. de restitutio. spoliato. Hostiensis & Ioannes Andr. in cap. pastoralis, & in cap. cùm dilectus, de causa possesio. & propr. Angelus, Imola, Paulus Castren. Cumanus in d. §. nihil commune. & est commuois opinio secundum Iacobinum, vbi suprà, num. 10. contra glo. ibi. & ibi etiam Paulus, Franciscus de Ripa, in d. §. nihil commune. num. 52. Felynus qui plures allegat in cap. fina. de lib. oblati. Ias. in d. §. nihil commune. num 43. cum plur. præc. & seq. qui hanc dicit communem opinionem. Imo. & Alex. num. 16. & num. 12. ibidem. qui hanc firmat cõmunem opinionem. Imo. in l. si de eo. §. fi. ff. de acquir. poss. Greg. Lupus in l. 27. titu. 2. parte 3.

1 Possessorio remedio agenti potest opponi exceptio dominij in continenti probandi, cum communi.

2 Possessorio recuperãdæ nõ potest obijci exceptio de dominio in continenti probãdo.

Non † quoque procedit in inrerdicto retinendæ possesionis, nam & in eodem non admitti-

3 *Possessorio retinendæ an obijci possit exceptio de dominio in continenti probando, dubia pugna.*

mittitur exceptio dominio in continenti pro bando, hæc est cõmunis opinio, quam tenent glo. in l. si de eo. §. fin. ff. de acquir. poss. quam sequitur ibi Imola post Bart. & ait alibi non esse, sequitur, & dicit esse cõmunem opinionem. Rip. in d. §. nihil cõmune. nu. 98. & Ias. num. 43. & Alexan. num. 12. & num. 16. Greg. Lupus in l. 27. titu. 2. part. 3. verb. quele entregasse, & hanc firmant esse communem opinionem. Rip. Iason, vbi suprà, quam sequitur, & communem appellat Iacobinus de sancto Georgio, in d. l. si de vi. num. 10. & nu. 7. quam etiam sequitur Pau. ibi, & Abbas Panormitanus in c. in literis, de rest. spoliato. Baldus in l. incerti. col. 7. C. de interdictis. idem Baldus in leg. post sententiam. C. de senten. col. 2. Sozin. in d. §. nihil commune. col. 4. Ange. in §. quadrupli. Instit. de actio. Bart. in d. l. si de eo. Idem in d. l. si de vi, sequitur, & dicit esse communem opinionem Aretin. in d. l. si de eo. §. fi. qui omnes hoc tenent pro indubitato, quã quõ probatio dominij non esset oblata in continenti, quod & firmat Alexan. conf. 45. ad fi. lib. 3. visa facti narratione. Idem Alexan. consi. 87. quoniam omne datũ. col. 3. lib. 5. Comes conf. 227. viso. lib. 3. Et licet ista sit receptior opinio, tamen quando in continenti offertur probatio dominij, contrarium tenent glo. in d. l. si de vi. quam sequi videtur Cynus & Bald. in d. l. incerti. Cynus in d. ct. l. 2. C. de edict. diui Adria. Ange. in l. dolo. ff. de doli except. Bartol. sibi contrarius in l. si coloni. C. de agricolis & censib. lib. 11. Dynus in c. qui ad agendum, de reg. iuris, lib. 6. Antonius in d. cap. in literis, & alij plures, quos refert Ripa vbi suprà. num. 98. exceptio tamen de dominio probato in continenti per sententiam latam inter easdem partes benè admittitur etiam contrà agentem interdicto recuperandæ, secundum communem opinionem, de qua per Ripam in d. num. 98. & per Iason. in dict. §. nihil commune. num. 43. & per Alexan. ibi nume. 12. qui hanc firmat cõmunem opinionem, quod & firmant Ripa & Iason ibid. & alij plures, quos suprà retulimus.

Sicque sunt quatuor cõmunes conclusiones. Prima, quod agẽti remedio adipiscendæ obstet exceptio de dominio in continenti pro bando. Secunda quòd non obstet agẽti remedio recuperandæ. Tertia, quòd non obstet etiam agenti remedio retinendæ. Quarta, quòd agenti remedio recuperandæ obsit talis exceptio in continenti probanda per sententiam latam inter easdem partes super eadem re.

4 *Possessorio recuperãdæ an obijciatur exceptio de sententia lata inter easdẽ partes, ard. q.*

Sed quænam est ratio differentiæ inter titulum sententiæ in cõtinenti monstratũ, qui opponi potest agenti interdicto recuperandæ vel retinendæ, vel titulum alium etiam in continenti ostensum, qui opponi non potest agenti retinendę, vel recuperandę remedio secundũ cõmunes opiniones, respondẽt Doct. cõmuniter, quòd si prius spoliaui te, deinde tu vltrò iudicium ꝓprietatis mecũ aggressus es, perq; sententiam victus fuisti, si rursus agas recuperandæ, vel retinendæ remedio æquissimè obijciã dolo, turpiterq; te agere, dum petis, q. statim restituturus es. l. dolo. ff. de doli excep. cap. dolo. de reg. iur. in 6. non sic, si ego opponã de dominio in continenti probandõ per aliũ modũ, quàm per sententiam inter te, & me latã, quia cũ tu possis probabiliter ignorare, an ego essem dominus nec ne, iustissimè peteres rem tuã tibi restitui, nec te rebus tuis nudatum spectare debere spaciosam dominij probationem, eãdemq; incertam, aut fortè falsam, & suspectam, est enim difficillima & spaciosa domini probatio, vt not. per gl. & Doct. in l. siue possidetis. C. de probatio. l. is, qui destinauit. ff. de rei vendicatio. l. 27. titu. a. par. 3. Sed isthæc iniquitas cessat, cùm vis in continenti ostendere sententiam latam inter te, & me, quam ignorare non posses. Præterea illa violentiæ iniuria, quæ tibi intuli, dum te spoliaui, quasi purgati videtur per tuam remissionem, vel dissimulationem, argumen. §. fi. Institu. de iniur. l. filio, quem pater. ff. de liber. & posthum. cum ibi latè traditis per Aret. Alex. Ias. & alios l. non putauit. §. si quis emancipatum. ff. de contra tabulas, nec dubium est, quin quasi dissimulasse, ac missam fecisse videar illam iniuriam mihi illatam per iudicium de proprietate postea vltrò acceptũ etiam, quò ad hunc effectum, vt amplius nequeam redire ad iudiciũ possessorium, argumento cap. 1. & cap. a. de restitu. spoliatorum, vt tradit plenè Ripa numero 72. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirend. possession. & ibi Iason numero 46. in fin.

Quid dicendum? & mihi quidẽ isthæc differentia quam faciunt Doct. communiter in locis suprà citatis inter titulum sententiæ in continenti ostensum, & alios titulos in continenti ostensos semper suspecta visa est, nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem ratio est † nam si prius re spoliaui deinde abs te emi, vel donationis, aut dotis nomine eandem rem accepi, si postea tanquam spoliatus eandem rem à me repetere velis, æquissimè obijciam dominij exceptionem in continenti probandam per titulum habitum abs te met etiam post spoliũ commissum, per cuius tituli interuentum vitium spolij præcedens fuit purgatum, argumento d. §. fin. Inst. de iniuri. iuncto d. c. 1. de resti. spoliato. & in cap. accepta. de resti. spolia. nisi vis saltem causatiua argueretur, argumento c. 2. de restitutio. spolia. itaque cum spoliato præcessit, & postea acceptum & finitum est iudiciũ de proprietate, vel alius titulus ab ipsomet spoliato datus fuit spoliatori, æquissimè cessabit restitutio vtrobique, & sic nulla hoc casu est differentia data paritate terminorum inter titulum sententiæ & alium titul. ab ipso spoliatori concessum, verũ ex contrario si in stea

5 *Possessorio recuperãdæ nõ magis opponi põt exceptio sententiæ latæ inter easdem partes, quã exceptio cuiusq. alterius causæ legitimæ inter easdem partes habitæ contra cõmunem op.*

iudicio proprietatis te ſuperaui, & cùm poſtea poſsideres, te ſpoliaui vel turbaui, iuxta l. vim facit. ff. de vi & vi arma. & tibi petenti reſtitutionem obijciá de dominio in continéti probando per ſententiam etiam inter te et me latam, non ſum audiendus, nec reſtitutio tat danda eſt, quia poſsibile fuit quod poſtquam te ſuperaui in iudicio de proprietate, rurſus tibi met eandem rem conceſsiſſem, vel alio legitimo modo ad te iure dominij remigraſſet, vt in ſpecie tenent Franciſcus de Ripa in d. §. nihil commune. num. 44. poſt Alex. nume. 12. cum ſeq. & ait ibi Ripa ita tenere modernos, & ita fuiſſe de mente Glo. ibi, & expreſsim tenet Gloſ. in d. ca. accepta. verbo, quia non eſt veriſimile, in fi. Id quod ſimiliter contingeret ſi ageretur de dominio in cotinenti probando per alium modú quàm per ſententiam, ergo longè magis placere debet opini. Raynerij & Bartho. in dic. §. nihil commune. col. 2. ad fi. & Iacob. de S. Georgio in d. l. ſi de vi. num. 7. cum ſeq. & aliorú quos ſuprà retulimus & rectè nõ diſtinguentium inter titulum ſententiæ & alios titulos quàm op. communis ſuprà relata quæ nullo iuſto colore eá differentiam facit, cùm in eo tantú vim facere deberet, vtrú tit. ſiue ſententiæ ſiue alius poſt ſpoliú ſpoliatori ab ipſomet ſpoliato datus fuiſſet aut acceſsiſſet, an verò ante ſpolium, vt ſi ante ſpolium nõ retardetur reſtitutio ſiue titulus ſit ſententiæ ſiue alius, ſin autem poſt ſpolium tunc reſtitutio ceſſet ſiue titul. ſententiæ acceſſerit ſiue alius, vt d. c. 2. & 3. de reſti. ſpolia.

SVMMARIVM.

1 *Decima quo iure debeantur, ardua q.*
2 *Decimas quando eas laici habebant an alienare poſsint, ardua quæſtio.*
3 *Decima præſcribi poſſunt à laico contra laicum, cum communi opinione.*
4 *Decimarum poſſeſsione laicus ſpoliatus an ſit reſtituendus.*
5 *Decimarum poſſeſsione ſi laicus à laico ſpolietur reſtituendum eſt, cum multis contra multos.*
6 *Decimas an laicus poſsit præſcribere, ard. q.*
Intellectus l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquir. poſſeſſ.
7 *Decimas an poſsit laicus præſcribere tempore immemoriali.*
8 *Decima conſuetudine an tolli poſsint vel minui, ardua quæſtio.*
9 *Conſuetudo eximens laicos ab decimarum præſtatione an ſit tolerabilis.*
10 *Decimarum præſtandarum libertas quo tempore præſcribatur.*
11 *Decimarum præſtandarum liberi & exempti quare eſſe intelligantur nonnulli Monachorum.*
12 *Præſcribi loca publica, & communia nequeunt, & conſuetudine acquiri vel priuilegio poſſunt, quod limita, vt infrà nume. 13. cum ſeq.*
14 *Præſcriptione immemoriali quatenus poſſunt loca iure gentium communia.*
15 *Veneti an mare præſcripſerint.*
16 *Veneti & Genuenſes an reliquos nauigare per ſua gulfa poſsint vetare.*
17 *Nauigatio ius regale.*
18 *Nauigatio an tempore immemoriali vel priuilegio ſubiaceat.*
19 *Occupatione quæſitum deſertione amittitur.*
20 *Venetorum mare commune maneret ea vrbe deſtructa.*
21 *Occupatio quandiu durat præbet ius excipiendi.*
22 *Piſcandi ius in flumine eſt alienabile.*
23 *Ius diuinum & naturale idem.*
24 *Ius gentium primæuum quid.*
25 *Ius gentium ſecundarium quid.*
26 *Ius gentium ſecundarium poſitiuum dicitur.*
27 *Ius gentium ſecundarium commutabile eſt.*
28 *Ius diuinum, naturale, gentium primæuum incommutabilia.*
29 *Hiſtoria varia.*
30 *Veneti & Genuenſes nequeunt vetare per ſuum pelagus nauigantes.*
31 *Mare nunquam deſinit eſſe commune.*
32 *Hiſpani, aut Luſitani, aut Veneti. aut Genuenſes nunquam mare ſuum præſcripſerunt.*
33 *Præſcriptio ceſſat inter exteros.*
34 *Aquarum vſus communis.*
35 *Homo homini prodeſſe tenetur.*
36 *Loca iure gentium communia non quæruntur conſuetudine, contra Doctores.*
37 *Terrarum & volatilium & terreſtrium & aquatilium acquiſitio, & etiam fluminum.*
38 *Piſcandi ius præſcriptione quæritur contra Docto. non conſuetudine contra eoſdem. idq; ius non natum ſed translatum dicitur, contra eoſdem.*
39 *Terrarum & fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*
40 *Aqua vſus communis quod ſit vt intelligendum.*
41 *Lex iniqua nullo tempore præſcribitur.*
42 *Titulus illegitimus quando proſit ad præſcribendum.*
43 *Actio nondum orta an præſcribatur.*
44 *Præſcriptibile quod non eſt, neq; annis mille præſcribitur.*
45 *Præſcriptio ceſſat inter extraneos à iuriſdictione.*
46 *Præſcriptio ceſſat in ſeq. caſib. & num. 47.*
48 *Præſcriptio an reſcindatur mala fides adueniens.*
49 *Præſcriptio an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam vel abſentiam.*
50 *Præſcriptio an pacto reſcindatur, ard. q.*
51 *Intellectus l. quod ſi nolit. §. penultimo. ff. de ædil. edicto.*
52 *Præſcriptio rerum corporalium ob bonum publicú principaliter inducta, ard q.*
53 *Malam fidem non habet, qui præſcribit contra pactum.*
54 *Præſcriptione facta contra pactum an agatur ad intereſſe.*
55 *Præſcriptio reſcinditur renunciatione.*
56 *Præſcriptio an ceſſet hic, & nu. 57.*
58 *Præſcriptio reſcinditur in multis caſibus ſequentibus.*

59 Præscriptis quæ nititur legis præsumptione resolubilis est, quod procedit in casibus quinquaginta.
60 Iurisdictio an præscribatur reuocabiliter.
61 Intellectus l.fin.C.de reuo.dona.
62 Intellectus l.si vnquam.C.de reuoc.dona.
63 Præscriptio rescinditur si fundus reuertitur ad primum dominum.

CAPVT LXXXIX.

ACTVRIS de decimarum præscriptione præmittendum est, † quod decimæ quo iure debeantur ecclesijs parochialibus, leuiter controuersum est, sunt enim qui putent decimas prædiales iure tam diuino quàm naturæ deberi, quales sunt Hostiensis in summa, titulo de decimis.§.& vtrũ, quæstio.7.Henricus in c.peruenit, de decimis. colum.5.Felynus in cap.causam, de præscript. col.1.Cardinalis in c.1.de decimis, qui cõmuni vsu ita receptum esse ait.Gloss. Archidiaconus, Ancharanus & alij in c.1. de decimis, li.6. Innocentius in capit.fina.de parochi.Ioannes Andreæ in rubri. de decimis. Idem Ioannes Andr.in cap. à nobis, eodem titu. Antonius in cap.parochianos, eodem.Panormita.in ca.in aliquibus.col.fi.eodem tit.Alexand.consi.60. lib.4. Francus in d.c.1.de decimis, in sexto. secundum quem hæc est communis opinio. & de origine decimarum tradit eleganter Andr. Tiraquellus de præscriptio.Gloss. quarta, post prin.§.1.

1 *Decimæ quo iure debeantur, ard.q.*

Et cùm omnes cõueniant decimarum iure tam naturæ quàm diuino deberi, hoc in prædialibus facilè admittunt, non sic in personalibus, quas iure tantùm positiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hostiensis, & Henricus, vbi suprà, & Felynus in d.c.causam, & Cardi.in d.c.1.de decimis. facit in simili quod habetur in l.1.& in l.2.ff.de homi. lib. exhibendo, & quod not. per Glo. in l.in seruorum.ff.de pęnis. & quod tradit Barthol in leg. stipulationes non diuiduntur, ad princ. ff. de verbo.obliga.

Quòd autem decimæ saltem prædiales iure tam naturæ quàm diuino debeantur, videtur probari primum in cap.tua nobis, de decimis ibi, decimæ quas Deus in signum vniuersalis dominij sibi reddi pręcepit, suas esse decimas & primitias asseuerans. Deinde probatur ibidem, dum ait, cùm enim Deus cuius est terra & plenitudo eius orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo, &c. Tertiò probatur in ca. tua, & infrà, de decimis ibi, imperialis concessio quantumcunque generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ diuina constitutione debentur. Quintò probatur in cap.in aliquibus.§.fin.de decimis ibi, decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina. Quintò probatur in c. cùm non sit in homine, de decimis ibi, cùm autem in signum vniuersalis dominij quendam titulo speciali sibi dominus decimas reseruauerit. Sextò probatur in capit. pastoralis, eodem titulo ibi, quia penes dominum. Septimò probatur in capit. parochianos, eodem titulo ibi, cùm decimę non ab homine, sed ab ipso domino sint institutæ. Octauò in cap.reuertimini.16.quæstio.1. Nonò in ca.omnes decimæ.16.q.7.Decimò in cap.1.de decimis, in 6. Clemen.fi.de pœnis. Verùm isthæc omnia facilè dissoluuntur per eos qui aduersam partem tuentur, sunt enim tria tempora inspicienda, Primùm veteris Testamenti ante aduentum domini nostri ac redemptoris Iesu Christi, Alterum dum ipse in humanis versabatur legemque tulit, Tertium postquàm ab humanis secessit, primo tempore decimæ quasi iure diuino debebantur ex veteribus præceptis, quæ post tempora Christi in desuetudinem abierunt, & ita procedit d.capit.reuertimini.& ita etiam possunt intelligi iura suprà adducta. Secundo tempore dum Christus in humanis versabatur, neque in Euangelijs, neq; in actibus Apostolorum inuenitur vllum præceptum de decimis exoluendis, tertio tempore postquã, ab humanis secessit licet plura iura Pontificia decimas deberi induxerint, tamen ea iura nõ tam nouum Testamentum quàm vetus imitata fuisse videntur, vt sic nouum ius merè positiuum videatur, inductum tamen ad similitudinem, imaginem & imitationem diuini iuris, q, ante Christi redemptoris nostri aduentũ viguit, quodq; iam euanuit, non verò ad imitationem iuris diuini quod idem redemptor orbis in nouo Testamento mortalibus dereliquit. Neque ad rem pertinuit quòd ecclesiasticæ personæ fidelium animarum curam exerceant, & circa spiritualium administrationẽ labores nõ cõtemnendos subeant, quas ob res iustum præmium, mercedem, stipendium referre debent, iuxta illud: Dignus est mercenarius mercede sua, capit.cum secundum, de præbendis.capit.1.§.his itaque. decimo tertia quæstio.1.cap.ex his.12 quæstio 1.Matthæi ca. 10. quæ ratio ex iure tam naturę quàm diuino profectò eò pertinet, vt vtroque iure has decimas ministris ecclesiasticis deberi videantur, verùm enimverò hæc ratio, & si suadeat hisce personis iustum præmium nõ abnegandum, non tamen vrget, vt decimæ tam laborum quàm operarum, vel fructuum atque redituum & prouentuum debeantur, aliud enim est quærere, an quid eis debeatur, aliud verò quãtum deberi intelligatur, quod enim aliquid debeatur, id ius ipsum naturæ suadere videtur, quòd autem decima pars tam laborum & operarum quàm fructuum, redituum & prouentuum præstetur, id ex mero iure positiuo quin descendat abnegari non debet, & ita tenent pleriq; Theologorum teste eruditissimo ac disertissimo Episcopo ciuitatis Roderici li. 1.variarum resol.cap.17.numero 2.post diuum

Tho-

Thomam.2.2.quæstione 87.artic.1.& ibi Caietanus & Cardin.à Turrecremata in cap. reuertimini,suprà allega.Florentinus par.2.titu.4.c.3.§.5.Thomas quodlibeti.2.arti.8. Syluester verb.decima.q.3.& 4.Ioannes maior in tertio sententiarum dist.37.Alexan.de Ales in 3.par. summæ quæstio. 51.membro 6.articul.1.fratet Dominicus de Soto de iusti.& iure lib.9.quæstione 4.articul.1.Alphonsus de Castro.lib.de hæresib.verb.decima. Neque ad rem pertinere debet quod iura Pontificia non solùm decimas deberi testantur,sed etiam integras deberi velint,nullaque ex parte diminutas,cap.ex transmissa,ibi,fine diminutione aliena,de decimis.c.cum homines,eod.titu.ibi,sine diminutione soluere teneantur.c.peruenit.eod.titul.ibi,cùm integritate persoluant, nam illud iure Pontificio (quod positiuum est) constitutum esse intelligitur, non autem iure diuino aut naturæ,quod modò vigeat.

2 *Decimas quãdo eas laici legitimè habebant,an alienare possint, anceps pugna.*

Illud autem dubium est, au quo casu laici legitimè decimas possident (quale est cum eas habuerant ante Lateranense concilium) possint eas in alterum legitimè alienare de consensu episcopi, & quidem in ecclesiam de episcopi consensu sine dubio posset. Gloss.& communiter Doctores ibi in ca. prohibemus, de decimis.Gloss.in c.cum & plantare.§.1. de priuileg.Glo.& Docto. in cap. cum Apostolica,de his quæ fiunt à prælato. est communis opinio secundum d. Episcop ciuitat. Roderi. lib.1.variarum resolutionum c.17.nu.5.

Cæterùm licet in ecclesiam eas decimas de consensu episcopi alienare possit, tamen in alium laicum etiam de consensu prælati alienare non posset, vt tenent Hostiensis,Ioan.Andre.& Abb.in d.c.prohibemus. Zasius de feudis par.quarta.ad finem.Henricus in c.quamuis,de decimis.columna prima.Imola in cap. 2.de feudis. colum.1.Curtius de feudis par.secunda quæst.8.Hostiensis in summa,titulo de feudis.§. quis possit. colum.1.est communis opinio secundum Boerium in consuetud. Bituricensi.tit.de consuetud.prædi.§.11.dicit communem opinio. Carolus Molinæ.in consuetud. Paris.titu.primo.§.46. numero 16. & est communis secundum Panormita.in d.c. prohibemus.Sequitur d.Episcopus ciuita.Roder. vbi suprà.

Contrariam tamē partem, vt decimas quas legitimè laicus possedisset,in alterum etiam posset de prælati consensu alienare,renuerunt Gloss.in d.cap.prohibemus.Imol.in d.c.2.qui hanc firmat communem sententiam. Ias.in c. primo. qui feud. dare poss. columna quarta. vbi hanc partem firmat communem Cardinal.in c.2.de feud.Ias.consi.155.lib.1.columna fin.Boer.in d.§.11.vbi hanc firmat opinion.receptiorem videri.Curt.in d.q.8.Bart.Cassaneus in consue. Burgun.rubr.1.§.6.numero 36. Cuma.conf.64.Titius & Sempronius, quinimò per gratiam ipse Cassa.firmat seruari de consuetudine, vt talis alienatio fiat liberè de laico ad laicum,etiam sine licentia & consensu episcopi. Guil.Ben.in c.Raynutius,de test. verb.& vxorem.nu.69.pro hac posteriore opinione est rex. à contrario sensu in d.c.prohibemus,dum ait,prohibemus ne laici decimas cũ animatum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre,ergo si tales decimas sine animarum suarum periculo detinerent, sed iure & titulo legitimo, tunc eas liberè, & impunè possent de consensu episcopi in alios etiam laicos transferre Secundò facit de his,quæ fiunt à præla.c.cũ apostolica,vbi decima quæ à milite laico non iure (vt litera innuit) detinebatur,cum prælati consensu potuit in ecclesiam transferre, & in eo tantùm quæstio erat,an etiam capituli consensus accedere deberet, ergo multò facilius talis alienatio admittetur, si licitè ab illo laico ea decima possideretur.

Denique si ea alienatio illicita, & turpis esset,nõ sustineretur,eo quòd in ecclesię fauorem facta esset, non magis quàm si fieret in fauorem cuiusque alterius,quinimò longè minus sustineretur ne impium, aut turpe compendium ecclesia inhonestè agnoscere videretur,contra c.filius noster,de testamen. Tertiò facit c.2.de feudis,in primo responso.Quartò d.c.2.in 2.respõso, vbi feudum ecclesiasticum in consortem, vel non consortem alienatur ab laico.

Denique pro hac parte est vniuersa Hispaniæ consuetudo, nam postquàm decimæ semel ex Pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quæ tertia vocatur ad reges nostros potentissimos pertinere liberè hinc indè alienātur sępissimè,videnturque esse de facto in cōmercio laicorum, non secus quàm reliquę res profanæ,& sic seruatur de consuetudine.

Nec ab hac opinione possemus discedere absque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euersione. & similis consuetudo est Galliæ,secundum Cassaneum,vbi suprà.

Denique postquam res semel cœpit posse alienari,iam exuit antiquam prohibitionem, vt liberè non semel tantùm,sed & pluries possit alienari,argumen.l. quoties ab omnibus, cum ibi notatis per Gloss.& Doct. C. de fideicom.& quæ habentur per Bart. & omnes in l. filiusfamiliàs.§.diui.ff.de lega.1.

Confirmatur quia † & laicus contra laicum decimas præscribere potest, secundum eundem Cassaneum, vbi suprà post Raph.Cuma. d.conf.83.causa decimalis. Felinus in capitu. causam quæ,de præscrip.colum.1. Car.consil. 146.notum sit vniuersis. Balb. de præscri.in 5. par. princ. q.3.in fin.ergo qua ratione laicus à laico per inretuentum pręscriptionis decimas acquirere potest, eadem ratione & per interuentum alterius tituli seu concessionis.l. traditionibus.C.de pact.l.prima.ff. de vsucapionibus 3 *Decimæ præscribi possunt à laico contra laicum, cum communiter.*

rubus

nibus. præsertim cùm acquisitio, quæ contingit per interuentum præscriptionis, non dubiè sapiat duritiem & iniquitatem, vt notatur per Barthol. & alios in l. fin. C. de long. temp. præscrip. & titulus præscriptionis æquiparatur reliquis titulis legitimis, quibus rerum iura ac dominia solent huc atque illuc volare ac reuolare l. alienationis verbum. ff. de vsucapio. ergo, vt per interuentum præscriptionis ex communi opinione, suprà relata, constat de laico in laicum posse migrare, & vni ademptas in alterum transferri, ita quoque intelligendum est, per interuentum alterius cuiusque tituli legitimi posse de vno in alterum alienari ac migrare.

4 *Decimarum possess. laicus spoliatus, an sit restituendus.* Laicus † erat in possessione decimas percipiendi, is spoliatus fuit, controuersum fuit vehementer, an ante omnia esset restituendus? videatur non esse restituendum: argumento cap. ad decimas, de restitutio. spoliato. per contrarium, vt restituendus esset videbatur, argumen. l. 1. §. deijcitur. ff. de vi & vi arma. l. 1. C. si per vim vel alio modo. capit. redintegrandæ. cap. licet Episcopus, de præbendis, lib. 6. item tollenda est occasio delinquendi, argum. eorum quæ notantur in leg. secunda, & in l. scire. C. vt in poss. legatorum. l. fina. cum ibi notatis. C. de pact. nec dubium est quin si spoliato res possent sibi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ abstulerunt, restituere, tunc inuitarentur ad delinquendum, & ad vim inferendam ius sibi dicentes. Vnde quod vim atque iniuriam possimus repellere pro defensione corporis nostri, iuxta l. vim. ff. de iusti. & iure, vel etiam rerum nostrarum, vt notatur ibi per Gloss. approbatam cõmuniter. id procedit dummodo id fiat in continenti, vt tradunt ibi Doctorum plerique & alibi sæpe, præsertim cùm licet exceptio de iure, vel dominio in continenti probando, possit opponi contra agentem interdicto adipiscendæ possessionis, vt est Gloss. communiter approbata in l. 2. C. de edicto diui Adri. tollen. & etiam contra agentem interdicto retinendæ, vt tradunt Decius & alij in l. fin. eod. tit. & est non solùm cõmunis, sed etiam receptissima omnium ferè scribentium opinio, vt plenè disseruimus suprà §. 85. vbi etiam tradidimus quid iuris esset si spoliator de iure suo vellet docere per sententiã latã super eadem re inter ipsum met & spoliatũ, qui modò querelã mouet, tamẽ non sic est interdicto recuperandæ quod non impeditur per exceptionẽ de iure vel dominio in cõtinenti probando, vt est vera, & cõmunis opinio, quã tenuit eadem Glo. & innumeri ferè authores quos retulimus, vbi suprà.

Quid dicendum? & sanè longè fauorabilior causa est, illius qui habet fundatam suam intentionem de iure suumque ius ex legis præsumptione, & dispositione probatũ habet, quàm vllius qui nondum habet suam intentionem suumque ius de iure probatum, & fundatum, licet alleget se illud probaturum in continenti. Vnde qui me spoliauit requisitus, vt restituat, non debet differre restitutionem eo prætextu, quòd de iure suo docebit in continenti, nam fortè id non probauit, vnde sub hoc incerto restitutio spoliati differenda non est, non sic in eo spoliatore qui de iure tuum ius suamque intentionem fundatam, & probatam habet, prout habet Ecclesia in decimis, quæ proueniunt ex prædijs infra se constitutis. tunc enim spoliato dicenti se ante omnia restituendum, non iniuria replicabit non expedire, vt ea restitutio fiat, quæ omnino inutilis futura est, cùm rursus statimque huic spoliatori eadem res reddenda esset, argumento l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procuratorib. l. hæc stipulatio. §. Sabinus. ff. vt legatorum nomine caueatur, & is est vetus sensus d. c. ad decimas, vbi nihil aliud spoliatus allegauit nisi se aliquandiu possedisse, de titulo autem, & iusta causa possessionis nullum verbum, vnde Archidiacon. ibi opportunè ait, quòd fatua allegatio spoliati coegit Papam ibi, ita iudicare sentiens, quòd si ibi spoliatus allegasset se iustam causam, & titulum habere possidendi, puta quia titulum habuit à Papa iuxta cap. dudum, & c. à nobis, de decimis. tunc sanè restitueretur in suam possessionẽ, verũ sanè ille tex. nõ tã se fundat in defectu allegationis tituli, quàm in suspicione iniquæ, & illegitimæ possessionis. patet dum ait, nisi euidenter docuerint quòd earum possessionem legitimè assecuti fuissent, & iterum dum ait, quia eas occupasse iniustè verisimiliter præsumuntur, licet enim regulariter in rebus corporeis, in quibus non magis fundatam habet suam intentionem, & probatam de iure vnus, quàm alius, cuiusque possessio iusta regulariter præsumatur, vel saltem non iniusta aut vitiosa. §. commodum. Instit. de interdictis. tamen non sic est in rebus vel iuribus, in quibus quis de iure habet suam intentionem, suumque ius fundatum, tunc enim si ea possessio reperiatur apud alterum, præsumitur vitiosa & clandestina, nec sufficeret allegare eam iustam esse, nisi iustũ eius initium ostendatur, & probetur, vt d. c. ad decimas, vnde ea possessio iunior, quæ aduersatur alteri, quæ est fundata de iure, præsumitur clandestina, vt ibi, & est communis opinio, vt resoluit Alexand. consi. 151. quem refert Sozinus in l. tem quæ nobis, in prin. ff. de acquirend. possessio. nisi ea possessio esset diutina, puta decem vel viginti annorum, argumento l. si filius. C. de petition. hæredita. Nam diuturnitas possidendi induceret præsumptionem iusti initij, argumen. d. l. si filius, & eorum quæ plenè tradit Aymon Crau. de antiquitate temporum, in princi. Alexan. Iaf. & alij in lege sciendum. ff. de verborum obligation. & hoc casu non haberet locum dictum c. ad decimas. Vnde cautè summus Pontifex dixit ibi aliquandiu possedisse, nõ enim dixit

dixit longo tempore, sed aliquo tempore, vt planè significaret aliud respondendum esse, si ibi longi temporis quieta possessio foret, ergò ibi plura simul concurrebãt, quæ restitutionem petitam impediebant. Primũ quòd erat præsumptio iuris pro spoliatore, quò ad ius proprietatis. Secundũ quod erat præsumptio iuris cõtra reum, quò ad ius proprietatis. Tertium, quòd possessio spoliati non erat diuturna. Quartum, quòd vis ibi non fuit ablatiua, nec cõpulsiua, nec armis illata, vnde infertur, quòd si laicus ab alio laico esset † spoliatus à iure percipiẽdi decimas, in cuius possessione erat, tunc esset restituendus, etiam si spoliator contenderet ad se illud ius pertinere ex concessione Romani Pontificis, argumento d.c. redintegranda, & d.§. dicitur. d.c. licet episcopus, cum alijs suprà allegatis, quia in pari causa potior esse debet conditio spoliati, quã spoliatoris, & hoc casu non procederet d.cap. ad decimas, ita tenent Guido Papæ quæstio. 588. & ita velle videntur gloss. Ioan. Andr. Ioan. Monach. & Domin. dict. cap. ad decimas. Ias. nu. 48. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acqui. poss. & ibi Ripa nume. 77. Martinus Nauarrus in repetitio. cap. accepta, de restitutio. spolia. qui hanc dicit communem sentẽtiam Episcopus ciuitatis Roderi vbi suprà, licet contrarium, & minus rectè velint, dum generaliter loquuntur Ioannes Andr. in additio. ad Speculatorem, titulo de restitutione spoliatorum. Antonius & Abba. col. penult. in cap. si diligenti. de præscriptio. Felynus in c. ad petitionem, de accusationib. nu. 17. Alex. in d.§. nihil commune, fallentia septima.

5 *Decimarũ à poss. laicus si à laico spoliatur, restituendus est cum multis contra plures.*

Sed verior est prior opinio, vt tales decimæ vni laico ab alio per vim ablatæ ei sint restituendæ, argumento eorum, quæ suprà diximus, & text. optimus in §. recuperandæ. Institu. de interdictis. vbi spoliato restitutio non denegatur, etiam si ipse per prius spoliasset eum, qui postea eum met rursus spoliauerat, nam spolium prius non facit, vt posterius impunitum sit, quia posteriorem spoliatorem inuadere priori spoliato non licuit ex interuallo, licet in continenti liceret, vt ibi not. per glo. & alios, sic ergò & in specie nostra, etiam si maximè laicus ille non iure eas decimas possidere videretur, adhuc tamen eum spoliare non licuit.

6 *Decimas an laicus possit præscribere ard. q.*

Illud non leuiter controuersum est, † an laicus possit decimas præscribere, mouet quæstionem, quòd sine possessione præscriptio non procedit. c. sine possessione, de reg. iur. in 6. decimas autem sunt qui putent à laico possideri non posse, præsertim cũ præscriptio in possessione ciuili, potiùs quàm in corporali nitatur. l.1.§. per seruum qui in fuga. ff. de acquirend. possess. vbi per Docto. sed longè verius est, posse decimas præscribi à laicis, non secùs quàm reliquæ res, nam laici capaces sunt percipiendarum decimarum ex concessione Pontificis Romani, cap. à vobis. e. dndũ, de decimis. quod indubitatum est & de iure, & de consuetudine, & potentissimis regibus nostris Hispaniarum à summis Pontificibus ex partes decimarum in perpetuum concessæ sunt, quæ vulgò appellantur (tertias) eæque partes decimarum in commercio apud nos Hispanos esse & possunt, & sæpissimè solent, cùm alienari à principibus nostris & soleant, & possint, tàm in duces, comites, & marchiones Hispanos, quàm in alios viros inferiotis conditionis, si ergò pater meus decimas possedit (quę vulgò appellantur tertias) & ego patri meo successi, apprehendique titulo hæreditario illarum decimarum possessionem, non secus ac aliarum rerum hæreditariarum, quę res impedimento esse poterit, quin illas præscribere possim, adest enim hic titulus pro hærede sufficiens regulariter ad præscriptionem. ff. & C. pro hærede, per totum. adest similiter bona fides præsumpta. l. qui in ius. ff. de reg. iur. c. is qui in ius, eodem titulo, in sexto. adest possessio, ergò nihil deerit ad præscriptionẽ. l. vnica. de transfor. vsucap. C. Rursus si ponas me, qui bona fide eas decimas possidebam, easdem vendidisse, donasse, in dotẽ dedisse, aliáue ex causa & titulo alicui concessisse, quid impedit, quin ille eas possit præscribere tempore legibus definito, postquam enim legitimè à Pontifice Romano fuerunt illæ decimę exemptæ & separatæ à iure ecclesiæ, iam quasi ius profanum, & in commercio humani generis esse cœperunt, & possunt migrare de persona in personam, quò ad ius tàm dominij, quàm possessionis, argumen. l. peregrè, in prin ff. de acquiren. possess. & in leg. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obligatio. §. 1. Instit. de inutil. stipul. humana enim res potest sacra fieri, aut religiosa, & per contrarium res sacra, vt religiosa potest ad vsus humanos reuerti, vt d d. iuribus habetur. Pro nobis textus in cap. de præscriptio. in sexto. vbi cùm agitur de præscriptione decimarum, in eo solùm quæstio est, an possessor fuerit in mala fide præsumpta, vt si non fuerit, possit præscribere, & licet ibi episcopus non laicus esset, qui præscribebat, tamen ratio, quæ ibi exprimitur, generalis est, militans in laico non secus quàm in episcopo, vnde ratio ipsa generalis habetur pro lege, & decisio loco exẽpli est, quòd non arctat aut restringit legem, vt est communis opinio, quam tenent glo. in Clemen. 1. de election. verb. eligatur. glo. in authen. de hæred. ab intest. §. fin. verb. ordine, quam dicit vnicam Bal. in l. fi. ff. de hæred. instit. Idem Bal. in l. fin. C. de liber. præte. Iaso. in l. stipulatio hoc modo concepta. num. 32. ff. de verborum obliga. Idem Ias. in authen. quas actiones. nume. 12. C. de sacrosanct. eccle. Idem Ias. in l. transigere. nu. 15. C. de transactio. Ripa num. 50. & Annibal. nu. 349. in l. nemo põt. ff. de leg. 1. Crotus in l. si constãte. in 7.

quæstio. Bart. lect. secunda, ff. solut. matrimo. Decius nu. 15. Curtius Iunior nu. 9. Purpuratus nu. 23. in l. fin. C. de pac. Paulus, & Ias. in l. quamuis. Cod. de fideicomm. Alex. nume. 5. Corneus num. 15. in l. humanitatis. C. de impubetum. Grego. Nata. in c. fin. de pact. lib. 6. pro nobis etiam rex. in c. de quarta. de præscr. & tex. in c. in aliquibus, in fin. & in c. dudum de decimis.

Per contrarium vt tales decimæ præscribi non possint, videtur expressum in dicto capitulo dudum, & in cap. causam quæ, de præscriptionibus. nam si laicus laico decimas dederit, vendiderit, aut donauerit, vel in dotem dederit, nullo tempore præscriptio videtur contingere posse, tum quia deficeret titulus, qui in tali præscriptione videbatur necessarius. cap. primo, de præscriptionibus in sexto. tùm quia deficeret bona fides, cùm laicus se noscere debeat incapacem tenendi, tales decimas à Pontifice Romano non concessas. d. cap. dudum. d. c. à nobis. c. tua, & iustr. de decimis, ergò, &c. c. vigilanti. c. fi. de præscrip. tunc etiam quòd deficit possessio, quia in possessione ciuili non incorporali nititur vsucapio. dict. leg. 1. §. per seruum, qui in fuga. ff. de acquir. possess. sed ciuiliter, & iuridice decimas præscribere non potest laicus de concessione cuiusquam, præterquàm de concessione Romani Pontificis. d. capitulo causam quæ. dicto cap. dudū. d. cap. tua, & infrà, ergò cessat præscriptio, vt d. c. causam, & dict. c. dudum. vnde veritas ea esse videtur, vt decimæ, quæ à Romano Pontifice semel concessæ fuerunt alicui principi, vel priuato Laico, & per hoc quasi à Clero & ecclesia, vel diuino iure fuerunt exemptæ, & in humanum commercium translatæ, possint per laicum præscribi, non aliter atque reliquæ res humanę, & ita procedat opinio, quā tenuerunt Cassaneus in consuetudi. Burg. & alij, quos ipse refert. at verò decimæ, quæ nunquam alicui Laico à Romano Pontifice concessæ fuerunt, eæ minimè possint per Laicum præscribi, prætextu concessionis vel tituli, aliundè habiti, ita procedat d. c. dudum, & d. c. causam quæ. nam & si dicat patri suo successisse se qui eas decimas possidebat, dicemus ei non obesse impedimentum malæ fidei.

6 Cæterùm † superest defectus possessionis, in qua potissimùm nititur præscriptio. d. cap. fine possessione, de reg. iur. in sexto. l. 3. ff. de vsucap. d. l. 1. §. per seruum, qui in fuga. ff. de acquiren. poss. vbi ad effectum præscribendi oportet adesse possessionem ciuilem & iuridicam, hic autem talis possessio non adest, cùm huius iuris possidendi lex canonica fecerit homines laicos incapaces. d. c. causam quæ, nisi ex titulo & concessione, quæ re vera à Rom. Pontifice habita esset. d. c. dudum. d. c. à nobis, & ita procedat opinio negatiua eorum, qui firmant, laicum non posse decimas præscribere, quod tenuerunt glo. & Doct. in d. c. causam

Intel. l. 1. §. per seruū qui in fuga. ff. de acqui. poss.

quæ, de præscr. Balbus de pręscrip. 5. parte principali. quæstio. 7. Couarru. variarum resolutionum lib. primo. cap. 17. nume. 6. qui plures allegat, quæ omnia intelligenda sunt in præscriptione longi vel longissimi temporis, non etiam in præscriptione temporis immemorialis, vt infrà dicam. Nam licet sine possessione præscriptio non procedat, eaque possessio ciuilis esse debeat, vel ciuilis & naturalis, ita vt sola naturalis non sufficeret, & longè minus nuda detentatio, vnde incapaces alicuius rei, & possidendi nullo tempore præscribant etiam longissimo, quasi nunquam videantur ciuiliter possedisse, sed tantùm detentasse, tamen id verum in præscriptione longi vel longissimi temporis tantū, sed diuersum esset in præscriptione temporis immemorialis, ad quam sola detentatio vel naturalis possessio sufficeret, argum. l. tertiæ. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. c. 1. §. fina. de præscri. lib. 6. cap. super quibusdam. §. præterea, de verbo. signi. quę iura ad nudam facti detentionem respiciunt, sicque limitandus est, & intelligendus dic. §. per seruum, qui in fuga.

Amplia vt laicus eas decimas præscribere non possit, etiam per tantum temporis, cuius initij memoria non existat, Ita tenet idem Couarru. vbi suprà post Ioannem Monachum in c. 2. de præben. in sexto. Idem Couarru. in simili lib. 1. variarum resolur. cap. 10. num. 14. Phi. Probus num. 7. in d. c. 1. de prębeu. in 6. est communis opinio secundum Couarru. d. nu. 14. Abb. Felinus, & alij in d. c. causam, de præscri. Idem Felin. in c. accedentes, de præscrip. & in c. cùm contingat, de foro competen. nu. 4. Hippolytus singul. 80. Franc. Balbus de præscription. 5. parte principali. quæst. 7. & in 3. par. prin. in 2. par. illius tertiæ partis. quæst. 6. Card. consi. 131. col. 2. Ias. in l. is, qui putat. col. 2. ff. de acqui. hære. 7

Decimæ an possit laicus præscribere tempore immemoriali.

Ratio huius ampliationis ea est, quia licet regulariter id tempus, cuius initij memoria non existit, habeat vim tituli. l. 3. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æsti. c. 1. §. fi. de præsc. in 6. c. super quibusdam. §. prætetea, de verbo. significa. tamen fallit in materia, In qua per legem præscriptio vetita est, tunc enim vt vis iuris inductiua tempori denegata est, ita quoque vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur, ne quòd vna via prohibetur, alia via admitti videatur, contra regulam c. cùm quid, de te. iu. in 6. nęue fraus legi fieret, lexq; verbis non rebus imposita videretur, contra l. primam & secundam. C. commu. de leg. quid enim iuuat negare decimas posse vllo tempore præscribi à laico, dic. c. cùm causam, si laicus posset allegare concessionem à Romano Pontifice habitam, perque solam hanc allegationem, nihilo etiam probato per interuentum solius temporis immemorialis is titulus probatus videretur, sic enim fieret, vt solum tempus præhabita tituli allegatione illi laico præ-

pręberet ius firmum in illis decimis, quinimò firmius, quàm ſi ex præſcriptione procederet, quod abſurdum videretur, præſertim cũ præſcriptio nitatur poſſeſsione ciuili. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. ff. de acquiren. poſſeſsio. laicus verò has decimas ciuiliter poſsidere nequeat ceſſante Papali conceſsione. d. cap. cauſamque. ergò cùm non poſsit videri poſſediſſe ciuiliter, non quoque poterit videri præſcripſiſſe. cap. ſine poſſeſsione, de regu. iur. in ſexto. l. 3. ff. de vſucapion.

Quid dicendum? & ſanè magis placet, vt adhuc per tale tempus, cuius initij memoria non exiſtat, laicus habeat & allequatur firmum ius in decimis, ſi ſciat allegare titulũ habitum à Romano Pontifice, licet re vera ab illo non habuiſſet, moueor, quia tempus de ſui natura videtur habere vim iuris inducendi, vt in §. planè. Inſtitu. de literarum obligatio. ibi, ſic fit, vt hodie dum quæri non poteſt, Scriptura obligetur, vbi per præteritionem biennij inducitur obligatio, literis formata ſic, & in propoſito per lapſum temporis, cuius initij memoria non extat, inducitur à lege vel conceſsio decimarum, quaſi à Romano Pontifice habita, vel efficax prǽſumptio & probatio illius conceſsionis, quaſi habitæ à Papa. d. §. ductus aquæ, cum concord. ſuprà allegatis. Et ad d. c. cauſam quæ, & d. cap. dudum. reſponde, quòd intelligitur in prǽſcriptione etiam longiſsimi temporis triginta vel quadraginta annorum, non ſic in præſcriptione eius tẽporis, cuius initij non extat memoria, quia per tale tempus lex inducit ius vel præſumptionem & probationem illius iuris vel tituli, qui in ſubiecta materia efficax eſſet legitimus & ſufficiens.

Nec obſtet, quòd laicus non videatur legitimè & ciuiliter poſsidere decimas propter ſui incapacitatem. d. cap. cauſam. nam id negamus poſt tempus immemoriale, cuius interuentus facit, vt is laicus etiam ciuiliter retrò eas decimas poſſediſſe videatur, quaſi retrò conceſsionem à Romano Pontifice habuiſſet, ſicque capax eas poſsidendi factus fuiſſet, & hanc noſtram opinio. tenuit gloſſ. mag. in d. c. cauſam quæ. quinimò vbi eſt tempus immemoriale, ibi non exigimus poſſeſsionem ciuilem, nec etiam naturalem, ſed nuda rerum detentatio ſat eſt, vt diximus ſuprà in quæſtionib. præcedentib.

Præterea prohibitio d. c. cauſam quæ, videtur procedere ſolum in caſu certo, nempe quãdo laicus non in cõceſsione Papali, ſed in conceſsione aliundè habita ſuam fundabat intentionem & præſcriptionem, ſicque virtualiter de non iure ſuo per ipſiuſmet confeſsionem ſeu allegationem conſtabat, nos loquimur, quando ſumus in caſu dubio, ſcilicet quando conceſsio habita à Romano Pontifice aſſeueratur & allegatur, & per probationem adducitur quieta poſſeſsio tanti temporis, cuius initij memoria nõ exiſtit. Item quid ſi re vera laicus impetrauit decimas à Papa ſibi & ſucceſſoribus ſuis, deinde amiſſum fuit inſtrumentum huius conceſsionis, nónne poſt tempus immemoriale perimi, quum eſſet illi non patrocinari & tueri hoc tempus. Idem ergò futurum eſt, etiam ſi re vera is titulus, eáue conceſsio non fuerit habita à Papa, ſi modò ab eo impetrata allegetur, quinimò etiam ſi non allegetur, adhuc idem eſſe videtur, quia vera & communis opinio eſt, quòd tale tempus non ſolùm habere intelligitur vim præſumptiuam vel fictiuam, ſed etiam vim inductiuam, vt ſic poſt tale tempus ille poſſeſſor non ſolùm præſumatur titulum, & ius eas poſsidendi habuiſſe, ſi iam re vera illud habere incipiat, vt nec in contrarium admittatur probatio, nec etiam ei ſua aperta confeſsio noceret, non magis quàm ſi quis, poſtquã ſemel præſcriptionem impleuiſſet, palàm fateretur ſibi perueniſſe ſcientiam rei alienę, quo caſu ſecundum cõmunem & veram opinionem tàm tutus eſſet in vtroq; foro, tàm canonico quàm ciuili, quàm ſi id falſus non eſſet, & etiam in foro conſcientiæ, vt tenent glo. Innocentius & Hoſtienſis, col. ſecunda. Imola colum. decimaquinta, firmans hanc eſſe communem opinionem in c. fina. de præſcriptio. & ibi Abbas colum. ſeptima. Cardin. Baldus, Abb. Felinus in cap. vigilanti, eodem tit. Tiraquel. de cau. ceſſante. limit. 12. nume. 16. Iaſo. in l. poſt diuiſionem. col. ſecunda. C. de iur. & facti igno. Decius in auth. præterea. colum. ſexta. C. vnde vir & vxor. Idem Decius colum. ſeptima, in capit. primo. de conſtitu. Aretinus conſi. 92. viſo legato. colum. ſecunda. Balbus de præſcript. in 9. quæſtio. 3. partis principalis, & quòd tempus immemoriale inducat verum titulum, dico verum ius adeò vt non ſit neceſſe, quòd titulus probetur, neque etiam quòd allegetur, diximus eſſe veram & communem opinionem ſuprà cap. poſita poſſeſsione. nu. 9. cum ſeq. vbi multa hac de re quæ hic iungenda ſunt.

Illud autem dubium eſt, † an decima ex conſuetudine poſsit tolli ex toto, an verò poſsit ſaltem aliqua ex parte minui? qua in re ſunt plures opiniones. Prima enim fuit opinio exiſtimantium decimas prædiales, neque ex toto tolli poſſe, nec etiam vlla ex parte minui. perſonales verò, & ex toto tolli poſſe, & longè facilius minui, ita tenent Hoſtienſis, & alij in cap. in aliquibus. per text. ibi de decimis. Rochus Cur. in capitulo fina. & in Rubric. de conſuetu. Cardinal. de Turrecrem. in capit. reuertimini. 16. quæſtio. prima. articulo ſeptimo. Petrus Paulus Pariſius, conſilio 25. libro 4. colum. ſecunda. & eſt à pleriſque recepta ſententia, ſecundum Epiſc. ciuit. Roderi. lib. 1. variarum reſolut. capit. 17. nume. 8. Felinus in cap. cauſam, de præſcrip. Balbus de præſcript. quinta parte principalis quæ-

8 *Decimæ conſuetudine an tolli poſſint, vel minui, ard. q.*

quæstio.7.Gregor.Lupus in l.1.Gloss.2.titulo de los diezmos.parti.

Altera fuit opinio existimantium inter prædiales & personales decimas quoad vim consuetudinis nullam esse differentiam, quinimmò vtrasque per consuetudinem minui posse ex parte, vt loco decimæ vicesimæ aut tricesimæ fortè præstetur, tolli autem ex toto decimam, ita vt nulla ex parte præstetur, non posse, & in hac opinione videtur residere Gregor. Lupus, vbi suprà, post Syluestrum, & diuum Thomam, & alios quos refert Vincentius & Abb. in d.cap.in aliquibus. Fulgosius consilio 165.colum.2.Bald.in l.comperit.C.de præscriptionib.30. vel 40.anno.Sozin.consi.297.columna 3.lib.2.Parisius d.consi.25.num.21.sentit diuus Thomas secunda secundæ quæstione 87. articu.1.& quodlibet secundo articulo octauo. & in hac opinione residere videtur Balbus, vbi suprà, dict. quęst. septima, eamq; sequitur, & receptiorem existimat Nicolaus Boer. in consuetudi. Bituricensi. titu. de consuetudi.prædi.§.12.

Tertia fuit opinio existimantium neque prædiales, neq; personales posse tolli ex toto, neque ex parte etiam per consuetudinem, nisi à Romano Pontifice approbata. Ita tenuit Glo.in d.cap.in aliquibus, & ibi Innocen. esse enim hanc decimarum præstationem de iure diuino, quod nulla ex parte per consuetudinem immutari secundum eos posset.

Quarta opinio fuit existimantium tam prędiales decimas quàm personales posse non quidem tolli ex toto, nec similiter temerè diminui, sed posse ad eam mensuram, aut quotam partem restringi, & arctari, quæ decenter sufficiat ad congruam, & honestam sustentationem eorum, qui res sacras administrant, ita residet dictus episcopus, vbi suprà, nam cùm, inquit, necessaria sacerdotibus ministrari iuris diuini esse noscatur, quod nulla ex parte minui per principes, leges, aut consuetudines potest.§.sed naturalia. Institu. de iure natur.l. vt vim. l. veluti. ff. de iusti. & iure. superest, vt vsq; ad mensuram necessariorum decima possit deminui, non vltra.

Quid dicendum? & nos sumus in nouissima opinione, vt tam prædiales, quàm personales decimæ possint non solùm minui, sed etiam ex toto tolli, per tex. apertum, si non cauilletur & inuertatur, in d.c. in aliquibus, in pri. vbi ait, in quibusdam regionibus omni ex parte euanuisse decimarum præstationem. Secundò per d.c.in aliquibus.§.fin. dum ait, hac in re consuetudini standum. Tertiò per c.cùm sint homines, de decimis ibi, ad consuetudinem recurrendum. Quartò per c.ad apostolicæ, eod.tit.ibi quoniam à diuersis diuersa consuetudo tenetur. Quintò per c. commissum, eod. Sextò per pragm. Caroli Cæsaris Hispaniarum regis Catholici, qua anno 1525 c.14.& c.76.cautum fuit, ne à laicis decimæ exigerentur, quæ præstari non solerent, & Toleti ea lex lata fuit. Septimò idem cautum fuit lege expressa Madritij anno 28.l.19. Octauò idem cautum fuit Segoniæ anno 32.l.56. quod & Franciæ cautum refert dictus episcopus, vbi suprà.

Isthæc autem iura sustinentur aperta ratione, nam decimas iure tantùm positiuo non etiam naturali, aut diuino deberi, constitit ex suprà per me traditis, ergo iure quoq; positiuo euanescere & exulare possunt.§.sed naturalia. Instit. de iure natu.ca. omnis res, de regu.iur.l. nihil tam naturale.ff.de reg.iur. neque ad rem pertinuit quod sacerdores qui pro fidelium animarum salute & incolumitate laborant ab eisdem sunt exhibendi, nam cessante etiam ex toto decimatione, possunt & debent ecclesiæ congrua dote honestari in prædijs. & hortis, aut vineis, & similibus, vnde sacerdores honestum victum quærere & moderatum possint, hoc enim non solùm tolerari potest, sed etiam summoperè expedire videtur, docet enim experientia rerum magistra, ab agricolis & reliquis hominum decimas (vbi earum præstatio in vsu est) minus fideliter præstari, inspecta tam quantitate quàm bonitate fructuum præstandorum, idque quàm in periculum animarum fiat nullus non vider, ergo conducibilius est agris, hortis, vineisque ecclesias dotari, vnde earum ministri victum quærant propria manu & authoritate, non spectata aliorum præstatione. Rursus vt nostrorum nonnulli referunt in prooemio ff. Cum Constantinus Imperator eam Romæ memorabilem donationem fecit ecclesiæ, auditam vocem è cœlo fuisse ferunt, qua significabatur tunc infusum esse venenum ecclesiæ, quasi plus æquo ditesceret, vnde similiter ijdem referunt ecclesiam orientalem paupertate nimia laborasse & euanuisse, occidentalem verò copia luxit rerumque nimia affluentia & abundantia periclitari, sic & in latissimis Indorum regionibus, quam principes nostri potentissimi & subegerunt, & prudenter sanctissimèque gubernant, cessant decimæ, ecclesiæ verò congrua dote illustrantur, & aluntur earum ministri, id quod si nostra opinio vera non esset, in reritum innumerabilium animarum cederet, nec à nostris Principibus aut Romano Pontifice toleratur.

9 Hinc apparet suspectum esse quod ipsemet episcopus, vbi suprà, versi.11.attentè & diligenter firmat, † nempe irrationabilem, & omnino iniquam esse eam consuetudinem, quæ ab omnium decimarum tam prædialium quàm personalium præstatione laicos eximeret, esset.n.inquit, nimia hæc exēptio, si quidē euanesceret, reuerētia quę à laicis decet, vt sacerdotib. ministrantib. exhibeatur, verū sanè nō cessaret, sed potius augeretur, dū.n. sese à sacerdotib. expilari vidēt, eos solēt & ridere, exibilare & odio habere, nō sic se habent erga parētes à

Consuetudo eximens laicos à decimarum præstatione, an sit tolerabilis.

quibus

quibus non expilantur, sed subueniuntur, ergo honestius, sanctius & magis pium est, vt meritis & beneficijs à sacerdotibus acceptis, laici inuitentur ad obsequia eis præstanda, quàm quod ab eis expilentur, cùm sacerdotes doctrina, sanctitate, & virtute, non opibus & diuitijs reliquos anteire deceat. Facit in simili l. si quando. §. illud. C. de inoffi. rest. dum ait meritis magis filios, &c. facit. nam in consuetudinibus non illud exigimus, vt sit rationabilis, sed sat est, vt sit tolerabilis non omnino aduersa pugnans contraria iuri diuino aut naturali. Ita Baldus in c. primo. in princip. col. 2. de feud. cogn. quem refert & sequitur Andr. Tiraquel. de retract. in præfa. nume. 75. quinimmò vt sit rationabilis consuetudo minimè exigitur, cùm ipsa ex authoritate vtentium sumat rationem. Baldus in leg. de quibus. colum. 10. ff. de legi. versi. & primo quò ad primum. Ioannes Faber in §. ex non scripto. Inst. de iure natura. & alij plures relati per Tiraqu. vbi suprà. quanto ergo facilius huiusmodi cõsuetudo tolerabitur, cùm nec sit contra ius diuinum, sed tantùm contra ius positiuum, vt iam docuimus, nec sit irrationabilis, cùm clericis aliunde possit prouideri de congrua sustentatione, & alimentis, nec præbeat occasionem peccandi, sed eam potius remoueat, vt proximè dicebamus, nec sit res noua, sed in non paucis Christiani nominis regionibus vsitata, vt & proximè etiam ostendimus.

10 *Decimarum præstandarũ libertas quo tempore præscribatur.* Clerici † vel laici an immunitatem à decimis exoluendis & libertatem possint præscribere non leui contentione tractatum est, & clericos posse hanc libertatem præscribere communiter receptum est, quia ipsi non sunt incapaces spiritualium. Gloss. in capitu. in aliquibus. cum qua transeunt ibi Doctores, Felinus in cap. causam quæ, de præscript. columna prima. Balbus de præscriptio. in 5. parte princip. quæstio. 7. Dominicus in capit. secundo, de decimis in 6. §. penul per capit. de quarta. de præscriptio. quod procedit etiam quò ad omnem decimationem secundum eosdem. Nõ sic, inquiunt, ipsi admittendum est in laicis, qui secundum communem sententiam Doctorum suprà relatam, talem libertatem à decimis nulla ex parte præstandis non possent præscribere, quia sunt incapaces possidendi ius decimandi. c. causam quæ, de præscrip. quorum ratio nulla sanè est, nam & seruus qui nihil suũ habere potest, & ideo per præscriptionem sibi acquirere non potest, tamen libertatem potest præscribere, & domus seruiens quæ sibi acquirere nihil potest, libertatem tamen contra seruitutem acquirere potest, & pro hac opinione contra communem facit text. in cap. in aliquibus. §. fin. & in capitu. dudum, & in capitulo, cùm sint homines. ibi, ad consuetudinem, de decimis. & in capitu. ad apostolicæ. eodem ibi, quoniam à diuersis diuersa consuetudo tenetur, & in capitulo, commissum, eodem titulo. & in capitulo, ex multiplici, in quibus statur consuetudini hac in re. Itaque & si ius decimandi laicus contra laicum vel contra ecclesiam non satis certum sit, an præscribere possit, q; suprà attigimus, libertatem tamen contra ius decimandi quin prȩscribere possit dubitari non debet, quia vetitum nullo iure reperitur, neque id iuri naturæ aduersatur aut diuino, cùm decimæ iure tantùm positiuo non etiam naturali aut diuino debeantur, vt iam disseruimus. Denique fauorabilior est liberatio, quàm acquisitio, argu. l. Arrianus. ff. de actio. & obli. vnde cum suprà diximus laicos posse decimas prȩscribere per tempus immemoriale, sibiq; eas exigere, multo facilius poterunt ab earum prȩstatione libertatem acquirere, vt sic in eo tantùm quæstio remaneat, quanto scilicet tempore talem libertatem possint acquirere, & magis est, vt tempore longo vel longissimo non possint, sed eo tantùm cuius initij memoria hominum non sit, arg. cap. 2. §. contrahentes, de rebus ecclesiæ non alienan. lib. 6. & clarius in c. 1. de præscrip. eod lib. est enim contra tales laicos vehemens præsumptio iuris, & propterea ecclesia contra eos habet de iure fundatam intentionem suam, quæ res eos constituit in mala fide præsumpta, à qua præsumptione lex recedit post tẽpus immemoriale, non autem post breuius tempus quando nullum aderat priuilegium, vt ibi, &c. cum personæ. §. quòd si tales. de priuileg. libr. 6. sed & breuiore tempore interdum à tali prȩsumptione. l. recedit, vt alibi dixi, scilicet in c. qui contra iura. num. 2. suprà.

Illud autem dubium est. † qua ratione Papa exemerit quosdam Monachorum à prȩstatione decimarum, cum hæ iure naturæ vel diuino debeantur, secundum quosdam, & Glo. in c. à nobis. ait ius naturale in communi, vel in vniuerso permanere fixum & immutabile, sed in quibusdam casibus vel capitulis seu indiuiduis solet & potest immutari, tuncque ea innouatio sapit quandam dispensationem, & illam Glos. communiter Doctores sequuntur ibi, teste episcopo ciuit Rod. vbi suprà, nume. 9. Decius consil. 113. colum. 2. Sozin. consil. 297. libr. 2. Idem Decius in c. cum ordinem. de rescri. in prin. & ita intelligunt ca. suggestum. & c. ex multiplici. c. ex parte. ca. à nobis. de decimis, & c. pen. & fin. eod. titu. & c. accedentibus, & c. si de terra. & c. dudum, de priuil. l. 23. titu. 21. par. 1. verùm hanc receptam rationem impugnat ipse Couarru. vbi suprà, quod decimæ non iure naturæ, sed positiuo debentur, quod verum esse ostendimus, nam si, inquit, iure naturæ deberentur, tunc exprimi id non liceret Papæ, quod dubium sanè est, & contra Glo. communiter approbatam in leg. ius ciuile est. ff. de iustit. & iur. per tex. ibi, etenim constat iuris diuini esse, vt duob. vel trib. testibus credatur. cap. in omni negotio, de testibus. 11 *Decimarum præstandarũ liberi quare sint quidam Monachorũ.*

ftibus.c. cùm esses, de testam.l. vbi numerus. ff. de testibus, & tamen in casibus lege positiua longè plures testes requiruntur.l. si vnus. l. hac consultissima.C. de testa.l. hac consultissima.C. qui test.fa.pos.in prin. & §. sed cū paulatim.Inst.de testam.& alibi sæpè, nec per hoc ius diuinum aut naturale desinit incolume seruari, vt per d. glo. vbi omnes.

Præscribi loca publica & cōmunia nequeunt, sed cō suetudine acquiri, vel priuilegio possunt.

12 Loca † publica & iure gentium cōmnnia præscribi nō possunt. l. fi. in prin. ff. de vsucap. l. quod in littore. ff. de acqui. ter. dom. ibi, rursus in pristinam causam recidunt. l. si quisnā. ff. de diuer. & temp. præscrip. l. sanè si maris. ff. de iniur. §. flumina. verb. omnibus. Institu. de rerum diui. tradit Bar. in l. quòminus. ff. de fluminibus. quæst. 15. vbi plenè per Iaso. coln. 27. Paul. Cast. in d. l fi. Francis. Balbus de præscri. in 4. par. 5. par. princ. q. 6. Ioannes de Platea & Angel. Aretin. in d. §. flumina. Cæpolla de seruit. rust. prædio. rub. de pisca. charta pen. Iacob. in tract. feud. verb. fluminibus, ad finem. Ioannes Faber in dicto §. flumina.

Limita. 1.

13 Limitatur † primò hæc regula, vt procedat ratione pręscriptionis, sed non ratione consuetudinis, per quam ea, quę sunt iurisgentium, possunt acquiri. Ita tenent Ioannes Fab. & Angelus Aretinus in dict. §. flumina, & Franciscus Balbus, vbi suprà, nume. secundo. versic. sta ergò. vnde inferunt ipse Balbus & Faber, & Angelus, quòd si quis multis annis piscatus fuit in flumine publico, & alios piscari volentes iugiter sciente & patiente populo prohibuit, per hoc consuetudine magis quàm præscriptione in eo flumine ius piscandi, & cæteros de populo prohibendi quæsiuit, sequitur Bal. in rub. ff. de rerum diuisio. Idem vult glos. 1. & ibi Bart. in d. l. sanè si maris. ff. de iniur. dum aiunt, quòd in terminis illius text. ius quæsitum fuerat consuetudine vel priuilegio. Facit secundum Balbum cap. super quibusdam. §. præterea. de verbor. significatio. Tenet idem Balbus de præscriptio. in vltima quæstio. secunda quęstionis prin. & Balbus in d. quæstio. sexta, & Baldus in Rubrica. ff. de rerum diuisio. aiunt inter consuetudinem & præscriptionem eam esse differentiā, quòd præscriptione transfertur ius de vno in alterum, sed per consuetudinem, de qua egimus, non tam transferri, quàm quòd nullius in bonis antea erat, denuò acquiri videtur, de quorum omnium veritate postea dicemus.

Præsc. immemoriali quæri possunt loca iureg. communia.

14 Limitatur secundò, † vt tempore immemoriali possint, quæ sunt iurisgentium, præscribi. Ita Angelus in dicta l. fin. ff. de vsucapionibus. Balbus in dicta quęstio. sexta. versi. secundò limita. numero quinto. Ioannes de Platea, & Angelus Aretin. in d. §. flumina, vnde ijdem Ange. & Platea & Aretinus, & Bal-

Veneti an mare præscr. pserint.

15 bus, inferunt † quòd sic tēpore immemoriali Veneti præscripserunt Gulphum maris. Idēque in Genuensibus, & idem vult Barto. in l. iniuriarum, in magna. §. fin. ff. de iniurijs, per d. l. sanè maris. ait, quòd iurisdictionem maris per tempus immemoriale quæsiuerunt Veneti. Idem Angelus consilio 289. thema tale est, & Ias. in l. ex hoc iure. colum. quinta. ff. de iustitia & iure, & Balb. vbi suprà. De quorum veritate infrà dicemus.

Quinimò † quòd plus est, tam Veneti in suo Gulfu, quàm Genuenses in suo quoque Gulfu, hoc est, Pelago maris, per hoc tempus immemoriale quæsierunt ius interdicendi & vetandi reliquis mortalibus potentiam nauigandi. Ita tenent Bartol. & Angelus, vbi suprà. & Iason colum. quinta, in dicta leg. ex hoc iure. Idem Iason in d. l. quò minus. colum. vndecima. & Franciscus Balbus, vbi suprà, per text. dict. l. sanè maris, vbi idem vult Raynerius de Forliuio, & Ioannes de Anania in capitulo primo, & iterum in capitulo secundo de Cler. ven. & Cardinalis consilio 40. Dominus Comes. Felinus in capitu. de quarta. col. fina. de præscriptio. † Ius enim nauigandi secundum eos regale est, lege quò minus. ff. de fluminibus. l secunda. §. viarum, & ibi gloss. ff. ne quid in loco public. † sicque acquiri potest vel priuilegio, vel tanto tempore, cuius initij memoria non sit, secundum eos. Paulus tamen Castren. in dicta lege fina. reprehendit Angelum, vbi suprà, qui mouebatur per legem, vsum aquæ. C. de aquęductu, libro vndecimo, quam non benè intelligebat secundum Paulum, qui ait, ibi loqui de aqua priuata, non de publica, nam quò ad publicam, nec consuetudo nec pręscriptio opus est, sed sufficit occupatio per dictam legem finalem, non secùs, quàm in rebus, quę cœlo marique capiuntur, aut terra, lege prima. ff. de acquirendo rerum domi. §. ferè. Institu. de rerum diuisio. de quorum veritate infrà dicemus.

16 Veneti & Genuenses an reliquos nauigare per sua gulfa possint vetare.

17 Nauigatio ius regale.

18 Nauigatio an tempore immemoriali, vel priuilegio subiaceat.

Vnde Paulus infert, † quod si Venetiarum Ciuitas funditùs diruta esset, Pelagus illud maris iurisgen. maneret, non secùs quā antea, quàm ea ciuitas ibi ædificata & extructa esset, dict. leg. fin. verbo, funditùs diruto ædificio, & dicta l. quod in littore, & Balbus, vbi suprà, num. 8. ait, hanc esse communem opinionem veriorem, licet agnoscat contrariam esse communem, quam tenent Ange. vterque, cū Perusinus, quàm Aretinus, & Ioannes de Platea & Cœpolla, & Iacob. & alij suprà relati. Facit quod ait Fel. in c. accedentes. col. 5. de pręscriptio. dum negat id, quod pręscriptibile non est fieri præscriptibile, etiam tempore immemoriali, quamuis eo tempore, si allegetur titulus legitimus, præsumatur (sequitur Balbus, vbi suprà, nu. 9. reprobantes Panormitanum, qui contrarium tenuit, consi. vigesimosexto, in quæstio. quæ ad præsens. lib. 2.) quę præsumptio cessaret, quando contrarium esset notorium, vt est in hoc exemplo.

19 Occupatione quæsitum desertione amittitur.

20 Venetorū mare commune maneret ea vrbe destructa.

Tertiò limita † vt quæ sunt publica, aut iuregen-

21 *Occupatio quandiu durat, praebet ius excipiendi.* re gentium cōmunia licet non praescribantur, tamen tempore acquiri potest ius excipiendi, vt de tali possessione non expellamur, eritque duplex effectus, primus vt si turbemur in possessione contra turbantem agere possimus, alter vt antequam turbemur, possimus prohibere volentem nobis inuitis talem locum ingredi, per d.l. sanè si maris. secundum Ange. in d. consi. Balbus, vbi suprà nu. 10.

22 *Piscandi ius in flumine est alienabile.* Quartò limita † quando princeps vendidisset ius piscandi in flumine publico secundum Balbum, vbi suprà, numero quarto. versi. alios casus. Coepolla de serui. rusticorū praediorum, sub tit. de piscatio. ad finem. Iaco. de feudis. ver. fluminibus, ad finem, & per quantum tempus, vel per quantam intermissionē locus occupatus ab occupatore desertus videatur, docent Bar. in d.l. quò minus. quaest. decimaquinta, vbi Iaso. col. 27. vbi post Ange. & Paul. in d.l. fi. ff. de vsucapionib. tradunt cautelam, vt per talem intermissionem non videatur quis locum deseruisse.

23 *Ius diuinum & naturale idem.* Istarum † rerum veritas pendet à vera iuris tàm naturae, quàm gentium cognitione, iura enim naturalia diuina quadam prouidentia immutabilia sunt, non aliter atque ius diuinum, nam vtrumque ferè idem est, sed diuinum appellatur, quod ab ipso Deo optimo maximo datum nobis est, naturale eo, quòd simul cum ipso humano genere proditum fuit, & eo q. id ius natura edocti sumus fine vllo praeceptore, vt isthaec omnia probantur in §. sed naturalia. Insti. de iure natu. l. iura sanguinis. ff. de regu. iur. leg. eas causas. ff. de cap. diminutio. l. 2. ff. de vsufruct. earum rerum. l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. §. minus ergò. Institu. de haeredi tati. quae ab intesta. iuncto §. singulorum. Institu. de rerum diuisio. & Doctores communiter in dictis locis, quibus adde Theologorum nostrae tempestatis disertissimum, idem edocentem fratrē Alphonsum Castrensem. de potestate legis poenalis, libro secundo, capitulo decimoquarto, pagina 561.

24 *Ius gentium primaeuum quid.* Istud † ius gentium naturale appellatur, ius naturale simpliciter, & etiam appellatur ius gentium primaeuum, hoc est, cum ipso humano genere simul proditum. d. §. singulorum, & hoc ius gentium naturale vel primaeuum ab iure naturali simpliciter prolato differt, vt genus ab sua specie. Nam naturale ius dicitur, quòd omnibus animantibus tàm brutis, quàm ratione vtetibus commune est, ius verò gentium naturale, vel primaeuum dicitur, quod solis hominibus, non etiam reliquis brutis animantibus competit, vt dictis in tribus habetur per Doctores, & disseruimus suprà.

25 *Ius gent. secundarium quid.* Ius † autem gentium secundariū est, quod non simul cum ipso genere humano proditū fuit, sed labentibus temporibus à plerisque earum gentiū, quae moribus & legibus regun-tur, nec ritu aut more ferarum syluestrem vitā agunt, receptum reperitur. d. l. omnes populi. ff. de iusticia & iure. §. ius gentium, & §. ius autem gentium, & §. sed naturalia. Inst. de rerum diuisione. idq; ius initiò, vt ius tantùm ciuile non etiam gentiū esset necessaria, & coacta ratione farendum est, quamuis postea ab omnibus, vel plerisque gētium paulatim aut successiuè admissum quoq; fuisset, vt sic tale ius inuētione ciuile tantùm esse intelligatur, sed approbatione & veluti hospitio gentium earum ius esse coeperit, etenim cùm initio generis humani nec essent captiuitates, nec seruitutes hominum, nec rerum soli dominia distincta, sed communia, nec bella, nec emptiones, venditiones, locationes, conductiones, nec societates, mandatum, & caetera id genus, necesse est fateri hasce res, non pariter in omnibus orbis regionibus inuentas aut admissas, sed vt verosimillimum est, primum in vna aut altera prouincia admissum, inuentū, inq; vsu esse inchoatum, deinde verò à reliquis quoque regionibus & gentibus paulatim receptum, sicque cùm primum id ius in vna tantùm, vel in altera prouincia in vsu esse coeperat, tunc illius tantùm regionis vel gentis ius ciuile erat, cùm verò postea à reliquis quoque gentibus receptum fuisset, iam de iure ciuili in ius gentium conuersum fuisse apparuisset. † sicque id ius gentium secundarium non tam naturale, quàm positiuum dicitur esse, sicq; non fixum, & immobile, sed cōmutabile esse dicitur, non secùs quàm ius ciuile, & ferè non difficilius, quàm ius ciuile, vt de successionum progressu in praefation. lib. 1. ostendimus numero ... tradit clegāter Theologorū nostrę tempestatis doctissi. frater Dominicus Sotus de iusti. & iur. lib. .. q. ... ar. .. 26 *Ius gent. secundariū positiuum dicitur.*

Etenim si qua in prouincia introductū legibus aut moribus esset, ne dominia essent priuatorum in rebus soli, sed quòd essent communia, sine dubio ea lex vel consuetudo valeret, id quod apud Lacedaemonas factum Lycurgo auctore fuisse. Plutarchus apoph. li. primo, in vita Lycurgi testatur, proinde si receptum fuisset, ne capti serui fierent capientiū, ea quoq; lex vel consuetudo valeret, id quod apud Gallos obseruari fertur, & sic de similib. 27 *Ius gent. secūdariū commutabile est.*

Ius † autem diuinum & naturale, aut gentium primaeuum mutari non posse constat, vt multis legibus iam ostendimus, vnde quòd apud Lacedaemonas furari liceret, quòd apud Persas adulterare liberum esset, quòd apud Mahumetanos cum matribus aut filijs, aut etiam pecudibus commercium habere fas esset, quódue apud eosdem Lacedęmonas vxores ad tempus commodare liceret, vt cum eis commodatarius rem haberet, aut quòd apud Anglias gentes Africanas omnes, quotquot erant ad nuptias inuitati, commercium cum nupta haberent, aut quòd apud Aethiopes omnes foeminae sint omnibus viris cōmunes, id & si- 28 *Ius diuinum naturale gentium incommutabile.*

& similia vtcunq; agentium nonnullis in vsu fuerint, nunquam in ius transire potuerunt, quia iuri naturali, & diuino, & gentium etiã primæuo aduersari videntur, sed semper tales ritus, & mores ferini, non humani, corruptelæ & abusus, non mores, leges, aut vsus iustius dicerentur, nulloque tempore potuerunt præscribi, nulla lege lata iustificari, nullo multarum etiam gentium consensu, hospitio, & exercitatione stabiliri, vt præter nostros edocet huius tempestatis disertissimus Theologorum Alphonsus de Castro de potestate legis pœnalis. lib. 2. c. decimuquarto. pag. quingentesima sexagesima secunda.

29 *Historiæ variæ.*

† Et historias suprà relatas referunt Solinus c. quadragesimo tertio. Pompon. Mela. lib. 1. c. 8. & Plutarchus de viris illustribus in vita Lycurgi. & Alphun. Castreu. vbi suprà, & Ioannes Boemus de moribus & ritibus variarũ gentium. c. 10. lib. 1.

30 *Veneti & Genuenses nequeunt vetare per suum pelagus nauigantes.*

Ex † quibus apparet, quàm suspecta sit sententia eorum, quos suprà numero quarto retulimus, existimantium Genuenses, aut etiã Venetos posse non iniuria prohibere alios nauigare per Gulfum aut pelagus sui maris, quasi æquora ipsa præscripserint, id quod non solùm est contra d. l. quod in littore. ff. de acqui. rer. domi. l. fi. in prin. ff. de vsucapionib. §. flumina. verb. omnibus. Institu. de rerum diuisi. l. si quisquam. ff. de diuers. & temporalibus præscription. l. sanè si maris. ff. de iniur. Sed etiam est contra ipsum ius naturæ. aut gentiũ primæuum, quod mutari non posse diximus. quòd sit contra illud ius, constat, quia non solũ maria, aut æquora eo iure cõmunia erant;

31 *Mare nunquam desijt esse cõmune.*

sed etiam reliquæ omnes res immobiles. † & licet ab eo iure postea recessum fuerit ex parte, puta quò ad dominium & proprietatem terrarum, quarum dominium iure naturæ commune, distinctum, & diuisum, sicque ab illa communione segregatum fuit. l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. §. ius gentium. & §. ius autem gentium. Institu. de iure naturali. tamen diuersum fuit, & est in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum vsq; diem est, fuitque semper in communi nulla ex parte immutatum, vt est notum. † & quãuis ex Lusitanis magnam turbam sæpe audiuerim, in hac esse opinione, vt eorum rex ita præscripserit nauigationem Indici occidentalis, eiusdẽque vastissimi magis, ita vt reliquis gentibus æquora illa transfretare non liceat, & ex nostrismet Hispanis vulgus in eadem opinione ferè esse videatur, vt per vastissimum immensumque pontum ad Indorum regiones, quas potentissimi reges nostri Hispaniarum subegerunt, reliquis mortalium nauigare, præterquam Hispanis ius minimè sit, quasi ab eis id ius præscriptum fuerit, tamen istorum omnium non minus insanæ sunt opiniones, quàm eorum, qui quò ad Genuenses & Venetos in eodem ferè somnio esse adsolent,

32 *Hispani, aut Lusitani, aut Veneti, aut Genuẽses nũquã mare suum præscripserunt.*

quas sententias ineptiri vel ex eo dilucidius apparet, quòd istarum nationum singulæ contra se ipsas nequeunt præscribere, hoc est, non respublica Venetiarum contra semet ipsam, non respublica Genuensium contra semetipsam, non regnum Hispanorum contra semetipsum, non regnum Lusitanorum contra semetipsum. l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucapion. §. sic itaque. Instit. de action. esse enim debet differentia inter agentem & patiẽtem, vt dictis iuribus, & l. cum filio, vbi multa per Bar. & Iasonem. ff. de leg. primo.

† Contra reliquas verò nationes longè minus præscribere possunt, quia ius præscriptionum est merè ciuile, vt fusè ostendimus suprà part. 1. princip. quæst. 3. & 4. ergò tale ius cessat, cùm res agitur inter principes, vel populos superiorem non recognoscentes in temporalibus. Iura enim merè ciuilia cuiuscunq; regionis, quò ad exteros populos, nationes, vel etiam homines singulos, non magis est in consideratione, quàm si re vera non esset tale ius, aut vnquam fuisset, & ad ius commune gentium primæuum vel secundarium recurrendum est, eoque vtendum, quo iure talem maris præscriptionem & vsurpationem admissam non fuisse vnquã constat, ergò, &c. 33 *Præsc. cessat inter exteros.*

Facit † nam etiam hodie vsus aquarũ communis est, non secùs quã erat ab origine mundi, vnde Ouid. lib. 6. Metamor. sic modulatur: 34 *Aquarũ vsus communis.*

Quid prohibetis aquas, communis vsus aquarum.

Idem Ouidius lib. 1. Fastorum ait:

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor.

Ergò † in æquoribus & aquis nullum ius est, aut esse potest humano generi, præterquã quò ad vsum communem. 35 *Homo homini prodesse tenetur.*

Præterea de iure naturali & diuino est illud præceptum, vt: Quod tibi non vis, alteri non facias, vnde cùm nauigatio nemini possit esse nociua, nisi ipsi nauiganti, patet, vt à nemine possit aut debeat impediri, ne in re sui natura libera, & permissa, sibique minimè noxia nauigantium libertatem impediat, & lædat, contra dictum præceptum, & contra regulam l. libertas. ff. de statu hominum. §. libertas. Institut. de iure personarum. leg. prima, & secunda. ff. de homine libero exhibendo. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur. l. si quando. §. illud. verb. adstringendos. C. de inoffi. testa. præsertim cùm omnia intelligantur esse permissa, quæ nõ reperiuntur expressim prohibita. l. nec nõ. §. q. eis. ff. ex quib. caus. maiores. l. super statuas. C. de religiosis.

Quinimò non solũ contra ius naturale esset, velle impedire talem nauigationem prætextu præscriptionis, cùm impedienti id minimè prosit, & impedito noceat, sed etiam tenemur contrarium facere, hoc est, prodesse ijs, quibus possumus, cùm id sine damno nostro fieri potest, & ita edocemur à domino nostro Iesu Christo in Euangelio, dum calumniantibus Iudæis curauit die Sabbathi ægrotum.

Hæc

Hæc est illa charitas, de qua per diuum Ioannem Euangelistam Epistola quarta ad finem dum ait: Mendacem esse, qui dixerit, se diligere Deum quem nõ videt, si quidem nec iuuat nec diligit fratrem suum, hoc est, proximum, quem videt, hoc est, quòd docemur à Iurecon. in l. in illa stipulatione per te nõ fieri. ff. de ver. ob. vbi no. Bar. & reliqui, noo sufficere abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, hoc elegáter disseruit Cicero Officiorum 1. & 2. & depinxit comicus Terentius in Andria, dum introduxit Cremetem seoem alreri seni prædiuiti obiurganrem, quòd se ipsum summis noxijsque ac assiduis curis & laboribus maceraret, nam illi excipienti sic, tantum, inquit, ocium est tibi rerum tuarum, aliena vt cures, eaq; nihil quæ ad te attinent. Replicauit Cremes sic: Homo sum, humani à me nihil alienũ puro, non obscurè significans proprer illam naturalem cognitionem, quam inter nos natura constituit, teste Ioreconsulto in l. vt vim. ff. de iustit. & iure, hominem homini non auxiliari, nefas esse, præsertim cùm id sine vllo incommodo suo, iactura, aut impensa fieri porest, quale est ei, qui inops consilij est, consiliũ præbere, comiter erranti mooltrare viam, ex suo lumine alterius lumen acceodere, & similia, vt plenius per Ciceronem, vbi suprà, & hoc est illud diuinum præceptum: Quod tibi non vis, alteri oe facias, ergò quantò magis tenebimur non obesse, præsertim quando oostra nil interest.

36 *Loca iurezẽtium communia non quæruntur cõsuetudine, cõtra doc.*

Ex † superioribus etiam apparet suspectam esse sentenriam Ioannis Fabri, Angeli, Baldi, & Francisci Balbi, quos suprà retulimos, existimantium loca iurisgeotium communia, & si acquiri non posint præscriptione, posse tamen acqniri consuetudioe, quod omninò falsum est, eaque traditio cæca, & nubila est, omnique rationis lumine carens, legemque verbis oon rebus imponens, contra l. secundam, com vulgatis. C. commu. de lega. io exẽplis enim de mari Hispanorum, Lusitanorũ, Venetorum, Genuensium, & reliquorũ coostat consuetudine ius tale nauigandi, & alios nauigare prohibendi non magis acquiri, quã præscriptione, vtroque enim casu, vt parer, par ratio est, ergò, &c. l. illud. ff. ad leg. Aq. & quia per iura & rationes suprà relatas id esset contra naturalẽ æquitarem, nec vllã induceret vtilitatem, sed solam læsionem, sicq; vt lege expressa introduci noo possent. c. erit autẽ lex, quarta distin. l. 1. & 2. ff. de legib. ita etiam nec lege tacita, qoalis est cõsuetudo. l. de quibus, cum seq. ff. de legib. & tempore id non iustificaretur, sed potios deterius & iniurius indies fieret. c. fi. de præsc. & in exemplis suprà relatis, de furtis & adulterijs, & similibus facinoribus suprà relatis. nu. 15. loca verò poblica etiã præscriptione queruntur, vt infrà dicam, contra Bald. Angel. Fabrum, Francis. Balbum.

Denique † ad perspicuam istorũ cognitionem agendũ est de ijs quę in terra, quæ io mari, quæ io cœlo reperioorur, etenim licet iure naturali, & gentiũ primæuo omnis terra erat omnibus gentibus communis, quò ad vsum, & quò ad proprieratem, vel domioium nullius omninò erat, tamen iure gentium secundario cœpit ab illa omniom genriũ communione segregari ac separari, vt exempli graria, Hispania esset Hispanorum, Gallia Gallorũ, & sic de reliquis geotibus & regionibus, &c. d. l. ex hoc iure, cum similibus suprà allegatis, & qua ratione vna prouincia à reliquis gentibus & prouincijs potuit segregari, & ditioni, eadem ratione, in vna eademque prouincia porui pars quędam à reliquis einsdẽ prouinciæ partibus, & gentibus separari, vnique, vel quibusdam applicari, argu. de roto ad partem. l. 1. & 2. l. an pars. ff. pro de relict. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. l. hæredes mei. §. cùm ita. ff. ad Trebellia & vt cum vna prouincia à reliquis separarur, iotra ipsum prouincię, & eius terræ ambitum suot flumina, quæ à reliquis quoque gentibus, etiam quòad communem vsum separata videntur, non secos quàm homus ipsa, ita quoque cum vnius prouinciæ pars à reliquis prouincię ipsios partibus separata, vni vel quibusdam hominibus applicatur, flumina etiam quæ intra illam particulã erant, à reliquis prouinciæ partibus & gentibus separata videntur, non secus quàm ipsamet terra, & vtrumque tàm terra, quàm aqua fluens fit proprium illius domini, & intra illam particulam volatilia quoque nidificantia ad eundem in habitu pertioebont, non secus quàm rerrestria, aot etiam aquatilia, quæ in fluminibus reperientur, verùm qoia nimis difficilia impossibilibus enumerãtur. l. apud Iulianum. §. constat, vbi notanr Bar. Paul. Castren. Alex. Iaso. & alij commuoirer. ff. de leg. 1. & ferarum apprehensio nimis (vt constar) difficilis est, siue illæ sint terrestres, siue cœlestes, siue aquatiles, consequens fit, vt qoi est dominus illius particulæ terræ, & aquarũ profluentium, fluminumúe, adhuc tamen is ferarum, quæ ibi sese continent, siue illæ cœlestes sior, siue terrestres, siue etiam squameæ dominium habere non inrelligatur, porerit tamen sibi soli cõpetere ius piscandi io suo suisúe fluminibus, vel venandi in nemoribus suis, vel aucupandi in syluis suis, ita vt alios venari, aucupari, piscariúe festinantes prohibere iure posit. Cùm ergò iure genrium secundario admissum geoeralirer sit, vt hæc terrarum aquarumque fluentium ab anriqua commuoione separatio, & particularis applicatio fieri iure posit, in eo tantùm quæstio erir, quibus quotie modis id fieri posit, & sanè fieri poterit, primùm ex populi expressa concessione. arg. c. super quibusdam. §. præterea. ff. de verbo. signi. Idem ergò io concessione tacita. l. cùm quid. ff. si certum pet. gl. no. in simili. in l. 2. §. sed quia veremur. C. de iuramen. calũ.

37 *Terrarum et volatiliũ, & terrestriũ, & aquatiliũ acquisitio etiã fluminum.*

l.cùm ex filio,in prin. vbi multa per Iaſ. ff. de vulg. l. 1. vbi etiam multa per Iaſo. C. qui admitti.tempore quoque, cuius initij memoria non ſit, acquiri poterit. l. 1. 2. & 3. ff. de aqua pluuia.arc.l.1.5.ductus aquæ.ff.de aqua quot. quo caſu Ioannes Faber, Angelus, Franciſcus Balbus, &alij relati in prin. huius c.contendunt † non tàm præſcriptione quàm conſuetudine id ius acquiſitum videri, per d. l. ſanè ſi maris. ff. de iniur. & mouetur etiam Baldus in rubr. ff. de rerum diui. & Franciſcus Balbus de præſcrip.4.par.5.par. prin.q.6.quia, inquiunt,conſuetudine acquiritur ius in ſpecie noſtra, quod antea nullius in bonis erat, vel ad nullum pertinebat, præſcriptione verò ius, quod in bonis vnius erat, transfertur ad alterum, quod nihil eſt, ſi rectè inſpexeris, nam in ſpecie noſtra, qui tempore immemoriali ius quæſiuit, is id Reipublicæ ademit, ſicque quod ad rẽ publicam, quodq; ad omnes, vel etiam ad ſingulos de populo pertinebat ad præſcribentem, vel acquirentem translatum fuit, nec enim verum eſt, ad nullum antea pertinuiſſe, propterea quòad omnes pertineret, id enim non minuit, ſed auget, argumento d. authen. res quæ. C. commu. delegat. Reiecta ergò eorum ratione definitio quoque principalis ſuſpecta eſt, nam tale ius præſcriptione potiùs, quàm conſuetudine acquiſitũ videri debet, nam conſuetudo eſt lex tacita. l. de quibus, cum multis legibus ſeqq. ff. de legib. lex autem omnibus debet eſſe æqualis. c. erit autem lex.4. diſt. l. 1. &2. ff. de legibus. ſed hiccſſat æqualitas, quia ſolius acquirentis conditio melior fit, reliquorum verò deterior, ergò, &c. Item lex debet eſſe vtilis, ſed hic eſſet nociua omnibus præter acquirentem, ergò, &c. vt d. c. erit autem lex, cum ſimilibus.

38 *Piſcandi ius præſc. quæritur contra docto. non conſuetudine contra eos, idq; ius non natũ, ſed translatũ dicitur contra eoſdem.*

Præterea ad conſuetudinem inducendam longum tantùm tempus deſideratur. d. l. de quibus, cum ſeq. vbi fusè per Barto. & Iaſ. & nouiores, ſed hic deſideratur immemoriale tempus, ergò, &c.

Deniq; quòd id ius tempore acquiratur, cũ in confeſ. ſit, ſciendũ eſt ad talem acquiſitionẽ tria concurrere oportuiſſe. Primũ, quòd iſte fuerit piſcatus per tẽpus, cuius initij nõ ſit memoria. Alterũ, quòd per id tempus nullus alius de populo piſcatus fuerit, niſi fortè de cõceſſione iſtius, vel clandeſtinæ. Vltimum, quòd alios piſcare volentes ipſe ſciente, & patiente populo prohibuerit, nã & ſi ipſe piſcatus ſemper fuiſſet, & quoſdam de populo piſcari volentes prohibuiſſet ſemper, ſed tamen non omnes, quia alij fuerunt prohibiti ab eo, alij verò libere piſcari fuerunt, id qdem nõ ſufficeret ex mẽte doctorũ cõmuniter, vbi ſuprà.

39 *Terrarum et fluminum acquiſitio non maris permiſſa.*

Hactenus quòad terram vel flumina, Quid autem quòad mare? & in eo magis eſt, q, etiã concurſus iſtorum trium non ſufficeret ad acquirendum ius. Ratio differentiæ inter mare ex vna parte, & terram, vel flumina, ex altera, quia illo caſu, vt olim, ita & hodie, & ſemper, tàm quòad piſcandum, quàm quòad nauigãdum manſit integrum ius gentiũ primæuum, neq; vnquam fuit à communione hominum ſeparatum, & alicui, vel aliquib. applicatum, poſteriore autem caſu, nempe in terra, vel fluminibus aliud fuit, vt iam diſſeruimus, ſed quare ius gentium ſecundarium, vt eam ſeparationem, quòad terras & flumina fecit, eandem quòad mare facere deſijt, reſponde, quia illo caſu expediebat ita fieri, hoc autem caſu non expediebat, conſtat enim, quòd ſi multi venentur, aut piſcentur in terra, vel flumine, facilè nemus feris, & flumen piſcibus euacuatum redditur, id qòod in mari nõ eſt ita. Item fluminum nauigatio facilè deterior fit, & impeditur per ædificia, quod in mari non eſt, per totum. ff. ne quid in flumine pub. Item per aquę ductus facilè euacuatur flumen, non ita in mari, ergò in vtroq; non eſt par ratio.

40 *Aquæ vſus cõmunis, quod ſit, vt intelligendum.*

Nec ad rem pertinet, quod ſuprà diximus, † communem eſſe vſum aquarum, fontium etiam & fluminum, nam intelligitur quòad bibendum, & ſimilia, quæ fluminis dominium aut ius habenti vel minimè vel leuiſſimè nocent, minima.n. in cõſideratione non ſunt, l. ſcio. ff. de mino. dixi multa lib. 1. de ſuc. reſo. c. 7. Pro noſtris ſentẽtijs facit, quia iniqua nullo tempore præſcribuntur, † & ideò lex iniqua nullo tempore præſcribitur, aut iuſtificatur. Ita Balbus de præſcrip. 5. q. prin. in q. 11. illius 5. quæſtionis princip. gloſſ. in cap. inter cætera. 16. q. 3. Alphonſus de Caſtro Theologorum doctiſsimus de poteſtate legis pœnalis. lib. 2. c. 14.

41 *Lex iniqua nullo tempore præſcribitur.*

Quæ poſſunt queti priuilegio, an poſsint acquiri conſuetudine vel præſcriptione, vide per Panor. & plenè Felinum in c. accedentes, de præſcrip. Balb. de præſcr. 5. q. in princ. glo. in c. catholica. 11. diſt. vbi Dominicus, & præpoſ. Ant. in d. cap. accedentes, & præſcriptionem poſſe cauſari à priuilegio inſufficienti, & poſſe cum eo concurrere, tradunt Bal. in leg. 1. col. pen. C. de ſeruis fugitiuis. c. cùm perſonæ, de priuileg. lib. 6. vbi Ioannes Andreæ, & Geminia. c. veniens, cum glo. vbi Panor. de præſcrip. Balbus in 5. q. princ. poſt prin. Imola in repetitio. c. fi. col. 9. de præſcrip. vbi tradunt, an contra tenorem priuilegij poſsit priuilegiatus præſcribere, & an videatur renunciare præſcriptioni per impetrationem priuilegij.

42 *Tit. illegitimus quando proſit ad præſcrip.*

Et † actioni nõdum ortæ, ſed quæ ſperatur competere, an præſcribi poſsit, præſertim contra eum, qui poteſt efficere, vt ipſa oriretur, tradit Balbus, vbi ſuprà 5. q. princip. in verſi. tertiò quæro. Bal. conſi. 292. ſuper eo. lib. 3. glo. in l. empti. C. de euictio. Ancha. in c. fine poſſeſsione, de reg. iur.

43 *Actio nondũ orta an præſcribatur.*

Et † quę ſunt inpræſcriptibilia ex legis diſpoſitione, vt via publica, homo liber, res ſacra, nec per annos mille præſcribentur. Bal. in fi. & ibi Ange. in l. omnes. C. de preſcrip. triginta annorum.

44 *Præſcriptibile quod nõ eſt, nec annis mille præſcribetur.*

norum. Ioannes de Platea in l. si quis decurio. 3. C. de decur. lib. 10. glo. in l. 2. C. de ingenui. manumiss. gl. in l. fi. C. de præscrip. longi tempor. quæ pro lib. Felinus in Rubr. de præscrip. Idem Felin. in c. accedentes. col. 4. eodem tit. Balbus, vbi suprà par. 5. quæstio. 19. contra Panormi. consi. 26. lib. 2. Et legem iniustam nullo tempore posse pręscribi, tenet Balbus, vbi suprà, quæstio. 12. per c. erit autem lex. 4. distinct. post glo. in cap. inter cætera. 16. quæstio. 3. & Balbus, vbi suprà, quæst. 14. ait incolatum seu domicilium decennio præscribi, vel acquiri, & priuilegia ciuilitatis, & Bal. in rub. de præscriptio. ad fi. l. 2. & ibi glo. & Bar. C. de incolis. lib. decimo.

45 *Præscr. cessat inter extraneos à iurisdictione.*

Denique † præscriptionum materia locum non habet in sequentibus casibus. Primus, quando res ageretur inter duos populos liberos, vel inter plures.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoscentes superiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos respectu iurisdictionis, etiam si illi essent priuati homines, & consequenter idem est respectu ambasciatorum seu legatorum, & reliquorum peregrinorum, vt plenè differuimus suprà part. 1. istius præscriptionum tractatus in primo cap. illius par. 1.

46 *Præscr. cessat in seq.*

Præterea † actionum personalium præscriptio actiuè (hoc est, quò ad inducendam obligationem personalem) etiam hodie locum non habet, vt edocemur suprà par. 1. in q. 10. illius partis 1.

Et alios casus, in quibus cessat præscriptio, colliges suprà par. 2. in c. inci. quò ad materiã pręscriptionum. & Balbus enumerat quàmplures in 6. par. prin. ad fin. in tract. de præscrip.

47 *Præscr. cessat in casibus seq.*

Alios † quàmplures casus, in quibus cessat præscriptio, enumerauimus & tradidimus varijs in locis in tract. de succ. crea. quos casus vt ex integro reperere non expedit, cùm ibi inueniri posint, ita eos summatim referre oportuit, estq; vtile referendo ea loca, quibus plenius peraguntur, quæ sunt sequentia.

Præscriptio triginta annorum iure ff. incognita, cum communi. §. 21. nume. 234. in tract. de succes. creatio.

Præscriptio an impediatur alienatione vetita. §. 26. nume. 127.

Præscriptio longi temporis non rescinditur per restitutionem, contra communem. §. 26. nu. 232.

Præscriptio immemorialis an detur inter dominum, & vasallum. §. 22. nu. 24.

Pręscribi an posit ius facultatis. §. 22. nu. 26.

Præscriptio immemorialis non procedit, vbi non est possesio, vel quasi. §. 22. nu. 25.

Præscribi an posint alienari vetita. §. 26. nu. 112.

Præscrip. nunquam rescindi testitutione contra communem. §. 26. nu. 111.

Præscriptio impeditur, quando iurisdictio aliqua in parte exercetur. §. 26. nu. 123.

Præscrip. mala fide non contingit, etiam in actionibus, cum communi contra alteram communem. §. 21. nu. 119.

Præsc. fauorabilis non facilius pacto impeditur, quàm odiosa, cum Alcia. contra Fel. & alios §. 10. nu. 19.

Præscriptio iuris personalis refert, fundetur in negligentia non potentis, an verò in præsumptione solutionis, noua decla. contra Fel. Rom. Crotum, & alios. §. 10. num. 19.

Præscriptio virtualiter impeditur, si conuenitur, vt ea impleta iterum actio renasceretur, cum communi. §. 10. nume. 23.

Præscriptio cum peccato non inchoatur cũ communi. §. 10. nume. 33.

Præscriptio pacto põt renunciari ex permissione legis, vel statuti, cũ cõmuni. §. 10. nu. 21.

Pręscriptio non impeditur per pactum de non præscribẽdo, etiam ante inchoatam præscriptionem, contra Fel. §. 10. nu. 14.

Præscriptio 30. ann. procedit etiam de iure cano. in casibus cum communi. §. 10. nu. 150.

Præscribi non potest personalis actio cum mala fide, cum communi contra Bar. & sequaces. §. 10. nu. 14.

Præscriptio per pactum prorogari non potest cum Croto contra cõmunem. §. 10. nu. 24.

Præscriptio iure fforum incognita, cũ communi. §. 10. num. 16.

Pręscriptio etiam sumẽs originem ab ipso contractu renunciari non potest, contra Bald. Feli. Ripam. §. 10. nume. 18.

Præscriptio contingit cũ bona fide orta etiam ex iniusta causa, cum cõmuni. §. 10. nu. 13.

Præscriptio actionum & seruitutum non fit cum mala fide de iure canonico, cum communi contra Barto. §. 10. nume. 12.

Præscripta actione personali, debitor est tutus in foro contentioso, cum Felino, & alijs contra Couar. §. 10. nume. 35.

Præscribitur vel finitur 30. annis ius offerendi, cum communi. §. 10. nu. 17.

Præscriptioni etiam in metũ fauorem pręscribentis inductæ renunciari non potest, contra commun. §. 10. nume. 16.

Præscriptionem an testator vetare posit, noua declaratio. §. 10. nume. 38.

Pręscriptio cum mala fide non procedit, etiam in actionibus temporalibus, contra commu. §. 10. num. 36.

Præscriptio cœpta contra priuatũ, cui succesit, ecclesia non variatur. §. 10. nu. 41.

Præscriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præscribendo, contra Fel. Bar. & Ripam. §. 10. num. 11.

Præscriptio non impeditur per pactum etiam iuratum, cum quibusdam contra communem. §. 10. nume. 9.

Præscriptio præterita pacto renunciari potest, cum Feli. & alijs, quod fallit in rebus corporeis. §. 10. nume. 10.

Præſcriptio non poteſt pet pactũ impediri, cum cõmuni, contra quam plutes. ꝗ.10.nu. 6.

SEXTA ET VLTIMA PARS, QVAE AD RESOLVTIONEM SEV RESCISſionem præſcriptionum vergit.

48 *Præſc. an reſcinditur malæ fidei aduentu.*

PRAESCRIPTIO † ſemel completa ex multorum ſententijs reſcinditur malę fidei aduentu, poſt finitam ſeu expletam præſcriptionem cõtingenre, quam rem vehementer controuerſam peregrinus ſuprà cap. 84. dic vt ibi.

49 *Præſcr. an reſtitutione reſcindatur ob ignorantiam vel abſentiã.*

Secundus caſus † quo ex multorum ſenrentijs reſcinditur vſucapio, eſt per reſtitutionis interuentum, quæ conceditur ei, contra quem abſenrem, aut ignorantem, aut abſentem ſimul & ignorantem, præſcriprio conrigerat, iuxta leg. fin. C. de remp. longi præſcri. quam rem à noſtris inter ſeſe diſsidetibus, vehementer controuerſam ſimilitet diſſeruimus ſuprà cap. 75. diciro vt ibi.

50 *Præſc. an pacto reſcindatur, ard q.*

Tertius caſus eſt † ratione pacti quod efficit, vt præſcriptio ſemel cõpleta infirmetur. Ita tenent Ang. in l. 1. C. ne rei domi. vel temp. Din. & Io. Imol. in l. nemo poteſt. ff. de l. 1. And. Alciat. in rub. de præſc. nu. 58. Ioan. And. ad Spec. in rub. de præſc. col. 2. & hæc opinio erat cõmunis ante rempora Bart. ſecundum Alciarum, vbi ſuprà, Bar. & Bal. in l. 1. ff. de vſucap. eſtque communis opinio, ſecundum Bald. in d. l. nemo poteſt, vbi eam tenet etiam Florianus, & Bal. in l. 1. C. de ſenren. quæ pro eo quod intereſt. col. 4. Anto. Butr. in c. cùm non liceat, de præſc. ſed aduerte quòd omnes bi partes minimè dicunt præſcriptioné impletá pacto infirmari, ſed tantũ impediri antequã inchoetur.

Contrariá partem quæ hodie receptior eſt, ſecundum And. Alcia. vbi ſuprà, renent Barto. col. pe. in d. l. nemo poreſt, quá & ſequuntur, & receptiorem appellant Franciſ. de Rip. numero 104. ibi, & And. Alciat. vbi ſuprà, Raphael Cuma. Areti. & Alex. nume. 25. & Ioan. Crotus nu. 45. in d. l. nemo poteſt. ſequitur, & affirmat eſſe recepriorem ſententiam Ioan. Annibal, in d. l. nemo poteſt. nu. 685. & eſt cõmunis opin. ſecundum Præpoſitum, qui eam ſequitur in c. 1. ꝗ. præterea, de cap. Cor. tenet Fran. Balb. de præſcript. in 5. par. 5. par. prin. q. 6. qui alios allegat. Bal. in l. ſi poſtquam. ff. de fideiuſſ. Panor. in rub. de præſcrip. col. fi. Ludouicus Roma. in Rubri. ff. de arbitr. colum. vigeſima. & idem Roman. conſi. 201. pro deciſ. præſentis, quem refert & ſequitut Iaſo. hanc partem ſecurus in d. l. nemo poreſt. num. 111. lect. 2. & idem Iaſ. ibi nume. 80. in lect. 1. ſed aduerte quòd hi Doctores nil aliud dicunr, niſi quòd pacto impediri nõ poteſt præſcriptio.

Quid dicendum? & præmitte longam eſſe differentiam, vtrùm agatur de præſcriprione iurium realium, an verò de præſcriptione iurium perſonalium, priore enim caſu ob bonũ publicum fuerunt introductæ vſucapiones. l. 1. ff. de vſuca. poſteriore autem caſu non ita. ſed magis, vel ſaltem potiſsimùm propter vtilitatem priuatam, † ideò tunc iurium perſonalium pręſcriptio videbatut poſſe renunciari, arg. l. ſi quod nolit. ꝗ. pen. ff. de ædil. edict. 51 *Intel. l. quod ſi nolit. ꝗ. pen. ff. de ædi. ed.*

Sed cur magis ob bonum publicum videtur inducta iurium realium pręſcriptio, quàm iurium perſonalium? reſpondeo ea ratione, quod poſſeſsioni naturali & apparenti magis fauendum erat, quàm vbi vel nulla poſſeſsio omninò erat, vel erat improptijſsima & latens, ſicque ſi contra me habebam aliquam actionem, præſertim datiuam, & breuiſsimæ vitæ, mirùm non eſt, ſi cõueniri poſsit, vt eius vita breuietur, vel prorogetur, vt d. l. quod ſi nolit. ꝗ. pen. non ſic in remouendo tempore rebus corporalibus pręſcribẽdis definiro, quia ex rebus corporalibus naſcuntur fructus, ex quibus ſuſtinetur vita hominum, ſicque vt earum rerum dominia non ſint in incerto, longè magis intereſt reipublicæ, quàm reſpectu dictarum actionum perſonalium † & ſic vſucapionem rerum corporalium ob bonũ publicum etiam principalitet introductam eſſe, tenendum eſt, per d. l. 1. ff. de vſucapio. ſi non violetur, vt eſt ex mente omniũ eorum, quos ſuprà retulimus, tenere hanc opinioné negatiuam, vt nequeat pacto renunciari præſcriptioni, licet contrariũ teneant ij, qui partem contrariam tuentur, & potiſsimũ Franc. Balb. vbi ſuprà, poſt Ang. Imo. & Ale. col. pe. in d. l. nemo poteſt, id quod nos tenuimus (ſed minus rectè) in ꝗ. 10. num. 6. verſ. pro priore, in tracta. de ſucc. crea. & ad confirmationem iſtius differentiæ, quam inter præſcriptionem rerũ corporalium, & actionũ perſonalium conſtituimus, conducunt, quæ non minùs vtiliter, quã nouè diſſeruimus, ſuprà par. 2. q. 1. cũ ſeq. 52 *Præſc. rerum corporaliũ ob bonum publicum principaliter inducta, ard. q.*

His præmiſsis † finge me redemiſſe ſeruum ab hoſtibus, quem tibi hac lege donaui, ne eũ poſſes præſcribere, certè poſt tempus ad talis rei præſcriptionem à lege definitum tali pacto minimè obſtante, iuxta ſuperiorem concluſionem eum te præſcripſiſſe credo. Addo optimum text. hancad rem à nemine vnquã allegatum in leg. ſi id quod. ff. pro derelict. vbi vxor marito rem donauit alienam, quam maritus accepit, cùm vxoris eſſe putaret, ſicque nec poſsidebat cogitatione dominij, nec putabat ſe poſſe præſcribete, quia ille titulus, vtpotè à lege improbatus pro non titulo habebatur. leg. 2. C. pro empto. leg. 1. C. de bon. mater. leg. 2. ꝗ. ſi à pupillo. ff. pro empto, adhuc tamen is maritus eam rem pręſcripſit, quia vt præſcriptio contingat, ſufficit poſſeſsionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat, ſufficit poſſeſſorem putare ſeſe domi- 53 *Malam fidẽ nõ habet, qui præſcribit cõtra pactum.*

dominiex volũtate poſsidere, vt ibi, dum ait quaſi volenre & concedente domina: Sic & in propoſito, ergo ſciebam te habere dominium illius ſerui reuocabiliter eo ipſo quæſitũ quòd eum ab hoſlibus redemiſti.l. in bello.§.ſi quis ſeruum.ff.de capt. ſicque legitimè eum te donante poſsidebam ſciebamque me eum poſſe præſcribere (ſi nullum pactum interpoſitum fuiſſet) poſt tranſactum rempus, quod prioti domino lex ad eum ſeruum redimendum concedebat, iuxta dict.§. ſi quis ſeruum. certè non obſtante pacto eum præſcribam, quia tale pactum non conſtituit me in mala fide, vt d.l.ſi id quod, licet contratium & malè tenuerit Ripa in l. nemo poteſt.ff.de leg.1.num.105. quem improbauimus de ſucc.crea.§.10.num.12.vide ſuprà 71.c.

54 *Præſcr. facta contra pactũ an agatur ad intereſſe.* Cùm † ergo dominium irreuocabile illius ſerui præſcriptione illa quæſierim, in eodumtaxat quæſtio manebit, an qui mihi eum donauit ad intereſſe, vel fortè ad ipſius ſerui dominium reſtiruendum ex vi pacti agere contra me poſsit, prout dominium, ſemel quæſitum in mille iuris ſpeciebus teſtitutioni ſubiectum eſſe apparet, in l.videamus 2.ff.de vſutis, & quidem contra me agere non poterir ſi eius non interſit.l.ex conuentione.C.de pact. l.1.C.ſine cenſu vel reliquis.l. ſtipulatio iſta.§. alteti, & §. ſi ſtipuler, & vtrobique per Bartho. Alexand.& Iaſon.ff. de verb.obliga.ſin autem eius interſit, agere potetit, vnde ſi eidem donatori verus dominns eum ſeruum (hoc eſt facultarem & ius eius redimendi) donaſſet, legaſſet tant aliàs conceſsiſſet, iam eius intereſſe inciperet, & ſic agere poſſet, dictis legibus, ſicque illa vſucapio fortè reſcinderetur, qood obtinet ſi ea donatio vel legatum fieret ante perfectam ſerui præſcriptionem.

55 *Præſ. reſcinditur renunciatione.* Quartus caſus in quo reſcinditur vſucapio eſt, quando poſt eam completam tali præſcriptiooi renunciatum fuit, ita tradunt communiter Doctor. vt per Franciſ. Balbum de præſcrip.in 5.par.5.partis princip.q.6.Fél.in rubr. de præſcrip.oum.10.Franciſ. de Ripa in dict.l. nemo poteſt.ff.de leg.1.num.106.per l.ſi poſtquam.ff. de fideiuſſo. quæ concluſio & ſi in præſcriptione actionum fortè vera ſit, non ſic in præſctiptione rerum corporalium, vt diximus de ſucc.crea.§.10.num.10.

Quintus caſus eſt quando renunciatio fit iuramento, vt per Balbum, vbi ſuprà, num. 3: quod impugnaui in d.§.10.num.9.

56 *Præſ. an ceſſet hic.* Sextus caſus eſt, † quando connenit, vt ſi actionem, quam contra re habebam, præſcriberes, iterum eadem quantitas, vel res deberi inciperet. Ita Bar.in d.l. nemo poteſt.col.pen. per l.ſicut in annos.ff. quib. mod. vſusfr. ami. ſicque impleta ſemel præſcriptio virtualiter & in effectu reſcinditur per modum alterius obligationis renaſcentis, ſequirur Balb. vbi ſuprà num.3.Angel.in prin.Inſti.de vſucap. colum. 4.de quo per Fel.in d.rub.de præſcti.col. pen. dixi in d.§.10.num.23.

Septimus caſus eſt, † quando per legem licet et paciſci ſuper præſcriptionibus breuiandis, prorogandis, vel petimendis, tunc enim poſt impletam præſcriptionem poſſet agi, vt reſcindererur inter partes, ita in ſimili tenet Franciſcus Ripa, num.107.in d.l.nemo poteſt. confirma quia præſcriptiones ſuot meti iuris poſitiui, vt plenè diximus ſuprà par.1.q.2. ergo per ius poſitiuum poterit eis addi, detrahi vel commutari.l.nihil tam naturale.ff. de reg. iur.c.omnis res, eo.tit.§.ſed naturalia.Inſtit.de iur.nat.& io ſpecie ita reoer Felin.in dict.rub. de præſcrip.Bald.in leg.2.per illum text. C. de cooſt.pec. 57 *Præſcr. ceſſat hic.*

Octauus caſus eſt, † ſi actum fuit inter partes, vt actio quæ fortè per annum vel biennium præſcriptibilis erat non præſctibererur, niſi tempore longiore, vel vt res quę triennio vel deceonio præſcriptibilis erat, noo pręſcriberetur, niſi longiore tempore, io his enim ſpeciebus & ſimilibus in effectu videtur per pactum reſcindi præſcriptio, eo quòd ea præſcriptio, quæ tali pacto ceſſanre conringeret, nunc per talis pacti interuentum contingere deſijt, ita videnrur tenere communiter Doctores, vt pet Accurſium, & Baldum & alios in authe.quas actiones.C.de ſacroſanc.eccle.Angel.in auth. vt Eccleſia Romana, in prin. & alij quos retulimus de ſucceſ.creatio.§.10.nu.24.vbi ab hac opinione receſsimus poſt Crotum nu. 45.in d.l. nemo poreſt.& ſuprà num.37. 58 *Præſ. reſcinditur in multis caſib.ſe.*

Nonns caſus eſt, quando teſtator, qui rẽ bona fide emit, poſtea dubitare cœpit, an fortè eſſer aliena, & iuſsit, ne eã hæres poſsit pręſcribere, ſi fortè aliena appareret, quo caſu adhuc puto perfici pręſcriptioñe mero iure, verũ in effectu reſcinditur, quia quaſi ex cauſa fideicõmiſſi eam hæres ſic pręſcriptã tenebitur reſtituere, arg.l.cum parer.§.filius matrem.ff.de leg.2.l. vnum ex familia.§.ſi rem.ff.eo.tit.

Decimns caſus traditus fuit per nos de ſuc. crea.§.10.nu.40.verſi.denique ex dictis.

Vndecimus caſus quãdo ex forma ſtatuti debirum decẽnio præſctibi poterat præſcriptum fnit decẽnio mox partes conuenerunt, vt per aliud bienoium actio duraret, ſicq; in effectu reſciſſa fuit vſucapio, quod dic vt d.§.10.num. 26.verſi.in ſumma.

Duodecimus caſus eſt, in præſcriptione inducta in merum partis fauorem, arg. eorum quæ diximus d.§.10.numero 16.verſic.quintò limi.

Tertiuſdecimus caſus eſt, quãdo reſcinditur vſucapio per interuentũ reſtirutionis conceſſę minorib.vel militibus, vel eccleſijs, & is caſus alios multos contineat ſub ſe, vt diximus pleniſsimè de ſucce.crea.§.10.nu.40.com multis ſeq.per l.ſi.C.in quib.ca.in integ.reſtitu. non eſt neceſſar.l.1.C.ſi aduet.vſuc.

Quartusdecimus, casus fauore paupertatis rescinditur præscriptio, vt diximus suprà primo capit. 136.

59 *Præsc. quæ nititur legum præsumptione resolubilis est, quod procedit in casib. quinquaginta.*

Quintusdecimus casus, lex iussit, vt mercedes famulorum præscriberentur triennio, ea ratione mota, quia qui post triennium mercedem ab hero suo petit, præsumitur retro suam mercedem recepisse, & iterum eam exigere velle, contra ca. bona fides, de regu. iut. lib. 6. certè hoc casu si post triennium is famulus probat sibi mercedem nunquam fuisse solutam, rescindetur ea præscriptio, ipseque obtinebit, vt dixi de successi. creation. §. 10. num. 36. quod nota ad intelle. prag. ann. 1528. capit. 157. quod tamen non affirmo, sed dicito, vt differuimus de succ. crea. §. 10. nu. 33. dic vt in sequentibus tribus versiculis.

Decimussextus casus est, vt omnis præscriptio, quæ nititur in præsumptione solutionis, vel numerationis, rescindatur quoties ꝓbatur contrarium, exempli gratia, lex concedit exceptionem non numeratæ pec. contra hanc exceptionem debitori competentem, præscribitur biennio. l. in contractibus. C. de non num. pecu. in princip. Institut. de literarum obliga. Ratio est, quia post biennium lex præsumit veram pecuniæ numerationem à creditore factam fuisse, vt dictis iuribus, ergo contra hanc præscriptionem admittitur probatio in contrarium, sicque si debitor etiam post biennium probat sibi pecuniam non fuisse numeratam, ea biennij præscriptio quasi rescissa sibi nihil oberit. Ita (multis tamen repugnantibus) plenè tradit Philippus Decius in leg. iure naturæ. ff. de regu. iut. Emanuel de Acosta in l. 3. C. de non nu. pecu. vl. fall. dixi plenè multisque ornaui de successi. crea. §. nono. numero 22.

Decimusseptimus casus est, vt omnis præscriptio quæ nititur in præsumptione obligationis, si probetur eam obligationem re vera non interfuisse, cessare aut rescindi dicatur, vnde in terminis l. cum de in rem verso. ff. de vsut. vbi is qui certum quid annuum per cõtinuum decennium recepit, dicitur illam annuam pręstationem in posterum pręscripsisse, vt in æternum tantundem singulis annis sibi præstandum sit, quia causa & titulus obligatorius eo ipso præsumitur, quod talem titulum & causam allegauit, quo casu ea præscriptio (si modò eam præscriptionem appellare fas est) si reus probauerit, nullam causam obligatoriam præcessisse, rescindetur, ille que in posterum liber manebit, vt est vera, & communis sententia, de qua plenissimè egimus, & pluribus quàm quinquaginta similibus ornauimus, suprà pat. 3. princip. & suprà capitu. 84. cum præceden. & seq. dum differuimus materiam d. l. cum de in rem.

Qua ratione in omnibus illis quinquaginta iuris speciebus, de quibus mentionem habuimus, in quibus inducitur præsumptio & quasi quædam probatio post longum tempus responderem, facta sufficiente in contrarium probatione, à tali legis præsumptione receden dum esse, & consequenter eam præscriptionis imaginem rescissam videri, vt dictis in locis attigimus.

Decimusoctauus casus est, † quando præscribitur iurisdictio, nam talis præscriptio resoluitur aut rescinditur voluntate seu pœnitentia ipsorum ciuium in quibus exercetur, moueor, nam omnis iurisdictio est, ad meram subditorum rantùm, non etiam ad regentium vtilitatem, vt tradunt Plato, Cicero, sanctus Thomas, sanctus Ireneus, & deniq; est communis opinio tam sanctorum doctorum, quã Philosophorum, & omnium scribentium, vt plenè differuimus suprà libro primo. capitu. 1. Quidquid autem ad nostram vtilitatem receptum est, tandiu durare debet, quandiu nobis placuerit, & non vltra, idque liberè repudiare, prodigere, & abijcere possumus. l. penu. C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de episco. & cle. l. egregius, in l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de verbo. oblig. l. filiusfamiliâs. §. diui. ff. de leg. 1. l. cum pater. §. rogo. & §. mando. ff. de leg. 2. l. 1. ff. mand. in prin. Institu. eod. titu. l. sub hac. ff. de actio. & obliga. l. sed & si lege. §. consuluit, ibi, dum re sua se abuti putant. ff. de peti. hæred. leg. non vsque. ff. si à parente quis fuerit manu. l. 1. §. & magis. verbo, prodegit. ff. si quid in frau. patroni. l. inuito. ff. de reg. iut. §. præterea, cum ibi no. Institutio. de actio. vbi Glo. ait, Id portat leuiter, quod portat quisq; libenter. omnes enim homines æquè liberi sunt. l. quod attinet. ff. de reg. iur. & ad suam dunraxat vtilitatem sese aliorum submittunt iurisdictioni, non quò minus, sed quò magis libertate sua potiantur, dum principum armis, potentia & consilio aduersus facinorosos concives, vel exteros tuentur, vt dixi suprà c. 1. & 20. 21. 22. ergo si quoties libitum esset, nõ liceret ab ea subiectione sic sponte facta discedere, iam ea ad suam vtilitatem duntaxat facta in læsionem & perniciem suam contra omne ius omnemque rationem conuerteretur. l. legata in vtiliter. ff. de leg. 1. l. legata in vtilitet. ff. de adim. lega. l. non ideo minus. C. de procu. l. quod contra. ff. de legib. id quod innumetis authoritatibus, legibus, & rationibus ornauimus, in l. si quando, in princip. C. de inoffic. restamen. cuius tituli interpretationem collocauimus in lib. vlt. de successi. resolution. Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento est, quia omnes præscriptiones etiam immemorialis temporis (vt notum est) sunt iuris ciuilis Romanorum metum inuentum, vt diximus suprà parte 1. q. 2. cum seq. sicque populum Romanum duntaxat non etiam reliquas gentes renent, sicque reliquæ gentes iure tantùm naturali & gentium, non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur. porrò ius naturale & gentium pręscriptiones non nouit,

60 *Iurisdictio non præscribatur renocabilem*

nouit, vt dict. quæst. 2. cum seq. disseruimus. quinimmò hec ipsi populo Romano aut alteri populo, qui similibus præscriptionibus vteretur, id impedimento esset, quia, vt sępe diximus, tantum præscriptum quantum possessum, d. c. sine possessione, de regu. iuris. libr. 6. vbi per omnes. nec dubium est, quin & si quis dux, comes, marchio aut baro, & similes eiusque prædecessores iurisdictionem in quodam populo per immortale tempus exercuissent, adhòc in illius iurisdictionis possessione, vel quasi & modò esse & retro semper fuisse sub hac limitatione, moderamine, modo aut conditione videntur, vt ea meram ciuium duntaxat vtilitatem intueri videatur, & consequenter, vt ad libitum ipsorum resolubilis sit, vnde ciuibus domicilium & iurisdictionem mutare liberrimum est, vt diximus de succes. creat. libro tertio. §. 30. nume. 298. cum præcedentibus & sequentibus. veritas tamen istorum pendet ab triplici illa principatus specie, de qua suprà libr. 1. ca. 1. disseruimus. sicque isthæc interea non adfirmamus.

61 *Intel. l. fin. C. de reuo. do.* Decimusnonus casus est, † quãdo rem alienam, quam meam esse putabam, tibi bona fide accipienti donaui, qui eam præscripsisti, deinde erga me ingratus extitisti, tunc enim rescissa tali præscriptione eam rem (vt quibusdam placuit) reuocare potero, argumento l. fin. C. de reuoc. dona. quod fortè non est tutum, quasi donatarius, postquàm rem præscripsit, iam non tam à me quàm iure suo habere videatur, arg. l. si id quod. ff. pro derelicto, & quia beneficium d. l. fin. ad res proprias non ad alienas donatas videtur pertinere, nisi fortè verus dominus eam rem postea huic donatori donasset aut legasset.

62 *Intel. l. si vnquam. C. de reuo. don.* Vigesimus casus, † quando in terminis l. si vnquam. C. de reuocan. don. postquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas pręscripsisset, liberi donatori nascerentur, tunc enim per talem liberorum superuenientiam quasi rescissa illa præscriptione res donatæ ad donatorem (vt quibusdam placuit) reuerterentur, præsertim si verus dominus eas res mihi ante impletam à donatario præscriptionem donasset, aut legasset, tunc enim duplex ius mihi competeret & dominij & iuris seu beneficij. d. l. si vnquam. sed ius dominij mihi superueniens nihil prodesse, quia per hoc transiret illico dominium in legatarium, beneficium verò, d. l. si an prodesset, pendet ab illa q. intra quantum tempus. d. l. si vnquam beneficium possit intentari.

Vigesimus primus casus, quando quod mihi debebas præscripsisti, deinde errore soluisti, & vis repetere, sed tibi obijcienti præscriptionem replico, quòd naturaliter obligatus mihi permanebas etiam post præscriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc casu secundum quosdam parit exceptionem, sicq; in effectu rescindit aut elidit præscriptionem, id quod tutum nõ est, vnde dicito, vt suprà 1. par. princip. quæst. 7.

Vigesimus secundus casus, nam si fundus vel alia res corporea reuertitur, postquam præscripta fuit, ad primum dominum, ipsi datur retentio contra ipsum præscribentem in præscriptione longi temporis, secundum Accursium & Dynum & Doctores communiter, id quod nos impugnamus suprà part. 1. princip. quæstio. 7. numero ante p. ergo illo casu secundum eos rescinderetur præscriptio, non sic secundum nos. 63 *Præsc. rescinditur si fundus reuertitur ad primũ dominum.*

Vigesimus tertius casus, nam si fundus, longo tempore præscriptus perueniat etiam ad tertium, domino priori datur rei vendicatio contra illum tertium, secundum Doctores, quales sunt Dynus, Balbus, & alij, sicque in effectum ea præscriptio rescinditur, nos contra, vt diximus suprà par. 1. quęst. 7. nu. peoul.

FINIS.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS Cath. potentißimi Prætorio Senatoris.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *PRAEmium propositum ei qui primus vrbis obsessa muros ascenderet, vtri eorum qui muros pariter ascenderūt debeatur, egregia quaestio.*

2 *Verisimilia pro expreßis habentur, licet nec mente nec verbis essent comprehensa.*

3 *Indefinita relata ad rem aquipollet vniuersali.*

4 *Historia Aristodemi & Hippomedontis.*

5 *Indefinita aliquando cuique ex multis solidum tribuit.*

6 *Incertitudo vbi est, ad coniecturas deueniendum est.*

7 *Pramium pinguius prastandum esse interpretamur ob facinus memorabile.*

8 *Pramium si indiuiduum est, vt inter merentes partiatur.*

9 *Poßeßionis vis magna.*

10 *Probationes sufficit, vt concludant verisimiliter.*

11 *Maioratum vter ex duobus geminis habiturus sit, si incertum sit vter eorum prior natus fuerit.*

12 *Neceßitatis causa receditur à regulis iuris.*

CAPVT XC.

EI qui † primus vrbis obsessę murum ascendisset præmium fuit propositū, duo pariter murum ascenderunt, vel castrum hostium pariter intrauerunt irrueotes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propositum laturus sit? Quidam quòd sit gratificationi locus, arg. l. fina. ff. de relig. & sumptibus funerū. l. generaliter. §. quid ergo. ff. de fideicom. libert. leg. in naue Saupheli. ff. locati.

1 *Præmiū propositum ei qui primus murū vrbis obsessæ ascenderet, si duo simul ascenderunt, vtri debeatur, egregia q.*

Quidam rem sorte dirimendam aiunt, arg. l. fin. C. communia delegat. l. in tribus istis. ff. de iudi. Tertij solidam rem cuique dandam putant. argum. l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. l. si plutibus. §. fina. eod. tit. Quarti non solidum præmium cuique dandum firmant, sed dimidiarum, argu. l. si quis Titio. §. fin. ff. de lega. 2. Vltimi vtrunque excludendom contendere videntur, argu. l. si ita fuerit. ff. de rebus dubijs. l. duo sunt Titij. ff. de testameo. tutela. l. eum qui. ff. ad Trebellia. l. ita stipulatus. ff. de verb. oblig.

Et qoòd singuli solidum præmium habere debeant, tenent Iacobus de Rauenna, & Odofredus, & Albericus, nume. 4. iu procemio ffo-rum. §. discipuli, sequitur & dicit communem senrentiam Fraociscus de Ripa io lege, si quis io fundi vocabulo. §. fin. in fine. ff. de leg. 1. Dinus, Cinus, & Angel. in l. qui filiabus. §. 1. ff. de legat. 1. sentiunt Barthol. & Imo. in l. hoc articulo. ff. de hæredib. instituen. plenisśimè per Andream Tiraquellum, iu tractatu primogenitu. quæsti. 17. opinio. 4. numer. 12. Tancre. de Corneto rubrica 11. quæstio. 13. sentit Bald. in procemio fforū. §. sed cum oos. sentiont Ant. de Butrio. & Ioanoes de Imol. in Clemen. 1. de rescriptis. licet Alexand. nihil firmet in d. l. qui filiabus. §. 1. Hæc opinio non placet, quia constat, quòd non tanto præmio dignus est, nec tam de suo Imperatore benemeritus fuit, qui simul cum alijs victor extitit, quàm foret si solus victor existeret, vt in quæstionibus sequentibus latiùs dicemus.

Quod autem per contrariom neuter ad prę-miom admittatur, tenet Alexan. in l. eum qui nooißimus. ff. ad Treb. & alij quos refert Corsetus, vbi suprà, quæst. 1. colum. 3. in suo tract. de brauio.

Quod aurem quisque ad partem tantùm præmij admittarur, & faciant sibi partes concursu, teneot Corsetus in d. tract. de brauio. q. 1. numero quinto. post Cin. & Iaco. de Arena quos ipse refert, & quàmplures relati pet And. Tiraquellum in tract. primog. q. 17. opi. 4. oumero duodecimo. qua de re per Barthol. Bald. Imolam & Comanum io l. hoc articolo. ff. de hęredit. institu. per Petrum de Bellapertica, Din. Oldra. Iacob. de Arena, Cinum, Alberi.

Barthol.

Barthol. Bald. Arge. & alios in l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. Fulgo. consilio 47. ser Michael. Paulus in l. eum qui. ff. ad Treb. Imol. in l. duo socij. ff. de hær. instituen.

Quid dicendum? & sanè hæc media opinio, vt vterque ad præmium admittatur, ita tamen vt partes faciant concursum verior visa est, Primum, quia de proprietate sermonis ad mittenda. Deinde quia accedit neutri ac inrentioni eorum qui præmiũ proposuerunt, quòd fit ex proprietate verborum, paret per l. ex duo bus, in princip. ff. de vulga. & pupilla. subst. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de reb. dubi. l. si ita fuerit. eo. titu. quib. iuribus habetur eum primum videri, quem nemo antecedit, hos au tem duos à nemine præuentos fuisse constat, & consequenter primos mœnia ascendisse, iure dicemus, quòd autem isthæc interpretatio sit ex mente, animo ac sententia eorum qui illud præmium pollicebantur, in competto vi deri debet, cùm enim actiones nostras iuxta plerunque accidentia, non iuxta ea quæ rarò contingunt, iudicari debeant. l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. & ferè semper hostium mœnia & castra ascendere, vel intrare non simul à multis contingat, sed prius ab vno quàm ab reliquis, sanè verosimilius est, qui præmium proposuit cogitasse vnum tantùm fore qui reliquis ante rior mœnia subiturus esset, ideoque vnicum tantùm præmium non etiam plura pollicitus suis, plura præmia expositurus si plures viros mœnia pariter subituros cogitasset, cùm ergo nullus præter voluntatem & intentionem suam videatur obligari. l. obligationum substãtia. ff. de actio. & oblig. leg. consensu, in princ. eod. leg. non omnis. ff. si cert. petat. per totum. Institutio. de oblig. ex consensu, superest, vt qui præmium pollicitus fuit, ad vnicum tantùm, non etiam ad plura obligatus videatur, neque ad rem pertinet, quòd si fortè plures viros mœnia pariter subituros cogitaret, plura fortè præmia proponeret, & consequenter quasi ad plura præmia præstanda obligatus videatur, iuxta Glos. app. in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. leg. ita stipulatus. versi. Sabinus ibi, ex mente, vbi Paulus & alij. ff. de verbo. oblig.

Verosimilia licet necverba nec mente essent comprehensa, tamen pro expressa habentur. 2 † Nam sanè dict. Gloss. procedit quando id est verosimilimum, quando in specie nostra non est, quinimmò verosimilius est, vt si plures viros pariter inuasuros mœnia putasset aut cogitasset, licet fortè plura præmia proposuisset, tamen fortè longè minora præmia forent, ne ergo is promissor præter voluntatem suam vt obligetur dicamus aut in plus quàm voluit quod inciuile esset, dicendum est vnum duntaxat præmium, non etiam pluta deberi, cùm ergo vnicum debeatur, necesse est illud inter vtrunque diuidi, argumen. dict. l. si pluribus. ff. de leg. primo. l. Mæuio, in princip. ff. de lega. secundo. l. coniunctim. leg. re coniuncti. ff. de leg. tertio. §. si eadem. Instituti. de lega. neque in specie hac vlla est incertitudo, quæ vitiari debeat, nam licet actor debeat probare suam intentionem. leg. prima. l. actor quod asseuerat. l. fin. C. de probat. l. qui accusare. C. de eden do, idque certò non etiam contingenter. leg. non hoc. C. vnde cognati. tamen vtrunque istorum suam intentionem etiam certò non contingenter tantùm probasse videtur, quia se primum fuisse inspecta etiam proprietate verbotum dicere potest, & concursus alterius qui similiter primus fuit, non eò rendit, vt is non videatur inuitatus, sed vt minore rei portione cõtentus esse debeat propter cõcursum alterius qui sibi partem aufert, non sic in terminis leg. si fuerit. ff. de rebus dub. leg. duo sunt Titij. ff. de restamen. tut. leg. cum qui nouissimus. ff. ad Trebel. cum sim. vbi erant duo Titij, & Titio legaui vel iussi, vt in partem vltimi morientis substitutus vocaretur, vel vt Titius tutor foret, nam Titio agenti rectè obijcitur, non satis certum esse, an ipse fuerit inuitatus, an verò alter Titius, & sic de reliquis. Præterea si plures ad eandem rem fuerint inuitati, faciunt sibi partem per concursum, nec se inuicem impediunt, quod procedit siue ad illam rem separatim inuitati dicerentur, vt in dict. §. si eadem res, & in dict. l. si pluribus. siue etiam coniunctim, vt dict. l. si pluribus, & leg. coniunctim. ff. de leg. tertio. Astringitur hoc argu. 3 † nam quando pluribus eadem res relinquitur, vnusquisque ad solidã rem ex proprietate sermonis vocatus intelligitur, siue separatim inuitati fuerint. dict. l. si pluribus. §. si eadem res, & leg. vnic. §. vbi autem, cum §. seq. C. de cad. tol. siue etiam coniunctim, dict. l. coniunctim. l. Mæuio, in princi. verb. totus. ff. de lega. secundo. l. triplici. ff. de verbo. sign. & est vera & communis opinio secundum Baldum in leg. si fortidianum. C. de leg. & Iason. in leg. re coniuncti. ff. de leg. 3. numero 22. & Ripam numero 30. & secundum Zas. libro primo. sing. respo. capit. decimooctauo. Alci. in leg. triplici. ff. de verb. & rerum sig. (adde pro communi leg. vitium. ff. de reb. dubi. in verb. quasi initio) & etiam secundum Iaso. in leg. si duobus. §. fin. ff. de legat. primo. & iterum in princip. eiusdem leg. & Barthol. in leg. cui fundus. ff. de condi. & dem. & iterum ipse Iason in dict. l. si duobus. §. fin. numero tertio. post Bald. & alios quos refert & Cuma. in leg. re coniuncti, in princip. Idem Aret. in dict. l. si duobus. §. fina. vbi etiam Imola, & Paulus & Baldus, Villal. fol. 13. columna tertia. in dict. l. re coniuncti, vbi Ripa numero 57. & numero 27. in fin. & Villal. fol. 32. colum. 3. in princip. cum ergo quando pluribus eadem res relinquitur siue separatim siue coniunctim, quib. casib. ad solidam rem quisque inuitatus intelligitur, adhuc sese inuicem concurrentes minimè impediunt, sed faciunt sibi partes per concursum, nec vbi vlla incertitudo esse videtur, cur non & in specie nostra idem fortè dicemus,

Indefinita relata ad rem æquipollet vniuersali cum communi.

dicemus, vt sese inuicem minimè impedi-
ant, sed concursu partes sibi faciant, nam cũ in
definita oratio æquipolleat vniuersali. l. a. ff.
de lib. & posthum. l. si pluribus. ff. de legat. a. §.
nominarim. Inst. de exhibi. liberorum, illa ver
ba indefinita (scilicet qui primus mœnia tran-
scenderit) æquipollerent vniuersali, vt si plu-
res pariter ascenderint, & sic ex legis interpre-
tatione omnes primi (vt diximus) videan-
tur, omnes quidem ad illud præmium inuita-
ti intelligantur, & consequenter quisque eo-
rum agens rectè fundet intentionem suam, &
certò non contingenter tantùm, cùm verum
sit quenque eorum primum fuisse, & conse-
quenter ad præmium propositum inuitatum
fuisse, sed quia obligationem seu promissio-
nem illius qui præmium proposuit præter e-
ius intentionem augeri & geminari seu du-
plicari periniquum esset ad partem tantùm
cuique dandam necessariò deueniendum est,
non alitecatque fit in terminis d. l. si pluribus,
& d. l. coniunctim, cum similibus suprà alle-
gatis. Denique pro hac parte videtur tex. aper-
tus in l. si duobus. §. fin. ff. de leg. 2. Agnosco
tamen relatũ esse quoppiam exemplũ Scipio-
nis Africani, qui cùm moralis coronę præmi-
um ei dandum esset, qui primus Carthaginis
nouæ, quam obsidebant, mœnia conscendis-
set, duoque simul eos muros transcendisse se
contenderent, vtrunque murali coróna & ho-
nore donauit, vt testantur Titus Liuius de bel-
lo Punico secundo, li. 6. & Plutarchus Chero-
neus de vitis illustribus in vita ipsius Scipio-
nis, quod & in apoph. ipsius retulit & laudauit
Erasmus Roterod. huiusque sententia à no-
stris & sancta & æqua habita est, meminit eti-

4 *Historia Aristodemi & Hippomedontis.*

am Alci. in l. proximus. ff. de verb. sign. & cùm
non absimilis contentio esset inter Aristode-
mum & Hippomedontem apud Cumanum
ex insigni illa victoria quam ex Etruscis retu-
lerant, qui ad sinum Ionicum habitabant,
senserunt seniores vtrique eum honorem cõ-
cedendum, teste Dionysio Halicarnasseo Ro-
manorum antiquitatum lib. 7. verùm huius-
modi exempla non tam ex iure quàm ex gra-
tia videntur processisse, sicque ad iuris neces-
sitatem non sunt trahenda. §. sed & quod prin
cipi. Instit. de iure naturali. l. 1. ff. de const. prin-
cipum. Præterea cùm præmissum sit proposi-
tum, vel à principe, vel à Republica plenius
est interpretandum, iuxta Gloss. approbatam
in l. fin. ff. de const. principum. c. decet, de re-
gu. iur. in 6. & ibi de egregio quopiam facino-
re præmiando, quod etiam trophæo dignum
videretur, agitur, ab animo, & mente eorum
principum, qui præmium pollicebantur, alie-
num minimè videtur locupletatum munus

5 *Indefinita aliquando solidè cuique ex multis tribuit.*

& præmium merentibus referre, † nec dubi-
um est quin ex benigna & plena mente illius
qui præmio quem honorare voluit, aliquan-
do interpretamur, vt integrum donum aut
præmium aut relictum alterutri ex duobus
inuitatis præstetur, vt est text. egregius in d. l. si
pluribus. §. fin. ff. de leg. 1. quamuis regulariter
cõcursu sibi partes facere deberent, vt ibi, ita-
que exemplum Scipionis & seniorum, suprà
relatorum, intelligo procedere in terminis d.
l. si pluribus. §. fi. cum ex euidenti aut verosi-
millima voluntate concedentis colligebatur,
vt vtrique integrum præmium daretur, eui-
dentem autem voluntatem accipere debe-
mus, etiam eam quę ex coniecturis colligitur,
vt in l. licet Imperator, vbi plenè per Ias. & ali-
os. ff. de leg. 2. iterum regulariter vbi tam insi-
gne facinus non esset, sicque hæc præsumptio
cessaret, non integrum cuique præmium debe
retur, sed partes concursu fierent, stat ergo ex
superioribus, vt præmium propositum ei qui
primus hostium vrbisque obsessæ mœnia tran
scenderet, aut castrum hostium irrumperet,
æquis ex partibus diuidetur, inter duos qui
pariter, vel mœnia transcenderunt, vel in ho-
sticum castrum impetum irruentes fecerunt.
Fallit primò quando ex coniecturis collige-
retur aliam fuisse mentem pollicentis tale præ
mium, argu. dict. l. licet Imperator, & eorum
argu. quæ modò retulimus. Fallit † secundò

6 *Incertitudo vbi est, ad cõiecturas deueniendum est.*

quando facinus erat magnum & memorabi
le, quod sine magno periculo auderi non pos-
set, præsertim si ad honorem & commodita-
tem Reipublicę pertineret, & à principibus ab
ipsa Republica præmium propositum foret,

7 *Præmiũ pinguius præstandũ interpretamur ob facinus memorabile.*

nam tunc ex integro præmium alterutri dan-
dum esset, arg. dict. l. fin. cum ibi notatis. ff. de
const. principum, & arg. eorum, quæ ait Albe-
ri. in proœmio fforum. §. discipuli. col. a. Fallit
tertiò quando præmium propositum erat in-
diuiduum in iure tam proprietatis quàm pos

8 *Præmiũ indiuiduũ vt inter merentes partiatur.*

sessionis, vel vsus vel administrationis, veluti
si filia Imperatoris in vxorem designata esset
ei qui primus hostium mœnia transcendisset,
tunc enim vel neutri daretur, vel locus foret
gratificationi, arg. tex. in l. fi. ff. de relig. & sum.
fune. ista est communis opin. vt per Alberi. in
d. §. discipuli, per Alexand. in d. l. qui filiabus.
§. 1. qui alios refert per eundem & Lud. Roma-
num in l. cum qui nouissimus. ff. ad Trebel.
latè per Tiraquell. vbi suprà, qui quando fiat
locus gratificationi fusè refert in dict. trac. pri-
mog. q. 17. opinio. 2. per totam. Fallit † quartò

9 *Possessionum.*

quando secundum quosdam alter ipsorũ rei
promissæ natus esset possessionem sine vitio,
argu. ca. cum partium iura, de regu. iur. in 6. §.
commodum. Instit. de inter. multa per Iason.
Corn. Curt. Iuni. Decium, & alios in l. si eman
cipati. C. de collati. in illo arti. quãdo filius præ
sumatur in possessione patriæ potestatis. Aud.
Tiraq. in d. quæst. 17. opin. 11. Pro nostra princi
pali opinione optimus text. in l. & hoc Tibe-
rius. ff. de hæredi. institu. vbi non solùm quan-

10 *Probationes sufficit vt cõcludant verisimiliter.*

do est facti ambiguitas, sed etiam si sit iuris
dubietas, diuiditur id de quo litigabatur, pro
nobis etiam † quia probationes sufficit, vt
cõcludant verosimiliter in ijs quæ euidentem
pcoba-

probationem non recipiunt. Gloſſ. in l. neque natales. C. de proba. quæ communiter app. ſecundum Corn. in l. ſi emancipari. colum. 2. C. de colla. ſed hic non cadebat euidens probatio, quia agitur de interpretando animo eius qui præmium propoſuit, ergo, &c.

Ex ſuperioribus infertur deciſio illius articuli memorabilis vehementerque controuerſi,

11 *Maioratum ſi gemini pariter nati dicãtur vter habiturus, egregia quæſt.*

† ſi ad maioratum qui ad eum ex filijs qui primus natus eſſet pertinere debebat, plures gemini contendantur, vel quod pariter editi ſunt, vel ſi non pariter, tamen incertum erat vter eorum anterior in lucem exiret, an ambo admitti debeant, an neuter, an fortè alter tantùm, qua in re ſunt duodecim principales opiniones, quas ordine refert ornatiſſimè Andreas Tiraquel. in d. q. 17. ſed per noſtra argumenta, iura & rationes ſuprà relatas, ea pars quaſi tam iuri, quàm æquitati proximior, eligenda eſt, quæ habet vtrunque admittendum, non aliter atque admittuntur duo collegatarij ad eandem rem, quando vtrique ex proprietate ſermonis in ſolidum relicta eſſe videtur, quod accidit cum ambobus relicta fuit, vel coniunctim, vel ſeparatim, vt diximus, nec ad rem pertinuit quòd maioratus videatur indiuiduus, nam adhuc poteſt per plures in ſolidum administrari, iuxta no. in c. prudentiam. de offic. dele. Felin. in c. capitulum ſanctæ Crucis, de reſcrip. colum. antepen. verſic. de duobus natis. & videtur communis opinio, vt ambo gemini admittantur, vt per Iaſ. in l. ſi extraneus. ff. de condi. cauſ. dat. afacit Glo. in l. idem erit. ff. de ſtat. hominum. Bald. in procemio ff. §. itaque. colum. 2. Idem Bal. in auth. ex teſtamento. C. de colla. Aret. conſilio 162. diligenter. col. 3. Florian. in l. quæ pater. colum. 4. ff. famil. erciſ. Bald. & Angel. in l. ex duobus, in princ. per illum text. ff. de vulg. per Alberi. in procemio ff. §. diſcipuli. col. 2. nam & ſimiliter imperium per duos adminiſtrari ſimul & poteſt & aliquãdo ſolet, vt per Gloſſ. in c. non autem. 7. quæſt. 1. Glo. in cle. Romano. verbo, reges, de iure iu. And. Tiraq. de primogenit. q. 17. in prin. num. 4. vult etiam ambos ad maioratum admitti, quod & firmat Alexand. in d. l. ex duobus, in prin. licet Areti. ibi variet. Idem Alexand. in d. l. qui filiabus. §. 1. ff. de leg. 1. Ana. in rub. de fortil. col. fina. Mart. Laud. de primogenitu. colu. 9. verſi. ſed ponamus, quod non apparet. Barba. in clemen. & ſi principalis, de reſcrip. Curt. ſenior conſi. 69. do. Ioan. per Felinum in d. ca. capitulum de reſcrip. d. verſi. de duobus. Iaſon vbi ſuprà. verſi. pro iſta deciſio. Anton. Cortet. de poteſtate & excel. legis. q. 64. Benedictus in c. Raynut. de teſtam. verb. in eodem teſtamento relinquens. 1. num. 177. plenè per And. Tiraquel. d. q. 17. opinione 4. licet contrarium nempe, vt neuter eorum admittatur, ſed ſeſe concurſu impediant, teneant Imo. in d. l. ex duobus. & Caro. Rui. conſil. 186. conſideratis. colum. 3. lib. 1. per l. ſi fuerit. ff. de reb. dub. leg. duo ſunt Titij. ff. de teſt. tutela. cum ſi. quæ nihil obeſt. Nam ibi qui agebat & lucrum petebat, non probauit nec probare potuit ſe certò & indubitanter ad illud lucrum fuiſſe inſtitatum, vel ad illud munus, vel tutelam, quia Titio fuit relictum, duo autem Titij erant, ergo ſuccumbere debebat. l. 1. l. actor, quod aſſeuerat l. fi. C. de probat. l. qui accuſare. C. de eden. l. non hoc. C. vnde cogna. non ſic in ſpecie noſtra, in qua etiam ex proprietate ſermonis ambo gemini primi nati dicuntur, cùm in ordine naſcendi à nemine præcederentur, iuxta interpretationem d. l. ex duobus, de vulgari. & l. quod de pariter, & lege ſi fuerit. ff. de rebus dub. & l. qui duos. eod. tit. vnde cùm maioratus promiſſus fuerit primo naſcenti, ad ambos pertinere debet, qui ambo primi nati fuerunt, & alteruter cum agit & petit ſufficienter & certò, non tantùm contingenter probat intentionem ſuam, ſicque obtinere debet, quod non erat, vt diximus in terminis d. l. ſi fuerit, cum ſim.

Facit pro nobis viua ratio, quã ab alijs præuiſam fuiſſe non inuenio. † Nam bona ma- 12

Neceſſitatis cauſa receditur à regulis.

ioratus & ſi ex teſtatoris diſpoſitione nec alienari poſſint nec diuidi, tamen illud eſt regulare in caſibus, tamen fallit, & limitatur præſertim quando alienatio erat neceſſaria, vt eſt text. expreſſus, vbi etiam notant communiter Doctor. in leg. peto. §. prædium. ff. de leg. 2. neque enim cauſa neceſſitatis comprehenditur ſub vlla regula prohibitiua inſpecta legis interpretatione, arg. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſdare cogun. vbi multis id ornat Iaſ. l. conditionibus pupillus, in verb. iure poteſtatis. ff. de cond. & dem. vbi aliqua per Soz. l. ſi filius qui patri. ff. de vul. in verbo, non ſponte ſuſceptis, vbi etiam notat Soz. id quod & nos ornauimus de ſucceſ. cre. §. vigeſimoſexto. numero 80. & §. decimoquarto. numero 61. cùm ergo ex cauſa neceſſitatis recedatur à regulis iuris communis, ad quod etiam facit l. rem legatam. ff. de adim. legat. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de leg. 3. cumque in ſpecie & in indiuiduo, quo de agimus, res vetita & alienari poſſit, & diuidi ex cauſa neceſſaria quaſi voluntaria tantùm, non etiam neceſſaria diuiſio vetita videatur, eumque in ſpecie noſtra iſta diuiſio neceſſaria ſit, propter omnimodam incertitudinem, ſupereſt vt ea bona maioratus quo de agitur, diuidantur inter hos geminos fratres, argum. d. l. peto. §. prædium, de leg. 2. ff. præſertim cum reſpectu teſtatoris (cuius ſolius intereſſe hic inſpiciendum eſt) parum aut nihil ferè intereſt cùm ambo ſint de liberis eius ex æquo, ſicque intelligo quod iure non ſolùm adminiſtrationis, ſed etiam quæ ad bonorum proprietatem diuiſio fiat, nam quid prodeſſet dicere quòd adminiſtratio tantùm bonorum eſſet communis inter eos, quid enim ſi poſtea alteruter eorum decem aut fortè viginti liberos ſuſtuliſſent, eſſet ne admini-

ſtratio communis inter quadraginta poſtea fratres patrueles, & ſic deinceps procedente progenie ad ingenrem vſque populum procederemus, quod ridendum eſſet.

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non verificatur in equo metam attingente ſine ſeſſore, egregia quæſt.*

2 *Conditio illa, qui primus metam attigerit præmium feret in ludo equeſtri, non eſt poteſtatiua, contra nouiſs.*

3 *Conditionis verba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*

4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non verificatur in equo qui ſine ſeſſore primus metam attigit in ludo equeſtri, contra communem opin.*

5 *Conditio illa, ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, ſi ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egregia quæſtio.*

6 *Totum venit cum res quæ ſub vno ſpiritu continetur, ſimpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit ſimul cum alijs non tanto præmio dignus eſt, quàm ſi ſolus victor exiſteret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili ceſſat, quando actus ille reiterabilis eſt.*

9 *Victor extitiſſe quando quis videatur in ludo ſchachorum vel in congreſſibus & pugnis ſeu certaminibus quos Hiſpanè (inſtas torneas) appellamus.*

CAPVT XCI.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigeris præmiũ dabitur non verificatur in equo metã attingente ſine ſeſſore, egregia q.*

PROPOSITVM † fuit præmium cõcurrentibus ad brauium, vt qui primus metam attingeret illud ferret, ex equitibus currentibus vnus cecidit, quem equus dorſo depulerat, equusq́ue ſine ſeſſore, aut equite cæteris prior metam attigerat, an præmium domino acquireretur? vehementer fuit controuerſum, qua in re ſunt tres caſus inſpiciendi. Primus quando verba ita habebant (equo qui primus metam attigerit, &c.) & tunc etiam ſi ſine equite ille equus metam primus attingeret, præmium domino acquireret, iſta eſt communis opinio, quam tenent Barthol. Bald. Angel. Paul. Alexand. & Iaſon, numero 43. & Zaſius colum. pen. in fin. & columna fin. in l. 1. §. item acquirimus. ff. de acqui. poſſ. quia licet acquirere nihil poſſimus per rem inanimatam, vt in dict. §. item acquirimus, & leg. quemadmodum. ff. de acquiren. poſſeſ. tamen hic acquiſitio contingit per ipſummet acquirentem, licet per rem inanimatam (hoc eſt per equum) impleta conditio fuerit, ſub qua ad illud lucrum fuit inuitatus nõ aliter atque ſi relictum eſſet ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, per nauis aduentum impleri conditio poteſt. l. ſi quis hæredem. C. de inſtit. & ſubſt. ferè per totum. ff. de condit. & dem. Secundus caſus eſt, quando verba dicebant (ei qui cùm equo primus metam attigerit, &c.) & tunc communis opinio eſt Barthol. & aliorum, vbi ſuprà primum non deberi equiti cadenti, licet eius equus ſe expulſo primus metam attigiſſet, quaſi equiti non equo præmium ſit propoſitum ſub conditione hac, ſi primus metam tangeret, ipſe autem non primus metam attingit, ſed ipſius equus, ſicq́ue euanuit aut defuit conditionis aduentus & implementum. Tertius caſus eſt, cum verba non ſunt ita clara, ſed ſumus in dubio, quia verba ita habeant (primo metam attingenti, &c.) & hoc caſu communis ſententia eſt domino præmium acquiri per equum, qui ſe expulſo primus metam attigerat, ita tenent in dict. §. item acquirimus. Ioannes de Imo. numero vigeſimoquinto. Cumanus, Romanus, Alexand. numero decimoſeptimo. Iaſon, numero quadrageſimotertio. Salicet. in l. non dubium. C. de legibus. Baldus in leg. qui fundum. ff. quemadmod. ſerui. amitt. Imola in leg. ſecunda. ff. de cond. & dem. Aretin. nume. 60. in dict. §. item acquirimus, & eſt communis opinio ſecundum Iaſon. vbi ſuprà, numero 43. quam etiam firmat eſſe communem Zaſius ibi, numero 21. licet contrarium teneat, eandem tenet & firmat eſſe communem Alberi. in l. 1. §. per eum. ff. de acqui. poſ. Idem Alberi. in l. cum ſeruus. ff. de verbo. oblig. vbi firmat ita ſeruari. & quod ita tenuerunt multi & magni Doctores, & eſt cõmunis opinio ſecundum Alexand. vbi ſuprà, mouentur, quia animus eorum qui curſum ordinauerant præmiumq́ue expoſuerant, eſſe videbatur, vt virtuti & velocitati equorum precium daretur, hoc eſt, vt daretur dominis propter equorum velocitatem & virtutẽ, quaſi inter ipſos equos nõ inter equites certamen eſſet, nec dubium eſt quin, vt diximus, conditio illa per equum poſſet impleri, vt ea impleta dominus acquireret, etiam ſi caſu impleta eſſet. le. ſi quis hæredem. C. de inſti. & ſubſti. l. 2. cum ibi notatis. ff. de cond. & dem.

Contrariam partem † tenet Dinus in l. 1. §. cæterum. ff. de verb. oblig. & ibi Paul. nu. 3. Dinus in d. §. Idem acquirimus. Idem in l. 1. §. quæſitum. ff. de aqua quot. vt refert Alberi. vbi ſuprà. contrariam etiam partem tenet nouiſsimè Zaſius in d. §. Item acquirimus. col. fi. primum, quia, inquit, illud præmium promiſſum videtur ſub hac conditione poteſtatiua, ſi primus metam attingeret. poteſtatiua autem conditio non ſufficit quod fato, aut caſu impleatur, ſed oportet impleri ex animo eam implere debentis, communis opinio eſt Bar. & aliorum per text. ibi in l. 2. ff. de cond. & dem. per Doct. in d. l. ſi quis hæredem. & in l. 1. eo tit. ſed hic licet per equi priorem aduentum conditio videretur impleta, tamen non ex animo equitis, ſed caſu, aut fato impleta videre-

2 *Conditio illa qui primus metam attigerit præmiũ ferret in ludo equeſtri non eſt poteſtatiua contra nouiſſi.*

videretur, sicque non sufficeret. Sed hoc argumentum suspectum est, hic enim conditio pẽdebat non ex libera & expedita equitis voluntate, sed ex facto ipsius, & virtute equi sui, & ex facto, aut non facto aliorum eadem de re contendentium, quo casu constat coonditionem esse ineptam. l. 1. C. de instit. & substi. cum ibi plenè notatis per Gloss. & alios. leg. 2. ff. de cond. & dem. l. si iam facta, eod. titul. l. si quis hæredem. C. de insti. & subst. mixtam autem conditionem sufficit fato, & casu impleri. d. l. si iam facta. d. l. si qois hæredem, & vtrobique per omnes.

Item licet per rem inanimatam posſitius quæsitum retineri. l. aquam. ff. quemad. ser. amit. tamen acquiri denuo non potest, dict. §. item acquirimus. l. si à furioso. ff. eod. tit. de acqui. pos. in quæstione autem nostra non de retinendo agitur, sed de acquirendo, ergo, &c. Quid dicendum? & sanè licet Zasij argumẽtum euanuerit, eius tamen opinionem veriorem puto contra communem, hunc enim ludum, quo de agimus, nec equinum dicere possumus (hoc est ad equos tãtùm pertinentem) nec pedestrem (id est ad pedites tantùm pertinentem) sed equestrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo, qoi neque equinus tantùm erat, nec pedestris tantùm (hoc est nec equorum tantùm, nec hominum peditum tantũ) sed equestris, nempè hominum & equorum simul, probabilius est, vt siue homo solus sine equo, siue equos solus sine homine insessore metam attingeret, nihil fecisse videretur, cum eques (hoc est homo equo insidens) si qui ad tale lucrum, sen præmium fuit inuitatus, & hanc fuisse mentem eorum, qui talem ludum instituerunt, nullus modò sanus abnegabit, † & cum in conditionibus implendis, præsertim cum agitur de lucro acquirendo, verba cõditiontim sint strictissimè accipienda. l. qui hęredi. l. Mæuius. ff. de cond. & dem. & formaliter vt ex cõmuni opi. resoluit Decius in l. 1. colum. 1. & 2. C. de insti. & subst. verbaque ista secundum subiectum ludum, & materiam sint intelligẽda. l. si vno. ff. locati. l. quibus diebus. §. dominus, vbi Soz. in pri. ff. de cond. & dem. l. stipulatio ista. §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de verb. obliga. ludusque subiectus sit equestris, hoc est hominum simul, & eqoorum, illa conditio lucri propositi de metam attiogeodo, intelligitur de meta attingenda ab equite, hoc est, ab homine equo insidente, vel equitante, nõ ab equo solo, vel pedite solo. Præterea mentẽ eorum qui hunc ludũ ordinauerunt, talem fuisse intelligere debemus, qualem inducunt communiter accidentia. l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus. nullus autem modò sanus negabit, quin hunc casum de equo solo, vel pedite solo metam ante alios equites attingente, non venerit verosimiliter in mentem eorum, qui hunc ludum instituerant, & cõsequenter quod prę-

3 *Conditionis verba formaliter intelligũtur, cum agitur de lucro captando, cõ communis.*

mium equitibus non etiam equis solis, aut solis peditibus proposuerunt, quòd si dixeris at si in eorum mẽtem is casus venisset, quid nam statuissent, & tunc magis est, vt equo solo pręmium non concederetur, quia nullus ignorat quod velocius equi currant sine insessore, quá cum insessore onerati, vt sic nec cæteris velocior, nec palma dignus videatur is equus, qui equite expulso primus metam fugiens attigisset, præsertim cum æqualitas hisce, & similibus in rebus videatur seruanda. l. cũ oportet. C. de bon. quæ lib. l. illud. C. de colla. sicq; pro nobis faciet ratio illius Glo. approbatæ in leg. tale pactum. §. fin. ff. de pact. dum ait pro cauto habere debere, quòd agentes expresse sint verisimilter, si de eo meminissent.

Vnde † infero quod etiam suspecta est per eandem rationem communis illa opinio suprà relata, quæ habet, quod si verba talia forẽt (equo qui primus metam attigerit, &c.) tunc præmium acquiret eques expulsus, cuius equus vacuus prius metam attigerat, nam & hoc casu verba illa ad mentem eorum, qui talem ludum ordinârunt, trahenda sunt, vt de equite metam attingente, dum equo insideret, intelligenda sint, nõ de equo solo metam attingente, per rationes suprà relatas, quas nõ expedit repetere, verba enim solent, & debent impropriari, vt ad mentem trahantur agentium. l. stipulatio ista. §. hi qoi. & §. hæc quoque. ff. de verb. oblig. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. l. 3. C. de lib. præte. l. 3. C. de inoffici. testamen. l. fin. C. de hæred. institu. l. fundus qui locatus. ff. de fundi instruc. l. qui hæredi. §. dominus. ff. de condit. & dem. iuncta l. hi qui. §. Flauius. ff. de sol. etiam si per talem interpretationem recedatur à proprietate verborum, vt dictis legibus, ergo, &c.

4 *Conditio illa equo, qui primus metam attigerit, præmium dabitur, in ludo equestri, non intelligitur verificata in solo equo sine sessore metã attingente, cõtra comunẽ.*

Ludus † vulgaris est per Italiam, & contentio non inamæna ad brauium concurrere, vt qui in tali concursu, & contentione superior euaserit, is præmij loco, aut palmæ, seu victoriæ nomine quippiam referat, qua in re à nostris summis viribus controuersum sæpè fuit, si decem fortè ob brauium concurrebant, qoorum duo reliquis longè velociores pariter metam attigerunt, vter eorum præmium propositum laturus sit, an ambo fortè, an neuter? Sunt enim qui putent vtrunque præmium in solidum habiturum, sunt qui firment dimidium præmij cuique dandõ, sunt qui neutri eorum quicquam concedendum velint, sed iterum ad cursum secundum, vel certamen deueniendum esse, vt qui in hoc certamine repetito superior extiterit, palmam ferat, eorum autem, qui in hac vltima opinione sunt quidam aiunt illos duos tantùm ad repetitum certamen admittendos esse, qui reliquis priores metam attigerant, quidam verò existimãt, vt vniuersi admitti debeant.

5 *Illa conditio (ei qui primus metam attigerit præmium dabitur) si ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta videatur, egregia quæst.*

Quod autem neuter eorum palmam laturus sit, tenent Cinus in procemio digestorum,

Ang.in leg. enm qui. ff.ad Trebel.& ibi Paul. & Ludo.Rom.& Alexand. columna fina. sequitur & firmat esse communem opinio. Ant. Corse.in trac. de branio. quæst.1. col n.1.2.& 3. tenet Alexand.qui alios refert in leg. qui filiabus.§.1.ff.de leg.1.sequitur,& ait esse communem sententiam Felin.In cap.capitulum sanctæ Crucis.num.18.de rescrip. Aret.in leg.1.§. idem acquirimus.num.60.ff.de acqui.posses. dicit communem sententiam And.Tiraquel. de primogeni.quæst.17.opin.4. numero duodecimo.& eadem qnæst.opini.6.numeto decimo.Guidus de Suza.& And.Zaffius,quos refert Alb.in proœ.fforum.§.discipuli,vbi Bald. & alij.Ab.in l.si fuerit.ff.de reb.dub.Idem in l. cum qoi.ff.ad Treb.Iacob.de Arena, Richardus Oldrad.& Andr. de Pisis in d. §.discipuli, vt eos refert Alberi.ibi.

Contrariam partem,vt ambo victores fuisse videantut,præminmque propositum equis ex partibus diuisum ferant,teneot quàm plures qnos referunt Alexand.& Felin.vbi suprà, & And.Tiraquel. de primogenitura. quæstio. 17.opin.6.nomero 10. quia primos is esse intelligirur,qnem nemo præcedit.l. ex duobus, in princip. ff. de vulga.l.qui duos.ff.de reb.dub. l.2.§.hæreditas.ff.de suis,& leg. hæred.l.si qnis Titio.§.fin.ff.de leg.2. vnde si duo priores pariter metam attigerũt, verum est neutrum ab altero præuenrum fuisse, & longè minus à reliquis,qui tardiores extirerunt, sicque vtrunque primum fuisse iure dicemus, & dignum palma,& præmio proposito,verùm quia integra res cuique dari nequit, partes concurso fient,argumen.rext.in leg.si pluribus. ff.de leg. 1.§.si ea. res. Institu. de leg.l.re coniuncti.ff.de leg.3.l.vnic.§.vbi autem, cum §.seq.C.de cad. tol.

Tertia fuit opinio existimantinm solidam rem præmij,palmæ, seu victoriæ nomine propositam cuique eorum dandam esse,quam renuerunt plures relati per Andr. Tiraquell.vbi suprà,& plenius in dict.quæstio.17.opinio.4. numero duodecimo.& huiius iudicij fuisse videtur Acbilles ab Homero libro vigesim otertio Iliados relatus.nam cùm pręmium propositum esset ei qui in palęstra vicisset, Vlyssesq;, & Aiax Telamonius ita certassent, vt neuter alterum vicisset, decreuit præmium vtriqoe dandum,prout refert Tiraquel.vbi snprà, pro hac opinione fortiret facit text.in leg.qui filiabus.§.1.ff.de leg.1.vbi illa verba (si qua mihi filia nata erit,centum ei hæres meus dato) bunc sensum habere videntur, vt si plures filiæ postea nascantur singulis filiabus vniuersa centum præsteotur, nec distioguir vtrùm omnes filiæ simul nascerentur, an succesiuè.

Quarta opioio fuit qoòd sit locus gratificatiom;argumen.leg.fin.ff.de relig.& sump.fune. & leg. in naue Saupheli. ff. locati. leg. si quis seruum. §. si inter duos. ff. de legatis secundo.

Qninta fuit opinio, quod fortè dirimatur, argu.l.in tribus istis. ff. de iudi.l.si ad princip. C.communia de legatis, vt refert Corsetus, vbi suprà,& Albe.io proœ.digestorum.§. distipuli.columna 2.Quid dicendum? & sanè verior, & æquior videtur secunda opinio suprà relata, vt ambo admittantut, non vt solidam rem quisque assequatur, sed vt dimidiam illius rei partem alrerurer capiat. Primò, quia ex proprietate verborum nullus eorum excludi potest,cùm primus dicatur, quem nemo præcedit, hi autem à nemioe præuenti fuerunt, ergo,& c.d.l.ex duobus,in princip. d. l. qui duos.l.quod de pariret.ff.de reb.dub.l.si ita fuerit.ff.de condit.& dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatut siue separatim, siue coniunctim, & dubitatur istum quisque solidam rem assequi debeat, an dimidiam an fortè nihil,obtinuit eligi mediam viam debere,vt partes viriles collegatarij ferant, text.in l.si pluribus.ff.de lega.1. qui est melior de iur. l.coniunctim, & l.re coniuncti. ff. de leg.3.l. Mæuio,io prin.ff.de lega.2.§.si eadem. Institut. de leg. l. vnica. §. vbi aurem. & §. seq.de cad. tol. sic & in proposito, cũ duo pariter metam attigerunt, qui ad eandem rem præmij loco propositam fuerunt inuitati, licet dubitari posit,an singuli solidam rem,an partem tantùm,an fortè nibil laturi essent, ęquius & moderatius est mediam viam eligi, vt partem vilem qoisque assequatur, nec quenquam mouere debet,quòd mens pollicentis fuisse videretur,vt ad solidam rem vnus solua, qui cæteros velocitate anteiret inuitatns videretur. Nam & similiter qui mihi fundum,deinde tibi eundem fuodum legauit, inspecta proprietate verborum solidum mihi fundum, tibiq; similirer solidum legasse videtur,& nihilominus partes concursu fiunt, nec per hoc legatũ vitiatur, aut fit inutile, vt iuribus proximè adductis.

6 *Totum venit cum res quæ sub vno spiritu continetur simpliciter nominatur.*

† Quod autem solidum cuique fundum legasse videretur, probatur expresim in dict. l.si pluribus.ff.de leg.prim.& in l. Mæuio, in priocipio.verbo,totus.ff.de leg.2.in l.coniunctim.in verb. solidam.ff.de lega.3.l.si separatim. ff. de condit. & demon.d.§.vbi autem,ad fin.l.1.§.interdum.l.inde Neratius. ff. de vsufru.accres. Denique pro bac parte videtur tex. expressus in leg.si qnis Titio.§.fina.ff.de lega. secundo. vbi qui vni ex libertis legauit cùm plores haberet, oec appareret de quo sentiret, omnes inuitasse ad partes viriles videtur.

Tenendo istam partem ad legem, duo sunt Titij. ff. de testamento tutela. & leg. si ita fuerit. ff. de condition.& demonstrationib.cum si. in quibus nititur communis opinio,responde, ibi fuisse incertitudinem inter personas agentium, actot enim suam intentionem probare debet & fundare. leg. prima. leg. actot, quod asseuerat. C. de probat.

bat.§.commodum.Insti. de interdi.l. qui accusare.C.de eden.idq; certò non contingenter.l. non hoc.C. vnde cognati. in dictis auté iuribus,& in l.eum qui.ff.ad Trebel.cum sim. actor non certo & indubitanter, sed contingenter tantũ probabat se ad relictum illud inuitatum fuisse. Titio enim relictum fuerat, & erant duo Titij. Item io parté illius impuberis, qui vltimus moreretur substitutus erá, nec docebá vter eorum nouissimus moreretur,sicq; mea petitio, & intentio incerta erat omni ex parte, nõ sic in specie nostra, nam cũ ambo metam primi,& pariter attingeremus, negari non potest quin verum & certum sit vtrunque nostrum ad solidum præmium inuitatum fuisse, licet cõcursu partes faciamus: quia solidam cuique dari natura non sinit.l. 3. §.ex contrario. ff.de acq.poss. cum & similiter si eadem res separatim mihi & tibi legaretur ad solidum quisque innitatus videretur, & per concursum partes faceremus, nec per hoc videretur esse vlla incertitudo quò ad viriles partes ferendas, vt d. l. si pluribus, cum sim. suprà citatis, licet id incertum haberi deberet, an testator veller solidam rem vni dari, alteri verò eius æstimationem, vt ibidem. Vnde apparet non obesse d.l.qui filiabus. §. 1. de leg. 1. ff. vbi illa verba (si quá mihi filia genita erit centum ei hæres meus dato) hunc habeut sensum, vt si plures nascantur singulis singula integraque centum præsteotur. nam ibi non primam tantùm nascentem testator inuitauit ad lucrum, hic autem eum qui primus metam attigisser inuitauimus, sicque verisimiliter de vno tantùm præcurrente, & de vnico tantùm præmio cogitatum fuit. At in d.l. qui filiabus. verisimiliter cogitari potuit plures filias nascituras, sicque nec de vnica oascente, nec de vnica summa, aut relicto cogitatum fuisse intelligendum est, sicque vbi de vnica persona, & vnico præmio verisimiliter cogitatum fuir, fiunt partes concursu, vbi verò de pluribus personis & pluribus emolumentis verisimiliter cogitatum fuir, non fiunt partes concursu, sed

7 *Victor qui extitit simul cũ alijs non tanto præmio dignus, quàm si solus victor existeret.*

solidum cuique conceditur. † Præterea quando virtuti, excellentiæ, eminentiæ, victoriæq; præmium pollicetur, non tanto præmio, & palma dignus videtur is qui simul cum alijs victor extitit, quàm ille qui omnes omnino superauit, vt & patet ad sensum, & probatur arg. l. 1. ff. de orig. iur. dum ait, id demum perfectum esse quod ex omnibus suis partibus constat. Nam & similiter nihil actum esse intelligimus, cùm aliquid superest agendum, argu.l. penult.& fin. C. ad Syll. vnde etiam in pœnalibus, si dies dicta ad opus faciendum aduentauerit opere nondum perfecto tam pœna promissa commissa intelligitur, quàm si operis nihilominus factum esset. l. cum ita stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verb. oblig. vbi per omnes, tunc sic ea conditio (præmium ei qui primus metam attigerit dabitur) † hunc

8 *Interpretatio pia, quæ sit in actu nõ reiterabili, constat quando reiterabilis est.*

habet sensum, vt qui cursu, ac velocitate reliquos omnes vicerit & superauerit, is demum præmium ferat, ergò licet is omnes alios præter vnum vicerit, quia aliquid ei superest agendum, nihil omnio egisse videtur, vt dd. ll. Neque ad rem pertinet d. l. si pluribus, cum sim. ff. de leg. 1. nam illud procedit magis quidem ex legis interpretatione, quàm ex proprietate verborum, & ita etiam procedit d. l. qui duos. d. l. quod de pariter. ff. de reb. dub. cum sim. Præterea procedunt illa iura in re non reiterabili, aut repetibili, & sic ad piam legis interpretationem necessariò recurrẽdum est, aliud est in specie nostra, vbi cursus erat reiterabilis. Sicque intelligendum etiam est quod diximus suprà ca. præced. de præmio proposito ei qui primus vrbis obsessæ mœnia ascenderet, nã si duo pariter ascenderunt vrbe capta, cum res repetibilis, ac reiterabilis non sit, ad piam interpretationem necessariò recurrendum est, quæ habet præmium inter eos diuidi, ergo in specie nostra verissimum est ex mente pollicitantium neutrum eorum victoré extitisse, sicque certamen iterum repetendum esse, & in eo tantùm quomodo manebit, an ab omnibus simul decem, an verò à solis illis duobus is cursus repetendus sit, pro nostra & communi sententia facit, quia etiam in cõditionalibus dispositionibus etiam à proprietate sermonis recedimus, vt mentem agentium sequamur. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condit. & demon. & vtrobique per Sozi. Ex superioribus apparet nullo colore defendi posse opinionem eorum quos suprà retulimus tenuisse solidum præmiũ cuique dandum esse; id enim palam aduersatur repugnatque menti ipsorum pollicitantium, qui præmium dare voluerunt, ei soli q ad veram gloriam contendens cæteros omnes nullo dempto superaret, nec dubium est quin neuter istorum verum erit dicere quod omnes omnino superasset, ergo præter mentem & sensum eorum esset ei præmium pactũ præstari. † Non quoque tenenda est sententia existimantiũ locum esse gratificationi, & longè minus sentenila eorum qui omnibus pariter iubet præmiom denegari; cùm adhuc integra res sit ad certamen repetendum, & hanc nostram sententiam (quæ ex mente communis opinio est) vsus hominũ probat, nam in ludis, & certaminibus qui Hispaniæ frequentantur (quos instas Hispaniæ dicimus) si in congressibus designatis neuter alterum superauit, certamen quasi re infecta, sed integra tamen reperitur. Idemque vsu fit in ludo schacorum, quoties in tali ludo, aut certamine neuter alterum vicerat, quod accidit quando ludus iuxta sermonem Hispanum se haze mana. Idemque in similibus certaminibus.

9 *Victor aut vicisse quando quis videatur in ludo schacorũ vel in congressib. quos instas o torneos hispanè dicimus,*

Svmmarivm.

1 *Conditio illa, ei qui primus ex decem currentibus metam attigerit pramium dabitur, an si duo anteriores pariter metam attigerunt, sicq; certamen sit repetendum, defecta videatur quò ad omnes demptis illis duobus anterioribus, vt sic ab illis tantùm non etiam à reliquis tardioribus sit certamen repetendum, egregia quæstio.*

2 *Pluralitas resoluitur in suas singularitates, etiam in conditionibus implendis.*

Capvt XCII.

1 *Certaminis præmium propositum fuit, ei qui primus metam attingeret, duo anteriores pariter etiam attigerunt, an ab illis solis sit certamen repetendū, egregia pugna.*

FREQVENS † lodus est per Italiam ad brauium currere, io qno ludo equestri contingere solet, vt ex decem fortè equitibus, qui currebant, duo, qui cæteris longè anteriores velocioresque vehebantur, pariter metam attingerent, vel quia io eodem momento temporis, vel si non eodem momeoto, non tamen dignosci poruit, vter prior ad locum destinatum peruenisset, vel quod crebrius cōtingit, pronunciatum fuisse sigoum currentibus nō ritè datum fuisse, vt sic iterum curreodum sit, quibus casibus illud apprimè controuersum fuit reteota cōmuni opinione existimantium iterum curreodum esse, an ab omnibus is cursus repetendus sit, an verò à solis duobus illis qui reliquis velociores, & anteriores pariter metam attigerunt, & quòd ab omnibus ijs cursus repeteodus sit, tenuerunt Cinus in procemio ff. Angel. in l. eum qui. ff. ad Treb. & ibi Paul. & Alexand. & Anton. Corsetus io tract. de brauio. quæstio. prima. numero quinto. qui firmat hanc esse communem opin.

Contrariam partem tenent Bald. in procemio ff. §. itaque. Ioannes Lecirier in tract. primogenituræ, quæstio. nona. numero vigesimosecundo, qui hanc partem firmat esse magis communem, quàm superiorem huic aduersam. Baldus in suis statutis, verb. brauium, secundum quem id seruat consuetudo, qua de re per Albericum in procemio suprà allegato. §. discipuli, per Alexand. in leg. qui filiabus. §. primo. ff. de legatis primo. per eondem. in l. eum qui. ff. ad Trebel. Quid dicendum? & quidem quando sigoum currentibos ritè datum fuit, nec vlla alia ratione cursus repetitur nisi ob id, quod ex duobus qui cæteris velociores apparuerunt, nō potuit dignosci vter prior ad locum destinarum peruenisset, magis est, vt illi duo tantùm cursum repetere debeant, non etiam reliqui tardiores, nam in illo cursu primo, & contentione apparuit euidenter, vt duo illi priores reliquos omnes vicerint, & licet præmium victoriæ ad vtrum ex illis pertinere deberet iocertum esset, tamen ipsa victoria respectu tardiorum certa fuit & nota, aliud enim est ipsa victoria, aliud præmium victoriæ, illi enim priores licet inter se victores oon extiterint, tamen respectu tardiorum victores extiterunt, eosque excludere debuerunt, argumen. leg. boues. §. hoc sermone. ff. de verbo. sigoi. leg. si quis hæredem. C. de iostitu. & substit. Præterea illa verba indefioita, qui primus metam attigerit, æquipollet vniuersali. leg. secunda. ff. de lib. & post. §. nominatim. Instituri. de exhæ. libero. & verificatur in pluribus, qui à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuotur. leg. ex duobus, in principio. ff. de vulga. leg. qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dub. quod si verum est, illos fuisse priores, & victores, verum similiter erit, reliqoos qoi à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur. l. ex duobus, in princip. ff. de vulgat. leg. qui duos. l. quod de pariter. ff. de reb. dub. quod si verum est, illos fuisse priores, & victores, verum similiter erit, reliqoos qui tardiores fuerunt, victos videri, & consequenter prēmio proposito exclusos, licet præmiū propositum incertum sit, qua ex parte ad victores pertinere debeat, nam & in prælio superatis non ideo mious victi dicentur, quod postea victores inter se spoliorum diuidēdorum causa præliarentur. Vnde verum non est, quod quidam falsò opinantur, io hac specie nullum victum videri, quia nullus extitit victor, argumen. leg. oec vtile. ff. ex quibus cau. maio. quinimmò & victi extiterunt, & etiam victores, præsertim cùm concursus horum victorum qui ad præmiom, vel lucrum fueruot inuitati, non inducat vllam incertitudinem, quæ soleat nocere, licet præmium propositum minuatur. leg. si pluribus. ff. de leg. 1. §. si eadem res. Institutio. de lega. §. vbi autem, cum §. seq. C. de cad. tol. qood iustificatur ex his quæ diximus io tribns quæstio. præcedentib. Hoc quando signum currentibus ritè datum fuit, noo sic si minos ritè, nam tunc omnes cursum repetere deberent, vt tardiores exclusi non magis videanrur, quā priores, quia inutiliter factum noo impedit iterum fieri noo magis quàm si re vera factum nihil esset. capitul. noo præstat, de reg. iur. in 6. l. qoi per salutem. ff. de iureiu. l. hæc conditio, in principio. ff. de cood. & dem. leg. secunda. §. data. ff. de optione legata. nam & testamentum inutiliter factum, pro iofecto habetur. §. primo. & §. secundo. Institutio. quibus modis restamen. infirmen. leg. fina. ff. de hæred. instit. leg. si iure. ff. de leg. tertio. & hoc casu potest saluari illa pars affirmatiua, quæ habet omnes admittendos ad cursum repetendum, quando cursus ooo ritè fuit appreheosus, qoia tunc nullus currentium potuit suam conditionem facere meliorem, nec deteriorem, sed si cursus ritè fuit appreheosus, tunc procedat opioio contraria, & est vera, & noua harum sententiarum inter sese pugnan-

pugnantium compositio, tu videris, an sit præter sententiam scribẽtium. Pro hac parte facit elegans qoęstio, de qua per Iaso. post alios in l. qui per salutẽ, suprà allegata, dom disputat, ao testes nolliter recepti possint iterum produci super eisdem articulis, vel directo cõtrarijs, qua de re per nos lib. 2. c. 31. nu. 14. cum præc. & seq. infrà Tomo 2. incipit c. post didicita.

Et pro principali oostra opinione, quæ fortè receptior est, facit viua ratio ab alijs (in quorum scripta inciderim) non pręuisa. † Nam etiam io cooditionibus implendis pluralitas resolnitur in suas singularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo. l. 2. §. fin. ff. de condi. inst. l. falsa. §. fi. ff. de cond. & demon. l. Stichũ qui meus erit, vbi per Ias. Alex. & alios cõmuniter post Bart. ibi. ff. de leg. 1. modò sic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantiũ perinde habetur, ac si dictũ esset ei, qni reliquos omnes concertatores vicerit, prẽmiũ dabitur. at dubiũ non est, quin talis pluralitas resolnatur io suas singularitates, hoc est, quòd tá victus inueniatur, qui singulariter, hoc est, qui in singulari certamine victns fuit, qoá si promiscuè, aut pariter cũ reliquis victus fuisset, quid enim si præmiũ propositũ fuisset ei, qoi in singulari certamine omnes, qui hodie in palæstra certare voluissent, vicisset, quo casu singulariter non promiscuè res agenda esset, veluti fit in coogressibus (quos Hispanè iustas appellamus) quid item si inter cursores præmium propositum esset ei, qui omnes omninò superasset cursus velocitate, ita tamen quòd iussum esset, oe omnes pariter concurrerent, sed quòd bini concurrerẽt, & Titius in illo bino concursu nouem viros superauit, sed cum decimo pariter metam attigit, sanè nullus modò sanus negabit, quin reliqui iam victi erant, victi quoque permaneant, etiamsi eorum victor alterum sibi parem inuenerit, eadem ergò parque ratio est, quando omnes vincere debebat in cursu omnium hominum promiscuo, quæ est quando omnes superare debebat in cursu bino, vel etiam terno, vel quarerno, sicque idem ius, eademque interpretatio l. illud. ff. ad leg. Aqui.

2 *Pluralitas resoluitur in singularitates, in conditionibus implendis.*

SVMMARIVM.

1 *Varia conditionum species.*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta si deficit per casum, deficit relictum, secus si deficit per eum, in cuius persona erat implenda.*
4 *Fortuna vt caca sit & iniqua.*
5 *Malitys obuiandum.*
6 *Conditio si deficit facto implere debentis, deficit relictum.*
7 *Actoris implementum semper pracedere debet.*
8 *Conditio in omni. quod per me stat, mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per casum contingentem in persona implere debentis, id est, honorati.*
10 *Conditio deficiens per casum c. ntingentem in persona implere debentis noce. t, si est mixta conditio.*
11 *Conditio si volet, suspendit r elictum, & impedit transmissionem.*
12 *Conditio deficiens quando p er me stat, nocet etiam in libertate.*
13 *Conditio deficiens non noce t, quando per implere debentem stetit ex pos t facto.*
14 *Conditio deficiens quan lo per implere debentem stetit, quia inhonestu m non nocet.*
15 *Conditio deficiens quand o stat per tertium, in cuius persona est conditi o implenda, non nocet.*
16 *Conditio deficiens quan do stat per tertium, in cuius persona conditio non erat implenda, an noceat.*
17 *Conditio deficiens quan do stat per oneratum, nunquam nocet.*
18 *Victoria non est res potestatiua.*
19 *Conditio deficiens quando stat per testatorem, non nocet.*
20 *Conditio deficiens quando stetit per casum, nocet.*
21 *Conditio deficiens quando stat per casum, nocet, licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio casualis deficiens per casum, nocet.*
23 *Conditio casu deficiens an noceat, quando testator alias erat relicturus.*
24 *Conditio potestatiua deficiens per casum, nocet aliquando.*
25 *Modus mixtus deficiens per casum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens desinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens desinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficient per casum, non nocet Ecclesia.*
29 *Modi pluralitas resoluitur in singularitates.*

CAPVT XCIII.

SI † conditio mixta deficit per casum, non debetur legatum, hoc dicit Bar. & Pau. per tex. ibi in l. legatũ. C. de cond. io ser. Vel aliter, si conditio per casum deficit nuptiarum, deficis legatũ, secus si deficit per dissensum alterius partis. Et sciẽdũ est, quòd conditionũ tres sunt species principales, nam quædam conditio est oecessaria, & ista est duplex, ná quædam est certa, an, & quando, puta si sol orietur, quædá certa, an, sed non quádo, pnta, si Antichristus nascatur, si morieris, & similes, vt l. si pupillus. §. qui sub conditione. ff. de nouationibus. d. l. quòd si sub ea. ff. de condictio. indeb. cum similib. Quædam & secunda est conditio impossibilis, & ista est quadruplex, vt per glo. & Doctores in l. 1. ff. de cond. insti. & in l. obtinuit. ff. de cond. & demonstr. glo. melior de iure Insti. de hæredi. insti. §. impossibilis. Qoædá & tertia est conditio possibilis, & est illa, quæ concipitur in futurum, & habet se ad esse & non esse, & ista est, quæ

1 *Variæ conditionum species.*

suspendit actum , vt si nauis ex Asia venerit, si decem dederis, & similes, si autem concipitur in præsens, vel præteritū non dicuntur propriæ conditiones. l. cum ad præsens. ff. si certum pet. cum concordantijs, & de ista conditione tractatur in d. l. legatum. C. de condi. insertis, cum sua materia. Ista autem conditio possibilis adhuc est triplex, nā quædā est merè potestatiua, quædam merè casualis, quædam est mixta, quas declarat Iuriscōs. in l. suus quoq;. ff. de hæredib. institu. & est tex. in l. 1. §. fin autem. C. de cadu. tollen. per Doctor. in l. si parer. C. de instit. & substit. Hæc autem mixta est duplex, nam quædā dicitur mixta, quæ pendet ex potestate duorum, puta si nupserit Bertæ, vt in l. legatum, & in l. 1. C. de institutionibus, & substitutionibus, cum similibus: alia dicitur mixta, quæ pendet partim à voluntate implere debentis, partim à casu, & fortuna, de qua habes text. & ibi Docto. in l. si parer. C. de institu. & substi. & in d. l. suus quoque.

2 *Modus & cōditio differunt.* Secundò breuiter præmitto † quòd in iure nostro reperiuntur duo termini qui differunt inter se, scilicet conditio & modus, qui qualiter inter se conueniant & differant, declarat Glos. notabilis, & ibi Doctor. in leg. 1. C. de his quæ sub mo. & aliquid per Glos. in regu. leg. 1. C. de falsa causa adiecta. leg. & Institu. de leg. §. longè, & ff. de cond. & dem. in rubri.

3 *Conditio mixta si deficit per casum, deficit relictum, secus si deficit per eū, in cuius persona erat implenda.* His præmissis † contra regulam nostram oppono de l. 1. C. de institu. & substitu. & de text. in l. in testamento. ff. de conditio. & demonstra. vbi cauetur, q. quando aliquis est institutus, vel est alicui legatum sub conditione, si nupserit certæ personæ, si per istum institutum, vel legatarium non stat quò minus conditio impleatur, habetur pro impleta, & consequitur institutioné, sic & hic videbatur, nam licet nō stetit per institutum quò minus contraheret matrimonium, sed stetit per casum, id est, per mortem illius cū quo debebat contrahere, & tamen non cōsequitur legatum, cuius contrarium dicitur in d. l. 1. cum similibus. istud est valde difficile contrarium, secundum Bart. in d. l. 1. Gloss. in d. l. in testamento, hoc format & soluit, & plenius Glos. in d. l. 1. vbi multipliciter respondet, verā & communis solutio est, quòd aut stat per eū, in cuius persona debet conditio impleri, & tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur d. l. 1. aut stat per casum fortuitum, puta per mortem alterius partis, et tunc habetur pro defecta, ita intelligitur d. l. legatum. & ego dico q. istam solutionem in vtroque membro ponit expresse tex. in d. l. in testamento. 2. parte.

Ratio huius distinctionis est secundum Bal. in d. l. legatum. licet contrarium prædictum non format, quia quando conditio deficit per casum, quatenus pendet ex insidijs fortunæ, fortuna potest obesse, quæ omnibus fortuitis dominatur, at quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio efferri, ead. ratione vult Bart. in d. l. 1. 4. oppo. dum dicit, in solutione contrarij istius l. quod factum potest nobis obesse. ff. de iur. & fact. Igno. l. iniquissimum, & ista est cōmunis ratio. Doctor. in d. l. 1. & pro ista cōmuni ratione, scilicet quia † fortuna potest obesse, ergo addo quòd fortunæ dux Deus est, secundum Senecam 7. Epistola ad Lucillum, & fortuna est inexorabilis, quia surda & muta, & est l. occultæ nobis naturæ, quæ est imprecabilis, arg. l. temperent, de vesti. olebe. lib. 11. hinc est quòd à sententia fortunæ non potest appellari, quia appellatio est de minore ad maiorem prouocatio, fortuna autem non habet superiorem in hoc mundo, quia fortuna est errans natura multas euolans mutationes, in authen. vt omnes obedi. iudi. prou. §. pen. colu. 5. si ergo solus Deus est dux fortunæ, & fortuna est inexorabilis, & imprecabilis, & non habet superiorem in hoc mūdo, ergo poterit nobis obesse, & per consequens si conditio deficit per casum & fortunam, deficiet relictum, ad prædicta vide Bal. in l. fi. in princi. C. communia delegat. Item pro prædicta ratione addo quòd fortuna est inuisibile velum, & quidā actus qui prius sentitur, quàm sciatur. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obligatio. cum similibus. Item fortuna passiua est idem quod casus, aut infœlicitas ab incerta nominis authoritate procedens, & rerum humanarum infœlix mutatio vocatur, aut etiam vis diuina actiuè. l. fluminū. §. seruus. ff. de damno infecto. prædicta dicit eleganter Bal. in l. fi. §. 1. C. de tempo. appella. si ergo est inuisibile bellū, & est casus ab incerto authore procedens, ergo contra eam nihil potest prouideri, & per consequens, potest nobis obesse, &c. 4 *Fortuna vt caeca sit et iniqua.*

Vnde Vergil. lib. 6. Aeneid.

Desine fata Deum flecti sperare precando.

Iuuenalis Satyr. 9.

Fata regunt homines.

Seneca in Aedipo.

Fatis agimur, credite fatis.
Non solicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto.
Seruatq; suæ decreta colus.
Lachesis dura reuoluta manu
Omnia secto tramite vadunt,
Primusq; dies dedit extremum.
Non illa Deo vertisse licet,
Quæ nexa suis currunt causis.
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo: multis ipsum
Timuisse nocet: multi ad fatum
Venêre suum, dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus:
Nec sibi quisquam spondere potest

Firmum,

Firmum, & stabile, perq́; casus
Voluitur varios, semper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib. 2. Astro.

Mitto quod certum est, & ineuitabile fatum.

Idem lib. 4. Astro.

Soluite mortales animos, curasq́; leuate,
Totq́; super vacuis vitam deflete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaq́; per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur, finisq́; ab origine pendet,
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesq́; data, moresq́; creati,
Et vitia, & clades, damna & compendia vitæ.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunámue suis inuitam perdere votis,
Aut fugere instantem, sors est, sua cuiq; ferenda
At ni fata darent leges vitaq́; necisq́;,
Fugissent ignes Aeneam, Troia sub vno
Non euersa viro, fatis vicisset in ipsis.
Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Romaq́; sic enata foret, pecudumq́; magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includiúe sua potuisset Iuppiter arce
Captus, vel Caput hic orbis foret igne sepulto,
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem
Solus, & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem, vrbemq́; simul rupisset fœdera virgo.
Tresq́; sub vnius fratres virtute iacerent,
Nulla acies tunc vicit, pendebat ab vno
Roma viro, regnumq́; orbis sortita iacebat.

Statius lib. 5. Syluarum:

Heu durus fati tenor, est ne quòd illi
Non liceat, quanta poterant mortalibus annis
Accessisse mora, si tu pater omne teneres
Arbitrium, cæco gemeret mors clausa barathro,
Longius & vacua posuissent stamina Parcæ.

Vides ergò quanta sit vis, potestas, violentiaque fortunæ, vt quæ nobis vtcunque reluctantibus posit obesse, cuius vim, incursum, violentiam obsistere mortalium, nullus vnquam potuerit, nullique vnquam contigisse relatum, scriptumúe sit, & superioribus similia canere videntur, & depingere Poetarum nonnulli varijs in locis.

5 *Malitijs obuiandum.* Ratio † autē secundi membri, scilicet quòd quatenus pendet ex facto alterius, alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri, comprobatur per cap. imputari, de regu. iur. lib. 6. quia per eum non steterim, facit lex fin. in fine, isto titu. de condit. in ser. C. gloss. quam allegat glo. in d. c. imputari, confirmatur per rationem tex. in l. pater filium. §. Tuscul. de leg. 3. & in l. turpia. col. pen. de leg. 2. quia per ipsum non stetit, &c. cum similibus. Potest esse & alia ratio, quia fortè ille, cui debet nubere, posset hoc facere, id est, nolle malitiosè, vt ista perderet hæreditatem nulla subsistente iusta causa, idcircò lex vult, quòd tunc conditio habeatur pro impleta. Istam rationem colligo per Paul. in d. l. 1. C. de institu. & substitu. 1. col. in fine. quam confirma, quia malitijs hominum non est indulgendum. l. in fundo. ff. de rei vend. c. sedes apostolica, de rescrip. cũ simil. sed hæc ratio mihi non placet, quia nõ est generalis, posset enim ille recusare, quia non expedit ei nubere cum illa muliere, quia fortè non est paris conditionis, vel est alia causa, & tunc cessaret illa ratio militiæ, de qua per Paul. ideò tutior, & generalior videtur ratio præcedens, scilicet, quia alteri per alterum, &c. quæ ratio habet locum, siue ille noluit nubere malitiosè, siue non malitiosè, vt patet ad sensum.

Quò ad primum † quando stat per implere debentem, quia non vult implere, tunc dico quòd indistinctè habetur pro defecta. tex. est in leg. si ea, isto tit. de condit. inser. C. probatur in d. l. 1. C. de instit. & substitu. à contrario sensu est tex. in d. l. in testamento, de condi. & demon. versi. sed si vterq; ibi. Stichi autē portio inutilis fiebat, & clarius ad finem ibi, si quidem ipse nolit vxorem ducere, quia ipsius facto conditio deficit, nihil ex legato consequuto, &c. Ad idem est text. in leg. Titius si statuas, à contrario sensu, eod. titu. Ad idem leg. Titio centum. §. fin. in verbo, quòd si nolit. eod. tit. facit l. cùm pupillus, eod. tit. quæ tria vltima iura ad hoc allegat glo. quæ idem tenet in l. iure ciuili. eod. titu. Ad idem facit l. fi. ff. de condi. insti. Ad idem addo text. in leg. fin. C. de cõd. inter. ibi, nisi ipse seruus voluerit adimplere conditionem. Ad idem addo tex. in l. fi. in prin. C. de necessa. seruis here. insti. & notatur per glo. rubricæ. ff. de conditio. & demonstra. & probatur hæc prima regula ex abundanti, quia scriptum est: Qui non laborat, non manducet, vt notatur in l. quamuis. ff. de damno infect. cum simil. cùm ergo iste nõ implet ex parte sua, & sic non laborat, ergò non manducet, id est, non consequitur sibi legatum relictum. † Præterea in dispositionibus, vbi hinc inde est aliquid dandi vel faciendi, ille qui petit sibi impleri, prius debet implere vel offerre ex parte, qua aliàs repellitur, l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. l. ex placiti. C. de rerum permutati. cum simil. quæ iura in hac materia, & quasi in simili reperio allegata per Bald. in leg. generaliter. 5. colum. C. de episcop. & Cleri. sed ita est in præsenti, ergò nisi prius iste adimpleat, iustè repellitur. Præterea iste frangit fidem testatori non implendo conditionem sibi iniunctam, ergò frangatur eidem fides ab hærede obligato, qui repræsentat personam defuncti. argu. l. cùm proponas. C. de pact. l. qui fidem. C. de trans. c. peruenit. leg. 2. de iureiurando. Præterea frustra quis petit debitum, qui quod debet, non impedit. c. frustra. de regu. iur. lib. 6. c. isto subiectus. 95. dist. cum si. ergò frustra petit legatũ, cùm non impendat quod debet, id est, cùm non impleat conditionem, & per eum stet.

Modò † istam primam regulam extēdo, vt procedat in quacunq; conditione siue mixta,

6 *Conditio si deficeret facto implere debētis, deficit relictum.*

7 *Alterius implementum semper præcedere debet.*

siue

Conditio in omni conditione, quod per me stat, mihi nocet.

8 siue potestatiua, siue alia, & pro hoc allego gloss. in l. in testamento. de condit. & demon. quæ ad literam dicit illud, notá quòd nullo casu, nulla conditione consequitur, quid si stetit per me, vt ibi & suprà facit. C. de inst. leg. fin. & istud habeo pro indubitato, cùm per eū stetit, quod noluit implere, non refert quæ cōditio fuerit iniuncta, cum sponte ei non obtemperauit, quæ est ratio tex. in d. leg. si ea, de cond. insert. Item quia ratio tex. in d. l. in testamento est generalis in qualibet conditione ibi, quia ipsius facto conditio deficit, quæ ratio militat in quacunq; conditione. Item, quia rationes, quas suprà feci, pro confirmatione huius regulæ militant generaliter in quacunq; conditione, vt ex eis patet.

Conditio defecta nocet per casum contingentem in persona implere debētis, id est, honorati.

9 Secundò extendo istam primam regulam, † vt procedat nedum, quando per eum stetit, quia noluit implere, sed & quando steterit per casum contingentem in personam ipsius, vt quia mortuus est, antea quàm impleret, nam & tunc conditio habetur pro defecta, & tex. est secundum verum intellectum, in l. sub diuersis. §. fi. ff. de condit. & demonstrat. & ibi Paulus. Idem tenet Paul. per eundem text. in l. 2. penul. quæst. C. de instit. & substi. Idem tenet ibi Ange. qui dicit ibi esse text. si rectè intelligatur, fortè voluit ponderare literam, dum dicit non prius eum hęredem existere, quàm conditioni paruerit, ac si diceret, si discedat antequam impleat, certum est, quòd non paret conditioni, si excluditur. Ad idem est text. in d. l. in testam. ibi, ac si ipse discedat, nihil ad hęredem suum eum transmittere, quia morte eius conditio defecisse intelligitur, & ibi est text. clarior quàm in l. sub diuersis. §. fi. & istud ego habeo pro indubitato saluo meliori iudicio, nam cùm legatum istud sit conditionale, scilicet si nupserit, si stetit per casum contingentem in persona implere debentis, quòminus impleretur, vt quia ipse mortuus est ante cōditionem impletam, certum est, quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipse non potest petere, quia mortuus est, nec potest transmittere, quia erat conditionale, & decessit legatarius conditione pendente. §. sin autem. C. de cad. tol. cum sim. & secundum hoc non est necessaria ponderatio. l. sub diuersis. §. fi. nec aliarum legum, cùm hoc sit principium iuris indubitatum.

Conditio deficiens per casum contingētē in persona implere debētis, nocet si est mixta conditio.

10 Sed quæro pro declaratione huius extensionis † scilicet. quando fiat per casum contingētem in persona implere debentis, vt habeatur pro defecta, vt dixi, an hoc procedat etiam in conditione potestatiua, vt si deficiat per casum contingentem in persona implere debentis, habeatur pro defectà, ratio, quæ me facit dubitare, est, quia d. leg. sub diuersis, per quam se fundat Paul. in d. l. 1. de instit. & substitu. loquitur in conditione, si decem dederit, quæ conditio est mixta, iuxta glo. in d. leg. 1. & in l. in testamento, quæ communiter tenetur per Docto. ergò secus videtur in potestatiua, cùm dictum Doctoris debeat intelligi secundum concordan. quam allegat Bar. in l. non solùm. §. si liberationis, de libe. lega. Item quia text. in d. l. in testamento, & in l. 2. de insti. & subst. per quas se fundat Ange. loquitur in conditione si nupserit, quæ eodem modo est mixta, pendens ex facto duorum, vt in regula nostra, cum similibus. Item & 3. quia videtur, quòd hoc non habebat locum in conditione potestatiua, quia regula est, quòd conditio potestatiua, differens per casum fortuitum, non facit deficere relictum. l. quæ sub conditione. §. quoties. de condi. insti. l. turpia. §. pen. de leg. 2. & infrà dicam latiùs, ergò videtur, quòd si fiat per casum contingentem in personam implere debentis, quòd habeatur pro implera per dicta iura, non autem pro defecta, quid dicendum? dico quòd prædicta extensio habet locum in quacunque conditione siue potestatiua, siue mixta, quia de casuali non est dubium, vt dicetur inferiùs, quod probo, quia cùm legatum sit conditionale, si legatarius moriatur conditione pendente, & sic stet per casum contingentem in personam ipsius, certum est, quòd de legatum deficit, nec transmittitur. §. sin autem, cum simi. de cad. tol. si ergò non potest legatarius petere, quia mortuus, nec transmittere, quia cōditionale, ergò extinguitur, & ista ratio extinctionis habet locum in quacunque conditione, vt patet ad sensum, quia iura conditionalia non transmittuntur, quia repetio, quòd Ang. in terminis vno verbo hoc expressè tenet in dict. leg. 2. de instit. & substi. & allegat l. ita legatum. §. illi, si volet, de leg. 1. qui loquitur in conditione, si volet, quæ indubitanter est potestatiua. Tertiò ego dico, quòd est text. ad literam, in l. 1. §. sin autem de cad. tol. vbi est text. quòd si aliquid relinquatur alicui sub conditione casuali, mixta, vel potestatiua, & legatarius moriatur ante conditionem impletam, legatum extinguitur, & non transmittitur, ergò ibi est tex. ad literam, quòd quando stat per casum contingentem in personam implere debentis, quòminus condirio adimpleatur, habetur pro defecta, & quia ibi est text. expressus, non est amplius secundū hoc insistendum. Vltimò ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili, nam si conditio mixta pendens ex facto duorum, deficiens per casum contingentem in personam implere debentis, facit legatum deficere, & habetur pro defecta, vt est tex. clarus in d. l. sub diuersis, & in d. l. in testamento, quo casu nihil potest imputari legatario, cùm non pendeat ex potestate eius tantùm, sed ex potestate eius & alterius, ergò à fortioti hoc procedit in potestatiua, quæ pendebat ex potestate ipsius, & poterat prouidere ante casum contingentem in personam ipsius, quod cùm non fecerit, est quod sibi imputetur, ergò nimirùm q; habeatur pro

defe-

defecta, & hic non pōt cadere in responsioné.

11 *Conditio si volet, suspendit relictum, & impedit transmissionem.*

Quintò † pro hoc tex. in leg. si ita expressum, de condi. & demon. quæ loquitur in conditione, si volet, quæ est potestatiua, & tamen dicit ibi tex. quòd non aliter transmittet. quā si ipse voluerit, ergò si mortuus est antea quā expresse vellet, & sic stet per casum contingentem in personam implere debentis, extinguitur legatum, & conditio censetur defecta, & ita teneo.

Nec obstant allegata in oppositum, primò non obstat l. sub diuersis, per quem se fundat Paul. quæ loquitur in conditione mixta, ergò secùs videbatur in potestatiua, quia dico, quòd ibi non debet sumi illud argumentum à contrario sensu, primò, quia in potestatiua est minus dubium. vt probaui in pen. fundamento, ergò non debet sumi illud argumentum à contrario, quia sic sequeretur absurdū, est enim absurdum, vt statutum in casu magis dubitabili, scilicet in conditione mixta, non haberet locum in casu minus dubitabili, scilicet in potestatiua.

Secundò soluo, quòd non debet sumi illud argu. à contrario, cùm sit contra legem expressam, scilicet contra §. sin autem, de cad. tol. & alia iura, vt suprà probaui, & eadem est responsio ad secundum fundamentum, scilicet de lege in testamento, de condi. & demon. & leg. s. C. de insti. & substit. per quas se fundat Angel. quæ eo modo loquitur in conditione mixta, vt suprà est ostensum.

Tertiò non obstat l. quæ sub conditione. §. quoties. ff. de cond. Inst. vbi est expressum, q. conditio potestatiua deficiens per casum fortuitum, non facit deficere relictum, quia dico quòd ille §. cum concor. loquitur in casu contingente, non in personam implere debentis, sed in personam alterius tertij, quo casu est diuersum ius, & diuersa ratio.

12 *Cōditio deficiens quando per me stat, nocet etiam in libertate.*

Item † modò ego nouissimè extendo, scilicet quando stat per implere debentem, habeatur pro defecta, nedùm in alijs relictis, sed & in relicto libertatis, quæ est relicta sub conditione potestatiua, nam si stat per implere debentem, habetur pro defecta, & remanet seruus. tex. est nouus, & singularis in l. fi. in prin. C. de necess. seru. hæred. instit. Imò quòd est plus & mirabile, nedum priuatur libertate sibi relicta sub conditione potestatiua, vt ibi, imò, quia conditionem implere recusauit, priuetur nedum libertate sub conditione relicta, sed etiam hæreditate purè sibi relicta, vt ibi, & ratio est, quia libertate priuatur sua culpa, hæreditate autem ideò, quia testator non potuit facere, quod haberet hæreditatem, si remaneret seruus, vt ibi declarat Paul. licet nec ipse nec alius applicat ad hoc propositū, ideò benè nota, si auté libertas esset relicta sub conditione casuali, vel mixta, quid iuris, dicunt ibi Doctores.

13 *Conditio deficiens non nocet, quando per implere debētem stetit ex post facto.*

Istam † regulam ego limito, vt ꝓcedat, quādo stetit à principio per implere debenté, quò minus impleretur conditio, secùs si non à principio, sed ex post facto stetit per eum, nā tunc consequitur relictum, ac si per eum non stetisset, istam limitationem colligo ex verbis Baldi, in l. 1. vltima quæst. C. de institu. & substitu. vbi dicit, quòd illa lex procedit, quādo ab initio sterit per illam, secus si ab initio ipsa voluit, & quia sterit per filium Antilli ipsa consequuta est hęreditaté, nā licet ex post facto alius pœnitentia ductus velit eam in vxorem, & ipsa nolit, non priuabitur hęreditate, quia sufficit momento impletam fuisse conditionem. l. si quis hæredem, eod. tit.

Idem tenens Imola in l. in testamento, de condit. & demon. & omnes communiter in d. l. 1. vt ibi per Alexand. & vide per Alexan. in l. si seruum. §. sequitur. 6. notabili. ff. de verb. obli. videbatur contrarium, quia vltima mora nocet, dicto §. sequitur, & de peri. & commodo rei vendi. l. illud. idem tenet Iaso. in dict. l. 1. 5. columna.

Secundò limito † vt procedat regula, quando grauatus potest eam honestè implere, secus autem si nō potest implere honestè, nam tunc licet stet per eum, non priuatur relicto, argu. l. cum ita legatum. ff. de cond. & dem. Glo. in d. l. 1. C. de instit. & substi. facit l. Caio. §. impera-ra. ff. de adim. & ciba. lega. & quod ibi notabiliter per Barto. facit l. nepos proculo, cum sim. de verb. sig. l. filius. ff. de cond. inst. 14 *Conditio deficiens quando per implere debentem stetit, quia inhonestum non nocet.*

Secundus casus principalis est, † quando stat per tertium, in cuius personam venit conditio implenda, quominus impleatur, quo casu dicitur contrarium quod conditio habetur pro impleta, tex. est in l. 1. C. de institu. & subst. ibi autem filio Antilli recusante, &c. & in l. in testamento. de condit. & demonstra. ibi, ille quidem legatum deberetur, & in fine eiusdem legis, ibi, legatum ei debetur, &c. probatur ex ratione tex. in l. iure ciuili. eo. ti. & ita allegat illam l. Pau. in d. l. in testamento, verè tamen illa l. iure ciuili, hoc non probat, quia loquitur, quando stat per tertium, qui impleta conditione veniebat obligandus, vt infrà dicā. Ad idē est tex. in l. 1. C. de his quæ sub mo. & ff. quando dies lega. ced. leg. si post. §. item si qua, facit l. in iure ciuili, de regul. iur. Ad idem l. si ea. C. de cond. inser. quam allegat Glo. in l. si post. sed certè nō probat nisi à contrario sensu, vt ex ea patet euidenter. Ad idem l. fin. C. de cond. insert. ibi. siue per eum cui dare aliquid visus est, &c. Ad idē ff. de annu. lega. l. Mæuia. vbi Glos. allegat plures concord. quarum maior pars loquitur in alijs casib. diuersis. Ad idē est tex. in l. vter ex fratribus. ff. de cond. institu. ratio istius regulæ euidenter patet. 15 *Conditio deficiens quando stat per tertium, in cuius persona est cōditio implenda, non nocet.*

Tertius casus est, † quando stat per tertium, in cuius personam non veniebat conditio implenda, tamen impedit quod non impleatur, & tunc dicitur, aut impediunt, iustè itaque contra eum non potest haberi regressus, & tunc habetur pro impleta, vt probatur in leg. 16 *Conditio deficiēs quod stat per tertium, in cuius persona cōditio nō erat implenda, an noceat.*

Titius

Titius si statuas, de cond. & demon. aut iniustè, & tunc aut temporaliter impediuit, & non habetur pro impleta, nec pro defecta, sed cessante impedimento debet implere, ita probatur in l. quibus diebus, in prin. ff. de cond. & dem. & ibi vide Pau. aut impediuit perpetuò, & tunc aut erat soluendo qui impedit, & habetur pro defecta, leg. inde Neratius. §. primo. ad legem Aquil. aut non erat soluendo, & habetur pro impleta, secundum Pau. in d. l. Titius statuas. & in l. iure ciuili, & in l. In testamento, de cond. & dem. ista tamen distinctio an sit soluendo, vel non procedit, quando ille tertius, qui iniustè impediuit, est penitus extraneus, secus autem si non est extraneus penitus, vt est videre in tutore, qui impedit pupillum implere conditionem, nam ille non putatur extraneus, sed idem in pupillo, quo casu indistinctè nocet pupillo, sicut factum pupilli licet in penitus extraneo distinguatur, vt suprà, istam limitationem colligo per Paul. in l. cùm pupillus, de cond. & dem. vbi videas. rationes autem prædictorum ex sunt, scilicet an impediat iustè, an iniustè, & an sit soluendo vel non, ponit magistraliter Paul. in l. 1. C. de insti. & substi. 3. col. quem omninò videas ibi, & ad prædicta vide eum in d. l. iure ciuili, & l. in testamento, & aliquid in l. quæ sub conditione. §. quot res. ff. de cond. instit.

17 *Conditio deficiens quando stat per oneratum nunquam nocet.*

Quartus casus principalis est, † quando stat per hæredem, vel alium grauatum, qui impleta conditione venit obligandus, quò minus conditio impleatur, & isto casu dic, quòd conditio habetur pro impleta, siue erat implenda in personam suam, siue alio modo, & ipse recusset vel impediar, quòminus impleatur, siue licitè siue illicitè, iste est propriè casus in l. iure ciuili, de reg. iur. & in l. fi. C. de cond. insertis, & in l. Iulius. Paulus de cond. & dem. & ibi Paul. hoc tamen debet intelligi, quòd habetur conditio pro impleta, scilicet quò ad hoc, vt legatum purificetur, & legatarius transmittat, non autem quò ad hoc, vt non teneatur amplius soluere, quod semel obtulit, & alius recusauit recipere, imò si legatarius petit, hæres cui erat dandum per viam exceptionis potest consequi, vt sibi soluatur, tex. est singularis in l. cui fundus, in fine, secundum intellectum Doctorum. ff. de condi. & demon. sed si esset iam solutum, vel habita conditione pro impleta facta esset à lege executio legati, nec essentalia necessaria, vt si fuit relicta libertas directò sub conditione dandi hæredi, & seruus obtulit, & hæres recusauit recipere, & sic factus est statim liber, & sic est executio facta à lege, non poterit hæres sibi postea consulere per viam agendi, vt sibi soluatur, tex. est singularis in l. eum quidam, aliàs est l. finalis. C. de cond. inser. quod est singulare & substantiale. & ita nouiter declarat Paul. in l. iure ciuili, de cond. & dem. & in l. pe. & fi. C. de cond. inser. & in d. l. cui fundus, de cond. & dem. quod est notandum.

Item & quintò limit. † vt procedat, quando non est licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis, aliàs secus, vt si promisisti mihi decem, si re vicero in colluctatione, vel alio ludo, & per te steterit, quòminus te vincam, non teneberis, quia tacitè videtur actum ex natura & qualitate negocij, vt liceat tibi impedire implementum, & quia isto casu non sufficit nisus vel conatus, ita notatur in l. in executione. §. fi. de verbor. obligat. & tenet Bal. in l. 1. C. de instit. & substit. 10. q. Paul. in l. iure ciuili, de condi. & dem. Ad idem est gloss. expressa in l. in iure ciuili, de reg. iur. vbi glo. dicit, quòd hoc videtur tacitè actum, vt possit resistere, & sic habetur pro expresso. l. cū quid. ff. si cer. pet. 18 *Victoria non est res potestatiua.*

Quintus casus principalis est, † quando stetit per testatorem, quòminus conditio impleatur, verbi gratia, Testator reliquit centum fratribus pro sepultura, quia tamen erat excommunicatus, non potest ibi sepeliri, an habeatur conditio pro impleta, communiter dicitur, quòd sic, ex quo per testatorem stat, quòminus impleatur. Item quia illa conditio est impossibilis, ergò non viriat. l. obtinuir, cum similibus. ff. de cond. & demon. ita tenet Bar. notabiliter post Dinum in l. miles. §. fin. ff. de adul. & ibi vide in additionibus. Idem tenet Bal. in l. 1. C. de instit. & sub. penul. quæstio. & in l. 1. in fine. C. de his, qui pœnæ nomine. & Ioannes de Imol. in l. in testamento, de cond. & dem. Imol. & Anchar. in l. filius, de testam. Idem Alex. in d. l. 1. C. de insti. & subst. in fine, & ibi dicit Pau. circa finem. Idem ibi Ias. num. 9. 6. col. & est communis sententia. 19 *Conditio deficiens quando stat per testatorem nō nocet.*

Sextus casus† vt vltimus est, quo conditio impeditur per casum fortuitum, quòminus impleatur, & isto casu dic, quòd regulariter conditio habetur pro defecta, tex. est in d. l. legatum, de cond. inser. text. est in l. in testamento, de condi. & dem. in duobus locis. tex. in l. cùm ita datur. verbo, diuersa causa, eo. tit. tex. in l. penul. §. 1. eo. tit. & tex. in l. si peculium. §. his cui. ff. de statu lib. facit l. si ita scriptum. ff. de manumissis test. notatur in l. Seio, in prin. ff. de annuis legat. glo. ordinaria in l. 1. C. de insti. & substitu. & in d. l. in testam. Rationem huius, scilicet quare habeatur pro defecta, quā do impeditur per casum, si autem impeditur per alium, habetur pro impleta, dixi suprà, cui rationi modò adde, quod in simili dicit gloss. in l. eam quam. C. de fideicom. glo. magna, in prin. & Paul. de Castr. in l. ille à quo. §. si de testam. ad Trebellianum. 20 *Conditio deficiens quādo stetit per casum, nocet.*

An † autem d. l. legatum. C. de cond. inser. habeat locum, si esset legatum nomine dotis Bertæ, si nupserit Titio, & eo mortuo nuptiæ sunt impeditę, videtur quòd non, quia illa lex non habet locum in legato alimentorum, vt infrà dicam, ergò idem videtur dicendū in causa 21 *Conditio deficiens, quando stat per casum nocet, licet dotis nomine legetur.*

causa dotis, per notata in authen. res, quæ. C. communia delega. & in authen. contra rogatus, ad Treb. cum similib. contrà tenet Bal. in d.l. legatum, quia deficit causa finalis legandi secundum eum, credo quòd voluit dicere, quia causa finalis fuit, vt haberet in causam dotis, scilicet hæc causa deficit, non secuto matrimonio. l. fi. C. de donat. ante nup. ergò deficit relictum, pro quo allego in simili l. 1. C. de condic. ob causam, & ibi Bald. & alij. Ad idem facit l. si pater. & l. nec apud. C. de hæredi. insti. & l. eamque. C. de fideicomm. & ex hoc habes notabilem extensionem ad leg. legatum, quam benè nota.

22 *Conditio casualis deficiẽs per casum, nocet.*

Prædicta regula † procedit in conditione mixta, pendente ex facto duorum, vt in d. l. legatum, cum similib. quid autem in conditione casuali, dicitur idem, scilicet quòd si deficiat per casum, imò qualitercunque habetur pro defecta, & non pro impleta, ita tenet glo. ordinaria in regula l. sub diuersis. ff. de cond. & dem. & in l. in testamento, eod. tit. Bar. in d. l. in testamento, & in l. 1. in princ. de instit. & substi. & ibi Bal. 10. oppositione. Idem Ang. Pau. & Alex. ibi, & per omnes in d. l. in testamento. Idem tenet Dinus in regula imputari, de regu. iuris, lib. 6. Idem est dicendum in cõditione mixta, pendente ex facto vnius, & viribus fortunæ, iuxta l. si pater. C. de institu. & substi. & tenent dictæ glossæ suprà allegatæ, & Doctores communiter in locis suprà relatis, ratio est, quia quando aliquis instituitur, vel aliquid relinquitur sub conditione casuali, testator solùm respicit casus euentum, & nullo modo factum instituti, ideò quocunque modo conditio deficit, impedit dispositionem, & eadem ratione in mixta, quæ partim pendet ex viribus fortunę, istam rationem ponit Bar. in d. l. 1. C. de instit. & substi. & in d. l. in testamento, & multi sequuntur, est tamen aduertendum, quòd pro dicta oppositione Bar. in d. l. 1. allegat. C. de cad. tol. §. si autem aliquid, & etiam Bal. ibi, & Dinus in d. regula imputari, de quo scilicet an ille tex. hoc probat, ego vehementer dubito, primò, quia ille tex. loquitur in casuali conditione, & mixta ex viribus fortunæ, & etiã in potestatiua, ergò ille tex. loquitur in omnib. illis conditionibus, si intelligeretur, quòd quando deficit cõditio per causam, deficit relictũ, ergò intelligeretur etiam in potestatiua, scilicet quòd deficiens per casum, faceret deficere relictum, secundũ hoc est falsum l. quæ sub conditione. §. quoties. de condi. insti. & infrà dicam. ergò licet ille tex. dicat indistinctè, quando superstite legatario conditio deficit, euanescat legatum, potest intelligi quod deficit alio modo, non aũt casu fortuito, prætere ea quando vna determinatio respicit plura determinabilia, debet ea terminate vniformiter. l. quamuis. l. hęreditatem. C. de impub. & alijs. l. nam hoc iure. de vulg. & pupill. & C. de milit. testa. l. in testamento. modò sic illa determinatio, s. quòd quando conditio deficit, deficit relictum, vt d. §. sin autem, respicit plura determinabilia, s. legatum relictum sub cõditione casuali, mixta vel potestatiua, ergò debet ea pariformiter determinare. aut ergò dicimus, quòd illa verba, quòd quãdo cõditio deficit, deficit relictũ, intelliguntur, quòd quando conditio deficit alio modo, quã per casum fortuitum, & tunc nil facit ad propositum, aut intelliguntur, quòd conditio deficit etiam per casum, & tũc comprehenderet etiam conditionem potestatiuam per dictam regulam, quòd quãdo vna determinatio, &c. hoc autem dicendum non est, quia contra d. l. quæ sub conditione. §. quoties ergò. §. sin autem. aut nihil facit, aut sequeretur absurdum; scilicet contra d. §. quoties, quod non est dicendum. Nec obstat text. in dict. §. sin autem, dum dicit, spectari oportet conditionis euentum, & sic videtur indistinctè dicere à contrario sensu, quòd si non existat conditio, non debetur legatum, ergò siue per casum, siue alio modo deficiunt, nõ debetur, quia respondeo, quòd nõ obstat, nam certum est, quòd de natura cuiuscunque cõditionis est, quòd debet expectari conditionis euẽtus, alias non incipit deberi. l. legata sub cõditione, cum similib. de conditionib. & demon. imò quod est plus, debet impleri in specifica forma. l. qui hęredi. de condit. & demon. imò quod est plus, etiam si ille, in quem debet impleri, sit incapax, debet tamen impleri saltem de facto, vt sic impleatur in specifica forma. l. Mæuius, eod. tit. & tamen licet ll. omnia ista requirant, vt implemento conditionis potest impleri per æquipollens. l. si mater, cũ simil. C. de insti. & substit. Item si stat per eum, cũ quo debet impleri, habetur pro impleta. l. 1. C. de instit. & substi. cum similib. licet ergò ille tex. velit, quòd si non sequitur euentus, non debeatur, non propterea probat, quòd si non sequitur propter casum fortuitum, quia potest non sequi multis modis, scilicet quia noluit, vel quia non potuit, & hoc quia nõ potuit. potest multis modis contingere, & sic non concludit iste text. Præterea si intelligis, quòd nõ est secutus euentus propter casum, & quod ideò non debeatur, contradiceret dict. §. quoties. l. quæ sub conditione, ne ergò contradicat, intelligamus quòd alio modo defecit, quã per casum, quia expedit iura concordare, &c. & quia euitanda est legum correctio, &c.

Nec etiam obstat tex. d. §. si autem. versic. quod si in medio, dũ dicit quòd si in medio, is qui ex testamẽto lucrum sortitus est, decedat, pondero, decedat, & si conditio deficit per casum fortuitum, facit deficere relictum, ad hoc respondeo, & dico, quòd non obstat, pro quo est aduertendum, quòd quandoque conditio deficit per casum contingentem in personam implere debentis, quandoq; per casum contingentem in personam alterius, primo casu

t indu-

indubitanter est verum, quòd siue conditio sit casualis, siue mixta, siue potestatiua, & deficiat per casum contingentem in personam implere debentis, facit deficere relictum, text. in l. sub diuersis. §. fin. de cond. & demon. tex. ad literam in l. In testamento, de condi. & dem. ibi, at si ipse decedat, nihil ad hæredem suum eum transmittere, quia morte eius conditio defecisse intelligitur, vt suprà dixi, & dedi rationem huius, & isto casu propriè loqnitur text. ille qoem ad hoc pondero, dũ dicit, quòd si is, qui ex restamento lucrũ sortitus est, decedat, & sic loquitur de casu contiogen. io personá implere debentis, nos aũt loquimor in casu cõtingenre in personam alterius, in quem, vel in quo debet condirio impleri, iuxta regulam nostram cum similibus, & ita rectè intelligendo ille tex. non loquitur in casu, de quo per Doctot. Præterea concesso sine præiudicio veri, quòd iste tex. loqueretur, quando deficit per casum fortuitum contingentem in personam alterius, sequeretur inconueniens sæpè repetitum, scilicet, quòd deberet referri etiá ad conditionem potestatiuam, cùm dictus §. sin autem, loquitur etiam de ea, & sic referendo esset contra d. §. quoties, fateot tamẽ quòd licet dictus §. sin autem, non stringat, tamen opinio Bar. & aliorum est vera, scilicet, quòd conditio casualis deficiens per casum facit deficere relictum, & fortè Alex. sentiens aliquid de prædictis, dixit in d. l. 1. de instit. & substi. quòd conditio casualis vel mixta pendens à facto legatarij, & à fortuna deficiens, casu fortuito facit deficere relictum, & allegar glo. in l. in testameoto. de condi. & demon. & in regula, eod. titu. nec mouetur per d. §. fin autem, nec allegat aliom text. quia fortè sensit, quòd non stringant per prædicta, & etiam Ange. ibi dicit, quòd omnes tenẽt hoc indifferenter, & tamen ipse non allegat, nisi glo. in regula de condi. & demon. quidquid tamen sit, conclusio est vera, quæ tamen recipit duas limitationes.

23 Prima est † si testator esset aliàs relicturus per gloss. ordinariam, in d. leg. prim. quæ in se est vera, licet quò ad illam legem sapiat dininarionem. Secunda est per text. singularem in l. fi. C. de necessa. seruis hær. inst. & istas duas ponit Ang. in d. leg. 1. in fin. & per prędicta sum expeditus de ista quæstione. Concludo ergò, quòd conditio deficiens per casum fortuitum facit deficere relictum, siue loquimur in conditiooe mixta, pendente ex facto duorum, vt in d. l. legatũ, cum concor. de quibus suprà, siue in cooditione casnali, siue in mixta pendenre ex facto vnius, & viribus fortunæ, vt per Docto. in locis suprà alleg.

Conditio casu deficiẽs an noceat quãdo testator aliàs erat relicturus.

24 Istud tamen † de cõditiooe potestarina, scilicet, quòd deficiens per casum non faciat deficere relictũ, limito duobus modis, quos colligo ex verbis Alexan. in d. l. 1. circa prin. de insti. & substit. Item tertiò limito, vt procedat, nisi qui debebat implere, fuisset in mora constitutus, ita dicit Paul. in d. §. quoties, allegat l. fin. C. de cond. insert. quæ tamẽ l. non loquitur in potestatiua, sed in mixta, vt ex ea patet, idem tenet in d. l. 1. & in d. l. in testameoto, & mouetut per l. pen. §. 1. de condi. & demon. qnæ etiam loquitur io mixta, sed si aduertas, eadem est ratio in vtraque, quando præcessit mora. Idem tenet gl. in d. §. quoties. per eandẽ l. pen. §. 1. Quartò ego limito d. regulá, & d. §. quoties, vt procedat quaodo casus contingit in personam serui manumittendi, vt tunc, si deficiat conditio potestariua per casum, non deficit relictum, vt ibi, secus si casus contingeret in personam legatarij, qui debebat manumittere seruum proprium, nam tunc licet sit potestariua, deficit legatum, vt patet in leg. si ita legatum. §. illi si volet. de leg. prim. & in leg. si ita expressum, de condit. & demonstra. & ego dico quòd est tex. ad literam. C. de cadu. toll. §. si autem, & suprà dixi, licet ad alium propositum, & ratio est in promptu, quia cùm legatarius decessit conditiooe pendente, necessariò extingoitur legatum. nec potest transmitti, quia morte eius conditio defecisse intelligitur, vt dicit tex. in l. in testamenro, de coodi. & demon. quæ ratio est communis in qoacunque conditione, vt patet euidenter, ex prædictis habes primam limitationem ad regulam text. dicta lege, legatum, vt non procedat in conditione potestatiua, deficiente per casum.

Conditio potestatiua deficiens per casum nocet aliquãdo.

Secundò limita † vt non procedat in modo, 25
nam licet sit mixtus modus, & deficiat per casum, non tamen deficit relictum, text. est singularis in leg. si fundum per fideicom. §. Iulian. de leg. 1. qui non est alibi secundum Dinum, ibi, cui Doct. addunt similem in l. Lucius. §. quisquis. el primero. de lega. 2. sed idem probat tex. in l. pater filium. §. Tusculanus. de leg. 3. & ibi glo. allegat tex. in d. §. Iulianus. Item illum §. Tusculanus, quasi in proposito allegat glo. in l. turpia. §. pen. de lega. 1. & reperio quòd illum §. Tusculanus, pro concordan. allegat Bar. in leg. Titio centum. §. Titio genero. 1. col. de cõd. & dem. rationem autem differentiæ inter conditionem & modum ponunt Doctor. in dictis locis, præsertim Alex. in dict. leg. 1. de institu. & substit. 2. col. & ista est communis opinio. Quia tamen aliqui tenent contra, vt ipse ibi refert, ideò ego pro prima opinione pondero tex. vbi videtur mihi expressum, in l. si quis Titio, de leg. 2. quem sic induco & præsuppono, qoòd ibi fuit modus, quia testator dixit, lego Titio 10. vt ea restituat Mæuio, dicit ibi tex. q. si Mæuius fuerit mortuus, Titij commodo ceduot. Certum est aũt quòd ille modos fuit mixtus, s. vt decem det, iuxta glo. in d. l. 1. de insti. & substi. & in l. in testamento, & probatur in l. cùm ita datur, de condi. & demon. & est communis sententia. Item deficit per casum fortuitũ, quia Mæuius decessit, cui erant danda 10. q. aut ibi oõ extin-

Modus mixtus deficiens per casum nõ nocet.

extinguatur legatum, patet, quia tex. dicit, q. Titij legatarij commodo cecidit, ergò ibi expressum est, quòd modus mixtus deficiēs per casum fortuitum, non facit deficere relictum, quod est notandum. Imò quod est plus, ego dico, quòd nedum modus mixtus appositus in vltima voluntate deficiens casu, non facit deficere relictum, sed etiam si esset appositus in actu inter viuos, de quo ego pondero. leg. pen. C. de coodi. ob cau. oam ibi fuit data pecunia medico, vt ægrum curaret, & sic pendebat ex voluntate duorum, dicit tamē ille tex. quòd si ille modus deficit per casum contingeotem in personam infirmi, quòd non tenetur medicus restituere datum, ergò ibi est expressum, quòd modus mixtus deficiens per casum, nō facit deficere datum inter viuos, quod est notandū, quāuis fauorabilior interpretatio debear fieri in vltima voluntate. l. in testamentis. de regu. iut. c. cùm dilecti. de donati. concludo ergo quòd modus mixtus deficiens per casum oon facit deficere relictum, per d. §. Iulianus, quem limita vno modo, vt ibi per Bal. & Pau. & sic habes secundam limitationē ad d. regulam nostram.

26 *Libertatis fauore an mod. deficiens desinat nocere.*

Tertiò fallit † in libertatem. tex. est in l. cum ita datur. §. 1. ff. de cond. & demoo. & in l. fi. C. de cond. iofer. vbi Paul. de Castr. multum magistraliter declarat, quæ sunt specialia fauore libertatis, ibi vide per eum, maximè in principio, ibi, secundum est. & circa finem, qui colliges extensiooem ad istam limitationem.

27 *Alimentorū fauore an modus deficiens desinat nocere.*

Quartò fallit † fauore alimentorum. l. 1. C. de lega. l. Caio. §. Imperator. de aliment. & ciba. lega. l. illis libertis, de condi. & demon. in princip. leg. annua, in prin. ff de annuis lega. quod procedit, quando conditio est appolita in fauorem legatariorum, & ita loquuntur & intelliguntur dicta iura, secus fauore eorū, quibus legatarij debeot morari, ita intelligitur tex. in l. Seio, in princ. & ibi glo. ff. de annuis legatis, & est text. in d. l. illis libertis, de condi. & demon. in fine, & est communis opinio Doctor. quid autem in dubio, cuius fauore videatur relicta, declarat Paul. in d. l. illis libertis. ponderando verba restatoris, vt ibi per eum. Ale. tamen non faciens mentionem. Paul. tenet indistinctè, quòd in dubio videatur relictum fauore legatariorum, & per consequens oon deficiat legatum, ita tenet in l. 1. C. de institu. & substitu. 2. col. idem sentit Angel. ibi iudicio meo, idem tenet Dinus in tegula imputari, & vide circa istum casum per Pau. 3. col. in hac l. 1. de institu. & substitu.

28 *Conditio mixta deficiēs per casum, non nocet ecclesiæ.*

Quintò ex mea inuentione ego limito, † vt hæc regula nō procedat in legato relicto ecclesiæ sub conditiooe mixta, vel aliæ piæ causæ, qoo casu poto, q. etiā si conditio addita ecclesiæ deficiat per casum, non tameo deficiat relictū, quod probo 1. qa libertas est causa pia, sed in libertate hoc statuitur, ergò idē in ecclesia & alia pia causa. Item quia hoc statuitur in alimentis, vt supra dictū est, quæ dicuntur pia causa, ergò idē in alia pia causa. Item quia vbi est eadem ratio idem ius, irem quia casus excepti extenduotur ex idenritate rationis. c. cū dilecta, de confirma. vtil. vel inutil. cum simil. ergò casus libertatis & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam causam, quia est eadem ratio in vtrisque, & confirmabis per alia multa, & ex hoc infero ad legatum relictum in causam dotis sub dicta conditione. &c. & alia continentia causam piam.

Sextò ego limito † per l. pen. §. 1. de cood. & dem. hoc modo vt procedat ista regula, quando vni erat dandum, vel cum eo aliquid faciendum, & deficit per casum, secus si duobus, & alter tantùm moriatur, nam potest impleri in persooam alterius pro parte, & consequeretur legatarius legatum de benignitate, vt ibi, quod est notandum, & fortè hoc est, quod voluit glo. in l. in testamento. de condi. & demon. per illum §. 29 *Modi pluralitas resoluitur in singularitatem.*

Septimò potest limitari, quando conditio mixta, procedens ex facto duorum, respicit solum fauorem debentis implere, nam tunc si deficiat per casum contingentem in personam eius, cui debet impleri, nihilominus habetur pro impleta, vt videtur probari in l. annua, in prin. ff. de annu. legat.

Idem & erit octaua limit. quando non apparet, cuius fauore conditio sit apposita, nec verè, nec per aliquas coniecturas, nam tunc etiam habetur pro impleta, ac si in fauorem debentis implere esset apposita. d. l. annua. secundum alium intellectum, si autem esset apposita in fauorem eius, cui impleri debet, habetur pro defecta. leg. Seio, de annuis legat. Idem si in fauorem vtriusque, vt in d. l. legatum, & in l. in testamenro, de conditio. & demonst. ista est inteotio Domini Angeli io l. 1. de iostit. & substitu. & alius ibi non tangit, & dicit quòd sunt verba Dini, & notabilia, & noo allegat, vbi voluit allegare Dinom in tegula imputari, vbi hoc videtur dicere, licet non distinguat leges, quas allegat, proot facit Ang. & sic si aduertas distinctionem, quam Docto. faciunt solum in alimentis distinguēdo, cuius fauore sint relicta, & qoid in dubio Din. & Ang. faciunt generaliter in materia l. legatum, de condi. infer. vt supra vidisti, & omnes mouentur eisd. ll. negari tamen nō potest, quin illæ ll. scilicet l. annua, & l. Seio, per quas omoes mouentur, loquuntur in alimentis, licet Dinus, & Angelus eas intelligant generaliter, vt suprà dictum est, cogita.

SVMMARIVM.

1 *Conditio, si nupserit, an per voluntatis declarationem deficiat irreparabiliter, egregia q.*

2 *Repudiatio quando facta videatur.*

3 *Variare an liceat in vltimis voluntatibus.*

4 *Conditio pendens ex facto nostro per voluntatis declarationem deficit, nec est locus pœnitentiæ, si aderat substitutus.*

5 *Accrescendi ius cessat, quando dominium legati non transit recta via in legatarium.*

6 *Conditionem illam, si nupserit, non tenemur implere infra triennium, cum multis contra commune.*

7 *Conditio potestatiua implenda est quàm primum potest.*

8 *Conditio potestatiua non est necesse, vt quàm primum potest impleatur in hæreditate.*

9 *Conditio, si nupserit, sub qua mulieri fuit legatum relictum, si semel ipsa declarat, nolle se nubere, an defecisse videatur irreparabiliter, dubia q.*

10 *Conditio nubendi semel repudiata, & si postea impleatur, nihil prodest, contra nouissimos.*

11 *Conditionem nubendi mulier si semel declarauerit se nolle implere, & si postea pœniteat, nihil agit tàm in hæreditate, quàm in legato, contra Alex. & Decium.*

12 *Conditio interpretatiuè tantùm impleta, quam actionem producat, noua declaratio.*

13 *Conditionem si legatarius implere non recusat, sed tantùm moratur, non perditur legatum. quando conditio erat casualis vel mixta, cum nouis. contra communem.*

14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur, siue accipiatur pro libera illius voluntate, siue pro arbitrio boni viri, cum communi.*

15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeò reijcitur, vt nec eius voluntatem requirere teneamur, nedum sequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*

16 *Conditio nubendi de fratrum consensu sorori apposita in relicto etiam voluntario reijcitur, cum Emanue. contra Pau. Rui.*

17 *Conditio nubendi de consensu alterius, non designata persona, cui nubendum sit, reijcitur, cum Emanue. contra Aym.*

18 *Conditio, si nupserit arbitrio alterius, non designata persona, cui nubendum esset, reijcitur, etiam de ademptione, non secus quàm de datione, cum Emanue. contra Aym.*

19 *Ratio communis improbatur.*

20 *Conditio non nubendi vsque ad annum decimum quintum reijcitur, contra Aret.*

21 *Nuptiarum fauore minor potest transgredi præceptum testatoris, quod aliter transgredi non liceret.*

22 *Viduitatem virgini inducere non licet, nec perpetuam, nec temporalem, nec etiam momentaneam, contra nouiss.*

CAPVT XCIIII.

1 *Conditio, si nupserit per voluntatis declarationem deficit irreparabiliter, elegans quæst.*

ILLVD † autem dubium est, si legatum Seiæ sub hac conditione, si Titio nuberet, relinquatur, Seiaq; semel expreßimque declarauerit, nolle se Titio nubere, sed postea mutata (more fœminarũ) voluntate velit eidem nubere, an legatum consequetur, quod negant Paulus in l. 1. C. de instit. & subst. Idem Paul. Cast. in l. 2. eo. tit. sentit Iaso. in l. 2. num. 6. eod. tit.

Contrarium tenet ingeniosus Emanuel de Acosta in repet. l. cum tale. §. te scriptum. ff. de condi. & dem. limitatione 6. nu. 4. per l. conditionum, quę in futurum. ff. de condi. & demon. quę nihil facit, nam licet probet, quòd talis conditio potest quandocunque impleri, non secus quàm hæc conditio, si nauis ex Asia venerit, iuxta l. 2. & l. si quis hæredem. C. de instit. & substit. melius in leg. 2. ff. de condi. & demon. tamen illud intelligẽdum, nisi semel conditio defecisset, nam per conditionis defectum euanescit relictum cõditionale, quòd postquam semel euanuerit, amplius suscitari non potest. l. si decem, cùm petiero. ff. de verb. obliga. l. qui Romæ. §. Augerius. ff. eod. titu. l. si ita expressum. l. cùm ita datur. leg. sub diuersis. ff. de conditio. & demonstra. §. sin autẽ aliquid sub conditione. C. de cad. tol. l. si quis hæredem, & ferè per totum. C. de insti. & substit. nec dubium est, quin liceat ad implementum huius conditionis, si nupserit, desideretur nuptiarum interuentus, vel quòd non steterit per implere debentem. l. 1. C. de instit. & substit. l. in testamento. a. ff. de conditio. & demon. tamen vt ea conditio defecisse intelligatur, nullus actus positiuus desideratur præter animi declarationem, nam cùm primum honoratus constituerit nolle se conditionem illam implere, illico ea conditio sine spe renascendi perijsse seu defecisse intelligitur, arg. l. Cornelius. l. iam dubitari. ff. de hære. insti. † nã & nuda animi declaratione contingit hæreditatis legatiue tàm agnitio quàm repudiatio. §. fin. Insti. de lega. vnde leg. legatarius. §. final. ff. de legatis primo ait, quòd, cùm primùm legatarius constituerit, nolle ad se pertinere legatum euanescere, id legatum videtur habeturque perinde, ac si retrò nunquam relictum fuisset, vt ibi, & leg. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de legat. prim. quinimò simul ac talem conditionem deficere voluit, deficit, vt l. 1. §. vtrùm autem. versic. proinde ibi, maluerit deficere conditionem. ff. si quid in fraudẽ patroni. facit lex 3. C. de hæredibus insti. Iam ergò dubitari non oportet, quin per interuentum voluntatis (vt more nostrorum loquar) defecerit conditio, & in eo tantùm quæstio manebit, an adhuc pœnitere liceat, & magis est, vt neque in repudiationibus, neq; in agnitionibus pœnitentiæ locus sit. leg. sicut maior. C. de repu. hæredi. ratio, vt in leg. sicut ab initio. C. de act. & oblig. iuncto §. hæres quoque. Instit. de obligat. quæ quasi ex contractu nasc. idque expeditius est in repudiatione legati, quia simul ac repudiatum fuerit eius dominium, illico reuertitur ad hæredem. d. §. vtrùm autem. d. l. legatarius. §. fi. d. §. cùm seruus, in l. si tibi homo, suprà alleg. id quod accidit,

2 *Repudiatio ne inducatur.*

dit, cùm conditio siue casualis, siue potestatiua, siue mista relicti deficit, nam & tunc tale relictum remanet pleno iure apud hæredem, nunquam ab eo discessurum. d. §. sin autẽ aliquid sub conditione. † cùm ergo sit persona,

3 *Variare an liceat in vlti. vol.*

scilicet hęres, qni habeat ius retinendi, & per hoc res desinat esse integra, pœnitentiæ locus non erit ex regula. l. 3. l. si pecuniam, in princ. ff. de conditio. cau. data l. naturalis. §. 1. ff. de præscrib. verbis. Id quod expeditius est in vltimis voluntatibus, in quibus post animi nostri declarationem continuò sequitur legis executio, sicque desinit res esse inregra, neque vnquam pœnirere liberum erit. l. si is cui. ff. de legat. 2. ergò per repudiationem siue ipsius relicti, siue conditionis potestatiuæ, sub qua relictum datum fuerat, id relictum euanuit, & remansit penes hęredem onetatum, † sicque

4 *Cõditio pendens ex facto nostro per voluntatem nostram deficit, nec est locus variationi, si aderat substitutus.*

res definit esse integra, non secus, quàm integra esse desineret, si legatarius substitutũ habuisset, quo casu omnes admittunt, quòd simul ac mulier, quæ sub conditione nubendi honorata fuerat, constituerit, nolle se nubere relicto, exclndetur per l. 2. C. de insti. & substi. estque communis opin. vt per Costam, vbi suprà, nu. 9. post Alex. Decium, Corne. Ias. Riminaldum, & alios in d. l. 2. C. de insti. & sub. in simili per glo. & Doct. communirer, præsertim Corneum ibi in l. fi. C. de rep. hæred. vnde apparet, non iustam esse differentiam, quam Emanuel in d. num. 9. tradidit inrer legatum sub conditione nubendi mulieri relictum, quando substitutum accepit, & tale legatum eidẽ relictũ, quando substitutum non accepisset, quasi illo casu simul ac declarasset nolle se nubere, legatum ab ea abscederet, inque substitutum transuolaret, isto autem casu nõ ita, quia (inquit) non adest persona, in quam id legatum à muliere abscedens transferatur, nec aduertit superesse personam ipsius hæredis onerati, apud quem mansurum sit, iuxta §. in primo. §. pro secundo. §. in nouissimo. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cad. tol. † Qua ratione etiam procedit, quod tra-

5 *Accrescendi ius cessat, quãdo dominium legati non trãsit recta via in legatariũ.*

dunt Bar. & communiter Docto. præsertim Ias. in l. planè. §. si duobus. ff. de leg. 1. Bar. Ias. & alij in l. huiusmodi. §. si Titio. eo. tit. Bart. & communiter Docto. in l. si Titio, & ei. ff. de legat. 2. dum aiunt, quòd in quibus casibus legati domininm à morte testatoris non transit recta via in legatarium, cessat ius accrescendi, quia superest persona hæredis, à quo dominium illius relicti nunquam abscessit, sicque habet ius rerentionis. Vnde & in specie uostra cùm relictum fuerit conditionale, sicque dominium eius in mulierem nunquam transierit, nec ab hærede onerato discesserit, simul ac mulier se nubere nolle declarauerit, apud hæredem manebit irreuocabiliter, sicque iam pœnirere liberum non erit. Ergò si ea mulier in tali relicto babuerit cohæredem, & si verosimile sit, Emanuelem idem quod in substituto responsurũ, arg. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de leg. 2. quia vtrobique eadem ratio est, tamen & hoc casu nos firmamus idem iuris fore quod futurum erat, si ea mulier cohæredem nullum babuisset.

Hactenus † cùm mulier palàm declarauit, se nubere nolle, quid autem si nihil apetuit, sed taciré continuit sese, ac deliberabat quanto tempore spectanda sit, dubium est, & communis opinio est per triennium tantùm spectandum, quo præterito, conditio defecisse videbitur, relictumq; euanuisse intelligetur, ita renent Bart. Bald. & Ioannes de Platea in l. 2. §. ad filiorum. C. quando & quibus quarta pars debeatur. lib. 10. Ias. nu. 6. in l. 2. C. de inst. & substi. Paul. Castr. in leg. 2. hęc conditio filiæ meæ. ff. de condit. & dem. Ioan. Bap. de sancto Senerino in d. l. 2.

6 *Conditionem illam si nupserit, non tenemur implere in triennium cum quibusdam contra communem.*

Contrariam partem, vt etiam post trienniũ quandocunq; nupserit satis conditioni fecisse videatur, renent Paul. Castren. sibi contrarius in l. 2. suprà allegat. & Soz. in l. hæc conditio filiæ meæ. col. 1. ff. de condit. & demon. quorum opin. verior est per rex. expressum in d. l. hæc conditio filiæ meæ, & per l. conditionũ, quæ in futurum. ff. de conditio. & demonstratio. quæ iura apertins hanc partem probant, quàm vlla inductione egeant, quod & suadetur ratione, nam cùm mulier sub conditione ad legatum fuerit inuitata, quod quidem legatum est apud hæredem, ipsiusmet hæredis interest quiescere, vt interusurio temporis fruatur, nam querela illius, cni testator voluit, vt mulier nuberet, non est in consideratione, cùm in conditione tantùm positus fuerit, non etiam in dispositione, nec dubium sit, quin positus in conditione non videatur positus in dispositione. leg. si quis sub conditione dandorum decem. ff. si quis omi. cau. testam. glo. communiter ibi approbata in l. Lucius. ff. de hære. insti. tradunt cõmuniter Doct. in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & posth. Tenẽdo istã partem tunc ad d. §. ad filiorũ, in quo repositũ est vnicum fundamentum eorum, qui cõtrariam partem tuentur, respo. quod loquitur in specie longè diuersa, ex diuersis autem non fit illatio. l. fi. ff. de calumni. Præterea ibi est casus specialis, vt & cuilibet rectè intuenti apparebit, & declarat Soz. vbi suprà. Ergò mulier aut dixit se velle nubere ei, cui testator iussit, sed ille noluit, & illico habebit legatum, aut ipsa dixit se nolle nubere, & illico euanuit legatum. l. 1. & l. 2. C. de instit. & substitu. aut tacuit deliberans, & dic vt proximè, & pro nobis est etiam rext. expressus in l. pater Seuerinã. ff. de cond. & dem. in prin. † Neque ad rem pertinet l. hæc conditio, si in capitoliũ. ff. de cõdi. & dem. nã ibi, in cond. potesta. quæ cũ primũ legatarius potest eam implere debet, nos loquimur in conditione mista, quę quandocunque impleti potest, vt dd. ll. non secus quã conditio casualis, vt l. 2. ff. de cond. & dem.

7 *Conditio potestatiua implẽda est, quãprimum potest.*

8 *Conditio poteſtatiua quàm primũ poteſt, non eſt neceſſe, vt impleatur in hæred.*

In† hæreditate autem ſub cõditione etiam poteſtatiua relicta, obtinuit cõmunis ſentẽtia exiſtimantium, vt ea conditio non illico poſt mortem teſtatoris neceſſe ſit vt impleatur, quia cùm hæreditas habet ſe ad commodum, & iocommodum. l. quia poterat. ff. ad Trebel. §. ſed neq;. Inſt. de aoth. tuto. l. ſi hæreditatem. ff. mand. l. ſi filius qui patri. ff. de vulgari, non eſt hæres inſtitutus pręcipitandus, ne fortè inconſultè ſuſpectam adeat hæreditatem, ita tenoir glo. ſing. in l. ſi quis ita hæres inſtituatur. ff. de hær. inſti. per tex. ibi Barto. io d. leg. hæc conditio, ſentit glo. in l. ſi plures. glo. fio. ff. de cond. inſti. ſentit glo. in d. l. hæc conditio, ſi in capitolium. ff. de cond. & demoo. eſt cõmunis opinio, vt patet ex relatione Cornei in l. 1. col. 2. nome. 2. C. de inſtit. & ſubſtit. Emanuel in l. cùm tale. §. reſcriptum. limit. 6. ff. de cond. & dem. Cin. in d. l. 1. nu. 7. col. fi. ratio eſt vt ſuprà.

9 *Conditio ſi nupſerit, ſub qua mulieri legatum fuit relictum, ſi ſemel ipſa declarat, nolle ſe nubere, an defeciſſe videatur irreparabiliter, dubia quæſt.*

Deniqoe † ſi muliet in legato ſit honorata ſub conditione nubendi Titio, & ipſa ab eo interpellata nubere ooluetit, illico conditione defecta videtur ex mente gloſſ. in d. l. 1. de inſt. & ſubſt. adeò vt licet poſtea ipſa pœniteat, & Titius iam nolit legatũ ſemel amiſſum non recuperet, vt tenent Bal. Fulg. Pau. Alex. col. fin. ad fi. Decius num. 13. qui haoc firmat eſſe communem ſenrentiam in d. l. 1. pet l. pe. 2. reſp. ff. de cond. & dem. & l. fin. ver. niſi. C. de cõd. inſer. & per alias leges ſuprà alleg. & quia moram purgare non licet ad actionem conſeqoeodam, ſed taotũ ad exceptionẽ opponendam. l. Thais. §. intra. ff. de fideicom. lib. & l. ſi intra quioquennium. ff. de ſtat. libe. ſecundũ Decium, vbi ſuprà Emanu. vbi ſuprà num. 25.

10 *Cõditione nubendi ſemel repudiata, et ſi poſtea expleatur, nil prodeſt contra nonif.*

qui hanc dicit communem ſenrentiam † quã tamen ipſe limitat, vt ptocedat quãdo re vera conditio impleta noo fuit, quia poſtea Titius ille à muliere ſemel repudiatus, ei iam pœnitenti nubere noluit, neq; ex legis auxilio pro impleta habetur, quia ipſa fuit in mora, ſed ſi re vera, poſtqoam ſemel ipſa recuſauit Titio nubere, poſtea mutata voluntate ei nupſerit, cooſequitur relictum ſecundñ Eman. q. ſuſpectum puto, nam per voluntatem mulieris illico defecit conditio irreuocabiliret, ac irreparabiliter, arg. l. fin. verſic. niſi ipſe ſeruus, & verſi. niſi & ipſe oblatas. C. de cond. in ſer. & l. pe. ff. de cond. & demon. l. 1. §. proinde. ff. ſi quid in frau. patro. l. legatatius. §. 1. ff. de leg. 1. l. filij, per locum ab ſpeciali. ff. ad Tertul. l. 2. C. de inſti. & ſubſti. l. in teſtamento. ff. de cond. & demon. §. ſi. verbo, nuda voluntate. & verb. contraria deſtinatione. Inſtitu. de hæred. quali. ergò ſi deficit conditio, ſequitur, quòd euanuit relictum, remanſitque penes hæredem, ſicque ſemel peremptum ſuſcitari non poteſt. §. ſin autem aliquid ſub conditione. §. in primo. §. pro ſecundo. C. de cadu. tol. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. §. 1. Inſti. de inuti. ſtip. l. qui res. §. aream. ff. de ſol. adeò vt etiam tetrò nunquam relictum fuiſſe videatur. l. 1. §. vtrùm autem. ff. ſi quid in fr-udẽ patro. leg. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. ff. de leg 1. dict. leg. legatarius. §. fin. cum ijs, quæ ſuprà diximus, & quia in huiuſmodi tepudiationib. pœnitentiæ locus non eſt. leg. ſicut maior. C. de rep. hære. facit l. ſi quis hæredem. C. de inſt. & ſub. ergò cùm conditio defecetit, & pet hoc legatum irreparabilitet euanuetit, quòd poſtea impleatur conditio, prodetit nihil.

11 *Conditionem nubendi mulier ſe nolle implere declarans, & ſi poſtea penitẽtia ducta dicat, ſe iam nubere velle, nil agit iam in hæred. quã in legatis, contra Alex. & Decium.*

Ex † quibus etiam apparet erraſſe Alexan. in d. l. 1. C. de inſtit. & ſubſt. verſ. & in quantũ. col. fin. ad medi. & Decium ibi, col. fin. in fine, dom aiunt, quòd in hęreditate mulieti relicta ſub conditione, ſi Titio nupſetit, ſi ipſa à Titio interpellata declarauerit, ſe nolle ei nubere, & poſtea pœnitentia ducta ei nubere velit, qui tantùm recuſauit eam vxorem habere, quòd conſequetut hæteditatem ipſa muliet quaſi mora ab ea commiſſa, licet noceret in legatis, non tamen noceat in hæreditate, vt ſuprà diximus, ſed vtrunque ſuſpectum eſt, hoc eſt, tàm dictum quàm ratio dicti, nam cũ conditio hæreditatis ſemel defecetit, tàm euanuit hæreditas, quàm euaneſceret legatum, vt per totum. ff. de cond. & demonſtr. & per totum. C. de cond. inſet. & C. de inſtit. & ſubſt. & ff. de cond. inſtitu. & licet feſtinatio cooditionis impleodæ in hæreditatibus non exigatur ex commuoi opinione ſuprà relata, tamẽ in ſpecie noſtra non condirionis implementum differt, ſed aufert, quia conditio uon fuit per interuentum voluntatis ſuſpenſa duntaxat, ſed fuit omninò defecta.

12 *Cõditio interpretatiuè impleta quàm ac. producat, nona decla.*

Sed quæ † actio competit eo caſu, quo conditio, ſi nupſetit, re vera impleta non fuit, ſed tantùm ioterpretatiuè, quia per mulierem legatariam noo ſtetit, & quidem communis opinio eſt ſecundum Iaſ. colum. fin. & ſecundum Decium col. fin. in l. 2. C. de inſtit. & ſub. quòd competit eadem actio, quę competeret, ſi conditio te vera impleta fuiſſet, quod procedit, quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur, ſecus ſi de iure ſpeciali ſecundum eandem communem opinionem, contra quam in hoc vltimo tenet Decius, vbi ſuprà, cuius opinio contra cõmunem vera eſt, quando de iure tantùm prætorio pro impleta habebatut conditio, quia actiones iure tantũ ciuili, nun etiam iure prætorio, inuentæ fuerunt. l. 2. §. 3. & §. 4. cum ſeq. ff. de orig. iut. ſed ſi de iure etiam ciuili, quamuis ſpeciali pro impleta conditio habebatur, tunc eadem actio competet, quæ competeret ſi re vera impleta eſſet, vt per ll. & iura quæ allegant Iaſ. & Decius, vbi ſuprà.

13 *Conditionis imple. legatarius, qui non repudiauit, ſed tantum moratur; non perdit legatum, quãdo erat conditio caſualis, vel miſta, contra cõmunem cõnonif.*

Adde † quòd mulier, quæ ſub conditione, ſi Seio nuberet, honotata fuit, aut ſolùm diffe rebat conditionem implere, aut palàm & intrepidè eam implere recuſabat, ac negabat, ptimo caſu ſunt qui velint, vt in hæreditate dilatio non noceat, quia cùm habeat ſe ad com-

modum

modum & incommodum hæreditas.leg. quia poterat.ff.ad Treb.§.sed neque. Insti.de auth. tuto.l.hæreditatem.ff. mand.inculpata videri debet mulier, quę non temerè nimisque properanter sese commisit periculo hæreditatis suspectæ, argumen.l.si filius qui patri. ff. de vul. sed talis dilatio mulieri noceret in legato, quia habet ferè semper vtilitatem omni suspectione carentem, vt dict.l. hæreditatem. & suprà diximus, quod vltimum non est verum, quia ea dilatio licet non noceat in conditione potestatiua. l. hæc conditio si in capitolium. non tamen nocet in conditione casuali, vt l. 2.ff. de cond. & dem. nec in conditione mista. l. hæc conditio filiæ meæ. ff. de cond. & dem. l.conditionem, quæ in futurum. eodem titul. siue loquamur in hæreditate, siue in legato, vt dictis legibus, licet contrarium sentiant Alex. num.10.& Decius colu.fin.in fine.in l.1. C.de insti.& subst.vbi etiam Paul.& Cor.colum.2. Idem Pau.Ias.& Riminal.in l.2.eodem titulo. Soz.in l.in testamento.2.num.11.ff.de condit. & demon.dum allegant d.l.hęc conditio, si in capitolium, eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri sub conditione nubendi, quæ mista est, cũ d.l. loquatur in legato relicto sub conditione, si in capitolium ascenderit, quæ non solùm potestatiua est, sed etiam facillima, & ita hoc casu eos meritò reprehendit Emanuel.in dict.§.rescriptum.sexta limi. numero 5.

Secundo casu quando palam, ac deliberatè mulier dixit, se nubere nolle. Alexand. d.nu. 10.& Decius d.colum.fin. in fi. dicunt id non nocere, si quidem postea ea mulier mutata voluntate parata sit Seio nubere, licet per eum modò steterit, quod suprà improbauimus, sed id admittit Acosta, vbi suprà, si & ipsa cum effectu parata sit nubere, & Seius consenserit, sicque matrimonium fieret, quod similiter suprà improbauimus, moti, quia eo casu non solùm verum est per mulieris voluntatem conditionem nubendi semel defecisse, sed etiam talem conditionem semel defectam ad sui implementum reuocari non posse.

14 *Conditio nubẽdi arbitratu alterius reijcitur, siue sumatur pro libera eius voluntate, siue pro arbitrio boni viri, cũ communi.*

Quid † si mulieri quid relinquatur sub hac conditione, si arbitratu Titij nupserit, & quidem si arbitrium sumebatur pro libera voluntate Titij, omnes admittunt conditionẽ reijci, mulieremque eo etiam inscio aut renitente nubentem legatum consequi. l. cum tale. §.rescriptum.ff.de cond.& demon.quòd si arbitrium sumatur lenius, nempe pro arbitrio boni viri, adhuc idem, vt dict.§.rescriptum, in sui generalitate, & in cap. Gemma.de sponsa. ratio, ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat, vt ait d.§.rescriptum, & est communis sententia secundum Emanu.in dict. §. rescriptum, amplia. fin. numero septimo. quod & sentit Bartholus ibi, vbi etiam Din.& Alberi.qui idem voluerunt in leg. Titium, & Mæuium. ff. de admini. tuto. Iason in leg.si quis arbitratu. numero decimooctauo.ff.de verb. obligat. Sozin.in leg. filiæ suæ. ff. de condit. & demonstration. Lancelot. Decius in lege, turpia. §.primo. columna fin. ff. de legatis primo.

Infertur † veram non esse rationem Petri, & Cini in dict.l.turpia.§.primo.Cini, & Ioannis Imolen. in dicto §. rescriptum. Paul. Castrensis, & Cornei in l.legatum, de condition. insert. C.dum aiunt, hanc conditionem ideo remissam fuisse, ne mulier alienum arbitrium in nuptijs sequi cogatur, nam nec sequi, nec etiam petere cogitur, vt diximus, licet superiorem rationem communem appellet Emanu. vbi suprà, num.7. 15 *Conditio nubẽdi arbitrio alterius adeo reijcitur, vt nec eius voluntate requirere, teneamur contra mentem Petri, Cin. Pau. Cornei,*

Per contrarium videbatur, vt & petere, ac requirere Titij arbitriũ, & etiã illud sequi debet, argum.l.1.C.de inst. & substit. l.cum ita.l. Titio centum.§. primo. ff.de conditio.& demon.sed illa iura procedunt quãdo & persona certa, cui mulier nuberet, à testatore designata fuit, & præterea non sub conditione pœnæ subeundæ, sed sub spe præmij consequendi mulier ad matrimonium inuitabatur, nec enim alterutrum sufficeret, nam si legitimam tantùm filię relinquerem sub hac conditione, vt Titio nuberet, etiam si Titio non nupserit, legitimam, vt pote sibi quasi debitam consequetur, vt resoluit Pal. Ruu.in capitul.per vestras.not.3.§.21.nume. quarto.de donat. inter virum & vxorem. Rursus si etiam aliquid vltra legitimam filię meę, vel legatum extraneę mulieri reliqui sub conditione, si arbitrio Titij nuberet, nec designaui cui nubendum mulieri esset, & extranea mulier legatum, & filia quod ei vltra legitimam dederam consèquetur si matrimonium Titio inscio, aut inuito contraxerint, non secus quàm si de consensu ipsius nupsissent, vt dict. §. si quis arbitratu, aliàs incipit rescriptum. Ratio differentię, quia quando testator designauit, cui viro mulieri nubendum esset, ei viro prodesse voluit, hæcque affectio in consideratione esse debet. Cùm autem nullum designauit, tunc solam ipsius mulieris vtilitatem principaliter respexisse videtur, sicque non tam præcepti quàm consilij vim iussus testantis habere videtur, cui ipsa mulier renunciare potest, argumen. leg. cum pater.§.mando.ff.de leg. 2. l. Titio centum, in princip.ff.de conditio. & dem.l.filius familias.§.diui.ff.de leg.1. leg.pen.C.de pact. quod si dixeris esse debere in consideratione interesse illius, cuius arbitratu ea mulier nubere debebat, respondeam quod intelligendo (prout intelligi oportet) de boni viri arbitratu, erit quoddam interesse nullius, aut leuissimæ vtilitatis, quæ in consideratione esse non debet, & ideò remittitur à lege, vt dict.§. rescriptum, & d.capit.Gemma.d.l.Titium, & Męuium. leg. Titia.§. primo, & in prin.ff.de verb.obliga. † vnde si filiæ meæ aliquid vltra legiti- 16 *Conditio nubendi de fratrum consensu soror apposita in relicto etiam voluntario reijcitur cũ Emã. contra Pal. Ruu.*

legitimam reliqui sub conditione hac, si fratrum consensu nuberet, nec designaui cui viro nubẽdum esset, Pal. Ruu. vbi suprà, respondit eam non posse nubere sine fratrum consensu, quin relictum illud vltra legitimam sibi datum amittat, magnificitq; hoc consilium, per quod coactabuntur sorores de fratrum cõsilio nnbere, quod nihil est, vt dixi, quia loquitur contra d. §. rescriptum, cum sim. & l. 1. C. de instit. & subst. procedit quando certa persona designata erat, cui mulier nuberet, meritò ergo Pal. Rnu. reprehensus fuit ab Emanuel. vbi suprà, licet alia parum efficaci ratione.

17 *Cõditio si nupserit consensu alterius nõ designata persona, cui nubendum esset reijcitur cum Emanu. cõtra Aym.*

Infertur errasse Aymon. Sauili consilio 80. numero prim. post alios quos ipse refert dum ait, quod si Seiam omnium bonorum fideicommissariam reliqueram sub conditione, si de fratrum meorum consensu nuberet, & eis inscijs, vel inuitis nupsit, priuabitur fideicommisso, quia (inquit) ista est pœna non damni sentiendi, sed lucri amittendi, ergo, &c. argu. dict. l. 1. C. de instit. & subst. cum alijs suprà allegatis, sed nihil est, quia illa iura procedunt quando testator certum virum designauit, cui mulier nubere deberet, eique viro consultum voluit testator. Aym. autẽ & sequaces loquuntur quando vir certus designatus nõ fuit, quo casu licet agatur de lucro rantùm amittendo, reijcitur conditio, vt dict. §. rescriptum. meritò ergo Aymon ab Emanu. vbi suprà, reprehensus fuit, licet alia ratione non satis (vt nobis videtur) efficaci, † ergo & eadem ratione secundum Emanu. ibid. & rectè contra Aymotiem, consilio primo. tiumero tertio, post Oldrad. consilio decimosexto. non valebit hæreditatis ademptio, quam testator faciebat, si hę res arbitrio alterius non nuberet, cũ certa persona designata non esset, cui nubendum esset.

18 *Conditio si nupserit arbitrio alterius designata persona, cui nubendum esset, reijcitur de ademptione hæreditatis, cum Emanu. contra Aym.*

19 *Ratio communis improbatur.*

Vnde † aduerto, minus idoneam esse rationem, quam (postquam alios repreheuderat) reddidit Emanu. vbi suprà, numer. 12. post Gloss. in l. legatum. C. de cond. insert. Iaco. de Arena in leg. turpia. §. 1. ff. de leg. 1. vbi Lancel. Dec. col. fi. Fulg. consi. 61. col. pe. Cornens consil. 105. pro parte lib. 2. ad fi. col. fi. Soz. in l. filiæ suæ. ff. de cond. & demon. aiunt enim conditionem hanc, si arbitratu, vel consensu Titij filia nupserit, ideo à lege remitti, quia interim impedimentum nuptijs fit, dum mulier illius consensum requirit, etiam si illud sequi non reneretur, & impedimentũ in consideratione esse debere, etiam si mulier hodie nuptura in crastinum tantùm diem cogeretur matrimonium differre. Sed nihil est, nam quis non videt, quàm longius morosiusque impedimentum fiat in terminis legis 1. C. de insti. & sub. cum sim. & tamen id impedimentum à lege nõ remouetur. Ergo ne quod omnino nuptijs impedimentũ fiat, voluit lex, si id certè personæ vtilitatem nõ respicit, vt d. l. 1. cũ sim. secus si certæ personæ vtilitatem respiceret, vt ibi.

Infertur † veram non esse Aretini sententiam, qui in consilio 67. num. 1. colum. 1. voluit valere hoc præceptum testatoris, qui impuberem hæredem scriptam iussit ne infra 15. suæ ætatis annum nuberet, id quod palam est contra d. §. rescriptum ibi, ne quod omnino impedimentum fiat. Neque ad rem pertinet, quod hic agatur de lucro, nõ de damno, nam & in lucro idem est, quando non apparet certa persona, cuius fauore id fieret, prout hic minimè apparet, & ex regula potuit ipsa simul ac nubilis esset huic præcepto prohibitiuo suam tantùm vtilitatem respicienti renunciare. leg. cum pater. §. mando. ff. de leg. 2. l. Titio centu, in prin. ff. de condit. & dem. l. penu. C. de pact. & d. §. diui. † vnde vtiliter infertur quod licet prohibitioni testatoris, quæ prohibiti tantùm vtilitatem respicit, possit prohibitus regulariter renunciare, vt dictis legibus, si modò minor ætate non sit, quia tunc non potest, vt d. l. Titio centum, in princip. & l. 2. C. pro emp. tamen & minor renunciare, & tale præceptum prohibitiuum transgredi posset in hac materia simul ac nubilis sit, licet quò ad rerum suarum administrationem minor adhuc reputetur, & cum Aret. vbi suprà, videtur transire Emanu. vbi suprà, licet dubius & anceps, motus, quia licet perpetuam viduitatem virgini inducere non liceat, temporalem tamen licet, secundum eum, & Aret. ego dico quod neque perpetuam, neq; temporalem, neque etiam momentaneam, vt d. §. rescriptum.

20 *Conditio non nubendi vsq; ad 15. annum reijcitur, contra Aret.*

21 *Nuptiarũ fauore minor potest transgredi præceptum testatoris, quod alias transgredi nõ posset.*

22 *Viduitatem virgini inducere non licet perpetuã nec temporalem, nec etiam momentaneam contra nonn.*

SVMMARIVM.

1 *Conditio illa, si opus infra biennium factum non fuerit, ante biennium etiam cum effectu impletur, cùm primum certum esse cœperit infra residuum termini opus perfici non posse, contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non verè, sed interpretatiuè existente, tunc licet pœna ante finem termini peti possit, tamen concessa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam postea.*

3 *Intell. l. in illa stipulatione, & l. hoc iure. ff. de ver. oblig.*

4 *Pœna promissa sub conditione, si opus infra annum factum non fuerit, an peti posset ante finem termini.*

5 *Legatum relictum sub conditione, si hæres infra annum non fecerit id quod in se erat, an debeatur ante finem anni.*

6 *Conditio, si Stichum non dederis, decẽ dato, quando impleta, vel defecta videatur.*

7 *Conditionis implementum licet pendeat ex facto promissoris, tamen post conditionem existentem non semper spectat dies.*

8 *Intellectus l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verb. obl. & num. 10.*

9 *Intellectus l. si in lege. ff. locari. & nu. 11.*

12 *Conditione defecta an dies spectetur.*
13 *Intellectus l. & ideo hasitatur. ff. de verb. obli. & l. Martius. ff. locati.*

CAPVT XCV.

VXTA istam partem est text. princeps in hac materia in l. cũ stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verbo. oblig. cui accommodamus sequentem Gloss. Iam & verba tex. ita habent: Cùm stipulatos sim mihi, o Procule, si opus arbitratu meo ante calendas Iunias effectum non sit, pœnam, & protulerim diem, put'isne verè posse me dicere, arbitratu meo opus effectum non esse ante calendas Iunias, cùm ipse arbitrio meo aliam diem operi laxiorem dederim? Procul respondi: Non sine causa distinguendum est interesse, vtrùm per promissorem mora non fuisset qoo minùs opus ante calendas Iunias (ita stipulatione cõprehensum erat) perficeretur, an tunc cùm iam opus effici non posset ante calendas Ionias, stipulator diẽ in calendas Augusti protulisset. Nam si tunc diem stipulator protulit, cum iam opus ante calendas Iunias effici non poterat, puto pœnam esse commissam, neque ad rem pertinere, quod aliquod tempus ante calendas Iunias fuit, quo stipulator non desiderauit id ante calẽdas Iunias effici, id est, quo non est arbitratus, vt fieret quod fieri non poterat, aut si hoc falsum est, etiam si stipulator pridie calendas Iunias mortuus esset, pœna cõmissa non esset, quoniam mortuus arbitrari non potuisset, & aliquod tempus post mortẽ eius operi perficiendo superfuisset, & propemodum etiam si ante calendas Iunias futurum esse cœperit, opus ante eam diem effici nõ posse, pœna cõmissa est. Et diuiditur in quinque, secundum Albe. & Pau. hic, at secundum Bar. Alex. & Ias. diuiditur in quatuor, at secundum omnes constat, qood in princip. ponitur thema, & in fine ibi, & propemodum punitur decisio quæst. vt pœna conuentionalis promissa sub hac conditione, si opus infra biennium non fieret, non solùm committatur peracto biennio, sed ẽt ante eius finem, cùm primum certum fuerit infrà residuum biennij opus perfici non posse, idq; constat apud omnes, & etiam apud me, & quia tex. ait, arbitratu meo, expone. vt per Gloss. 2. ibi, & Barthol. colum. 1. tu dic, quod mihi tecum conuenit, vt opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde subiecta est pœnalis stipulatio, vt si opus arbitratu meo (id est secundum arbitrium iam dictum, non dicendum, forma enim iam designata erat) non fieret ante calendas, centum nomine pœnæ præstarentur, adde quòd non solùm promisisti opus facere secundum arbitratum meum, id est, secundum formam iam designatam, sed etiam promisisti, taliter te facturum, vt arbitrio meo, id est, voluntati meæ satisfactum esset, quod Hispanè dicitur quæ loare acontento. Hoc declaratur in vers. aut si hoc, vbi text. innuit, quod non solùm tempore contractus arbitrium fuit interpositum, sed etiam post opus perfectum aliud arbitrium ab stipulatore erat interponendum quo præmisso omnes indifferenter tenent, quod si tantum temporis præterijt, vt infra residuum temporis ante calendas opus perfici non posset, tunc etiam ante calendas pœna cõmittitur, qood verum ipso iure, † de æquitate 1 tamen obest exceptio, vt ante calendas peti non possit effectualiter, id est, exeqoi nequeat, quod tenet Gloss. mag. ibi, plus etiam dico, quam sequitur Albe. colum. 2. in prin. post Dinum, quem refert & Bar. col. 2. dum op. de l. in illa stipul. si calendis, & iterum eadem col. dũ opin. de l. stip. non diuiduntur. §. si quis ita, & Alex. num. 9. & cum Gloss. simpliciter transit Ias. col. 3. post me, licet non sit contradicens, tamen teneo contra communem quod non solùm ante calendas pœna ipso iure committatur, sed quod etiam effectualiter committatur vt etiam ante calendas exigi possit, moueor primò per hanc legem, quæ secundum omnea in vers. & propemodum, & in versicul. nam si tunc probat pœnam ipso iure commissam esse, & si diceremus mero iure, sed non effectualiter, esset imponere legem verbis, vt in simil. aiunt Bar. & Docto. in l. in illa stipulatione, si calendis, dum reprobant sol. Glo. in l. hoc iure, suprà alle. Secundò moueor, quod hic dies fuit adiectus non principaliter propter se, sed propter aliud, s. propter conditionem, quo fit, vt conditio. defecta, dies spectanda non sit, vt l. cum tale. §. Mæuiæ. de condit. & dem. quod dies non propter se, sed propter cond. fuerit adiectus, patet, quia hæc stipulatio, si opus perfectum non fuerit, centum dari, incerta est, quo ad tempus cond. implendæ, nisi adijceretur infra quantum tempus opus fieri deberet, dies ergo calendarum adiectus fuit, ad demonstrationem cond. ex quo magis promissor obligaretur, non enim sufficit opus fieri, vt pœna non committatur, nisi & intra diem dictum fiat, vt ergo in d. §. Mæuia, dies mortis non spectatur, eoq; cond. monstrandę gratia adiectus pręsumitur, ita & in proposito eadem ratione post cond. mero iure impletam spectandus dies non est, stringo, nam ibi non erat certũ, sed solum præsumebatur condi. gratia diem adiectum fuisse, hic autem certum erat, nec enim dies calendarum ad aliud potest videri adiectus, stringo, nã ibi fit illa interpretatio, quod dies non spectetur etiam si cond. non fuit impleta, sed contra mentem testatoris reiecta, hic aũt conditio mero iure impleta fuit, vt & textus ait & oẽs fatentur, stringo, & tertiò, nã ibi ꝓ legataria vnũ speciale receptũ erat, s.

1 *Conditio illa si opus infra biennium factum non fuerit ante biennium etiam cum effectu committitur, cum primum certũ esse incipit ante terminum perfici non posse cõtra communem.*

quod

quod cond. reijceretur (hoc enim quod tibi reijceretur, speciale esse tenent Barto. & alij in l. mulieri, & Titio, de cond. & dem. per text. ibi Bart. in l. te coniuncti, de leg. 3.) & tamen admittitur alia specialitas, vt dies non spectetur, contra l. 1. de dotis promi. G. quanto magis in proposito nostro, vbi pro stipulatore nulla specialitas inducta fuit, & per illum textum confunditur respon. Docto. (inquiunt enim) cond. impletam videri diem, tamen ex æquitate quò ad differendam executionẽ spectandam, quod non valet, nam & ibi vertitur eadem æquitas in executione differenda, & tamen non differtur, nec dicatur aliud in cõtractibus, vt hic, in quibus fit interpretatio contra stipulatorem. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. l. quid suprà, eod. ti. aliud in legatis, in quibus fit benignior interpretatio. l. in testamentis. de regulis iur. ita procedat d. §. Mquianam ad hoc respondet opportunè Iason in d. l. in illa stipulatione, si calendis. colum. 4. post ptin.

Tertiò est tex. in l. hoc iure, de verb. obliga. vbi similiter dies calendarum fauore stipulatoris, (vt promissor teneretur non solùm Titio nunquam in Italiam veniente, sed etiam veniente, si tamẽ ante calendas non venisset) gratia conditionis monstrandæ adiecta fuit, & cum primum efficitur conditio impossibilis, seu necessaria (necessarium enim erat Titium in Italiam venire non posse, cùm iam mortuus esset) tunc non solùm conditio habetur impleta etiam ante diem statutum, sed etiam dies non spectatur ad impediendam executionem, sic ergo & in proposito conditio, si opus ante calendas factum non fuerit, cùm tantum temporis prætetijt, vt infra reliquum temporis fieri non posset, iam necessaria effecta est, & consequenter habetur impleta. leg. si pupillus. §. 1. de nouat. & licet dies supersit, tamen expectanda non est ad differendam executionem, cùm conditionis tantùm mostrandæ gratia adiecta fuerit.

Quartò est text. in l. 4. §. 1. de cond. & dem. vbi dixi, si Titius infra quinquennium filium non susceperit, tunc Seio dato, & ait tex. quod si post biennium decederet Titius filio non suscepto, quo casu conditio necessaria effecta esset, quod tunc dies qui superest, non spectaretur, nisi adiecta esset dictio (tunc) quæ denorat extremitatem temporis.

Quintò est text. in leg. vxori vsumfructum villæ, de vsufru. leg. eodem modo inducendo, sed & ibi vltra dictionem (tunc) erat etiam dictio (peracto quinquennio) per quod euidentior erat voluntas testatoris diem spectare volentis.

Nec obst. l. in fulam, & l. stipulationes non diuiduntur. §. si quis ita. i. respon. de verb. obl. nam in illis erat pœna legalis, nos loquimur in conuentionali.

Nec obst. l. in illa stipulatione, si calendis, nam ibi erat conditio potestatiua, id est, pendens ex potestate promissoris, & eius fauore adiectus fuit dies, patet, quia si adiectus non esset, statim conueniri posset ad Stichum, vel ad pęnam, vt l. ita stipulatus. versi. Sabinus, de verb. oblig. l. 1. de pen. leg. l. vbi ante. §. qui illud, de verb. oblig. quo fit vt cum eius fauore non gratia condi. mostrandæ adiecta fuerit spectari debeat, licet conditio necessaria effecta fuerit. † Sed caue. quia omnia mea fundamenta benè concludunt, quod in terminis legis nostræ, cum primum conditio efficitur necessaria, non solùm habetur impleta, vt pœna ipso iure committatur, sed etiam vt dies, qui superest, non spectetur ad differendã executionem, nec id fortè negarent Doct. sed ista procedunt, vbi prorogatio facta fuit, at cum prorogatio facta fuit, tunc etiam si fiat post pœnam mero iure commissam, adhuc tamen licet prorogatio pœnam semel commissam perimere non possit, poterit tamen efficere ne pœna exigatur, vt prorogatio illa sponte (vt patet hic in verbo, arbitrio meo) facta, vim pacti prorogatorij de non petendo habere videatur, & consequenter pœna ante diem prorogationis peti non possit, imò nec postea, si interim, id est, infra diem protogationis opus perfectum fuerit, quod videtur admittẽdum maximè, quia aliàs illa prorogatio nil operaretur, & si hunc sensum habuerunt Docto. rectè loquuntur, quem sensum in terminis leg. istius planè habuit Gloss. nostra, vt patet in princip. ipsius, sed tamen dixi, duo dicit, primum, quod stipulator vsque in diem prorogationis agere non potest efficaciter, deinde quod etiam post diem prorogationis, si interim opus effectum sit, repellitur exceptione cui assentior, quod videtur de mente Alexan. hic nume. 9. in fin. sed quatenus Gloss. nostra versi. plus etiam dico. allegando l. in illa stipulatione, si calendis, vult quod in casu, quo cõtra stipulatorem non competeret exceptio (puta quia prorogatio non interfuisset, sic in Gloss. nostra intelligenda est) adhuc in terminis l. nostræ promissor ad pœnam mero iure commissam, ante aduentum diei agere non posset, per l. in illa stipulatione, vbi prorogatio non fuit interposita, & tamen non agitur ante diem. Adde quod Gloss. nostram in specie sequitur Alexand. num. 9. in princip. Idem vult Barth. colum. 2. post prin. dum opponens de l. in illa stipulatione, ait quod tã hic quàm ibi ante aduentum diei pœna erat commissa, sed ante diem exigi non potest, nec hic, nec ibi, sic ergo volunt isti quod licet hic nulla interfuisset prorogatio, adhuc lex ista procederet secundum illam, at vtrobique pœna ante diem commissa, ante diem tamen vtiliter peti non posset. Quid ergo operabitur prorogatio nostra? respo. operabitur quòd etiam post diem si interim opus perficiatur, pœna exigi nequeat, obstante exceptione, mihi tamen aliud

2 *Cõditione de opera infra diem certum faciendo, existente non vere sed interpretatiuè, tūc licet pœna peti possit ante diem, tamen si detur prorogatio, tunc pœna peti nō potest ante diẽ, nec etiã post.*

aliud videtur dicendum, imò teneo, quod in terminis huius legis, ſi prorogatio non interfuiſſet, tunc pœna ante diem commiſſa etiam ante diem exigi poſſet, moueor per l. hoc iure, ſuprà eodem, vbi quando dies appoſitus eſt fauore ſtipulatoris conditione verificata, ſtatim agi poteſt, vt ibi in verb. (peti) q. ibi dies gratia ſtipulatoris poſita eſſet, patet, quia ea non appoſita etiam ſi per multos annos Titius in Italiam non veniſſet, tamen pœna non committeretur quaudiu venire poſſet, at ea adiecta euenit, vt non ſolùm ſi nunquam venerit, ſed etiam eo poſt diem tamen veniente committatur, ſic & in propoſito, cùm dies gratia ſtipulatoris adiecta fuerit, ſpectanda non eſſet poſt conditionem interpretatiuè impletam, niſi intercederet prorogatio. Et quòd gratia ſtipulatoris dies eſſet in propoſito adiecta. patet, quia ea non adiecta, pœna non committeretur, donec certum eſſet conditionem impleri non poſſe, in opus viuente promiſſore perfici non poſſe (text. eſt in ſpecie in l. ita ſtipulatus, per totam. ff. de verb. licet aliud ſit in vltimis voluntaribus, vt ibi, quod & rectè perpendit ibi Barthol. in ſummario, & ita intelligitur lex prima. ff. de pen. leg. l. ſi penum. ff. quando leg. ced.) at ea adiecta committitur pœna etiam ſi opus viuente promiſſore perfici poſſet, ſi tamen ante diem perfectum non fuerit, & ad idem eſt tex. in leg. 4. §. primo, de condi. & dem. ff. à contrario ſenſu, vbi dixi, ſi Titius filium infra quinquennium non habuerit, Seio lego, Titio ſine filijs ante quinquennium mortuo, conditione legati verificata videtur, vt dies ſpectandus non ſit. ecce quod poſt conditionem impletam dies non ſpectatur, etiam ſi dies gratia debitoris adiecta ſit, prout fuit ibi. nam debitor liberatur nō ſolùm Titio filios nunquam habente, ſed etiam ſi eos haberet poſt quinquennium, facit l. cum tale. ff. de condi. & dem. in dict. §. Mæuiæ. & dict. l. vxori, niſi dicas, hæc iura loquuntur in vltim. voluntatibus, ſecus autem in contractibus. † argumen. dict. l. in ſtipulatione, ſi calendis. ff. de verbo. ex cuius intellectu omnia pendent, ideo reuoco in dubium intellect. illius tex. cum dict. l. hoc iure, & differunt † quia in alia poteſtatiua, in alia verò caſualis, fuit cond. nam in leg. in illa ſtipul. ſi Stichum (qui meus erat ſecundum me) & etiam ſecundum Barthol. & omnes dum aiunt quod implementum condi. pendebat ex facto promiſſoris calendis non darem pœnam promiſsi verificata etiam per mortem Stichi condi. adhuc tamen dies qui ſupereſt ſpectanda eſt, idque eo fit quod vt ſpectaretur adiecta fuit, cùm enim poſſem Stichum ſtatim dando facere, vt conditio pœnalis ſtip. euaneſceret, conſtat diem adiecisse me, quid Stichi miniſterio, & fructu interim vti volui, quo fit, vt non condi. monſtrandæ gratia, ſed dilationis propter ſe principaliter conſiderandæ

3
Intel. l. in illa ſtipulatione. & l. hoc iure.

4
Pœna promiſſa ſub hac duplici conditione, ſi infra annum opus non fieret, cōmittitur etiā, quæ ad petitionē antequam ex toto prætereat annus, ſi tātum anni præteriti, vt infra reſiduum certū ſit, opus perfici nō poſſe, quod verū

dies adiecta ſit, eſt enim perinde ac ſi ſine condi. Stichum poſt calendas promitterem, eo conſilio vt Stichi miniſterio interim vti poſſem, vt ergo iſto caſu nullus diceret diem ſpectandam non eſſe, quæ adiecta videri non potuit propter cond. quæ non eſt ita, & cum condi. adiecta fuit poteſtatiua dies non vt interim cond. (quam ſtatim & abſque vllo temporis ſpacio implere poteram) implere poſſem, ſed vt interim Sticho vterer adiecta fuit, quo fit vt conditio etiam per mortem Stichi verificata adhuc dies, vt pote, principalter propter ſe nō propter conditionem adiectus ſpectandus, iuxta mentem promiſſoris ſit, ita intelligo d. l. in illa ſtipulatione † quam in contractibus tantùm loquentem extendo, vt & in vltimis voluntaribus procedat, nam ſi dixi, ſi hæres Stichum (qui meus erat) infra biennium Titio non dederit centum, dato Sticho ante biēnium mortuo, puto biennium ſpectandum, licet cōditio morte Stichi extiterit, ratio, quia cùm in poteſtate hęredis eſſet, Stichum ſtatim dare non ſpectato biennio, nulla alia ex cauſa biennij dilationem teſtator dedit, niſi vt interim eius miniſterio hæres vteretur, nam biennium non potuit videri adiectum, vt hæres interim facultatem Stichi pręſtandi nanciſceretur, quando quidem eum poſsidebat, poſſeſſumque ſtatim tradere poterat. Idque multùm notandum eſt, quia iuxta iſtam partem multum laborauerunt Din. Iacobus de Areti. Barthol. Alberi. Baldus, Angel. Cuma. Paulus Caſtrenſis, Alexand. Romanus, Sozi. Vincentius, Hercul. Iaſon, Franciſcus de Rip. & alij in dict. l. in illa ſtipulatione, ſi calendis. ff. de ver. oblig. iuncta leg. hoc iure, eodem titulo. quæ leges aduerſari inuicem videntur, adeo vt ei intellectus à varijs authoribus parum fœliciter (vt nobis videtur) excogitatos referat ibi Ripa, ſed noſtra conciliario ſuprà facta caret omni vitio, reliquæ autem non ita, vt nobis viſum eſt.

quando pœna promiſſa fuit ſub conditione caſuali vel etiam mixta, vel etiam poteſtatiua ſub difficili, & quæ moram deſiderat, ſecus ſi ſub conditione merè poteſtatiua.

5
Legatum relictū ſub conditione ſi hæres infra annum non fecerit, ad quod erat merè poteſtatiuum ante finem anni non debetur quò ad petitionem, licet ante finem anni cond. faciendi ſit facta impoſsibilis.

Infero † hinc lim. ad l. ſtipulatus, magna. ff. de ver. obli. l. ſi penum. ff. quando dies legati ced. l. 1. de penu. lega. vbi habetur, quod ſi dixit teſtator, Stichum dato, ſi Stichum nō dederis, decem dato, vel dixit incipiens à conditione, ſi Stichum non dederis, decem dato, ijs enim caſibus aiunt dictis legibus, quod ſtatim poſt interpellationem, & ſic poſt moram conditio legati videatur impleta, vt decem debeantur, nulla alia ſpectata dilatione, nec ſpectata morte hæredis debitoris, licet aliud ſit in contractibus, quando incipimus à conditione, vt dict. l. ita ſtipulatus, his inquam caſibus dico, quod ſi interpoſita eſſet dies (quia dixi, ſi Stichum non dederit infra biennium) tunc etiam poſt impletam mortem Stichi conditio. adhuc dies ſpectaretur, vt proximè dixi, per quod limitantur dictis legibus, at in dict. l. hoc iure, conditio erat caſualis, quia dixi, ſi

6
Cōditio ſi Stichum non dederis, decem dato, licet ſtatim poſt interpell. exiſtat, tamen ſecus ſi etiam dies fuit adiectus, nam tūc non exiſtit per interpella. nec etiā per mortē Stichi, quo ad petitionē, niſi & dies prætereat.

Titius

Titios ante calendas non venerit, dabo, quæ conditio adiecta fuit gratia conditionis monstrandæ, vt non solùm Tirio nunquam veniente, sed etiam eo veniente teneretur, si tamen venisset post calendas, cuius aduentus, vt patet, non erat in potestate mea, sed fortunæ, vel ipsius, cùm primum ergo exploratum fuerit eum venire non posse, conditio impleta videtur, nec spectabitur dies quæ non causa dilationis, & sic quo minus tenerer, sed quò magis teneret, adiecta fuit.

7 *Conditionis implementũ liceat pendeat ex facto promissoris, tamen post cõditionem existentem non semper spectat dies.*

Hinc † infero veram non esse tertiam sol. Gloss. in dict. l. hoc iure, quam Bart. & omnes ibi approbant, vsque ad Rip. dum ait quod refert implementum cõditio. pendeat ex facto promissoris nec ne, vt si ex facto promissoris, tunc etiam post implementum coodirio. dies sit spectanda, nam in præmisso exemplo domum fieri pendebat ex facto promissoris, & tamen post impletum condirionis dies non spectatur, esset ergo distinguendũ, vtrùm ex facto promissoris facilius, an sub difficili penderet, vt patet ex prædictis, & sic vtrùm conditio esset potestatiua, quo casu procedetet communis opinio, ao mixta (argu. l. fuos quo que. §. & puto. ff. de hæred. instit.) quo casu cõmonis non procedit, habes ergo primo quod commissa pœna, dies qoi sopetest non est spectandus, quando conditio pœnalis oon erat omnioo potestatiua, sed statim fieri potest executio, nisi in casu l. nostræ, vbi interfuit prorogatio. Infertur lim. ad l. nostram, vt non procedat prorogarione non intercedente, hoc secũdo. Infertur limi. ad l. in illa stipularione, si calendis, vt procedat quando factum, seu conditio erat omnino potestatiua, secus si erat mixtum pendens ex arbitrio fortunæ, & facto implete debenris. seu voluntate eius, argu. d. §. puro, hoc tertio. Infertut extensio ad l. hoc iure suprà alleg. vt procedat non solùm quando conditio pœnalis stipulationis erat omnino casualis, sed etiam si esset mixta, adhuc enim coodirio defecta dies qui superest spectandus non esset, hoc quarto. Infertur quod tertia solutio Gloss. in l. hoc iure, quam sequuntur ibi Bart. & omnes vsque ad Ripam, licet sit vera, quando conditio. pœnalis stipulatio est merè porestatiua, secus tamen est, quando est mixta, hoc quinto. Adde ad l. nostram. versi. nec ad rem, ionctis illis verbis, arbitratu meo, secundom Paul. bic colum. 1. quod verus sensus huius literæ est, quod hic pœna fuit promissa sub vna tamen condirione (puta si opus calendis, seu ante calendas factum non esset) vel dic & rectius, duas videri conditiones, prima si opus oon fieret, altera si ante calendas non fietet, non enim vt pœna vitaretut sufficit opus fieri, nisi & ante calendas fiat, sicut si dico (si sine liberis decesseris prior, superstiti restituas) hic duplex conditio est, non enim sufficit te priorem decedete, vt fideicommissi conditio existat, nisi & sine liberis decesserit prior, vt l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. Qoidam tamen potabant triplicem esse conditionem, Prima si opus nõ fieret, Altera si non fieret ante calendas, Tertia si nõ fieret arbitratu stipulatoris, quo fit (inquiunt) vt licet factum non fuerit ante calendas, adhoc tamen pœna oon committatur stipulatore oon arbitrante, de quo videtur tex. apertus in l. multa, de cond. & de. ff. in princip. de quo oppositum fuit contra l. oostram, vt paret ibi, nec ad tem, sed l. nostra, tep. non obesse, eo quòd hic opos fuit certæ formę, & determinatæ, † & illa vetba (arbitratu meo) non habenr bunc sensum, vt stipolator declaratet & arbitratetur ante inchoationem operis qũo, vel qoanto tempote opus fieri deberet, nam imò hoc iam fuerat præfinitum, sed habent hunc sensum, vt post opus ante calendas perfectum stipulator opus approbatet, quod Hispanè dicitut (quæ se hara à contento) & iste intellectus est necessarius propter l. multa, in princip. vbi quando illa verba (arbitratu meo) inducunt qood est quando adijciuntur operi, cuius forma noo erat determinata, sed incerta, tunc stipulatote, id est, creditote per voluotatem seu impoteotiam non arbitrante, pœna non committitur, vnde cùm hic dicatur pœnam cõmissam, patet operi certæ formæ adiecta fuisse illa verba (arbitratu meo) & sensum esse quòd post opus perfectũ opus ab stipulatore approbetur. † Isque sensus probatut io specie in l. si in lege, in prin. ff. locati, vbi dicitur esse perinde ac si approbatio telinqueretur arbitrio booi viri. Ad idem tex. quo ad hoc in l. si sic, in prin. vbi latè Ias. de leg. 1. tex. & ibi Barthol. in l. 1. de leg. a. ita in specie declarat l. nostram Paul. hic colum. 1. Bart. tamen bic nom. 3. post Gloss. 2. hic, & Iacob. de Atena, quem ipse refert, & Aret. numero 4. & Ias. nom. 1. & in colum. 3. versi. 8. vel quarto. & Alexand. colom. 1. io fin. aiunt quòd hęc verba (arbitratu meo) non solùm tefetuntur & pertinent ad qualitatem operis, per stipulatotem approbandam, vt omnes concordant, sed etiam teferuntur ad tempus, infra quod opus faciendum erat prorogandum, vel eriam coarctandum, de prorogatione probatur hic clarè, quod & ego fateor, de coarctiooe seu dimi nutione probatur. argu. l. si decem cùm periero, de verb. oblig. quam l. adhoc allegant Alexand. & Ias. hic. vt enim inquiunt ibi illa verba, cùm petiero, teferuntur ad tempus, vt quo tempore petiero starim detur, ita & hic verba, (arbitratu meo) hoc important, vt diem calendatum adiectum coarctate & testringete possim, vt opus citius fiat, teneo contra commonem, qood verba (arbitratu meo) non efficiant, vt diem calendarum adiectum possim coarctare, vt opus citius fiat, hoc in specie probat tex. io d. l. si in lege. ff. locati, in princ. quod probat tam in decisione, dum ait, ideoque arbitrium ad qualitatem operis, non ad tempus prorogandum pertinet, quam in ratione decidendi,

8 *Inte l. nostra in verb. arbitratu meo.*

9 *Intel. l. si in lege. ff. loca.*

cidendi, dum ait (quòd longum fioitum fit) vult enim quòd verbum (arbitratu meo) non poteſt videri ad tempus referri, vel pertinere, eo quòd tempus iam erat definitum, & quòd hic eſſet definitum, patet, quia fuit poſitus dies calendatum Iunij, ergo, &c. vt l. eum qui calendis. ff. de verb. oblig.

Sed opp. contra d. l. ſi in lege, quod quemadmodum, licet ibi & hic forma operis eſſet certa, adhuc verb. (arbitratu meo) ad opus refertur, ita etiam licet tempus eſſet deſignatum, & certum, ad huc illud verbum ad tempus referri poſſet. Sol. quod licet forma operis eſſet certa & deſignata, adhuc dubitari poteſt, an illa ſua forma ſit ſatis bene fabrefactũ (puta iuſſi domum fieri certæ longitudinis, latitudinis & altitudinis, certarumq́ue camerarum, facta eſt domus ſecundum longitudinem, altitudinem, latitudinem, numerumq́ue cameratum deſignatum, ſed adhuc poteſt dubitari, an parietes, ſeu cœmenta, fuerint bene fabricata, nec ne, ideo dicitur omnia fieri debere arbitrio ſtipulatoris, id eſt, boni viri) quæ dubitatio in tempore non poteſt cadere, & iſtam oppoſitionem contra communem facit Aret. hic de illa l. ſi in lege, per quam teneo contra communem.

Sed retenta opinione communi Aret. hic, in prin. reſpo. quod verb. (arbitratu meo) fuit poſitum in vno capitulo ſeu oratione continẽte tam tempus, quàm formam operis, ideo refertur arbitrium tam ad operis qualitatem, quàm ad tempus. argum. l. 3. 4. filius de libe. & poſthu. ſecus in d. l. fin. in l. vbi in alio capitulo fuit poſita forma operis, in alio verò tempus. Infertur ex hac Sol. limitatio ad communem opin. vt procedat, quando in vno, eodemq́ue capitulo ſeu oratione tam forma operis quàm tempus eſſet cõcluſum, ſecus ſi in diuerſis. Infertur & ſecundò, limitatio ad d. l. ſi in lege, vt procedat quãdo in vna oratione fuit deſignata forma operis, in alia verò tempus appoſitum, ſecus ſi in eodem capitulo, ſeu oratione, teneo contra Aretin. quia eius ſolutio in vtroque membro falſa eſſe videtur, & dum ad legem noſtram, & communem opinionem ait quod in eodem capitulo ſeu oratione & forma operis deſignata fuit, & tempus definitũ, nam iſtud poſſet defeodi retenta opinione Petri, qui voluit quòd lex noſtra ſolùm procedat quando pœnalis ſtipulatio incipit à conditione (puta ſi opus tantæ longitudinis & latitudinis ante calendas arbitratu meo factum nõ erit, centum dabis, quo caſu cùm in eadem ratione videatur poſita tam qualitas operis, & tempus, quàm arbitrium, arbitrium illud videtur ad vtrunque referendum) quæ op. improbatur per Bar. hic, & Pau. 1. columna in pri. dicentes l. noſtram procedere, etiam ſi pœnalis ſtipulatio incipiat à cõuentione, puta quia dixi (opus tantæ longitudinis & latitudinis fieri, ſi prędictum opus arbitratu meo factum non fuerit, centum dabis) ſed h . caſu conſtat in alio capitulo ſeu oratione, poſitã fuiſſe formam operis, in alio verò tempus, & ad hue ver. arbitrium, refertur ad vtrunque, ergo, &c. comprobatur neceſſariò, ſecundũ oẽs dum reſpõdẽt ad d. l. multa. hic fuit opus certæ formę ſed hic cum cõcipitur pœnalis ſtipulatio, non fuit mentio illius certæ formæ, patet, quia dicitur (ſi opus arbitratu meo) ergo dicendum eſt neceſſariò quòd in alia ratione cõuentum fuerit de forma operis.

Hinc infero falſum eſſe quod Are. ait, quod hic in eadem oratione, ſeu capitulo poſita fuerunt tam operis forma & tempus, quàm etiam arbitrium, non quoque eſt vera ſol. Aretini, quò ad dict. l. ſi in lege, dum ait, quod ibi in vna oratione forma operis poſita fuit, in alia verò arbitrium, & tempus, quo fit (inquit) vt arbitrium ad tempus tantùm ibi referatur, id falſum eſt, nam non ſolùm diuioat, vt patet, & reſtringit l. illam, ſed etiam loquitur contra illam l. dum ait (ſi in lege locationis comprehenſum eſt, vt arbitratu domini opus approbaretur) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehenſa fuerunt tam operis qualitas & tempus, quàm etiam arbitrium, vt in hoc exemplo (ſi domum tantæ latitudinis & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centũ dari) teneo ergo quod l. noſtra procedat, & etiam dict. l. ſi in lege, ſiue in ead. oratione poſita ſint, tam qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitrium, ſiue etiam in diuerſis orationib. ponantur, hoc primo contra Aret.

Infero quod lex noſtra procedat non modò quando in eadem oratione, ſed & quando in diuerſis orationib. poſita fuerunt tam qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitrium, quæ extenſio ad legem noſtram eſt contra Aretinum.

Infero etiam extenſionem contra Areti. ad dict. l. ſi in lege, vt non ſolùm procedat quando in vna oratione poſita fuit qualitas operis, in alia verò tempus, & arbitrium, ſed etiam ſi hæc omnia in eadem oratione poſita ſint.

† Tene ergo contra communem, vt dixi, quod in terminis l. noſtræ arbitrium datur ſtipulatori quò ad quantitatem operis approbandam, non quò ad tempus coarctandam, niſi id ſpecialiter comprehenſum eſſet, vt ait d. l. ſi in lege. 10

In terminis l. noſtræ arbitrium fuit datum ſtipulatori quò ad qualitatem operis probandã nõ quò ad terminum coarctandum.

Nec obſt. quòd ſtipulator habeat arbitrium prorogandi terminum, nam cùm terminus fuerit appoſitus eius fauore quo citius opus perficiatur, aliàs pœna præſtetur, eius fauori renunciare poteſt, vt leg. penult. C. de pact. leg. quod fauore, de regul. iur. itaque prorogandĩ facultatem habet non propter illa verba (arbitrio meo) nam & illis nõ adiectis eandem facultatem haberet, ſed facultatem habet propter regulam generalem, dict. l. penult. ita intelligo l. noſtram.

v Nec

Nec obst. dict. l. si in lege, dum ait quod in terminis leg. nostræ etiam tempus prorogari non licet, nam respon. quod ibi non loquitur in terminis leg. nostræ. nam hic ipse stipulator, cuius fauore tempus positum fuit, prorogauit, ibi non ipse, sed alius tertius, cuius arbitratu operis approbatio relicta fuit, & intelligitur de approbatione, quò ad qualitatem, non quò ad tempus iam definitum, ita vult Ias. hic col. 3. in prin.

Adde quod Alex. hic nume. 5. post Imolam quem refert, ait, quod in d. l. si in lege, ideo arbitriũ refertur ad qualitatem tantùm operis, non ad tempus prorogandum, quia ibi forma operis non erat certa, nec designata, at hic erat designata.

Infertur limitatio ad leg. si in lege, vt non procedat, cùm forma operis esset designata, sed etiam cùm esset incerta.

Infertur limitatio ad l. nostram, vt non procedat cùm forma designata non esset, sed demum cùm designata esset. Ias. hic col. 3. in prin. at hunc intellectum nullum esse, sed non dicit quare, tamẽ dic nullũ esse quò ad d. l. si in lege, Primo, quia restringit multum illam leg. generaliter loquentem, quæ siue forma esset designata procedere debet siue non. Prætetea est contra illum textum, dum ait (arbitrium ad qualitatem operis pertinete) innuit enim nõ ad formam, vt pote ab ipso domino datum, sed ad qualitatem tantùm pertinere, & est contra illum textum, vbi (vt arbitratu tamen domini opus approbetur) innuit enim non formæ operis dationem, sed operis iam formati approbationem arbitrio illo contineri, estque contra illum textum, ibi. (vt incerta sit approbatio) eodem modo inducendo, dic ergo quod ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandum, quia ibi prorogatio fiebat non ab ipso stipulatote, hic autem ab ipso stipulatore fiebat, qui iuri suo poterat renunciare.

11 Infero † ergo extra ad leg. si in lege, contra Alexand. & Imolam, vt etiam si certa esset, & designata forma operis adhuc procedat, vt temporis prorogatio in arbitrio illius tertij posita non videatur, sed etiam operis approbatio. fateor tamen quòd si tempus non esset limitatum nec definitum, sed etiam promittis domum huius certæ formæ facere arbitrio meo, vel tertij, & si factum non fuerit, promittis pœnam, hoc casu puto, quod temporis designatio arbitrio meo, vel illius relicta videretur, & isto casu non procederet d. l. si in lege, quod etiam probatur ibi in ratione decidendi, dum ait (quòd lege finitum sit) nam si tempus in arbitrio positum ea ratione non videtur quòd lege conuentionis definitum erat, ergo si definitum non esset, tunc in arbitrio positum videretur.

Intel. d. l. si in lege procedit etiam si fortè operis esset de signata à contrahentibus forma.

Subinfero limitationem ad l. ita stipulatus. ff. de verb. vbi dicitur quod si ita stipulatur (si domus vel nauis facta non fuerit pœnam præstari) quòd tunc pœna non committitur antequam certum sit domum, vel nauem fieri viuente stipulatote non posse, nã illud procedit nisi adijcerem, arbitratu meo vel alterius domũ, vel nauem fieri, nam tunc etiam, quò ad tempus possem arbitrari, & tempore præstituto præterito, statim pœna committeretur non spectata morte promissionis.

Subinfero quòd si nec forma operis, nec tempus designatum esset, tunc verbum (arbitratu meo) ad vtrunque refertur, ne aliàs per incertitudinem actus periret, contra leg. si quando. de lega. primo. l. quoties, de reb. dub. leg. quis in stipul. de verbo. oblig. ff. tum quia verbum (arbitratu meo) videtur pertinere ad omnia illa quę sub incerto relinquũtur, vt d. l. si in lege, ibi (quod lege finitum erat) à contrario sensu, & videtur tenere in specie Gloss. a. in l. nostra, & Doct. quos retuli suprà, & isto casu potest defendi communis opinio, quam ibi damnaui.

Item secunda illatio, quæ infertur ex intel. Alexan. & Imolæ, scilicet quòd lex nostra non procederet cùm forma designata non esset, hæc illatio vera est in terminis l. nostræ, vbi stipulator ante arbitrium interpositum decessit, ergo, &c. vt dict. l. multa, in princip. de condi. & demonstra. ff. at dum ipsi sentiunt idem fore etiam si stipulator mortuus non esset volentes, quòd si dixi, si opus (cuius formam non designaueram) arbitratu meo factum non fuerit, pœnam præstari, quod isto etiam casu licet mortuus non fuerim, adhuc tamen procedat. dict. l. si in lege, quasi & hoc casu tempus non videatur positum in arbitrio stipulatoris, errant & loquuntur contra id, quod dixi suprà.

Adde quod ex solutio. quam suprà dedi, ad leg. in illa stipulatione, si calendis, patet veram vel saltem concludentem non esse rationem Iason. ibidem. num. secundo. post Paul. & Raynerium, quos ipse refert, dicunt enim quod ibi etiam post conditionem defectam dies ideo spectatur, quod tam promissio quàm conditio pendebant ex facto promissoris, vnde cùm in habentibus symbolum facilis sit transitus, meritò quòd iudicatur de promissione, idem & de conditione, tamen dic veram esse rationem illam, scilicet quòd ibi dies fuit adiecta non propter habendam facultatem conditionis implendæ, quam statim absque vlla dilatione poterat promissor implete, sed propter dilationem habendam dies adiectus fuit, dilationem, inquam, habendam, vel ad pœnam soluendam, vel ad conditionem implendam, quam non statim, sed sub dilatione implere voluit, vt suprà dixi, sed ratio assignatur per Ias. ad idem post Areti. & Albe. quos refert, scilicet q. ibi in d. l. in illa,

in illa pecunia subrogatur loco Stichi sub conditione promissi, & cōsequenter videtur pœna pecuniaria commissa, cum eadem qualitate quasi Stichus debebitur, & sic demum post diem præstitutum, quæ ratio non placet, nam & in d. l. hoc iure, de ver. pœna fuit subrogata, loco illius vtilitatis, quæ fortè obueniebat stipulatori per aduentum Titij, & tamen ibi dies non spectatur. Ad idem l. cum tale. §. Mæuiæ. leg. quarta. §. primo. de condition. & demonstra.

Tertiam rationem assignat Ias. quam dicit esse ex mente scribentium, licet ipse eam non teneat, scilicet q; qñ conditio pendet ex facto promissoris, tunc dies solū videtur adiectus ad differendam solutionē, siue rei promissæ, siue pœnæ, quod fit vt siue res ipsa siue pœna præstetur, semper præstetur cum sua dilatione, quandoquidē dilatio exacta videtur ante solutionem alterutrius. & ista est verissima, dum tamen intelligatur quando implementum conditionis pendebat ex facto promissoris, merè potestatiuo, secus si factum esset difficile, vt hic, secundum quod suprà declaraui, Ripa tamen in d. l. illa, in prin. reprobat hanc solut. dicens, quod ibi dies fuit appositus fauore stipulatoris, nam ea non apposita promissor non teneretur ad pœnam vsque ad mortem. leg. ita stipulatus, de verbo. quo fit (inquit) vt conditione impleta dies amplius non spectetur, ne dies fauore stipulatoris adiectus in eius odiū retorqueatur, sed in respo. fateor diem fauore stipulatoris adiectam quò ad tempus quod est post diei illius prætentionem, vsq; ad mortem promissoris, at quò ad tempus quod est inter ipsam stipulationem, & aduentum diei, dies ille fauore promissoris adiectus fuit ad differendam solutionem vel pœnæ, vel Stichi,

12 *Post cond. defectum an dies spectetur.* † & de omnibus his rationibus vide ibi, in prin. qui post Paul. quem ipse refert, tradit regulam generalem, vt post conditionem existentem dies nunquam spectetur, nisi conditionis implementum contineat aliquid dandum vel faciendum ipsi stipulatori, quod verissimum puto, eo casu quo illud conditionis implemētum penderet & ex facto ipsius promissoris & factū esset omnino potestatiuum, secus si subdifficile, vt dixi suprà.

Conditio 43. Adde quòd dictum Ripæ & Pauli, de quo suprà proximè, tenet etiam Augel. quem refert Iason in dict. l. in illa, columna prima. in fin. post Paul. ibi, in princip. vnde infert Paul. ibi, quem sequitur Ripa ibi, columna secunda. post princip. quòd si dixi, si infra biennium Romam non iero, centum dabo, quòd si tantum biennij præterijt, vt infra residuum certum sit me Romam ire non posse, tunc statim non spectato fine biennij, pœna cōmittatur, per l. hoc iure, suprà eod. facit l. 4. §. fina. l. cum tale. §. Mæuiæ. de conditio. & demonstra. contrarium expressè tenent Alexand. in dict. l. in illa. tium. 8. & Ias. col. 1. in fin. cum princi. seq. & allegat Iason. l. veluti. §. fin. l. quidquid astringendæ. §. fina. de verb. obliga. ad quæ infra resp. Ripa, vbi suprà, quòd ibi conditio poterat impleri in vltimo etiam momento (erat enim conditio, si capitolium non ascendero) biennij timitum, ergo si ibi dicatur pœnam non committi nisi demum peracto biennio, quia ll. illæ tūc cogitauerunt posse euenire casum quo promissor impediretur capitolium ascendere. at in exemplo nostro secus est, nam constat casum euenire facilè posse, quo sim iti fra bienuium, & tamen infra reliquum biennij Romam ire non possim, caue, nam inuenio quatuor ll. conc. scilicet l. in illa stipulatione, si calendis, in prim. respo. l. si enm. §. 1. ff. si quis cau. l. veluti. §. fin. l. quidquid. §. fina. de verb. oblig. ff. quæ omnes probant, quod quando conditio negatiua erat potestatiua, id est, pendens ex facto promissoris, tunc etiam post conditionem negatiuam existentem dies qui superest spectandus est, nec dicatur quod siue conditio sit affirmatiua, tunc quàm primum efficitur impossibilis, habetur impleta, vt l. si. ff. de cond. inst. l. fin. quando dies legat. ced. ff. siue sit negatiua, tunc quàm primum efficitur necessaria, habetur impleta, vt l. hoc iure. ff. de verbo. l. cum tale. §. Mæuiæ. de cond. & demo. l. 4. §. fina. eod. l. vxori vsumfructum ville, de vsufruct. leg. nam vtrunque fateor, sed & dict. l. in illa stipulatione, conditionem impletam esse ante aduentum etiam diei euidenter probat, quod etiam probat d. l. si eum. §. 1. dum ait, non ante pœnam peti posse, innuit enim pœnam mero iure commissam, per conditionem existentiam peti non posse ante diem qui ad huc superest, cuius natura est solutionis, seu executionem eius, quod iam debetur differre, vt §. omnis. Instit. de verb. l. fin. in fin. quando dies vsusfr. leg. ced. ff. Idem probat d. l. veluti ibi, non nisi præterito biennio rectè petam, eodem modo inducendo, & d. l. quidquid. §. fina. ibi. non nisi biennio præterito rectè petam, eodem modo inducēdo, fateor, ergo omnes ll. clamare conditionem esse impletam, siue sit affirmatiua, quàm primum efficitur impossibilis, siue negatiua, quàm primū efficitur necessaria, sed tamen id non obstat, quò minus solutio differat propter diem, qui superest, quo fit, vt omnes quatuor leges præallegatæ vtrunque probare videantur, & conditionem impletam esse, & diem qui superest spectandum, quarum ll. veram rationem eam esse puto quam cedit Ias. in l. in illa. colum. 1. in fin. post Areti. scilicet quòd necessitas pœnæ soluendæ videatur subrogata loco facultatis conditionis implendæ, & consequenter quam dilationem habet, promissor ad conditionem implendam eandem habere videtur, & ad pœnam soluendam, quia subrogatum debet sapere naturam eius cuius loco subrogatur, eiusque qualitates assumere, argumen. eorum quæ late tradit Iason in rub.

V 2 ff. de

ff. de verbo. obligat. qua ratione fit, vt qnam dilationem promissor sibi reseruauit ad conditionem implendam, eandem sibi lex indulgere videatur ad pœnam soluendam, vel eandem ipse promissor sibi ad pœnam quoque solueudam reseruasse videatur, quod obtinet quando implementum coudiditionis pendebat ex facto promissoris, sicque conditio erat potestatiua. Vnde infero, quòd immeritò hæc ratio reprehenditur per Ripam in l. in illa stipulatione. colum. 2. ad princip. ait enim (si dixi, si Stichum calendis non dedero, diem dabo) tunc non communiter, tunc non videtur absonum, q. pœna loco Stihi subrogata videatur, voluit enim stipulator habere Stichũ, vel eius loco pœnam. at si dixi (si capitolium non ascenderis infra mensem pœnam dari) tunc absonum (inquit) videtur pœnam dici subrogatam loco implementi conditionis, quod videtur fateri posse, habita ratione ad personam tantùm stipulatoris, sed habita ratione (prout haberi, vt puto, debet) ad personam promissoris cessat hoc absurdum, ipse enim voluit necessitatem pœnæ soluendæ subrogatam esse loco facultatis conditionis implendæ, quid enim si pœnam pecuniariam cõpensare voluit cum labore Romam fortè eundi, vel capitolium ascendendi, redeundo ad principalem rationem, dico quòd si tempore stipnlationis conditio erat potestatina pendens ex facto promissoris, licet ex post facto ante diem fiat impossibilis (morte Stichi qui erat in conditione, vt d. l. in illa, vel lapsu temporis, quod tantum temporis præterijt, vt infra residuum certum sit, me capitolium ascendere non posse. d. l. veluti. d. l. quidquid) tamen dies qui superest non est cur uon spectetur, nam ab initio dilationem habere volui, vel ad conditionem implendam infra terminum, vel ad pœnam solnendam post terminnm, quòd si conditio pœnalis stipulationis casnalis erat, tunc conditione existente, dies non spectatur, eo quod tunc necessitas pœnæ præstandæ non potest videri subrogara loco facultatis conditio. implendæ, quia conditionis implendæ (cùm ipsa casualis esset) facultatem promissor non habet, sed fortuna, ita intelligo d. l. hoc iure, cum conc.

13 Iuxtà prædicta † quæro de intellectu l. & ideo hæsitatur. ff. de verb. obliga. cum l. Martius. ff. locati. Sol. secundum communem opinionem Bart. in d. l. & ideo, & Ias. ibidem columna tertia. quod non sunt contra, sed altera per alteram suppletur, nam in leg. & ideo, dicitur quod si parte operis effecta, ædificium casu corruerit, tunc opus est de nouo fabricandum, sed reintegratur dilatio, sicque periculum dilationis non ad artificem, sed ad dominum operis pertinet. de periculo verò ipsius rei, seu operis verbum nullum ibi, sed id dicitur in leg. Martius, vt ad dominum operis similiter pertineat, sicque dict. l. & ideò, extenditur, vt licet in periculo tantùm, seu in commoditate dilationis loquatur, procedat tamen etiam in periculo ipsius rei. dict. l. Martius, extenditur vt licet in periculo tautùm ipsius rei loquatur, procedat etiam in commoditate dilationis. Hanc communem solutionem reprobat Iason ibidem, quia dum ait communis solutio, quod in leg. Martius, expensis domini ædificij, est reficiendum ædificium, certè id nec ibi apparet, nec in leg. & ideo, nam in neutra illarum ll. fit vlla mentio expensarum, & licet Iason impudenter loquatur dicens, Bartholum somniasse, tamen eius improbatio debilis est, fateor enim quod in neutra illarum ll. fit mentio expensarum, tamen etiam si non dicatur, est necessariò intelligendum quòd in leg. Martius, expensis domini ædificium esset reficiendum, nam si expensis fabri reficeretur, tunc non domini, sed fabri esset periculum, quod esset contra illam leg. & quod domini periculum esse debeat vltra leg Martius, probatur ratione, nam ædificium cœptum cedit areæ. §. ex diuerso. Instit. de rerum diuisio. leg. qui res. §. aream. ff. de solutio. & sic fit ædificij domiuium eius cuius & solum erat, & cousequenter ad eum, vt potè dominum, periculum pertinere debet. leg. nec pignus. C. de pigno. acti. Ias. verò postquã communem sol. reprobauit, dedit aliam, scilicet q. l. Martius, loquitur in contractn tantũ bonæ fidei, nec ꝓcedat in cõtractu stricti iuris. l. verò & ideo hæsitatur, loquatur ecõtra in cõtractu stricti iuris, nec ꝓcedit in cõtractu bonæ fidei, nam secũdum eum in l. & ideo, artifex seu promissor tenebatur domum facere suis expensis, quo fit, vt cùm ad opus teneretur, quod est indiuiduum. l. si is qui quadringenta. §. quædam. ad leg. Falci. declarant Bartholus, & Iason, vbi suprà, certè parte tantum operis effecta nullatenus liberatur, quo fit vt eius fit periculum, & denuo facere teneatur expensis suis, scilicet artificis non expensis domini, licet sibi redintegretur dilatio. at in leg. Martius, artifex non expensis suis, sed domini, accepta mercede ædificium faciebat, nec artifex ad aliud tenebatur quàm ad operam suam præstandam, quo fit vt ædificio dirupto ipsius non sit periculum, sed domini, & deficit hæc solutio. absol. communi, quia secundum commnnem vtrobique reficiebatur ædificium expensis domini, at secundum Iason. in leg. Martius, tantùm non in leg. & ideo, tamen nouissimè dic referre sit stipulatio interposita ex causa lucratiua, an ex causa onerosa, nam primo casu puto procedere text. in l. & ideo hæsitatur, est periculum casus, licet quò ad incommoditatem dilationis pertineat ad dominum, tamen quò ad impensam pertinebit ad artificem, seu promissorem, nam qui promisit opus facere parte operis facta, constar nullatenus liberari, vt dixi, quo fit vt non aliter liberaretur quàm si

Int. l. & ideo hæsitatur, & l. Martius.

semel

semel integrum opus perfectum præstiterit, quod secus est in l. Martius, propter rationem Bar. & Ias. nam qnod in l. Martius, opus reficiatur expensis domini, omnes conc. at si stipulatio interposita esset ex causa onerosa, puta domum faciendam artifici centum aureis locaui, qui per solemnem stipulationem promisit fecerum aureis acceptis illam perfectam redditurum, quod hispanè dicitur (adestaxo oasu, ijesgo) iam verò pro habenda veritate præmitti, quod artifex in quæst. nostra suscepit totum opus, certa mercede pro conuerso opere constituta, vt sic respectus habeatur ad totum opus, non ad operis singulorum dierum, vel mensium, ita docet Bar. in l. opus quod adnersione. numero tertio. ff. locati. idq; patet, nam si artifex cum domino conuenisset, vt certa mercede constituta pro singulis diebus sen mensibus, quibus ipse operaretur sibi daretur, tunc sine dubio ad nil aliud quàm ad operas præstandas teneretur, pro quo facit l. qui operas. ff. locati.

Secundò præmitte quod si vniuersum opus faciendum certa mercede suscepit, tunc si culpa eius non arguatur de periculo, culpa leui contingente, regulariter tenetur non de contingente culpa leuissima, nisi etiam periculum in se susceperit, quo casu de periculo etiam leuissima culpa contingente tenetur, non de eo quod absque culpa contingit, hæc probantur in leg. opus quod adnersione. ff. locati. cum l. seq. tenent ibi glo. & Bart.

Tertiò præmitte quod d. l. Martius. dum ait Flaci, id est, domini esse periculum, potest intelligi de triplici periculo, de periculo seu in commoditate dilationis, quod sine dubio ad ipsum pertinet. d. l. & ideo, & de periculo expensarum, de quo dubitamus, & de periculo operis, id est, quòd artifex ædificium semel factum casu diruptum iterum facere non debeat. Et quòd de periculo dilationis non sit intelligendum, patet, quia cùm id sit leuis præiudicij, certè periculi appellatione dilationis incommoditas contineri non debet, argum. l. quoties. C. de precib. Imp. offeren. præterea patet per totum. C. & ff. de pericul. & commo. rei vend. quod periculũ intelligitur regulariter de periculo ipsius rei, & in speciem nostra sumi oportet, vt patet per d. l. opus quod aduersione, cum l. seq. Quòd autem de periculo ipsius rei hoc casu intelligendum non sit, paret, nam post partem operis factam eandemque concussam artifex amplius illam partem facere non teneretur, tunc eueniret, vt reliqua parte operis facta liberaretur, sicque eueniret absurdum, vt dominus totam mercedem præstaret, partemque tantùm operis haberet, quæ pars sibi fortè inutilis foret, cùm opus sit quid indiuiduũ, saltem solutione, vel stipulationes non diuiduntur. l. in execurione. §. in 2. de ver. oblig. leg. si is qui quadringenta. §. quædam, ad l. Fal. ff. quod esset maximum absurdum, argumen. leg. in executione, suprà allegat. in §. pro parte, superest ergo, vt intelligendum sit de periculo expensarum, quod pertinet ad dominum, nam si artifex insulam faciendam ducenris aureis suscepit, & facta insulæ parte dimidia opus concursum sit terræ motu, & sic absque vlla etiam leuissima artificis culpa, tunc non est dicendum artificem liberari reliqua operis parte facta, vt dixi, non quoque est dicendum, quòd ab vniuersa operis factione per factionem illius partis liberetur, nam tūc casus ille sibi lucro esset, vel esse posset, quod est contra leg. si priusquam. ff. locat. superest ergo, vt dicamus opus adhuc integrum faciendum redintegrata mercede, quod vltra istam rationem satis probatur in d. l. & ideo hæsitatur, nam cùm ibi dicatur integrum tempus indulgendum, est intelligendum ad integrum opus faciendum, nam si reliqua tantùm pars operis facienda esset, certè infra residua temporis fieri deberet, præterea ibi dicitur (ad insulam faciendam) ergo ad integram, nam simplex fundi vel domus appellatio, ad vniuersam refertur domum. l. si quis cum totum. ff. de excep. rei iudi. l. si plnribus, de leg. secundo. l. si plures, de lega. tertio. qno fit vt in duobus subueniatur fabro seu artifici, & in dilatione, in mercede redintegrandis. vnde patet veram esse communem solutionem, de qua per Bartholum in dict. l. si ira stipulatus esse m abs te. columna fina. de verbo. oblig. & Ias. ibi col. 3.

Infertur quod l. & ideo, quæ loquitur in redintegranda dilatione tantùm extendatur, vt procedat etiam in mercede redintegranda.

Infertur extensio ad l. Martius, quæ loquitur in mercede tantùm redintegranda secundum menm, & communem intellectum, vt procedat etiam in dilatione redintegranda, quod & iustificatur ea ratione, de qua suprà meminimns, qnia ædificiũ cœptum cedit solo pertinetque inte dominij ad dominum area non ad fabrum seu artificem, vnde si sine alterutrius culpa perijt domini non artificis damnum esse debet ex regula l. si pignus. C. de pig. ac. l. quæ fortuitis. eod. tit. vnde apparet subiectum esse in intellectum. Ias. vbi suprà, colum. 3. post Cum. ibi relatum.

SVMMARIVM.

1 *Deportatus & similes non possunt facere testamentum, cum communi.*

2 *Intell. authen. bona damnatorum. C. de bonis pro. Mortem naturalem an sequatur tacita ademptio bonorum.*

3 *Condemnatus damnatusq́, ad metallum iure communi, non testatur cum communi, contra nouiss.*

4 *Damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem hodie iure regio non perdit testamenti factionem.*

V 3 5 Dam-

5 *Damnatus in carcerem perpetuum an testetur.*
6 *Bannitus an testetur.*
7 *Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis.*
8 *Cadauer non punitur, cum communi.*
9 *Furor etiam superueniens liberat à pœna corporis afflictiua.*
10 *Cadauer interdum punitur.*
11 *Pœna corporalis interdum datur insensato.*
12 *Furiosus ex antè gesto potest exhæredari.*
13 *Pœna corporea quare non descendat in hæredes.*
14 *Pœna stat in finitur morte.*
Homo mortuus non est homo.
15 *Pœna etiam pecuniaria non transit in hæredes in criminibus publicis.*
16 *Hæredes possunt petere, vt procedatur ad purgandam infamiam accusati etiam in criminibus publicis.*
17 *Pœna pecuniaria an transeat in hæredes post sententiam.*
Fideiussoria obligatio sublata principali euanescit.
18 *Pœna pecuniaria an transeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.*
19 *Pœna an post sententiam quæ transit in rem iudicatam, transeat ad hæredes.*
20 *Pœna in priuatis delictis an transeat ad hæredes.*
21 *Pœna delicti an transeat in successorem dignitatis.*
22 *Pœna delicti quæ imponitur ipso iure semper transit ad hæredes.*
23 *Morte delinquentis liberatur fideiussor ipsius.*
Pœna transit contra hæredes, quando delictum opponitur excipiendo.
24 *Hæredes delinquentis an teneantur rei persecutione.*
25 *Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.*
Hæredes delinquentis tenentur post lit. contes. in priuatis delictis.
26 *Hæredes delinquentis etiam ante litem cont. tenentur quando per reum stetit quò minus lis contestaretur.*
Pœna transit ad hæredes delinquentis, qui delictum iudicialiter fassus fuit, licet lis contestata non esset.
Hæredes delinquentis etiam ante litem contestatam tenentur, quando delinquens ex forma statuti fuit contumax.
Pœna non transit ad hæredes etiam post lit. contest. nulliter factam.
Pœna non transit ad hæredes delinquentis post li. cont. consensu partium sopitam.
Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.
27 *Hæredes delinquentis tenentur si peruenit ad primum hæredem, licet ad ipsos qui conueniuntur nil peruenisset, & quid de iure cano. & quid in vsuris vel in contractu commissi.*
28 *Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis non tenetur quid in foro animæ, & quid in successore dignitatis, ibi.*
29 *Collegij diui Iacobi constitutio declaratur.*
30 *Pœnarum commutatio fit, ne delicta sint impunita.*
Pœna commutatur ex inhabilitate personæ plectendæ.
L. 3. tit. 1. lib. 5. ordinam.
31 *Furor superueniens an excuset à pœna.*
32 *Homicida an puniatur capitaliter, si vnum occidit, cùm alium vellet occidere.*

CAPVT XCVI.

DEportatus, & aqua & igni interdictus, & in metallum damnatus nō possunt facere testamentum, ista est vera & communis opinio, quam tenent Doct. per tex. ibi in l. eius. §. 1. ff. de testam. l. 2. in fi. C. qui test. fa. poss. vbi per Ias. & alios. Bar. in l. si quæramus. ff. de testam. Rolandinus in tract. testamentorum. rub. 1. Dec. consi. 442. in causa. nu. 5. consil. 278. in causa vertente. numer. 2. lib. 4. Pari. consi. 46. primum testamentum. colum. 2. lib. 3. Guiliel. Bened. in c. Raynutius, de test. in verb. & vxorem nomine. nu. 274. Alexand. consi. 95. requisitus. colum. 1. num. 7. l. si quis filio exhæredato. §. irritum, & §. eius, & vtrobique communiter per Doct. ff. de iniust. rup. l. quidam. ff. de pœnis. Ratio huiusmodi personæ serui pœnæ esse videntur, vel quasi sine ciuitate peregrini videntur, vt in d. l. quidam, & consequenter testari non possunt, non magis quàm serui, qui testari non possunt. l. filiusfamilias. ff. de testa. vel non magis quàm peregrini, qui similiter testari non possunt. l. 1. C. de hæredibus insti. Præterea bona huiusmodi personarum publicantur, vt in d. l. eius. §. 1. & consequenter testari non possunt, quia per legem fieri non debet, vt qui nulla bona habebat is faciat testamentum, vt in l. lex Cornelia. ff. de vul. & pup. subst. quod olim generaliter procedebat, hodie verò bona damnatorum licet regulariter publicentur, vt olim, fallit tamen quando supersunt descendentes, vel ascendentes condemnati, & transuersorum nonnulli qui præferuntur fisco, vt in auth. bona damnatorum. C. de bonis proscriptorum. quæ personæ non tam, vt hæredes vniuersales, quàm vt successores singulares admitti videntur, argumen. text. in leg. prima. ff. de iu. fis. & ibi ita not. Bartholus, vnde hodie bona damnatorum non publicantur nisi sub prædicta distinctione, vt in dict. authen. bona damnatorum, & ibi communiter Doctores, & in authen. vt nulli iudicum. §. fina. vbi Doctores communiter, Decius consilio 442. columna secunda. Ant consilio 61. strictè. Cæpol. consilio crimi. decimosept. visa. Abb. consilio. videtur. par. prima. † Quod tamen limita, vt procedat in damnatis ad metallum, vel opus publicum, vel deportatis, vel aqua & igni inter-

1 *Deportatus & similes nō possunt facere testamentum, cum cōmuni.*

2 *Intelle. auth. bona damnatorum. C. de bonis pro.*

interdictis, quibus omnibus mots naturalis non irrogatur, ſecus autē in illis. quibus mors naturalis, & vltimum ſupplicium irrogatur.

Mortem naturalē aa ſequatur tacita bonorum ademptio.

† Nam pœnam animæ amiſsionis ſequitur publicatio bonorum, vt reſoluit Corne. conſil.278. in cauſa vertente. col.1. lib.4. per tex. in l. quod ad ſtatum, & in leg. qui vltimo ſupplicio. de pœn. & ita ſentit Bar. in d. l. eius. §.1. & in l.1. ff. de bonis dam. & Pari. conſi. 46. num. 10. lib. 3. & hanc eſſe communem ſententiam, firmat Bar. in leg. 1. colu. 2. ff. de bonis dam. & Are. in l. eius. §.1. num.3. ff. de teſta. Alij autem diſtinguunt, vt in criminibus capitalibus, in quibus poſt condemnationem ſequebatur tacita ademptio bonorū, procedat d. auth. bona dam. vt in terminis. l.1. & l. fi. ff. de bonis dam. ſecus autem in reliquis criminib. & hæc diſtinctio videtur etiam communis ſecundum Bartol. in d. l. prima. ff. de bonis dam. & ſecundum Areti. vbi ſuprà.

Denique receptior op. mihi videtur, vt indiſtinctè is, qui damnatus eſt ad mortem, vel ad beſtias, vel metallum, vel opus publicum, vel deportatus eſt, vel aqua & igni interdictus, non poſsit facere teſtamentum etiam hodie, quod admittunt omnes, quos ſuprà retulimus, & quos infrà referemus. verùm quò ad bonorū publicationē, eſt differētia, vtrū quis ad mortē naturalem damnetur, vt tunc poſt ſententiam ſequatur tacita ademptio, & publicatio bonorum, non ſic in eo, qui ad metallum, vel opus publicum damnatus eſt, vel deportatus, vel aqua & igni interdictus, qua de re per Dec. Pari. & Alex. & Corn. in conſilijs ſuprà allega. per Alex. in num. 2. vſque ad nume. 11. in leg 2. C. qui teſt. fac. poſ. & ibi per Iaſ. col.1. & col. fin. & per Dec. nume. 27. & per Aret. in d. l. eius. §.1. num.3. ff. de teſt. plenè per Guil. Bened. in cap. Rayn. de teſt. in verbo, & vxorem nomine. nu.73. per Didac. de Couar. in rub. de teſta. in 3. partic. num. 27.

3
Dānatus ad metallum iure cōmuni nō teſtatur, cum communi contra nouiſ.

Hinc apparet † erraſſe Didacum de Couar. vbi ſuprà, qui in terminis iuris communis putabat damnatum ad metallum, vel opus publicum, vel ad beſtias, vel aqua & igni interdictum, vel deportatum teſtamentum facere potuiſſe, quod omninò falſum eſt, & contra glo. in l. eius. §.1. in verb. publicabuntur. ff. de teſtam. quæ communiter appro. eſt, vt ſuprà

4
Dānatus ad mortem naturalem vel ciuilem hodie iure regio nō perdit teſtamenti factionem.

retulimus, † hodie verò iure regio damnatus ad mortem, ſiue naturalem, ſiue ciuilem, non amittit teſta. factionem, niſi per ipſam ſentētiam omnia eius bona publicata fuerint. l.4. Tauri. licet olim etiam iure regio aliud eſſet. l. is. tit. primo. par. 6.

5
Damnatus in carcerem perpetuum, an teſtetur.
L.8.ti.15.lib.2.ord.

† Damnatus verò in perpetuum carcerem an teſtari poſsit, & iure regio indubitanter poteſt, ſecundum diſt. d. l. 4. iure verò communi, dic vt per Didacum de Couar. vbi ſuprà Guil. in dict. cap. Rayn. in verbo, mortuo. 1. nume. 129. Imo. nu.23. & Barb. col.10. in c. quia ingredientibus, de teſt. Ioan. Bern. in pract. crim. c. 129. in fi. bi autem omnes etiam iure regio iudices eſſe non poſſent, vt in l.2. ti.15. lib. 2. ord. ibi, ni otioſi, el que fuere de mala fama, o uiere becbo coſa por que vala menos, vt nos interpretamur.

6
Bannitus an teſtetur.

Similiter Bannitus noſtri temporis non poteſt facere teſtam. ita tenet Bar. ſub quadam diſtinctione, cum quo tranſeunt Imol. & alij communiter in leg. eius. §.1. ff. de teſt. Iaſ. poſt alios in l.1. C. de hæred. inſtit. col. fina. Bar. in diſputa. ſua, incip. Lucanę ciuitatis. Idem Bar. in tract. de banni. & op. Bart. communis eſt ſecundum Alex. nu. 4. in d. l. 1. vbi per Sali. Paul. & alios, & per Imo. in leg. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. vnde is longè minus Iudex eſſe poterit, nam qui ratione criminis inteſtabilis eſt, is improbus eſſe dicitur. §. teſtes autem. Inſt. de teſt. improbus autem Iudex eſſe non poteſt, vt in l.2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordi. ergò, &c.

L.2. titu. de los alcaldes lib.2. ordin.

Illud autem controuerſum eſt, an in quib. caſibus delinquentes & facinoroſi teſtantur, eorumque teſtamenta per legem ſuſtinentur, tunc ipſorum hæredes teneantur, vt pœna, quæ illis irroganda erat, in ipſorum hæredes deſcendat, quod videbatur arg. §. hæres quoque Inſt. de obl. quæ ex qua. contractu. leg ex maleficijs. §. hæres quoque. ff. de act. & obl. Id tamen receptum non ſemper eſt, ſed ſub conditione. de qua per glo. & l. omnes, in l. vni. C. ex delict. defunctorum. cuius legis omiſſa poſitione caſus contra illum tex. videtur opp. de tex. in l. ex iudiciorum. ff. de accuſ. & l. crimen. ff. de pœn. & l. de facto. ff. de pub. iud. & l.3. eod. tit. & l. fin. cum ſimi. C. ſi reus, vel accuſ. mort. fue. vbi etiam lite conteſtata contra defunctum hæres eius non tenetur, cuius contrarium ibid. in dict. leg. vn. dicitur, ergò, &c. Pro ſolutione horum contrariorum & ſimilium conſidero, quod aut loquimur in criminibus publicis, aut in priuatis. Primo caſu, ſ. in publicis, de quibus per text. in l.1. ff. de pub. iud. & Inſt. de publi. iud. per totum. facio tria membra, nam aut loquimur de pœna afflictiua animati corporis, aut de pœna priuatiua ſtatus, aut de pœna priuationis bonorum vel alia pecuniaria.

7
Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquente.

Primo caſu ſit regula, quòd pœna afflictiuà corporis finitur morte delinquentis, ita intelligitur l.3. & l. defuncto, de publi. iudi. & leg. crimen de pœnis, & leg. fina. C. ſi reus vel accuſ. mort. fue. Ratio huius eſt, quia illa eſt pœna ſenſus, mortuus autem non ſentit, vt eſt notum. † Hinc eſt, quòd ſi quis etiam poſt ſententiam naturaliter deceſſerit, non deberet in eum executio fieri, puta ſuſpendium vel decapitatio, vt ponit Cin. in l.2. C. qui teſtam. face. poſſunt. Bal. in d. l. vn. 2. col. in medio, & Ange. ibid. prima col. poſt medium. & Alex. in d. l.2. C. qui teſta. facere poſſ. poſt alios per eum ibi relatos, quamuis Bal. ibi dicat hoc relinqui arbitrio iudicis, & ideò iudices maleficiorum

8
Cadauer non punitur, cum communi.

 peſſi-

pessimè faciunt vtentes contraria consuetudine, vt per Doct. in dictis locis, illud ergò quod
9 non sentit, non debet puniri. Facit in simili & à fortiori, quod eleganter dicit Bal. in l. furiosum. C. qui testamen. fac. poss. quòd si aliquis tempore sanæ mentis cōmisit homicidium, vel aliud delictū, propter quod debet decapitari, deinde efficiatur furiosus, quòd durāte furore non poterit puniri in personam, licet in bonis secus, & idem tenet Bal. in l. humanitatis. II. col. C. qui testamen. fac. poss. & in c. 1. de eo, qui inter. fratrem suum in vsibus feu. Idem Imo. in leg. ex facto. pen. col. ff. de vulg. & pup. substit. Idem Imo. in cap. Raynutius, de testam. in materia exemplariæ substitutionis. Imò quod est plus, si aliquis fecisset delictum tempore sanæ mentis, & etiam esset condemnatus, deinde effectus furiosus, non deberet in personam puniri, sed esset princeps consulendus, secundum eum, allegat l. diuus. versicu. si verò. ff. de offic. præse. quæ quasi nihil facit, sequitur Alex. in d. l. furiosum, & ista est communis sententia, quamuis aliqui teneant contrarium, si ergò viuens effectus furiosus non punitur de delicto antè commisso, etiam condemnatione præcedente ante fauorem, ergò à fortiori ille, qui post delictū est naturaliter mortuus, vt in nostro casu.

Furor etiam veniens, liberat à pœna corporis afflictiua.

10 In casibus tamen illud, quod non sentit, punitur. Nam videmus, quòd accusatus criminaliter & condemnatus si moriatur, non tamen potest sepeliri, nisi licentia impetrata à iudice, qui condemnauit. l. 1. & 2. ff. de cad. punito. faciunt notata in clem. 1. de pœni. & remiss. Item si quis se occidat, qualitercunque siue impatientia doloris, siue propter delictum à se commissum, non debet in ecclesia sepeliri, tex. in c. placuit. & ibi gloss. notab. 23. q. 5. Ratio fortè huius casus est, quia pœna priuationis sepulturę recipit corpus absque anima existens, viuus enim non sepelitur, sed mortuus, & ideò de natura huius pœnæ est hoc, quòd post mortem infligatur, non ergò mirum, si post mortem possit imponi & repeti, quòd istam rationem ponit Bald. in d. l. vnic. 2. colum. post medium. Item alio casu, illud quod non sentit, punitur, scilicet in casu cap. cùm ad monasterium. §. primo. de statu monacho. vbi si monachus non reddit in vita rationem suæ administrationis bonorum ecclesiæ, post mortem etiam punitur, quia debet extra cœmiterium in stercore sepeliri, & illum text. allegat Imola in d. l. defuncto. ff. de publi. iudi. Item est alius casus singularis in leg. secunda. ff. de cada. puniro. vbi est text. quem Barto. ibi dicit non esse alibi, quòd ille, qui propter delictum non potest morari in ciuitate, non poterit etiam post mortem ad ciuitatem reduci, vt ibi sepeliatur, & sic punitur etiam post mortem.

Cadauer interdum punitur.

11 Alius casus & singularis est, vbi illud, quod non sentit, vel quod ratione caret, punitur, scilicet in cap. mulier. 15. q. 1. vbi si canis vel aliud animal, quod ratione careat, mulierē ascendat, vtrunq; igni debet comburi, facit tex. in cap. reos. 23. quęst. quiota. vbi similiter dicitur, quòd qui coierit cum iumento, morte moriatur, sed caue, quia nihil dicitur de iumento, sed de illo, qui coierit cum iumento, & ideò d. cap. mulier, allegatur tanquam singulare, vt dixit, ego tamen dico, quòd est text. similis originaliter in Leuitico, cap. vigesimo, vbi text. dicit, Pecus quoq; occidit, &c. rationem ponit text. in d. cap. mulier, scilicet quia tali flagitio contaminata indignanti refricant facti memoriam, &c. ac si dicat, quòd illud puniturí ibi propter immanitatem criminis.

Pœna corporalis interdū datur insensato.

Alium casum reperio in fortioribus terminis, quem ponit Bartol. in l. nunquam. §. si vi. ff. de vsucap. per illum tex. vbi tenet, quòd si aliquis commisit peccatum mortale, cùm esset sanæ mentis, deinde efficiatur furiosus, & moriatur in furore, quòd dicitur discedere in mortali peccato, & damnabitur apud Deum, & tamen solemus dicere, quòd mitius agitur cum Deo, quàm cum homine, vt dicit glo. in l. si quis eam. §. voto. ff. de pollici. & mitius cū lege, quàm cum ministro legis. leg. Celsus. ff. de arbitris. facit l. si is qui animo. ff. de acquireu. possessio. cap. maiores, ad fin. de baptism. cum simil. sed in illo casu contingit fortè propter dominicum præceptum, quo caoetur, Vigilate, &c. quia nec scitis diem nec horam, vnde non debuisset peccasse ante furorē, & si cest, quòd sibi imputetur, & vide quæ dixi in d. §. diui.

Item reperio alium casum, nam si filius ante furorem verberauit patrem, vel commisit causam ingratitudinis, propter quam de iure potest exhæredari, deinde efficietur furiosus, talis furor non purgat vitium ingratitudinis, imò potuit exhæredari à patre, ita Barto. in l. ex facto, in princ. ff. de vulg. & pupilla. substitu. 7. colum. probat hoc text. singula. in leg. si. §. sed cùm antiquitas. C. de cura. furio. de quo singula. in apostil. ad Abb. in c. in literis, de rescrip. facit l. de creationibus. C. de episc. audi. ibi ergò filius punitur tempore furoris, & sic eo tempore, quo non sentit, potest tamen dicere, quod ibi agitur de pœna, & non corporis, prout in casu nostro, & sic non obstat. Præterea in exhæredatione, quam facit pater de filio, non requiritur processus, nec sententia condemnatoria, prout requiritur ratione delicti, vt corporaliter puniatur, & sic est ibi casus specialis. † Concluditur ergò ex prædictis, quòd pœnę corporis afflictiuæ regulariter finiuntur morte delinquētis. Ex quo sequitur, quòd hæredes delinquentis nō tenentur ad pœnam, ad quā tenebatur defunctus, cùm illæ pœnæ sint morte delinquentis finitæ per suprà dicta iura, & Quia pœnæ suos debent tenere auctores. leg. sancimus. Cod. de pœnis, & quia alius pro alio regulariter non punitur,

12 *Furiosus ex antè gesto potest exhæredari.*

13 *Pœna corporea quare nō descendat in heredes.*

11 *Pœna corpo-*

nitur, vt in regula iuris, & l. ſi quis in ſuo. §. legis. C. de inoffi. teſtam. & pro hoc, quia non eſt licitum libero homini dare ſe alicui in quæſtionem, vel ad torturam, ſecundum Bar. in l. cùm ſeruus. ff. de condi. ob cauſ. & in leg. interdum. §. qui furem. ff. de furtis, quamuis gl. ibi velit contrarium, nemo eſt enim dominus membrorum ſuorum. l. liber homo, in princ. ff. ad legem Aquil. Item quia tortura eſt meri imperij. leg. defenſoris. C. de defenſ. ciuitat. & in auth. de teſti. collat. 7. & notatur in leg. imperium. ff. de iuriſd. om. iud. ergò pacto priuatorum concedi non poſſunt. l. priuatorum. C. de iuriſdi. om. iudi. c. ſignificaſti, de foro cõpeten. Si ergò expreſſe liber homo hoc facere non poteſt, ergò à fortiori, nec tacitè, ſcilicet ſoccedendo delinquenti, facit l. 1. §. vſque adeò. ff. de iniurijs. vbi non poteſt quis expreſſe permittere alicui, quòd eum percutiat, vel corpus eius cruciet, & ibi vide Bar. ergò à fortiori, nec tacitè, vt dixi. Nec obſtat, quòd hæres adeundo videtur quaſi contrahere, & ſe obligare ad debita defuncti. Inſtit. de obliga. ex quaſi contractu. §. hæres. ff. de actiò. & obliga. leg. ex maleficijs. §. hæres. l. apud Iulianum. §. ſi. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur, quia illud eſt verum, quò ad ea, ad quæ ſe potuiſſet obligare expreſſe, vt ad illa teneatur adeundo hæreditatem, per quam aditionem videtur ſe obligare tacitè, ſed ad illa, ad quæ ſe expreſſe obligare non potuit, puta ad pœnam delicti alieni, vt dixi, non videtur ſe obligare tacitè, ſ. adeundo, quia quòd expreſsè fieri non poteſt, nec tacitè. l. qui ad certum, cum ſimi. ff. locati. facit l. liberos, & l. nec ſi volens, & q. ibi Bald. C. de libe. cau. Ad prædicta optime ſeruit glo. ſingula. in c. homo. 23. quæſt. 5. quæ vult iuncto tex. quòd per pactum non poteſt quis fideiubere, vel ſe obligare pro alio ad pœnam corporalem, quia non eſt dominus membrorum, &c. & illam gloſſ. allegat Bald. in leg. ob æs. ad fi. C. de actio. & obligat. licet non ad hoc propoſitum, ergò à fortiori in noſtro caſu non tenebuntur hæredes. Item facit quod dicit notabiliter Bal. in l. 1. 2. quæſt. C. ne filius pro patre, vbi quærit, nunquid valeat ſtatutũ, quòd pater teneatur pro debito filij. & gloſſ. ordinaria dicit, quòd ſic in rub. de decr. decur. lib. 10. quod eſt verum ſecundum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc poteſt ſe obligare per patrem, ergò per ſtatutum, vt not. in l. nec ex prætorio. ff. de reg. iur. & in l. non impoſsibile. ff. de pact. facit l. ſi. ad ſi. C. de fidei. vbi tex. eleganter dicit, ſicut pacto contrahentiũ hoc fieri conceditur, quare non ipſa legis poteſtate hoc fieri permittatur. ſecus tamẽ eſt ſecundum eum, & hoc pondero in pœna corporali, allegat nota. per glo. in d. c. cùm homo. 23. quæſtio. 1. vide Iaſo. in l. de quibus, de ll. ſuprà char. 3. col. 1. ad fin. vbi reputat illam glo. ſing. Idem ergò dicendum, & à fortiori in noſtro caſu cùm de hoc non ſit lex, nec ſtatutũ ad id, quod notat Bald. in rub. C. res inter alios acta. prima col. vbi tenet, quòd licet valeat ſtatutum, quòd conſortes teneantur ſoluere pœnas pecuniarias bannitorum, per glo. in dict. rub. de decre. decur. & illud ſtatutum ſit tolerabile, quamuis non laudabile, vt notatur in authen. vt nulli iudic. §. qui verò. col. 9. pœnas tamen corporales, vt infamias, ſtatutum innocentibus imponere non poteſt per delictum alienum, quia eſt contra ius diuinum, cũ nec conſenſu fieri poſsit, per notata per glo. in d. §. cũ homo. 23. quæſt. 5. quod eſt diligenter notandum, & de materia illius gloſſ. ponunt domini Canoniſtæ in rub. extr. de fideiuſſ. Concluditur ergò, quòd pœna corporis afflictiua extinguitur morte delinquentis, nedum quò ad delinquentes, ſed etiam quò ad hæredes eius, & hoc de primo membro.

14 *Pœna ſtatus finitur morte.*

Secundũ membrum † eſt de pœna priuatiua ſtatus, in quo breuiter dico id, quod in præcedenti, ſcilicet quòd mortuo delinquente extinguitur illa priuatio, ita tenet Bal. vno verbo, in d. l. vni. a. col. poſt medium. ratio huius eſt, quia mortuo ſubiecto non cadit priuatio nec habitus, arg. ff. ad legem Aquil. l. huic ſcripturæ. Priuatio enim præſupponit habitum. leg. fina. ff. ſi cert. peta. leg. decem. de verb. obligat. leg. manumiſsiones. ff. de iuſti. & iure. cap. ad diſſoluen. cum ſimil. de deſponſa. impu. ſed in mortuo non eſt habitus, licet olim fuerit, Quia mors omnia ſoluit, nedũ tutelã, in auth. de nup. §. deinceps. col. 4. Inſtit. quib. modis tut. fini. §. ſimili modo, ergò eo mortuo extinguitur priuatio. Tertia ratio eſt, quia habitus & paſsiones requirunt ſubiectum. l. qui libertinus. §. poſthumus. ff. de operis libert. ſed in mortuo non eſt ſubiectum, ergò nec habitus, & per conſequens nec paſsio, & ſic priuatio non poteſt habere locum. Quarta ratio poteſt eſſe, quia extincto ſubiecto extinguuntur accidentia ſubiecti. leg. 3. §. ne tamen. ff. de vſufruct. Inſtitu. de vſufru. §. primo. Ex quo infertur, quod mortuo Monacho hærede inſtituto, & ſic extincto ſubiecto, extinguitur trãſmiſsio hæreditatis non agnitæ, & ſic ad monaſterium non tranſmittit hæreditatem non aditam, quæ tranſmiſsio eſt quoddam accidens, & ſic extincto ſubiecto extinguuntur accidẽtia ſubiecti, & ita per iſtam rationem inter alias dixit Bal. in l. 1. C. quæ admi. ad bon. poſſ. 13. collat. cum ſequen. vbi plenè, modò ſic priuatio ſtatus alicuius eſt quoddam accidens, vt patet, quia poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem, ergò extincto ſubiecto, id eſt, mortuo delinquente, extinguitur accidens, id eſt, priuatio.

Quinta ratio poteſt eſſe, quia homo mortuus non eſt homo, eſſet enim oppoſitio in abiecto, nam ſi homo ergò non mortuus. & ſi mortuus nõ homo. l. ſi homo mortuus, de ver. obligat. l. Seruo manumiſſo, vbi notantur ff. de cond. indeb. l. falſius. C. de furtis, nam ſi procu-

Homo mortuus non eſt homo.

procnrator, ergò nnn est falsus, & si falsus, nnn procurator, quia quod falsum est, nihil est. ff. de verb. signi. l. Paulus, sicut denarius falsus, non est denarius, gloss. singu. in l. 2. C. de hæreti. facit l. si cum aurum. ff. de solutin. & leg. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pignn. actio. Si ergò homo mnrtuus non est hnmo, ergò impossibilis est priuatin post mortem, cùm debeat esse priuatio status hnminis, qui homn non est in rerum natura, vt dixi. Concluditur ergò, quòd pœna priuatiua status hnminis extinguitur per mortem delinquentis, nedum quò ad delinquentem, vt modò dixi, sed etiam quò ad hæredes eisdem ratinnibus, & rationibus quas dixi in membro præcedenti.

15 *Pœna etiam pecuniaria non transit in hæredes in crimi. publi.*

Tertium membrum est † de pœna ademptionis bonorum, vel alia pecuniaria, an extinguatur per mnrtem delinquentis, & hic aduertendum, aut reus decedit ante sentētiam, aut post senrentiam appellatinne pendente, aut post sententiam appellatinne nnn interpnsita, poterit ramen interponi, quia nnn erāt lapsi 10. dies, aut post sententiam, & post lapsum decem dierum, & sic post sententiam transactam in rem iudicatam. Primo casu regula est, quòd pœna bnnorum nnn transit contra hæredes, mndò reus decesserit lite contestata, modò nnn. tex. est in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. in princ. & in hoc differt à priuatis delictis, vt infrà subijciam, hæc tamen regula fallit in multis casibus, quos ponit ibi gloss. & glo. Instit. de hæredi. ab intest. §. per cnntrarium, & gloss. Institu. de per. & tempera. acti. §. non omnes, & gln. in d. l. vni. In fi. glnss. magna. & gln. in l. ex testa. C. de testam. manu. & gloss. in leg. 1. C. si reus, vel accusat. mortu. fue. & aliquid per gl. cap. causam quæ, el secundn, extrà qui filij sunr legiti. Alius casus est in leg. filio. §. sententia. ff. de adimen. lega. quem addit Bar. in d. l. ex iudiciorum, ad fin. & aduerte, quia in d. §. sentētia est casus singularis ad aliud, quòd licet mnrtun delinquente sit extinctum crimē, quò ad personam ipsius, ramen hæredes rei pro eorum interesse, & pro purganda infamia defuncti possunt petere, quòd prncedatur ad sententiā, & declarerur defunctum non cnmmisisse delictum, & ille casus est vnicus in iure, secundum Bald. in d. l. vni. tertia col. ante medium, & cnmmendatur pro singula. In addi. ad Bar. in d. l. ex iudiciorum, in prin.

16 *Hæredes possunt petere, vt procedatur ad purgādam infamiam accusati etiam in criminib. publicis.*

Alius casus est, in quo reo mortuo ante sententiam transit pœna bonnrum cnntra hæredes, scilicet quando reus mnrtem sibi cnnstituir post litem conrestatam, vel postquam fuerit in crimine deprehensus, text. est in l. defunctus. C. si reus, vel accusa. mnrt. fue. & in l. fi. §. 1. ff. de bnno. enrū, qui mnrtem sibi consci. glo. in l. defnncto, in princ. ff. de publi. iudi. Ratin est, quia eo ipsn, quòd mortem sibi cnnsciuit, videtur delictum confiteri. d. l. fin. de bonis eorum, nnn ergò mirum si transeat contra hæredes, regula ergò dictæ leg. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante sententiam mortuus est, non in en, qui se ipsum occidit, qnod not.

17 *Pœna pecuniaria an trāseat in hæredes post sententiam.*

Secundo casu principali, scilicet quādn decessit post sentētiam appellatinne pendenre, tunc habemns iura, quæ distinguunt, aut condemnatio persnnæ includit bona per consequentiam, aut sunt duo iudicia æquè principalia, id est, quia senrētia fuit lata de persnna, item de bnnis expressè. Primo casu nnn est necesse, quòd hęres prosequarur appellatinnem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur accessnrium, scilicet quò ad bona. Secundo verò casu sunt æquè duo principalia, & licet vnum tollatur, aliud remanet, argum. ff. de serui. vrba. prædin. leg. si domus, & l. 1. §. pen. verb. cum simil. est ergò necesse, quòd hæres appellatinnem prosequatur, aliàs applicabuntur bnna fisco, istam distinctionem pnnit tex. notabili in l. fin. C. si reus, vel accusa. mortu. fue. & in l. si is qui. C. si penden. appellat mnrs inter. & gln. in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. pater ergò quòd abolitn principali accessorium est sopitum, & à iudicis cognitinne alienum ac substractū, vt dicunt ll. suprà alleg. Item considera prn alia ratinne, quòd tacita ademptin non est sententia hnminis, sed legis, senrentia enim hominis est vna tantùm, & ideò appellatinne ab en interposita, si mors interim superueniat absnrpta est sententia hominis, & per consequens tacita sententia legis. l. 1. in fi. ff. ad Turpil. leg. furti. §. 1. ff. de his qui nntan. infam. & not. in l. 1. & fin. C. si à nnn compe. iudi. verba sunr elegantia. Bal. in l. 3. post princip. C. si penden. appellat. mors interue. Et ex ista ratione. ego nouissimè, quò ad proposirum infero rarionem, quare secunda stipulatin, puta statim purgat moram præcedētem, commissam in obligatione primæ, iuxta l. parui refert. ff. de cond. furt. & nnta plenè in l. eum, qui ira. §. si hnminem, de verb. obligar. & in leg. quoties. ff. de nouatin. & in leg. si aliquem. eodem titu. & in leg. quindecim. §. si cùm mihi Stichnm. ff. de solutin. Ratio enim illa est, quia cū per secundam stipulationem puram statim tollatur obligatin prima. dic. l. parui. ergò nullo modn potest subsistere mnra, quæ erat ibi cohærens & accessoria, & veniebat in quandam consequentiam, sicut dicimus in casu dictæ l. fin. si reus, vel accus. & in l. 3. si pen. appe. mnrs inter. vbi sublata sententia principali per mortem defuncti statim tollatur sententia tacita, quò ad bona, quia veniebat in consequentiam, & accessoria enim naturam sequi cnngruit principalis, vt in regula iuris fac. singul. glo. in l. si hæres pecuniā. ff. ad Trebellia. quæ dicit † quòd oblig. fideiussnria nunquam reperirur sublata principali, & illa glo. semper allegatur secundum Bald. in l. intelligere.

Fideiussoria oblig. sublata principali euanescit.

gere. C. de luitio. pigno. & est sing. secundum eum in l. 1. §. ille autem nouissimus, in fin. C. de lati. liber. tollen. & eam allegat in l. 1. C. de satisda. prima col. in fin. & in l. & si is, quem. C. de prædi. mino. Scias tamen quòd in criminalibus accessorium non dependet à principali, nec sublato principali tollitur accessorium, vt notanter ponit Bal. in leg. transigere, in fi. C. de transactio. arg. ff. de adulte. l. denunciasse. §. quæritur. & in l. athletas. ff. de fals. & ideò mortuo principali, & sic extincta accusatione ipsius, tamen accessorij possunt accusari & puniri, secundum Bal. facit l. 1. C. si reus, vel accusat. mort. fue. & ibi per Cin. quod videtur contra distinctionem, de qua suprà. Sed non obstat, si aduertas, nam ibi loquitur de alio accessorio, quod alio respectu potest dici principale, nos autem loquimur, quò ad bona, quæ dicuntur merè accessoria. authen. ingressi. C. de sacrosan. eccle. l. si adoptauero. ff. de precario. cogitabis, & hoc de secundo casu principali.

18 *Pœna pecuniaria an transeat in heredes mortuo infra tempus appellandi.*

Tertio casu principali, † scilicet quando decessit in tempore, quo poterat appellari, & sic infra decem dies à tempore latæ sententiæ habemus. glo. in d. l. ex iudiciorum. ff. de accusa. quæ dicit idem esse, quod in casu præcedenti, scilicet vt debeamus distinguere, an adeptio bonorum sit tacita, & veniat in consequentiam principalis, & tunc non transit pœna ad hęredes, nec teneantur prosequi, aliàs secus, & sic vult in effectu idem esse, quando mortuus decedit infra tempus datum ad appellandum, & quando decedit appellatione interposita & pendente, & illam gloss. tenet ibi Din. & dicit non esse alibi, & non est alibi secundum Bar. ibidem, illam glo. sequitur Salicet. in l. fina. C. si reus, vel accus. mor. fue. & Bal. in d. l. 3. C. si reus, vel accusa. mor. fue. contrà tenet Bart. in d. l. ex iudiciorum, post Iaco. de Raue. dicit enim, quòd si reus decedat infra tempus, quod est datum ad appellandum, & ipse non appellat, verificatur prædicta l. ex iudiciorum, quia decedit lite contestata, & condemnatione secuta, ad hoc igitur, vt hæres hoc beneficium habeat, debet appellare, & appellationem prosequi, vt d. l. 3. C. si penden. appel. secundũ Bar. Idem tenet Cin. in l. fi. C. si reus, vel accusa. mor. fuerit. Idẽ contra illam glo. tenet Ang. in l. nostra, in medio, quamuis dicat illam glo. nõ esse alibi, de quo per Bal. in l. curam. 4. col. vbi dicit illam glo. sing. non tamen videtur se firmare, cogitabis super hoc.

19 *Pœna an post sententiam, quæ trãsit in rem iudicatam, transeat ad heredes.*

Quarto casu principali, quando † reus decessit post sententiam translactam in rem iudicatam, tunc pœna bonorum benè transit contra hæredes. tex. est in d. l. ex iudiciorum, in prin. Ratio potest esse, quia secuta condẽnatione iam incipit teneri ex quasi cõtractu, qui celebratur in sententia. l. 3. §. idem scribit. ff. de peculio. nota. in leg. 2. glo. magna. ff. de præto. stipula. sed actiones ex quasi contractibus transeunt contra hæredes. C. de hæred. actio. per totum, cum simili. ergò, &c. Istam rationem vult Bar. in leg. defuncto. ff. de publi. iudi. & in extrauaganti, qui sunt rebelles, in versi. rebellando. & Bal. in l. nostra. 3. col. ad fi. & facit, quia per sententiam iura efficiuntur fortiora, & validiora, iuxta plenè nota. in l. 1. C. de iudi. sed aduerte, quia hæc ratio mihi nõ potest placere, nam quemadmodum per sententiam eodem modo per litis cõtestationem videtur quis quasi contrahere, vt dictis iuribus. ergò ista ratione attenta post litem contestatam, etiam non secuta sententia deberet pœna transire contra hæredes, cuius contrarium dicit d. l. ex iudiciorum, quæ requirit sententiam, ergò ratio falsa, cogitabis. Et adde quòd dicta l. ex iudiciorum, procedit non solùm quando est lata sentẽtia, vt ibi in tex. sed etiam quando aliquid interuenit, quod æquiparetur sententiæ, puta confessio solennis in iudicio, nam tunc possunt bona applicari fisco non obstante morte rei, secundum Specu. in tit. de accusa. §. 1. ver. quid solutio. Idem tenet Bar. in l. 1. ff. de pœna deli. a. col. Idem vult Bal. hic. 3. col. in prin. nisi reus reuocet confessionem, & probet contrarium per ea, quæ notantur in l. creditores. §. iussus. ff. de appella. in glo. Idem vult Ange. in dict. leg. vnica. vlt. col. versi. quid autem si reus non est contestatus, &c. Ego addo in simili glo. singularem, & quod ibi plenè per Doctores in l. 1. §. 1. ff. si ex noxa. cau. agat. vbi videas. Imò quod est plus secundum Bal. ibi in d. l. vni. 3. col. post principium, & sine confessione si erat conclusum in causa, & liquidò probato maleficio non impedietur sententia, quia cùm esset de necessitate ferenda contra reum, quodammodò trahitur retrò. argu. ff. de mino. l. denique. §. 1. & ista perpetuò notabis pro duplici extensione ad d. l. ex iudiciorum, in princ. dicas ergò, quòd requiritur sententia, vt ibi, adde, vel æquipollens, vel aliud, quod necessariò inferat cõfiscationem, & hæc quæstio, quòad istum quartũ casum principalem. Alias duas extensiones ad d. l. ex iudiciorum, si benè aduertas, colligas per Bar. ibi versi. quæro, pone quòd secundum statuta, &c. Et hæc videntur sufficere, quò ad crimina publica.

Secundus articulus principalis † de criminibus priuatis, in quo sic procedo, & dico, q. 20 *Pœna in priuatis delictis an transeat ad heredes.*
autlis non est contestata, nec aliquid ad hęredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d. l. vni. & in l. sicuti pœna. ff. de reg. iur. 4. colum. & l. pupillo. §. 1. eod. tit. cum sim. Ratio est clara, nam ratione peruentionis nõ, quia nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguitur. C. si reus vel accus. mor. fue. per totum. & Quia pœnæ suos debent tenere auctores. leg. sancimus, de pœnis. facit illud, Filius non portabit iniquitatem patris, &c. cum varijs similibus. hæc

regula

regula procedit nedum in actionib. descéden tibus ex delicto, sed etiam in descendentib. ex quasi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. est in l. filiusfamil. in fine, cum l. sequen. ff. de iudi. & Barto. in leg. prim. 2. colum. ante med. ff. de priua. delict. Secundò hæc regula procedit nedum in successore hæreditatis, sed etiam in successore dignitatis, puta in prælato, vt s. non teneantur ex delicto prælati, vt probatur in l. licet. §. si ex causa. ff. de procu. facit l. meminerint, cum simil, C. vnde vi. ita Bar. in d. l. 1. 2. col. in medio. Ang. ad fin. in d. l. vnica. Cin. in l. 1. §. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtemp. per Ioan. And. in c. 1. vt lit. non conte.

Pœna delicti an transeat in successoré dignitatis.

21 † quod procedit, & est verum, quá do prælatus tenebatur ex delicto suo nomine, non nomine dignitatis vel prælaturæ, si autem prælatus tenebatur nomine dignitatis, tunc successor tenebitur insolidum, quia est eadem dignitas, vt probatur in c. cú dilectus, de ordi. cogni. & quod ibi notatur per Inno. & ponunt Doctor. in supradictis locis, quod benè nota.

Pœna delicti quæ imponitur ipso iure, semper trásit ad hæredes.

22 Hæc † regula limitatur, vt non procedat quando pœna imponitur ipso iure, nam tunc benè datur contra hæredem, etiam si nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Syllа. & in simili. leg. commissa, de public. ratio, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, sed ad pœnam à iure impositam exigendam, meritò transit contra hæredem, & hoc ponit Bar. in leg. prim. de priuat. delict. 2. col. in prin. & Docto. in d. l. vni. & pro hoc est glo. in l. si quis iniquum. §. quod autem. ff. quòd quisque iur. & illa glo. est singula. ad hoc secúdum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. sibi con sciue. & hæc est communis sententia, tene menti.

Morte delinquentis liberatur fideiussor ipsius.

23 Tertiò vltra omnes pro extensione addo, † quòd nedum morte rei extinguitur crimen, quòad delinquentem, & hæredes omnes, sed etiam fideiussio pro maleficio extinguitur morte fideiussoris, ita quòd talis fideiussio non transit contra hæredem, ista est glo. singu. & perpetuò notanda secundum Angel. ibi, Institut. de fideiusso. §. fideiussor videbatur in contra. quia ille fideiussor tenetur ratione sui contractus, quia se obligauit, sed regula est, quòd fideiussor contractus, non tamen ipse obligatur, sed etiam hæredem reliquit obligatum, dict. §. fideiussor, ergò, &c. sed solutio potest esse, quòd licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti per alium commissi, vnde quemadmodum hæres delinqués non tenetur mortuo delinquente, eodem modo nec hæres fideiussoris mortuo fideiussore, cogita.

Pœna transit contra hæredes, quádo delictum opponitur per modum exceptionis.

Secunda † principalis limitatio est, scilicet quando pro pœna delicti causatur exceptio, hoc est, quando delictum opponitur in modum exceptionis, nam tunc pœna benè transit contra hæredes, hoc etiam tenet gloss. quæ ad hoc allegatur in dict. leg. 3. §. quod autem. ff. quòd quisque iur. & illam glo. ita intelligit Angelus in d. l. vnica. 2. colum. in medio, & omnes in d. §. quod autem. Ratio huius casus est, quia nó potest imputari ei, qui solú habet exceptionem, quare non fecerit litem contestari, cùm non sit in potestate eius, quando actor agat, leg. purè. §. fin. ff. de doli exceptio. & istam rationé ponit Bald. in lectura antiqua, in d. §. quod autem, & Moderni ibidem. Facit optimú simile, nam quando actor per subterfugia, & morá rei non potuit litem contestari, & interim mortuus est, tamen ex quo non extitit per eum, perinde habetur, ac si lis esset cóntestata, text. est singula. in l. si eum. §. qui iniuriatum. ff. si quis cau. de quo infrà subijciam. potest etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem, s. quia exceptiones faciliùs tráseunt ad hæredes, quá ius agendi, secundum Bar. & Doc. in d. l. 3. §. si filius. ff. quòd quisq; iur. hinc est quòd ius excipiendi transit ad singularem successorem. l. etiam si in rem. ff. de iureiur. secus in iure agendi, quod tene menti.

Tertia limitatio est † quando agitur actio- 24
Hæredes delinquentis an teneantur rei persecutione.

ne descendente ex delicto, non tamen ad vindictam, sed ad rem, & sic est actio persecutoria, vt est videre in conditione furtiua, ná illa benè datur contra hæredes, etiam si nihil ad eos peruenerit. l. si pro fur. §. fi. ff. de cond. furti. & l. in condi. eo. tit. & l. si duo. §. Idem Iulianus. ff. de iur. iur. & Instit. de oblig. ex delict. §. fin. Ratio huius est, quia condictio furtiua non est merè pœnalis, imò est rei persecutoria respectu agentis, & ideò nimirum si legat hæredem rei. Istam rationem ponit Angel. 2. col. in medio. in d. l. vni. C. ex deli. defunct.

Frequétia delinquendi auget pœnam.

Secunda ratio est, scilicet propter furtorum frequentiam, istam ponit Bar. in l. 1. ff. de priu. delict. 1. col. vult dicere, quòd quia furta sæpè committuntur, ideò nimirùm si degeneret ista actio, vt scilicet detur contra hæredes, quamuis ad eos nihil perueniat, pro ista ratione allego text. vulgatum, in l. aut facta. §. fin. ff. de pœnis. vbi est tex. quòd iusta est causa aggrauandi pœnam pro aliquo delicto, quando illud delictum nimiùm frequentatur, & ad istam rationem allego glo. in c. admonere, ad fi. 33. quæst. 2. quæ dicit, quòd quamuis magis peccet interficiens matrem, quàm qui vxorem, tamen magis punitur interficiens vxorem quàm matrem, vt in illo tex. ratio est secundum glo. quia homines proniores sunt ad interficiendum vxores quàm matres, ergò magis debent puniri per suprà dictam rationem, & vide per Abb. in c. at si clerici, de iudicijs, in princi. secunda col.

Quarta principalis limitatio est, † quando 25
Hæredes delinquentis tenétur post litem conte. in priuatis delictis.

lis est contestata contra defunctum, nam tunc benè transit contra hæredes. vt in d. leg. vni. & in l. pupillum, & l. sicuti, de regu. iur. & leg. omnes, & l. sciendum. ff. de act. & ob. & leg. 1. ff. de priua. delictis. ratio potest esse, de qua su-

prà

prà dixi, ſ. quia per litis conte. quaſi cootrabitur. l. 3. §. idem ſcribit. ff. de pecu. not. in l. 2. gl. mag. ff. de præto. ſtip. Item qoia per conteſtationem iura efficiuntur firmiora, iuxta plenè nota. in l. cum ſimili. C. de iudi. & per hoc dico, qoòd facultas iurandi contra delinquentem ſuper æſtimationem, & valorem, iuxta l. ſi quando. C. vnde vi. & c. ſi extrà, quod metus cauſa, & c. in primis. verſi. 2. 2. q. 1. tranſit contra hæredes delioquentis, vel damnum dantis, quando lis fuit conteſtara contra delinquentem, per iſtam glo. aliàs ſecus. ita reperio voluiſſe Bar. in l. in actio. pen. & vlti. col. ff. de in litem iuran. & alij ibi ſequuntur, licet Ioao. Faber in d. l. ſi quando, loquatur ſub dobio fortè. An autem illa facoltas iurandi detur hæredi actiuè, vide per Iaſ. eleganter in d. l. ſi quando. aotep. col. poſt mediũ cum ſeq. & hoc benè notabis.

26 *Hæredes delinquentiũ ẽt ante lit. cont. tenẽtur, quãdo per reum ſtetit, quòminus lis conteſtaretur.*

Modò † iſtam limitationem extendo vt procedat, oedom quando lis conteſtata eſt, vt dixi, ſed etiam quando ſtetit per reum, quòminus lis conteſtaretur, vt quia reus vadit per ſubterfugia, & dilationes, oam tunc habetur pro conteſtata, & operatur illos effectus, quos operatur litis conteſtatio, & ſic facit actiones ex delictis tranſire contra hæredes, ſicut litis conteſtatio, textus eſt ſingu. qui hoc probat in lege. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. in fin. & ille textus non eſt alibi, ſecundum Bal. ibi. ſexto notabili, & ſecundum Roman. vlti. notabili, & ſecundum Bald. in cap. quoniam contra falſam. 10. col. de prob. Idem tenet Fulg. & Alex. in dict. §. qui iniuriarum, & Bald. in l. mora. C. de rei veodi. & ille §. qui iniuriarum, ad hoc non eſt alibi, ſecundum Bal. in l. nec bona. 2. lectura. C. de præſcri. longi temporis, & eundem allegat in auth. ita. C. ne filij pro patre. vlti. colu. in med. & eſt ſingularis, ſecundum Alexao. in l. ſi Inſulam. ff. de verb. obl. 2. char. 1. col. io fin. & iſta eſt communis ſententia, quamuis aliqui teneant contrarium, vt ibi per Paul. poſt Iaſ. vnde pro communi concluſione faciunt multa, quæ ibi omninò videas per Iaſ. 2. & 3. col. quæ ſunt valdè quotidiana.

Pœna tranſit ad hæredes delinquentis, qui delictum iudicialiter faſſus fuit, licet lis conteſtata nõ eſſet.

Extendo † prædictã limitationem, vt procedat, nedum ſi lis eſt conteſtata, ſed etiam ſi noo eſt conteſtata, ſi tamen in iudicio fuit coofeſſus crimen, quaſi confeſsio vim habeat litis conteſtationis, & etiam ſententiæ, ita tenet Spec. io tit. de accu. §. 1. verſ. quid ſi latro. qnod tameo intellige verum in confeſsione vera, ſecus in coofeſsiooe ficta, per text. in l. eius, qui delatorem, in prin. ff. de iure fiſc. prçterquam in caſu ſiogulariter, ſ. io l. 2. in prin. ff. de bo. eorum, qui mortẽ ſibi conſci. vbi in defenſione hæredi fictè cõfeſsio nõ permittitur, quod eſt verum, ſecundum Ang. in d. leg. vni, aote finem, & eſt magna limit. ad dictam l. eius, qui delatorem.

Tertiò exteodam prędictam limitationẽ, vt ꝑcedat, quãdo quis condemnatur, vt cõtumax ex forma ſtatutorum, etiam nulla factà cõteſtatione, nam tunc benè tranſit pœna contra hæredem, ſecundũ Barto. quem in d. l. vni. allegat. Angel. voluit allegare eum in leg. iudiciorum, de accuſationib. Idem tenet Ang. io d. l. vni. qoamuis Bal. aliter velit, & iſta extenſio iodicio meo procedit à fortiori, nam ſi hoc habet locum in publicis criminibus; vbi difficilius pœna tranſit contra hæredes, vt d. l. ex iudiciorum, ergò à fortiori in priuatis, vbi facilius tranſit, tranſit enim lite ſolummodò conteſtata, vt d. l. vni. cum concor. vbi autem reqoiritur ſententia. d. l. ex iudiciorum. Et pro iſta extenſione facit, quia ideò in d. l. ex iudiciorum, fit mentio de litis conteſtatiõe, ſcilicet, quia regulariter aliter non poteſt fieri coodemnatio, ſed ſi pooeremus caſum, in quo non requireretur conteſtatio, vt in caſu, de quo agimus, tunc ſofficeret ſententia, vt vult ibi Bart. & pro hoc allego, quia quando in leg. exprimitur vnus caſus, ratione frequẽtioris vſus, vel quia ille caſus ſolet frequentius contingere, non per hoc excluditur alius caſus, de quo in lege non fit mentio, ſi ideò fuit omiſſus, qoia expreſſus ſolebat freqoentius contingere, vt eſt glo. in l. 1. C. de his, qui ad eccleſi. confu. & in l. 1. C. de rap. virgi. & in auth. imò. C. de actio. & obli. & in cle. 1. in verſi. præſideotes. de reſcr. ſed ſic eſt in propoſitò noſtro, vt patet, ergò, &c.

Pœna nõ trãſit ad hæredes, etiã poſt lit. cont. nulliter factam.

Modò iſtam limitatiooẽ ſic extenſam ſublimito, vt procedat quando litis conteſtatio, quæ præceſsit, erat valida de iure, ſi autem eſſet inualida, tunc noo operaretur tranſmiſsionem contra hæredes, quia omnes effectus, qoos operatur litis cõteſtatio, procedont quãdo litis conteſtatio valet, pro hoc bonus text. in auth. offeratur, in fi. C. de litis conteſta. & quod notat glo. in l. ſi pater. C. ne de ſtatu defun. & ibi Bal. & idem vult Bal. in d. l. vni. poſt me. & confirmabis per multa, quæ dixit ſing. Bal. in l. ſi accuſã.

Pœna nõ trãſit ad hæredes delinquẽtis poſt lit. cõ. conſenſu partiũ ſopitam.

Secundò † dictam limitationem ſublimito, vt procedat, niſi de conſenſu partiũ fuerit litis conteſtatio ſopita, tunc eoim extinguuntur omnes effectus, ioducti per litis conteſtatiooem, & per conſeqoens actio nõ tranſiuit contra hæredes, ita probat tex. cũ glo. in l. cum mora. C. de tranſa. & ibi in ſpecie hoc no. Bar. dicens per hoc. Limitare omnes ll. dicentes per litis cooteſtationẽ actiones ex delictis trãſire contra hæredes, & ad hoc ille tex. eſt ſingularis ſecuodũ Ang. in l. 1. ff. de priua. delict. & pro hoc ego nouiter pondero vnam glo. in l. poſtquã liti. glo. mag. in fi. C. de pact. & addo ſimilem, nam licet hæreditas non adita poſsit tranſmitti io caſibus, de quibus io l. ventre, cũ ſimil. de acqui. hęr. tameo eſt verum, niſi ſit repudiata, tunc enim ceſſat tranſmiſsio. l. 1. circa med. C. de his, quæ ante aper. ta. cũ ſimi. & pro hoc facit qood vult glo. & Bart. in l. 1. C. de præſc. longi temp. quod vitiũ litigioſi indu-

ctum per litis conteſtationem extinguitur, quando inſtantia perit per renunciationem partium. Idem vult glo. in c. ſignificauerunt, de teſtibus. glo. vltima, quam ad hoc ibi not. Panor. Addo quod not. Iaſo. in l. ſecunda. C. de eden. pen. col. poſt principium. & hoc ſit, quò ad iſtam quartam limitationem.

Hæredes delinquentis tenentur, quatenus ad eos peruenit.

Quinta limitatio principalis eſt, ſcilicet † vt actiones ex delictis dentur contra hæredes, quando ad hæredes aliquid ex delicto peruenit, vt d. l. vnica, iuribus ſuprà allegatis, rationem ponit ibi tex. ſcilicet ne alieno ſcelere ditetur, turpia enim lucra ab hæredibus extorquenda ſunt. l. in hæredem, cum ſim. ff. de cal. modò iſtam limitationem extendo, vt procedat nedum quando directè ex delicto peruenit, ſed etiam ſi occaſione delicti verbi gratia delinquens rem furtiuam conſumpſit, & rem propriam conſeruauit, quam aliàs eſſet conſumpturus, per hoc enim dicitur ad hęredem perueniſſe pinguior hæreditas, & per conſequens ipſa res ſuſcepta perueniſſe videtur, & ſic occaſione delicti, & ideò debet teneri, ita eleganter probat text. in leg. ſcripta. ff. quod metus cauſa, & tenet Nico. de Matta. in d. l. vni. & idem vult ibi Bal. 2. col. poſt prin. licet nemo ſic applicet.

27 *Hæredes delinquentis tenentur, ſi peruenit ad primũ hæredẽ, licet ad ipſos, qui cõueniuntur, nil perueniſſet.*

Secundò extendo † & hic aduerte, vt hoc procedat nedum ſi ad omnes peruenit hæredes, ſed etiam ſi ad primum tantùm peruenit, nam per hoc poterunt alij hęredes conueniri, ad quos nihil omninò peruenit, quia iam cœpit eſſe hæreditarium, ex quo ad primũ peruenit, & hoc ſufficit, iſte eſt caſus ſingularis in l. videamus. ff. quod met. cauſa, qui non eſt alibi ſecundum Bar. ibi, & eſt ſingula. & non alibi, ſecundum Ang. Inſti. de perpet. & tempora. actio. §. non omnes. 2. col. in medio. & non eſt alibi ſecundum Ange. de Peruſio. ibi in d. l. vni. in fi. & reperio, quòd glo. ordinaria hoc tennit per illam l. in l. ſicuti. ff. de reg. iur. quarta cau. & vide quæ per hoc dicit Bar. in d. leg. videamus, & in l. qui duos. ff. de rebus dubijs, & in leg. cum antiquioribus. C. de iure delib. huic extenſioni ego addo ſimile, quod dicimus de mero, & mixto imperio, quod quando incipit delegari, efficitur delegabile, quod de ſui natura erat indelegabile, iuxta plenè notata in l. 1. ff. de offic. eius, cui manda. eſt iuris. Item in ſimili optimè facit text. in l. pater filium. § quindecim, de lega. 3. & quod notatur in l. voluntas. C. de fideic. circa quod poſſem me extendere, hæc tamen limitatio principalis fallit in caſu l. 2. §. fin. ff. vi bonorũ rap. Item in caſu l. 1 §. fina. ff. de vi & vi arma.

Pœna tranſit de iure cano. ad hæredes delinquentis, etiã ante lit. cont. quò ad reſtitutionẽ.

Sexta limitatio principalis eſt † quòd indiſtinctè de iure canonico hæredes teneantur ad ſatisfaciendum pro delicto defuncti, dato quòd lis cum eo non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes perueniſſet, & hanc opinionem tenet Bar. in l. 1. num. 6. ff. de priuatis delictis. Hanc concluſionẽ indiſtinctè tenet glo. in c. fi. de ſepultu. in glo. fi. & in c. in literis, de raptoribus, in gl. hæredes, in fine. 12. q. 2. & eſt caſus in d. ca. ſi epiſcopum. 16. q. 6. ibi. ab hærede eius, quę iniuſtè ab illo ablata ſunt, ſine excuſatione reddantur, & ibi glo. fina. affirmat dictam opinionem. Idem tenet gloſſ. in ſumma: 24. q. 2. & in c. eccleſia. §. item peccato, in glo. conquiſita. 1. q. 4. & ibi Archid. hoc tenet Fredericus de Senis, in conſil. 21. Antoni. de Buttrio in c. quod clericis, de foro compet. Iaſ. in l. ſi eum, in §. qui iniuriarum. nume. 5. ff. ſi quis cautionibus. Rodericus Suares in allega. 26. in ſecundo dubio, pro qua opinione facit tex. in d. §. item peccato. el 4. 1. q. 4. vbi dicit text. quòd neminem excuſet ignorãtia criminis, maximè quando ex eo vtilitas defertur ignoranti. Bal. in l. vni. C. ex delictis defunctorum Antonius in c. ſi diligenti, de præſcrip.

Hæc communis limitatio ſatis æqua eſt, & præterea à recta ratione nihilo aliena, nã qua ratione hæredes pro portionib. hæreditarijs tenentur ex contractibus, & quaſi contractibus defunctorum, etiam ſi ad eos illinc nihil perueniſſet. leg. prim. C. ſi cert. petat. & leg. 1. & l. pro hæreditarijs. C. de hæred. actionib. l. 1. §. ſi hæres percepto fundo. ff. ad Trebellianum. leg. 2. §. ex his. ff. de verborum obligationibus, eadem quoque ratione videbatur, vt idem foret, cùm damnum dederunt cuiquam, licet ex tali damnidatione ipſe defunctus percepiſſet, aut lucri feciſſet nihil, arg. tex. in l 1. §. cauſa. ff. de ædil. edicto.

Hæredes tenentur ad reſtitutionem vſurarũ etiã ante lit. cont.

Septima limitatio principalis eſt, vt hæredes teneantur, ſ. quò ad reſtitutionem vſurarũ, nedum de iure canonico, ſed etiam de iure ciuili, & inſolidum licet lis non fuerit conteſtata, nec aliquid ad hæredes peruenerit, ita tenet Bar. in l. 1. ff. de priua. delict. circa finem. Idem Bal. in dict. leg. vni. vlt. col. in prin. quòd hoc addo gl. in c. tua nos. extrà de vſuris. Idem tenet Ang. in d. leg. vni. ad fi. ratio iſta eſt, quia vſuræ petuntur tanquam indebitum. leg. ſi non ſortem, in prin. ff. de cond. inde. de vſu. e. Michael. ſed condictio indebiti datur cõtra hæredes, quia eſt actio perſonalis, vt eſt notũ. ergò, &c. & iſtã rationẽ voluit aſſignare Ang. d. l. vni. ad fin. & idem ponit Bar. in l. 1. circa fi. de priua. delict. & vide ibi notata in apoſtil.

Pœna delicti in contractu commiſſi ſemper tranſit ad hæredes.

Septima limitatio colligitur ſic, † vt prædicta procedant in delictia commiſsis extra contractum, tunc regulariter non dantur contra hęredes, ſi autem in contractu ſit commiſſus dolus, vel delictum, tunc ſi ille dolus purgatur per actionem ex eo contractu, benè datur actio contra hæredes, ita intelligitur tex. in l. ſi hominem. §. datur. ff. depoſi. & in l. ex contractibus. & l. ex depoſiti. ff. de act. & ob. & l. ex ea parte. §. fin. ff. de ver. obli. etiam ſi lis non ſit conteſtata, nec aliquid peruenit, niſi illa actio ſit ſubrogata in locum actionis nõ tranſitoriæ. l. ſi eũ. §. qui iniuriarũ. ff. ſi quis cau. ſi ergò purgatur per aliam actionem, quã deſcen-

descendentem ex eo contractu, tunc non tenebuntur hæredes, ita intelligatur tex. Inst. de pērpe. & ré actio. §. aliquando, & l. 3. §. pen. ff. si mensor fals. mo. dixe. & leg. illud. §. peo. & fin. ff. de trib. ista colliguntur rectè intueori ex verbis Bar. io l. 1. ff. de priu. delic. 1. 2. col. & clarius ex distinctione Ange. in d. l. vnic. licet aliter illa iura ibi intelligat glo. vt videbis in ea.

28 *Hæres in delicto priuatis criminaliter intentatis nō tenetur.*

Octaua limitatio potest esse, quá colligo ex verbis Bal. in l. vni. vlt. col. versi. de vno quæro, qoem videas, prædicta omnia procedunt, quando de delictis priuaris agitur ciuiliter, si autem agatur criminaliter, tuoc dic idem iuris esse io eis, quod in publicis, hoc voluit glo. siog. quam nescio alibi, in d. l. ex iudicioroum, ad fin. ff. de accusat. quam perpetuò oo. Et ex hoc potes colligere sublimitarioné ad limitationem quar. de qua suprà, s. vt lite contest. transeat actio ex delictis priuaris contra hæredes, vt ibidem, illud est verũ, quando agitur ciuiliter, secus si criminaliter, nam tuoc oõ transit lite cootestata, nisi fuerit secota sententia, quemadmodũ in delictis priuatis, per dictam glo. quod perpetuò nota.

Pœna ante li. cont. quando transeat contra hæredes delinquentis de iure cano. vel iure poli.

Prædicta † procedunt de iure ciuili, de iure aotem canoois quid iuris, vide io c. parochiano, de sepulturis, & io cap. ex literis, de rapto. Quid autem io foro pœniteotiæ, Docto. non tangunt, solutionem colligo ex notatis per glo. singula. cum his, quæ ibi dixi in c. fraternitas sua. 12. q. 2. suprà dicta sunt vera, quando quæritur, an actiooes dentur cootra hæredes delinqoentes, & sic passiuè, an autem dentur hæredibus, & sic actiuè, esset longum discutere, & ideò pro nooc omitto, & prædicta dixisse sufficianc. Vide tameo io materia glo. in l. pupillom. §. 1. ff. de regu. iur. octaua causa, & in l. sicuti. eod. rit. 4. causa. & io l. hoc iure. §. 1. si. eo. tit. peo. cau. item potest applicari quæst. Bal. in l. fi. C. de testib. 2. col. in fi.

Pœna quãdo transeat contra successorem dignitatis.

Item quæro an exceptio expoliationis detur cootra hæredem spoliatoris de iore ciuili, vel canonico lite contestata, vel noo, & quid in successore in dignitate, de his vide Abba. in capit. 2. de ordine cogni. vlt. col.

Visum est, quando pœna transeat, migretque de persona delioquentis io personam successorum, modò autem his fininmum est videre, quando pœoa migret per modum commutationis de vna persona in eandemmet personam, qoale est, cùm delinquens erat incapax illius pœnæ subeundæ, quæ pro illo delicto à lege imposita erar, & tunc quæritur, an alia pœna plectendus sir loco illius, quàm illo io casu lex statuerar, quæ res sæpè agitata fuit in Collegio diui Iacobi Cebedei Salmaoticeosis, cuius insigoia oos olim gessimus,

29 *Collegij diui Iacobi constitutio declaratur, elegans quæst.*

& circa eius constitutiooes sæpè id actitatum fuit. Et pro euidentia sciendũ est, q. † in quadam cõstitutione nostri collegij habétur hæc verba, qui autem horis staturis cum alijs in mensa non conuenerit, præseoti prandio, aut cœna priuetur. Solet ergò esse quęstio inter oos. ponamus q. aliquis collegialiũ est priuatus à mensa, & sic à praodio, vel cœna. propterea quia deliquit, vel ex alia causa, deiode venit sumpto prandio, & sic noo conuenit horis consuetis, ao sit puniendus aliqua pœna, vel sufficiar prima, scilicet quia priuatus erat, & videtur q. sufficiat prima, per ea quæ statim subijciam, sed ego teneo contrarium, & puto verissimum de iure, vnde ponitur talis conclusio, quòd si collegialis aliqua de causa à mésa priuatus aduenerit sumpto prandio, alia sit pœna plectendus, oec prima sufficiat.

Cootra istam conclusionem stringonr sequentia. primò vulgatum est † quòd priuatio 30 *Pœnarũ commutatio fit, ne delicta sint impunita.*
præsupponit habitum. l. fio. ff. si cert. per. leg. decem. de verb. oblig. l. manumissiones, de iusti. & iur. cum simil. modò si verba constitutionis dicanc, pręsenti prádio priuetur, &c. sed ille qui priuatus est à mensa, non habet prandiũ, cùm eo sir priuatus, ergò priuari non potest, quia priuatio, &c. Et sic videtur, quòd prima pœna sufficiat atteotis verbis coostitutionis, & coofirmatur, quia non aliter à verbis, &c. l. noo aliter, de leg. 3. l. prospexit. ff. qui & à quibos, cum concordan.

Secundò illa constitutio est pœnalis, vt ex eius verbis patet. & sic odiosa, ergò restringenda. l. cùm quidam, de libe. & posthu. c. odia, de reg. lur. lib. 6. si sic ergò debet intelligi, & interpretari, vt lædat minus quàm potest. leg. si præses, & leg. interpretarione. ff. de pœnis, & sic quòd sufficiar prima pœna, nec debeat imponi secunda, & sic contra conclusionem.

Tertiò sic in constitutiooe nostra cauetur de priuatione prandij, oec fir mentio de alia pœna, ergò alia oon debet superaddi, quia cõtenti esse debemus pœnis legibus comprehensis. l. si ita stipulatio facta fuerit, de verb. oblig. cum simil.

Quarta regola est, quòd non debet quis duplici pœna puoiri. l. senatus. ff. de accus. c. at si clerici. §. fi. cum ibi notatis, de iudi. quia non debet bis de eiusdem hominis admisso quęri. l. pen. ff. naotæ caupo. stabu. c. quid ergò. 23. quæst. 5. ergò in proposito vnica tantũ pœna debet imponi, nec alia debet adiungi.

Quintò constitutio imponit priuationem prandij, & sic pœoa io specie, modò sic, quando pœna imponitur in specie, non haber locum doplicatio pœnæ, quia species nõ potest doplicari. l. Lucius. §. impuberem. de legat. 2. ergò pro secundo delicto, s. quia noo venit hora consoeta, non deber puniri, & sic contra conclusionem, & facit glo. & quod ibi notatur in leg. vulgaris, in prioc. ff. de furtis.

Sextò vbicunque agitur de pœna alicui impooenda, debet liquidissimè constare de voluntate legis, vel testatoris. tex. est singula. in l. io testamento, la primera, de cond. & dem. sed constitutio dicic, præsenti prandio priuetur, &c. nec aliquid statuit de alia pœna, er-

X a gò

gò non constat liquidissimè,& per consequés non debet alia pœna imponi.

30 *Pœna cõmutatur ex inhabilitate personæ plectendi.* Pro conclusione adduco sequentia. Primo pondero tex. in l.2.C. vt infra certum tempus crim.quæst.termi.vbi est tex. quòd si persona, cui debet irrogari infamia, est ita vilis, quòd damnum famæ non sit ei iniuria, tunc debet pati pœnam exilij, colligitur ibi ergò talis doctrina, quòd quando persona, quæ debet puniri, est incapax pœnæ à lege statutæ, vel sibi non potest imponi, tunc debet illa pœna in aliam commutari, modò ad propositum, qui est priuatus prandio propter aliquam causam, iam amplius illo priuari non potest, & sic est incapax illius pœnæ in specie, ergò debet fieri commutatio in aliam pœnam, s. quòd puniatur in æstimatione prandij, & ille est text. expressus pro illa conclusione, nam ibi ille, qui erat priuandus fama, iam erat priuatus, quia erat infamis,& tum punitur alia pœna, sic in casu nostro, ille qui erat priuandus prandio, iam erat priuatus ex alia causa, ergò debet alia pœna puniri,& per illum tex. notat ibi Bald. quòd vbi non potest imponi pœna statuta à iure, eo quòd delinquens non est capax illius pœnæ, quòd Iudex debet in aliam pœnam commutare, & ex hoc infert duo in specie, vt ibi per eum,& vide Bar. in l. hos accusare. §. omnibus, vel quæst. ff. de accus. vbi dicit, hoc esse perpetuò menti tenendum.

Secundò facit tex. in d. l. hos accusare. §. omnibus, ibi, sed durior, vbi est casus mirabilis, secundum Bart. quòd quando pœna, quæ imponitur à lege, non cadit in seruum delinquentem, tunc officio iudicis alterabitur, & commutabitur pœna, ergò sic in nostro casu, & ibi etiam est tex. expressus pro ista conclusione.

Tertiò pro hoc allego text. in l. si quis iniuria. ff. de iniur. vbi tex. dicit, quòd si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium ob infamiam suam, & egestatem potest,& sic est incapax pœnæ, quia est iã priuatus illa pœna legali, quòd prætor debet acriter exequi hanc rem, coercere etiam acriter iniuriam facientem,& sic punitur alia pœna, ergò sic in proposito nostro.

Quartò pro hoc, & à fortiori facit vulgata decisio Bald. & aliorum in authen. sed nouo iure. C. de seru. fugiti. vbi tenent, quòd si alicui debet manus amputari propter aliquod delictum, & ille non habet manum, quòd tunc punitur in alio membro, ergò in proposito debet collegialis priuari prandio, tamen si illud nõ habet, quia iam est priuatus, debet puniri alia pœna simili, id est, æstimatione prandij. imò à fortiori, nam si vna pœna corporalis cõmutatur in aliam, quod est grauius, ergò à fortiori vna pœna pecuniaria in aliam, quod est minus, vt in nostro casu.

Quintò & etiam à fortiori pro hoc adduco vulgatam regulã, quæ habet, Quòd qui non habet in bonis, luit in corpore. l. si quis id q. §. 1. ff. de iur. om. iud. l. fi. §. fi. de in ius vocan. l. quicunq;. ff. de ser. fug. cum simil. & plenè in l. 1. §. fi. ff. de pœn. si ergò ille cui certa pœna pecuniaria imponitur, debet corporaliter puniri, si est incapax primæ forte propter egestatẽ, & sic fit cõmutatio & transgressio de pecuniaria ad corporalẽ, ergò à fortiori in nostro casu, si est incapax pœnę pecuniarię, debet puniri alia pecuniaria pœna, cùm grauior sit qualibet pœna corporalis quacunque pœna pecuniaria. l. cum seruorum, in fin. ff. de pœn. & hoc necessariò à fortiori concluditur.

Sextò pro ista parte pondero tex. in clem. 1. de deci. circa fi. vbi tex. in effectu dicit, quòd religiosi, qui decimas ecclesiæ debitas sibi appropriant, vel applicant, suspenduntur ab administrationibus & beneficijs suis, ponamus tamen, quòd non habent huiusmodi administrat. seu beneficia, qualiter punientur, dicit tex. & hoc est, quod pondero, quòd eo casu ipsi sententiam excommunicationis incurrunt, ibi ergò est text. quòd quando aliquis est incapax pœnæ à lege statutæ, debet illa pœna in aliam commutari, vt voluntati & dispositioni legis satisfiat, sed sic est in casu nostro, quòd priuatus prandio est incapax illius pœnæ, ergò debet alia puniri. &c.

Septimò pondero tex. in clem. 2. de vita & honest. cler. in §. 2. respon. nam dicitur, quòd clerici vtentes vestibus prohibitis, de quibus ibi, suspendũtur eo ipso à perceptione fructuum beneficiorum, per sex menses, ponamus tamen, q. non sunt beneficiati, & sic sunt incapaces illius pœnæ, tunc dicit text. q. redduntur inhabiles ad dicta beneficia obtinẽda per idem tempus sex mensium, & sic incapacitas pœnæ operatur, vt fiat commutatio in aliam pœnam, sed sic est in proposito nostro, vt suprà dictum est, ergò, &c. & hoc optimè stringit.

Octauò sic probo, certum est, quòd videtur argumen. valere de lege ad testatorem, & ecõtra in authen. de nupt. §. disponat. colu. 4. cum simil. modò sic, si testator iubet aliquid fieri, quòd fieri non potest propter aliquam causam, debet fieri conuersio & commutatio in aliud, vt voluntati defuncti satisfiat eo modo quo potest, & ne eius dispositio sit frustratoria. l. legatum. ff. de vsufru. lega. l. legatum. ff. de admi. re. ad ciui. perti. clem. quia contingit, de religio. domi. ergò idem debet esse in dispositione legis, sed sic est, quòd lex seu constitutio nostra iubet non venientem puniri prandio illius diei, illud autem fieri non potest, quia iam priuatus est, ergò debet fieri commutatio pœnæ, vt satisfiat constitutioni nostræ, & ne sit frustratoria. & hoc argum. dedi ex verbis Bal. in l. quid ergo. §. pœna grauior, ad fi. de his qui nota. infam.

Nonò optimè facit l. in testamen. la prima, in fi. ff. de cond. & dem. ad quã pone casum.

Deci-

Decimò sic probo, supposito delicto, necessariò debet sequi pœna ex legis dispositione. l. eum qui nocentem, in princip. ff. de iniur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. quia delicta non debent remanere impunita, vt ibi. sed sic est, quòd collegialis non veniens, hora consueta deliquit, vt est notũ, ergò debet puniri, sed in prandio non potest puniri, quia iam est priuatus, ergò debet fieri commutatio in aliam pœnam, ne aliàs remaneat delictum impunitum.

Vndecimò certum est, quòd crescente delicto vel contumacia, crescere debet & pœna. l. relegati. ff. de pœnis, cum simil. bonus tex. in c. quoniam frequenter, in fin. vt lit. non contest. vbi tex. dicit, quòd iudex à principio vnica pœna debet esse contentus ad alteram nihilòminus processurus, si hoc metuerit proteruitas contumacis, &c. facit tex. elegans in l. 3. in fin. C. de episcop. audi. ibi dum dicit, nec in eos liberalitatis augustæ referatur humanitas, qui impunitatem veteris admissi non emendationi potius, quàm consuetudini deputàrunt, &c. item facit, quòd diuturnitas in peccato non minuit peccatum, sed auget, leg. si diutino. ff. de pœnis, facit c. non satis, cum sequen. de Simo. & c. cum tanto, de consue. & in cap. cùm haberet de eo, qui duxit in matri. & in c. non debet, in fi. de cõsangui. & affini. modò sic pro primo delicto fuit punitus, cùm ergo secundò deliquit, creuit contumacia seu delictum, si ergo pro illo non esset puniendus crescente delicto non cresceret pœna, quod est contra omnia prædicta, ergò debet alia puniri, & hoc necessariò stringit.

Duodecimò hoc probo, pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum. l. quicunque, de ser. fug. l. Agraria. ff. de termi. mo. Varia enim delicta varijs pœnis punienda sunt. cap. non afficiamus. 24. q. 1. sed collegialis pluries deliquit, & pro primo delicto fuit à mensa priuatus, ergò pro sequenti, quia non venit hora consueta, debet alia pœna puniri, quia plura delicta, vt modò dixi, &c.

Tertiodecimò facit, quod dicit Paol. de Cast. in l. decuriones. C. ex quib. cau. infa. irro. vbi post gloss. & Bal. dicit, quod potest esse crimen, & tamẽ sit impunibile, nam sic tale crimen, pro quo veniret imponenda pœna, fustiũ decurio illud committit, diceretur committere crimen, & in pœnam fustiũ incideret mero iure, & tamen illa non poterit sibi imponi, vt ibi notatur, vnum tamen est, & hoc pondero, quòd posset pœna commutari, sic sit cõmutatio in simili, in leg. legatum. ff. de vsufru. lega. sic in proposito cùm pœna prandij collegiali iam priuato non possit imponi, debet commutari in aliam, ne delictum sit impunitum.

Quartòdecimò, vbicunq; non potest colligi vel assignari, nisi vnica ratio, illa habetur ꝓ expressa, vt est glo. singula. in l. quamuis. C. de fideic. & ibi Doct. & per Bal. in l. maximum vitium. Cod. de lib. pret. etiam si esset materia correctoria, vt per Doct. in authen. quas actiones. de sacrosanct. eccle. modò sic, quando lex vel statutum imponit pœnam collegiali, non venienti ꝗ non potest colligi, nisi vnica ratio, scilicet ne delictum remaneat impunitum, vt est notum, ergò illa ratio habetur pro expressa, si sic, ergò debet alia pœna puniri, cũ non sit capax primæ expressæ in constitutione, & hoc ne delictum sit impunitum.

Quintòdecimò, inducta ad pœnam non debent immunitatem concedere. l. fine hæreditaria. ff. de nego. gest. cum simil. si ergò non habet prandium, & ideò non debet puniri, consequitur immunitatem à suo delicto, & sic constitutio inducta ad pœnam concederet immunitatem contra dictam regulam, quod non est ferendum, &c.

Sextodecimò hoc suadetur intentio constitutionis nostrę est non venientem punire, vt patet, sed si veniens finito prandio non puniretur, propterea quia iam aliàs erat priuatus, esset contra constitutiones, ergò debet puniri. cap. marchio. 1. q. 1. c. sedulò. 38. distin. cap. intelligentia, de verbo. signi. l. non dubium. ff. de legib. cum simi.

Decimoseptimò hoc probo, certũ est, quòd quando plures actiones nascuntur ex diuersis delictis, nunquam alia aliam consomit etiam perceptione, imò omnibus debet puniri in effectu. leg. nunquam plura. ff. de priua. delict. Inst. si quadru. pau. fe. dica. §. fin. cũ ibi plenè notatis, & notatur plenè in l. idem ait, in fin. ff. nautæ caup. stab. & in l. nunquam actiones. ff. de regu. iur. 10. char. modò ad propositum collegialis commisit plura delicta, ex quibus nascuntur plures actiones, licet ergò sit punitus pro primo delicto priuatione prandij, tamen debet nihilòminus puniri pro pœna, quòd non venit hora consueta, & sic pro secundo delicto, quia istæ actiones pœnales de diuersa re concurrentes nunquam alia aliam consumit etiam perceptione, vt dictis iuribus, & hoc caret responso, si antem essent plures actiones pœnales de eadem re concurrentes, id est, de eodem delicto, tunc quãuis alia aliam non consumet, concursu consumit tamen perceptione, vt notatur in dictis locis, & hoc sufficit pro ista conclusione.

Decimooctauo hoc probatur per id, quod notat glo. & Bar. in leg. vulgaris, in prin. ff. de fur. & glo. & Docto. in l. mariti. §. sex mensiũ, de adulte. & in leg. si diutino, de pœnis, vbi concludunt in quæstione, qua quæritur, an pro pluribus delictis sufficiat vnica pœna, quòd aut pœna est reiterabilis, & tunc plures pœnæ debent imponi, aut non est reiterabilis, vt in pœna adulterij, pro quo imponitur pœna mortis, & tunc vnica tantùm pœna debet imponi, modò ad propositum

in casu nostro sunt plura delicta, itē pœna est reiterabilis, quia prandium taxatur sex marapetinis, & cœna quatuor. Cùm ergò sint plura delicta, & pœna reiterabilis, ergò pro quolibet debet puniri, & hoc etiam caret responso.

Decimononò hoc ꝓbatur, quia si nō puniretur veniens sumpto prandio, propterea quòd aliàs esset iam priuatus, constitutio nostra esset quodammodò elusoria, quia sciens se non posse priuari, nunquam veniret ethoris consuetis, vt experientia nos docet, ergò ne hoc sequatur, debet non veniens puniri, & hoc probatur etiam à fortiori, quia etiam in materia correctoria, vbi non habet locum extensio, etiam ex maioritate rationis, iuxta notata In authen. quas actiones, de sacrosanct. eccle. nihilòminus habet locum extensio, quando aliàs constitutio vel lex esset elusoria, vt probatur ex gloss. in clemen. prim. in ver. sepelitur, in fine de sepultu. & bona gloss. in cap. quanquam. gloss. vlt. de vsur. lib. 6. & hoc ponit Ioan. de Ana. in rub. de apost. & Moder. in d. authen. quas actiones. si ergò habet locum in materia correctoria, ergo à fortiori in casu nostro, vbi non tractamus de correctione alicuius legis vel statuti, sed solùm de pœna imponenda, præsertim quia hic non agitur de extensione legis, vel constitutionis nostræ, sed solùm de interpretatione vel declaratione.

Vigesimò sic non debet dari via vel occasio delinquendi vel malignandi. l. 3. §. 1. ff. de iut. iur. ff. de transact. l. cùm hi. §. si cum his. C. vnde vi. leg. meminerint. C. de indi. vidui. toll. l. 2. in fin. & quia hominum malicijs non est indulgendum. leg. in fundo. ff. de rei vend. Si ergò priuatus sciret, se non posse iterum priuari, non veniens horis consuetis non conueniret cum alijs, vt quotidiè videmus, & sic daretur sibi occasio delinquendi & non parendi constitutioni, quod esset contra prędicta, ergo, &c. & per hoc puro istam conclusionem verissimam de iute.

Vltimò pro ista parte pondero tex. in eadē constitutione in alia parte, vbi dicitur, prandio autem finito vicissim arguant, &c. omnibus præsentibus, nec quispiam eorum etiam ab huiusmodi mensa priuatorum à constitutione discedat, &c. pondera ergo, quòd ibi imponitur onus collegialibus, vt præsens tempore conclusionis, & tamen ab hoc onere non excusat. datur etiam priuatus à mensa, modò ad propositum necessitas veniendi horis statutis imponitur omnibus collegialibus, vt dicit constitutio, ergo ab hac necessitate non debet esse immunis priuatus à mensa, per dictum tex. si ergo non venit, puniendus est, vt sæpè est dictum.

Vigesimosecundò non debet esse melioris conditionis delinquens quā ignoscens. l. non solū. ff. de nox. si ergò collegialis, qui aliàs nō est priuatus, & sic non deliquit, punitur priuatione prandij non veniens horis statutis, ergo à fortiori iam priuatus, qui deliquerit, debet illa pœna puniri.

Vigesimotertiò optimè facit l. qui setuum, de inretro. actio. 2. responso, iuncta responsione ibi, nec debet impunitum, facit etiam l. 3. tit. 1. lib. 5. ord. vbi noua pœna priorem consumit, quam iudices etiam supremi commutare non possent, vt disseruimus suprà §. 6. num. 4. de succ. crea. *L. 3. titul. 1. lib. 5. ord.*

Restat ad contraria respondendum, Ad primum ergo respondeo fatendo, quòd priuatio præsupponit habitum, & quòd collegialis non potest priuari prandio, quo iam est priuatus, tamen ego teneo, quòd possit puniri alia pœna simili, id est, in æstimatione prandij, & sic nullo modo obstat. Præterea quamuis constitutio dicat præsenti prandio, &c. tamen statim subdit, prandium verò taxetur sex marapetinis, &c. & sic datur sibi prandium, punitur autem in sex marapetinis, &c. & sic verba sequentia declarāt præcedentia, qua si dicat, priuetur prandio, id est, ęstimatione prandij, quæ æstimatio non excedat sex mara petinis, &c. & sic in effectu est pœna pecuniaria. Constat autem, quòd punitus pœna pecuniaria pro vno delicto, poterit pro alio delicto alia pœna pecuniaria puniri, vt patet per prędicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum. cap. non afferamus. 24. q. 1. & quia crescente contumacia, &c. ergo in proposito collegialis à mensa priuatus pro vno delicto, poterit iterum priuari æstimatione eiusdem prandij, eo quòd non venit hora statura, & sic constitutio nostra nullo modo obstat.

Ad secundum dum dicitur, constitutio est pœnalis, fateor, ergo odiosa, & restringenda, istud negatur, nam non sequitur, constitutio est pœnalis, ergo debet restringi tanquam odiosa, imò habeo regulam, quòd constitutio pœnalis dicitur fauorabilis, & extendenda, quando egimus de delictis puniendis, istā regulam notabiliter ponit Barto. in leg. 2. §. exercitum. ff. de his qui nota. infam. Bal. in l. non fine. C. de bonis. quæ libe. Paul. de Castr. in leg. bona fides. ff. depos. Bart. in leg. quemadmo. circa medium. C. de agri. & censi. lib. 11. cùm ergo in nostro casu sit huiusmodi, ergo cessat argumentum in præsenti, quia nos non quærimus de pœna extendenda, sed de pœna imponenda de nouo proptet nouum delictum, & dum subijcitur in argument. contrario quòd debet interpretari, vt minus lædat, quā potest, & sic quòd sufficiat, pœna non obstat, quia in nostro casu delictum est certum, item pœna cōstitutionis est certa, vt suprà dixi, ergo cessat interpretario & coniectura. l. continuus. §. cùm ita. de verb. obl.

Ad tertiū dū dicitur, quòd in constitutione non cauetur de alia pœna imponenda, quàm de priuatione prādij, ergo, &c. quia cōtenti es-

se

ſe debemus pœnis legalibus, dico, quòd non obſtat. nam fateor quòd non debet alia pœna imponi quàm etiam de qua cauetur in lege, tamen debet intelligi quando illa poteſt imponi, aliàs imponitur alia ſimilis, quando delinquens eſt incapax primæ, & ne delictum remaneat impunitum per ea quæ ſuprà latè dixi. & eadem eſt reſponſio ad id quod ſubijcitur, quòd contenti eſſe debemus pęnis legalibus, fateor, ſcilicet quandò illæ poſſunt imponi, aliàs fiat commutatio, vel ſecundò dico, quòd pœna legalis eſt illa, ſcilicet in quam fit commutatio, cùm iura dicant, quòd quando delinquens eſt incapax pœnæ ſtatutæ, debet alia plecti vel puniri, & ſic non obſtat.

Quartum non obſtat, quòd non debet quis duplici pœna, &c. fateor, ſed quando prima ſufficit, aliàs ſecus, vt in noſtro caſu, & notatur in c. at ſi clerici. §. fin. de iudi. vel ſecundo illud contrarium non facit ad propoſitum, qui loquitur reſpectu eiuſdem delicti, ſed quando ſunt plura delicta, tunc requiruntur plures pęnæ, vt in noſtro caſu, quia pluralitas delictorum, vt dixi, &c. & ita intelligitur regula, quæ dicit, quòd non debet ſæpius de eiuſdem hominis admiſſo quæri, &c. pondero illud verbũ admiſſo in ſingulari, ſi autem eſſent plura admiſſa, id eſt, delicta, vt in noſtro caſu, &c. ſecus.

Quintum non obſtat, quia nego quòd pœna conſtitutionis ſit pœna in ſpecie, immò dico quòd eſt in quantitate, vt ſuprà probaui, & ſic poteſt duplicari, & per conſequens contrariũ nõ obſtat. Præterea poſito q. eſſet in ſpecie, & ſic non poſſet duplicari, tamẽ dico quòd debet puniri alia pœna pecuniaria pro ſecundo delicto, quia ſecundò delinquens erat incapax primæ pœnæ, & hoc per ea quæ ſuprà dixi, & ſic non obſtat.

Sextum non obſtat, dum dicitur quòd vbi agitur de pœna, debet liquidiſsimè conſtare, &c. quia fateor, tamen dico quòd in caſu noſtro conſtat liquidiſsimè, conſtitutio enim dicit, prandio priuetur, &c. ergo liquidè conſtat, quòd conſtitutio voluit illud delictum puniri, ergo debet puniri eo modo quo poteſt, ſed prandio non poteſt priuari, quia iam eſt eo priuatus, ergo punitur in æſtimatione, & ſic non obſtat, præterea adhuc dico quòd poteſt puniri eo modo quòd conſtitutio diſponit, quia ſtatim conſtitutio taxat prandium, & ſic non venientem vult puniri in æſtimatione prandij, quæ æſtimatio ſemper durat, ergo punitur ſecundum verba & mentem conſtitutionis, & ſic non obſtat. Præterea præſumptio legis eſt liquidiſsima probatio, vt notatur in l. ſi tutor. C. de peri. tuto. cum ſim. ſed conceſſo quòd iſte eſſet incapax primæ pœnæ, adhuc leges expreſsè dicunt quod debet fieri cõmutatio in aliam, vt ſuprà probaui, ergo liquidiſsimè conſtat, quia ſi pręſumptio legis eſt liquidiſsima probatio, ergo à fortiori diſpoſitio legis expreſſa, quòd nota. quia de huiuſmodi pœnarum geminatione frequenter ſolet controuerti.

Et iſta faciunt ad illam nobilem quæſtionem, dum Doct. aiunt, videndum eſſe, † An ſi aliquis commiſit aliquod delictum, propter quod deberet decapitari vel ſuſpendi, ſi poſtea iſte efficiatur furioſus, debeat decapitari vel ſuſpendi. Bald. notabiliter mouet hanc quæſtionem, in l. furioſum. C. qui teſtam. fac. poſſ. vbi determinat, non poſſe puniri in perſona, ſed bene in bonis, vt in l. diuus. ff. de offici. præſid. Idem tenet idem Bald. in l. 1. C. de confeſſ. & in l. humanitatis. num. 46. C. de impu. & alijs. Idem Bald. & idem Aluarotus, in cap. 1. in fi. principij. an ille qui interfecit fratrem domini ſui in vſibus feudorum. Ioan. de Imo. in l. ex facto. ff. de vulga. & pupil. numero 22. Idem Imol. ſequitur illud dictum Bald. in ca. Raynutius. num. 143. de teſtam. allegat ad hoc tex. in l. diuus, in §. ſi verò. ff. de offi. præſi. eandem opin. Bald. tenet Alexan. in d. l. furioſum. C. qui teſtam. face. poſſ. & eſt communis opinio, vt per Ludoui. Roma. in d. l. furioſum, & per eundem in l. penu. ff. ſi ex noxali cau. agatur. licet ipſe vtrobique contrarium teneat, quod & tenet contra cõmunem opinionem Bar. in c. in liberis. col. pen. de reſcriptis. Iaſon in l. ſi ſeruum. nume. 7. ff. ſi ex noxali cauſ. agatur. Ioannes Igneus in l. 3. §. ignoſcatur. nume. 79. ff. ad Syllan. ſed tamen opinio Bald. communis eſt, & hanc opinio. Bald. ſequutus fuit Iaſ. in d. l. furioſum. num. 7. Idem in l. ex facto. num. 30. ff. de vulg. & pupill. & ibi Franc. à Ripa num. 73. Guilielmus Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo, ſi abſque liberis moreretur, de teſtam. in tractatu de exemplari ſubſtitutione. numero 23. Decius, & ibi Hieron. Cagnolus numero primo. in le. in negotijs. ff. de reg. iuris. & hanc opi. firmat eſſe communem Ludoui. Gomeſius in §. item ſi quis in fraudem. numero 6. Inſtitutio. de actio. eandem etiam dicit communem eſſe Hippolytus de Marſilijs, in leg. 1. numero 58. ff. ad legem Cornel. de ſica. hanc opinion. dicit item communem, licet cõtra eam teneat Iaſ. in l. ſi ſeruum. numero 7. ff. ſi ex noxa. cauſa agatur. eandem opinio. Bald. ſequitur Angel. Aret. in tract. maleſic. in verbo, ſcienter & doloſè, numero 7. Marcus Anto. Baueria. in §. item furioſi. numero 13. & 14. Inſtitut. qui teſtam. facere poſſ. Sed contra iſtam communem opinionem facit, nam ſi quando pœna à lege impoſita exequi non poteſt propter incapacitatem delinquentis, adhuc fit commutatio pœnæ, ne ille impunitus abeat, vt diſſeruimus, quanto magis in ſpecie noſtra, vbi executio in corpore furioſi fieri poſſet, ſed tenenda eſt communis opinio, quia furioſus mortuo aſsimilatur. leg. ſi quis alicui, iuncta ſua Gloſſ. verbo, acquiſitam. ff. de acquiren. hæred. ſed in mortui cadauere non fit pro delicto condemnationis

31 *Furor ſuperueniens poſt delictum an excuſet a pœna, ardua q.*

 execu-

executio, vt per totum. ff. de cada. puni. ergo, &c. ſi aliquis exiſtens in ebrietate committat homicidium, non debet puniri homicidij pœna, probat text. in c. ſanè. cum duobus ſequentibus. 15. q. 1. Glo. in c. inebriauerunt Loth. ead. cauſa, & q. & in l. 1. iuncta Gloſſ. in verbo, temulentia. C. ſi quis Imper. maledixerit de iure regio probatur in l. 5. tit. 8. & part. 7. & hanc opi. tenet Bar. in l. aut facta. ff. de pęnis, quem ſequitur Hippolytus de Marſ. in l. 1. nu. 63. ff. de ſicarijs. Cardin. Alex. in ca. denique. 4. diſtinc. Franc. de Ripa in l. fin. nu. 79. C. de reuoc. don. Ioan. de Anan. in c. de infantibus. nu. 2. de his qui filios occide. Roma. in l. 1. in princ. nu. 9. ff. de verb. oblig. & hanc opin. approbant Doc. Theologi, prout refert Ioan. Gerſon. in regula, moralibus. lib. 1. col. 3. Sanctus Thomas 2. 2. q. 150. articu. vltim. Bald. in rep. l. 1. colum. 2. C. vnde vi. Angelus in l. ſi non conuitij. C. de iniurijs. Abbas Pan. in cap. ſicut, de teſtib. Angel. Aret. in tract. maleficiorum. in Glo. ſcienter & doloſè. Bal. in l. data opera. col. 13. C. qui accuſ. non poſſ. per Ang. Aret. vbi ſuprà. verb. incendario. Gregorius Lupus in d. l. 5. verb. ſe embriagaſſe, & hæc eſt communis opinio, quòd non debeat puniri homicidij pœna, ſed alia mitiore, quod iure can. probatur in d. c. ſanè, & iure ciuili, in leg. omne delictum. §. per vinum. ff. de re mili. & iure regio, in d. l. 5.

Contrariam tamen opin. tenet idem Bart. ſibi contrarius, in l. reſpiciendum, in §. delinquunt. num. 3. ff. de pœnis, per tex. in l. omne delictum, in §. qui ſe vulnerauerit. ff. de re milita. & iſta opin. Bart. ſequitur Florianus in l. ſed & ſi quacunque, in §. ſed ſi infans. ff. ad l. Aquil. vbi dicit Florianus, quòd iſte talis punitur, tamen mitius. quàm ſi non fuiſſet ebrius. Quam opin. ſequitur etiam Gulielmus Mayn. in l. in totum. num. 68. & in leg. ferè in omnibus. num. 3. ff. de reg. int. Salicet. in l. diuus Traianus. C. de ſicarijs. Abb. in c. 1. col. 2. de maledi. Bald. in l. 1. nu. 45. C. vnde vi. & Diuus Thomas, vbi ſuprà, refert quendam Pitagoricorum ſeuerius ſtatuiſſe contra delinquentes per ebrietatem quàm ſi in ſana mente deliquiſſent.

Tertia fuit opin. exiſtimantium, vt ſi ſciebat ſe ſolitum manus ad arma impellere, homineſq; percutere cùm inebriaretur, ebriuſque data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniatur, non ſecus, quàm ſi ſanus mente id feciſſet. aliàs ſecus, ita tenent Marianus Sozin. in repet. c. ad audientiam. num. 15. de homi. Areti. vbi ſuprà. verbo, ſcienter & doloſè. num. 17. Ludo. Montaltus de reprob. ſententiæ Pilati, dubio 1. num. 4. Petrus Due. regula 257. ſed loquuntur contra d. l. 5. & iura ſuprà adducta. & errant, quia licet doloſè quis ſeſe ebrium faceret, non tamen capienda eſt tam ſiniſtra ſuſpitio & coniectura, vt dolus iſtius ad homicidium vſque ſeſe porrigeret, qua de re alibi latiùs.

In ſumma † homicida regulariter capite puniturl. 1. ff. ad leg. Corne. de ſicar l. 2. & 3. titu. 8. par. 7. & l. 4. titu. de los homicidios, lib. 6. ordin. ampliatur nouem modis, & limitatur, alijs 25. modis, vt per Hippol. in d. l. 1. de ſicar. colum. 1. cum 12. ſequen. plenius per Iac. Boullen. in l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœn. remiſsiuè per Bern. Diaz regula 321. ſed inter reliquas limitat. ea nō eſt prætermittenda, quòd ſi homicidium culpa tantùm, non etiam dolo commiſſum fuit, ceſſat pœna capitalis, ſecundum veram & communem opinio. quam tenent And. in l. 1. ff. de legib. & ibi Iaſ. nume. 19. Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. qui no. infam. Bal. in l. qui data opera. C. qui accuſare non poſſunt, & alij quàm plures relati per Iaſ. vbi ſuprà. Sed quid ſi cùm animus eſſet occidere Titium, errore alium occidi, puta Seium, an ſim capitaliter puniendus, non ſecus quàm Titium, quem volebam, interfeciſſem, & Barthol. ſentit quòd ſic, quia omnino dabam operam rei illicitæ, ita Bartol. in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ad fin. ff. de pœn. ſed contrarium tenet Ang. ibi, & idem Ang. in l. ſi cum ſeruo, per illum tex. ff. de iniu. Florian. in l. ſcientiā. §. ſed & ſi defendendi. ff. ad legem Aquil. Iaſo. in l. 1. ff. de legib. num. 18. & hæc pars mitior videtur, argum. l. interpretatione, & l. ſanctio legum. ff. de pœn. c. in pœn. de reg. iur. libr. 6. ſed tamen ego puto quod capite puniatur, nam homicidium fecit re & animo, nam quòd fecerit re ponimus pro conſtanti, quòd fecerit animo probatur, nam iſte habuit animum homicidium faciendi, & licet noluerit me occidere, ſed re tamen nihilominus occidere voluit, idque fecit, nec eſt curandum, me antè occidere voluit, nam lex homicidium in quacunque perſona factum punit, vnde cùm & re & conſilio ſit factum homicidium, licet extrinſecus ſit erratum, id non impedit pœnam homicidij, quæ vt locum habeat, duo tantùm, quæ hic, vt dixi, interuenerunt, requiruntur, ſ. factum & conſilium, ſicut in ſimili probatur in l. 1. §. ſi legatarius. ff. ad leg. Falc. & per totū ff. de cond. inde. prout no. Gl. in l. nunquam. ff. de acqui. rerum do. & Bartol. & omnes poſt Glo. ibi in l. ſi per errorem. ff. de iur. omn. iud. & in ſpecie eſt tex. quem Bart. all. in d. l. reſpiciendum eſt, ſ. text. in l. eum qui nocentem. §. pen. & fin. ff. de iniu. vbi eſt expreſſum. 32

Homicida qui cum vnum occidere vellet alium errore interfecit, an capitaliter puniatur, ard. quæſt.

Et tenendo opi. Bart. contra communem, non obſt. d. l. cum ſeruo, nam ibi conſtat iniuriam factam conſilio non eſſe, ſed nec etiam re, quia vbi deeſt animus iniuriandi, ibi iniuria eſſe non poteſt, vt in fin. prin. Inſt. ſi quadr. pauper. at in noſtro caſu homicida habuit ſaltem in genere animum iniuriandi, id eſt, occidendi, & idem in d. §. pen. & fin. vnde errat Iaſ. quatenus ait hic dolum non eſſe.

Nec obſt. dict. l. cum autem. §. excipitur, de ædil. edi. nam ibi ſimiliter dolus nec in genere affuit, nec in ſpecie, vides ergo quod opin.

Bart.

Bart.& lege probatur & ratione, pro qua optimè facit l. si quis seruo alieno. C. de fur. & §. sed & si credat. Insti.eo. vbi quando delictum est perpetrarum animo, & facto meo, licet ex voto non successerit, punior, ac si etiam re, & ex voto delictum perfectum esset, ergo quanto magis in nostro casu, vbi non modò haberi animum delinquendi, animumq; ad factum deduxi, sed etiam delictum re fuit perpetratum, licet non ex animo & voto meo, sed aliter quàm ego volebam, & si in dd.ll. vt in fi. earum patet, punitur ille propter exemplum, quanto magis in nostro casu, quando delictum est grauius. Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria solo animo, vt cum pater per filium iniuriam patitur, iuxta §. patitur. Institu. de iniur. aliquando fit iniuria solo facto, veluti, si cum Titium occidere vellem, te occidi, iuxta d.§. pen. & fi. aliquando fit iniuria & animo. & facto, veluti si cùm te occidere vellem, id effici, primo casu cessat pœna & delictum, secundo verò & tertio casu, nec cessat delictum, nec pœna, hæc omnia probantur in d.§. pen. & fin. si rectè inspiciantur. Præterea sat est quòd vel in genere delinquendi animum iste babuerit. l. qui iure militari, de testamen. mil. iuncta l. 2. de libe. & posth. & §. nominatim. Inst. eod. tit.

SVMMARIVM.

1 *Mater ex mala tutela administratione an possit incarcerari, cum omni legum auxilio renunciaui, ardua q.*

2 *Mulier capi non potest pro debito ciuili, cum communi opinione.*

3 *Parentibus maior pietas debetur quàm reliquis.*

4 *Parentum vtrique par pietas debetur, licet eis in liberos non sit par potestas.*

5 *Mulieri parcendum est aduersus dolum sumptum.*

6 *Ratio expressa in lege pro lege babetur.*

7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*

8 *Mater ratione tutela malè administrata non capitur, etiam si per pactum renunciasset omni legum auxilio.*

CAP. XCVII.

1 *Mater ex mala tut. administratione, an possit incarcerari, cũ omni legum auxilio renunciauit, ard. q.*

VLIER quæ in assumptione tutelæ renunciauit Velleyano, & omni legum auxilio, potest ex mala administratione in carcerem trudi, ita Bart. numer. 13. in auth. matri. C. quando mulier officio tutelæ fungi pos. Idem Bart. in l. si quis sub conditione. nume. 17. ff. de testam. tute. Salic. in d. auth. matri & auiæ. num. 14. Roma. Alexan. & Iaso. nu. 34. in d. l. plerique. ff. de in ius vocan. Idem Rom. in l. si verò, in §. de viro, & in l. alia. §. eleganter. num. 11. ff. de solu. matri. Philip. Dec. in l. fœminæ. num. 74. ff. de reg. iur. Alex. in additionibus ad Bar. in l. nemo carcerem. numero 4. C. de exact. tribu. lib. 10. Matthesilla. in sing. 110. Bald. in tract. de carceribus. ca. 1. nu. 3. Bartholo. Soc. in reg. 259. in 7. fallentia. & in reg. 229. in 2. fallen. & in consil. 180. nume. 2. vol. 2. Guil. Mayne. in l. quo tutela. nu. 138. ff. de reg. iur. Marianus Sozin. in tract. de citationibus. artic. 5. num. 39. vertic. 16. fallit Nicola. Boerius in decisione 349. nu. 11. Ias. in d. l. ad egregias. num. 9. ff. de iureiur. & in l. si ego. la 2. num. 4. ff. si cer. pet. Hippoly. in singul. 248. Gomesius in d. c. mulieres. nu. 13. de iudi. lib. 6. Cifuentes in l. 6a. Tauri. & ibi Pala. Rubius num. 3. & Castillo in prin. Bald. Nouellus in tract. de dote, in 7. par. princip. priuilegio quinto. Nicolaus Boerius in repe. l. consentaneum. nu. 41. C. quo. & quand. iudex. Matthesillanus in singul. 119.

Contrarium tenet Sozin. in d. l. plerique. Barbatius in dict. c. lator, & alij quos ipsi referunt, præsertim Barb. in d. c. lator, de pignoribus, pro quibus contra communem sententiam facit, † quia fœmina pro debito ciuili non potest incarcerari in domo, nec extra domũ, l. 1. C. de officio diuersorum iudicum, & in authen. ibi posita, & in authen. hodie nouo iure. C. de custodia reorum. Gloss. in l. consentaneum. in verbo, ad cogendum. & ibi Barth. Doc. C. quomodo, & quando iudex. & in l. ad egregias. in Glo. 1. ff. de iureiuran. hanc opin. tenet Ias. in l. cum dubitatur. num. 33. C. de iure emphyteu. & in l. plerique. nu. 34. ff. de in ius vocan. & in l. si ego. nume. 34. ff. si cert. pet. & in l. ad egregias. num. 9. ff. de iureiuran. Cifuentes & Doct. in d. l. 69. Tauri. Philip. Decius in reg. fœminæ. nu. 72. ff. de reg. iur. Barba. in ca. lator. nume. 1. de pignoribus. Dominicus Francus, Ludo. Gomesi. & cæteri Doct. in ca. mulieres, de iud. libr. 6. Bald. in tract. de carceribus. cap. 1. nu. 3. Ioan. Bapti. de S. Seuerino, in tract. de debitor. suspect. & fugiti. q. 5. nume. 22. Marianus Sozi. in tract. de citationibus. art. 5. nume. 39. versi. 16. fallit Nico. Boerius, in decisi. 349. num. 11. Hippoly. de Marsilijs, in pract. criminali. §. attingam. num. 64. & in sing. 248. Soz. in reg. 259. Hæc auté regula nullo iure reperitur limitata in casu quo de agimus, ergo erubescimus cum sine lege loquimur. leg. illum. C. de colla. præsertim cùm regulis iuris tenaciter sit adhærendum, vt plenè tradunt Decius, Cagnolus & Maynerius post Barth. ibi. in l. 1. ff. de regu. iur. Quinimmò communis opinio non solùm nulla nititur lege, sed etiam caret omni bona ratione, nam si mulier non potest capi pro debito pecuniario extraneis debito vel præstando, nec pro debito etiam fiscali, nec etiam pro debito descendente ex maleficio, quando tale maleficium non erat enorme, vt d. l. 1. & authen. sed hodie. C. de officio. diuer. iud. & authen. vt nulli iudicum. §. necessarium. authen. sed nouo iure. C. de custodia reorũ. quanto minus capi poterit pro eode-

2 *Mulier capi non potest pro debito ciuili cum cõmuni.*

eo debito quod non descendit ex vero maleficio, nec debetur fisco, nec etiam priuatis extraneis, † sed tantùm coniunctis, hoc est filio vel nepoti, cum quibus longè mitius quàm cum extraneis agendum est. l. nam & si parentibus. ff. de inofficio. testam. l. scripto. ff. vnde liberi, præsertim cum liberis qui immaninm ferarum moribus non sunt præditi, semper sancta & honesta persona parentum videri debeat, vt in l. liberto. ff. de obse. & faciunt pleræque leges illius tituli, & C. eod. tit. nec dubium est quin par reuerentia esset debeat respectu parentum fœminarum quàm masculorum, vt ff. de in ius vo. l. 4. §. parentem. vna enim est omnibus parentibus seruanda reuerentia. l. parentes, eod. tit. quinimò quo certior est parens, eo maior reuerentia ei debetur, nec dubium est quin mater certior parens cuique nato sit quàm pater. l. quia certior. ff. de in ius vo. † matribus enim ac patribus par pietas est respectu liberorum, licet non par potestas, vt in l. furiosę. ff. de curat. furiosi, & cuiusmodi cunque mater sit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis vix dici oporteret, secundum Cice. in oratione pro Cluen. quia secundum eum non modò reticere homines parentum iniurias, sed etiam æquo animo ferre oportet, quanto ergo facilius ferre decebit rei censusve parũ frugaliter administranti acturam; cùm quælibet iniuria personalis longè grauior sit quàm totius census amissio. l. in seruorum, cum ibi nota. ff. de pœ. ergo cùm fœmina tutelam aut curam extraneorũ habere non possit, sed tantùm liberorum. l. 1. 2. & 3. & authen. matri & auiæ. C. quando mulier tutelæ officio fungi possit, dicerem quòd talis curæ malæ administratæ aut tutelæ ratione possità liberis suis crudeliter in carceres trudi, non solùm omnino falsum, sed etiam iniurium, impium, crudele, ac nefandum cuique honesto viro videri debet. † Præsertim cùm mulierib. & minoribus subueniatur aduersus dolum præsumptum. vt si minus frugaliter tutelam, vel curã administrauerit non tam dolo quàm culpa, quinimò non tam culpa peculiari sua quàm totius sexus mulieris propter ipsarum fragilitatem videbitur defecisse, præterea propter sexus honestatem & reuerentiam matronalem hoc mulieribus priuilegium datũ est, d. l. 1. C. de offi. diuersorum iudicum, ibi considerato sexu, ergo id priuilegium renunciatione omitti non potest. l. alia. §. eleganter. ff. sol. matrimo. Quinimò etiã ea si ratio expressa non esset, pro expressa haberi deberet, quandoquidem alia reddi non potest, iuxta Glo. communiter approbatam, vt per las. Corn. Alexan. & alios ibi, in l. quamuis. C. de fideicom. † & cùm dicta ratio sit expressa in dict. l. 1. habetur perinde ac si lege nominatim comprehẽsum esset, quia quando ratio legis est generalis, licet decisio sit particularis, tamen ipsa ratio pro lege habetur, nec restringitur per decisionem particularem, quinimò decisio tunc loco tantùm exempli habetur, quod non arctat regulam, vt plenè tradunt Tiraquell. de causa cessante, parte. 1. numero 152. & numero 135. cum plu. præced. & seq. Iason, Decius Curti. iun. & alij in leg. humanitatis, per textum ibi. C. de imp. Iason in leg. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. oblig. numero duodecimo. ad fin. Iason in l. de quibus. num. decimoquarto. ff. de legibus. Iason in leg. quamuis, post Glos. ibi. C. de fideicom. Idem in authen. quas actio. C. de sacros. eccle. numero 22. cum plu. præced. & seq. per leg. his solis. C. de reu. don. quod procedit secondum communes & veras opiniones, etiam in exorbitantibus & pœnalibus & correctorijs, vt dictis locis, vnde cum in dict. l. sit expressa illa ratio considerati sextus muliebris, eique debito honestatis & pudicitiæ pro expressa haberi debet legis decisio etiam quoad hanc rem qua de agimus, quandoquidem eadem ratio ex integro militat, & in hac specie tutelæ vel curæ parum frugaliter administratæ non secus quàm in reliquis speciebus, nec ad rem pertinuit quod mulier renunciasset Velleyano & omni legum auxilio, nam talis renunciatio eò pertinet, vt efficaciter obligata videatur, non autem vt carceribus detineatur. Aliud est enim aliquem obligatum esse. Aliud executionem contra eum fieri, & etiã in executione facienda varijmodi esse & possunt, & solent, vnde in specie proposita non negamus mulierem efficaciter obligatam fuisse, attamen cùm contra eam fit executio, diuerso modo fit, quàm si fieret contra virum aut masculum, nam & similiter nullus negabit † quin nobilis efficaciter ex omni contractu obligetur, & tamen executio contra eum aliter fit, quàm fieret contra plebeium. nam vinculis non detinetur, vt plenè resoluimus de succ. creati. libro tertio. §. 22. numero septuagesimoquarto, cum pluribus seq. Pro nobis text. in §. eleganter. l. alia. ff. soluto matrimo. Pro nobis l. si quando. §. illud. C. de inoffic. testam. dum ait meritis magis filios ad obseqnia paterna prouocandos, nam ibi Papinianus Iureconsultus per Iustinianum relatum turpe ac veluti flagitiosum existimauit, vt inter parentes & liberos ad mutua officia prouocandos necessaria esset pactio aut verbalis vlla coactio. At quanto turpius ac flagitiosius eidem Papiniano videretur vinculis ac carceribus id assequi velle. Pro nobis l. quæ iure. ff. de pact. dot. Pro nobis tex, in cap. si diligenti, de foro comperen. Pro nobis l. veluti. ff. de iusti. & iure. ibi, vt patriæ & parentibus pareamus, id quod vel ipsum ius naturæ dictauit. Ad idem l. fin. ff. si quis à par. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum act. non detur. l. 1. & 2. ff. de hom. lib. exhi. Ad idem l. libertos. C. de obseq. §. sed maior asperitas. Insti. qui sunt sui vel ali. iur. l. fin. C. de bon. lib. ibi, reuerentia tamen, faciunt ea quæ tradidimus de suc.

3 *Parentibus magis pij esse debemus quã reliquis.*

4 *Parentũ vtrique par pietas, licet non par potestas.*

5 *Mulieri parcendum aduersus dolum præsumptum*

6 *Ratio expressa in lege est pro lege.*

7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*

de succ. creatio. §. 22. numer. 74 cum pluribus seqq. † Hactenus cum Velleyano & omni legum auxilio per simplicem renunciationē renunciauit, quid tamen si per pactum conuentum quod efficacius esse solet, vt patet in l. prima, cum ibi notatis per Glos. & Docto. C. de pactis, vbi ius coditionale remitti potest per pactum, quod tamen per simplicem renunciationem missum fuerit, non posset, sed adhuc renendum est idem, vt mulier etiam per pactum conuentum nequear renunciare huic beneficio, ne pro debito pecuniatio carceribus detineatur, vt cum multis contra magis communem opinionem dissetuimus in dict. §. 22. nume. 82. vbi multas affines quæstiones attigimus.

8 *Mater ratione male admittur, nō capitur etiam si per pactū renunciet omni legum auxilio.*

SVMMARIVM.

1 *Monachi an possint esse executores testamentorum, ardua quæstio.*

CAPVT XCVIII.

1 *Monachi an possint esse executores testamentorū, ard. q.*

MONACHI † minores executores testamentorū esse nequeunt, clem. exiui de paradiso. §. proinde, & §. verum, de verbo. signif. at si testator reliquit decē florenos distribuendos inter decem pauperes, & huic distributioni faciendæ præfecit talem monachum, is monachus huius ministerij nō videbitur incapax, Barto. in tracta. minoricarum. lib. [illegible] c. 4. & 5. num. 5. Idem Bart. in l. cum paret. ff. [illegible] e. 2. in §. hæreditate, quem sequuntur ibi P[illegible] & Ioan. de Imol. Petrus de Anch. in consi. [illegible] nume. 8 Ias. in l. 1. §. item acquirimus. nu[illegible] ff. de acq. poss. Alexan. in consil. 57. nu. 8. vol. [illegible] Couarr. in c. tua. num. 1. de test. & est com[illegible]unis opinio secundum Ripam, in l. ex facto [illegible] qnis togatus. 2. ff. ad Treb. oum. 5. hanc dic[illegible] communem opinionem Ioannes Gualden. [illegible] de arte testa. tit. 7. cautela. 7. nume. 3. Sali. in l. 4. C. de hæt. inst. Abb. consil 11. factū sic se haber, & consi. 110. in causa, lib. secundo. prout refert Gualden. vbi suprà. And. Siculus consil. 12. lib. 1. Lud. Rom consi. 49. quoad primum, in secundo dubio, prout refert Ripa, vbi suprà.

Pro hac opinione facit, quia omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus cau. maiores, sed monachi quò ad vltimarum voluntatum executiones non sunt penitus interdicti, quia licet actio prout iuris est, & actualis executio, seu administratio prout est facti, eis non possint competere, tamen consilium ad illam rem accommodatum possunt præbere, hæc tria probantur in dict. §. verum, ipsis ergo non competit iurisdictio ad quicquam hac in re imperandum, non actio ad quicquam hac in re petendum iudici aliter vel extra non administratio vel dispensatio seu distributio, vt manibus suis vel opera sua isthæc tiant, sed consilium præbere possunt, & licet regulariter hæres non teneatur sequi tale consilium. l. cum patet. §. mando. ff. de leg. 2. tamen illud verum cùm hęres sponte consilium monachi requisiisset, vel vltro à monacho sibi datum esset, non sic quando ex præcepto testatoris hæres iussus esset consilium requirere monachi, & illud sequi, nam licet isto casu actio huic monacho nulla competat ad compellendum hæredem, vti eius sequatur consilium, adhuc tamen is hęres si iuxta præceptum testatoris monachi consilium non petat, petitumque non executus fuerit, non videbitur paruisse voluntati defuncti, sicque incidet in pœnam authen. hoc amplius. C. de fideic. & in corpore, vnde sumitur, meritoq; vt indignus priuabitur defuncti hæreditate, vt ibi, nam in dict. clem. id vnum prospectum fuit, nec circa res humanas monachi moratentur, quæ aliquam moram aut solicitudinem, curam & impedimentum considerabile secum traherent, cuius interuentum ipsi distraherent à diuinarum rerum contemplatione, non sic si vel nullo modo vel tam leniter vt in consideratione esse non deberet, distraherent, vel impedimento eis fierent. sicq; consilium monachos hac in re præbere non vetuerunt iura, sed in specie nostra nihil plus facit monachus quā præbere consilium nominando illos pauperes, licet istud consilium de præcepto testatoris efficacius & fortius sit quàm si præberetur citra iussum testatoris, sed licet maiorem vim ac potestatem iura dederint huic consilio à monacho præstito ex præcepto testatoris, quàm si vltro & citra testantis iussum præstitum esset, non tamen monachus magis moratur aut impeditur à diuinorum que contemplatione abstrahitur in isto consilio prębendo præcepto testatoris, quàm si illud citra eius iussum præbuisset. sicque non est cur magis hoc casu cōsilium tale præbere impediatur quàm illo.

Contra quam tamen opinionem renet expressè Baldus in dict. authen. ingressi. numero 20. quia de facili hoc officium trahitur ad quæstum pecuniatum. Quam opinionem Baldus sequitur. Card. in dict. clem. exiui. in §. verum. numero decimoquarto. & ibi Petrus de Anch. numero vigesimotertio. & in consil. 202. numero secundo. Iacobus de Canibus in tract. de executione vltimarum voluntatum in prima particula. numero vigesimotertio. Dominicus de Sancto Geminiano, in capit. 1. col. 2. de testame. in 6. & ibi Franc. Idem sentit Bald. in l. id quod panperibus. C. de episco. & cler. nu. 9. dum refert se ad id quod dixerat in [illegible]ct. auth. ingressi. Idem tenet Cellus in add. ad Bal. in d. auth. ingressi, aiunt enim prohibitionem, de qua in d. cle. exiui, esse generalem,

nec

nec restringi per rationem particularem, ibi expressam, arg. l. prospexit. ff. qui, & à quibus, ibi, quòd per quàm dutum est, sed ita lex scripta est, sed sanè ibi erat generale præceptum, nec erat expressa ratio specialis per quã illud generale præceptum restringeretur, quam opinionem teneteriam Felinus in cap. ex parte. num. 6. de constit. Bart. in consil. 12. colum. 12. vol. 1. num. 3. versi. ex istis infert. Eandem opinionem contra Bart. tenet Francis. à Ripa, in dict. §. si quis rogatus. numero qninto, vbi dicit quòd verior & salubrior est suprà dict. opinio Bald. per text. in d. clement. exiui, in §. dubitauerunt, ibi, in ea quomodo oculos habere ad bona videantur, & ibi responder ad fundamenta Bartho. opinionem tamen Barthol. dicit ibi posse procedere nemine se opponente, quia tunc valet electio secundum Fredericum de Senis, in consi. 293. ad finem, & in istis terminis loquitur Romanus in consilio quartocentesimo nonagesimonono. nume. quinto, & in singula. 242. & in consilio ducentesimo trigesimoquinto, numero quarto, & vltra Doctores, suprà dict. opinion. Bald. contra Barthol. dicit esse puram veritatem Barba. in dicto capitulo, tua nobis. nnme. 9. & decimo. & dicit quòd cõmunis opinio eam sequitur, & allegat quàm plures Doctores, eandẽ opinionem Bald. dicit de iure veriorem, licet communem dicat opinionem Barthol. Ioan. Gualdensis in tracta. de arte testandi, titu. 7. caut. 7. numero tertio. hanc Bald. opinionem sequitur, & receptiorem appellat Petrus Due. regula 381.

Denique priorem partem affirmatiuam, vt liceat monacho minori talem electionẽ pauperum, seu nominationẽ facere, longè veriorem puto, nam si testator iuberet, vt talis eleemosyna fieret de consilio talis monachi minoris, vel si hæres sponte sua vellet eam eleemosynam facere, de eius consilio quo magis pium gratumq; Deo faceret, nullus abnegaret quin id liceret. d. §. verum, ibi, verum tamen in his exequendis dari consilium ipsorum statui nõ obsistit, sed isthæc nominario, qua de agimus, non præbet vllam iurisdictionem tanquam iudici, vel executori ipsi monacho, nec præbet ei vllam actionem tanquam parti, nec imponit ei necessitatem manibus suis attingendi illam pecuniam, aut alterius vllius administrationis, aut solicitudinis subeundæ, aut actum vllum corporeũ faciendi, vel opus, seu operam, sed simulac verbo tenus declarauerit eos decem pauperes quos digniores, aut dignos illius eleemosynæ existimauerit, functus erit officio suo, satisque fecisse videbitur, per quod nihil omnino à diuinarum rerum contemplatione se substraxisse videbitur, sed potius opus pium gratumque Deo fecisse, & in tali nominatione facienda simillimus esse videbitur consilium danti, cui consilio hæres parere necesse habebit, licet aliàs consilia regulariter non sint obligatoria, vt in d. §. iurando, sed hęres formaliter obtẽperasse voluntati testatoris non aliter visus erit (prout debet, arg. l. Mæuins, & l. qni hæredi, in princip. ff. de condi. & dem.) quàm si in ea eleemosyna distribuenda sequatur nominationem, & consilium illius monachi, ergo, &c.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit, est ipso iure nullum, etiam antequam filius impugnet, ard. q.*

2 *Conditionum alia suspensiua sunt, alia resolutiua.*

3 *Intellectus legis filio præterito. ff. de iniusto, rupto.*

CAPVT XCIX.

FILIVSFAMILIAS † in testamento patris præteritus fuit, an testamentum sit ipso iure simpliciter, & omnino nullum, an verò ita demum si filius illud dicat nullum, adeo controuersum est, vt hunc articulum esse de summis apicibns iuris Ias. exclamauerit in l. fin. nnm. 23. cum seq. C. de bono. poss. contra tab. qna in re, vt ita demum sit nullum. si filius id voluerit, & non aliter tenuit Gloss. in l. filio præterito. ff. de iniusto, rupto. Gloss. in l. scimus. in princ. verb. ipso iure. C. de inoffi. test. Glo. in l. si duo. ff. de leg. præst. Glo. in l. is qui in potestate, in prin. eod. tit. Glo. in l. si pater, in Glo. mag. ad fin. C. de inst. & subst. & ista fuit communis opinio Glossarum secundum Ias. vbi suprà. dict. num. 21. quodque semper Glossæ ita tenuerint, firmat [illegible]nge. qui idem sequitur, & eam veram non aliter, atque Euangelium semper existimasse parum piè fatetur, quam ipse quoque seqnitur in l. ita tamen. §. quoties. ff. ad Trebell. sequenturque alij quàm plures quos refert, & sequitur And. Tiraquel. in l. si vnquam, verb. reuertatur. nu. 13. C. de reu. don. à quo dum allegat Ias. idem tenentem in leg. 2. C. de posthu. hæ. instituen. cauendum est, nam ibi nihil hac de re attigit, & dnm allegat eund. Ias. in l. si filius, qui in potestate. 1. not. ff. de lib. & posth. errat, nam Iaso. potius tenet contrarium, & dum allegat Guilelmum Bened. in c. Raynutius de test. verb. in eodem testamen. 1. num. 84. errat, nam ille contrarium defendit, hancque opinionem tueri testamentum satis vetustum ipse Guilielmus, & Tiraque. testantur. Nam Ebnlia, Lucij Mæuij Agrippæ vxor ex duabus filiabus alteram instituit, alteram verò præterijt, at Afronia quæ præterita fuerat, cum sorore contendere noluit, testamentumq; matris patientia honorare quàm iudicio euertere sanctius magisque pium existimanit, sicque ratum mansit testamentum, quod à Valerio relatum est lib. 6.

1 *Testa. in quo filiusfa. præteritus fuit, est nullum, etiam antequã filius illud impugnet, ardua quæst.*

lib.6.c.8.quod inscribitur de testamentis quæ rata mãserunt, sed miror in curiam Guilielmi, & Tiraquelli hoc exemplum adducentium de matre filiam prætereunte, cùm nos loquamur de patre filiumfa. prætereunte, quarum rerum est in specie propsita non obscura differentia, vt propè docebimur.

Contrariam partem videntur tenere plures Glossæ, quæ simpliciter, & indefinitè aiunt tale restamentum, in quo filiusfamiliàs à patre præteritus sit, nullum esse; neque exigunt vllam filij declarationem, aut petitionem, ita tenet Gl. in §. sunt autem. verb. contratabulas. Instit. de bono. possesio. Glo. in l. fin. verb. petita. C. de bono. possess. contrarabulas. Glos. in l. si ita scriptum. §. fin. in Glo. fi. ff. de lib. & posthum. Glo. in l. & si pepercit. §. fin. verb. filium. (ibi qui hic gradus è quo est præteritus statim est nullus, eod. tit. Gloss. in l. non putauit. §. si quis emancipatum. verbo, iura. ff. de contratabulas. Glo. t. in fi. in l. quod vulgo. ff. de contra tabulas. Glo. fina. in l. vnic. ff. si tabulæ restam. nullæ extabunt Glo. in l. 2. verb. filio. ff. de excep. rei iudic. hanc opinionem sequitur, & firmat esse communem tam vltra montanorum quàm citra montanorum Ias. in l. filio præterito. C. de contratabul. num. 23. & nume. 29. tenet à Costa simpliciter in l. Gallus. §. quid si tantum. ff. de libe. & posthum. parte tertia. numero 177. Guilielmus Benedic. in d. c. Raynutius. verb. in eodem testamento. 1. numer. 84. cum plu. seq. sequitur & dicit esse cõmunem opinionem Ias. in l. si filius, qui in potestate. 1. not. ff. de lib. & posthum. sequitur & dicit esse communem opinionem Alex. num. 16. in d. l. posthumo nato, vbi etiam Dec. nume. 9. eam sequitur, & negat hac in re laborandum esse quasi in re clara, vbi numero quadragesimo-quinto, hanc dicit communem opinionem Curti. Iunior.

Tertia fuit opin. Curti. Iunioris, qui in d. l. posthumo nato. num. 45. ait has opiniones ita concordari posse, vt ipso iure nullum sit tale testamentum, verùm in effectu non esse nullum, si filius abstineat, quia tunc conualescit, in quam partem inclinare videtur Alexand. in l. inter cætera, in princip. ff. de lib. & posthu. col. 1. & hæc pars sapit veritatem, sed eget de-

2 *Conditionum aliæ suspensiuæ, aliæ resolutiuæ.*

claratione, nam præmittendum est † quòd conditionum aliæ sunt supensiuæ, alia resolutiuæ. Suspensiuæ dicuntur, quæ dispositionis conditionalis, qua de agitur, non modò effectum, aut executionem, sed etiam substantiam, aut essentiam interea dum pendent, impediunt ac suspendunt, (quale est in illa conditione, si nauis venerit, si Mæuius consul fuerit, vel si decem dederit) l. vnica. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cad. tollendis, vbi traditur communiter per Doctor. notant Glo. & communiter Doct. in l. Item quia, post prin. ff. de pact. Resolutiuæ conditiones dicuntur, quæ neque substantiam, aut essentiam dispositionis impediunt, aut suspendunt, nec etiam executionẽ, sed eò duntaxat pertinent, vt quod semel factum, aut perfectum fuerat, infectum sub aliquo futuro euentu reddatur, seu rescindatur (quale est cum domum vendidi, & tradidi, ita vt meliore conditione allata res inempta fieret, iuxta l. secunda, cum ibi notat. & ferè per totum. ff. de in diem adiectione, vel etiam in terminis totius tituli. ff. de lege cõmiss.) Modò sic si filiusfamiliàs in testamento patris præteritus fuit, & quæritur, an tale testamentum puta præsentialiter, & simpliciter nullum esse videatur, an verò sub hac demum conditione nullum esse videatur, si filius dixerit, ac declarauerit velle se testamentũ impugnare, respondendum est, nullum videri purè, & præsentialiter, non quidem sub hac conditione suspensiua, si filius declarauerit, velle se illud impugnare. Verùm quia solius filij fauore tale testamentum lex improbauit non improbatura, si sciisset filium præteritum indicio patris patientem autem accommodaturum. † ideo si filius postea acquieuerit patris iudicio, vel eius hæreditate abstinuerit (proprio fauori, vt potest, renuncians, iuxta l. penul. C. de pact.) tale testamentum quod initio re vera nullum fuit, non solùm valebit, sed etiam retro semper validum fuisse videbitur, vnde fructus illius hæreditatis non solùm à tempore quo filius patris iudicio se acquiescere velle declarauit, sed etiam retro à tempore mortis testatoris ad hæredem scriptum pertinebunt, non secus quàm si reuera, vel nullus filius fuisset, vel non fuisset præteritus, isque est verus sensus Iureconsulti in l. filio præterito. ff. de iniust. rup. simillimum est in legatario, qui licet à tempore mortis testatoris quò ad fructus, & omnes commoditates dominus rei legatæ esse videatur. l. à Titio. ff. de furt. l. si tibi homo. §. cum seruus, cum ibi notat. per Gloss. Barthol. & Alexand. ff. de legat. primo, tamen si repudiat, semper talis res legata videtur fuisse, & permansisse sub domino hæredis, vt notat communiter per Gloss. & Doctor. in dicto §. cum seruus, optimus text. in l. legatarius, eod. titul. & in l. prima. §. 2. & 3. ff. si quid in fraud. patro. quasi legati dominium purè transeat in legatarium, sed sub hac conditione resolutiua, vt si fortè repudiauerit, nunquam retro transiuisse videatur, quod & in specie nostra euenire intelligo, vt si filius præteritus abstinuerit, licet ante abstensionem testamentum & erat nullum, & hæreditas ipso iure filio quæsita fuerat, iuxta l. necessarijs. ff. de acquirend. hæredit. iuncta l. prima. ff. de iniusto, rup. & in principio Institution. de exhæredation. lib. tamen post filij abstensionem, & testament. retro semper valuisse, & hæreditatem patris filio nunquam quæsitam fuisse intelligimus, quasi sub tali conditione non suspensiua, sed resolutiua hæreditates filio præterito quæsita videretur, id quod generale est in omnibus

3 *Ind. à filio præterito. ff. de iniust. ru.*

nibus acquisitionibus, & annullationibus, quæ fauore alicuius inducuntur à lege, si is repudiat, aut renunciat fauori suo, vt diximus non semel in quæstionibus præcedentibus.

SVMMARIVM.

1. *Testamentum in quo filiusfamiliàs fuit præteritus à patre, an valeat iure prætorio, & est egregia quæstio.*
2. *Intell. l. si testamentum. ff. de testam.*
3. *Testandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali descendisse.*
4. *Possessionem capit hæres testamentarius, licet filius præteritus sese opponat.*
5. *Intellectus leg. filio præterito. ff. de iniusto, rupto.*

CAP. C.

1 *Testamen in quo filiusfa. fuit præteritus, an valeat iure prætorio, ard. q.*

ESTAMENTVM in quo† filiusfamiliàs à patre præteritus fuit, quod secundum veram & communem opinionem nullum est de iure ciuili, plerique nostrorum variè contendunt, an iure quoque prętorio nullum sit, an verò valeat saltem iure prętorio, & cõmunis opinio est tale testamentum vtroque iure tam ciuili, quàm prætorio nullum esse, ita tenent Gloss. in l. 2. ff. de excep. rei iudic. verbo, filio. sequitur, & dicit communem opinionem Alexand. numero 16. in l. posthumo nato. C. de contratabul. vbi eandem sequitur, & dicit communem Decius, numero duodecimo. quem similiter & sequitur, & communem dicit Curt. Iunior, numero quadragesimosexto. cum sequent. vbi eandem tenet, & communem dicit Iason numero 28. qui ait, quòd studio tantùm contradicendi quidam tenuerunt contrarium, & hanc opinionem tenent Barthol. & alij in d. l. posthumo, & Glo. in l. vnica, in fin. ff. si tabulę testamen. nullæ exta. sentit Iason in l. filius qui in potestate. colum. 1. & 2. ff. de libe. & posthum.

Contrariam partem, vt tale testamentum valeat de iure prætorio, tenent Glo. in verbo, petita. in dict. l. posthumo, & Gloss. fina. in l. si ita scriptum. §. fina. ff. de lib. & posthum. Glos. in leg. non putauit. §. si quis emancipatum. verbo, iura. ff. de contratabulas. Gloss. fina. in leg. quod vulgo. eodem titul. Gloss. in §. sunt autem. Institutio. de bono. poss. Gloss. in dict. l. filio præterito. fuitque communis opinio Glossatum, secundum Iason. in dict. l. posthumo, numero vigesimooctauo, vbi hanc partem sequitur Romanus, & sequuntur Christopho. de Castellione, & Iacob. de Puteo in dict. l. filio præterito, & Rapha. Cumanus in dict. l. si filius, qui in potestate. estque articulus disputabilis secundum Decium, vbi suprà, & hanc partem & nos defendimus in libe. de succesion. creatione, part. prima. §. 20, numero 138. & hic articulus est de summis apicibus iuris, secundum Iason, numero 23. in d. l. posthumo.

Pro hac parte, vt testamentum tale valeat iure prætorio, licet iure ciuili nullum sit, soleo allegare text. à nullo vnquam hac in re accommodatum in l. si testamentum. ff. de testam. (dum ait, sed vtroquo iure valebit tam ciuili, quàm prætorio) nam sensus planè illius legis est, non semper testamentum, quod valet, vtroque iure valere, sed aliquando valere altero tantùm eorum iurium. 2 *Intel. l. si test. ff. de testa.*

Modò sic testamentum, quod desinat ab initio (non loquor ex post facto) valere, contingere non potest, nisi aut ratione formæ, aut ratione rerum, aut ratione personarum. Ratione formæ semper valet vtroque iure, aut neutro, quia ius prætorium, & ciuile quò ad formam testamentorum in vnam consonantiam iuerunt, quasi societatem hac in re coissent. §. sed cum paulatim. Institution. de testament. Ratione rerum similiter vtroque iure valebit, aut neutro, quia nusquam lectum nusquam relatum, vt in rebus, de quibus testamur, sit differentia vlla inter ius ciuile, & prætorium. Ratione personarum idem, nam aut loquimur de persona dantis, id est, testatoris, aut accipientis, aut non accipientis, ex parte testantis non inuenimus vllam differentiam, quia qui habent testamenti factionem actiuam iure ciuili, habent quoque iure prætorio, & per contrarium qui vetantur vtroque iure, exclusi intelliguntur à facultate testandi ex parte accipientis, omnes similiter qui habent testamenti factionem passiuam, vtroque iure eam habere inueniuntur, & qui ab altero iure incapaces fiunt, ab altero quidem non introducuntur, ex parte autem non accipientis, id est, eorum qui cùm honorandi testamento essent, honorati non fuerunt, si rectè inspexeris quò ad primordialem testamenti validitatem, nullam inuenies differentiam nisi in hoc casu quo de agimus, quando filiusfamiliàs à patre fuit præteritus, nam tunc valet testamentum iure prætorio, subiacet tamen rescisioni per contratab. Iure tamẽ ciuili ab ipso initio fuit nullũ, & hunc casum præsagire ac præsensisse mihi videtur Iureconsultus in d. l. si testam. quia illa differentia in alio non verificatur, & iam quòd in alio verificari posset, adhuc tamen ex illo tex. non posset non capi vehemens coniectura, & argumentum ad nostram opin. tenendam, cùm saltem ibi sumatur regula hæc, quòd non semper testamentum ab initio vtroque iure valet, & nostra opinio tuetur eleganti ratione, nam olim non vigebat testandi facultas, neque etiam erant inuentæ intestatorum successiones, neque enim isthæc sunt de iure naturali, sed tantùm de iure positiuo, vt patet per totum 3 *Testandi inuentum à iure ciuili non etiam naturali gentium descendisse.*

de iure

de iure naturali. Institutio. vbi cum enumerantur ea, quæ sunt iuris naturalis, & gentium, nullum verbum protulit de successionibus testatorum, vel intestatorum, patetque per totum. ff. de iusti. & iure. vbi similiter cùm de iure naturali & gentium ageretur, nullum verbum emiserunt Iureconsulti de huiusmodi successionibus, nec verosimile est tot leges, totque constitutiones, ac Iureconsultorum responsa hac de re loquentia, præsertim ex professo, & integris titulis, hanc ad rem destinatis prætermissura hanc materiam successionum tam necessariam, tamque amplam, vt tertiam totius iuris partem occupatam habeat, tamq; elegantem, vt summis vigilijs, ac lucubrationibus excogitatam, atque inuentam testetur Iustinianus Imperator in leg. si quando, in principio. C. de inofficio. testament. sicque non supinus modò, verùm fatuus quoque & intolerabilis error, atque obliuio esset, tot Iureconsultorum, ac Imperatorum, de iure naturali, & gentium in dictis titulis loquentium, si huiuscemodi successionum materiæ obliti essent, vnde quia ad ius naturale, vel gentium non pertinebat, ideo prætermissam esse pro comperto, ac indubitato cuique modo sano esset, quod apertè etiam edocuit Iustinianus Imperator in §. singulorum, cum sequen. §§. & titulis. Institutio. de rerum diuisione. nam cùm ibi polliceretur actutum sese prius de acquisitionibus iure naturali, vel gentium contingentibus, deinde de illis, quæ iure ciuili euenirent, hanc successionum materiam collocauit non inter acquisitiones iuris naturalis, vel gentium, sed iuris tantùm ciuilis, id quod nos pleniùs disseruimus in lib. 1. de successionum creatione. §. 1.

Modò sic iure positiuo prius præcepta fuit intestatorum successio, quàm testatorum, vt ibidem docemur, deinde testatorum quoque successio inuenta fuit, sed liberrimè, simpliciter, & generatim, nam lege cauebatur, vt vti quisque legasset, aut iussisset res suas, ita ius esset. l. verbis legis. ff. de verbo. signifi. in illo enim primæuo iure positiuo hac de re loquente, neque vlla liberorum aut parentum cura habita est, neque forma vlla disponendi, aut testandi à reliquis dispositionibus humanis distincta, ac separata introducta fuit, licet omnia isthæc postea vsu suadente humanisque necessitatibus exigentibus paulatim successiuis vicibus, atque temporibus recepta fuerint. sicq; olim varia fuerunt genera testamentorum, vt docuit Imperator Iustinianus, in principio Institut. de testamen. quibus à iure variè formæ fuerant accõmodatæ, vt ibi, aliterque iure ciuili, aliterque iure prætorio circa testamentorum formas differebatur, donec vtrunque ius quasi hac in re societatem coiret, in vnam consonantiam, quò ad formam testamentorum iuetunt, vt in §. sed cum paulatim. Institutio. de testamen. in quam societatem, & consonantiam iuisse quò ad institiam disponendi, curamque, & fauorem liberorum, & parentum non reperiuntur, sicque licet iure ciuili illa omnimoda libertas restat di, vel in vltimis voluntatibus de rebus suis disponendi ad libitum, quæ tempore vetustissimo cõpetebat, & concedebatur, cuique vtroque iure tam ciuili, quàm prætorio, iuxta dict. l. verbis legis. non secus, quàm & tunc, & etiam vsque in hodiernum diem conceditur in dispositionibus inter viuos. leg. sed non vsque. ff. si à parente quis fu. ma. leg. penultim. ff. de pact. §. per traditionem. §. venditæ. Institution. de rerum diuisio. licet illa, inquam, omnimoda libertas, quæ iure tam ciuili, quàm prætorio cõpetebat, etiam hodie inspecto iure prætorio integra maneat quò ad primordialem testamentorum validitatem, circa iustitiam, & æquitatem disponendi, nam siue liberi, vel parentes præteriti omnino fuerint, siue exhæredati ritè, vel non ritè, siue etiam non ritè instituti, semper primordialiter, ac in sui creatione testamen. valet iure prætorio, licet ex post facto eodem quoque iure prætorio euerti possit per contratabulas bono. possessio. neque vllum Iureconsultorum responsum, vllam legem, vllámve constitutionem huic rei aduersantem reperies, verùm tamen iure ciuili ea libertas variè restricta fuit, nam primum liberi nominatim exhæredari, si instituti non forent, iubebantur, neque eis exhæredatis æquè, aut iniquè vllus recursus ad successionem paternam dabatur, vt per totum. ff. de libe. & posthum. de iure loquor ciuili, licet postea centum viri inuenissent illam in officio. testament. querelam, per quam eis subuentum fuit, vt in leg. prima. C. de petition. hæreditat. in leg. fina. C. de lib. præt. itaque de iure ciuili liberis à patre præteritis nulla medela inuenta fuit, quia ea non egebant cum eo iure, id testamentum nullum esset ipso iure, sed ipsis exhæredatis remedium querelæ accõmodatum fuit, quia tunc opus erat auxilio cùm testament. valeret, iure autem prætorio cùm solennitas, aut necessitas exhæredandi recepta non esset, relinquebamur in terminis iuris positiui primæui hac de re loquentis, quo iure quò ad primordialem quidem testamentorum validitatem vti quisque in vltima voluntate de rebus suis disponeret, ita ius erat quò ad iustitiā disponendi, licet ex post facto id testamentum, quod initio firmum erat, per contratabulas euerti posset, si liberi essent præteriti, quia tunc suspicio erat quòd essent à patre obliti, quòd si expressim essent exhæredati, quia iam cessabat illa suspicio, non dabatur contratabulas nulla distinctione habita, vtrùm iustè, an temerè exhæredati essent, dum modo ritè fieret exhæredatio, quia prætor omni-

omnimodam libertatem, quæ iore vetustissimo hominibus rebos de suis in vltima voluntare dispone odi dabatur, coangustare noluit, non magis, quàm in dispositionibus inter viuos, iuxra dict. l. sed noo vsque, iuncta dict. l. verbis legis, quam libertarem restringete cum liberis præteritis contrarabulas accommodabat, non dicebatur, aut putabat. quasi tunc idem facturus esset, ac optaret ipsemet pater, si de talib. liberis meminisset, simile in l. 3. C. de inofficio. testament. simile in leg. si vuquam. C. de reoo. do. simile in leg. cum auus. ff. de conditio. & dem. & hæc est verissima ratio qua exhæredatis prætor non subueniebat, iuxta leg. non putauit, in principio (quam & ibi coosultus reddidisse videtur. ff. de coottabulas, licet aliàs patum aptas parumque rem ipsam attingentes prodiderint in leg. posthumo nato. C. de contratabulas. Curtius iuni. Ias. Decius, post Paulum Castrensem, & alios ibi.

Estque plosquam efficax ratio ad osteodendom, quod licet filiusfam. in testamento patris præteritus fuerit, quo casu testamentum iure ciuili nullom est, valeat tamen iure prætorio inspecta sui creatione, & primordiali validitate, non secus quàm si is filius esset iostitutus ritè, aut exhæredatus piè, aut impiè, quod & suadetur alia peremptoria ratione, nam & si is filius in minima re, vel portione institutus esset, ooo desinebat ab initio valere restamentum de iure prætorio, nec dabat ei contratabulas, aut vllum ius impugnandi testameotum de iure prætorio, & tamen non minus egebat ope, & auxilio, quàm si ex toto nihil testameoto esser sibi relictum, quid eoim frio obolo, aut vno minimi vilissimique valoris numo honoratus esset, sicque iure ciuili subueniebatur, vt siue temerè exhæredatus esset, siue in minore portione quam legitima institutus daretur sibi querela ioofficio. testamen. §. fin. Instit. de inofficio. testameo. l. cum qoæritor. C. eodem titul. & authen. nouissima, eod. l. Papinianus. §. quarta, & §. quoniam autem quarta, & l. si non mortis, eod. titul. ff. vides ergo palam. vt prætor liberis quidem subuenire voluit, sed tantùm parentibus testantibus, nam quòd liberis præteritis subuenierit, noo tam ob fauorem ipsorum id fecit, quàm ob fauorem parentum, ne præter eorũ mentem, & animum ad alienas successiones bona sua abireot, Præsumebaot eoim tunc eo que casu liberotum, vel oblitus, vel ignarus, at qoo casu cõstar oblitum, aut ignarum non fuisse (quod accidit quando liberos exhæredaoit eriam temerè, aut minus piè in minimo eos honorauit) tunc liberis prætor minimè cõsultũ curauit, maluitq; omnimode libertarẽ parentib. conseruare, vt sic iodubitatum esse debeat liberis præteritis indistioctè iure prætorio ratum esse fuisseque semper testa. primordialiter, inque soi creatione tenuisse non secus quàm si instituti forent.

Quod & tertio loco † suadetur pet l. 2. C. 4
de edi. diui Adr. roll. vbi testa. quod integrum consumarumque in sui forma apparear, regulariter habet executionem paratam etiam de iure communi, & coosequenter hæres, qui illud iudici ostendit, mittendus est in possessionem hæreditatis, etiam si filius præteritus opponat sese. l. 2. vbi omnes. C. de edi. diui. Adr. toll. tradunr communiter Docto. in l. fin. eod. tir. per tex. ibi, vbi Barthol. q. 6. vbi Bal. colum. 4. not. 3. & Alexan. col. 1. Alex. in l. air prætor. §. si iudex. add. 2. ff. de re iud. Idem Alexand. in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ff. soluto matri. Aogel. in l. cum antea. ff. de arbi. Rod. Suares in rep. l. post rem. ff. de re iudi. in 4. casu. cuius rei ratio illa est, quòd illud testamen. certum est iure saltem prætorio valere in sui initio, neque ad rem pertinet, quód ve post facto possit infirmari etiam iure prætorio per contratab. si filius præteritus reperiatur, nam adhuc interea hæres io pos. mitteodus est, licet postea hæreditas ei adimi possit, nam & in omoibus non modò legibus, sed etiam titulis, ac libris integris de in integrum restitutione loqueotibus, quod initio valer, postea rescinditur, resque cum fructibos possessori adimir, læsoque restituit, vt l. qoòd si minor. §. restitutio. leg. verum. §. ptimo. l. patri. §. primo, & secundo. dict. l. verum. §. scieodum, cum §. seq. & §. si locupletem. ff. de minoribus per torom. C. & ff. de coodi. obl. ca. per totum. C. & ff. de cond. iod. per totum. C. & ff. de cond. ob turp. cau. per totum ferè. ff. de rebus eorũ. leg. si prædiom. leg. prædiorum. leg. vtere, ferè per totum. C. de præd. mi. text. magistralis in leg. videamos. 2. per totam. ff. de vsur.

Poss. capit. hæres testamentarius licet filius præteritus sese opponat.

Verùm cum per ius prętorium id testameo. valeat, sicque ex testament. hæres scriptus ad bona defuncti vocari videatur, iure aurem ciuili non valear, sicque eo iure repellatur, & præterirus filius inuitetur, vtrùm istorum iorium inuicem pugnantium alterum vincet, respon. illud ius, quod hac in re aut materia, qua de agitor, nouissimum fuerit, alterum vetustius vincet, non secus quàm si vtrunque ius, vel ciuile, vel prætorium esset, quo casu nouissimum vetustius expellit, exularéque cogit. l. nam & posteriores, cum ibi not. ff. de legib. l. ius ciuile est, cum ibi not. ff. de iustir. & iur. l. pacta nooissima, cum ibi plenè not. per Glo. & Docto. C. de pact. sicque cum vtroque iure tam cioili, quàm prætorio valeret testam. quo olim filiusfamilàs à patre prætetitus esset. d. l. verbis legis. ff. de verb. sig. superueneritque postea ius ciuile id declaraos, & interpretans, vt procedat nisi cùm ioiusta esset dispositio per filij f. prærerinoo em. l. si quis post. §. ex his. ff. de io iu. rup. per rotum. ff. de lib. & posthum. per totum. Instit. de exhæ. lib. per totum. C. de libe.

libe. præt. hoc ius ciuile, vt pote recentius, seruandum est, at cùm rursus tertio loco, seu tempore superuenerit prætor interpretans, & declarans, nouum illud ius ciuile inducensque, vt restamentum, quod filio præterito quiescebat impeditumque erat inspecto iure prætorio, nullumque erat inspecto iure ciuili, expediat, & quasi detegatur, ac liberet, sin atq; suos operari effectus, quando ratio iustitiæ, & æquitatis, quę mouerat ius ciuile cessare & euanuisse inuenitur, hoc ergo ius recentius, ac nouissimum præualebit, tum quia recentius, tum quia consultius & æquius, simile in d. l. ius ciuile est, vbi per Gloss. & alios, ita intelligo dict. l. filio præterito. ff. de iniof. rup. testamen. vbi filio abstinente, cuius solius intuitu, & fauore testamentum iure ciuili infirmum intelligebatur, iure prætorio sustinetur, & tuetur, perpende enim illum rextum dicentem, ex bono, & æquo tuetur, nam dum ait ex bono, & æquo, intelligitur iure prætorio, dum verò subdit tuetur, significat non renasci quidem testamentum, sed in priori statu, ac origine, quod firmum erat de iure prætorio, conseruari, sustineri, tueri, tueri enim non est addere, aut denuo inducere rem ingenitam, sed iam genitam, creatam, ac stantem sustinere, conseruare, inde tuitio, & tutela, ac tutores, vt prin. Insti. de tut.

Int. l. filio præterito. ff. de iniusto. rup.

Et quod † in dict. l. filio præterito, dicitur, (scilicet quamuis subtilitas iuris refragari videatur) hunc habet sensum, quod licet iure ciuili, quod ab initio non valet, ex post facto non conualescat. leg. prima. ff. de reg. cat. tamen id non obest, quia eo iure ciuili, quod ab initio non valebat, non intelligitur conualescere, sed magis alio iure, scil. prętorio, vt innuunt illa verba, ex bono & æquo, id quod opportunè declarat Alexander in dict. l. posthumo. numero duodecimo. C. de bon. po. contra tab. ergo fuerunt tria tempora, quorum primo testamen. in quo filiusfamiliàs præteritus à patre erat, valebat iure tam prætorio, quá ciuili, at successit secundum tempus, quo tale testamentum, licet iure prætorio valeret, iure tamen ciuili nullum erat, & iuri ciuili vt pote posteriori, hac in re standum erat, sed nouissimè successit tertium tempus, quo ius prætorium videns, quod tale restamentum ob meram filij præteriti vtilitatem annullabatur, induxit, vt si filius huic vtilitati, & fauori renunciasset (iuxta leg. penult. C. de pact.) tale testamentum vigeret, quod ius vt pote posterius, & etiam rationabilius seruandum est, ergo si ex verbis testamenti constaret filium fuisse præteritum, tunc antequam filius abstineret ab hæreditate patris, id testamentum nullum esset, & ipso iure, & in effectu, sed si postea filius abstineret iure prætorio, effectualiter conualesceret.

SVMMARIVM.

1 *Filius exhæredatus non fit suus hæres patri per nepotem ex se institutum ex testamento, contra communem.*

2 *Intell. l. qui aliena. §. interdum. ff. de acquirend. hæred.*

3 *Exhæredatio facta ob hanc causam, quæ filius per nepotem ex se institutum potest acquirere patris hæreditatem, non firmat testamentum, de iure communi nova declaratio, idem iure regio ibidem.*

4 *Hæredis institutio facta ad interrogationem alterius valet.*

5 *Hæredis institutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta non valet.*

6 *Hæredis institutio ad interrogationem alterius à fermè moriente facta, licet regulariter non valeat, valet tamen in testamento facto inter liberos.*

CAPVT CI.

PRÆMITTENDA ergo in primis est quædam quæstio necessaria, quæ conducit & superioribus, & sequentibus, scilicet an testator possit formam legis prætermittere, atque immutare in iure suorum hæredum, vt licet regulariter, qui filium nepotemque ex eo in potestate habebat, filium tantùm, non etiam nepotem suum hæredem habiturus erat, possit tamen efficere, vt per contrarium nepos tantùm, non etiam filius sibi suus hæres fiat, sicque dispensare contra formam, & traditionem text. in §. sui. Institu. de hæred. qual. & §. sui. Institu. de hæred. quæ ab intest. & l. in suis. ff. de libe. & posthum. leg. cum ratio. ff. de bon. damnatorum, qua in re, quia pulchra, altissima, & amœna materia est, huiusmodi præmittimus conclusionem.

Filius exhæredatus non fit suus hæres patri ex testamento per nepotē ex se institutum, contra cōmunem

Filius exhæredatus non fit suus hæres patri ex testamento per nepotem ex se institutum.

In primis enim aduertendum est omnes nostri iuris præceptores non tenuisse modò verum, seu notissimum, indubitatumque iuris ciuilis elementum obseruasse filiumfamil. exhæredatum, cuius filius testatoris nepos ab auo institutus esset, suum hæredem auo futurum ex persona nepotis, simul atque ille nepos post mortem aui hæres extitisset, quæ assertio eo pertinet, vt intelligatur simul, atque is decesserit, de cuius hæreditate agitur, nepotem institutum ei hæredem suum futurum, eamque hæreditatem ab ipso nepote illico abscessuram, inque patrem suum exhæredatum continuò transiturum, vt is non solùm eam ipso iure acquirat, sed præterea cum iisdem iuris qualitatibus eam habiturus sit, cum quibus nepoti delata fuit, vt ipse ei, cuius de hæreditate agitur, suus hæres fiat, quemadmodum

dum & nepos si apud eum ea hæreditas mansura esset, suus quoque hæres auo fieret, hanc sententiam ita intellectam obseruant, ac veluti catholicam disciplinam religiosissimè tuentur omnes iuris vtriusque professores, vt ab ista doctrina declinatum nullum inuenias, quales sunt Bar. in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acqui. hæred. quem ibi sequuntur Imol. Ang. Cum. Aret. Alex. col. 1. & fin. Ias. colum. 1. Idem Iason in l. si quis posthumos. §. si filium. nu. 23. ff. de libe. & posth. Idem Ias. in l. si filius hæres. num. 6. eod. tit. Aret. & Imo. in l. si filius sub conditione, aliàs incipit sub conditione filius. ff. de lib. & posth. Bart. Imol. & Paul. col. fin. in l. fin. ff. de condi. inst. Imol. in c. Raynutius, de testa. Imo. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de lib. & posth. & Eman. à Costa, in l. Gallus. §. & quid si tantum, pagi. 114. post Petrum Iacob. Bald & Ang. quos ipse allegat. ff. de lib. & posthu. Curt. Iunior in l. qui se patris. nume. 9. vbi Deci. col. 3. C. vnde lib. Idem Curt. in l. fin. numero 44. eod. titu. Sozi. in l. cum filio. ff. de leg. 1. nume. 25. Fortunius in d. §. & quòd tantum. nume. 6. in eandem quoque sententiam inclinant Petr. Iacob. Din. Alber. Bald. in d. §. interdum. dum existimant eum qui per aliũ hæres existit, qualis est filius in specie nostra cum eisdem qualitatibus hæredem futurum, cum quibus extiterat hæres is, qui ei shæreditatem quæsierat.

Verum enim verò, & si ab hac receptissima sententia nullus vnquam abscesserit, ipse ausim contrariam sententiam verissimam dicere, pro qua in primis vrget talis consideratio, eum qui per alium hæres existit, qualis est dominus paterve qui hæreditatem per seruum, filiúmve acquirunt, non videntur propriè hæredes, ideoq; illa conditio, quisquis mihi hęres erit, in tali persona non verificatur, idque scriptum reliquit Vlpianus in l. 3. & in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulga. sic ergo & in specie nostra, is pater exhæredatus, qui per filium hæres existit, neque simplex vulgarisue hæres existit, tantum abest vt suus hęres videatur.

Deinde in eandem partem multùm me mouet egregium Papiniani responsum, qui in leg. fin. ff. de condi. instit. scriptum reliquit referre, vtrùm filius, qui à patre sub conditione potestatiua arbitraria vt hæres scriptus fuit, nepotem ex se substitutum habuerit, neque ne vt si non habuerit ipse moriens legitimus patri in testamento, hæres possit existere conditione defecta, vt in vltimo vitæ spiritu, & cõditionem defecisse, & testamentum euanuisse, & ipsum filiũ patri intestato suum hæredẽ instituisse dicamus, sin autẽ nepotes ex se substitutos habuerit, tunc in illo vltimo vitæ spiritu & cõditio institutionis defecisse, & per hoc institutionis gradus euanuisse, hęreditatemq; ab primo gradu abscedentem in secundum gradum substitutoris migrasse, migrantemq; nepotibus substitutis ipso iure acquisitam fuisse, acquisitamque in filium eius institutio per defectum conditionis euanuit, iure potestatis remeasse, sicque ei acquisitam, quo casu & hoc est quod expendimus, Iureconsultus licet non ignorauerit filium per nepotes hæredem patris fieri, tamen non dixit legitimum suũmve hæredem patri extitisse, quo fit, vt Iureconsultorum subtilissimus Papinianus planè significauerit, quod cum filius testatoris per nepotem ex se natum ab auo substitutum hæres existit, tunc effectu tantùm, non etiam nomine hæres factus videatur, vt per hoc non solùm testatori suus hæres non fiat, sed neque etiam hęres fiat, quod si filius, qui honore institutionis (est enim institutio summi honoris in l. Iulianus. ff. si quis omissa caus. testam. l. filium. §. sed & si portio. ff. de lega. præst.) à patre affectus, cùm non per se, sed per filium suum patri hæres existit, suus hæres non intelligitur, vt ibi, quanto minus suus hæres intelligitur in specie nostra, quę habet filium summa exhæredationis ignominia (iuxta l. Papinianus, in prin. ff. de inoffi. testa.) à patre notatum fuisse.

2 Ad hæc † eandem partem veriorem esse docemur ex ipsomet arg. quod nostrates turpiter in contrarium pellexit. nam l. qui in aliena. §. interdum, quam in tribus sui partibus expendimus, apertè ait filium necessarium hæredem futurum, non autem suum, & necessarium, vt per locum à contrario sensu. Item per locum ab inclusione vnius ad exclusionem alterius sententia nostra euidentius probetur quã longa contentione egeat, neq; moueor quod tex. ait patrem suum, & sine aditione facit hæredem, & quidem necessariũ, nam postquam Iureconsultus patrem demonstrauit, cùm de qualitate successionis acturus esset, subiungit & quidem necessarium consultò prætermittens qualitatem sui talis, & cùm in illo textu totum communis opi. repositum collocatum que fuerit præsidium, superest, vt eo excluso, recepta sententia inermis nudaque maneat. Memor præterea quod ab omnibus vbique receptum sit exhæredationem ad effectum suitatis extinguendæ per aditionem hæredis extranei (vt probat l. filium. §. sed cum exhæredatio. ff. de bo. poss. contra tabulas. l. si exhæredatus. ff. ad Syllania. l. si patronus test. §. ex testamento. ff. de bo. liber.) existentiamque hęredis necessarij (qualis est nepos in potestate ab auo institutus) parem esse exęquarique aditioni extraneorum. leg. cum bonis. ff. de acqui. hæred. l. iam dubitari, in fin. ff. de hære. instit. ergo vt suitas filij exhęredati per aditionem extraneorum extinguitur, ita & per existentiam hæredis necessariò & consequenter semel extincta conualescere non potest. l. qui res. §. aream. ff. de solutio. quo fit, vt postquam iura suorum in ipso propter sui exhęredationem sic confirmatam euanuerint, in eodem renasci

Intel. l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acq. hær.

renasci non posſint,licet in nepote non interdicantur, vt in §. ita demum, & in §.sui.Insti. de hære. quæ ab inte. §. sui. Inst. de hæredum quali. & differentia.

Enimuerò absonum eſſet eum qui in teſtamento fuit exhæredatus, eodem teſtamento ſuum hæredem auo fieri, harumq; rerum naturalis inter ſe pugna eſſet, vt in ſimili ait l. ius noſtrum. ff. de regu. iur. nec me mouet exhæredatus aliquando ſuus hæres efficiatur. l. Papinianus. §. ſi ex cauſa, ibi ſuus hæres. ff. de in offi. reſt. illud enim fit ab inteſt. non ex teſta.

Vrget præterea quod ſermo ſimpliciter prolatus intelligitur de prima tantùm vice. l. boues. §. hoc ſermone. ff. de verb. ſig. l. matrimonij. ff. qui & à quibus. l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſocio. l. inter ſocerum. §. fina. ff. de pact. dot. quo fit vt cùm nepos ex inſtitutione hæres extiterit, non posſit negari quin ipſe propriè hæres fuerit, reliqui omnes improprij, cùm duo inſolidum hæredes eſſe non posſint. l. quod contra. §. vni duo. ff. de reg. iur. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum. ff. commoda. eodem quoq; pertinet, quod vulgo dici ſolet, verba quæ prius non per poſterius intelligenda. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. ſi ager vectig. Sozi. in l. prima. col. 2. ff. de vul. nepos ergo qui prius hæres extitit, is ſolus ſuus hæres rectè dicitur, non pater qui per eum hæreditatem quæſiuit. is enim magis iure patrio, quàm hæreditario quæſiſſe intelligitur, arg. l. ſi infanti. in verbo, iure patrio, de iure delib. C. vel iure peculij. argu. l. 1. & 2. ff. de caſtren. pecu.

Denique hanc partem cogimur tenere coacta & peremptoria ratione, quæ deducitur ex egregio Pauli Iureconſulti reſponſo, qui in l. quæritur. ff. de bonis liber. ſcriptum reliquit, filium qui exhæredatione ſua motus eſt ab hæreditate libertorum paternorum, ad quam nepotes ex eo per legem vocantur, non debere eandem hæreditatem conſequi per filios ſuos, ne ocioſa eluſoriaque legis teſtatoris ſue prohibitio videatur, ſi quod ſuo nomine conſequi exhæredatus non poteſt, id per ſuos filios conſequitur, ſic & in ſpecie noſtra planè eluſoria redderetur exhæredatio teſtatoris, ſi exhæredatus eandem hæreditatem, eodem iure, qualitate, priuilegio, honoremque per nepotem inſtitutum conſequeretur quo habiturus eſſet, ſi exhæredatus nunquam fuiſſet, neque ad rem pertinet, quòd totaliter nepotem inſtituendo id permiſiſſe videatur, nam licet per inſtitutionem nepotis videatur teſtator permiſiſſe, quòd emolumentum hæreditatis filio acquiratur, tamen non permiſit, vt eodem iure & honore hæreditas apud filium manſiſſet, quò manſura eſſet, ſi is exhæredatus nõ fuiſſet, alioqui videretur teſtator inanem feciſſe diſpoſitioné, quod incredibile eſt, arg. l. 3. ff. de milita. teſtamen. notant Glo. Bart. & omnes in l. 3. §. ſi filius. ff. de liber. & poſthum. eſtque ſupremi momenti, quòd filio exhæredato nepos inſtituatur, nam licet commodum pecuniatum ſit apud filium, tamen honor inſtitutionis apud nepotem manſurus eſt, honor autem inſtitutionis precioſior eſt emolumento hæreditatis etiam opulentiſſimæ. l. Iulianus. ff. ſi quis omiſſa cauſa. teſtam. l. filium. §. ſed & ſi portio. ff. de leg. præſt. deniq; conſtat exhæredatũ haberi pro mortuo. l. 1. §. ſi prætor. ff. de coniung. cum emancip. quo fit ſuum hæredem fieri nõ poſſe nõ magis quàm ſi re vera mortuus eſſet. Neq; me mouet quod hæreditatis cõmoda habeat, nam adhuc verũ eſt, eum pro mortuo eſſe quò ad nomen, ſpeciem imaginemque hæredis, & quò ad titulum modumq; acquiſitionis, quo de agimus.

Poſtremò his planè adſtipuletur Vlpianus Iurecõſultus, qui in l. fil. patroni. ff. de bonis liber. totam hanc dirimit cõtrouerſiá, vbi poſtquam noſtram depingeret ſpeciem, ait filium exhæredatum, qui per nepotem hæres fit effectu tantùm, nõ etiam nomine, neq; honore hæredem fieri non magis, inquit, quàm ſi per ſeruum inſtitutum hæres fieret, indeque euenire, vt talis filius exhæredatus à contratabulas bonorum poſſeſsione libertorum paternorum ſubmoueatur, non ſecus, quàm ſi nullo modo emolumentum paternæ hæreditatis habuiſſet, vt contra tam apertum Iureconſulti reſponſum contendere, non pertinacis modò, verùm temerarij quoque hominis eſſe videatur.

Adhæc non minus oportunè facit ff. de leg. præſt. l. is qui in poteſtate, in princ. quem per te inducas, & ita hanc partem olim inter plura quàm 700. paradoxa publicè Salmanticæ tuebamur, & deinde ſemper hæc pars contra receptam ſententiam verior nobis viſa eſt.

3 Infertur opportunè, & vtiliter quòd in ſpecie noſtra cùm hodie ad firmitatem teſtaméti deſideratur titulus Inſtitutionis in perſona filij, vt in auth. vt cum de appell. cog. §. aliud quoq;. & auth. non licet. C. de lib. præt. certè ſi filium, & ex eo nepotem in poteſtate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, licet per eum filio meo exhæredato vniuerſa hæreditas mea acquiri potuerit, tamen adhuc teſtamétum eſt ipſo iure nullum, quia ſecundum nos is filius iure patrio tantùm, non etiam iure hæreditario mihi ſucceſsiſſe videtur, nec ſuus hæres mihi extitit, ſed emolumentum tantùm hæreditatis acquiſiſſe videtur per filium ſuum, non ſecus quàm illud acquiret per ſeruum ſuum caſtrenſis peculij, quem ego hæredem feciſſem, nec per tale hæreditatis emolumentum ceſſat iniuria exhæredationis, vt probant fundaméta noſtra, quá iniuriam potiſsimũ auferre, & euitare voluerunt iura noua, vt d. §. aliud quoq;. verſ. ſola enim eſt noſtræ ſerenitatis intentio iniuriá exhæredationis, & præteritionis à parentib. & liberis auferre, licet tenentes communé ſententiam diuerſum verosimilius eſt reſponſuros.

Exhæredatio facta ob hanc cauſam quòd filius per nepotem inſtitutum poteſt quærere hæreditatem nõ firmat teſtamentum de iure cõmuni.

Exhæredatio filij facta ob hanc causam quod per nepotem ex se institutum hæreditatem quærere potest, non firmat testam. iure regio.

Infertur similliter quòd cum iure regio ad firmitatem testamenti paterni similiter desideretur, quòd filius instituatur, vel exhæredetur ex aliqua ex 14. causis expressis in d. §. aliud quoque, & §. causas, eiusdem auth. vel ex alijs parem rationem habentibus secundum communem sententiam, quam tenenr nouissimi post alios in d. auth. non licet, quòd si filius aliter exhæredatus esset, testamentum nõ valeret, nec sustinetur per institutionem nepotis, ex cuius persona filius eam hęreditatem acquirere posset, non magis quàm sustineretur, si is nepos institurus vel non esset, vel in rerum natura non esset, & ita intelligo tex. in d. auth. non licet, cum similibus, licet tenentes communem sententiam aliud credibile sit in hac specie responsuros, & facit multum opportunè quod tradit Decius in l. hæredem. nu. 2. ff. de reg. iu. & Alex. in l. Seius, & Augerius ff. ad leg. Falc.

4 *Hæredis institutio ad interrogationẽ alterius facta valet.*

Denique scis valere hæredis institutionem factam ad interrogationem alterius, Glo. cõmuniter approbata in l. iubemus, in verb. quemadmodum. C. de testam. quam sequuntur Cinus, Bar. Bal. Ang. Sal. Paul. Fulg. Alex. Corn. & Ias. ibi, nu. 10. qui cum ea aitesse communem opi. Cur. Iun. consi. 183. col. 1. lib. 2. Id qnod procedit dummodo restator non esset morti nimium proximus, vt tenent Paul. in l. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. qui testa. facere poss. Idemque Paul. in

5 *Hæredis institutio ad interrogationem alterius facta à ferme moriente non valet.*

l. 1. §. si quis ita. ff. de verbo. obl. vbi Sozi. nu. 2. Corra. nu. 1. col. 1. Guiliel. Ponta. nu. 15. qui hanc esse communem opi. testatur Alber. Papiensis, quem refert & sequitur Io. And. ad Spe. tit. de testamen. §. in primis. nu. 9. Anto. in c. cum tibi. de testam. firmat esse communem opi. Vicenti. Hercula. in d. §. si quis ita. nu. 10. Ang. Aret. in prin. Inst. de testam. qui firmat vsibus forensibus id receptũ esse. Lud. Ro. in l. gerit. ff. de acquirenda hæredi. nu. 10. Ioan. Imol. in l. hęredes palam, ad finé prin. ff. de testa. l. autem. Sylua. consi. 54. nu. 9. Alex. cõsi. 12. nu. 2. lib. 6. & ibi Molinæus in eius add. Hippolytus sing. 449. Ripa li. 3. responsorum. c. 11. nu. 8. Romanus consi. 306. Soz. nepos consi. 183. nn. 19. cum seq. Decius consi. 489. licet fluctuans in contrarium inclinet, Carolus Ruin. con. 2. col. 2. lib. 2. Aymõ Crau. consi. 117. nu. 1. Thomas Grammaticus consi. 73. col. 1. cum seq. Paul. Castrensis consi. 155. col. 1. lib. 1. Stepha. Bertrandus consil. 349. nu. 6. lib. 1. Rodericus Suares allegatione 1. pag. 15. Carolus Ruinus cõsi. 9. nu. 14. lib. 2. Idem Ruinus consi. 8. nu. 9. lib. 3. Cornens consi. 319. lib.

6 *Hæredis institutio ad interrogationem alterius facta à fermè moriente valet inter liberos.*

5. nu. 13. Idem consi. 73. nu. 12. eod. lib. Idem consi. 22. nu. 8. lib. 4. Soz. consi. 229. nn. 7. lib. 2. Idem Soz. consil. 92. nu. 17. lib. 3. † tamen id procederet si testamentum fieret inter extraneos, non sic si fieret inter liberos, vt in speciè nostra, nam si filium exhæredaui nepotemque ex eo etiam ad interrogationem alterius hæredem scripsi, & si morti proximus essem, valeret institutio cum fauore liberorum, arg. l. si C. fami. ercisc. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testament. quò magis illius odiosæ exhęredationis vires eneruentur quòd hoc admisso euenit, ergo, &c. arg. l. cum quidam. ff. de lib. & posthu. iuncta d. l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acquiren. hæredita. quod nota, quia nouum.

SVMMARIVM.

1 *Monachus non testatur cum communi.*

2 *Monachus testatur Papa permittente, cum communi.*

L. 3. tit. 5. lib. 2. ordin.

Monachismo superueniente an rumpatur testamentum cum communi, cõtra alteram communem.

Intell. l. 1. & 4. tit. 1. lib. 5. ordin.

3 *Deportato hæreditas data defertur legitimis hæredibus testatori, cum communi contra Accur. Guil. Rayni. Butri. & alios.*

Declaratio l. 2. tit. de los alcaldes, lib. secundo fori ordin.

4 *Testamento per errorem testantis viciato hæreditas legitimis defertur, cum communi.*

5 *Excommunicatus habet vtranque testamenti factionem, cum communi.*

L. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.

6 *Collegium nihil capit ex testamento.*

7 *Spurius quis dicatur.*

8 *Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex testamento, & quod ei relinquitur legitimis hæredibus testatoris applicatur iure regio, & iure communi.*

9 *Spurius nil capit à patre, variè ampliatur.*

10 *Naturalis filius vt succedat.*

11 *Naturalis filius ex cõcubina fauorabilior est, quàm si ex seorsum habitante nasceretur contra nouissimos, quod procedit etiam iure regio.*

12 *Nothus capere potest ex testamento patris cum nouiss. contra Bart. Alexand. Oldrad. & alios.*

13 *Nothi & naturalis differunt in successione ab inte.*

14 *Bastardus idem est quod naturalis.*

15 *Naturalis capit duas vncias ab intestat. fallit variè.*

16 *Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exæquantur.*

17 *Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab vxore patris iure regio.*

18 *Naturalis vt succedat quando concurrit cum legitimis.*

19 *Naturalis, nothus, spurius & similes institui possunt sub conditione, si à principe legitimentur, cum communi.*

20 *Intell. l. fi. tit. 3. lib. ordin.*

21 *Spurius an ex internallo bona patris capere possit, & an si ea bona ceperit, sit tutus iure poli, nu. 22. & an peccet qui spurio bona patris restituit,*

restituit.nu.13. & quid si iuraint se restituturũ. nu. 24.

CAPVT CII.

MONACHVS non potest facere testamentum, vt in authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. vbi omnes antiqui & noui,& in c.2.& ibi omnes,de testam. facit tex.in authen.de monachis.§.illud,†tamen summus Pontifex,vt per Couarru. in c.2.de testam.nume.10. potest monachis dare, si sibi libuerit,licentiam testandi,secundum Iaso.in authen.ingressi.col.2.C. de sacrosanct.eccle. Bal.in l.si quando,in prin.C.de inoffi.testam. Bal.in l.fi.C.vnde legitimi.Pau.in l.& militibus.C.de testam.mil.Bal.in authen.nisi rogati.col.pe.C.ad Trebel.Idem Bal.in l.1.si seruus extero.C.vt refert Ias.vbi supra.Barb.in c.cum in officijs.col.pe.de testa.Io.Bap.in tra.de pensionibus.q.19.Sozi.consil.13.lib.1.quos refert, & sequitur Didacus Couarru.in c.2.nu.10.de testam.aliquid per Corn.consi.176.in praesenti.nu.7.lib.2. monachus similiter inte tegio iudex esse non potest, quia sui iuris non est, arg. l. 2. ti.de los alcades,lib.2.ordi. expressius in l.2.eo.tit.

1 Monachus nõ testatur cum communi.

2 Monachus testatur papa permittente, cum cõmuni.

L.3.tit.5.lib. 2.ordin.

Illud autem dubium est,† an testamentum ante monachismum confectum rumpatur per professionem sequutam,& magis est vt non rumpatur.authen. de monachis.§. illud. authen.nunc autem.C. de epis.& cler.& in authen.si qua mulier.C.de sac.sanct.eccle.neque hoc casu monasterio debetur legitima, Bart.Bal.Butriga.Paul.& alij in d.authen.si qua mulier. Decius in c.in praesentia,de probationibus.numer.61. Idem Decius qui hanc dicit communem sententiam , conf.31.col.2. Imo.numer.12.&Atet.numer.5.in lege prima. ff.de testament. Ripa in l.si vnqnam.C.de reuocand.donat.quaest.35.Abb.numer.52.in d.c.in praesentia.

Monachismo superuenient ea non rumpatur testamen tum cum com muni contra alteram com munem.

Contrariam sententiam videntur tenere Pet.Cin.& Fulgo.in d.authen. si qua mulier, quorum opin.communis est secundum Ias. ibi,numer.15.& numet.17.Imo.in l.1. num.11. ff. de testam. Ias.in rub.ff.de liber.& posthu. num.19. Idem Ias.in rub.C.de post. haered.insti. & monasterium loco posthumi esse aiunt Bald.& Imo.in l.filius à patre.§.1.ff.de liber.& posthu. quod procedit secundum eos, quando tempore testamenti testator non cogitauit de monachismo futuro,aliàs secus. ita Bat.in d.authen.si qua mulier.& est communis opinio secundum Iaso.ibi,num.17.& secundum Dec.in d.c.in praesentia.nu.61.licet contrariam partem etiam hoc casu teneat,& dicat communiter receptam.Alciat.in rub. ff. de libe.& posthu.nu.30.& nu.31.itaque omnes ferè conueniunt,vt si tempore testamenti testator cogitauit de monachismo futuro, tunc per monachationem non rumpitur testamentum, quòd si tempore testamenti non sequentem cogitauit de monachismo futuro,tunc per ingressum religionis rumpitur testamentũ,non secus quã posthu. agnatione, secundũ vnam communẽ sententiam, licet secundũ alteram communem sententiam etiam hoc casu non rumpatur,quod etiam tenuit Viglius in prin. Insti.quib.mod.test.infirmetur,& haec opinio magis placet,licet in contrarium faciat l. si vnquam.C.de reuocãd. don. qua de re plenè per Dida.de Couarru.in c.2.de testam.nu.4.

An aut per monachismũ sine licẽtia parentum,aut fratrum initum à puella, quae in eo tum erat domo,puniatur non secus qnàm per matrimonium carnale sit initum , & magis est quòd nõ,sic quòd sit limitanda l.2.& 4.tit.1.lib.5.ordi.ne leges illę poenales recipiant extensionem contra ea quae tradnnt Ias.& alij in auth.quas actiones.C.de sacrosanct.eccl.

De rla.l.2.& 4.tit.1.lib 5. ordin.

Deportatus non potest haeres institui, neque aliquid ex testamento capere, tex.est in l.1.C.de haeredib.insti. vbi traditur communiter per Doct. notant Glo.& Doct.in §.legari. Insti.de leg.† neque posset esse iudex iure regio. arg. l.2.titu.de los alca.lib.2.ordi. ibi, o ouiere hecho cosa por que vala menos, constat autẽ deportatum infamia notari, verùm si ex facto haeres institutus sit, dubium est an haereditas ei relicta fisco applicetur, an verò deferatur legitimis haeredibus testatoris, non secus quàm si ille re vera institutus non esset,& quòd fisco applicetur, tenet Gloss. in dict.l.1.& ibi Guiliel.de Cuno,Butrigarius,& Raynerius,& est opinio sustentabilis, secundum Imol.in l.si seruus eius.ff.de acqui.haere. & in c.2.de testam. tamen contraria opinio est vera & communis,vt haereditas deportato relicta legitimis haeredibus testatoris deferatur, per dict.l.1.ibi,& haereditas in ea causa est, in qua esset si scripti haeredes nõ fuissent,& ita tenet Bart.Bald. Sali. Paul.Alex.Corne.Iason & alij communiter in d.l.1.& est communis opinio secundum Ias.ibi.nu.3.& ita tenent communiter Doct.in l. si seruus eius. ff. de acquir. haered.facit l. si in metallum. ff. de his quae pro non scriptis habentur.l.in metallum.ff.de iure fisci,facit,quia deportatus habetur pro mortuo.l.1.§.penul.ff.de contratab.ergo,&c.vt in l.quidam refetunt.ff. de iure codicil.in §.1.& §.pro secundo.C.de cadu.tollen.simile.quando testator haeredem scripsit extraneum, quẽ filium suum putabat, quae institutio non valet,haereditas tamen fisco non applicatur, sed legitimis haeredibus testatoris , ita tenent Cinus,Bart.Alexand. & aliter communiter in l. si pater,per tex.& in l.neque apud. C. de haere. inst.& est communis opin. secundum Ias.nu. 10.in d.l.si pater.

3 Deportato haereditas data defertur legitimis haere. test.cum com muni contra Accursi.Gui. Ray.& alios. Declara.l.2. tit.de los alca des lib.2.fori ordin.

4 Testa.per errorem testatoris viciato haereditas legitimis defertur cum cõmuni.

Excommunicatus † haeres institui non potest secundũ quosdã, quos refert Rolandinus in tractatu testamentorum,rub.1.in fine.quia xqui-

5 Excommunicatus habet vtranque testamenti factionem est communis.

æquiparatur deportato, & similiter etiam testamentum facere noo poteſt, ſecundum Hoſtienſem, in c. pia. de exceptionibus in 6. glo. in c. decernimus, de ſententia excōmunicationis. lib. 6. quæ ſiogularis eſt ſecundū Franc. in rub. de teſtam. in 6. io 16. col. Ioannes Monachus in c. quanquam, de vſuris.

Contrariam ſententiam vt excommunicatus habeat vtranque teſtamenti factionem, tenent Archid. io d. c. pia. Ioan. And. & reliqui in d. cap. decernimns. Fredericus conſil. 74. Guiliel. Benedi. in c. Raynutius, de teſtam. in verbo, mortuo, itaqoe primo. num. 288. Ioan. à Selua, de benefi. 3. par. q. 4. col. 1. quam opinioοem dicunt communem Felious in cap. cum voluntate, de ſenten. excommu. Barba. io d. c. 2. de teſtam. Idem Felin. io c. ad probandum, de re indi. colum. 2. Fran. vbi ſuprà. Bar. & Aret. in l. ſi quæramus. de teſta. Abb. in cap. veritatis, de dolo & contumacia. Bal. in l. fi. C. ſi anno competeoti iudice. facit glo. in c. paſtoralis. §. verum, de appellationibus, quæ excommunicatum relegato aſsimilat, quem conſtat poſſe teſtari. l. relegatorum. §. 1. & 2. ff. de interdi. l. eius. §. ſed relegati. ff. de teſtamen. facit etiam, Quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiontur expreſsim prohibita. l. nec oon. §. quod eis. ff. ex quibus cauſis maiores. leg. ſuperſtatuas. C. de religioſis, ſed excommuoicatus ooo reperitur teſtari prohibitus, ergò, &c. Præterea ſpeciale eſt in excommunicato propter hæreſim: Item in excommuoicato propter percuſsionem Cardinalis, vt io c. excommonicamus. §. eredeotes, de hæreticis. authen. credenres. C. de hæreticis. c. Felicis, de pœnis. in 6. ergo, & c. vt in l. nam quod liquidè. §. fi. ff. de penu. lega. reſoluit Couarru. in rub. de teſta. par. 2. nu. 18.

An autem iure regio excommunicatus iudex eſſe poſsit, & ſecundum hanc opin. videtur quòd ſic, ſecus ſecundum priorem ſententiam iuncta lege 2. titu. 15. lib. 2. ordi. dum ait, o ouiere hecho coſa por que aya venido a menos, nam deportatum conſtat infamia notari, ergo, &c.

L. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.

6 Item † Collegium regulariter hæres inſtitui non poteſt. l. collegium. C. de hæred. inſtit. quia omne collegium illieitum præſumitur, niſi approbatum probetur, vt dicit gloſſ. in l. 1. de collegijs illicitis tradunt. Alex. Iaſ. & alij in dicta lege, collegium. gloſſ. in d. §. legari. Inſtiru. de legat.

Collegiū nihil capit ex teſtam.

Item incertis perſonis olim nihil relinqui poterat, vt tradunt glo. & communiter Doct. in d. §. legari, per tex. in §. incertis, & in §. poſthumo, eod. tiru. quod dic, vt per nouiſsimos in l. Gallus, in prio. ff. de li. & poſt. Item in metallum damnatis nihil relinqui poterat. gl. & communiter Docto. io d. §. legari. Inſtiru. de legat. text. in leg. ſi in metallum. ff. de his qui pro non ſcriptis habentur, vbi Bar. notanter ait, quòd relictum ei, qui in metallū damnatus fuit, aufertur, & non fiſco applicatur, ſed legittimis hæredibus teſtatotis, vel ſi legatum erat, remanet apud hæredem, ſimile in eo, quod relinquitur deportato, vt per Iaſ. nu. 10. io l. 1. C. de hæredib. inſti.

Item mendicantes non poſſunt capere ex teſtamento ſecundū quoſdam, quod improbat & rectè Guiliel. Bened. in c. Raynutius, de teſtam. in verbo, & vxorem nomine. num. 217. quia etiā captiuis, qui ſunt ſerui, relinqui poteſt. l. ſi quis ad declinandam. C. de Epiſcopis & Cleri. & idem pari ratione in meodicantib. qui bona non teuebunt, ſed diſtrahentur per epiſcopum, & precium io eorum vſus conuertetur, vt d. l. ſi quis ad declinandam. l. fideic. & ſeruo. ff. de legat. 3. & ita ſeruatur ſecundum Bar. in l. ciuitatibus. ff. de leg. 1. & in l. ſeruos. ff. de alimentis legatis, & in tractatu minoricarum.

Spurius filius patri ſuo ſuccedere oon pōt, 7
& quidem præmittendū eſt † ſpurios filios eſſe in duplici differētia. Spurios enim largè appellamus, eos, quorum pater iocertus eſt, etiā ſi ex ſoluto & ſoluta concepti fuerint. Alci. lib. 1. prætermiſſor. & Theophilus in §. aduerſus, Inſt. de nuptijs. Budęus in l. vulgò. ff. de ſtatu hom. Ioan. Bap. in l. ſi qua illuſtris. col. 1. C. ad Orificianum. Catellianus Cotta in vltimis memora. dictione, ſpurius. ſtrictè verò ſpurij dicuntur, qui ex ijs pareotibus nati ſunt, qui cōiugiū contrahere non poterant tempore conceptiōis, ita Ang. in §. nouiſsimè. Inſt. ad Orifi. Idē in eo, qui naſcitur ex coitu, punibile. Ang. ibidem. Alcia. li. 4. parergon. c. 5. Angelus Policia. lib. Miſcellao. cap. 18. quos refert, & ſequitur Couarru. lib. 4. decre. in ſecunda par. cap. 8. §. 5. ergo ſtrictè & ſpecificè ſpurius dicitur etiam is, qui patrem oſtendere poteſt, ſi tamen ex coitu punibile naſcitur, vel ex ijs parentibus, qui matrimonium contrahere nequeunt. d. l. vulgò. c. tanta. vbi gloſſ. qui filij ſint legitimi. c. ad abolendā, de filijs presbyterorū. licet largius ſpurium dicamus eum, qui incertum patrem habet, qualis eſt natus ex ſcorto, vel meretrice. l. 1. tiru. 15. particu. 4. leg. ſpurij. ff. de decuriooibus. ergo ſputius † ſtrictè ſumptus, neque ex reſtamento, neque ab inteſtato aliquid à patre capere poteſt, nec etiam ex contractu inter viuos. l. 1. & auth. licet. C. de naturalibus libe. §. fi. in authen. quibus modis naturales efficiantur ſui. l. 10. titu. 13. par. 6. l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. Sali. in d. leg. 1. quòd ſi de facto hnic filio ſputio pater aliquid reliquerit, id non fiſco, ſed liberis legittimis, vel cognatis proximiotibus defertur. d. l. 1. vbi Bald. & Sali. Iaſ. in l. 2. & ibi Alex. C. de hær. inſt. Bar. in leg. fi. ff. de his quib. vt indig. Alex. in l. hæreditas. C. quib. vt indig. qui hauc dicit communem ſententiam, niſi ex mora ipſorum poſt duos menſes fiſcus admittatur vel tenunciatione ipſorum liberorū vel cognatorū, vt d. l. 1. & d. l. 10. id autē in omnib. filijs ſpu-

Spurius qui dicatur.

8 *Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex teſta. & quod ei relinquitur, legitimis hære. teſtatoris applicatur iure regio, & iure communi.*

ſpurijs iure reglo procedit, ſecundum Couar. vbi ſuprà, nume.3. qui allegat l.4. tit. 13. par.6. quæ nihil facit, voluit allegare l.10 eod. tit. ibi, ex fornicatione, ſed ille text. interpretandus eſt ſecundum ius commune, vt fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis intelligatur.

9 *Spurius nil capit à patre variè ampliatur.*

Hæc † variè intelliguntur, Primum, vt ſpurius à patre immeditatè nihil capere poſſit, vt dd. iuribus. Secundò vt etiam ab alio, ex iuſſu patris, arg. l. vnum ex familia. §.1. ff. de lega. 2. Tertiò etiam ſi capiat ab alio citra iuſſum patris, ſi tamen ſibi datum fuit patris contemplatione ſecundum quoſdam, argu. l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ff. de vulg. quod ſatis expeditum non eſt.

Quartò intelligitur vt etiam ex cauſa pupillaris ſubſtitutionis is ſpurius bona patris capere non poſsit. l. ſi is qui. ff. de vulgari, iuncta Glo. in authen. quib. mod. naturales efficiantur ſui. §. fi. quem text. in d. l. ſi is, dicit ſingularem. Bal. in l. eam quam. C. fideicom. nu. 53. & in c. ſolicitudinem, de appella. col.2. & meritò, quia poſt hæreditatem patris filio impuberi quæſitam, & diu ab eo poſſeſſam, iam non à patre, ſed ab ipſo impubere ea bona profecta videri deberent, arg. l. ſed ſi plures. §. filio. ff. de vulg. vnde filio ſpurio videbantur poſſe acquiri, non ſecus quàm ſi patris nunquam fuiſſent, contrarium tamen ibi deciditur, quod ſequuntur Bar. Paul. Alex. Iaſ. & alij communiter in d. l. ſi is. Iaſ. nume.5. in l. iam hoc iure. ff. de vulga. & Couarr. vbi ſuprà.

Quintò intellige vt ſpurius bona patris capere nequeat, etiam ex cauſa ſubſtitutionis vulgaris. Guiliel. Benedict. in cap. Raynutius, de teſta. in verbo, & vxorem. nu. 690.

Sextò intellige, vt non poſsit capere etiam ex ſubſtitutione fideicommiſſ. ſecundum Guiliel. ibid. argu. dict. l. ſi is.

Septimò intellige quòd etiam ab aliquo tertio, cui pater donauit, capere non poteſt incontinenti, licet ex interuallo poſſet, quia incontinenti præſumitur patris contemplatione factum. Bal. in d. l. eam quam. nu.40. Anan. conſi.13. Io. Lupi. in rub. de dona. inter virum & vxo. §.30. nu.14.

Octauò intellige, vt capere non poſſet is ſpurius à patre etiam ex diſpoſitione legis municipalis. Decius in c.2. de conſti. lect.2. not.2. Soz. conſi.95. nu.9. li.4. & eſt communis opinio ſecundũ Ioannem Baptiſtam, in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. col.4. Bal. & Aret. in l. cunctos populos. C. de ſumma Trinitate, Aret. in l.3. ff. de teſtam. Iaſ. in l. ait prætor. col. 3. ff. de iureiuran. eleganter per Couarru. vbi ſuprà qui multa cumulat, & aliquid infrà.

10 *Naturalis filius vt ſuccedat.*

† filius verò naturalis, qualis eſt ille qui naſcitur de concubina, vel ex ea cum qua matrimonium contrahi poteſt, vt declarant Alciat. li.4. parergon. cap.5. & plenè Didacus, vbi ſuprà, in §.4. cap.8. Abb. in c. per venerabilem, qui filij ſint illegitimi. Roderi. Suares in l.1. ti. 6. lib 3. fori. Iaſ. conſi.51. lib.3. l.11. Tauri Fortuni. de vltimo fine. illatione 8. Poſitus in c. tanta. num.6. qui filij ſint legitimi, vbi Abb. col. fi. qui † cenſet nõ tam fauendum eſſe filio naturali nato ex concubina domi retenta, quàm ſi naſceretur ex ea, quæ domi retenta non erat, quem in hoc ſequitur ipſe Didacus lib.4. decreta. par.2. cap.8. §.4. num. 4. ſed errant, nam hac in re finis ſcopulusque, quo tẽdit, ius ciuile oſtendit, vt liberi quo certiores ſunt, noſtri eò certius & plenius ad ſucceſsiones noſtras admittantur, non ſic in eis, qui magis incerti ſunt, vnde cùm longè certiores ſint liberi ſuſcepti ex concubina domi retenta, quàm illi, qui ſuſcepti putantur ex concubina, quæ ſeorſum degit. arg. l. filium eũ diffinimus. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. l. ſi vicinis. C. de nuptijs. conſequens eſt, vt ius & priuilegia filij naturalis potius conſequatur filius natus ex concubina domi retenta, quã natus ex ea, quæ ſeorſum habitat, argu. leg. 11. tit. 13. par. 6. quæ hanc decidit controuerſiam.

11 *Naturalis filius ex concubina fauorabilior eſt quã ſi ex ſeorſum habitãte naſceretur cõtra nonnulloſ. quod procedit etiã iure regio.*

Vnde † filius naturalis, & filius nothus ex teſtamento patris omnia capere poſſunt, non ſecus quàm quilibet extraneus caperet. Alciat. lib.4. parergon. cap. 5. Salic. in authen. ex complexu. Cod. de inceſtis nuptijs. Didacus de Couarru. vbi ſuprà. licet contrariũ tenuerint Bar. in l. fi. ff. quibus vt indig. Alber. in rub. C. de natu. libe. Oldra. conſi.196. quorũ opinio nulla ratione defendi poteſt, cùm nothis nullum vitium obijci poſſet præterquam quòd eorum cognatio erga patrem incerta ſit, ſed longè magis certum eſt, extraneum hæredem nullum ius cognationis habere erga teſtatorem, à quo tamen ex aſſe hæres institui poteſt. Nothi autem dicuntur, qui ex meretricibus, vel ſcortis naſcuntur, ſecundum ipſum Didacũ & Alciat. vbi ſuprà, licet aliter capiatur nothus in l.1. titu.15. par.4. & licet † in ſucceſsione ex teſtamento nothi & naturales æquiparentur, ſecus tamen eſt in ſucceſsione ab inteſtato, nam ab inteſtato naturalis conſequitur duas vncias, iuxta diſtiuctionẽ auth. licet. C. de naturalib. lib. authen. quib. mod. naturales efficiantur ſui. §. fin. & §. ſi quis autem defunctus. Nothus verus ab inteſtato nihil conſequitur à patre, vt in d. authen. §. ſi verò, effuſe † filius verò baſtardus idem eſſe intelligitur, quod filius naturalis. Decius conſi. 433. Glo. in rub. ff. de concubinis. Ludoui. de Sardis, in tractatu de legitimatione. 2. par. q.1. li.2. Alex. conſi. 128. col. pe. lib.1. quos refert, & ſequitur ipſe Didacus, vbi ſuprà, & ita intelligenda eſt ſecundum eum l.9. Tauri.

12 *Nothus capere poteſt ex teſta. patris cũ nonnullis contra Bar. Alci. Oldra. & alios.*

13 *Nothus & naturalis differũt in ſucceſ. ab inte.*

14 *Baſtardus idem eſt quod naturalis.*

Filius † ergo naturalis ab inteſtato capere poteſt duas tantùm vncias, iuxta diſtinctionem d. authenticæ, licet. l. vlti. tit.13. par. 6. Glo. Panorm. & reliqui in d. c. tanta, qui filij ſint legitimi. Limita primò ſi ſuperſint filij legitimi, & d. iuribus. Idem ſi ſuperſint filij legitima-

15 *Naturalis capit duas vncias ab inteſt. fallit variè.*

gitimati.Bal.in l. eam quam. C. de fideicom.
nu.26. & in simili per eundem in l. cum acu-
tissimi.nu.7.eod.tit. Idem Bal. in l. quisquis.
C.ad leg.Iuliam.Maiest. Tertiò limita, nisi su-
persint filij adoptiui secundum Ioan. Bapti-
stam de sanctoSenerino,in l.si qua illustris.C.
ad Orificianum.col.19. Nicolaus de Vbaldis,
in tractatu de successioni. ab intest. colum. 11.
nam cùm hi succedant contra testamentum,
vt in §. adoptiui. Instit. de exhæredatione li-
berorum.leg.certum. ff. de iniust.rup.l.2. tit.1.
part.6. multò facilius ab intesta. admittentur
exclusis naturalibus,vt in §.eadem. Institu.de
hæred.ab intestato.l.in arenã. C.de inof.testa.
Quartò limita, nisi supersit vxor ipsius pa-
rentis,vt in d.aut.licet, quod hodie iure regio
immutatum est.l.9.tit.13.par. 6.

Quintò limita, vt naturalis excludatur per
coniugem vel filium legitimum, etiam si
hæreditatem patris repudiet, secundum Imol.
& Ripam num.6.in l.Lucius.ff.de vulg. cuius
contrarium tenet Alexand.ibi, colum. 3. Di-
dacus verò,vbi suprà,nihil firmat, & quidem
in terminis iuris cõmunis verior videtur opi-
nio Imo.& Ripæ,quia etiam post repudiatio-
nem legitimorum durat causa exclusionis,
quæ licet præsentia ipsius vxoris, sed in termi-
nis iuris regij indubitanter vera est opinio
Alex. vt legittimis repudiantibus fiat locus na-
turalibus, licet supersit vxor.l.2.§. si sint. ff. ad
16 Tertu.arg.l.9.tit.13.par.6. † Stat ergo vt natu-
ralis patri potest succedere secundum dictam
distinctionem, secundum quam etiam suc-
cedit nepos legittimus ex filio naturali tan-
tùm. leg. fina. C. de natura. lib. vbi Cinus &
Odofredus cap.causam,quæ.1.c. laror, & c. ex
tenore, qui filij sint legittimi. Decius consil.
311.Bal.in leg.fin. C.de verbo.sig. Ang.in auth.
de hæredibus ab intesta.§.reliqunm.Bal.& Sa
lice.in d.l. fi. Azo. in summa. C. de natu. lib.
Ioan.Bap.in d.l.si qua illustris.col.19. qui sen-
17 tiunt † quòd talis nepos legittimus ex filio
naturali excluditur à liberis legitimis, & ab
vxore parentis, quid verum de iure ciuili, de
iure verò regio à legittimis excluditur, nõ au-
tem ab vxore.d.l.9.tit.13.part.6.Ex testamen-
to verò potest pater vnicam relinquere libe-
ris naturalibus, legitima etiam prole existen-
te.l.octaua.titu.13. par. 6.l.2. cum authen. ibi
18 posita. C. de nat. liber. quòd si descendentes
non sint legitimi, licet existant ascendentes,
potest pater filium naturalem hæredem vni-
uersalem instituere, dummodò legitimã par-
tem parentib. relinquat. authen.licet, iuncta
glo.communiter approbata.d.l.8. titu.13. par.
6.Intellige tamen tertiam partem bonorũ le-
gittimam esse parentis, & in authen.nouissi-
ma.C.de inoffi.testamen.quod iure regio im-
mutatum est, vt patet hæredem vniuersalem
posse filium naturalem facere nihilò paren-
tibus relicto.l.10. Tauri.

16 Naturalis filius & nepos legittimus ex filio naturali exæquatur.

17 Naturalis filius, & nepos legittimus ex filio naturali nõ excluduntur ab vxore patris iure regio.

18 Naturalis vt succedit, quando concurrit cũ legittimis.

Quòd procedit etiam in testamento imper
fecto in terminis iuris cõmunis. Guiliel. Be-
ned.in c.Raynu.de testa.in verbo, testa.1.nu.
83.& est communis opinio secundum Dida-
cum,vbi suprà.num.13. contra Alex. in leg.ex
facto.§.si quis rogatus.num.45.ff. ad Trebell.
Ias.in l. hac cõsultissima. §.ex imperfecto.nu.
4.C.de in officio. testamen. sed de iure regio,
dict.§.ex imperfecto,correctus est per l.3. Tau
ri.secundum Micha. Cifon. ibidem, & secun-
dum Didacum, vbi suprà, filius tamen natu-
ralis cum filijs legittimis matri intestatæ suc-
cedit.leg. si qua illustris. C. ad Orfi. leg.11. tit.
13.par.6.vbi redditur bona ratio etiamsi mater
sit illustris. Ang.in §.nouissimè. Instit.ad Orfi.
& est communis opinio secundum Dida-
cum, vbi suprà, quod durum visum est ipsi
Didaco, vbi suprà, quòd iure regio immuta-
tum est leg.9.Tauri. Sed licet filius naturalis
possit succedere tàm ex testamento, quàm ab
intestato secundum prædictam distinctio-
nem, tamen contra testamentum patris nun-
quam succedit.glo.in l.1.in prin. ff. de contra
tab.Didacus de Segura in l.cohæredi. §. cũ fi-
liæ.col.14.ff.de vulg. & est communis opinio,
vt diximus.

Cæterùm contra testamentum matris que-
relam mouere possunt, non secus quàm legi-
timi.l.si suspecta.§.1.vbi glo.ff.de inoffi.testa.
glo.& Pau.in d.l.si qua illustris, per rationem
redditam in l.11.tit.13.par.6.quod in legittima
tis per rescriptum, an & vt procedat, traditur
per nostrates in l.12.Tauri.

Illud autem notandum est, † quòd in qui- 19
bus casibus filij legitimi, quales sunt spurij vel
naturales, non possunt hæredes institui, id in-
telligendum est, purè hæredes institui non
posse, sub hac verò conditione, si à principe le-
gitimentur, institui possunt secundum com-
munem sententiam, quam tenent Bal. in l.1.
num.17.C.de instit.& substit. Sozi. in leg. qui-
dam relegatus. num. 11. vbi Lud. Lusitanus
col.11.ff.de reb.dub. Curti. Iunior. consil. 184.
lib.2.nu.4.Ioan.Lupi.in repet. rubricæ dona-
tionibus inter virum.§.29.num.4.Aret.consil.
155.quos refert, & sequitur Emanuel de Costa
in l.Gallus.§.& quid si tantùm.in 2.par.num.
172.ff.de lib.& post.arg.l. in tempus. ff. de hæ-
redib.instituen.l.1.l.quid sponsæ. C.de dona.
ante nuptias.

19 Naturalis, nothus, spurius, & similes institui possunt sub conditione, si à principe legitimentur, cum communi.

Quod antem dicebamus suprà nu.9.† spu- 20
rium à parte nihil capere posse, ampliatur per
l.fina.tit.3.lib.5.ordin.ibi, no ayan ni hære-
dem los breues de los dichos clerigos suas pa-
dres ni de otros parentes algnnos ino vala
manda ni donacionni vendida que los dho
clerigos parentes les hisierena ora nide aqui
adelanre, Quorum verborum sensus est in
rem ipsam factam videri prohibitionem, vt
nullo tit. inter viuos, aut vltimæ voluntatis lu
cratiuo aut oneroso capere possint, quod &
probat l. 22. titu. 3. lib. 1. ordin. ergò bona ip-
sorum clericorum capere nõ potuerunt etiam
ex

20 Intel. l. fi. ti. 3. lib. 5. ord.

ex interuallo, quasi prohibitio sit in rẽ, quod no. ad omnia quæ diximus suprà num. 9. pro nobis d. l. fi. ibi a orani de aqui'a delante. An autem ab alio, qui non esset cognatus clerici, capere possint bona ipsorum clericorum, & puto non posse, quasi hæc prohibitio in rem esse videatur, vt d. l. fi. & d. l. 22. quod euidentius suadetur quàm longè demonstratione egeat, nam licet dictæ leges ea videantur niti ratione, quòd spurius in numero cognatorũ computari non deberet quò ad legitimas, sicque patri intestato vel eius cognatis intestatis succedere non debeat, tamen nec ex testamento ijsdem succedere potest, per dd. ll. & prætereà etiam ex contractu oneroso bona patris habere non potest de manu ipsius patris, vel eorum cognatorum, quorsum ergo tendit vetare ne capiat titulo emptionis, cùm tantum abscesserit quantũ accesserit, per quod ipse locupletior non fiet, sicque cessabit ratio illarum legum, quid enim interest, vtrùm illo res illas, an alias æquè bonas emat, & cõsequatur, nempe, quia lex præsumit hoc casu viliori precio vel nullo veri simulatam vẽditionem, intellexitque proniores facilioresque esse homines in rebus alienis concedendis, licet eas acquirere possent, quàm in suismet rebus à se separandis, arg. l. vnum ex familia, & si rem. ff. de lega. 2. l. qui auten. in prin. & §. 1. ff. quæ in fraud. cred. Quasi suum cuique pulchrum, vnde si à clerico sui institutus simpliciter, & nulla tacita aut expressa fide præstita præsensi, tamen ex clerici animo esse, vt eius filio spurio ea bona restituerem, tunc longè facilius proniusque eadem clerici bona spurio filio tradam, quàm quæ mea antea erant, est enim, vt ait Ouidius, *Est amor & rerum cunctis tutela suarum.* Vnde lex nec hoc modo spurij ditescerent successoresque parentum clericorum fierent consultum prospectumque voluit, ne vllo modo res parentum ad eos conuolare possent, etiam titulo oneroso, & licet leges illæ regiæ expresßim vetuerint, ne tales res de manu ipsorum parentum aut eorum cognatorum in tales spurios conferantur, tamen est ex mente etiam & sententia illarum legum, vt nec etiam de manu extraneorum ad eos conferantur, vnde licet disertißimus Didacus Couarru. in 4. decre. par. 2 num. 5. post Lupum in rub. de donati. §. 30. nu. 14. & Anani. consi. 13. & Bal. in l. eam quam. C. de fideic. num. 40. quos ipse refert, & sequitur, intellexerit quòd extraneus qui patri succeßit, si incontinenti filio suo restitueret, præsumeretur fraus, † sicq; nõ liceret, non sic si ex interuallo, nam tunc fas esset quasi fraus nulla præsumeretur, id saltem in terminis iuris regij admittendum non est, quia menti illarum legum aduersatur, quarum prohibitio in res ipsas ipsius clerici esse videtur, vt nec ex interuallo eas capere poßit, non magis quàm incontinenti.

21 *Spurius ex interuallo capere iure regio non posse res patris clerici, contra nouis.*

Illud † autem dubium est, an is spurius bona à parente sibi donata poßit obtinere tutus in foro animæ, & quid si sibi relicta essent? & Didacus, vbi suprà, ait non posse, quia l. iustißima horum bonorum incapax est, ergo, inquit, ab eis abstinere tenetur, id quod mihi nullo iure probatur; nam licet ipse Didacus, vt præsentio, cogitauerit, leges illas ligare in foro animæ, tamen nos didicimus non ligare, nisi cùm id exprimunt vel obligant ipso facto, vel ipso iure, vt innumeris legibus, præsertim regijs, probauimus suprà §. 32. numer. 32. & numer. 15. cum pluribus seq. & numer. 46. & numer. 37. Pro nobis tex. egregius in l. pen. & fin. iuncta l. 2. ff. de crimi. expil. hære. Facit, quia succeßiones sunt de mero iure positiuo, vt diximus suprà §. 1. in prin. quod indubitanter verum, si ea clerici bona nullus capere velit. Idem si vellent, si tamen ipse iure donationis vel venditionis ea bona à patre accepit, quia licèt ipse dominium vt incapax nõ quæsierit, tamen dominium ab ipso patre viuente recessit, ipseque filius habet illorum bonorum naturalem poßeßionem, aut natu. apprehensionem seu detentationem, non secus quàm si pater ea bona pro derelicto habuisset, vt in terminis l. 1. & 2. ff. pro derelicto. l. si quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poss. eaque sic derelicta & abiecta spurius cœpisset, quo casu dominium à patre abceßit, licet in eum non fuerit translatum, cæterùm quia abscessit se viuo, neque ad hæredes ipsius legitimos pertinent, nisi bona tantùm quæ mortis tempore reliquerat, leg. hæreditas. ff. de verbo. signi. l. nihil. eo. tit. Bat. & omnes in rub. ff. de acqui. hære superest, vt hæc bona captare nullo iure poßint, licet fiscus fortè posset quasi vacantia, quòd si clericus hæc bona spurio in testamento reliquisset, tunc magis est vt teneretur in foro animæ denuntiare legitimis, quibus ius est ea perendi. † Vnde infero suspectum esse quod ipse Didacus, vbi suprà, ait, vt si hæres scriptus, qui tacitam fidem accommodauit, spurio bona tradiderit, is spurius tutus sit, licet hæres ipse mortaliter non peccauerit, & quod hæres mortaliter nõ peccauerit, quia id expreßim lege nõ cauetur, tenendum est, vt iam admonuimus, contra ipsum Didacum, quòd autem tutus sit spurius, non est verum simpliciter, sed eo tantùm casu, quo fisco denuntiauerit, & is accipere noluerit, arg. l. delata. ff. de verbo. signi. nam vt fratris mei intestati extraneus inscio me occupatam teneret, nec mihi denuntiaret, prædo videretur. l. præ donis. ff. de peti. hære. ita & hoc casu idem foret si is superius, quem iure regio horum bonorum incapacem dicimus, id fisco non denunciaret, licet in terminis iuris communis nõ iam expeditum esset.

22 *Spurius bona sibi à patre donata retinẽs, an sit tutus in foro animæ.*

23 *Spurius hæreditatem resti tuens non peccat cõtra nouis.*

24 *Spurius qui habet bona patris nec fisco denũciat, tutus non est.*

Subinfertur verũ non esse quod ipse Didacus, vbi suprà, ait, dum cõtendit, quòd hæres, qui tacitam fidem accommodauit, nõ peccat,

licet fisco sese non deferat, quia, inquit, verus hæres & dominus aditione hæreditatis efficitur, licet propter illum delictum in pœnam delicti, lex talem hæreditatem fisco accommodauerit. l. 1. C. de his quib. vt indig. l. ita fidei. l. non intelligitur. ff. de iure fisci, cuius contrarium, vt & ipse fatetur, tenent Bar. in l. fi. ff. quib. vt indig. Segura in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulg. Sed longè verior est sententia Barto. quia tempore mortis clerici illius, cuius de successione agitur, iam hæres ille, qui tacitam fidem accommodauit, incapax propter illud delictum factus fuerat hæreditatis illius, vnde eam adeundo eius dominium nō quæsiuit, nō magis quàm si reuera institutus non esset, vnde iure prædo appellatur, d. l. non intelligitur, debuitq; denunciare fisco, qui ex lege ad eam inuitatus fuit.

Vnde quod ipse ait ibidem post Fortuni. quem allegat in l. iurisgentium. §. prætor ait. notabili 3. ff. de pact. vt hæres, qui tacitam fidem accommodauit, eam restituere non teneatur filio spurio, verum est, fisco tamen sine dubio tenetur, & puro eum peccasse mentitū que fuisse simul ac tacitā illam fidem accommodauit, quia promisit impossibile, quod erat & vetitū de iure, ergo, &c. vt l. continuus. §. cum ita. ff. de verbo. signi. Vnde si hæres, qui tacitam fidem accommodauit, iurauit se id non denunciaturum, sunt qui putent non aliter quàm ad postulationem iudicis debere id patefacere, quia iuramentum intelligitur excepta authoritate superioris, Felin. in cap. intimauit, de testibus. Marti. Naua. in c. inter verba. 11. q. 3. par. vlt. coral. 65. quod negat disertus Couarru. vbi suprà, num. 10. nisi sub quadam distinctione. Nos autem tenemus hæredem id denunciare debere etiam circa vllā iudicis postulationem, neq; de periurio curandum, quia cùm is iurauerit turpe quid, & de iure impossibile, statim periurus fuit, neque id periurium per eius taciturnitatem leniretur aut purgaretur, vnde furtum illi periurio accedere non debet, sed longè satius rem alienam patefieri, vnde apparet ipsius Didaci opinio longius à veritatis tramite abscedere, dum tenuit denunciare non debere etiam ad iudicis postulationem nisi infamatus esset, aut indicio notatus, vt autem possit clericus in filios spurios bona sua conferre, plures modos & cautelas tradunt Bar. & alij in d. l. fi. ff. de his quib. vt indig. disertus Didacus, vbi suprà, qui subdit, vix illum reperiri satis tutum in foro animæ, qua de re fortè postea dicemus.

Intel. et decl. l. 1. si 3. lib. 5. ord. & l. 22. ti. 3. li. 1. ord. Illud autem dubium est, † quonam modo leges ciuiles possint comprehendere & ligare personas clericorum dum disponunt, vt si hæredes fecerint laicos data fide de tali hæreditate filijs ipsorum clericorum spurijs restituenda talis hæreditas fisco deferatur, vt in 22. tit. tertio lib. 3. ordin. l. fina. tit. 3. lib. 5. ordin. cum id videatur egredi iurisdictionis ciuilis notissimos terminos, sed sanè nos semper tenuimus leges ciuiles personas clericorū, nō secus quàm laicorum comprehendere, quasi ius ciuile & canonicum vnum idemque sit in omnibus præter specialiter excepta, vnde leges ciuiles clericos comprehendunt non aliter atque leges canonicæ, vt fusius in §. 26. numer. 53. (sicque declarantur dd. ll.) lib. 3. de successionum creatione disseruimus, id quod procedit si tenere mus opin. existimantium, eandem quoque prohibitionem vrgere etiam de iure communi Romanorum, nam cum iure nostro Hispanorum nullam societatem ius canonicum coisse plus quàm manifestum est.

SVMMARIVM.

1 *Captiui, obsides, & similes non testantur.*
2 *Surdus & mutus non possunt testari.*
3 *Miles & mutus & surdus testantur cum communi, contra nouissimos.*
Declaratio l. 2. tit. 18. lib. 2. ordin.
4 *Miles etiam hodiè surdus & mutus testatur, cum communi contra Cum. Ias. & alios.*
5 *Lex generaliter loquens non comprehendit personas peculiare priuilegium habentes in illa materia.*
L. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.
Mandatum generale non comprehendit specialiter prouisa.
6 *Surdus mutusq; natura ex dispensatione principis testatur cum Roman. Alexand. Cino, contra Cuma. Pan. Aret. Ias. & alios.*
7 *Surdus & mutus natura non testantur etiam ad pias causas, cum Bald. Roma. Ias. contra Alex. & Decium.*
8 *Mutus qui illam solam vocem exprimere potest, sic, vel non testari potest.*
Declaratio l. tertia, tit. decimiquinti. lib. secundi ordin.
9 *Cæcus non testatur nisi cum obseruatione sua peculiari.*
Lex 3. Tauri.
10 *Cæci testamentum olim valebat licet non inciperet ab heredis institutione, cōtra communem. Idem etiam hodie contra communem.*
11 *Cæcus inter liberos sine regulari solennitate testatur, cum communi contra quàm plures.*
12 *Intellectus l. 14. tit. 1. par. 6.*
Declaratio l. secunda, tit. decimiquinti. lib. 2. ordin.
13 *Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantam solennitatem quantam testamentum, cum communi contra quàm plures.*
14 *Cæci codicillus iure regio tantam solennitatem requirit quantam testamentum, per l. tertiam Tauri.*
15 *Cæci testamentum minus solenne valet in 17. casibus.*
16 *Cæco an possit fieri exemplaris.*

17 Cæcus

17 *Cacus potest esse doctor vel testis.*
18 *Excellentia ratione dispensatur cum alias prohibitus.*
Decla.l.secund. tit. de los alcaldes, libro 2.ordin.
19 *Notorietas vbi est, ibi examine, comprobatione aut causa cognitione opus non est.*
20 *Etymologia vocabuli non semper consideratur.*

CAPVT CIII.

1 *Captiui obsides & similes non testatur.*

APTIVVS nō potest facere testamentum, de iure communi. l. eius, in princ. ff. de capti. §. fina. Instit. quibns non est perm. facere testam. Secundò, quia captiuus est seruus hostium. §. serui. 1. & §. serui. 2. Insti. de iure persona. l. manumissiones. ff. de iustit. & iur. seruus autem non potest testari, in prin. Instit. quib. non est perm. face. testa. l. filius. ff. de testament. & captiuus non porest facere testamentum etiam iure militati. l. faeere. ff. de milita. restament. leg. decimasexta. ti. 1. par. 6. & obsides non possunt facere rest. l. obsides. ff. de testament. Secundò quia æquiparantur capriuis. l. diuus. ff. de iure fisci. Legati tamen possunt facere testamenrum, licet ab hostibus iniuria derineantur. l. qui à latronibus. §. primo. ff. de testament. Secundò, quia cùm contra ius gentium detineantur, serui fieri nō possunr. sunt enim sancti, & inuiolabiles. l. sanctum. ff. de terum diui. l. fi. ff. de legi. Et à latronibus captus potest facere testament. l. quia latronibus. ff. de restam. Secundò, quia non fiunt serui, vt l. cum hæredes. §. fina. ff. de acquiren. poss. l. 1. & secunda. ff. de liber. ho. exhi. Et captiuus non potest facere codicillos nisi in ciuirate restamentum fecisset. l. in bello. §. codicilli. ff. de capt. Secundò, quia qui non potest testari, nec potest codicillari. l. diuus. §. codicillos secnnda. l. conficiuntur. §. codicilli. ff. de iure codicill. sed testamentum inueni in ciuirate factum non infirmatur per captinitatem superuenientem. Intellige primò quando captus decessit apud bostem. Secundò, quia per legem fingitur mortuus tempore captiuitaris. l. in omnibus. ff. de capt. intellige secundò quando reuersus fuit secundò, quia fingitur nūquam fuisse apud hostes. l. ratio. ff. de cap. Idem in test. lib. l. finerem. §. 1. ff. de bon. liber. Idem in testament. pupillari. leg. lex cum Cornelia. de vulga. Idem si capiatur hæres, qui postea reuersus sit. leg. captum. C. de capt. Et in ijs testamentis datur Falcidia. lege prima. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Falcid. & hæc omnia communiter recepta sunt in dictis locis. An autem captus vel obses iudices esse posint iure regio, & videtur non posse, argument. leg. tertia. titu. decimoquinto. lib. 2. ordi. vbi qui sui iuris non sunt, quales sunt prædicti, testari non possunt.

Dec. l. 3. ti. 15. lib. 2. ordin.

2 *Surdus et mutus nō possunt testari.*

Surdus † & mutus olim testamētū facere nō poterant. leg. qni in potestate. §. primo. leg. si mutus. ff. de testam. l. octaui. §. 1. ff. vnde cognati. l. ex facto, in prin. ff. de vulg. & in dd. locis est receptissima op. præsertim per nouissimos in d. l. ex facto, & in l. discretis. C. qui testament. fac. poss. vbi per Cor. Alex. & Deci. post alios Sozin. consi. 20. abundè, lib. 4. Dec. consi. 371. numer. 7. hodie surdus & mutus simul & à natura similiter testari nō possunt, vt in d. l. discretis, & in §. irem surdns. Insti. qui. non est petmissum facere testamentum. l. 13. tit. 1. par. 6. si autem ex accidenti hæc vitia concurrant, vel si hæc viria à natura, vel accidenti discreta sint, tunc testamentum fieri potest, secundum distinctionem text. in d. l. 13. ti. 1. par. 6. Limita vt non procedat in surdo & muto milite, qui iure veteri poterat facere testamentum, ista est vera & communis opinio, quam probat tex. in lege iure militari, & ibi cōmuniter Doctores. ff. de militari testamento. rex. in §. quinimò, & ibi communiter Doctores. Insti. eod. titu. Gloss. in §. item surdus, in verbo, certis. & ibi communiter Doctor. C. qui test. fac. poss. Cinus, Salice. Alex. & Ias. col. 1. d. l. discretis. Bal. & Ang. in d. l. iure milita. Decius in d. l. discretis. col. 1.

3 *Miles etiam mutus & surdus testatur cum communi contra nouis.*

Contrarium tamen, vt iure veteri miles, mutus simul & surdus à natura nō posset facere restament. sed demum eo casu tantùm quo ex accidenti hæc duo vitia concurrerent sentiunt. Marcus Ant. & Viglius in d. §. quinimò, quia non possunt comprehendere, vt voluntas militis, qui vtroque morbo laboraret à natura intelligi, & colligi posset, sed verior est communis sententia per tex. in l. in fraudem. §. sicur. ff. de milita. resta. vbi nuda voluntate quoquo modo intellecta miles testamentum facere, & hæredem scribere porest, non secus quàm paganus posset nuda voluntate, vtcunque declarata legatum scribere. l. nutu. ff. de leg. 3. ergo miles licet vtroque morbo laboret, cùm nihilominus nutu, & signis voluntatem suam monstrare posset, superest, vt testari posset. Ad idem l. milires. C. de testament. milita. & Pinciæ vidimus mutum qnendam, qui decessit anno Domini 1557. qui scribere sciebat, & peccara sua cōfiteri, & chartis pictis ludere, & omnia quæ populo fiebant, publicè intelligebat non secus quàm reliqui. Surdus autem, aut mutus etiam miles non posset esse iudex, argumen. l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin. in sui generalitate, quia lex generaliter loquens comprehendit personas etiā priuilegiatas, vt statim dicā, per quod ampliatur vtiliter d. l. 2.

Decl. 2. ti. 15. lib. 2. ordina.

4 *Miles etiam hodie surdus, & mutus testatur cū communi contra com. Ias. & alios.*

Illud aurem dubiū est, an iūre nouo per d. l. discretis, murus, & surdus miles simul, & à natura posit testamentum facere, vt olim, an verò ius antiquum sit correctum, per d. l. discretis, quod contra menrem & senrentiam communis opinionis eorum quos suprà retulimus, firmant Cuma. in d. l. qui in porestate. §. 1. quem refert, & seqnitur Ias. in d. l.

 discretis.

discretis.col.1.mouentur,quia lex generaliter loquens comprehendit personam militis.l.in fraudem.§.fin.ff. de mili.testamento,sed errant,nam rex. ille procedit, in quibus casibus miles non reperitur habere speciale priuilegium,secus autem est in specie nostra,in qua reperitur habere peculiare,& speciale priuilegi-

5 um,vt in d.l.iure milit.& d.§.quinimò. Et † quòd lex generaliter loquens non comprehendat personas habentes peculiare priuilegium in illa materia, de qua agitur, est vera & communis opinio, vt latè per Deci. in l.hac consultissima,aliàs fi.C.qui testamen.fac.poss. Idem Decius consi.5. Idem Decius in l.ex testamento.C.vnde lib. Alciat. lib. 4. Paradox. cap.10.Tiraque.de vtroque retractu. in Glo. 14.numer.93.sentit Gloss.2.in d.l. hac consultissima.Crotus num.18.in l.nemo potest.ff.de lega.primo.vbi Annibal numer. 369. & Ripa numer.52.Cuma.& Paul.in d.l. hac consultissima.Ias.in l.sicut certi.nume.10. C.de restam. mili.text.in l.3.& ibi Glo.C.de silentiarijs,lib. 12.quam Glo.reputat singularem Bal. in c. ecclesia Sanctæ Mariæ. 4.col. de constit. Glo. in l.a.§.legatis,& ibi Bart.& in l. hæres absens,& ibi Bar. ff. de iudicijs, & tamen lex generalis compreheudit rusticos, & mulieres. leg. prima,titu. 4. lib. 1. ordi. vnde cùm pijssimus princeps noster mandatum dedisset bello sæuienre Gallico, vt à summis rationalibus oppida veuderentur, ex facto sæpè consultus respondi, in tali mandato non comprehendi oppida, quæ in hac materia habereut speciale, & peculiare priuilegium, quod nota ad eam villam, seu oppidum, quod Monleon appellatur, quia, vt dicebatur, peculiare habebat priuilegium, ne posset alienari, idemque dicebatur in oppido illo, quod Hortaio appellatur.

Lex generaliter loquẽs nõ comprehẽdit personas peculiare priuilegium habẽtes in illa materia.

Lib. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.

Mandatum regis de oppidis alienãdis vt intelligendum.

Secundò mouentur Ias.& Cuma. quia in d.l.discretis, ratio falsitatis vitandæ, & voluntatis restatoris intelligendæ expressa est, quæ rario viget in milite testanre, non secus quàm in pagano,quod parum me mouet,nam in testamento cuiusque proprer easdem ratioues septem testes, & reliqua solemnia regulariter desiderantur.l. fi. C. de fideicom. l.iubemus. C.de testameu. quę rationes licet in testameri. militis non secus quàm in testamento pagani vigeant,tamen uihilominus illæ solennitates miliribus remittuntur,per tot. ff. C.& Iust. de mll. testam?

6 Illud aurem dubium est, an surdus mutusque simul à natura posit facere restamentum ex dispensarione principis, quod negant Paul. in dicta lege discreris.Idem Paul.& Cuma.in lege,qui in potestare. §. primo.ff. de testamen.

Surdus mutusq; natura ex dispensatione principis testatur cum Ro. Alexan. cõtra Cumã. Pa. Are. Ias. & alios.

Contrarium renet,& melius Alexand.in d. l.discretis.nume.4.per rex.in d.§.quinimò, & in l.iure milit.ff.de milita.testamento, vbi per legem id introducitur, ergo & per principem ex certa scientia, & cum causæ cognirione introduci porest.l.prima.ff. de constiturio. prin. §. sed & quod principi. Instit. de iure naru.& ita eriam renent Cinus,& Roma.in d.l.discretis.licet contrarium teneat Ias.ibidem. col. secunda.& Areri.in l.si mutus.ff.de testamen.& vera concordia est, quod aut ille testator nullum omnino sensum habebat, & tunc uon valebit testamentum nec principis dispensatio, aut aliquem sensum habebat, & tunc valebit,aut dubitatur, & valuit si ritè,& rectè testetur, siu minus,secus, vt in simili diximus suprà.

Item limita,† vt surdus simul,& mutus etiã à natiuitate posit restari ad pias causas.secundum Bal.& Alexan.& Dec.nu.12. in dict. leg. discretis,per cap.cum tibi, de testa. 7

Surdus et mutus natura nõ testãtur etiã ad pias causas cum Bal. Ro. Ias. cõtra Alex. & Dec.

Contrarium & melius tenent Ro.& Ias.col. 2.in prin.in d.l.discretis.Bal.In l.1.col. 2. C. de sacr.eccle.quia tale testamentum etiam libertaris fauore non valebit. d.l. discreris, libertas autem pijssima causa est,vt resoluit Ias.in l.captatorias. C. de testamento milit.

Illud autem dubiũ est † an mutus, qui nullam vocem articulatè emittere sciebat, nisi illam vocem Si, aut illam vocem Non, posit facere testamentum,& Corn.consi. 20.abundè. lib. 4. renet quòd posit, quia communis opinio est valere restamentum quando alteri interroganti, Titiúmne hæredem instituis? testator respondet, vel eriam iustituo. Glo. & communiter Docto. in l. iubemus, in verbo quemadmodum. C. de testamen. & dixi suprà,ergo,&c. Præterea stipulario fieri non potest,nisi vtroq; loquente.l.1.in priuc.ff.de verborum obligatio. & tamen similis stipulatio valeret. d.l. prima. ff. de verbo.oblig.§.si quis ita,ergo,&c. Mutus tamen iure regio iudex esse non potest.l.2.tit.15.lib.2.ordin.sin autem illam tantùm vocem exprimere posset Si, vel Non, dubitari porest, an iudex esse posset, & magis est vt non posit,per rationem expressam in d.l.2. 8

Mutus, qui illam solam vocem exprimere potest Si vel non, testari potest.

Decl.l.2.tit. 15.lib.2.ordi.

Cæcus † non potest facere testameutum secundum formam communem, nisi præterea adhibeat solennitarem, de qua in l. hac consultissima. C. qui testa. fac. pos. & in §. cæcus. Iusti.quib. nõ est permissum facere testamen. l.4.tit.1.par.6.quod hodie immutarum est, vt in l.3.Tauri. 9

Cæcus nõ testatur nisi cũ obseruatione sua peculiari.

L.3. Tauri.

Illud autem dubium est,† an ad validitarem testamenti cæci oporteat restamentũ incipere ab hæredis institutione de iure vereri, & quid de iure nouo, & in vtroq; casu commuuis opinio est oportere ab hæredis institutione incipere,vt per Decium,& alios in d.l. bac consultissima.col.1.sed in vtroque contraria senrentia verior est, vt tenent Vigliusiu d.§.cæcus. & Emanuel de à Costa in l.Gallus.§.& quid si tantum.ff.de liber.& posthum. pagina 108.vt diximus suprà,& tangit Ias. in d.l.hac cousultissima.col.2. 10

Cæci testam. olim valebat licet non inciperet ab hæredis institutione, contra communem, idem etiam hodie contra communem.

An

11 An † autem cæcus inter liberos posit testaricitra iuris solennitatem, vehementer controuersum est, & magis communis opinio est, vt solennitas, de qua in dict. l. hac consultissima. C. qui testament. face. pos. non sit necessaria, cum cæcus testatur inter liberos, sed sufficiant duo testes, vt in l. fina. C. fami. ercis. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. testament. ita tenet Bal. in d. l. hac cōsultissima. C. qui testament. fac. pos. & ibi Ange. Salic. Paul. Ale. & Deci. numer. 36. & hanc dicit communem sententiam Ias. ibi. num. 4. Secunda fuit opinio, vt tale testamentum desideret omnes solemnitates, de qua in d. l. hac consultissima, ita tenent Fulg. & Roma. ibidem, & Cuma. consi. 100. si testator fecit primum testamentum. Tertia fuit opinio Iaso. vbi supra, dicentis, tale testamentum valere cum duobus testibus, dummodò adijciatur tabellio, vel tertius testis loco tabellionis. Quartò relinquunt cogitan. quales sunt. Albet. in dict. l. hac consultissima, post Martinum de Fano, & alios quos ipse refert. Quid dicendum? veritas pendet illinc, vtrùm lex generaliter loquens comprehendat personas priuilegiatas in materia illa de qua agitur, qua in re veram, & communem opinionem diximus esse, quòd eas non comprehendat, vt suprà, quo supposito tota vis in eo sita esse videtur secundum Doctor. suprà citatos, vt si d. §. ex imperfecto, decisio videatur esse specialior quàm decisio d. l. hac consultissima, tunc sufficiant duo testes, quia generi per speciem derogatur. l. vxorem. §. fœlicissimo. ff. de legat. 3. c. generi, de regu. iur. in 6. aliàs secus. Sed prætetea veritas pendet illinc. vtrùm ante d. l. hac consultissima, cæcus posset testari, vel non, & quòd antea testari posset, videtur, quia omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expresśim prohibita. l. nam nec non. §. quod eis. ff. ex quib. causis maiores, sed cæcus nulla lege expresśim vetitus reperitur testari, ergo, &c.

Cæcus inter liberos sine regulari solennitate testatur cum communi contra quàm plures.

12 Per contrarium vt expresśim teperiatur testari prohibitus, facit text. in §. cæcus. Insti. quibus non est permissum fac. testamentum, dum ait, cæcus autem non potest facere testamentum, nisi per obseruationem quam lex Diui Iustini patris nostri introduxit. Idem probat tex. in l. 14. tit. 1. par. 8. dum ait, el ciego, non puede facer testamento fueras, vide, &c. facit text. in l. si non speciali. C. de testament. ibi, in conspectu testatoris, & in l. si vnus, ibi, eoram testatore. C. de testament. Decius consi. 354. in casu. & diximus suprà, ergo cum hæc solennitas, vt testes videant testatorem, & videantur ab ipso in testamento cæci interuenire non posśit, superest vt de genere prohibitorum esset cæcum testari, cùm solennia adhibere non posset, adhuc tamen magis est, vt eo testatore, & testibus factum videatur testamentum, si testes intelligant quod testator agebat, & testator intelligat testes esse præsentes, licet eos non videat, argument. text. in l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitris. & diximus suprà latiùs, & per hoc magis est, vt eum nulla lege satis apertè cæcus testari vetetur, nec verisimile sit quòd si prohibitus esset, non essent plures leges id nominatim declarantes, vt declarant in reliquis qui sunt testari prohibiti, intelligendum sit, vt testari posset cæcus olim non secus quàm hodie, non quidem in scriptis, sed tantùm nuncupatiuè, vt in dict. l. hac consultissima, in qua magis videtur quod ius antiquum sefetatur cum aliqua adiectione, quàm quòd potestas testandi denuo introducatur, quo supposito cum d. §. ex imperfecto. secundum communem sententiam procedat in testamento tam nuncupatiuo quàm in scriptis, videtur comprehendere etiam testamentum cæci, quod per nuncupationem tantùm fieri potest, & sic teneo quod sufficiat duo testes, pro quo induco l. si. C. famil. ercifcun. ibi, quibuscunque verbis, aut indicijs, nam verba, & indicia emittere potest cæcus, non secus, quàm reliqui. Amplia, vt procedat etiam si in testamento cæci liberi dispari te essent honorati. secundum Ale. & Deci. col. fi in d. l. hac consultissima. Curt. Iun. in d. §. ex imperfecto. nu. 2. dixi plenè in simili suprà. Cæcus autem iudex esse non potest. l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin. etiam inter liberos, argum. supradictorum, per quod dicta l. vtiliter, ampliatur.

Incoll. l. 14. ti. 1. par. 6.

Decl. l. 2 tit. 15. lib. 2. ordi.

13 Illud autem dubium est, † an in codicillis factis à cæco debeant interuenire tot solennitates quot in testamento ipsius cæci, & Glo. in d. l. hac cōsultissima. in verbo, codicillis. secundum vnam opinionem tenet quòd sic, sequuntur Butrig. Ful. Bal. Ange. Rom. Ale. & alij communiter ibidem per illum tex. in versi. quæ in eundem modum.

Cæci etiã iure communi requirit codicil lus tantam solennitatem quantam testamentum cum communi contra quã plures.

Contrarium tenet eadem Gloss. ibidem secundum aliam opinionem, quam sequuntur Salice. Pau. & Ias. ibidem, moti, quia nimis non uum eis videtur, vt tanta solennitas requiratur in codicillis, quãta requiritur in testamento, sed prior opinio verior est, per tex. apertum si nō cauilletur, in d. l. hac consultissima. in versi. quæ in eundem modum, † quod hodie iure regio expresśim approbatum est in lege tertia Tauri. vt sic nouum videri non debeat, tantam solennitatem requiri in codicillis, quanta requiritur in testamento aliquando.

14 *Cæci codicillus iure regio tantã solennitatẽ requirit quantã testa. per l. 3. Tauri.*

Quid † autem in testamento cæci facto ad pias causas, an valeat sine solennitate, de qua in dicta lege, hac consultissima? & magis est vt sine illa solennitate valeat, cum interuẽtus solennitatis, de qua in capitulo, relatum 1. de testament. quia dicta l. hac consultissima, hanc recipit interpretationem, argument. leg. nam & posterioris. ff. de legibus, & argument. l. 1. §. Falc. ff. ad leg. Fal. vbi per Alexand. post alios, & in simili per Rodericum Suares

15 *Cæci testam. minus solenne valet in 17 casibus.*

in l. quoniam in prioribus. C. de inoffi. testamen. suprà l. regia ibi inserta, in prin. & ita in specie, quod tale testamentum valeat, tenent Alexand. & Ias. col. 3. & Phi. Decius, in d. l. hac consulrissima. Quæ quidem lex, vt patet ex superioribus, limitatur 1. vt non procedat in testatore milite, qui cæcus esset. Secundò limitatur vt non procedat in cæco restante inter liberos. Tertiò limitatur, vt non procedat in cæco testanre ad pias causas. Quartò limitatur, vt non procedat in testamento facto tempore pestis. Quintò, vt non procedat in testamento facto rempore belli. Sextò vt non procedat in testamento facto in carcere Tyranni. Seprimò, vt non procedat in testamento facto, vbi esset hominum penuria, argument. eorum, quæ plenè diximus suprà. Octauò, vt non procedat in testamento facto coram præsbytero parochiali, vt in simili diximus suprà. Nonò, vt non procedat in testamento facto à peregrino Romam pro animæ suæ salure petente, vt in simili diximus suprà. Decimò, vt non procedat in restamento facto à principe qui obcæcatus esset, argument. eorum quæ in simili diximus suprà. Vndecimò, vt non procedat in restamento facto à cæco coram Principe, argument. l. omnium. C. de restam. & quæ in simili diximus suprà. Duodecimò, vt non procedat in testamento facto apud acta iudicis per testatorem cæcum, argumen. dict. l. omnium, & quæ in simili diximus suptà. Tertiodecimò, vt non procedat in testamento habentes merum imperium in loco vbi testabatur, licet cæcus esset testator, argumen. d. l. omnium, & quæ in simili dixi suprà. Quartodecimò, vt non procedat quando Princeps in restamento cæci cum dicta solennitare dispensaret, argumen. eorum, quæ in simili diximus suprà. Quintodecimò, vt non procedat in cæci restamento, si lex cum tali solennirate dispensaret, vt in simili diximus suprà. Sextodecimò, vt non procedat in testamento etiam cæci, quando cum hac solennitate consuetudo dispensaret, vt in simili diximus suprà. Quæ quidem limitationes licet in specie non attingant, nobis tamen ex mente, & communi Doctotum senrentia esse videntur.

Licet autem cæcus non posit facere testamentum per semetipsum nisi cum speciali, & peculiari solennitatis obsetuatione, de qua mentionem habuimus, tamen illud dubium est, an sibi aliàs testamentum facere posit per modum exemplaris substiturionis, qua in re
16 sunt, qui putent quòd † exemplaris fieri non potest cæco, secundum Curt. Iun. d. l. humanitatis. nume. septimo, mouetur, quia cæcus potest facere testamentum seruata forma, quæ traditur in leg. hac consulrissima. C. qui restament. facere poss. ergo ei per aliud restamentum fieri non debet, quandoquidem exempla substituendi facultas fundatur in impotentia testandi, vt probatur in §. qua ratione. iuncto §. præcedenri, in l. de pupil. subst. & in l. humanitaris. C. de impube. quinimò etiam esset cæcus impotens ad testandum, non per hoc sequeretur quòd posset ei fieri exemplaris substiturio, nisi illa impotentia descenderet ex defectu & carentia intellectus, vt probatur in d. l. humanitatis, & in d. §. qua ratione. Hoc amplius oporteret quòd carentia, seu menris ille defectus ex furore, vel dementia, vel similis morbi causa, quæ ab animo deflueret, deriuaretur, secus verò si à corpore originem morbus ille traheret, vt latè diximus in illa quæstione, an muto, & surdo posset fieri exemplaris, vnde tentari potest, quòd etiam si cæcus stolidus esset, si tamen non omnino insanus, ei exemplaris fieri non posser, id quod pendet ab illa quæstione, vtrùm fatuo posset fieri exemplaris, quam suo loco locamus, denique quòd cæcus non careat intellectu, sicq; non posit ei fieri exemplaris, euidentius est quàm longa contentione egear, quando quidem quotidiè videmus cæcorum quàm plures summos esse artifices Musicæ, Iurisprudentiæ, Rhetoricæ, & similium artium, adeò vt ad culmen doctoratus, vel magistratus peruenire posint, vt in quæstione de facto obtentum fuit, id quod planè probatur ex sequentibus.

Exemplaris cæco fieri non potest,

Er primò supposita idoneitate, de qua suprà, cuilibet est permissum admitti ad honorem magisterij, si non reperitur prohibitus, vt in d. l. magistros, & in d. lege vnica, de professo. qui vrbe. l. lib. 10. C. sed cæcus ex hoc solo quòd sir cæcus, non reperitur prohibitus, ergo est admittendus. leg. nec non, ex quib. ca. mai. Confirmo & probo, quia certum est, quòd in his, quæ sunt de genere permissorum, quilibet intelligitur de personis permisis, nisi specialirer reperiatur prohibitus, tex. est, & ibi Barto. in leg. mutus. §. cum quæritur. ff. de procura. in leg. prima. ff. de restim. in l. si quæramus. ff. de testamentis, in l. cætera, in princi. ff. de lega. 1. sed cæcus non reperitur prohibitus aliqua lege, vel constitutione, ergo inrelligitur permissus, d. l. nec non. Cõfirmo adhuc, quia vbi in aliqua dispositione habemus regulam generalem, semper illa militabit donec constet de exceptione, vel fallentia, vt in l. ab ea parte. ff. de probationibus, in l. suus quoque. in versic. puto. ff. de hæred. instituen. in cap. adde. de restitu. spolia. Barto. in l. secunda. ff. si quis in ius voca. non ierit, sed non constabit de exceptione, vel fallentia in cæco, ergo militabit regula. Confirmo tertiò, quia si vlla lex in mundo disponit, quòd cæcus prohibeatur ab aliquo actu, hoc ideo est, quia præsumitur quòd cæcus non poterit illum actum debitè exercere, vt in leg. prima. C. qui morbo, in l. luminibus. C. qui dare tutores, vel curato. po. sed ratio ista cessat in casu nostro, quia ponimus pro constanti, præfectum magistrum

17 *Cæcus non prohibetur esse doctor vel testis.*

gistrum idoneum esse ad Magisteriũ, & quòd debitè poterit exercere principale officium ipsius Magisterij, ergo cessabit dispositio iurium quæ in contrarium adduci possunt, vt in lege adigere, in §. quauis, de iure patro. ratio enim legis magis consideranda est quàm dictum, vt in l. cum pater, in §. dulcissimis, de lega. secundo, in l. nomen filiarũ, de lega. secundo, in leg. hac actio. ff. de calumniato. Confirmo & quartò, quia cæcus non prohibetur ab illo actu, cuius exercitium non impeditur ex defectu oculorum, vnde bene potest esse testis in alijs actibus, in quibus ex defectu visus non impeditur, puta in re perceptibili aliàs, quam sensu visus, vt si habet notas voces contrahentium, vt est Glo. in capitul. testes, secunda quæstio. quarta, est per Specu. in titu. de teste. in §. primo. versicu. sed nunc quid cæcus, & per Panor. in cap. cum causam, in sexta columna, de testibus. hinc etiam est, quòd potest præstare auctoritatem ipsi pupillo contrahenti si sit tutor, vt in lege, & si tutor. ff. de auctori. præstan. Ratio est, quia in huiusmodi actibus non impeditur ex defectu visus, ergo non est prohibendus à magisterio, per quod officium illud exercere possit. Confirmatur hoc ex textu in capitu. nisi cum pridem. versicu. alia verò causa, de renuncia. vbi debilitas, vel infirmitas corporis tunc demum est causa sufficiens ad hoc, quod Episcopus renunciet Episcopatui, quando ex huiusmodi defectu Episcopus est impotens ad exequendum officium Magisterij, minimè obstabit huiusmodi defectus, quin magisterium assequatur, maximè cum ex huiusmodi debilitate oculorum augeatur sibi fortitudo memoriæ, & intellectus, atque vigor spiritus ad docendum, vt secũdum Apostolum possit dicere, quia infirmior fortior factus sum, vt in d. ca. nisi cum pridem, & quod vergente deorsum conditione corporea, feruor spiritus in sublimiora conscendit, in cap. 3. de renunciatio. ad hoc bene facit text. in l. 2. §. quam senio. & in §. corporis, debilitas excusat aliquem ab honore, quando ex tali imbecillitate redditur insufficiens ad executionẽ illius honoris, vel officij, sed si illud officium, vel honor possit geri ex consilio, & prudentia, non excusabitur ex infirmitate corporis, sic ergo in nostro casu, cùm ex ista oculorum infirmitate noster cæcus non reddatur insufficiens ad officium docendi, quippe officium geri potest ex consilio, & prudentia potius quàm ex viribus corporis, non impedietur eadem infirmitate.

Præterea & quintò, quamuis vnus defectus sit potens ad impediendum aliquem ab aliquo honore, si tamen ille defectus potest suppleri ex aliqua perfectione patientis illum, defectum, talis defectus non obstabit patienti, text. est in prælega. capi. nisi cum pridem. §. pro defectu, iuncto text. in cap. cum in cunctis, de electione, & in ca. fin. de ætate, & qual. vbi defectus scientiæ non solùm impedit promouendum in Episcopũ, sed deijcit iam promotum, si tamen defectus ille suppleatur charitate, non obstabit promouendo, vel promoto. Benè facit ad id tex. in c. de illis, & in c. fin. de sponsa. impube. vbi defectus ætatis in matrimonio contrahendo suppletur ex perfectione prudentiæ, ad idem tex. in l. 2. C. si minor se maiorem dixerit, de quo per Ioan. in prællegat. c. de illis. Verùm in exemplari substitutione, vt paulò ante dicebamus, vix est vt hæc vitia possint suppleri cùm si parentibus concedas hanc facultatem, vt exemplariter cæco substituant, tunc ipsi cæco, qui per se ipsum testari potest, facultas testandi auferatur, per quod ipsi iniuria fieret, contra l. ex facto, in princ. ff. de vulgar. & pupilla. Redeundo ad prælibatũ articulum, an cæcus ad honores possit admitti, quod dixi admittendum in illo cęco, pręsertim de quo mentionem habuimus.

Præterea in dicto cæco ponebatur excellens artis peritia, quæ quidem operatur quòd persona aliàs prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum, hinc est quod quamuis mulier prohibeatur esse arbitrix, vt in l. cum lege. ff. de arbit. & in l. fi. C. eo. & in c. mulierem. 33. q. 5. si tamen mulier est persona excellens, benè potest esse arbitrix, vt per Specu. in titul. de arbitro. §. 2. in princip. argumen. in cap. dilecti, de arbitris, & in capit. cum deuotissimam. 2. q. 2. hinc est, quòd licet antiquior sit præferendus in dignitatibus, & honoribus, vt in l. fin. C. de tyronibus. libr. 12. & in l. semper. ff. de iure immunitatis. si tamen iuniores sunt excellentiores, præferendi sunt antiquioribus, vt in auth. de monachis, in §. ordinem. collat. 1. Et quamuis statuto caueatur, quòd ad lecturam ordinariam non possit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale statutum non vendicaret locum in doctore valde excellenti, licet sit minor, quia propter excellentiam magnam receditur ab statuto, ita singulariter Bald. in l. se detreprobari. in versicul. valde tamen disciplinati. ff. de excusat. tutor. Idem tenet Angel. in l. si cum dies, in §. si arbiter. ff. de arbit. refert, & sequitur Alexa. in l. cum quid, in prima col. ff. si certum peta. Vnde licet mulier regulariter iure regio index esse nequeat, l. 2. tit. de los alcaldes, lib. secundo ordinamen. tamen si sit excellentis virtutis, & peritiæ, fortè poterit, stat ergo ex superioribus recedi debere à regulis iuris ob insignem peritiam eius viri, de cuius receptione, vel exclusione agebatur, quasi hoc in casu regulæ prohibitoriæ locum non vendicent, & ita obtentum fuit in illo cæco, de quo mentionem habuimus, & meritò, præsertim quia in præfato cæco ponebatur notoria artis peritia.

Et notus sine examinatione recipitur, sufficit. n. testimonium populi pro examine, vt est tex. & ibi Gl. in capit. nullus, vigesima quarta distin.

18 Excellentia facit vtcunq; prohibitũ dispensetur.

Decla. 2. titu. de los alcades lib. 2. ord.

De ead. re.

19 Notorietas nõ eget comprobatione aut causæ significatione.

distincti. ad idem text. in cap. proposuit, de appellatio. vbi Panormita. notat qoòd scholaris notoriè petitus potest doctorari sine examine, vel saltem cum modico examine, pro forma, Rei enim demonstratæ frustra fit demonstratio, vt in l. prima. §. final. ff. de dote prælega. & in dict. l. prima. ff. de io integrum restitu. vnde quamuis Romæ in admittendis auditoribus præcedat examen, si tamen sit doctor valde excellens, talis debet admitti absque vllo examine, per l. sed & reprobari. §. amplius. versiculo, valde tamen disciplioatos. ff. de excusa. tut. & ita aiunt allegasse dict. Doctorem de Figuero, & cùm electus esset in auditorem Rotæ, seo Romanæ curiæ, obtinere tamen non potuit, vnde cùm receptus non esset, per Carolum inuictissimum Cæsarem designatus fuit, vt præsideret curiæ Neapolitanæ, hodieque electus est im Præsidentem curiæ, seu prætorij Valisoletani.

De ead. re. Redeundo ad cęcum quòd ad honores possit admitti, prędictis nõ oberit si dicatur, quòd cęcos magistratus esse nõ potest, nam aliud est esse magistrum, aliud esse magistratum, pro quo adduco text. in dict. l. quibus, de verborum significatio. vbi Iurisconsultus appellat, magistros illos, quibus præcipuè cura rerum incumbit, & quia magis, quàm cæteri diligentiam, & solicitudinem in rebus, quibus prosont, debent. vnde in cuiuslibet disciplina præceptores appellat magistros admonendo, vel monstrando, quin etiam, inquit Iuriscoosultus, ipsi magistratus per derioationem à magistris cognominantur, ex quibus verbis clarè constat, quòd magister, & magistratus sunt diuersi, nam si idem essent, non diuersis nominibos nuncuparentur, vt in l. si idem. C. de codicillis:

20 *Etymologia vocabuli non consideratur.* Præterea Iureconsultus non ponit ibi diffinitionem magistratus, sed deriuationem tantùm. modò certum est, quòd vbi aliàs habemus significationem vocabuli ex diffinitione, nunquam sumitur propria significatio ex allusione, vel deriuatione, secundum Barthol. & Doctor. in l. prima, in princip. & in l. secunda, in §. appellata. ff. si certum petatur, quamuis enim turor cognominetur à tuendo noo tamen omnis, qui tuetur, dicitur tutor, sed ille tantùm in quem cadit vera diffinitio tutoris, vt in lege prima, in princi. ff. de tutelis, & in princip. Instit. eod titulo, & quamuis testamentum deriuetur à mentis testatione, vt in l. prima. ff. de testament. non tamen omne illud quod meotem testatur, testamentum est. Sic etiam quamuis mutuum cognominetur ex eo, quod de meo fiat tuum, vt allegata l. secunda. ff. si cert. peta. non tamen omne id quod de meo fiat tuum est mutuum, alioquin mutuum contineret omnem alienationem. Sic in proposito, quamois magistratus cognominetur à magistro, vt in dict. l. quibus, non tamen sequitur, quòd magister, & magistratus sint idem, alioquin magistri pecorum essent magistratus, quod esset absonum, vera autem & propria significatio huius vocabuli Magistratus, tribuitur prętoribus atque alijs Rempublicam administrantibus, vt per Alberi. in dictiona. in verb. magistratus. Magistratus non potest dici oisi habeàt iurisdictionem ordinariam, & non sufficit habere delegatam, vt est tex. qnem ibi notat Paul. de Castro, in lege cum qui. ff. de iurisdictio. omni. iudi. quod. Paul. dicit ibi notandum, etiam menti teneodum pro statutis loqoentibus de magistratibus, & qoamuis in iure reperiantur quinque genera magistratuum, omnes tameo, à maximo vsq; ad infimum habent iurisdictionem ordinariam, vt in aothen. vt ab illustribus. §. sancimus. colla. 4. Bart. in l. 1. ff. de officio eius, cui est manda. iuris. per Specu. in ti. de iurisdi. omni. iud. quasi per totum, & ista est communis interpretatio Iorisperitorum, ex qua sumitur ptopria significatio vocabuli, vt in leg. Labeo. §. idem Tubero. de sopellectili lega. in leg. cum de lanionis. §. asinam, de fundo instrum.

SVMMARIVM.

1 *Declaratio l. 55. Tauri.*
2 *Declaratio l. 54. Tauri.*
3 *Vxoris contractus sine mariti licentia factus iure regio non firmatur iuramento ipsius vxoris.*
4 *Vxor luxuriosè viuens non amittit testamenti factionem.*
5 *Declaratio l. fi. tit. 4. lib. 5. ordi.*
6 *Declaratio l. fi. titulo de las ganancias, libro quinto ordin.*
7 *Declaratio l. 1. tit. 4. lib. 5. ordin. & l. 9. titu. de las donationes, eo libro.*

CAP. CIIII.

VIDIMVS de captiuo, de obside & similibus, an habeant testamenti factionem, nunc videndum de muliere vxorata, & quidem iure cõmuni nupta vtranque testamenti factiooem haber, non secus, quàm vir, iure autem regio licet similiter habeat testamenti factionem actiuam, & etiam pasiuam. tamen pasiua testamenti factio in hunc modnm restricta iure regio fuit, vt oullam hæreditatem citra viri licenriam posset agnoscere, aut adire sine inuentarij confectione, confecto antem inuentario bene potest. l. 54. Taurina. vnde limitatur l. 55. Taurina, quę generaliter vetat mulierem nõ posse citra viri licentiam qnasi contrahere, nam aditio hæreditatis est quasi contractus. l. ex maleficiis. §. hæres quoque. ff. de act. & obligat. §. hæres quoque. Instit. de obliga. quæ quasi ex contractu, & tamen hæreditatem adire sine viri licentia 1 *Decla. l. 55. Tauri.*

centia

2 *Decla. l. 54. Tauri.* centia fas est, confecto inuentario, per d. l. 54. quia eo casu ex illo quasi contractu lædi saltem immodicè non posset, argu. l. fina. per totam. C. de iure delibera. minor autem sine authoritate tutoris etiam confecto inuentario non posset adire, per §. sed neque. Instituto. de autho. tuto. l. si curatorem habens. C. de in integrum restitutio. neq; d. l. quinquagesima quarta, quæ id propter interuentum inuentarij concessit nuptæ ad minores, vt puto, trahi poterit. Sed an mulier posit sine licentia viri legatum agnoscere, teneo posse, argumen. d. l. quartæ. nam qua ratione potest hæreditatem confecto inuentario adire, eadem & legatum agnoscere, arg. l. si hæreditatem. ff. manda. præsertim si onus iniunctum non habet.

3 *Vxoris contractus sine licentia viri factus non firmatur iuramento cōtra nouiss.* An autem per † interuentum iuramenti is contractus, aut quasi contractus ab vxore citra viri licentiã initus firmetur? & Micha. Cifon. in d. l. 55. versic. quartò dubitatur post Ioan. Lup. quem allegat, & Bald. nouell. firmat iuramento validari talem contractum, aut quasi, quod omnino nego, cùm id iuramentum inferat læsionem marito in honore, & etiam in bonis, quia omnia quæsita cōstante matrimonio ipse participat. l. prima, & secunda, & l. fin. tit. quarto, lib. 5. ordinamen. cuius iuris iuramentum vxoris nocere non potuit. cap. secundo, de pact. In 6. cap. cùm contingat, de iureiurand. capit. licet mulieres, eodem tit. in 6. nec iurandum de periurio vxoris, quæ illum contractum se seruaturam iurauit, nam iurauit impossibile, & consequenter statim peierauit, arg. l. nepos proculo. ff. de verb. sign. nisi eam salues intelligendo soluto matrimonio obligatam ad obseruantiam iuramenti, quod licet verum esset, quod non firmo interea, tamen contractus esset infirmus, aut in pendenti, qua de re alibi fusius.

Denique, quòd vxor iure regio posit testari, tenet in specie Micha. Cifon. in dict. l. 5. versicu. 19. post Baldum quem allegat in leg. si curatorem habens. C. de in integrum restitu. & in leg. velles, necne. C. de reuocand. donatio.

4 *Mulier luxuriose viuens non perdit testamenti factionem.* Quid autem † si ea mulier nupta luxuriata est, an per hoc amittat testamenti factionē? mouet quæstionem, quòd mulier luxuriosè viuens prodigæ æquiparatur, vt alibi diximus, prodigus autem testari non potest. leg. is cui. ff. de testament. facit, quia bona quæsita constante matrimonio iure regio amittit. l. fina. tit. 4. libro quinto. ordin. & perdit dotem, secundum quosdam, vt per ipsum Mich. in l. 14. Tauri. quod non firmo, adhoc magis est, vt

5 *Decla. l. fi. tit. 4. lib. 5. ord.* testari posit, nec d. l. fin. debeat trahi ad hunc casum, cùm sit pœnalis, ergo, &c. vt l. antepenul. cum se. ff. de pœn. c. in pœnis. de regu. iur. leg. Arrianus. ff. de actio. & obliga. leg. absentem, in princip. ff. de pœn. Ad dict. l. is cui lege. respon. quòd loquitur postquàm alicui bonis interdictum est.

Illud autem quæri potest, quo casu mulier post mortem mariti luxuriosè viuere cœpit, & per hoc priuanda veniebat bonis quæsitis constante matrimonio, iuxta d. l. fin. tit. de las ganancias. libr. 5. ordin. an si id peccatum occultum sit, ipsa mulier in foro animæ teneatur ea bona etiam nullo incusante deferre, & restituere hæredibus mariti, & magis est, vt non teneatur, quia, vt ostendimus c. 7. nu. 1. libro 1. tomo 2. cum plurib. seq. lex ad pœnam neminem voluit obligare in foro animæ, nisi cum id expresit, vel cogitauit, cogitasse autem videtur cum pœnam committi ipso facto expresit, non aliter, vt ibi latè, hæcque pars verior est, & ita debet intelligi, & limitari dict. l. fin. 6 *Dec. l. fi. titu. de los ganancias, lib. 5. or.*

Præterea quòd princeps tali vxori donauit etiam constante matrimonio, quod regulariter ipsi soli non etiam viro iure regio acquiritur, vt in l. prima & 2. d. titu. de las ganancias, & in l. 9. tit. de las donatio. lib. 5. ordin. id non puto amitti, nec hæredibus mariti deferri per impudicitiam mulieris pudorisque violationem post mortem mariti cōtingentem, quia d. l. fi. loquitur in hæc verba los bienes, que fueron ganados, i meiorados por su marido, i por ella. at hæc bona per ipsam tantùm, non etiam per eius maritum quęsita videntur, vt dict. l. prima, & d. l. nona. ergo hoc in casu non loquitur lex illa pœnalis. nec extra casum suum trahenda est, cū sit pœnalis, vt proximè dicebamus, per quod d. l. prima, & 9. ampliantur, & dict. l. final. limitatur. 7 *Dec. l. lib. 1. ti. 4. lib. ord. & lib. 9. titul. de las donat. eo. tit.*

SVMMARIVM.

1 *Prelatus quæsisse an præsumatur ex bonis ecclesiæ.*
2 *Industriosus quisque præsumitur.*
3 *Priuatio, quæ nunc est, non præsumitur in futurū, secus in eo quod est aliquid positiuè.*
4 *Industria quotidiè acquirit.*
5 *Officium quando præsumatur affectatum.*
6 *Prelatus, vxor & similes, ex cuius bonis præsumantur quæsisse.*
7 *Vxor quæsisse præsumitur de bonis mariti.*
8 *Filijfamilias bona, vnde quæsita præsumantur.*
9 *Clericus bona patrimonialia potest adseruare, & de bonis ecclesiæ se alere.*
10 *Clericus habens opulenta salaria, an præsumatur quæsisse de bonis ecclesiæ.*
11 *Clericus si mutuo dat pecuniam, cuius ea præsumatur.*
12 *Ecclesia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*
13 *Prelatus quando debeat facere inuentarium.*
14 *Clerici hæres capiens possessionem sua auctoritate, an puniatur.*
15 *Ecclesia an præsumantur bona à prelato relicta.*

CAPVT CV.

VIDIMVS de clercis, an possint testari, nunc videndum est de Episcopo. Episcopus autem, aut quilibet clericus, vel sacerdos, quòd possint facere testamentum non dubitatur, vt in cap. quæ in officijs, de testamen. vbi per nouissimos, & in ca. sint manifestè. 12. quæstio. 1. qua in re tria sunt videnda, Primùm, bona promiscuè per clericum possessa, cuius præsumantur. Secundùm de quibus bonis possit testari. Vltimùm an bona prælati, vel clerici distincta esse debeant à bonis ecclesiæ, nam in dubio præsumuntur ecclesiæ, arg. dict. c. sint manifestè. Sed in contrarium, imò quòd ista bona, quæ habet prælatus, præsumantur acquisita ex industria sua, vel sint sua propria, & non ecclesiæ, facit tex. not. in l. si defunctus. C. arb. tute. vbi est text. nota. quod acquisita per tutorem quantumcunque pauperem non præsumuntur acquisita de bonis pupilli, cõstat autem valere argumentum de tutoribus ad prælatum ecclesiæ. c. quia contingit, de religio. domi. & in c. fin. 5. quæst. 3. & per dictam l. si defunctus. † dicit ibi eleganter Bald. quòd quilibet præsumitur industriosus, & posse ditari, alleg. leg. cura. §. 2. & 3. de mune. & honor. vbi Gloss. dicit quòd generaliter quilibet anhelat ad lucrum.

1 *Prælatus quæsisse an præsumatur ex bonis ecclesiæ.*

2 *Industriosus quisque præsumitur.*

Pro cuius † confirmatione facit quod dicit eleganter Bald. in l. ex persona, vltima columna. C. de probatio. vbi dicit quòd quando præsupponimus quandam præsentationem, verbi gratia, quando allegatur minor ætas, quia qui dicit minorem priuat tempus, siue numerum annorum, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non procedit argument. à priuatione in præterito ad priuationem in præsenti, per dict. l. si defunctus, & dictam l. cura. §. deficientium & est ratio, quia non entis nullum est fundamentum, & ideo deficit extremũ à quo, quæ verba sunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præsumitur ex propria pecunia, ita dicit Bal. in l. si paternus, prima columna, in fin. C. com mun. vtri. iudi. per d. l. si defunctus, & l. si ventre, in fi. de priui. credi. nec est recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, vel non, quia semper præsumitur, quòd sit pecunia propria, ex quo non constat quòd sit communis, vel aliena. l. non vnde. C. si certum petatur. ergo sic in proposito, &c. Item facit, quia

3 *Priuatio quæ nunc est non præsumitur in futurum secus in eo quod est aliquando positiuè.*

4 *Industria quotidie acquiris*

tit, quia quando quis donat omnia bona sua non addendo præsentia, vel futura, valet donatio. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. & in l. 1. C. vt actio. ab hæred. & contrahen. & leg. si quis argentum. §. sed & si quis. C. de donat. ratio est, & istud est quod pondero, quia poterit lucrari post donationem quod lex præsumit, & in illo lucro poterit testari, & sic nõ auferetur sibi libera testandi facultas, ita dicit Bart. in l. stipulatio hoc modo concepta, de verborum obligat. post medium, per d. l. si defunctus, quod optimè quadrat in proposito.

5 *Officiũ quando præsumatur affectatũ.*

Facit † etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præsumitur illud affectasse, & procurasse. l. spadonem. §. fin. ff. de excusa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquisiuit, non præsumitur acquisisse ex officio, secundum Bart. ibi, per d. Bar. in d. l. si defunctus, ergo idem in prælato, & hac de re vide Ias. in l. nisi hoc, in fin. ff. de pact.

Secundò principaliter non prælato facit tex. notabil. in capitu. primo. 12 quęst. 4. & ibi optima Gloss. nam ibi legitur, & notatur quod

6 *Prælatus, vxor & similes ex cuius bonis præsumantur quæsisse.*

† si clericus habens patrimonium, & beneficium aliquid, acquisiuit in dubio, præsumitur quòd fuerint acquisita tam de bonis clerici, quã de bonis ecclesię vel beneficij, vnde in dubio debent diuidi, secundum quantitatem patrimonij & rerum ecclesiæ, nam si clericus ex fructibus sui patrimonij percipiebat 100. ex fructibus autem sui beneficij ducenta, detractis sibi necessarijs, tunc in dubio de bonis per eum acquisitis ecclesia habebit duas partes, & hæres clerici vnam partem tantùm, & hoc etiam tenet Imol. in ca. cum in officijs, de testam. & Bald. in authen. licentiam, de episcop. & cler. Immò quod plus est, voluit Ioan. Andr. in cap. 3. de peculio clericorum, quòd præsumitur pro clerico, si cõstat quòd tempore suę promotionis habebat aliqua bona, vnde isto casu, si hæres clerici vel prælati possideat, & ecclesia agat contra ipsum, probet de iure suo, quia pro hærede est præsumptio, ex quo constabat clericum tempore suæ promotionis aliquando possedisse vel habuisse aliqua bona, tamen hoc procederet quando hæres clerici reperitur in possessione, de quò infrà dicetur.

7 *Vxor quæsisse præsumitur de bonis mariti.*

Ad idem pro ista parte facit text. in l. quintus. ff. de dona. inter virum & vxorem, & in l. etiam. C. eodem titulo, adducendo illa iura ad contrarium eius quod dicit Gloss. nam iura illa loquuntur in vxore, quia si aliquid reperitur vxorem quæsiuisse in vita viri, præsumitur quæsiuisse de bonis viri, sed sic est quòd prę latus vel rector videtur esse maritus ecclesiæ. 7. quæstio. 1. capitul. sicut alterius, & ecclesia videtur esse vxor ipsius, ergo bona quæsita per prælatum non præsumuntur quæsita de bonis ecclesiæ, sed potius præsumens contrarium, ex quo possum singulariter inferre, quòd si tempore mortis prælati aliqui reditus & bona vndecunque quæsita reperirentur, penes ecclesiam efficerentur hæredum prælati & non successores ecclesiæ, nisi per dictum successorem probatum esset, vnde bona illa fuissent quæsita.

Facit † etiam ad idem Gloss. In lege, cùm oporteat, in princip. de bon. quæ libe. & quod ibi not. Baldus tertia col. quæ dicit quòd ex qualitate personarum considerabuntur bona reperta penes filium, quam conditionem sequuntur, nam si filius fuit diligens & studiosus, & pater fuit pauper, bona illa præsumentur aduentitia non profectitia, modò ad propositum, si episcopatus esset pauper vel tale beneficium quod secundum qualitatem beneficiati non sufficeret ad alendum ipsum laicum vel beneficiatum, si beneficiatus esset diligens, tunc bona reperta apud ipsum præsumerentur propria ipsius & ex industria sua quæsita, & non episcopatus. 8 *Filij f. bona vnde quæsita psumantur.*

Moueor etiã ad hoc, † nam licet beneficiatus habeat patrimonium, potest ipsum coaceruare, & cùm bona habeat ecclesiæ, viuere de redditibus ecclesiæ, vt eleganter dicit Innocen. in cap. episcopus, de præbend. quem communiter Doctores sequuntur in cap. ex præsentium, de pigno. maximè Abb. tertio notab. ex quo infertur eleganter † quòd si aliquis prælatus alicuius ecclesiæ, ex qua nihil aut modicum percipitur, habet officium lucrosum, quia fortè est doctor salariatus ad legendum, vel auditor curiæ regis, & sua industria multa lucratur, tunc illa non præsumentur fuisse quæsita intuitu ecclesiæ, hoc tenet Imol. in capitulo primo, circa finem, de peculio clericorum. 9 *Clericus bona patrimonialia potest seruare & de bonis ecclesiæ se alere.* 10 *Clericus habens opulenta salaria, an præsumatur quæsisse de bonis eccle.*

Infertur etiam vlterius quòd † si reperitur prælatum mutuasse pecuniam nomine proprio, & probetur quòd erat talis persona quæ potuit acquirere dictam pecuniam industria sua, vt potest exemplificari in Præsidente regiæ curiæ, tunc satis præsumitur dicta pecunia fuisse quæsita, & per consequens mutuata de proprio patrimonio, vel de acquisitis intuitu personę. Ita tenet singulariter Anton. & Imol. in cap. 3. de peculio clerico, in fine. & pro hoc videtur quòd actio quæsita per prælatum contra extraneum, nomine proprio, acquiritur hæredi prælati, si probetur quod tempore promotionis habuit aliqua bona, vel potuit acquirere ex industria ratione officij quod exercet, quæ omnia dicit Imol. in allegato c. tertio, esse diligenter notanda, quia sępe de facto possunt accidere. 11 *Clericus si mutuo das pecuniam cuius eã præsumatur.*

Ad idem † etiam non minus facit notabil. & singula. tex. in cap. 1. 12. q. 5. vbi dicit, quòd si constet quòd episcopus aliqua acquisiuit in episcopatu, omnia talia acquisita cedant ecclesiæ, sed si dubium est, an ista bona habuit ante episcopatum, vel postea acquisiuit, probatur ibi singulariter, quod successor clerici defendetur in sua possessione quousq; probabitur quod fuerunt acquisita post suã promotionem 12 *Ecclesia an habeat fundatam intentionem in bonis à clerico defuncto relictis.*

tionem, & sic apertè probatur ibi, qnod ecclesiæ intentio non sit fundata supet illis bonis, quæ reperitur posidere prælatus tépore mortis suæ. Prædictis tamen non obstantibus, in d.c.sint manifesti, disponitut contrarium. Ad idem est text. in auth.de etcles.tit.§.iorerdicimus.colla.9.vers.iu illis, vbi dicitur qnod episcopus vel clericus de illis bonis duntaxat habet potestarem alieoandi, & quibus voluerit personis relinquendi, quæ ante episcopatum probatur eum habuisse, vnde dicit ibi Gloss. quòd præsumptio est pro ecclesia, qnod acquisita pet prælatum post promotionem soam præsumuntut esse ipsius ecclesiæ. Ad idem est tex.&Gloss.vbi idem dicitut in effectu, in authen.licentiam, de episc.& clet. Ad idem facit text.in c.1.12.q.3. & in c.1.de peculio clericorum. Ad idem tex.in c.1.de testam.cum pluribus concordan.& ex hoc infertut, quòd si clericus vel prælatus post promotionem suam aliquid emit nomine suo, ecclesia potest illud vendicare tanquam proprium, idem si nomine alieno, vt in allegato cap.1.qooniam illa res videtur empta ex pecunia ecclesiæ, addo Bald. in l.mantipia. C.si quis alter vel sibi, & Gloss. in l.vxor marito.ff.de don.inter vitum, & vxorem, quæ argumentatur contra miseros prælatos, qui cum aliqua emunt, faciunt in instrumenris apponi nomina suorum consanguineorum, nam ecclesia potest veodicare res sic emptas, sic si nõ posit emere in territorio magnas & emit, & sic apponitur in instrumento nomeo famuli vel alterius, ista fraus ibi non prodest, & vide Andr.Sicu.in d.c.1.5.colla. Prædicta aurem diximus esse specialia in ecclesia, vt res empta ex pecunia ecclesiæ eius præsumptiuè efficitur & oon ementis, sicut dicimus in pecunia militis.leg. sicut proponis.C.de rei vend.& pupilli.l.3.C.arbitr.tute.contrarium tamen regularlter.l.si ex ea. C.de rei vendic.l.& si de sua.C.de don.inter virum, & vxorem, cum similibus, de quo remitto ad nota. in prædictis iuribus, qnia videtut alienum à materia.

Ad idem facit l.quintus. ff. de donario. inter virum & vxorem, & l.eriam. C. eod. titul. vbi dicitut idem in vxore vt acquisita per eam præsumãtut de bonis mariti, & ptocedit istud argumentum de vxore ad ecclesiam, vt in prędictis iuribus, & Glos.ordinaria in cap.significauit, de dona.inter vir.& vxo.

13 *Prælatus quãdo debeat facere inuentarium.*

Rario anrem prædictorum est, quia ex quo prælatus à principio non distinguit res suas pet libellum à rebus ecclesiæ, sicut debebat, vt probatur in d.ca.manifesta, suprà allega. præsumptio est contra ipsum, quod nullas tempore promotionis res proprias habuerit, ex quo fuit in culpa non seruando cautelam legis, vt voluit Innoc.in c.cum in officijs, de testamen. sicut in simili dicimus, quòd hæres qni non seruat dispositionem legis faciendo inuentarium, præsumitur snbtraxisse res hæreditarias, & ideo tenetut vltra vires, quia non præsumitur soluete de suo, vt io anthen.de hæredit. & Falcid.§.sancimus.colla.1. Ad hoc facit, quia imputandum est ei qui à principio potuit prouidere & non ptouidit, de quo vide multa & elegantia iura, pet Lupum in repetitione capit. per vestras, de doo. inter virum & vxot.17.& 18.col.

14 *Clerici hæres capiens posse. sua authoritate, an puniatur.*

Et ex prædictis infett singularitet Innocen. in d.c.cum io officijs, quòd † si ille cui prælatus reliquit booa sua iure testamenri, ea occupat propria auctoritare, quod incidit in pęnã. l.si quis in taota.C.vnde vi, & c. si qois in tantam.1.q.4. nec excnsatur obtentu testament. quod est singulare, & exclamat Bald.in d. authen.licentiam, de episco.& clericis.3. colum. dicens quòd vbi noo appareat de tempore acquisitionis, præsumitur pro ecclesia. Item vbi non apparet coius contemplatiooe, præsumitur quòd contemplatione ecclesiæ, & contingit hoc propter culpam prælati, quia debet quasi inuentarium fatere, & segregare res suas à rebus ecclesiæ, & omnia congregare cum cõsilio clericorum, vnde si hoc omittit, multum præsumitur contra eom, sicut contra tutorem, ita Bald. vbi suprà.

15 *Ecclesiæ an præsumantur bona à prælato relicta.*

Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit tex.in c.1.de testam. vbi est text. quod quidquid clericus habet, præsumitut ecclesiæ, nisi constet esse acquisitum ante promotionem, nam ibi quidam episcopus in suo testamẽto instituit hæredem, & post mortem episcopi eins successor petebat bona ab ipso relicta, texr.ibi dicit, quidquid patuerit ipsum habere, à qualibet persooa derineri nullarenus patiaris, nisi hoc solum, q. ipsum ante episcopatum ordinem constirit habuisse, & pondero verbum, derineri, positum in illo textu, quod donotat oudam & tudem facti detentationem, vt nota.in ca.causam, de præscriptio. ideo ibi videtur rext. expressus pto illa doctrina Ionocent.

Ad idem facit tex.in d.anth.licenria.versic. quodcunque ante episcopatum probatum fuit, &c. ergo in dubio præsumitur pro ecclesiá, & per illom textum infert ibi Bald. quòd nõ. vbi noo apparet de tempore acquisitionis, pręsumitur pro ecclesia, qnia hoc contingit propter culpam ipsius non conficienris inuentarium, vnde si hoc omisit, præsumitut cootra ipsum, sicut contra tutorem, argu.l. tutot qui tepertorium.ff.de adim.ruto.

Pro hoc etiam facit text. in capitul. primo. versic. vt si hoc constat.12.q.5.nam ibi quędam mulier seu ancilla dicebat, quædam bona, quę ab ipsa petebantut, à quodam episcopo sibi relicta esse acquisita ante episcopatum illius, qui ea sibi reliquit, text. tamen ibi dicit, si hoc constat, non debent sibi auferri, & sic in casu illins text. illa ancilla posidebat, tamen Gregorius ibi requirit ptobari, quòd illa bona fuerint episcopi.

Ad

16 *Vxor non præsumitur quæsisse ante matrimonia nisi probet.* Ad confirmationem etiam prædictorum facit, † quia si mulier dicat se habuisse aliqua bona ante matrimonium, vir autē dicat quod post matrimonium sunt acquisita, mulieri incumbit probatio, Quia qui ante factum dicit probare debet. l. quoties. C. de rei vend. de quo in d. rubrica. c. per vestras. 284. coll. cū sequentibus, facit ad hoc, quia procedit istud argumentum de matiro ad ecclesiam, Gloss. in d. c. significauit, fallit tamen hoc nisi mulier publicè negociaretur, & ex ipsa licita negociatione quæstū faceret, nam tunc nō præsumitur à viro quæsisse, cum probatur contrarium, ita tenet singulariter Bal. in l. cum oportet, in prin. de bonis quæ libe. 3. col. & facit, quia in certis non est locus coniecturæ & præsumptioni legis. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. Fallit etiam istud de vxore, nisi poneremus de facto, quod fuisset diues, & maritus nihil habens, tunc illud quod vxor quæsiuit non deberet præsumi de bonis viri, quia nihil habebat, quia ex bonis quæ non apparent aliquod lucrum proficisci non potest, & quia ex nihilo nihil fit, secundum Philoso. facit quod habetur in l. 1. ff. de contrahen. em p. Imol. singul. in c. 1. de peculio clericorum, & pro hoc Gloss. singula. in c. significauit, de dona. inter virum & vxorem, quā allegat Montalu. in l. 1. tit. 4. fori. ll. lib. 3. c. de las ganancias, admittitur tamen probatio in contrarium per istum tex. singula. in c. sint manifesti, quem adhoc allegat prædictus doctor, vbi omnino videas, & vide quàm plurima ad istud propositum, in repetitione d. rubricæ. c. per vestras. colum 278. versic. operatur. & colum. 181. cum sequentibus, & vide omnino in istis locis, quia inuenies multa memoria digna. Ad prædicta etiam facit quod singula. dicit Ancha. in d. c. a. in officijs, scilicet quòd non est facienda vis quis possideat post mortem clerici, scilicet an eius hæres vel ecclesia, sed quod ille probet res esse suas, pro quo minus facit præsumptio, ergo est dicendum, quòd si prælatus tempore promotionis nihil habebat, præsumitur pro ipsa ecclesia, & debet probare hæres, licet possideat per supradicta, & per nota. in ca. 1. 2. de pecul. cleri. cuius contrarium tenet Glos. notabil. in ca. 1. 12. q. 5. quæ dicit pro possessore præsumendum, plenior Gloss. in cap. 1. 12. q. 4. pro Abb. in c. 3. de pecul. clericorum. & in ca. cùm esses, de testament. in repeti. Et ex prædictis infertur, quòd cùm appareat, talia bona sic demissa per prælatū nullo confecto inuentario esse ecclesiæ, vel præsumantur ipsius ecclesię, in qua erat beneficia-

17 *Clerici hæres repertus in possessione an sit spoliandus* tus, † si hęres qui institutus est in prædictis bonis post mortem ipsius instituentis apprehendit illa, sit spoliandus remedio. ca. reintegranda. 3. q. 1. vel interdicto recuperādæ, cùm ecclesia reperiat ipsum in suis bonis saltem præsumptione iuris, ob quam solam potest pro ipsa ecclesia fieri sententia, vt per Innoc. & Anch. in d. c. cum in officijs.

18 *Præsumptio iuris est probatio etiam vbi requiritur probatio instrumentorum.* Imò quod est plus, & istud reputo singulare, quòd etiam si requireretur probatio instrumentalis, nec sufficeret probatio per testes, iuxta Gloss. in l. contrahitur. ff. de pigno. & in leg. pactum quod bona fide. C. de pactis, & plenè in cap. 1. de censibus, lib. 6. nihilominus sufficeret hęc præsumptio iuris, istud colligo ex singulari decisione Bald. in l. 1. C. de fidei comm. 3. colum. vbi tenet quòd etiam si per statutum requiratur quòd delictum probetur per instrumentum, nihilominus sufficeret pręsumptio, de qua in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris, & sic illud quod dicitur, quòd pręsumptio iuris est liquidissima probatio, iuxta Gloss. in l. si tutor. C. de peri. tu. vbi ad. do similes, procedit etiam si in aliquo casu requiratur probatio instrumentalis, per dictam decisionem Bald. de cuius veritate per Roma. in l. 1. C. de testamen. mil. & pro decisione Bal. facit text. singul. quem ipse allegat in leg. 3. C. de apo. pu. libro decimo. quod perpetuò tene menti.

Facit etiam ad prædicta quod singularitet subdit Innoc. in d. c. cum in officijs, dicit enim cum in rebus ecclesiæ, quæ præsumuntur esse ecclesiæ, retineat ecclesia ciuilem possessionem, clericus non etiam naturalem, cùm non nomine suo sed ecclesiæ possideat ad instar cōmodatarij. l. si colonus. ff. de acquir. poss. & in c. fina. ista d. causa, & q. refert Bald. ibidem singularia verba Innoc. in d. authe. licentiam, dicens esse subtilia, vnde secundū omnes non potuit clericus habere naturalem possessionē illorum bonorum, sed continuabitur per mortem ipsius ipsi ciuili possessioni, si ergo hæres occupet, videtur occupare bona possessa per ecclesiam, & ideo sunt restituenda interdicto recuperandæ, vel saltem remedio dict. captu. reintegranda.

19 *Clericus an vsufr. an verò vsurario æquiparetur.* Prędicta corroborantur etiam alio fundamento. Nam clericus viuens ęquiparatur vsufructuario, & habet in vita liberam administrationem, in morte autem assimilatur vsurario, qui suum facit quatenus consumpsit, & non vltra, ergo de bonis quæ sic possidet tempore mortis quæ sunt ecclesiæ, vel dubitatur quod est idem cùm præsumatur pro ecclesia testati non potest, vt notat Bald. in d. auth. licentiam, & si testamen. faciat, videtur illud facere de bonis ecclesiæ, ergo oportet hæredem probare contrarium, scilicet quod fecit de bonis suis vel acquisitis intuitu personæ, & si occupet possessionem propria authoritate, tenebitur vno de prædictis remedijs, scilicet interdicto recuperandæ, vel remedio capitul. reintegranda.

Facit etiam, quia clericus, vel prælatus in bonis ecclesiæ. vel de quib. dubitatur, censetur administrator, vnde hanc administrationem, quę morte finitur, non potuit transmittere. l. cuius bonis. ff. de cura. furio. cum similibus.

Facit etiam ad corroborandam doctrinam

Aa Innoc.

Innoc.de qua suprà.quod sing. dixit Hostien. in c.ex parte, de consue. vbi dicit,quòd bona

20 *Monachi bona etiam quò ad pos.transeunt ipso iure ad monasterium.*

† ingressi transeunt in monasterium, quò ad dominium & possessionem sine corporali apprehensione, nam ex quo transit persona, transeunt bona quæ sunt accessoria ad personam, idem etiam tenet Anch.in ca. quia ingredientibus, de testam. Cin.in auth. si qua mulier, de sacrosf.eccl. & Archiadia.in c.si qua mulier. 19. q.vlt.& vide text.pro ista doctrina in leg.adoptauero. ff.de precar.

21 *Prælatus an videatur possidere nomine ecclesiæ.*

Facit etiam talis ratio, † nam ex quo prælatus reperitur in possessione saltem naturali, ante mortem præsumitur possidere nomine ecclesiæ, quia ad officium suum pertinet acquirere ecclesiæ, vt tenet Innoc.in d.ca.cum in officijs, si igitur possidet nomine ecclesiæ, non pôt intetuertere prædictá possessioné, immò potius illam naturalem, quam ipse habebat, continnat ipsi ciuili, quam habet ecclesia, non obstat Glo.in ca.12.q.5.& aliæ quæ dicunt præsumendum pro hærede, ex quo possidet, & sic ecclesia habet necesse probare, quia Gloss. hęc dat tres intellectus, & viderur tenendu; ille qui est magis fauorabilis ecclesiæ, argumen.l. sunt personæ.ff.de religio.& in c.fin.de re iud. & sic quod magis præsumatur pro ecclesia, licet hæres possideat, nam non obstante quòd possideat, teneotur probare quod res erant prælati, cùm ecclesiæ intentio sit fundata, vt dictum est.

22 *Titulū ostendere cogitur possessor contra quem stat præsumptio iuris.*

Nec obstat l.cogi, de peti.hæredi.quæ dicit, quod possessor non cogitur dicere titulum suæ possess. quia procedit nisi sit præsumptio contra possidenrem, vt est tex.in c.ex insinuatione, de procura. & hic adde omnino quæ not.in d.repet.c.per vestras.213.col.

23 *Officialis quā do præsumatur quæsisse de bonis fisci.*

Ad † prædicta facit eriam Glo.singul.in l. defensionis facultas, de iur. fis. libro decimo. quæ dicit quod si officialis missus in prouinciam in aliquo lucratus est mille vltra officium, quod fiscus potest auferre, & quia præsumitur quæsisse de bonis fisci quantúcunq; sit paratus reddere rationem, quia non potest contra fiscum, de quo per Cin. in l. penul.C.si cert.peta.& illam Gloss.dixit vnicam Bald. in l.eum oportet, de bonis quæ liber. 3.colum.& eam sequitur in l.si defunctus. C. arbitr.tutel. & in l.3.C.de don. inter vitum & vxorem, & in d.auth.licentiam, & in l.1.C.de hæredi. vel actio.vendi. & subdit ibi Bald. quod magnates optimè seruant hodie illam Gloss. & eam

24 *Principis thesaurarius an de bonis fisci præsumatur emisse.*

allegat pro vnica in cap.quia de præsump.verisimile quod thesaurarius principis præsumitur de thesauro emisse, sed Barto. illud non tenet, immò quod quærit officialis, non præsumitur de bonis fisci nisi contrariom appareat. ff.de iure fis.l.3.§. multa, & idem Sali. in leg. penul.C. si cert. pet. facit l. si defoočtus.C.arbi. tute.& l.si creditores, in fi.ff.de separa.& l. circa.§. deficientium, de mu. & ho. sed Doct. in auth.de mand.princip.§.oportet.columna tertia. dicunt quod aut sunt tales officiales qui possunt negotiari, & tunc aut à subdito, & tunc ex iodustria sua pręsumitur quęsisse, aliàs ex officio.l.1.C.de cond.indeb. Alii dicunt quod aut infra prouinciam quæsiuit, & tunc aut ab subdito, & præsumitur habuisse ex administratione. d.l.defensionis, & l.quæ offic. ff.de contrahen.emptio.aut à non subdito, & tunc ex industria sua præsumitur quæsisse.leg. Attilius. ff.de dona.Bald. tamen in d.authen. licentiam, dicit quod est speciale in istis administratoribus publicis, vt contra eos præsumatur per nota.in d.l.defensionis.in versicul. sub correctione. quodque in prælato ecclesiæ semper præsumitur quæsiuisse de bonis ecclesiæ, nisi aliunde appareat quæsitum, vt dictis iuribus, & idem dico in vxore.d.l.etiam. C.de dona.inter virum & vxorem, & in filiofamiliàs, vt est Gloss. notab. in leg.cùm oporteat, in princip.de bonis quæ liber. & ibi per Cinum, & Bald.tertia col.& not.Roma.coosilio 338.in alijs autem officialibus locupletatis durante officio, si est de prohibitis contrahere, præsumitur iniustè quæsiuisse.l. non licet.ff.de contrahen.emptio.l. quisquis. C.si certum petatur.si autem de permissis, si quidem non habet administrationem pecuniariam, tūc non præsumitur acquisiuisse de officio.l. præsidis. ff.si certum petatur.Idem si habet administrationem pecuniariam, si tamen reddit bonum computum, dicta l. si defunctos, secus si non reddit, & sic intelligitur Gloss.in dicta leg.defensionis, & hæc omnia sunt notanda tanquá in materia singularia, & notat Bald. in dict.l. cùm oporteat.3.col.Et adde Glo.in clem.1. de 25

Dapifer ergo fur.

hære.in versic.diminutionem, quæ dicit quod dapifer & infideles seruientes de eo quod dominis datur semper decimam vel aliam cotam subtrahunt, non ergo mirum si pręsumantur ditari ex bonis dominorum. Et in simili adde Bal.in l.apud antiquos, in fin.C.de furt. 26

Fuga famuli facit eū præsumi res subtraxisse.

vbi arguit contra istos.† Et ad idem Gloss.singula. in authen. de exhib.reis. §. si verò etiam quædam.colum.quinta, quæ arguit contra seruientes fugientes, vt eo ipso res amissas præsumantur subtraxisse.

Ad prædicta † etiam facit quod singulariter dicebat Rom. cons. trecétesimo trigesimooctaua. vbi cōcludit quod si contrahens societatem erat pauper, nec in alio officio se exercuit, nisi in illa societate, nec aliàs poterat apparere, vnde quęsierit multa bona quę habebat, est præsumptio quod de bonis societatis allegat capitulum primum, de pecul.clericor. & ad hoc debent & possunt omnia prædicta iura allegari. 27

Socius quādo ex societate quæsisse præsumatur.

Facit etiam ad prædicta † text. & quod ibi notat Dominicus in c.Abbat. §. sed ad hoc, de re iudi.li.6. vbi dicitur quòd tex. in dubio præsumitur acquisisse intuitu suæ dignitatis, & ex hoc ampliatur capit. intellecto, de iureiur. & alia iura prohibentia alienationem eorum 28

Rex præsumitur quæsisse intuitu dignitatis & taliter quæsitu nō potest alienare.

quæ

quæ sunt regalis coronæ, vt procedant etiam in acquisitis per regem in bello iusto vel aliàs. Hinc est quòd quinta quæ debetur regi de prę da est de regalibus, & non potest rex eam in perpetuum donare.2.parti.titul.26.l.4.not.in repeti.capitul.per vestras. columna 206. aliàs 211.

29 *Concubina pr**æ**sumitur quæsisse ex bonis Amasij.*

Ad prædicta etiam facit † quod dicitur de concubina retenta in domo Amasij, quia quid acquirit, præsumitur acquisisse de bonis Amasij, vt dicit Bald.in l.1.C.de natu.liber.argu.illius l. & in l.cùm oporteat, de bonis quæ liberis.4.colum.versi.sed quæritur nunquid, allegat ad hoc text.in l.fina.ff.de actio.& obligat. quoꝗ iudicio meo parũ facit, melius facit text. in l.item legato.§.parui.ff. de legat.3.vbi æquiparatur vxor & cõcubina, & nõ differunt nisi in dignitate, vt ibi dicitur, de quo per Barba. in c.1.de pecul.clericorum.

30 *Vxor etiam adulterãs præsumitur quæsisse ex bonis mariti.*

† vbi inter alia dicit quod hoc habet locũ etiam in vxore adulterata, quia si aliqua acquisiuit, præsumeretur in bonam partem, quod potius acquisiuit ex bonis mariti quàm aliunde, argum. text. qui est singularis, in l.miles.§.defuncto.ff.de adulterijs, vbi singul probatur, quod

31 *Vxor etiam adulterãs ex marito præsumitur concepisse.*

† quandiũ vxor potuit ex marito concipere, licet probetur eo tempore cum alio adulterari, fauore matrimonij pręsumitur ex marito concepisse. Idem in acquisitione, & istud eleganter tenet Bald. d.l.cùm oporteat.4.col.

32 *Officiales prælatus & similes possunt probare quod nõ quæsierunt intuitu officij, uel dignitatis*

Præterea ad prædicta facit bonus tex.in ca. 1.§.si verò, de feud guard.in vsi.feud. † vbi probatur quòd illa quæ fiunt ab officiali, durante officio, præsumuntur fieri respectu officij. Et ideo dicit ibi eleganter Andre. de Isern. quòd si Officialis emit, præsumitur emisse de bonis officij, & sic videtur ibi casus pro Gloss.in dict. l.defensionis, sed si vult probare quod emit de sua propria pecunia, benè admittitur, & talis probatio tollit sinistram suspicionem, quæ est contra eum, & idem dicam in casu huius quæstionis, quia licet præsumantur quæsita intuitu ecclesiæ, quæ acquisiuit prælatus, non tamẽ ista est præsumptio iuris, & de iure, quia reciperetur probatio in contrarium, ita vult Glos. notab.in c.1.de peculio clericorum, & hoc habeo pro indubitato.

33 *Hospitalis rector præsumitur quæsisse de bonis hospitalis.*

Ad prædicta etiam facit quod dicit Baldus in allegata auth.licentiam, vbi ponit quæstionem † de quodam rectore hospitalis, qui tẽpore assumptionis nihil habet, nec in aliquo se exercuit, postea multa quæsiuit, nec aliunde poterat ostendi, an esset præsumptio, quod de bonis hospitalis quæsierit, & consuluit quòd sic, pro quo facit c.1 suprà allegatum, secundum Bal.vbi suprà, facit etiã, quia hospitalia gaudent eodem priuilegio quo gaudent ecclesiæ.l.omnia priuilegia, de episcop.& cler. cap.requisiti.de testam.not.Ioan. Andr. in ca. 2.de restit.in integrum, & sic conclusio ista loquens in prælato locum habet in rectore hospitalis, & an habeat locum in vicario temporali, vel perpetuo, remitto ad ea quæ notat Bald.in d.authen.licentiam, & Abb.post alios in d.c.1.

34 *Domini ex bonis an famulus ditatus præsumatur.*

Quid autem de laico qui administrauit negotia magni domini demum redit ad ciuitatem suam multum diues, an præsumatur quęsisse ex bonis domini, remitto ad nota.per Ancha.& Imol.in d. cap.1. & ibi plenius Barba.5. colum.

Restat autem ad contrarium respondendũ, pro cuius intelligentia videnda est distinctio quã ponit Ioan. Andr.in c.3.de pecul. clericorum, quam etiam recitat ibi Abb. & ferè omnes, & plenius idem Abb.in repetit.c. cùm esses.11.12.colum.dicit enim Ioan. Andr. recitatis aliorum opinionibus, quod aut constat pręlatum habuisse tempore suæ promotionis, aut constat quod nihil habebat, aut dubitatur.

35 *Prælat.quando de bonis ecclesiæ quæsisse videatur nec ne.*

Primò cum dicit præsumendum pro possessore, ideo si hæres clerici est in possessione illorum bonorum, ecclesiæ incumbit onus probandi quod de reditibus ecclesiæ fuerint quæsita, & isto casu posset procedere opin.dicentis, quod possessor est in possessione defendendus, & idem videtur velle Glo.in alleg.cap.1.12.q.5.& habet locum hoc casu fortè text. in allegato c. Abbatis.12.q.4.quem primò allegaui pro contrario.

Secundo casu cum nihil habet prælatus tempore promotionis, præsumendum est pro ecclesia.cap.1.de restam.& hoc casu posit procedere tex.in d.cap.sint manifesti, potest tamen isto casu hæres clerici probare quod ex artificio vel aliunde intuitu personæ illa bona acquisierit, sibi tamen incumbit onus probandi, cùm ecclesia habeat intentionem fundatam ex præsumptione iuris communis, & sic text. ille dicens, quod ista bona præsumuntur esse ecclesiæ vel intuitu ecclesiæ acquisita, non inducit præsumptionem iuris & de iure, quod paret etiam per Glos. notab.in d.c.1.de pecul. clericorum.

Tertio casu cum dubitatur an aliquid habuit tempore promotionis, & isto casu etiam poterit procedere text. ille. ista est distin.Ioann. Andr.per quam aliqua ex prædictis iuribus videntur reducta ad concordam, fateor tamen quod Abb. & alij Moderni non tenent indistinctè prædictam distinctonem, licet scribentes ante Abb.communiter eam sequuntur, sed dictis ipsis nihil puto addendum, ideo remitto ad ea quæ ipse notat in dictis locis.

Specialius tamen respondeo do ad prædicta contraria dico quod tex.in allegato ca.1.12. q.4. procedit, quando constat quod prælatus tempore promotionis habuit patrimonium, & postea aliqua acquisiuit,

36 *Prælatus tam ex bonis suis quàm ecclesiæ quæsisse aliquando præsumitur.*

† & dubitatur ex quibus bonis acquisiuit, quia promiscuè vtebatur patrimonio & rebus ecclesiæ, at patrimonium erat sufficiens ad acquisitionem illorum bonorum, & etiam ecclesia erat sufficiens in totum vel in partem, & tunc fit diuisio in-

 terec-

ter ecclesiam & hæredem clerici, secundum quantitatem patrimonij & rerum ecclesiæ, & iste est proprius casus illius cap. 1. quod plenius videas per Abb. in dictis locis, & ibi per Inno. & Barb. & vide Glo. notabil. in c. 2. de pec. cler. secus in casu dict. c. sint manifesti, in quo non constabat tempore promotionis aliquid habuisse.

Non ob. etiam doctri. Ioan. And. de qua suprà, quia vel non est vera per supradicta, vel debet intelligi & distiugui per ea quæ dicta sunt.

Non obstat etiam quod suprà dixi de vxore, vt præsumatur acquisisse de bonis viri, sic
37 prælatus, cũ † ecclesia dicatur eius vxor, quia aliud est in viro spirituali, vt est prælatus vel rector, aliud in viro carnali. Ratio diuersitatis, quia vir spiritualis & sic prælatus, vel rector censetur administrator rerũ ecclesiæ, non autem dominus, sed ipsa ecclesia. ca. cæterorum, de dona. secus est in viro carnali, quia ille est dominus rerum suarum, & etiam rerum vxoris datarum in dotem. l. doce ancillam. C. de rei vendi. cũ simil & sic potest dici quod vtrobique præsumitur pro eo qui est dominus, nã in viro carnali præsumitur pro eo, quia dominus est, sed in viro spirituali non præsumitur pro eo, quia non est dominus, sed ecclesia. Secundò potest dici quòd licet assimiletur matrimonium carnale spirituali, non tamen semper est bona æquiparatio, & argumentatio de vna ad aliud, nam in multis differunt, vt per Ioan. Andr. in c. tuæ, de sponsa. & per Gloss. in regula beneficium, de regu. iur. lib. 6. vnde nõ debet sumi similitudo secundum rudem & simplicem figuram, sed à radice rationis, vt voluit Ioan. And. in d. c. 1. de peculio clericorum, & ex hoc colligitur tertia sol. scilicet vt acquisita per vxorem præsumantur esse mariti, vt euitetur suspicio turpis quæstus, & vt non præsumamus in ea peccatum, nam mulieres rarò se miscent negociationibus, nec illæ etiam conueniunt mulieribus, cùm non debeant se immiscere negotijs virorum. C. mulieres, de iudi. lib. 6 l. maritus. C. de procura. & l. aliena, eo. tit. & l. fœminæ, de reg. iur. ideo illud quod præsumitur penes vxorem alicuius, præsumitur à iure quòd sit de bonis viri, vt euitetur suspicio turpis quæstus. d. l. etiam, & d. l. Quintus. idem dicendum in prælato eadem ratione, nam prælatus prohibetur negotiati, vt per totum titulum ne clerici vel monachi, & plenè per Gloss. 14. q. 3. in summa, ideo quod penes eum reperitur præsumi debet, quia ex iusta causa acquisiuit, & sic ex reditibus ecclesiæ, cuius administrationem gerit, non autem præsumitur quòd ex negociatione quæsierit, cùm illa sit ei prohibita, vt dictum est, & sic delinqueret se illi miscendo, & in dubio non debet præsumi delictum. l. merito. ff. pro soc. ne ergo præsumamus in prælato peccatũ negociationis, acquisita per ipsum præsumuntur acquisita ex reditibus beneficij, vel bonis ecclesiæ, sicut dictum est in vxore, & sic eadem ratio diligenter considerata operatur diuersam præsumptionem in dictis casibus.

Prælat. non semper mari to assimilatur.

Secus † tamen dicendum est in tutore. 38
Nã cùm sibi permissa sit negociatio, vt est notum, acquisita per ipsum durante tutelari officio, præsumuntur quæsita ex sua industria & negociatione, non autem ex bonis pupilli, nã si præsumeremus ea acquisiuisse ex bonis pupilli, tunc præsumeremus in eo crimen furti, vel bona pupilli alio modo subtraxisse, & sic deliquisse, ita dicit Innocent. in dict. capir. primo. de pecul. clericorum, sed hoc non est præsumendum. dict. l. merito, & capit fin. de præsump. & sic eadem est ratio, quare secus præsumitur in tutore quàm in prælato, scilicet, ne crimen præsumatur, & sic non obstat præallegata l. si defunctus, arbitr. tute. ita eleganter dicit Abb. in allegato cap. cum omnes, & Imo. in dict. capit. primo. & idem Bald. in leg. cùm oporteat, de bonis quæ libr. quarta colum. dicens quod tutor non præsumitur subtraxisse, nec teneretur reddere rationem nisi de officio suo per dictam legem, si defunctus, & bona præsumptio est in rebus dubijs eligere saniorem partem, & turpis præsumptio est euitanda, & fugienda per dictam legẽ Quintus, ita Baldus in dicta leg. cùm oporteat. Et per istas rationes nititur ipse impugnare Gloss. in allegata leg. defensionis, de quo ibi per eum.

Tutor non præsumitur quæsisse de bonis pupilli & quare.

Alio etiam modo potest solui contrarium de dicta l. si defunctus, scilicet quod dicamus, aliud esse in tutore, aliud in prælato ecclesiæ, ratio diuersitatis, quia prælatus habet administrationem perpetuam, & sustentatur de bonis ecclesiæ, se ptuagesima secunda distio. cap. sanctorum, & de præb. capit. cùm secundum. tutor verò habet administrationem temporalem, & sustentatur de bonis proprijs, non pupilli, & nota. per Gloss. in capit. fina. 5. quæstio. tertia. Istam solu. posuit Ioannes de Ligna. in clem. gratiæ, de rescript. & Ant. & Imo. in d. c. 1. de pecul. cler. & per Abb. in d. c. cum omnes. in repet. 13. col.

Vel aliter, & tertiò non obstat dict. l. si defunctus, quia loquitur in tutore, & nulla est æquiparatio inter tutores & prælatos, nec valida argumentatio de tutore ad prælatum, vt vult Gloss. singularis in dict. capit. fina. 5. quæstio. tertia. Immò dicamus quod regulariter non æquiparentur, quanquam in quibus assimilentur, vt in prædicta Gloss. ideo ex ijs plutibus faciamus regulam, iuxta notata per Gloss. singularem in leg. Iulianus. §. primo. ff. de actionibus empt. quæ dicit † quòd quando plures leges tractantes eandem materiam reperiuntur contrariæ, in hoc dubio ex pluralitate casuum est regula constituenda, & alij erunt casus excepti. cũ ergo iste casus sic non repetiatur exceptus, scilic. quod in modo acquisitionis prælat⁹ æquipararetur tutori, ergo rema- 39

Regula quando fiat.

remanet sub regula, iuxta Glo. notab. in rubr. de reg. iur. dicentem quod potior est causa illius pro quo facit regula, & in dubio istud est regulare, & debemus ei inhaerere sicut Bononienses, &c. vt dicit Gloss. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & istam solutionem ad d. l. si defunctus, nemo tangit, & credo eam verissimam, sed pro solu. est praestantior, secundum Docto. in dictis locis, scilicet Abb. in repet. c. cum omnes, & Imol. in d. c. 3. de pecul. cleric. & pro ea

40 *Praelatus tenetur augere bona ecclesiae, si potest.*

facit, † quia praelatus tenetur bona ecclesiae augmentare, vt est tex. singul. in c. quicunque. 12. q. 4. † Ideo dixit Gloss. reputata singula. iuncto tex. in ca. sacerdotes, eadem causa & q. quod si praelatus potuit aliquid acquirere ecclesiae, & neglexit, tenetur de suo proprio patrimonio satisfacere ecclesiae, si dicimus quod si per negligentiam passus est rem ecclesiae praescribi, tenetur de suo patrimonio satisfacere ecclesiae. Gloss. singula. in capit. placuit. el 2. 16. q. 3. & etiam his casibus tenebitur eius haeres, vt probat tex. sing. in c. ex partium, de pignor. & ibi per Abb. & Imo.

41 *Praelatus, & eius haeres tenentur si res ecclesiae praescripta est eius culpa.*

42 *Praelatus qui laesit ecclesiam in quaesitis uel quaerendis quando teneatur.*

Hinc est quod quemadmodum praelatus alienans iam quaesita per ecclesiam debet administratione priuari c. mouemus 12. q. 2. & c. si quis, de rebus eccl. l. iubemus, de sacros. eccl. ita & si fraudat ecclesiam in acquirendo, vt quia iam acquisita ex redditibus ecclesiae appropriat sibi vel alteri, tex. est notab. de hoc in c. 2. de pec. cler. si igitur tenetur augmentare & acquirere ecclesiae, nimirum si acquisita per eum praesumantur acquisita ex redditibus ecclesiae, & actus in dubio videtur geri secundum ioris dispositionem. l. si duo. ff. de acq. haered. & vbi reperitur factum, vel acquisitum, praesumitur factum per illum qui illud facere tenebatur. l. secunda. C. de cib. pou. praest. cum similibus.

43 *Praelatus qui curauit vt sibi relinqueretur quod quis ecclesiae relinquere volebat, an teneatur.*

Et ista faciunt ad quaestionem notabilem † quidam volebat relinquerere ecclesiae certum quid, praelatus induxit eum, vt relinqueret sibi potius quàm ecclesiae, nunquid praelatus teneatur ecclesiae ad interesse? Gloss. ponit quaestionem in leg. quicquid. C. arbitr. tutel. Abb. in c. 2. de pecul. clericorum. & ibi eleganter per Imol. 2. col. & plenius vide ibi per Barba. Denique hac in re vide multa per doctissimum Didacum de Couar. in d. c. cum in officijs, de restam.

44 *L. 12. titul. de los corregidores. lib. 2. ord.*

Praelatus autem an Iudex esse possit? videtur quòd non, argo. l. 12. ti. de los corregid. lib. 2. ordin. vbi id militibus commentariensibus vetitum est, ergo fortius in praelato, & clerico, sed contrarium plenè probauimus alibi.

45 *Commendatarij an sint immunes à secularibus gabellis.*

In somma vehementer controuersum est, & vsu forensi agitatissimum, an milites seu nobiles illi quos commendatarios Hispanè appellamus, possint facere testamentum, & de quibus rebus testentur, & an vt monachi vel clerici sint immunes à secularibus gabellis? qua in re pro vtraque parte allegabimus neutram eligendo, quia sub me praetore insignes lites etiam hodie pendent, ergo quaestio est, vtrùm milites huius ordinis sint immunes à praedictis secularibus gabellis, ex huius decisione reliqua patebunt, in qua quaestione prima facie videbatur dicendum milites huius ordinis non esse à praedictis gabellis immunes, primò quia ad hoc vt laici vt ecclesiasticae personae existimantur, videtur requiri quod seruitio Dei plenè se dedissent, & essent per receptionem sacrorum ordinum, vel per ingressum alicuius religionis perfectae, vt in capitulo duo sunt genera, duodecima quaesti. prima, & in capitulo quisque, decima septima quaestione quarta, sed ij milites non videntur ex toto dedicati Deo per aliquem modum ex supradictis, nam nō per receptionem sacrorum ordinum, quia nullum videtur recipere, quinimmò sacer ordo repugnat exercitio militari, cum ipsi intenti & occupati esse debent in fide Christi exaltanda, eiusque inimicis contetendis, vt in capitulo petitio, de homicidio, neque etiam per ingressum religionis videntur posse dici ex toto dedicati Deo, quia & si eorū regula sit approbata, non tamen videtur dici religio perfecta, ex quo dicebat Baldus in leg. officiales, in finalibus verbis. C. de episcop. & clericis. & Barthol. in l. prima. ff. de poenis, quòd in similibus religionibus videtur potius esse quaedam apparentia in habitu, quàm existentia & realitas in effectu, vtrique id esse religionis perfectae, videtur requiri, quòd religiosi voueant & profiteantur tria substantialia vota, scilicet castitatis, obedientiae, & prosperitatis, de quibus in c. cum ad monasterium, de statu regularium, & notat in clementina prima, de religiosis domibus, & alia in clementina, cum ex eo, de sententia excommunicationis, quas commendat Abbas in rubric. de regularibus, & in cap. 2. de foro competenti, in cap. nullus, eod. titulo. Secundò, quia cùm ij sint laici, videtur non potuisse Papam eos à regali manu & secularibus impositionibus eximere, vt veros & perfectos religiosos, vt notat Innocent. & Abbas in capitulo secundo, & maioritate & obedientia, per eosdem, & scribentes in capit. significantibus, de officio delegat. Tertiò, pro ista parte negatiua videtur facere elegans tex. in l. prima. §. final. ff. de muneribus & honoribus. ibi, qui obnoxius muneribus suae ciuitatis nomen militiae defugiendi oneris gratia accepit, deteriorem causam reipublicae facere non potest, & ibi notat Gloss. ad fratres, qui sunt in Lombardia depoenitentia nuncupatos, igitur ex supradictis videtur hos milites esse laicos, & ita à gabellis & alijs laicorum oneribus non esse exemptos.

Per contrarium vt huiusmodi milites religiosorum iure vetantur, multa eadem non leuia facere videntur, vt interim omittam quod nonnulli firmant id esse consuetudine moribusque receptum, quae quidem consue-

 tudo

tudo est optima legum interpres. In primis er-
go facit, quia in domo domini moltæ sunt
46 mansiones, † & sicut quædã religiones ordi-
Clericorũ vel religiosorum iure variæ personæ vtũtur.
nantur in sacrosancta ecclesia Dei ad opera
vitæ contemplatiuæ, ita & aliæ ad opera vitæ
actiuæ; vt legitur in beato Iacobo, capitulo
primo: Sancta enim apud Deum religio est,
visitare pupillos & viduas io tribulatione, sed
hoc pertinet ad vitam actiuam, ergo conue-
nienter potest ordinari aliqua religio ad vi-
tam actiuam, & ita concludir Sanctus Tho-
mas secunda secundæ quæstione 188. articu-
lo secundo. omnes qoippe status religionis or
dinantur ad perfectiooem charitatis, quæ qui
dem chatitas dilectionem Dei & proximi cõ-
prehendit, ad dilectionem autem proximi
ptincipaliter pertinet vita actiua, quæ neces-
sitatibus proximiorum desetuit, & sicut ex cha
ritate diligitur proximus propter Deum, ita &
vtilitas ex vita actiua ipsis proximis delata re-
dundat, inde videlicet, vt Matthæi decimo-
quinto capitulo, indubitatè ergo dicere possu
mus, quòd rectè ordinatur aliqua religio ad
actus conuenientes ad subsidium, & dilectio
nem proximi, scilicet ad vitã actiuam, † hinc
47 iusta ratione probamus, quòd religio vel ordo
Arma quando placeant Deo.
militaris sui origine institutus ad defenden-
dum & subueniendum Christianam plebem
Christique religionem, prout hæc constituta
fuit, optimo iure subsistit, & rectè cõstituitur,
& ita dicebat diuus Augustinus ad Bonefaci-
um, Noli existimare neminem Deo placere,
quia armis bellicis ministrat, in his enim fuit
sanctus Dauid, cui Dominus magnum testi-
monium præbuit. In bis quoque fuit sanctus
Ille Centurio, vt legitur in capitulo, Noli exi-
stimare, vigesimatertia quæstione prima. fuit
etiam Benedictus Abraham in armis, quem
in eis benedixit Melchisedecb, Geoesis primo.
Religio ergo militiæ constituta ad defensio-
nem diuini cultus & causa publicæ salutis re-
ctè dicitur ordinata. & aliàs legimus de Iudæ
Machabœo, qui præibat prælium Israel dilarás
populo suo gloriam, nos pugnauimus pro
animabus & legibus nostris, & iterum dice-
bat Ambrosius, libro de Officijs, Quod fortitu
do quæ patriam tuetur à Barbaris, plena est iu
sticiæ, qnod rursus tali ratione demoostratur,
certum est quod status pœnitentiæ est religio,
vt in capitulo admonere, trigesimatertia quæ-
stione secunda, & in capitulo si scriptura, de
voto. & notat sanctus Thomas in quodlibeto
tertio. q. 51. artic. 3. & est in opusculo de reli-
giooe. capit. duodecimo. sed sic est, quod ali-
quando infertur pœnitentia ad militiam, vt
in capitulo licet, & in c. quod super bis, de vo-
to. igitur militia bene potest conuenire ad sta-
tum religionis, & ita probatur causam huius
religionis instituendæ, de qua in Chronica ge
nerali Hispaniæ fol. 378. & fol. 390. sanctam &
legi diuinæ conformem fuisse: fuère enim ij
ordines militares instituti ad conterendam
Sarracenorum rabiem. Hispaniamque defen-
dendam, vt in borum ordinum regula & in-
stitutione legitur, maximè quod mouere bel-
lum non est eorum, sed domini magistri, & re
giæ maiestatis, nam vt dicebat August. contra
Manic. in cap. quid culpatur. 23. q. 1. Ordo na-
turalis mortalium paci accomodatur boc pos-
cit, vt suscipiendi bellum auctoritas penes
Principem remaneat, vt in c. iustum. 23. quæst.
2. & in leg. prima. C. vt armorum vsus. libro
vndecimo. & in l. lex dnodecim tabularum.
ff. ad legem Iul. maiesta. † qoòd vero religio- 48
Armatorũ ordines ab ecclesia probantur
nes militares ab ecclesia sint approbatæ, pro-
batur in clementina, quia contingit, de reli-
giosis domibos. §. præmissa, in c. cum & plan-
tare, de priuilegijs, & in c. dilecti, eod. tiru. &
in capit. porro, & in cap. dudum, & in c. adeo,
de decimis, & io c. parentibus, & in cap. cano-
nica, vbi de ordinibus militaribus toties fit
mentio, & in capitulo primo. de verb. signifi.
libro sexto. vbi Gloss. & Docto. & in capit. ex
parte, de decimis, & in capi. ad sedem, de resti-
tutione spoliatorum, ootatur etiam in d. cle-
mentina, quia cootingit. §. permissa, per Glo.
quæ meminit de ordinatione Sanctæ Mariæ
Celestrensiũ, & Sancti Ioannis Hierosolymi-
tanorum, & similium, & ibi Ioannes de Imol.
& Cardinalis meminit, de cæteris militaribus
ordinibos notatur etiam in c. cum illorum, de
sententia excommunic. & in c. sciant cuncti,
de electione, libro 6. & in cap. quisque. 16. q.
4. & alibi sæpe, approbatio enim Pontificis
constituit religionem, probatur igitur causam
huius religionis instituendæ iure diuino con-
formem fuisse, inde patet, milites huius † or- 49
Monachismũ vel religio vel ordo religiosorũ quando facta videatur.
dinis religiosos, & ecclesiasticos censeri, qood
vltra supradicta probatur sequẽtibus, primò,
quia Pontificis approbatio, si subsit causa pla-
cida, Deo constituit religionem, & à patre cœ-
lesti hanc potestatem Pontifex habet, vt in ex-
trauaganti Sancta Romaoa, vbi Gloss. notat,
quòd Papa boc facit tanquam vicarius, & pro-
cedit ex potestare clauium, Quodcunque li-
gaueris super terram, vt Matthæi 16. & 24. q. 1.
c. quodcunque, & in cap. ad Apostolicæ. §. nos
ita, de re iudic. in 6. & probatur in cap. fina. de
religio. domib. & in capit. 1. eodem tit. in 6. &
io cap. 1. de voto, & est communis nota omni-
um in rubrica de regularibus, & probat Barto.
in l. sodales. vers. sed contra hoc. ff. de collegijs
illicitis. nam sicot ordo clericalis eximit lai-
cum à iurisdictione seculari, cui est subiectus
ratione originis, quia natus laicus, sic suos
connersos eximit ordo per Papam approba-
tus, vt notat Anchar. in clementina, per lite-
tas de præbeodis. secundò milites huius ordi-
nis profitẽtur tria substantialia, obedientiam,
paupertatem, castitatem, vt patet ex eorum
regula, vbi prædicta promittunt, & pro-
prium à se abdicant, vt cùm licentia Magistri
non aliter possideant, & in oentarium facere
teneantur, vt hæc & alia in eorum militum
regula

regula latiùs continetur, ergo ex istis fiunt
personæ ecclesiasticæ, & ecclesiastico priuile-
50 gio gaudere debent,† cùm vera & perfecta re-
Monachismi religiosorum tria substantialia vota.
ligio ex eo triplici voto coostituatur, vt in cap.
cùm ad monasterium, de statu regularium, &
in c. cum ecclesijs, de maioritate, & absentia,
& in cap. ex parte, de regularibus, & est doctri
na Hostieosis, Ioaonis Andreæ, & Abb. & com
muniter scriben. in rubri. eod. tit. idque fir-
mant commuoiter Theologi, vt refert sanctus
Thomas in opusculo 18. c. 8. & in opusculo 19.
51 c. 5. & alibi sæpè. Quioimò † promittendo v-
Clericus, vel ecclesiastic. vt quis fiat.
num de substantialibus, & intrando ordioem
à Pootifice approbatum efficitur quis perso-
na ecclesiastica, vt eleganter ootat Antonius
in c. vno, de obligatis ad ratiocinia, & in cap.
nullus, de foro competenti, & Cardio. in cle-
mentio a, cùm de quibusdam, de religiosis do
mibus, & elegantiùs Hostiensis in c. non du-
bium, de senteotia excommunicatioois, di-
cens, quòd quando quis est conoersus ad ali-
quem ordioem à Pontifice approbatum re-
manens in domo propria, vt laicus viuens ho
nestè, vt clericus ceosetur, ex toto translatus io
foro, & immunitate ecclesiastica, vt 16. q. 4. c.
quis facit, & de censibus. c. quanto, & in cle-
mentina præsenti, eod. tit. & 12. q. 1. cap. eccle-
siarum. milites autem huius ordinis ista om-
nia faciunt, vt ex eorũ regula patet, ergo mul-
to fortios religiosi, & ecclesiasticæ personæ di-
centur, vt oot. gloss. in c. nullus. 93. distinct. &
Arcbidiac. in c. vno, de excessibus prælatorũ,
& in proprijs terminis ootat expresè gloss.
siogularis in d. cap. non dubium, in verbo re-
ligionis conuersus, de sententia excommu-
nication. vbi dicit quòd ex eo quòd aliqui se
tradiderunt diuioo obsequio, siue in seculari,
siue in regulari ecclesia, ecclesiasticæ dicentur
persooæ. tertiò hoc etiam confirmatur ex eó
qood notatur in c. sciant cuncti, de electione,
in 6. & ex notatis in c. venieos, de verborum
significat. per Ioanoem Aodre. & Doctor. ibi,
ex quibus patet, quòd quamuis aliqui sint
laici non habentes ordinem clericalem, sunt
tamen personæ ecclesiasticæ, vt probatur in c.
cum laicis, quamuis religiosis de rebus eccle-
siæ noo alienaodis, hinc dicebat gloss. in d. c.
52 sciant cuncti, † quod templarij, & hospitales,
Ecclesiastic. vt sit, vt clericali ordine insignitus sit, necesse nõ est.
licet non sint clerici, sunt tameo ecclesiasticæ
personæ, dicebat enim Baldus in l. generali-
ter, la 2. C. de episc. & cler. quòd clerici pos-
sunt esse monachi sioe ordine clericali, & gau-
debont priuilegio ecclesiastico, & de istis sunt
plurimi in ordine sancti Hieronymi, sancti
Augustioi, in cæterisque alijs ordinibus, dice-
bat etiam gloss. in c. duo sunt genera. 12. q. 1.
quòd omoes coouersi dicuntur ecclesiasticæ
personæ, quamuis continere non teoeantur,
quia quidam hoc profitentur, quidam oon,
vt 27. q. 1. vt lex, nam accoliti sunt ecclesiasti-
cæ persooæ, & tameo ooo teneotur cootine-
re, quia legitimum matrimonium contrahere
possunt, vt 32. distinctione. c. si quis eorum.
Item & templarij sunt ecclesiasticæ personæ,
licet arma mouere possint, quæ omnia notat
ibi gloss. singularis in d. c. duo sunt genera, &
commuoiter scriben. quartò hoc confirma-
tur, quia † Eremitæ sine aliqua professione 53
Eremita dicatur ecclesiasticus, licet clericus non sit.
gaudent priuilegio ecclesiæ, vt 16. q. 1. c. qui
verè, & notat Innoc. in c. cùm monasterium,
de electione, & bona quoque donata hospi-
talibus fundatis auctoritate Episcopi, gaudẽt
priuilegio ecclesiæ, vt notant Doctores in
clementina, per literas, & in clementina, quia
contingit, de religio. domibus. à fortiori ergo
bona istius celeberrimi, & approbatissimi or-
dinis eo priuilegio gaudere debent. Quintò
hoc etiam confirmatur ex dictis per Sozioum
in c. 1. de foro competenti, vbi coocludit in
fratribus, & sororibus tertij ordiois, & io pœ-
nitentibus, & in fratribus, qui vocantur Ie-
suati, & in mulieribus, quæ vocantur canoni-
cæ seculares, quòd si habitum, & viuendi mo-
dum assumunt auctoritate superioris gaudẽt
priuilegio fori, ex quo dicit posse decidi quàm
plures quæstiones de societatibus disciplina-
torum, de quibus per Bart. in l. sub prætextu.
C. de sacrosanct. ecclesijs, & per Bald. in c. 1.
de pace iuramẽto firmanda, facit etiam quòd
notauit Cardinalis in c. 2. de foro competen-
ti, quòd rectores piorum locorum, & hospita-
latis, & liprosaris licet non gaudeant priuile-
gio canoois si quis suadente, gaudebunt ta-
men priuilegio ecclesiastico, vt ecclesiasticæ
personæ. Faciunt & alia multa quæ ob ra-
tionem prælibatam missa consultò fecimus.

SVMMARIVM.

1 *Exemplaris fieri potest exhæredato, contra communem cum altera ferè communi.*
2 *Legitima quo titulo liberis, aut parentibus relinquenda, ard. q.*
3 *Legitima iure C. quo titulo relinquenda.*
4 *Intellectus l. si quis hæredem. C. de institutio. & substitu.*
5 *Nepotes, & deinceps iura suorum habentes, an sub omni conditione possint institui hæredes, not. quæstio.*
6 *Intell. l. 2. §. nepotibus. ff. de vulga. & pupilla. substitutio.*
7 *Exemplaris fuit inducta ad similitudinem pupillaris.*
8 *Intell. l. humanitatis. C. de impub. contra communem, quòd mater in exemplari à patre facta præterita possit querelare.*
9 *Pupillaris fieri potest exhæredato.*
10 *Intellect. l. si exhæredato, & in l. miles ita. ff. de milit. testamento, contra Angel. & alios, vt etiam qui in potestate non est, possit exhæredari.*
11 *Intellect. l. 3. si emancipatus. ff. de bono. possessio. contra tab.*

12 Intell. l. 2. C. de inoff. testam. contra communem, & emancipatum exhaeredatum querelam habere.

13 Exhaeredari an possit impubes, egregia quaestio.

14 Dua conclusiones contra communem.

15 Intellectus l. final. C. de liber. praet. contra gloss. & alios.

16 Intellectus auth. vt cùm de appella. cog. §. aliud quoque.

17 Intell. ad l. regni. 6. tit. 1. part. 6.

18 Intellect. ad plures ll. cùm quidam. C. de legatis, cum simil.

19 Querelam non exhaeredatio producit, sed inofficiositas.

20 Intellectus C. de inoff. testam. in l. ex tribus, & ad creationem pupillaris non est necesse quòd legitima relinquatur, sed tantùm ad eius tam creata resolutionem euitandam, contra communem.

21 Intell. l. si non mortis, & l. Papinianus. §. si quis mortis. ff. de inoff. testam.

22 Intellectus l. non putauit. §. si quis sua manu filiusq́; qui de mandato patris sui exhaeredationem scripsit, non excluditur querela contra communem.

23 Intellectus l. filio quem. ff. de lib. & posth.

24 Intell. l. filio quem. ff. de lib. & posth. contra communem, quòd filius qui post exhaeredationem emancipatus fuit, si iterùm adoptetur à patre habebit querelam.

25 Exemplaris fieri potest etiam filio naturali, contra communem.

26 Mater illustris potest naturali filio substituere exemplariter, contra Doct.

27 Exemplaris fieri potest filio spurio, contra Doct.

28 Exemplaris fieri potest filijs natis ex damnato coitu, contra Doct.

29 Exemplaris fieri potest ei, cui deminuta legitima relicta fuit, contra Doct. communiter.

30 Intellectus l. humanitatis. C. de impub.

31 Exemplaris an valeat si sit exhaeredato integram legitimam habenti, idem si integram non habeat, sed deminutam, vel nil omninò, contra communem.

32 Pupillaris si fiebat exhaeredato integram legitimam habenti, querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure auth. aliud inductum contra communem.

33 Testamentum patris exhaeredatione firmatur, non secus quàm filiorum institutione.

34 Exemplaris nec impedit, nec resoluitur per exhaeredationem, contra communem quaestio. dua.

35 Exemplaris vtilis est ei cui fit.

36 Querela supponit testamenti validitatem.

37 Bonorum possessio contra tabulas est remedium rescissorium, & aliquando declaratorium.

38 Emancipati praeteritio non reddit testamentum nullum.

39 Exemplaris in sui tàm creatione, quàm resolutione similis est pupillari.

40 Exemplaris cùm sit instituto in minore portione, quàm legitima, non potest rescindi querela, eius communi contra alteram ferè communem.

41 Legitima supplementum non petitur conditione ex lege, contra communem.

42 Exemplaris fieri potest instituto in re aliena, contra communem.

43 Legitima in re aliena an relinqui possit, contra communem.

Caput CVI.

EX principali conclusione nostra colligitur planè, an † testator possit dispensare cum forma legis praecipientis exemplarem fieri non posse, vt quidam putant, exhaeredato, qua in re receptior opinio est, quòd exemplaris substitutio mente capto, vel furioso exhaeredato fieri non potest, haec est communis opinio, quam tenuerunt Bart. in l. ex facto. num. 18. ff. de vulg. & pupil. Bart. in l. humanitatis. num. 4. C. de impub. & iterùm idem Bart. ibidem num. 5. licet aliud fateatur esse in pupillari substitutione, & quia rationem differētiae nullam satis praestantem inuenit, remittit nos ad l. non omnium. ff. de legib. & cum Bart. in d. l. humanitatis, simpliciter transeunt Bald. Ang. Sali. Fulg. Paul. & alij, & hanc opinionem dicit communem Couar. in c. Raynutius, extra de testam. §. 6. nu. 2. qui tamen contrarium tenet, sed communem sequitur Alex. col. 8. num. 32. in d. l. ex facto. Guliel. Bened. in d. c. Raynutius, titulo de exempl. nu. 20. de test. & hanc dicit communem Coras. nu. 9. in d. l. humanitatis, licet ipse contrarium teneat, eandē dicit communem Phil. Decius ibidem, qui tamen contrarium tenet, hanc sequitur & dicit communem Ripa in d. l. ex facto. nu. 71. sequitur Ias. in d. l. humanitatis. colum. 2. Bald. in tract. sub exemplaris. nu. 10. Polirus in eod. tract. nu. 15. Zasi. in eod. tract. nu. 6. mouētur omnes vnico fundamento l. humanitatis, in verb. legitima, quae contrariam partem planè probat, tantùm abest, vt communem sententiam tueatur, vt continuò videbimus. 1 *Exemplaris fieri potest exhaeredato contra communem cum altera ferè communi.*

Contrariam partem, vt exemplaris exhaeredato fieri posit non secus quàm pupillaris, tenēt Ang. in §. qua ratione. Inst. de pupil. subst. Idem Angel. in tract. test. in verb. reliquit filio G. mente capto. Curt. iun. nu. 12. in d. l. humanitatis, & ibi Coras. nu. 9. & iterùm nu. 13. vbi etiam Lancelotus, Dec. & similiter Philippus Dec. nu. 7. & Corn. nu. 8. & Fumeus in tract. sub compendiosae, in fi. & Couar. in d. §. 6. nu. 2. & nos hác verissimam esse putamus, & non admodum minus communem, quàm contrariam, quá periculo meo non solùm in puncto iuris, sed etiam in iudicando & consulendo sequi poterimus, quae praestantissimè probatur ex sequentibus.

Et in

Et in primis facit noſtra cõcluſio prin. quæ
docet,leges non ſecus,quàm principes impe-
rium accepiſſe, vt prodeſſent, nõ vt nocerent:
nocerenr aurem ſi talem exemplarem , quæ
(iuxta l. humanitatis. C. de impub. vtilis eſſe
præſumitut) adimerẽt,ergo id extra mentem
legis fore veroſimillimum eſt, præſertim cum
afflictis (hoc eſt,exhæredatis,& præterea men
te captis) alia noua afflictio, quòd buiuſmo-
dl beneficij ademptionem addẽda non eſſet,
l.vnic.C.qui ante apert.tabul.maximè ſecun-
dum opinionem multorum contendentium
exhæredationem in dubio fieri videri bona
mente,vt per Iaſ. in l.multi. ff. de lib. & poſth.
quam opinionem non multum laudandam
alibi diſſeruimus.

Deinde facit ſequens eademq; vrgentiſsi-
ma ratio,legitima poteſt relinqui filijs quo-
quo relicti ritulo. Sed exemplaris poteſt fieri
ei qui legitimam habet , ergo intelligendum
fieti poſſe ei,qui quoquo titulo legirimam ha
2 beret,& ſi ſit exhæredarus. † quòd autem legi-
Legitima quo tit. libern, aut parentibus relinquenda ard. quæſt. tima poſsit relinqui quoquo relicti titulo diſ-
cutiendum eſt , & in primis inueſtigandum
quid iure ff. deinde quid iure C. poſtremò
quid iure auth. quoad primum,licet inualue-
rit ſentẽtia exiſtimanrium iure ff. legirimam
relinqui oportere iure Inſtiturionis, cui ſen-
tentiæ ſubſcripſerunt ſeſe Accurſius, Bart. Bal.
Angel. Salic. cæteriq; omnes ſcribentes in au-
then. nouiſsima. C. de inoff. teſt. Alex. qui plu
res citat in l. inter cætera. ff. de lib. & poſthum.
Guiliel. Bened. in cap. Raynurius. §. in eod. te-
ſta. relinquens, ſecundò extrà de teſt. nu. 15. ta
men in aduerſam partem, cui nonnulli adſti-
pulantur, procliuiot ſum , moueor in primis
tarione: Nam ad firmitatem teſtamenri nil
aliud deſideratur prẹrer inſtitutionem, vel ex-
hæredationem filij, vr ferè per totum ff. de lib.
& poſth. ferè per totum ff. de iniuſ. tup. per to-
tum C. de poſt. hæt. inſt. & exhær. per totum
C. de lib. prært. per totum. Inſt. de exhær. liber.
Præterea expreſſum videtur in l. Papinianus.
§. ſi quis mortis. ff. de inoff. reſta. vbi qui inte-
gram legitimam (id eſt, quartam) per dona-
tionem cauſa mortis recepit, non poteſt teſta-
mentum impugnare , per quem text. ira te-
nuit ibi Albericus, quod iure digeſtorum ſuf-
ficeter legitima quoquo relicti ritulo relin-
qui, quod & præſenſiſſe idem Albericus vide-
tur in l. ſi non mortis. ff. de inoff. teſt. per tex.
ibi, qui ſimiliter probat ſufficere legitimã re-
linqui quoquo relicti titulo, dummodo is fi-
lius, cui relinquirur , exhæredatus reperiatur,
ne eo præterito teſtamentum ab initio non
iure fiat, ſicq; intelligendum eſt, quòd tam in
d. l. ſi non mortis, quàm in d. §. ſi quis mortis,
filius cui legirima titulo ſingulari relicta fuit,
exhæredarus fuerir, nec ea eſt diuinario, quia
cùm dd. ll. ſint locaræ ſub ritulo de inoff. teſta.
vbi non agitur de primordiali teſtamenri va-
liditate, ſed de irreuocabili, quæ contingit per
excluſionem querelæ, non debebat ibi quęri,
vtrùm filius inſtitutus fuiſſet, vel exbæreda-
tus, uec ne. Sed vtrùm inofficioſus erga eum
parer ſuus fuiſſer, nec ne. Inofficioſus autem
fuiſſe videtur, ſi non integram legitimam re-
liquit, ſecus autem ſi reliquit ſiue inſtiruto fi-
lio, ſiue exhæredato. † Iure autem C. omnes
vno ore ſatentur, quod legirima non oporte-
bat relinqui titulo Inſtitutionis, ſed ſufficie- 3 *Legitima iure C. quo tit. relinquenda.*
bat quoquo titulo relinqui, per tex. in l. omni-
modò. C. de inoff. teſt, quod & nos fatemur,
ſed non quaſi id denuò introduxerit illic Iu-
ſtinianus Imperator (quòd omnes Doct. ibi,
& vbique falſo opinantut) ſed quia id iure ve-
teri antiquitari fuerat obſeruatum. Illud au-
tem quod Bald. Salic. cæteriq; omnes in d. l.
omnimodò. Accurſ. & omnes in authen. no-
uiſsima. C. de inoff. teſta. ſecurè firmant, ſcill-
cet iure C. valuiſſe teſtamentum, in quo filius
neque inſtitutus eſſet, neque exhæredatus, ſi
modò aliquid eriam minus legitima ſibi quo-
quo titulo relinqueretur, mihi non ſaris pro-
batur, nam præteritus dicitur qui ueque in-
ſtitutus eſt , neque exhæredatus , quantum-
cunq; iure ſingulari receperit. l. poſthumo. C.
de contratab. vbi Iaſ. col. 2. l. 3. in princ. ff. de
iniuſt. tup. vnde cùm in d. l. omnimodò. verſ.
ſi verò, nil aliud dicatur, quàm quod patri fi-
lium prætereunri nullum priuilegium datur,
ſequitur hoc teſtamẽtum nullum eſſe, in quo
filius, nec inſtitutus, nec nominatim exhære-
datus fuerit, vtcunque plurimum titulo ſin-
gulari receperit, nec me mouet d. l. omuimo-
dò, quæ non eò pertinet, vt teſtamẽtum quod
inſpecto iure veteri etat ipſo iure nullum, id
ſubſiſtere ſuſtiuereque velit , ſed eò pertinet,
vt teſtamentum quod olim ab initio valebat,
porerat tamen ex poſt facto per querelam in-
firmari, id teſtamenrum ſuſtineatur, quod in-
telligitur multipliciter , primùm quando fi-
lius fuit inſtitutus in minore portione, quàm
legitima, quo caſu licet olim poſſet querelam
proponere. l. cùm quæritur. C. de inoff. teſta.
l. parentibus , eodem. l. Papinianus. §. quo-
niam autem. ff. eod. §. fin. Inſtit. eod. tamen
hodie poſt d. l. omnimodò, non poterit, ſed a-
gere ad ſupplementũ intelligitur, quod quan
do filius exhæredatus fuit, ſingularique titu-
lo aliquid habuit, minus tamẽ legitima, quo
caſu olim ſimilitet, & ſi ab initio mero iure va
leret teſtamentum , poterar tamen querelari,
d. l. cùm quæritur, cum ſimi. hodie autem non
poterit, ſed agetur ad ſupplementum poſt di-
ctam l. omnimodò. tertiò intelligitur quan-
do filius emancipatus fuir præteritus , quia
neque inſtitutus , neque exhæredatus, titulo
tamen ſingulari recepit minus legitima, quo
caſu olim, vtpote præteritus, poterat cõtratab.
l. ita tamen. §. ſi quis rogatus. 2. ff. ad Trebel.
quem allegat Iaſ. in l. poſthumo naro. nu. 5. C.
de bouo. poſſ. contratab. & per totum C. & ff.
de contratabul. Quartò intelligitur etiam ſi
titulo

titulo singulari emancipatus integram legitimam recepisset, quia adhuc verum est, quod licet id testamentum initio valuerit, tamen per contratab. ab emancipato præterito testamentum poterat expugnari, hodiè tamen post illam l. omnimodo, expugnari non poterit, sed denegatur contratab. bon. poss. vt siue minus legitima recipit, petat supplementum, siue integram receperit, ea contentus abstineat ab impugnatione testamenti, idq; est quod mihi pręsensisse videtur ille tex. dum ait, vel alio modo subuertendis, iuncta sua Glo. quæ exponit per contratabul. bono. poss. extat ergo contra omnes indifferenter nullius momenti iure C. esse id testamentum, in quo filius in potestate neque institutus sit, neque exhæredatus, quantumcunque sibi titulo singulari relinquatur, id quod primus Io. ab Imol. tētauit tam in l. fi. col. fi. de cond. inst. ff. quàm in l. sed & si conditioni. §. nepotes. ff. de hæred. inst. cuius sententiam cæteris omnibus tam in l. Gallus, per totam, quàm vbique locorum repugnantib. libenter, atque ex professo teneo, quæ probatur apertè in l. maximum vitium, per totam. C. de lib. præteri. apertius in prin. Insti. de exhær. lib. vers. sed non ita, vbi postquam Imperator tradiderat per præteritionem filijfamiliàs testamentum vitiari subdit, sed non ita de filiabus cæterisque per virilem sexum descendentibus liberis antiquitati fuerat obseruatum, hos enim omnes præteritos iniustum testamentum non facere, sed ius tantùm accrescendi ad viriles portiones habituros. Tertiò induco l. Gallus. §. in omnibus. ff. de lib. & posthum. dum dicitur, in omnibus his speciebus illud obseruandum est, vt filius duntaxat, qui in potestate est, aliqua ex parte sit institutus, expendenda sunt enim illa verba duntaxat, nam satis inducunt quòd nepotes cæterique omnes liberi præter filium possunt præteriri. Quartò induco d. §. in vers. quod non est necesse, vbi postquam tradiderat filium instituendum esse, subdit necessum non esse in nepote, & pronepote. Idemque in filiafa. antiquitati fuerat obseruatum, licet nullus aduertat, vt eius pręteritio iniustum non faceret patris testamentum, vt euidenter probatur in d. princ. Inst. de exhær. lib. ibi, sed non ita euidentius, in l. maximum vitium. C. de lib. præt. probaturque in d. §. in omnibus. in verbo, duntaxat, probatur etiam in d. l. Gallus. §. nunc. in verbo, virilis sexus, vbi Velleyus dedit facultatē instituendorum posthumorum, qui masculi nascerentur, sed nō ita si fœminæ nascerentur, id quod omnium scribentium ibi nullus vnquam sat intellexit, neq; vnquam intellexerunt, quare virilis tantùm sexus non etiam fœminini Velleyus dixerit. Induco etiam text. in l. qui filium. ff. vbi pupillus educari debeat, vbi licet filia proponeretur prærerita, si tamen perlegatum ei satisfactum fuit, non desijt valere testamentum, licet Gl. & Doct. ibi violentam suppletionem inducant diuinantes ibi filiam fuisse, vel institutam, vel exhæredatam. Idem Guiliel. Bened. in c. Raynutius. §. in eodem testamento relinquis. numer. 15. cum plu. seq. Idemq; omnes Moderni in auth. nouissima. C. de inof. test.

Denique sunt aliæ quàm plures ll. nostram sententiā luculenter probantes, si non destruantur per Doctorum interpretantium imperitiam, quales sunt l. qui quartam. §. si quis vnam. l. qui filiabus, in prin. ff. de l. 1. l. hæc conditio filiæ meæ. ff. de cond. & dem. vbi Paul. & Sozi. institutionem violenter supplent. l. filię, eo. titu. l. vxorem. §. testamen. e. l. 2. ff. de leg. 3. l. filiæ. ff. de annu. leg. l. cum pater impuberi filiæ. ff. ad leg. Fal. l. cum vnus. §. fi. ff. de alim. & cib. leg. l. fi. §. filiæ. ff. de leg. 2. in quibus omnibus simpliciter proponitur filiamfam. legato honoratam, neque apparet de institutione sui, vel exhæredatione, quamuis institutionem, vel exhæredationem interpretes supplent violenter, à nobis autem planè illæ ll. suæ integritati restituentur, vt simpliciter, prout iacent, intelligantur. Nec enim dubitamus (quod omnes negant) quin iure ff. valeret testamentum, in quo filiafa. pręterita esset. Accipe † hinc nouum verumque intellectum ad l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. vbi filiaf. fuit instituta sub conditione nubendi Titio, quæ conditio est (vt patet) mixta, quærunt ibi Doct. vt illud testamentum sustineri possit, cùm suus hæres sub conditione non potestatiua institui non possit. l. si pater, cum simili. C. de inst. & subst. & dum plerique omnes interpretum (quales sunt omnes antiqui, & noui ibi, & Ias. in l. si pater. C. de inst. & subst. col. in fi. vbi Dec. n. 4. Bal. ibid. opp. 10. Suares in l. quoniam in prioribus. f. 31. col. 2. de inof. test. C. Sozi. in l. in conditionibus, in prin. de cond. & dem. post antiquiores quos ipsi referunt) dum, inquā, pleriq; scribentiū huic difficultati satisfacere conantur, mirabilia fingūt merasque nugas miscent, est ergo nitidus planusq; illius tex. sensus, qui ex superiorib. colligitur, vt cum iure ff. & C. vsq; ad tempus Iustiniani Imperatoris inualuerit illa traditio, filiamfa. impunè posse patris testa. præteriri, multo faciliùs possit sub cōd. institui, siue illa potestatiua foret, siue casualis, vel mixta, qualis fuit in specie illa. Qua ratione aduersus plerosq; scribentium tenēdum etiam est, † quod nepotes, & deinceps cæteri liberi iura suorum habentes sua omni cōditione institui possunt siue illa potestatiua sit siue casualis vel mixta, id q; satis probatur in l. suus quoq;, in prin. ff. de hæred. insti. in l. sed & si conditioni. §. nepotes. eo. in l. 1. §. sciendum. ff. de suis, & l. hęre. l. 3. §. si sub ea. ff. de cōtratab. quam sententiam multi, quos libenter sequimur, tenuerūt, licet op. cōtrariū existimantiū numero auctorum inualuerit frequentiorq; sit, vt testantur Alex. Corn.

4 *Intel. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst.*

5 *Nepotes, & deinceps iura suorū habentes an sub omni conditione possint institui hæredes no. quæs.*

Corn. Ias. Dec. in l. si patet. C. de inst. & subst. Suares in d. l. quoniã in priorib. 4. ãpl. Deniq; nostrã sententiam omnes (si nõ fallor) sequerentur, si diff. rationem vidisse nt inter institutionem conditionalem in filijsa. persona factam, & eam quæ fieret in nepote suorum iura obtinente, siquidem talem nepotem filio exæquari existimabant, si intellexissent talem nepotem etiã ex restamen. præreriri posse (quod in filio secus est) viderent multo facilius posse sub omni conditione institui, cùm non tam peccet qui sub conditione liberos instituit, quàm qui ex toto præterijt, vt & patet ad sensum, & probatur in l. fi. C. de post. hę red. instit. extat ergo ex superioribus iure ff. posse nepores etiam iura suorum habentes, item filiamfam. sub omni conditone institui, sed an idem iure nouissimo quo vtimur, & in hoc articulo vtriusq; factionis fautores etiam ij qui nostram tuentur sentẽtiam tenuetunt, quod postquam Iustinianus tam in §. sed hæc qnidem vetustas. Insti. de exhær. libero. quàm in l. fi. §. sancimus. C. de lib. potestate. ex qua uit fœminas marib. nepotesq; filijs & posth. iam naris, & constat filium f. sub omni cond. inst. nõ posse, ita etiam nec poretunt filiaf. vel nepotes inst. nisi tantũ sub potestariua cond. ad similitudinem filiorũ, quos sub potestatiua cõstat posse institui. d. l. si parer. l. si libertus. §. existimo, de bo. li. ff. l. iã dubitari. l. Cornelius. ff. de hær. Inst. l. fi. l. verba hæc, de cond. inst. ff. Nos autẽ qui ex professo veterum legũ tutores constantes sumus contrariã sententiã sequimur, vt per d. l. fi. §. sancimus, & d. §. sed hæc quidem hæc pars, atq; species nouationẽ non receperit. Illa n. iura inducunt exęquationem inter cõmmemoratas personas quò ad duo, s. quò ad hoc, vt filiæ nepotesq; iura suotũ habentes, vel instituantur, vel exhæredentur, vt ex toto præteriti nullũ reddant testamen. non secus quàm si filiusf. esset præteritus, verùm si proponatur nepotes, vel filiosfa. fuisse institutos licet sub conditione casuali, vel mixta, nõ dicitur ibi tunc testamen. euanuisse, de conditionali. n. institutione nullum verbũ redditur in toto illo tit. C. de libe. potest. neq; in tit. C. de exhær. libe. neq; licet arguere de omnimoda præteritione ad conditionalem institu. vt probatur apertè in l. fi. C. de post. hære. inst. & in specie tenent Doct. in l. si pater. C. de inst. & subs. quales sunt Alex. nu. 12. & 15. & 16. Ias. nu. 13. Corn. col. 6. in prin. Paul. & Ias. n. 4. in l. si mater. in pri. de vulg. Suares in l. quoniã in priorib. f. 8. col. 1. cùm ergo iura noua possimus satis vtiliter intelligere absque tot legum euersione, cur tam impij simus, & vno eodemque obscuro verbo iura vestimus delere, præsertim cum communis Interpretatio longè minus respondet naturæ titulorum, sub quib. dictæ ll. sitæ sunt, interpretatio nostra, cum vt dixi in dd. titulis de institutione conditionali verbum nullum.

Deniq; quod omnes pletiq; auctorũ, quos suprà retulimus, existimant, vt saltem per l. quoniã in priorib. sint isthęc omnia innouata, id nobis similiter placere nõ potest, lex enim quoniã in prioribus, loquitur in quib. casibus olim per appositionem cõditionis testament. poterat infirmari, idq; accidebat cum filiusfa. sub cond. casuali, vel mixta instituebatur, vt patet multipliciter in dicta l. quoniã in prioribus, & in ∬. omnimoda, ad cuius interpretationem d. l. quoniã facta fuit, & per hoc est intelligenda secundum terminos legis interpretatæ, vt dicũt omnes in d. l. si pater, per tex. in authe. de filijs ante dot. inst. nat. §. fi. Verũ cũ nulla lege antiqua cautũ esset vt conditio casualis, vel mixta apposita in institutione nepotum, vel filiatumfa. vitiaret testame. sequitur, quòd d. l. quoniam, quæ ad tuitionem testamentorum reijcit conditiones, non pertinet ad speciem nostram, & consequenter etiã post illam l. non reijcietur cond. de institutione nepotum, vel filiarum fam. nec id dutum est, cùm sub tali cond. nepotes, vel filiæfa. institui possint, & debeant, etiam non spectata conditione agnoscere secundum tab. bo. pos. l. 1. §. sciendum. ff. de suis & leg. Stat ergo ex superioribus, testamentum valere, in quo nepotes etiam suorum iura habentes, vel præteriti essent, vel sub quauis conditione institui, verùm si nepotes, qui iura suotum non tenerent, sed à patre præcederentur. prętereuntur, tunc licet testamentum similiter initio valebat, tamen simul, atque tales nepores patre mortuo in suitatis gradum primum succedebant, statim rumpebatur testamẽtum. l. posthumorum. ff. de iniusf. rup. §. posthumorum. Insti. eod. modo sic cùm ad firmitatem subst. pupil. desideretur validitas testamenti paterni, non solùm ab initio, sed etiam ex post facto, nam licet testamentum paternum initio valuerit, & per hoc pupillare, tamen si postea paternum euanescat per repudiationem hæredis, vel per agnationem posthumi, vel alia ratione, tunc statim, & pupillare intercidit. l. 2. §. adeo, de vulg.

Ideo † ingeniosissimus Vlpianus in d. leg. secunda. §. nepotibus, consulit ei, qui pupillariter substituit nepotibus, quos pater præcedebat, vt eos vel instituat, vel exhæredet, ne si præteriti in suitatem successerint, statim tumpant restamentum principale, & in consequentiam pupillare. Itaque si tales nepotes sint instituti, valet pupill. tam ab initio, quàm ex post facto, hoc primo. Idem si sint exhæredati, hoc secundo, quòd si sint præteriti, valet ab initio pupillaris, potest tamen ex post facto infirmari, ne ergo hoc tertio casu infirmari posit, dixit Vlpianus per modum consilij non præcepti eos debere institui. Verùm cum ab initio iam iura suorum tenebant nepotes, quo casu (vt diximus) testamentum per eorum præteritionem, nec ab initio, 6 *Intell. l. 2. §. nepotibus. ff. de vulg.*

nec

nec ex post facto infirmari poterat, tunc pupillaris eis fieri poterat sine metu infirmationis, siue illi instituti essent, siue præteriti, siue exhætedari. Cùm ergo hæc in pupillari obtineant, pari ratione dicendum (id quod apertè infertur) quod exemplaris nepotibus etiam suitatem habentibus fieri potest, quando sunt exhæredati, hoc primo contra communem. Idem si sint præteriti, hoc secundo contra omnes. Fieri etiam poterit nepotibus, qui recasuti sunt in patris potestatem quando sunt instituti, hoc tertio contra omnes. Idem si exhæredati sunt, hoc quarto contra omnes, licet isto vltimo casu ea exemplaris, quæ initio valuit, infirmari postea posšit.

Extat ergo ex supetioribus quod cùm ad validitatem exemplaris nil aliud desideretur, quàm quod legitima relinquatur, dict. l. humanitatis. Legitima aut quoquo titulo relinqui posšit omni iure, quod exemplaris exhæredato, non secùs quàm instituto fieri poterit, si modò is exhæredatus legitimam habeat quoquo titulo, quod intelligendum, vt exemplaris non solùm ab initio habeat, sed etiam ex post facto per querelam rescindi non posšit, nam quod ad hoc vt ab initio valeat satis est, quod is cui fit, vel exhæredetur vel instituatur, licet legitima legitimæúe vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde & principaliter pro nostra sententia, vt etiam exhæredato exemplaris posšit fieri, facit, nam exemplaris substitutio fuit lege introducta ad exemplum ac similitudinem pupillaris, quæ paulatim moribus recepta fuit, sed pupillaris substitut. potest fieri exhæredato, ergo exemplaris exhæredato fieri non prohibetur.

Exemplaris fuit inducta ad simili. pupillaris.

7 Quod autem exemplaris fuerit † inducta ad similitudinem pupillaris, patet ex eleganti Paul. Aemiliani resp. qui in l. ex facto, in prin. ff. de vulga. scriptum reliquit (vt quemadmodum iure ciuili pubertate finitetur testamentum, ita princeps imitatus sit ius in eo qui propter infirmitatem testari non posset) secundò expendimus illa verba (quia iam posset sibi testamentum facere) quorum verborum sensus est, vt exemplaris finiatur simul, atque mente captus, cui fit, potuerit sibi testamentum facere, non secus quàm pupillaris finitur, cum primum pupillus, cui fit, facultatem testandi adipiscitur, id quod denotant eiusdẽ Iureconsulti verba illa (auferret enim testamenti factionem homini sanæ mentis) eodemque pertinent quod idem consultus ait, igitur, inquit, etiam agnatione sui hæredis dicendum est rumpi substitutionem, id quod euidentius apparet ex constitutione Iustiniani Imperatoris, qui in l. humanitatis, C. impuberum, cùm de substitutione exemplari ratiocinaretur ad exemplum inquit pupillaris querela nulla, &c. vt luculenter docuerit omni ex parte adsimilari inter se pupillarem, & exemplarem. Id quod rursus idem sanctissimus Imperator docuit in §. qua ratione. Instit. de pup. in verb. ad exemplum pupillaris substitutionis bis repetitum. Proinde plerique interpretum existimauerunt ijsdem numeris regendam exemplarem, quibus & pupillaris, nisi quis contrarium ostenderit, expressa lege cautum auctores sunt. Alex. nu. 5. in l. humanitatis. C. de impub. vbi Ias. nu. 6. Corn. nu. 15. Alex. consi. 125.

Intell. l. humanitatis. C. de impub. contra communẽ, quòd mater in exemplari à patre facta praeterita possit querelare.

† Proinde si in testamento exemplari mater 8
repetiatur præterita, licet vehementer controuersum sit, an posšit mater querelam inof. testamenti instituere contra substi. exemp. tamen inualuit ea opinio, quæ habet, non admittendam matrem ad inofficiosi querelam. Idque crebrius receptum esse testantur Bart. qui eam sequitur in d. l. ex facto. nu. 30. Corn. in d. l. humanitatis. nu. 15. Alex. nu. 5. Ias. nu. 6. estque de mente Fulgos. Paul. Bald. & Salicet. ibid. vbi eam sequitur, dicitque communem Decius nume. 9. eamque communem appellat ib Coras. vbi Curt. numer. 15. Idem testatur & latè Ias. in l. ex facto. nume. 43. qui contra communem sententiam pluribus contendit post Bal. in d. l. humanitatis. nu. 32. quod & sensit Bart. in l. ex facto. col. 1. Ancha. in c. si pater, de testa. lib. 6. 23. notab. Coras. vbi suprà. Quorum sententiam libenter sequor primò, quia hæc pars contra cõmunem longè æquior est, ergo, &c. Secundò quia humanitatis intuitu facultas exemplariter substituendi data fuit, vt d. l. humanitatis, ergo hoc beneficio indignum se reddit qui impius inhumanusque extitit. Tertiò, quia fratres eius, cui substituitur, necessariò sunt substituendi, d. l. humanitaris, ergo multò magis mater, arg. l. nam & si parentibus. ff. de inof. testam. iunct. l. fratres. C. eo. tit. Quartò, quia mater, & fratres eius, cui fit substitutio pupillaris, olim exęquabantur. l. Papinianus. §. sed nec impuberis, de inof. testa. ff. ergo lex noua loquens in fratribus debet porrigi ad matrem ex regula Glo. fi. vbique ap. in l. si quis seruo alieno persuaserit. C. de fur. vnde cum d. l. humanitatis, exigat fratr. mente captũ substitui, satis intellexisse videtur, vt & mater, si existat, substituatur. Quintò, quia mater non debet à luctuosa hæreditate filij excludi, argument. l. fina. C. de inst. & subst. cum satis torquatur furore filij, argum. l. diuus. ff. de offic. præs. Sextò quia vt verba hominis generalia non præiudicant quò ad legitimam. l. si quando. §. & illud. C. de inoffi. testam. ita non debent præiudicare verba legis generalia, quò fit vt ex verbis dict. l. humanitaris, præiudicium matri in legitima fieri non debeat, stringo hoc fund. quia mitius agitur in dispositionibus legalibus, quàm hominis. l. Celsus, cum sim. ff. de arbit. Postremò adduco nouum fundamentum, cui vix eà pit responsum, nam quæ ratio matrem remouet à querela in subst. pupillari,

ea ratio

ea ratio cessat in exemplari, quo fit vt licet regulariter æquiparentur, tamen in specie nostra non ita, quòd autem cesset probo, nam quòd mater præterita contra testamen. pupillare nil dicere posit, id ex eo receptum est, quòd testamẽtum pupillare dicitur esse testamentum patris, continens sub se duas hæreditates, scilicet patris & filij. §. igitur. Instit. de pup. l. patris & filij. ff. de vulg. iuncto d. §. sed nec impuberis, vbi hæc ratio nuncupatim redditur, vnum autem testam. ideò dicitur, quia pater & filius maximè impubes vna eademq; persona reputantur. l. fi. C. de impu. §. ei verò. Instit. de inutil. stip. hæc autem ratio cessat in exemplari, nam cùm posit fieri à matre, vt d. l. humanitatis, quæ non reputatur vna eademq; persona cum filio, sequitur quòd testamentum à matre filio factum non potest vnum idemq; cum testamento ipsius matris reputari, cum & re vera, & etiam inspecta legis ciuilis censura testamenta non ab eadem persona facta, sed à diuersis intelligantur, quo fit, vt cùm testamẽtum exemplare semper intelligatur esse testamentum filij, mater contra tale testamentum posit querelam instituere, non secus quàm si id testamentum ab ipso filio re vera factum fuisset, nec me mouet quòd dici posse videatur, vt cùm exemplare testamentum fit à matre, tunc non matris, sed filij testamentum esse videatur, quia mater & filius non reputantur eadem persona, verùm cùm id testamentum fit à patre, tunc nil impedit, quin patris testamentum esse videatur, cùm pater & filius vna eademq; persona reputentur, nam resp. absurdum videri quòd testamentum exemplare aliquando censeatur testamentum filij, aliquando testamẽtum alienum, arg. l. eum qui ædes. ff. de vsucap. l. in testamento. a. C. de testam. mili. l. iam hoc iure. de vulg. l. a. & l. quamuis. C. de impuberum, & alij, retenta tamen communi sententia, à qua non temerè recedendum est, extat ex superioribus, quòd exemplaris ijsdem regulis trutinatur quibus & pupillaris, etiá si ea substitutio aliquid subdurum impiumque continere videatur, quale est matrem luctuosæ hæreditatis filij expertem relinquere.

Sed si vis tenere communem opin. vt mater posit præteriri, non obstat ratio illa de fratribus, nam attento ordine naturæ euenit ferè semper, vt mater prior filio moriatur. l. Iulianus. ff. si quis om. cau. test. & l. scripto. ff. vnde lib. hæcq; ratio cessat inter fratres, vnde oportet quòd substituantur, quia communiter accidentibus superstites ei, cui fit substit. fore creduntur, non mater, quæ superstes fore non existimatur, arg. l. nam ad ea. ff. de legib.

Præterea hæc materia fundatur in humanitate, humanum autem non est cogitare, quòd mater succeder filio. ergo, &c. vt dd. ll. & per ista tolluntur fortiora fundamenta tenentium contrarium. Præterea ista substitutio sequitur exemplum, & naturam pupillaris d. l. humanitatis, nisi in his, quæ specialiter excepta sunt, vt ead. l. sed in pupillari est expeditum respectu matris. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffi. testamento. c. 1. de testam. in 6. ergo, &c. Nec obstat quòd contra pupillarem etiam frater non habet querelam, sed cõtra exemplarem sic: nam resp. id esse expressum in d. l. humanitatis, potest etiam retorqueri contra communem illa ratio humanitatis, nam cùm hæ leges nitantur humanitate, inhumanum est matrem posse præteriri, sed pro communi facit quod in d. l. humanitatis, & in §. qua ratione. Inst. eod. pariter tribuitur facultas exemplariter substituẽdi tàm matri quàm patri, & etiam vtrique secundum Bart. num. 37. in d. l. ex facto, vt ergo si pater esset solus, & hanc substitutionem faceret, vel mater esset sola, & hanc faceret substitutionem, se ipsos substituere non possent, vt per Barto. num. 33. in d. l. ex facto, vbi etiam Ias. num. 21. ita & si sit pater & mater, & vterque siue ambo faciant substitutionem expeditum est se ipsos præterire debere, siue alter tantùm faciat substitutionem, certũ est alterum præterire posse, tamen vt obseruatur regula æqualis determinationis. l. quamuis, de impuberum. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. l. in testamento. C. de testam. mil. tum, vt quod iuris est, de casibus simplicibus idem sit, & de casu mixto. l. si viua matre. C. de bonis mater. & in hac ratione puto fundatam esse d. l. humanitatis.

Quòd aũt † pupillaris fieri posit impuberi 9
exhæredato, non minus quàm instituto, satis *Pupillaris fieri potest exhæredato.*
expressum est in §. non solùm. Instit. de pup.
substitu. in l. 1. §. substituere. ff. de vulg. l. cùm
quidam. C. de lega. l. qui fundum. §. qui filios. 10
ff. ad legem Falcid. l. miles ita. §. exhæredato. *Intel. §. exhæredato, in l. miles ita. ff. de mil. te. contra Ang. & alios, vt etiá qui in potestate non est, possit exhæredari.*
ff. de mil. testa. quod ius in milite restante porrectum est, vt pupillariter substituere posset non solùm ijs filijs quos in potestate habeat, sed & illis, qui sunt extra eius potestatem emancipati fortè, vel in aui potestate retenti, verùm, quia iniurium esset vt miles posset pupillariter substituere filijs suis in aui potestate retentis, per quod ipsi auo auferretur ius facultasque substituendi liberis suis, (scilicet nepotibus ex dicto filio milite) quos in potestate habebat, ideò ea substituẽdi facultas militi concessa coangustata fuit, vt licear ei substituere pupillariter filijs suis, siue illi sint emancipati, siue in aui potestare retenti, in bonis tantùm quæ ab ipso milite ad filios profecta sunt, vt per hoc non auferatur auo ipsorum ius pupillariter substituenti in reliquis bonis, quæ ad tales liberos aliunde, quàm à patre ipsorum eodemque milite processerunt, vt sic priuilegium militis sine cuiusquam iniuria interpretetur ex regula. l. nec auos, de emancip. libe. C. cum simi. quæ vera est interpretatio, ad dic. §. exhæredato. quamuis

Angel. & alij in §. non solùm. Instit. de pupilla. substit. contra gloss. ibi aliter sentiant moti, quia exhæredatio res inepta est in extraneo, qualis esse videtur filius emancipatus, argum. l. vnicæ. §. extraneum. C. de rei vxo. act. vt l. quidam cùm filium. ff. de verb. oblig. id quod patum me mouet, constat enim non ineptè in liberis emancipatis fieri exhæredationem, cuius vis ac potestas est, vt emancipati exhæredari contra tabul. bon. poss. habere desinant, vt l. non putauit, in princ. ff. de bon. poss. contra tab. quàm contra tab. bono. poss. procul dubio habituri essent si præteriti fuissent, vt per totum C. de contra tabul. & ff. eod. Præterea † tales emancipati cùm exhæredantur, incipiunt esse capaces agnoscendi, atque instituendi querelam inoffic. testamenti, vt est expressum in d. l. non putauit, circa princ. ff. de contra tab. bon. poss. & in l. 3. §. si emancipatus, eo. vbi planè tex. illum intelligo prout iacet, vt velit nepotem ex filio emancipato post emancipationem natum conceptumq; posse ab auo, in cuius potestare non erat, exhæredari propter odium patris exhæredatumque querelam inofficiosi testamenti habiturum.

11 *Intel. l. 3. §. si emancipatus. ff. de contra tabul.*

12 *Intell. l. 2. C. de inoff. test. contra cõmunem emancipatum exhæredatum querelã habere.*

Nec † ad rem pertinet quod Accursius, Bar. cæterique communiter Doct. tàm ibi, quàm in l. 2. C. de inoffic. testam. aiunt emancipatos, & ex eo descendentes extraneos reputari, sicque iuris ciuilis remedia non habituros, nam illud defendi posset cùm tales emancipati cum prole sua præteriti essent, secus si exhæredati, vt in dd. ll. ratio diff. inter preteritos, & exhæredatos ea est, quia quando pater filios emancipatos agnouit, tractauitque tanquam filios eos instituendo hæredes, tunc l. ciuilis eosdem recognoscit, eisq; sua beneficia iuraq; accommodat, non secus quàm si in potestate mansissent, hinc est quòd emancipato instituto datur secundum tab. bon. poss. iusq; adeundi de iure ciuili, quod ius ei præterito non daretur. §. cæteri. Instit. de hæred. qual. & vt c. emancipatus, qui hæres instituitur tanquam filius tractatus videtur, ideoq; capax efficitur remediorum ciuilium, ita & si exhæredatur tanquam filius tractatus videtur, capaxque effici debet remediorum ciuilium, quia exhæredatio non minus, quinimò longè magis propria peculiarisque est liberis cuiusq; quàm institutio, arg. d. l. quidam cùm filiũ, idq; patet ratione, nam institutio etiam in extraneo, exhæredatio autem non nisi in filio, vel nepotibus cadere potest, vt ibi. neque ad rem pertinet, quòd tales filij non sint in potestate exhæredantis, nam nihilominus exhæredatio de eis fieri potest, nam & posthumus antequam nascatur exhæredari potest, vt per totam l. Gallus. ff. de libe. & posth. §. posthumi. Instit. de exhær. lib. l. 3. §. nominatim. ff. de iniusto, rupt. l. nam & si sub conditione. l. penul. eod. & lege. 3. in prin. eod. cum sim. & tamen posthumus antequam nascatur, non est in potestate exhæredantis. l. fin. cum simil. ff. de col. bo. idque Angel. & sequaces non viderunt. Et ideò fabulari mihi videntur Gloss. & Doct. tàm in l. 2. C. de inoffi. testam. quàm in l. Papinianus, in §. 1. ff. eo. dum aiunt quòd emancipatus exhæredatus nõ aliter querelam institueret, postquam si quodpiam signum à prætore, annulum fortè vel quidpiam simile, acceperit gratia litis agnoscendæ, idque appellant bo. poss. gratialitatis agn. quæ traditio licet vbique recepta sit, magis tamen ridicula est, quàm nostra refutatione egeat. Illius anim bonorum possessionis gratialitatis agnoscendæ effectus non ille erat, vt filius per talem nugatorium actum à iure ciuili agnosceretur, possetque querelam proponere, iam enim postquam à patre fuit exhæredatus, tàm ab ipso patre (vt duximus) quàm à lege cœpit & cognosci & remediorum ciuilium capacem esse, verùm quia emancipatus hæreditatem non aditam non transmittebat. l. emancipata. C. qui admit. Ideò periculum erat, ne si inter moram litis is emancipatus decederet ad hæredes suos, in l. transmitteret, vnde consultissimè prospexit lex, vt quemadmodũ quando emancipatus sub conditione instituitur, potest pendente conditione secundũ tab. bo. poss. agnoscere, vt interim decedens possit illam bo. poss. tanquam agnitam transmittere. l. 2. §. si sub conditione. ff. de secundum tabul. ita emancipatus exhæredatus qui non conditione, sed lite impediebatur adire, posset interim bonorum poss. gratia litis agno. accipere, vt interim decedens transmitteret non ipsam litem (ipsa enim lis post lit. contest. regulariter transmittitur. §. nõ tantùm. Instit. de perp. & temp. l. vn. C. vt act. ab hær.) sed facultatem adeundi, vt si hæres eius in querela vinceret, adire posset filij præmortui nomine, licet regulariter ea adeundi facultas non transmittatur, isq; est verus in tel. d. l. 2. C. de inoffi. testa. l. posthumus. §. fin. & l. quemadmodum, & l. Papinianus. §. 1. ff. eo.

13 *Exhæredari an possit impubes, egregia q.*

Denique quod diximus, pupillarem exhæredato fieri posse obtinuit olim, sed nouo iure innouatum est, extat enim Iustiniani Imperatoris constitutio vetantis impuberem posse exhæredari, quo fit, vt cùm non nisi impuberi pupillatis fieri possit, impubesque exhæredari nequeat, iam pupillaris exhæredato fieri non possit, quòd aut impubes, qui doli capax non est, hodie exhæredari non possit, videtur probare l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. testam. quod firmant ibidem Gloss. & omnea gloss. in l. 3. in princ. ff. de iniusto, rupto. Gloss. & omnes, in §. non solùm. Instit. de pupilla. gloss. & omnes, in §. posthumi. Instit. de exhæred. libe. gloss. & omnes, in l. si quis in suo. §. legis. glo. & omnes, in l. maximum vitium. §. final. C. de libe. præter. estque expressum in l. 6. titul. 5. particul. 6. quę traditio & si

vbi-

vbique recepta sit, mihi nunqnam probatur neque probabitur. In primis enim considero eò pertinere, vt nec impubes posit exhæredari, per quod corrigerétur omnes ll. suprà allegatæ, neq; longè minus posthumus, id quòd eò pertineret, vt fateremur corrigi totum illum titulum ff. de posthumis hæredi. instit. vel exhære. & bona pars totius rituli de iniust. rup. ff. & rotus ille titulus C. de posth: hæred. inst. vel exhær. & Inst. de exh. libe. ferè per totum, & aliæ innumerabiles ll. quod quàm absurdum sit, euidérius est quàm nostra demonstratione egeat.

14 *Duæ conclusiones contra communem.*

Proinde † teneo contra communem, primùm, quòd impubes etiam infans posit hodie exhæredari: deinde quòd posthumus similiter exhætedari posit per iura vetera, neque ad rem pertinet d. §. legis. qni decepit Doct. non enim ibi dicitur, posthumum infantemúe exhærèdari non posse, sed dicitur, non posse à matre odio patris exhæredari, quod eò pertinet, vt licet mater haberet iustã indignationis causam aduersus patrem filij sui infantis vel posthumi, per quem matet intelligebat patri suo quærendam esse hæreditatem, tamen per hoc non iustè à matre filius innocens condemnabitur vel exhætedabitur, cùm si id mater per respectum voluit. ne patri per filium hæteditas quæreretur, posit eum filium instituere sub conditione hac, si emancipetur à patre, vt ita emancipatus patri acquirat nihil, itaq; si contra officium pietatis is innocens exhæredatus fuerit, non negat ille tex. quin valeat testamentum, quò ad primordialem firmitatem, licet dicat, quod licet is innocens ritè exhæredatus videatur, per que hoc testamentum ab initio valear, tamen quia iniustè innocens ille alieno odio prægrauatur, iustè querelã instituere potest, id quod conuenit naturæ illius tituli, sub quo locata est d. l. in tit. etiim de inofficioso testamenro, longè alienum est tractare de primordiali validitate testamenti, sed tantùm de irreuocabili agendum est, ergo, &c. argum. l. Imperatores. ff. de in diem addictio.

15 *Intel. l. fin. C. de lib. præte. contra gl. & alios.*

Illud † autem quod Accursius firmat, cæterique sequnnturin l. fi. §. fi. C. de lib. præt. scilicet legem priorem esse, quàm d. §. legibus, est euidenter falsum, vt patet ex omnibus probaris historiographis, nam cùm vtraque lex ab Iustiniano lata fuerit, tamen l. si quis in suo, fuit lata sub Decio consule. l. aut facta, fuit lata post consulatum Lampadij, & Orestis, qui consulatum gesserunt duobus annis post Decium, vnde euidenter constat, quòd cùm Iustinianus diu post latam dic. l. si quis in suo, approbauerit vsum exhæredandorum posthumorum, in d. l. fin. vbi id concesiit, non potuit videri id antea innouasse. extat ergo quòd iure tàm ff. quàm C. infans & posthumus possunt exhætedati,

16 *Intell. auth. vt cũ de ap. coga §. aliud quoq.*

† sed an idem iure authen. quòd omnes plerique negant post Accurs. per tex. ibi in authen. vt cùm de app. cog. §. aliud quoque. glóss. & omnes in l. fin. C. de lib. præt. Gloss. inter cæteros, in §. posthumi. Instit. de exhær. lib. quam ibi omnes sequuntur. nobis autem qui ex professo veteres leges summis vigilijs maturaque cogitatione latas atq; inuentas ab imperitorum calumnia rudique interpretarione tuemur, hæc traditio non probatur. Nec ad rem pertinet, quòd Iustinianus in d. §. aliud quoque, ait non licere parentibus exhætedare liberos, nisi duobus demùm concurrentibus, primùm quòd iusta indignationis causa moti id fecerint, deinde quòd illam causam nuncuparint in suo instetuerint testamento, quid ergo si de facto fiat contrà, certè ibi modus benè non satis declaratur, & cum altero de duobus modis posimus interpretarionem inducere, vel quòd aliter obseruantibus testamentum ab initio sit ipso iure nullum, vel quòd licèt ab initio subsistat, posit tamen ex post facto querela proposita infirmari, magis est vt posteriorem hane interpretationem introducamus, vt ita saluæ incolumesque maneant leges veteres quàm priorem, per quam temetè atque inconstanter deletentur, qua recepta interpretatione non leuis erit illius authen. vtilitas, cùm enim olim iustæ causæ exhætedationis non essent definitæ, sed iudicis arbitrio relinquerentur, hodie per illam authen. definitæ sunt, quas vltra citraque nequiuit consistere exhætedatio. Præterea cùm olim non oportet eas à testatore exprimi, hodie oportet. tertiò cùm olim filius exhætedatus de sua innocenria docere teneretur. l. liberi. C. de inoffi. l. 4. ff. eod. nunc post dictam authen. nil probare tenetur, sed obtinebit nisi hæres eius nequitiam ostenderit, quod & presensisse idem Iustinianus videtur in l. omnimodò. C. de inoffic. testam.

17 *Intel. ad l. regia. 6. tit. 1. par. 6.*

Extat † ergo quòd infans Titius posthumus potest exhæredari tàm iure ff. quàm C. sed & iure auth. regio autem secus, vt d. l. 6. tit. 5. par. 6. sed non malè, & in specie hac interpretatio induceretur, vt cùm constet regem Alphonsum non tàm quippiam denuò inducere quàm omnia traducere voluisse, dum ait infantem, qui doli capax non est, non posse exhæredari, intelligatur secundum ius commune, vt si de facto exhæredetur, testamentum non ipso iure euertatur, sed per querelam tantùm expugnari posit.

18 *Intel ad plures ll l. cũ quidã. C. de lega. cum fi.*

Denique † cùm pupillaris exhætedato fit, ab eius substituto nil relinqui potest, etiam si legatum vel fideicom. impubes acceperit. & tamen ipse impubes onerari posset. l. cùm quidam. C. ad leg. l. qui fundum. §. qui filios. ff. ad legem Falcid. l. miles ita. §. si miles. ff. de mili. test. l. ab exhætedati. in princ. ff. de legat. 3. Id quod contra regulas iuris communis receptum videtur, quæ habẽt. quòd quem possum onerare, eius quoque hæredem rogare possum, lege 5. ff. de legat. 3. Præterea cùm filius exhæredatus iniuria affectus videatur.

l.Papinianus,in princ.ff. de inoffic.testamen. dict.l.cùm quidam.C.delega.substitutus anc nulla iniuria fuerit affectus, longè facilius ipse substitutus grauari posse deberet quàm ipse filius, qua ratione deterritus Accurs. tàm in d.l.5. quàm in d.l.cùm quadam,respondic in dd. ll. esse speciale, specialitatis aũt rationem reddit nullam, necenim vlla varietatis ratio reddi posset, vt firmãt omnes in d.l.cùm quidam, qualis sunt Bart.Pau.Sali.Ale.& Ias. post Petrum & Cinum, Suares in lege, quoniam in prioribus. C. de inoffi. test.col.4.fol. 50.tradir Segura in l.ab exhęredati.nu.72. de leg.1. Ias. in leg. cum filio, de leg.1. num.45. vbi Ripa num.30. Vigli.in §. non solùm.Inst. delega. quotum interpretum quidam irrationabiles has leges appellant, alteri venales audent dicere, tertij ineptire atque fabulati videntur, dum rationem inuenire student. sed vt leges irrationabiles dicere arrogantissimi hominis ac petulantissimi est. venales aũt appellare hominis temerarij impijque esse videtur, quare nobis altius cogitautibus visum est reddi ꞉ osse nouam, satisque probabilem, quinimò peremptoriam diff. rationem. Ad cuius declarationem præmittendum est, quòd iure ff. ad firmiratem testamenti primordialem nil aliud desiderabatur, nisi quòd filius in porestare esset, vel institutus vel exhæredatus, id est, non minus testamentum, in quo filius exhæredatus erat, valebat quàm si institutus fuisset, vt per totum ff. de liber.& posthum. per totum ff. de iniust. rupt. per totum C. de lib. præt. per tot. C.de post.hære.institu. per torum. Instit. de exhær. libe. Neque

19 *Querelã non exhæredatio producit, sed inofficiositas.*

ad rem pertinet, quòd iniustè exhæredatus posset querelam proponere, vt C. ff. & Instit. de inoffic.restam.nam & institutus querelam proponere poterat, si in minori portioneque legitima institutus fuisset. l. Papinianus. §. quoniam autem. ff. de inoffic. testam. l.cùm quæritur. l. parenribus. C. eo. vnde opportunè Bald. in l. pater filium. colum.3.cum seq. ff.de inoffic.testam. à Costa in l. Gallus.§. & quid si tantùm, in princ. num. 7.dixit quòd non exhæredatio, sed inofficiositas producit querelam inofficiosi testamenti, nam qui integram legitimam habebar, eriam exhæredatus querelam non habebar, qui autem integram legitimam non habebat, huic etiam instituto inofficiosi querela accommodabatur, modò sic, quòd filius exhæredatus, cui legatum, fideicommissumúe relictum erat, id legatum, fideicommissumúe restituere rogaretur, id sanè iniurium non erat, nam siue illa facta restiturione integra adhuc legitima sibi manerer, tũc nil conqueri poterat, siue diminuta maneret, tunc ipse vtpotè legitimam integram non habens poterat querelam proponere, quòd sibi vtilius videbatur fore, vt tescisso patris restam. totam hæreditatem consequeretur, vel cnm reliquis fratribus patri intestato succederet, ergo nulla ex parte filio quicquam ininrij inferebatur, verùm si onus substituto pupillari iniunctum valeret, possec fieri quòd is substitutus ex bonis parernis haberet nil, veluti si pater filio exhęredaro integram legitimam iure legati reliquit, snbstitutumq; de tota illa legitima restituenda rogauit, qui non potest conqueri deminui sibi legitimam, cùm ei à patre impuberis legitima non deberetur, lex ergo consultissimè prospectum voluit, vt non solùm parentes non possent filios in legitima grauare, sed etiam vt filiotum hæredes pupillares grauare non possent, quod ius & ad legitimos filij exhæredati hęredes tractũ esse videtur, d.l.ab exhęredati. facit l. si Titio pecunia.§. sicuti, cum duabus legibus seq.ff. de legat.1. vides ergo illas leges, quæ interpretum incuria in hodiernum vsq; diem absurdè existimabantur, iustissimas nostra teltitutione atque consultissimas vocitari debere.

Extat ergo ex superioribus exemplarem fieri posse exhęredato, non secus quàm pupillariter, cùm hæc ad exemplum illius inuenta inductaq; sit.

Tertiò & principalitet vt exemplaris fieri 20 *Intel. C. de inoffi. test. in l. ex tribus, & ad creationẽ pupillaris nõ est necesse quid legitimæ relinquatur, sed tantùm ad eius iam creatæ resolutionem vitandam.*

posit exhæredato, facicl.ex tribus. C. de inoffic.testam.cuius verba ex tribus vncijs hærede instituto filio intra pubertatis annos directam non inutiliter à patre fieri substitutionem, certum est, cùm enim nulla etiam ex parte instituto, sed exhætedato posit fieri pupillaris, quare ibi Diocletianus Imperatot ad firmitatem pupillaris exegit ex integra legitima filium esse inltitutum, & certè licet Accursius, Bald.Ang. Salic. cæterique ibi non id satis percipiant, tamen Ias. visus est præsensisse, vt id non tàm ad primordialem vtriusq; testamenti validitatem, quàm ad pellendam querelam exigatur, ego noto contra omnes quòd nec etiam quò ad pellendam querelam necessum sit filium, cui sit pupillaris ex tribus vncijs, institutum proponi, sat enim fore si illas tres vncias quoquo titulo haberet, cùm lex illa lata fuerit à Diocletiano, qui per multa secula prior fuit Iustiniano, qui Iustinianus primus induxit non sufficere legitimam relinqui, nisi præterea titulo honorabili institutionis relinqueretur.

Quid ergo noui, quidúe vtile inducit d. l. ex tribus, resp. ibi non agebatur de firmitare subst. pup. primordiali, non quoque de irreuocabili, sed tantùm de duratione ipsius substitutionis agebatur, licet enim notum sit pupillarem pubertate expirare, tamen illud quidam intelligebant, quando pupillaris fiebat exhęredato, secus aurem putabant, si ex integra leginima instituto fieret.

Ratio diff. quòd post pubertatem postque quęsitam hæreditatem nullus potest grauari, nisi in rebus à testatore profectis. l. ex facto, in ptinc. ad Trebel. l. cohæredi.§.cùm filiæ, de vulg.

vulg. Vnde videbatur quòd pupillo exhæredato, qui nil à testatore percepit, licet post pubertatem substitui non posset, posset tamen ei pupillo substitui, si legitimam habuit à patre, verùm hanc allegationem excludit Imperator, nam licet verum sit, quòd etiam post pubertatem postque aditionem possit testator cuique substituere, in eo quod ei reliquit, tamen illud intelligendum est substitui licere non directò, sed per fideicommissum, vt d. §. cohæredi, & d l. ex facto, isque est verissimus illius l. intellectus, idque denotant illa verba initia pubertatis annos, & illud verbum directam, quæ verba inducuntur à contrario sensu, quòd in terminis illius tex. directa pupillaris non posset fieri post pubertatem. Item quòd fideicõmissaria bene posset fieri, etiam post pubertatem. verissima est ergo nostra sententia, vt ibi, non de validitate primordiali nec secundaria, sed de duratione substitutionis ageretur.

Extat ergo ex superioribus, quòd tàm pupillaris quàm exemplaris fieri possunt exhæredato, non secus quàm instituto, & si quæ ll. videantur exigere institutionem ipsius, illas non ad creationem substitutionis, sed ad querelam excludendam pertinere.

21 Et ista † quam facimus inter has leges compositio opportunè comprobatur in l. si non mortis, & in l. Papinianus. §. si quis mortis. ff. de inoffi. testamen. vbi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non institutionis accepisse, & tamen ponitur, licet nullus aduertat, pro constanti, & testamentum ab initio valuisse, & ex post facto querela rescindi non posse, nempe ea (vt nos interpretamur) ratione, quòd filius, de quo ibi; quem constabat institutum non fuisse, fuit tamen exhæredatus, aliàs enim si neq; institutus, neque exhæredatus fuisset, nil valiturum esset testamẽtum, neq; ad rem pertinet quòd filij exhæredationem diuinare tolerandum non videatur, nam resp. quòd cùm illæ ll. sint locatæ sub titulo de inoffi. testa. vbi non de firmitate testamenti primordiali, sed tantùm de irreuocabili (quæ in expulsione querelæ consistit) agendum erat, ineptire enim videretur, ibi consulti si in singulis legibus proponerent testamenta, de quibus ageretur, septem testes eosdemque rogatos vnoq; tempore interfuisse, signasse atq; subscripsisse tabulas filiosque institutos exhæredatosve fuisse, isthæc enim omnia, cùm de alio principaliter agitur, pro constanti habenda sunt, intelligendumq; interfuisse. Similiter in l. Gallus. in prin. iuncta gloss. in verb. posse, vbi omnes. Sic ergo & in specie nostra intelligendum est (id quod sententia mea nuncupatim expressit Imperator) vtrumque testamẽtum per exhæredationem confirmari, & si quando vel filij institutio vel legitimæ assignatio vlla lege desideretur, id non ad creationem pupillaris exemplarisue,

Intel. l. si non mortis, & l. Papin. §. si quis mortis. ff. de inoff. test.

sed ad earum iam creatarum resolutionem impediendam desiderari.

His etiam concinit elegans Vlpiani responsum † in l. non putauit. §. si quis sua manu. ff. de contratab. vbi filio sui ipsius exhæredationem scribenti illam exhæredationem sibi nocere ait Vlpianus, quod intelligendum est nocituram non quò ad denegandam ei querelam, sed tantùm quò ad hoc, vt initio per eam firmetur testamentum, non secus quàm si ab alio scripta esset. si enim vt legatum quod qui sibi ipsi adscripsit, ita & exhæredatio, quam quis sibi ipsius adscribit, vitiaretur, iam is filius præteritus, reperiretur. sicque per contra tabul. si erat emancipatus, vel per ius dicendi nullum si erat suus, id testamentum vitiaretur ipso iure, nocet ergo exhęredatio in eo, quòd non ipso iure id testamentum vitiatur, ibi enim non de querela danda vel deneganda (id enim non pertinebat ad illum titul. de contratab.) sed de contratab. bono. poss. danda vel deneganda agendum erat, quæ ritè exhęredatis non datur, licet non denegetur eis, qui minus ritè exhęredati sunt, vt l. non putauit, in princip. iuncto §. non quęquis. ff. de contratab. nocet ergo illa exhęredatio solùm, quia ei denegatur contratab. bon. poss.

22 *Intell. l. non putauit §. si quis sua manu, filius qui de mandato patris sui exhæredationẽ scripsit, non excluditur querela contra communem.*

Infero † grauiter errasse ibi Accurs. quem simpliciter sequuntur Bart. & Albe. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegetur querela, quorum error defluxit ab illa lege malè intellecta, eorumque opinio, vtpote durissima, & contra regulas iuris communis, reijcienda est.

Contra communem.

Subinfero † contra communem, quòd & si filius tempore quo pater facit testamentum, consentiat se præteriri vel exhęredari, non per hoc firmabitur magis testamentum, quàm si is filius consensum non dedisset, vt probatur in d. §. si quis sua manu, secundum nostram declarationem, licet ille text. ad oppositum communiter adducatur, & est expressum in l. si quando. §. illud. C. de inoffic. testam. cum conc. vide Ias. in l. cum querela. C. de inoffic. testam. & in d. §. illud, & Couarru. in c. Raynut. §. 2. de testa. Suares in l. quoniá, in prioribus. fo. 31. col. 1. C. de inoff. test.

Contra communem.

Extat ergo ex superioribus quòd tàm pupillaris quàm exemplaris fieri possunt exhęredati, non secus quàm instituto, & si quæ ll. videantur exigere institutionem ipsius, vel legitimę assignationem, illos non ad creationem harum substitu. sed ad querelam excludendam pertinere.

23 Quibus adstipulatur Papiniani respon. qui in l. filio quem pater. ff. de lib. & post. scripsit, quòd si filius exhęredatus emancipetur, deinde iterùm per adoptionem in patris potestatem redigatur, ei nocet exhęredatio, quale autem nocumentum inducat, non declarat, nos autem interpretamur vt noceat quò ad denegandam bono. poss. contratabulas.

Intell. l. filio. ff. de lib. & post.

Item quò ad ius dicendi nullum deuegandum, non autem quò ad excludendam inofficiosi querelam. Ratio dubitaudi fuit, quia vt posthumi agnarione, ita & adoptione solet ruptum fieri testamentum. l. certum. ff. de iuiusto, tupt. vude cùm ibi post factum testamentum filius naturalis adoptaretur, videbatut quod licet initio ritè factum iureque fuerit illud testamentum, tamen nunc sequuta adoprione id testamẽtum iofirmaretut, cuius contrarium deciditur per ratiooes, de quibus ibidem, scitè ergo Papinianus dixit, exhæredatiooem nocere filio, nam ex eo quòd mero iure valeat restam. duo illi filio sequuutut mala, vt & ios dicendi nullum coutratabul. bon. po. sibi denegentur, quæ remedia si testa. ipso iure euerteretur. habiturus erat. l. fin. §. sancimus. C. de lib. præt. iuofficiosi autem querelam habere uou desinit, nam etiam si iusta de causa initio esset exhæredatus, è domoque patris per emancipationem eiectus, iuxta l. quidam cùm filium, de verb. & quod ibi per Bar. & Ias. tamen cùm tursus per adoptionem in domum familiamq; patris eductus sit, & pristinæ indignatiooıs causa à patre remissa, sicque ad non causam redacta est, arg. l. in ipsius. C. famil. hercis. l. 3. §. fin. cum l. seq. vbi Bartol. ff. de adim. leg. §. fi. Instit. de iniur. Francis. de Ripa in l. fin. C. de reuo. don. q. 61. Ias. in l. in arenam. C. de inoffi. testa. vt per hoc ille filius non modò querelam proponere, sed & in ea vincere posſit & debeat, & si iusta de causa ab initio exhæredatus fuisset, quasi illa iusta causa iam post remisſionem indulgentiamque patris, quæ per adoptionem præsumitur, uon ad causam redacta sit.

24 *Intell. l. filio quē. ff. de li. & post. contra cōmunem quod filius qui post exhæredationem emancipatus fuit, si iterùm adoptetur, à patre habebat querelā.*

Infertut vehementer errasse Bat. Bald. Ang. Imol. Paul. Aret. Alex. Ias. in l. filio quem, suprà all. qui scriptum reliquetunt, illum filiom querelam instituere non posse, quòd euidenter est contra iura superiùs adducta, estque durisſimum atque inhumanum, nec multum tribuendum est eotum authoritati, cùm ab illa lege malè iutellecta error retum fluxerit, vide Costam in l. Gallus. §. & quid si tautùm, pag. 132. oum. 180. Ripam in d. q. 61. Cur. iuniorem in l. fin. C. de pact. num. 32. Vt ergo in terminis d. l. filio. tex. dicentem exhæredationem oocere ioterpretamur quò ad ptimordialem restamenti firmitatem, non quò irreuocabilem, sic & in specie oostra ll. diceutes in pupillari exemplariùe substitutione oportere filium institutum esse, vel ei legitimam asſignari scitè intetpretabimur, quò ad primordialem firmitatem id necessum nou esse, sed tantùm quò ad irreuocabilem.

25 *Exemplaris fieri potest etiam filio naturali contra communem.*

Proinde similirer † infertut veram non esse illam commonem sententiam existimantium exemplarem filio tantùm naturali fieri non posse, quam tenuetunt Angel. Imol. Cuma. Aret. & Alex. in l. ex facto. ff. vulg. vbi etiam Ias. num. 19. Aret. & Ias. colum. 2. iu d. l. humanitatis, vbi hanc dicit communem Coras. num. 8. qui coutrarium renet post Bald. & Sali. & Cur. ibi. num. 13. & post Bart. in d. l. ex facto, quotum minus recepta sententia veriss. est, siquidem (vt docuimus) ad creaoonem exemplaris uecessum non est legitimam relinqui, licet aliquando necessum sit ad resolutionem ipsius iam creatæ impediendam, vt per hoc appareat parum ad rem pertinere. d. l. humanitatis, in verb. legitima, quæ Doct. decipit dicentes, quòd exemplaris capaces non sunt, nisi hi quibus debetur legitima, legitima autem oon debetur filio naturali.

26 *Mater illustris potest naturali filio substituere exemplariter contra doct.*

Infero similitet † qoòd licet à matre illustri filio spurio legitima non debeatur, vt l. si qua illustris. ff. ad Orific. C. ei tamen potuit exemplariter ab ipsa matre substitui quod similiter contra mentem tenentium superiorem communem conclusionem.

27 *Exemplaris fieri potest filio spurio contra doct.*

Infero similiter † quod licet filio qui spurius esset, nou debeatur legitima à patre, tamen ei poterit exemplariter substitui, quòd similirer est cootra meurem teneutium superiorem conclusionem communem, & in specie contra Bart. in l. ex facto, de vulg. oum. 7. nec me mouet quod Bart. aut quod isti oon sunt liberi oominandi, nam resp. quòd cùm post c. cùm haberet, de eo qui duxit in matrimonio, his à patre alimeuta debeantur, iam per hoc tanquam filij tractantur, & quibus alimenta uoo denegautut, & aliquando ab iuuito patre extorquentur talia alimenta, non video cur denegetur prouisio parerna, quæ pet exemplarem subltit. fit, cùm hæc substitut. fiat à patre volente absq; vlla erogatioue sua & absq; iniuria aliena.

28 *Exemplaris fieri potest filiis natis ex donato coitu cōtra Doct.*

Iufero contra eosdem † idem fore in natis ex damnato coitu, idq; pari ratioue, vide Couaru. lib. 4. parte 2. cap. 8. §. 6.

29 *Exēplari fieri potest ei cui diminuta legitima relicta fuit contra Doct. communiter.*

Proinde lougè facilius † infertur quòd si filio legitima diminuta relinquatur, valebit adhuc exemplaris, cùm tenuerimus quod & si exhæredato nil omuiuò reliuqueretur, valeret id quod est contra communē opin. Doct. vt per Ias. uu. 5. io d. l. humanitatis.

30 *Intel. l. humanitatis. C. de imp.*

Stat ergo quod tàm pupillaris quàm exemplaris fieri possunt exbæredatis, nonsecus quá iostitutis, & quod ll. quæ coutrarium inouere videntut, non tàm ad creationem ipsarum quàm ad earum iam creatarum tesolutionem impediendam pertinere intelliguutur.

Qoartò & principaliter vt exemplaris etiam exhæredato fieri posſit, sicq; huic uostræ senrentiæ adstipulatur insignis oportuuaque Iustiniani constitutio, qui in l. humanitatis, de impub. in hæc verba scriptum reliqoit, vt occasione huiusmodi substitutionis ad exemplō substitutionis pupillaris querela nolla oriatut, animaduertit enim consultisſ. Imperator, quòd licet pupillaris ab initio valeret, quæ

quæ etiam exhæredato facta proponeretur, tamen ex poſt facto poterat facilè per accuſationem de inofficioſo reſcindi, ne ergo hac occaſione ſimiliter exemplaris exhæredato facta, licet per exhæredationem illam principale teſtamen. firmaretur ac ſubinde exemplare, tamen ex poſt facto querela perlata reſcinderetur, conſuluit, vt in legitima inſtituto fieret, ea que fuit ſententia eorum qui noſtram ſententiam tuentur, quam veriſsimam exiſtimamus multò anteqnam in eorum ſcripta incidiſſemus, verùm enim veto ſi verum amamus, & hanc ſententiam nota reprehenſioneque dignam iudicauimus, non enim Imperator duxit filium in legitima inſtituendum, ſed illud tamen per modum filij adnotauit, filio

31 *Exēplari an valeat ſi ſit exhæredato integram legitimam habenti, idem ſi integram nō habeat ſed diminutam vel nihil omnino contra communem.*

legitimam relinquendam, vt non ſolùm illud (quod qui noſtram ſententiam præſentunt percipere videntur) adnotauerit valere ab initio exemplarem (quæ exhæredato legitimam habenti fieret vetum, & illud valere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is non integram legitimam vel etiam nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato ſupereſſe auxilium querelæ, per quam reſciſſo patris teſtamen. & exemplare euaneſceret.

32 *Pupillaris ſi fiebat exhæredato, integram legitimam habenti querela nulla cōpetebat per l. humanitatis, licet iure autem aliud inductum contra communem.*

Itaque † teneo valere exemplarem exhæredato factam; qui integram quoquo titulo habuit legitimam, hoc primo contra communem ſecundum aliquos. Idemque etiam ſi is exhæredatus nil omnino à patre recepiſſet, hoc ſecundo cōtra vtriuſque partis fautores, quod intelligendum quò ad primordialem ipſius ſubſtitutionis firmitatem.

Quid ergo quantùm ad irreuocabilem, & qui ſunt noſtræ ſententiæ fautores ingenue fallentur exhæredationem efficere, vt licet ea ſubſtitutio initio valnerit, propterea quòd exhæredatus integram habuit legitimam, tamē querela perlata infirmabitur, idque ſenſiſſe aiunt Imperatorem in illis verbis, vt occaſione, ſed auſim dicere hanc ſententiam (& ſi ab ea nullus vnquam diſceſſerit) veram non eſſe, rempore enim illius l. ad validitatem primordialem vtriuſque teſtamenti ſufficiebat ſolennitas exhæredationis ad irreuocabilem, id eſt, ad quetelam excludendam, fateratintegram legitimam dati. l. cum quæritur. l. parentibus. C. de inoffi. teſtamento. l. Papinianus. §. quoniam autem. & §. ſi quis mortis. & l. ſi non mortis. ff. eodem. §. fin. Inſtitut. eod. cùm ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ aſsignatio nil eſt quòd deſijt ad vtranque firmitatem, fateor tamen quod iure nouiſsimo authen. poſt §. aliud quoque. ne autem

33 *Teſta. patris exhæred. firmatur non ſecus quàm filiorum inſtitutione.*

vt cum de app. cog. id innouatum eſt, cùm ibi introductum fit non ſufficere integram legitimam filio aſsignare, niſi præterea titu. honorabili Inſtitutionis aſsignetur.

Quintò & principaliter quòd † exhæredato poſsit fieri exemplaris: facit, Nam ad confirmationem teſtamenti non minus efficax potenſque eſt exhæredatio quàm inſtitutio, ſed quòd filius inſtituatur vel exhæredetur eò pertinet vt paternum teſtamentum confirmetur atq; in conſequētiam pupillare vel exemplare, ergo cùm paternum per exhæredationem non ſecus quàm per filij inſtitutionem confirmetur, conſequenter & pupillare vel exemplare per talem exhæredationem non ſecus cō firmabitur quàm per inſtitutionem, quòd autem ad confirmationem teſtamenti paterni non minus efficax ſit exhæredatio quàm inſtitutio, probatur ferè per totum in rubto & in nigro. ff. de lib. & poſt. hær. inſti. vel exhære. ferè per totum. ff. de iniuſt. rup. in tubro. & ferè per totum nigrum. C. de poſſeſſ. hæred. inſtitu. vel exhæredat. ferè per totum. C. de lib. præte. per totum rubrum & nigrum. Inſtit. de exhæreda. libe. Idque probatur ratione, nam exhæredatio vel emancipatio res eſt magis peculiaris magiſque propria atque interna liberis, quàm inſtitutio, quæ extraneis etiam conuenit, cùm illæ res non conueniant niſi liberis. l. quidam cum filiam, ad fin. ff. de verbo. obliga. quo fit vt qui exhæredatur non minus vt filius tractatus videtur quàm ſi inſtitueretur, vt inibi reſpondetur, quæ traditio eſt intelligenda quò ad primordialem teſtamenti firmitatem, & inſpecto iure veteri etiam quò ad ſecundariam & irreuocabilem, ſi quidem olim qui minus legitima accipiebat, querelam inſtituere etiam ſi inſtitutus poterat, qui autem integram legitimam quoquo titu. receperat, is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat. l. Papinianus. §. ſi quis mortis. & §. quoniam autem. ff. de inofficio. leg. ſi non mortis. eod. §. fina. Inſtitutio. eodem. leg. cum quæritur. leg. parentibus. eod. itaque quò ad concedendam vel denegandam inofficioſi querelam non referebat inſtitutus, ne eſſet filius, an exhęredatus, ſed an integrā legitimam accepiſſet nec ne, verùm iure nouiſsimo auth. licet id ius obtineat quò ad primordialem reſtamentorum validitarem, ſecundum nos tamen quò ad irreuocabilem, & ſecundariam inductum eſt quid noui, vt ſi filius abſque iuſta cauſa exhæredatus ſit, tunc licet integram legitimam iure ſingulari receperit, de inofficioſo agere poſsit, non ſecus quàm ſi minus legitima vel nil omnino accepiſſet, vt §. aliud quoque. & §. ſola enim eſt, in authen. vt cum de appell. cogno.

Quod autem inſtitutio vel exhæredatio filij ad validitatem principaliter teſtamenti paterni deſideretur, vt per hoc tā pupillare quàm exemplare ſuſtineatur, probatur de pupillari in l. 2. §. adeo. ff. de vulga. & in §. liberis. Inſtitu. de pupil. docent Barthol. & omnes in dict. l. a. Item de exemplari probatur in d. l. humanitatis. ibi legitima portione ei vel eis derelicta ne occaſione, &c. q. ergo is, cui fit exemplaris, legitimam habeat, id neceſſum non eſt quò ad

creationem exemplaris inducendam, sed tantùm quò ad resolutionem ipsius iam creatæ impediendam, quod autem ea legitima non exhæredato, sed instituto relinquatur id inspecto iure. ff. & C. necessum non erat, neque ad creationem exemplaris indncendam, neque ad resolutionem ipsius iam creatæ impediendam, siquidem eo inre (vt docuimus † querela inofficiosi excludebatur per legitimam quo

34 *Exemplaris nec impeditur nec resoluitur per exhæred. contra communem respon. dux.*

quo tit. relictam euincuntur, ergo duo contra omnes, primum quòd iure C. & ff. pro filij exhæredatione cui fit pupillaris, cuique titulo singulari legitima relicta fuit, non impeditur natiuitas creatióve exemplaris. secundò quod per talem exhæredationem non inducitur resolutio ipsius exemplaris iam creatæ, quod est contra omnes Doct. qui tenenr communem, qui dum fundantur in d. l. humanitatis, vtrũque illo iure procedere intellexerunt, cùm re vera neutrum illo iure procederet, fatemnr tamen quòd iure auth. ea exhæredatio potest inducere resolutionem exemplaris iam creatę, id tamen non peculiare est in exemplari, cùm & idem sit in pupillari.

Sextò & principaliter quòd exemplaris exhæredaro fieri poßit, probatur sic, per prohibitionem exemplaris inducituc læsio & incommodum furioso seu meute capto exhęredato, qui cùm multis nominibns afflictus esset, nõ debuit ei ininngi aliud genus afflictionis, népe vt sibi prouisio atque tutela exemplaris substitutionis adimeretuc, ergo dicendum est, cùm afflicto nõ sit addenda afflictio, non pec mittendum quòd ei auferatuc subst. exempla. tutela atque prouisio, vt per hoc intelligatur exhæredationem non eò pertinere, vt exemplaris impediatuc, sed potius eò vt magis admittatur, sicque controuersum est suum ipsorum interpretum fundamentum.

35 *Exemplaris vtilis est cui fit.*

Quòd † autem exemplaris vtilitatem prouisionemque filij indncat, colligitur ex l. si pupillus. ff. de acqui. hæred. ibi, vtilitatem impuberis. per quem tex. Doct. communiter ibi, & vbique dicunt pupillarem substitutionem pupillo vtilem esse, qnod & docet Accursi. Barto. Bald. Cinus, Petrus, Paul. & Iason in l. ex tribus. C. de inoffici. testam. vtilitas autem illinc descendit, quòd cũ impuberes sibi testamentum facere non poßinr. leg. qua ætate. ff. de testamen. § præterea. Instit. qui testament. face. poss. l. fi. C. de testamenc. mil. per mediam patris personam cum testamento decedac, vt signanter docet Iustinianus in §. nam maiorib. Instit. de pupil. interest enim cuiusque cum hærede testamentario decedere. l. & quia hoc interest. ff. de interrog. actio. §. 1. Instit. quibus ex ca. mand. non licet. Quòd autem is mente captus vel furiosus multis nominibus afflictus sit accipe, nam furiosus vel ipso furore satis torquetur & punitur. l. diuus. ff. de of. præs. qua ratione magis communiter receptum est, vt si ante furorem delictum admisit, propter quod capitalitec puniendus esset, iam nunc post furocem executio pœnæ in eum non fiet, latè per Iason. in leg. ex facto. numero 31. ff. de vulg. per Dec. in l. furiosum. C. qui testament. face. poss. per Dec. & Coras. in l. humanitatis. C. de impube.

Denique per ipsam exhæredarionem satia afflictione atque iniuria affectus videtuc. leg. cum quidam. C. de lega. l. Papinianus, in priu. ff. de inoffi. testamen. authen. vt cum de appel. cog. §. sola enim est nostræ serenitaris intétio, iniuriam exhæredarionis & præteritionis à parentibus & liberis auferri. Quòd autem afflicto afflictionem addere impium inhumanumque sit, præterea quod parer ad sensum, probatuc in l. vnic. C. de his, qui ante aper. tab. in leg. fina. C. de instir. & subst. ibi, luctuosam, &c. & vtrobique notanr Docto. & tex. in l. imperialis. C. de nupt.

Ergo patet ex superioribus quòd exhæredatio non debet esse modus tollendæ, sed potius inducédæ substitutionis exemplaris cùm, ex hæredatis, vt pote afflictis, per exemplarem sit meritò consulendum.

Septimò † quòd exemplaris fieri poßit ex hæredato, probatur sic, querela inofficiosi testaméti supponit validitarem primordialem 36 *Querelæ supponit testamenti validitatem.*
ipsius testamenti, sed menre captus cui exhæredato minns legitima relictum fuit, habet querelam, ergo sequituc id testamentum primordialiter valuisse, nec ipso iure per exhæredationem euanuisse, quòd autem querela supponat firmitatem primordialem testamenti, pcobatur, quia querela inofficiosi est remedium rescissorium, vt in leg. vt liberis, in verbo, rescisso. C. de coll. vbi nota. Docto. facit l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoffi. testam. sed quod nullum est, rescindi non potest. leg. nam & si sub conditione. ff. de iniusto, rup. ergo, &c.

Secundò patet. Nam querela non datur quandiu superest aliud remedium. §. tam autem. Instit. de inoffi. testam. l. maximum vitium. C. de lib. præt. & nemo ex alio orsus præsidio ad hanc decurrere poßit, & notant communiter Docto. vtrobique id quod etiam adnotauit Accurs. cæterique sequuntur in l. 2. C. de inoffi. test. hinc est quòd querela inofficiosi nunquam datuc filiæ præteritæ, quia pecius accrescendi poterat consequi virilem portionem. l. maximum vitium. C. de lib. præt. hodie autem cùm per præteritionem filiæfamiliàs vitietur testam. non secus quàm per præteritionem filijfamiliàs. d. l. maximum vitium. §. sancimus, & Insti. de exhęr. lib. §. sed hæc quidem vetustas. iam filiafamiliàs preterita non consequetur virilem portionem per ius accrescendi, sed per ius dicendi nullum ex toto testamentum vitiabitur quò ad institutiones, licet quò ad singularia relicta, qualia sunt legata, fideicommissa, mortis causa donationes, reliquaque id genus conseruetur. authen. ex

causa.

causa.C.de libe.præt.& in corpote vnde sumitur,habebitque contratabulas, quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit. dict. l.maximum vitium.§. sancimus,ibi,vel restamentum ipso iure euertat,vel per contrab.bo. poss. stare hoc non patiatur.

37 *Bo.pos.contratab.est remedium rescissorium & aliquando declaratorium.*

Nec † ad rem pertinet quòd contrab.boo. poss.sit remedium rescissorium.l.1.in princi.in verbo.rescindunt.ff.de leg.præst.l.vt liberis,in verbo,rescis.C.de coll.l.quod vulgo.ff. de bono.possess.contratab.vnde quia quod nullum est,rescindi non potest. dict. l. nam & si sub. condi. videtur quòd non posit id remedium concurrere cum iure dicendi nullum ,quod supponit testamenti nullitatem,nam respon-

38 *Emancipati præteritio nõ reddit testa. nullum.*

detur contratab.bo. pos.remedium esse rescissorium regulariter,vt dictis legibus. † Verùm illud intelligendum quando datur contra testamentum validum , quale est id testamentũ in quo emancipatus præteritus fuit, quod me ro iure valet tam iure ciuili , quàm prætorio. Gloss. in l.filium.§.sed quemadmodum.ff.de contratab.quam communiter approbatam dicit Iason in l.posthumo nato.nu.25.C.eodem. Idem firmat ibid.Curt.iun.colum.1.& iterum col.pen.vbi respondet ad §.emancipatos.Inst. de exhęr.lib.vbi videbatur probari cõtrarium. Verùm si contratab.detur cõtra testamentum ipso iure nullum,tunc non rescissorium sed declaratorium remedium est, vt d.l. maximum vitium. Idem si detur contra testameotum,q; licet ab initio fuit validum,tamen postea tumpitur posthumi agnatione, d.l.posthumo nato,tunc enim contra bo.poss.est remedium declaratorium non rescissorium, cùm sit impossibile testamentum ipso iute tuptum posthumi agnatione itetum rumpi per contratabulas bo. poss ita eleganter declarat Paul.tam in l.si filius qui in potestare.ff.de lib.& posthum. quàm in d.l.posthumo , vbi subdit veteres lumine intellectus caruisse quò ad illius tex.intelligentiam , seque nouissimè illum intellexisse , quam declarationem sequitur dicitque communem Ias.ibi nume.31.sequuntur Imol. & Alexan. in d. l.si filius qui in potestate.Cur. iun.in d.l.posthumo.nume.57.vbi etiam Philip.Decius & alij.Extat ergo quòd habebit vel ius dicendi nullum,vel cootratab.bon.possess. querelam autem inofficiosi noo habebit,quę, vt diximus,cum nullo alio remedio compete re potest,vnde cùm huic filio detur querela,vt in l. humanitatis.C.de impubetum.ibi,querela nulla,à contrario sensu, sequitur quòd non habebit nullum aliud remediũ , quale est ius dicendi nullum,vel contratabu.bo.pos.& con

39 *Exemplaris in sui tã creatione quã resol.similis est pupillari.*

sequenter quòd testamentum non desijt ipso iure valere per talem exhæredationem , nam si desijsset valere , non querela sed contratabulas bon.possess. vel ius diceudi nullum daretur.

Octauò quòd † exemplaris exhæredato fieri posit probatur sic , exemplaris assimilatur pupillari non solùm quò ad sui creationẽ, sed etiam quò ad resolutionem sui , sed exhæredatio nou eò pertinet vt resoluatur pupillaris, sed eò vt confirmetur, ergo dicendum est, quòd vt exhæredatio non infirmat pupillarẽ ita nec exemplarem.Quòd autem quò ad resolutionem sui assimilentur exemplaris & pupillaris , non secus quàm quò ad creationem, probatur in §.qua ratione.Iostit de pupil. versicul.sin autem, & in l.humanitatis. versic.ita tamen, & in l. ex facto,de vulga.in princi.vbĩ exemplaris extinguitur per inreruentum & supetuenientiá iudicij atque intellectus, non secus quàm pupillaris aduentum adolescentiæ. Nec me mouet quòd inhumanus esse videatur qui filium mente captum exhæredauit,perq; hęc facultas exẽplariter substituendi facilius perimatur quàm facultas pupillarirer substituendi,quæ iure communi competit,argumen.leg.eius militis.§. militia missus.ff.de mil. testament.leg. si quid bello.ff.de capt.sed respon.quod non minus iure communi competit facultas substituendi exemplariter quã pupillariter , cùm non minus Imperatorum sanctiones sint de iure communi,quàm populorum ritus & mores, vt patet ferè per totum. Inst.de iure natu.gent.& ciuil.ferè per totum. ff.de const.princip.in l.ius autem ciuile, cum plu.seq.ff.de leg.in l.leges sacratissimæ, & l.fi. C.de legibus. Nec ad rem pertinet quod in d. l.humanitatis , dicatur humanitatis intuitu, id enim denotat ipsius sanctissimi Imperatoris humanitatem, id parentibus indulgentijs non autem pietatem , quàm parentes erga liberos habere debent,vt notat Cornel. numero decimoquinto , in d.l.humanitatis,vbi Decius, & alij.Præterea posita exhæredatione non sequitur necessariò inhumanitas , cùm posit bona mente parens filium mente captum exhæredare, ne sibi insidiæ parentur ab eis qui eius captarent successionem , argument. leg. multi non notæ.ff.de libe.& posthum.leg.penult.ff.de curat.furios.ibi. addita causa necessitateque consilij sui. leg. filijs matrem.C. de inofficio.testament.leg.si emancipatus.secunda.ff.de contratabul. bono.poss. leg. Seius Saturnius. ff. ad Trebellianum , leg. si quis in suo.§.legis.in fi.C.de inoffi.testam.

Extat ergo ex superioribus , quòd cùm pupillaris & exemplaris æquiparentur quò ad sui resolutionem,& per exhæredationem pupillaris non resoluatur , similiter nec exemplaris resolui debet.

Sed iam hodie videtur quod cum mente captus vel furiosus , cui exemplaris fit, non posit cõmittere iustam causam ingratitudinis,quod non deberet posse exhæredari,argu. text.in authen.vt cum de appellarion.cogno. §.aliud quoque.colu.8.l.6.titu.5.part.6.sed id dupliciter excludi potest primũ,quia in superioribus

riotibns neganimus, (qnod pleriq; firmant) ſcilicet leges veteres eſſe correctas. Præterea ante inſaniá potuit is méte captus iuſtā cauſam ingratitudinis committere, propter quam etiam demens exhæredari poſſet, cuius rei veritas pendet ex interpretatione text. in leg. diuus.ff.de offic. præſid. de quo per Iaſ. in lege ex facto. numero trigeſimo.ff.de vulga por Iaſo. numero ſeptimo, in leg. furioſum. C. qui teſta.face.poſſ. vbi Decius col.fin.

Stet ergo ex ſuperioribus quod exemplaris poreſt fieri exhæredato non ſecus quàm pupillatis. vt data paritate temporis inter eas hac in re nulla differentia ſit, hæc concluſio intelligitur multipliciter: Primò quando is exhæredatus habuit integram legitimam alio titulo quàm inſtitutionis, ita in ſpecie renet Cornel. numer. 8. in d.l. humanitatis, quod ſine dubio ſentiunt omnes illi qui noſtram ſententiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundò intelligitur etiam ſi non integram legitimam haberet, ſed diminutam, quia tūc valeret exemplaris ipſo iure, ſed an poſsit ex poſt facto infirmari per querelam, videtur quòd non, cùm poſsit agere ad ſupplementum, ſed contrarium eſt veritas, quia exhæredatus, cui aliquid titul. ſingulari relictum eſt, non poteſt petere ſupplementum legitimæ, licet præteritus vel in minori portioneque legitima inſtitutus poſſet, ita probat l. omnimodo. C. de inoffi. teſta.

Tertiò intellige etiam ſi huic exhæredato nil omnino relictum eſſet, nam & tunc quò ad ſui creationem & originem valeret exemplaris, licet poſſet poſtea per querelam vtrunque teſtamentum infirmari, vt proximè dixi, quòd ſi exemplaris fiat inſtitutio, tunc aut ex bonis teſtatoris in integra legitima fuit inſtitutus, aut in minori portione quàm legitima, aut bonorum teſtatoris in nihilo fuit inſtitutus, ſed tantùm in rebus alienis. Primo caſu ſecundum vtriuſque partis fautores, de quibus ſuprà in princi. huius quæſtionis mentionem habuimus, valet exemplaris, etiam irreuocabiliter, vt in ſpecie tangit Corneus, nume. 8. in d.l. humanitatis.

40 *Exēplaris cū ſit inſtitutio in minore portione, quā legitima non poteſt reſcindi querela cum communi contra alterā fere communē.*

Secundo † caſu communis ſententia eſt valere ſubſtitutionem exemplarem etiam irreuocabiliter, quia licet fuerit inſtitutus in minori portione quàm legitima, tamen ſuppletur à lege, vt in l. omnimodo. C. de inoffi. teſt. ſicque ceſſat querela, vt ibidem, & perinde habetur ac ſi integra legitima ex ipſa teſtatoris diſpoſitione caperetur, vt ibidem, ita tenet Bar. in d.l. ex facto. n. 20. vbi hanc opinionem ſequitur & dicit communem Iaſ. nu... Coraſ. nume. 13. in d.l. humanitatis. & ibi Decius nu. 7. eandem dicit communem Ripa in d.l. ex facto. nu. 75. licet contrarium teneat, vbi cōmunem opin. ſequuntur Aret. & Alexa. Curt. iun. in d.l. humanitatis, hanc opini. ſequitur & dicit communem nu. 21. & ibi Iaſ. n. 5. poſt Ang. Sal. & Paul. ibidem dicit communem Alexā ibi nu. 3. qui contrarium tenet, ſequitur Alex. ſibi contrarius in d.l. ex facto. num. 37. Bald. in tract. ſubſtit. exempla. nu. 11. Politus in eo. trac. num. 18.

Cōtrariam partem vt non valeat exemplaris facta ei qui in minore portione quàm legitima fuit inſtitutus, tenent Glo. in verbo, in d. l. humanitatis. Cor. ibid. num. 8. Alex. ibidem num. 3. Faber in §. qua ratione. Inſtit. de pupil. Ang. & Imola in d.l. ex facto, vbi etiam Cumanus, & nouiſsimè Ripa ibi, num. 75. mouentur, quia ſecundum eos, pro forma deſiderat. dic. l. humanitatis, quòd is, cui fit exemplaris, habeat ex ipſa teſtatoris diſpoſitione integrā legitimā, ſupplementum autem legitimæ nō habetur vel capitur ex diſpoſitione teſtatoris, ſed ex legis diſpoſitione contra præſumptam voluntatem teſtatoris, defendendo communem reſp. quòd licet pater qui minus legitima relinquebat filio, inhumanus, & inofficioſus erga filium videretur, propter quod videbatur, quòd exemplarem facere non poſſet, arg. l. humanitatis, in princi. C. de impuberum. tamen id fateor ante inuentum ius agendi ad ſupplementum, vt l. cum quæritur, & l. parentibus. C. de inoffic. teſta. ſed poſt inuentionem illius iuris ſecus eſt, quia pater inofficioſus & inhumanus non reputatur, vt l. omnimodo. C. de inoffic. teſta. niſi nil prorſus reliquerit, vt ibi. Sed contrà communem vrget quod legitima appellatur Falcidia. l. quæ nuper. C. de inoffi. teſtam. Glo. approbata in auth. vnde ſi parens, co. ſed Falcidia deducitur contra voluntatem teſtatoris. l. Titia, ad leg. Fal. ca. Raynal. in fin. de teſtamen. ergo detractio, quæ fit per legem ad ſupplendam filij legitimam, fit contra voluntatem teſtatoris, quod etiam ſuadetur, quia teſtator præſumitur ſcire vires patrimonij ſui. l. quiſquis. C. de reſcin. vend. Sed reſpon. tenendo communem, fateor quod contra voluntatem ſuppletur legitima, ſed adhuc attenta iuris noui cenſura impius non reputatur pater, qui filio aliquid reliquit, licet minus legitima, & dum contra communem obijcitur, quod non ſequitur, valet teſtamentum, licet minus legitima relinquatur, ergo valet exemplaris, nā exēplaris exhæredato fieri nō pōt, & tamē tunc valeret teſta. ſecundum cōes reſp. licet valeat teſt. adhuc exemplaris fieri nō pōt, quando pater reputatur inofficioſus, vt ſi filiū exhæredet nihilo ei relicto, ſed ſi & totam valeret & pater impius non reputetur (quod eſt quando aliquid, licet minus legitima, ei reliquit) tunc valebit exempl. Pondera etiā tex. in l. humanitatis, qui innuit q; ad finē excludēdi querelam deſideratur legitimam relinqui, ergo nil aliud exigitur, niſi q; taliter legitima relinquatur, vt querela excludatur, licet integra legitima relicta non ſit, ſupereſt ergo vt licet integra nō relinquatur, exemplaris adhuc fieri poſsit, quod in alio propoſito ſenſit Dec. in l.

in l.humaoitatis.nume.7.pertotum.Præterea verisſima eſt opinio noſtra,vt legitima non deſideretur ibi ad creationem exemplaris, ſed tantùm ad vitandum reſolutionem, quæ per querelam poſſet contingere.

41 *Legitimæ ſupplementũ nõ petitur conditione ex lege contra communem.*

Mouentur ſecundò tenentes contra cõmunem,quia inquiuut,ſupplementum legitimę non petitur eadem actione, qua petitur id q̃, primordialiter à teſtatore relictum fuit, ſed petitur alia actione diuerſa, ſcilicet conditione ex lege, iuxta Gloſſ. ordinariam in dict. l. omnimodo, quam ſequnntur Doct.communiter ibi ſecundum Suares in leg.quoniam,in prin. C. de inof.teſt.& eſt cõis ſecundum Rip. vbi ſuprà,ergo ſequitur q̃ illud ſupplemtéum nõ capitur ex ipſa teſtatoris diſpoſitione(prout deſiderat d.l.humanitaris) ſed capitur ex legis diſpoſirione,q̃ non ſufficit,reſpo.dupliciter, primò nego q̃ tale ſupplemẽtum petatur alia actione quàm ea qua petitur illud quod primordialiter à teſtatore fuit relictum,probatur,quia cum legirima & minuta relinquitur, tunc quod deeſt ipſo iure accreſcit,tex.eſt in l. ſcimus,in pri.in verb.ipſo iure.C.de inof.teſt. & in §.repletionẽ,ead.l & ſic abſq; vlla filij petitione accreſcit,vt eſt communis opin.ſecundum Iaſ.ibi,contra Glo. ibi.id quod plenè ſuo loco diſſeruimus,tunc ſit portio, quæ accreſcit ipſo inre, accreſcit portioni,&eadem actione petitur,iſta eſt non ſolùm cõmunis, ſed indifferenrer recepta opinio,quam renuit Bar.in l. re coniuncti.ff.de legat.3. nu... Et nos latiſsimè duximus iu mareria iuris accreſcendi in illa quęſtione quo iure petatur portio accreſcẽs, qua communi opin.ſtaute,ſtare non poteſt illa cõis opinio, quæ ſecundum Rip. vbi ſuprà, habet q̃ ſupplementum legitimæ, quod ipſo iure(vt oẽs fatentur) portioni à teſtatore relictæ accreſcit, petatur alia diuerſa actione, quã ea qua peritur quod à teſtõre relictum fuerit. Præterea licet illud verum eſſet,tamen nil obeſſer, quia, vt diximus, ad creationem exemplaris non eſt neceſſe legitimam relinqui, rene ergo communem opin. vt inſtituto in minore portione quàm legitimæ poſsit fieri exẽplaris.

42 *Exẽplarũ fieri poteſt inſtituto in re aliena contra cõmunem.*

43 *Legitima in re aliena an relinqui poſſit contra communem.*

Quò † ad rertium,quando in nihilo ex bonis reſtatoris fuit inſtitutus is cui exemplaris fiebat,ſed tantùm in re aliena communis opi. vbi ſuptà, eſt talem inſtitutionem nnllã eſſe, ſicq́ue haberi pro præteritione & conſequenter tam principale quàm exemplare teſtamentum nullius eſſe momenti, ſed ſemper tenui contrarium, vt inſtitutio filij poſsit fieri in re aliena, nam legatum rei alienæ filio factum indiſtinctè valet, dabiturq; ei vel res ipſa empta ex pecunia hæreditaria,vel rei æſtimatio.l. non dubium.de leg.3. ff. Item filius incerta re aliena inſtitutus loco legatarij eſt.l. quoties. C.de hæred.inſt. & per hoc res illa vel eius æſtimatio filio ab hærede danda eſt, non ſecus quàm ſi legata eſſet,ergo ſatis ex ſubſtantia patris ſupplementum legitimæ factum videtur, quando quidem dabitur filio æſtimario illius rei alienæ in pecunia hæreditaria,vel in alijs rebus hæreditarijs, ſed & ſi æſtimatio præſtaretur non in pecunia hæreditaria,nec in corporibus alijs hæreditarijs, ſed in pecunia vel rebus ipſius hæredis. idem crederem primò, quia dos, donatiò ſimplex, vel donario propter nuptias,quæ in quartam imputantur in ſupplementum legitimæ. l. quoniam nouella.leg.omnimodo.§.fi.l.ſi quando, in princi. §.& generaliter. leg. ſi non mortis. C.& ff.de inofficio.teſtamen.leg. etiam.§.ſi debita, de bon. lib. ff.iſtæ inquam donationes nulli dubium quin de re aliena fieri poſsint, ergo, &c. Nec obſt. dict.§. repletionem, cum ſim. nam illud procedit ex legis diſpoſitione, lex enim diſponit ſingulis in rebus hæreditarijs filium partem habere non ſecus quàm cæteri hæredes ex parte inſtituti vel legatarij partium bonorum,cæterùm ipſa lex permittit reſtatori,vt eam communem quam facit leg. ipſe diuidendo dirimat. leg. quoties.C. fam.erciſ.leg. parentibus. C. de inoffici. reſtament.leg.quæ patri. leg. ſi pater. ff. famil. erciſcun. leg.quid ergo ſecundò. de lega.primo. quòd ſi dixeris, lex permittit facere diuiſionem, dummodò rectè fiat, ſed rectè non fieret, ſi vni res alienas, alteri res hæreditarias aſsignaret. reſpon. quòd conſenſus filij accipientis, donationem ſimplicem, vel propter nuprias, vel dotem in rebus alienis facit, ne ex pœnirentia poſtea poſsit ſe læſum dicere, non ſecus quàm ſi talis donatio ſeu dos de rebus patrisfamiliàs factæ fuiſſent, ipſeque filius allegaret ſe læſum quaſi precioſiores ſint cæteræ res quæ patri manſerunt, nam licet precioſiores (vt filius allegabat) eſſent,id filio non noceret, cùm in faciendo ſupplemento legitimæ iuſtam omnium rerum æſtimationem iudex facturus ſit, dict. l.omnimodo. §. fina. nam & ſi res alienæ euictæ fuiſſent, tunc ex ijs vt pote euictis non fieret ſupplementum,& ſi propter timorem euictionis,quæ iuſta, vel iniuſta de cauſa ſperabatur, res illæ communi æſtimatione minoris eſſent valoris, & idq́ue minus valerent, deduceretur in imputatione,iuxta formam leg. primæ.§.ſi hæres præcepto.ff.ad Treb. itaque ſi in re aliena filius ſit hæres vel legatarius, quæ res cuius ne æſtimatio ad eum peruenit, id in legitimam imputandum eſt, non ſecus quàm ſi patris foret, cùm exinde nullum incommodnm filio ſequatur, præſertim cùm talis imputatio ſeu ſupplementum fiat ad excludendam querelam, vt dict. l.quoniam nouella, quæ odioſiſsima eſt. §. tam autem. Inſtitutio. de inoffici. teſtament. & id fiat ob conſeruandum teſtamentum, cuius fauor ſupremus eſt, & vincit fauorem filiorum.leg.ſi pars.ff.de inoffi. teſtamen. Itaque negari non poteſt quin lex cuique patrifamiliàs dederit liberam facultatem, vt filijs ſuis in vita legiti-

mam,

mam, vel in morte aſsignet in quibuslibet rebus ſuis, ſicque poteſt aſsignate omnibus filijs vel quibuſdam tantùm vel vni tantùm & non reliquis, vt quàmpluribus legibus ſuprà allegatis patet, poſtque euenire, vt res illa in qua vni ex filij legirima aſsignata fuit, aliena eſſet, ſicque in re aliena legitima ſibi relicta virtualiter fuit, quod nullibi vnquam vetitum fuit, licet ſi quando id euenerit, vt rès illa aliena euicta de facto fuerit, tunc euictio à cohæredibus debeatur, iuxta l. cum pater. §. euictis. ff. de leg. ſecundo. nec vllibi vnquam legitur, quod propter talem euictionem deſierit ab initio valere reſtamentum, valere poſt facto detetur quetela, etenim vt ab initio quòad ſuí creationem valeat teſtamentum, & etiam ex facto eius reſolutio, quæ querela perlata ſolet contingere euitetur, ſatis eſt quòd filiusfamiliàs eriam Incerta re fuerit inſtitutus, vt in authen. vt cum de app. cog. §. aliud quoque. verſicul. cæterùm, & verſicul. ſola enim eſt noſtræ ſerenitaris. columna octaua. ſed in ſpecie hac filius reperitur inſtitutus in certa re, ergo ſiue aliena ſit ſiue hæreditaria, legi ſatisfactum eſt, quandoquidem quod deeſt ipſo iure, ſuppletur à lege in rebus hæreditarijs. leg. ſcimus, in princi. in verb. ipſo iure, & in §. repletionem. C. de inoffic. teſtamen. ſicque nullus eſt caſus, in quo ſe filius læſum poſsit repetire, & ſibi vtile eſſe poteſt quòd in re aliena legitima fuerit relicta, ſi fortè precioſor erat quàm legirima, vel virilis portio hæreditatis paternæ, quo caſu ſiue redempta fuerit à cohæredibus, & ſibi tradita iuxta leg. non dubium. ff. de lega. tertio. ſiue redempta non fuerit, eo quod fortè domi illius rei alienæ eam vendere voluit, tunc ſibi dabitur iuſta illius rei æſtimatio, vt dict. l. non dubiũ, & alterutrum poteſt huic filio eſſe vtilius, quàm habere integram legitimam, vel portionem hæreditaris virilem, quòd ſi ea res minoris ſit valoris, quàm legitima, vel quàm virilis portio, tunc ipſo iure per l. id quod deeſt, ad legitimæ implementum ſuppletur in reliquis rebus hæreditarijs, ſicque ea aſsignatio legitimæ, quæ fit in re aliena, huic filio damnoſa eſſe non poteſt, licet poſſet eſſe multùm vtilis & vberior, ergo tenendo quòd poſsit fieri in re aliena legitimæ aſsignatio. (Cuius tamen contrarium communiter tenetur, vt per Barthol. in leg. in quartam. numero decimo. ff. ad leg. Fal. vbi Picus numero quinquageſimonono. Suares in leg. quoniam in prioribus. fol... C. de inoffici. teſtamen.) tunc exemplaris ſubſtitutio fieri poteſt ei, qui in nihilo ex bonis teſtatoris fuit inſtitutus, ſed tantùm in re aliena, licet tenentes communiter, quòd in re aliena relinqui legitima nõ poſſet, tenerent ſimiliter, quòd ei, cui in re aliena legitima per teſtatorem eſſet aſsignata, exemplaris fieri non poſſet.

SVMMARIVM.

1 *Filius an patri etiam furioſo acquirat hæreditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur niſi in caſibus in iure expreſsis.*
3 *Verbum Perinde quid ſignificet.*
4 *Mortui reſurrectio in hoc ſeculo non ſpectanda.*
5 *Iuſſus per interuentum furoris ceſſat.*

CAP. CVII.

COLLIGITVR ex noſtra principali concluſione, quòd quæſita per filium acquiruntur patri etiam furioſo, ne aliàs legis imperium ad proficiendum deſtinatum (vt conclu. noſtra edocuit) noxium fieret. dum patri furioſo, ſicq; afflicto nouam adderet afflictionem, & quòd † quæſita per filium acquirantur patri etiam furioſo defenſurus, in primis arguam in contrarium, ergo contra iſtam cõcluſionem faciant ſequentia, ſcilicet primò in iſta materna mors, & furor æquiparantur, patet, quia quemadmodum per mortem patris reuocatur mandatum de acquirendo. leg. quia in aliena. §. ſi is qui putabat. d. l. ſi quis mihi bona. cũ ſimi. ff. de acqui. hæred. eodem reuocatur furor. l. qui ſeruum, & l. ſi quis alicui. ff. de acqui. hæredit. per Cyn. in l. fi. §. 1. C. de admi. tut. notatur in d. l. ſi quis mihi bona. §. fi. ſed ſic eſt quòd filius non quærit patri mortuo, ſed tunc quærit ſibi, vt eſt notum, ergo nec debet quærere furioſo. 1 *Filius an acquirat patri etiam furioſo.*

Secundò in contrarium facit text. in l. fin. §. pen. ff. quis ordo in bo. po. ſerue. vbi in bon. poſſeſsione agnita per filium furioſi requiritur ratihabirio patris, poſtquam furor eum dimiſit, ad hoc, vt ipſi patri quæratur, ergo patet quod illa bonorum poſſeſsio non fuit patri quæſita, aliàs non requiretur ratihabitio, & ſic contra concluſionem.

Tertiò in cõtrarium facit, certum eſt quòd in acquiſitione requiritur voluntas, ſed furioſi nulla voluntas eſt. l. qui ſeruum. ff. de acqui. hæred. & patet, quia æquiparatur abſenti. l. 2. §. furioſus, cum ſimi. ff. de iure cod. ſed abſens non conſentit, vt patet, ergo patri furioſo non quæritur, & vide Iaſ. in l. furioſum, in prin. qui teſt. fa. poſſ.

Quartò in contrarium facit tex. in l. fina. §. tali. C. de cura. furio. vbi tex. dicit quòd ad hoc vt hæreditas cognita per curatorem furioſi acquiratur ipſi furioſo, eſt neceſſe quòd ipſe furioſus habeat tantam cognitionem poſtquam ad ſanam mentem peruenerit, ergo antè non fuit ſibi acquiſita, ſed non poteſt dari differentiæ ratio inter agnitionem factam per curatorem, & eam quæ fit per filium, vt patet, ergo, &c.

Quartò contra concluſionem eſt text. ad literam in l. cum hæres, in prin. ff. de acqu. hære.

vbi

vbi tex.dicit, quòd si filius furiosi est hæres institutus, potest adire proinde, ac si fuisset pater familiàs, modò sic, si esset paterfamilias adiret, & quæreret sibi. l. non est dubium, cum simi. C. de iure delib. ergo idem in isto casu, & idem tenet Gl. per illum text. in l. si quis mihi bona. §. iussu, de acquir. hær. Secundo modo, & fortiùs stringit ille tex. in fine principij, dum dicit, quod talis filius potest seruos hæreditarios manumittere, sed certum est quòd si non quæsisset sibi, & sic non esset dominus, non posset manumittere. C. de his qui à non domi. manu. per totum, ergo, &c.

Sextò obstat, nam aut conclusio intelligitur de castrensibus vel quasi, & tunc cum de iure antiquo, & nouo acquirantur filio, & nõ patri, & si esset sanæ mentis, ergo conclusio falsa, aut intelligitur de profectitijs, & tunc est indubitabilis, quia illa de iure antiquo & nouo acquirũtur patri, & quoad illa nihil est immutatum, vt in leg. prima. C. qui admi. & in d. §. iussu, & in l. fin. C. de repu. bono. poss. cum sim. aut intelligitur quarto casu, s. in aduentitijs, & tunc conclusio est falsa, cùm illa hodie quærantur filio non patri, etiam si esset sanæ mentis, vt per totum. C. de bonis quæ libe. maximè in l. cum oportet, ergo, &c.

Septimò obstat, quia si quæreretur patri furioso, ergo esset obligatus absque facto & voluntate sua, sed hoc non est dicendum, cùm omnis obligatio nascatur ex contractu, vel quasi delicto, vel quasi quorũ nullum hic interuenit, ergo conclusio falsa, & pro hoc l. qui in aliena, in principio, & le. si quis mihi bona. §. iuss. de acquiren. hære. & l. 1. C. qui admi. ad bon. poss. cum simili.

Octauò obstat lex qui in aliena. versicul. quanquam. ff. de acquiren. hæred. vbi est rex. quòd si filius adit mortuo patre, ipse filius remanet obligatus, & sic patri non quæsiuit, quia non potuit, ergo idem in patre furioso, quòd si filius suus adear, non quærat ipsi patri, sed sibi ipsi, maximè cùm mortuus, & furiosus æquiparentur, vt suprà dixi.

Nonò contra conclusionem expressè tenet Bartholus in leg. cum hæres institutus, in princip. ff. de acquiren. hæreditar. per illum textum, & ibi etiam Paulus de Castr. & ibi idem Baldus post Din. idem tenet Bartholus in leg. Antistius. §. fina. ff. eodem titulo. & Ioannes de Imol. ibi, & in dict. l. cum hæres, & idem latè concluditur per Francisc. de Aretin. in dict. l. cum hæres in principio. ad quem recurre. Idem repetio quod tenet Bartholus in leg. placet. ff. de acquiren. hæred. & ibi etiam Paulus de Castr. idem ibi. Alexander in additio. ad Bartholum per dictam l. cum hætes, quam ad hoc reputat singul. Cass. in consuetud. Burg. rubric. 6. §. 5. Boerium in consuetud. Biturb. titul. primo. §. 3. Rom. in d. l. cum hæres. Aretin. & Imol. in l. cum ex filio, in fi. ff. de vulg. Aym. Craue. in l. cum filio. nu. 13. par. 2. de leg. 1. ff. Pinellus, de bon. mater. in l. 1. num. 62.

Decimò probatur contra dictam conclusionem in dict. l. Antistius. §. fina. iuncta solutione. Bart. ibi.

Prædictis tamen non obstantibus ego teneo cõtrarium gratia disputationis, imò quod acquisita per filium acquirantur patri, & si pater sit furiosus, ad quod moueor per sequentia, Primò regula est quod quæsita per filium acquiruntur patri. ff. si à paren. quis fue. ma. in princip. & ff. de acquir. hæred. l. placet, cum concord. nec iste casus reperitur exceptus, vt parebit ex responsionibus ad contraria, ergo debent acquiri patri etiam furioso, præsertim cùm regulæ iuris teneantur, & sint seruandæ, vt inquit Bald. in l. si tutor, in fine. C. de ser. pigno. dam. manu.

Secundò illa quæ acquiruntur filio, quæruntur patri ratione potestatis, non aliàs, vt est notũ, hinc est quòd quæsita per filium emancipatum non quæruntur patri, quia cessat patria potestas. Inst. per quas person. nob. acquira. in princip. & notatur Insti. de pa po. §. fina. Gloss. magna cum multis concor. modò si furiosus retinet filios in potestate. l. patre furioso, in princip. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. & ff. de acquiren. hæredit. leg. cum hæres, in princip. dict. l. Antistius, in fine, cum sim. ergo acquisita per filium acquiruntur patri etiam furioso.

Tertiò facit, acquisitio quæ fit per legem quæritur etiam furioso, text. est in leg. fin autem perpetuo. C. de cura. fu. vbi hæreditas patris ipso iure acquiritur filio etiam furioso, cũ illa sit acquisitio legalis absque facto filij, licet possit eam repudiare per ius prætorium. Ad idem Institution. de hæred. ab intesta. §. posthumis, & dict. l. Antistius. §. fin. 2. responso. modò sic quæsita per filium acquiruntur patri, per leg. vt dict. l. 1. ff. si à paren. quis fue. ma. cum concor. nec momenro residet penes filium, d. l. placet, ergo debẽt acquiri patri etiam furioso per suprà dictam regulam, & hoc optimè stringit.

Quartò ea quæ quæruntur nobis ignorantibus, acquiruntur etiam furiosis. Insti. de hæred. quæ ab intest. §. fin autem, & ff. si certum petat. l. si à furioso, & ff. de actio. & obligat. lege si à furioso, sed quæsita per filium acquiruntur patri sanæ mentis etiam ignoranti, vt inuito. Instit. per quas perso. nob. acqui. §. item nobis, cum mille concordan. ergo eadem ratione debent acquiri patri etiam furioso.

Quintò pro ista parte nouiter pondero tex. in l. patre furioso, in fin. ff. de his qui sunt sui, vel alie. cuius verba: Adeo autem retinet ius patriæ potestatis pater furiosus, vt illi commodum acquiratur eius quid filius quæsierit, & sic est expressum pro hoc, & ibi nota. Iason. 2. not.

Sextò illum textum induco aliter, qualitas adiuncta

adiuncta verbo debet determinari, & intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. si extraneus. ff. de nox. sed ibi tex. dicit, pater fuit 10 suis tempore acquisitionis, ergo quæritur sibi, scilicet patri. Item quia si non esset furiosus tempore acquisitionis, nulli dubium quin patri quæreretur, ergo, &c.

Septimò pro hoc dico esse tex. expressum in l. Antistius. §. fin. ff. de acquir. hæred. vbi si filius furiosi hæres institutus adeat iussu curatoris patris, acquiritur patri, quemadmodum acquireretur, si pater esset sanæ mentis, & iussisset, ergo ibi est tex. expressus pro conclusione, aduerte tamen quia Barthol. in d. l. Antistius. §. fina. & in d. l. cum hæres, de hoc perpendens dixit, quòd an filius furiosi adit sua spōte sine iussu curatoris patris, & tunc acquiratur patri, ita intelligatur d. l. Antistius. §. fi. ratio, quamuis ipse non dicat potuit esse, quia quando adit, quod potest, per d. l. cum hæres, tunc habet animum quærendi sibi, non patri, vt in l. qui in aliena. §. si is, qui putabat, eodem titul. quæ ratio cessat, quando adiuit iussu alterius, vnde nimitum si hoc vltimo casu acquirat patri, sed hæc ratio mihi non satisfacit, quia quæsita per filium acquiruntur patri, etiam si alius non habeat animum quærendi, cùm hæc sit acquisitio legalis, nec momento resideat penes filium, d. l. placet, regula autem prædicta, scil. de differentia inter iussum, & non iussum procedit in eo, qui potest sibi, vel alij quærere de voluntate sua, vt patet in d. l. qui in aliena. §. si is qui, cùm ergo isto casu voluntas filij nihil operetur, ergo quæsita per eum acquiruntur patri etiam furioso, per d. l. Antistius. §. fin. sed saluando Barth. & communem opin. posset dicere quod in his quæ quæruntur per filium patri, non inspicimus animum eius, verùm in casibus, in quibus potest quærere sibi, tunc inspicimus animum eius, vt si habet animum quærendi, sibi quærit, quod apparet, quando sine iussu adiuit. d. l. cum hæres, aliàs acquirat patri, scilicet quando cum iussu, d. §. fina. sed hæc solutio adhuc non satisfacit, quia hoc est, de quo quærimus, scilicet, an isto casu posset filius quærere sibi, quo concesso procederet responsio prædicta, sed hoc est quod ego nego, & sic remanet insolutum & militat fundamentum, dict. l. Antistius. §. fina. cogita super hoc.

Octauò pro ista parte facit, quia si diceremus patri non quæri, sequerentur duo specialia, primò, quia filius in potestate potest absque iussu adire, contra leg. si quis mihi bona. §. iussum, secundum quod sibi ipsi quæreret, contra dict. l. placet, cum concor. & sic esset contra text. in l. prima. C. de dotis promiss. d. l. cum post. §. cum gener. ff. de iur. doti. & in l. mulieri, & Titio. ff. de cond. & dem.

Nonò istud probo à fortiori. Nam habeo quod furioso acquiritur per curatorem suum. d. l. fi. §. fin. & §. tali. C. de cura. furio. modò sic, curator non est in potestate furiosi, imò potiusè contra, cùm tutela, & cura sit ius ac potestas in capite libero Insti. de tute. in prin. cum sim. si ergo furiosus quærit sibi per eum, in cuius potestate est, vt ibi, ergo à fortiori per eum quem habet in potestate, hoc est, per filium suum, & si dicas quod in curatore ideo est, quia potest ratione officij absque iussu adire hæreditatem, ideo nimirum si furioso acquiratur, fateor, sed non obstat, quia imò idem est in filio furiosi, qui potest adire absque iussu. d. l. cum hæres, in prin. de acq. hæred vbi est casus sing. & vnicus, & sic argumentum semper vrget à fortiori.

Decimò hoc probo, lex semper debet intelligi, & interpretari, vt minus lædat ius cōmune quàm possit, & vt iuri cōmuni concordet. c. cū dilectus, de consue. l. a. C. de noxa. l. si quā do, in ptin. cū si. C. de inof. test. modò sic, quod patri non quæratur per filium, est contra regulam iuris. d. l. placet, cum si. Vnde licet text. in d. l. cum hæres, de acq. hær. dicat perinde habeatur atque si paterfam. adisset, tamen debet intelligi perinde, s. quò ad aditionem, non quò ad acquisitionē, id est, vt sibi filius quærat, vt sic minus lędatur ius cōmune, nam isto modo intelligendo solummodò læditur regula le. si quis mihi bona. §. iussum. sed alio modo intelligendo lęditur illa regula & etiam alia, sci. q. quæsita per filium quærantur patri, quod in dubio non est concedendum per suprà dicta iura.

Vndecimò, beneficium filio concessum per d. l. cum hæres, vt possit adire sine iussu contra dictum §. iussum, debet intelligi sine iniuria patris, vel aliorum fratrum. leg. nec auus. C. de emanc. libe. l. cum filius, cum vulga. ff. de test. mil. ergo quamuis filius possit adire sine iussu, debet tamen patri quæri, vt sic etiam per cōsequens possit ad alios fratres pro sua parte peruenire, & hæc duo vltima fundamenta didici à Francisco de Are. in d. l. cū hæres, de acq. hære. qui tamen non tenet istam partem.

Duodecimò facit dict. l. placet, vbi nec momēto residet penes filiū, ergo acquiritur patri.

Tertiodecimò, quia quòd quis sit furiosus non est delictum, sed infortunium, vnde non debet sibi nocere, vt notatur in dict. l. Antistius. §. fin. de acq. hæred. sed si non esset pater furiosus, quæreretur sibi, ergo idem isto casu, ad hoc respondeo quod non punitur propter furorem, imò propter furorem fauetur filio principali, vt censeatur tanquam paterfamiliàs, vnde si damnificatur pater, illud venit in consequentiam, de quo non curatur, sic in filio milite, nam quòd sit miles, non est propter delictum patris, & tum quærit sibi, & non patri, vel secundò non nocet patri in effectu, cùm possit ratificare postquam fuerit sanæ mentis. l. fi. §. pen. ff. quis ord. in bon. poss. serue. & si dicatur, quod non potest ratificare, quia non fuit aditio facta suo nomine, sol. vt

Baldus in l. prima. C. qui admi. 5. colum. in fi. 19. oppo.

Restat ad contraria respondendum. Primò ergo non obst. quod in ista materia mors, & furor æquiparantur, quia illud est verũ, quando mandatum præcessit, quo casu quemadmodum reuocatur per mortem, eodem modo per furorem superuenientem, quia vtroq; casu extinguitur voluntas, sed ego loquor quando tempore delationis pater erat furiosus, & sic iubere nõ poterat, ideo in defectum lex totum committit filio, s. vt adeat, & etiam patri quærat quemadmodum quando pater est sanæ mentis. Vnde quod pater sanæ mentis posset facere iubendo, vel alio modo illud idẽ

2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, nisi in casibus in iure expressis.*

operatur le. in furioso. † Præterea furiosus est mortuus ciuiliter, vnde non æquiparatur naturaliter mortuo nisi in casibus expressis in iure, vt est Glos. sing. in c. placuit, el 2. 16. quæst. 1. & Glo. in c. susceptum, de rescr. libr. 6. facit le. cum pater. §. hæreditatem, de l. 2. & ibi notab. io ad. Bartho. sed in nostro casu non reperiuntur æquiparati, ergo arg. non obst. imò reperitur differentia, quia mortuo nullo modo quæritur. sed furioso sic. d. l. Antistius. §. fin. cum si. de acq. hæred. ergo, &c.

Secundò non oblig. l. fin. §. penn. ff. quis ordo in bon. poss. serue. nam potest dici quod ibi loquitur in bon. poss. quam filius potest agnoscere etiam absque iussu patris, etiam si pater esset sanæ mentis. l. qui in aliena, in prin. ff. de acq. hære. l. 1. C. qui admi. ad bon. poss. ideo ibi necessariò requiritur ratihabitio; vel secundò, aut loquimur de acquisitione legali, aut de acquisitione in effectu. Primo casu quæritur furioso, vt ego teneo. Secundo verò casu non quæritur, nisi habeat ratum, vt in contrario, & hoc est quod dicit l. fin. §. tali. C. de cura. furio. vel tertiò est eadem solutio in effectu, aut loquimur de acquisitione commutabili, & illa acquiritur furioso, aut de incommutabili, & tunc secus, quia bene potest eam repudiare, & idem videmus in omnibus casib. in quib. patri quæritur absq; iussu suo, vt patet in legatis, & in similibus, & sic non obstat.

Tertiò non ob. quod in acquisitione requiratur voluntas, nam respondeo negando maiorem, nam ignoranti quæritur in multis casibus, quod acquiritur per filium, vel seruum, vt est notum, & tunc ignorans non habet voluntatem eius, quod ignorat, quia nihil est in sensu, &c. l. alioqui. ff. de contrah. empt. & per Bald. in l. 1. C. de contrah. emp. ergo potest quęri furioso, quia quod potest quæri ignorantib. ergo & furiosis, vt suprà dixi, vel sic in acquisitione requiritur voluntas, s. quando acquisitio potest afferre damnum, vt in hæreditate, & ideo requiritur iussus præcedens, ne aliàs quis obligetur absque voluntate sua, secus in acquisitione, quæ semper affert commodum, vt in legato, & in similibus. sed hæc solutio non satis facit, quia per eam nimis restringitur conclusio, vnde dicit quod inspecto exitu requiritur voluntas, vnde bene potest repudiare, sed quò ad acquisitionem non curamus de voluntate, vt dixi, quia lex defert hæreditatem, sed non infert inuito, cùm possit repudiare, & sic non obst.

Quartò non ob. lex fin. §. tali, de cura. furio. vbi requiritur ratihabitio, ergo non fuit quæsitum, respondeo, quòd ibi loquitur quò ad effectũ, vt modò dixi, & est vera solutio, nam ibi non negatur quin fuerit sibi quæsitum, vel secundò ibi loquitur de eo quod est delatum ipsi furioso, per d. l. placet, & sic non obstat, potest tamen repudiare pater, vt modò dixi.

Quintò non ob. l. cum hæres, in princip. ff. de acqui. hære. vnde pendent Leges, & Prophetæ, ad quam multis modis respondeo. Primò q. ibi bene dicit text. q. potest filius adire ac si esset paterfamiliàs, quasi dicat non requiritur iussus in adeundo propter furorem, sed quod patri furioso quæratur. non negat illa lex, & sic dico quod cẽsetur paterfamiliàs quò ad adeundum propter patris furorẽ, sed censetur filiusfamiliàs quò ad acquirendum patri, & sic non obstat. Item & secundò, quia si diceremus patri non quæri, essent in dict. l. cum hæres, duo specialia, scilicet quòd posset adire sine iussu. Item quòd sibi ipsi quæreret, quod in dubio non est dicendũ, vt suprà dixi, exponamus ergo text. ibi perinde, atque si paterfam. &c. s. quò ad adeundum, non autem quò ad acquirendum. Item & tertiò, quod sic debeat ille text. exponi, probaui suprà decimo fundam. quod pro me adduxi, scilicet, quia sic exponendo minus læditur ius commune, scilicet qui in vno tantùm, scil. quò ad iussum non in alio, s. quò ad acquisitionem, ergo debet sic intelligi, vt ibi probaui in decimo fundamento.

Quarto modo etiam solue, & nouiter. † nã licet dictio Proinde sit repetitiua, vel similitudinaria quò ad omnia. Inst. per quas pers. nob. acqui. §. item nobis, in fin. cum concor. illud est verum nisi sic intelligendo aliæ leges contradicerent. Glo. est valde notab. & ibi Bartho. vbi videas, in l. sacrilegij pœnam. ff. ad leg. Iul. pec. modò sic dict. l. cum hæres. dicit, perinde habeatur ac si paterf. &c. si ergo ibi exponeremus Perinde, s. quò ad omnia, contradicerent leges, quæ dicunt, quod quæsita per filiũ quæruntur patri, dict. l. placet, cum concor. ne ergo incidamus in hoc inconueniens, debet illa lex sic necessariò exponi perinde, &c. s. quò ad aditionem tantùm, vt expresè dicit illa l. non perinde, s. quò ad acquisitionem, quia sic exponit, cõtradicunt aliæ leges, vt modò dixi, & sic perinde, s. quò ad quid, non quò ad omnia, & ista est notabilis solutio & vera. 3

3 Verbum Perinde, vt capiatur.

Sextò non obstat, nam respondeo fatendo, q. conclusio non procedit in castrensibus, vel quasi, quia sunt filij. item nec in profectitijs, quia absque dubio acquiruntur patri, sed di-

 co quod

eo quod intelligitur in aduentitijs, in quibus teneo quod de iure antiquo quærebantur patri in totum, etiã si pater esset furiosus, & hoc erat maximum dubium propter carentiam sensus: item dico quod etiam hodie quæruntur saltem quò ad vsumfructum, & erat ratio dubitandi propter defectum consensus, quia iura noua in titul. de bonis quæ libe. loquuntur in patre sanæ mentis, sed illa ratio non obst. cùm loquamur de acquisitione legali, vt dixi, in quibus non est necessarius consensus, nec iussus, summa ergo huius conclusionis illa est, quòd bona aduentitia quęsita per filiũ acquirebantur olim, & acquiruntur hodie patri etiam furioso eo modo quo acquirebantur, & acquiruntur patri sanæ mentis, & sic non obstat.

Septimò non obstat quòd si acquireretur furioso esset obligatus absque voluntate sua, &c. nam respondeo, quod ista est acquisitio legalis, quę sibi defertur à lege, non autem infertur sibi inuito, imò potest repudiare ad similitudinem sui cui defertur à lege, & tamen potest abstinere. l. necessarijs, cum concor. ff. de acqoiren. hæred. & sic non obligatur absque voluntate, cùm possit repudiare si velit, & sic non obstat, & potest soluere etiam alijs modis.

Octauò non obstat l. qui in aliena. §. quanquam, vt suprà induxi, nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus sui iuris per mortem patris, & sic quærit sibi, quia est capax non patri, quia non potuit, quæ ratio hic cessat. Cùm remaneat in potestate, ergo quærit patri suo. Præterea acquisitione facienda per filium inspicitur status eius tempore aditionis. l. non est dubium, cum si. C. de iure. deli. sed in contrario tempore aditionis erat extra potestatem, & sic nulli debet quęrere, secus in nostro casu. Præterea hæreditas delata mortuo est caduca, quæ ratio cessat in delata furioso, leg. fi. §. primo. & §. tali, de cura. furio. ergo non obs. Præterea non æquiparantur mortuus naturaliter & furiosus nisi in casibus expressis in iure, vt suprà dixi, inter quos non est iste, ergo cessat argumentum.

Præterea in furioso est spes q; redeat ad sanã mentem, & sic omnia agit, & acquirit quemadmodum alius quicunque, quæ ratio cessat

4 *Mortui resurrectio non est spectanda.*

in mortuo, † cùm non speretur resurgere nisi miraculose, de quo nõ est curandum. l. ex his, cum ibi notatis. ff. de legi. Præterea & 6. nullo modo illa lex obstat, nam ibi loquitur de iussu, quem dicit extingui morte patris, sed non interuenit iussus, quia furiosus iubere non potuit, & sic non obstat. Si autem † iussisset tempore sanæ mentis, tunc extingueretur per furorem quemadmodum per mortem, leg. qui seruum, cum leg. seq. ff. de acqui. hæred. & sic potius concordat, quàm discordat. Sed caue, quia quando extinguitur per mortem, tunc potest adire, & quærere sibi, dict. §. quanquã.

5 *Iussus furore cessat.*

Sed quando extinguitur per furorem, potest adiri absq; iussu, tũ quærit illi, in cuius est potestate, non sibi, secundum quod ego teneo, licet omnes alij contrarium.

Ad auctoritatem Barthol. & aliorum qui contrarium tenent, non est necesse respondere, quia fundamentum eorum est de dict. l. cum hæres, in principi. ad quam suprà pluribus modis respondi, sed restat respondẽdum ad finem illius principij, vbi dicit, quod filius potest manumittere, vt paret, quia quæsiuit sibi, non patri, responde, vt ibi in Gloss. & cogita de meliore solutione, quia illa non satisfacit, & hic sit finis huius conclusionis.

Si tamen velles tenere communem opini. tunc potes responderi ad ea, quæ allegaui pro me, & primo non obs. regula legis placet, cum sim. quia dico, quod iste casus reperitur exceptus per dict. l. cum hæredes, cùm nullo modo potest responderi in fi. prin. solues & alijs modis, quia est facilè.

Item secundò non obstat, quia nego quòd sola patria potestas sufficiat, vt paret in filiofamil. qui acquirit sibi castrensia, & quasi, & tamen remanet in potestate, ergo sola patria potestas non sufficit, præsertim, quia quando pater est furiosus, censetur filius quodammodo paterfam. vt d. l. cum hæres, cum sim. quemadmodum in Castrensib. leg. 2. ff. ad Macedo. ergo nimirum si quærat sibi, primò potest dici quòd filius furiosi remanet in potestate patris, fateor quò ad alia de quib. per Glos. magistra. Instit. de pa. po. §. primo. non quò ad acquirendum, vt in nostro casu, vt dict. l. cum hæres, sic non obstat.

Tertiò non obst. l. fina. §. 1. C. de cura. furio. quia ibi loquitur de hæreditate paterna, in qua quis inuitus ipso iure est hæres, sed nos loquimur in hæreditate extranei, inter quos sunt variæ differentiæ, vt est notum. Præterea ibi loquimur de hæreditate immediatè delata ipso furioso, sed ego loquor de ea, quæ defertur filio, vnde nimirum quòd primum acquiratur sibi facilius, quàm quæ deberet acquiri per medium, vt paret ad sensum.

Quartò non obstat, quia illa regula procedit in mera acquisitione, in qua fateor, quod quemadmodum ignoranti quæritur, eodem modo & furioso, sed in contrario loquimur in acquisitione mixta, quæ non acquititur ignoranti, nisi quando est hæreditas paterna, ratio patet ex l. si hæreditate, cum sim. ff. mand.

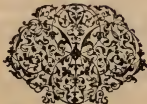
Quintò d. l. patre furioso, in fi. non obstat, quia eodẽ modò debet solui, vt ibi patet in rõe Glos. Et eodem modo respondeo ad sextum quod fit de eadem lege, vel posses dicere quod ibi loquimur de acquisitione ipso iure, secus in effectu, cùm possit repudiare, vt in nostro casu, sed quia hæc est restrictiua, prima videtur verior.

Septimò

Septimò de l. Antistius. §. fi. solue vt ibi per Barthol. & vide quæ dixi suprà septimo fundamento contrariæ partis.

Octauò non obstat, quia nego quòd sunt duo specialia, imò & vnum, scilicet quia isto casu censetur paterfamiliàs, & sic potest adire iussu non præcedente. Item sibi quærere, & sic ista duo non sint specialia, sed sequentur ex primo, vt etiam pater ex castrensibus, vbi censetur paterfamiliàs, & sic potest sibi quærere, non patri: vel secundò est vnum speciale, scilicet quòd adeat sine iussu aliud, scilicet quòd possit sibi quærere, sequitur ex primo, & sic in effectu est eadem solutio: vel aliter duo specialia nō præsumuntur in dubio, sed quando lex disponit expressè, nimirum si permittantur duo specialia, vt in casu nostro, & est vera solutio. Ad reliqua quinque fundamenta facilis est solutio, & hic sunt addenda, quæ scripsimus de success. crea. §. 19. numero septuagesimoseptimo. vbi diximus, quòd si filius iussus à patris furentis curatore adiuit hæreditatem eam patri acquirit, quòd si in iussu eius sponte adiuit, sibi acquirit.

FINIS.

INDEX RERVM, VOCVM, ET SENTENTIARVM, MAXIME INSIGNIVM ORDINE ELEMENTARIO IN LIBROS ILLVSTRIVM CONTROVERSIARVM PRAESTANTISSIMI IVRISCONSVLTI D. FERnandi Vasquij Pinziani Menchacensis Hispani, Regisq; Catholici Consiliarij digestus, actanta fide, cura, studio, atque diligentia concinnatus, vt quæ in ipsis libris diffusè lateq; spargun-tur, paucissimis verbis veluti digito commonstretur, sic vt omnia primo intuitu citra laborem molestiamq; inueniti queant.

A.

B.

C.

Casus

Diu-

E.

F.

 tem

G.

H.

Historia

I.

Indefi-

Ex ff. veteri.

Ex Infortiato.

Ex ff. nouo.

Ex Codice.

Ex Institutio.

Ex auth.

Ex iure can.

Ex legibus regijs.

L.

Lex

M.

Mundi

N.

O.

P.

Pascendi

Poten-

Prin-

Q.

R.

Ratione

S.

T.

V.

FINIS.

IMPRESSVM FRANCOFVRTI AD
MOENVM APVD GEORGIVM COR-
VINVM, IMPENSIS SIGISMVN-
di Feyerabend.

M. D. LXXII.

Jo. Bap. Blancard.